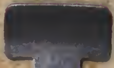

C.3.C

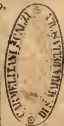

D·DIONYSII A RICKEL CARTHVSIANI, INSIGNE COMMENTARIORVM OPVS, IN PSALMOS omnes Dauidicos.

Quos ipſe multiplici ſenſu, quantum fieri potuit, nempe Literali, Allegorico, Tropologico, & Anagogico (id quod nemo hactenus præſtitit) non niſi ſolidiſſimis ſacræ ſcripturæ locis, doctiſſime explanat.

¶ Accedit & iis, eiuſdem in matutinalia VII. Cantica, in Magnificat quoq;, Nunc dimittis, Benedictus, In ſymbolum etiam fidei: Quicunque vult ſaluus eſſe, & in hymnum diuinum: Te deum laudamus, exactiſſima elucidatio.

¶ Aeditio prima, cum tabulis aliquot Chriſtiano lectori ſummopere neceſſariis, atq; iucundis.

¶ Coloniæ, Per me Petrum Quentell. Anno M. D. XXXI. Menſe Martio.

VENERABILIBVS AC RELIGIOSIS PATRIBVS, PETRO A LEYDIS PRIORI, AC Theodorico Loer a Stratis Vicario, clarissimæ Carthusiensium domus in Colonia Agrippina, viris multa veneratione longe dignissimis, Ioannes Romberch Kyrspensis familiæ Dominicanæ eiusdem vrbis Theologus & Cōcionator. S. P. D.

Vam omnibus non obscurum sit patres celeberrimi, nouistis plurimos iā olim magnæ autoritatis viros, luculentissima in Dauidis Psalterium scripsisse commentaria. Nempe (quod mihi constet) ante Dionysium Leuuuis a Rickel cœnobij vestri Ruremundensis monachum eruditissimum iuxta & sanctissimum haud minus triginta duobus. Inter quos Athanasius Alexandrinæ vrbis decimus nonus episcopus, de Psalmorum titulis scripsit libros tres. Et Serapion ex monacho Thomuseos episcopus, de iisdem titulis librum vnum, cæteriq; integros in totum Psalterium commentariorum suorum libros. Origenes quippe qui & Adamantius presbyter, natione Alexandrinus, centū quinquaginta composuit tractatus. Et Hippolytus episcopus et contemporaneus, fertur quoq; tum in Psalmos scripsisse, & Arnobij presbyteri, philosophi & rhetoris liber vnus ad nos vsq; peruenit. Eusebius etiam ecclesiæ Cæsariensis Palæstinæ episcopus librum in omnes Psalmos vnum edidit. At quid referam Dydimum Alexandrinum Hieronymi præceptorem, & Hieronymum ipsum, item Ambrosium, Augustinum, & Cassiodorum: Nam & Ioannes episcopus Constantinopolitanus diuersos libros in diuersos Psalmos edidit. Ita Columbanus primus abbas Luxoniensis cœnobij composuit, ita Isidorus iunior, Haymo episcopus Halberstatensis, Rabanus, Maurus, Maguntinus, Remigius, Othridus, Smaragdus, Bruno Lanfrācus, Guilielmus Hyrsaugiensis, Honorius Augustodunensis ecclesiæ presbyter, Gilbertus episcopus Pictauiensis, & Petrus Lombardus episcopus Parisiensis. Hi omnes in Psalterium scripsere clarissimos commentarios. Quibus addo posteriores, Hugonem Brachionensem, Petrum de Tharentasia ordinis nostri prædicatorij, Nicolaum quoq; de Gorram dominicanum Nicolaum item de Lyra Franciscanum, Guilielmum episcopum Parisiensem, Petrum de Perpiniano Cathalanum, Thomam Eualensem de Aliaco episcopum Cameracensem, & postremo Ioannem de Turre cremata: vt interim multos alios silentio transeam, qui ante hunc (vestrum inquam Dionysium) laudatissima scripserit, huius gratia non sine fructu volumina quibus abdita Psalmorum pro sua virili panderent. Vos tamen patres optimi sancta quapiam & pia ratione, post tot tantosq; scriptores, etiam plerosq; neotericorum, qui in hac re haud parum desudarunt, optatis & ipsi de thezauris vestris proferre noua & vetera. Quamobrem præter libros summæ deuotionis, quos indies magis haud segniter ad Christi fidelium inflammationem proprijs laboribus editis, quo vberior sit fructus vester in ecclesia: Studetis quoq; modis omnibus quoad fieri potest, priscorum religionis vestræ patrum monumenta, quæ hactenus sub puluere absconsa, delituerunt, tandem non sine magnis solicitudinibus & impensis abacta vetustate in lucem reuocare: vt vel sic huiusmodi priorum labor posteris commodo esse queat. Inter quæ pia vestra studia pensiculantes, verū Psalmorum regij vatis intellectum & cognitionem, hisce potissimum pernecessariam, quibus semper laus diuina in ore esse debebit: prudenter cogitastis præclarissimum & insigne commentariorum Dionysij vestri volumen super librum soliloquiorum, Hymnorum, seu Psalmorum Dauidis pijs lectoribus communicandum: quod vbi statuissetis, non tam me rogastis manum vobis porrigere adiutricem ad ea ad prototypum recognoscēda mendis & erroribus, quos notariorum manu contraxisse poterant, vbi opus fuisset ad amussim castiganda, emendanda, & purganda, argumentisq; & locorum sacræ scripturæ (quibus nititur) adnotationibus locupletanda, acrius instantes, nequid derrectē hāc prouinciam vobis obsequendi. Nempe qui minores sitis quam vt inter tot occupationes soli librorum Dionysij (quorum magna copia est) absq; doctissimorum in sacris literis exercitatorum virorum præsidio efficere valeatis. Huc itaque multis vestris adactus importunis precibus, diuino numine fretus, effeci quod cernitis. Et si quæ plura hic ex nostris laboribus desiderari poterant, non tam ignauiæ quam multis occupationibus deputetis: spero tamen fore, vt vel vobis iudicibus videri poterimus non frigide ad hosce labores fuisse adfectos, nec abs re profecto. Licet egdem multos antehac in Italia diuersorum omnis generis autorum libros, ex obstrusis receptaculis in lucem reuocauerimus, & etiam apud nostrates īsignium doctorum pia studia iuuerimus (quæ in præsentiarum missa facimus) In quibus studijs tum vehementer oblectati sumus, Nunc tamen silentio minime supprimendum reor, vestrum Dionysium me cum multorum commentarijs (pro more nostro) contulisse. Inter quos oblati nobis sunt vetus ille Bruno, sanctus ordinis vestri initiator, nec nō & Ludolphus Saxo & ipse ordinis vestri. Franciscus quoq; de Puteo vtriusq; iuris doctor, eiusdem ordinis vestri vt qui generalem præsidentiam per annos plurimos laudabiliter defunctus est, Guilielmo Bibaucio viro non tam eruditione quam vitæ integritate conspicuo reliquerit vtriusq; iuris doctor, & alter Bruno episcopus Herbipolensis, Conradi secundi imperatoris patruelis, vir religione & vita sanctus, quibus & alios præclare autoritatis viros in hoc studio nostro iunximus, præcipue Iacobum de Valētia, & Nicolaum de Gorram summæ eruditionis virum: cuius doctrina in magno mihi semper pretio fuit, vtpote quæ nihil nisi sacras redoleat (quibus omnīū refertissimus est) literas, quem etiam vehementer cupimus euulgatum iri in bonum reipublicæ Christianæ. Horum omnium (vt verbo dicam) summe placet in Psalterium explanatio, & quorundam aliorum, pręcipue diui Hieronymi, & quæ noster Aquinas in tres priores nocturnos disertissime digessit. Atqui inter hos non postremum obtinet locum hic vester Dionysius, quem modo in manibus habemus: qui quantum placet, tum res ipsa ostendet quando procusores chalcographi extremam imposuerint manum. Interim autem noueritis velim (quod obiter tangere oportuit) hæc suauissima eius scripta, quibus carmina diuini vatis, clara interpretatione in oēm scripturaȝ sensum enucleauit, nō sine oblectatione animi me legisse. Porro hoc peculiare mihi videnť habere, ꝙ non mō intellectum instruant, & mores componant sed & ad effectum vehementer inflamment. Quam enim ad pietatem & deuotionem vltra omniiugā rerum Theologicarum scientiam valeat, vel is mihi testimonio erit, qui hac cœlesti ambrosia, & diuino nectare absque vllo fastidio satiatus fuerit. Is siquidem facile testabitur in huiusmodi commentarijs sub cortice plus latentis energiæ esse & secretorum mysteria & sacramenta, quam prima fronte in speciem proferant. Vt pij igitur lectores prælibare queant quam altos sensus, & obstrusissima mysteria in huius patris lucubrationibus contineanť, summarios Psalmorum, & eorū quæ in commētarijs peculiaria sunt, indices præmittere operæpretium duximus. Nec vlteriori operis cō mendationi immorandum, quandoquidem sacis seipsum commendet: quod illi mecum testabuntur, qui ea diligenter perlegerint, atq; post lectionem diligenter continuo probaturi sunt, ad ornatum voluminis haud frustra contendisse, quod votis omnibus optamus, volētes deo acceptū referri, quicquid ex nostris studijs commodi perceperint. Valete.

REVERENDISSIMO

IN CHISTO PATRI ILLVSTRISSIMOQVE PRINCIPI ac dño, Domino Erardo de Marka, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Tituli sancti Chrysogoni præsbytero, Cardinali, Archiepiscopo Valentiæ, Episcopo Leodiensi, Duci Bulloneñ. comiti Losseñ. &c. Domino ac patrono suo colendissimo Theodoricus Loer à Stratis, domus Carthusieñ. in Colonia humilis Monachus & Vicarius. Salutem & omne bonum exoptat.

NTER Christianæ ecclesiæ cæteros scriptores, qui spiritu diui-
no afflati, catholicæ fidei documẽta miꝝ in modũ suis studijs & la
boribus illustrarunt, etiã eximius pater Dionysius Leuwis à Ric-
Kel, ordinis nostri Carthusiani monachus, vir in diuinis scriptu-
ris illuminatissimus, haud immerito cõnumerari (ni fallor) debe-
bit Reuerẽdissime pater & illustriss. princeps, nẽpe cuiꝰ doctrina
oĩm copiosissima, toto orbe terrarum proculdubio micantissimis
splendescere poterat radijs, si nõ incuria vel ignauia fuisset hacte-
nus neglecta, aut certe propter impensaꝝ inopiam, qbus nos mi-
nime sufficimus, pijs lectoribus nondũ in vulgus ædita. Tot equi-
dem atq; tantos scripsit saluberrimæ eruditionis tractatulos, libellos, epistolas, & opera, vt
apud Latinos vix parem habuisse (vt res ipsa probat) credamus. Quoꝝ aliquos iam vtcũq;
licuit in bonum rei publicæ Christianæ chalcographoꝝ typis excudi curauimus à proximo
anno. Nempe cõmentaria in oẽs B. Pauli epistolas & cæteroꝝ apostoloꝝ, quas canonicas
vocãt: & in Apocalypsim diui Iohãnis secretoꝝ cœlestiũ cognitoris, item in septẽ psalmos
pœnitentiales. Epistolã item paræneticã ad oẽs principes christianos, quo pacto instituẽdũ
esset ꝑlium aduersus Turcas, cum tribus reuelationibus Dionysio ipsi cœlitus factis de statu
ecclesiæ, qbus permotus eã huiusmodi epistolã ad præfatos principes scripsit, cõmentarios
quoq; in septẽ psalmos pœnitentiales. Insup clarissimũ speculũ amatoꝝ mundi, de arcta via
salutis & cõtemptu mũdi, de grauitate & enormitate peccati, de cõuersione pctõris, de fonte
lucis & semitis vitæ. Præterea ꝑcordiale (vt vocãt) Dionysii, & meditationes eius. Amplius
Dialogũ inter patronũ & canonicũ, elementationẽ philosophicã, & elementationẽ theolo-
gicã. Cæteꝝ adhuc sub prælo madẽt Monopanton .i. vnũ ex oĩbus Pauli epistolis ad ma
terias retractas opusculũ. Insup liber de natura æterni & veri dei, Exhortatoriũ nouitioꝝ,
de professione eorũdẽ, de vtili deductione tpis, de mortificatiõe viuifica & reformatiõe in-
terna, de ꝑfectu spũali & custodia cordis, atq; duo alij tomi minoꝝ opusculoꝝ. Cũ hæc atq;
id genus illius ꝑclari scriptoris monumẽta in lucẽ dari curauerimꝰ, eis tutelares q̃rentes patro
nos, indignũ vehemẽter existimauimꝰ Reuerẽdissime pater, & illustrissime princeps, te oĩm
studiosoꝝ fautorẽ, amicũ & singularẽ patronũ, nostro etiã Dionysio iam iam in publicum
prodeunti, nõ cõciliare patronũ. Nulli equidem potius hæc opa dedicari poterãt vel iustius
debebãt, q̃ tibi Epo Leodiensi, in cuius ditiõe olim author eoꝝ procreatus, ea multo studio
atq; labore cõscripsit, nos vero tui oseruantissimi grauibus admodum curis & solicitudini-
bus, diuinisq; per diem & noctem officijs, ea æneis imprimi characteribus enitimur pro no
stra virili, nihil interim diffidẽtes, quin recte ab omni zoiloꝝ seu æmulorum impetitiõibus
hic author sit defensus, vbi tãti pricipis meruerit patrociniũ. Et qs oportuniꝰ vno Dionysio
patrocinabit, illũq; defendet, q̃ Erardus de Marka, adeo apud summũ põtificẽ magnus, vt
inter ecclesiæ colũnas firmissima basis, & tãtus apud Romanoꝝ Imp. semp Augustũ Carolũ
quintum, vt nihil non possit quod ad bonũ reipublicæ christianæ attineat. Tibi itaq; cũ tãta
sit in rẽ christianã eaq; innata pietas, vt acerrimus existas catholicæ religionis propugna-
tor, tam vigilãs quoq; dñici gregis pastor, vt oues tibi cõmissas inuadẽdi lupis illis rapacibus
ac vanæ, & qdẽ pditissimæ hæreseos sectatoribus, nullus pateat aditus, nullus siquidẽ errori
bus fauẽs sub ditione tua delitescere, ne dicã hiscere de illis rebus ausit: vsq; adeo oẽs tuam
reformidãt iustitiã, qua in pditissimos quosq; animaduertere soles. Quis mihi hic recensebit
studiũ tuũ, diligentiã, & solicitudinẽ in fidei christianæ tuitionẽ, quãdoqdem semp extitisti
princeps pacificus, amator atq; author pacis, vt nõ modo pacẽ & trãquillitatẽ sub tuo mode
ramine haberẽt tui subditi, (qbus iam viginti & sex annis in põtificia maiestate, digno pro-
fecto reipsa pontificis nomine ꝑfuisti, duplici, quod inqt apostolus, honore dignus) cũ tamẽ
antea pluribus annis ne dicã seculis, ꝓpe assiduis bellis iactati fuerint. Sed & hoc curasti sedu
lo, vt & pacẽ cõponeres inter vicinos, q̃d Imperialia, Gallica, & Geldrẽsiũ cũ Brabantinis
meis testanť sedata bella, inter quos nemo inficiabitur te vnicum reformatorem fuisse pacis

atq; cōcordiæ,vt post deū tibi acceptū referāt,q̄ quiete potiantur. Et hæc mihi profecto maximo sunt argumento,te vni nostro catholico authori,& illi quidē à generalium studiorum Academijs approbato,facile & absq; negotio pacē procuraturū,si qui leuiusculi & bonorum osores,bella aduersus eum mouerint. Quis enim hoc assequetur facilius,ac tua Reuerēdissima Dominatio,qui ferme omnibus vltramontanis pacē pro innata tua prudētia tam magnifice sæpius procurasti? Quis eqdem fœlicior est,admirabili prudētia & dexteritate in rebus etiā arduissimis obeundis,vt non nisi ad res maximas à deo,in quē omnia sunt referenda,videare procreatus? Quid alioqui sacra Cæsarea Maiestas horum nō inscius nullius consilio libētius quoties ardui aliqd in hisce regionibus sese obtulerit,quàm tuo omnium prudētissimo vtitur? Nec est quod dubitem clementissime pater huius authoris cōmentaria luculentissima in psalteriū totū,& Cantica(vt vocant)ferialia,qbus indies in laudibus diuinis sacrosancta dei vtitur ecclesia,quæ tibi affatim nūcupanda censuimus grata eē,vel eo potissimū nomine q̄d venerādo qdem & humili licet stilo,instar priscorum alta profecto sensa cōplexus sit: Dauidici corum quippe carminū interpretationē,explanationē,seu elucidationē tam enucleatissime nobis aperto sermone & familiari eloquio,quo nō esset simplicioris literaturæ sacerdotibus & clericis intellectu difficilis,absq; verborum inuolucris,fucis,lenocinioq; tradidit,vt non minorē ecclesiæ fructū attulisse mihi videatur,q̄ cæteri q ante eum vel hactenus in regij Psaltis Soliloquiū cōmentaria scripsere. Nec quicq̄ dubito,quin & priores se quotquot habere potuerit(cuiusmodi multi proculdubio fuere)viderit,legerit,eorumq; sententias suis cōmentarijs,vnà cū Theologorum(quos scholasticos vocāt)dictis,ad rem hanc accommodis hæc sua cōmentaria locupletarit. Ipse etiā omnē exponendi scripturarum modū obseruat,vt & literalem & mysticos,nempe Tropologicū,Allegoricū & Anagogicum,vbi litera patitur,q̄d hactenus nullus præstitit,prosequatur,& id quidē satis solide,solicite,pie & religiose,vt & mētes vero intellectu instruat,& corda legentiū sursum ad cœlestia rapiat & inflāmet. Vt autē tem operi maiorem conciliaremus authoritatem,curauimus ipsum post nostros labores ad æditionē exornari per venerabilē,eximiūq; insignis nostræ Coloniensis Academiæ Theologū,Iohannem Romberch Kirspeñ. in diuinis literis apprime exercitatū,eruditumq;,cuius studio & diligentia ad prototypum recognosceretur. Qui & ipsum diligenter emēdauit & castigauit,adiectisq; flosculis exornauit,sua quoq; in singulos psalmos argumenta præfixit. Quare si hoc opus hilari exceperis vultu Reuerēdissime Domine & pater clementissime venerabilis Prioris mei noīe D. Petri Bloemeuenne de Leydis(quē gratia tua inter clētulos suos,iā olim ante annos aliquot connumerare cœpit) atq; cognati mei. M. Theodorici Hezei Theologi,ecclesiæq; vestræ sancti Lamberti Leodiensis canonici,ineoq;:animū nobis facies,vt admitamur in maioribus tibi gratificari. Interim tuæ Reuerendissimæ Dñationi,& illustrissimæ gratiæ nos omnes,nostrumq; ordinem commendamus,exorātes,vt deus optimus maximus,ad gloriā suam,& christianæ religionis bonū diu te nobis seruare dignetur incolumem. Ex Carthusia D. Barbaræ Colonieñ. Anno M.D.XXXI. mensis Martij,die vicesimo secundo.

INDEX SEV TABVLA IVXTA SERIEM LITERARVM ALPHABETI.

¶ Finis Indicis psalmorum secundum seriem alphabeti.

TABVLA ALPHABETICA DE PSALMORVM MYSTERIIS DIVERSIS & eorundem titulis. Numeri appositi requirentur in alia tabula, vbi ponuntur Psalmi secundum ordinem quo in Psalterio habentur.

A.

De Aduentu Christi in carnem.

Septem sunt Psalmi quibus Aduentus Christi in carnem exprimitur nempe.18.29.39.70.81.84.&.96.

De Aduentu Christi ad Iudicium.

Aduentum Christi ad Iudicium insinuant nobis Psalmi.9.&.82.

De Vtroq; Christi Aduentu mixtim

Vtrumq; Christi Aduentum simul complexus est propheta in Psalmis tribus nempe.49.95.&.97.

De Afflictis.

Tres Psalmi pro afflictis.31.63.68.

De Angustiatis.

Septem pro Angustiatis scilicet.12.43.56.55.54.70.119.

De Aggeo.

Duo Psalmi intitulantur Aggeo & Zachariæ videlicet.147.&.148.

De Alphabeticis Psalmis.

Septem sunt Psalmi per literas Alphabeti distincti scilicet.24.33.36.110.111.118.144.

De Halleluia.

Viginti & vnus sunt Psalmi quorum titulus est Halleluia scilicet .103 .104.105.106.110.111.112.113 .114.115.116.117.118.134.135.145.146.147.148.149.

De Asaph.

Duodecim Psalmi intitulantur Asaph nempe.49.72.73.74.75.76.77.78.79.80.81.82.

De Athomis.

Tres sunt Psalmi Athomi, id est, sine diuisione secundum aliquos videlicet.116.132.&.150. C.

De Charitate dei.

Charitatem dei comendat nobis propheta in tribus potissimum Psalmis .41.83.133.

De Canticis.

Quindecim sunt Psalmi qui intitulantur cantica graduum scilicet.119.120.121.122.123.124.125.126.127.128.129.130.131.132.133.

De Core.

Vndecim Psalmi intitulantur pro filiis Core videlicet.41.43.44.45.46.47.48.83.84.86.87.

De Commutationibus.

Vnus Psalmus inscribitur pro his qui commutabuntur videlicet. 68. D.

De Dauide.

Nonaginta septem Psalmi inscribuntur Dauidi.3.4.5.6.7.8.9.10.11.12.13.14.15.16.17.18.19. 20. 21.22.23.24.25.26. 27.28.29.30.31.32.33.34.35.36.37.38.39.40.50.51.52.53.54.55.56.57.58.59.60.61.62.63.64.67.68.69.85.100.102.107. 108.109.131.137.138.139.140.141.142.143.144.

De Dauidis figura Christum exprimente.

Mysteria Christi per actus Dauid declarantur nobis in quinq; Psalmis, vt patet Psalmis.7.26.33.43.143.

De officio defunctorum.

In officio defunctorũ leguntur hi Psalmi.114.119.120.129.137.5.6.7.22.24.39.40.41.50.64.62.148.149.150. Alii in libri fine Magnificat Ego dixi & Benedictus. E.

De Ecclesia Christi.

Propheta in duobus Psalmis nempe.44.&.47.differit.

De Eman.

Vnus duntaxat Psalmus intitulatur Eman videlicet.87.

De Ethan.

Vnus solum Psalmus inscribitur Ethã puta.88. F.

De Fine.

Psalmi intitulati in finem sunt quinquaginta nouem. H.

De Hieremia.

Hieremiæ Aggei & Ezechielis intitulantur duo Psalmi.64.&.136. I.

De Increpatione iniquorum.

Propheta in quatuor Psalmis ponit singulariter increpatione Iudæorum atq; aliorum peruersorum & iniquorum puta 13.51.52.57.

De Inscriptione.

Quinq; sunt Psalmi qui intitulantur de inscriptione videlicet.55.56.17.58.59.

De Idithum. L

Tres Psalmi inscribuntur pro Idithum nempe.38.61.76.

De Lamentationibus.

Tres ponuntur Psalmi singulariter de lamentationibus cuiusmodi sunt. 73.8.136. M.

De Malorum persequutionibus in bonos.

Dauid in sex Psalmis describit persequutiones quas boni ab huius mundi amatoribus patiuntur nempe.11.13.24 26.8.89.

De Mose.

Vnus Psalmus duntaxat intitulatur Mosi videlicet 89. N.

De Natura duplici Christi.

Natura Christi tam diuina quam humana proponitur nobis in octo Psalmis videlicet.2.8.20.40.71.81.109.128.

De Oratione. O

Quinq; Psalmi intitulant de orone.16.85.89.101.141.

De Occultis filii.

Vnus Psalmus inscribit pro occultis filii videlicet.9. P.

De Passione Christi.

Propheta in sex Psalmis potissimum præconisauit nobis dominicam passionem vtpote.21.30.54.54.68.&.108. Insupet mixtim de passione & resurrectione agitur in.3.15.27.29.56.&.63.

De Pœnitentia.

Septem sunt Psalmi præcipue ad pœnitentiam ordinati videlicet.6.31.37.50.101.129.147. R.

De Christi Resurrectione.

Resurrectionem Christi obiter tetigit propheta in sex Psalmis nempe.3.15.27.29.56.&.63 S.

De Salomone.

Duo Psalmi intitulati sunt Salomoni.puta.71.&.126. T.

De Titulo.

Psalmi sine titulis sunt octodecim.1.2.32.41.70.90.91.91.94.95.96.97.98.99.103.115.136.147.

De Torcularibus.

Tres Psalmi intitulantur pro torcularibus scilicet.8.80.83.

❡ARGVMENTVM IOHANNIS ROMBERCH Kyrspensis ex familia Prædicatorum in Commentarios D. Dionysij Leuuis a RycKel super Psalterium.

Ruditissimus iuxta & deuotissimus ac pius pater D. Dionysius a RycKel cognomento Leuuis, sacratissimæ Carthusianæ religionis apud nobilem illam atque percelebrem Ruremundam professor, inter plurima studiorum suorum monimenta etiam reliquit posteris in librum soliloquiorum Regij prophetæ Dauidis commentarium locupletissimum. In cuius prologo primum luculenter quidnã prophetia sit edisserit, de eius quoque insuper gradibus, dignitate, speciebus simul & infallibilitate. Dehinc quanta sit excellentia authoris psalmorum. Quam varia scripturarum explicatio. Et rursus de diuersis intelligẽtiarum regulis proloquitur. Amplius agit quoque de titulo & authore psalmorum, & varia libri eorundem tralatione. Adhæc denique docet non mediocrem esse vim atque virtutem psalmorum, quibus addit modum magis opportunum huiusmodi tum concinendi, tum etiã deuotius orandi. Et postremo quænam sit intentio eius in hisce commentarijs: ac quem ordinem in illis explicandis obseruaturus sit. Post hæc tandem ad literam accedens varie explicandam iuxta multiplicem (cuius in prologo meminit) sensum, nudis & apertis verbis absque fuco & orationis lenocinio, ecclesiasticorum more rem ipsam prosequitur. Imprimis cuiuslibet psalmi titulum (si quem habeat) declarans: deinde mox continua expositione literalem sensum consentanee ad veritatem scripturarum multa claritate deducit. Post sensum vero hunc mira industria & præclaro ingenio, ceu cœlitus quopiam afflato, ex eiusdem literæ (vt aiunt) cortice typicos seu figurales elicit sensus, vel vnum vel plures, aut simul omnes: vt nedum mysteria Christi & ecclesiæ in litera occlusa referet: sed & ita componat mores, & inflammet affectus ad superos, vt nihil eorum quæ saluti hominum conducere quoquo modo possent, omisisse videatur: quominus corda legentium vehementer sursum ad supermundana rapiat. Cum gratia & in calce elucidationum procoronide adiecit conclusionem haud parum fructuosam, nempe in qua disserit de vtilitate psalmorũ & affectibus pijs vnde oratio vim suam colligit atque virtutem nanciscitur. Hinc de multiplici compunctionis specie in psalmorum decantationibus habenda, quibus addit perbreuem quorundam versuum catalogum, in quibus affectus diuini amoris amplius flagrat. Et tum de his psalmis in quibus charitatis affectus magis inflammantur recensens. Post hoc multorum capita huc spectãtium. Deinde vero de primi psalmi varia consideratione. Hinc enumerat aliquos ad moralem instructionem conducentes. Et postremo omnium quibus commodius ex affectu congratulationis, imitationis, ædificationis, atque gratiarum actionis deũ laudemus. In quo & totum opus Commentariorũ in centum quinquaginta symphonidis nostri Regij que psaltis Dauid psalmos seu hymnos concludit. Cui tamen operæpretium, pijsque lectoribus rem omnium gratissimam fieri putauimus, si elucidationes eiusdem authoris in diuersa Canticorum ecclesiasticorum, ex vtriusque testamenti locis collectorum in vnam fascem colligatæ, cum quibusdam alijs huic operi subiungerentur, vt deuoti oratores haberent quod ex abundanti in templis ad dei laudem offerrent: donec cum cœlitibus satiati ab vbertate domus dei æterna perfruentes lætitia, iugiter domino iubilent. Quo & nos perducamur concinantes Christo in psalmis & hymnis, & cãticis spũalibus, donec detur nobis interesse choris cœlestium: Vbi non cantabimus canticum domini in terra aliena, sed laudabimus eum cum angelis in perpetuum, qui est benedictus in secula. Amen.

COMMENTARIA

CLARISSIMA, ILLVMINATISSIMI, DOCTISsimiq; Theologi, Reuerẽdi patris, diui Dionysii à Rickel, Carthusiani, in Librum Psalmorum.

PROOEMIVM AVTHORIS.

A

Dixit Dauid filius Isai, dixit vir cui cõstitutũ est de Christo dei Iacob, egregius Psaltes Israel: Spũs dñi locutus est per me, & sermo eius per linguã meã. Quẽadmodum vnigenitus dei patris, dñs noster Iesus Christus, ex semine Dauid specialiter nasci ac incarnari elegit, (Vnde & germẽ, seu filius Dauid singulariter appellat̃): Sic spũs sanctus animã beatissimi Dauid prophetico lumine excellenter impleuit, eũq; de Christi mysterijs præcipue illustrauit: quatenus Dauid promissa dei beneficia recognoscens, deo largitori gratissimus esset, atq; hæc ipsa toti mũdo clarissime propalaret. Hanc igitur gratiam prophetalẽ sibi tã eminenter diuinitus datã considerans, grata & hilari cecinit mente verba nunc introducta: in quibus de seipso tanq̃ de alio loquitur: Dixit (inquiens) Dauid filius Isai, dixit vir cui cõstitutũ est de Christo dei Iacob, id est, cui specialiter facta est repromissio de Christo dei. Videlicet q̃ ex semine eius saluator mundi prodiret. Sic enim ad eum alibi ait: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Hic quippe fructus seu filius Dauid est is, de quo archangelus Gabriel ad virginem matrẽ dixit: Dabit illi dñs deus sedem Dauid patris sui: & regnabit in domo Iacob in æternũ. De quo Esaias quoq; p̃dixit: Super soliũ Dauid & super regnũ eius sedebit. Quod qualiter impleat̃ in Christo, inquiri potest, p̃sertim cũ ipse

B Pilato r̃nderit: Regnũ meũ nõ est de hoc mũdo. Vnde & alibi p̃testat̃: Vulpes terræ foueas habẽt, & volucres cœli nidos, filius aũt hoĩs non habet vbi caput suũ reclinet. Nã & req̃situs à pplo vt constitueret̃ in regẽ, fugit seq; abscondit. Nõ ergo de tẽporali dñio, mũdano ve regno exponẽda sunt testimonia p̃inducta: sed de spũali regimine & æterno principatu, q̃bus nunc in domo Iacob & solio Dauid, id est, in militanti ecclesia & cordibus electo℞ regnat per gratiã: in futuroq; seculo regnabit fine sine per gloriã. Merito igitur Dauid qui tã præclare vaticinat̃ de Christo, vocatur egregius Psaltes Israel: id est, Psalmista p̃cipuus populi deũ fideliter cõtemplãtis: Quod aũt adiungit: Spũs dñi locutus est per me: ei cõcordat quod Christus discipulis dixit: Nõ vos estis qui loquimini, sed spũs patris vestri qui loquit̃ in vobis. Deniq; p̃ter alia multa quæ in verbis p̃habitis innuunt̃, hoc p̃cipue aduertendum est, q̃ pulchre & clare trinitas persona℞ in ipsis exprimit̃. Tãgitur nãq; persona filij noĩe Christi: persona aũt spũs sancti designatur noĩe spũs: patris vero persona exprimit̃ tã nomine dei, q̃ noĩe dñi. Christus eñi dicit̃ Christus & filius dei, sicut natus ex deo patre æterno: quẽadmodũ scriptũ est: Ex vtero ante lucifer℞ genui te. Spũs sanctus dicitur spũs dei & dñi, tanq̃ spiratiue procedẽs ex deo, id est, patre ac filio, q̃ sunt vnus deus: ex quo tanq̃ ex vno principio æternaliter maneat spiritus sanctus.

2. Reg. 23
Roman. 1
Hie. 23. 33
Luce. 1
Psal. 131
Luce. 1
Esaiæ. 9.
Iohan. 18
Matt. 8.
Iohan. 6.
Luce. 1
Matt. 10
Psal. 2
Iohan. 10

¶ Quid sit prophetia, Et de gradibus eius, Et qualis prophetia sit dignior.

C Prophetia aũt ad intellectũ potissimũ pertinet. Est eñi prophetia supernaturalis futuro℞ cognitio, ex diuina inspiratione adepta. Prophetæ nãq; dicunt̃, q̃ deo reuelante cognoscũt ea quæ cęteris abscõdita sunt, & procul ab ipsis posita. Propter q̃d in libro Regũ dicit̃. Qui nunc dicit̃ propheta: olim vocabatur videns. Et Samuel ad Saul dixit: Ego sum vidẽs. Porro prophetia ad gratias gratis datas p̃tinere cognoscit̃: sicut operatio miraculo℞, interpretatio sermonũ, discretio spirituũ. Tales eñi ac siles gratiæ, cõmunes sunt bonis & malis. Gratiæ vero gratis datæ ad alio℞ vtilitatem dant̃ & ordinantur: quẽadmodũ ad Corinthios ait ap̃lus. Vnicuiq; datur manifestatio spũs ad vtilitatẽ. In quãtum igit̃ prophetalis notitia ordinat̃ ad hoc vt alijs innotescat: sic prophetia secũdario p̃tinet ad locutionẽ: sicq; propheta à p̃fando nomen accepit. Sed q̃m prophetia est de his quæ naturalẽ rationẽ excedũt, neq; naturali ratiõe probari possunt: idcirco tertio ad prophetiã pertinet operatio miraculo℞, tanq̃ cõfirmatio ho℞ quæ propheticæ annũtiant̃. Et ita intelligendũ est q̃d in Ecclesiastico scriptũ est. Helizeus nõ timuit principẽ: & mortuũ prophetauit corpus eius: Videlicet q̃a post mortem mortuũ suscitauit. In q̃ ostẽdebat̃ eum ve℞ fuisse prophetã. Et simile de ossibus Ioseph ait scriptura. Porro quẽadmodũ naturale lumẽ intellectus agẽtis est omniũ naturaliũ cognitionũ intellectus possibilis principiũ: sic lumẽ supnaturale atq; diuinũ est prophetaliũ cognitionũ principiũ. Ideo sicut naturalis cognitio intellectus possibilis ad oĩa se extẽdit seu oĩm capax est, quæ p̃ naturale lumẽ intellectus agentis inueniri agnosciq; possunt: sic prophetalis cognitio circa oĩa illa versat̃, quæ p̃ lumẽ supna

1. Reg. 9
Ibidẽ.
1. Cor. 12
1. Cor. 12
Eccle. 48
Gene. 50
Iosue 24
3. de anima, 17

turale ac diuinū ostendi valēt ac sciri. Per lumē aūt diuinū omnia vtiq; manifestari queunt, D
videlicet diuina & humana, creata & increata, spūalia & corporalia, naturalia atq; moralia.
Vnde ad omnia ista extendit se prophetia. Facta est eñ aliqñ prophetica reuelatio de his q̃
Esai.6 ad dei maiestatē seu excellentiā pertinent, sicut Esaias de se loquēs: Vidi (inquit) dñm seden
Daniel 7 tē super soliū excelsum & eleuatū, & q̃ audiuit Seraphim ter clamātia: Sanctus, Quod ad su
perbenedictæ trinitatis pertinet reuelationē. Danieli quoq; prophetæ ostēsum est qualiter
millia milliū ministrabāt deo, & decies millies centena millia assistebāt ei. Quod ad supnorū
Esaie.58 spirituū prophetalē reuelationē spectare nō dubiū ē. Cōtinet etiā prophetiā illa q̃ ad mores
Michee.6 hoīm instruendos respiciūt, vt est illud Frange esurienti panē tuū. Et Michæas propheta:
Indicabo (ait) tibi ò homo quid sit bonū, aut quid dñs requirat à te. Vtiq; facere iudiciū & iu
stitiā, & solicitū ambulare cū deo tuo. Quanto aūt aliqua naturalē rationē magis excedunt,
remotiusq; à nostra cognitione distant, tanto amplius, magisq; propriæ rationē prophetiæ
cōcernūt, sicut sunt futura pure contingentia, vt actus humani. Propterea prophetia pro-
priissime pertinet ad futurorū euentuū cognitionē. Sic nāq; Cassiodorus prophetiā diffinit
cū ait: Prophetia est inspiratio seu reuelatio diuina, rerū euentus immobili denūtians verita
te. Et ideo Gregorius super Ezechielē testat, qa prophetia ita vocat, qm̄ futura prænuntiat.
Dū vero p̄terita aut p̄sentia manifestat, nominis sui rationē amittit. Præterea multi sunt
Iudicū.11 gradus prophetiæ, quorū infimus dicitur dū aliquis ex interiori spūs sancti instinctu moue-
Iudic.14, tur ad exteriora opera, sicut frequenter in libro Iudicum scribitur, q̃ spiritus domini irruit in
Iudic.15, Iepte vel Samson, ex quo inducebantur ad aliqua opera exterius exercenda. Secundus & al-
tior prophetiæ gradus est, dū aliquis ex illustratione spūs sancti, quædā supernaturali modo
1.Regū.4 cognoscit & percepit, quæ tamen naturaliter cognosci possunt, quēadmodū de Salomone
habet, q̃ dñs dedit ei sapiam & prudentiā multā nimis, ita q̃ disputauit super lignis à Cedro
quæ est in Libano, vsq; ad hyssopū quæ egreditur de pariete, disseruitq; de iumentis & vo- E
lucribus reptilibus ac piscibus. De talibus eñ gentiles quoq; philosophi plura disseruisse sub
tiliter inueniuntur. Vnde hi duo gradus ad perfectā prophetiæ rationē non attingunt, quia
ad supernaturalem veritatem non p̄tinēt, Nihilominus aliqua Salomoni reuelata sunt, quæ
naturalis rationis limites omnino excedūt, p̄sertim in canticis: propter quorū cognitionem
Salomon vere & proprie propheta vocatur. Est ergo tertius gradus propheticæ cognitio-
nis, quando p̄ imaginariā visionem alicui supernaturalis veritas reuelatur, Quemadmodum
Daniel.7 Daniel vidit antiquū dierum, id est, deū æternum, sub similitudine imaginabiliū rerū, quem-
admodum apud Danielem legitur: Aspiciebā (inquā) donec throni positi sunt: & antiquus
dierū sedit, & vestimentum eius quasi nix candidū, & capilli capitis eius quasi lana alba. Isti-
2.2.q.174 usmodi vero prophetiæ multi sunt gradus, prout doctor sanctus in secunda secūdæ pulchre
ar.3 deducit. Prima distinctio est penes differentiam somnij & visionis siue vigiliæ. Interdum
Iob.33 eñ prophetica reuelatio in somno infunditur, sicut scriptū est. Per somnū in visione noctur
na aperit aures virorū. Interdum autem infunditur prophetia in visione vigiliæ, quemadmo
Daniel.10 dū Danieli factum legimus. Et hic gradus est dignior primo, quoniam maior est vigor pro-
phetici luminis quando animā vigilantis & circa sensibilia occupati ad supnaturalia erigit,
q̃ dum animam dormientis atq; à sensibilibus iam vacantis ad diuina ac supernaturalia ele-
uat. Secundo aūt attenditur gradus prophetiæ penes differentiā imaginabilium sensibi
liumq; signorū, quibus mens prophetæ ad intellectualē supnaturalis veritatis notitiam ele- F
uatur. Quanto eñ signa huiusmodi fuerint expressiora, tanto prophetia erit sublimior. Cū
ergo secundū Augustinū inter signa primū ac summū locū teneant verba, cōstat q̃ prophe
tia eius, qui vel in vigilando, vel in dormiendo audit verba secū loquētis, sit altior prophetia
eius cui ostēdunt res q̃dā seu similitudines aliarū rerū signatiue, quēadmodū septē spicę Pha
Gene.41. raoni ostēsæ, septē fertilitatis annos p̄figurabant: & olla succensa Hierimiæ ostēsa, ciuitatis
Hierem.1 Hierusalē incēdiū designauit. Tertio insup̄ gradus prophetiæ accendit penes accessum ad
causam ipsam propheticæ cognitiōis. Altior eñ est gradus prophetiæ dū nō solū verba lo-
Zachar.1 quentis p̄cipiunt, sed ipe quoq; loquēs aspicit, sicut Zachariæ prophetæ, ac Danieli, multis-
Daniel.7 q; alijs: angeli, p̄ quos (teste Dionysio) propheticæ reuelatiōes administrant ac infundūtur,
apparuerūt. Quarto aut gradus prophetiæ pensatur ex conditione apparentis atq; docē-
tis. Si eñ qui videt, apparet in p̄sona hoīs, inferior erit prophetia q̃ si appareret in p̄sona an
geli. Altissima autem censet, si apparet in p̄sona dei, quemadmodum Michæas ait: Vidi do-
minum sedentem super solium excelsum, & omnem exercitum cœli assistentem ei, à dex-
tris & sinistris. Postremo summus atq; excellentissimus prophetiæ gradus est, quando intel
ligibilis supernaturalisq; veritas absq; imaginaria visione ostenditur, puta per solam ana-
gogicam ac intellectualem illuminationem. Et hic modus excedit rationem prophe-
2.2.q.174 tiæ propriæ dictæ, vt Thomas affirmat. Vnde huiusmodi modus potius dicitur tertiū ge-
ar.3. nus prophetādi, q̃ gradus prophetiæ. In ratione eñ prophetiæ q̃dā obscuritas includi videt,

sicut

A sicut in ratione fidei. Propterea nec prophetia, nec fides, cōprehensoribus seu beatis in patria conuenit. Sed ad ratione̅ prophetiæ propriæ sumptæ requirit, vt per imaginariā visione̅ tanq̃ per mediū, mens prophetæ ad intellectualē notitiam perducat. Hoc aliqui asserunt. Ideoq́ȝ secundū hos gradus prophetiæ, secundū imaginariā visionē distinguuntur.

¶ De speciebus prophetiæ, & q̄uo prophetia infallibiliter impleatur.

Sicut deniq́ȝ gloriosissimus aplorum princeps in secūda sua canonica ait: Non voluntate humana allata ē aliquādo prophetia, sed spū sancto inspirati, locuti sunt sancti dei homines. Obiectū eñ prophetiæ est veritas supernaturalis, prout in diuina cognitione cōsistit, ac naturalē rationē transcendit. Intellectus vero diuinus, futura ac prophetabilia dupliciter cognoscit, videlicet secundū seipsa seu in ipsis, prout scilicet sunt fienda à deo. Secūdo cognoscit ea in suis immediatis ac proprijs causis, id est, secundū ordinē quem habēt ad eas. Prophetalis aūt cognitio est quædā expressio seu diriuatio à diuina scientia fluens, ac prophetis infusa. In quantum igitur deus benedictus & sanctus cognoscit res primo modo, accipit prophetia ꝓdestinationis, quæ de necessitate semper implet. In quantū vero agnoscit res secūdo modo accipit prophetia cōminationis, quæ nō semper implet, nisi forte secundū secretā intelligentiam, vt de subuersione Niniue, & morte Ezechiæ. In hac quippe prophetia, annunciat aliquid secūdū ordinē causæ ad suū effectū, qui quidē ordo alijs ac fortioribus causis superuenie̅tibus impediri potest, ꝓsertim dū diuinæ volūtati, quæ est omniū rerum prima causa, placuerit. Et ideo talis prophetia non semper implet, sicut nec prophetia promissionis, queadmodū apud Hieremiā apertissime declarat, Ibi eñ dñs ait: Repente loquar aduersus gentē & regnū, vt eradicē & destruā illud. Si pœnitentiā egerit gens illa à malo suo, agā & ego pœnitentiā. Et hoc ad prophetiā cōminationis clarum est pertinere. De prophetia aūt promissionis mox subditur. Subitò loquar de gente & regno vt ædificē & plantē illud: si fecerit gens illa malū in oculis meis, agā & ego pœnitentiā super bono quod loquutus sum, vt facerē eis. Vnde huiuscemodi propheticæ annūtiationes semꝑ intelligēdæ sunt, nisi aliunde proueniat impedimentū, videlicet ex meritis siue demeritis hoīm, aut alia simili causa. Hinc eñ dicit Gregorius, ꝙ deus nō mutat consiliū, quāuis mutet sentētiā. Est aūt & alia spēs prophetiæ, quæ dicit prophetia ꝓscientiæ, quæ est de rebus, secundū ꝙ deus prænoscit futura, prout ꝑ nostrū arbitriū adimplent, & ista est bonorum atq́ȝ malorum. Quatuor sunt ergo spēs prophetiæ, verūtamen, glossa in principio libri psalmorum ponit duas dūtaxat spēs prophetiæ, videlicet præsciæ & cōminatōis. Prophetia nanq́ȝ promissionis ad prophetiam comminatōis reducit, vel sub ea continet. Prophetia quoq́ȝ prędestinatōis continet sub prophetia præsciētię, q̄a prædestinatio est pars ꝓsciētiæ. Dicit eñ præscia ꝓnotio tam electorum, q̃ reproborum. Vnde Apostolus interdū vtit nomine præsciæ, quantū ad bonos: quemadmodum ad Roma. loquēs de deo: quos (inquit) præsciuit & ꝓdestinauit conformes fieri imaginis filij sui. Sed quoniā electorum ꝓnotio propriū nomē habet quod est ꝓdestinatio: ideò præscia cōmuniter sumit, quantū ad malos: ita ꝙ præsciti dicunt mali & reprobi. Dicit etiā glosa prætacta: ꝙ prophetia præscientiæ semper impletur.

2.Petri.1.

Ionæ.3.
Esaiæ.38.

B

Roma.8.

¶ An Dauid fuit excellentissimus prophetarum.

C Dionysius pimo cœlestis hierarchiæ caplo quinto duplicē tangit modū reuelatōis propheticæ, quæ sanctorum theologorum prophetarumq́ȝ mētibus est infusa. Interdū eñ ꝑ sensibilia signa, demonstrata ē veritas supnaturalis ac prophetalis: qñq́ȝ vero ꝑ solam mētis eleuationē in diuina purè contēplata, sine sensibiliū tegumento formarum: & sine imaginariarum similitudine specierum. Prima aūt harum reuelationū symbolica dr̃ citur: quoniā symbolū est collatio sensibiliū formarum, ad inuisibiliū demonstrationē. Secūda vero anagogica nuncupat. Anagogæ nanq́ȝ est pura mētis ascensio ad diuina. Deniq́ȝ scd̄m Augustinū tribus modis causat, seu fit prophetaliū formarum ostēsio. Aliquādo eñ fit sola imaginaria visio, sine intellectuali reuelatōe: sicut in Nabuchodonosor, qui vidit statuā grandē & in Balthasar filio eius, qui vidit articulos. Atq́ȝ in Pharaone, q̄ vidit septē boues, & septem spicas, & horum nullus erat propheta. Ad prophetiā eñ exigit primo alicuius reuelandi ostēsio. Scd̄o propositę veritatis ꝑceptio. Propter quod in Daniele scriptū est: Intelligētia opus est in visione. Et ideo Ioseph & Daniel, q̄ ꝑdictas visiones imaginarias intelligebāt & exponebant prophetæ fuerūt. Interdū aūt in prophetali reuelatōe simul infundunt imaginaria visio & ītellectualis ꝑceptio, & hoc modo omnes prophetæ duodecim quorum libros habemus, prophetauerūt. Interdū vero īnfundit prophetia scd̄m solā intellectualē illustrationē, & hic modus prophetādi est purior atq́ȝ ꝑstātior. Sicq́ȝ Dauid prophetasse ab oībus dr̃. Vnde glosa in exordio psalterij asserit, ꝙ alij prophetæ ꝑ quosdā rerum imagines, & integumēta verborum prophetauerūt: videlicet ꝑ somnia, & dicta ac facta. Dauid aūt solus spūs sancti instinctu, sine oñi exteriori adminiculo, suā ædidit prophetiā. Fit aūt prophetia quatuor modis. Primo ꝑ facta: Vt archa Noe significauit ecclesiā, & ꝑ sartaginē ferream inter Ezechielē &

Daniel.2.
Daniel.5.
Gene.41.

Daniel.10

Gene.6.
Ezech.4

Hierusalem positam designabat, deuastatio vrbis Hierusalem. Secundo, prophetia fit p verba seu dicta, sicut ad Abrahã dictũ est: In semine tuo benedicent omẽs tribus terræ. Tertio, p visiones, sicut Moyses vidit Rubum ardere, nec tñ consumi. Quarto, p somnium. Præterea quædã est prophetia de pterito, sicut Moysi prophetica reuelatiõe, innotuit creatio mundi. Vnde quod ait: In principio creauit deus cœlũ & terrã: prophetia est. Alia est prophetia de psenti, sicut dum aliquis spũ sancto reuelante cognoscit, qd alius cogitat. Et sic Elizabeth de incarnatõe Chr̃i & eius psentia prophetauit: Vnde (inquiens) hoc mihi, vt veniat mater dñi mei ad me. Tamẽ vt dictũ est: Prophetia propriè dicta, non est, nisi de futuro. Et qa donum prophetiæ ptinet ad grãm gratis datam, non ad grãm gratũ facientẽ: idcirco p malos etiam spũs prophetiæ aliqñ loquit, sicut p Balaam: qui quis ariolus, & magus ac pessimus fuerit, pulcherrimè tñ prophetauit: queadmodũ libro numerorũ habet. Est igit quæstio, an Dauid sit maximus prophetarũ, & q sit cæteris prophetis q imaginarias aut corporales visiones habebãt, sublimior: palàm est ex pinductis. Sed de hoc maximè est q̃stio, an sit maior Propheta q̃ Moyses. Hanc vero quæstionem sanctus Thomas inducit: eamq; soluẽdo testat, q omnibus consideratis simpliciter loquendo, Moyses excellit in dono prophetiæ sanctũ Dauid, quãuis vel Dauid, vel alij, quantũ ad aliqd possint excedere Moysen, qa videlicet de Chr̃i mysterijs plenius sunt locuti vt Dauid, vel qa maiora fecerũt miracula vt Iosue: ad cuius pceptũ sol & luna steterunt immobiles in cœlo vnius diei spacio. Quòd vero Moyses absolute loquendo, sit Propheta altissimus: probat. Quia ad Prophetiã pcipuè spectat visio tam imaginaria q̃ intellectualis. Item denũtiatio veritatis ostensæ, atq; miraculorũ ostensio. Moyses aũt in omnibus his excellebat. Primo, quo ad intellectualem visionem, qm̃ scd̃m Augustinũ in hac vita vidit deum p essentiã, sicut & Paulus in raptu. Vt Augustinus. 12. sup Genesim ad literã, & in libro de videndo deũ fatet. Vnde in libro Numerorũ de Moyse dicit: Clarè & non p ænigmata deum videt. Secũdo, Moyses reliquos omẽs pcellit quantũ ad imaginariã visionem, q̃ quasi ad libitũ habet non solũ audiendo & in somno, sed & videndo angelũ colloquentẽ sibi & vigilãdo. Et ideò in Numeris dicit, q loquebat ei dñs, facie ad faciẽ, id est, angelus dñi, sicut loqui solet homo ad amicũ suũ. Tertio, Moyses excellit quo ad denũtiationẽ, quoniã toti populo loquebat, proponẽs ei legem. Quarto, excellit Moyses, quoad miraculorũ ostensionẽ, qa multa & magna fecit miracula corã iniquis & populo vniuerso. Sed huic responsioni contradicit Nicolaus de Lyra, psertim in hoc q Thomas idcirco pfert Moysen Dauid in dono prophetiæ: qa vidit in psenti vita deum p essentiã, qm̃ talis visio ad prophetiã nil ptinet. Veruntñ determinatio Thomæ conueniens est. Quàmuis em̃ visio ista directè ad prophetiã nõ ptinet, tñ eo modo quo miraculorũ opatio ad eam ptinere asserit, ipsa quoq; ad eam ptinere censet. Vnde in Deuteronomio scriptũ est: Nõ surrexit vltrà Propheta in Israhel sicut Moyses, qui nosceret dñm facie ad faciem, in omnibus signis atq; portẽtis quæ p eum fecit dñs in terra Aegypti. Quòd ergo Dauid dicit, eximius prophetarũ, intelligendũ est quantũ ad hoc, q de Christi mysterijs excellentius & euidentius prophetauit.

Margin references: Genes. 26; Exo. 3; Gene. 1; Luce. 1; Num. 24; 2. 2. q. 174 ar. 4; Josue. 10; 1. Cor. 14; Nume. 12; 2. Cor. 12; Nume. 12; Nume. 12; Exo. 33; Deut. vl. — Section letters: D, E.

¶De quadruplici expositione sacræ scripturæ, & septem regulis ad intelligentiam scripturarum sanctarum valde vtilibus.

TOta ferè sacra scriptura seu theologicalis doctrina sub qbusdã figuris ac similitudinibus mirabiliter est velata, quatenus veritas indignis & prauis hoĩbus occultetur: studiosis vero ac pijs occasio bonæ exercitatõis præstet. Et item qm̃ scd̃m Dionysiũ, impossibile est aliter nobis innotescere diuinũ radiũ, nisi varietate sacrorũ velaminũ anagogice circũuelatũ. Vnde Damascenus: Scire (inqt) oportet nos hoĩes in hac grossa carne, existentes, res diuinas & immateriales non posse agnoscere, nisi quibusdam notis imaginibus, & connaturalibus formis vsi fuerimus. Et ideo Augustinus ait: Notitia proprietatũ naturalium rerũ, reserat nobis sanctarũ abdita scripturarũ. Hinc ergo contingit, q sacra scriptura multis modis exponit: eò q non solum nomina significent res, sed etiam res vna significet aliam. Nam res ipsæ comparantur ad intellectum diuinum, sicut verba ad proferẽtem: quoniam ipse dixit, & facta sunt. Sacratissima igitur theologia non solum attendit vocum significationes, sed etiam rerum proprietates. Quatuor itaq; modis exponit sacra scriptura: videlicet literaliter seu historice, & spiritualiter seu mystice. Sed mysticus intellectus est triplex, s. allegoricus, tropologicus, seu moralis & anagogicus. Historia em̃ docet qd sit factũ, allegoria qd credẽdũ, tropologia qd faciendũ, anagogia qd sperandũ. Historia aũt est rei gestæ narratio. Sensus vero historicus seu literalis, est fundamentũ, seu basis intellectuũ aliorũ, & ex eo solo valet argumentũ ad fidei probationem: sicut in epistola contra Vincentium donatistam asserit Augustinus. Deniq; sensus allegoricus est, quando ex dicto vel facto alicuius personæ, aliud aliquid intelligitur, pertinens ad Christum & corpus eius mysticum, quod est ecclesia, sicut dum ea quæ in veteri testamento ad literam sanctis patribus contigerunt, de Christo intelliguntur. Vel ea quæ ad synagogam spectabant, ad Ecclesiam referuntur.

Margin reference: Psal. 148 — Section letter: F.

A Omnia nanq; in figura contingebant illis, & scripta sunt ad nostram eruditionem. Sensus 1. Cor. 10 Roma. 15
vero tropologicus est, quando ea quæ de Christo vel de sanctis scribuntur & recitantur, ad
nostram moralem informationem aptantur & exponuntur. Sensus autem anagogicus est,
quando ex his quæ temporaliter facta sunt, ad contemplationem æternoꝝ perducuntur, &
ea quæ ad militantem ecclesiam pertinent, ad statum triumphantis ecclesiæ referuntur. Ho-
rum autem solet poni exemplum in hac dictione Hierusalem, quod quia commune est, & pe- Exodi. 16
nè omnibus notum omitto, ponamq; exemplum in integra oratione. Id enim quod de man
na scriptum est secundum literalem sensum exponitur de cibo illo quem deus pluit filijs Isra-
hel in deserto. Allegoricè vero exponitur de superdignissimo corporis & sanguinis Christi
sacramento. Manna enim figura fuit sacramenti altaris. Tropologicè quoq; exponitur de
spirituali nutritiõe, qua deus quotidie seruos suos fideles in præsenti exilio interius alit, cõso
latur, ac roborat: per charitatem & gratiam. Anagogice autem exponitur de felicissima illa
refectione beatorum in patria, vbi ipsa supessentialis diuinitas est beatorum edulium, per bea Luce. 14
tissimam fruitionem. Vnde & scriptum est: Beatus qui manducabit panem in regno dei. Et Psalm. 35
iterum: Inebriabuntur ab vberbate domus tuæ, & torrente voluptatis tuę potabis eos. ¶Por
rò septem sunt regulæ quas Augustinus, Beda & Haymo referunt à Cyconio positas, ꝑ quas
omnes ambiguitates contrarietatis literalis explanatur & dissoluuntur. His enim regulis, san
ctarum scripturarum series variatur, atq; expositio immutatur. Prima regula est, ꝙ interdũ
de Christo & corpore eius mystico fit sermo sub vna inuariataq; voce, & ita fit transitus de
vno in aliud, ac si de eodem fieret sermo. Tunc ergo considerandum est, quid vni, & quid al-
teri congruere possit: Christus nanq; sæpius in persona membrorum suorum aliquid lo- Psalm. 21
quitur, quasi de seipso, vt ibi: Quare me dereliquisti longe à salute mea? Et iterum: Esuriui, & Mat. 25
non dedisti mihi manducare. Et rursus: Saule, Saule, quid me ꝑsequeris? Secunda regula est, Actoꝝ. 9
B ꝙ sancta scriptura aliquando simul loquitur, de corpore Christi mystico, quod vere ad Chri
stum pertinet, & corpore mystico quod solo nomine ad ipm spectat: vt sunt reprobi. Sicut Psalm. 27
dum dicit: Cum occideret eos, quærebant eum & reuertebant, & diluculo veniebant ad eũ.
In tali enim locutione, videtur scriptura de eisdem loqui, cũ tamen de diuersis loquat. Nam
alij occidebantur, & alij quærentes deum reuertebantur. Tertia regula est, ꝙ sacra scriptura
interdum sub eadem voce, aliquid pro suo tempore faciendum literaliter indicat, & spiritus
nobis ex hoc alia suo tempore facienda instruat, Sicut in præceptis cęrimonialibus veteris le
gis, quæ modo ad literam mortifera essent: sed tempore legis vtiliter obseruari volebãt. Vn-
de Apostolus: Litera (inquam) occidit, spiritus autem viuificat. Quarta regula est, ꝙ diuina 2. Cor.
scriptura nonnunq̃ quasi sub eadem voce ac pari sententia, transit de genere ad speciem, de
toto ad partem, & econuerso: talisq; modus loquendi in prophetis, est maxime generalis, vt
quando sub comminatione vnius gentis seu regni, intendunt prophetæ prædicere ea quæ
omnibus generaliter sunt futura. Sicut dum Esaias de Babylone & Tyro vaticinatur, inten-
dit similia esse ventura omnibus eadem mala agentibus in communi. Vnde & Chrus in euan
gelio ait: Quod vni dico, omnibus dico. Quinta regula est, cum totum per partem, vel par- Marc. 13
tem per totum scriptura designat, sicut de triduo dominicę sepulturę: tales modi loquendi, ꝑ
C synecdochen excusantur. Ad hunc autem modum referuntur omnes numeroꝝ ac temporꝝ
defectus, atq; excessus. Sicut dum ponitur, præteritum pro futuro. vel aliquid minus de inte-
gro numero: tunc nanq; q̃d modicum est, pro nihilo reputatur. Sexta regula est de recapitu
latione & anticipatione. Vt cum scriptura redit ad ea, quæ præterierãt, quatenus aliquid ad-
dat, vel conuenientius recitet. Quemadmodum in Genesi: Postq̃ commemorauit scriptura Genes. 11
filios Noe diuisos per linguas & gentes, postmodum subdit: Et erat populus vnus & labium
vnum, quod vtiq; ante diuisionem prædictum fuit. Simili modo quod postea factum est: per
anticipationem, aliqñ antea narratur: talia ergo ꝑ hanc regulam verificantur & excusantur.
Septima regula est, de diabolo & corpore eius, sicut dũ ea quæ dæmonis sunt, reprobis ascri-
bunt, vel viceuersa, vt in Esaia offendimus, ꝙ sub persona regis Babylonis, fit sermo de Lu- Esaiæ. 14
cifero, qui caput est omniũ malorum. Vnde sic legitur: Quomodo cecidisti Lucifer, qui ma-
ne oriebaris? Similiter in Ezechiele, sub ꝑsona regis Tyri, fit sermo de casu diaboli. Et Chri- Ezech. 28
stus in euangelio de Iuda proditore dixit: Vnus ex vobis diabolus est. Hæc autem memori- Iohan. 6
ter retinenda sunt, propter intelligentiam futurorum.

¶De titulo & authore ac varia translatione libri psalmorum.

NVnc de titulo libri psalmoꝝ, videndum est. Est igit titulus talis. Incipit liber hy-
mnoꝝ seu soliloquioꝝ prophetæ de Christo. Hic titulus à catholicis doctoribus
diuerso modo valde exponitur. Id tamen in quo omnes concordant, primo tan-
gendum est. Dicitur igitur liber iste, liber hymnoꝝ, quoniam hymnus est laus dei
cum cantico. Canticum vero est exultatio mentis de bonis æternis concepta in vocem pro-
rumpens: Quoniam itaq; liber iste docet nos deum laudare cum exultatione habita de æter-

 nis nõ

nis, non solum corde, sed etiam voce, idcirco congrue dicitur liber hymnorum. Sunt vero D
hi hymni in Hebræo metrice scripti, quod in translatione seruari difficile fuisset. Additur
autē in titulo seu soliloquiorum, & hoc ideo, quoniam Dauid ex sola spiritus sancti inspira-
tione, ac intellectuali reuelatione, sine omni exteriori adminiculo, psalmos ædidit, sicq; in-
ter ipsum & spiritum sanctum, quasi quoddam soliloquium fuisse videtur. Vel ideo, quoni-
am liber iste de solo Christo principaliter tractat & loquitur. Vel ideo, quia deuota mens
psalmos decantando, cum deo quoddam soliloquium habet, quod vtiq; tanto suauius, affe-
ctuosius, ardentius, atq; syncerius est, quanto anima virtutem, ac sensum psalmorum, pro-
fundius, clariusq; cognoscit & sapit. Sequitur autem in titulo prophetæ. Omnes nanq; con
cordant in hoc, ꝙ vniuersi psalmi ex diuina inspiratione conscripti sunt ab aliquo prophe-
tarum. Sed an ab vno dumtaxat, vel certe à pluribus de hoc varia extat opinio, sicut infra pa
tebir. Sequitur quoq; in titulo, de Christo, Ecce materia seu subiectū libri psalmorum. Est
enim de Christo, non vtiq; de sola Christi persona, sed de toto Christo, hoc est, de ipso &
ad eum pertinentibus, nempe de sponso & sponsa, seu capite & mystico corpore. Interdum
enim agit de capite, id est, de ipso Christo secundum se. Interdum de corpore eius, id est, ec
Psal. 2 clesia. Interdum vero agit de Christo secundum vtrunq;. Deniq; de Christo secundum se
Psal. 21. agit tripliciter. Primo secundum eius diuinitatem, vt ibi: Ego hodie genui te. Secundo, quo
ad eius humanitatem, vt ibi: Ego sum vermis. Tertio, transumptiue, Sicut dum Christus v-
Psal. 68 titur voce membrorum, vt ibi: Deus tu scis insipientiam meam. Nūc considerandum est,
in quo doctores dissentiant, exponendo titulum istum. Primo ergo discordant in hoc quod
dicitur. Incipit liber. Quidam enim dicunt quinq; esse libros Psalmorum, propter quinq; di-
stinctiones, quæ fiunt in libro isto, per fiat fiat. Alij autem asserunt vnum tantummodo esse
Psal. 39 librum, quoniam postea dicitur. In capite libri scriptum est de me. Et in actibus Apostolo-
Actor. 1. rum dicitur. Sicut scriptum est in libro Psalmorum: Non dicitur, in libris, sed, in libro. Ve-
runtamen videtur, saluo meliori iudicio, quòd vtraq; positio posset verificari, vt videlicet E
dicatur vnus liber totalis, & plures libri partiales, quemadmodum & liber Regum vnus vo-
catur, qui tamen in quatuor libros partitur. Liber quoq; duodecim prophetarum dicitur
vnus, quem constat diuidi posse in duodecim libros partiales, præsertim cum Naum pro-
pheta, cuius vaticinium pene breuissimum est, in prophetiæ suæ exordio dicat. Liber visio-
nis Naum. Secundo discordant circa hoc, quod dicitur, prophetæ, videlicet de authore Psal
morum. Quidam enim affirmant omnes Psalmos à Dauid compositos, nempe Augustinus,
Cassiodorus glossator, & alij multi. Alij vero contra tenent oppositum, puta Hieronymus,
Hilarius, Chrysostomus, quos sequitur Nicolaus de Lyra, asserentes Hebræorum doctores
affirmare multos esse authòres Psalmorum. Quid autem horum sit verius certitudinaliter
discernere nequeo. Veruntamen sicut Gregorius primo libro moralium super Iob, superua
cuum esse testatur, multum inquirere quis fuerit author libri Iob, quando certissimū est, librū
ipm à spū sancto, sicut à principali authore æditū. Sic etiam mō, videt superuacuum curiose
scrutari, aut multū contendere, an solus Dauid ædiderit psalmos, cū vtiq; planum sit omnes
psalmos reuelatione spūs sancti esse conscriptos. Nihilominus probabilius, veriusq; opinor
à solo Dauid librum psalmoꝝ esse compositum. Alias nanq; verum non appareret, omnes
psalmos ex anagogica spūs sancti reuelatione, id est, sine omni exteriori adminiculo imagi-
nariaꝝ formarum, & corporalium specierum, sensibiliumq; signoꝝ, fuisse reuelatos ac ædi- F
tos. Vel certe Dauid dici non poterit eximius prophetarum, tanquā qui solus anagogica, &
Roma. 13 non symbolica reuelatione prophetauit. Præterea cum omnia quę à deo sunt, ordinata sint,
& vt penè omnes concorditer astruunt, Esdras spū sancto reuelante ac disponente, psalmos
recuperauerit, ac in vnum collegerit, non videtur, ꝙ tam diuersoꝝ authorum se propheta-
rum psalmos, tam cōfuse misceret ac inordinate disponeret, nunc vnius, nuncq; alterius psal
mum describens, quasi liber iste esset rapiarius quidā, siue quoddam ex dictis diuersoꝝ col-
lectum. Et mirū videtur cur psalmos Dauid non redegerit in librū specialem, cū certum sit
maiorē partem psalmoꝝ ab ipso cōpositā, p̄sertim cum in reparatione alioꝝ prophetarum
talem formā seruauerit. Quamuis em̄ duodecim prophetaꝝ vaticinia in vnū collegerit li-
brum, singuloꝝ tamen scripta seorsum posuit, cuilibetq; prophetæ specialem ac partialem
deputans librum, non obstante, ꝙ nonnulli eorum in materia multum concordent & aliqui
valde breues sint. Attamen si non solus Dauid ædidit psalmos, tum vtiq; ista cōmixtio psal-
morum non est inordinata dicenda, neq; confusa, sed ex certa ratione facta, quam quia inue
nire nō valeo, id q̄d modo dixi probabilius puto, quāuis nihil determinatiue affirmo. Aduer
tendum aūt est, ꝙ sanctus Hieronymus ter transtulit librum psalmoꝝ. Primo, secundum se
ptuaginta interpretes, quod appellatur psalteriū Romanum, quoniā ecclesia sancti Petri vti-
tur eo. Secundo, ad instantiam Paulæ & Eustochij fecit aliam translationē non multum à
prima differentem, licet Hebraico magis vicinam, & dicitur psalterium Gallicanum, quia

A Damasus papa ad preces Hieronymi fecit illud in ecclesiis gallicanis cantari, & ista translatio apud Latinos communior ē. Tertio, transtulit librū hunc purè iuxta Hebraicum ad instantiam cuiusdam sancti episcopi nomine Sophronij, q cum Iudæis frequenter disputabat. Vnde indiguit textu per omnia simili psalterio quod in Hebræo habetur. Nam illud solum à Iudæis recipitur. Intentio vero libri Psalmorum est Christi mysteria pandere, sicq́ genus humanum in veteri Adam lapsum ac deformatum, in nouo homine Christo erigere, reformare ac beatificare.

¶De virtute Psalmorum, & de modo orandi atq psallendi.

QVoniam igitur psalmodia est quoddam soliloquium spiritus sancti, cum pia deuotaq́ anima, constat neminem posse virtutem psalmorum verè & experimentaliter cognoscere, nisi eum qui puro & stabilito ac libero animo, sacratissima psalmorũ verba decantat, munda ac fixa mente deo intendens, sensumq́ verborũ cum ingenti attentione aduertens, & velut ex proprio affectu ea formans atq pronuntians. Hoc enim (vt ait Basilius) est psallere sapienter, quatenus cum intellectuali ducedine, & interno sapore verba spiritus sancti promamus, cum omni reuerentia & cordis custodia nosmetipsos ante dei conspectum, qui verè vbilibet pręsens est, statuendo, ac recolendo quod scriptū est: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Et iterum: Viuit dominus in cuius conspectu sto hodie, illud quoq Hieremiæ: Maledictus homo q facit opus dei negligenter. Nam spiritus sanctus qui est ignis innocuè ardens, ac ardentissima charitas, affectuosissima verba in psalmis deprompsit, omniq́ generi hominum conuenietes sermones descripsit: Nunc ea proponens quæ perfectos respiciunt, & ex magno charitatis feruore canenda sunt. Nunc vero proponens quæ pœnitentes & imperfectos concernunt, imò omi virtuoso affectui, apta cantica exhibet. Interdum enim proponit ea quę in persona Christi dicenda sunt. Interdum quæ in persona ecclesiæ, interdum in persona peccatoris ac pœnitentis, interdum quæ in psona efficaciter proficientis, interdum quę in persona perfecti & feruidę diligentis, interdum q in psona iusti, & cum deo æquitatē zelantis, interdū quę in persona gratias agentis. Vnde q psalmos cum perfecta deuotione cantare seu legere cupit, necessario indiget vt suum affectū sensui psalmorum conformet, omniumq́ prædictarum personarum similitudinem sibi assumat, prout psalmorum sententia exigit. Ait nanq Dionysius tertio cœlestis hierarchiæ capitulo, φ psalmi per modum diuinæ laudis, includunt & continent quicquid sacra pagina comprehendit. Idcirco verissime dictum est: quod nullus mortalium potest vel mente concipere vel verbis exprimere virtutem psalmorum. Omnium enim vitiorum eradicationem, omnium virtutum adeptionem, omnemq́ perfectionis plenitudinem docent, fidem illuminant, spem roborant, charitatem inflammant, humilitatem instruunt, mansuetudinem, specialissime commendant, patientiam cæterasq́ virtutes erudiunt, mentem deuotè psallentis vehementer oblectant, omnem vitiosam seculiq́ tristitiam auferunt. Et qui in continua psalmorũ decantatione lætatur, cœliformem atq angelicam vitam in hoc seculo nequam ducit, carnales delectationes fastidit, vanos & infructuosos sermones, seculares rumores, ac temporis amissionem, vehementer abhorret, ab humano colloquio separari satagit cum deo sermocinari conatur, omniumq́ gratiarũ splendore incessabiliter adornatur. Insuper in psalmis ignitissime & affectuosissimè orationes continentur, & iocundissima gratiarum actio, humillima peccatorum confessio, excellentissima dei laudatio, omnis boni commendatio, omnis mali detestatio, & præclara ac sublimissima ad deum mentis erectio. In psalmis quoq descripta sunt impiorum tormenta, electorum merces, & gaudia, incipientium rudimenta, proficientium progressio, perfectorum plenitudo, vita actiuorum, speculatio contemplatiuorum.

Psalm. 18
4. Reg. 5.
Hiere. 48

B

C

De modo autem psallendi quid aptius potest doceri, quàm quod deuotissimus atque dulcissimus ille Bernardus inducit. Moneo (inquiens) vos dilectissimi fratres strennuè laudibus interesse diuinis, vt sicur reuerenter, ita & alacriter domino assistatis, non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non verba dimidia proscindentes, non integra transilientes, non fractis & remissis vocibus muliebre quiddam balba de naribus resonantes: sed virili vt dignum est sono atq affectu, voces sancti spiritus depromentes, nec aliud quàm quod canitur cogitantes. Spiritus enim sanctus gratum non habet, quicquid ei obtuleris, neglecto eo ad quod teneris. Nempe vt ait Basilius: Deus orandus est atque laudandus, non vaga & huc illucq́ discurrente anima, sed in spiritu solicito ac timorato adorare oportet, & ante orationem animam præparare, varias & impertinentes occupationes abijciendo ac aliquid salutare interioribus imprimendo, & cum magno serio inchoando, ne modicus error in principio augeatur in prosequutione: magnusqué fiat in fine. Sed sic orare, & psallere multa requirit, & sanctam conuersationem efflagitat, quatenus homo ante orationem ita se habeat, vt possit per gratiam Dei in ipsa oratione ac laudis tempore, stabili mentis intuitu, atque ardenti affectu, DEO intendere, sensum perpendere, diuinorum

Sup Cā-tica, ser. 47

eloquioꝝ virtutē gustare. Omnino eñ oportet aggrauantē vitare tristitiā, resoluentē odio D
habere lætitiā, inordinatū timorē, immoderatā solicitudinē, omnemq́ irrefrenatā concu-
piscentiā, & irrationabilē animæ passionē expellerēt, quanto poterimus animā nostram ab
omniū inferioꝝ viriū operationibus magis suspendere, & à sensibiliū memoria & amore ma
Iohan. 4 gis abstrahere: tanto poterimus diuinis ꝑconijs, sanctisq́ precibus, affectuosius, dulcius, atq;
salubrius, intendere ac vacare. Spūs eñ est deus, & eos qui adorant in spū, oportet adorare.
Deniq; in cantu omnis curiositas, omnis dissolutio, omnis discordia, summe vitādæ sunt, &
summopere satagendū, ne alicui placere intendamus, nisi altissimo, in eo dūtaxat spirituali-
ter gloriantes, ab eo solo, videri, audiri, ac ꝑmiari optantes, sensui verboꝝ semp, & deo ma-
gis q̃ cantui & modo cantandi intendentes, illud dictū beati Augustini pensando: Dū mihi
contingit, vt me cantus magis q̃ res quæ canitur moueat, pœna cōmittere digna me profi-
teor: & tunc mallē non audire cantantē. Conemur ergo vt id in mente nostra verset, quod
ore profertur. Et si quispiā tantæ scientiæ non est vt scripturas sanctas intelligat, & proinde
psalmodię sensum mente cōsiderare nequeat. Vel certe si id quod canitur, quantū ad super-
ficiem atq; historicū sensum, tale sit, vt nullā vel modicā videat deuotionē includere, cuius-
Psal. 83 modi est illud: Etenim passer inuenit sibi domū, & turtur nidū sibi vbi ponat pullos suos, tūc
studere debemus vt mentē nostrā cū cordiali affectu ad deū leuemus: pensantes [illegible]nte dei
conspectū astare, & summo vniuersoꝝ dominatori ac iudici ministrare, Sicq́ diuinā maie-
statē aut aliud aliquid diuinū cōsiderātes, poterimus semp cū magna deuotiōe deo assistere. E

¶De intentione & forma procedendi ꝑsentis æditionis.

QVamuis aūt sacra scriptura iam à sanctis & magnis ac orthodoxis doctoribus ple-
nissime videat expósita, ꝑsertim liber Psalmoꝝ, nullusq́ possit Dauid ꝑfecte ex-
ponere, nisi spūs sanctus, qui ꝑ Dauid locutus est, animā eius copiose illustrauerit,
docuerit, atq; perfecerit. Nihilominus in dei bonitate vehementer confidens
conabor quod proprias vires prorsus excedit, nēpe ipsum psalteriū vtcunq; illucidare spe
Eccl. 24 ꝑmij, quod sapientia pollicetur, dicens: Qui elucidāt me, vitā æternā habebunt. Et iterum:
Qui multos erudiunt ad iustitiā, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates: Quod de ijs
Danie. 12 intelligere congruit, quoꝝ vita seu conuersatio doctrinæ concordat. Peccatori aūt dixit de
us: Quare tu enarras iustitias meas? imò sicut beatus Thomas sup quartū sententiaꝝ ostendit,
qui nō implet quod alios docet, eo ipso quo sibi docendi onus assumit, mortaliter peccat, q̃m
quantū in se est, intentionem sacræ scripturæ euacuat. Porrò cuius vita ad docendū idonea, F
profecto aureolā promeret, etiam si nunq̃ ore populo ꝑdicet, sed sacram scripturam expo-
nendo, seu de theologia codices cōponendo, vniuersis qui eos legerint, ad eruditionē loqua
tur. Sed ne quis opus istud omnino superfluū putet, intendo speciali quodā modo librū psal-
moꝝ exponere. Sic tamen speciali, vt dictis sanctoꝝ concordet, nec proprio sensui credam.
Intendo ergo psalteriū secundū multiplicē intellectū, prout dominus dederit explanare. Vi
delicet literaliter, allegorice, tropologice, & anagogice, quantū textus ipse ꝑmittit, & mihi
possibile fuerit, eiusdem literæ nunc plures, nunc pauciores expositiones tangēdo, prout ma
teria exigit. Postremo, quemadmodū à superioribus meis mihi iniunctū est, propono stili
colorem, loquendi difficultatē, & impertinentes subtilitates vitare, & plano ac simplici mo
do procedere. Quod vt digne ac fructuose exequi possim, ad superbenedictæ & superglorio
sissimæ trinitatis honorem, omniūq́ legentiū ac audiētiū vtilitatem, totis pręcordijs oro &
Iob. 32 inuoco benignitatem spūs sancti copiosam & incessantem, quia sicut in libro Iob habet: Spi
ritus est in homine, sed inspiratio omnipotentis dat intelligentiā. Nam de spiritu sancto lo
Iohan. 14 quens Christus discipulis: Paracletus (ait) spiritus sanctus, quē mittet pater in nomine meo,
ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunq; dixero vobis.

¶Finis Procœmij.

COMMENTARIA

A CLARISSIMA, ILLVMINATISSIMI, DOCTISsimiq; Theologi, Reuerēdi patris, diui Dionysii à Rickel, Carthusiani, in Librum Psalmorum.

COMMENTARIVS IN PSALMVM PRIMVM.

¶ Argumentum.

¶ Titulus nullus p̄figit, q̄ñ caput & præfatio & quasi titulus est oīm psalmoꝝ, differit aūt in eo processus ad felicitatē & beatitudinē perpetuā. Porrò de Chr̄i oīm capitis & ducis ac eoꝝ qui se illi per cōmissoꝝ pœnitentiā, ac virtutū probitatē conformāt profectionē & felicitate primū, ac è diuerso de impioꝝ & prauoꝝ vanitate & proinde amplius ipsoꝝ infelicitate & futura dānatione, Interimq; ostendit Christū iustitiæ & æquitatis prothotypum ab omni prothoplasti nr̄i labe immunem, nobis pro nostra virili æmulandū, modo pœnas impioꝝ vitare velimus. Bipharia itaq; partitur. In prima equidē parte iusti hm̄ōi felicitatem describit. In secūda, ibi: Nō sic impij, ab opposito impioꝝ infelicitatē, vltionē & pœnas. Ab authore secūdū q̄druplicē scripturæ sensum, nēpe literalē, allegoricū & anagogicū exponit.

¶ Præfatio authoris de ratione Tituli.

¶ Esdras scriba velox, qui & prophetico spū fulsit, libros canonicos veteris testamēti à Babylonijs cōbustos, spū sancto reuelāte, dicit reparasse, p̄ter pentatheucū, id est, quinq; libros Moysi, quos apud Samaritanos inuenit. Ipse ergo Psalteriū reparauit, & hūc primū Psalmū per modū p̄fationis seu prologi libro Psalmoꝝ p̄misit, sicut vulgariter dicit. Vnde nec psalmo huic titulū p̄signauit, cū psalmus iste sit quasi titulus libri sequētis, q̄m cōtinet summā atq; materiā totius libri, tractatq; de his ī generali, de q̄bus in toto hoc libro tractat in speciali. Deniq; psalmus iste ad literā de q̄libet hoīe virtuoso intelligi p̄t. Et q̄ sequunt de impijs & de vanitate, atq; tormētis ipoꝝ, de oībus malis possunt exponi. Ait ergo author p̄sentis Psalmi. 1.Esdr.7

B

¶ Explanatio psalmi iuxta sensum literalem.

1 Beatus vir qui nō abijt in cōsilio impioꝝ. Cōsiliū est actus prudentiæ. Sed sicut prudētia duplex est, scilicet vera & falsa, ita cōsilium aliud veꝝ aliud falsum. Veꝝ cōsiliū ad eos pertinet, q diligēter inquirūt, q̄bus vijs ac medijs, ad verā felicitatē p̄tingant. Falsum vero cōsiliū hoꝝ est, qui vias excogitāt, quibus desideratā malitiā ad effectū p̄ducant. Itaq; ait: Beatus vir qui nō abijt in cōsilio impioꝝ. Dupliciter aliquis abit in cōsilio impioꝝ. Primo, alijs malū consiliū dando. Secūdo, p̄uerso cōsilio cōsentiendo seu acquiescendo. Igit, beatus vir qui nō abijt. i. à deo nō recessit, in cōsilio impiorū, per hoc quod alijs male ac false cōsuluit, vel alioꝝ fallaci cōsilio acquieuit. Qui eñ alijs male cōsulit, causa & particeps est omniū maloꝝ, quæ ex suo peruerso cōsilio fiunt. Abit aūt homo seu recedit à deo in cōsilio impioꝝ: nō loco, q̄m deus vbiq; est, & oīa penetrat, oībusq; æque immediatus est, secūdū diuinū Dionysium, sed dissimilitudine, q̄m per cōsiliū impioꝝ, facit se homo dissimilē deo, q iustus est, & iniqua cōsilia odit, grāmq; abeūti in cōsilio impioꝝ aufert, & pietatis suæ p̄sentiā subtrahit: p nihil eñ abimus à deo, nisi p id, quo separamur & elongamur ab ipso. Nil vero separat nos à dn̄o deo nostro, nisi vitia Iere.23

D nostra, queadmodū Esaias testat: Peccata (inquiēs) vestra diuiserūt inter deū vestrū & vos. Esaie.59 Nihil quoq; vnit ac retinet nos in deo, nisi virtutes, quaꝝ est peccata auferre. Et ideo Esaias iteꝝ ait: Hic est omnis fructus, vt deleat iniquitas. Deniq; quid est dicere, Beatus vir qui nō abijt in cōsilio impioꝝ, nisi beatus vir q permāsit in cōsilio pioꝝ, tā alijs recte cōsulēdo, q̄ aliorū recto cōsilio cōsentiendo? Ideo eñ in prouerbijs Salomon ait: Salus vbi multa cōsilia. Esaie.27 Et Tobias filiū instruēs. Cōsiliū, inquit, semp à sapiēte require. Præterea quid aliud est, Beatus vir, qui nō abijt in cōsilio impioꝝ, nisi infelix seu miser, qui abijt in cōsilio impioꝝ, vel male cōsulēdo, vel male cōsulēti se cōformādo? Hinc nāq; sacratissimus Esaias ex dei p̄sona fatet: Væ filij desertores, vt faceretis cōsiliū & nō ex me, & ordiremini telā, & nō per spm̄ meū. Est aūt homo beatus dupliciter, scilicet in spe & in re. In spe vero est aliquis beatus dupliciter. Primo, secūdū dispositionē remotā, seu potentialē, quēadmodū pueros bonæ indolis appellamus beatos. Secundo, quantū ad dispositionē propinquā ac habitualē, sicut ait saluator Beati mundo corde, q̄ñ ipsi deū videbunt. Porrò in re beatus est, qui deo perfecte iam fruitur. Beatitudo ergo in spe viatoribus cōpetit, & de ea nunc loquimur. Per id quoq; q̄d ait, Beatus vir, nō æstimemus mulierē exclusam. Vir nāq; hoc loco vocat, nō à proprietate sexus, sed ratiōe virtutis: qui nec prosperis eleuat, nec aduersis deprimit, qui nō est sicut arūdo vēto agitata, sed fixus in dn̄o regia via incedit, qualis extitit nobilis ille Iosue, q nō declinauit à dextris vel sinistris à lege Moysi. Sed hoc mō exist ere viꝝ fœminis etiā cōpetit, illis vtiq; Prouer.11. Tobie.4 Esaie.30 Matt.5 Iosue.1

quæ

Prouer.31 quæ tales sunt, qualis est illa de qua Salomon ait: Mulierem fortem quis inueniet? Et iterum: D
Gene.3 Accinxit fortitudine lũbos suos. An non hoc modo vir dici valet virgo mater? De qua domi nus ad diabolũ, sub appellatiõe serpẽtis dixit: Inimicitias ponam inter te & mulierẽ, ipsa con teret caput tuũ. Et hanc vtiq; virilem mulierẽ quædam viriles fœminæ præcesserunt figura
Hester.5 tiuẽ. Sicut sanctissima illa Hester, quæ in om̃i regali suo decore atq; incomparabili excellen
Iudit.14 tia tẽporali, nunq̃ lætata est. Fortissima quoq; illa Iudith, quę crudelissimũ Holofernẽ, tam vi riliter interfecit. Sequit. ⌊Et in via peccatorũ non stetit.⌋ Ex malo consilio orit operatio pra
Matth.7 ua. Operatio aũt via vocat, q̃a per eam ad terminũ peruenit. Nam op̃atio bona ducit ad iocũ
Prouer.2 ditatẽ æternam, & op̃atio mala ad sempiternam miseriam. Beatus ergo q̃ in via peccatorũ nõ
Prouer.14 stetit, qui in op̃atione iniqua non p̃mansit, nec male agentibus acquieuit: q̃ non gloriat cum male fecerit, neq; exultat in rebus pessimis. De hac via, ait Salomon: Est via, quæ videt homi
Prouer.4 ni bona, & nouissima eius deducunt ad mortem. Et rursus: Via impiorum tenebrosa, nesciũt vbi corruant. Quo contra de vijs dñi scriptũ est: Viæ eius, viæ pulchræ, & omnes semitæ eius pacificæ: ⌊& in cathedra pestilentiæ non sedit.⌋ Pestilentia est morbus infectiuus. Cathe- dra vero est sedes doctoris vel iudicis. Vnde in cathedra pestilentiæ sedere, est alios falsa do- ctrina, aut malo exemplo corrũpere, vel scandalizare, & fratribus offendiculũ ponere. Quod
Matt.18 q̃ damnabile sit, saluator manifestat: Qui scadalizauerit (inquiẽs) vnũ ex his pusillis, expedit ei, vt suspendat mola asinaria in collo eius, & demergat in profundũ maris. Et iter̃: Væ ho-
Roma.14 mini p̃ quem scandalũ venit. Vnde & Apostolus: Non ergo iudicemus amplius, sed hoc iu- dicate potius, ne ponatis offendiculũ fratribus vel scandalũ. Ille vtiq; qui nec dicto nec facto alijs occasionẽ peccandi præbet, in cathedra pestilentiæ non sedet, & talis merito vocat bea- tus. Triplex at p̃ctm̃ in hoc primo versu tangit, & vitandum docet. Videlicet p̃ctm̃ iniquæ E cogitatõis, p̃ctm̃ iniustæ actionis, & p̃ctm̃ peruersæ instructõis. Primo quoq; p̃ctõ adiungit hoc verbũ, abijt, quod motũ designat. Secũdo vero adiungit, stetit, & tertio sedit, quæ ambo quietẽ designant, sed maior est quies seu fixio in sedente q̃ stante: q̃ñ qui sola cogitatiõe pec cat, faciliter reuocat, qui vero ad opus procedit, difficilius redit, sed qui iam habituat in malo, & alios inficit, difficillime emendat. Deniq; quia non sufficit mala non facere, sed oportet eti
Matth.3 am bona petagere, sicut saluator testat, dicẽs: Omnis arbor, quæ non facit fructũ bonũ exci- det, & in ignem mittet. Propterea in versu sequẽti ostendit, q̃d boni p̃tineat ad virũ beatum prędicta mala vitantem. Ait ergo: ¶⌊Sed in lege dñi voluntas eius,⌋ desideriũ cordis eius 2 & tota mentis suæ affectio intendit ad hoc, vt legem dei adimpleat, & secundũ altissimam dei voluntatem omnem suam conuersationem gubernet. Debemus eñi diuinis mandatis spon- te & prompte non coacte aut pigre obtemperare, & ex filiali amore potius, q̃ ex seruili timo
Psalm.37 re cuncta implere, vt dicere deo possimus: Dñe ante te om̃e desideriũ meũ. Hoc nanq; horta
Roma.12 tur Paulus, dicẽs: Probetis quæ sit voluntas dei bona, beneplacẽs, & p̃fecta. Et iter̃: Non ac-
Romanõ.8 cepistis spiritũ seruitutis iter̃ in timore, sed accepistis sp̃m adoptionis filiorũ, in quo clama-
1 Para.28 mus, abba pater. Hinc quoq; Dauid dixit: Tu aũt fili mi, scito deũ patris tui, & serui ei corde p̃fecto & animo voluntario. Sed quia voluntas de se cæca est, & amoris impetũ, affectionisq;
Roma.14 impulsum sequi solet: idcirco ratõis directiõe indiget, quatenus rationale obsequiũ deo exhi- beat: Talem ergo ratõis directionẽ ac discussionẽ ad virũ beatũ pertinere, consequẽter decla ratur, dum subdit: ⌊Et in lege eius meditabit die ac nocte,⌋ examinando q̃d deo complaceat quid ei displiceat, q̃d præcepit, q̃d prohibuit: qualiter homo compẽdiosius proficere possit, quanta beneficia deus hoĩbus p̃stitit, quanta bona in futuro promisit, quanta est cæcitas in- F gratorũ, quanta tormẽta reproborũ. Ista atq; similia fideliter contẽplari, est in lege dñi medi tari. Sed quomodo hoc modo p̃t hõ meditari in lege dñi die ac nocte? Nõne vicissim dor- mire ac alijs necessitatibus huius miserabilis vitę vacare oportet? Et rñdendum, quòd homo iustus in lege domini meditari debet die ac nocte, non q̃ quolibet horę spatio, singulisq; mo mentis, possit actualem habere diuinæ legis memoriam, vel incessabiliter speculari diuina, sed quia quolibet tempore debito ac opportuno facit hoc: sic quippe semper dicitur aliquis aliquid facere, q̃niã nunquàm negligit id facere quãdo debet, quemadmodum dicimus, iste
1.Thess.5 semper scribit, iste semper frequentat ecclesiam. Secundum hunc sensum dicit Apostolus: Si-
Deuter.6 ne intermissione orate. Et Moyses: Erũt verba dñi in corde tuo, & narrabis ea filijs, & medita beris in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, & dormiens atq; consurgens. Aliter etiam dici potest, quòd aliquis dicitur orare, & meditari dupliciter: Primo, q̃niam actus tales exercet. Secundo, quia secundum actus tales operatur & viuit, sicq; incessanter die ac nocte in lege domini meditatur & orat, quæ totam vitam suam secundum tenorem præceptorum di
Coloss.3 uinæ legis gubernat. Quemadmodum docet Apostolus: Omne (inquiens) quodcunq; faci-
Roman.1. tis in verbo aut opere, omnia in nomine domini Iesu Christi facite. Porrò quia connaturale est nobis vt ex similitudine sensibiliũ rerum, ad spiritualium rerum notitiam perducamur: idcirco in versu sequenti, cõparat scriptura sacra iustitiã viri beati, ligno iuxta aquas plãtato.

Vel cõ

A Vel comparat virum beatum ac iustum ligno huiusmodi, ratione iustitiæ, ita ꝙ vnius iusti-
tiæ quæ est spirituale bonum, est causa formalis istius comparationis. Ideo subditur:
3 » ¶Et erit tanq̃ lignū quod plantatū est secus decursus aquaꝝ, quod fructū suū dabit in tē-
» pore suo.⌋ Lignū iuxta decursus aquaꝝ seu aquas fluētes plantatū, conuenienti tpe floret &
fructū producit, quoniā radix eius ex fluentibus aquis attrahit alimentū, videlicet humorem. Luce.8
Vnde in Euangelio Chr̃us dicit, ꝙ semen natū, aruit: qa non habebat humorem. Sic est ho-
mo virtuosus, qa em̃ in deo confidit, & ei adhæret, manēs in Chr̃o, sicut palmes in vite, ideo Psal.81
rorem grĩæ dei, & humorē conseruatiōis à spū sancto fortit, proficiens de virtute in virtutē, Coloss.1
4 » & crescens in charitate de die in diem. ¶Et propterea foliū eius non defluet.⌋ sermo eius à
rectitudine legis diuinæ non cadit, quoniam implet illud Apostoli: Sermo vester semper in Coloss. 4
gratia sale sit conditus. id est, discretiōe ornatus. Non em̃ est procax ad loquendum, sed mo- Prouer.1
deratur labia sua. Sequitur.⌊Et om̃ia quæcūq; faciet prosperabunt.⌋ Scimus em̃ (teste Apo- Roman.8
» stolo) quoniam diligentibus deum, om̃ia cooperant in bonum: om̃ia itaq; quę faciet homo.
prædicto modo beatus ac iustus, prosperabuntur, id est, omnes operationes suæ proficient si-
bi ad veram beatitudinem, seu vitam æternam. Nam & mala quæ fortasse committit occasio
naliter, cooperantur sibi in bonum, eò quòd cautior surgat, custoditior fiat, humilius pœni-
teat, imò & ardentius diligat: quoniam teste saluatore: Cui plus dimittitur, plus diligit: pro- Luce.7
pter q̃d & Apostolus ait: Vbi abundauit delictum, superabundat & gratia. Ideò etiam de vi- Roma.5
ro electo inferius dicitur: Cum ceciderit, non collidetur: quia dominus supponit manum Psalm.3[illegible]
suam. Considerandum vero, ꝙ sermo comparatus est folio, & operatio fructui. Sicut em̃ flo
B ritio arboris inutilis est & inanis, quando fructus nullus subsequitur: sic pulcher sermo atque
magna seu decora verborum prolatio vana est, dum vita verbis non consonat. Ideo em̃ do- Marci.11
minus maledixit ficulneæ folia habenti, non fructus. Consequenter in isto Psalmo agitur de
5 » vanitate impiorum, & differentia eorum à iustis, dum subditur: ¶Non sic impij non sic⌋
ita non erit de impijs, sicut de iustis prædictum est. Nam non possunt comparari ligno iuxta
decursus aquarum plantato, sed arido ligno & sterili palmiti, membroq; à capite separato.
Non enim habent radicem cordis fixam in deo, nec Christo per gratiam vniuntur, nec sta-
bili fundamento innituntur, propterea pulueri comparantur, sicut subiungitur:⌊sed tanquā
» puluis, quem proijcit ventus à facie terræ,⌋ tales sunt impij, sicut puluis à vento iactatus. Si
» cut em̃ puluis oī vēto circūfert, sic ipij varijs passiōibus cōmouēt & à recta rōne discedūt, nec
deo stabili mēte adhærēt, sed ꝓpter amorē reꝝ tpaliū à diuia dilectōe recedūt, creaturas crea
6 » tori ꝑponētes. Quid vero ex hoc cōsequat seq̃ns versus explanat. ¶Ideo nō resurgūt impij
» in iudicio.⌋ hoc dupl'r itelligi pt, prio de iudicio discretōis, q̃ q̃tidie hoies iusti & verē pœnitē
tes seipos examinār & cōscias suas discernūt, atq; oē vitiosum, q̃d in se inueniūt, dijudicār, re-
probāt, dānāt, deflēt, & vindicāt: sicut scriptū est: Scrutemur vias nr̃as, & q̃ramus & reuerta- Threno.3
mur ad dñm: leuemus corda nostra cum manibus ad deum in cœlos. De hoc salubri iudicio,
ait Apostolus: Quòd si nosmetipsos dijudicaremus non vtiq; iudicaremur, hoc modo iudi- 1.Cor.11
cantes seipsos, aduersa æquanimiter ferunt. Illud dicentes: Et nos ergo non vlciscamur nos Iudith.8
pro his quæ patimur, sed reputantes peccatis nostris, hæc ipsa supplicia minora esse, flagella
domini quasi serui qui corripimur, ad emendationem nostram euenisse credamus. Secundo,
intelligitur de futuro extremo iudicio, in quo impij non resurgunt, quantum ad beatam im-
C mortalitatem atq; felicem immutationem, sed quantum ad damnationem maiorem. Omes
enim (vt ait Apostolus) resurgemus, sed non omnes immutabimur. Sed prima expositio ma- 1.Cor.15
gis concordat verbis sequentibus. Additur enim:⌊neq; peccatores in consilio iustorum.⌋
Consilium iustorum est, vt præterita mala corrigant & deplangant, atq; de cætero ad cauen
dum futura, soliciti ac timorati existant. Huic consilio non se conformāt peccatores, & ideo
à vitijs suis non resurgunt in consilio iustorum, consilio iustorum acquiescendo, & dignos Math.3
pœnitentiæ fructus agendo. Postremo ostenditur causa prædictæ distinctionis inter iustos
7 » & impios. ¶Quoniam nouit dominus viam iustorum,⌋ quoniam deus notitia comproba
tionis nouit atq; acceptat viam, id est, operationem seu vitam iustorum. Idcirco impij sepa-
rabuntur à bonis secundum modum prædictum, & opera impiorum non prosperabuntur,
ad veram beatitudinem non perducentur, nec felicem exitum sortientur, & ideò subditur:
» ⌊& iter impiorum peribit.⌋ vita, actio, & delectatio eorum destruentur: quia post tempora
les delicias, habebunt æternam tristitiā. Vnde in die nouissimo, dum viderint se errasse, sero
pœnitebunt, & dicent: Errauimus à via veritatis, & lassati sumus in via iniq̃tatis & ꝑditionis. Sapie.5

¶Commentarius Psalmi eiusdem iuxta sensum allegoricum, de Christo.

SIcut ostensum est allegoricè, sacra scriptura exponitur, dum ea quæ in lege & Pro-
phetis & Psalmis scripta sunt, de CHRISTO exponuntur, quod intelligen-
dum est de illis scripturis, quæ de Christo ad literam non exponuntur. Hic ergo Psal
mus qui literaliter de quolibet viro iusto & impijs in communi intelligi potest de
Christo

Christo allegorice multum conuenienter exponitur: Ait enim. Beatus vir, videlicet Chri-
stus, qui à primo instanti suæ conceptionis in virgine matre fuit vir perfectus atq; beatus: D
Perfectus qdem nō ratione ætatis, sed propter plenitudinem gratiæ, eminentiamq; virtu-
tum, ac sapientiæ pfectionem, in qbus omnibus perfecta creata est anima Christi: Nec pro-
Hiere. 31. fecit in istis quantum ad habitum, sed quantum ad exercitium. Vnde scriptum est: Nouum
creabit dñs sup terrā: Mulier circūdabit virū, id est, virgo præelecta, in vtero habebit pueꝝ
ætate, sed virū perfectiōe. Fuit etiā Chrūs ab exordio maternæ cōceptionis beatus, propter
perfectissimā diuinitatis fruitionē, & clarissimā eius beatificāq; visionē: quia tam clarē, tāq;
beatē vidit anima Christi deū à primo creatōis suæ momēto, sicut & modo, nec vnq̄ profe-
cit in essentiali pręmio beatoꝝ. Quoniā eñ humanæ naturæ Christi, à primo suæ creationis
exordio, datū ē esse vnitū verbo personali, seu hipostatica vnione, hoc ē, subsistere, in eodē
esse psonali, in quo vnigenitus dei æternaliter subsistit, cū sit assumpta ad esse increatum filij
dei, multo clarius patet, q̄ animæ Christi à sui principio cōcessa est beatifica dei visio, prout
Damasc. li. 3. Damascenus testaē & Thomas. Minus est eñ deum beatifice cōtēplari, q̄ ei psonaliter vni-
S. Tho. 3. p. q. 10. ar. ri. Sic ergo ē Chrūs beatus vir. Dicitur quoq; vir, qm̄ à vera fortitudine nunq̄ defecit, sed in
Matt. 4. omibus virtuosissime egit. Beatus itaq; vir, scilicet Christus, qui non abijt in consilio impio-
rum, qa tentatori pcipitium & sui adorationē cōsulenti nō acquieuit, neq; scribaꝝ ac phari-
sæoꝝ malignis cōsilijs fauit. sed cōsilio, qd est vnū septē donoꝝ spūs sancti, plenissimus fuit:
Esai. 11. Et in via pctōꝝ nō stetit, quia ab omi peccato immunissimus fuit. Detrahibiles eñ defectus
nō assumpsit, sed naturales atq; pœnales, vt sunt fames, sitis, timor, dolor & mors. Et in ca-
Matt. 15. thedra pestilētiæ nō sedit. Nulli eñ malū exemplū præbuit, neq; puersa dogmata protulit:
quàmuis Iudæi frequēter scādalizabanē ex verbis & actibus eius, tale eñ scandalū non erat,
nisi ex malignitate, vel infirmitate ipsoꝝ. Porrò vita Christi totius sanctitatis ac pfectionis
Joh. 8. exemplar fuit, & omis eius actio, nostra instructio est: Sicut & ipsemet ait: Ego sum lux mū- E
Matth. 5. di, qui sequiē me nō ambulat in tenebris. Chrūs q̊q; saluberrimā mūdo doctrinā aduexit: le-
galibusq; pceptis euāgelica cōsilia, vniuersæ pfectionis plenitudinē cōtinentia, addidit. Nō
eñ venit soluere legē, sed adimplere. Tangūtur hic tria, p quæ Chrūs à prothoplasto parēte
Gene. 3. distinguitur. Adam nāq; in consiliū impioꝝ abijt, qñ serpentis & Euæ instigatōi consensit.
Et in via pctoꝝ stetit, dū de prohibiti ligni fructu comedit. Et in cathedra pestilētiæ sedit,
cū propriū crimē excusauit, illudq; in mulierē, imò in creatorē quodāmodo retorquere sate-
git, Mulier (inqens) quā dedisti mihi sociā, dedit mihi de ligno, & comedi. Hoꝝ aūt nullū in
Christo fuisse iam patuit. Sed in lege domini volūtas eius. Hoc Christo singulariter & pfe-
ctissime cōuenit. Nā ipse solus pceptū charitatis diuinæ pfectę impleuit in hac vita, & multo
perfectius, q̄ aliquis beatoꝝ in patria ipm poterit adimplere. Nam toto corde, tota mēte, ex
omni fortitudine, & tota anima semp actualiter ferebaē in deū, ipm cōtemplando, diligēdo,
Joha. 8. honorādo, atq; in omibus sibi obediēdo: quēadmodū in euangelio ipsemet de patre loquens
Matt. 26. testaē: qa quæ placita sunt ei, facio semp. Et denuo: Ego (ait) non quæro gloriam meam, sed
honorifico patrē meū. Et passioni iam proximus dixit ad patrē. Non qd ego volo, sed qd tu.
Id quoq; quod sequitur, solus Christus vt homo in hac vita perfectè actualiterq; impleuit.
Et in lege eius meditabiē die ac nocte, omi tēpore, & omi momēto. Intellectualis eñ opatio
Chri impediri non potuit, nec interrūpi p somnū vel actū exteriorē, aut p sensitiuū apperi-
tum, neq; p aliqd aliud. Sed omnia quæ in ipso fuerunt, ordinatissima erant, semperq; inferi-
us deseruiuit superiori, & scdm illius mouebaē imperiū. Sic itaq; aīa Chri meditabaē diuina si- F
ne interruptōe. Nam & oīa quæ sunt, fuerunt, & erunt (& psertim ea quæ ad mysteriū huma-
næ redemptōis ptinent) cognouit, & semper actualiter vidit in verbo, sicut & modo. Et erit
tanq̄ lignū quod plantatū est secus decursus aquaꝝ, quod fructū suū dabit in tpe suo. Hic desi
gnaē Chri fœcūditas atq; vtilitas p cōparationē ad lignū, iuxta aquaꝝ fluenta plantatū. Tale
eñ lignū tpe suo floret, & fructus producit, sicq; delectabile est intuēti, vtile manducanti, ho
Psal. 44. nestū possidēti. Ita Chrus q est speciosus forma præ filijs hominū, in quem desiderant angeli
1. Petri. 1. prospicere, delectabilis est, ipm synceriter contēplanti, vtilis spiritualiter manducanti, hone
stissimū quoq; bonū, ipm per charitatē & grām possidēti. Quēadmodū etiam arbor fertilis co
piosum fructū producit, & plurimos reficit, sic Chrus multū fructū attulit, dum pretiosissi-
mo suo sanguine genus humanū redemit, totq; poma produxit, quot animas electoꝝ sua
morte saluauit. Vnde ad passionē iam transiēs, & crucē sibi baiulans, semetipm viridi ligno cō
Lucæ. 23. parauit, dum mulieribus ipm plangentibus dixit: Nolite flere super me, sed sup vosipsas flete
& sup filios vestros. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Potest quoq; istud
Gene. 2. exponi de ligno vitæ in paradiso plantato, cui idcirco Chrus comparaē, qm̄ sicut homo sem
Johan. 6. per vixisset, si de ligno illo edere potuisset, ita q Chrm dignè manducat, non morieē in æter
Prouer. 3. num. Potest etiam p lignū intelligi ipa sapientia, de qua Salomon ait: q sit lignū vitæ omni-
1. Cor. 1. bus apprehendentibus eam. Christus vero est sapia dei patris. Sapiētia autē iuxta decursus
aquaꝝ

A aquarum plantata, est vnigenitus dei filius veraciter incarnatus, & inter hoies pctõres, q cõpa rant fluentibus aquis, sine macula conuersatus. Secundũ hũc igit sensum innuitur incarnatio verbi dei, & hæc vox, tanq̃, nõ solũ dicit similitudinẽ, sed etiã exprimit veritatẽ: qm hoc mo do ipsemet Chrũs est ipm lignũ, iuxta aquarum decursus plantatũ. Et foliũ eius nõ defluet, qa Christi sermo, pdicatio, atq; oratio nõ erũt inanes, neq; pibunt, nec cassabunt: sed fructifica bũt in cordibus electorum, & verificabũtur in finẽ, quẽadmodũ ipsemet ait: Cœlũ & terra trã sibũt, verba aũt mea nõ transibũt. Et oĩa qcunq; faciet prosperabũtur. Oĩs opatio Chri meritoria fuit, imò quicqd cogitauit, dixit & fecit in quãtũ viator, meritoriũ extitit. Nõ sem per actualiter meruit, sed qa ipe etiã vt homo, habens humanitatẽ verbo vnitã, pfectissimus cõprehẽsor fuit, quãtũ ad superiorem animæ partẽ, idcirco sibi ipsi de pmio essentiali nil meru it, nec in illo vnq̃ profecit: nihilominus tota vita eius, essentialis pmij meritoria fuit, qm qd quid cogitauit, dixit, & fecit, ex excellẽtissimo diuinæ charitatis fauore pcessit. Cui ergo es sentiale pmiũ meruit, nisi mẽbris suis seu corpi mystico, qd est ecclesia? Nobis igit tota vita Chri meritoria fuit. Sicq; oĩa quæcũq; Chrũs fecit prosperabũtur .i. ad æternã vitã pficiẽt prædestinatis, qbus p sacramẽta ecclesiæ, & p fidẽ ac charitatem meritũ Christi applicat, & cooperat ad fœlicitatẽ æternã. Hoc est qd per Esaiã dñs ait: Egrediet de ore meo iustitiæ ver bũ, & nõ reuertet ad me vacuũ, sed faciet quæcũq; volui, & prosperabit in his, ad q misi illud. Cõsequẽter agit scriptura de his, q Christo nõ vniũtur, nec eius vestigia imitant: Ait nãq;. Non sic impij: non sic, nullus sanctorum põt Christo esse æqualis, sed similis. Nã Chrũs in quã

B tum deus oẽs in infinitũ excedit in omni pfectione. Sed vt hõ etiã maior ac dignior deoq; charior est, q̃ tota vniuersitas electorum angelorum simul ac hoim. Non em ad mensurã dat de us spiritũ homini Christo. Boni ergo fideles, q Chrm regẽ fideliter assequũtur, quemadmo dũ scriptũ est, q se dicit in Chro manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare, hi tales in Chro in pdictis bonis aliquo modo assimilant, nõ abeũdo in cõsilio impiorum, nec stando in via peccatorum, nec sedendo in cathedra pestiferorum, sed in lege dñi volũtas eorum, sed impij nõ sic, ipsi em nullo modo sunt similes Christo, similitudine virtutis & gratiæ, nec amantur ab ipso scdm psentẽ iustitiã amore charitatis gratifico, cũ similitudo sit causa amoris, imò pfe cto odio odit eos, pptereaq̃ quales sint statim ostendit. Sed tanquã puluis quã proijcit vẽtus à facie terræ. Quẽadmodũ em ventus proijcit puluerẽ de loco suo: sic sermo Christi pijciet impios de supficie terræ, de cõgregatione iustorum, de societate sctõrum, qñ sepabit agnos ab he dis, qñ purgabit areã suã, mittens triticũ in horreũ suũ, & paleas inextinguibili igne cõburẽs. quãdo dicturus est his, q à sinistris erũt, verbũ illud asperrimũ. Ite maledicti in ignem æternũ. Ideo nõ resurgũt impij in iudicio, qa à Christo diuisi sunt, & oĩi gratia destituti, idcirco nõ resurgũt in iudicio, qd intelligi põt, tã de iudicio discretiõis, quo boni seipsos dijudicãt, de q propheta. Indicabo tibi ò homo, qd sit bonũ, vtiq; facere iudiciũ, & Iob ait: Iudiciũ eligam? & inter nos videamus, qd sit melius. Et iterum: Nũquid qui nõ amat iudiciũ sanari põt, qm de iudicio beatæ remuneratiõis, sicut supra proximo articulo explanatũ est, neq; pctõres in cõ silio iustorum resurgẽt. Consiliũ proprie appellat, inqsitio rationis de agẽdis vel omittendis.

C Iustorum ergo consilium est, vt deum p omnibus diligãt, vt ei reuerenter deseruiãt, vt in chari tate & gratia eius qtidie crescãt, atq; de ppetratis malis digne pœniteãt. In tali aũt cõsilio im pij nõ resurgũt, sed manẽt in fecibus vitiorum, & sordibus passionũ. Nõ audiũt Paulũ clamantem. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & iterum: Quæ sursum sunt sapite. Qm nouit dñs viã iustorum .i. ea q nũc de differẽtia impiorum atq; iustorum pdicta sunt, veritatẽ habẽt. Quoniã dñs Iesus Chrũs, q est rex regũ & dñs dominantiũ, iudex q; viuorum ac mortuorum, nouit viã iustorum .i. accẽptã habet opationem bonorum, qrum vtiq; & capilli capitis numerati sunt. Et iter impiorum pibit. Non enim ad vltimũ finem, qui est deus benedictus, peruenient.

¶ Cõmentarius eiusdẽ Psalmi iuxta sensum tropologicum.

Recordandũ est aũt, qm sicut ostensum est, tropologicus seu sensus moralis scriptu ræ est, qñ ea quæ de Chro, vel de sanctis scribũtur aut recitant, ad singulorum mo ralem eruditionẽ trahuntur. Quæcũq; eñi de Christo capite nostro scripta sunt, ad nostrã eruditionẽ scripta sunt. Nec solũ quæ de Chro scribuntur, sed etiã quæ de sanctis eius legũtur, ad imitationẽ trahẽda sunt scdm Augustinũ. Deniq; vtilissimũ est sa crã scripturã tropologicæ intelligere, qtenus sic Christũ & sanctos sacrã scripturã cõmemo rãdo seu pferendo laudemus, vt ea q scripta sunt ad propriã informationẽ trahamus, & sic imperfectiõi nrm cognoscẽdo, salubriter doleamus, eorumq; pfectionem qs laudamus, imitari studeamus. Tropologica aũt expositio huius Psalmi nõ differt à prima ac literali expositiõe, nisi q sicut illa expositio docet qd sit factũ, sic ista instruit qd sit faciendũ. Et est sensus oĩno idẽ, sed ad diuersa refert. Vnde scdm istũ sensum .f. tropologicum dicit scriptura. Beatus vir, q nõ abijt in cõsilio impiorum, vt scilicet hortet ac doceat vnũquẽq; fidelẽ, ne malignis cõ filijs acquiescat, & ne stet in via pctõrum male agẽdo, & ne in cathedra pestilentiæ sedeat, ma

Baruc.3.
Mat.24.
Esaie.55.
Johan.3.
1.Johã.2.
Mat.25.
Luce.3.
Mat.25.
Miche.6.
Apoca.
Hebr.12.
Luce.12.
Roma.6.

lum exēplum pbendo, seu falsam doctrinā introducēdo. Sicq; oīa quę sequunt legēda sunt D quatenus oīa cōuertat & trahat deuotus qlibet, ad animæ suę spūalē doctrinā. Nā si ea quę dicit, legit vel audit, ad impiorū tormēta vel derelictionē ptinent, pōt ex his scd̄m timorem cōcipere, ne & ipse similia patiat, aut grarū actionē & amoris inflāmationē, q̄ miserāte deo à talibus malis pseruatū se videt, seu bonā tristitiā, si se talia mala, pro qbus torqueri ac deseri meruit, incidisse cōsiderat. Si vero q̄ dicit vel audit, ad pfectionē beatitudinēq; iustorū pertinēt, pōt ad imitandū accēdi & ad sperādū roborari. Igit scd̄m hūc sensum dicat deuotus, vel pœnitēs, seu alius qlibet. Beatus vir, q nō abijt in cōsilio impiorū, hocq; dicendo, proponat nunq̄ malo consilio assentire, pœniteat q̄q; se vnq̄ puersis cōsilijs acquieuisse, & oret deū, vt in omibus eū dirigat, ad inueniēdū & cōsentiēdū sanis cōsilijs, sicut Tobias docet. Omi tpe

Tobię.4. bn̄dic deū, & pete ab eo, vt vias tuas dirigat, & oīa cōsilia tua in ipo pmaneāt. Indigem⁹ nāq; ad hoc, q nō abeam⁹ in cōsilio impiorū, illuminari ac dirigi à spū sancto dono cōsilij, quēadmodū Sapiēs dicit.

Sapię.9. Quis hoīm pt sciētię cōsiliū dei, aut qs poterit cogitare qd velit deus, nisi tu dn̄e dederis sapiētiā, & miseris spiritū tuū de cœlis? Per hūc modū formare debet hō suū affectū in singulis, q̄ sequunt scd̄m exigētiam singulorū verborū. Sicut cū dicit: Et in via pctōrū nō stetit, cogitet de cętero nō peccare, & de opatione mala pterita doleat. Dū vero dicit: Et in cathedra pestilētiæ nō sedit, pponat nullū inficere, nullū scādalizare, ne pdat a-

Rom.14. nimā eius, pro q̄ Chrūs mori dignatus est. Simili mō cū dicit, sed in lege dn̄i volūtas eius: studeat oēs euagatōes abijcere, affectū suū à caducis rebus abstrahere, & ad diuinæ legis obseruātiā, oīe desideriū suū erigere, & vt ista adimpleat, bn̄ aduertat & pro viribus agere studeat, q̄d sequit. Et in lege eius meditabit die ac nocte, hocq; dicendo, oēs infructuosas & malas E

Esaiæ.1 mētis suæ occupatōes repellat, atq; diuinis meditatōibus cor suū implere semp laboret, quēadmodū dn̄s ait. Auferte malū cogitationū vestrarū ab oculis meis. Porro dū psallit. Et erit tanq̄ lignū q̄d plātatū est secus decursus aquarū, oret, cordialiterq; desideret, vt sit sicut arbor bona, q̄ bonos fructus facit, quatenus bn̄ viuēdo, alios verbo & exēplo ædificet, & nō tam lo-

Matt.5. quendo, q̄ operando informet, vt illud saluatoris adimpleat. Sic luceat lux vr̄a corā hominibus, vt videāt bona facta vestra, & glorificēt patrem vestrū, qui in cœlis est. Dum vero ait. Et foliū eius nō defluet, proponat se semp in loquēdo modestū & cautū habere. Cūq; adiungit. Et oīa quęcūq; faciet prosperabunt, cupiat in eorū cōsortio numerari, de qbus ait apostolus

Roma.8. Scimus qm̄ diligentibus deū omnia cooperant in bonū. Ex his vero quæ sequuntur. Nō sic impij nō sic, solicitus fiat, ne ea q̄ de impijs scripta sunt, sibi conueniant, sed in iudicio discretōis à peccatis resurgat, & in consilio iustorum permanere conetur.

¶ Commentarius eiusdem Psalmi, iuxta sensum anagogicum.

ANagogice insup hic psalmus exponi pōt, videlicet de comprehensoribus seu beatis in patria, vt sciamus ex huius psalmi expositōe, qd de nobisipsis sperare debeam⁹. Ait ergo scriptura: Beatus vir, q nō abijt in cōsilio impiorū. Vir hoc loco nō à sexu, sed à cordis vigore vocat, & ita angeli sancti, viri dici possunt, qm̄ ad oīa diui-

Actorū.1. na opa exercēda, viriles atq; fortissimi sunt. Vnde de angelis dicit. Ecce duo viri astiterūt iuxta illos. Et Gregorius. Angelus inq̄ rationale est animal, non q sit materialis aut sensitiuæ naturæ, sed propter intellectualē pfectionē. Angeli aūt sancti, nō abierūt in cōsilio impiorū, quia non cōsenserūt cōsilio luciferi, atq; cadentiū angelorū. Nullus q̄q; beatorū hoīm abijt in cōsilio impiorū, in ipso finaliter pmanēdo, sed ab hac vita, in bona dispositiōe discessit. Itaq; beatus vir, omnis electus, in virtutibus fortis, hō vel angelus deo iā fœliciter fruēs, q nō abijt F in cōsilio impiorū, ruentiū. s. angelorū aut hoīm puersorū. Et in via pctōrū nō stetit, cū lucifero alijsq; deo rebellibus nō peccauit, cōtra creatorē supbiendo, seu eius similitudinē temerarie & psumptuose ambiēdo. Et in cathedra pestilētiæ nō sedit, alios ad peccādū nō induxit, quēadmodū Lucifer, & infectores proximorū suorū. Sed in lege dn̄i volūtas eius, hoc vniuersis beatis in patria plenissime cōuenit, q̄ pceptū de dilectione dei pfectissime implent, & toto affectu ad deū cōuersi sunt, eiq; inauertibiliter semp adhęrēt. Et in lege eius, in pcepto, quod ipsis à deo pfixum est in diligēdo & operādo. In hac lege meditant die ac nocte, in quo q̄d omne tps includit, cōsiderātes incessabiliter, qualiter deo reuerēter assistāt, prompte obediant, atq; in omnibus ordinē suū custodiāt. Et erit tanq̄ lignū. &c. Omnis beatus deo iam fruēs ligno iuxta aquarū decursus plātato, optime cōparat, qm̄ inebriat torrente diuinæ voluptatis, sicq; copiosissimū fructū affert, q̄ indefinenter sanctissimis actionibus occupat, & nunq̄ otiosus aut infœcūdus est, sed in cōtinua diuinitatis contēplatione ac dilectione eternaliter pmanet. Et foliū eius non defluet, id ē, laudatio qua deū honorat nunq̄ cessabit. Et oīa quæcūq; faciet prosperabunt, id ē ad diuinū honorē infallibiliter ordinant. Nec pōt aliquid aduersitatis eis accidere, sed ppetua securitate deo cōiuncti sunt. Nō sic impij, nō sic, id est, apostatæ angeli hoīesq; iniusti, nō sic, id ē, nō sunt beati, sicut iā de angelis & sanctis hominibus dictū est. Sed sunt tanq̄ puluis, quē proijcit vētus à facie terræ. Nā angeli mali statim cum pecca-

A cum peccauerũt, de cœlo proiecti sunt, sicut in euangelio ait saluator. Videbã sathanã sicut fulgur de cœlo cadẽtẽ. Et Esaias. Quo (inqt) cecidisti Lucifer q̃ mane oriebaris. Ideo nõ resurgũt impij in iudicio. Dæmones em̃ nõ pœnitẽt, sed sunt obstinati in malo, sicut & oẽs dãnati. Ideo nõ resurgũt à sua pessima volũtate in iudicio discretiõis, seipsos discutiendo & corrigẽdo. Qm̃ nouit dñs viã iustoꝝ, Nã oĩs opatio btõꝝ in patria, deo semp gratissima ẽ, & summe accepta. Et iter impioꝝ peribit, iter cadentiũ angeloꝝ, fuit desideriũ ascendẽdi ad similitudinẽ dei immoderate. Sed hoc iter, seu talis supbia peribit, quia nunq̃ adipiscent, q̃d adipisci optabãt. Porro ad hanc beatitudinẽ electoꝝ in patria, nos q̃q; puenturos speramus, si ea pro posse nostro, q̃ ipsi fecerũt agamus, videlicet nõ abeũdo in cõsilio impiorũ, nec stando in via p̃ctõrum, nec sedendo in cathedra pestilentiæ, &c. Lucæ.10. Esaię.41

COMMENTARIVS IN SECVNDVM PSALMVM.

¶Argumentum.

¶Titulus huic Psal. apud Hebræos nullus p̃figit, latinis aũt secũdus q̃dẽ in ordine psalmorũ atq; primus habẽtiũ titulos. Est igit titulus, Psalmus Dauid, nã vt ex Acto. 4. c. colligit, Dauid cõposuit eũ, sumpta parabola, ex historia Ioseph, quẽ Simeon & Leui ex inuidia vẽdiderũt, differit aũt hic de cõcilijs & prauis machinatõibus infideliũ aduersus Chr̃m, in sua passione, cõtra dece oꝝ dissipatõe & destructione, sinsup de diuina & inenarrabili gñatiõe Chri, institutõe, dilatatiõe & veneratione regni ipsius, cui sub his intẽdit hoĩes subdere, quatenus spem bonę vitę in illo collocẽt. Habet aũt tres pcipuas partes, In prima mali ĩcrepant, In secũda ibi, Ego aũt, Chri regnũ disponit, In tertia ibi, Et nũc reges, cũcti q̃q; ad legis diuinę
B susceptionem timorem & obedientiam hortantur. Ab authore exponitur secũdũ sensum literalem, tropologicum & anagogicum.

¶Expositio Tituli.

¶Titulus Psalmi nũc exponẽdi, talis est, psalmus Dauid. Considerandũ est aũt (vt ait Hieronimus) q; liber psalmorũ, est q̃si magna domus, plures habẽs cellas siue cubicula. & q̃libet cella, propriã habet clauẽ ac ianuã. Ostiũ vero totius domus istius, est primus psalmus, cui' clauis est Spũs sanctus. Ceteri aũt psalmi tanq̃ speciales cellulæ, proprias habẽt claues, id est, titulos appropriatos. Nã sicut se habet clauis ad domũ, & signũ ad hospitiũ, ita se habẽt tituli psalmoꝝ ad psalmos, quia p eos dat introitus ad intellectũ psalmoꝝ. Porro titulus psalmi p̃ntis varie explanat, put psalm' hic diuersis modis exponit. Quidã em̃ ipm exponũt ad literã, de pplo Iudæoꝝ à captiuitate Babylonica redeũtiũ. Alij vero de ipo Dauid asserẽtes Dauid fecisse hũc psalmũ ad laudẽ dei, pp̃ter victoriã Philistinorũ, q̃s ipe deuicit, q̃n ascẽderũt cõtra eũ, eo q; audissent eũ vnctũ in regẽ totius Israeliticæ plebis. Et quis hic psalmus ad hũc sensum aliq̃ mõ exponi posset ac trahi, hoc t̃n impropriẽ fit. Nã q̃d sequit, Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, nec populo Iudæorũ, nec Dauid propriẽ cõpetit, maxime si proprie atq; subtiliter exponat, sicut patebit. Deniq; si verũ est q; Nicolaus de Lyra refert, tũc nec oẽs Iudæoꝝ mgri, psalmũ istũ ita exponũt. Narrat ei, Rabbi Salomonẽ maximũ Iudæorũ doctorẽ modernũ, circa hũc psalmũ testari ac dicere. Maiores nr̃i hũc psalmũ exposuerũt de rege Messia seu Chr̃o, sed pp̃ter hæreticos, exponat de Dauid. Vocat aũt hæreticos Iudæos, ad fidẽ Chri cõuersos. Vñ patet, q; ipse hũc psalmũ exponit de Dauid, ad euadẽdũ argumẽta, q̃ Iudæi cõuersi sumpserũt ex psalmo isto, pro Chr̃ianæ fidei approbatiõe.
C Verũt̃n quicq̃d sit de istis nullũ, Chr̃ianũ, expositorẽ decet vel licet hũc psalmũ ad literã exponere, nisi de Chr̃o. Nã Actuũ. 4. & ad Hebræos 1. inducit psalmus iste ad fidẽ probandã. Probatio aũt fidei p sacrã scripturã, nõ valet ex sensu mystico, sed literali dũtaxat, queadmodũ in ep̃la cõtra Vincẽtiũ Donatistã astruit Augustinus. Itaq; psalmũ hũc de Chr̃o literaliter exponẽdo, titulus eius p̃dictus sic intelligẽdus est. Psalmus, i. tractatus iste, qui dicit psalmus, q̃m ad bene opandũ hortat, attribuit Dauid, i. Chr̃o. Dauid eñi manu fortis vel desiderabilis aspectu interp̃tat, & hoc Chr̃o potissimũ cõuenit, cũ ipse sit dñs virtutũ, q principem huius mũdi deuicit, & speciosus forma præ filijs hoĩm cõsistit. Sanctus ergo Dauid, spiritu sancto reuelãte p̃noscẽs impietatem malignorum Christum persequentiũ & occidentium, quasi admirans eorum malitiam dicit. Psalm.23 Iohan.12 Psal.44

¶Expositio literalis.

Q Vare fremuerũt gẽtes, i. cur Gẽtiles, cur Romani milites, cur Herodis ac Pilati ministri, tanq̃ feræ seu bestię irrationabiliter malignati ac moti sunt, & hoc cõtra filiũ dei, & populi, i. filij Israel, ad q̃s specialr missus ẽ Chr̃s, meditati sunt inania. i. vt pote cogitates cõsilia, q̃ nõ potuerũt stabilire. Volebãt nãq; extinguere nomẽ dñi Iesu, interficiẽdo eũ sicut seductorẽ & impiũ, queadmodũ de eis scriptũ est. Mittamus (inquiũt) lignũ in panẽ eius, & eradamus eũ de terra viuẽtiũ. Sed huius oppositũ accidit, q̃a post mortẽ Chri nomẽ eius vbiq; innotuit, & fides eius p totũ mũdũ diffusa est. Vñ & ipse & añ passionẽ dixit, Ego si exaltatus fuero a terra, omnia Psal. 2. Iohan.12

ra, oĩa trahã ad meipm. ¶ ⌊Astiterũt reges terræ, & principes cõuenerũt in vnũ, aduersus D
Matt. 2. dñm & aduersus Chrm eius.⌋ Qui sunt isti reges, nisi Herodes, q Iesum adhuc infantulũ pi-
Lucæ. 23. mere voluit, atq; Herodes, q eũdẽ cũ exercitu suo spreuit, ac veste alba illusum, ad Pilatũ re-
Johan. 18. misit? Et q sunt principes isti, nisi Annas & Caiphas ac Pilatus, ⌊qui cõuenerunt aduersus
dñm,⌋ deũ patrẽ, & aduersus Chrm eius. i. filiũ ei⁹ vnigenitũ ac dilectũ. Dicit aũt vterq; He
rodes astitisse cõtra Chrm, nõ quia eodẽ tpe astiterũt, cũ tpe passionis primus Herodes obi-
erit, sed qm pari malitia & infidelitate, cõtra Chrm cõmoti sunt. Consequẽter ponunt ver
ba regũ ac principũ hoꝝ dũ subdit. ¶ ⌊Dirũpamus vincula eoꝝ,⌋ destruamus legẽ patris » 5
& filij ad religionẽ, occidẽdo Chrm, & eius doctrinã reprobãdo, hoc dixerũt, nõ ꝙ cogno-
1. Cor. 2. uerũt Ihesum eẽ filiũ dei agnitiõe certa & stabili. Vel qa putauerũt eũ, q Iesum occideret deo
Matt. 9. resistere, si enĩ cognouissent nunq̃ dñm glorię crucifixissent, sed & Iesum tanq̃ blasphemum
Marc. 2. & psecutorẽ interfecerũt, arbitrãtes obsequiũ se pstare deo. Verũtn̄ ista ignorãtia, eos ne-
Mar. 16. quaq̃ excusat, qm excęcauit eos malitia eoꝝ, nec voluerũt credere diuinis miraculis. Qũo er
Mar. 14. go impij isti dixerũt, Dirũpamus vincula eoꝝ, nisi qm ille, quẽ ipi occiderũt tanq̃ impiũ, ve-
Johan. 7. re filius dei erat, cui q resistit, patri q̃q; resistit? Qui em nõ honorificat filiũ, non honorificat
Matt. 27 patrẽ, qui misit illũ. Bene aũt p vincula intelligunt lex dei atq; religio, qa p legẽ refrenant &
Johan. 17 cõstringunt iniqui, ne pctis habenas relaxarẽt. Religio etiã à religãdo vel ligãdo vocat, qm
Sap. 2. religat hoĩem à mũdo, & ligat eũ sub diuino obseq̃o, ⌊& proijciamus à nobis iugũ ipsoꝝ.⌋ »
Matt. 15 .i. nõ obediamus dei patris & Chri pceptis. Noluerũt em p dicti reges & principes, Chri sa-
Johan. 5. luberrimis cõsentire doctrinis. ¶ ⌊Qui habitat in cœlis irridebit eos,⌋ Hic ponitur merces » 4
Actor. 2. seu pmiũ malitiæ hoĩm pdictoꝝ. Qui habitat in cœlis irridebit eos. i. deus iustus iudex, q ha
bitat in puris, sanctisq; cordibus, resuscitãdo filiũ suũ à mortuis tertia die, ostẽdit illos irri- E
sione dignos. Itẽ irridebit eos, in die finalis iudicij, ⌊& dñs subsannabit eos.⌋ Mos est sacræ »
scripturę (scdm Augustinũ) vt idẽ sub alijs verbis resumat, q̃tenus veritas clarius innotescat,
& audiẽtes siue legẽtes magis attẽdãt. Ita nũc fit, q̃d enim pdixit, qui habitat in cœlis irride-
bit eos, nũc repetit, dicẽs, & dñs subsannabit eos, demonstrãdo eos omni contẽptu dignissi
Psal. 7 mos, cũ cõuerterit malignitatẽ eoꝝ in caput ipsoꝝ, feceritq; euenire oĩno cõtrariũ machi-
Prouer. 1. natiõi ipsoꝝ. Vñ sapiẽtia ait de impijs: Ego q̃q; in interitu vestro ridebo, & subsannabo cũ
vobis q̃d timebatis, euenerit. Dicit aũt deus irridere & subsannare nõ corpali motu vel mõ
carnali, sed propter similitudinẽ opis seu rõne effectus. Videlicet, q a talẽ pœnã infligit, si-
cut irrisor ac subsannator. ¶ ⌊Tũc,⌋ vez qñ irridebit eos, ⌊loquet ad eos in ira sua,⌋ hoc in
die extremi iudicij maxime fiet, qñ tota trinitas iudicabit authoritatiue, & Chrs vt hõ mini »
Mat. 25. sterialiter & executiue. Tũc tota trinitas dicet reprobis p Chrm, q sñiam pferet. Ite maledi
cti in ignẽ ęternũ. Põt q̃q; expositõi de locutõe, q locutus ẽ malis ac reprobis p aplos, sctõs-
q; pdicatores, p q̃s dñs loquit in ira sua, qñ foris facit reprobis pdicari verbũ dei, sed intus nõ
aperit corda ipsoꝝ, nec tãgit affectũ, sed exigẽtibus culpis tpoꝝ, indurat eos, & obstinatos
relinq̃t. Sic loq̃bat Iudęis icredulis, p sctõs aplos, ⌊& ĩ furore suo cõturbabit eos,⌋ hoc in Iu »
dęis Chrm occidẽtibus videmus ipletũ, qa à tpe destructionis ipsoꝝ, à Tyto & Vespasiano
de terra pmissiõis eiecti sunt, & multis erũnis oppressi. In die q̃q; vniuersalis iudicij cõturba F
Job. 3. bit eos, qñ in ignẽ pijcient, vbi (vt ait Iob) vmbra mortis & nullus ordo, & sempiternus hor
ror inhabitat. Cõsequẽter inducit ppheta verba Chri, de se ita dicẽtis. ¶ ⌊Ego aũt⌋ tãq̃ di- » 6
cat, illi hoc mõ pibũt, ⌊Ego aũt cõstitutus sum rex ab eo,⌋ Chrs inquãtũ de⁹, plenã habet au- »
thoritatẽ oĩm creaturaꝝ, nec sic cõstituit rex sup aliq̃d, sed ipe cũ pre & spũ sctõ est vnus &
Mat. 28 idẽ oĩm reꝝ creator, ac dñs, iudex & rex, sed pur est hõ, sic data est ei oĩs ptãs in cœlo & ĩ ter
ra, sicut Matth. scribit, sic etiã cõstitutus ẽ rex ab eo. s. deo pre, imo à tota supbñissima trini
tate, cui⁹ opa sunt indiuisa. ⌊sup Syon mõtẽ sctm ei⁹⌋ .i. sup pplm Israel, illũ psertim, q cre- »
didit, q dr mõs, pter legis sublimitatẽ & grãm electõis. Oẽs qppe pphetę, Messiam appel
lãt regẽ Israel. Vel p Syon (q̃d interptat speculatio) itelligẽda ẽ ecclia militãs. i. pplus Chria
nus, Chrm cõtẽplãs, & eius lege, fide, ac grã sublimatus p cęteris gẽtib⁹, sicut mõs eleuat sup
circũiacẽtes terrę ptes, ⌊pdicãs pceptũ eius.⌋ i. legẽ euãgelicã docẽs, prio p meipm, deinde »
p aplos spũ sctõ repletos. In isto versu tactũ est de hũana Chri natura. In sequẽti agit de eius
matt. 3. 17 diuina natura ac gñatõe ęterna, dũ dr. ¶ ⌊Dñs⌋ .s. de⁹ pr, ⌊dixit ad me⌋ .s. Iesum Chrm, ⌊fi » 7
lius me⁹ es tu,⌋ hoc in baptizatõe & trãsfiguratõe Chri dictũ eẽ à pre ad filiũ, ex euãgelio cõ »
stat. Et dr Chrs dei filius, nõ vt cęteri scti p grãm adoptõis, sed filius p idẽtitatẽ naturæ, seu
Jacobi. 1. vnitatẽ eẽntię, qm ex substãtia pris ẽ genit⁹ ab ęterno, & ideo addit, ⌊Ego hodie genui te.⌋ »
.i. in die ęternæ trinitatis, in q̃ nõ est pri⁹ & posterius, nouũ vl vetus, mutatio vel vicissitudi
nis obũbratio, sed dies ista ẽ ipamet ęternitas, q̃ est interminabilis vitę tota simul pfecta pos-
sessio. Ista ęternitas oẽ tps cõprehẽdit, atq; p oẽm tpis differẽtiã significat, qa dicim⁹ de⁹ fu
it, deus ẽ, deus erit, cõueniẽtius tñ designat p pñs tps, q̃d habet se p modũ q̃etis & fixi. Volẽs
ergo ppheta ęternã Chri gñationẽ subtiliter isinuare, vsus ẽ tpe pnti, dicẽs, ego hodie genui
te, quæ

A te,q̃ sunt verba p̃ris ad filiũ,quẽadmodũ p̃r agit & scit,hoc filio dicit,& generãdo dicit,q̃m Psal.44
generãdo dat filio diuinã essentiã,quã dãdo dat oĩs veritatis notitiã,cũ diuia essentia sit ipsa
8 " sapia,cuius nõ est nũerus. ¶ Postula à me,& dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã.⌋ Verba sunt
p̃ris ad Chr̃m hoiem,cui nõ cõpetit postulare à p̃re scd̃m q̃d deus. Dicit ergo ad filiũ incar-
natũ deus p̃r. O fili,postula à me,& dabo tibi gẽtes. Hoc Chr̃s frequẽter fecit,q̃n pro mundi
salute rogauit,& passio eius erat postulatio efficacissima,qa p eã meruit sibi regnũ militantis
ecclesiæ. Et dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã. Hãc ꝓmissionẽ p̃r ipleuit,q̃n p ꝑdicationẽ Chr̃i
& apl̃oꝝ,ac successoꝝ ipsoꝝ,gẽtiles cõuertit ad Chr̃m,sicq̃ gẽtiles,q añ possidebant à dæ-
" mone,possident à Chr̃o,& facti sunt eius hæreditas,q olim ad mũdi principẽ ptinebãt. ⌊& Johan.11
" possessionẽ tuã terminos terrę,⌋ .i. dabo tibi,non vnã ꝓuinciã,vnã linguã,vnũve regnũ,sed Psalm.18
terminos terrę.i.fines mũdi tuę legi subĳciã. In oem,naq̃,terrã exiuit apl̃oꝝ doctrina. Vn- Roma.10
de inferius d̃r: Et dn̄abit à mari vsq̃ ad mare,& à flumine vsq̃ ad terminos orbis terraꝝ. De Psalm.71
hac regia Chr̃i dignitate & mũdi subiectiõe Daniel dicit: Antiquus dieꝝ.i.deus ætern᷒,de-
9 " dit ei ptãtẽ,& honorẽ & regnũ,& oẽs ppl̃i,trib᷒ & linguę seruiẽt ei. ¶ Reges eos in virga Danie.7
" ferrea,⌋ Chr̃s regit ecclesiã i virga ferrea.i.in cõstãti atq̃ imobili æqtate. Nã lex chr̃iana &
Chr̃i doctria,qbus regunt Chr̃ifideles à Chr̃o,p ei᷒ vicarios seu ꝑlaros,cõparant ferreę vir
" gę,ꝓpter vigorẽ iustitię,q̃m oẽ malũ,q̃tũcũq̃ sit paruũ,ꝓhibẽt,& cõdẽnãt aliq̃ mõ. ⌊& tã-
" q̃ vas figuli cõfringes eos.⌋ Nõ vtiq̃ cõterẽdo naturã,vel corrũpẽdo existẽtiã naturalẽ,sed
10 " vitia extirpãdo,mores corrigẽdo,ꝓpriã volũtatẽ eoꝝ frãgẽdo. ¶ Et nũc reges itelligi-
" te.⌋ Hic ponit salubris doctria ꝑsentiũ,imò & oim. Et nũc.i.qa sic ẽ,sicut ꝑdictũ est de regi-
mine Chr̃i,reges.i.oẽs vicarĳ Chr̃i,q eius ppl̃o ꝑsidetis,imò & singuli,q reges eẽ debetis,re
" gẽdo vosipsos,scd̃m rõnis iꝑiũ,itelligite,dicta atq̃ dicẽda. ⌊erudimini q iudicatis terrã,⌋
11 " .i.acqescite meę informatiõi,q iudicatis habitãtes i terra. ¶ Seruite dño i timore,⌋ vt si-
tis timorati atq̃ soliciti,qũo digne regatis subiectos,& reuerẽter ambuletis corã deo,ne ela-
B tione aut vana securitate seducti,negligẽter agatis,q̃ vobis ꝑcepta sunt. Ideo naq̃ scriptũ ẽ:
Si nõ in timore dñi tenueris te instãter,cito subuertet dom᷒ tuã. Nã timor dei expellit pct̃m Eccl.27
" ⌊Et exultare ei cũ tremore;⌋ .i.ò reges terræ & hoies vniuersi,exultate ei.i.gaudete ad lau-
dẽ dei,gaudete,inq̃,in exercitĳs cultus diuini,i laudib᷒ dei,in oñi eius obsequio,& ꝑsertim
in cõtẽplatione ac dilectiõe ipsius,& hoc cũ tremore.i.cũ magno ac reuerentiali timore,ne
exultationẽ vestrã dissolutio aliq̃ cõsequat,vel incustodia cordis,sicq̃ spũalis iocũditas i car Gala.3
nalẽ lætitiã cõuertat,quẽadmodũ accidit his,q spũ inchoãt,sed carne cõsummãt. Hęc aũt nõ
12 " de seruili timore,sed initiali aut filiali itelligere,cõgruit. ¶ Apphẽdite disciplinã,⌋ .i.libẽ
ter amplectamini iformationẽ fraternã,icrepationẽ charitatiuã,flagellaq̃ & æq̃nimiter fer-
" te aduersa,⌊neq̃ irascat dñs,⌋ ꝓpter negligẽtiã vestrã & ipatiẽtiã. ⌊& peatis de via iusta.⌋
Nã dũ de᷒ irascit pct̃ori,tũc eũ relinqt,cũ vero à deo hõ relinquit & gr̃a ei᷒ priuat,tũc statim
13 " ꝑit,cadit,& errat de via iusta.i.de obseruatiõe ꝑceptoꝝ,& de oi meritoria actiõe ¶ Cũ
" exarserit i breui ira ei᷒,⌋ .i.cũ ira dei vehemẽter fuerit iflãmata,sicut ꝑcipue erit i die iudicĳ,
" tũc ⌊beati oẽs q cõfidũt i eo,⌋ .i.oẽs q mõ sperãt in dño,tũc iuenient beati. Dicit aũt i breui, Mat.25
qa finale iudiciũ nõ diu durabit,vel i breui,qa nescim᷒ diẽ neq̃ horã,q̃ de ꝑsenti vita migratu Roma.2
ri sum᷒,q̃n vtiq̃ iuste iudicabimur,q̃m scd̃m opa sua vnusq̃sq̃ recipit,mox cũ de corpe exit 1.Cor.3
C ¶ Expositio eiusdẽ psalmi iuxta sensum tropologicum.

DEniq̃ tropologice explanãdo hũc psalmũ,tũc hoc q̃d dicit,Quare fremuerũt gẽ
tes. Sunt verba cuiuslibet Christiani,Chr̃i vestigia cruciformiter imitãtis,qui cu
pit pati cũ Christo,q̃tenus postea regnet cũ eo. Quilibet ergo vere fidelis,mali- 2.Tim.3
gnitatẽ ꝑsequẽtiũ hoies iustos admirãs dicat,Quare fremuerũt gẽtes.i.hoies in-
fideles,Turcæ,Pagani,Iudæi,hæretici. Et populi.i.mali Chr̃iani,mũdi amatores,ac carnal̃r
sapiẽtes. Meditati sunt inania. Astiterũt reges terræ.i.iꝑatores ac alĳ reges increduli,ꝑse
cutores atq̃ tyrãni. Et principes.i.reliqui oẽs iudices,& etiã principes solo noie Chr̃iani,cõ
uenerũt in vnũ.i.sirem malitiã cõceperũt,& in idẽ cõsiliũ cõcordauerũt,aduersus dñm.i.ad-
uersus deũ oipotentẽ. Et aduersus Chr̃m eius.i.cõtra quẽlibet hoiem Chr̃ianũ sacro chris-
mate vnctũ,vel gr̃a spũs sancti,spiritaľr vnctũ ac plenũ. Qui eñ cõtra dei seruos insurgit,cõ
tra deũ insurgit,quẽadmodũ Chr̃us testat: Q̃d vni minimo ex meis fecistis,mihi fecistis,& Mat.25
Paulo adhuc ꝑsequẽti: Quid me (inqt) ꝑsequeris? Dirũpamus vincula eoꝝ.i.destruamus le- Actor.9
gẽ ac religionẽ Chr̃ianoꝝ,sicut in ꝑcedẽti articulo expositũ est. Hoc eñ ꝑdicti increduli ꝑse
cutores intẽdebãt. Vt Nero,Domicianus,Dioclecianus. Et ꝓĳciam᷒ à nobis iugũ ipsoꝝ.
Hæc sunt verba Chr̃ianoꝝ male viuentiũ,q se fidẽ habere fatent,sed opa dei aspernant atq̃
deuotos ꝑsequunt. Hi dicũt,ꝓĳciamus à nobis iugũ ipsoꝝ.i.repellamus à nobis ꝑdicatio-
nẽ ac cõminationẽ & reprobationẽ eoꝝ q nr̃æ volũtati cõtraria ꝑdicãt,q nobis dei flagella,
pœnasq̃ æternas minant,& vitã nostrã,tanq̃ iniustã & pessimã arbitrant,docẽtes verbo,vľ
ope ostẽdẽtes,mũdũ,& oẽm eius honorẽ,voluptatẽ,ac gloriã eẽ spernẽdã,parẽtes,propin

 quos,

quos, vxorē, & agros propter Chr̄m esse derelinquēda. Qui habitat in cœlis. I. Chrs, qui sedet ad dextrā patris, irridebit eos. i. oēs p̄dictos malignos, & dñs. i. tota supfelicissima trinitas, q est vnus deus, vnusq; dñs, subsannabit eos, & hoc propter Christū, q secūdū q hō proferet sententiā cōtra iniustos, ex toti⁹ trinitatis cōmissiōe, queadmodū ī euāg. S. Iohānis habet Pater omne iudiciū dedit filio. Tunc. i. in die iudicij, qn̄ p̄dicta irrisio fiet: tūc, inquā, Chrūs loquet ad eos. i. iniustos & bonoꝝ psecutores, in ira sua, dicēs: Ite maledicti in igne æternū. Et in furore suo cōturbabit eos, faciēs eos absorberi à terra, & cū dæmonibus infernali carcere recludi. Ego aūt cōstitutus sum rex ab eo sup Sion, Hoc bonis p̄latis ac sanctis ep̄is, fide libusq; p̄dicatoribus, maxime cōuenit. Hoꝝ em̄ quilibet dicere p̄t, Ego aūt, quasi diceret. Il li ita peribūt, sed ego cōstitutus sum rex. i. p̄latus, rector, seu doctor, ab eo. i. à Chr̄o, tāquam eius vicarius, sup Sion montē sanctū eius. i. sup populū Christianū diuina speculantē, prædicās p̄ceptū eius. i. docēs Christi mandata seruari. Potest quoq; hic versus de vnoquoq; fideli exponi, qm̄ vnusquisq; cōstitutus est rex. i. dñs operationū suaꝝ, super Sion monte sanctū eius. s. sup seip̄m. Tēplū em̄ dei sanctū est, q̄d estis vos, ait ap̄lus. Quilibet em̄ terrena despiciēs, cœlestia speculās, dici p̄t Sion & mons sanctus dñi, q a in sublime defigit mētis suæ affectū, estq; erectus in deū. Dicit aūt hō rex sup seip̄m, qm̄ libere agit, & sc̄dm ratiōis imperiū viuere debet, & iuste gubernare seip̄m. Vnde in Eccl'astico dr: Deus creauit hoiem, & re liqt eū in manu cōsilij sui. Prędicat q; quilibet p̄ceptū dei, qn̄ informat & excitat semetip̄m, corde reuoluēs testimonia sacræ scripturæ. Dñs dixit ad me, filius meus es tu, hoc est q̄d ait, ap̄lus: Ipse sp̄ūs reddit testimoniū sp̄ūi nr̄o, q filij dei sumus. Cuilibet ergo deuoto dicit dñs p inspiratione internā. Filius meus es tu, ego hodie genui te. i. in die qua in fonte baptismatis regeneraui te, imò q̄ncunq; infundit nobis charitas & grā sp̄ūs sancti, tūc deus sp̄ūal'r generāt nos, dans nobis esse spiritale, diuinū atq; cœleste. Postula à me, & dabo tibi gētes hæreditatē tuā. Hæreditas appellat, qua aliquis ad libitū vtitur, cōuertens ipsam ad propriā vtilitatē, sic hoīes iusti ac sancti hæreditate possident gentes. s. pc̄ōres gentiliter conuersantes, qm̄ ad libitū suū ipsis vtūtur. Nam quicq̄d gentes hm̄ōi agant, hoc totū iusti ad vtilitatē suā conuertūt, sicq; oīa cooperant eis in bonū. Si nanq; honorent & laudent ab impijs, non extollunt, sed per humilitatē merent ex hoc, Si vero vilipendant ac molestent ab ipsis, non opprimunt, sed p patiētiā manēt immobiles. Et possessionē tuā terminos terræ. i. ego dñs dabo tibi terminos terræ ad possidēdū. Vnde ap̄lus: Tanq̄ nihil (inqr) habētes, & oia possidentes. Iusti em̄ tm̄ hn̄t de terra, q̄tū desiderāt, si fidel'r petāt, queādmodū saluator ait: Primū q̄rite regnū dei, & hæc oīa adijcient vobis Bonis q; p̄latis dat dñs in hereditatē, q̄tenus semp eas bn̄ regēdo possideāt. Deniq; oīs p̄latus & Chr̄ifidelis, dignus Chr̄i vicarius, regit sibi cōmissos in virga ferrea. i. in cōstāti iustitia, & iusta disciplina. Et tanq̄ vas figuli cōfringit eos, q a facit eos cōcupiscētias refrenare, mores cotrigere, seip sosq; frāgere. Et nūc reges intelligite. Ista, atq; sequētia, exponēda sunt, sicut supius factū est. Ponit em̄ admonitio optima, rectoribus p̄cipue opportuna. Pr̨lati nāq; maxīe indigēt cōtinuo dei timore, imò & magno tremore, ne negligētius agāt, ne eos ptincipatus delectet, & ne p exteriorē occupatiōnē, interi⁹ vacui fiāt. Moral'r itaq; docemur ex psalmo isto, ne deficiam⁹ in aduersis, ne frāgamur iniquoꝝ psecutiōibus, sed cōsiderātes diuini iudicij vltionē, ac impioꝝ dānatiōnē æternā, viriliter assequmur caput nr̄m seu Chr̄i vestigia, q proposito sibi gaudio, sustinuit crucē, cōfusione cōtēpta, q etiā suis fidelib⁹ clamat: Qui vult venire post me, abneget semetip̄m & tollat crucē suā q̄tidie, & seq̄t me. Itē ex eo q̄d dictū ē, Dñs dixit ad me, fili⁹ meus es tu, docemur & admonemur cōsiderare eminētiā grē dei & magnitudinē bn̄ficioꝝ, q nobis collata sunt, vt sim⁹ deo grati & ei⁹ amore ardētes, sicq; amplioīb⁹ don̄s ipleamur à dño. Habēti eī dabit. i. ei q grat⁹ ē deo, & gr̄at, nō in seipso, q̄si nō accepit, sed ī dño solū. Ei vero q nō habēt. i. ingrato, & q̄d videt hr̄e, auferet ab eo.

E D

1 Cor. 3

Psal. 95

Roma. 8

Roma. 8

2 Cor. 6

Matt. 6

Hebr. 12

Lucæ 9

Matt. 25

1 Cor. 4

¶ Expositio anagogica eiusdē psalmi.

EX quo aūt ostēsum ē, psalmū hūc ad literā, loq de Chr̄o, certū est, q nō sit allegorice exponēd⁹. Tūc nāq; allegorice scriptura exponit, qn̄ id q̄d ad literā de alijs scriptū ē, de Chr̄o intelligit. Si vero de Dauid vel de alijs psalmus hic loqueret, vt putāt Iudæi tūc posset de Chr̄o allegorice explanari. Verūtn̄ anagogice exponi p̄t, vt. s. id q̄d dr̄ Quare fremuerūt gētes, vsq; ibi Qui habitat ī cœlis, sint verba cuiuslibet bt̄i ī p̄ria, q ista dicit ad isinuādū enormitatē pc̄ti coꝝ, q aduersus deū & Chr̄m ei⁹. i. cōtra eos, q nūc deo fruunt, cōuenerūt, qn̄ ī vita hac fuerūt, & cōuenit vox ista, p̄ferri sc̄tis martyrib⁹, q se cōformādo diuinę iustitię, optāt vīdictā de ipsis, atq; ob hāc adipiscēdā sic dicūt, Quare fremuerūt, &c. Vñ scriptū ē: Sub ara dei sc̄ti clamabāt, Dñe vindica sanguinē nr̄m, & ifra dr̄: Lætabit iust⁹ cū viderit vīdictā. Interi aūt bt̄i in p̄ria, q̄si cōsolādo seipsos de dilatiōe diuini iudicij, dicūt ad inuicē, Qui habitat ī cœlis irridebit eos. Deniq; qlibet deo iā fruēs dicere p̄t, Ego aūt cōstitut⁹ sū rex ab eo sup Sion mōtē sanctū eius. i. in cœlo empyreo, coronā victoriæ, & regni diadema recepi, pro tribulatiōibus atq; laboribus in mūdo perpessis, p̄dicans. i. extollēs seu laudans, præceptū

Apoca. 6

Psal. 57

A præceptũ eius, videlicet dñi, q̃m iustũ est, & q̃a illud implendo felicitatẽ adeptus sum. Dñs dixit ad me, filius meus es tu. Viatores dicunt filij dei, propter grãm adoptõis & filitudinẽ imp̃fectã, sed bñi in p̃ria nuncupant filij dei propter beatificæ fruitõis gloriã, filitudineq̃ p̃fectã, q̃m vidẽt deũ sicuti est. Idcirco vnicuiq̃ btõꝝ optimè conuenit dicere: Dñs dixit ad me, filius meus es tu, q̃a p̃fectè coniunctus ac assimilatus es mihi. Ego hodie. i. in die quã te mea visione btificaui, genui te, tũc eñ de viatore seu imp̃fecto ac misero, facit deus comp̃hẽsorẽ & p̃fectũ atq̃ felicẽ. Postula à me & dabo tibi gẽtes hereditatẽ &c. Istud dñs dixit ad btõs, q̃n viuebãt in seculo, scdm intellectũ in p̃cedẽti expositõe iactũ, vel nũc quoq̃ dicit istud ad ip̃os, q̃m sancti in p̃ria hñt sibi subiectos pp̃los mũdi huius, queadmodũ apud Sapientẽ legit. Iudicabũt nationes, & dñabunt pp̃lis. Reges eos in virga ferrea. Certũ est viatores regi ab angelis sanctis in virga ferrea. i. iusta ac forti directiõe. Animæ q̃q̃ beatoꝝ regũt nos, orãdo pro nobis. Et tanq̃ vas figuli cõfringes eos, sanctis q̃ iudicabunt cũ Chr̃o hoc verbũ cõpetit, q̃a simul cũ Chr̃o cõfringẽt & cõterẽt impios, ab omi esse spiritali, btõ, & glorioso. Porrò q̃ sequunt. Et nũc reges intelligite, vsq̃ ad finẽ, sunt verba triũphãtis ecclesiæ, ad ecclesiã militantẽ. Angeli eñ q̃ sunt administratorij sp̃us ex parte dei ac oim btõꝝ, hortant hoies, & eos p̃cipuè q̃ aliis p̃sidet, dicẽtes p inspiratiõnẽ mentalẽ, q̃ est occulta interiorq̃ locutio. Et nũc reges itelligite & sunt verba exponẽda sicut exposita sunt. Itaq̃ ex anagogica expositõe psalmi istius docemur contẽplari gloriã btõꝝ in p̃ria, quantã videlicet felicitatẽ sortiti sunt, & quantũ p̃miũ receperũt pro tp̃ali & modica tribulatõe vitæ p̃sentis, atq̃ ex hac contẽplatõe inflãmari debemus, ad obtinendã hãc felicitatẽ, & propter eius amorẽ fortiter sequi exẽpla, vitam, mores, ac tribulatões btõꝝ, quatenus eoꝝ cõsortio post p̃sens exiliũ feliciter copulemur. Sapie.3. Hebr.6.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM TERTIVM.

B ¶Argumentum.

¶Titulus, psalmus Dauid cũ fugeret à facie Absalon filij sui, hic exponit in lr̃a ab authore. Agit aũt Propheta in hoc psalmo, de Chr̃i p̃secutõe, orõnis eius exauditione, gloriose resurrectõe, de ecclesiæ & mẽbroꝝ eius impugnatiõe, hostiũ vltione & fideliũ benedictõe. Habet aũt quatuor partes, in quaꝝ prima introducit Chr̃us ad patrẽ loquẽs, de sua p̃secutõe & passione, in secũda ibi: Tu aũt dñe, ostẽdit se exauditũ, & liberatũ in resurrectõe, in tertia ibi: Nõ timebo millia, p̃nosticat vltionẽ de hostibus futurã in Iudæoꝝ vastatõe, in quarta ibi: Dñi est salus, declarat passionẽ suis fore in salutẽ. Author vero exponit eum primo iuxta sensum literalem, deinde allegoricum, & postremo tropologicum.

¶Expositio Tituli.

¶Huius psalmi talis ẽ titulus, psalmus Dauid, cũ fugeret à facie Absalon filij sui. Quidã aũt hũc psalmũ ad lr̃am exponũt de Dauid & ita titul' difficultatẽ nõ habet. Cõstat eñ sciẽti scripturas queadmodũ narrat, Absalon cupidũ regni, voluisse patrẽ suũ scĩm Dauid occidere, vt eo occiso ip̃e regnaret, & cõgregato exercitu volebat obsidere Hierlm, q̃ audito, Dauid cũ suis fugit, & tandẽ eius exercitus vicit atq̃ fugauit exercitũ Absalon, Ioab q̃q̃ princeps militiæ interfecit Absalõ de q̃rcu pẽdẽtẽ. In hac ergo p̃secutõe, fecit Dauid hũc psalmũ, q̃ ad lr̃am de ip̃o intelligi p̃t, q̃uis verius & efficacius exponat de Chr̃o. Loq̃ns ergo Dauid de seip̃o ad deũ 2.Reg.15. et.18 1.Reg.18

C ¶Expositio Psalmi literalis.

1 " Omine (inq̃t) q̃d multiplicati sunt q̃ tribulant me. i. ob quã causam, quasi dicat non est rõnabilis causa, sed cõiuratió valida, q̃uis eñ Dauid peccauit, adulteriũ & homicidiũ cõmittendo, q̃a Bethsabeę cognouit, & virũ eius Vriã interfici ordinauit, tñ vehementer pœnituit, & tñ in pœnã tanti peccati, p̃misit dñs sibi hãc fieri p̃secutionẽ, sed p̃sequẽtes mouebant iniuste, putãtes eũ omi-
" no reprobatũ à deo. Multi. s. oẽs Absoloni fauẽtes. Insurgũt aduersum me. 2.Reg.11. 2.Reg.12
2 " volẽtes me de regno expellere atq̃ occidere. ¶Multi dicũt aĩæ meæ. i. multi loquunt de
" aĩa. Nõ est salus ip̃si in deo eius. i. oino maledicta & reproba est propter sceleꝝ eius enormitatẽ. s. homicidij & adulterij. Vnde Achitofel & alij multi p̃suaserũt populo, q̃ deus abiecisset 2.Reg.17.
3 " Dauid, & ergo sine p̃cõ p̃seq̃rent eũ & Absaloni adhęrent. ¶Tu aũt dñe susceptor me' es.
hęc sunt verba Dauid cõsolãtis seip̃m, & amorose, atq̃ gratãter ad deũ loq̃ntis, quasi dicat: Illi ita desperãt de me, tu aũt dñe susceptor es aniæ meæ. i. miserator me' recipiẽs pœnĩam meã, & p̃cem meã exaudiẽs. Et gloria mea. i. obiectũ & causa gl̃iæ meæ, q̃a in te solo glorior, & 2.Cor.10
" grãm huius sanctę gloriatõis tu mihi infundis. Et ideo sequit. Exaltãs caput meũ. i. eri- Infra ps. 121
4 " gẽs mentẽ meã ad te, dansq̃ fiduciã eleuãdi oculos meos ad te. Idcirco ¶Voce mea ad dñm Infra ps. 76.et.141.
" clamaui. petẽs liberari ab eo à malo pœnæ & culpæ, & eius volũtati me totũ cõmittẽs, nec
" frustra, nã sequit. Et exaudiuit me de mõte scõ suo. i. de sublimi throno solij sui, vel de excel
5 " sa ac summa clemẽtia sua. ¶Ego dormiui & soporatus sum. ad lr̃am, somn' valet ad mitigationẽ tristitię, sicut & balnea, Dauid ergo dormiẽdo releuamẽ suę tristitię sumpsit, tã ex cã na
" turali vez somni, q̃ ex infusione cõsolatõis diuinę, propterea ait: Et exurrexi, q̃a dñs suscepit

me.] id est, per grãm & miam suã adiũxit me sibi, & roborauit cor meũ in se, vñ subiungit: D
¶ Non timebo milia populi circũdantis me.] i. nullã multitudinẽ cõtra me insurgentem 6
verebor, & vt in hac fortitudine animi stabilis pseuerẽ, [exurge dñe.] nõ de loco surgendo,
sed succurrẽdo & p modũ exurgẽtis te habẽdo [saluũ me fac deus meus. ¶ Qm̃ tu pcussisti 7
oẽs aduersantes mihi sine causa.] Hic reddit causa, non eius qd dictũ est, sed eius qd sequit:
1. Reg. 18 non em̃ ideo orauit Dauid saluari à deo, qm̃ deus pcussit oẽs aduersantes sibi, nã illa pcussio
oronem eius secuta est, sed ideo q a dñs pcussit aduersarios Dauid, vel terrẽdo, vel lędẽdo, vel
interficiẽdo eos, q a Absaloni fauebãt. Ideo dẽtes pctõr cõtriuit. i. ora oblo q̃ntiũ ipsi Dauid
clausit, & verba eor maligna repressit. Ideo subdit [dẽtes pctõr cõtriuisti.] Ver qm̃ oñis
ista victoria à deo collata est Dauid, ideo addit: ¶ Dñi est salus,] i. liberatio ab aduersariis 8
à deo confert, & ipsi rectè ascribit. Consequẽter Dauid mutat psonã per figurã, quæ dicitur
methaplasmus, & loquens ad dñm, ait: [& sup populũ tuũ] i. super eos q mihi adhæserunt.
[benedictio tua.] i. collatio muner tuor, protectio atq; redẽptio, q a exercitus Dauid, q̃uis
modicus esset in comparatõe exercitus Absalonis, tñ deo auxiliante præualuit.

¶ Expositio psalmi eiusdem iuxta sensum allegoricum.

Doctores aũt catholici Augustinus, Cassiodorus, pluresq; alij exponũt hũc psalmũ
ad lrãm de Chro, q vero eũ lraliter de Dauid exponũt, ipm allegoricè de Chro in-
telligũt, sed qcqd dicat, de Chro cõueniẽter exponit, titulus tñ mysticè exponẽ-
dus ẽ. Dauid enĩ (sicut oñsum ẽ) rõne interptatõis figura ẽ Chri. Absalon vero qui
Psalm. 40 interptat pax pris, typus ẽ Iudæ traditoris, de q postea dr. Et em hõ pacis meæ in q speraui, q
Matth. 9 etiã in euãgelio filius Chi i seu spõsi inter cęteros discipulos nũcupat, vbi videlicet Chrus ait: E
Marci. 2. Luc. 5 Nõ pñt filij spõsi q̃diu cũ illis est spõsus, ieiunare. Sẽsus ergo tituli ẽ. Psalmus Dauid cũ fuge-
Johan. 13. ret à facie Absalon filij. i. psalmus loquẽs de Chro cũ fugeret à mẽte Iudæ q̃ndã discipuli sui.
Tũc em̃ Chrus recessit à corde Iudæ, qñ post buccellã introiuit in eũ satanas. Sic igit Chrus
ad deũ patrẽ, vel etiã ad totã supsanctissimã trinitatẽ loquẽdo, vel certe Chrs vt homo loq̃ns
ad seipm vt est deus. Dñe (inqt). i. ò deus pater, vel ò deus trine ac simplex, q es oĩm dñs, vel ò
verbũ ac fili dei, q meã humanitatẽ ad tuã psonalitatẽ assumpsisti, quid. i. quo meo demerito
Johan. 8. multiplicati sunt, q tribulãt me. i. q quęrũt occidere me, & obloquunt, cõuiciantur q; mihi, q̃si
Johan. 11. dicat, nullo, nõ em̃ Chrus fecit pctm̃ pro quo pati meruit. Multi insurgũt aduersum me, vbi
videlicet q tribulant me. s. pharisæi & scribę, cũ principibus sacerdotũ ac pplo. Multi dicunt
Matt. 26 aĩæ meæ, nõ est salus ipsi in deo eius, tales erãt pdicti infideles Iudæi, q Chrm reputabãt blas-
Marci 2. phemũ, voratorẽ, dæmoniacũ, & insanũ, queadmodũ in euangelio sæpe habet. Tu aũt dñe
Matt. 11. susceptor meus es. i. tu verbũ atq; vnigenite dei scdm diuinã naturã, susceptor meus es, quan-
Johan. 7. 8. et 10. tum ad naturã humanã. Chrus nãq; vt deus, suscepit atq; assumpsit in vnitate psonæ naturã
humanã, gloria mea. i. obiectũ beatitudinis meæ, q a glia humanitatis Chri cõsistit in vnione
ac speculatõe propriæ deitatis. Vnde subiũgit, & exaltãs caput meũ. i. eleuãs intellectũ meũ
creatũ siue humanũ, ad clarã ac beatificã diuinæ essentiæ visionẽ, quã vtiq; Chrus vt homo vi
dit à primo instãti suæ cõceptõis in virgine matre, vt dictũ est: Vel sic: Tu aũt dñe susceptor F
meus es, i. tu deus pater, vel tota trinitas, susceptor meus es. i. exauditor & cõseruator meus à
cuius amore & beneplacito separari, nec volo nec valeo, gloria mea. i. causa & rõ oĩs lætitiæ
meæ, & exaltans caput meũ. i. honorans atq; glorificans me in signis & virtutibus, qbus ho-
minibus innotescere fit, me esse ver Chrm ac filiũ tuũ, imò & ver deũ, sicq; per caput intelli
1. Cor. 11 gi pt Chri diuinitas. Caput em̃ Chri deus, scdm Aplm, & hanc deus pater, seu deus trinitas
Matth. 3 et 17 exaltauit, qñ per spm̃ sanctũ hominibus reuelauit Chrm esse deũ ac hoiem, non in vna natu-
Johan. 17. ra, sed in vna persona. Vnde Chrus ait: Clarifica me tu pater apud temeipm, claritate quã ha
bui anteq̃ mũdus fieret, non q Chrus claritatẽ, quã ante mũdi cõstitutionẽ habuit, vnq̃ ami
Johan. 17. sit, sed orauit, vt vera sui cognitio hoĩbus innotesceret. Vnde & iter ait: Pater venit hora,
clarifica filiũ tuũ, vt filius tuus clarificet te, vbi nisi in cordibus hoim? Voce mea ad dñm cla-
Luc. 6 maui, sicut Euangelistę testant: Chrs erat pernoctãs in orone dei, & passione instante ter pa
Mat. 26. Marc. 14 trem orauit, nec frustra, qm̃ subdit: & exaudiuit me de monte sancto suo. i. de excelso habita-
Luc. 22 culo suo, vel de sublimi iustitia sua. Infra enĩ habet: Iustitia tua sicut mõtes dei, de hac ergo iu-
Psalm. 32 stitia exaudiuit de⁹ Chrm, qm̃ diuina dictante iustitia, decuit Chrm in omni orone à deo ex-
Psalm. 35. Matt. 26 audiri, sicut & ipe deo in omnibus obediẽtissimus fuit. Nam oronem illã, quã ante passionem
effudit, dicẽs: trãseat à me calix iste, deus ĩpleuit. Nõ eĩ absolute orauit à passiõe liberari, sꝫ hoc
Hebræ. 5 finalr desiderauit atq; orauit vt pris ĩpleret volũtas dicẽs: Nõ mea volũtas fiat sꝫ tua, ppter q
Johan. 11. ad Hebræos de Chro loq̃ns aplsi Exauditus ẽ (inqt) p sua reuerẽtia. Chrs q̃q; dicit ad patrẽ:
Pr grãs ago tibi, qm̃ exaudisti me, ego ãt sciebã, qm̃ sp me audis. Cõseq̃nter Chrs loqt de sua
passiõe, sepultura ac resurrectõe dicẽs: Ego dormiui, somno mortis in cruce, & soporat⁹ sum,
trib⁹ dieb⁹ ac noctib⁹ iacẽs in tumulo. Mors qppe sctõr somn⁹ vocat, qm̃ ad vitã ĩmortalẽ à
deo suscitabũt & sepelitio Chri bñ soporatio appellat q a tã cito (vtpote tertia die) suscitabat.

Vnde

A Vnde subiungit, & exurrexi, de clauso sepulchro, sicut egressus sum de clauso virginis vtero, qa dñs suscepit me.i.de nũero mortuorum reduxit me. Non timebo milia populi circũdãtis me. Hęc pñt eẽ verba Chři post resurrectiõnẽ, qñ surgẽs à mortuis iã non morit, qa immortalis surrexit, & ideo de cętero, nõ timebo milia populi.i. quãcũq; multitudinẽ mihi resistere cupiẽtẽ, vel me circũdãtẽ, nõ q᷑ post resurrectiõnẽ valuerit aduersarij Chři ipm circũdare, qm̃ inter ipsos post mortẽ cõuersatus nõ est, neq; iniustis apparuit, sed testibus pordinatis à deo, sed ideo dicit. Nõ timebo milia populi circũdãtis me.i.q tpe passionis circũdedit me, illos ei post passionẽ nõ timuit, qa ĩpassibilis resurrexit. Pñt q̃q; hęc verba de Christo intelligi añ passionẽ, q̃uis eñ naturalẽ timorẽ spõte admisit, qñ passiõe instãte cœpit cõtristari ac mœstus eẽ, pauere atq; tędere, qñ etiã factus est sudor ei⁹ sicut guttæ sanguinis decurrẽtis in terrã, tñ ab orõne surgẽs turbis impiorũ intrepidus obuiauit & dixit. Quẽ q̃ritis? sic itaq; ait: Nõ timebo milia populi circũdantis me, & vt nõ formidine oro o dñe, exurge, subueniẽdo, saluũ me fac deus meus à morte, nõ deserẽdo me in sepulchro, nec derelinquẽdo animã meã in inferno, sed ad cœlos recipiẽdo me. Qm̃ tu percussisti oẽs aduersantes mihi sine cã, sæpe in prophetis ponit tps pteritũ seu pñs pro futuro, ,ppter certitudinẽ prophetiæ. Ita & hic ponit pteritũ pro futuro, q̃d tñ mõ impletũ videmus, qm̃ tu pcussisti.i.qa percuties oẽs aduersantes mihi sine cã.i.persecutores ac crucifixores meos, incredulosq; Iudæos, qui æterna pœna pcussi sunt, & posteri eorũ vsq; in pñs capti sunt, expulsi, & multis miserijs inuoluti, illis exceptis, q pœnituerũt, dentes pctõrũ cõtriuisti.i.blasphemias, irrisiões & oblocutiões eorũ, q mihi in vita & ĩ morte atq; post mortẽ illudebãt & detrahebãt cõteres, ostẽ-

B dendo falsitatẽ eorũ & digna eos pœna torquẽdo. Domini est salus.i.à deo est ista mea saluatio de manibus inĩcorũ, & sup populũ tuũ sup eos q in me credũt, & mea vestigia insequũtur, bñdictio tua.i.collatio gratiarũ tuarũ, o dñe pater. Hæc eñ sunt verba Christi ad deum.

¶ Expositio eiusdẽ Psalmi tropologica.

IN sup exponẽdus est psalmus iste de q̃libet iusto seu tota militãte ecclesia, q̃tenus ex his quæ de prioribus iustis, ac sanctorũ dño & nro Iesu Chřo scripta sunt, accipiamus moralẽ doctrinã, & instruamur q̃d nobis agendũ sit, dũ talia nobis eueniũt, q̃lia antiqs sanctis, deiq; filio cõtigerũt. Dauid nẽpe nõ solũ Chři, sed etiã cuiuslibet iusti atq; ecclesiæ tenet figurã, qa ecclesia p virtutẽ sponsi sui Chři à Iesu, q̃libet q̃q; fidelis, est Dauid.i. manufortis & desiderabilis aspectu. Absolon vero typus est mũdi, & horũ q iustos persequunt ac tentãt. Vñ scdm tropologiã sensus tituli huius psalmi est. Psalmus Dauid cũ fugeret à facie Absolon filij sui.i.cãticũ ecclesiæ oĩmq; iustorũ, cũ se p bonã cõuersatiõnẽ abstrahũt à consortio mũdi ac impiorũ, q sunt filij ecclesiæ potẽtia nõ actu, noĩe nõ re. Dicat ergo ecclesia dicat & q̃libet rõnalis creatura varijs tentationibus, multis tribulatõibus atq; miserijs pulsata, pressa ac fatigata. Dñe.i. o deus æterne, oĩpotẽs, adorãde. Vel dñe.i. o Iesu Christe, q̃d multiplicati sunt, q tribulãt me.s.mũdus, caro & diabolus, qa tres sunt inimici iustorũ, multi insurgũt aduersum me, vtpote hoĩes seculares, cõcupiscẽtiæ q̃q; carnales, atq; aereæ ptãtes, hi eñ infestãt & tribulãt iustos. Multi dicũt.i. verbo vel ope asserunt, aĩæ meæ, non est salus ipsi in deo eius, mũdani nãq; ac impij, vitã iustorũ putãt insaniã, & finẽ illorũ sine honore, &

C ideo habẽt eos in derisum, & in similitudinẽ improperij. Deinde sequit verbũ dulcissimum atq; cõsolatio optima, q̃d verbũ vnicuiq; in tribulatõe ac tentatione cõstituto, cũ magna & amorosa fiducia ad deũ dicẽdũ est.s. Tu aũt dñe susceptor meus es, ad quẽ in aduersis confugio, gloria mea, ad quã in oĩni mœrore ,ppero & respiro, & exaltãs caput meũ.i. ab oĩni deiectione eripiẽs animã meã. Vñ in paralipomenon scriptũ est. Cum ignoremus quid facere debeamus, hoc solũ habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Voce mea ad dñm clamaui, hoc versu docet oĩs fidelis, q̃d tpe tribulatõis sibi agendũ sit, debet eñ voce sua clamare.i. vehemẽti & alto cordis affectu clamare ad dñm, & tũc vtiq; dñs exaudiet eũ ita vt se reuelatũ sentiẽs, dicat, & exaudiuit me de mõte sctõ suo, sed pseuerãter orare optet, imo sine intermissione scdm aplm. Ego.s.ecclesia, seu quilibet iustus dormiui.i.tribulatõibus opprimebar in tm̃, vt tęderet animã vitæ meæ, & p tędio dormitarẽ, & soporatus sum p tps pseuerãdo in tali angustia, & exurrexi.i.cõsolatione recepi, atq; pualui nõ virib⁹ aut meritis meis sed qa dñs suscepit me.i.mĩa eius amplexata ẽ me, & pcẽ meã admisit. Vel sic, Ego dormiui.i.in pctĩs ,pstratus fui & iacui, & soporatus sum.i.in pctõrũ delectatõe pmãsi, & ,ppter pigritiã à bonis opibus cessaui. Pctõri ãt clamat aplus. Surge q dormis. Et Salomon. Vsq; q̃ piger dormies? Dormit eñ q nec cõtẽplat cœlestia, nec verba dei audit, nec alicuius spũalis sensus opatiõnẽ exercet, & exurrexi, qa dñs suscepit me.i.à vitijs desij, & iuste viuere cœpi, qa dñs misertus ẽ mei, indulgẽtiã grãmq; pstãdo, propterea subdit. Nõ timebo milia populi circũdãtis me.i. nullã aduersariorũ cateruã verebor, cor eñ in deo firmatũ nihil timet, pter deũ, qa si timet hoĩem, hoc est propter deum. Vnde scriptum est. Iustus quasi leo confidẽs, absque terrore erit. Et alibi, Qui timet hominem, cito corruet, sed quia fortitudinẽ nõ habet aliquis

Act 05.
Roma .6
Acto. 10.
Mat. 26
Mar. 4.
Lucæ. 22.
Johan. 18
Psal. 15.
Sapiæ. 5
2. Par. 20
1. Tess. 5.
Job. 10
Ephe. 5.
Prouc. 6.
Prou. 28.
Prouc. 29

aliqs à seipso, ideo addit, exurge dñe saluũ me fac deus meus, optet eñ vt de⁹ in nobis bona inchoet, cõtinuet, & cõsummet, & ergo incessabilr ad ipm clamare debemus. Qm̃ tu pcussisti oẽs aduersantes mihi sine cã. Chrs in euãgelio discipulis dixit. Cõfidite ego vici mũdũ, ipse q̃q; supauit pricipẽ huius mũdi. Sic ergo eccl'ia, & vnusq̃q; deuot⁹ ad Chrm̃ dicere pt. Qm̃ tu pcussisti. i. supasti ac reprobasti oẽs aduersantes mihi sine cã. i. mũdũ seu hoĩes seculares ac dæmones, q mihi aduersant conãdo me à te, summo bono, auertere & vitijs iplicare. Dẽtes pctõr cõtriuisti. i. sermones seu ora eorum, q vitã btõr diffamãt & famã ipsorũ honestã dilacerãt cõtriuisti, saltẽ p prohibitionẽ. Põt aũt exponi hic versus accipiẽdo ptm̃ pro futuro, scd̃m modũ locutõis, pphetice, & ẽ sensus. Qm̃ tu pcussisti. i. tu dñe Iesu Chr̃e oĩm iudex, pcuties in die iudicij oẽs aduersantes mihi sine cã. i. eos q mõ me iniuste vexãt, ac tribulãt, mõ & tũc, dẽtes pctõrũ. i. verba detractorũ ac iuidorũ cõtriuisti. i. cõteres, retũdes, dãnabis. Hũc igit psalmũ decãtet, q tẽtatõibus tribulatõibusq; pulsat, & si eũ attẽte cãtauerit, magnũ vtiq; releuamẽ experiet, sentietq; q̃ vere atq; salubriter Iacobus in canonica sua consulat. Tristat aliquis in vobis oret æquo animo & psallat.

Johan. 16

Nota. Jacob. 5.

D

COMMENTARIVS IN PSALMVM IIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus, In finẽ Cantici Dauid, scd̃m 70. apud Heb. Ad victorẽ siue ad victoriã in organis psal. Dauid, scd̃m Hiero. Victori, Psalmus Dauid, author hic exponit scd̃m titulũ. Est hic psalmus de vocatõe gẽtiũ ad legẽ Chr̃i, introducit aũt eccl'ia seu fidelis, orationẽ suã exaudiri postulãs, increpãtq; infideles vana sectãtes, mouẽturq; gratim oẽs ad legẽ Chr̃i, q̃tenus illi in sacramẽto Eucharistiæ libamina panis & vini offerãt, vñ proculdubio ĩgẽtia assequent bñficia. Tribus integrat ptibus. In prima Chrs seu iustus orat pro sui liberatiõe, In altera, ibi, filij hoĩm, dehortat psequutores à coniuratõe, In tertia, ibi, dedisti lætitiã, agit pro pceptis bñficijs grãs. Author exponit eũ prio de eccl'ia, atq; deĩde applicat & varie exponẽ (dũ insinuat.

E

¶ Expositio Tituli.

¶ Porro, psalmus iste tale habet titulũ. In finẽ, psalmus cãtici Dauid. i. tractat⁹ iste, q ad bñ opandũ hortat, est psalmus cãtici. i. spũalẽ iucũditatẽ includẽs, & de æternis bonis gaudere nos faciẽs Dauid. i. factus ab ipso, in finẽ. i. dirigẽs nos ad Chrm̃, q est oĩm rerũ Alpha & ω, pricipiũ & finis. Est eñ duplex finis. V cʒ cõsumẽs, sicut de cãdela iã igne cõsumpta dicim⁹, finita ẽ cãdela, & est finis cõsummãs seu pficiẽs, vt de domo iã cõpleta asserim⁹, finita ẽ domus, & hoc secũdo mõ Chrs est oĩm rerũ finis, qm̃ ipe est cõsummata pfectio atq; fœlicitas nostra. Cõtinet igit psalmus iste spũalẽ doctrinã seu informationẽ moralẽ, spei inflammationem & internam lætitiam. Loquens itaq; propheta in persona ecclesiæ seu cuiuslibet iusti.

Apoca. 1. Apoca. 22

¶ Expositio literalis de Christo.

Vm inuocarẽ (inqt) exaudiuit me deus iustitiæ meæ, ⌋. i. cũ intus deũ rogarẽ cũ ex interno affectu ad ipm̃ clamarẽ, dũ tota mẽtis occupatõe in deũ versãte ac fixe orarẽ, exaudiuit me deus iustitiæ meæ. i. à q̃ om̃e bonũ q̃d habeo, ois iustitia quã exerceo, & in hoc ppheta instruit nos, vt deũ intime iuocemus in om̃i nr̃a angustia. Perid vero q̃d addit exaudiuit me deus iustitiæ meæ inflãmat atq; cõfortat spem nostrã, vt fiducialr inuocemus, q. d. queadmodũ de⁹ me inuocãtẽ exaudiuit sic vos q̃q; exaudiet, si pure, pseuerãter, & sine om̃i hæsitatiõe depcati fueritis, nõ in vr̃is iustitijs, sed in dei miseratõibus cõfidẽtes, ⌊ In tribulatiõe dilatasti mihi. ⌋ in ipsa spũs mei afflictõe, seu corpis infirmitate interius cõsolatus es me, dãdo patiẽtiã verã, per quã cũcta aduersa lætãter sustineo, & eqnimiter fero, ita vt cor meũ ex metali & sctã lætitia dilatet in semetipõ. Per tristitiã nãq; cor cõstringit & coartat, sed p lætitiã dilatatur seu amplificat. Vñ ap'lus ddi scipulorũ suorũ memoria exhilaratus. Cor, inqt, nr̃m dilatatũ est. Verũ qm̃ hõ semp debet eẽ timorat⁹ atq; solicitus, q̃diu in pñti versat exilio, nec sit propter adeptã à deo grãm & cõsolationẽ secur⁹, qn semp sit de piculis futuris anxius, quemadmodũ scriptũ est. Btũs hõ q semp ẽ pauidus, ideo subdit. ¶ Miserere mei, ⌋ cõpatiẽdo mihi ne futura picula incidã, ne suscepta grãm pdã, ne tibi ingrat⁹ inueniar, ⌊ & exaudi orõnẽ meã. ⌋ per hoc iflãmat, & q̃si recalescit affectus desiderãdo vt deus misereat ipsi⁹. Præterea qm̃ charitas fraterna exigit, vt hõ grãm sibi diuinitus impetitã proximis suis cõicare desideret, orando, docẽdo, aut exẽplariter cõuersando, sicut in pria sua canonica, gloriosissimus ap'lici ordinis pnceps hortat. Vnusq̃q; ingẽs, sicut accepit grãm in alterutrũ illã administrãtes, sicut boni dispẽsatores multiformis gr̃æ dei. Idcirco eccl'ia seu q̃libet iustus, postq̃ corã dño cor suũ orãdo effudit, ad aliorũ se informationẽ cõuertit & ait. ¶ Filij hoim ⌋ in Hebræo habet filij Adã. Adã ei apud Heb. nõ solũ ẽ nomẽ ppriũ, sed etiã appellatiuũ, designãs idẽ q̃ hõ. Itaq; filij hoĩm, filij Adã, filij priorũ parẽtũ, q portatis imaginẽ terreni nõ cœlestis. i. q imitami puaricatõẽs Adę, nõ obediẽtiã Chr̃i, ⌊ vsq; quo graui corde ⌋. i. q̃ diu habebitis cor vr̃m deorsum, q̃usq; in rebus trãsitorijs, affectũ demergitis, nõ q̃rẽtes q̃ sursũ sunt, ⌊ vt qd diligitis vanitatẽ, ⌋

F

2. Cor. 6

Prou. 28.

1. Petri. 4

1. Cor. 15

A vanitatẽ.i.tpalia ista vanissima, quę dũ plus amãtur q̃ deus vanissima sunt, qa mẽtẽ à summo
bono auertũt,& vilissimis cõsolatõibus implicãt,⌊& q̃ritis mendaciũ,⌋ decipiẽdo mutuo
vosmetipos,vel vt qd q̃ritis mẽdaciũ.i.sensibilia bona,atq; carnalia oblectamẽta,q̃ satieta-
tẽ & fęlicitatẽ quãdã ,pmittũt,amãti:sed fallũt,qm̃ desideriũ nõ qescit in ipis, imò amori & Sapię. 3.
delectatõi carnali multę admiscent miserię, angustiæ, tristitiæ atq; malitiæ. Cõsequẽter po
nit scriptura consideratiõnẽ q̃ pctõres merito debẽt à terrenis auertere & ad dei obsequm
“ inflãmare. ¶Et scitote⌋.i.sapiẽter pẽsate,⌊ qm̃ mirificauit dñs sctm̃ suum⌋.i. mirabil'r
4 adornauit & exaltauit sctm̃ suũ.i.quemlibet sicut pfecte & pure ministrãtẽ,vl' p grãm excel
lẽtẽ in pñti vel p gloriã iã in cœlo,vel p diuina miracula p q̃ deus oñdit hoĩbus q̃ accepta sit
sibi vita sctõr.¶Vel sic,scitote qm̃ dñs.i.deus pr̃ mirificauit sanctũ suũ.i.Iesum Chr̃m q in Alia expositio.
Euãgelio Marci dr̃ sanctus dei,quẽ mirificauit añ natiuitatẽ pdicẽdo p prophetas eũ nasci-
turũ,in natiuitate educẽdo eũ ex clauso virginis aluo,post natiuitatẽ qm̃ angeli eius,natiui-
tatẽ pastorib' nũtiabãt,atq; in deserto,dũ erat cũ bestiis,& angeli sibi ministrabãt in morte Matt. 4
q̃q;,p solis supnaturalẽ eclypsim,atq; post mortẽ, p resuscitationẽ, ascẽsionẽ,ac spũs sancti
missionẽ,⌊ dñs exaudiet me cũ clamauero ad eũ,⌋hoc ẽ verbũ bonę spei,q̃ ex amore ad deũ
nascit. Nã q diligit deũ,firmiter sperat,nihil eor q̃ ad verã salutẽ spectãt,sibi à deo fore ne-
gãdũ.In hoc q̃q; verbo,pstat nobis spes adipiscẽdi grãm dñi,p quã efficiamur sancti,& mi
rificemur ab ipo. ¶Irascimini & nolite peccare,⌋Quædã est ira ,pcedẽs ex zelo iustitiæ,
5 “ & rõnẽ sequẽs,ac spõte assumpta,q̃tenus hõ p eã opus virtuosum fortius exequat. Hęc ãt ira
est bona,nisi fortasse excessiue feruescat seu accẽdat, vel grauiorẽ pœnam exposcat,q̃ culpa
meret. De hac igit ira exhortãdo dr̃.Irascimini.s.cõtra vicia, cõtra diabolũ,cõtra negligẽti
as vestras,& nolite peccare. i.nolite pmittere,vt irę cõmotio ita crescat, vt ratio pturbetur
B vel imoderata vltio appetat. Deniq; alia ẽ ira p vitiũ, q̃ rationẽ pcedit,& ei frequenter re-
sistit,cuius tñ primi motus sunt veniales,& de ista ira intelligi põt q̃d dr̃.Irascimini,sed tunc
dicit ,hoc nõ exhortãdo,vt irascamur,sed remediũ atq; cõsiliũ exhibẽdo, qd nobis agendũ
sit,qñ motus iræ insurgit. Vñ subiungit,& nolite peccare.i.reprimite irã, ne p verba aut ge
stus aliis innotescat,aut certe in opus ,pcedat,& hoc verba sequẽtia planius expendũt,⌊ quæ
“ dicitis in cordibus vestris,⌋.i.in aĩo cogitatis,⌊& in cubilibus vestris cõpungimini⌋.i. in se
creto mẽtis vr̃æ pœnitẽtiã agite de pctõ cogitationũ vestrar,ne suggestioni illicitę cõsen-
tiatis,Corda eĩ sunt q̃si cogitationũ cubilia . Quia vero nõ sufficit à vitiis abstinere,ideo ad- Psal. 50.
6 “ ditur. ¶Sacrificate sacrificiũ iustitiæ,⌋sacrificiũ appellatur,q̃d deo offert. Externũ aũt
sacrificiũ signũ est sacrificii interioris,q̃ spũs seipm deo offert, p sanctã deuotionẽ, verã cha
ritatẽ,ac intimã hũilitatẽ seipm & oĩa sua deo asscribẽs,eiusq; veneratiõi impẽdens qcqd ẽ,
põt,& agit. Itaq; sacrificate sacrificiũ iustitiæ.i.oĩa opa vr̃a interiora & exteriora,ad dei ho
norẽ exercete,& vt deo grata sint,satagite laudabiliter cõuersari,iusteq; viuere,Sed quia ex
tali cõuersatõe posset aliqs seipm extollere,& q̃si de propriis meritis gloriari atq; confidere,
ideo addit⌊& sperate in dño,⌋nõ in vestris iustitiis,sed in mĩa eius,à q̃ est oĩs sufficiẽtia ve-
“ stra. Ignorãtes eñ dei iustitiã & suã volẽtes cõstituere,iustitię dei nõ sunt subiecti,⌊ multi 2. Cor. 3.
“ dicũt qs ostẽdit nobis bona.⌋Hæc est q̃stio malignor,q vel prouidẽtiã, dei negãt, vel esse Roma. 10
aliã vitã post istã nõ putãt. De qbus Malachias dicit. Præualuerũt sup me verba vestra dicit
dñs,& dixistis. Vanus est q seruit dño,& q̃d emolimẽtũ,qa custodimus pcepta eius, & am- Malac. 3
C bulauim' tristes corã dño. Hi itaq; dicũt,qs oñdit nobis bona.i.qs nouit,si spũs filior Adã Eccle. 3.
ascendit,& an sit vita,in q̃ vnicuiq; iusta retributio fiat. Põt q̃q; verbũ istud aliter introduci.
Multi nãq; videlicet achademici asserebãt nõ posse hoĩem aliqd certo scire, vnde de oĩbus
dubitabãt,& solũ opinatiue loquebant. De his ergo ait propheta. Multi dicũt quis oñdit no
bis bona.i.qs facit veritatẽ certo cognoscere. Ad hãc vero quæstionẽ respondet propheta.
7 “ ¶Signatũ est sup nos lumẽ vultus tui dñe,⌋. i. aĩæ nostræ impressa est q̃dam participatio
luminis vult' tui,hoc ẽ,diuini intellectus,& ĩ charitate huius lucis oñdunt nob bona, vt intel
lectualiter videamus aĩæ ĩmortalitatẽ,diuinã prouidẽtiã,iustã oĩm pmiationẽ,& certo ver
veritates agnoscimus. Hoc aũt lumẽ signatũ est sup nos,q̃uis dici posset, naturale lumẽ intel
lectus hũani,p q̃d philosophi multa de pdictis veraciter cognouerũt,melius tñ intelligit su-
pernaturale lumẽ,vz fides & splẽdor grę dei reformãs in nobis imaginẽ, btissimę trinitatis
“ seu donũ sapiẽtię atq; sciẽtię,⌊dedisti lætitiã in corde meo⌋.i.ò dñe ex hoc q̃d scio eẽ signa-
tũ sup me lumẽ vultus tui,spũaliter gaudeo,& vehemẽter exulto,q̃d vtiq; gaudiũ ne ingra-
8 “ tus existã tibi asscribo. ¶A fructu frumẽti, vini & olei sui,⌋.i.ex abũdãtia tpaliũ rer,mul
tiplicati sunt.i.ab illo summo vno q̃d solũ necessariũ ẽ,multipliciter auersi sunt, miserabil'r Lucæ. 8.
vagãtes atq; distracti. Cui' nisi de qbus iã dixit. Multi dicũt qs oñdit nobis bona.i. hoĩes se-
culares,mũdi diuitiis,& carnis deliciis,obtenebrati,q cor suũ in deo nequaq̃ simplex eẽ sinũt
sed in caducis bonis ipm dispergũt. De qbus Oseas ait. Diuisum ẽ cor eor, nũc interibunt. Osee. 10.
Et apostolus Iudas in sua canonica, Hi sunt qui segregant semetipos aĩales,spm̃ nõ habẽtes.
Verũta-

Verũtamen eſt quoddam frumentũ, & quoddam vinũ, à quoꝝ fructu bonũ eſt multiplicari, D
Zacha.4. hoc eſt, fœcunditate ac numero augeri. De qbus Zacharias: Quid bonũ dñi, & qd pulchrũ
eius, niſi frumentũ electoꝝ, & vinũ germinans virgines? Quod melius exponi non pt, niſi de
Pſalm.22 ſacramento corpis ac ſanguinis Chriſti. Similiter de quodam oleo poſtea dicit: Impinguaſti
in oleo caput meũ. Sed iſta non ſunt frumentũ, vinũ, & oleũ, eoꝝ de qbus nunc ait ſcriptura:
ſed electoꝝ: & ideo addidit ſui. Hi ergo iam dicti ſic multiplicati ſunt inſtabiles, vagi, diſtra-
cti, ſed ego (dicit Eccleſia vel quilibet iuſtus.) ¶ In pace in idipm dormiam & requieſcã. 8
Pax eſt tranquillitas bonæ ordinationis: ſeu quies à pturbatione: ſicut dum caro obedit ſpi-
Iaco.1. ritui, ſenſualitas rõni, & rõ deo. Idipm vero eſt deus ſublimis & benedictus: apud quẽ non eſt
tranſmutatio nec viciſſitudinis obumbratio: quia ſemp & inuariabiliter æque pfectus, æquè
beatus, & æquè glorioſus exiſtit. Itaq; in pace, id eſt, in vera mentis trãquillitate ac ſtabili or-
dinatione. In idipm, in deũ æternũ qui ſemp idem ipe eſt: dormiam, ab exteriori occupatõe,
à ſenſibiliũ attrectatõe ceſſabo, & requieſcam, in diuinæ dulcedinis deguſtatione, in diuinæ
bonitatis contemplatione, in diuini amoris ardore ſuauiter repauſabo nunc qdem inchoati-
ue per grãm, in futuro aũt conſummatiue p gloriã, & hæc ob id o domine deus dicere audeo.
¶ Quoniam tu dñe ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. Quàmuis ſi qdem de nullo deſpe- 9
randũ ſit in vita pſenti, ſed ꝙ omnibus dederit deus ſpem poſſe adipiſci ea, quæ nec oculus vi-
1. Cor.2 dit, nec auris audiuit: tamen homines iuſtos conſtituit deus ſingulariter in ſpe, qa ex receptõe
præſentiũ muneꝝ certa ſit eis expectatio futuroꝝ. Ipſa etiam diuina conſolatio in pſenti ex-
perta, qd aliud eſt, niſi pignus & arra felicitatis futuræ, gaudijq; cœleſtis plibatio quædam. Iu
ſtus igit beneficia dei ſibi collata conſiderans, atq; ex diuinæ pietatis contemplatione, ſpecia
lem & magnam ad deũ fidutiam mente cõcipiens ſecure & modeſte dicat altiſſimo. Quoniã
tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.

¶ Expoſitio eiuſdem Pſalmi de Chriſto.

QVoniam qdem Pſalmus iſte, iam ad literam expoſitus eſt de ipa Eccleſia, & quoli- E
bet homine iuſto, certũ ẽ ipm literaliter poſſe exponi de Dauid q auctor eſt Pſal
mi iſtius, eo ꝙ ipe in numero contineat ſanctoꝝ: & ipe veraciter à deo ſæpe ex-
auditus eſt cũ inuocaret, & in tribulationibus ſuis dñs contulit ei patientiam
Roman.8 magnam, ita vt dilataret cor eius, qa agnouit in ſpiritu quod poſtea euidenter Apoſtolus do
cuit: ꝙ non ſunt condignæ paſſiones huius tpis ad futuram gloriam. Hoc quoq; quod ſequit
1. Regũ.18 Et ſcitote qm mirificauit dñs ſanctũ ſuũ, de Dauid literaliter veꝝ eſt. Nam de manu Saulis, ac
et.23. et alibi multis periculis, & varijs pſecutionibus, mirabiliter valde à deo pſeruatus ſaluatusq; fuit, &
1. Regũ.17 ipe leonem ac vrſum occidit, quemadmodũ in libris Regũ ſcribit: & ſpiritu prophetię imple
2. Reg.24 tus eſt, viditq; angelũ dñi pcutientẽ populũ Iſrahel. Porrò ſcdm hãc expoſitionem literalem
de Dauid vel ſynagoga exponeret hic pſalmus de quolibet homine iuſto vel eccleſia ſcdm
tropologiam, ſed qa nunc pſalmus iſte de eccleſia, ac quolibet iuſto expoſitus eſt: alia expo-
ſitione non eget. Sed diligenter penſandũ eſt omi deuoto hunc pſalmũ legenti, vt intẽte
aduertat propria verba: ſicq; conuerſari conet, vt in propria pſona hunc pſalmũ verę poſſit
proferre: quod vtiq; fiet ſi ſemp aſſueſcat orare, ſi in cauſa & neceſſitate fiducialiter recurrat.
ad deũ: ſicut ad vnicũ ſaluatore fideliſſimũ adiutorem, ſpemq; ſingularem: tũc enim non ſo-
lũ credet ſed experimẽtaliter ſentiet ſe frequenter exaudiri à dño, ſicq; cũ magna gratiaꝝ acti
one concinet. Cum innocarem exaudiuit me deus iuſtitię meæ. Inſup tanta gratia implebit F
eũ dñs, vt non ſolũ dura & aſpera quæ ſibi contingunt lætanter ſuſtineat: ſed paratus erit pro
dei amore & peccatoꝝ ſuoꝝ emundatione ſemp grauiora pferre: Et hoc eſt, vere in tribula-
tionibus dilatari, habere animũ ad duriora paratũ exemplo ſancti Dauid qui cũ fugeret à fa-
cie Abſalon dixit: Si inueni grãm in oculis dñi reducet me: ſi aũt dixerit non places pſto ſum
ſaciat quod bonum eſt coram ſe, id eſt, de regno expellat me vel ſi ei placet occidat me.
¶ Poteſt etiam pſalmus hic ſpecialiter ſatis de Chriſto exponi, eritq; expoſitio talis allegori-
ca, ſi de Dauid literaliter exponat. Verũtamen de nullo tam proprie pt exponi ſicut de Chri-
ſto, ſolam literam aſſequendo. Chrũs igit ratione naturæ aſſumptæ vel Propheta in pſona
Chriſti loquens ait: Cũ inuocarem exaudiuit me deus iuſtitiæ meæ, deus vnus ac trinus, vel
Hebræ.5 ipmmet verbũ ac filius dei qui meam humanitatem aſſumpſit. Iam eñi ſuperius dictũ eſt, ꝙ
Chrũs ſemp exaudiebat à deo pro ſua reuerentia. In tribulatõe dilataſti mihi. Hoc Chro po-
tiſſime competit: qm in omni pſecutione & paſſione quam ab hora natiuitatis vſq; ad mortẽ
crucis ſuſtinuit, nunq̃ inordinate triſtatus eſt, ſed omia pro mũdi ſalute libentiſſime atq; affe-
ctuoſiſſime ptulit: paratus ſemp ad duriora ſi patri placuiſſet. Iteꝝ illud conuenit Chriſto, qa
in omi ſua aduerſitate & pœna habuit gaudiũ beatificæ fruitionis: & ita deus ſpũaliter dilata-
uit & lætificauit mentem ipius. Orauit quoq; Chriſtus ſibi à deo miſereri non propter pro
priæ culpæ remiſſionem, ſed propter eccleſiæ culpam, vel propter corporis ſui à morte re-
ſuſcitationem, & glorificationem, Et ſcitote qm mirificauit dñs ſanctũ ſuũ, quõ hoc cõpetat

Chriſto

A Christo in pcedēti expositione tactū est,& nūc adijciendū,ꝙ deus bñdictus & sanctus, filiū
suū mirificauit p totū mūdū,dando apl'is alijsq́ sanctissimis Chri ministris grām miraculoꝝ
spm̄ prophetiæ,genera linguaꝝ,excellētiā vitæ,idolatriæ extirpationē,& hactenus nō ces- Marc.16
sat mirificare filiū suū dilectū,& glorificare fidē ipsius,p magna prodigia appēdēs sigillū te-
stimonij sui euāgelio Chri. Irascimini & nolite peccare. Hoc est verbū Chri ad Iudæos in- Mat. 14
credulos,tanꝗ dicat,si orit in vobis aliquis motus iracūdiæ cōtra me,dū auditis me dicere ꝙ Lucæ.24
Chrūs sim,iudex mūdi,& filius dei,eo ꝙ videatis me carnis infirmitati ac mortalitati subie Joh.5.6
ctū. Nolite peccare.i.nolite cōsentire,nolite blasphemare,nolite esse increduli,quia videtis Johan.15
me talia facere qualia alius nullus facere valet. Opera em̄ ꝗ dedit mihi pater,testimoniū phi Jo.10.14
bent de me. Sacrificate sacrificiū iustitiæ. Hoc est,verbū dñi saluatoris ad orthodoxā eccle-
siā,imò ad oēs qui post euangelij promulgationē saluari desiderant:quasi dicat, Cessate à sa-
crificijs veteris legis,ꝗ nō possunt auferre peccatū,nec accedētē pficere,qa nō cōtinēt grām Esaie.vi.
sed figurant. Vnde Esaias:Qui immolat bouē,quasi q interficiat viꝝ,qui mactat pecus,qua-
si qui excerebret canē. Ab his ergo sacrificijs tpe nouæ legis cessate,& sacrificate sacrificiū iu
stitiæ.i.sacramētū altaris,q̊d est finis & cōsummatio,ac veritas oīm sacrificioꝝ legaliū. Hoc
inquā sacrificate.i.deo offerte,vel celebrando,vel celebrāti astando. A fructu frumenti vi-
ni & olei sui multiplicati sunt. Quāuis istud supius de malis expositū sit,potest tamen de bo-
nis exponi,sicut & sanctus Thomas in cantu de festo corporis Christi intelligit,vbi ex ver-
bis istis talē antiphonā sumpsit:A fructu frumenti vini & olei multiplicati,fideles,in pace
Christi requiescunt. Est igitur sensus,Fideles multiplicati sunt fide & merito,A fructu fru-
menti vini.i.ab effectu & gratia corporis & sanguinis Christi,Et olei sui.i.à fructu spūalis
cōsolationis,quā in Eucharistiæ cōmunione pcipiūt. In pace in idipsum dormiā & requies-
B cā. Hoc Chrs de sua morte,ac sepultura affirmat. Dormiuit em̄ in terra,& requieuit in mo-
numēto:nec in aliquo hoꝝ interior mētis suæ tranquillitas cōcussa est,turbata,vel diminuta
sed in omni sua pœnali angustia cōstans,solidus,atq; in deo immobilis māsit. ¶ Deniq; ali- Alia expō
ter exponi pt. Anima em̄ Chri semp videbat faciē dei patris,qa viatrix non erat,sicq́ à pri-
mo suæ creationis momēto in summa ac tranquillissima pace fuit,& in deo ab omni distra-
ctione atq; auersione dormiuit,& in ipso ab omni inquietudine immobil'r requieuit. Qm̄ tu
dñe singulariter in spe cōstituisti me. Verba sunt Chri vt hō est ad deū. Chrūs aūt qa purus
viator nō extitit,ideo nec fidē habebat nec spem,prout spes est virtus theologica habēs deū
pro immediato obiecto:sicut cū dicimus ꝙ spes est expectatio futuræ beatitudinis. Nunquā
em̄ beatitudo futura vel absens fuit aīæ Chri,sed prout spes est ꝗcūq; expectatio boni futu
ri,sic Chrs habuit spem. Expectabat em̄ resuscitari à morte,& glorificari in corpore,ob hāc
expectationē ait ad patrē:In pace dormiā,&c. Qm̄ tu dñe singulariter in spe,videlicet resur
rectionis & glorificatiōis cōstituisti me. Quāuis em̄ oēs fideles habeāt spem resurgēdi & glo Matt.16
rificādi in die nouissimo,Chrs tñ vt hō cōstitutus fuit in spe resurgēdi ac glorificādi singula- 20.
ri modo,qm̄ die tertia sperauit in corpore impassibili & glorioso resurgere. Cætera aūt quę Mar. 9
exposita nō sunt ex dictis in pcedenti expositione plana sunt. Lucæ.18

COMMENTARIVS IN PSALMVM QVINTVM.

¶Argumentum.

¶Titulus, In finē psalmus Dauid,pro ea quæ hæreditatē cōsequet, hunc exponit author,
C apud Hebræos,ad victoriā sup Nehilot psalmus Dauid, B. Hieroñ. transtulit victori super
hæreditatibus canticū Dauid,alij,ad victoriā sup hæreditatibus psalmus Dauid. Est aūt ora
tio hic psalmus ecclesiæ seu fideliū,petentiū se exaudiri pro directiōe spūaliū ac correctione
carnaliū,Interim asserens inimicos fidei bñficioꝝ dei exortes & cōtra,beatis remanere prę-
mia, Duas habet partes,in prima orat ecclesia pro sui liberatiōe à satellitibus Satanæ eū per-
sequentibus, In secunda,ibi:Iudica illos deus, prædicit malis supplicia futura, bonis vero p-
mia. Author autem iste in primis exponit illum de ecclesia pro se suisq́ membris orante,de-
inde penes sensum allegoricum de Christo superbenedicto.

¶Expositio Tituli.

¶Est aūt titulus psalmi huius,in finē pro ea ꝗ hæreditatē consequit. In Genesi legit: Quē- Gene. 21.
admodū Abrahā duas habebat vxores,quaꝝ vna,videlicet Sara,cū Isaac filio suo mansit in Gala. 4
domo,& hæreditatē obtinuit. Altera,videlicet Agar,cū filio suo Ismaele expulsa est. Posset
ergo hic psalmus ad literā explanari secūdū istā historiā,ita ꝙ psalmus iste cōscriptus sit pro
Sara & filio eius,sed multo cōuenientius exponit de re significata,videlicet de ecclesia ꝗ si-
gnificat per Sarā,synagoga ꝗ significat per Agar dimissa ac reprobata. Est igit sensus, Psal-
mus iste dirigēs nos in finē.i.in Christū,vel in hæreditatē cœlestē,seu vitā æternā est pro
ea,scilicet ecclesia,ꝗ consequitur hæreditatē.i.deū,vel dei fruitionem. Deus nanq; appella-
tur nostra hæreditas,qm̄ ipse alit & continet nos,nos quoq; dicimur hæreditas dei, quia co-
lit & regit nos,& sanguine suo redemit nos.

¶Expositio Psalmi iuxta sensum literalem. D

LOquens propheta in psona ecclesiæ pro se suisq̧ mēbris orātis, primo propo
nit oratione, & ait: ¶Verba mea auribus pcipe dñe, intellige clamorē meū 1
Intende voci orationis meæ. Eundē cordis affectū ter explicauit, quatenus 2
desideriū cordis tanto interius arderet calidius, quoties verbis exprimeret fre
quentius. Quāto nāq̧ verba cordis affectū significātia sæpius iterant, tāto affe
ctio cordis amplius inflāmatur, & ita oratio citius effectū sortitur. Vnde mo
dus scripturæ est in his quæ affectū respiciūt, idē sæpe repetere vt accendat affectus. Posset
tñ inter hæc assignari distinctio, vt dicat: Verba mea. i. orationē vocalē auribus pcipe dñe,
& clamorē meū intellige. i. cordis affectū. Per clamorē eñi intelligit sacra scriptura spūalē
clamorē. Aures dñi sunt sapiētia eius & bonitas. Per sapientiā quippe cūcta cognoscit ac p-
Iacobi. 1. cipit. Per bonitatē vero dona naturæ & munera grāæ pstat, dans oībus affluenter & non im-
properās. Dicit quoq̧ ad deū, Intellige clamorē meū, nō q deus possit aliquid nō intelligere
Hebræ. 4 Oia eñi aperta & nuda sunt oculis eius, sed intellige inquit. i. p approbationē agnosce, p af-
fectū aduerte, p sapientiā tuā succurre, rex meus, ratione gubernatiōis, & deus meus,
ratione creatiōis. Sed cū deus sit oīm rex & deus, cur dicit, rex meus & deus meus, nisi pptet
specialē prouidentiā, qua prouidet suis electis, & dirigit nos in vitā æternā, à malis pseruans
à periculis eruēs, sic dicit, deus meus, qa te specialiter colo, tibi soli adhæreo, me totū tibi cō
Philip. 3 mitto, Hoc dicere nequeūt, quoꝝ deus vēter est, aurū vel aliquid tale. ¶Quoniam ad te 3
orabo, mane exaudies vocē meā, i. quia orabo ò dñe ad te, dirigēdo affectū ad te, vel ad te
adipiscendū atq̧ fruendū vt possideā te in patria in æternū: vel, ad te. i. ordinās precē meam
ad honorē & gloriā noīs tui. Qm ergo ita orabo ad te, ideo mane exaudies vocē meā. i. cito
Esaiæ. 65 & festināter: vel, mane. i. cū lucē miserationū tuaꝝ effuderis sup me: vel, mane. i. initio ope-
rationū bonaꝝ, & anteq̄ finiat oratio mea, exaudies me, nā sicut p Esaiā testatus es. Adhuc E
(inquiens) illis loquētibus, ego dicā, assum. Et dicit, mane exaudies, nō psumēdo, sed speran
Hebræ. 4 do & misericordiā prouocādo: ¶Mane, i. cū Chrs q est sol iustitiæ & splēdor lucis æ- 4
ternæ, illuminauerit animā meā sedētē in tenebris, atq̧ eiecerit à me ignorātiæ cæcitatem &
vitioꝝ caliginē. Astabo tibi, offerēdo tibi cor meū, ad ministrādū ac obediendū affectuo-
se paratū, & videbo, i. splēdide contēplabor & certe cognoscā, qm nō deus volēs ini-
quitatē tu es. Imò oīs iniquitas & oīs impuritas culpæ displicet tibi, nec vis eā effectiue, sed
pmissiue. ¶Neq̧ habitabit iuxta te malignus, i. nō erit tibi cōiunctus, nec morā faciet 5
prope te malignus. i. qui alijs cupit nocere, nō q spacio locoꝝ distabit à te q vbiq̧ es, & oīa
penetras, sed qa propter dissimilitudinē peccati recedit à te, sancto iustoq̧ deo. Nec vtit tibi
p grām in psenti, neq̧ p gloriā in futuro, quēadmodum scriptū est: Tollat impius ne videat
gloriā dei, neq̧ pmanebūt iniusti ante oculos tuos, i. ante psentiā maiestatis tuæ, ante cō
spectū miseratiōis tuæ. Vel sic, Nō pmanebūt iniusti ante oculos. i. nō agnoscent à te p ap-
Psal. 68 probatiōis notitiā. Vnde inferius dicit: Deleant de libro viuentiū. Et alibi: Nescio vos. Ocu
Mat. 25 lus aūt dei est intellectus ipsius. ¶Odisti oēs qui operant iniquitatē, Odiū prout est pas- 6
Lucæ. 13 sio aīæ, nō cōpetit deo, nisi transumptiue, quēadmodū ira, sed prout est detestatio volūtatis
Sapi. 11. malū volentis, sic pt cōpetere deo, & ita deus odit male agentes, quia detestat & abijcit eos à
Sapi. 14 se, Odit aūt eos, nō ratione naturæ, sed culpæ. Vnde Sapiens dicit: Diligis oīa q̄ sunt, & ni-
hil odisti eoꝝ q̄ fecisti. Nihilominus in eodē libro habet: Odio sunt deo impius & impietas F
eius, perdes oēs qui loquunt mendaciū, i. æternaliter cōdemnabis mētientes, nisi pœni-
Sapiē. 1. teant, propter q̄d in libro sapiētiæ scriptū est: Os q̄d mentit, occidit animā, quæ de mēdacio
pnicioso intelligēda sunt, q̄d fit intentione fallendi atq̧ nocēdi, & ex malignitate procedit,
estq̧ deo cōtrariū & mortale peccatū, cū deus sit ipsa veritas. Est aūt mendaciū officiosum,
q̄d pro alicuius salute aut cōmodo dicit. Et est mēdaciū iocosum q̄d ex leuitate procedit &
causa solatij dicit, Ista vero duo mēdacij genera nō sunt pctā mortalia, sed venialia ¶Viꝝ 7
sanguinū, i. homicidā, re vel affectu, nā qui odit fratrē suū, homicida est secūdū Iohannē.
1. Iohā. 3 Itaq̧ virū sanguinū, & dolosum, i. bilinguē simulatorē, falsum doctorē atq̧ hypocritam
abominat dñs, despiciēs eū & expellēs à cōsortio electoꝝ. Deinde ecclesia seu quilibet iu-
stus ad deū cōuertēs sermonē, ait: Ego aūt in multitudine misericordiæ tuæ, supple, à pdi
ctis pctis & pœnis eripiar, in tua grā pseuerabo, & beato fine cōcludar. Et hoc est verbū bo-
næ spei, vel pt intelligi p modū oratiōis. ¶Introibo in domū tuā. i. in Hierusalē cœle- 8
stē seu triūphantē ecclesiā post psentis vitæ exiliū vt ædificent ex me muri Hierlm, interim
vero introibo quotidie p affectū cupiēs dissolui & esse cū Chro, adorabo ad tēplū sanctum
tuū, i. in omni oratione & adoratione dirigā intentionē meā, & figā desideriū meū, ad ci-
uitatē cœlestē vt ad eā puenire promerear. Adorabo aūt, non intimorate, vagaq̧ mente, sed
adorabo in timore tuo, quia cū magna reuerētia, & ingenti cordis custodia decet te dñm
maiestatis altissimū adorare. Deniq̧ q̄tenus ad pdictā beatitudinē tādē pducar oro nunc ò
dñe.

A dñe ¶Deduc..ie in iustitia tua.⌋.i.da grãm ambulãdi in via recta pueniẽdi ad te, vt.s.tuis
9 ꝓceptis obediã,& in omni sctã opatione tuę legi obtẽperẽ, Deduc me ne errẽ, ne passiões &
vitia intellectũ obnubilẽt,& corruã in conspectu aduersarioꝝ meoꝝ, sed esto tu dux meus,
ostẽdẽdo mihi p illuminationẽ spũs scti qũo caute ambulẽ, de virtute i virtutẽ proficiã, atq;
feliciter cursum meũ cõsummẽ,⌊propter inimicos meos dirige i cõspectu meo viã tuã,⌋.i.
qa vides ò dñe deus me in medio laqueoꝝ iã positũ,& inimicis meis q sunt caro, mũdus, atq;
aereæ ptãtes vndiq; circũuallatũ. Idcirco dirige.i.pone,& clare, memoriterq; ꝓpone in cõ-
spectu meo.i.in cõsideratiõe intellectus mei, viã tuã.i.legẽ mãdatoꝝ tuoꝝ, ne vnq̃ obliuis-
10 car eoꝝ, q̃ mihi mãdasti,& q̃ tibi accepta sunt. ¶Qm̃ nõ est in ore eoꝝ⌋.s.inimicoꝝ meo
rũ⌊veritas,⌋sed dolus,⌊cor eoꝝ vanũ est,⌋.i.à summo bono, ab incõmutabili deo, ab ęter
11 na veritate, auersum & ad caduca inaniaq; cõuersum. ¶Sepulchrũ patẽs est guttur eoꝝ⌋
.i.sicᷓ apto sepulchro, in q̃ hõ facile labif,& ex q̃ cito inficif, sic guttur impioꝝ se habet. Quia
mortua atq; pestifera verba ex ipso ꝓcedũt,& sermo ipsoꝝ cadere facit, ac inficit innocẽtes
ac simplices, nisi deus ꝓuideat,⌊linguis suis dolose agebãt,⌋proponẽdo mala sub specie bo
ni, vt magis decipiãt,⌊iudica illos deus,⌋hoc dicit ꝓpheta seu qlibet iustus nõ optãdo vin-
dictã, sed p̃nũtiãdo veritatẽ vel cõformãdo se diuinæ iustitiæ, itaq; iudica illos deus.i.iusto
12 tuo iudicio eos cõdẽna ¶Decidãt à cogitatõibus suis,⌋.i.nõ obtineãt q̃d adipisci nitunf,
sed apprehẽde astutos in astutia ipsoꝝ, simulatores em̃ & callidi ꝓuocãt irã dei, queãdmodũ
Iob.36.habef.⌊secũdũ multitudinẽ impietatũ eoꝝ expelle eos,⌋.i.scd̃m grauitatẽ scelerum
suoꝝ proijce eos à te in iusta tormẽta, q̃tenus, q̃tũ glorificauerũt se in malis tantũ recipiãt in
tormẽtis,⌊qm̃ irritauerũt te dñe,⌋.i.ad iracũdiã & indignationẽ ꝓuocauerũt, nõ q inuaria
bilis ac trãquillissimus deus veraciter irritef, amaricef, aut ꝓuocef, sicut Hieremias ait: Nun- Hiere.16
B qd me ad iracũdiã prouocãt, dicit dñs? Nõne seipsos in cõfusiõe vultus sui? Dicif ergo deus
ad iracũdiã prouocari & irritari ꝓpter similitudinẽ opis, qa tanq̃ irritatus se habet dũ ĩpios Hebre.10
terribiliter torquet. Et in hoc verbo irritauerunt notaf, q̃ enorme sit deum offendere, q̃q;
13 horrẽdũ sit in manus dei viuẽtis incidere. ¶Et lætenf oẽs q sperãt in te.⌋.i.in interiori &
sctã hilaritate exultẽt, q totã spem suã fixerũt in tua clemẽtia,⌊in æternũ exultabũt,⌋qa nũc
tpaliter cõsolanf à te & tãdẽ regnabũt in æternũ apud te,⌊& habitabis in eis,⌋p charitatẽ &
grãm, Tẽplũ em̃ dei sanctũ est, q̃d estis vos, ait apl's. Vnde saluator dicit: Si qs diligit me, ser 1.Cor.13
monẽ meũ seruabit,& pr̃ meus diliget eũ,& ad eũ veniemus,& mãsionẽ apud eũ faciemus. Johã.14
14 ¶Et gloriabunf in te oẽs q diligũt nomẽ tuũ.⌋Charitas dei otiosa eẽ nõ valet, sed semp
vt pt, procedit in actũ tã interiorẽ q̃ exteriorẽ. Actus ãt charitatis, sunt dilectio, bonũ velle,
de eius pfectiõe lætari, eius beatitudini cõgratulari. Propterea q vere diligit deũ, de ĩmensa
eius pfectiõe summe lætaf,& eius felicitati cordialr̃ cõiocũdaf,& talis gloriatio est diuinissi-
ma, ac deo gratissima, summeq; meritoria. Ideo aũt diligẽtes te dñe, gloriabunf in te,⌊qm̃ tu
bñdices,⌋.i.grãm tribues,& copiosa munera dabis⌊iusto,⌋imò faciẽ tuã ei oñdes, in cuius
cõtẽplatiõe totius lætitiæ plenitudo cõsistit, sicut & postea dicif: Adimplebis me lætitia cũ Psalm.15
vultu tuo. Vnde in euãgelio: Qui diligit me, diligef à pr̃e meo,& ego diligã eũ,& manifesta Johan 14
15 bo ei meipm̃. ¶Dñe, vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos,⌋ò dñe coronasti nos.i.
genus regiũ & sacerdotale fecisti nos, dãdo nobis potestatem filios dei fieri & de aduersarijs 1.Petri.2
triũphãdi, ornãdo nos varijs donis spũs scti, atq; oĩa subijciẽdo sub pedibꝰ nr̃is. Qũo ãt coro Johan.1
C nauit nos, pãdit, cũ addit, vt scuto bonę volũtatis tuę.i.tegumẽto benignissimę pietatis tuę,
q̃si dicat, sic corõasti nos.i.vndiq; gr̃a tua ornasti ac sublimasti nos, ac si eẽmꝰ scuto q̃dã opti
atq; ꝓtecti, imò scuto bonæ volũtatis tuæ.i.ipsamet bona seu pia volũtate tua, q̃ est nobis vt
scutũ, coronasti nos, ꝓueniẽdo p grãm, cõseruãdo p misericordiã,& beatitudinẽ promitten
(do p cõsummationẽ.

¶Expositio Psalmi de Christo.

PОrrò cũ titulus libri istius sit talis. Incipit liber hymnoꝝ prophetæ de Chr̃o. Debemus in hoc sacratissimo libro oĩa pro posse ad Chr̃m referre. Potest ergo nõ solũ hic psalmus, sed etiã titulus eius cõueniẽter de Chr̃o exponi, vt sit tituli sensus. In finem pro ea q̃ cõsequif hæreditatẽ.i.psalmus iste dirigẽs nos in finẽ.i.felicitatẽ æternã, est pro ea q̃ cõsequif hæreditatẽ.i.tractat de Chr̃i hũana natura, q̃ vnita est hipostatica vnione verbo dei, sicq; tã specialr̃, tãq; eminẽter cõsecuta hæreditatẽ.i.oĩm diuinoꝝ charismatum plenitudinẽ atq; felicissimã dei fruitionẽ, vt p eã totũ genus hũanũ ꝑducat ad vitã beatã, qa de plenitudine eius accepimus oẽs grãm pro gr̃a, sicut Iohãnes ait. Chr̃s ergo rõne hũanę naturæ orãs, ait ad patrẽ seu totã trinitatẽ, vel ad seipm̃, secũdũ q deus est. Verba mea auribus ꝑcipe dñe, q̃ sunt verba, q̃ Chr̃s à deo exaudiri ꝓcaf, nisi oratiões illæ quas pro mẽbris suis.i. pro nobis effudit, de qbus in euãg. Iohã. legif: Nõ pro mũdo rogo, sed pro his q̃s dedisti mihi de mũdo. Nõ rogo vt tollas eos de mũdo, sed vt serues eos à malo. Et denuo: Pr̃ scte serua eos in noĩe tuo q̃s dedisti mihi, vt sint vnũ, sicut & nos. Alibi q̃q; ad Petrũ: Ego, inquã, rogaui pro te Petre, vt nõ deficiat fides tua. Rogaui, inqt, pro te.i.pro tota ecclesia. Vñ rursus ad

Joban.1
Johã.17
Lucæ.22

Joh. 17 patrē dicit. Nō pro ijs.s.aplis rogo tm̄,sed pro ijs q̄ crediturı sunt p verbū eorū in me,vt oēs D
vnū sint,sicut tu pr̄ in me,& ego in te,vt oes sint cōsummati in vnū.Insuper addit,intellige
clamorē meū,qs est iste clamor filij dei quē cupit à pr̄e intelligi,nisi oro quā pēdēs in cruce
Lucae. 23 emisit,dū dixit Pr̄ ignosce illis qa nesciūt qd faciūt. Et iterū,qū clamās voce magna,dixit:Pr̄
Ibidem in manus tuas cōmēdo spm̄ meū. Et rursus:Sitio.i.hoim salutē desidero.Intēde voci oratio
Johan 19 nis meæ rex meus & deus meus, Omniū quidē rex,sed specialr̄ rex meus,qm̄ ita rexisti mesi
liū tuū incarnatū,q̄ nunq̄ peccaui,nunq̄ à via recta erraui,nunq̄ imp̄fecte me habui,& deus
Matt. 4 meus,oim quidē deus,sed singulariter deus meus,qm̄ ego solus in gtū sum hō,magis te dili-
go,magisq̄ colo ac veneror,q̄ oēs simul intellectuales creaturæ.Qm̄ ad te orabo dn̄e,Hoc
cōpetit Chr̄o,qm̄ diabolo diceti,Hæc oīa tibi dabo,si procidens adoraueris me,ipse r̄ndit:
Deute. 6 Vade retro satana,Dn̄m deū tuū adorabis,& illi soli seruies. Mane exaudies vocē meā.i.cito
matt. 3.17 qūo eni filio suo charissimo,in q̄ sibi bn̄ cōplacuit,aliqd denegaret pr̄ cœlestis. Mane astabo
tibi & videbo,qm̄ nō deus volēs iniquitatē tu es. Mane.i.primo oīni & an̄ oēm aliā occupa-
Matt. 6 tionē,astabo tibi,quēadmodū scriptū est:Primū q̄rite regnū dei & iustitiā eius. Istud Chr̄o
Actor. 10 specialissime cōpetit,qm̄ ipse à deo cōstitutus est iustorū,impiorūq̄ iudex. Et ideo astat deo
tanq̄ ex eius cōmissiōe iudicās,& eius iustitię summę cōcordās,voluntatiq̄ ei⁹ sp plene cōsen
tiēs,& ita videt.i.clare cognoscit,qm̄ deus q̄ est iudex p authoritatē nō vult iniqtatē. Neq̄
habitabit iuxta te malign⁹,&c. Cūq̄ sit ita,ideo ego ò deus pr̄ iudicabo,sicut te sentire cog-
Mat. 25 nosco,separādo bonos à malis,& bonos in palatio glorię tuę recolligā,malos aūt in ignē æ-
Psalm. 20 ternū proijciā. Ego aūt in multitudine mīæ tuę.i.ego filius tuus magna & multa misc̄dia tua
p̄uētus sum in q̄tū hō,qm̄ sola diuina dignatiōe & misc̄dia vnita est hūanitas mea verbo tuo
omni gr̄a adimpleta sine p̄uijs meritis ab omi culpa p̄seruata,& in omni bono cōpleta,meri-
to ergo dico me eē in multitudine misc̄diæ tuæ. Introibo in domū tuā,videlicet in die ascen E
sionis,qn̄ reuersus sum in domū cœlestē:vel.in domū tuā.i.in tēplū tibi in Hier̄m cōsecratū
Mat. 21. in q̄ Chr̄s p̄dicauit atq̄ miracula fecit,& de q̄ vendētes & emētes eiecit,dicens:Domus mea
domus oratiōis vocabit. In hoc em̄ tēplū,dn̄m Christū fuisse introiturū, Aggæus propheta
Aggaei. 2 ita p̄dixit:Veniet desideratus cūctis gentibus,& implebo domū istā gloria,dicit dn̄s. In hoc
q̄q̄ tēplo Chr̄s adorauit in timore dn̄i. Quia repleuit eū sp̄us timoris dn̄i,iuxta Esaiæ oracu
Esaiae. 11. lū:De Chr̄o etiā ad dexterā patris iā residēte,ait ap̄lus,qa interpellat pro nobis. Dn̄e deduc
Roma. 8 me in iustitia tua. Hanc oratiōnē facit Christus pro corpore suo mystico,q̄d est ecclesia. Ipse
em̄ nō orauit duci in via dei,qa cōfirmatus erat in bono,neq̄ mereri potuit sibi,neq̄ profice
re,qm̄ cōprehēsor fuit p̄fectus. Orauit tn̄ interdū pro se.s.pro corpis sui glorificatione,vel
aliquo simili. Cætera huius psalmi patēt ex dictis in p̄cedenti explanatiōe. Qūo aūt hic psal
mus moraliter possit exponi,iā satis ostēsum est,nec est difficultas in hoc. Docemur vero ex
psalmo isto,quatenus cū magna intētione oremus. Qualiter em̄ deo dicere possumus. Ver-
ba mea auribus percipe dn̄e. Si nosipsi nō percipiamus auribus cordis quid loquamur & qūo
dicimus ei,Intellige clamorē meū,Si nō mentaliter,sed vocaliter solū clamamus. Deniq̄ qd
apparētiæ habet,vt deus voci oratiōis nostræ intēdat,si nosipsi inattenti ac vagi corde fue-
Eccl. 18 rimus? Et ideo scriptū est:Ante orationē p̄para animā meā,& noli eē quasi hō tentās deum.
Docet em̄ nos hic psalmus diligēter pēsare,q̄ enorme atq̄ dānabile sit,deo non obedire,nec
Sapi. 14 iuste cōuersari,eo q̄ deus impios odio habeat,& æternalr̄ separet eos à se,tradens eos æter-
Mat. 25 nis supplicijs. Postremo docemur in deo sperare,sperando lætari,lætando diligere,diligen F
do quiescere.

COMMENTARIVS IN PSALMVM VI.

¶ Argumentum.

¶ Titulus secūdū.70. In finē pro octaua,psalm⁹ Dauid,& hūc exponit author scd̄m Heb.
ad victoriā in organis sup octauā psalmus Dauid q̄d Hieron. trāstulit victori in psal. Dauid
sup octaua. Et est oro Chr̄i pro mēbris suis,à pr̄e misericordiā illis postulātis,& de ipsius ex
auditione & inimicorū cōfusione. Et qūo sui exēplo alios ad pœnitentiā exhortet. Habet iu
xta quorundā diuisionē duas partes, In prima petit peccatū aboleri, In altera,ibi:Discedite à
me,gaudiū super liberatione facta. Author exponit eum imprimis de cuiusq̄ fideli anima,at
q̄ deinde ad literam de Dauid.

¶ Expositio Tituli.

¶ Præscribit aūt psalmo huic titulus iste, In finē pro octaua,psalmus Dauid,cuius sensus ē,
Psalmus iste à S. Dauid cōpositus est,& dirigit nos in finē seu Chr̄m q̄ est terminus peregri-
nationis nr̄æ,pro octaua.i.scriptus ac æditus est timore extremi iudicij,q̄d fiet in die nouissi
Primo et mo,q̄ vocat octaua,qm̄ sequit tempus seculi huius,quod septē diebus euoluit. Deniq̄ verba
herme. sunt signa eorū q̄ versant in mēte. Vnde secūdū diuersas aīæ affectiōes,& diuersa formantur
Lucae. 6 verba oronis ac laudis. Interdū eī afficit aīa vehemēti timore,interdū ardēti amore,interdū
delectatiōe insolita,interdū vero ingenti tristitia,& scd̄m hoc variant sermones forinsecus.

Clarum

A Claꝝ est q̃q; ex vehemẽtiori affectu verba affectuosiora procedere. Igit aĩa fidelis ac timo-
rata deliquisse se pensans, atq; futuri iudicij districtionẽ cõsiderans, quasi vehemẽter perter-
rita, & iudicẽ suũ interim mitigare affectans talẽ precem effundit.

¶Expositio Psalmi.

1 " Omine (inqt) ne in furore tuo arguas me. ⌋. i. ò dñe, ne ita in ꝓsenti vita relin
quas me ipœnitẽtẽ, inemẽdatũ, incastigatũ, vt in die iudicij arguas me in fu-
rore tuo. i. scd̃m districtissimũ zelũ iustitiæ tuæ, qñ iã pœnitẽtiæ locus non
erit, nec misericordia miseris fiet, sed summa iustitia oĩbus impẽdit. Et ideo
tũc q̃si furiosus, q̃tũ ad reprobos apparebis ꝑ examinis districtionẽ, siue aspe
ritatẽ, & supplicij acerbitatẽ, & iste effectus tuæ iustitiæ furor vocat, sed mõ
da grãm deplãgẽdi pctã, vitãdi pericula, faciẽdi opa virtuosa, ne tũc in furore tuo arguas me
" Nõ em̃ bis vindicabis in idipm, ⌊ Neq; in ira tua corripias me, ⌋. i. nec ita mõ ꝑmittas me in- Naum. 1.
dultũ pœnitẽtiæ tempus negligere, vt in hora particularis iudicij mei, qñ videlicet aĩa mea
egrediet à corpe, & tuo tribunali ꝓsentãda est, corripias me in ira tua. i. in seueritate æquita-
tis diuinę, cõdenãdo animã in infernũ, donec in die nouissimo corpi reunita simul cũ illo sor
tiat duplicẽ pœnã. Duplex cõstat esse iudiciũ. s. vniuersale, q̃d fiet in fine seculi, qñ oẽs hoĩes
simul iudicabunt. Aliud est iudiciũ particulare, quo singuli iudicant, cũ moriunt. Vniuersale
aũt iudiciũ terribilius est particulari iudicio, q ain illo aĩa & corpus simul damnabunt, & iu-
dex tũc terribilior apparebit, multaq; alia erũt q̃ illud iudiciũ horribilissimũ faciẽt, vt ardens
mũdus, hians infernus, dæmones accusantes, angeli astantes, corã oĩbus angelis, hoĩbus, at-
q; dæmonibus accusari, reprobari, cõfundi, dãnari. Qm̃ singuloꝝ peccata singulis innotes-
cent, vt oẽs cognoscãt iudicẽ esse iustissimũ. Vnde furor q sonat aliquid maius q̃ ira ad vni-
uersale iudiciũ pertinet, ira vero ad particulare iudiciũ. Potest etiã aliter explanari q̃d di-
citur, vt sit sensus, Dñe ne in furore tuo arguas me. i. ne in æternũ cõdemnes me, Neq; in ira
B tua corripias me. i. neq; in purgatorio torqueas me, sed nũc quotidie purga me paternaliter
corrigẽdo dulciter, inflãmãdo me tuo sancto amore, qm̃ charitas operit multitudinẽ pecca 1. Petri. 4
toꝝ, & secũdũ mãsuetudinẽ tuã fac mecũ. Ideo em̃ sanctus Iob orat: Dimitte me dñe vt plan Iob. 10
gã paululũ dolorẽ meũ, anteq̃ vadã & nõ reuertar ad terrã tenebrosam & opertã mortis ca-
ligine. Hieremias insup futuri iudicij furor[illegible]erre non posse ꝑpendẽs, sic orat: Corripe me Hiere. 10
dñe, verũtamen in iudicio & nõ in furore tuo, ne forte ad nihilũ redigas me. Peccator ergo
vere pœnitẽs, & se deo respõdere ac satisfacere nõ posse aspiciẽs, oret & dicat quod sequit.
2 " ¶Miserere mei dñe, ⌋ Cõpatiẽdo miseriæ meæ. i. ꝑ modũ cõpatientis te habẽdo, videli-
" cet succurrẽdo mihi in omni angustia & indigẽtia ⌊, qm̃ infirmus sum, ⌋ quia ex meipso nil
possum, sed tota sufficientia mea ex te est, ex grã tua depẽdes, ex misericordia tua emanat. In 2. Cor. 3
firmus sum, nõ possum tibi respõdere, vnũ pro mille non possum, imò nec opto resistere vul Iob. 9
" tui tuo, & ideo ⌊ sana me dñe, ⌋. i. à pctĩs q̃ sunt vulnera aĩæ meæ, purga & eripe me. Nõ solũ
" culpã, sed etiã pœnã relaxando, ⌊ qm̃ cõturbata sunt ossa mea, ⌋. i. virtutes aĩæ meæ cõcussæ
& motę sunt. Aduersitates nãq;, passiones ac vitia, actũ virtutũ frequẽter impediũt atq; com Esaię. 64
maculãt, atq; ꝑ hoc ipsi habitus virtuosi debilitant. Et ideo propter admixtionem imperfe-
ctionũ nostraꝝ cũ actu virtutũ oẽs nostræ iustitiæ sunt, tanq̃ pãnus mẽstruatæ. Vnde ad re-
C mouendũ impedimẽta indigemus donis spũs sancti, q̃ à virtutibus distinguunt, & in adiuto-
3 " riũ eaꝝ præstant. ¶Et aĩa mea turbata est valde, ⌋ videlicet recordatione ꝓteritoꝝ ma-
loꝝ, cõsideratione futuraꝝ pœnaꝝ, cõtẽplatione diuinæ iustitiæ, & propter difficultatẽ ꝑ-
" ueniendi ad verã ꝑfectionẽ, quã vehemẽter desiderat, ⌊ sed tu dñe vsquequo, ⌋. i. q̃diu in tan
ta tribulatione relinquis me, quousq; nõ subuenis exaudiẽdo & desideratã grãæ plenitudinẽ
4 " infundẽdo. ¶Conuertere dñe. ⌋. i. cõuerte me ad te, vel cõuerte, vt qui subtrahẽdo pro-
pter pctã mea recessisti à me, ꝑ grãæ infusionẽ reuertaris ad me, cõuertere ab vltione ad indul
" gentiã, à rigore iustitiæ ad suauitatẽ clementiæ, ⌊ & eripe animã meã, ⌋ ab omni periculo, à
" sterilitate & tædio proficiẽdi in bonis, & à turbatione ꝓmissa, ⌊ saluũ me fac, ⌋ nũc ꝑ grãm &
" in futuro ꝑ gloriã, & hoc nõ propter meã iustitiã, sed ⌊ propter misericordiã tuã, ⌋ Scio em̃ Ezech. 39
ò dñe te ꝑ sanctũ Ezechielẽ dixisse: Nõ propter vos ego faciã dicit dñs, notũ sit vobis, sed ꝓ
5 " pter nomẽ sanctũ meũ. ¶Qm̃ nõ est in morte q memor sit tui, ⌋. i. nullus in pctõ morta-
li existẽs memor est tui memoria meritoria, & ideo peto grãm mihi infundi, vt opa mea me
ritoria fiant. Vel: Nõ est in morte. i. post mortẽ, qui memor sit tui, memoria salutari & hoc
veꝝ est de his q sine charitate & grã mortui sunt. Nã q in purgatorio sunt, dei sunt memo-
" res, alias nõ sperarẽt liberari à pœnis, ⌊ in ĩferno aũt qs cõfitebit tibi, ⌋ quasi dicat, nullus, qm̃
nec cõfessio laudis diuinæ, neq; cõfessio propriæ culpæ, in inferno inuenit. His cõsonat autẽ Eccle. 9
q̃d Salomon ait: Quodcũq; ꝓt facere manus tua, instãter opare, q a nec opes, nec ratio, nec sa
pientia, nec scientia erũt apud inferos, quo tu properas. Huc vsq; beatissimus Dauid in ꝑ
sona veraciter pœnitẽtis loquẽs ostẽdit, quõ à pctõre pœnitentiã agente orandus sit iudex

cœlestis. Nunc insup proprio exẽplo docet qd pœnitẽs agere debeat, vt nõ solũ verbo, sed D
etiã opere deũ cõciliet, ait eñ. ¶ Laboraui in gemitu meo, i. sic interius de pctis meis cõ 6
tritus sum, q exteriores pœnitẽtiæ actus ac satisfactiõis labores nõ omisi, sed flẽdo, abstinẽ-
do, sacris vigilijs isistẽdo, meipsum afflixi. Peccatũ nãq;, qm delectationẽ habet annexã p la
borẽ cui adiũcta est q̃dã afflictio indulget. Hoc q̃q; q̃d dicit, laboraui in gemitu meo, de in
teriori labore accipi pt, imò interior labor exteriorẽ laborem excedit, sicut & dolor interior
exteriorẽ, sic igit, laboraui in gemitu meo. i. in interiori cordis tristitia laboraui, interius me
ditãdo, meipm spernẽdo, deũ mẽtaliter exorãdo. Nã vt ait Agathon Anachorita: Nõ est la
bor tã grãdis, vt deum intente orare. Laboriosum est eñ cor diu seruare in summo, propter
fragilitatẽ & instabilitatẽ mẽtis hũanæ, lauabo p singulas noctes lectũ meũ. Qui hoc ad
literã posset implere, vere pœnitẽs probaret, nec videt impossibile hoc ipm literal'r adimple
re, si sane intelligat, vt sit sensus, lauabo p singulas noctes. i. aliq̃ tpe singulaꝝ noctiũ lectũ me
um. i. aliquã pte lecti, sic q p abũdãtia lachrymaꝝ nõ tm̃ facies mea, sed etiã pars lecti vultui
proxima humectet. Debet eĩ se hõ in lecto q̃si in tumulo ponere, & pctõꝝ suoꝝ ac mortis at
q; diuini iudicij recordare, sicq; aspirare ad deũ, & vultũ ac lectũ sctis lachrymis lauare & iõ
addit, lachrymis meis stratũ meũ rigabo. & hoc ẽ explanatio eius q̃d dictũ ẽ: Possumus tñ
per noctes intelligere pctã, & per lectũ cõsciẽtiã seu delectationẽ malã, & p straũ consuetudi
nẽ prauã, vt sit sensus, lauabo seu mũdabo per singulas noctes. i. per singula vicia gemẽdo p
singulis memoriæ occurrẽtibus & magis ponderãdis lectũ meũ. i. cõsciẽtiã meã ea abijciẽdo
de qbus remorsum consciẽtiæ habeo, vel lectũ meũ. i. delectationẽ malã, in qua tanq̃ in lecto
prostratus iacui & quieui. Hãc lauabo, meipm pro ea castigãdo, atq; ab ea me de cætero sub-
trahẽdo, stratũ meũ. i. consuetudinẽ pessimã, lachrymis meis rigabo. i. copiose deplãgã, nec E
cessabo donec ipsam funditus exstirpauero, habitumq; virtutis ei oppositũ adeptus extitero
q̃d vtiq; magno & longo eget labore. ¶ Turbatus est à furore oculus, i. cõsideratio mẽ 7
tis meæ turbata ẽ, concussa seu perterrita, à furore. i. à districtione iudicij dei, seu ppter gra-
uẽ vindictã diuinæ iustitiæ. Vel sic, turbatus est oculus meus i. intellectus meus inquie-
tatus est & intrãquillus effectus, à furore. i. ex vehementi ira seu indignatione, quam conce-
pi cõtra meipsum, propter enormitatẽ peccatoꝝ meoꝝ. Passiones quippe quãuis sint bonæ
vide ibidẽ q. 22. 2 de/ inceps. & spõte assumptæ, solẽt tñ rationẽ aliqualiter pturbare secũdũ Thomã in prima scdæ, huius
vero turbatiõis cã subiũgit, inueteraui, i. aio vetus factus sum, & prope interitũ factus, in
Hebr. 8 vitijs iacẽs sordidus, & à spũali iuuẽtute, q̃ est reformatio mẽtis p grãm elõgatus, & hoc in-
ter oẽs inimicos meos, i. inter oẽs q me à summo bono conant auertere, q sunt mũdus, dia
Coloss. 3 bolus, vitia, & cõcupiscẽtiæ carnis, inter hos inueteraui, ipsoꝝ suggestiõibus cõsentiẽdo, at-
q; ipsoꝝ opibus me cõformãdo. Nõ acqeui diuino aplo exhortãti: Expoliate veterẽ hoĩem
Roma. 13 cũ actib⁹ suis, & iduite nouũ q scdm deũ creatus est, q renouat de die in diẽ in cognitiõe eius
q creauit eũ, Nũc aũt obedire cupio ei q ait: Abijciamus opa tenebraꝝ, & ergo. ¶ Discedi 8
te à me, i. nolite me ad peccãdũ inducere, discedite cõsilio, similitudine, vita, affectu, oẽs qui
opamini iniqtatẽ, q mecũ pœnitere nõ vultis. Nolo eĩ vr̃o cõsentire cõsilio, nolo vob similis
eẽ, nolo imitari vestrã vitã neq; affectũ. Et hoc ideo, qm̃ exaudiuit dñs vocẽ flet⁹ mei, i.
iteriorẽ affectũ, ex q̃ vox & flet⁹ oriunt, & ppter quẽ exaudiri dicit. Nõ eĩ clamor, sed amor F
nõ flet⁹ oculi, sed cordis cõtritio penetrãt cœlos, & i aures dei itroeũt. Deniq; hãc suã exaudi
tionẽ bis repetit ad ostẽdẽdũ, q̃ grat⁹ sit deo, q̃q; iocũdus i dño pro bñficijs ei⁹, ait ei. ¶ Ex 9
audiuit dñs depcationẽ meã, indulgẽtiã donãs, dñs orationẽ meã suscepit, grãm pstãs.
Nunq̃ eñ pctm̃ mortale dimittit, nisi simul grã gratũ faciẽs, ifundat. Sed qm̃ pie, amoroseq;
mẽtis est, vt eandem grãm alijs optet ac oret, quam sibi diuinitus datam cognoscit, idcirco
pro alijs orãs veraciter pœnitẽs ¶ Erubescãt, inqt. i. de malis culpæ verecũdent, & cõ 10
turbent vehemẽter, ea cõturbatiõe, qua ego turbatus sum. s. cõmotiõe ad bonũ, oẽs inimi
ci mei, i. q me odiũt, q a me à deo auertere cupiũt, sed ego diligo eos, ppter bonũ naturæ, q̃
beatitudinis sunt capaces, nisi eñ diligerẽ eos & essent amici mei, nequaq̃ orarẽ pro eis, cõ
uertant, à vanis atq; caducis ad veꝝ & incõmutabile bonũ, & erubescãt, repetitio verbi
est affectiõis idiciũ, erubescãt igit, valde velociter, qa periculũ est in mora. Vnde scriptũ
Eccl. 5 est: Nõ tardes conuerti ad dñm, & ne differas de die in diẽ, & dicas, miseratio dei magna est:
subitò eñ veniet ira eius, & in die q̃ nõ speras, dispdet te. Postremo certũ est psalmũ hunc
Expõ litteralis de David ad literã posse exponi de Dauid, qñ ipse nõ solũ pctõr ac pœnitẽs fuit, sed magna q̃q; pecca
ta cõmisit, & oĩm pœnitẽtiũ spes atq; exẽplar effectus est, efficacissime pœnitẽdo, plenissi-
mã indulgẽtiã cõsequẽdo, & excellẽtissimã grãm acquirẽdo, credit etiã frequenter ad literã
impleuisse, q̃d dictũ est. Laboraui in gemitu meo lauabo p singulas noctes lectũ meũ. Si igit
sic intelligeret de Dauid, tũc allegorice exponeretur de q̃libet efficaciter pœnitẽtæ, sicut &
mõ expositus est. Sed qñ expõnes istæ nõ differũt, nisi q̃d vna docet, q d sit factũ, alia q d sit fa
ciẽdũ, idcirco vnica ista expositio sufficit. Est aũt hic psalm⁹ prim⁹ inter pœnitẽtiales psal-
mos

A mos qui oĩes cum summa diligentia pscrutandi, & intelligendi, atq legendi sunt, qa in eis tanq̃ in libro ac speculo docet pctõr seipm respicere, pctõꝝ suoꝝ enormitatẽ pẽsare, diuinũ iudiciũ formidare, deuotissimas q̃q & affectuosissimas imò & efficacissimas oꝛões ad dñm fundere, q̃ cito exaudiri merent, si tñ cũ gustu cordis ac pcordiali cõtritõe fundant. Cõsidera ergo o pctõr ac pœnitẽs sanctũ Dauid, labora cũ eo in gemitu cordis tui, non des requiẽ tibi, donec recõcilies tibi iudicẽ tuũ: laua p singulas noctes lectũ tuũ, quẽadmodũ Hieremias desiderat. Deducãt (inquiẽs) oculi mei lachrymas p diẽ & noctẽ, & nõ taceãt. Vñ & sctũs Iob ait: Anteq̃ comedã suspiro & q̃si inundãtis aquę sic rugitus meus, nõ tñ emũdat & ornat cãdidissimum pannum ex incuria maculatum lotio aquæ, quantum purgat & ornat rationalem animam pœnitentialis profusio lachrymarum. Hiere.13 Hiere.9 Iob.3

COMMEMTARIVS IN PSALMVM SEPTIMVM.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finẽ psalmus Dauid quẽ cantauit dño pro vobis Chusi filiꝫ Gemini, & hic est cõis, quẽ etiã author exponit. In hebręo habet: Ignoratio Dauid quã cecinit sup verba Chusi filiꝫ Gemini, Hieř. ita posuit: Pro ignorãtia quã cecinit dño sup verba ęthiopis filiꝫ Gemini, dr̃ ãt psalm⁹ iste à qbusdã ořo Chři, q̃ p incarnationẽ humilitatis petit se scd̃m iustitiã & veritatẽ idicari. Põt etiã itellig i ořo iusti in tribulatõibus cõstituti, à qbus petit cũ iustitia, dei auxilio liberari. Ia. de Valẽ. diuidit in quatuor partes, qa introducit Chřus, se excusans apud patrẽ de falso crimine sibi iposito, tũc primo petit liberari à psecutiõe p resurrectionẽ, scd̃o ibi: Dñe si feci, allegat suã innocẽtiã, tertio ibi: Exurge dñe, petit vltionẽ de Iudęis, q̃rto ibi: Cõfitebor dño, pmittit se actuꝝ gřas Author iste exponit eũ historicè allegoricè & tropologicè.

¶Expositio Tituli.

B ¶Proponit demũ psalmo huic hic titulus. In finẽ psalmus Dauid quẽ cantauit dño pro verbis Chusi filiꝫ Gemini. Titulus iste variꝫs modis exponit, scd̃m q̃ psalmus iste diuersimode explanat. Scd̃m l̃ralem ergo intelligẽtiã psalmi isti⁹ sensus tituli facilis ẽ. Legit enĩ ĩ libro Regũ, quẽadmodũ Dauid psecutionẽ Absalon fugiens remisit amicũ suũ Chusi ad Absalon, q̃tenus eius cõsilia exploraret, & regi Dauid cõtinuo nũtiaret q̃d & factũ est. Itaq verboꝝ occasiõe q̃ Chusi itimauerat Dauid, ædidit sanctus Dauid hũc psalmũ: Qui licet cõuenientius exponat, de re significata q̃ de significante figura, põtest tamen exponi de ipa re gesta ac significante. Vnde sic primo exponendus est, sed breuiter valde atq cursorie, Eo quòd talis expositio sit minus fructuosa ceu dulcis, & deuotioribus fratribus paꝝ suauis ac placẽs. Dauid igit ab insidiꝫs q̃ sibi Absalon ex cõsilio Achitophel præparauit cupiens liberari, sic orat. 2.Regũ.15 16.et.17 1.Para.27 2.Reg.16, 2.Reg.15, et.17.et 1.Para.22

¶Expositio Psalmi literalis.

1 « Omine deus meus in te speraui, ⌋ & ita quodã mõ merui exaudiri, qm̃ scio q̃ non deseris sperantes in te, propter quod fiducialiter ad te cõfugio & exoro, Iudith.13
2 « ⌊ saluũ me fac ex oĩbus psequẽtibus me & libera me. ¶Neq̃n ⌋ .i. ne vnquã
« seu aliq̃ tpe, ⌊ inimicus ⌋ meus ⌊ rapiat aĩam meã ⌋ .i. extinguat vitã meam,
« ⌊ vt leo ⌋ qui aĩalia mãsueta occidit, ne (inquã) sic rapiat ⌊ dũ nõ est q redimat
« neq q saluũ faciat ⌋ .i. qa nõ est q redimat & saluet, nisi tu redimas, saluũq facias. Cõsequẽter excusat se Dauid à pctõ quod aduersariꝫ sui ei impingebant asserẽtes se iuste Sup. ps.3 versu.1,
3 « psequi eũ, quẽadmodũ in expositõe tertiꝫ psalmi plenius dictũ est, ait igit: ¶Dñe deus me-
C us si feci istud ⌋ q̃d mihi imponit, ⌊ & si ẽ iniqtas in manibus meis. ⌋ de q̃ iam nõ sum cõtritus.
« ¶Si reddidi retribuẽtibus mihi mala ⌋ .s. si reddidi malũ p malo, si (inq̃) aliq̃d hoꝝ in me est,
4 « ⌊ decidã merito ⌋ .i. iuste cadã & vincar, ⌊ ab inimicis meis inanis ⌋ .i. vanus, & à gřa vacuus.
· Dauid enĩ pueꝝ Absalon seruari pręcepit, ne occideret, & Sauli aliꝫsq suis æmulis benefecit. 1.Regũ.18
5 « Deniq clarius istud prosequit. ¶Persequat inimicus ⌋ meus. s. Absalon & oĩs ei adhęrẽs, 2.Regũ.16 et alibi
« ⌊ aĩam meã & cõphẽdat ⌋ .i. meipm vel vitã meã corpalẽ extinguat, & me captiuet seu peri-
« mat, ⌊ & cõculcet in terra vitã meã ⌋ eã penitus extinguẽdo, ⌊ & gloriã meã in puluerẽ dedu-
6 « cat. ⌋ .i. regia potestate me priuet. Sed qa ita non est: propterea ¶Exurge dñe ⌋ auxiliãdo,
« ⌊ in ira tua, ⌋ pugnando pro me, & impios iuste corripiẽdo in psenti, ne æternaliter pereant,
« ⌊ & exaltare in finibus inimicoꝝ meoꝝ ⌋ id est, triumpha & puale in loco & terra aduersantium mihi, dando mihi victoriam contra eos, vt desinant dominari in terra, in qua violẽter do-
7 « miniũ obtinent. ¶Et exurge ⌋ ad actum iustitiamq procede, ⌊ dñe deus meus in præce-
« pto quod mandasti, ⌋ .i. per ipsum tuæ legis præceptum ostende impietatem aduersarioꝝ
« meoꝝ, lex enim præcepit, vt filiꝫ honorarent parentes & subditi regem, cõtra quod faciebãt
« Absalon, & eius fautores, Dauid de regno expellentes, ⌊ & synagoga populoꝝ circundabit Exodi.20
« te. ⌋ id est, ex omni parte conuolabit ad te, adhærendo tibi & tuam iustitiam approbando. 1.Regũ.15 et alibi.
« ¶Et propter hanc ⌋ id est, propter salutem & informationem synagogæ seu populi tui,
« ⌊ in altum regredere ⌋ id est, maiestatem iustitiæ tuæ declara, impios & superbos deiciendo, humiles vero ac pios sublimando, vel regredere, id est, redi in altum, i. in summũ iustitiæ tuæ

vt qui malos permisisti ad tempus regnare, nunc iustè reprimas eos, ne diutius ꝑsidendo gra
Romanõ.2 1.Cor.3 uius condemnent, ⌊dñs iudicat⌋ id est, discernit, ac iustè remunerat, ⌊populo.⌋ dando vni- »
cuiq; scd̃m opera. ¶ ⌊Iudica me dñe scd̃m iustitiam tuam⌋ id ē, scd̃m exigentiā meritoꝝ » 9
tuoꝝ, ⌊& scd̃m innocentiam meā super me,⌋ id ē, secundũ abstinentiā meam à malo resti- »
tue mihi, faciendo mihi sicut ego feci proximis meis, quatenus sicut ego illis nõ nocui, ita nec
tu noceas mihi. Istud est verbũ hoĩm perfectoꝝ, & beatus q tuta consciã de se ita loqui potest
ad deũ oĩa cognoscentē. ¶ ⌊Consumet,⌋ id ē, finem accipiat, ⌊nequitia pc̃torum,⌋ ne ad- » 10
Romanõ.2 dant peccata peccatis, & thesaurizent sibi irā diuinæ vindictæ, ⌊& diriges iustum,⌋ id est, »
in rectam viam deduces, atq; proficere facies iustũ, ⌊scrutans corda & renes deus.⌋ discu- »
Eodē vsu tiēs & intimè vidēs cogitatões, & concupiscentias seu delectatões examinans. ¶ ⌊Iustum » 11
3. Eodem adiutoriũ meũ à dño, q saluos facit rectos corde⌋ Quia eñ superius dixit, si est iniqtas in ma- »
versu. 9 nibus meis &c. & iudica me secundũ iustitiā meā, ideo sequit, vt iuste mereat adiuuari à dño
Roma.2, cuius est rectos corde seu iustos saluare. ¶ ⌊Deus iudex,⌋ omniũ ineffabilis, ⌊iustus,⌋ apud » 12
quē non est personaꝝ acceptio, ⌊fortis,⌋ cuius sentētiæ nemo resistere ꝑt, ⌊& patiens⌋ id ē, »
longanimiter sustinēs, ⌊nunqd irascit,⌋ id ē, vlciscit, & iuste remunerat, ⌊per singulos dies⌋ »
id est, tam cito vt mali merent, quasi dicat nõ sed diu, & æquanimiter tolerat impios vt cõuer
tant. Verũtñ ò impij ne dilatatio iræ dei vos pigros & intimoratos, securosq; reddat, ideo di
Iob.14 co vobis: ¶ ⌊Nisi conuersi fueritis⌋ ad pœniam salutarē, ⌊gladiũ suũ vibrabit⌋ .i. manife- » 13
Matt.20 stam vindictā exercebit, præsertim in futuro .i. vniuersali iudicio, qñ videbit oĩs caro Chr̃m
Marc.14 iudicē, ⌊arcũ suũ tetendit,⌋ id est, occultā vltionē minatus est impijs, qm̃ subtrahit eis grām » E
et alibi suam ac paternam correctionem, quæ est occulta, atq; dirissimus pœna diuinæ iustitiæ,
⌊& parauit illũ⌋ .s. arcũ ad sagittandũ .i. lætaliter & æternaliter condēnandũ ingratos & du- »
ros. ¶ ⌊Et in eo⌋ videlicet in arcu suo ⌊parauit vasa mortis⌋ .i. in effusione vltionis suę mor » 14
tiferas pœnas imò & ęterna tormēta, ⌊sagittas suas⌋ .i. inflictões pœnaꝝ ⌊ardētibus effecit⌋ »
id est, in illicite concupiscētiæ ardorē resolutis parauit. ¶ ⌊Ecce parturiuit iniustitiam,⌋ id ē » 15
impius suggerente diabolo operatus est cõtra diuinũ præceptũ ⌊concepit dolorē⌋ .i. animũ »
inordinatũ ac malũ propositũ. Animus eñ inordinatus sibijpsi ē pœna ⌊& peperit iniqtatē⌋ »
id est, ad effectũ produxit quod animo cogitauit. ¶ ⌊Lacũ aperuit⌋ .i. non solum in seipm » 16
peccauit, sed alijs quoq; occasionē peccandi exhibuit, lacũ aperuit .i. malum exemplũ, seu fal-
sum consiliũ ministrauit proximis, ⌊& effodit eũ⌋ .i. lacũ hunc quantũ in se fuit foris ad opera »
tionem malam eduxit, vel effodit .i. profunde in cordibus alioꝝ eum infixit, vel effodit, id est
industriose & penetratiue cogitauit, qũo lacum hunc alijs aperiret, eosq; in ipm induceret.
⌊Et incidit in foueā quā fecit⌋ .i. fraudē, & malũ seu laqueũ quē alijs ꝑparauit ipsemet incidit, »
Vniuscuiusq; iniqtas in propriũ redundat authorē, & ipsi primo atq; ꝑcipuè nocet, imò dum
alium decipere cupit ipse, à dæmone fallit. Et dum alij parat malũ pœnæ, seu tēporalia dāna
2.Reg.19 2.Regũ.18 ipse incidit malũ culpæ, ac pœnas æternas. Istud in Absalone impletũ est, q alios ad patris sui
persecutionē ac mortem induxit, sed incidit in foueam quā fecit, qm̃ in fugam conuersus est,
& laqueo arboris irretitus tandem à Ioab tribus lanceis est transfixus. ¶ ⌊Conuertet dolor » 17
eius in caput eius,⌋ .i. malitia impij in seipm, & in rõnem eius reuertat, & noceat ei, habeatq; »
consciæ vermem de vitijs suis, ⌊& in verticē ipsius⌋ .i. in ĩtellectũ ipsius q est summa potētia »
animæ, ⌊iniquitas eius descendet,⌋ seu redundabit, hoc ait non desiderando, sed prophe- » F
tando, vel certè desiderando, vt temporaliter puniatur, à domino ne æternaliter crucietur.
¶ ⌊Confitebor dño⌋ .i. confessione laudis .i. laudabo dñm, & laudē eius cantabo, ⌊secundũ » 18
Romanõ.1 iustitiā eius⌋ .i. prout iustitia eius declarat eum omni laude dignissimũ, eo ꝙ vnicuiq; reddat »
1.Cor.3. quēadmodũ meruit. ⌊Et psallam nomini dñi altissimi⌋ .i. ipsimet dño cuius nomen est super »
Phil.2 omne nomē: sustinuit eñ nomē pro nomine noĩato non pro voce nominante.

¶ Expopsitio allegorica Psalmi istius.

PRęterea secũdũ allegoricā explanationē psalmi istius, quę .s. de Chr̃o exponit, opor
Mat.26, tet titulũ psalmi mysticè declarari. Per Dauid eñ intelligit Chr̃s, Per Absalon ppl̃s
et.27 Iudaicus Christũ persequēs, Per Achitofel q interꝑtat ruina fratris, ĩtelligit Iudas, q
Marc.14 prodidit Chr̃m, q seipm frēm hoĩm appellare dignatus est. Per Chusi (q interꝑtat
Lucæ. 6, silentiũ) intelligit mysteriũ humanæ redemptõis Iudæis iuste occultatũ, gentibus aũt miseri-
et.22 Iohan.18 corditer reuelatũ, videlicet ĩcarnatio filij dei, passio, & resurrectio eius. Per Gemini q̃d inter-
Matt.12, ꝑtat dexter, intelligit deus pater, q gentibus dexter seu fauēs fuit, illuminando corda eoꝝ ad
Marci.3. cognoscendũ mysteria Chr̃i. Est igit tituli sensus. In finē psalmus Dauid &c. i. psalmus iste
dirigēs nos in finē .i. in deũ, ac vitā æternā, attribuit Dauid .i. tractat de Chr̃o, in cuius ꝑsona
Dauid hic loqtur, quē cantauit dño .i. ad gloriā pr̃is, pro verbis Chr̃i .i. pro reuelatõe secreti,
videlicet pro manifestatõe incarnatõis, Chusi dico filij Gemini .i. pro reuelatõe secreti à deo
patre reuelati, qui hoc reuelando fuit nobis geminus, id est, fauens atq; propitius.
¶ Igitur de Christo exponendo hunc psalmum, Christus ait ad deum patrem seu totā su-

perbeatam

A perbeatam trinitatem. Dñe deus meus in te speraui. Christus inquantũ homo est seruus dei,
quẽadmodũ habet. Ecce intelliget seruus meus & exaltabit & eleuabit & sublimis erit valde Esaiæ.52
Itaq; dñe (cuius pceptis semp obedio) scdm q homo deus q creasti me, quantũ ad formã ser-
ui quam accepi sicut p Esaiam dñs ait: Ego dñs creaui illũ meus quem singulariter colo, ardẽ Esaiæ.45
tissimè diligo, incessanter contemplor, & cui immobiliter semp adhæreo, in te speraui, non
sicut cæteri viatores, videlicet p spem quæ est theologica virtus, sed p quãdam fiduciam qua S.Tho. 2.2.q.17.ar
opto liberari à te, à malo pœnæ, & glorificari in corpore, saluũ me fac, p gloriam resurrecti ticulo.5
onis, & p præseruationem à pœnis quas mihi inferre optabant Iudæi, anteq̃ venit præordi-
nata hora passionis. Sic igit saluũ me fac ex omnibus psequentibus me. s. principibus sacerdo
tum, pharisæis & scribis non vt non occidar ab eis, sed vt resurrectionem meam acceleres, &
in triduo suscites me, & libera me ab omni angustia vitæ psentis: hoc em̃ Chrũs optauit, quẽ-
admodũ in Euangelio protestat: O generatio incredula, q̃diu apud vos ero, q̃diu patiar vos. Marci.9
Quãuis vero Chrũs certissimè pcognouit se taliter liberandũ, nihilominus orauit pro salua-
tione hmõi, qa sciebat sic præ ordinatũ à deo, vt p orationem acquireret eam. Nequando ra-
plat vt leo animam meam. i. ne inimicus meus omino extinguat vitam meam corporalẽ ser-
uando corpus in tumulo clausum, atq; ab anima diutius separatũ, q̃ triduo sicq; fides creden-
tiũ pereat. Desiderauit aũt Chrũs aĩam corpori cito reuniri, qm̃ vita sua corpalis desiderabi-
lissima ac nobilissima fuit ppter psonalẽ vnionẽ cũ verbo. Vel sic: Neqñ vt leo. i. diabolus q
est vt leo, rapiat aĩam meã in inferno eam tenẽdo, sicut aliorũ sanctorũ, vnde passione instãte
Chrũs discipulis dixit: Venit ad me princeps mũdi huius, & in me non habet qcq̃: ne (inquã)
rapiat aĩam meã dum nõ est q redimat, neq; q saluũ faciat, qm̃ nullus alius me redimere pt, ac
saluũ facere resuscitando à mortuis nisi tu. Mox Chrũs ostẽdit immunitatẽ suã ab omi pctõ
dicẽs: Dñe deus meus si feci istud, si illa cõmisi, quæ Iudæi mihi imponũt, dicẽtes: Homo vo- Matth.11
B rax, potator vini insanit, in Beelzebub principe dæmoniorũ eijcit dæmõia. Si ẽ iniqtas in ma Iohan.8
nibus meis, quẽadmodũ corã Pilato dicebãt, hũc inuenimus subuertentẽ gentẽ nr̃am prohi- Matt.12
bentẽ tributa dari Cæsari, & dicẽtẽ se regẽ eẽ. Si reddidi retribuẽtibus mihi mala, Chrs nõ so Marci.3
lum non reddidit malũ pro malo, sed reddidit bonũ pro malo, dicẽdo, orãdo, miracula ppe- Luce.11
trando, q̃tenus incredulos ad fidẽ cõuerteret, imò tandẽ in cruce pendẽs pro impijssimis dei- Luc.23
cidis depcatus est, dicẽs: Pater, ignosce illis, qa nesciũt qd faciunt. Propter quod iuxta Pro-
phetam: Chrũs ad patrem ait: Nunqd reddit pro bono malum, quia foderunt foueam animæ Luc.23
meæ, recordare q steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonũ & auerte rem indigna Hiere.18
tionẽ tuã ab eis, decidã merito ab inimicis meis inanis. i. si ista vel aliqua horũ cõmisi, tũc iuste
occidar ab auersarijs tanq̃ à grã vacuus. Qui em̃ culpã cõmisit, pœnã merito sustinet. Et de-
bet homo magis velle mortẽ corpalẽ subire, q̃ minimũ veniale pctm̃ cõmittere. Deniq; ait:
Persequat inimicus aĩam mea & comphẽdat. i. si pdictis malis pollutus sum, tũc inimicus. i. Iu
dæus seu qlibet infidelis psequat me, q̃rẽdo me occidere, & comphẽdat. i. volũtatẽ suã in me
exerceat, & cõculcet in terrã vitã meã. i. opatões meas cõtẽnat, vilipẽdat, & opprimat, tanq̃
iniustas atq; terrenas, & gloriã meã in puluerẽ deducat. i. noĩs mei honorẽ, famæ excellentiã,
reprobet, auferat, penitusq; extinguat, ostẽdendo me nõ eẽ Chr̃m, sed pseudoprophetã. Post
C hæc Chrũs orat pro ĩfideliũ cõuersiõe, pro fidei diuulgatõe, & aduersariorũ deiectiõe. Exurge
dñe in ira tua. i. qa dñe sine omi pctõ psecutionẽ & mortẽ ppessus sum, pro tuo honore, & mũ
di salute, idcirco exurge. i. à qete ad actũ procede, in ira tua. i. in iusto iudicio, vel in tranqlla
tua iustitia districtè oĩa iudicãte, & exaltare. i. pricipare ac regna p fidẽ & latriã, in finibus ini
micorũ meorũ. i. in terris gẽtiliũ, seu cordibus incredulorũ, cõuertẽdo eos ad Chr̃ianæ fidei pu
ritatẽ, quẽadmodũ mihi supius pmisisti: Dabo (inquiẽs) tibi gẽtes hæreditatẽ tuã, & possessio Psalm.2
nẽ tuã terminos terræ. Vel exaltare in finib' inimicorũ meorũ. i. in omi possessiõe diabolorũ q
malè viuẽtes tãq̃ pprios possidẽt. Fines ergo inimicorũ meorũ. i. corda à dæmonib' excæcata
& miserabili seruitute ab eis possessa, subijce mihi, & tuo obsequo subde, q̃tenus q te spernebãt
& tibi ĩobediẽtes fuerũt p me credẽdo, te venerent atq; honorẽt. Et exurge dñe de' me' in pce
pto qd mãdasti. i. sicut in lege iussisti alijs facere, ita tu age. Iussisti em̃ vt iustis & ĩnocẽtib' ho-
nor & glĩa ĩpẽdat, impijs vero & psecutorib' pœna atq; cõfusio. In hoc ergo pcepto exurge,
faciẽdo iuxta ipsi' tenorẽ me Chr̃m vnicũ filiũ tuũ innocẽter occisum suscitãdo, hoĩb' p aplo
rũ pdicationẽ reuelãdo, & ĩ corde credẽtiũ sublimãdo, obstinatos vero Iudæos dãnãdo, disp
gẽdo, derelinqndo. Et ẽ hoc poti' pdictio q̃ ipcatio, & synagoga pplorũ circũdabit te. i. si pdi
cto mõ exaltat' fueris & nomẽ meũ hoĩb' cognitũ feceris, tũc vtiq; synagoga pplorũ. i. cõgre
gatio verorũ Israelitarũ oĩmq; electorũ circũdabit te adhærẽdo tibi p caritatẽ & cultũ sincerũ. Sz
qm̃ de' ĩmẽsus ẽ, q̃ri pt quõ ppls circũdare pt. Et rñdendũ q hoĩes deũ circũdãt nõ q deũ ĩtra
se claudãt aut ambiãt, sed qm̃ mẽte amorosa, & corde purissimo, ipm cordialiter amplectunt
brachijs scti amoris, quẽadmodũ in Cãticis, spõsa vnigenito dei incarnato ait: Quis det mihi Cant.8
te frẽm meũ, vt inueniã te foris, & deosculer, & apphẽdã te. Vel dr, pplus deũ circũdare, qa p
modum

modum circũdantis se habet, dum ex om̃i parte ad ipm recurrit, & quasi circulariter ei se ap- D
plicat. Et propter hãc. i. propter electorũ salutem, in altũ regredere. i. teipm magnifica, & te
solũ adorandũ ostẽde, q teipm quodã mõ purificasti, qm̃ idololatriã atq; pctã sic inualescere p-
misisti, dñs iudicat pplos, examinãdo, separãdo. & remunerãdo. Iudica me dñe scd̃m iustitiã
meã & scd̃m innocentiã meã sup me, hoc soli Chr̃o summe & optime dicere cõpetit, qm̃ si-
cut ipe ab om̃i labe pctĩ purissimus extitit. Ipe ergo tutissime ait: Iudica me dñe, id ẽ, discerne
causam meã, & eripe me ab ipsis atq; restitue mihi scd̃m iustitiã meã. i. scd̃m dignitatẽ & me-
1. Regũ. 2. rita vitę meę, q̃tenus sicut ego te semp honoraui, sic tu honores atq; glorifices me, sicut p Sa-
muelẽ dixisti: Quicũq; honorificauerit me, glorificabo eũ: q aũt contẽnũt me, erũt ignobiles,
& scd̃m innocentiã meã sup me. i. sicut ego in nullũ deliq, sed toti generi humano ęternę bea
titudinis remedia pstiti, sic nõ inualescat in me impiorũ malignitas. Cõsumet nequitia pctõ
rum, id est, Iudæorũ & psecutorũ meorũ malitia terminet, & iusta pœna plectat, & diriges iu
stum, id ẽ, me sanctũ sanctorũ ad teipm in ascẽsione pduces, & ad dexterã tuã locabis, quẽad-
modũ impletũ est: Iustũ adiutoriũ meũ à dño, qa em̃ in oĩbus patris honorẽ quęsiui, iustũ est
me adiuuari ab eo. Deus iudex, per authoritatẽ ac interiorẽ examinationẽ, iustus fortis, imò
om̃ipotens, & patiens, non illa patiẽtia quæ est virtus moralis passionẽ tristitiæ refrenans ac
ordinans, quẽadmodũ mitigas iram, sed patiẽs propter longanimẽ expectationẽ ac pene di
lationẽ. Nunquid irascit per singulos dies, id est. nunqd repente & statim vlciscet se de cruci-
fixoribus atq; homicidis ac aduersariis Christi filii sui dilecti, quasi dicat nõ, sed diu satis post
Christi passionem expectauit Iudæorũ conuersionem. Et istud dicit spũs sanctus per Prophe
tam ad confutandũ errorem vel potius cæcitatem Iudæorũ. Sic em̃ dicebant apud semetipos E
si hic est Christus electus dei, vtiq; deus eripiet eum de manibus nostris, & non desinet eum oc
Sapiæ. 2 cidi, propterea p tormenta tentemus, an ipe sit filius dei. Et istud sapiæ pulchre innuit, con-
tra hos igit dicit: Nunquid deus irascit per singulos dies, id est, nunqd statim eripiet iustum,
& vindicabit iniuriam eius, sed ò Iudæi ne longanĩtas dei fiat vobis occasio damnatiõis maio
ris, quia, Nisi conuersi fueritis ad Christũ, quem negastis, & suspendistis in ligno, deus iudex
gladiũ suũ vibrabit, arcum suum tetendit, & parauit eum. Hoc de occisione ac vastatione eo-
rum, quæ per Vespasianum ac Titum impleta est, conuenienter accipit. Gladius em̃ & arcus
Vespasiani & Titi dicit, gladius & arcus dei, qm̃ ex diuina ordinatione venerunt ad persequẽ
Ezechi. 5. dum Iudæos. Vnde in Ezechiele dñs gladiũ regis Babylonis nominat gladium suũ. Et in eo,
6. 7. 11. 21. scilicet, in arcu suo dñs parauit vasa mortis, & quæ sint vasa mortis, mox insinuat, sagittas su-
32. 33. 38. as ardentibus effecit. Sagittæ em̃ dicunt vasa mortis, qa causaliter cõtinẽt mortem, & subito
inferunt eam, has sagittas deus effecit, seu præparauit ardentibus, id est, Iudæis contra Chri-
Lucę. 11 stum furentibus. Ecce parturiuit populus Iudæorũ iniustitiam, calumniando opera Chr̃i, &
dęmoni ea attribuendo concepit dolorem, qa tristabant propter gloriam miraculorũ Christi
Johan. 12 & de hoc q multi credebant in eum. Vnde etiam cogitabant occidere Lazarũ à Christo re-
suscitatum, qm̃ propter illum multi credebant in eum. Et peperit iniqtatem, id est, plebs He
bræorũ ex dolore quem contra Chr̃m concepit ad grauissimã illam iniqtatem prorupit, qua
vnigenitũ filiũ dei, sceleratissimis atq; sacrilegis manibus occidit. Lacũ aperuit, id est, Chr̃o
occasionẽ ruinæ proposuit, seu laqueum mortis pparauit, & effodit eum pro fundando consi-
liũ quo nomẽ atq memoriã Iesu prorsus extingueret, & incidit in foueam quã fecit, qm̃ Chri F
stum occidendo meruerunt occidi, dispergi, & minorari, sicut & factũ esse cernims. Conuer-
tet dolor in caput eius, qa quod populus Iudæorũ Christo facere cogitauit, ipsemet passus est
& in verticem ipsius iniquitas eius descendet, id est, peccatum Iudæorũ qui Christum nega-
Matt. 27 bant, occidebant, atq clamabant: Sanguis eius super nos, & super filios nostros descendet,
Prophetia est, quæ modo impleta est, descendet (inquã) id est, redundabit & reuertet in ver-
ticem ipsius, id ẽ, in intellectũ populi huius, ita vt penitus obtenebrent corda ipsorũ, & obsti-
Johan. 10 nent in malo, neq; recedat ab eis ista malitia, nisi in fine seculi, qñ fiet vnus pastor & vnũ ouile.
Confitebor dño scd̃m iustitiã eius, verba sunt Christi regratiantis deo sublimi, de oĩbus nũc
prædictis, confitebor (inqt) dño. i. deo patri vel summę trinitati, scd̃m iustitiam eius, qua me
exaudiuit, liberauit, & suscitauit, atq; incredulos perdidit, & psallam nomini domini altissimi
id est, laudem dicam deo trino ac simplici.

¶ Explanatio tropologica Psalmi ipsius.

IN super iuxta tropologicam expositionem, talis est sensus tituli psalmi istius. Psalmus
iste dirigẽs nos in finẽ. i. in Chr̃m, attribuit Dauid. i. fideli, cui facta ẽ reuelatio mysterio
rũ Chr̃i, quẽ psalmũ ille fidelis cãtauit dño. i. ad laudẽ dei, p verbis Chr̃i. i. p manifesta-
tiõe alti silẽtii, q̃ Chr̃s dimicauit cõtra Iudęos, occultãs eis mysteriũ suæ passiõis. Fidelis
igit deũ cupiẽs exorare primo ptẽdit meritũ, dicẽs: Dñe deus meus in te speraui, q̃tenus aures
diuinę pietatis tali pludio attrahat, & in seipo maiorẽ fidutiã exauditõis cõcipiat. Sperans em̃
in dño meret exaudiri ab ipso, Itaq; dñe vniuersorũ deus meus propter singularem affectum,
& cor-

A &cordis feruorem, in te ſperaui. Nam maledictus q confidit in homine, & ponit carnē bra- Hiere.17.
chiū ſuū. Idcirco ſperaui in te, qa tu ſolus potes ſaluare me. Sed vide ò ſerue dei vt iſta tibi ve-
rè cōueniāt, vide vt is q eſt oīm dñs, ſit ſpecialiter deus tuus, ita vt tota & pura ac integra mē
te ei adhęreas, oēm affectionē à ſummi boni amore elōgantē abijcias, qm̄ vnū eſt neceſſariū, Lucæ.10.
btūs hō qui hoc nr̄o dño dicere pt, deus meus, nō eſt hoc oīm ſed pfectoꝝ dūtaxat, ſacratiſſi-
mus eñ ille atq; diuiniſſimus Dionyſius in libris ſuis ſcribit, deus, & ſi fas ē dicere meus, nō au
debat abſolute dicere, deus meus, qd tñ veriſſimè dicere potuit, qa inſtar ferri candētis atq;
carbonis igniti ī dei amore mirabiliter ęſtuabat, ſaluū me fac ex oībus pſeqntibus me, ne tēta
tionibus dęmonū vincar, vel carnis illecebris maculer, aut à mūdo ſeducar, & libera me à vin
culis pctōꝝ, & à malis futuris. Ne qn̄ rapiat pſecutor ac hoſtis vt leo aīm meā, alliciēdo eā ad
cōſenſū pcti, aut alio mō eā fallēdo. Sobrij eſtote & vigilate, qa aduerſari⁹ vr̄ diabol⁹ tanq̄ leo 1. Petri. 5.
rugiēs circuit qrēs quē deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. Dñe de⁹ meus ſi feci iſtud, qd ſequit
hēpe ſi eſt iniqtas in manibus meis. i. in opationibus & cōuerſatōe mea, nō q̄ nunq̄ peccaue- 1. Johan. 1.
rim, vel ab om̄i pctō immunis ſim (Si eñ dixerimus qa pctm̄ nō habemus noſmetipos ſeduci Johan. 15.
mus. Et nemo mūdus à ſorde etiāſi vnius diei ſit vita eius ſup terrā) ſed ideo dico, nō eſt iniq
tas in manibus meis, qm̄ nō intēdo alicui nocere, & tibi ò dñe propono fideliter obedire & de
malis pteritis doleo, ſicq; me ab om̄i pctō mortali puꝝ cōfido, pſertim propter id qd ſequit.
Si reddidi retribuētibus mihi mala. i. ſi vindicaui meipm, ſi nō idulſi proximis meis, ſi nō im Roma.12.
pleui illud apl̄i: Noli vinci à malo ſed vince in bono malū, decidā merito ab inimicis meis ina
nis. i. tūc meritò pualebit aduerſari⁹ me⁹ in me. Si nāq; iuenit iniqtas in manib⁹ meis. i. cōſen
ſus peccādi, ppoſitūq; nocēdi, & ſi meipm vlciſcor, merear nō exaudiri à te, & ita deſtitutus
ope & grā tua ptin⁹ cadā atq; deficiā. Hoc āt qd dr̄, decidā meritò ab inimicis meis ianis &, p
ſequat &c. nō dr̄ ipcādo vl' deſiderādo, ſ; veritatē pandēdo, ſi inq̄ reddidi retribuētibus mihi
B mala. Perſeqtur inimic⁹ aīam meā & cōphēdat. i. qa tū vtiq; merui vt hāc pſecutionē patiar.
Perſequat inimicus. i. tētator. ſ. dęmō vel mūd⁹, ſeu fomes pcti, aīaz meā conādo eā ad culpā
inducere, & cōphēdat. i. eā in lege pcti captiuā obtineat, & cōculcet ī terrā vitā meā. i. affectū
aīæ meę tpalib⁹ terreniſq; rebus ſubijciat, & opatiōes meas iſimis ac vilibus rebus agglutinet Hiere.17.
quēadmodū Hieremias ad dñm ait: Recedētes à te in terra ſcribent, & gloriā meā in puluerē
deducat. i. intellectualē aīæ meę portionē, p quā à beſtijs ſeparor, ac ſummę trinitatis imagīe
ornor, ita obtenebret, vt tanq̄ irrōnalis exiſtimer & iumētis inſipiētibus cōparer. Ex his āt do
cet & cōmēdat nobis patiētię virtus, ne alicui vel noceamus vel nocere optemus, nullā exigē
do vindictā, nec zelū amaꝝ gerēdo ad aliquē, ſed cordialiter remittendo, qa nec aliter à dño
exaudiri poſſumus, ſed oībus inſidijs inimicoꝝ nr̄oꝝ noſipos exponimus atq; patemus, quē-
admodū ſapiēs inqt: Qui vindicari vult à deo iueniet vindictā, hō hoī ſeruat irā, & à deo qrit Eccl.28.
medelā. In hoīem ſibi ſilem nō habet miam, qs exorabit p pctis illius? Sūt qq; patiētiæ tres
gradus. Primus ē pro culpa cōmiſſa illatā pœnā æqnimiter ferre. Scd̄us ē pœnā iniuſte illatā Nota
ſine triſtitia ſuſtinere. Tertius ē nō ſolū illata gaudēter tolerare, ſed etiā pro malis reddere bo
na. Hoꝝ patiētię graduū primus ē infim⁹, & de neceſſitate ſalutis, de q ait ſaluator: In patiētia Lucæ. 21.
vr̄a poſſidebitis aīas vr̄as. Scd̄us ē altior, de q Petrus in prima ſua canonica aſſerit. Hęc ē grā ſi 1. Petri. 2.
C ppter cōſciam dei ſuſtinet qs triſtitias patiēs iniuſte. Tertius vero gradus ē ſummus, quē imi
tari Chr̄ianæ pfectōis ē. Poſt hęc orat fidelis pro reſurrectōe Chr̄i, q ſibi diuinitus occultè ē
reuelata, & poterat iſta eē orō antiquoꝝ ſctōꝝ dicētiū. Exurge dñe ó Chr̄e, & rex Meſſias à
mortuis in ira tua iuſte derelinqndo obſtinatos icredulos, miſericorditerq; vocādo ad fidē
electos, & exaltare in finibus inimicoꝝ meoꝝ. i. p charitatē ac fidē regna & habita in corpe Roma.7.
meo, & oībus mēbris meis, in qbus viget lex pcti, atq; in viribus aię meę in qbus ampli⁹ dn̄at
originalis culpę iſectio ſeu ſomes. Hæ aūt vires ſunt appetitus, cōcupiſcibilis, & iraſcibilis, rō
atq; volūtas, in qbus ſunt qtuor vulnera aīæ, nā in cōcupiſcibili ē cōcupiſcētia, in iraſcibili in-
firmitas, in rōne ignorātia & in volūtate malitia. In his ergo ó dñe exaltare & regna, vitia ex-
pellēdo, corpus ſpūi ſubijciēdo, vires naturales virtutibus adornādo, ne vltra ſint fines inimi
coꝝ meoꝝ. i. ne de cętero regnet in eis dęmō & vitiū. Et exurge dñe deus meus, me exaudiē-
do & adiuuādo in pcepto qd mādaſti. i. virtutē exeqndi, ac iplēdi pceptū, q mādaſti nos à car 1. Petri. 2.
nalibus deſiderijs abſtinere, & ſobriè, iuſtè & ſanctè ac piè incedere & ſynagoga pplōꝝ circū
dabit te. i. ſi dederis mihi hāc grām tā ſctē viuēdi, profecto multi exēplo meo ædificabunt, &
cōuertent ad te, ſicq; cōgregatio ppl̄i cōuolabit ad te grās depcſldo, vt dones eis vitā talē qlē
mihi dediſti, & iō ſubdit: Et ppter hāc. i. ſynagogę ſeu ppl̄i fidelis ſalutē in altū regredere. i. ī
ſupmo aię meæ pricipare ac pſide, oīa opa mea dirigēdo ſcd̄m diuię legis ac rectę rōis iperiū
Iudica me dñe ſcd̄m iuſtitiā meā. Hęc ē orō viri pfecti, de ſua pfectōe nō elati, ſed dño grati,
ſciēs ſua merita eē dei dona atq; bona ſua cōmemorātis nō ad propriā laudē, ſed ad creatoris
honorē. Itaq; ait Iudica me dñe. i. diſcerne & ſegrega me à ſocietate maloꝝ, ne eis actu aut vo
to cōicē, q̄uis eñ mō cū eis localr̄ habitē, ī vita tñ futura ſepabis me ab eis loco & glīa, ſcd̄m iu
ſtitiam

 D

stitiam meam qua bona commisi:& secundum innocentiam qua à malo declinaui. Consumetur nequitia peccatorum, non diu duret, sed finē accipiat oīs psecutio, atq; tentatio malignorum q opprimūt iustos. Breue enī est oīe quod nos modo affligit: sed æterna sunt gaudia quę iustis reposita sunt, æterna qq; tormēta impijs restant: & diriges iustū. i. cogitatōes eius affectus, verba & opa ordinabis:& recte pduces ad te, q es oim rerum vltimus finis. Cętera aūt quæ restant, exponenda sunt, sicut ante exposita sunt. Sed attende tibi ô frater, cum psalmū hūc cantas vel legis, ne os tuū condēnet te, videlicet si sit iniqtas, mala voluntas, & cor impœnitens in manibus tuis, id est, in viribus opatiuis, & ne velis malefacientibus malefacere, sed redde bonū pro malo. Et dimitte si qd habes aduersus aliquē, vt & pater cęlestis tibi ignoscat. Patientia nēpe nobis summe necessaria est, & q eam nō habet, nunq̄ vel raro quietus erit.

Roma. 8. 1. Thess. 5 Roma. 12 et. 1. Pet. 3 Marci. 11

COMMEMTARIVS IN PSALMVM OCTAVVM.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. In finē (aliàs secundū Hieronymū victori) pro torcularibus, Psalmus Dauid. Propheta in spū loquens de Christo, declarat ipsius magnificētiam, gloriam & honorē. Porrò de ascensione & laude ab Hebræorum pueris decantata, de eius exinanitiōe in assumpta natura. Et nihilominus de glorificatōe per collatam sibi à patre sup oēs creaturas potestatē. Duas tn̄ pręcipuas habet partes. Nempe de celsitudine & virtute noīs Chri. Et de causis, ob quas Propheta tam vehementer hmōi miret, Ibi: Qm̄ eleuata, &c. tripharià ab authore exponit, scilicet, iuxta sensum historicum, moralem, & anagogicum.

¶ Expositio tituli.

¶ Est autē titulus psalmi huius. In finem pro torcularibus, Psalmus Dauid, psalmus iste à Dauid compositus est, & in finem in Christum nos dirigens scriptus & æditus pro torcularibus, pro congregatōe fideliū, q in psenti multis tribulationibus tanq̄ quibusdam torcularibus molestant, quatenus expurgati à vitijs deo acceptabiles fiant. Loquens ergo Propheta ad deū in psona militantis ecclesiæ vel cuiuslibet fidelis, Chri vestigia imitantis, ait: E

¶ Expositio Psalmi literalis.

Omine⌋ omniū per vniuersalē præsidentiam⌈ dn̄s noster⌋ p specialem prouidentiam qua dirigis nos ad vitam æternam: impedimenta salutis tollendo, atq; p fidem & cultū, quibus tibi soli sicut vero deo singulariter adhæremus, ⌊ quàm admirabile est nomen tuū in vniuersa terra⌋ q̄ imperscrutabilis, incomphensibilis, & excellens, atq; magnificus es in vniuersis hoībus toto orbe terrarum diffusis. Deus gloriosus & sanctus in seipso oīno inuisibilis, supessentialis, & prorsus ignotus est oīni menti humanæ ac viatori, propter quod inaccessibilem lucē inhabitare censet, & ad Moysen dixit: Non videbit me homo & viuet. Porrò cognoscimus eum, quatenus p suos effectus nobis innotescere pt. Duplex vero ē dei effectus videlicet naturalis & supnaturalis & q̄nto effectus dei sunt sublimiores & icōphēsibiliores tāto ex cōtēplatōe ipsorum deus mirabilior comprobat, magnificētiorq; apparet. Supnaturales aūt effectus q ad mysteria grē ptinent sublimiores & multo incomphensibiliores sunt naturalibus effectibus qui spectant ad legē ordinemq; naturæ, & tn̄ in vtrisq; apparet deus admirabilis, sed in supnaturalibus admirabilior esse ostendit. Semper igit & vbiq; fuit deus sublimis & benedictus: admirabilis quantū ad naturales suos effectus: ex quorum speculatione oībus semper innotescere potuit, q̄ incomphensibilis opifex esset deus. Sed quo ad supernaturales effectus erat deus, præcipue admirabilis tēpore Mosaicæ legis in terra Hebræorum: sed & postea dicit: Notus in Iudæa deus, in Israhel magnū nomen eius. Sed tēpore grē atq; euangelicæ legis factus est deus admirabilis, non solū in vna terra. s. in Iudæa, imò in vniuersa terra, vbicūq; pdicatū est euāgeliū regni dei. Qm̄ deus p seruos suos in oībus finibus mūdi mirabilia magna fecit, atq; hoībus occulta & secreta suæ sapiæ demonstrauit, per pdicatiōnē Aplorum reuelando mysterium incarnatōis, passionis, resurrectōis, ascensionisq; Chri, & alia mirabilia testimonia legis & fidei Chrianæ, ex qbus oībus valde admirabile, & penitus imperscrutabile factū est nomē dn̄i in oībus finibus mūdi, quēadmodū Aplus ait: O altitudo diuitiarum sapiæ & sciæ dei, q̄ incomphensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Præuidēs ergo in spū beatissimus Dauid supernaturalia opera dei in Chri aduentu futura, & toti mūdo manifestanda, admirando sic ait: Dn̄e dn̄s nr̄ q̄ admirabile ē nomen tuū in vniuersa terra. Et quis hoc dici posset ad deū patrē, seu quālibet diuinā personā, specialiter tn̄ refert ad filiū. Vnde statim causam huius admirabilitatis insinuat. ¶ Q m̄ eleuata est magnificētia tua, ⌋ tuipse qui es magnus atq; magnificus exaltatus es⌊ super cœlos⌋ quēadmodū ait Apls. Qui descendit ipē est & q ascendit super oīnes vt adimpleret oīa. Ex hoc enī q Chrus vsq; ad dei patris consessum ascendit, factum est nomen eius admirabile in vniuersa terra, qa extūc misit spm̄ sanctū, & aplos pdicare pcepit. Quia ipse est q cōstitutus est à deo iudex viuorum & mortuorum. Deniq; Chrus scdm vtrāq; suam naturam admirabilis est, maxime tn̄ scdm naturam diuinam, eleuatio aūt competit

1. Timo. 6 Exo. 33 Psalm. 75 Matt. 4. F Roma. 11. Ephe. 4 Actorum 10. z

A
3 " petit ei ratiõe hũanæ naturæ. ¶⌊Ex ore infantiũ & lactentiũ pfecisti laudẽ propter inimi-
" cos tuos.⌋ Istud melius exponi nõ pt, q̃ ad literam de illa laudatiõe, qua in die palmaꝝ pueri Mat. 21.
Hebræoꝝ Chr̃o occurrẽtes, clamabãt: O sanna filio Dauid, Bñdictus qui venit in noĩe dñi,
rex Israel. Nã Chr̃s principibus sacerdotũ indignãtibus, q̄ pateref se ita laudari, respondit: Psal. 8
Nunq̃ legistis, q a ex ore infantiũ & lactentiũ pfecisti laudẽ, tanq̃ diceret, Vos q estis magi-
stri in Israel, merito cognosceretis hoc esse prophetatũ de me, & nũc illud impleri in me, ait
ergo ecclesia ad Christũ. Ex ore infantiũ & lactentiũ.i. ex ore pueroꝝ atq; simpliciũ hoĩm,
q dicunf infantes, q a illiterati: & lactãtes, q a innocẽtes, quẽadmodũ ait apl̃us: Nolite pueri 1. Cor. 14
effici sensibus, sed malitia paruuli estote, pfecisti ò Chr̃e laudẽ, q a p inspirationẽ spũs sancti,
q procedit à te, instruxisti corda pdictoꝝ pueroꝝ, vt te ita laudarẽt, propter inimicos tuos
.i. propter incredulos cõfutãdos, prout apl̃us dicit, Quæ infirma sunt mũdi, elegit deus, vt 1. Cor. 1.
" cõfundat fortia, ⌊vt destruas,⌋ .i. in psenti relinquas à gr̃a, & in futuro repellas à gloria, ⌊ini
" micũ,⌋ .i. aduersantẽ tibi populũ Iudæoꝝ, ⌊& vltorẽ,⌋ .i. eundẽ populũ te psequentẽ, q te
velut blasphemũ ac legis puaricatorẽ occidit, sicq; videbaf sibi, q̄ iniuriã dei vindicaret i te.
Vnde alia trãslatio habet, defensorẽ. Iudæi nãq; excusabãt se à pctõ in Chr̃i occisiõe, defen- Iohan. 9
dẽtes se p legẽ quã dicebãt nõ seruari à Iesu. Dicebãt eñi: Nõ est hic hõ à deo, q sabbatũ nõ cu
stodit. Potest q̃q; hic locus aliter explanari, vt sit sensus, Ex ore infantiũ & lactentiũ.i. ex p-
dicatione & doctrina apl̃oꝝ qui noĩanf infantes & lactentes, nõ ratione ætatis, sed propter
cõparationẽ ad pueroꝝ proprietatẽ, prout ait saluator: Nisi cõuersi fueritis & efficiamini si- Matt. 18
cut paruuli, nõ intrabitis in regnũ cœloꝝ. Et apl̃us: Sicut modo geniti infantes, rationabiles, 1. Petri. 2
sine dolo, lac cõcupiscite, Perfecisti ò dñe laudẽ.i. promulgasti euãgelicã legẽ, in qua cõtine
tur laus tua, Vt destruas.i. cõfundas ac reprobes, inimicũ.i. omnẽ mũdi huius philosophum
extollentẽ seipsum, & simplicitatẽ fidei irridentẽ, & vltorẽ.i. omnẽ tyrannũ ac psecutorẽ fi
deliũ. Ex hoc eñi q̄ totus mũdus ad tam incõprehensibilẽ ac supermirabilẽ Christi fidẽ con
B uersus est per hoĩes illos illiteratos, ineloquentes, paucos & simplices, euidenter probaf fides
ista esse à deo, quia nisi deus supernaturaliter per hoĩes illos operatus fuisset, nequaq̃ mundũ
cõuertere potuissent. Sicq; cõfunditur philosophoꝝ loquacitas, atq; tyrannoꝝ sæuissima ra
bies, dũ ipsis relictis ac spretis, illiterati & simplices, à deo electi sunt, & ad tantũ gratiæ cul- 1. Cor. 1.
men promoti, quẽadmodũ infra de apl̃is dicit: Qm̃ dñi fortes terræ vehementer eleuati sunt. Psal. 46
4 " ¶⌊Qm̃ videbo cœlos tuos.⌋ Istud dupliciter exponi pt, videlicet spũal'r seu mystice, sicq;
referf ad ea q̃ dicta sunt, nã causa illoꝝ nũc assignaf, vt sit sensus, Dñe dñs noster, q̃ admirabi-
le est nomẽ tuũ in vniuersa terra, &c: Ex ore infantiũ & lactẽtiũ perfecisti laudẽ, Et hoc ideo
dico, & scio qm̃ videbo.i. spũaliter cõtẽplabor, & cõsiderabo cœlos tuos.i. sanctos apl̃os, in
" q̃bus quasi in cœlestibus habitas, ⌊opa digitoꝝ tuoꝝ,⌋ .i. creaturas sapiẽtiæ tuæ, quas ordi-
natissime distinxisti, dando diuersa munera gratiaꝝ. Et nõ solũ videbo hos cœlos, sed etiam
" cõsiderabo, ⌊lunã,⌋ .i. militantẽ ecclesiã, omne lumẽ suũ à sole iustitiæ Christo recipiẽtem,
" ⌊& stellas quæ tu fundasti,⌋ .i. hoĩes orthodoxos admodũ fideles, seu sanctos doctores, qui
verbo, vita, & sapiẽtia alios instruunt. De q̃bus Daniel ait: Qui ad iustitiã erudiũt plurimos, Dani. 12
quasi stellæ fulgebũt in perpetuas æternitates, has stellas tu deus fundasti.i. p spm̃ sanctũ in-
struxisti, & in fide fixisti fortissime, sicut stellæ figunf in orbe. Præterea exponi pt hic lo-
cus ad literã, sicq; referf ad ea quæ subsequunf, vt sit sensus, Qm̃ videbo cœlos tuos.i. ex quo
cõsiderabo & sciam cœlos eẽ tuos.i. à te creatos: Et videbo lunã & stellas, q̃ tu fundasti.i. de Gene. 1.
C nihilo ad stabile, ac incorruptibile esse pduxisti, quẽadmodũ scriptũ est: Dñs sapiẽtia funda Prouer. 3
uit terrã, stabiliuit cœlos prudẽtia. Ex quo (inquã) ista videbo, propterea aduerto & dico, ò
5 " dñe. ¶⌊Quid est hõ q̄ memor es eius.⌋ .i. ex hoc q̄ scio cœlos, lunã, & stellas esse opa tua,
cõstat q̄ hõ est res tam vilis & modica, psertim p cõparationẽ ad te, vt miꝝ sit, q̄ memor sis
" hoĩs, subueniendo ei per pietatẽ & grã̃m, ⌊aut (quid est) filius hoĩs,⌋ .i. Chr̃s, secundũ q̄ ho-
" mo & creatura: ⌊qm̃ visitas eũ,⌋ assumendo humanã eius naturã ad diuinæ tuæ naturæ per-
sonalẽ vnionẽ. Hoc eñi ò dñe per solã grã̃m tuã increatã factũ est, nõ per merita præuia hoĩs
Christi. Porrò q̄ istud atq; sequẽtia de Christo ad literã intelligẽda sint, Hinc cõstat q̃d apo
stolus per istã scripturã ostendit, excellentiã Christi præ angelis, Ait nãq;: Non eñi angelis Hebr. 2
subiecit orbẽ terræ. Eum vero qui modico q̃ angeli minoratus est videmus, Iesum, propter
passionẽ mortis gloria & honore coronatũ. Argumentũ aũt ex authoritate scripturæ non
6 " videtur, nisi secundũ intellectũ literalẽ, vt dictũ est. ¶⌊Minuisti (ò dñe deus) eũ⌋ .s. Chri-
" stũ hominẽ, ⌊paulo minus ab angelis.⌋ .i. quo ad aliquid fecisti eũ angelis inferiorẽ, nempe
" q̄ fuit passibilis & mortalis. ⌊gloria & honore coronasti eũ,⌋ gloria est clara cũ laude, noti-
tia. Honor vero est exhibitio reuerentiæ cũ signo virtutis. Deus ergo coronauit.i. vndiq; &
multipliciter adornauit Christũ gloria, quatenus reuelauit hoĩbus maiestatẽ ipsius, dando
eis clarã de Chr̃o notitiã, coronauit eũ etiã honore, in q̃tũ oẽs electos inducit ad veneratio-
nẽ ipsius. Deus itaq; coronauit Christũ honore & gloria, qm̃ propter meritũ suæ obediẽtiæ

D passiones

passiōis ac mortis, suscitauit eū à mortuis, glorificauit in corpe, exaltauit eū sup oēs cœlos, & D
Philip. 2 collocauit à dextris suis. Et hoc est q̄d ait apl's: Chr's factus est pro nobis obediēs vsq; ad mor
tē, propter q̄d & deus exaltauit illū, & dedit illi nomē q̄d est sup omne nomē, vt in noīe Iesu
omne genu flectat, cœlestiū, terrestriū & infernoꝝ. ⌊Et cōstituisti eū sup opa manuū tuaꝝ.⌋ »
Johan. 1. Deniq; deus constituit eū sup opa manuū suaꝝ, qa ptulit atq; pposuit eū omni creaturæ. Nā
Chr's vt hō etiā summos angeloꝝ purgat, illuminat & pficit sc'dm Dionysiū. Et de plenitu-
dine eius oēs accipiūt, & istud euidētius manifestat, dicēs ¶Oīa subiecisti sub pedib' ei'.⌋ » 7
.i. nō solū Christum sc'dm q̄ hō est, visitasti mō pdicto, sed etiā oīa subiecisti sub pedib' ei'
.i. totū vniuersum, visibilia & inuisibilia, rōnabilia & irrationabilia, intellectualia ac reliqua
oīa subdidisti potētiæ Chr'i, q̄tenus hō est. Oīa enim q̄ Chr's vt deus creauit, sibi vt homini à
Matt. 28 deo patre seu tota trinitate subiecta sunt, sicut post resurrectionē: Data est (inq̄t) mihi oīs po
testas in cœlo & in terra, imò à primo incarnatiōis suæ momēto, oīa sibi erāt subiecta, pro-
pter vnionē cū verbo, sed post resurrectionē, subiectio ista magis innotescere cœpit, q̄n in
noīe Chr'i cœperunt miracula magna ac plurima fieri. Quod in cōi dixit, magis specificat.
Loues & boues vniuersas, insup & pecora cāpi.⌋ ¶Volucres cœli & pisces maris q̄ pam- » 8
bulāt semitas maris.⌋ Quod quibusdā videt nō debere literal'r accipi. Sed q̄uis congruenter »
mysticè exponat, pt tñ ad literā exponi de bestijs, q̄ Chr'o dicunt subiectæ, nō solū vt cæte-
ris hoībus, sed qa obediūt ei in his q̄ naturalē legē & ordinē trāscēdūt, nēpe in miraculosis ef
Marc. 16 fectibus. Vnde Chr's apl'is dixit: Signa eos q̄ crediderint, hæc sequent, In noīe meo dæmo-
nia eijciēt, serpētes tollēt, & si mortiferꝝ q̄d biberint, nō eis nocebit. Multisq; sanctoꝝ ani-
Expositio mystica malia hm̄oi in virtute Chr'i supnatural'r paruerūt. Veꝝ mystice exponēdo, p oues intelli-
Johan. 20 gunt boni fideles, de q̄bus ad Petrū dn̄s: Pasce, inq̄t, oues meas. Per boues intelligunt docto- E
res, q̄ verbis diuinis corda credētiū colūt atq; fœcūdāt. Per pecora cāpi intelligunt deliciosi
Philip. 3 atq; carnales, q̄ velut pecora pascūt seipsos. Per volucres cœli accipiunt supbi & iactātes se-
ipsos, vel etiā cōtēplatiui, quoꝝ cōuersatio est in cœlis. Nā p pecora accipi possunt optimi
Roma. 8 Christiani, q̄ sequēdo Christū dicere possunt: Q̄m propter te mortificamur tota die, æstima
ti sumus sicut oues occisiōis. Per pisces aūt maris intelligunt q̄ in rebus mundanis vagant &
fluctuant, isti eñi pambulāt semitas maris .i. seculi huius, de q̄ postea dicit: Hoc mare magnū
Psal. 103 & spaciosum manibus. Oīa ista hoīm genera subiecta sunt Chr'o. Quia q̄s vult, saluare pt, &
vniuersos & singulos potēter ac iuste iudicabit. Et q̄ñ etiā reprobi mō in ecclesia cū electis
cōiuncti sunt, & Chr'o p fidē subdunt, aliqui q̄q; maloꝝ cōuertūt ad ipm p charitatē, & vitæ
mūdiciā, sicut testat apl'us, q̄m Chr's venit in hunc mūdū, pctōres saluos facere. Postremo
1. Timot. ex cōsideratiōe hoꝝ mirabiliū inflāmatus, & spūaliter exhileratus sanctus propheta, repetit
psalmi huius exordiū, dicēs. ¶Dn̄e dn̄s nr̄, q̄ admirabile est nomē tuū in vniuersa terra.⌋ » 9
Epilogus In hoc igit psalmo de duplici natura Chr'i, videlicet diuina & hūana, & de vnitate psonæ in
ipso euidētissime locutus est sanctus Dauid, sicut etiā in psalmo secūdo fecit, & infra sępius fa
ciet. Q̄m aūt psalmus iste ad diuinā ptinet laudē, & ad cōmemorationē bn̄ficioꝝ ipsius, de-
bemus eū semper cū ingēti cordis lætitia & magno charitatis feruore depromere, q̄tenus cō
gratulemur dn̄o deo nr̄o, & grati inueniamur beneficijs eius.

¶Expositio eiusdē psalmi iuxta sensum tropologicum.

MOraliter aūt exponi pt psalmus iste, ab eo loco, vbi dictū est, Quid est homo de F
quolibet hoīe, vt sit sensus, Quid est hō q̄ memor es eius, assumēdo naturam hu-
manā pro eo, aut filius hoīs .i. quilibet de genere Adæ, q̄m visitas eū, nō solū spūa
liter per gr'æ infusionē, sed etiā corporal'r post incarnationē inter hoīes conuer-
Baruch. 3 sando, quēadmodū Baruch dicit: Qui fecit stellas, hic est deus nr̄, & post hæc in terris visus
est, & cū hoībus cōuersatus est. Vel, visitas eū, per apparitionē angeloꝝ, per oracula prophe
taꝝ, per pdicationē apl'oꝝ, per operationē signoꝝ. Minuisti eū paulo minus ab angelis .i. tā
vehemēter hoīem sublimasti per bn̄ficia ista pdicta, vt videatur quasi angelis parificatus, &
paꝝ distans à dignitate ipsoꝝ, & hoc clarius probat, gloria (inquiēs) & honore coronasti eū
.i. fecisti eū spectabilē & honorabilē in mentibus angeloꝝ, ex hoc eñi q̄ deus ita visitauit &
benefecit hoībus, angeli sancti reputāt eos dignos gloria & honore, & diligētius eos custo-
diūt, reuerētiaiusq; ipsis ministrāt: Vel, gloria & honore coronasti eū .i. imagine sanctæ tri-
nitatis ornasti animā eius, propter q̄d sublimior atq; pstantior est omni creatura irrationa-
bili, & ideo addit, Et cōstituisti eū super oīa opera manuū tuaꝝ. Oīa eñi elemēta & mixta cō
didit deus propter nos, ordinauitq; ea ad nostrā vtilitatē, necessitatē & vsum. Oīa subiecisti
sub pedibus eius, nō simpliciter oīa, sed oīa, de q̄bus subiungit, Oues & boues vniuersas, &c.
nō q̄ oīa ista cūctis hoībus ad nutū obediāt, nulliq; noceāt, sed q̄m hō natural'r dignior eis ē,
q̄a ad imaginē & similitudinē dei creatus est. Verūtamen dicere possumus, q̄ etiā angeli at-
Hebr. 1. q; cœlestia corpora aliquo mō sunt subiecta homini, in q̄tū ei ministrāt, q̄a de angelis ait apo
stolus, q̄ oēs sunt administratorij spūs in ministeriū missi propter electos. De orbibus quoq;
cœloꝝ

A cœloꝝ & planetis ac astris Moyses dicit:Ne oculis eleuatis, ad cœlū videas solē & lunā & oīa astra cœli,atq; errore deceptus adores ea & colas,q̄ creauit dñs deus tuus in ministerium cūctis gētibus q̄ sub cœlo sunt. Siue aūt de Chro, siue de q̄libet hoīe exponaf hic locus, semp ostēdit ex eo error Manichæoꝝ dicētiū hæc corruptibilia ac corpalia nō eē creata à deo lucis. Error etiā q̄rūdā philosophoꝝ ponētiū ista variabilia ac irrationabilia diuinæ prouidētiæ nō eē subiecta, ex quoꝝ psona in Iob dicit:An cogitas q̄ deus excelsior cœlo sit, nec nr̄a cōsiderat, & circa cardines cœli perambulat. Destruit insuper ex his Pythagoricoꝝ opinio qui dicebant esse sacrilegiū, bruta occidere & manducare. Deute. 4 Iob. 22

¶Expositio eiusdē psalmi iuxta sensum anagogicum.

DEniq; iuxta anagogicū intellectū exponēdus est psalmus iste de triūphāte ecclesia seu q̄libet beatoꝝ in patria. Ecclesia ergo triūphās (q̄ ex angeloꝝ & hoīm societate cōstat) faciē sanctæ trinitatis semp cōtēplās, nec tñ eā pfecte cōprehēdere valēs, ait: Dñe oīm p tuā oīpotētiā dñs nr̄ p beatā fruitionē & gloriā consummatā, q̄ admirabile est nomē tuū.i.incōprehēsibile, in vniuersa terra.i.in omni regiōe viuoꝝ, in tota terra viuētiū, in mētibus vniuersoꝝ cœlestiū ciuiū. Solus nāq; deus seipm pfecte cōprehēdit, & ideo addūt. Qm̄ eleuata est magnificētia tua.i.maiestatis tuæ sublimitas exaltata est, sup cœlos.i.sup omnē capacitatē atq; notitiā cœlestiū intellectuū. Cū em̄ sit deus bñdictus & sanctus vere immēsus, oīs creati & finiti intellectus capacitatē in infinitū trāscēdit. Et ideo sancti in patria, q̄uis videāt deū, sicuti est.s.p spēm, nō tñ cognoscūt deū tā clare & plene, sicut ex seipso cognoscibilis ē, propterea dicūt, eleuata ē magnificētia tua, nō p motū aut locū cū sit imobilis & illocalis, sed p dignitatē & incōprehēsibilitatē. Ex ore īfantiū & lactētiū pfecisti laudē. Hoc beati in pria ad literā dicere pñt ad gloriā dei, de aīab⁹ sc̄tōꝝ innocētiū ab 1. Iohā. 3
B Herode interfectoꝝ, imò de spiritibus oim paruuloꝝ electoꝝ añ tps discretiōis defunctoꝝ q tpe legis naturæ saluabunt fide parētū, tpe legis scriptæ p circūcisionē, sed tpe legis gr̄æ p baptismū. Ex hoꝝ em̄ ore.i.mēte deus in pria pficit laudē suā, qm̄ facit eos icessabilr̄ laudare seipm, propter inimicos tuos cōfundēdos, vc; vt cōfundas luciferꝝ, & angelos ei⁹, dū vidēt aīas pueroꝝ sublimari ad gloriā illā, de q̄ ipsi prolapsi sunt, vt destruas inimicū.i.primū illū apostatā hūani gn̄is aduersariū, & vltorē.i.eūdē q vltor vocat, qa se dixit primos parētes, & p satellites suos tētare nō cessat gen⁹ hūanū. Potest q̄q; istud exponi de oībus sc̄tis in pria, qm̄ q̄tūcūq; sint sapiētes ac magni, tñ p cōparationē ad imēsam sapiētiā, atq; īfinitā potētiā creatoris, sunt q̄si infantes & lactētes. V n̄ ex hūilitate sui, & ex reuerentia dei dicūt de seipsis ad deū. Ex ore īfantiū & lactētiū.i.ex intellectu hūiliū angeloꝝ ac hoīm, pfecisti laudē tuā, ostēdēdo eis essentiā tuā, quā intuēdo, te semp laudāt, propter inimicos tuos.i.vt reprobes superbos angelos & oēs supbiæ filios, vt destruas.i.desiderato fine priues, æternalr̄q; cōdēnes inimicū & vltorē.i.aereas ptātes, cōtra q̄s est nobis colluctatio iugis. Deinde triūphās ecclesia seu q̄libet beatoꝝ, ait ad deū. Qm̄ videbo cœlos tuos opa digitoꝝ tuoꝝ.i.oēs angelicos ordines, aīasq; btāꝝ, in q̄bus p charitatē fruitiuā & gloriā habitas, & videbo lunā.i. Chr̄i humanitatē, q̄ est vnita soli iustitiæ, verbo seu filio dei, & stellas.i.summos q̄sq; btōꝝ, q instar stellaꝝ p̄ cæteris ex diuini lumīs infusa plenitudine radiāt, aliosq; illustrāt, q̄ tu fundasti.i.beatifica tui visiōe æternalr̄ cōfirmasti. Et qm̄ sic est ō dñe deus. Quid ē hō, q̄ memor es eius, cō- Matt. 18 Ephes. 6
C uertēdo eū ad te, atq; ad ęternā beatitudinē pducēdo, aut filius, qm̄ visitas eū, nō solū p grām in via, sed etiā p gloriā in patria. Minuisti eū paulo minus ab angelis, qa licet in naturalib⁹ sit inferior angelis, tñ in supnaturalibus sīlis est. Promittit em̄ & dat hoībus sīlis beatitudo cū angelis, sicut ait saluator, q̄ erūt sicut angeli dei. Gloria & honore.i.iocūditate & excellētia sub limasti eū, dādo ei felicitatē angelicā, & cōstituisti eū sup opa manuū tuaꝝ. Nā, Oia subiecisti sub pedib⁹ eius. Istud potissime referēdum est ad Chr̄m hoiem, qm̄ ipse sup oēs angelicas hierarchias exaltatus est, omnesq; angeli ipsi ad nutū ministrant. Cætera vero quæ restant, in præ cedenti expositione satis videntur exposita. Mat. 22 Marc. 12

COMMENTARIVS IN PSAL. IX.

¶Argumentum.

¶Titulus (quē author exponit) In finē pro occultis filij psalmus Dauid, In Hebræo, victori sup morte filij cāticū Dauid. Est āt exhibitio diuiæ laudis seu gr̄aꝝ actio, de bñficijs à deo collatis, propter binū iudiciū in duplici aduētu Chr̄i, Insup de cōdēnatiōe Satanæ & cōplicum eius Antichristi & satellitū illius. Petitur p̄terea accelerandū iudicij tēpus, ne tyrannoꝝ crudelitas & persequutiones amplius inualescāt, & tandē testatur afflictoꝝ preces exauditas. Secundū Iacobū de Valentia habet duas partes principales, In prima affetit se velle cōfiteri mirabilia iudicia dei, In secunda, Ibi: Increpasti gentes, narrat occulta dei iudicia, pdicens punitionē temporalē persecutoꝝ ecclesiæ, Secūdo, ibi: Cognoscet dñs iudicia, æternā impœnitentiā in futuro seculo, Et tertio punitionē Antichristi & suoꝝ, ibi: Exurge. Exponit ab authore, de ecclesia & quolibet fideli, Et nihilominus interserit nōnunq̄ morales expositiones.

 D

¶Expositio Tituli.

¶Titulus psalmi istius est, In finẽ pro occultis filij psalmus Dauid.i.psalmus iste dirigẽs
nos in Christũ, factus & scriptus est à Dauid pro occultis filij.i.de duplici Chr̃i iudicio, no-
Roma.11. bis occulto, q̃a incõprehensibilia sunt iudicia eius. Primũ est iudiciũ discretionis, q̃uo quidã
vocanť per misericordiã, alij vero relinquunť per iustitiã. Secundũ aũt est iudiciũ discussio-
Mat.24 nis & retributiõis, q̃d fiet in fine seculi, q̃d licet apte ac visibiľr fiet, tñ dies & hora eius occul-
25,& alibi tę sunt. Loquitur ergo propheta in isto psalmo in p̃sona ecclesiæ, seu cuiuslibet fidelis de du
plici Chr̃i iudicio, & de iudiciaria p̃tãte ipsius, de multis q̃q; b̃ñficijs sibi collatis, & de mali-
tia ac damnatione Antichristi. Ait igitur.

¶Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

Onfitebor tibi dñe in toto corde meo, ⌋.i.laudabo te in integro ac syncero af » 1
fectu, tanq̃ totaliter sibi adhærẽs, & à rebus vanis oĩno me abstrahẽs, vel in to
to corde meo.i.rõne & volũtate, ita q̃ laudis meæ cõfessio ex sapiẽtia & cha-
ritate p̃cedet. Ille q̃ppe in toto corde cõfiteť & laudat dñm, cuius cor nõ ẽ ex
aliqua parte rebus caducis inhærẽs, neq; ad inutilia inclinatũ, sed in deo tota-
liter recollectũ, ⌊narrabo, ⌋.i.alijs ad laudẽ tuã ĩtimabo, ⌊oĩa mirabilia tua.⌋ »
Eccl.43 Videľ hoc esse cõtrariũ ei, q̃d in Eccľastico dr̃: Multa sunt abscondita maiora his. Pauca eñ
Job.26 (inq̃t) vidimus operũ eius. Et ĩ Iob: Ecce ex parte dicta sunt viarũ eius, & cũ vix paruã sintillã
Joban.21 sermonũ eius audierimus, q̃s poterit tonitruũ magnitudinis illius intueri? Sed & in euãg. Io
hãnis ait scriptura: Multa alia fecit Iesus q̃ nõ sunt scripta, q̃ si scribanť p̃ singula, nec ip̃m ar-
bitror mũdũ posse capere eos q̃ scribẽdi sunt libros. Deniq; q̃s hoĩm nouit vniuersa mirabi-
lia, q̃ deus oĩpotẽs & immẽsus indesinẽter facit in cœlo & in terra atq; in abyssis? Est igiť
sensus, narrabo oĩa mirabilia tua.i.oĩa magnalia tua in lege tua cõscripta, vel mihi à te reuela
Eccl.42 ta, & hoc mõ in Eccľastico habeť: Nõne dñs fecit sanctos suos enarrare oĩa mirabilia sua q̃ cõ E
firmauit dñs oĩpotẽs stabilis in gloria sua? ¶⌊Lætabor, ⌋mẽtali lætitia, ⌊& exultabo, ⌋ex » 2
teriori gaudio ex interiori lætitia procedẽte, ⌊in te, ⌋ò dñe nõ in carnalibus & vilibus rebus »
⌊psallã ⌋.i.b̃ñ operãdo laudẽ dicã, ⌊nomini tuo, ⌋.i.tibi ip̃si ò ⌊altissime, ⌋cui nullus est si- »
milis, vel altissime aduerbiaľr.i.excellẽtissimo mõ veɜ exhibẽdo tibi latriæ cultũ seu adorati- »
onẽ tibi soli cõpetẽtẽ. Attẽde ergo q̃ verba hæc legis, vt sc̃d̃m hũc modũ ad deum te habeas »
cõfitẽdo ei nõ vago & sordido aĩo, nec aĩo alibi q̃ in deo delectãte. ¶In cõuertẽdo inimi- » 3
cũ meũ retrorsum, ⌋.i.q̃ñ ò dñe cõuerteris inimicũ meũ.s.quẽlibet aduersantẽ saluti aĩæ meę »
retrorsum, expurgãdo eũ, & dãdo mihi virtutẽ vt ei resistã, tũc ⌊ĩfirmabunť, ⌋.i.debilitabũ »
tur, ⌊& peribũt, ⌋.i.deficiẽt, ⌊à facie tua, ⌋.i.à p̃sentia gr̃æ tuæ, p̃ quã eis resistã & p̃ualebo. »
Primo ait inimicũ indeterminate ponẽs singulare pro plurali, deinde adiũgit, infirmabunť,
vbi pluraľr exprimit q̃d ante singulariter noĩauit. Moraľr p̃t quilibet tentatus à dæmone
carne vel mũdo hũc versum ad deũ clamare, tanq̃ dicat: Ego quidẽ propria virtute resistere
Roma.8 nequeo aduersarijs istis, sed ò dñe in cõuertẽdo te inimicos meos retrorsum deficiẽt. Nam si
deus pro nobis, q̃s cõtra nos? Potest q̃q; hic versus speciaľr esse verbũ ecclesiæ ad Christũ,
vt sit sensus, In cõuertẽdo inimicũ meũ retrorsum.i.dũ p̃ meritũ tuæ passionis sup̃aueris dæ
monẽ, tũc infirmabunť.i.superati sunt oẽs aduersarij mei. Vel q̃ñ in finali iudicio cõdẽnaue
ris eũ, tũc peribũt oĩno à facie tua, q̃a ibunt in ignẽ æternũ. ¶Q̃m̃ fecisti iudiciũ meũ, ⌋.i. » 4
discreuisti p̃ tuã iustitiã inter me & inter aduersarios meos, me approbãdo, & illos reproban
do, hoc nãq; iudiciũ deus q̃tidie facit, ⌊& causam meã, ⌋fecisti iudicãdo pro me & rationem F
pro q̃ iudicor cõmendando, hoc deus semper facit occulte, quia semper boni sibi placent &
mali displicent. Fecit etiam hoc per prophetas atq; apostolos, & quotidie facit hoc per mi
nistros ecclesiæ seu prælatos, quorũ est bonos laudare & impios reprobare. Vel sic, Q̃m̃ feci-
Mat.27 sti iudiciũ meũ.i.sustinuisti iudiciũ mortis q̃d ego promerui, q̃ñ à Pilato iussus es crucifigi &
Marc.15 hoc pro p̃ctis meis p̃pessus es, propter q̃d addiť, & causam meã fecisti.i.pœnã p̃tulisti p̃ cul-
Lucæ.23 pis meis, propter q̃s ego mortẽ promerui. Et tũc hoc verbũ (fecisti) sumiť quasi passiue. Po-
Johan.19 test q̃q; intelligi de iudicio extremæ discussionis ac remunerationis, vt sit sensus, Q̃m̃ fecisti
Mat.25 .i.facies, iudiciũ meũ, in die nouissimo, q̃ñ separabis ecclesiã electorũ à corpore impiorũ loco
& præmio. Et tunc etiam facies causam meam approbando iustitiam meam, ⌊sedisti super »
thronũ qui iudicas iustitiã, ⌋Deus inconscriptibilis & incorporeus specialiter fertur sedere »
super thronũ.i.super angelos de ordine thronorũ, qui sunt infimi in prima hierarchia cœle
sti, q̃a per eos iudicia sua discernit, & ipsi familiariter apti sunt ad recipiẽdũ deũ in se. Vñ ĩ ip
sis habitare, eisq; p̃sidere, & sup̃ eos sedere dr̃. Sic igiť ait, sedisti, imò & semp̃ sedes sup̃ thro-
nũ.i.sup̃ quẽlibet angelũ de ordine illo. Potest q̃q; p̃ thronũ iudiciaria Chr̃i p̃tãs intelligi, vt
Actor.10 sit sensus, sedisti ò Chr̃e sup̃ thronũ.i.quiescis & demoraris ĩ p̃tãte iudicãdi, q̃a oĩm consti-
tutus es iudex, & cum tranquillitate iudicas. Sic enim dicere solemus de aliquo. Ille sedit
ibi tribus annis, id est, fuit, atq; moratus est ibi tanto tempore qui iudicas iustitiam, id est,
districte

A districte eã examinas, an sit vera & pura iustitia, & si quid iniustitiæ ei inhæserit, hoc punies.
Vnde propter districtũ istud iudiciũ Petrus in sua canonica dicit: Si iustus vix saluabit, pec 1. Petri. 4
cator & impius vbi apparebũt? vel iudicas iustitiã ab iniustitia, eã discernẽdo, ac iuste remu-
5 nerãdo. ¶ Increpasti gẽtes, per prophetas, ꝑ teipsũ, & ꝑ sanctos aplos, arguendo pecca-
ta eoꝝ, & perijt impius, i. pctõr ad emẽdationẽ cõuersus est, & ita perijt, nõ ꝑ corrupti-
onẽ naturæ, sed ꝑ expulsionẽ culpæ, quẽadmodũ in Ecclastico scriptũ est: Verte impios, & Pione. 12
nõ erũt. Vel, perijt impius. i. diabolus, ex cordibus pœnitentium est eiectus, vt saluator ait: Johan. 12
Nũc iudiciũ est mũdi, nũc princeps huius mũdi eijcief foras, nomẽ eoꝝ, i. gẽtiũ increpa-
taꝝ, & ad Christũ finaltr cõuersaꝝ, delesti in æternũ & in seculũ seculi, qa qui olim dice-
banf, & erãt idololatræ infideles filij dæmonũ, post cõuersionẽ ad Christũ facti & dicti sunt
Chriani. i. filij dei. Vel sic, Increpasti gẽtes. i. obstinatos & rebelles iuste dãnasti. Increpatio Zacha. 3
eñ qñq; in malũ accipif, iuxta illud Zachariæ: Increpet dñs in te satan, & perijt impius. i. ab
eẽ spũali & ab existẽria grãæ prorsus deficit, & cecidit, & ideo dñe nomẽ eoꝝ delesti in æter-
6 nũ, vnde, nisi à libro vitæ & à nũero eoꝝ q misericordiã cõsequunf. ¶ Inimici defecerũt
frameæ in finẽ. Per frameã, q̃ est gladius ex vtraq; parte acutus, intelligif multiformis ver-
sutia dæmonũ, qbus hoĩes tentãt & superãt, Frameæ ergo. i. deceptiones & laquei inimici. i.
dæmones, defecerũt in finẽ. i. æternaliter perierũt, q̃tũ ad electos, ꝑ pretiũ sanguinis & inte-
ritũ mortis Chri, & ciuitates, i. corda & corpora impioꝝ, in qbus olim regnabat & ha-
bitauit diabolus, q̃si in ciuitatibus à se possessis, destruxisti, obstinatos ꝑdẽdo & pœnitẽtes sal
uãdo, sicq; obstinatos, destruxisti, ab eẽ grãæ, pœnitẽtes vero ab eẽ culpę. ¶ Perijt me
7 moria eoꝝ cũ sonitu, i. maligni, & à grã dei destituti, traditi sunt obliuioni apud deũ, secũ
dũ q dicit: Nescio vos vnde sitis, nõ eñ cognoscunf ꝑ approbationẽ, nec vnq̃ acquirũt diui Lucæ. 13
nę pietatis respectũ, cũ sonitu. i. velociter & q̃si repẽte obliuiõi tradunf. Quia q̃cũq; hora pec
B cat hõ mortalr, meref à deo relinqui, & si in pctõ mortali decedit, subitò sempiternę obliuio Ezech. 18
ni donaf, oĩmq; iustitiaꝝ q̃s fecit, obliuiscif dñs, & dñs in æternũ ꝑmanẽt, Ipse eñ est in-
8 uariabilis & ætern⁹. ¶ Parauit in iudicio thronũ suũ. i. Chrs oĩm iudex ac dñs ordina-
uit iudiciariã suã ꝑtãtẽ ad iudicãdũ, vt nihil oĩno indiscussum vł impmiatũ relinquat, & ip
se iudicabit orbẽ terrę, i. habitãtes in terra, in æqtate, i. dãdo singulis scdm opa sua &
pplos in iustitia, exponit qd dixit orbẽ terrę. Iudicabit ergo pplos ĩ iustitia. Nõ eñ est pso-
9 naꝝ acceptor deus, sed ĩ omni gẽte q̃ timet deũ & opaf iustitiã acceptus ẽ illi. ¶ Et factus Actoꝝ. 10
est dñs refugiũ pauperi, i. Chrs q in morte singuloꝝ & in extremo iudicio ẽ iustus atq; ter
ribilis iudex, nũc interim factus ẽ refugiũ nrm. i. aduocatus nr, quẽadmodũ Iohãnes ĩ sua ca 1. Johan. 2
nonica testaf: Aduocatũ, inqt, habem⁹ apud patrẽ, Iesum Chrm iustũ, & ipse ẽ propiciatio
pro pctis nris. Ipse qppe ostẽdit pri latus & vulnera, imò naturã nostrã quã pro nobis assum
psit, sicq; interpellat pro nobis, tanq̃ pro fratrib⁹ suis, vt dicit Haymo. Vel dñs. i. deus trinus
& simplex, factus ẽ refugiũ pauperi, qa semꝑ paratus ẽ exaudire orãtes & auxiliari recurren
tibus ad ipm cũ plena fiducia, factus ẽ refugiũ pauperi. i. contrito & hũili, sicut Esaias ait: Ad Esaiæ vi.
quẽ respiciã, nisi ad pauperculũ & cõtritũ spũ & tremẽtẽ sermones meos? Paup est q nõ cõ-
fidit in ꝓprijs virib⁹, nec gloriaf in semetipso de ꝓprijs meritis, neq; ĩ terrenis diuitijs inor- 1. Tim. 6
dinate afficif, sed hñs victũ, & qbus tegaf, his cõtentaf. Q̃uo aũt dñs factus est refugiũ paupe-
ri, subdit, adiutor in opportunitatibus, in tribulatiõe, Dñs eñ factus est adiutor in oppor
tunitatib⁹ cõferẽdo grãm, & ea q̃ ad salutẽ necessaria sunt, cõseruãdo, videlicet hoĩem, ne ex
tollaf in prosperis, sed grãs referat, & factus ẽ dñs adiutor in tribulatiõe dãdo patiẽtiã in ad
C uersis, & liberãdo à malis. Indigemus eñ adiutorio in prosperis & aduersis, q̃tenus vbiq; re-
gia via tẽdamus, secũdũ q scriptũ est: In die bonoꝝ ne ĩmemor sis maloꝝ, & in die malorũ Eccl. 11
10 ne imemor sis bonoꝝ. ¶ Et qm̃ sic est idcirco ò dñe, sperẽt in te q nouerũt nomẽ tuũ,
i. q vel ex interna inspiratiõe, aut scripturaꝝ eruditiõe, aut propria cõsideratiõe cognoscũt,
q̃ bonus, dulcis, fidelis ac pius sit dñs, prout Hieremias in Threnis testaf: Bonus est dñs sperã Thren. 3
tibus in se, aĩæ quærẽti illũ, qm̃ non dereliquisti quærẽtes te dñe, si tñ ꝑseuerãter ac fidelr
pulsent, nec fatigenf q̃rendo, dicẽtes cũ sancto Iob: Etiã si occiderit me, in ipso sperabo. Lõ Job. 13
ganimiter ergo & cũ certissima fide expectãdus est dñs, secũdũ q Esaias hortaf: Deus iudicij
11 dñs, beati oẽs q expectãt eũ. Qm̃ ergo tã bonus est dñs, propterea. ¶ Psallite, bñ viuen Esaiæ. 30
do & grãs semꝑ agẽdo, dño, q habitat in Sion, i. in sctis & cõtẽplatiuis spiritibus, tã triũ
phãtis q̃ militãtis ecclesiæ. Et ò Sion. i. spũales viri, q nũc ꝑ fidẽ, nõ per spẽm ambulatis an
nũtiate inter gẽtes, i. alijs ꝑdicate, studia eius, i. virtuosa opa, atq; bñficia dei hũano ge
neri ꝑstita. Potest q̃q; istud specialiter referri ad aplos, & primos euangelij ꝑdicatores, vt
sit sensus, annũtiate inter gẽtes studia eius. i. ꝑdicate euãgelicã legẽ gẽtilib⁹ & ne timeatis hoc
12 facere, qa nõ frustra facietis hoc, sed erit merces operi vestro, & ideo addif. ¶ Qm̃ requi-
rens sanguinẽ eoꝝ recordatus est, i. ipse dñs requirẽs sanguinẽ annũtiantiũ gentibus stu-
dia sua, recordatus est, quantũ videlicet annũtiatores studioꝝ suoꝝ laborauerint & fecerint

pro eo, quanta etiã sustinuerit à persecutoribus & tyrannis propter iustitiã, propter q̃d ista D
recordando requiret sanguinẽ eorum.i. persecutionẽ ac mortẽ, quã iniuste perpessi sunt, vin-
dicabit, impios affligendo, ⌊non est oblitus⌋ dñs ⌊clamorẽ pauperum,⌋ i. pdicationẽ, lauda-
tionẽ, orationẽ humilium, q̃a tẽpore suo reddet eis copiosam mercedẽ, quãuis interdũ videa
tur quasi oblitus, q̃a diu differt, & sanctos suos tribulari permittit. Post hæc ostendit quis sit 13
iste clamor pauperum, qui etiã esse p̃t oratio singulorum mundi vanitatem spernentiũ. ¶ Mi-
serere mei dñe, ⌋ opẽ ferendo, ⌊vide humilitatẽ meã, ⌋ i. cõsidera oppressionẽ & pœnã quã
patior, ⌊de inimicis meis, ⌋ i. à persecutoribus & tyrannis, & hoc oro, non vt illos in æter-
num condemnes, sed vt in me gratiam augeas, fortitudinem, patientiamq́ corrobores.
¶ Qui exaltas me de portis mortis, ⌋ i. qui per passionem & sanguinem Chr̃i filij tui liberas 14
Matt. 7 me à morte æterna, vel à peccatis mortalibus, quæ sunt via spaciosa ac lata, per quã multi gra
diuntur ad pœnã inferni, quæ est mors æterna. Et ideo ò domine exaltas me de portis mor-
tis, ⌊vt annuntiem, ⌋ id est, regratiando commemorem, aliosq́ docendo ac inflammando
decantem, ⌊omnes laudationes tuas, ⌋ i. sermones ad laudem tuam pertinentes, ⌊in portis
filiæ Sion, ⌋ id est, militantis ecclesiæ, cuius mater est triumphans ecclesia, omnia enim quæ
agimus in fide, spe, & charitate agere nos oportet, si meritoria esse debeãt, vel, in portis filiæ
Sion. i. in ipsa militanti ecclesia, seu in conspectu fideliũ. Debemus nanq́ alios ad laudem dei
inducere prædicando, docendo, seu exemplariter cõuersando, secundũ q̃ vniuscuiusq́ vaca
Matt. 5 tio exigit, prout ait saluator: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra 15
bona, & glorificent patrẽ vestrũ qui in cœlis est. ¶ Exultabo in salutari tuo, ⌋ i. in beatitu
dine mihi promissa à te, in qua nũc gaudeo p̃ spem, postmodũ aũt gaudebo in ea per rem, vel
exultabo in salutari tuo. i. in saluatione mihi impensa à te, vel, in salutari tuo. i. in Christo fi-
Luce. 2 lio tuo, qui (teste Symeone) est salutare tuũ, quod parasti ante faciẽ oĩm populorum. In hoc, in-
quã, salutari exultabo, cõtemplãdo bñficia eius, mihi collata, & expectãdo eius promissa mi-
hi reposita atq́ parata, ⌊infixæ sunt gentes in interitu, quẽ fecerunt, ⌋ Hoc est quod in septi E
mo psalmo p̃dictũ est, Incidit in foueã quam fecit, Gentes itaq́ & impie conuersantes infixæ
.i. demersæ & captæ sunt in interitu, quẽ fecerunt. i. in morte, quã sanctis hoĩbus intulerunt.
Quia pro morte corporali ac tẽporali sanctis illata, ipsi spiritalem atq́ perpetuam mortem
incurrerunt. Multi quoq́ tyranni propter mortẽ sanctis inflictã, etiã in p̃senti vita misera-
biliter perierũt, sicut in Cronicis inuenitur. ¶ In laqueo isto, quẽ absconderũt, ⌋ i. in ma- 16
lo, quod alijs occulte parauerunt, ⌊cõprehensus est pes eorum, ⌋ i. iuste punitus est affectus ip
Hester. 9 sorum, q̃a malũ quod alijs parauerũt ipsi etiã in p̃senti passi sunt. Vt Aman q̃ in patibulo, quod
Mardochæo p̃parauit, suspẽsus est. Et si in p̃senti nõ fiat retributio talis, tñ proculdubio in fu
turo terribilior fiet, & tũc in laqueo quẽ absconderũt, cõprehẽdet pes eorum, q̃m dolus atque
malitia ipsorum redũdabit in caput eorum, p̃sertim in die iudicij, propter q̃d subdit. ¶ Cogno 17
scet dñs iudicia faciẽs, ⌋ In futuro eñi iudicio videbit oĩs caro salutare dei nr̃i, & tũc Chr̃s ma
Luc. 3 nifeste apparebit, oĩbusq́ patebit, q̃ ipse sit iudicia faciẽs, seu oĩa iuste iudicans, ⌊in opibus
manuũ suarum cõprehẽsus est pctór, ⌋ opa eñi illorum sequunt eos. Et ergo quẽ dñs in pc̃tis de-
Apoca. 14 cessisse inuenerit, hũc in iniquitate sua cõprehẽdit ac dãnat. ¶ Conuertant pc̃tores in in- 18
fernũ, ⌋ i. in die iudicij in infernũ retrudent oẽs obstinati in malo, illi videlicet, de q̃bus sub-
iungit, ⌊oẽs gẽtes q̃ obliuiscunt deũ, ⌋ i. q̃ deũ à sua memoria expellũt, nõ contẽplãdo, nec
diligẽdo ip̃m, sed cõtẽnendo aut nõ curando mãdata ipsius. ¶ Q̃m nõ in finẽ obliuio erit F
Psal. 111 pauperis, ⌋ i. fidelis & humilis hõ, q̃uis ad tẽpus videat derelictus à deo, tñ finaliter in memo 19
ria æterna erit iustus, q̃a in die iudicij saluabit in æternũ, ⌊patientia pauperum non peribit in fi
nem, ⌋ i. non carebit debito p̃mio, sed æterna felicitate ditabit. In sequentibus ecclesia lo-
quit Chr̃o de Antichristi deiectione. ¶ Exurge dñe, ⌋ ò Christe iudex tẽpore Antichristi
⌊exurge, ⌋ fidelibus auxiliando atq́ ad iudiciũ properãdo, q̃a tanta erit p̃secutio eius, vt nisi 20
Matt. 13 breuiati fuerint dies illi, nõ fieret salua oĩs caro, ⌊nõ confortet hõ, ⌋ i. nõ p̃ualeat cõtra eccle
siã Antichristus, q̃ erit pessimus homo, & adeo quidẽ, vt eius maliciã ferre nõ poterit hũana
cõditio, ⌊iudicent gentes in cõspectu tuo, ⌋ i. oẽs Antichristi satellites ac fautores ei finalr
adhærẽtes iudicent iudicio reprobationis à te in extremo iudicio. Interim q̃q́ seu ante fina-
le iudiciũ quod statim sequit post Antichristi p̃secutionẽ, prout in euãgelio patet. ¶ Cõ
stitue legislatorẽ, ⌋ i. Antichristũ q̃ legẽ blasphemijs Chr̃i plenã adducet, ⌊sup eos, ⌋ i. sup 21
gẽtes iniustas ab eo fallẽdas. Aduertẽdũ est aũt q̃ malũ pœnæ ẽ effectiue à deo, sicut p̃ Amos
Amos. 3 prophetã dr̃: Si erit malũ in ciuitate q̃d dñs nõ fecit. Malũ vero culpæ ẽ à deo p̃missiue & in-
directe, q̃a nõ ĩpedit ip̃m, quẽadmodũ dñs dr̃ ĩdurasse cor Pharaonis. Et obfirmasse cor Se-
Exodi. 10 hon regis Amorræorum, Et Og regis Basan. Sic q̃q́ dr̃ dñs cõstituere Antichr̃m sup gẽtes, quia
11. 14 p̃mittit hoc fieri p̃pter pc̃tã eorum. Vnde de Antichristo loquẽs ap̃lus: Tunc, inq̃t, reuelabi-
Deute. 2 tur ille iniquus, cuius aduentus erit secundum operationem Satanæ in omni virtute. & signis
Rome. 11.
2. Thes. 2 & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, his qui pereunt, eo quod cha-
ritatis

A ritatis veritatem non receperunt, vt salui fierent, & ideo mittet illis deus operationem erro-
ris vt credant mendacio ⌊sciant⌋.i.p experientiam pœnæ cognoscant ⌊gentes⌋ Antichrõ
credentes ⌊qñi homines sunt⌋ vanitate seducti, non filij dei sicut putabant: nam æstimabũt
Antichrm esse veꝝ Christũ & se p fidem eius fieri filios dei. Sed o dñe iuste iudica eos, vt se er
rasse, vel in pœnis inferni cognoscant, qui in præsenti vita vero Chro adhærere noluerunt.
22 ¶Ut quid dñe recessisti longe,⌋ hoc dicit ad Christũ ecclesia ad designandũ sæuissimã ra-
biem psecutõis Antichristi. Tanta eqdem erit psecutionis illius sæuitas, vt videat deus quo
dammodo relinquere suos. Quanta eñi erit psecutio illa dum pius martyr corpus suũ pœnis
exponet, & impius psecutor ante oculos patientis miracula faciet, imò ecclesia tunc creditur
non esse factura miracula, nisi forte Helias & Enoch, vel alij pauci. Mirando ergo dicit eccle-
sia: Vt qd dñe recessisti longe.i. ita te habebis, ac si longe abesses ⌊despicis⌋.i.p modũ despi-
cientis te habebis ⌊in opportunitatibus⌋.i. in necessitatibus Chrianoꝝ ⌊in tribulatiõe⌋.i.
quã ipsi in psecutione illa amarissima sustinebunt: qa eñi pmittes eos tradi manibus impioꝝ,
atq; tam grauiter tribulari, vt nunq̃ fuerit, nec sit, neq; futura sit tribulatio tanta, & ob id ap-
23 parebit, ac omnino despicere orationes fideliũ. ¶Dum supbit impius⌋.i. suoꝝ Antichri 2.Thess.2
stus q se filiũ dei vocabit, & teste Aplo: Extollit sup omne quod dicit deus aut qd colit, ita vt
in templo dei sedeat, ostendẽs se tanq̃ sit deus, dum (inquã) ita supbiet homo peccati filius pdi
tionis ⌊incendit pauper⌋.i. tunc varijs pœnis occidet populus Christianus, q tunc multum
pauper contẽptusq; erit. Solet aũt scriptura p ignem omne genus pœnaꝝ significare. Ad lite
ram etiã accipi pt, qm̃ Antichrũs multos Chrianoꝝ igne comburet. ⌊comphendunt in cõ-
silijs qbus cogitant⌋.i. Antichrus & eius ministri comphendent, & capient, seu cruciabunt à
Christo in consilijs qbus cogitant, qa qd ipsi cogitabunt facere Chrianis, hoc Chrũs faciet eis 2.Thess.2
qm̃ attestante diuo aplo: Iesus interficiet Antichrm spũ oris sui, qd Esaias quoq; pdixit: Spũ Esa.11.
B (inqt) labioꝝ suoꝝ interficiet impiũ.i. Antichrm. Deinde ponit causa confirmãs Antichrm
24 in suo errore. ¶Qñi laudat pctõr in desiderijs animæ suæ⌋.i. Antichrũs q est caput maloꝝ
à suis laudabit in omni suo affectu & ope. Desideriũ eñi ipsius est vt fidẽ Chri Iesu oĩno euel-
lat, quatenus ipe Chrus esse credat, in hoc autẽ desiderio à suis laudabit ⌊& iniquus⌋.i Anti-
25 christus impietatis magister ⌊benedicit⌋.i. à suis cultoribus tanq̃ deus benedicet. ¶Exa-
cerbauit⌋.i. vehementer offendit ⌊dñm⌋ Iesum ⌊pctõr⌋.i. Antichrus ⌊scd̃m multitudinẽ
iræ suæ⌋.i. scd̃m exigentiam multoꝝ pctõꝝ suoꝝ qbus irã dei merebit ⌊non quæret⌋ pœ-
26 nitentiã.s. qm̃ obstinatus erit in malo ¶Non est deus in cõspectu eius⌋.i. Antichrũs nõ cõ
siderabit vindictã sibi à deo paratã, & imminentẽ, neq; timebit deũ, sed quẽadmodũ Daniel Daniel.7.
pphetauit: Aduersus oẽm deũ, & aduersus deũ deoꝝ loquet. ⌊Inqnate sunt viæ eius⌋.i. vitio
sæ sunt opatiões Antichri ⌊in oĩ tpe⌋.i. à primo instãti, q cœperit vti rõne, imò tota vita eius
27 erit pctũ. Diabolus eñi Lucifer descẽdet in eũ, in vtero matris, & diriget eũ in oĩbus ¶Au
ferunt iudicia tua à facie eius⌋ qa intm̃ excæcabit eũ supbia sua, vt nõ putet se iudicandũ à deo
& forte ex admirabili cæcitate putabit se eẽ veꝝ Chrm eo q videat sibi oĩa ad nutũ succede-
re, nec deũ se de ipo in aliq vindicare: Non tñ excusabit à pctõ, qa nõ erit possessus à dæmone
quẽadmodũ arrepticij & amentes: sed erit cõpos rõnis, & si voluerit aduertere, sciet se errare.
Auferent ergo iudicia diu a à facie eius.i. à consideratõe sui intellectus ⌊oĩm inimicoꝝ suoꝝ
dñabit⌋.i. oĩm sibi nolentiũ obedire dominabit, qa occidet eos, vel fugiẽt & abscondẽt se ab
C eo. Vnde apud Danielem legimus: Aspiciebã & ecce cornu illud faciebat bellũ aduersus san- Daniel.7.
28 ctos & pualebat eis. ¶Dixit eñi in corde suo⌋.i. cogitauit illud qd sequit: ⌊nõ mouebor à
generatõe in generationẽ⌋.i. nõ deijciar à potestate ista, & regno & glia, à generatõe in gene
rationẽ.i. vllo tpe, vel aliqua duratõe qua generatões sibi inuicẽ succedere psit. Quia putabit
regni sui nõ eẽ finẽ venturũ, q̃diu ipe fuerit. Qm̃ eñi iudicia dei auferent ab oculis eius conse-
quens est, vt non æstimet se ab aliquo superandũ, sed quasi ppetuo duratuꝝ ⌊sine malo⌋ hoc
profert ad pronomẽ (ego) subintellectum, vt sit sensus. Ego sine malo, id est ego viuens & re-
29 gnans sine omi impedimento & pœna non mouebor &c. ¶Cuius ma maledictõe os ple-
num est⌋.i. blasphemijs contra Chrm ⌊& amaritudine⌋.i. comminatõe austera, qm̃ sibi nõ
obediẽtibus minabit mortẽ ⌊& dolo⌋ Nam multos blandimẽtis decipiet vel dolo.i. subdo-
la ac fallaci allegatõe & expositõe sacræ scripturæ. Allegabit eñi scripturam veteris testamen
ti pro se, sicq; eam exponet, vt videat quasi impleri in eo, ac p hoc Chrũs esse putet, imo p hoc
à multis Chrũs esse putabit ⌊sub lingua eius labor & dolor⌋ qa mente tractabit, & ore loquet
quõ sanctis hoibus inferat laborẽ seruilẽ, & dolorẽ mortiferũ, non solum per se, sed & per su-
30 os fautores. Vnde subiungit. ¶Sedet in insidijs⌋.i. sedet insidians, modos nocendi occul-
te excogitans more latronum ⌊cum diuitibus,⌋ id est, cum suis ministris quos diuites faciet
quatenus plures sibi alliciat, ⌊in occultis,⌋ id est, in secretis modis fallendi. Nam magnã ap-
parentiam habebunt ea p quæ mundũ decipiet. Erit q; tũc valde difficile inter veꝝ & falsum
& inter bonũ & malum discernere. Decipiet eñi mundũ varijs modis, videlicet p miraculoꝝ

operationẽ,per ſcripturaꝝ allegationẽ,p ſanctitatis ſimulationẽ , per ſuoꝝ falſam felicitatẽ D
& p innũerabilẽ multitudinẽ adhærentiũ ſibi.Sedet aũt pdicto modo in inſidŋs,⌊vt inter-
ficiat innocentẽ⌋.i.ppl'm Chriſtianũ,piũ,& charitatiuũ. ¶⌊Oculi eius⌋ tam cordis q̃ cor- 31
poris ⌊in pauperẽ⌋.i.in fidelem Chriſtianũ ⌊reſpiciunt⌋ quatenus vel attrahẽdo ſeducat,
vel reſiſtentẽ ſibi occidat⌊inſidiaᷓ in abſcondito⌋.i.occultè machinaᷓ inſidias,⌊quaſi leo in
ſpelunca ſua⌋ Leo quippe in ſpelunca ſua animalibus manſuetis inſidians eſt ſæuus,&fortis
ſic Antichrũs pŋs hoibus erit ſæuerus& pualens. ¶⌊Inſidiaᷓ vt rapiat pauperẽ⌋.ſ. vt com- 32
phendat Chriſtianũ,non in ſe,ſed in dño confidentẽ,& inſidiaᷓ,⌊rapere pauperẽ dum attra
hit eum⌋ Hoc dupliciter exponi pt,primo ſic:Inſidiaᷓ rapere pauperẽ.i.vt interficiat eũ ſpi
ritualiter,auferẽdo ei fidẽ & grãm Chři,dum attrahit eũ.i.dum inducit & allicit eũ ad legem
ſuã,ſcđo ſic:Inſidiaᷓ rapere pauperẽ,quatenus interficiat eũ corpaliter dum attrahit eũ ad tor
menta. ¶⌊In laqueo ſuo⌋.i.in deceptõibus & fraudulẽtŋs ſuis ⌊humiliabit eum⌋.i.oppri 33
met & affliget pauperẽ & fidelẽ. Nam pſecutio Antichři non ſolũ erit violenta, ſicut eſt p-
ſecutio tyrannoꝝ,nec ſolũ fraudulenta,vt hæreticoꝝ,ſed erit ſimul violenta propter ſecula-
rem potentiã,& fraudulẽta propter vitæ apparentẽ ſanctitatẽ, & ſignoꝝ opationem. Vnde
Apoca.13. de Antichriſto ſcriptũ eſt: Habebat cornua duo ſimilia agni.i.mendacia ſigna, & vitã ſimula
tã:⌊inclinabit ſe & cadet cũ dñatus fuerit paupeꝝ⌋.i.Antichrũs poſt q̃ hæc oĩa fecerit,tũc ne
ceſſitate cõpulſus inclinabit ſe.i.humiliabit ſe non p verã humilitatẽ,ſed coactè deponet ani
2.Mac.9 mi ſui tumorẽ,quẽadmodũ figura eius Anthiochus q cũ grauiſſimo laboraret dolore,non ex
vera pœnia,ſed ex pœnaꝝ experiẽtia dixit: Iuſtũ & ſubditũ eſſe deo & mortalẽ nõ paria deo
ſentire,& cadet.i.occideᷓ à Chřo cũ dñatus fuerit paupeꝝ.ſ.Chřianoꝝ.Dominabiᷓ aũt pau
Daniel.11. peꝝ ſeu militanti eccleſiæ pſequẽdo,opprimẽdoq; eã tribus annis cũ medio,prout ĩ Daniele
pphetatũ agnoſcim⁹. Tradẽt(inqt)ſcti in man⁹ eius vſq; ad tẽpus,& tpa,& dimidiũ tpis,He
bræi em̃ per tps intelligũt annũ,p tpa duos annos,& mediũ tpis mediũ annũ, & hoc eſt quod
Apoca.11. de Antichřo & ſuis fautoribus diciᷓ: Ciuitatẽ ſanctã calcabũt menſibus quadragintaduobus E
id eſt militantẽ eccleſiã opprimẽt tribus annis cũ medio. Nam menſes quadragintaduo tres
Apocal.13 annos cũ medio faciũt. Vñ rurſus in Apoca. dř: Datũ eſt illi os loquens magna & blaſphemi-
Matt.24 as,& data eſt illi poteſtas facere menſes quadragintaduos: Hoc igiᷓ tpe euoluto ceſſabit pſe-
cutio Antichři. Quia ſicut grauiſſima erit,ita breuiſſima fiet. Nam ſaluatore teſtante propter
electos breuiabunᷓ dies illi. Deinde ſubiungiᷓ cauſa caſus & mortis Antichři. ¶⌊Dixit enim 34
in corde ſuo oblitus eſt deus⌋ non attendit opa mea vt iudicet ea,⌊auertit faciẽ ſuã⌋.i.con-
ſiderationẽ,⌊ne videat in finẽ⌋.i.ne vnq̃ condẽnet me. Iſtud Antichrũs in corde ſuo dicet,
vel qa propter expectationẽ ſuæ mentis ita putabit, vel qa ita viuet,ac ſi deũ æſtimaret nõ eẽ
iudicem hominum,ſed non eſt putandum ꝙ aperte dicet hæc verba,imo dicet deũ omnia iu
dicatuꝝ etiam ſe eſſe filiũ dei ac iudicẽ vniuerſoꝝ,ſed an hoc dicet ex animi ſñia,ita eſſe putãs
vel vt alios ſub ſpecie boni defraudet,non eſt adeò certum. ¶⌊Exurge domine deus⌋ Hęc eſt 35
oratio Eccleſiæ quæ orat pro Antichriſti finali deiectione, fideliumq; plena liberatione.
Exurge dñe deus qui diu differendo & non exaudiendo quaſi dormiens videbaris, ſed nunc
exurge auxiliando & p modũ ſtantis te habendo,⌊& exalteᷓ manus tua⌋.i.manifeſteᷓ potẽ-
tia tua,occidendo atq; damnando Antichriſtũ ⌊ne obliuiſcaris paupeꝝ⌋.i.ne diutius ſub-
trahas protectionẽ & opem miſericordiæ tuæ à populo tuo. ¶⌊Propter quid⌋.i.quo fru- 36
ctu ſeu vtilitate ⌊irritauit⌋.i.offendit ⌊impius⌋.ſ.Antichrũs ⌊deũ, dixit em̃ in corde ſuo
nõ requiret⌋.i.deus nõ exiget rationẽ de actibus meis,nec vlciſceᷓ ſanguinẽ Chřianoꝝ q̃s oc
Hebræ.4 cido. Inſup conuertit ſe eccleſia ad deũ. ¶⌊Vides⌋.i.falſum eſt , ꝙ Antichrũs dicit te auer- 37
tiſſe faciẽ tuam ne videas in finẽ,imò tu vides. nam oculis tuis oĩa nuda ſunt & aperta,& hoc F
patet ex eo ⌊qm̃ tu laborẽ & dolorẽ conſideras⌋.i.tu diligẽter attendis laborẽ & dolorẽ,q̃s
ſancti tui ab Antichriſto & ſuis ppeſſi ſunt⌊vt tradas eos in manus tuas⌋.i.vt acceptes & gra
tos habeas laborem & dolorem ſanctoꝝ,retribuendo eis æternam quietẽ, ppetuamq; lætitiã
Vel vt ⌊tradas eos⌋ videlicet Antichřm & ſuos ⌊in man⁹ tuas⌋.i.in poteſtatẽ iuſtitiæ tuæ q̃-
tenus æternaliter eos condẽnes. ¶⌊Tibi⌋ o dñe ⌊derelictus eſt pauper⌋.i.populus Chřia 38
nus qa non eſt alius q pugnet pro eo niſi tu dñe deus, pſertim tpe Antichriſti ⌊orphano⌋.i.
populo deſolato qui pter te nullũ habet conſolatorẽ,& eſt quaſi non habens patrẽ auxiliantẽ,
aut matrẽ conſolantẽ,quẽadmodũ erit plebs Chřiana tẽpore Antichři ⌊tu eris adiutor⌋ qa
Daniel.7. redimes eos,nec derelinques electos tuos finaliter. ¶⌊Contere⌋.i.ad nihilũ redige ⌊bra- 39
chiũ pctõris & maligni⌋.i.poteſtatẽ Antichři q ſecundũ Danielis vaticiniũ tam diu cõteret
ſanctos altiſſimi,donec cõteraᷓ,⌊quæret pctm̃ illius & nõ inueniet⌋.i.oĩs voluptas & gloria
atq; malitia Antichři ſic,deſtrueᷓ quaſi nunq̃ fuiſſet, vel ſic quęreᷓ pctm̃ illius & nõ inueniet
qa poſt mortẽ Antichři,qdam de ſuis obſtinatis miniſtris perſiſtẽt in ſua malitia, & quærẽt
Lucæ.21 pctm̃ principis ſui occiſi,deſiderantes deliciari & puaricari,quẽadmodũ ille fecit,ſed pctm̃ il
1.Theſſ.5 lius nõ inueniet ab illis. Nã cũ dixerint pax & ſecuritas,tũc Chřo teſtante ſuperueniet, eis re-

pentinus

A pentinns interitus. ¶Dominus⌋ id est, Iesus Nazarenus qui est verus Christus & omni- Luc. 1
40 um creator ac dominus ⌊regnabit in æternum &in seculum seculi⌋ quoniam regni eius non
erit finis, nec etiam fides catholica per quam regnat in seculo isto vnquàm mundo durante in
toto deficiet, quamuis tempore Antichristi magis quàm ante decrescet ⌊peribitis gentes⌋
id est, impij qui Antichristo adhæsistis, nec pœnituistis ⌊de terra illius⌋ id est, de regione vi
uorum, quia expellemini à regno cœlorum, imò de terra ista inferiori & elementari peribi-
41 tis quia retrudemini in infernum, & hoc ideo. ¶Quoniam desiderium pauperum⌋ id est,
orationem fidelium ⌊exaudiuit dominus, præparationem cordis eorum⌋ id est, promptitu
dinem, qua tibi in aduersis fideliter adhæ ferunt ⌊audiuit⌋ ò domnie ⌊auris tua⌋ id est, acce-
42 ptauit & remunerauit sapientia tua. Iudicare pupillo &humili⌋ id est, tale atque tam iu-
stum iudicium profer, vt ab omnibus iudiceris, id est, iustus cognoscaris, & approberis, pu-
pillo & humili, id est, ad salutem & gloriam pupilli ac humilis, sicut inferius dicitur: vt iu-
stificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris, videlicet vt iudicando salues pupillum Psalm. 50
& humilem, id est, vnumquemq; terrena ista spernentem & seipsum pro nihilo reputantem
⌊vt non apponat vltra magnificare se homo sup terram,⌋ id est, vt finem accipiat Antichri
superbia, neq; psumat de cætero velle alijs dominari.

¶Expositio tropologica eiusdem Psalmi.

B DEniq; passus iste qui ad literam de Antichristo expositus est, moraliter posset exponi, de membris ipsius, videlicet de persecutoribus Ecclesiæ: alijsq; iniustis, quibus vel omnia vel multa iam prædicta conueniũnt, vt illud: Dum superbit impius incenditur pauper, & Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & alia penè omnia. Ea quoque quæ exposita sunt de Ecclesia pro tempore Antichristi, exponi possent de Ecclesia, & quolibet iusto pro quolibet tempore magnæ persecutionis, sed propter prolixitatem vitandam, & quia expositio moralis faciliter patet, & elici potest ex expositione inducta, idcirco eam omitto. Veruntamen videat sibi quilibet qui se ad Christum pertinere confidit, ne sibi aliquo modo conueniat quæ nunc de Antichristo recensita sunt Videat sibi ne inueniatur superbus, pauperumq; oppressor, aut irrisor simplicium, vel contemptor infirmorum. Non cupiat laudari in desiderijs vitiosis, neque applaudentibus, ac blandientibus sibi in malo delectetur, sed cogitet semper Dei præsentiam, & iudicem Christum penset vbique considerantem omnia opera sua, ne ei coneniat quod de Antichristo expositum est. Non est Deus in conspectu eius, & auferuntur iudicia tua à facie eius. Non sit maledicus, comminator, amarus, dolosus, sed taliter satagat domini nostri IESV CHRISTI vestigia imitari, quatenus in die nouissimo mereatur ab Antichristo ac totius infelici collegio separari, atque cum CHRISTO altissimo æternaliter in cœlestibus triumphare.

¶Finis Psalmi noni.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM DECIMVM.

¶Argumentum.

C ¶Titulus, In finem, aliàs secundum Hebræos Victori, Psalmus Dauid, siue ad victoriam psalmus Dauid. Agitur de solicitudine CHRISTI seu boni cuiuslibet, & de pœnis malorum futuris. Porrò comminatur his qui bonos peruertere moliuntur iudicium, in quo recepturi sint digna factis. Habet itaq; in summa duas partes, in quarum prima ponitur increpatio quorundam, in altera autem ibi: Dominus in templo prædicitur futura pœna. Author vero triphariam exponit eum, nempe iuxta sensum literalem, tropologicum, & allegoricum.

¶Expositio Tituli.

¶Deniquè titulus Psalmi est: In finem Psalmus Dauid, id est, psalmus iste dirigens nos in CHRISTVM seu Deum, est ipsius Dauid, qui loquitur hic in persona confidentis in Domino. Aduertendum autem, quòd sicut doctoers catholici scripturas veteris testamenti, quæ conuenienter applicantur cuilibet fideli, & etiam toti congregationi fidelium exponunt ad literam de Ecclesia & quolibet vero Christiano. Ita Hebræorũ doctores scripturas has exponunt ad literam de synagoga & quolibet vere Iudæo seu Israelita. Vnde quemadmodum nostri doctores exponunt Cantica Canticorum de CHRISTO, & de Ecclesia, sic Iudæorum doctores exponunt ea de rege Messia & synagoga.

¶Iste itaque Psamus sicut præcedens ad literam exponi posset de Dauid, & synagoga,

& de

& de hæreticis veteris legis cuiusmodi erant Sadducæi,& alij qdam,& ita exponeret de eccle D
sia & qlibet eius mēbro tropologicę,& de Chr̄o allegoricæ. Breuiter ergo tangēdo primam
expositionē Dauid in ꝑsona sui,ac cuiuslibet Iudæi seu synagę spūaliter intelligentis,ait.

¶Expositio Psalmi literalis.

N dn̄o confido⌋.i.spem salutis meæ in filio dei incarnando in rege Messia futu- 1
ro constituo,q̄a ꝑ fidem eius saluari expecto,& q̄a sic est,⌊qūo⌋ ô Iudæi (legem
Exodi.20 carnaliter intelligentes) ⌊dicitis aīę meę trāsmigra in mōtē sicut passer⌋.i.ascēde
& conuola ad legem diuinitus datam,& in monte Synai primo receptam, consti
tuēdo spem tuā in ea,quasi sine fide & gratia Chr̄i saluari possem, videlicet ꝑ solā
Roma.10, obseruantiam legis,quemadmodū multi Iudæi putabant,de q̄bus scribit Ap̄lus:Ignorantes
dei iustitiam(.s.ꝙ iustus ex fide viuit)& suam volentes constituere,confidētes in proprijs vi
ribus & exteriori obseruatōe legis iustitiæ dei non sunt subiecti. ¶Q̄m ecce pc̄tōres⌋ id ē, 2
carnales hæreticiq́; Iudæi ⌊intenderunt arcū⌋.i. assumpserunt pro suo errore legē scd̄m lite
2.Cor.3, ralē ipsius intellectū,de quo ait Ap̄lus:Lr̄a occidit,⌊parauerunt sagittas suas⌋.i.quasdam alle
gationes in lege conscriptas, quæ videnť eoꝝ errori apparentiā facere ⌊in phaetra⌋.i.in ore
suo,ex quo proferunt iacula mortis ⌊vt sagittent⌋.i.ꝑuerse instruant ⌊in obscuro⌋.i.in his
quæ difficultatem habent,qualiter intelligi debeant,⌊rectos corde⌋.i.iustos ac simplices,q̄
bus expónunt obscura talia pro suo errore corroborādo. ¶Q̄m quę ꝑfecisti⌋.i.sacras le- 3
gis ac prophetaꝝ scripturas,à te ꝑfecte & pure inspiratas,⌊destruxerunt⌋ ꝑ expositiones su
as extortas,⌊iustus autem⌋.i.verus Iudæus eorum assertioni non credens,⌊quid fecit,⌋ &
1.Cor.6. respondet. ¶Dominus in templo sancto suo⌋.i.deus ꝑ fidem & grām habitat in hoīe iu- 4
sto,q̄ templū dei vocatur. Et ergo si quęratur q̄d fecit iustus,r̄ndeť ꝙ sperauit in dn̄o,q̄niam
Sapie.7 dn̄s est in eo,sicut in templo ꝑ fidem & spem ⌊dn̄s in cœlo sedes eius⌋.i. sedes dn̄i est in cœ- E
lo.i.in anima iusti., quæ est sedes sapiæ,vel in cœlo empyreo,in quo deus specialiter sedere
ꝑhibetur,q̄m ibi excellentius opatur,clariusq́; videť. Incorporeus aūt deus materialem sedē
non habet,sed sedes eius sunt sanctæ mentes, in q̄bus quiescit ꝑ fidem & gratiam in ꝑsenti, ꝑ
speciem vero & gloriam in patria. Et q̄m quies atq; inhabitatio dei per speciem & gloriā est
eminentior q̄ete ac inhabitatione ꝑ fidem & gratiam. Ideo deus magis propriè excellēriusq;
esse,habitare,& sedere,dicitur in cœlo & comprehensoribus,q̄ in terra ac viatoribus. Porro
seq̄ntia verba huius psalmi scd̄m qualibet expositionē satis cōformiter,& quasi eodē mō ex-
ponunť,idcirco ip̄oꝝ expositionē nūc differo vsq; ad principalē psalmi istius explanationē.

¶Expositio tropologica psalmi eiusdem in persona ecclesiæ & vniuscuiusq; fi-
delis,qui est vnum membrum ecclesiæ.

P Ræuidens igiť sanctus propheta Dauid in spū sancto fraudulentos doctores siue hę
reticos tp̄e Chr̄ianæ legis,futuros, ait in persona ecclesiæ: ¶In dn̄o cōfido⌋.i.in 1
deo pono spem meā,veritatibus sacræ paginæ credo,sanctoꝝ patrū catholicoꝝq;
doctoꝝ expositōes recipio,propterea ô hæretici ⌊qūo⌋.i.qua rōne ⌊dicitis animę
meæ,transmigra in montē⌋.i.ascēde propriā rōnē,crede proprio sensui,ingenio tuo cōfide
& scripturā sacrā intellige,scd̄m nostrā expositionē,qui propter subtilitatē nr̄i ingenij mon F
Eccl.3 tes vocamur,qūo(inquā)dicitis aīæ meæ transmigra de secura & humili simplicitate,ad peri-
culosam subtilitatē,ac maiestatis prohibitā ꝑscrutationē, ⌊sicut passer⌋.i.velociter alte vo-
lando in mirabilibus super te ambulando & terminos à p̄ribus constitutos transferēdo. Va-
Prouer.10 na est ista vr̄a persuasio,q̄m Salomon ait:Qui ambulat simpliciter,ambulat cōfidēter. Erite
Prouer.2, rum deus protegit gradiētes simpliciter. Qui vero scrutator est maiestatis,opprimeť à glīa.
Prouc.25 Consequenter Propheta ohdit,ꝙ hæretici istud irrōnabiliter dicūt. ¶Q̄m ecce pc̄tōres⌋ 2
puta hęretici ⌊intenderūt arcū⌋.i.disposuerūt ingeniū suū ad male docendū armādo se au-
thoritate diuinæ scripturæ quam peruerse intelligunt ⌊ꝑauerūt sagittas suas in pharetra⌋.i.
in prōptu hn̄t verba simulata atq; fallacia in corde & lingua q̄ videt̄ simplicioribꝰ rōnabilia eē
ac iusta sicq; sub specie boni decipiūt,ꝑsertim dū autoritate scripturę se muniūt ⌊vt sagittēt⌋
.i.sua doctrina corrūpāt ⌊rectos corde⌋.i.fide & opere Chr̄ianos ⌊in obscuro⌋ .i.latēter
& īsidiose & in isto grauiter peccant ô dn̄e. ¶Quoniā quæ ꝑfecisti⌋.i.diuinas scripturas pa 3
trum sanctoꝝ decreta ac ordinatōes subuerterunt,introducendo nouas ac vanas doctrinas,
⌊iustus autem quid fecit⌋.i.qūo istis hæreticis restitit,& r̄ndet. ¶Dominus in templo san 4
cto suo⌋.i.dn̄s manet in corde iusti,vt protegat eum à fraudibus ꝑuersoꝝ,& in vera fide ip̄m
conseruet quasi dicat: iustus q̄dem non acquiescit hæreticis sed resistit,nō tamen propria vir
tute,sed dn̄s in eo per gratiam habitans dat efficaciam resistendi,quemadmodum ait Ap̄lus:
2.Thess.3 Orate dominum vt liberemur ab importunis & malis hominibus. Vel dn̄s in tēplo sancto suo
id est,in congregatione electoꝝ suoꝝ habitat vt eos ab omni hæreticoꝝ prauitate defendat.
⌊Dn̄s in cœlo sedes eius.⌋ Hoc in præcedenti expositione satis expositum est. Insuper locus
iste de quolibet fideli à spiritu elocutionis & vanæ gloriæ tentato, exponitur. Dicat ergo
verus

A verus humilis, q non in se, sed in domino gloriatur, nec cupit præesse aut apparere. In domino confido, á quo est omne bonum quod habeo, quomodo ergo o tentator diabole, vel homo inanis, vel cogitatio propria, quomodo (inquam) dicitis animæ meę, interius suggerẽdo, aut foris loquendo, aut occasionem superbiendi subministrando, transmigra in montem. i. extolle teipsum, reputãdo te aliquid esse cum nihil sis, & hoc sicut passer, non q isti manifeste dicant animæ vt erigat se ad alta sicut passer, nam si hoc dicerent psuasio ipso℞ apparentiam non haberet, neq; deciperet animam: qm̃ passer est animal petulans, inquietũ & leue, imò ipsi dicunt: Euge euge q̃ bene fecisti, q̃ laudabiliter vixisti, merito te magnũ & sanctũ reputant homines, sed qm̃ ista suggestio tendit ad hoc vt homo inaniter glorief & extollat, atq; per hoc passeri inquieto conformet, idcirco homo iustus & humilis non potuit verba seductoꝝ istoꝝ, sed rem in quo designat se aduertere calliditatem ipsoꝝ, nec velle consensum præbere & ideo addit: Quoniam ecce peccatores, videlicet prædicti psuasores fallaces intenderũt arcum. i. excogitauerunt nociua consilia, ex quibus velut ex arcu procedunt verba & actus, q bus decipiunt alios, parauerunt sagittas suas in pharetra. i. dispofuerunt sermones adulatorios in ore suo, seu deceptoria opera in vita sua scandalizando, tentando, inficiendoq; alios. Vita nanq; peccatoris in cathedra pestilentiæ residentis pharetra appellat, quia per eam vulnerat animam proximi sui, vt sagittent, inducendo ad peccatũ, in obscuro proponendo mala ac falsa sub specie boni & veri. Nam teste Apostolo satanas transfigurat se in angelũ lucis, similiter & ministri ipsius transfigurant se in ministros iustitiæ, rectos corde. i. innocentes ac simplices, tales enĩ faciliter inficiunt à simulatoribus & versutis, quoniam æstimant alios, tales esse quales ipsi sunt, propter quod scriptũ est: Innocens credit omni verbo, hoc tamen valde cauendũ est: quoniam sapiẽs dicit: Qui cito credit, leuis est corde, & minorabit. Vnde in- 2.Cor.11 Prouer.14 Eccl.19

B nocentes ac simplices discretione cautelaq; indigent, & bona informatio experti viri eis necessaria est: imò nisi deus q protegit gradientes simpliciter, protegeret eos, raro vel nunquam euaderent laqueos seductoꝝ. Quoniam quæ pfecisti destruxerunt. i. veram & immaculatam iustitiam diuinoꝝ præceptoꝝ, atq; consilioꝝ, quam tu dñe pcepisti, consuluisti, & opere impleuisti. Qui cœpisti facere & docere, & q non venisti soluere legem, quantũ ad pręcepta moralia, sed implere, destruxerunt peccatores prædicti q contra charitatem dei ac proximi ali- Prouer.2. Actor.1. Matt.5.

5 " os moliunt subuertere. ¶ Oculi eius ⌊. i. misericordia & prouidentia dei ⌊ in pauperem ⌋. i.
" humilem seu terrena despiciẽtẽ ac sponte egenũ ⌊ respiciunt ⌋ exaudiendo pces ipsius, & p-
" seruando eum à malis ⌊ palpebræ eius ⌋. i. patientia & longanimitas dei, qua dissimulat pec-
" cata hominũ differendo vindictam, qua etiam differt reddere iustis mercedẽ ⌊ interrogãt ⌋ Sapie.11
" id est, examinãt ⌊ filios hominũ ⌋ inquirendo & quasi probando, an peccatores omnino obstinati existant, & an iusti veraciter iusti consistant. Nempe ex hoc q deus sic differt, iudiciũ innotescit, an mali penitus mali esse velint, pseuerando in vitijs, an etiam iusti constanter fint iusti, æquanimiter omnia tolerantes. Propter quod in Ecclesiaste habet: Quia non cito profert contra malos iudiciũ absq; vllo timore filij hominũ perpetrant mala. Et rursus sapientissimus Salomon ait: Hoc est pessimũ inter omnia quæ sub sole fiunt, q a eadẽ cunctis eueniũt. Vnde & corda filioꝝ hominũ implent malitia & contẽptu. Conuenienter aũt per palpebras Eccle.8. Eccle.9.

C dei intelligit longanimitas & patientia eius, nam palpebræ sunt tegumentũ atq; operculum oculoꝝ seu visus. Deus verè ex hoc q tam longanimus patiensq; existit, videt quasi non considerare atq; nescire opa hominũ scd̃m q Abacuc, quasi impatiens & admirans ad dñm ait: Mundi sunt oculi tui ne videas malũ, & respicere ad iniquitatem non potes, quare non respicis sup inique agentes & taces deuorante impio iustiorem se? Dicitur enim deus iniquos non respicere, quia non vindicat statim. Ex hoc quoq; q deus pmittit iustos varijs modis affligi, neq; in præsenti remuneratat eos, solent interdum corda infirmoꝝ turbari, & quasi de prouidentia dei dubitare, atq; à virtuosa conuersatione deficere. Ex quorum psona scriptum est: Inualuerunt sup me verba vestra, dicit dominus, & dixistis: Vanus est qui seruit domino, & quod emolumentum, quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram Abacuc.1 Malac.3.

6 " domino. Sed horum errorem Dauid redarguens addit: ¶ Dominus interrogat iustum & impium ⌋. i. prædictis modis probat, tentat, & discutit homines. s. p tribulationes, & hæreses, atq; aduersa, vt appareat qui vere ad eum pertineant. Propter quod Moyses dixit: Recordaberis cuncti itineris, p quod adduxit te dñs deus tuus vt affligeret te, atq; probaret, & nota
" fierent, quæ versabant in corde tuo, vtrum custodires mandata illius, an non, ⌊ qui aũt diligit
" iniquitatem ⌋. i. qui delectatur in malo & appetit quæ non licet, odit animam suam. i. seipm. Nam sicut amare, aliud nihil est q̃ alicui bonum velle: ita odire aliud non est, q̃ alicui malum velle. Qui ergo illud desiderat quod saluti animæ suæ repugnat ille veraciter odit seipsum. Deuter.8

7 " ¶ Pluit ⌋. s. dñs ⌊ sup pctõres laqueos ⌋ Hic ponit pœna. s. diligentiũ iniqtatem. Dñs em̃ pluit. i. effundit, sup eos laqueos in vita psenti, in morte, in futuro iudicio, & in inferno. In psenti enim constringuntur vinculis vitiorum, ità vt nil meritoriũ agere possint, neq; ad deũ mentẽ

mentē per charitatē erigere, sed seruiuit diabolo, à quo scd'm Ap'lm captiui tenent ad ipsius D
voluntatem. Propterea Salomon asserit iniq̄tates suæ capient impiū, & funibus p'cto℞ suo-
Prouer.10 rum constringet. In morte etiam d'ns pluit laqueos sup p'ctōres: q'a post mortē nunq̄ conuer
ti p'nt ad d'nm, sicut nec angeli mali post casum, q'm Damascenus ait: Q'd in angelis est casus
hoc in hoībus est mors. Quemadmodū nāq; angeli mali incōuertibiliter à deo auersi sunt &
æternaliter in illo affectu manent, in quo erant q'n peccando ceciderunt, sic animæ in morta-
li p'ctō decedentes inconuertibiliter auertunt à deo, in ęternū q; p'manent in illa mentis dispo
sitione, & affectione in qua erant, dum à corpore exierunt. In futuro aūt iudicio pluit deus la-
queos super peccatores, q'm tradet eos dānationi æternæ quā euadere non valebūt, sed & in
inferno ligabunt, proijcient em̄ ligatis manibus & pedibus in tenebras exteriores. Et in infer
Matt.22 no erunt ⌊ ignis ⌋ inextinguibilis ⌊ sulphur ⌋ .i. fœtor horribilis ⌊ & sp'us procella℞ ⌋ .i. into- „
lerabilis strepitus clamoris ac vlulatus misero℞, aeris intempestas, & vario℞ tormentorum
grauissimus strepitus ⌊ pars calicis ⌋ .i. pœnæ Leo℞ ⌋ tanta em̄ est pœna ipso℞ q̄ tota expli- „
cari non potest, nec plenæ ac integræ cogitari, nam alia multa genera tormento℞ quæ hic
enumerata non sunt, imò quæ nulli hoīm innotescunt in inferno erunt & sunt. Deinde ponit
causa tantæ damnationis malo℞. ¶ Q uoniam iustus d'ns & iustitias dilexit, ⌋ Deus quippe „ 8
natural'r & subst'atial'r iustus est. Et sicut diuinus intellectus est mensura, & fons oīs veritatis,
ita diuīa volūtas ē mēsura, causa, & fons oīs iustitiæ. V nde scriptū est: Cū ergo sis iustus d'ne,
Sapiæ.12 oīa iuste disponis, virtus em̄ tua iustitiæ initiū ē. Quicq'd ergo deo iustū videt & q'cq'd ab eo
p̄cedit, eo ip̄o q̄ ei iustū videt, vel ab ip̄o causat iustū est. Et ideo q̄dā legunt à deo p̄cepta ho
minibus quæ aliàs iusta non fuissent, nisi videlicet à deo fuissent præcepta. Sicut q̄ Abrahæ
Baruc.22 præcepit filiū innocentē occidere, & q̄ in Ozea habet: Principiū loquendi d'ño ad Oze℞: Et
Ozee.1 dixit d'ns ad Oze℞: V ade, sume tibi vxorē fornicationū, & fac tibi filios fornicationū. Si'litudo
aūt est causa dilect'ōis, & ideo d'ns qui iustus est, dilexit iustitias .i. op'a iusta propter se, opera E
tores vero iustitiæ propter iustitiam ⌊ æquitatē vidit vultus eius ⌋ .i. æqualitatem retributōis „
qua singulis reddit, prout digni sunt, approbauit intellectus diuinus. Liquet igit ex præin-
ductis q̄uā sententiosus & medicinalis atq; moralis sit psalmus iste. Et debes ō frater quando
psalmū hūc legis, oīa verba eius ad tuam informationem conuertere, quatenus assuescas quo-
tiēscunq; inani gloria aut sp'ū elationis tentaris dicere intra te: In d'ño confido & cętera. Dum
aūt peccata impio℞ commemoras, attendas tibi, ne inueniant in te, quæ condemnas in alijs,
Ita q̄uū dicis: Oculi eius in pauperē respiciūt & cętera, aduerte prouidentiā dei, & pensa q̄uō
ante oculos iudicis cuncta cernentis solicitē ambules. Postremo dum dicis: Pluit sup p'ctōres
laqueos & cætera, concipere debes magnum & sanctum timorem districtæ vltionis dei, &
pœnarum inferni. Et qui ita assueuerit legere psalmos mirabilem fructum atq; saporem in
psalmodia reperiet.

¶ Expositio allegorica eiusdem psalmi, de Christo.

SAnctus ergo Propheta loquens in Chri p'sona: In d'ño (inq̄t) confido, quemadmodū
postea dicit: D'ñe spes mea à iuuentute mea, q̄uō ergo ō scribæ & pharisæi, dicitis ani-
Psalm.70 mæ meæ transmigra in montē .i. laude ac adulatōe emollitus inaniter gloriare, & q̄re
placere hoībus atq; à vera humilitate recede, dic quæ placēt hominibus q̄uis sint falsa.
Q'm ecce p'ctōres videlicet Iudæi prædicti intenderūt arcū .i. insidias, parauerūt sagittas suas,
id est, verba dolosa, in pharetra .i. in corde & lingua, vt sagittent in obscuro rectos corde .i.
Chr'm & eius discipulos, q̄bus dicebant: Quare cū p'ctōribus & publicanis manducat & bibit
Lucæ.5. magister vester, Chr'o quoq; blandientes dicebāt: Magister scimus, q'a verax es, & viā dei in F
veritate doces, & non est tibi cura de aliquo. Ecce q̄uō conabant eum transferre in montem
Mat.22. Marci.12 vt pasceret, quatenus laude hac inaniter delectatus responderet pro volūtate eo℞. Q'm quę
p̄fecisti ō Christe .i. vitā tuam p̄fectissimā optimam q; doctrinā, detrahēdo ac blasp'hemādo
corrupert, iustus aūt .i. Iesus Chr'us, q' est forma iusto℞, & sanctus sancto℞ q'd fecit ad hæc &
respondet: D'ns .i. verbū dei humanam naturam assumens in templo sancto suo .i. in humana
Chri natura tanq̄ in tēplo sanctissimo fuit ac māsit conseruās ac protegēs eam vbiq; & semp.
V nde Chr'us corpus suū templū vocauit: Soluite (inq̄t) templū hoc, & in tribus diebus suscita
Iohan.2. bo illud. Dicebat aūt de tēplo corpis sui, hoc r'ñ intelligendū non est quasi vnio verbi cum hu
Unio facta mana natura in Chr'o fuerit solū accidentalis & p' gratiæ inhabitationē, & non potius p'sona
est i p'sona lis atq; p' diuina℞ natura℞ immediatam vnionē, sicut putabat inimicus dei Nestorius, q' erat
Constantinopolitanus ep'us, Chr'us ergo scd'm assumptam humanitatem dicit templū verbi
atq; totius beatissimæ trinitatis excellētissimo modo, q'm plenus erat om̄i charitate & gratia
nec vnq̄ separatus à deo fuit, d'ns in cœlo .i. in anima Chri, sedes eius, q'a in ea inseparabiliter
requieuit à primo creatōis suæ momēto, multo excellētius q̄ in thronis cœlestibus, q' specia'r
sedes dei dicunt. Oculi eius .s. d'ñi in pauperē respiciūt .i. in Christū, qui cū diues esset propter
2.Cor.8 nos egenus factus est. Cætera verba psalmi istius satis exposita sunt.

¶ Commen-

COMMENTARIVS IN VNDECIMVM PSALMVM.

A

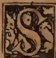
¶Argumentum.

¶Titulus in finē pro octaua psalmus Dauid, alias Victori pro octaua psalmus Dauid, alias Canticum Dauid siue Dauidi. Agitur de refugio bonorū ad deum, qui eis liberatorē Christum sit missurus, vt à vanitatibus & periculis huius mūdi (quod petūt) liberari queant, interimq; dñi eloquia ꝓ paucis verbis plurimū cōmēdat. In prius itaq; ostendit hominū mores esse deprauatos atq; deinde sub modo quodam orationis ꝑdicit mundū ab hmōi liberandū, ibi propter miseriam, Author autem vnica dūtaxat explanatione ipsum expendit.

¶Expositio tituli.

¶Præsentis psalmi titulus est, In finem psalmus Dauid pro octaua. i. psalmus iste dirigēs nos in finē, scilicet Christū est Dauid, q loquit hic in persona viri ꝑfecti pro octaua. i. aduentu futuri iudicij, cuius diē desiderat propter multiplicationē malitiæ hoīm, quam destrui cupit. Dies aūt iudicij appellat octaua, quia post septem mundi ætates adueniet. Loquens ergo propheta in persona iusti pro deo zelantis & mūdo compatientis ait:

¶Expositio literalis, psalmi vndecimi.

1 Aluum me fac dñe.⌋ à collegio pctōrum, à periculo vitiorū, ab omni malo preterito, præsenti atq; futuro, ⌊ qm̄ defecit sanctus, ⌋. i. quia non est qui legē tuā custodiat, & ergo multa mihi pericula instant cū sit periculosum inter impios cōuersari, nec habeo adiutoriū proficiendi in mūdo, quia oēs me ad peccā- Philip. 2.
dum suo exemplo alliciunt, idcirco peto saluari à te, ne malitia incitet cor meum, aut fictio decipiat animā meā, ⌊ qm̄ diminute sunt veritates à filijs hoīm.⌋
B Diminuta est enī veritas doctrinæ, quoniā multiplicata sunt documenta errorum, diminuta est veritas iustitiæ, quia omnes quærūt quæ sua sunt, & nemo quæ Iesu Christi, dicit autē vir iustus. Saluū me fac dñe, qm̄ defecit sanctus, non ꝙ æstimet nullū esse sanctū in mūdo præter seipsum, sed quia tam pauci sunt sancti cōparatione malorū, vt videātur quasi penitus defe- 3. Reg. 19
cisse. Nam quod modicū est pro nihilo reputatur, sicq; ait Helias ad dñm Prophetas tuos occiderūt gladio, & relictus sum ego solus. Propter quod etiā dixit: Tolle animā meam, quasi diceret. Saluū me fac dñe, qm̄ defecit sanctus scd̄m hunc quoq; intellectum dicit apostolus, quia
2 omnes quæ sua sunt, quærunt & nemo quæ Iesu Christi. Consequēter ostendit, quō diminutæ
sunt veritates à filijs hominū. ¶Vana ⌋ inquit, ⌊ locuti sunt vnusquisq; cū proximo suo, ⌋ Philip. 2.
quasi omnes locuti sunt sibi inuicē falsa & friuola, decipiendo, inficiēdo, & contaminādo se inuuo, sicq; vnus trahit aliū ad mortē, cū merito vnus traheret aliū suo exemplo & verbo ad vitā. Ideo aūt locuti sunt vana, qm̄ ⌊ labia ⌋ eorū sunt ⌊ dolosa in corde, ⌋ qa aliud sonāt in ore, & aliud in corde prætendūt, & ita bilingues sunt simulatores & callidi. Vnde subiūgit, ⌊ & corde locuti sunt. ⌋ i. ex intentione locuti sunt vana & falsa, quod quam vitiosum sit, In Eccle-
C siastico scriptū est. Qui sophistice loquitur, odibilis est in omni re defraudabitur, non est illi Eccl. 37.
data à domino gratia, omni enī sapientia defraudatus est. Et iterum ait scriptura. Deuoratio pessima super bilinguem. Et sanctus Iob simulatores (inquit) & callidi prouocāt irā dei. Fu- Eccl. 5
3 giamus ergo hoc vitiū pessimū, quoniam sequitur. ¶Disperdat dominus vniuersa labia Iob. 36.
dolosa, ⌋. i. tolleret seu afferat omnes dolosos de congregatione fideliū, ⌊ & linguā magnilo-
4 quam. ⌋ i. hominē præsumptuosum. Hos itaq; deus disperdet. ¶Qui dixerūt linguā nostram magnificabimus ⌋. i. magna & præsumptuosa ac mirabilia de nobisipsis loqmur, quatenus ab hominibus honoremur, ⌊ labia nostra ⌋. i. eloquētia nostra atque sermonis subtilitas ⌊ à nobis sunt ⌋. i. à nobis asscribenda sunt, & nos inde laudādi sumus ⌊ quis noster dñs ē. ⌋ Hoc vel aperte dicūt, vel si ore non dicant tamen corde ita superbiūt, ac si dñm non haberēt quemadmodum ad Pharaonē Ezechiel. Audi (inquit) Pharao rex Aegypti: Draco magne Ezec. 29.
qui dicis meus est fluuius & ego feci meipsum, hoc vero quod dictum est. Disperdat dñs vniuersa labia dolosa, &c. Dupliciter intelligi pōt. Primo, ꝑ modū oratōis, vcʒ vt dñs donet dolosis gratiā pœnitendi ac emendandi, sicq; disperdātur quantū ad culpā, nō quantū ad salutē, videlicet vt non sint, quales erāt, sed conuertantur & spiritaliter viuant. Secūdo intelligi potest, per modū propheticæ denuntiationis, ad ostendendū, ꝙ nisi pœnituerint æternaliter disperdētur à dño & peribunt. Deinde dominus manifestat se exaudisse orationem viri ꝑfe-
5 cti dicentis. Saluū me fac domine, &c. ait enī. ¶Propter miseriam inopum ⌋. i. quatenus liberem iopes à sua miseria. s. ab imperfectionibus vitæ ꝑsentis à cunctis periculis atq; à pœnalitatibus cotidianis, ⌊ & ⌋ propter ⌊ genitū pauperum ⌋. i. propter crebra suspiria affectuosasq; præces pauperū spū puta humiliū ⌊ nunc exurgam ⌋. i. statim auxiliabor & faciam
9 pro quo rogatus sum, ⌊ dicit dominus. ⌋ ¶Ponam in salutari ⌋. i. inopes & pauperes collocabo in subsidio gratiæ meæ, vel in statu salutis stabiliā eos ⌊ fiducialiter agam in eo, ⌋. i. fideliter protegam eos in tali subsidio, nec permittam eos à peruersis peruerti. Et nemo inopes dubitetis de veritate promissionis dñi qm̄. ¶Eloquia domini eloquia casta ⌋. i. pura

E & omni

& omni falsitate impermixta, videlicet sacra scriptura, argētū igne examinatū.i.eloquia D
dñi assimulant argento p igne probato, qm̄ sicut tale argentū est splendidū atq; dulcisonū,
sic sacra scriptura est lucida, deuotæq; mēti suauis & sapida, & eloquia dñi sunt argentum,
probatū terræ, hoc est, probatū ab omni fece terræ, purgatū septuplū.i.omni mō mū
datū. Septenario enī vniuersitas designat, eloquia ergo dñi cōparant argento ita probato at
q; purgato, qm̄ faciūt homines, non terrenā & carnalem, sed cœlestē atq; angelicam vitā in
hoc seculo ducere, & eos qui ipsis obediunt, faciūt septē donis spūs sancti impleri. Potest
aūt hic locus aliter & cōueniētius explanari, vt sit sensus, Propter miseriā inopū.i.ad succur
rendū miserijs paganorū, q omni miseria pleni erāt, qa nec fidē, nec gratiā dei habebāt, & ge
mitū pauperū, hoc est, ad cōsolandū tristitiā fideliū aduentū regis Messiæ optantiū in veteri
testamēto, nūc exurgā, mittendo filiū meū in mundū, vt liberet eū, dicit dñs deus pater. Ponā
auxiliū ac mundi salutē, in salutari.i.in filio meo incarnando, per quē omnes electi saluātur
Lucæ. 2. de quo Symeon ait: Quia viderunt oculi mei salutare tuū, fiducialiter agam in eo, hoc est, ef-
ficaciter & infallibiliter operabor p ipsam mundi redemptionē. Eloquia dñi.i. Christianā
Lucæ. 21. doctrinā, eloquia casta.i.syncera atq; verissima, qm̄ possibilius est cœlū & terram transire, q̄
mininū verbū euangelicæ legis perire. ¶ Tu domine, creator omnipotens, seruabis 8
nos, à malo, & custodies nos, in bono à generatione hac, de qua iam dictū est. Dis-
perdat dñs vniuersa labia dolosa, ne cōmunicemus malis operibus eius, in æternū, hoc ē,
in psenti custodies nos ab eorū culpa, & in futuro ab eorū pœna. Et est istud verbū bonę spei,
estq; implicite quædā oratio, nā sensus est, tu dñe seruabis nos.i.ex charitate & magna fidu-
cia, quā gero ad te dñe, spero q seruabis nos, imò hoc oro intente. ¶ In circuitu impij am 9
Matt. 7 bulant.i.non tendūt, per arctā & rectā viā, q̄ ducit ad vitā, sed in caducis rebus circūquaq; E
vagant, secundū altitudinē tuā.i.secundū maiestatē seu magnitudinē potētiæ tuæ, mul
tiplicasti filios hoīm, hoc est, posteros primorū parentū multiplicando indiuidua speciei
humanæ, in qua sunt tā innumerabilia supposita vt ex eorū multitudine clareat, q̄ alta sit po-
tentia creatoris. Vel secundū altitudinē tuā.i.secundū q decet te sublimem ac summū dñm,
multiplicasti filios hoīm, non solum numero, sed merito, non exterioribus bonis, sed gratia,
fide, donis spūs sancti, atq; vniuersis virtutibus, quod tempore nouæ legis præsertim imple
Prouer. 10 tum est, ex quo gratia spūs sancti copiosissime est offusa. ¶ Denique psalmus iste moraliter
docet nos vitia linguæ totaliter execrari, quemadmodum scriptum est: Qui moderatur la-
bia sua, prudentissimus est.

COMMENTARIVS IN PSAL. XII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. In finem (& alias victori, siue ad victoriam) psalmus Dauid. Differit de varia tri
bulatione, à qua ecclesia, seu quisq; fidelis petit liberari. Vnde est oratio pro populo He-
braico (secundum aliquos) vt resipiscat exaltabundus in salutari suo Mesiah. Alij aūt putant
pro Gentibus, vt confusi, agnoscant creatorem suum. Primo itaq; narrat status miseria, de-
inde petitur liberatio, ibi: Respice & exaudi, Tertio promittitur gratiarū actio, ibi: Ego aūt.
Author exponit eum, primo ad literam de synagoga Dauid, Tropologice de quolibet fide- F
li siue ecclesia.

¶ Expositio Tituli.

¶ Habet interea psalmus iste hunc titulum, In finem psalmus Dauid, id est, psalmus iste in
Christum nos ducens, ascribitur sancto Dauid loquenti hic in persona fidelium, Christi præ
sentiam vehementer optantium. Et est psalmus iste carmen ardentissimi amatoris, verba
ignea atq; omni affectu plenissima continens, quemadmodū vere deuoto, hunc psalmū cor
dialiter decantanti constat. Potest autem hic psalmus ad literam exponi de synagoga ac
singulis sanctis veteris testamenti, primum Christi aduentū, videlicet incarnationē filij dei
toto corde desiderantibus. In horū ergo persona ait propheta.

¶ Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

VSquequo dñe obliuisceris me in finē, .i.q̄diu ô fili dei, ô verbū patris æterni, 1
coæternū deo patri, ita te habes circa me, ac si oino oblitus esses mei, videli-
cet tādiu differendo tuū aduentū, vsquequo auertis faciē tuā à me? .i.q̄usq;
elongas ac subtrahis à me psentiā tuā, nō solū diuinā, p quā semp & vbiq; es,
sed etiā corporalē quā in fine seculorū induisti. Hanc nēpe Christi corpora
lem psentiā antiqui sancti ardentissime affectabant, quēadmodū in exordio
Cant. 1. cātici amoris Salomon in psona synagogæ seu antiquorū patrū loquēs demōstrat: Osculet
me, inquiēs, osculo oris sui.i.vnigenitus dei cōiūgat se meæ naturæ īmediata ac psonali vni
Esaie. 64 one. Et Esaias: Vtinā (inquit) disrūperes cœlos & descēderes. Abacuc quoq; ait: Vsquequo
Abacuc. 1 dñe clamabo & nō exaudies, vociferabor ad te vim patiens, & non saluabis? ¶ Quàmdiu 2
ponam consilia, .i.dubiosas inquisitiones, in anima mea, Nā homo qui aliquid adipisci
vehemen

A vehemēter desiderat, multa cōsilia, & varias vias cogitat, qbus possit sortiri q̄d cupit. Sic ve-
teres sancti multipliciter cogitabāt & inquirebāt, qbus obsequijs posset efficacius impetra-
« re misericordiā dei, videlicet missionē Christi in mundū, & q̄ diu ponā ⌊ dolorē, ⌋ .i. tristiti-
« am propter dilationē & morā aduētus Christi, ⌊ in corde meo per diē. ⌋ hoc ē, incessanter &
« quolibet die. Nā spes q̄ differt affligit animā. ¶Vsquequo exaltabit inimicus me⁹ super Prouer. 13
3 « me, ⌋ hoc est, q̄ diu p̄ualebit diabolus, & fomes peccati atq; reatus originalis peccati, aduer-
sum me. Nā sine Chr̄i aduētu nemo sanctorum intrare potuit regnū cœlorum, sed descenderant
oēs in limbū inferni. Potestas q̄q; diaboli multo maior ac fortior erat an̄ Chr̄i incarnationē Lucæ. 11.
ac mortē, q̄ postmodū. Et ideo inimicus tūc q̄si exaltabať sup sanctos. Chr̄us vero alligauit
fortē armatū .i. diabolū, debilitādo eius virtutē, & vasa eius diripuit, faciēdo sibi de homini
bus tēplū dei q̄ antea extiterāt habitaculū diaboli. Itaq; ne amplius exalteť inimicus meus sup
4 « me, ⌊ respice & exaudi me dn̄e deus meus. ⌋ assumēdo naturā humanā & redimendo me de
manu omniū qui oderūt me. ¶Illumina oculos, ⌋ hoc est, fide gratia & illuminatiōe sp̄us
sancti doce intellectū meū, tā speculatiuū, vt recte cognoscā, quàm practicā, vt iuste viuam.
Vel illumina intellectū meū apparēdo & cōuersando per incarnationē inter hoies, atq; do- Johan. 1.
cendo euāgelicæ legis p̄fectionē. Quia tu es lux vera, q̄ illuminas oēm hoiem venietē in hūc
« mundū. Et hoc ò fili dei ideo fac, ⌊ ne vn̄q̄ ⌋ .i. nun̄q̄ ⌊ obdormiā in mortē ⌋ .i. ne aliquo tp̄e
cadā in mortale peccatū, in q̄d cadēdo obdormio & sp̄ūaliter morior, q̄a à charitate & gra
« tia dei deficio ⌊ neq̄n ⌋ hoc ē, vt nullo tp̄e ⌊ dicat inimicus meus, ⌋ quę aduersanť saluti animę
« meæ ⌊ prǣualui aduersus eū. ⌋ inducēdo eū ad peccati cōsensum, vel in dānationē perpetuā.
5 « ¶Qui tribulāt me ⌋ tentādo atq; conādo vt auertūr me à te, ⌊ exultabūt si motus fuero, ⌋
B hoc est, gaudebūt si eorum p̄uersitati cōsensero, & à te summo & incōmutabili bono p̄ instabi
« litatē cecidero, ⌊ ego aūt in misericordia tua speraui ⌋ .i. spem victorie sumpsi, nō de propri-
is viribus, sed per gratiā Chr̄i saluari & p̄ualere cōfisus, & ab om̄i pc̄tō purgari, à quo per le-
gem mūdari nō potui. Vnde in actibus ap̄lorum Paulus ad Iudæos loquēs. Per Iesum (inq̄t) re- Actorum. 13
missio pc̄tōrum annuntiať vobis ab omnibus, à quibus non potuistis in lege Moysi iustificari.
6 « ¶Exultabit cor meū, ⌋ spirituali lætitia ⌊ in salutari tuo. ⌋ hoc est in incarnato filio tuo, ò
pater æternæ, q̄ est saluator & salus oīm hominū. In hac q̄dem vita exultabo in eo, p̄ fidem
ipsum cōtemplādo, & spe ip̄m expectādo. In futuro aūt seculo exultabo in eo p̄ speciē ip̄m 1. Cor. 13.
vidēdo, videlicet facie ad faciē, q̄a videbo eū sicuti est & cognoscā eū, sicut & cognitus sum. 1. Johan. 3
7 « ¶Cātabo dn̄o q̄ bona tribuit mihi ⌋ hoc ē, laudē dicā & gratias agā, semper'q; gratus ero
« filio dei saluatori meo, q̄ tāta b̄n̄ficia cōtulit mihi, ⌊ & p̄sallā nomini dn̄i altissimi ⌋ .i. nō solū
verbo, sed verbo simul & opere laudabo altissimum deum vnum ac trinum

¶Expositio tropologica eiusdem psalmi.

MOraliter vero exponēdo hūc psalmū, propheta in p̄sona cuiuslibet hoīs sancti, siue ecclesię aduētu Chr̄i in p̄senti p̄ gratiā, atq; in futuro p̄ gloriā desiderātis ait: Vsquequo dn̄e deus om̄ipotēs, cui propriū est, misereri semp̄ & parcere, obliuisceris me, seruū & pauperē tuū in finē .i. tā diu, nō dando desideraram vitæ & gratiæ p̄fectionē in cōuersatiōe p̄senti. Desidero enim tibi in sanctitate & iustitia deseruire. Et oro te cotidie vt des mihi oēs passiones refrenare, ac vitia exstirpare, quatinus tibi trāquilla pura ac stabili mēte ministrē, sed nō obtineo grām istā à te sc̄d'm desideriū meū. Et hoc vtiq; o dn̄e nō est ex defectu tuæ bonitatis, sed propter indignitatē meæ cōuersationis, q̄m obicē pono & meipsum gratiæ tuæ incapacem officio. Sed o dn̄e à te est omne bonū, & ergo in q̄-
C cunq; vides me ex me deficere in illo digneris mihi ex tua benignitate succurrere. Vsquequo ergo obliuisceris me in finem, non exaudiendo cordis mei affectū, vsquequo auertis faciem tuam a me .i. q̄ diu suspendis gratiosam pietatis tuæ præsentiam atq; dulcissimā gratiæ tuæ consolationē à me desolato & sterili, afflicto & arido, qui nō gusto q̄ dulcis est dn̄s, neq; proficio sicut opto & teneor. Interdum enim deus ad tempus suspendit à bonis hominibus gratiæ suæ consolationem, non quidē auferendo gratiæ habitum, sed operationem & experimentalem, deuotionem atq; optatam alacritatem, & hoc plærūq; contigit ex dispensatiōe diuina propter negligentiam nostram. Quandoq; aūt contingit ex dispensatione diuina, videlicet ne inaniter gloriemur & extollamur dum gratia nobis arridet, & adest, & vt deū ardentius, frequentius ac fiducialius inuocare assuescamus Deinde exponi potest hic versus de homine amoroso, qui cum Paulo cupit dissolui & esse cum Christo, ait itaq; homo talis. Philip. 1. Roma. 13
Vsquequo dn̄e obliuisceris me in finē, nō liberādo me de corpore, mortis huius & ab incolatu præsentis miserandi exilij, vsquequo auertis faciem tuam à me, hoc est, quàm diu denegas mihi beatificam tuæ essentiæ visionem, non transferendo me à fide ad speciem, & de via ad patriam. Quam diu ponam consilia in anima mea inquirendo, & anxiè cogitādo, qualiter tibi perfecte adhaeream, atq; proficiendo semper complaceam, q̄uo etiam tandem ad beatissimæ tuæ bonitatis fruitionem perueniam, dolorem in corde meo per diem .i. q̄ diu affligam

meipſum in animo meo cotidie, propter multitudinem imperfectionum mearum, & propter D
abſentiã gratiæ tuæ aut gloriæ. Vſq; quo exaltabitur inimicus meus ſuper me, i. q̃ diu ero ſub-
iectus tentationibus diaboli, carnis ac ſeculi, propter quorum inſtantiam ſepius cado, & ſer
Prou.14. uus peccati efficior. Etſi nõ mortaliter pecco, tamen proh dolor venialiter ſepius pecco, qa
iuſtus ſepties in die cadit, & quantum ad hoc exaltatur & præualet inimicus meus ſuper me,
Roma.7. habeo enim domeſticum inimicum, de quo ait Apoſtolus. Video aliam legem in membris
meis repugnantem legi mentis meæ. Hæc lex membrorum eſt ſomes peccati & concupiſ-
1.Petri.2. centia carnis. Vnde Petrus in ſua prima canonica ait: Obſecro vos tãquàm aduenas & pere-
Roma.8. grinos abſtinere à carnalibus deſiderijs quæ militant aduerſus animã. Et Paulus. Qui inquit
in carne ſunt deo placere non poſſunt. Vt ergo inimicis iſtis efficaciter repugnem, reſpice &
exaudi me domine deus meus, reſpice me per miſericordam, qui omnia reſpicis per ſcien-
tiam. Illumina oculos meos, hoc eſt, doce & dirige intellectum meum atq; memoriã, quate
nus quæ tibi placent, agnoſcam & impleam, ne vnquàm obdormiam in morte, hoc eſt, ne
vnquàm in anima morior, recedendo à te fonte fœlicitatis ac vitæ ne mortaliter peccem, &
ſi mortaliter peccauero, ne ſaltem in peccato tali permaneam aut finiar moriendo in eo, ne-
quando dicat inimicus meus prævalui aduerſus eum, ſeparãdo eum à deo. Qui tribulant me,
ſcilicet dæmones & eius miniſtri, exultabunt ſi motus fuero. Hoc atq; ſequentia iam in præ-
cedentibus ſatis expoſita vidẽtur.

COMMENTARIVS IN PSAL. XIII.

¶Argumentum.

¶Titulus, in finem (alias victori ſiue ad victoriam) Pſalmus Dauid. Agitur de peccato- E
ribus, qui obſtinata & teproba mente noluerũt agnoſcere tempus ſuæ viſitationis, & ſpre-
uerunt ſanam doctrinam, negantes perſonarum trinitatem. Prædicens eos nihilominus in
fine mundi ad dominum, & ad veri cognitionem conuertendos. Habet autem ſecundũ Ni-
colaum de Gorra tres partes. Primo equidem ponitur, malorum increpatio. Secundo, iu-
dicij comminatio, ibi, Nonne cognoſce, &c. Tertio prædicitur finalis eorum cõuerſio, ibi,
Quis dabit. Author bipharíam exponit illum, Nẽpe iuxta literam de Iudæis, atq; ſecũdum
ſenſum tropologicum de alijs peccatoribus.

¶Expoſitio tituli.

¶Titulus pſalmi iſtius eſt, in finẽ pſalmus Dauid. i. pſalmus iſte in Chriſtum nos dirigẽs
eſt pſalmus ſancti Dauid. Exponitur autem hic pſalmus ad literam de induratis, reprobiſq;
Iudæis, illis præſertim qui Chriſto corporaliter in mundo conuerſanti atq; miracula facien-
ti credere contemſerunt, ait ergo.

¶Expoſitio iuxta ſenſum literalẽ.

DIxit inſipiens in corde ſuo, ⌋.i. infidelis Iudæus Chriſti, qui eſt ſapientia dei 1
Matt.13 æterna, doctinam deſpiciens, cogitauit, & intra ſe affirmauit, ac ſenſit, ⌊non
Marc.2. eſt deus. ⌋hoc eſt, Ieſus iſte Nazarenus, cuius mater & fratres apud nos ſunt.
Lucæ.5 Qui cum peccatoribus manducat, & ſabbatum non cuſtodit nõ eſt deus, nec
Iohan.9. filius dei, deo patri conſubſtantialis ac coæternus, ſed potius peccator atque
blaſphemus. Hoc nempe Iudæos fuiſſe dicturos de Chriſto à Hieremia prophetatum agno- F
Hiere.5. ſcimus. Vbi ſic legitur. Præuaricatione præuaricata eſt in me domus Iſrael, & domus Iuda
dicit dominus, negauerunt dominum & dixerunt non eſt ipſe. ¶Corrupti ſunt ⌋putredi 2
ne vitiorum, & conſuetudine criminoſa, & mentis integritatem perdiderunt, propter auer
ſionem à ſummo vno & vero deo Ieſu Chriſto Iudæi increduli, ⌊& abominabiles facti ſunt
in ſtudijs ſuis ⌋hoc eſt, contemptibiles facti ſunt deo & homini prædicti Iudæi, in operibus,
verbis & cogitationibus ſuis, quia cœleſtis magiſtri doctrinã ac fidem ſpreuerunt, & rebus
Abacuc.2 temporalibus inhæſerunt. Nam ſuperbi auariq; erant & cordibus incircuncifi, ⌊non eſt qui
faciat bonũ. ⌋Non dicit ſimpliciter nullum eſſe operatorẽ boni, ſed non ẽ inquit, qui faciat
bonum ex his ita abominabilibus & corruptis, quia nullus eorum fecit bonum ſeu opus me-
ritorium, quoniam iuſtus ex fide viuit, & ideo addit, ⌊non eſt vſq; ad vnũ ⌋.i. tam vere nul-
lus eſt qui faciat bonum ex illis, vt nec vnus reperiatur in eis qui faciat bonum, & ita (vnũ) po
Lucæ.11 nitur incluſiue. Vnde incredulis Iudæis Chriſtus dixit. Quomodo poteſtis bona loqui cũ ſi-
Hiere.5. tis mali. De quibus Hieremias. Indurauerunt (ait) facies ſuas ſuper petram, & noluerunt re-
uerti, ſed renuerũt capere diſciplinam. ¶Dominus ⌋.i. Chriſtus verbum dei ac deus. ⌊de 3
cœlo ⌋.i. de humanitate aſſumpta, in qua velut in cœlo habitauit diuinitas eius, ⌊proſpexit
ſuper filios hominum, ⌋hoc eſt, attendit & cõſiderauit Iudæos, ad quos ſpecialiter miſſus fu
Matt.15 it iuxta illud. Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael, ⌊vt videat ſi eſt intel
ligens aut requirens deum. ⌋.i. an ſit aliquis per fidem cognoſcens deum patrem & quẽ mi-
Iohan 17 ſit Ieſum Chriſtum. ¶Omnes declinauerunt ⌋ hoc eſt, nullum talem inuenit ex illis cor- 4
ruptis, ſed omnes declinauerunt, id eſt, per incredulitatem à Chriſto receſſerunt, ⌊ſimul in-
utiles-

A utiles facti sunt,⌋quia nec seipsos possunt saluare,nec digni sunt deum laudare, ⌊non est qui
“ faciat bonum⌋ex illis incredulis,⌊non est vsq; ad vnum.⌋hoc est,omnino nullus est ex eis
benefaciens. Si autem quod dictum est de Iudæis.Non est qui faciat bonum & omnes de-
clinauerunt,&c.accipiatur simpliciter absoluteq; dictum de omnibus,tunc intelligendũ est
per Synecdochen,& per cõparationẽ,quia videlicet maior pars Iudæorũ incredula mansit,
imò tam multi infideles permanserũt,vt cõparatione eorũ cæteri q crediderũt,quasi nulli vi
5 “ deantur. ¶Sepulchrũ patẽs est guttur eorũ⌋.i. simile sepulchro patẽti, quia quẽadmodũ
ex tali sepulchro fœtor atq; infectio quædã mortifera profluunt,sic ex cordibus Iudæorum
per guttur linguã & ora ipsorũ verba blasphema ,fœtida ac animam occidentia processerũt Matt.12
“ ⌊linguis suis dolose agebant,⌋Nã sæpe tentauerunt Christũ,vt caperent eũ in sermone,& Matt.27
haberẽt causam cõtra eũ.Principes quoq; & scribæ eorũ seduxerũt alios auertẽdo eos à Chri Mar.15.
sto,qa in passione quoq; psuaserũt populo,vt peterent sibi dari Barrabam,Iesum vero occi- Lucæ.24
“ derent,⌊venenũ aspidũ⌋.i.verba infectiua & animæ interfectiua,⌊sub labijs eorũ⌋ hoc est Iohan.18
in ore infideliũ Iudæorũ,qui actorẽ vitæ,& mũdi saluatorẽ negauerunt, diffamauerũt & oc
6 “ ciderũt. ¶Quorũ os maledictione⌋.i.blasphemia cõtra Christũ,⌊& amaritudine⌋id est, Mat.26.
“ condemnatiõe Christi ad mortẽ,⌊plenum est,⌋dixerũt enĩ,reus est mortis,⌊veloces pedes
“ ad effundendũ sanguinẽ.⌋Nam mente & corpore parati fuerunt & prompti, vt occiderent
Christũ,sicq; ex inuidia cordis etiã pedes corporis festinabãt currẽdo ad Christi occisionẽ.
7 “ ¶Contritio⌋.i.spũalis esse cõminutio,charitatis destructio, gratiæ extinctio, ⌊& infœ
“ licitas⌋ hoc est,omnis beatitudinis priuatio,& à summo bono auersio,⌊in vijs eorũ,⌋ id ẽ,
in conuersatione,& studijs peruersorum Iudæorũ.Quoniã nanq; principẽ vitæ,fontem gra
B tiæ,& deũ salutis suæ psequebant,idcirco omẽ spiritualiũ esse gratiæ gratificantis in eis cõ-
tritũ,seu cõminutũ,atq; cõfractũ est,propter qd opa eorũ infœlicia extiterũt,& ad inferna-
“ lem miseriã eos duxerũt,⌊& viã pacis⌋.i.Christi doctrinam per quam peruenitur ad pa-
“ cem æternam,⌊non cognouerunt⌋per approbationem & imitationẽ,sed eam spreuerunt,
Vel,viam pacis.i.pœnitentiã non cognouerũt,sed indurati in malo sunt,quẽadmodũ Esai-
“ as pdixit.Incrassatũ est(inquiens)cor populi huius,⌊non est timor dei ante oculos eorũ.⌋ Esaiæ.6.
quoniã Christũ nõ timuerũt,nec eis cõminationibus intenderũt,neq; miracula de ipso testi
moniũ perhibentia curauerũt,sed odio excæcati impleuerunt mensuram patrum suorũ, qa Matt.23
8 “ vt illi occiderunt prophetas,sic ipsi Christũ regem ac dñm prophetarũ. ¶Nõne cognos-
“ cent omẽs qui operantur iniqtatem,⌋.i.prædicti maligni, ⌊q deuorant plebem meã⌋id ẽ,
“ Christũ & eius discipulos in principio nascẽtis ecclesiæ occiderũt, ⌊sicut escã panis.⌋Nõ-
ne inquã cognoscent veritatẽ,scilicet se errare,quasi dicat non, quia in præsenti seculo non
cognouerũt,sed obstinati manserũt,quẽadmodũ postea dicitur. Obscurentur oculi eorum Psal. 68.
ne videant. Et Esaias prædixit. Quis cæcus,nisi ad quẽ misi seruos meos? id ẽ,populus Iudęo Esaiæ.42
rũ,vel sic.Nonne cognoscent oẽs,&c.quasi dicat imò,qa in die iudicij qñ videbũt in quem Iohan.19
9 “ trãsfixerũt,tũc per experientiã pœnæ veritatẽ cognoscẽt. ¶Dñm⌋.i.deũ patrẽ & filium
“ eius vnigenitũ,⌊nõ inuocauerũt⌋.i.mente p charitatẽ & fidẽ atq; internũ affectũ nõ oraue
“ runt,⌊illic trepidauerũt timore,vbi nõ erat timor⌋.i.vbi merito nõ debuissent timere. Nã
plus timebãt hoïes q̃ deũ & magis timebãt tẽporalia dãna q̃ spũalia detrimẽta,& perdere re-
C gna cœlestia,vnde dicebãt.Quid facimus,qa hic homo(.s.Iesus)multa signa facit,si dimitti Iohan. 11
mus eũ sic,oẽs credent in eũ,& veniẽt Romani,& tollent locũ nostrũ & gentẽ,sed de hoc qp
Christo hoïes adhærebãt,non debebãt dolere,nec propter iustitiã psecutionẽ timere,cu-
10 “ ius rationẽ propheta assignat. ¶Quoniã dñs in gñatione iusta est⌋.i. deus omnipotens in
cõuentu fideliũ & cõgregatiõe Chrõ adhærentiũ cõmoratur,estq; in eis p charitatem & gra
tiam. Et ita erat in multitudine eorũ,q ex Iudæis primitus Christũ sequebant,sicut erãt apo
“ stoli,alijq; discipuli & quædã fœminæ religiosæ.Sed o vos Iudæi increduli, ⌊cõsiliũ inopis Luc.8. 23
“ cõfudistis,⌋.i.euãgelica Christi cõsilia cõtempsistis,nolentes terrena relinquere,atq; cœle-
stia toto corde appetere. Ideo nãq; vt Euãgelista testat. Cũ Chrũs cõtra auaritiã disputaret
dixistis astãtibus. Insanit: Quid eũ auditis? Chrũs vero inops vocat,quia apostolus ait: Qm̃ Iohan.10
cũ diues eẽt propter nos egenus factus est. Et cur hoc nisi vt eius tẽporalis ac corporalis ino 2. Cor. 8
pia fieret nobis spũalis abundantia, locupletatioq; æterna? De hoc inope Chrõ Zacharias Zacha.9.
ait: Iubila filia Hierusalẽ, ecce rex tuus veniet tibi saluator, ipse pauper & ascendẽs sup asinã.
“ Ideo autem confudistis consilium inopis,⌊quoniam dominus spes eius est.⌋.i. quoniã do-
cuit in solo deo esse sperandum, non in incerto diuitiarum, nec in copia temporalium rerũ.
11 “ Deinde sanctus Dauid de finali Iudæorũ conuersione vaticinans. ¶Quis⌋ (inqt) ⌊dabit
“ ex Syon⌋.i.quis procedens ac nascens ex populo synogogæ, seu stirpe Iudæorũ dabit, ⌊sa
“ lutare⌋.i.redemptionẽ ⌊Israel⌋ hoc est, Israeliticæ plebi, quasi dicat, qs saluabit eos. Et res-
“ pondet,⌊cũ auerterit dñs captiuitatẽ plebis suæ.⌋.i.cũ Chrũs expulerit ex cordibus Iudęo-
rum malitiã eos excitantem, atq; diabolũ in eis regnantem, ipsosq; in captiuitate perfidiæ

 & pecca

& peccati legatos tenẽtem, tũc⌊exultabit Iacob⌋.i.gaudebit populus ex Iacob exortus vi- D
tiorum supplantator,⌊& lætabitur Israel.⌋scilicet idẽ populus deũ contẽplans, tũc eñ gau- a
debũt & cognoscẽt verũ Messiam, & credẽt in eũ, ministrabũt ei corde iucundo & mẽte gra
tissima. Hæc aũt eorũ conuersio fiet in fine seculi ad prædicationẽ Heliæ. De quo Malachias
dicit. Ecce ego mittam vobis Heliam prophetã, anteq̃ veniat dies dñi magnus & horribilis
& cõuertet cor patrũ ad filios & cor filiorũ ad patres. Per hoc nanq; q faciet Iudæos verum
Christum recipere, & eum deuotissime colere, sancti patres defuncti, q erant à Iudæis pro-
pter ipsorum incredulitatem auersi conuertentur ad eos & diligent ipsos, similiter filij q tẽ-
pore infidelitatis erant à patribus sanctis auersi, per fidem Christi conuertentur ad ipsos.
Propter quod in Euangelio ait saluator. Helias cum venerit restituet omnia. Quod autem
Matt.17 ista scriptura, scilicet vltimus versus psalmi istius congrue exponat de cõuersione Iudæorũ
Roma.3. futura, hinc patet, quòd apostolus ad Romanos istam scripturam inducit ad probandũ cõ-
uersionem Iudæorum futuram.

¶Expositio tropologica eiusdem psalmi.

DIxit insipiens.i.diuinorũ cognitionẽ non habens, nec Christum qui est sapientia dei, vita & moribus sequens, in corde suo non est deus, hoc est, non est aliquis qui sit omniũ iudex ac dñs & prouidentiam de actibus hominũ habens. Quamuis eñ pauci vel nulli sint, qui putẽt deum absolute non esse, multi tamen fuerunt, q putabant deum nõ esse, eo modo, quo fides catholica astruit eũ esse, videlicet oĩm prouisorẽ iudicem ac remuneratorẽ. Possit hic introduci quædã difficultas, scilicet quõ aliqs possit di- E
cere in corde suo non est deus. Quũ deũ esse sit per se notũ, vt ait Ancelmus, cui cõsonat Damascenus, q primo libro ait: Oñibus naturaliter inserta est cognitio deũ existẽdi. Thomas vero & Scotus tenent oppositũ. Hanc aũt difficultatem omitto, qa in libro de diuina natura eam diligenter tractaui, tenuiq; probabiliter cũ Ancelmo, q deum esse sit maxime p se notum, etiam magis q̃ prima principia. Nec obstat, q insipiens dixit in corde suo deum nõ eẽ, quia nonnulli Philosophi negauerunt prima principia, quæ nihilominus sunt per se nota. Nunc autem breuiter dico, quòd omnis, qui deum inhonorar, contemnit, & in vitijs perseuerat, dicit in corde suo non est deus. Quamuis eñ nec in corde suo affirmet, nec ore pronuntiet, deum non esse, tamen sic viuit, quasi deum non esse putaret. Propterea enim apostolus dicit. Dicunt se nosse deum, factis autem negant. De quibus propheta subiungit. Corru-
Titum.1 pti sunt & abominabiles facti sunt in studijs suis. Corruptum & integrum opponuntur, & non nisi in rebus corporeis proprie inueniuntur, in spiritualibus autem transsumptiue, seu similitudinarie accipiuntur. Quemadmodum ergo integritas mentis est eius ad deum perfecta conuersio, sic mentis corruptio est eius à deo auersio. Itaq; peccatores corrupti sunt.i. mente à deo auersi & vitijs vulnerati, & abominabiles facti sunt in studijs suis, hoc est, in occupationibus, interioribus & exterioribus, quoniam creatore relicto ac spreto in rebus caducis, vanis & turpibus occupantur, quærentes ditari, deliciari, aut dominari, non est qui fa-
ciat bonũ ex illis, sed à minimo vsq; ad maximum oẽs circa illicita student, non est vsq; ad F
vnum, hoc est, nullus est ex eis bene viuens. Vel potest (vsq; ad vnum) exclusiue exponi, & illud quod dicitur, non est qui faciat bonum, absolute intelligi, vt sit sensus, non est qui faci-
Roma.8. at bonum, id est, nullus homo ex proprijs viribus bene viuit, quia non est volentis neq; cur-
Osee.13 rentis scdm apostolũ, sed dei miserantis, & in Osea legimus. Perditio tua Israel ex te, in me tantũmodo auxiliũ tuũ. Sic igiẽ, nõ est q faciat bonũ, nõ est vsq; ad vnũ.i. pręter vnũ. Quo-
Roma.11. niã vnus est q propria virtute bene agit, ac naturali proprietate sanctus ac iustus est.s. Chrũs Et ideo ait apostolus. Cõclusit deus omnia sub peccato, vt oĩm misereret. Dñs de cœlo, id ẽ, qui habitat in cœlo secũdũ modum pdictũ, respexit sup filios hominũ.i. cõsiderauit cogitationes, verba ac opera singulorũ, vt videat, si est intelligens aut reqrens deũ, hoc est, si sit aliquis intelligẽs deũ, nõ vtiq; informi & nudo intellectu, sed intellectu formato, & ad operationes sanctas se extendente, aut reqrens eum p pœnitẽtiã, p orationes feruẽtes, p conuersa-
Hiere.32 tionem solicitam. Hoc est q̃d in Hieremia habeẽ. Fortissime, magne, potẽs, dñs exercituum, nomen tibi magnus consilio, & incõprehensibilis cogitatu, cuius oculi aperti sunt sup oẽs filios Adam, vt reddas vnicuiq; scdm viã suam. Dicitur autem deus de cœlo respicere vt videat, non q sua cognitio ex aliqua causa dependeat, sed humano modo loqtur scriptura de deo. Vel quod dicitur (vt videat) intelligendũ est, vt alios videre faciat, qa in die iudicij vniuersis ostendet quis bene vel male operatus est. Secundum hunc intellectum scriptum ẽ. Di-
Exod.33. xit dominus ad filios Israel (quando videlicet adorauerunt vitulum) Iam nunc depone ornatum tuum vt sciam, inquit, id est, vt sciri faciam debitam pœnam pro culpa infligendo. Omnes videlicet illi corrupti declinauerunt, à lege dei, & ideo simul inutiles facti sunt, hoc est, inanes ac perditi non est ex eis, qui faciat bonum non est vsque ad vnum cum enim charitatem, quæ est animæ vita, non habeant, nihil deo viuo ac vero acceptum agere possunt.

Sepul-

A Sepulchrum patens est guttur eorum, quoniã pestifera proferendo per guttur seipsos occidunt, deuorant, & quasi sepeliunt, aliosq́ꝫ vitiorum verborum fœtore conmaculant, linguis suis dolose agebant, decipiendo alios, imò fallendo seipsos. Nam qui alium decipit, primo seipsum seducit, qa vniuscuiusq́ꝫ peruersitas, primo redundat in seipsum, & prius nocet agenti q̃ alteri. Venenũ aspidũ, id ẽ, rancor nequissimus seu sermo dolosus, sub labijs ipsoꝝ, vt cũ poterunt euomant illũ, & tanq̃ aspis inficiant proximũ. Quorum maledictione os plenum est, quia maledicentibus remaledicunt, & contra, benedicentibus aut nihil nocentibus ediuerso maledicunt, & amaritudine, hoc est, indignatione & zelo amaro cõtra deũ & proximum, & dolo .i. occultis insidijs, veloces pedes eoꝝ, hoc est, cordis affectus, & etiã corporis pedes ad effundendũ sanguinem, propter causas iniustas. Contritio .i. gratuiti esse destructio, & infœlicitas in vijs .i. in operibus eoꝝ, & viam pacis .i. conuersationẽ amorosam per quam venit ad pacẽ æternam, non cognouerũt, ꝑ imitationem, non est timor dei ante oculos eoꝝ .i. deũ nõ timent. Nam si deum timerent tot mala nõ facerent, quoniam scriptum est. Timor domini expellit peccatũ. Et Salomon ait. Qui timet deum, nihil negligit. Nõne cognoscent omnes qui operant iniquitatem, imò cognoscent quàm male faciant, quia mox vt de corpore exierint, & ante Christi tribunal peruenerint, scient quid meruerunt, & per pœnas cognoscent, quod iam scire contemnunt, qui deuorant plebem meam, hoc est, contristant, opprimunt vel occidunt pauperes spiritu innocẽtes ac simplices, sicut escam panis, hoc est, tanquàm panem qui est esca. Hanc vero sententiam in Osea inuenimus pulchre expressam. Iudicium (inquit) domino cum habitatoribus terræ, non est veritas, & non est misericordia, & non est scientia dei in terra, maledictum, & homicidium, & mendaciũ, furtum & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Deum non inuocauerunt. Versus iste iam prius satis expositus est. Quoniam dominus in generatione iusta est, id est, inter iustos per gratiam habitat. De quibus æterna sapientia per Salomonem dicit. Deliciæ meæ esse cum filijs hominum. Et in Apocalipsi. Ecce tabernaculum dei cum hominibus & habitabit cum eis, consilium inopis confudistis, id est, increpationem ad monitionem & informationem humilium, piorum, ac religiosorum virorum, o impij contempsistis, quemadmodum scriptum est. Impius cum in profundum peccatorum venerit, cõtemnit. Et ideo spreuistis, quoniam dominus spes eius, hoc est, quoniam prædicat in solo deo spem esse ponendã & omnia carnalia oblectamenta, temporales honores, ac seculares vanitates esse spernẽdas. Quis dabit ex Syon, id est, quis contemplatiuorum ac sanctorum virorum, ex Syon, hoc est ex congregatione speculantium deum procedens tanquàm vnus illoꝝ, pertinensq́ꝫ ad sortẽ seu numerum ipsoꝝ, dabit salutare, id est, veram fœlicitatem Israel, hoc est, collectioni fidelium, deũ nũc ꝑ fidem videntium. Et respondet: Cũ auerterit dominus captiuitatẽ plebis suę, id est, cũ Christus liberauerit Christianos ab om̃i seruitute peccati, ac iugo diaboli, q̀ nõ erit vniuersaliter, nisi in die iudicij, tũc exultabit Iacob .i. fidelis, mala supplantãs, & vitijs efficaciter iã resistẽs, & lætabitur Israel, idem est exultare Iacob & lætari Israel, qa idẽ est Iacob & Israel, sed fidens quisq́ꝫ in præsenti vita dicit Iacob, q̃diu luctatur cũ vitijs, in futuro aũt veraciter dicet Israel, quãdo videbit deũ facie ad faciẽ. Iacob equidem interpretatur supplantator. Israel vero interpretatur vir, videns deum. Fidelis ergo qui peccata supplantat est Iacob, & idem est Israel, in quantum est deum cõtemplans. In die autem iudicij Iacob & Israel, hoc est quilibet vere fidelis, lætabitur mente, & exultabit corpore, quando audiet iudicem dicentem: Venite benedicti patris mei percipite regnum, q̃d vobis paratũ est ab origine mũdi, tũc enim absterget deus omnẽ lachrymã ab oculis sanctoꝝ. Et mortale hoc induet immortalitatem, implebiturq́ꝫ, q̃d ab ex persona dei ꝑdictum est. Ecce serui mei laudabũt præ exultatione cordis, & vos o impij præ dolore cordis clamabitis, qm̃ obliuioni traditæ sunt angustiæ priores. Vnde Malachias: De futura gloria beatoꝝ sic dicit. Egrediemini & salietis, quasi vituli de armento, & calcabitis impios in die quo ego facio, dicit dñs. Sed attende tibi o frater, qui psalmũ hũc cantas, audis, vel legis, ne ea quæ in ipso de reprobis scripta sunt, tibi conueniant. Examina & diligenter scrutare conscientiã tuã, & si hoꝝ vitioꝝ quippiam in te reppereris pœnitentiã age, & de cætero caue. Non viuas quasi non sit deus, sed reuerenter ac cũ timore coram domino ambula, in choro quasi deo præsente teq́ꝫ aspiciente, in omnibus decenter, deuote, ac tremebũde te habe, cordialiter semp aduertẽs, quod dictũ est. Dñs de cœlo prospexit sup filios hominũ, vt videat si est intelligens aut requirens deum. Deniq́ꝫ, Maledictus homo qui facit opus dei negligenter.

Margin notes: Eccle. 1. Eccle. 7. — Osee. 4 (B) — Prouer. 8 — Apoca. 21 — Prouer. 18 — (C) — Mat. 25 — Apoca. 21 — 1. Cor. 15 — Esaie. 65 — Mala. 4 — Hier. 48

COMMENTARIVS IN PSAL. XIIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus, Psalmus (alias in finem) psalmus Dauid. Agitur de virtutibus, quibus ad regna cœlestia peruenire possim⁹. Et id q̃dem responsionibus diuinis ad interrogationem prophetæ. Habet proinde duas partes. In prima ponitur interrogatio. In secunda ante, ibi,

Qui ingreditur sine,&c.subditur responsio. Author expendit eũ biphariã,nẽpe. Primo mo D
raliter,atq; deinde allegorice de Christo quẽ nobis imitandum proponit.

¶Expositio tituli.

Titulus psalmi est,psalmus Dauid.i. psalmus iste est sancti Dauid hic loquẽtis. Volẽs nãq;
propheta nos moraliter informare,quemadmodum vere pertinere possimus ad numerum
electorũ in præsenti per gratiam,& in futuro per gloriam,deum interrogat.

¶Expositio psalmi,iuxta sensum tropolicũ.

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo,⌋.i.quis vere perseuerat in militãti 1
ecclesia,scilicet re & nomine tanq̃ viuũ Christi mẽbrũ à capite Christo motũ
ac vitam,id est,operationem ac gratiam recipiens,sicut membra corporalia
à proprio capite,multi enim habitant in ecclesia solo nomine,vt mali Chria-
1.Johan.2 ni atq; hæretici.De quibus ait Iohannes in sua canonica. In nobis erant, sed
non erant ex nobis. Nam si ex nobis fuissent, permansissent vtiq; nobiscum,
⌊aut quis⌋ò domine⌊requiescet in monte sancto tuo.⌋id est,post præsens exiliũ laborio-
sum,æterna requie perfruetur in cœlo empyreo,in quo post vitam hanc suauiter requiescẽt
Luc.11 qui nunc pro dei amore pijs laboribus fatigantur. Insuper propheta quasi eruditus à domi-
no,qui pulsantibus aperit,ad hanc quæstionem respondet. Videtur autem hæc quæstio bi
partita,quia. Primo inquirit,quis habitet in ecclesia militante. Secũdo,qs moraturus sit, seu E
quieturus in ecclesia triumphante. Sed quæstio ista est, quasi vna aut simplex. Nã quicunq;
nunc vere & perseueranter pertinet ad militantem ecclesiam,in futuro veraciter pertinebit
ad triumphantem ecclesiam. Idcirco ad vtranq; quæstionem datur vna responsio quæ est.
¶Qui ingreditur sine macula⌋.i.qui declinat à malo,qui nemini nocet,q sine mortali cri 2
mine conuersatur. Cur potius dixit propheta. Qui ingreditur, q̃ qui egredietur cũ tamen
vtrunq; dici possit saluatore cõtestante,qui ait:Per me si quis intrauerit,saluabitur & ingre-
Johan.10 dietur & egredietur. Accipit ergo propheta hoc loco (ingressum) pro operatione,quæ sine
errore ducit ad finem,qui deus est. Maulti autem errant à via,& hi non ingrediũtur sine ma
cula,sed seducuntur in via,ambulantes vias difficiles,& viam domini ignorãtes. Quoniam
Sapiæ.5 vero non sufficit declinare à malo,propterea addit, ⌊& operatur iustitiam⌋hoc est,actum
iustitiæ,prout iustitia dicitur virtus communis & virtualiter est omnis virtus. Vel etiam,
prout iustitia est virtus specialis. ¶Qui loquitur veritatem in corde suo,⌋hoc est,in seipso 3
syncerus & verus est,& vera intra se cogitans,vt non sit simulator atq; hypocrita,⌊qui non
egit dolum in lingua sua⌋hoc est,verbis fraudulentis atque mendacibus alios non decepit. 4
¶Nec fecit proximo suo malum,⌋hoc est,nulli Christiano exterius nocuit,sed proximũ
diligit tanquam seipsum,⌊& obprobrium non accepit aduersos proximos suos,⌋hoc est,
verba detrahentium, maledicentium, & inuidorum non aduertit,nec libenter audiuit, sed
Prouе.4 reprobauit ac reppulit detractorem,quemadmodũ in Prouerbiorum Salomon monet: La-
Eccle,21. bia detrahentium procul sint à te. Et iterum scriptum est. Quasi à facie colubri fuge à detra-
ctore. Eiusdem enim impietatis est detrahere & detrahenti applaudere, quia vtiq; ex suo ge
nere est mortale peccatum magis quàm furtum. Et si non esset qui audiret nec esset,qui detra
heret. ¶Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus,⌋hoc est, peccator in quã- 5
tum peccator nullius est reputationis in anima iusti, nec est honore dignus vt peccator,cũ
honor sit exhibitio reuerentiæ in signum virtutis. Potest tamen malignus honorari,in quã-
tum est superior,seu ad dei imaginem factus,quemadmodũ Petrus præcipit seruis, vt obe-
diant dominis suis,non solum modestis,sed etiam discolis. Et secundum hunc intellectum
Aristotiles dicit,quòd Magnanimus est contẽptiuus aliorũ. Non q simpliciter alios sper
nat,sed vitiosos paruipendit, & neminem honorandũ existimat, nisi quem virtus nobilem F
facit. Quamuis autem iustus peccatores contemnere debeat in cõmuni, nec tamen iudica-
1.Petri.2 re debeat de alijs in singulari,nisi in manifestis & certis peccatis,nec sic debet cõtemnere, vt
naturam contemnat,sed vitium. Pro natura vero offerat charitatiuam precem,⌊timentes
autem dominum⌋.i.virtuosos,⌊glorificat⌋.i.reputat & honorat. ¶Qui iurat proximo 6
suo & non decipit,⌋id est,qui iurat vbi,quãdo,& in quibus,& propter qd iurandũ est, & iu
ramentum adimplet atq; verificat. Vel,qui iurat,id est,firmiter aliquid asserit & proponit,
& non decipit,⌊qui pecuniam⌋materialem⌊non dedit ad vsuram,⌋quẽadmodũ vsurarij
faciunt,⌊& munera sup innocentẽ nõ accepit.⌋.i.dona nulla accepit,q̃tenus opprimat in-
Deute.15 feriorẽ in iudicio,aut in alia q̊libet causa Ex hoc igit versu cõstat,q vsura nõ erat Iudęis cõ-
Deut.24 cessa,vel p̃cepta vt licita,sed solũ pmissa,q̃tenus erat maioris mali prohibitiua, sicut libellus
Matt.19 repudij. Vñ Aristotiles,naturali rõne instructus affirmat,q vsura est maxime contra natu-
Marc.10 rã. Verũtñ in Euãgelio dñs ait,Serue neq̃. Oportebat te pecuniam meã dare nũmularijs,&
Ethic 4. ego veniẽs recepissem illã cũ vsura,sed vbi pecunia sumit pro cõmisso talento.i.pro grã da-
Mat.25
Luc.19 ta,& specialiter pro cognitõe sacræ scripturæ,quã q acceperit,alios instruere debet. Et ita

vsura

A vsura est fructus scientiæ, datę vel gratię aut beneficij. Ab eo nãq; q plus accepit plus exigit.
" Hic ergo propheta describit virũ iustum attribuendo ei decem actus virtutum. Et subdit.
7 " ¶ Qui facit hæc nõ mouebit in æternũ. ⌋ Porro in præsenti adhærebit dño, & stabilis erit in deo p gratiã, in futuro autem seculo cõfirmabitur in eo per beatitudinem sempiternã. De tali nempe viro seu homine dñs in Euangelio dicit. Similabo eũ viro sapienti, qui ædificauit domũ suã supra petrã. Non sunt autem hæc intelligenda, quasi necesse sit hominem iustum nunq̃ vitia incidisse, semperq; his virtuosis actibus fuisse intentũ, sed qa non permanet in peccatis mortalibus, imò redit ad se & studet in his opibus sanctis exercitari, in qbus si vitam finierit æternaliter saluus erit. Ex hoc itaq; virtuoso℞ operũ, & bono℞ proprietatũ cõtemplatõe attẽde tibi o frater, an vere sis mẽbrũ Chri, & inhabitator ecclesiæ, atq; in statu salutis. Videan fine mortali viuas pctõ, an q̃ tibi pcepta sunt, impleas, an talis sis foris in verbo & ope, qualis intus in corde, an nulli facias q̃d tibi fieri nõ vis, an diuites, potentes, in carne florẽtes, & in naturalibus eminẽtes & seculares magis reputes & honores q̃ pauperes, debiles, corpe castigatos, gratuitis adornatos, claustrales, ac religiosos. Attende qs amplius diligis, cũ quibus libẽtius cõuersaris ac loq̃ris, & q̃rũ vitã ac mores studiosius imitaris. Matt. 7.

¶ Expositio allegorica eiusdem psalmi.

B Postremo psalm⁹ iste specialiter exponi posset de Chro. Vidẽs eñ propheta in spũ multos eẽ vẽturos, q se Chrm assererẽt & maxime propter discretionẽ veri Chri scilicet Iesu Nazareni ab Antichro, interrogat. Dñe qs habitabit ĩ tabernaculo tuo id ẽ, qs oim ho℞, q̃rũ vnusquisq; dicit se eẽ Chrm morabit & pmanebit in militãti ecclesia, tanq̃ princeps & caput atq; saluator fideliũ, aut qs requiescet in mõte sancto tuo. i. qs oim ho℞ ascẽdet sup oẽs cœlos, vsq; ad dexterã tuã vt regnet tecũ sine fine. Qui ingreditur sine macula. i. nec Antichrũs, nec pseudoprophetæ, nec aliqs seipm exaltans & Chrm se simulãs, sed Iesus q est agnus sine macula, q peccatũ nõ fecit, nec est inuẽtus dolus in ore eius. Qũo aũt seq̃tẽs actus virtutũ Christo vere ac summe cõueniãt facile est intueri. Chrs eñ impleuit oẽm iustitiã, & ideo qñ ista fecit nõ mouebit in æternũ. Nã regni eius non erit finis, quẽadmodũ Zacharias pdixit. Ecce vir oriens nomen eius (translatio autem caldaica habet Messias nomen eius) & ædificabit templum dño (scilicet militantem ecclesiam) & ipẽ portabit gloriam & sedebit & dominabitur in solio suo. 1. Petri. 2 Luce. 1 Zacha. 6.

COMMENTARIVS IN PSAL. XV.

¶ Argumentum.

C ¶ Titulus, Tituli inscriptio ipsi Dauid, alias humilis & simplicis psalmus Dauid. Agitur de Christo in suscepta humanitate, patrem orante pro firmitate regni sui: Et q̃ ille de reuocatione ab inferis, resumptione corporis, & q̃ eum post resurrectionẽ ad dextrã suã collocauerit in gloria, refert ei gratias. Et proinde duas habet partes. Primo equidẽ ponitur deprecatio pro impetrandis ac tum subiungitur gratiarum actio, ibi: Benedicam dominum. Author vero, primum exponit eum de Christo, atq; post hoc tropologice.

¶ Expositio tituli.

¶ Asscribitur autẽ huic psalmo hic titulus, tituli inscriptio ipsi Dauid. Hic vero titulus nõ de veteri testamẽto creditur sumptus, sed ex Euangelio vbi narratur, q̃ crucifixo Iesu Christo, Pilatus posuit causam ipsius scriptam, scilicet titulum istum in vertice crucis. Iesus Nazarenus rex Iudęorum. Hoc enim esse futurum, Esdras spiritu dei reuelante cognouit. Et est sensus tituli. Triumphus ac regnum, quæ per tituli prædicti inscriptionem signantur attribuitur ipsi Dauid, id est Christo, nam titulus quem affixit cruci Pilatus, est titulus triũphalis, significans quòd Christus per mortem mundum fidei suæ subijceret, dæmonemq; foras eijceret. Christus ergo, secundum q̃ homo & aliquo modo viator, ait ad patrem. Johan. 19

¶ Expositio iuxta sensum literalem.

1 " Conserua me ⌋ id est, fiat voluntas tua in me, eripe me à periculis & clarifica me
" claritate quam habui, antequam mundus fieret ⌊ domine ⌋ pater æterne. Christus vero comprehensor erat & confirmatus in bono non orauit conseruari à culpa, nisi intelligat hoc dicere pro corpore suo mystico, q̃d est ecclesia, vt sit sensus. Conserua me dñe. i. custodi credentes in me, & omnes prædestinatos auerte à malo, eosq; conserua in bono. Et decet o pater vt audias me, ⌊ quo-
" niam speraui in te, hoc est, omne bonum tibi asscribo, & effectum precum mearum à te expecto, ⌊ dixi ⌋ ego Christus inquantũ homo ⌊ domino ⌋ ideo vni ac trino ⌊ deus meus es tu, ⌋
" singularissimo modo propter summam reuerentiam atq; dilectionẽ mei ad te, sicut frequẽter expositũ est, & ideo deus meus es tu, ⌊ qm̃ bono℞ meo℞ nõ eges. ⌋ quia licet humanitas
" mea vnita sit verbo, quatenus mundus per eam saluetur, tñ hoc factum nõ est propter tuam indigentiã, sed propter hoim vtilitatẽ. Nil eñ tibi o dñe pfectionis accrescit ex honore & gloria tibi à creaturis tuis impensis. Deinde Christus mutans psonas, & q̃si ecclesię loquẽs de Johan. 17

beneficijs

beneficijs dei patris. ¶Sanctis(inquit)qui sunt in terra eius,⌋.i.sanctis apostolis,alijsq; D
ꝑelectis hoībus,q ad literā erāt in terra promissionis,ꝗ specialr̃ dicit terra dei,vel q in terra 2
Philip.3. sunt eius.i.quoꝝ cōuersatio est in cœlo,ꝗd est in terra viuētiū vita beata,his inquā sc̄tis⌊mi
rificauit,⌋.i.mirabilr̃ & copiosissime adimpleuit deus pr̃,⌊oēs voluntates meas in eis,⌋.i.
omnia desideria,omnesq; preces meas,videlicet Christi filij sui,sæpe em̄ accipitur voluntas
Lucæ.22. pro actu siue effectu volūtatis,Chrūs vero vt homo multa desiderauit à patre pro membris
Johā.14. suis,puta fidelibus,vt est illud:Ego rogaui pro te Petre,vt non deficiat fides tua,& rursus:
Johan.12 Ego rogabo patrem & alium paracletū dabit vobis.Et volo pater,vt vbi ego sum,illic sit &
Hebr.5. minister meus.In omnibus vero his & similibus,exauditus est Christus à patre pro sua re-
uerētia.Misitq; pater spiritum sanctum,qui dedit apostolis omnia quæ Christus orauit pro
eis,propterea Christus precem suam,qua dixit pro membris suis.Conserua me domine,ex
auditam declarans,ait:Sanctis qui sunt in terra eius,hoc est,qui sunt in regione viuorum,si-
ue per rem,siue per spem,mirificauit omnes voluntates meas in eis. ¶Multiplicatæ sunt 3
infirmirates eorum,⌋hoc est,peccata & defectuositates eorum,qui per fidem & gratiam san
cti effecti sunt,mulra erant antequā conuerterentur ad Christum,⌊postea accelerauerūt,⌋
hoc est,postquam cognouerunt per inspirationem diuinam,& sanctam prædicationē,præ
dictas suas infirmitates tunc festinauerunt conuerti ad dn̄m,& ad baptismatis grām, in quo
vniuersa peccata donantur.Et istud de gentibus conuersis,præsertim verum ac planū est,
Roma.8. qui antequā conuerterentur,sedebat in tenebris & vmbra mortis,idolis seruiendo,sup quo
peccato omnis ingemiscit natura. ¶Non cōgregabo,⌋ego Christus per me & per apo
Lucæ.19. stolos,⌊conuenticula eorū de sanguinibus,⌋.i.conuentus seu collectiones eoꝝ qui sunt de 4
sanguinibus.i.viros sanguinū,& iniq̄s non cōgregabo intra ecclesiā electoꝝ,nō ꝙ oīno nō E
congregabo eos cum venerim saluum facere quod perierat,sed non congregabo eos secun-
dum illorum malitiam & quatenus sunt iniqui,videlicet vt maneāt quales fuerūt,sed cōuer-
tam impios & erūt boni,q fuerāt mali,erūt diuini & sancti,q erāt carnales & diabolici.Pro-
pter ꝗd subdit.⌊nec memor ero nominū eoꝝ p labia mea.⌋hoc est,nō vocabo eos tali noīe
quo antea vocabunt pagani,cæci,increduli,illiterati abiecti,post cōuersionē suā ad me no-
Ezech.18 minabunt Chr̃iani illuminati,fideles,doctores gentiū,& principes populoꝝ.Hoc est ꝙ per
Psal.76. Ezechielē dn̄s ait:Quacūq; hora pc̄tōr gemuerit pro peccatis suis oīm iniquinatū suaꝝ nō
Osee.2. recordabor amplius.Et hæc est mutatio dextere excelsi,de qua p Oseā dn̄s,ait: Vocabo nō
Esaiæ.55 plebem meā,plebem meā.Et Esaias.Ecce(inqt)gentē quā nesciebas, vocabis. Et iterū,ser-
Esaiæ.65 uos suos vocabit dn̄s noīe alio. ¶Dn̄s pars hæreditatis meæ & calicis mei,⌋.i.deus ē por 5
cio credētiū in me,q cœlestia ꝑponūt terrenis & creatorē ꝑeligūt creaturis,& ip̄e dn̄s ē pars
calicis mei.i.de⁹ finis & merces passionis meæ,qm̄ ideo passus sum,ꝗtenus hoīes vltimo fi-
ni.s.deo beatifice vniant,& eius visionē ꝑ mercede sui laboris ac meæ passiōis recipiāt. Vel
sic dn̄s pars hęreditatis meę.i.de⁹ ē,illud bonū,ꝗd ego Chr̄s vt hō ꝑ oīb⁹ bonis creatis elegi, F
tenui,& possedi,quasi hęreditariā partē,ꝗuis ipse me prior elegit atq; dilexit. Hoc modo de
us per Moysen de Leuitis dixit. Nō dabis eis possessionē & hæreditatem inter filios Israel,
Nume.18 quia ego possessio & hæreditas eorum.Per Leuitas vero figurantur clerici noui testamenti.
Deut.10. Et ideo cū primo tonsurantur,dicūt versiculū istū,tanꝗ qui specialiter deputant ad cultū di
Josue.13. uinorum,& ꝗrum hæreditas deus efficit.Dicitur em̄ deus hæreditas nostra, qm̄ colimus eū
venerando,& possidemus eum amando siue fruendo .Nosq; appellamur hæreditas dei,ꝗ-
niam & ipse colit & alit nos perficiendo ,& possidet nos in nobis regnando. Et ideo Chrūs
subiungit,⌊tu es⌋o deus pater,⌊qui restitues hęreditatem meam mihi.⌋.i.qui per gratiam
trahes ad me omnes q̄s prædestinasti in me,oēsq; electos qui sunt hæreditas mea reduces ad
me,per meritū passionis & mortis meæ,qui anteꝗ redimerent,à me erāt in captiuitate dia-
boli,atq; sub reatu originalis peccati,propter ꝗd nullus eoꝝ regnū æternæ beatitudinis in-
Joban.6. gredi potuit.Hos ergo restitues mihi,quēadmodū in Euāgelio dixi.Nemo venit ad me nisi
pater meus traxerit eū.& rursus.Omne quod dat mihi pater ad me veniet. Ideo nāq; aposto
Ephe.1. lus ait:Elegit nos in ipso(scilicet pater in filio)ah mūdi constitutionē,& rursus.Gratificauit
nos in dilecto filio suo,ꝗd non est intelligendum quasi aliquid sit causa prędestinatiōis,pro-
ut in deo est,sed quia effectum prædestinationis statuit deus nobis impendere per meritum
Actoꝝ.13 filij sui.Hanc vtiq; hæreditatem restituit deus Christo qn̄ impletū est ꝗd in actis apostoloꝝ
Lucas testatur.Crediderūt(inquiens)quotquot ꝑordinati erāt ad vitā æternam, imò coti-
die restituit eam sibi vel quando peccatores reuertuntur ad gratiam, vel quando iusti ingre-
diuntur ad gloriam. ¶Funes ceciderūt mihi in præclaris,⌋.i.diuisiones, quibus deus q̄s- 7
dam misericorditer vocauit,& aliquos iuste reliquit,contigerunt mihi in prælectis & prę-
Mat.20. tiosis,deoq; charis hominibus.Cum enim sint multi vocati & pauci electi, sors mea cecidit
Matt.22 super electos,ita quòd ipsi sunt porcio,in qua æternaliter tanquàm in hæreditate regnabo,
Mat.25. nunc quidem per gratiam,in futuro vero per gloriam.Ipsi enim sunt benedicti patris mei,
quibus

A quibus paratum est regnum cœleste à mundi constitutione, loquitur autem dei funibus me-
taphoricè. Funes nanq; dicuntur mensuræ seu termini quibus hæreditas terrena diuiditur,
⌊etem hæreditas mea⌋ hoc est, multitudo ꝑdestinatoꝝ ab æterno de qua in Luca scriptũ ẽ: Lucæ.10.
Nolite timere pusillus grex, qa complacuit patri vobis dare regnũ, hæc (inquã) est hæreditas
⌊pręclara⌋.i. multũ dilecta, nobilis, ac ꝓtiosa ⌊est mihi⌋ Chr̃o, qa animam meam pono pro Johan.10.
ea, tamq; ꝓclara est mihi, vt sit sponsa mea, quam redemi sanguine proprio. Insuper Christus
vt homo grãs agens deo pro omni sapientia animæ suæ collata à primo creatiõis suæ instanti
7 in quo etiam vnita est dei verbo, & facta contemplatrix diuinitatis p speciem ait: ¶Bene-
dicã dñm q tribuit mihi intellectũ⌋.i. intellectualem notitiam omniũ prędictoꝝ, & non ob-
stante, ꝙ hoc facturus sum tamen ⌊insuper⌋.i. vltra hoc ⌊increpuerũt me⌋ hoc est, reꝑhen
derũt, blasphemauerũt, & ꝑsecuti sunt me ⌊renes mei⌋.i. Iudæi & etiam tribus Iuda: de quo-
rum carne & sanguine incarnatus & natus sum ⌊vsq; ad noctem⌋ hoc est, vsq; ad terminum
vitæ meæ seu mortis occasum, sed frustra conati sunt me subuertere quoniam ego Christus.
8 ¶Prouidebam dñm in conspectu meo semp⌋.i. in prosperis & aduersis in oĩ cã, loco, & tpe
proposui deũ coram oculis cordis mei, & semp actualiter eũ aspexi ⌊qm̃ à dextris est mihi,⌋
hoc est, immediatè coniũctus est mihi & semp de proximo mihi assistit. Nam verbo vnita ẽ
mea humanitas vnione ꝑsonali, toti vero trinitati quæ est vnus verus simplex deus, vnita est
beatifica fruitõe, idcirco aũt à dextris est mihi dñs⌊ne commouear⌋.i. ne aliquo modo à me-
dio virtutis, à recta rõne, à dei voluntate recedam, ne prosperis eleuer, aut aduersis deijciar,
9 sed regia via semp incedam. ¶Propter hoc lætatum est cor meũ⌋ hoc est, intellectus atq;
affectus animæ meę de tantis beneficijs grãs deo agentes spũaliter. Vnde in Euangelio dicit: Lucæ.10.
Exultauit Iesus spũ sancto, & ait: Confiteor tibi pr cœli & terræ, ⌊& exultauit lingua mea⌋
hoc est, ex magna exuberantia interioris iocunditatis, etiam lingua corporis mei mota est
ad iocundam dei laudem, & beneficioꝝ suoꝝ delectabilem commemorationẽ ⌊insup & ca-
ro mea⌋.i. corpus meũ in triduo mortis ab aĩa non tñ à verbi diuinitate separatũ, ⌊requiescet
in spe⌋ hoc est, in sepulchro iacebit in spe tali ꝙ tertia die resurget, sed spes illa fuit subiecti-
10 ue in anima Chr̃i, & ideo subdit: ¶Qm̃ non derelinques aĩam meam in inferno⌋ tanq̃ di-
B cat idcirco caro requiescet in spe resurrectõis ꝑdictæ tam proximæ, qm̃ nõ derelinques.i. nõ
diu permanere ꝑmittes aĩam meã in inferno.i. in limbo patrũ. Nam aĩa Chr̃i ibi non fuit, nisi
vsq; ad horam resurrectiõis tertio die factæ, statim quippe qñ Chr̃s in cruce spm̃ tradidit, aĩa
Chr̃i ad limbũ patrũ descendit, animasq; sanctoꝝ ibidẽ beatifica dei visione glorificauit, qa
tunc pro reatu originalis peccati pro quo solo dilationẽ diuinæ visionis patiebant, satisfactũ
fuit, sed non mansit ibi, nisi vsq; ad tertiũ diem ⌊nec dabis sanctũ tuũ videre corruptionem⌋
hoc est, non desines corpus sanctissimũ filij tui, q est sanctus sanctoꝝ, corrumpi, incinerari,
11 putrefieri, sed cito suscitabis illud à tumulo. ¶Notas mihi fecisti vias vitæ⌋.i. dedisti mi-
hi sciam salutarem, ꝑ quam actus virtutũ, quæ sunt viæ vitæ impleui, & alios docui. Vel no-
tas mihi fecisti vias vitæ, hoc est, experimẽtaliter notificasti & sensibiliter oñdisti mihi resur
rectionem tertia die pactam, & ascensionem quadragesima die completam. Per resurrectio-
nem nanq; & ascensionem ad immortalem vitam pertingit ⌊adimplebis me lætitia cum vul
tu tuo⌋.i. cum per ascensionem vsq; ad consedendũ tecũ in dextera tua ꝑuenero, tunc dabis
mihi plenam beatitudinem, vt nõ solũ in anima felix sim (quæ nunq̃ in essentiali præmio pro-
C fecit) nec solũ in corpore gloriosus sim, in quo glorificatus surrexi, sed etiam super oẽs cœ- Ephes.4
los, sup oẽs creaturas, super omnes angelicos spũs exalter, vt oĩa impleam, & in nomine Phil.2
meo omne genu flectatur, sic in accidentali præmio ⌊cum vultu tuo,⌋ hoc est, in præsentia
maiestatis tuæ quæ in cœlo præcipuè esse censetur, perfecte impleat ⌊delectationes⌋ id est,
variæ & ineffabiles iocũditates ⌊in dextera tua⌋ hoc est, in fauorabili tua ꝑsentia, tanq̃ dicat,
hi qbus ꝓspere ades, qbus ꝑ gloriã pñses, qbus per charitatis fauorẽ assistis, habẽt delectatões
multiplices tam essentialis q̃ accidentalis præmij, qa oculus non vidit, nec auris audiuit, nec Esaiæ.64
in cor hominis ascenderunt quæ præparasti deus diligentibus te vsq; in finem. Vel sic, delecta 1.Cor.2
tiones, supple sunt mihi Christo, in dextera tua, hoc est, per hoc q; collocatus sum ad dexterã
tuã. Porrò ꝙ psalmus iste ad l̃ram de Chr̃o intelligi debeat, hinc cõstat ꝙ gloriosissimus Apo
stolici agminis princeps beatissimus Petrus in Actis scripturã psalmi istius inducit ab eo loco
q̃ dictũ ẽ (prouidebã dñm in conspectu meo semp) ad ꝓbandũ ꝙ Chr̃s resurrexit à mortuis. Acto.2

¶Expositio tropologica seu moralis eiusdem Psalmi.

POtest autem vnusquisq; fidelis hunc psalmum ad suijpsius informationem in pro-
pria decantare persona ad gloriam dei, ita vt dicat. ¶Conserua me domine ne
in vitijs iaceam, ne gratiam perdam, sed in omni euentu in te stabilis perseuerem,
quoniam speraui in te, non in perfectione aut viribus meis, dixi dño, omnium ꝑ ge
neralem causalitatẽ ac prouidentiam, deus meus es tu.i. ꝓpter specialẽ benignitatem mihi à
te collatã, & cultũ quo te summè ac vnicè colo, tu es specialr deus meus, in quo omne & totũ
bonum

bonum meũ constituo, extra quẽ nihilo requiro, & cuius volũtati me totũ offero atq; subij- D
cio, quoniã bonoꝝ meorum non eges, in te est oĩm bonorum, omniũq; pulchrorũ ac desi-
derabiliũ perfecta & immẽsa perfectio, & ideo merito in te spero, & te solũ in deũ mihi cõ-
stituo, quia sufficis tibi in te & per te & solus saluare potes me, qui in nullo indiges me. De-
niq; homo in dei amore succensus vehemẽter desiderat, ꝗtenus gloria dei augeatur in om̃i-
2. Cor. 5. bus ideo addit. Sanctis qui sunt in terra eius. i. electis, qui vel in ecclesia militãte adhuc pere-
grinantur à dño, vel in ecclesia triũphante iam perfruunt̃ vultu dño, mirificauit oẽs volũta-
tes meas in eis. i. miro modo impleuit in eis quicquid desideraui pro ipsis, ꝗniam viatoribus
sanctis contulit multa, copiosáq; munera gratiarũ, sanctis vero cõprehensoribus præstitit
tantũ, vt amplius desiderate non possint de ꝓmio essentiali. Multiplicatæ sunt infirmitates
eoꝝ postea accelerauerũt. Hic versus ex præcedenti expositione satis patet. Non congrega
bo conuenticula eorũ de sanguinibus. i. non colligam eos ad numerũ beatorũ neq; apponã
eos ad patres priores, quatenus sunt conuentus maligni, & de sanguinibus vitiosi, videlicet
secundũ ꝙ multiplicatæ sunt infirmitates eoꝝ, nec sic memor ero nominum eoꝝ per labia
mea, vt reputem eos scd̃m ꝙ tales sunt pertinere ad sortẽ sanctorũ, sed secundum ꝙ postea
accelerauerũt. i. scd̃m ꝙ feruenter ad dñm conuersi sunt, æstimabo eos ad consortiũ beatoꝝ
Zacha. 1. spectare, quemadmodũ per Zachariã dictũ sit. Conuertimini ad me & conuertar ad vos, di
cit dñs. Dominus est pars hæreditatis meę, non ꝙ aliquid plus velim possidere ꝗ̃ deũ, ideoq;
ipse sit non totũ bonũ meũ, sed pars boni ac hæreditatis meæ, sed dominus est pars hæredi-
tatis meæ. i. ipse est mea hæreditas, quã ex omnibus & præ omnibus rebus dilexi, quẽadmo- E
Psal. 72. dũ postea dicit̃. Deus cordis mei & pars mea deus in æternũ, & calicis mei. i. dñs est illud bo-
num, propter q̊d oẽs aduersitates, persecutiones, ac pœnitentiales labores libenter sustineo
Roma. 8. (propter q̊d tota die mortificor) atq; per ignẽ & aquã incedo, tu es ꝗ restitues hæreditatem
Psal. 65. meam mihi, ante dixit dominũ esse hæreditatẽ, nũc aũt dixit dominũ esse restiturũ sibi hære
ditatẽ suã. Quid ergo est tu es ꝗ restitues hæreditatẽ meã mihi, nisi tu reddes mihi teipsum?
Nam peccando deũ amittimus, nec possumus eũ readipisci de condigno, nisi ipse præueni-
at nos per suam misericordiã, gratiam infundendo, quã recipiendo deũ acquitimus. Vel sic,
Tu o Christe es qui restitues hæreditatẽ meam mihi. i. qui per meritũ passionis tuæ recupe-
rabis mihi vitam æternã, quæ etiam dici potest hæreditas nostra. Funes. i. partitiones, sepa-
rationes, vel sortes bonorũ domini, qui aliquibus dat bona terrena dũtaxat, ꝗbusdam vero
dat bona cœlestia ac diuina, ceciderũt mihi in præclaris. i. contigerũt mihi in bonis æternis
& inuisibilibus quæ parata sunt mihi in cœlis, ita ꝙ dñs mihi daturus est bona illa ꝓclara pro
parte mea hæreditaria. Et hoc ideo spero etenim. i. ꝗniam hæreditas mea. i. vita æterna, ꝓ-
clara est mihi. i. præ omnibus bonis chara & prætiosa. Nã propter eius amorẽ omnia tẽpo-
ralia bona, corporaleḿq; vitã contemno. Nemo vero sine speciali dei reuelatione scire põt,
an adepturus sit hanc hæreditatem cœlestem, sed dũ sentit se hanc præ omnibus rebus desi-
derare, atq; pro ea deo fideliter deseruire, tũc confidere potest, ꝙ dñs ipsum ad hanc hæredi
tatem elegit, potestq; fiducialiter hũc versum decantare. Funes ceciderũt mihi, &c. quẽad-
modũ ait Hieronymus. Nihil fœlicius Christiano cui promittunt̃ regna cœlorũ. Verum ei
qui magis laborat pro tẽporalibus, ꝗ̃ pro æternis bonis acquirẽdis non est præclara hæredi F
tas ista, nec eam acquirere potest. Benedicam dominũ qui tribuit mihi intellectũ ad cognos-
cendũ hæc omnia ac cætera beneficia sua, & vt ad eũ conuerterer, & gratus sibi efficeret, nõ
Psal. 147 enim fecit taliter omni nationi, insuper & vsq; ad noctem. i. vsq; ad peccati cõsensum, quo
anima obtenebratur, increpuerũt me renes mei. i. restiterũt ac repugnauerunt rationis iudi-
Roma. 7. cio concupiscentiæ, & cæterę passiones partis sensitiuę. Propter quod ait apostolus. Video
Jacobi. 4 aliam legem in mẽbris meis repugnantẽ legi mentis meæ. Et Iacobus ait. Vnde bella & con-
tentiones in vobis, nonne ex concupiscentijs vestris. Prouidebam dñm in conspectu meo
semp. i. consideraui deũ iudicem meũ, & ideo non acquieui motibus appetitus sensitiui, sed
in iudicio rationis ꝑmansi, ideo aũt prouidebam dñm, ꝗniam ipse à dextris est mihi. i. per gra
tiam suam fauorabiliter & prospere mihi assistit, ne cõmouear. i. ne à ratione abducar, ne à
deo recedens instabilis fiam & vitijs subdar. Propter hoc. i. propter tantã misericordiam &
gratiã dei super me, lætatũ est cor meũ, non in me, sed in dño, & exultauit lingua mea, gra-
tias ei agendo, insuper & caro mea. i. corpus istud corruptibile requiescet. i. rationis iudicio
stabiliter subijciet̃, & animæ ministrabit cũ tranquilla quiete mitigatis, motibus eius carna-
libus, sic vero requiescet in spe. i. in expectatione fœlicitatis futuræ, qa si modo subijcit̃ ani-
mæ in dei obsequio postea glorificabit̃ cũ anima in regno cœloꝝ. Vel sic, Insup & caro mea
requiescet in spe post separationem eius ab anima in sepulchro, in spe resurrectionis beatæ,
Sapiæ. 3 quẽadmodũ sapiens dicit. Corpora sanctoꝝ in pace sepulta sunt. Quoniam nõ derelinques
animam meam in inferno. i. non permittes me mori in peccato mortali, neq; æternalter cõ
demnabis me, sed si propter insufficientẽ, satisfactionẽ in hac vita factam descendero in in-
fernum

A fernũ.i.in purgatoriũ,nõ derelinques me in eo,nã debitã pœna ſoluta,ſtatim ad regnũ cœ-
loꝝ perducas animã meã.In ſcripturis eñ aliqñ infernus accipit pro purgatorio.Vnde etiã
eccleſia cantat:Dñe Ieſu Chriſte libera aĩas fideliũ defunctoꝝ de pœnis inferni.i.purgatorij
Nec dabis ſanctũ tuũ.i.ſeruũ tuũ fidelẽ,videre corruptionẽ.i.experiri mortẽ æternã,q̃ eſt
irreparabilis atq; perfecta corruptio ab omni eſſe ſpũali atq; beato.Hæc oĩa ſunt verba bo-
næ ſpei,& implicite ſunt verba orantis ſic fieri,ideoq́; ò dñe ſpero hæc oĩa adimpleri in me,
qm̃.Notas mihi feciſti vias vitæ.i.vitã & mores Chriſti,cuius doctrinã & veſtigia imitãdo
recte ambulo ad vitam æternã,quod ſi fecero,perſeueranter adimplebis me lætitia cũ vultu
tuo,dando mihi feliciſſimam tui vultus viſionẽ,qua adepta,nil amplius deſiderare valebo,
delectationes puræ & intellectuales,in dextera tua.i.in potioribus bonis tuis vſq; in finem
conſummantem,& ſine fine conſumẽte, videlicet æternaliter, tanquã dicat, delectationes
erunt his qui tecũ morabuntur in dextera tua,id eſt,in cœleſtibus ac inuiſibilibus bonis tuis,
quæ ſunt dotes animæ,ſcilicet tentatio,viſio,& fruitio,de quibus infra dicet,ibi ſcilicet,Re Pſal.64
plebimur in bonis domus tuæ.Nõ eſt autem incircũſcriptibili deo intelligẽda dextera cor
poralis.Porrò beatus homo q taliter conuerſat,vt pſalmũ iſtum in propria perſona canere
poſſit,qui ita à rebus terrenis ac vilibus affectũ ſuũ expurgat,vt veraciter dicat,Dñs pars hæ
reditatis meæ,qui tã feruẽter cupit diſſolui & regnũ poſſidere cœleſte,vt dicere queat.Etenĩ
hæreditas mea p̃clara eſt mihi,quod ei competit,qui cũ apoſtolo dicere poteſt:Omnia arbi Philip.3
tror vt ſtercora,vt Chriſtũ lucrifaciam.Beatus qui in hac vita dominũ ſemper prouidet,ita,
vt cũ beatiſſimis illis,Helia ac Heliſæo veraciter fateatur,viuit dñs,in cuius conſpectu ſto ho 3.Reg.17 4.Reg.3
die.Huic eñ dominus à dextris eſt , ne cõmoueatur,qm̃ non permittit eũ tentari ſupra id 1.Cor.10
B quod poteſt,ſed facit etiam cum tentatione prouentum.

COMMENTARIVS IN PSAL. XVI.

¶Argumentum.

¶Titulus.Oratio Dauid.Eſt aũt hic pſalmus oratio quædã Chriſti pro ſe atq; eccleſia de-
precãtis,vt à perſequutionibus & afflictiõibus liberent.Vel etiã cuiuslibet alterius in miſeria
cõſtituti,qui petat releuari.Petit itaq; primũ iuſtitiæ remuneratio,poſt hoc ab inſidijs pra
uorũ liberatio,ibi:Ego clamaui,Et poſtremo iuſta aduerſarijs retributio. Author primum
de Chriſto,poſt ea de quolibet eccleſiæ membro exponit.

¶Expoſitio Tituli.

¶Præterea titulus pſalmi iſtius ẽ,Oratio Dauid,& q̃uis hic pſalmus ad literã poſſit exponi
de ipſo Dauid,ſicut & in ſequẽti explanatiõe exponet de eccleſia,cuius Dauid mẽbrũ p̃nobi
le eſt,ac vnoq̃q; p̃fectoꝝ,q̃ꝝ Dauid nõ minimus eſt,tñ propter prolixitatẽ ac tædiũ euitan
da,expoſitionẽ iſtã omitto,p̃ſertim cũ ex ſequẽtibus facillime innoteſcat.Igit exponẽdo ip
ſum de Chriſto ſenſus tituli eſt,Oratio Dauid.i.oratio cõueniens Chriſto ſignificato p Da-
uid.Chriſtus ergo rõne hũanitatis aſſumptæ,ait ad patrẽ,vel ad totã trinitatẽ.

¶Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

1 " EXaudi deus iuſtitiã meã,⌋.i.fac illud,propter q̃d iuſte vixi & nunq̃ à vera
iuſtitia receſſi,ſed vſq; ad mortem obediens fui.Chriſtus autẽ omnes iuſti- Philip.2
tias vitæ ſuæ fecit,non propter propriam beatitudinem acquirendam,nec
C propter eſſentiale præmiũ augmentandũ,quoniã ſemper cõprehenſor fuit,
ſed propter felicitatẽ nobis adipiſcendã omnia fecit.Et quolibet vitæ ſuæ
actu vitã nobis æternã excellentiſſimo modo prõmeruit.Quoniã quicquid
egit ex ardentiſſima dei & proximi charitate proceſſit.Quid ergo orat Chriſtus,dũ ait:Ex-
audi deus iuſtitiã meã,niſi da mundo ſalutẽ,concede hominibus grãm,ſalua omnes electos,
quia ob hanc cauſam,iuſtitiã feci.Chriſtus q̃q; iuſtitias ſuas fecit propter accidentale pro-
priũ p̃miũ,in q̃ profecit,videlicet propter gloriã reſurrectiõis,aſcẽſiõis,iudiciariæ poteſtatis
idcirco orat iuſtitiã ſuã exaudiri,pro hac etiã cauſa.ſ.vt acceleraret reſurrectio & aſcẽſio ei⁹,
2 " ⌊Intende dep̃cationẽ meã,⌋.i.intus ac diligẽter aduerte q̃d dep̃cor. ¶Auribus,⌋ pieta-
" tis tuæ,⌊p̃cipe orationẽ meã,⌋nõ q̃ deus aliq̃d de nouo p̃cipiat,ſed p̃cipe.i.intelligẽdo ad-
imple.Sæpe reiterat eandẽ ſententiã ad deſignandũ affectus ſui ardorẽ pro mũdi ſalute:per-
" cipe,inquã,orationẽ meã,⌊nõ in labijs doloſis,⌋effuſam,quẽadmodũ de q̃buſdã Eſaias ſcri
bit:Populus hic labijs me honorat,cor aũt eoꝝ longe eſt à me.Doloſis eñ labijs orat , cuius Eſaie.29
vocalis oratio nõ procedit ex mẽtali affectu.Vel qui id orat quod ſuæ ſaluti nõ expedit,talis
3 " nãq; in primis fallit ſeipſum. ¶De vultu tuo iudiciũ meũ prodeat,⌋.i.à te oĩbus maniſe-
ſtet,qualis ſim ego.Nõ eñ ſic vixi vt erubeſcã agnoſci,q̃a oĩs qui facit veritatẽ,venit ad lu
cẽ,vt manifeſtent op̃a eius,q̃a in deo facta ſunt.Chrũs ergo ait ad patrem,De vultu tuo.i.de
manifeſtatione ſapiẽtiæ tuæ,iudiciũ meũ.i.cognitio oĩm q̃ aſſumpſi,feci,ac p̃tuli,pro hũani
gñis redẽptione,prodeat.i.p ap̃ľos,alioſq; doctores vniuerſis hoĩbus publicet,vt oẽs ſciãt q̃
" iniuſte iudicatus & paſſus ſum,⌊oculi tui,⌋ò dñe pater,⌊videant æquitatẽ,⌋.i.intellectus

F tuus

tuus cõsideret meã iustitiã, & secundũ illã restituat mihi gloriã corporis, atq; pro alijs audiat D
precẽ meã. ¶ Probasti cor meũ, ⌋ secũdũ q̃ tẽtatio tribulationis probat hoĩes iustos, pro 4
basti, inquã, cor meũ. i. p multarũ aduersitatũ patiẽtissimã tolerantiã, inuenisti illud probatũ
ac rectũ corã te, ⌊ & visitasti ⌋ me ⌊ nocte, ⌋ i. p aduersa visitasti me, pmittẽdo me mala pati
Iob. 23 à peruersis Iudęis, ⌊ igne examinasti, ⌋ i. pœna mortis inquisisti me, sicut Iob ait: Probauit me
dñs quasi aurũ quod p ignẽ transit. Dicit aũt se Chrs probatũ & examinatũ à patre, nõ q̃ pa-
ter ignorauerit filiũ suũ esse sine omni pctõ, sed p modũ probãtis & examinãtis se habuit, dũ
filiũ suũ vnigenitũ tot & tanta pati permisit, quatenus cunctis constaret, quanta esset perfe-
ctio & obedientia Christi. Et ideo subdit, ⌊ & non est inuenta in me iniquitas ⌋ Chrũs enim
Esaię. 53 (vt Esaias testat) iniquitatẽ non fecit & istud q̃d de mea pfectione dixi & dicã ò dñe, dico si-
ne iactantia & gloria vana. ¶ Ut non loquat os meũ opera hominũ, ⌋ i. sic dixi & dico, vt 5
os meũ non loquat opera hominũ. i. superbiã, præsumptionẽ, & ingratitudinẽ, aliquid scili
cet mihi ascribendo, quẽadmodũ moris est filijs hominũ, ⌊ propter verba labiorũ tuorũ, ⌋ i.
propter legẽ & prophetias diuinitus inspiratas, vt eas implerẽ, ⌊ ego custodiui vias duras, ⌋
recipiẽdo circũcisionẽ, patiẽdo famẽ, sitim ac lassitudinẽ, & tãdẽ moriẽdo in cruce. ¶ Per 6
fice gressus meos, ⌋ i. q̃ pro mũdi salute cœpi facere, & sufferre ad fœlicẽ finem perduc, vt
p passionẽ meã genus humanũ saluet, ⌊ in semitis tuis, ⌋ i. sic pfice gressus operationũ mearũ
vt in semitis tuis pmaneant, ⌊ vt nõ moueantur vestigia mea, ⌋ i. vt opera mea non frauden
tur, merito festinatæ resurrectionis, & gloriosæ ascensionis. ¶ Ego (Christus) clamaui, ⌋ 7
ad te feruenter orando, ⌊ qm̃ exaudisti me deus, ⌋ i. fiduciã clamandi hinc sumpsi, q̃ semper
me exauditũ experior, idcirco quoq; nunc fac sicut hucusq; fecisti, scilicet, ⌊ inclina aurẽ tuã
mihi, ⌋ i. misericordiã tuã conuerte ad me, ⌊ & exaudi verba mea, ⌋ q̃ sequunt. ¶ Mirifi- 8
ca, ⌋ i. mirabilis esse declara, ⌊ misericordias tuas, ⌋ copiose dando mihi q̃d opto, & recon-
ciliando tibi mũdũ p me, atq; gratias tuas effluenter & mirabilr tẽpore euãgelicæ legis præ-
stando, ⌊ qui saluos facis sperantes in te. ⌋ ¶ A resistentibus dexteræ tuæ, ⌋ i. ab induratis
rebellibusq; Iudæis, q opa gratiosa ac miraculosa p me à te facta, dæmonibus ascripserũt, & 9
Matt. 12 omnẽ doctrinã meã spreuerũt, ⌊ custodi me, ⌋ ne vel ante præordinatũ tẽpus possint occi- E
dere me, vel ne ab eis detinear in sepulchro vltra tertiã diẽ. Et tam diligẽter custodi me, ⌊ vt
Iohan. 5 pupillã oculi, ⌋ quæ solicite custoditur. Dicit aũt Christus ad patrẽ, A resistentibus dexteræ
tuæ, qa qui filio resistit, resistit & patri, & qui nõ honorificat filiũ, non honorificat patrẽ qui
misit illũ. ¶ Sub vmbra alarũ tuarũ, ⌋ i. sub defensione oĩpotẽtiæ atq; clemẽtiæ tuæ, ⌊ pro 10
tege nos, ⌋ secũdũ modũ p̃dictũ, ⌊ à facie, ⌋ i. à dura p̃sentia & inuidioso aspectu, ⌊ impiorũ,
q me afflixerũt, ⌋ s. Iudæorũ ac aliorũ qui me psecuti sunt. ¶ Inimici mei animã meã, ⌋ i. 11
meipsum, ⌊ circũdederunt, ⌋ tentando, explorando, capiendo, ligando, & occidẽdo, ⌊ adipẽ
Mat. 9. 26 suũ cõcluserũt, ⌋ i. viscera internæ pietatis à me subtraxerũt, non cõdolendo mihi, neq; par
Marci. 2 cendo, ⌊ os eorũ locutũ est superbiã, ⌋ contra me dicendo blasphemauit: Et reus erit mortis.
Mar. 26 Et nos scimus, qa hic hõ pctõr est. ¶ Proijcientes me nũc circũdederũt, ⌋ me. quẽadmo- 12
Mar. 14 Iohan 9 dũ in euãgelio legit, q̃ eiecerũt eũ extra synagogã, & duxerũt eũ ad supciliũ montis vt p̃cipi
Luc. 4 tarẽt eũ, ⌊ oculos suos statuerũt declinare in terrã, ⌋ i. intellectũ suũ auerterũt à veritate diui
na, & passiones suas secuti sunt respiciẽtes deorsum, nõ sursum, neq; volẽtes credere signis,
qbus pater testimoniũ phibuit filio suo. ¶ Susceperũt sicut leo paratus ad p̃dã, & sicut ca- 13
Mar. 27 tul⁹ leonis habitãs in abditis ⌋ qñ videlicet cohors & tribunus & minister Iudæorũ accesserũt
Marc. 15 Iohan. 18 & iniecerũt manus in Iesum & ligauerũt atq; duxerũt ad Caiphã, Q̃d Hieremias propheta- F
Hiere. 12 uit de Chr̃o: Dedi (inqt) dilectã animã meã in manu inimicorũ meorũ, facta ẽ mihi hæredi-
tas mea. i. pplus Iudęorũ, q̃si leo in sylua, dedit cõtra me vocẽ suã, ideo odiui eã. ¶ Exurge 14
dñe, ⌋ ad succurrẽdũ, ⌊ p̃ueni eũ, ⌋ ita vt prius mihi in adiutoriũ venias, & illos cæcitate cor-
Lucæ. 22 dis pcutias, q̃ ipsi mihi nocere p̃ualeãt. Vnde in euãg. legit: Q̃d apparuit Chr̃o angelus de
cœlo cõfortãs eũ, passiõe iã imminẽte, ⌊ & supplãta eũ, ⌋ i. deijce pplm istũ Iudæorũ me pse
quẽtẽ, ita vt pdãt regnũ & sacerdotiũ, ⌊ eripe animã meã ab ĩpio, ⌋ pplo isto nõ derelinquen
do eã diu cũ gñatione hac pessima, sed tertia die eã corpi ĩpassibili reuniẽdo, ⌊ frameã meã, ⌋
i. ptãtẽ seu gladiũ quẽ cõtulisti eis cõtra me, eripe ⌊ ab inimicis manus tuæ ⌋ i. à psecutoribus
Iohan. 19 & crucifixoribus meis, ne mihi de cætero nocere possint. Chrs em̃ Pilato dixit: Nõ haberes
Lucæ. 22 cõtra me potestatẽ vllã, nisi datum esset desuper, Et ad Iudæos: Hæc est (inqt) hora vestra &
potestas tenebrarũ. Hanc Chrs orat Iudæis auferri, ne diutius ipm̃ persequi possit q̃ à deo p̃-
Lucæ. 22 fixum erat. Propter quod passione instante apostolis dixit: Etenim quæ scripta sunt de me,
finẽ habent. Vel sic, frameam tuã. i. animam meam, quæ dicitur framea. i. potestas tua & gla
dius tuus, quia p eam principem huius mundi vicisti, & mortem occidisti, ruinam angelo-
rum reparasti, vniuersum seculum reparasti, & tuo imperio subdidisti, hanc frameam eri-
pe de inimicis manu tuæ. i. de potestate Iudæorum reassociando eã corpori immortali. Cõ
sequẽter orat Chrs pro gñali Iudæorũ directione quam desiderat, in quãtũ diuinæ volũtati

ac æqui-

A ac æquitati cõformat. ¶Dñe à paucis de terra diuide eos in vita eorũ, tanq̃ dicat, ò dñe
15 pater, diuide eos de terra .i. expelle eos de terra sancta, & p diuersa loca disperge eos, & p gla
diũ, famẽ, ac captiuitatẽ destrue eos, ac diuide à paucis .i. ab electis fidelibus q cõparatiõe re-
proborũ pauci sunt, & hos paucos nõ diuidas, sed in vnitatẽ ecclesię cõgrega eos p fidẽ, spem
& charitatẽ, illos vero diuide modo pdicto, in vita eorũ, quẽadmodũ p Vespasianũ ac Titũ
impletũ est, de abscõditis tuis, .i. de pcipuis & maximis bonis tuis corporalibus & terre-
nis, adimpletus est venter eorũ, .i. saturati & diuites facti sunt. Nã terrã omniũ terrarũ, p- 1. Cor. 10
cipuã melle & lacte manantẽ, dedisti eis, ipsi vero tibi ingrati fuerũt, & me vnicũ filiũ tuũ oc
ciderunt. Vel sic, de absconditis tuis .i. de concupiscentijs prauis, quæ ignorant à te per ap-
probationẽ, saturatus est venter eorũ .i. carnalis ipsorũ affectus, cui satisfecerunt, quia auari,
16 luxuriosi, & ambitiosi fuerunt. ¶Saturati sunt filijs, qa fœcunditatẽ carnalis propagi-
nis eis dedisti, multiplicando eos, vt stellas cœli, & dimiserũt reliquias suas, .i. ea quę ipsis
superfluerũt, paruulis suis, .i. successoribus. Cõmemorat nãq; Chrs beneficia dei ipsis col
lata, vt peccatũ ipsorũ amplius aggrauet. Vel sic, saturati sunt filijs .i. malis operibus. Opera
quippe vocant filij operãtis, quoniã omne agens quale est, tale operat. Et ita operatio scdm
rationẽ similitudinis ab agente procedit, filiatio aũt in similitudine cõsistit. Et dimiserũt Iu-
dæi increduli reliquias .s. infidelitatis maledictionis ac vitiorũ, paruulis suis .i. posteris. Perue 1. Thes. 2
nit em̃ ira dei super eos vsq; in finẽ, secundũ apostolũ. Et impletũ est in ipsis quod coram Pi- Mat. 27
lato de Christo clamabant: Sanguis eius super filios nostros. Illi ergo ita peribunt à te.
17 ¶Ego aũt in iustitia apparebo conspectui tuo, .i. propter te iuste & sancte ambulando
coram te, & consummato redemptionis mysterio, post ascensionem apparebo tecũ in glo-
ria, sedens à dextris tuis, & interpellans pro electis, satiabor, omni iocunditate accidenta
lis præmij, cũ apparuerit gloria tua, .i. cũ manifestata fuerit oĩbus sanctis in cœlo & in ter
B ra gloria tua, quã mihi dedisti, & quã ego mea passione mũdo promerui. Tunc em̃ saciabor
salute gñis hũani, propter cuius desideriũ in cruce clamaui: Sitio. Tũc quoq; saciabor, vidẽs Johan. 19
honorẽ tuũ recuperatũ p me, murosq; cœlestis Hierusalem reędificatos p me.

¶Expositio eiusdem psalmi iuxta sensum tropologicum.

SEcũdũ sensum aũt moralẽ hoc q̃d dicitur, Exaudi de' iustitiã meam, potest esse oratio cuiuslibet hominis perfecti, qui nõ solum de misericordia dei, sed de proprijs meritis confidit, quãuis hæc sua merita sciat esse dei dona à diuina misericordia sibi concessa, vt sit sensus, Exaudi deus, non solũ orationem vocalem, sed iustitiam meam, ita, vt omne opus bonũ & meritoriũ quod facio tibi, sit placitũ, præstesq; mihi q̃d cupio ,ppter vitæ meæ iustitiã. Nã opus bonũ & meritoriũ corã deo est oratio, nec cessat orare, qui non cessat laudabil'r viuere. Beatus vero est qui cũ secura & humili cõscientia allegare pt corã dño vitæ suæ pfectionẽ ac propria merita. Talis plane extitit Ezechias, de quo Esaias ait: Fleuit 4. Re. 20 Ezechias fletu magno, & dixit: Obsecro dñe, memẽto qũo ambulauerim corã te in veritate Esaiæ. 30 & q̃d bonũ est in oculis tuis, fecerim. Deniq; q̃ efficax sit oratio illa, cõstat ex eo, q nõ solum orationẽ Ezechiæ deus impleuit, adijciendo vitæ suæ priori, quæ naturaliter finienda erat, quindecim annos, sed insuper ad eius instãtiã reuersus est sol decem lineis p gradus quos de- Esaiæ. 38 scenderat in horologio Achas. Potest etiã hoc quod dicitur, Exaudi dñe iustitiam meam esse oratio hominis pfecti, propriã impfectionẽ humiliter cognoscentis, tanq̃ dicat, Exaudi .i. acceptã habe, deus iustitiã meã, non despiciendo eã propter impfectiones anxias, scio nã Esaię. 64 q; verũ esse quod in Esaia habet: Quasi pannus mẽstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, sed sup-
C pleat dñe pietas tua id, in quo deficit fragilitas mea, & exaudi iustitiã meã, quæ non est digna absolute appellari iustitia, sed potius iniustitia, intende deprecationem meam, qua peto mihi mala omnia indulgeri. Auribus percipe orationẽ meam, qua postulo virtutes & gratiam mihi semp donari, orationem inquam, non in labijs dolosis .i. nõ mente vaga & intimorata, atq; in peccandi proposito existente effusam. De vultu tuo iudicium meum prodeat .i. omne quod iudico de meipso vel alijs procedat de vultu tuo .i. dirigat secundũ veritatẽ tuã diuinã, vt nil temerarie aut fallaciter iudicẽ, nec aliquẽ ex suspitione cõdemnẽ, nec contra euangelicam sapientiã de aliquo iudicare psumam. Vel sic, de vultu tuo .i. de pio aspectu tuo, iudicium meum, quo à te iudicandus sum, prodeat, ne iuste cõdemner, sed misericorditer saluer, oculi tui videant .i. benigne respiciant ac respiciendo pficiant, æquitatẽ .i. cõuersationis meę iustitiã. Probasti cor meũ, p prospera & aduersa tentando & experiendo, an tibi in oĩbus fidelis pmaneã, & visitasti nocte .i. p flagella venisti ad me, adhibendo castigationes paternas, quẽadmodũ in Apocalypsi testatus es: Ego quos amo, arguo & castigo, igne me examinasti Apoca. 3 .i. p impetuosas atq; durissimas tribulationes scrutatus es me, probando, an vsq; ad mortem constans psistam, & non est inuenta in me iniquitas. Hoc dicit ecclesia seu homo iustus vel quia mortaliter non peccauit (quod de multis sanctis creditur) vel quia de peccatis pœnituit Vel quia si peccauit, tamen p probationem, visitationem, & examinationem, præmissas de

peccatis suis purgatus est, sicut in Iob habet: Beatus homo qui corripitur à dño. Vt nõ loqua D
tur os meum opera hominum, non propter inanem gloriam dico ista, prout est moris vanis hominibus qui opera hominũ, non dei laudem loquuntur, propter verba labiorum tuorum. i. propter sermones sacræ scripturæ adimplendos, Ego custodiui vias duras, hoc est, custodiui cor meũ, quo nihil laboriosius est, & feci actus virtutũ, qui sunt viæ duræ, quia secundũ philo
Eth. li. 3 sophũ: Ars & virtus sunt circa difficilia, & hoc quantũ ad incipiẽtes maxime verũ est, qbus
Matt. 7 pœnale est veteri vitæ renuntiare, ab omni illicita cõcupiscentia abstinere, & p angustã por
Matt. 11 tã intrare: quantũ vero ad proficientes aliqualr ve est esse videt, sed quantũ ad pfectos verum
Eccl. 23 est, qd ait saluator: Iugũ enĩ meũ suaue est, & onus meũ leue. Et in Ecclastico: Nihil, inquir, dulcius q̃ respicere in mãdatis eius. Nulla siquidẽ forma operat tã prompte atq; suauiter, sicut amor. Idcirco quanto in diuino amore proficimus, tanto oĩa dura fiunt nobis faciliora,
Cant. 8 ac dulciora, qm̃ fortis est vt mors dilectio. Ecclesia ergo pfectorum, q̃ nõ solũ custodiuit dei mã
Matt. 19 data, sed etiã adimpleuit Christi cõsilia, verissime dicit dño. Propter verba labiorum tuorum, qbus ò Christe dixisti de his, qui implent cõsilia, qa centuplũ accipient, & vitã æternã possidebunt, Ego custodiui vias duras. i. pcepta atq; consilia, quæ saltẽ in principio mihi dura fuerunt. Et naturæ dura essent, nisi gratia tua adesset, sed qm̃ nemo est in hac vita tã perfectus,
Philip. 3. aut mundus, vt nõ sit magis, magisq; pficiendus, psertim cum dicat apl's: Ego non arbitror me apprehendisse, sed quæ priora sunt, oblitus in anteriora extendo meipsum, idcirco addit. Perfice gressus meos, hoc est, oẽs affectiones & opera mea, qbus tendo ad finẽ in semitis tuis. i. mandatorum atq; cõsiliorum tuorum obseruationibus, vt non moueant, hoc est, vt non recedant à lege tua, Vestigia mea. i. opa qbus ad te incedo. Ego clamaui voce, qm̃ exaudisti me deus. i. qa orationẽ mentalẽ, qua petiui à te vt inspirares mihi salubrẽ, tibiq; placentẽ orationem exaudisti, dando mihi interius quod orarem oretenus. Nam illam orationem exaudis quã tu ipse inspiras. Vel sic: Ego clamaui, nũc te orando, qm̃ exaudisti me deus, ante seu alias E
dum orarem, sicq; ex illa exauditione audaciam sumpsi nunc te orandi, inclina aurem tuam mihi. i. benigno fauore mihi approxima, & exaudi verba mea, quæ sunt interni affectus indicia. Mirifica misericordias tuas, q̃to vides me miserabiliorem, indigniorem, & indigentiorem, tanto amplius subueni mihi in omnibus in quibus ope tuæ pietatis indigeo, quatenus misericordia tua mirificet, hoc est, mirabilis eẽ noscatur in me, quæ tanto amplius mirifica-
Actor. 9 tur in me, quanto ego peior & vilior sum. Itaq; domine mirifica misericordias tuas. i. multas pietatis tuæ gratias ostende in me, vt sim cum sancto apostolo vas electionis: Vas misericordiæ in honorem, non vas iræ in contumeliam. A resistentibus dexteræ tuæ, hoc est, à tentationibus dæmonũ à vanitate seculariũ hominũ & ab omni vitio superborum resistentiũ, quantũ in se ẽ, dexteræ tuæ. i. iustitiæ tuæ & volũtati tuæ rectissimę. Vel, dexteræ tuæ. i. legi Christi ac gratiæ p quã peruenitur ad dexterã tuã in cœlis, custodi me, ne illis cõsentiã, ne tibi pin obedientiã resistere velim, & nõ qualitercũq;, sed diligenter in omni causa, loco & tẽpore custodi me vt pupillã oculi, q̃ diligẽtissime custodit. Sub vmbra alarum tuarum protege me, loquit transsumptiue de deo, sicut ex huius versiculi pcedẽti expositiõe satis clarescit. Sub vmbra, inqt, alarum tuarum. i. sub latitudine bonitatis & multitudine misericordiæ tuæ, protege me à facie impiorum, hoc est, ab inuasiõe mũdi, carnis, & diaboli, q me afflixerũt, tẽtando, psequẽdo, deordinãdo. Nã aius inordinatus sibijpsi afflictio est. Inimici mei, q me moliunt à deo abstrahere, animã meã, q̃ in medio laqueorum posita est, circũdederũt. Nam dæmones eam circundant vitia suggerendo, carnales cõcupiscentiæ stimulando, mũdus ad illicita attrahẽdo, adi- F
pem suum concluserũt, carnalia blandimẽta inter se absconderũt, vt sub specie boni ad mala me pertrahant, delectabilia proponendo, os eorum locutũ est superbiam, qa conati sunt me facere deo rebellem, & ea ausi sunt mihi proponere atq; laudare q̃ diuina lege prohibita sunt. Proijcientes me nũc, inimici mei isti pdicti à cõtemplatione diuina ad curiositates inanes, à stabilitate in deo ad euagationẽ cordis in mũdo, à dei amore ad creaturarum iordinatũ affectũ circumdederũt me, malis consilijs, ac varijs dolis, oculos suos statuerunt declinare in terrã, quia considerationes suas à cœlestibus ac diuinis bonis auerterunt, & tẽporalia atq; caduca amando aspexerunt, aliosq; & me ad talia inclinare laborauerũt. Susceperũt me, quãdo peccaui, & seruitute ac vinculis vitiorum ligauerunt me, ne statim redirem ad te creatorem ac iudicem meum. Susceperũt (inquam) me sicut leo paratus ad prædã, quia statim sub suo domi-
1. Petri. 5 nio redegerũt me, & spũaliter deuorauerunt ac interfecerũt me, & sicut catulus leonis habitãs in abditis, hoc est, in locis occultis. Vnde Petrus: Aduersarius (inquit) vester, diabolus, tanq̃ leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Exurge domine, ad adiuuandum, præueni eum, id est, antequam aduersarius meæ salutis noceat animæ meæ, tu adesto, gratiam tribue, victoriam præsta, & supplanta eum vt tua ope ei scilicet diabolo, mundo, & omni peccato præua
Roma. 13 leam, eripe animã meã ab impio. i. ab omni inimico pdicto, frameã tuã. i. potestatem persequẽdi, nocendi, fallendi, inimicis à te collatã. Nã omnis potestas à deo est, etiam illa qua impij abutun

A pij abutuntur, hanc frameam eripe ab inimicis manus tuæ.i.à dæmone, mundo, & carne, qui aduersari nituntur potentiæ tuæ, ne mihi prævaleant publice, neq; fallant occulte. Dæmones quoq; potestate sibi concessa, vti non possunt pro libitu suo, sed quantũ permittuntur à deo qui eos per angelos sanctos coercet, ne quantũ volũt & possent hoĩbus noceant. Orat ergo fidelis pro coertione potestatis diaboli dũ ait, Frameã tuam, &c. Dñe à paucis de terra.i. ab electis qui sunt de terra formati, quantũ ad corpus, diuide eos, videlicet inimicos pdictos separando eos à iustis, in vita ipsoꝝ.i.nunc per iudiciũ discretionis, & postea per iudiciũ retributionis. Vel sic, Dñe à paucis diuide eos de terra.i.separa eos de militanti ecclesia, q̃ modo peregrinatur in terra, separa inquit inimicos & reprobos à paucis.i.electis, in vita ipsorũ, scilicet inimicoꝝ.i.nũc. Nunc em̃ separa deus malos à bonis voto ac merito. Postea aũt separabit eos loco & præmio, qñ ibunt hi quidẽ in vitã æternã, hi aũt in ignẽ æternũ, de absconditis tuis.i.de peccatis tibi p approbationẽ ignotis, adimpletus est vẽter eoꝝ.i.inmundus appetitus eoꝝ, in quo velut in stomacho ventris cõgregant spurcitia vitioꝝ, fœtores cõcupiscentiaꝝ, ac superfluitates vniuersoꝝ maloꝝ, propter quod etiã tibi odibiles sunt & fœtidi, vani, atq; miserrimi reputant à te. Saturati sunt filijs, qa multos & innumerabiles filios genuerũt p imitationẽ peccati. Quot em̃ filios habet dæmon ille nequissimus, qui est pater super oẽs filios supbiæ? Deniq; stultoꝝ qui æternæ sapiẽtiæ.s.Christo, nõ acquiescunt, infinitus est numerus, & hi oẽs sunt filij.s.diaboli, carnis, & mũdi, propter q̃d saturati dicunt filijs. Vel sicut expositũ est, saturati sunt filijs.i.malis operibus q̃ gignunt ex vitiosis habitibus intus latẽtibus, de qbus pdixit, de absconditis tuis adimpletus est vẽter eoꝝ, & diuiserũt reliquias suas paruulis suis.i.quos diaboli & hoĩes seculares p seipsos decipere nequeũt, hos relinquunt posteris suis decipiẽdos: vel, diuiserũt reliquias suas.i.malas suaꝝ peruersitatũ memorias & mala exempla & cætera q̃ ex vitijs cõsequunt, paruulis suis.i.filijs paterna peccata sectantibus. Ego aũt qui p grãm tuã ô dñe ad istoꝝ sortem nõ pertineo, sed tibi feruẽter ministro, in iustitia, quã feci, apparebo cõspectui tuo, cũ fuero tribunali tuo psentatus, opa nãq; singuloꝝ sequunt illos, & vt ait aplus: Oẽs nos manifestari oportet ante tribunal Christi, saciabor.i.in omni bono replebor, & tanta felicitate ditabor, vt nil amplius capere possim, cũ apparuerit gloria tua.i.cũ manifestaueris te ipsum mihi, sicuti es, vt videã te p speciẽ, qui te iã cerno p fidẽ. Nil em̃ saciare pt rationalẽ appetitũ, nisi bonũ infinitũ, nec aliquid implere pt intellectũ, nisi veritas æterna. Tunc ergo saciabitur desideriũ iusti, cum diuinę veritatis claram visionem, atq; diuinæ immensæ bonitatis beatificam fruitionẽ adeptus fuerit. Nihilominus animæ beatoꝝ in patria expectant & optant gloriã corporis & resurrectionẽ futurã quo ergo nunc saciantur? Saciantur vtiq; nunc, quantũ ad præmiũ essentiale, quod est visio dei, quia tam clare deũ vident, tamq; suauiter eo fruuntur vt desiderant. Post diem aũt iudicij saciabuntur etiam, quantũ ad præmium accidentale, quod tamen tam modicũ est comparatione præmij essentialis, vt quasi pro nihilo reputari possit. Et ideo nũc quoq; dici potest, q̃ omnes beati in patria saciati sunt omni bono. Nam teste philosopho: Quod modicum est pro nihilo reputatur. O quanta est virtus huius psalmi. O quantæ ac feruidæ orationes continent in ipso, quaꝝ ardor dulciter sapit ei qui psalmũ hunc pura mente decantat. Specialiter vero tres illi versus, videlicet, Mirifica misericordias tuas cũ duobus sequentibus, igne spũs sancti, & omni sancto effectu plenissimi sunt, quoꝝ primus maxime cõpetit incipientibus, secũdus pficientibus, tertius aũt perfectis. Quotiens ergo ô frater miserijs tuis opprimeris, C quotiens tentationibus fatigaris, quotiẽs vitioꝝ stimulis agitaris, clama ad dñm, Mirifica misericordias tuas in me, qui saluos facis sperantes in te. Studeamus igitur semper, & præsertim tẽpore oratiõis animã nostrã taliter ab inutilibus phantasmatib⁹ denudare, vt possimus hũc psalmũ intente ac saporose cantare, orationũq; ipsius effectũ copiose sortiri.

Marginal references: Mat. 25; Job. 41.; Eccle. 1.; 2. Cor. 5; 1. Johan. 3; 2. Physic.

COMMENTARIVS IN PSAL. XVII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Seruo dñi Dauidi, alias in finẽ puero dñi, alias victori seruo dñi Dauid, qm̃ loquutus est dño verba cantici huius in die qua liberauit eũ dñs de manu oĩm inimicoꝝ eius & de manu Saul, & dixit: Est aũt gratiaꝝ actio Christi & ecclesiæ de multiplici liberatione ab inimicis suis. Porrò itroducit Chrs, secũdũ hũanitatẽ suã à deo patre opẽ poscẽtis, interimq; narrant signa in passione eius facta. Quomodo est ab omnibus malis liberatus & accepit virtutẽ contra inimicos suos, Et q̃ multa sit eius miseratio super amicos. Habet autẽ iuxta glossam quatuor partes, In prima ponitur Christi pro sui & suoꝝ liberatione gratiaꝝ actio, deinde manifestat, à qbus liberari indigeret, ibi: Circũcederũt me, Tertio exprimit virtutem sibi collatã in liberatiõe, ibi: Deus q pcinxit me, Quarto laudat & cõmẽdat dona dei, ibi: Viuit dñs. Author vero biphariã expendit, nempe iuxta sensum literalem & allegoricum.

¶ Expositio Tituli.

¶ Psalmi huius iste est titulus. In finem puero Dauid dñi, qui locutus est domino verba

D
cantici huius in die qua eripuit eũ dominus de manu inimicoꝝ suorũ, & de manu Saul. In libris Regũ & Paralepomenon scriptũ est, quẽadmodũ Dauid post diuersas victorias sibi diuinitus concessas, atq; post mortem Saul cãtauerit dño psalmũ istũ pro gratiaꝝ actiõe beneficiorũ dei. Vnde qui psalmũ hunc ad literam de Dauid exponere vellet, expositione tituli parũ indigeret, quia sic titulus planus esset. Sed quia hic psalmus de Christo toto .i. de ipso Christo & corpore mystico, quod est ecclesia, quæ cõprehendit oẽs electos ab Adam vsque ad finẽ mundi potius exponendus est, ideo titulus declarandus est. Est igitur sensus tituli. Verba cantici huius dirigentis nos in finem, videlicet Christum, conueniunt Dauid puero domini .i. Christo filio dei, quæ verba Christus locutus est domino .i. ad gloriam patris pro se ac suis fidelibus, in die qua eripuit eũ dominus de manu inimicoꝝ suorum, hoc est, in die resurrectionis, quando surrexit à mortuis, liber à potestate Iudæorum, & quando ecclesiam liberauit à captiuitate diaboli, & de manu Saul, id est, de potestate mortis. Nam Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur. Pro hac vtiq; spirituali liberatione, Christus deo gratias agens, dicit.

¶ Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

Iligam te domine, ⌋ & conuenit principiũ huius psalmi Christo homini, at- 1
q; ecclesiæ, imò cuilibet vere fideli, ait ergo: Diligã te dñe .i. semper amabo
te, tũ propter immensam tuã bonitatẽ, proter quã sine mensura amabilis es,
tũ propter beneficia tua mihi collata, tũ propter promissa tua mihi parata.
Amor quippe est primũ & maximum donum, & in ipso omnia dona gra-
tuita dantur. Idcirco non possumus deo pro beneficijs suis, imò nec alicui be
nefactori aliquid maius aut dignius rependere, nisi amorem. Christus autem vt deus diligit
patrem amore simpliciter infinito, sed vt homo diligit deum maiori dilectione, q̃ omnes si-
mul electi. Vnusquisq; vero nostrum tanto ardentius tenetur deum diligere, quanto plu-
ra beneficia ab ipso receperit. Potest quoq; verbum istud per modũ orationis intelligi, vt
sit sensus, Diligã te dñe .i. da vt amem te dñe, ⌊ fortitudo mea, ⌋ .i. causa totius fortitudinis
meæ, sine quo nihil possum, ⌊ dñs (est) firmamentũ meũ, ⌋ .i. stabilimentũ meũ, & causa stabi E
litatis meæ. Nã Chr̃s in omni passione cõstans, & solidus mãsit, nec in aliquo actus rationis
vel operatiões virtutũ impediebant aut turbabant in ipso, q̃d valde supernaturale fuit, ⌊ &
Mat. 26 Johan. 2 refugiũ meũ. ⌋ Nã Christus passione instãte ad patrẽ confugit, dicens: Mi pater si fieri p̃t,
transeat à me calix iste, ⌊ & liberator meus, ⌋ de tentatore diabolo, & de p̃secutione Iudæ-
orũ, qui me frequenter occidere conabant, q̃n nondũ venit hora mea. Vel, liberator meus,
q̃a resuscitauit me ad impassibilẽ vitã. ¶ Deus meus (est) adiutor meus, ⌋ in quantũ homo 2
sum. Christus em̃ miracula fecit, nõ hũana aut naturali, sed diuina virtute, ⌊ & sperabo ĩ eo, ⌋
.i. expectabo omne bonũ ab eo q̃d nõdũ habeo. Q̃uo aũt Chr̃o cõuenit sperare in deo, fre-
quẽter dictũ est. ¶ Protector meus, ⌋ .i. deus est defensor hũanitatis meæ defendẽs eã ab 3
omni malo culpæ, ⌊ & cornu, ⌋ .i. excelsa & eminẽs cã, ⌊ salutis meæ, ⌋ .i. felicitatis tã corpo
ris, q̃ aĩæ meæ, beatificãdo me in aĩa, statim q̃n creauit eã, & in corp̃e, q̃n à mortuis suscitauit
me, ⌊ & susceptor meus ⌋ .i. deus dei filius ad suã p̃sonalẽ subsistẽtiã assumpsit hũanitatẽ meã
Johan. 11. ¶ Laudãs inuocabo dñm, ⌋ Frequẽter in euãg. legit, Chr̃s patrẽ cũ laude & grãꝝ actiõe 4
inuocasse, vt apud Iohãnẽ: Grãs, inq̃t, ago tibi pr̃, q̃m audisti me, ⌊ & ab inimicis meis, ⌋ pu-
ta Iudæis, ⌊ saluus ero, ⌋ p resurrectionẽ à mortuis. Nã & Chr̃s orãdo meruit, vt tã cito re-
surgeret, q̃uis ex alijs causis debebat ei resurrectio festinata, p̃sertim propter vnionẽ suæ hu-
manitatis cũ verbo. ¶ Circũdederũt me dolores mortis, ⌋ .i. pœnę atq; tristitię mortis, q̃a 5 F
Lucæ. 22 in euãgelio dr̃: Cœpit Iesus pauere, tædere & cõtristari. In cruce aũt circũdederũt eũ dolo-
res, mortẽ inferẽtes, q̃n vndiq; pœnis repletus, dixit: Cõsummatũ est, & inclinato capite tra
Johan. 19 didit spm̃, ⌊ torrẽtes iniquitatis, ⌋ .i. abũdãter multæ iniquitates, videlicet p̃secutiones iniu-
stæ mihi à Iudęis illatæ tp̃e passiõis, ⌊ turbauerũt me, ⌋ .i. inferiorẽ aĩæ partẽ ac corporalẽ na
turã à naturali sua dispositiõe ĩmutauerũt, p̃pter acerbitatẽ pœnę afflictę, nõ tñ turbauerũt vl̃
deordinauerũt actũ rõnis in Chr̃o. Est aũt q̃dã cõturbatio bona & spõte assumpta, de qua Io
Johan. 11. hãnes ait: q̃ Iesus turbauit seip̃m & infremuit spũ & fleuit. ¶ Dolores inferi, ⌋ .i. dolores 6
venientes ex consideratione dãnationis hominũ in inferno, ⌊ circũdederunt me, ⌋ Nam dũ
Johan. 19 Christus pendens in cruce, dixit: Sitio, significauit se hominũ liberationẽ sitire, & eadẽ ho-
ra vehementissimo cordis torquebat dolore, quoniã cõsiderauit passionẽ suam tam multis
non debere prodesse, sed eos in infernũ propter ingratitudinẽ suã debere descendere. Ideo
ait. Dolores inferi circũdederunt me .i. animã meã inuaserunt, ⌊ præoccupauerũt ⌋ .i. p̃uene
runt, ⌊ me laquei mortis, ⌋ .i. deceptiones ad mortẽ ducẽtes, nõ q̃ Chr̃o aliq̃d ex improuiso
cõtigit, aut aliq̃s eũ decipere quiuerit, sed q̃a infideles Iudæi putabant eũ nescire concilia, q̃-
bus tractabant, quomodo eũ dolo tenerent & occiderent, ac nescientem, ne fugeret, anticipa
rent. Est enim mos scripturarum aliquid enarrare, prout est in opinione multorum.

Intri-

A
7 “ ¶In tribulatõe mea⌋ .s. passione instante inuocaui dñm, qa vt scriptũ est: Procidens Iesus
in aciem suam prolixius orauit, & factus est sudor, eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in Lucæ.22,
“ terram ⌊& ad deũ meũ clamaui⌋ qm̃ teste Ap̃lo: Chrũs cũ clamore valido & lachrymis ex- Hebræ.5
8 “ orauit. ¶Et exaudiuit dominus de templo sancto suo⌋ hoc est, de summo cœlo, vel de cor
de meo, in quo sicut in electissimo tẽplo habitauit non solũ p grãm, sed etiam p suppositalem
“ vnionem intelligendo p cor ip̃am aĩam ⌊vocẽ meam⌋ .i. or̃onem quam fudi ⌊& clamor me
“ us⌋ id ẽ, feruens cordis mei affectus ⌊in cõspectu eius⌋ .i. coram eo ⌊introiuit in aures eius⌋
9 “ hoc est, placuit auribus misericordiæ suæ, vt exaudiret eũ. ¶Commota est & contremuit Matt.27
“ terra⌋ Hoc ad literã in Christo in cruce suspenso impletum est, quia tunc terra mota est. Si- Matt.28
militer in die resurrectionis angelo ad sepulchrum Christi descendente terræmotus factus
“ est magnus ⌊fundamenta montium conturbata sunt, & commota sunt,⌋ quoniam tempo-
re passionis terra sancta quæ fertur esse montosa tam valde mota est, vt etiam petræ scinderẽ
“ tur, prout Euangelista testatur, ⌊quoniam iratus est eis⌋ .s. dñs .i. dominus ira in suam qua ho Mat.28
minibus filium suum dilectum occidentibus irascebat, ostendit in elementis turbando atq;
mouendo inanimata, vt vel sic rationales creaturę errorem suũ aduerterent, dum inanimata
suspenso in cruce sic condolere conspicerent, Vel sic & melius, commota est, per admiratio-
nem, & contremuit, p timorem, terra, id ẽ, habitantes in terra, videlicet Iudæi, & Gentiles p̃
sertim in terra sancta qñ videbãt Chr̃o moriẽte solẽ supnaturaliter eclipsari, terram moueri
& Iesum alta voce clamantẽ expirare. Vnde in Euãgelio scriptũ est: Centurio aũt & q cũ ipso Matt.27
erant videntes quæ fiebant, & qa sic clamans expirasset, timuerũt valde, & glorificauit deum Lucæ.23,
Cẽturio & ait: Vere filius dei erat iste. Hic hõ iustus erat. Et omnis multitudo eoꝝ qui aderãt
ad spectaculum istud, & videntes quæ fiebant percutientes pectora sua reuertebant, funda-
mẽta montium .i. capitanei superborum, videlicet principes sacerdotum Pilatus & Herodes,
conturbata sunt, & commota sunt, quia visis prædictis mirabilibus vtiq; ad tempus perter-
B riti erant, maxime principes sacerdotum quando videbant velum templi scissum, & custo- Matt.27
des sepulchri referre quæ facta erant ad monumentum per angelum. Potissimũ quoq; quan- Matt.28
do mortui illi qui simul cum Christo surrexerunt, eis vt credit, apparuerunt. Ideo autem tur-
bati & commoti sunt, quoniam iratus est eis, scilicet, dominus, ira dei. Quid ira dei? est vindi
cta diuinę iustitiæ. Hæc vero vindicta quantũ ad impœnitentes hic incipit, & in futuro æter-
naliter pseuerat. Prædicta autem fiebant à deo in vltionem peccati eoꝝ qui Christũ interfe-
cerunt, quantum ad eos qui non pœnituerunt, qa ex hoc quòd his visis non sunt conuersi gra
uius sunt damnati. Idcirco quoniam iratus est eis dominus derelinquendo eos iustissimè, ob
id conturbati sunt & commoti sunt, non ad pœnitẽtiã & fidem, sed ad admirationẽ & obsti-
nationem. Vel, fundamenta montiũ .i. magistri philosophoꝝ conturbata sunt & commota
sunt, hoc est, admirati & obstupefacti sunt Christo patiente propter mirabilissimam solis ecli
psim, dicentes vel deus natura patitur, aut astra mentiunt, aut machina mũdi peribit. De qua
re in epistola ad Polycarpum scribit Dionysius. Consequenter describit pœna persequentiũ
Christum videlicet obstinatoꝝ Iudæoꝝ, q propter ista & alia mirabilia p Ap̃los & Stepha-
10 “ num aliosq; primitiuæ ecclesiæ sanctos facta non sunt conuersi dum subditur: ¶Ascendit
“ fumus⌋ hoc est, vapor incendij quo Titus combussit Hierusalem ac reliquas vrbes vicinas,
“ ⌊in ira eius⌋ .i. in vltione qua deus pater vindicauit iniuriã à Iudæis Christo illatã ⌊& ignis⌋
“ prædictæ combustionis ⌊à facie eius⌋ hoc est, à conspectu diuinæ iustitiæ oĩa iustissimè iu-
“ dicantis ⌊exarsit⌋ cũcta velociter deuorando ⌊carbones⌋ .i. puersi Iudæi tenebris infidelita
“ tis obscuri & vitijs nigri ⌊succensi sunt ab eo⌋ .s. deo in combustione eoꝝ. Vel, carbones .i.
C materia cõbustibilis succẽsi sunt ab eo, qa deo ordinãte & instigãte principes Romani succẽ-
11 “ derunt habitacula Iudæoꝝ. ¶Inclinauit cœlos⌋ ip̃e Chrũs .i. habitantẽ in cœlo videlicet
semetip̃m, descendens à regalibus sedibus in vteꝝ dulcissimæ virginis, exinaniuit nãq; seip̃m
“ formam serui accipiens ⌊& descendit⌋ in inferiores partes secundũ Apostolum ⌊& caligo⌋ Phil.2
“ hoc ẽ, oĩs obscuritas tenebraꝝ ac vitioꝝ ⌊sub pedibus eius⌋ .i. longe ab eo, qm̃ ip̃e est lux ve Ephes.4
ra & tenebræ non sunt in eo vllæ secundum Iohannem. Vel caligo .i. diabolus corda hominũ 1.Iohan.1
obscurans sub pedibus eius, quia Christus diabolum conculcauit & penitus vicit. Vnde Iohã 1.Iohan.3
nes in prima sua canonica. In hoc (inquit) apparuit filius dei vt destrueret opera diaboli.
12 “ ¶Et ascendit⌋ .s. Christus ⌊super cherubin⌋ hoc est supra ordinẽ illũ angelicũ in die ascẽ
“ sionis ⌊& volauit⌋ vsq; ad dexteram patris. Vel sup cherubin .i. supra oẽm plenitudinẽ crea
“ tæ sciæ, qm̃ Chrũs transcendit omnẽ capacitatẽ intellectuũ creatoꝝ ⌊volauit sup pennas vẽ
“ torum⌋ hoc est, super omnem speculationem rationalium animarum. Contemplatio nem-
pe est penna animæ & anima ventus vocatur iuxta Esaiam. Flatus ego feci, hoc est, animas. Esaię.57
13 “ Anima nanque instar venti, velociter mobilis est. ¶Et posuit tenebras⌋ hoc est, incom-
“ prehẽsibilem propriæ lucis plenitudinem ⌊latibulum suum⌋ hoc est, occultam habitationẽ
suam. Nam deus propter immensitatem suæ perfectionis ac lucis latet nos. Vnde secundum

1.Timo.6 Apostolum lucem habitat inaccessibilem, & secundum sacratissimũ principem Theologorum D
Dionysiũ in ep̃la ad Gaium monachũ. Inuisibilis plenitudo diuini luminis appellat̃ diuina cali
go seu tenebræ dei. Hanc ergo caliginẽ seu tenebras istas ponit deus latibulũ suũ, q̃a propter
eas incomp̃hensibilis est. Propterea Dionysius: Diuinæ (ait) tenebræ cooperiunt̃ omni lumi
ne & abscondunt̃ omni visione propter incircũscriptibilem & supplenissimã propriĳ splen-
doris claritatẽ. Vel posuit tenebras .i. formas sacramẽtales latibulũ suũ, q̃a sub illis in sacro al
taris Chr̃us ineffabiliter occultat̃. Vel tenebras, hoc est carnẽ mortalem quam assumpsit, q̃m
diuinitas in ea mirabiliter latuit ⌊in circuitu eius⌋ hoc est, in his q̃ vndiq; ad eũ accedunt, vi-
delicet in oĩbus sanctis in cœlo & in terra ⌊tabernaculũ eius,⌋ q̃a in illis habitat deus q̃ ad eũ
accedunt, & in sanctis terrenis est tabernaculũ eius, quod vocat̃ ecclesia militãs. In sanctis ve
ro cœlestibus, est tabernaculũ eius quod dicit̃ triumphans ecclesia ⌊tenebrosa aqua⌋ hoc est
obscura scia est ⌊in nubibus aeris,⌋ hoc ẽ, in sanctis Prophetis atq; Apostolis, de q̃bus Esaias
Esaiæ.60 dicit: Qui sant isti q̃ vt nubes volant. Omnis eñ cognitio viatorum obscura est, prout testatur
1.Cor.13. Apostolus: Cognoscimus (inquiens) nunc p̃ speculũ in ænigmate. Et nunc cognosco ex par
te. Dicunt̃ aũt Apostoli atq; Prophetæ nubes aeris, q̃a præ cæteris hominibus diuinæ lucis il-
lustrationes prius copiosiusq; receperunt, & p̃ contemplationem altius volauerunt. Dicunt̃
aũt nubes aeris ad differẽtiam angelorum q̃ nuncupant̃ cœli secundũ Dionysiũ vltimo cœlestis
hierarchię cap̃lo. Non ãt tam alte volauerunt, q̃diu in terris peregrini & hospites erant, sicut
angeli sancti, q̃ recipiunt illuminationes diuinas receptione prima, clara ac immediata, homi
nes vero recipiunt eas receptione secunda symbolica & mediata, quia per angelos deferunt̃
ad eos secundum theologum. Potest autem verbũ istud psalmistæ specialiter referri ad Apo
Matt.15 stolos ante Christi passionem, quando propter suam ruditatem à Christo meruerũt audire.
Johan.20 Adhuc & vos sine intellectu estis, & etiam ante Christi ascensionẽ, quoniam Iohannes de se-
ip̃o dicit, pro tp̃e illo q̃ nondũ sciebat scripturas. s. q̃ oporteret Christum à morte resurgere
Matt.20 cum tamen Christus ante passionem suam hoc frequenter & clarè prædixerit, ex quo oñdit̃
q̃ Apostoli mirabiliter simplices erant vsq; ad missionem sp̃us sancti, in quo vtiq; fides Chri
stiana imobiliter confortabat̃, videlicet q̃ p̃ hoĩes paucos tam rudes ac simplices idololatria
extirpata est, & fides tã supnaturalis p̃ totũ mundũ diffusa. Hoc eñ esse nõ potuit, nisi q̃ post E
Chr̃i passionem supnaturaliter illuminati ac docti fuerunt, quẽadmodũ Chr̃us ante passionẽ
eis promisit. ¶ ⌊Præ fulgore⌋ hoc est, præ claritate doctrinæ, & propter illuminationem 14
Christi, quam ip̃e Apostolis tradidit ⌊in conspectu eius⌋ .i. in beneplacito & in præsentia
p̃ij respectus domini saluatoris ⌊nubes⌋ hoc est sancti Apostoli ⌊transierunt⌋ in vniuersum
mundũ prædicare Euangeliũ omni creaturæ, tanq̃ dicat præ claritate sapientiæ, & propter il
Actorum.2. luminationem præfulgidam quam Christus Apostolis in die Pentecostes infudit, ipsi Apo-
stoli transierunt in conspectu dñi cuncta cernentis, & exierunt audaces atq; securi, q̃ antẽ pro
pter metum Iudæorum clausi consederant in conclaui. Est consuetudo scripturæ vt aliquid di-
catur fieri coram dño vel in conspectu dñi quando placet dño, sicut dicit̃, q̃ Iesse genuit Da-
Ruth.vlt. uid qui ambulauit coram domino. Sic ergo Apostoli transierunt in conspectu domini, quia
placuit domino transitus ille. Vel sic: pr̨ fulgore in conspectu eius nubes transierunt, quoniã
Marci.6 Christus adhuc inter discipulos in mundo conuersans, misit illos binos & binos ante se in oẽm
Luc.10 locum quo ip̃e erat venturus. Vel sic & bene: Præ fulgore .i. propter excellentiam perfectio-
nis, claritatis ac sapientiæ Christi in conspectu eius .i. in comparatione ipsius, nubes .i. omnes
sancti transierunt .i. defecerunt, & quodammodo euanuerunt, q̃m quantumcũq; sancti ac do
Johan.1 cti fuerunt, tamen comparatione Christi quasi nihil fuerunt in tantum vt de maximo illo gi-
gante Iohanne Baptista Euangelista affirmet: Non erat ille lux. Vnde Origenes ait, q̃ Petrus F
& Paulus p̃ opationem ad Chr̃m sunt tenebræ. Potest quoq; quod dicit̃: Pr̨ fulgore, esse vna
dictio vt sit sensus: Pæ fulgore .i. præfulgidæ nubes in conspectu eius &c. sed couenietius pu
to vt duę dictões dicant̃. Itaq; p̃ fulgore in cõspectu eius nubes trãsierũt .i. ap̃l'i q̃ non solũ sunt
nubes sed etiã ⌊grãdo⌋ dura tormẽta ip̃ĳs cõminãdo, falsitati fortiter resistẽdo atq; audiẽtiũ
corda p̃ increpationẽ feriẽdo ⌊&⌋ ipsi sunt ⌊carbones ignis⌋ .i. mũdũ illuminãdo & mẽtes
credẽtiũ diuio amore accẽdẽdo. Vel carbones ignis .i. igne tribulationũ exusti, tãq̃ carbones
Acto.2 igniti. ¶ ⌊Et intonuit de cęlo dñs⌋ .s. Chr̃s in die pẽtecostes, q̃ñ factus ẽ repẽte de cœlo sonus
tãq̃ aduenietis sp̃us vehemẽtis, seditq; sp̃us sc̃tus sup̃ singulos eorum ⌊& altissim⁹⌋ .i. Chr̃s ⌊de 15
Lucæ.21 dit vocẽ suã⌋ q̃a illo die ĩpleuit q̃d paulo añ ap̃lis sp̃opõdit. Ego dabo vobis os & sapiam, cui
nõ poterũt resistere oẽs aduersarĳ vr̃i, tunc ergo dedit vocẽ suã q̃ñ loq̃bat̃ p̃ eos sicut p̃dixit:
Mat.10 Nõ vos estis q̃ loq̃mini, sed sp̃us p̃ris vr̃i q̃ loquit̃ in vobis. Vox eñ dei ẽ sacra scriptura, & q̃ñ
scripturarum notitiã dedit discipulis, ideo dedit vocẽ suã. Vel altissim⁹ dedit vocẽ suã. Nã Chr̃s
post resurrectionẽ p̃ñtialr̃ loq̃bat̃ ap̃lis, cuius vox ẽ grãdo & carbones ignis, p̃pter causas p̃di
Hebræ.4 ctas. ¶ ⌊Et misit⌋ .s. chr̃s ⌊sagittas suas⌋ .i. verba sua acutissima p̃ os ap̃lorum loq̃ndo. Viu⁹ ẽ eĩ 16
sermo dei & acutior oĩ gladio ãcipiti, p̃tigẽs vsq; ad diuisionẽ aię & sp̃us ⌊& dissipauit eos⌋ se

parando

A parando, electos à reprobis, fideles ab infidelibus, bonos à malis, sicut in die pentecostes Pe- Acto. 10
tro loquēte verba acuta ac ignea, tria milia Iudęoꝝ conuersa sunt, alijs irridētibus ⌊fulgura⌋
hoc est, signa pclara, ac magna miracula ⌊multiplicauit⌋ p fideles & sanctos suos, quēadmo
dum eis pdixit: Qui credit in me, opa quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora his faciet ⌊& con Johan. 14
turbauit⌋ .s. auditores & inspectores quosdā ad pœniam, quosdā ad admiratione, quosdam
17 vero ad timorē. ¶ Et apparuerūt⌋ p Chri illuminationē & Aplorꝝ pdicationem ⌊fontes
aquaꝝ⌋ .i. riui sapiæ salientes in vitā æternā. Hi fontes .i. sacræ doctrinæ apparuerut .i. mani- Johan. 4.
festate sunt cordibus hoim prout saluator disseruit. Qui credit in me flumina de vētre eius flu Joha. 7
ent aquę viuæ ⌊& reuelata sunt fundamēta orbis terraꝝ⌋ hoc est, sancti prophetæ q sunt fun
damēta orbis terraꝝ .i. militantis ecclesię p totū orbē diffusæ, intellecti & veraces inuēti sunt
p Chrm & eius discipulos. Nam ante Chri aduentū verba pphetaꝝ obscura erant, sed p illu-
minationē spūs sancti Aplis missi clarissimè intellecta sunt & gētibus explanata. Chrūs quoq;
in seipo manifestauit veritatem prophetaꝝ implendo in se qd illi de ipo vaticinati fuerunt.
Propter qd Iohannes ait: Lex p Moysen data est, grā & veritas p Iesum Chrm facta est. Hęc Johan. 1
18 aūt pacta sunt. ¶ Ab increpatōe tua dñe⌋ qa per teipm & p sanctos pdicatores increpasti
hoies quatenus pœniterēt, sicq; ad recipiēdū prędictas apparitōes, ac reuelatōes idonei fierēt
sacræ scripturæ, & facta sunt ⌊hæc ab inspiratōe spūs iræ tuæ⌋ .i. ab instinctu spūs sancti cor-
da pctōꝝ iterius pterrētis. Spūs em sctūs prio salubriter irascit electis i pn̄ti puniēdo eos pœ
na tpali per pœnitētiā. Ne irascat eis in futuro puniendo eos pœna æterna p condemnatio
nem. Deinde spūs sanctus mentibus pœnitentiū consolationē infundit, veritatē ondit & lu-
mine implet, ita vt eis appareant fontes aquaꝝ. Primo siqdem purgat, scdo illuminat, tertio
19 pficit. Deinde Chrūs voce naturæ assumptæ, loquens ad patrē ait. ¶ Misit⌋ .s. deus pr ⌊de
summo⌋ .i. de sinu suo verbū suū æternū ⌊&⌋ verbū eius ⌊accepit me⌋ vniēdo suæ psonali-
tati diuinæ & increatæ, me ma humanitatē, & deus pr ⌊assumpsit me de aquis multis⌋ hoc ē,
B de varijs tribulatōibus subleuauit me in die resurrectōis, & ascēsionis: qn̄ ab omni passibilita-
20 te & iniquoꝝ cohabitatōe assumpsit me ad se. ¶ Eripuit me de inimicis meis fortissimis⌋
hoc est, à principibus sacerdotū ⌊& ab his q oderunt me⌋ .i. à cæteris persecutoribus meis,
⌊qm̄ confortati sunt sup me⌋ hoc est, qa pmissi sunt ad tps pualere contra naturā meā passi-
21 bilē, quā afflixerunt & occiderūt. ¶ Præuenerunt me⌋ multis accusationibus & fallacibus
interrogatōibus, vt haberēt cām mortis contra me ⌊in die afflictōis meæ⌋ vz in die passiōis
22 ⌊& factus ē dn̄s ,ptector meus⌋ ne aiæ meæ nocerēt. ¶ Et eduxit me⌋ de angusto sepulchro
⌊in latitudinem⌋ paradisi, vel eduxit me de angustijs mortis in latitudinem gaudioꝝ ⌊sal-
uum me fecit⌋ à morte p resurrectionē ⌊qm̄ voluit⌋ .i. qa dilexit me, hic est (inqt) filius me-
23 us charissimus in quo mihi complacuit. ¶ Et retribuet mihi dn̄s⌋ accidētale pmiū, in quo Mat. 3. 17
proficere potui, vtpote resurrectionē festinatam corpis glorificationē, ascensionē beatam,
⌊scdm iustitiam meam⌋ .i. scdm exigentiam meritoꝝ meoꝝ. Deus cuilibet tribuit secundū
qp meruit ⌊& scdm puritatē manuū meaꝝ⌋ hoc ē, scdm pfectionē operationū meaꝝ ⌊retri
24 buet mihi⌋ in die resurrectōis meæ, sicut modo impletū est. ¶ Quia custodiui vias dn̄i⌋ .i.
omes actus virtutū, psertim dilectionē dei & proximi adimpleui ⌊nec impie gessi⌋ contra le
25 gem diuinam agendo aut recedendo ⌊à deo meo.⌋ Et ideo non recessi ab eo. ¶ Qm̄ omia
iudicia eius⌋ hoc est, ome qd ipse dictat esse vel bonū vel malū ⌊in conspectu meo⌋ .i. in con
sideratōe animæ meæ sunt vt ea obseruem ⌊& iustitias eius⌋ hoc est, obseruantias mandato
rum suoꝝ ⌊non repuli à me⌋ per inobedientiam, negligentiā, vel contemptū. Vnde Chri-
C stus in Euangelio ait: Sicut pceptum dedit mihi pater, sic facio. Et rursus: Quæ placita sunt ei Johan. 8
26 facio semper. Qm̄ ergo tam iustè vixi, idcirco ¶ Et ero immaculatus⌋ ab omni pctō ⌊cum
eo⌋ .i. ipsi firmiter adhærendo, vel cum eo .i. sicut ipse imaculatus est iuxta quod scriptum est Exo. 22
Sancti eritis sicut & ego sanctus sum dn̄s deus vester, ⌊& obseruabo me ab iniquitate mea⌋
Chrus iniqtatē non fecit nec habuit, qūo ergo (ait) & obseruabo me ab iniqtate mea? Nisi sic
exponatur, obseruabo me ab iniquitate, quam habere potuissem, nisi me dominus pseruasset.
Si enim à Christo homine gratiam tollas, non est in quo ab alijs differat secundum Augusti-
27 num. ¶ Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam⌋ in die extremi iudicij, quan
do merito passionis meæ beatificabit omnes electos, de quoꝝ beatificatione aliquid mihi ac-
cidentalis præmij adiungetur, quia congratulabor sponsæ meæ quæ est ecclesia electorum.
⌊& secundum puritatem manū meaꝝ,⌋ videlicet quā habui ⌊in conspectu oculorū eius.⌋
28 id est, coram eo omnia cōspiciente, supple restituet mihi. ¶ Cum sancto sanctus eris, & cū
viro innocente innocēs eris.⌋ Cum sancto (inquit) id est cum Christo, qui est sanctus sancto
rum, & naturaliter atq; totaliter sanctus, sanctus eris, ó quilibet homo fidelis, si ei constanter
adhæseris, neque à vestigijs eius recesseris. Et cum viro innocente, hoc est, cum CHRI-
STO, qui quantum in se est, nulli vnquàm nocuit, sed omnibus summe & maximè profuit,
29 innocens eris, si ipsum fueris imitatus. ¶ Et cum electo⌋ .i. cū Christo qui ratione naturæ
assum-

Romañ.1 assumptæ vocatur electus, quia secundum Apostolum: Ipse prædestinatus est filius dei in vir D
Esaiæ.42 tute secundũ spm̃ sanctificatõis. Et in Esaia: Ecce, ait puer meus, quem elegi complacuit sibi
in illo anima mea, q̃d de Chr̃o ad lr̃am dici sequentia verba ostẽdunt: Cum hoc ergo electo,
si ipsi pseueranter seruieris, electus eris. Non ꝙ aliqs de nouo eligat, qm̃ om̃es electi ab æter-
no electi fuerunt, sed ⌊electus eris⌋.i. beatitudinẽ electorꝝ consequeris scd̃m quẽ sensum ait
Augustinus. Si non es p̃destinatus, fac vt p̃destineris. i. si suspicaris te non esse p̃destinatũ, no-
li propterea ab ope bono cessare, sed sic viue, vt gloria p̃destinatorꝝ dignus habearis ⌊& cum
peruerso⌋.i. cum eo q Chr̃m non seqtur, ⌊puerteris⌋ si mores eius sequeris. Et hæc ideo ve-
ra esse constat. ¶Q m̃ tu⌋ ó dñe ⌊populũ humilem saluũ facies⌋ in p̃senti secũ habitando p 30
Matth.5 grãm, & in futuro p gloriam, sicut in Euangelio dicis: Beati pauperes spũ. i. humiles, qm̃ ipso
Luc.14.18 rũ ẽ regnũ cœlorꝝ. Et denuo: Qui se humiliat, exaltabit: & q se exaltat, humiliabit ⌊& oculos
supborꝝ⌋.i. p̃sumptiones & æstimatões eorꝝ q magni sunt in oculis suis, reprobabis: & ipsos
Eccl.10 supbos ⌊humiliabis⌋ vsq; ad profundũ inferni. Omnibus quoq; sanctis ostendes, p̃sertim in
die iudicij q̃ abominabiles atq; damnandi sint omnes supbi. Vnde & scriptũ est: Odibilis co-
ram deo & hominibus est supbia. ¶Q m̃ tu illuminas lucernam meam. i. rõnem meam quę 31
Iohã.1 est directrix ac dña operationũ meaꝝ. Nam rõ dirigit volũtatem, & cæteras vires dñe Iesu
Christe, q es lux vera illuminans omnem hoiem venientẽ in hunc mundũ, & non solũ illumi-
nans me lumine naturali, sed etiã lumine gr̃æ. Et qm̃ sic est ó ⌊deus meus illumina tenebras⌋
id est, me tenebrosum vel interiora mea quæ propter magnam impfectionẽ suam ac vitiorꝝ
caliginem tenebræ nuncupant, quemadmodũ hoies multũ virtuosi ac eruditi lumina appel-
lant. Itaq; dñe Christe ⌊illumina tenebras meas⌋.i. expelle ab aĩa mea ignorantiæ cæcitatẽ
passionem obtenebrationem, peccatorumq; omnium maculam, quatenus illud mihi con-
Michę.8 ueniat: Cũ sedero in tenebris, dñs lux mea est, & deducet me dñs in lucẽ, & videbo iustitiam
eius. ¶Quoniam⌋ ó dñe ⌊in te⌋.i. tua virtute & gr̃a ⌊eripiar à tentatõe⌋.i. ab omni im- 32
pugnatõe diaboli, ac Iudæorꝝ me psequentium ⌊& in deo meo⌋.i. in virtute & adiutorio dei
Matt.27 mei ⌊transgrediar murꝝ⌋.i. vincam omne obstaculũ quod me à deo retrahere nitit: Vel ad li
Iohan.20 teram: Transgrediar murum, qm̃ Chrũs surrexit de clauso sepulchro, & introiuit ad discipu- E
los ianuis clausis, sicq; pertransiuit lapidem monumento superpositũ ostiumq; conclauis quę
nomine muri intelligi possunt. ¶Deus meus⌋ qui est trinitas sancta, ac simplex diuinitas, 33
Prouer.3. ⌊impolluta via eius⌋.i. immaculata lex p quam itur ad eũ. Quemadmodũ Salomon ait: Viæ
dñi, viæ pulchræ, & omnes semitæ eius pacificæ. ⌊Eloquia dñi⌋.s. præcepta, consilia, testi-
monia, ac tota sacra scriptura ⌊igne examinata⌋.i. claritate spũs sancti purificata atq; tã pul
chra, ac essent igne decocta ⌊protector meus⌋ dñs ⌊oĩm sperantium in se. Quod ideo verꝝ
est. ¶Q m̃ quis deus p̃ter dñm,⌋.i. quis est verus deus potens in se, sperantes saluare, & ab 34
omni periculo periculo defensare præter dñm, q est vniuersorum creator, prouisor, ac prin-
ceps, quasi dicat nullus: ⌊aut qs⌋ est verus ⌊deus præter deum nostrum⌋.i. deum Chr̃iano-
rum, q est vnus in essentia, & trinus in personis. Qui in Deuteronomio ait: Videte ꝙ ego sim
Deute.32. solus, & non sit alius deus præter me. Et rursus Moyses dicit: Non ẽ deus, vt deus rectissimus
Deute.33 magnificentia eius discurrunt nubes, habitaculum eius sursum, & subter brachia sempiterna.
¶Deus qui præcinxit me⌋ Chr̃m scd̃m ꝙ homo sum ⌊virtute⌋.i. omni fortitudine spũs 35
sancti ad currendam viam, & ad exequendũ ac patiendũ immitissime atq; promptissime qc-
quid ad humanæ redemptõis mysteriũ pertinet, & ad debellandũ aereas potestates. Anima F
Esaiæ.11. eñ Chr̃i omnibus donis spũs sancti, ac omni virtute perfecta plenissima fuit, ⌊& posuit im-
maculatam viam meam⌋.i. totam conuersationẽ meam, & operationẽ quam in mundo de-
duxi. Nam Chrũs nullo vnq̃ pctõ maculatus est. ¶Qui perfecit pedes meos⌋.i. gressus & 36
actus meos ⌊tanq̃ ceruorꝝ⌋ videlicet vt velocissime & efficacissime operarer, ac paterer in mũ
do qcqd patris volũtati cõplacuit: sicq; sitirẽ hoim salutẽ in omni vita mea queadmodũ cer-
uus cursu lassatus cupit aquarꝝ fluẽta ⌊& superexcelsa⌋.i. in cordibus hoĩm contẽplatiuorꝝ
per spem in cœlis erectorꝝ ⌊statuẽs me⌋.i. faciẽs me per grãm taliũ corda, inhabitare sicut
ait Apl̃us: Flecto genua mea ad patrẽ dñi nostri Iesu Chr̃i, ex quo oĩs paternitas in cœlo, & in
terra noĩatur, vt det vobis secundũ diuitias glorię suę virtutẽ corroborari per spm̃ eius in in-
Ephe.3 teriore hoie Chr̃m habitare per fidẽ in cordibus vr̃is. Vel super excelsa. i. su p altitudinẽ oĩm
cœlorꝝ ad dexterã suã statuẽs me in die ascẽsionis. Vel sup excelsa. i. in vertice vniuersaꝝ vir
tutũ statuẽs me cõcreando aĩæ meæ oẽs virtutes pfectas. ¶Qui docet manus meas⌋. i. in- 37
tellectũ practicũ & voluntatẽ q̃ sunt duæ principales potẽtiæ opatiuæ ⌊ad prælium⌋ cõtra
diabolũ, & Iudęos, oẽsq; aduersarios hũanę salutis. Deinde Chr̃s mutat psonã & ait ad pr̃em,
⌊& posuisti vt arcũ ęreũ brachia mea⌋.i. virtutes meas qbus mundũ atq; diabolũ vici. Quẽ-
admodũ eñ arcus ęreus fortiter vulnerat, sagittãq; festinãter valde emittit, ita virtutes Chr̃i
Oseę.13 mortẽ celerrime occiderũt, queadmodũ ait: Ero mors tua o mors, diabolũ vulnerauerunt ac
minuerunt sicut per eundẽ testat: Ero morsus tuus inferne. Atq; operatões optimas tanq̃ sa-
gittas

A gittas ineffabiliter produxerunt. ¶ Et dedisti mihi] ô pater [protectionẽ salutis tuæ] .i.
38 protexisti me protectiõe salubri, p quã ego saluatus sum quantũ ad resurrectionẽ & gloriam
corporis. Mũdus vero p eã saluatus ẽ a morte æterna, & beatificatus btitudine mẽtis & corporis
sempiterna, quã in die iudicij plenè cõseqnt electi [& dextera tua] .i. gratiosa tua pñtia ac fe
lix [suscepit me] exaudiẽdo pces meas, & de omi malo seculi huius nequã ac gnatiõis pessi-
39 mę, eripiẽdo naturã quã assumpsisti. ¶ Et disciplina tua] .i. pñna ac pia castigatio tua [corre
xit] .i. puniuit [me in finẽ] .i. vsq; ad consequẽdã vitã æternã electis. Correxit aũt at puniuit
me nõ ppter ppriã culpã, sed ppter mũdi tollẽda pctã, queadmodũ scriptũ ẽ: Disciplina pa- Esa. 53
cis nr̃æ sup eũ, cuius liuore sanati sumus, ipe aũt vulneratus ẽ ppter pctã nr̃a. Vnde Aplus: Fa Gala. 3
ctus est (inqt) pp ter nos maledictum vt nos de maledicto liberaret [& disciplina tua] .i. pas
sio quã tu dñe pr̃ voluisti me subire [ipa me docebit] p experiẽtiã cõpati, sicut testat Aplus:
Debuit (inqt) p oĩa fratribus assimilari, vt misericors fieret. Et ite₃: Nõ habemus (ait) põtifi- Hebræ. 2
40 cem q nõ possit cõpati infirmitatibus nostris. ¶ Dilatasti] .i. p charitatẽ latos, copiosos ac Hebræ. 4
multos fecisti [gressus meos] .i. actus aĩæ meæ, qbus te honoraui, & mundũ saluaui, qa à pri-
mo cõceptõis maternæ instãti vsq; ad vltimũ vitę meę momentũ, nunq̃ cessaui ab actuali ex-
ercitio opis virtuosi [& nõ sunt infirmata vestigia mea] .i. opa mea q̃ sunt signa atq; indicia
internæ dilectõis atq; dispositõis meæ, qa nõ egi segniter, nec desii ab ope cœpto, donec pẽ-
41 dens in cruce, dixi, cõsummatũ est. ¶ Persequar inimicos meos] .i. diabolos, expellendo Johan. 19
eos de cordibus pctõrũ, & tẽplis idolo₃. Vnde in Euãgelio legunt clamasse ad Chr̃m: Quid
nobis & tibi Iesu Nazarene: Venisti ante tps torquere nos. Hęc aũt psecutio est diabolo tã- Marci. 1
to penalior q̃nto inuidia eius cõtra hoĩes ẽ maior [& comphendã eos] vincẽdo eos atq; ligã
do, [& nõ conuertar] .i. non redibo neq; cessabo à psecutõe dæmonũ [donec deficiant] .i.
vsq; in diẽ iudicij qñ penitus separabunt ac dãnabunt. Nam q̃tidie Chrs p angelos sanctos &
42 hoĩes virtuosos, psequit, cruciat, & vincit diabolos. ¶ Confringã illos] hoc ẽ, voluntatem
eo₃ qua nitunt electos seducere [nec poterũt stare] resistẽdo potẽtiæ meæ, sed [cadent]
victi [subtus pedes meos] .i. oĩno opprimẽt ac sup plantabunt à me. Nam dæmones ptãti
saluatoris prius subiecti sunt. Vel sic: Persẽqr inimicos meos, hoc ẽ, Iudæos incredulos per
B aduentũ principũ Romano₃ propter quo₃ metũ oẽs confugerunt in Hierl'm. Et comp-
hendam eos .i. intra Hierl'm faciam eos capi, sicut & factũ est. Et non conuertar ab ira mea do
nec deficiãt, hoc est, donec interficiant, vendant, vel dispergant, & oĩni priori ptãte, gloria &
honore priuent. Sed cõfringã illos, ppter obstinatã suã pfidiã [nec poterũt stare] sicut expo
situm est. Et hoc ẽ, quod dñs ait: Dies multos sedebũt filij Israel, sine rege, & sine principe & Osee, 3
sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephot, & sine theraphim. Et in Daniele idẽ clare pdictũ ẽ, Daniel. 9
Post hebdomadas (inqt) sexagintaduas occidet Chrs & nõ erit eius pplus q eũ negaturus ẽ, &
ciuitatẽ & sanctuariũ dissipabit pplš cũ duce vẽturo, & finis eius vastitas & vsq; in finẽ pseue
rabit desolatio. Et quis oĩa ista mõ impleta sint nihilominꝰ excęcatissimi Iudęi i sua icredulitate
43 pdurãt, q̃tenꝰ prophetę q hãc pdixerũt, in hoc qq; iueniant veraces. ¶ Et pcinxisti me vir-
tute ad beliũ] Hoc iã pdictũ atq; expositũ ẽ, [& supplãtasti] .i. deiecisti, [insurgẽtes in me]
hoc ẽ psecutores meos [subtus me] .i. sub ptãte mea qa eo₃ Chr̃us cõstitutꝰ est iudex q eum
44 diiudicauerit. ¶ Et inimicos meos dedisti mihi dorsum] .i. fecisti eos tã q̃ victos fugere à me,
nã q fugit ab aliq faciẽ suã ab eo auertit, & dorsum suũ ad ipm cõuertit, & ideo per pphetã de
pctõribus dñs ait: Verterũt ad me dorsum & nõ faciẽ. Tunc ergo inimici Chr̃i .i. creduli facti Hie. 2. 32.
C sunt Chr̃o dorsum qñ à facie chr̃iano₃ fugerẽt, q̃d sępe ipletũ ẽ. Põt q; in bono exponi vt sit
sensus, iimicos meos, hoc ẽ Iudęos, q me aliqñ psecqbãt, dedisti mihi dorsum .i. subiecisti mihi
ita vt tollerẽt iugũ meũ sup se & discerẽt à me qa mitis sum & hũilis corde, ferrẽtq; põdus diei
& ęstus sup dorsum cordis & cõrpis sui, sicut de illis octo milibꝰ à Petro cõuersis, & de Paulo q Matth. 11
supra modũ vt ipemet dolẽs fatet psecqbat ecclesiã p₃. De talibꝰ etiam Chr̃s añ passionẽ Iudęis di Matt. 21.
xit: Cũ exaltaueritis filiũ hoĩs, tunc cognoscetis, qa ego sum. Verũtñ primæ expositõi magis Gala. 2
cõcordat, q̃d sequit: [& odiẽtes me] hoc ẽ, Iudæos, de qbꝰ in Euãgelio ait saluator: Nũc aũt Johan. 12.
oderunt me, & patrẽ meũ gratis, hos ergo dñe pater [disperdidisti] in persecutione Titi, & Johan. 15
postea per totũ mundũ dando eos in captiuitatẽ istã vsq; in finẽ seculi duraturã. Vel, disper-
didisti .i. diuersis modis eos perdidisti priuãdo eos in pſenti, grã, & post hanc vitam gloria, ac
alijs calamitatibus eos opprimẽdo, sicut nuncusq; opprimẽt, qa nec principẽ, nec terrã, nec
45 hæreditatẽ aliquam habent, sed inimico₃ suo₃ dominio subijciunt. ¶ Clamauerũt] pdi-
cti Iudæi quando vastabant à Tito, qa vt Iosephus refert multas pces & hostias pro sua libe-
ratiõe domino obtulerunt, [nec erat qui saluos faceret] eos ab illis periculis, qm dñs spreuit
eos, ipsi tñ clamauerunt, non ad falsos deos, quemadmodũ patres eo₃ sæpe fecerunt sed [ad
dñm] qui est verus deus, [nec exaudiuit eos] eo q filiũ suũ occidissent, imò vsq; in præsentẽ Anno quo
diem non audit eos, cum iam currat annus domini millesimus quadringentesimus tricesimus autor hæc
quartus. Hoc autem esse non posset, nisi aliquo grauissimo peccato obnoxij essent, & tanto commẽta
grauio- na scripsit.

grauiore peccatis patrū eorꝫ, quanto ista eorꝫ captiuitas maior & grauior atq; prolixior est D
omni captiuitate patrū suorum. Tale vero pctm̄ esse non p̄t nisi occisio Chr̄i. Vnde conuin-
cunt Chr̄m interemisse: nam pro illo dūtaxat pctō sancti prophetę p̄dixerūt eos ppetuo de-
solandos vt modo oñsum est, & plenius si dñs dederit oñdet. ¶ Et cōminuā eos ⌋.i. inimi- 46
cos meos p̄dictos ⌊ vt puluerē ante faciē venti ⌋ priuando eos omni esse spūali, sicq; spūaliter
morient. In gladio quoq; & famę & eos corpaliter occidendo atq; in oēs mundi fines ipsos
dispergēdo, quēadmodū puluis ante faciē venti .i. à p̄sentia venti dispergent ⌊ vt lutū platea
rum ⌋ q̃d ad aliū locū defert ⌊ delebo eos ⌋ à terra patrū suorꝫ. Deinceps Chr̄s dicit ad p̄rem.
¶ Eripies me de contradictōibus populi ⌋ Iudæorꝫ q Pilato dicenti regē vestrū crucifigā, 47
dixerunt: Non habemus regē nisi Cæsarē. Ab hoc populo cōtradicente Chrūs p resurrectio
nem ereptus est ⌊ constitues me ⌋ ò pater ⌊ in caput gentiū ⌋.i. in ducē & principē gentilium
Johan.19 ad fidē catholicā conuersorꝫ, sicut p Esaiā dixisti: Ecce testē populis dedi eū ducē ac p̄cepto-
Esa.55 rem gentibus. Nam militantis ecclesiæ ex gentibus p̄sertim collectæ Chrūs est caput ac legis-
Ephe.1.et lator. ¶ Populus quē non cognoui ⌋.i. gentiles quos tpe infidelitatis & vitiorꝫ suorꝫ p ap- 48
5. et alibi. probationē non sciui ⌊ seruiuit mihi ⌋ fideliter postq̃ ad fidē conuersus est ⌊ in auditu auris ⌋
promptè & statim cū verba mea audisset ⌊ obediuit mihi ⌋ implendo diuina mandata. Hoc
Esaiæ.55 est q̃d Esaias ad dñm clamat: Ecce gentē quā nesciebas vocabis, & populi q non cognouerūt
Matth.9 te, ad te currēt. Vel sic: Populus quē non cognoui .i. pctōres reputati inter Iudæos, quemad-
Matt.19 modū publicani & Samaritani seruiuit mihi. Qm̄ de illis dixit Chrūs. Nō veni vocare iustos,
Matth.9 sed pctōres. Et denuo: Venit fili⁹ hoīs quærere & saluū facere q̃d perierat. Ex qbus erāt, Mat
Matt.19 Lucæ.8 thæus, Zachæus, & Magdalena, q etiam in auditu obedierūt Chr̄o, prout Euangelistæ testā E
Matth.8 tur. ¶ Filij alieni ⌋.i. solo noīe filij, sicut pharisæi & scribæ increduliq; Iudæi de qbus Chri 49
Matt.21. stus asseruit. Filij regni eijcient in tenebras exteriores. Quibus etiam apertè dixit, qa publica-
ni & meretrices p̄cedēt vos in regno cœlorꝫ. Hi ergo filij ⌊ mentiti sunt mihi ⌋ dicentes se re-
gem Messiam expectare, & velle in eū credere, me vero regē Messiam, & verꝫ Chr̄m in p̄sen
tia eorꝫ positū abnegantes: mentiti quoq; sunt mihi, simulatoria ac adulatoria verba miscēdo
quatenus fallerēt me, & filij alieni ⌊ inueterati sunt ⌋ in vitijs, & obdurati in malis, non em̄ au-
Hiere.4. dierūt illud: Nouate vobis nouale, & nolite serere sup spinas ⌊ & claudicauerūt à semitis suis ⌋
id ē, non fecerūt q̃d alios docuerūt. Vel claudicauerūt à semitis suis .i. non rectè ambulauerūt
in p̄ceptis dei eis cōmissis. Insup de cōuersione gentiliū ac cęteris beneficijs iam p̄dictis Chr̄us
homo grās agēs deo, ait: ¶ Viuit dñs ⌋ trinus ac simplex, q est fons vitæ, & naturaliter ipsa 50
pura ac beatissima vita totaliter & supessentialiter viuēs. Itaq; de immēsa beatitudine vitę dei
congratulans Chr̄s, dicit: Viuit dñs q hæc oīa operat ⌊ & benedictus deus meus ⌋.i. in seipso
Phil.2. est sanctus, & oīi laude dignus, oīsq; benedictōis largitor, q est deus meus scd̄m formā serui
quā accepi, ⌊ & exaltet deus salutis meæ ⌋.i. ab oībus cognoscat, diligat, ac honoret cū omni
reuerentia & obediētia. Hoc em̄ ad verā ptinet charitatē dei ac proximi, vt toto affectu opte
mus deū ab oībus exaltari, cū hoc fit honor dei & nostra felicitas, quorꝫ primū exigit charitas
dei, scd̄m vero charitas proximi. ¶ Deus q das vindictas ⌋.i. prædictas iustas vltiones atq; 51
victorias ⌊ mihi & subdis pp̄los sub me ⌋ dando eis fidē & grām, qbus conuertunt ad me, &
mihi ministrant ⌊ liberator meus de inimicis iracundis ⌋.i. de Iudæis furētibus contra me q̄s
deiecisti. ¶ Et ab insurgētibus in me ⌋.i. ab infidelibus & tyrannis, & maximè ab Antichr̄o 52
de quo subdit ⌊ à viro iniquo eripies me ⌋ qm̄ ipse est homo peccati filius pditōis, ab his inquā
exaltabis me destruēdo prauitatē eorꝫ & ostēdēdo iustitiā meā. Præcipuè āt in die iudicij ex- F
Esaiæ.55 altabis ab his, qa tūc facies me iustū exercere iudiciū de oībus illis. Tuncq; illud implebit q̃d
ait: Ad eū .s. Chr̄m veniēt, & confundent oēs q repugnant ei. Et qa sic est: ¶ Propterea 53
confitebor tibi in pp̄lis dñe ⌋.i. p meipm laudabo te corā gētibus & Iudæis, quēadmodū mō
impletū est ⌊ & nomini tuo ⌋.i. tibijpsi ⌊ psalmū dicā ⌋.i. ore & ope te laudabilē pfitebor. Et
hoc merito faciā qm̄ ipse ē ¶ Magnificās salutes ⌋.i. magnā faciēs felicitatē aīæ & corpis ⌊ re 54
gis eius ⌋.i. Chr̄i filij sui ⌊ & faciēs miam Chr̄o suo Dauid ⌋.i. Iesu Nazareno cuius humanā
naturā sola pietate assumi fecit à verbo, oīiq; gr̄a adimpleuit ac tertia die resuscitauit. Solēt āt
Ezech.34 scti pphetę noīe Dauid intelligere Chr̄m, quēadmodū in Ezechiele dñs ait: Saluabo gregē
meū, & suscitabo sup eū pastorē vnū q pascat eū Dauid seruū meū .i. Chr̄m & seru⁹ me⁹ Dauid
princeps eorꝫ. Et Hieremias: Seruiēt (inqt) Dauid regi suo .i. Messię scd̄m oēs expositores, &
non solū est dñs, faciēs miam Chr̄o suo Dauid, sed ⌊ & semini eius ⌋.i. pp̄lo Chr̄iano in Chr̄o
spūaliter regenerato ⌊ vsq; in seculū ⌋.i. in æternū. Vnde propter magnitudinē misericor-
diæ dei sup pp̄lm Chr̄ianū tp̄s euāgelicæ legis vocatū est tp̄s nouæ legis .i. tp̄s gr̄æ q̃d in Za-
Zacha.12 charia pulchre inuenit vbi habet: Erit ex eis q offenderit in die illa quasi Dauid, & domus Da-
uid quasi dei sicut angelus dñi in cōspectu eorꝫ .i. sicut Dauid post culpā suam magnā miam
cōsecutus est, sic q offenderit ex eis .i. ex pp̄lo Chr̄iano in die illa .i. tpe gr̄æ, miam consequet.
Propter q̃d dr̄, maiestas dei innotuisse philosophis, æqtas Iudæis, misericordia vero Chr̄ia-
nis. De

A nis. De hoc semine scriptũ est: Si posuerit pro pctõ animã suã, videbit semen longæuum. Hiere. 53

❡Expositio eiusdem psalmi iuxta sensum allegoricum:

POrrò secundũ allegoricam explanationẽ psalmi istius, per Dauid intelligitur ecclesia, quilibet fidelis, & ita sensus rituli prȩinducti est talis, Verba cantici .i. psalmi huius dirigentis nos, in finẽ .i. in Christũ, conueniũt Dauid puero dñi .i. ecclesiæ vel fideli, qui est filius dei p gratiæ adoptionẽ, quæ verba fidelis quisq; locutus est dño .i. ad laudẽ ipsius, in die qua eripuit eũ de manu inimicoꝝ suoꝝ, hoc est, ab omni molestia tentatoꝝ, & de manu Saul .i. de imperio mortis. Vnusquisq; ergo fidelis bñficia dei sibi exhibita pensans, seq; à Christo redemptũ cõsiderãs, atq; ad bona futuræ felicitatis se inuitatũ attẽdens, gratissima, iocũdissima, ac ardẽtissima mente dño dicat. Diligã te dñe, tibi præ omnibus adhærẽdo, nec propter aliquod bonũ creatũ à te recedẽdo, q es fortitudo mea, dñs firmamentũ meũ, istud satis expositũ est, & refugiũ meũ, ad qd in omni necessitate cõsidenter recurro, sicut ad fidelissimũ amatorẽ, inuictissimũ adiutorẽ, & benignissimũ saluatorem, qui vbiq; & semp apertas habet misericordiæ vlnas ad amplexandũ confugientẽ ad se, & liberator meus, qm̃ pater misit filiũ suũ ad liberandũ me, & filius proprio sanguine me redemit. Deus meus, quẽ affectu ofissime colo, est adiutor meus, cooperãdo mihi p grãm suã, & ideo sperabo in eũ, nõ in aliqua pura creatura, nec solũ sperabo in eũ, nõ desperando, sed sperabo in eũ, fideliter operando qd possum, nec tamen in meis meritis principal'r, sed in eũ sperabo, qa sine eius adiutorio pseuerare nõ possum in bono. Et ipse dñs est. Protector meus, ab insidijs dæmonũ, à fraudibus hominũ, & ab euentu oĩm periculoꝝ, & cornu .i. reuelator seu insinuator salutis meæ. Nã ipso reuelãte cognoscimus in quo vera salus nostra cõsistit. Sic q; deus dicitur cornu propter similitudinẽ. Cornu eñ est instrumẽtũ, cuius sono aliquid insinuari alijs solet. Qm̃ ergo per naturalẽ rationẽ agnoscere homo nõ potuit, in quo vera beatitudo seu

B salus consisteret, sed p diuinã reuelationẽ hoc sibi innotuit iã deus, dicit cornu salutis nostrę. Alia aũt expositio huius verbi p̃habita est. Et susceptor meus .i. exauditor precũ meaꝝ & p misericordiã me amplectẽs. Ponunt hic multa noĩa, idẽ realiter significãtia, vel se inuicẽ includẽtia, quatenus homo deũ tã varijs noĩbus affectuosis exprimẽdo, totaliter inflãmet amore, semperq; intellectus noĩs posterioris sic suũ effectũ in mẽte producat, vt prioris noĩs affectũ roboret, renouet, atq; accendat. Vnde hic est deuotissimus & efficacissimus modus deũ orãdi & laudãdi. Multa noĩa amorosa se mutuo includentia proferre, ac deo ascribere, sicut nũc factũ est. Idcirco subiungit. Laudans inuocabo dñm, hoc est, multa p̃dicata cõmẽdatoria deo attribuã, & illis verba deprecatoria admiscebo, dicẽdo: O deus æterne oĩpotẽs supgloriose, natural'r bone, suscipe me, posside, perfice, semp & salua me. Cũ eñ laudare & orare sint duo nobiles actus latriæ, sitq; laudare deũ nobilius q̃ orare, cõstat q actus ex vtroq; cõmixtus sit nobilissimus, & hic est laudãdo deũ orare, seu orãdo laudare, & est hic actus forte remedium cõtra oẽs tẽtationes, aduersitates atq; tristitias. Propter qd subdit, & ab inimicis meis saluus ero .i. à tẽtationibus liber abor. Nec aliqd animã meã lædet, q̃uis carnem affligat, Hinc scriptũ est: Tristat aliquis vestrũ, oret æquo aĩo & psallat. Cũ ergo te frater aliquid grauat, laudãs inuoca .i. intus & cordial'r voca dñm in tuũ subsidiũ, q si pseuerãter feceris, ab inimicis tuis saluus eris. Et merito dico, ab inimicis meis saluus ero, qm̃. Circũdederũt me, hoc est, vndiq; vallauerũt & infixi sunt mihi, dolores mortis .i. inordinatæ affectiões, ac passiões Iaco. vlt.

C pœnales, vt ira, inuidia, tristitia, q̃ sunt animũ affligentes & ad ppetuã mortẽ trahẽtes. Vel, dolores mortis .i. pœnæ ex originali pctõ secutæ, videlicet molestiæ corporis, & viriũ aĩæ infectiones, torrẽtes iniquitatis .i. capitalia vitia ex qbus tanq̃ ex fontibus cætera deriuantur cõturbauerũt .i. ĩquietauerũt me impugnãdo, vel ad cõsensum trahẽdo. Vel, torrẽtes iniqtatis .i. iniquitas tentationũ & persequentiũ me instar aquaꝝ magna ac multa conturbauerunt me, terrendo ac blandiendo aut simili modo. Dolores inferi .i. diabolica mala seu afflictiones tã graues, vt videant posse cõparari doloribus inferoꝝ .i. pœnis inferni, circũdederũt me miserũ rantis malis expositũ in hac valle lachrymaꝝ, præoccupauerunt, hoc est, possiderunt & ante alia mala inuaserũt me laquei mortis .i. originale peccatũ, quod licet sit vnũ formal'r .s. priuatio originalis iustitiæ debitæ inesse, secundũ Ancelmũ, est tñ multa material'r propter suos effectus, seu quatuor vulnera animæ, qbus infectæ sunt eius potẽtiæ, sicut prædictũ est. Ideo hoc peccatũ appellat pluraliter, laquei mortis. Capit eñ animã suo reatu, & facit nos nasci filios iræ, fuimusq; propter ipsum prius dãnati q̃ nati. Vnde de ipso pluraliter inferius scriptũ est: Ecce eñ in iniquitatibus cõceptus sum. In tribulatiõe mea .i. tẽpore tentationis & angustiæ, inuocaui .i. interno affectu vocaui dñm ad meũ succursum, & ad deũ meum, in quo totã meã fiduciã fixi, clamaui clamore vocali ex interioris feruoris excessu nascente. Et tu ergo ò frater in omni tribulatione & necessitate assuesce dñm inuocare, qm̃ sicut in libro Paralipomenon habet: Cũ ignoremus quid agere debeamus, hoc solũ habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad dñm. Nec p̃t inanis esse inuocatio talis, quia subiungit: Et exau- Psal. 50. 2. Para. 2

G diuit

diuit(.f.dñs) de tẽplo sancto suo, J.i.de loco habitationis suæ vocẽ meã. Quẽadmodũ dicit, D
deus esse in tẽplo seu loco, vel in aliqua creatura, sic dicit agere & exaudire de tẽplo illo & lo
Eccl. 35 co seu creatura illa. Et clamor meus in cõspectu eius introiuit in aures eius, qa vt in Ecclasti-
co dicitur: Oratio iusti penetrat cœlos: Aliàs, Oratio humiliantis se, nubes penetrat. Vnde
Moyses ait: Cum quæsieris dñm deum tuũ inuenies eũ, si tamen toto corde quæsieris eũ &
tota tribulatione aiæ tuæ. Cõmota est & cõtremuit terra, hoc est, incolæ terræ, hoiesq; ter-
reni audita pdicatione Christi & aploꝝ, atq; fideliũ alioꝝ mẽte cõmoti sunt ad pœnitentiã,
& corpore expauerũt ad satisfactionẽ, fundamenta montiũ.i.tyranni & principes superbo-
rũ, cõturbata sunt, propter magna prodigia, quæ viderunt à sanctis ac martyribus fieri, & cõ
mota sunt, nõ ad emendationẽ, sed ad indurationẽ, dicẽtes: miracula illa, magica fieri arte, &
hoc ideo, quoniam iratus est eis.i.quia dominus iuste subtraxit eis gratiam, tradens eos in re
probũ sensum. Ascendit fumus, hoc est, lachrymosa oratio, in ira eius.i.ex timore iræ dei seu
Mat. 25 vltionis peccati, quoniã peccatores audita pdicatione euangelij, q impij ibunt in ignẽ æter-
nũ, compuncti sunt corde, & cũ lachrymis veniam postulauerunt. Et ignis à facie eius exar-
sit, hoc est, amor diuinus in cordibus prædictorum pœnitentium accensus est post veniæ
impetrationẽ. A facie eius.i.ab aspectu & miseratione pietatis diuinæ. Nam post lachrymo
Tobiæ.3 sam pœnitentiã de peccatis infundere solet pius dominus, dulce ac feruidũ desiderium pro
gaudijs sempiternis adipiscendis, sicut de eo scriptura testatur: Post tempestatem tranquil-
lum facis. Carbones.i. Aethiopes, mente & corpore olim nigri ac alij peccatores vitijs deni
Roma. 5 grati, succensi sunt ab eo, hoc est, à deo diuino amore impleti sunt. Nã vbi superabũdauit ini
quitas, supabundat & gratia. Inclinauit cœlos, hoc est, deus misit angelos sanctos, q omnes
Hebræ.1. sunt administratorij spũs ad hoies custodiendos, & suo aduẽtui in cordibus humanis viam
pararent, qua parata, & ipse descẽdit.i.benignitatem gratiæ suæ infudit, atq; p fidẽ & chari
Zacha. 2 tatem in mentibus electorum habitationem sibi constituit, prout in propheta habetur: Ec-
ce ego veniã & habitabo in medio tui, dicit dñs. Non aũt descendit deus motu locali, sed di- E
gnatione clementi. Porrò quæ sequuntur in psalmo isto, vsq; ibi, Et intonuit de cœlo do
minus, exponenda sunt sicut in priore expositione declarata sunt. Et intonuit de cœlo domi
nus, hoc est, deus pater per filium suũ incarnatum locutus est mundo, forti & inconsueto ac
mirabili modo. Quemadmodũ Iudæi à principibus suis missi ad Christũ redeuntes, dixerũt:
Joban.7 Nunq̃ sic locutus est homo, sicut hic loquit. Vel sic, Et intonuit de cœlo dominus.i.de ore
Marci.3 apostoloꝝ, qui cœli dicunt, locutus est fortia verba, tanq̃ tonitrua. Nã & Christus Iohannẽ
& Iacobũ appellauit filios tonitrui, prout Euangelista inducit. Deinde ecclesia ait: Misit de
Ephesi.5 summo.i.deus pater de throno gloriæ misit vnigenitũ suũ, & accepit me in sponsam glorio
Joban.1. sam, non habentẽ rugã aut maculã, & dando membris meis.i.fidelibus potestatem filios dei
fieri. Vel, accepit me, hoc est, naturã meæ spẽi assumpsit filius dei missus ad me. Et assumpsit
me de aquis multis.i.de morte æterna, plena doloribus, me redemit. Eripuit me de inimicis
meis fortissimis, & ab his qui oderunt me, hoc est, de potestate & seruitute dæmonum, qui-
bus humana fragilitas non posset resistere, nisi gratia dei succurreret. Idcirco subiungitur:
Quoniam confortati sunt super me, hoc est, fortiores sunt naturali potentia, cum sint inuisi-
biles, astutissimi, & infatigabiles. Præuenerũt me.i.primo inuaserunt me, vẽdicando sibi ius
quoddam in me, in die afflictionis meæ, hoc est, in die qua in vtero conceptus sum, vel de vẽ
tre egressus sum. Quoniam enĩ in originali peccato concipimur & nascimur, statim in prin-
Gene.3 cipio nostri esse dæmones nocent nobis, quia dæmonis suggestione factũ est, vt primi nostri F
parentes tali peccato naturam inficerent. Bene autem per diem afflictionis intelligitur dies
natiuitatis, quia in illo ad dolorem & laborem, atq; ad multas miserias nascimur, sed ab huius
peccati reatu, & ab alijs malis liberauit nos Christus. Ideo addidit: Et factus est dominus p-
tector meus. Et eduxit me de vinculis peccatorũ, in latitudinem charitatis. Nã & in baptis-
mo, vbi originale peccatũ dimittitur, fides, spes, charitas, virtutesq; cæteræ infundunt, sicq;
Ezech. 37 anima dilatatur, vt deũ recipiat intra se. Saluũ me fecit, non propter merita mea, sed quoniã
voluit me.i.quia complacuit sibi, & quia elegit me, vt apud Ezechielem legimus: Non pro-
pter vos ego faciã ait dñs notũ sit vobis, sed propter nomen sanctũ meũ. Deinde propheta in
psona hois virtuosi dicit. Et retribuet mihi dñs, Christus iustus iudex, secundũ iustitiã meã,
.i.secundũ exigentiã bonæ conuersationis meæ. Et secundũ puritatẽ manuũ meaꝝ, hoc est,
secũdũ mũdiciã cordis & actuũ meoꝝ, retribuet mihi, in psenti grãm, in futuro gloriã, vt scri
Apoca.22 ptũ ẽ: Ecce (inquit) venio cito, & merces mea mecũ est, dare vnicuiq; secundum opera sua.
Quia custodiui vias domini, &c. hoc est, mandata siue consilia, ambulando per viã angustã.
Cum sancto sanctus eris, quia bona eius exempla ad imitationem te prouocabunt. Et cũ vi-
ro innocente.i.nulli malũ faciente, innocens eris, sequendo innocentiam eius. Et cũ electo
electus eris, hoc est, gloriam electoꝝ acquires, mores eorum & vitam sectando, & cum per-
uerso peruerteris. Hinc patet quantum noceat societas mala, quantumq; prosit societas bo-

na. Vi-

A na. Vitandum est ergo homini volenti in deo proficere, ne sit socialis, & maxime, ne sit fa-
miliaris ei qui non est syncerus, timoratus, atq; solicitus in dei obsequio, quia vt ait scriptura
Qui tetigerit picem, inquinabitur ex ea. Et apostolus: Exite (ait) de medio eorum, & immun- Eccl. 13
dū ne tetigeritis. Deniq; esse socialem ac familiarē homini virtuoso, maxime confert volen- 2. Cor. 6
ti spūaliter crescere. Propter quod scriptum est: Cum viro sancto assiduus esto, & quēcunq; Eccl. 17
cognoueris obseruantem timorem dei, cuius anima est secundū animā tuā. Deus qui præcin
xit me virtute. i. animā meā armauit fortitudine spūali, qm̄ quicquid virtutis in me est, ab ip-
so mihi donatū est. Et posuit immaculatā viam meā, hoc est, conuersationē meam à peccatis
mortalibus immunē seruauit. Vel, si talia incidi, per pœnitentiā me purgaui. Qui perfecit
pedes meos. i. gressus animæ meæ. s. affectus meos, qbus ad deū accedo, tanq̄ ceruorum. i. quasi
pedes ceruorum, ita q̄ sicut ceruus velociter currit, & alta cōscēdit, sic aīa mea feruenti affectu
& corde promptissimo custodiret & adimpleret quicquid deo placere cognouit, seruando
mandata, vel potius viam mandatorum currendo. i. consilia obseruando, quia concilia faciunt
hominē expeditum ad seruandū mandata. Omnia quoq; hæc faceret propter gloriam dei &
felicitatem æternā, non propter temporalia cōmoda, aut laudes humanas, ac per hoc, tanq̄
ceruus ad alta montiū. i. ad mansionē cœlestē aspiraret. Propterea subdit: Et sup excelsa sta-
tuens me. i. per contēplationē & spem in cœlestibus collocans me, dando mihi vitā angeli-
cam in carne ducere, sicut ait apl'us: Nostra cōuersatio in cœlis est. Hoc conuenit ei, qui illud Philip. 3
implet: Seruite dño corde perfecto atq; verissimo. Qui docet manus meas ad præliū, hoc est Josue. 22
qui dat mihi discretionē spirituū, & instruit rationē meā, qualiter singulis vitijs resistendū sit,
quō dæmoni, quō mundo, quō carni obuiare oporteat, quō proprias passiones extirpare, &
omnē pigritiā vincere debeā. Qui docet manus meas. i. operatiōes meas, ad p̄liū, ita vt pro-
pter nullā aduersariorum impugnationē à bono opere cessem, nec amore, nec fauore emolliar,
B nec terrore frangar, nec tristitia aut pusillanimitate deijciar, sed sic ad spūale p̄liū instructus
sim, quēadmodū Iudas Machabæus, cuius verba totius spūalis prælij formā ostēdūt, sciētiāq;
pugnādi præscribūt. De quo legit: Machabæus aūt confidebat semp cū omni spe, auxiliū si- 2. mach. 15
bi à dño affuturum, & hortabat suos, ne formidarent, sed sperarēt ab omnipotēte sibi futurā vi-
ctoriam, & allocutus eos de lege & prophetis, singulos armauit, nō hasta aut clypeo, sed ser-
monibus optimis. Et iterum: Iudas aūt, & qui cū eo erant, manibus quidem pugnabant, cordi-
bus vero dominū exorabant, sic & nos agere contra tentatores oportet. Manibus. i. bonis
operibus pugnando contra malignos, Cordibus aūt dñm exorare pro triūpho, quēadmo- Esaiæ 10
dū dicit: Quis ambulat in tenebris, & nō est lumen ei? Speret in noīe dñi, & innitatur sup de-
um suū. Nihilominus debemus facere semp quod in nobis est. Deinceps in p̄sona viri p̄fecti
ait propheta: Et posuisti ò dñe, vt arcū æreū brachia mea. i. virtutes & opa mea, stabiliendo
me in omni virtute & sctā vita, qbus vici diabolū, carnē, ac mūdū, sicut p arcū æreū inimicus
facile lædit atq; occidit. Et dedisti mihi protectionē salutis tuæ. i. protexisti me in aduersita-
tibus & tentationibus ad salutē aīæ meæ, quæ est tua salus, qa p̄stat à te. Et dextera tua. i. beni
gnitas grāæ tuæ & pia p̄sentia tua suscepit me, cōfugientē ad te, & disciplina tua. i. pia vltio q̄
in p̄senti electos tuos castigas, ne postea grauius punias, correxit me. i. pro peccatis emenda
uit atq; afflixit me in finē. i. ad hoc vt adipiscar felicitatē æternā, q̄ est finis noster, quēadmo-
dū dicis: Ego quos amo, arguo & castigo. Cū em̄ pctā perseuerare nō possint multa, magna Apocal. 3
C pietas dei est, atq; p̄cipuū diuinæ dilectionis indiciū, dū deus in p̄senti seculo peccatorē flagel
lat. Propter q̄d ait apl'us: Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt oēs, ergo Hebr. 12
adulteri & non filij estis. Patienter ergo ferre debemus, quicquid nobis aduersitatis cōtingit,
rogareq; dominū vt tales momentaneas pœnas reputet nobis pro pctīs nostris, quatenus ta-
liter expurgati, grāæ eius capaciores reddamur in via, & gloriā eius exuberātius sortiamur in
patria. Nā sicut dicit apl'us: Id quod in p̄senti est momentaneū & leue tribulationis nostræ su- 2. Cor. 4
pra modū in sublimitate æternū gloriæ pondus operat in nobis. Vel sic, Disciplina tua. i. dis-
ciplinaris instructio tua & illuminatio salutaris correxit me. i. pro pctīs meis fecit me pœni-
tere, & pœnā satisfactoriā sponte assumere, atq; propter vitam æternam omnia agere. Ideo
subdit, In finē. Et disciplina tua. i. pœna pie inflicta, ipsa me docebit, de cætero à peccatis ca
uere, meipsum humiliare, & alijs posse consulere. Vel, disciplina tua. i. instructio tua, ipsa me
docebit, vt cognoscā meipsum & solicite ambulem corā te. Disciplina, nempe dei expertos
nos facit probatos & exercitatos. Scriptū est enī: Qui nō est tentatus, quid scit? Et iterum: Vir Eccl. 34
in multis eruditus, cogitabit multa. Dilatasti gressus meos subtus me. i. per charitatis feruorē Ibidem.
& gratiæ multiplicationē fecisti actus meos amplos & copiosos seu multos sub ratiōis meæ
imperio, quatenus abundarē in operibus bonis, essentq; subiecti rationis dominio, passiones
& motus, seu affectiones sensualitatis. Idcirco addit: Et nō sunt infirmata vestigia mea. i. nō
defecerūt opa mea virtuosa, qbus te sequor, & ad tuam beatitudinem proficiscor. Quoniam
ergo ò dñe tantā in gratiam contulisti, ideo confidenter dico. Persequar inimicos meos, qui

conant me à diuinæ legis obseruantia impedire, hos ꝑsequar oratiõe deuota, lachrymis pœnitẽtiæ, moribus bonis, & sancto affectu. Per hæc eñ dæmones maxime affligunt, & eorũ ministri, videlicet hoĩes praui deijciunt, & cõprehendã eos. i. vincã tentationes eoꝝ. Et nõ conuertar ab isto proposito, donec deficiãt, victi à me, confringam illos. i. malam volũtatẽ eoꝝ suo effectu cassabo in me, nec poterũt stare. i. resistere mihi. Cadẽt subtus pedes meos. i. victi ab opibus meis deficiẽt. Et præcinxisti me virtute. i. spũalibus armis, ad bellũ, cõtra oẽs tẽtatiões. Et supplãtasti insurgẽtes in me subtus me, qm̃ totã victoriã meã tibi attribuo. Clamauerũt inimici mei. s. hoĩes mali tẽpore suæ angustiæ pro adiutorio, nec erat q saluos faceret eos, ab vltiõe diuinæ iustitiæ, quæ sæpe in ꝑsenti incipit vindicare pctã reproboꝝ, q̃ in futuro æternaliter vindicat. Et qm̃ nemo adiuuare poterat, ideo clamauerunt tãdem ad dñm, nec exaudiuit eos, qm̃ clamor oratiõis eoꝝ nõ venit ex pœnitẽtia cordiali, nec ex diuino amore, sed ex pœnali angustia, atq; ex seruili timore, qui nihil meret, quemadmodum D

2. mach. 9 de Antiocho scriptũ est: Orabat aũt scelestus dñm, à quo nõ esset misericordiam cõsecuturus Et cõminuã eos vt puluerẽ ante faciem vẽti, hoc est, quod ante iã dixit. Cõfringã illos, nec poterũt stare. Cõminuã (inquit) eos, nõ naturam eorum, sed peruersitati eoꝝ resistam. Propterea vt lutũ plateaꝝ delebo eos. i. repellam atq; proijciã eos à meo cõsensu. Insuper ait ad Christũ ecclesia. Eripies me de cõtradictionibus populi. i. de ꝑfidia hæreticoꝝ, schismaticorũ omniũq; detrahẽtium mihi. Nã deus in ꝑpetuũ nõ derelinquit suos electos, sed tãdẽ liberat eos. Cõstitues me in caput gẽtiũ. i. facies me in dñam omniũ populoꝝ. Populus eñ Christianus est oĩm populoꝝ dignissimus atq; excelsior gẽtibus vniuersis, ad quẽ princeps apl̃orũ sic ait:

1. Petri. 2 Vos aũt genus electũ, regale sacerdotiũ, gens sctã, populus acquisitiõis. Vel sic, Cõstitues me. i. ꝑlatos & sacerdotes ecclesiæ, in caput gẽtiũ. i. in rectores & dños cæterorũ. Populus quẽ nõ cognoui. i. pctõres indurati atq; increduli, seruiũt mihi, postq̃ ad pœnitẽtiam vel fidẽ cõuersi sunt, & tũc in auditu auris obediuit mihi. i. ꝑceptis ecclesię. Filij alieni. i. solo noĩe Chr̃iani simulatores, cõtumaces, hypocritę, falsi religiosi, mẽtiti sunt mihi, qm̃ aliud di- E

Matt. 7 cũt, aliud agũt, aliud ostẽdũt in habitu, aliud agũt in victu. Veniũt in vestimẽtis ouium, intus vero sunt lupi rapaces. Filij alieni inueterati sunt. i. obdurati in vitijs. Nõ eñ aduertũt apo-

Coloss. 3 Ephes. 4 stolũ Colossenses exhortantẽ: Expoliate vos veterem hominem cũ actibus, & induite nouũ quo renouamur in agnitionẽ dei. Et alibi: Renouamini spũ mentis vestræ, & estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & deus in Christo donauit nobis. Et claudicauerũt à semitis suis. i. errauerunt à doctrina & lege dei sibi propositis. Deniq; ecclesia deo regratiando de bñficijs iã cõmemoratis, ait: Viuit dñs, q versus in ꝑcedenti explanatione satis expositus est. Deus q das vindictas mihi, puniẽdo ꝑsecutores iustoꝝ, atq; ecclesiæ, quẽad

Roma. 12 modũ scriptũ est: Mihi vindictã, & ego retribuã, dicit dñs, Et subdis populos sub me, cõuertendo peccatores ad gremium matris ecclesiæ, & ad obedientiã sanctã. Vel, subijciendo incredulos potestati fideliũ, Liberator meus de inimicis meis iracũdis, vtpote dæmonibus, in

De diuis nomib. ca. 4 qbus (secũdũ Dionysium) est furor irrationalis, amens concupiscentia, & phantasma proteruũ. Quod tñ sagaciter intelligendũ est, cũ dæmones incorporei existẽtes, materiales passiones nõ habẽt. Et nõ solũ liberator meus es dñe de dæmonibus, sed & ab hoĩbus iracũdis, ꝑuersis & reprobis. Et ab ĩsurgẽtibus in me. s. ab aduersarijs q cõtra me insurgent, q̃diu in præsenti exilio viuo, sicut ait Augustinus: Perseuera vsq; in finẽ, qa tentatio ꝑseuerat vsq; in finẽ. Ab his exaltabis me, dando mihi victoriã in ꝑsenti atq; coronã gloriæ in futuro. A viro iniquo. i. à quolibet hoĩe pestifero, eripies me, ne ab eo inficiar. Propterea. i. propter tanta beneficia tua, confitebor tibi in nationibus dñe, ꝑdicando & gloriose laudando nomen tuũ coram populo, eisq; bñficia tua ac pietatẽ tuam gratanter & affectuosissime insinuando, hoc quotidie agit ecclesia ꝑ prædicatores verbi diuini. Et nomini tuo, ò dñe, psalmũ dicam, ore F
& opere te laudando. Hoc vnusquisq; ꝑ se agere potest & debet, qm̃ dñs est. Magnificans salutes. i. magnipendẽs, & multũ appretians redẽptionẽ ac felicitatẽ seu duplicem stolã regis eius. i. cuiuslibet Christiani atq; electi, qui dicit rex, qm̃ diabolo dñatur, ac proprio aĩo, sicq; fortior est rege, vrbes & castra expugnãte. In tantũ quippe magnificauit ac magni pẽdit deus salutẽ nostrã. i. glorificationẽ corporis & aĩæ nostræ, vt propter eas recuperãdas vnige-

Joban. 3 nitũ suũ mitteret in mundũ. Talẽ nãq; ac tãtũ legatũ non misit propter modicã causam, & tu ergo magnifica & magnipende salutẽ hanc tuã, noli propter carnalia oblectamẽta, propter sensibilia cõmoda, propter tꝑales honores eã negligere, sed indue virilẽ ac nobilẽ animũ, & ꝑpter æterna atq; inuisibilia bona mercãda paruipẽde & sperne oĩa trãsitoria, vana ac vilia Et dñs est faciẽs misericordiã Chr̃o suo Dauid. i. cuilibet hoĩ ꝑfecto spũs sctĩ vnctiõe excellẽter vncto. Et semini. i. his q̃s ipse in Chr̃o spũalr̃ generat verbo & ope eos docẽdo, quẽad-

Galat. 4 modũ de qbusdã ait apl̃us: Filioli mei q̃s parturio donec formet Chr̃s ĩ vobis vsq; ĩ seculum. Quæ autẽ in præcedentibus duabus expositionibus declarata sunt, hic omittunt. Postremo q̃ beatus est q ista magnifica dona dei ac sublimes perfectiones, de ipso psallere, & dño

canere

A canere potest ad gloriā eius, qui vero tantā perfectionē nondū adeptus est, vt ista in propria persona dicere queat, discat ex his, quantū à vera pfectione distet, quo tendere habeat, quid sibi à dño postulandū sit, studeatq́ vitā suā taliter ordinare ac talē perfectionē acquirere, vt pdicta oīa de seipso ad dei honorē possit cantare prompto atq́ gratissimo corde.

COMMENTARIVS IN PSAL. XVIII.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finē, alias victori psalmus Dauid. Agitur in eo, de manifestatione aduentus Christi, & illius incarnatiōe, & de pdicatiōe nouæ legis p vniuersum orbē de apostolis & de Christi cōuersatione in terra, & ascensione eius, de missione spūs sancti. Interimq́ cōmendat vtriusq́ testamēti pcepta, petitq́ à dño expurgationē occultoꝝ vitioꝝ. Habet autē secū dū quosdā tres potissimū pcipuas partes, In quaꝝ prima disserit de Chri incarnatiōe, & apostoloꝝ pdicatione, In altera aūt cōmendat nouā legē, quā ipsi pdicauerūt, ibi, Lex dñi. In tertia uero petit se à vitijs expurgari, q dignus censeat ad hmōi cōmendationem. Author vero vnica dūtaxat explanatione expendit eum.

¶Expositio Tituli.

¶Præscribitur deniq́ psalmo huic titulus iste. In finē psalmus Dauid. i. iste psalmus ascribitur Dauid, respicienti in finē. i. in Christū. Nā loquitur hic de primo Christi aduētu, q factus est in fine seculoꝝ, & in plenitudine tempoꝝ. Loquiturq́ de prædicatoribus euangelicæ legis, & de legis Christianæ synceritate, & ait.

¶Expositio psalmi.

1 B COeli enarrant gloriā dei,] quod tripliciter intelligi potest. Primo sic, Cœli .i. sancti Euangelistæ atq́ apostoli, enarrant gloriā dei. i. pdicāt regnū & excellētiam Christi, [& opera manuū eius,] .i. magnalia Christi, scilicet opera eius miraculosa, q̄ sunt opera manuū suaꝝ. i. virtutes diuinæ ac humanæ. Miracula eīn Christi diuina virtute facta sunt principaliter, humana vero virtute instrumentaliter. Vnde humanitas Christi cōparatur ad naturā eius diuinam sicut instrumentū cōiūctū ac animatū ad ipsum artificē, [annuntiāt firmamētū.] .i. ecclesia in qua hoīes pfecti firmant, sicut stellæ in cœlo figunt, & ipsa ecclesia in firma petra, q̄ Chrs est, firmiter stabilit. Dicunt aūt Apostoli & Euāgelistæ cœli, propter cōuersationē cœlestē, & propter diuinā inhabitationē & propter eminētiā grāꝝ, sicq́ oēs viri pfecti ac spūales cœli vocant, queadmodū Moyses ait: Audite cœli, & auribus pcipe terra. Merito quippe cœli dicunt hoīes spūales, qbus aplus loquit: Vos in carne nō estis, sed in spū. ¶Dies diei eructat verbū,] .i. diuinit illuminati, sapientesq́ hoīes eructāt, seu pleno corde pronūtiāt diei .i. spūalibus ac eruditis hoībus, verbū. i. Christū, secūdū q deus est, prout ait aplus: Sapientiā loquimur inter pfectos. Et rursus: Et si cognouimus Chistū, secūdū carnē tñ iā nō nouimus. [Et nox nocti indicat sciētiā,] .i. hoīes paruæ sciētiæ, vel pdicti viri pfecti assumētes impfectoꝝ psonā, queadmodū aplus asserit: Oībus oīa factus sum. Factus sum infirmis infirmus, docēt hoīes adhuc carnales ac rudes, sciētiā. i. notitiā ptinētē ad Chri naturā creatā, videlicet ad hūanitatis suæ mysteria qūo illā sectent, prout dicit aplus: Ego frēs nō potui vobis loqui, quasi spūalibus, sed quasi carnalibus, quasi paruulis in Chro lac potū dedi, nō escā. Secūdo exponit hic locus sic: Cœli. i. orbes cœlestes, enarrāt gloriā dei. i. maiestatē & potestatē ostendūt. Dicunt eīn cœli enarrare gloriā dei, sicut dicunt bñdicere deo, eūq́ laudare, videlicet qm̄ pbēt intuentibus occasionē atq́ materiā cōtemplādi creatoris potētiā, sapiētiā, & pfectionē. Propter qd scriptum est: Leuate in excelsum oculos vestros, & videte qs creauit hæc. Et simili mō, opa manuū eius. i. creaturas diuinæ potētiæ, annūtiāt firmamētū. i. sphera octaua, in q̄ fixæ sunt stellæ, annūtiat quidē opa dei materialr, qm̄ est obiectū cōtēplādi q̄ potēter & gloriose cætera oīa à deo sint cōdita. Dies diei eructat verbū. Dicit nāq́ tēpus facere id qd fit in tēpore, sicq́ dies & nox dicunt eructare verbū & indicare sciētiā, qm̄ opa talia facta sunt p tēpoꝝ interualla, & de die in diē, atq́ de nocte in noctē creuit cognitio dei seu pdicatio Chri. Secūdū hūc modū legit: Vidēs Ionathas q̄ tēpus eū iuuat. Tertio exponit passus iste anagogice, vt sit sensus, Cœli. i. angelici spūs oēsq́ beati, enarrāt gloriā dei, qm̄ incessabilr laudāt deū, & opa manuū eius. i. effectus diuinæ virtutis, annūtiāt firmamētū. i. Chrūs q̄ est caput & robur oīm sanctoꝝ, & ipse oēs cōprehēsores in patria illuminat de rationib° diuinoꝝ effectuū. Dies diei eructat verbū. i. angeli supiores de plenitudine suæ cognitiōis infundūt inferioribus angelis, purgādo, illuminādo, pficiēdoq́ eos, secūdū Dionysiū. Et nox nocti indicat scientiā, qm̄ dæmones sæpe pueris hoībus quædā secreta reuelāt. Quāuis autē magis lrālis secūda expositio videat, Prima tñ secūdū veritatē lrālis est ad intētionē prophetæ, & magis cōueniēs, eiq́ sequētia cōsonāt. ¶Non sunt loquelæ neq́ sermones,] .i. nullū est genus ideomatis & sermonis, [quoꝝ nō audiant voces eoꝝ,] .i. ab eis, puta à cœlis pdictis & apostolis. Nam apostoli omnium lingua loquebantur. Et Paulus inquit: Gratias ago

Margin references: 1.Cor.10 · Deute.32 · 2 (verse) · 1.Cor.2 · 1.Cor.9 · 1.Cor.3 · C · Esaie.40 · 1.mach.12 · 3 (verse) · Actor.2 · 1.Cor.14

deo meo, ꝙ omnium vestrum linguis loquor. ¶ In omnẽ terram exiuit sonus eorum(.i. D
apostoloꝝ)& in fines orbis terræ verba eoꝝ, quia apostoli facta diuisione ipsoꝝ ꝑ seipsos, 4
Esaię.24 atq; ꝑ suos discipulos ꝓdicauerũt euãgeliũ Chr̃i in quatuor plagis terræ, & in principalibus
partibus mũdi. Et hoc ꝓdictũ est: A finibus(ait) terrę audiuimus laudes gloriã iusti. Et rursus
Esai. vlt. ꝑ Esaiã dñs aptissime dicit: Mittã ex eis q̃ saluati fuerint ad gẽtes ĩ mare in Affricã, in Lidiã te
nentes sagittam in Italiam & Græciam, ad Insulas longe, & annuntiabũt gloriam meam gẽ-
tibus. Porrò quod dictũ est, In omnẽ terrã, &c. allegat apostolus ad ostendendũ, ꝙ fides est
Roma.10 ex auditu, & ex ꝓdicatione apl̃oꝝ. Vnde consequit̃, ꝙ psalmus iste loquat̃ de Chr̃o atq; apo
stolis ac ꝓdicatione euãgelicæ legis. Deinde de Christi incarnatiõe subiũgit. ¶ In sole .i. 5
in mũdo inferiori, sub sole videlicet in occulis hominũ, posuit, filius dei, tabernaculum
Baru. vi. suũ .i. corpus assumptũ, quod dicitur templũ inuisibilis deitatis, q̃a vt dicit̃: Ipse in terris vi
sus est, & cũ hoĩbus cõuersatus est, quatenus q̃ ante latebat in sinu dei patris, appareret in for
1.Johã.1. ma assumptæ carnis, & q̃ ante habitabat lucẽ inaccessibilẽ, iã ꝑ incarnationẽ exhiberet seipm̃
visibilẽ oculis, atq; palpabilẽ manibus. Sicut Iohãnes cõtestat̃: Quod vidimus oculis nostris
Zacha.2 quod audiuimus, & manus nostræ tractauerũt de verbo vitæ. Deniq; hãc dei incarnationem
à Zacharia ꝓdictã cognoscimus, vbi sic dicit̃: Lauda & lætare filia Sion, q̃a ecce ego venio
& habitabo in medio tui dicit dñs. Per Esaiã q̃q; dñs ait: Ecce egoipse q̃ loquebar, assum. Et
iteꝝ primus .i. deus æternus ad Sion dicet: Ecce assum. Vel sic, In sole .i. in beata virgine Ma-
ria, posuit Chr̃s tabernaculũ suũ .i. corpus suũ habitãs in vtero eius nouẽ mẽsibus, quẽadmo
Hiere.31. dũ Hieremias ait: Nouũ creauit dñs sup terrã, fœmina circũdabit virũ. Felicissima nãq; vir-
go Maria sol dicit̃, propter excellẽtissimũ diuinaꝝ gratiaꝝ in ea splẽdorẽ. De qua in Canti-
Cant.4 cis spõsus ait: Tota pulchra es amica mea. Et iterum: Pulchra vt luna, electa vt sol. Et ipse
(Chr̃s) tanq̃ spõsus procedẽs de thalamo suo, .i. de vtero virginali, in quo carnẽ induẽdo
despõsauit sibi ecclesiã, sicut ante ꝑ prophetas diu & frequẽter spopondit. ¶ Exultauit vt 6
gigas ad currẽdã viã, .i. Chr̃s lætãter aduenit, & libẽter descẽdit in vteꝝ suæ charissimæ fi-
liæ amabilissimæ virginis. Ad currẽdã viã, .i. ad festinãter prosequendũ hũanæ redem- E
ptionis mysteriũ. Vel, ad currẽdã viã .i. ad cõuersandũ in hoc seculo, cuius vita est via ad vi-
tã beatã. A summo cœlo egressio eius, Nã Chr̃s descendit de sinu patris in vteꝝ virginis,
Johan.3 descẽdit de cœlo intellectuali, in terrã sensibilẽ. Ipse enĩ ait: Nemo ascẽdit in cœlũ, nisi q̃ de-
scẽdit de cœlo, filius hoĩs, qui est in cœlo. Descẽdit aũt, nõ locũ mutãdo, sed nouiter apparen
Hiere.23 do: descẽdit, nõ ratiõe essentiæ, sed effectus. Ipse est nãq; q̃ per Hieremiã testat̃: Cœlũ & ter-
rã ego impleo. ¶ Et occursus eius, .i. Chr̃i regressus siue ascẽsio, vsq; ad summũ eius 7
Johan.17 .i. vsq; ad eundẽ locũ vnde exiuit, videlicet ad dexterã patris, sicut ait: Exiui à patre meo &
veni in mũdũ, iteꝝ relinq̃ mũdũ & vado ad patrẽ. Nec est q̃ se abscõdat à calore eius .i. ne
mo se excusare ꝑt à Chr̃i amore, q̃m ista bñficia tãta, tamq; potẽtia sunt, vt ignorãtia nullũ
excuset. Idcirco Christũ oẽs sup oĩa amare tenent̃. Vel sic, Nec est q̃ se abscõdat à calore eius
.i. ab operatiõe seu examinatiõe spũs sancti, q̃ est ardẽtissimus amor patris & filij. Christus
Johan.16 enĩ de spũ sancto ꝓdixit: Cũ venerit ille spũs veritatis, arguet mundũ de peccato, & de iusti-
tia, & de iudicio. Arguet enĩ hoĩes de pc̃tõ commisso, de iustitia omissa, & de iudicio quod ꝓ-
considerare atq; timere contemnũt. Vel q̃d dicit̃, Nec est q̃ se abscondat à calore eius, ideo di
citur, q̃a tanta est liberalitas gr̃æ spũs sancti tp̃e nouæ legis, vt merito nullus se abscõdere de-
beat à receptiõe ipsius ¶ Lex dñi, .i. Christiana religio, & Chr̃i traditio, immaculata 8
nil habẽs vitij vel impuritatis admixtũ, conuertens aĩas, .i. hoĩes. Ponit enĩ partẽ pro to-
to, q̃a retrahit eũ, qui sibi obedit, à rebus illicitis & caducis ad op̃a sc̃tã, atq; ad summũ & in-
cõmutabile bonũ, testimoniũ dñi fidele, .i. articuli fidei Chr̃ianæ sunt veri, nõ fallaces sa
pientiã ꝓstans paruulis, .i. cognitionẽ diuinoꝝ ꝓbens humilibus, q̃ suũ intellectũ fidei sub-
Esaiæ.7 dunt, & quod credũt, opere attestant̃. Vnde Esaias ait: Nisi credideritis, non intelligetis. Et
Lucæ.10 saluator: Cõfiteor(inquit) tibi pater, q̃a abscondisti hæc à sapiẽtibus & prudẽtibus, & reuela
sti ea paruulis .i. fide & conuersatione humilibus. Testimoniũ aũt proprie ꝑtinet ad creden
da, sicut ꝓceptũ ad agẽda. ¶ Iustitiæ dñi, .i. diuina ꝓcepta recte & iuste ad beatitudinẽ si- 9
ne errore ducẽtes, lætificantes corda eoꝝ, q̃ per charitatẽ eas obseruant. Naturaliter enĩ
delectabile est virtuose viuere, & deo in oĩbus obedire. Propter q̃d (scd̃m philosophũ) signũ
virtutis est delectatio operatiõi adiũcta. Præceptũ dñi lucidũ, .i. claꝝ ac splẽdidũ, tanq̃ ra
dius diuinæ iustitię ac lucis æternę, Illuminãs oculos, cordis vꝫ intellectũ, & memoriã, ne
in tñbris vitioꝝ mergant̃, sed ĩ deo ꝑmaneãt ¶ Timor dñi sc̃tũs, .i. timor filialis, amicabil' 10
& cast', nõ seruilis aut hũan' ẽ, ꝑmanẽs ĩ scl̃m scl̃i, q̃a hic ĩcipit & in p̃ria ꝑseuerat, q̃tũ ad
habitũ, & etiã q̃tũ ad aliquẽ suũ actũ manet in patria. s. quo ad reuerentialẽ subiectionẽ. Non
aũt manet in patria, quãtũ ad fugã, quæ pertinet ad timorem, q̃a beati sciũt se à deo nõ posse
auerti, ideo nõ metuunt malũ futuꝝ, sed deo cum reuerentiali timore subiecti sunt, Iudicia
dñi, .i. omne dictamẽ, & oĩs sentẽtia diuinæ sapiẽtiæ, vera(sunt) iustificata in semetipsa,
quoniam

A quoniam eo ipso quo sunt dei iudicia, necesse est ea fore iusta & sancta, nec est alia rõ requirẽda
11 “ vel authoritas maior inuocãda, qm̃ deus est mensura, & rõ oĩs veritatis & æquitatis. ¶De-
“ siderabilia sup auꝝ & lapidẽ preciosum multũ⌋ Nihil eñ corporaliũ sensibiliũq; bonoꝝ tam
amabile ramq; optabile esse pt, sicut diuina iudicia. i. pcepta & testimonia legis diuinæ quæ à
deo creata sunt, & approbata, & ad æternã felicitatem pducũt. Vnde inferius dr: Bonũ mihi Psalm. 118
“ lex oris tui sup milia auri & argẽti. L & dulciora sup mel & fauũ⌋. i. in obseruãdo diuina iudi-
cia seu pcepta cõsistit maior dulcedo q̃ in aliqua re carnali siue sensibili. Spũales eñ delectatio
nes ex sua natura maiores sunt delectatõib' corpalibus: q̃uis interdũ ex parte nostri oppositũ
accidat propter imperfectionẽ nostrã, & pronitatẽ ad mala, sed viris perfectis, q̃ suauis est dñs
expertis dulciora sunt diuina q̃ quæcũq; carnalia, imò quo diuina amplius gustant eo sensibi-
12 “ lia ipsis magis desipiũt. ¶Etenim seruus tuus custodit ea⌋ nõ solũ per memoriã, sed p chari
“ tatẽ & obedientiã, quatenus impleat ac faciat ea. Nec frustra, qa L in custodiẽdis illis retribu-
“ tio multa⌋ hoc est, vita æterna reddet pro pręmio, ei q̃ diuina iudicia seu præcepta custodit.
Hoc ẽ, qd Chrs in Euangelio suis ministratoribus spondet: Qui reliquerit patrẽ aut matrem, Matth. 19
& c. centuplũ accipiet, & vitã æternã possidebit. Centuplũ nãq; accipit in psenti, qa hic inci-
pit præmiũ eius. Nam grãm recipit, Deus eũ diligit, mundũ & carnẽ suppeditat, virtutibus
13 “ splendet, spũalem delectationẽ acquirit. ¶Delicta qs intelligit⌋ hoc est, singula quæq; pec
cata, qs aduertere pt, quasi dicat nullus. Iustus eñ septies cadit in die, & tanta est nostra fragi- Prouer. 24
litas vt quotidianos defectus sigillatim cognoscere, deplorare, atq; vitare nequaq̃ possimus.
Propter quod in libro Iob habet. Non iustificabit homo comparatus deo, & si voluerit cũ eo Iob 9.
“ contẽdere, nõ poterit rñdere vnũ pro mille. Qm̃ ita est, oro ô domine: L ab occultis meis⌋. i.
“ ab istis peccatis latẽtibus mihi ignotis L munda me⌋ dando mihi eoꝝ memoriã quantũ opor
B tet aut expedit, vel infundendo pœniam in cõmuni sufficientẽ, vel dando ea de cætero quã-
“ tum possibile est præcauere L & ab alienis⌋. i. à diabolo & ab aduersarijs meæ salutis L parce
“ seruo tuo⌋ non pmittendo pualere in me p tentatões nepharias, sicut quotidie in oratõe dñi-
ca dicimus: Et ne nos inducas in tentationẽ. i. in consensum illicitũ, vel in tentationẽ tam for Matth. 6
14 “ tem vt repugnare nõ possimus, sed fac cũ tentatiõe prouentũ. ¶Si mei nõ fuerint dñati⌋ 1. Cor. 10
“ . s. hostes pdicti non pualuerint aduersum me rõnem vincendo, L tũc immaculatus ero⌋ hoc
“ est, immunis à labe peccati ad quod me inducere optant. Tentatio eñ cui nõ cõsentit, nõ est
“ pctm̃, sed virtutis & meriti exercitiũ, ac triũphandi occasio: L & emũdabor à delicto maxĩo⌋
hoc est, à consuetudine mala seu habitu vitioso. Ex hoc nãq; q; sæpe tẽtatori succũbimus, ge
neratur in nobis cõsuetudo mala seu habitus prauus, à quo emũdamur dum tentatori resistimus
15 “ pseueranter quo facto implet quod sequitur. ¶Et erũt vt complaceant eloqa oris mei⌋. i. si
talis fuerit cõuersatio mea, vt sic ab occultis mũder, & inimicis præualeã tũc eloquia oris mei
erũt vt complaceãt tibi. i. tũc tibi placebũt verba mea. Nam cuius vita virtuosa est, eius ser-
“ mo gratus est tibi. Pctõri vero dixit deus, quare tu enarras iustitias meas: L & meditatio cor- Psal. 49.
“ dis mei in cõspectu tuo semp⌋ hoc est, si pdictam vitã habuero, tũc cogitatio mea erit semp
in cõspectu tuo. i. in approbatõe seu complacẽtia sapiæ tuæ cũcta cernẽtis, & omne bonũ ap
C probantis. Vel sic, meditatio & c. hoc est, oĩs cogitatio mea siue sit bona siue mala, est cogni- Psalm. –
ta tibi q oĩa conspicis renesq; & corda scrutaris, quẽadmodũ Helias ait: Viuit dñs ante cuius 3. Reg. 18.
conspectum sto. Et Iob loquẽs ad dñm dicit: Tu qdem gressus meos dinumerasti. Quãm cæ Iob 14
cus est ergo & q̃ infelix q sine solicitudine viuit, & corã deo timoratẽ nõ ambulat. Certè inci Hebr. 10
det post hãc vitã horribiliter in manus dei viuẽtis, q in pñti negligit honorare vultũ diuinæ
16 “ psentiæ vniuersa spectantis. ¶Domine⌋ tu es vel esto deprecor L adiutor meus⌋ cooperan
“ do mihi p grãm L & redẽptor meus⌋ à cũctis periculis q proprio sanguine liberasti me. O q̃
gratulabũdo ac deuotissimo aĩo cantãdus est psalmus iste oĩni Chriano, in q̃ Chrianæ fidei
fundamẽta narrant, apłoꝝ pdicatio, verbi icarnatio, euãgelicæ legis cõmẽdatio. Propriè q;
fragilitatis recognitio, atq; diuinæ miæ iploratio, mirabiliter cõtinent. Tãto (ni fallor) vnu-
quisq; fidelis hũc psalmũ dulcius decantabit, pcordialius puriusq; concinet, quãto bonũ cõ-
mune. i. fidem catholicam Christiq; incarnationem ardentius diligit.

COMMENTARIVS IN PSALMVM .XIX.

¶Argumentum.

¶Titulus: In finem seu victori siue ad victoriã Psalmus Dauid: Est hic psalmus oratio, qua petitur Christus in se atq; suis membris releuari à tribulatõibus, & vt ei omnia ad nutum eue niant, ipsiusq; preces exaudiantur, vtq; illius consilium confirmetur à domino. Et tandem eius ponitur inuocatio. Et bipharíam partitur in summa. Porrò primũ ponuntur ea quæ Pro pheta petit accedere Christo in sua passione, nempè liberationem à malo, confirmationem in bono, & sacrificij acceptionem: deinde illa quæ tempore glorificationis, ibi tribuat. Author, primo iuxta literam de Christo, postea tropologicè de Ecclesia, & quolibet fideli eum exponit.

¶Expoſitio Tituli.

¶Titulus Pſalmi præſentis videlicet: In finem Pſalmus Dauid, ex prædictis ſatis eſt euidens. In multis enim iam pſalmis, titulus talis expoſitus eſt ¶Primo autem exponi poteſt de Chriſto, cui orat Propheta dari à deo patre, quæ ſpiritu ſancto reuelante nouerat ei eſſe donanda. Ait itaque:

¶Expoſitio Pſalmi literalis.

Xaudiat te⌋ ó Chriſte⌊ dominus⌋ deus oīpotens ⌊in die tribulatiōis⌋ .i. in 1
tempore peregrinatōis tuæ in hoc mundo, in quo tota conuerſatio tua tribulatio tribulationibus plena fuit, & ſæpe pro mũdi oraſti ſalute. Vel, in die tribulatōis, hoc eſt, in die paſſionis, quãdo pro tranſgreſſoribus exoraſti, dicẽs: Pater, ignoſce illis, qa neſciunt, quid faciũt. ⌊protegat te nomen dei Iacob⌋
Lucæ. 23, hoc eſt, deus verus, non à malo culpæ, qa nunꝙ potuiſti peccare, ſed à malo
pœnæ, quod tibi Iudæi ſæpe parabant ante tempus. ¶Mittat tibi auxiliũ,⌋ non propter 2
tuam indigentiam, aut neceſſitatem, ſed propter diſpẽſationem, quemadmodũ apparuit tibi angelus de cœlo, confortans te, ⌊de ſancto⌋ .i. de ſeipſo. Vel ſic, Mittat tibi auxiliũ, hoc eſt
Lucæ. 22, naturæ tuæ aſſumptæ conferat opem & gratiam, ad liberandũ genus humanũ: de ſancto .i. de ſeipſo, ſecũdũ quod deus es. Quicqd enĩ virtutis in humana Chr̃i natura fuit, à diuinitate verbi profluxit ⌊& de Syon⌋ hoc eſt, de cœleſtibus ⌊tueat te.⌋ ab aduerſis, ſicut prædictũ eſt.
¶Memor ſit oīs ſacrificij tui⌋ .i. oīm operũ, quæ ei pro ſalute hoīm obtuliſti, prædicando, 3
orando, laborãdo, ieiunando: ⌊& holocauſtũ tuũ⌋ hoc eſt, natura tua humana, quam in cruce patri totaliter immolaſti, igne paſſionis conſumptam ⌊pingue fiat⌋ .i. efficax atq; exuberans, ad ſuccurrendũ. Hoc orat Propheta, non ꝙ ſacrificiũ & holocauſtũ Chr̃i, poſſunt eſſe inaccepta patri æterno, cũ ipſe ſit agnus ſine macula, filiusq; dilectus, in quo patri complacuit
Matth. 3 et. 14 ſed vt deus merito ſacrificij & holocauſti Chriſti, mundo ſubueniat, parcat, & eum ſaluificet.
¶Tribuat tibi⌋ ó Chriſte deus ⌊ſcd̃m cor tuũ⌋ .i. quicqd deſideras, & omne conſiliũ tuũ 4
quo decreuiſti mundũ redimere ⌊confirmet⌋ hoc eſt, ad ſalutarẽ effectũ ꝑducat, videlicet vt mũdus felicitatẽ acqrat, quẽadmodũ in euangelio deprecatus es. Volo pater, vt vbi ſum ego E
Joban. 17, illic ſit & miniſter meus, qbus peractis. ¶Lętabimur (ó pater cœleſtis) in ſalutari tuo⌋ .i. in 5
Chr̃o filio tuo ſaluatore noſtro, q dicit ſalutare tuum, qa per ipſum ſaluaſti nos. Vel, lętabimur (ó Chr̃e in ſalutari tuo .i. in ſaluatōe, q̃ ſaluaſti nos ⌊& in noīe dei noſtri⌋ .i. in virtute & fide ſanctæ trinitatis ⌊magnificabimur⌋ magnitudine ſpirituali, ita vt ſimus filij dei, cohære
Roma. 8, desq; Chriſti. ¶Impleat dominus oẽs petitiones tuas⌋ ó Chriſte tam illas quas pro pro 6
prij corporis glorificatione fudiſti, quàm illas, quas pro alijs obtuliſti, q̃ etiam quibus iam ad dexteram patris ſedens pro hoībus interpellas, oſtendẽdo patri latus & vulnera: ⌊nunc⌋ ego Dauid per ſpm̃ ⌊cognoui, qm̃ ſaluũ fecit dñs Chr̃m ſuũ⌋ reſuſcitando eũ à mortuis, & loquit de futuro per verbũ de præterito, propter certitudinem prophetiæ. ¶Exaudiet illum⌋ .ſ. 7
Chriſtum deus pater ⌊de cœlo ſancto ſuo⌋ hoc eſt, de throno gloriæ, ſeu de cœlo empyreo de quo dicitur deus exaudire, qa in eo ſpecialiter eſſe & habitare cenſet: ⌊in potentatibus⌋ .i. in magnis virtutibus, ſeu fortibus dei auxilijs conſiſtit, & eſt ⌊ſalus dexteræ eius⌋ hoc eſt beatitudo ſeu redemptio hoīm, procedens à dextera eius .i. à benigno dei fauore ſeu miſericordi eius aſſiſtentia. Salus enĩ noſtra à dei pietate donatur nobis & in actibus præcipuarũ virtutum F
conſiſtit, qui mẽtem corroborant atq; in deo ſtabiliunt. ¶Hi in curribus⌋ hoc eſt, qdam 8
ſeculariũ in tranſitorijs, ac volubilibus mundi bonis confidunt: ⌊& hi in equis⌋ .i. qdam. eorũ in vanitatibus, pōpis, honoribus, atq; potentia propria ſperant ⌊nos autẽ⌋ q veraciter Chriſto connectunt per charitatem & fidem, ⌊in noīe dñi dei noſtri⌋ .i. per Chr̃m dei filium
Joban. 14 ⌊inuocabimus.⌋ patrẽ, quẽadmodũ ipſe in Euangelio docet: Quicqd petieritis patrẽ in noīe
meo, dabit vobis. ¶Ipſi⌋ in curribus & equis confidentes ⌊obligati ſunt⌋ vitijs, atq; ob- 9
noxij facti variorũ pctōrũ reatibus ⌊& ceciderũt⌋ à gr̃a & bono ſtatu mentis ⌊nos aũt ſurreximus⌋ per pœnĩam à peccatis, ⌊& erecti ſumus⌋ per contemplationẽ ad deũ. ¶Dñe (pr̃- 10
ſaluũ fac regẽ⌋ .i. Chr̃m, imponẽdo breuẽ finẽ anguſtijs eius, & ad immortalẽ ſtatũ eũ reſuſcitãdo ⌊& exaudi nos⌋ ꝑ Chr̃m .ſ. merito eius exaudiri optãtes, ⌊in die q̃ inuocauerimus te.⌋ .i. in quacũq; hora te deꝑcati fuerimus: nã ſemꝑ dũ te inuocamus ſpũaliter nobis dies eſt, qm̃ Chr̃us q eſt intellectualis dies & ſol iuſtitiæ lucet ꝑ fidẽ, & gr̃æ claritatẽ in cordibus noſtris, præſertim cũ oratio non ſit niſi aſcenſus mentis in deum.

¶Expoſitio tropologica eiuſdem pſalmi de eccleſia ac vnoquoq; fideli.

Voniam vniuerſos electos charitas dei congregat, & vnum in dño facit, vt legit
Actor. 4, in Actis Apoſtolorũ, ꝙ multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna. Idcirco ſanctus Propheta charitate vrgente, pro tota eccleſia atq; pro quolibet eius membro orat & ait: Exaudiat te ó eccleſia dei & vnuſquiſq; fidelis in die tribulationis .i. in hora tentationis, neceſſitatis, ſeu aduerſitatis. Protegat te nomen dei Iacob, ſancti videlicet patriarchæ ne ſuccumbas, nec pericliteris. Mittat tibi auxiliũ, per qd conſolatio

nem vi-

A nem victoriamq́ obtineas de sancto.i.de sanctissima liberalitate suæ bonitatis immensę per quam(teste Iacobo)dat oĩbus effluenter & non improperat. Et de Syon.i. de ecclesia triũ phante quæ eũ per spẽm cõtẽplaĩ tueaĩ te cõtra aduersa,mittẽdo videlicet angelos sanctos ad tuã custodiam,protectionẽ ac liberationẽ. Memor fit oĩs sacrificij tui,hoc est,totius obsequij quod ei impendis recipiendo illud benignẽ,& beatitudinem tibi pro eo restituendo. Et holocaustũ tuũ.i.interna illa ac charitatiua oblatio,qua teipm̃ dño offers & mactas,sicut inferius dicit:Qm̃ propter te mortificamur tota die,pingue fiat,hoc est,bonis opibus adorneĩ & copiosa mercede impleaĩ atq; diteĩ. Holocaustũ quippe in veteri lege appellabaĩ q̃d ad dei honorẽ totaliter cremabaĩ,sicut q seipsos totaliter abnegant & Chr̃i crucẽ sup se baiulant,seipsos holocaustũ dño offerũt,sicq; per holocaustũ intelligi pt ipa voluntas seu aĩa,quæ tũc pinguis fit,dum Chr̃i amore saginat,diuinisq; consolatõibus dilataĩ. Vel sic: Memor fit dñs(ó ecclesia)sacrificij tui,hoc est,sacramenti altaris,quod est sacrificiũ nouæ legis,cuius petit Propheta dñm reminisci,non qȝ ipm̃ sacrificiũ displicere possit, sed ne deus per pctã offerentis offensus effectũ sacrificij huius non donet fidelibus. Nam vt ait Apl̃us: Quicũq; manducauerit panem hũc,vel biberit calicem dñi indigne,reus erit corporis & sanguinis dñi. Vnde sacerdos quoq; in missa orat, vt sacramentũ corporis & sanguinis Chr̃i acceptũ sit deo,dicens: Supra quæ propitio ac sereno vultu &c. Et holocaustũ tuũ(ó ecclesia).i. prædictũ sacrificiũ quod holocaustũ vocaĩ,qm̃ Chr̃us seipm̃ pfectè ac integrẽ obtulit patri in odorem suauitatis secundũ Apostolũ:Hoc(inquam)holocaustũ pingue fiat,hoc est recipientes & offerẽtes spũaliter pin

Iacob.1 | Psalm.43 | 1.Cor.11 | Ephes.5.

B gues efficiat,dando eis effectus sacramẽtales. Tribuat tibi (deus) scd̃m cor tuũ.i.scd̃m rationabile desideriũ cordis tui. Et omne consiliũ tuũ confirmet, quatenus consilia tua in ipo pmaneant atq; ab ipo inspirenĩ,diriganĩ,& pficianĩ,quod fit p hoc quod deus dat animæ donum cõsilij per quod fit bene mobilis à spũ sancto in oĩni inquisitõe consiliatiua. Debemus quoq; semp dñm inuocare pro dono consilij,quẽadmodũ dñs ait: Væ filij desertores, vt faceretis cõsiliũ,& non per me,& orditemini telam,& non per spm̃ meũ. Indigemus nanq; hoc dono ne decipiamur in consulendo,propter variabilitatem reꝝ humanaꝝ,& varias circũstantias atq; euentus,quæ omnia considerare non possumus,nisi per spm̃ sanctũ moueamur in consulendo,qa scriptũ est: Cogitatões mortaliũ sunt timidæ & incertæ prouidentiæ nostræ. Merito ergo orat Propheta,& omne consiliũ tuũ confirmet. Nunc cognoui qm̃ saluũ fecit dñs Iesus Chr̃us Chr̃m suũ,hoc est, quemlibet fidelem vnctione spũs sancti interius vnctũ,sicut ait Iohannes: Vos vnctionẽ habetis à sancto,& noscis omnia. Exaudiet Chr̃s illũ sic vnctũ de cœlo sancto suo,in quo ipse cũ patre & spũ sancto viuit, regnat,ac residet. Dñe saluũ fac regem, hoc est,quemlibet Christianoꝝ rectorem,principem,seu prælatũ. Vel regẽ.i. vnũquẽq; seipsum rationabiliter gubernantem ac animo proprio dominantẽ. Cætera ex pcedenti expositione satis clarescũt. Deniq; vnusquisq; dicere pt hũc psalmũ pro seipso orans, videlicet dirigendo sermonem ad propriam animã,sicq; à sacerdote celebraturo seipm̃ alloquente conuenienter diceref. Specialiter quoq; tres versus in ipo, contenti videlicet. Mittat tibi auxiliũ de sancto,cũ duobus sequentibus valde cõgruenter dici pñt ab astantibus, qñ se vertit sacerdos in missa ad populum petens orari pro se.

Esaie.30 | Sapie.9 | 1.Johan.2

COMMEMTARIVS IN PSALMVM XX.

C ¶Argumentum.

¶Titulus: In finẽ seu victori,aliàs ad victoriã,psalmus Dauid agiĩ de merito & pmio Chr̃i amplius atq; diffusius,de ipsius benedictõe virtutũ & gloria cœlesti,& ediuerso de inimicoꝝ eius cõfusiõe,miseria & pœna in pñti simul & in futuro seculo,habet ,pinde duas pcipuas partes,quaꝝ prima de viutubus & gl̃ia Chr̃i,altera aũt de aduersarioꝝ pœnis,ibi: Inueniaĩ manus tua. Author ad literam expẽdit eũ de Chr̃o. Et tum anagogicè de beatis in patria.

¶Expositio Tituli.

¶Præterea psalmi nunc exponendi talis est titulus: In finem psalmus Dauid,hoc est,psalmus iste attribuitur Dauid dirigenti mentis suæ intuitum in Christũ, de quo & cuius regno, psalmus hic ad literam exponendus est. Primo aũt ostendit gloriosus Propheta beneficia humanitati Christi collata à sua diuinitate , & ait:

¶Expositio Psalmi literalis.

1 « D Omine] paternitas ex quo(secundum Apostolum)omnis paternitas in cœlo
« & in terra nominaĩ [in virtute tua] .i.in oĩni potentia tuę maiestatis tanq̃ in
« obiecto [lętabiĩ rex] .i. dñs Iesus q est rex regũ & princeps regũ terræ. Chr̃us
enĩ vt homo gloriatus est de pfectõe & ptãte diuina, p quã faciebat miracula,
« & nõ lętabaĩ de se scd̃m qȝ homo nisi in deo, [& sup salutare tuũ] hoc est, de saluatiõe sui corpis p resurrectionẽ,& de oĩni beatitudine ei à te collata, pſertim
« de psonali vnione suę humanitatis cũ verbo [exultabit vehemẽter] qm̃ Chr̃us vt hõ tanto vehemẽti⁹ gaudet i deo,q̃to se videt magis electũ ab eo,plutaq; salutaria dona sortitũ ab ipo.

Ephes.3.

¶Defide

¶Desiderium cordis eius tribuisti ei⌋ exaudiendo eũ in om̃ibus, & beatificando animam D
eius à suæ creationis principio ⌊& voluntate labiorũ eius⌋ hoc est, orationũ, instructionũ, ac 2
aliorũ sermonũ suorũ ⌊non fraudasti eũ⌋ sed exaudisti eũ, eiusq́ doctrinam fecisti in cordi-
Matt.4. 8.12.15.17. bus electorũ fructificare in vitam æternam: imperioq́ oris sui subiecisti spũs immũdos. Nam
ad imperiũ Chr̃i eijciebant dęmonia, queadmodũ Euangelistæ testant. Ideo aũt hęc Chr̃o
Marci.1. homini competũt. ¶Q̃m pręuenisti eũ in benedictionibus dulcedinis⌋ om̃i enĩ gratia ex- 5
cellentissimè adornasti aĩam Chr̃i ab instanti suæ creatõis, conseruando eam ab om̃i pctõ ori
ginali & actuali immunẽ, vniuersisq́ donis spũs sancti dulcissimè eam replendo, & q̃ sup oĩa
est beatifica tua visione ipsam felicitando, & hoc sine p̃cedentibus meritis eius. Benedictio eq-
Ephe.3 dem dei vocat collatio grãæ eius. Anima ergo Chr̃i pręuenta est benedictiõibus dulcedinis. i.
gratuitis donis diuinæ collatõis sine pręuijs meritis Posuisti⌋ ò dñe pr̃ ⌊in capite eius⌋. i. in
superiori parte aĩæ Chr̃i, in q̃ trinitatis imago cõsistit, videlicet in intellectu ipsius ⌊coronã⌋
triũphalẽ salutẽ, seu victoriosam felicitatẽ ⌊de lapide p̃tioso⌋ hoc est, de pfecta atq; firmissi
ma charitate compactã, q̃m beatitudo intellectus p actũ charitatis pficit, stabilit & imobilitat
¶Vitam⌋. i. resurrectionẽ festinatã à morte. s. vt tertia die suscitaret ⌊petijt⌋ Chr̃s ⌊à te⌋ 4
Romani.6 dñe pater ⌊& tribuisti ei⌋ resuscitans eũ tertia die, nec solũ dedisti ei vitam, sed & vitam im-
passibilẽ & ęternã, quẽadmodũ ait Apl̃us: Chrũs resurgẽs ex mortuis, iã non morit. Ideo sub-
dit: ⌊longitudinẽ dierũ in seculũ & in seculũ seculi. i. dedisti ei vitã æternã cuius duratio om̃e
tp̃s includit. Et ergo est: ¶Magna est gloria⌋. i. delectatio eius ⌊in salutari tuo⌋ hoc est, in 5
salutifera coniũctõe ad te. Gloria enĩ Chr̃i hoĩs est in vnione sua beata ad deũ, & tanto est hęc
gloria eius maior, quãto propinquius deo vnitus ẽ, ⌊gloriã⌋. i. aĩæ iocũditatẽ de electorũ sal
uatõe ac cœlestis Hierl̃m reædificatõe ⌊& magnũ decorem⌋ hoc est, corpis splendidissimã
glorificationẽ ⌊impones sup eũ⌋. s. Christũ sicut in die resurrectõis, & ascensionis iam factũ
est. Vel sic, gloriam. i. claram notitiã, & magnũ decorem. i. p̃clarũ ornatũ impones sup eũ, vi
delicet copulando sibi ecclesiam immaculatam sui sponsi claram cũ laude notitiam habẽtem E
eumq́ decorantem, & lætificantem sicut sponsa ornat & lætificat sponsum suũ. Ideo aũt hęc
facies ò deus pater. ¶Q̃m dabis eum⌋. s. Chr̃m ⌊in benedictionem in seculũ seculi⌋ ita vt
non solũ sit in seip̃o æternaliter benedictus, sed etiam alij benedicant per ip̃m: prout inferius 6
dicit: Et benedicent in ipso tribus terræ ⌊lætificabis eũ in gaudio⌋ hoc est, om̃i gaudio Chri
stũ implebis ⌊cũ vultu tuo⌋. i, ex aspectu vultus tui, in cuius visiõe beatitudo consistit, ita vt
Chrũs iam tibi pręsens gaudeat non solũ de propria felicitate, sed de oĩm quoq; saluandorũ p
ipsum salute. Talis vero accidenralis merces & gloria Chr̃o debet. ¶Q̃m rex⌋. i. Chrũs, 7
⌊sperat in dño⌋ hoc est, omne bonũ nondũ adeptũ ab eo expectat, & ei attribuit, neq; creatã
potentiã sibi sufficere ad feliciratem existimat, sed totam fidutiã in deo ponit ⌊& in m ia al-
tissimi non commouebit⌋. i. sperando in misericordia dei non derelinquet, nec à dño sepa-
rabit. Nam Chrũs nunq̃ motus ẽ vel separatus à dño. Consequenter agit Propheta de rep̃hen
sione hostiũ Chr̃i, & ait: ¶Inueniat⌋ ò Chr̃e iuste iudex ⌊manus tua⌋. i. ptãs tua vlciscẽs 8
pctã ⌊oĩbus inimicis tuis⌋ videlicet hæreticis, schismaticis & impœnitẽtibus, ita vt experiant
in pœnis tuã iustitiam, q noluerũt in via acquirere tuam clementiam ⌊dextera tua⌋. i. rectissi
ma atq; districta tua iustitia ⌊inueniat⌋ per examinationẽ ac pœnæ inflictionẽ ⌊om̃es q te
oderũt⌋ hoc est, peruersos incredulosq́: Iudæos, q te per inuidiã occiderũt. Hos grauior pœ
na possideat, q̃m grauius peccauerũt. Et ita erit. Nam ¶Pones eos vt clibanũ ignis⌋ inflã
mãdo eos corpe igne sensibili, & aĩa vi doloris ac verme cõsciæ ⌊in tpe vultus tui⌋. i. in die iu 9
Mat.25. dicij quãdo per retributioẽ aspicies quæ mõ p longanimitatẽ dissimulas. Dominus Christus F
⌊in ira sua⌋. i. in vltione suæ iustitię ⌊conturbabit eos⌋ proijciẽdo in tenebras exteriores, vbi
vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat ⌊& deuorabit eos ignis⌋ in-
Judith.16 fernalis, non vt consumpti moriant, sed vt miserijs inuoluti æternaliter crucient sicut in libro
Iudith legit: Dñs om̃ipotens iudicabit in eis, in die iudicij visitabit illos: Dabit enĩ ignẽ & ver
mem in carnẽ ipsorũ vt vrant & sentiant vsq; in sempiternũ. ¶Fructũ eorũ⌋. i. delectatio 10
nem ipsorũ carnalem & turpem, ⌊de terra pdes⌋ hoc est, à regione viuorũ separabis, ne gau-
deant in cœlis cũ deo, q nunc illicite delicianturin seculo ⌊& semen eorũ⌋. i. opera eorũ pdes
⌊à filijs hominum.⌋ hoc est, à beata societate eorũ qui in mundo rationabiliter & humanè &
pie vixerunt, quemadmodum scriptũ est: Tollatur impius ne videat gloriam dei. Et tota ista
Malac.3. sententia quæ inter bonos & malos discernit, apud Malachiam pulchre innuit. Cõuertimini
(inqt) & videbitis q d sit inter iustũ & impiũ, & inter seruientẽ deo & nõ seruientẽ ei. Ecce enĩ
dies veniet succẽsa quasi caminus, & erũt om̃es supbi, & om̃es faciẽtes impietatẽ stipula, & in-
flammabit eos dies veniens, dicit dñs, quæ non derelinquet eis radicem. Insuper ista speciali-
ter & conuenienter, imò & literaliter exponi possunt de oppressione, occisiõe, & combustio
ne Iudæorũ per Romanos principes facta, vt sit sensus: Inueniat (ò Christe) manus tua om̃i-
bus inimicis tuis, hoc est, experiantur infideles Iudæi potentiam tuam, ac iustam vindictam.

Pones

A Pones eos vt clibanum ignis, replendo magnis ac varijs calamitatibus, in tempore vultus tui.i.in die vltionis qua per Titum, & suos respexisti vindicare mortem tibi illatã, dñs in ira sua conturbabit eos timore atq; dolore, & deuorabit eos ignis.i. magna & vehemens pœna consumet eos sicut & factũ est. Fructũ eorũ de terra perdes &c. Nam in pdicta psecutõe de terra sua expulsi sunt, & ipsi & filij eorũ vsq; in diem psentem. Quæ aũt sequunt de prædictis Iudæis optimè exponunt, Subiungit eñi causam tantæ oppressionis, & dicit. ¶Q̃m declinauerunt ⌋ ó Christe ⌊ in te mala ⌋ imponẽdo tibi grandia crimina. Nam coram Pylato clamabãt: Si nõ esset hic malefactor, nõ tibi tradidissemus eũ. Et iterũ: Tolle tolle crucifige eũ ⌊ cogitauerũt consilia quæ non potuerũt stabilire. ⌋ Frequenter nanq; excogitauerũt Iudæi qualiter aliquam occasionem contra Chr̃m inuenirent, sed non potuerũt sua consilia stabilire, qa non poterant rationabilem causam reperire, nec suas accusationes probare aut verificare. Johan.18

¶Q uoniam pones eos dorsum ⌋ hoc est, pmittes eos excæcari, indurari, & omnino auerti à te, ita vt fiant à lege, & fide tua vertẽtes ad te dorsum, nõ faciẽ mentis ⌊ in reliquijs tuis ⌋ id ẽ in paucis quos tibi elegisti ex illis de quibus ad Romanos ait Apostolus: Reliquiæ saluæ fient. Roma.9 ⌊ pparabis ⌋.i. rectè dispones, & ordinabis ⌊ vultũ eorũ. ⌋ hoc est, sciam legis & Prophetarũ, quam ipsi malè atq; carnaliter intellexerũt, seq; in ea sapientes esse iactabant: sed ita nõ erat. Verũ Chrũs p spm̃ sanctũ contulit reliquijs suis verũ & sanum intellectũ legis ac prophetarũ, sicq; in electis suis reliquijs pparauit, seu pfecte parauit vultum vel cognitionẽ carnalium Iudæorũ. ¶E xaltare domine ⌋ Christe ⌊ in virtute tua ⌋ hoc est, propria potestate resurge, ascende, teipsum mundo declara, per doctrinam atq; miracula Apostolorũ, principem huius mundi ejce foras, in cordibus fidelium regna, & totũ mundũ tuo imperio subde, quo facto, ⌊ cantabimus ⌋ voce ⌊ & psallemus ⌋ vita ac moribus ⌊ virtutes tuas ⌋.i. sanctitatem, ac pfectionem conuersatõis tuæ. Miracula quoq; & cętera quæ ad nominis tui honorem & gloriã ptinẽt. Statim eñi post Chri ascensionẽ, & spũs sancti missionẽ cœpit ecclesia publice securaq; mente cantare, & psallere, pdicare, & scribere virtutes sui saluatoris.

¶Expositio anagogica eiusdem Psalmi.

B Deniq; scd̃m anagogicũ intellectũ exponit psalmus iste de quolibet beatorũ in patria. Nam ecclesia in natalitijs martyrũ, magnam partẽ cantus assumpsit ex psalmo psenti. Ait ergo: Dñe simplex ac trine, q es fons vniuersæ sanctæ lætitiæ in virtute tua, hoc est, in teipso q es virtus tua, vel in virtute tua.i. in Chr̃o filio tuo q teste Ap̃lo est virtus & sapia tua lætabit rex.i. quilibet comphensor in patria, qm̃ in visione tua, ac filij tui consistit beatitudo æterna, queadmodũ vnigenitus tuus testat: Hæc est (inquiẽs) vita æterna vt cognoscãt te verũ deũ, & quẽ misisti Iesum Chr̃m. Omnes eñi beati in patria meri to reges vocant, cũ sint pelecti, pfectiq; filij æterni regis queadmodũ in Apocalypsi scriptũ ẽ. Videbũt faciẽ eius & regnabũt in secula seculorũ. Et sup salutare tuũ.i. de salutari tua notitia, seu clara visione tuæ essentiæ exultabit vehementer, imò ineffabiliter, & omni viatori incomphensibiliter, prout dñs ait: Orietur vobis timẽtibus nomẽ meũ sol iustitiæ, & sanitas in pennis vris, salietis quasi vituli de armẽto & calcabitis impios. Et sacratissimus Ap̃lorũ princeps in Canonica sua. Videntes (inqt) Iesum, exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata reportãtes finẽ fidei vræ salutẽ animarũ vestrarũ. Et Paulus non sunt (ait) condignæ passiones ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis: ideo autem ó domine exultabit sine fine vehementer, Johan.17 Apo.vlti. Malac.3. Roma.8

C quoniam desiderium cordis eius, hoc est, bonum desideratum à corde suo tribuisti ei dando ei teipsm in pmiũ. Vel desideriũ cordis eius tribuisti.i. affectũ quo te desiderauit videre psentẽ pduxisti ad actum ostendendo ei teipsum, ac illud euangelicæ veritatis, ei dicendo: Euge serue bone. quia in modico fidelis fuisti, supra multa te constituam, intra in gaudiũ domini tui. Proprie aũt sumendo desideriũ pro affectu boni futuri, sic sancti in patria non habent desiderium respectu præmij essentialis sed amorẽ, qm̃ amor est de bono psenti, sed respectu accidẽtalis pmij desideriũ habent. Nihilominus Petrus loquens de Chr̃o, dicit, q angeli desiderant in ipm prospicere, in q vtiq; prospectu præmiũ essentiale consistit, sed ibi desideriũ sumit pro amore fastidiũ excludente. Et voluntate labiorũ eius, hoc est, desiderio orationũ oris sui quibus in via semper orauit puenire ad patriam non fraudasti eũ, & hoc ideo: Quoniam puenisti eũ in benedictõibus dulcedinis.i. qm̃ ab æterno elegisti eũ ad hanc gloriã benedictã atq; dulcissimã, sicut ap̃ls ait: Nõ vos me elegistis sed ego elegi vos. Vel puenisti eũ in benedictõibus dulcedinis.i. virtutes theologicas.s. fidem, spem, & charitatem, p quas benedicimur, & deo coniungimur, infudisti ei in via sine præuio merito. Has enim virtutes nullus de condigno meretur, sed nec habitum gratiæ nouum, sed deus misericorditer præuenit nos secundum ordinem prædestinationis æternæ, prouidens nobis de omnibus necessarijs ad adipiscendum vitam æternam. Posuisti in capite eius, hoc est, in intellectu eius, qui est suprema vis animæ secundum Thomam coronam.i. essentiale præmiũ quod theologi auream nominant.s. visionem diuinæ essentiæ & hanc coronam posuisti in capite eius de lapide pcioso, hoc ẽ, de obiecto æter Matt.25 1.Petri.1 Matt.16

cto æterno seu summo bono causatam, quia ex vnione intellectus ad deū causatur in ipso ista felicitas, sicq; corona sanctorū est de lapide pretioso, non de causa materiali, sed sicut de finali, ac efficienti. Nam deus sublimis ac benedictus est effector, & finis oīs creatæ felicitatis. Hac corona non coronat, nisi q legitimē certauerit, & mūdo corde deo seruierit, hæc em̄ corona
1.Joh.vlt. facit nos deo pfecte similes, seu dei formes, quēadmodū apud Iohannē legit: Charissimi nunc filij dei sumus, & nondū apparuit qd erimus. Scim⁹ qm̄ cū apparuerit similes ei erimus, qa vi debimus eū sicuti est: Vitā æternam & cœlestē petijt à te, dum adhuc peregrinabat in seculo isto cuius vita est potius mors dicenda q̄ vita scdm Gregoriū & tribuisti ei, qd petijt. s. longi tudinē dierū in seculū, & in seculū seculi. i. diem æternū qui non causat à sole sensibili, sed à clari
Apocal.21 tate diuina sicut Iohānes testat: Ciuitas non eget sole, neq; luna, nam claritas dei illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Magna gloria eius. s. comprehēsoris cuiuslibet in salutari tuo hoc est, in contēplatōe verbi æterni, in Chri em̄ visione beatitudo reposita est, gloriam & ma gnū decorē. i. duplicē stolam videlicet aiæ felicitatē, & corpis claritatē impones sup eū in re surrectōe mortuorū, qn mortale hoc induet immortalitatē, & qn iusti fulgebūt sicut sol in re gno patris eorū. Vel sic, gloriam. i. tres dotes animæ. s. visionem quæ succedit fidei tentionē quæ succedit spei, & fruitionem quæ succedit charitati, & magnū decorem. i. quatuor dotes corpis, vtpote claritatem, impassibilitatem, agilitatem, & subtilitatem impones super eum. Qm̄ dabis eum in benedictionē, hoc est, facies eū adhærere benedictioni tuæ, quatenus sit be nedictus in seculū seculi. i. fine fine: nam qlibet cōphensor est confirmatus in bono, lætifica bis eū in gaudio cū vultu tuo, hoc est, ex claro ac immediato aspectu vultus tui, sicut superius dictū est. Adimplebis me lætitia cū vultu tuo. Oīa aūt pdicta bona habet cōphēsor vnus quisq; in patria, qa in hac vita sperauit in bonitate diuina, ideo subdit: Qm̄ rex sperat in dño, non in patria, sed in via. In patria em̄ non manent fides & spes, qm̄ fides includit obscuritatē notitiæ: spes āt absentiā boni optati, quorū neutrū in patria manet. Et in mia altissimi non cō
Prouer.10 mouebit. i. confidendo in deo & innitendo grē & misericordiæ eius non cadet, neq; damna-
Esaiæ.40 bit. Ideo Salomon ait: Turris fortissima nomē dñi, ad ipm currit iustus, & exaltabit. Et ait di uina scriptura: Qui aūt sperant in dño, mutabunt fortitudinē, assument pēnas vt aquilæ, vola bunt, & non deficient. Postremo ecclesia triumphans dicit dño, non orando, sed regratiādo Exaltare dñe in virtute tua, secundū magnitudinem tuæ potentiæ, ostende nobis altitudnem tuam immensam, manifestando nobis teipm sicuti es, sicq; æternaliter cantabimus & psalle- mus virtutes, hoc est, laudabimus pfectōes tuas, vcz sapiam, iustitiā, oīpotētiā, felicitatē, libe ralitatē &c. Vel sic, exaltare dñe in virtute tua, damnando ac deijciēdo aduersarios tuos, oēs videlicet reprobos sicut in Apocalypsi habet: Sub ara dei sancti clamabāt: V squequo dñe nō vindicas sanguinē nostrū: quo facto cantabimus nos & psallemus virtutes tuas laudando tu-
Apocal.18 am iustitiam atq; potentiam. Vnde scriptū est: Exultate cœli & sancti Apostoli & Prophetæ qm̄ iudicauit deus iudiciū vestrum. Cætera in pcedenti expositōe declarata sunt. Ecce audiui mus ex elucidatione psentis psalmi inestimabilem beatitudinem electorū, atq; horribiles pœ nas malignorū. Eligat ergo sibi vnusq; cū qbus post hanc breuem ac labilem vitam locari ac pmiari desiderat, studeatq; illorū nunc opa imitari, cum qbus vult in futuro demorari Si cū beatis regnare desideramus in cœlo, satagamus cum eis compati Christo, mundum despice- te, passiones immoderatas, & vitia abhorrere atq; ordinata mundi ac stabili mente omnipo- tenti domino deseruire.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM XXI.

¶ Argumentum.

¶ Titulus, In finem pro assumptōe matutina Psalmus Dauid, aliās victori pro ceruo matu- tino canticū Dauid. Est aūt oratio Chri qua de sui derelictōe in passione conquerit ad patrē, & interim ponit series passionis & mysteria eius, atq; effectus dñicæ passionis recensent. Inte rimq; hortat fideles ad laudem diuinam. Porrò q in resurrectione sua ecclesiā respexerit. Tri partitus itaq; est, primo ponit Chri oro, scdo passionis ordo, ibi: Circūdederūt me &c. ter- tio passionis vtilitas ibi: Narrabo nomē tuū. Author primo iuxta historiā de Chro exponit illum & tropologicē seu moraliter de alijs.

¶ Expositio Tituli.

¶ Huius insup psalmi iste est titulus. In finē, Psalmus Dauid pro susceptōe vel assumptione seu ceruo matutino. i. Psalmus iste in finē nos dirigēs est Dauid. i. Chri p Dauid figurati pro assumptōe vel susceptione matutina. i. pro sua resurrectiōe quæ mane facta est in psalmo isto orantis. Vel pro ceruo matutino. i. pro Chri humana natura quæ cōparat ceruo, qm̄ ad sīitu dinem ceruæ semp per contēplationē alta conscēdit, & terrena transilijt. Quòd aūt hic psal- mus ad lram de Chro sit exponēdus, cōstat ex eo q beatissimi euāgelistæ allegant verba psal mi huius in Chri passione eē impleta sicut patebit. Dicūtq; Hieronymus & alij multi, q Chrs in cruce cecinit totū hūc psalmū cū psalmis sequētibus vsq; ad illū versiculū: In manus tuas cō mendo

A mendo spm̃ meũ, quod satis probabile est. Matthæus em̃ & Marcus testant̃, Christũ in cruce dixisse, principiũ huius psalmi. s. Deus deus meus, vt quid dereliquisti me? Lucas vero cõmemorat, eũ dixisse versum illũ. In manus tuas cõmendo spm̃ meũ. Vnde videt̃ intermedios quoq; versus dixisse. In Hebræo nanq; psalmus iste sic incipit. Heli heli lamasabathani. Quod aũt adiungit̃ in nostra translatione, Respice in me, nõ est in Hebræo, nec in translatione Hieronymi, iuxta Hebræũ, sed à septuaginta interpretibus additũ credit̃. Porrò psalmus iste pulcherrimus valde est, & omni deuotione plenissimus, estq; cũ fideli ac pie cõpassione Christi cantandus, & q eũ sine affectu promit, nescio si Christo gratus est, eũve diligat. Nõ est em̃ aliquis psalmus qui tã euidenter, determinate, ac proprie Christi passionẽ describat, sicut hic psalmus, ita vt potius historia videat̃, q̃ prophetia. Nec recolo in toto veteri testamẽto tã diffuse & clare descriptã Chr̃i passionẽ, sicut in hoc loco & Esaiæ. 53. cap. Quãuis etenim Daniel apertissime dixerit Christũ occidendũ, nõ tñ ita prolixe ac determinate describit modũ & acerbitatẽ huius occisionis, sicut & Dauid & Esaias in locis ꝑallegatis. Diligenter ergo & affectuose quantũ dñs dare dignabit̃, exponẽdus est psalmus iste dulcissimus, & mira virtute repletus, cuius singula verba sunt faculæ quædã ignis diuini amoris, q est spũs sanctus. O q̃ clare vidit sanctissimus Dauid in spũ acerbitatẽ, horrorẽ, ac totũ processum dominicæ passionis, & ꝙ Christo patienti cõpatiendũ sit, qñ hũc psalmũ cõscripsit, & qũo virtus causæ principalis huius psalmi, videlicet virtus spũs sancti resultat & cõtinet̃ in hoc suo affectu. s. in psalmo ꝑsenti. Ait ergo propheta in ꝑsona Christi, vel potius ipsemet Christus ratione humanitatis assumptæ.

¶ Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

1 " DEus deus meus,] repetitio dei indicium est feruẽtis desiderij. Itaq;, deus vniuersoꝝ deus meus, specialissimo mõ, sicut frequenter expositũ est. Vnde post resurrectionẽ Christus Mariæ Magdalenæ, ait: Ascendo ad patrẽ meũ & pa- Iohã. 20
B trẽ vestrũ, deũ meũ & deũ vestrũ. In quo designat, ꝙ sicut deus est specialiter suus pater ratione diuinæ naturæ, quã ꝑ generationẽ à patre recepit, sic specialiter est suus deus, ratione hũanitatis assumptæ, quã pater plus diligit, q̃ totũ vniuersum, & ipsa quoq; deũ plus diligit q̃ totũ vniuersum, sicut ostensum est. Ait itaq; vnicus atq; amãtissimus dei filius in crucis patibulo pendẽs, & inexcogitabilibus pœnis circũda-
" tus. [Deus deus meus respice in me,] i. attende & vide qd pro tuo honore ac mũdi salute su- Psal. 68
stineo, qũo sic auertis vel potius auertere videris faciem tuam à puero tuo, de quo totiẽs asseruisti. Hic est filius meus dilectus, Respice in me. i. condole mihi, qui semper respexi in te cũ matt. 3. 17
" omni reuerentia, faciendo quæ tibi sunt placita. [Quare me dereliquisti?] i. cur ita te habes circa me, quasi oĩno nõ pertinerẽ ad te, sed displicerẽ tibi & essem traditus obliuioni, sicut & illi, de qbus ait scriptura: Nescio vos. Quare me dereliquisti, in manus impioꝝ, quare me dereliquisti, subtrahendo patiẽti naturæ ac inferioribus viribus solitã diuinæ cõsolatiõis dulcedinẽ, seu cõsuetã redũdantiã gaudij à superioribus aĩæ viribus inferiores eius potentias. In hora em̃ passiõis nõ fiebat aliqua redũdantia felicitatis quã habuit Chr̃s in supremis aĩæ suę potẽtijs, ꝑ cõparationẽ eaꝝ ad verbũ, ad inferiores suas potẽtias, sed tã graues patiebat̃ pœnas in corpore, & tantis in aĩa afficiebat̃ doloribus, quasi derelictus videret̃ à deo, nõ tñ sim-
C pliciter derelictus erat, qa nec ꝑsonalẽ vnionẽ cũ verbo, nec beatificã mẽtis fruitionẽ in deo amisit, imò intellectus & volũtas aĩæ Chr̃i tp̃e passionis erant simul & semel in maximo gaudio beatæ fruitionis, atq; in summo dolore ꝑ cõparationę ad humanã eius naturã, quæ tota in afflictionibus fuit, quatenus totã humanã naturã redimeret. Hinc quoq; probat̃, ꝙ nunq̃ aliquis martyꝝ amatiorẽ ꝑtulit mortẽ Christo. Martyres nanq; in suis passionibus mirabiles habebant cõsolationes, adeo vt multi eorum quodãmodo nõ sentirent tormenta foris illata. Ad insinuandũ igitur acerbissimum passiõis suæ dolorem, & vt te quoq; ad piã ac Christianã prouocet cõpassionẽ Chr̃s ait: Quare me dereliquisti, ita vt videar omnino contem- Esaię. 53
ptus à te. Hoc est quod apud Esaiam legimus: Nos putauimus eum quasi leprosum, & per-
" cussum à deo, & humiliatũ. Deniq; q̊d sequit̃, [Longe à salute mea,] referri p̃t ad ea q̃ dicta sunt. s. quare me dereliquisti. Vt sit sensus, q̃re à corporis sanitate seu corꝑali salute dereliquisti me, exponẽdo me tãtis miserijs. Deinde subiũgit causam hmõi derelictiõis, & ait, [Ver-
" ba delictoꝝ meoꝝ,] i. strepitus vitioꝝ in auribus dei male sonantiũ, q̃ vitia sunt meoꝝ. i. hoĩm ꝑ me liberandoꝝ. Hæc verba sunt causa passionis meæ, quẽadmodũ Esaias testat̃: Ipse aũt vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nr̃a, sicq; delictoꝝ & meoꝝ, diuisim cõstruẽda sunt. Possunt tñ cõiunctim cõstrui, ita vt propter vnitatẽ Christi & ecclesiæ seu capitis & mẽbroꝝ, Chrũs p̃ctã nostra dicat sua delicta. Potest etiã, q̊d dicit̃, Longe à salute mea, referri ad id q̊d sequit̃. s. verba delictoꝝ, vt sit sensus. Verba delictorũ meoꝝ q̃ sunt longe à salute mea, qm̃ diuidũt inter deũ & hoĩes sunt cã, ꝙ ita relinq̃r ac pa- Esaię. 59
tior, sicut Hieremias fatet̃: Spũs oris nostri, Chr̃s dñs, captus est in p̃ctis nostris. Christus em̃ Thren. 4

Danie. 9 passus est, vt mũdi pctã auferret, Iuxta illud apostoli, Chro, cõfixus sum cruci, qui dilexit me D
& tradidit semet ipsum pro me. Vnde apertissime scriptũ est: Dixit Gabriel ad Danielẽ, se-
ptuagintæ hebdomedæ abbreuiatæ sunt sup populũ tuũ, vt deleat iniquitas, & adducat iusti- 2
Mar. 15 tia sempiterna, & impleat visio & prophetia, & vngat sanctus sanctorũ. ¶Deus meus cla-
mabo p diẽ. Nã Chrs in die parasceues circa horã nonã clamauit: Heli heli lamasabathani,
sicut iã patuit, & nõ exaudies, minuẽdo corporis mei dolorẽ, animiq́ tristitiã, sed morte
amarissima atq; turpissima me occidi pmittes. Et nocte, clamabo videlicet, ante diẽ pas-
Mar. 14 sionis, qñ ter oraui eundẽ sermonẽ, & dixi: Mi pr, si fieri pt, transfer calicẽ istũ à me, sed nec
Lucæ. 22 tũc exaudies, nõ tñ oratio mea indecẽs aut reprehẽsibilis fuit. Vnde subiungit, & nõ ad insi
pientiã mihi, i. nec à te, nec ab aliquo poterit mihi ad stultitiã seu indiscretionẽ imputari,
q ea rogaui, in qbus exauditus non sum. Habent aũt ista difficultatẽ non paruam, superius
nanq; phabitũ est, quod Christus dicat: Gratias ago tibi pater, qm audisti me, ego aũt scie-
Hebr. vi. bam, qm semper audis me: Quomodo ergo nũc ait: Deus meus clamabo p diẽ, & non exau-
dies? Ad Hebræos insup euidẽter ait aplus: Quod Christus in diebus carnis suæ, pces, suppli
cationesq́; ad deũ qui possit illum saluũ facere à morte cum clamore valido & lachrymis of-
ferens, exauditus est pro sua reuerentia. Dicẽdũ ergo, q sicut Damascenus affirmat: Oratio
est petitio decentium à deo. Et secundum Augustinum, Ea licet orare, quæ licet desiderare.
Chrũs vero nunq̃ petiuit à deo aliquid indecẽs aut illicitũ, Propterea quicqd vnq̃ absolute
orauit. i. quicqd ex deliberata volũtate petiuit, semp obtinuit. Prædictæ vero postulationes
in qbus se Chrũs asserit nõ exauditũ, nõ erãt oratiões simpliciter fusæ, sed cũ quadã cõditiõe,
procedebãtq́; magis ex affectu doloris, & motu sensitiuæ partis, q̃ ex rationis pleno iudicio,
nõ tñ cõtra ordinẽ rationis. Voluit aũt Chrs has oratiões effundere, quas sciebat nõ esse ex-
audiendas. Primo, vt ostẽderet se veraciter incarnatũ, atq; passibilẽ ad cõfundendũ hæreti- E
cos, oppositũ opinãtes. Secũdo, propter nostrã instructionẽ, videlicet ne fatigemur, nec de-
speremus, dũ nõ exaudimur statim, vel pro voto à dño, sed exẽplo Chri subiiciamus & cõ-
1. Petri. 5 mittamus nos bñplacito creatoris certi, qm ipsi cura est de nobis. Qd aũt pdictæ orones nõ
erãt simplr & absolute oratiões dictæ, cõstat ex hoc, q dũ Chrs dixisset: Pr trãsfer calicẽ istũ
Mar. 14 à me, protinus subdit: Verũtñ nõ mea volũtas, sed tua fiat, nõ q Chri hũana volũtas fuerit di
Lucæ. 22 uinę volũtati cõtraria, sed ĩ hoc Chrs oẽm suũ appetitũ, etiã sensitiuũ subiecit volũtati diuinę,
Sicq; absolute loquẽdo, exauditus est pro sua reuerẽtia, q̃uis nõ sit exauditus, q̃tũ ad naturalẽ
suę hũanitatis appetitũ scdm se cõsideratũ, qm naturalr abhorruit mortẽ, sed tñ q̃tũ ad istum
appetitũ ad supiorẽ rationẽ ac diuinã volũtatẽ relatũ, exauditus est, qa finalr & absolute opta
Johan. 18 uit mori pro mũdi salute, propter qd post trinã suã orationẽ processit festinãter & intrepide
obuiã Iudæis dicẽs: Quẽ qritis? aliàs nõ videret ipse psonalr impleuisse, qd alios docuit. No-
Matt. 10 lite (inqt) eos timere q corpus occidũt, animã aũt nõ possunt occidere, sed eũ timete q habet 3
potestatẽ, & corpus & animã pdere in gehẽnã ignis. ¶Tu aũt in scto habitas, tanq̃ di-
cat Chrs, merito dixi, Et nõ ad insipiẽtiã mihi reputabit, q nõ sum exauditus, qa ex hoc non
sequit, me aliquo mõ esse auersum à te, sed tu dñe pr, in scto. i. in me filio tuo scto ac pdilecto F
Johan. 17 habitas, & semp in me es ac pmanes. Vnde ait saluator: Tu pr in me, & ego in te, qa dilexisti
me añ mũdi cõstitutionẽ. Et alibi: Verba (inqt) q̃ ego loqr, à meipso non loqr, pr vero in me
Johã. 14 manẽs, ipse facit opa. Tu ergo in scto habitas laus Israel, i. obiectũ laudis meæ q sum ve-
Johan. 1. rus Israelita, in q̃ dolus nõ est, & q faciẽ tuã semp p spẽm vidi, nec vnq̃ à tua cõtẽplatiõe ces-
saui. ¶In te, i. tua benignissima bonitate, sperauerũt pres nri, videlicet patriarchæ, 4
pphetę, & cæteri iusti, sperauerũt nec frustra, qm & liberasti eos, Propter qd scriptu-
Judith. 8 ra dicit: Memores eẽ debetis, qũo pr nr Abrahã tẽtatus est, & p multas tribulatiões probatus
dei amicus effectus ẽ. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & oẽs q placuerũt deo p multas tribula
tiones trãsierũt fideles, illi aũt q tẽtatiões nõ receperũt in timore dei & patiẽtia exterminati
sunt. ¶Ad te clamauerũt, tpe necessitatis atq; angustiæ, & salui facti sunt q̃tũ ad ani 5
mã, q̃uis interdũ pmissi sint in corpe grauiter flagellari, lædi, siue occidi, In te sperauerũt &
nõ sunt cõfusi, qa qd desiderabãt obtinere, à te vcз vitã beatã, & requiẽ sempiternam, post
1. mach. 12 hãc tpalẽ afflictionẽ sortiti sunt, & nõ sunt fraudati spe sua, hoc ẽ qd venerabilis ille Matha-
Gene. 22 thias cõmemorat: Abrahã nõne in tẽtatiõe inuentus est fidelis, & reputatũ est ei ad iustitiam
Judith. 8 Ioseph in tpe angustiæ custodiuit mãdatũ dei, & factus est dñs Aegypti. Daniel in sua simpli 6
Hebrę. 11. citate liberatus est de ore leonis, & oẽs q sperãt in dño, nõ infirmant. ¶Ego aũt sum ver-
Gene. 39 Danie. 14 mis, & nõ hõ, i. in passione mea tã lamentabilr, tãq́; horribilr dilaceratus sum, conculcatus
& excruciatus, vt similior viderer vermi, q̃ homini, imò in tantũ spreuerũt me persecutores
Esaię. 53 mei, ac si irrationabile brutũ fuissem, sicut prophetatũ est: Nõ est, inquit, ei spẽs neq; decor,
Lucæ. 22 vnde nec reputauimus eũ. Et: Viri qui tenebant Iesum, illudebant ei, cædentes eum, & velaue
runt eum, & percusserunt faciem eius, & cœperunt conspuere in eum, & expuerunt in faci-
em eius. Ecce quantus contemptus, ecce quid pertulit dominus maiestatis, vt sua confusio
tam

A tā pœnalis fieret nobis honor æternus ac btitudo cœlestis,⌊ opprobriū hoīm,⌋ .i. fact⁹ sum
Iudæoꝝ opprobriū corā Pilato dicentiū: Hunc inuenimus subuertentē gentē nostrā. Et ite Lucæ. 23
rum: Noli scribere, rex Iudæoꝝ, sed quia ipse dixit, rex sum Iudæoꝝ.⌊ Et abiectio plebis,⌋ Johan. 19
ita vt oībus vilior appareret, quē admodū in euāgelio narraf, vbi sic legif: Tunc apprehēdit
Pilatus Iesum, & flagellauit, & milites pƀidis plectētes coronā de spinis, iposuerūt capiti eius, Johan. 19
& veste purpurea cicūdederūt eū, & dicebant: Aue rex Iudæoꝝ, & dabant ei alapas, tūc edu
xit eū Pilatus. Exiīt ergo Iesus, portās spineā coronā, & purpureū vestimentū, & dicit eis:
Ecce homo. Illi vero clamabāt: Crucifige crucifige eū. Ecce ô Christiane, & corde fideli ꝑ
pende, qd pro te pati dignatus est Christus rex gloriæ. Hoc spectaculum imprime aīæ tuæ,
7 quēadmodū in Canticis Chrs hortaf. Pone me vt signaculū sup cor tuū. ¶ Omnes vide-
tes me deriserūt me,⌋ nō simpliciter oēs, q̄a Nicodemus, Ioseph ab Arimathia, aliȷq; multi,
nō deriserūt eū, sed oēs, de q̄bus ꝑdixit: Factus sum opprobriū hoīm & abiectio plebis, vide-
licet oīs pueri. Vel, oēs simpliciter, vt sit distributio pro generibus singuloꝝ, nō pro singu-
lis generꝝ. Vel, oēs.i. tā multi, ꝙ cōparatiōe eoꝝ aliȷ qui nō deriserūt me & affuerūt, quasi nul
li videtur. Oēs itaq; vidētes me, deriserūt me. Tunc itaq; oēs isti deriserūt filiū dei, & sapiē-
tiā patris æterni, qñ Christū spreuit Herodes cū exercitu suo & illusit, vt ait Lucas, indutū ve Lucæ. 23
ste alba, & qñ Pilatus adiudicauit fieri petitiones eoꝝ, tradēs Iesum flagellatū volūtati eoꝝ
vt crucifigeret, & qñ baiulās sibi crucē, exiuit: & qñ crucifixerūt eū, & latrones hinc & inde, Johan. 19
mediū aūt Iesum. Propter q̄d ꝑdictū est: Inglorius erit inter viros aspectus eius. Et Hieremi- Lucæ. 23 Esaię. 52
as ait: Factus sum in derisum omni populo, canticū eoꝝ tota die. Vnde, quēadmodū sanctus Threñ. 3
propheta Ezechiel in figura Chri totiēs vocatus est filius hoīs, sic in figura Chri dictū est ei
à dño: Ego dedi te in portētū domui Israel. Hæc dices filiȷs Israel. Ego portētū vestrū. Et ite Ezech. 12
rū Ezechiel: Erit portētum vestrū. ⌊ locuti sunt labiȷs,⌋ multas blasphemias contra me,⌊ &
mouerūt caput,⌋ congratulando miseriȷs meis, & detestādo atq; vt pseudoprophetam me
8 subsannādo. Quid aūt locuti sunt, subdit. ¶ Sperauit in dño,⌋ hoc derisorie asserebāt, q̄si
dicerēt, dixit se sperare in dño, & ergo ⌊ eripiat eū,⌋ de istis tormētis,⌊ saluū faciat eū,⌋ ab
ista turpissima morte,⌊ qm̄ vult eū,⌋ .i. qm̄ ipse dixit se electū à deo, & filiū dei. Sicut em̄ sa-
B cratissimi Euāgelistæ affirmāt, suspēso in cruce, dño Iesu illuserūt ei principes & pharisæi cū
aliȷs, & dicebāt: Si rex Israel est. Vel sic, Hic est Chrūs dei electus, descēdat nūc de cruce. Cō Marc. 15
fidit in deo, liberet eū nūc si vult. Dixit em̄: Filius dei sum. O admirāda cōcordia euangelicæ
historiæ cū denūtiatione prophetica. Sed qm̄ ista Chro cōueniūt propter formā serui, quā Philip. 2
9 pro nobis accepit, ideo addit. ¶ Q̄m tu (dñe pr̄) es q extraxisti me,⌋ supnaturali & ineffa
bili mō, iuxta illud: Gñationē eius qs enarrabit,⌊ de vētre⌋ .i. de icorrupto & clauso atq; vir Esaię. 53
gineo vtero Marię, nō obsistētib⁹ exitui meo de virgis vētre dimēsiōib⁹ corpm⌊ spes mea⌋
secūdū ꝙ hō sum,⌊ ab vberibus matris meæ,⌋ q̄a Chrs vt hō, semp à principio incarnatiōis
sperauit in dño, nō p spem, q̄ est virtus theologica, sed p expectatiōnē seu quādā fiduciā, qua
bonū futuꝝ à deo expectauit, & quicq̄d boni habuit, ei attribuit, sicut iā sæpe ostēsum ē,⌊ in
te (ô pr̄) proiectus sum,⌋ iactu amorosæ adhæsionis ac filialis fiduciæ,⌊ ex vtero⌋ q̄a ab in-
stāti, q̄ Chrs de virgine natus est, patri æterno adhęsit, atq; in ipso cōfirmatus fuit, quēadmo
10 dū infra habef: Dñe spes mea à iuuētute mea in te cōfirmatus sum ex vtero. ¶ De vētre ma
tris meæ deus meus es tu,⌋ quē incessabilr colo, summe honoro, ardētissime diligo, indefi-
nēter aspicio, & ideo,⌊ ne discesseris à me,⌋ derelinquendo me penitus, quod idcirco oro.
11 ¶ Q̄m tribulatio proxima est,⌋ .i. qm̄ passio mea iā instat, & nō est q adiuuet, liberādo me
de crudelitate volentiū crucifigere me. Hoc est q̄d apud Esaiā Chrs inducit: Circūspexi & Esaię. 63
C nō erat auxiliator, q̄siui & nō fuit q adiuuaret. Et alibi: Framea suscitare sup pastorē meū, & Zacha. 13
sup cohærentē mihi, dicit dñs: Percute pastorē, & dispergenf oues gregis, quæ dicta esse de
12 Christo, Euāgelista Matthæus insinuat. ¶ Circūdederūt me vituli multi,⌋ .i. ꝑsecutores Mat. 16
Iudæi, hoīes instar vituloꝝ indomiti & lasciui,⌊ tauri pingues,⌋ .i. magistratus & principes Mar. 14
eoꝝ, & etiam gētiles ac serui Pilati, hoīes instar tauroꝝ superbi & duri. Vnde in Ecclastico
dicif: Non te extollas in cogitatione tua velut taurus, hi ergo,⌊ obsederūt me.⌋ Nā Euange
lista testante, cū Chrūs dixisset Iudæis: Tanq̄ ad latronē existis cum gladiȷs & fustibus conr-
prehendere me. Tunc cohors & tribunus, ac ministri Iudæoꝝ accesserunt & iniecerūt ma-
nus in Iesum, & ligauerūt eū. Mane quoq; facto, in die parasceues, duxerūt eū in consiliū suū
dicentes: Si tu es Chrūs, dic nobis palam. ¶ Aperuerūt sup me os suū sicut leo rapiēs & ru-
13 giens,⌋ qñ, nisi dum ante Pilatū clamabant: Crucifige eū. Et quanto ille magis laborabat
eū eripere, tanto amplius illi clamabāt: Tolle tolle, Et si hūc dimittis, nō es amicus Cæsaris.
Et inualescebāt voces eoꝝ. Cū vero misisset ad Herodē Pilatus Iesum, stabāt (vt Lucas testa
tur) principes sacerdotū constanter accusantes eū. Ipse vero non respondit vllum verbum,
quatenus impleretur quod dictū est p prophetā: Tanq̄ ouis ad occisionem ducetur, & sicut Esaię. 53
agnus corā tondente se obmutescet, & non aperiet os suū. Et alibi: Ego quasi agnus mansue- Hieré. 11
H 2 tus, q

tus, qui portatur ad victimam. ¶ Sicut aqua effusus sum, ⌋ toto corpore exhaustus sum D
Johan.19 sanguine, propter frequentẽ sanguinis mei effusionẽ in die parasceues, scilicet in corporis di 14
Mat.27 rissima flagellatiõe, in capitis mei spinei coronatiõe, ꝑsertim qñ ꝑcusserũt caput meũ arundi-
Marc.15 ne, in pedũ ac manuũ meaꝝ ꝑforatione, ⌊ & dispersa sunt oĩa ossa mea, ⌋ .i. à se inuicẽ disiun
Johan.19 cta sunt, & à iũcturis naturalibus dissoluta propter violẽtissimã corporis extẽsionẽ in cruce.
¶ Factũ est cor meũ tanꝗ cæra liquescens. ⌋ Interdũ in scripturis ꝑ cor intelligiẗ mens ip 15
Matt.5 sa vel volũtas, quẽadmodũ Chrũs ait: Beati mũdo corde. Interdũ vero accipiẗ cor pro orga-
no corporali partis sensitiuæ, sicut ait philosophus, ꝙ in animali cor est primũ viuẽs & vlti-
mũ moriẽs. Primo igiẗ modo sumẽdo cor, tũc sensus est. Factũ est cor meũ tanꝗ cæra liques-
cens. i. mens mea præ nimia affectione diuini honoris, atqꝫ humanæ salutis, & etiã præ ve-
Can.5 hemẽti dolore patiẽtis naturæ, & præ tristitia propter ingratitudinẽ reproboꝝ, spũalr̃ reso
luta est, mollificata, & defluẽs quodãmodo à seipsa, quẽadmodũ in Canticis sponsa ait: Ani-
ma mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. Et ad designãdũ hoꝝ affectuũ impetũ & ardo-
Lucæ.22 rẽ Chr̃s in cœna nouissima discipulis dixit: Desiderio desideraui hoc pascha manducare vo-
biscum anteꝗ patiar. Si vero sumaẗ cor secũdo mõ, tũc sensus est, ꝙ sicut cæra resoluiẗ seu li-
quefit calore ignis, sic cor Chr̃i corporalr̃ immutatũ est, & liquefactũ præ magna tristitia &
afflictiõe patiẽtis naturæ, oĩmqꝫ aĩæ viriũ. Passiões eñ seu affectiões sensitiuæ partis fiũt cum
corporali trãsmutatiõe. Deniqꝫ ex magna affectiõe superioris appetitus. s. volũtatis, sequiẗ
semp immutatio aliqua in inferiori appetitu seu corde, & ita cor Chr̃i instar cærę liquefactũ
est tp̃e passiõis, tũ propter redũdantiã affectionũ volũtatis in ip̃m, tũ propter sensibiles dolo
res appetitus inferioris. Videẗ tñ hoc loco accipi cor secũdo mõ, q̃ subiũgiẗ, ⌊ in medio ven
tris mei, ⌋ .i. in medio interioꝝ meoꝝ. ¶ Aruit tanꝗ testa virtus mea, ⌋ .i. quẽadmodũ fra 16
gmẽ ollæ igne siccaẗ, atqꝫ sic fortitudo mea defecit, & aruit ꝓpter naturalis armoniæ corru- E
ptionẽ, sanguinis effusionẽ, atqꝫ vitaliũ humoꝝ defectum. ⌊ & lingua mea adhæsit faucibus
meis, ⌋ præ siccitate & siti corporali, ⌊ & in puluerẽ mortis, ⌋ .i. in corruptionẽ corporeę vi
tæ, ⌊ deduxisti me, ⌋ ò dñe pr̃. i. ꝑmisisti me in eã induci. Tũc eñ corporalis vita Chr̃i, q̃si in ni-
hilũ redacta est, qñ aĩa eius separabaẗ à corꝑe. ¶ Qm̃ circũdederũt me, ⌋ In cruce pẽdentẽ 17
⌊ canes multi, ⌋ .i. hoĩes insaniẽtes & furẽtes aduersum me, & sanguinẽ meũ sitiẽtes ac vndi-
qꝫ me mordẽtes verbis blasphemis, irrisionibus inuidiosis, & ictibus dolorosis, ⌊ cõciliũ ma-
Sapiẽ.2 lignãtiũ obsedit me, ⌋ .i. cõciliatores maligni, videlicet scribæ, pharisæi, ac alĳ cogitãtes quõ
exquisitis tormẽtis ac morte turpissima occiderent me, vt satiarenẗ angustĳs meis. Hi tales
vndiqꝫ vallauerũt me. ¶ Foderũt manus meas & pedes meos, ⌋ .i. clauis magnis, spissis & 18
obtusis ꝑforauerũt, ac cruci affixerunt manus meas & pedes. O bone Iesu, ò innocẽs agne, ò
Roma.8 sancte fili dei q̃ta sustinuisti pro me. Vere vt ait apl̃us: Pater cœlestis proprio filio nõ peper
cit, q te tã horrẽdæ, tãqꝫ pœnalissimæ morti exposuit. Hæc aũt perfossio pedũ ac manuum
Chr̃i erat vna de grauissimis suis pœnis. Mors eñ cõfixoꝝ grauissima est, qm̃ loco, in q̃bus
cõfiguntẗ loca neruoꝝ sunt, & maxime sensibilia ac passiua, ⌊ dinumerauerũt oĩa ossa mea ⌋
.i. dinumerare poterãt, q̃ ob violentã extẽsionẽ mẽbroꝝ apparebãt ossiũ iũcturæ, ꝑsertim
cũ Chrũs nudus credaẗ suspensus, sicut & Adã nudus peccauit. Hæc quoqꝫ extẽsio sacratissi-
mi corporis Christi super omnem æstimationem pœnalissima fuit. ¶ Ipsi vero, ⌋ Perse 19
cutores & hostes mei, ⌊ considerauerũt & inspexerũt me, ⌋ blasphemãdo, deridendo, & tan
to cordialius exultando, q̃to me grauius viderant pati, ⌊ diuiserũt sibi vestimẽta sua. ⌋ Qua-
tuor milites crucifixores, ⌊ & sup vestem meam, ⌋ .i. sup tunicam inconsutilẽ, ⌊ miserũt sor- F
tem, ⌋ cuius esset tota, quia nolebãt eam diuidere. Hanc vero scripturã allegat Euangelista
Johan.19 Iohannes in Christo impletã. Porrò his quæ nũc de Christi passione inducta sunt, cõsonant,
Job.16 quæ leguntẗ: Nunc (inquit) oppressit me dolor meus & in nihilũ redacti sunt oẽs artus mei.
Rugæ meæ testimonium dicunt contra me, & suscitauit falsiloquus aduersus faciem meam
contradictionẽ. Collegit furorẽ suum in me, & cõminans mihi, infremuit contra me denti-
bus suis hostis meus, terribilibus oculis me intuitus est. Aperuerũt sup me ora sua exprobran
tes percusserunt maxillã meam, saturati sunt pœnis meis. Conclusit me deus apud iniquum
& manibus impioꝝ me tradidit. Tenuit ceruicem meã, cõfregit me & posuit me sibi quasi
in signũ. Concidet me vulnere sup vulnus, irruit in me quasi gigas. Facies mea intumuit à fle-
tu, & palpebræ meæ caligauerũt. Hæc passus absqꝫ iniquitate manus meæ. Sapiens autẽ de
Sapiẽ.2 Christi passione, ac Iudæoꝝ consilio pulchre ac nobiliter scribit: Dixerũt impĳ apud se. Cir
cumueniamus iustum, qm̃ contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata le-
gis. Promittit se scientiã dei habere & filium dei se nominat. Grauis est nobis etiã ad viden-
dum, qm̃ dissimilis est alĳs vita illius. Tanꝗ nugaces æstimati sumus ab eo, & gloriaẗ patrem
se deũ habere. Videamus ergo si sermones illius veri sint. Si eñ est verus filius dei, suscipiet
eũ & liberabit eum de manu contrariorum. Contumelĳs & tormento interrogemus eum vt
sciamus reuerentiã illius, & probemus patientiã eius. Morte turpissima cõdemnemus eum.

Erit

A Erit eñ respectus ex sermonibus eius. Hæc cogitauerũt & errauerũt, excæcauit eñ illos ma
litia eoꝝ. Deniq; ex his & alijs multis sacræ scripturæ testimonijs euidẽter ostendif cæcitas
Iudæoꝝ, qui putãt Christũ in primo suo aduentu in tanta maiestate & gloria esse venturũ vt
totũ mundũ sibi subijciat, etiã gladio corporali, vniuersaq; regna plebi Iudæoꝝ subdat deser
uireq; cogat. Hæc aũt à vero intellectu prophetaꝝ discordãt. Sancti nãq; prophetæ loquun
tur de duplici aduẽtu, quoꝝ primus est in humilitate ac paupertate vt iudicet & moriat. Se-
cũdus in maiestate & gloria, & quatenus iudicet & regnet. De primo aduẽtu legif: Exulta sa Zacha. 9
tis filia Sion, Ecce rex tuus veniet tibi iustus & saluator, ipse pauper & ascendens sup asinam
& super pullum filium asinæ. Et Hieremias ait: Quare quasi colonus venturus es in terra, & Hiere. 14
quasi viator declinans ad manendũ? Quare venturus es velut vir vagus & fortis qui non po-
test saluare? O q̃ notabilia atq; pulcherrima sunt verba hæc beatissimi Hieremiæ. Ex his nan
q; clarissime demonstraf, Christũ esse veꝝ deũ & hominẽ. Nã q, ista de deo dixerit, qui p in-
carnationẽ pauper in mundũ venit velut colonus, cõstat ex eo q̃d paulo añ pmisit: Tibi pec-
cauimus expectatio Israel saluator in tpe tribulatiõis. Moxq; subiũgit: Quare quasi colonus
vẽturus es, cui prophetiæ cõcordat, q̃d in euãgelio Chr̃s de seipso testat: Volucres cœli ni- Lucæ. 9
dos habẽt, & vulpes terræ foueas, &c. filius aũt hoĩs nõ habet vbi caput reclinet. Et beat⁹ apl̃s
loquẽs de Chr̃o: Propter nos (inq̃t) factus est pauper, cũ diues esset, vt eius inopia diuites esse 2. Cor. 8
mus. Nos ergo frẽs imaginem crucifixi Iesu cordibus nostris firmiter imprimamus, singula
eius tormẽta mẽtibus nr̃is indelebilr̃ infigamus, q̃tenus cũ apl̃o singuli dicere valeamus: Chri
sto cõfixus sum cruci, viuo aũt iã, non ego, viuit vero in me Chr̃us. Et iteꝝ: De cætero, inq̃t,
nemo mihi molestus sit, ego eñ stigma dñi Iesu porto in corpore meo. Non est eñ effica-
B cius remediũ vincendi omnes tentationes, nec compendiosior via discendi omnes virtutes,
q̃ Christum in cruce suspensum iugiter contemplari, affectuose pensare, ac diligenter atten
dere. Qũo eñ aliq̃d carnale eũ poterit delectari, q non cessat Christi pro se passi amarissimas
pœnas recolere? Et quomodo poterit deũ non amare vel Christo ingratus esse, qui conside
rat deũ propter se proprio filio non pepercisse, filiũ quoq; propter se vsq; ad mortem patri
obedisse. Postq̃ Christus quæ pertulit cõmemorauit, pro gloria resurrectionis orans no-
20 “ bis orandi formã præscribens subiungit. ¶ Tu aũt dñe, ⌋ pater æterne, ⌊ ne elongaueris ⌋
“ .i. ne diu differas auxiliũ tuũ, sed statim, scilicet tertio die, resuscita me, ⌊ ad defensionẽ meã
“ conspice, ⌋ .i. aspice vt defendas me, nõ vt moriar, sed ne in morte detinear, & ne post mor-
21 “ tẽ diu derideãt me hostes mei, dicendo: Ecce qũo seductor ille surrexit à mortuis. ¶ Erue
“ à framea, ⌋ .i. à morte seu gladio, hoc est, ab omni læsiuo, ⌊ animã meã, ⌋ non q, essentia aĩæ
secundum se posset lædi aut mori, quippe q̃ immaterialis atq; ppetua scitur & credif, sed ne à
“ corpore suo diu pmaneat separata. ⌊ & de manu canis, ⌋ .i. de potestate furibundi ac rabidi
“ populi Iudæoꝝ contra me more canũ latrantiũ erue, ⌊ vnicã meã, ⌋ .i. animã meã tibi sum-
21 “ me dilectã, quæ sola redẽptore non eget, nec similẽ habet. ¶ Salua me ex ore leonis, ⌋ .i. à
deuoratione superbæ plebis, quæ me penitus conterere voluit, & tanq̃ falsum prophetam in
“ æternũ confundere ⌊ & à cornibus vnicorniũ ⌋ .i. à p̃sumptionibus atq; superbijs malignoꝝ
“ ⌊ humilitatẽ meã, ⌋ .i. me inter homines pauperẽ, humilẽ & abiectũ, ab his inquã salua me,
me humilem exaltando & illos superbos humiliando. Et bene noĩe vnicornis designanf p̃-
“ sumptuosi, qm̃ vnicornis est animal superbissimũ, q̃d (vt ferf) ex indignatiõe morif, si contra
22 “ suũ desideriũ teneaf. ¶ Narrabo nomẽ tuũ, ⌋ dñe pr̃ oĩpotens, ⌊ fratribus meis, ⌋ videlicet
sanctis apl̃is, alijsq; discipulis. Nã post resurrectionẽ Chr̃s frequẽter istis apparuit, eosq; de
“ patris ac filij diuinitate, totiusq; trinitatis gloria informauit, quẽadmodũ euãgelica docet hi
” storia: ⌊ In medio ecclesiæ, ⌋ .i. inter fideles, ⌊ laudabo te, ⌋ p me atq; alios. Chr̃s eñ p seipm
C laudauit patrẽ añ ascẽsionẽ suã, stãdo in medio discipuloꝝ suoꝝ, & post missionẽ paracleti
laudauit eũ p totũ mũdũ, p p̃dicationẽ apl̃oꝝ ac cæteroꝝ fideliũ. Hũc aũt versum p̃dictũ esse
allegat apl̃us de Chr̃o, dũ ait: Nõ cõfundit eos vocare frẽs, dicẽs: Narrabo nomẽ tuũ fratri- Hebræ. 2
bus meis. Vnde Chr̃s ad Mariã Magdalenã dixisse narraf: Vade ad frẽs meos & dic eis: As- Iohan. 20
cẽdo ad patrẽ meũ. Itaq; Chr̃s ad patrẽ ait. In medio ecclesiæ laudabo te, sic aũt laudabo, sic-
23 “ q; laudãs te pronũtiabo. ¶ Qui timetis dñm, ⌋ timore casto ac sancto, ⌊ laudate eũ, ⌋ oĩne
“ bonũ ipsi fontalr̃ ascribendo, ac oĩa ad laudẽ & gloriã eius agẽdo, ⌊ vniuersum semẽ Iacob ⌋
“ .i. oẽs qui veri filij estis patriarchæ Iacob, nõ solũ carnis propagine, sed fidei q̃q; ac vitæ imi-
“ tatione vitia supplantãdo cũ Iacob qui supplantator interp̃tatur, ⌊ glorificate eũ, ⌋ .i. gloriã 1. Tim. 1.
“ date nomini eius, nõ vobismetipsis, qm̃ & apl̃us ait: Soli deo honor & gloria. Et apud Esaiã
24 “ dñs dicit: Ego dñs, hoc est, nomẽ meũ, gloriã meã alteri nõ dabo. ¶ Timeat eũ omne se- Esaie. 42
“ men Israel. ⌋ .i. oẽs filij Iacob, q dictus est Israel, qm̃ vidit deũ. Oẽs ergo hoĩes, cõtẽplatiui vi
delicet mũdi corde & simplices, atq; quietẽ amãtes, sunt semẽ Israel. i. vita & contẽplatione
sanctũ Iacob, secũdũ q̃d Israel dictus est, imitãtes. Genesis eñ legif: Factus est Esau vir gna- Gene. 17
rus venandi & hõ agricola, Iacob aũt vir simplex habitabat in tabernaculis. Ideo aũt omne

ſemē Iſrael timeat deū timore reuerētiali ac filiali, ne ſit deo ingratū de bñficiis Chr̄o & p cō D
ſequēs, toti gñi hūano collatis. Nā ſubdit ⌊ qm̄ nō ſpreuit, ⌋ diſplicētia interiori ⌊ neq; deſ-
pexit ⌋ exteriori repulſa, ⌊ dep̄catione paupis, ⌋ .ſ. mei, filii ipſi⁹, q paup vixi ī mūdo ¶ Nec 25
auertit faciē ſuā, ⌋ .i. pietatis ſuæ reſpectum, ⌊ à me dū clamarē ad eū, exaudiuit me, ⌋ Vide-
tur hoc cōtrariū his, q̄ ſupius dixit. Deus meus clamabo p diē, & nō exaudies, ſed qm̄ ibi oſtē
ſum eſt, ꝙ licet Chr̄s nō ſit exauditus à patre, q̄tū ad aliqd, ſimpliciter tñ exauditus eſt. Idcir-
co q̄d nūc dicit p̄dictis cōſonat, & ea corroborat. Deinde Chr̄s ait ad patrem. ¶ Apud te 26
laus mea, ⌋ in eccleſia magna. i. laus qua ego laudor, teq; laudari exhortor, eſt apud te. i. tibi
placet & refert ad te, ⌊ in eccleſia magna, ⌋ .i. in eccleſia Chr̄iana, q̄ per orbē terrarꝫ longe ac
Mala. 1. late diffundit, q a p totā plebē catholicā deus pr̄ & filius eius laudant. Propter q̄d dn̄s ait: Ab
ortu ſolis magnū eſt nomē meū in gētibus. Et rurſus: Cantate dn̄o canticū nouū, laus eius ab
Eſaie. 42 extremis terræ, ⌊ vota mea, ⌋ .i. ſacrificiū nouæ legis, videlicet ſacrificiū corporis & ſangui-
nis mei, ⌊ reddā, ⌋ .i. per ſacerdotes meos offerri faciam dn̄o, ⌊ in cōſpectu timentiū eū, ⌋ .i.
p̄ſentibus atq; cernētibus populis Chriſtianis. Reddit quoq; Chr̄s vota. i. deſideria ſua deo
Lucæ. 22 patri in cōſpectu timentiū eū, dū poſt cœnā, inſtāte iā paſſione, orauit, & orādo deſideria ſua
expreſſit q̄ habuit pro patris clarificatiōe, ſuiq; ipſius glorificatione, & diſcipulorꝫ, oīmq; ele-
Johan. 17 ctorꝫ ſaluatiōe. Vnde apud Iohannē loquit: Pater venit hora, clarifica filiū tuū, vt filius tuus
clarificet te. Et rurſus: Pater ſerua eos in noīe tuo, q̄s dediſti mihi. ¶ Edēt pauperes, ⌋ hu- 27
miles mādūcabūt ſacramētū altaris, nō ſolū ſacramētalr̄, ſed etiā ſpūalr̄, ideo ⌊ & ſaturabūt. ⌋
.i. mētaliter impinguabunt charitate, gr̄a, cōſolatiōe ac donis ſpūs ſancti, ⌊ & laudabūt, ⌋ do
minū Ieſum Chriſtū, q eſt in hoc ſacr̄o dator ac donū, ⌊ q requirūt eū, ⌋ affectu, fide & ope
ſequēdo veſtigia eius, ⌊ viuēt corda eorꝫ, ⌋ ſpiritali vita, ⌊ in ſclm ſcli, ⌋ ſine fine, Nūc eñ̄ vi-
Johan. 6 uūt p fidē & charitatē, cōſummatoq; curſu p̄ntis exilii, viuēt p cōtēplationē & gloriā. Viuēt E
eñ̄ qm̄ fontē vitæ. ſ. Chriſtū digne recipiūt, ſicut & ipſe teſtat: Ego ſum panis viuus q de cœ
lo deſcēdi, ſi qs mādūcauerit ex hoc pane, viuet in æternū. Inſup ſctūs Dauid totius mūdi cō-
uerſionē ad Chr̄m p̄nūtiās, ait. ¶ Reminiſcent, ⌋ .i. delictorꝫ ſuorꝫ, diuinorꝫq; bñficiorū 28
q̄ nō pēſabāt, recordabunt, ⌊ & cōuertent ad dn̄m, ⌋ ſaluatorem vniuerſi fines terræ audita
Danie. 7 euangelicæ veritatis prædicatione. Ecce hic conuerſio gentium apertiſſime denuntiatur,
quam & Daniel p̄dixit ſub his verbis: Ecce in nubibus cœli quaſi filius hoīs venit, & ad anti-
quū dierꝫ puenit, & dedit ei poteſtatē & honorē, & regnū, & oēs populi, tribus & linguæ ſer
Eſaie. 52 uient ei. Et Eſaias ait: Parauit dn̄s brachiū ſanctū ſuū in oculis oīm gētiū, & videbūt oēs fines
terræ ſalutare dei noſtri. ¶ Et adorabūt in cōſpectu eius, ⌋ .i. in ip̄m dn̄m, tanq̄ p̄ſentem 29
adorabūt, ⌊ vniuerſæ familiæ gentiū. ¶ Qm̄ dn̄i, ⌋ ſaluatoris, ⌊ eſt regnū, ⌋ cuius nō erit fi 30
Hier. 24 nis. Ipſius eñ̄ eſt regnū militātis ac triūphantis eccleſiæ, quēadmodū Hieremias p̄dixit: Re-
gnabit & ſapiēs erit, & ipſe dn̄s dn̄abitur gentiū ſibi p fide obedientiū. Vnde in Zacharia de
Zacha. 9 Chr̄o habet: Et loquet pacē gētibus. Poteſtas eius à mari vſq; ad mare, & à fluminibus vſq;
ad fines terræ. ¶ Manducauerūt, ⌋ corpus & ſanguinē Chr̄i ſacramētalr̄ vel ſpiritalr̄, ⌊ & 31
adorauerūt, ⌋ ip̄m ſacr̄m. ſ. Chriſtū in ſacr̄o cōtentū, ⌊ oēs pingues terræ, ⌋ .i. oēs in gr̄a dei,
atq; virtutibus diuites, de qbus dn̄s p Eſaiā ait: Delectabit in craſſitudine aīa vr̄a. Et in Can-
Eſaie. 55 ticis: Comedite amici & bibite & inebriamini chariſſimi, ⌊ in cōſpectu eius cadēt, ⌋ .i. Chr̄m
Cant. 5 deuote colēt atq; humilr̄ adorabūt, ⌊ oēs q deſcēdūt in terrā, ⌋ .i. oēs naſcētes ac habitātes in F
mūdo, ſecūdū q̄d ad Abrahā dicit: In ſemīe tuo, vz Chr̄o, bn̄dicent oēs cognatiōes terrę. Iſtę
Gene. 12. vero diſtributiōes intelligunt de generibus ſingulorꝫ, nō de ſingulis generꝫ. ¶ Et aīa mea 32
illi viuet, ⌋ .i. ad honorē & gloriā eius totā ſuā vitā dei obſequio mācipabit, ⌊ & ſemē meū, ⌋
.i. q meo exēplo cōuertunt ad dn̄m, ⌊ ſeruiet ipſi, ⌋ Hoc ad literā de Dauid accipi p̄t, qm̄ aīa
eius deo fidelis fuit, & multi filiorꝫ ſuorꝫ deo deuotiſſimi erāt. ¶ Annūtiabit dn̄o genera- 33
tio vētura, ⌋ .i. pp̄lus Chr̄ianus dicet ad Chriſtū ptinere, & p annūtiationē p̄dicatorꝫ cōuer-
tet ad Chriſtū, ⌊ & annūtiabūt cœli iuſtitiā eius, ⌋ .i. ap̄li, aliiq; cœliformiter cōuerſantes in
terra, p̄dicabūt euāgelicā legē, ⌊ pp̄lo q naſcet, ⌋ .i. pp̄lo in Chriſtū credēti, ⌊ quē fecit dn̄s. ⌋
.i. quē ex aqua & ſpū ſctō regenerauit. Mirabilis videt iſta cōnexio, q a verbo futuri tpis, pu-
Johan. 3 ta naſcet, adiūgit verbū p̄teriti tpis. ſ. fecit. Nā q̄d ſctūs propheta vidit futurꝫ, q̄ ad tēporalē
ſucceſſionē, vidit iā factū ſecūdū p̄deſtinationē æternā, tāq; certiſſime cognouit futurum ac
ſi iam factum fuiſſet.

¶ Expoſitio eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

Deniq; ſctā eccleſia ſeu vnuſqſq; fideliū capiti ſuo ſe cōformās, ac Chr̄i veſtigia cru
ciformiter ſequēs, atq; variis tribulatiōibus grauiter moleſtatus, cū Chr̄o clamare
p̄t ad dn̄m. Deus deus meus. i. ò creator meus quē vnice diligo, cui me totū cōmit-
to, in q̄ pleniſſime ſpero, reſpice in me miſerꝫ & afflictū, nō oculis vlciſcētis iuſtitiæ
ſed oculis tuæ paternæ dilectiōis, tuæ infinitæ pietatis, tuæ liberaliſſimæ bonitatis, quare me
dereliquiſti, taliter cadere, tā dure tētari, tā dire affligi, in tāta mētis ariditate ac deſolatiōe ve-
xari,

A xari, ita vt videar eſſe, longe à ſalute mea. i. ab interiori vnione cū te deo ac dn̄o meo. Verun
tamē id dico non quaſi exiſtimās aliq̄d ſine rationabili cauſa fieri, vel ꝑmitti à te. Vnde ꝑpen
do cauſam huius derectionis meæ eſſe pc̄tā mea, quēadmodū in Eſaia legit: Ecce non eſt ab- Eſaiæ. 59
breuiata manus dn̄i vt ſaluare nequeat, neq; aggrauata eſt auris eius vt nō exaudiat, ſed iniq-
tates veſtrę diuiſerūt inter deū veſtrū & vos. Vnde Hieremias ait: Nos inique egimus & te ad
iracundiā prouocauimus, idcirco tu inexorabilis es. Idcirco derelictiōis ſuę cauſam deſignās Threñ. 3.
(ait fidelis) verba delictoꝝ meoꝝ. i. inſolentia, ſeu clamor vitiorum meoꝝ id exigit, ſicut & Iob. 15
ſcriptū eſt: Nunq̄d grande eſt deo vt conſolet te ſed pc̄tā tua hoc prohibēt. Deus meus clama
bo corde & ore ꝑ diem. i. quotidie imò indefinēter ſicut ait Apl'us: Sine intermiſſione orate & 1. Timo. 4
non exaudies ad votū vel ſcd̄m deſideriū meū ſcd̄m ꝙ Iacobus ait: Petitis & non accipitis eo Iacob. 4.
ꝙ male petatis Male em̄ petit quod non in nōie ſaluatoris rogat. i. quod ad verā beatitudinē
non ſuffragat. Ego vtiq; clamabo ad te more ęgri q propter doloris moleſtiā ſępe petit quod
ſanitati quā optat, repugnat, ſed tu dn̄e more ꝑiſſimi ac expertiſſimi medici, nō exaudies qm̄
diligis me. Ideo em̄ nō exaudies, qa animę meæ q̄d peto, non expedit, exaudies th̄ ad ſalutē ſi Lucę. 11
ꝑſeueranter pulſauero, dabis em̄ mihi quod noſti prodeſſe ad beatitudinē aīæ. Sic indulgen-
tiſſimus pr̄ filio inſipienti negat, quod poſtulat, & pręſtat ei q̄d nō poſtulat, vel etiā quod nō
vult. Et nocte & nō ad inſipientiam mihi. i. per noctes clamabo ad te, q non exaudies, ſed cla-
mor meus non imputabit mihi ad inſipientiā dūmodo intētio bona ſit, nō em̄ poſſumus ſemꝑ
in ſpeciali agnoſcere q̄d nobis expediat. Inſtruimur ergo hoc loco vt nō deficiamus, nec pu-
ſillanimitate frangamur orando dum non exaudimur ſcd̄m deſideriū noſtrū, ſed dilationem
& inexauditionē iniquitati noſtræ aſcribamus, vel etiā interdū noſtrę vtilitati, ſeu diſpoſitio
B ni diuinæ, credamusq; firmiſſime verbis Chriſti, Prophetaꝝ, ac Apl'oꝝ, qm̄ quicq̄d à deo pe
timus, ſi petimus ſicut petendū eſt. ſ. ꝑſeueranter, ſalubriter, & pro nobiſmetipſis, tunc abſq;
omni ambiguitate ſortiemur à deo quod petimus, non em̄ mētiri p̄t Chriſtus q ait: Omnis q Matth. 7
petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperiet. Itaq; dn̄e non exaudies, ſed nō ad inſi
pienaiā mihi, propter id quod ſubiungit: Tu aūt in ſancto habitas. i. in his q tuis p̄ceptis obe-
diunt, qui cū Propheta dicere poſſunt. Cuſtodi animā meā qm̄ ſanctus ſum Propter q̄d ſcri-
ptū eſt: Hæc dicit dn̄s excelſus & ſublimis habitās ęternitatē & ſanctū nomē eius, in excelſo, Eſaię. 7
& in ſancto habitās, & cū cōtrito & humili ſpū, vt viuificet ſpm̄ humiliū & cor cōtritoꝝ. Tu
ergo in ſancto. i. in mūdo corde habitas, ꝑ charitetē, fidē & grām laus Iſrahel. i. quē laudet oīs
Iſrahelita ſeu hō contēplatiuus q vitia ſupplantauit, cuius cū Apl'o cōuerſatio ē in cœlis & re- Phil. 3.
uelata facie gloriā dn̄i ſpeculat. In te ſperauerūt p̄res nr̄i ſcī Apl'i, martyres, Anachoritæ, He
remitæ oēsq; viri Chr̄iani adulti ſperauerūt, & liberaſti eos à p̄ſenti miſeria & ab ęterna dāna-
tione atq; ab vniuerſis aīaꝝ ſaluti cōtrarijs. Ad te clamauerūt cū certa ꝑſeuerāti ac incōcuſſa fi Iob. 13.
dutia quaſi dicētes cū Iob: Etiā ſi occiderit me in ip̄o ſperabo, & ideo ſalui facti ſunt, tanq̄ ęter
nam felicitatē adepti. In te ſperauerūt, & nō ſunt cōfuſi, quēadmodū in Eccleſiaſtico legitur: Eccl. 2.
Reſpicite filij natōes hoīm, & ſcitote qa nullus ſperauit in dn̄o & cōfuſus eſt, aut qs inuocauit
eū & deſpexit illū. Ego aūt ſum vermis & nō homo, hoc q̄libet dicere p̄t, vel propter mala pę
næ, vel propter mala culpæ. Vnde q varijs pœnis mēte & corꝑe cruciat ad prouocandū miſe
ricordiā dn̄i, clamare p̄t ad eū. Ego aūt ſum vermis qa pœnis atq; doloribus cōculcatus & nō
C hō. i. nō ſicis hoībus alijs, ſed miſerabilior ip̄ſis. Idcirco ſum obprobriū hoīm & abiectio ple-
bis. Nā oēs aſpernant, vilipendūt, & deſerūt me, ideo ſubiūgit: Oēs vidētes me, deriſerūt me,
locuti ſunt labijs cōtra me, & mouerūt caput ſubſannādo, illudēdoq; mihi: ſicq; deridēdo dixe
rūt. Sperauit in dn̄o, eripiat eū, hoc hoīes carnales dicūt, dū vidēt iuſtos affligi, nō intelligētes
ꝙ deus electos ſuos in p̄nti vita expurgat, q̄tenus emēdatos poſt mortē ſtatim recipiat. Hinc
nēpe legit: Stabūt iuſti in magna cōſtātia aduerſus eos q ſe anguſtiauerūt. Et de impijs ſubdit: Sapię. 5
Vidētes turbabunt timore horribili, dicētes: Hi ſunt q̄s aliqn̄ habuimus vt deriſum, & in ſilitu
dinē improperij, Nos inſenſati vitā illoꝝ ęſtimabamus inſaniā, & ſinē ſine honoae. Vnde &
Chr̄s diſcipulis dixit: Eritis odio oībus hoībus ꝓpter me. Deniq; q̄d dictū ē. Ego āt ſum ver- Matt. 10.
mis, exponi p̄t de hoīe ꝓpter mala culpę, vt ſit ſenſus: Ego āt ſum vermis & nō hō. i. tā irrō-
nabiliter vixi, tātis peccatis ſubiectus ſum, ac tātis culpis oppreſſus ſum, vt dignus nō ſim hō
vocari, ſed vermis. Oēs vidētes me. i. diaboli, deriſerūt me. Tūc em̄ nos irridēt diaboli, dū ſe-
ducti ab eis, à via dei recedimus, atq; eoꝝ ſuggeſtiōibus cōſentimus. Ideo aūt mūdanæ mētes
deridēt me, ſicut & Iob ait: Deridet iuſti ſimplicitas. Qm̄ tu dn̄e es q extraxiſti me de vētre. i.
de ſacro baptiſmo renatū in Chr̄o, eduxiſti me ꝑ tuos miniſtros. Mater em̄ nr̄a ē eccl'ia, cuius
vēter dici p̄t ſacrū baptiſma, in q̄ ſpūalr̄ regn̄amur, de hoc deꝰ extrahit baptizatos, qm̄ grāaq;
virtutibus adornatos educit Et tu dn̄e es ſpes mea. i. obiectū, cā & finis ſpei meæ ab vberibꝰ
mr̄is meæ. i. ab vberibus ſanctę mr̄is eccl'iæ. Vbera āt eccl'ię ſunt ſapia & charitas. Ait ergo hō
fidel' ad deū: ſpes mea ab vberibꝰ mr̄is meę. i. in te cōfiſus ſum ex eo tp̄e q̄ ab eccl'ia iformatꝰ ſuꝫ
inſtructiōe ſapiæ ſalutaris, atq; expꝰ viſcera charitatis tuę circa me: hoc cōpetit eis q veſtē ino

 centiæ

 D

Cantic. 1. centiæ in baptismo receptam custodierũt immaculatam. De his vberibus scriptũ est: Melio-
Esaiæ vlt. ra sunt vbera tua vino flagrantia vnguentis optimis. Et alibi: Gaudete gaudio magno om̃es
qui lugebatis vt potemini à lacte & satiemini ab vberibus cõsolationis eius. Demũ hęc verba
1. Petri 2. hortaт nos fugere excellentissimus archiapostolus in prima sua Canonica. Quasi modo geni
ti infantes, rõnabiles, sine dolo, lac cõcupiscite vt in eo crescatis in salutẽ. Hic igiт iustus cuius
deus sic spes ẽ ab vberib' m̃ris suæ dicere p̃t, q̃d sequiт: In te p̃iectus sum ex vtero, hoc ẽ ex fon
te baptismatis coniunctus sum tibi p fidẽ, spem, & charitatem. Nã in baptismo nõ solũ pc̃tã
donanт, sed etiã gr̃a, virtutes ac dona diuinitus infunduнт. De vẽtre matris meæ, iam dicto. s.
ab ip̃o baptismo ecclesiæ, deus meus es tu, p cultũ q̃m interim fide & ope colui te solũ vt deũ.
Dum ista ó pc̃tõr dicis vel audis ingemisce ex compunctõe cordis tui, q̃ vestẽ innocẽtiæ pdi
disti, q̃ rursus ad vomitũ reuersus, ista de teip̃o dicere nequis, & satage gr̃ãm recuperare amis
sam, & cura ne recuperatã pdas, sed in ea incessanter proficias. Ne discesseris à me gr̃ãm sub-
trahendo aut non exaudiendo. Q̃m tribulatio. i. tentatio multiplex, mundi, carnis, ac dæmo
nũ, proxima est mihi q in medio periculoꝝ versor ac fluctuo. Ideoq; ne discesseris à me, q̃m
non est q adiuuet. i. adiuuare me possit præter te. Nam si alius me iuuat, hoc facit tua virtute,
Esaiæ 45 sicut testatus es: Ego dñs & non est alius deus iustus & saluãs, non est p̃ter me. Circũdederunt
me vituli multi. i. hoĩes luxuriosi, petulantes, instabiles, q nituнт me ad vitia inclinare, q̃bus
ipsi sordescũt tauri pingues, hoc est, sup̃bi vitijs pleni obsederunt me, quatenus vel minis, vel
blanditijs, auertant me à tuo obsequio. Aperuerũt sup me os suũ, calumniãdo & p̃sequẽdo me
sicut leo rapiens & rugiens, q̃m animã conanт sp̃ũali vita priuare. Sicut aqua effusus sum. i. ex
molestia tentationũ lassatus sum animo, exhaustusq; viribus vel victus, virtutes & gr̃ãm pdi-
di, atq; per hoc effusus sum, hoc est, mente euacuatus. Et dispersa sunt oĩa ossa mea. i. virtutes
animæ meæ infirmatæ sunt propter aduersitates insurgentes continuo. Istud vero de sanctis
martyribus planè intelligi p̃t qui pro Chr̃o sanguinẽ effuderũt & corpore lacerati sunt. Factũ
est cor meũ tanq̃ cera liquescens. i. prę desiderio futuroꝝ bonoꝝ resolutũ est cor meũ in te, & E
præ timore atq; dolore varioꝝ maloꝝ mollificatũ est tanq̃ cera in medio ventris mei, hoc est
corporis mei. Aruit tanq̃ testa virtus mea. i. fortitudo animæ meæ confracta est, & quasi præ
tædio atq; accidia defecit, q̃n videlicet gr̃ãm tuam atq; consolationem internã, subtrahis vel
suspendis à me, & lingua mea adhæsit faucibrs meis, q̃m propter animæ sterilitatẽ, atq; inopi
am gratiæ non habui in ore verbũ cõsolatõis aut informatõis, vt alijs possem prodesse. Dum
Ezech. 3. eñ sp̃ũs sanctus intus non agit lingua oris mox deficit. Propter quod ad Ezechielem dñs ait
Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & non eris, quasi vir obiurgans. Quo contra di-
Esaiæ. 50 ctum est: Dñs dedit mihi linguam eruditam vt sciam sustentare eũ, qui lapsus est verbo. O q̃
magnũ donũ est hoc atq; prælatis maximè necessarium. Et in puluerem mortis deduxisti me
hoc est, charitatem quæ est vita animæ p̃misisti extingui aut minorari in me, exigentibus cul
pis meis. Hæc etiam de martyribus corporaliter intelligi possunt, in quibus tempore passio-
nis eorundem propter sanguinis exalationẽ virtus corporalis exaruit, sicut de Christo ostẽ-
sum est. Q̃m circũdederunt me canes multi. i. detractores, iracundi, furiosi, q vel blandiendo
vel deterrendo conanт animã meã mordere, hoc est, à mansuetudine, humilitate, ac tranquil-
Phil. 3. litate auertere, & suis caninis opibus conformare. De quibus ad Philippenses ait Apostolus:
Videte canes, videte malos operarios, videte conscisionem. Consilium malignantium obse-
dit me. i. homines in cathedra pestilentiæ sedentes videlicet verbo aut opere alios inficientes
vallauerunt me, quatenus decipiãt me. Foderunt manus meas & pedes meos, hoc est, lęserunt
corruperũt seu imp̃fectos fecerunt, vel penitus impedierũt opatões meas, ac aĩæ meæ gressus F
Freq̃ẽter eñ p̃uersi impediũt bonos ab aliq̃bus opibus bonis, & tũc manus eoꝝ ac pedes, q̃si
confodiũt, ligant, & immobiles reddunt. Dinumerauerũt oĩa ossa mea, hoc est, opa mea vir-
tuosiora seu firmiora considerauerũt, nõ vt imitenт, sed vt malè interp̃tenт, aut occasionẽ ca-
lũniandi scrutenт. Ipsi vero p̃dicti hoĩes mali cõsiderauerũt mẽte, & inspexerũt oculis corpis
me ex inuidia, q̃tenus noceãt mihi: diuiserũt sibi vestimẽta mea. i. exteriora bona mihi abstu
lerũt, vel aĩæ virtutes, q̃bus ip̃a sp̃ũaliter adornaт, quantũ potuerũt corruperunt in me. Et sup
vestẽ meã. i. sup charitatẽ quę est vestis nuptialis electoꝝ ad cœnã ęterni cõuiuij, miserũt sor
tẽ cõsulẽdo inter se, q̃s eoꝝ tã cautus eẽt, q̃ charitatẽ in me occidere posset, ac p hoc me peni-
tus pdere. Sępenumero eñ hoĩes seculares, dũ vidẽt aliquẽ deo fortiter adhęrentẽ, seu oĩa re-
linq̃ntẽ, atq; monasteriũ introeũtẽ, diligẽter inq̃rũt seductorẽ subtilẽ ac lupũ veste ouina ob-
tectũ, vt vestẽ cõuersi diripiat. i. charitatis feruorẽ in eo occidat, sicq; ĩfrigidatũ ad pristinã cõ
uersationẽ reducat. Tu ãt dñe ne elõgaueris auxiliũ tuũ à me, in tãtis tribulatõib' cõstituto ad
defẽsionẽ meã cõspice. i. vide q̃b' auxilijs egeo, & sicut ĩdigeo sic sp succurre. Erue à framea. i.
à pc̃tõ mortali q̃d ẽ ensis & mors rõnaliũ creaturaꝝ, aĩam meã, ĩdulgẽdo mihi pęnã & culpã &
de manu canis. i, de ptãte & nocumẽto eoꝝ de q̃bus p̃dixi, erue vnicã meã. i. aĩam meã, q̃ non
est, nisi in me, quod est contra eos, qui ponunt plures formas substantiales in vno indiuiduo

Vel vni-

A Vel vnicam meã.i.animã meam quam solam prę omnibus rebus creatis custodire, saluare ac di
ligere teneor, sicut tu dñe in Euãgelio contestaris: Quid proficit hõ, si lucret vniuersum mun- Mat. 16.
dum: se aũt ipm pdat, & detrimentũ sui faciat. Salua me ex ore leonis, hoc est, à deuoratiõe 1. Petri. 5.
diaboli q circuit tanq̃ leo rugiens quęrẽs quẽ deuoret. De quo scriptũ est: Ecce absorbebit flu Job. 40
uium.i.animas seculares, & non mirabit, & habet fidutiã, q influat Iordanis.i.aĩæ religiosę in
os eius. Et salua à cornibus vnicorniũ, hoc est, à pditõe & pompa animosorũ humilitatẽ meã
.i.paupertatẽ & vilitatẽ meã, videlicet me vilem ac pauperẽ. Humilis qppe nõ humilis, sed vi
lis appellari desiderat. Vñ dũ hõ pius se humilẽ noĩat, nõ intẽdit sibi humilitatis virtutẽ ascri-
bere, sed vtilitatẽ & abiectionẽ suã cupit ab alijs sciri. Quẽadmodũ Dauid ait: Ego sum vir 1. Regũ. 18
pauper & tenuis. Et alibi: Ludã (inqt) & vilior fiam plusq̃ factus sum, & ero humilis.i.vilis in 2. Regũ. 6
oculis meis. Narrabo (ó dñe) nomẽ tuũ fratribus meis.i.laudẽ tuã alijs nũtiabo, in medio ec-
clesię, hoc est, inter fideles laudabo te, nec erubescã nomen tuũ corã hoĩbus, sed in conspectu
eorũ confitebor tibi mente, ore, & ope. Quidã narrant, laudãt, seu pdicant deũ ore, non ope-
re, qa non agunt quod docent, & eoipso quo sic docẽt mortaliter peccant, qm̃ veritatẽ scriptu
ræ, ac spũs sancti q est principalis actor, scripturæ intentionẽ, quantũ in se est euacuãt. Alij do
cent vita & fama dũtaxat, quẽadmodũ monachi, & hi bñ sufficiẽterq; agũt, dũmõ nõ teneant
ad informationẽ vocalẽ, aliàs inttelligeret de eis illud Esaiæ: Canes muti nõ valentes latrare. Esaię. 56
Alij docẽt ore & ope. De qbus dr: Qui multos erudiũt ad iustitiã, fulgebũt quasi stellæ in ppe Daniel. 12.
tuas ęternitates. Apud te dñe deus, laus mea in ecclesia magna.i.laus quã ego tibi attribuo in
ecclesia Chriana, est apud te.i.in cõspectu tuo q oĩa vides, & cõplacet tibi, vota mea.i.deside
ria atq; orõnes, ac hostias reddã.i.diuinę maiestati offerã in conspectu timentiũ eũ, publice
B bene agendo, & dño immolãdo, quẽadmodũ in Euãgelio monet saluator: Sic luceat lux vrã Matth. 5.
corã hoĩbus vt videãt opa vestra bona, & glorificẽt prẽm vestrũ q in cœlis est. Quod intelli-
gendũ est de his bonis, ad quæ ex debito obligamur, & quæ notã singularitatis, aut simulatõis
non cõtinent. Edẽt pauperes.i.spũaliter à dño cibabunt, quẽadmodũ scriptũ ẽ: Cibabit illũ Eccl. 15
pane vitæ & intellectus, & saturabunt pietate diuina atq; cõsolatõe ęterna in pñti inchoatiuę,
& in futuro cõpletę. Cętera ex pręcedentibus satis elucescunt.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM XXII.

¶Argumentum.

¶Titulus: In finẽ Psalmus Dauid, siue Canticum Dauid. In hoc Psalmo disserit Propheta
de recognitõe beneficiorũ Christi, quibus misericordiam & vitam ęternam consequimur. Et
habet in summa tres pcipuas partes (scd̃m Nicolaũ de Gorran) porrò in prima tangunt qua-
tuor beneficia, boni collationẽ respiciẽtia, in scd̃o aũt duo quo ad mali amotionẽ, ibi: Nã &
si ambulauero, in tertia vero q̃tuor alia ad vtrorũq; pcedentiũ cõseruationẽ spectantiũ recen-
sentur, ibi: Parasti. Author exponit eum primo secundum historiam de Christo, & Ecclesia.
Deinde anagogicè de beatis seu comprehensoribus.

¶Expositio Tituli.

¶Ascribitur demũ præsenti psalmo titulus talis, Psalmus Dauid, id est, psalmus iste con-
uenit Dauid & significatis per ipm, videlicet Christo & Ecclesiæ, ac singulis vere fidelibus.
Exponendo ergo primo hunc psalmũ de ecclesia & vnoquoq; fideli, sic ait.

C

¶Expositio Psalmi literalis.

1 " Ominus ⌋ cui cura est de omnibus, in huius peregrinatiõis exilio ⌊regit me⌋
hoc est, ad ęternã beatitudinem dirigit me de necessarijs tam menti q̃ corpo-
ri prouidet mihi & impedimenta pueniendi tollit à me, regit me, qm̃ suæ legi
ac fidei facit me subditũ, & à dño dæmonum ac seruitute peccati defendit me
" Qm̃ ergo sic regit me, idcirco ⌊nihil mihi deerit⌋ eo modo quo inferius dr.
Timete dñm oẽs sancti eius, qm̃ nihil deest timentibus eũ, non q simpliciter Psalm. 33.
nihil desit eis, aliàs essent pfecte beati, nec aliã vitam optarent, sed nihil deest eis, eorũ quæ ne-
cessaria sunt saluti, vel eorũ quæ petunt à domino. Vnde dñs in Euangelio ait: Primũ quærite Matth. 6
regnũ dei, & hęc oĩa adijcient vobis. Nihil quoq; deest ei quẽ deus regit p specialem prouidẽ
tiam qm̃ bona futura quæ nondũ habet in re, habet in spe, & in propinqua dispositõe, imò iã
" vnũ pedẽ habet in cœlo, itaq; nihil mihi deerit. Sed vbi subiũgit ⌊in loco pascue ibi me collo
cauit, faciẽs me fidele atq; obediẽs membrũ ecclesię, ita vt stãdo & pseuerãdo in Ecclesiastica
vnitate possim frui pdictis ecclesię pascuis qbus spũaliter ĩpinguant fideles aĩæ. Istud ergo ẽ
primũ beneficiũ grõæ dei, q deus ponit hoĩem iam in vnitate ecclesiæ quę in sacra scriptura fre
quẽter dicit regnũ dei. Propter quod ait Apl̃us: Gratias agimus deo & pñi q nos transtulit in Colossen. 1
in regnũ filij dilectõis suæ. Et Petrus: Virtutes annũtietis eius qui de tenebris nos vocauit in 1. Petri. 2.
2 " admirabile lumen suum. Deinde commemoratur secundum beneficium dei. ¶Super
" aquas refectionis educauit me⌋ Hoc est, salutari eruditione enutriuit me, ita vt possim inter
bonum ac malum discernere in virtutibus, & ad spiritualis incrementi perfectionem venire.

Aqua

Aqua refectionis est diuina doctrina mentẽ consolans, confortans, & alens, iuxta illud: Aqua D
Eccle, 15. sapiæ salutaris potabit illum. Et ad Romanos: Quæcũq; scripta sunt, ad nostram doctrinam
Roma. 16 scripta sunt, vt p patientiã & consolationem scripturaꝝ spem habeamus. Sup hanc igit aquã
educat homo à deo, quando illuminat à spũ sancto, vel proprio studio, vel alterius magiste-
Coloss. 3 rio intelligit quæ ad interiorem profectum respiciunt, sicut monet Apostolus: Docentes &
commonentes vosmetipos in hymnis & psalmis & canticis spiritalibus, cantantes & psallen-
Esaiæ. 12, tes dño in cordibus vestris &c. Et Esaias ait: Haurietis aquas. i. spũales doctrinas in gaudio de
fontibus saluatoris. i. de Euangelijs seu instructõibus Chri. Deinde ponit tertiũ beneficiũ
dei. [animã meã conuertit] .i. p salutarem eruditionem accendit animam meã diuino amo
re q vnit mentem creatã proprio creatori quæ vnio amorosa vocat conuersio mentis ad deũ
Itaq; animã meã conuertit à multis ad vnũ, à turbatione ad quietem, à creatis caducisq; rebus
ad increatũ incõmutabileq; bonũ. Post hęc subdit de quarto beneficio. ¶[Deduxit me sup 3
semitas iustitiæ] Semitæ iustitiæ sunt opa præceptoꝝ diuinoꝝ. Itaq; deduxi me sup semi-
tas iustitiæ. i. grã sua auxiliante ac duce fecit me diuina pcepta seruare, mandata charitatis dei
& proximi adimplere, & hoc contulit mihi non propter mea merita, sed [ppter nomẽ suũ]
Prouer. 16 hoc est, propter propriã suã bonitatem & charitatem ad gloriã nois sui. Quemadmodũ Salo
Osee. 13 mon ait: Vniuersa propter seipm opatus est dñs. Vnde dñs dicit: Perditio tua Israhel ex te, in
me tantũmdo auxiliũ tuũ. Nullus ergo lętet in se, nullus de sua iustitia gloriet in seipo, sed vt
2. Cor. 10, ait Apl'us: Qui gloriat, in dño glorief. Attẽde aũt pulcherrimũ ordinem hoꝝ. Primo, educat
anima sup aquas refectõis. Scdo cõuertit. Tertio sup iustitiæ semitas ducit. Primo em o por-
tet animã illuminari ad cognoscendũ. Deinde ex veritatis cognitõe inflammari ad amorem
boni, tertio ex amore ad exterioris conuersatõis rectitudinẽ tendere. Possunt aũt hæc de po-
pulo nouę legis specialiter explanari vt sit sensus: [sup aquã refectõis] .i. in fonte baptisma-
tis hoĩem spũaliter regenerãtis, & grã refouentis [educauit me.] .i. de impfecto puerilíq; sta
tu ad statũ perfectũ transtulit animã meã. Deduxit me sup semitas iustitiæ. i. euãgelica consi-
lia dedit mihi adimplere, & in hoc deduxit me qm ipe prior impleuit ea, quatenus ego sequar E
vestigia eius. Insup ponit quintũ bñficiũ quod est quasi signũ prædictoꝝ bñficioꝝ. ¶[Nã 4
& si ambulauero in medio vmbræ mortis] hoc est, si fuero inter magna pericula quæ tã pro-
pinqua sunt morti vt vmbra caligini [non timebo mala] .i. nõ timebo incidere malũ culpæ,
neq; timebo ppetimala pœnæ propter fiduciã mentis, & animi fortitudinẽ quã mihi dedisti
Romanõ. 8 Vnde subiũgit: [qm tu mecum es] .s. p grãm. Talis erat Apl'us: Certus sum (inquiẽs) qa neq;
Hiere. 20 mors neq; vita neq; angeli neq; creatura alia poterit nos separare à charitate dei, hoc est quod
apud Hieremiã dicit: Dñs mecũ est quasi bellator fortis. Idcirco qui psequunt me cadẽt & in-
firmi erũt. ¶[Virga tua] .i. paterna tua correctio. [& baculus tuus] hoc est, pia subuẽtio 5
tua [ipa me consolata sunt.] qa ex tali vicissitudine visitationũ tuaꝝ cõcepi fiduciã in te, cre
dens me ptinere ad numeꝝ filioꝝ tuoꝝ, quos in pñti vita per virgã psentis tribulatõis emen
das, atq; per baculũ piæ consolatõis sustẽtas. Talis quoq; vicissitudo facit me cognoscere pro
Iob, vltio priã infirmitatem, & experiri tuam clementiam. Gaudeamus ergo dũ aduersis concutimur,
Apocal. 3 quia Propheta inqt: Beatus homo q corripit à dño. Et in Apocalypsi: Ego (inqr) quos amo,
arguo & castigo, & hoc est sextũ beneficiũ dei. ¶[Parasti in conspectu meo mẽsam] .i. cõ 6
munionẽ corporis & sanguinis Christi [aduersus eos q tribulant me] hoc est, contra omnes
tentatões animę meæ vel mensam. i. diuinã scripturã in qua tot sunt fercula qt salutares sensus F
continent in ea. Istud quoq; est septimũ beneficiũ dei. ¶[Impinguasti in oleo caput meũ] 7
hoc est, animã meã spũali iocũditate implesti, quod est octauũ beneficiũ. [& calix meus in-
ebriãs] .i. sangnis Christi cõtentus in calice benedictõis, mẽtem diuino amore inflãmans, &
velut ebriã faciẽs, qm facit eã inferioꝝ immemorem ac diuinoꝝ sitibundam [q̃ præclarus ẽ]
hoc est, multũ clarus, sanctus, & nobilis est, imò plus q̃ dici possit, vel credi. Postremo ponit,
nonum beneficiũ. ¶[Et misericordia tua subsequet me oĩbus diebus vitæ meæ] .i. grã tua 8
quæ me pṽenit permanebit in me, neq; relinquar à te donec ad te summũ bonũ beatificandus
peruenero, & est hoc verbũ bonæ spei. Oñia aũt prædicta mihi ó dñe pręstitisti propter id,
quod seqtur. ¶[Et vt inhabitem in domo dñi] hoc est, vt post præsentẽ miseriã demorari 9
Iohan. 14 merear in regno cœloꝝ quod est domus tua, de qua in euãgelio scriptũ est: In domo pris mei
mãsiones multę sunt. Ad hũc etem finẽ referẽda sunt oĩa dona, & opera vitę pñtis, vt inquã ha
bitẽ in domo tua nõ modico aut tẽpore finito [sed in lõgitudinẽ dieꝝ] .i. in æternum.

¶Expositio anagogica eiusdẽ psalmi de Chro, & de beatis, seu cõprehẽsoribus.

ALiter regunt viatores à deo, & aliter cõprehẽsores. Viatores em regũtur per hoc
ꝙ ad beatitudinẽ nondũ adeptã seu finẽ à se distãtem dirigũtur. Cõprehẽsores ve-
ro per hoc regũtur à deo, ꝙ imobiliter in ipso fine adepto seu btĩtudine cõseruant.
Chr̃us ergo vt hõ seu cõprehẽsor, singulíq; btĩ dicere pñt in pr̃ia cõmemorãdo be
neficia dei ad gloriã creatoris. Dñs regit me, qa in nullo desinit me errare, & nihil mihi deerit,
quia ęter

A quia æternaliter contentant in deo. In loco pascue .i. in supcœlesti paradiso beatissimæ volu ptatis, ibi me collocauit inter angelicos choros. Vel in loco pascue .i. in affluētia deliciaꝝ. Su per aquã refectiõis educauit me, hoc est, visione clara per spẽm seu beatifica cognitõe diuinæ essentiæ aluit me, de qua visione infra habet. Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Ipsa nanq visio dei est oĩm btõꝝ refectio vniuersæ iocūditatis plenitudinẽ continẽs, & hac visione aĩa Chr̃i ab initio suæ incarnatõis excellẽtissimę plena fuit. Animã meã cõuertit .i. inauertibili ter sibi coniūxit, confirmãdo eã in suo amore, ita vt nil inordinate possit appetere. Deduxit me sup semitas iustitię propter nomẽ suū. Beati in p̃ria deo attribuūt ꝙ saluati sunt, eiq; de sua saluatõe regratiant, dicẽtes inter se: Deduxisti me sup semitas iustitię, qñ adhuc peregrinabar in mũdo, & nõ dereliquit me falli, sed propter nomẽ suū pduxit me recto tramite de via ad pa triã. Nã & si ambulauero in medio vmbræ mortis, nõ timebo mala, qm̃ tu mecū es. Hunc ver sum beatis cõpetere certū est, qm̃ nec malū culpę, nec malū pœnę pñt timere, quis eñi in ipsis pmaneat donū timoris nõ tñ quãtum ad hoc ꝙ actus eius ẽ fugere malū, sed prout actus eius est deum reuereri. Virga tua & baculus tuus quibus in via visitasti me, ipsa me consolata sunt, hoc est, ad istã consolationẽ cœlestẽ prouexerũt me. Nam flagella pro peccatis inflicta q no mine virgæ signant purgãt animã vt luci diuinę fiat vnibilis. Cõsolatões vero diuine in hac vita à deo clemẽter infusæ animã accendūt ad cõcupiscendã pfectã dulcedinẽ p̃riæ. Beati er go in p̃ria regratiãtes deo, ꝙ eos in hac vita tã p̃næ correxit, atq; tã dulciter sustentauit, di cũt: Virga tua & baculus tuus ipsa me cõsolata sunt. Sed videt, ꝙ istud btis cõuenire nõ possit videlicet vt recordent in p̃ria eoꝝ quę passi sunt in via, qm̃ habet: Obliuioni traditę sunt angu stię priores, & non erũt in memoria. Et rñdendũ ꝙ sancti in p̃ria recordant maloꝝ quæ passi sunt in via, quatenus talis memoria est ipsis materia gaudioꝝ, nõ aũt inquãtum memoria ma Psalm. 35 Esaie. 65

B li, seu pœnæ est occasio alicuius tristitiæ. Nã & Christus in corpe suo gloriosissimo sibi reti nuit signa quinq; vulneꝝ, nõ solū vt in die iudicij ingratis ostẽdat qd pro eis passus sit, sed vt in ęternū hoĩes sancti in p̃ria videãt, qd pro ipsoꝝ salute ptulerit, atq; ex hoc inestimabili in flammentur amore ac grãꝝ actõe. Parasti in cõspectu meo mensam aduersus eos q tribulãt me Istud beatis nõ cõpetit, qm̃ nullus tribulat eos, sed de Chr̃o scd̃m ꝙ cõuersabat in mundo, & passibilis erat tanq̃ aliq̃ mõ viator, exponi pt. Ait ergo Chr̃s ad deū: Parasti in cõspectu meo mensam .i. pane illo pauisti me semp, de quo in Euãgelio scriptũ est: Beatus q mãducabit pa nẽ in regno dei. Illa eñi mẽsa q̃ mõ parat beatis in p̃ria, de qua dicit saluator: Ego dispono vo bis regnū vt edatis & bibatis sup mensam meã in regno meo. Illa (inquã) mensa aĩæ Christi semp parata fuit, qm̃ semp deū per spẽm vidit, sicut beati. Hæc vero mẽsa intelligi pt ipsa feli citas, in qua velut in mensa cõstitutæ sunt omnes deliciæ, qm̃ teste Boetio: Felicitas est status omniū bonoꝝ aggregatõe pfectus. De hac itaq; mensa ait Chr̃s ad p̃em: Parasti in cõspe ctu meo mensam, hoc est, animæ meæ ẽdidisti ac pstitisti felicitatẽ pfectã, aduersus eos, q tri bulant, puta Iudæos. Hæc siqdem mensa in tantū confortauit, & immobilitauit animã Chr̃i, ꝙ aduersarios nõ expauit. Impinguasti in oleo caput meū .i. pfecta dulcedine atq; dulcissima btitudine, lætificasti mentẽ mea, hoc oĩbus cõphensoribus conuenit, & calix meus inebriãs hoc est, fons vitæ ad facietatẽ me potãs, vel ipse sapor æterni fontis me plenè reficiẽs, q̃ præcla rus est .i. q̃ incõphensibiliter oẽm sensibilẽ delectationẽ excedit, qd nemo nouit nisi exper tus. Et misericordia tua subsequet me oĩbus diebus vitæ meæ .i. lumen gloriæ qd est grã cõ summata, & beatitudo cœlestis quæ est vita æterna mihi misericorditer .i. vltra cõdignū col Lucæ. 14. Lucæ. 22.

C lata in me pseuerabūt fine fine, qtenus sim securus de æternitate beatitudinis meæ. Et vt ihabi tem in domo dñi, hoc est, cœlo empyreo quod est locus beatificæ cõtemplatõis in longitudi nem dieꝝ .i. p secula infinita seu in æuo qd est mensura duratiõis btõꝝ infinitos dies, si essent cõplectẽs. Ecce in psalmo isto breui verbis, sed nõ breui virtutibus, cõmemorauit deiformis Propheta multa & magna atq; pcipua dei bñficia. Idcirco decet nos hūc psalmū tãto cordia lius, iocũdius, atq; deuotius decãtare, quo tm̃ bñfactorẽ ardentius obligamur diligere, eiusq; pñssima ac liberalissima dona diligẽtius cõsiderare, magnipẽdere, ac amare, & vtiq; q psalmū istū attẽte pronũtiat, ipsm promendo vehementer in dei amore incalescere potest.

COMMENTARIVS IN PSALMVM .XXIII.

¶Argumentum.

¶Titulus communis apud omnes. Agitur autem in eo de regno Christi, & ꝙ vniuersus or bis eius ditioni subiectus esse debeat, & qualis sit futurus quibusve virtutibus præditus, q con sortio militum eius connumerari velit, adhortans interim inimicos eius vt se illi subdant. Est itaq; tripartitus secundum glossam, in primis equidem regni eius vniuersalitas præ conisatur Deinde, militum suorum & eius conditiones exprimuntur, ibi: Quis ascendit. Postremo ad uersarij ad conuersionem admonentur, ibi: Attollite. Author vnica explanatione ipsum absoluit.

¶Expositio Tituli.

¶Deniq;

¶Deniq; huius Psalmi iste est titulus, Psalmus Dauid prima sabbati. Prima sabbati est dies D
dñica qua dñs à morte surrexit. Iudæi em̃ propter reuerentiã sabbati, om̃es dies septimanæ
appellant à sabbato. Nam diem immediate sequentẽ diem sabbati nominant primã sabbati:
scdo sequentẽ scdam sabbati, sicq; de alijs. Gentiles vero vocant dies nominibus planetarũ
dicentes dies solis, dies lunæ &c. Christiani aũt dies nuncupant ferias, qm̃ semp feriandũ est
à peccatis. Est igit̃ huius tituli sensus: Psalmus Dauid, psalmus iste cõscriptus est à Dauid, pro
gloria resurrectiõis Christi, quæ facta est prima sabbati valde mane. Ait itaq;

¶Expositio Psalmi literalis.

Omini ⌋ cuius nutui omnia parent ⌊ est terra & plenitudo eius ⌋. i. ipm̃ elemẽ 1
tum & omnia in ipo contenta, videlicet hoïes, terræ nascentia, & iumenta q̃d
consequenter clarius exponit ⌊ orbis terrarũ ⌋ hoc est, oĩs circũferentia par
Iob,34 rium terræ ⌊ & vniuersi q habitant in eo ⌋ oĩa ista sunt dñi, sicut creatoris, gu
bernatoris & conseruatoris, queãdmodũ Iob de deo habet. Quẽ constituit
aliũ sup terram, aut quẽ posuit sup orbem quem fabricatus est. In quo hęresis
Manichæi ac Valentini dicentiũ ista inferiora non esse creata à deo lucis confundit̃. Signum
aũt huius. s. q dñi est terra & plenitudo eius, est id quod subdit: ¶Quia ipe (dñs) sup maria ⌋ 2
hoc est, sup aliqua brachia maris oceani quod terrã cingit & ambit ⌊ fundauit ⌋. i. firmiter col
locauit ⌊ eum ⌋. s. orbem terrarũ: non q terra simpliciter sit superior aqua, qm̃ terra est centrũ
vniuersi. Vnde necesse est ipam esse in medio mũdi, & p consequẽs ab aqua cingi, & in medio
eius locari pro maiori sua parte. Dicit̃ ergo terra sup maria fundata, qa diuina virtute factum
est vt non sit tota aquis operta, nec mare erumpẽs ipam operiat, sed pars eius est superior ma-
ri quãtum ad partes maris terræ vicinas, quatenus animalia commorari possint in ea. Idcirco
subiungit: ⌊ & sup flumina pparauit eũ ⌋. i. fecit orbem terræ quãtum ad aliqua loca eminetio
rem ripis fluuiorũ pparans habitationi viuentiũ. Et in isto apparet ineffabilis sapĩa, atq; omi-
Hiere.5. potens virtus creatoris, queãdmodũ dñs ait: Audi popule stulte q non habes cor. Me nõ time E
bitis q posui harenã terminũ mari, pceptũ sempiternũ quod non pteribit, intumescẽt fluctus
Iob.38 eius, & nõ trãsibunt illud Iob: Quis (inqt) cõclusit ostijs mare qñ erumpebat quasi de vulua p-
cedens. Circũdedi illud terminis meis, & posui vectes & ostia, & dixi hucusq; venies, & non
pro cedes amplius. Potest aũt hic locus magis spũaliter explanari. Vt sit sensus: Dñi est terra
hoc militãs ecclesia in terra peregrinans atq; instar bonæ terræ vberes fructus sanctæ conuer
satõis producens: & plenitudo eius. i. tota virtus, grã, atq; pfectio fideliũ, dño adscribẽda, si-
cut datori q dedit, & fini propter quem oĩa fieri debent. Orbis terrarũ. i. hæc ipa ecclesia p to
tum mundũ diffusa, seu ex populis omniũ finiũ mundi collecta, & vniuersi q habitant in eo. i.
om̃es Chfi fideles in ecclesiastica vnitate, fide & ope stabiles sunt dñi Iesu Chri, q proprio san
guine sibi acquisiuit eandem, scd̃m Aplm̃, cuius rõnem subiungit: Quia ipe sup maria, hoc est
sup hoïes seculares, tanq̃ mare fluctuãtes de vanitate in vanitatem, & nunq̃ in dño stabilitos.
Vel, sup maria. i. sup tribulatões & amaritudines fluctusq; seculi: fundauit eũ. i. corroborauit
ecclesiã, non q pdicta sint fundamenta ecclesiæ, sed qa Chrũs stabiliuit ecclesiã aduersus pdi-
cta, ne obruat̃, vel penitus superet̃ ab eis, fecitq; ecclesiã firmiorẽ ac sublimiorem pdictis, sup
quæ fundata asserit̃. Propter quod subdit̃: Et sup flumina. i. sup vitia, tanq̃ flumen fluentia, si-
cut luxuria atq; cupiditas, q in bonis delectabilibus & vtilibus, inordinate & sine qete discur- F
runt, nec faciant, sed magis accendũt. Sup hæc itaq; flumina præparauit eũ. i. ecclesiã, seu fide
2.Cor.10 lium congregationem, disponendo eã ad bellũ contra vitia ista, quemadmodũ ait Aplus: In
carne ambulãtes, non scd̃m carnem militamus. Nam arma militiæ nostræ nõ carnalia, sed po
tentia deo. Postq̃ Propheta testatus est, omnia dñi esse, nũc suscitat atq; declarat, q ad dñm
tãtæ maiestatis ptingere possit, & ait: ¶Quis ascendit in montem dñi ⌋. i. qs de naturali- 3
bus pueniet ad apicem grãe, qs de seculo nequã intrabit sanctã religionem: quis de seruitute
peccati. ascendet ad obedientiã mrĩs ecclesiæ, qs de impfectõe ascendet ad pfectionem, qs de
hac valle lachrymarũ, ascendet ad regnũ cœlorũ: ⌊ aut qs stabit in loco sancto eius ⌋. i. qs vsq;
in finem pseuerabit, in montem dñi iã prędicto atq; exposito. Ascendũt enim interdũ etiã re
probi, sed non stãt nisi electi. Omnes interrogatões istæ, in idem redire vident̃, & om̃es pre-
sponsionem sequentẽ soluunt. Respondit em̃ Propheta: ¶Innocens manibus ⌋ qui alteri 4
operãdo non nocuit, ⌊ & mundo corde ⌋. i. à sorde pctõrũ purgatus ⌊ q non accepit inuanũ
animã suã ⌋ hoc est q non neglexit implere id, ppter quod anima sua creata est corpotiq; in-
fusa. Creata em̃ & corpori coniũcta est anima, vt virtutibus adornet̃, scientiã salutarem adi-
pisci conet̃, dño cũ omni obedientia famulet̃, qui igit̃ ista acquirit & implet, non accepit inua
num animã suã, ⌊ nec iurauit in dolo proximo suo ⌋. i. nil promisit, quod non soluit, nil firmi
ter affirmauit, quod verificare nõ potuit, nil cũ iuramento asseruit, vt aliũ falleret. ¶Hic ⌋ 5
qui ista obseruat ⌊ accipiet benedictionem ⌋. i. grãrũ dona & multiplicationẽ eorũ, ⌊ à dño &
misericordiã ⌋. i. indulgentiã, & om̃e quod petit ⌊ à deo salutari suo ⌋. i. à deo in quo salus sua
consi-

A conſiſtit, vel à Chřo ſaluatore, deinde q̃d ſingulariter dixit, oı̄bus applicat iuſtis. ¶Hęc⌋
6 qui taliter viuūt, ⌊eſt generatio quærentiū eum, ⌋quia iſti ſunt renati in dño, pertinentes ad
numeꝝ regeneratorum in Chriſto, & quærūt dñm per fidē & ſancta deſideria bonaq; ope
ra. Nec ſolum q̃runt dñm per fidem, ſed hæc eſt (inq̃t) generatio, ⌊ quærentiū faciē dei Ia-
cob. ⌋hoc eſt, deſiderantiū videre deū in patria clare p̃ ſpeciem, in p̄ſenti quærunt eum con-
templari, volentes eum ſicut nūc poſſunt, ſed in futuro cupiunt eum cognoſcere, ſicut & co 1. Cor. 13
gniti ſunt. Si ergo tu deū quæris, ſi eū videre, ſi ei cōiungi deſideras, fac proximo, q̃d tibi vis Tobię. 4
fieri, talem te exhibe fratri, qualem optas, vt ſe deus exhibeat tibi. Ab omni vanitate, & vili
occupatione atq; malitia, purga aciē mētis, q̃m deus non niſi à purgatiſſimis mentibus cer-
nitur, nilq; vel minimæ maculæ eſſe pōt in anima, q̃ diuinæ luci immediate iungeť, q̃m tantū
7 à deo diſtamus, quātum vitijs ſubiaceamus. ¶Attollite portas principes veſtras, ⌋ Hæc ē
vox angeloꝝ ſanctoꝝ, cū Chriſto ad inferos deſcēdentiū, eūq; p̄euntiū vt famuli dñm, & ad
dæmones ita loquētiū, attollite. i. aperite, o principes, tenebrarū, portas vr̃as. i. clauſtra in-
ferni, ſeu ptātē & ius, q̃d hucuſq; habuiſtis ī animas electoꝝ, p̄pter originalis peccati reatū,
ob quē impediebanť ab ingreſſu regni cœloꝝ, ⌊& eleuamī portę æternales ⌋. i. apiamini p̄-
dictæ portæ, q̃ ab origine mūdi clauſæ fuiſtis, & ſine finę clauſę manebitis reprobis, quātum
ad liberationē. Vel, eleuamini portę æternales. i. ad Chri cōtēplationē erigite vos o aīę ele-
ctoꝝ, q̃s Chřs mō ingrediť p̄ beatificā viſionē, & ī æternū in vobis manebit. Propterea ſub-
diť, ⌊& itroibit rex gl̃iæ. ⌋q̃d ad vtrāq; expoſitionē referť. Nā infernū. i. lymbū patrū, Chřs
intrauit, mētes q̃q; aīaꝝ illic captiuaꝝ ingreſſus ē. Nā ſtatim vt aīa Chři à corp̄e ſuo glorio-
B ſiſſimo ſep̄ata fuit, infernū intrauit, & oēs aīas ſctōꝝ, clara diuinitatis viſiōe btificauit, q̃ñ p̄
originali, pleniſſime ſatiſfecit, p̄pter cuius reatū, aīæ ſanctę retardabanť à viſiōe btā. Ad hāc
8 vocē, admirati dęmones, aiūt. ¶Quis ē iſte rex glorię ⌋, q tā incōſuete, tā glorioſe, tāq; ſe
cure deſcēdit ad nos? Quib⁹ angeli ſancti rñdēt, ⌊dñs fortis, ⌋rōne diuinitatis ⌊& potēs ⌋rō Lucæ. 11.
ne hūanitatis, p̄ cuius paſſionē, mortē, ac dęmones ſup̄auit ⌊dñs potēs in p̄lio ⌋. i. in paſſione
qua principē hui⁹ mūdi alligauit, foras eiecit, & vaſa eius diripuit. Hic ergo ē rex gl̃ię. Porrò
per hoc, ꝙ iſto verſu, vocať Chřs rex glorię, atq; in verſu ſequēti, dñs virtutū, manifeſte pro
bať, ꝙ ipſe ſit verus deus. Nulla eñ pura creatura dici pōt rex glorię, aut dñs virtutū, q̃a auto
9 ritate regni, atq; dominij ex ſeip̄a nō habet. ¶Attollite portas p̄cipes vr̃as, ⌋Hæc eſt vox
ſctōꝝ angeloꝝ, Chřm in aſcēſione p̄cedētiū, & cœleſtibus ciuibus atq; p̄cipibus clamātiū
Attollite o principes. i. angelicę ptātes, portas veſtras. i. reſerate igreſſum regni cœloꝝ, pa-
rātes introitū ſilio dei, ac veniētibus ſecū, q̃tenus cū reuerētia debita ſuſcipiatis eūdē, ⌊& e-
leuamini portę ęternales ⌋. i. pateſacite vos ianuę vitę æternę. Portę iſtę nō ſunt corp̄alr in-
telligēdæ, ſed facultas, virtus, ſeu ius ingrediēdi vitā ęternā, eſt porta cœloꝝ, ⌊introibit rex
glorię. ⌋ſicut ait ap̄ſus. Nō in manufacta ſancta Ieſus introijt exēplaria veroꝝ, ſed in ipſum Heb. 9
cœlū, vt appareat nūc vultui dei pro nobis. Interea angeli audiētes hanc vocē, aſpicientesq;
10 Chřm tā glorioſe aſcendere, inq̃rūt ab angelis ſup̄ioribus. ¶Quis ē iſte rex glorię, ⌋tanq̃
à doctoribus cupiētes plenius edoceri, q̃bus angeli cū Chřo veniētes rñdēt, ⌊dñs virtutū ⌋
. i. ipſemet deus vnigenitus dei patris, q eſt dñs Sabaoth. i. exercituū atq; vniuerſaꝝ virtutū
cęleſtiū, ⌊ipſe eſt rex gloriæ ⌋. i. princeps lætitiæ, fons fœlicitatis æternæ, rex tātę excellētię
cui, ſcd̄m ꝙ hō, data eſt oīs ptās, in cœlo & in terra. Aduertēdū eſt hic, ꝙ iuxta doctrinā di Matt. 28
uini ac magni Dionyſii, ſeptimo cœleſtis Hierachiæ capitulo. Chřo aſcendēte, Angeli tres
quęſtiones fecerūt. Prima fuit inferioꝝ, q̃rentiū à ſup̄ioribus cū Chřo venientibus. Quis eſt
iſte rex gloriæ? Non enim tam perfectā nouerunt myſteria Chriſti, vt ſuperiores, quàmuis
ſecundum Auguſtinum omnes angeli ſancti agnouerunt à principio mundi myſteriū Chri
C ſti, videlicet incarnationem filij dei, & hoc ſaltem in generali. Secūda erat quæſtio angeloꝝ
primę ac ſummę Hierarchiæ, q̃rētiū īter ſe. Quis ē iſte, q venit de Edom, tinctus veſtib⁹ de Eſaię. 63
Boſra? Edom, interpretať ſanguinea, Boſra vero munita. Eſt igiť ſenſus. Quis eſt iſte, tam
præclarus & candidus, q venit de mūdo ſanguineo p̄ peccata, ac munito cōtra deū per ma-
litiam? Hanc aūt quæſtionē, faciūt angeli ſummi inter ſe, nō quaſi volētes à ſeinuicē edoceri
quoniā oēs immediate illuminātur à deo, ſed q̃runt ſic conferendo inter ſe, quatenus oſten-
dāt ſe ſcientiā ſanctā appetere, neq; audere diuinā in eos proceſſiuā inſtructionē anticipare
aut p̄fixos ſibi terminos tranſilire, q̃ſi deliberent. Primo inter ſe, vt fiant idonei ad illumina-
tionē diuinā. Vnde & Chrūs per ſeip̄m eis reſpondet. Ego q loquor iuſtitiā, & propugna- Eſaię. 63
tor ſum ad ſaluādū. Tertia q̃ſtio eſt, quā angeli ſummi faciūt Chřo, dicentes. Quare ergo ru
brū eſt indumētū tuū & veſtimēta tua ſicut calcātiū in torculari? Indumētū Chři eſt corpus
eius, q̃d fuit ſuę diuinitatis tēplū atq; latibulū. Eſt itaq; ſenſus. Quare ſanguine rubricatū fu-
it corpus tuū, ſicut cicatrices teſtanť, ſi tā iuſtus es, & idē ſaluator? Quibus Chřs rñdet. Tor-
cular calcaui ſolus, & de gētibus non eſt vir mecū. i. diabolū, pctā, & mūdum ſolus deuici, &
paſſionē pro oībus p̄tuli, nec eſt aliq̃s patiēs mecū, pro mūdi ſceleribus, Has q̃ſtiones faciunt

angeli summi, q̃a nec ipsi penetrare possunt ꝓfunditatē incarnatōis, ac alioꝝ mysterioꝝ dñi D
saluatoris. Ecce psalmus iste lucifluus, breuiter docuit nos maiestatē cōtēplari diuinā, cuius
imperio vniuersa subduntur, quatenus excitet nos ad reuerētiā, ac sanctum timorē altissimi
creatoris. Docuit q̃q; qualē esse oporteat eum, qui ad dñm pertinere desiderat, quatenus ex-
hortetur nos ad cordis mūdiciam. Postremo, docuit nos de Christi fœlicissima ascensione,
Coloss. 3. quatenus erigat corda nostra ad superna, quēadmodū ait aplus. Quæ sursum sunt q̃rite, vbi
Chrūs est in dextera dei sedēs, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXIIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus, Psalmus (alias in finē psalmus) Dauid: Est aūt orō ecclesiæ seu cuiusuis alterius
deuotę ꝑsonę in tribulatōibus & ꝑsecutōibus opem à deo poscētis. Et proinde (scd̄m Gor-
ran) tripartit. Nēpe primo optat sibi indicari vias, q̃bus tribulatōes euadat, deinde petit sibi
reputari culpam, propter quam tribulatiōes incurrerat, ibi, Reminiscere, tādemq; aspirat ad
gloriā vbi liber sit ab hmōi tribulatiōibus, ibi, Quis est homo. Author itaq; eam exponit de
ecclesia & pœnitentibus, qui opem efflagitant aduersus culpam simul & pœnam.

¶ Expositio tituli.

¶ Titulꝰ psalmi ē. In finē psalmꝰ Dauid. i. psalmus iste ī finē, ꝑficiētē seu cōsummātē. i. in
Chrm̄ nos dirigēs, ē Dauid loq̃ntis hic in ꝑsona pœnitētis, ꝑ flagella correcti. Est ēi hic psal
mus orō ecclīæ, atq; cuiuslibet vere cōtriti, cōsolationē ac opem q̃rētis, cōtra mala culpæ & E
(pœnæ. Ait itaq;

¶ Expositio psalmi.

AD te dñe ⌞Deū totiꝰ salutis meę summū́q; bonū cordis mei, ⌞leuaui aīam meā⌟ 1
per fidē certissimā te cōtēplando, carnalia ac sensibilia deserēdo, atq; in te oīm
Esaię. 52 reꝝ altissimo vertice, mentis meæ intuitū affectuosissime figēdo. Quēadmodū
Esaias monet. Excutere de puluere, cōsurge ⌞deus meus⌟ quē summe ac vnice
colo & diligo, ⌞in te cōfido⌟ nō in rebus caducis: Idcirco ⌞nō erubescā⌟. i. da
mihi vt nil dignū erubescētia agā, vz, vt nō peccē. Est em̄ erubescentia, timor de aliq̄ turpi.
Nil aūt pctō turpius eē pōt. Vel sic, nō erubescā. i. nō timeā propria pctā cōfiteri, sed impleā
Iosue. 7 illud. Fili mi, da gloriā deo Israel, & cōfitere atq; indica q̃d feceris. Vel, nō erubescā de opere
Luc. 9 bono, de q̄ imꝑfecti sæpius erubescūt, propter aliq̃d cōseq̄ns. s. propter pœnā, vel irrisionē
alioꝝ. Itaq; nō erubescā, ne mihi cōtingat, q̃d tu dñe Iesu in euāgelio dicis, Qui me erubuerit
& meos sermones, hūc filius hoīs erubescet, cū venerit in regno suo. Verūtn̄ est q̄dā erubes-
cētia bona, de q̄ ait philosophus, q̄ sit optima passio. Est em̄ timor de aliq̄ inhonesto. De hac
ergo nō loq̄t hic ꝓpheta, imò rogare debemꝰ dñm, vt oīno erubescamus, dū aliq̃d vitiosum
Hiere. 3. cōmittimus: Ne illud nobis dicat. Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubesce-
re. Nā qui in malo habituati sunt, nō erubescūt. Vel, nō erubescā. i. nō cōfundar à te, in die iu
dicij mei particularis, q̄n aīa mea à corꝑe exiens, statim iudicabit à te, neq; in die vniuersalis
iudicij. Vñ subiūgit. ¶ Neq; irrideāt me inimici mei, ⌟ vz dæmones, q suos ministros mō 2
occulte deridēt, sed in die vtriusq; iudicij, maxime tn̄ in die extremi iudicij, oēs manifeste ir-
ridebūt, ⌞etem̄ vniuersi q sustinēt te⌟. i. q nūc oīa, q̄ sibi cōtingūt, æquanimiter ferūt, & tibi
Deute. 32 vltionē iudiciū́q; cōmittūt, quēadmodū scriptū est. Mihi vindictā, & ego retribuā, dicit dñs
Roma 8. isti ⌞nō cōfundent⌟ in tp̄e iudicioꝝ istoꝝ, sed audiēt verbū illud honorificū atq; dulcissimū.
Mat. 25. Venite bñdicti patris mei, ꝑcipite regnū, &c. ¶ Cōfundant oēs iniq̄ agētes supuacue, ⌟. i. 3
pctōres, q inutiliter & vanę malitias ꝑpetrāt, cōfundant in pñti vita, ad pœnitētiā salutarē,
ne æternaliter cōfundant, quēadmodū scriptū est. Cōfundimini & erubescite sup vijs vr̄is, F
Ezec. 36. dicit dñs. Et hoc mō q̃d dr̄, cōfundant, optādo exponit. Vel sic, cōfundant oēs iniq̄ agentes,
Hiere. 25 supuacue. i. vituperent à te, in æternū́q; pereāt, sicut cōminaris. Dabo (inq̄ens) vos in oppro
briū sempiternū, & ignominiā æternā, q̄ nunq̄ obliuione delebit, & ita q̃d dr̄, cōfundant, in
telligēdū est ꝓphetatiue, nō optatiue, nisi propheta dicat hoc de his, q obstinati ꝑmanēt, vel
cōfirmādo affectū suū diuinę iustitiæ. ¶ Vias tuas ⌟. i. mādata tua dñe, ⌞demōstra mihi⌟ 4
. i. lumē grāæ tuæ mihi infunde, q̄tenus tua p̄cepta actualiter pēsem, ac diligēter obseruē, ⌞&
semitas tuas doce me. ⌟ Aliud nihil dicit, nisi q̃d dictū ē, sed dictū alijs verbis resumit, ꝓpter
affectus sui feruorē, atq; vt corda nr̄a inflāmet. Vel, ⌞semitas tuas⌟. i. vias ꝑfectas, q̄ sunt e-
uāgelica cōsilia ⌞doce me⌟ non solū vt ea informiter sciā, q̃d & reprobis cōpetit, sed vt ope
& veritate ea ꝑficiā. ¶ Dirige me⌟ ad teip̄m, & ad b̄titudinē sempiternā, vt ad tuū hono 5
rē oīa agā ⌞in veritate tua⌟. i. in lege diuina, q̄tenus scd̄m eius rectitudinem & doctrinā, oīa
oꝑa mea disponā, ac ordinē ad vltimū finē, ⌞& doce me⌟ vt sciā q̃d acceptū sit corā te omni
Roma. 12 tp̄e, sciā́q; (prout hortat aplus) q̄ sit voluntas dei bona, bñplacēs, & ꝑfecta. Idcirco āt oro do-
ceri à te, ⌞q̃a tu es deus saluator meus⌟ q aīam tuā posuisti ꝓ me, & à pctīs, & à iugo diaboli
à dānatōe æterna redemisti me ⌞& te sustinui tota die⌟. i. om̄i tp̄e, q̄ viuo sub sole p̄stolatus
sum tuā clemētiā, & meip̄m, ac oīa q̄ mihi eueniūt, tuæ pietati cōmisi, idcirco. ¶ Reminis 6
cere mise-

A cere miserationũ tuarũ dñe,& miarũ tuarũ,q̃ à seculo sunt.⌋Reminiscẽtia & obliuio,in incõ-
mutabili deo ꝓprie nõ cadũt,sed p trãssumptionẽ,dr̃ deus reminisci,dũ exaudit, ꝑcipit,suc
currit.Obliuisci vero,dũ opposito mõ se habet.Deniq̃ mia prout in deo eẽ cẽset,nõ est nisi
bonitas ei⁹ ꝑijssima.Miseratio aũt dei,est effectus miæ eius.Multę ergo pñt esse miseratões
dei,qm̃ multa sunt opa pietatis diuiæ,sed mia dei nõ est nisi vna,q̃ est diuia eẽntia.Cur ergo
mõ pluralr̃ ait ⌊& miarũ tuarũ⌋nisi ꝙ diuina mia,q̃ in se vna & simplex ẽ,pluraliter noiat,ꝓ-
pter diuersitatẽ suorũ effectuũ?Igit dñe,reminiscere miserationũ tuarũ.i.attẽde quãtã pieta-
tẽ & grãm priorib⁹ sctis dedisti,& mihi fac,quẽadmodũ illis fecisti,idulgẽdo mihi sp in omi
bus.Et reminiscere miarũ tuarũ,q̃ à seculo sunt.i.recorderis pietatis tuę æternę,q̃ ab origie
mũdi fuit in te,& effunde benignitatis tuę effectus ĩ me,clemẽtię tuę abyssum,atq̃ toti⁹ miæ
7 tuæ pelagus,in ęternũ oñde in me. ¶Delicta iuuẽtutis meę⌋.i.pctã cõmissiõis,sctã in iuuẽ
tute⌊& ignorãtias meas⌋.i.pctã omissiõis,⌊ne memineris⌋reseruãdo mihi pęnã ęternã ꝓ
eis,sed in pñti da mihi ea delere.Vel ⌊delicta⌋pctã ex malitia,seu electõe mali ꝑpetrata,⌊&
ignorãtias⌋.i.pctã ex ĩfirmitate admissa ne memineris.Oĩs em̃ q peccat,vel peccat ex pas-
sione,& iste faciliter emẽdat,q̃a passiõe cessante,cessat pctm̃.Vel ex habitu malo,vcʒ ex cer-
ta malitia,& iste difficulter corrigit,q̃a difficile ẽ habitũ exstirpare. Theologi vero dicunt,
pctm̃ ꝓcedere,vel ex infirmitate,q̃d ẽ pctm̃ cõtra patrẽ,cui appropriat potẽtia, vl̃ ex igno
rãtia,q̃d ẽ pctm̃ cõtra filiũ,cui approprial sapia,vl̃ ex certa malitia,q̃d ẽ pctm̃ cõtra spm̃ san
8 ctũ,cui appropriata ẽ bonitas,sed hęc tria reduci pñt ad duo ꝑdicta. ¶Scdm̃ miam tuã me
B mẽto mei tu⌋.i.nõ scdm̃ mea pctã,nõ scdm̃ iustitię tuę rigorẽ,sed scdm̃ miam tuã fac mihi,
pctã ignoscẽdo,grãm infundẽdo,meq̃ in omi bono cõseruãdo,& hoc fac ⌊ꝓpter bonitatẽ
tuã dñe⌋.i.ꝓpter teipm̃,& nois tui honorẽ.Hoc ẽ ꝙ Esdras ait. Memẽto mei deus meus in Neem. 13
9 bonũ,& ne deleas miseratões tuas à me. ¶Dulcis & rectus dñs⌋.i.suauis in se, & in alijs pi⁹,
rectus q̃q̃.i.iustus,imo ipe ẽ vniuersæ dulcedinis cã fontalis,cui⁹ dulcedo in seipo vere,sim-
pliciterq̃ imẽsa existit,⌊propter hoc legẽ dabit delinquẽtib⁹ in via⌋.i.hoibus q sæpe delin
quũt in vita pñti,q̃ est ꝑegrinatio & via ad vitã æternã.Triplicẽ legẽ cõtulit deus hoibus.s.
legẽ naturalẽ,legẽ scriptã,& legẽ euãgelicã,& oẽs hæ leges,sunt datę hoibus,q̃tenus iuste vi
uãt,& de⁹ ꝓpter suã dulcedinẽ & ęq̃tatẽ,ꝑstitit eas hoibus,qm̃ piũ ac iustũ fuit,vt creator rõ Eccle. 17
nali creaturę,legẽ viuẽdi ꝑfigeret,ꝓpter q̃d dr̃.Oñdit deus hoibus bona & mala, & lege vi-
tæ hereditauit illos,iustitiã & iudicia sua oñdit illis,& dixit eis.Attẽdite vobis ab oĩ iniq̃.Q̃d Matt. 5
aũt hic dr̃. ⌊dulcis & rectus dñs⌋cõuenıẽter de Chr̃o accipit,q legẽ euãgelicã dedit ĩ mõte
10 vbi octo btitudines discipulis declarauit. ¶Diriget⌋ipe dñs p inspirationẽ , & grãm spũs
sctĩ,⌊mãsuetos⌋.i.patiẽtes⌊in iudicio⌋discretõis,vt seipos vere discutiãt,iudicẽt,& emẽ-
dẽt.Diriget eq̃dẽ eos,qm̃ ipatiẽtia,q̃ rõnis iudiciũ plurimũ ipedit,carẽt,ac p hoc capaces ac
digni sunt à dño dirigi p dona spũs sctĩ.Nã p donũ sapię iudicamus de diuis, p donũ sciẽtiæ
de creatis,per donũ cõsilij,de actib⁹ hũanis,⌊docebit mites vias suas⌋.i.dñs informabit ho
mines,q iracũdię mot⁹ vicerũt,opatões salubres ac sctãs,q̃a ad omẽ bonũ dirigit eos.Cõiter
accipi solẽt mãsuetudo & mititas,ꝓ eodẽ,sed q̃a ꝓpheta loq̃t de eis distĩcte,idcirco mãsue
tudo iã sumpta ẽ ꝓ patiẽtia,q̃ est virt⁹ moralis,refrenãs passionẽ tristitię,sed & mititas iram
11 restringit. ¶Vniuersę vię dñi⌋.i.oĩa opa dei sunt⌊mia & veritas⌋.i.in oĩbus ei effectib⁹
dei apparẽt atq̃ relucẽt mia dei & iustitia eius.In aliq̃bus tñ mia dei euidẽter apparet, vt in
C electis.Et in q̃busdã manifestius apparet iustitia,sicut ĩ reprobis.Tñ qm̃ reprobi citra cõdi
gnũ à deo ĩ hac vita relinquunt,& ĩ inferno torq̃nt,idcirco in eis mia dei apparet.Electi ve
ro vltra cõdignũ ꝑmiant,sicq̃ in eis mia locũ habet,& q̃d istud ẽ verũ,cõstat ⌊req̃rẽtibus te-
stamẽtũ ei⁹,& testimonia ei⁹⌋.i.hoibus,q in hac vita req̃rũt legẽ diuinã,& veritates,q̃ in ea
credẽdę tradunt.Possent hic multa dici,q̃uo in omi ope creatoris cõmiscent,mia & veritas,
De q̃bus Anselmus ĩ suo ꝓslogyon,pulcherrĩe tractat, oñdẽs q̃dã eẽ iusta ex ꝑte dei,vt ꝙ
malis miseret,q̃a tã bonus ẽ deus,vt iustũ sit eũ etiã malis bñfacere.Quędã vero sunt iusta ex
ꝑte dei & nr̃i,sicut dũ bonis bñfacit.Cur vero potius deus iuste eligat misereri vni malo q̃ al
teri,à nobis inueniri nõ ꝑt,imò(vt ait Aug.)Hoc noli iuestigare,si nõ vis errare. Sed de ista
12 materia trãseo,& ad Anselmũ studiosos remitto. ¶Propter nomẽ tuũ⌋.i. ꝓpter teipm̃,
& vt oñdas diuitias miæ in me⌊ꝓpitiaberis pctõ meo⌋vt spero⌊multũ est em̃⌋Nõ ꝙ mul
titudo pctĩ sit cã meritoria ĩdulgẽtię dei,sed q̃a ẽ cã propter quã pctĩ remissio,dici ꝑt ꝓpitia
tio.Ponit ãt hic singulare ꝓ plurali,dũ ait,⌊ꝓpitiaberis pctõ meo⌋qm̃ sensus ẽ, propitiabe
ris oĩbus pctĩs meis.Vnũ nãq̃ mortale pctm̃ sine alio, nunq̃ dimittit in eo q plura mortalia
13 habet,sed vnũ veniale sine alio ꝑt dimitti.Interea ꝓpheta mutat ꝑsonã & subdit. ¶Quis ẽ
hõ,q timet dñm⌋casto ac filiali timore,hic talis magn⁹ & fœlix ẽ,qm̃ dñs ⌊legẽ statuit ei,⌋
.i.legẽ diuinã ꝓposuit ei⌊in via quã elegit⌋.i.in sctã cõuersatiõe,quã spõte assumpsit,malã
14 cõuersatõem cõtẽnẽs. ¶Aia eius⌋q sic timet dñm⌊in bonis demorabit⌋.i.in pñti vita ꝑ-
seuerabit ĩ grã atq̃ virtutib⁹,& in futuro ęternalr̃ ꝑmanebit in gl̃ia cũ electis,eritq̃ vtrobiq̃

diues in Chr̄o ⌊ & semē ei⁹ ⌋.i.fructuosa vita ⌊ hereditabit terrā ⌋ in hoc seculo habebit cor D
pus sibi ac rōni subiectū, i futuro q̄z seculo possidebit regnū celoꝝ, q̄d ē regio viuoꝝ, seu ter-
ra viuētiū. Et de vtraq̄z hac terra exponi p̄t, scd̄m modū p̄dictū, q̄d Chr̄s in Euāg. dicit. Bea-
Matt. 5 ti mites, qm̄ ipi possidebūt terrā. ¶ Firmamētū ⌋.i.cā ois stabilitatis ac p̄fectiōis, ⌊ est dn̄s 15
Heb. 13. timētib⁹ eū ⌋ queadmodū ap̄ls. Optimū (inq̄t) est grā stabilire cor ⌊ & testamētū ipsius ⌋.i.
lex dei ad hoc data ē, ⌊ vt manifestet illis ⌋.i.q̄ten⁹ agnoscat ac ipleat ab ipis. Seq̄t versus dul
cissimus ac saluberrim⁹. ¶ Oculi mei sp̄ ad dn̄m ⌋.i.intētio & cōtēplatio cordis mei ad deū 16
erecta est sp̄.i.in oī t̄pe debito, vel sp̄ actu aut habitu. Hoc cōuenit his, q cū ap̄lo dicere p̄nt.
2. Cor. 3. Nos āt reuelata facie gloriā dn̄i speculātes, in eādē imaginē trāsformamur de claritate in cla
Treno. 3 ritatē. V n̄ ait Hiere. Leuemus corda n̄ra cū manib⁹ ad deū in celos. Ideo āt ⌊ oculi mei sp̄ ad
dn̄m, qm̄ ip̄e euellet de laq̄o ⌋ liberabit de insidijs īimici, de oī tētatiōe & vitio, q̄bus aīa capti
uat, ⌊ pedes meos ⌋.i.p̄egrinationē meā, seu actus vite meæ ī isto exilio, laq̄is pleno ¶ Res- 17
pice in me ⌋ iplēdo cordis mei affectū in bonis, ⌊ & miserere mei, qm̄ vnic⁹ ⌋.i.solus, & p̄ter
te adiutorē, ac miseratorē nō habēs, ⌊ & paup̄ ⌋ indigēs grā tua, & nil boni potēs p̄ me ⌊ sum
Hester. 14 ego. ⌋ Hoc mō vnica & paup̄ fuit illa sc̄tissima Hester, q̄ dixit ad dn̄m. Adiuua me solitariā,
& cuius p̄ter te nullus alius auxiliator ē. ¶ Tribulatōes cordis mei multiplicatę sunt ⌋ q̄a af- 18
Prouer. 13 fligor, p̄ p̄ctis cōmissis, affligor p̄pter defectū p̄fectōis, affligor timore pęnaꝝ, desiderio gau
dioꝝ. Spes em̄ q̄ differt, affligit aīam. Affligor molestia tētationū, cōpassiōe p̄ximoꝝ. Qm̄
ergo tantis malis nunc tribulor. Ideo oro, ⌊ de necessitatibus meis erue me ⌋ ab indigentijs
istis corp̄alibus cibi, potus, somni, vestit⁹, atq̄z similiū, libera, vt nō tā freq̄nter ipediāt aīam E
Matt. 6 à cōtēplatōe diuīa, sed vtar eis solū q̄tū optet, nō q̄tū delectat, nec sim solicit⁹ de crastino, sed
p̄rio q̄rā regnū dei, ac p̄ hoc, oīa illa mihi adijciant. ¶ Vide hūilitatē meā ⌋ benigne cōside- 19
ra vilitatē & cōtritionē meā, q̄uo meip̄m cōtēno ⌊ & laborē meū ⌋.i.satisfactionē p̄ culpis
meis, atq̄z conatū, q̄ facio q̄d in me ē, pro grā acq̄rēda ⌊ & dimitte vniuersa delicta mea, q̄ ad
pęnā & culpā ¶ Respice iimicos meos ⌋.i.dęmones reprime, & hoīes malos cōuerte, meq̄z 20
ab eis cōserua ⌊ qm̄ multiplicati sunt ⌋ qm̄ p̄prijs virib⁹ eis resistere neq̄o, p̄pterea ad tuā pie
tatē cōfugio ⌊ & odio iniq̄ oderūt me ⌋ q̄a sp̄ūalia bona mihi auferre conant, & à te deo meo
elōgare me cupiūt, q̄d ē pessimū odiū, & p̄cm̄ in sp̄m sanctū, q̄d dr̄ inuidētia fraternæ grǣ.
¶ Custodi aīam meā ⌋ in p̄fectu virtutū, & oī bono. Scio em̄ q̄ vtil'r scriptura admoneat. 21
Prouer. 4 Om̄i custodia serua cor tuū, qm̄ ex ip̄o vita p̄cedit, sed qm̄ nō sufficio p̄ meā virtutē hoc ip̄m
Hiere. 10 implere, q̄a (vt Hierem. ait) nō est in hoīe via ei⁹. Idcirco o dn̄e, custodi tu p̄ cōtinuā grām,
atq̄z angelicā opē, aīam meā, ne recedat à te, ⌊ & erue me ⌋ à malis p̄teritis, p̄ntibus, & futuris,
nō erubescā, qm̄ speraui ī te. ⌋ Hoc in p̄rio hui⁹ psalmi versu satis expositū ē. Deinceps cōme
morat bn̄ficiū sibi collatū à dn̄o, seu fructū sperādi ī deo, & ait ad gloriā creatoris. ¶ Inno- 22
cētes & recti ⌋.i.simplices, nulli nocētes sed recedētes à malo, & iuste faciētes bonū, ⌊ adhæ
serūt mihi ⌋ cordis cōsensu approbādo op̄a mea, & opitulādo studijs meis ⌊ q̄a sustinui te ⌋
lōganimiter atq̄z fiducial'r expectaui, in oī euētu. V nūq̄dq̄z ei applaudit suo sil'i, qm̄ sil'itudo ē
cā amoris. Ideo boni bonis adhęrēt, & hęc sola ē vera & sc̄tā dilectio, q̄ in sil'itudine virtutis
ac bono honesto fundat. Libera de⁹ Israel ⌋.i.pp̄l'm te fidel'r cōtēplātē ⌊ ex oīb⁹ tribulatōi 23
bus suis ⌋ dādo ei vitā ac reqē sempiternā, post hui⁹ seculi p̄egrinationē pęnalē. Ecce q̄ affe-
ctuosissime & efficacissime oī oes cōtinent ī psalmo isto. Et q̄ suauiter atq̄z p̄clare laudat de⁹
in eo, tā q̄ ad seip̄m q̄ in ordīe ad suos effect⁹. Studeam⁹ ergo hūc psalmū p̄nobilē, cū cordiali F
cōtritione, cū gustu mētali, cū charitate diuina, cū delectatōe diuini p̄conij, cū ardēti affectu
proficiendi cātare, vt deuote orationis affectū, diuinæq̄z laudis fructū mereamur sortiri.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXV.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Psalmus (alias in finē) psalmus Dauid. Agit in hoc psalmo de īnocētia Chr̄i seu viri iusti iuxta diuersas expositōes. Et ē bip̄titus. Porro, p̄rimū or̄o petētis separi à malis in hoc seculo, atq̄z dei de ī futuro, ibi, Dn̄e dilexi. Author scd̄m sensum hystoricū exponit eū de Chr̄o iuxta vero tropologicū de iusto q̄uis alio.

¶ Expositio tituli.

¶ Breuis demū est titulus psalmi istius.s.psalmus Dauid. Et dicūt aliq̄ expositores, q̄ hoc loco p̄ Dauid nō intelligit Chr̄s, sed q̄libet hō p̄fectus. Verūtn̄ quicq̄d sit de hoc. Videt oīno psalmus iste posse exponi de Chr̄o etiā aptius q̄ de aliq̄ alio. Chr̄us ergo vt hō, ait ad deum.

¶ Expositio literalis.

IVdica me dn̄e ⌋.i.à mal' discerne & separa me, atq̄z scd̄m iustitiā meā restitue mi 1
hi accidētale p̄miū. Chr̄s eī optauit à malis secerni, ad patrē redire, & btificari in
Matt. 17 corp̄e. V n̄ in Euāg. ait: O gn̄atio mala & incredula, q̄ diu apud vos ero, q̄ diu pa-
Johan. 17 tiar vos? Et iteꝝ. P̄r clarifica me claritate quā habui, añq̄ mūdus eēt corā te. De⁹
q̄q̄z iudicauit Chr̄m hoīem, iudicio discretiōis & remūeratōis. Ideo añt iudicari peto o dn̄e,
⌊ qm̄ ego in innocētia mea īgressus ⌋.i.innocēter in oībus cōuersat⁹ ⌊ sum, & in dn̄o sperās

non infir

nõ infirmabor⌋ mẽte, lȝ in corpe patiar, nã aĩo ſtabilis ero ac fixus ĩdño. Chrs nãq; à pfecta
A fortitudĩe mẽtis, nũq̃ defecit, q̃uis ſpõtanea diſpẽſatõe, q̃ſdã paſſ. aĩę, aſſumpſit. Illę qppe paſ
ſiões nõ ĩpediuerũt actũ rõis ĩ ipſo. Nulla eĩ paſſio appetit⁹ ſenſitiui, puenit rõnẽ ĩ Chro, ſȝ ipſe
2 “ q̃s voluit, ſpõte admiſit. ¶ Proba me dñe⌋ pmitte me pati aduerſa ac dura, p mũdi ſalute
vt oẽs agnoſcãt me pbatũ & tibi acceptũ. Itaq; pba me. i. p pęnas expire obediẽtiã meã, nõ
“ vt tu aliqd de nouo agnoſcas, ſȝ vt alĳs pbationẽ ac approbationẽ meã oñdas⌊ & tẽta me⌋
. i. tẽtari me ſine à ſatana, & à phariſęis ac ſcribis, q̃tenꝰ mea tẽtatio fiat alĳs cã vicẽdi tẽtatões
“ & mea reſiſtẽtia atq; victoria, fiat alĳs forma reſiſtẽdi tẽtatiõibꝰ, ſupandiq; eas, ⌊ vre⌋ igne
“ paſſiõis⌊ renes meos & cor meũ⌋ naturã ſenſitiuã, & appetitũ ipſius. Nam tota natura cor-
porea Chri vehemẽti dolore paſſa fuit, dolor q̃q; ĩterior, & timore atq; triſtitia, put ſunt paſ
ſiões aĩę afflixerũt cor. i. appetitũ ſenſitiuũ, aĩę Chri. Vel ſic, vre, igne ſcti ſpũs, renes meos &
cor meũ. ſ. vt feruor charitatis ĩ volũtate exiſtẽs, redũdet ĩ inferiorẽ ptẽ aĩę, faciatq; appetitũ
ſenſitiuũ ardẽter patũ, ad ſuſtinẽdũ ignominiã mortis p mũdo. Iſtud ãt ĩ Chro ĩpletũ ẽ. Nã
poſtq̃ ab orñe ſurrexit, Iudęis ĩtrepidꝰ obuiã iuit & dixit. Quẽ q̃ritis? Ita q tũc natura ĩferi- Johan. 18
or prõptiſſime, & ſine pauore ſeq̃bat appetitũ intellectualẽ ac rõnẽ. Porro q iſta Chro cõ- Heb. 4.
ueniãt, patet ex eo q̃d aplus ait: Nõ habemꝰ põtificẽ q nõ poſſit cõpati ĩfirmitatibꝰ nris, tẽta
tũ aũt p oĩa p ſimilitudĩe, abſq; pctõ. Et iterũ de Chro loqns. Debuit (inqt) p oĩa fratribꝰ ſi-
milari, in q̃ eĩ paſſus ẽ ipſe & tẽtatꝰ, potẽs ẽ eis q tẽtaẽ auxiliari. Ideo etiã Chrs orat pbari, tẽ- Heb. 2
B tari & vri, q̃a aliter nõ potuit gloriã ſuã intrare, ac mũdum ſaluare, eo mõ q̃ ipſe aſſerit. Nõne
hęc oportuit pati Chrm, & ita ĩtrare ĩ gloriã ſuã? Cõſeq̃nter rõnẽ aſſignat, cur tã ſecure iſta
3 “ deſiderat, & ait ad deũ. ¶ Qm̃ mia tua añ oculos meos ẽ⌋ q̃a inceſſanter cõſido ĩ te & ĩ grã Luc. vlt.
“ tua, quã mihi miſericorditer pſtitiſti, cõfirmatꝰ ſum, ex q̃ certꝰ ſuȝ nõ me poſſe deficere, ⌊&
“ cõplacui in veritate tua⌋ in tua iuſtitia, & ſcdm exigẽtiã, ſeu dictamẽ diuinæ tuæ iuſtitię, pla
cui tibi, eo q nil vnq̃ pcti cõtraxi aut feci. Vñ nil erat ĩ me, vñ diſplicere tuę iuſtitię poſſem.
Hoc ẽ q euãgeliſtę patrẽ dixiſſe teſtanẽ ad Chrm. Hic ẽ filius meus dilectus, in q̃ mihi bñ cõ-
4 “ placuit. ¶ Nõ ſedi cũ cõcilio vanitatis⌋. i. cũ vanis cõſiliatoribꝰ vana & mala q̃rẽtibꝰ, nõ ſe Luc 3.
“ ci morã, adiuuãdo eorũ cõſilia, vl' eis cõſenſum pbẽdo, ⌊& cũ iniq̃ gerẽtibꝰ nõ introibo⌋ viã
5 “ iniuſtã faciẽdo, q̃ ipſi faciũt, vel cõicãdo opibus eorũ infructuoſis, & hoc ideo, q̃a ¶ Odiui ec
“ cleſiã malignãtiũ⌋. i. cõgregationẽ eorũ, q ex pposito pctis inſiſtũt, hos odio, in q̃tũ ſunt ma
lignãtes, nõ in q̃tũ ſunt hoĩes. Odio igiẽ in eis nõ naturã, ſed culpã, imo Chrs pctõres dilexit,
“ inſtruxit cõuertit, redemit, qm̃ filius hoĩs venit q̃rere & ſaluũ facere, q̃d perierat, ⌊& cũ im- Luc. 19
“ pĳs⌋ q peccãt in deũ, ⌊ nõ ſedẽdo⌋ mẽte approbãdo q̃ agũt. Chrs tñ (ſicut in Euãg. ſcribiẽ) Matt. 9.
6 “ cũ publicanis & pctõribus ĩterdũ comedit, bibit & ſedit, nõ vtiq; nec vt eos ab errore reduce
ret, ſciẽs q infirmi medico indigerẽt ¶ Lauabo inter ĩnocẽtes manꝰ meas⌋. i. opa mea pu-
ra exhibebo, vl' me ab oĩ pctõ, q̃d Iudęi ĩputãt mihi, veraciter me corã te dñe excuſabo, ſicut
“ & oẽs ĩnocẽtes, q falſe accuſanẽ facere pñt, ⌊ & circũdabo altare tuũ dñe⌋ charitatẽ q̃ diligo
te & pximũ, vndiq; adornabo opibus ſctis, agẽdo & patiẽdo q̃cq̃d charitas exigit. Bñ autẽ
C charitas appellaẽ dei altare, q̃a neceſſe ẽ oĩa in charitate offerri & facere. Vñ in Leuit. habeẽ. Leuit. 6.
Ignis ẽ iſte ppetuus, q nunq̃ deficiet ĩ altari. Per hũc etem̃ ignẽ charitas deſignaẽ, q̃ ſp in ara
7 “ cordis ardere exigiẽ. ¶ Vt audiã vocẽ laudis⌋. i. pptérea circũdabo altare tuũ, vt audiã vo
cẽ laudis, vcȝ vt mẽte aduertã, q̃d mihi deus de ſua maieſtate, p modũ laudis, reuelat. Quẽad
modũ infra habeẽ. Audiã q̃d loquaẽ in me dñs deꝰ. Et de Chro ſic legiẽ. Dñs deus aperuit mi Eſaię. 50
“ hi aurẽ, ego ãt nõ cõtradico, retrorſum nõ abĳ. Propter q̃d ſubdiẽ hic, ⌊ & enarrẽ vniuerſa
“ mirabilia tua⌋ Chrs eĩ pdicãdo narrauit mirabilia dei hoĩbus ſcdm q ipſe aplus dixit. Oĩa q̃- Johan. 15.
cũq; audiui à pre meo, nota feci vobis. Oĩa eĩ q̃ deus ĩſpirauit aĩæ Chri, vt ea hoĩbus manife
ſtaret, illa Chrs enarrauit, nõ tñ ſimplr vniuerſa mirabilia dei narrauit, q̃a nec mũdꝰ ea cape
8 “ re poſſet. ¶ Dñe dilexi decorẽ domꝰ tuę⌋. i. ĩteriorẽ ornatũ aĩę, ſeu cordis mũditiã, q̃a hæc Sapię 7.
docui verbo & ope. Dr aũt aĩa domꝰ dei, qm̃ aĩa iuſti ſedes eſt ſapiæ, & deus p fidẽ habitat in Ephe. 3.
cordibꝰ nris, teſte aplo. Vel ſic, Dñe, dilexi decorẽ domꝰ tuę. i. domũ tuã decorã, vcȝ eccleſiã
militãtẽ, quã mihi elegi ĩ ſpõſam, nõ habẽtẽ maculã neq; rugã, hãc dilexi, q̃a p eiꝰ ſalute ſan- Ephe. 5.
“ guinẽ fudi, dilexi q̃q; ⌊& locũ habitatõis gliæ tuę.⌋. i. eccleſiã triũphantẽ, q̃a vt reędificareẽ
eius ruina deſcẽdi ĩ mũdũ, & ptuli mortẽ, ſȝ & ego cũ magno affectu aſcẽdi ĩ locũ illũ cęleſtẽ
Hoc ẽ q̃d ait apls. Decebat em̃ ppter quẽ oĩa, & p quẽ oĩa, q multos filios ĩ gloriã adduxerat Heb. 2
9 “ authorẽ ſalutis eorũ, p paſſiões cõſummari. ¶ Ne pdas cũ ipĳs deꝰ aĩam meã, ⌋ dimittẽdo eã
“ diutius in ĩferno, q̃ vſq; ad tertiũ diẽ, ſicut ſępe pdictũ ẽ, & ne pdas⌊ cũ viris ſanguinũ⌋. i. cũ
10 “ pctõribꝰ⌊ vitã meã⌋ corpalẽ, differẽdo reſurrectionẽ meã vltra tertiũ diẽ. ¶ In q̃rũ ĩpiorũ
“ manibꝰ⌋. i. opibus⌊ iniq̃tates ſunt⌋ q̃a opa eorũ ſunt vitioſa⌊ dextera eorũ⌋. i. actio eorũ, q̃
“ iuſta videẽ, ⌊ repleta ẽ muneribꝰ, ⌋ ppter q̃ à recta via recedũt. Eſt em̃ munꝰ à lingua. ſ. adu
latio, aut fauor hũanus, munus à manu, vt pecunia ſeu res terrena, munus ab obſeqo, ſicut ſer
uitiũ ĩpẽſum. Propter hęc mũera multorũ dextera. i. apparens iuſtitia, obliquaẽ atq; inficiẽ,

Exod.13. Qm̄ teste scriptura. Munera obcęcāt oculos, etiā sapiētiū. ¶ Ego āt ⌋ Chr̄s filius tuus ⌊ in D
Eccle.20. innocētia mea ingressus sum, ⌋ qa sine dolo & iiustitia vixi, ⌊ redime me ⌋ à malis p̄ntis secu " 11
li, ⌊ & miserere mei ⌋ accelerādo resuscitationē corpis mei. ¶ Pes meus ⌋ .i. gressus totius "
cōuersatōis meę ⌊ stetit ī directo ⌋ .i. māsit & stabilis fuit in via arta & recta, q̄ ducit ad vitā. " 12
Jobā.14. Queādmodū scriptū ē. Quia diligo patrē, & sicut mādatum dedit mihi pr̄ sic facio. Postre
mo, loc⁹ iste de Chr̄o literaliter exponi p̄t, q̄d breuiter tāgere cōgruit. Ait itaq; Chr̄s: nō se-
di cū cōsilio vanitatis. s. Iudęorꝫ, q̄rꝫ consilio nunq̄ interfui, vl̄ cōsensi, & cū iniqua gerētibus
.i. cū scribis & pharisęis, legem Moysi carnaliter intelligētibus, non introibo vt sim p̄ticeps
prauitatis eorꝫ, odiui ecclesiā malignantiū, vtpote p̄dictorꝫ Iudęorꝫ, q̄ potius fuit synagoga
satanæ q̄ dei, & cū impijs istis non sedebo in cathedra pestilentię, docēdo quę nō ago, queād
modū ipi. In his āt verbis tāgit Chr̄s cām, ob quā Iudęi inflāmati sunt īuidia cōtra eū, & ip̄m
occiderūt. Nā qa vitupauit vitā eorꝫ, seq; ab ip̄is subtraxit, idcirco oderūt eū. Queādmodū
Sapię.2 scriptū ē. Dissimilis ē alijs vita illius, & tanquàm nugaces ęstimati sumus ab illo, & abstinet
se à vijs nr̄is, tāq̄ ab imūditijs, & gloriat̄ se deū p̄rem h̄re, idcirco p̄bem⁹ patiētiā ei⁹, & mor
te turpissima dānemus eū. Lauabo inter inocētes manus meas. i. inter ap̄los, aliosq; meos dis
cipulos, imaculatā vitā agā, & irrep̄hēsibil̄r cōuersabor, & circūdabo altare tuū dn̄e. i. altare
tēpli, q̄d fuit in Hierusalē, in q̄ Chr̄s sępe ītrauit & docuit. Vel, altare. i. mēsam illā, in q̄ Chr̄s
primā missam celebrauit ī die cœnę. Hoc altare Chr̄s circūdedit, qn̄ singulis ap̄lis corp⁹ suū
sanguinēq; porrexit. Vt audiā vocē laudis, nā ī vtroq; horꝫ altariū, erāt aliq boni deū laudā
tes q̄rꝫ voces Chr̄s libēter audiuit, & enarrē vniuersa mirabilia tua. Ideo ei Chr̄s altare tēpli E
atq; altare cœnaculi circūdedit, q̄tenus mirabilia dei doceret ac p̄dicaret, sicut scriptū ē. Ve
Malac.3 niet ad tēplū suū dn̄ator quē vos q̄ritis, & sedebit cōflās & emūdās, & purgabit filios Leui.
Mat.21 Dn̄e dilexi decorē domus tuę. s. tēpli in Hierusalē, p̄pter q̄d eieci de illo oēs vēdētes & emē-
tes, & dixi: Nolite facere domū p̄ris mei, domū negotiatiōis, & dilexi locū habitatōis glorię
tuę, qa in tēplo illo deus habitare se velle p̄hibuit. Ne p̄das cū ip̄is Iudęis, deus aīam meā, di
mittēdo me ī manib⁹ eorꝫ, & cū viris sanguinū, q p̄phetas occiderūt, meq; occidere volūt.
Zacha.1.. Ne p̄das vitā meā corp̄alē. Dextera eorꝫ repleta ē munerib⁹, qm̄ p̄ pecunia procurauerūt à
discipulo meo, vt traderet me, sicut scriptū ē. Dixi si bonū est in oculis vr̄is, afferte mercedē
meā, & si nō, q̄escite, & appēderūt mercedē meam triginta argenteos. Et dixit dn̄s ad me,
proijce eos ad statuariū decorꝫ, p̄tium, q̄ appreciatus sum ab eis. Cętera satis exposita sunt.

¶ Expositio psalmi eiusdē tropologica, de vnoquoq; viro perfecto.

Heb.10 Deniq; in p̄sona hoīs virtuosi loquēs p̄pheta ait, Iudica me dn̄e. Cum dicat ap̄lus
Eccle.9. Horrēdū ē incidere in man⁹ dei viuētis. Et Salomon. Nescit hō, an amore dign⁹
sit, an odio, sed oīa in futurꝫ seruant̄ incerta. Videt̄ incautū ac p̄sumptuosum, di-
cere dn̄o, Iudica me dn̄e: Verꝫ, q̄uis hęc scd̄m cōem legem ita se habeāt, nemoq;
nouerit sine speciali īspiratōe, aut reuelatōe, an placeat deo, tn̄ si q̄s verā p̄fectionē sortit⁹ ē,
Philip.1. vt cū ap̄lo dicere possit. Cupio dissolui. Et iterꝫ. Quis nos sep̄abit à charitate dei, q̄ est ī Chr̄o
Roma.8. Iesu dn̄o nr̄o. Et rursus. Ip̄e spūs testimoniū reddit spūi nr̄o, q̄ filij dei sum⁹, hic talis secure
dicit. Iudica me dn̄e. i. scd̄m iustitiā meā fac mihi, & à malis diuide me, nūc merito, atq; in fu
turo diuide me ab eis mercede seu p̄mio. Ait ergo vir sc̄tūs. Iudica me, nō ex p̄sumptiōe merī
torū suorꝫ, sed ex cōsciæ testimonio, & ex charitate diuīa, qm̄ cupit soli dn̄o adhęrere, nilq;
cū malis cōe h̄re. Itaq; iudica me dn̄e, iā nūc iudicio discretōis, ne facias mihi sicut & ip̄is, q- F
Job.9 b⁹ grās nō das, sed eos relinq̄s, mihi āt da gr̄arū augmēta, & libera me ab his q malū merent̄.
4.Re.20. Hoc iudicio, se priuatū fuisse cōq̄rit̄ Iob, q̄tū ad hoc q̄d sustinuit mala pęnalia. Viuit (ingēs)
dn̄s, q abstulit iudiciū meū. Ip̄mq; desiderauit p̄ijss. ille Ezechias, q dixit: Obsecro dn̄e, Me-
mēto q̄uo ambulauerim corā te ī veritate, & corde p̄fecto. Vn̄ cām subiūgit p̄pheta, cur au
deat iudiciū īplorare, qm̄ ego in īnocētia mea īgressus sum, p̄ viā mādatorꝫ tuorꝫ, & cōuersa
tus sine offensa, & nocumēto alteri⁹. Qm̄ igit̄ scio, qa q̄ mēsura mēsus fuero, remetiet̄ mihi,
& nō sū mihi cōsci⁹ de iiustitia aliq̄, cōtra deū vl̄ p̄ximū, iō iudicari nō timeo. Hāc igr̄ p̄fecti
onē suā fatet̄ vir bon⁹, nō seip̄m īaniter iactādo, aut alijs p̄ferēdo, sꝫ deo hūiliter gr̄as agēdo.
Job.27. Hoc ei sc̄ti hoīes sępe legūt̄ fecisse, sicut Iob ait. Donec deficiā, nō recedā ab innocētia mea.
Hiere.17 Et Hier. Diē hoīs nō cōcupiui tu scis. Quid ergo peccauit pharisę⁹, q dixit. Grās ago tibi, qa
Lucæ.18. nō sum sicut cęteri hoīm: Vtiq; stati cōstat ex verbis suis, q̄ alios spreuit, nec bona sua synce
Eccle.3. re deo attribuit, p̄pterea seip̄m exaltauit ac alijs p̄tulit, q̄ cōtra scriptū ē. Quāto magn⁹ es, hu
milia te in oībus. Deniq; q̄ ista nō dixit hō p̄fectus, ex aliq̄ vanitate aut elatōe, aut ī sua virtu-
te cōfidēs, patet ex eo q̄d subdit. Et ī dn̄o sperās non infirmabor. i. ideo iudicari desidero, qa
in deo cōfido, & ī ip̄o sperādo nō īfirmabor ī aīa. i. nulla tētatōe vicar, nulla aduersitate deij
ciar, sꝫ de die ī diē in oī gr̄a demorabor atꝫ p̄ficiā. Propterea adhuc dicere audeo. Proba me
dn̄e, p̄ aduersa & p̄spera, & p̄ correptōes tuas p̄rnas examina me, nō vt tu me agnoscas, sed
Job.23. vt me p̄batū ōn̄das atq; corones, queādmodū p̄basti sc̄tm̄ Iob dicētem, Probauit me dn̄s q̄si
aurum,

A aurũ, q̃d p igne trãsit. Sic ꝓbari opto, q̃m ſcio ꝙ oẽs q volũt pie viuere in Chr̃o, pſecutionẽ patient. Et vt ait apl̃us. Per multas tribulatões opꝫ nos itrare i regnũ celoꝶ. Igit dñe, ꝓba me, q̃tenus ad illoꝶ ſocietatẽ ptineã, De qbus dr̃. Tanq̃ auꝶ i fornace ꝓbauit electos dñs, & q̃ſi holocauſti hoſtiã, accepit eos. Ideo nũc addit, & tẽta me. Tẽtare eſt expimẽtũ de alio ſumere. De⁹ ãt oĩa nouit, & ideo ꝓprie nõ cõuenit deo tẽtare. Propter q̃d Iac. ait: Nemo cũ tẽtat dicat, q̃a à deo tẽtat. Ipſe ei neminẽ tẽtat. Sꝫ aduertẽdũ, ꝙ diuerſi ſunt fines tẽtatõis. Interdũ ei aliqs tẽtat aliũ vt noceat ac fallat. Interdũ vero vt ſciat, interdũ ãt vt iſtruat & ſuccurrat. Prĩo mõ tẽtat dẽmon & mũd⁹, & de hac tẽtatõe itelligit, q̃d i orõne dñica dicim⁹. Et ne nos inducas in tẽtationẽ. Scd̃o tẽtat ignorãs, de alio certificari deſiderãs q̃lis ſit. Tertio tẽtat de⁹, queadmodũ i Geñ. habet. Tẽtauit deus Abrahã. An vero debeat aliqs deſiderare tẽtatões diaboli & mũdi, de hoc diuerſi diuerſimode ſentiũt, ſꝫ videt ꝙ pfecti eas deſiderare põt ſine piculo, eo ꝙ gaudeãt i aduerſis. Deſiderãt th̃. eas cũ moderamie, & pſumptõe diuini auxilii. Vre renes meos. i. labore abſtinẽtię, & afflictiõe pęnitẽtię, reprime & extingue i me delectatões & culpas carnales, ſic vre & cor meũ. i. affectiões & cogitatões iordinatas, ac ſpũalia vitia. Vel ſic, vre igne diuini amoris, & flãma charitatis accẽde, renes meos. i. appetitum ſenſitiuũ, q i cõcupiſcibilẽ, iraſcibilẽq̃ ptit, & cor meũ. i. appetitũ itellectualẽ ſeu volũtatẽ, ita ꝙ ignis ſpũs ſcti, volũtatẽ tã vehemẽter accẽdat, vt amor ſeu ignis iſte in iferiorẽ appetitũ redũdet, eũq̃ p oĩa rõni, ac ſctẽ volũtati ſubijciat. Vel ſic, vre igne tribulatõibus i p̃nti, renes meos & cor meũ. i. corp⁹ & aiam, q̃tenus ſic i vtroq̃ expurger à vitijs i hoc ſeculo, ꝙ aliã pęnã ſuſtinere nõ cogar i purgatorio, & vt Chr̃o mẽte & corpe cõpatior, atq̃ cõformer, ſicut

B decet ſeruũ cõdolere & cõformari dño ſuo. Idcirco aũt, o dñe, oĩa iſta tã fiducial'r peto. Q̃m mĩa tua añ oculos meos ẽ, q̃a pietatẽ tuã agnoſco, eã ſp cõſidero, nec ab ei⁹ fiducia diſcedere volo, & cõplacui i veritate tua. i. i vero iudicio iuſtitię tuę, inocẽtes em̃ & iuſti cõplacẽt tibi. Ideo ãt cõplacui tibi, q̃a. Nõ ſedi cũ cõſilio vanitatis, cõſenſu nõ p̃bui, nec opẽ cotuli cõſilia rijs vanis, idcirco btũs ſuꝫ, q̃ ſupius dictũ ẽ. Btũs vir, q nõ abijt i cõſilio ipioꝶ, & circũdabo altare tuũ dñe, ſcd̃m Ambr. Altare dei ẽ Chr̃s vt hõ, q̃a i ipõ, & p ipm, oĩa opa atq̃ ſacrificia nr̃a offerri & fieri debẽt. Quid ẽ ergo circũdabo altare tuũ dñe, niſi filio tuo Ieſu Chr̃o adhę rebo ad eũ accedã, eũ ſeq̃r, & p cõtẽplatõeꝫ ambiã eũ. Altare q̃q̃ dei, ẽ mẽs deuota, in q̃ deo offert ſpũs cõtribulat⁹. Itaq̃ circũdabo altare tuũ dñe, ad meipm redibo, mẽtẽ meã diſcutiã eãq̃ ſctis affectib⁹ adornabo. Vt audiã aurib⁹ cordis, de qbus i euãg. dr̃. Qui habet aures, &c vocẽ laudis. i. doctrinã Chr̃i ac ſacrã ſcripturam ſicut ſcriptũ eſt. Qui ex deo ẽ, verba dei au dit. Et iteꝶ. Bti q audiũt verbũ dei, & cuſtodiũt illud, & enarrẽ vniuerſa mirabilia tua, vt ea q̃ audiui & didici de laude diuia ac ſacra ſcrip. annũtiẽ alijs, vel ſaltẽ in ore ꝓprio, ea reuoluẽ laudãdo, bñdicẽdoq̃ dñm, q̃ tãta mirabilia hoĩb⁹ fecit, ſicut ſcrip. diuia teſtat. Dñe dilexi de corẽ dom⁹ tuę. i. pſperitatẽ, pfectũ, ac pfectionẽ fideliũ, q̃ꝶ cõgregatio ẽ dom⁹ dei, q̃ vocat eccl̃ia Debem⁹ ei bonũ cõe, & ſpũalẽ pfectũ totius ecclĩæ, vehemẽtiſſime deſiderare, orare, atq̃ diligere, vt nobis cõueniat, q̃d de Hier. dr̃. Hic ẽ fratrũ amator, q multũ orat ꝓ pplo, & vniuerſa ſctã ciuitate. Vel, dilexi decorẽ domus tuę. i. interiorẽ ſplẽdorẽ & ſctitatẽ aię meæ, deſiderãs tibi cordis mei hoſpiciũ imaculatũ ac placitũ exhibere. Quia cõſulit mihi. Prępara re i occurſu dei tui Iſrael. Dilexi, & locũ habitatõis glĩæ tuę. i. mãſionẽ cęleſtẽ, & regnũ cœ-

C loꝶ. De q̃ ait apl̃us. Scim⁹, q̃m ſi terreſtris dom⁹ nr̃a hui⁹ habitatõis diſſoluat, q̃d ędificatõeꝫ habemus ex deo, domũ nõ manufactã ęternã i cęlis. Et ipſe ſaluator. Vado (inq̃t) parare vob locũ, & iteꝶ veniã ad vos, & aſſumã vos ad meipꝫ, vt vbi ſuꝫ ego, & vos ſitis. Hũc locũ dñe dilſgo, nõ ꝓpter ipꝫ locũ, ſꝫ ꝓpter te habitatorẽ ac dñm loci illi⁹, vt videãt ocl'i mei te regẽ glĩę in decore tuo. Preterea tot⁹ hic pſal. ad ſacerdotes ſpecial'r applicari poſſet, pſertim ab eo loco q̃ dr̃. Lauabo iter inocẽtes man⁹ meas. Dicat ergo deuot⁹ ac dign⁹ Chr̃i ſacerdos. Lauabo, q̃ñ ad celebratõeꝫ acceſſur⁹ ſuꝫ, iter inocẽtes. i. cũ ſctis & veris ſacerdotibus noue legis, q̃ꝶ ẽ nulli nocere, ſꝫ verbis & exẽplis cũctis ꝓdeſſe, manus meas, nõ ſolũ corpales, qb⁹ Chr̃i ſacramẽta tractabo, ſed etiã affectus, cogitationes, & opa, iſtas lauabo in cõfeſſiõe, q̃m teſte ſcriptura. Oĩa i cõfeſſiõe lauant. Sed & ſacerdos añq̃ ad celebrãdũ accedit, digitos, vl' poti⁹ digitoꝶ extrema, lauat. Prĩo ꝓpter reuerẽtiã ſacramẽti. Scd̃o ad deſignãdũ ſpũalẽ lotionẽ q̃ mẽtẽ purgari opꝫ à maculis pctõꝶ. Lotio ei extremaꝶ ptiũ digitoꝶ, ſcd̃m Dio. ſignat abſterſionẽ minimaꝶ culpaꝶ. Debet nãq̃ ſacerdos, nõ ſolũ mortalia ac grauiora venialia abhorrere, cõfiteri, ac fugere, ſꝫ & minima q̃q̃ vitare, vt oĩno mũd⁹ & mẽte collect⁹, affectuq̃ ſeruẽs ac ſtabil', deo aſſiſtat, hñs Chr̃m & paſſionẽ ei⁹ ac cetera bñficia dei, firmiter cordi ſuo iſpſſa, & circũdabo altare tuũ dñe, vcꝫ materiale altare eccl̃iæ. In cuius vtroq̃ cornu ac medio ſtabo, dũ celebro. Vt audiã vocẽ laudis. i. cãtũ ecclĩæ, reſpõſiõneq̃ chori. Vel ſaltẽ miniſtri mei, q̃ꝶ voces deũ collaudãt, vt tãti ſacramẽti myſteriũ, digne agat, vt enarrẽ in miſſa vniuerſa mirabilia tua. i. oĩa Chr̃i admirãda myſteria. ſ. incarnationẽ, paſſionẽ, reſurrectiõeꝫ, & aſcenſionẽ. De qbus ſit memoria in officio miſſę. Dñe dilexi decorẽ domus tuæ. i. deuotio-

2. Tim. 3
Acto. 14.
Sapiæ. 3
Iacobi. 1.
Gene. 22.
Pſal. 1.
Luc. 8.
Iohan 8.
Luc. 11
2. Mac. 15.
Amos. 4
2. Cor. 5.
Iohã. 14.

nē ministroꝝ altaris ac ppl'i, ne īdigne celebrādo & cōicādo rei efficiamur corpis & sanguis Chr̄i, & locū habitatōis gl'iæ tuæ, qm̄ cupio iā in militāte eccl'ia Chr̄m sub sacroꝝ velamine tā reuerēter atq; fidel'r cōtrectare, vt postmodū in triūphāte eccl'ia, merear ego & oēs ꝓ qb᷒ oro ac celebro, ipm̄ clare cōspicere, sicut ipe digno ministro ꝓmisit. Manifestabo ei me ipſ Ioh̄. 14. Ne ꝑdas cū ipſis .i. malis sacerdotibus, & igratis hoībus, de᷒ aīam meā, deserēdo eā in p̄nti à gr̄a, repellēdoq; eā in futuro à gl'ia, & cū viris sanguinū, q corp᷒ Chr̄i māducāt, & sanguinē eius bibūt īdigne, vel à cōione sacra penitus abstinēt, ꝓpter odiū Chr̄i, seu neglıgētiā sui, ne ꝑdas vitā meā, derelinqndo me vitiose & turpiter viuere, & postea in īsernū damnādo me. Ego āt in inocētia mea, ingressus sum, ambulādo ī hoc mūdo ꝑ fidē, spem, & charitatē. Ideo dn̄e, redime me, ne incidā culpā, & ꝑdā innocētiā hucusq; seruatā. Nō ei debeo eē secur᷒ durāte hui᷒ exilij via. s. solicite ambulare cū dn̄o, & miserere mei, ignoscēdo īꝑfectiōi iustitiæ meę, q̄ est sicut pān᷒ mēstruatę, si cōparet ad ꝑfectionē diuię iustitię, & ad hāc sc̄titatē mētis ęternę substātial'r, total'r ac icircūscriptibil'r sc̄tē. Pes me᷒ .i. cōuersatio mea, q̄ tēdo ad te, stetit ī directo .i. in obseruātia p̄ceptoꝝ tuoꝝ, ī eccl'ijs. i. inter fideles, bn̄dicā te dn̄e, laudādo bn̄ficia tua mihi cōcessa, & glorificādo nomē tuū ęternal'r bn̄dictū. Cætera nūc omissa, in p̄cedēti expositiōe satis elucidata vident. Ecce ex psalmo isto sentētioso & splēdido, audiuim᷒ qd ad Chr̄ianū ꝑfectū ꝑtineat. Si igit aliqd hoꝝ in nobis inuenimus, deo grās referamus & ad ꝑfectionē feramur. Si aūt p̄dictæ perfectōes viri ꝑfecti, lōge à nobis sunt, ingemiscamus, Philip. 2. emēdemus, atq; iuxta verbū gloriosi apl'i. Cū timore & tremore, n̄ram operemur salutē. D

ARGVMENTVM IN PSAL. XXVI. ¶ Argumentum.

¶ Titulus: cōis oībus, psal. Dauid priusq̄ liniret. In hoc psal. differit propheta de cōfidētia & securitate Chr̄i, & alijs virtutibus ꝑ vnctionē diuinā receptis, nēpe de fortitudīe & constātia ī aduersis & varijs hui᷒ mūdi tētatōibus, q̄ ipm̄ à bono diuellere neqant. Interimq; sibi spem gl'ię cęlestis futurę pollicet. Et ꝓinde sc̄d̄m glossam in duo ꝑtit. Inprimis eqdē agit de his q̄ vnctionē gr̄æ cōcernūt. Post hoc vero de cōcernētib᷒ gloriā cęlestē. Author expēdit eū, Primo iuxta sensum literalē, deinde allegorice de Chr̄o. E

¶ Expositio tituli.

¶ Pręponit aūt huic psal. hic titul᷒. In fine psalmus Dauid priusq̄ liniret. Pro cui᷒ ītellectu sciēdū. Qd̄ Dauid ī lib. Regū describit ter vnct᷒ fuisse. Prīo in domo p̄ris sui in signū futuri regni. Sc̄d̄o ī Hebron sup tribū Iuda. Tertio sup totū ppl'm Israel. Sil'iter Chr̄ianus ter vngit. Prīo in baptismo, in q̄ accipit pign᷒ spūs sc̄ti. Sc̄d̄o ī cōfirmatōe. Tertio ī extrema vnctiōe. Hic vero psal. ītitulat de Dauid, anteq̄ vngeret sc̄d̄o. Nā sc̄d̄a ei᷒ vnctio ad p̄ntē ꝑtinet psal. Est igit sensus tituli, psalm᷒ iste, dirigēs nos ī finē .i. in beatā cōsumationē & Chr̄m, ē Dauid .i. cōuenit cuilibet fideli, anteq̄ liniat. Sc̄d̄o añq̄ ꝑueniat ad btitudinis patriā, in q̄ oēs bti, ꝑfecte vngunt à spū sc̄tō. Queādmodū ei Dauid, p᷒ primā suā vnctionē, maximas habuit ꝑsecutōes à Saule, & aliqs post secūdā suā vnctionē ab Isboseth filio Saul, q̄sdā etiā p᷒ tertiā suā vnctionē à ꝓprio filio. s. Absolone, sic Chr̄ian᷒ post vnctionē baptismi, multas patit tribulatōes à dęmone, mūdo & carne, donec cōfirmatōis vnctionē recipiat, q̄ adepta, adhuc varijs tribulatōib᷒ fatigat à satellitib᷒ dęmonū, filijs supbię, vsq; ad extremū vitę suę, q̄ vltio vngit & tūc qdē tribulatōibus caret, donec ad vnctionē cęlestē ꝑtigat. In hoc vtiq; psalmo demōstrat, q̄ta opteat pati hoīem dei ī p̄nti exilio, cōtra q̄ ī exordio psal. īducunt, arma fortissima, vtpote eleuatio mētis ī deū, cōfidētia de bonitate ipius, atq; memoria bn̄ficioꝝ dei. Ait ergo F

¶ Expositio literalis.

Ominus illūinatio mea ⌋ .i. illuminator aīæ meę, illūinās me lumine naturali atq; » 1
gratuito, seu donis naturę & gr̄ę, illuminās rōnē ne erret, ne fallat, ne peccet. Ideo
Mich. 8. Mich. ait: Cū sedero ī tn̄bris, dn̄s lux mea ē, ⌊ & salus mea ⌋ .i. ipe dn̄s ē obiectū & »
cā salutis meę, dator & cōseruator totius ꝑfectiōis & gr̄æ meæ. Propterea ⌊ quē »
timebo? ⌋ q. d. nullū, nisi dn̄m deū meū, qa vt ait apl'us. Si de᷒ ꝓ nobis, qs cōtra nos. Et ipe illu
Roma. 10 minet, qs obtenebret? Si ipe me saluat, qs condēnare me poterit? Ideo Salomon dicit. Iustus
Prou. 28. q̄si leo cōfidēs, absq; terrore erit. ¶ Dn̄s ꝓtector vitę meæ ⌋ .i. defensor ab his q̄ cōtrariant » 2
spūali vitæ aīæ meę, q etiā ꝑ angeloꝝ custodiā ꝓtegit nos, ab aduersitatibus mētis & corpis
& si nō ab oībus ꝓpter n̄ra demerita, tn̄ à multis ꝓpter suā clemētiā. Cū ergo sit ita, ⌊ à q̄ trepidabo? ⌋ »
Itanq̄ dicat. Nec dęmones, nec mūdū, nec carnis īpugnationē verebor. Hæc āt in- »
telligenda sunt de timore inordinato. s. carnali, humano & pure seruili. Nam cuius mens in
deo fixa est, ac dono fortitudinis in ipso firmata, is nil metuit, sciēs certissime, deū sibi vbiq;
præsentem, ac paratus om̄ia sustinere, quæ deus sibi euenire aut infligi iubet vel definit, imo
in aduersitatibus gaudet, sicut apostoli, qui ibant gaudentes à conspectu consilij, quoniam
digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Nec mirū, cum magnū sit donū altis-
Philip. 1. simi, propter iustitiā pati, prout testatur apl'us. Vobis datū est à Chr̄o, nō solū vt credatis in
eū, sed etiā vt patiamini pro illo. Nō ergo in aduersis & īproperijs, atq; iniurijs cōtristemur.
¶ Dū appropiāt sup me nocētes ⌋ .i. dū cōtra me insurgūt maligni, vt edāt carnes meas .i. » 3
tam inui-

tam insidiose & valide me inuadẽtes, ac si carnẽ meã deuorare deberẽt. Vñ ait aplus. Si inui-
A cẽ mordetis & comeditis, videte ne ab inuicẽ cõsumamini. Itaq nec tũc trepidabo, dum sic Galat. 5.
4 appropiãt sup me nocẽtes, & hoc ideo, qa ¶Qui tribulãt me⌋. s. inimici mei, vtpote dæ-
mones, hoies q iniusti ⌊ipsi infirmati sunt⌋ virtute passiõis Chri & angelorũ psidio, q dęmo
nes phibẽt, ne q̃tũ volũt ipugnẽt. Hoies etiã mali, q̃to amplius roborant cõtra iustitiã, tãto
corda eorũ magis debilitant à gr̃a, suntq magis subiecti vitijs atq dęmonibus, & ad oẽ bo
nũ infirmi ⌊& ceciderũt⌋ pdicti inimici mei, p gratiã victi sunt à me, qm̃ tẽtatõibus restiti,
nec ppter aduersa à deo recessi. Hũc versum ad gloriam dei dicere pt & debet, q se tẽtatiões
ac laq̃os aduersariorũ suę salutis, p gr̃am dei vicisse cognoscit, sicq ex priori triũpho fortius
sperãs in dño, nõ expauescat de cætero aggredi viã iustitię, sed dño auxiliãte, pualere cõtra
5 tẽtãtes ac psequẽtes cõfidẽs, dicat q̃d seqt. ¶Si cõsistãt aduersum me castra⌋. i. dęmonũ aci
es, me tẽtãtes ac psequẽtes, ⌊nõ timebit cor meũ⌋ vinci ab eis, vel separi à Chr̃o, ppter fir-
mitatẽ spei & charitatis, quã habeo i Chr̃o Iesu. Hoc ẽ q̃d dicit aplus. Certus sum, qa neq an Roma. 8.
geli, neq principat⁹, neq virtutes, poterũt nos separe à charitate dei, q̃ est ĩ Chr̃o Iesu. Per
angelos ãt & reliq̃s q̃s inducit, certũ est eũ intelligere dęmones. Hoc itaq loco p castra, intel
ligit scĩã scrip. dęmones, interdũ vero p castra, itelligit angelos sctõs. Vñ scriptũ ẽ. Fuerũt Gene. 32.
Iacob obuiam angeli dei, q̃s cũ vidisset, dixit. Castra dei sunt hęc. Et iterũ. Multa sunt nimis Iobel. 2.
castra dñi fortia, & faciẽtia uerbũ eius. De qbus castris iferius dr̃. Bñdicite dño angeli ei⁹, po Iob. 17
6 tẽtes virtute, faciẽtes verbũ ei⁹. ¶Si exurgat aduersum me pliũ⌋. i. psecutio hoim ⌊i hoc Luc. 21
ego sperabo⌋. i. in tali casu nõ deficiã, sed i deo cõsidã. Ideo ei Iob ait ad dñm. Pone me iux
B ta te, & cuius vis manus pugnet cõtra me. Atq in Euãg. Chr̃s. Cũ audieritis (inqt) plia & se
7 ditiões nolite terreri. ¶Vnã petij à dño⌋ Iuxta pprietatẽ ideomatis Hebręorũ, adiectiua
atq pnoĩa substãtiuant in fœminino gñe, quaẽdmodũ apud latinos in neutro. Cũ ergo ait,
vnã, sensus ẽ, vnũ aliqd, seu vnã rẽ. Itaq vnã petij à dño, à q̃ bona cũcta pcedũt ⌊hãc reqrã⌋
. i. nõ cessabo petere, donec pulsanti aperiat, & q̃ sit hęc vna res tã poptata, oñdit subiungẽs.
⌊vt inhabitẽ in domo dñi oĩbus diebus vitę meæ⌋. i. vt re & noĩe sim mẽbrũ militãtis eccle
8 sie, & inter fideles bñ viuẽdo pmaneã, pseuerãdo vsq in finẽ. ¶Vt videã volũtatẽ dñi⌋. i.
vt eius pcepta intelligã & obseruẽ, ⌊& visitẽ tẽplũ eius⌋. i. ipam matrẽ ecclesiã, audiẽdo di-
uinũ officiũ. Vel, visitẽ tẽplũ eius. i. mẽte in cęlestibus sim p spem & desideriũ, put ait aplus. Philip. 3.
Nr̃a cõuersatio i cœlis ẽ. Vel sic, vt inhabitẽ in domo dñi. i. regno cœlorũ post psens exiliũ,
vt videam volũtatẽ dñi. i. pfecte cognoscã & sine piculo videã, qd dño placeat, ita vt in oĩ
bus ei⁹ volũtati pfecte obediã, sicut & angeli scti nũc faciũt, & visitẽ tẽplũ eius. i. ad ipm deũ
incessanter accedã, eũq sicut amicũ charissimũ videã, alloqr, & sine fine possideã. Deus eñ
est tẽplũ Hierusalẽ ciuitatis supnæ. Queadmodũ ait Iohã. Tẽplũ nõ vidi in ea, dñs ei oĩpotẽs Apoca. 21
9 tẽplũ illius ẽ, & agnus. Hęc aũt cõsiderer oro. ¶Qm̃ abscõdit me in tabernaculo suo in die
malorũ⌋. i. tpe tribulatõis & tẽtatõis iã currẽtis, occultauit me ĩ fide & vnitate ecclæ, ab ad-
uersarijs meis, q̃tenus nõ inuenirẽt me cõsentiẽtẽ opibus suis, vel ptinẽtẽ ad nũerũ reprobo
rũ, q̃uis me corpaliter inuenirẽt ad psequẽdũ. Ideo subdit, ⌊protexit me⌋ ab insidijs emulorũ
istorũ. s. dęmonũ hoĩumq malorũ ⌊in abscõdito tabernaculi sui⌋, i. in cõione ecclæ. s. in mu
tua orone fideliũ p se inuicẽ, put Iac. dicit. Orate p inuicẽ, vt saluemini. Deuota qppe oro Iaco. vlt.
fideliũ p se iuicẽ, ex iterna charitate pcedẽs, merito appellat abscõditũ tabernaculũ dei, qm̃
ex affectu soli⁹ dei agnito profluit, & i abscõdito fieri debet, qa Chr̃s edocuit. Tu (inqens) cũ Matt. 6.
C oraueris, intra i cubiculũ tuũ & clauso ostio, ora patrẽ in abscõdito. Hęc aũt oro, fideles mul
tũ defendit ac adiuuar. Propterea abhorrẽdũ ẽ valde excõicari, imo & i mortali pctõ eẽ, qm̃ 1. Cor. 10
10 sola charitas facit cõionẽ sctõrũ. ¶In petra⌋. i. in fide Chr̃i, de q̃ ait aplus. Petra erat Chr̃s
⌊exaltauit me⌋ dãdo mihi p fidẽ & gratiã Chr̃i, ista terrena despicere, & cęlestia desiderare
& diuinis fideliter ihęrere ⌊& nũc⌋ in pñti vita ⌊exaltauit caput meũ⌋. i. rõnẽ meã, q̃ ẽ pri-
cipalis vis aĩę ⌊sup inimicos meos⌋ dãdo mihi victoriã tẽtationũ, & vincere hostes iuisibi-
les atq visibiles. Hoc cõuenit bonis fidelibus, illis psertim, q ppter Chr̃m oĩa reliqrũt, & in
claustro regi glĩæ militãt. Sic ait dñs. Qui vult venire p⁹ me, abneget semetipm, & tollat cru Luc. 9.
cẽ suã q̃tidie, & sequat me. Talibus qppe Chr̃s ait: Nolite timere pusill⁹ grex, qm̃ placuit pr̃i Luc. 12
11 vr̃o, dare vobis regnũ. ¶Circuiui & imolaui i tabnaculo ei⁹ hostiã vociferatõis.⌋ Supius
dixit. In circuitu ipi ambulãt. Nũc vero i psona hoĩs iusti ait, circuiui. Est ergo qdã circuit⁹
malus, & qdã bon⁹. Circuit⁹ est ei gyracio rerũ creatarũ, sed mali in rebus creatis gyrãdo ver
sant, ita q in eis qescũt, amorẽ, delectationẽ, & finẽ sibi cõstituẽdo i ipis. Boni vero eas cõtẽ-
plãdo circueunt, referẽdo amorem, sciamq eorũ ad gloriã creatoris, quẽ solũ finaliter intẽ-
dũt ac diligũt. Hoc igit mõ nũc asserit. Circuiui. i. oĩa ista visibilia circũspexi, q̃tenus inuisi-
bilia dei ex eis cognoscerẽ, imo vniuersa creata pro viribus cõsideraui, vt ex eis ad cognitio-
nẽ creatoris ptingerẽ ⌊& ĩmolaui in tabnaculo eius⌋ in cubiculo aĩæ meæ, vel in ipsa ecclia
⌊hostiã vociferatõis⌋. i. sacrificiũ affectuosæ seu altę orõnis, sicut infra habet. Immola deo
sacrifi-

sacrificiũ laudis. Et alibi. Dicite dño, oẽm aufer iniquitatẽ, & reddem⁹ vitulos labiorũ nr̃orũ.i. D
pces atq; pconia oris nr̃i imolabimus tibi ⌊ cãtabo ⌋ ore, & laudabo, ⌊ & psalmũ dicã dño ⌋.i.
ope ipm glorificabo & cõfitebor. Cãtare nãq; ẽ sola voce laudare. Psallere vero, ẽ bonis a-
ctibus deũ venerari ac pdicare. Deniq; post cõmemorationẽ bñficiorũ dei & boni propositi
sui, denuo redit ad iplorationẽ pietatis diuinę, qm̃ sine cessatõe optet orare, & q̃to hõ plus p-
ficit, tãto ampli⁹ pficere cupit, atq; freq̃ntius & dulcius orat, imò orãdo indesinẽter accedit
ad orõnẽ. Ait ergo. ¶ Exaudi dñe vocẽ meã q̃ clamaui ad te ⌋.i. orõnẽ quã ardenti affectu » 12
trãsmisi ad te ⌊ miserere mei ⌋ dimittẽdo pctã ⌊ & exaudi me ⌋ desideratã pfectionẽ pstãdo. »
1.Reg.1. ¶ Tibi dixit cor meũ ⌋.i. tecũ locutus ẽ intellectus meus, desideriũ aĩæ meę tibi offerẽdo, » 13
Joban.4 queadmodũ de sctĩssima Anna recolit. Porro Anna loq̃bat in corde suo, tm̃q; labia illius mo
uebant, & vox penit⁹ nõ audiebat. V ñ Chrs ait. Veri adoratores, adorabũt prẽm in spũ &
veritate. ⌊ exq̃siuit te facies mea ⌋.i. te solũ q̃siuit, & ex alijs te inuenire ac possidere optauit »
mens mea, vt fides mea, q̃ est vultus & oculus aĩæ meę, qm̃ oẽm sciam rerũ creatarũ, & omia
opa mea ad te, sicut ad vltimũ finẽ, dispono ac refero. Ideo addit ⌊ faciẽ tuã ⌋.i. clarã tui no- »
titiã, imò teipm p speciẽ intuẽdũ ⌊ dñe reqrã ⌋.i. icessanter adipisci conabor. Hãc faciẽ Mo »
Exod.33. ses exq̃siuit q̃ ait ad dñm. Si inueni grãm in cõspectu tuo, oñde mihi faciẽ tuã, vt sciã te. Hãc
supbtĩssimã faciẽ, in q̃ est oĩm deliciarũ plenitudo imẽsa, in pñti videre nõ possumus, sicut &
Mosi, deus respõdẽs. Faciẽ (inqt) meã videre nõ poteris. Nõ eĩ videbit me hõ & viuet. Pro- E
ptera reqrere & sp desiderare debem⁹ hãc faciẽ, & pura mẽte dño ministrare, vt via ista de
cursa mereamur deũ videre sicuti ẽ, q̃ sic viso, nil erit q̃d amplius desiderari possit, sed vt ista
obtineã, dñe rogo. ¶ Ne auertas iã faciẽ tuã ⌋.i. pietatis tuę aspectũ, seu grãe tuę pñtiã, à me » 14
ne declines ⌊ in ira à seruo tuo ⌋ ppter mea nõ recedas à me, grãm denegãdo, cui⁹ denegatio »
ira vocat hoc loco. ¶ Adiutor me⁹ esto dñe ⌋ coopãdo mihi vt btĩtudinẽ tãdẽ acqrã ⌊ ne de » 15
relinqs me ⌋ in tribulatõe & angustia ⌊ neq; despicias me de⁹ salutaris meus, deus saluãs me. »
Ecce q̃ ignita & seruida sunt oĩa verba ista, q̃rũ tñ vnũ includit aliud, imò seruor vnius mẽtẽ
inflãmat, ad affectuosam plationẽ alterius. ¶ Qm̃ pr̃ meus & mr̃ mea ⌊.i. carnales pgeni- » 16
tores mei ⌊ dereliq̃rũt me ⌋ idignãdo mihi, eo q̃ seq̃rer te, & eos relinq̃rẽ. V el, pr̃ me⁹ & mr̃ »
mea.i. primi parẽtes, vcz. Adã & Eua ⌊ dereliq̃rũt me ⌋ inducẽdo sup me originale pctm̃, & »
pęnalitates varias ex illo pctõ seq̃ntes ⌊ dñs at assumpsit me, ⌋ p suã miam exaudiendo me & »
cõseruãdo in se. V el, dñs assumpsit me, induendo naturã meã, sctũs hõ. ¶ Legẽ pone mihi » 17
dñe in via tua ⌋ Cur petit hoc? Nõne iã nobis lex posita ẽ, quã obseruemus, tã naturalis q̃ di- »
uina? Quid ergo petit, dũ ait, legẽ pone mihi dñe, nisi vt lex diuia, q̃ oĩbus posita ẽ, sibi ponat
añ oculos cordis sui, ita q̃ p gratiã dei, eã actualr̃ penset ac impleat? Ait ergo, legẽ pone mihi
dñe, legẽ tuã pone i memoria mea, vt ambulẽ ⌊ in via tua, & dirige me in semita recta ⌋.i. in »
obseruatõe pceptorũ tuorũ, q̃ iusta & recta sunt, & hoc fac ⌊ ppter inimicos meos ⌋ ad confusiõe »
inimicorũ meorũ, vcz vt euadã insidias, mihi ab eis patas. ¶ Ne tradideris me in aĩas tribulã » 18
tium me ⌋.i. i ptãtẽ & malã volũtatẽ diabolorũ, ac hoĩm malignorũ, vt eis cõformer atq; cõ »
sentiã. & hoc oro, ⌊ qm̃ insurrexerũt i me testes iniq ⌋ vcz tribulatores pdicti, q̃ insurgũt i me »
conãdo vt fallãt me, q̃ sunt testes iniq, qm̃ falsa obsirmãt & cõsulũt, meq; sub spẽ boni decipe
re studẽt, & si nõ cõsentio eis, nihilomin⁹ me false accusare tẽtabũt. Verũtñ ista eorũ iniqtas F
fallit eos nõ me, nã nocet eis, sed mihi coopat ad gl'iã, dũmõ nõ cõsensero eis. Hoc ẽ q̃d sub
dit, ⌊ & mẽtita ẽ iniqtas sibi ⌋.i. prauitas eorũ eos fefellit. ¶ Credo ⌋ fide formata & incõ- » 19
cussa ⌊ videre bona dñi ⌋ q̃ ocul⁹ nõ vidit, nec auris audiuit, nec cor cõcepit ⌊ ĩ terra viuẽtiũ ⌋ »
.i. in regno celorũ, q̃d dr̃ terra, qm̃ ẽ locus q̃etus & pmanẽs, sicut & terra iferior, q̃ nõ mouet,
Eccle.1 sed (teste scrip.) i æternũ stat. Propter hãc spem, & ppter hãc fidẽ, oĩa eq̃nimiter fero. Sciẽs
Roma.8. q̃ nõ sunt cõdignę passiões huius tpis, ad gl'iam illã. Sz neminẽ frãgat difficultas pueniẽdi ad
Hiere.31. btĩtudinẽ istã. Ideo cõsolatorie subdit. ¶ Expecta dñm ⌋ lõganimiter sperãdo in ipo ⌊ vi- » 20
riliter age ⌋ q̃cũq; noueris placere deo, qm̃ erit merces opi tuo ⌊ & cõfortet cor tuũ ⌋ p virtu- »
tes ac dona spũs sctĩ, cõtra oĩa mũdi huius aduersa, ac dęmonũ tẽtamenta ⌊ & sustine dñm ⌋ »
inter pspera & aduersa, nec fatigeris aĩo tuo. Versus iste dulcissimus, oẽm militẽ Chri, oẽm
vtiq; laboratorẽ, q̃ deo cũ mętu & reuerẽtia deseruire cõtẽdit, ineffabilr̃ cõsolat ac roborat.
Abac.2. Itaq; o famule Chri, expecta dñm. Apparebit dñs i finẽ, & nõ mentiet, si morã fecerit, expe-
Jacobi.5 cta eũ, q̃a veniẽs veniet & nõ tardabit. V ñ Iac. admonet. Exẽplũ accipite longanimitatis, la
1.Cor.15 boris, & patiẽtię pphetarũ. Ecce btĩficam⁹ eos, q̃ sustinuerũt, sufferẽtiã Iob audistis, & finẽ
dñi vidistis. Deniq; viriliter age, q̃a hortat aplũs. Frẽs mei dilecti, stabiles estote & imobiles
abũdãtes in ope dñi sp, sciẽtes q̃ labor vr̃ nõ est inanis i dño. Cõfortet q̃q; cor tuũ, q̃a dñs ait
Josue.1 Ecce (inqt) pcipio tibi, cõfortare, & esto robust⁹ valde, noli metuere & noli timere, qm̃ tecũ
Job.13 est dñs de⁹ tuus ad q̃cũq; prexeris. Postremo sustine dñm, q̃tenus dicere q̃as cũ sctõ Iob. Etiã
si occiderit me, i ipo sperabo. Versus iste accidiã fugat, charitatẽ iflãmat, lõganimitatẽ istru-
it, stabilitatẽ iducit, oẽmq; torporẽ, diffidẽtiã, pusillanimitatẽ, ac desperatiõem expellit.
Exposi

A ¶ Expositio allegorica eiusdẽ psalmi de Christo.

EXponẽdo insup psalmũ istũ de Chr̃o, sensus tituli erit, in finẽ psalmus Dauid, hoc ẽ
psalmus iste Chr̃o cõueniẽs, priusq̃ ipe Chr̃s liniret. Secũdo. i. anteq̃ glorificaret in
corpe. Prima em̃ linitio, est glorificatio aĩæ eius, quã ab initio cõceptiõis in virgine
habuit. Secũda aũt eius linitio, est glorificatio corpis eius, quã in resurrectiõe acce-
pit. De q̃ glorificatõe ait Iohãnes. Spũs nõdũ erat datus, q̃a Iesus nõdũ erat glorificat⁹. Chr̃s Johan. 7.
ergo vt hõ sic ait: Dñs. i. deus trinitas, est illuminatio mea. i. cã totius sapĩæ meę creatę, & ab
instãti creatõis aĩæ meę illuminauit eã, lumine gl̃iæ atq̧ btĩfica visione. V bi pẽsandum, q̧ in
Chr̃o erat sapĩa increata, q̃ est idẽ q̃d diuina eẽntia ac verbi p̃sona, & p hãc Chr̃s actualiter,
æternaliterq̧ cognoscit, q̃cquid pr̃ & spũs s̃c̃tũs, imò hæc sapĩa est vna in tribus p̃sonis. Erat
q̃q̧ in Chr̃o sapĩa increata, & hęc multiplex fuit. Habuit eĩ sapiẽtiã patriæ seu btõꝝ, cognos-
cẽdo cũcta ĩ verbo p vnionẽ diuinæ essentiæ cũ intellectu ip̃ius, p modũ formę intelligibilis
copulatę. Habuit etiã sapiẽtiã inditã, seu infusam, q̃ ab exordio suę cõceptõis in m̃re, cogno
uit res oẽs in ꝓpriis eaꝝ naturis, p species intelligibiles sibi cõcreatas. Pręter hãc q̃dã attri-
buũt Chr̃o homini sapĩam acq̃sitã seu experimẽtalẽ, in q̃ profecerit, nõ tñ ab aliis q̃dp̃iã dis-
cẽdo, sed p ꝓpriã inuẽtionẽ, ita q̧ p naturale lumẽ intellectus agẽtis, abstraxit à phãtasmati
bus intelligibiles spẽs, easq̧ in ĩtellectu possibili reposuit, atq̧ p hũc modũ sciẽtiã acq̃siuit.

B Nulla eĩ naturalis p̃fectio aut op̃atio defuisse videt aĩæ Chr̃i. Nã vt astruit Damascenus. Ni
hil eoꝝ Chr̃o defuit, q̃ deus in natura plãtauit. Ob has scĩas, aĩæ Chr̃i collatas, ait saluator.
Dñs illuminatio mea, & ip̃e est salus mea. i. obiectũ fęlicitatis meę creatę, quẽ timebo? Nullũ
vtiq̧, nisi spõte voluero passionẽ timoris assumere, sicut & passiõe instãte p̃egi, qñ cępi cõtri
stari & mœstus eẽ, q̃s vtiq̧ passiões, sicut spõte assumpsit sic ĩperial̃r eas deposuit. Dñs prote
ctor vitę meę, singularissimo ac excellẽtissimo mõ, intus custodiẽs me à malis culpæ, ac p̃icu-
lis aĩæ, ita q̧ talia ĩ me eẽ nõ poterãt, & foris à lęsionib⁹ corpis, nisi in q̃tũ hũani gñis redẽptio
exigebat me pati. Nã qñ Iudæi q̃rebant eũ p̃cipitare & lapidare, Iesus abscõdit seip̃m, dño
ip̃m ꝓtegẽte. Qñ etiã dęmon reliq̃t eũ in mõte altissimo, statim angeli accesserũt & ei mĩstra Matt. 4
bãt, à q̃ trepidabo? q. d. nec Iudęos, neq̧ gẽtiles, neq̧ tẽtatorẽ diabolũ formidabo, scd̃m mo
dũ p̃dictũ. Dũ. i. ꝓ eo tp̃e, q̃ appropiãt sup me nocẽtes. i. Iudæi cũ paganis, me capiẽtes atq̧
ligãtes in nocte añ passionẽ, vt edãt carnes meas. i. vt occidãt me. Qui tribulãt me ĩimici mei,
ipsi infirmati sunt & ceciderũt. Hoc iã in Iudęis hostib⁹ Chr̃i videmus ĩpletũ. Infirmati sunt
em̃ fidẽ & grãm amittẽtes, & ceciderũt, scepitrũ & principatũ, oẽmq̧ legis honorẽ p̃dentes.
Si cõsistãt aduersum me castra. i. acies Iudęoꝝ, q̃ añ Herodẽ & Pilatũ stabãt, fortiter procla
mãtes. Crucifige eũ, nõ timebit cor meũ, eos q̃ corpus occidere possunt, sed aĩæ detrimentũ
inferre nõ p̃ualẽt. Si exurgat aduersum me p̃liũ. i. ĩpugnatio p̃secutoꝝ, me crucifigere affe-
ctãtiũ, in hoc ego sperabo. i. in tali articulo, cõfidã in dño, q̧ victur⁹ sim. s. mortẽ destructu-
rus, pc̃tm̃ ablaturus, mũdũ redẽptur⁹, dęmones deiecturus. Tertio die resurrectur⁹, atq̧ in-

C credulos iudicaturus. V nã. i. vnũ q̃ddã p̃cipuũ, petii à dño, hãc req̃ram, p̃seuerãter orãdo, &
hæc vna ẽ. V t inhabitẽ in domo dñi oĩbus diebus vitæ meę. i. p grãm habitẽ in cordibus ho
minũ, & in militãti ecclesia regnẽ p fidẽ. Chr̃s em̃ vt hõ, freq̃nter orauit pro mũdi salute, vcz
vt deus ap̃iret corda hoĩm ad recipiendũ inhabitationẽ Chr̃i p fidẽ, imò propter hoc passus
est, vt habitaret in nobis. Propterea dicit Chr̃s ad Petrũ. Ego ꝓ te rogaui, vt nõ deficiat fi- Lucæ. 22.
des tua. Nos em̃ sumus dom⁹ dei, & Chr̃i filii eius, in q̃ Chr̃s habitare desiderat. Propter q̃d Heb. 3.
ait ap̃l̃us. Chr̃s tanq̃ filius fidelis erat in domo sua, q̃ domus sum⁹ nos, si fiduciã vsq̧ in finẽ fir
mã retineamus. V t videã volũtatẽ dñi. i. ideo habitare petii in domo dñi, vt videã fideles di-
uinę volũtati obediẽtes. Sæpe em̃ accipit diuina volũtas pro effectu & signo volũtatis diui-
næ, sicut ait ap̃l̃us, Hęc est volũtas dei, sanctificatio ṽr̃a. Et in oratiõe dñica dicimus. Fiat vo Matt. 6.
lũtas tua. i. impleat p̃ceptũ tuũ, & visitẽ tẽplũ eius. i. mẽtes humanas, p gratiã & cõsolationẽ
spũs sancti ingrediar, & p sacramenta mea cũ hoĩbus maneam. V nde Chr̃s loquẽs ecclesiæ. Mat. vlt.
Ecce (ait) ego vobiscũ sum omnibus diebus, vsq̧ ad cõsummationẽ seculi. V el sic, V t inha-
bitem in domo dñi, hoc est, vt ascendã ad cœlos, sedeãq̧ ad dexterã patris. Sicut em̃ ostensum
est, Chr̃us interdũ orauit pro sui corpis glorificatione & exaltatiõe. V t videã voluntatẽ dñi
impleri ab omnibus ciuibus cœli, qui oẽs deo ad nutũ obtẽperant, & visitem templũ eius. i.
vt mittã angelos sanctos de cœlo, ad visitãdũ & custodiendũ ecclesiã militantẽ. V el, vt mit
tam paracletũ spiritum sanctũ apostolis, aliisq̧ discipulis, quẽ nõ mitterẽ, nisi primo ascen-
derẽ, quẽadmodũ scriptũ est. Nisi ego abiero, paracletus nõ veniet ad vos. Deniq̧ ista rõna- Johã. 14.
biliter oro. Qm̃, ipse dñs, abscõdit me in tabernaculo suo. i. in vmbraculo atq̧ custodia suæ
diuinitatis, in q̃ sicut in tabernaculo non manufacto oẽs beati morant, in die maloꝝ, id ẽ, tp̃e
quo me p̃sequebant Iudæi. Quẽadmodũ in Euãg. habet: Iesus aũt abscõdit se, & exiuit de tẽ
plo. Et Luc. Ipse ihq̃t trãsiẽs, p mediũ illoꝝ ibat. Nã ip̃a ei⁹ diuinitas, fecit corp⁹ ip̃ius ĩuisibi Johan. 8.
le his, q̃ eũ ledere conabant. Protexit me ĩ abscõdito tabernaculi sui. i. in seipso, & in intima

contempla

Esaie.45 cõtemplatione ipsius. Ipsa enĩ psona verbi protexit in oĩbus, hoĩem quẽ assumpsit. Deus aũt merito dr̃ abscõdit ĩ tabernaculi, Qm̃ de eo sic legit. Vere tu es deus abscõditus, deus Israel. D
In petra, id est, imobili charitate dei & proximi, & in certa fiducia nominis sui, exaltauit me, ab omni defectu & vitio, stabiliens me in seipso, in quo stabiliri, est maxime exaltari, & nũc id est, in die resurrectionis, exaltauit caput meũ, hoc est, meipsum, ponit enim partem pro toto, super inimicos meos, id ẽ, super aereas ptãtes, quas vici, & sup Iudæos, qui me in sepulchro custodiri fecerunt. Circuiui, quando inter homines cõuersabar Iudæã & alias multas
Actor.9. terras, prædicãdo euangelium regni dei, & sanando infirmos, queãdmodum de Chr̃o Petrus testatur. Pertransiit (inquiens) benefaciendo & sanando oẽs oppressos à diabolo, & immolaui in tabernaculo eius, id ẽ, in synagogis & in templo Hierusalem, hostiã vociferatiõis, id est, duræ & altæ increpationis maloꝝ, deuote operationis pro eoꝝ conuersione, ac laudis
Iohan.8. diuinæ, hanc Chrũs frequentissime obtulit deo, cantabo, & psalmum dicã dño, per meipm̃, & per meos ministros, deũ laudando ac venerando. Propterea ait saluator. Ego non quæro gloriã meam, sed honorifico patrem meum. Exaudi dñe pater, vocem meã, qua clamaui ad te, offerendo tibi prædictam hostiam vociferationis, & subueni mũdo, per gratiã incessantem, miserere mei, liberando me à molestijs vitæ præsentis, & exaudi me, pro mundi salute. Tibi dixit cor meum, id est, mens mea te semper interius allocuta est, cõtemplando atq; laudando te indesinẽter, exquisiuit te facies mea, hoc ẽ, tota intentio mea, semp quæsiuit nominis tui honorẽ & gloriam. Faciẽ tuam. i. claram atq; beatã tuæ essentiæ visionẽ, dñe requiram
Iohan.17 nõ vt eam mihi ostẽdas, quoniã ab initio vidi eam p speciem tanq̃ cõprehensor psectus, sed vt eam ostẽdas electis, pro quoꝝ salute misisti me. Hoc est q̃d Chrũs ait: Pater quos dedisti mihi, volo, vt videant claritatẽ quã dedisti mihi, quia dilexi te ante mundi constitutionem. E
Ne auertas faciẽ tuam à me, repellendo preces istas quas fundo, ne declines in ira à seruo tuo
Esaie.42 hoc ẽ ne propter peccata hominum differas adimplere, quæ peto pro eis ego, qui secũdum
Zacha.3. q formam serui accepi sum seruus tuus. De quo dixisti. Ecce seruus meus, suscipiã eum. Et iterũ. Ecce ego adducã seruum meum orientem, & auferã iniquitatem terræ illius. i. populi sui, in vna die, videlicet in die passionis suæ. Adiutor meus esto dñe, pater cooperando mihi in omnibus, ne derelinquas me, in manu impioꝝ, vel in sepulchro, neq; despicies me. i. corpus meum mysticũ puta ecclesiã, pro qua passus sum, deus salutaris meus, hoc est, salus mea
Iobã.1 in quãtum sum homo. Quoniã pater meus & mater mea. i. populus Hebræoꝝ, ex q̃rum semine natus sum, dereliquerũt me, qm̃ noluerũt recipere me, prout in Euang. habet. In propria venit, & sui eum nõ receperũt, dñs aũt assumpsit me, resuscitãdo me ad immortalẽ statum, & conuertendo gentiles ad me. Legem pone mihi dñe, &c. Hunc versum orat Chrũs pro corpe mystico, quod ita dilexit sicut seipsum. Ne tradideris me in animas tribulantium me, hoc est, in ptãte Iudæoꝝ, nõ vt penitus nõ moriar, sed ne in morte detinear, quoniã in-
Mat.26 surrexerunt in me testes iniqui, Hoc in Chr̃o tempore passionis esse impletum Euangelistę cõmemorant, queãdmodũ scriptũ est. Cum multi falsi testes accessissent, nouissime surgunt duo falsi testes, dicẽtes. Nos audiuimus eũ dicẽtẽ. Possum destruere templũ dei, & in triduo reædificare illud, & mentita est iniquitas sibi. i. falsitas eoꝝ decepit atq; damnauit eos, & mihi nil nocuit, sed causa magni meriti fuit. Credo videre bona dñi. i. gratiã & dona sp̃us sancti, in terra viuentiũ, hoc ẽ, in ecclesia militante. Nam propterea pati dignatus sum, vt hoĩes cœlestia bona participarent, cœlisormẽq; vitã in mũdo deducerent. Vel sic, Credo videre F
bona dñi, hoc ẽ, accidentale p̃mium recipere in terra viuentiũ. i. in patria, & etiã corporali oculo cernere gloriam dei in suis effectibus. In hoc ergo versu tangit Chrũs formã & præmium passionis suæ. Nõ autẽ conuenit Christo credere p fidem, quæ est virtus theologica, quoniã fidẽ talem nõ habuit, sed sumitur credere hoc loco, pro quacũq; agnitione, vt sit sensus. Credo videre. i. visurũ me scio. Postremo, Chrũs cõsolatur & animat fidelem suũ amatorem, & ait: Expecta dñm, viriliter age, qui versus cũ cæteris nũc trãscursis in p̃cedenti expositione satis declaratus est. Ecce psalmus iste pulcherrimus, quo in principio sui mentem ad dñm eleuat, fiduciam excitat, timorẽ inordinatũ excludit. Nos ergo ad consequẽdũ hæc bona deuotissime cantemus hũc psalmum, videturq; multum idoneus & fructuosus atq; cõueniens ad hoc, quòd à quolibet deuote & intente cantetur contra tenebras, formidines, & insidias noctis.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXVII.

¶Argumentum.

¶Titulus: Cõmunis apud oẽs. Huic vel ipsi Dauid. Est autẽ oratio conseruatoris nostri Christo, secũdum eius humanitatẽ, ad deũ patrẽ, petẽtis preces suas exaudiri, interimq; pro fideli populo interpellat. Porrò gratias agens de sui exauditione. Rogat quatenus p ptãtem, qua ipse à mortuis resuscitatus ẽ, populus in ipsum credẽs liberetur. Et ob id biphariam partitur. Inprimis eiusdem differit de sui in passione exauditione, intẽtionis Iudęoꝝ ipm̃ occi-

A dẽtiũ frustratiõe,atq; pro pctis cõdignã eẽ reddẽdã punitionẽ. Deinde secũdo loco,ibi,Bñdi ctᵒ,de resurrectiõe,agens gratias pro bñficijs sibi tũ collatis,recensens & ea, quæ populus in ipm credẽs pcepit. Author vero duplici eũ cõmẽtario expẽdit,nẽpe iuxta literã de Christo, atq; post hoc tropologice de quolibet fideli in tribulationibus constituto.

¶ Expositio Tituli.

¶ Est aũt titulus psalmi iã exponẽdi. Psalmus ipsi Dauid, dũ dicit in titulo,ipsi,intelligẽdus est Chrs ad literã. Est ergo sensus tituli. Psalmus iste attribuit & cõuenit ipsi Dauid.i.Chro, quẽ sancti prophetæ frequẽter Dauid appellant,sicut ostensum est. Quibus iã adijci pt quod Amos scripsit: In die illa suscitabo tabernaculũ Dauid qd cecidit. Quã scripturã Iacobus apls spũ sancto repletus introducit, In actibus aploꝶ de Chro sub alijs verbis, videl cet secundũ trãslationẽ. LXX. interpretũ, sic dicẽs: Reædificabo tabernaculũ Dauid qd cecidit.i.repara bo militãtem ecclesiam Christi. Hic itaq; psalmus conuenit Chro in passiõe constituto. Ait igitur Christus homo. Amos. vi. Acto. 15

¶ Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

1 " AD te dñe, pr̃ æterne, clamabo, i. affectuose orabo, pẽdens in crucis patibulo, in q̃ Chrs affectuosissime dixit: Pater ignosce illis, & alia multa in cru ce orauit intra se, q̃ scripta nõ sunt, imò credẽdũ est, q̃ nunq̃ amorosius oraue rit pro mũdi salute, q̃ tpe quo pẽdebat in cruce. deus meus ne sileas à me, i. ne p modũ silẽtis & nõ exaudiẽtis te habeas, sed respõde mihi p inspiratio- " nẽ internam verba bona, verba cõsolatoria, neq̃n, i. ne aliq̃ tpe, taceas à " me, differẽdo qd peto, & assimulabor descẽdentibus in lacũ, i. similis ero descẽdẽtibus in sepulchrũ & in infernũ, quoꝶ corpora detinẽtur in terra, & aĩæ in gehenna. Chrs eñ (vt Esaias ait) cũ sceleratis reputatus est, & ipse (secũdũ aplm) factus est propter nos maledictũ, vt nos de maledicto eriperet. Scriptũ eñ est: Maledictus oĩs q pendet in ligno. Ob id igitur Lucæ. 23 Esaie. 53 Galat. 3

B Chrs asserit, assimilare se peccatoribus descẽdẽtibus in lacũ, nõ secũdũ veritatẽ, sed secundũ iniquoꝶ æstimationẽ, sicut inferius dicit: Aestimatus sum cum descẽdẽtibus in lacũ. Vel sic, assimilabor descendẽtibus in lacum.i. sanctis patribus, q ante passionẽ meã descẽdebant in lymbũ inferni. His assimilatus est Chrs secũdũ veritatẽ, qm̃ aĩa eius in hunc lymbũ descen dit statim qñ à corpore emigrauit. Propter qd aplus ait: Debuit per oĩa fratribus assimilare. Hebr. 2

2 " ¶ Exaudi dñe vocẽ deprecatiõis meæ, i. cordialẽ precis meæ clamorẽ & feruentẽ affe- " ctũ, dũ oro ad te, i. dũ oro vt adipiscar teipsum, q̃tũ ad accidẽtalis pmij susceptionẽ, q̃tũ vero ad beatificã visionẽ Chrs homo ab incarnationis principio deũ possedit, nec sic eũ adi- " pisci orauit, & intẽtionẽ ad te finalr̃ dirigo, dũ extẽdo manus meas, corporales in ara cru " cis, ad tẽplũ sanctũ tuũ, reædificandũ.i.ad redimendũ genus humanũ, qd est tẽplũ dei vi- ui. Hoc est qd ait saluator: Ego si exaltatus fuero à terra, oĩa trahã ad meipsum: Vel sic, dum " extẽdo manus meas, i. desideria cordis mei erigo, ad tẽplũ sanctũ tuũ, i. ad cœlestẽ pa triã, quatenus ego in breui post passionem illuc ascendã atq; electi mei, pro quibus hæc pati- Johan. 12

3 " tior, merito mortis meæ ad eã peruenïant. Ne simul tradas me, potestati maloꝶ, cum " peccatoribus, i. queadmodũ illos tradis quos pmittis, nõ solũ corporalr̃ occidi, sed etiã in " sepulchris putrefieri, & in inferno teneri, & cũ operantibus iniquitatẽ ne pdas me, Chrs qui cõprehensor fuit, & cõfirmatus in bono, nequaq̃ orauit, ne damnaret aut peccaret. Quid

C ergo est, Et cũ opantibus iniquitatem ne perdas me: nisi corpus meum non pmittas in terra corrũpi, vel diu ab aĩa separari, sed statim resuscita me. Itaq;, ne simul tradas me cũ pecca to- " ribus.i.cũ pharisæis & scribis, cæterisq; perfidis Iudæis, qui loquunt pacẽ, i. verba pacifi- " ca fraudulenter, cũ proximo suo, i. mecũ, q sum frater & proximus eoꝶ, qa de eoꝶ gene re natus sum, mala aũt, i. inuidia, dolus, affectus, me occidendi, in cordibus eoꝶ, Fre- quẽter eñ (vt aiunt Euãgelistæ) cõuenerunt Iudæi, vt caperẽt Iesum in sermone, adulatoria

4 " verba promẽtes, sed corde fallaciã intẽdẽtes. ¶ Da illis, dñe oĩm, iuste iudex, secũdũ opera eoꝶ, & secũdũ nequitiã adinuentionũ ipsoꝶ, i. secũdũ q maligna eoꝶ cõsilia pro-

5 " merent. ¶ Secũdũ opera manuũ eoꝶ tribue eis, i. secũdũ actus eoꝶ interiores & exte- " riores restitue eis, redde retributionẽ eoꝶ ipsis, tradẽdo eos in manus principũ Romano rũ, & in reprobũ sensum, & in irã finalẽ. Eandẽ sentẽtiã sæpius repetit ad insinuandũ cordis sui affectũ pro obseruãda iustitia. Hæc aũt Chrũs dicit, nõ op tando vindictã simpliciter, sed pnuntiando quid eis futurũ esset. Vel dicit hæc etiã optatiue cõfirmãdo cordis affectũ diui- næ iustitiæ, queadmodũ sancti in patria. Secũdũ hũc intellectũ apud Hieremiã Chrũs ait: Cõ fundant qui me psequunt & nõ cõfundar ego, induc sup eos diẽ afflictiõis, & duplici cõtriti- one cõtere eos, dñe deus nr̃. Dies vltionis in corde meo, annus retributiõis meæ venit. Ideo Hiere. 17

6 " aũt sic pereant. ¶ Qm̃ nõ intellexerũt opa dñi, i. diuina miracula Chri q Chrus fecit in " noĩe dñi, & in opa manuũ eius, i. opa Chri, hũana vz cõuersatiõis suæ, sanctitatẽ atq; do ctrinæ veritatẽ. Nã miracula eius ascripserũt Beelzebub principi dæmonioꝶ. Vitã vero ar Esaie. 63 Matt. 12 Matt. 11

Iohan.10 guebāt, dicētes, Homo vorax, potator vini, amator publicanoꝝ, trāſgreſſor legis, nō cuſto- D
Lucæ.23 diens ſabbatū. Doctrinā q̃q; irridētes, dicebāt: Inſanit, q̄d eū auditis? Et, hūc inuenimus ſub
uertētē gētem noſtrā. Propterea dñe pr̄, ⌞deſtrue eos, ⌟ gladio, fame, ſiti, ac vēdentiōe, atq; »
expulſione, de terra natali, q̃ oīa inducta ſunt eis p Titū, ⌞& nō ædificabis eos, ⌟ .i. intus repa »
rabis eos, ædificādo corda eoꝝ in habitaculū tibi, p fidē & grām, nec foris recuperabis eos,
reducēdo eos ad terrā patrū ſuoꝝ, ſed vſq; ad finē ſeculi deſeres eos. Deinde Chr̄s de ſua ex-
auditione grās agit, & ait. ¶ Benedictus dñs, ⌟ pr̄ ſeu trinitas deus, ⌞ q̄ñ exaudiuit vocem » 7
deprecatiōis meæ, ⌟ iā p̄miſſæ, qua oraui pro corpe meo vero ac myſtico. ¶ Dñs adiutor » 8
meus, ⌟ cooperādo mihi in oībus p grām ſuā, dādoq; mihi idoneitatē ac efficaciā ſatisfaciē- »
di pro ſeculo vniuerſo. Chr̄s em̄ vt hō meruit, ſed eius hūanitas à verbo ſibi vnico efficaciā
promerēdi p̄miū tā immēſum recepit, ⌞& (dñs eſt) protector, ⌟ in aduerſitatibus, ſicut iā ſæ »
pe dictū eſt, ⌞& in ipſo ſperauit cor meū, ⌟ .i. in eius bonitate ac ope ſemp cōfiſa eſt aīa mea »
ſciens omne bonū ab ipſo procedere. Nec fruſtra ſperauit. Nā ſequit, ⌞& adiutus ſum, ⌟ .i. »
efficaciter proſequutus quicq̄d ad humanā redēptionē neceſſariū fuit. ¶ Et refloruit caro » 9
mea, ⌟ q̃ tertia die reſuſcitata eſt, & glorificata, atq; impaſſibilis, & inalterabilis facta, ⌞& ex »
volūtate mea cōfitebor ei, ⌟ .i. ex totis p̄cordijs laudabo patrē meū cœleſtē, & deo trino ac »
ſimplici grās agā, q̄tenus hō ſum, de oībus bonis mihi ſecūdū formā ſerui ab ipſo collatis.
¶ Dñs fortitudo plebis ſuæ, ⌟ .i. cōſeruator eoꝝ in bono & cauſans in eis quicq̄d virtutis, » 10
& p̄fectiōis, ac fortitudinis habēt, ⌞& protector ſaluationū Chr̄i ſui eſt, ⌟ Saluatiōes Chri- »
ſti ſunt ſalutares effectus ſuæ beatiſſimæ paſſiōis, uidelicet liberatio à pctō, infuſio grǣ, aper-
tio ianuæ regni cœleſtis. Haꝝ Chriſti ſilij ſui ſaluationū eſt deus pr̄ protector, quia defendit ,
electos, ne iſtis effectibus ſpolient à tētatore & protegit eos finalr̄ vt ſaluent. Inſup Chr̄s hō
mediator dei ac hoīm, pro eccleſia quā redemit p̄cat, & ait. ¶ Saluū fac populū tuū dñe, ⌟ » 11
.i. populū fidelē, vel omnē populū, etiā infidelē, cōuertendo eos ad fidē, oēs nāq; ſunt tui per
creationē, ⌞& bñdic, ⌟ .i. munera grāꝝ multipliciter tribue, ⌞hæreditati tuæ ⌟ .i. plebi Chri »
ſtianæ, quā tu ſpecialr̄ colis, poſſides, & fœcūdas, ⌞rege eos, ⌟ dirigēdo eos in viā æternam, » E
⌞& extolle illos, ⌟ .i. ſublimē cōuerſationē, & alta merita, p̄ſta eis in p̄ſenti, ⌞vſq; in æternū ⌟
.i. tā diu rege eos atq; extolle, donec ad æternā felicitatē ptingāt. Ecce cur metuis, cur puſilla »
nimis es, cur non pleniſſime ſperas ò Chriſtiane? Attēde q̄d Chr̄s oret pro te. Vide quoniā
creator tuus factus eſt ſaluator tuus, deus tuus factus eſt frater tuus, iudex tuus factus eſt aduo
catus tuus. Qui cū pātre & ſpū ſancto exaudit. Ipſe pro te patrē ac ſpm̄ ſanctū exorat. Acce-
damus ergo cū fiducia ad thronum gratiæ eius, vt miſericordiam conſequamur, & gratiam
inueniamus in auxilio opportuno.

¶ Expoſitio eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum tropologicum.

MOraliter deniq; cōuenit pſalmus iſte cuicūq; fideli mēte vel corpore, aut in vtro
q; afflicto, q pro releuamine clamat ad dn̄m. Ad te dñe clamabo, in omni tribula
tione & anguſtia, nō ad aliquē aliū, q̄m tu ſolus es deus totius ſalutis meæ, in quo
Iob.13 ſolo finaliter, immobiliterq; cōfido. Ita q; licet occideris me, nihilominus confi
derem in te, ſciens poſſibilius eſſe cœlū & terrā annihilari, q̃ in tua bonitate ſperantem frau-
dati. Idcirco, deus meus ne ſileas à me, ſed intus inſtrue me, ne quando taceas à me, diſſimulan
1.Regū.3 do, aut repellendo deſideria mea, ſed loquere dñe, quia audit ſeruus tuus. Loquere mihi per
inſpirationem internam, per ſacræ ſcripturæ exhortationem, per deuotorum famuloꝝ tuo
rum informationem. Conſolare ò domine animam meam, abſtrahe eam à mundanarum re F
rum tumultu, & quieſcentem alloquere atq; illumina, quemadmodū de anima pia teſtatus es
Oſee.20 Ecce (inquiens) ego lactabo eam & ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius, & aſſi-
mulabor deſcendentibus in lacum, hoc eſt, tot tribulationibus crucior, tot malis afficior, vt
ſimilis videar deſcendentibus in infernum, in quibus eſt plena miſeria. Vel ſic, & aſſimilabor
deſcendentibus in lacum, hoc eſt, niſi tu preces meas præexaudias, deſcendam, & ego cum
alijs in lacū, id eſt, in profundum vitioꝝ, in voraginem periculorum, & in foueam carceris in
fernalis. Exaudi domine vocem deprecationis meæ, dū oro ad te, hoc eſt, dum oro te, dū ex
tollo manus meas, corporales & ſpirituales, ad templum ſanctū tuum, id eſt, ad patriam bea-
torum, eleuando manus meas corporeas cum ardētibus deſiderijs mentis ad triumphantem
Hiere.13 eccleſiam, ſalutās eam, & petens ad eam perduci, quemadmodū Hieremias monet. Leuemus
corda noſtra cum manibus ad dominū ad cœlos. Vnde apoſtolus dicit: Volo viros orare in
1.Tim.2 omni loco, leuantes puras manus, ſine ira & diſceptatione. Ecce q̃ frequēter vir ſanctus ean-
dem ſententiam orando repetijt. Ardens nempe affectus menſuram ignorat, nec ſaciat orā
do, ſed indefinenter accenditur, & flāma flammā producit, ignisq; amoris ignem affectuoſę
Eccl.24 orationis nutrit & auget. Etenim diuinarum rerū nulla ſaturitas eſt, ſed quo magis guſtantur
eo amplius appetuntur, quemadmodum ſcriptum eſt: Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui
bibunt me, adhuc ſitient. Ne ſimul tradas me cum peccatoribus, id eſt, ne permittas me iugo
peccati,

peccati & seruituti diaboli subijci, quibus peccatores subdunt, sicut in euangelio habet: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Et qui à diabolo in tentationibus vincitur, eius ditioni infelix subijcitur, Et cũ operantibus iniquitatẽ, hoc est, in malo pseuerantibus, ne perdas me, subtrahendo mihi gratiã in præsenti, & gloriam in futuro. Qui loquuntur pacẽ cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, id est, qui ore benedicunt, & corde maledicunt vt sunt adulatores, mendaces, fallaces, tales (prohdolor) multi sunt, imò pauci inueniuntur fideles ac integri amici. Propterea optime dictum est, quod vtinam efficaciter pẽsaretur. Ait enim propheta: Perijt sanctus de terra & rectus in hominibus non est. Vir fratrem suum venatur ad mortem. Ab ea quæ dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui, quia filius contumeliam facit patri, & inimici hominis domestici eius. Nam, vt ait apostolus: Omnia quæ sua sunt quærunt. Da illis secundum opera eorum. Hic versus cum sequẽti ex præcedenti expositione patescit. Ideo autem redde illis debitas pœnas ò domine. Quoniam non intellexerunt opera domini, hoc est, exempla Iesu Christi, cuius tota vita est informatio nostra, & in opera manuum eius, id est, Christi, non intellexerũt, hoc est, iudicia Christi, quibus bonis dat vitam æternam, & malis pœnas perpetuas non cõsiderauerunt. Hæc opera domini non intelligunt mali, quia & si se intelligere asserant, factis tamẽ negant, & se nescire ostendũt, quẽadmodum scriptũ est: Sapientes sunt, vt faciant mala, bene autem facere nescierunt, destrues illos ò domine auferendo eis esse spiritale, & voluntatem eorum priuando bonis capitis, quãdo in pœnas æternas deijcies ipsos, & non ædificabis eos interius per illuminationem & gratiam spiritus sancti, nec ordinabis, neq; stabilies interiora eorũ, sed erunt miseri & caduci Benedictus dominus, id est, benedictus sit ipse dominus & benedicatur ab omnibus, quoniã exaudiuit vocem deprecationis meæ, sicut ex interna inspiratione iam sentio vel experior per effectũ. Interdum eñ deuoti famuli dei anteq̃ orationem suam finiant, se exauditos mox sentiunt. Propter quod dominus ait: Antequã clament, ego exaudiam. Adhuc illis loquentibus, ego exaudiam. Dominus adiutor meus, in faciendo quæ bona sunt, & protector meus in declinando ab his quæ mala sunt, & in ipso sperauit cor meũ, sine quo nil boni cogitare, loqui aut facere possum, & adiutus sum per gratiam eius, nec succubui hostibus animæ meæ. Et refloruit caro mea, id est, corpus meũ quod ante peccatis subiacuit, quod pollutionibus varijs cõmaculatum erat, & iniquitatibus deseruiit. Hoc modo per adiutoriũ dei subiectum est rationis imperio, charitatis obsequio, continentiæ flore iam nitet, & castitatis odore nũc fragrat, quemadmodum iubet diuinus apostolus: Non regnet peccatũ in vestro mortali corpore, neq; exhibeatis mẽbra vestra arma iniquitatis peccato, sed arma iustitiæ deo, & ex voluntate mea, i. sponte ac prompte cõfitebor ei, videlicet domino. Confitebor, inquã, ei mea mala & vitia, meipsum dijudicando, contemnendo & castigando. Confitebor q; ei sua bona ac beneficia, ipsum laudando, venerando, atque amando. Dominus fortitudo plebis suæ, hoc est, causa fortitudinis seruorũ suorum, quemadmodum Moyses dicit: Noli timere dominus deus tuus, qui ductor est tui, ipse pugnabit pro te, & protector saluationũ, id est, cõseruator virtutum saluantium, Christi sui est, hoc est, ipse dominus est defensor & conseruator virtutum & gratiaꝝ cuiuslibet Christiani chrismate sacro ac spiritu sancto vncti. Virtutes eñ & gratiæ dei sunt saluationis nostræ, quas necesse est defendi à deo, ne vitijs ingredientibus expellantur ac pereant. Postremo homo fidelis sui oblitus, cõmunis q; boni accensus amore, pro omnibus orat ex charitate fraterna. Saluum fac populum tuum domine, cuius expositio in præcedenti articulo patet. Vere pulcher, suauis q; psalmus qui à singulari charitate orditur, & in communi amore finitur, in quo homo deuotus primo orat pro se, & tandem se exauditum glorians, ac deum collaudans, tanquã idoneus factus orat pro omni populo Christiano. Et est oratio huius versus admodum sententiosa ac feruida, quam debemus quotidie intentissima mente effundere, sicut & totum psalmum debito tempore, quoniã totus fructuosus, consolatorius q; consistit.

Johan. 8
2. Petri. 2
Michę. 7
Philip. 2
B
Esaię. 65
Roma. 8
Deute. 1.
C

COMMENTARIVS IN PSAL. XXVIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Idẽ omnibus, Psalmus Dauid in consummatione tabernaculi. In hoc psalmo ꝓpheta agnoscens Christi diuinitatẽ, hortatur fideles quatenus ei digna mẽtis deuotæ sacrificia offerãt, quo suã ostẽdãt de ꝑceptis gratitudinem. Hinc duas habet ꝑcipuas partes, Prior equidẽ est adhortatio quędã populi fidelis ad sacrificio ꝝ oblationẽ. Altera aũt, ibi, Vox dñi de cõsummatione ecclesiæ & statu eius. Author vnica dũtaxat cõmentatione eum absoluit.

¶ Expositio Tituli.

¶ Titulus psalmi est. Psalmus Dauid in cõsummatione tabernaculi. Primo Paralepomenon legit, ꝙ archa dñi de terra Philisthinorum reducta manserit ad tempus in Sylo. Postmodum vero Dauid ædificauit ei tabernaculum, in quod cum introduxisset eam, hortatus est populum ad hostias immolãdas. Ab hac ergo historia sumptus est titulus psalmi præsentis,

posset'q; litera eius applicari ad illam historiam, sed multo congruentius exponitur de re figu D
rata, q̃ de figura. Dauid enim est euidens figura Christi. Et archa est typus ecclesiæ. Consum-
matio quoq; tabernaculi, ecclesiæ perfectionem designat. Sicut enim Dauid reduxit archam
in tabernaculum suum, sic Christus reduxit ecclesiam in regnũ cœlorum. Est igitur tituli sen
sus, Psalmus Dauid, id est psalmus iste ascribitur Dauid hic loquenti, In consummatione taber
naculi, hoc est, conscriptus est ex perfectionis ecclesiæ præconsideratione. Dauid nanq; in
spiritu sancto prænoscens totũ mundũ ad Christi fidem per apostolos conuertendũ, allo-
quitur hic vniuersalẽ ecclesiam, quatenus digna deo sacrificia offerat. Ait enim.

¶ Expositio psalmi.

Iohan. 1. Afferte, ⌋ id est, ad gloriam creatoris apportate, ⌊ domino, ⌋ cuius sunt oĩa, ô
Lfilij dei, ⌋ adoptiui, quibus Christus dedit potestatem filios dei fieri. De q-
1. Iohã. 3 bus scriptum est: Charissimi nunc filij dei sumus, & nondum apparuit quid
erimus. Et iterum: Videte (inquit) qualem charitatem dedit nobis pater, vt
filij dei nominemur, & simus. Ita quoq; omnes fideles in testimonium, quod
omnia quæ habetis, à deo recepistis. Afferte ei, hoc est, aliquid ipsi offerte.
Quemadmodũ enim omnia quæ habemus à deo, recepimus, sic totum, q̃d sumus, possumus,
agimus, & habemus, deo offerre, id est, in eius obsequio mancipare debemus, quia nõ sumus
Roma 14 nostri, sed eius qui condidit nos. Propterea ait aplus: Nemo nostrũ sibi viuit. Et rursus: Om
Coloss. 3 ne quodcũq; facitis in verbo, aut opere, omnia in nomine dñi nostri Iesu Christi facite, gra-
tias agentes deo patri per ipsum. Vnde & hic ait Psalmista: Afferte domino filij dei. Moyses
Deute. 6 ita inducit: Non apparebis vacuus ante dominũ, sed offerat vnusquisq; secundum quod ha
buerit. Exterior nanq; oblatio signum est interioris oblationis, quo spiritus semetipsum im
Eccl. 34 molat deo per obedientiam ac reuerentiam. De qua interiori oblatione in Ecclesiastico le-
gitur: Salutare sacrificium est attendere mandatis. Deinde declarat quid filij debeant deo of E
ferre, ⌊ afferte domino filios arietum, ⌋ hoc est, vosmetipsos qui estis filij apostolorum,
qui arietes appellantur, quoniã duces sunt ouium Christi, atq; fortissimi protectores earum
inducentes easdem in ouile Christi. Nemo enim aliquid maius offerre potest deo de suis q̃ se-
ipsum, ergo afferte vosipsos, hoc est, corde & opere appropinquate, adhærete & ministrate
ei. Sed ne quis male intelligat quomodo debeat seipsum deo offerre, ac oporteat seipsum oc
cidere & more pecudũ afferre, ideo cõsequenter ostendit, quid sit afferre seipsum. ¶ Affer
te domino gloriã & honorem ⌋ id est, ita afferte vos domino, vt glorificetis & honoretis do
minũ, quantum potestis, tam in vobis q̃ in alijs, sicut in euangelio ait saluator: Sic luceat lux
Matt. 5 vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrẽ vestrum qui in
cœlis est. Hoc est quod quotidie in oratione dominica deprecamur: Sanctificetur in nobis no
Matt. 6 men tuũ, hoc est, da nobis gratiã taliter tibi seruiendi, vt ex puritate & sanctitate nostræ con
uersationis oĩbus innotescat, q̃ vere sanctus sis tu dñe deus, cui tale obsequiũ placet. Ergo af-
1. Timo. 1 ferte dño gloriã & honorẽ, quẽadmodũ fecit apostolus, dicens: Regi aũt seculorum immor-
tali, inuisibili, soli deo honor & gloria in secula seculorũ. Et Dauid: Tua est domine magni-
1. Par. 29 ficentia, & potestas, & gloria, atq; victoria, tibi laus, tuæ diuitiæ, tua est gloria, tua enim sunt
omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. ⌊ Afferte domino gloriam nomini
eius, ⌋ Gloria est clara cum laude notitia. Quid est ergo, Afferte domino gloriam nomini
eius, hoc est, nisi ore & opere manifestate alijs notitiam dei? vt sciant q̃ sanctus ac iustus est F
dominus, & quomodo omnia nostra bona ac merita sint eius dona, ac per hoc studeant deo
in sanctitate & iustitia deseruire, atq; omne bonum ei cum incessabili ascribere laude? Hoc
Mich. 6 est sacrificium placitum deo, quod ipse à nobis summe requirit, quemadmodum Michæas
pulcherrime scribit: Quid dignum offeram domino? Curuabo genu deo excelso? Nunquid
placari potest dominus in millibus arietum? Indicabo tibi ô homo, quid sit bonum, aut
quid à te dominus requirat. Vtiq; facere iudicium, & diligere misericordiam, & solicitũ am-
bulare cum deo tuo, ⌊ adorate dominum in atrio sancto eius, ⌋ hoc est, in ecclesiastica vnita-
Iohan. 4 te, vel in cubiculo cordis vestri, orando patrem in abscondito, & in spiritu ac veritate. Spiri-
tus enim est deus, & eos qui adorant, in spiritu adorate oportet. Et spiritus noster est atrium
Apoca. 3 dei, quia in ipso moratur & epulatur altissimus, quemadmodum in Apocalypsi ipse testatur
Ego sto ad ostiũ & pulso, si quis aperuerit mihi ianuam & audierit vocẽ meã, introibo ad il-
lum & cœnabo cũ eo, & ipse mecum. Insuper sanctus Dauid describit cõstitutionẽ ecclesiæ,
dicẽs. ¶ Vox dñi, ⌋ i. pdicatio Christi, ⌊ super aquas, ⌋ i. super populũ Iudæorũ. De quo
in euãgelio Chrs ait. Nõ sum missus, nisi ad oues q̃ perierũt domus Israel. Nã illis Chrs specia
Matt. 15 liter promissus fuit, ac missus, & eis primo pdicauit p seipsm & suos discipulos, ⌊ deus maiesta
tis, ⌋ i. Chrs rex gloriæ, ⌊ intonuit, ⌋ i. altissima documẽta proposuit, docẽs ea q̃ omnẽ ra-
tionẽ trãscendũt, vcz deũ esse vnum ac trinum, se esse deum ac hominem, carnem suam vere
esse

A esse cibum, Intonuit quoq;, hoc est, terribilia edocuit de futuro iudicio & pœnis inferni, & Johan.6
in oĩbus excellentissime loquebatur, sicut Iudæi ad eũ missi, redeuntes, dixerunt: Nunq̃ sic lo Johan.17
quutus est homo sicut hic loquitur, ⌊ dominus super aquas multas, ⌋ id est, prædicatio Chri
“ sti etiã super gentiles effusa est. Quod (vt Euangelistæ testantur) Christus interdũ per Ty- Matt.15
rum & Sydonem, aliasq; terras gentiliũ ambulauit & prædicauit. Designãtur autẽ per aquas
populi, quoniã in Apocalypsi dicit: Aquæ multæ populi sunt. Et Salomon: Mitte, inquit, pa Apoca.17
nem tuum super transeuntem aquam. i. populum mendicantem. Vel sic, Vox domini, scili- Eccl.11.
cet patris æterni, super aquas. Nam Christo in Iordane baptizato, vox patris facta est, deus Matth.3
maiestatis, id est, pater cœlestis, intonuit, dicens: Hic est filius meus dilectus, dominus sup
aquas multas, hoc est, virtus Christi purgatiua peccati extũc collata est omnibus aquis. Chri
“ stus eñi tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuã tribuit omnibus aquis, ⌊ vox domi-
“ nĩ in virtute, ⌋ .i. prædicatio euangelij facta est à Christo ac eius discipulis in magna miracu
lorũ potentia, quemadmodum scriptum est: Illi autẽ profecti, prædicauerũt vbiq;, domino Marc.16
“ cooperante, & sermonẽ confirmante, sequentibus signis, ⌊ vox domini in magnificentia, ⌋
.i. prædicta prædicatio in magna excellentia facta est, tam propter sanctitatẽ vitæ prædicã
tium, q̃ propter magnalia quæ deus per eos effecit, dando eis os & sapientiam, cui nõ pote- Lucæ.21.
rant resistere & contradicere omnes aduersarij eorũ. Hinc ait diuinus ac sanctus apostolus: Hebræ.2
Abundantius oportet nos obseruare ea quæ audiuimus ne pereffluamus. Quomodo enim
effugiemus, si tantam neglexerimus salutem, quæ in nos confirmata est, contestante deo, si-
gnis & portentis, & virtutibus, & varijs spiritus sancti distributionibus. Nam (vt alibi docet 1.Cor.12
apostolus) alij per spiritum datus est sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij gratia sanitatũ,
alij operatio virtutum, alij genera linguarum, alij prophetia. Propter hæc ergo facta est vox
4 “ domini in magnificentia. ¶ Vox domini confringentis cedros, ⌋ hoc est, sermo Christi,
vel ipse Christus, qui est vox, sermo, & verbum patris æterni, confringit superbos, qui in-
B star cedrorum in proprijs oculis magni atq; sublimes sunt. Hos Christus confringit triplici-
ter. Primo, corrumpendo in eis passiones immoderatas, ac vitia, & extinguendo in eis sup-
biam. Et ista confractio pia est & salubris: Istæ sunt cedri, qui discunt à Christo, quia mitis
est & humilis corde. Secundo Christus confringit has cedros, subtrahendo vel non dando
eis esse spirituale, sed spiritualiter eas occidendo. Tertio eas confringet in die iudicij, quan-
do æternaliter damnabuntur. Et hoc modo confregit cedrum altissimam, puta luciferum.
De quo legitur: Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso dei. Sed hoc loco accipitur ce- Ezech.31.
drus in bono, quemadmodum Sapientia dicit: Ego quasi cedrus exaltata sum in Libano. Ce
“ drus nanq; est arbor altissima. Sed altitudo quædam est bona, & aliqua mala, ⌊ & confringet Eccl.24
“ dominus cedros Libani, ⌋ hoc est, superbos prælatos, ac principes de carnis claritate ac fa-
me splendore vel ingenij aut scientiæ eminentia, seu seculari potentia inaniter gloriantes,
Libanus enim candidatio interpretatur. Has cedros Libani deus confringit secundum tri-
plicem modũ prædictum. Vnde sacratissima atq; Christifera virgo Maria: Deposuit, inqr,
potentes de sede, & exaltauit humiles. Cui cõcordat illud Eccclesiastici: Sedes ducũ super- Eccl.10
5 “ borum destruxit deus & sedere fecit pro eis mites. ¶ Et comminuet eas tanquã vitulum
“ Libani, ⌋ hoc est, cedros prædictas conteret dominus, sicut cõteritur vitulus nutritus in Li
C bano, auferendo eis vel culpam, vel gratiam, vel salutem æternam. Sicut eñi tripliciter intel-
ligi potest cedrorum confractio, ita quoq; earum comminutio tripliciter accipi potest, ⌊ &
“ dilectus, ⌋ hoc est, humilis, deoq; placens eit, ⌊ quemadmodũ filius vnicornium, ⌋ id est, nõ
comminuetur vt cedri, sed fortis atq; securus erit in domino deo suo, & tanquã pullus vni-
cornis seu rhinocerontis, qui est fortissimũ, grande, atq; imperterritũ animal. In hoc ergo,
ꝙ ait, & dilectus quemadmodũ filius vnicornium, ponit distinctionem inter superbos in su-
6 “ is viribus confidentes, & humiles in deo sperantes. ¶ Vox domini intercidẽtis flammam
“ ignis, ⌋ hoc est, dominus ipse per rorẽ gratiæ suæ interrũpit & extinguit in seruis suis ignem
seu inflammationẽ iræ, atq; luxuriæ, perducendo eos ad refrigerium mãsuetudinis & casti-
tatis. Ad literam quoq; Christus sæpe extinxit & scidit ignẽ materialem, cui sancti marty-
res aut fideles ad martyriũ præparati iniecti fuerunt. Sicut de sancta Agnete narrat Ambro-
sius, imò multi sanctorũ in igne omnino illæsi manserunt. Christus etiã scidit flammã ignis,
quando quosdã Iudæorũ contra se furentium misericorditer illuminauit, & quosdam in sua
7 “ incredulitate iuste reliquit. ¶ Vox domini concutientis desertũ, ⌋ .i. sermo Christi exci-
tat corda infructuosa, pigra, ac arida, concutiendo ea sancto timore ac diuino amore, vt fiãt
agilia, fructuosa, & feruida. Cor eñi peccatoris desertũ vocatur, tanquam à deo relictũ, & ab
“ humore, ac fructu salutis & gratiæ alienum, ⌊ & commouebit dominus, ⌋ ad pœnitentiã &
“ vitã laudabilem, ⌊ desertũ Cades, ⌋ .i. cor electorũ & fidem dei habentiũ. Cades eñi immuta
ta vel sancta interpretatur. Electi igitur, quoniã ad tẽpus errare possunt, sed finaliter perire
non valẽt, commouebuntur à domino ad salutẽ, anteq̃ morientur. Posset aũt per desertum

 D

Cades Iudæa intelligi, quæ legẽ à deo recepit, & in fine seculi immutanda ad fidem est. Hanc
dominus cõmouebit in fine mundi, vt conuertatur ad Christũ, quemadmodum Oseas testa-
Oseæ 3 tur: Post hæc reuertentur filij Israel & quærent dominũ deũ suũ, & Dauid regem suũ, Messi-
am, vt omnes exponũt. ¶Vox dñi præparantis ceruos, .i. Christus p suũ sermonẽ dispo- 8
nit ad currendũ velociter viam pceptorũ suorũ, seruos suos seruentes, & ipse pparauit aplos
dando eis primitias spũs sancti, vt per totũ mundũ disseminarent verbũ dei, prosequẽdo ve-
lociter onus sibi iniunctũ, quemadmodũ cerui veloces sunt in actibus suis, & reuelabit con-
densa, .i. illuminabit corda ceruorũ istorum, vt intelligant abdita scripturarum. Hoc enim
Christus in apostolis ac alijs multis effecit, & in templo eius omnes dicent gloriã, .i. in ec-
clesia dei omnes fideles deo gloriã ac laudẽ attribuent. ¶Dominus diluuiũ, .i. plenitudi- 9
nẽ seu exuberantiã gratiarũ, inhabitare facit, in cordibus electorũ, præsertim tẽpore euã-
gelicæ legis, quod propter supereffluentẽ misericordiã dei Christianis exhibita, nuncupat
tẽpus gratiæ, & sedebit dominus rex in æternũ, .i. æternaliter præsidebit fidelibus suis,
& habitabit in eis, modo per gratiã, in futuro autẽ per gloriã, quemadmodum Zacharias de
Zachar. 6 Christo pdixit: Ipse portabit gloriã, & sedebit, & dominabitur in solio suo, & erit sacerdos.
¶Dominus virtutẽ populo suo dabit, vt declinẽt à malis, & faciant bona, dñs benedi- 10
cet populo suo, .i. gratiã multã tribuet eis, in pace, .i. dũ tranquilli fuerint & mẽte quie-
ti. Corda eñi turbata & inquieta non sunt diuinæ benedictionis capacia. Vel, in pace, hoc
Ephes. 2 est, ad finẽ illũ, vt veram ac stabilem pacem consequantur. Vel, in pace, id est, in seipso. Chri-
stus eñi (vt ait aplus) est pax nostra, quæ facit vtraq; vnum.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXIX.

¶Argumentum. E

¶Titulus. Psalmus cãtici in dedicatione, siue ad dedicationẽ domus Dauid. Hic psalmus
est de Christo saluatore nostro, qui patri gratias agit pro sua liberatione, & innouatione ad
gloriam immortalẽ in resurrectione eius. Hinc secundum quosdam tripartitus est. Porrò in
priore parte propheta in Christi persona agit gratias pro sua & ecclesiæ consecratione, de
multiplici beneficio deũ laudans. In altera vero, quæ incipit, ibi, Ego autẽ, declarat suũ me-
ritum, vnde & huiusmodi beneficia deberentur. Et postremo ostendit, qualiter illa recepe-
rit, ibi, Audiuit dominus. Author vero, historica, tropologica & anagogica in ipsum com-
mentaria scripsit.

¶Expositio Tituli.

¶Huius deniq; psalmi titulus est. Psalmus cãtici in dedicatiõe domꝰ Dauid. Psalmus bonã
operationẽ vel laudẽ cũ opatiõe significat, Cãticũ vero spũalẽ lætitiã, Dedicatio vero domus
Prouer. 9 Dauid, est resurrectio corpis Chri. Sapiẽtia nãq; dei ædificauit sibi domũ, qñ corpus assum-
psit humanũ. In resurrectiõe vero dedicauit hãc domũ, resuscitãs corpus suũ ad impassibilẽ,
inuiolabilẽ ac solẽnissimũ statũ. Est igit tituli sensus. Palmus cãtici, .i. laus opосa & ad bñ ope-
rãdũ nos instruẽs. Laus, inquã, cãtici, .i. spũalẽ lætitiã cõtinẽs, in dedicatiõe domus Dauid, .i.
pro resuscitatiõe corpis dñi saluatoris. Igit Chrs pro sua resurrectiõe deo pñi grãs agens, ait.

¶Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

Xaltabo te dñe, pater, .i. laudabo te, & alios illustrabo vt re exaltẽt, & vene- 1
rent, teq; immẽsum agnoscãt, & oĩbus creaturis incõparabilr digniorẽ, qm
suscepisti me, in resurrectiõe ad impassibilẽ statum, & in ascensione ad dex-
teram tuã, nec delectasti inimicos meos super me, hoc est, non permisisti
eos finaliter aut diu gaudere de afflictionibus meis. Nam quãuis Iudæi ad tem- F
pus gauisi sunt de Christi occisione, non tamen tamdiu sicut putabant. Puta-
bant enim omnino extinguere nomen atq; memoriã eius, & corpus eius corrumpendum
æstimabant in tumulo, sed dũ à custodibus monumenti audierũt, quæ facta erant, contrista-
ri cœperunt, psertim propter testimoniũ illud, quod mortui cũ Christo resuscitati perhibue-
Mat. 27 runt de Christi resurrectione. Venerunt eñi (sicut testatur Matthæus) in sanctam ciuitatem,
& apparuerunt multis, quod principes sacerdotum non latuit, imò & eis apparuisse legitur.
Actor. 2 Maxime autẽ contristati sunt in die pentecostes, & postmodum quando videbant in Chri-
sti discipulis tam manifesta miracula dei, & tot millia conuerti ad Christũ. Porrò diaboli ad
tempus gauisi sunt de tribulationibus Christi. Nisi enim dæmon optasset Iesum occidi, ne-
quaquã misisset in cor, vt eũ Iudas Simonis Ischariotis traderet. Veruntamen in ipsa nocte
videns admirabilẽ patientiam Iesu, & alia quædam, ex quibus coniici potuit, Iesum esse verũ
Christum, cœpit timere, & de eius traditione dolere. Vnde vxorem Pilati solicitauit de no-
Johan. 13 cte per visum, vt marito consuleret, ne iustum illum occideret. Cum ergo agnouerant dæ-
mones, Iesum, cuius mortẽ procurauerunt, esse Christum, tunc oĩs delectatio, quam de eius
persecutione habebãt, cessauit. Hinc ergo ait saluator ad patrẽ, Nec delectasti inimicos me-
os super me. Et secundũ hanc intelligentiã per inimicos designantur tã infideles Iudæi q̃ dæ-
mones

A mones. ¶Dñe deus meus clamaui ad te⌋ passione instante dum dixi, nõ mea voluntas fiat
2 sed tua. Atq; in cruce dũ dixi: Pater, in manus tuas cõmendo spm̃ meũ, ⌊& sanasti me⌋ à læ- Lucæ. 13.
sione mortis reuniẽdo aĩam corpori immortali & glorificato. ¶Dñe eduxisti ab ĩferno,⌋
3 .i. à limbo pr̃m aĩam meã in die resurrectõis ⌊saluasti me à descẽdẽtibus in lacũ⌋ .i. pseruasti
me, ne eẽm de eoꝝ cõsortio q in infernũ inferiorẽ descẽdũt. Idcirco hortor vos ego Chrũs.
¶Psallite dño⌋ deo pr̃i q tãta bona cõtulit mihi ó oẽs ⌊sancti eius, & cõfitemini memoriæ
4 sc̃titatis eius⌋ .i. cõfessiõe laudis enũtiate atq; recolite miam diuinæ sc̃titatis, seu sc̃ti dei, p quã
recordatus ẽ vr̃i mittẽdo me filiũ suũ in mundũ vt redimerẽ vos. Hortat̃ itaq; Chrũs vt psalla
mus dño ppter bona q̃ pstitit sibi, & vt cõfiteamur ei, q tã benignè recordatus est nr̃i, q obliti
5 eramus illius. Propter bñficia q̃ dedit nobis p Chr̃m ¶Q m̃ ira⌋ .i. hũani gñis pditio seu ori
ginalis criminis vitio ẽ, ⌊in indignatõe eius⌋ .i. ex iusta detestatõe diuina, q̃ illud pc̃m̃ in tm̃
detestata ẽ, vt nõ remitteret̃, nisi ego pro eo mortẽ subirẽ: imò & ipẽ pr̃ quodãmodo vltus est
illud pc̃m̃ in me, sicut p Esaiã testat̃: Propter scelus ppl̃i mei pcussi eũ, ⌊& vita⌋ .i. humanæ Esaiæ. 53
naturæ redẽptio ac mea resuscitatio ẽ ⌊in volũtate eius⌋ .i. ex pio bñplacito dei pr̃is pcedit.
Deus eñ oĩa liberè facit, queadmoñũ Apl̃s ait: Oĩa opat̃ scd̃m consiliũ volũtatis suæ. Et ita ex Ephe. 1
misericordissima voluntate profluxit, q p Chr̃i passionẽ liberatus est mundus à morte pec-
6 cati, & gr̃æ vitã sortitus. ¶Ad vespeꝝ demorat̃ fletus⌋ hoc est, Chr̃o in cruce iam mor-
tuo magnus planctus, ac vehemens dolor fuit in suis discipulis & amicis, imò vt ait Euangeli Matt. 27
sta: Centurio & oĩs turba eoꝝ q aderant pcutientes pectora sua reuertebant̃, ⌊& ad matuti-
num lætitia⌋ .i. Chr̃o surgente valde diluculo incepit consolatio pdictoꝝ lugentiũ. Nam in
die resurrectõis Christus quinquies apparebat, & corda suoꝝ lætificabat. Vel sic: Ad vespeꝝ
hoc ẽ, tpe huius exilij quo sedemus in tenebris, & vmbra mortis. Demorabit̃ fletus. i. Chr̃o cõ
dolere oportet, & compati, & propter nostram ingratitudinẽ lachrymari, & ad matutinũ læ
B titia, hoc est, in die beatæ remunerationis ac lucis cœlestis, erit exultatio his q in pdicto vespe
8 re lugent. queadmodũ ait Apostolus: Si compatimur & cõregnabimus. ¶Ego aũt dixi in
abundãtia mea⌋ .i. ego Chrũs existẽs in plenitudine gr̃æ & exuberantia consolationis diui-
næ dixi: ⌊non mouebor in æternũ⌋ hoc est, non semp agitabor psecutõe hoim impioꝝ. Vn Lucæ. 22.
de & in nouissima cœna Chrũs discipulis dixit: Etẽm q̃ sunt de me finẽ hñt. Vel nõ mouebor
in æternũ. i. ab obediẽtia pr̃is mei nunq̃ recedã, nec à rectitudine sanctæ cõuersatõis vnq̃ defle
ctar, sed immobilis ero in deo. Chrũs eñ ppter abundãtiã gr̃æ suæ comphẽsor fuit & cõfir-
9 matus in bono. Propterea dicere potuit: nõ mouebor in æternũ. ¶Dñe (pater) in volũtate
tua⌋ .i. in bñplacito tui amoris ac pij fauoris, ⌊præstitisti decori meo⌋ hoc est, sanctæ & ĩma
culatæ ac splendidæ cõuersationi meæ, ⌊virtutẽ⌋ .i. stabilitatẽ prædictam in te. Verũtamen
10 ¶Auertisti faciẽ tuã à me⌋ .i. tpe passiõis subtraxisti internã ac solitã cõsolationẽ ab ĩferio
ribus viribus aĩæ meæ, & ita me tractari pmisisti, ac inter latrones suspẽdi, ac si nõ fuissem fili-
us tuus dilectus, vnde clamare compulsus sum: Deus meus deus meus vt q̃d dereliquisti me. Marc. 17
⌊& factus sum cõturbatus⌋ nõ cõturbatõe culpæ, qa supius dixi, nõ mouebor in æternũ, sed cõ
turbatõe pœnæ seu naturalis vehemẽtisq; afflictõis, queadmodũ scriptũ est: Cum hæc dixisset
Iesus, turbatus est spũ, & protestatus est, & dixit: Vnus ex vobis me tradet. Et rursus: Factus Johan. 13.
in agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrẽtis in terram. Lucæ. 22.
11 Nihilominus post hãc turbationẽ. ¶Ad te dñe clamabo⌋ orãdo in cruce p crucifixoribus
C meis totiusq; mũdi salute. Deinde Chrũs mutãs psonã, hoc idẽ q̃d dixit ad prẽm, dicit eccle-
siæ, vt eã ad similia faciẽda informet, & ait: ⌊& ad deũ meũ depcabor⌋ nõ cessando ab inuoca
tiõe ipsius propter angustiã tribulatõis, acerbitatemq; passionis. Et hoc rõnabiliter ago: nã
12 ¶Quæ vtilitas in sanguine meo⌋ hoc est, qs fructus esset incarnatõis & vitæ meæ atq; effu
sionis sanguinis mei, ⌊dum descẽdo in corruptionẽ⌋ .i. si in sepulchro relinquor, & in cinerẽ
redigor. Chrũs eñ incarnatus, & passus est vt mundũ cõuerteret, si ãt ipẽ nõ resurrexisset mũ
dus in eũ nullatenus credidisset, sicq; nulla videret̃ vtilitas passiõis suæ ac mortis. Propter q̃d
ait Apl̃us: Si Chr̃s nõ resurrexit, ergo inanis est fides vr̃a, inanis est pdicatio nostra. Vñ Chr̃s
13 consequenter probat, quod dixit, subiungẽs: ¶Nunquid confitebit̃ tibi puluis⌋ hoc ẽ, nũ- 1. Cor. 10.
quid caro mea incinerata atq; corrupta erit occasio atq; materia credendi & confitẽdi nomi- Johan. 20.
ni tuo, ⌊aut⌋ ipsa sic puluis effecta ⌊annũtiabit veritatẽ tuã⌋ apparẽdo Apostolis, & osten-
dendo eis cicatrices, atq; dicendo, palpate & videte, & verificando prophetarum scripturas,
qui omnes concorditer vaticinant̃ carnem meam, protinus resurrecturã. Ideo eñ post resur-
rectionem Chrũs discipulis dixit: Necesse est impleri oĩa quæ scripta sunt in lege Moysi, & Lucæ. 24
14 Prophetis, & Psalmis de me. ¶Audiuit dñs⌋ orõnes præmissas, ⌊& misertus est mei⌋ eri
piendo me de vniuersis pœnalitatibus vitæ præsentis ⌊dñs factus est adiutor meus.⌋ dando
15 mihi oẽm ptãtem in cœlo & in terra. ¶Conuertisti (ó dñe) planctũ meũ⌋ .i. tristitiã q̃ dixi:
tristis ẽ aĩa mea vsq; ad mortẽ: ⌊in gaudiũ mihi⌋ qm̃ tribuisti p illa tpali tristitia sempiternã Matt. 26
lætitiã præmij essentialis cũctis electis, & gaudiũ accidẽtalis pmij mihimetipsi, transferendo Marc. 14

 me ab

Hebre.5. me ab ignominia passionis ad gloriam resurrectionis. Sicut em̄ testat̃ Apostolus: Christus cū̃ b
clamore valido & lachrymis supplicatões fudit ad deū̃ L consci disti saccū meū̃ ⅃ hoc est, cor
Esaie.1. pus meū̃ animæ atq; diuinitatis meæ contentiuū̃ latibulum, p̄misisti in passione multis vulneribus lacerari, ita vt à planta pedis vsq; ad verticē̃ capitis non esset in eo sanitas, L & circū̃dedi
sti me lętitia ⅃ .i. corpus gloriosum reddidisti aīæ meæ in resurrectõe. ¶ Vt cātet tibi glo 15
ria mea ⅃ hoc est, vt ego aīa & corpe glorificatus laudē̃ te, L & nō compungar ⅃ .i. nō amplius
Roma. 6. patiar. Nā̃ Chr̄us resurgēs ex mortuis, iā̃ nō morit̃, L dn̄e deus meus in ęternū̃ cōfitebor tibi ⅃
laudādo te sc̄d̄m q; hō sum sine fine in regno cœloꝝ vbi tecū̃ sedeo ad dexteram tuam.

¶ Expositio tropologica eiusdem Psalmi.

MOraliter aūt exponēdo hunc psalmū̃. Per domū̃ Dauid intelligit̃ ecclesia, vel quicū̃q; fidelis, in quo deus p fidē̃ & grā̃m habitat. Et p dedicationē̃ huius domus intelligit̃ deputatio seu exhibitio qua exhibemus nosip̄sos seruire deo vero ac viuo, sic q; tituli sensus est: Psalmus cantici in dedicatõe domus Dauid, hoc est, pro exhitiõe graꝝ actõis atq; obsequij, qbus corde, ore, & moribus regratiamur altissimo pro beneficijs suis eius q; famulatui nosip̄os volūtariè exhibemus. Ecclesia igit̃ vel quilibet Chr̄ianus se à multis periculis præseruatū̃, vel liberatū̃ à deo ppendens, grā̃s agat & dicat: Exaltabo te dn̄e, meip̄m humiliādo, & tibi reuerēter obsequēdo, tuā̃ altitudinē̃ confitēdo, oēm p̄fectiõnē̃, bonitatē̃, & gratiam tibi attribuendo. Quanto em̄ nosip̄os profundius humiliamus, tāto deum gloriosius exaltamus. Idcirco aūt exaltabo te dn̄e, qm̄ suscepisti me .i. orōnem meā̃ & pœnitētiā̃ ac seruitutē̃ meā̃ grata ac placita habuisti, & nō contēp̄sisti, nec repulisti me vilem & paupere p̄ctõrem, nec delectasti inimicos meos sup me, hoc est, non pmisisti hoīes malos ac dæmones, qui delectant̃ de aduersitatibus meis finaliter gloriari sup me, sed à pœnis vel vitijs etiā̃ puisti animā̃ meā̃, & ita delectasti angelos sanctos, pios q; hoīes sup me, qm̄ gaudiū̃ est angelis dei sup vno p̄ctõre pœniām agente. Dn̄e deus meus clamaui ad te, pro indulgētia p̄ctõꝝ, infu E
sione virtutū̃, ac releuamine pœnaꝝ seu p̄secutionū̃, & sanasti me ab interiori læsione peccati, vel etiā̃ ab exteriori tribulatõe, seu morbo corporali. Dn̄e eduxisti ab inferno animā̃ meā̃, hoc est, à reatu & macula mortaliū̃ p̄ctõrum p quæ hoīes merent̃ infernū̃, liberasti me, saluasti me à descendētibus in lacū̃ .i. non pmisisti me p̄seuerare in malis, quēdmodū̃ illos q; in infernalem foueam, seu vitioꝝ profunditatē̃ descēdunt. Ecce quantū̃ beneficiū̃ dei est hoc, q̄d illis potissimū̃ dat̃, q deo inspirāte, mundū̃, & oīa q̄ in mūdo sunt derelinquūt, & Chr̄o in religione fideliter seruiūt. Hi à pristina cōuersatõe & societate maloꝝ cōuersi, hūc versum verissime dicere possunt, imò cū̃ magna ac deuotissima iocū̃ditate dicere debēt. Considerare em̄ debemus nos q mūdū̃ reliqmus, vel ad verā̃ ac p̄seuerantē̃ pœniam cōuersi sumus, q̄t propinquoꝝ coætaneoꝝ cōsortiū̃ nostroꝝ iā̃ infernus absorbuit, q paulo ante nobiscū̃ cōuersati sunt, & forte multo meliores nobis fuerūt. Quantū̃ ergo regratiari tenemur deo altissimo, q illos iam iuste damnauit & nobis tā̃ pie pepercit, & ad vitā̃ meliorē̃ trā̃suexit. Vnde vir sanctus pro tam ineffabili b̄n̄ficio digne regratiari deo nequaq̄ per se solū̃ sufficiens, oēs sanctos q vel in cœlo sunt, siue in terra ad dei laudē̃ & graꝝ actione inuitās subiūgit: Psallite dn̄o sancti eius & cōfitemini confessione laudis memoriæ sanctitatis eius, id est, sanctę memorię dei, seu sancto deo F
n̄ri misericorditer recordāti, q à se auersos, ac sui oblitos nō ē oblitus, sed reduxit ad se. Hinc
Esaię.44 em̄ dn̄s ait: Nunqd obliuisci pt̄ mulier infantē̃ suū̃ vt nō misereat̃ filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego t̄n non obliuiscar tui. Nos ergo nō obliuiscamur misericordiaꝝ dn̄i, q nos ita pręuenit in om̄i pietate & grā. Sed illud Esaiæ intēte dicamus, miserationū̃ dn̄i recordabor Lau
Esaiæ.63 dem dn̄i sup oībus bonis quæ reddidit nobis dn̄s, quę largitus est sc̄d̄m indulgentiā̃ suā̃. Illud
Threno.3 quoq; Hieremiæ: Misericordiæ donū̃ q̄a nō sumus cō̄sumpti, q̄a nō defecerū̃t miserationes eius. Qm̄ ira .i. effectus diuinæ iustitiæ .i. priuatio grǣ, vltio culpæ, inductio pœnæ est in indignatione eius, hoc est, ex iusto iudicio dei, quo ingratis & impijs indignat̃, & vita .i. viuificatio mentis per grā̃m, omnis q; effectus misericordiæ dei est in voluntate eius, hoc est, ex diuinæ pietatis beneplacito oritur & causat̃. Ad vesperum .i. in aduersis, & in consideratione propriæ tenebrositatis ac imperfectionis, deuorabitur fletus pro peccatis, & incolatu vitæ præsentis, & ad matutinum .i. in prosperis, & ex contēplatione diuinæ perfectiõis beneficioꝝ q; dei demorabitur lætitia, id ē, lætabunt̃ homines boni qui fleuerunt ad vesperum. Ego aūt post p̄ctā̃ conuersus ad te dixi in abundantia mea .i. in excessiua confidentia feruoris mei nō mouebor in æternū̃, hoc est, nunq̄ reuertar ad priora p̄ctā̃, nunq̄ desolabor, aut tristis ero, nunq̄ à semita dei recedam. Solet em̄ istud contingere nouiter conuersis, vt dum insolitam consolationem & grā̃m sp̄us sancti pcipiunt, statim incaute præsumant, & quasi nunq̄ perdituri sint dulcedinē̃ talem, magna lętanter præponūt, nō satis propriam fragilitatē̃ pensantes, sed istud incaute fit. Idcirco subiungit: Dn̄e in voluntate tua .i. sc̄d̄m q; tibi cōplacuit, præstitisti decori meo, hoc est, interiori renouationi aīæ meæ, quæ renouat̃ de claritate in claritatē̃, virtutē̃ .i. grǣ stabilitatē̃ tanq̄ dicat, non sicut ego præsumo & ęstimo, sed sicut tibi decēs, & bonum videtur

A detur, tribuisti mihi gratiæ dona. Propterea non debui tā inconsultè in abundantia mea præsumere. Propter quod subdit: Auertisti faciē tuā, hoc est, piū consolationis tuæ subsidiū, q; respectū à me & factus sum conturbatus. i. tristis & piger tanquā fraudatus spe illa qua dixi non mouebor in æternū. Veruntamen pro conuersione vultus tui ad me. Ad te dñe clamabo ardenti affectu, & ad deū meū deprecabor pro omni re qua indiget anima mea. Et merito, nam Quæ vtilitas in sanguine meo, hoc est, vita mea. Sanguis naq; sedes est animæ à qua vita causatur, dum descendo in corruptionē. i. dum spūaliter morior, atq; in anima pereo, quasi dicat nulla, imò melius esset mihi non esse, q̄ sine gratia esse, qm̄ sine grā tibi placere nō valeo. Ideo sequit: Nunquid confitebit tibi puluis, hoc est, homo inconstans, supbus, atq; impœnitens, de quo in primo psalmo præhabitū est, q; erit tanq̄ puluis quē proijcit vētus à facie terræ, aut annuntiabit veritatē tuam homo talis te dignè laudando, aut alios efficaciter admouē do: nō vtiq; qm̄ non est speciosa laus in ore pctōris. Audiuit dñs ista quæ dixi ad prouocandū & concutiendū viscera misericordiæ suæ, & misertus est mei liberando me à miserijs multis, dñs factus est adiutor meus, cooperādo mihi per grām. Conuertisti (ó dñe) planctū meū in gaudiū mihi. i. post dolorē de pctīs infudisti mihi de spe veniæ grām consolationis, quēadmodū Pro- Abacuc.3
pheta dicit: Cū iratus fueris misericordię recordaberis. Et alius: Filij, patiēter sustinete irā q̄ Baruch.4
supuenit vobis. Qui em̄ induxit vobis mala, ipse rursus adducet vobis lætitiā sempiternam cū vestra salute, concidisti saccū meū. i. laboribus pœnitæ. s. abstinētia, vigilijs, disciplinis, macerasti & afflixisti corpus meū, & circūdedisti me lętitia, hoc est, spūali exultatōe replesti animā meam post prædictos labores. Qui em̄ seipsos in labore spūali dignè affligūt, omni consolatio- Hebr.12
ne diuina refrigerari, idonei fiunt, quēadmodū Apostolus ait: Omnis disciplina in præsenti quidem videt esse non gaudij sed mœroris. Postea aūt fructū pacatissimū exercitatis reddet. Idcirco autē circūdedisti me lætitia, non vt glorier in meipso, sed vt cantet tibi gloria mea. i.

B vt omnis grā, omnisq; gloria, & quicq̄d boni in me est, sit mihi occasio atq; materia laudandi te, & grās referēdi nomini tuo excelso, & non compungar, hoc est, non stimuler consciā mala, sed nihil mihi conscius sim, nilq; in aīa mea remaneat, de quo merito remorsum pati possit mens Christiana. Postremo vir sanctus, & dño gratus se offert paratū ad hoc, q; gloria sua cātet deo, & ait: Dñe deus meus in æternū confitebor tibi. i. q̄ diu fuero, & hoc est verbū bonæ spei ac sancti propositi, nō præsumptōis ex abundantia erumpentis, sicut superius dixit, non mouebor in æternū. Confitebit aūt in æternū, qm̄ vita contēplatiua ad quā spectat confessio laudis diuinæ hic incipit & in futuro ęternaliter pseuerat, prout in Apocalypsi habet. Requiē Apocal.4
non habebant die ac nocte dicentia, sanctus, sanctus, sanctus dñs deus omnipotens.

¶ Expositio anagogica eiusdem Psalmi.

ANagogice demū per domū Dauid intelligit quilibet beatorū, in quo deus habitat per grām consummatā in genere, charitatē perfectā, ac vnionē immediatā. Per dedicationē q; huius domus intelligi pt assumptio electorū ad beatificā fruitionē. Scdm anagogicū intellectū sensus tituli est, psalmus cantici, hoc est, ineffabilis atq; cœlestis lętitiæ in ædificatōe domus dauid. i. pro assumptōe electorū ad gloriā. Quilibet ergo comprehensor in pria ait: Exaltabo te dñe, q̄ es obiectū & causa ac fons totius cœlestis lętitię qm̄ suscepisti me in hæredē ac filiū felicitatis ęternę, nec delectasti inimicos meos, videlicet dęmones sup me qui tunc gaudebant de me, quando in mundo iniuste vixi, & in purgatorio affligebar, nūc vero tristant, qm̄ à culpa & pœna ereptus sum, & in cœlo locatus. Porro angeli

C sancti & aīæ innocentū, & q nunq̄ peccauerunt vt Chrūs & virgo beata, dicūt: nec delectasti inimicos meos sup me, q a nunq̄ pmisisti me vitio maculari. Nā & dęmones cū sint inuidissimi cōtristant, de pmanētia & felicitate angelorū sanctorū. Ipsi vero angeli sancti de sua fixione in bono regratiant deo, & dicūt Exaltabo te dñe, qm̄ suscepisti me, nec delectasti inimicos me os sup me. Dñe deus clamaui ad te, dū eram in mundo, vel in purgatorio, & sanasti me ab omī tormēto. Anīæ nāq; in purgatorio existētes sciūt se liberādas, & vehemētissime liberari desiderāt, imò dilatio glīæ est eis ita pœnalis, vt nulla pœna sensibilis huius mundi æquari possit pœnæ quā habēt propter gloriæ dilationē. Iam em̄ via in eis finita est, & ergo nō retardant à pria fine amarissima pœna. Istud itaq; desideriū, earū clamor dr. Nil tñ clamādo proficiūt, q a mereri nō possunt, nec seipsos iuuare. Verūtñ dū ad patriā veniūt, gaudēt de euasione pœnarū & dicunt: Dñe deus meus clamaui ad te, p meipsam & p eos q orauerāt pro me. Deinde hoīes iam saluati dicūt: Dñe, eduxisti ab inferno aīam meā, q a nō pmisisti me mori in pctō mortali de quo beati ineffabiliter dño grati sunt, saluasti me à descendētibus in lacū. i. illis relictis atq; damnatis me assumpsisti ac beatificasti. Protetea comphensores cohortant se mutuo ad grārum actionē ac laudē diuinā dicentes: Psallite dño sancti eius, & cōfitemini memoriæ sanctitatis eius, qm̄ ira. i. vindicta seu pœna quā passi sumus pro culpis nostris, fuit in indignatione eius, hoc est, ex zelo diuinæ iustitiæ, quæ nil mali impunitū reliquit. Vel vt verbū istud oībus beatis cōueniat sic exponit Qm̄ ira. i. reproborū dānatio ē in indignatōe eius. i. ex offensa dei

&contē-

& contemptu quo despiciunt à deo, unde nec corrigi possunt, nec pœnitent, quemadmodū
Eccl. 7. Salomon ait: Considera opa dei, q̄ nemo possit corrigere quē ille despexerit, & vita. i. nostra D
felicitas quę est vita ęterna est in volūtate eius. i. ex diuinæ volūtatis bñplacito & amore nobis collata est. Ad vesperę. i. in exterioribus tenebris ergastuli infernalis demorabit, hoc est, semp manebit fletus, sicut in Euāgelio asserit Chrūs. Ibi erit fletus & stridor dentiū, & ad matutinū. i. in regno cœlor̄, vbi lux diuina incessabiliter orit, demorabit lętitia, qm̄ ibi est iocūdiias plena atq; ppetua. Ego aūt q sum cōphensor dixi in abundātia mea. i. in plena lætitia de qua securitate nō mouebor in æternū, hoc est, nunq̄ à deo auertar. Oēs em̄ beati sciunt se confirmatos in bono, ideo securè affirmāt nō mouebor in æternū. Dñe in volūtate tua pstitisti decori meo. i. btitudini meæ q̄ ē summ⁹ ornat⁹ mētis, virtutē. i. securā stabilitatē, seu cōfirmationē in te. Auertisti faciē tuā à me, qn̄ adhuc pegrinabar in mūdo & factus sum cōturbat⁹ pro tpe illo, nūc vero ostēdisti mihi faciē tuā, ideo saluus sum. Ad te dñe clamabo orando pro amicis & familiaribus meis & his q̄ iplorāt suffragiū meū, & ad deū meū dēpcabor pro resuscitatione corporis mei. Sancti em̄ in pria resurrectionē futurā desideranr. Quæ vtilitas in sanguine meo, hoc ē, qd mihi, qd prodesset corpori meo quod ita cooperatū est aniæ in diuino obsequio, dum descēdo in corruptionē. i. si ipm corpus maneret corruptū neq; resurgeret. Interdum em̄ aliqd attribuit toti rōne partis, queādmodū Chrūs dicit iacuisse in sepulchro & Ma
Joban. 10 ria Magdalene corpus Christi sublatū credens, dixit: Tulerūt dñm meū, & nescimus vbi po suerunt eum. Simili modo cōphensor rōne corpis quod reliquit in terris (ait) dum descēdo in corruptionē. Audiuit dñs pces has, & misertus est mei, non pro meipso q miser non sum, sed pro miseris pro quor̄ salute precatus sum, & pro resuscitatione ac glorificatione corpis mei, dñs factus est adiutor meus, dando mihi virtutē supnaturalem p quā sibi inauertibiliter E
Matth. 5 adhærebo. Conuertisti planctū meū in gaudiū mihi, hoc est, fletū quē pro pctis & pro ade-
Esaie. 61. ptione felicitatis effudi in terra, cōmutasti in iocunditatē celestē ac sempiternā, queādmodū scriptū est: Beati q lugēt, qm̄ ipsi cōsolabunt. Vnde in Esaia Chrs ait: Spūs dñi sup me vt darē lugentibus coronā pro cinere, oleū gaudij pro luctu, palliū laudis pro spū mœroris, conscidisti saccū meū. i. corpus meū redegisti in puluerē, queādmodū scriptū est, cinis es & in cinerē reuerteris, & circundedisti me lætitia, hoc est, æterna felicitate omnifariam adornasti me. Vt cantet tibi gloria mea. i. vt beatitudo & oīs excellētia mihi à te impartita sit mihi causa, & rō laudādi te laude pfecta, ac indesinēti, & nō compungar, nullo dolore de cætero vnq̄ affici-
Apocal. 7 ar, prout in Apocalypsi dr: Absterget deus oēm lachrymā ab oculis sanctor̄, & mors nō erit vltra, neq; luctus, sed nec vllus dolor: Dñe deus meus in æternū nō confitebor tibi. i. incessanter, sine interruptiōe, fatigatiōe, ac tædio, laudabo te deum sublimem & benedictum. Ecce quàm compendiosus, speciosus ac dulcis est psalmus iste ex diuinæ sapientiæ thesauro emanans, qui tam multipliciter exponi potest. Huuc ergo ad gloriam creatoris in commemoratione beneficior̄ suor̄ & resurrectionis glorificationisq; Christi deuotissimè concinnamus.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXX.

¶ Argumentum.

¶ Titulus: In finē, siue victori, vel ad victoriā, Psalmus Dauid (aliàs scd̄m q̄sdā) pro extasi. Est aūt orō Chri in tribulatōibus auxiliū à deo pstolātis, petit eqdē à malis imminētibus libe rari. Interimq; p se atq; suis mēbris grās agēs, orat p cōsolatōe & exaltatōe fidelis ppli. Gorran in tres diuidit eum partes, in quar̄ priore ponit spes & orō, aduersus tribulatōes. In altera F
aūt (quę incipit ibi (Miserere mei dñe, recensent diuersę tribulatōes, quas in seipo & suis patit Et in tertia, ibi: Quā magna ponit cōsolatio q̄ prouenit ex cōsideratōe multipliciū bñficior̄ dei, p qbus & dñe laudat & bñdicit, ac identidē ab alijs fiendū monet, & hortatur. Author secundū lrām de Chro atq; deinde iuxta tropologiā de iusto q̄uis atq; eccl̄ia intelligēdū cēset.

¶ Expositio Tituli.

¶ Pręferit deniq; huic Psalmo titulus talis: In finē Psalmus Dauid pro extasi. i. psalmus iste sancti Dauid q loquit hic in psona Chri atq; fideliū. Psalmus (inquā) dirigēs nos in finē vltimū. s. deū, est scriptus, tractās a chabitus pro extasi. i. excessu mētis Chri mēbror̄q; eius q excessus cōtingit vel ex pauore tribulatōis magnæ imminētis, vel ex contēplatōe sublimiū veritatū in rebus diuinis. Hic itaq; Psalmus de Chri passiōe, ac fideliū perfecutōe cōscriptus ē. Vñ primo de Chro exponēdus ē: Chrs ergo vt hō pter passionē sibi instantē, ait ad prēm.

¶ Expositio Psalmi literalis.

N te dñe speraui⌋ inquantū hō & aliq mō viator, videlicet, quantū ad naturā passibilē nondū glorificatā. Iā em̄ toties dictū est, qūo Chro cōuenit sperare, „ I
spes vt fastidiū generat, si denuo reputat. Itaq; dñe pr̄ nō in mea natura creata sed in te speraui, expectās atq; cōfidēs tua virtute & grā cooperāte, redimere genus humanū à morte resurgere, oāmq; mūdi ac dæmonū malitiā superare. Idcirco ó pr̄ L nō cōfundar in æternum⌋. i. nunq̄ cōfundar cōfusione illa quæ oritur „

A oritur ex aliquo accidenti quod inest ei q cónfundit.f.ex defectu aut inordinatõe naturæ, cul
pæ vel pęnę. Vel nõ cõfundar in æternũ.i.q̃uis ad tps in hoc mũdo à Iudęis irrideor & cõfun-
dor añ passionẽ,in passiõe,& post passionẽ: nõ tñ duret ista cnofusio in æternũ, sed statim re
suscita me,p miracula quoq; glorifica me,vt confundant qui me psequunt,& non confundar Esaiæ. 41
ego de cætero ⌊in iustitia tua⌋ hoc est,secundum censurã siue dictamen tuæ diuinæ iustitiæ
“ ⌊libera me⌋ à passibilitate corpis & imperio mortis. Vel in iustitiã.i.propter iustitiã meã mi
2 “ hi à te collatã libera me. ¶ ⌊Inclina ad me aurẽ tuã⌋ imponẽdo mihi misericordiæ tuæ effe
3 “ ctum ⌊accelera vt eruas me⌋ hoc est,cito age q̃d rogo & tertia die resuscita me. ¶ ⌊Esto mi
“ hi in deũ protectorẽ⌋.i.nõ solũ sis mihi deus meꝰ,eo modo quo es omniũ deus,sed p specialẽ
cu rã ac grãm esto deus meus,videlicet vt in oĩmi aduersitate defendas me,protegẽdo corpus
meũ in sepulchro à corruptiõe,& nomẽ ab infamatõe.Hoc est q̃d apud Hieremiã ait saluator: Hiere. 15.
Tu scis dñe,recordare mei,& visita me,& tuere me ab his qui psequunt me. Esto mihi quoq; ó
“ dñe ⌊& in domũ refugij⌋ hoc est,pro domo refugij,quatenus in oĩni necessitate ad te confu-
giã, atq; in te securus sim,quẽadmodũ homo ab hostibus insecutus ad domũ munitã fugit,
“ & in ea tutè quiescit,sic oro,& ego in te qescere, stabiliri,& imperterritus pmanere. ⌊vt sal-
4 “ uum me facias⌋ à corporis passibilitate,ac morte corporea. Et hoc ideo oro. ¶ ⌊Qm̃ firma-
“ mentũ meũ & refugiũ meũ es tu⌋.i.præter te aliud firmamentũ nõ habeo,neq; refugiũ,sed tu
es firmamentum.i. causa totius stabilitatis meæ,& refugiũ in quo sicut in vltimo fine quiesco
“ ⌊& propter nomen tuũ⌋ hoc est,propter teipm̃, seu nõis tui clarificationẽ ac venerationem
“ ⌊deduces me⌋ à cruce ĩ sepulchrũ,à sepulchro ad discipl'os in cõclaue,& aliò ab alijs, vtpotè à
“ monte oliueti in regnũ cœlorũ ⌊& enutries me⌋ transferẽdo me à nutrimẽto status mortalis
ad alimentũ impassibilis status,& à cibo terreno ad cibũ cœlestem. Vel enutries me.i.corpus
B meũ mysticũ,videlicet congregationẽ fideliũ,dando eis grãm paulatim proficiẽdi,ac spũalis
virtutẽ augmẽti. Primitiuã quoq; ecclesiã deus enutriuit,qm̃ de die in diem auxit fideles me-
rito & nũero sicut in actibus apl'orũ Lucas testat: Verbũ (inquiẽs) dñi crescebat & cõfortabat Actorũ. 6.
5 “ valde,& dñs auxit quotidie q saluifierẽt. ¶ ⌊Educes me de laqueo hoc⌋.i.à mortis periculo
“ ⌊quẽ (laqueũ) absconderunt mihi⌋ hoc est,quẽ putabant Iudæi se mihi occultè parare,& me
eorũ nequitiã ignorare. Putabant nãq; Iudæi Chr̃m nescire studia eorũ contra se. Nõ aũt edu
“ ces me de laqueo isto ⌊quoniã tu es protector meus.⌋ sicut pauloante precatus sum, dicens:
Esto mihi in deũ protectorẽ. Et qa oĩmino sic est,idcirco ego Chr̃s pendẽs in cruce,dico ti-
6 “ bi pater. ¶ ⌊In manus tuas⌋ hoc est,in potestatẽ & charitatẽ tuã ⌊cõmendo spm̃ meum⌋
“ hoc est,animã meã cõmendatõe grãrũ actõis,& vt eã corpori statim reunias ⌊redemisti me⌋
“ ab oĩmi pœna in ipsa separatõe aĩæ meæ à corpe ⌊dñe deus veritatis⌋.i.cã,mẽsura,& cõserua
tor oĩs veritatis creatæ. Nã mors Chr̃i fuit finis suæ miseriæ,& principiũ suę felicitatis seu glo
rificicatõis in corpe. In pferẽdo huius versus principiũ.f. In manus tuas cõmẽdo spm̃, libẽter
sequi solẽt hoĩes boni q vere sunt mẽbra Chr̃i caput suũ vtpote Chr̃m,ita vt ipsi dicant morti
C iam proximi. In manus tuas cõmẽdo spm̃ meũ. Et vtinã dñe Iesu talẽ vitã mihi cõferre digne
ris vt in hora mortis meę,hæc verba dulcissima,digne,fiducialiter atq; affectuosissime pmã.
7 “ ¶ ⌊Odisti (ó dñe) obseruãtes vanitates⌋.i.pctõres vana sectãtes ⌊supuacuæ⌋.i.inutilr. Qũo
aũt deus dicat pctõres odio hr̃e,cũ tñ nihil eorũ q̃ fecit odio habeat,dictũ est in expositõe qn-
8 “ ti psalmi,in q̃ dicit: Odisti oẽs q operant iniquitatẽ. ¶ ⌊Ego aũt in dño speraui⌋ & nõ in me
sicut illi q vanitates obseruãt de qbus Micheas ait: Væ q cogitatis inutile & opamini malũ in Miche. 2
“ cubilibus vr̃is. Idcirco dñe pr̃ ⌊exultabo⌋ forinsecus ⌊& lętabor⌋ intrinsecus ⌊in mĩa tua⌋
hoc ẽ,contẽplãdo tuã mĩam vel recipiẽdo eius effectũ. Hoc mõ exultauit atq; lętatus ẽ Chr̃s
9 “ in die resurrectõis, ¶ ⌊Qm̃ respexisti⌋ oculo pr̃næ dilectõis ac piæ subuentõis ⌊humilitatẽ
“ meã⌋.i.me filiũ tuũ mitẽ & humilẽ ⌊saluasti de necessitatibus aĩam meã⌋.i.de pœnis quas ne
cesse fuit me pati ppter verificãdas pphetarũ scripturas,eripuisti me per resurrectionẽ btãm.
10 “ ¶ ⌊Nec cõclusisti me in manibus inimici⌋.i.nõ pmisisti me cõphẽdi ac detineri finalr in pœ
nis atq; cõuitijs,q̃ inferebant mihi ab aduersarijs meis. Vel sic: Nec cõclusisti me in manibꝰ ini
micorũ.i.nõ pmisisti me supari & opprimi ab hostibꝰ meis,sed ego potiꝰ supaui oppssiq; eos.
“ Ideo subdit ⌊statuisti⌋ in die ascẽsiõis ⌊in loco spatioso⌋.i.in regno cęlorũ ⌊pedes meos⌋.i.
meipm̃ collocãdo ad dexterã tuã in solio maiestatis tuę,hoc ẽ q̃d in Apoc. ait saluator: Qui vi Apocal. 3.
cerit,dabo ei sedere ĩ throno meo,sicut & ego vici & sedi cũ pr̃e meo in throno eiꝰ. Vel sic,sta
tuisti in loco spatioso.i.in toto vniuerso pedes meos.i.virtuẽ meã opatiuã,quẽadmodũ dr̃:
Data ẽ mihi oĩs ptãs in cœlo & in terra. Vel sic,statuisti in loco spatioso.i.in latitudĩe charita Mar. vlt.
tis q̃ angustiari & coartari nõ nouit pedes meos.i.opa mea ac desideria. Nã chr̃s idesinẽter ca
ritatẽ hʒ ad nos & charitatiue ĩterpellat p nobis. Vel statuisti in loco spatioso.i.p totũ mundũ
misisti,dispsisti ac collocasti pedes meos.i.sctõs apl'os aliosq; pdicatores deuotos,q sũt colũna
11 “ basis,ac pedes ecclię. ¶ ⌊Misereri mei dñe⌋ liberãdo me in resurrectõe ab istis miserijs qbus p
hoibꝰ crucior & occidor ⌊qm̃ tribulor⌋ in passiõe varijs pœnis ⌊cõturbatꝰ est in ira oculus
meus⌋

meus⌋ quõo hoc conuenit Christo pensandum est. Nam in eo inordinata ira nõ fuit, nec ali- D
qua passio eius intellectũ q noĩe oculi designaṫ, ĩpediuit in actu suo aut obnubilauit. Est igiṫ
sensus: Conturbatus est conturbatõe pœnali non conturbatõe culpabili, in ira. i. propter irã,
& iræ effectũ, videlicet psecutionẽ inimicoꝝ meoꝝ Iudęoꝝ, oculus meus. i. rõ mea seu cõside
ratio virtutis cogitatiuæ. Iam enĩ ostẽsum est, ꝙ tpe passionis etiã intellectus atq; volũtas aĩæ
Chr̃i patiebanṫ scd̃m ꝙ erant naturales potentię humanitatis Chr̃i, q̃ tota extitit in dolore.
Potest quoq; p oculũ intelligi corpalis oculus Chr̃i qm̃ in passiõe ,ppter vehemẽtissimã Chr̃i
pœnã oculi eius corporei obtenebrati, lachrymati, & itẽ euersi sunt. ¶Q m̃ defecit in dolo 12
re vita mea⌋. i. ,ppter acerbitatẽ pœnaꝝ extincta est in cruce vita mea corpalis ⌊& anni mei
in gemitibus⌋ hoc est, tota conuersatio mea in mundo à natiuitate vsq; ad passionẽ aduersita
tibus & cõpassionibus proximoꝝ tã plena fuit, ꝙ quasi defecisse. i. ab exultatõe & ,psperis mi-
norata videṫ; Chr̃s enĩ semp elegit q̃d carni molestius ẽ, q̃ten⁹ imitemur vestigia eius. ¶In- 13
firmata ẽ in pauptate virtus mea⌋. i. oĩpotẽtia mea seu diuina ptãs ẽ infirmata. i. ĩfirmę ac de-
bili potestati filijs reputata, & apparenter assimilata, qm̃ actionẽ suã suspendit, & naturã quã
assumpsit quodammodo dereliquit in pauptate. i. tpe abiectissimę mortis meę. Vel Chr̃s ex
parte naturæ assumptæ sic ait: Infirmata est. i. varijs infirmitatibus, naturalibus, atq; defecti-
bus indetrahibilibus subdita, virtus mea. i. psona verbi q̃d est virtus & sapia patris, & etiã vir-
tus mea assumptã naturã fulciens & conseruans. Hæc virtus infirmata est, in pauptate. i. in hu
manitate assumpta, ita ꝙ prædicatões prædictæ conueniũt ei rõe naturæ assumptæ, q̃uis ipsa
scd̃m se propriamq; naturã impassibilis fit. Nam de psona verbi seu filio dei, imò de vero &
incommutabili deo verè conceditꝰ, ꝙ sit incarnata, passa, ac mortua, & p consequens infirma
ta. In Christo enĩ diuina conueniũt homini, humanaq; deo, sed qd, propter qd dicaṫ intueri
oportet: ⌊& ossa mea⌋. i. caro mea & tota corporalis natura iinfirmata est ⌊in gemitibus⌋. i.
Psalm. 21. propter afflictionũ meaꝝ molestiã, sicut superius dictũ est, sicut aqua effusus sum & dispersa
sunt om̃ia ossa mea. Deniq; quod dictũ ẽ: Infirmata est in paupertate virtus mea, exponi pt de E
Psalm. 21. virtute seu fortitudine Christi corporali, humana & naturali scd̃m illum intellectũ quo antea
dixit, aruit tanq̃ testa virtus mea. ¶Sup omnes inimicos meos⌋. i. plus q̃ aduersatij mei, 14
⌊factus sum obprobriũ⌋ hoc est, contemptus & vilipensus ⌊vicinis meis⌋. i. his q aliqñ me
Lucæ. 24 sequebanṫ, & opa mea laudabant, iamq; videbanṫ pertinere ad me his factus sum obprobriũ,
Iohan. 18. præsertim in passione, qñ quidã eoꝝ ex instructõe principũ, sacerdotũ, clamabant corã Pila
to, non hunc, sed Barabbã dimitte nobis. Factus sum quoq; ⌊& timor notis meis⌋. i. causa ti-
moris his q familiariter mihi adhęrebant videlicet aplis alijsq; discipulis, q ex timore fugerũt
Iohan. 20 à me, & post passionẽ clausi sedebant in conclaui propter metũ Iudæoꝝ. ¶Qui videbant 15
me, foras fugerunt à me⌋ hoc est, tam horribiliter & miserabiliter patiebar, tractabar & ap
parebam, ꝙ hoĩes ex solo aspectu abominati sunt me atq; auersi à me ⌊obliuioni datus sum,
tanq̃ mortuus à corde⌋. i. statim dum eram sepultus obliti sunt mei infideles Iudæi non sim-
Mat. 27. pliciter, qa fecerunt custodiri sepulchrũ, sed quantũ ad hoc, obliuioni datus sum, ꝙ nihil cura
bant de me, nec reputauerunt me pro aliquo quasi resurrecturus essem à morte, sed inter dãna
tos & reprobos ęstimauerunt computandũ. Hoc modo vsq; in hodiernũ diem datus est obli F
uioni in cordibus Iudæoꝝ, non tñ simpliciter obliti sunt eius, qa quotidie blasphemant no-
men eius, & orant pro destructõe Romani Imperij atq; extinctõe noĩs Chr̃iani. ¶Factus 16
sum tanq̃ vas perditũ⌋. i. ita à Iudæis cõtemptus sum quasi nulli vtilitati proficuus essem, nec
aliquid boni cõtinerẽ in me, sed essem fraudibus atq; blasphemijs plenus. Reprobi enĩ dicunṫ
vasa pdita, qm̃ à gr̃a vacui sunt, nilq; meritoꝝ continent: electi vero appellanṫ vasa felicia, si-
Actoꝝ. 9. cut de Paulo Chr̃s: Vas (inqt) electõis est mihi iste. Ideo aũt ego Chr̃s assero me factũ tanq̃
vas perditũ ⌊qm̃ audiui vituperationẽ multoꝝ cõmorantiũ in circuitu⌋ Nam in diebus azy
moꝝ populi vniuersæ Iudææ in circuitu Hier̃lm habitantes cõfluxerãt ad ipam vrbẽ Hieru-
salem, & hi penè oẽs consenserũt in mortẽ Christi vituperantes eũ. ¶In eo tpe dum con- 17
uenirẽt simul aduersum me⌋. s. in die Parasceues ⌊accipere animã meã consiliati sunt⌋. i. oc
cidere vitã meã corporalem consuluerunt. Nam corã Pilato clamabant, tolle, crucifige eum.
¶Ego aũt in te speraui dñe⌋ sicut in exordio psalmi dictũ est atq; expositũ ⌊dixi deus me 18
us es tu⌋. i. corã hoĩbus confessus sum, teq; veraciter colui, idcirco false accusor & iniustè con
demnor ⌊in manibus tuis⌋. i. in virtute ac dispositione tua sunt ⌊sortes meæ⌋. i. euẽtus mei
vel tpa mea, quasi dicat, quicqd mihi contingit, in ptãte tua repositũ, patienter cũcta sustineo
sciens te non sine magna rõne pmittere. ¶Eripe me⌋ p resurrectionẽ btãm & acceleratã 19
⌊de manu inimicoꝝ meoꝝ⌋. i. de ptãte Iudæoꝝ crucifigentiũ me ⌊& à psequẽtibus me⌋. i.
Actoꝝ. 9. corpus meũ mysticũ tuere, à psecutoribus suis. Vnde Paulo adhuc sęuienti, Chr̃s dixit: Sau
Matt. 25 le qd me psequeris? Hoc ergo Chr̃s pro ecclesia orat, qa quod fidelibus suis inferṫ, ipse sibi-
ipsi inferri testaṫ. ¶Illustra faciẽ tuã sup seruũ tuũ⌋ Chr̃s à principio sapia plenus fuit, & 20
cõphẽsor psectus, nõ ergo pro illuminatõe sui intellectus nũc orat. Quid itaq; est, ꝙ ait: Illu
stra faciẽ

A stra faciē tuā sup seruū tuū, nisi quod alibi ait: Clarifica me tu pater apud temetipsum claritate, quā habui priusq̄ mundus esset. Orat igitur Chr̄s, vt lux diuina, corpus suū claritate gloriosa adornet, atq; hoībus gloriā suā reuelet, saluū me fac, à morte & pœnalitatibus corporis, in misericordia tua, i. propter teipsum, & nõis tui bonitatē. Quāuis Chr̄s iustissime meruit tertio die resurgere, tamē potius q̄rit exaudiri à patre, propter diuinā bonitatē, q̄ humanā iustitiā. In quo p̄stat nobis exēplū, quatenus quantūcunq; profecerimus, aut iusti fuerimus, semp in misericordia dei principal'r cõfidamus, dñe non cõfundar, i. nõ inueniar falsum dixisse, asserendo me tertio die resurrecturū, qm̄ inuocaui te, hoc est, interna, affe- Joban. 17
21 ctuosaq; prece, pro hac re deprecatus sum te. Itaq; nõ cõfundar ego, sed potius ¶ Erubescant impij, i. blasphemi Iudæi, & deducant in infernū, in æternū dānati. Hoc Chr̄s dicit, vel p̄dicendo quod futurū erat, vel se diuinæ iustitiæ cõformādo, vel explicādo quid reprobi mereant, muta fiant labia dolosa, i. ora Iudæorū, qui me dolose occidere tentauerunt, retundant atq; claudant, & cõprehendant astuti in sua astutia. ¶ Quæ loquunt aduer
22 sus iustū iniquitatē, i. q̄ mihi sancto sanctorū, & iusto, filio dei, p̄ctā imposuerūt, in superbia, qua me aspernabant & vilipendebāt, & abusione, qua b̄ñficijs meis abusi sunt, oīa opa mea atq; miracula, dæmoni ascribēdo, & meā doctrinā, tanq̄ seductionē reputando, ac p hoc abusi sunt bonis meis, q̄a vnde meliorari debebāt, inde peiores effecti sunt. Hinc Stephanus dixit Iudæis: Dura ceruice, & incircūcisi corde & auribus, vos semp restitistis spiritui sancto, sicut & patres vestri. Quē prophetarū nõ sunt p̄secuti patres vestri? Et occiderūt Actorū. 6
23 eos, q annuntiauerūt de aduētu iusti, cuius vos nūc proditores & homicidæ fuistis. ¶ Quā magna multitudo dulcedinis tuæ dñe. Hoc nouerūt, qui eā experti sunt, & qm̄ nemo eam tā plene experiebat in hac vita vt Christus, idcirco nemo tā cõgruēter dicere p̄t verbū istud, B q̄ Chr̄s. Deniq; multitudo dulcedinis dei, in suo fonte, videlicet in ipso deo, est vere immēsa, imò intēsiue atq; simpliciter infinita, sed & multitudo dulcedinis dei, quā ipse charissimis suis ministris, in p̄senti vita vicissim infundit, magna est nimis, & omnē carnalē dulcedinem prorsus excedēs, & ista dulcedo est quoddā præambulū futuræ dulcedinis beatorū quā abscondisti timētibus te, Duplex est timor, videlicet filialis atq; seruilis, secundū hoc dupliciter potest exponi hic locus. Primo sic, quā dulcedinis tuæ multitudinē, abscondisti. i. occultasti, ignotā fecisti, & inexpertā, timētibus te timore seruili. Tales eñ neq; digni sunt, neque capaces degustationis diuinæ dulcedinis, qm̄ operant bona, nõ amore boni, sed horrore supplicij. Secūdo sic, quā abscondisti. i. occulte ostēdisti, & p gustū internū in cordis abscōdito declarasti, timētibus te timore filiali. Hi eñ, qm̄ omnē inordinatā lætitiā, omnē corporalem delectationē, omnēq; superfluā cõsolationē cõtemnūt, & semp soliciti sunt, ne deū, quē filialiter sup oīa diligūt, aliquo mõ offendāt. Propterea experiri merent, q̄ta sit multitudo dulcedinis dei. Veruntamē interdū timētes deū timore initiali, sicut nouiter cõuersi ad horā admittunt ad mensam filiorū, ita vt paululū gustēt dulcedinē dei, & clamēt ad dñm, q̄ magna est multitudo dulcedinis tuæ dñe, sed hoc eis p̄stat sapiētia dei Iesus Chr̄s, quatenus eos sibi alliciat, ab exterioribus reuocet, ad interiora inuitet, in aduersis cõstantes efficiat, faciatq; eos in die malorū, memores esse bonorū. Vnde hmõi magna egēt cautela, & discretione p̄cipua, ne dū p̄dicta consolatione diutius carēt, pusillanimes fiant, vel eā importune desiderēt, imò C dño cõmittēdū ē, qn̄ eā donare dignet. Hāc diuinæ dulcedinis multitudinē expiri, est edere de micis, q̄ cadūt de mēsa dñorū suorū. s. beatorū cõprehēsorū, estq; ad mēsam Christi sedere, ad quā sapiētia dei patris inuitat suos electos, dū ait: Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi. Et: Transite ad me oēs, qui cõcupiscitis me, & à generatiõibus meis implemini, sp̄us eñ meus sup mel dulcis, & hæreditas mea sup mel & fauū. Ad hanc quoq; mēsam seder beatissimus Hieremias, qui dīt hoīs. i. delectationē tēporalē & corporalē, aut humanā, non cõcupiuit, queadmodū ipse de se in libro visionū suarū profitet: Factū est mihi verbū tuū dñe in gaudiū, & lætitiā cordis mei. Et alio cap. Factus est, inquā, sermo dñi in corde meo, quasi ignis exæstuans, claususq; in ossibus meis, & defeci, ferre nõ sustinēs. Hinc ait ap̄lus. Sicut abundant passiones Chr̄i in nobis, ita p Christū abundat cõsolatio nostra. ¶ Perfecisti eis, q Cant. 5 Eccl. 24 Hiere. 15 Hiere. 20 2. Cor. 1.
24 sperant in te, in cõspectu filiorū hoim, hoc est, p̄dictā dulcedinis tuæ multitudinē perfecte ostēdisti, & gustare fecisti eos, qui nõ erubescūt nomē tuū corā hoībus, q propter spem, quā habent in te, patiēter ferūt aduersa, & in omni p̄secutione atq; cõtemptu, sperant in te, non erubescētes viā iustitiæ. ¶ Abscōdes eos in abscondito faciei tuæ, & cõturbatiõe hoim,
25 hoc est, corda eorū, qui dulcedinē tuā degustant, cõuertes ad te, & ab exterioribus reduces ad interiora, vt ponant se in p̄sentia vultus tui, p contēplationē syncerā, ne ab hostibus conturbati, amittant gustū internū, & tranquillitatē mētis. Absconditū eñ faciei diuinæ, est ipsa cõtemplatio eius, p quā occulte ad deū cõuertimur, vel ipsamet facies dei, q̄ mundanis hoībus abscondita est, qm̄ in maliuolā animā nõ introibit sapiētia. Hoc modo abscondit deus contemplatiuos, ac solitariā vitā ducētes, quorū aīabus cõpetit quod dñs dicit: Ecce ego lactabo Osee. 2

eam,& ducã eã in ſolitudinẽ,& loquar ad cor eius. ¶ Proteges eos in tabernaculo tuo,⌋ D
.i.ĩ militãti eccleſia,vel potius in ipſo eorꝫ cordis cubiculo,in quo intra ſe cõuerſi,ſtãt in deo „ 26
ſecuri,⌊ à cõtradictiõe linguarꝫ,⌋.i.à ſtrepitu aduerſantiũ veritati,& ab omni tumultu eorꝫ „
qui interiorẽ ſuauitatẽ auferre conant. Ex qbus oſtẽdit,q̃ ſit neceſſe,eũ qui vult diuinã expe-
riri dulcedinẽ,fugere hoĩes,fugere lites & cõtradictiones,oẽsq; ſeculares tumultus,vt ſit cor
de tranquillus ac ſtabilis. ¶ Benedictus dominus,⌋.i.laudatus ſit deus,& benedicatur,ac „ 27
glorificetur ab oĩbus,⌊ qm̃ mirificauit miſericordiã ſuam mihi,⌋ hoc eſt,mirabilr̃ magnam „
gratiã,miſericorditer mihi impẽdit,⌊ in ciuitate munita,⌋.i.in eccleſia militãti ac triũphan „
ti,quarꝫ vtraq; firma eſt,& deo protegẽte munita. Hoc maxime conuenit Chriſto. Nã eius
humanitas,ſola miſericordia dei aſſumpta eſt ad pſonalẽ vnionẽ cũ verbo ab omni culpa p̃-
ſeruata,& omni gr̃a adimpleta,q̃tũ creata pt capere natura. Hanc aũt miſericordiam cõtulit
deus Chr̃o homini,primo in terris,& deinde in cœlis cõſeruauit,& adimpleuit eãdẽ. Vel,be
nedictus dñs,qm̃ mirificauit miſericordiã ſuã mihi.i.ad laudẽ & gloriã meã,in ciuitate mu-
nita.i.in populo Chriſtiano,dãdo eis diuerſa chariſmata ſp̃us ſancti,atq; ineffabilẽ gratiam
eius,p̃ſertim in primitiua eccleſia,& in die pentecoſtes,dũ miſit ad inſtantiã meã ſpiritũ ſan
Iohan.14 ctũ in igneis linguis. Vnde Chr̃us diſcipulis dixit: Ecce ego rogabo patrẽ,& aliũ paracletũ
dabit vobis,vt maneat vobiſcũ in æternũ.ſpm̃ veritatis,quẽ mũdus nõ pt accipere. ¶ Ego „ 28
aũt dixi in exceſſu mẽtis meæ,⌋.i.in magna paſſione,& cordis mei extaſi quadã,⌊ proiectus „
ſum à facie oculorꝫ tuorꝫ,⌋ hoc eſt,derelictus ab aſpectu tuæ pietatis paternæ. Chr̃us eñi in „
cruce clamauit: Deus meus,deus meus,vt qd dereliquiſti me? Quod qualiter intelligendum
ſit,in expoſitiõe pſal.21.p̃habitũ eſt. ¶ Ideo,⌋.i.qa in tanta anguſtia inuocaui te,⌊ exaudi „ 29
ſti vocẽ orationis meæ,dũ clamarẽ ad te,⌋ dicẽdo in cruce: Pater ignoſce illis. Et: In manus „
tuas cõmẽdo ſpm̃ meũ. Idcirco. ¶ Diligite dñm oẽs ſancti eius,⌋.i.q immaculatã vitã du „ 30
citis,& ſine reprehẽſione atq; q̃rela dño ſeruitis,⌊ qm̃ veritatẽ requiret dñs,⌋.i.iuſtitiã exi- „
Iob.20 get,& pro me,q tanta patior ſine propria culpa iudicabit,nilq; indiſcuſſum relinquet,⌊ & re „
tribuet abundãter faciẽtibus ſuperbiã,⌋ qa pro culpa tẽporali infliget eis pœnã æternã,quẽ „
admodũ ſcriptũ eſt: Si aſcẽderit vſq; ad cœlũ ſuperbia eius,& caput eius nubes tetigerit,q̃ſi E
Apoca.18 ſterquiliniũ in fine perdet,luet,qui fecit oĩa,nec tñ cõſummet iuxta multitudinẽ adinuentio-
nũ ſuarꝫ ſuſtinebit. Idcirco in Apocalypſi habet: Quãtũ glorificauit ſe,& in delicijs fuit,tãtũ
Sopho.1 date illi tormẽtũ & luctũ. Et dñs ait: Viſitabo ſuper omnẽ q arrogãter ingredit. ¶ Virili- „ 31
ter agite,⌋ præcepta,ſiue concilia Chriſti,⌊ & cõfortetur cor veſtrũ,⌋ in gratia dei,ſicut ait „
Hebr.13 apoſtolus: Optimum eſt gratia ſtabilire cor,⌊ omnes qui ſperatis in domino.⌋ qui enim in ſe „
ipſis confidunt, deficient.

¶ Expoſitio eiuſdem pſalmi iuxta ſenſum Tropologicum.

PORrò eccleſia,quilibetq; fidelis,perſequutionibus,tẽtationibus,& varijs pœnis laſſa tus,in ſeipſo quoq; deficiẽs,ad deũ confugiat,& corde deuotiſſimo dicat. In te dñe ſperaui,nõ in viribus meis,ideo non cõfundar in æternũ.i.non cadã à ſpe mea,nec priuer effectu ipſius,nec à tentationibus vincar,atq; æternam confuſionem incidã poſt vitam præſentem,in iuſtitia tua,quæ eſt ipſa eſſentia tua,in hac iuſtitia qua ſperantes in te ſaluas,& præſumentes de ſe atq; malignos relinquis,libera me,à tentationibus,& omni pe riculo interioris ſalutis. Vel,in iuſtitia tua,hoc eſt,propter meritum iuſtę cõuerſationis,quã mihi dediſti,ita vt ſperarẽ ĩ te,libera me,non permittẽdo me tẽtari,affligi,& cõcuti ſuper id quod poſſum ſufferre,ſed faciẽdo cum tentatione prouẽtum,ſic vt omnia cooperẽtur mihi in bonum. Inclina ad me aurẽ tuam.i.miſericordiã tuã effunde ſuper me,& preces meas pio F fauore proſequere. Satis aũt dictũ opinor,q̃uo in deo non ſunt corporeæ aures,ſed miſericor dia per quã exaudit,& ſapiẽtia per quã vniuerſa cognoſcit deus,ſunt aures eius, accelera vt eruas me.i.cito & immediate ſuccurre,qm̃ vehemẽter indigeo. Eſto mihi in deũ protecto- rẽ.i.ſis tu deus protector meus,& in domũ refugn,hoc eſt,ſaluator,ad quẽ ſemp fiducialr̃ fu giã,vt ſaluũ me facias.i.eruas me ab omni pct̃õ cordis,oris,& opis, Propter nomẽ tuũ dedu ces me,in iſto exilio,oſtẽdẽdo mihi viã bonã,p illuminationẽ internã, deducesq; me de via ad patriã,& enutries me,dãdo mihi panẽ quotidianũ,panẽ ſacramẽtalẽ,panẽ gr̃arꝫ,panẽ la chrymarꝫ.& ab omni impfecto aĩaliq; ſtatu,ad ſtatũ ſp̃ualẽ atq; perfectũ me trãſferẽdo. Edu ces me de laqueo hoc,quẽ abſcõderũt mihi.i.ab inſidijs oim aduerſariorꝫ meorꝫ,p̃cipue dæ- monũ,q̃rꝫ laquei tãto ſunt periculoſiores,q̃ inuiſibiliores,ſaluabis me. Ab his laqueis educit nos deus per angelorꝫ cuſtodiã,p ſct̃orꝫ ſuffragia,p orationũ merita,grãm cõferẽs,p quã illu minamur,roboramur,& vitijs reluctamur. In manus tuas cõmẽdo ſpm̃ meũ,tã in corpe exi ſtentẽ,q̃ de corpe egredientẽ,vt in omni loco,tpe atq; negotio,eũ paterne cuſtodias. Tu es enim creator meus fidelis,amator p̃cipuus,ſaluator pijſſimus. Ideo ſequit,redemiſti me deus veritatis. Dñe Ieſu Chriſte,q pretioſo ſanguine tuo liberaſti animã meã. Ego aũt in dño ſpe raui,i.in bonitate & miſcd̃ia Chr̃i,& in virtute ac merito ipſius,ſperãs ab eius miſericordia.

adipiſci,

A adipiſci,quicqd mihi ſalubre eſt,ꝑ ſanguinis ſui pretiũ,mortiſq; meritũ,atq; ꝑ dignitatẽ &
ſanctitatẽ totius conuerſationis ſuæ in ſeculo iſto, exultabo & lætabor in miſericordia tua.i.
in cõtemplatione tantæ pietatis ac bñficentiæ tuæ.Qm̃ reſpexiſti humilitatẽ meã,hoc eſt,
piè conſideraſti paupertatẽ,vilitatẽ,paruitatẽq; meã,& ſubueniſti mihi egeno & fragili.Nã
ſaluaſti de neceſſitatibus animã meã.i.de malis,q̃ euadere nequeo,vt ſunt mala venialiũ pec
catorũ,de quibus ſaluat nos Chriſtus per pœnitentiã,mala quoq; corporaliũ indigentiarum
de quibus ſaluat nos Chriſtus,per tẽperantiã ab his neceſſitatibus iã ſaluati ſumus in ſpe,&
in futuro ſaluabimur de eis in re,qñ mortale hoc induet immortalitatẽ,& corruptibile incor
ruptionẽ.Vnde apſtus:Spe(inquit)ſaluati eſtis.Et Eſaias:In ſilẽtio(ait)& ſpe,erit fortitudo Eſaiæ.30
veſtra.Nec concluſiſti me in manibus inimici.i.nõ ꝑmiſiſti me ſuperari & rapi ab hoſtibus
meis,nec dãnaſti me dũ dignus erã dãnatione,in mortali pctõ viuẽdo,ſed ſtatuiſti in loco
ſpacioſo, hoc eſt,in ipſa eccleſia,q̃ per orbẽ terrarũ,longe ac late diffundit,pedes meos,id ẽ
meipm̃,& opa ac deſideria mea,ſubijciẽdo me ꝓceptis ac monitis ſanctæ mr̃is eccleſiæ.Mi,
ſerere mei dñe,miſericorditer indulgẽdo,celeriter ſuccurrẽdo,& fortiter triũphãdo,qm̃ tri
bulor cõcupiſcẽtijs malis,tẽtationibus varijs,pœnis diuerſis,cõturbatus eſt in ira oculus me-
us.i.paſſio iræ interdũ immorata fuit in me,ꝑturbãs rõnis iudiciũ.Vel ſic,conturbatus eſt in
ira oculus meus.i.propter pctã mea tã iratus fui mihi ipſi,ſicq; vltus ſum ea in me,vt oculus
meus,tã interior q̃ exterior,aqualiter turbaret,nõ tñ vitioſe,nã & ira per zelũ,rationẽ aliquo
mõ perturbat,ira vero per vitiũ eã excæcat.Vel,cõturbatus eſt in ira.i.propter irã aduerſa-
riorũ meorũ cõtra me,oculus meus,aĩa mea.i.vita mea ſenſitiua ac aĩalis,& vẽter meus.i.cor
pus ipm̃.Paſſio em̃ iræ,fit cũ corporali tranſmutatiõe,& ita cõturbat & afficit totã naturam
iraſcẽtis.Per ventrẽ tñ ꝓt intelligi memoria,q̃ eſt velut vẽter & locus ſpecierũ & cogitationũ
Qm̃ defecit in dolore vita mea.i.tantis miſerijs, anguſtijs, pœnis atq; triſtitijs plena fuit,ꝙ
B ad defectũ,ſiue interitũ,multũ appropinquauit.Paſſiones quippe,ꝓſertim paſſiões pœnales,
vt odiũ,ira,triſtitia,timor,& dolor,corporalẽ vitã vehemẽter abbreuiãt,& viciſſim extin-
guũt,propter innaturalẽ trãſmutationẽ,quã corpori inferũt,& anni mei.i.cõuerſatio mea,
per annos exacta,defecit in gemitibus & ſingultibus,qbus affligor & gemo propter mala,q
bus mũdũ repletũ cõſpicio,qbus & ego afficior,ac diuerſimode crucior.Infirmata ẽ in pau
pertate virtus mea,hoc ẽ,perfectio cordis mei,& exercitatio bona,frequẽter interrũpit,ac
debilitat propter carnis fragilitatẽ & neceſſitudines corporales,& oſſa mea.i.fortiores virtu
tes aĩæ meæ,cõturbata ſunt,ab actiõe ſua ſuſpẽſæ,ĩpeditæ,ac motæ,qm̃ paſſiões interiores,
& exteriores,freqnter ĩpediũt actũ virtutũ,eo ꝙ circa aĩa vnius potẽtiæ opationẽ intẽta mi
nus queat vacare operatiõi alterius potentiæ.Super oẽs inimicos meos.i.magis q̃ oẽs hoſtes
mei,nõ ꝙ ego odio habeã eos,ſed qa odiũt me,factus ſum opprobriũ vicinis meis.i.cõchri-
ſtianis & proximis,ſeu carne propiquis,valde,ita vt multũ abhorrẽt & ſpernũt me,propter
aduerſa & mala,q̃ mihi cõtingũt,& timor notis meis.i.tantis miſerijs & afflictiõibus ſum re
pletus,vt familiares mei,me viſo,timerẽt,meq; relinqrẽt,ne ſimilia mala inciderent. Iſte
verſus cũ tribus ſequẽtibus,maxiè cõuenit eccleſiæ vehemẽter oppreſſæ à tyrãnis,hæreticis,
ſchiſmaticis,& perſecutoribus,ſicut erat primitiua eccleſia,& ſicut erit eccleſia tẽpore Anti-
chriſti,vnicuiq; q̃q; fideliũ,cui multũ ſucceſſus aduerſi eueniũt,& q infortunatus videt,atq;
C ꝓ cæteris ſibi propinquis ac notis cõtentus,q̃lis erat beatiſſimus Dauid,author pſalmi ꝓſentis
qñ Saul eũ perſequebat.Nã & occaſione illius perſecutiõis credit feciſſe hũc pſalmũ.Vnde &
pſalmus iſte facile de eo exponi poſſet,ſi deuotionẽ importaret.Præcipue ergo cõpetũt ver
ba iſta ſanctis martyribus & iuſtis hoĩbus à toto mũdo cõtemptis.Talibus naq; Chriſtus in Lucæ.21.
euangelio ait.Trademini aũt à parẽtibus,& propinquis,& amicis,& eritis odio oĩbus homi Iohan.16
nibus propter nomẽ meum.Et:Amẽ dico vobis,qa plorabitis & flebitis vos,mundus autẽ
gaudebit,vos autẽ contriſtabimini,ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium.Prædictis deni-
q; conuenit quod ſequit.Qui videbant me ita afflictum & miſerũ,foras fugerunt à me,ne fie-
rẽt participes pœnarũ mearum,vel ne viderẽtur conſentientes mihi,atq; ob hoc aſſociaren Iob.6
tur mihi in pœnis.Hoc eſt quod ſanctus Iob ait:Fratres mei elongauerunt à me,& noti mei
quaſi alieni receſſerũt à me,obliuioni datus ſum,tãq̃ mortuus à corde.i. ꝓdicti vicini ac noti
mei obliti ſunt mei nil curãdo de me nec cõpatiẽdo neq; ſuccurrẽdo miſerijs meis.Fact⁹ ſum
tanq̃ vas ꝑditum,hoc eſt,om̃ino vilis & inutilis reputatus ſum,quaſi ad aliud nihil valẽs,niſi
ad conculcationem,quoniã audiui vituperationem multorũ commorantiũ in circuitu,id ẽ
vicini & noti mei,inter quos habito,vituperant me,detrahendo, calũniando,& perſequen
do.In eo,caſu,conuentu,negotio,vel tẽpore,dum conuenirẽt ſimul aduerſum me,facti con
cordes ad infeſtandum virum innoxiũ,accipere animam meã conciliati ſunt,id eſt,conciliũ
habuerũt intra ſe,vt vitam meam extinguerent,læderent,aut ſuæ voluntati peruerſæ ſubijce
rent,conantes me à via recta ſubuertere,& ſuis iniuſtitijs conformare.Ego autem in te ſpe-
raui domine,confidens tua pietate præſeruari ac triumphare, dixi ex corde & animo,deus

meus es tu,quē singulariter colo & diligo,& cui æternaliter adhærebo. Eripe me de manu inimicorum meorum.i.de potestate aduersariorum meorum,ne eis in malo consentiam,& à persequentibus me,ne vitā meam corrumpant malo exemplo,fraude,aut simili modo. Illustra faciem tuā,hoc est,radium tuæ notitiæ,ac lucē sapientiæ tuæ,effunde super me seruum tuum illuminādo fidem,dirigendo in omnibus rationē,& cœlestiū contemplationē intellectui infundendo,saluū me fac,in p̄senti ab omni peccato per grām,in misericordia tua,hoc est,propter bonitatis tuæ clementiam,dñe non confundar,propria peccata confiteri,tuam legē seruare,nec confundar,repellar,seu reprober à te,p̄sertim cū fuero tuo tribunali oblatus,quoniā inuocaui te. Erubescant impij.i.confusione digni appareāt,& deducant in infernū,post vitā p̄sentē. Hoc dicit Christianus fidelis de impijs,eo modo quo Chrs,videlicet p̄dicendo quid restat,vel insinuando q̄d mali merent,vel cōformādo se diuinæ iustitiæ,muta fiant labia dolosa.i.frauduleta verba proferre prohibeant à te,& cessent detrahere,vel iā per pœnitentiam,vel in futuro p pœnam. Quæ loquunt aduersus iustū,quicunq; sit ille,iniquitatē,cū mendaciter criminando,in supbia.i.ex proprij cordis tumore,& abusione,hoc est,ex puer sa interpretatione,qua vitam iusti ex simulatione,seu vana intentione,procedere asserunt,& sic abutuntur bono exēplo iustorum,nam inde inuidia inflammant,vnde ædificari debebant. Benedictus dñs.i.gratias ago deo,& laudo eū,quoniam mirificauit,hoc est,magnā fecit,misericordiā suā mihi,dando mihi gratiam magnā,indulgētiā integrā,profectū in bono & alia dona mihi indignissimo cōtulit,in quo cōstat,q̄ mirabiliter magna sit misericordia eius. Hāc aūt misericordiā suam mirificauit mihi,in ciuitate munita.i.in aīa mea,quæ est ciuitas regis cœlestis,qn̄ virtutū consonantia venustat. Vel,in ciuitate munita.i.in cōgregatione deuota seu claustro,vel certe in ipsa ecclesia,faciens me viuū,fideleq; mēbrum ipsius. Ego autem dixi in excessu mentis meæ,hoc est,ex abūdantia tribulationū,& ex quadā alienatione cordis mei à seipso,quæ accidit ex dolore,timore seu acerbissima aliqua afflictione, proiectus sum, E
id est,derelictus sum,à facie oculorum tuorum.i.ab effectu tui pij respectus,videlicet à grā & misericordia tua. Supius dixit,ex abūdantia diuinæ cōsolationis & grē,nō mouebor in æternum,Nunc dicit,ex abūdantia tribulatiōis & miseriæ,proiectus sum à facie oculorum tuorum & videt vtrūq; esse incautū,qm̄ inter prosprea & aduersa semp regia debemus incedere via, ne in prosperis extollamur,aut nimiū gloriemur,nec in aduersis deijciamur,quēadmodū scri
Eccl. 9 ptū est:In die bonorum,ne immemor sis malorum:& in die malorum,ne immemor sis bonorum. Et
2. Cor. 6 sapientissimus Paulus:In oībus exhibeamus nos,sicut dei ministros,in multa patientia,p armaiustitiæ,à dextris & à sinistris. Quæ autē iam exposita non sunt,in præcedenti expositione satis innotescunt. Ecce q̄ præclarus,mysterialis,affectuosusq; psalmus,in quo tam ardentissimæ preces continent,in quo verba bonæ spei abundant,in quo Christi passio explicatur in quo diuinæ dulcedinis copia commemorat,in quo dei beneficia describuntur,in quo humanæ infirmitatis fragilitas referatur,& quid nos pati oporteat,si Christi vestigia sequi optamus,ostenditur. Cum quanta ergo ardentissimæ dilectionis deuotione,cum quāta spei fiducia,& orationis feruore cantare nos decet psalmum tam splendidum,p̄sertim in completorio,vsq; ad illum versum,In manus tuas commendo spiritum meum,quem versum dicendo,recommendare debemus nosipsos totaliter fideli creatori nostro cū ingēti affectu ac plena fiducia,contra omnes noctis molestias.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXXI.

¶Argumentum.

¶Titulus. Intellectus siue eruditio Dauid. Hic psalmus est oratio quædā pœnitentis. Porrò propheta spiritu dei actus,loquitur in psona pœnitentis,intendens quippe nos ad pœnitentiam adhortari. Differit de peccatorum recognitione & accusatione,ostendens dominū eos,qui in se sperauerint,misericorditer suscipere. Et q homo non proprijs meritis,sed gratia dei salutem assequatur,si tamen pro commissis veram egerit pœnitentiam. Hinc quatuor adsignantur huius psalmi partes. Prima est de peccatorum remissione. Altera de remissionis causa,nempe peccati recognitione & confessione,ibi,Delictum. Tertia de satisfactione,ibi, Pro hac orabit. Quarta vero de pœnitentiæ fructu & vtilitate,ibi, Intellectum tibi dabo. Authoris vnicus est in illum commentarius. F

¶Expositio Tituli.

¶Præterea psalmus nunc exponendus,hoc titulo prænotatur. Intellectus Dauid,id est, cognitio veraciter pœnitentis. Docet em̄ hic psalmus,quid necesse sit intelligere peccatorē vere pœnitere volentē,scilicet vt expurgatos à vitijs,beatos existimet, seq; ad eorum statū perduci desideret,quod quoniā fieri nequit,nisi propria confiteatur atq; deplangat peccata, & diuinæ pietati ac gratiæ totaliter inuitatur. Idcirco docet hic psalmus propriorum humilem confessionem,ac fiduciale ad misericordiam dei refugium. Dauid ergo in persona pœnitentis loquens,ait.

¶Expo-

A ¶ Expositio psalmi.

1 “ BEati quoꝝ remissæ sunt iniquitates,⌋.i.quibus deus omne peccatum dimisit,
“ per pœnitentiam salutarẽ,gratiam baptismalem,aut simili modo,⌊&(beati
“ sunt)quorũ tecta sunt peccata,⌋ hoc est,per emendationẽ & gratiam ita de-
leta,quasi nunq̃ fuissent,sic ꝙ deus ea ignorat,quoniã nõ cõmemorat nec vin
dicat ea de reliquo,quamuis eius agnitionẽ nil lateat,realiter vero idem sunt,
2 “ iniquitatis remissio,peccatiq́ꝫ tectio. ¶ Beatus vir,⌋.i.felix homo:felix, inquã, in spe &
“ gratia,futurus felix in re & gloria,⌊cui non imputauit dominus peccatum,⌋.i.qui diuino
iudicio reputat à peccato immunis & absolutus. Deus eñ non fallitur,sed homo decipi po-
test,idcirco non propterea beatus cui homo non imputauit peccatũ,sed multũ beatus est cui
“ deus peccatũ non imputauit,ꝓsertim egredienti de corpore,⌊nec est in spũ,⌋.i.in intentio-
“ ne & voluntate,⌊eius dolus,⌋ hoc est,simulatio,falsa confessio,palliata excusatio,sed ex inti
mo corde peccata sua deplangit,confitet̃,emendat. Hi ergo beati sunt,sed ego infelix & mi-
3 “ ser sum. ¶ Quoniã tacui,⌋.i.abscondi vitia mea,idcirco ⌊inueterauerunt oĩa ossa mea,⌋
.i.vetustate prauæ cõsuetudinis & diuturnitate peccati, cõsumptæ sunt virtutes aĩæ meæ,
mihi in baptismo,aut postmodũ infusæ seu acquisitæ. Pecccata eñ nõ confessa neq̧ cõtrita,
charitatem & grãm,oẽsq́ꝫ virtutes mortificãt & expellũt. Inueterauerũt itaq̧ oĩa ossa mea,
“ ⌊dũ clamarẽ tota die⌋.i.dũ incessanter loquerer vana & magna de meipso ꝓsumerẽ,aliosq́ꝫ
aspernarer. Nõ ergo celemus vitia nostra,nec veterascat peccatũ in mẽtibus nostris,sed at-
tendamus illud Hieremiæ: Vsq̧quo morabunt̃ in te cogitatiões noxiæ? Illud q̃q̧ Iob: Si abs- Hiere. 4
4 “ condi quasi hõ peccatũ meũ,& celaui in sinu meo iniquitatẽ meã. ¶ Q ñ die ac nocte,⌋.i. Iob.31
“ indefinẽter,⌊grauata est sup me manus tua,⌋ hoc est,aduersitates & pœnæ,q̃ infliguntur à
tua iustitia pro pctĩs,multiplicatæ & aggrauatæ sunt in me,ita vt castigãs castigasti me fla-
“ gellis diuersis,quatenus redirẽ ad te,quod etiã feci. Nã sequit̃,⌊cõuersus sum in ærũna mea⌋
B .i.propter afflictiones,aduersitates,atq̧ miserias,q̃ mihi tuo moderamine euenerũt, attendi
“ peccata mea,& discussi cõscientiã meam,intellexiq́ꝫ mihi tanta aduersa contingere propter
peccata mea,qui offendi te,idcirco in hac ærumna cõuersus sum ad te,⌊dũ cõfigitur spina,⌋
hoc est,dũ ærumna seu miseria mea,varijs doloribus atq̧ pœnaꝝ pũcturis afficitur. Hoc cõ
uenit his,qui cõpellunt̃ intrare,qui q̃diu prosperant̃,deũ contẽnunt,sed cum aduersitatibus
fatigant̃,incipiunt seipsos attẽdere. Hæc autẽ aggrauatio manus dei super peccatores in vi
ta præsenti,ad magnam misericordiã pertinet. Electos nanq̧ solet deus in hoc seculo casti-
gare & tribulare,ne æternaliter pereant. Vnde hanc castigationẽ Hieremias desiderãs: Cor Hiere. 10
ripe(inquit)me domine,veruntamen in iudicio,& non in furore,ne forte ad nihilum redi-
gas me. Hinc nanq̧ habetur: Iram domini portabo,quia peccaui ei. Et dominus ait: Ecce Michę.8
ego sepiam viam tuam spinis,& sepiam eam maceria. Et: Castigabo te in iudicio,vt non ti- Osee.2
5 “ bi videaris innoxius. ¶ Delictum meũ,⌋ id est,peccatum omissionis,⌊cognitum tibi fe- Hiere.30
“ ci,⌋ humiliter confitendo,non quod deus aliquid nesciat,sed loquitur ad deũ humano mo-
“ do,secundũ quẽ dicitur aliquid alteri notificari,dũ publice reuelat̃,⌊& iniustitiã meã nõ abs-
“ condi,⌋.i.peccata cõmissionis confessus sum. Debemus eñ non solũ nosipsos discutere, iu-
dicare,damnare,corrigere propter mala q̃ fecimus,sed etiã propter bona quæ omisimus,q a
non solũ arbor faciens fructũ malũ,in ignẽ mittet̃,sed & illa q̃ non facit fructũ bonũ,excidet̃
C & comburet̃. Superius dixit beatos,quoꝝ tecta sunt peccata,nunc asserit se peccatũ suũ pu-
blicasse dño,& non abscondisse,in quo innuit,ꝙ illoꝝ peccata deus tegit,& dæmon accusa-
6 “ re nõ valet,qui sua peccata integre cõfitent̃,nec abscondũt,Ideo subdit. ¶ Dixi,⌋.i.men-
“ te proposui,⌊cõfitebor aduersum me,⌋.i.meipsum,nõ alios accusando & inculpãdo,⌊iniu
“ stitiã meã dño,⌋.i.ad gloriã dei quẽ offendi. Sic tu cõfiteri debes pctã tua,omne malũ tuæ
ignauiæ,malitiæ,seu fragilitati attribuẽdo,nõ teipsum excusando,& alios criminãdo, aliàs
timẽdũ est tibi,quod dñs ait: Ecce ego iudicio cõtendã tecũ,eo ꝙ dixeris,nõ peccaui. Et ite- Hiere. 2
rũ: Arguet te malitia tua,& auersio tua increpabit te. Itaq̧,dixi,cõfitebor aduersum me iniu
“ stitiã meã dño,nec frustra,qm̃ sequit̃,⌊& tu dñe remisisti impietatẽ pctĩ mei,⌋.i.impiũ pec
catũ meũ. Ecce q̃ta benignitas dei,q naturaľr bonus est,essentiaľr clemẽs,cui propriũ est mi-
sereri sp & parcere,mox qppe vt dixit se cõfessuꝝ dño,dñs ei indulsit. Quocũq̧ eñ momẽto
pctõr gemuerit pro pctõ,iudiciũ & iustitiã fecerit deus protinus ei ignoscit. Nihilominus de
bet Christianus,cũ opportunũ fuerit,cõfiteri vicario dei,aliàs propter inobediẽtiã dãnaret̃.
Nec cõfessio corã deo meret̃,nũc remissionẽ pctĩ,nisi aliquo mõ includat propositũ cõfiten
di ꝓsbytero,si possibile fuerit,ideo propositũ hoc executioni mãdandũ est. Debet autẽ con
fessio non ex solo seruili timore procedere,sed etiã ex charitate, aliàs meritoria non esset
de cõdigno,tñ si facit pctõr q̃d in se est,dñs grãm statim infundit,sicq́ꝫ cõfessio & pœnitẽtia
7 “ ex charitate emanare incipiunt. ¶ Pro hac⌋ re.i.pro remissiõe pctĩ,⌊orabit ad te oĩs san
“ ctus,⌋.i.oĩs viator quãtũcũq̧ ꝑfectus,⌊in tp̃e opportuno,⌋.i.determinato & cõgruo tpe,

non semp. Quãuis em̃ iustus in principio accusator fit sui, & veniæ implorator, tñ vir iustus, D
pfectus, seu sctũs, diuturnius atq; feruẽtius occupare se debet in altioribus actibus. s. in cõtem
Eccl.7 platiõe diuinoꝝ, in actuali diuinitatis amore, in meditatiõe passiõis dñicæ, in studio pfectio
nis amplioris acquirẽdæ. Verũtamẽ, qm̃ (Salomõe attestãte) Nõ est hõ sup terrã, q faciat bo
nũ, & nõ peccet, idcirco oĩs sctũs in tpe opportuno orare indiget pro remissiõe pcti. Qui ve
ro adhuc passiõibus lãguet, & ad vitia pronus est, neq; de trãsactis criminibus, cõdignã pœni
tẽtiã egit, q̃si cõtinuo orare debet pro remissiõe pcti, & tali tẽpus opportunũ orandi pro re-
missiõe pcti, & totũ tẽpus vitæ suæ, donec ad pfectionẽ deductus, in diuinioribus exercitijs
occupare se queat. ¶ Verũtamẽ in diluuio aquaꝝ multaꝝ, ⌋. i. hoĩes in fluxu luxuriæ, & » 8
supfluitate gulæ, ac cæteris vitijs carnalibus seu spũalibus pseuerãtes, ⌊ ad eũ ⌋. s. deũ ⌊ nõ ap »
proximabũt ⌋ qm̃ pctã eoꝝ diuidũt inter eos & deũ, & q̃diu in pcti proposito atq; in actibus »
vitiosis pdurãt, in regione dissimilitudinis sunt, & lõge à deo, nõ loco, sed voto, nõ cõditiõe, sed
dilectiõe, nõ natura, sed grã, nõ cõseruatiõe, sed cultu. Ideo scriptum est: Scimus qm̃ pctõres
Joban. 9 deus nõ audit, sed si qs dei cultor ẽ, & volũtatẽ eius facit, hũc exaudit. Itaq; si vis deo appropin
quare, propositũ peccãdi relinque, si vis ei proximior fieri, serua mãdata, si vis ei proximius
eẽ, iple cõsilia. Deniq; pœnitẽs post cõfessionẽ pactã, ampliorẽ ad deũ sumẽs fiduciã, ex pcti
remissiõe & grẽ ĩfusiõe, cõfidẽter & amorose ad deũ cõfugit, & ait. ¶ Tu es refugiũ meũ ⌋ » 9
. i. is ĩ q̃ solo spero saluari, ⌊ à tribulatiõe, ⌋. i. psecutiõe, tẽtatiõe, & pœna, ⌊ q̃ circũdedit me ⌋ »
. i. multipliciter & vndiq; insurgit & orit in me, à suggestiõe dæmonis, à psuasiõe seu molesta
tione mũdi, & à lege pcti, q̃ viget in mẽbris meis, & tu dñe es ⌊ exultatio mea, ⌋. i. obiectũ in »
terioris lætitiæ meæ, cã gaudij mei spũalis, & finis totius gloriatiõis meæ, ideo ⌊ erue me à cir »
cũdãtibus ⌋. i. libera me ab his, q pdictas tribulatiões inferũt mihi, vcꝫ ab hostibus visibilibus »
& inuisibilibus. Insup misericors deus, ostẽdẽs se recepisse pces pœnitẽtis, cõsolatorie ait ad eũ
¶ Intellectũ tibi dabo, ⌋. i. intellectualẽ notitiã, & ⌊ instruã ⌋ te, vt cognoscas & pẽses tuã » 10
miseriã, defectibilitatẽ, malitiã, & oĩa q̃ expedit tibi scire de rebus creatis. Et itẽ, vt cogno-
scas, & cõtẽpleris meã bonitatẽ, pfectionẽ, misericordiã & grãm, & bñficia cũcta q̃ tibi do- F
naui, ⌊ in via hac qua gradieris, ⌋ hoc est, in peregrinatiõe huius exilij, ⌊ firmabo sup te ocu- »
los meos, ⌋. i. p sapientiã meã prouidebo tibi de necessarijs ad salutẽ, & p misericordiã meã »
erigã te labentẽ, ac semp custodiã te, ita vt dicere possis, quod infra habet, dñs solicitus ẽ mei.
Ecce charissimi, q̃ fructuosa atq; salubris est vera & humilis pctõꝝ cõfessio, q̃ tantã grẽ ple-
nitudinẽ promeret, videlicet vt pœnitẽti dicat à dño, q̃d versus iste proposuit, q̃ vere beatus
& tutus est, quẽ deus ita illuminat & custodit. Sed qm̃ charitas fraterna deposcit, vt qlibet no
1 Petri.4 strũ grãm sibi diuinitus datã alijs cõicare conet, scd̃m q status suus pmittit. Iuxta illud: Vnus
quisq; sicut accepit grãm, in alterutrũ illã administrãtes, sicut boni dispẽsatores multiformis
grẽ dei. Idcirco pœnitẽs misericordiã cõsecutus, tantãq; à deo illuminationẽ sortitus, con-
uertit se ad alioꝝ exhortationẽ, & ait. ¶ Nolite (ò pctõres) fieri sicut equus & mulus, ⌋ hoc » 11
est, ne sitis supbi & rebelles lumini, ⌊ & mulus, ⌋. i. ne sitis ad diuina pigri, ⌊ qbus ⌋. s. equo & »
mulo, ⌊ nõ est intellectus ⌋. i. rõ potens passiões appetitus sensitiui refrenare, imò vos cũ sitis »
rõnales creaturæ, nolite irrationabilr viuere, sed p rõnẽ passiões frenare, & humilr atq; feruẽ
ter cõfessionẽ pagite. Nã hõ pctõr decies millies peior est bestijs. Veꝝ qa orõ interdũ plus
proficit q̃ exhortatio, ideo pœnitẽs iste ex abũdãtia charitatis orat pro alijs, vt suã admoni-
tionẽ adimpleat, & ait ad deum. ¶ In chamo & freno, ⌋. i. per varias aduersitates, & p ma » 12
gnas ac paruas afflictiones, ⌊ maxillas eorum constringe, ⌋ hoc est, linguã & ora retũde, clau »
de, cõpesce, eoꝝ inquã, ⌊ qui nõ approximãt ad te, ⌋. i. superboꝝ, psumptuosorum & confi »
teri nolẽtiũ, q̃tenus eruditi verberibus, & doloribus castigati, cõuertant ad te. ¶ Multa fla » 13
gella pctõris, ⌋ hoc est, variæ sunt pctoris pœnæ, eius psertim, q perseuerat in vitijs. Nã in p- »
sentia deo relinquit, & in futuro æternis pœnis torquebit, ⌊ sperantẽ autẽ in domino, ⌋ id ẽ »
effectus pietatis diuinæ, ⌊ mĩa circũdabit, ⌋ qm̃ anima eius implebitur gratia, virtutibus, & »
consolatõe spũs sancti, & angeli dei custodiẽt eum, eritq; incessanter sub vmbra alaꝝ sui cre
atoris securus. Postremo, de tantis beneficijs misericordissimi dei, cupit pœnitens, iam per-
fectus & iustificatus, oẽs lætificare & sui gaudij participes facere, atq; ad gratias deo referẽdas
inducere, dicẽs. ¶ Lætamini in domino, ⌋ non in rebus carnalibus, vanis, & transitorijs. » 14
⌊ & exultate, ⌋ hoc est, signa interioris lætitiæ foris ostẽdite, deum vocaliter collaudando, »
cerimonijs honorãdo, atq; exteriori latriæ cultu hilariter ministrando, ò ⌊ iusti, ⌋ q redditis »
Roma.13 vnicuiq; q̃d suũ est, sicut hortat apls: Nemini quicq̃ debeatis, nisi vt inuicẽ diligatis, ⌊ & glo- »
riamini oẽs recti corde, ⌋. i. in deo, nõ in vobis, in cruce Chri, nõ in vanitate seculi læti esto- »
te, oẽs, quoꝝ corda sunt recta. i. ad nullũ vitiũ obliquata, ad nihil illicitũ inclinata, sed diuinæ
legi in omnibus subdita, ita vt deus dicere possit vnicuiq; vestrũ, q̃d dixit ad huius psalmi au
thorẽ. Inueni hoĩem secundũ cor meũ, qui faciet omnes volũtates meas. Ecce iste est pœnitẽ V
tialiũ psalmoꝝ secundus, paruus q̃titate, sed magnus virtute, instructiuus valde & accensiuus

pij, pœ

A pũ, pœnitentis q̃ cordis, quę decet nos cũ profundissima cordis contritõe, humilitate, & affe ctõe depromere, quatenus in primis indulgẽtiã cõsequi, deinde spem magnã in dño adipisci. Tertio ab eo in oĩbus, dirigi, & custodiri, sic q̃ ad cœleste beatitudinẽ promoueri mereamur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM .XXXII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus: In finẽ Psalmus Dauid, Apud Hebræos nullũ habet titulũ. Propheta cõmendãs dei potentiã, & mĩam iuitat nos ad ipsius laudẽ. Interim q̃ illos asserit pbeatos fore q ad diui num cultum peruenerint. Ideo q̃ tripharíam partit. Porrò in primis hortat ad diuinam laudem fideles. Deinde astruit huiusmodi cultores dei beatos fore, ibi: Beata gens. Et postremo ostendit se factis comprobare, quæ commonet, ibi: Anima mea. Authoris vnicus est in hunc psalmum commentarius.

¶ Expositio Tituli.

¶ Secundũ btm̃ Hieronymũ in prologo libri Psalmo℞, multi sunt psalmi, videlicet decẽ & septẽ, q apud Hebræos titulis caret, videlicet psalmus primus, psalmus quo q̃ secũdus, & iste nũc exponẽdus, aliĩ q̃ q̃ nõnulli sequẽtes. Verũtñ cõiter intitulat in biblijs, & expositõibus latino℞, qbus cõformari me decet. Est igit titulus eius: In finẽ psalmus Dauid .i. psalmus iste in deũ nos dirigẽs, ascribit Dauid, q hic in psona deuoti ac feruidi amatoris, laudat deũ sup excellentia suæ potẽtiæ & misericordiæ, & de opibus creatõis ac recreatõis. Ait ergo

¶ Expositio Psalmi literalis.

1 “ Exultate iusti in dño ⌋ hoc est, toto & exuberãti affectu gaudete, in primo vniuerso℞ principio. Gaudiũ aũt est diffusio animi in cõceptu boni, & orit ex vnione potẽtiæ cũ obiecto conueniẽti. Cõsequit em̃ aliquã operationẽ naturalẽ, seu virtuosam, idcirco impijs non cõuenit, qm̃ operatões eo℞ sunt innaturales & vitiosæ. Pc̃tm̃ em̃ est recessus ab eo, q̃d est scdm naturã & ordinẽ, scdm Dio

B nysiũ & Damascenũ. Vnde scriptum est: Non est gaudere impijs, dicit dñs. Et Esaie.57. signũ virtutis est delectatio opis. Operatões vero qbus rõnalis creatura immediatẽ cõiungit deo tanq̃ obiecto, sunt opatões intellectus & volũtatis, videlicet contẽplatio veritatis, & dilectio bonitatis. Exultatio itaq̃ mẽtis in deo, procedit vel ex contẽplatõe, vel ex sancta, & ordinata dilectõe, vel ex alijs actibus virtuosis, q à rõne & volũtate imperant, causant & dirigunt. Quid ergo est, exultate iusti in dño, nisi cõsiderate deum, eius q̃ opa, & diligite eũ, ac facite ea quæ deo sunt placita, & in his cordialiter exultate, nõ in vobis tanq̃ proprijs viribus bona agatis, aut aliqd à vobismetipsis habeatis, sed in dño, à quo est omne donũ optimũ, & omne da Iaco.1 tum pfectum. Interdum autẽ accipit, exultare, gaudere, lætari, magis cõiter atq̃ improprie, p gestire, & ita scriptura diuina attribuere solet iniustis pdicta, scdm q̃ Salomon ait: Lætant Prouer.2.

“ cũ malefecerit & exultãt in reb⁹ pessimis. Et Iob: Gaudẽt ad sonũ tympani ⌊ rectos decet col Iob.21.

“ laudatio ⌋ hoc ẽ, iustũ & condecẽs est, vt recti deũ collaudẽt. Primo, qm̃ ipsi digni sunt lauda

2 “ re deũ. Scdo, qm̃ dona maiora à dño receperũt. ¶ Confitemini dño in cythara, in psalterio

“ decẽ corda℞ psallite ei. ⌋ Ad istam sanctus Dauid hortabat ministros tẽpli, in his musicis instrumẽtis dño laudes offerre, sed scdm spũalem intelligẽtiã, p cytharã intelligunt mĩæ opa, & p psalteriũ, custodia pceptoℜ. Cythara em̃ aperturã habet inferius, & ab inferiori reddit so

C nũ, habet q̃ sex cordas vel septẽ scdm q̃sdã, p quas sex opa miæ intelligunt, q̃ circa corporalẽ necessitatẽ versant. Psalteriũ vero decẽ habet cordas, & à supiori sonũ causat, p q̃ intelligunt diuina pcepta, quę de cœlestibus pfluxerũt, atq̃ sublimẽ ac cęliformẽ melodiã in auribus dei efficiunt. Ita q̃ confitemini dño in cythara, hoc est, laudate eum p opa misericordiæ, in psalterio decẽ corda℞ psallite ei .i. p diuino℞ obseruãtiã pcepto℞ glorificate dñm, nõ tã ore q̃ ope

3 “ ¶ Cantate ei ⌋ corde deuoto & ordinato ⌊ cãticũ nouũ ⌋ .i. laudẽ ex recenti feruore, & nouo affectu manãtẽ. Feruida nã q̃ dilectio fatigari nõ pt in laude dilecti sed noua sp pconia sug

“ gerit, & mille modis i laudẽ dilecti accẽdit & prorũpit ⌊ bñ psallite ei in vociferatõe ⌋ .i. sic laudate deũ ore seu vocibus, vt vita consonet verbis, id q̃ obseruetis in moribus, q̃d vocibus pdicatis, ne vobis conueniat, q̃d per Esaiã dñs ait: Populus hic labijs me honorat, cor aũt eo℞ lõ Esaie.29

4 “ ge est à me. Ideo aũt debetis bene psallere. ¶ Quia rectũ est verbũ dñi ⌋ .i. sacra scriptura, &

“ oĩs sermo diuinus, iusti sunt, veri & sancti, ⌊ & oĩa opa eius in fide ⌋ .i. fidelia & irrephẽsibilia sunt, nihil habẽtia de admixtõe fallaciæ. Vel, oĩa opera eius in fide .i. quicqd deo placet & meritoriũ esse debet, necesse est in fide fundari, & ex ea pcedere, qm̃ teste Apostolo: Quicqd nõ est ex fide, pc̃tm̃ est. Et Abacuc: Ecce q incredulus est, nõ erit aĩa eius recta in semetipso, iustus Roma.14

5 “ aũt in sua fide viuet. ¶ Diligit dñs mĩam ⌋ .i. mutuã atq̃ fraternã cõpassionẽ, subuẽtionẽ, & Abacuc.2 celerẽ offensæ remissionẽ. Hoc est, q̃d in Euãgelio ait saluator: Beati misericordes, qm̃ ipsi misericordiam consequent. Et intantum dominus misericordiam diligit, vt in diẽ iudicij de ope Matth.5 ribus misericordiæ, præsertim perhibeat, se inquisitionem facturum. Propterea monet nos diuinus Apostolus: Induite vos sicut electi dei viscera misericordiæ, benignitatẽ, humilitatẽ, Coloss.3

modeſtiam, patiẽtiam, ſupportantes inuicem, & donãtes voſmetipſis, ſi quis aduerſus aliquẽ D
Eccl. 28. habet quęrelam, ſicut & Chrũs donauit nobis. Hinc de immiſericordi hoĩe ſcriptum eſt: Ho-
mo homini ſeruat iram, & à deo quærit medelam. In hominẽ ſibi ſimilẽ non habet miſericor
diam, & de peccatis ſuis deꝓcat altiſſimũ. Quis exorabit pro delictis illius? Itaq; dñs diligit mi
ſericordiã, [& iudiciũ] hoc ẽ, actũ iuſtitiæ. ſ. vt iudicet homo ſeipm̃, & alios ſibi cõmiſſos, cũ »
1. Cor. 11. Zacha. 7. diligẽti examinatõe, & iuſta correctõe. Propter quod Apoſtolus. Quod ſi noſmetipſos diju-
Miche. 6 dicaremus, non vtiq; iudicaremur. Deniq; hanc ſñiam dñs præcipit: Iudiciũ (inquiens) verũ
iudicate & miam & miſeratõesfacite, vnuſquiſq; cum proximo ſuo. Et alibi: Indicabo tibi ô
homo, qd ſit bonum, & quid dñs requirat à te, facere iudiciũ, & diligere miſericordiam. Ve
Lucæ. 6 runtamen eſt quoddam iudicium temerarium, quo homo incerta iudicare præſumit, vel ſu-
Roma. 14 um ſuperiorẽ, vel ſibi non commiſſos. De quo Chrũs: Nolite (inquit) iudicare, & non iudica
bimini. Et Apoſtolus: Tu qs es, qui iudicas alienum ſeruum? Suo domino ſtat aut cadat. Et
tu qd iudicas fratrem tuum? Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti. Diligit quoque
iudicium remuneratõis, quod duplex eſt. ſ. particulare in morte ſingulorũ, & generale in die
nouiſſimo, hoc vtrũq; iudiciũ dñs diligit, facit, aut faciet [mia dñi plena eſt terra] hoc eſt, be »
neficijs dei, gr̃a Chr̃i, & varijs donis ſpũs ſancti, repleti ſunt, homines Chr̃iani in terra pere-
grinantes, imò oẽs hoĩes aliquo modo pleni ſunt mia dei, qm̃ deus omnes longanimiter expe
ctat, & oĩbus (quãtum in ſe eſt) grãm ſuã offert, atq; vbiq; terrarũ Euãgelium regni prædicari
Johan. 1. diſpoſuit. ¶ Verbo dñi] hoc ẽ, per ſapiam patris ęterni, quę eſt Chrũs dñs [cœli] .i. orbes » 6
Coloſſ. cœleſtes, [firmati ſunt] hoc ẽ, fundati & ſtabiliti. Oĩa em̃ per ipſum facta ſunt: quẽadmodũ »
ait Apoſtolus. Grãs agimus deo & patri, q nobis tranſtulit in regnum filij dilectõis ſuæ, q eſt
imago dei inuiſibilis, primogenitus oĩs creaturæ, qa in ipſo condita ſunt vniuerſa, in cœlo &
Hebræo. 1 in terra, viſibilia & inuiſibilia. Et ad Hebræos loquens de filio, dicit: Qui cum ſit ſplendor glo
riæ, & figura ſubſtantiæ eius, portanſq; oĩa verbo virtutis ſuæ, ſedet ad dexterã maieſtatis in
excelſis, [& ſpũ oris eius] hoc eſt, à ſpũ ſancto, q eſt ſpũs patris ab ore. i. à voluntate p̃ris pro »
Job. 26 cedens, ab hoc ſpũ eſt [oĩs virtus eorũ] hoc ẽ, oĩs ptãs & decor cœlorũ. Virtus aũt cœlorũ in »
ſtellis atq; planetis ꝑſertim conſiſtit. Vnde ſcriptũ eſt: Spũs eius ornauit cœlos. Vel ſic: Ver-
bo dñi cœli. i. ſancti Apl̃i firmati ſunt. Nam illis Chrũs dixit: Sine me nihil poteſtis facere, & E
ſpũ oris eius. i. ſpũ ſancto, q à filio quoq; procedit, oĩs virtus eorũ. i. tota ptãs faciẽdi miracula
Actorũ. 2. efficaciterq; loquẽdi. Vñ ſcriptũ eſt: Cęperũt Apl̃i loqui varijs lĩguis, prout ſpũs ſctũs dabat
eloq illis. Deniq; ipſe dñs eſt. ¶ Congregãs ſicut in vtre aquas maris] hoc ẽ, ipm̃ elementũ » 7
aquę ſeu mare oceanũ, q̃d ambit & cingit terrã, dñs claudit & ſeruat in vno loco, ſicut hõ clau
Job. 26 dit aliquã partẽ aquę in vtre. i. in vaſe de corio facto. Hoc ẽ, q̃d Iob ĩducit: In fortitudĩe illius,
Prouer. 28 repẽte maria cõgregata ſunt Et Salo. Certa lege & gyro vallauit abyſſos [ponẽs in theſauris »
abyſſos] .i. locãs ac retinẽs ipm̃ mare, q̃d appellat̃ abyſſus. i. ſine termĩo ꝓpter ięſtimabilẽ ſuã »
Eccl. 24. ꝓfunditatẽ. Propter q̃d ſapia dei. ſ. Chrũs, vnigenitus filius p̃ris ęterni, ait: Gyrũ cœli circui-
ui ſola, & ꝓfundum abyſſi penetraui. Itaq; dñs locat ac retinet abyſſos in theſauris. i. inter ri-
Job. 33 pas ſecretas receptaculorũ ſuorũ, quẽadmodũ dñs aſſerit. Quis cõcluſit hoſtijs mare, qñ erum
pebat quaſi de vulua ꝓcedẽs, cũ ponerẽ nubẽ veſtimẽtũ eius, & caligine illud, quaſi pannis in-
fantiæ inuoluerẽ? Circũdedi illud terminis meis; & poſui vectes & hoſtia, & dixi, hucuſq; ve-
nies & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Quoniam ergo tanta F
eſt maieſtas Dei, & tanta excellentia atq; omnipotentia creatoris in operibus ſuis. Idcirco
¶ Timeat dñm] hoc eſt, timore filiali & caſto, [oĩs terra] .i. vniuerſi incolę eius. Vñ his q » 8
Hiere. 5 creatorem ex conſideratõe effectuum ſuorũ prædictorũ non timẽt, ipſemet ait: Audi popule
ſtulte, q non habes cor. Me non timebitis q poſui arenã terminũ mari, præceptũ ſempiternũ
quod non ꝑteribit, [ab eo aũt] .i. ex conſideratõe diuiæ potẽtiæ [cõmoueant̃] ad pœniam »
ac ſalutarẽ conuerſionẽ [omñes inhabitãtes orbẽ] .i. ſphęram ſeu circulum terræ. Hoc eſt, q̃d »
Hiere. 10. ſcriptũ eſt: Non eſt ſilis tui dñe. Magnus es tu, & magnũ nomẽ tuũ in fortitudine. Quis nõ ti
mebit te, ô rex gentiũ? ¶ Qm̃ ipſe (deus oĩpotens) dixit] .i. intra ſe practico intellectu, ĩtel- » 9
lectualr̃ protulit producẽda, [& (ſtatim) facta ſunt, ipſe mandauit] .i. ꝑ voluntatẽ imperialr̃ »
voluit, vt quę non erant, eſſent [& (mox) creata ſunt.] Ex quo ĩnoteſcit, q̃d deus ẽ cauſa rerũ »
per ĩtellectũ & voluntatẽ. Nam dicere ꝑtinet ad ĩtellectũ, mãdare ad voluntatẽ. Ad ĩtellectũ
ꝑtinet ordinare, diſtinguere, ſpecificare. Ad volũtatẽ exequi, quæ ab ĩtellectu diſpoſita ſunt.
¶ Dñs diſſipat conſilia gentiũ] hoc ẽ, cõfundit, deſtruit, diſperdit, & ab effectu optato ĩpe » 10
dit, inqſitões & ſtudia idololatrarũ, & etiã Chr̃ianorũ gentilr̃ cõuerſantiũ. Horũ cõſilia domi-
nus diſſipat finalr̃, q̃uis interdũ ad tp̃s ꝑmittat eos regnare & proſperari, [reprobat aũt cogi
Eſaię. 55. tationes populorum,] non oĩm, ſed infidelium & malorum. De qbus Eſaias teſtatur. Sicut »
exaltant̃ cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt cogitationes meæ à cogitatõibus veſtris, & viæ meę à
vijs vr̃is, [& dñs reprobat cõſilia principũ] q tales ſunt, quales gentes & populi nũc deſcripti »
vel iniquorũ, nõ aũt pricipes boni, de qbus habet̃. Pricipes ea q̃ digna ſunt principe cogitabit

Vnde

A Vnde ait scriptura: Deus potentes non abijcit, cum & ipse sit potens. ¶ Consilium autem Iob.36
11 dñi in æternũ manet ⌋ Consiliũ propriè sumptũ non competit deo, nam consiliũ est inquisi-
tio de agendis, inquisitio aũt ignorantiã præsupponit, & ideo Damascenus dicit, ꝙ consiliũ
est ignorantis naturæ. Verũtamen sacra scriptura, frequẽter attribuit deo consiliũ, sed tũc su
mit consiliũ scd̃m id pfectionis, ꝙ in eius rõne includit. Ascribit nãq; deo consiliũ, non inq̃n-
tum includit inquisitionẽ dubiosam, sed inquãtum excludit improuidam determinationẽ.
Deus eñ nil agit fortuito, sed scd̃m æternas atq; incõmutabiles rõnes oĩa agit. Itaq; ⌊ consiliũ
dñi in æternũ manet ⌋ qm̃ nullus ei resistere põt, sed subest ei qñ voluerit posse, quẽadmodũ
ipse ait: Consilium meum stabit, & oñis voluntas mea fiet, ⌊ cogitatões cordis eius in gene Esaię.46
rationẽ & gñationẽ. ⌋ Nihil eñ volubile, nihil instabile, nihil mutabile esse p̃t in deo æterno,
qui dicit: Ego dñs, & non mutor. Ideo non est in deo vicissitudo, aut variatio consilij, aut co Malac.3
gitationũ, præsertim cum quicq̃d in deo fit, fit ip̃emet deus sublimis & benedictus. Sed videt Zacha.8.
obuiare, quod dñs ait: Sicut cogitaui (inq̃t) vt affligerẽ vos, cũ me ad iracundiã prouocassent
patres vestri, sic conuersus in diebus istis, cogitaui vt benefaciã Hierusalem, & domui Iuda.
Et rursum: Repente loquar aduersus gentẽ & regnũ, vt eradicem & destruam illud. Si pœni- Hiere.18.
tentiam egerit gens illa super malo quod fecit, agam & ego pœnĩam super malo, quod cogi-
taui vt facerem ei. Sed hæc atq; similia, nõ sunt intelligenda quasi aliquid in deo varietur, sed
propter diuersitatem effectuum dicit deus conuerti & pœnitere, seu aliter se habere, per quæ
designat mutatio in creatura non in creatore. Quicq̃d eñ deus operatur circa creata, hoc ip̃e
ab æterno se actuꝝ præsciuit atq; decreuit, sic'q; ab inuariabili & æterna voluntate summi opi
ficis, procedere possunt tẽporales ac recentes effectus, sine omni mutatõe ipsius, qm̃ quicq̃d
B deus operatur in mundo, hoc prouidit se actuꝝ in illo momento, in quo fit, scd̃m oẽm modũ
& circũstantiã sui effectus, & circa hoc q̃dam philosophi grauiter errauerũt. Vnde Gregori
us asserit, ꝙ deus non mutat consiliũ, q̃uis mutat sñiam, non illam quę exprimit ęternã diuinę
sapiæ dispositionẽ, sed illam quæ explicat naturaliũ seu proximaꝝ causaꝝ ordinẽ, sicut præ-
dixit Ezechiã morituꝝ, & Niniuẽ subuertẽdã, q̃a vtrũq; futuꝝ erat scd̃m proprias causas. s.
scd̃m infirmitatem Ezechiæ, & crimina Niniuę, sed diuina ordinatio, quæ omnes causas secũ
12 das complectit & excedit, aliter præagnouit, & illius consiliũ nõ est mutatũ. ¶ Beata gẽs ⌋
nunc per grãm & spem, ⌊ cuius est dñs (oĩm) deus eius, ⌋ speciali modo, videlicet p fidem &
cultũ, & merito dicit, gẽs talis beata, qm̃ ip̃a est ⌊ populus quẽ elegit dñs in hæreditatem sibi ⌋
ita ꝙ ipse vult eũ possidere p prouidentiã singularẽ, & grãm consummatã, ne pereat in ęter-
num, sed ad cœlestẽ beatitudinem pducat. Propterea scriptura habet: Beati sumus nos, qm̃ Baruch.4
13 quæ deo placita sunt, manifesta sunt nobis. ¶ De cœlo respexit dñs ⌋ .i. dñs, q̃ specialiter
dicit in cœlo eẽ & habitare, simili modo dr̃ de cœlo respicere, respexit ergo dñs de cœlo, qm̃
ip̃e est oĩm ꝓuisor, rector, iudex, cõsiderator, ac testis, quẽadmodũ p Hieremiã ait: Ego sum
testis & iudex ⌊ vidit ⌋ .i. intellexit, & ab ęterno cognouit ⌊ oẽs filios hoĩm ⌋ .i. totã posteritatẽ Hiere.29.
14 Adæ ac Euæ. Non eñ noĩe filij, exclusæ sunt filiæ. ¶ De p̃parato habitaculo suo ⌋ .i. de sum
mo cęlo, q̃d ip̃e suĩp̃sius & btõꝝ habitatõi aptauit, ⌊ respexit sup oẽs (hoĩes) q̃ habitãt terrã ⌋
vt reddat vnicuiq; q̃d meret, imò & idignis misereat. Propterq̃d dr̃: Oculi dñi mľto plus luci
C diores sup solẽ, circũspiciẽtes oẽs vias hoĩm. Dño eñ deo anteq̃ crearent, oĩa sunt cognita. Et Eccl.23
iteꝝ: Putasnẽ deus ẽ vicino ego sum dicit dñs, & nõ deus de longe? Si occultabit vir in abscon
15 ditis suis, & ego nõ videbo eũ, dicit dñs. ¶ Qui (dñs) finxit ⌋ .i. creauit ⌊ sigillatim ⌋ .i. singu
lariter & seorsum ⌊ corda eoꝝ ⌋ .i. aĩas hoĩm. Anĩa eñ creando infundit & infundẽdo creat.
Per hoc ꝙ Propheta asserit aĩas sigillatim produci, destruit error ponẽtium oñes animas rõ
nales simul creatas à principio mundi cũ angelis ⌊ q̃ intelligit oĩa opa eoꝝ ⌋ Dñs eñ agnoscit
16 oĩa opa hoĩm interiora & exteriora. ¶ Non saluat rex p multã virtutẽ ⌋ .i. nec corporalem
salutẽ, puta victoriam, neq; interiorẽ salutẽ, vtpotè beatitudinẽ conseq̃nter proprijs viribus
aut p fortitudinẽ sui exercitus, sed scd̃m diuinæ prouidẽtiæ ordinationẽ dat victoria p virtu
tẽ diuinã, scd̃m ꝙ Salomon ait: Equus parat ad diẽ belli, dñs aũt salutẽ tribuet. Et sine grã nõ Prouer.21
potest adipisci felicitas. Vnde Ionathas ait: Non est domino difficile saluare in multis vel in 1.Reg.14.
paucis. Et sæpe diuina virtute, pauci multos vicerũt, ⌊ & gygas non saluabitur in multitudine
fortitudinis suæ ⌋ hoc est, nec corpore præualebit, nec corde beatus erit sua naturali virtute,
nisi inquãtũ deus ei p̃stiterit, q̃ vtiq; p̃t p hoĩem mediocrẽ gygantẽ deijcere, sicut deiecit Go-
17 liam per Dauid. ¶ Fallax equus ad salutẽ ⌋ .i. insufficiẽs est suo sessori ad saluationem, imò
decipiet eũ, si in ip̃o sperauerit, ⌊ in abũdãtia aũt virtutis ⌋ .i. in magna potẽtia equi, ⌊ nõ salua-
bit ⌋ sedẽs in eq̃. Propterea dñs ait: Nõ gl'iet sapiẽs in sapĩa sua, & nõ gl'iet fortis in fortitudĩe Hiere.9
18 sua, & nõ gloriet diues in diuitijs suis: sed in hoc gloriet, q̃ gl'iat, scire & nosse me. ¶ Ecce ocu
li dñi ⌋ .i. sapĩa ꝓuidẽs, & misericordia parcens ⌊ sup iustos, & aures eius ⌋ hoc est, pietas ac li
19 beralitas, p quam exaudit & donat: ⌊ in p̃ces eorum. ⌋ ¶ Vt eruat à morte ⌋ .i. à pc̃tõ quod
mentẽ occidit, ⌊ aĩas eoꝝ ⌋ Vel à morte etiã corpali, iterdũ qñ expedit bono cõi, vel aĩæ iusti
⌊ & alat

⌊& alat eos in fame.⌋ hoc est, mentes eorum sitientes iustitiã, impleat grã, & corpora si necesse » D
Matth.6 fuerit, nutriat pane. Vnde saluator in Euangelio asserit: Primũ quęrite regnũ dei, & hæc oĩa
adÿcient vobis. ¶Anima nostra sustinet dñm⌋.i. ęquanimiter ac longanimiter expectat » 20
eum, sperãs sibi semp à dño grãm & miam affuturã, nec in aduersis recedit ab eo, desperando
vel diffidendo de bonitate ipsius, ⌊qm adiutor⌋ in bonis, ⌊& protector noster est⌋ à malis »
est ipe dñs. Nam ipe p grãm cooperat atq; defendit. Et signũ huius φ ipe est adiutor, prote-
ctorq; noster est, quod sequit. ¶Quia in eo lętabit cor nostrũ⌋.i. in contẽplatõe atq; dile- » 21
ctione ipsius, atq; de omi opere bono ac beneficÿs eius non in nobis, sed in dño lętabimur.
⌊& in noĩe sancto eius sperabimus.⌋ Hoc aũt nequaq̃ possemus, nisi ipe dñs nos adiuuaret. »
Et istud ẽ verbũ bonę spei ac sancti ꝓpositi, nõ præsumptõis aut confidẽtiæ ꝓpriæ ꝑfectiõis.
Qm ergo (ó dñe) in te sperabimus, ideo ¶Fiat mĩa tua sup nos⌋.i. effectum misericordiæ » 22
tuæ.s. opem & grãm, & dona spũs sancti nobis infunde, ⌊quemadmodũ sperauimus in te⌋.i. »
tam copiose & cito, sicut de tua bonitate confidimus. Et tu ergo cũ hũc versum dicis, attende
qũo aut quãtum speres in dño, & ante orõnem hanc, ꝑpara aĩam tuã, ne sis sicut homo tentãs
Eccl.viii. deũ. Si em mente vagãti hęc dicis, nõ actualiter speras in dño. Ecce q̃ gratè atq; pulcherrimę
laudes altissimi continent in psalmo isto, & primo oĩm hortat oẽs generaliter ad laudẽ diuinã
deinde ꝑconia dei prosequit, & tandẽ saluberrimã ponit doctrinã, ostendẽs in solo deo esse
salutẽ. Et tu igit dum ais: Rectos decet collaudatio, vide vt recta sit aĩa tua cũ deo, ne inuenia
ris indignus dei laudator. Deniq; ex contẽplatõe magnificẽtiæ dei atq; mirabiliũ operum eius,
concipe reuerẽtialẽ timorẽ ad ipm, & age q̃d psallis, dum ais: Anima nostra sustinet dñm, &
in eo lętet cor nostrũ. Nam q̃ fructuosum sit dñm sustinere, oñdit vbi scriptũ est: Eruis susti- E
nẽtes te, & liberas eos de omi angustia, dñe deus noster, Postremo, contẽplandũ est, q̃ euiden
Eccl.1. ter rangat Trinitas supbenedicta in versu illo: Verbo dñi cœli firmati sunt. Nam noĩe verbi
Johan.1 exprimit filius, de quo habet: Fons sapiæ verbũ dei in excelsis. Et iterum: In principio erat ver-
bum. Noĩe aũt domini, intelligit pr̃. Et p spm oris eius, accipit spũs sanctus, q procedit à pr̃e
& filio, sicut ab vno principio, vno spiratore, ac vno supersplendissimo fonte.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XXXIII.

¶Argumentum.

¶Titulus: Psalmus Dauid, quũ mutauit vultũ suũ corã Abimelech, & dimisit eũ, & abÿt, aliàs: Dauid quãdo cõmutauit os suum corã Abimelech, & eiecit eum, & abÿt. In hoc psalmo agit scđm quosdã de cõmutatõe veteris testamẽti in nouũ. Et qũo Chrũs iugit deũ laudat. Ad cuius exemplar hortat Propheta, alios deum laudare simul atq; timere. Docens interim à qbus abstinere oporteat eos q velint iustitiã sectari p quam liberãdi sint, quãdo e diuerso impÿ perirent. Doctissimus ille Gorran quatuor eius adsignat partes: In prima, laudat deus pro commutatõe veteris sacrificÿ in nouum, monens homines ad dei laudẽ. In secũda hortat fideles vt ad communionẽ noui sacrificÿ accedant, ibi: Accedite ad eum. In tertia accedẽtium eruditio à quibus sibi cauere debeant, ibi: Venite filÿ. In quarta, de retributõe digne vel indigne accedentium, ibi: Oculi domini. Author vnica ipsum declarat commentatione.

¶Expositio Tituli.

¶Assignat demum psalmo iam exponẽdo titulus talis: Psalmus Dauid cum mutauit vul- F
1.Regũ 22 tum suũ corã Abimelech, & dimisit eum, & abÿt: Primo Regũ narratur, quẽadmodũ sanctus
Dauid ꝑsecutionẽ Saulis ꝑpessus, venit ad Achis regẽ Geth, q alio nomie appellatur Abime-
lech, vt saluaret in terra ipsius. Philistæi vero famuli Achis agnoscẽtes ipm Dauid, dixerũt ad
regẽ: Nõné iste ẽ Dauid rex terrę, hoc ẽ, futurus rex, quasi dicerẽt: Expedit nobis interficere
eum, ne promotus ad regnum, impugnet, & opprimat terram nostram. Quo audito, voluit
eum rex occidere, quod sentiẽs Dauid, & resistere nequiens, simulauit amentiam, & ferebatur
manibus suis, & impingebat in portam, decurrrebantq; saliuæ ex ore ipsius. Quo viso, ait
Abimelech seruis suis, vidistis hominẽ insanum? Ad quid adduxistis eum, vt fureret me præ-
sente? Fecit ergo eum expelli, & ita saluatus est Dauid. Vnde ad lrãm fecit hũc psalmum, pro
liberatõe ista gratias referens deo. Sed secundum spiritualem ac mysticum intellectum, per
Dauid intelligit Christus, & p Abimelech, qui interꝑtatur regnum patris mei, intelligunt Iu-
Matth.8 dæi, de quibus in Euangelio ait saluator: Filÿ regni eÿciẽtur in tenebras exteriores. Venit er-
Matt.15 go Dauid ad Abimelech, hoc est, Christus ad Iudæos secundum φ ipse ait: Non sum missus
Lucæ.20. nisi ad oues, quæ perierunt domus Israhel. Quem cum vidissent Iudæi, dixerunt: Hic est hæ-
Johan.11 res, venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas, id est, ne veniant Romani, & tollant no-
strum locum. Dauid autẽ simulauit amẽtiam cum voluissent eum occidere, sic & Christus ni-
hil respondit Herodi. Propter quod reputauit eum insanum, fecitq; eum tanq̃ fatuum, alba
veste indui atq; illudi. Abimelech quoq; dixit de Dauid ad seruos suos. Vidistis hominẽ insa-
Johan.10. num, & Iudæi dixerunt de Christo, insanit. Et Caiphas. Audistis (inqt) blasphemiam, quæ ẽ
Marc.14 insania maxima. Dauid aũt liberatus à rege iniquo, & pplo eius, grãs egit deo, & cecinit psal
mũ præ-

A mum præſentem,ſic & Chriſtus in reſurrectione liberatus de principibus ſacerdotũ & ma litia Iudæoꝝ,grãs retulit patri,ſecundũ φ antea dixit:Narrabo nomen tuũ fratribus meis,in medio Eccleſiæ laudabo te. Hic itaq; pſalmus conuenit Chriſto,imò cuilibet Chriano à va rijs tribulatõibus liberato, & inde grãs dño referẽti. In hoꝝ ergo pſona loquens Propheta, volensq; vniuerſos accendere ad deum laudandum,ait.

¶Expoſitio Pſalmi literalis.

1 “
Enedicam dominum.] hoc eſt, bona de dño dicam,eumq; laudabo,& omne
“ bonum,ipſi attribuã [in oñi tpe,]opportuno & ad actualẽ laudẽ mihi con
ueniẽti ſeu deputato. Vel, ſimpliciter omni tpe benedicam dñm nõ ore, ſed
“ ope,vel ceſſatiõe ab ope,ſcilicet ſomno, quoniã oĩa ordinabo ad gloriã dei,
[ſemp laus eius in ore meo.] Repetit quod prædixit, ad deſignandum amo
ris ſui feruorẽ,quẽ habet ad hoc,vt ſit domino gratus,nil enim aliud eſt domĩ
num benedicere,quàm eſſe laudẽ eius ſemp in ore. Nam ſicut eſt benedictio mentalis, & bñ-
dictio vocalis,ita eſt & os interius ſeu mẽtale quo angeli colloquuntur,& quo verbum cordis
profert. Eſt quoq; & os exterius ſeu corporale,quo verbum ſonans ac tranſiens dicitur, & de Eccl. vlt.
vtroq; intelligi poteſt quod ait:Semp laus eius in ore meo. Vnde ſcriptum eſt:Laudabit vſq; Tobiæ.4
ad mortem anima mea dominum. Et Tobias ait:Omni tẽpore benedic deum, & pete ab eo,
vt viam tuam dirigat,& oĩa conſilia tua in ipõ pmaneant. Et Apoſtolus: Cantantes(inqt) Coloſſen.3
in cordibus veſtris domino ſemper. Semp ergo(ô frater) ſit laus dei in ore tuo, fac tibi con-
ſuetudinem bonam,& nullam des requiem labijs tuis, aſſueſce indeſinẽter pſalmos in ore re-
uoluere,domino pſallere,in laudibus dei gaudere, & quàmuis ad tempus ſit tibi laborioſum
hoc continuare,tamen ſi cõſtanter laborauerís in hoc ipõ,fiet tibi in breui lene ac dulce,quod
ante fuerat graue atq; pœnale. Conſuetudo nanq; ſeu habitus, eſt altera natura,& ideo dele-
ctabiliter agit. Cogita quã miſerabile ſit,tempus infructuoſe expendere,& quòd nulla ſit oc-
cupatio vitæ præſentis diuinior atq; præſtantior, tamq; angelica ac cœleſtis,vt deum lauda-
re,& ex hac conſideratione,noli fatigari in laudibus dei, quoniam ipẽ ait: Ego glorificantes 1. Reg. 2.
B me glorifico. Porrò domino ſaluatori,ſicut & comprehenſoribus,verſus iſte primus, pfecte
ſemp conuenit,ita quod Chriſtus vt homo à primo ſuæ maternæ conceptiõis inſtanti, actua
liter omni tempore dominum benedixit, & laudem eius ſuo ore, ſaltem interiori reuoluit.
Nõ enim ſomnus,cibus, collocutio, & ſimilia, vnquàm animam Chriſti ab actuali diuinita ·
2 “ tis contemplatione,amore,aut laude ſuſpenderunt aut impedierunt. ¶In domino lauda-
“ bitur anima mea.] hoc ẽ,ſi quis velit me laudare propter virtutes quas videt in me,non in me
ipſo,ſed in domino laudet me, quoniam ab ipõ eſt omnis perfectio mea, nec aliquid habeo,
quod non aliunde acceperim,idcirco nec volo,nec debeo in meipſo laudari. Nemo itaq; adu-
letur mihi,nemo mihi applaudat,ſed domino gratias referat de oñi virtute & bonitate in re-
bus creatis repertis,quemadmodum ait Apoſtolus:Soli deo honor & gloria. Volẽtib⁹ vero 1. Timo.6.
in ſeipſis laudari, Dominus dicit:Popule meus,qui te beatum dicunt,ipſi te decipiunt, & vi- Eſa.3
am greſſuum tuorum diſſipant. Quotienſcunq; ergo pulſari te ſentis tentatione inanis lætitiæ
“ ſeu motu elationis propter bona quæ habes,reſponde:In domino laudabitur anima mea.[Au
“ diant manſueti,] hoc quod dixi, nam ipſis ſapit,quod dictum eſt. Iracundi enim indignabũ-
di,atq; ſuperbi,in ſeipſis,non in domino volunt laudari. Manſueti vero qui iram & per con-
C ſequens indignationem,ſuperbiamq; vicerunt, quia ex ſuperbia oritur indignatio, & ex indi
gnatione impatientia:ex impatientia vero ira. Manſueti itaq; in domino ſolum laudari de-
ſiderant,& dum laus eorum alijs cedit ad ædificationem, & deo ad gloriam, tunc libenter au-
diunt ſua præconia,imò ob hanc cauſam aliquando pandunt propria bona, quemadmodum
Paulus in epiſtolis ſuis frequentiſſime facit: Nihil(inquiens) arbitror me minus feciſſe ab his, 2. Cor. 11
qui ſunt ſupra modum Apoſtoli:Et abundantius illis omnibus laboraui. Et ſcio hominem in 1. Cor. 15.
Chro raptum vſq; ad tertium cœlum. Et in faciem reſtiti Cœphæ,hoc eſt, Petro archiapoſto 2. Cor. 12.
lo,quia reprehenſibilis erat,multaq; alia. Itaq; audiant manſueti,quod dixi, in dño animã me Gala.2
“ am debere laudari,[& lætentur.] i. grẽ mihi collatæ congratulent,meumq; deſideriũ imitẽ-
tur,quærẽtes in domino ſolum laudari,ſicut Sophonias ait: Quærite dñm omnes manſueti ter Sopho.2
ræ,qui iudicium eius eſtis operati. Deinde vir ſanctus non ſufficiens per ſe dominum ſufficiẽ
3 “ ter laudare alios incitat ad dei præconia,dicens: ¶Magnificate dominum mecum.] hoc ẽ
magnitudinem dei,videlicet immenſam eius perfectionem agnoſcite,cõfiteamini,honorate
“ ſicut & ego,[& exultemus.] i. reuerẽter veneremur [nomẽ eius in idipm.] i. concordi affe
ctu & ſimili fide prout monet Aplus. Idipm dicatis oẽs docẽtes & commonẽtes voſmetipſos Coloſſe.3.
4 “ in hymnis,& pſalmis,& canticis ſpũalibus. ¶Exquiſiui dñm.] quẽadmodũ Eſaias hortat, Eſa.55
Quærite dñm dum inueniri põt,inuocate eũ dũ prope eſt. Et ſi interrogas quando ẽ hoc, rñ-
det Aplus. Ecce nũc tps acceptabile, ecce nũc dies ſalutis,nũc enim prope eſt dominus. Nam 2. Cor. 6.
omnis qui quærit, inuenit. Et ipſe in Apocalypſi teſtatur. Ecce ego ſto ad oſtium & pulſo. Matth. 7
Apocal. 3.

Sic ergo

D
Sic ergo exquisiui dñm fideliter contemplando, ardenter amando, bene viuendo, & effectuo
se orando: ⌊& exaudiuit me⌋ ita φ repperi eum & vnitus sum ei per charitatem & gratiam:
⌊& ex oĩbus tribulatõibus meis eripuit me⌋ vel oĩno auferendo eas à me, vel dando mi
hi grãm patiẽter sustinẽdi. Chr̃o quoq; istud conuenit, nam & ip̃e deũ orando exquisiuit, &
in die resurrectõis, deus eũ ab oĩbus tribulatõibus eripuit. Vt ergo & vos ó frẽs & proximi
mei eandẽ grãm obtineatis. ¶ ⌊Accedite ad eũ⌋ non corporis motu, sed cordis affectu, nõ 5
pede, sed fide, non solo verbo, sed ope & veritate, ⌊& illuminamini⌋.i. si sic accesseritis, tunc
vtiq; illuminabimini intus in aĩa lumine gr̃æ, & sapiæ, claritate atq; decore iustitiæ. Vnde
Jacob 1. beatus Iacobus inq̃t: Si quis indiget sapientia postulet à deo, qui dat oĩbus affluenter & da-
Malac. 3. bit̃ ei. Postulet aũt in fide nihil hæsitans. Et apud Malachiam dñs ait: Orie᷑ vobis timentibus
nomen meũ sol iustitiæ, ⌊& facies vestræ non confundent⌋.i. intellectus vestri, seu corda nõ
fraudabunt̃ spe sua, nec patebunt contẽptui, sed certissimè adipiscent̃ quod quærũt, & hoc cõ
stat ex eo, nam ¶ ⌊Iste pauper⌋.s. Chr̃s q cum diues esset, propter nos egenus effectus est. 6
2. Cor. 8. Vel, iste pauper.i. q̃cunq; humilis & paruus in oculis proprijs, q imperfectũ suũ attendit Itaq;
iste pauper ⌊clamauit⌋ ardẽti affectu, & prece deuota, pro m̃ia dei impetranda, ⌊& dñs ex-
audiuit eũ, & de oĩbus tribulatõibus⌋ mentis & corpis ⌊saluauit eum⌋ in p̃senti vita p rele
uamen & spem, & post vitã p̃sentẽ p oĩmodam amotionem maloꝝ, scđm q̃d scriptũ est:
Apoca. 21. Absterget deus omnẽ lachrymã ab oculis sanctoꝝ suoꝝ. ¶ ⌊Immittet angelus dñi⌋ adiuto 7
rium suũ ⌊in circuitu timentiũ eũ⌋.s. dñm.i. ex oĩ parte proteget eos, arcẽdo ab eis dæmo
nũ impugnationẽ, mundi pericula, atq; interius eos ad bonũ p̃suadendo ac illustrando. Qui-
dam nãq; angelici sp̃us præsunt cõitati, sicut archãgeli, & hoꝝ vnus defendit, & adiuuat mul
tos, vt Michael, q nunc tue᷑ ecclesiã sicut in veteri testamento tuebat̃ synagogã. Alij vero an E
gelici sp̃us singulis p̃sunt hoĩbus, vt angeli infimi ordinis, & hoꝝ singuli singulos protegunt.
Vnde si de his intelligat̃ quod ait, immittet angelus dñi &c. tunc ponit̃ singulare pro plurali,
quẽadmodũ Exodi. viij. scriptũ est. Venit musca grauissima in domũ Pharaonis ⌊& eripiet
eos⌋.s. angelus hoĩes à multis malis. Nullus eñ tã impius est quin angelus sanctus custos ipsi-
us à multis peccatis eum præseruet. ¶ ⌊Gustate & videte⌋.i. taliter viuite tam sancti, pu- 8
re atq; interne dño adhærete, vt gr̃a tanta vobis p̃stet̃ per quã certitudinaliter & experimẽta
liter agnoscatis quod sequit̃, ⌊qm̃ suauis est dñs,⌋ Deũ nãq; esse suauẽ oẽs sciunt p intellectũ.
sed nõ oẽs sapiunt p affectũ. Per naturalẽ rõnem dei dulcedo cognoscit̃, sed p grãm degustat̃
Nil aũt dulciter sapit, nisi amet̃: idcirco amor est causa saporis. Ad hoc ergo φ homo diuinã
dulcedinẽ experiat̃, oportet vt deũ seruide diligat, quod esse nõ põt nisi excludat à se q̃ chari
tatẽ diminuũt. Charitatis ãt venenũ & diminutio ẽ cupiditas, seu amor priuat⁹, & ad se iordi
nate reflex⁹. Incremẽtũ vero seu p̃fectus charitatis ẽ priuati amoris minoratio. Perfectio aũt
charitatis ẽ priuati amoris mera expulsio, qñ vcȝ hõ diligit se purè in deo, vtpote nihil deside-
rans nihil'q; amãs, nisi deũ propter se, & se in ordine ad deũ & alia inq̃ntũ p ip̃a ad deũ p̃ducit̃.
Qui ergo ita diligit deũ, oẽs corporales delicias, oẽs delectatões carnales, oẽs tp̃ales honores
& vniuersa caduca & vana contẽnit & fugit, qm̃ p talia elongat̃ à deo. Porrò carnis macera-
tionem, mundi contẽptum, irrisionẽ, aduersa, & dura, sacras vigilias, continuas or̃ones, atq;
similia, amat, q̃a per talia deo coniungit̃. Qui itaq; talis est, gustare p̃t, qm̃ suauis est dñs. Vere F
eñ suauis est dñs, & fons vniuersæ dulcedinis, à quo oĩa dulcia dulcedinẽ sortiunt̃, & ip̃e de-
us excelsus & benedictus essentialiter dulcis est, & dulcedo separata, immensa, sup̃substantia
lis, atq; fontana oĩ creaturæ, quãtum ad suã plenitudinẽ inexperta. Et vere oĩno dignissi-
mũ est, vt q hanc diuinæ bonitatis dulcedinẽ gustare desiderat, oẽm indignã & vilem ac trãsi
toriã delectationẽ abhorreat, & cum oĩ mentis custodia, charitate, ac reuerẽtia, deo mini-
stret. Hæc eñ degustatio est futuræ beatitudinis certa ac sup̃naturalis prælibatio, quã nemo
philosophoꝝ, aut sup̃boꝝ theologoꝝ, vnq̃ gustauit: sed mites & humiles corde, q totum suũ
affectũ in illo vno quod solum necessariũ est figunt, eã sapere promerent̃. Hanc aũt dulcedi-
Esaiæ. 26 nem gustauit sacratissimus Esaias dum verba illa sup mel & fauũ suauia dixit. Nomen tuũ &
memoriale tuũ dñe in desiderio aĩæ. Anima mea desiderauit te in nocte, sed & sp̃us meus in
Hiere. 20. præcordijs meis, de mane vigilabo ad te. Hieremias quoq; dũ ait: Factus est sermo dñi in cor
de meo, quasi ignis exæstuãs, clausus'q; in ossibus meis, & defeci ferre non sustinẽs. Vnde scri-
Sapiẽ. 12 ptum est: O q̃ bonus & suauis est dñe sp̃us tuus nobis in oĩbus ⌊beatus vir q sperat in eo.⌋
Hoc iam frequẽter expositũ est. Deniq; vt gustare mereamini dulcedinẽ dei. ¶ ⌊Timete⌋ 9
timore filiali, amoroso, & sancto, ⌊dñm oẽs sancti eius⌋ qui adhuc peregrinamini in terra, &
aspiratis ad patriã ⌊qm̃ nõ est inopia timẽtibus eum.⌋ Nam in sp̃ualibus & corp̃alibus bonis
prouidet eis dñs sufficienter, imò & in bonis interioribus dat eis quotidianum augmẽtum, &
copiã magnã, quẽadmodũ in Euangelio ait saluator: Habẽti.i. grato & corã dño solicite am-
Matt. 25 Lucæ 19. bulanti dabit̃ & abundabit. ¶ ⌊Diuites eguerũt⌋.i. in diuitijs huius mundi gloriãtes, vel eas 10
Lucæ 1 sup̃flue desiderãtes, eguerũt.i. gr̃a & virtutibus aĩæ, Nam vt ait Chr̃ifera virgo: deus diuites
dimisit

A dimisit inanes.i.à spūalibus gratijs vacuos,⌊& esurierūt,⌋ nō vtiq; iustitiā & regnū dei,sed
« opes mūdanas,qm̄ sicut in Eccl'astico dicit:Auarus nō implet pecunia,q̄to enī plura acqui-
tunt diuites isti,tāto plura desiderāt,⌊inquirētes aūt dn̄m,⌋.i.esuriētes ac sitientes iustitiam
« ⌊nō minuent omni bono,⌋ imò incessanter proficiēt,donec æternā beatitudinē euolantes
11 « inueniāt. ¶Venite filij audite me,⌋.i.in domū disciplinæ cōgregate vos & informatio-
« nēmeam percipite auribus cordis,⌊timorē domini docebo vos,⌋.i.ostendam vobis quid
pertineat ad dei timorē,& quomodo acquirat,conseruet,ac perficitur.Et debetis libenter
audire me,qm̄ instructio mea valet ad obtinendū vitā æternā,quā qa diligitis,expedit vobis
12 « acquiescere mihi,ideo sequit. ¶Quis est hō q vult vitā⌋ religiosam,spiritualē, & sanctā,
« ⌊diligit dies videre bonos,⌋.i.quis est qui cupit acquirere vitā æternā,ille aduertat q̄d dicā.
13 « ¶Prohibe linguā tuā à malo,⌋ hoc est,cohibe teipsum ab omni sermone illicito,⌊& la-
14 « bia tua ne loquant dolū,⌋.i.teipsum cōpesce ne aliquē fallas. ¶Declina à malo,⌋.i.rece- Ecci.21.
« de à pctō,quēadmodū scriptum est:Quasi à facie colubri fuge pctm̄,⌊& fac bonū, ⌋.i.serua
« mādata,& q̄ deo sunt placita,⌊inquire pacē,⌋.i.stude & satage in mēte trāquillitatē habe-
re,atq; cū proximis tuis concordiā,maxime vero oīa age ac ordina,quatenus ad cœlestis pa
« triæ pacē merearis pduci,⌊& psequere eā,⌋ hoc est,pfecte & infatigabilr sequere eā,ample
ctēdo & operādo q̄ proficua sunt ad pacē acquirendā ac cōseruādā,ea q̄q; vitando quæ pa-
cem corrūpunt,videlicet lites propriæ sententiæ defensionē pertinacē,verba pungitiua,&
derisionē.Hinc em̄ dicit apl'us:Si fieri pt quod in vobis est,cū oībus hoībus pacē habete.Et Roma.12
itez ait:Quæ pacis sunt sectemur,& q̄ ædificationis sunt,in inuicē custodiamus.Et ad Co- Rom.14
loss.Pax Christi exultet semp in cordibus vestris.Præterea in eo q̄d ait Psalmista:Declina Coloss.3
à malo & fac bonū,tangit duas partes iustitiæ,in quaz obseruatione totius pfectionis sum- Lucæ.12
B ma cōsistit,& has duas iustitiæ partes Chrūs in euāgelio tangit,dū ait:Sint lūbi vestri pcin-
cti.i.abstinete à malo,& lucernæ ardentes in manibus vestris.i.facite bonū. Patet quoq; ex
his q̄ magna sit virtus,linguā refrenare ab omni sermone nociuo.Idcirco Salomon ait:Qui Prouer.13
custodit os suū,custodit animam suam,qui autē inconsideratus est ad loquendū,sentiet ma-
la.Et alibi:Vidisti hominem velocem ad loquendū,stultitia magis speranda est q̄ illius cor- Prouer.19
rectio.Et rursus scriptum est:Qui multis vtitur verbis,lædit animam suam,qui vero mode- Ecci.10
ratur labia sua,sapientissimus est.Et Iacobus ait:Si quis se putat religiosum esse,nō refrenans Iacobi.1.
15 « linguā suam,huius vana est religio. ¶Oculi dn̄i super iustos,⌋.i.aspectus diuinæ pietatis
« expansus est super eos,qui deo obediunt,vt eos conseruet & dirigat,⌊& aures eius,⌋.i.mi-
« seratio & liberalitas dei,⌊in preces eorum,⌋ vt eas exaudiat.Nā oratio humiliantis se,nu- Ecci.35
16 bes penetrabit. ¶Vultus aūt domini,⌋ hoc est,aspectus diuinæ iustitiæ, ⌊super facientes
« mala,vt perdat de terra memoriā eorum,⌋.i.excludat eos à regno cœloz,quod est terra vi
uentiū vita beata,ita vt nullus sanctoz in cœlo sit memor eoz in bonū,videlicet condolen-
17 « do eis,aut intercedēdo pro ipsis. ¶Clamauerūt iusti,⌋ orando feruenter pro diuino au-
« xilio,⌊& dn̄s exaudiuit eos,& ex omnibus tribulationibus eoz liberauit eos,⌋ vel in psenti
vita,vel certe post vitā præsentē,dando eis requiē sempiternā,sicut patet in sanctis marty-
18 « ribus. ¶Iuxta est dn̄s,⌋ per grām & misericordiā suā,⌊his q tribulato sunt corde,⌋.i.q
propter iustitiā tribulant,aut bono dolore,scilicet pro pctis afficiunt,aut aduersitates pro-
pter deū æquanimiter ferunt,imò & oībus tribulatis prope est,quantū ad hoc quod citius in-
C clinatur ad miserendū,indulgendū,succurrendūq; eis q̄ alijs,loquēdo in genere,& cęteris pa
ribus,qm̄ (teste apl'o) abiecta & infirma mundi elegit deus vt confundat fortia.Vnde Baruch 1.Cor.1.
ait:Anima quæ tristis est sup magnitudine mali,& incedit curua & infirma,& oculi deficien Baruch.2
tes dant gloriā & iustitiam tibi domino,Nam in eis relucet diuina iustitia,& ideo,quoniam
« in hac vita torquent,deus pronus est vt misereat eorum,⌊& humiles spiritu saluabit ⌋ quē-
admodum in euangelio dicit:Beati pauperes spiritu,quoniam ipsorū est regnū cœlorum.
19 « ¶Multæ tribulationes iustorum,⌋ Nā corde & corpore affligunt varijs modis,& ,ppter
causas diuersas,scilicet propter propria crimina,propter pfectionis carentiā, propter pro-
« ximoz errorē,& propter dei inhonorationē,ac similes causas,⌊& de oībus his liberabit eos
« dn̄s,⌋ partim in hoc seculo p cōsolationē spūs sancti,& pfecte in seculo futuro,qn̄ beatitudi
nē plenā possidebūt.Propter q̄d ait scriptura:Bonus dominus & confortans in die tribulati- Naum.1.
20 « onis,& sciens sperantes in se. ¶Custodit dominus omnia ossa eorum,⌋.i. dominus con-
« seruat virtutes iustoz,q̄ sunt robur & fixio ac fulcimētū cordis ī deo⌊ vnū ex his nō cōteret⌋
hoc est,nulla virtus iustoz peribit,sed dn̄o conseruāte,in tētatione seruabit,ne vltio obruat
Hoc vez est de electis & pseuerātibus vsq; in finē.Vel sensus est,q eoz quoz virtutes con-
seruant,non ab ipsis,sed à dn̄o custodiunt.Potest q̄q; exponi de ossibus corpis,q̄ licet in passi
one,vel post mortē conterantur & corrumpantur,custodiuntur tamen à dn̄o,neq; finaliter
manebunt contrita,sed resuscitabuntur,& animæ copulabuntur,sicut & caro in die nouissi
mo.Secundum hunc modum Christus in euangelio ait:Capillus de capite vestro nō peribit Lucæ.12

M ¶Mors

¶Mors peccatorum pessima, quoniã ipsa est via ad mortem æternam, & non potest esse D
reparatio gratiæ post eam, & q oderunt iustũ, delinquent. Nam odium iusti est magnũ 21
peccatũ, & maius q̃ odium peccatoris, cũ tamen vtrunq; sit mortale peccatũ, sicut & odium
inimici. ¶Redimet dñs animas seruorum suorum, indulgendo eorũ peccata, & de via 22
huius exilij transferendo eos ad patriam, & non delinquẽt omnes qui sperant in eo, non
1. Johã. 3 quia nunq̃ peccabũt, sed qm̃ pœnitentiã agent, nec in pctõ finaliter perseuerabunt. Secundum
hunc intellectũ scriptum est: Qui natus est ex deo, non peccat, qm̃ semen eius manet in eo,
& non potest peccare, sed generatio dei conseruat illũ. Ecce q̃ admirabilis est virtus huius
psalmi, & q̃ consolatorium est atq; iocundum attentè depromere psalmum hunc ipsum. Pri
mo omniũ cõtinet laudes altissimi. Deinde excitat omnes ad laudem ipsius, narrat quoq; va
ria beneficia dei, & ad diuinæ dulcedinis gustum nos inuitat. Exhortationẽ etiam saluberri
mam, & præcepta perfecta proponit. Postremo inter iustos & impios præclare distinguit,
& secularium hominũ vanitatẽ ostendit, ipsumq; omnium creatorẽ asserit singulos intueri
vt vel sic studeant homines viuere timoratè coram deo omnia considerante. Studeamus er-
go cum omni stabilitate, attentione, atq; feruore, cantare hunc psalmum, quod si fecerimus
mirabilem suauitatẽ, in ipso experiemur, ad proficiendum accendemur, & ad mundi con-
temptum erudiemur.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXXIIII.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finẽ psalmus Dauid, aliàs huic siue illi Dauid. Agit in hoc psalmo de passione E
Christi, & persequutiõe fidelium. Vnde volens propheta exẽplo Christi patiẽtis alios ad to
lerantiã & patientiã in aduersis hortari, differit de vtroq;, petens auxiliũ diuinũ illis impar-
tiendum, quatenus à persequutionibus liberentur, & eorundẽ hostes deijciantur. Et proin-
de triphariam in summa partitur. Porrò primũ ponitur oratio contra persequutores. Dein
de passionis series texitur, ibi, Anima autẽ mea. Et postremo effectus & vtilitas huiusmodi
passionis declaratur, ibi, Confiteor tibi. Author iuxta literam de Christo, secundum vero
Tropologiam de ecclesia & membris eius expendit illum.

¶Expositio Tituli.

¶Habet aũt psalmus iã exponẽdus hunc titulũ. Psalmus ipsi Dauid. i. psalmus iste à Dauid
cõpositus cõuenit Chrõ p Dauid pfigurato & mẽbris ipsius. Primo igit exponendus videtur
de Christo. Deinde de mẽbris ipsius. Christus ergo vt hõ, passione iã ingruente, ait ad pa-
trem æternum seu totam superfelicissimam trinitatem.

¶Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

IVdica domine nocentes me, hoc est, profer sententiã tuæ iustitiæ cõtra Iu 1
dæos me persequentes, expugna impugnantes me, .i. vince, deijce, & po-
testate, regno ac patria priua Iudæos me verbis atq; verberibus inuadentes.
Hoc impletum est in Iudæis per principes Romanorum, qui eos grauissime
vastauerunt, expugnauerunt, expulerunt, aut occiderunt. ¶Apprehende 2
arma & scutum, .i. armis & scutis muni, ac robora principes Romanorum,
videlicet Vespasianum ac Titum cũ populo suo aduersus Iudæos, & exurge in adiutorium
mihi, hoc est, per manũ illorum debella aduersarios meos. ¶Effunde frameam, id est, 3
extrahe gladium, multiplica vltionem, emitte vindictam, & conclude aduersus eos qui pse
quuntur me, .i. omnia mala ista pœnalia induc sup Iudæos, & trade eos in manũ inimico-
rũ suorum, propter pctã quæ cõmiserũt in me. Vel sic, & spũalius. Apprehende arma & scutũ
.i. accipe virtutẽ tuã diuinã ac omnipotentẽ, per quã in teipso fortis es, & quasi armatus, ali- F
osq; potens defendere. Hæc virtus dei est ipsemet deus omnipotens, sed dũ deus hac pote-
state non vtitur, vtpote desinens hoĩes iustos tribulari à malis, tunc videt, quasi deponere ar-
Abacuc. 1 ma sua & scutum. i. virtutẽ suã, secundũ quod propheta inquit: Quare nõ respicis cõtẽpto-
res dñe, & taces conculcante impio iustiorẽ se? Dum aũt deus potestatẽ suam exercet, bonos
eripiẽs, impiosq; affligens, tunc accipere dicitur virtutẽ suam, hoc est, arma & scutum. Iuxta
Apoca. 11. hunc sensum scriptũ est: Gratias agimus tibi domine deus omnipotẽs, qui es, & qui eras, qui
accepisti virtutẽ tuã magnã & regnasti. Quãdiu enĩ permisit idololatriam ita inualescere, &
dæmones hoĩbus pualere, quasi deposuit suam virtutẽ, sed cũ incarnatus venit in mundũ ex-
Psalm. 18 ultans vt gigas ad currendã viam, aereasq; potestates expugnans, ac homines redimens, tũc
Ephes. 2 accepit suam virtutẽ, & regnauit in his, in quibus ante regnauit diabolus. Sic ergo ait Chri-
stus homo ad deum patrẽ. Apprehende arma & scutũ & exurge in adiutorium mihi. i. à mor
talitate redime per resurrectionẽ beatam, dic animæ meæ, hoc est, vitæ meæ corporali, salus
tua ego sum, hoc est, tertio die reparabo te & immortalem refaciam, vniendo animam cor-
pori immortali. In his itaq; pcibus Christus orat pro resurrectione corporis sui. ¶Con- 4
fundantur, .i. confusione digni appareãt, & pœnã suæ puersitatis incurrãt, & reuereantur. i.
pœnam

A pœnam sibi infligendā formident,⌊ quærentes animā meam, ⌋.i.extinguere cupientes vi-
tam meā. Hoc modo cōfusi atq̧ reueriti sunt Iudæi in p̄senti vita,& post eā, Nam modo ab
5 “ oībus contēnunt & opprimunt,& post hanc vitā cadunt in pœnā æternā. ¶Auertātur
“ retrorsum,⌋ hoc est,mētis cæcitate obtenebrent,& nō conuertant ad te,sed p obstinationē
“ recedant à te,⌊& confundant,⌋.i.per experientiā tormentoꝝ erubescant de suis malitijs,in
“ hoc seculo,vel in inferno,⌊ cogitantes mihi mala,⌋.i.qui mala cōcipiūt contra me cogitan
6 “ tes,quō possint me capere in sermone & accusare atq̧ occidere. ¶Fiant tanq̄ puluis ante
“ faciē venti,⌋.i.Iudæi p̄dicti tā facile superent ab hostibus suis,& p totum mundū dispergan
“ tur,priuati proprio solio, q̄ facile puluis à vento impellit ,& p aera dispertitur,⌊& angelus
“ dñi coartans eos,⌋ Michael qui erat aliquādo princeps atq̧ protector synagogæ,iam dese-
rat eos vastari,& coartari,p populum Romanū in obsidione Hierusalem à Tito. Potest q̧q̧
per angelum intelligi angelus malus,cuius cooperatione tam atrociter coartabant,& interfi-
7 “ ciebantur Iudæi in vltionem sanguinis Christi. ¶Fiat via,⌋ hoc est,vita seu operatio il-
“ loꝝ.s.Iudæorū,⌊ tenebræ,⌋.i.excæcata ac priuata lumine fidei, agnitionisq̧ Christi, ⌊&
“ lubricū,⌋.i.vaga atq̧ inconstās,ita vt in propriæ habitationis terra stare nō possint,nec ali-
cui stabili fundamēto innitant,eo q̧ Christum negauerint,qui est solū & veꝝ fundamētum
“ omniū electoꝝ,quēadmodū ait aplus:Fundamentū aliud nemo ponere p̄t,p̄ter id q̄d positū
“ est,q̄d est Christus Iesus,⌊& angelus dñi p̄sequēs eos,⌋.i.angelus sanctus desinat eos p̄secu- 1.Coꝛ.3
tionibus fatigari. Vel,angelus malus p̄sequat eos detinēdo corda eoꝝ in obstinatiōe p̄fidiæ,
8 “ suisq̧ tentationibus eos fallendo. Et ista eis contingant. ¶Quoniā gratis absconderūt mi
“ hi interitum laquei sui,⌋.i.sine culpa mea tetenderunt insidias,& fecerunt consilia cōtra me
quomodo mortē mihi inferrent. Mors nanq̧ hoc loco vocat interitus laquei,hoc est,laque-
B us interimens. Iudæi eñ dolosissime & quidē occulte tractabāt inter se, quō Chr̄m occide-
“ rent,⌊ superuacue exprobrauerunt animā meā,⌋.i.superflue & inutiliter imposuerūt mihi
crimina multa,atq̧ contumelijs affecerunt me,dicētes:Homo vorax seducit populū,insanit
9 “ atq̧ similia. ¶Ueniat illi,⌋ hoc est,populo me p̄sequenti,⌊ laqueus quē ignorat,⌋.i.tri- Matt.11
“ bulatio improuisa,morsq̧ incerta,⌊& captio quam abscondit,⌋.i. cōprehensio, tentio seu
ligatio,quā inter se proponebant mihi inferre,ac intulerunt in nocte passionis meæ,dum co
“ hors,& tribunus,ac ministri Iudæorum injicerēt manus in me,⌊apprehendat eum,⌋ hoc ē,
fiat eis causa,meritum,& occasio,qua ab aduersarijs suis capiantur,ligentur,ac detineantur,
“ ⌊& in laqueum cadat in ipsum,⌋ hoc est,captio ista quam absconderunt,fiat eis nociua & la
queus mortis,mihi vero non noceat,sed causa honoris & gloriæ fiat mihi. Hoc totum in Iu-
dæis & Christo impletum videmus. Porrò hæc omnia dicit Christus non imprecando seu
optando aduersarijs suis mala,imò(vt infra habetur)ipse orauit pro eis,sed conformando se
diuinæ iustitiæ,& futura prædicendo ac insinuando,quid culpa illoꝝ promeruit. Veruntñ
quod dictū est: Confundantur & reuereantur quærentes animam meam,&c. exponi posset
in bono,& per modū orationis,ita vt Christus intelligatur desiderasse conuersionē Iudæo-
rum,& castigationem eorū in præsenti ne æternaliter punirent,quemadmodū patebit in se
10 “ quenti expositione. ¶Anima autē mea exultabit in domino.⌋ Anima eñ Christi semp
“ erat in actuali gaudio beatificæ fruitionis,⌊& delectabitur,⌋ interiori lætitia,⌊ super saluta
11 “ ri suo,⌋ hoc est,de omni beatitudine quā dominus præstitit ei. ¶Omnia ossa mea,⌋ id est
“ tota fortitudo mea,& omnes virtutes animæ meæ,⌊ dicent domine quis similis tui,⌋ quasi dī
cat,nullus,quoniā tu omnia in infinitū excedis in omni nobilitate & gloria. Vel sic,Omnia
C ossa mea dicent,hoc est,ossa corporis mei signis & gestibus deuotis declarabunt interiorem
lætitiā,quā habeo in te,ex consideratione tui ac beneficiorū tuorum. Magna nanq̧ hilaritas
cordis redundat in corpus,& facit in eo gestus iocūdos,internā lætitiā demonstrantes,do-
12 “ mine quis similis tui. ¶Eripiens inopē,⌋.i.me Christū adeo pauperē,vt non haberem
“ vbi caput reclinarem,⌊ de manu fortioꝝ eius,⌋.i.de potestate & rabie Iudæoꝝ,qui quantū
“ ad hoc visi sunt fortiores me fuisse,q̧ permissi sunt p̄ualere in me mortē corpori inferendo, Luce.9
“ & eripiens in die resurrectionis me⌊ egenū⌋ in tēporalibus bonis,qui de alioꝝ facultatibus
“ vixi,⌊& pauperē,⌋ hoc est,abiectum & humilem,⌊ à diripientibus,⌋.i.crucifigētibus ⌊ eū.
13 “ ¶Surgentes testes iniqui,⌋ in nocte passionis meæ in domo Caiphæ,⌊ quæ ignorabā,⌋
“ per approbationem,hoc est,quæ non cōmisi,⌊ interrogabant me,⌋.i.per modū inquiren-
tiū objiciebant mihi,exigentes responsionem à me. Vnde Matthæus dicit:Principes aūt sa- Mat.26
cerdotū,& seniores,& omne consiliū,quærebant falsum testimonium contra Iesum,vt eum
14 “ morti traderent,& nō inuenerunt,cū multi falsi testes accessissent ¶Retribuebāt mihi ma
“ la pro bonis,⌋ quia pro prædicatione,oratione,atq̧ miraculis,quibus eos ad fidē conuertere
volui,persecuti sunt me vsq̧ ad mortē. Vnde Christus dixit Iudæis: Multa bona ostēdi vo- Iohan.5
bis ex patre meo,propter quod hoꝝ vultis me lapidare? Et alibi: Attēde domine & audi vo
ces aduersariorum meorum:nunquid redditur pro bono malum,quia foderunt foueām ani- Hiere.18

mæ meæ. Itaq; retribuebant mihi mala pro bonis, scilicet ⌊ sterilitatem animæ meæ, ⌋ .i. bo D
noꝝ infœcunditatē, seu vitia, quæ sunt sterilitates animæ, imposuerūt mihi. ¶ Ego autē 15
cum mihi molesti essent, ⌋ .i. dū me persequerent Iudæi, præsertim tēpore passionis, ⌊ indue
bar cilicio. ¶ Humiliabam in ieiunio animam meā. ⌋ Ad literam non legimus, Christum 16
visum fuisse cilicio, sed ieiunasse. Quid ergo per ciliciū, nisi carnis infirmitas, & similitudo car
nis peccati significatur? Itaq; Christus in persecutiōe & passione sua cilicio induit se, hoc est,
sub mortalis carnis tegumēto diuinitatē abscondit, ita vt potius videbat vermis q̄ deus. Pro
Matt. 11. pter quod ipse in Euangelio ait: Beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. i. qui propter
humilia & abiecta, quæ corporaliter ago, aut patior, nō abnegat in me confiteri diuinitatis
Esai. 53 naturam. Et Esaias de Christo inquit: Quasi absconditus vultus eius & despectus. Humilia-
bam in ieiunio animam meam, hoc est, corporali ieiunio me afflixi maxime in deserto, vbi
Matt. 4 quadraginta diebus ac noctibus sine omni cibo vixi, ⌊ & oratio mea, ⌋ quā fudi pro his q no
luerunt conuerti, dicēdo in cruce: Pater ignosce illis, & aliàs sæpe pro Iudæis orando, ⌊ in si-
Lucæ. 23 nu meo, ⌋ hoc est, ad meipsum, ⌊ conuertetur, ⌋ .i. effectus & meritum orationis redunda-
bit in me. Sed videtur huic sententiæ repugnare, quod iam sæpe inductū est, puta Christū
Iohan. 11. semp exauditū à patre, quēadmodum ipse testatur: Pater gratias ago tibi, quoniā audisti me
Ego autē sciebā, quoniā semp me audis. Sed huius dilutionem satis arbitror posse patere ex
his, quæ dicta sunt in expositione psal. 21. vbi dictū est atq; expositū ex persona Christi, De-
us meus clamabo per diē, & non exaudies. ¶ Quasi proximū, & quasi fratrē nostrū, sic cō- 17
placebam, ⌋ Hoc dupliciter exponi potest. Primo sic, Quasi proximū & quasi fratrē nr̄m, ⌋
subaudi arbitrans populū Iudæoꝝ & vnumquēq; eoꝝ, sic complacebam. i. sic de eoꝝ profe
ctu & prosperitate gaudebam. Vel sic, Quasi proximū, &c. hoc est, tanq̄ de proximo & fra-
tre, sic complacebam. i. sic mihi in eis complacui, & de eoꝝ affinitate gaudebam, atq; pro eis
Iohan. 10 tanq̄ pro charissimis propriā animam posui, qui mihi (sicut prædictū est) retribuebant mala E
pro bonis, & me tandem crucifixerunt, ⌊ quasi lugens, ⌋ oculis corporis, ⌊ & contristatus, ⌋
cōpassione pij affectus, ⌊ sic humiliabar, ⌋ .i. sic meipsum pro eoꝝ salute humiliaui atq; affli-
Lucæ. 19 xi. Vnde scriptū est: Videns Iesus ciuitatem, fleuit super eam. i. sup populum eius. Et rursus:
Contristatus est (inquit) Iesus sup ciuitate cordis eorum. Et vtiq; quāto populus ille sibi pro
pinquior fuit, tanto de eorum ingratitudine atq; duricia amplius doluit. Deniq; ingratitudi
nem Iudæorum Christus consequēter insinuat, dicēs. ¶ Et aduersum me lætati sunt, ⌋ .i. 18
Lucæ. 22 de aduersitatibus meis ex odio gauisi sunt, quēadmodum in Luca habetur: Abijt Iudas & lo
quutus est cum principibus sacerdotum, quomodo illum traderet eis, & gauisi sunt, & pacti
sunt pecuniam illi dare, ⌊ & conuenerunt, ⌋ hoc est, consilium contra me adinuicē habue-
Iohan. 11. runt, sicut Iohannes testatur: Collegerunt pontifices & pharisæi consilium, & dicebant, qd
Mat. 26 facimus, quia hic homo multa signa facit? Et alibi: Congregati sunt principes sacerdotum,
& seniores populi, & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerēt & occiderēt, ⌊ & congrega-
ta sunt sup me flagella, ⌋ hoc est, persecutiones & pœnæ, psertim in die parasceues, quando
saciati sunt pœnis meis, ⌊ & ignoraui, ⌋ hoc est, per modum ignorantis me habui, qui non fu
gi. Vel, ignoraui. i. de causa tantarum pœnarum, videlicet de culpa mihi conscius non fui.
Vel, ignoraui, secundum æstimationem eorum, & etiam Iudæ. Secundum hūc sensum scri-
Hiere. 11. ptum est: Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, & non cognoui, quia super
me cogitauerunt consilia. ¶ Dissipati sunt, ⌋ hoc est, cordibus dissoluti ex pauore mirabi 19
lium, quæ tpe passionis fiebant, quando videlicet aspiciebant terram moueri, solem obscura F
ri, & velum tēpli esse conscissum, ⌊ nec compuncti, ⌋ .i. de peccato suo nequaq̄ pœnituerunt
sed in incredulitate manserunt. Vel sic, Dissipati sunt, hoc est, ab inuicē dispertiti, & p totū
mundū dispersi, nec cōpuncti. i. ex tanta sua pœna non aduertunt se propter pct̄m in me cō-
Matt. 22 missum à deo relinqui, ⌊ tentauerūt me, ⌋ dicēdo, Magister scimus qa verax es, ac alijs mo-
dis, vt aliquid reprehensionis inuenirent in me, ⌊ subsannauerunt me subsannatione, ⌋ quando
Marc. 15 me in cruce pēdēte, illudēdo dixerūt: Si rex Israel est: Vel, Si hic est Christus dei electus, de-
scēdat nunc de cruce, ⌊ frenduerūt sup me dentibus suis, ⌋ .i. furibundo rancore stridebāt in
me, sicut dū caput meū spinis punxerunt, arundine percusserunt, & coram psid e clamabant
Iohan. 19 Iudæi: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Vnde sanctus Iob: Aperuerunt (inquit) sup
Iob. 16 me ora sua, exprobrantes pcusserunt maxillam meam, & saciati sunt pœnis meis. ¶ Domi 20
ne, ⌋ pater cœlestis, ⌊ quādo respicies, ⌋ hoc est, quādo oculo paternæ subuētionis te ista vi
dere ostendes, ⌊ restitue animā meam, ⌋ suo corpori p resurrectionē, ⌊ à malignitate eoꝝ, ⌋
hoc est, de psecutione Iudæorum eam saluando, ⌊ à leonibus, ⌋ .i. à Iudæis superbis ac feris
restitue seu libera, ⌊ vnicam meā, ⌋ .i. animam meam tibi summe ac vnice prædilectam. Vel,
vnicam, hoc est, vnam solam in corpore meo existētem. Nam in vno corpore animato non
est nisi vna anima. ¶ Confitebor tibi (deo) patri in ecclesia magna, ⌋ .i. in plebe catholica, 21
per meipsum & meos ministros, quando restitueris animam meam à malignitate eorum, tūc
quoq;

A quoq, ⌊in populo graui,⌋ .i. in populo Christiano, probitate morū honesto, atq maturo,
" ⌊laudabo te,⌋ Hoc est quod superius dictū elucidatūq est. Narrabo nomē tuum fratribus Psalm.21
meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Est aūt & aliud genus populi grauis, in quo Christus pa-
trem non laudat. De quo dicitur: Væ populo graui iniquitate, dereliquerunt dominū, blas- Esaiæ.1.
phemauerunt sanctū Israel. De quo in Apocalypsi ait Iohannes: Dicunt se Iudæos esse, & nō Apoca.2
sunt, sed sunt synagoga satanæ. Veruntamen in hoc quoq populo Chrūs aliquo modo lau-
dat patrē, in quantū p seipsum, suosq discipulos verbū salutis pdicauit, atq misericordiam
22 " dei ac beneficia eius ipsis patefecit. ¶Non supergaudeant mihi, ⌋ .i. ô dñe pater & si pmit
tis Iudæos gaudere de pœnis meis vsq ad crucis patibulū, tamē non supgaudeant mihi, hoc
est, post passionē non diu, neq supflue gaudeant de meo interitu, quasi oino extinctus sim,
" nec resurrecturus, ⌊qui aduersant mihi inique, ⌋ .i. Iudæi qui sine culpa mea quærūt oppri-
mere, & prorsus delere nomen ac memoriam meam, quemadmodū scriptum est ex persona
eorū: Mittamus lignū in panē eius, hoc est, morte crucis cibemus eum, & eradamus eum de Hiere.11.
" terra viuentiū, qui Iudæi ⌊oderunt me gratis, ⌋ hoc est, sine demerito meo, quia nil nocui
" eis, ⌊& annuunt oculis, ⌋ id est, inter se gestus irrisionis fingunt, quibus se mutuo cohortan
tur ad deridendū me. Hanc autē scripturā allegat Christus, dicēs: Si opera nō fecissem in eis, Johan.15.
quæ nemo alius fecit, peccatū non haberent, nunc autem viderunt & oderunt & me & pa-
trem meū, sed vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gra
tis. Ex quo apparet, q psalmus iste ad literam sit de Christo exponēdus, quoniam allegatio
seu probatio non valet, nisi ex sensu literali, secūdum Augustinum. Propterea expositio hu-
ius psalmi de Dauid ad literam nō placet, quāuis litera possit applicari ad Dauid, sicut ad cæ
teros iustos, quem admodū in sequēti expositione introducam. Quidam vero nimis inhæ-
ret literæ in psalmorū expositione. Porrò, non solum psalmū præsentē, sed & alios plurimos
B psalmos, qui manifeste loquunt de Christo & eius passione, atq mysterijs, exponit ad literā
de Dauid, nullā de Christo mētionem inducēs, quos tamē psalmos sancti atq catholici do-
ctores, videlicet Hieronymus, Augustinus, Cassiodorus, & Hugo, de Christo exponūt. Pre
terea psalmū phabitū, scilicet tricesimū, cuius exordiū est, In te dñe speraui, qui euidēter de
Christo pertractat, nō exponit nisi de Dauid, cuius defectus ex suo argumēto ostēditur. Psal
mū em̄.21. cuius principiū est, Deus deus meus respice in me, probat ad literā exponēdū esse
de Chro, p hoc q Chrs pendēs in cruce, ptulit principiū huius psalmi, tanq̄ dictum ex sua p
sona. Si ergo ob hanc rationē psalmus ille explanatur de Christo, pari ratione & psal.30. ad li
teram exponēdus erit de Christo, quoniā Christus pendēs in cruce, protulit prosecutionem
illius psalmi, vtpote versum illum, In manus tuas commēdo spiritū meum, tāquā dictum ex
sua psona. Pariformiter & de psalmo psenti argui potest, in quo ait propheta, Oderunt me Johan.15.
gratis, quod Christus loco pallegato clare fatetur de se prophetatum, alias nō dixisset, vt im
pleatur sermo, &c. quia si de ipso Dauid hoc ad literā dictum fuisset, tunc vtiq sermo ille diu
23 " fuisset impletus ante Christi aduētum. Deinde Chrūs ait. ¶Quoniā mihi quidē pacifice
" loquebātur ⌋ Iudæi increduli, hoc est, verba quæ videbātur esse amorosa atq pacifica, sicut
ex euāgeliorum patet decursu, vt est illud: Magister quod est mādatum magnum in lege. Et Matt.22
C de muliere in adulterio deprehēsa. Magister (inquiunt) quid tibi videtur? Et, Magister volu Joban.8.
" musà te signum videre, ⌊& in iracundia terræ, ⌋ hoc est, ex ira, orta ex vitioso amore rei ter
" renæ, ⌊loquentes, ⌋ inter se, & etiam mecum, ⌊dolos cogitabant, ⌋ videlicet vt possent me
reprehēdere, tanquam transgressorem legis. Iudæi em̄ terrena inordinate amabant, videli-
cet diuitias, honorē, & gloriam temporalē, & quoniam Christus reprehēdit eos, de hoc in-
uiam cōceperūt cōtra eum, atq ex ira cordis loquuti sunt secū verba dolosa. Et ideo ait salua Joban.7.
tor: Me odit mundus, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt.
24 " ¶Et dilatauerūt super me os suū, ⌋ .i. lato ore deriserunt, vituperauerūt, & blasphemaue
" runt me, maxime tēpore passionis, tuncq ⌊dixerūt, euge euge, ⌋ hoc est, valde bene iam ac-
" cidit, quoniā captus es, ⌊viderunt oculi nostri, ⌋ hoc est, nosipsi vidimus mala quæ tibi im-
ponimus, scilicet q seduxisti populū, & legem transgressus es, dicēdo te Christum esse. Hoc
est quod Iudæi corā Pilato dicebāt: Nos legem habemus, & secundū legē debet mori, quia fi Johan.19
25 " lium dei se fecit. Sæpe aūt in scripturis accipit visus pro quolibet sensu cōiter. ¶Vidisti
" dñe, ⌋ pater omnia mala mihi iniuste illata, ⌊ne sileas, ⌋ .i. profer sententiam approbando
" meā iustitiā, & reprobādo illorū malitiā, ⌊dñe ne discedas à me, ⌋ id est, à natura hūana, quā
26 " assumpsi, sed da mihi tertio die resurgere, & quadragesimo die ascēdere. ¶Exurge, ⌋ hoc
est, per modū surgētis te habe, mihi assistēdo, & succurrēdo, quantū ad corporis glorificati-
" onem, ⌊& intēde iudicio meo, ⌋ hoc est, cōsidera iudiciū, quo tā iniuste & ignominiose adiu
dicatus sum morti, & pro illo iudicio da mihi iudiciariā potestatē, quo ad manifestationem, Johan.5
vt sim iudex viuorum & mortuorū per executionem. Hanc em̄ potestatem, hocq actiuum Actor.10
iudicium meruit Christus, eo q iudicium iniquum passus sit. Itaq intende iudicio meo, & in

D
dica me iudicio ꝓdictæ remunerationis,⌊deus meus &⌋ tu qui es ⌊dn̄s meus,⌋ secūdum ꝙ
formā serui accepi,⌊intende in causam meā,⌋ hoc est,respice ob quā ratione ista sustineo, vi »
delicet propter tuū honorē,ac mūdi salutē,& nō propter aliquā culpā meā,quēadmodū la-
Matt.27 trones,inter quos ad mortē ducor,atq; in cruce suspēdor. Hoc est qđ in libro Iob scriptum
Iob.26 est:Causa tua quasi impij iudicata est,causam,iudiciūq; recipies. ¶Iudica me,⌋ iudicio » 27
remunerationis,quantū ad præmiū accidētale,⌊secūdū iustitiā tuā,⌋.i.secūdū dictamē tuæ »
diuinæ iustitiæ. Vel,secūdū iustitiā meā,mihi à te collatā dn̄e deus meus. Hoc Chr̄s secure ro
gauit,qm̄ sine omni malitia fuit,& se esse filiū dei,in q̄ patri summe cōplacuit,nouit, ⌊& nō »
supergaudeant mihi,⌋ Hoc iā semel in psalmo ꝑsenti expositū est. ¶Non dicāt in cordi- » 28
bus suis,⌋.i.nō cogitent amplius,⌊euge euge animæ nr̄æ,⌋ hoc est,q̄ delectabilr̄ cōtigit no »
Sapiē.2 bis,ꝙ ita potuimus turpissima morte occidere istū,qui erat nobis grauis ad vidēdū,⌊nec di »
cant,deuorabimus eū,⌋.i.nomē atq; memoriā eius,& oēs eius sectatores extinguemus,sed »
ꝑ miracula demonstra me resuscitatū à mortuis. Vnde Petrus,cū sanasset claudū ex vtero,di
Actor.3 xit Iudæis: Viri Israelitæ,deus patrū nostroꝝ glorificauit filiū suū,hoc est,viuum & glorio-
sum ostendit,per istud miraculum,propter cuius miraculi euidentiam non audebant Iudæi
in apostolos mittere manū,cessabantq; aliquo modo Iesum reputare inter iniquos,nā & vo
Actor.5 lebant quasi immunes videri à morte ipsius,dicētes apostolis: Ecce replestis Hierusalē do-
ctrina vestra,& vultis sup nos inducere sanguinem hominis huius. Hinc quoq; Christus sub
iungit. ¶Erubescant,⌋ Iudæi increduli de peccatis cōmissis in me,& morte mihi ab ipsis » 29
inflicta,⌊& reuereantur simul,⌋ hoc est,pariter timeāt diuinæ iustitiæ vltionē,⌊qui gratu-
lantur malis meis,⌋ hoc est,qui de pœnis meis læti sunt ex mera inuidia. Eandem aūt sen- »
tentiam sequens versus sub alijs verbis includit. ¶Induant confusione & reuerentia,⌋hoc » 30
est,mente & corpore confundant,& expauescant,atq; totaliter operiant erubescentia,& ti
more,quemadmodū homo tegitur vestimento,⌊qui maligna loquunt super me,⌋ hoc est, »
qui crimina grauia mihi imponunt. ¶Exultent,⌋ exteriori lætitia,⌊ & lætent,⌋ menta- » 31
E
li delectatione,⌊qui volunt iustitiā meam,⌋id est,qui amant,approbant,& sequunt, doctri
nam,vitam,& passionem meam,⌊& dicant(semper)magnificet dominus,⌋hoc est, incessa »
Zacha.3 biliter laudent deū,⌊qui volūt pacem serui eius,⌋.i.qui adipisci desiderāt,vel adeptam affe- »
ctuose custodiūt pacē Christi,qui est seruus dei,quemadmodū dn̄s ait: Ecce ego adducā ser-
uū meū orientem. Orat itaq; Christus vt filij pacis,qui pacē veram affectant, deū collaudēt,
Matt.5 qm̄ digni sunt deū laudare tanquam filij eius,vt Chr̄s ipse testat,dicens: Beati pacifici,quo
niam filij dei vocabunt. Pax Christi alia est à pace mūdi,vt idem ipse affirmat: Pacem,in-
Iohan.14 quiens,relinquo vobis,pacem meam do vobis,non quomodo mundus dat,ego do vobis.
De pace aūt mūdi iteꝝ ait: Non veni pacem mittere,sed gladiū. Itaq; pax Christi in interio
Matt.10 ri homine sita est. Est eīn tranquillitas mentis,seu quies à perturbatiōe peccati, consistens in
hoc, ꝙ caro perfecte obedit spūi,sensualitas rationi,& ratio legi diuinæ,vt sit homo fixus in
deo,& mente tranquillus,nil habēs amaritudinis cōtra aliquē. Porrò pax mūdi est quieta frui
Esa.56 tio tēporaliū bonoꝝ,exclusis his quæ carnalē delectationē,transitoriasq; delicias auferūt si-
ue diminuūt. Hæc pax nō est vera pax, sed pessima quies, qa nō est pax impijs dicit dn̄s. Hāc
ergo Christi pacē quæramus,diligamus,& cōseruemus,si volumus esse idonei laudatores al
tissimi. ¶Et lingua mea meditabit,⌋ hoc est, ex interiori meditatione loquet⌊iustitiā tu- » 32
am,⌋ ò pater cœlestis,docēdo euangelicam legē,quæ est lex perfectæ iustitiæ,⌊tota die lau »
dem tuam,⌋.i.indesinenter atq; quotidie laudabit te. »

¶Expositio Tropologica seu moralis eiusdem psalmi, De quocunq; iusto atq; ecclesia. F

MOdo videndū est,qūo quilibet nostrū possit ac debeat psalmū istum in propria
persona cantare,ipsumq; intelligere de Christi ecclesia,quæ capiti suo ac sponso
semper cōformari desiderat. Fidelis ergo Christiformiter viuēs,& varijs tribula
tionibus circūseptus,atq; cōsiderans se proprijs viribus præualere nō posse,cla-
met ad deum. Iudica dn̄e nocētes me. Totus hic locus,quo petit auxilium cōtra hostes
vno modo exponi potest de inuisibilibus hostibus,vt sit sensus,Iudica dn̄e,hoc est,iuste con
demna,nocentes me.i.dæmones me tentantes,meq; à profectu frequēter impedientes,im-
mittēdo mihi phantasmata inutilia tēpore diuinorum. Sed cum dæmones iā iudicati sint,&
irreparabiliter condemnati, quid necesse est orare vt iudicent? Sciendū ergo,ꝙ dæmones
nōdum habent omnē pœnam quā habituri sunt,imò frequēter de nouo augetur pœna eo-
rum,quamuis eīn sint in termino,tamē sicut angeli sancti merētur præmium accidētale, ho
mines custodiēdo,sic dæmones promerētur augmētum miseriæ accidētalis,videlicet pœnā
sensus,homines pios tentando,sed quantū ad essentialē miseriam(quæ est auersio à summo
bono,seu diuinæ visionis carentia)sunt oīno in termino,& quantū ad eam, nec merentur,
nec demerentur,sicut nec animæ in inferno iam existentes. Dum ergo ait, Iudica domine
nocentes

A nocentes me, scilicet dæmones, sensus est, Argue & affiige eos, Et iuxta hunc sensum scriptũ est: Increpet dominus in te satan, & increpet dominus in te, Expugna impugnantes me, hoc est, aereas potestates me tentationibus varijs molestantes, aliosq́ ad me persequendũ incitãtes debella, præstãdo gratiam mihi, per quam eorum suggestioni efficaciter resistam, & aduersa quæ mihi ex eorũ machinatione contingunt, patienter sustineam: Vnde Apostolus ait Deus pacis conteret Satanam sub pedibus vestris velociter. Apprehende arma & scutum, id est, potestatem tuam exercendo assume, meq́ per eam conforta, & protege, & exurge in adiutorium mihi, ne tentationi succumbã, ne cõcupiscentiam sequar, ne infirmitate deijciar Effunde frameam, hoc est, increpationem & pœnã super tentatores prædictos, Et include aduersus eos qui persequũtur me, i. fac bonam ac triumphalem conclusionẽ pro me, & contra illos, ita vt eorũ malitia reuertatur in caput ipsorũ, & mihi non noceat, Dic animæ meæ, per spiritus sancti instinctũ, seu reuelationem internam, atq́ per experientiã misericordiarum tuarũ, Salus tua ego sum, hoc est, causa salutis tuæ, & saluabo te de periculis istis. Hoc est quod ait Apostolus: Ipse spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro, q́ filij dei sumus. Itaque oro ô dmine, dic animæ meæ, salus tua ego sum. i. dic mihi per inspirationẽ secretã, verba illa bona, verba cõsolatoria, quæ apud Michæã scripta sunt: Nunc quare mœrore contraheris? Nunquid rex non est tibi, aut cõsiliarius tuus perijt, quia cõprehendit te dolor, sicut parturientẽ? Saluabo te, & liberaberis, noli timere. Confundant, hoc est, cõfusibiliter à me repellantur, ac superent, & se victos erubescant, atq́ à te æternaliter confundant in die nouissimo, Et reuereant, id est, me timeant impugnare de cætero. Dum eñ dæmones à sanctis vincuntur, tunc metuunt eos, nec sine formidine eos inuadunt. Itaq́ reuereant, hoc est, tantam virtutem ac gratiam mihi concede ô domine, quatenus dæmones à conspectu meo, quasi perterriti fugiant, dicentes: Castra dei sunt hæc. Fugiamus Israelem, quoniã dñs pugnat pro eo, Quærentes animã meã. i. diaboli, qui quærunt eam à deo auertere, & suo infelici collegio sociare. Auertantur retrorsum, hoc est, victi cadant & confundantur, sicut iam dictum est, Cogitantes mihi mala, hoc est, dæmones intra se cõsiliantes, quõ animam meã decipiãt, & pœnam æternam ei procurẽt. Fiant tanquã puluis ante faciem venti. i. tam cito, tamq́ facile cõ moueantur ac repellãtur à me, sicut mouetur atq́ impellitur puluis à vento, ita vt nequaquã eis aperiam ianuam cordis mei seu portam consensus, quemadmodũ docet Apostolus: Nolite locum dare diabolo, Et angelus domini coartans eos, hoc est, sanctus angelus dei, qui custos est animæ meæ, reprimat malignitatem eorum, & à me reijciat eos. Fiat via illorum, id est, machinatio tentatoria, tenebræ & lubricum, hoc est, obscura & vacillans, sic, vt nõ pertingat ad consensum meũ sub specie boni, sed agnoscatur falsitas dæmonũ à me, ad quod necessarium est donũ discretionis spirituũ. Nã Satanas trãsfigurat se in angelũ lucis, apparetq́ via eius luminosa, sed dum p illuminationẽ diuinam aduertimus eius fallacias, tũc via eius fit tenebræ & lubricũ, Et angelus dñi persequens eos. i. angelus bonus prælietur pro nobis, & eos affligat. Vehementer eñ diaboli affliguntur per adiutoriũ angelorũ sanctorũ & vincuntur à nobis. Quoniam gratis, hoc est, sine iusta & rationabili causa, absconderunt mihi diaboli. i. in occulto præparauerũt, interitum laquei sui. i. mortẽ tentationũ suarũ, seu tentationes mortiferas animã occidentes, Superuacue exprobrauerunt animam meam. i. infructuose insultauerũt mihi. Interdũ eñ tentat nos dæmon, improperando nobis peccata pterita, quatenus in desperationẽ nos pertrahat, vel rursus ad secularem vitam reducat. Vnde quibusdã

C peccatoribus magnis, efficacissime pœnitentibus dæmones, visibiliter apparuerunt, dicẽtes: Ecce postq̃ tãto tẽpore in omni spurcicia & iniquitate vixisti, & nobis in oĩbus paruisti, nostrisq́ voluptatibus saciatus es, iã ad Christũ conuerti vis, nosq́ relinquere, prout S. Hieronymus refert. Veniat illi, hoc est, dæmoni, seu dæmonũ cõgregationi, laqueus quẽ ignorat, id est, improuise ac subito coartet ab angelo sancto, & captio quam abscõdit. i. captiuitas seu nocumẽtum, quod mihi occulte parauit, apprehẽdat eũ. i. noceat ei, eũq́ in inferno liget captiuũ, Et in laqueum cadat in ipsum, hoc est, captio ista, quam mihi abscõdit, fiat ei laqueus dãnationis, & causa tormẽti. Præterea totus hic locus de visibilibus quoq́ hostibus. s. hominibus impijs, exponi potest, vt sit sensus. Iudica dñe nocẽtes me. i. hoies me iniuste persequẽtes, & à tuo obsequio impedire conãtes, discerne, distingue, & separa à me, nũc quidem affectu, & merito (quod pertinet ad iudiciũ discretionis) & in futuro, loco & præmio, quod ptinet ad iudicium remunerationis. Hæc autẽ atq́ similia orat ecclesia, seu fidelis quicunq́, non appetitu vindictæ, sed zelo iustitiæ, præsertim nisi pœniteant, & est potius prænuntiatio futuri, quàm imprecatio mali. Propter quod Cassiodorus affirmat hunc locum, & similes passus scripturæ, in quibus videtur oratio fieri pro damnatione seu pœna inimicorum, non debere exponi de visibilibus hostibus, sed de dæmonibus, maxime cum iubeamur inimicos diligere, atque aduersarijs benefacere. Sed quicqd sit omnino videt, q́ loca hmõi possint exponi etiã de hostibus visibilibus, quantũ ad pœnas tẽporales, videlicet vt in pñti emen-

Zacha. 3
Rom. vlt.
Roma. 8
Mich. 4
Gene. 32
Ephes. 4
2. Cor. 11

dentur ne æternaliter pereant. Sic quod dictũ eſt. Iudica dñe nocẽtes me, intelligi poteſt de iudicio remunerationis quo deus plerũq; in præſenti vindicat & caſtigat peruerſos, vt vel ſic ceſſent à malis. Poſſumus quoq; eorum deiectionẽ & afflictionẽ, quãtum ad mala tempo talia, ſcilicet damna & pœnas vitæ præſentis appetere, qui aduerſantur bono cõmuni & fidei Chriſtianæ, ac vnitati eccleſiæ in quantũ per hęc coercentur à malis. Propter quod ſubditur, expugna impugnãtes me, id eſt, pugna pro me & vince aduerſarios meos. Hoc maxime orat eccleſia cõtra infideles, & tyrannos hæreticos, ſchiſmaticos, quorum interdũ corporalẽ mortem licitẽ optat, quia eoꝝ ſaluti aliter prouidere nõ valet. Apprehende arma & ſcutũ. Hoc iam ſatis expoſitum eſt, & exurge in adiutoriũ mihi, hoc ẽ, paratus & facilis eſto, vt mihi ſuccurras, ne hominum impiorum mala exempla, fallacia blandimẽta, mine hoſtiles, infectiuæ doctrinæ, ſeu perſecutiones tyrannicæ, me à tua voluntate ac lege abducãt ſcã dalizent aut ſuperent. Effunde frameam, hoc eſt, emitte caſtigationes, & adhibe flagella paternæ correctionis, & conclude aduerſus eos, qui perſequuntur me, hoc eſt, induc ea ſup homines malos me tribulantes, ac per hoc reſtringe & cohibe malignitatem eorum, ne ſint de cætero potentes, vt faciant mala, ſed infirmitatibus corporis atq; doloribus animæ caſtigati diſcant bene agere. Confundantur de irrationabili ſtudio ſuo & vita iniuſta, & reuereantur, pœnas ſibi imminentes expaueſcant, quærentes animam meam, ſubuertere vel vitam meam perimere. Auertantur retrorſum, hoc eſt, à propoſito malo ceſſent, & ab opere inchoato recedant, & confundantur, quòd tam inhoneſte egerunt cogitantes mihi mala. Fiant tanquàm puluis ante faciem venti, hoc eſt, faciliter moueantur ad pœnitentiam, nec obdurentur vt lapis, ſed ſicut puluis, ſequitur impetũ venti, ſic iſti ſequant internã directionẽ angeli ſancti. Ideo ſeqꝉ. Et angelus dñi ſit coartans eos, hoc eſt, à malo retrahat eos, & ſi opꝰ eſt p tribulationẽ cõpellat. Fiat via illorũ tñbræ & lubricũ. i. opatio eoꝝ ſi'is ſiat tñbroſæ ac lubricę ſemitæ, vt ſicut hõ in tali ſemita ſæpe offendit, cadit, laſſat, nec ad ſinẽ faciliter ptingere poteſt ſed redit, ſic in operatione ſua iniuſta impediantur, fatigentur, nec ad effectum peruenire ſinantur, ſed conuertantur & viuant, & angelus domini perſequens eos, hoc eſt, angelus ſanctus puniat vel puniri permittat peccata eorũ in ſeculo iſto, nec deſinat eos exequi deſideria ſua mala. Hoc enim multum deſiderabile eſt, quemadmodum in libris Ma-

Machab. 6 chabeorum habetur. Etenim multo tempore nõ ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim vltiones adhibere magni beneficij eſt indicium. Hæc autem mala eueniant eis in vita præſenti. Quoniam gratis, hoc eſt, ſine cauſa abſconderunt mihi interitum laquei ſui, deceptiones atq; inſidias præparauerunt aduerſum me, ſuperuacue exprobrauerunt animã meam, hoc eſt, inutiliter contumelijs, maledictis & inſultatõibus affecerunt me. Hũc verſum ſicut & præcedentes præſertim dicit eccleſia de hæreticis, ſchiſmaticis, infidelibus, & tyrannis. Veniat illi, hoc eſt, vnicuiq; eoꝝ, laqueus quem ignorat, id eſt, tribulatio improuiſa qua corrigatur, & captio quam abſcondit, hoc eſt, malum quod mihi inferre occulte tentauit, apprehendat eũ, id eſt, reuertatur in ipſum, ſic quod ipſe ſeipſum pro peccato ſuo caſtiget, & in laqueum cadat in ipſum, hoc eſt, iugum Chriſti portandum ſuper ſe conuertatur, eidem

Roma. 5. videlicet vt ex conſideratione peccati ſui ardentior fiat, & iugum Chriſti perfectius tollat, quatenus vbi abundauit delictũ ſuperabũdet & gratia. Porro ſi ea quæ dicta ſunt ab illo verſu, effunde frameam exponantur, quantum ad damnationẽ perpetuam, ſeu quantum ad iuſtam vltionem diuinæ ęquitatis in peccatores, quæ expoſitio literæ magis concordat. Et ſicut in præcedenti expoſitione declarata ſunt, tũc intelligenda ſunt hæc nõ optãdo ſed prænuntiando, queãdmodũ ſæpe oſtenſum eſt. Anima autẽ mea exultabit in dño, hoc eſt, in miſericordia eius reſpirabit, & ex cõſideratiõe paſſionis Chriſti cõſolationẽ recipiet, imò & libenter omnia ſuſtinebit, quatenus cõformetur domino ſuo, & delectabitur delectatione mẽtali ac intellectuali, ſuper ſalutari ſuo, id eſt, de ſaluatione quã me redemit, & de beatitudine

Roma. 5. quã promiſit, ſicut ait apoſtolus. Gloriamur in ſpe adoptionis filiorum dei. Et Eſaias. Ecce

Eſaię. 25 deus noſter exultabimus & lætabimur in ſalutari eius. Et tu dñe es. Eripiẽs inopẽ, id eſt, me pauperẽ & afflictũ de manu fortiorũ eius, hoc eſt, de poteſtate & pſecutione inimicorũ viſibilium ac inuiſibilium, quibus propria poteſtate reſiſtere nõ valerem. Quis eñi ſua induſtria ſubtilitati dæmonũ reſiſtere poſſet? Et tu es eripiẽs egenũ & pauperem, id eſt, quẽlibet tem

Eſaię. 25 poralia contemnentem & ſpiritu pauperem à diripientibus, hoc eſt, infeſtãtibus, deprædãribus, ſeu occidẽtibus eũ, queãdmodũ in Eſaia habetur. Dñe deus meus exaltabo te, quia factus es fortitudo pauperi & egeno in tribulatiõe ſua. Surgẽtes teſtes iniqui quæ ignorabam, interrogabant me, hoc ẽ, quæ non feci obiecerunt mihi. Hoc quilibet Chriſtianus falſorum teſtium accuſatione ſeu conteſtatione grauatus dicere poteſt, qualis erat Naboth Ieſraelita quem Ambroſius in libro de officijs ſanctum ac martyrem vocat. Retribuebant mihi mala pro bonis. Hoc conuenit Eccleſiæ atque vniuerſis fidelibus & bonis corde, qui pro aduerſarijs orant, & ab ingratis odium pro dilectione ac maleficia pro beneficijs recipiunt ſte

A piunt ſterilitatem animæ meæ, ſubaudi retribuebant pro fœcunditate, tanq̃ dicat: Ego quan
tum ad eos eram in benefaciẽdo fœcundus. Ipſi aũt quantũ ad me ſteriles erant, nil boni red-
dentes, nec in ſpũalibus, nec in temporalibus meditare optãtes. Ego autẽ cum mihi moleſti
eſſent homines impij & ingrati, induebar cilicio, hoc eſt, veſte pœnitentiali. Humiliabam
in ieiunio animã meam. i. abſtinentia me afflixi, quatenus impetrarem illis veniã & mihi ſub-
ſidium. Iſtud frequenter agit Eccleſia, dum hæreſes aut ſchiſmata oriunt, aut bella grauiſſima
imminent. Sicut Ioſaphat rex Iuda & omnis populus eius feciſſe legunt. Similiter ſanctiſſima 2. Par 20.
illa Heſter. Et venerabilis Iudith egiſſe ſcribunt. Et nos ergo hoꝝ exemplo ita agamus, dum Heſter. 4
nobis puerſi fiunt, moleſti atq; ingrati, patientiã ſeruemus, gloriãtes in hoc, quod domino ſal Judit. 8. 9
uatori conformari mereamur. Talia enim pati, eſt donum dei, quemadmodum ait Apoſtolus
Vobis datum eſt à Chr̃o, non ſolum vt credatis in eum, ſed etiã vt patiamini pro illo, & or̃o Phil. 1.
mea in ſinu meo conuertet, hoc eſt, or̃o quã pro aduerſarijs & reprobis, aut damnatis, ſeu in-
dignis fundo, mihiipſi meritoria erit, & ſatisfactoria ꝓ proprijs culpis, quãuis eis illis non ꝓ-
ſit, propter indignitatẽ vel incapacitatẽ eoꝝ, non tñ ꝓp hoc infructuoſa manebit, imo om̃is
actus ex charitate procedens, eſt meritorius vitæ æternæ. Quaſi proximũ quaſi fratrem nr̃m
reputans vnum quẽq; fidelem, etiã inimicum, ſic complacebam. i. ſic de eius profectu ac pro-
ſperitate gaudebam, quaſi lugens & contriſtatus ſic humiliabar, hoc eſt, ſic de eius aduerſitate
afflictus ſum. Hoc eſt quod ait Apoſtolus: Gaudere cum gaudẽtibus, & flere cum flentibus. Roma. 12
Hoc modo ſanctus Euãgeliſta Iohannes, ſibi in filijs ſuis complacuit, qui ait: Maiore horum Joban. 3
gratiam non habeo, quàm vt audiam filios meos in veritate ambulantes. Non ergo de aduer-
B ſitate inimici lætemur, ſed eius profectui congratulemur, quatenus cum ſancto Iob dicere me Job. 31.
reamur. Si gauiſus ſum ad ruinam eius, qui me oderat, & exultaui quod inueniſſet eum ma-
lum. Et iterum: Flebam (inquit) quondam ſuper eo qui afflictus erat, & compatiebat anima
mea pauperi. Iſta perfectio ad prælatos maximè ptinet. Ego igit tanta bona feci illis, ſed qd
illi? Sequit. Et aduerſum me lætati ſunt, hoc eſt, de meis infortunijs, & pœnis, ac malis gauiſi
ſunt, & conuenerunt, quatenus me multitudine vincerent, quem per rationem ſuperare non
poſſunt, congregata ſunt ſup me flagella, & ignoraui. i. improuiſe acciderunt mihi pſecutio-
nes hoĩm, tentationesq; dæmonum. Diſſipati ſunt, hoc eſt, aduerſarij mei prędicti à vera con
ſtantia fracti ſunt, & à charitate diuiſi, nec compuncti. i. de malo ſuo non pœnituerunt, tẽta-
uerunt me, terrendo, blandiendo, torquendo, cogendo, ſubſannauerunt me ſubſannatione,
Hebraici idiomatis cõſuetudo eſt, talem facer replicationem ſeu repetitionem eiuſdẽ, quẽad-
modũ Zacharias dicit: Iratus eſt dñs pr̃ibus veſtris iracundia. Ait ergo Eccleſia, ſeu vnuſq̃ſq; Zachari. 1
vir iuſtus, ſubſannauerunt me. i. inimici mei, q̃bus non nocui, ſed benefeci, inſultauerunt, illu
ſeruntq; mihi. Hoc eſt quod dicit Apoſtolus: Maledicimur, & benedicimus, blaſphemamur, 1. Cor. 4.
& obſecramus, frenduerunt ſup me dentibus ſuis, quaſi ex feruore rancoris, & impetu paſſio-
nis, deuorare me vellent. Dñe quãdo reſpicies. i. quam diu diſſimulaſti & dereliquiſti me tribu
lari, ſed nunc reſpice, reſtitue animã meã, in priſtina pace & gr̃a tua, à malignitate eoꝝ ere- 1. Petri. 5
ptam, à leonibus vnicã meã. i. à dæmonibus, q tanq̃ leones rugiẽtes circueunt, atq; ſupbis ho
minibus, q opprimunt innocẽtes, quẽadmodum ouẽ leones, reſtitue vnicã meã. i. animã meã Matt. 16
C quã tam vnice cuſtodire indigeo, vt non proſit mihi, ſi vniuerſum mundũ lucratus fuero, & Marci. 8.
eam pdidero. Conſequẽter ait fidelis: Confitebor tibi. i. ad gloriã tuã confeſſione tuæ laudis, Luce. 9.
& item confeſſione meæ iniq̃tatis, in Eccleſia magna, Chr̃iana, Apoſtolica, atq; Catholica.
Non ſupgaudeãt mihi. i. de ruina animæ meæ & ſeductione ipſius, non ſupflue gaudeant, qui
aduerſant mihi inique, hoc eſt, dæmones, & homines perfidi ac peſtilentes, q mihi ſpũale da-
mnum inferre nitunt, de quibus ſuperius dictum eſt, q tribulant me, exultabunt ſi motus fue-
ro, q oderunt me gratis, hoc eſt, ſine demerito meo, & annuunt oculis. i, ſibi mutuo me oſtẽ-
dunt, ad pſequẽdum ac illudẽdum. Qm̃ mihi quidẽ pacifice loquebant. i. dæmones ſub ſpecie
boni ſuggeſſerunt mala mihi, & homines fraudulenti, verba concordiæ locuti ſunt mecum in 2. Reg. 20
dolo, ſicut Ioab cum Abner, & Amaſa, & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant. Dæ
mones loquunt nobis interius in iracundia terræ, hoc eſt, ex ira, quam habent contra nos, eo
quod poſſeſſuri ſumus terram viuentium, quam ipſi per ſuperbiam perdiderunt, & cogitant
dolos, videlicet vt inducant nos ad amorem ſenſibilium atq; carnalium rerum, ſicq; amitta-
mus regnum cœloꝝ. Homines vero mali loquunt iuſto in iracundia terræ, hoc eſt, ex ira con
cepta contra eum propter amorem terrenoꝝ bonoꝝ, ſicut dum homines ſeculares inuident,
& iraſcunt religioſis, eo q temporalia bona poſſideãt. Et dilatauerunt ſuper me os ſuum, hoc
eſt, lato ore locuti ſunt contra me, id quod ſequit: Dixerunt euge euge. i. bene bene, viderunt
oculi noſtri, malum quod accidit tibi, & ergo gaudemus. Vidiſti domine omnia iſta, q omnia
noſti, ne ſileas, à prolatione ſententiæ, ſed iudica pro me, & loquere mihi per inſpirationem
occultam, Domine ne diſcedas à me, conſolationem & gratiam ſubtrahendo. Exur-
ge & intende iudicio meo DEVS meus, hoc eſt, diligenter conſidera, quale iudicium
mercar

merear, q tanta mala sustineo propter iustitiam. Hoc secure oro, qm̃ scriptum scio, beati qui persecutionem patiunt propter iustitiã, quoniam ipsorum est regnum cœlorũ. Et tu q es dñs meus, intende in causam meam, hoc est, vide iustitiam meã, pro qua ab impijs iudicor velut iniustus. Nam propter bona quæ facio odiunt me. Iudica me dñe secundum iustitiam meam deus meus. i. secundum iustitiã, quam p grãm tuã opatus sum, redde mihi: Semp tñ admisce miam tuã iudicio meo, & non sup gaudeant mihi, sicut nunc dictum est: Non dicãt in cordibus suis, euge euge aniæ nostræ. i. q iocunde accidit nobis, q seduximus istum, & pœnis eũ affliximus, nec dicãt, deuorabimus eum, occidẽdo in eo charitatẽ dei ac proximi, & cætera dona spũs sancti. Erubescant & reuereant simul, &c. Hoc est, quod in principio psalmi dictum est, confundant & reuereant, quærẽtes animam meam. Exultent & lætent in te domine deus & tibi grãs agant, q volunt iustitiam meam, hoc est, qbus placet profectus meus in spũalibus rebus, q cooperant mihi in bono, & dicant semp magnificet dñs, q volunt pacẽ serui eius. i. q desiderant me famulum Chri veram ac stabilem pacẽ habere. Et lingua mea meditabit iustitiam tuã, hoc est, legẽ tuam loquet, & alios informabit tota die laudem tuã. i. omne bonum tibi semp ascribet. Cætera ex præcedẽti expositõe patent. Ecce quàm sentẽtiosus, quàmq diuersimode exponibilis est psalmus iste, q late describit mysteria Chri, q euidẽter instruit charitatẽ, docet patiẽtiã, atq ad omnẽ perfectionẽ informat fideles. Cũ omi itaq attentõe eũ legamus, taliterq viuamus, vt quæ in eo scripta sunt, nobis vere conueniãt.

Matth. 5

D

COMMEMTARIVS IN PSALMVM .XXXV.

¶ Argumentum.

E

¶ Titulus: In finem (aliàs pro victoria, siue ad victoriam) seruo dñi Dauid. Hic Propheta disserit de prauorũ malitia qui iugum timoris prorsus excutiũt, & de eorũ peruersitate & accusatõe. Et contra de iustorũ benignitate laude & gloria. Vnde intẽdit nos eõ deducere vt imperfectionẽ nostrã agnoscẽtes, mala nobis imputemus: bona vero cũcta attribuamus deo. Hinc duæ sunt huius psalmi præcipue partes, in quarũ priore astruit malũ ab hoĩe esse, in altera aũt à deo omne bonũ dimanare, ibi: Dñe in cęlo. Author vnica cum absoluit commẽtatione.

¶ Expositio Tituli.

¶ Ascriptus est deniq psalmo huic titulus talis. In finem seruo dñi Psalmus Dauid, hoc ẽ, Psalmus iste in finem. i. in deum nos dirigẽs, ad quem p humilitatem ascẽdit, est Psalmus sancti Dauid seruo dñi. i. ad istructionẽ cuiuslibet famuli dei. Vel est psalmus Dauid seruo dñi. i. cõueniens ipsi Dauid seruo domini, intelligendo per Dauid quemcũq vere fidelem. Docet enim hic psalmus superbiam abhorrere, humilitatem amplecti totamq spem in domino figere ac omne bonum ei ascribere. Ait itaque.

¶ Expositio Psalmi literalis.

Dixit iniustus ⌊. i. apud se statuit, & fixe proposuit, ⌊ vt delinquat in semetipso. ⌋ hoc ẽ, q ex deliberatione, & ex pleno cõsensu faciat malum. Vt em̃ philosophus dicit, duplr̃ peccat hõ, videlicet ex passione, & ex habitu malo, qd theologi ita dicũt, q a vno modo peccat hõ ex infirmitate, alio mõ ex certa malitia. Idẽ aũt est dicere ex habitu malo, ex certa malitia, ex deliberata rõne, & ex pleno cõsensu peccare. Qui vero ex passione seu infirmitate peccat, citò pœnitet, & emẽdat, nam passione cessante, quæ non est nisi actualis motio appetitus sensitiui, ex apphẽsione boni vel mali sensibilis, cessat pctm̃, vt patet de incõtinẽte, sed q ex habitu malo peccat difficulter corrigit, nec cessat faciliter, imò scdm philosophũ, quasi incorrigibilis est, eò q rõ peccãdi, videlicet habitus vitiosus, sit radicata in ipõ, vt patet de intẽperato. Verũtñ p grãm dei, subito tales frequẽter conuertunt, & virtuosissimi fiũt, grã em̃ dominat naturæ. Hoc itaq mõ proponit peccare iniustus. i. q habituatus est in malis, & ex cõsuetudine legẽ trãsgredit diuinã. Boni vero ita nõ peccãt, sed ex infirmitate & passione. Virtuosi quoq nõ cito deueniũt ad tm̃ lapsum, vt ex electõe & habitu peccẽt. Vnde Origenes in Petiarchon dicit: Nemo eorũ q in psecto summoq gradu extiterit, subito euacuat, sed paulatim atq p partes, necesse ẽ eum deficere. Cõsequẽter tangit, causat iniustus ita delinqt rqm̃ ⌊ nõ est timor dei añ oculos eius. ⌋ hoc ẽ, timorẽ dñi nõ habet, nec oculis cordis cõsiderat ea q ad timorẽ dei inducũt, vtpote deũ iudicẽ oĩa cernere, nil mali inultũ relinquere, & pœnas ęternas nõ timẽti infligere. Timor aũt dñi (vt ait scriptura) expellit pctm̃. Et iterũ scriptũ est: Qui timet deũ nihil negligit. Quòd vero timor dei nõ sit in cõspectu iniusti, hinc cõstat. ¶ Qm̃ dolose egit in cõspectu eius. ⌋ hoc ẽ deo pñte, vidẽte, ac phibẽte, ausus ẽ fallaciter agere ac dolũ in pximũ suũ cõmittere ⌊ vt iueniat iniqtas ei⁹ ad odiũ. ⌋ hoc dr̃, nõ causalr̃ sed cõsecutiue. Nõ em̃ ideo agit dolose, vt iueniat iniqtas ei⁹ ad odiũ. i. vt malitia sua fit deo ac oĩbus sctĩs odibilis, sed hoc cõsequit ad id qd ẽ nõ hr̃e timorẽ dei, sed dolose agere coram eo. ¶ Verba oris eius iniqtas & dolus. ⌋. i. iniqua & fraudulẽta ⌊ noluit intelligere vt bñ ageret. ⌋. i. nõ acquieuit sanæ doctrinæ, nec voluit scire testimonia scripturarũ, quæ docẽt quãta tormẽta imminẽãt malis. Multi em̃ sunt qui vt securius, & dele-

Eccl. 1.
Eccle. 7

F

2

3

A & delectabilius peccent, nolunt aduertere, scire, aut discere veritatem scripturæ. De quibus sanctus Iob ait: Dixerunt deo, recede à nobis, sciam viarum tuarum nolumus. Isti ex habitu peccant, & (vt dictū ē) difficillimē emendanť, sicut de talibus legiť: Si mutare pt Aethyops pellē suam, & pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Si ergo vis declinare à malo, & facere bonum, disce scripturas, audi verbum salutis, veritatem ama, atq; intellige. Hinc em̄ hortať nos sermo diuinus: Erudire (ait dominus) ne forte recedat anima mea à te. Et rursus: Interrogate quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. Et Apostolus: Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Omnis nanq; scriptura diuinitus inspirata (teste eodem diuino Apostolo) vtilis est ad docendum, ad arguendū ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt pfectus sit homo ad omne opus bonum. Veruntamē multi sunt, qui volunt intelligere, non vt bene agant, sed vt sapiētes appareant, volunt scire, non propter virtutem, sed propter vanitatem. De quibus Esaias ait: Sapiā tua, & sciā tua, deceperunt te. Et denuo: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Hi infelices sunt, & omni damnatione dignissimi: quia vt Petrus ait: Melius Iob.21. Hiere.13. Hiere.6. 1.Timo.4 2.Timo.3 Esaie.47. Esai.5 2.Petri.2

4 " erat non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum reuerti. ¶ Iniquita-
" tem meditatus est ⌋ iniustus ⌊ in cubili suo ⌋ hoc est, in corde suo, & hanc meditationē ad ef-
" fectum pduxit, quoniam ⌊ astitit omni viæ non bonæ ⌋ .i. omni operationi iniquæ adhæsit,
" ⌊ malitiam autē ⌋ hoc est, pctm̄ ⌊ non odiuit ⌋ sed dilexit. Non tamē diligit malitia sub rōne maliciæ, sed sub rōne boni apparētis, inquantum est delectabilis pctōri. Vnde secundum Dio
5 " nysium, nullus respiciēs ad malum, malum operať. ¶ Domine in cœlo mīa tua ⌋ hoc est, in electis, videlicet in angelis sanctis ac bonis hominibus, qui sunt ciues cœli, maximè apparet,
B ac splendet misericordia tua, sicut in reprobis iustitia. Electi em̄ sunt vasa misericordiæ in ho
" norē, & reprobi sunt vasa iræ in interitum: ⌊ & veritas tua vsq; ad nubes ⌋ .i. illuminatio tuæ veritatis ad prædicatores sanctos ptingit, & eos illustrat. De quibus Esaias admirando dicit: Qui sunt isti qui vt nubes volant. Dionysius autē ait: Per nubes (in sacra scriptura) intelligi angelos sanctos, quoniā sicut nubes materiales, prius & copiosius illuminanť à sole, quàm terra sic angeli, prius ac plenius illustranť à deo, quàm homines. Potest ergo de eis exponi quod dr̄, & vsq; ad nubes veritas tua, vt sit sensus: Veritas tua, hoc est, Christus, qui est sapia, verbum, ac filius tuus. Vsq; ad nubes, i. vsq; ad angelicas mentes, radios suæ illuminatōis expandit, ac influit. Nam Christus (etiam vt homo talis) omnes angelos illustrat, multo excellētius, quàm Esaiæ.60 Diony. c.15. angeli. hierarchię
6 " aliquis angelus supior inferiorē. ¶ Iustitia tua sicut montes dei, iudicia tua abyssus multa ⌋ Quemadmodum iudicia dei comparanť abysso multæ. i. pelago quantum ad nos infinito, ita diuina iustitia comparať montibus dei. Sicut em̄ montes altissimi, quantum ad nostrum intuitum, infinitæ altitudinis sunt, ita vt visus noster aspicere nequeat cacumen eorum, nec mensurare quàm alti sint, sic diuina iustitia, nostri interioris oculi aspectum excedit, nec comprehendi potest à nobis. Simili modo sicut abyssus, hoc est, mare magnum, propter suam latitudinē, ac profunditatē, à nobis taliter videri non pōt, nec mēsurari, sic diuina iudicia propter
C suam profunditatē incomprehēsibilia sunt, prout clamat Apostolus: O altitudo diuitiarum sapiæ & sciæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Iudicium autem est actus iustitiæ. Vnde per iudicia intelligi possunt, electio bonorum & reprobatio malorum, actiuē videlicet, prout in deo sunt, iuxta illud quod dominus dicit: Iacob dilexi, Esau autē odio habui. Vel per iudicia, intelliguntur occulti effectus diuinæ iustitiæ scilicet, prædestinatio, vocatio, obstinatio, passiuē acceptæ. Cum ergo iudicia Dei sunt abyssus multa, non præsumamus discutere ea, quia vt Salomon dicit: Sicut qui multum comedit mel, non est ei bonum, sic qui perscrutator est maiestatis, opprimeť à gloria. Propter quod Roma.11. Malach.1. Prouer.25 Roma.9.
7 " ait Apostolus: O homo tu qui es, qui respondeas deo? ¶ Homines & iumenta ⌋ hoc est, Iu
" dæos & Gentiles, vel spūales & animales, ⌊ saluabis domine, ⌋ Nam pro omnibus mortuus ē Christus, & omnes sua morte saluauit, & per grām suam peccatores conuertit, ac de animali-
" bus spūales facit ⌊ quemadmodum multiplicasti mīam tuam deus ⌋ .i. copiose ac mirabiliter effudisti sup genus humanum, benignitatē & grām tuam, oēs tibi reconcilians, & quasi intrare compellēs. Pōt quoq; quod dr̄ & iumēta, exponi de brutis, quæ deus saluat quantū ad vitā corporalē, dans eis necessaria vitæ, sicut inferius: Qui dat (inqt) iumētis escam ipsorū. Et Iob: Quis præparat coruo escam, quando pulli eius clamant ad deum, vagantes, eo q; non habeant cibos? Et in Euāgelio ait saluator: Respicite volatilia cœli, non laborāt, nec congregāt in hor Lucæ.14. Psal.146. Iob.38. Matth.6
8 " rea, & pr̄ vester cœlestis pascit ea. ¶ Filij autē hoīm ⌋ .i. posteritas primorum parentū, seu ec
" clesia militans, & maxime hoīes non bestial'r sed humane & pie rōnabiliter'q; viuētes, ⌊ in te-
" gmine alarum tuarum ⌋ .i. in defensione miæ tuæ atq; potētiæ ⌊ sperabunt ⌋ nō in proprijs meritis
9 " aut viribus. Propterea ¶ Inebriabunť ab vbertate domus tuæ ⌋ domus dei itelligit pt ecclia militās vel triūphās. Vbertas militātis ecclīæ, est affluentia grarum spūs sancti, qbus deus implet electos in vita psenti, quemadmodū ait Apostolus: Misit deus spm̄ filij sui in corda nr̄a. Gala.4

Vbertas

Vbertas autẽ triumphantis Ecclesiæ, est beatitudo sanctorꝫ. Itaq; filij hoĩm in tegmine alarꝫ D
dei sperantes, inebriabunt .i. tam copiose implebunt affluentia gr̃arum spũs sancti. vt à seipsis
abstrahant ac alienent, & in deũ absorbeant per charitatis feruorẽ in via. In pñia vero beati-
1. Johan. 3 tudine implebunt tanta, vt sine interruptõe & fine, perfectissimè transforment in deum per
assimilationem deiformem, iuxta illud: Similes ei erimus, q̃a videbimus eum sicuti est, ⌊ tor
rente voluptatis tuæ ⌋ hoc est, teipso, q̃ es fontalis torrens & prima origo, totius puræ & in-
ternæ voluptatis, ⌊ potabis eos ⌋ hoc est, irrigabis ac fœcundabis corda hoĩm prædictorꝫ-
rum, ostendendo eis teip̃m, in qua ostensione consistit felicitas mentis creatæ, quæ vtiq; feli-
citas est riuus tuæ increatæ voluptatis, & potus quo potas atq; inebrias omnes beatos. Hoc ẽ,
Esaiæ. 66 quod dominus ait: Ecce ego declino in eos vt flumen pacis, & vt torrens inundans gloriæ.
2. Cor. 12 Vnde Apostolus: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hoĩs ascenderunt, quæ præ-
parauit deus diligentibus se. Quid em̃ liberalissimus ac superdulcissimus deus, pręparauit ama
toribus suis, nisi seipsum? Ipse nanq; est immediatum obiectum, & proxima causa vniuersæ
Deute. 30 gloriæ electorum, quemadmodum Moyses asserit. Ipse dominus est vita tua, & longitudo
dierum tuorꝫ. Ipse quoq; est cibus & potus, ad quorꝫ spũalem gustum ac sobriam ebrietatem
Cantic. 5 ip̃emet electos inuitat, dicens: Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi. Ecce quã
ta est electorꝫ felicitas, sed quàm immaculatam ac sanctam esse oportet intellectualem creatu
ram, quæ immensæ pulchritudinis fonti, atq; infinitæ sanctitatis, ac syncerissimæ voluptatis
Cantic. 5. torrenti, deo excelso & benedicto, tam vicine & intimè copulat? Certè oportet eamtam im
munẽ & puram existere, & ab omni reatu & vitio, vt audire mereat à domino: Tota pulchra
es amica mea, & macula non est in te. Si ergo cupis deum videre, stude cor mundum habere, E
q̃m tanto clarius eum conspicies, quanto affectũ tuum magis purgaueris. Propter quod ip̃e-
Hierem. 3 met ait: Laua à malitia cor tuum, vt salua fias. Sic autẽ (ó dñe) potabis inebriabisq; homines,
in via inchoatiuè, & in patria consummatiuè. ¶ Quoniam apud te est fons vitæ ⌋ hoc est, 10
in teip̃o est fontana, indeficiensq; origo oĩs vitæ, videlicet vitæ naturæ, vitæ gr̃æ, & vitę glo-
riæ, imo tu ip̃e es prima supessentialis atq; incommutabilis vita, & beatitudo creata est quædã
participatio tuæ beatissimæ vitæ. Quoniam ergo tu dñe, es vita per essentiã, & fons vitę per
communionẽ, idcirco potes inebriare electos, sicut ostẽsum est. ⌊ & in lumine tuo videbimus
Johan. 1. lumen ⌋ Hoc tripl̃r p̃t exponi. Primo sic: O deus pr̃ in lumine tuo .i. in verbo incarnato quod
est lux vera, illuminans oẽm hoĩem, videbimus in pñia, lumẽ .i. totã supgloriosissimã Trinita
tem, quæ est vnũ infinitũ ac simplicissimũ lumẽ, in cuius visione consistit felicitas. Dicunt em̃
beati oĩa videre in verbo q̃m verbo appropriat sapĩa. Scd̃o sic: In lumine tuo .i. p diuinã essen
tiã, per modũ intelligibilis formæ vnitam, videbimus ó deus trinæ & simplex, lumẽ .i. teip̃m
q̃ es purꝫ pfectumq; lumen. Non em̃ p̃t intellectus creatus deũ videre per sp̃ẽm & sicuti ẽ, seu
1. Cor. 13. (vt ait Apostolus) facie ad faciem p aliquam formam creatam, quoniam omnis forma creata,
in infinitum distat à perfectõe diuina. Propterea eam repræsentare non potest, sicuti est,
necesse est ergo, vt ipsa diuina essentia vniat mentibus beatorꝫ, per modum intelligibilis spe-
1. Johan. 3 ciei seu formæ, non quod sit forma inhærens, sed illustrans. Cum aũt hoc modo viderimus de
1. Cor. 13. um, erimus ei veraciter similes, & cognoscemus sicut & cogniti sumus, vt ait apostolus. Nam
sicut in deo sunt idem, quod videt, & q̃ videt (deus em̃ videt se p se) sic in nobis, tũc idem erũt,
quod videmus, & quo videmus, q̃a videbimus deum per seip̃m. Sed quoniã vnio ista mentis F
creatæ cum diuina essentia, est oĩno supnaturalis, ideo indiget mens creata aliq̃ dispositõe su
naturali, p quam eleuet & apta fiat ad hanc vnionẽ deificam, & ista dispositio appellat lumen
gloriæ, cuius luminis est gr̃a viæ inchoatio quædam. Vnde de lumine gloriæ. Tertio modo
exponit: In lumine tuo, hoc est, mediãte lumine gloriæ menti infuso, videbimus lumen diui
num, quod est totius felicitatis obiectum. ¶ Prætende (ó dñe) miam tuã scientibus te ⌋ .i. 11
his q̃ te iam p fidem toto corde perquirunt, in te solo sperantes, de quibus superius dictum ẽ,
⌊ & sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, & iustitiam tuam his, qui recto sunt corde ⌋ hoc
est, iustis auge iustitiam, dando eis pro bonis operibus gr̃arum augmenta in via, & vitã ęter-
nam in patria ¶ Non veniat mihi pes superbiæ ⌋ hoc est, affectus elationis non oriat in cor 12
de meo, qui affectus vocatur pes, quia per eum incedit homo ad infernum. Vel sic: Non veni
at mihi pes superbiæ, hoc est, homo superbus & persecutor tyrannicus, non superueniat mi-
hi, nec opprimat me, ⌊ & manus peccatoris ⌋ .i. potestas dæmonis, seu operatio hominis ma-
li, ⌊ non moueat me ⌋ ab obseruatione legis diuinæ, sed maneam fixus & rectus in te dñe deus
meus. ¶ Ibi ⌋ hoc est, in affectu superbiæ, ⌊ ceciderunt ⌋ à statu salutis ac gratiæ in statum 13
damnationis ac mortis æternæ ⌊ oẽs qui operant iniquitatẽ ⌋ .i. q̃ de pc̃tõ suo non pœnitent
In omni em̃ pc̃tõ includit supbia, q̃a in omni pc̃tõ contemnit deus, dum violant & paruipen
dunt eius præcepta ⌊ expulsi sunt ⌋ prædicti iniqui à deo, à charitate, à societate humiliũ. Nã
per supberiam à deo auersi sunt, & charitate amissa, ad societatem bonorum non pertinent,
⌊ nec potuerunt stare, ⌋ in via salutis, non q̃ penitus non potuerunt, sed quoniam voluntatẽ
suam

suã subiecerunt peccato,& facti sunt serui peccati. Ecce psalmus iste breuis in verbis, quàm
A mirabiliter virtuosus est, sententiosus,& inflammatiuus. Primo enim describit virum ini- Johan. 8.
quum, vt eius malitia euitetur. Secundo commendat deũ ratione suæ misericordiæ apparẽ-
tis in cœlo, ratione suæ veritatis pertingentis ad nubes, ratione suæ iustitiæ, assimilate mon-
tibus, ratione suorum inscrutabiliũ iudiciorum abysso similiũ. Tertio cõmemorat bñficia
dei,& bona promissa fidelibus, quatenus corda nostra accendat diuino amore. Postremo,
deuotissime ac compendiosissime orat, ne à tãtorum bonoꝝ adeptione impediatur. Semp
ergo cũ reuerentia, affectu, ac stabili mente decãtemus hunc psalmũ.

ARGVMENTVM IN PSAL. XXXVI.

¶Argumentum.

¶Titulus: Psalmus Dauid. Hic psalmus ẽ moralis q̃dã instructio de his, q̃ iuxta legẽ dei
ageda sunt simul atq; vitãda. Porrò agit de correctione morũ, & consolatiõe pusillanimoꝝ
interi nq; edocet q̃ dispar sit status homini in hoc seculo,& diuersa conditio bonoꝝ & ma-
lorum. Porro iustorum pmium in cœlo, iniq̃rum vero apud inferos expectãdum. Gorran
autem adsignat tres eius partes, In prima generatim informat propheta infirmiores ne pra-
uorum vestigia sectẽtur. Deinde statum malorũ vituperat & reprehendit, ibi. Obseruabit
peccator. Postremo aũt cõmẽdat bonorum statum, ibi. Iunior fui. Et author iuxta literam
dũtaxat commentatus est in eum.

¶Expositio tituli.

¶Breuis aũt & psalmus & titulus psalmi istius, videlicet psalmus ipsi Dauid. i. psalmus iste
conuenit sancto Dauid, tanq̃ authori, qui hic loquitur in persona Christi, siue ecclesiæ, pul-
B cherrime disputat contra tẽporalem, prosperitatẽ malorum, ostendẽs fœlicitatem seculariũ
hominũ vanã esse ac falsam, nec appetendã, neq; debere aliquẽ scandalizari, aut infirmari,
ex consideratiõe prosperitatis impioꝝ, vel ex consideratiõe aduersitatis bonorum. Solent
nãq; pusilli ac debiles, qui zelũ dei habent, sed non secundũ scientiã, mirari, affligi, tristari, Hie. e. 12.
& scandalizari, dum vidẽt impios prosperari, atq; innocentes opprimi. Ex quorũ persona
scriptum est. Iustus quidẽ tu es dñe, si disputem tecum. Veruntñ iusta loquar tecum. Quare
via impioꝝ prosperaf,& bene est omĩbus, qui præuaricantur? Perfectos aũt istud nõ mouet 2. Tim. 3.
quoniã intelligunt q̃d ait apostolus. Omnes qui volunt pie viuere in Christo, persecutionẽ Apoca. 3.
patientur. Et ipe dñs. Ego (inqt) quos amo, arguo & castigo. Instruens ergo propheta pu-
sillos ne scandalizentur in tali euentu, ait:

¶Expositio psalmi literalis.

1 " NOli æmulari in malignãtibus,⌋ Emulari interdũ significat amare, sicut dũ ait 2. Cor. 11.
apostolus. Emulor vos, dei æmulatione. Interdum significat imitari, vt cum 1. Cor. 12.
idem ait apostolus. Emulamini charismata meliora. Quãdoq; vero significat
inuidere,& vicissim inflari. Hic vero accipi potest pro inuidere & imitari, vt
" sit sensus. Noli torqueri inuidia propter malignãtium prosperitatẽ, nec imi-
teris eos,⌊ neq; zelaueris facientes iniquitatẽ.⌋ hoc est, non afficiatis amoro
se, iniqua agentibus. Zelus ex amore causaf,& sicut amor est duplex, scilicet diuinus & pri-
uatus. Sic zelus est duplex, scilicet bonus & spiritualis. De q̃ ait Helizeus. Zelo zelatus sum Psal. 68.
C pro domino exercituũ. Et inferius Christus dicit. Zelus domus tuæ comedit me. Alius ẽ ze
lus inordinatus, priuatus, carnalis, secũdum quẽ viri zelanf suas vxores,& superbi superbos
ne vnus impediat excellentiã quam alius amat,& de isto zelo nunc loquif psalmus. Deinde
2 " subiungit causam suæ doctrinæ. ¶Quoniã tãquàm fœnum velociter arescent,⌋ hoc est,
maligni qui prosperãtur ad tempus, subito à prosperitate sua deficiẽt, queadmodũ fœnum Matt. 6.
" quod hodie est,& cras in clibanum mittitur. Vnde Esaias ait: Vere fœnum est populus,⌊ & Esai. 40
" tãquàm olera herbaꝝ cito decident.⌋ id est, sicut herbæ virentes, quæ nũc florent in terra,
& statim eradicãtur atq; marcescũt, sic impij dum florere & prosperari videntur, cito labũ-
tur ac pereunt. Sed apparet oppositum, qm̃ impij sæpe longo tpe regnãt & præualent bonis
sicut & Saul diu persequebaf Dauid. Et respondendũ, q̃ licet temporalis prosperitas impio-
rum interdum apparet diuturna, tamen in cõparatione miseriæ, quæ eã consequetur, est ve
lut momentanea,& hoc modo apostolus dicit tribulationẽ iustoꝝ in hoc seculo momenta-
neam fore, quæ tamen frequẽter durat vsq; ad mortem. Vnde dicit. Id quod in præsenti est 1. Cor. 4
momentaneũ & leue tribulatiõis nostræ, æternũ gloriæ pondus operatur in nobis. Secũdo
dicẽdũ est, impioꝝ prosperitas cito decidit, qm̃ incessabiliter breuiatur, donec penitus ter-
minetur. Hinc em̃ Mathathias ait. A verbis peccatoris ne timueritis, quia gloria eius sterc⁹ 1. mac. 2
& vermis. Hodie extollif,& cras non inuenitur, qm̃ conuersus est in terrã suam,& cogitatio
3 " eius perijt. ¶Spera in dño⌋, secundũ quod legif. Habe fiduciã in dño ex toto corde tuo, Prouer. 3
" ⌊ & fac bonitatẽ⌋ i. laudabiliter viue, quasi dicat. Non sic speres in deo, vt negligas facere,
quod in te est, queadmodũ homines vani, qui sic de misericordia dei præsumunt, ac si iustitia

N in eo

in eo nõ esset. Spera ergo in domino, nõ spe informi, sed formata, hoc est, sperãdo fac opera
Eccle. 9. bona, secũdum ꝙ Salomon dicit. Quicquid potest manus tua, instanter operare. Non enĩ
Iosue. 24 ignauis sed feruidis, nõ dormientibus sed vigilãtibus prouenit regnũ coeloꝝ. Propter quòd D
Iosue inquit: Timete dñm & seruite ei corde perfecto atq; verissimo ⌊& inhabita terram,⌋
hoc ẽ per obediẽtiam & fidei puritatem, permane in vnitate ecclesiæ. Vel, inhabita terram
hoc ẽ, posside & subiectum habe proprium corpus, ne caro dominetur animæ, & sensuali-
tas rationi. Vel, inhabita terram, hoc est, ꝑ desideriũ & spem demorare in regno coeloꝝ, q̃d
Matt. 5. est terra viuẽtium. Et hoc vtroq; modo intelligi potest, quod ait saluator. Beati mites, quo-
niam ipsi possidebunt terram, ⌊& pasceris in diuitijs eius.⌋ id ẽ, anima tua aletur & impin-
guabitur gratijs Christi, cõsolationibus spiritus sancti, sacramẽtis ecclesiæ, & præsertim ꝓ-
tiosissimo corpore & sacratissimo sanguine filij dei. Hæ sunt diuitiæ sanctæ matris ecclesiæ,
Zacha. 9. de quibus scriptum est. Quid bonum domini, & quid pulchrum eius, nisi frumẽtum electo-
rum, & vinum germinãs virgines? ¶ Delectare in domino,⌋ hoc ẽ, prompto ac hilari a- 4
nimo famulare ei, atq; in cõsideratione ac delectatione bonitatis diuinæ, beneficiorũq; eius
Tobiæ. 13 exulta. Quemadmodũ legitur. Ego autem, & anima mea in deo lætabimur. Nõ ergo læte-
mur in rebus sensibilibus & rebus caducis, neq; in aliqua creatura, nisi in quãtum ꝑ ea manu-
ducamur & adiuuamur in via perueniendi ad deũ, si hoc egeris, experieris quod seqtur, ⌊&
dabit tibi petitiones cordis tui.⌋ hoc ẽ, orationes tuas exaudiet. Oratio autẽ est petitio, nõ
quarumlibet rerum sed decẽtiũ, secũdum Damascenum, vt spiritualia bona propter seipsa
petãtur, corpalia in ordine ad spiritualia, nec magis q̃ ad spiritualia sunt necessaria, sicut ait E
1. Tim. 5. apostolus. Habẽtes victum & quibus tegamur, his contẽti simus. Nam qui volũt diuites fie
ri, incidũt in tentationes & laqueum diaboli. ¶ Reuela domino,⌋ qui omnia nouit, ⌊viã 5
tuam⌋ hoc est, cor tuum fiducialiter coram eo effunde, peccata tua accusa, indigentias tuas
expone, de impfectionibus tuis cõquere, & totam vitam tuam coram deo, sicut coram fide-
lissimo amico, recole & ꝑtracta ⌊& spera in eo⌋ hoc est, sic faciendo, confide certissime, ꝙ
quicquid desideras impetrabis, dummodo cõstanter quæsieris, ideo subdit, ⌊& ipse faciet.⌋
quod tu cupis, videlicet vitia indulgẽdo, gratiam conferendo, consolationem præstando.
¶ Et educet quasi lumen iustitiã tuam,⌋ hoc est, vitã tuam alijs manifestabit ad ædifica- 6
tionem ipsoꝝ, ita vt impleatur in re, quod scriptum est. Luceat lux vestra corã hominibus.
Matt. 5. Et iteꝝ, nõ potest ciuitas abscondi supra montẽ posita, ⌊& iudiciũ tuũ tanquàm meridiẽ⌋
hoc est, dominus ꝓdicto modo educet iudiciũ tuæ discretionis, quo teipsũ iudicas & Chro
obsequi eligis, ⌊tãquàm meridiẽ⌋ hoc est, sicut clarũ lumen. Dum enĩ diuino ordine cõtin-
git, vt homo iustus & humilis, qui semꝑ latere ac sperni desiderat ab omnibus, iustus esse co-
gnoscitur, honoratur & alioꝝ rector efficitur, tũc vtiq; dñs educit iudiciũ eius tanq̃ meridi-
em. Educit enĩ illud de occulto ad publicũ, secũdum quòd Christus in Euãgelio mystice lo-
Matt. 5. quitur. Neq; accendunt lucernã, & ponunt eam sub modio, sed suꝑ candelabrum, vt luceat
omnibus qui in domo sunt. Lucerna est homo iustus, quẽadmodũ de Iohanne Christus te-
Iohan. 5. statur. Ille erat lucerna ardẽs & lucens. Hanc lucernã Christus diuino amore accẽdit, & lu- F
mine gratiæ suæ illuminat, nõ vt sub modio occultet, sed vt alijs luceat, vita, fama, seu docu-
mẽto, & dum homo talis in veritate & iudicio constans permanserit, tunc dominus educit
iudicium eius tanquàm meridiem, ponens eum super candelabrum, id est, in sede prælatõis,
Esaiæ. 61 vel in alia opinione aliorum, sic vt impleatur in eo quod dictum est. Omnes qui viderint eos
cognoscent illos, qa isti sunt semen cui benedixit dominus, ⌊subditus esto domino⌋ id est,
serua mandata, ⌊& ora eum⌋ q̃niam illoꝝ oratio placet deo, q̃rũ vita consonat preci, quẽ-
Eccle. 35 admodũ asseritur. Oratio humiliantis se, penetrat nubes. ¶ Noli æmulari⌋ hoc est, inui- 7
dia torqueri, vel imitari quod vides ⌊in eo qui prosperatur in via sua,⌋ nõ in via dei, videli-
cet cui tẽporaliter bene succedit, vtpote ⌊in homine faciente iniustitiã,⌋ qui seqtur & im-
plet propriam voluntatẽ, nõ legẽ diuinã. ¶ Desine ab ira, ꝑ vitiũ, nõ ab ira ꝑ zelum, quæ 8
Psal. 4 cooperatᷓ iustitiæ, de qua superius dictũ est. Irascimini & nolite peccare. Itaq; desine ab ira. i.
cessa ab appetitu vindictæ, & ignosce proximo tuo, & errãtibus fraternæ cõdole, ⌊& dere-
linque furorẽ⌋ hoc est inflammatã iracundiam, rationis iudicium penitus ꝑturbantem, ⌊no
li æmulari⌋ hoc est, imitari seu affici, ⌊vt maligneris.⌋ id ẽ, vt malus efficiaris & nequiter a-
gas, in te & in proximũ tuũ. ¶ Quoniam q malignantᷓ,⌋ hoc est, q maligna operantur & 9
alijs nocẽt, ⌊exterminabuntur⌋ à grege ouiũ Christi, & à regno coeloꝝ, quẽadmodũ scri-
Esaiæ. 26 ptum est. Tollatᷓ impius, ne videat gloriã dei, ⌊sustinentes aũt dñm,⌋ id ẽ, qui in aduersis eũ
longanimiter fiducialiterq; expectãt, ⌊ipsi hæreditabũt terram⌋ hoc est, hæreditate posside
bũt regnum coeloꝝ, & etiam corpus propriũ in resurrectione sanctoꝝ, qñ implebitᷓ illud a-
Philip. 3. postoli. Chrs reformabit corpus humilitatis nostræ, cõfiguratũ corpori claritatis suæ. Tũc
nãq; anima habebit corpus sic vnitũ, vnione ꝑpetua gloriosa atq; beata, ideo tũc veraciter
hæreditabit terrã, i. propriũ corpus. ¶ Et adhuc pusillũ,⌋ i. modicũ præstolare & parũ 10
patienter

A patienter expecta,⌊ & nõ erat peccator ⌋,id ẽ,non subsistent in vita præsenti. Iam enim di-
" ctum est, ꝙ malignãtes tãquàm fœnũ velociter arescent,⌊ & quæres locum eius & nõ inue-
" nies. ⌋ Locus eñ proprius(de quo hic loquitur) & locatũ sunt simul secũdum philosophũ,
quoniã locus est vltima superficies corporis cõtinentis,subtracto ergo locato,locus eius nõ
manet. Itaq; quæres locũ eius & nõ inuenies,hoc ẽ,si quæreres nõ reperires. Vel, quæres lo-
cum eius,hoc est,vsum quẽ habet in rerũ natura,qui vsus est,vt innocẽtem exercitet. Sic er-
go peccator & locus eius ac opus cito deficiunt. Propter q̃d scriptũ est. Laus impiorũ breuis Iob.20.
est,& gaudiũ hypocritæ ad instar puncti. Velut somniũ auolans nõ inuenietur,trãsiet quasi
visio nocturna. Vnde & impij deprehensi in penis,dicũt. Quid nobis profuit supbia,aut qd Sapie.5
diuitiarũ iactantia cõtulit nobis? Transierũt oĩa illa tanq̃ vmbra & tanq̃ nuncius præcur-
rens,sic & nos nati continuo desiuimus esse, & in malignitate nostra consumpti sumus.
11 " ¶Mansueti autem ⌋ hoc est,homines qui iræ impetũ vincere didicerũt, ⌊ hæreditabunt
" terram ⌋ sicut iam dictum atq; expositũ est de sustinẽtibus dñm, ⌊ & delectabuntur in mul- Philip.4
" titudine pacis, ⌋ hoc est, in pace Christi,quæ oẽm sensum exuperat, copiose fruentur,nũc
quidẽ interdũ p gratiã,in futuro aũt indesinẽter per gloriã. Maxime eñ mãsueti cordis pa
cem iã habẽt,& in seipsis suaues sunt,qm dictũ est, ꝙ pax est trãquillitas ordinis. Hãc vero
tranquillitatẽ nil impedit,nisi turbatio. Ira aũt & vitia,quæ ex ea nascunt,maxime generãt
turbationẽ in animo,& faciũt hominẽ irrationalibus similme, sicut Ecclesiastes dicit. Ira in Eccle.7.
sinu stulti requiescit. Propterea mãsueti seu mites,qm irã superauerũt,ampliorẽ,dulciorem,
ac stabiliorẽ pacẽ sortiũtur. Et est mãsuetudo magna atq; amabilis virtus, reddit q; hominẽ
nõ solum deo,sed cũctis quoq; hominibus diligibilem,queadmodũ ait scriptura. Fili,in mã Eccle.3.
suetudine opera tua fac,& sup hominũ gloriã diligeris, Dionysius quoq; mansuetudinem Diony.in
vehemẽter cõmẽdat,affirmãs, Moysen & Ioseph ac Dauid, aliosq; nõnullos idcirco maxi- epist.ad
mam gratiã apud dñm inuenisse,qm mansueti erant. Si ergo desideramus perfrui pace Chri Demop.
B sti, audiamus & impleamus exhortationem, imo præceptum eius quo ait: Discite à me, monachũ.
quia mitis sum & humilis corde. Vnde in vitas patrum scriptum est. ꝙ iracundus quàmuis Mat.11.
mortuos suscitet,deo tamen non placet. Et iterũ. Sicut fumus expellit hospitem,sic ira ex-
12 " pellit à corde spiritum sanctum. ¶Obseruabit peccator iustũ, ⌋ hoc est, opera eius explo
" rabit intentiõe nocẽdi, ⌊ & stridebit sup eũ dentibus suis ⌋ ex crudelitate animi & furore.
13 " ¶Dñs aũt irridebit eũ, ⌋ id ẽ,cõfusione dignũ ostendet, sicut in psalmo secũdo habetur.
" Qui habitat in cœlis irridebit eos,quod illic plenius ptractatũ est, ⌊ qm prospicit ꝙ veniet
" dies eius. ⌋ hoc est,ipse dñs nouit diẽ futuræ vltionis atq; iudicij, in q̃ peccator reddet quod Esaiæ.1.
meruit,in quo die implebitur quod ipse testatur. Heu ego cõsolabor sup hostibus meis,&
14 " vindicabor de inimicis meis. ¶Gladium euaginauerũt peccatores, ⌋ Est quidem gladius
linguæ,de quo inferius dicitur. Lingua eorũ gladius acutus. Hũc gladiũ euaginare est,id est,
verba comminatoria, pungitiua, fallacia, contumeliosa proferre. Alius q̃q; gladius,de quo Mat.28.
Christus Petro dixit. Conuerte gladiũ tuum in vaginam. Hũc gladiũ euaginare, est armis
" alium impetere,& vtrũq; gladium euaginauerũt peccatores, ⌊ intenderũt arcum suum, ⌋ .i.
" insidias,vel arcum materialem, ⌊ vt decipiant pauperem ⌋ hoc est, humilem & in tẽporali-
" bus indigentem ⌊ & inopem, ⌋ hoc est, aliorũ auxiliũ nõ habentem, ⌊ vt trucidẽt rectos cor-
" de, ⌋ hoc est, vt iustos corporaliter vel spũaliter occidant. Gladio oris atq; insidijs volũt de-
15 " cipere,gladio manus & arcu corporali volũt occidere. ¶Gladius eorũ intret, ⌋ id est, in-
" trabit ⌊ in corda ipsorũ. ⌋ Oĩs eñ q accepit gladiũ,gladio peribit. Nõ ꝙ gladius mate- Mat.28.
rialis ingredi possit mentẽ seu animã. Vel ꝙ omnes qui gladiũ accipiũt,gladio pereant,sicut
C nec latro cum Christo suspẽsus,nec Petrus. Sed ideo dicitur in corda euaginantium intrare
eosq; interimere,quoniã malitia eorũ, primo nocet eis & animas eorũ spiritualiter occidit,
quàm noceat alijs. Vnde quod ait saluator,qui acceperit gladium gladio peribit, aliud nihil
est,nisi quod vniuscuiusq; malignitas in propriũ caput redundat,& amplius nocet agenti q̃
patienti. Hoc modo gladius introiuit in corda tyrannorũ, & æternaliter eos occidit. Intra-
uit aũt in corpora martyrum,& eos in cœlestibus coronauit, ⌊ & arcus eorum confringat, ⌋
16 " hoc est, insidiæ eorum frustrentur effectu optato. ¶Melius ⌋ hoc est, vtilius, iocundius, &
" magis sufficiens, ⌊ est modicũ, ⌋ id ẽ,tantũ,quãtũ necessariũ est ⌊ iusto ⌋ q tẽporalia ad spũa
" lia ordinat ⌊ sup diuitias peccatorũ multas, ⌋ hoc est, q̃ multa bona tẽporalia, mobilia, imo
bilia, auaris & impijs. Iustus eñ dũ necessaria habet dño gratias agit, qescit, cõtentus est, &
spiritualiter pficit, peccatores vero auari nõ satiant diuitijs, nec omniũ largitori deo grati
sunt,atq; ab ipsis suis diuitijs demergunt in pfundũ inferni. Propterea scriptũ ẽ. Auaro nihil Eccle.10.
scelestius. Et rursus. Nihil est iniquius, quàm amare pecuniam. Hic eñ animam suam habet Esaiæ.5.
venalem. Et iterum. Væ q cõiungitis domũ ad domũ & agrũ agro copulatis. Nunquid ha-
17 " bitabitis vos soli in medio terræ? ¶Quoniã brachia peccatorũ cõterent, ⌋ i. fortitudo &
robur atq; diuitiæ impiorũ ad nihilũ deducentur, ita vt ad salutem nihil eis proficient, necà

N 2 morte

morte æterna eruent eos,└confirmat aũt iustos dominus┘per gratiã spiritus sancti, sicut 18
ait apostolus.Optimũ est gratia stabiliri cor. ¶Nouit dominus dies immaculatorum,┘
Heb.8 hoc est conuersationẽ eorũ,qui sine mortali peccato sibi deseruiunt,approbat,sicut ait apo- D
2.Tim.2 stolus.Firmũ fundamentũ dei stat habens signaculũ hoc, nouit dñs qui sunt eius,└ & hære-
ditas eorum in æternũ erit,┘id est,merces sanctorũ seu beatitudo quã à deo percipiẽt, tanq̃
Roma.8. hæreditariũ bonũ,nunq̃ finietur.Cum eñ iusti sint filij dei,sequtur, q̃ sint & hæredes, hære-
des qdem dei,cohæredes aũt Christi. ¶Non cõfundẽtur in tẽpore malo,┘ id ẽ, in seculo 19
Ephe.5. isto,de quo ait aplus, Redimentes tẽpus, qm̃ dies mali sunt. Vel in tpe malo,id est,in diebus
aduersitatis & tribulationis,sed tunc sperabunt in dño,& ipse proteget eos,ita vt in aduersis
Iacobi.1. lætẽtur, quẽadmodũ monet Iacobus in sua canonica. Oĩe gaudiũ existimate fratres mei cũ
in tẽtationes varias incideritis, └ & in diebus famis saturabunt┘. Duplex est fames. Vna est
corpis,quo cibus & potus appetuntur,& in hac fame,seu tempore huiusmodi charistiæ sa-
turabuntur iusti,quoniam dominus eis de necessarijs prouidebit,quẽadmodũ Chrũs in euã-
Matt.5. gelio repromittit. Alia est fames mẽtis, de quo dñs dicit. Ecce ego mittã famem in terra, nõ
Amos.8. famem panis neq; sitim aquæ,sed audiẽdi verbũ dei,& in huius famis diebus saturãtur iusti à
deo spirituali pinguedine,atq; multiplici gratia spiritus sancti sicut pdictũ ẽ. Inquirẽtes aũt
Matt.5. dominum non minuentur omni bono. Et in Euãgelio Christus. Beati(inquit) qui esuriunt
& sitiunt iustitiã, quoniam ipsi saturabuntur,└quia peccatores peribunt┘ hoc est, signũ eius
quod dictũ est, scilicet q̃ iusti non cõfundẽtur in tempore malo,&c. est,q̃ peccatores peri-
Mat.25. bunt, id est, propter suã ingratitudinẽ cõfundẽtur, psertim dũ audient, ite maledicti in ignẽ E
æternũ. ¶Inimici vero domini mox honorificati fuerint & exaltati┘id est, dũ rebelles & 20
impij, in psenti vita honorẽ, famã, & dignitatem, aut dominationẽ adepti fuerint,└ defici-
entes quẽadmodũ fumus deficient┘, hoc est, tã repẽte marcescere incipiẽt & incessanter de-
ficiẽt, quẽadmodũ deficit fumus, qui est euaporatio velociter trãsiẽs. Hoc est quod ait scri-
Iacobi.4 ptura. Quæ est vita vestra? Vapor est ad modicũ parẽs, & deinceps exterminabit. ¶Mu 21
tuabitur peccator┘ hoc est, multa talenta à domino recipiet, sc; dona naturalia atq; gratui-
ta, & quicqd est & habet, à deo p modũ talẽti recepit, vt tpe debito rationẽ de oĩbus red-
dat, & interim illis bene vtatur ad gloriã dei propriamq; salutẽ, quẽadmodum Christus in
Luc.19. Euãgelio iubet. Negotiamini dũ venio,└& nõ solũ┘, hoc est, deo gratus nõ erit, nec ratio-
nem dare valebit, quoniã donis dei abutitur └iustus autem miseretur & tribuet ┘ id est, ani-
mo indigẽtibus condolet, eisq; pro posse succurrit, prout saluator noster hortatur. Oĩi pe-
tenti te tribue. Viscera vero impiorum crudelia. Et tu ergo o frater deiformem proprieta-
Matt.4 tem assume, quatenus sicut deo propriũ est misereri, & sicut ipse dat oĩbus affluẽter, ita & tu
omni indigẽti cõpatiaris, & pro possibilitate tua adiutoriũ præbeas. Hinc nãq; scriptũ est.
Tobi.4 Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multũ habueris, abundãter tribue, si vero paucũ,
modicum libenter impartire. Hæc autẽ oĩa agit iustus ad laudem & gloriã dei. ¶Quia 22
benedicentes ei┘ hoc est, qui ore & opere domino grãs agunt & laudes offerunt └ hæredi
tabunt terrã┘ sicut nunc sæpe expositũ ẽ,└ maledicẽtes autem ei,┘ videlicet infideles, ob-
stinati, blasphemi,└disperibunt┘quoniam æternaliter damnabuntur, quemadmodum in-
Apoca.2. ducitur. Timidis & incredulis, & execratis & oĩbus mendacibus, pars illorum erit in sta- F
gno ardẽti igne & sulphure, quod est mors secunda. ¶Apud dominum ┘id est, corã do- 23
mino, & in cõspectu ac bñplacito eius └gressus hominis┘rationabiliter conuersantis, id est,
vita seu actio iusti └dirigetur ┘qm̃ ratio hominis illuminata fide, & grã spiritus sancti, diri-
git opa sua secũdum diuinæ legis tenorem, seu iuxta præcepta atq; cõsilia Christi. Hoc mo-
4.Reg.3 do gressus suos direxerũt Helias & Heliseus, qui loquuntur. Viuit dominus, in cuius conspe
Gene.17. ctu sto hodie. Vnde & Abrahæ dominus dixit, Ambula coram me, & esto perfectus,└& viã
Gene.14. eius ┘hoc est, operationem iusti └ volet┘ hoc est, approbabit, præmiabitq; dominus, quẽ-
admodũ ait Abrahæ deus. Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. ¶Cũ ce- 24
ciderit non collidetur┘hoc est, cũ iustus ex humana fragilitate peccauerit & grãm dei ami-
serit, nõ collidetur, id est, non penitus peribit in anima, nec pseuerabit in malo, └ qa domi-
nus supponit manũ suã ┘ hoc est, per misericordiam suã sustentat & erigit eũ, præbẽs ei ali-
quã occassionem per quã se aptat ad grãm, quo facto, dominus grãm ei infundit: Quẽadmo
dũ patet in Petro, & Dauid. ¶Iunior fui┘ quàm nũc sum,└etem senui,┘ sicut iã patet in 25
me,└& nõ vidi iustum derelictum ┘à deo finaliter, quod de iusto pdestinato intelligendum
est,└nec semen eius quærens panẽ.┘ Hoc literaliter de filijs carnis, & pane ventris exponi
non potest, quoniam sicut in Genesi legitur. Filij Iacob bis descenderũt in Egyptũ, vt eme-
Gene.24. rent escas ne morerẽtur. Et apostolus inter alia sua incommoda annumerat famem & sitim.
2.Cor.11 Quid ergo per semen, nisi imitatores iusti intelliguntur, qui spiritualiter generãtur ab ipso,
Galat.4. sequendo doctrinã, vitã, & mores ipsius, prout dicit apostolus. Filioli mei, quos iterum par-
turio, donec formetur Christus in vobis? Hoc ergo semen non quærit panẽ, id est gratiam

atq;

atq; iustitiam dei, tanquàm aliud extra se & tanq̄ careant pane isto, cum dictũ sit, nihil deest
A timentibus, quærunt tamen vt magis abundent. Vel sic, nec semen eius quærẽs panẽ, hoc ẽ,
26 non vidi opera iusti priuari mercede. ¶ Tota die ⌋ hoc est, om̃i hora conuenienti ac debi
ta, iustus ⌊ miseretur & commodat ⌋ hoc est, compatitur & succurrit proximis suis, ⌊ & se-
men illius in benedictione erit ⌋ hoc est, opera eius benedicta erunt à deo. Imitatores quoq;
ipsius benedicentur à deo, in præsenti p gratiam & profectum, in futuro autem per gloriam
& quietem, secundum quod scriptũ est. Benedictio dñi super caput iusti, ideo dedit illi hæ-
27 reditatem. ¶ Declina à malo ⌋ .i. à peccatis recede p pœnitẽtiã, ⌊ & fac bonũ ⌋ id ẽ, opare Matt. 3.
virtutes. Nõ em̃ sufficit à malo recedere, sed oportet etiã facere bona, qm̃ om̃is arbor, quæ
nõ facit fructũ bonũ excidet, & in ignẽ mittet, ⌊ & inhabita in seculũ seculi ⌋ .i. vsq; in finem
28 perseuera in fide & vnitate ac obuia sanctæ matris ecclesiæ. ¶ Quia dñs amat iudiciũ ⌋ dis-
cretionis, quo quilibet discernit & iudicat semetipsum, ⌊ & nõ derelinquet sanctos suos ⌋ .i.
electos ⌊ in æternũ cõseruabuntur ⌋ in amore & gratia dei. Nã hic tẽporaliter cõseruantur,
donec vitã in bono finiant, ac p hoc cõfirment in bono, quoniam qui in gratia moritur, sta-
tim in bono cõfirmat, & ĩ tali statu anima æternaliter manet, in quali à corpore suo discef-
29 sit, quemadmodum Salomon ait. Vbicũq; ceciderit lignũ, ibi erit. ¶ Iniusti punientur, ⌋
in præsenti remorsu conscientiæ & priuatione charitatis ac gratiæ, in futuro aũt igne æter- Eccle. 11
no ⌊ & semen impioꝝ peribit ⌋ hoc est, operatio eoꝝ ac sectatores vitæ ipsoꝝ æternaliter
30 damnabũtur. ¶ Iusti aũt ⌋ qui perseuerãt in bono, ⌊ hæreditabũt terrã ⌋ viuẽtiũ, sicut do-
minus ait. Esto fidelis vsq; ad mortẽ, & dabo tibi coronã vitæ ⌊ & ĩ habitabũt in seculũ secu Apoca. 2.
li super eam ⌋ hoc est, fine fine manebunt in regno cœlorum, secundũ q saluator promittit.
B Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in Apoca. 3.
31 throno eius. ¶ Os iusti ⌋ id est, intellectus eius, quo interius verbũ profertur, ⌊ meditabi-
tur sapientiã ⌋ .i. diuinoꝝ cõtemplationẽ cũ saporosa affectus dulcedine ruminabit, specu-
lando cœlestia, sicut ait apostolus. Nos aũt reuelata facie gloriã dñi speculantes. Vel sic. Os 2. Cor. 3.
corporale, iusti, meditabitur, hoc est, ex interiori meditatione loquetur. Vel, meditabit, nõ Titum. 1.
cogitãdo sed agẽdo, sicut de quibusdã scriptum est. Dicũt se nosse deũ, factis autem negant,
⌊ & lingua eius loquet iudiciũ ⌋ hoc est, discretionẽ seu distinctionẽ inter verum & falsum,
bonũ & malũ, docens & affirmãs bona esse, quæ deo placent, mala autem, quæ displicent ei. Prouer. 8.
Hoc est q Salomon ait: Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea detestabunt ini-
32 quum. ¶ Lex dei eius in corde ipsius ⌋ hoc est, lex diuina est in memoria iusti vt impleat
eam, sicut prædictum est. Et in lege ipsius meditabitur die ac nocte, ⌊ & non supplantabunt Psalm. 1.
gressus eius ⌋ hoc est, operationes iusti nõ subuertentur nec præmio priuabuntur, imò si for
te ad tempus errauerit iustus electus, & opera eius bona mortificata fuerint per peccatum,
dominus cito conuertet eum ad se, & gratiam reddet, sicq; opera dudum mortificata viua fi
ent, & non supplantabuntur & conculcabuntur, neq; finaliter extinguentur per aliquem.
33 ¶ Considerat peccator istum ⌋ non vt imitetur, sed aduersetur, ideo subdit, ⌊ & q̃rit mor
tificare eũ ⌋ vel corpus occidendo, vel animam ad peccandum alliciendo, vel varijs tribula-
tionibus ipsum iustum afficiendo, ita vt nonnunquàm tædeat eũ vitæ suæ, quẽadmodũ ait
34 apostolus supra modũ generati sumus, ita vt tæderet nos viuere. ¶ Dominus autem non 2. Cor. 1.
derelinquet eum in manibus eius, ⌋ hoc est, non permittet iustũ finaliter opprimi violenta
potestate iniqui, q̃uis ad tempus definat eum affligi. Nam post hanc vitam tẽporalem, æter-
C naliter eum eripiet ab omni angustia, nec in præsenti vita derelinquit eum penitus in manus
impij, quoniã licet impius possit corpus eius violenter vexare, nõ tamen potest animam ei⁹
ad vitia cogere, vel à via iustitiæ flectere, sicut ait de sanctis Gregorius. Occidi possunt & fle
cti nequeunt, idcirco sunt iudicante robustiores, & occidente fortiores ⌊ nec damnabit eum
cum iudicabitur illi. ⌋ id est, in die quo dñs proferet iudicium remunerationis, illi .s. iusto ad
gloriam eius, vel illi, id est, peccatori ad pœnam, tunc non damnabit iustũ, sed saluabit eum.
Iustis enim in die iudicij dicturus est Christus. Venite benedicti patris mei percipite regnũ, Mat. 25.
quod vobis paratum est ab origine mundi. Vnde & Abraham ait ad dominum. Nũquid p- Gene. 18.
des iustum cum impio? Non est hoc tuum, qui iudicas omnem terrã. Quoniam ergo ita est
35 ¶ Expecta dñm & custodi viam eius. ⌋ Hoc est quod circa principium psalmi istius dictũ
atq; expositũ est, spera in domino & fac bonitatem. Nil em̃ aliud est deum expectare quàm
in ipso sperare, quoniam spes est expectatio futuræ fœlicitatis, ⌊ & exaltabit te, ⌋ deus qui
humiles exaltat ⌊ vt hæreditate capias terrã ⌋ .i. in æternũ possideas regnũ cœloꝝ ⌊ cũ peri-
erint peccatores videbis ⌋ quoniam in præsenti vita videbis eos arescere, & in extremo iu-
36 dicio aspicies eos in infernum humo opertos descendere. ¶ Vidi impium supexaltatũ ⌋ .i.
vltra mẽsuram, sublimatũ, dignitate, honore, potestate, gloria, atq; diuitijs, ⌊ & eleuatũ ⌋
in istis ⌊ sicut cedros libani ⌋ hoc est, tam eminenter alios excellere in tẽporalibus, prospe-
ritatis candore & sublimitate, quantũ cedri libani .i. ardores crescentes in mõte qui libanus

 appella-

appellatur, alias arbores excellunt in decore ac situ. Libanus enim candidatio interpretatur. D
Propterea impij qui temporaliter prosperātur ac florēt, cedris libani comparantur, quoni
am sicut cedri tales à vento impelluntur ac deijciuntur, sic impij omni flatu vanitatis & im-
petu passionum circumferuntur atq; labuntur. ¶⌊Et transiui⌋ hoc est, vitam protraxi, ani » 37
mo omnia plustraui, à terrenis ad cœlestia mentem erexi ⌊& ecce non erat⌋ hoc est, impius »
Sapiæ.2 iam defecit, quia non diu durat gloria eius, quemadmodū Sapiens dicit. Vmbræ trāsitus est
tempus nostrum, ⌊& quæsiui eum⌋ hoc est, inquisiui vbinam esset. Vel quęsiui eum⌋ id est, »
conditionem & proprietatem eius scrutatus sum, apud me considerando quanta esset vani-
tas eius, ⌊& non est inuentus locus eius.⌋ Hoc est quod pauloante asseruit, quærens locū e- »
Sapiæ.5 ius & non inuenies, quod illic expositū est. Et hoc est quod Sapiens commemorat. Spes im-
pij est tanquàm lanugo, quæ à vento tollitur, & tanq̄ spuma gratilis, & tanq̄ memoria hospi
tis vnius diei. ¶⌊Custodi innocentiam⌋ id est, ab omni malo declina, ⌊& vide æquitatē,⌋ » 38
hoc est, considera & considerando operare iustitiam. Hoc est quod in actibus apostolorum
Actoꝝ.18 scriptū est, quia docebat eos Paulus de cōtinētia & iustitia ⌊qm̄ sunt reliquiæ homini pacifi- »
co⌋ i. magna bona restāt & ī cœlis parata sunt amātibus seu faciētibus pacē vł in ꝓprio cor- »
Matt.5. de, vel inter alios, quēadmodū Christus testat. Beati pacifici, qm̄ filij dei vocabūtur. Vel sic,
quoniam sunt reliquiæ homini pacifico, id est, innocentia & æquitas appropriantur, debē-
tur, ac conseruantur pacificis, qui omnia transitoria spernūt, quatenus in vera pace deo ad-
hæreant. Dum em̄ omnia exteriora atq; caduca amittūt, tūc innocentia & æquitas remanēt
eis. Cum em̄ pacem integro corde desiderent, nulli nocumētum inferunt, nec alicuius bona
apud se retinent, sed paci seruandæ totaliter vacant. Innocētia quippe disponit ad pacē, iu-
Esaiæ.32 stia vero eam custodit, qm̄ tollit obstacula pacis. Propterea scriptum est. Erit opus iustitiæ, E
pax & cultus iustitiæ, silentium & securitas, vsq; in sempiternū, & sedebit populus meus in
pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requiæ opulenta. Veruntamen quoniā
Psal. 118. directe ac proprie pax est charitatis effectus, quoniam charitas parit concordiam. Propter
quod infra habetur, pax multa diligentibus nomen tuum. Dicitur tamen pax opus iustitiæ,
in quantum iustitia aufert impedimenta pacis. ¶⌊Iniusti autem disperibunt,⌋ quoniam » 39
Job.4. æternaliter miseri erunt. Hinc enim scribit. Recordare obsecro te, quis vnquàm innocēs pe
rijt, quin potius vidi iniquos domino flante perisse, ⌊simul reliquiæ impioꝝ interibūt,⌋ i. »
semen eoꝝ, opera eoꝝ, imitatores eoꝝ, gloria atq; memoria ipsoꝝ, à domino reprobabū-
Job.7. tur, à sanctis derelinquentur, & ab omni beato esse deficient, sicut scriptū est. Sicut consumi-
tur nubes & pertransit, sic qui descendit ad inferos non ascendet. Et hoc est quod in sequēti-
bus dicitur. Quoniam cum transierit, non sumet omnia. ¶⌊Salus autem iustorum à domi- » 40
no⌋ hoc est, quicquid perfectionis & gratiæ habent in mente & corpore, à deo profluxit & »
1.Cor.4. datum est. Quid enim habes, quod non accepisti? ⌊& protector eoꝝ⌋ hoc est, iustorū est »
dominus, ⌊in tēpore tribulationis.⌋ tentationis, infirmitatis ac mortis. ¶⌊Et adiuuabit » 41
eos dominus⌋ confortando naturalem virtutē auxilio gratiæ ⌊& liberabit eos⌋ à vinculis »
vitioꝝ, ⌊& eruet eos à peccatoribus⌋ hoc ē, à tentationibus atq; molestijs hominū impio- »
rum, ac dæmonū, ⌊& saluabit eos⌋ in regno cœloꝝ, post huius seculi cursum atq; exilium, »
sed quibus meritis subdit, ⌊quia sperauerunt in eo⌋ hoc est, om̄e bonū ab eius misericordia »
expectauerūt, nil proprijs viribus asscripserūt, sed tota mente in deo confisi sunt, faciētes ni
hilominus quod in se fuit, quia spes vera, salubris, & perfecta, est certa expectatio futurę bea
titudinis ex misericordia dei & proprijs meritis nascens, idcirco actus spei formatæ ex cha-
ritate procedit. Hæc quoq; diffinitio potius datur de actu quàm de habitu spei, quoniā spes F
secundum se, est habitus infusus non adeptus, neq; causatus proprijs meritis. Sed quoniam
Eccle.9 nullus scit sine speciali reuelatione, an sit dignus amore, quomodo potest homo habere cer
tam expectationē fœlicitatis futuræ? Sciendum ergo, quòd spes principalius innititur mise
ricordiæ dei quàm proprijs meritis. Certitudo igitur conuenit spei, quantum ad hoc quod
diuinæ misericordiæ innititur, certū est enim ꝙ defectus salutis non erit ex parte misericor-
diæ dei, non autem conuenit certitudo spei ex parte propriorum meritoꝝ, nisi forte qs sci-
ret se confirmatum in gratia, sicut erant apostoli post aduentum paracleti. Itaq; dn̄s saluabit
Hiere.39 iustos, quia sperauerunt in eo, quemadmodum ipsemet testatur. Eruens liberabo te, & erit
tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait dn̄s. Ecce q̄ moralis & consolato-
rius est psalmus iste, quē decet nos diligenter aduertere, vt discamus cuncta transitoria par-
uipendere, & sola cœlestia semp mansura, feruenter optare.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXXVII.

¶Argumentum.

¶Titulus. Psalmus Dauid in commemoratiōe siue in rememoratione die sabbati. Est au-
tem hic psalmus iuxta mētem multorum, oratio quædam hominis pœnitētis, qui suas mise-
rias agnoscens, efflagitat misericordiam dei, eo potissimū, ꝙ etiam ab amicis exprobratio-
nes & con-

A nes & confusiones patiatur, quare haud immerito nobis peccatum semper deflendũ est. Primo itaq; implorat dei misericordiã, atq; deinde recenset suas miserias, ibi. Putruerunt, post hoc pro spe exauditionis pollicetur emẽdã, ibi. Quoniã in te speraui. Postremo vero exultabundus precatur diuinam misericordiam, ibi. Ne derelinquas. Author exponit eum vnico cõmentario de peccatore pœnitentiã agente.

¶Expositio tituli.

¶Porro titulus psalmi istius est, psalmus Dauid In rememoratione sabbati. Sabbatum requiem æternitatis significat, quã peccando amittimus, atq; peccata cõmissa pœnitentialiter recolendo recuperamus. Est igitur tituli sensus, psalmus Dauid, hoc est, psalmus iste ascribitur Dauid tanq̃ authori, & hic in persona pœnitentis loquenti in rememoratione sabbati hoc est, pro commemoratione & indulgentia peccatorum, quæ commemoratio assumitur desiderio veniendi ad requiem beatorum, & ad eam finaliter ordinatur. Loquẽs ergo propheta Dauid in persona cuiuslibet magni peccatoris, cordialiter pœnitentis, ait:

¶Expositio psalmi literalis.

1 DOmine ne in furore tuo arguas me.⌋ Versus iste in exordio sexti psalmi dili-
2 genter expositus est, ideo lectorem illuc remitto. ¶Quoniam sagittæ tuæ
infixæ sunt mihi⌋ hoc est, idcirco precor non argui in furore tuo, quoniam sa
gittæ tuæ, hoc est, vindictæ seu pœnæ quas pro peccatis infers, infixæ sunt
mihi, id est, profunde penetrant me. Quemadmodũ enim originalis iustitia,
erat quoddam retinaculum animæ, quo caro spiritui, sensitiua pars rationi, &
B ratio deo in oĩbus subdita fuit, sic pœnæ pro huius iustitiæ amissione inflictæ, totum occu
pant hominem, quoniã corpus infirmitatibus necessitatiq; mortis subiacet, sensitiua pars a-
nimæ inordinatissimis passionibus & concupiscentijs vitiosis impletur. Intellectiua quoque
portio animæ ignorantia, instabilitate, & malitia vulneratur. Nam ignorãtia est in ratione,
instabilitas in memoria. Malitia vero in voluntate. Omnia autem hæc mala, sunt sagittæ hu
mano generi inflictæ, propter originale peccatum, & istud est graue iugũ, quod teste scri- Eccle. 4.
ptura. Inductum est super omnes filios Adæ, à die natiuitatis eoꝝ, vsq; in diem mortis ipso-
rum. Sunt autem & aliæ sagittæ, quæ pro actualibus peccatis singulis infliguntur, sicut cõ-
minatio dei, timor iudicij, remorsus cõscientiæ, dolor de culpis præteritis, aduersitates, dis-
fortunia, suspensio consolationis & gratiæ dei, ac alia multa præsentis vitæ flagella, de qui-
bus sanctus Iob ait: Sagittæ domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, Job. 6
& terrores domini militant contra me. Et Ecclesiastes. Cuncti dies hominis doloribus & Eccle. 2
ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente quiescit. Et denuo. Peccatori (inquit) dedit deus
afflictionem & curam superfluã, ⌊& confirmasti⌋ o domine ⌊super me manum tuam.⌋
hoc est, prædictas sagittas ac pœnas fortiter inprimis mihi, & continuas eas in me vsque ad
C mortem, vt patet de pænalitatibus corporis, sicut sunt fames, sitis, & cętera ineuitabilia ma-
3 la. ¶Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ⌋ hoc est, non est in corpore meo sanitas,
stabilis, integra, & perfecta, propter animaduersionẽ seu aspectum tuæ iustitiæ, quæ pecca
ta mea considerat atq; prædictis sagittis ea vlciscitur, implens carnem morbis ac alijs pœ-
nis diuersis. Hæc autem tormenta debemus patienter sufferre, quatenus vitia nostra purgẽ- Mich. 8.
tur, quemadmodum in scriptura habetur. Iram domini portabo, quia peccaui ei, donec iu- Hiere. 10
dicet causam meam. Et iterum. Dixi plane hæc infirmitas mea, & portabo illam, ⌊non est
pax ossibus meis à facie peccatorum meoꝝ.⌋ hoc est, prędictæ vindictę diuinæ iustitiæ vsq;
ad interiora carnis meæ pertingunt, & eius ossa perturbant atq; affligunt. Nã carnes & ossa
morbis & pœnis torquentur, sicq; totũ corpus pœnis afficitur, à facie peccatoꝝ meoꝝ, id ẽ
propter peccata quæ me conterunt, & de quibus mihi conscius sum. Vel sic, Non est sanitas
in carne mea, id ẽ, ego carnem meã in pœnitentiali labore ita afflixi, à facie iræ, id est, pro-
pter consideratiõe tuæ iustitiæ, quã pensaui mihi terribiliter imminere, qa nõ est in ea sani
tas derelicta, sed abstinentijs, oratõibus, disciplinis, seu actibus atq; vigilijs attenuata, exhau
staq; est, non est pax ossibus meis, id est, ossa quoq; corporis mei pelle & carne quasi nudata
sunt, propter laborẽ quẽ assumpsi, à facie peccatoꝝ meoꝝ .i. ex consideratione offensionũ
4 meaꝝ in te. Et merito tam dure affixi me. ¶Quoniã iniquitates meæ supergressæ sunt ca
put meũ⌋ .i. vitia & cõcupiscentiæ meæ excæcauerũt, vicerũt & oppresserũt lumen ratio-
nis meæ, & captiuus ductus sum in legẽ peccati, sicut Daniel dicit. Species decepit te, & cõ- Daniel. 13
cupiscentia subuertit cor tuũ. Quo cõtra Paulus ait: Noli vinci à malo. Et iteꝝ. Non regnet Roma. 12
peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Neque exhibeatis Roma. 6.
membra vestra arma iniquitatis peccato, ⌊& sicut onus graue grauatæ sunt super me⌋ hoc
est, per consuetudinem malam & negligentiam seu obstinationem, multæ & magnæ factæ
sunt iniquitates meæ, & tam grauiter trahunt affectum meum ad inferiora & vilia appe-
tenda, sicut pondus trahit corpus leue ne ascendat. Peccata ergo nostra à cœlestium nos

contemplatiōe impediunt, rationis iudiciū opprimūt, ad alia quoq; vitia suo pondere nos D
inclinant, & tandem in inferis animā non pœnitētem demergunt. Propter quod Hieremi
Hiere. 5. as ait: Peccata vestra prohibuerūt bonum à vobis. ¶ Putruerūt & corruptæ sunt cicatri » 5
ces meæ ⌋ id ē, reliquiæ seu sanationes culparū mearum redactę sunt ad pristinū languorem »
peccati, quoniā vitia per pœnitentiam mihi indulta reiteraui, & priorem animæ morbum
incurri. Putrefactio aūt ad corruptionē disponit, & cogitatio seu cōsensus ad opus. Dum er
go in peccata præterita iterum cōsentimus, cicatrices animæ nostræ putrefiunt. Dum vero
ad opus procedimus, tunc penitus corrumpuntur, ⌊ à facie insipientiæ meæ ⌋ .i. recidiuatio »
ista peccati contigit mihi ex insipientia mea, videlicet quōd nō pensaui q̄ periculosum, mor-
Eccle. 3. tiferū, atq; ingratum est addere malū malo, & iterum vinculis pristinis irretiri, quēadmodū
Eccle. 5. scriptū est. Peccator adijciet ad peccatū. Quo cōtra scriptum est. Fili, ne adijcias peccatum
sup peccatū & dicas, miseratio dñi magna est. Nā secūdum multitudinē misericordiæ eius,
sic & multitudo iræ illius. ¶ Miser factus sum ⌋ .i. peccādo gratiā pdidi, & omnibus spi- » 6
ritualibus bonis priuatus sum, atq; euāgelicas octo beatitudines amisi, ⌊ & curuatus sum ⌋ .i. »
Matt. 5. à rectitudine iustitiæ obliquatus sum, & viam veritatis reliqui ⌊ vsq; in finem ⌋ hoc est, vsq; »
ad cōsensum mortalis peccati, q̄d est mors animæ & finis spiritualis vitæ præhabitæ. Vel sic
Miser factus sum, id est, meipsum miserū esse cognoui & humiliaui spiritum meū, qui se in
malis putauit beatum, & curuatus sum vsq; in finem, hoc est, iugo dei supposui humerū me-
um, & cœpi portare onus Christi & crucem ipsius vsq; in finem, id est, pseueranter. Vel ad
hoc q̄ deū, qui est omniū vltimus finis, acqram. Ista curuitas bona est. Nam de ea scriptum
Baruc. 2. est. Anima quæ incedit curua, dat gloriam tibi domine, ⌊ tota die cōtristatus ingrediebar ⌋ »
2. Cor. 7. hoc est, propter peccata mea indesinēter tristabar bona tristitia, de qua ait apostolus. Quæ
Eccles. 7 secūdum deū est tristitia, pœnitentiā stabilem operatur in salutē. Et Ecclesiastes. Cor sapi- E
entum vbi tristitia, & cor stultorū vbi lætitia. Dolor autē de peccatis in principio debet esse
magis frequens & quasi cōtinuus, sed in processu dū pœnitēs ad altiora profecerit, nō opor-
tet vt sit tam frequens atq; continuus, imò tunc debet se talis in actibus diuinæ charitatis &
sublimioribus exercitijs occupare, contemplando bonitatem diuinam & beneficia ac pro-
missa ipsius. Vicissim vero & maxime in principio sui actus debet seipsum humiliare, & pec
Prouer. 18 cata sua recolere, ac per hoc humilime ad deum accedere, ideo autem ait scriptura. Iustus in
principio accusator est sui. ¶ Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus ⌋ hoc est, ego, » 7
in cuius lumbis viget motus luxuriæ, carnali voluptate pollutus sum, & delectatiōibus luxu-
riosis seductus. Dicuntur autem delectationes & actus luxuriæ illusiones, quoniam intelle-
ctum maxime obruunt hominemq; omnino decipiunt. Istud autem de gratia dei non con-
uenit omnibus, non enim competit eis qui corde & corpore virgines sunt. Sed Dauid q̄ cū
Eccle. 27. vxore Vriæ tantum peccauit. Salomon quoque de quo legitur. Inclinasti fœmora tua mu-
lieribus, & dedisti maculam in gloriam tuam. Cui ergo istud non conuenit, non vane glo-
rietur nec intumescat, sed gratias domino agat, & tanto ardentius quanto donum hoc ma-
1. Cor. 6. ius est, ⌊ & non est sanitas in carne mea. ⌋ nam vt ait apostolus, qui fornicatur, peccat in cor- »
pus suum. ¶ Afflictus sum ⌋ pro peccatis meis castigatione diuina, & pœnitētia salutari, » 8
⌊ & humiliatus sum nimis ⌋ hoc est, afflictiones has pro peccatis meis illatas humilime tole »
raui, imò irrationabilibus creaturis viliorem me reputaui, ⌊ rugiebam à gemitu cordis mei ⌋ »
hoc est, ex magnitudine interioris tristitiæ de peccatis, in exteriorem singultum & gemitū
Job 3. magnum prorupi, quemadmodum Iob dicit. Antequàm comedam suspiro, & quasi inundā
tis aquæ, sic rugitus meus. Ex his autem docemur, qualis esse debeat pœnitētia vera, videli- F
cet vt cordialissime compūgamur atq; totaliter ingemiscamus, flagellemur, & humiliemur.
¶ Domine ante te omne desideriū meū ⌋ id est, o dñe tu vides cor famuli tui, & omnē eius » 9
affectū cognoscis, & cernis quia nil aliud quæro, nisi te, ⌊ & gemitus meus à te nō est abscō- »
ditus ⌋ id est, tu cōspicis, q̄ nō seculariter tristor, nec propter tēporalia gemo, sed qui offen- »
di te. ¶ Cor meum cōturbatū est ⌋ id est, ratio mea vitijs deordinata est, & verā trāquilli- » 10
tatem amisit. Vel cor meum cōturbatū est conturbatione salubri & bona, videlicet ad pœni
tentiam, ad fletum, ad timorem futuri iudicij, & ad quandam admirationem ingratitudinis
meæ, ita vt considerando meipsum displicui mihi, & propter magnitudinem peruersitatis
meæ obstupui ⌊ dereliquit me virtus mea. ⌋ hoc est, naturalis potestas mea fuit mihi insuffi »
ciens ad salutem. Vel dereliquit me virtus mea, hoc est, spiritualem profectum, quem fui
adeptus, peccando amisi. Dereliquit me etiam ⌊ & lumen oculorum meorū ⌋ .i. gratia habi »
tualis & actualis illuminatio spirit' sancti, recessit à me qn̄ peccaui, ⌊ & ipsum nō est mecū, ⌋ »
id ē, lumen gratiæ nō est in me, q̄diu in peccatis pmaneo. Vel sic. Dereliquit me virtus mea,
id ē, pro peccatis meis cōdignā pœnitētiā facere non potui, & lumen oculorū meorum .i. gra
uitatē pctōrū meorū plene cōprehendere nō valui, propter enormitatē eorū. Quanto enī hō
copiosius illuminatur à spiritu sancto, tanto amplius pōderat, aggrauat, & abhorret scelera
propria

A propria, ita vt quæ alijs parua & pene nulla apparent, ipse grauissima reputet, & tali homi-
ni sapit hic psalmus nec alicui alteri, & ipsum non est mecū, id est, adhuc deficio in considera-
tione malitiæ meę nec capere possum quàm miser ac miserabilis factus sum, eo præsertim ꝙ Hiere. 2.
præterita mala reiteraui. Hinc enim scriptum est. Quàm vilis facta es nimis iterans vias tu-
as. Præterea, quæ sequuntur, ad perfectionem pertinent pœnitentis, & post conuersionem
11 atq; inchoatam pœnitentiam sibi conueniunt. ¶ Amici mei & proximi mei⌋ hoc est, qui
aliquando erant fautores mei, quando videlicet consensi voluntati eorum, seculariter cōuer-
sando, & mundi delitias, atq; honores amando, ⌊aduersum me appropinquauerūt & stete-
runt⌋ id est, post conuersionem meam aduersati sunt mihi & in malitia perseuerauerūt cō-
tra me, eo quòd vita mea dissimilis sit vitæ eorū, & ea relinquam ac reprobem, quæ ipsi quæ-
runt & approbant. Et hoc est quod Christus talibus in Euāgelio ait: Trademini à parenti- Luc. 21
12 bus & propinquis & amicis, & morte afficient ex vobis. ¶ Et qui iuxta me erant,⌋ tēpore
prosperitatis meæ ⌊de longe steterunt⌋ hoc est, mente auersi sunt à me, quādo flagellis pœ
nitentiæ conteror, varijsq; aduersitatibus patienter affligor. Istud in sancto Iob euidentissi-
me patet. Vnde & in Ecclesiastico habetur. Si possides amicū, in tentatione posside eū, & ne
facile credas ei teipsum. Est em̄ amicus secundum tempus suum, & non permanet in die tri-
bulationis ⌊& vim faciebant⌋ hoc est, violentiā mihi intulerūt ⌊qui quærebant animā me- Eccle. 6.
am.⌋ id est, qui conabātur me à deo auertere, & rursus ad mundanā conuersationem allice-
13 re. Vel q̄a conati sunt vitā meā extinguere, eo ꝙ noluerim eis acquiescere. ¶ Et qui inqui-
rebāt mala⌋ hoc ē, qui mūdum & ea quæ in mūdo sunt, diligūt. Vel q̄ consilia deceptoria ex-
cogitauerūt, ⌊mihi locuti sunt vanitates⌋.i. rationes inanes & psuasiones inutiles mihi ꝓ-
B posuerūt, quatenus ab arrepta pœnitētiæ semita me reuocarēt & pristinis me vanitatibꝰ im
plicarēt, ⌊& dolos tota die meditabant⌋.i. adulatiōibus, cōminatiōibus, & varijs fraudibus
nisi sunt fallere animā meā, videlicet vt tēporalē prosperitatē atq; mundanā fœlicitatē ap-
peteret. Istud aūt pōt pœnitēs & cōuersus cōtra dęmones dicere ab illo loco, ⌊& vim facie-
bant, &c.⌋ Nā & ipsi frequēter cū violēto q̄dā impetu tētāt nos, & gaudia mūdi sub magna
apparētia nobis ostendūt, vt ad eorū amorē inclinēt nos. Sed iam audiamus q̄d in tanta ꝑse-
14 cutione atq; molestia pœnitens fecit. ¶ Ego aūt tanq̄ surdus nō audiebam⌋.i. cōsensum
non præbui, vel me audire dissimulaui, vel omnino non audiui, quia auerti aurem meam &
abij ⌊& sicut mutus non aperiens os suum⌋ hoc est, nihil respondi, verbis contēdere nolui,
contumelias patienter & cum silentio toleraui, vana cōsilia & tentationes diaboli in tātum
contempsi atq; abhorrui, vt nec responsione digna ea putarem. Hāc aūt sententiam sequēs
15 versus clarius pandit. ¶ Et factus sum sicut homo non audiens⌋.i. tā æquanimiter verba
malignantiū passus sum, ac si mihi dicta nō essent, queādmodū surdus verbis irritari nō pōt
quæ non audit ⌊& non habēs in ore suo redargutiones,⌋.i. factus sum sicut homo qui argu
entem redarguere nescit, qui maledicentem non remaledicit, & stulto secūdum suā stultitiā
non respondet. Vnde scriptura hortatur. Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam neq̄, Eccle. 28
& ori tuo facito hostia, & seras auribus tuis. Porro in his duobus versibus tangitur optimū
remedium ad vincendum tentationes spiritus blasphemiæ. Dæmon enim blasphemiæ me-
lius vinci non potest, nisi per hoc quòd omnino auertit se à cōsideratione suggestionis quā
patitur, non disputans neq; confabulans cum tentatione pestifera, neq; contristans seipsum
C propter impugnationem hm̄oi, sed ad alia fructuosa exercitium suū conuertēs, & spūalibus
viris tentationem suam manifeste aperiens. Hoc enim præsertim debilitat potestatem dia-
boli. Quidam vero ꝓpter verecundiam malam & inexperientiam talis tentationis, reuelare
nō audent quod sustinent, quod valde periculosum cōsistit. Verūtamen nō expedit cuicūq;
indifferēter tentationem talem reuelare, sed erudito atq; experto, qui nouit consolationem
protinus adhibere. Si ergo tentationem hanc sentis, dic ex corde prædictos versus, & rele-
uamen mox senties. Dæmon nanq; cum sit superbus, ferre non potest, ꝙ ita contemnitur,
& ergo recedit. Nihilominus (vt Cassianus docet) est quædam taciturnitas mala, qua aliqui
interdum plus turbant & concitant fratrem & proximum suum, q̄ si ei aperte resisterent, ta
lis enim taciturnitas, non ex humilitate, sed ex elatione & alterius paruipensione oritur, &
per duritiam cordis nutritur. Dum ergo potes proximum tuum dulci verbo sanare aut pie
instruere, noli tacere, si vero respondendo magis eum inflammes quàm mitiges, tace.
Hinc enim scriptum est. Est tacens non habens sensum loquendi, & est tacens, sciens tem- Eccle. 20.
16 pus aptum. ¶ Quoniam⌋ inter tot mala ⌊in te⌋ solo ⌊domino⌋, qui mutas tristitia in læ-
ta ⌊speraui⌋ propter te prædicta sustinendo & remedium à te expectando. Salutaris medi
cina est in malis sperare & non deficere. Ideo merito spei ⌊tu exaudies me dñe deus meus.⌋
Si ergo exaudiri desideras, spera in deo & quātū speras tm̄ impetrabis, si tn̄ instāter & digne
petieris, & in noīe Iesu, id ē, ea q̄ ad verā beatitudinem ptinēt. Beatitudo quippe est finis no-
ster, & ergo per se appetenda, sperāda, imploranda'q; est, cætera vero in ordine ad eam, &

nec magis

nec magis nec minus quàm ad beatitudinem adipiſcendam proficiunt. Ecce quàm fiducia le
verbum eſt hoc, tu exaudies me domine deus meus. Quid autem exaudiri deſiderat, ſubdit. D
¶Quia dixi ⌋ in oratione qua allocutus ſum te, ⌊ nequando ſupergaudeant mihi inimici 17
mei, ⌋ hoc eſt, nunquam ſuperflue gaudeant de ruina animæ meæ aut de victoria contra me,
homines malí ſeu dæmones, qui meo ſpiritali profectui inuident. Et hoc eſt q̃d ſcriptura di-
Eccle. 23. cit. Dñe pater & dominator vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu & cõſilio eoꝝ, & inci-
dam in conſpectu aduerſarioꝝ meoꝝ & gaudeat inimicus meus, ⌊ & dũ commouentur pe-
des mei ⌋ hoc ẽ, dum deſideria mea & opera, q̃bus vel ad infernũ vel ad cœlũ incedo, à re-
ctitudine deflectuntur & deuiant ⌊ ſup me magna locuti ſunt ⌋ hoc eſt, magnifice iactaue-
Psal. 12 runt ſe, q̃a vicerunt me, & ex pſumptione gauiſi ſunt. Hoc eſt q̃d ſupius dixit. Qui tribulant
me, exultabũt ſi motus fuero. Ideo o dñe exaudies me. ¶Quoniã ego in flagella paratus ⌋ 18
hoc eſt virgã correptionis tuæ & pœnã pro culpa libẽter ſuſtineo, imò quicquid aduerſitatis
mihi contigerit pro culpis meis, vel pro gratia impetranda mihi accidere puto, propterea
omnia libentiſſime fero, ⌊ & dolor meus in conſpectu meo ſemp ⌋ hoc eſt, triſtitia quã me-
rito pro peccatis aſſumere debeo, omñi tẽpore conuenienti eſt in cõſideratione animæ meæ,
ita vt penſo quantũ mihi triſtandũ eſt ꝙ deũ meũ tam dire offendi. Et quod hoc ita ſit patet
ex eo. ¶Q̃m iniquitatẽ meã annuntiabo, accuſando me corã te, & cõfeſſionẽ faciẽdo vica- 19
rio tuo pbr̃o, ⌊ & cogitabo pro peccato meo ⌋ id ẽ, diligenter conſiderabo vt om̃ia peccata
Job. 13 mea recorder, cõfitear, veniã q̃ de eis obtineã. Vnde legitur. Vias meas in cõſpectu eius ar-
Prou. 27. guam, & ipſe erit ſaluator meus. Et alibi. Qui abſcondit ſcelera ſua non dirigetur, qui aũt cõ-
feſſus fuerit & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. ¶Inimici autem mei viuunt, ⌋ 20
nõ vita gratiæ, ſed naturæ & temporaliter florent, ⌊ & cõfirmati ſunt ſup me ⌋ hoc eſt, for-
tiores facti ſunt me, nec poſſum eis naturali potẽtia p̃ualere, om̃es eoꝝ moleſtias, tẽtationes E
Job. 6 & ſuggeſtiones vincẽdo, ſed gratiæ tuæ ope indigeo, ſicut Iob inducit. Ecce non eſt auxiliũ
mihi in me ⌊ & multiplicati ſunt q oderũt me inique. ⌋ i d eſt, hoſtes mei viſibiles atq; inuiſi-
biles multi ſunt, qui ex odio peſſimo quærũt puertere animã meam. ¶Qui retribuũt ma- 21
la pro bonis, ⌋ hoc eſt, ingrati, ⌊ detrahebant mihi ⌋ male interpretãdo opa mea, & crimina
quæ nõ cõmiſi mihi imponendo, ne alij ædificarentur p pœnitentiã meã & ſequerẽtur ve-
ſtigia mea. Vnde ſubiungitur, ⌊ quoniã ſequebar bonitatẽ. ⌋ hoc eſt, ex eo ꝙ receſſi à malo
& ſecutus ſum opa virtuoſa, moti ſunt inuidia & detrahebant mihi. ¶Ne derelinquas me 22
dñe deus meus, ⌋ id eſt, ne omnino deſeras me gratiã ſubtrahẽdo, ne diſceſſeris à me. ⌋ id ẽ,
elonges te à me quaſi incipiẽdo me derelinquere gratiã minorãdo, ſed ¶Intende in adiu- 23
torium meũ ⌋, hoc eſt, cõſidera, q̃bus indigeo & illa pie infunde, cõſerua, & pfice ⌊ dñe deus
ſalutis meæ ⌋, id eſt, deus in cuius poteſtate tota eſt fœlicitas mea, & q es obiectum cauſaq;
totius beatitudinis meæ. Deniq; locus iſte, q ad laudẽ pœnitẽtis ptinet, de Chriſto cõueni
enter exponitur, vt ſit ſenſus. Amici mei & proximi mei, id eſt, Iudæi, qui videbant eẽ ami-
ci mei, dicẽtes ſe diligere deũ & expectare filiũ eius Chriſtũ, qui erãt proximi mei, quoniam
ex ſemine Abrahæ nati erãt, ſicut & ego, aduerſum me appropinquauerũt & ſteterũt, quan-
do videlicet collegerũt conſiliũ q̃uo occiderẽt me, & q̃n corã Pilato clamabãt, tolle crucifi-
Mat. 26. ge eũ. Et qui iuxta me erãt, hoc eſt, qui aliq̃n erãt diſcipuli mei, ſed abierũt retrorſum dicen-
Johan. 10 tes. Durus eſt hic ſermo, de longe ſteterũt. i. omnino alienauerũt ſe à me, imò apoſtoli quoq; F
Johan. 6 qui ante paſſionẽ iuxta me erãt, quaſi parati mori mecũ, fugerunt à me, & vim faciebant qui
quærebant animã meam, id eſt, Iudæi atq; miniſtri Pilati, qui deſiderabãt occidere me, ma-
nus violentas iniecerũt in me cõprehendendo, ligando, colaphizando, pforando, & cruci-
figendo. Et qui inquirebãt mala, hoc eſt, Iudæi quærentes contra me aliquã occaſionem, mi
Matt. 22 hi locuti ſunt vanitates, id eſt, verba adulatoria, dicẽdo. Magiſter ſcimus, q̃a verax es, & viã
dei in veritate doces, & nõ eſt tibi cura de aliquo, & dolos tota die meditabãtur, cogitando
& inquirendo quomodo poſſent me capere in ſermone, & blandiendo ad hoc inducere, vt
magis dicerem ipſis placẽtia quàm iuſtitiæ cõſona. Ego aũt tanq̃ ſurdus nõ audiebam. Chri-
ſtus vt homo aure corporis non omnia audiuit, quæ dicebãtur aduerſus eum, multa tamen
præſens audiuit, ſed non audiſſe ſe aſſerit vana & mala, quæ ſibi dicebant Iudæi, quoniã om-
nia patientiſſime pertulit, & tanquàm ſurdus ad omnia diſſimulauit, & ſicut mutus non ape
riens os ſuum. Chriſtus enim in paſſione, nec Pilato, nec Herodi reſpondit, ita vt miraretur
Pilatus vehementer & diceret, mihi non loqueris? Et factus ſum ſicut homo non audiẽs. Nã
Mat. 27. vt Lucas ait. Herodes interrogauit Ieſum multis ſermonibus. Ieſus vero non reſpondit ei
Luce. 23. ad vllum verbum, & non habens in ore ſuo redargutiones, hóc eſt in paſſione ita me habui,
ſicut qui ſe non excuſant, nec alios accuſant, ſed penitus tacent. Propter quod Pilatus dixit.
Esaie. 53 Non audis q̃ta aduerſus te dicãt teſtimonia, nec reſpõdes quicq̃? Hoc de Chr̃o dictum eſt.
1. Petri. 2 Tanq̃ ouis ad occiſionẽ ducetur, & ſicut agnus coram tondẽte ſe, ſic obmuteſcet. Et Petrus
de Chriſto loquens, Cum pateretur (inq̃t) nõ cõminabatur, cũ malediceret nõ maledicebat.

A Quoniam in te domine, pater, speraui, secundum q̃ homo & aliq̃ modo viator, tu exaudies
quicquid ex deliberata ratione absolute petiero. Quia dixi in oratione, nequando supergau
deant mihi inimici mei. i. ne Iudæi, qui vsq; ad diem Pentecostes gaudēt de occisione mea,
quasi omnino extinctus sim & in inferno detētus, vltra hoc tempus non gaudeāt ita de me,
sed tunc per missionem paracleti, per prædicationem apostolo℞, per signa & prodigia ma-
gna clarifica nomen meum in conspectu eorum, & demonstra me resuscitatũ, glorificatũ,
& super cœlorum altitudinē eleuatũ, quatenus cõfundantur & contristentur qui supergau-
debāt mihi, & dum commouentur pedes mei, hoc est, dum clauis perforantur & cruci affi-
guntur, super me magna locuti sunt, improperando, ac blasphemando, atq; dicendo, euge
euge, quomodo rex Israel coronať. Quoniam ego in flagella paratus sum. Christus eñ pa- Mat. 26
ratissimus fuit ad patiendum omnia, quæ de ipso prophetata fuerunt. Propter quod patri Esaie. 50
dixit. Fiat voluntas tua. Et ipse testatur. Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas
vellentibus. Faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuē tibus in me, & dolor me
us in conspectu meo semper, hoc est, passio quam pro mundo sustinui incessanter inest me-
moriæ meæ, vt eam patri offeram atq; merito eius hominibus semper succurram. Vnde a- Heb. 2
postolus. Debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret. Versum autem sequen-
tem Christus non dicit in propria persona, sed in persona membrorum suorum seu corpo-
ris mystici, scilicet. Quoniam iniquitatem meam annunciabo, &c. Inimici autem mei viuũt
hoc est, Iudæi tunc temporaliter viguerunt, & confirmati sunt super me, quantum ad hoc q̃
me occidere potuerunt, & multiplicati sunt, numero atq; malitia, non virtute & gratia, qui
B oderunt me inique, videlicet Iudæi, qui oderunt & me & patrem meum gratis, dicētes. Hic Joha. 15.
est hæres, venite occidamus eũ. Qui retribuebant mala pro bonis, hoc est, ingrati Iudæi, q-
bus multa beneficia præstiti docendo, miracula faciendo, detrahebant mihi, dicendo inter
se, seducit turbã, insanit, homo vorax, quoniam sequebar bonitatem, hoc est, quoniam iuste
in omnibus vixi, & vitia eorum non tacui. Vnde Christus dicit ingratis Iudæis. Popule me- Mich. 6.
us quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi, responde mihi. Ne derelinquas me domine deus
meus, hoc est corpus meum non deseras in sepulchro, sed tertio die viuifica illud. Ne discef-
feris à me, hoc est, animam in inferno non derelinquas vltra tertium diem. Intende in adiuto
rium meũ, id est, assiste & cooperare mihi vt sanctos omnes de lymbo inferni educam, atque
cum eis in cœlos conscendam, domine deus salutis meæ, hoc est, o deus trine & simplex, qui
es causa totius salutis meæ creatæ. Ecce quàm effectuosus est psalmus iste, & quàm præclare
instruit, qualem esse oporteat veraciter pœnitentem, videlicet vt peccata sua vehem[illegible]
exaggeret, humiliter referet, omnemq; pœnã pati paratus sit. Quoniam vero psalm[illegible]
est vnus psalmorum pœnitentialiũ, debemus specialiter laborare, vt eũ clare intelligamus,
(aliqualiter eñ obscurus est) & deuote legamus. Quidã eñ exponunt eũ ad literã de Dauid,
quæ expositio minus fructuosa videtur, q̃m non declarat, qualiter vnusquisq; in propria p-
sona eũ legere possit. Cassiodorus vero exponit eũ in psona Iob.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXXVIII.

C ¶ Argumentum.

¶ Titulus: In finem, siue Victori, pro Idithum canticum Dauid. Agitur in hoc psalmo de
custodia oris seu linguæ, de contēnenda vanitate mundi & concupiscentiarũ eius, instruens
fideles, quatenus ad deũ cõfugiãt, & q̃uo iugiter orãdũ est, vt ante exitũ ab hoc seculo nobis
peccata dimittantur, vt tandē refrigerio futuræ beatitudinis perfrui possimus. Hinc in sum-
ma poterunt tres præcipue huius psalmi adsignari partes, in quarum priore hortať ad cauē-
da mala & appetēda bona, in altera autē ostendiť quàm vanus sit mundano℞ status, ibi: Ve-
runtamen in imagine. In vltima deniq; precatur assistētiã dei inter varios huius seculi casus,
ibi: Exaudi orationē. Author vnica ipsum expendit cõmentatione. De ecclesia aut homine
virtuoso, ad profectũ virtutis anhelante.

¶ Expositio tituli.

¶ Prænotatur interea psalmus iste hoc titulo. In finem canticũ Dauid pro idithum. Quē-
admodum scribitur, spiritus Dauid instituit cantores ducētos octoginta octo, vt canerent 1. Par. 25
in domo domini laudes diuinas in vicibus suis. Præfecit eis tres principales cãtores, vide- 1. Par. 16.
licet Asaph, Heman, & Idithũ. Fecit q̃q; Dauid psalmos, q ab aliis cãtoribus canerentur. Hic
ergo psalmus erat ab Idithũ, & sibi subiectis cãtandus. Idithũ vero interp̃tatur transiliēs eos
per quem designãtur fideles & veræ Israelitæ, nõ litera sed spũ, non carnis propagine, sed fi-
dei firmitate, q derelictis terrenis, ad cœlestia p contēplationē volant. Sensus igiť tituli est.
In finē canticũ Dauid. i. psalmus iste q diciť canticũ, q̃m spũalē lætitiã cõtinet, & de æterna
beatitudine agit, ascribiť Dauid tanq̃ authori, canticũ inquàm, dirigēs nos in Chr̃m, qui est Apoca. 1.
Alpha & ω, principium & finis, & factũ pro idithum, i. conueniens viro perfecto tēporalia Roma. 7.
transilienti, qui cum Apostolo dicere potest. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpe

 mortis

Philip. 3. mortis huius. Et iterū. Nostra conuersatio in cœlis est. In persona ergo ecclesiæ, seu hominis virtuosi ardenti desiderio proficere cupiētis, loquens propheta ait. D

¶Expositio psalmi literalis.

Ixi hoc est cōstanter proposui & corde ac ore asserui, custodiā vias meas hoc est, ab inordinatione & culpa præseruabo cogitationes meas, affectiões, & opera mea, quæ dicuntur viæ, quia per eas tendo ad terminū quēdā, videlicet ad fœlicitatē cœlestem, vel ad miseriā infernalē, vt nō delinquā in lingua mea id ē, ad hunc finē statui custodire vias meas, vt nō offendā in verbo sed in omnibus temperem labia mea. Ecce q̄ notabilis, sententiosus, & instructiuus est versus iste. Tria em̄ vtilissima tāguntur in eo. Primo tangit propositum bene accendi, dū ait, dixi. Secundo tangit ad quid bonū propositū tendere debeat, dū subiungit, custodiā vias meas. Tertio tangit in quo pfectionē suā quantū ad exteriora cōstituat, cū subdit, vt nō delinquā in lingua mea. Tu ergo si ad linguæ moderationē & ad verā perfectionem pertingere cupis, primo firmū fac tibi propositū in corde tuo feruēter proficiendi, & nunq̄ à lege diuina recedendi, quale erat propositū sancti Iob, dicētis. Donec deficiā, non recedā ab innocētia mea.

Iob. 27. Mat. 26 Hiere. 10 Roma. 9 Et Petri, qui dixit ad Chr̄m. Etiam si oportuerit me mori tecū, non te negabo. Sed vide ne in proponēdo innitaris proprijs viribus, sed gratiæ misericordissimæ creatoris humiliter innitaris, cōsiderans illud. Scio dn̄e, qa non hominis via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. Illud quoq; apostoli. Nō volentis, neq; currentis, sed miserētis est dei. Secundo satage custodire in omnibus vias tuas, sagaciter cōsiderando testimonio scripturarum & exemplo sanctorum quid placeat deo, quid bonū, quid melius, q̄d optimū. Hinc em̄ ap̄lus monet. E

Ephe. 5. Prou. 28. Iob. 9 Videte quō cautè ambuletis. Et iterum. Cū timore inquit & tremore vestrā salutē operamini. Vnde Salomon asserit. Beatus homo qui semper est pauidus. Hoc modo custodiuit vias suas Iob qui testatur. Verebar omnia opera mea, sciens q̄ nō parceres delinquēti. Tertio deniq; imple quod perfectū est scilicet, vt nō delinquas in lingua tua, in hoc beatitudo modo q̄dam

Eccle. 14 Iacobi. 3. cōsistit, iuxta illud. Beatus hō qui nō est lapsus in verbo ex ore suo. Et Iacobus. Si quis in verbo nō offendit, hic perfectus est vir. Ad hoc aūt q̄ non delinquat hō in lingua sua multa sunt

1. Cor. 15 1. Tim. 2. 1. Tim. 5. obseruāda. Primo ne loquatur illicita, qm̄ teste apostolo. Corrūpunt mores bonos colloquia mala. Et ad Timotheū. Sermo (inqt) vaniloquorū vt cancer serpit. Secūdo obseruare oportet, vt loquamur de bonis ac licitis, sicut ait ap̄lus. Tu loquere q̄ decet sanā doctrinā. Primo enim in regimine linguæ oportet à malo recedere, deinde ad bonū accedere, sed qa bonum opus bene fieri debet, videlicet cū circūstantijs debitis, quæ ad actū virtutis requiruntur, idcirco in loquēdo de bonis, primo videndū cui loquamur, quatenus aptemus & proportionemus sermonē nostrū, secūdum exigentiā, cōditionē & qualitatē eius cū loquimur, ne forte præsumamus sapientiorē docere, seniorē increpare, vanū laudare, inexpertum cōsulere, obstinatū corripere, cotemptorē instruere, simplicioribus alta proponere, vel inter insipiētes verba effundere. Hinc em̄ dicitur. Adolescēs loquere in causa tua vix cum necesse fuerit. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuū. Et iterū. Loqui in medio magnatorum nō præsumas, & vbi sunt senes nō multum loquaris, & vbi nō est auditus, non effundas sermonem. Alibi quoq;. In auribus insipientiū ne loquaris, ne forte despiciant doctrinā eloquij tui. Secūdo pensandū est quando, seu debitū tempus loquendi, qm̄ tēpus est tacēdi, & tēpus loquendi. Dum em̄ nulla ex sermone nascitur aut speratur vtilitas, tempus est tacendi. Dū autē fructus salubris verisimiliter sperari potest, tēpus loquēdi est. Vnde scriptū est. Homo sapiens tacebit vsq; ad tēpus. Lasciuus aūt & imprudēs nō seruabit tēpus. Tertio pensare debemus vbi loquēdum sit, scilicet non in ecclesia, nec in locis prohibitis. Quarto, quantū videlicet nō plus q̄ oportet aut expedit. Propter q̄d Salomon dicit. In multiloquio nō deerit peccatum, qui aūt moderatur labia sua prudētissimus est. Et iterum. Totū spiritū suum profert stultus, sapiens vero differt & reseruat in posterum. Vnde alibi habetur. Verba prudentiū, statera ponderabuntur. Sit ergo sermo noster sale discretiōis ornatus, quēadmodū ait ap̄lus. Sermo vester in gratia semp sale sit conditus, vt sciatis quō oporteat nos vnicuiq; respondere. Quinto pensare debemus, qualiter sit loquēdū, videlicet modestè, māsuetè, suauiter. Vnde Salomon ait. Responsio mollis frangit irā, sermo durus suscitat furorē. Et alibi. Verbū dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis in bono homine abūdabit. Et ideo ap̄lus monet. Noli verbis cōtendere, ad nihil em̄ vtile est, nisi ad subuersionē audiētiū. Sexto aūt & vltimo, atq; pcipue cōsiderare debemus, cur, id est, qua intētione loquamur, & g̃nalis quidē finalis ac summa intentio eē debet honor dei. Aliæ aūt intētiones secundariæ, & proximæ multæ & variæ eē possunt, videlicet vt aliū instruamus, vel ab alio instruamur, vel propter recreatiōnē vel similē causam, & secundū modū finis intenti considerare debemus, an is cū quo loqui volumus sit talis, q̄ ex collocutione secū habēda adipisci possumus finē intentum. Si itaq; ista pensemus & obseruemus, tunc nō delinquemus in lingua nostra,

Eccle. 32 Prou. 23 Eccle. 3. Eccle. 20. Prou. 10. Prou. 29 Eccle. 21. Coloss. 4 Prouer. 15 Eccle. 6. Tim. 2

q̄d nemo

A quod nemo naturali virtute valet implere, secūdū q̄d dictū est: Linguā nullus homo doma- Jacob. 3
re potest. Sed p grām fieri potest, queadmodū legit: Hoīs est animū pparare, & dñi guberna Prouer. 16
re linguā. Inuocemus igit grām Chri, & dicamus q̄d infra habet. Pone dñe custodiā ori meo
& ostiū circūstantiæ labijs meis. Porrò q̄d nūc dixit: Dixi custodiā vias meas, postea clarius
2 dicetur, vbi ait Psalmista: Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. ¶Posui ori meo
custodiā, ⌋ ne incaute aut maliciose aliqd loquerer, ⌊ dū cōsisteret pctōr aduersum me, ⌋ in-
tendēs me verbis prouocare aut fallere. Nō ergo reddamus verbū malū pro verbo malo, quē
admodū Salomon iubet: Ne dicas, reddam malū pro bono, expecta dñm, & liberabit te. Prouer. 20
3 ¶Obmutui, ⌋ nō ex indignatiōe, sed ex patiētia atq; prudētia, vidēs me loquēdo nihil p-
ficere, ⌊ & humiliatus sum, ⌋ .i. in corde meo cogitaui me dignū eē cōtumelijs, & verbis ma-
lis mihi illatis, ⌊ & silui à bonis ⌋ sermonibus, qm qui mihi male loquebant, excusationē, sa-
tisfactionē, seu rationabilē respōsionē recipere noluerūt. Propterea melius reputaui oio ta-
cere, q̄ cōtēptoribus veritatis sermonē bonum proferre, ⌊ & dolor meus renouatus est, ⌋ qm
dū pœnas atq; iniurias ab alijs patior, de nouo recolo pctā mea, qbus irā merui, & ita q̄si recē
ter doleo, q peccaui. Pœnæ em̄ & aduersitates pctōri inflictæ, reducunt ei ad memoriā mala Hiere. 30
q̄ fecit. Iuxta illud: Castigabo te in iudicio, vt nō tibi videaris innoxius. Vel, dolor meus re-
nouatus est .i. sicut ante tristabar de proprijs culpis, sic modo contristor de proximoꝝ pctis
ac varijs mūdi erroribus. Talis aūt tristitia ex charitate procedit, & est multum meritoria ac
placita deo, quam Hieremias se habuisse insinuat, q ait: Quis dabit capiti meo aquā, & oculis Hiere. 9
meis fontē lachrymaꝝ, & plorabo die ac nocte interfectos populi mei? Et si piū est plorare
interfectos corpore, q̄to benignius est plorare interfectos in aīa? Deniq; hūc se habuisse do-
B lorē fatet aplus, dū ait: Tristitia mihi magna est, & cōtinuus dolor cordi meo. Optabam em̄ Roma. 9
egoipse anathema esse pro fratribus meis Iudæis. Vnde & sanctus dei propheta Michæas in
tantū Israeli, cui futuras pœnas pdixit, cōdoluit, vt diceret: Vtinā nō essem vir habēs spm̄, & Mich. 2
mēdaciū potius loquerer. Vides ergo q̄ ineffabilr vigeat fraterna sanctoꝝ dilectio, etiā pro
ingratis & impijs? Hinc nanq; Moyses ait ad dñm: Aut dimitte populo hanc noxam, aut si Exod. 32
nō facis, dele me de libro quē scripsisti. Veruntamē ad prælatos pcipue pertinet ista cōpassio
4 ¶Concaluit cor meū intra me, ⌋ hoc est, dū ita obmutui, atq; recēti dolore afflictus sum,
anima mea ardenti affectu accēsa est, quatenus sibi ipsi perfectionē gratiæ acquireret in psen
ti, & ad lumē gloriæ citius pduceret ac proximoꝝ errori succurreret, atq; indigētibus subue
niret. Ecce q̄ sancta calefactio cordis. Nōne hoc modo cōcaluit cor Pauli intra se, q ait: Fra- Philip. 4
tres mei dilectissimi, gaudiū meū & corona mea, state in dño, ⌊ & in meditatione mea exar-
descit ignis, ⌋ hoc est, ex consideratione bonitatis, beneficioꝝq; dei, & ex consideratione pe
riculorū & vitioꝝ, quibus homines implicant, inflammabit in me amor dei & proximi, qua-
tenus iniurias dei impediam, fratrūq; saluti succurrā, increpando, instruēdo, exhortādo. Ne
cesse est em̄ pdicatorē & doctorē verbi dei ex charitatis feruore impleri omni constantia & Mich. 3
fortitudine mētis, queadmodū Michæas de seipso testat: Ego, inquiēs, repletus sum fortitu-
dine spiritus domini, iudicio & virtute, vt annuntiem Israel pctm̄ suum. Propter quod dicit
Apostolus: Prædica verbū, insta opportune, importune. Argue, obsecra, increpa, in omni 2. Tim. 4
5 patiētia. Quod vtiq; ad omnē animarum curā habentē, certum est ptinere. ¶Loquutus
sum in lingua mea, ⌋ id est, in ore meo, videlicet secrete orando, queadmodū de matre Sa-
muelis inducit: Porrò Anna loquebat in corde suo, tantūq; labia illius mouebant, & vox pe- 1. Regū. 1
nitus non audiebat. Quid autē in oratione locutus sit, subiungit. ⌊ Notum fac mihi dñe finē
meum. ⌋ Finis noster consumēs, est mors, finis vero consummans, est deus seu vita æterna.
C Nam deus est finis obiectalis extrinsecus, beatitudo autē seu vita æterna est finis noster in-
trinsecus. De vnoquoq; igit finiū hoꝝ exponi pt, q̄d ait, Notū fac mihi dñe finē meum, vt sit
sensus, quantū ad finē consumētē. Notū fac mihi dñe finē meū .i. da mihi considerare mortē
mihi quotidie appropinquātē, vt meditatio mortis assidua fiat mihi à pctis abstractio fortis
& vigilatio diligēs, queadmodū Ecclesiasticus dicit: In oībus opibus tuis memorare nouissima Eccl. 7
tua, & in æternū nō peccabis. Et in Euāgelio Chrs: Vigilate (inquit) qa nescitis diē neq; ho Mat. 25
rā. Secūdo sic. Notū fac mihi dñe finē meū, hoc est, teipsum, vt cōsiderē me creatū propter te
& ita inquietū sit cor meū, donec pueniat ad te, ne alteri q̄ tibi inhæreat. Tertio sic. Notū fac
mihi dñe finē meū .i. da mihi attēdere cœlestē illā beatitudinē, ad quā creasti animā meā, ne
in aliq bono caduco creato, sed in te solo semp finē sibi cōstituat aīa mea. Ideo nāq; ait aplus,
Pater gloriæ det vobis spm̄ sapientiæ, vt sciatis q̄ sit spes vocationis eius .i. vt sciatis q̄ sit res Ephesi. 1
sperāda, ad quā vocauit vos. Res aūt sperāda est beatitudo æterna, q̄ est finis nr̄. Hāc ergo pe
timus nobis reuelari, dū dicimus, Notū fac mihi dñe finē meū. Notū quoq; fac mihi, ⌊ & nu-
meꝝ dieꝝ meoꝝ quis est. ⌋ Hoc duplr intelligi pt. Primo de diebus vitæ psentis, vt sit sen-
sus, Da mihi actualiter aduertere & diligēter pēsare, q̄ breues & mali ac miseri sunt dies, qbus
in hoc mūdo victurus sum, quatenus sic psenti vita cōtēpta, ad futurā toto corde aspirem,

1.Cor.7 ficut ait aplus: Qui vtunt hoc mūdo, sint tanq̄ non vtentes. Et iter: Nō habemus hic manen D
Hebr.4 tē ciuitatē, sed futurā inquirimus. Secundo intelligit de diebus futuri seculi, q appellant dies æternitatis, & est sensus, Da mihi p fidē cōtēplari duratione illā innūerabiliū dierū lōgitudinē cōplectētē, videlicet æuū illud q̄ beati in patria sine fine regnabūt, vt hāc semp desiderē. Hæc duratio beatorū vocat nūerus dierū nostrorū, q est.i. qui nō habet successionē, corruptionē & terminū, sed vere est, qa stabilr manet. Numerus vero dierū huius vitæ q̄si nō est, qm̄ dies isti nō stāt, & nihil habem⁹ de tpe, nisi nūc, q̄d tñ nō est tēpus, nec pars tpis, sed suo fluxu
Zach.vl. causat tēpus. Vnde ista æui duratio, dici pt, dies multi, seu nūerus dierū, qm̄ oē tēpus includit & vna dies q realiter non multiplicatura. Idcirco de ea scriptū est: Erit dies vna, q̄ nota est dño, nō dies neq; nox, & in die illa erit dñs rex sup omnē terrā. Et ad designādū interminabi
Esaie.vl. lē pmanentiā huius duratiōis atq; diei. Esaias ait de ea: Erit mēsis ex mēse, & sabbatū ex sabbato. Itaq; dñe, notū fac mihi numerū dierū meorū, vt sciā q̄d desit mihi, hoc est, q̄tenus diligēter agnoscā q̄tū mihi desit pfectionis & grē ad ingrediendū dies illos æternos. Vel vt ex cōsideratione breuitatis dierū, qbus in hoc seculo viuā, solicite pensem q̄d mihi desit de spūali processu ac interiori profectu, ac p hoc tanq̄ modico tpe hic māsurus, festinātē tendā ad pa
Hebr.4 triam omni tēpore excluso, frequenter tibi deseruiā. Ideo em̄ dicit Apostolus: Festinemus ingredi in illam requiem. ¶[Ecce mensurabiles,] hoc est breues ac facile numerabiles, [posuisti dies meos] quibus secundū tuā ordinationē in hoc mūdo victurus sum. Vnde inferius » 6
Job.14 scriptum est clarius: Dies annorū nostrorū in ipsis septuaginta anni. Et Iob: Breues dies homi nis sunt, numerus mensium eius apud te est. Constituisti terminos eius qui pteriri non poterunt, [& substantia mea tanq̄ nihilū apud te,] id est, ego ipse subsistēs, qui aliquid esse vide- »
Esaie.40 or, cōparatione tuæ immensæ maiestatis magis sum nihil, q̄ aliquid, qm̄ finiti ad infinitū nulla existit proportio. Propter q̄d legit: Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentū statere reputatæ sunt ei. Oēs gētes quasi nō sint, sic sunt corā eo, & q̄si nihilū & inane reputatæ sunt E
Danie.4 ei. Hinc q; Nabuchodonosor maiestatē dei expertus, humilr dixit: Ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlū leuaui, & altissimo bñdixi, & viuentē in secula seculorū glorificaui, quia potestas eius potestas sempiterna, & oēs habitatores terræ apud ipm̄ in nihilum reputantur.
¶[Veruntamē vniuersa vanitas,] i. nō solū substātia mea est tanq̄ nihilū apud deū, sed & » 7 oīa, maxime inferiora & corruptibilia vanitas sunt.i. modica, instabilia, infelicia, & caduca,
Eccle.1. queadmodū Ecclestes dicit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Et apls: Vanitati (inquit)
Roma.8. creatura subiecta est, [oīs homo viuēs,] i. nō solū irrationabilia, sed etiam oīs hō viator & » pctōr est vanitas. i. mutabilitati subiectus, multisq; miserijs. Vel sic, Verūtamē vniuersa vanitas oīs hō viuens, hoc est, tāta est miseria & defectibilitas hoīm propter mala culpę, mala pœnæ, & mala naturæ, q̄ in ipsis sunt, q; oīs hō secūdū cōem legē dici pt vniuersa vanitas i. tota-
Roma.8 liter vanus, ac vanitatibus plenus. Propter q̄d Paulus de aplis loquēs: Nos (inqt) intra nos gemimus, q primitias spūs accepim⁹, reuelationē glīæ filiorū dei expectātes ¶[Verūtñ in ima » 8 gine ptransit hō,] i. quis hō sit adeo vanus, vt dici possit vniuersa vanitas, tñ in imagine per- » transit. i. in imagine sanctæ trinitatis in aīa insignitus tēporalr viuit, & ad finē currit. Vel sic, In imagine ptransit hō, hoc est, tā cito vita eius fluit & deficit, sicut imago apparens in specu
Job.8 lo & vmbra q̄ apparet in terra, queadmodū dicit Iob: Sicut vmbra dies nrī sup terrā. Et ali-
2.Reg.14 bi: Oēs morimur, & q̄si aquæ dilabimur in terrā, [sed & frustra cōturbat,] i. vltra hoc q; tā » breuis est vita psens, ipse hō turbat & anxiat vbi nō deberet anxiari aut turbari, videlicet pro tēporalibus cōgregandis seu pditis, & ita solicitudinibus seculi implicat, q̄si nunq̄ relicturus eēt hoc seculū. Ideo sequit. ¶[Thesaurizat,] i. tpales diuitias cōgregat, [& ignorat cui cō » 9 gregabit ea.] Nā cū mors certa sit, nō pt scire an ipse diu vtet diuitijs suis. Et simili mō igno » rat, an filij sui seu alij, qbus pponit bona sua relinquere, diu eas possidebūt. Hæc ergo thesaurizatio vana est. Vnde hoc mō thesaurizāti, & in diuitijs suis deliciari proponēti atq; dicēti
Luce.12. illud: Anima habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare Dixit deus: Stulte hac nocte repetūt animā tuā à te, q̄ aūt parasti, cuius erūt? Hinc q; ait scri
Baruch.3 ptura. Vbi sunt principes gētiū & q dñant sup bestias terræ, q in auibus cœli ludūt, q argētū thesaurizāt & aurū, in q̄ cōfidūt hoies, & nō est finis acquisitionis eorū? Exterminati sunt, & ad inferos descēderūt, & alij in loco eorū surrexerunt. Est tñ alia thesaurizatio bona, de q̄ ait
Luce.12 saluator: Facite vobis sacculos, q nō veterascūt, thesaurū nō deficientē in cœlo. De cuius the
Esaie.33 saurizationis possessione ac fructu scriptū est: Diuitiæ salutis sapientia & scientia, timor domini ipse thesaurus eius. ¶[Et nūc quæ est expectatio mea, nōne dñs?] Ecce hic ostendit » 10 exauditā esse precē, quā superius fudit ad dñm, dicēs: Notū fac mihi dñe finē meum. i. finale bonū, q̄d vltimate ac summe appetere debeo. Ait ergo, & nunc, hoc est, dū alij sibi thesaurizant in terra, vbi erugo & tinea demolit, & fures effodiūt & furant, Quæ est expectatio mea,
Deut.6 .i. quæ est res à me finaliter expectata, & summe optata? Et rñdet, nōne dñs? q̄si dicat, vtiq; ipsemet deus gloriosus & sanctus est, quem finaliter expecto, atq; ad quem omnia ordino.
Deus

A Deus eñi est omne bonũ nostrũ,& ipse est oĩa nostra,& vnũ(q̃d est ipse)est necessariũ. Pro- Lucæ.10
" pterea dicit:Deus iudex noster,dñs legifer nr̃,dñs rex noster,ipse saluabit nos,⌞& substãtia Esaię.33
" mea apud te est.⌟ Substãtia interdũ pro diuitijs seu possessione accipit,queadmodũ de patre
filij prodigi scribit:Diuisit illis substantiã.Sanctoꝝ aũt diuitiæ sunt opa virtuosa,charitas q̃- Lucæ.15
q; & gratia,& alia spũs sancti dona.Hæ vero diuitiæ sunt apud deũ,qm̃ placẽt ei,& remune
rationẽ ab eo recipiũt,iuxta illud:Quiescat vox tua à ploratu,qa est merces opi tuo. De his Hiere.31.
ergo diuitijs ait,Substãtia mea.i.interiores meæ diuitiæ.s.merita & p̃mia,apud te est.i.in be
neplacito tuæ memoriæ.Supetius vero dũ dixit,Substãtia mea,tanq̃ nihilũ ante te, sumpsit
substãtiã pro essentia vel pro exterioribus bonis. Posset aũt & nũc pro essentia accipi.Dicun
tur nãq; eẽ apud deũ,in q̃ sunt,sicut de filio dicit:Verbũ erat apud deũ.i.in deo,secũdũ ꝙ fi- Iohan.1.
lius loquẽs ad patrẽ testat:Tu pr̃ in me,& ego in te,& hoc mõ substãtia nr̃a,imò cũcta crea- Iohan.17
ta sunt apud deũ,qm̃ oĩa in ipso sunt.Quod factũ est.i.omne q̃d nõ est deus,videlicet omnis Iohan.1.
creatura,in ipso vita erat:Oĩa nanq; viuunt deo.& oĩa sunt in eo vitaliter.Propter q̃d dicit
11 " aplus:Ex ipso,& ꝑ ipsum,& in ipso sunt oĩa. ¶Ab omnibus iniquitatibus meis erue me⌟ Roma.11.
" indulgentiã dando,& grãm infundendo,⌞opprobriũ insipiẽti dedisti me,⌟.i. ab indoctis,
diuina & æterna nõ cõtẽplãtibus,me derideri ꝑmisisti propter iustitiam,qua tibi soli adhæ
si.Deridet eñi iusti simplicitas.Et Salomon dicit:Ambulans recto itinere,& timẽs deũ,despi Iob.12
12 " citur ab eo,q infami gradit via.Vnde scriptũ est:Ezechiel erit portentũ vestrũ. ¶Obmu- Prouer.14
" tui,&(pro id est)nõ aperui os meũ,⌟ cũ sustinerẽ aduersa,⌞ qm̃ tu fecisti,⌟ hoc est, aduersa Ezech.24
mihi inferri ꝑmisisti,vel p̃cepisti,vlciscẽdo culpã meã ꝑ pœnas tẽporales. Sic & nos facere
debemus dũ improperia toleramus,ascribentes hæc nostris excessibus,& submittens nos di
uino iudicio.Quàm eñi salubre sit hoc,ostendit,vbi sic legit:Quis dabit ori meo custodiã, Eccl.22
" & super labia mea signaculũ certum,vt non cadã ab ipsis,& lingua mea me ꝑdat? ⌞amoue à
" me plagas tuas,⌟ hoc est,rigorẽ vindictæ tuæ,qua me castigas,mitiga, aufer,ignosce,& nõ
secũdũ exigentiã vitioꝝ meoꝝ facias mihi,nec potestati inimicoꝝ meoꝝ me tradas. Vnde
B & Paulus ter rogauit dñm vt auferret à se stimulũ carnis,q vtiq; habuit in eo rationem plagæ 2.Cor.12
seu pœnæ,nõ culpæ.Et Daniel orat:Exaudi dñe, placare dñe,auertat abscro ira tua.Et san Danie.9
ctus Iob ait:Manum tuam longe fac à me,& formido tua non me terreat.Itaq; dñe amoue à Iob.13
13 " me plagas tuas.Quod ideo oro,Nã ¶A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpatio-
" nibus,⌟ hoc est,à potẽtia vltionis tuæ,qua me flagellasti,succubui,non potens sufferre incre
pationes tã duras,qm̃ tentor & crucior supra vires.Nõ tñ ò dñe arguo te,qm̃ iuste hæc pati-
" or propter pctã mea,ideo subditur,⌞propter iniquitatẽ corripuisti hominẽ⌟ peccatorem.
Sed videt obuiare,q̃d ait aplus:Fidelis deus,qui nõ patiet vos tentari supra id q̃d potestis.Et 1.Cor.10
respondendũ,ꝙ deus nõ sinit nos tentari supra id quod possumus pati ꝑ grãm,& ergo q ad
gratiam eius non cõfugiunt,diuinũ inuocando auxiliũ,superant: qui vero ad ipsum confu- Matt.6
giunt,dicentes:Et ne nos inducas in tentationẽ,non vincunt.Dũ ergo afflicto atq; tentato
apparet,ꝙ vltra vires tentetur,ac succumbere debeat,si tũc clamat ad dñm,dicens: Amoue
à me plagas tuas,tunc dominus adiuuat eũ,nec sinit eum vltra vires affligi,quia inspirat ei af- Roma.8
fectum orandi.Quid eñi oremus sicut oportet,nescimus,sed ipse spũs postulat pro nobis,id
est,postulantes nos facit.Hæc vero inspiratio spũs sancti est primũ adiutoriũ dei,ad quod se
quitur aliud adiutoriũ,quod est effectus seu meritũ orationis.Deniq; cõstat ex his,ꝙ inter-
dũ orare p̃t homo deuotus pro mitigatione vel oblatione aduersitatũ & afflictionũ,quas pa-
C titur,siue sint naturales,siue ex dispositione diuina,& in hoc quilibet agat secundũ ꝙ se posse
ferre cognoscit,Imperfecti eñi tantũ ferre nõ valent quantũ imperfecti,quibus cũ Paulo di- 2.Cor.12
14 " citur:Virtus in infirmitate perficit. ¶Et tabescere fecisti sicut araneã animã eius.⌟ Ara-
nea est animal rapax & nocẽs,de facili tñ lædi,occidiq; p̃t.Est igit sensus, sicut aranea facile
infirmatur & læditur,sic per flagella tuæ iustitiæ tabescere fecisti,hoc est, humiliasti & affli-
xisti ac deiecisti animã hominis seu hominẽ ipsum.Vnde & sanctus Iob flagella expertus,at
q; eoꝝ rigore oppressus ait:Ego quondã ille opulẽtus repẽte contritus sum.Et quidã taliter Iob.16
tabefactus clamat:Væ mihi misero,qa dñs addidit dolorẽ dolori meo, laboraui in gemitu Hier.45
" meo,& requiẽ nõ inueni.Ideoq; iteꝝ clamauit;O mucro dñi,vsq; quo nõ quiescis? ⌞Verun
" tamen vane conturbat omnis hõ,⌟.i.q̃uis tanta sit instabilitas ac miseria vitæ p̃sentis(vt di- Hier.47
ctũ est)adhuc oĩs hõ.i.pene oẽs:vel,oẽs.i.aliqui de omni cõditiõe seu genere hoĩm, cõturba
tur solicitudine tẽporaliũ & curis seculi,vane.i.sup̃flue.Secũdũ hũc sensum habet:Oẽs dili- Esaiæ.1.
gũt munera,sequunt retributiões.Et alibi:A minori vsq; ad maiorẽ,oẽs auaritiæ studẽt.Sed Hiere.6
15 " ne ego tã vane cõturber. ¶Exaudi orationẽ meã dñe,⌟ qua veniã q̃ro,⌞& dep̃cationem
" meã,⌟ qua grãm peto,⌞auribus ꝑcipe lachrymas meas,⌟.i.clemẽter ac diligẽter aduerte af
fectũ aĩæ meæ,ex q̃ lachrymæ profluũt,sed & ipsas lachrymas respice propter fontẽ,ex quo
manãt,qm̃ lachrymę sunt signa affectus,& vim orationis ꝑticipãt,etiã si nec desideriũ cordis
nec oratio oris directe & immediate ad dominũ dirigatur,sed loquatur homo cum seipso,

Iob. 7 & intra se lugeat ex remorsu conscientiæ, vel ex desiderio patriæ, sicut scriptũ est: Loquar in D
tribulatione spũs mei, consabulor cõ amaritudine aĩæ meæ. ¶ Ne sileas, ⌋ .i. ne affectu ora 16
tionis quiescas, ne à pia inspiratione ab interna respõsione taceas, sed dic aĩæ meæ, salus tua
ego sum, ⌊ qm̃ aduena ego sum apud te, ⌋ hoc est, viator & de exilio ad patriã veniẽs. Alia li-
tera habet, qm̃ incola ego sum. i. de potestate inimici translatus in regnũ Chr̃i, & de statu dã
nationis positus in statu salutis, sicq; factus sum ecclesiæ incola, qui aliqñ erã diaboli verna &
Coloss. 1 seruus pc̃ti. Vnde apl̃us ait: Gratias agimus deo & patri, q nos transtulit in regnum filij dile-
ctionis suæ, ⌊ & peregrinus sicut oẽs patres mei, ⌋ hoc est, sicut oẽs sancti defuncti, erant in
hoc mũdo, nõ habẽtes hic locũ manentẽ, aut patriã finaliter cõcupitã, sic & ego peregrinus
Hebr. 11 sum corã te, qm̃ aliã vitã & patriã credo, spero, imò & quæro. Propterea ait apl̃us: Expecta
bat Abrahã fundamẽta habentẽ ciuitatẽ, cuius artifex & cõditor deus. Et de oĩbus antiquis
sanctis loquẽs idẽ apl̃us: Iuxta fidem (inquit) defuncti sunt, hi oẽs, nõ acceptis repromissioni
bus, sed à longe eas aspiciẽtes, & salutãtes & cõfitentes, quia peregrini & hospites sunt super
Gene. 47 terrã, qui em̃ hæc dicunt, significãt se patriam inquirere. Hinc quoq; sanctissimus patriarcha
Iacob interrogatus à Pharaone, Quot sunt dies vitæ tuæ, Respondit: Dies peregrinatiõis vi
tæ meæ sup terrã. CXXX. annoꝝ sunt parui & mali, & non peruenerũt vsq; ad dies patrum
meoꝝ, quibus peregrinati sunt sup terram. Ecce qũo oẽs sancti antiqui se peregrinos agno-
uerunt, & nos ergo hunc mũdum, & oĩa quæ ad eũ pertinent, cõtemnamus, & ad patriã illam
cœlestẽ, sicut prudentes peregrini, properemus, omni ornatu mũdi & gaudio abiecto. Ve-
Ephes. 2 runtamen obuiare videt̃ p̃dictis, q̃d ait apl̃us: Iam nõ estis hospites & aduenæ, sed ciues san-
ctoꝝ. Et respondendũ, q̃d apl̃us dicit hoc ad distinguendũ fideles ab infidelibus, qui omni-
no extranei sunt à deo. Dicit̃ ergo aliquis aduena & peregrinus seu hospes dupliciter. Primo E
quia inhabitat p spem & fidem, nondũ per rẽ & spẽm, & hoc modo oẽs viatores sunt pere-
2. Cor. 5 grini & aduenæ, secũdum illud apostoli: Dum sumus in hoc corpe, peregrinamur à dño. Per
fidem em̃ ambulamus, non p spẽm. Secũdo dicit̃ aliqs peregrinus & aduena, quasi nõ ptinẽs
ad locũ in quo est, & ad quẽ merito tenderet, Sicq; infideles & mali, quoꝝ cõuersatio non est
in cœlis, sunt peregrini. ¶ Remitte mihi, ⌋ ò dñe omne pc̃m̃ & debitã pœnã, ⌊ vt refrige- 17
ret, ⌋ .i. quatenus in misericordia tua respirẽ, & anxietatẽ cõsciẽtiæ tẽperem, ac dolorem in
me renouatũ, p consolationẽ spũs sancti depellã, ⌊ priusq̃ abeã, ⌋ .i. anteq̃ moriar, ⌊ & am-
plius nõ ero, ⌋ .i. post mortẽ in statu promerẽdi nõ remanebo, nec ad statũ huius mũdi redi-
bo. Si habes ergo ò hõ aliquẽ singularẽ amicũ periculose cõuersantẽ, ante mortẽ, ora pro eo,
imò oĩbus quibus speciali iure astringeris, subueni q̃tum vales, priusq̃ abeat. Potes em̃ ante
mortẽ grãm ei impetrare, nõ aũt post mortẽ. Idcirco q̃to maius est animã eripere de pœnis
inferni, q̃ de pœnis purgatorij, tãto quodãmodo maius est pc̃tõri in hac vita grãm cõuersio-
nis acquirere, q̃ defuncto in purgatorio existẽti, veniã remissiõis procurare. Ecce q̃ admirã-
da atq; p̃clara ẽ virtus psalmi istius. Studeamus igit̃ documẽta eius implere, trãsitoria transili
re, cœlestia ardenter appetere, & psalmũ ipsum cũ omni deuotione decantare.

COMMENTARIVS IN PSAL. XXXIX.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. In finẽ, siue ad victoriã, psalmus Dauid. Propheta agit in hoc psalmo de aduẽtu F
Chr̃i in carnẽ cõmemorãs bñficia ei à deo collata, & qũo veteris officinæ sacrificia sint cõmu
tata, atq; de nouæ legis, nẽpe euãgelicæ, promulgatiõe. Et interpellat pro felici statu fideliũ.
Secũdũ aũt. M. Nicolaũ de Gorran, habet duas ptes. Prima ẽ de corpe. s. ppl̃o fideliũ, q reco
lit bñficia dei, cũ grãꝝ actiõe. In scd̃a agit̃ de capite Chr̃o, ibi, Annũtiaui & locutus sum. Au
thor vero exponit eũ in primis totũ de Chr̃o, atq; post hoc totũ de eccl̃a & illius mẽbris.

¶ Expositio Tituli.

¶ Huius deniq; psalmi iste est titulus. In finẽ psalmus Dauid. i. psalmus iste q est psalmus
Dauid sicut actoris, dirigit nos in finẽ. i. in Christũ, de q̃ psalmus iste ad literã loquit̃, qa apl̃us
Hebr. 10 ad Heb. magnam partem huius psalmi allegat de Chr̃o prædictam, & in Chr̃o ĩpletã, sicut
patebit. Doctores ergo catholici exponũt hũc psal. de toto Chr̃o. s. de de capite & mẽbris, ita
vt q̃dã cõueniãt Chr̃o, q̃dã ecclesiæ. Verũtamẽ satagẽdũ est, vt q̃tũ fieri pt, totus hic psalm⁹
exponat̃ de Chr̃o, & totus de ecclesia. Chr̃s ergo vt homo ad ædificationẽ ecclesiæ ait.

¶ Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

Xpectãs expectaui dñm, ⌋ .i. sperãs speraui ĩ dño deo vero & viuo. Cũ eñ spes 1
diffiniat̃, q sit certa expectatio futuræ btĩtudis, cõstat q idẽ sit dñm expectare
& ĩ ipso sperare. Qũo vero cõueniat Chr̃o spes, sæpe ostẽsum ẽ. Chr̃s itaq; expe
Iohan. 12 ctauit dñm, dũ pateret̃, dũ pẽdebat ĩ ligno, dũ orauit, q̃tenus à mortuis suscita
ret̃ & in corpe glorificaret̃. Propter q̃d ait: Nũc aĩa mea turbata ẽ. Et q d dicã?
Pater saluifica me ex hac hora, ⌊ & intẽdit mihi ⌋ .i. respexit & diligẽter aduertit desiderium
spei meæ & expectationẽ meã lõganimẽ. ¶ Et exaudiuit p̃ces meas, ⌋ Nã q̃cq̃d Chr̃s abso 2

A lute & ex deliberata oỏne orauit, obtinuit. L & eduxit me de lacu miseriȩ, ⅃ .i. de lymbo īferni
eduxit animā meā. Vel, de lacu miseriæ .i. de valle lachrymaꝝ seu mūdo hoc, miserijs pleno,
eduxit me in die resurrectionis & ascēsionis, L & de luto fecis, ⅃ hoc est, de sepulchro eduxit
3 corpus meū, & à putrefactiōe illud eripuit, ne corruptionē videret. ¶ Et statuit supra pe-
trā pedes meos, ⅃ .i. supra oīpotētē ac diuinā suā virtutē collocauit me, ab omni aduersitate
me defendēdo, & īpassibilitatē corpi meo in resurrectiōe pstādo, meq́ʒ īmobilr in seipso fir-
mādo, L & direxit gressus meos, ⅃ .i. oēs opationes meas ordinauit, & animam meā de corpe
4 exeūtē, de lymbo redeūtē, ad cœlos ascēdētē direxit recto itinere. ¶ Et immisit in os meū
cāticū nouū, ⅃ Chrs em̄ euāgelicā legē edocuit, nouū testamētū fundauit, post resurrectionē
suā inaudita atq; recētia gaudia intra se habuit, & alijs intimauit, sicut cū dixit: Ascēdo ad pa Johā. 20
trē meū & patrē vestrū, & qꝝ remiseritis pctā, remittunt eis, & ego mittā promissum patris
mei in vos, L carmē deo nr̄o, ⅃ .i. cāticū nouū qd dn̄s misit in os meū, est carmē .i. laus, deo no Johan. 8
stro .i. ad honorē ac gloriā dei. Vnde Chrs dixit: Si ego glorifico meipm̄, gloria mea nihil ē.
5 Chrs em̄ vt hō, oīa sua ad dei honorē finalr retulit. ¶ Videbūt multi, ⅃ .i. oēs ad fidē cōuer
si, oculo fidei cernēt mysteriū meæ incarnatiōis, passiōis, & resurrectiōis, L & timebūt, ⅃ me
ne mihi ingrati sint, & cōdēnent à me, timebūt nō hoīem, qm̄ scriptū est: Qui timet hoīem, Prou. 29
cito corruet, sed eū, q potestatē habet & corpus & aīam pdere in gehēnā ignis, L & sperabūt Matt. 10
in dn̄o, ⅃ deo pr̄e æterno, q proprio filio nō pepcit, sed pro nobis oībus tradidit illū. Hoc cre Roma. 8
dēdo fideles sperāt in dn̄o. Si em̄ cōsiderem⁹ q̄, q̄lia, & q̄ta deus pr̄ filiū suū dilectū pro nobis
assumere, opari, ac pati voluit, desperare nō possumus, sed certissime cōfidemus, qm̄ ipsi cura
est de nobis, nec vult perire peccatorē, sed magis vt cōuertat & viuat, queādmodū scriptura 1. Petri. 5
B testat: Non vult deus perire animam, sed retractat, cogitās, ne penitus pereat q abiectus est. Ezech. 18 2. Reg. 14
Sperabūt ergo in dn̄o, & hoc valde salubre est. ¶ Beatus vir, cui⁹ est nomē dn̄i spes eius, ⅃
6 hoc est, felix est hō cui ipse dn̄s est obiectū & causa spei, ita vt in dn̄o, nō in rebus vanis confi-
dit, nec aliud finaliter sperat, nisi dominum, L & nō respexit in vanitates, ⅃ .i. rebus caducis,
trāsitorijs, atq; carnalibus nō intēdit neqʒ inhæsit, L & insanias falsas, ⅃ .i. fallaces doctrinas,
irrationabiles motus, falsos deos nō est secutus, neqʒ intuitus, sed totū suū affectū in deo fina-
liter fixit, & in ipso oīa bona inuenit, habet, ac possidet, sciēs veꝝ esse qd veritas asserit, vnum Lucæ. 10
est necessariū, ppendēs quoqʒ qd per Hieremiā dn̄s ait puersis Iudæis: Quid iniquitatis inue- Hiere. 2
nerūt in me patres vestri, quia dereliquerūt me, & abierunt post vanitates & vani facti sunt?
7 Deinde Chrs vt homo ait. ¶ Multa fecisti tu dn̄e deus meus mirabilia tua, ⅃ in me & per
me. Deus em̄ per Christū hominē oīa miracula fecit, & in ipso mirabilia maxima egit, cōiun
gendo naturā humanā psonæ verbi, ipsamq́ʒ animā Chri beatifica fruitiōe felicitās à primo
suæ creationis instāti, & alia multa supnaturalia in ipso egit. Natura aūt Chri hūana, erat di
uinitatis sibi vnitæ instrumētū coniunctū, animatū, ac propriū. Actio vero instrumēti magis
est ascribēda principali agēti q̄ instrumēto, idcirco Chrs vt hō deo attribuit mirabilia, quæ
ipse diuina virtute effecit. Vnde Dionysius operationē Chri appellat theondricham .i. dei
virilē. Propter qd Chrs ait: Pater in me manēs, ipse facit opa. Et itē: Nō pt filius à se quicq̄ fa Johā. 14
cere, nisi qd viderit patrē facientē. Pater em̄ diligit filiū, & oīa demonstrat ei, quæ ipse facit, Johan. 5
L & cogitationibus tuis nō est qui similis sit tibi, ⅃ hoc est, nulla mens creata cōparari pt in
profunditate cogitationū, in pscientia futuroꝝ, in immēsitate sapiētiæ, aut in plenitudine mi
C sericordiȩ mēti diuinȩ. Quæ aūt sunt cogitatiōes dei, qbus assimilari nullus pt, nisi imperscru
tabilis altitudo diuini cōsilij, quo deus in seipso inuenit modū saluandi genus humanū, ita vt
nec derogaret iustitiæ, satisq́ʒ fieret misericordiæ? De his em̄ cogitatiōibus p Zachariā dn̄s
dicit: Ego cogito cogitatiōes pacis, & nō afflictionis. Et alio in loco: Non em̄ cogitationes Zacha. 6 Esaiȩ 55
meæ, cogitationes vestræ, dicit dn̄s. Quia sicut exaltant cœli à terra, sic exaltatæ sunt cogita
tiones meæ à cogitationibus vestris. Et Sapiens: Quis hominū poterit scire dei cōsilium, aut Sapiē. 9
quis poterit cogitare, qd velit deus? Porrò quæ sequunt, de Christo ab omnibus exponunt.
8 ¶ Annuntiaui & locutus sum. ⅃ Christus em̄ primo per patriarchas & prophetas, dein-
de p seipsum docuit hoīes mirabilia dei, & per seipsum atqʒ aplos vniuerso mūdo proposuit
euangelicā legē. Vnde post resurrectionē Chrūs dixit apostolis: Eritis mihi testes in omni Actoꝝ. 1.
Iudæa & Samariā, & vsqʒ ad fines terræ. Quod ergo nunc Christus ait, Annuntiaui & loqu
tus sum, hoc de ipso Esaias prædixit: Docebit (inquiens) nos de vijs suis, & ambulabimus in Esaiæ. 2
semitis eius, L multiplicati sunt super numeꝝ, ⅃ qui per annuntiationē seu prædicationē mei
ac ministroꝝ meoꝝ ad fidem conuersi sunt. Quamuis em̄ non sit omniū fides, & pauci dicā-
tur electi cōparatione vocatorum, absolute tamen loquendo, valde multi sunt electi, sicut in Matt. 22
ferius legit, Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabunt. Et legit in Apocalypsi de ele Psal. 138
9 ctis: Vidi turbā magnam, quam dinumerare nemo poterat. ¶ Sacrificium & oblationē Apoc. vij.
noluisti. ⅃ Hic Chrūs ostendit veteris legis & sacrificiorum eius cessationē, & nouæ legis ac
sacrificij eius institutionē, promulgationem, ac perpetuationem. Sacrificia em̄ veteris legis

ad tempus bona & licita erant, sed quoniam figuratiua erant Christi, & immolatiõis eius in D
cruce, quemadmodum de agno paschali præcipue patet, idcirco veritate exhibita .i. Chri-
sto ꝑ apostolos hoĩbus nunciato, cessare debebant. Volens itaq; Christus significare insuffi-
cientiã sacrificioꝶ legaliũ & necessitatẽ immolationis suæ, ait: Sacrificiũ & oblationẽ veteris
testamẽti noluisti, quia in se gratiã non cõtinebant, nec peccata auferre valebãt, neq; ꝑ se ac-
cepta & meritoria erant, sed ex offerentiũ deuotione dũtaxat. Quãuis ergo deus sacrificia le
galia ad tempus placite habuit, finaliter tamen & perpetuo sibi non placuerunt, qm̃ Christo
Hebr. 10 veniente & agnito cessare cœperunt. Hanc aũt scripturã allegat apostolus de Christo ad He
bræos, dicens: Impossibile est sanguine hircoꝶ & vituloꝶ auferri peccata. Ideo ingrediens
mũdum, vnigenitus scilicet dei, ꝑ carnem assumptam, dicit: Hostiam & oblationẽ noluisti,
corpus autem aptasti mihi. Et magnam verboꝶ sequentiũ partẽ inducit apostolus in Chri-
sto impletam, quãuis in verbis sit quædã diuersitas. Quoniã Christus atq; apostoli interdũ
magis allegant sensum prophetaꝶ, q̃ verba. Porrò secundum hunc sensum intelligẽda sunt
verba prophetaꝶ quæ videntur passim reprobare sacrificia veteris legis, sicut est illud: Holo
Esaiæ. 1. causta arietum & adipem pinguium nolui. Et rursus: Qui immolat bouem quasi qui interfi-
Esaię. vi. ciat virum. Qui mactat pecus quasi qui excerebret canem. Et alibi: Nunquid offeram domi-
Mich. 6 no holocaustomata? nunquid placari potest deus in millibus arietum, aut in multis millibus
Hiere. ii. hircorum pinguium? Propter quod apud Hieremiam legimus: Quid est quod dilectus meus
in domo mea fecit scelera multa. Nunquid carnes sanctæ auferent à te malicias tuas? Ait ita-
q; Christus vt homo ad deum patrem, vel ad totam superbeatissimã trinitatem. Sacrificium
quod fiebat de brutis & auibus, & oblationẽ, quæ fiebat de rebus inanimatis, noluisti, hoc est
Philip. 2 ꝑ se accepta non habuisti, nec auferre peccata poterant mũdi, ⌊Aures autem ꝑfecisti mihi,⌋ „
Hebr. 10 hoc est, aures obedientes dedisti mihi, quoniã factus sum obediens vsq; ad mortẽ. Et in idem E
redit q̃d ait aplus: Corpus aũt aptasti mihi .i. corpus aptũ passioni, & his quæ necessaria erant
redemptioni generis humani, mihi donasti. ¶⌊Holocaustum,⌋ hoc est, sacrificiũ quod to- „ 10
tũ cõburebat, quasi omnino incẽsum, quia offerebatur deo ad reuerentiam suæ maiestatis ac
bonitatis, ⌊& pro peccato,⌋ .i. hostiam pro delicti culpa oblatam, quæ media cõburebatur „
& media à sacerdotibus comedebatur, ⌊non postulasti,⌋ tanq̃ sufficientia ac perpetuo dura „
tura, ad tẽpus tamen deus p̃cepit sibi talia immolari. Quocirca sciendũ, q vna ratio sacri-
ficioꝶ legaliũ fuit, q̃tenus Iudæi ꝑ sacrificia talia deo exhibita, retraherent̃ à sacrificijs idolo-
rũ, & ideo deus non dedit præcepta sacrificioꝶ, nisi postq̃ ad idololatriam declinauerũt. Vn
Hiere. 3 de apud Hieremiã dñs ait: Non sum locutus patribus vestris, nec p̃cepi eis de verbo holocau
stomatũ in die q̃ eieci eos de terra Aegypti. Et alibi: Nunquid hostias & sacrificiũ obtulistis
Amos. 4 mihi in deserto annis q̃draginta domus Israel? ⌊tũc dixi, ecce venio⌋ .i. postq̃ cognoui sacri „
ficia legis nõ esse accepta, nec posse delere mundi pctã, tũc ego filius dei incarnatus dixi deo
Ephes. 5 patri, ecce venio ad passionẽ & immolationẽ meipsius in cruce, quẽadmodũ ait aplus: Am-
bulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblati-
onem & hostiam deo in odorẽ suauitatis. ¶⌊In capite libri scriptum est de me.⌋ Hoc tri- „ 11
pliciter exponit̃. Primo sic, In capite libri .i. in primo psalmo, qui est caput huius libri, scri-
ptũ est de me, ⌊vt facerem voluntatẽ tuam,⌋ hoc est, vt tibi obediã. Illic em̃ scriptũ est, In le „
ge dñi volũtas eius, & secundũ hoc primus psalmus ad literã exponẽdus eẽt de Chr̃o. Cũ aũt
Dauid hũc psal. cõscripsit, prim⁹ psal. nõdũ æditus fuit, qm̃ Esdras credit̃ eũ fecisse, optet er-
go scd̃m hãc expõnẽ asserere, q Dauid ĩ spũ p̃uidit hũc psal. ab alio cõponẽdũ, & huic libro F
ꝑ modũ prologi p̃ponẽdũ. Secũdo exponit̃ sic, In capite libri .i. in exordio Geñ. scriptũ ẽ de
Coloss. 1. me, Ibi em̃ habet̃: In principio .i. in verbo, creauit deus cœ. & ter. oĩa nãq; ꝑ ip̃m creata sunt
Et vt aplus ait: In ipso cõdita sunt vniuersa in cœlo & in terra. Tertio sic. In capite libri .i. in
supremo libri diuinæ p̃destinationis, scriptũ est de me. In diuina em̃ p̃destinatiõe cõtinetur,
quicq̃d ad salutẽ ꝑtinet electoꝶ, & q̃to aliq̃d magis ꝑtinet ad hanc salutẽ, tanto principalius
scriptũ dicit̃, in p̃destinatiõe diuina. Qm̃ ergo mysteriũ incarnatiõis, passionisq; Chr̃i præ-
cipue ꝑtinet ad liberationẽ humanã, idcirco scriptũ dicit̃, in capite libri .i. in principali api-
ce eius, vt facerẽ voluntatẽ tuã, hoc est, p̃ceptũ tuũ q̃d est signũ tuæ increatæ volũtatis quam
Iohã. 14 nemo facere p̃t. Hinc em̃ Christus ait: Sicut mandatũ dedit mihi pr̃, sic facio. Et alibi: Descen
Iohan. 6 di (inquit) de cœlo, non vt faciam voluntatẽ meam, sed voluntatem eius qui misit me, ⌊deus „
meus volui,⌋ sicut tu vis, ⌊& legẽ tuã in medio cordis mei,⌋ hoc est, euangelicam legem in „
Psalm. 1. intimo cordis mei secreto retinui, sicut superius dictũ est: In lege eius meditabitur die ac no-
cte. ¶⌊Annunciaui iustitiam tuam,⌋ hoc est, p̃cepta atq; consilia nouæ legis, in quibus cõ- „ 12
sistit plenitudo iustitiæ, ⌊in ecclesia magna,⌋ .i. in templo quod erat in Hierusalẽ, in quo fre „
Malac. 3 quenter p̃dicauit, quẽadmodũ Malachias testat̃: Statim veniet ad templum suum domina-
tor, quẽ vos quæritis. Vel, in ecclesia magna .i. in populo Christiano, quẽ ꝑ meipsum & me-
os discipulos erudiui ⌊ecce labia mea nõ prohibebo⌋ nec prohiberi ꝑmittã, quin veritatem „

A annuntiem. Hoc est, quod Chrs asseruit: Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt Iohan.18
“ testimoniũ perhibeam veritati. L dñe (pr) tu scisti J hoc est, ab æterno me sic factuꝝ præcogno
13 “ uisti. ¶ Iustitiã tuã non abscondi in corde meo J Sed sicut prædictũ est annũtiaui eã in Ec
“ clesia magna L veritatẽ tuã J hoc est, adimpletionẽ seu verificationẽ scripturaꝝ veteris testa
“ menti in me, L & salutare tuũ J .i. salutẽ & grãm quã confers per me credentibus in me dixi
cũctis audire volẽtib⁹. Vñ in Euãgelio legit: Grã & veritas p Iesum Christũ facta est. Et Za Iohan.1
14 “ chariæ nono: Loquet pacẽ gentibus. ¶ Non abscondi miam tuã J Quã per me conferre di
“ gnatus es toti mundo, L & veritatẽ J hoc est, iudicioꝝ tuoꝝ ęquitatẽ qua noluisti pctã mun-
“ di inulta manere, L à consilio multo J .i. ab Ecclesia magna, sed omibus publicẽ annũtiaui mi-
sericordiã prĩs qua per me mundũ voluit redimere, & iustitiã eius qua in tm̃ abhorret pctm̃ vt Roman.8
mihi filio suo dilecto non parceret, sed pro omibus morti me traderet. Vel sic: Non abscõdi
miam tuã & veritatẽ tuã à consilio multo, hoc est, ab Anna, Caipha, cæterisq; scribis ac pha
risæis, magistratibus ac sacerdotibus, qui summo mane in die Parasceues interrogauerũt me,
dicentes: Si tu es Chrus, dic nobis, illis em̃ confessus sum me esse Christũ & iudicẽ seculi, eisq;
cernentibus ventuꝝ in nubibus cœli, vt iudicẽ mundũ. Vnde legit, Chrs rñdisse Annæ: Ego Iohan.17
sp docui in tẽplo & synagogis, vbi omes Iudæi cõueniũt, & in occulto locutus sum nihil. Ve.
rũtn̄ his q̃ nũc de Chro dicta sunt repugnare videt, quod apud Esaiam de ipo inducit. Non
clamabit, nec audiet foris vox eius. Quõ ergo publicẽ annuntiauit iustitiã dei? Et responden Esai.42
dum, q Propheta non intẽdit manifestã prędicationẽ à Christo auferre, nam paulo añ pmisit
iudiciũ gẽtibus proferet, sed inordinatũ clamorẽ, & ideo subdit, nõ erit tristis nec turbulẽtus.
15 “ ¶ Tu aũt dñe ne longe facias miseratões tuas J hoc est, misericordiæ tuæ effectus L à me J
“ sed statim tertia die resuscita atq; glorifica me L misericordia tua & veritas tua J .i. tuipe q es
“ misericors & verus, imò mia sempiterna & veritas increata L semp susceperunt me J hoc est,
preces meas semp exaudierũt. In omi em̃ opere dei conueniũt & miscent misericordia & veri
B tas eius, sicut superius dictũ est: Vniuersæ viæ dñi misericordia & veritas. Ideo aũt oro, ne lon Psalm.24
16 “ ge facias miseratões tuas à me. ¶ Qm̃ circũdederũt me mala, quoꝝ nõ est numerus, J hoc
est, innumerabiles pœnæ aiæ & corporis, maximẽ tpe passionis, qñ à planta pedis vsq; ad ver Esaie.1
ticẽ capitis nõ remansit in me sanitas, & singulæ vires animæ proprijs cruciabant doloribus,
“ L comprehẽderũt me iniquitates meæ J .i. pctã corporis mei mystici puta ecclesię quę ego ac
cepi sup me, me comprehẽdi fecerũt, & vinculis tormẽtoꝝ ligari, queadmodũ per Esaiã dñs Esaie.53
“ ait de me: Propter scelus populi mei pcussi eũ L & nõ potui vt viderẽ J pœnas mihi instãtes .i.
per modum nõ prũidẽtis seu nesciẽtis me habui, qa nõ fugi sicut in expositõe psalmi tricesi-
mitertij, vbi scriptũ est: Congregata sunt sup me flagella, & ignoraui plenius explanatum est.
17 “ ¶ Multiplicati sunt sup capillos capitis mei J Iudæi & Gentiles in die Parasceues cõtra me
insurgẽtes. Modus loquẽdi ẽ hyperbolicus ad designãdum multitudinẽ aduersarioꝝ Christi
“ L & cor meũ dereliquit me J .i. cor ipsum corporale quod est primũ viuẽs & vltimũ moriens
18 “ in passione amisit naturalẽ vigorẽ, & ab anima mea est separatũ. ¶ Complaceat tibi dñe vt
“ eruas me J de manibus Iudæoꝝ, & de limbo inferni educas aiam meã, ac de sepulchro corpus
“ meũ, sicq; aia corpori reunita ab omi passibilitate eripias me L dñe ad adiuuãdũ me respice J
C hoc est, humanitati meæ assumptam per diuinam tuam virtutẽ & grãm in omibus cooperare
quatenus opa diaboli destruam, sanctosq; de limbo educam, & cum illisin cœlos ascendam.
19 “ ¶ Confundant & reuereant simul J Hic versus cũ duobus sequẽtibus in psalmo tricẽsimo
20 quarto, quasi sub eadẽ forma verboꝝ habet, & ibi prolixe ac diligẽter ostensum est, quomo-
21 do tales locutiones tripliciter exponi possunt, idcirco propter tædiũ vitandũ ad expositionẽ
22 “ psalmi illius lectorẽ remitto. ¶ Exultẽt & lætent sup te oẽs quęrẽtes te, J hoc est, corde &
“ gaudeãt in te, nõ in rebus illicitis, oẽs q te p fidẽ requirũt, & tibi p charitatẽ adhærent, & in te
“ syncere cõfidũt, L & dicãt semp magnificet dñs J .i. semp magnificẽt, & ab alijs magnificari
“ desiderẽt dñm, L qui diligũt salutare tuũ J hoc est, vitã æternã quæ est beatitudo & salus men
tis creatæ. Vel mie Chrm filiũ tuũ qui sum salutare tuũ .i. saluator, p quẽ, & in quo saluare di-
23 “ gnatus es genus humanũ. ¶ Ego autẽ mendicus sum J Nam Euãgelista testatur: Susanna & Luce.8
“ aliæ quædã mulieres à Chro sanatę, & ipm sequẽtes, de facultatibus suis mistrabãt ei, L & pau Luce.9.
“ per J Chrs em̃ adeò paup fuit, vt diceret: filius hoĩs nõ habet, vbi caput suũ reclinet. Vñ Hie- Hiere.14
remias vehemẽter admirãs Chrm in tãta pauptate venturũ, sic eũ alloquit: Quare quasi colo-
nus venturus es in terra, & quasi viator declinãs ad manẽ dũ? Quare venturus es velut vir vagus?
“ L dñs sollicitus est mei J deus singularissimã prouidẽtiã habuit de Chro scdm q hõ est. Vnde
24 “ ipe in Euãgelio ait: Et nõ sum solus, sed ego & q misit me pr. ¶ Adiutor me⁹ J .i. coopator Ioha.8.46
“ hũanitatis meę, L & ptector me⁹ J .i. defensor eiusdẽ à malis L tu es J dñe deus. In bonis em̃ sp
coopabat virt⁹ diuia Chro hoĩ, ppter q̃ ipemet testat. Nõ possuꝝ ego à meipo facere qcq̃. Sj Iohan.5.
& ab oĩ malo culpę de⁹ pseruauit aiaȝ Chri, sicq; ptexit eũ, imò iterdũ à malo pœnæ defendit Luce.4
“ eũ, sicut dũ Iudęi voluerũt eũ pcipitare & lapidare L de⁹ me⁹ ne tardaueris J exaudire has pces. Ioha.10

 ¶ Diligẽ

¶Diligentissime aũt considerari opto ab omnibus quod dicã: Ecce psalmus iste in quo aliqua continent, quæ Chro scdm se conueniunt. f. Lcomphenderũt me iniquitates meæ. Aposto stolica authoritate probat, de Christo ad lrãm exponendus saltẽ, pro magna parte, ergo multo amplius psalmi in qbus nil continet de Chro, ꝓpriè non cõueniat, de ipo exponẽdi sunt, quis nullus Aplorũ & Euãgelistarũ eos de Chro alleget, ideoq nõnulli satis supficiales, sunt in expositiõe psalmorũ, multos psalmos de Dauid vel alijs qbusdam ad lrãm exponentes, qui tñ propriissime atq verissime Christo conueniunt.

¶Expositio tropologica eiusdem psalmi de Ecclesia seu vnoquoq fideli.

Quilibet ergo fidelis Christi aduentũ spũalem desiderans quo quotidie venit p gratiam in mentes fideliũ, dicere pt. Expectans expectaui dñm .i. cũ interiori & cordiali affectu dei præsentiã pręstolatus sum, quatenus mansionẽ in corde meo construeret, & intẽdit mihi .i. oculũ suæ pietati conuertit ad me taliter expectantẽ. Et exaudiuit preces meas, veniẽdo ad me, queadmodũ amorose expectanti promisit, dicens.

Johan.14 Pater meus diliget eũ, & ad eũ veniemus, & mansionẽ apud eũ faciemus, & eduxit me de lacu

Phil.1 miseriæ .i. de corpore isto in quo habito qd est plenũ miserijs, eduxit me p contẽplationẽ, &

Roman.8 spem futurorũ bonorũ, ita vt conuersatio mea incipiat esse in cœlis, & in carne viuẽs, non secundũ carnẽ ambulem, sed scdm spm, merearq audire illud Apostoli. Vos aũt in carne non estis, sed in spũ. Qui enim in carne sunt (inquit) deo placere non possunt. Vel, de lacu miseriæ,

Prouer.18 hoc est, de consuetudine mala, quæ est fouea profunda & misera, de qua Salomon dicit. Impius cum in profundũ peccatorũ venerit contemnit, eduxit me p grãm conuersionis, & pœnitentiã salutarẽ. Vel, de lacu miseriæ, hoc est, de inferno, in quẽ incidissem, & adhuc tãdẽ icide rẽ nisi misericordia dei succurreret. Vel, de lacu miseriæ .i. de mũdo isto, de qđ eduxit me auer E

1.Johan.2 tẽs affectũ meũ ab amore secli, queadmodũ Iohã. sua canonica monet: Nolite diligere mũdũ

Jacob.4 neq ea quæ in mundo sunt. Vnde & scriptũ est. Nescitis qa amicitia huius mundi inimica est deo. Quicũq voluerit amicus huius seculi fieri, inimicus dei constituet, & de luto fæcis, hoc ẽ de carnali concupiscẽtia seu fœtore luxuriæ animã turpissimẽ deformantis, eduxit me & gra

Tit.2 tiam contulit adimplendi illud Apostoli. Sobrie & caste & pie viuamus in hoc seculo. Specialiter aũt exponi pt hic locus de synagoga antiquorũ prim à Christo de limbo inferni liberatorum. Horũ igit vnusquisq deo grãs agens de aduentu regis Messiæ & propria liberatione ait Expectans expectaui dñm. Affectuosissimẽ enĩ antiqui sancti præstolabant Christi aduẽtũ.

Galat.4 Vnde ait Iacob: Salutare tuũ expectabo dñe. Et Michæas: Ego (inquit) ad dñm aspiciam, &

Miche.7 Esa.c.64 expectabo deũ & saluatorẽ meũ, audiet me deus meus. Hinc quoq alibi scriptum est: Vtinã

Exo.4 dirumperes cœlos & descenderes. Propter quod Moyses dixit: Obsecro dñe, mitte quem missurus es, & intendit mihi, hoc est Christus filius dei descẽdit p incarnationẽ in mũdũ, sicut optaui. Et exaudiuit preces meas, omnia faciendo & patiendo quæ de ipo scripta erant humanæ redemptioni necessaria, & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fecis .i. de limbo inferni,

Zacha.9 queadmodũ Zacharias alloquẽs Christum prophetauit: Tu quoq in sanguine testamẽti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua. Et statuit supra petrã pedes meos .i. in Chri

Roma.8 sti amore stabiliuit & confirmauit dñs desideria mea, ita vt dicere possim illud Apostoli: Quis nos separabit à charitate Christi, & direxit gressus meos, hoc est, opa mea in sua lege dispo-

Proue.16 suit secundum quòd Salomon attestat. Cor hominis disponit viam suam, sed dei est dirigere F gressus eius. Et immisit in os meum canticũ nouũ .i. noua laudẽ & grarum actionem de prædi

2.Cor.7. ctis beneficijs suis mihi collatis, quemadmodum dicit Apostolus: Repletus sum consolatione

2.Cor.5. superabundo gaudio in omni tribulatione. Et alibi: Vetera transierunt. Quod enim antiqui in veteri testamento cum anxio desiderio & afflictione animi propter dilationem cantabãt futurum, hoc in euangelica lege seu nouo testamento cantant Christiani cum hilari grataq

Apocal.21 mente iam factum. Et ideo in Apocalypsi de Christo ait Iohannes: Dixit qui sedebat in throno, ecce noua facio omnia, carmen deo nostro, hoc est, canticum istud est carmen ad honorẽ & gloriam dei cantandũ. Videbunt multi .i. fide & gratia Christi illuminabunt, & mirabilia

Esaiæ.9. eius considerabunt sicut prædictum est: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, & timebunt deum ex consideratione eorum quæ per fidem agnoscũt, timebunt quoq pœnas inferni, & sperabunt in domino, quòd per gratiam eius euadent tormenta inferni, & adepturi sint gaudia cœli. Deinde Ecclesia seu quilibet Christianus ait ad Christũ, seu totam Trinitatem. Multa fecisti tu domine deus meus mirabilia tua. Multa enim & magna fuerunt Christi miracula. Vnde in Euangelio scriptum est: Virtus exibat de illo, & sanabat omnes.

Luce.6 Marc.6 Et iterũ: Quotquot tangebant fimbriam vestimenti eius sanabant. Et Christus dixit discipu

Matth.11 lis Iohannis: Euntes renuntiate Iohanni quæ vidistis: Cæci vident, surdi audiunt, leprosi mũ dant, claudi ambulant, mortui resurgunt. Et hæc mirabilia in aduẽtu Christi fuisse perpetran

Esa.35. da Esaias de Christi aduẽtu loquẽs ita prædixit. Tunc aperient oculi cæcorũ, & aures surdorũ patebũt, tunc saliet quasi ceruus claudus, & lingua balborũ velociter loquetur. Hæc mirabilia

Christi

A Christi narrat Ecclesia, quemadmodum in Ecclesiastico habet: Nonnè dn̄s fecit enarrare *Ecci.42*
om̄ia mirabilia, quę confirmauit dn̄s om̄ipotēs stabilis in gloria sua? Quàm desiderabilia sunt
opera eius & quis saciabit videns gloriā eius. Præterea Ecclesia ex persona Apostoꝝ & præ-
dicatoꝝ atq; doctoꝝ ait: Annuntiaui, primo Iudæis, deinde Gentilibus & quotidie p̄dico cū
ctis fidelibus ó dn̄e Iesu Christe vitā & mirabilia tua, & locutus sum proponēdo eis doctrinā
Euangelicā: multiplicati sunt sup numeꝝ, q p prædicationē meā ad fidē cōuersi sunt, qm̄ nūc
rari à nob̄ nō possunt, q̄uis nō sint simpliciter infiniti. Vnde dn̄s ait: Ab ortu solis magnū no- *Malac.1*
men meū, qa rex magnus ego sum dicit dn̄s, & nomē meū horribile in Gentibus. Hanc autē *Esa.49*
Aplōꝝ annuntiationē & fideliū multiplicationē deus pater loquēs ad Chr̄m filiū suū, euiden
ter prædixit. Paꝝ est (inquiens) vt sis mihi ad suscitandas tribus Iacob. Dedi te in lucē Gen-
tium vt sis salus mea vsq; ad extremū terræ. Sacrificiū & oblationē, hoc est, legalia sacrificia
noluisti tp̄e nouæ legis, aures autē cordis de quibus in Euangelio dicit: Qui habet aures au- *Luc.8*
diendi audiat, perfecisti mihi. i. perfectas dedisti mihi, ita vt promptè obedirē tibi in omni-
bus, sicut superius de me testatus es: Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris *Psalm.17*
obediuit mihi. Has aures ppl̄s Iudæoꝝ nō habuit de quibus dn̄s ait: Quis cæcus nisi seruus me *Esaiæ.42*
us. Et quis surdus nisi ad quē nuntios meos misi, hoc est, prophetas? Holocaustū legale & pro
pc̄tō. i. hostiā pro pc̄ō immolatā nō postulasti tp̄e euangelicæ legis. Considerandū est nāq;
q̄ triplicia erant præcepta veteris testamēti. s. moralia, iudicialia, & cęrimonialia. Præcepta
aūt moralia manent tp̄e nouæ legis, cū sint de lege naturali, & p̄ficiunt Christo per consilia in
Euangelio tradita, & ad ista præcepta p̄tinent mandata decalogi. Præcepta vero iudicialiā,
sine periculo obseruari possunt in noua lege, si ab aliquo cuius est legem condere, instituant.
Præcepta autē cęrimonialia ad quæ p̄tinent præcepta sacrificioꝝ tempore nouæ legis, mor
B tifera sunt, cum sint solum figuralia, & ideo ea seruare, esset realiter dicere, q̄ Christus nondū
venisset. De his præceptis intelligēdū est, q̄d per Ezechielem dn̄s asserit: Dedi eis præcepta *Ezech.20*
non bona, & iudicia in quibus non viuent. Et quod Apostolus ad Hebræos introducit. Vm- *Hebr.10*
bram habens lex futuroꝝ bonoꝝ, non ip̄am imaginem reꝝ, nunq̄ p̄t accedentes p̄fectos face *Hebr.7*
re. Et alibi: Nihil (inquit) ad p̄fectum adduxit lex. Hanc aūt legalium sacrificioꝝ cessationē at *Malac.1*
q; vnius veri sacrificij institutionē ac p̄petuam durationem, per Malachiam sp̄us sanctus p̄di
xit ad Iudæos sic loquens: Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu
vestra. In om̄i em̄ loco sacrificat & offert nomini meo oblatio mūda, videlicet corpus & san-
guis Christi, quod est sacrificiū finale p se intentum, om̄ibusq; sacrificijs legis succedens. De
his aūt triplicibus pręceptis veteris legis in prima secundæ elegantissimè atq; pulcherrimè lo
quit gloriosus & sanctus doctor beatus Thomas, tunc. i. iam tp̄e gr̄æ quando cessant sacrifi-
cia legis dixi ego Christi vestigia sequens, seu ego Ecclesia Christi sponsa, ecce dn̄e Iesu ve-
nio ad fidē & gr̄ām tuam, & in te sperando spero saluari, nec in lege salutē constituo. Venio
quoq; vt offeram tibi meipsum diuinis obsequijs me totaliter mancipando, & propter te me
quotidie mortificādo. Quod ideo facio, qm̄ in capite libri, hoc ē, in sc̄do versu primi psalmi
scriptū est de me, vt facerē voluntatem tuam deus. Ibi em̄ dictū est: In lege dn̄i voluntas eius.
Deus meus volui tibi in omnibus obedire, & legem tuam, scilicet, Euāgelicam legem in me-
dio cordis mei infixi, abscondi, ac memoriter tenui. Et istud est sacrificiū tibi placēs teq; sum *Esaiæ 58*
mę honorās, quēadmodū ab Esaia pulchrè inducit. Requiē dabit tibi dn̄s semp, & implebit
splendoribus animā tuā, si glorificaueris dn̄m, dū non facis vias tuas, & nō inuenit volūtas tua
C vt loquaris sermonē, tūc delectaberis sup dn̄o, & sustollā te sup altitudinē terræ, dicit domi- *Lucæ.9*
nus. Et hoc est, q̄ in Euāgelio Christus ait volentibus se cruciformiter imitari atq; seip̄os q̄ti-
die immolare: Qui vult venire post me, abneget semetip̄m, & tollat crucē suā, & sequat me. *Psalm.18.*
Annuntiaui iustitiā tuā in ecclesia magna. i. in toto populo Chr̄iano, qa in oēm terrā exiuit
sonus Aplōꝝ, & in fines orbis terræ verba eoꝝ. Iustitiā tuā non abscondi in corde meo, sed *Luc.9*
publicè eam prędicaui, qm̄ audiui te dn̄e, in Euāgelio terribiliter cōminantē. Qui me erubue
rit & meos sermones, hunc filius hoīs erubescet, cū venerit in regno suo. Et ideo Petrus prin *Actoꝝ.3*
cipibus sacerdotū dixit: Si iustū est in conspectu dei vos potius audire q̄ deū iudicare. Nō em̄
possumus quę vidimus nō loqui. Non ergo abscondēda est iustitia dei. i. doctrina Christi, sed
instruendus est proximus. Nam sap̄ia abscōdita, & thesaurus occultus quę vtilitas in vtroq;? *Eccl.20*
Vnde de ignauis & abscondentibus iustitiā dei scriptū est: Speculatores eius cæci om̄es, ca- *Esaiæ.56*
nes muti non valentes latrare, videntes vana & dormientes, quod contra negligentes & in-
doctos prælatos pręcipue dicit, veritatem tuam in sacra scriptura contentam & salutare tu-
um, hoc est felicitatem fidelibus in cœlo paratam, dixi proximis. Sed q̄uo nūc ait: Iustitiā tuā
non abscondi in corde meo, cū inferius dicat: In corde meo abscondi eloquia tua, vt nō pec
cem tibi. Et r̄ndendum est, q̄ sacra doctrina est in corde meo abscondēda, & nō abscōdenda.
Est em̄ abscondenda, ne obliuioni tradat, aut per præsumptionē, seu iactantiam aperiatur,
& amittat, sed non est abscondenda ne proximis cōicet & infructuosa p̄maneat, sic em̄ seruus *Matt.25*
piger

piger & nequam increpatur à dño, qa abscondit talentū sibi commissum in terra. Non abscō dī miam tuā, hoc est, beneficia nobis exhibita seu pietatē ac liberalitatē tuæ bonitatis, & veritatē meā à consilio multo. i. à populo Christiano consiliū requirēti, qualiter possit verā beatitudinē adipisci. Tu aūt dñe ne longe facias miseratiões tuas à me, sed tolle pctā, grām tribue, virtutes conserua, & consummationē fœlicē concede. misericordia & veritas tua semp suscepe-
Matth.7 perunt me, quādo pseuerāter oraui. Sicut ēm veritas tua, in Euangelio promittit, dicēs: Petite & dabit vobis, sic mīa tua exaudit, & præstat quicqd salubriter atq; constāter rogat. Maximè tñ exaudit deus pces totius communitatis seu multitudinis. Et ideo fiducialr confiden-
Matth.18 dum est, generalia consilia dirigi à spū sancto propter id quod ait saluator: Si duo ex vobis cō senserint de omni re quācunq; petierint fiet illis à pře meo. Vbi ēm sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eoꝝ, quantomagis si oēs consentiūt atq; conueniūt exaudient & Chrm in medio sui habebunt? Propterea q̄ rōnabile est maiorē esse authoritatē
Psalm.39 consilij generalis q̄ alicuius q̄tuor doctoꝝ. Qm̄ circūdederūt me mala pœnæ & culpæ, quoꝝ
Prouer.24 non ē numerus mihi certus: Multę ēm sunt tribulatiões iustoꝝ. Et in medio laqueoꝝ positi sumus. Et iustus septies in die cadit: & venialia nostra pctā quę cogitādo, loquēdo, & operādo cōmittimus vel p omissionē incurrimus, adeo multa sunt, vt numeꝝ excedere videant, com prehēderunt me iniqtates meæ. i. in legē peccati me captiuū duxerunt, & iugo peccati ac ser
Johan.8 uituti diaboli subiecerūt vinculisq; malitiæ ligauerūt. Vnde ait scriptura: Oīs q facit pctm̄ seruus ē peccati, & nō potui vt viderē. i. oīa mala pdicta qbus circūdatus sum determinate, & sigillatim cognoscere nō potui. Ecce q̄nta ē miseria nostra & quantū nos timere oportet diui num iudiciū. Quot ēm in die iudicij nostri consurgēt contra nos vitia iam ignorata q̄ quasi E de insidijs eriget se cōtra nos? Humiliemur igit sub potenti manu dei, dicētes sicut pdictū est. Ab occultis meis mūda me dñe, & defleamus & emēdemus saltē in generali quę in speciali deflere nequimus, studiamusq; vltra debita nr̄a aliqua, imò & multa bona agere cōtra pctā ista ignota, ne dæmon ea cōtra nos inducat in die iudicij nostri. Multiplicati sunt sup capillos capitis mei iniqtatū meaꝝ excessus, pcertim quātū ad venialia mala & cor meū dereliquit me. i. intellectus meus defecit in consideratiōe multitudinis pctōꝝ meoꝝ. Qm̄ ēm numeꝝ & capil
2.Par.ult. los capitis mei trāscēdunt, certū est q singula à corde meo pēsari nō pñt. Dicamus ergo ex to tis pcordijs cū magna humilitate q Manasses ille rex Iuda ait: Peccaui sup nūeꝝ arenę maris, multiplicatæ sunt iniqtates meæ, & incuruatus sum multo vinculo ferri, & non est respiratio mihi, q̄a excitaui irā tuā statuēs abominatiões, & multiplicās offensiones & nunc flecto genua cordis mei, rogās te dñe, remitte ne simul pdas me cū iniquitatibus meis, neq; in æternum re
Esdræ.9 serues mihi mala. Hinc quoq; Esdras ait: Deus meus confundor & erubesco leuare faciē meā ad te, quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt sup caput nostrum, & pctā nostra creuerunt vsq; ad cœlum. Deniq; tunc cor nostrum derelinquit nos cum aufert à nobis. Tunc vero aufert à nobis cum vsus rōnis vitiorum caligine impedit obtenebrat aut fallit. Propter q
Ozee.4 Ozeas dicit: Fornicatio & ebrietas & vinum auferunt cor. Quotienscūq; ergo per impetum passionis à medio rōnis abducimur, quotiens pctō consensum præbemus, quotiens à summo bono auersi, ad infructuosa & vana conuertimur, & relicto vno illo quod solum necessa-
Lucæ.10. rium est, per diuersa vagamur, totiens cor nostrum relinquit nos, & istæ sunt fornicationes F cordis humani, quibus fornicat à deo, & propter quas à deo contemnit, sicut dñs ait: Con-
Ezech.6 triui cor eoꝝ fornicans & recedens à me. Homini quoq; cor tale habenti ait sermo diuinus.
Ozee.9 Noli lætari Israhel q̄a fornicatus es à deo tuo. Omni ergo custodia custodiamus cor nostrū maximè in diuinis, q̄a ex ipo vita procedit, si bñ custodiat: sin autē tunc vtiq; mors ex eo pro
Matt.15 cedit, sicut in Euangelio Chrūs ait: De corde (inquiens) exeūt cogitationes malæ, furta, ac cætera mala. Complaceat tibi domine vt eruas me à malis oībus. Ecce q̄ blanda, dulcis, affectuosa, ac reuerentialis oṙo complaceat (inquit) tibi dñe, quasi dicat, non quod ego volo, sed
Matth.6 quod tu. Et hoc est quod in oṙone dñica quotidie dicimus, fiat volūtas tua, dñe ad adiuuandū me respice. i. ad hoc intēde in me, vt piè succurras mihi propter tuā clementiā, non vt me iuste abijcias propter meā malitiā. Ego aūt mendicus sum: nam quotidie & indesinēter in oṙone dñica clamo: panē nostrū quotidianū da nobis hodie. Quāuis corporalē panem hostiatim
Johan 4. nō quæro, spūalem tñ panē, videlicet panē lachrymaꝝ, panē salutis & grǣ: de quo Chrs affirmat. Meus cibus est vt faciā voluntatē pr̄is mei. Panē quoq; Eucharistiæ incessanter mēdico
1.Regū.18 idcirco sum & pauper. i. in spūalibus impfectus & in oībus defectuosus. Propter quod Dauid ait: Ego sum vir pauper & tenuis, dñs sollicitus ē mei, ipsi ēm cura ē de oībus, quātoma
Esa.63 gis de rōnabilibus creaturis. Propterea scriptū est: Tu dñe, pr̄ noster, redēptor noster, nos ve ro lutū, & fictor noster tu, & opera manuum tuaꝝ oēs nos. Contemplandū autē quàm industriosa sit ista oṙo. Vocat ēm se mendicū & pauperem, quatenus misericordiā prouocet, nō
Lucæ.18. iustum, sicut Pharisæus qui dixit: Non sum sicut cæteri hominum. Et tu igit si miam dei prouocare desideras, si copiosam à deo eleemosynā, & pinguē panē recipere cupis, si spūaliter

A ditari ac sacrari peroptas, fac corā deo sicut agunt mēdici huius seculi coram diuitibus à qbus eleemosynam petūt. Si corpore læsi sunt, vlcerosi, hydropici, paralytici, aut simili ægritudine languidi vestē à loco infirmitatis deponūt, indigentiā suā proclamant, se pauperes profitent. Nos ergo vulnera aīæ nostræ deo ostendamus, paupertatē nostrā humiliter referemus, & opem misericordiæ dei affectuosissimē inuocemus, & quāto miseriā nostrā cū præcordialiori ac profundiori humilitate professi fuerimus, tanto pleniorem à deo grām acquiremus ¶ Postremo pensandū, quātæ excellētiæ & speciositatis sit Psalmus iste præclarus ac nobilis, in quo primū exhibet deo grāꝝ actio pro beneficijs suis, pſertim pro incarnatōe filij sui. Scd̄o Chrūs alloquit pr̄em & declarat, legaliū sacrificioꝝ euacuatio, & veri sacrificij q̄d est Christi passio, necessitas, docetq; Chrūs hoc deo summe placere. vt obediat voluntati ipsius, quēadmodū Samuel protestat: Nunqd vult dn̄s holocausta ac victimas & nō potius vt obediat voci eius? Melior est em̄ obediētia q̄ victimæ, & auscultare magis q̄ offerre adipē arietū, qm̄ q̄si pct̄m ariolādi est repugnare & quasi scelus idololatriæ nolle acqescere. Declarat q̄q; in psalmo isto institutio Ecclesiæ p̄pdicationē Chri. Deinde ponit efficacissima ad deū orō atq; humillima pct̄i cōfessio. Studeamus itaq; sp̄ cū cōdecenti ac debita deuotōe hūc psalmū depromere. Quę aūt iam exposita nō sunt ex dictis in præcedenti expositōe liquent. 1. Regū.15

COMMEMTARIVS IN PSALMVM .XL.

¶ Argumentum.

B ¶ Titulus: In finem, aliàs pro victoria, vel ad victoriā, siue victori, Psalmus Dauid. Ita cōmuniter doctores adsignant titulū. Veꝝ Nicolaus Gorran ordinis p̄dicatoꝝ præclarissimus doctor in aureis suis sup psalteriū Dauid cōmentarijs, ponit aliū titulū, inquiēs: Alius est titulus scd̄m Hieronymū: In finē intellectus filij Chore, quē in hoc (vt fermē in oībus alijs quo ad sensum literalē) secutus est iste cōmentator. Agit aūt Propheta in hoc ip̄o Psalmo de iniurijs factis pauperi Chr̄o scd̄m eius humanitatē in sui psecutione & passione, & q̄ hoc salubre sit fidelibus sæpius rememorare. Et nihilominus de gloriosa eius resurrectōe, & ascēsione, nempe qūo cōstitutus sit ad dexterā dei p̄ris. Et p̄inde poterūt duę eius cōsignari ptes vt in prima admonemur & hortamur ad fidē diuinitatis Christi. In altera aūt ibi: Inimici mei dixerūt mala mihi, de fide humanitatis, vt credamus eū vere passum, & à mortuis resuscitatū, atq; ad dexteram dei collocatum. Author vero exponit eum bipharian. Porrò primū iuxta hunc sensum de Christo, atq; deinde tropologicę, de membris Christi, & quolibet fidelium, vt sit vox cōmendantis pium in pauperes hominis adfectum.

¶ Expositio Tituli.

¶ Præponit deniq; psalmo iā declarādo titulus talis. In finē intellectus filijs Chore, Chore qui propter suā ambitionē perisse legit, interp̄tat Caluaria q̄d est nomē loci, in quo crucifixus est Chrūs. Filij vero Chore sp̄ualr̄ dicunt filij crucis, seu imitatores Chri crucifixi. Et p̄pter hāc interp̄tationē fit sæpe i psalmoꝝ titulis mētio de filijs Chore. Ipsi em̄ p̄ris sui pctūi secuti non sunt, propter q̄d à Dauid in ministeriū tēpli assumi meruerūt. Est igit sensus tituli: Intellectus huius psalmi tēdēs in finē. i. in Chr̄m nos dirigēs, attribuit filijs Chore. i. imitatorib' Numer.16.

C passionis Chri competit, quatenus ex prophetia & sensu huius psalmi pfectius conuertant ad Chr̄m, & eius passionibus conforment. Porrò q̄ psalmus iste ad lr̄am de Chr̄o loquat, patet ex hoc q̄ Chr̄s allegat scripturā huius psalmi de se p̄dictā in cœna nouissima dicens. Sed vt impleat scriptura: Qui mādūcat meū panē, leuabit calcaneū suū cōtra me, q̄d scd̄m oēs expositores catholicos in hoc psalmo scriptū est his verbis: Etem̄ homo pacis meæ in quo sperraui, q edebat panes meos. Chrūs em̄ interdū magis allegat sensum q̄ verba prophetaꝝ. Doctores ergo cōiter exponūt hūc psalmū partim de chr̄o, & ptim de ecclesia, sicut patebit, sed satagendū est, vt quantū fieri p̄t totus de Chr̄o exponat. Decet em̄ Chr̄ianum libēter audire & loqui de Chr̄o, nec vnq̄ fatigari in hoc ip̄so. Ait ergo Propheta: Johan.13.

¶ Expositio Psalmi literalis.

Eatus qui intelligit sup ēgenū & pauperem. J hoc est, ip̄e Chrūs qui pio intellectu respexit, & misericorditer considerauit genus humanū dānationi obnoxium propter originale pct̄m est beatus. Nam in quantū est deus, est essentialiter beatus, sed inquantū homo fuit beatus in anima à primo instanti conceptionis suæ in virgine matre. Pie em̄ intellexit Chrūs sup egenū & pauperem hominē, qn̄ per Zachariā prędixit. Ego cogito cogitatōes pacis & non afflictionis. Et iteꝝ: Ecce ego venio & habitabo in medio tui. Et p Michęam prope est salus tua saluabo te, noli timere. Et per Esaiam: Ego ip̄se qui loquebar, ecce adsum. Quæ oīa in Christo iam incarnato scimus impleta, sicut & scriptum est. Qui fecit stellas, hic est deus noster, & post hæc sup terrā visus est, & cū hoībus cōuersatus ē. Deniq; pie intellexit Chrūs sup egenus humanū egenū & pauperē, qn̄ ip̄semet in Euangelio ait. Nō venit filius hominis vt iudicet mundū Zacha.2. Esaie.52 Baruch.3 Johā.3

Lucæ.16, mundum, sed vt saluet mundus per ipm. Et rursus: Venit filius hominis quærere & saluũ fa- D
Johan.10. cere quod perierat. Et iterū: Animã meã pono pro ouibus meis. Pŋssimè vero intellexit dñs
Matt.26 Iesus sup egenũ & pauperem, qñ passione instãte dixit: Pater, si non põt hic calix trãsire, nisi
Marc.14 bibã illum, fiat voluntas tua. Et qñ in cruce suspensus, clamauit: Sitio, quid vtiq; nisi mundi
Lucæ.22, salutem? Superpŋssimè autem intellexit sup egenũ & pauperẽ, qñ pro trãsgressoribus, suisq;
Johan.19 crucifixoribus rogãs: Pater (inqt) ignosce illis. Et vt oro sua exaudibilior fieret, adiunxit ex-
cusationem pro impŋs, dicẽs: Quia nesciũt quid faciũt, ⌊in die mala⌋ hoc est, in omi tpe quo
psecutionẽ passus est Chrs, & maximè crucifixionis suæ liberabit, & iã ⌊liberauit eum dñs⌋
deus oĩpotens. Liberauit em̃ eum qñ Iudæi volebãt eũ præcipitare & lapidare, & quis interdũ
pmisit eum contumelias pati, & tãdem occidi, semp tñ liberauit eũ, qm̃ Chrũs semp per pati
entiã vicit, & sibi coronã accidentalis præmŋ totiq; mundo coronã essentialis pmŋ meruit.
In passione quoq; liberauit eũ quãtum ad hoc φ passio illa fuit finis totius passibilitatis psecu-
tionisq; suæ. Quæ autem sequunt magis prophetãdo & congaudendo quàm orãdo dicunt.

¶ ⌊Dñs conseruet eũ⌋ Deus em̃ pr̃ præseruauit Chr̃m hominẽ ab omi malo culpæ, qa præue 2
nit eũ in benedictõibus dulcedinis, & cofirmauit animã eius in bono à principio suæ creatio
nis, sed & à malis pœnæ pseruauit eũ, quo ad hoc φ pœnæ illæ nõ ei nocuerũt spiritaliter, sed
profuerũt, ⌊& viuificet eũ⌋ .i. à mortuis tertia die eũ resuscitet ⌊& btm̃ faciat eum in terra⌋
hoc est, btitudinem eius manifestet hoĩbus p prædicationẽ atq; miracula Apostolorũ & aliorũ
sanctorũ, quemadmodũ deus de Chr̃o loquẽs, testatus est: Ecce intelliget seruus meus, & ex-
Esaę. 52, altabit, & eleuabit, & sublimis erit valde, sup ipsum continebunt reges os suum. Vnde & alibi
Zacha. 9 de Chr̃o inducit: Ptãs eius à mari vsq; ad mare, & à fluminibus vsq; ad fines terræ. Et Daniel
Daniel.7, ait: Aspiciebã & ecce filius hoĩs veniebat, & vsq; ad antiquũ dierũ peruenit, & dedit ei ptãtem,
& honorẽ. & regnũ & oĩs ppl̃i, trib⁹ & linguæ seruiẽt ei. Hoc mõ sciens btissima virgo & ma
Lucæ.1 ter btificãdum in terra Chr̃m seq; à credituris in filiũ suũ btificãdã, propheticè cecinit, Btãm
me dicent oẽs generatões. Vel sic: Btm̃ faciat eũ in terra .i. gloriosum faciat Chr̃m in corpe
& sup cœlos eleuet seipm̃, sicq; in terra viuentiũ beatificet eũ beatitudine accidẽtali, quę con E
sistit in rebus creatis ad deũ relatis, videlicet in bono vsu earũ scd̃m φ vna creatura alteri do-
minat, vel in ea lętat aut ea putit, ⌊& non tradat eũ in animã inimicorũ eius⌋ hoc est, deus pr̃
non derelinqt Chr̃m finaliter in ptãte Iudæorũ, nec eorũ voluntati subŋciat eũ: Hoc Chrũs
Job ã.10 in se ĩpletũ oñdit, dũ ait: Ptãtẽ habeo ponẽdi animã meã, & ptãtẽ habeo iterũ sumẽdi eã. Et
denuo: Nemo (inqt) tollit animã meã à me, sed ego pono eã, & iterũ sumo eã. Propter quod
Esaiæ.53 Esaias de eo inqt: Oblatus est qa ipse voluit. Et hoc clarissimè patet ex eo φ dr̃: Interrogauit
Johan.18 Iesus Iudæos, dicẽs: Quem quęritis? Respõderũt: Iesum Nazarenũ. Dixit eis Iesus: Ego sum.
Vt ergo dixit ego sum, abierũt retrorsum, & ceciderũt in terrã. Quõ ergo ait Apostolus: Pro
Romanõ.8 prio filio suo nõ pepcit deus, sed p nobis oĩbus tradidit illũ. Et rñdẽdũ φ deus pr̃ tradidit illũ
ita vt pmisit eum à malignis occidi, non ãt φ ipsi maligni aliqd possint inferre tormẽti Chr̃o
Esaiæ.35 inuito, sed Chrũs sponte tradidit se in mortẽ, quemadmodũ Esaias ait: Tradidit in mortem
Gala.2 animã suã. Et ad Galatas Apostolus asserit: In fide viuo filŋ dei, qui dilexit me, & tradidit se-
metipsum pro me. Aliter ergo tradidit Chr̃m Iudas, & aliter pr̃. ¶ ⌊Dominus opem ferat 3
Lucę.9 illi sup lectũ doloris eius.⌋ Lectus doloris Christi fuit patibulũ crucis, in quo tñ non habuit
puluinar sup quod caput lassum & spinis confixum paululũ repausaret. Sup hunc lectulũ con
tulit deus opem Chr̃o homini, qm̃ conseruauit eũ in bono, & cooperabat ei in redemptõe ge F
neris humani, & in debellatõe mortis atq; diaboli. Tota nãq; efficacia meriti Christi erat ex
Marc.15 diuinitate vnita, quis em̃ Chr̃s dixerit: Deus meus deus meus vt qd dereliquisti me, videlicet
subtrahẽdo inferioribus viribus ac patiẽti naturæ solitã redundãtiã beatitudinis, quã in anĩa
habuit non tñ penitus erat relictus, sed deus erat in eo mundũ reconciliãs sibi secundũ Apl̃m,
⌊vniuersum stratũ eius⌋ hoc est, totũ patibulum crucis Chr̃i vel potius totũ Chr̃m in cruce
suspensum vt ponat continens pro contento, ⌊versasti⌋ .i. frequẽter seu multipliciter cõuer-
tisti ⌊in infirmitate eius⌋ hoc est, in passione ipsius Chr̃i. Versatus est em̃ Chrũs in cruce nõ
Marc.15 loco, sed voto, videlicet diuersis affectibus, nunc propter amaritudinẽ passionis, clamando:
Vt quid dereliquisti me, quasi inuit⁹ pateret. Non tñ patiebat inuit⁹, sed libentissime tanq̃ ar
dentissimus hominũ amator atq; paterni honoris zelator, nunc propter desiderium humanę
Johan.9 salutis, dicendo: quasi libenter pateret, nunc quasi oblitus proprŋ doloris de mr̃e solicitus fuit
Johan.19. dicẽdo Iohãni: Ecce mater tua. ¶ ⌊Ego dixi dñe miserere mei.⌋ Hęc oro non cõpetit Chri 4
sto, nisi p corpe suo mystico, & in sequẽti expositõe versus iste tractabit. ¶ ⌊Inimici mei⌋ 5
videlicet Iudæi, psequẽtes me ⌊dixerũt mala mihi⌋ hoc ẽ, ad ignominiã & contumeliã meã,
quid aũt dixerũt, continuò pandit, ⌊qñ moriet⌋ .i. qñ occidet iste à nobis, ⌊& peribit nomẽ
eius⌋ hoc est, qñ fama atq; memoria eius penitus extinguet. Hoc ẽ quod Iohãnes inducit, di-
Johan.12. xisse sacerdotes & pharisæos dicens: Videtis quia nihil proficimus. Ecce totus mundus abŋt
Matt.26 post eum. Et rursus apud Matthæum ait scriptura: Congregati sunt principes sacerdotum,

& senio

A & seniores populi in atrium principis sacerdotũ & consiliũ fecerũt vt Iesum dolo tenerẽt &
6 “ occiderẽt. ¶ Et si ingrediebatur⌋ frequẽter in psalmo isto sicut & alibi mutat propheta
personã & numerũ, nũc singulariter, nũc pluraliter, nũc in tertia ꝑsona, nũc in secũda loq̃ns
Nũc ergo singulariter loquens ait: Et si ingrediebatᷓ inimicus meus, scilicet Iudas proditor
“ cũ alijs apostolis mecũ in domũ cœnaculi, & in domũ Marthæ, ⌊ vt videret ⌋.i. vt obserua
“ ret & exploraret quid essem acturus ⌊ vana loquebatᷓ cor eius ⌋ qm̃ dixit intra se q̈ ego ne-
scirem propositũ suũ. Vana quoq; & falsa ac simulata verba dixit corde & ore, qñ indigna- Mat.26.
batur Mariæ Magdalenæ eo q̈ fudit sup caput meũ alabastrũ vnguenti ꝑtiosi, & dixit. Ad Mar.14.
quid perditio hæc? Poterat em̃ hoc vnguentũ venundari plusq̃ tricẽtis denarijs, & dari pau
peribus. Hoc aũt dicebat nõ, q̃a de egenis pertinebat ad eũ, sed q̃a fur erat, & ea, q̃ mittebantᷓ
“ furabatᷓ, sicut Iohannes enarrat, ⌊ congregauit iniquitatẽ sibi ⌋ hoc est, Iudas accumulauit
sibi peccata diuersa. Nã ex auaritia inuidebat, & indignabatur Mariæ Magdalenæ propo- Iohan.12
7 “ suitq; Chr̃m vendere, & in mortẽ hostibus suis exhibere. ¶ Egrediebatur foras ⌋ ipse Iu-
das à me quarta feria ante passionẽ meã, intrans domũ, in qua sciuit cõgregatũ esse cõcilium
“ Iudæorum aduersum me, ⌊ & loquebatur in idipsum ⌋.i. in toto illo cõcilio dixit: Quid vultis
mihi dare & eũ vobis tradã? Hoc ipsum Euãgelistæ clare testantᷓ. Vel, egrediebatur foras in
hora cœnæ, quẽadmodũ Iohannes testatur, dicẽs. Dixit Iesus Iudę, q̃d facis, fac citius. Cum Iohan.13.
8 “ ergo ille accepisset buccellã, exiuit continuo ¶ Aduersum me susurrabãt omnes inimici
“ mei ⌋ videlicet principes sacerdotũ & magistratus templi cũ vniuerso cõcilio qui latẽter &
“ detractorie cõsulebãt inter se, quõ crucifigerẽt me, ⌊ aduersum me cogitabãt mala mihi. ⌋
hoc est, tormẽta multa & magna proposuerũt mihi inferre, sicut in libro Sapientiæ habetᷓ.
B Morte turpissima condẽnemus eũ. Hęc aũt Hieremias. Qui vaticinijs & passionibus aper- Sapiæ.2
tissime ꝑfigurauit Christi passionẽ frequenter prænuntiauit. Ait em̃ in Christi persona. Tu
dñe demõstrasti mihi studia eorum, & cognoui, & cogitauerũt sup me cõsilia dicẽtes. Venite Hiere.11.
9 “ mittamus lignũ in panẽ eius. Et alibi. Foderũt (inq̃t) foueã aĩæ meæ. ¶ Verbũ iniquũ con- Hiere.18
“ stituerũt aduersum me ⌋.i. Iudæi sermonẽ malignũ firmiter conceperũt cõtra me. Quis aũt
“ sit sermo iste subiungit, ⌊ nunq̃d qui dormit non adijciet vt resurgat ⌋ hoc est, nunq̃d iste q̃
se dicit resurrecturum à mortuis veraciter resurgere poterit, cũ in morte dormierit, & in sepul
chro clausus iacuerit? quasi dicãt non. Et hoc est q̃d dicitur. Dixerũt principes sacerdotum Mat.27.
ad Pilatũ. Dñe recordati sumus, q̃a seductor ille dixit, adhuc viuẽs, post tres dies resurgã. Iu
be ergo custodi sepulchrũ, &c. Putabãt nẽpe Iudæi Christũ ita occidere, q̈ nec ipse resurge-
ret, neq; memoria eius ꝑmaneret, quẽadmodũ Hieremias ꝑnuntiauit, dicẽs: Eradamus eum
de terra viuentiũ, & nomen eius nõ memoretur vltra. Et quid mirum est, si Iudæi hæc agãt. Hiere.11.
10 “ ¶ Etem̃ homo pacis meæ in q̊ speraui ⌋ id est, Iudas discipulus meus, cui ego pacificus fui,
& cui signa pacis ostendi, & ad quẽ tã charitatiue me habui, ac si de eius adiutorio multum
“ sperassem. Nã & procuratorẽ meũ ipsum cõstitui & loculos tulit, ⌊ qui edebat panes meos ⌋
qm̃ sæpe mecũ comedit, & de elemosinis mihi datis pariter vixit, atq; in cœna duplicẽ pa- Iohan.13
nem de manu mea suscepit, videlicet panẽ intinctũ, per quẽ ostendi Iohãni, q̈ ipse traditor Ibidẽ.
esset, & buccellã sub qua erat corpus meũ, de qua dicitᷓ. Et post buccellã introiuit in eũ sata-
“ nas ⌊ magnificauit sup me supplãtationem ⌋ hoc est, magnifice induxit sup me aduersarios
meos, qui me supplãtauerũt & occiderũt. Vnde & sanctus Iob in figura Christi ait: Quẽ ma
11 “ xime diligebã aduersatus est mihi. ¶ Tu aũt dñe miserere mei ⌋ liberãdo me à pœnalitati Iob.19
“ bus corporis ⌊ & resuscita me ⌋ tertio die ⌊ & retribuã eis ⌋ hoc est, iustã vltionẽ sup Iudęos
inducã, excęcãdo corda eorum, & in manus Romanorum eos tradẽdo, atq; incredulos æterna-
liter condẽnãdo. Vnde p Esaiam Christus ait: Calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos Esaię.62
in ira mea. Dies em̃ vltionis in corde meo, annus retributionis meę venit. Et simile quiddã
Hieremias scribit dicẽs. Tu dñe Sabaoth, q̃ iudicas iuste & probas renes & corda videam vl
12 “ tionẽ tuã ex eis. Tibi enim reuelaui causam meã. ¶ In hoc cognoui ⌋ o dñe pater .i. expe Hiere.11.
“ rimẽtaliter didici ⌊ quoniã voluisti me ⌋ .i. q̈ dilexisti me & tibi cõplacui ⌊ quoniã non gau
“ debit inimicus meus sup me ⌋ hoc est, q̃a populus Iudæorum aduersans mihi & mẽbris meis,
nõ diu neq; finaliter exultabit de me, vtpote quasi omnino extinxerit nomen meũ, & q̃si nõ
resurrexerim de sepulchro, sed cõfundẽtur atq; dolebũt cũ viderint miracula fieri in nomi
ne meo, & p apostolorum prædicationẽ multa milia ad fidem conuerti, sicut iã videmus im-
13 “ pletum. ¶ Me aũt ⌋ Christũ filiũ tuũ dilectũ ⌊ propter innocentiã suscepisti, ⌋ id ẽ, pro-
pter immaculatã ac iustã vitã meã exaudisti in ꝑcibus, quas tibi iam obtuli, & in die resurre-
ctionis suscepisti me ad impassibilẽ statũ, in die quoq; ascensionis suscepisti me ad dexterã
“ tuam ⌊ & confirmasti me in conspectu tuo in ęternum ⌋ id est, in throno gloriæ, & in cœlo
empyreo firmiter & sine fine collocasti me, sicut ad Hebræos dicit apostolus. Christus eo Heb.7
q̈ maneat in æternũ, sempiternũ habet sacerdotiũ, vnde & saluare potest in perpetuũ, acce
dens per semetipsum ad deũ semper viuens ad interpellandũ pro nobis. Postremo de om̃i-

 bus his

bus his laudat Christus homo deũ trinũ ac vnũ,& ait: ¶Benedictus dñs deus Israel .i. ab » D
omnibus bñdicatur, laudetur,& honoretur, deus trinitas qui est deus Israel, id est, Iacob qui di-
ctus est Israel. Vel, Israel.i. populi p fidem cœlestia cõtemplãtis, à seculo & in seculũ .id ẽ, »
per omne seculũ,& à primo seculo.s. à mundi principio vsq; in seculũ illud futurũ, qđ nunq̃
finẽ habebit. fiat fiat .i. ita fit ita fit. Replicatio verbi est magni affectus indicium. Ecce q̃ »
euidẽtissime atq; plenissime loquitur psalmus iste de passione Chri & quãta mysteria Chri
Dauid cognouit,& q̃ speciosa ac fulgida est consonãtia huius propheticæ prænuntiationis
cum euãgelica historia. Porro secundum eos qui diuidunt librum psalmorũ in quinq; libros
partiales, hoc loco primus liber finitus est.

¶Expositio tropologica eiusdẽ psalmi.

TRopologice aũt exponendus est psalmus iste de mẽbris Chri, seu vnoq̃q; fideliũ. Ait ergo. Beatus q intelligit sup egenũ & pauperẽ. Quod dupliciter exponi põt. Primo sic: Beatus q intelligit.i. per spem fœlix est homo, q Chrm in carne morta li quondã passibilẽ ac indigentẽ sapiẽter cognoscit, ita vt in ipso duplicẽ cõtem-
platur naturã, videlicet diuinã & humanã, nec propter diuinitatis insignia negat in eo verã hu
manitatẽ, nec propter humanitatis humilia & abiecta negat in eo verã diuinitatẽ. Et hoc ẽ,
quod ait saluator. Postq̃ em̃ diuina sua miracula enarrasset, adiecit. Et beatus est homo qui
Matt. 11 nõ fuerit scãdalizatus in me, tanq̃ diceret: Beatus est q propter humanã infirmitatẽ & pas-
sionẽ quã videt in me, nõ denegat mihi diuinitatem inesse. Multi qppe hæretici cõsiderãtes
humilia & indigna, q̃ de Christo legũtur, abhorruerũt verã diuinitatẽ in ipso fateri. Alij ve-
ro considerãtes sublimia, quæ de ipso scribũtur, rẽnuerũt asserere verã in eo humanitatẽ cõ-
sistere. Nos autẽ vtrũq; in ipso intelligimus & diuina & humana Christo asscribimus, sed qd E
propter quid ei cõueniat prudẽter, pensandũ est. Secũdo exponit sic. Beatus q intelligit sup
egenũ & pauperẽ, id est, q mẽbris Chri videlicet indigẽtibus misericordẽ oculum exhibet,
opem impẽdit, eleemosynã spũalem aut corporalem cõicat. Nã vt Chrs testat, quod vni ex
Mat. 25 suis fit sibi fit. In die quoq; iudicij dicturus est eis, qui hoc modo sup egenũ intelligunt. Esuri
Esaie. 58 ui & dedistis mihi mãducare, sitiui & dedistis mihi potũ, nudus fui & vestistis me. Vnde scri
ptum est. Frãge esurienti panẽ tuum,& egenos, vagosq; induc in domũ tuã. Tũc erũpet q̃si
Eccles. 11 lumen iustitia tua. Et alibi. Mitte panẽ tuũ sup trãseuntes aquas,& post multa tẽpora inue-
Luc. 11 nies eum. Atq; in euãgelio Christus. Quod sup est (inquit) date eleemosynã & omia munda
Job. 19. sunt vobis. Hinc quoq; Iob de seipso testatur, dicens. Oculus fui cæco,& pes claudo. Pater
& Job. 31 erã pauperum,& causam quam ignorabam diligentissime inuestigabam. Et rursus ait: Si co
medi buccellam meam solus,& non comedit pupillus ex ea, quia ab infantia mea creuit me-
cum miseratio,& de vtero matris meæ, egressa est mecum. Foris non mãsit peregrinus, ho-
stium meum viatori patuit. Si autem tã salubre est, corporalẽ eleemosynã atq; exteriora mi
sericordiæ opera exercere, quãto salubrius atq; sublimius est spiritualem eleemosynã agere,
docendo ignorãtem, increpãdo errantem, consulendo ambiguo, orãdo pro impio, discipli
nando peccantem, consolando merentem. Faciat ergo vnusquisq; eas eleemosynas, in qbus
magis abundat, sicut Tobias cõsuluit filio suo, dicẽs. Noli auertere faciẽ tuã ab vllo paupe.
Ita em̃ fiet, vt nec à te auertatur facies dñi. Qũo poteris ita esto misericors. Itaq;, beatus q in-
telligit sup egenum & pauperem,& hoc ideo, quoniã in die mala, id est, in die tentationis & F
persecutionis ac aduersitatis liberabit eũ dominus, ne tentatione vincatur, ne in psecutione
per impatientiã superetur, ne in aduersis frangatur. Liberabit etiã eũ à peccatis pteritis,& à
reatu peccati, qm̃ sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extĩguit peccatũ. Propter q̃d
Daniel. 4 Daniel regi Nabuchodonosor dixit. Pctã tua eleemosynis redime,& iniqtates tuas miseri-
cordijs pauperũ. Si ergo vis pseruari à malis, esto misericors, cõdole proximis, succurre egẽ-
Matt. 5. ti. Ideo enim Christus ait: Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiã consequentur. Et Sa
Prouer. 3 lomon exhortatur. Misericordia & veritas non te deserant,& inuenies gratiam coram deo
& hominibus. Sed quatenus super spiritualiter egenos & pauperes sapienter intelligamus,
1. thess. vi. curemus implere illud apostoli. Corripite inquietos, cõsolamini pusillanimes, suscipite in-
firmos, patientes estote ad omnes. Dominus conseruet eum in bono & stabiliat eum in se-
metipso,& viuificet eum in præsenti p gratiã,& in futuo per gloriam,& beatum faciat eum
in terra, hoc est, in peregrinatione huius in carne mortali, in ecclesia militanti faciat eũ beatũ
in spe & in sufficiẽtia tẽporaliũ rerũ, atq; in cordibus proximorũ suorũ, ita vt oẽs beatificent
eũ tanq̃ hoiem piũ deo placentẽ. Omnino em̃ hæc cõcomitãtur misericordẽ in vita psenti,
Prouer. 11. quẽadmodũ scriptũ est. Benefacit animæ suæ vir misericors. Et rursus. Qui pronus est ad mi
Prouer. 22 sericordiã bñdicetur, in terra aũt viuentiũ & in triũphãti ecclesia faciat eũ dñs beatũ in re &
in omi bonorũ plenissima possessione,& non tradat eũ in animã inimicorũ eius.i. ab aduersa-
rijs suis non pmittat eum spũaliter ledi, vinci, aut opprimi, ita vt aiæ eius nil noceant insidiæ
inimici. Dñs opem ferat illi sup lectũ doloris eius, id ẽ, in loco & tpe infirmitatis ac indigen

A tiæ suæ,& maxime in hora mortis,quatenus tũc misericordiã cõsequaĩ, qñ amplius misericordia indiget vniuersum stratum versasti in infirmitate eius .i.corpus eius in q̃ anima quasi in strato iacet multipliciter cõuertisti à grauamine ad releuamen, à dolore ad respirationẽ, atq; interdũ ab egritudine ad sanitatẽ. Vel, versasti stratũ ei⁹.i.eũ in strato iacentẽ consolationibus tuis internis refocillasti. Solet em̃ deus hoĩes misericordes tpe infirmitatis frequenter & pie fouere ac roborare. Ego dixi corde & ore cõsiderãdo meipsum, dñe miserere mei, hoc ẽ,misericordię tuę effectũ mihi infunde,& quasi cõdolendo succurre,sana animã meam à lesione peccati,& à carẽtia gratiæ,q̃d ideo rogo,qa peccaui tibi.i.ad iniuriã tuã. O q̃ affectuosa & sentẽtiosa ac efficax est oratio huius versiculi,quã vtinã dicamus nõ ore tm̃,sed intimo corde & pœnitẽtia humili. Inimici mei dixerũt mala mihi,illa videlicet quæ sequũtur qñ morietur & peribit nomen eius. Hoc primitiua ecclesia maxime dicere potuit,qñ omnis qui interficiebat Christianũ arbitrabatur obsequiũ se præstare deo. Nã & Diocletianus ac alij quidam tyranni intendebãt Christianũ nomen omnino auferre de terra,& fidẽ Christi penitus eradicare. Quilibet quoq; Christianus persecutione vsq; ad mortẽ propter iustitiã passus,dicere potest versiculũ istũ,sed & de inuisibilibus hostibus põt quilibet nostrũ hic dicere. Dæmones em̃ quotidie inter se dicũt de nobis,quãdo morietur.i. qñ inducemus eũ ad mortale peccatũ,q̃d est mors animæ,& peribit nomẽ eius de libro vitæ,& de memoria beatorũ ac misericordiæ dei,videlicet vt nobiscũ æternaliter cõdemneĩ. Et si ingrediebatur vt videret,quid crederẽ,sperarẽ,amarẽ,& agerem,vana loquebatur cor eius.i.dolos cogitauit proponẽs aduersari fidei orthodoxæ,aut vitæ virtuosæ ac iustę, cõgregauit iniquitatem sibi, id est,ad propriã suã dãnationem multiplicauit sibi peccata varias vias nocẽdi,excogitãdo.

B Egrediebaĩ foras ad malitiæ suæ fautores ac socios & loq̃baĩ inidipm̃.i.eis exposuit q̃d cõtra me concepit. Istud dicere põt ecclesia & quilibet iustus de falsis fratribus, & exploratoribus atq; hypocritis alijsq; pueris. De q̃bus Iohannes in sua canonica scribit. Ex nobis prodierunt,sed nõ erãt ex nobis. Nã si ex nobis fuissent, pm̃ãsissent vtiq; nobiscũ. Deinde ecclesia ait de his. Aduersum me susurrabant,hoc est,occulte & malitiose loquebãtur, oẽs inimici mei aduersum me ,cogitabãt mala mihi,videlicet q̃uo possent affligere me. Vnde Iohannes ait. Nolite mirari si odit vos mũdus. Nos scimus qm̃ trãslati sumus de morte ad vitam, quia diligimus fratres. Verbum iniquũ constituerũt.i.posuerunt aduersum me dicẽtes. Nunq̃d qui dormit non adijciet vt resurgat,hoc est,nunq̃d est alia vita & beatitudo,sicut Christiani dicũt,in qua post hanc vitam viuent & regnabunt ipsi,q̃s nos modo occidimus,aut nũq̃d futura est resurrectio mortuorum? Hęc dicebant infideles contra Christianos præsertim in primitiua ecclesia. Etem̃ homo pacis meæ in quo speraui qui edebat panes meos, hoc ẽ, qui videbantur esse domestici fidei & filij ecclesiæ atq; propinqui & proximi mei, qui sacramentum corporis Christ,quandoq; cum alijs accepertũt,magnificauit sup me supplantationem hoc est,tales excitauerũt persecutionem & aduersitatem magnam aduersus me. Hoc dicit ecclesia maxime contra hæreticos,qui ad tempus erant in ecclesia, sed exeuntes sectas pditionis introduxerũt. Quilibet etiam,qui specialem habuit,ac familiarem amicum,si amicus ille recedit à se & opponit se ei verbis & factis,reuelãdo quoq; quæ tempore familiaritatis &

C amicitiæ in fide recepit. Talis dicere potest versiculum istum. Talis vero qui ita ab amico recedit,& ei resistit ac detrahit grauissime & plus q̃ mortaliter peccat,qm̃ non solũ cõtra charitatem,sed etiam contra magnam charitatem atq; iustitiam directe agit, & adhuc grauius erit peccatũ,si fuerit inter eos pactum seu fœdus amicitiæ,q̃d sine mortali peccato solui nõ potest,secundũ Thomã quarto sententiaꝝ. Vnde scriptum est. Qui dissoluit pactũ nũquid effugiet? Grauissime igitur peccant,qui amicis pristinis tã molesti infidelesq; fiunt, & in secreto dicta propalant. Propter quod dicitur. Qui denudat archana amici, fidem perdit. De nudare enim amici mysteria,desperatio est animæ infœlicis, Salomon quoq; ait. Qui ambulat fraudulenter reuelat archana,qui aũt fidelis est,cælat amici commissum. Deinde ecclesia orat. Tu autẽ dñe miserere mei,ita afflictæ,& resuscita me.i.ruinã occisorum fideliũ repara per multiplicationem credentium. Vel,resuscita me à somno peccati,sicut hortaĩ apostolus. Surge qui dormis. Et iterũ. Tempus est iam nos de somno surgere. Vel resuscita me,resuscitatione beata in die nouissimo,quando omnes resurgemus,sed non omnes immutabimur,& retribuam eis, hoc est, hostibus meis iustam vindictam retribuam, vel in præsenti eos excommunicando ,vel in die iudicij tecum eos diiudicando, queadmodũ scriptũ est. Iudicabunt sancti nationes. Et sicut affirmat apostolus. Nescitis,quia sancti de hoc mundo iudicabunt? In hoc cognoui o dñe,quoniam voluisti me,hoc est,q̃ à te electa sum & tibi cõplacui,quoniam non gaudebit inimicus meus super me,id ẽ,nec visibiles,nec inuisibiles hostes mei,æternaliter exultabunt de aduersitatibus meis,q̃uis ad tempus permittas me ab eis affligi. Nam ad minus post hanc vitam cessabit eorum lætitia, & conuertetur in æternã tristitiam,sicut & mea temporalis tristitia conuertetur hac vita finita in æternã lætitiam. In

Marginal references: 1.Iohã.2. — 1.Iohã.3. — Ezech.17 — Eccle.27. — Prouer.11 — Ephe.5 — Roma.13 — 1.Cor.15 — Sapie.3 — 1 Cor.6

die quoq; iudicij, quando in magna constantia aduersus eos, qui me iam angustijs præmunt, ipsi videntes me turbabuntur, timore horribili, gementes præ angustia spiritus. Hinc enim D
Esaie. 54 dominus ait ecclesiæ electorum. Ad punctũ in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis meæ abscondi parumper faciem meam à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui. Me autem propter innocentiam suscepisti, hoc est, exaudisti & approbasti. Elegit enim Christus sibi ecclesiam gloriosam, non ha
Ephe. 5. bentem maculam neq; rugam, secundum Apostolum. Hanc tamen innocentiam ecclesia à Christo sortita est, nec ideo electa, quoniam innocens & immaculata, sed ideo innocens & immaculata quia electa, & confirmasti me in conspectu tuo in æternum, hoc est, in fide ro-
Mat. vlt. borasti me vsq; in finem seculi, sicut repromittis. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus
Osee. 2. vsq; ad consummationem seculi. Et alibi. Sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in fide. Non enim deficiet fides ecclesiæ in toto, quàm diu durauerit generatio hominum. Postremo ecclesia gratias agit deo, & ait: Benedictus dominus deus Israel, qui versus in præcedenti expositione expositus est. Ecce psalmus iste pulcherrimus misericordiæ opera vehementer commendat, & quantæ sint persecutiones iustorum euidenter demonstrat, asserens impios susurrare contra innoxios, quo circa cõsiderare vtile est, quid sit susurratio, & de grauitate huius peccati. Sciendum ergo quòd susurrator & detractor, cõueniunt in materia & forma loquendi. V terq; enim malum de alio loquitur, & hoc occulte, sed differunt in fine, quia detractor intendit famam alterius denigrare. Susurrator vero intendit inter amicos discordiam seminare, mutuamq; dilectionẽ extinguere. V nde in scri- E
Prou. 26 ptura habetur. Susurrone subtracto, iurgia conquiescunt. Idcirco susurro non semper intẽdit malum de alio dicere, sed quicquid putat posse concordiam amicoꝝ destruere. Loquitur enim vtrique seorsum, quod æstimat vnicuiq; eorum in alio displicere, & ideo susurro & bilinguis idem sunt. Contumeliosus autem intendit honori alterius derogare. Ex quibus patere potest, quid horum vitiorum sit grauius. Peccatum enim, præsertim quod committitur in proximum, dicitur quoniam nocet, quanto ergo peccatum maius nocumentum infert, tanto est grauius. Amicitia vero est maius bonum, quàm honor aut fama, iuxta illud.
Eccle. 6. Amico fideli nulla est comparatio. Honor quoq; maius bonũ videtur quàm fama, propterea susurratio est maius peccatum quàm contumelia vel delectatio. Cõtumelia quoq; peior est detractione, & detractatio est grauior furto, quoniam maius bonum aufert quàm furtũ, vi-
Eccle. 41 delicet bonam famã, quæ melior est & appetibilior exterioribus rebus, iuxta illud. Curam habe de bono nomine. Hoc enim plus proderit tibi quàm mille thesauri magni & pretiosi. Furtum tamen ex suo genere est mortale peccatum, quoniam contrariatur iustitiæ. Si ergo furtum est mortale peccatum, & si detractatio est grauior furto, & detractione contumelia, atq; susurratio peior quàm contumelia, constat quòd mortalis atq; pestifera sit susurratio.
Eccle. 28 Propter quod habetur. Susurro & bilinguis maledictus. Multos enim turbauit pacẽ haben-
Eccle. 21. tes. Et iterum. Susurro coinquinat animam suam, & in omnibus odietur, & deuotatio pessima super bilinguem. Frequenter autem susurratio & detractio pro eodem sumuntur, sicut & in psalmo præsenti. Fugiamus ergo charissimi quasi basiliscum & colubrum vitia ista tam F venenosa atque mortifera, discamusq; ex Psalmo isto misericordiam veram ac patientiam stabilem.

COMMENTARIVS IN PSAL. XLI.

¶Argumentũ.

¶Titulus. In finem siue victori intelllectus filijs Coræ siue Corah. In hoc psalmo hortatur nos propheta ad desiderium dei ex charitate, quatenus contemptis mundi huius caducis rebus, aspiremus ad cœlestia, ꝑpetuo duratura. Habet itaq; duas ptes, prior ẽ de æstuãte desiderio videndi dei, ad quod charitas inflãmat. Altera vero est deploratio carentiæ eius, quæ generat tędium propter moram huius incolatus terreni, ibi. Fiunt mihi lachrymæ. Author expendit ipsum vnica cõmentatione.

¶Expositio tituli.

¶Assignatur insuper psalmo nunc explanando titulus talis. In finem intellectus filijs Chore, hoc est, intellectus iste, in finẽ seu vitam æternam nos dirigens, cõpetit filijs Chore, hoc est, imitatoribus Christi crucifixi, qui terrena despiciunt, cupientes dissolui & esse cũ Chrõ. Hieronymus autẽ affirmat hunc psalmũ à filijs Chore, vel potius ab vno eoꝝ cæteris excellentiore, cõpositum. V nde ipse in translatione sua, iuxta Hebræum, talem ponit titulum. In finem intellectus doctissimi filioꝝ Chore. Augustinus vero qui oẽs psalmos à Dauid æditos asserit, dicit hunc psalmum ascribi filijs Chore propter spiritualem interpretationem, sicut in præcedentis psalmi tituli expositione ostensum est, vel quia cantabatur ab eis in tẽ-
Cantic. 2 plo. Loquens ergo author psalmi huius in ꝑsona ardentis amatoris, q dicere potest illud. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo, ait.

¶Exposi-

A ¶Expositio psalmi literalis.

" Vemadmodũ desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad
" te deus.] O verbum dulcissimum, o sermo ignitus, o scintilla ex diuino igne emissa, etenim deus noster ignis est. Et quid dicã ego infelix & tepidus, ac p hoc euomi dignus? Verbũ em iã recitatũ, exhortatione eget nõ expositione. O vere beatus homo, qui verbum istud veraciter de seipso dicere potest, cuius anima charitate vulnerata est, qui vniuersum affectum suum in diuinitatis amore, pure & immobiliter fixit, ita quòd cum apostolo dicere queat, viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. Talis autem nemo esse aut fieri valet, nisi sui ipsius priuatum amorem prorsus euulserit, omesq; animæ affectiones, sedatas ac ordinatas habuerit, totumq; vniuersum velut nihilum spreuerit, quatenus soli dulcissimo deo syncere & affectuosissime inhærere, immergi, inuisceraríq; possit: omnia arbitrans vt stercora, vt Christũ lucrifaciat ac deũ possideat. Tanto enim perfectius inhæret affectus vni alicui bono, quãto minus per diuersa dispergitur. Ait ergo: Quemadmodum desiderat, hoc est, sicut ceruus ab insequẽtibus atq; venantibus fatigatus, aquarũ fluenta ardentissime cupit, & ad ea velocissime currit, ita o creator & deus ac dominus meus, anima mea, huius vitæ miserijs lassa, tentationibus molestata, varijsq; impedimentis humane fragilitatis à tua contemplatione ac dilectione sæpius impedita, desiderat ad te, hoc est, desideriũ suum extendit ad te, summum
B atq; incommutabile bonum summe ac vnice finaliterq; desiderans ad te venire, desiderans te amplecti, tua dulcedine frui, tuam pulchritudinem intueri, tibi inauertibiliter ac beatifice, intime ac proxime vniri desiderans. Tu enim o domine sancte, o deus benedicte, o gloriose creator, es thesaurus meus, idcirco vbi tu es, ibi est cor meum. Tu es totum bonũ meũ, & tu solus es oĩa mea, cupio dissolui, cupio ingredi gaudium domini mei, cupio cognoscere sicut & cognitus sum. Et quia in hac vita mortali non queo te perfecte diligere, incessanter laudare, clare agnoscere, atque totaliter honorare, propterea sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Non vtiq; principaliter intuitu proprij præmij ac fœlicitatis, sed amore diuini honoris ac bonitatis, quatenus perfecte te diligam, incessabiliter laudem, facie ad faciem videã, & integraliter venerer. Tu es enim bonũ æternum & infinitum, in quo est omnium bonorum & pulchrorum & desiderabilium perfecta possessio. Deniq; tria sunt, quæ nos ad dei amorem inducere debent. Primum est ipsamet bonitas & charitas dei, quæ sicut omnem bonitatem & charitatem creatã in infinitum excedit, ita præ oĩbus bonis creatis in infinitũ extat desiderabilis atque amabilis, ideóq; debemus deum in infinitum plus amare quàm nosipsos, aut aliquid bonum creatum seu oĩa simul. Secundum est consideratio beneficiorum dei, videlicet naturalium, gratuitorumq; donorum, & ad hanc vtrãq; causam referri potest, quod Iohannes ait: Charissimi, diligamus deum, quoniam ipse prior dilexit nos. Tertiũ est consideratio promissorũ dei, videlicet beatitudinis quam nobis in cœlis promisit ac præparauit, quemadmodũ ait saluator. Vado parare vobis locũ, & assumã vos ad meipsum, vt vbi sum ego & vos sitis. Porro desideriũ ex amore procedit. Nullus em̃ desiderat nisi quod amat, amor verò est tã absentiũ quàm præsentium. Nã tam viatores quàm cõprehensores deũ amare dicuntur, desideriũ autẽ proprie
C sumptũ est tantũ absentiũ, ideo versus iste proprie Christo nunq̃ conuenit, quoniã anima eius à sui principio semper deo principaliter fruebatur, nec cõprehensoribus conuenit, nisi sumatur desideriũ pro amore fastidiũ excludente, secundũ quẽ modũ Petrus in sua canonica ait: Quod in Christũ desiderant angeli prospicere. In quantũ tñ Christus aliquo modo viator erat, & corpis sui glorificationẽ atq; in cœlos ascensionẽ optauit, sic ei versus iste cũ sequentibus cõpetere potest. Vnde & ipse in euangelio dicit. O generatio peruersa & incredula, q̃diu apud vos ero, q̃diu patiar vos? In quo palam declarat se desiderasse reuerti ad patrem per corporis glorificationem, quod etiã ostendit, loquens discipulis. Si diligeretis me gauderetis vtiq;, quia vado ad patrẽ. Et iterũ loquens ad patrẽ. Clarifica (inquit) me tu pater apud temetipsum, claritate quã habui priusq̃ mundus fieret. Vehementer deniq; desiderauit ad patrẽ, quando in cruce pendens & moriens dixit: Pater in manus tuas cõmendo spiritũ meũ. Amor autem est omniũ virtutũ finis & vertex ac dña. Propter quod Moyses scribit. Et nũc Israel, quid dñs deus tuus petit à te, nisi vt diligas eũ & seruias ei in toto corde tuo & in tota anima tua? Propterea amori correspondet præmiũ essentiale in patria, scilicet visiõ dei. Tanto em̃ clarius atq; iocundius deũ videbimus, quanto nũc eius visionẽ ardentius desideramus, q̃m amor viæ desideriũ causat. Desideriũ vero patefacit & aperit affectũ amãtis ad recipiendũ amantũ, imo q̃d est desideriũ, nisi aptio appetitus ad receptionem dilecti disponẽs? Quàm gloriose ergo clare ac intime deũ videbit i pãtria, q nũc ad eũ ita desiderat sicut ceruus ad aquarũ irriguũ? Amemus igit & affectuosissime desideremus deũ sublimem, & sanctũ patrẽ luminũ, fontẽ dulcedinis, principiũ oĩs decoris, in q̃ est pulchritudo immẽsa, fœlici-

Deute. 4. Apoca. 3. Galat. 2. Philip. 3. 1. Ioh. 4. Iohã. 14. 1. Petri. 1. Marci. 9. Iohã. 14. Iohan. 17. Lucæ. 23. Deut. 10.

fœlicitas immēsa, pax sup̄dulcissima voloptuosissima, vita, interminabilis sapiētia, omniūq; D
desiderabiliū copia sine mēsura, & oīa ista nō sunt in eo, nisi simplicissimū eē & vnitas pu-
ra, atq; supersubstātialis & superignota subsistētia. Deinde propheta conuertit sermonem 2
ad nos, quatenus sui exēplo ad deū amādum nos prouocet, subdēs. ¶ Sitiuit ⌋ .i. ardēter
& calida affectione cōcupiuit ⌊ anima mea ad deū fontē ⌋ & oīpotentē ⌊ viuū, ⌋ & omnis
vitæ fontale principiū, à quo est vita naturæ, vita gratiæ, & vita gloriæ. Cuius fortitudinem
Danie. vi expertus Darius rex ait: A me cōstitutū ē vt oēs timeant deū Danielis, qa ipse est deus vi-
uens. Appellaturq; deus viuus ad differentiā eorum, q putātur dij & immortales, sed corpora
eorum sunt putrefacta, & animæ damnatæ, videlicet Iouis, Saturni, Martis, Mercurij. Melius
quoq; est vt scribatur deū fortē viuū q̄ fontē viuū. Nā in Hebræo habet, fortem viuū ⌊ quā-
do veniā ⌋ de corpore mortis huius ad impassibilē statū, de exilio isto ad regnū, & de pere-
grinatione viæ huius, ad patriā ⌊ & apparebo ante faciem dei ⌋ ita vt ipse mihi appareat &
seipsum mihi per speciem manifestet. Tunc eñ satiabor cum hoc modo apparuerit gloria
eius. Per faciē eñ dei intelligēdus est ipsemet deus vt præsens & agnitus. Hoc modo sitiuit
Roma. 8. anima Pauli ad deū, qui clamat. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hu-
Exodi. 33 ius? Moyses quoq; qui ait ad dñm. Si inueni grām in conspectu tuo, ostēde mihi faciē tuam, 3
vt sciam te. ¶ Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte ⌋ hoc est, hoc solū fuit mi-
hi consolatio, recreatio, atq; refectio mentis ad deum sirientis, q̄ præ desiderio dei, interim
lachrymari & ingemiscere potui die ac nocte hoc est, certis temporibus diei ac noctis. Spes
eñ quæ differtur, affligit animā, similiter desideriū crutiat ardenter amātem, donec vniatur E
dilecto. Vnde qui deū & patriam vere ac feruide diligit, non parum affligitur ex mora dila
tionis, propter quod pallor & macies sunt signa amoris. Dolor aūt inrerior per exteriores
lachrymas mitigatur, quia per fletum afflictio mentis, quæ ante in se clausa fuit, erūpit, sicq;
minuitur, præsertim quoniā cordis intentio ad plura diffunditur, & ita interior tristitia mi-
noratur, & ergo lachrymæ panes sunt animæ gemebundæ & amorosæ, eamq; dulciter cōso
lantur, abundanter reficiunt, & in gratia dei pinguem efficiunt. Vnde inferius scriptū est.
Psal. 79. Cibabis nos pane lachrymarum. Tunc autem fuerunt mihi lachrymæ meæ panes ⌊ dum di
citur mihi quotidie ⌋ ab infidelibus & peruersis, ⌊ vbi est deus tuus ⌋ in quo speras & quē ita
desideras? quasi dicant, inanis est fides tua, & vana facta est spes tua. Hoc primitiua ecclesia
dicere potuit, quando persecutores occiderunt & irriserūt fideles, Christiq; nomē blasphe-
mauerunt, dicentes. Vbi est Christus vester? Iuuet & liberet vos modo si potest. ¶ Hæc ⌋ 4
videlicet dilationē pœnitētiæ dei atq; irrisiones malorum ⌊ recordatus sum & effudi in me ani
mam meā ⌋ .i. ab exterioribus & sensibilibus meip̄m abstraxi, cōsiderationē meā ad interi-
Threno. 3. ora mea cōuertēs, & de rebus salutaribus cogitās, sicut Hieremias dicit. Bonū est p̄stolari cū
silentio salutare dei. Et iterum. Sedebit solitarius & racebit, qa leuabit se sup se. Itaq; effudi in
me animā meā, quatenus ab exterioribus atq; inutilibus absolutus, diuinis rebus libera mēte
vacarē, quod facere nequit, qui rerum tumultibus implicatur. Et hoc est quod dominus ait: Si
Esaiæ. 30 reuertamini & quiescatis salui eritis. In silentio eñ & spe, erit fortitudo vestra. Ideo aūt effu
di animā meā in me, qm̄ trāsibo in locū tabernaculi admirabilis vsq; ad domū dei. i. qa spem
habeo, q̄ hac peregrinatione cōpleta, ingrediar domū nō manufactā æternā in cœlis, vide-
licet regnū cœleste, cœlū empyreū, quod est rabernaculū beatorum, ac triumphātem ecclesiā, F
2. Cor. 5 quæ est domus dei. Vnde ait Apostolus. Scimus, quoniam si terrestris domus nostra huius
habitationis dissoluatur, q̄ ædificationem habemus ex deo domū non manu factā æternam
Heb. 10 in cœlis. Et ad Hebræos. Habentes, inquit, fiduciam in introitu sanctorum p sanguinē Chri,
Accedamus cum corde vero in plenitudinē fidei, asperfi corda à conscientia mala. Quòd ve
ro nunc dixit in psalmo, tabernaculi admirabilis, construi potest diuisim & cōiunctim. Nam
& cœlum est locus tabernaculi quod in se mirabile est, & hoc ipsum tabernaculum est admi-
Psal. 67 rabilis, hoc est, dei, qui summe mirabilis est, de quo infra habetur. Mirabilis deus in sanctis
suis. Interim vero, dum scilicet in hoc corpore manere compellor, trāsibo quotidie in locū
2. Cor. 3. tabernaculi huius p contemplationē & spem, sicut ait apostolus. Nos aūt reuelata facie glo-
riam dñi speculātes, & promissiones cœlestes, seu bona tabernaculi huius admirabilis à lōge
aspiciam & salutabo cōfiteborq;: qm̄ peregrinus & hospes sum sup terram, atq; p hoc adim
Heb. 4. plebo quod hortat diuinus ac sanctus apostolus. Festinemus (ingens) ingredi in illā requiem
vt nō existimet aliquis ex nobis deesse. Hoc modo ingrediebat quotidie tabernaculum illud
Cantic. 1 cœleste sponsa, quæ ait sponso virgineo. Trahe me post te, curremus simul in odorē vnguē
torum tuorum. ¶ In voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. ⌋ Hoc explanat du- 5
pliciter. Primo de viatoribus, vt sit sensus, sonus epulātis. i. verbū seu sermo eius, q in p̄senti
gustat & experitur q̄ dulcis est dñs, & panē filiorum in mēsa Christi mādučat, fit in voce exul-
tationis. i. in cōmemoratione iocūdo bonitatis, beneficiorūq; dei, & cōfessionis, hoc est, in
cōmemoratione lugubri, proprie ingratitudinis & iniquitatis. Dū eñ scd̄m exhortationē
apostoli

apoſtoli. Epulamur nõ in fermẽto veteri.i.in obſeruãtijs cærimonialibus legis,neq; in fer- Coloſſ. 3.
A mẽto malitiæ & nequitiæ,gloriãdo in malis & exultãdo in rebus peſſimis,ſed in azimis ſyn
ceritatis & veritatis,tũc ſimul recordari debemus diuinæ bonitatis & largitatis, noſtræ q̃q;
prauitatis & pu̇erſitatis,ſicq; cõtemplãdo dei miſericordiã, prorũpet ſonus noſter in vocẽ
exultationis,dicẽdo illud. Nõ eſt ſimilis tui dñe. Magnus es tu,qs nõ timebit te o rex gẽtiũ? Hiere.10
Contemplãdo aũt noſtrã miſeriam,prorumpet ſonus noſter in vocẽ cõfeſſionis,dicendo il Job.13
lud, Vias meas in cõſpectu eius arguã,& ipſe erit ſaluator meus.Secundo exponit ſic,ſonus
epulantis.i.diuinã dulcedinẽ in ſuo fonte guſtantis,& deo feliciter in patria pfruentis,eſt in
voce exultationis, hoc eſt,exuberãtiſſime hylaritatis ex cõtemplatione diuinitatis, & con-
feſſionis i.diuinæ laudatiõis, quẽadmodũ dicit. Gratiarũ actio inuenietur in ea & vox lau- Eſaiæ.51
6 " dis. Cũ ergo tãta ſint tibi bona promiſſa atq; parata. ¶Quare triſtis es anima mea⌋ ſecu-
" lari & mala ac inordinata triſtitia,propter tẽporales aduerſitates atq; malitias,⌊& q̃re con-
" turbas me⌋ cõturbatione actũ rationis impediẽte,& ex ſupfluarũ cogitationũ tumultu naſ-
centẽ? Eſt enĩ quædã inordinata triſtitia,quæ in viro iuſto locum nõ habet,ſecũdum q̃d Sa-
" lomon aſſerit. Non cõtriſtabit iuſtũ quicq̃d ei acciderit. Et Eccleſiaſtico. Iocunditas cordis, Prouer.12
hæc eſt vita hominis. Triſtitiã vero longe expelle à te,qm̃ multos occidit triſtitia,& non eſt Eccle.31.
vtilitas in ea. Et de iſta triſtitia intelligẽdum eſt,quod de Chriſto inducit. Nõ erit triſtis ne- Eſaiç.42
q; turbulẽtus. Contra hãc triſtitiã ordinatur patiẽtia,ſicut cõtra iſtã mãſuetudo. De qua ait Heb.10
B apoſtolus. Patientia vobis neceſſaria eſt, vt volũtatẽ dei faciẽtes,reportetis repromiſſionẽ.
Hæc ergo triſtitia cõtemplatione & ſpe futurorum bonorum penitus exſtirpãda conſiſtit,
& de ea potentiſſime pſalmus nunc loquitur. Eſt autem alia quædam triſtitia bona, quæ eſt
actus virtutis,procedens ex conſideratione proprie imperfectionis & culpæ, vel dilatione
gloriæ,ſeu ex cõtẽplatiõe errorum ac vitiorũ,q̃bus homines implicãtur, de qua triſtitia ſcri
ptum eſt. Cor ſapientum vbi triſtitia,& cor ſtultorum vbi lætitia. Itemq;. Per triſtitiã vul- Eccles.7
tus,corrigitur animus delinquentis. [illegible] iſta triſtitia fuit in Chriſto,quemadmodum dictum
eſt. Contriſtatus eſt Ieſus ſuper cæcitate cordis eorũ. Et alibi. Triſtis eſt(inquit)anima mea Marci.3
vſq; ad mortem. Hæc autem [illegible] moderanda eſt, ne(vt ait apoſtolus) abſorbeatur quis Mat.26.
abundantiori triſtitia. Talis enim triſtitia quàmuis in ſe bona ſit, tamen per accidens nocere 2.Cor.2.
poteſt propter corporalis læſionem naturæ,ſecundum quod Salomon profitetur. Animus Prouer.17
gaudens,ætatem floridã facit,ſpiritus triſtis exiccat oſſa. Vnde q̃d iã ait, quare triſtis es ani-
ma mea,de hac quoq; triſtitia aliqualiter accipi poteſt. Deinde datur conſilium optimũ cõ-
7 " tra triſtitiam. ¶Spera in deo quoniam adhuc confitebor illi⌋ hoc eſt,confide quod per
grãm dei euades tãdem omnes cauſas triſtitiæ,& confiteberis domino confeſſione laudis p-
fecta atq; perpetua. Quòd enĩ ſpes expellit triſtitiam liquet ex eo q̃ ait ſcriptura. Qui time- Eccle.2.
tis dominũ ſperate in illo,& in oblectationẽ vobis veniet miſericordia. Cõfitebor itaq; do-
" mino,q eſt ⌊ſalutare vultus mei⌋ .i.obiectũ & cauſa beatitudinis animæ meæ, tã in pſenti
q̃ in futuro,quẽadmodũ ſcriptum eſt. Salus populi ego ſum dicit dñs. Et p Ozeç. Extra me Ozee.13.
nõ eſt ſaluator. Qui etiã eſt & deus meus,à cuius cauſalitate dependeo,& cuius prouidentiæ
8 " ſubdor. ¶Ad meipſum anima mea turbata ẽ⌋.i.ex inordinata conuerſione mei ad me-
ipm,& ad inferiora ac ſenſibilia bona, pturbationẽ incurrit anima mea. Nã peccata veram
C tranquillitatem & pacem impediunt,cõfuſionẽq; & perturbationẽ inducũt. Dum vero ad Ozee.vi.
deum conuertimur,pacem ſortimur. Propter quod dicitur. Conuertere ad dominũ deum
tuum,quoniam corruiſti in iniquitate tua, propterea memor ero tui de terra Iordanis. Io- Joſue.3.
ſue ſcribit,quemadmodũ aquæ Iordanis cõuerſæ ſunt retrorſum, ambulauerũtq; filij Iſrael
per arentẽ alueũ. Hæc aũt ambulatio p Iordanẽ, figurauit intinctionẽ fideliũ in baptiſmo, Luc.3.
præſertim cum Chriſtus legatur in Iordane baptizatus. Eſt itaq; ſenſus. Memor ero tui de
terra Iordanis & Hermonijm,hoc eſt,de mirabilibus,ſeu propter mirabilia quę feciſti in ter
ra ſeu fundo Iordanis,& in terra Hermonijm,quæ ſita eſt iuxta Iordanem, & nomẽ accepit
ab Hermon monte paruo iuxta Iordanẽ locato. Memor inquàm,ero tui,recordando vide-
licet miraculorũ quæ tempore filiorum Iſrael in hac terra feciſti. Et maxime decet nos me-
mores eſſe dñi Ieſu de terra Iordanis,propter opa eius in Iordane,q̃tenus recordemus illius
ineffabilis dignationis atq; incõprehẽſibilis humilitatis,q̃ ipſe rex gloriæ,ſctũs ſctõrũ,& deus
incarnatus,inter cęteros pctõres venit ad Iohannẽ in Iordanẽ, vt baptizaretur ab eo,& qũo
illic tactu ſuæ mũdiſſimæ carnis oĩbus aquis vim regeneratiuã donauit,q̃liter inſup myſte
riũ ſup ſanctę trinitatis illic oſtẽſum ẽ,qñ filius apparuit ĩ carne, ſpũs ſctũs in colũba, & pr in Luc.3.
voce,& quẽadmodũ Ieſu baptizato aptũ eſt cœlũ,in ſignũ q̃ in baptiſmo oĩa pctã donãtur
Vel ſic. Memor ero tui de terra Iordanis.i.de fonte baptiſmatis, & Hermonijm.i. de abre-
nuntiatiõe diaboli ſeu anathematizatione peccati. Iordanis qppe interpretat deſcẽſio eorũ,
Hermonijm aũt anathema,à monte modico, id eſt,à cognitione mei ipſius quã per grãm mi
hi dediſti,i qua propriã paruitatẽ,humilitatẽ, recognoſco. Eſt igit ſenſus,memor ero o dñe

quantā misericordiā in baptismo sortitus sum, quō ibi Chr̄m indui, virtutes accepi, opibus D
dęmonis abrenūtiaui, atq; altū supbię mōtē deponēs, mōtē modicū me cognoui. Deniq; de
terra Iordanis ita exposita. s. de baptismo, cuius semp reminisci debemus, q̄tenus innocētię
Zacha. 13 vestē illic receptā custodiamus, aut pditā reparemus, sicut scriptū est. In diebus illis erit fons
patēs domui Dauid & habitātibus Hierusalē, in ablutionē pctōris & mēstruatę. ¶ Abys- » 9
sus abyssum inuocat. ⌋ Abyssus dicit q̄si sine fine. Vñ & mare ppter suā profunditatē appel »
Psal. 146 lat abyssus. Quid aūt in reb⁹ creatis tā sine fine, sicut ignorātia nostra, sicut miseria nostra, si
cut malitia nr̄a? Quid aūt in deo tā sine fine, sicut sapiētia ei⁹ cuius nō ē nūerus, sicut miseri-
cordia eius cuius nullus est terminus, sicut bonitas eius cuius nullus est finis? Est igit sensus.
Abyssus nr̄æ cæcitatis & ignorātiæ, inuocat dn̄e deus abyssum tuę sapiētię, dicēs. Illustra fa
Psal. 30. ciem tuā sup seruū tuū. Abyssus quoq; nostræ miseriæ & indigētiæ, inuocat abyssum tuę mi
sericordiæ & sufficientiæ. Postremo abyssus nostræ prauitatis, inuocat seu exorat abyssum
tuæ misericordiæ & sufficiētiæ bonitatis, & hoc ⌊ in voce catharactarū tuarū ⌋ .i. in sermone »
& documētis sacræ scripturæ, quæ est vox catharactarū tuarū, id est, doctrix ac nuntius tuæ
bonitatis, misericordiæ, & charitatis. In sacra eñ scriptura discimus q̄ pius sit dn̄s, q̄ pronus
ad indulgendū, q̄ liberalis & bonus ad dādum, & q̄ amorosus ad opera manuū suarū, præser
tim ad rationalem creaturā. Ex hac autem notitia incitamur ad implorationem misericor-
Daniel. 9 diæ dei, sicq; abyssus orat abyssum, dicēs illud Danielis. Propter temetipsum deus meus in-
clina aurem tuā & audi. Neq; enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante fa-
ciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Porro catharactę proprie nominātur aquę du-
ctus aquarum, seu hostia fluuiorum, & fenestræ seu nubes, ex quibus pluuia oritur. Vnde le-
Genes. 7. Malac. 3 gitur. Quando inundauit diluuium, aperti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & catharactę
cœli apertæ sunt. Et dominus ait. Inferte omnem decimam in horreum meum, & sit cibus E
in domo mea, & probate me super hoc, si non apuero vobis catharactas cœli & dedero vo-
bis pluuiam. Cum ergo sapientia & misericordia [illegible] as atq; potentia dei, sint maxime
principia omnium emanationum dei ad extra (Na[illegible] e[illegible]sse, & velle est vnūquodq;
perfectum ad operandum, secundum Platonem) Ide[illegible] apientia, bonitas, & potentia dei
dici possunt catharactæ ipsius, quia ex eis causant & fluūt dona diuina, sicut aquæ ductu ori-
ur aqua. ¶ Omnia excelsa tua ⌋ hoc est, alta & inscrutabilia iudicia tua, ⌊ & fluctus tui ⌋ » 10
hoc est, pœnæ ac tribulationes reprobis præparatæ, vel iustos in hoc seculo expurgātes ⌊ su »
per me transierunt ⌋ hoc est, in consideratione animæ meæ fuerunt, eiusq; aciem reuerbera- »
uerunt & superauerunt, quia in contemplatione iudiciorum tuorum deficio, & pœnas infer
ni satis formidare non valeo. De pœnis quoq; præsentibus, nescio an sint futurarum pœna-
Eccles. 9 rum exordia, an potius vitiorum meorū remedia, eo quod scriptum sit. Omnia in futurū re-
seruantur incerta, quoniam vniuersa æque eueniunt iusto & impio, mundo & immundo.
¶ In die mandauit dominus misericordiā suam ⌋ id est, in tēpore prosperitatis, gratiæ, » 11
atq; lætitiæ præcipit deus om̄ia bona suæ pietati ascribi, quatenus q gloriat in dn̄o glorief.
2. Cor. 10 & q proficit, deo profectū suū attribuat, qm̄ om̄is sufficientia nostra ex deo est, & q pctōrū
1. Cor. 3. indulgentiam recipit, non suo labori, sed deo gratias referat secundum quod dn̄s dicit. Ego
Esaię. 43 sum qui deleo iniquitates tuas propter me ⌊ & nocte cāticum eius ⌋ .i. tpe aduersitatis & af- »
flictionis, suspēsionisq; gratiæ ac cosolationis diuinæ, mādat deus canticū suū.i. humilē gra
tiarū actionē & patientiā ac diuini nominis benedictionem, quatenus nec in prosperis, nec
Osee. 12. in aduersis à deo recedat cor nostrū, sed impleat illud. Misericordiā & iudicium custodi, &
Iob. 1. spera in deo tuo semper. Hoc canticū cantauit Iob domino, in tenebrosissima illa nocte suæ F
Iob. 31 incōparabilis tribulatiōis, dū dixit. Dominus dedit, dn̄s abstulit, sicut domino placuit ita fa-
Tob. 2 ctum est, sit nomen domini benedictum. Et alibi. Etiā si occiderit me, in ipso sperabo. Tho
bias quoq; de quo scriptum est. Non est Thobias contristatus contra deū, q plaga cæcitatis
Tob. 11 euenerit ei, sed immobilis in dei timore permansit, agens gratias deo omnibus diebus vitæ
2. Cor. 1. suæ. Propter quod ipsemet ait: Benedico te domine deus meus Israel, quoniam tu castigasti
me. Nos ergo studeamus sanctorū sequi vestigia, & in afflictionibus gloriari, pēsantes illud
apostoli. Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita per Christum abundat consolatio
nostra. Scitote enim quoniam sicut socij passionū estis, sic eritis & consolationis. ¶ Apud » 12
me oratio deo vitæ meæ ⌋ hoc est, in corde meo nō vago, sed in seipso collecto, est orō quā »
offero deo, q est principiū totius vitę meæ tā naturālis q̄ meritorię. Nō eñ corde à seipso di-
uiso & vago, sed interna & stabili mēte, exorādus est deus, ⌊ dicā deo ⌋ cum magna fiducia, »
⌊ susceptor meus es ⌋ q me deficientē sustentas, cadentē erigis, orantē exaudis, stantē cōfer »
uas, atq; ad viscera misericordiæ tuę cōfugientē paterna ac dulcissima pietate amplecteris,
Iohan. 6 sicut testaris. Eum qui venit ad me non eijciam foras. Et iterum. Conuertimini ad me, & sa-
Hiere. 3. nabo auersiones vestras. Cum ergo sit ita. ¶ Quare ⌋ o domine ⌊ oblitus es mei ⌋ hoc est, » 13
cur differs succurrere, & ita te habes circa me quasi oblitus esses inopiæ meæ? ⌊ & q̄re tristis »
incedo ⌋

A incedo⌋ hoc est, dolens & sine consolatione, ⌊dū affligit me inimicus⌋ id est, dū me perse-
14 “ quitur mundus, stimulat caro, & tentat diabolus. ¶Dum confringuntur ossa mea⌋ id est,
dū corporaliter conteror, præmor, vel occidor aut spūaliter vincor, & grām atq; virtutes,
“ quæ sunt ossa animæ, perdo, ⌊exprobrauerūt mihi⌋ & insultauerunt ac irriserunt, ⌊qui tri-
“ bulant me inimici mei⌋ videlicet tyranni, seu dæmones, hæretici, & puersi. Hi em̄ ex odio,
gaudent de aduersitate iustoꝝ. Hos versus dicamus ad dñm, qñ graues tentatiões & magnę
tristitiæ irruūt sup nos, queadmodū Ionas ait: Cū angustiaretur in me spūs meus, dñi recor- Ionæ. 2.
15 “ datus sum. Subleuabis de corruptione vitā meā dñe deus meus. ¶Dum dicūt mihi p singu
“ los dies, vbi est deus tuus.⌋ Hoc est quod supius dictū est atq; expositū. Fuerūt mihi lachry-
“ mæ meæ panes die ac nocte, dū dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus: ⌊quare tristis es aīa
“ mea, & quare cōturbas me?⌋ quasi dicat. Propter illoꝝ exprobrationē & psecutionē ac ir-
risionem non debes tristari ac conturbari, sed patienter & æquanimiter ferre atq; in aduer-
sis gaudere. Perpēdendo illud. Nolite timere opprobriū hominū & blasphemias eoꝝ. Quis Esaie. 51
es tu vt timeas ab homine mortali & à filio hominis, qui quasi fœnum arescit? Illud quoq; a- 2. Cor. 4
postoli. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur, semper mortificationē
Iesu in corpore nostro circumferentes, vt & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.
16 “ ¶Spera in deo.⌋ Versus iste iam satis elucidatus videtur. Ecce ꝗ gloriosum & sacratissi-
mum psalmum audiuimus, & nonne vtiq; ferro & lapide durior est, qui psalmū istū dulcissi-
mum sine affectu pronuntiat? Obsecro te domine deus amator æternus & ignis innocue ar
B dens, vt quotiens primum versum psalmi istius profero, citius tuæ dilectionis flamma ani-
mam meā vehementer accendat, ita vt totum hunc psalmum affectuosissime cantem. De-
niq; psalmus iste singulariter applicari potest sacerdotibus celebraturis, imo & om̄ibus cō-
municaturis. Debet em̄ Christi sacerdos cum magno cordis feruore, ad supdignissimū sacra-
mentū altaris consecrādū, tractandū, offerendū, & mādūcandū anhælare, sitire, ac festinare.
Dicat ergo deuotissimus Christi sacerdos mox celebraturus. Queadmodū desiderat ceruus
ad fontes aquaꝝ, ita desiderat anima mea ad te deus. Ad te dñe Iesu Christe, q es verus deus Iohan. 6.
& vita æterna, cuius caro vere est cibus, & sanguis vere est potus, qui in hostia sacra vere &
essentialiter contineris, adoraris, ac sumeris deus & homo. Sitiuit anima mea ad deū fontem
viuum, hoc est, ad Christum, qui est virtus & sapientia patris. quando veniā ad altare, & ap
parebo ibi ante conspectum dei, id est, corā patre æterno, vt in officio missæ offerā ei filium
suum dilectū, & item ibi tanꝗ mediator dei ac populi. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes
die ac nocte. Debet em̄ sacerdos, si dñs dederit, lachrymas exuberantes & calidas ante cele-
brationē effundere, ex desiderio Christi & ex dolore sui peccati. Hæc scilicet ꝙ Christū in
altari sumpturus sum recordatus, & effudi in me animā meā, considerando tā inæstimabilia
beneficia dei, & indignitatem ac ingratitudinē atq; pctā animæ meæ, considerando etiā qd
offeram, cui offerā, & propter quid offerā. Omnia em̄ hæc considerāda sunt sacerdoti, non
cursorie, sed cum diligentia magna summoq; studio, quoniā trāsibo in locū tabernaculi ad-
mirabilis. i. in ecclesiā Christi, quæ est domus dei. In voce exultationis & cōfessionis sonus
epulantis, hoc est, sermo & om̄is locutio sacerdotis in missa, Christi corpus & sanguinē dul
C citer atq; fideliter manducātis, debet esse in voce exultationis, hoc ē, in cōmemoratione læ-
tissima beneficiorum, mysteriorūq; Christi ac laudis diuinæ, & in voce confessionis, vt oret
pro sui ac populi ignorantia. Hæc nāq; duo præcipue in missæ officio frequentātur. Quoniā
ergo tāta bona in celebratōe sumpturus sum, quorū dignitati totus mūdus cōparari nō pōt.
Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Merito em̄ in tantum gaudere debes de
tantis beneficijs Christi, ꝙ nulla afflictio tēporalis posset te contristare. Spera in deo, & nō
in meritis tuis, nec te putes dignam ad ministeria tam diuina, sed spera in bonitate diuina in
merito Christi, & ita procede. Cætera ex his facile patent. Nouissime quoq; pensandum, ꝙ
ceruus senectute grauatus, renouari desiderans, serpētem narium flatu haurit, & extrahit de
cauerna, quo occiso ac deuorato veneno accensus, ad aquas ardentissime currit, qua hausta
pilos, cornuaq; deponit. Sic peccator, & præsertim sacerdos, vitiorum veneno infectus, ad
Christum fontem æternum feruido appetitu accedere debet, quatenus hauriat aquas gratię,
fluenta misericordiæ, pluuiam sapientiæ de fontibus saluatoris, ac per hoc interius renoue-
tur, quemadmodum dicit apostolus. Licet is qui foris est noster homo corrūpatur, tamen 2. Cor. 4
is qui intus est renouatur de die in diem.

COMMENTARIVS IN PSAL. XLII.

¶Argumentum.

¶Titulus: Apud Hebręos cōtinuat hic psalmus pcedenti, qre specialē nō habet titulū. Sed teste Iacobo de Valentia & alijs apud nos ē distinctus, & XLII. psalm⁹. Et titulus ē psalmus Dauid, siue in finē psalmus Dauid, vel scdm alios intellect⁹ filijs Corah. Est aūt orō petentis liberari à prauorum consortio & irritationibus, nempe à peste hæreticorum & impiorum.

Habet

Habet autem duas partes. Primo equidem orat pro liberatione à pressuris, quas patitur pro- D
mittens se actus grās, deinde consolādo seipsm de promissione sibi facta super futuris bonis
prophetat, ibi. Intrabo ad altare dei. Author ad literā exponit eū, primo de quolibet fideli.
Et nihilominus postea iuxta allegoriā de Christo.

¶ Expositio tituli.

¶ Habet autem hic psalmus titulum breuē ac planum, videlicet. In finem psalmus Dauid, id est, psalmus iste in Christū nos dirigens, conuenit viro fideli, à malis hominibus separari, & inter iustos annumerari optāti. Ait ergo.

¶ Expositio psalmi literalis.

Vdica me deus.⌋ In præsenti seculo iudicio discretionis, vt grām mihi infundas, & in futuro iudica me iudicio beatæ remunerationis, vt gloriā præstes. 1
Itaq; iudica me. i. secundum iustitiam tuam fac mihi, dādo desiderio meo salubrem effectum, ita vt aspicias affectum & studium cordis mei, qūo quæro te, & tibi soli placere desidero, agens quod in me est: Tu ergo iudica me, hoc est, fac quod ego non possum, & sicut promisisti quærentibus te, φ statim subuenies eis, dummodo fecerint quod in se est, vtpote applicādo mētes suas, queādmodū Samuel monet. Præparate corda vrā dn̄o, & liberabit vos, sic peto o dn̄e vt facias mihi. Non em̄ sic peto iudicari vt putem me esse sine pc̄tō, aut cupiam examinari à re vitia mea, eo φ dicat scriptura. Quid est homo vt immaculatus sit, & iustus appareat natus de muliere? Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, & cœli non sunt mundi in conspectu eius. Et Salomon ait. Quis potest dicere mundum est cor meum, purus sum à peccato? Vnde quod dictū est. E Iudica me deus, consequenter exponitur, ⌊ & discerne causam meā de gente non sancta.⌋ i. vitam meam distingue & separa à vita malorum, ne simul cum illis tibi displiceam & condemner ⌊ ab homine iniquo⌋ manifeste nocente ⌊ & doloso ⌋ occulte, nocēte ⌊ erue me.⌋ imo erue me à meipso, qui iniquus, dolosusq; fui, ne sim de cætero qualis eram, sed muter in alium virū, & vocer à te nomine alio, ita vt dicas mihi illud. Meus es tu, & ego dilexi te. Ideo autē peto erui à te. ¶ Q uia tu es deus fortitudo mea⌋ hoc ē, causa totius fortitudinis meę, 2
⌊ quare me repulisti⌋ differendo auxilium gratiæ tuæ, & permittendo me repelli ac separari à te per tentationes diaboli aut alio modo? Hoc est quod in scriptura habetur. Ecce domine tu iratus es, & peccauimus & facti sumus vt immundi omnes nos, ⌊ & quare tristis incedo dum affligit me inimicus⌋ hoc est, cur consolatione tua me priuas, dū dæmon aut mundus me tentat & grauat? Hoc autem dicit vir sanctus, non quòd sine rationabili causa aliqd à deo fieri aut permitti existimet, sed quatenus per amorosam ac fiducialem quærelam, diuinæ bonitatis misericordiam prouocet. ¶ E mitte lucem tuam⌋ hoc est, radiū tuę æternæ, increatæq; lucis, influe animæ meæ. Hic autem radius est gratia dei, quæ est supernaturalis participatio diuinæ essentiæ. Emitte quoq; ⌊ & veritatem tuam.⌋ hoc est, testimonia 3
scripturarum, misericordiam tuam petentibus promittentium, imple, & vera ostēde in me quatenus apostoli & prophetæ, qui dicunt inuocantem te non posse perire, fideles inueniātur. Itaq; emitte lucem tuam, hoc est, gratiam ac sapientiæ claritatem mihi infunde, & veritatem tuam, hoc est, fac me misericordiam tuam experiri, sicq; cognoscere verā esse scripturā, quæ te misericordem esse pronuntiat, ⌊ ipsa⌋ videlicet lux gratiæ tuę & veritas scripturarum, ⌊ me deduxerunt⌋ per vias rectas ⌊ & adduxerunt in montem sanctum tuum,⌋ hoc est, in militantem Ecclesiam, quia per fidem & gratiam factus sum verus ecclesiæ filius, ⌊ & in tabernacula tua⌋ hoc est, in mansiones cœlestes, de quibus dicis: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Et iterum. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, vt cū de- F feceritis recipiant vos in æterna tabernacula. Hæc antem tabernacula, sunt distinctæ congregationes sanctorum, quemadmodum apostolus profitetur. Vos estis templum dei viui, sicut dicit dominus, quoniam inhabitabo in illis & inambulabo, & ero illorū deus. Per grām autem & veritatem ac fidem, iam introducti sumus actualiter seu per rem in ecclesiam militantem, hoc est, in societatem fidelium, sed in futura atq; æterna tabernacula introducti nō sumus per ea, nisi per contemplationem & spem nondum per rem. Deniq; huius versiculi sensum ponit scriptura sub alijs verbis. Mitte (inquit) illam de cœlis sanctis tuis, vt mecū sit & mecum laboret, vt sciam quid acceptum sit coram te, scit enim illa omnia & deducet me sobrie. ¶ E t introibo ad alatare dei,⌋ hoc est, ad Christum dei ac hominum mediatorem, per quem, & in quo omnia nostra sacrificia offerre debemus, quatenus per meritum e- 4
ius fiant accepta. Super ipsum etiam omne quod agimus fundare & collocare debemus Vnde apostolus ad Hebræos hortatur quarto capite. Adeamus cum fiducia ad thronū gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & grām inueniamus in auxilio oportuno. Vel, introibo ad altare dei, q̄d est ecclesia materialis, & manufacta, q̄tenus sacramēta Chri recipiā oblationem ve faciā, nec subsistam in ipso altari, sed introibo mentis affectu & debito cultu ⌊ ad deum

[Marginal references: 1.Reg.7 (beside "nies eis… Samuel monet"); Iob.15 (beside "scriptura. Quid est homo"); Prou.20 (beside "ait. Quis potest"); Esaię.43 (beside "alium virū"); Esaię.64 (beside "quare me repulisti"); Iobā.14, Lucæ.16, 2.Cor.6 (beside "& in tabernacula tua… feceritis"); Sapię.9 (beside "sensum ponit scriptura"); Heb.4 (beside "ius fiant accepta")]

" Lad deum qui lætificat iuuentutem meam⌋non corporalem & exteriorem, sed spiritualem
ac interiorem, quæ non veterascit cum corpore, sed indefinēter virescit per gratiam, donec
A ad patriam anima sancta transferatur. Propter quod iubet apostolus. Expoliate vos vete- Coloss. 3.
rem hominem cum actibus suis, & induite nouum qui renouatur in agnitionem dei, secundū
imaginem eius qui creauit illum. Hæc ergo iuuentus est spiritualis profectus in gratia dei,
hāc deus lętificat, dū anima corde iocundo & feruido domino seruit, dicens, q̄d infra habet.
5 " Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meū. ¶⌊Confitebor tibi⌋ hoc est,
" laudabo te ⌊in cithara⌋ .i. in obseruatione & obediētia mandatorū cœlestium, quæ obser-
uatio dum tribulationibus admiscetur, per citharam designatur, quemadmodum in exposi
tione psalmi plenius dictum est, vbi sic legitur. Confitemini domino in cithara. Sic ergo in
" aduersis laudabo te deus deus meus, ⌊quare tristis es anima mea & q̄re cōturbas me?⌋ Istud
cum versu sequenti, in præcedenti satis expositum arbitror. Porro hic psalmus sicut præce-
dens ad sacerdotes præcipue pertinet, quorum vita tanto debet esse excellentior vita popu-
li, quanto ipsi ad deum vicinius accedunt, altiorisq́ꝫ gradus consistunt. Sacerdos ergo cele-
braturus, singularem à Christo gratiam postulans dicat. Iudica me deus, & discerne causam Esaiæ. 24.
meam de gente non sancta, secundum sensum prærinductum, ne impleatur in me, quod per Osee. 4.
Esaiam & Osee prædictum est. Et erit sicut populus sic sacerdos.

¶Expositio allegorica eiusdē psalmi de Christo.

B SOlus deniqꝫ Christus, omni macula carens & omni gratia plenus, tutissime dicere po
tuit passioni iam proximus & in ea consistens. Iudica me deus trinitas. i. secundum
tuam iustitiam & merita vitæ meæ retribue mihi, non derelinquēdo animam meam
in inferno, nec corpus in sepulchro, nec sanctos patres, pro quibus mortem patior,
diutius esse permittas in lymbo, & discerne causam meam, hoc est, cōuersationis meæ iusti-
tiam, propter quam Iudæorum inuidia me occidit, diuide & distingue loco & p̄mio, de gē-
te nō sancta, me crucifigente, dando mihi secundum iustitiam meam, & ostendendo, quòd
falsa mihi imponunt, ab homine iniquo & doloso, hoc est, à Iudæis qui me interdum occul-
te, & nunc publice persecuti sunt, erue per resurrectionem beatam. Quia tu es deus fortitu-
do mea, secundum quòd homo sum, sic enim non possum à meipso facere quicquam. Nam
in quantum sum homo, ab alijs hominibus sola gratia differo, quare me reppulisti, hoc ē, cur Matt. 27
me in cruce ita dereliquisti, vt clamarē, deus meus deus meus, vt quid dereliquisti me? Quod
quomodo intelligendum sit, in expositione psalmi vicesimi primi patuit, & quare tristis in-
cedo dum affligit me inimicus? Chrūs enim in nocte cœnæ, cum discipulis exiens à Hierusa Mat. 26
lem trans torrentem Cedron, dixit eisdem. Tristis est anima mea vsqꝫ ad mortem. Tūc nāqꝫ
inimicus, hoc est, Iudas eum afflixit, quia ministros Iudæorū secum adduxit. Emitte lucem
tuam, id est, clarifica me, sicut & ego clarificaui te, manifestādo nomen tuum hominibus, &
veritatem tuam, hoc est, sicut per prophetas dixisti te resuscitaturum me tertio die sic age &
omnia de me prophetata adimple, mittendo apostolis spiritum sanctum, sicut Iohel prædi- Iohel. 2.
xit, conuertendo quoqꝫ mundum ad fidem, Ipsa me deduxerunt in montem sanctum tuū,
hoc est, ad thronum gloriæ, vt sedeam tecum ad dexteram tuam, & in tabernacula tua, id ē,
in congregationes cœlestium ciuium, vt sicut in terra visus sum, & cum hominibus conuer
satus sum, ita à beatis comprehensoribus in cœlis videar, & inter eos lætus recumbam. Per
C gratiam enim dei assumpta est Christi humanitas, seu Christus vt homo, ad thronū gloriæ
super omnes cœlos, vt veritas scripturæ impleretur. Et introibo ad altare dei, hoc est, aram
crucis, in qua meipsum offeram patri, ascendam. deinde introibo ad deum qui lætificat iuuē
tutem meam, ascendendo ad cœlos. Oportuit enim Christum pati, & ita intrare in gloriam Luc. vlt.
suam. Vel sic. Et introibo ad altare dei, &c. hoc est, in ipsum cœlum ingrediar, quod est alta
re dei, in quo angeli sancti offerunt deo preces & vota viatorum, & in quo ego pro mundo
rogaturus sum patrem, quemadmodū ait apostolus. Non in manu facta sancta Iesus introijt Heb. 9
sed in ipsum cœlum vt appareat nunc vultui dei pro nobis. Confitebor tibi in cithara, id est
in obedientia & patientia, faciendo semp & patiendo quæ tibi sunt placita, deus deus meus.
Hoc modo Chrs confessus est patri confessione laudis non culpæ, dū dixit. Fiat volūtas tua. Mat. 26
Et iterū. In manus tuas cōmendo spiritū meum, quare tristis es anima mea, tristitia naturali Luc. 23
nō inordinata, ꝑpter naturalē horrorē, pœnarū ac mortis, & q̄re cōturbas me, ita vt in ago-
niam fierē. Qūo aūt turbatio erit in Chro sæpe dictū est. Spera in deo, in quātum viatrix es
atqꝫ impassibilis, qm̄ adhuc. s. tertia die post passionē, cōfitebor illi, laudādo eū corā illis, q-
bus post resurrectionē apparui. Vnde supius dictū est. Narrabo nomē tuū fratribus meis, in
medio ecclesię laudabo te. Itaqꝫ cōfitebor ei, q est salutare vultus mei. i. beatitudo intellect⁹
mei creati, & causa salutis ipsius, & deus meus. Deus enim qui omnium deus est, singularissi-
mo modo est deus Chri hois, scd̄m q eū incōparabiliter ꝑelegit, ꝑdilexit, assumpsit, & glori
ficauit. De hac expositōe velociter trāseo, qm̄ ex ꝑinductis vbertim facile innotescit.

Commen-

COMMENTARIVS IN PSAL. XLIII. D

¶Argumentum.

¶Titulus. In finem, siue pro victoria filij. Core alias Corach ad intellectũ alias eruditio, Propheta hortaturus cunctos ad mũdi huius fallacis & superflius contemptum vsq; ad mortem propter deũ monet aliorũ exemplo in tribulationibus patientiam esse habẽdã. Hinc autem narrat & cõmemorat beneficia dei & victorias plurimas populo veteris legis collatas, quo magis opposita miseria Chr̃iani populi ĩ tribulatõibus cõstituti elucescat. Sićq; oret ꝑ liberatiõe. Habet aũt iuxta hunc sensum duas ꝑtes, q̃rũ prima est de spe cõcepta in paupertatibus Chr̃i ex cõmemoratione multipliciũ beneficiorũ antiquis patribus veteris synagogæ à deo præstitis. Altera aũt de multiplici ecclesiæ Christi cõtra hanc spem tribulatione à qua ꝑ Messiã liberari petit, ibi, Nec aũt repulisti. Author exponit eũ, primo ad literã de synagoga veterũ. Atq; deinde tropologice seu moraliter de quolibet fideli siue ecclesia fideliũ.

¶Expositio tituli.

¶Titulus deniq; psalmi istius est. In finẽ filijs Chore ad intellectum. Hic aũt titulus in verbis & sensu idẽ ac similis est titulo psalmi xli. idcirco ad locũ illũ lector recurrat. Cõmuniter vero exponũt cõmẽtatores hũc psalmũ, partim de ppl'o synagogæ, & partim de populo ecclesiæ, scilicet de vtroq; cõmixtim, sed satagendũ est, vt de vtroq; populo seorsum atq; totaliter exponatur. Literaliter em̃ conscriptus est de populo veteris legis. Moraliter aũt intelligi põt de populo Christiano. Loquẽs ergo propheta in ꝑsona synagogæ seu cuiuslibet fidelis sub veteri testamento, ait:

¶Expositio psalmi literalis. 1

Eus⌋ patrũ nostrorũ, q per Moysen dicis. Hæc dices filijs Israel, deus patrũ
Exodi. 3. vestrorũ, deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob misit me ad vos. Hoc no- E
men mihi est in æternũ, & hoc est memoriale meũ in generatione & genera-
tionem. Itaq; ⌊deus auribus nostris audiuimus,⌋ Vti tali replicatione eiusdẽ
Esaiæ. 9. nomine vel re, modus est linguæ Hebreæ, sicut ꝑ Esaiam dicitur. Auditu au-
dietis & non intelligetis. Et iterũ. Dissipatiõe dissipabitur terra, commotione
cõmouebitur terra. Nec talis modus loquendi superfluus ęstimetur, quoniam ꝑ ipm̃ aliquid
seriosius ac diligentius insinuatur. Est igitur sensus, ⌊ deus auribus nostris⌋ non solũ corpis
sed etiam cordis diligenter audiuimus atq; aduertimus, & merito, qm̃ ⌊patres nostri annũ-
tiauerunt nobis⌋ videlicet Moyses, Iosue alij́q; prophetæ. Quæ enim à patribus referũtur,
Eccle. 39. diligenter aduertere decet. Propter q̃d habetur. Sapientiã oĩm antiquorũ exq̃ret sapiẽs, &
Eccl's. vl. in prophetis vacabit. Et Ecclesiastes. Quæ ꝑ magistrorũ consilium data sunt, à pastore vno, 2
his amplius fili mi ne requiras. Quid aũt auditũ atq; narratum sit subdit. ¶Opus quod ope
ratus es in diebus eorũ⌋ hoc est, mirabilia q̃ fecisti in terra Egypti, in mari rubro, in deserto,
atq; in terra promissionis ⌊& in diebus antiquis ⌋ .i. mirabilia quę fecisti à principio mundi
Gene. 11. vsq; ad tempora Abrahæ seu Moysi, qũo scilicet mundo impiorũ diluuium induxisti, vni-
Gene. 19. uersǽq; carnis labiũ confudisti, atq; pentapolim vtpote Sodomã, Gomorrã, Adama, Sebo
im, & Segor, igne & sulphure subuertisti. ¶Manus tua gentes disperdidit ⌋ .i. virtus tua 3
omnipotens, habitatores terræ ꝓmissionis, videlicet Chananęos, Iebusęos, &c. diuersimo-
de ꝑdidit & occidit, scilicet ꝑ lapides grandinũ & manuũ filiorũ Israel, ⌊& plantasti eos⌋ .i.
patres nostros in terra promissionis firmiter radicasti & habitare fecisti ⌊ afflixisti populos
Iosue. 5 Chananęorum timore & desperatione, qm̃ sicut in libro Iosue scriptum est. Non remãsit in
eis spiritus præ timore, cũ audissent filios Israel transisse Iordanem, ⌊& expulisti eos⌋ de ter
ra sua ꝑ mortẽ & fugam. ¶Nec em̃ in gladio suo possederũt terrã,⌋ hoc est, patres nostri 4
virtute armorum nõ sunt terram ꝓdictam adepti, ⌊& brachiũ eorũ non saluauit eos⌋ id ẽ, F
naturalis eorũ potentia non eripuit eos de manibus inimicorũ suorũ, quoniã multo debilio-
Deute. 8. res eis fuerũt, pensando dũtaxat vires humanos. Vnde Moyses dixit populo Hebræorũ. Ne
dicas in corde tuo, fortitudo mea & robur manus meæ hæc omnia mihi ꝓstiterũt, sed recor 5
dare domini dei tui, q̃ ipe tibi vires ꝓbuerit. Vnde subiungitur. ¶Sed dextera tua⌋ o do
mine .i. prospera & iocunda subuentio tua ⌊& brachiũ tuũ⌋ hoc est, potestas tua ⌊& illu-
minatio vultus tui⌋ .i. directio quã ꝑ gratiã infudisti eis bona ac recta consilia, hęc, inquàm,
saluauerũt eos ⌊quoniã complacuisti in eis⌋ hoc ẽ, propter propriã bonitatẽ, qua eos ele-
gisti & eos tibi placẽtes fecisti, ꝓstitisti eis hęc bona non propter eorũ iustitiã. Et hoc est q̃d
Deute. 9. Moyses dicit. Ne dicas in corde tuo, propter iustitiã meã introduxit me dñs in terram hãc,
cum populus durissimæ ceruicis sis. ¶Tu⌋ deus patrũ nostrorũ ⌊ es ipe rex meus⌋ q sin- 6
gulari prouidentia gubernasti filios Israel, tanquàm populum tibi peculiarem ⌊& deus me-
us⌋ qui me specialiter colis, vitia extirpando & gratias infundẽdo, quẽ & ego specialiter co
Deute. 7. lo credendo, sperando, amando, ac ministrando ⌊ qui mandas salutes Iacob⌋ hoc est, q per
prophetas bona annuntias victoriaḿq; promittis semini Iacob. Vnde Moyses profitetur.

Te elegit

A Te elegit dñs deus tuus, vt sis ei ppl'us peculiaris de cũctis populis q̃ sunt sup terrã, nõ qa cun
ctas gentes numero vincebatis, cũ sitis omnibus populis pauciores, sed quia dilexit vos dñs.
7 ¶In te ⌋ sperãdo, & in tua potẽtia cõfidendo, ⌊ inimicos nr̃os vẽtilabimus ⌋.i. in oẽm vẽ
tũ & terrã dispgemus, ⌊ cornu, ⌋.i. clamore deuotæ oratiõis, ac humilis cõfessiõis, ⌊ & in no
mine tuo, ⌋ sperãdo, ⌊ spernemus, ⌋.i. nõ reputabimus, neq; timebimus, ⌊ insurgẽtes in no-
bis, ⌋ qm̃ credim⁹ verũ eẽ, q̃d Moyses ait: Persequet̃ vnus ex nobis cẽtũ, & decẽ ex vobis mil Leuit. 26
le, & nullus vobis resistere poterit. Propter q̃d dicit̃: Dñe nõ est apud te vlla distantia, vtrũ in 2. para. 14
8 paucis auxilieris aut in pluribus. ¶Non enĩ in arcu meo sperabo, & gladius meus nõ salua
bit me, ⌋ hoc est, in nullo genere armoꝝ aut humani auxilij ponã spem meã, nec aliq̃d horũ 2. para. 14
de hostibus meis defendet me. Hinc enĩ scriptũ est: Adiuua nos dñe deus noster, in te enĩ & in
9 noĩe tuo habentes fiduciã, venimus cõtra hanc multitudinẽ. ¶Saluasti enĩ nos de affligẽ
tibus nos, ⌋ sicut in libro Iudicũ frequẽtissime scribit̃, ⌊ & odientes nos confudisti, ⌋.i. eos q
psumpserũt, ꝙ vincerẽt atq; occiderẽt nos, vinci & occidi fecisti à nobis, aut in fugã eos ver-
tisti, aut alio modo cõfusione dignos ostẽdisti. Propter q̃d scriptũ est: Flectebat̃ dñs miseri- Iudicũ. 2
10 cordia, & audiebat afflictoꝝ gemitus, & liberauit eos de cæde vastantiũ. ¶In deo lauda-
bimur tota die, ⌋ hoc est, victoria, salus, & excellentia nostra deo assidue ascribetur, & lau-
dabimur de bonis à deo nobis collatis, nõ in nobis quasi non acceperimus, sed in deo, ne va-
ni, superbi, atq; ingrati inueniamur, ⌊ & in nomine tuo (dñe) confitebimur in seculum, ⌋ id
est, ad honorẽ & gloriam nominis tui cõfitebimur indesinẽter, tua bona, tuã'q; laudẽ & no-
stra mala, ac nostrã miseriã, quemadmodũ dicit̃: Nolite eleuari, sed date dño deo vestro glo Hiere. 13
11 riã anteq̃ cõtenebrescat, & anteq̃ offendãt pedes vestri ad montes caliginosos. ¶Nunc au
tẽ, ⌋ ò dñe, scilicet tpe captiuitatis Babylonicæ & Machabæoꝝ, & sæpe post mortẽ iudicũ,
⌊ repulisti nos, ⌋.i. tuo auxilio priuasti nos, ⌊ & cõfudisti nos, ⌋ tradẽdo nos in manus inimi
B coꝝ nostroꝝ. Propter q̃d Baruch dicit: Dño deo nostro iustitia, nobis cõfusio faciei, sicut est Baruch. 1
hodie, ⌊ & nõ egredieris in virtutibus nr̃is, ⌋.i. nõ eris dux nr̃i exercitus, nec pugnãs pro no
bis, neq; ostẽdẽs potestatẽ tuã in nobis, deijciẽdo aduersarios nr̃os, sicut fuisti dux & egres-
sor ac propugnator patrũ nostroꝝ, quẽadmodum scribit̃: In exercitu nr̃o deus dux est. Et 2. para. 13
Moyses ait ad dñm: Si nõ tu ipse pcedes nos, ne educas nos de loco isto. In quo scire poteri- Exodi. 33
12 mus inuenisse nos grãm in cõspectu tuo, nisi ambulaueris nobiscũ? ¶Auertisti nos retror
sum, ⌋.i. in fugã nos cõuerti pmisisti post inimicos nr̃os, ita ꝙ cõuertimus dorsa nr̃a hosti-
bus nr̃is, quẽadmodũ Iosue ait: Mi dñe q̃d dicã, vidẽs Israelẽ hostibus suis terga vertẽtẽ? Ba- Iosue. 8
ruch q̃q;: Facti (inq̃t) sumus subtus & nõ supra, quia peccauimus dño deo nr̃o, ⌊ & q oderũt Baruc. 2
13 nos, diripiebãt sibi, ⌋.i. nosipsi & possessiões nr̃æ factæ sunt pdæ inimicoꝝ nr̃oꝝ. ¶Dedi-
sti nos tanq̃ oues escaꝝ, ⌋.i. pmisisti nos deuorari ac opprimi ab hostibus nr̃is, quẽadmodũ
oues, q̃ sunt escæ, deuorant̃ à lupis, & ab hoĩbus comedunt̃, sicut & Esaias pdixit: Deuorabũt Esaiæ. 9
(inquiẽs) Israel toto ore. Hoc sæpe in Iudæis ipletũ est, maxĩe tñ tpe obsidiõis Hier'lm à rege
Babylonis, qm̃ in tm̃ angustiati sunt, vt Hiere. testat̃: Manus mulieꝝ misericordiũ coxerunt Threñ. 4
14 filios suos, facti sunt cibi eaꝝ, ⌊ & in gẽtibus dispsisti nos, ⌋.s. pmittens nos expelli à propria
terra. ¶Vendidisti ppl'm tuũ sine ptio, ⌋.i. tã bono foro eos vẽdi pmisisti, q̃d ptiũ illud q̃si
pro nihilo reputari possit, ⌊ & nõ fuit multitudo, ⌋ pecuniæ seu emptoꝝ, ⌊ in cõmutatiõib⁹ ⌋
.i. vẽditiõibus eoꝝ, sed pauci erãt emẽtes, & modicũ ptiũ respectu eoꝝ q vendebant̃. Proter
C q̃d legit̃: Erãt aũt in Hier'lm toto triduo octoginta millia interfecti. XL. millia vincti, nõ mi
15 nus aũt venũdati. ¶Posuisti nos opprobriũ vicinis nr̃is, ⌋.i. cõtẽptibiles & abiectos co- 2. mach. 5
rã circũiacẽtibus & circũmorãtibus ppl'is, posuisti q̃q; nos, ⌊ subsannationẽ & derisum, ⌋.i.
subsannari naso rugato ac irrideri ore lato nos pmisisti ab his, ⌊ q sunt in circuitu nr̃o, ⌋ vide-
licet à Samaritanis & Moabitis ac Amonitis. Vñ Neemias: Audi deus nr̃, qa facti sum⁹ des-
16 pectui. ¶Posuisti nos in similitudinẽ gẽtibus, ⌋.i. in exẽplũ maledictiõis, nã tãtã induxisti Neemi. 2
sup nos afflictionẽ, vt dũ qs voluerit maledicere alteri, dicat, sic fiat tibi, quẽadmodũ cõtigit
ppl'o illi, ⌊ cõmotionẽ capitis in ppl'is, ⌋.i. ita nos vastari passus es, vt oĩs q audierit, moueat
caput suũ, vel ex admiratiõe, vel ex cõgratulatiõe, seu cõpassiõe, sicut pdixisti: Derelinquam Hiere. 23
17 vos & ciuitatẽ, quã dedi patribus vr̃is, & dabo vos in opprobriũ & ignominiã ¶Tota die
verecũdia mea cõtra me est, ⌋.i. rubor seu erubescẽtia, q̃ erubesco pꝑter pctã, q̃ feci & pœ-
nas q̃s patior, icessanter affligit me ⌊ & cõfusio faciei meæ ⌋ q̃ in meipso cõfundor ⌊ cooperuit
me, ⌋.i. tã magna, lata'q; fuit, ꝙ p modũ vestimẽti obtexit me & ex omni parte impleuit me,
sicut pctõribus dr̃: Cõfundimini & erubescite sup vijs vr̃is. Vnde scriptũ est: Vniuersa dom⁹ Ezec. 36
18 Iacob induit cõfusionẽ, vcz tpe Antiochi regis, ppl'm Israel affligẽtis. ¶A voce exprobrã 1 machab.
tis & obloquẽtis, à facie inimici & psequẽtis, ⌋.i. verecũdia atq; cõfusio mea inducta est mi-
hi ab his, q exprobrabãt, detrahebãt'q; mihi, & ab his q me psequebant̃, videlicet à gẽtilibus,
19 legẽ Moysi atq; obseruãtias Iudaismi spernẽtibus ac reprobãtibus. ¶Hæc oĩa mala iã di
cta, ⌊ venerũt sup nos, nec obliti sumus te, ⌋ recedẽdo à fide, ⌊ & inique nõ egimus in testa-

mento tuo,⌋ hoc est, mãdata legis diuinæ transgressi nõ sumus. ¶ Et nõ recessit retro cor D 20
nostrũ,⌋ derelinquẽdo te summũ & incommutabile bonũ,& bona caduca ac vana sectãdo.
Sed cũ deus nõ inferat pœnã,nisi pro culpa,& pſertim p Moysen atq; prophetas promiserit
se ab omni hostili incursu defensurũ filios Israel,mirũ apparet cur tantas sup eos pœnas indu
xerit,si ipsi tã innocẽtes ac iusti fuerunt. Et respõdendũ,φ psalmus iste loquit in pſona diuer
soꝝ. Nũc eñ ponit ea q̃ bonis cõueniũt,nũc vero q̃ malis. Quãuis ergo quidã filioꝝ Israel
3.Reg.19 peccauerũt,pœnasq; illatas meruerũt,aliqui tñ in fide & cultu creatoris stabiles pmanserũt,
& in hoꝝ pſona locutus est iã propheta. Vnde ait deus ad Heliã: Derelinquã mihi septẽ mil
lia viroꝝ,quoꝝ genua nõ sunt curuata ante Baal,⌊& declinasti semitas nr̃as à via tua,⌋ Hoc »
dupliciter exponit. Primo,vt dicat in pſona bonoꝝ,eritq; sensus,& declinasti.i.p grãm tuã
fecisti vt nos declinaremus & auerteremus cogitationes nr̃as carnales & malas ac vitia,à via
tua.i.à pceptis tuis,per q̃ itur ad te,ita φ nos abiecimus atq; reliquimus proprias vias,latas,
Matt.7 & spaciosas,& ingressi sumus viam tuã,quæ est arcta & angusta,salutisq; ianua,& ita imple
Eccl.18 uimus illud. Post concupiscentias tuas non eas,& à voluptate tua auertere. Illud quoq;: Re-
Ionæ.3 uertat vir à via sua mala,& ab iniquitate quæ est in manibus eoꝝ. Vnde de his vijs seu semitis
Esaię.53 humanæ adinuentionis scriptũ est: Omnes nos quasi oues errantes, vnusquisq; in viã suã de-
clinauit. Secũdo,& vt videt,magis ad literã exponit,vt sit dictũ in pſona maloꝝ,& est sen-
sus,Declinasti semitas nr̃as.i.opa nr̃a pmisisti esse erronea ac recedẽtia,à via tua.i.à lege diui-
Esaię.63 na,grãm nõ apponendo,sicq; corda nr̃a in suis erroribus dimittẽdo. Secundum hũc sensum
scriptum est: Quare nos errare fecisti de vijs tuis, indurasti cor nostrum ne timeremus te?
¶ Qñ humiliasti nos in loco afflictiõis,⌋ hoc est,in terra captiuitatis seu persecutiõis nr̃æ » 21
subiecisti nos potestati inimicoꝝ nr̃oꝝ,q̃ nos cõtẽpserũt,⌊& cooperuit nos vmbra mortis,⌋ »
.i. tãta tribulatio,q̃ propter suã vehemẽtiã dici pt imago mortis,morti propinqua ac similis,
1.Reg.20 vndiq; venit sup nos. Vñ Dauid vehemẽter tribulatus,ait. V no tantũmõ gradu ego & mors E
diuidimur. Tales aũt fuisse interdũ tribulatiões Iudæoꝝ,ex libro Iudicũ & Regũ,ac Macha-
bæoꝝ clarissime cõstat. ¶ Si obliti sumus nomẽ dei nr̃i,⌋.i. si neglexi mus obseruare diuina » 22
pcepta,& cõtemplationẽ legis diuinæ abiecimus. Negligit eñ,imò & ignorat nomẽ dei,q
1.Iohan.2 eius pceptis nõ paret,queãdmodũ habet: In hoc scimus qm̃ cognouimus deũ,si mãdata eius
obseruamus. Qui dicit se nosse deũ,& mãdata eius nõ custodit,mẽdax est. Et de inobediẽti-
Tit.1. bus deo Paulus testat: Dicũt se nosse deũ,factis aũt negãt. Ideoq; ait scriptura: In maliuolam
Sapiẽ.1. animã nõ introibit sapientia,⌊& si expãdimus manus nostras ad deũ alienũ,⌋ hoc est,si ad- »
orauimus,siue coluimus aliũ q̃ veꝝ deũ,si potius seruiuimus creaturæ q̃ creatori,si venter nr̃
deus nr̃ est,si in auro sperauimus,aut obrizo diximus fiducia nr̃a,q̃si dicat,nõ. Ois eñ q; ma-
gis colit ac diligit creaturas q̃ creatorẽ,creaturã sibi in deũ cõstituit,& manus suas.i. deside-
ria sua ad deũ alienũ extẽdit. ¶ Nonne deus requiret ista?⌋ imò vtiq;,nã ipse est iudex iu- » 23
Iob.31 stus,cũcta discutiens,vniuersa iuste disponens,secũdũ q̃d S. Iob asserit: Nõne deus cõsiderat
Iob.9 viã meã,& oẽs gressus meos dinumerat? Et denuo: Verebar(inqt) oĩa opa mea,sciens φ non
Hebræ.4 parceres delinquẽti,⌊ipse eñ nouit abscõdita cordis.⌋ Nã oĩa nuda & apta sunt oculis eius »
Hiere.23 secũdũ aplm. Propter q̃d scriptũ est: Si occultabitur vir in abscõditis,& ego nõ videbo eũ,
dicit dñs? ¶ Quoniã propter te mortificamur tota die,⌋ hoc est,propter iustitiã pſecutões » 24
cõtinuas patimur,multisq; flagellis atterimur,eo φ fidẽ ac legẽ tuã relinquere nolumꝰ.⌊æsti »
mati sumus sicut oues occisiõis,⌋.i. sicut oues q̃ occidunt,ad nihil vtiles æstimant,nisi vt oc- F
cidantur & manducent,sic nos ab infidelibus & malignis reputati sumus vita indigni. Istud
aũt tpe Machabæoꝝ pſertim impletũ videt,qñ Antiochus iussit vt oẽs q; legẽ Moysi obser-
uabãt trucidarent. Vnde scriptũ est: Parati sumus magis mori q̃ patrias dei leges puaricari.
2.Macb.7 Et iteꝝ: Rex mundi deus defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscita
bit. Postremo orat propheta pro liberatiõe à malis pdictis. ¶ Exurge,⌋.i. p modũ à sessi- » 25
one surgẽtis te habe,& succurre,⌊q̃re obdormis dñe,⌋.i. cur ab adiutorio cessas,& pces ser »
uoꝝ tuoꝝ audire dissimulas,⌊exurge,⌋ protinus suffragãdo,⌊& ne repellas in finẽ.⌋.i. noli »
nos diu seu oĩno relinquere,q̃uis ad tẽpus succurrere differs. ¶ Quare faciẽ tuã,⌋.i. pieta- » 26
tis tuæ aspectũ atq; auxilij grãm ⌊auertis⌋ nõ statim subueniẽdo nobis ita afflictis,⌊obliuis- »
ceris inopiæ nr̃æ & tribulatiõis nr̃æ,⌋ hoc est,ita te habes,ac si nõ attẽderes paupertatẽ,quã »
propter te incurrimus,& tribulationẽ,quã propter te patimur. Hoc dr̃,nõ simplr̃ asserẽdo,
q a supius dictũ est,luxta est dñs his,q tribulato sunt corde, sed dolẽtis animi affectũ explicã
Iob.30 do, pietatisq; aures prouocãdo,iuxta quẽ modũ S. Iob ait ad dñm: Clamo ad te,& nõ exau
dis me,sto ad ostiũ,& nõ respicis me,mutatus es mihi in crudelẽ,& in duritia manus tuæ ad-
Abacuc.1. uersaris mihi. Vnde & Abacuc: Quasi impatiens factus,propter dilationẽ exauditionis diui-
næ,ita exorsus est. Vsquequo domine clamabo,& non exaudies,vociferabor ad te vim pa-
Esaię.63 tiens,& non saluabis? Esaias quoque propheta: Multitudo(inquit) viscerum tuorum,& mi
serationum tuarum super me continuerunt se. In tali ergo casu non debemus deficere,nec
ab ora-

A ab oratiōe desistere, sed immobil'r credere, possibilius eē cœlū & terrā perire, ꝗ in dn̄o cōfi-
dentē, ac ꝑseuerāter pulsantē relinqui. Ideo nāq; ait saluator: Qui ꝑseuerauerit vsq; in finem Mat. 24
hic saluus erit. Et: Oportet semp orare, & nō deficere. Solet em̄ vicissim deus tā diu differre Lucæ. 17
vt probet constantiā nostrā, atq; vt nostra desideria dilatione crescant, ac per hoc grām ex-
uberantiorē obtineant. Propter ꝙd Moyses ait: Recordaberis cūcti itineris per quod addu Deute. 8
xit te dn̄s deus tuus, vt affligeret te atq; tentaret, & nota fierent quæ versabant in corde tuo,
" vtrū custodires mandata eius an non. ¶ Quoniā humiliata est in puluere aīa nostra, ⌋ hoc
17 " est, nosipsi humiliamus nos corā te, proijciēdo pulueres ac cineres sup capita nr̄a, ⌊ cōgluti-
" natus est in terra vēter nr̄, ⌋ .i. proni in terrā cecidimus, & totū corpus nostrū ad honorē tuę
maiestatis prostramus, ꝗtenus misericordiā cōsequamur. Sic em̄ facere tp̄e necessitatis erat
cōsuetudo Iudæoꝝ. Vnde dicit: Iosue cecidit pronus in terrā corā dn̄o vsq; ad vesperā. Se- Iosue. 7
" quit orō deuota & efficax atq; ignita. ¶ Exurge dn̄e adiuua nos, ⌋ quoꝝ ꝓter te nullus est
18 " auxiliator, ⌊ & redime nos, ⌋ à malis pœnæ & culpæ cūctis periculis, ⌊ propter nomē tuū, ⌋
" .i. propter teipm̄ ac propriā bonitatē atq; ad noīs tui honorē, quēadmodū dixisti: Nō pro- Ezech. 36
pter vos ego faciā notū sit vobis, sed propter nomē sanctū meum.

¶ Elucidatio Tropologica siue moralis eiusdem psalmi.

PORrò moraliter conuenit psalmus iste ecclesiæ Christi multipliciter tribulatæ, seu
vnicuiq; Christiano afflictionibus mētis seu corporis pleno, & maxīe sanctis marty
ribus. Hoꝝ ergo vnusq́sq; pristina bn̄ficia dei cōmemorās, propriā́q; ꝑsecutionem
corā deo proponēs atq; ab ea liberari desiderās, ait. Deus, dei vnigenite, auribus no-
B stris audiuimus, Auribus vtiq; cordis, de ꝗbus in Euāg. dr̄: Qui habet aures audiēdi, audiat, Luc. 8
ꝗs nō habēt Iudæi, ꝗbus Moyses dicit: Vos vidistis vniuersa magnalia, ꝗ corā vobis dn̄s fecit Deut. 29
& nō dedit dn̄s vobis cor intelligēs, & oculos vidētes, & aures ꝗ possent audire, vsq; in ꝑsen-
tē diē. De ꝗbus & Esaias testat: Incrassatū est cor populi huius, & auribus grauiter audierūt, Esaiæ. 13
patres nr̄i, videlicet sc̄ti apl̄i & Euāgelistæ, annūtiauerūt nobis sermonibus & scripturis. O-
pus ꝙd opatus es in diebus eoꝝ .i. miracula ꝗ corā eis fecisti añ passionē & post passionē, & in
diebus antiquis .i. mirabilia ꝗ fecisti tp̄e Moysi. Vnde Iudas apl̄us ait: Iesus ppl̄m saluans de Iudæ. 1.
terra Aegypti, secūdo eos ꝗ nō crediderūt, ꝑdidit. Manus tua .i. potestas tua, ò dn̄e Iesu oī-
potens, gētes .i. tyrānos & ꝑsecutores ecclesiæ, populū́q; Iudæoꝝ, ꝗ primitiuā ecclesiā peni-
tus extinguere proponebāt, quēadmodū narrat: Quòd principes sacerdotū ꝑceperūt apl̄is, Actoꝝ. 4
ne oīno loꝗrent in noīe Iesu. Has itaq; gētes manus tua dispdidit, qm̄ multi eoꝝ in ꝑsenti vi
ta pessima morte cōsumpti, & oēs æternal'r perierūt. Sæpe etiā gladio Christianoꝝ princi
pu gētiles dispdidisti, videlicet Theodosii, Caroli magni, & Godefridi de Bolonia. Vnde de Michę. 5
Chr̄o ꝓdictū est: Egressus ab initio à diebus æternitatis, & magnificabit in medio vniuersæ
terræ. Et pater æternus ait de Chr̄o: Disperciā ei plurimos, & fortiū diuidet spolia. Et Za- Esaię. 53
charias loquēs de Chr̄o: Egrediet (inꝗt) dn̄s & ꝓliabit cōtra gētes, & stabūt pedes eius super Zach. 14
mōtē oliuaꝝ, & plātasti eos .s. pr̄es nr̄os apl̄os, cōstituēdo eos principes sup oēm terrā, sicut
in psalmo sequēti dicet, afflixisti ppl̄os, infideles secūdū modū ꝓdictū, & expulisti eos. Nā Iu
dæos de terra promissiōis eiecisti, & in ea Chr̄ianos habitare fecisti, multas etiā regiōes olim
C gētilibus subditas, Chr̄ianis dedisti. Nec em̄ in gladio suo possederunt pr̄es nr̄i Chr̄ifideles,
terrā .i. orbē terraꝝ, quē fidei subiecerūt & Chr̄ianis ipleuerūt. Apl̄i em̄ pauci & idiotæ fue-
rūt, nec hūana eloquētia ꝓditi. Vñ ait apl̄us: Prædicatio mea nō in ꝑuasibilibus hūanæ sapiē
tiæ verbis fuit, sed in sapīa spūs & virtutis, & brachiū eoꝝ .i. naturalis eoꝝ potētia, nō salua 1. Coꝝ. 2
uit eos de piculis, à ꝗbus frequēter saluati sunt. Nā cū apl̄i in custodia positi essent, angel' eos Actoꝝ. 5
eduxit. Paulū ꝙq; tertio naufragātē, Chr̄s de pelago liberauit, Iohānē ex seruētis olei doleo
sanū eripuit. Sed dextera tua .i. pia custodia tua, & brachiū tuū .i. opatio miraculoꝝ, & illu-
minatio vultus tui .i. sapiētia, quā eis dedisti, ꝑsertim in die pētecostes, mittēdo eis spm̄ sc̄tm̄,
ꝗ docuit eos omnē veritatē ac futuroꝝ ꝑsciētiā cōtulit eis. Per hæc em̄ instituta, aucta & sta-
bilita est Chr̄i ecclesia, ita vt Christiani ꝗ sunt, semē & filij aploꝝ possidēt terrā, & ab hosti-
bus inuisibilibus, visibilibuśq; saluat. Hinc ait apl̄us: Signa apl̄atus mei facta sunt sup vos in 2. Coꝝ. 12
signis & prodigijs & virtutibus. Et ad Heb. apertius ait: Qūo effugiemus, si tantā neglexeri- Hebræ. 2
mus salutē, quæ in nos confirmata est, cōtestante deo, signis & portentis & virtutibus & spi-
ritus sancti distributionibus. De illuminatione ꝙq; vultus sui sup apl̄os Chr̄s ꝓdixit: Ego da Lucæ. 21.
bo vobis os & sapientiā, cui nō poterūt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. De Mat. 28
niq; de dextera sua .i. gratiosa sua ꝑsentia ac pia custodia ait: Ecce ego vobiscū sum oībus die-
bus vsq; ad cōsummationē seculi. Per hæc itaq; salutem mētis & corporis Christiani sortiti
sunt, qm̄ ó Chr̄e, cōplacuisti in eis, sicut in euāgelio protestaris: Nō vos me elegistis, sed ego Iohan. 15
elegi vos. Vnde Petrus credētibus scribit: Vos genus electū, regale sacerdotiū, gens sancta,
populus acquisitionis, & virtutes annuntietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admira- 1. Petri. 2
bile lumen suum. Ideo Christiani ad fidem Christi ac interiorem salutem perducti sunt ab

Actor.17 exordio prædicationis apostoloꝝ, quia à Christo electi fuerunt. Hinc nanq; Paulus Atheniensibus dixit: Tempora prioris ignorantiæ despiciens, deus nunc annuntiat hoibus vt omnes vbiq; pœnitentiam agant, eo φ statuit diem, in quo iudicaturus est orbē in æquitate in viro quē statuit. Ad Ephesios quoq;. Secundū reuelationē (inquit) notū mihi factū est sacramentū, q̄d alijs generationibus non est agnitū, sicut nunc reuelatū est sanctis apostolis eius in spū, esse gētes cohæredes & concorporales, & cōparticipes promissionis dei in Iesu Christo D

Ephes.3

Ephes.1. imò in Chr̄o oēs fideles & prædestinati, ab æterno electi sunt, queadmodū aplus fassus est: Deus elegit nos in Christo ante mundi cōstitutionē, vt essemus sancti, & immaculati in conspectu eius. Vnde secūdū Augustinū in libro de p̄destinatiōe sanctoꝝ: Chrūs est p̄clarissimū exēplar & causa p̄destinationis omniū electoꝝ. Quocirca pensandū, φ in p̄destinatione duo cōsiderant, videlicet ipse actus p̄destinātis: sic aūt nec Chrūs, nec aliquid est causa p̄destinationis, qm̄ prædestinatio sic accepta est deus prædestināns, sicut creatio actiua est deus creans Secundo considerat in prædestinatōe, gratia prædestinantis, q̄ est prędestinationis effectus Prædestinatio em̄ est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro, sic vero Chr̄i prædestinatio est exemplar & causa prædestinationis sanctoꝝ. Deus em̄ præordinauit mūdum

Ephes.1. saluare per Christum, & merito eius conferre hominibus gratiam. Ideoq; aplus ait: Deus p̄-

Roma.8 destinauit nos in adoptionē filioꝝ per Iesum Christū secūdū propositū volūtatis suæ in laudē gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo. Et alibi: Quos p̄sciuit (inqt) & prædestinauit cōformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.

Lucæ.10 Deniq; Chrūs causam illuminatiōis humiliū assignans, complacentiā voluntatis diuinæ pro causa inducit, dicens: Cōfiteor tibi pater cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Etiā pater, quia sic placuit ante te. Vnde & deus aper-

Exodi.33 tissime ait: Miserebor cui voluero, & clemens ero in quē mihi placuerit. Ex quo concludit sacratissimus noster philosophus, ergo cuius vult miseret, & quē vult indurat. Hæc aūt introducta sunt contra inimicos gratiæ dei, videlicet cōtra Pelagianos, & ne aliquis vnq̄ in semet E ipso gloriari p̄sumat, sed sciat totū bonū nostrū .i. merita & p̄mia esse dei dona, solaq; gratia

Ephes.2 nos esse saluatos. Ideo em̄ apostolus loquitur: Deus qui diues est in misericordia propter ni-

Roma.3 miam charitatē suā, qua dilexit nos, cū essemus mortui peccatis, cōuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati: gratia em̄ saluati estis per fidē, & hoc non ex vobis: dei em̄ donū est, non ex operibus, ne quis glorietur. Deinde etiā quilibet fidelis ait. Tu dn̄e Iesu, es ipse rex

Esaiæ.33 meus. De quo scriptum est: Dn̄s iudex noster, dn̄s legifer noster, dn̄s rex noster, ipse veniet

Hiere.23 & saluabit nos. Et: Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. Et: Ecce

Zacha.9 rex tuus veniet tibi iustus, & saluator, ipse pauper & ascendens super asinā. Christus em̄ ecclesiam regit, colit, purgat, perficit, atq; ad vitam æternā perducit. Vnde de Christo scriptū

Mich.5 est: Stabit & pascet in fortitudine domini, & conuertentur ad eum. Et dominus ait: Saluabo

Ezec.34 gregem meum, & suscitabo super eum pastorē vnum, qui pascat eum seruū meū Dauid. Ego dominus ero eis in deum, & seruus meus Dauid princeps eorum. Per Dauid autē, secundum omnes doctores, etiam Hebræorū intelligitur rex Messias seu Christus. Tu quoq; dn̄e Iesu Christe es & deus meus, tu em̄ es vnigenitus dei deo patri cōsubstantialis, coæqualis, & coæ-

1.Ioha.5 ternus. Vnde Iohannes ait: Simus in filio dei Iesu Christo, hic est verus deus, & vita æterna, qui mandas salutes Iacob, hoc est, qui grām & misericordiā tuā gratis impendis ac offers ec-

Matt.11 clesiæ, & supplantatoribus vitioꝝ, qui in euangelio dicis: Venite ad me qui laboratis & one-

Matt.7. rati estis, & ego reficiam vos. Et iterū: Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & a-

Lucæ.11. perietur vobis. In te inimicos nostros .f. dæmones, ventilabimus cornu, superādo tentatio-

Philip.4 nes eoꝝ per grām tuam. Aplus em̄: Omnia (ait) possum in eo, qui me cōfortat. Chrūs quoq; F

Lucæ.10 discipulis ait: Ecce dedi vobis potestatē super omnia dæmonia. Principes etiā Christianoꝝ frequēter Chr̄i virtute visibiles hostes superauerūt, & in noīe tuo spernemus insurgētes ī nobis, nō formidādo eos q corpus occidūt, sed implēdo q̄d tu ipse dicis: Dico aūt vobis amicis

Lucæ.12 meis, ne terreamini ab his, q corpus occidūt, sed eū timete, q habet potestatē, & corpus & animā perdere in gehennā ignis. Et rursus: Nolite timere pusillus grex, qm̄ cōplacuit patri ve-

Ioha.14 stro, dare vobis regnū. Et alibi: Non turbet cor vestrū, neq; formidet. Hoc beatissimi marty-

Actoꝝ.5 res excellentissime impleuerūt, qui tyrannos deriserūt, atq; spreuerunt. Et de primis nostris principibus .f. de sanctis apostolis scriptū est: Ibant gaudētes à cōspectu cōsilij, qm̄ digni ha-

Actoꝝ.21 biti sunt pro noīe Iesu cōtumeliā pati. Et Paulus testat: Ego nō solū ligari, sed & mori paratus sum pro nomine dn̄i Iesu Christi. Non em̄ in arcu meo, hoc est, in naturali industria, aut subtili consilio, aut adinuentionibus fraudulentis, sperabo. Saluasti em̄ nos de affligentibus nos, .i. de p̄secutoribus & tyrannis, q a per mortē corporalem, quam nobis intulerunt, æternā vitā adepti sumus, & odientes nos confudisti, q a prædictos aduersarios fidei, atq; ecclesię æternaliter condemnasti Potest quoq; exponi hic versus de dęmonibus nos tentantibus, & concupiscentijs malis nos impugnantibus, contra quos viri sancti continuum bellum habent,

A bent, sed in nomine Christi hostibus omnibus prævalent. In deo laudabimur tota die, & in
noīe tuo confitebimur in seculū. Versus iste in p̄cedenti expositiōe satis expositus est. Quod
aūt ecclesiæ Christi p̄sertim cōueniat, patet ex eo q̄d ait scriptura: Oēs qui credebāt, erāt pa Actorū. 2
riter, & erant illis omnia cōmunia, & sumebāt cibū cū exultatione & simplicitate cordis, &
collaudabāt deū habētes grām ad omnē plebē. Nunc aūt, videlicet qñ hæretici, schismatici,
pagani, tyranni, & impij deuastāt ecclesiā orthodoxā, martyresq́ occidunt, repulisti, ò dñe
Iesu. i. populū tuū affligi permisisti, & cōfudisti nos, permittens nos ab impijs subsannari, ac
despici, sicut ait ap̄lus: Spectaculū facti sumus deo, & angelis, & hoībus, & non egredieris in
virtutibus nostris, hoc est, de tribulationibus, pœnaq́ mortis in præsenti seculo non eripi-
es nos. Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros. Frequēter em̄ fideles nondū parati ad
martyriū fugerunt, & propria loca reliquerunt timore persecutorꝝ, & captiui ducti sunt atq́
post terga hostium vincti venerunt, ac trahebantur, & qui oderunt nos, diripiebant sibi, ter
ras, ciuitates, & omnia nostra, quæ reliquimus fugientes seu capti. Temporibus quippe mar
tyrum, diripiebant sibi tyranni quæcunq́ martyrum erant. Dedisti nos tanq̄ oues escarꝝ, hoc
est, tam copiose, tamq́ pro nihilo nos occidi permisisti, sicut oues mactant, vt manducentur Iohan. 16
Implesti em̄ in nobis domine Iesu, quod in euangelio prædixisti: Venit hora, vt omnis q̄ in-
terficit vos, arbitretur obsequium se præstare deo. Et iterū: Trademini à parentibus & pro-
pinquis & amicis, & morte afficient ex vobis, & in gentibus dispersisti nos. Vsq́ in hodier-
num diem multi fidelium inter infideles morantur sub graui tributo atq́ pressura, quemad-
modū inter nos cōmorantur Iudæi. Vendidisti populum tuum sine pretio. Eodem modo &
multo amplius contigerūt frequenter Christianis mala, seu pene quæ in isto versu, ac duob⁹
sequentibus recitant, q̄uo acciderūt populo veteris testamenti, idcirco expositio patet ex p̄-
B cedenti expositione. Tota die verecūdia mea contra me est. Erubuit em̄ ecclesia Christi, vel
p̄pter mēbra sua īfirma, q̄ interdū ex horrore pœnarꝝ in martyrio defecerūt, vel fugerūt aut
absconderūt. Vel quia videbat legē dei sui contemni & conculcari. Vel q̄a Christiani ab om
nibus aspernabant velut insensati & magi, atq́ phantastici, sicut de eis dicturi sunt infideles,
in die iudicij. Hi sunt quos aliqñ habuimus in derisum, & in similitudinē improperij, nos in- Sapiē. 5
sensati vitā illorꝝ æstimabamus insanā, & finē sine honore. Q̄uo ergo cōputati sunt inter fi-
lios dei, & inter sanctos sors illorꝝ est? Vnde & S. Iob ait: Deridet iusti simplicitas. Hæc om̄ia Iob. 12
tormenta & dura venerūt sup̄ nos, martyres tuos & seruos ò dñe Iesu Chr̄e, nec obliti sumus
te, fidē tuā negādo, & inique nō egimus in testamēto tuo. i. propter p̄secutiones nequaq̄ reli-
quimus viam iustitiæ. Et non recessit retro cor nostrū, te derelinquendo, & rebus transito-
rijs inhærēdo. Q̄m propter te. i. amore tuo, & propter spem vitæ æternæ, mortificamur to-
ta die, in labore pœnitētiæ, in ieiunio & fletu & planctu, in vigilijs & castigationibus mētis,
& corporis, atq́ omnimoda abnegatione propriæ volūtatis, baiulādo q̄tidie crucē Chr̄i, &
sequēdo vestigia eius, quēadmodum monet ap̄lus: Deponētes omne pōdus & circūstās nos
pcc̄m p̄ patientiā curramus, propositū nobis certamē aspiciētes in authorē fidei, & consum Hebræ. 12
matorē Iesum, vt nō fatigemur animis nr̄is, æstimati sumus sicut oues occisiōis. Hoc & cæte
ra nūc omissa in p̄cedēti expositiōe satis elucidata videnť. Hūc aūt versiculū allegat ap̄lus, tā-
quā de se ac sibi similibus dictū, quos nulla aduersitas à dei amore auertere potest, sic nēpe in-
ducit: Quis ergo nos separabit à charitate Chr̄i, tribulatio, an angustia, an p̄secutio, an fames Roma. 8
C an gladius? Sicut scriptū est: Q̄m propter te mortificamur tota die, æstimati sumus vt oues
occisiōis. Et alibi ait: Quotidie morior propter vestrā gloriā fratres, quam habeo in Chri- 1. Cor. 15
sto Iesu domino nostro.

COMMENTARIVS IN PSAL. XLIIII.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finē pro ijs q̄ cōmutabunť, filijs Coræ ad intellectū cāticum pro dilecto, aliàs
victori pro filijs filiorꝝ Coræ eruditiōis canticū amātissimū. In hoc psal. disserit propheta de
incarnatiōe Chr̄i, seu de nuptijs Chr̄i & ecclesiæ, spōsi & spōsæ, regis & plebis, cōmēdans ec
clesiā multipliciter, nēpe quā mysticis virtutibus exornatā nobis sub oculis depingit. Vnde
Valētinianus ip̄m triphariā dispartit, vt in primis spōsi magnificētia, nobilitas, dignitas, &
ornatus explicet, Atq́ deinde, ibi, Astitit regina, magnificentia, pulchritudo, & ornatus spō
sæ. Et postremo vtriq́ cōmendantur ex copia & fœcunditate prolis, ibi, Pro patribus tuis.
Author exponit eū varie. Porrò duos priores versus de æterna filij dei productiōe à patre,
atq́ deinde eosdē repetit, vt sint verba prophetæ de incarnatiōe dißerētis, iuxta sensum iam
prælibatū. Et tandē quasdā tropologias & allegorias in calce connexuit.

¶Expositio Tituli.

¶Psalmus iam elucidandus tali titulo p̄notať. In finē pro his q̄ cōmutabunť filijs Choræ,
ad intellectū canticū pro dilecto. Psalmus iste gloriosus ac nobilis de duplici Chr̄i natura ac
diuina generatione ipsius & de vnitate p̄sonæ ipsius, de cōiunctione q̄q́ Chr̄i spōsi & spōsæ

suæ ecclesiæ, seu virginis gloriosæ, aut fidelis aiæ excellenter euidenterq; tractat, & ideo appellat epithalamiū.i.carmē thalami, nuptias sponsi ac spōsæ collaudans. Sensus ergo tituli talis est. Canticū in finē.i.psalmus iste, q dicit canticū, tendēs in Christū, q est principiū nostræ creationis, & finis nostræ recreatiōis, Canticū, inquā, scriptū pro his q cōmutabunt, hoc est, pro electis, qui nō solū resurgēt, sed etiā immutabunt.i.beatā immortalitatē adipiscent, videlicet pro filijs Choræ.i.imitatoribus Chri in loco Caluariæ crucifixi. Choræ eñ interpretatur Caluaria. Pro dilecto, hoc est, canticū istud etiā scriptū est pro Chro, ad quē pr dixit: D

Lucæ. 3. Tu es filius meus charissimus. Sic ergo canticū istud est pro Chro & fidelibus eius.i.de sponso ecclesiæ, & ipsa ecclesia loquit, Ad intellectū.i.quatenus Christifideles sapiēter intelligāt Christū & eius mysteria.s.incarnationē & coniunctionē cū ecclesia fidelr cōtemplent. Hieronymus aūt in translatione sua, iuxta Hebræū, ponit hūc titulū, Victori, pro lilijs filiorum Choræ, eruditionis cāticū amātissimū, & redit in idē cū titulo pinducto. Per lilia eñ intelligunt fidelia Chri mēbra, q sunt filij spōsæ. Porrò exordiū psalmi huius, vc; primi duo versus duplr exponunt. Primo, vt sint verba dei patris, in cuius psona loquēs propheta, ait.

¶ Expositio psalmi. " 1

Ructauit cor meum verbum bonum, ⌋ hoc est, mens mea paterna, seu egoipse qui aliud nihil sum, nisi mens paterna simplicissima atq; purissima, vel intellectus meus æternus, siue memoria mea fœcunda, de plenitudine suæ infinitæ fœcūditatis ac bonitatis, & de ipso fonte meæ essentiæ infinitis diuitijs plene, intellectualiter protuli, vereq; genui, vnicum filium mihi consubstan-

Eccl. 1. tialem, qui est verbum bonum, De quo scriptum est: Fons sapientiæ verbum

Johan. 1. Sapiē. 18 dei in excelsis. Et: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbū. De quo superius dictum est: Verbo domini cœli firmati sunt. Sapiens quoq;: Dum quietum silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus domine de cœlo exiliēs à regalibus sedibus venit, ⌊ dico ego, ⌋ pater æternus, ⌊ opera mea ⌋ "

Apoca. 19 hoc est, quæcunq; ago, ⌊ regi, ⌋ hoc est, Christo filio meo amantissimo, qui est rex regum & E

Johan. 5 dominus dominantiū. Hoc est quod Christus ait: Pater diligit filiū, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Quicquid eñ pater in seipso cognoscit, hoc in verbo suo exprimit, ita vt quicquid in patris essentia cōtinet, hoc plane resplēdet in filio. Ipse nāq; vnigenitus est mētis paternæ verbū æternū, intelligētiæ dictio, & sapiētiæ eius plena expressio. Deniq; quicquid pater in ordine reȝ à principio cōdidit, hoc æternaliter in verbo suo dixit, atq; p ipm cōgruo

Johan. 1. tpe fecit. Propter qd scriptura testat: Omnia p ipsum facta sunt. Et iteȝ: Quod factū est in ipso vita erat. Deinde ait pr æternus. ¶ ⌊ Lingua mea calamus scribæ, velociter scribētis, ⌋ " 2
.i. intellectus meus similis est stilo hois cito scribētis. Et hoc propter duo. Primo, qm̄ verbū qd stilo scribit, nō est sonās ac trāsiens, sed silens, firmū ac pmanēs, sic verbū dei patris nō est transiēs, sonans, atq; instabile, sed secretū, firmū, immobile, & æternū. Secūdo, qm̄ sicut stilus velociter scribētis sine labore ac mora notabili verbū exarat, sic intellectus diuinus ad in-

Prouer. 8 tra loquēs, vel deus pr sine motu, labore, & mora verbū suū produxit in ipso æternitatis momēto, quēadmodū sapiētia æterna, q est verbū ac filius dei, ait: Dñs possedit me initio viarum suaȝ anteq̄ quicq̄ faceret à principio ab æterno ordinata sum, Nōdū erāt abyssi, & ego iā cō-

Expositio secunda ceptа erā. Secūdo exponi pt hic locus, vt sint verba prophetæ, eritq; sensus, Eructauit cor meū verbū bonū.i.ex plenitudine diuinæ illuminatiōis, & ex abūdātia, pphetalis notitię intellectus meus, ptulit, intra se dixit, & ore expssit psalmū psentē, q est verbū bonū & salubre, F
ac optimus sermo, Dico ego opa mea regi.i.scripturā istā & alia cūcta q ago, dico, canto, & scribo ad gloriā regis Messiæ, de cuius nuptijs in hoc psalmo tractabo. Lingua mea calamꝰ scribæ, velociter scribētis.i.lingua oris mei in scribēdo hūc psal. fuit calamꝰ, stilus, penna, seu graphiū scriptoris cito scribētis.i.mēȝ psius, q psalmū sine pprio studio scripsi & sine labore scdm q spūs. me docuit. Lingua eñ, pphetæ fuit instrumētū aīæ suę, quēadmodū pēna in-

Hiere. 36 strumētū ē manꝰ scribētis, scripsitq; ppheta hūc psal. velociter, sicut i scipt. habet. Dixit Baruch ad principes Iudę, ex ore suo loqbat Hieremias, qsi legēs oēs sermōes istos ad me, & ego scribebā in volumine atramēto. Vel sic, lingua mea calamꝰ fuit scribæ, velociter scribētis.i. spūs sancti, qui quos ad scribendum inspirat, velociter scribere facit, nescit eñ tarda moli-

2. Reg. 23 mina spūs sancti gratia, teste Ambrosio. Et huic sensui consonat quod Dauid fatetur. Spiritus domini locutus est per me, & sermo eius per linguā meā. Prima aūt expositio horum ver

Esaię. 45 suum melior est atq; profundior, & ei cōcordat, qd ait deus pater. Egrediet de ore meo iusti

Eccl. 24 tiæ verbū, & nō reuertet. Illud quoq;: Ego ex ore altissimi prodiui primogenita ante omnē creaturā. Non solū aūt dixit, Eructauit cor meū verbū: sed, verbū bonū, ad insinuādū, q verbū

Marc. 10 istud sit verus deus. Nā Chro testāte, nemo bonus, nisi deus, ipse eñ deus est naturalr, atq; quomodolibet bonus, & secūdū Dionysiū, Natura eius est bonitas, primūq; dei nomē bonū. Cōsequēter prorūpit propheta in laudē regis istius, & primo cōmēdat eū propter pulchritudinē

A chritudinē, dicēs. ¶Speciosus forma p̄ filijs hominum.] Triplex speciositas in Chr̄sto fuit. Vna æterna, diuina, & infinita quę cōuenit ei rōne diuinæ naturę, estq; eēntial̄r idē cū diuina eēntia atq; in trib⁹ p̄sonis vna ac idiuisa, & de hac pulchritudīe Chr̄i, q̄ ē sapia p̄ris, scriptū ē: Sapia emanatio q̄dā est oīpotētis dei syncera. Candor est em̄ lucis æternæ, & speculū sine macula dei maiestatis. & imago bonitatis illius. Et Apostolus: Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Vnde sanctus Hylarius appropriata diuinaꝝ p̄sonaꝝ designans. Aeternitas (inq̄t) est in p̄re, species in imagine, vsus in munere. Quid aūt est species in imagine, nisi pulchritudo cōuenit filio tanquàm per omnia simili deo p̄ri: Propter quod filius contestaf. Qui videt me, videt & p̄rem. Hoc em̄ ait non ꝓpter identitatē personæ, vt asserebat inimicus sanctæ Trinitatis Sabellius, sed propter omnimodam similitudinem vtriusq;, scd̄m quòd ait Apostolus: Qui est imago dei inuisibilis. primogenitus oīs creaturæ. De hac increata pulchritudine dei Dionysius pulcherrimè loquif: Propter hanc quoq; speciositatē ait de Christo Petrus apostolus. In quē desiderant angeli prospicere. Alia est speciositas Christi creata, & sp̄ualis quæ consistit in perfectōe suæ sapiæ, in excellentia gr̄æ, & in eminētia suæ charitatis atq; virtutum, & ista speciositas Christi summa & incomparabilis fuit, imò & maior q̄ omnium simul electoꝝ, q̄a scriptum est: Non ad mensuram dat deus sp̄m, subintelligēdum est Christo homini. Tertia autē speciositas Christi fuit creata, & corporalis, quæ consistit in debita proportiōe, situ & quātitate membroꝝ, & in congrua suprfusione viuacis coloris, & ista pulchritudo Chr̄i magna ac vehemēs fuit. Primo quoniam nulla naturalis perfectio defuit ei. Scd̄o, q̄a decebat, vt aīa illa sanctissima atq; pulcherrima proportionatum sibi corpus, vtpotē pulchrum ac nitidum sortiref. Tertio, qm̄ corpus Chr̄i sumptum erat ex purissima materia. s. ex mundissimis sanguinibus dignissimæ virginis. Quarto. q̄a formatū cōpactumq; fuit ab agēte infallibili nō errāte, puta à sp̄u sancto. Verum, an ista corporalis speciositas Chr̄i fuerit simpl'r maior, q̄ aliqua vnq̄ alterius hoīs speciositas fuerit, de hoc diuersimodè dr̄. Ego aūt piè credo, q̄ dn̄s meus Iesus Chr̄us etiā quantū ad corpalem pulchritudinē cæteros oēs, imò & Absolonē excesserit propter rōnes p̄rædictas. Non tamē semp (vt arbitror) æquè pulcher in vultu apparuit, qm̄ ea quæ pulchritudinē corporalē ornant atq; cōseruant, nō curauit, sed spreuit. Pulchritudo aūt eius sp̄ualis semp æqualis fuit, q̄a in gr̄a nō profecit, pulchritudo vero corporis sui, t̄pe passiōis in t̄m euanuit, vt de ipso dictū sit: Nō est ei sp̄es, neq; decor, & vidimus eū, & nō erat ei aspectus. De hac aūt multiplici pulchritudine sponsi cœlestis, ac regis Messiæ, ait sponsa: Dilectus meus cādidus & rubicundus electus ex milibus. Et: Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus. Sic ergo (ó Chr̄e) tu speciosus es forma p̄ę filiis hoīm. Quod em̄ idipm̄ ad l̄ram de Chr̄o dicaf, patet ex translatione Caldaica apud Hebræos autētica, q̄ sic habet. Pulchritudo tua rex Messia maior q̄ filioꝝ hominū. Porrò in libris Annalibus Romanoꝝ legif: q̄ Chr̄us fuit staturę procerę, mediocris, & spectabilis. Vultū h̄ns venerabilē quē possent intuētes diligere & formidare, capillos h̄ns coloris nucis auellanę, p̄maturę, planos, ferēs q̄ ad aures, ab auribus cincinnos crispos aliquātulū ceruliores & fulgētiores ab humeris vētilātes: discrimē h̄ns in medio capitis iuxta morē Nazaræoꝝ, frōtē planā ac serenissimā sine macula ac ruga, quā rubor moderatus venustauit, nasi & oris nulla prorsus rep̄hēsio, barbā h̄ns copiosam, capillis concolorē, nō longā, in mēto paꝝ bifurcatā, aspectū simplicē & matuꝝ, oculis glaucis varijs & claris existētibus, in increpatiōe terribilis, in admonitiōe blādus & amabilis, hilaris seruata grauitate, aliq̄n fleuit, sed nunq̄ risit, statura corpis ꝓpagatus & rectus, brachia vero & manus visui delectabiles, alloqo grauis, rarus, & modestus, talis vtiq; p oīa vt merito diceref: Speciosus forma præ filijs hominum.

C Deinde Chr̄us laudaf ab eloquētia. [diffusa est gr̄a in labijs tuis.] hoc est, fructuosa & efficax eloquētia data est tibi. Vnde Chr̄us ait: Posuit dn̄s os meū, quasi gladiū acutū. Et ipsi quoq; aduersarij Chr̄i compulsi sunt dicere: Nunq̄ sic locutus est homo sicut hic loquif. Sed & de ipso sic legif: Mirabanf oēs in verbis gr̄æ, quæ procedebāt de ore eius. Efficaciā aūt Chr̄i in loquēdo pandit Euāgelista, dum ait: Erat docēs sicut virtutē h̄ns, nō sicut pharisæi & scribæ. ¶Sciēdum quoq; q̄ Chr̄us habuit donū linguaꝝ, sicut & cæteras grās grai is datas, non tamē legif vsus hoc dono, q̄a nō prædicauit, nisi in Hebræo. Vnde & ip̄e ait: Nō sum missus nisi ad oues quæ perierūt domus Israel. Deniq; sicut manus est organū intellectus practici, sic lingua ē organū seu istrumētū itellect⁹ speculatiui. Quēadmodū ergo Chr̄s habuit summā sapiā, sic decuit eū h̄re sūmā eloq̄ntiā. Iō de gr̄a labioꝝ Chr̄i spōsi sui ait spōsa: Aīa mea liq̄facta ē, dilect⁹ locut⁹ ē. [ꝓpterea bn̄dixit te de⁹ i æternū.] bn̄dictio dei ē, collatio seu isusio gr̄ę dei ac dīnoꝝ donoꝝ m̄ltiplicatio eorūdē. Chr̄s āt i gr̄a nō p̄fecit, nec sibijp̄i aliq̄d de eēntiali p̄mio meruit sicut vbertī p̄habitū ē, qūo ergo ꝓpter grās labioꝝ suoꝝ bn̄dict⁹ à deo asserif: Et r̄ndēdū q̄ beatitudo ista itelligēda ē, q̄tū ad accn̄tale p̄miū Chr̄i: nā p p̄dicationē suā s̄ctissimā meruit sibi corporis sui gl̄ificatōēs & ascēsionē. Pōt q̄q; bn̄titudo ista referri ad fructū eloq̄ntię Chr̄i atq; ad mysticū corp⁹ ip̄i⁹. Dicim⁹ em̄ terrā bn̄dici dū fert copiosum fructū. Sir qm̄ p Chr̄i doctrinā

Sapiæ.7 Hebræo.1 Iohan.14 Coloss.1 De diuin. nomi. ca.7 1. Pet.1 Iohan.3 Esaiæ.53 Cantic.5. Cantic.1. Esaie.49 Iohan.7. Lucæ.4 Math.7 Matt.15 Cantic.5

multi salutē sortiti sunt, ipse Christus rōne suæ eloquentiæ benedici asserit. ¶Accingere » 4
gladio tuo sup fœmur tuū potētissime⌋ hoc est, O rex Christe qui es saluator oīpotens & de- » D
bellator aereaꝝ potestatū fortissimus. Accingere. i. teipſm accinge, vel à tota Trinitate accin-
garis. Gladio tuo. i. p̄dicatōe diuina, verbo dei, sermone iustitiæ, ita vt grām in labijs tuis dif-
fam effundas, eaq́ꝫ ad mūdi informationē vtaris, accingere (inquā) sup fœmur tuū. i. sup in-
Ephes.6. tellectū tuum, ita vt sapienter loquaris, & efficaciter doceas. Bene eqdē p gladiū intelligitur ver
Hebræ.4 bum dei seu prædicatio Euangelij. Iuxta illud diuini Apostoli: In oībus sumētes scutū fidei,
& gladiū spūs, q̄d ē verbū dei. Et iteꝝ: Viuus est (inqt) sermo dei, & efficax & penetrabilior oī
Hiere.13 gladio ancipiti. Dicit em̄ verbū dei, gladius rōne sui effectus, qm̄ intima mētis penetrat, pctā
Eccle.vl. occidit, dæmonē'q́ꝫ exuperat. Vnde dn̄s ait: Nunqd nō verba mea sunt ignis, & quasi malleus
conterēs petrā? Et ait scriptura: Verba sapientū quasi stimuli & quasi claui in altū defixi. Cō
uenienter quoq́ꝫ p fœmur accipit intellectus. Quēadmodū em̄ fœmur corpis est seminariū
Genes,49 generatōis secundū illud: Non auferet sceptrū de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat
Luc.8 qui mittēdus est, sic intellectus est seminariū spūalis procreatōis. Nam vt Chrūs in Euāgelio
asserit, semē est verbū dei. Verbū autē ab intellectu procedit, sicut ait philosophus. Sunt ergo
Gala.4 ea quę sunt in voce eaꝝ, quæ sunt in anima passionū notæ. Intellectus itaq́ꝫ p verbū oris spūa-
liter generat, prout ad Galatas dicit Apostolus: Filioli mei quos parturio donec formet Chri
Hiere.31. stus in vobis. De hoc fœmore intellectuali cui supercingit gladius verbi ait Hieremias: Con-
uerte me dn̄e & conuertar, postq̄ em̄ conuertisti me egi pœniam, & postq̄ ostēdisti mihi, p-
cussi fœmur meū. De potētia aūt Christi in p̄cedentis psalmi elucidatōe multa inducta sunt
Mich.5 quibus hoc adijci potest, q̄ de ea commemorat: Exaltabit manus tua sup hostes tuos, & oēs
Hebræ.1. inimici tui interibunt. Et Apostolus de Chr̄o loquēs: Cū sit splendor glorię, portās'q́ꝫ oīa ver » E
Eccl.24. bo virtutis suæ. Vnde Chrūs dei sapiā ait: Omniū excellentium & sublimium colla calcaui.
¶Specie tua (creata) & pulchritudine tua (increata) intēde prospere⌋ hoc est, feliciter re- » 5
spice & ad nostram æternā prosperitatem, piè considera genus humanum, vt illud saluifices,
⌊procede⌋ de sinu p̄ris in vteꝝ virginis, de cœlo summo in inferiores partes terræ, de vtero »
m̄ris in præsepe, de præsepe in publicū, deinde in crucem, & tandem in cœlū. Sic ergo pro-
Cantic.2. cede, quemadmodum sponsa ait: Ecce iste venit saliens in montibus transiliens colles ⌊& re- »
gna⌋ in militanti ecclesia per fidem & grām, atq́ꝫ in triumphanti Ecclesia per visionem btām »
Zach.vlt. Itaq́ꝫ ó Christe regna, quatenus impleat illud: In die illa erit dn̄s rex sup omnem terram. Et il
Naum.3 lud: Erit dn̄o regnum. De hoc Chr̄i regno ait Apostolus: Deus exaltauit illud, & dedit illi no
Phil.2 men quod est super omne nomen vt in nomine Iesu omne genu flectat, cœlestium, terrestri-
Ephes.1 um, & infernoꝝ. Et iteꝝ: Deus (inqt) cōstituit illum ad dexterā suā in cœlestibus supra oēm
principatū, & potestatem, & virtutem, & dn̄ationē. Propter quod Chrūs affirmat: Data est
Mat.28. mihi oīs potestas in cœlo & in terra. Considerandū aūt, q̄ Cr̄s hoc dixit post resurrectionē,
sed non est hoc ita intelligendū, quasi tunc primū data sit Chr̄o homini p̄dicta potestas, imò
à primo suæ humanæ conceptōis instanti, data est ei oīs potestas in cœlo, & in terra. Nam
eo ipso q̄ Chr̄i humana natura vnita ē deo vnione psonali, subiecta est ei oīs creatura. Ideo'q́ꝫ
Johan.3. Chrūs ante passionem dixit: Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Et iterum ait.
Joh.5. Quæcunq́ꝫ facit p̄r, hęc & filius similiter facit. Et in hoc Chrūs insinuat vnam atq́ꝫ eandē esse » F
essentiam & potentiā sui ac p̄ris, q̄a à diuersis seu distinctis suppositis emanare non p̄t opatio
eadē nūero, nisi in natura & potestate conueniant, imò in verbis his fatet se Chr̄m verum de
um. Nisi enim esset verus deus ipse non faceret, quæ facit p̄r, similiter p̄ri. Vel similiter sicut
pater. Nam si pura creatura esset, vt Arriani mentiti sunt, p̄r faceret principalr̄, & ipse instru-
mentaliter. ¶Propter veritatē & mansuetudinem & iustitiam, & deducet te mirabiliter⌋ » 6
hoc ē, in oī cōuersatōe tua sine culpa, & omino irrep̄hensibiliter diriget te⌊dextera tua⌋ id ē »
diuīa tua natura q̄ tua hūanitate dignior atq́ꝫ robustior ē, sicut dextera nobilior potētior'q́ꝫ cō
sistit q̄ sinistra. Chrūs em̄ sine peccato inter homines conuersatus est, quod vtiq́ꝫ super homi
nem est & mirabile nimis præsertim cum iustus septies cadit in die. Vel sic: Propter veritatē,
& mansuetudinem & iustitiā, hoc est, propter actus haꝝ virtutū, & merito eaꝝ videlicet, q̄a
vita & doctrina verus fuisti, & in aduersis mitis ac patiēs, atq́ꝫ in oībus iust⁹ nō ppriā, sed p̄ris
gloriam hominum'q́ꝫ salutem quærens, propterea deducet te mirabiliter dextera tua, videli-
cet eleuans te de terra ad cœlos, & statuens te iudicem vniuersoꝝ. Ascensionē em̄ & iudicia-
riam ptātem Chrūs sua examinatōe, & sancta conuersatōe promeruit. Chrūs em̄ in oībus ve
Johan.18. ritatem dixit, & obseruauit secundū q̄ ipse coram Pilato testatus est. Ego in hoc natus sum,
Matth.11 & ad hoc veni in mundum, vt testimonium phibeam veritati. Erat etiam mansuetus, quem-
Actoꝝ.6. admodum ait: Discite à me q̄a mitis sum & humilis. Erat & iustus sicut ad Iudæos Stephanus
ait: Quē prophetaꝝ nō sunt psecuti p̄res vestri. Et occiderūt eos q p̄nuntiauer̄t de aduētu iu
sti, cuius vos nūc pditores & homicidæ fuistis. ¶Sagittæ tuæ acutę⌋. i. verba p̄dicatōis tuę » 7
ó Chr̄e sunt penetratiua cordis, & īteriora aīæ expurgātia atq́ꝫ timorem salubrē incutientia,

⌊ppli

A « L populi sub te cadent.⌋ hoc est, infideles qui ante tibi inobedientes rebellesq́ꝫ fuerant, audita
« prædicatione tua ac discipulorum tuorum: conuertent ad fidem & tibi obedient, cadet autem sub te
L in corde.⌋ i. in medio L inimicorum regis.⌋ hoc est Gentilium qui erant hostes tui, qui es rex summus & verus, in toto enim mundo ceciderunt spiritualiter. i. Christo per fidem subiecti sunt, qui tempore incredulitatis inimici extiterant. Vnde Apostolus ait: Commendat autem charitatem suam deus in nobis, quoniam cum adhuc inimici essemus ille pro nobis mortuus est. Et: Christus est pax nostra qui fecit vtraque vnum per crucem dissoluens inimicitias in semetipso. Cui consonat quod de Christo prædictum est: Et erit iste pax Assyrius cum venerit, & cum calcauerit in domibus nostris. Huic autem exponi concordat quod infra de Christo habetur. Dominare in medio inimicorum tuorum. Id quoque quod ait Micheas: Conuertent ad ipsum, quia nunc magnificabitur in medio vniuersæ terræ. De hoc autem casu populorum sub Christo & regno eius sup inimicos suos pulcherrimè vaticinatus est Daniel: Suscitabit (inquiens) deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, secundum quod vidisti, quod de monte abscisus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum. Lapis enim abscisus de monte sine manibus est Christus natus de virgine sine viri seminibus, & hic lapis comminuit prædicta metalla per quæ designantur mundi regna dum Apostoli virtute Christi ad fidem atque obsequium eius vniuersum mundum conuerterunt idololatriam extirpantes. Et hoc est quod inducitur: Horribilis dominus super impios, & attenuabit omnes deos terræ, & adorabunt eum viri de loco suo omnes insulæ Gentium. Propter quod rursus ait Propheta: Idola penitus conterentur. Vel sic: Populi sub te cadent in corde. i. casus iste erit spiritualis per obedientiam mentis non corporalis. ¶ Sedes tua deus in seculum
8 « seculi.⌋ hoc est, thronus gloriæ tuæ atque iudiciaria tua potestas (ó Christe) qui es deus verus, æter-
B naliter stabit, nec vnquam deficiet, quemadmodum dictum est: Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Et: Ipse portabit gloriam, & sedebit, & dominabitur in solio suo,
« L virga directionis virga regni tui.⌋ i. lex seu doctrina tua quæ est, virga regni tui. i. Ecclesiæ per quam ipsa fideles regit, & iudicat, est virga directionis, hoc est, iusta directio & rectum iudicium, quia neminem palpat, & personam non accipit. Christus enim præfixit Ecclesiæ suæ iustitiæ regulas, per quas dirigit Christianos. De hac virga Christi Esaias ait: Percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. Vel sic: Virga regni tui, hoc est, ipsum regimen tuum quo regis & iudicas Ecclesiam, quæ est regnum tuum, est virga directionis. i. iusta correctio, æqua tribulatio, & gubernatio omnium directiua. Christus namque est in seipso iustus est iudex, & singula rectissimè atque iustissimè dirigit. Vnde de hac virga Christi iudiciaria legitur. Non secundum visionem oculorum iudicabit, neque secundum auditum aurium arguet, sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Vnde & Christus in Euangelio ait: Nolite secundum faciem iudicare. Sed & de virga hac regiminis Christi dicitur. Regnabit rex & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. Hunc autem versiculum cum sequenti allegat Apostolus de Christo prædictum. Vnde liquet psalmum istum ad literam esse de Christo conscriptum. Postremo, diligentissime aduertendum, quod sanctus Propheta in versu hoc aperte insinuat Christum esse deum. Nam de eodem de quo prædixit: Speciosus præ forma filijs hominum &c. vsque ad versum hunc, de eo nunc addit: Sedes tua deus in seculum seculi & quod hoc de Christo dicatur euidentissime patet ex eo, quod protinus de eodem, de quo prolocutus est subdit:
9 « ¶ Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te deus.⌋ Hoc enim de deo secundum naturam diuinam non dicitur, quia secundum eam vnctus non est de deo, igitur incarnato ista dicuntur, quis enim Christo
C secundum vtramque naturam conueniat diligere iustitiam odioque habere iniquitatem, tamen principaliter loco ista dicuntur de Christo secundum humanitatem assumptam, quia subiungit: Propterea vnxit te deus. In præcedenti versu vocauit Christum deum, nunc dicit eum vnctum à deo. Innuit ergo personalem esse distinctionem in deo, & est sensus, quia (ó Christe) dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te deus omnium,
« L deus tuus.⌋ singularissimo modo L oleo lætitiæ.⌋ i. gloria resurrectionis & ascensionis accidentalique
« præmio L præ consortibus tuis.⌋ i. prius & plenius quam alios homines, quoniam tu es primogenitus ex mortuis. Alij aliter exponunt dicentes: Propterea vnxit te deus deus oleo lætitiæ. i. dulcedine seu plenitudine gratiæ & conseruatorem ab omni peccato. Sed his obuiare videtur, quod Christus à primo suæ conceptionis humanæ instanti plenus erat omni gratia, nec aliquo modo meruit per actum præcedentem gratiæ infusionem. Possit tamen (ni fallor) dici ad hoc quod ista vox propterea non dicit causam sed signum. Nam quod Christus dilexit iustitiam signum est, quod deus vnxit eum oleo gratiæ secundum quod ante inductum est. Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Et per Esaiam ipse Christus: Spiritus inquit domini super me eo quod vnxerit me.
o « ¶ Myrrha & gutta & casia à vestimentis tuis à domibus eburneis.⌋ Per myrrham quæ amara est, & à putrefactione præseruat cadauera, vermesque arcet, mortificatio carnis accipitur, quæ cocupiscentiarum fœtores ac vitiorum squalores expellit, secundum quod ait Apostolus: Nihil damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Et iterum: Si secundum carnem vixeritis moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Per guttam vero quæ aromatica est & inflaturas ac duricias tollit humilitas designatur. Vnde Salomon ait: Qui mentis est duræ, corruet in mala, sed humilem spiritu suscipiet gloria. Per casiam vero quæ in locis humidis nascitur, & altissime crescit, intelligitur baptismus seu fides. Est igitur sensus: Myrrha & gutta & casia

Marginal references: Roman.5 · Ephes.2 · Mich.5 · Daniel.2 · Sopho.2 · Daniel.7 · Zacha.6 · Esaie.11 · Esa.11 · Matth.7 · Luce.23 · Hebre.1 · Esaie.61 · Roman.8 · Prouer.18

&cafia,hoc ē, virtutesp has ſpēs aromaticas ſignificatę,à veſtimētis tuis.i.à natura tua huma D
na ó Chriſte quę fuit q̄ſi veſtimētū diuinę tuę naturę ꝓcedūt& danť eccleſię tuę. Ois em̄ ſuffi
ciētia eius ex te eſt,& hæ virtutes quātū ad actū ſuū ſunt non ſolū à veſtimētis tuis, ſed etiā à
domibus eburneis,hoc eſt,à caſtis atq; conſtātibus fideliū mentibus. Oportet em̄ nos coope
2. Cor.6. rari gr̄æ dei,& ideo actus virtutū ſunt ſimul à te,& ab hominibus virtuoſis q̄bus ait Apoſto
1. Tim.4. lus: Hortamur nos ne inuacuū grām dei recipiatis. Et ad Timotheū: Noli negligere grām,
quæ in te eſt,quæ data eſt tibi,⌊ex quibus(virtutibus)delectauerūt te⌋ hoc eſt, tibi compla- »
cuerī ⌊filiæ regū⌋.i.aīæ religioſæ mūdo& carni atq; dæmonibus dn̄antes ⌊in honore tuo⌋ »
hoc eſt, ad honoē nōis tui opa bona agētes. Solæ em̄ virtutes faciūt intellectualē creaturam
deo acceptā & gratā. Ad lr̄am quoq; multæ filiæ Regū, videlicet Catharina, Barbara, atq; ſa-
cratiſſima Vrſula cū ſuis feliciſſimis ac ꝑamādis ſodalibus Chr̄o propter ꝑdictas virtutes de-
lectabilr̄ placuerūt,ita vt eius deliciæ ſunt eſſe cū talibus Regū filiabus. ¶Aſtitit(ó Chriſte) » 11
regina⌋ hoc eſt,ſponſa tua ſancta Eccleſia⌊à dextris tuis⌋.i.in potioribus gr̄æ tuæ muneri- »
bus,& in proſpero beneplacito tuo,⌊in veſtitu deaurato⌋.i.in charitate diuina ſanctis opi- »
bus adornata ⌊circūdata varietate⌋.i.vndiq; pornata diuerſis chariſmatibus gr̄æ, ſp̄us ſan- »
cti atq; diuerſis generibus populoꝝ,ſtatuū,officioꝝ,ac graduū. Aſtat quippe Chr̄o ſctā Ec-
cleſia tanq̄ parata obedire eius imperio & cooperās gr̄æ ſui ſponſi filios ſuos docēdo, corri-
gēdo,ꝑficiēdo. Stat quoq; à dextris eius,& nō à ſiniſtris,tanq̄ ſponſo ſuo chariſſima. quēad-
Ephes.5. modum dicit Ap̄lus: Chr̄us dilexit Eccleſiā,& tradidit ſemetip̄m pro ea vt illa ſanctificaret,
mundās illā lauachro aquæ in verbo, vt exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiā nō habentē macu-
Apocal.12 culam neq; rugā. De hac Chr̄i ſponſa mr̄e Eccleſia & regina ſcriptū ē: Signū magnū apparuit E
in cœlo, mulier amicta ſole & luna ſub pedibus eius,& in capite eius corona ſtellarum duode
cim,& clamauit parturiēs vt pareret. Hæc em̄ mulier amicta eſt ſole.i. Chr̄o, ſicut ait Ap̄lus:
Roma.13. Induimini dn̄m Ieſum,& luna.i.defectus & inconſtātia ſub pedibus eius, ait Iohānes: Vene-
Apoca.19 runt nuptiæ agni,& vxor eius præparauit ſe. Hæc aūt regina induta eſt veſtitu deaurato. Nā
Apocal.2. per auꝝ intelligiť charitas, iuxta illud: Suadeo tibi emere auꝝ ignitū, probatū. Hoc em̄ tepi-
Luc.11 dò diciť. Deinde huic reginæ, Chriſtiq; ſponſæ diciť. ¶Audi⌋ verbū dei, beati em̄ q̄ audi » 12
unt verbū dei & cuſtodiūt illud, ó⌊filia⌋ in Chr̄o ex aqua & ſp̄u ſctō regenerata ⌊& vide⌋ »
hoc eſt, ꝑ fidem conſidera oīa quæ Chr̄o ſponſo tuo ſunt placita,⌊& inclina aurē tuā⌋ vt ei »
obedias,⌊& obliuiſcere populū tuū⌋.i.inordinatū affectū hoīm tibi notoꝝ depone,⌊& do »
mū p̄ris tui⌋.i.ſocietatē prauoꝝ fuge,& propiquos carnaliter diligere ceſſa, quatenus deo to »
ta adhæreas, quod ſi feceris, tunc ¶Et concupiſcet rex decorē tuū⌋ hoc eſt, Chr̄us pulchri- » 13
tudinē mētis tuæ amabit,⌊q̄m ip̄e eſt dn̄s deus tuus⌋ cui ſoli debes velle placere, nec aliū ſpon »
Dan.7 ſum ei prę̄ferre,⌊& adorabūt eū⌋ om̄es in ip̄m credētes, quēadmodū ſcriptū eſt: Om̄es po- »
puli tribus & linguæ ſeruiēt ei. Ecce hic rurſus teſtať Pſamlographus, regē de q̄ nūc loquiť.ſ.
Chr̄m eſſe deū, imò & veꝝ deū in eo q̄d ait: & adorabūt eū. Adoratio naq; ꝓpriē ſumpta, cō
uenit ſoli vero deo. Propter hāc aūt amoroſam cōcupiſcentiā q̄ Chr̄s amat decorē ſpōſę ſuę
Cantic.4 Cantic.5. ip̄e ait: Vulneraſti cor meū ſoror mea ſponſa vulneraſti cor meum. Et: Aperi mihi ſoror mea
Cantic.8. amica mea, colūba mea. Et pone me vt ſignaculū ſup cor tuū, ſup brachia tua, q̄a fortis eſt vt
mors dilectio ¶Et filiæ Tyri ī muneribus⌋ Turris ciuitatis erat famoſa ac nobilis vicina Iu » 14
dææ atq; pagana. Idcirco p Tyrū deſignanť Gētiles,& eſt ſenſus: Nō ſolū ex Iudæis conuerſi F
Chr̄m adorabūt, ſed & filię Tyri in muneribus.i. Gētiles ad fidē cōuerſi, Chr̄m adorabūt mu
nera offerēdo.i.ſeip̄os & ſacrificiū nouę legis, ac alias oblatōes tp̄e nouæ legis cōſuetas ac li-
Eſaiæ.19. citas. Et hoc ē, q̄d Eſaias ait: Cognoſceť dn̄s ab Aegypto,& cognoſcēt Aegyptij dn̄m,& co-
lent eū in hoſtijs & muneribus. Per hęc em̄ atq; filia inſinuať tota gētilitas cōuertēda ad Chri
Eſa.11 ſtū, ſcd̄m q̄ legiť: In die illa radix Ieſſe q̄ ſtat in ſignū ppl̄oꝝ ip̄m gētes deꝑcabunť,& erit ſepul
chrū eius glorioſum. Hæc in Ieſu Nazareno veriſſimè ſunt īpleta. Nā & Tyrus illa multo tē-
pore Chr̄iano cultui dedita fuit,⌊vultū tuū deꝑcabunť om̄es diuites plebis⌋.i.te ipſam ſeu tu »
am participationē atq; ꝑſentiā ó Eccleſia Chr̄i orabūt oēs gētes ad fidē conuerſæ quę ſp̄ualiter diuites ſunt in charitate & gr̄a. Iam em̄ videmus q̄ magni & parui om̄esq; fideles deprecā
tur paſtores ac ſacerdotes Eccleſiæ, quatenus orēt pro ſe & verbū dei ſacramētaq; Chriſti ſi-
Malac.2. bi communicēt, ſicut habeť: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſciam,& legē ex ore eius requirēt.
Vel ſic: Vultū tuū(ó Eccleſia) deprecabunť omnes diuites plebis, ita vt vultus tuus erit id q̄d
petent, non id à quo petent. Vt ſit ſenſus: Deprecabunť à deo vultū tuū, quatenus ꝑtineāt ad
gregem credentiū, quoniam extra Eccleſiam non eſt alicui ſalus, ſicut nec extra arcam Noe
quiſq̄ à diluuio ſaluatus eſt. ¶Omnis gloria eius(vtpote) filiæ regis⌋ quæ nunc regina vo- » 15
cata eſt,& ſponſa Chriſti atq; Eccleſia,⌊ab intus⌋ hoc eſt, tota ꝑfectio fideliū in interiori mē »
tis decore conſiſtit non in exterioribus rebus caducis ac vanis. Deus em̄ intueť cor & mentē
ſcrutať. Homo aūt ea quæ foris ſunt, aſpicit, ſed quia virtus interior procedere debet in exte-
Matth.7 riones ſanctas operatōes, quēadmodū Chr̄us ait: Quid vocatis me dn̄e dn̄e & nō facitis quę
dico

A dico. Ideo addit: ⌞in fimbrijs aureis circũamicta varietatibus⌟ .i. gloria seu vitæ excellentia
consistit in opibus charitatis & gloria seu pfectio ista est circũamicta varietatibus .i. actibus di
uersaꝝ virtutũ ornata, qa vt ait Aplus: Charitas patiẽs est, benigna est, nõ æmulaf, non agit 1. Cor. 13.
pperã, non inflat, nõ quærit quæ sua sunt. Perfectio ergo Chrianoꝝ animoꝝ in interioribus
maximè sita est. Propter qd monet Aplus: Renouamini spũ mentis vestræ, & induite nouũ Ephes. 4.
hoiem qui scdm deũ creatus. Et iteꝝ exhortat: Mundemus nos ab omi inquinamẽto carnis 2. Cor. 7.
16 & spũs pficiẽtes sanctificationẽ in timore dei. ¶Adducent regi virgines post eam⌟ hoc ẽ
post primitiuã Christi Ecclesiã adducent ad Chrm p prędicatores suos hoies mente & cor-
pore continẽtes ac integri ⌞proximę eius⌟ .i. cõiugati, ac cæteri q virginibus appropinquãt
quo ad hoc quod voluptatibus carnis nõ adhærẽt finalr, ⌞afferent tibi⌟ ó Christe p fidẽ & cul
tum deuotũ. In ipa Ecclesia cõgregant virgines, & cõiugati, & omes Christo vniunt per fidẽ
& grãm. De his nãq; virginibus Chrus in Euãgelio dicit: Sunt eunuchi qui se castrauerũt pro
pter regnũ dei. De qbus scriptũ est: Non dicat eunuchus, ego lignũ aridũ, qa hęc dicit dñs eu Esaiæ. 56
nuchis q custodierũt fœdus meũ, & elegerũt quæ volui, dabo eis in domo mea nomen meli-
17 us à filijs ac filiabus. ¶Afferent in lætitia & exultatõe⌟ hoc est, Cũ gaudio mẽtis & corpis
ad Chrm accedent & ei deseruient, ⌞adducent in templũ regis⌟ .i. in triumphantẽ Ecclesiã,
18 seu regnum cœlorum, post huius exilij incolatum. ¶Pro pribus tuis nati sunt tibi filij,⌟
hoc est, loco priarchaꝝ & prophetaꝝ orti sunt tibi ó Ecclesia dei Apli atq; discipuli Chri, q
pribus successerũt, & ex eoꝝ semine nati sunt, ⌞cõstitues eos (ó Christe) principes sup omnẽ
terram⌟ Nam in illis quas sancti Apli ad fidẽ conuerterũt, principatũ sortiti sunt sicut Iohã
nes in Asia, Andreas in Achaia, Petrus & Paulus in Italia, Thomas & Bartholomęus in India.
B De hac em missione & principatu Aploꝝ ait Chrus: Mittam ex eis q saluati fuerit ad Gẽtes Esaiæ. 66
in mare, in Aphricã, in Lydiã, tenẽtes sagittã, in Italiã & Græciã ad insulas, longe ad eos q nõ
19 audierũt de me, & annuntiabunt gloriam meam gẽtibus. ¶Memor ero⌟ Ego propheta
actor psalmi istius. Vel ego ecclesia ⌞nois tui dñe (rex Chre) in omi generatõe & generatõe⌟
q diu em psalmus iste à fidelibus legit, tam diu Propheta dñi recordat, qa alios ad dei recorda-
20 tionẽ inducit. Ecclesia quoq; idesinẽter nomẽ Chri prędicãdo annũtiat. ¶Propterea po
puli (Christiani) confitebunt tibi, hoc ẽ, laudabũt te atq; ad honorẽ nois tui pctã sua aperiẽt
⌞in æternũ⌟ .i. vsq; ad finẽ mũdi, q diu fides Chriana durauerit, ⌞& in seculũ seculi⌟ .i. laus
ista in psenti vita incipit, & in futuro seculo sine fine continuabitur.

¶Expositio tropologica eiusdem psalmi.

POstremo pensandũ q triplex est Chri sponsa, videlicet vniuersalis quę est Ecclesia, particularis. s. aia fidelis, & singularis, vtpote virgo diuina. Quẽadmodũ Cãtica Cãticoꝝ de hac triplici Chri sponsa exponi pñt, ita q nũc dicta sunt de spõsa Chri vniuersali exponi pñt, de sponsa eius particulari ac singulari. Quælibet nãq; aia pia atq; fidelis Chro p fidẽ vnita, p charitatẽ desponsata, atq; à Chro bonis opibus fœcũdata dici põt regina tanq summi regis filia, Chri cohæres ac sponsa à spũ sancto lumine græ impręgnata, & ista regina astat à dextris Chri in vestitu deaurato scdm intellectũ expositũ. Cętera quoq; faciliter applicari possunt ad quamlibet animam sanctam.

¶Expositio allegorica eiusdem psalmi.

C PRoprijssimè aũt conueniũt ista virgini bñdictæ, ipa est em vnica summa regina astãs semp à dextris filij sui, quæ ineffabiliter delectat prem æternum, & placet incomparabiliter sponso ac filio suo, quẽadmodũ ait ad eam sponsus cœlestis. Pulchra es amica mea, suauis & decora. Cantic. 6. Et iteꝝ: Vna est columba mea pfecta mea. Astat vero regina hæc regi gloriæ in vestitu deauratissimo, splendidissimo, & rubicundissimo, quoniam ipa charitate dei & proximi, ineffabiliter atq; excellentissimè æstuabat, & æstuar, ardentissimo optans affectu filij sui mortẽ & sanguinem fructificare in nobis, oratq; sanctis opibus penitus superplena. Propter quod ipsa proclamat: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Cantic. 2. Vnde de ea habet: Fortitudo & decor indumentum eius. Prouer. vlt. Erat etiã circũdata varietate vniuersaꝝ virtutum, sicut de ea Salomon est locutus: Inæstimabilis odor in vestimentis eius, Cantic. 5. hoc, mira fragrantia spiritualis dulcedinis in virtutibus atq; operibus suis. Nam & de tali odore Paulus testat: Christi bonus odor sumus in omni loco. 2. Cor. 2. Et Moyses dicit: Odorat[9] est dñs odorẽ suauitatis .i. piæ deuotõis. Gene. 8. Deniq; huic filiæ dicit: Audi filia quæcunq; in lege & propheis conscripta sunt, & quæ loquit in te dñs deus, audi etiam salutationem angelicam, & vide quę, quanta & qlia deus pmisit hoibus per prophetas, & inclina aurẽ tuã, vt diuinę inspirationi in oibus acquiescas, atq; angelicæ annũtiatõi credas, assensumq; pbeas, & obliuiscere populũ tuũ .i. Israelẽ scdm carnẽ & Irãm, nõ scdm spm & spũalem interptationẽ, & domũ patris tui à quo carnaliter genita es, qtenus patri spirituũ in cunctis adhærras. Tunc em & cõcupiscet rex Messias vnigenitus dei, decorẽ tuũ interiorẽ. s. humilitatem, castitatẽ, charitatem.

Concupiuit tam vehementer filius dei decorem Mariæ, vt exultaret quasi gygas ad curren D
dam viã, descenderetq; in vterũ eius purissimũ atq; dulcissimũ, assumens sibi ex ea corpus hu
Cantic.2. manũ ac partẽ virginalis substãtię suæ diuinitati vniret. Hinc nãq; ait ad eã: Oñde mihi faciẽ
tuã, sonet vox tua in auribus meis. Vox eñ tua dulcis, & facies tua decora. O quãtũ dilexit te
deus virgo dignissima q̃ beatissima es dña mea, quæ deũ concipere, nutrire, parere, cõtrecta-
Cantic.7 re, lactare, osculari, amplecti, ea ad incremẽta vsq; pducere meruisti. Bñ dicere poteras illud:
Ego dilecto meo & ad me cõuersio eius. Illud quoq;: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi,
inter vbera mea cõmorabit. Nam vtiq; frequẽter adolescentulus ille cãdidissimus puer Iesus,
tecũ in lectulo florido cõquieuit, dormiuit, & vbera tua virginea suxit, te blande aspiciẽs, dul
citer osculãs, t cuer ẽdissimeq; cõplectẽs: Vultũ tuũ (ó dña) depcabunt oẽs diuites plebis. Bea-
tã eñ te dicunt oẽs generatões, miam tuã implorãt & ad te sicut ad benignissimã aduocatã in
omi necessitate confugiũt. Adducent regi virgines post eã. Oñes eñ virgines ad Chr̃m acce
dentes in via p fidẽ, & in pñia p spẽm, Mariã tanq̃ primã & summã sequunt, & eius exemplo
Chr̃o obsequunt. Ecce q̃ præclarissimus & gloriosissimus est psalmus iste. Et quæ lingua eius
præconium dignè euoluat? Sed qm̃ satis difficilis est, studeamus eum clarè intelligere, itemq;
cum deuotione decenti cantare.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XLV.

¶Argumentum.

¶Titulus: In finẽ filijs Chore pro arcanis, aliàs victoria filijs Chore pro iuuẽtutibus Psal-
mus Dauid. Intendẽs Propheta admonere fideles, ne in tribulatõibus deficiãt, quin potius in
dño qui iudicaturus sit Ecclesiæ psecutores, eamq; sanctificaturus & saluaturus confidãt disse
rit. Primo, de aduẽtu Christi, ac beneficijs quæ collaturus erat Ecclesiæ ex gẽtibus congregã E
dæ: atq; deinde inuitant gẽtes ad huiusmodi credenda, pcipienda atq; amplexãda, ibi: Veni-
te & videte opa hæc scd̃m Gorran. Valentia aũt aliter diuidit Psalmũ. Author vero iste ex-
pendit eum vnica enarratione. In persona Christi fidelium, loquens de arcanis mysterijs in-
carnationis Christi.

¶Expositio Tituli.

¶Habet deniq; psalmus modo tractãdus hũc titulũ: In finẽ filijs Chore pro arcanis, hoc ẽ,
psalmus iste in Chr̃m finẽ nr̃m, nos dirigens cõuenit filijs Chore. i. Christi fidelibus crucifixi
vestigia dignè sectãtibus, pro arcanis, hoc est, psalmus iste tractat de secretis Chr̃i mysterijs
scilicet, de eius aduẽtu & incarnatõe. In hor̃ psona loquens Propheta ait.

¶Expositio Psalmi literalis.

Exodi.20 Deute.32 Eus noster.] De quo Moyses dicit: Dñm deũ tuũ adorabis, & illi soli seruies. „ 1
Qui & alibi testat: Videte q ego sim sol⁹, & nõ sit alius deus pter me. Itaq; iste
deus noster est [refugiũ] ad quod in omi necessitate atq; periculo fiducialr ac „
cedere debemus vt protegamur ab ipo: ipe eñ solus & alius nullus saluare nos
põt ab omi discrimine, ideo sequit, [& virtus] hoc est, deus noster est fortitu
do nostra, seu forte atq; oipotens refugiũ ad se confugientiũ. queadmodũ in-
Esaie.59 Prouer.18 ducit. Ecce non est abbreuiata manus dñi, vt saluare non possit. Turris fortissima nomẽ dñi ad F
ipsum currit iustus & saluabit. Quidã aũt ad eos confugiũt, qui nec seipos, neq; ad se confugiẽ
Job.11. tes valẽt saluare. De qbus scriptũ est: Oculi impior̃ deficiẽt, & effugiũ peribit ab eis, & spes
illor̃ abominatio erit. Tu ergo propriã pensans totã spem tuã in dño fige recolẽs q dñs ait:
Oseę.13. Perditio tua Israel ex te, in me tmmodo auxiliũ tuũ. Ideo aũt Iob: Ecce (inquit) nõ est auxiliũ
Job.6. Naum.3 mihi in me. Insup deus noster est adiutor in tribulatõibus, sicut asserit. Bonus dñs & confor-
tans in die tribulatõis. Vnde & infra habet: Inuoca me in die tribulatõis eruã te. Deus igit est
adiutor noster in tribulatõibus, [quę inuenerũt nos nimis.] i. quę abundãter venerũt sup nos „
Oñes eñ qui volunt piè viuere, in Chr̃o, psecutionẽ patient. Et homo natus de muliere, bre
ui viuens tpe, replet multis miserijs. In tribulatõibus nãq; promissimus, est deus ad succurren-
dum. Porrò quæ sequunt, multipliciter exponunt, possunt aũt lr̃aliter ita exponi. ¶Pro- „ 2
pterea non timebimus dũ turbabit terra, & trãsferent montes in cor maris.] Hoc ẽ, Qm̃ deus „
noster, est nostrũ refugiũ, nostra virtus, & noster adiutor, idcirco non timebimus, q̃uis terra
moueat vehemẽter, & montes trãsferant in profundũ abyssi, seu mediũ pelagi violenter, qa
Romañ.8 (vt ait Apostolus) si deus pro nobis qs contra nos? Et scriptũ est: Qui timet deũ, nihil trepida
Eccle.7. bit. Ecce quãta est securitas mẽtis in deo sperãtis, quãta stabilitas cordis in deum credẽtis. In
nullo eñ euẽtu pauebit, cuius animus in deo veraciter fixus ẽ. Scd̃o sic: Non timebimus nos
in deo cõfisi, dũ turbabit terra, hoc est, hoies terreni q tẽporalia dãna atq; tormẽta corpora-
lia timẽt, q & i die iudicij, turbabunt timore horribili, qñ iusti i magna cõstãtia stabũt, scd̃m
Job.21 q scriptũ est: In diem pditõis seruat malus, & ad diem furoris ducet, & de furore omipotẽtis
bibet, & trãsferent mõtes in cor maris. i. nec tũc timebimus, qñ supbi pijcient in lacũ inferni
cũ dicet eis iudex: Ite maledicti in ignẽ æternũ. Tunc eñ iusti cũ securitate & gaudio audiẽt
Venite

A Venite benedicti patris mei. Tertio sic, vt ea q̃ dicta sunt, sint verba primitiuæ ecclesiæ, quæ Mat. 25
totã fiduciã suã in dño collocauit, & ait: Propterea nõ timebimus, timore carnali, hũano, &
inordinato, dum turbabit terra, hoc est, Iudæa seu populus Iudæoꝝ, q Chri discipulos ex ir
rationabili ꝑturbatione passionũ conabant oĩno delere & extirpare. Vnde de primitiua ec- Actoꝝ. 4
clesia legitur, ꝙ ita orabant, cum principes sacerdotũ prohibuissent ꝑdicari nomen dñi Iesu.
Da seruis tuis dñe cũ omni fiducia loqui verbũ tuũ. Et cũ orassent, motus est locus, in q̃ erant
& repleti sunt oẽs spũ sancto, & loquebant verbũ dei cũ fiducia, Et transferent mõtes in cor
maris. i. nec tunc metuemus dũ apostoli, q propter altitudinẽ vitæ & sapiẽtiæ montes dicũ
tur, Iudæã relinquent, & ad gentiles cõuertendos transibũt, Gentiles eñ in corde maris. i. in
medio mundi habitabant, de quo infra habet: Hoc mare magnum & spaciosum manibus. Et Psal. 103
iterũ: Veni in altitudinem maris. Patet itaq;, ꝙ tẽpore diuisionis apostolorum Christiani in Psal. 68
Hierusalẽ cũ Iacobo permanẽtes securi atq; imperterriti ꝑmanserũt, certi, ꝙ Chrus prote-
ctor esset eoꝝ. Vnde & beatus frater dñi Iacobus, seculares hoĩes paruipẽdens, & Chri famu
los, oĩa cõtemnẽtes, beatificãs, ait: Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miserijs, quæ ad- Jacobi. 5
uenient vobis, Thesaurizastis vobis iram in nouissimis diebus. Deinde fidelibus loquẽs: Pa-
tientes (inquit) estote vsq; ad aduentum domini, & confirmate corda vestra, quoniam aduẽ
3 " tus domini appropinquabit. ¶ Sonauerunt, ⌋ montes prædicti, hoc est, sancti apostoli,
" euangeliũ Christi prædicauerũt, ⌊ & turbatæ sunt aquæ eorũ, ⌋. i. gentes, ad quas misse erant
apostoli, audita prædication eoꝝ, turbatæ sunt quædam ad impatientiam & persequutionẽ
" quædam ad pœnitentiã & imitationem, sicut in actibus apostoloꝝ frequenter narrat, ⌊ con
" turbati sunt montes, ⌋ hoc est, principales inter hoĩes, ⌊ in fortitudine eius ⌋ s. Christi. i. ex
potenti prædicatione, & miraculosis operosis apostolorum, ac alioꝝ Christi discipulorum.
B Hæc aũt conturbatio accipi potest in bono & in malo. Nã quidã potentes & magni ad fidẽ
cõuersi sunt, tam ex Iudæis q̃ ex paganis, quemadmodũ scriptũ est: Multa etiam turba sacer- Actoꝝ. 6
dotum obediebat euangelio. Quidam quoq; timore ingenti turbati sunt, teste Luca: Multa
(inquit) prodigia & signa fiebant per apostolos in Hierusalem, & metus magnus erat in vni- Actoꝝ. 2
uersis. Quidã & plures prioribus conturbati sunt conturbatione maligna, videlicet peruersi
principes Iudæoꝝ, atq; tyranni gentilium. Pro maiori equidem parte montes seculi, hoc ẽ,
potentes ac nobiles in sua malitia permanserunt. Propter quod apostolus ait: Videte voca-
tionem vestrã fratres, quia nõ multi sapientes secũdum carnem, nõ multi potentes, nõ multi 1. Cor. 1
nobiles sunt inter nos. Et Iacobus: Nonne (inquit) deus elegit pauperes in hoc mundo, diui-
tes in fide? Omnes autem mõtes, hoc est, superbi, deo rebelles, turbati sunt, vel in ꝑsenti, vel Jacobi. 2
in futuro, imò & vtrobiq;, quoniã nusquã veram pacem habent, qui deo resistũt. Iuxta illud: Job. 9
Sapiens corde est deus & fortis robore, quis restitit ei, & pacem habuit? Et per Esaiam domi
nus dicit: Vltionem capiam, & non resistet mihi homo. Et alibi: Quis similis mei, & quis su- Esaie. 47
stinebit me, ait dominus? Et quis est iste pastor qui resistat vultui meo? Si autẽ quis velit ista Hier. 49
ad literam in sensu grammaticali accipere, tunc palàm est, ꝙ etiam diuina virtute mõtes ter
ræ suo modo turbantur, & de locis suis transferuntur ac cõminuuntur, vt in libro Iob legi-
tur: Qui transtulit montes & cõmouet terram de loco suo, & columnæ eius concutientur. Et Job. 9
saluator ait: Habete fidem dei. Amen dico vobis, quicũq; dixerit huic monti, tolle, & mitte-
C re in mare, & non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcũq; dixerit, fiat, fiet ei. Marc. 11
4 " Omnia eñ (sicut scribit Marcus) possibilia sunt credẽti. ¶ Fluminis impetus, ⌋. i. fons sa-
" cri baptismatis, ⌊ lætificat, ⌋ spũali lætitia, ⌊ ciuitatẽ dei, ⌋. i. ecclesiã Christi. Gaudẽt eñ fi-
deles de sacramento ac beneficio tanto, in quo omnia pctã donant, gratiæ infundunt, & ho-
mo spũaliter regenerat. De hoc fluminis impetu scriptũ est: Ecce aquæ egrediebãtur subter
" limen domus ad orientẽ, & oĩs anima viuens quæ serpit quocũq; venerit torrẽs, viuet, ⌊ san Ezec. 47
" ctificauit tabernaculũ suũ, ⌋ hoc est, ecclesiã electorum, seu ipsos electos, ⌊ altissimus, ⌋ deus,
qui solus potest facere mũdum de immundo. De hoc tabernaculo ait apostolus: Vos estis tẽ
plum dei viui, sicut dicit dominus, quoniam inhabitabo in illis. Et iterum ait: Templum dei 2. Cor. 7
5 " sanctum est, quod estis vos. ¶ Deus in medio eius nõ commouebitur. ⌋ Hoc dupliciter le
gitur. Primo sic, Deus in medio eius, subaudi est. i. in ipsa ciuitate seu militante ecclesia. Iux-
ta illud: Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eoꝝ, non cõmo- Matt. 18
uebitur, hoc est, ecclesia nõ cadet à fide, eo ꝙ Christus in medio eius sit, nec tẽtationibus dej
icietur, secũdum ꝙ Christus Petro in ꝑsona ecclesiæ dixit: Ecce Satan expetiuit vos, vt cri- Lucæ. 22
" braret sicut triticũ, Ego autem oraui pro te, vt non deficiat fides tua, ⌊ adiuuabit eam, ⌋ scili-
" cet ecclesiam, ⌊ deus mane, ⌋ hoc est, statim cum ad eum clamauerit, ⌊ diluculo, ⌋. i. in spiri-
tuali aurora, vtpote in infusione gratiæ, seu spũs sancti illuminatione. Deniq; locus iste pt
anagogice explanari, vt sit sensus, Fluminis impetus, hoc est, fons sapientiæ, seu inundatio Expositio anagogica
spũs sancti, vel ipsemet deus, qui (vt scriptum est) est fluuius gloriosus, exiliens in terram si-
tientem, lætificat, lætitia beatificæ fruitionis, ciuitatem dei. i. triumphantem ecclesiam, san-

ctificauit tabernaculum suũ,hoc est, corda beatorũ altissimus,nil enim impuritatis esse potest D
Esaiæ.6 in patria,deus in medio eius est,quia in triumphante ecclesia deus facie ad faciem cernit, quẽ
admodũ Esaias ait:Erit tibi dominus in lucem perpetuam,idcirco non cõmouebitur eccle-
sia triumphãs à suæ beatitudinis statu,sed æternaliter deo fruetur. Adiuuabit eam,hoc est,ci
Expositio uitatem cœlestem,deus mane diluculo,hoc est,mox cũ aliquem sanctorũ ad cœlos suscepe-
allegorica rit,confirmabit eum in bono,vt amplius peccare non queat. Prӕterea exponi potest hic
passus de virgine gloriosa,hoc modo. Fluminis impetus lætificat ciuitatẽ dei,hoc est, verbũ
dei,in quo est omniũ sanctarum deliciarũ fontalis atq; immensa affluentia,sanctã Mariã ex-
ultare fecit,præsertim quãdo in vterum eius cũ omni sua plenitudine descendit,eamq; sup-
impleuit,atq; humanã naturam ex ea vere assumpsit,Sanctificauit tabernaculũ suum altissi-
mus. Nam Christus matrem quã sibi elegit & condidit ab omni immunditia culpæ purissi-
mam fecit,& eã in vtero suæ matris sanctificauit,ac spũ sancto impleuit multo sublimius q̃
Hieremiam aut Iohannẽ Baptistam,deus in medio eius. Nam Christus deus & homo in sa-
cratissimo virginis vtero nouem mensibus requieuit,Ideo virgo Christifera non cõmouebi
tur à bono in malum,sed stabilis erit in deo atq; immobilis. Adiuuabit eam deus mane dilu-
culo,hoc est,ex vtero matris suæ stabiliuit eã in omni perfectione ac gratia secundũ actũ vel
Expositio secunda habitũ,seu dispositionẽ propinquam. Quod vero dictũ est. Deus in medio eius nõ cõmo-
uebitur. Secundo sic legit,vt nihil subaudiat,vt sit sensus,Deus nõ cõmouebitur in medio ec
clesiæ militantis,triumphantis,seu Mariæ virginis. Quãuis enim deus in seipso omnino impas-
sibilis,immobilisq; consistat,solent tamẽ ei ascribi quædam ad passionẽ ac motum spectan-
Malac.2 tia,quia circa rationalem creaturam ita se habet,quasi talia sibi vere competerent. Hinc enim
apud Malachiam legitur:Laborare fecistis dominũ in sermonibus vestris. Et dñs,me(inqt) E
Ephesi.4 cõfigitis gens tota. Sequenti quoq; capitulo:Inualuerunt super me verba vestra. Apl'us vero
apertius ait:Nolite cõtristare spm̃ sanctũ dei. Simili modo dicit deus cõmoueri,qñ à pecca-
tore contemnit,& recedit,dum vero incessanter in aliquo per grãm manet,dicit non com-
moueri. ¶ Conturbatæ sunt gentes,⌋ ex pdicatione atq; miraculis discipulorũ saluatoris » 6
ad pœnitentiã salutarem & ad admirationẽ,quædam vero ad obstinationem & resistentiã,
Matt.11. ⌊& inclinata sunt regna,⌋ i.incolæ regnorũ humiliati sunt ad fidẽ & sanctã conuersationẽ »
Esaię.26 discentes à Christo,quia mitis est & humilis corde. Hoc est,quod beatissimus Esaias de Chri
sto prædixit:Quia incuruabit habitantes in excelso,ciuitatẽ sublimem humillabit. Per ciui
tatem aũt sublimem intelligit Romam,quæ tũc erat domina mundi. De qua propheta subiũ
git. Conculcabit eam pes pauperis gressus egenorũ. Per pedem pauperis Petrũ piscatorem
intellige,per gressum egenorũ,prædicationẽ Petri & Pauli nihil in hoc mundo possidere vo
lẽtium. Horũ enim prædicatio infidelem gloriam Romanorũ atq; pomposam eorũ sublimita
tem ad Christianæ humilitatis profunditatẽ perduxit,⌊dedit vocẽ suam,⌋ Christus per se »
Esaiæ.1. ipsum & prædicationẽ seruorũ suorũ,⌊mota est terra,⌋ ad fidem & admirationem,vel etiã »
ad perturbationẽ & indurationẽ,maxime quo ad Iudæos,de quibus per Esaiã Christus te-
statur:Israel me non cognouit,populus meus non intellexit. Hoc quoq; q̃d ait,mota est ter-
1.Cor.1. ra,conuenienter refertur ad versum sequentẽ,quo dicitur. ¶ Dominus virtutũ nobiscũ,⌋ » 7
hoc est,Christus rex gloriæ,virtus & sapientia patris venit ad nos,& habitauit nobiscũ per
assumptionẽ carnis & animæ rationalis,& ideo subdit,⌊susceptor noster,⌋ i.qui nostrã na- »
turã assumpsit,nosq; redemit,est ⌊deus Iacob⌋ patriarchæ.i.verus deus,nõ pura creatura, »
Aggæi.2 vt hæretici asseruerũt. Huic aũt expositioni cõcordat q̃d dñs asserit:Adhuc vnum modicũ & F
ego monebo cœlũ & terrã,& mare,& aridã,& veniet desideratus cũctis gentibus. Circa ad-
Luc.2 uentũ enim & in aduentu Christi motũ est cœlũ,qñ angelo pastoribus Christi natiuitatẽ annũ
tiante,facta est cũ eo multitudo cœlestis exercitus laudãtium deum,& dicentium,Gloria in
Matt.2 excelsis deo,qñ etiam stella cæteris radiãtior Magis apparuit,eosq; ad creatorem cœlorum
Luc.2 hominẽ factum perduxit. Terra vero mota est, quando omnes mirabantur propter ea quæ
à postoribus dicebantur. Mare vero & arida mota sunt ante Chri aduentũ qñ p dispẽsatio-
nẽ diuinã potestati Romanorũ subiecta sunt regna mũdi & insulæ maris,tũc igit venit deside
Gene.49 ratus cũctis gentibus.i.Chrũs,de quo Iacob pdixit:Ipse erit expectatio gentiũ. De quo nũc
Esaiæ.7 quoq; dicit:Dñs virtutũ nobiscũ. De quo scriptũ est. Vocabit nomen eius Emanuel,q̃d in-
Tropologia terpretat nobiscũ deus. Moraliter deniq;,Dñs virtutũ.i.deus trinitas,est nobiscũ,quãdo
p charitatẽ & gratiam in nostris cordibus manet, & susceptor noster,hoc est,orationum no
strarũ auditor est deus Iacob.i.supplantatoris vitiorum. Qui enim vitijs reluctant,exaudiri me
Joban.9 rentur,non quorum propositum in vitio manet. Propter quod cæcus apud Iohannẽ aiebat
Scimus qm̃ peccatores deus non audit, sed si quis cultor dei est & voluntatem eius facit,
Job.8 hunc deus audit. Cui consonat,quod alibi ait scriptura: Deus non proijciet simplicem ,nec
porriget manũ malignis. ¶ Venite,⌋ non tam gressibus pedum,q̃ fide,affectuq; cordium, » 8
⌊& videte,⌋ oculo mentis,ô omnes qui vultis saluari,⌊opera domini,quæ posuit prodigia »

super

A super terrā,⌋ i. mirabilia opera creatoris facta in terris, de quibus subiungitur, ⌊auferēs bel
“ la vsq; ad finē terræ. In Christi eñ aduentu inaudita pax erat in mundo omnibus populis Ro
mano imperio subditis, quod vtiq; non humana, sed diuina ordinatione atq; potentia factū
8 “ est, non propter meritū Romanorum tunc existentium, sed propter futuros electos. ¶Ar
“ cum conteret & confringet arma & scuta comburet igni,⌋ i. pax ista insolita tam diu dura-
bit, ꝙ vsus armoꝝ, vltra solitum tempus cessabit, sicq; deo disponēte homines bellica instru
menta in alios vsus conuertent, sicut quotidie fit in terris, in quibus bella longo tempore cō- Esaiæ. 2
quiescunt. Et hoc est q̄d dicit: De Sion exibit lex & verbū domini de Hierusalem. Et confla- Michę. 5
bunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabit gens contra gentem gla
dium, nec exercebuntur vltrà ad prælium. Hoc eñ dicitur eo modo, quo de aliqua re vltra
solitum perdurāte dicimus. Istud nunquā habebit finem, cū tamen quandoq; infra diem vel
mensem seu horam habiturum sit finem. Potest autē hic locus spiritualiter interpretari. Expositio mystica
vt sit sensus, Venite & videte opera domini, quæ posuit prodigia super terram, hoc est, in in
carnationē filij, partum virginis, passionem, & resurrectionē saluatoris, qui est auferens bel-
la vsq; in finem terræ, hoc est, qui tentationes à nobis excludit, & homines deo reconciliauit Ephes. 2
Ipse eñ est pax nostra, qui facit vtraq; vnum, hoc est, gentiles atq; Iudæos in vnitate fidei cō
gregauit, quemadmodū legitur: Pax erit inter duos illos. Et secundū apostolum, deus erat Zacha. 6
in Christo mundum reconcilians sibi. Arcum conteret, hoc est, Christus occultas malorum 2. Cor. 5
insidias cōdemnabit ac destruet, & confringet arma, hoc est, persecutiones apertas ac inua-
siones diabolicas, & scuta, hoc est, defensiones fallaces, quibus peruersi suos conātur errores
defendere, comburet igni infernali damnādo peruersos, vel igne spūs sancti illuminando fi-
9 “ deles ad resistendū errātibus. ¶Vacate & videte, quoniā ego sum deus.⌋ Ecce q̄ pie & dul
B citer exhortat nos dominus deus noster. Vacate (inquit) à rebus vanis & malis ac inutilibus
abstrahite corda vestra & mihi tota mēte adhærete, mihi intēdite, in me vestra desideria fi-
gite, in me vestras occupatiōes colligite, & videte per affectuosam cōtemplationē, experi-
mentalēq; gustū, qm̄ ego sum deus creator, prouisor, saluator, & rector vester, q incessabilē
curā de vobis habeo, vobisq; sp succurrere, & consolationē infundere paratus existo, ita vt
experimentaliter agnoscatis me esse deū vestrū. Qui eñ ista gustare & deo syncere intēde-
re cupit, indiget omni custodia cor suū seruare, concupiscentias fugere, voluptates contem-
nere, dissolutiones vitare, occupationes superfluas propulsare, loquacitates abijcere, & illud Lucæ. 10
vnū, q̄d solū necessariū est, indesinēter appetere. Ideo eñ ꝓcipit: Nouate vobis nouale & no Hiere. 4
“ lite serere sup spinas. Circūcidite & auferte ꝓputia cordiū vestroꝝ, ⌊exaltabor in gētibus,⌋
i. ego vnigenitus dei ac mundi saluator à gentilibus agnoscar, & honorabor p ꝓdicationem Esaię. 52
aplōꝝ, secundū quod inquit: Quibus non est annuntiatum de eo videbunt, & qui non audie
runt, contēplati sunt. Et iterū: Videbunt omnes fines terræ salutare dei nostri. Et denuo: In
doctrinis glorificate dominum à finibus terræ, audiuimus laudes gloriam iusti. Et per alium
prophetam Christus ait: Ab ortu solis magnum est nomen meū in gentibus. De quo & Mi- Mala. 1
“ chæas prædixit: Magnificabitur in medio vniuersæ terræ, ⌊& exaltabor in terra,⌋ hoc est, Mich. 5
in populo Iudæoꝝ in fine seculi. Cum eñ plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Israel Roma. 8
saluus fiet. Nā vsq; ad finem mundi durabit Iudæoꝝ cæcitas atq; captiuitas, iuxta illud: Fi- Danie. 9
C nis eius vastitas, & vsq; ad finē perseuerabit desolatio, Circa finem autem seculi conuertētur Mala. vl.
adueniente Helia, quemadmodum dominus ait. Ecce ego mittam vobis Heliam prophetā,
anteq̄ veniat dies domini magnus & horribilis, & conuertet cor patrū ad filios, & cor filioꝝ
10 “ ad patres, ne forte veniam & percutiam terram anathemate. ¶Dominus virtutum nobis- Epilog.
biscum.⌋ Versus iste propter significationis suæ dulcedinem ad dignitatem repetitur, qui
iam satis declaratus videtur. Ecce q̄ plenus est hic psalmus sacramentis, in quo fides robora-
tur, spes in deo stabilitur, fortitudo excitatur, nascentis ecclesiæ primordia explicantur, ba-
ptismi gratia cōmendatur, beneficia dei recoluntur, Christi incarnatio designatur, fideles ad
considerationem diuinoꝝ operum inuitantur, diuina potentia prædicat, dulcissima atq; pa
terna dei admonitio cōtinetur, saluatoris magnificentia prædicatur, atq; ad primum ac sum-
mum & suauissimum dei beneficium, scilicet ad incarnationem ipsius reditur, & in hoc bene-
ficio psalmus finitur, ne aliquo modo tradatur. Enitamur ergo psalmum tam fœcundum ac
pulchrum deuotissime decantare.

COMMENTARIVS IN PSAL. XLVI.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finē, siue victori, pro filijs Coræ psalmus Dauid. Propheta hortat fideles ad dei laudē, pro gloriosa Chri ascēsiōe, & verbi dei p aplōs diuulgatiōe. Duo itaq; in hoc psalmo potissimū tractant. Porrò primū inuitant gētes ad dei laudē multiplici rōne. Deīde ostēdit quātæ dignitatis & excellētiæ sit Chrūs bn̄dictus, ad cuius laudes nos prouocat, ibi, Ascēdit deus. Et author in hanc sententiam ipsum exponit.

¶Expositio Tituli. D

¶Titulus psalmi est. In finē pro filijs Choræ, psalmus Dauid, cuius intellectus ex expositi-
one titulorum pcedentiū clarus est. Propheta aūt in hoc psalmo fideles ad cōgratulandū Chr̄o
ascendenti inuitat, & ad laudandū dn̄m pro beneficijs eius, & ait.

¶Expositio psalmi.

MNes gentes, ad fidem conuersæ, plaudite manibus, hoc est, tam cor- » 1
dialiter exultate, vt ex copia interioris lætitiæ exteriora membra ad dei ho-
1. Timo. 2 norem ac laudem extendantur, interioremq́ue hilaritatem ostendant, sicut
Apostolus docens, ait: Leuantes puras manus sine ira & disceptatione, Et
Thren. 2 Hieremias: Leua (inquit) ad deū manus tuas, & miserebitur tui. Vel sic, plau-
dite manibus, hoc est, bonis operibus deum laudate & honorate. Hoc enim est
optimum genus laudandi altissimum, actibus virtuosis venerari maiestatem ipsius. Propter
Jacobi. 3 quod scriptū est: Quis & disciplinatus inter vos ostendat ex bona conuersatione operatio-
nem suam in mansuetudine sapientiæ, Iubilate deo, hoc est, ad gloriam dei ineffabiliter »
eum laudate, in voce exultationis, hoc est, cum iocundo præconio oris. Iubilus enim est »
inexpressibile gaudium cordis, quod nec occultari potest in toto, nec exprimi valet ex inte-
gro. Vult ergo propheta, vt tantā dei laudem concipiat anima nostra, quod eam ore explicare
non possit. ¶Quoniam dominus excelsus, id est, incomprehensibilis, sublimis, atque im » 2
Hester. 13 mensus, terribilis cū sit iudex, ineffabilis, districtus, & iustus, rex magnus super omnem ter- »
Job. 2 ram, in ditione enim eius cuncta sunt posita, & omnia elementa ei subiecta sunt. De hac ex- »
cellentia dicitur: Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cogno-
sces? longior terra mensura eius, & latior mari, si subuerterit omnia vel in vanum coartaue-
Job. 26 rit, quis contradicet ei? Et rursus: Columnæ (inquit) cœli contremiscūt & pauent ad nutum
Eccl. 16 ipsius. Et alibi ait sermo diuinus: Ecce cœlū, & cœli cœlorum abyssus, & vniuersa terra, & om E
nia quæ in eis sunt, in conspectu dei commouebunt, montes simul & colles, & cū conspexe-
rit illa deus, tremore concutient. Quàm magnus vero & liber, ac potens rex sit deus sup om
Job. 38 nem terram, ostendit, vbi dominus ait ad Iob: Vbi eras quando ponebā fundamenta terræ?
Alia expō Indica mihi si habes intelligentiam, quis posuit mensuras eius, & quis tetendit sup eam line-
am, aut sup quo bases eius consolidatæ sunt? Potest tamen hic locus conuenientius expo-
ni, hoc modo, Quoniam dominus, Iesus, qui est princeps regum terræ, excelsus, quia secun-
Philip. 2 dum diuinitatem est patri æqualis, secundum humanitatē vero dedit ei deus nomē quod est
super omne nomē creatum, videlicet esse mediatorē dei ac hominū, dicente Apostolo, deus
exaltauit illū, & dedit illi nomen quod est sup omne nomen, terribilis propter futurum iudiciū
Luc. 21. sicut ipse testat: Erunt signa in sole & luna & stellis, & in terris pressura gentium, p confusione
sonitus maris & fluctuū, arescentibus hominibus p timore, & expectatione quæ supueniet
vniuerso orbi, & tunc videbūt filiū hominis venientē in nube cū potestate magna & maiesta
Matt. 5. 10 te. Ecce q̄ vere & inæstimabilr terribilis Chr̄us q potestatē habet, & corpus & animā pdere
in gehennā ignis, Rex magnus sup omnē terrā. i. Iesus Chr̄s in toto mūdo ad ipsum cōuerso,
est rex magnus & ppotens, quemadmodū Balaam prophetauit: Orietur stella ex Iacob, & ex-
Num. 24 urget homo de Israel, & erit Idumæa possessio eius. Per Idumæā aūt gentilitas designat. Vn-
Malac. 1. de alia translatio habet, Et erit omnis terra possessio eius. Propter quod Chr̄s p prophetam
ait: Nomen meū horribile in gentibus. ¶Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus » 3
nostris. Hæc est vox apostolorum seu primiuitiuæ ecclesię, quibus Chr̄s subiecit populos. i. »
Iudæos ad fidē cōuersos, & gentiles credētes, imò deus vult totū mūdū eē subiectū ecclesię mi F
Esaię. 60 litāti, & nō subiectos æternalr cruciabit, quēadmodū in Esaia legit: Gens & regnū q̄d nō ser
uierit tibi, pibit. Deinde ecclesia electorum summū dei bn̄ficiū cōmemorans, dicit. ¶Elegit » 4
nobis hæreditatē suā. i. Chr̄s decreuit nobis dare bona cœlestia, nō terrena, felicitatē vitæ »
Roma. 8 æternæ, nō prosperitatē vitæ mūdanæ, magisq́ue voluit nos facere hæredes dei, cohæredesq́ue
sui, q̄ dare nobis tēporalia bona, quæ esse possunt malis ac bonis cōmunia, sic ergo elegit no-
bis. i. ad nostrā salutē, hæreditatē suā, hoc est, felicitatē æternā videlicet spēm Iacob. i. pul »
chritudinē electorum, vitia supplātantiū, quē Iacob seu designatos p Iacob deus dilexit. »
Mala. 1. Nā & sanctū Iacob deus dilexit, sicut Malachias fatetur Nōne frater erat Esau Iacob? Et: Iacob
dilexi, Esau aūt odio habui. Electos quoque p Iacob significatos, dilexit Chr̄s, quēadmodū legit
Apoca. 1. Qui dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Hæreditas itaque dei quam de-
us elegit dare electis, est species Iacob, hoc est, summus ornatus ac decor pulcherrimus ele-
Psal. 25 ctorum, cum sit summa eorum perfectio. Propter quod superius dictū est. Domine dilexi de
corē domus tuæ. i. beatitudinē patriæ. ¶Ascendit deus, dei vnigenitus, Iesus Chr̄s sup » 5
omnes cœlos, in iubilo, i. in ineffabili laude, & gaudio tā suprpsius, q̄ sanctæ multitudinis »
quæ ipsum ascendere vidit, q̄ angelorum sanctorum, qui, ipso ascendēte, dicebāt: Dn̄s for-
tis & potens, dominus potens in prælio, Et dominus virtutum ipse est rex gloriæ, sicut in
expositiōe

A expositione psalmi octaui plenius dictum recordor. Christus quippe cũ iubilo proprij cor-
dis ascendit, dicens ad angelos sanctos: Ego qui loquor iustitiam & propugnator sum ad sal Esaię. 63
uandũ. De apostolis quoq; & alijs qui Christũ ascendentẽ uidebant, scriptũ est: Eduxit eos Lucæ. 24
Iesus foras in Bethaniam, & benedixit eis, & ferebatur in cœlum, & ipsi adorantes regressi
“ sunt in Hierusalem cum gaudio magno, laudantes & benedicentes deum, ⌊dominus in vo-
“ ce tubæ, ⌋ hoc est, Christus ascendit cũ voce tubali angelorum discipulos consolantium, se Actor. 1.
cundũ quod scriptũ est: Cumq; intuerentur in cœlũ euntẽm illũ, ecce duo viri. i. duo angeli,
in forma virili astiterunt iuxta illos, qui & dicebant: Viri Galilæi, quid statis aspiciẽtes. Vel,
dominus ascendit in voce tubę, hoc est, cũ sonora, altaq; voce sursũ, quia (vt dicit Lucas) Lucæ. 24
Eleuatis manibus benedixit eis, & recessit ab ipsis. Et alia multa alta atq; sublimia dixit disci- Actor. 1.
6 “ pulis, ascensurus, vt in actis dicitur. Cum ergo sit ita, ô omnes fideles. ¶ Psallite deo no-
“ stro, ⌋ videlicet Iesu Christo creatori, saluatori, ac iudici nostro, ⌊psallite, ⌋. i. bonis operi-
“ bus ipsum laudate, psallite, ⌊regi nostro, ⌋. s. Christo, qui cœlũ terramq; regit, & ecclesiã suã
7 “ non deserit, ⌊psallite. ¶ Quoniam rex omnis terræ deus, ⌋. i. Chrũs est dñs totius mundi
in ipsum credẽtis. Vnde dixit apostolis: Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudęa & Lucæ. 24
Samaria, & vsq; ad vltimum terræ. Et apostolus ait: Nouissime diebus istis loquutus est no- Hebræ. 1.
“ bis deus in filio, quẽ constituit hæredẽ vniuersorũ, ⌊psallite sapienter, ⌋. i. cũ interiori mẽtis
sapore, cordialiq; gustu verba psalmodiæ proferte, deũ laudate ac honorate, non cũ vago &
arido corde, quatenus sicut gustus corporis singulas alimẽti particulas discernit, sapit, ac di-
gerit, ita interior aĩæ gustus singula verba spũs sancti attẽdat, gustet, atq; reuoluat, hoc mo-
B do psallere, est vere sapiẽter psallere, quoniam sapiẽtia dicit̃ quasi sapora sciẽtia. Quidã vero insipi Esaię. 29
enter psallunt & orãt. De quibus dñs ait: Populus hic labijs me honorat, cor aũt eorũ longe est
à me. Et talis laudatio siue oratio infructuosa, iuxta illud apostoli: Si orem lingua, mens mea 1. Cor. 14
sine fructu est. Ideo subdit. Orabo spũ, orabo & mẽte, psallã spũ, psallã & mente. Quàm salu
bre, fructuosumq; sit, pandit subiungẽs: In ecclesia volo quinq; verba loqui sensu meo, q̃ de-
cẽ millia in lingua. Studeamus ergo psallere sapiẽter, quod ad nos solitarios tãto amplius p-
tinet, quãto præ cæteris ad maiorẽ mentis puritatem tenemur. Vel sic, psallite sapienter. i.
Christũ laudate & colite, non solũ vt hominem, sed etiam vt verum deũ, secundum quod ait 2. Cor. 5
8 “ Apostolus: Et si Christũ secundum carnẽ cognouimus, tñ iã nũc nouimus. ¶ Regnauit
“ deus super gentes, ⌋ ad se per fidẽ & cultum conuersas, ⌊deus sedet sup sedẽ sanctã suam, ⌋
. i. Chrs sedet ad dexterã patris in throno maiestatis. Vel, sup sedẽ sanctã suã. i. in mẽte oĩm
beatorũ, secũdũ q̃d infra habet̃: Qui sedes sup Cherubin manifestare. Vñ propheta ait: Aspi Danie. 7
ciebã donec throni positi sunt, & antiquus dierũ sedit. Thronus eius flãmæ ignis. i. angeli san Psal. 103
cti, de quibus in sequẽtibus scriptũ est: Qui facit angelos suos spũs, & ministros suos ignem Hebræ. 1.
vrentẽ. Apostolus vero ita allegat hunc versum. Qui facit angelos suos spũs, & ministros su
9 “ os flammã ignis. ¶ Principes populorũ congregati sunt cum deo Abraham, ⌋ hoc cõmu
niter ita exponit̃, principes populorũ. i. quidam ex principalibus plebis, sicut Cẽturio & alij Matt. 8
principes conuersi, congregati sunt cũ deo Abrahã. i. Chro, qui est deus Abrahæ p fidẽ con Marc. 15
iuncti sunt. Sed cõuenientius, magisq; proprie ad literã de apostolis exponendũ videt̃, quibus Lucæ. 23
Chrs in euangelio ait: Beati oculi q vident quæ vos videtis. Et iterũ: Vobis datũ est nosse my Lucæ. 10
steriũ regni dei. Rursusq;: Non possunt filij sponsi lugere, q̃diu cũ illis est sponsus. Ipsi enim Matt. 13
corporaliter cũ deo Abrahæ. i. cũ filio dei incarnato in mundo conuersati sunt, inuenerũtq; Marc. 4
pretiosissimã illam margaritã, per quam Chrs in euangelio seipsum implicat. Et q ista expo Lucæ. 8
C sitio sit magis ad literã, cõstat ex eo, q in natalitijs apostolorũ cãtant̃ verba pdicta de aposto Matt. 9
“ lis loco antiphonæ, ⌊quoniam dij fortes terræ, ⌋. i. sancti apostoli p excellẽtiã grãæ deificati, & ter Matt. 13
“ ræ. i. hoim dij effecti, eos regẽdo & instruẽdo, & quasi saluãdo, ⌊vehementer eleuati sunt, ⌋ Roma. 8
qa primitias spũs sancti receperũt, tã in donis gratũ facientibus, q̃ gratuitis, & ipsi constituti
sunt principes sup omnẽ terrã, sicut in pcedenti psalmo tractatũ est. Si aũt scire optamus, q̃
vehementer eleuati sunt dij terræ, hoc est, sancti apostoli, pensemus qd eis in euãgelio Chrs
dicat: Quorũ (inquit) remiseritis pctã, remittunt̃ eis: & quorũ retinueritis, retenta sunt. Et de Iohan. 20
nuo: Vos q sequuti estis me, sedebitis sup sedes duodecim, iudicãtes duodecim tribus Israel. Matt. 19
Itemq;: Vos estis lux mũdi. Et vos estis sal terræ. Et iterũ: Ecce dedi vobis potestatẽ calcan- Matt. 5
di sup serpentes & scorpiones, & supra omnẽ virtutẽ inimici, & nihil vobis nocebit. Et rur- Lucæ. 10
sus: Mortuos suscitate, infirmos curate, leprosos mundate, dæmones eijcite. Vnde tales ac Matt. 10
tantos futuros esse apostolos, puidens Esaias, vehemẽter admiratus est, dicens. Qui sunt isti
qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas. Volabant eñi vt nubes, sublimiter Esaię. 60
contemplando, velociter per mundum currendo, atq; altissime prædicando. De quibus ac-
cipi pt illud in Threnis: Cãdidiores niue, nitidiores lacte, rubicũdiores ebore antiquo, Erãt Threñ. 4
nẽpe apostoli candidiores niue, propter splendorem sapientiæ sibi infusæ, nitidiores lacte,
propter innocẽtiam atq; munditiam vitæ, rubicundiores quoq; ebore antiquo, propterea

dorem charitatis diuinæ, atq; fraternæ. Merito ergo dij terræ dicunt, quia doctores & iudi-
Exodi. 6 ces hominũ facti sunt, alijs'q; excellenter prælati. Vnde dominus ait ad Moysen: Ecce con-
stitui te deũ Pharaonis. Ecce psalmus iste eloquio breuis, q̃ vere amœnus est pulcher, & dul-
cis ac sententiosus, in quo tam repetitis vicibus ad dei laudẽ excitamur, nam quinquies in eo
psallere admonemur.

COMMENTARIVS IN PSAL. XLVII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Psalmus cãtici filijs Coræ secũda sabbati. Propheta prouocaturus fideles ad lau
dẽ & p̃coniũ dei, miro in modũ cõmẽdat eius ecclesiã, q̃ magis aspiremus ad illius consortiũ.
Vnde in primis ponit eius cõmendationẽ, à fundamẽti firmitate atq; alijs conditionibus, ad
debitam fundationẽ spectantibus, atq; deinde agit gratiarũ actiones de modo & ordine hu-
iusmodi fundationis, ibi, Suscepimus deus. Valentia censet ipsum esse intelligendũ, de mate
riali & æterna Hierusalem, atq; etiã de tota ecclesia militanti p̃ vniuersum orbẽ diffusa, & ni
hilominus de cœlesti, in qua beati sempiterno perfruunt æuo. Author vero in sua enarratio-
ne simplici, vult ipsum intelligendũ de fundatione ecclesiæ Christianæ post resurrectionem
in aduentu spũs sancti facta. Et de ea ad literam ipsum exponit.

¶ Expositio Tituli.

¶ Præponit demũ psalmo nũc exponẽdo hic titulus. Psalmus cãtici filijs Choræ secũda
sabbati. i. psalmus iste q̃ canticũ appellat, qm̃ agit de rebus diuinis, in quibus solis vera ac san-
cta exultatio est habenda, conuenit filijs Choræ, hoc est, imitatoribus crucifixi, secunda sab-
bati. i. tractans de his, quæ facta sunt in secunda sabbati. Prima eñ sabbati fecit deus cœlum
& terram, diuisit'q; lucem à tenebris, & per hanc mystice intelligit dies dominicæ resurrecti- E
onis, in quo Christus omnia creauit. Secũda vero sabbati seu hebdomadæ fecit firmamentũ
per quam spũaliter designat constitutio ecclesiæ, quæ post Christi resurrectionẽ, adueniente
spũ sancto, in Chr̃o fundata atq; firmata est, & de hac fundatione ecclesiæ psalmus iste ad li-
terã loqui videt. Ait ergo sanctus propheta, cui Chr̃i mysteria excellẽtissime claruerunt.

¶ Expositio psalmi.

Agnus dominus & laudabilis nimis, ⌋ Quod licet de tota trinitate, qualibet'q; » 1
persona diuina accipi possit, propter sequẽtia tñ de Chr̃o specialr̃ dictum est
ipse eñ est magnus dñs, imò immẽsus & laudabilis nimis, vtpote in infinitum,
quantũ eñ res habet de bonitate, in tantũ laudabilis est, cũ ergo dei natura sit
bonitas incircũscripta ac pura, patet, q̃ ipse in infinitũ laudabilis sit, nec digne,
nec satis à creatura laudari queat. Propterea scriptũ est. Terribilis dñs, & ma-
Eccl. 43 gnus vehemẽter, & oĩpotens sup̃ oĩa opera sua. Glorificate dñm quantũcũq; poteritis, sup-
ualebit adhuc, maior est eñ omni laude, ⌊ in ciuitate dei nr̃i, ⌋ i. in Hierusalẽ diuino cultui »
Mat. 27 deputata, quã Euãgelista Matthæus appellat sanctã ciuitatẽ, spũalr̃ tñ in ⌊ mõte sctõ eius ⌋ i. »
in tẽplo ædificato in monte Moria, seu altiori loco vrbis istius. Vel, in mõte sctõ eius. i. In cœ
naculo, in quo Chr̃s nouissimã cœnã cũ aplĩs fecit. Hoc eñ cœnaculũ sitũ fuit ĩ mõte p̃dicto
nõ lõge à templo. Itaq; Christus dicit magnus & laudabilis nimis in ciuitate & mõte p̃dictis
quoniam maiestas & laudabilitas eius in hac ciuitate præcipue monstrata sit, sicut patebit.
Mat. 21. Propter quod legit: Cum intrasset Iesus Hierosolymam, cõmota est vniuersa ciuitas, dicẽs:
Quis est hic? Populi aũt dicebant: Hic est Iesus propheta à Nazareth Galilææ. Maxime ve- F
ro apparuit Chr̃i maiestas & laus in mõte sancto huius ciuitatis. i. in tẽplo atq; cœnaculo, qa
in tẽplo multa miracula fecit, quẽadmodũ Euãgelista Matthæus loco p̃allegato subiũgit. Ac
Matt. 21 cesserũt ad eũ cæci & claudi in tẽplo, & sanauit oẽs. ¶ Fundat exultatiõe vniuersæ terræ ⌋ » 2
. i. ciuitas sancta Hierusalẽ ædificata est ad magnã lætitiã oĩm in toto mũdo credentiũ, quia
in ea fuit primitiua ecclesia Christi, cœpit'q; fides catholica primo in ea per aplos p̃dicari, &
exinde diffusa est fides Chr̃i p̃ oẽs gentes. Propter quod scriptũ est: De Sion exibit lex (haud
Esaie. 2 dubiũ quin euangelica) & verbũ dñi de Hierusalẽ. Ex hoc aũt gaudiũ magnũ ortum est oĩbus
Actor. 13 gentibus ad Christũ conuersis, secundũ q̃ legit Paulus ad Iudæos dixisse: Vobis oportebat
primũ loqui verbũ, sed quia repulistis illud, ecce conuertimur ad gentes. Audientes aũt gen-
Luce. 2 tes, gauisæ sunt & glorificabant verbũ domini. Hinc quoq; angelus ad pastores dixit: Annũ
tio vobis gaudium magnũ, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie saluator. Hæc
eñi natiuitas primo prędicata est publice in Hierusalẽ, ⌊ mons Sion, ⌋ q̃ est ex vno latere Hie »
rusalem, ⌊ latera aquilonis, ⌋ hoc est, pars huic monti opposita, sunt ⌊ ciuitas regis magni, ⌋ »
. i. dei altissimi. Ex extremitatibus eñ partiũ suarũ constituitur ciuitas, & partes simul acce-
Ala expõ ptæ sunt idem quod totum. Potest quoq; spũalius hic locus explanari, & redit quasi in
idem, Magnus dñs & laudabilis nimis, in ciuitate dei nostri. i. in ecclesia militanti, quæ per fi
dẽ & grãm fundata est in monte sancto eius. i. in Chr̃o, q̃ est mons magnus, propter oĩm diui
norũ charismatũ eminentiã. De q̃ scriptũ est: Lapis q̃ abscisus est sine manibus creuit in mõtẽ
magnũ

A magnuum,& impleuit vniuersam faciẽ terræ. Vel quod dicit in mõte sancto eius,ẽ idẽ quod
prædixit in ciuitate dei nostri. Quia Ecclesia Christi est mons magnus propter altitudinem
gratiæ. Propter quod de ea scriptum est: Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Esaiæ.2
dñi in vertice montium,& eleuabitur super colles,& fluent ad eum omnes gentes. Per dies au Michæ.3
tem nouissimos intelligunt tempus gratiæ,atq; euangelicæ legis quæ est lex finalis ac vltima.
Hoc itaq; tempore fuit mons domini.i.ecclesia Christi in vertice mõtium.i. sublimior in do
nis ac gratijs spiritus sancti synagoga & oĩm electorum Ecclesia quę à principio mundi fuit
vsq; ad Christi aduentum. Vel mons domus domini appellatur mons Syon q tempore Chri
sti fuit in vertice montium.i.altior mõte Synai & Thabor. Non propter sitũ localem sed pro
pter pręsentiam & pędicationem atq; miracula Christi qui in monte Syon.i.in templo & in Johan.20
domo cœnaculi pręsentialiter apparuit,prædicauit, & miracula maxima fecit, præsertim in Matt.26
cœnaculo seu conclaui, in quod ingressus est ianuis clausis,in quo cõsecrauit corpus & sangui Acto.1.
nem suum,in quo etiam misit Apostolis spiritum sanctum in signo visibili,dans eis omnium
linguarum ac diuinarũ scripturarum pręclaram notitiã. Fundat exultatione vniuersæ terræ:
Hoc est, primitiua Ecclesia in Christo fundata, stabilitaq; est ad omnium exultationem fide-
lium. Ex hoc eñi ꝙ primitiua Ecclesia tantam à Christo gratiam,& virtutẽ recepit, totus mũ Eccl xlii.
dus ad Christum conuersus est, ex qua conuersione electi summe gauisi sunt, mons Syon.i. Ephe.2
populus ex Iudæis conuersus, latera Aquilonis, hoc est Gentiles, vitijs torpidi, affectu insipi
di, & in bonis operibus frigidi. Aquilo enim est plaga frigida iuxta illud: Frigidus vẽtus aqui-
lo flauit & gelauit chrystallus ab aqua. Hi ergo sunt, ciuitas regis magni, id ẽ Ecclesia Christi
quia in Christo sicut in lapide angulari coniuncti sunt Iudæi atq; Gentiles ad constituendam
B vnam ciuitatem seu templum in quo deus per gratiam habitat. De quo templo scriptum est: Zacha.6.
Ecce vir oriens.i. Messias nomen eius & ędificabit templũ dño.i.militantẽ Ecclesiam & con
silium pacis erit inter duos illos, hoc est, inter montem & latera aquilonis secundum exposi-
tionem iam habitam. Et hoc est quod ait Apostolus: Qui eratis sine Chr̃o & sine deo in hoc Ephe.2
mundo. Nunc in Iesu Christo, qui aliquando eratis longe facti estis propè in sanguine ipsius.
Ipse enim est pax nostra qui fecit vtraq; vnum, & medium parietem maceriæ soluens inimi-
citias in carne sua, vt duos condat in semetipo in vnum nouũ hominem faciens pacem ꝑ cru-
3 “ cem interficiens inimicitias in semetipo. ¶Deus in domibus eius⌋ hoc est, à ciuibus seu ha-
“ bitatoribus Hierusalem ⌊cognoscet cum suscipiet eam⌋.i.cum per gratiam suam vocauerit
eam ad fidem & gloriam tantam. Cognitus est nanq; Chr̃us à Symeone & Anna & alijs mul Lucæ.2
tis in ciuitate Hierusalem. Vel in domibus eius.i.in Eccl̃ijs particularibus seu singulis Chr̃ifi
delibus cognoscetur cum suscipiet eam, id est, cum Ecclesiam ita illuminauerit vt cognosca-
tur ab omnibus, quemadmodum pędictum est: Repleta est terra scientia domini, sicut aquæ Esai.11
mare operientes. Sed quia habitatores Hierusalem inducti sunt ad cognoscẽdum Christum
esse natum ex aduentu trium magorũ in Hierusalem venientium atq; dicentium: Vbi est q na
4 “ tus est rex Iudęorum? Idcirco subiungit: ¶Quoniã ecce reges⌋ videlicet tres magi ⌊con-
“ gregati sunt⌋ corporaliter ⌊conuenerunt in vnum⌋ spiritualiter.s. in vna fide & intentione
5 “ adorandi Christum natum. ¶Ipsi⌋.i.habitatores Hierusalem.s. Herodes & principes sa-
“ cerdotum, ac alij multi ⌊videntes sic⌋ magos venire cum tanto comitatu & gloria ⌊admira
“ ti sunt, conturbati sunt⌋.i.inquietati propter solicitudinem ⌊commoti sunt⌋ ad inuidiam,
“ ⌊tremor apprehendit eos⌋ quia Herodes timuit regno priuari & ex hoc cęteri Iudæi time-
bant magnas sibi persecutiones instare. Vnde legitur: Audiens aũt Herodes rex turbatus est, Matth.2
C & oĩs Hierosolyma cũ eo. Vel, ipsi.i.tres magi vidẽtes, sic stellã sibi apparere, & postea dispa Alia expõ
rere, ac iterũ apparere admirati sunt, cõturbati sunt, ꝑ tristitiã, qñ stella disparuit, cõmoti sunt
ad interrogandũ vbi Chr̃us nasceret, tremor apꝑhẽdit eos, hoc ẽ, timor reuerẽtialis intrauit
mentẽ eorũ, ex eo ꝙ spũ sancto reuelante cognouerũt puerũ quẽ viderũt, & adorauerũt, eẽ ve
rum deũ, vnde cũ metu & reuerẽtia maxima offerebãt ei munera, scd̃m ꝙ Esaias ꝓdixit: Re- Esai.xlix.
ges videbũt, & cõsurgent principes, & adorabũt propter dñm deũ tuũ. Hoc tñ intelligi ꝑt, de
6 “ oĩbus terræ principibus ad fidẽ cõuersis. ¶Ipsi⌋.s.in terra Iudææ ⌊dolores vt parturiẽtis⌋
qa genitrices infantũ, q ab Herode occidebant tñ affligebant de filiorũ suorũ interitu sicut par
“ tu ⌊in spũ vehemẽti⌋.i.in ita ĩpetuosa ⌊cõteres⌋ dñe deus.i.ab Herode cõburi ꝑmittes ⌊na
ues tharsis.⌋ Vidẽs eñi Herodes se à Magis illusum, irat' ẽ valde, fecitq; destrui naues tharsis,
eo ꝙ audierat ꝑ eas redisse Magos ad ꝓpriã. Deiñ ꝓpheta ait in ꝑsona primitiuę eccl̃iæ q̃ chr̃i
7 “ mysteria vidit ĩpleri, seu oĩm Chr̃ianorũ q facti Chr̃ifideles cõtẽplant, & ait: ¶Sicut audi
“ uimus⌋ in scripturis diuinis ⌊sic vidimus⌋ oculo mẽtis aut corpis ⌊in ciuitate dñi virtutũ⌋
“ vtpote ⌊in ciuitate dei nr̃i⌋.i.in Hierl̃m, qa in ea Chr̃s apparuit sicut ꝓphetę vaticinati erãt.
“ Vel in ciuitate dñi virtutũ.i.in eccl̃ia q̃ ẽ ciuitas dei, q est dñs virtutũ.i.angelorũ ⌊deus funda
“ uit eã⌋.i.eccl̃iam ⌊in ęternũ⌋ qa fides eccl̃ię vsq; ĩ finẽ mũdi durabit, quẽadmodũ Chr̃s apl̃'s Matt.28
in ꝑsona ecclesiæ dixit: Ecce vobiscum sum oĩbus diebus vsq; ad consummationem seculi.

¶⌊Suſcepimus deus.⌋ Pater in die purificationis ⌊miſericordiã tuã⌋ hoc eſt, Chriſtum fi- ” 9 D
Eſaiæ.16 Eſaię.46 lium tuũ nobis miſericordiſſimè miſſum ac natũ, de quo per Eſaiã dixiſti: Propè eſt vt veniat
ſalus mea. Et denuo: Dabo in Syon ſalutẽ, in Hieruſalẽ gloriã meam, ⌊in medio templi tui⌋ ”
quia tunc virgo beata obtulit Chriſtũ in tẽplo, ſuſcepitq́ eum Symeon in vlnas ſuas, & An-
Lucę.2 na ſancta confitebaꝛ eidẽ loquens de eo oĩbus qui expectabant conſolationẽ Hieruſalem,
Malac.3 quẽadmodum legitur. Hanc autẽ repræſentationẽ Chriſti in tẽplo, Malachias propheta cla
riſſimè prædixit: Loquens enim in Chriſti perſona: Ecce (inquit) ego mitto angelum me-
um, & præparabit ante faciẽ meam, quod certũ eſt de Chriſti præcurſore eſſe prædictũ. De-
inde ſubiungit de Chriſti aduentu, & ſtatim veniet ad templũ ſuũ dominator quẽ vos quæri-
Aggæ.2 ris, & angelus teſtamenti quẽ vos vultis. Porrò Aggæus propheta de eodem pulchrè locu-
tus eſt: Cum eñ dixiſſet veniet deſideratus cunctis gentibus, ſtatim ſubiecit: Et implebo do-
mum iſtam gloria dicit dominus: Scientibus autẽ ſcripturas certũ eſt quod loquiꝛ de templo
in Hieruſalẽ ædificato poſt reditum à captiuitate Babylonica, ad cuius reædificationẽ ipſe
& Zacharias hortabanꝛ Iudæos. De huius autẽ templi gloria ſubdit: Magna erit gloria do-
mus iſtius nouiſſimæ plus quàm primæ dicit dominus. Hæc vero excellentia domus nouiſſi-
mè vltra templũ à Salomone ædificatum in nullo fuit, niſi quòd Chriſtus in propria perſo-
na in ea apparuit, docuit, atq; miracula fecit. Aliàs eñ templũ illud nouiſſimũ nullius reputa-
Eſdræ.3. tionis ad templum primũ à Salomone conſtructũ. Propter quod ſcriptũ eſt, quod ædificato
templo ſecundo, illi qui viderant templũ primũ vehementer lugebant. Qui vero illud nõ vi-
derant, multũ gaudebant, ex quibus accipi poteſt euidens argumentũ, quod rex Meſſias iam
venit, & in templo illo apparuit quod iam diu à Romanis deſtructũ eſt. ¶⌊Secundum no- ” 10
men tuum deus ſic & laus tua in ſines terræ.⌋ Hoc eſt: Secundũ magnitudinẽ tuam, ſeu nomi- ”
nis tui maieſtatẽ diffuſa eſt fama ſublimitatis tuæ, & publicata dignitas tua, exhibeturq́ reue
rentia tibi in oĩbus partibus mundi. Deo eñ impendiꝛ latriæ cultus qui ei ſoli debeꝛ, & ita
ſecundũ nomen ſuũ, ita & ipſe vbi honoraꝛ, quãuis nemo poſſit ipſum laudare, amare, aut ho-
Eſaiæ.42 norare, quantũ ipſe dignus exiſtit. Et hoc eſt, quod ipſe dominus proteſtaꝛ: Ego dñs, hoc eſt,
nomen meũ. Gloriam meam alteri nõ dabo, & laudẽ meam ſculptilibus. Quod autẽ ſecundũ E
Eſaię.42 hoc nomẽ ſuum laudetur deus in finibus terræ, oſtẽdit Propheta protinus ſubdens: Cantate
dño canticum nouũ, laus eius in Eccleſia ſanctoꝶ. Et iteꝶ ponent dño gloram, & laudẽ eius
in inſulis nuntiabunt. Hoc Paulus apoſtolus impletum eſſe denuntians, aut Gentibus ſcribẽs:
1.Theſſ.1. Conuerſi eſtis à ſimulachris mutis ſeruire Deo viuenti ⌊Iuſtitia plena eſt dextera tua⌋ hoc ẽ ”
gratioſa præſentia tua, pia protectio tua, ſeu propitiatio tua ô dñe plena eſt æquitate. Inferi
us eñ ſcriptum eſt: Iuſtus dñs in oĩbus vijs ſuis, quia dum impius miſereꝛ, iuſtè facit ex par-
te ſuæ bonitatis, quoniam ipſe tam bonus eſt, vt iuſtum ſit ipſum indignis benefacere, ingra-
Pſal.144 tiſq́ miſereri, dum aũt bonis gratiam dat, iuſtum eſt tam ex parte ſui q̃ iuſtorum. Vel ſic: Iu-
ſtitia plena ẽ dextera tua, hoc ẽ: Tu ipſe oĩo iuſtus es q̃ ad illos q in die iudicij erũt ad dexterã tu
Matt.25 am, quibus dicturus es, percipite regnũ quod vobis paratũ eſt, in quibus oĩa bona etiã mini-
ma remunerabis. ¶⌊Lætetur mons Syon⌋ hoc eſt, primitiua Eccleſia in mõte Syon inſti- ” 11
tuta & illuminata ſicut iã patuit, ⌊& exultẽt filiæ Iudæ⌋ .i. oĩes ſucceſſores primoꝶ fideliũ, ”
ſeu oĩes Eccleſiæ filij qui ſunt filiæ Iudæ, hoc eſt, filij cõfeſſionis laudis diuinę, ac proprię cul F
pæ. Solẽt eñ ſancti Prophetæ noĩe filiæ, vel in ſingulari, vel in plurali totũ populũ deſignare
Eſaię.47 Vnde Eſaias ait: Deſcẽde, ſede in puluere filia Babylon. Et Zacharias: Exulta ſatis filia Syon.
Zacha.9 Et Sophonias: Exulta in oĩ corde tuo filia Hieruſalẽ, ita hoc loco noĩe filiaꝶ Syon intelligiꝛ
Sopho.3 Roman.9 totus fideliũ populus. Hi ergo exultẽt ⌊ꝓpter iudicia tua dñe,⌋ qbus cui vis miſereris, & quẽ ”
vis induras, qbus iuſtos ſaluas, & impios dãnas, qbus nihil inordinatũ relinquis, qbus in præ-
ſenti vita bonos à malis diſcernis, ac ſeparas gratia, voto, & merito in futuro ſeparaturus eoſ
dem loco ac præmio. Hæc aũt iudicia dei ſunt, ipſemet deus oĩa iudicãs, vel effectus diui-
næ iuſtitiæ. ¶⌊Circũdate Syon,⌋ hoc eſt, Eccleſiã Chriſti verbo & opere defenſate, nullũ ” 12
ſcandalizãtes, peruertẽtes, aut opprimẽtes, ſed fidẽ atq; fideles totis viribus protegẽtes, cõfir
Abacuc.2, mantes, ac venerãtes, vt vobis cõueniat quod Abacuc ait: Super cuſtodiã meã ſtabo, & figam
gradum meũ, ſuper munitionẽ & contemplabor. Hoc modo circũdedit Syon ſacratiſſimus
Eſaiæ.21 Eſaias qui ait. Super ſpeculam dñi ego ſum, ſtans iugiter per diem, & ſuper cuſtodiam meã
ego ſum ſtãs totis noctib⁹. Hoc ad prælatos Eccleſiæ potiſſimũ pertinet, ⌊& complectimini ”
Roma.13. Iohan.13 eam,⌋ hoc ẽ, cordiali affectu amate Eccleſiã, & oĩa membra ipſius. Qui eñ diligit proximũ ”
Iohan.13. legẽ impleuit, quoniã plenitudo legis, dilectio. Propter q̃d Chrus ait. Mandatũ nouũ do vo-
bis, vt diligatis inuicẽ, ſicut dilexi vos. Et iterum. In hoc cognoſcẽt oĩes quia diſcipuli mei
eſtis, ſi dilectionẽ habueritis ad inuicẽ, ⌊narrate in turribus eius⌋ hoc eſt, in Eccleſijs prædi-
cate Euãgelium Chriſti. Vel narrate in turribus eius .i. principibus atq; prelatis fidelium ãn-
nuntiate Chriſti doctrinam, ô prædicatores verbi dei, quatenus ſecũdum Chri præcepta vi-
Acto.20. uant, alioſq́ gubernent ſecundum quod Paulus Eccleſiæ turribus, hoc eſt, aliorum paſtori-
bus di-

bus dicit: Attendite vobis & vniuerso gregi in quo posuit vos spiritus sanctus episcopos re-
gere Ecclesiam dei quam acquisiuit sanguine suo. Et Petrus: Seniores (inquit) obsecro, pasci-
13 te qui in vobis est gregẽ forma gregis effecti ex animo. ¶Ponite corda vestra in virtute 1. Pet. 5
eius⌋ Hoc est: Applicate mentẽ vestrã ad cognoscendũ ac imitandũ pfectionẽ, seu charitatẽ
Ecclesiæ vt sitis viua ac digna Christi mẽbra, & non serui inutiles ne proijciamini in tenebras Matt. 29
exteriores, ⌊& distribuite domos eius⌋.i. ipsos Ecclesiæ filios ordinate, & vnicuiq; propriũ
officium deputate, quatenus sicut ait Apostolus omnia decenter & secundum ordinem fiant 1 Cor. 14
in vobis. Sicq; vnusq; dignè ambulet ea vocatione qua vocatus est. Vnde Moyses ait: Nõ Ephes. 4
transferes terminos, quos fixerũt priores in possessione sua. Quod planius allegari solet hoc Deute. 19
modo: Non transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres tui. Et Dionysius sæpe Prouer. 22
affirmat, ꝙ angeli sancti nequaq̃ præsumunt aliquid agere, nisi secundum ꝙ eis à lege diui-
na præfixum est. Et nos ergo custodiamus ordinem nostrũ, faciatq; vnusquisq; quod sibi in-
cumbit, nec occupet se cum his quę ad ipsum non pertinent, quia nec aliter veram ac stabilem
pacem habere poterimus. Hæc itaq; agite ô doctores, & aliorũ rectores ⌊vt enarretis in pro-
genie altera⌋.i. quatenus successores vestros instruatis cum audierint vitam vestram laudabi
lem salutaremq; doctrinam. Quid autẽ enarrare posteris debeant, subdit. ¶Quoniã hic⌋.i.
14 Christus qui propter nos incarnatus ac passus est ⌊est deus⌋ omniũ tanquàm creator ⌊deus
noster⌋ tanquàm noster saluator ⌊in æternum & in seculum seculi⌋.i. in præsenti seculo &
futuro sine fine ⌊ipse reget nos in secula⌋ hoc est, quàmdiu fuerimus. Regit enim nos Christus
per sacrã scripturã in qua docemur quid agere debeamus. Itẽ per angelorũ custodiam, p vica
rios quoq; suos Ecclesiarum pastores, & etiam per semetipsum gratiam, & dona sancti spiritus
infundendo per quæ in omnibus scimus quid deo sit placitũ. Propter quod dicit: Iustum dedu
B xit dñs per vias rectas, & ostendit illi regnum dei. Quod autem in hoc versu iam dictũ est hoc Sapiæ. 10
idem Ecclesiæ Christi promittitur alibi: Lauda filia Syon abstulit dominus iudicium tuum, Sopho. vi.
auertit inimicos tuos, dñs deus tuus in medio tui, fortis ipse saluabit te, gaudebit sup te dñs in lę
titia, silebit in dilectiõe tua. Ecce psalmus iste in profunditate sensuũ plenus q̃ copiose ac splẽ
dide describit mysteria Christi exordiumq; Ecclesiæ.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM XLVIII.

¶Argumentum.

¶Titulus: In finem aliàs victori filijs Core, Psalmus Dauid, Propheta volẽs nos ab amore huius mũdi auocare, docet elatos mũdi sectatores nõ admodũ appreciãdos, qn potius nobis in hac vita prouidẽdũ esse vt timeamus mortẽ, & finale iudiciũ, in q̃ reddituri sumus rõnẽ de his q̃ hic gessimus. Porrò si hęc formidemus & pęnas ęternas nihil timebimus in hoc seculo diuites & potẽtes cum suis vanitatibus æternalr perituros. Habet aũt duas pcipuas partes hic psalmus, primo eqdem ponit prologus seu procemiũ, in quo molit omes ad audiendã doctrinam suã attentos reddere. Deinde prosequit tractatũ & narrationẽ: subiũgendo dicẽda, ibi: Cur timebo, remouẽs errores diuitũ, cõminando eis pœnas post hãc vitã & finale iudiciũ, ediuerso aũt promittendo pauperibus gloriam, quos & consolatur, exhortando ad patientiam. Author ipsum vnico absoluit commentario.

¶Expositio Tituli.

C ¶Elucidandi nũc psalmi titulus talis est. In finẽ filijs Chore psalmus, hoc est, psalmus psens
in finẽ.i. in Chrm & verã felicitatẽ nos dirigẽs cõuenit filijs Chore.i. imitatoribus Chri occisi
qui Chrm seqntes tpalem prosperitatẽ cõtemnũt, & verã beatitudinẽ patriæ quærũt. Loq-
tur nãq; hic Psalmus cõtra eos q tunc scãdalizant, & cadũt dũ aliqd aduersitatis eis occurrit,
dum vero oĩa prospera sibi succedũt, deũ glorificãt. De qbus ait saluator: Cũ audierint verbũ Lucæ. 8
dei cũ gaudio suscipiũt illud, & hi radices nõ habẽt, qa ad tẽpus credũt, & in tpe tentatõis re-
cedũt, cuius recessionis causam Chrus assignat, dũ ait: Aerumnæ seculi & deceptio diuitiarũ, Marci. 4
& circa reliqua concupiscentiæ introeuntes in cor, suffocant verbum dei, & sine fructu effici-
tur. De prædictis quoq; scriptum est: Dixistis: Vanus est qui seruit dño. Et quod emolumen- Mala. 3.
tum, quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram domino? Ergo
beatos nunc dicimus, arrogantes siquidem, ædificati sunt facientes impietatem. Contra hos
igitur locuturus Propheta, pręmittit procemium, quatenus attentos nos reddat & dicit.

¶Expositio Psalmi literalis.

1 Vdite hæc (quæ sequunt) omes gentes⌋ Quia ad omniũ vestrũ salutẽ respiciũt,
nec ignorãtia horũ vos excusat ⌊auribus⌋ cordis & corporis ⌊percipite oẽs q
2 habitatis orbẽ⌋ hoc est, homines vniuersi. ¶Quiq; terrigene & filij hoĩm,⌋
idem frequẽter resumit, vt omnino nos sollicitos efficiat, ⌊simul in vnũ diues &
3 pauper,⌋ quia cõmune bonũ vobis proponã. ¶Os meũ loquet,⌋ in psalmo
isto ⌊sapiam⌋.i. notitiã de rebus diuinis, Tractat eñi in psamo isto quædã de

Deo & beatitudine vera, quę est vita æterna, ⌊& meditatio cordis mei⌋ loquet̃ per os corpis D
⌊prudentiã⌋ hoc est, moralem sciam. Aliqua nanq; in psalmo pręsenti tractant̃ ad informa-
tionem morũ spectantia, sicut patebit. ¶ ⌊Inclinabo in parabolã aurẽ meam,⌋ hoc est, ad 4
intelligendũ occultas seu mysticas iuspiratões atq; alioꝝ sanctoꝝ scripturas parabolicè tra-
ditas applicabo ingenium meum. Vnde in Ecclesiastico habet̃: Sapiam omniũ antiquoꝝ ex-
quirit sapiẽs, & in prophetis vacabit, ⌊aperiam in psalterio⌋ hoc est, in præsenti Psalmo hu
ius libri, qui psalterium nuncupat̃ ⌊propositionem meam⌋ .i. cordis mei conceptũ. Vel, in
psalterio .i. in bona operatõe, ita quòd non solum dicam, quæ dicturus sum ore & lingua, sed
opere & veritate. Hoc em̃ necesse est, vt vita concordet doctrinæ. Nam cuius vita despicitur
eius quoq; instructio vilipendit̃. Hucusq; prophęmiũ, & vtiq; nisi quæ sequunt̃, valde notabi-
lia essent, nequaquã Propheta tam præclarũ prologum induxisset. Narrationẽ ergo incipiẽs
quæstionẽ proponit. ¶ ⌊Cur timebo in die mala⌋ Hoc est: Quid poterit mihi in die iudicij 5
esse causa timoris, vel cur tũc timebo, si pœniam modo nõ egero? Et hanc quæstionẽ propo
nit in psona vniuersoꝝ maximè peccatoꝝ, & rñdet, ⌊iniquitas calcanei mei⌋ .i. operatiõis
meæ. Per calcaneũ em̃ seu pedẽ gressus, & conuersatio, seu opatio designat̃, ⌊circũdabit me⌋
hoc est, vndiq; obijciet̃ mihi, & redundabit in me. In die nanq; iudicij accusabit̃ homo à dæ-
monibus, ab angelis, à consc̃ia propria, imò & à iudice ipso, quemadmodum dominus ait:
Malac.3 Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris, & qui calumniantur, &
Esaię.30. opprimunt pauperem, & non timuerunt me. Et Esaias ait: Ecce nomen domini venit ar-
dens furor eius, & grauis ad portandum, labia eius repleta sunt indignatione, spiritus eius ve-
lut torrens inundans ad perdendas Gentes. Hæc ergo est causa timendi futurum iudicium, E
Apoca.14 quia operationum nostrarum iniquitas tunc circundabit nos. Propter quod dicitur: Opera
Lucæ.13 illorum sequuntur illos. Et saluator ait: Amen dico vobis, nisi pœnitentiam egeritis, omnes
simul peribitis. Dicitur autem dies iudicij mala non à malitia culpæ cum sit dies iustissimæ
remunerationis, prudentissimæ discretionis, & districtissimæ examinationis, sed à malitia
Sopho.1. pœnæ, quia multa mala pœnalia erunt in eo, quemadmodum Sophonias testatur. Dies iræ
dies illa, dies tribulatiõis, & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caligi-
nis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Ecce quàm horrenda ac horribilissima di-
es, cuius horrorem tot nominibus Propheta explicare curauit. ¶ ⌊Qui confidunt in virtu- 6
te sua,⌋ Hoc est: Qui proprijs viribus se posse saluari præsumunt, & in seculari seu corpora-
li potentia sperant, non in misericordia & gratia creatoris, ⌊& in multitudine diuitiarum sua
rum gloriantur⌋ hoc est, in possessionibus seu proprijs meritis atque iusticijs inordinatè læ-
tantur non omnium largitori gratias referendo, sed in seipsis quasi non acceperint iocundã-
do aut alios contemnendo. Hi tales timeant, quia in die mala euadere non valebunt. Quod
consequenter ostendit. ¶ ⌊Frater non redimit⌋ Hoc est: Nullus consanguineus seu pro- 7
pinqnus alium liberare poterit in die iudicij, secũdum quod apud Ezechielem dominus pro-
Ezech.14 testatur: Terra cum peccauerit, interficiam de ea hominem & iumentum. Et si fuerint tres
viri isti in medio eius, Noe, Daniel, & Iob, ipsi in iustitia sua liberabunt animas suas. Filium F
Ezech.18 autem & filiam non liberabunt. Et rursus ait idem Propheta: Iustitia iusti erit super eum, &
impietas impij erit super eum. Cum ergo sit ita, ⌊redimet homo?⌋ quod interrogatiuè le-
gendum est, vt sit sensus: Si propinquus & frater non redimet peccatorem, multo minus ho-
Hiere.15 mo, hoc est, alius quicunque extraneus, seu remotus, & minus propinquus redimere poterit,
alium. Vnde & alibi dominus ait: Si steterit Moyses & Samuel coram me, nõ est anima mea
ad populum istum, ⌊non dabit deo placationem suam⌋ id est, peccator in die iudicij deum
placare non poterit, quia post mortem non patet precum meritorumve locus, nec est tunc
Matt.25 pœnitentia fructuosa, secundum quod Christus innuit de virginibus fatuis sero venientibus
atque dicentibus: Domine, domine, aperi nobis, quibus ipse respondet. Amen dico vobis.
Nescio vos. Hæc quippe vita est via ad vitam futurã, idcirco hac vita finita cessat modus mę-
rendi ac demerendi, sicq; ad aliam vitam pertingendi, sed per mortem ponitur homo in ter-
mino motus. Vnde Damascenus. Quod angelo (inquit) est casus hoc hominibus est mors.
¶ ⌊Et pretiũ redemptõis animæ suæ⌋ Hoc est, peccator post mortẽ nullo genere satisfaciẽ 8
di poterit aĩam suã à debita pœna eruere. Ecce q̃ terribilis deus post mortẽ, q añ mortẽ tam
Esaiæ.30 misericordissime præstolat̃, sicut & Esaias ait. Propterea expectat dñs, vt misereat̃ vestri. Ne
mo igit̃ nostrũ in sua virtute confidat, nemo in sua sapĩa, nemo in suis meritis glorietur, ne si-
Hiere.49 bi conueniat, quod ait scriptura. Arrogantia tua & superbia cordis decepit te. Illud quoque,
Esai.5 Væ qui sapientes estis in oculis vestris. Qui iterum ait. Sapientia tua & scientia tua decepe-
runt te. Sed & in spiritualibus diuitijs glorianti, Iohannes ait Apocalypsis tertio. Dicis quia
diues sum, & nullius egeo, & nescis q tu es miser, & miserabilis, & pauper. & cęcus, & nudus.
Lucæ.6 Diuitibus vero in corporalibus diuitijs gloriantibus dicitur. Væ vobis diuitibus qui habetis
consolationem vestram. Deinceps ponitur pœna maloꝝ qui in finali iudicio damnabuntur,
⌊Scla-

A ⌊& laborabit in æternũ⌋ hoc est, impius æternaliter affliget, & laboriosissima pœna torque
bit, quēadmodũ scriptũ ē: Cruciabit iniquus igne & sulphure in cōspectu angelorũ sanctorũ, Apoca.14
& fumus tormētorũ eius ascēdet in secula seculorũ, & requiē nō habebũt die ac nocte, ⌊& vi-
uet adhuc in finem⌋ .i. naturalē vitam nunq̃ amittet, q̃uis eam amittere cupiet, sed æternalr̃
viuet in natura, vt incessabiliter pseueret in pœna. Propter quod Iohannes ait: In diebus illis Apocal.9
quærent homines mortem, & non inueniēt eam, & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.
Nec dissonat quod alibi legit: Eligēt magis mortē q̃ vitam omnes de generatōe hac pessima. Iohā.8
Quàmuis em̃ scd̃m philosophos om̃e ens naturaliter appetat esse om̃e q̃ viuēs naturalr̃ appe
tat viuere, tamē reprobi in inferno appetēt non esse, & nō viuere, qm̃ propter miseriæ vehe-
mentiam superabit appetitus naturalis ab appetitu sensitiuo seu intellectiuo. Quod vero de
pctōre iam dictum est: laborabit in æternum, & viuet adhuc in finē, consonat ei quod de re-
probis scriptum est: Euigilabũt de puluere in obprobrium vt videāt semp. O quātа miseria, Daniel.9
& quàm odibile esse semp esse, & nunq̃ bene esse, æternalr̃ permanere, & non ob aliud, nisi vt
æternaliter compellat tormenta sentire. Vnde ob tam infelicē ac pœnalissimũ statum maledi
cti in inferno deum verũ & sanctũ incessanter blasphemant, sicut legit. Commādūcauerũt lin Apoca.18
8 guas præ dolore & blasphemauerũt deum cœli præ doloribus & vulneribus suis. ¶Non vi
debit interitum⌋ hoc ē, pctōr non considerabit post mortem temporalē instare & esse mor
tem æternā malignis ⌊cum viderit sapiētes⌋ id ē, homines doctos & virtuosos ⌊moriētes⌋
corporaliter sicut & cæteri moriunt. Multi em̃ ex hoc quod vident bonos & malos sapientes
& insipientes quo ad præsentē statum corporalemq̃ vitam æqualiter ptransire ac mori, pu
B tant non esse vitam aliam q̃ præsentē, ex quorũ psona scriptum est: Non est qui agnitus sit re Sapiæ.2
uersus ab inferis, quia ex nihilo nati sumus, & post hæc non erimus quasi non fuerimus. Veni-
te ergo fruamur bonis quæ sunt: Et alibi: Manducemus & bibamus, cras em̃ moriemur, ⌊si- Esaię.22.
mul insipiēs⌋ hoc est, diuina nō cognoscēs, sed diabolicè viuens, ⌊& stultus⌋ .i. nec sciēs, nec
10 operans bona ⌊peribunt⌋ morte perpetua sicut Apostolus ait: qui ignorat, ignorabitur.
¶Et relinquent alienis diuitias suas⌋ hoc est, Insipiēs & stultus dimittent possessiones su-
as extraneis. Vnde de pctōre superius dictum est: Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea
⌊& sepulchra eorũ domus illorũ in æternum⌋ .i. impij scd̃m suam pfidiam æstimabunt se nũ-
quàm de terra surrecturos, sed in terra penitus reliquēdos, quia non credunt quod legit. Qui
in puluere dormiunt, euigilabunt. Et quod sanctus Iob profitet: Scio quòd redemptor me- Daniel.12. Iob.19
11 us viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. ¶Tabernacula eorum in progenie &
progenie,⌋ Hoc est: Domus ab impijs ædificatæ manēt p generatōes successorũ suorũ. Con
struunt em̃ sibi vicissim magna palacia, quatenus tam diu maneāt in memorijs hominum q̃-
diu durāt eorum structuræ. Quoniam enim non ponũt vitam futuram post istam desiderant
saltem in memoria hoim pmanere, ideo subditur: ⌊vocauerunt nomina sua in terris suis⌋ .i.
memorialia aliqua studuerunt relinquere posteris, ne obliuioni tradant. Vnde filij hominum
dixisse legunt: Venite construamus turrem, cuius altitudo vsq̃ ad cœlos pertingat, & celebre Gene.11
12 mus nomen nostrum super terram. ¶Et homo cum in honore esset non intellexit.⌋ Hoc
est: Peccator cum ad creatoris sui imaginem factus esset, propriam dignitatem non aduertit,
C nec rationabiliter vixit, nec cœlestem atq̃ angelicam beatitudinem concupiuit, sed in rebus
temporalibus atq̃ carnalibus se immersit, nec per rationē passionibus suis præualuit, idcirco
⌊comparatus est iumentis insipientibus⌋ factus sicut equus & mulus, in quibus nō est intelle
ctus ⌊& similis factus est illis⌋ sequēdo concupiscētiæ impetum, & viciorũ impulsum, nō re-
ctæ rōnis imperium, neq̃ diuinæ legis censurā. De tali hoīe ait dñs: Non pmanebit spũs me-
us in hoīe in æternum, quia caro est. Nō em̃ adimplet quod dñs ait: Sub te erit appetitus illius Gene.6 Gene.4
hoc est, cōcupiscētia mala, & tu dñaberis illius. O q̃ multi sunt hodierna die prælati & docto-
res, ac alij multi qui ꝓpriũ honorē nō intelligũt, sed inhonestissimè corā deo & turpiter, atq̃
13 carnalr̃ viuunt, & deo ingrati rebellesq̃ sunt ¶Hæc via illorũ⌋ hoc est, prædicta opinio &
mala cōuersatio ē via seu opatio impiorũ ⌊scādalũ ipsis⌋ .i. ad casum & mortē ęternā eos p-
ducēs. Est em̃ eis talis via ruinę ac dānatōis occasio. Vnde Salomon dicit: Via impiorũ tene- Prouer.4
brosa nesciũt vbi corruũt ⌊& postea ī ore suo cōplacebũt⌋ .i. pctōres postq̃ diuitias cōgrega
uerint, & tpalia fuerīt bona sortiti sibi inuicē cōplacebũt, se mutuo bñfaciētes, collaudātes, &
blandiētes, sicut superius dictũ est: Qm̃ laudat pctōr in desiderijs aīæ suæ. Et infra: Btm̃ dixe Psalm.9
rũt populũ cui hæc sunt. Hi em̃ gloriant, cũ malefecerint & exultāt in rebus pessimis. Verũtñ Psal.143
ipsi miserrimi sunt, & se mutuo fallũt, sicut dñs contestat: Popule meus qui te btm̃ dicunt, ipsi Prouer.2. Esaiæ.3
14 te decipiũt, & viā gressuũ tuorũ dissipāt. ¶Sicut oues in inferno positi sunt⌋ Hoc ē, quēad-
modũ oues repēte & improuise ad mortē ducunt, & occidunt, ita maligni subito & inopina-
te condemnabunt. Cum em̃ (vt Paulus ait) dixerint pax & securitas, tunc repentinus superue 1.Thess.5
niet eis interitus. Propter quod ipse hortatur. Vigilate, nescitis quando dominus veniat, sero Marc.13.
an media nocte, an gallicantu, an mane, ne cum venerit, repente inueniat nos dormientes.

Et Vi-

Lucæ. 21. Et: Vigilate (inquit) omĩ tempore orantes, vt digni habeamini, fugere oĩa quæ ventura sunt, D
& stare añ filium hoĩs ⌊mors depascet eos⌋ hoc est, ipsa pœna inferni, quę morte amarior est »
erit cibus impiorũ ac damnatorũ, ita vt sicut esuriens cibo implet. sic ipsi pœnis ꝑpetuis imple
bunt, & sicut ꝑ cibum conseruat aĩa in esse, sic pœna infernalis seruabit iniustos in esse, semꝑ
Hiere. 23. eos torquendo, & nunq̃ consumendo, Vnde dñs ait: Ecce ego cibabo eos absynthio, & po-
Sapiæ. 3. tabo eos felle. ¶⌊Et dñabunt eorũ iusti in matutino⌋ hoc est, electi in resurrectĩoe beata prę » 15
ualebunt iniustis. Stabuntq́ eñ in magna constantia aduersus eos. Et iudicabunt sancti natio
nes, & dñabunt populis. Tunc nãq; maligni in nullo resistere sanctis, aut eorũ felicitatem mi-
nuere poterunt, nec ad eos ascẽdere, aut eorũ gloriam intueri. Iusti vero si eis placuerit ad dã-
natos descẽdere poterunt, & eorũ miseriã cernere, eisq́ iustissimè insultare, ⌊& auxiliũ eorũ »
veterascet in inferno à gloria eorũ⌋ .i. fortitudo & spes ac omẽ subsidium, quę impij habẽt in »
vita ꝑsenti, in rebus caducis ac transitorijs omino peribunt, cessabũt, & ad instar veteris pãni
deficiẽt, in inferno à pręsumptĩoe & vana exultatĩoe, quas habuerunt in hoc mundo, q̃a tũc ni-
Sapiæ. 5 hil proderunt eis, queẽadmodum ipsi protestant. Quid nobis profuit superbia, aut quid diui-
Ezechi. 22 ciarũ iactãtia contulit nobis? Transierũt oĩa illa tanq̃ vmbra. Et hoc est, quod dñs ad pctõres
terribiliter ait: Ecce complosi manus meas suꝑ malicias tuas. Nunq̃d sustinebit cor tuum, an
præualebũt manus tuæ in diebus quos ego faciam tibi? Et conflabo & succẽdam vos in igne
furoris mei. ¶⌊Veruntñ deus redimet aĩam meã de manu inferi⌋ hoc est, de causa ac merito » 16
cadẽdi in pœnas inferni .i. de pctõ mortali ac seruitute diaboli, ⌊cum acceperit me⌋ hoc est, »
cum gratiose ac misericorditer egerit mecum, vitia ignoscẽdo, & grãm infundẽdo. Vel, redi E
met de manu inferi, hoc est, de omĩ ptãte diaboli ac pœnis inferni, cum acceperit me ad im-
Matt. 25 mortalem ac impassibilẽ statum, videlicet in die iudicij, quãdo dicturus est iustis: Venite bñ-
dicti pr̃is mei. ¶⌊Ne timueris⌋ timore humano & turbulẽto, ⌊& cũ diues factus fuerit ho- » 17
mo⌋ in tẽporalibus ac sensibilibus bonis, ⌊cum multiplicata fuerit gloria domus eius⌋ hoc ẽ »
fama, honor, voluptas, fortitudo, prosperitas, atq; filia, quæ sæpe in hoc mũdo reprobis cõce
dunt. ¶⌊Qm̃ cum interierit nõ sumet oĩa⌋ hoc est, nihil horũ secum portabit ⌊neq; descẽ- » 18
det⌋ ad pœnas inferni ⌊cum eo⌋ iam mortuo & iudicato ⌊gloria eius⌋ tẽporalis atq; mũda »
1. Timo. 6 na prosperitas. Vñ ait Apl̃s: Nihil intulimus in hunc mũdum, haud dubiũ, q̃a nec auferre q̃d
Job. 27 possumus. Et sanctus Iob dicit: Diues cum dormierit, nihil secum auferet, aperiet oculos su-
os, & nihil inueniet, apprehẽdet eum quasi aqua ĩopina. Nihil ergo sequit moriẽtem, nisi me-
Eccl's. 9 Prouer. 11 rita aut demerita eius. Propterea Salomõ iubet: Quodcũq; põt facere manus tua instãter ope
rare, q̃a nec opes, nec rõ, nec sapĩa, nec scĩa erũt apud ĩferos quo tu properas. Et rursum: Mor
tuo hoĩe impio nulla erit vltra spes. ¶⌊Quia aĩa eius in vita ipsius bñdicet⌋ Hoc est: Ideo nõ » 19
debes timere cum diues factus fuerit homo, q̃a aĩa nõ bñdicet à deo propter diuitias, sed pro-
pter iustitiã suã, quam si nõ habuerit, nõ benedicet diuinitus. Vel sic: Anima eius in vita ipsi-
us bñdicet .i. pctõr in præsenti vita ab adulatoribus & vanis hoĩbus beatificabit atq; laudabit,
sicut prædictũ est: Qm̃ laudat pctõr in desiderijs aĩæ suæ, & iniquus bñdicit. Ponit eñ partẽ
pro toto, videlicet aĩam pro hoĩe, ⌊cõfitebit tibi⌋ hoc est, grãs tibi dñe aget, teq́; laudabit »
⌊cum bñfeceris ei⌋ .i. cum oĩa ei ad nutum succedũt, cum aduersa nõ sustinet. cũ tẽporal'r ꝓ-
Roma. 15 sperat. Sed nunq̃d pctm̃ est in prosperis dño cõfiteri? Nõne Apl̃us ait: Grãs ago deo suꝑ ine- F
2. Cor. 1. narrabili dono eius? Et iterũ. Bñdictus deus, q̃ cõsolat nos. Et Esaias. Miseratĩonũ (inq̃t) dñi
Esaię. 63. recordabor, laudẽ dñi suꝑ oĩbus quæ reddidit nobis. Cur ergo opus iusti gratiq́; hoĩs appro-
priat nũc impio, nisi q̃ iustus in prosperis & aduersis dño cõfitet, malus autẽ in prosperis tm̃?
Et ideo cõfessio seu grãrum actio hoĩs mali nõ orit ex charitate diuina, sed ex amore, priuata,
aut naturali, videlicet q̃a natural'r amat homo seipsum. Naturale est eñi bñfactorem laudare
atq; diligere. Si ãt amaret se homo in deo ordinato amore, tũc in omĩ euẽtu grãs ageret dispẽ
satĩoi diuinæ, gloriareturq́ in aduersis inquãtũ ꝑ talia à pctĩs purgat, ad grãm coaptat, Chr̃o
cõformat ad æternã felicitatẽ perducit. Quicq̃d ergo nobis acciderit, maneamus fixi in dño.
Si spũalis consolatio subtrahit, si gr̃a scd̃m desideriũ nostrũ nõ augmẽtat, si tẽtatĩoes grauant
& multiplicant, perseueret spes nostra in dño stabilita, & faciamus quod in nobis est, sine in-
termissione ad deũ gemẽtes, clamantes, & obsecrantes. ¶⌊Introibit vsq; in progenies pr̃m » 20
suorum⌋ hoc est, pctõr dum moritur, colligetur ad reprobos in inferno, q̃ sunt pr̃es eius, qm̃ »
opera eorũ ipse secutus est. Duæ eñ sunt generatĩoes: Vna bonorũ, Alia malorũ. Quemadmo-
dum itaq; frequẽter in sacra scriptura iusti dicunt collecti, ad pr̃es seu ad populũ suũ .i. additi
societati electorũ, sic mali dum moriunt generationẽ seu societatem damnatorũ ingrediunt.
Sic quippe scriptum est. Venerunt filij Israel in montem Hor, & dixit dñs ad Moysen. Per-
Nume. 22 gat (inq̃t) Aaron ad populos suos, ⌊vsq; in æternũ non videbit lumen⌋ .i. nunq̃ visurus ẽ glo- »
Esaiæ. 26 riam beatorũ, iuxta illud. Tollat impius ne videat gloriam dei. Et sanctus Iob de tali hoĩe ait.
Job. 24 Obliuiscat eius mĩa, & dulcedo illius vermis. Dedit eñ illi deus locum pœnĩæ, & ipẽ abutit eo
in superbiam. In inferno eñ nulla redẽptio est, sed fletus & stridor dentium atq; palpabiles te
nebrę

A nebræ, nec vnq̃ assurgere poterũt cõdemnati ad lumẽ grẽ, claritatẽq́; gloriæ. ¶Homo cũ
21 " in honore esset, nõ intellexit.⌋ Versus iste propter sniæ suæ decorẽ ac vtilitatẽ repetiť, q iã
satis elucidatus videť. Ecce psalmus iste q̃ pulchre tẽporalẽ prosperitatẽ & gloriã reprobat,
atq; futura impiorũ tormẽta demõstrat, q̃ pulchre peccatricis aĩæ ignobilitatẽ & cæcitatem
ostẽdit, iustorũq́; futurũ dominiũ pãdit. Conemur ergo tẽporalia cũcta despicere, florẽtem
mũdũ cũ omni sua voluptate ac vanitate respuere, qm̃ mũdus trãsit & cõcupiscẽtia eius. Et si Esaię.40
cut Esaias asserit: Oĩs caro fœnũ, & oĩs gloria eius q̃si flos fœni, exiccatũ est fœnũ, & cecidit
flos. Paremusq́; nos indesinẽter ad lætã mortis susceptionẽ, quã secure expectat, atq; lætãter
recipere p̃t q nil carnale, seculare, aut trãsitoriũ diligit, sed toto affectu cœlestia q̃rit, & deũ
sanctũ ac bñdictũ, oĩs sanctæ lætitiæ fontẽ dulcissimũ summe desiderat, illud sapiẽtissimi Sa- Eccl.9
lomonis efficaciter pẽsans. Nescit hõ finẽ suũ, sed sicut pisces capiunť hamo, & aues laqueo,
sic capiuntur homines tẽpore malo, cum eis extemplo superuenerit

COMMENTARIVS IN PSAL. XLIX.

¶Argumentum.

¶Titulus. Psalmus Asaph, q à diuersis diuersimode exponiť. Propheta aũt disserit de dupli
ci aduẽtu Chr̃i, nẽpe in carnẽ, & ad iudiciũ, & de mutatiõe sacrificiorũ veteris officinæ in sa-
crificiũ laudis, monẽs fideles, vt hmõi deo exoluãt. Est aũt tripartitus. Porrò poniť dignitas
& magnificẽtia Chr̃i, mutationẽ legis & sacrificiorũ faciẽtis, deinde veteris obseruãtiæ repu
diatio, ibi, Audi populus meus. Et postremo debitæ laudis veneratio, ibi, Immola deo sacri-
ficiũ. Author de his omnibus atq; alijs Christi mysterijs ipsum expendit.

¶Expositio Tituli.

B ¶Breuis aũt est titulus psalmi p̃sentis, videlicet psalmus Asaph. Secũdũ Hieronymũ vero
& Hebræorũ doctores, Asaph erat propheta, & actor psalmi istius. Secũdũ Augustinũ autẽ
Dauid est author psalmi huius, & ascribiť Asaph sicut cantori, qm̃ erat vnus de principalib⁹
cantoribus à Dauid in tẽplo dispositis. Secũdũ Cassiodorũ q̃q; Asaph poniť hic pro titulo ꝓ-
pter noĩs sui interp̃tationẽ, interp̃tať eñ cõgregatio. De cõgregatione aũt fideliũ tractat hic
psalmus. Deniq; psalmus iste mysterijs Chr̃i plenus est, de nouæ legis institutione ac veteris
testamẽti cessatiõe, & duplici Chr̃i aduẽtu, multisq́; alijs loquẽs. Ait ergo propheta.

¶Expositio psalmi.

1 " Eus deorũ dñs, ⌋.i. Chr̃s vnigenitus dei, deus verus angelorũ, hominũq́; san-
" ctorũ dñs ⌊locutus est⌋ nobis in carne assumpta p seip̃m, sicut ait ap̃lus: No Hebræ.1.
uissime diebus istis loquutus est nobis in filio, quẽadmodũ filius dei promisit:
Propter hoc sciet pp̃lus meus nomẽ meũ in die illa, qa ego ipse q loquebar, ec Esaię.52
ce assum. Dicunť aũt angeli sancti & hoĩes virtuosi dij, qm̃ excellẽtius diuinæ
naturæ p̃fectionẽ participãt, & de talibus dijs Moyses ait: Dijs nõ detrahes. Exodi.22
" Et saluator: Illos (inq̃t) dixit deos, ad q̃s sermo dei factus est, ⌊& vocauit terrã, ⌋.i. Chr̃s per Iohan.10
2 " seip̃m, atq; discipulos hoĩes vocauit ad fidẽ & cultũ suũ. Et hoc ¶A solis ortu vsq; ad occa
" sum, ⌋.i. ex oĩbus partibus mũdi, sicut p̃dictũ est, qa in omnẽ terrã exiuit sonus eorũ. Et Chri Psalm.18
stus ait: Cõuertimini ad me, & salui eritis oẽs fines terræ. Et: Eũtes docete oẽs gẽtes, bapti- Esaię.45
zãtes eos, in noĩe patris, & filij, & sp̃us sancti. Quod alibi clarius dr̃: Eũtes in mũdum vniuer Mat.28
" sum, p̃dicate euãgeliũ omni creaturæ, ⌊Ex Sion sp̃es decoris eius, ⌋ hoc est, ex mõte Sion & ci Mar.16
uitate sc̃tã Hier̃lm p̃dicata ac publicata est primo pulchritudo seu claritas euãgelicæ legis, seu
C hũanæ naturæ Chr̃i, diuinitatisq́; eius. Iã eñ in p̃cedentiũ psalmorũ explanatiõe ostẽsum est,
quõ euãgelica lex instituta est à Chr̃o in die cœnæ & pẽtecostes, seu alijs certis temporibus
in mõte Sion, & quõ in Hier̃lm primo p̃dicata est resurrectio atq; euãgeliũ Chr̃i, quẽadmo-
dũ p̃dictũ est: De Sion exibit lex, & verbũ dñi de Hier̃lm. De hac aũt datiõe ac institutiõe no Esaię.2
uæ legis Hieremias aptissime prophetauit: Ecce (inquiẽs) dies veniũt, dicit dñs, & feriam do- Hiere.31.
3 " mui Israel, & domui Iuda pactũ nouũ, & scribã leges meas in corde eorũ. ¶Deus manifeste
" veniet.⌋ Hic tractat propheta de secũdo Chr̃i aduẽtu, q erit in maiestate & gloria, sicut pri-
mus erat in humilitate & pœna. Quia eñ primo Chr̃s venit vt iudicareť ac pateretť, oportuit
primũ suũ aduẽtũ quodãmodo esse occultũ, qm̃ si cognouissent, nunq̃ dñm gloriæ crucifixis- 1.Cor.2
sent, qa vero secũdo Chr̃s vẽturus est vt iudicet mũdũ, ideirco secũdus eius aduẽtus erit oĩ-
bus manifestus. Propter q̃d Chr̃s Iudæis dixit: Ammodo videbitis filiũ hoĩs sedẽtẽ à dextris Mat.26
virtutis dei, & veniẽtẽ in nubibus cœli, cũ potestate magna & maiestate. Et: Sicut fulgur co- Lucæ.17
" ruscãs de cœlo in ea q̃ sub cœlo sunt fulget, ita erit aduẽtus filij hoĩs, ⌊deus nr̃, ⌋ videlicet Ie-
" sus Chr̃s, q est verus deus, æternus, immẽsus, & supsubstãtialis, ⌊& nõ silebit, ⌋ in secũdo ad-
uẽtu sicut in primo. In secũdo eñ aduentu cũcta discutiet, sñiam proferet, & pœnas infliget.
Sic aũt in primo aduẽtu nõ habuit se, secũdũ ꝙ ipse in euãgelio asserit: Nõ venit filius hoĩs vt Iohan.3
iudicet mũdũ, sed vt saluet mũdus p ip̃m. Et hoc est q̃d ipse testať: Tacui semp, silui, patiens Esaię.42
fui sicut parturiẽs loquar, Dissipabo & absorbebo simul. Et: Ecce ego stridebo sup vos, sicut Amos.2

S stridet

ftridet plauftrũ onuftũ fœno. Et peribit fuga à veloce, & fortis nõ faluabit aĩam suã ¶ Ignis D
in cõſpectu eius exardeſcet, ⌋ ſicut mũdus primo p diluuiũ periit, ſic vltimo peribit p ignem 4
cõflagratiõis, q terrã & mare exuret, aerẽq; purgabit ac pctõres durãte iudicio inflãmabit,
& eos, prolata ſnĩa, ſimul inuoluet, atq; cũ eis in infernũ deſcẽdet, quantũ ad id q̃d caliditatis
fumoſitatisq; habebit, q̃d vero claritatis ac lucis in ipſo extiterit, ad ſupiora aſcẽdet. Secũdũ
Baſiliũ tã alte q̃q; aſcendet ignis cõflagrationis, vt aqua diluuij: ſ. quindecim cubitis, ſup oẽs
montes, vt credit. De iſto itaq; igne nũc ait, Ignis in conſpectu eius exardeſcet. Præcedet em̃
Chr̃i deſcenſum & durabit vſq; ad finẽ iudicij, ⌊ & in circuitu eius, ⌋ ſ. Chr̃i iudicis erit ⌊ tẽ-
peſtas valida, ⌋ i. ſtrepitus ingens, gemitus vehemẽs, vlulatus atq; plotatus. Vidẽtes em̃ im
Oſee.10 pij iudicem venientẽ ac diſcutientem, turbabunt timore horribili, dicẽtes: Montes operite
Apoca. 6 nos, & colles cadite ſup nos. Et: Abſcondite nos à facie ſedentis ſup thronum, & ab irã agni.
Iohelis.2 De huius diei tẽpeſtate horrenda ſcriptũ eſt: Conturbent omnes habitatores terræ, quia ve-
niet dies dñi, dies tenebrarũ & caliginis. Similis ei nõ fuit à principio, & poſt eũ non erit. An
te faciẽ eius ignis vorãs, & poſt eũ exurens flãma, oẽs vultus redigentur in ollã à facie eius cõ
tremuit terra, moti ſunt cœli, ſol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem
ſuum. ¶ Aduocabit cœlũ de ſurſum, ⌋ hoc eſt, Chr̃us ad iudiciũ veniens, cõuocabit & ſecũ 5
adducet oẽs cœleſtis patriæ ciues, ſcilicet angelos ſanctos, oẽſq; beatos, q etiã viſibil'r tũc oĩ-
Zach. 14 bus apparebũt, ſecũdũ Gregoriũ. Vnde legit: Veniet dñs deus meus, oẽſq; ſancti eius cũ eo,
& erit in die illa, nõ erit lux, ſed frigus & gelu. i. tẽpeſtas (vt dictũ eſt) valida. Nã & Chr̃us in
Eſaiæ. 3 nocte vẽturus eſt. Hinc dicit: Dñs ad iudiciũ veniet cũ ſenibus populi ſui & principibus eius.
Iudæ. 2 Vnde & Iudas ait: Prophetauit aũt de his ſeptimus ab Adã, Enoch, dicẽs: Ecce veniet domi
nus in ſanctis millibus ſuis facere iudiciũ, & arguere oẽs impios de oĩbus operibus impietatis
eorũ, & de oĩbus duris quæ locuti ſunt contra dñm, ⌊ & terrã, ⌋ i. Chr̃s ad iudiciũ vocabit ha
bitatores terræ, videlicet oẽs hoĩes, eos potiſſimũ, q p ignẽ cõflagratiõis cõſumpti erãt, & oẽs E
Iohan. 5 quorũ corpora ſuſcitabit. Propter q̃d teſtatus eſt: Veniet hora, in q̃ oẽs q in monumẽtis ſunt,
audient vocẽ eius, ⌊ diſcernere populum ſuũ, ⌋ hoc eſt, Chr̃us ideo cœlũ & terrã aduocabit,
quatenus ipſe eis pſentibus populũ ſuũ diſcernat. i. electos à reprobis diuidat, & agnos ab hœ
Mat. 25 dis loco ac pmio ſeparet, cõgregans triticũ in horreũ ſuum, paleas vero cõburens igne inex-
Iohelis. 3 tinguibili. Vnde dñs ait: Cõgregabo oẽs gentes, & deducã eas in vallẽ Ioſaphat, & diſcepta-
bo ibi cũ eis, qa ſedebo vt iudicẽ oẽs gentes in circuitu. Sed qa adductio iſta fiet miſterio an
gelorũ, ipſi em̃ cineres corporũ reſuſcitandorũ colligẽt, reſuſcitatoſq; ad iudiciũ deferẽt, id-
circo cõſequẽter ad angelos dicit. ¶ Cõgregate illi, ⌋ i. Chr̃i iudicio, ⌊ ſanctos eius, ⌋ q ei 6
Matt. 13 in hac vita ſancte ſeruierũt, q̃tenus mercedẽ dignã ac plenã recipiãt, ſuoq; capiti in æternum
adhæreãt. Vnde Chr̃s de ſeipſo pfeſſus eſt: Mittet filius hoĩs angelos ſuos & colligent de re
gno eius oĩa ſcãdala, & eos q faciũt iniquitatẽ, & mittẽt eos i caminũ ignis. Et iterũ: In cõſum
matione ſeculi exibũt angeli & ſeparabũt malos de medio iuſtorũ. Itaq;, cõgregate illi ſctõs
eius, ⌊ q ordinãt teſtamẽtũ ſup ſacrificia, ⌋ i. q in militanti eccleſia diſponũt, quẽadmodum
exequẽda ſint mãdata diuinæ legis circa oblatiões & ſacrificia. Quãuis em̃ Chr̃s pceperit ſi-
bi offerri ſacrificia aliqua tã in nouæ q̃ in veteri teſtamento, nõ tamen determinauit omnem
modũ ac ritum, quibus hoc fieri debeat, ſed hoc ordinationi ſanctorũ, quos ſpũ ſancto imple
re decreuit, reliquit, ſicut circa miſſæ officiũ multa à ſctĩs ſunt patribus ordinata. ¶ Et an- 7
nuntiabũt cœli iuſtitiã eius, ⌋ i. angeli ſancti, hoĩeſq; pfecti, q in die iudicij cũ Chr̃o iudica-
bũt tanq̃ aſſeſſores ipſius approbabũt atq; laudabũt ſnĩam iudicis & remunerationẽ quã vni
cuiq; faciet, & hoc agent, ⌊ qm̃ deus iudex eſt, ⌋ hoc eſt, qm̃ ſcient q ille qui iudicat, nec falli,
nec fallere pt, nec pſonas accipere, nec aliquid diſſimulare, cũ ipſe ſit in quẽ error & iniuſtitia F
cadere nequeũt. Si vero iudex iſte eſſet pura creatura, nõ videret adeo tutũ approbare iudi-
ciũ eius, qm̃ creatura errare poteſt ac falli. Vel ſic, Et annuntiabunt cœli, hoc eſt, apoſtoli ac
alij pdicatores ſancti cœleſtẽ vitã in terra ducẽtes, iuſtitiã eius. i. pcepta atq; cõſilia Chr̃i per
vniuerſum orbẽ terrarũ. Ad vtrãq; aũt expoſitionẽ referri pt, q̃d ſancti dixiſſe prophetice de
Apoca. 15. ſcribunt: Magna & mirabilia ſunt opa tua dñe deus, iuſtæ & veræ ſunt viæ tuæ rex ſanctorũ.
Quis nõ timebit te, & magnificabit nomẽ tuũ? Et iterũ: Etiã dñe deus oĩpotens iuſta ac vera
iudicia tua. Deinde agit de inſtitutiõe euãgelicæ legis, aitq; ſaluator, q in vnitate pſonæ ẽ de
us ac hõ. ¶ Audi pp'le meus, ⌋ i. aure cordis & corpis auſcultate ô Iudæi, q eratis pp'us dei 8
Deute. 7 peculiaris, quẽadmodũ Moyſes ſcribit: Te elegit dñs deus tuus, vt ſis ei pp'ls peculiaris de cũ
ctis pp'lis, q ſunt ſup terrã, & loq̃r doctrinã pfectã ⌊ Iſrl' & teſtificabor tibi ⌋ pp'lm ſuũ iã repe
Exodi. 4 tit vocãs eũ Iſrl', qa de ſemie Iacob, quẽ angel' Iſrl' appellauit, nati ſũt. Sępe nãq; noĩe Iſrl' de
ſignat tot' pp'ls Iudęorũ, ſcd̃m q dñs dicit: Filius meus primogenit' Iſrl', dixi tibi. Dimitte fi-
liũ meũ, vt ſacrificet mihi. Moral'r q̃q; p Iſrael intelligit etiã militãs eccleſia, ſeu quilibet hõ
deũ cõtẽplãs. Ait ergo Chr̃s, Iſrl' & teſtificabor tibi. i. ô filij Iſrl' ad q̃s ſpecial'r miſſus ſum, audi
te & teſtificabor. i. verb, virtutib' atq; miraculis affirmabo q̃d ſeq̃t ⌊ deus de' tuus ego ſum ⌋

Chr̃us

A Chřs eñi in propria ꝑsona ꝑdicauit Iudæis, seq́ꝫ deū eē vicissim asseruit. Vnde scriptum est:
Quærebāt Iudæi eū interficere, q̄a nō solū soluebat sabbatū, sed patrē suū dicebat deū æqua Johan. 5
lē se deo faciēs, cū dixissent ei Iudæi: Tu q̄s es? Rñdit: Principiū q̄ & loq̄r vobis. Et hoc idem Joban. 8
Chřs miraculis cōfirmauit. Propter q̄d ipse ait: Si nō facio opa dei, nolite credere mihi, si aūt Johan. 10
« facio, & si mihi non creditis, opibus credite. ¶Non in sacrificijs tuis arguā te, ⌋ .i. propter
9 omissionē sacrificioꝝ legaliū nō reprehēdam te, tpe nouæ legis & gratiæ, quia tunc cessant,
« ⌊holocausta aūt tua in cōspectu meo sunt semp. ⌋ Negatio q̄ in principio versus ponit, hic
repetēda est, sicut in versu ꝑcedētis psalmi, vbi dictū est, nō dabit deo placationē suā, & ꝓtiū
redēptionis aīæ suæ. i. nec pretiū redemptionis suæ. Est igit sensus, sicut in sacrificijs omissis
nō arguā te, sic holocausta tua legalia mihi amplius accepta nō sunt. Q̄uo aūt differāt sacrifi-
ciū & haulocaustū, & de modo ac tpe cessationis eoꝝ, dictū est satis prolixe in expositōe psal
« mi. 39. cuius exordiū est. Expectās expectaui dñm. ¶Non accipiā, ⌋ tpe nouæ legis, ⌊de
10 « domo tua vitulos, neqꝫ de gregibus tuis hircos, ⌋ vt offerantur eo modo, sicut in veteri te-
stamēto offerebant, q̄uis alio modo offerri possint ministris ecclesię seu pauperibus propter
« deū ad sustētaculū vitæ. ¶Q̄m meæ sunt oēs feræ syluaꝝ, ⌋ .i. aīalia syluestria, ⌊ iumenta in
11 « montibus & boues, ⌋ .i. aīalia domestica, oīa nanqꝫ creaui. ¶Cognoui oīa volatilia cœli, ⌋
12 « aerei, idcirco necesse nō ē, vt ī tēplo meo cōspectui reꝑsentēt ⌊ & pulchritudo agri mecū ē ⌋
.i. oīs fœcūditas atqꝫ ornatus terræ mihi innotescit, & in mea ptāte cōsistit, vnde nec sacrifi-
« cijs q̄ de fructibus terræ fiebāt, indigeo. ¶Si esuriero, nō dicā tibi, ⌋ nō q̄ deus in sua natu-
13 B ra vnq̄ esuriat, sed sensus ē, si sic mecū dispositū esset, q̄ cibo aut potu egerē, nō necesse haberē
« hoc tibi insinuare, aut à te aliq̄d postulare, ⌊ meus est eñi orbis terræ, & plenitudo eius, ⌋ sicut
supius dictū est, Dñi est terra & plenitudo eius. Ex his aūt cōfundit error, dicētiū deū hæc in Psalm. 23
feriora vel nō creasse vel nō cognoscere particulariter & distincte, nec ꝓuidētiā eoꝝ habere
« ¶Nunq̄d māducabo, ⌋ ego æternus & incōmutabilis deus, ⌊ carnes tauroꝝ, ⌋ q̄ offerunt
14 « ⌊aut sanguinē hircoꝝ ⌋ immolatoꝝ, ⌊ potabo ⌋ ego incorporeus deus in meipso oīno ꝑfe-
« ctus ac plenus, nō vtiqꝫ, Cū ergo sit ita ô ecclesia catholica ¶Immola deo, ⌋ pr̄i, totiq́ꝫ trini
15 « tati, ⌊ sacrificiū laudis, ⌋ .i. sacr̄m corpis & sanguinis Chr̄i, q̄d est sacrificiū ꝑ se intentū, acce-
« ptū, ac vltimū in q̄ bñficia dei recolunt, nr̄a pctā purgant, & deus summe honorat, ⌊ & red-
« de altissimo vota tua, ⌋ .i. promissiōes tuas, q̄s vel ī baptismo, vel ī susceptiōe ordinis, vel alibi
ꝓmisisti, adimple, q̄a (vt ait scriptura) displicet deo infidelis & stulta promissio. Ideo q́ꝫ Ionas Eccle. 5
Quæcūqꝫ (inq̄t) voui, reddā dño pro salute. Deniqꝫ locus iste, q̄m iuxta literalē intelligētiā Jonæ. 2
planus est, Moral'r exponi pt ad informationē cuiuslibet nr̄m, vt sit sensus, Audi ppl's meus Alia expō
q̄ à me Iesu Chr̄o appellatus es Chr̄ianus, pro cuius redemptiōe meipm̄ occidi ꝓmisi, & lo-
quar tibi ꝑ inspirationē internā, ꝑ ꝑdicatores ecclesię, ꝑ studiū sacrę scripturę, Israel, cuius cō
uersatio ē in cœlis, & reuelata facie gloriā dñi cōtēplaris, & testificabor tibi, q̄ deus deus tu-
us ego sum, q̄ te ab æterno elegi, teq́ꝫ ad fidē vocaui, ac tuæ saluti incessanter prouideo. Non
in sacrificijs tuis arguā te. i. sacrificia tua interiora & exteriora mihi sunt placita, ꝑ se accepta
nō figuratiua, Holocausta aūt tua. i. oblatiōes tuæ, q̄ igne diuini amoris total'r inflāmant, vide
licet abnegatio ꝓpriæ volūtatis, patiētia in aduersis, interior mortificatio spūs, & baiulatio
crucis q̄tidiana, orō feruida, atqꝫ sil'ia, in cōspectu meo sunt semp. i. mihi indesinēter placent,
C nec obliuioni tradent, sed æterna beatitudie ꝑmiabunt. V n̄ & btīss. Cornelio Cēturioni an-
gelus dixit: Oratiōes tuę & eleemosynę tuę ascēderūt in memoriā in cōspectu dei. Et Iohā- Actoꝝ. 10
nes: Ascēdit fum⁹ incēsoꝝ de oratiōibus sctōꝝ de manu angeli corā deo. Nō accipiā de do- Apoca. 8
mo tua. i. de corde tuo, q̄d est dom⁹ cogitationū tuaꝝ, vitulos. i. insolētes motus, seu inobe-
diētes atqꝫ instabiles affectiōes & cōcupiscētias, q̄ instar vituloꝝ petulātes & inquietę existūt Amos. 6
Hinc eñi scriptū est: Væ q̄ dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vr̄is. Et Væ q̄ co- Michę. 2
gitatis inutile, & opamini malū in cubilibus vr̄is, neqꝫ de gregib⁹ tuis hircos. i. de nūero opa
tionū tuaꝝ nō recipiā, nec gratā habebo vilē illā simulationē, seu hypocrisim, q̄ ad modū hir
ci foris sæueritatē seu duriciā quādā ꝑtēdit, sed intus vanitati succūbit. Proter q̄d scriptū est: Job. 36
Simulatores & callidi ꝓuocāt irā dei. Q̄m meæ sunt oēs feræ syluaꝝ. i. oēs aīæ mūdanā atqꝫ
carnalē mollicīē fugiētes, & duros pœnitētiæ labores viril'r sustinētes, iumēta. i. q̄ iugū diui-
ni ꝑcepti sup se portāt, in mōtibus. i. in pfectiōe virtutū, & boues. i. ꝑdicatores, alioꝝq́ꝫ cor-
diū spūales cultores. Cognoui, ꝑ approbationē & spūalē inhabitationē, oīa volatilia cœli, i.
eos q̄ terrena spernēdo cœlestibus vacāt, q̄ assumūt pēnas contēplatiōis vt aquilæ, volant vt
angeli, & pulchritudo agri. i. pfectio cordis seu exterioris cōuersationis, exēplaris honestas,
aut ꝓbitas vitæ vulgariū, q̄ sunt agri ꝑlatoꝝ ecclesiæ, mecū est. i. ꝑ dissimilitudinē culpæ nō
distat à me, sed cōplacet mihi. Si esuriero, nō dicā tibi. Esuries & desideriū si ꝓprie accipiant
deo nequaq̄ cōueniūt, q̄a defectū absentiāq́ꝫ alicuius boni includūt. Dicit tñ deus esurire no-
strā iustitiā, & desiderare nostrā salutē ac perfectionē, q̄m in q̄tū in se est, paratissimus ē vni-
cuiqꝫ grām impartiri, nec vult mortē pctōris, neqꝫ lętat in ꝑditiōe viuētiū. Vnde supius dictū Ezech. 18

Psal. 44 Deute. 5 est: Et cõcupiscet rex decorẽ tuũ. Et Deute. sic legit: Dixit dñs ad Moysen: Quis det talẽ eos D
.s. filios Israel habere mẽtem, vt timeãt me, & custodiãt vniuersa mãdata mea, vt bñ sit eis in
æternũ? Erit ergo sensus, Si esuriero .i. si desiderauero spũalẽ profectũ ac pfectionẽ creatura
rũ mearũ intellectualiũ, nõ dicã tibi .i. nõ indigeo à te postulare auxiliũ, q̃ desideriũ meum ad
effectũ pducã, meus est eñ orbis terræ .i. qa tota ecclesia p orbẽ diffusa in mea ptãte cõsistit,
& plenitudo eius .i. vniuersa pfectio grãæ & virtutũ cũctorũ fideliũ mea est, qa à me dat, con-
seruat & cõsummat, & ita in me, p me, & ex me potẽs sum pficere & saluare quęcũq; volue-
ro, neq; indigeo hoc alteri indicare. Et sicut pctã hoĩm mihi nõ nocẽt, sic eorũ saluatio mihi
Job. 35 nõ prodest, propterea rõne indigẽtiæ meæ nullius salutẽ desidero, & si electorũ salutẽ esurie-
ro, hoc tibi reserare nõ egeo. Hoc est q̃d testat sermo diuinus. Si peccaueris, qd deo nocebis?
Porrò si iuste egeris, qd donabis ei? Homini q sit is est tui nocebit impietas tua, & filiũ hoĩs ad.
Esaię. 58 iuuabit iustitia tua. Nũqd mãducabo carnes taurorũ .i. nũqd ego deus q humiles amo, in ab-
stinẽtia supborũ delectationẽ, q̃ est refectio mẽtis, habebo? Nequaq̃. Talibus eñ p Esaiã di-
co: Ecce in die ieiunij vr̃i inuenit volũtas vr̃a, Aut sanguinẽ hircorũ potabo .i. nunqd in appa
rẽti mortificatiõe hypocritarũ cõplacẽtiã possidebo? Nõ vtiq;, qa in euãgelio dixi: Cũ ieiu-
Matt. 6 natis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Tu aũt cũ ieiunas vnge caput tuũ, & faciẽ tuã laua, ne
videaris hoĩbus ieiunãs. Immola deo sacrificiũ laudis .i. grãrũ actionẽ in aduersis & prosperis
Psal. 33. omneq; bonũ ei ascribas, ita vt impleas q̃d supra inductũ est .s. Bñdicã dñm in omni tpe, sem
p laus eius in ore meo, Et redde altissimo vota tua .i. desideria tua corã deo effunde, eũq; dũta
Ecci. 39 xat in omni angustia depcare, queadmodũ de viro sapiente ac iusto habet: Cor suũ tradet ad
vigilandũ diluculo ad dñm q fecit illũ, & in cõspectu altissimi depcabit. ¶Peccatori aũt⌋ in » 16
pctis pseuerãti, nec volũtate peccãdi p pœnitẽtiã relinquẽti, ⌊dixit deus, ⌋ dei filius incarna »
tus p seipsum & suos prophetas, ⌊Qre tu enarras iustitias meas? ⌋ .i. quõ pdicare audes verbũ » E
dei, aliosq; docere, q̃d tu ipse nõ facis? ⌊& assumis testamẽtũ meũ p os tuũ, ⌋ .i. legẽ dei san-
Esaię. 29 ctã & immaculatã proferre psumis p os tuũ pollutũ. Hoc eñ Chr̃s p Esaiã dixit: Appropinq̃t
pp̃lus iste ore suo, & labijs suis glorificat me, cor aũt eius lõge est à me, & inuanum colũt me.
Hãc ipsam q̃q; scripturã allegat Chr̃s verus deus, pharisæos increpãs, & dicẽs: Bñ propheta
Mat. 15 Ecci. 15 uit de vobis Esaias: Populus hic labijs me honorat &c. Vñ dr̃: Nõ ẽ speciosa laus ĩ ore pctõris
Quid ergo agẽdũ ẽ pctõri ad celebrãdũ seu pdicãdũ obligato? Si facit q̃d sibi incũbit, peccat,
& si nõ facit, peccat, qm̃ debitũ negligit, sicq; videt eẽ pplexus. Et respõdendũ, q̃ nemo pple-
xus est, sic eñ impossibile esset pctm̃ vitare. Sacerdos ergo & pdicator indignus pplexus nõ
est, qm̃ pœnitere pt, & mutato proposito sine pctõ officiũ diuinũ exequi. Melius tñ facit vt
cõiter, q̃ diu in pctõ manet, nõ exequendo, quia exequendo mortaliter peccat. Alia tamen di
uina (videlicet horas canonicas) melius est persoluere, q̃ omittere à quocũq; pctõre ad horas
obligato. Nã nõ persoluẽdo, mortalr̃ peccat, tanq̃ cõtra pceptũ ecclesiæ agẽs, nõ aũt morta-
liter peccat, si eas extra grãm existẽs psoluat, qa non est speciale pceptũ de psolutione orarũ
in statu salutis seu grãæ, sicut est speciale pceptũ de celebratiõe & administratione sacramẽto
rũ Chr̃i ac verbi diuini in statu salutis, ita vt q̃uiẽscũq; sacerdos aliq̃d sacrm̃ Chr̃i ĩdigne dispẽ
sat, mortalr̃ peccat. ¶Tu vero (ò pctõr) odisti disciplinã, ⌋ .i. instructionẽ & correptionẽ,
Amos. 5 ac debitã pœnã pro tuis excessibus, sicq; de nũero eorũ es, de qbus scriptũ est: Odio habuerũt » 17
correpientẽ. Quo cõtra Salomon monet: Disciplinã dñi fili mi ne abijcias, & de deficias cũ ab
Prouer. 3 eo corriperis. Qui iterũ ait: Egestas & ignominia ei q deserit disciplinã, q aũt acquiescit argu
Proue. 13 enti, glorificabit. Et alibi: Qui abijcit disciplinã, despicit animã suã, q aũt acquiescit increpa
tionibus, possessor est cordis. Idẽ autẽ periculũ est, despicere disciplinã plati & dei, qm̃ plati
Lucæ. 10 sunt dei vicarij. Propter q̃d de talibus ait saluator: Qui vos audit, me audit: & q vos spernit,
me spernit. Et magnus ille platus S. Moyses dixit ad filios Israel. Non cõtra nos est murmur
Nume. 15 vestrũ, sed cõtra dñm. Si ergo saluari optamus, disciplinã dei ac supiorũ nr̃orũ amemus, quia
Prou. 29 scriptũ est: Viro q corripientẽ dura ceruice cõtẽnit, repẽtinus superueniet interitus, ⌊& pro »
iecisti sermones meos retorsum, ⌋ .i. pceptis meis nõ paruisti, sed tuã voluntatẽ volũtati meę »
pposuisti. ¶Si videbas furẽ, currebas cũ eo, ⌋ .i. simul furãdo vel furãti fauẽdo aut coopera »
do, ⌊& cũ adulteris portionẽ tuã ponebas, ⌋ faciẽs te cõsociũ atq; participẽ vitiorũ eius. Est » 18
aũt q̃dã spũale furtũ, quo hõ honorẽ & gloriã soli deo debitã, sibi vsurpat, & tali furto se ma
Ecci. 13 culat, q superbo cõicat, iuxta illud: Qui cõicauerit superbo, induet superbia. ¶Os tuũ abũ- » 19
dauit malitia, ⌋ .i. verbis illicitis, ⌊& lingua tua cõcinnabit dolos, ⌋ .i. verba fraudulẽta cõpo »
suit ad alios defraudãdos, q̃d patet ex eo, Nã ¶Sedẽs, ⌋ in cathedra pestilentiæ, ⌊aduersus » 20
fratrẽ, ⌋ .i. proximũ tuũ, ⌊loq̃baris, ⌋ sermones fallaces, pũgitiuos, & detractores, ⌊& aduer »
sus filiũ matris tuæ, ⌋ puta ecclesiæ seu matris carnalis, ⌊ponebas scãdalũ, ⌋ pbẽdo ei occasio »
Rom. 14 nẽ ruinæ, seu offendiculũ verbo vel facto inordinato, q̃d est cõtra admonitionẽ apl̃i, vbi ait
Nõ ergo amplius inuicẽ iudicemus, sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculũ fratri vel
Matt. 18 scãdalũ, Noli illũ perdere, pro q̃ Chr̃s mortuus est. Saluator q̃q;: Væ (inq̃t) homini illi, p quẽ
scanda

A scandalū venit. Est nihilominus scādalū q̄ddam pharisæorū, q̄d venit ex malitia & cæcitate scādalizati, nō ex defectu scādalizātis, & tale nō est semp vitādū. Nā(vt Euāgelista testat)cū discipuli Chrō dixissent: Scis qa pharisæi audito hoc verbo, scādalizati sunt, Ipse rñdit: Sini te illos, cæci sunt, & duces cæcorū. Scandalū aūt pusillorū vitādū est, imò interdū q̄dā nō mala vel etiā bona nō iussa omittēda sunt, differēda, aut abscōdēda, ne scandalizent pusilli, sicut dicit aplus: Si esca scādalizat fratrē meū, nō māducabo carnes in æternū. Qui aūt scādalizat pusillus est, pfecti em̄ nō scādalizant, secūdū Hieronymū, nec scādalizāt secūdū Thomā. Vehemēter ergo studēdū est nobis, vt simus ad inuicē exēplares, ⌊hæc (mala) fecisti,⌋ ò pctōr, ⌊& tacui.⌋ Chrs em̄ frequēter diu expectat, nec statim se vēdicat. ¶Existimasti inique, φ ero tui sīis, ⌋.i. an ppter meā lōganimē expectationē arbitraris φ pctā tua dissimulabo, aut eis fauebo, nec tibi pœnas iustas infligā, queadmodū iustis gloriā tribuā, ⌊arguā te,⌋ vel ante mortē, vel in morte, & maxie in die gnalis iudicij, ⌊& statuā cōtra faciē tuā,⌋ .i. pctā tua tibi manifeste obijciā, & de oībus opibus tuis rōnē requirā, tā in hora mortis, q̄ in die nouissimo. ¶Intelligite hæc, ⌋.i. intime ea pēsate, ⌊q obliuiscimini deū,⌋ nō curātes eius pcepta, nec pēsantes eius horrēda iudicia, nec attēdētes eius gloriosa promissa, ⌊ne qn̄ rapiat,⌋ .i. ne deus aliq̄ tpe nos īparatos ab hac vita abstrahat, & suo tribunali psentari pcipiat, ⌊& nō sit q eripiat,⌋ vos de iusto eius iudicio, qa in mortali pctō morientē nemo redimere pt, nisi ex speciali grā reducat ad pristinū statū. ¶Sacrificiū laudis, ⌋ de q̄ iā dictū est, imola deo sacrificiū laudis, ⌊honorificabit me,⌋ qa p se acceptū est, ⌊& illic iter,⌋ .i. in tali sacrificio. s. in laude deuota deo reuerēter oblata ē via, ⌊q ostēdā illi,⌋ tale sacrificiū imolāti, ⌊salutare dei,⌋ .i. Chrm hūani gnis saluatorē. Nā p sacrificiū laudis ad Chri visionē in psenti p fidē, & in futuro p spēm puenit, imò laudatio dei est optima via beatitudinē acquirēdi, secūdū φ dns asserit. Quicūq; glorificauerit me, glorificabo eū. Ecce q̄ admirāda est virtus huius psal. q̄ fructuosa est eius snia. Et qs laudē eius exprimere qat, in q̄ benignitas primi aduētus dni saluatoris tā pulchre describit, eo φ deus deorū p seipm locutus sit mūdo, vniuersos ad suā fidē inuitās: In q̄ insup terror futuri iudicij seu secūdi aduētus eiusdē tā terribilr explicat, mlta'q; alia pclarissime decātant: Conemur ergo hūilitatē, pauptatē, ac pietatē primi aduētus Chri ita sectari, vt in secūdo eius aduētu maiestatē & gloriā, atq; iustitiā eius sine formidine mereamur cōspicere. Proponamus oculo mētis nrӕ, & in corde nro fortiter depingamus q̄litatē futuri iudicij, q̄ horrēdum erit videre elemēta ardētia, acies angelorū, facies dæmonū, mōstrosissima corpa reproborū, scissa alta cœlorū, terrā hiantē, iudicē irascētē, & expectare ineuitabilē ēternæ dānationis sentētiā, videreq; ante se parata sempiterna supplicia. Si ista atq; silia mō solicite cōsideramus, tūc proculdubio in die tāti horroris securi, gaudentesq; stabimus.

Marginal notes: Matt. 15 (beside line 1); 1. Cor. 8 (beside line 7); verse numbers 21 (beside "ero tui sīis"), 22 (beside "mo. ¶Intelligite"), 23 (beside "ciali grā"); B (beside "ciū laudis"); 1. Reg. 2 (beside "rit. Quicūq;").

COMMENTARIVS IN PSAL. L.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finē (aliàs victori) psalmus siue cāticū Dauid, qn̄ venit ad eū Nathan ppheta, cū intrauit ad Bethsabee. In hoc psal. (quē fecit Dauid post adulteriū cōmissum cū Bethsabee vxore Vriæ, quē procurauerat dolose occidēdū) docemur exēplo eius pœnitentiā agere, vt in spū hūilitatis pcemur veniā pro pctis. Habet aūt tres partes. In prima petit remitti culpā,
C simul & pœnā. Deinde restitui grām amissam, ibi, Cor mūdū crea. Postremo pcat promissionē perpetuitatis regni adimplendā, ibi, Benigne fac dne. Author declarat eū de Dauid in psona propria, atq; etiā vere pœnitentis, loquentē, intelligendum. ¶Expositio Tituli.

¶Declarādi iā psalmi, iste ē titulus. Psalmus Dauid, cū venit ad eū Nathan ppheta, qn̄ intrauit ad Bethsabee. Hic āt titulus planus est, sciētibus historiā secūdi Reg. in q̄ narrat, queadmodū Dauid cū vxore Vriæ adulteriū fecit, & postea. s. post mortē Vriæ, qn̄ Dauid duxit eā in cōiugē, tūc Nathā venit ad Dauid, & eū de tāto piaculo arguit, aduertēsq; Dauid crimen cōmissum, vehemētissime doluit, atq; ex cordiali pnitētia hūc psal. cōscripsit, in q̄ in psona ppria, seu cuiuslibet itime pœnitētis, affectuosissime loquit, hūilime orat, ardētissima verba effundit. Tāta em̄ ē virtus & dignitas psal. istius, vt ab eius pconio lingua deficiat. Ait ergo.

Marginal note: 2. Reg. 11 (beside "trauit ad Bethsabee").

¶Expositio psalmi.

1
Iserere mei deus scdm magnā misēdiam tuā. ⌋ O verbū salubre, ò cōsiliū vnicū, ò singulare refugiū. Cū ignoret pctōr qd agere, q̄ incipere, q̄ se vertere debeat, hoc vnicū ei manet solatiū, tutū refugiū, prudētissimūq; cōsiliū, vt dicat, Miserere mei. d. s. m. mis. t. Cū ppriorū scelerū mole opprimit, cū ingratitudis suę excessu terret, dū pctōrū suorū multitudīe ac magnitudīe cōtabescit, hoc solū restat, vt dicat. Misere mei. d. s. m. mise. t. Ideo em̄ scriptū ē: Cū ignorem⁹ qd agere debeamus, hoc solū habem⁹ residui, vt oculos nr̄os dirigam⁹ ad te. Deniq; duo pcipue pēsanda sūt pœnitēti, imo cuilibet viatori orāti, vcz ppria miseria, & diuīa mīa, q̄tenus ex cōsideratione suæ miseriæ ad oratiōnē festinet, seipm hūiliet & accuset. Ex cōsideratiōe aūt miæ dei respiret, spem veniæ sumat, deūq; cū incessabili fiducia inuocet. Si enim pctōr vitiorū suorū enor-

Marginal note: 2. Par. 20 (beside "lū restat").

mitatẽ perpendens, diuinã iustitiã solummodo penset, desperare poterit potius q̃ orare, quẽ D
Genes. 4 admodũ accidit Cain, qui dixit: Maior est iniquitas mea, q̃ vt veniã merear. Ac Iudæ prodi-
Mat. 17 tori, qui cũ dixisset: Peccaui, tradẽs sanguinẽ innocentẽ, abiens, laqueo se suspẽdit, & crepuit
Actoru. 1. medius. Nihilominus cõsiderare debet peccator diuinã iustitiã, vt sciat se puniẽdũ, ac timeat
diuinam potẽtiã, vt sciat se nõ posse euadere aut resistere, atq; diuinã sapiẽtiã, vt sciat se non
posse latere, sed qm̃ hoɀ cõsideratio aliud nihil incutit reæ cõsciæ, nisi horrorẽ ac mœrorẽ,
restat vt ad solã dei miscd̃iam se cõuertat; & ex eius cõtẽplatione cõsolationẽ, fiduciãq; con
cipiat. Vñ beatus Iob cõsiderãs oĩpotẽtiã, sapiam atq; iustitiã iudicis sui ad solã miscd̃iam se
Iob. 9 trãsferẽs, ait: Nõ iustificabit hõ cõparatus deo, & si voluerit cũ eo cõtẽdere, nõ poterit rñde-
re vnũ pro mille. Etiã si habuero quippiã iustũ, nõ rñdebo ei, sed vt meũ iudicẽ depcabor. Et
si iustificare me voluero, os meũ condẽnabit me, etiã si simplex fuero, hoc ipm̃ ignorabit aĩa
mea. Pc̃tõr itaq; ĩ cõspectu summi iudicis oĩa ĩspiciẽtis, seipm̃ cõstituẽs, & pc̃tõrũ suoɀ enor
mitatẽ exhorrẽs, ppẽdẽs q̊q; se diuiæ iustitię rigorẽ tolerare nõ posse, nec diuiæ sapiæ oculũ
aliqd posse latere, neq; diuiæ potẽtię se posse resistere, ad miscd̃issimi creatoris pietatẽ cõfu-
giẽs, dixit, Miserere mei deus. i. qm̃ ego miser, tuq; misericors, ideo miserere mei, cõpatiẽdo
nõ indignãdo: ignoscẽdo, nõ vlciscẽdo: succurrẽdo, nõ relinquẽdo. Noli in me oñdere vir-
tutẽ tuę iustitię, ne sim vas cõtumelię seu irę in interitũ, sed abyssum tuę clementię, vt sim vas
miæ in salutẽ. Nõ intres in iudiciũ cũ seruo tuo, neq; scd̃m pc̃tã mea restituas mihi, s; qm̃ ego
ml̃tũ miser sum (pc̃tã ei miseɀ faciũt pc̃tõrẽ) & tu ml̃tũ misericors, ideo, Miserere. m. d. s. m.
mis. t. q̃ cũ sit imẽsa, oẽm miseriã meã in ĩfinitũ excediti. Sicut igit̃ magnitudo maris guttam
aquę q̃si nihil absorbet, sic miæ tuę imẽsitas, ò dñe, oẽm miseriã meã cõsumat & æternal̃r de-
leat. ¶ Et scd̃m ml̃. mis. t. dele iniq. m. ⌋ Deus natural̃r misericors ẽ, & ,ppriũ ẽ sibi misereri » 2
ac pcere. Propt̃ q̃d scriptũ ẽ, q̃a sol⁹ pius ẽ. Miseratio ãt dei actiue significata, ẽ ipa mĩa dei, se
cũdũ ꝙ actuał̃ miseret. Et q̃uis mĩa dei & miseratio eius in ipo deo sit vna ac simplex, dicunt E
tñ miæ dei ml̃tę & miseratões ei⁹ q̃pluriæ ,ppt̃ diuersitatẽ seu ml̃titudinẽ suoɀ effectuũ. Mi-
Apoca. 15 seratio vero dei passiue accepta, ẽ miæ suę effect⁹. Est igit̃ sensus, Secũdũ ml̃titudinẽ mis. t. id
ẽ, scd̃m ꝙ tu ml̃tis modis, varijsq; auxilijs misereri potes, scd̃m hoc dele iniqtatẽ meã, qm̃ in
finitis modis, & indeficiẽtib⁹ auxilijs succurrere vales, & hanc p̃cor multitudinẽ miserationũ
tuaɀ oñde ĩ me. Vel sic, Secũdũ ml̃. m. tuaɀ. i. scd̃m ꝙ priorib⁹ sc̃tis & pc̃tõrib⁹ cõuersis mul
tipl̃r misert⁹ es, scd̃m hoc postulo vt mihi miscd̃iã ml̃tiformẽ ĩpẽdas, & iniqtatẽ omissiõis &
cõmissiõis ab aĩa mea deleas: Nõ oro ò dñe vt scd̃m ml̃titudinẽ meritoɀ meoɀ mecũ agas, s;
Daniel. 9 scd̃m ml̃titudinẽ mis. tuaɀ iniq. meã amoueas. Et hoc ẽ q̃d Dañ. postulat: Per temetipm̃ icli
na de⁹ me⁹ aurẽ tuã. Neq; ei in iustificatõib⁹ nr̃is ,p̃sternim⁹ p̃ces añ faciẽ tuã, sed ĩ miseratõi
bus ml̃tis tuis. Exaudi dñe, placare ne moreris. Porrò nũq̃ mortale pc̃tm̃ delet, nisi gr̃a infun
dat. Per hoc ergo ꝙ orat iniqtatẽ suã deleri, iplicite postulat gr̃ãm sibi ĩfundi. ¶ Ampli⁹ la. » 3
me ab in. m. ⌋. i. p infusionẽ gr̃æ tuę purga aĩam meã à macl̃a [illegible] peccãdo ĩcurrit, & p̃sta mi »
hi cõpũctionẽ ĩternã ac fontẽ lachrymaɀ, q̃bus ab imũditijs [illegible] lauer, vt p̃cipit mihi: La
Hiere. 4 ua à malitia cor tuũ, ⌊ & à pc̃tõ meo m. me. ⌋ dimittẽdo pœnã [illegible] culpã, ornãdoq; mẽtẽ clari- »
tate gr̃aɀ, & virtutũ. Pc̃tã nanq; aĩam meã deturpãt ac maculãt, atq; diabolo silem faciũt &
Hiere. 5 sanctę trinitati deformẽ, oẽq; bonũ gr̃æ tuę ab ea ipediũt, sicut ,ppheta ait: Pc̃tã vr̃a ,phibue-
Esaię. 59 rũt bonũ à vobis. Et iteɀ: Iniqtates vr̃æ diuiserũt iter deũ vr̃m & vos. Et pc̃tã vr̃a abscõdert
Iob 15 faciẽ ei⁹ à vobis. Vñ legit̃: Nũqd grãde ẽ vt cõsolet̃ te de⁹? Sed verba tua praua hoc ,phibent.
Esaie. 13 Qm̃ ergo ò dñe (Esa. teste) hic ẽ oĩs fruct⁹, vt auferat̃ pc̃tm̃, oro, laua me ab iniqtate mea, q̃te F
Mich. vi. nus ipleat̃ in me, q̊d scriptũ ẽ de te: Nõ immittet dñs vltra furorẽ suũ, qm̃ volẽs miam ẽ, reuer
tet̃ & miserebit̃ nr̃i, deponet oẽs iniqtates nr̃as, & ,p̃iciet ĩ ,p̃fundũ maris oĩa pc̃tã nr̃a. Imple
Esaie. 1. q̊q; in me, q̊d q̃rẽtib⁹ te ,p̃misisti: Si fuerint pc̃tã vr̃a vt coccinũ, q̃si nix dealbabunt̃, & si fuerit
rubra q̃si vermicul⁹, velut lana alba erũt. Ideo ãt peto à pc̃tõ mũdari ¶ Qm̃ iĩqtatẽ. m. e. c. ⌋ » 4
Nõ illã abscõdo, nec meipm̃ excuso, nec dęmoni, nec alteri illã ĩputo, sed pc̃tm̃ meũ cõfiteor
Qm̃ ergo initiũ bonoɀ ẽ cõfessio maloɀ seu recognitio pc̃tõɀ, ignosce mihi & sp̃ũalẽ vitã in
me ordire ac renoua. Tu ergo si miam cõseq cupis, pc̃tm̃ tuũ agnosce, nec ĩ oculo fr̃is tui festu
Matt 7 cã ĩspicias, sed trabẽ q̃ in ocl̃o tuo ẽ asoice, dicq; q̊d scriptũ ẽ: Peccaui & vere deliq, & vt erã
Iob. 33 dign⁹, nõ recepi. Hinc ei dñs ait excusanti seipm̃: Ego iudicio cõtẽdã tecũ, eo ꝙ dixeris, nõ
Hiere. 2. peccaui. Si aũt vis scire qd sit vere iniqtatẽ ,ppriã recognoscere, audi Manassen orãtẽ, & dicẽ
tẽ: Peccaui dñe peccaui, & inquitatẽ meã agnosco, peto rogãs te, ne simul pdas me cũ iniqui
2. Par. 20 tatibus meis, ⌊ & pc̃tm̃ meũ cõtra me ẽ sp, ⌋. i. sp displicet mihi & detestor illud. Alia lr̃a ha- »
bet, corã me ẽ sp, & redit ĩ idẽ. Nã sensus ẽ, sp obijcio illud cõsideratõi meę, & inspicio illud,
q̃ten⁹ ipm̃ deplãgã. ¶ Tibi soli pec. ⌋ q̃a oẽ pc̃tm̃ ẽ cõtra legẽ tuã aliq̃ mõ, nec pc̃tm̃ ĩ proxi » 5
mũ vl̃ seipm̃ h; rõnẽ pc̃ti, nisi ĩ q̃tũ original̃r cõtrariat̃ aut dissonat ordini tuę sapiæ atq; iusti-
tię, qm̃ tu es mẽsura, cã, & fons vniuersę sc̃titatis, ⌊ & malũ. c. t. f. ⌋. i. te p̃nte & oĩa ĩspiciẽte,
nõ sum veritus facere malũ, & in hoc aggrauat̃ iniqtas mea, qm̃ tuã p̃sentiã tã parum curaui, »

⌊ vt iu-

A " L vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas cum iudicaris.⌋ Scd̄m expositores cōiter subintel
ligit aliqd hoc loco, vc3 remitte mihi seu miserere mihi, vt sit sensus: Tibi soli peccaui & malū
corā te feci, & peto vt mihi remittas ac miseraris, vt iustificeris. i. iust⁹ ac verax īueniaris in ser
monib⁹ tuis qbus p os sctōꝝ ꝓphetaꝝ pęnitētib⁹ veniā ꝓmisisti sicut dicis: Sanabo cōtritōes Ozee vlt.
eoꝝ, diligā eos spōtaneæ, qa versus ē furor meus ab eis, & vincas. i. in iustitia cæteros excedas
ac supes cū iudicaris. i. dū alijs iudiciū tuū īnotescit, ac p hoc iudicāt te bn̄ & recte fecisse, sicq̄
iudiciū tuū iustificāt. S3 meli⁹ arbitror vt subītelligat, imò si bn̄ pēsem⁹ nihil subītelligē dū vi
debit, debem⁹ eīn sequi expositionē apl̄i. Apl̄s vero ītroducit atq3 allegat hæc verba hoc mō.
Est aūt deus verax, oīs aūt hō mēdax, sicut scriptū est: Vt iustificeris in sermōibus tuis & vin Roman.3
cas cū iudicaris. Patet ergo ꝙ scd̄m ītētionē Apostoli sctūs Dauid ad hūc sensum ꝑdicta ver
ba induxit, ꝙ deus ex nr̄a iniqtate iustificat, & vincit cū iudicat, & hoc ex seqntib⁹ verbis Apl̄i
clarius liqt, subdit eīn: Si aūt iniqtas nr̄a iustitiā dei cōmendat, qd dicemus? Sciendū tn̄ ꝙ deū
ex nostro pctō iustificari, & glorificari, & vincere cū iudicat, ītelligi pt dupl̄r. Primo causal̄r,
& directè & ita veꝝ nō est, quēadmodū ꝓbat Apl̄us. Scd̄o occasional̄r & indirectè seu cōsecu
tiuè, & ita veꝝ est, sicut inducit Apl̄s, & iste ē sensus l̄ralior, q̄uis prima expositio stare possit.
Est itaq3 sensus: Tibi soli peccaui & malū corā te feci, vt ex hoc occasional̄r & cōsecutiuè, iu-
stificeris in sermōib⁹ tuis, qbus dixisti p prophetas nullū hoiem eē sine pctō, s3 oēm hoiem eē
mēdacē verbo aut ope, seu aliq̄ vitio, q vt scriptū est: Nemo mūdus à sorde. Vel, in sermoni-
bus tuis qbus pctōrē dānas & punis. Iustū vero saluas atq3 glorificas. Malū nāq3 meū à te bn̄ or Job 15.
dinatū. i. iustè punitū, seu piè idultū, cędit ad gloriā tuā, quēadmodū in Enchyridiō Augusti
B nus fatet, imò in oīb⁹ reprobis relucet, & cōmēdat iustitia tua atq3 potētia. ¶ Deniq3 vt pleni⁹
loqr verba ꝑdicta q̄drupl̄r exponi pn̄t. Iā ei duob⁹ mōis exposita sunt. Tertio aūt exponunt.
Tibi soli peccaui & malū corā te feci, vt iustificeris in sermōib⁹ tuis. i. q̄ten⁹ cōsecutiue seu cō-
comitāter iustus appareas in verbis, qbus ꝓmisisti te īcarnādum ex semine meo. Dū eīn ego
tā dire peccaui, & tu nihilominus īples q̄d ꝓmisisti, patet ꝙ nō ꝓpter merita mea, sed ꝓpter
tuā iustitiā q̄ promissa adimples, humanā naturā ex stirpe mea assumas, & vincas alios in æqta
te, cū iudicaris à ppl̄o nō debere ꝓmissa īplere ꝓpter enormitatē pctōꝝ meoꝝ. Quarto, ex-
ponit sic: Tibi soli peccaui, & malū corā te feci, vt iustificeris. i. q̄ten⁹ tu solus ver⁹ cōproberis
in sermonib⁹ tuis & vincas cū iudicaris, sic vl̄ sic debuisse fecisse, vl̄ cū à Pilato, atq3 Iudęis iudi
caris ad mortē, q sine dolo & culpa existis, & ꝓpter mea delicta oīa pateris, sicq3 p modū seq̄l̄ę
ex meo pctō iustificeris Deinde ꝓpheta fragilitatē ac ꝓnitatē mortal̄ naturę ad culpā cōme
morat, q̄ten⁹ p hoc deū ad pietatē ac veniā ꝓuocet & īclinet, scd̄m q̄d ipe de⁹ spopōdit. Neq̄q̄ Gene.8.
6 " (inquiēs) vltra maledicta terra ꝓpter hoīes, sensus eīn & cogitatio cordis humani ꝓni sunt ad
" malū ab adolescētia sua. Ait ergo diuinus Dauid: ¶ Ecce eīn in iniqtatibus cōceptus sum.⌋
" tanq̄ dicat, bn̄ misereri te decet mihi fragili pctōri, qa ecce in vitijs sum cōceptus, ⌊ & in pctīs
cōcepit me mater mea.⌋ qm̄ ergo fomes pcti mihi innatus ē, mirū nō est, ꝙ in pctm̄ prolapsus
sum. Sed qūo pt hō in iniqtatibus cōcipi cū subiectū pctī & virtutis nō sit in aīa seu intellectu
ali eēntia q̄ corpori hūano nō statim in cōceptōe infundit? Iteꝝ q̄rit, qūo in iniqtatibus cōci-
piat, cū nō cōcipiat nisi in originali pctō, qd nō est nisi vnū pctm̄, sicut originalis iustitia non
erat nisi vna virtus? Et r̄ndendū ꝙ originale pctm̄ cū semine trāsfundit, nō ē tn̄ in semīe vt in
C subiecto, sed vt in radice, & ergo aīa mox cū semini sic īfecto īfundit, maculat & origīali pctō
coinqnat, cui⁹ exemplū ē de semīe leprosi. Leprosus eīn nō nisi leprosū generat, & lepra cū
semīe trāsfundit, nō ē tn̄ in semīe, vt in subiecto, sed q̄si in radice, aīa vero īfusa, statim ꝓles cō
trahit leprā ex seminis īfectōe. Ad scd̄m dicēdū, ꝙ originale pctm̄ formal̄r vnū ē, vtpote carē
tia original̄ iustitię debitę in esse material̄r vero ē multa ꝓpter q̄tuor aīæ vulnera ex original̄
pctō secuta, q̄ sunt, ignorātia, malitia, īfirmitas & cōcupiscētia, sicut supius dictū ē. Tertio q̄ri
pōt, qūo parētes originale pctm̄ trāsfundāt, cū tn̄ in baptismo dimissū sit pctm̄ originale me
rito passiōis dn̄icę. Et r̄ndēdū, ꝙ l3 dimissum sit, q̄tū ad reatū pęnę seu maculā, nō tn̄ fomes seu
incl̄iatio oīo extiguit, q̄uis debilitet. S3 tūc sorti⁹ inuestigat, qūo pctm̄ istud trāsfundi in oīb⁹
possit, cū tn̄ ipe cōcubit⁹ maritalis oī possit pctō carere, imò & virtuosus ac meritori⁹ eē, inq̄n
tū ē act⁹ iustitię, q ab apl̄o ꝑcipit, dicēte: Vxori vir debitū reddat & vxor viro, nullū aūt pctm̄ 1.Cor.7
seu pctō insepabil̄r annexū ꝑcipit. Itē inq̄ntū ē actus religiōis. Tertio inq̄ntū ē actus sacri. Et
r̄ndendū ꝙ parētes pctm̄ originale nō trāsfundūt scd̄m ꝙ particl̄aris & ꝓximę causę gn̄atiōis
existūt, vel qa in ipo cōcubitu sp seu ieuitabil̄r peccēt, sed inq̄ntū ex corrupta radice ꝓdierūt
per hoc qppe ꝓles originale pctm̄ īcurrit, vnde ad originalē iustitiā aliq̄ mō tenet, nō ad eā te
net, inq̄ntū à ꝓximis parētibus nascit, sed scd̄m ꝙ à primis parētib⁹ ꝓpagat, tā scd̄m rōnē se
7 " minalē, q̄ scd̄m corpulētā substātiā ¶ Ecce eīn veritatē dilexisti.⌋ q̄si dicat, qa tu veritatē di
ligis, ego ꝓpriā culpā sine excusatōe cōfiteor, & qa ago q̄d cōplacet tibi, decet te mihi ꝓpitiū
fieri. Vn̄ ait saluator: Cognoscetis veritatē & veritas liberabit vos. De⁹ aūt veritatē potissimū
diligit: nā silitudo ē cā amoris. Qm̄ ergo de⁹ natural̄r ver⁹ ē & eēntial̄r veritas īcreata, cōstat, Johan.8

ꝙ veritatē naturaliter diligit, ⌊incerta⌋ .i. futura cōtingentia, de qbus propriè est prophetia »
Esaiæ. 41 & quæ prævidere deo proprium est, iuxta illud: Quæ ventura sunt, annuntiate nobis, & scie- D
mus, qa dij estis vos ⌊& occulta sapiæ tuæ⌋ hoc est, profunda & alta mysteria de diuinitate, »
ac summa trinitate, Chri'q; incarnatōe, passiōe, resurrectōe, & ascēsione ⌊manifestasti mihi⌋ »
p illuminationē spūs scti clarius, purius & copiosius q̄ cęteris vatibus, qa nō p symbolicā illu-
strationē seu p sensibiles formas, sed p anagogicā irradiationē .i. p intelligibilē atq; īternā illu
minationē sine sensibiliū repñtatōe formaꝝ, accepi à spū sctō quæcūq; in hoc libro cōscripsi.
Leuiti. 14 ¶ ⌊Asperges me dñe hyssopo⌋ In Leuitico legit, quēadmodū dñs iusserit mūdatū à lepra asper » 8
gi hyssopo vt mūdaret: dū ergo ait: Asperges me hyssopo, designat se spūalē incurrisse leprā,
à qua petit purgari hyssopi aspersiōe .i. humilis pœnię cōtritōe. Hyssopus nāq; ē herba breuis
loco saxoso radicitus hęrēs, pulmonis'q; inflationē repellens ac sanās, idcirco p eā pœnia desi
gnat, q̄ in Chrō (q petra vocat) fundat, cordis'q; supbiā sanat & hoīem in ppriis oculis paruū
& modicū efficit, ⌊& mūdabor⌋ à macula īteriori ⌊lauabis me⌋ lotōe spūali p grē infusionē »
⌊& sup niuē dealbabor⌋ .i. ampliori spūalis mundicię ornatu atq; cādore splēdebo q̄ sit niuis »
Ezech. 36 albedo. Spūalis em̄ puritas, corpalē puritatē oīo excedit. Et hoc ē ꝙ dñs ait: Effundā sup vos
aquā mūdā, & mūdabimini ab oībus inqnamētis vrīs. De hac aspersiōe, mūdatōe, ac lotōe sal
uator ait: Tu āt cū ieiunas, vnge caput tuū, & faciē tuā laua, ne videaris ab hoīb' ieiunās. Et ite
Matth. 6 rū: Collyrio (inqt) inunge oculos tuos vt videas. Vel sic: asperges me hyssopo .i. fide & fructu
Apocal. 3 seu merito sanguinis Chri, cuius vtiq; fide ac fideli aspsiōe saluati sunt oēs veteres scti, & mūda
bor, qa p meritū sanguīs Chri ab oī culpa purgamur, lauabis me in fonte baptismatis q̄d ad ca
thecuminos pſertim refert, & sup niuē dealbabor, qm̄ in baptismo vniuersa pctā donant, iu-
xta illud: Saluos nos fecit baptisma, nō carnis depositio sordiū, sed cōsciæ bonę īterrogatio in E
1. Petri. 3. deū. ¶ ⌊Auditui meo⌋ exteriori & īteriori ⌊dabis gaudiū⌋ de īdulgētia pctoꝝ ⌊& lætitiā⌋ » 9
de restitutōe graꝝ. Ad lrām de' dedit sctō Dauid hoc gaudiū, hāc'q; lætitiā, dū ei p Nathan p
phetā, atq; p inspirationē internā veniā repromisit grām'q; repēdit. Nos quoq; gaudiū & lęti
Ezech. 18 tiā à deo recipimus, dum nos p sacrā scripturā cōsolat, dicēdo illud: Si impius egerit pœniam
oīm iniqtatū eius nō recordabor amplius. Et iteꝝ: Reuertimini & viuite, qa nolo mortē pctō
Matth. 18 ris, sed vt cōuertat & viuat. Nec his dissonat q̄d Saluator affirmat: Non est (inquiēs) voluntas
Sapiæ. 1. añ prēm vestrū vt pereat vnus ex pusillis istis. Propter quod alibi habet: Deus mortē nō fecit,
nec delectat in perditōe viuoꝝ. Deniq; magnā nobis ingerit lætitiā, dum se tam paratū, imò
Lucę. 11 paratissimū offert ad grām infundendā, scd̄m ꝙ ipe protestat: Oīs q petit, accipit: & q quærit
Marci. 11 inuenit, & pulsanti aperiet. Et iteꝝ: Pater vester cœlestis dabit spm̄ bonum petētibus se. Per
instinctū quoq; occultū spūs sancti dat nobis deus gaudiū & lætitiā, qa (vt ait Aplus) ipe spūs
Romañ. 8 reddidit testimonium spūi nostro ꝙ filij dei sumus. Et iteꝝ: Dedit nobis pignus, ⌊& exulta- »
1. Cor. 5 bunt ossa humiliata⌋ Noīe partis designatū est totū, vt sit sensus: De infusione gaudij & lętitię
exultabo ego pctōr & pœnitēs, q vsq; ad ossiū hūiliationē, seu corpis īclinationē, genuflectio
nē seu prostrationē humiliaui meipm̄. Vel, exultabūt ossa humiliata .i. interior lætitia ex sua
plenitudine in corpus redundabit, & ossa corporis certis indicijs interiorē iocunditatē ostē-
dent. Sicut em̄ spūs tristis exiccat ossa, sic spūs hilaris impinguat atq; lætificat ossa. Vel, exul-
Prouer. 17 tabunt, hoc est, hilariter & fortiter agent, ossa humiliata .i. virtutes aīæ q̄ añ pœniam oppssæ, F
Romañ. 5 sopitæ, ociosæ'q; erāt, sed post pœniam hilariter & feruēter opari cœperūt, qm̄ vbi abūdauit
iniqtas abūdat & grā. ¶ ⌊Auerte (ó dñe) faciē tuā⌋ .i. cōsiderationē tuā ⌊à pctīs meis⌋ & ob » 10
liuiscere ea .i. p modū obliuiscēti te habe ī nō vlciscēdo & ignoscēdo, & hoc vtiq; de' pijssim'
libēter faciet, si tu ipe pctā tua aspicias, pōderes defleas, corrigas, atq; deuites alioqn faciet tibi
Amos. 8. quod de pseuerātibus in pctō ait. Iurauit dñs, si oblitus fuero vsq; ad finē oīa opa eoꝝ. Vnde
Romañ. 2 negligēti & propria mala non deplorāti, ait Aplus. An diuitias bonitatis dei & patientiæ, &
longanimitatis contēnis? Ignoras qm̄ patiētia dei ad pœniam te adducit? Secundū duriā aūt
tuā & īpœnitēs cor tuū thesaurizas tibi irā in die iræ, & reuelatōis iusti iudicij dei. Itaq; ó dñe
auerte faciem tuā, hoc est, iustitię tuę aīaduersionem à pctīs meis vt nec grām in pręsenti, nec
gloriā in futuro mihi pp̄ter eoꝝ demerita abstrahas, ⌊& oēs iniqtates meas dele.⌋ dimit- »
tendo pœnā & culpā, recipiendo'q; me ad amicitiā tuā, ac si nunq̄ peccassem. ¶ ⌊Cor mun- » 11
Matth. 8 dum crea in me deus⌋ Hoc est, esse spūale meritoriū, age & inchoa in me p grē inchoationē, »
Prouer. 4 Btī em̄ mundo corde, qm̄ ipsi deū videbunt. Cordis em̄ munditia oīm exercitioꝝ nostroꝝ fi
nis vltimus esse debet, scd̄m ꝙ Salomon admonet. Omni custodia custodi cor tuū. Et si verā
cordis puritatē adipisci desideras, hūc versū mēte & ore sic iteres, cogites, ores, & depromas
qūo naribus tuis anhelitū attrahis. Magna nāq; est & ineffabilis virtus versus huius atq; sequē
tium ⌊spm̄ rectū innoua⌋ .i. spm̄ sctm̄ de nouo īfunde ⌊in visceribus meis⌋ .i. in intimis aīæ »
meæ dādo grām, sapiām, charitatē, cęteras'q; virtutes, ac dona spūs scti. ¶ ⌊Ne pjicias me⌋ » 12
pp̄ter pctā mea ⌊à facie tua⌋ .i. à pietatis tuę aspectu & cōseruatōe ⌊& spm̄ sctm̄ tuū⌋ .i. iha- »
bitationē gratiosam & piā pſentiā spūs scti ⌊ne auferas à me⌋ sed in bono conserua me. »

¶Redde

A ¶Redde mihi lætitiã salutaris tui⌋ hoc est, contemplationẽ iocundam de Christo, in quo
13 “ oĩm salus consistit. Hanc eñ videt David per culpã ad tps amisisse. Unde nec proprij peccati
enormitatẽ aduertit. Nos quoq; eã peccãdo amittimus, qm̃ in maliuolã animã nõ introibit Sapiẽ.1.
“ sapiã: Idcirco pro eius restitutione indesinẽter orare debemus ⌊& spũ principali⌋.i.spũ scõ Hebræ.13
“ ⌊cõfirma me⌋ stabiliẽdo cor meũ in grã eius, qa vt ait Aplus: Optimũ est grã stabiliri cor. 2.Timo.2
Nemo coronat, nisi legitimẽ certet, nec saluabit, nisi q vsq; in finem pseuerauerit, quod nulli Matt.24
possibile est, nisi quẽ deus spũ sancto confirmat. Ecce in versibus istis beatissimus David sup-
gloriosissimę Trinitatis fidẽ atq; mysteriũ euidenter demonstrat. Nam noĩe dei designat pa-
trem. Nomine spũs recti principalis & sancti, exprimit spm̃ sanctũ. Noĩe aũt salutaris, expli
cat filiũ, de quo Petrus ait: Non est in alio aliquo salus. Sir Esaias propheta Trinitatẽ diuina Actor.4
rum psonarũ clarẽ fatet, dum per eum dñs ait: Ego primus, & ego nouissimus. Et post pauca Esaię.48
iste primus & nouissimus, subdit: Et nunc dñs misit me, & spũs eius, ibi per primũ & nouissi-
mum intelligit Christus, qui ait: Ego sum Alpha & ω, principium & finis. Et rursus: Ego sum Apocal.1.
primus & nouissimus & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuẽs in secula seculorũ, & habeo cla
ues mortis & inferni. Dũ ergo Christus se missum à dño, & spũ eius testat Trinitatis mysteri
14 “ um clarissimẽ demonstrat. ¶Docebo iniquos vias tuas⌋ hoc est, grãm mihi à te concessam
alijs cõmunicabo, eosq; ad pœniam salutarem inducere meo exemplo studebo, atq; præce-
B pta diuina obseruare eos, exhortabor. Hoc ad sanctũ David tanq̃ ad populi principẽ pertine 1.Petri.4
nebat, imò ad quoslibet aliquo modo ptinere videt, secundũ illud: Unusq; sicut accepit gra-
tiam in alterutrũ illam administrantes, sicut boni dispẽsatores multiformis grẽ dei. Propter Gala.6
quod Paulus ait: Frẽs & si homo præoccupatus fuerit in aliquo delicto, vos q spũales estis hu-
iusmodi instruite in spũ lenitatis, considerans teipm, ne & tu tenteris. Unde Dionysius dicit,
quòd omniũ diuinarũ perfectionum altissima est, dei cooperatorẽ existere in reductiõe anima
“ rum ad primũ principiũ, ⌊& impij ad te conuertent.⌋ ex mea doctrina, quod valde merito-
rium est, quẽadmodũ scriptũ est: Qui conuerti fecerit pctõrẽ ab errorẽ viæ suæ, saluabit ani- Iacob.5.
mam eius à morte & operit multitudinẽ pctõrum. Et Daniel dicit: Qui docti fuerint, fulge- Dane.12.
bunt quasi splendor firmamẽti, & q ad iustitiã erudiunt plurimos, quasi stellæ in ppetuas æter
nitates. Sed qs dignus est, ita illuminari diuinitus, vt fit ipẽ ad aliorũ informationẽ idoneus? Esaiæ.28
Rñdeat nobis illustrissimus Esaias q ait: Quem docebit dñs sciam, & quẽ intelligere faciet au-
ditum? Ablactatos à lacte, auulsos ab vbere.i.eos q carnales delicias atq; sensuales voluptates
deuitãt & solidũ cibũ capere possunt, q in carne viuẽtes, non scdm carnẽ ambulant, nec mũ-
di vanitates admittũt. Hinc eñ videmus multos ad alios instruẽdos multũ paratos, sed parũ
aut nihil proficiũt, qm̃ nõ ex spũ sancto, sed proprio sensu loquunt, habẽtq; verba frigida, ari Romañ.2
da, nõ acuta, penetratiua & calida, qbus singulis ait Aplus: Cõfidis te magistrũ infantiũ, docto
rẽ paruorũ? qui ergo aliũ doces, teipm nõ doces? qui gloriaris in lege, p puaricationẽ legis deũ
15 “ inhonoras? ¶Libera me de sanguinibus⌋ hoc ẽ, pctis pteritis, psentibus, & futuris, ⌊deus
“ (om̃)deus salutis meæ⌋ in cuius ptãte salus mea cõsistit, à quo tota psectio mea procedit, &
“ oñe bonũ aĩæ meæ depẽdet, ⌊& exultabit⌋.i.cũ exultatõe cãtabit, & dicet, ⌊lingua mea iu
“ stitiã tuã⌋.i.iusta iudicia tua quibus obstinatos cõdemnas, pœnitẽtibus misereris, orãtes ex-
C audis, toto corde cõuersis abundãtiã grẽ tribuis, & pctõrẽ propria pctã cõfitentẽ iustificas.
16 “ ¶Dñe labia mea aperies⌋ hoc ẽ, ex iteriori deuotõe & grã facies labia mea in actũ bonæ lo
cutõis prorũpere, sic q ex monitõe spũs scti ad loqndũ procedã, nõ qsi ex meipo iductus, qui Iohan.7
“ eñ à seipo loquit, gloriã propriã quęrit, ⌊& os meũ annũtiabit laudẽ tuã⌋ quia tunc verẽ di- Psalm.80
gnus ero laudator, si labia mea à te aperiant, quẽadmodũ alibi dicis: Aperi os tuũ, & ego imple
17 “ bo illud. Deinde David cãm allegat, cur decuit deũ sibi ignoscere. ¶Qm̃ si voluisses sacrifi-
“ ciũ(legale) dedissem vtiq;⌋ tale sacrificiũ pro satisfactõe mei excessus, sed ⌊holocaustis⌋ lega
“ libus & figuratiuis ⌊nõ delectaberis⌋ Sacrificia eñ veteris legis, nec continebãt grãm, neq;
p se accepta erãt, sed ex deuotiõe offerẽtis dũtaxat. Idcirco p ea nullus deũ placare potuit, nisi Gene.4
qñ añ oblationẽ, vel saltẽ in ea grãm habuit. Vñ ait scriptura: Respexit dñs ad Abel, & ad mu
nera eius, prio eñ respexit ad offerẽtẽ, deiñ ad hostiã. Indiguit itaq; David añ sacrificiorũ ob-
lationẽ vl in ea grãm adipisci. Quilibet qz fidelis de seipo hęc verba dicere pt, qa si deo placeret
etiã in nouo testamẽto sacrificia legalia pmanerent, & p satisfactõe à Chrĩanis immolarent.
18 “ ¶Sacrificiũ deo spũs cõtribulatus⌋.i.aĩa p pctis gemẽs ac tristis ẽ sacrificiũ deo acceptũ qa se
ipm deo offert ppriã volũtatẽ ei subijciẽs ad agẽda & patiẽda ea q sunt placita. Vñ inducit: Sa Eccl.35
lutare sacrificiũ ẽ, attẽdere mãdatis, & discedere ab oĩ iniqtate. Et Baruch: Aĩa tristis sup ma- Baruch.2
gnitudĩe mali, q incedit curua & ĩfirma, & oculi deficiẽtes, & aĩa esuriẽs dat gloriã & iustitiã ti
“ bi dño ⌊cor cõtritũ & hũiliatũ deus nõ despicies⌋ sicut testatus es. Ad quẽ respiciã, nisi ad paup- Esaiæ.66
culũ & cõtritũ spũ, & trementẽ sermones meos? Et Iob: Qui hũiliatus fuerit, erit in glia & sal Iob 22.
19 “ uabit innocẽs. Et: Oratio humiliãtis se cœlos penetrabit. ¶Benigne fac dñe in bona volũ Eccl.35.
“ tate tua Syon, & ędificent muri Hierlm.⌋ Versus iste cũ sequẽti primo exponẽdus est lr̃aliter
& est

& est sensus: O domine, in tua bona volũtate qua promisisti mihi, quod filius meus Salomon D
ædificaret tibi templum, fac benignè Syon, hoc est, piè adimple in monte Syon quod promi
sisti, vt. s. in eo ædificaretur templum nomini tuo, & ædificentur muri Hierusalem. i. parietes
templi vel muri ciuitatis, quos Dauid vidit in spiritu sæpius destruendos. ¶ Tunc hoc » 10
est, templo ædificato acceptabis sacrificium iustitiæ quod tibi iustè offertur oblationes »
quæ non totaliter incendebantur, & holocausta quæ omnino comburebantur, tunc im- »
ponent ministri templi super altare tuum in templo vitulos. quia secũdum legem vi »
Alia expõ tulus erat animal aptum ad offerendum. Moraliter vero sic exponuntur: Benigne fac do-
mine in bona voluntate tua, qua hominibus semper gratiam repromittis, dummodo conuer
tantur ad te Syon, hoc est, Ecclesiæ militanti te per fidem speculanti, conseruando eam in fi-
de & gratia Christi. & ædificentur muri Hierusalem. i. prælati Ecclesiæ, qui sunt aliorum de-
fensores ac muri seu firmamentum. Hi ergo spiritualiter ædificentur, hoc est, in profectu vir
Roma. 14 tutum & gratia confirmentur, quemadmodum Apostolus: Quæ ædificationis sunt in inuicẽ
Roma. 15 custodiamus. Et: Vnusquisq; proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Vel, ædificẽ
tur muri Hierusalẽ. i. duo populi Iudæi & Græci in vnam Ecclesię fidem concurrant, & vnus
Romanõ. 8 in Christo populus fiant, sicut Apostolus dicit: Non est distinctio Iudæi & Græci. Tunc ac-
ceptabis in Ecclesia Catholica sacrificium iustitiæ, hoc est, sacrificium laudis & Eucharistiæ
oblationes orationum & eleemosynarum, exteriorumq; rerum, & holocausta. i. propriarũ
voluntatum meram atq; spontaneam abnegationem, eorum videlicet qui se totos diuino cul
tui offerunt, cuncta contemnunt, tunc imponent super altare tuũ, quod est humanitas Chri-
sti, per quam omnia nostra officia fiunt accepta, vitulos. i. seipsos sequẽdo vestigia eius, & eius
Phil. 1. templo, seipsos quotidie mortificantes, sicut testat Apostolus: In omni fiducia magnificabit E
Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere Christus est, &
Osee. 14. mori lucrum. Vel, imponent super altare tuum vitulos, hoc est, in fide Ecclesiæ offerent tibi
Alia expõ laudes diuinas, sicut scriptũ est: Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Porrò anagogicè ex-
ponunt hæc sic: Benigne fac domine in bona voluntate tua Syon. i. triumphanti Ecclesiæ te
1. Cor. 13. per speciem contemplanti & ædificent muri Hierusalem, hoc est, ruina angelorum malorum re-
Amos. 9. paret per saluationem hominum electorum. Tunc quando videlicet venerit quod perfectũ est,
Gala. 4 maxime post diem generalis iudicij, quando omnino reædificati erunt muri cœlestis Hierusa
Psalm. 86 lem, quæ est mater nostra, de qua nobis quotidie gloriosa dicunt, vtinam & digne desiderent
tunc (inquàm) ó domine acceptabis sacrificium iustitiæ. i. laudes perpetuas, purissimas, atque
perfectas oblationes, quibus omnes beati in pãria se totos offerunt tibi, stantes semper, inauer
tibiliter conuersi & fixi in te, & holocausta. i. actus charitatis perfectos. Sancti enim in patria
præceptum de amando deum perfecte adimplent, quod in via fieri nequit, & hi actus chari-
tatis holocausta dicunt, quia per eos intellectuales creaturæ in diuinum amorem totalr resol
uunt, tunc imponent super altare tuum. i. in cœlo empyręo, vitulos labiorum, sicut expositũ est
vel vitulos, hoc ẽ, seipsos, qñiam igne diuini amoris incendunt, liquefiunt & in deum penitus F
transformant. Ecce excellentissimũ psalmum audiuimus, qui non solum verborum suorum sensu
nos instruit sed etiam authoris sui exemplo nos plurimũ erudit. Quis enĩ de seipso pręsumere
põt, cum videat authorẽ psalmi huius sanctũ Dauid post tãtã diuinorum adeptionẽ charismatũ,
1. Regũ. 16 tã grauiter cecidisse, nõ solũ in adulteriũ, sed & in homicidiũ? Qui cũ in iuuenili ætate tã perfe
ctus & humilis extitisset, vt nec inimicũ suũ lætalẽ lędere vellet, aut lædi permitteret, sed bonũ
1. Regũ. 17 pro malo reddens, eum à morte eriperet, q totis viribus se interficere laborabat, q leonem &
vrsum deuicit, q gygantem deiecit, q tantas tamq; secretissimas reuelatões suscepit, iam sene
ctute potius in tam immania se pcta prostrauit. Deniq; qs desperare possit, dum audit, virũ
adulterum, & homicidam ad tantam perfectionem reductum? Studeamus ergo charissimi,
cum sancto Dauid veraciter pœnitere, atq; in oĩbus non simulatam humilitatem amplecti,
quia (vt ait Leo papa) tota Christianæ sapiæ disciplina non in abundantia verbi, non in astu-
tia disputandi, neq; in appetitu laudis & gloriæ, sed in vera & voluntaria humilitate consistit
quam dominus Iesus ab vtero mr̃is vsq; ad supplicium crucis pro omni fortitudine, & elegit,
& docuit. Et iterum: Tota (inqt) victoria saluatoris quæ & diabolum superauit & mundum, hu-
Matt. 18 militate est concepta, humilitate confecta. Vnde Christus testat: Nisi conuersi fueritis, & effi
ciamini sicut paruuli, non intrabitis in regnũ cœlorum. Quicunq; ergo humiliauerit se sicut par
uulus iste, hic maior est in regno cœlorum. Ad quod nos post huius incolatum exilij statim per-
ducat creator omnipotens trinus & simplex, qui est super omnia deus sublimis & benedictus.

AMEN.

FINIS COMMENTARIORVM D. DIONYSII
à Rickel Carthusiani in primam quinquagenam Psalterij ex recog. I. R. K. Cuius ar-
gumenta singulis Psalmis ac titulorum expositõibus præfixa sunt.

D.Diony

IN SECVNDAM QVINQVAGENAM PSALTERII PRAEFATIO.

Estimonium perhibens deus Dauid, dixit: Inueni Dauid filium Iesse
virum secundũ cor meũ, qui faciet om̃es voluntates meas. O quanta
perfectio, quam'q; sublimè præconiũ attributa sunt sancto viro pro- Actor.13.
phetarum eximio, in verbis inductis. Quid em̃ tam altum, sicut diuinę 1.Regū.16
menti esse vnanimẽ, diuino cordi seu voluntati esse concordẽ? Por
rò quorum vna affectio, cor'q; conforme: horum summa est amicitia, &
quorum summa est amicitia: horum maxima est cõmunio, intima vnio
familiaritas'q; præcipua. Amicis nãq; sunt cuncta cõmunia: & quãto Cicero
quis amplius diligit, tanto bona sua, quę habet, ei copiosius impartit
si eget, aut expedit. Propterea sicut beatissimus Dauid diuinę volun 2.Reg.7.
tati conformior fuit, sic deo amabilior extitit, & ideo secreta sua ei plenius atq; lucidius reue-
lauit, ea præsertim, quę ad Chr̃m & sponsam eius, Eccl'iam, ptinent. Propter quod humiliter
gloriat. & veraciter confitet. Incerta (inquiẽs) & occulta sapiæ tuæ manifestati mihi. Vnde & Psalm.50
liber Psalmorum sentẽtiosior credit, & Christi mysterijs plenior, q̃ cęteri prophetarum libri. Cũ
ergo in superiori libro exposita sit (prout dñs dedit) prima quinquagena psalterij, inchoanda
iam est secũda quinquagena eiusdẽ, & sicut illic professus sum hãc esse intentionẽ meã in eluci
datione libri Psalmorum, vt tam stili q̃ sniæ difficultatẽ deuitem, ipsos'q; Psalmos quadrifariam
(dum materia patit, & expedire videt) explanem, sic nunc quoq; profiteor, & oĩno in prom-
B ptu scire oportet, quę sit distinctio inter sensum scripturę, lr̃alem, allegoricũ, tropologicũ, &
anagogicũ, quod q͂a in superiori libro positũ est, iam reiterandũ nõ arbitror. Ego vero totis
pręcordijs inuoco spm̃ sanctũ, quatenus me in elucidatõe diuinę scripturę dignet dirigere, &
vt hoc plenius fiat, ꝓcor bonitatẽ ipsius, vt tali ac tãta gr̃a impleat aĩam meã, qua tã amorose
deo cõiungar, vt ab ipso in oĩbus instrui merear. Vere em̃ deus sanctus & bñdictus, electos su- Luce.6.
os amicos singulariter ac mirabiliter illustrare cõsueuit & erudire. Propter q̃d scriptũ est: Nõ Amos.3.
faciet dñs verbũ, nisi reuelauerit secretũ suũ ad seruos suos prophetas. Et Chr̃us discipulis ait: Iohan.15
Iã nõ dicã vos seruos, sed amicos meos, q͂a oĩa quęcunq; audiui à p̃re meo, nota feci vobis.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LI.

¶ Argumentum.

¶ Titulus: In finẽ itellectus (aliàs victori eruditio) Dauid cũ venit Doech Idumę⁹ & annũtiauit
Saul & dixit: Venit Dauid in domũ Abimelech, hic Psalm⁹ diuersimode exponit, nẽpe alij de
synagoga Chr̃m i psona psecutura, alij de Antichr̃o ecclesiã pseq̃nte, alij aliter & scd̃m hoc va
rie poterit sumi argumẽtũ, atq interim pt dici. Agit de merito & p̃mio innocẽtis & iusti cõfor
tat eq̃dẽ, ꝓpheta fides cõtra psecutores linguosos maledicos & iniustos, quorum caput ẽ Antichr̃us
monẽs vt hui⁹ secl'i molestias ęq̃nimiter & patiẽter ferãt. In primis aũt agit de malorum culpa &
poena atq; deinde ex diuerso de bonorum p̃miatõe & gl'ia, ibi: Ego aũt sicut oliua. Author vero
triphariã. Nempe iuxta sensum historicũ, allegoricũ & tropologicũ hunc Psalmũ expendit.

¶ Expositio Tituli.

¶ Psalmus iã declarãdus, hoc titulo p̃notat. In finẽ intellectus Dauid cũ venit Doech Idu-
C mæus & annũtiauit Saul & dixit ei: Venit Dauid ĩ domũ Abimelech. Iuxta ĩtellectũ lr̃alẽ, sen
sus tituli hui⁹ clarus ẽ ex historia libri regũ. Legit em̃ ibidẽ, quẽadmodũ Saul dolẽs de euasiõe 1.Regū.22
Dauid dixit ad seruos suos Audite me filij Gemini: q͂a nõ ẽ in vobis q doleat vicẽ meã & annũ
tiet mihi de Dauid filio Isai. Rñdẽs aũt Doech Idumęus, q erat primus inter seruos Saul & potẽ 1.Regū.21
tissim⁹ pastorum ei⁹. Vidi (inq̃t) filiũ Isai ĩ Nobe apud Achimelech sacerdotẽ, q eibaria & gladiũ
Goliat dedit ei, ob hãc cãs ꝑcepit Saul occidi ipm̃ Achimelech (seu Abimelech, q͂a vtrũq; dr̃)
& oẽm domũ p̃ris ei⁹. cui⁹ facinoris Doech executor fuit, sicut ibidẽ legit. Cõuersus Doech, ir 1.Regū.22
ruit ĩ sacerdotes, & trucidauit ĩ illa die. 85. viros vestitos Ephot lineo. Nobe q̃q; ciuitatẽ sacer
dotũ ꝑcussit ĩ ore gladij, tã hoĩes q̃ iumẽta. Abyathar vero filı⁹ Achimelech euasit, & venit ad
Dauid, ei'q; retulit cũcta q̃ fc̃tã sunt. De hoc igit ędidit Dauid hũc psalmũ, q ad lr̃am exponi pt
de ipa re gesta, q̃uis fructuosius cõueniẽtius'q; exponat de re significata, seu figurata. Dũ ei psal
mi de Chr̃o vl' eccl'ia lr̃aliter ĩtelligunt, lr̃alis sensus dulcis & plenus est, & diligẽter scrutãdus.
Dũ vero de Dauid, seu filı alıq̃ intelligunt, lr̃alis sensus parum deuotõis atq; dulcedĩs cõfert. Vñ
deuoti parum afficiunt in expõne hmõi. Ideo de tali expõne pauca dicã. Scd̃m hãc itaq; expõnẽ
sensus tituli ẽ. Intellectus Dauid. i. ĩ psalmo isto ponit eruditio sc̃ti Dauid, dirigẽs nos in finẽ
. i. in verã felicitatẽ & Chr̃m, ad quã pueniem⁹, si eruditõi hui⁹ psalmi paruerimus. Intellectus
(inquã) à Dauid cõscriptus, cũ venit. i. postq̃ venit Doech Idumęus, cętera em̃ iã patuerũt. In
crepatorie ergo alloquẽs Dauid ipm̃ Doech, ait.

¶ Expositio Psalmi lr̃alis.

Quid

VID Gloriaris in malitia⌋ Hoc est: Quo fructu & vtilitate lætaris 1 D
de opere malo & perpetratōe peccati, quo me virū innocentem &
Abimelech sacerdotē prodidisti, eumq; cū suis cōsanguineis occidi
sti. Gloriabať em̄ Doech de his, qa p hæc maximā sibi amicitiā acq-
siuit, regis iniqui, sed hæc gloriatio mala animæq; nociua, ideo Da-
uid Doech redarguit. Quid (inquiēs) gloriaris in malitia, quod tibi
nō expedit, ⌊q potēs es in iniqtate⌋.i. q potens fuisti ad occidendū
viros innoxios, & ptāte tibi collata abusus es, opprimēdo te melio-
res ¶Tota die (.i. incessanter) iniustitiā cogitauit lingua tua⌋ Hoc ē 2
opū iniustū, dolos, atq; insidias cōtra me & meos amicos cōcepit lin
gua cordis tui, videlicet intellectus, q̄ interiora verba seu cogitatōes formant. Vel, lingua ōis
cogitauit.i. ex interiori cogitatōe dixit: Doech em̄ assiduè insidiabať sancto Dauid & suis cō
1. Regū. 22 socijs. Vnde Dauid ad Abyathar. Sciebā in die illa, φ cū ibi eēt Doech Idumæus, pcul dubio
annūtiaret Sauli, ⌊sicut nouacula acuta fecisti dolum⌋ Nouacula acuta cū pilos tollere habe-
at, aliqñ dirè & subitò vulnerat sic detractores & impij cū regē & dñm suū bene & rectè infor
mare deberēt falsa ei vel nō reuelandi annuntiāt, alijs detrahūt, damna infligūt, & mortē pro-
curant, & hoc modo Doech dolum quæsiuit in Dauid & Achimelech atq; in cæteros, quos
primo diffamauit, deinde occidit: ¶Dilexisti (ó Doech) malitiā⌋.i. opus crudele ⌊sup be- 3
nignitatem⌋.i. magis quàm opus misericordiæ, quoniam sacerdotes crudeliter trucidasti,
neq; innocētibus es misertus ⌊iniquitatē magis q̄ loqui æquitatē⌋.i. magis amasti loqui ver-
ba iniqua, dolosa & inuidiosa, q̄ vera ac iusta. Doech em̄ vt Sauli amplius cōplaceret, multa cri
mina Dauid iposuit, & φ dixit Achimelech cōsuluisse dñm pro Dauid aliq dicūt fuisse falsum, E
& à Doech confictum, sicut moris est detractoribus dum aliqd verū annūtiant falsa miscere.
Non em̄ in textu libri Regū habeť, φ Achimelech cōsuluerit dñm pro Dauid, sed φ panes &
gladiū dederit ei. ¶Dilexisti oīa verba præcipitatōis⌋ Hoc est, sermones ad præcipitandū, 4
& occidendū ordinatos tam proprij oris, q̄ dñi tui Saulis, quē libēter audisti loqui dura aduer
sum me ⌊ó lingua dolosa⌋.i. ó tu Doech q linguā dolosam habebas. Solet nāq; noie partis to
Tit. 1 tum significari, psertim dū qs maximè vacat actui partis alicuius, quēadmodū ait Apostolus:
Crœtēses vētres pingues. ¶Propterea (ó Doech) deus iustus iudex destruet te in finē⌋ hoc 5
est, oīne spūale & meritoriū esse tibi auferēdo, seu nō præstādo, teq; æternalr condēnando nisi
pœniam egeris ⌊euellet te, emigrabit te de tabernaculo tuo⌋.i. te ab hostibus tuis occidi per-
mittet, sicut & factū ē. In mōte em̄ Gelboe cū Saule occisus es, qa scdm Hebræos ipe tūc erat
1. Para. 10 armiger Saul, q cum vidisset Saul irruisse in gladiū suū, irruit etiā ipse in gladiū propriū, tunc
1. Regū. 31 ergo euulsus Doech de tabernaculo suo.i. ania eius à corpe separata fuit, & domū suā nō ma-
gis inhabitauit, sed alijs eā, reliquit, ⌊& radicē tuā de terra viuentiū⌋.i. semē seu filiū tuū euel
let dñs de terra Iudææ. Nam & filiū eius Dauid occidit (vt dicunt Hebræi) q ei nuntiauit, di-
2. Regū. 1 cens Saul & filios eius cecidisse in prælio, adijciēs se irruisse in Saul, filius Doech fuisse putatur.
Cum em̄ dixisset ei Dauid: Vnde es tu, rñdet filius hoīs: Aduenę Amalechites ego sum, tūcq;
occidit eū Dauid, eo φ dixisset se misisse manū suā in Chrm dñi. Ecce ex isto apparet, φ Da-
uid in spū pcognouit deiectionē & pœnā Doech. ¶Videbūt iusti⌋ hoc est, diligēter cō 6
siderabūt iustam dei vltionē in Doech, ⌊& timebūt⌋ diuinū iudiciū, ne ipsis simi modo cōtin-
Prouer. 19 gat. Pestilente em̄ flagellato sapiēs sapiētior erit, ⌊& sup eū ridebūt⌋.i. de iusta pœna Doech
gaudebūt cōfirmādo se diuinæ iustitiæ, ⌊& dicēt, ecce hō q non posuit deū adiutorē suū⌋.i.
qualiter accidit ei, q non est in deo confisus. ¶Sed sperauit in multitudine diuitiarū suarū⌋ 7
1. Regū. 21 Doech em̄ ditissimus fuit, qm̄ potētissimus pastorū Saul erat, hasq; diuitias adulando, & iusti- F
tiam peruertēdo collegit, atq; in ipsis potius q̄ in deo sperauit, ⌊& præualuit in vanitate sua.⌋
Doech nāq; ad tps cōtra iustū Dauid, & alios bonos cōfortatus ē, & i vanitate sua.i. supbia &
vanis diuitijs floruit, viguit, aliosq; oppssit. ¶Ego aūt (Dauid) sicut oliua fructifera (existēs) 8
in domo dei⌋.i. in synagoga seu pplo Iudæorū quos verbis atq; exemplis instruxi, & in bonis
Regū 6. operibus fœcundaui, sicq; ad instar oliuæ fructificaui in pplo, cuius dux sui multos cōuertendo
ad deū cōuersos quoq; & bonos prouocādo ad meliora ⌊speraui in mīa dei in ęternū⌋.i. toto
tpe vitæ meæ, ⌊& in seculū seculi⌋.i. sine fine nō φ in futura vita. s. in patria maneat spes, sed
speraui (inqt) in mīa dei in æternū, & in seculū seculi.i. ad hoc seu propter hūc finē, vt æterna
nō tpalia bona ab ipo adipiscar, & æternalr felix efficiar. ¶Confitebor tibi⌋ hoc est ad glo 9
riam tuā tua bona, & mea mala cōfessione laudis pœnitę enarrabo, ⌊in seculū⌋.i. diu & inde-
sinēter, ⌊qa fecisti mihi⌋ tantā pietatē & grām, ⌊& expectabo nomē tuū⌋.i. patiēter pstolabor aduentū tuū, resurrectionē futurā, & gloriā beatorū, nec in aduersis relinquā te, sed qc-
quid mihi acciderit spem habebo immobilē in te, seu in noīe tuo, ⌊qm̄ bonū in cōspectu san-
ctorū tuorū⌋.i. qa nomen tuū dulce, & bonū ē iudicio electorū, & in consideratōe & experiē-
Psalm. 30 tia deuotorū: qui gustauerūt q̄ magna sit multitudo dulcedinis tuę dñe, idcirco & optime senti
unt de

A unt de te, quẽadmodũ Hieremias testať: Bonus est dñs sperãtibus in se aiæ quærẽti illum. Thren. 3

¶ Expositio allegorica eiusdem psalmi, videlicet de Christo.

Allegoricus deniq; sensus sacræ scripturæ est, dum ea q̃ de veteribus sc̃tis legunť, de Chr̃o intelligunť. Oia em̃ in figura cõtingebãt illis. Secũdũ hũc itaq; intellectũ per David, q interp̃tať manu fortis seu desiderabilis aspectu, intelligiť Chr̃s, virtus dei, 2. Cor. 10 q est speciosus forma præ filijs hoim̃. Per Doech vero, qui interp̃tať motus, intelligiť Iudas proditor, auaritia inflãmatus ad Christũ vẽdendũ. Per Saul vero, qui interp̃tať appetitio seu mors, intelligiť princeps sacerdotũ, seu pp̃lus Iudæoꝝ, Chr̃i sanguinẽ sitiens. Est Mat. 26 igiť sensus, In finẽ intellectus David. i. intellectus huius psalmi, in deum nos dirigẽs, cõuenit Chr̃o per David figurato, Cũ venit Doech Idumæus. i. Iudas traditor auarus atq; terrenus: Iohan. 12 Idumæus nãq; interp̃tať terrenus, Et annũtiauit Saul. i. principi sacerdotũ ac eius cõsilio, & dixit ei, Venit David. i. Chr̃s, in domũ Abimelech. i. in societatẽ discipuloꝝ suoꝝ. Abimelech siquidẽ interp̃tať regnũ patris mei, p q̃d designať ecclesia, in q̃ deus p grãm regnat. Hæc vero annũtiatio Iudæ fuit feria q̃rta, dũ Christũ vẽdidit, dicẽs Iudæis, eũ venisse in Bethaniã Mat. 26 cũ suis discipulis, in domũ Marthæ. Et itẽ feria quinta, qñ post buccellã exiuit cõtinuò, dicẽs Mar. 14 Iudæis, Iesum venisse cũ discipulis suis in cœnaculũ, in q̃ cœnã nouissimã celebrauit, & eẽ exituꝝ in locũ, in quẽ Iesus frequẽter egredi cõsueuit. Vnde scriptũ est: Sciebat aũt & Iudas locũ Iohan 13 q a frequẽter Iesus ibi cõuenit. Diligẽter nãq; indicauit Iudas Iudæis locũ in quẽ Chr̃s aduenit, & inter q̃s fuit, qm̃ sicut scriptũ est: Quærebat opportunitatẽ, vt traderet eũ sine turba. Iohan 18 Luce. 22 Propheta igiť in p̃sona Chr̃i, seu ipse Chr̃s Iudã proditorẽ redarguẽs, ait: Quid gloriaris in malitia. i. in venditiõe & proditiõe sanguinis innocẽtis magistri ac dñi tui, q tibi tot bona cõ

B tulit, tantaq; dilectiõis signa ostendit, q potẽs es in iniquitate. i. qui tardus & impotens fuisti ad bñ operandũ, velox aũt & cautus ad vẽdendũ atq; prodẽdũ. Tota die, p̃cipue feria quarta & quinta ante parasceuen, iniustitiã. i. iniustã venditionẽ, & fallacẽ proditionẽ, cogitauit lingua tua, qñ cũ Iudæis tractabas, q̃uo me traderes eis. sicut nouacula acuta fecisti dolũ, q a in fa- Mat 26 cie me laudasti, & occulte detraxisti. Maxime aũt dolũ fecit Iudas, sicut acuta nouacula, qñ antecedebat cohortẽ & ministros Iudæoꝝ, dicẽs eisdẽ: Quẽcũq; osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & ducite caute. Ideo nãq; Chr̃s ei dixit: Iuda, osculo filium hois tradis? Dilexisti ò Mat. 26 Iuda malitiã sup benignitatẽ, q a fur eras, & loculos habẽs, ea q̃ mittebanť furabaris, & ita be Mar. 14 nignitatẽ. i. misericordiæ op̃a omisisti, q a egenis danda tibi cupide reseruasti, iniquitatẽ ma- Ioh. 12. 13 gis q̃ loqui æquitatẽ. i. magis voluisti cũ Iudæis tractare de iniusta Chr̃i venditiõe & morte, q̃ magistrũ tuũ quẽ innocentẽ cognoueras excusare. Dilexisti oia verba p̃cipitationis. i. sermones principũ sacerdotũ de Chr̃i p̃cipitatione, oppressiõe & occisione loquentiũ, ò lingua dolosa, q̃ magistro tuo dolose dixisti: Aue Rabbi. Propterea deus destruet te in finẽ, q a æternaliter disperibis atq; dãnaberis. Reuelabũt em̃ cœli iniquitatẽ Iudæ, & terra aduersus eũ cõ Mat. 26 surget, Euellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo, Hoc in Iuda impletũ est, dũ abiens, la- Iob. 20 queo se suspẽdit, & crepuit medius & diffusa sunt oia viscera eius. Tunc em̃ deus euulsit aiam Mat. 27 eius à corpore, ip̃mq; Iudã separauit à tabernaculo suo. i. à domo Chr̃i, seu ap̃loꝝ collegio, Act. 1 auferẽdo sibi grãm in p̃senti, & gloriã in futuro. Vnde & Chr̃s añ passionẽ ap̃lis dixit: Nõne Iohan. 6 ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Hoc aũt (sicut Euãgelista subiungit)

C de Iuda asseruit, Et radicẽ tuã de terra viuentiũ. i. deus in tantũ destruet atq; euellet te, ò Iuda, de terra viuentiũ. i. de ecclesia electoꝝ & regione viuoꝝ, vt reparari non possis, neq; ad vitã resurgere. Per radicẽ ergo intelligit potẽtiã reparãdi grãm seu resurgẽdi ad vitã. Videbunt iusti. i. sc̃ti apostoli, aliiq; fideles suspẽsionẽ & dãnationẽ proditoris nequissimi. Propter q̃d Mat. 27 Lucas ait: Notũ factũ est verbũ hoc. s. suspẽsio Iudæ, oibus habitantibus Hier̃lm, ita vt ager Act 1. ille appellareť Acheldemach. i. ager sanguinis, ecce hõ qui nõ posuit deũ adiutorẽ suũ. i. q in Matt. 27 Chr̃o magistro ac dño suo nõ fundauit, nec stabiliuit seip̃m. Sed sperauit in multitudĩe diuitiaꝝ suaꝝ. i. spem suã in rebus terrenis locauit quas furendo & Chr̃m vendendo collegit, & p̃ualuit in vanitate sua. i. cõtra Chr̃m roborauit cor suũ, & in cupiditate vanissima ita p̃missus est p̃ualere cõtra Chr̃m, q vendidit & tradidit eũ, nõ q simplr̃ aliq̃s cõtra Chr̃m p̃ualuit. Ipse em̃ oblatus est, q a voluit, sed p̃ualuisse dicunť iniqui cõtra eũ, quia p̃missi sunt eũ occide- Esaie. 53 re. Vnde supius Chr̃s dicit: Inimici aũt mei viuunt, & confirmati sunt sup me. Et Pilato di- Psalm. 37 centi: Nescis quia potestatẽ habeo crucifigẽdi te. Chr̃s respondit: Nõ haberes potestatẽ ad- Iohan. 19 uersum me vllã, nisi tibi datũ esset desup. Deniq; sicut psalmus iste hucusq; de Iuda expositus est, sic posset de populo Iudæoꝝ contra Chr̃m furẽtiũ explanari. Hic nãq; populus gloriabať in malitia, irridẽdo, blasphemãdo, p̃sequẽdo, occidẽdoq; dñm saluatorẽ. Tota quoq; die, p̃sertim ĩ die parasceues, iniustitiã. i. falsas accusationes & mortis sñiam cõtra Chr̃m co- Luce. 23 gitauit lingua ipsius clamãs ad p̃sidẽ, Hunc inuenimus subuertentẽ gentẽ nostram. Et, Tolle Iohan. 19 tolle, crucifige eũ, sed & sicut nouacula acuta fecit dolũ, mittendo discipulos pharisæoꝝ cum Herodianis, vt caperẽt Iesum in sermone. Dilexisti etiam oia verba p̃cipitationis, clamando Matt. 22

Iohã. 19. ad iudicẽ, ſi hũc dimittis, nõ es amicus Cæſaris. Et ſanguis eius ſup nos & ſup filios nr̃os, q-
Mat. 17. bus verbis ſeipſos & poſteros ſuos vehemẽtius ꝑcipitauerũt q̃ Chr̃m. Peruenit eñ vt ait a- D
1. Theſſ. 2 poſtolus ſup eos ira dei vſq; in finẽ. Propter q̃d ſubdit. Propterea. ſ. propter iniquitatem in
Chr̃m cõmiſſam, deus deſtruet te in finẽ. i. vſq; in finẽ mũdi relinquet te, quẽadmodũ p Da
Daniel. 9 nielẽ ꝑdictũ eſt. Finis eius. ſ. populi Iudęoꝝ vaſtitas, & vſq; in finẽ ꝑſeuerabit deſolatio. Et
Amos. 5. Amos. Domus Iſrael cecidit, nõ adijciat, vt reſurgar, euellet te & emigrabit te de tabernacu
lo tuo. i. de terra promiſſionis eijciet te, ſicut p Titũ & Veſpaſianũ impletum cognoſcimus.
Daniel. 9 Iuxta illud Danielis. Ciuitatẽ & ſanctuariũ diſſipabit populus cũ duce vẽturo, & radicẽ tuã
de terra viuẽtiũ. i. vim generatiuã auferet tibi in terra patrũ tuoꝝ, q̃a poſt eiectionẽ ꝑdictã
nõ generauerũt, nec multiplicati ſunt in propria terra vt añ, nec eã reparare potuerũt vt añ.
Vel radicẽ tuã de terra viuẽtiũ, hoc ẽ, à regno cœloꝝ oĩno eradicabit te, ſicut & Chr̃s in euã
Matt. 8. gelio ait: Filij regni eijcient in tñbras exteriores. Videbũt iuſti. i. ex Iudęis ad Chr̃m cõuerſi
prædictã infideliũ pœnã & timebũt dñm Ieſum Chr̃m iudicẽ, tã diſtrictũ, & ſup eũ ſcilicet
populũ infidelẽ, ridebũt, applaudẽdo diuinę iuſtitiæ, & dicẽt: ecce homo qui nõ poſuit deũ
adiutorẽ ſuũ. i. vide Iſrael ſecundũ carnẽ, q̃ ignorãs dei iuſtitiã, & ſuã volẽs ſtatuere, iuſtitię
Roma. 10 dei nõ fuit ſubiectus, nec gratiæ Chriſti eſt innixus, ſed in lege totã ſpem poſuit, ideo addit,
ſed ſperauit in multitudiue diuitiaꝝ ſuaꝝ, hoc ẽ, de proprijs meritis gloriatus eſt, & de lege
Lucę. 3 ac genere ſuperbiuit, nec ad grãm dei & fidẽ Chriſti humiliter accedere voluit. Vel, ſpera-
uit in multitudine diuitiaꝝ ſuaꝝ corporaliũ, quia Iudæi amariſſimi erãt. Nam Chr̃o contra
auaritiã diſputãte dixerũt. Dęmonũ habet, inſanit. Quid eum auditis? & ꝑualuit in vanitate
Iohã. 10. ſua. i. in ſuperbia cordis ſui ad tempus præualuit cõtra primitiuã eccleſiã Chr̃i, quã populus E
Iudæoꝝ frequẽter perſeqnebaẽ, ſicut in actibus apoſtoloꝝ narratur. Ego aũt ſicut oliua fru
Actoꝝ. 4 ctifera in domo dei, hoc Chriſto maxime cõpetit, q̃ ſcd̃m apoſtolũ. Multos filios adduxit
Actoꝝ. 8. in gloriã. Ipſe nãq; fructũ copioſiſſimũ attulit deo, q̃a per paſſionis ſuę meritum, oẽs electos
Heb. 2 redemit, & nõ eſt in alio aliquo ſalus. Vñ de fecunditate Chr̃i ſcriptũ eſt. Hæc dicit dñs for-
Actoꝝ. 4 mãs me ex vtero ſeruũ ſibi vt reducã Iacob ad eũ, & glorificatus ſum in oculis dñi. Et dixit.
Eſa. 49. Parũ eſt vt ſis mihi ad ſuſcitãdas tribus Iacob. Dedi te in lucẽ gentiũ, vt ſis ſalus mea vſq; ad
Daniel. 7 extremũ terræ. Et hoc eſt q̃d Daniel dicit: Omnes populi tribus & linguæ ſeruient ei. Chr̃s
Heb. 3 itaq; ſicut oliua fructifera fuit in domo dei, quæ domus ſumus nos ſcd̃m apoſtolũ, quia per
Philip. 1. ipſum recõciliati ſumus deo. Vnde ad Philippenſes dicit apoſtolus. Deus inſtaurauit oĩa
in Chr̃o, ſiue quæ in cœlo ſunt, ſiue quæ in terra, ſperaui in miſericordia dei in æternũ & in
ſeculũ ſeculi. Chr̃s ſecũdum q; homo & aliquo modo viator perfectiſſime ſemp ſperauit in
dño, non per ſpem, q̃ eſt virtus theologica, q̃a illã nõ habuit, ſicut nec fidẽ, quẽadmodũ in-
fra plenius elucebit, ſed per fiduciã quandã, ſeu expectationẽ ex charitate & gr̃a procedẽtẽ.
Confitebor tibi dñe. i. laudabo te in ſeculũ, quia feciſti iuſtã diſcretionẽ inter bonos & impi
Luc. 10 os. Hinc nẽpe ſcriptum eſt. Exultauit Ieſus ſpũ ſc̃tõ & ait: Confitebor tibi pater dñe cœli &
terræ, q̃a abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudẽtibus, & reuelaſti ea paruulis, & expectabo
nomen tuũ, quoniam bonum. Sicut ſpes eſt expectatio; ſic idem ſunt ſperare & expectare.
Conuenit q; vtrũq; Chriſto eodem modo, ſcilicet vt viatori. Sperauit enim & expectauit à
Roma. 1. deo reſuſcitari à morte, & glorificari in corpore atq; ſuper oẽs cœlos aſcendere. Quæ au-
Acto. 2. 13 tem iam omiſſa ſunt in præcedenti expoſitione ſatis elucidata videntur.
1. Petri. 1.
Ephe. 4. ¶Expoſitio eiuſdem Pſalmi tropologica ſeu moralis.

MOraliter inſuper per Dauid intelligiẽ vnuſquiſq; fidelis. Per Doech vero q̃libet F
inuidus & terrenus. Per Saul vero iniqua ptãs, ſeu regnũ reproboꝝ. Per Abime
lech vero eccleſia dei. Igiẽ iuxta moralẽ intelligentiã iſte eſt tituli ſenſus. In finẽ
intellectus Dauid. i. doctrina pſalmi ꝑſentis in finẽ, hoc eſt, in conſiderationem
finalis retributionis & iuſte remuneratõis nos dirigẽs, cõpetit Dauid. i. fideli, cũ venit Do-
ech ad Saul. i. aliq̃s terrenus & obtrectator ad principẽ malũ, ſeu quẽpiã peſtiferũ & potẽtẽ
1. Reg. 22 bonos tyrannice opprimentẽ, & annuntiauit ei. Venit Dauid in domũ Abimelech. i. fidelis
quiſq;, venit in obedientiã ſanctæ matris eccleſiæ. Ideo eñ iniqui ꝑſequi ſolẽt iuſtos, q̃m vi
tã atq; ꝑcepta eoꝝ abominãtur, & q̃m iuſti ꝑceptis eccl̃ię obſequunẽ. Itaq; dicit. Quid glo
riaris in malitia. i. cur ex electione & habitu malo atq; propoſito peccas. Quidã eñ ex infir-
mitate peccãt, & hoꝝ pc̃m̃ eſt veniale, vel minus graue. Quidam vero ex habitu malo, & hi
Eccleſ. 1. gloriant in malo, & difficillime corriguntẽ, eſt q; gloriatio eoꝝ mortalis ac peſſima, q̃a ſecũ-
dũ philoſophũ gl̃iatio ſeu delectatio opatõi annexa, ẽ ſignũ habit⁹ iterioris. De ſic q̃q; gloriã
Prouer. 2 tibus ſcriptũ ẽ. Lætanẽ cũ male fecerit & exultãt in rebus peſſimis. Et ĩ Euã. Væ vobis qui ri
Luc. 6 detis nũc, q̃a lugebitis & flebitis. Hæc nãq; eſt gloriatio mũdi in æternã triſtitiã cõuertẽdà,
Iohã. 16. cui cõtrariã triſtitiã habẽt electi in æternã lætitiã ꝑmutãdã, quẽadmodum Chr̃s diſcipulis
proteſtaẽ. Amen amẽ dico vobis, q̃a plorabitis & flebitis vos. Mũdus ãt gauebit, ſed triſtitia
veſtra verteẽ in gaudiũ, & gaudiũ veſtrũ nemo tollet à vobis: Veruntamen nemo gloriatur
ſub ratõe

ſub ratione mali, ſed ſub ratione alicuius apparētis boni, q̄a ſcd̄m Dionyſiū nemo reſpiciens
A ad malū operaſ bonū, cū bonū ſit obiectū appetit⁹, in q̄ eſt prima radix peccati. Itaq; q̄d glo
riaris in malitia qui potēs es in iniquitate. Secūdū Ancelmū qui pōt q̄d ſibi nō expedit, q̄to
id amplius pōt tāto impotētior eſt. Poſſe eñ peccare impotētia magis dicēda eſt q̄ potētia
ſicut pct̄m potius diciſ nihil, q̄ aliquid. Q̄uo ergo aliquis potēs eſt in iniquitate? Et reſpōdē-
dū ꝙ homo diciſ potēs in iniquitate, nō ꝙ potētia male agēdi, ſcd̄m ꝙ eſt origo & cauſa pec
cati ſit vera potētia, ſed q̄a potētia ſibi diuinitus ad bñ agendū collata abutiſ atq; per eā ma-
la violenter & prompte exequiſ, Iuxta hūc ſenſum ſcriptū eſt. Sapiētes ſunt vt faciant mala. Hiere.4.
Nō q̄d ſapiētia malefaciēdi ſit vera ſapiētia, ſed q̄dā peruerſa induſtria. V ñ ſapiēs dicit. In Sapiæ.1
maliuolam animā nō introibit ſapiētia, ſed quia nōnulli dato ingenio atq; ſciētia abutūtur,
& vias peccādi ſubtiliter indagantur, idcirco ſapientes dicuntur, vt faciāt mala. Tota die.i. Hiere.4.
indefinenter & animo obſtinato iniuſtitiā, hoc eſt, dolū & detractionē cogitauit lingua tua
Si linguā ſumamus pro organo corporis & cogitationē pro interiori actu meditātis tūc lin
guæ non cōuenit cogitare, ſed cordi. Per hoc ergo ꝙ hæc duo conſociat lingua & cogitauit
inſinuat, ꝙ q̄ cito cogitauit iniuſtitiā elocutus eſt eam, quēadmodū in Eccleſiaſtico habeſ. Eccle. 21.
Cor fatui quaſi vas cōfractum. Et iteꝝ in orē fatuoꝝ cor illoꝝ, & in corde ſapientiū os eoꝝ.
Hæc expoſitio venerādi theologi Hugonis. Veruntamen quia ſupius de viro ſapienti & iu Pſal. 34.
ſto dictū eſt, & lingua mea meditabitur iuſtitiā, vbi meditari ſeu cogitare aſcribitur linguæ
ſapientis, cuius vt dictū eſt: Os eſt in corde ipſius, q̄ñ aptum tēpus loquendi expectat iuxta
illud. Totū ſpiritū ſuum profert ſtultus, ſapiēs differt & reſeruat in poſteꝝ. Ideo ſuperiores Prou.29.
B due expoſitiones acceptiores videnſ, ſicut nouacula acuta feciſti dolū, decipiendo proximū
tuū, idcirco maledictus es ſcd̄m illud Malachiæ. Maledictus doloſus, quia rex magnus ego Malac.1
ſum, dicit dñs. Et alius propheta. Fraudulenti vaſa peſſima ſunt. Ipſe eñi cogitationes con- Eſaiæ 32
cinnabit ad perdendos mites in ſermone mendacij. Quo cōtra de Nathanaele Chrūs ait: Ec Iohan.1.
ce vere Iſraelita, in q̄ dolus non eſt. Omnino ergo caueamus tā peſſimū vitiū, ſi Chr̄o cōfor-
mari optamus, de q̄ ſcriptum eſt. Nec inuentus eſt dolus in ore eius. Dilexiſti malitiā ſup be Eſaię.53.
nignitatē. Omnis q̄ peccat, ſcienter diligit malū magis q̄ bonū. Dilexiſti etiā iniquitatem.i.
verba illicita magis q̄ loqui æquitatem, hoc eſt, verba iuſta vera & inſtructiua. Quo contra
Eccleſiaſticus dicit. Quaſi à facie colubri fuge peccatum. Et apoſtolus. Omnis inquit ſermo Eccle.21
malus ex ore veſtro non procedat. Et: Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor tol- Ephe. 4.
latur à vobis. Eſtote aūt inuicē benigni, miſericordes donātes, inuicem, ſicut deus in Chriſto
donauit nobis. Dilexiſti omnia verba præcipitationis, quod eſt charitati fraternæ contrari- Ibidē.
um, & per conſequens mortale peccatum cui debetur æternum tormentum. Vnde ſubiun-
gitur, propterea deus deſtruet te in finē. Expoſitio huius verſus ex præcedentibus eluceſcit.
Videbunt iuſti pœnā malorum in præſenti ſeculo, & in finali iudicio & timebūt.i. diuinam
iuſtitiam reuerebuntur & filialem timorem concipient circa deum. Hoc etem̄ modo etiam
angeli ſancti timebunt ex condemnatione reproborum. Prout in Iob de diabolo ſub appel Iob. 40
latione Beymoth diciſ. Cū ſublatus fuerit, timebūt angeli & territi purgabūtur. Et Chrūs in Mat 24
Euāgelio. Virtutes inquit cœloꝝ mouebunſ, & ſup eum. ſ. iniquū & reprobū, ridebūt ſicut Pſalm.57
C inferius diciſ. Lætabitur iuſtus cū viderit vindictā. Propter q̄d dñs ait de iuſtis. Egrediemi Malac.3
ni & ſalietis quaſi vituli de armento & calcabitis impios in die, qua ego facio, dicit dñs. Et in Eſaię. vl.
Eſaia. Egredientur & videbunt cadauara viroꝝ, qui ꝑuaricati ſunt in me. Et dicent iuſti de
impio. Ecce homo qui nō poſuit deū adiutorē ſuū, q̄d eſt contra exhortationē Eſaiæ. Quis Eſaię.50
ambulat ī tenebris, & nō eſt lumē ei, ſperet in nomine dñi, & innitanſ ſuper deū ſuū. Sed ſpe
rauit in multitudine diuitiaꝝ ſuaꝝ vel corporaliū, vel ſpūaliū. ſ. meritoꝝ, reputās ſe aliquid
eſſe, cū nihil ſit, & de bonis operibus glorians in ſe, quaſi nō acceperit aliunde. Non ergo in
propria iuſtitia cōfidamus, nec in incerto diuitiaꝝ ſperemus, vt dicere valeamus cū ſancto
Iob. Si iuſtificare me voluero os meū cōdemnabit me. Etiā ſi ſimplex fuero, hoc ipſm̄ igno- Iob.9
rabit anima mea. Et infra ait: Si putaui aurum robur meum & obriſo dixi fiducia mea. Si læ Iob.31
tatus ſum ſuper diuitijs meis multis. Hinc enim apoſtolus dicit. Diuitibus huius ſeculi præ- 1.Tim 6.
cipe nō ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiaꝝ, ſed in deo viuo. Et alibi. Nemo (in-
quit) glorietur in hominibus. ſ. in ſeipſo, ſed qui gloriaſ, in dño glorietur. Omnē quippe va- 2.Cor.10
nam gloriā de proprijs meritis excludit prorſus à nobis, q̄d Chrūs ait: Cū feceritis oīa quę Luce.17.
pręcepta ſunt vobis, dicite. Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus, & prępaluit
in vanitate ſua.i. temporali proſperitate ad tēpus floruit, & in deſiderijs proprijs ambulauit
alioſq; oppreſſit. Ego aūt ſicut oliua fructifera in domo dei. Hoc cuilibet homini competit,
qui opera bona producit. Alios vero & moribus inſtruit, atq; in vitam æternā fructificat q̄-
lem fuiſſe Leui patriarcham, Malachias teſtatur, dicens: Pactum meū fuit cum Leui, & à fa- Malac.2
cie nominis mei pauebat in pace & ęquitate ambulauit mecū, & multos auertit ab iniq̄tate.
Iſtud aūt ad prælatos, & alioꝝ rectores maxime pertinet, de quorum manu deus ſanguinē Ezech.3.

pereuntiũ requiret, speraui in misericordia dei in æternũ, & in seculũ seculi. Scio eñ, q nõ D
2.Cor.3. sum sufficiens cogitare aliquid ex me, quasi ex me, sed sufficientia mea ex deo est. Cætera ex præhabitis lucent. Ecce psalmum breuem & doctrinalem audiuimus, in quo inter bonos & malos pulchre distinguitur iudiciumq; diuinum euidenter cõmemoratur. Studeamus ergo ab operibus tenebraꝝ diffugere & oliuæ fructiferæ cõparari, omneq; tempus fructuosæ expendendo, & nemine scandalizando, ne simus alijs lapis offensionis & petra scandali, sed
Matt.5 sic luceat vita nostra proximis nostris, vt ædificentur ex nobis.

COMMENTARIVS IN PSAL. LII.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finem pro Amalech intelligentia Dauid, alias victori per Chorum eruditio Dauid. Agitur de corruptione quorundam, qui vita & moribus deprauati Chr̃m abnegant factis suis. Quibus & pœnã comminatur, interimq; cõsolatur bonos, quoniã Chr̃s si in eũ totam spem collocauerit sit eos liberaturus à prauorum malitia. Sicq; in summa habet duas partes. In quarum priore disserit de malorum culpa & pœna, in altera autẽ quæ incipit, ibi, Quis dabit ex Syon & agit de bonis. Author primo iuxta historiam, deinde iuxta allegoriam explicat ipsum duplici commento.

¶Expositio tituli.

¶Est aũt titulus psalmi iam explanãdi. In finem pro Amalech intellectus Dauid. De titulo isto plura dici possent, q a si de ipso diuersimode sentiunt, sed breuiter trãsiens dico, sed & Hugo affirmat q psalmus iste q uis videatur cõscriptus occasione Amalechitaꝝ, q vxores Dauid atq; virorum suorum rapuerunt cum pueris & iumentis succensa ciuitate Sichelech,
1.Reg.25 quam Achis rex Geth dedit Dauid fugienti Saulem, quemadmodũ primo regũ scribit. Nõ E
tamen agit psalmus iste de ipã historia, sed de re significata p Amalech, qui interpretatur dolens siue parturiens & designat corpus Chr̃i mysticũ put a ecclesiã pro peccatis gemẽtẽ
Gala.iiij. & filios spũaliter p verbũ prædicationis parturientẽ, queãdmodũ ait apostolus. Filioli mei quos iteꝝ parturio, donec formet Chr̃s in vobis. Et alibi. Per euãgeliũ ego vos genui. In
1.Cor.iiij hoc aũt psalmo increpantur homines contra ecclesiã insurgentes, & est tituli sensus. Intellectus Dauid. i. psalmus iste in quo ponitur eruditio Dauid in finem, hoc est, in Christum nos dirigens est conscriptus pro Amalech. i. pro significato per ipm, videlicet pro ecclesia, cuius aduersarij hic increpant. Præterea psalmus iste in verbis & sensu multũ cõformis est psalmo decimo tertio, qm̃ tamen in titulo differt, q a illius psalmi titulus est psalmus Dauid, credendũ est, q etiã intentione sensuq; differat saltem in parte. Ait ergo sanctus propheta.

¶Expositio psalmi literalis.

Ixit insipiens in corde suo ⌊. i. diuinoꝝ notitia carens apud se cogitauit, non ,, 1
est deus. Quod dupliciter accipi potest. Primo q aliquis propter nimiã mẽtis cæcitatem putet deum non esse, sicut qdã philosophi negabãt prima principia, cũ tamen nec deum nõ esse, nec prima principia esse falsa, ab aliquo intelligi possit, cum vtrũq; sit per se notum, secũdum opinionem probabilem. Secundo sic accipi potest. Dixit insipiens in corde suo, ⌊ nõ est deus ⌋. i. om̃is ,,
insipienter agens & criminaliter viuẽs, ita se habuit, ac si putaret deũ nõ esse, imò quẽ verbo
Titum.1. 1.Johã.2. cõfitetur ope negat, sicut de qbusdã ait apostolus. Dicũt se nosse deum, factis aũt negãt. Vñ & in prima Iohannis habet. Qui se dicit nosse deum, & mandata eius nõ custodit mẽdax ẽ. Quod de notitia formata intelligendũ ẽ. Notitiã eñ informẽ de deo reprobi habẽt, sicut de
Roma.1. eis ait apostolus. Cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerũt. Hoc secũdo modo, multi dicunt in corde suo, non est deus, om̃es videlicet qui iudiciũ dei non timent, sic eñ F
agunt, ac si deũ putarent non esse iustum, sed primo modo pauci dicũt deum nõ esse, q a Augustino testante. Sicut magna pfectio paucoꝝ est, sic magna quoq; insania paucoꝝ est. Deinde de insipientibus loquitur propheta pluraliter dicẽs. ¶Corrupti sunt & abominabi- ,, 2
les facti sunt in iniquitatibus. ⌋ Integritas mẽtis est cõuersio eius ad deum. Corruptio vero ,,
ipsius est auersio à deo, & ad caduca conuersio. Propter q̃d de qbusdã à summo vno auersis,
Osee.10. atq; ad ista terrena & vana conuersis scriptum est. Diuisum est cor eorum nunc interibunt.
2.Tim.3. De talibus quoq; apostolus ait: Homines mente corrupti, reprobi circa fidem. Sic ergo corrupti sunt mente & abominabiles facti sunt, hoc est, irrationabiles atq; odibiles in iniquitatibus seu propter iniquitates ⌊ nõ est qui faciat bonũ ⌋ æternæ vitæ meritoriũ ex illis insipiẽtibus, qm̃ grãm & charitatem nõ habẽt sine quibus nemo videt mereri aut deo acceptus esse. ,,
¶Deus de cœlo pspexit sup filios hoĩm. ⌋ Queãdmodũ deus speciali mõ dicit eẽ & habitare in cœlo, sic dicit specialiter deo respicere, cũ tñ ipse cœlũ & terrã impleat, oĩa penetret, ,, 3
Hiere.23 & vniuersa in seipso conspiciat. Itaq; deus de cœlo & sc̃tõ habitaculo suo, respexit sup filios hoĩm. i. oẽs priorũ parẽtũ filios cõsiderauit ⌊ vt videat ⌋. i. aliqs scire faciat, vel se scire ondat ,,
⌊ si est intelligẽs aut reqrẽs deũ ⌋. i. an sit aliqs de deo rectẽ sentiẽs, & ĩtellectu formato atq; ,,
fideli

fideli ipsum cognoscēs seu bene operando,& q̊d in se est, faciēdo ipm̄ requirens. Hoc est q̊d
A ait scriptura. Fortissime magne potēs, dñs exercituū nomē tibi, cuius oculi aperti sunt super Hiere. 32
4 “ omnes filios Adam, vt reddas vnicuiq; secundum vias suas. ¶Omnes⌋ prædicti insipien-
“ tes ⌊declinauerūt⌋ à recta ratione à via iustitiæ à vero deo à quo declinatur, seu recedit non
localì distantia, sed mentis inobedientia. Iuxta illud. Dominum dereliquerunt in non custo Osee. 4.
“ diendo, ⌊simul inutiles facti sunt⌋.i. ad veram fœlicitatē inepti, & ad vltimū finē, ob quem
creati sunt inidonei. Peccata nãq; impediunt homines ab adeptione vitæ æternę & separāt
“ inter deū,& eos, ⌊nō est qui faciat bonū⌋.i. opus deo acceptū ex illis insipiētibus ⌊non est
5 “ vsq; ad vnū⌋.i. omnino nullus est inter eos operās bonū, qm̄ oēs grã carēt. ¶Nōne scient
“ oēs qui opantur iniquitatē⌋.i. nōne peccatores deum cognoscēt, quasi dicat, imò qa ad mi-
nus post hāc vitā experiētur in pœnis diuinā iustitiā. Queadmodū in libro sapientiæ de eis
inducitur. Vidētes turbabūtur timore horribili gemētes,& præ angustia spūs dicētes. Erra Sapię.5.
uimus à via veritatis & iustitiæ lumen nō luxit nobis. Et seqtur: Talia dixerūt hi, q in infer-
“ no positi sunt ⌊qui deuorāt plebē meam⌋.i. qui opptimūt, ledunt aut perimunt innocētes
“ & bonos ⌊vt cibū panis⌋.i. sicut panis qui cibus est, à mãducante conteritur atq; consumit.
6 “ ¶Deum nō inuocauerūt⌋.i. interno affectu eius misericordiā nō implorauerunt, qa non
intellexerunt, nec exquisierūt eum, nec in ipso sperabāt, nec grām dei sibi necessariā attende
“ bant, ⌊illic trepidauerunt timore, vbi nō fuit timor⌋.i. nō timēda timuerūt & timēda non
timuerunt. Deum non timuerunt sed homines, pœnas temporales timuerunt non inferna-
B les. Temporalem prosperitatem, honorem, famam & gloriam timuerunt amittere, non fœ
licitatem cœlestem. Morbos atq; incommoda corpis timuerūt incurrere & labores pœni-
tētiales subire, viamq; perfectionis arripere, sed gratiam dei perdere in mortalibus vitijs vi
uere deo iudici displicere nō timuerunt. Sic ergo habuerunt timorem humanum, carnalē &
inordinatum, non filialem diuinum & castum. Cuius contrarium Christus discipulis iussit.
Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnū. Et rursus. No- Luc.12
lite (inquit) timere eos, qui corpus occidunt, animam autem nō possunt occidere, sed potius
timete eum, qui habet potestatem & corpus & animam perdere in gehēnam ignis. Vnde & Esaię.51
in Esaia habetur. Nolite timere obprobriū hominū & blasphemias eorum. Vis scire virum,
qui timenda timuit, & nō timenda nō timuit. Audi Iob de seipso testante. Si expaui ad mul- Job.31
titudinem nimiam & despexio propinquorum terruit me. Ecce nō timuit milia populi cir-
cūdantis se, nec ab hominibus despici horruit. Sed quem timuit? Semp (inquit) quasi tumen Ibidē.
tes super me fluctus timui deum. Et infra ait: Deus solus est & cogitationem eius nemo auer Job.23.
tere potest, idcirco à facie eius turbatus sum, & considerans eum timore solicitor. Ad quem
vtiq; sanctum timorem hortatur nos Esaias, dicens. Dominum exercituum sanctificate ipse Esaiæ.8.
7 “ pauor vester & ipse terror vester. ¶Quoniam deus dissipauit ossa eorum qui hominibus
“ placent⌋.i. in psenti vitą spiritualem fortitudinem omnesq; perfectiones gratum facientes
abstulit eis, qui hominibus secundum q homines sunt atq; seculariter viuunt, aut placere de-
siderant. In futuro quoq; iudicio dissipabit ossa eorum non comminuendo ea in frusta, sed
corpus & animam projiciēdo in æterna tormenta. Huiusmodi etenī homines multipliciter
à via æquitatis recedūt propter humanū fauorem, amorē, timorem, aut aliā similē affectio-
C nem. Vnde & scriptum est. Qui timet hominē cito corruet. Et ad Galat. Apostolus asserit. Prou.29.
Si adhuc hominibus placerē, Christi seruus non essem. Et Christus ait suis electis. Si de hoc Gala.1
mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia vero de mundo nō estis, sed ego ele- Johā.15.
gi vos de mūdo, propterea odit vos mūdus. Sed repugnare videtur, quod ait apostolus. Si-
ne offensione estote ecclesiæ dei, sicut & ego per omnia omnibus placeo, nō quærens quod 1.Cor.10
mihi vtile est, sed quod multis. Et alibi. Si fieri potest q̊d in vobis est cum omnibus homini- Roma.12
bus pacē habete. De Samuele quoq; & alijs nonnullis, primo regū & in ecclesiastico scriptu 1.Regū.2
ra pro magno pconio introducit, quòd placebāt plus deo q̄ hominibus. Et respondendum Eccle.46
q de hominibus loqui possumus dupliciter. Primo secūdum id, q sunt sine charitate fide &
gratia, & sic velle hominibus placere peccatū est maxime quo ad naturam corruptam, seu ra
tionem concupiscentijs cōsentientem, & ita de hominibus loquitur apostolus. Cum sit in- 1.Cor.3.
ter vos zelus & cōtentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis. Et rursus Ibidē.
Cum alius dicit, ego equidem sum Pauli, ego autem Apollo, nonne homines estis? Hoc enī
modo loquēdo de homine semp inclinatur ad errores & vitia, opinionesq; varias. Propter 1.Cor.1.
quod dicit apostolus. Obsecro vos fratres, vt idipm dicatis omnes, & nō sint in vobis schis-
mata. Sitis autem pfecti in eodem sensu. Secūdo aūt loqui possum⁹ de hominibus, secūdum
q ratio informata est lege & gratia dei, sicq; laudabile est placere hominibus in deo & pro-
pter deum. Vnde admonet Paulus. Vnusqsq; vestrum proximo suo placeat in bonū ad ędi-
ficationē. Sic quoq; venerari atq; timere homines maxime psidentes, debemus, eo q Chrūs Roma.15
“ dicat. Qui vos audit me audit, & qui vos spernit me spernit, ⌊confusi sunt⌋ qui hominibus Luc.10

D

Oſee. 9 inordinate placere cõcupiſcunt⌞quoniã deus ſpreuit eos⌟propter eoꝝ peccata, quẽadmo-
dũ teſtatur: Exoſos habui eos propter malitiã adinuẽtionum ipſoꝝ. Maxime aũt cõfunden
tur in die extremi iudicij, q̃n in æternũ peribũt. ¶Quis dabit ex Sion,⌟.i. q̃s de nũero ele- » 8
ctoꝝ deũ ſpũal'r ſpeculãtiũ tribuet⌞ſalutare Iſrael:⌟.i. ſalutẽ ſeu liberationẽ eccleſiæ militan »
ti. Nemo vtiq; niſi Chr̃s, q in quantũ hõ, ſatisfecit pro nobis, & fratrẽ ac ſociũ hoĩm ꝑ incar
nationẽ ſe fecit, ſic'q; ad nũeꝝ electoꝝ ꝑtinere cognoſcit. Vel ſic, Quis dabit ex Sion.i. quis
Oſee. 12 ex ciuitate cœleſti, atq; triũphãte eccleſia dabit ſalutare Iſrael.i. ꝑp'lo fideli? Nemo plane, ni
ſi ipſemet deus ſublimis & bñdictus, q ait: Ego dñs deus tuus, & ſaluator nõ eſt ꝓter me. De q̃
Eſaię. 48 Eſaias dicit: Hæc dicit dñs redẽptor tuus: Ego deus tuus, docens te vtilia, gubernans te in via
qua ambulas,⌞cũ conuerterit deus captiuitatẽ plebis ſuæ,⌟ hoc eſt, dũ Chriſtus ꝑ paſſionẽ »
ſuam electos redemerit de poteſtate diaboli, vinculis'q; peccati,⌞exultabit Iacob⌟.i. tũc po »
puli vitia ſupplantãtes, & fidẽ ac opa ſancti Iacob ſequẽtes, ſpũal'r exultauerũt de tantis be-
Actorũ. 2 neficijs Chr̃i, ſicut in actibus ap'loꝝ frequẽter impletũ narrat,⌞& lætabit Iſrael,⌟.i. tunc vi- »
Actorũ. 6 ri cõtemplatiui, hoĩes'q; ꝑfecti, videlicet vere Iſraelitæ, lætati ſunt, nõ ſolũ qui peregrinaban
tur in mũdo, ſed etiã qui detinebant in purgatorio & in lymbo. Vel ſic, cũ cõuerterit deus
Alia expõ captiuitatẽ plebis ſuæ.i. dũ militantẽ eccleſiã de corruptiõe atq; miſerijs huius vitæ redeme
rit, & ad triũphantis eccleſiæ ſocietatẽ tranſtulerit, q̃d in die nouiſſimo fiet, tunc exultabit Ia
cob, & lætabit Iſrael gaudio interiori & exteriori cõſummato atq; ꝑpetuo iuxta illud: Qui re
dempti fuerint à dño, reuertent & venient in Sion, laudãtes, & lætitia ſempiterna ſuꝑ capita
eoꝝ, & fugiet dolor & gemitus.

¶Eplanatio Allegorica eiuſdẽ pſalmi per relationẽ ad Chriſtum.

EX declaratione deniq; pſalmi. 13. facilime patet, quõ pſalmus iſte applicari poſſit ad E
Chriſtũ. Breuiter ergo tangẽdo, ſicut ꝑ filios Choræ ſecũdũ ꝓhabita intelligunt imi
tatores & filij Ieſu Chr̃i crucifixi, eo q̃ Choræ interpretet Caluaria, q̃d eſt nomẽ lo
ci, in quo cruci appẽſus eſt mũdi ſaluator. Sic per Amelech, qui interpretat dolẽs ſi-
Eſaiæ. 53 ue parturiens, intelligi ꝑt Chriſtus, de quo ſcriptũ eſt: Vere languores noſtros ipſe tulit, & ꝓ
Ibidem pter nos dolens factus eſt. Et iteꝝ. Ipſe aũt vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attri-
tus eſt propter ſcelera noſtra. Sic ergo ſenſus tituli erit. In finẽ pro Amelech intellectus Da-
uid.i. intellectus pſalmi p̃ſentis in finem vitæ æternæ nos dirigentis, à Dauid conſcriptus eſt
pro Amelech, hoc eſt, pro ſignificato interpretationis huius noĩs Amelech, puta pro Chr̃o.
Ait itaq;. Dixit inſipiens.i. populus Iudæoꝝ Chriſtum dei ſapientiã incarnatã ac inter ſe cõ
uerſantem irridens, ſpernens ac perſequens, in corde ſuo, nõ eſt deus.i. iſte Ieſus Nazarenus
Matt. 13 ſimilis nobis paſſibilis, non eſt deus, nec dei vnigenitus, ſed ſeductor atq; blaſphemus. Vnde
Chriſtus oſtendit cæcitatẽ & inſipientiã Iudæoꝝ in ipſum credere cõtemnentiũ. In parabo
Eſaię. 6 lis, inquit, loquor eis, q̃a videntes, nõ vidẽt: & audientes, nõ audiunt, neq; intelligunt, vt im-
pleat in eis prophetia Eſaiæ dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis, & videntes videbi
Matt. 13 tis, & non perſpicietis, incraſſatum eſt eñi cor populi huius, quæ verba quantum ad ſenſum
Eſaiæ. 6 Eſaiæ habent. Inſuper cũ dixiſſent phariſæi ad Ieſum: Magiſter volumus à te ſignũ videre, in
Matt. 16 crepat eos q̃ tempus ſui aduentus non aduerterunt, ex prophetaꝝ ſcripturis, præſertim ex
Daniel. 9 vaticinio Danielis, qui in libro viſionum ſuaꝝ, tempus aduentus, paſſionis'q; Chriſti euiden-
tiſſime declarauit, dum ait: Poſt hebdomadas ſexagintaduas occidet Chriſtus, & loquitur
Matt. 16 de hebdomadibus annoꝝ, non dieꝝ, ita q̃ vna hebdomada cõtinet ſeptem annos. Sic igitur F
Chriſtus phariſæis reſpõdit: Faciẽ cœli iudicare noſtis. Nam facto veſpere, dicitis: Serenum
erit, rubicundũ eſt eñi cœlum: ſigna aũt tempoꝝ non poteſtis. Deinde propheta hunc po-
pulũ inſipientem pluraliter exprimit, dicens: Corrupti ſunt.i. ab omni gratia deſtituti, & eti
am à Romanis corporal'r interfecti, & abominabiles facti ſunt.i. deo atq; hoĩbus odibiles, ſi-
1. Theſ. 2 cut de eis ait ap'ls: Deo non placent, & oĩbus hominibus aduerſant, & hoc ĩ iniquitatibus ſuis
.i. propter peccata, quibus Chriſtũ ꝑſecuti ſunt, eũ'q; corã Pilato negauerũt & occiderunt, ſi
cut de eis Chriſtus teſtat: Facta eſt mihi hæreditas mea, q̃ſi leo in ſylua. Dedit cõtra me vocẽ
Hiere. 12 ſuã, ideo odiui eã. Et rurſus de incredulis Iudæis Hieremias ꝓdixit: Negauerũt dñm, & dixe
Hiere. 5 rũt, nõ ipſe. Vnde in Oſea Chr̃us apertiſſime ait: Receſſerunt à me, & ego erudiui eos & ro-
Oſee. 7 boraui brachia eoꝝ, & in me cogitauerunt malitiam, reuerſi ſunt, vt eſſent abſq; iugo, & ego
redemi eos, & ipſi locuti ſunt contra me mendacia, non eſt qui faciat bonũ meritorium ex il
lis inſipientibus & peruerſis Iudæis. Propter q̃d Chriſtus in euangelio ait ad eos: In peccato
Iohan. 8 veſtro moriemini. Et iteꝝ: Vos ex patre diabolo eſtis. Rurſus'q;: Quomodo poteſtis bona
loqui, cum ſitis mali. Deus de cœlo, hoc eſt, verbum dei, veritas, atq; ſapientia patris de hu-
manitate aſſumpta, in qua tanq̃ in cęlo puriſſimo habitauit, proſpexit ſuꝑ filios hoĩm.i. ſpi-
Matt. 15 rital'r ſuꝑ Iudęos primo ꝓdicãs eis regnũ cęleſte, ſicut & Chr̃s fatet: Nõ ſum miſſus, niſi ad o-
ues, q̃ perierũt, dom⁹ Iſrael, vt videat, ſi ẽ intelligẽs, aut requirẽs deũ patrẽ, & filiũ eius vnicũ
Ieſũ Chriſtũ, Ideo eĩ Chr̃s venit ĩ mũdũ, vt deũ reqrẽtes, ſaluaret & approbãdo cognoſceret

A Omnes prædicti increduli declinauerũt à Chri doctrina & fide catholica,ficut de eis dominus ait:Verterũt ad me dorsum & nõ faciem.Nonne scient omẽs qui operãtur iniquitatem hoc est,nonne prædicti infideles Iudæi tandem cognoscent me esse verum Messiam, quasi dicat imo cognoscent,quia in die iudicij videbunt me,in quem trãsfixerũt,queadmodũ per Zachariam dictũ est.Et in Apoca.ait Iohannes.Ecce venit cũ nubibus & videbit eũ omnis oculus,& qui eũ pupugerũt, q deuorãt plebem meam,hoc est,qui oppresserũt,tribulauerũt & partim interfecerũt,partimq; de suis finibus eiecerũt primitiuã ecclesiã in Hierusalẽ primo collectã,queadmodũ in actis Lucas inducit.Facta est inquit in die illa, quando videlicet Stephanũ occiderũt psecutio magna in ecclesia q̃ erat in Hierusalẽ & dispsi sunt oẽs præter apostolos.Deũ nõ inuocauerũt isti increduli,qa nec eũ veraciter agnouerũt, ficut Chrũs ait ad eos.Neq; me scitis neq; patrẽ meũ,& si deũ labijs cõclamabãt, cor tñ eoꝵ lõge erat ab eo & ideo nõ inuocauerũt eũ,illic trepidauerũt timore,vbi nõ fuit timor. Timebãt eñi aduentum Romanoꝵ,nisi Chrm̃ occiderẽt,sicut dicũt.Ne forte veniãt Romani, & tollãt locũ nostrum & gẽtem,sicq; magis formidabãt homines & tẽporalia damna q̃ deũ & spũalia detrimẽta.Quoniã deus dissipauit ossa eoꝵ qui hominibus placẽt.i.prędictoꝵ infideliũ Iudeoꝵ qui vel Romanis displicere timẽtes vel principibus sacerdotũ placere optãtes, mortẽ Chri procurauerũt,hoꝵ ossa Chrũs dissipauit & dissipabit scd̃m sensum in pręcedẽti expositione inductũ.Nã Chrũs ait ad eos.Quomodo potestis vos credere qui gloriam ab inuicem accipitis & gloriam quæ à solo deo est nõ quæritis?confusi sunt tẽpore Titi & Vespasiani & q̃tidie à fidelibus cõfundũtur,tãdemq; à Christo æternaliter cõfundẽtur, qñ implebif q̃d Chrũs eis prædixit.Amodo videbitis filiũ hominis sedẽtem à dextris virtutis dei & veniẽtẽ in nu-

B bibus cœli.Sic ergo cõfusi sunt,qm̃ deus spreuit eos,propterea informari, cõuertiq; nequeunt,sed incorrigibiles sunt,vt verificetur in eis quod Salomon asserit. Considera opera dei q nemo possit corrigere quem ille despexerit. Cætera ex pręcedenti expositione clara sunt. Ecce quàm multa salubria documenta ex psalmo præsenti elici valent, videlicet ne deũ quẽ ore cõfitemur factis negemus,deũq; om̃ia cõsiderãtem cogitemus, veneremur & diligamus futurũ iudiciũ formidemus,impioꝵ tormẽta vereamur, & sup om̃ia versum illũ diligẽtissime recolamus quo dictum est.Quoniã deus dissipauit ossa eoꝵ,qui hominibus placẽt,quatenus soli deo placere quæramus,eiq; soli displicere vitemus, ne simus de numero eoꝵ,de quibus scriptum est.Dilexerũt gloriam hominis magis q̃ gloriam dei.

Margin: Hiere. 2. — Zacha.12 — Apoca.1. — Actoꝵ.6. — Johan.8. — Johan.11 — Johan.5 — Mat.26 — Eccles.7 — Johan.12

COMMENTARIVS IN PSAL. LIII.

¶Argumentum.

¶Titulus.In finẽ,in carminibus intellectus Dauid,cũ venissent Ziphei & dixissent ad Saul Nõne Dauid absconditus est apud nos, alias victori in psalmis eruditio Dauid cũ venissent &c.Est aũt oratio Chri,aut cuiuslibet in tribulatõibus cõstituti:auxiliũ diuinũ pro sui liberatione efflagitãtis.Est aũt bipartitus porro,Primũ ponif oratio pro liberatõe à malis huius mũdi,deinde pro eorundẽ cõuersione p̃catur,ibi:Auerte mala. Author,iuxta duplicem sensum,nempe literalem atq; tropologicum interpretaf.

¶Expositio titulι.

C ¶Ardens amator satiari non valet audiendo,loquendo & cogitando de eo quem diligit, idcirco deuoti Christicole qui omnia arbitrantur cum apostolo, vt stercora propter eminentem scientiam Christi,atq; vt Christum lucrifaciant in expositione illa præcipue epulantur,qua dicta prophetarum & legis ac psalmi de Christo elucidant. Ipse eñi est finis legis & omnium salus,& sicut Iudæorum quoq; magistri fatenf,oẽs prophetæ nõ sunt locuti,nisi sup dies Messię.Vnde scd̃m Augustinũ libri prophetaꝵ,nisi in eis Chrs intelligaf aqua sunt & sine sapore ac fructu.Si vero in eis Chrs intelligaf vinũ sunt & reficiũt atq; inebriãt. Deniq; licet tituli psalmoꝵ frequenter ex historia quæ contigit Dauid videanf accepti,ex hoc non sequif q psalmi tales de Dauid sint exponẽdi ad literã,quanq̃ interdum litera ad hoc valeat applicari.Per huiusmodi etenim titulos datur intelligi, quid fuit occasio sancto Dauid psalmos sic intitulatos scribẽdi,sed quoniã Dauid prophetico spũ plenus fuit & Christi mysteria excellenter agnouit,seq; Chri figurã gerere sciuit,imo qm̃ totum statũ veteris testamenti cognouit esse figurã status noui testamẽti seu legis Christi & gratiæ,sciens proculdubio q om̃ia in figura cõtingebant eis, alioquin,qũo prophetaꝵ fuisset eximius, propterea certissime credẽdũ est,q sanctus Dauid oculũ cordis sui semp ad Chrm̃ & statũ ecclesiæ secũdũ illuminationẽ sibi à spũ scto factã cõuertit,& quanq̃ in psalmis de seipso aliqd recitare videaf pricipalis tñ sua intẽtio erat de Chro,& eius mysterijs atq; ecclesia loq. Iuxta q ipsemet innuit. Dixit ingens Dauid filius Isai, dixit vir,cui cõstitutũ ẽ de Chro dei Iacob, spũs dñi locutus est p me.Insup si Dauid in psalmis tã sępe de seipso,& nõ potius de Chro & ecclesia loq̃ref,vt aliq somniãt,q hũc librũ psalmoꝵ nimis supficialr exponũt p magna pte exponẽtes ipsos,psalmos ad literã de Dauid,tũc psalmi tales nõ ptincrẽt ad dicta pphetica, sed

Margin: Philip.3. — 1.Cor.10 — 2.Reg.23

ad sermones historicos. Videret enim Dauid nō de futuro vaticinari, sed de pterito historiā D
texere, sicq; satis parū prophetaret Dauid de Chro, imò si subtiliter consideret, inueniretur
Esaias multo copiosius describere mysteria Chri, & ecclesię q̃ Dauid propheta, quod tñ ne
mo cōcedit. Amplius grã prophetalis spectat ad grãs gratis datas. Nã bonis & malis cōis ē.
Grę āt gratis datę ordinantur ad aliorū vtilitatē, iuxta illud apli. Vnicuiq; datur manifestatio
1.Cor.12 spūs ad vtilitatē. Itaq; spūs sctūs, q Dauid tātā pphetalis notitię grām cōtulit ad hoc ea ipsi
donauit, vt tota ecclesia informationē de Chro hauriret. Hęc pterea dico, vt sciat, q̃ inepta
sint eorū cōmēta, q in dictis pphetarū & psalmis adeo superficiales ac lr̃ales existūt, & vt sem
per conemur, quātum fieri pōt ipsos psalmos de Christo & corpe eius mystico, q̃d est eccle-
sia explanare. Quāuis itaq; ex tenore tituli huius psalmi videat psalmus de Dauid intelligē-
dus, non tñ agit psalmus de historia tituli, sed de mysterio significato p illud quod cōtigit.
Nihilominus psalmus iste exponi posset de Dauid, sicut & de vnoquoq; fideli moraliter in-
telligi pōt, quę expositio in sequēti explanatione elucebit. Nūc vero de Chro exponendus
est psalmus, q talē titulū habet. In finē in carminibus intellectus Dauid, cū venissent Ziphei
& nūtiassent Saul. Nōne Dauid abscōditus est apud nos? Titulus iste ex historia libri Regū
acceptus est. Legit enim ibidē, quēadmodū Dauid cū suis à facie Saul fugiēs apud Zipheos se
1.Reg.23. et 26. abscōdit. Ziphei vero quis eēnt de tribu Iuda, sicut & Dauid, tñ regi suo placere volētes pro
diderūt ipm Dauid. Dicunt enim Ziphei à Ziph, viculo ad sortē tribus Iudę ptinēte. Audiēs
aūt Dauid se proditū à Zipheis psalmū hūc edidit liberari desiderās à tāto periculo. Ziphei
qui interptantur florentes designāt Iudęos tēporali prosperitate gaudētes. Dauid aūt signi
ficat Christū, Saul Pilatū, Ziphei ergo. i. Iudęi nūtiauerūt Sauli. i. Pilato. Nōne Dauid ab- E
scōditus ē apud nos. i. nōne Iesum inuenimus populū seducētē & eū iā apud nos tenemus li
gatū. Est itaq; tituli sensus. Intellectus Dauid. i. sensus huius psalmi Chro cōueniēs, & i ęter
nā vitā nos dirigēs in carminibus. i. ita q semp dño grãs referamus tā in aduersis q̃ prospe-
ris. Intellectus inq̃ cōscriptus & habitus pro eo cum venissent Ziphei. i. Iudęi increduli, &
nūtiassent Saul. i. Pilato. Nonne Dauid abscōditus est apud nos, hoc est, nonne Iesum hunc
cœpimus & ligatum tibi adducimus? Propheta ergo in Christi psona loquens seu Christus
secūdum q homo & aliquo modo viator & passioni iam proximus ait ad deum patrem seu
totam supergloriosissimam trinitatem.

¶Expositio psalmi literalis.

Eus in nomine tuo saluū me fac⌋. i. in teipso oīm summo ac vero saluatore & „ 1
ad gloriā nōis tui à morte resuscita me, & in ipsa passione cōserua, atq; cōforta
Lucę.22. me, cōtra naturalem horrorem seu timorem mortis instantis. Vnde & in Lu
ca habetur. Apparuit illi angelus de cœlo confortans eū, ⌊& in virtute tua iu- „
dica me⌋ id est, secundum iustitiam tuam restitue mihi filio tuo dilecto sepa- „
rando & liberando me à generatione hac pessima mihi non credente, meq; atrociter perse-
quente. Hoc enim Christus se desiderasse insinuat, dum ait. O generatio incredula, q̃ diu a-
pud vos ero, q̃ diu patiar vos? ¶Deus exaudi orationem meam⌋ qua oro pro corpe meo „ 2
mystico. s. pro ecclesia electorum, vt fructum passionis meę participēt. Hoc nanq; orauit
Iohan.17 Christus. Nōn pro mundo rogo, sed pro eis quos dedisti mihi. Et iterum. Pater sanctę ser
Ibidē. ua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos ⌊auribus pcipe verba oris
mei.⌋ Aures dei sunt sapientia, qua cuncta cognoscit, & misericordia qua orantibus subue- „
nit. Itaq; domine pater, auribus percipe verba oris mei, qua pro meipso videlicet pro corpis „
Iohan.17 mei glorificatione, ascensioneq; deprecor. Clarifica me tu pater apud temetipsum claritate F
Hiere.15 quam habui priusquàm mundus fieret. Et alibi Christus precatur. Tu scis domine recorda-
re mei, & visita me, & tuere me ab his qui persequuntur me. ¶Quoniam alieni insurrexe- „ 3
runt aduersum me⌋ hoc est, infideles Iudęi alieni à me non carnis propaginę, sed vitę imi- „
Iohan.18 tatione, non natura, sed gratię carētia persecuti sunt me, prout Iohannes ait: Cohors ergo
& tribunus & ministri Iudęorum, accesserunt & iniecerunt manus in Iesum, idcirco p alie-
nōs intelligi possunt gentiles qui procurantibus Iudęis Christum interfecerunt ⌊& fortes „
Sapię.2 quęsierunt animam meam.⌋ hoc est principes sacerdotum, quęsierunt animam meā, hoc „
est, corporalem vitam meam extinguere, sicut sapiens ex persona eorum asserit. Morte tur
pissima condemnemus eum, ⌊& non proposuerunt deum ante conspectum suum⌋ hoc ē, „
Iohan.11. deum non timuerunt committētes tātum peccatū, sed homines, qa dixerūt: Ne forte veniāt
Iohan.19 Romani, & tollant locum nostrum & gentem. Nam & Pilatus cum ei dixissent Iudęi, si hūc
dimittis, non es amicus Cęsaris, statim adiudicauit fieri petitiōes eorum. Cōsequēter Chri
stus ostendit se exauditum illosq; nihil proficere. ¶Ecce enim deus adiuuat me⌋ quia diui- „ 4
nitas Christi in omnibus cooperabat humanitati assumptę, eāq; in oībus cōfortauit atq;
Hiere.20 protexit. Iuxta illud, Dominus mecū est, quasi bellator fortis, idcirco qui me persequuntur,
Iohan.8 cadent & infirmi erunt. Et alibi ait saluator. Non sum solus, sed ego, & qui misit me pater

⌊& dńs⌋

" L dominus J.i. deus trinitas L susceptor est animæ meæ J exauditor orationũ ipsius. Vel, do
minus susceptor est animæ meæ.i. verbũ seu filius dei verus deus ad suã diuinã psonalitatem
A animã meã assumpsit, nec eã in triduo mortis reliquit. Quamuis eñ tpe mortis & sepulturæ
Chr̃i separata fuerit anima eius à corpore vtrũqȝ tñ verbo mansit vnitum, & hoc deus ait de
Christo homine. Ecce seruus meus suscipiã eũ electus meus cõplacuit sibi in illo anima mea. Esaię.42
5 " ¶Auerte mala inimicis meis J hoc est, mala & pœnas mihi à Iudæis paratas retorque in Eccl'e.10
caput eoꝶ & libera me, ita vt laqueus quem mihi parauerũt eos concludat. Prout in Eccle- Prouer.2
siastes scriptũ est. Qui fodit foueã, incidet in eam, & qui dissipat sepem mordebit eum colu
ber. Et rursus Salomon. In insidijs suis capiẽtur iniqui. Vniuscuiusqȝ eñ malũ in propriũ re-
dundat actorem & prius nocet pc̃tm̃ agenti q̃ patienti. Istud qͦqȝ in Iudæis impletũ est, qm̃
ipsi disposuerũt Chr̃m occidere & nomẽ eius oĩno extinguere, sed oppositũ cõtigit, quoniã
Chr̃s à morte est suscitatus. Ipsi vero in vltionẽ sanguinis Chr̃i occisi.s. atqȝ dispersi, & ideo
" subdit L in veritate tua J.i. sicut ꝑ prophetas dixisti L disꝑde eos J.i. varijs plagis perde eos
scilicet gladio, fame & peste, quẽadmodũ tpe Titi factũ cõstat. Vel, in veritate.i. in tua iusti
tia disperde eos.i. de terra ꝓmissionis eos expelle ꝑ totũqȝ mũdũ diffunde & diuide, sicut ꝓ-
dictũ ẽ. Abijciet eos dñs deus meus, qa nõ audierũt vocẽ eius, & erũt vagi in natiõibus. Hãc Osee.9
quoqȝ prophetiã in Iudæis esse impletã ostẽdit per Ozee. Circundederunt (inquit) eos adin- Osee.7
uentiones ipsoꝶ. Aduertẽdũ aũt ꝙ Chr̃s hęc orat vel conformãdo se diuinę iustitię, vel ꝓ-
nuntiando quod erat futurũ, vel insinuando q̃d illi meruerint, non aũt absolute imprecatur
6 " mala aduersarijs suis, præsertim cum ipse nobis ꝓceperit. Diligite inimicos vestros, & orate Matt.5.
pro ꝑsequentibus & calũniantibus vobis. ¶Voluntariæ sacrificabo tibi J.i. sponte atqȝ ar
B dentissima charitate dei & proximi offerã meipsum in ara crucis tibi deo oñipotenti pro Esaię.54
mundi salute, quẽadmodũ de me ait scriptura. Oblatus est, quia voluit & ipse peccata multo
rum tulit. Vnde dicit saluator: Ego sum pastor bonus & animã meã pono pro ouibus me- Johan.10
is. Et rursus. Nemo tollit animam meam à me, sed ego ponam. Propter quod apostolus di- Ibidem.
cit. In fide viuo filij dei, qui dilexit me & tradidit semetipsum pro me. Sic ergo Chr̃s sacri- Galat.2.
ficauit, hoc est, in sacrificium salutiferum dedit seipsum ex feruentissima charitate tam dei q̃
proximi.s. vt dei honorem recuperaret, hominumqȝ salutem perficeret. Quemadmodũ te-
" statur apostolus. Sanguis Christi qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immacula- Heb.9
" tum deo, emundabit cõscientiam nostrã ab operibus mortuis ad seruiendũ deo viuẽti L &
confitebor nomini tuo dñe J cõfessione laudis L qm̃ bonum est J quia naturaliter atqȝ quo-
modolibet bonum est, & bonitas pura, perfecta atqȝ infinita. Propter quod scriptũ est. Ne-
mo bonus, nisi deus, ideoqȝ tu dñe deus propter teipsum laudandus es, & omni laude super- Matt.19
dignissimus. Confessus est autem Christus cõfessione laudis deo patri in omni vita sua, & in Marc.10
passione dum dixit. Pater in manus tuas commẽdo spiritum meũ. Atqȝ post mortẽ dũ ait: Luc.16
Ascendo ad patrẽ meũ. Hinc nãqȝ ait: Ego glorifico patrẽ meũ, & ego non quæro gloriam Psalm.30
7 " meam, & ego quæ placita sunt, deo facio semper. Ideo quoqȝ o dñe confitebor nomini tuo. Luc.23
¶Qm̃ ex om̃i tribulatõe eripuisti me J in die resurrectionis, qñ ad impassibilẽ vitã resusci Marc.16
tasti me, sicut apostolus asserit. Chr̃s resurgens ex mortuis iã non moritur. Duæ ergo sunt Luc.xxiij
causæ laudandi deũ. Prima est bonitas eius propter quam dixit, confitebor nomini tuo, qm̃ Johan.8.
bonum. Secunda est exhibitio beneficioꝶ ipsius, propter quã ait: quoniã ex omni tribula- Roma.6.
C tione eripuisti me. Maius aũt ac dignius magisqȝ meritoriũ laudare, honorare, diligere deũ
propter propriã bonitatem, q̃ ob beneficia sua, qa procedit ex charitate purius, ꝑfectiusqȝ
diuinæ, sed Chr̃i vestigia imitãtes laudare debemus, atqȝ amare dñm deũ nostrũ propter cau
sam vtrãqȝ, hoc eñ ꝑfectissimum est. Porro quod dictum est, qm̃ ex omni tribulatione eri-
puisti me, referri põt ad id, q̃d ait: Qm̃ bonũ est, sed tũc cõiunctio hæc, qñ, nõ denotat cau-
sam, sed signũ. Nõ eñ ideo deus bonus est, qm̃ eripit nos, sed ideo eripit nos, qm̃ bonus est,
sicqȝ ereptio qua eripit nos, est signũ bonitatis diuinæ nõ causa, vel sic dicat causa, nõ est cau-
sa simpliciter & à priori, sed q̃ ad nos & à posteriori, qa ꝑ hoc innotescit nobis bonitas dei,
" ꝙ tam misericordissime eripuit nos L & super inimicos meos J me ꝑsequẽtes L despexit ocu
" lus meus J.i. eos nõ timui, nec eoꝶ falsam fœlicitatẽ atqȝ malitiam pro aliquo reputaui, sed
in omnibus constans & victoriosus ꝑmansi. Quamuis nãqȝ Chr̃s passione instante timorẽ Johan.12
sponte admisit, inordinatũ tamen pauorẽ non habuit, sed potestatiue assumptũ timorẽ de- Ibidẽ.
posuit, suisqȝ hostibus intrepidus obuiã iuit. Vnde superius de viro iusto præhabitũ est. Ad Psal.xiiij
nihilũ deductus est in conspectu eius malignus. Et Chr̃s ait: Iuxta est q iustificat me. Quis Esaię.50
contradicet mihi? Stemus simul. Quis est aduersarius meus? Accedat ad me. Ecce dominus
deus auxiliator meus, & ideo non sum confusus. Ad hunc quoqȝ magnanimem despectũ ini-
quorum, in quantum huiusmodi Chr̃s passione instãte hortabat discipulos. Non turbetur Joh.xiiij.
cor vestrũ, neqȝ formidet. Vere eñ peccatores, in quantũ pc̃tõres pro nihilo reputãdi sunt,
& cõdolẽdũ est eis, sicut & Iacobus in sua canonica ait: Loquẽs de eis, dicensqȝ. Agite nunc
diuites

Jacobi. 5 diuites, plorate vlulantes in miserijs, quæ aduenient vobis. D

¶Explanatio eiusdē psalmi moralis simul & literalis.

Moraliter aūt per Zipheos, q sicut ostēsum est, interpretantur florētes, intelligūtur
seculi amatores, tpaliter floridi, inter q̃s abscondit Dauid. i. inter q̃s nūc cōuer-
1. Reg. 23. santi & latent fideles tpalia cōtemnētes, atq; à mundanis hominibus psecutionē
perpessi. Per Saul q̃q; intelligunt pestiferi principes & mali plati, apud q̃s secu-
lares & impij iustos accusant, produnt ac lacerāt. Quilibet ergo fidelis psecutionē variasq;
tentationes expertus ac patiens, seq; ppendēs naturali virtute nō posse resistere, ferre, seu p-
ualere, sed ope diuinæ clemētiæ totis medullis ad deū cōfugiat, clamās & dicēs. Deus in noīe
tuo increato seu in teipso, non in aliqua pura creatura, saluū me fac, culpā delendo & grām
infundendo, saluū me fac ab omnibus malis pteritis, psentibus & futuris, saluū me fac à malo
pœnæ, à malo culpæ, & à malo naturæ, saluū me fac ab omnibus hostibus visibilibus & inui-
sibilibus, à tentationibus cunctis atq; vniuersis periculis. Itaq; dñe, saluum me fac in psenti p
fidem & grām & incessantem profectum. In futuro aūt per beatificā tuæ bonitatis fruitionē
& hoc fac in nomine tuo, ita q tu sis meæ saluationis causa efficiēs atq; finalis. Nec eñ est a-
liud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, nisi nomen tuum sicut prin-
Esa. 45. ceps Apostolorū testatur, & sicut tu ipse loquutus es. Deus iustus & saluans nō est præter me.
Ozee. 13. Et non dubito domine deus quin precem meam exaudies, dummodo perseuerantem oraue-
Joh. 15
Johelis. 2 rim, quoniam verum esse credo, quod scriptum est. Omnis qui inuocauerit nomen domini
Actor. 4 saluus erit, & in virtute tua omnipotenti, cui nihil difficile est, iudica me. Cum dicat aposto-
Hiere. 32 lus. Horrendum est incidere in manus dei viuentis, præsertim cum nesciat homo an amore
1. Reg. 14
Heb. 10 sit dignus an odio, inferiusq; dicatur. Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, ad q̃d E
Eccles. 9 pertinet, quod sanctus Iob ait de deo. Nolo multa fortitudine contendat mecum. Cū ergo
Psal. 142 sit ita, nonne psumptuosum & periculosum apparet, vt audeat quis dicere deo, & in virtute
Job. 23. tua iudica me. Sed aduertendum q duplex ponit iudicium dei, videlicet discretionis q̃d agi-
tur in vita psenti, quo boni à malis, & electi à reprobis secernunt ac diuiduntur gratia, voto,
Johā. 12. & merito, non loco & præmio. De isto iudicio ait saluator. Nunc iudicium est mūdi. Quā-
uis eñ hoc iudicium à princi pio mundi, inceperit tamen in aduentu & prædicatōe Christi
atq; apostolorum maxime inchoauit, qa ex tunc gratia dei copiosius effusa est, & fideles ac
boni ab infidelibus & peruersis abundātius, euidentiusq; discreti sunt. Istud ergo iudiciū opta
Job. 34 re debemus, videlicet vt deus in hoc mundo separet nos à grege malorū, & inter electos nos
reputet. Vñ de isto iudicio dictū ē. Nunqd q nō amat iudiciū sanari pōt? Porro aliud est dei
iudiciū districtæ discussiōis, & iustæ remuneratōis, q̃d vtiq; oēs timere debem⁹ & exorare ne
ad illud nō parati trahamur, aut in eo scdm nr̃as malitias, negligentias & ipsfectiones iu-
Job. 9 dicemur, sed poti⁹ in hac vita misericordiā cōsequamur, satisfactiōisq; grām sortiamur. Vñ
ob huius iudicij horrēdū rigorē, ait beatus Iob. Etiā si habuero quippiā iustū nō respōdebo
ei, sed vt meū iudicē dep̄cabor. Et alibi. Si iustus fuero, nō leuabo caput. Hęc aūt memoriter
Job. 10 sunt tenēda, qa in sequentibus frequēter occurrūt. Itaq;, dñe in virtute tua iudica me, discer
Matt. 22 nens & separās me à grege malo, de quo dicis. Multi sunt vocati, & in pusillo grege me sta-
Luc. 12 tuens, de quo subdis, pauci vero electi. De quo & ait. Nolite timere pusillus grex, qa compla
cuit patri dare vobis regnum. Deus exaudi orationem meā iam fusam, auribus percipe ver- F
ba oris mei. i. per exauditionem benignā ostende te precem meā aduertere. Moris est sacræ
scripturæ in his maxime, quæ ad affectū pertinet eandē sententiā sub alijs verbis vbertim re-
petere, ad insinuādum magnū desideriū cordis, & ad facilius prouocādā misericordiā crea-
toris, atq; vt ipse appetitus in seipso accendat & inardescat. Quo eñ verba frequētius profe-
runtur eo desideriū sepius iteratur, cor amplius inflāmat, ipseq; habitus charitatis vehemē-
tius cōfortat. Qm̄ alieni à charitate fraterna, à dei timore atq; iustitia, īsurrexerūt aduersum
me resistēdo, detrahēdo, aut simili mō cōtrariādo mihi, & spūali meo pfectui, meq; tētādo
2. Tim. 3. ledēdo aut molestādo. Oēs eñ q volūt pie viuere in Chr̄o psecutōem patient, & fortes ho-
stes inuisibiles, siue visibiles. s. dæmones & principes seculares, q̃sierūt aīam meā à deo auer-
tere, in culpā allicere, spūaliterq; occidere, priuādo eā charitate & grā quæ est aīæ vita. Vel,
quęsierūt aīam meā. i. vitā meā corpalē affligere siue extinguere. Istud ad literā Dauid dice
1. reg. xiij. re potuit de Zipheis & Saule, eiusq; fautoribus, & nō proposuerūt deū añ cōspectū suū, cō-
siderādo q̄ inique agerēt, q grauiter deū offenderēt, & quātā pœnā in futuro sibi acqrerent,
Jacobi. 5 sicut de talibus scriptū est. Thesaurizastis vobis irā in nouissimus diebus. Deū añ oculis cor-
dis nō proponit, q diuinā prouidētiā, vel nō credit, vel nō attēdit, q iudiciū dei nō timet, q
nec terrore pœnarū neq; amore pmiorū à pctō retrahit, sed sine timore legē altissimi præua
ricatur, & sine reuerētia ante conspectum æterni iudicis cū cta cernētis conuersatur. De ho-
Job. 16 mine tali scriptum est. Angustia vallabit impium sicut regem qui paratur ad prælium. Te-
tendit enim contra deum manum suam, & erecto collo cucurrit aduersus eū. Quamuis aūt
tot ad-

tot aduersa obsideant iustũ, non tñ desperat, qm̃ insuperabilẽ adiutorẽ habet, ideo subdit.
A Ecce em̃ deus adiuuat me, cõfortando me per gratiã, & custodiendo per angelicã protectio
nem. Vnde apostolus loquens de deo. Ipse (inq̃) dixit. Non te deserã nec dimittã, ita vt cõ- Hebr. 13
fidenter dicamus. Dñs adiutor meus, nõ timebo qd faciat mihi homo. Et alibi. Ipse faciet cũ Psal. 117
tentatione prouentũ, vt possitis sustinere, idcirco nõ debemus inordinate timere. Nã si de- 1. Cor. 10
us pro nobis, quis cõtra nos? Ecce, q̃ plenũ fiducia & amore est hoc verbum. Deus adiuuat Roma. 8.
me. Simus igit̃ grati & obedientes tãto adiutori ne eius subuentione per ingratitudinẽ red Coloss. 3.
damur indigni. Propterea em̃ Samuel dicit. Præparate corda vestra dño & seruite illi soli Esaiæ. 11.
& liberabit nos de manu inimicorum. Et alibi. Nolite (inquit) recedere à tergo dñi, sed ser- 1. reg. 7. 12.
uire ei in toto corde vestro, & nolite declinare post vana quæ non proderũt vobis, quia va-
na sunt, & dñs susceptor est animæ meæ, misericorditer eã brachiis pietatis amplectẽs, cito Heb. 11.
indulgẽs, pie conseruãs, & de om̃ibus ad salutem necessariis prouidens. Auerte mala inimi-
cis meis, hoc est, nocumẽta mihi ab eis parata, aufer à me & in ipsos ea retorque. Videt̃ hoc
esse cõtrarium documento apostoli dicentis. Vince in bono malum. Et iterũ. Nulli malum Roma. 12
pro malo reddentes. Sed ex dictis patet solutio. Non em̃ vir iustus hic ait: absolute malũ ali- 1. Petri. 3.
q̃d aduersariis imprecãdo, sed se diuinæ iustitiæ cõfirmãdo, & q̃d impii mereãtur proden- Roma. 13
do. Impius nãq; meret̃, vt malũ q̃d alteri parat, in ipsum redũdet sibiq; noceat, quẽadmodũ Proue. 5
Salomon fassus est. Iniq̃tates suæ capiẽt ipiũ, & funibus pctõꝝ suorũ cõstringet̃. Iuxta hunc
B sensum scriptũ est in Genesi. Qui effuderit sanguinẽ humanũ effundet̃ sanguis illius. Quàm Genes. 9.
multi sanguinẽ effuderũt, q̃ꝝ sanguis effusus nõ est, sicut nec Moysi ista dicẽtis: Qui occidit Exod. 2.
Egyptiũ & in pace quieuit. Quid ergo est, q effuderit sanguinẽ humanũ effundet̃ sanguis il- Deut. 34
lius, nisi q malitia homicidæ prius occidit ipm̃ spũaliter q̃ aliũ corporaliter? Similẽ quoq; in-
telligentiã habet, q̃d ait saluator. Omnis qui acceperit gladiũ gladio peribit. In veritate tua Mat. 26.
disperde illos. i. in tua iustitia & iusto iudicio ac promissione fideli, deiice aduersarios meos
pugnãdo pro me. Deiice (inq̃) eos impediẽdo eoꝝ malitiã à prauo effectu, ne mihi p̃ualeãt.
Nõ aũt desidero vt dãnentur, sed in p̃senti seculo corrigãtur, inuisibiles aũt hostes oĩno op-
primi cupio, sicut promittit apostolus. Deus aũt pacis conteret Satanan sub pedibus vestris Roma. 6.
velociter. Volũtarię. i. sponte & propter teip̃m dũtaxat atq; ad gloriã nominis tui, & non
intuitu alicuius cõmodi tpalis, sacrificabo tibi sacrificiũ laudis, hostiã virtuosæ cõuersatiõis
sacramẽtũ altaris, imò meip̃m & totũ q̃d sum, possum & ago, qa hæc tibi debeo, sicut à te ea
sortitus sum. Quẽadmodũ em̃ totum meũ esse, posse & agere, à te mihi collata sunt, sic ea in
tuũ honorẽ & cultũ expẽdere teneor, atq; me totũ diuino mãcipare obsequo obligor. Qua-
tenus tota mea substãtia, potentia, & vita, te creatorẽ sanctũ & benedictũ venerẽtur atq; lo-
quãtur. De his sacrificiis seu hostiis ait diuinus apostolus. Per Chr̃m offeramus hostiam lau- Heb. 13.
dis deo semper. Et de sacrificio sanctæ conuersationis subiungit. Beneficentie & cõmunio- Ibidem.
nis nolite obliuisci. Talibus em̃ hostiis placat̃ deus. De q̃ etiã sacrificio in Ecclesiastico ha- Eccle. 35
betur. Salutare sacrificiũ est attẽdere mãdatis, & discedere ab om̃i iniquitate. De sacrificio
aut quo homo offert seip̃m superius dixit psalmographus. Sacrificium deo spũs contribu- Psal. 50
latus. De sacrificio demum altaris ait dominus. Hoc facite in meam commemorationẽ. Ma Mat. 26
lachias quoq;. In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, & confite- Malac. 1
bor nomini tuo domine, mea mala & tua bona, me accusando, teq; laudãdo, me spernẽdo &
C te exaltãdo. Qm̃ ex om̃i tribulatõe, à qua hucusq; liberatus sum, tu eripuisti me in re, à futu-
ris quoq; tribulationibus iam eripuisti me in spe. Non em̃ propria virtute p̃ualui, sed omnis
victoria mea à te est, ideo, & super inimicos meos despexit oculus meus propter fiduciã ma-
gnã, quã in te habeo fixam, & qm̃ totiens expertus sum gratiã tuã. Hinc ergo iniquos parui-
pendo, & te solum formido, quẽadmodũ præcipitur. A verbis peccatoris ne timueritis, qa 1. Mac. 2
gloria eius stercus & vermis. Hodie extollitur & cras nõ inuenieť. Ecce psalmus hic breuis q̃
ingentem sanctæ deuotionis ignẽ includit. Discamus ergo ex eo ardentes deo offerre p̃ces,
in om̃i p̃secutione & tẽtatione ad ipsum cõfidẽter recurrere, eũq; amorose affari, de ipso af-
fectuose ac fiducialiter loqui, ei quoq; nosipsos promptissime sacrificare, in om̃ibus gratias
agere, deum laudare, & eius beneficia grata mente recolere.

COMMENTARIVS IN PSAL. LIIII.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finẽ siue victori in carminibus intellectus seu eruditio David propheta in p̃-
sona Christi humanã naturã induti, vel etiã ecclesiæ aut alterius iusti absq; culpa aduersa pa
tientis orat pro sui liberatõe, ostẽdens interim, quę mala immineãt obstinatis in pctõ. Hinc
duo p̃cipue agit in hoc psalmo. Porro in primis ponit̃ oratio pro sui liberatiõe rogãtis, atq;
pro aduersarioꝝ punitiõe, ibi. Expectabã eũ qui saluũ. Secũdo prophetica annũtiatio eoꝝ,
quæ vtrisq; euenient, ibi. Ego autẽ ad dñm clamaui. Author itaq; primũ interpretatur ip̃m
de Chr̃o ad literam, deinde iuxta tropologiam de ecclesia seu quolibet fideli.

¶Exposi-

¶Expositio tituli.

¶Eadem ni fallor ratione qua supra probatum est p salmũ quadragesimum (scilicet bea- D
tus qui intelligit) ad literã exponẽdũ esse de Chr̃o, nunc quoq; ostendi potest hũc psalmũ ad
literã de Chr̃o debere exponi. Vbi eñ probatũ est psalmum illũ loq de Chr̃o, qa saluator
Iobã.14. allegat scripturã illius psalmi prædictã de se, vt impleať (inqẽns) scriptura: Qui mãducat me
um panẽ leuabit calcaneũ suũ cõtra me. Hoc nãq; in psalmo quadragesimo dicitur his ver-
bis. Etẽm homo pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit sup me sup
plantationẽ. Cũ ergo hoc quod saluator de se prædictũ allegat, quantũ ad sensum habeatur
in isto psalmo, sicut in illo. Videtur hic psalmus exponendus de Chr̃o, sicut & ille, præser-
tim cũ nec in illo psalmo habeãtur verba Chr̃i, nisi quãtũ ad sensum, & si diligẽter pẽsemus,
inuenim⁹ sensum verboꝝ Chr̃i in hoc psalmo diffusius traditũ, q̃ in psalmo quadragesimo.
Sic eñ inferius dr̃. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiq;, &c. Tu
vero homo vnanimis dux meus & notus meus, q simul mecum dulces capiebas cibos, &c.
Deniq; sanctus Gregorius aperte testatur, ꝙ Chr̃us hæc verba de Iuda proditore inducit.
Hieronymus q̊q; & Cassiodorus psalmũ istũ de Chr̃o exponũt. Nõ tñ negãdũ est qn mora
liter exponi possit de Dauid, sicut de quolibet iusto aduersitatibus exercitato atq; ecclesia,
secũdum quem modũ in sequenti expositione exponetur. Nam hãc expositõem Augusti-
nus & Hugo amplius prosequũtur, propterea vito expositões steriles eoꝝ, q psalmum hũc
Lucæ.24 & conformes ad literam de Dauid exponunt. Chr̃us post resurrectionẽ apparẽs discipulis,
necesse est (inqt) impleri oĩa quæ scripta sunt in lege Moysi & prophetis & psalmis de me
Postq̃ Chr̃us cõmemorauit legem Moysi & prophetas, qd necesse fuit de psalmis specialẽ
facere mẽtionẽ, quasi actor psalmoꝝ ad numeꝝ prophetaꝝ nõ ptineret, nisi quia ĩ psalmis E
specialiter. i. plenius, euidentiusq; prophetať de Chr̃o q̃ in cæteris prophetaꝝ scripturis.
1.Reg.16. Idcirco quantũ fieri potest semp curandũ est, vt psalmi de Chr̃o intelligãtur. Titulus autẽ
psalmi p̃sentis est iste. In finẽ in carminibus intellectus Dauid. Per Dauid sancti prophetæ
Hierc.30 Christũ frequẽter intelligunt. Vnde scriptũ est. Non dñabuntur Iacob amplius alieni, sed
seruient dño deo suo & Dauid regi suo, quem suscitabo eis. i. Chr̃o, vt oĩes exponunt. Est
itaq; tituli sensus intellectus Dauid, id est, sensus psalmi istius cõuenit Chr̃o. Intellectus inq̃
dirigens nos in finem, hoc est, in deũ seu vitam æternã, in carminibus, ita vt deo semper in
aduersis & prosperis gratiæ referantur, sicut & Chr̃us exigit ac docuit. Igiť dñs noster Iesus
Luc.6 Chr̃us q vt ait Lucas, erat p̃noctãs in or̃one dei, secundum ꝙ homo passibilis & viator ante
passionem sic ait.

¶Expositio psalmi literalis.

Xaudi deus⌋ pater seu trinitas vnus deus ⌊orationẽ meã⌋ qua oro pro acci- » 1
dentali præmio cõuersatõis, humiliationis, passionisq; meæ. Chr̃us eñ sua hu »
militate & morte sibiip̃si promeruit pręmiũ accidẽtale nõ essentiale, videlicet
iudiciariã potestatem, festinatã resurrectionẽ, corporis glorificationem, &
Iohan.5. ascensionẽ. Propter q̊d ipsemet de seipso, & deo patre loquẽs, sic ait: Potesta-
Philip.2. tem dedit ei & iudicium facere, q a filius hominis est. Et apostolus. Humiliauit
semetipsum factus obediens vsq; ad mortem, propter q̊d & deus exaltauit illũ. Hinc quoq;
Esaię.53. in Esaia de Chr̃o prædictũ est. Pro eo ꝙ laborauit anima eius videbit & saturabitur, nõ vti- F
q; gaudio præmiį essentialis, qa hoc Chr̃us nõ meruit, sed accidentalis q̊d Chr̃us partim ha
bet, saltem extensiue vel quantũ ad manifestationẽ ex saluatione electoꝝ. Vnde & regnum
militãtis ecclesiæ, seu multiplicatio fideliũ Christo pto præmio promititur. Si posuerit ani-
Esaię.53. mam suã pro peccato videbit semen longeuũ & voluntas dñi in manu eius dirigetur. Et ite-
Ibidem. rum dñs de Christo dicit. In scientia sua iustificabit ipse seruus meus multos & iniqtates eo
rum ipse portabit, ideo dispertiam ei plurimos & fortium diuidet spolia. i. multos ad eius fi-
dem conuertam, & dæmonũ spolia, hoc est, animas quæ facta sunt dæmonũ præ de per pec-
Ozee.13. catum originale vel actuale eripiet non omnium sed electorũ, quemadmodũ ait: Ero mors
tua o mors, morsus tuus ero inferne ⌊& ne despexeris deprecationẽ meam⌋ quam feci pro »
Lucæ.22. his, pro quibus incarnatus & passus sum. Vnde Christus dixit ad Petrũ in persona ecclesiæ.
Ego pro te rogaui, vt nõ deficiat fides tua ⌊intende mihi⌋. i. respiciẽdo adimple precẽ, qua »
Iohan.12 pro meiipsius liberatione à morte, seu resuscitatiõe precatus sum, dicẽs: Pater saluifica me
Ibidem. ex hac hora ⌊& exaudi me⌋ orantẽ pro nominis tui honorifica clarificatõe, videlicet, vt ab »
omnibus agnoscaris ac venereris. Hoc enim orauit Christus. Pater clarifica nomen tuum.
¶Contristatus sum in exercitatõe mea⌋ hoc est, in prædicãdo atq; miracula faciẽdo, do- » 2
lui de cæcitate & ingratitudine Iudæoꝝ, quẽadmodũ scriptum est. Contristatus est Iesus su
Marci.2 per cæcitate cordis eoꝝ. Hęc ãt tristitia ĩordinata nõ fuit, sed ex vera charitate manauit, qm̃
Prouе.21 malis atq; peruersis condoluit. Propterea quoq; Salomon asserit. Non contristabit iustum
Esaię.42 quicquid ei acciderit, Itemq; quod de Chr̃o prædictum est. Non erit tristis neq; turbulen-
tus. In-

tus, intelligendū est de seculari, & inordinata tristitia, q̄(teste apl'o) mortē operat, & de qua
in Eccl'astico legit: Tristitiā longe expelle à te, multos enī occidit tristitia, & nō est vtilitas 1. Cor. 7
in ea. Passiōe quoq; instāte, cœpit Iesus pauere & tædere, ac dicere: Tristis est anima mea vsq; Ecci. 30
ad mortē, ⌊& cōturbatus sum à voce inimici, ⌋ .i. propter detractiōes & accusatiōes, ac fal Mat. 26
sas interpretatiōes populi Iudæorū, opa mea atq; doctrinā blasphemantiū, cōtemnentiū, & Mar. 14
Beelzebub ascribētiū, ⌊turbatus sum, ⌋ nō inordinata turbatione, sed ad rationabilē itā, ti-
morē seu tristitiā aut similē vehementē affectionē libere motus sum, quēadmodū dr: Circū Marc. 3
spiciens eos Iesus cū ira, dixit: Hypocritæ, &c. Alibi quoq;: Nunc aīa mea turbata est, & in ipsa
cœna turbatus est Iesus, sicut Euangelista testat: Cū hæc (inquiens) dixisset Iesus, turbatus est Iohan. 12
spū, & protestatus est, & dixit: Vnus vestrum me tradet, cōturbatus sum, &c. ⌊& à tribula- Psal. 142
tione peccatoris, ⌋ .i. ex consideratione amarissimæ passionis mihi instantis, quēadmodū le Hiere. 4
gitur: Factus Iesus in agonia, prolixius orabat, & factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis Iohan. 13
decurrentis in terram. Et ad Hebræos de Christo ait apl's: Cum clamore valido, & lachry Mat. 26
mis orationē obtulit. Deniq; in ipsa passione cōturbatus est Iesus secundū modū pdictū à tri Marc. 9
bulatione peccatoris .i. à persequutione populi ipsum cōspuentis, flagellantis, transfigētis, 10. 14
3 & occidentis. ¶Qm̄ declinauerūt in me iniquitates, ⌋ hoc est, Iudæi multa mihi scelera im Hebr. 5
posuerunt, quēadmodū dictū est: Cœperunt aūt illū accusare, dicētes: Hunc inuenimus sub Lucæ. 23
uertentē gentē nostrā, & prohibentē tributa dari Cæsari. Et iterū: Stabāt (inquit) principes
sacerdotū constanter accusantes eum, sed & ante passionem frequenter calumniabant eū Iu- Mat. 27
dæi. Propter quod scriptum est: Dicebant, qm̄ in furorem versus est. Et rursus: Dæmonium Marc. 15
habet, & insanit. Quid eū auditis? Vnde superius de Christo dixit Psalmista: Qm̄ declinaue Iohan. 8
B runt in te mala, cogitauerunt consilia, quæ non potuerunt stabilire. Et apud Oseā Chrūs ait: Marc. 3
Vastabunt quia pūaricati sunt in me, & ego redemi eos, & loquuti sunt cōtra me mendacia, Ioh. 7. 10
⌊& in ira molesti erant mihi, ⌋ hoc est, peruersi, increduliq; Iudæi ex ira, quā conceperunt Lucæ. 7
aduersum me, persequuti sunt me, quorū persequutio mihi erat molesta, non quia aduersa, & Osee. 7
4 dura, inuit' impatiēterq; pertulerim, sed qa eorū cæcitati condolui. ¶Cor meū conturba
tū est in me, ⌋ ex magna affectione, nō ex aliqua deordinatione, sicut expositū est, vnde supe
rius dictū est: Factū est cor meū tanq̄ cæra liquescēs, ⌊& formido mortis cecidit supra me, ⌋ Psalm. 21
.i. naturalis timor de morte instante fuit in me, pstertim qn̄ ter patrem oraui, vt si fieri posset,
5 transferret à me calicem passionis. ¶Timor, ⌋ aīæ seu interioris appetitus, ⌊& tremor, ⌋ Mat. 26
corpis ex interiori timore causatus, ⌊venerūt super me, ⌋ nō sine præuia deliberatiōe, sed ex Mar. 14
paterna rōne. Passiones nāq; appetitus sensitiui, in Chr̄o rationē non pūenerunt, sed sponte Lucæ. 22
assumebātur à Christo, atq; ad rōnis imperiū cessauerunt. Hmōi aūt timor & tremor irrue-
runt pstertim in Christū, qn̄ ex inæstimabili mentis angustia factus est sudor eius sicut guttæ Lucæ. 22
sanguinis decurrentis in terrā, ⌊& cōtexerunt me tenebræ, ⌋ .i. magnæ & pœnalissimæ ad-
uersitates me penitus operuerunt, qm̄ corpore & aīa plenus fui doloribus, quia in oībus mē-
bris corporis & aīæ viribus patiebar. Vel sic, cōtexerunt me tenebræ .i. pctōres peccatis ob-
tenebrati irruerūt vndiq; in me. De peccatoribus nāq; conuersis ait apl's: Fuistis aliqn̄ tene-
bræ, nunc aūt lux in dn̄o. Propter q̄d ante de Christo inductū est. Qm̄ circūdederūt me ca- Ephes. 4
6 nes multi. ¶Et dixi, ⌋ mentalr̄ cogitando, vel ore loquēdo, ⌊quis dabit mihi pennas sicut Psalm. 21
colūbæ, ⌋ Chrūs pēnas cōtēplationis & charitatis ab exordio incarnationis incessabilr̄ ha
C buit, Quas ergo pēnas se desiderare īsinuat, nisi vel pēnas resurrectiōis & ascē. qbus de tumulo
volet ad inferos de inferno credentes in mūdo atq; ad cœlos & ad patris dexterā requiescat.
Vel pennas fuge à Iudæis, donec impleret passionis suæ tēpus pordinatū à deo, secundū q̄ Io
hānes Euāg. fatet, dicendo: Iesus ergo iā nō in palām ambulabat, sed in desertis locis mora- Iohan. 11.
bat cū discipulis suis iuxta ciuitatē, quæ dr̄ Effrem. Ad hæc igit loca Chr̄s penna fugæ vola-
uit .i. velociter trāsiit, quia trāsiens per mediū illorū ibat, cū eum lapidare tentarent, & pcipi Lucæ. 4
tare, quēadmodū scriptū est .i. inuisibilr̄ manus Iudæorū elapsus est. In his quoq; locis Chrūs Ioā. 10. 11
7 à Iudæorū tumultu & persequtionibus requieuit. Ideo subdit. ¶Ecce elongaui me, ⌋ à Iu-
dæis me psequētibus, ⌊fugiens, ⌋ ad loca deserti, ⌊& māsi ⌋ cū discipulis meis, ⌊i solitudīe, ⌋
seu deserto. Præterea anteq̄ Chr̄s pdicare incepit, ductus est à spū vtiq; sancto in desertum,
8 eratq; cū bestijs, & angeli ministrabāt ei, vt dr̄. ¶Expectabā eū qui saluū me fecit, ⌋ .i. ego Matt. 4
Christus ordinationē dei patris præstolabar, vt illa cōpleret in me, quatenus tpe ab eo por- Marc. 1.
dinato me manifestarē atq; occideret. Non enī fugi, ne morerer, qui ad hoc veni, vt mundū
moriendo redimerē, sed ne ante præfixū tēpus occumberē: Propter q̄d Euāg. Iohānes sæpi- Iohan. 18
us dicit: Nemo misit in eū manū, quia nondū venit hora eius. Sic itaq; expectabā eū qui sal- Iohā. 7. 8
uum me fecit, ⌊à pusillanimitate spūs ⌋ .i. ab excessiuo timore mortis & mundi, ⌊& tempe-
state, ⌋ .i. ab impetuoso animi motu & turbulētia mentis. Hoc Christus affirmat, nō q̄ vnq̄
fuerit in eo pusillanimitas spūs & tēpestas, cū vtrūq; sit vitiosum, sed quia aīa eius diuina vir-
tute præseruata fuit à motibus illis. Deinde Christus orat pro deiectione aduersariorū suorū,

D
ſecundum ſenſum in præcedentiū pſalmoꝝ expoſitione clare inductū,& ait. ¶Præcipita
dñe(pater)& diuide linguas eoꝝ,⌋.i.cōfunde,falſifica,cōdēna,& deſtrue verba Iudǫoꝝ mi 9
hi detrahētiū,& de modo capiēdi & occidēdi me cōſilia vana habentiū,hoꝝ linguas.i.ſer-
mones ꝓcipita,deijce,& ab effectu optato ne differas impedire, nō vt nō occidāt me,ſed vt
Act. 2. nō detinear in morte,neq; ab hoīm cognitiōe abſcōdar,ſed reſuſcita me,& nomē meū clari-
Joh.16.17 Mat.27 ſica,eos vero in æternū ꝓcipita,& in ꝑſenti vita diſperge,ita vt ipſi ſibi imꝑcati ſunt: Veniat
ſanguis meus ſup eos ſilioſq; eoꝝ. Hæc oīa iā in Iudæis impleta videmus. Intēdebāt nāq; Iu-
Psal. 82 dæi ſic Chrm̄ occidere,vt neq; reſurgeret,neq; de cætero in hoīm memoria remaneret,quē
Hiere. 11. admodū apud Hieremiā dicūt: Eradamus eū de terra viuētiū,& nomē eius nō memoret vl-
tra,ſed huius oppoſitū accidit,qm̄ Chrs ꝑ mortē omnimode clarificari, honorificariq; me-
Hebr. 2 ruit,iuxta illud apl̄i: Videmus Ieſum propter paſſionē mortis gloria & honore coronatum,
Psal. 138 vt grā dei pro oībus guſtaret mortē. Et hæc ideo oro,⌊ qm̄ ⌋ ego Chrs,q cūcta cognoſco&
Hiere. 32 q ſciui qd eſſet in hoīe,⌊ vidi iniquitatē,⌋.i.propoſitū interficiēdi me,⌊& cōtradictionē,⌋
aduerſus me & meā doctrinā,⌊ in ciuitate,⌋.i.in populo in Hieroſolyma cōmorāte. Vel,cō
Joban. 7 traditionē eoꝝ inter ſe mutuo,q a nōnulli reſiſtebāt volētibus me occidere. Vnde Nicode-
mus dicit aduerſus Iudæos incredulos Nunqd lex nr̄a iudicat aliquē,niſi audierit ab ipſo pri
Joban. 11 us & cognouerit qd faciat? Et rurſus ſcriptū eſt: Multi ex principibus crediderunt in Ieſum, 10
videlicet añ paſſionē. ¶Die ac nocte,⌋.i.indeſinēter,⌊ circūdabit eā ſup muros eius iniq-
tas,⌋.i.in principalibus populi Iudæoꝝ,q eſſe debuerāt firmamētū,& murus alioꝝ cōfirmā
Joban. 7 do eos i bono fuit magna & ſumma malitia,qm̄ pricipes ſacerdotū alios inſtigauerūt ad Chri
ſti occiſionē. Vel,circūdabit eā ſup muros eius iniqtas,q a ad literā cuſtodes muroꝝ Hierl̄m E
1. macha. 3 quaſi in cāticū verterūt Ieſum Chriſtū aſſidue eū deridēdo, ſicut inferius clarius dr̄: Aduer-
Psal. 68 ſum me loquebant,q ſedebāt in porta,& in me pſallebāt q bibebāt vinū,⌊& labor in medio
eius & iniuſtitia,⌋.i.pœnalis malitia & iniuſtitia fuit quaſi in toto ppl̄o ciuitatis Hierl̄m. Pec
catū eñi labor vocat,qm̄ (Auguſtino teſte) aīus inordinatus ſibiip̄ſi eſt pœna, Verā eñ quie-
tē & pacē excludit,& remorſum cōſciētiæ habet adiūctū. Magnus labor & iniuſtitia maxia
Matt. 27 erat in medio ciuitatis ſeu populi huius,qñ rñdens vniuerſus ppl̄us,dixit ad ꝑſidem: Sanguis 11
Mar. 11. eius ſup nos,& ſup filios nr̄os. ¶Et nō defecit de plateis eius,⌋.i.de habitatoribus platea-
Mar. 11. rū Hierl̄m,⌊ vſura & dolus,⌋ Iudæi eñ auari atq; doloſi fuerūt,propter qd Chrs de tēplo vē
Lucæ. 19 dētes & emētes eiecit. Et apud Michæā legit: Vir fratrē ſuū venat ad mortē. Et alibi: A mi-
Joban. 2 nore vſq; ad maiorē oēs auaritiæ ſtudēt. Cōſequēter Chrus pctm̄ traditoris ſui exaggerat. 12
Michæ. 7 Hiere. 6 ¶Qm̄ ſi inimicus meus,⌋.i.q nunq̄ añ amicus meus fuiſſet,vel cui ego aliqd male feciſſem,
vel cui tot ſigna dilectiōis nō oſtēdiſſem,⌊ maledixiſſet mihi,⌋ vēdēdo atq; prodēdo me ho
Mat. 27 ſtibus meis,⌊ ſuſtinuiſſem vtiq;,⌋.i.tolerabilius reputaſſem,& minus corde afflictus fuiſſem
Actorū. 1. neq; tā dire vindicaſſem,ſicut vltus ſum pctm̄ Iudæ,quē iuſto iudicio deſperare ,& ſeipm̄ la-
queo necare ꝑmiſi,qd erat vindicta grauiſſima in ꝑſenti,quā ſequit pœna duriſſima in futu-
ro. Tanto equidē grauius pctm̄ deus vlciſcit,q̄to peccātē in grauiora pctā cadere patitur. 13
¶Et ſi is q oderat me,⌋.i.q ſe inimicū meū fuiſſe palā dixiſſet & oſtēdiſſet,⌊ ſup me ma-
gna locutus fuiſſet,⌋.i.verba ſupplātatiōis & cōculcatiōis cōtra me aduerſarijs meis dixiſſet,
⌊ abſcōdiſſem me forſitan ab eo,⌋.i.tā familiaris vel ꝑſens ſibi nō extitiſſem,vt extiti Iudæ,à
Job. 8. 12 quo etiā nō abſcōdi me,ſicut interdū à Iudæis mihi apte inſidiātibus me abſcōdi. Nō th̄ putā
dū eſt ꝙ Chrs finalr̄ ſe aliq̄ mō occultaſſet,qm̄ morte euadere noluit ¶Tu vero (ô Iuda) hō 14
vnanimis⌋ mihi,q̄tū ad apparētiā & verboꝝ profeſſionē,& etiā forte ſecundū veritatē q̄tū
Matt. 10 ad tēpus,⌊ dux meus,⌋.i.quē ego cū alijs apl̄is cōſtitui ducē populi mei,mittēs te añ paſſio-
Mar. 16 nē cū illis ꝑdicare regnū dei,& ſanare infirmos,⌊& notus meus,⌋ tanq̄ cohabitans familia- 15
Actorū. 10 riſq; mihi. ¶Qm̄ ſimul mecū dulces capiebas cibos,⌋ eo tp̄e quo procurator meus fuiſti, F
Joban. 13 comedēs panē in mēſa mecū,q charitatiue ac dulciter tecū veſcebar. Præſertim aūt in cœna
nouiſſima accepit Iudas à Chr̄o & cū Chr̄o dulces cibos.i.corpus eius & ſanguinē,⌊ in do-
Joban. 13 mo dei,⌋.i.in ſynagogis Iudæoꝝ,& tēplo Hierl̄m ſeu cōgregatiōe ſideliū diſcipuloꝝ meo
rū,⌊ ambulauimus,⌋.i.cōuerſati ſumus,⌊ cū cōſenſu. ⌋ eo etem̄ mō ambulauerūt Chrus &
Iudas cū cōſenſu,q̄ vnanimes erāt. Patet aūt ex his,illas pſequutiōes atq; iniurias eſſe mole-
ſtiores,q̄ à propinquis & amicis ſeu familiaribus inferunt,ꝑcipue qñ de eoꝝ dilectiōe ꝑſumi-
mus & aliud nihil,niſi bonū apud eos meruimus, ꝓpter qd paſſio Chr̄i amarior fuit,q a à di-
Matt. 26 Mar 14 ſcipulo vēdebat,& à ppl̄o electo ac peculiari occidebat,& ideo ꝑ Michęā ait: Ppl̄e meus qd
Michæ. 6 feci tibi,aut qd moleſtus fui tibi? Et alibi: Quid vltra debui facere vineæ meæ,& non feci?
Esaiæ. 5 ¶Veniat mors ſup illos,⌋ q diſcipulū meū ſic corruperūt,vel ei pares exiſtūt. Hoc Chrs ait 16
Nō deſiderādo,ſed ꝓnūtiādo,niſi intelligat hoc deſiderare zelo iuſtitiæ ſecūdū ordinē diuīæ
æquitatis,nō aūt īordinato appetitu vindictę. Veniat,inquā,mors aīæ & corpis ſup illos vel
vt grā dei priuent,& ab aduerſarijs trucident,quēadmodū ab exercitu Romanoꝝ Iudæi oc-
ciſi ſunt⌊& deſcēdāt ī īfernū viuētes⌋ in die iudicij cū corpe & aīa æternalr̄ cōdēnādi. Hoc
enim

A
17 cē͂ promeruerūt. ¶Qūi neq̄tiæ,⌋.i.multę & puersæ malitię,⌊in habitaculis eoꝝ,⌋.i.in
cordib⁹ ipsoꝝ,in q̄bus hoīes cogitādo morant̄. Vel,in habitaculis eoꝝ.i.in habitatorib⁹ ta Danie. 4
bernaculoꝝ,⌊in medio eoꝝ,⌋ita q̄d oēs cōiter neq̄ter agūt. ¶Ego aūt,⌋ Chr̄s filius dei,
18 ⌊ad deū clamaui⌋ sicut in psal. huius exordio patuit,⌊& dn̄s⌋.i.deus pr̄ seu trinitas sc̄tā⌋ sal
uauit me⌋ de morte ad īmortalē vitā resuscitās me,iuxta illud apl̄i de Chr̄o:Qui in dieb⁹ car Hebrę. 5
nis suę,p̄ces,supplicatiōesq̄ fundēs ad eū,q̄ possit illū à morte saluū facere,exauditus ē ꝓ sua
19 reuerētia. ¶Vespe,⌋.s.in nocte cœnę,⌊& mane⌋.i.ī die parasceues,⌊& meridie⌋ pēdēs
in cruce,⌊narrabo⌋ mēte,⌊& annūtiabo⌋ ore.i.veritatē dixi, salutarē sapiētiā docui,causā
meā,ac p̄cē dn̄o obtuli,ꝓ crucifixorib⁹ exoraui,& animā meā pr̄i cōmēdaui. Chr̄s eī ī vespe Johan. 13
cœnę pulcherrimū sermonē fecit discipulis suis,& mane seq̄ti se Chr̄m eē cōfessus ē,atq̄ in Psal. 30
cruce pēdēs,alta voce clamauit:Pr̄ in man⁹ tuas cōmēdo spm̄ meū ⌊& exaudiet vocē meā⌋ Lucæ. 23
Chr̄s eēm in oī orōne,quā ex deliberata rōne effudit,auditus ē,queadmodū Martha ait ad eū
20 Scio q̄a q̄cūq̄ poposceris à deo,dabit tibi deus. ¶Redimet ī pace⌋.i.redimēdo constituet
in vera ac stabili pace,⌊animā meā⌋.i.meipm̄,seu vitā meā,trāsferendo me de vita mortali Johan. 11.
ad īpassibilē vitā,redimet itaq̄ aīam meā ⌊ab his q̄ appropinquāt mihi⌋.i.à Iudæis & alijs
q̄ accesserūt ad me,vt me cōprehēderēt,ligarēt,atq̄ occiderēt,⌊q̄m inter m̄ltos erāt mecū⌋
.i.ideo me exaudiuit deus,q̄m isti Iudæi ita accedētes ad me,sæpe īterfuerūt p̄dicatiōb⁹ meis
inter plurimos alios ī me credētes,& ita excusationē nō habēt. Propter q̄d ait saluator: Ego Johan. 18
semp docui in tēplo,& synagogis vbi oēs Iudæi cōueniūt. Et iteꝝ:Si nō venissem & locutus Marc. 6
21 eis fuissem,pc̄tm̄ nō haberēt,nūc aūt excusationē nō hn̄t. ¶Exaudiet deus,⌋ p̄cē meā,⌊& Johā. 15
hūiliabit illos,⌋ supbos in p̄senti & in futuro. Nūc aūt hūiliati sunt Iudęi,q̄a pr[illegible]ti sunt oīni
B gloria legis paternę,regno,loco,sacerdote,& principe,& in futuro q̄q̄ cū cæteris supbis in
īma inferni hūiliati labent̄,⌊q̄ est añ sc̄l'a,⌋.i.deus æternus añ oīa secula in se subsistēs ¶Nō Daniel. 7
22 eēm est illis cōmutatio,⌋ de malo & īfidelitate ad pœnitētiā & fidē Chr̄ianā,queadmodū in
Hiere. legit̄:Indurauerūt facies suas sup petrā,& noluerūt reuerti. Et ad Iudæos dn̄s ait:Scio Hiere. 5
q̄a durus es tu,& neruus ferre⁹ ceruix tua,& frons tua ænea,⌊& nō timuerūt deū⌋ cuius filiū Esaię. 48
occiderūt,⌊extēdit manū suā in retribuēdo⌋.i.deus virtutē suę potentię p̄parauit,vt illis iu
23 stā mercedē retribuat. ¶Cōtaminauerūt testamētū eius⌋.i.p̄dicti Iudæi legē dei nō serua
uerūt,sed polluerūt inique cōtra eā agētes,eāq̄ inhonorātes,atq̄ carnal'r intelligētes,⌊diuisi
sunt⌋ p̄ totū mūdū,⌊ab ira vultus eius⌋.i.à iusta vindicta diuīæ iustitiæ. Nā propter sua pec
cata deus eos à ꝓpria terra eiecit,p̄ orbē dispsit à charitate & fide Chr̄i,electoꝝq̄ nūero se-
parauit,⌊& appropinquauit cor illius⌋.i.volūtas diuina seu pietas dei,reprobatis Iudęis,ad
gētiles cōuersa est,sicut dn̄s ad Iudæos ait:Nō est mihi vltra volūtas in vobis,q̄a magnū no- Malac. 1.
men in gētibus. Et apl̄us ait:Cæcitas ex parte cōtigit in Israel,donec plenitudo gētiū intra-
ret. Et iteꝝ:Illoꝝ delictū salus ē mūdi.i.occasio saluatiōis gētiliū,q̄m Iudęis nō credētibus iu Roma. 11.
24 sta facta ē ad gētes trāsmigratio. ¶Molliti sunt sermōes eius sup oleū,⌋.i.doctrina & p̄di Ibidem
catio Chr̄i oleo suauiores fuerūt & sunt,q̄m regnū cœloꝝ & viā pœnitētię p̄dicauit. Vn̄ su- Psalm. 18
perius de Chr̄o p̄habitū est:Diffusa ē gr̄a in labijs tuis. Et Lucas ait: Mirabant̄ oēs in verbis Matt. 4. 9
gr̄æ q̄ procedebāt de ore eius,⌊& ipsi sunt iacula⌋.i.infideles Iudæi,tanq̄ sagittæ repugna- Marc. 5
uerūt doctrinę atq̄ opibus Chr̄i,pūgētes eū verbis blasphemis,& clauis tādē confodientes. Luc. 4. 8
25 Sed tu ô Chr̄iane illis sic pareūtibus. ¶Iacta sup dn̄m curā tuā⌋.i. inordinatas atq̄ supfluas Psal. 44
solicitudines fuge,& in dn̄o vigilās esto,ordinatā curā habēdo,vz vt solicitus ac timoratus Lucæ. 4
C existas,qūo deo cōplaceas,de tpalibus vero noli vel añ tēpus,vel nimis anxie solicitari,sed se Matt. 27
cūdū q̄ ad spūalē profectū necessaria sunt siue vtilia. Sic ergo cōmitte te deo,sed nō sic,vt ne Lucæ. 23
gligas facere q̄d in te est,fac aūt q̄d tibi possibile est,& scito q̄ tua ꝓuidētia tibi nō sufficit,id- Johan. 19
circo cōfide in dn̄o,& curā tuā in ipso dispone ac ordina,q̄a supius dictū est:Dn̄s solicitus est Mich. 6
mei,ipsi q̄q̄ de oībus cura est,queadmodū Sapiēs dicit:Et ipse te enutriet.i.de necessarijs ti- Psal. 36
bi prouidebit,sicut Chr̄s spopōdit:Quærite p̄timū regnū dei,& hæc oīa adijcient vobis. Er Psal. 39
iteꝝ:Nolite(inq̄t)soliciti eē in crastinū,scit eēm pr̄ vester cœlestis,q̄ his oībus īdigetis. Hinc Sapiē. 12
ait:Omnē solicitudinē vestrā proijciētes in eū,q̄m ipsi cura est de vobis,⌊nō dabit in æter- 1. Petri. 5
nū fluctuationē iusto,⌋ Hoc dupl'r intelligi p̄t. Primo sic. Deus nunq̄ p̄mittet fluctuare iustū Matt. 6
.i.à se recedere,seu eē instabilē,q̄a p̄ grām fixus manet in deo, in omni tētatiōe atq̄ euētu,si Lucæ. 12
cut inferius de viro iusto inducit̄:Paratū cor eius sperare in dn̄o,cōfirmatū est cor eius,non 1. Petri. 4
cōmouebit̄. Vn̄ dn̄s ait:Si abstuleris offendicula tua à facie mea,nō cōmoueberis. Pc̄tā equi- Expō pa
dē faciūt hoīem fluctuantē atq̄ instabilē,iuxta illud:Pc̄tm̄ peccauit Israel,propterea instabi Psal. 111.
lis facta est. Et alibi: Tenebit iustus viā suā,& mūdis manibus addet fortitudinē. Et iteꝝ ait Hiere. 4
scriptura:Iustus in sapiētia permanet vt sol,stultus aūt mutat̄ vt luna. Nō tn̄ intelligēda sunt Threñ. 4.
hæc,q̄si iustus peccare nō posset,sed q̄d iusto cōueniat,secūdū q̄ iustus est,locus iste declarat Job. 17
Secūdo intelligit̄ sic. Nō dabit in æternū fluctuationē iusto.i.q̄uis ad tempus desinat eū deus Eccl. 27
tentari,tribulari,& anxiari,veniet tn̄ tēpus,quo in bono firmabit̄,atq̄ ab omni instabilitate Expō secunda

Psalm.7 & inquietudīe eripiet. ¶ Tu vero deus, ⌋oīm iustus iudex, ⌊ deduces eos ⌋.i. Iudæos Chr̄o D
rebelles, ⌊ in puteū interitus ⌋.i. in lacū īferni, vl' in obstinationē & ꝓfundissimā cæcitatē eos » 26
Hiere.12 deduci pmittes propter eoꝝ malitiā, sicut de eis scriptū est: Cōputrescere faciā superbiā po
puli huius pessimi, q nolūt audire verba mea. ¶ Viri sanguinū, ⌋.i. pctōres, ⌊ & dolosi non » 27
dimidiabūr dies suos, ⌋ ītā diu nō viuēt vt æstimant, & medietatē tēporis q̄d sibi restare arbi- »
trant, nō attingunt, quia statim dū cōpleta fuerit eoꝝ iniquitas, à dn̄o auferunt, secundum ꝙ
Lucæ.12 de diuite sibi longam vitā pollicente, ait saluator: Stulte hac nocte animam tuā repetunt à te
Iob.15 Propter quod ait scriptura: Viri iniqui ante tēpus suū sublati sunt. Vel sic, viri ꝑdicti nō di
Alia expō midiabunt dies suos, videlicet vt sicut ꝑteritū vitæ suæ tēpus consumpserunt in voluptate ac
Iob.4 vitijs, sic tempus residuum expendant in pœnitentia atq; virtutibus, sed dato tempore abu-
tuntur, perseuerando in culpa, sicut de quolibet tali dicitur: Deus dedit illi locum pœnitētiæ
& ille abutitur eo in superbiam. Hi eñ assimilantur diabolo, quia diabolicū est perseuerare
Hiere.8 in malo. Vnde de talibus dominus cōqueritur. Quare auersus est populus iste auersione con
tentiosa? ⌊ Ego autē sperabo in te domine, ⌋ Christus vt homo, & aliquo modo viator, vi- »
delicet in quantū passibilis, sperauit in deo, expectando ab eo bona, q̄ nondū habuit, sed adi-
pisci orauit vt corporis glorificationē, ascensionem, &c. Ecce iam liquet q̄ vere & proprie
psalmus iste exponat de Christo. Cū ergo Euangelista, itēq; apostolica authoritate cōpella-
mur, quosdā psalmos ad literā de Chr̄o exponere, in qbus tñ q̄dā habent, q̄ Chr̄o secūdū se
nullatenus cōpetūt, vt sunt psal. 39. & 40. scilicet, Expectās expectaui dn̄m, in q̄ inter cetera
dr, cōprehenderūt me iniquitates meæ, & nō potui vt viderē. Et, Beatus q intelligit, in q̄ legit
sana animā meā, qa peccaui tibi, q̄to magis psalmus iste, atq; cōsimiles, in qbus nil ponit, q̄d
Christo secundū se non conueniat, erit ad literā intelligendus de Christo. E

¶ Explanatio eiusdē psal. tropologica siue moralis, de ecclesia seu vnoq̄q; fideli.

Constat aūt p David designari ecclesiā, seu quēlibet vere fidelem, & ita sensus tituli erit. In finē in carminibus intellectus David .i. intellectus huius psalmi, in finē, hoc est, in Christū nos dirigens, cōuenit David .i. ecclesiæ seu credēti multipliciter tribulato, in carminibus .i. in aduersis gratias referenti ac læto, ait ergo. Exaudi deus orationē meā, idē sensus sub alijs verbis hic quater repetit, quatenus ipse orātis affectus in seipso feruescat; totiensq; accendat, quotiēs sensus ipse repetit. Itaq; exaudi deus orationē meam, propter tuā bonitatē, & ne despexeris deprecationē, propter meā imperfectionē ac fragilitatē, intende mihi oculo paternæ pietatis respiciendo in me, & exaudi me orantē pro vitioꝝ, omniūq; maloꝝ ablatione, & virtutū ac præmioꝝ adeptione. Cōtristatus sum in exer
1.Tim iiij citatione mea. Duplicē esse exercitationē, videlicet interiorem & spūalem, exteriorē quoq;
& corporalē docet apl's: Exerce teipsum ad pietatē. Nam corporalis exercitatio ad mo-
dicum vtilis est, pietas aūt ad omnia vtilis est. In vtraq; aūt exercitatione, boni testantur, nō
de ipsa exercitatione, sed propter imperfectiones adiunctas, & culpas commissas, & quia in
2.Cor.5 hac valle lachrymaꝝ exulando peregrinant, à domino aspicientes ipsum mundū vitijs, erro
ribusq; repletū, sicq; ex pia cōpassione errantiū cōtristant, maxime tamē propter dei iniuriā,
2.Cor.7 & offensam, tanq̄ dei zelū habentes. Hæc est bona tristitia, quæ (secundū aplm) operatur sa-
Eccl.7 lutem. De qua Salomon protestat: Cor sapientum vbi tristitia, & cor stultoꝝ vbi lætitia. Et
Ibidem iterum: Melius est ire ad domum luctus, q̄ ad domum conuiuij. Iam eñ est tempus lugēdi & F
Iohelis.2 flendi, quemadmodū dominus admonet, dicens: Cōuertimini ad me in toto corde vestro in
fletu & planctu. Nec eñ postea gloriabunt cū Christo, qui iā eligūt iocundari cū mundo, &
conturbatus sum à voce inimici .i. ab iniurijs verboꝝ, & à tribulatione pctōris .i. ab iniurijs
verbeꝝ seu damnoꝝ. Duplex aūt est conturbatio, scilicet bona, de qua in ꝑcedenti expositi-
one dictū est, & mala, qua aliqs plus debito irascit, timet, tristat, aut sil'i modo inordinate affi
cit, ita ꝙ actus rōnis impedit. Cōturbari itaq; bona cōturbatione à voce inimici, & à cōtur-
batione peccatoris, est perfectoꝝ, q aduersa æquanimiter ferūt, sed cōturbant .i. male agēti-
2.Cor.11 bus vehemēter cōpatiunt, aut sil'i modo rōnabil'r afficiunt, qualis erat apl's, q ait: Quis infir-
Iob.3 mat, & ego nō infirmor. Et Iob, q dicit: Anteq̄ comedam, suspiro, & quasi inundātis aquæ,
sic rugitus meus. Conturbari vero secundo modo imperfectoꝝ est, q oia nondū tranquille
Iacobi.1. sufferre, atq; in aduersis lætari didicerūt, quos Iacobus in sua canonica instruens: Omne (in-
Matt.5 quit) gaudiū existimate frēs mei cum in tentationes varias incideritis. Vnde & Christus ait:
Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne ma-
lum aduersum vos mentientes, gaudete & exultate, quoniā merces vestra copiosa est in cœ
lis. Nō ergo ꝓpter aduersa, iniuriasq; turbemur, nec ꝓpter verba dura ac pessima nobis illa-
ta tristemur, nisi peccātib' cōdolēdo. Deniq; merito cōturbatū me dico. Qm̄ declinauerūt in
me iniquitates .i. pctā mihi iniuste imposuerūt maligni, propter quod perfecti turbant tur-
batione virtuosa, vt dictum est, gloriantes in hoc ꝙ Chr̄o aliqual'r cōformant, q à Iudæis fal-
sissime criminabat, īperfecti vero interdū turbant ex hoc turbatiōe iræ & īpatiētiæ, & in ira,

(non

A (non per zelū,sed p vitiū)quā conceperunt aduersus me,molesti erāt mihi, verbis,signis,seu
factis.i.vindicando se de me,grauabant me,quod ego moleste sustinui,nō tā propter meam
iniuriā,q̄ propter illorū ruinā ac damnationē. Hoc modo Paulus moleste tulit mala sibi illa-
ta,qa instar indulgentissimi patris,q quanto à filio frenetico plura verbera patit̄,tāto insano Acto. 41
magis cōpatit̄,sic quāto hoīes impii Paulū durius flagellabant,tanto ipse eorū errori amplius
cōdolebat. Cor meū cōturbatū ē in me.i.appetitus meus interior sensitiuus,seu intellectiuus
vehementer seu excessiue motus est aliqua passione seu affectione,ex q̄ ipm q̄q; cor corporale
turbat̄.i.innaturalr̄ agitat̄,qm̄ passiones fiunt cū corporali trāsmutatiōe,& formido mortis
cecidit sup me.i.tā grauiter sum afflictus,vt mori verebar. Vl̄,formido mortis.i.horror pec
cati,quod est mors aīæ,cecidit sup me,quia videlicet ex pturbatione mihi inflicta timui im-
patiētiæ,iræ,rancoris,aut fil̄is vitij motū,& culpā mortalē incidere vel tētationibus dæmo-
nū,mūdi & carnis,formidabā succūbere,q̄d est spūaliter mori atq; deficere,iuxta illud: Ve-
nit sup te plaga,& defecisti,tetigit te & cōturbatus est,timor aīæ & tremor exterior venerūt Iob. 4
sup me,propter mala & tormēta seu pericula mihi imminētia & futura. Timor eñ est de ma
lo futuro,sicut dolor de malo pñ̄ti. Et omnino expediens est,vt talis timor & tremor in no
bis sint,propter mille pericula nobis instātia,& propter futuri iudiciū,inferiq; tormēta,quia Iob.22
in medio laqueorū versamur,& cōtra inuisibiles ac nequissimos hostes luctamur,& cōtexe-
runt me tenebræ,hoc est,aduersitates & pœnæ seu vitia circūdederūt & operuerūt me totū,
ita q̄ malis multis repleta est aīa mea,queadmodū ait aplūs: Foris pugnæ,& intus timores. Psal. 122
Per varias eñ tribulatiōes oportet nos intrare in regnū cœlorū. Propter q̄d ait: Expectabā 2.Cor.7
bona,& venerūt mihi mala. Præstolabar lucē,& eruperūt tenebræ. Et dixi intra me,qs da- Acto. 14 Iob.30
B bit mihi pēnas sicut colūbæ.i.q̄ libēter haberē pēnas virtutū,videlicet verā & colūbinā sim-
plicitatē,& innocētiā,q̄tenus mala pdicta euadere,& imaculatā vitā ducere valeā inter iniq̄s
& volabo pēna cōtemplatiōis,speculādo cœlestiā,propter quorū amorē terrena despicio, ad-
uersaq; libēter sustineo,& requiescā in deo p fidē & charitatē & pacē internā à terrenarū rerū
tumultu,& inquietudine passionū ac solicitudine tēporaliū rerū,sicut supius dictū est: In pa- Psalm.4
ce in idipsum dormiā & requiescā. Ecce elongaui meipm affectu,seu loco,vita & voto à pec
catoribus,& inquietis hoībus,fugiēs pericula mūdi,ne cū pueris puertar,& māsi in solitudi
ne.i.soli deo vacare tentaui. Vel etiā in loco deserto morā feci,vt deo liberius adhærerē atq; Psalm.17
in eo suauius repausarē. Maxime eñ cōfert solitarius locus ad vitā quietā & speculatiuam.
Propter q̄d dn̄s ait aīæ sibi deuotæ: Ecce ego lactabo eā,& ducā eam in solitudinē,& loquar Osee.2
ad cor eius. Et Hieremias: Quis dabit mihi in solitudine diuersoriū viatorū,& derelinquam Hiere. 9
populū meū. Vnde & Christus apostolis dixit,sicut Marcus testat̄: Venite seorsum in deser Marc. 6
tū locū,& requiescite pusillū. Expectabā eū.i. longanimiter sustinui,& in ipso speraui,q sal
uū me fecit p grām suā,à pusillanimitate spūs & tēpestate aduersitatū & periculorū,quas ha-
bui vel habuissem,nisi grā dei me cōseruasset. Nō debemus esse pusillanimes nec psumptuosi, Eccl.7
sed magnanimes,humiles,fortes,semp cōfidēdo in dño,dicētes cū aplo: Oīa possum in eo,q 1.Petri.5
me cōfortat. Cōsequēter orat ecclesia seu fidelis pro extirpatiōe hæreticorū,schismaticorū, Eccl. 11.
tyrannorū,& psecutorū,ac hostiū boni cōis,hoīm q; iustorū. Præcipita dñe.i.deijce,& diui- Philip.4
de.i.ab inuicē separa,ne sibi in malo cōsentiāt,linguas eorū.i.sermones & studia pdictorū ec
C clesiā perturbātiū,seu detractorū & innocētes opprimētiū. Nō orat ecclesia vt penitus pere-
ant,sed vt in pñ̄ti corrigant̄,& à malo cohibeant̄,vel tēporalr̄ affligant̄,seu etiā occidant̄,si
ecclā aliter pacē adipisci nō pt̄,vl̄ cōseruare bonū cōe,qm̄ vidi iniqtatē & cōtradictionē.i.p
uersitatē,pdiā,schisma,& fidei impugnationē,in ciuitate.i.in militāte ecclesia,in qua semp
mali cū bonis miscent̄. Oportet eñ hæreses esse,& necesse est vt veniāt scādala. Die ac nocte, 1.Cor.11.
.i.semp,vsq; ad finē mūdi,circūdabit eā,puta ecclesiā,sup muros eius.i.in platis,pastoribus, Marc.18
atq; principibus eius iniquitas. Nā supiores aliqui in pplo Chrīano inferiores inficiūt,oppri Lucæ.17
mūt,scādalizāt,aut filī mō puertūt,sicut dn̄s ait: Iniquitas egressa ē de Babylone à senioribus Daniel.7
q videbant̄ regere ppl̄m. Sic proh dolor mō est. Nā q ee deberent aliorū defensores,muri seu
firmamētū,facti sunt aīarū corruptores atq; maceriæ direptores,queadmodū dn̄s ait: Atten Osee.5
dite sacerdotes,qm̄ laqueus facti estis speculatiōi,& sicut rhete expāsum sup montē,& labor
in medio eius &,iustitia.i.in medio ecclesiæ inueniunt̄,labor,seu violētia,oppssio,inordina
tio,culpa pœnalis,& laboriosa iniqtas,Multi eñ sunt vocati,& pauci electi, Propterea i me Mat.20.22
dio populi Chrīani abūdāt hæc mala,secūdū q̄ scriptū est: Maledictū & homicidiū,& furtū Osee. 4
& adulteriū,& mēdaciū inundauerūt,& sanguis sanguinē tetigit. Et nō defecit de plateis ei⁹
.i.de particularibus ecclesiis,seu sacerdotibus,q essent alijs iter ad deū,vsura & dolus. Nā &
hæc mala in ecclesiarū rectoribus ac subditis reperiunt̄,qm̄ oēs(vt ait Hieremias) auaritiæ stu Hiere. 6
dēt,& oēs q̄ sua sunt q̄rūt,nō q̄ Iesu Chrī,secūdū aplm: Cōsequēter ōndit ecclesia seu fidelis, Philip.2
q̄ intolerabiles sint psequutiōes q̄ inferunt ab his q se dicūt amicos eē,& nō sunt. Qm̄ si inimi
cus meus apertus & euidēs maledixisset mihi,obloquēdo,insultādo,aut impcādo,sustinuissem

vtiq; leuius atq; libentius, qa sic nil rarũ aut inopinatũ mihi cõtigisset. Et si is q oderat me, nõ D
Matt. 10 solũ clam, sed etiã palàm, sup me. i. cõtra me, magna loquutus fuisset. i. verba aiosa & dura,
abscõdissem me forsitã ab eo, secũdũ q̃ Chrs interdũ suos discipulos facere docuit, dicẽs: Cũ
psequuti vos fuerint de vna ciuitate, fugite in aliã. Hoc eñ aliqñ agẽdũ est, nõ semp, qa si pe
Tit. 1. riclitaret fides seu bonũ cõe, aut subditi salus, fugiẽdũ nõ esset ab eo q nõ fugiendo succurrere
posset. Tu vero hõ vnanimis, cõfitẽdo Chrm ore, sicut & ego, dux meus. i. q aliorũ rector fu
isti, & ab ecclesia cõstitutus eras dux fratrũ tuorũ in via dei, vel me interdũ in diuĩo obsequio
ædificasti, pcessisti, & pduxisti, & notus meus, habẽdo eãdẽ fidẽ cũ me seu corpalr agnitus, q
mecũ dulces capiebas cibos, audiẽdo pdicationẽ, ac sumẽdo sacra ecclesiæ, anteq̃ sic aposta-
tares à fide ad hęresim, ab vnitate ad schisma, à dilectione ad psecutionẽ, & à vita laudabili ad
mores puersos, in domo dei ambulauimus cũ cõsensu. i. in ecclesia Chri cõuersati sumus con
1. Johã. 2 corditer, qñ adhuc stabas in fide & grã dei. De talibus nãq; ait Iohã. In nobis erãt, sed nõ erãt
ex nobis. Nã si fuissent ex nobis, pmãsissent vtiq; nobiscũ. Veniat mors sup illos. i. digni sunt
morte spũali, vcz vt in psenti careãt vita grã, atq; in futuro vita gloriæ. Nõ eñ optãdo, sed p
nũtiãdo hoc dr, vel se diuinæ iustitię cõformãdo. Iuxta quẽ sensum ait Chrs seu qlibet iustus
Hiere. 18 Tu dñe scis omne cõsiliũ eorũ aduersum me. Ne propitieris iniqtati eorũ, & pctm eorũ nõ de
Psal. 108 leat, & descẽdãt in infernũ viuẽtes, cũ corpe & aia in die extremi iudicij, cuius descẽsus figura
Nume. 16 extitit deglutitio Dathan & Abiron & Choræ, quos terra viuos absorbuit. Qm neqtiæ i ha
Psal. 105 bitaculis eorũ, in pcedẽti explanatiõe patet. Ego aũt ad deũ clamaui, qa optet sine ĩtermissiõe
1. Thes. 5 orare, & in oi necessitate atq; periculo ad deũ cũ omni affectu cõfugere, & dñs saluauit me, nõ
Actorũ. 12 eñ delinqt sperãtes in se, sed ois q petit, accipit: & q q̃rit, inuenit. Propter q̃d dñs ait: Eruẽs E
Jud. 18 liberabo te, & erit tibi aia tua in salutẽ, qa in me habuisti fiduciã. Vespe & mane & meridie. i.
Psalm. 9 tota die ex his horis cõstãte. Vel, vespe. i. statu incipiẽtiũ, & mane. i. in statu proficientiũ, &
Thren. 3 meridie. i. in statu pfectorũ. Vel, vespe & mane & meridie. i. in fine, principio & medio vitę
Judith. 13 meæ, narrabo, q̃ ad meipm, & annũtiabo aliqs documẽta legis diuĩæ, & opa saluatoris, ac alia
Matt. 7 q̃q; salubria, sicut docet aplus: Implemini (inquiẽs) spũ scto loquẽtes vobismetipsis in psal-
Marc. 11. mis, & hymnis, & cãticis spũalibus, cãtãtes & psallẽtes in cordibus vris, dño grãs agẽtes pro
Johan. 17 oibus semp, & exaudiet ipse dñs vocẽ meã, q̃ ipm laudo & inuoco. Redimet in pace aiam me
Hiere. 39 am ab his q appropinquãt mihi, vt noceãt eripiẽdo me de eorũ insidijs, pacẽq; pstãdo interi-
Ephes. 5 oribus meis. Hoc est verbũ amorosę fiducię, qm inter multos vocatos, nõ electos erãt mecũ,
loco, nõ mẽte: corpalr, nõ spũalr: fide, nõ moribus. Persequutores eñ ecclesię & iustorũ inter
vocatos, q multi sunt corpe assunt electis, sed vita & moribus distãt ab eis. Exaudiet deus p-
Tit. 3 ces meas, & hũiliabit illos eo mõ, q̃ hũiliabunt in futuro q se exaltãt in sclo isto. Nõ eñ est illis
Esaię. 28 cõmutatio, qm cõuerti despiciũt. Vnde aplus ait: Hæreticũ hoiem post vnã & secũdã corre
ptionẽ deuita, sciẽs qa auersus est q hmõi est. De talibus q̃q; Esaias ait: Dixistis, pcussim' fœ
dus cũ morte, & cũ inferno fecim' pactũ. Cõtaminauerũt testamẽtũ eius. i. legẽ Chri trans-
gressi sunt, & dicũt se nosse deum, sed factis negãt, diuisi sunt à societate electorũ & separati à
charitate & grã dei, ab ira vultus eius. i. iusto dei iudicio, & appropinquauit cor illius. i. deus
q̃tũ in se est semp paratus fuit & est misereri, subuenire, & parcere. Molliti sunt sermones ei'
. s. dei, sup oleũ, qm charitatẽ & pietatẽ suã nobis in sacra scriptura vbertim cõmẽdat, q̃d vti-
Psal. 118 q; oĩ melle & oleo dulcius est. Propter q̃d infra habet: Quã dulcia faucibus meis eloqa tua sup
mel ori meo. De qbus eloquijs supius q̃q; pdictũ est: Desiderabilia sup aurũ & lapidẽ priosum F
Psal. 18 multũ, & dulciora sup mel & fauũ. Qd Hiere. expertus, ait: Factus sum q̃si vir ebrius & q̃si hõ
Hiere. 23 madidus vino à facie dñi & à facie verborũ sctorũ eius. Quid eñ tã mollitũ ac dulce, sicut q̃d
Ephes. 2 ait Paulus aplus: Propter nimiã charitatẽ suã, q̃ dilexit nos deus pr, filiũ suũ misit in silitudi-
Johan. 3 nẽ carnis pcti. Et Iohã. Sic (inqt) deus dilexit mũdũ, vt filiũ suũ vnigenitũ daret. Et iterũ: Vi
1. Johã. 3 dete q̃lẽ charitatẽ dedit nobis deus pr, vt filij dei noĩemur, & simus. Deniq; dulce ẽ nimis q̃d
Prouer. 8 p Salomonẽ æterna sapiã, deus altissimus, protestat: Delicię meę esse cũ filijs hoim, & ipsi vcz
hęretici & hostes ecclesię ac psecutores iustorũ sunt iacula, qa veritatẽ scripturę verbis aut fa
2. Tim. 2 ctis ĩpugnãt, & simplices lædere studẽt. Ideo eñ dicit aplus: Sermo eorũ vt cãcer serpit. De q
Job. 24 bus apud Iob cõmemorat: Ipsi fuerũt rebelles lumini. Nescierũt vias dei, & deus inultũ abire
nõ patit. Cætera satis exposita sunt. Ecce ex psalmo isto didicim' q̃ta Chrs sustinuit, & q̃ta
Johan. 13 optet nos eius exẽplo pferre, cũ nõ sit seruus maior dño suo. Studeamus igit in seculo isto oĩa
2. Tim. 2 dura & aspera pro Chri amore gaudẽter portare, pẽsantes illud apostoli: Fidelis sermo, qa si
cõmortui sumus, & cõuiuemus, si sustinemus, & conregnamus.

COMMENTARIVS IN PSAL. LV.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. In finẽ, pro pplo q à sctis lõge factus est Dauid in tituli inscriptiõe, cũ tenuerũt
eũ Allophyli in Geth, aliàs iuxta Heb. victori siue ad victoriã pro colũba muta, eo q̃ procul
abierit Dauid hũilis & simplex cũ tenuerũt eũ Allophyli in Geth. Propheta intẽdẽs ecclesiã,
atq;

A atq; eius membra confirmare inter aduersa & p̄sequutionē pro sui liberatōe supplicat agens
de exauditōe grās, quatenus hoc sui exemplo alios ad simile qddam agēdum quādo in peri-
culo cōstituti fuerint, cōmemorat. Bipharia aūt partit, primo equidē ponit orō cū spe exau-
ditōis, vbi explicat p̄secutōes suas, & tribulatōes, & aduersarioꝝ pronūtiat pœnas. Scd̄o aūt
agit grās pro liberatōe, ibi: In quacūq; die. Author ip̄m explicat, in primis de Chr̄o, postea ve
ro tropologicè de Ecclesia & fidelibus eius membris.

¶Expositio Tituli.

¶Habet aūt Psalmus iam declarādus hunc titulū. In finē in carminibus pro populo q longe
factus est à sanctis in tituli inscriptōe ipsi Dauid cū tenerēt eū Allophili in Geth. Hunc Psal-
mum qdam ad lr̄am exponūt de Dauid. Cōiter aūt exponit de ip̄a Ecclesia seu quolibet fideli
multiplr̄ tribulato, sed q̄niam Chr̄us oīm prophetaꝝ opus est, debemus quātum fieri p̄t psal
mos oēsq; scripturas propheticas de Chr̄o exponere: qa de eo loqui dulcius ē, fructuosius ma
gisq; instructiuū. Sic igit exponēdo hunc Psalmū, sensus tituli est. Ipsi Dauid .i. Psalmus iste
Chr̄o p̄ Dauid significato conueniēs, & in finē vltimū, q est vita æterna nos dirigēs in carmi
nibus, ita vt deo in oībus grāꝝ actio referat. Scriptus & æditus ē pro populo .i. de pp̄lo vel cō
tra populū, q longe factus nō loco & spacio, sed carēdo fide & grā à sanctis .i. Chr̄ifidelibus,
in tituli inscriptōe quē posuit Pilatus sup̄ caput Chr̄i crucifixi .i. cōtra Iudæos q titulū istū ne-
gauerūt, dicētes Pilato: Noli scribere rex Iudæoꝝ, sed qa ip̄e dixit: Rex Iudæoꝝ, cū tenerent Johan. 19.
B eum .s. Chr̄m Allophili .i. Gētiles ministri Pilati quoꝝ quatuor Chr̄m patibulo appēderunt Matt. 27
in Geth .i. in pressura passiōis seu crucis. Per Allophilos quoq; intelligi possunt ipsi Iudæi, qa
quēadmodū Allophili seu Palæstini aut Philistæi comp̄hēderūt Dauid in Geth. Perducētes Matt. 27.
eum ad Achis regē suū vt occideret, ita Iudæi comp̄hēderūt Iesum. & vinctū tradiderūt Pon Marci. 15
tio Pilato, vt interficeret eum, hocq; fecerūt in Geth, q̄d interp̄tat pressura .i. in Hierl̄m, cui in Luc. 23
Euāgelio ait saluator: Hierl̄m Hierl̄m quę occidis p̄phetas. Et denuo: Non capit perire Pro Matt. 23
phetam extra Hierl̄m. Christus igitur passioni iam appropinquās secundum q̄ homo passi- Luce, 13
bilis ait ad deum patrem.

¶Expositio Psalmi literalis.

1 " Iserere mei deus⌋ liberādo me nō à miserijs culpę sed pœnę .i. de morte & passi
bili statu trāsfer me p̄ resurrectionē brām, ad immortalē vitā, ac impassibilē sta
" tum. Ideò aūt oro vt mihi sit misericors, ⌊qm̄ cōculcauit me hō⌋ .i. Iudas pro-
ditor, de q̄ supius dictū est: Hō pacis meę in q̄ speraui, magnificauit sup̄ me sup̄ Psal. 40.
plantationē. Hic (inquā) cōculcauit me verbis malignis, & ad cōculcādū me vē
" didit ac p̄didit ⌊tota die⌋ vz feria q̄rta qua vendidit me seu q̄nta qua tradidit Matt. 26
" me ip̄a nocte ⌊īpugnās⌋ me occultè .s. detrahēdo, aliosq; ad me īpugnādū, īducēdo ⌊tribu-
" lauit me⌋ qa vt in p̄cedētis psalmi elucidatōe īnotuit, tāto fuit p̄secutio Iudę Chr̄o pœnalior
q̄to Iudas chr̄o familiarior extitit. Cū eī Chr̄s iustissim⁹ fuerit, tāto pctm̄ Iudę ac Iudęoꝝ am
pl⁹ sibi displicuit q̄to illi iniusti⁹ cōtra eū fecerāt, & ista displicētia scā ac iusta tribulatio vocat.
Credēdū ē q̄q; q̄ Chr̄s tāq̄ piissim⁹ Iudę freq̄nter cōdoluit potissimū passiōe īstāte. Vel sic, cō Alia expo
culcauit me hō .i. hoīm mltitudo, vz Iudęi atq; ministri Pilati. Sępe eī in sacra scriptura ponit
singulare p̄ pl̄i, quēadmodū dixit Iudas Symoni frī suo: Veni mecū in sortē meā. Vbi p̄ Iudā Jud. 1
& Simonē itelligunt trib⁹ seu ppl̄i ex Iuda & Symeone p̄geniti. Et in Exo. dn̄s ait ad Pharao Ex. 8. 9. 10
C nē: Dimitte filiū meū vt sacrificet mihi in deserto. Vbi p̄ filiū itelligunt filij Isrl̄. Hi ergo cōcul
cauerūt filiū dei p̄ nihilo eū reputātes, opprimētes, & forte ēt corp̄alib⁹ pedib⁹ eūdē suppeditā
tes: p̄sertim in morte q̄ viri q tenebāt eū, illudebāt ei cedētes, cōspuētesq; eū. Irreuerēdissimè Luce. 22.
nāq; eū tractabāt, eiusq; pœnis se satiabāt tota die parasceues īpugnās verbis atq; verberibus
2 " tribulauit me vsq; ad mortē hō p̄dictus .i. hoīes ip̄i de q̄b⁹ aptius subdit. ¶Cōculcauerūt me⌋
" scd̄m modū iā dictū ⌊inimici mei⌋ q posuerūt aduersū me mala p̄ bonis & odiū p̄ dilectōe
" mea ⌊tota die⌋ p̄fata, vl̄ tota die .i. toto tp̄e p̄dicādo & miracl̄a p̄petrādo īter eos cōuersabar
A pricipio eī q̄ Chr̄s p̄dicare exorsus ē, aduersabant ei Iudęi, sicut ex euāgelica liq̄t historia, Mat 9. 12
" ⌊qm̄ multi bellātes aduersum me⌋ .s. principes sacerdotū cū suis fautoribus, sed ego p̄ patiētiā Marci. 3
vici eos. Propter q̄d supius de me legit: Dn̄s fortis & patiēs dn̄s potēs in p̄lio. Hinc q̄z Chr̄us Luc. 7. 15
3 " Audiui (inq̄t) cōtumelias multoꝝ & terrorē in circuitu p̄seq̄ntiū ¶Ab altitudīe diei timebo⌋ Joh. 8. 10.
Dū aliq̄s magna tormēta certa die passur⁹ ē, dr̄ timere illū diē & q̄to ī aliq̄ hora seu die duriora Psalm. 13
se p̄noscit passuꝝ tāto horā illā ampli⁹ formidare asserit. Passio āt Chr̄i ab hora noctis qua ca Hiere. 20
piebat incipiēs, & vsq; ad horā nonā perdurās, cōtinuò augebat & creuit. Idcirco eo mō quo
Chr̄us passionē sibi instantē naturali affectu abhorruit etiā diē passionis suæ timebat, & tāto
amplius quo dies ille magis ascendit versus meridiē, qm̄ grauiora sibi instabāt supplicia scd̄m
diei ascensum, propterea maximè timuit altitudinem diei, in qua præ inæstimabili pœna cla-
mauit: Deus meus, deus meus vt quid dereliquisti me? Vnde & sudor eius factus ē, sicut guttæ Matt. 27
" sanguis decurrētis in terrā. Sed timor iste fuit in Chr̄o, tp̄e trinæ orōnis anq̄ caperet, ⌊ego Luce. 22

Johan.7 vero in te⌋ deo prẽ meo⌊ sperabo⌋ cõfidens me cõseruãdũ & resuscitãdũ, ac glorificãdũ à te. »
¶In deo laudabo sermones meos⌋ Hoc est, q̃d Chrs testat: Mea doctrina non est mea, sed » 4
eius q misit me. Et iterũ: Qui à seipõ loqt, gloriã ppriã quęrit: q aũt q̃rit gloriã dei, hic verax ẽ D
⌊in deo speraui (ideo) non timebo,⌋ inordinato pauore ⌊qd faciat mihi hõ.⌋ Hoc est, Iudę »
Johan.8, us aut qlibet alius. Quãuis eñ Chrs ad horã timebat passiõe instãte, tñ hunc timorẽ ex delibe
ratõe rõnis assumpsit, sic eũ iperio eiusdẽ cessare fecit. Vnde & intrepidus hostibus obuiauit,
& dixit, quẽ quæritis. ¶Tota die⌋ passionis meæ vel totis dieb' pdicatõis meę ⌊verba mea » 5
Matt.28 execrabant. i. à Iudæis contemnebant, & malè interp̃tabant. Dixerunt eñ vt legit apud Mat
Johã.9 thæum, blasphemauit, & reus est mortis. Atq; apud Iohannẽ: Non est hic homo à deo q sab-
Amos.5 batũ non custodit. Hoc est, quod per Amos de Iudæis inducit. Odio habuerunt corripientẽ
Johan.7 & loquentẽ pfectè abominati sunt. Ideo nãq; & Chrus dicit: Me odit mũdus, qa testimoniũ
perhibeo de illo qm̃ opa eius mala sunt, ⌊aduersum me oẽs cogitatões eorũ in malum⌋ vcz vt »
me falsè accusent atq; iniuste occidãt. ¶Inhabitabunt⌋ hoc est, inhabitauerũt infideles Iu- » 6
dæi mecũ cũ discipulis meis in synagoga, seu domo dñi quantũ ad fidẽ, qa dicebant se deũ co-
lere & Chrm regẽ expectare, sicq; p fidem informẽ cum credentibus in deum habitauerũt in
synagoga, ⌊& abscõdent⌋ .i. occulte mihi insidiati sunt tentãtes me verbis dolosis ⌊ipsi cal- »
caneũ meũ obseruabũt⌋ .i. opa mea explorabunt, quatenus occasionẽ contra me reperirent. »
Marc.3. Propter quod scriptũ est: Obseruabãt Iudæi si sabbatis curaret vt accusarent eum. ¶Sicut » 7
sustinuerunt aĩam meã pro nihilo⌋ Hoc est, sicut me vilipendebãt, & vitã meã expectabãt, q̃ »
tenus eam, pro nihilo. i. ac si nihil nulliusq; reputatõis existeret, pderẽt, non arbitrantes esse E
pctm̃ occidere me ⌊saluos facies illos, quasi dicat non: Ac si dicat. Quàm veraciter bene fece »
runt me taliter psequentes tam verè eos saluabis. Ideo addit ⌊in ira populos cõfringes⌋ hoc ẽ »
p vindictam diuinæ iustitiæ incredulos meq; psequentes Iudæos impœnitẽtes totaliter de-
strues quantũ ad esse græ & gloriæ, nõ dando eis aliqd meritoriũ esse, & etiã in hac vita eos cõ
Ozee.9 minuendo, dispergẽdo, ac humiliando. Hinc eñ de eis dicit: Radix eorũ exiccata est: fructum
Esa.63 nequaq̃ facient. Et alibi Chrus de eis locutus est: Calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos
in ira mea. ¶Deus vitã meã annũtiaui tibi⌋ hoc ẽ, ad honorẽ & gloriã noĩs tui professus sum » 8
Johan 14 alijs conuersatõis meæ sanctitatẽ, & oĩa quæ feci corã te feci, & tibi asscripsi. Hoc modo Chri
Johã.8 stus vitã suã deo prĩ annuntiauit, dum asseruit. Diligo prẽm, & sicut mandatũ dedit mihi pr,
Luc.4 sic facio. Et alibi: Ego quæ placita sunt prĩ meo facio semp. Et in Luca quoq; allegans imple-
Esaię.61 tum in se, quod prędictũ fuit per Esaiã: Spũs (ait) dñi sup me eo quod vnxerit me ad annuntiã
dũ mãsuetis misit me, vt mederer contritos corde, ⌊posuisti lachrymas meas ĩ cõspectu tuo⌋ »
Heb.5 hoc est, acceptas eas habuisti, idq; pro quo lachrymas fudi, implesti. Vnde ait Apostolus: Cũ
clamore valido & lachrymas pces fundẽs exauditus est pro sua reuerẽtia. In resuscitatõe insup
Johã.11. Lazari lachrymatus est Iesus, & ait: Grãs ago tibi pr, qm̃ audisti me. ¶Sicut & in promissio » 9
ne tua⌋ hoc est, sicut per Prophetas dixisti: Hoc eñ prædictũ ẽ, q lachrymas meas ac pces ac »
Esaię.42 ceptas haberes, dicẽte te de me p beatũ Prophetã: Ecce seruus meus suscipiã eum, electus me
us complacuit sibi in illo aĩa mea, ⌊tunc⌋ .i. cum me exaudieris suscitãdo me à mortuis ⌊con »
uertent inimici mei⌋ puta Iudæi ⌊retrorsum⌋ recedẽdo à te & nõ credẽdo in me, sicut apud »
Hieremi.1 Prophetã de eis testatus ẽ. Verterũt ad me dorsum & nõ faciẽ. De qbus legit: Post hebdoma
Daniel.9 des sexaginta duas occidet Chrus, & nõ erit eius pplus q eũ negaturus ẽ .i. Iudæi q dixerunt: F
Johan.19. Nõ habemus regẽ nisi Cæsarẽ. ¶In quacũq; die inuocauero te orãdo pro meipõ aut cor- » 10
pore mystico ⌊ecce cognoui⌋ p experiẽtiam, seu experimẽtalẽ exauditionẽ ⌊qm̃ deus meus »
es⌋ specialissimo mõ vbiq; & semp regẽs atq; exaudiẽs me. ¶In deo laudabo verbũ, in dño » 11
Johã.5 laudabo sermonẽ⌋ Vnũ exponit aliud .i. qcqd dico aut pdico ad deũ finalr referã, eiusq; illu- »
minationi asscribã, ne propriã gloriã quęrã. Propterea Chrus dixit: Claritatẽ ab hoĩbus nõ
accipio. Et aliàs: Ego nõ q̃ro gloriã meã ⌊i deo speraui nõ timebo qd faciat mihi hõ⌋ mihi in »
iustè repugnãs. ¶In me sunt deus vota tua⌋ .i. in corde meo sunt sctã desideria mihi à te in- » 12
fusa, p quę tuũ honorẽ hoĩmq; salutẽ desidero ⌊q̃ reddã laudatões tibi⌋ .i. q̃ offerã tibi tanq̃ sa »
crificiũ laudis ac laudãdi materiã. Per sctã eñ desideria deus laudat & honorat. ¶Qm̃ eripu » 13
isti aĩam meã de morte⌋ in die resurrectõis vniẽdo eã corpori à q̃ per mortẽ extitit separata, »
⌊& pedes meos de lapsu⌋ .i. oẽs opatões meas grã pueniẽte pseruasti à ruina pctĩ, ita vt nunq̃
cecidi, sed tibi placẽtia ineffabilr egi, & hoc ideo tu fecisti, ego quoq; idcirco hoc ad gloriã tuã
pfiteor ⌊vt placeã corã deo in lumine viuẽtiũ⌋ .i. vt tibi cõplaceã & in te & nõ in me cõpla- »
cẽtiã habeã. Placeã (inquã) corã te in lumine viuẽtiũ .i. in splẽdidissima prĩa btorũ vbi coram
Hebre.9. deo assisto interpellãs p mundo, quẽadmodũ ad Hebręos ĩducit Apls. Nõ in manu facta sctã
Iesus introijt, sed in ipm̃ cœlũ vt appareat nũc vultui dei pro nobis. Chrus igit sibi in se nõ pla
cuit, sed in deo .i. in seipõ scd̃m q deus fuit, vel in deo prẽ ac sctã trinitate. Et qũo ergo nos mi
seri tã vanissimi atq; stultissimi vnq̃ efficimur, vt placeamus nobismetipsis, alios cõtemnẽdo
Roma.15 atq; in nobis gloriãdo. Aduertamus admonitionẽ S. Pauli. Debemus (inqt) nos firmiores im-
becilli-

A becillitates infirmoꝝ sustinere,& non nobis placere. Etem̄ Christus non sibi placuit.

¶Elucidatio tropologica moralis eiusdem Psalmi.

TRopologicè deniq; exponēdo hunc Psalmū pręinductus titulus,sic intelligēdus ē. In finē.i.Psalmus iste in Chr̄m nos dirigēs scriptus pro pp̄lo q longe factus ē à sanctis.i.q vita & moribus discordat ab electis,in tituli inscriptōe, qa titulū crucifixi, videlicet:hic ē rex Iudęoꝝ,quē sancti fide &ope venerant ipsi,vel vita reproba vel
mēte incredula negār. Psalmus (inquā) ipsi Dauid.i.cōueniēs Ecclesię,seu fideli p Dauid figu Iohā.19.
rato,cū tenerēt eū Allophyli in Geth.i.cū vndiq; vallarēt alienigenę à charitate &fide forma 1.Reg.21.
ta ipsam Ecclesiā seu quēlibet Chr̄ianū tribulatōibus,tentatiōibus atq; ꝑssuris. Ecclesia ergo,q̄
mō aduersitatibus velut in torculari comprimit,qlibet fidelis ꝑsecutōibus multis circūdatus,
clamet ad deū. Miserere mei deus.i.tu creator,gubernator,saluator,iudexq; meus,q naturalr̄ Actoꝝ.10
pius es,& totus misericors,mihi misero cōdole nō pœnalē affectū habēdo, sed clemēter atq; Iohā.5
celeriter succurrēdo:vehemēter nāq; indigeo,qm̄ cōculcauit me hō detractor,læsor, aīaꝝ
corruptor,charitatis ꝑsecutor,innocētiæ aduersator,pede elatōis cōtumeliose opprimēs,de
q̊ pede supius dictū est: Nō veniat mihi pes supbiæ. Cōculcauerūt me inimici mei, domestici
&extranei visibiles & īuisibiles,occulti &manifesti,tota die naturali.i.tp̄e diurno atq; noctur
no tētādo,aspernādo,aut sibi mō aduersando,qm̄ multi sunt bellātes aduersum me, q me à te
conant auertere,& ad vitia inclinare. Pugnāt em̄ cōtra nos mūdus.i.hoīes seculares, vt ꝑuer
B tantur cū ꝑuersis,caro.i.passiōes seu motus sensualitatis,quatenus hoīem à medio rectę rōnis
abducāt,& dęmones de qbus ait Ap̄lus: Nō est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinē, Ephes.6.
sed aduersus principatus &ptātes,cōtra spūalia neqtię in cœlestibus,q̊d intelligēdū nō est,q̄si
nō fit nobis aliqua colluctatio cōtra carnē & sanguinē,cū dicat Ap̄lus:Si scd̄m carnē vixeritis
moriemini. Et rursus:Quicūq; sunt Chr̄i,carnē suā crucifixerūt cū vitijs,& cōcupiscētijs,sed Romanī.8
hoc ideò dictū est,qa nō est nobis colluctatio cōtra carnē & sanguinē tm̄ aut principalr̄. Ab Gala.5
altitudine diei timebo.i.ab ascēsu seu ꝓcessu hoīs mihi cōcessi formidabo ꝓpter pericula mi- Ibidem
hi instātia. Quo em̄ diutius viuo,eo frequētius pecco,ꝑsertim cū iustus septies cadat in die,id-
circo tp̄s futuꝝ timeo,qa dies mali sunt,eo q̨ sępius peccet hō in eis. Vel sic:Ab altitudīe diei Proue.24
cuiuslibet artificialis q̄ victurus sum timebo,qm̄ plures peccādi occasiōes occurrūt in die q̄ in Ephe.5.
nocte,ꝑsertim die in altū ascendēte. De mane em̄ ē hō ad deuotionē abilior,sed circa meridiē
obuiāt corpis grauissimę necessitudines,qa cibo potuq; egemus,qbus acceptis,est hō ad deuo
tionē ineptior. Propterea hāc horā timēt deuoti, videlicet, ne grauēter corda eoꝝ crapula, Luce.21
aut ebrietate,ideoq; accedūt ad mēsam velut ad carcerē:ego vero in te sperabo.i.q̄uis tot ma
lis circūdatus sim,nō tñ despero,sed in te incessanter cōfido q̨ nō succumbā aut vincar:sed in
noīe tuo ꝑualeā verissimè scriptū sciēs: Maior est q in nobis est q̄ q in mūdo. Et dicēte beatis- 1.Iohā.4.
simo Helisęo: Noli timere,plures em̄ nobiscū sunt,q̄ cū illis. Cū illis nāq; est brachiū carneum 4.Reg.6.
nobiscū aūt est dn̄s deus nr̄. Vnde & dr̄:Misericordiā &iudiciū custodi & spera in deo tuo sp. Osee.12.
In deo laudabo sermones meos,ad eius honorē eos ordinādo,nec in vana philosophia,steri- Coloss.2
li eloquētia,sermone rethorico,verbo ꝑsumptuoso,malo,&garrulo,gloriabor:sed in verbo
cōfessiōis,orōnis,diuinæq; laudis,lætabor:In deo speraui nō timebo de cætero timore deijciē
C te & inordinato,qd faciat mihi caro.i.homo carnalis. Nō em̄ timebo eos q corpus occidunt, Matt.10.
quinimò tribulationē tanq̄ donū dei recipiā,amplexabor,& hilariter ferā recolēs,illud Ap̄li:
Vobis datū est à Chr̄o non solum vt credatis in eum,veꝝ etiā vt patiamini pro illo. Tota die Phili.1.
verba mea execrabant. Hoc est,quod ait Ap̄lus: Maledicimur & benedicimus. Propter quod 1.Cor.4.
Chr̄us ait discipulis suis: Si me ꝑsecuti sunt,& vos ꝑsequent. Contemnūt em̄ atq; vituperāt Iohan.15
impij verba iustoꝝ,& sicut Iob dicit: Deridet iusti simplicitas, aduersum me oēs cogitatiōes
eoꝝ,videlicet,hæreticoꝝ,schismaticoꝝ,& ꝑuersoꝝ sunt:In malū vt mihi contrarient,ac no Iob.12
ceant malaq; pœnæ & culpæ infligant. Inhabitabunt mecum in Ecclesia militanti,in qua bo
ni & mali miscentur,vel in terra ac seculo isto prædicti aduersarij mei & abscondent,hoc est,
fraudulenter & clam nocere nitentur. De talibus siquidem Christus præmonuit. Attendite à
falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapa- Matth.7
ces. Et amplius: Inimici hominis domestici eius,ipsi calcaneum meum obseruabunt, hoc est,
opera mea explorabūt,non vt imitent,sed vt criminent,quēadmodum ad Galatas ait Ap̄lus Matt.10
Subintroducti falsi fr̄es q introierunt explorare libertatē nostram quā habemus in Chr̄o Iesu Gala.2
Vnde superius quoq; præhabitū est. Obseruabit pc̄tōr iustū,& stridebit sup eū dentibus suis.
Sicut sustinuerunt impij aīam meā pro nihilo,eam spernēdo,scandalizando, aut ꝑsequēdo, Psal.36.
saluos facies illos,hoc ē,nō saluabis eos,ꝓpter pc̄tā commissa in me,imò nisi pœnīam egerint Luce.13
æternaliter eos damnabis,sicut merentur. Aliqui autē exponunt istud in bono, vt sit sensus.
Sicut sustinuerunt aīam meam ad ꝑdendū eam,pro nihilo,hoc est,gratis,& sine eoꝝ merito Alia expō
saluos facies eos in ira populos confringes vlciscēdo eorum malitiam, eosq; damnando. Vel,
in ira tuæ paternæ disciplinæ populos peccatores confringes, deprimendo eorum superbiā,

&vitia

Esaie.2 & vitia extirpando, quemadmodum legit: Incuruabit sublimitas hoim, & humiliabit altitu- D
do viro. Deus vitã meam annuntiaui tibi, seu tuo vicario. s. sacerdoti humiliter confitẽdo
Johan.3 mea pcta, & tibi attribuẽdo opera bona: Scriptũ est em: Omnis q male agit, odit lucẽ, & nõ
venit ad lucẽ, vt non arguant opera eius: q aũt facit veritatẽ, venit ad lucẽ, vt manifestentur
Psalm.36 opera eius, qa in deo sunt facta. Ideo quoq; superius dictum est: Reuela dño viã tuã, posuisti
lachrymas meas, quas pro pctorum indulgentia, seu gloriæ dilatione, aut ex alia pia causa, effudit
in conspectu tuo, habendo eas acceptas, atq; pro eis mihi reseruãs præmiũ i futuro. Hinc dñs
4.Reg.20 ad Ezechiã: Audiui (inqt) orõnẽ tuã, vidi lachrymã tuã. Et Hieremias orat: Ne auertas aurẽ
Threno.3 tuã à singultu meo. Sicut & in promissione tua: Promisit em̃ deus se exauditu suspiria, desi-
deria, orões, & lachrymas, suo fidelium, tunc conuertent inimici mei retrorsum, hoc est,
Jacob.4. cum me supplicãtem audieris inimici mei visibiles inuisibilesq; deficient. V n & beatus Iaco-
bus: Resistite diabolo, & fugiet à nobis. In quacunq; die inuocauero, te inuocatõe iterna, affe
ctuosa, & stabili, ecce cognoui, per receptionẽ pietatis tuæ, & grẽ, seu effectũ precis deuotæ,
quoniam deus meus es, hoc est, quòd specialiter sis deus meus prouidens mihi & diligens me.
Johan.16. Hinc em̃ Chrus affirmat. Amen dico vobis, si q d petieritis prẽm in nomĩe meo, dabit vobis.
Ibidem Petite & accipietis, vt gaudiũ vestrũ sit plenũ. In me sunt deus vota tua. i. promissiones seu af
fectus qbus obligaui me tibi seruitu, & qbus te honorare desidero. Hæc aũt vota sunt tua,
hoc est. tibi placentia & mea, qm̃ mihi à te sunt collata, quæ reddã laudatões tibi, ea implendo
sicq; p vitã bonã te collaudando. Dum em̃ promissa implemus, piosq; affectus ad effectũ per
ducimus, deũ laudamus, & sacrificiũ iustitiæ immolamus. Qm̃ eripuisti aiam meã de morte,
æterna & infernali sanguinẽ tuũ p me fundendo, de morte q; pcti mortalis, indulgẽtiam con
ferẽdo, & viuificasti animã meã, charitatẽ & grãm influendo, & pedes meos. i. affectus meos
Osee.11. & opera eripuisti à lapsu, hoc ẽ, à ruina pcti dirigẽdo cor meũ ac opa scdm tenorem legis di
uinæ, queadmodũ de populo tuo testaris: Ego qsi nutricius Ephraim portaui eos in brachiis E
meis. Hęc aũt ideò mihi fecisti, vt placeã corã deo, quãdo ad Chri tribunal pductus fuero, sal
uusq; fiam in lumine viuẽtium. i. in regione viuo, & in lumine gloriæ illud diuinitus partici-
Job.15 pando, de quo lumine superius dictum est. In lumine tuo videbimus lumẽ. Et beatus Iob scri
bit. Nunqd est numerus militũ dei? Et sup quẽ non splendet lumen ipsius? Ecce Psalmum
vere affectuosum audiuimus, in quo primo Chri atq; iusto tribulatões commemorant, de-
inde mens in deo p spem confortat, beneficia dei ad memoriã reducunt. Impleamus igit psal
mi præsentis doctrinã in omi tribulatõe ad deũ suppliciter confugiẽdo, spem verã in ipo ex-
citando, corq; magnanime & inperterritũ assumẽdo, vitã nostrã dño annuntiãdo, sermones
nostros ad ipsius gloriã ordinãdo, vota promissionũ ac desiderio ei reddẽdo, eiusq; benefi-
cia intimẽ recolẽdo, quatenus ei soli in futuro, & nõ alicui in hoc mundo placere optemus.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LVI.

¶ Argumentum.

¶ Titulus, In finem ne disperdas Dauid in tituli inscriptõe cum fugeret à facie Saul in spe-
lunca, alias in Hebræo, victori vt non disperdas Dauid humilem & simplicem, quãdo fugit à
facie Saul in spelunca. Est aũt hic Psalmus oratio Dauid in psona Chri patientis pro sui libe-
ratõe atq; gloriosa resurrectione deprecantis. Vel etiã Ecclesiæ & cuiuslibet iusti orãtis vt ab F
iniquo persequutõibus liberet. Et habet tres partes secundum glossam. In prima ponit ota
tio, in secunda eius benigna exauditio, ibi, Misit deus misericordiã suã, in tertia vero deuota
pro exauditione gratiarum actio, ibi. Paratum cor meum deus. Author bipharia commen
tatus est hunc Psalmum porrò primum, iuxta literam de Christo atq; deinde tropologicè de
Ecclesia & membris eius.

¶ Expositio Tituli.

1.Reg.23. ¶ Titulus Psalmi istius. In finem ne disperdas Dauid in tituli inscriptõe cum fugeret à facie
Saul in spelunca. Primo Regũ legit sanctus Dauid à facie Saul bis in spelunca fugisse, Primo in
1.Reg.24 spelunca odollam. Secundo in speluncã in qua descendit etiã Saul vt ventrẽ purgaret, in qua
abscidit Dauid summitatẽ chlamydis Saul prohibuitq; Abysay ne Saulem occideret. Ab hac
aũt fuga intitulat hic Psalmus q licet exponi posset de Dauid, sicut in sequẽti expositõe de qli
bet iusto exponet, couenietius tñ de Chro p Dauid significato exponit, præsertim cum Da-
uid non legat titulum erexisse. Est itaq; sensus tituli huius. In finem. i. psalmus iste in Chrm
nos erigens ne disperdas Dauid. i. ne Chrm neges verbo aut facto regẽ ac dñm omniũ sicut si
Matt.18 gnificabat, in tituli inscriptõe q scripsit Pilatus de Chro. Hic est rex Iudæo, cũ fugeret Da-
Marc.15 Luce.23. uid à facie Saul, hoc est, cum Christus à Iudæorum cognitione recessit, illisq; se abscondit, in
Johã.19. spelunca, hoc est, in carne sua mortali, in qua eius diuinitas latuit, incredulisq; se Iudæis abscõ
dit. Christus itaq; passioni iam proximus ex parte hois assumpti adhuc mortalis, & mortẽ na
turaliter abhorrentis orat ad patrem.

¶ Expositio Psalmi literalis.

¶ Miserere

A

1 Iserere mei deus.] Ab hoc passibili statu ad immortalem statum me transferen
do [miserere mei] orantis pro corpore meo mystico, vt fructũ passionis meę
[quoniam in te confidit aia mea] .i. in tua bonitate ego spero scd̃m quod homo passibi
2 lis & viator aliquo mõ nõ vt deus & comphẽsor. ¶Et in vmbra alarũ tuarũ]
hoc est, in defensione ac ope misericordiæ atq; potentiæ tuæ [sperabo donec
transeat iniquitas] .i. donec finẽ accipiat malitia Iudęorũ aduersus me. s. quãdiu in
hac vita viuo mortalis, Chrũs enĩ semp à deo protectus est, nec aliqd ei nocere valebãt Iudæi
3 donec ipsemet voluit. ¶Clamabo] .i. passione instante, mẽte & ore orans clamaui [ad deũ Heb.5
altissimũ] sicut fatet̃ Aplus: Cũ clamore valido & lachrymis Chrũs pces fudit ad deũ [deum
qui benefecit mihi] .i. multa mihi beneficia contulit. Piè exaudiuit, omniq; virtute & dono ac
gr̃a spũs sancti repleuit, quantũ capere potuit natura creata à principio creatõis & conceptõis Johan.3
4 meæ humanitatis. Non enĩ ad mensurã dat deus spm̃ homini Chro. ¶Misit de cœlo & li-
berauit me] Hoc ẽ, Deus pr̃ desup adiutoriũ mihi impẽdit, & angelũ confortantẽ me misit, Luc.22
& de manibus Iudæorũ in die resurrectõis me penitus eripuit, [dedit in obprobriũ conculcã-
tes me] .i. psecutores crucifixores q; meos cõfudit, cõfusione dignos ostẽdit, contẽptibiles fe
cit in pñti, & in futuro priuãs eos propria terra omniq; gr̃a sicut de eis prædictũ est: Induc sup Hiere.18.
eos diem afflictõis, & duplici contritõe contere eos domine deus noster. Et alibi: Ciuitatem Daniel.9
& sanctuariũ .i. habitatores Hierusalẽ q Chrm̃ occiderunt, & templũ dissipabit populus cum
5 duce venturo .i. exercitus Romanorũ cũ Tito. ¶Misit deus miam suam & veritatẽ suam.]
hoc est, effectũ suæ misericordiæ atq; iustitię effudit super me, ga in omni ope dei commiscent
B misericordia & iustitia. Misit aũt deus miam suã, dum aĩam Chri tam gratiose in omi bene-
dictõe præuenit: & veritatẽ quando eam sicut p Prophetas pdixit, inseparabiliter corpori Psalm.20
reuniuit. Ideo subdit: [& eripuit aĩam meã] in die resurrectõis [de medio catulorũ leonũ] .i.
de multitudine superborũ atq; ferociũ Iudæorũ, ad immortalẽ statũ me suscitans [dormiui]
6 in morte & monumẽto [conturbatus] cõculcatus, oppressus, occisus. ¶Filii hoim] non fi
lii dei, videlicet pdicti aduersarii mei [dentes eorũ arma & sagittæ] .i. similes sunt armis, itẽq;
sagittis, ga queadmodũ aliqs p arma impugnat, & p sagittã lædit, sic Iudæi verbis quæ ore &
dẽtibus formant, me impugnabãt ac lędi procurabãt Pilato, dicẽtes: Si nõ eẽt hic malefactor Joha.18.
nõ tibi eũ tradidissemus, [& lingua eorũ gladius acutus] qa clamabãt, tolle tolle, crucifige eũ Luce.23
Propterea scri ptũ est: Sagitta vulnerãs lingua eorũ. Deinde Propheta Chrm̃ sic cõculcari & Johan.19
7 passum cõspiciẽs eius resurrectionẽ, ascẽsionẽ, & glorificationẽ desiderãs. ¶Exaltare (inqt) Hierem.9
sup cęlos deus] .i. tu Chre verus deus sup oẽs cęlos ascẽde, sicut ait Apls: Qui descẽdit, ipse ẽ q Ephe.iiii.
ascẽdit sup oẽs cœlos [& in omni terra gloria tua] hoc est, p totũ mundũ prædicet excellen-
tia tua, manifestet potẽtia tua, & notitia tua hoibus reuelet, scd̃m quod legit: In doctrinis glo- Esa.xxiiii
rificate dñm in insulis maris: A finibus terræ audiuim⁹ laudes & gloriã iusti. Vnde post resurre-
ctionẽ Chrs ait discipulis: Eritis mihi testes in omi Iudæa & Samaria, & vsq; ad vltimũ terræ. Actor.1.
8 . ¶Laqueũ mortis] .i. insidias occidendi [parauerunt (Iudæi) pedibus meis] .i. mihiipsi,
[& incuruauerũt] .i. humiliauerũt, & psecuti sunt [aĩam meã] calumniãdo, ac detrahendo Matth.11
verbis, operibus atq; miraculis meis, dicẽtes: Seducit turbas, & homo vorax. Et in Beelzebub Matt.12.
C eiicit dæmones. Vel, incuruauerũt aĩam meã .i. à via iustitię & ab ipsa veritate eã conabant de- Luce.11
9 flectere adulãdo, dicẽtes: Magister scim⁹ qa verax es. ¶Foderũt añ faciẽ meã foueã] .i. mor Johan.7
tis deuorationẽ seu crucis passionẽ mihi aperte pparauerũt, [& ciderũt in eã] qa me ĩterficiẽ Matt.22
do meruerũt à Romanis occidi, ęternaliq; dãnari. Qui enĩ alteri nocere disponit, prio seipm̃ Marc.12.
interemit, iuxta illud: Propter malitiã tuã circũdatus es laqueis & cõturbat te formido subita. Job.22
10 ¶Paratũ cor meũ de⁹ paratũ cor meũ] Ad agendũ & sustinẽdũ quęcũq; tibi placita sunt, &
humanę redẽptõi necessaria. Et hoc est, quod Chrũs ait ad patrẽ: Veruntñ nõ sicut ego volo, Matt.26
sed sicut tu. Et itẽ: Calicẽ quẽ dedit mihi pater, non bibã illum? Descẽdit (inqt) de cœlo nõ Johan.18.
vt faciam voluntatẽ meam, sed voluntatem eius q misit me, [cantabo & psalmũ dicam] hoc Johã.6
est, verbo & opere te laudabo, & gratias referam. Psalmus enĩ bonam operatiõem designat.
11 ¶Exurge gloria mea] hoc ẽ, dignitas gr̃æ, oisq; excellentia meæ humanitati collata appa-
re, & hoibus manifestare per prædicationẽ Apostolorũ, atq; credẽtium, quatenus sciãt gloriã
mihi diuinitus datã, sic quoq; [exurge psalteriũ] .i. doctrina mea Euãgelica, qua dei insignia
docui, quę doctrina adinstar psalterii suauiter sonat, [& cythara] .i. doctrina mea moralis, &
vita exemplaris ac passio mortis, vel in doctria mea, & vita ac passio ad hoim agnitionẽ exur
gãt, easq; credẽdo asseq studeãt. Hinc enĩ apud Prophetã Chrũs ait: Mittã ex eis q saluati fue Esa.66
rint ad gẽtes, & annũtiabũt gloriã meã gẽtibus [exurgã] de clauso sepulchro [diluculo] .i.
12 valde mane. Iuxta illud: Surgẽs Iesus mane prĩa sabbati. ¶Cõfitebor tibi] cõfessiõe laudis Marc.16
[in pplis dñe] .i. in Iudæis qb⁹ meipm̃ pdicaui, teq; laudaui & honoraui [& psalmũ] .i. lau-
dẽ bonę operationi cõiũctã [dicã tibi] .i. ad nõis tui honorem [in gẽtibus] ad fidẽ cõuersis.
Christus enim in mundo conuersando etiam quibusdam gentibus prædicasse ostenditur ex

Matt. 15 Euangelica relatione, sicut dum ibat per Tyrum & Sydonem, quidam quoq; Gentiles venie D
Johan. 12, bant inter Iudæos ad eius prædicationē scd̄m q̄ scribit, q̄ queadmodū gētiliū q simul ascēde
rāt in Hierl̄m dixerunt ad Philippū: Dn̄e, volumus Iesum videre. Verū q̄m Chr̄us raro & parū
Matt. 15 gētilibus p̄dicauit & q̄d modicū est, p nihilo reputat scd̄m philosophū, idcirco istis nō obuiat
quod Chr̄us asseruit. Nō sum missus nisi ad oues q̄ perierūt domus Israel. Ideo Chr̄s nūc dicit
Matt. 10 psalmū dicā tibi in gētibus magis p discipulos q̄ p seip̄m effecit. Illis em̄ qbus an̄ passionē di-
Marc. 16 xit: In viā gētiū ne abieritis. Post resurrectionē locutus ē: Prędicate euāgeliū om̄i creaturæ.
Matt. 28 Et iterū: Euntes docete oēs gētes. Ideo aūt (ó dn̄e) cōfitebor tibi. ¶ Q̄m magnificata ē vsq; » 13
ad cœlos mīa tua.] hoc ē q̄a mīę tuę effectus magnus factus ē pertingēdo à terra vsq; ad ciues »
cœlestes, q̄m per grām tuā hoīes pc̄tōres cōuertunt atq; ad angelorū cōsortiū p̄ducunt. In fu-
tura siquidē resurrectōe, nec nubēt, neq; nubent, sed erunt tanq̄ angeli dei. [& vsq; ad nubes »
Matt 22. veritas tua.] i. veritatis & sapiæ tuæ illuminatio magna facta ē pertingēs vsq; ad sc̄tōs Ap̄los »
Luc. 20. diuiniq; verbi p̄dicatores atq; doctores, q noīe nubiū intelligunt, q̄a à sole iustitiæ & fonte sa
piētię dn̄o Iesu Chr̄o prius ac plenius illustrati sunt q̄ cæteri hoīes in terra morātes, quēadmo
dum nubes aeris prius recipiūt radios solis q̄ terra. Dicunt quoq; ap̄li & doctores nubes: q̄a de
eis velut de nubibus deus tonat mādatis, fulgurat signis, & pluit salutaribus documētis. De his
Esaiæ 60 nāq; scriptū est: Qui sunt isti q vt nubes volāt. Et alibi: Assumēt pēnas vt aquilæ, currēt, & nō
Esaię 40 laborabūt, volabūt, & nō deficiēt. ¶ [Exaltare sup cœlos deus.] Versus iste q iam videt satis » 14
elucidatus repetit, propter sn̄iæ suæ dignitatem, & quia Christi exaltatio omniū præceden-
tium actionum & passionum eius finis censetur.

¶ Explanatio tropologica moralis eiusdem Psalmi.

DEniq; iuxta Tropologicū sensum p David fugientē à Saul in speluncā intelligit E
quilibet Chr̄ianus à tentāte ac p̄sequēte mūdo seu dæmone fugiēte ad Chr̄m, atq;
1. Regū 14 in eius vulneribus se abscondēte in qbus est om̄i fideli summū tutissimūq; refugiū,
Esaię. 2 iuxta illud: Ingredere in petrā, abscōdere in fossa humo, i. accede ad Chr̄m & in cor
Esaiæ. 26 pore eius propter te vulnerato teip̄m absconde. Vnde dn̄s ait: Vade popule meus intra cubi
cula tua, claude ostia tua sup te, abscōdere modicū ad momentū, donec p̄transeat indignatio
mea. i. tp̄s p̄secutōis p̄sentis. Ecclesia ergo seu qlibet Chr̄ianus q per multas tribulatōes tēdit
Job. 6. ad p̄riam illudq; sancti pensat. Ecce nō est auxiliū mihi in me, diuinā inuocet opem, & dicat:
Miserere mei pc̄tōris vilissimi deus piissimè veniā conferēdo, miserere mei grām infundēdo
Apocal. 3. qui sum miser, & miserabilis, pauper, cæcus, & nudus, putās me aliqd esse cum nihil sim, q ad
Gala. 6 illorū p̄tineo numerū, de qbus scriptum est: Exacerbastis eū q fecit vos deū ęternū, q̄m in te cō
Baruch 4 fidit aīa mea, q̄a tu solus potes facere mundū de immūdo, meq; saluare. Scio veraciter scriptū
Job. 14 Maledictus q cōfidit in hoīe, & ponit carnē brachiū suū, & à dn̄o recedit cor eius. Nā de his
Hiere. 17, qui in rebus creatis & bonis caducis spem suā constituunt, scriptū est: Confidūt in nihili, & lo
Esaiæ. 59 quunt vanitates. Et rursus: Væ q lætamini in nihili, q dicitis: Nunq̄d non in fortitudine no-
Amos. 6 stra assumpsimus nobis cornua, oia em̄ creata p cōparationē ad deū immensum, sunt velut ni-
Esaię 40 hilū & inane scd̄m q̄ dictū est de deo sublimi & benedicto. Extēdit velut nihilū cœlos. Ecce
q̄ fructuosus dulcis & salutaris ē iste versiculus, quāq; incessanter est nobis mēte & ore reuol
uendus. Dicamusq; eū cū plena & amorosa fiducia, q̄m quantū adipisci cōfidimus, tm̄ vtiq; re
Psalm. 32. cipiemus, & exaudiemur orātes: Fiat misericordia tua dn̄e sup nos, quēadmodū sperauimus F
in te. Et in vmbra alarū tuarū, hoc est, in protectōe tua, sperabo, donec transeat iniqtas. i. q̄diu
in hac vita, in qua sine pc̄tō non viuit, præsertim cum iustus septies cadat in die, p̄māsero. Cū
Prouer. 24 em̄ in medio laqueorū positi simus, nunq̄ securi eē debemus, nec desperare, sed sub diuinæ pie
tatis alis idesinēter nosip̄os statuere atq; in dn̄o deo, sicut in p̄re idulgētissi. & affectuosissimo
sp sperare. Clamabo nō tā alta voce, q̄ ingēti affectu ad deū altissimū, die & nocte eius grām
inuocādo deū q bn̄fecit mihi multa bn̄ficia conferēdo vz dona naturæ, & munera gr̄æ, & q̄a
hucusq; benefecit mihi, cōfido q̄ de cętero q̄z benefaciat mihi. Deinde bn̄ficia eius pleni⁹ enar
rant. Nā: Misit deus pr̄ de cœlo vnigenitū filiū suū, & liberauit me pr̄ p filiū, seu filius p passio
nem & sanguinē suū de originali pc̄tō & morte æterna. Hoc est quod Esaias p̄cabat: Emitte
Esaiæ. 16, agnū dn̄e dn̄atorē terræ, de petra deserti ad montē filiæ Syon. Et rursus: Rorate cœli desup,
Esaię 45 & nubes pluāt iustū, aperiat terra, & germinet saluatorē. Quæ oia impleta esse ostēdit sacra-
1. Johā. 4 tissimus Euangelista Iohānes: In hoc (inquiēs) apparuit charitas dei in nobis, q̄m filiū suū vni
1. Petri. 1. genitū misit deus in mundū, vt viuamus p eum. Propter quod Petrus scribit: Non corrupti-
bilibus auro vel argēto redēpti estis de vana vestra conuersatōe, sed p̄cioso sanguine agni im
maculati Chr̄i dedit in obprobriū conculcātes me, hoc ē, filius dei mūdi saluator pro me deie
Exo. 15 cit, & expugnauit aduersarios meos, vtpotè mūdū atq; diabolū. Ip̄e em̄ sicut in Euāgelio scri
Marci. 3, ptū est: Fortē armatū. i. dęmonē ligauit, & vasa eius. i. pc̄tōres de manu eius diripuit. Propter
quod passione instante Chr̄us dixit: Nunc princeps huius mundi, eijciet foras. i. de mentibus
Johan. 12. hoim expellet. Quòd aūt Chr̄us vicerit mundū, constat ex eo q̄ ip̄e ait discipulis: In mundo
Johan. 17. pressu-

A pressurā habebitis,sed cōfidite,ego vici mundū. Chrūs nāq; sua cōuersatione ac passiōe gra
tiā nobis promeruit,formāq; monstrauit vincendi oīa delectabilia & terribilia mūdi,ita ꝙ
nec prospera seculi nos delectent,nec aduersa deterreant,sed Christi in oībus imitātes ve- Esaiæ.30
stigia,gradiamur regia via. De qua scriptū est: Hæc via,ambulate in ea,& neq; ad dexterā ne
q; ad sinistrā. Misit deus misericordiā suā & veritatē suā,hoc est,filiū suū, qui dicit misericor
dia dei,q̄tū ad gentiles,qbus sola misericordia datus est,& veritas q̄tū ad Iudæos,qbus ex ꝓ
missione est datus,sicq; ratio quædā iustitiæ consideratur in hoc,ꝙ ad Iudæos descēdit. Vel sic
misit deus misericordiā suā.i.grām copiosam infudit hoībus,maxime tpe euāgelicæ legis,
& veritatē suā.i.sicut in veteri lege ꝓdixit,ita ꝑ Christū impleuit,secundū ꝙ scriptū est: Lex Iohan.1
per Moysen data, gratia & veritas ꝑ Iesum Christū facta est,& eripuit deus pater ꝑ filiū suū
dilectū,animā meā de medio catulorū leonū.i.de exercitu dæmonū,de quorū vnoquoq; Pe
trus disseruit: Aduersarius vester diabolus,tanq̄ leo rugiens circuit,quærēs quē deuoret. Dū 1.Petri.5
eñi à peccatis eripimur,de medio dæmonū liberamur,cū idē sit,esse seruū peccati & dæmo-
nis. Christus aūt ab omni nos labe peccati redemit,iuxta illud: Dñs posuit in eo iniquitatem Esaię.53
omniū nostrorū,dormiui cōturbatus.i.anteq̄ grām Christi recepi,peccatis subiacui,interiusq;
inordinatus fui,q̄d ad mortis pertinet somniū. Propter q̄d taliter dormiēti,videlicet in vitijs
permanēti clamat aplus: Surge qui dormis, & exurge à mortuis,& illuminabit te Christus. Ephes.5
Huius aūt versiculi sensum Christus apud Oseā pulchre inducit,dicendo: De manu mortis li Oseę.13
berabo eos,de morte redimā eos. Filij hominū ecclesiā persequentiū, iustis detrahentiū, seu
false docentiū,dentes eorū.i.maligni sermones,sunt arma,qbus electos impugnāt,& sagittę
quibus eorū famā denigrant,& animas lædere cupiūt,& lingua eorū.i.peruersa doctrina,gla
dius acutus,vsq; ad interiora pertingēs,animā à deo separans,eāq; spūaliter occidens. Nā te
ste aplo: Sermo talis vt cancer serpit. Exaltare super cœlos deus.i.ab oībus cœlestibus ciui- 2.Tim.2
B bus exalteris ac honoreris,quod dicit ecclesia,nō orando,sed diuinæ beatitudini cōgratulan
do,suū affectū beatis conformando,& in omni terra gloria tua. Gloria proprie dr̄ clara cum
laude notitia. Orat ergo vir iustus vt deus ab vniuersis in terra clare per fidē agnoscatur, atq;
per charitatē laudetur,quod tēpore Christi p̄cipue adimpletū videtur,prout legitur: Repleta est Esaiæ.11
terra scia dñi. Laqueū parauerūt pedibus meis,hoc est q̄d Christus discipulis & in eorū perso
na toti ecclesiæ ait: Si me persequuti sunt,& vos ꝑsequenter,qa non est seruus maior dño suo Iohā.15
Inuisibiles etiā hostes,laqueū.i.deceptiones parant pedibus nostris.i.operibus & desiderijs
nostris. Vadit eñi diabolus & assumit septē spūs nequiores se,q si intromittantur,habitant in Lucæ.11
corde humano,& incuruauerūt à via iustitiæ animā meā. Vel,saltē conati sunt eā incuruare à
recto dei itinere. Vel,incuruauerūt.i.tribulauerūt,sicut testatur aplus,deijcimur,sed non peri-
mus. Foderunt ante faciē meā foueā.i.aperte insidiati sunt mihi,& cōtumelijs atq; iniurijs af- 1.Cor.4
fecerunt me,& inciderunt in eā.i.seipsos in foueā culpæ,mortēq; animæ p̄cipitauerunt. Oia Roma.8
eñi,etiā dura & mala cooperantur electis in bonū,sed in[illegible]quētes sibimetipsis nocēt
& damnationē lac⁹ infernalis acquirunt. Paratū cor meū deus,paratū cor meū. Hoc est quod
quotidie in oratione dñica dicimus. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Vnde ait apls Matt.6
Non ex tristitia aut necessitate. Hilarē eñi datorē diligit deus. Hanc sanctā cordis parationē 2.Cor.9
facit propriæ volūtatis abnegatio,obediēntia vera,& charitas feruida. Studeamus ergo cha
C rissimi cor paratū habere ad vniuersa agēda ac patienda,q̄ deo sunt placita,nec aliquid nobis
cōtingens moleste feramus,sed diuinæ volūtati nos pure & integre offeramus,cōmēdemus,
& relinquamus,nec possumus deū amplius venerari q̄ ita,imò quo istud perfectius agimus,
eo magis meremur,deo chariores atq; in omni virtute ꝑfectiores efficimus. Implemus enim
quod aplus ad Roma. tradidit: Probetis q̄ sit voluntas dei bona,bñplacens,& ꝑfecta. Exur- Roma.12
ge gloria mea.i.aīa mea imagine trinitatis insignita: exurge inquā à lecto,à peccato,à torpo
re,& omi ignauia,& age quod admonet Hieremias: Cōsurge, lauda in nocte,in principio vi Threñ.2
giliarū, & effunde sicut aquā cor tuū ante conspectū dñi dei tui. Esaias quoq; Excutere(in-
quit)de puluere,cōsurge,sede Hierusalē.i.anima sancta. Primo eñi oportet vt aīa ab inferio Esaię.52
ribus & terrenis se rebus excutiat,deinde ad cœlestia ac summa cōsurgat,sicq; in quietę con-
tēplationis resideat. Vel,exurge gloria mea.i.oīs gloriatio mea in deū ascende,vt in meipso
nō glorier,sed acquiescā aplo admonēti, Qui gloriatur,in dño glorietur. Vnde & apud prophe- 1.Cor.1 2.Cor.11
tā legimus. Addēt mites in dño lætitiā,& pauperes hoīes in sancto Israel exultabūt. Vel,ex- Esaię.29
urge gloria mea.i.gratia mihi collata,oīsq; habitualis ꝑfectio mihi diuinitus in baptismo in
fusa,seu postmodū data in actū,ꝓcede,& efficaciter operare,quēadmodū iubet apls: Noli ne
gligere grām,quæ data est tibi,exurge psalteriū.i.laus psalmodiæ excitetur in me,& cithara.i. 1.Tim.4
operatio corā deo suauis,atq; sonora,vt est exercitatio pietatis ad oīa vtilis,exurgā ab imp-
fectione ad vitā perfectiorē, diluculo.i.cū splendor gratiæ tuæ ò dñe radiauerit in me. Et ad Ibidem
literā consurgendū est diluculo ad laudandū altissimū,iuxta illud: Iustus cor suū tradet ad vi- Eccl.39
gilandum diluculo ad dñm. Et illud: Anima mea desiderauit te in nocte,sed & spūs meus in Esaię.26

X præcor-

 D

Roma.15 præcordijs meis de mane vigilabo ad te. Confitebor tibi in populis dñe.i.in medio fratrũ ac proximorũ, atq; fideliũ te laudabo, sicut ait ap̄lus: V nanimes vno ore honorificetis deum,& psalmũ dicā tibi in gẽtibus.i.laudẽ tuā eis narrãdo,& de earũ cõuersione tibi regratiando, ip sas q̄q; ad tua p̄conia incitãdo. Cætera ex p̄cedẽti patent expositione. Ecce psalmũ vere suauẽ, nobilẽ,& ignitũ audiuimus, cuius virtutẽ gustat ardens amator, ac purus laudator. Conformemus igit̃ vitā nostram sensui huius psalmi, vt vere nobis in eo cõscripta cõueniāt, nec Job.17 vnq̄ ab alis diuinæ defensionis aĩa nostra recedat, dicens deo cũ sancto Iob: Pone me iuxta te & cuius vis manus pugnet contra me.

COMMENTARIVS IN PSAL. LVII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. In finẽ (aliàs victori) ne disp̄das Dauid in tituli inscriptiõe, aliàs humilẽ & simplicẽ. Propheta spũ diuino afflatus, hortat̃ carnales hoĩes à vitijs suis, q̄ nisi resipiscāt, sint p̄culdubio in futuro seculo graues daturi pœnas. Porrò in p̄sona Chr̄i loquẽs, inuehit̃ aduersus Iudæos & pharisæos, q̄s p̄uidit ip̄m inique ad mortẽ iudicaturos. Et nihilominus differit de lætitia bonorũ, quũ viderint vindictā malorũ. Et proinde triphariā partit̃. Porrò primũ ponit̃ exprobratio culpæ Iudæorũ, q̄ iniq̄ iudicio Christũ cõdẽnaturi erāt. Deinde cõminatio pœnæ pro eorundẽ culpa, ibi, Deus cõteret dẽtes. Tertio aũt lætitia iustorũ, de hmõi punitiõe, ibi, Lætabit̃ iustus. Author tñ duplici cõmẽto explanat. Primo, siquidẽ de Chr̄o, & postmodũ Tropologice in p̄sona ecclesiæ, loquẽdo aduersus obstinatos ac impœnitẽtes p̄ctõres.

¶ Expositio Tituli.

¶ Est deniq; titulus psalmi huius. In finem ne disp̄das Dauid in tituli inscriptiõe. Oĩa tituli huius verba in titulo psalmi p̄cedentis cõtinent̃, taliterq; vt ibi exposita sunt, intelliguntur. Christus ergo Iudæos incredulos increpans, ait. E

¶ Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

I vere vtiq; iustitiā loquimini, ⌋ .i. si veraciter legẽ atq; prophetas legitis, in- 1
Matt 23 telligitis, & laudatis, & si (vt dicitis) Christũ veraciter expectatis, & deside-
Matt.22 ratis, si quoq; ex aĩo me Rabbi noĩatis, & viā dei in veritate docere asseritis, tũc
⌊ recte iudicate ⌋ .i. ex lege & prophetis, me esse regẽ Messiā, aduertite, atq;
discernite ò vos Iudæi, q̄ estis secundũ carnis originẽ, nõ aũt secũdũ dei imi-
tationẽ, ⌊ filij hoĩm, ⌋ .i. rõnabil'r in hoc mũdo conuersatorũ .s. prophetarũ ac
patriarcharũ. Ad rectũ vero iudiciũ hortat̃ Chr̄s Iudæos. Nolite secundum faciem iudicare,
Joban.7 sed iustũ iudiciũ iudicate. Sed vos ò Iudæi erronee iudicatis, cuius rõ subdit̃. ¶ Etenĩ in cor 2
de iniq̄tates op̄amini in terra, ⌋ .i. dolos & mala cõtra me cogitatis, meq; p̄seq̄ & occidere p̄
Marci.2 ponitis. Vñ scriptũ ẽ: Cognito Iesus spũ suo, q̄ ista cogitarẽt apud se, dixit: Quid cogitatis
Matt.23 ista ĩ cordibus vr̄is? Et rursus ait ad eos: Intus pleni estis hypocrisi & iniq̄tate. Et alibi: Nunc
Johan.8 aũt q̄ritis me occidere ho[illegible] v[illegible]tẽ loq̄r vobis, ⌊ iniustitias ⌋ .i. op̄a mala ⌊ manus vr̄æ cõ
cĩnāt, ⌋ cõgregāt & accumulāt, q̄a q̄d corde cõcepistis, ad effectũ p̄ducitis, me p̄sequẽdo, ob
seruãdo, deridẽdo, & occidẽdo. ¶ Alienati sunt p̄ctõres à vulua ⌋ .i. p̄dicti Iudæi ab ipso na 3
tiuitatis exordio à deo auersi sunt, nõ q̄ statim nati peccauerunt, sed q̄a peccare p̄uisi sunt, &
Malac.1 ad mortẽ p̄sciti, & prius odio habiti, q̄ nati, eo mõ q̄ Malachias dicit: Esau odio habui. Secun
dũ hũc sensum errauerũt ab vtero, q̄a p̄sciti erāt à deo, Chr̄m summā veritatẽ negaturi. Pro-
Johan.8 pterea Chr̄s ad eos locutus ẽ: Vos ex p̄re diabolo estis, & desideria eius vultis p̄ficere, & ideo
nõ auditis, q̄a ex deo nõ estis ⌊ locuti sunt falsa ⌋ q̄a me mẽdaciter accusauerũt, sicut de eis scri
Hiere.5 bit̃: Negauerũt dñm, & dixerũt, nõ est ipse. Et alibi: Ego, inq̄t, redemi eos, & ipsi locuti sunt F
Osee.7 cõtra me mẽdacia. Vñ de eis scriptũ ẽ: Dereliq̄rũt dñm, blasphemauerũt sanctũ Isr̄l, abaliena
Esaiæ.1. ti sunt retrorsum. ¶ Furor illis sc̄dm sĩlitudinẽ serpẽtis. ⌋ Sicut eĩ serpẽs irat⁹ venenũ effun- 4
dit & necat, sic Iudæi cõtra Chr̄m furẽtes iuidiæ suæ venenũ euomebāt, p̄curãtes cõtra eũ sen
tẽtiā mortis, eũq; crucifigẽtes. De hoc Iudæorũ furore cõtra Chr̄m p̄riarcha Iacob p̄dixisse vi
Gene.49 det̃: Maledict⁹ furor eorũ, q̄a p̄tinax, & idignatio, q̄a dura, q̄d licet ad l'ram cõtra Leui & Sy
meõ dictũ putet̃, de sacerdotib⁹ tñ & pharisæis ex illorũ stirpe p̄genitis vere accipit̃, ⌊ sicut as-
pidis surdæ & obturãtis aures suas ⌋ .i. talis fuit Iudæorũ malitia cõtra Chr̄m, q̄lis ẽ serpẽtis ne
quitia circa ĩcãtatorẽ. Quẽadmodũ eĩ aspis vnā aurẽ obstruit cauda, aliā terra, ne vocẽ ĩcan-
tãtis p̄cipiat, sic Iudæi aures suas clauserũt, vnā p̄ auaritiā, alterā p̄ inuidiā, ne Chr̄i & ei⁹ disci
Johã.10 pulorũ p̄dicationẽ audirẽt. Propter q̄d scriptũ est: Dicebāt ex Iudæis de Iesu: Demonium ha
Lucæ.16 bet, & insanit. Quid eũ auditis? Et alibi: Audiebāt hæc pharisæi & scribæ, q̄ erāt auari, & de-
ridebãt eũ. ¶ Quæ ⌋ aspis, cui vc; assimilant̃ Iudæi, ⌊ nõ exaudiet vocẽ incãtãtiũ, & venefi- 5
Matt.3 ci incãtãtis sapiẽter, ⌋ secũdũ suæ artis principia, nõ eñ de cauerna sua egredit̃. Hinc ergo Iu
dæi viperæ conformantur. Vnde Iohannes Baptista ait ad eos: Progenies viperarũ, q̄s ostẽ-
Matt.23 dit vobis fugere à ventura ira? Deniq; ipse Christus: Genimina, inq̄t, viperarũ, q̄uo fugietis
à iudicio gehẽnæ? ¶ Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum, ⌋ hoc est, malignitate m 6
verborũ

A verboꝝ, quæ cõtra Christũ dixerunt, retorquebit in eos, & proprio sermone mortẽ sibi ac-
quirẽt, quẽadmodũ factũ est, qñ dixerũt: Sanguis eius super nos & sup filios nr̃os. Extũc nan Mat. 27
q; venit sup eos ira dei vsq; in finẽ, secũdũ aplm, ⌊molas leonũ cõfringet dñs, ⌋ .i. minas, ver Ephes. 6
ba, & verbera ferociũ Iudæoꝝ Christo illata, dñs cito cessare fecit, Christũ ad immortalẽ vi- Lucæ. 22
tam resuscitans. Propter quod Chrũs in cœna dixit: Etenim q̃ sunt de me, finem habent.
7 ¶Ad nihilũ deuenĩet tanq̃ aqua decurrens, ⌋ Iudæi em̃ increduli p Titũ & Vespasianũ de-
structi fuerunt, ipsi quoq; spũaliter ad nihilũ deuenerũt, qm̃ omnẽ grãm & eẽ gratificũ peni
tus amiserunt, ⌊intendit arcũ suũ, donec infirment, ⌋ .i. deus pparauit arma exercitus Roma
noꝝ contra Iudæos, donec oĩno debilitarentur, quemadmodũ Christus prædixit: Veniẽt Lucæ. 19
dies in te, & circumdabunt te inimici tui vndiq;, & coangustabunt te, & ad terram proster-
8 nent te. ¶Sicut cæra quæ fluit, auferent, ⌋ Iudæi em̃ de terra sua subito & improuise subla-
ti sunt. Auferent quoq; in die iudicij à regione viuoꝝ, nuncq; auferuntur quotidie, à grege fi-
delium, atq; consortio electoꝝ, ⌊supercecidit ignis, & non viderunt solem. ⌋ Solet in scrip-
tura per ignem quælibet magna tribulatio designari. Est igitur sensus, super infideles Iudæ-
os venit & irruit tribulatio maxima à Romanis, propter peccatũ in Christũ cõmissum, nec
tamen ex hoc perpendebãt se talia pati propter Christi occisionẽ, nec agnouerũt per pœnas
solẽ iustitiæ, Christũ, sed in tenebris infidelitatis mãserunt & indurati sunt, secundũ ꝙ Esai-
as testat: Populus nõ est reuersus ad percutientẽ se, & dñm nõ exquisierũt. Et p Amos dñs ait Esaiæ. 9
9 Percussi vos, & nec sic estis reuersi ad me. ¶Priusq̃ ⌋ ò increduli Iudæi, ⌊intelligerent spi- Amos. 4
næ vestræ, ⌋ .i. pœnæ vobis inflictæ, & cõsciẽtiaꝝ vestraꝝ remorsus, ⌊rãnum ⌋ .i. dæmonẽ
vos ad mala incitantẽ, seu dæmonũ suggestiones, & vitia, propter q̃ ista patiamini, ⌊sicut vi
uentes, sic in ira absorbet eos, ⌋ .i. quẽadmodũ viuentes iniqui, qui se diu victuros arbitrant,
B sed subito moriunt, & sicut iratus repente absorbet eũ cui irascitur, sic deus absorbet, absor-
psit, & absorbebit vos. Iam em̃ ostensum est, q̃ mulpliciter perierunt, & quomodo ad nihi-
lum redacti dicuntur. Vnde de finali hac Iudæoꝝ deiectione dominus dicit: Venit finis sup Amos. 8
populũ meũ Israel, non adijciam vltra, vt pertransẽa eos. Conuenienter aũt per rãnũ intelli
gũtur, diabolus, concupiscentia, seu peccatũ. Ramnus nãq; est herba in principio mollis, cũ
aũt creuerit & matura facta fuerit, durissime pũgit, quoniam acutissimos aculeos tunc acqui-
rit, ita diaboli, cõcupiscẽtiæ, atq; peccata in principio delectabilia offerũt, & tanq̃ mollis her
10 ba dulcia ingerũt, sed cõsentiente ad amarissimas pœnas perducũt. ¶Lætabit iustus cum
viderit vindictã, ⌋ nõ vtiq; zelo vindictæ, sed iustitiæ amore. Quẽadmodũ em̃ sicut scriptũ Sapiẽ. 1
est: Deus mortem nõ fecit, in quantũ est mors, nec directe eã intendit, nec lætat in perditione
seu pœna viuoꝝ, in quantũ est quoddã malũ, sed in quantũ est iustitiæ effectus. Iuxta illud:
Heu consolabor sup hostibus meis, & vindicabor de inimicis mis, ait dñs. Et alibi: Comple- Esaiæ. 1
bo furorẽ meũ, & requiescere faciã indignationẽ meã, & consolabor. Simili modo homo iu- Ezech. 4
stus lætat, dũ videt vindictã iniuriæ nõ sibi, sed deo illatæ, in quantũ vindicta est quoddã bo
nũ diuinæ iustitiæ, nõ in quantũ est proximoꝝ perditio. Quãuis aũt iustus de vindicta malo
rũ lætet in hoc mũdo, in quantũ vindicta hmõi est pro vtilitate ecclesiæ, vel ampliori pereun-
tiũ cõmodo, tñ in die iudicij magis lætabit de vltione diuina, atq; in patria in æternũ, qm̃ tunc
perfecte cõformabit, & inseparabilr vniet æquitati diuinæ, placebitq; ei plenissime quicquid
cõcordat diuinæ iustitiæ. Hinc em̃ legit: Videbunt iusti, & lætabunt, & innocẽs subsannabit Iob. 22
C iniquos. Et alio in loco: Animæ (inquã) interfectoꝝ clamabãt voce magna. Vsq;quo dñe san Apoca. 6
ctus & verus, nõ vindicas sanguinẽ nostrũ de his q habitãt in terra. Porrò ob hoc nõ debem⁹
absolute ipioꝝ vindictã appetere, nisi forte vt in psenti sc̃lo corrigant, ne in futuro dãnent,
aut vt miti⁹ crucient, quẽadmodũ de q̃dã pctõre scribit apl's: Tradidi hmõi Satanæ i interitũ 1. Cor. 5
carnis, videlicet vt ab ecclesia excõmunicet, vt spũs saluus fiat i die dñi. In primitiua em̃ eccl'a
excõmunicati sensibilr torquebant, aut etiã occidebant à dæmone, propter fidei cõfirmati-
onẽ ⌊manus suas lauabit ⌋ .i. iustus operatiões suas purgabit, ⌊in sanguine pctõris, ⌋ .i. ex cõ
sideratione miseriæ atq; pœnaꝝ peccatori inflictaꝝ. Ex hac em̃ cõsideratiõe propriã imper
fectionẽ deplangit timoratus & cautior reddit. Nã felix quẽ aliena dãna faciunt peritũ. Pro
pterea Salomon asserit. Pestilentiæ flagellato stultus .i. pctõr, sapientior erit. Hinc quoq; de Prouer. 19
11 diabolo dicit: Cũ sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabunt. ¶Et dicet hõ, ⌋ sa Iob. 41
piens in corde suo, ⌊si vtiq; est fructus iusto, ⌋ .i. si bene agere restat merces à deo, ⌊vtiq; est
deus iudicans, ⌋ iuditio dãnationis, & reprobationis, ⌊eos, ⌋ videlicet pctõres, ⌊in terra ⌋ .i.
in corpore, qa projiciet corpus eoꝝ, & animã in gehennã. Vel, in terra, qa in valle Iosaphat
oẽs dijudicabuntur. Vel, in terra, in qua modo morãtur, qm̃ impioꝝ dãnatio iã inchoatur,
& in futuro cõpletur. Nunc em̃ priuãtur lumine grãæ, & in futuro lumine gloriæ. Spũaliter Alia expõ
vero applicari hęc possunt ad Christũ, vt sit sensus. Lætabitur iustus .i. ppl'us Christianus, cũ
viderit vindictã Iudæoꝝ Christũ negantiũ, manus suas lauabit in sanguine pctõris, qa ex cõ
sideratiõe reprobatiõis Iudæoꝝ, pfectius Chr̃o adhæret ppl'us in Christũ efficaciter credẽs.

Et dicet hõ,ſi vtiq; eſt fructus iuſto ad Chriſtũ cõuerſo,tũc ſequiť,ꝙ vtiq; eſt deus iudicãs eos D
Hiere.2 puta Iudæos incredulos,in terra promiſſiõis,in q̃ iudicauit eos,& reprobauit,tradens eos in
Hiere.10 manus aduerſarioꝝ ſuoꝝ. Vnde dñs plebi huic: Ego,inqt,iudicio cõtendã tecũ,eo ꝙ dixeris,nõ peccaui. Et rurſus: Iuxta deſideriũ meũ corripiã eos. Poſtremo q̃d dictũ eſt de hoie iuſto,manus ſuas lauabit in ſanguine pctõris,aliter pt intelligi,ita vt cõueniat beatis in patria, etitq; ſenſus,manus ſuas.i.actiões ſuæ beatiſſ. vitæ lauabit,nõ ab immũditia culpæ,ſed aqua cõſolatiõis & irrigatiõe lætitiæ in ſanguine pctõris. Beati eñ ex cõtẽplatiõe pœnæ reprobo rũ multiplr gaudet. Primo,qm̃ dei iniuria vindicať. Secũdo,qm̃ ordo iuſtitiæ obſeruať. Tertio,qa ſapientia dei in toto vniuerſo nil inordinatum relinquit. Quarto, eo quòd ipſi tanta pericula euaſerunt.

¶Declaratio Tropologica eiuſdem pſalmi,in perſona eccleſiæ ad quoslibet peccatores impœnitentes.

SAncta ergo eccleſia egre ferẽs regnũ ſpõſi ſui diminui,p hoc q̃d ipſi vel verbis,vel factis negãt Chriſtũ ſuũ ſaluatorẽ ac iudicẽ ad pſeuerãtes in malo,ſic ait: Si vere vtique iuſtitiã loqmini.i.ſi vita vr̃a ſermonib9 vr̃is cõcordat,& Chriſtũ,quẽ labijs cõfitemini vere mũdi ſaluatorẽ arbitramini,& ſi Chr̃i doctrinã verã eẽ putatis,vt dicitis,tunc recte iudicate ò filij hoim.i.inter ſummũ atq; diuinũ ac incõmutabile bonũ,& ĩter bona creata,caduca,& inferiora bñ diſcernite,auertẽdo corda vr̃a à vanis atq; illicitis rebus,& ad ſummũ bonũ vos totalr & inauertibilr cõuertẽdo,illud amãdo,in ipſo ſperãdo,ſempq; finalẽ intentionẽ ad eius dilectionẽ,honorẽ,& gloriã referẽdo. Eſt aũt q̃ddã iudiciũ q̃d nobis Chrũs
Matt.7 phibuit: Nolite iudicare,& nõ iudicabimini.ſ.ne alienũ iudicemus,pſertim in dubijs rebus, E
& q̃ in bonũ accipi poſſunt. Nũc vero iubemur recte iudicare noſipſos,& nobis cõmiſſos,ac opera manifeſta,& maxime,vt inter bonũ increatũ,& bona creata veraciter diſcernamus, quod fit per dona ſpũs ſancti,videlicet per dona ſcientiæ atq; cõſilij. Præterea ad recte & digne iudicandũ multa exiguntur. Primo,vt ipſe platus ſeu iudex iuſte viuat. Nã ſecũdũ philoſophũ: Iudex eẽ debet velut q̃dã viuẽs lex & aĩata iuſtitia,æquitatiſq; regula,q̃tenus nunq̃ à via æquitatis flectať. Secũdo,vt ordinẽ iuris obſeruet,& ſecũdũ ſtatuta iuris procedat. Vnde de
Eſaiæ.56 ignorãtibus,viãq; iuris deſerẽtibus,dñs ait: Ipſi paſtores ignorauerũt intelligẽtiã. Vnuſqſq;
Exod.23 in viã ſuam declinauit. Tertio,ne cedat multitudini aut clamori multoꝝ,iuxta illud. Ne ſequaris turbã ad faciendũ malũ,nec in iudicio plurimoꝝ acquieſces ſententiæ,vt à vero deuies.
Job.29 es. Quarto,vt cauſam bñ requirat atq; diſcutiat. Iuxta illud: Cauſam quã ignorabã,diligẽtiſſ
Actoꝝ.10 ime inueſtigabã. Quinto,vt non ſit perſonaꝝ acceptor,ſicut in Deut.dñs p Moyſen ait: Ita
Deute.1 paruũ audietis,vt magnũ pauperẽ audietis,& diuitem. Sexto,ne propter timorẽ à rectore cedat iudicio. Propter quod diciť: Noli quærere fieri iudex,niſi valeas virtute irrũpere ini-
Eccl.7 quitates,ne forte extimeſcas faciẽ potentis. Septimo. Ne plus debito cõpatiať,ſecundũ q̃d
Exodi.23 ſcriptũ eſt: Pauperis non miſereberis in iudicio. Octauo,vt auaritiam oderit,& dona contemnat,quia ſubuertũt verba iuſtoꝝ. Nono,ne aliquas preces in præiudiciũ alteri9 partis recipiat. Decimo aũt,& maxime opus eſt,vt amorẽ priuatũ,& odiũ penit9 derelinquat. Amor eñ & odium peruertunt omne iudiciũ. Vnde ſecũdũ philoſophũ,homo nõ eſt bonus iudex ſuijpſius,quia nimis amat ſeipſum,nec hoſtis ſui,qm̃ odit eũ,ſed vos ò filij hominũ,nõ humane,ſed irrationabilr cõuerſantes,non recte iudicatis,cuius ratio eſt. Etenĩ in corde iniquitates operamini in terra.i.in propoſito & cordis veſtri affectu,inutilia & nociua atq; prohibi- F
ta cogitatis,& operari intenditis. Corde eñ malũ concipere cum conſenſu apud deum pro
1.Petri.3 opere reputať. Operamini aũt hæc mala in terra corporis veſtri,quia ſecundũ carnẽ ambu-
Matt.5 latis,& concupiſcentias eius perficere deſideratis,& ſicut mites poſſident terrã corporis ſui, ſic vos à terra corporis veſtri poſſidemini. Vnde de vobis ſcriptũ eſt: Væ qui cogitatis inuti
Michę.2 le & operamini malũ in cubilibus veſtris,iniuſtitias manus veſtræ concinnant, quemadmodum in Eccleſiaſtico diciť: Peccator adijciet ad peccandum. Nam,vt ait propheta: Trahitis
Eccl.3
Eſaiæ.5 iniquitatẽ velut longã reſtem. Cum eñ deberet peccator quotidie cõmiſſa mala deflere, nõ ſolum nõ deflet,ſed iniquitatem velut faſciculũ colligit. Idcirco aplus ad Rom. terribilr lo-
Roma.2 quiť homini tali: An diuitias bonitatis dei & patiẽtiæ & lõganimitatis cõtemnis? Ignoras q̃niã benignitas dei ad pœnitẽtiã te addducit? Secundũ duritiã aũt tuã,& impœnitẽs cor tuũ theſaurizas tibi irã in die iræ iuſti iudicij dei. Quicunq; igitur corde malis conſentiũt,aut illicita operanť,non vere,ſed falſe & nequiter iudicant,qa & ſi ore vera pronuntiant,tñ operibus cõtradicunt. Nã & ſecundũ philoſophũ,nullus eſt prudẽs,niſi virtuoſus,iudicare autẽ
Amos.6
Eſaiæ.5 eſt actus prudẽtiæ. Propterea de peccatoribus ſcriptũ eſt: Væ qui cõuertiſtis in amaritudinẽ iudiciũ,& fructũ iuſtitiæ in abſynthiũ. Quod planius dr̃,quaſi exponiť,dicẽte ſancto propheta: Væ q dicitis malũ bonũ,& bonũ malũ,ponentes tenebras lucẽ,& lucẽ tenebras, ponẽtes amarum dulce,& dulce amarum. Alienati ſunt peccatores à vulua. Senſus huius verſiculi ex præcedenti expoſitione innoteſcit,penſandum tamẽ,ꝙ viciſſim ſermo ipſe ſine præiudicio

veritatis

A veritatis videt modū excedere, qm̄ ipse qui loquitur nouit quousq; credatur. Fit autem hoc
quatenus aliquid seriosius ac euidētius insinuetur, & hoc modo legit: Multa alia fecit Iesus, Iohā. 21
quæ si scribantur, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros.
Sic quoq; nunc dicit, alienati sunt peccatores, à vulua errauerunt ab vtero, Nō q; ante vsum
ratiōis peccauerit, & ab exordio natiuitatis indesinēter errauerit, sed ista dicunt ad designā Eccle. 8
dū q̄ perseuerāter & ptinaciter multi pctōres deū offendant. De qbus Salomon dicit: Absq;
vllo timore filij hominū perpetrāt mala. Per modū quoq; oppositū iusti dicunt ad deū cōuer
si à vulua, & in virtute esse ab vtero. Vel propter electionē diuinā, vel bonā inclinationē ad
virtutes, vel propter fortē ac stabilē adhæsionē, qua deo cohærent, & ita sanctus Iob ait: Ab Iob. 31
infantia mecū creuit miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecū. Furor illis secundū
similitudinē serpētis. Quēadmodū em̄ serpens homini inimicat, eū'q; veneno inficit & occi-
dit, sic hoīes pestilētes ac impij proximos suos verbis furiosis veneno iræ inflāmant, malis ex
emplis inficiūt, & vel adulādo, vel cōminādo, vel alio mō seducēdo occidūt. Propter quod
Moyses: Recedite (inquit) à tabernaculis hominū impiorū, & nolite tangere q̄ ad eos ptinēt, Nume. 16
ne inuoluamini in pctīs eorū, sicut aspidis surdæ & obturātis aures suas. Oīs q verbū dei con
temnit, & piū informatorē aut increpatorē repellit, assimilat aspidi aures obturanti. De tali- Iohan. 8
bus ait saluator: Sermo meus nō capit in vobis. Nō ergo claudamus aures nostras verbo sa-
lutis, increpationibus vitæ, ac salutari doctrinæ. Beati em̄ q audiūt verbū dei & custodiunt Lucæ. 11.
illud. Scimus quoq; qm̄ qui ex deo est, verbū dei audit. De peccatore aūt verbū dei negligen
te scriptū est: Omnis qui facit peccatū, ex diabolo est, & non cognouit deū. Istud ergo est si- 1. Iohan 3
gnū pdestinationis & gratiæ affectuose atq; libenter audire verbū dei. Propter q̄d de repro
A bis scriptum est: Ipsi de mundo sunt, & de mūdo loquunt, & mūdus eos audit. Vnde Iohan- 1. Iohā. 4
nes Bap. testat: Qui de terra est, de terra loquitur. Deus conteret dentes eorū in ore ipsorum Iohan. 3
.i. superbos, impios'q; sermones malorū damnabit ab effectu impediet & retundet, quēadmo
dū superbissimo regi Assyriorū prædixit: Cū fureres aduersum me, supbia tua ascēdit in aures Esaiæ. 37
meas. Ponā ergo circulū in naribus tuis, & frenū in maxillis tuis. Ad nihilū deuenient, tanquā
aqua decurres. Peccatū nihil est, & qui peccat, incessabiliter perit, & à deo pro nihilo reputa-
tur, ac spernitur, quia ab omni esse diuino gratioso & meritorio euacuat. Propter q̄d repro-
bi dicunt: Nos nati cōtinuo desiuimus esse, & virtutis quidē nullū signū voluimus ostendere. Sapiē. 5
In malignitate aūt nostra consumpti sumus. Quemadmodū igitur aqua decurrens mox de-
fluit, nec apparet, sic peccatores quotidie defluunt, & in hora mortis dānant, atq; in extremo
iudicio cū aīa & corpore pereuntes, ab omni beato esse annihilabunt, intendit arcum suum,
donec infirment, hoc est, cōminationes & pœnas deus iniquis parauit, donec à fortitudine
peccandi deficiant, æternas'q; inferni miserias incidant. Vnde dn̄s puaricatoribus horribilr Amos. 2
cōminatur, & dicit: Ecce ego stridebo sup vos sicut stridet plaustrū onustū fœno, & peribit
fuga à veloce, & fortis nō saluabit animā suā. Sicut cæra q̄ fluit, auferent. Hoc inferius euiden
tius ita inducit. Sicut fluit cæra à facie ignis, sic pereant peccatores à facie dei. Quēadmodum
em̄ calor ignis cærā resoluit & destruit, sic ira diuinæ iustitiæ pctōres à psenti vita tollit, atq; Psal. 67
à futura vita beata repellit, sic'q; vtrobiq; auferunt, & spūaliter corrūpunt. Propterea dn̄s ait Osee. 13
Occurrā eis quasi vrsa raptis catulis, & dirumpā interiora eorū, & cōsumā eos vt leo. Nam &
peccatores peccādo merentur abbreuiationem vitæ psentis, quemadmodū diuiti auaro dn̄s
C ait: Stulte, hac nocte animā tuam repetunt à te. Et Salomon: Non sit (inquit) bonum impio, Lucæ. 12
nec prolongentur dies eius, sed quasi vmbra transeant qui non timēt faciem domini, super- Eccles. 8
cecidit ignis, & non viderunt solem .i. ignis infernalis cadet super iniquos, & deū non vide-
bunt, quia nec sapiētia, nec sciētia, nec opes, nec ratio erūt apud inferos. Vel, supcecidit ignis Eccles. 9
.i. calor libidinis, passionū'q; feruor, vt sunt, inflāmatio iræ, æstus auaritiæ, flāma inuidiæ ce-
ciderunt sup pctōres, qui facta carnis modo nō mortificant, nec sensualitatē rationi subijci-
unt, & nō viderunt solē .i. Christū solem iustitiæ, veritatis, & sapiētiæ nō cōsiderauerūt, nec
eius pceptis obtēperauerūt, qm̄ ignis passionū istarū rationē obtenebrat, charitatē extinguit
& gratiam fugat. Ideo sero fatent: Errauimus à via veritatis & iustitiæ, lumen non luxit no- Sapiē. 5
bis, & sol intelligētiæ non est ortus nobis. Vel, supcecidit ignis .i. tribulatio irruit super mali-
gnos in seculo isto. Peccatori em̄ dedit deus afflictionē & curā superfluam, & non viderunt Eccles. 2
solem .i. non pœnituerunt, neq; ad deū conuersi sunt, sed impatientes effecti sunt, & obstina
ti, quēadmodū in Apocalypsi legit: Blasphemauerūt deū cœli præ doloribus & vulneribus Apoca. 16
suis, & non egerunt pœnitentiā ex opibus suis, vt darent gloriā deo. Priusq̄ intelligerēt spi-
næ vestræ ramnū .i. anteq̄ vermis cōscientiæ vestræ, & punitiones inordinationis internæ
pensarēt enormitatē peccati, ac grauitatē tormēti vobis in inferno parati, sicut viuentes, si- Matt. 26
cut in ira absorbet eos .i. deus vos subito tollet, opprimet, & dānabit, sicut tollunt à seculo isto
viuētes, q diu viuere æstimāt, sed improuise decedūt. Quāuis em̄ iniusti remorsum cōsciæ ha
beant, interioris'q; inordinationis punctiones persentiāt, qm̄ animus inordinatus sibijpsi est

pœna, Nolūt tñ ex hoc vitæ suæ prauitatē aduertere, neq; futura tormenta prospicere, ideo deus eos imparatus inueniēs, subito absorbet eos, & dānat, sicut iā patuit. Hic aūt versiculus in pcedēti expositiōe plenius elucidatus ē. Cætera qq; iā omissa illic plene exposita sunt. Omnino ergo curem⁹ iuste iudicare, recte discernere, & vitā ac mores iusto iudicio subiugare, cōformare, atq; secūdū diuinæ legis tenorē dirigere, agnoscētes certissime, qm̄ erit merces opi nr̄o, nec ipsi iustas pœnas euadēt. Vnde Salomō cōtestat: Pc̄tōr ex eo q̄ cēties facit malū, & p patientiā sustentat, ego cognoui q̄ erit bonū timētibus deū, q quærūt faciē eius. D

Eccles. 8

COMMENTARIVS IN PSAL. LVIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. In finē (siue victori) ne disp̄das Dauid in tituli inscriptiōe, aliàs secūdū Heb. humilē & simplicē, qñ misit Saul & custodiuit domū eius, vt eū interficeret. In hoc psalmo propheta in p̄sona Chr̄i loquēs, disserit de mysterio passiōis eius, orās ad deū patrē p sui liberatione de manu inimicorum, ne sibi p̄ualeāt, qn potius illi cōuertant, saltē in fine seculi, id q̄d multa pietate p̄cat. Tria proinde potissimū agit. Porrò in primis petit liberationē atq; resuscitationē à mortuis, Deinde p̄nuntiat aduersariorum finalē cōuersionē, ibi, Cōuertent ad vesperā. Postremo agit gr̄as de sua liberatiōe & resurrectiōe, ibi, Ego aūt cātabo. Author tñ post hāc literalē expositionē etiam tropologice applicat eū ecclesiæ Chr̄i & mēbris eius.

¶ Expositio Tituli.

¶ Assignat p̄terea psalmo iā explanādo hic Titulus. In finē ne corrūpas Dauid in tituli in-
1. Reg. 18 scriptiōe, qñ misit Saul & custodiuit domū eius, vt interficerer eū. Primo Regū legit, q̄ Da-
uid corā Saul psallēte, nisus est ipse Saul pcutere lancea sanctū Dauid, q fugit ad domū suā. E
Saul vero satellites suos misit, faciens nocte illa custodiri domū Dauid, quatenus mane facto,
Dauid cōprehenderet, & occideret, sed Micol filia Saul annūtiauit hoc viro suo, eūq; in spor
1. Reg. 19 ta deposuit, & ita Dauid euasit. Huius igit saluatiōis occasione ædidit Dauid hūc psalmum,
quē multi ad literā exponūt de Dauid, applicādo literā p̄sentis psalmi ad p̄dictā historiā, q̄d
q̄uis aliq̄ modo fieri possit, tñ (vt in processu patebit) multa in hoc psalmo habent, q̄ de Da-
uid valde improprie exponunt. Cōueniētius ergo & verius exponit de significato p rē gestā
q̄ de ipsa re. Dauid eñ figura est Chr̄i, domus q̄q; Dauid significat Chr̄i sepulchrū, Saul autē
regnū Iudæorum. Est igit tituli sensus, In finē. i. iste psalmus in Christū nos erigēs, agit, vel scri
ptus est, ne disp̄das Dauid. i. ne Chr̄i honorē aut regnū, q̄d est ecclesia, diminuas, in tituli in-
scriptiōe, verbis vel actibus malis, negādo Christū eē verum saluatorē, qñ misit Saul. i. regnum
Matt. 27 Iudæorum, & custodiuit domū eius, qa Iudæi miserūt milites Chr̄i sepulchrū custodiētes, sig-
nātes lapidē cū custdibus, vt interficerēt eū. i. Iudæi igit custodiri fecerūt Chr̄i sepulchrū, q̄-
Hiere. 11. tenus nomē atq; memoriā eius delerent, quēadmodū apud Hieremiā ex eorum p̄sona inducit:
Eradamus eū de terra viuētiū, & nomē eius nō memoret vltra. Vnde supius q̄q; Chr̄s dixit:
Psal. 40 Inimici mei dixerūt mala mihi, qñ moriet & peribit nomē eius. Itaq; Chr̄s adhuc passibilis,
& passioni iā proximus, ad immortalē vitā resuscitari desiderans, deprecatur.

¶ Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

Joban. 9 ERipe me de inimicis meis, ⌋ mihi inuidētibus, detrahētibus, & mala paranti 1
bus, puta Iudæis, de qbus dr̄: Iam eñ cōspirauerāt Iudæi, vt si quis cōfitere-
tur eū esse Christū, extra synagogam fieret, ⌊ & ab insurgentibus in me, ⌋ . i.
Joban. 18 à cohorte & tribuno ac ministris Iudæorum, q accesserūt & iniecerunt manus
in Iesum, & cōprehēderūt & ligauerūt eū, ⌊ libera me, ⌋ p celerē resurrectio
nē, ne in morte vltra triduū detineat. ¶ Eripe me de opantibus iniqtatē, ⌋ 2
Lucæ. 22 . i. à Iudæis q tota nocte me affligebāt, vt i Luca habetur: Viri q tenebāt illū, illudebāt ei, cæ F
dentes eū, & velauerūt eū, & pcusserūt faciem eius, & expuerūt in eum, ⌊ & de viris sangui-
Matt. 27 num salua me, ⌋ . i. ab his qui in die parasceues, vel lingua, vel manu p̄sequuti sunt me vsq; ad
sanguinis effusionē & mortē, corpus meum lacerando flagellis, caput pforando spinis, ma-
nus ac pedes cōfodiēdo grauibus clauis. Ab his Chr̄s eripi & saluari p̄catur, nō, vt hec non
Johan. 17 patiatur, sed vt statim à morte suscitet, in mundo clarificet, & corpore glorificetur. Quam-
obrem ait: Pater venit hora, clarifica filiū tuū. Alibi quoq;: Pater (inquit) saluifica me ex hac
Johan. 12 hora. Merito aūt ò pater æterne hæc oro. ¶ Quia ecce ceperunt, ⌋ p̄dicti Iudæi, præsidisq; 3
ministri, ⌊ animā meā, ⌋ . i. vitā meā corporalē, vt eā extinguant. Vel, animā meā. i. meipm,
Johan. 1. vt me interficiāt. Sæpe eñ p partē in scripturis totū signat, vt ibi: Verbū caro factū est. Ecce
istud ad literā nō cōuenit proprie ipsi Dauid. Nunq̄ eñ à Saul & eius fautoribus captus fuit,
nec capi p̄ualuit, ⌊ irruerūt in me ⌋ Christū filiū tuū, sanctū & innocentē, ⌊ fortes, ⌋ in malo,
videlicet principes sacerdotū, Pilatus cōdēnans, & Herodes deridēs ¶ Neq; iniqtas mea ⌋ 4
cōtra deū, ⌊ neq; pc̄tm̄ meū, ⌋ cōtra proximū, ⌊ dñe ⌋ deus. i. nulla mea culpa merui ista pati,
Psal. 68 sed q̄ nō rapui exoluebā, & pro pc̄tō totius mūdi hæc ptuli, vt scriptū est: Animā meā pono
Joban. 10
Esaie. 53 pro ouibus meis. Vnde Esaias ait: Dn̄s posuit in eo iniquitatē omniū nostrum ⌊ sine iniquitate

cucurri

A cucurri per viam mandatoꝝ tuoꝝ & ſeculi huius campū ſicut ſuperius dictum eſt: Exultauit Pſalm. 18
vt gygas ad currendā viā mādatoꝝ tuoꝝ. Vnde Chrūs teſtał: Sicut mandatū dedit mihi pr̄, Johan. 14
ſic facio, ⌊& direxi⌋ totā conuerſationē meā humanā in hoc mūdo ſcd̄m voluntatē diuinam
nec vnq̄ in aliquo aberraui. Iſtud quoq; ſatis impropriè conuenit Dauid, q̄uis em̄ à Saule oc-
cidi non meruit, non tñ penitus ſine iniqtate cucurrit & direxit. Si em̄ dixerimus, q͞a pc̄tm̄ 1. Johā. 1
non habemus noſipſos ſeducimus. Et nemo mūdus à ſorde, nec infans, cuius eſt vita vnius diei Job. 15
Propter quod Salomon aſſerit: Non eſt hō ſup terrā q faciat bonū & nō peccet. Nec videł ꝙ Eccle. 7
5 Dauid in tm̄ ſeipm̄ iuſtificare pſumpſerit ante deū. ¶Exurge in occurſum meū⌋ hoc eſt, tu
dn̄e pr̄ mihi ad locū Caluarię exeunti, & ꝓpriis humeris crucē baiulāti, occurre. i. p modū ex
urgentis & occurrētis te habe, meę humanitati in oībus aſſiſtēdo cooperādo, & ſuccurrēdo.
Tota em̄ efficacia meriti humanitatis Chr̄i, erat ex virtute diuina. Aīæ quoq; meę de corpe
emigrāti, & lymbū intrāti, & vna cū corpe cœlos aſcēdenti, occurre, eā in oībus deducēdo
& amplectēdo. Hoc em̄ Chrūs orauit, dicēdo: Pater in manus tuas cōmendo ſpm̄ meum ⌊& Lucæ. 23.
vide⌋ oculo pietatis atq; iuſtitię, quāta ꝓ tuo honore ac mūdi redēptōe ſuſtineo: hocq; vidē
do, da mi pmiū accidētale, detētis in lymbo pmium eēntiale, & totū mundū ad rectā fidē con
uerte, ⌊& tu dn̄e⌋ vniuerſoꝝ, deus virtutū cœleſtiū. ſ. angeloꝝ ⌊deus Iſrael⌋. i. ſpūaliū hoīm
te p ſidē contēplantiū q ad lr̄am ſpecialiter eras deus ſancti Iacob, q dictus ē Iſrael, & p opuli Gene. 32
6 Iudæoꝝ, q ſępe in ſcriptura Iſrael noīał. ¶Intēde ad viſitādas oēs gētes⌋ Viſitatio dei in ſa
cra ſcriptura interdū in bono accipił. ſ. ꝓ miſeratōe & ſubuentōe diuina, quēadmodū in Luca Lucæ. 1
habeł: Per viſcera mīæ dei nr̄i, in qbus viſitauit nos. Interdū aūt accipił in malo, vz. ꝓ vltiōe
diuina, ſcd̄m ꝙ p Sophoniā dn̄s ait: Viſitabo ſup oēm q arrogāter ingredił. Sic quoq; accipił Sopho. 1.
B ſcd̄m Eſaiā vbi legił de dęmonibus & dānatis. Cōgregabunł cōgregatōe vnius faſcis in lacū, Eſa. 24.
& claudenł in carcere, & poſt dies multos viſitabunł. Origenes aūt putauit viſitationē hoc lo
co ſumi in bono, ꝓpterea dixit oēs dānatos tandē ſaluādos. Scd̄m duplicē igił hāc viſitatio-
nē exponi pt dupl̄r locus iſte. Primo ſic: Intēde (ó dn̄e) ad viſitādas oēs gētes. i. pc̄tōres gētili
tiliter cōuerſantes, iuſto tuo iudicio viſita, ſubtrahendo eis grām in pn̄ti, & gloriā in futuro,
atq; vtrobiq; debitas eis pęnas īfligēdo. Ideo ſequił: ⌊nō miſerearis oībus q opanł iniqtatē⌋
quod dr̄ magis pnuntiādo q̄ imꝓcando, niſi intelligał de pſeuerātibus in pc̄tō, propriumq; af
fectum cōformādo diuinę iuſtitię. Nec tamen ſic intelligi debet, quaſi deus nullo modo miſe
reał dānatis: q͞a in pn̄ti citra cōdignū relinquunł, eo ꝙ angeli eoꝝ à multis malis ipſos auertūt
In futuro quoq; citra cōdignū puniunł, ſed deus dr̄ eis nō miſereri, q͞a non ſaluat eos ſinal̄r, &
qm̄ magis ac euidētius relucet eis diuina iuſtitia q̄ mīa, & ſic Iacobus ait: Iudiciū ſine mīa ſiet
ei q nō fecerit mīaz. Scd̄o exponił ſic, Intēde ad viſitādas oēs gētes, ita vt eas p grām tuā illumi Jacobi. 2.
nes ad fidē cōuertas, ſup ſemitas iuſtitię ducas, quatenus oēs benedicātur in Chr̄o ſcd̄m quod Pſalm. 118
Abrahæ in Geneſi ſæpe promittił: In ſemine tuo benedicenł oēs gētes. non miſerearis oībus Geneſ. 23
qui operanł iniqtatē. i. in præſenti vita eis non parcas, ſed argue & caſtiga, nuncq; vlciſcere ne
7 poſtmodū grauius vlciſcaris. ¶Conuertenł ad veſperā⌋ Iſtud quoq; dupl̄r explanał: Pri-
mo, de Gētilibus. Conuertenł ad veſperā, hoc ē, Gētiles ad Chr̄m conuertenł in ſexta ætate
C ac vltima ſcd̄m ꝙ Iohā. in ſua canonica ait: Nouiſſima hora ē. Et Paulus: Nos ſumꝰ in q̄s fines 1. Johan. 2
ſeculoꝝ deuenerūt, ⌊& famē patienł vt canes⌋. i. iuſtitiā eſuriēt ac ſitiēt, deiq; verbū auidè au 1. Cor. 10.
dient, ſicut in actibus Apl̄oꝝ de Theſſalonicēſi. Lucas cōmemorat: Hi ſunt q cū oīm auidita Actoꝝ. 17
te receperūt verbū dei, q̄tidie ſcrutātes ſcripturas, ſi hęc ita ſe haberēt ⌊& circuibūt ciuitatē⌋
. i. militantē eccleſiā, quatenus à pdicatoribus audiāt verbū ſalutis q̄d optāt. De hac gētiū con
uerſione & fame Amos ingt: Ecce dies veniūt, dicit dn̄s, & mittā famē ſup terrā, non famē pa Amos. 8
nis, neq; ſitim aquæ, ſed audiēdi verbū dei, & cōmouebunł, à mari vſq; ad mare . i. circuibunt
8 Eccleſiā quæ p orbē terraꝝ longè ac latè extendił. ¶Ecce loquenł in ore ſuo⌋ hoc eſt, Gē-
tes ad ſidem conuerſæ non ſolū corde, ſed etiam ore Chr̄i mirabilia dicēt: Laudes diuinas cā-
tabūt, deumq; verbo & ope audacter & publice cōſitebuntur, ſicut ait Apl̄us: Corde creditur Roma. 10
ad iuſtitiā, ore aūt cōfeſſio fit ad ſalutē, ⌊& gladius in labiis eoꝝ⌋. i. pdicatio Euangelii erit in
ore ipſoꝝ. Hæc em̄ pdicatio gladius dr̄, iuxta illud Apl̄i. Et gladiū ſpūs q̄d eſt verbū dei. Et in
Eſaia Chrūs de deo pr̄e loquēs: Poſuit (ingt) os meū quaſi gladiū acutū. Prædicatores em̄ ver Ephe. 6
ba inſtar enſis acuta loquuntur mundum terribil̄r increpādo: ⌊qm̄ quis audiuit⌋. i. qm̄ pauci Eſaię. 49
ſunt q ſide & moribus Euangelio Chr̄i obediūt. Multi aūt ſunt vocati, pauci vero electi. Vn-
de Eſaias dicit. Dn̄e qs credidit auditui noſtro. ¶Et tu dn̄e⌋ iuſte iudex, deus oīpotēs, ſc̄tūs Matt. 20. 22
9 & verax ⌊deridebis eos⌋. i. vocatos & multos Chr̄i Euāgelio verbo aut ope cōtradicētes ⌊ad Eſa. 53.
nihilū deduces oēs gētes⌋. i. gētil̄r cōuerſantes oī ſpūali & meritorio eē eas priuādo final̄rq;
dānando atq; pro nihilo reputādo. Scd̄o exponitur de Iudæis hoc modo. Conuertētur ad ve
ſperā. i. in fine mūdi, & termīo huiꝰ vltīæ ętatis cōuertētur ad Chr̄m, quēadmodū ī Ozea legi Ozee. 3.
tur ꝓphetatū. Dies mł̄tos ſedebūt filii Iſrl̄ ſine rege & principe, & ſine ſacrificio & altari & ſine
Ephot & ſine Teraphin, & poſt hęc cōuertētur & q̄rēt dn̄m deū ſuū & Dauid regē ſuū, id eſt

Ezech. 4 Messiam vt omnes exponũt & pauebũt ad dñm, & ad bonũ eius in nouissimo dierũ. Tũc qppe D
Roman. 11 implebit quod in Ezechiele pdictum est. Saluabo gregẽ meũ ait dñs: & seruus meus Dauid. i.
Matth. 11 Chrũs princeps eorũ. Vnde ait Aplũs: Cũ plenitudo gentiũ intrauerit, oĩs Israel saluus fiet.
Johan. 10 Nec dissonat q Chrs in euãgelio ꝓtestat: Helias cũ venerit, restituet oĩa. Et rursus: Fiet vnus
Malac. 4 pastor & vnũ ouile. Ad pdicationẽ nãq Heliæ cõuertent Iudæi, scdm q dñs ait Iudæis: Ecce
ego mittã vobis Heliã Tesbyten anteq veniet dies dñi magnus & horribilis, & famem patiẽter vt canes qñ tunc Iudæi auidissimè audiẽt verbum dei, & circuibunt ciuitatẽ. i. Ecclesiam Chri ex gẽtiqus congregatã, quã modo contẽnunt reuerent atq fideliter visitabũt, quatenus informationem Euãgelicæ legis acqrant. Ecce loquent in ore suo. Versus iste ita cõueniet Iudæis, tunc conuertẽdis, sicut iam declaratus est cõuenire gẽtibus ad fidẽ cõuersis, ꝑt tñ exponi de Iudæis, q Chrm pſentem ſpreuerunt & occiderũt. Vt sit sensus: Ecce Iudæi tpe Chri loquent in ore suo detractiones & crimina atq blasphemias cõtra Chrm & gladius. i. sermo psecutõis & mortis snia depcans in labijs dixerũt em coram Pilato: Nos legẽ habemus, & se-
Johan. 19. cundũ legẽ debet mori, q filium dei se fecit: qm quis audiuit, hoc est, Iudæi inter se tractabant se velle ista scelera Chro obijcere, atq has pœnas ei inferre, qa putabant consiliũ suum Chrm latere, nec aliquẽ aliũ ipsorũ malignitatẽ aduertere. Volebant em eum sine præsentia
Matt. 26 turbæ occidere: Dicebãt em: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. & tu dñe de ridebis eos, dando eos in manũ Romanorũ, & in hora mortis ipsorũ irrisisti eos. In finali quoq iudicio ipos irridebis, ostẽdendo eos errasse, & irrisione dignos existere, sicut superius dictũ
Psal. 2. est: Qui habitat in cœlis irridebit eos. Prouerbiorũ quoq lib. legit: Ego in interitu vestro ri-
Prouer. 1. debo, & subsannabo cũ vobis quod timebatis euenerit. ¶ Fortitudinẽ meã ad re custodiã ⌊ » 10
Johã. 5 Hæc sunt verba Chri ad pſem qbus concordat quod ipe alibi testat: Non põt filius à se quicq facere, nisi qd viderit pſem facientẽ. Et itẽ: Non possum ego à meipo facere quicq. Est igit sensus: Totam meã virtutẽ, pfectionẽ atq potentiã ⌊ ad te ⌋ hoc est, ad tuũ honorẽ, & laudẽ »
ó pater ⌊ custodiã ⌋. i. obseruabo & ordinabo, ne aliquo modo aberrẽ aliqd mihi ascribendo »
cũ totũ à te recepero. Non solũ aũt refert Chrus ad pſem totam suã virtute creatam fortitudinemq humanam, sed etiã diuinã & increatã, profitẽdo se illã quoq recepisse à pre. Propter E
Johan. 10 quod dicit: Pater quod dedit mihi, maius oĩbus est. i. diuina essentia quã à pre accepi, per hoc em probat se eẽ verũ deum. Nam subdit: Ego & pater vnũ sumus. Increatã aũt suã virtutem retulit Chrus ad patrẽ, tanq ad originẽ non sicut ad finẽ. Vel sic: Fortitudinẽ meã qua aduersarios meos possem subito varijsq tormẽtis destruere, deijcere atq occidere, ad te custodiã,
Matt. 26 hoc ẽ, scdm voluntatẽ tuã ó deus pr restringam & differã, nec statim vlciscar meipm, sed tps pœnitẽ ipsis concedam. Hinc em ait Petro: An putas, qa non possum rogare patrẽ, & exhibe bit mihi modo plus q duodecim legiones angelorũ? Nam & cũ solo verbo, passione instante,
Joh. 18 hostes suos prostrauisset, dicẽdo: Ego sum, fortitudinẽ suam compescuit, eosq surgere fecit, ⌊ quia deus susceptor meus ⌋. i. verbũ dei humanitatẽ meã ad suã psonalitatẽ assumpsit. Deus »
quoq trinitas susceptor est Chri hoĩs, qm oẽs eius preces exaudiuit, resurgentẽ, & ascẽdentẽ
Esa. 45. accepit, atq ad dexterã suã collocauit. Vñ deus pr de Chro p Esaiã ait: Ecce seruus meus suscipiã eũ ⌊ deus meus mĩa eius ꝑueniet me ⌋ Nullã vnq creaturã, imò nec oẽs fil deus tã gratio- »
se misericorditerq ꝑuenit vt Chrm hoiem. Sola em benignitate & grã dei assumpta est Chri humana natura à verbo, non em pcesserãt merita, sed in eodẽ instanti est creata & deo vnita. F
¶ Deus ostẽdit mihi sup inimicos meos ⌋ hoc ẽ, mihi homini reuelauit de ipsis Iudęis, qd se- » 11
quit: ⌊ ne occidas eos ⌋. i. noli (ó Chre) fili dilecte crucifixores tuos, eorũq posteros penitus »
Lucæ 23. eradicare de terra, sed ora p eis in bono, dicẽdo: pr ignosce illis, ne oẽs iterficiant, sed qdã eorũ remaneãt in memoriã ac testimoniũ euãgelicæ veritatis, ideo subiũgit, ⌊ neqñ obliuiscant »
pplĩ mei ⌋. i. ne aliqñ Chriani me, & legẽ meã tradãt obliuioni nõ credẽdo q fuerint aliqñ Iu- »
dęi q tñ scelus ppetrare psumpserint, sed vidẽdo Iudęos inter se cõmorari icessabilr sint memores mei, eliciẽtes etiã fidei suæ argumẽtũ ex repulsa dispersione ac derelictõe Iudæorũ. Ecce ex his trahit rõ cur Iudæi nõ sint occidẽdi, nisi speciali pctõ meruerint. Deinde Chrs ait ad
Osee. 9. patrẽ. ¶ Dispge illos ⌋ p totũ mũdũ vt sint vagi in natõib⁹ sicut p Ozee pdictũ ẽ ⌊ in virtute » 12
tua ⌋ oĩpotẽte, p quã tibi oĩa facilia sunt, p quã et cõtulisti Romanis potẽtiã dispgẽdi Iudæos »
⌊ & depone eos ⌋ à pſperitate, à regno, à sacerdotio, omĩq honore legis pṗnę ⌊ ꝓtector me⁹ ⌋ »
. i. meę hũanitatis dñe pr, depone (inq) nõ ignoscẽdo, sed ab effectu ĩpediẽdo. ¶ Delictũ oris » 13
Johan. 18 eorũ (hoc ẽ) sermonẽ labiorũ ipsorũ ⌋ q dixerũt corã Pilato, si nõ eẽt hic malefactor nõ tibi tra »
Matt. 27 didissemus eũ. Et alibi: Dñe recordati sumus, qa seductor ille dixit adhuc viuẽs, post tres dies
Johan. 8 resurgã. ⌊ & cõphẽdantĩn supbia sua ⌋. i. in pctõ suo moriant scdm q Chrs dixit Iudęis: In »
Lucæ 19. pctõ vrõ moriemini, qd Chrs dicit potius prenũtiãdo q iprecãdo. Vel cõprehẽdant. i. obsideant, concludant, & capiant, in ciuitate Hierlm ab exercitu Romanorũ, sicut & Chrs prædixit. Vel, cõprehẽdant in supbia sua. i. confundant à Chro, aplis, verbis atq miraclis Chri resurrectionẽ docẽtib⁹, demõstrãtibus, ac palã ꝓbãtibus. ¶ Et de execratõe ⌋. i. abominatõe, qua » 14
Chro

A Chr̃o detraxerũt, euḿq; spreuerũt, dicẽtes: Homo vorax, amicus publicanorũ, & mendacia Matth. 11
q̃d cõtra Chr̃m locuti sunt, dicẽdo: Seducit turbã, & discipuli furati essent eũ de monumẽto, Iohan. 7
“ ⌊annũtiabunt⌋ .i. redarguent, à iudice Chr̃o ⌊in cõsummatiõe⌋ .i. in fine mũdi iudicióq; fina Matt. 2.
li. De q̃ cõsummatiõe Chr̃us in Euãge. dicit: Sic erit in cõsummatiõe seculi, tũc em̃ videbũt in Matt. 13
“ quẽ pupugerũt. Vñ clari⁹ subdit: ⌊in ira cõsummatiõis⌋ .i. diuĩa vltiõe & icrepatiõe q̃ erit in die Apocal. 1
“ iudicij redarguent à Chr̃o, q̃a tũc dicet eis: Ite maledicti in ignẽ æternũ ⌊& nõ erũt⌋ in nũero Matt. 25
electorũ neq; in gl̃ia. Iuxta illud: Tollat impius ne videat gl̃iam dei. Tũc em̃ in æternũ peribũt
15 “ ¶ Et sciẽt ⌋ in die nouissimo p experiẽtiã pœnæ, & p corporalẽ Chr̃i intuitũ ⌊q̃a deus⌋ .i.
“ Chr̃us ⌊dñabit Iacob⌋ .i. vero Israeli, vel ppl̃o Iudæorũ in Iesum Chr̃m credẽti ⌊& finiũ ter
“ ræ⌋ .i. oĩm gẽtiũ in ip̃m credẽtiũ. Horũ em̃ post finale iudiciũ dñabit Chr̃s de⁹ in triũphãti Ec
16 “ clesia, sicut & nũc dñatur vniuersorũ fideliũ in ecclesia militãti. ¶ Cõuertent ad vesperã⌋ Iste
versus iã semel expositus ẽ, quẽ mõ resumit Propheta ad consolandũ seip̃m sup interitu ppl̃i
sui. Consolãs ergo seip̃m, insinuat, q̃ reliquiæ saluæ fiẽt, quẽadmodũ Esaias & Paulus testant
17 “ Si fuerit (inquiũt) semẽ filiorũ Israel, sicut arena maris, reliquiæ saluabunt. ¶ Ipsi dispergent
“ ad mãducandũ⌋ .i. Iudæi in fine seculi cõuertẽdi circũquaq; ibũt ad hoĩes virtuosos, vt panẽ
vitæ & intellectus acquiẽãt, cognoscẽdo & obseruãdo Chr̃i doctrinã, sicq; obediẽtiæ cibum
mãducẽt, de quo asserit Chr̃us: Meus cibus est vt faciã voluntatẽ p̃ris mei, ⌊si vero nõ fuerint Iohan. 4.
“ saturati pane⌋ p̃dicto .i. iustitia quã maximè desiderabũt, ⌊tũc murmurabũt⌋ nõ cõtra deum
sed cõtra seip̃os redarguẽtes se, q̃ tam sero conuersi sunt, nec iuxta desideriũ suũ proficere p̃nt
Vel, dispergent ad mãducandũ corpus & sanguinẽ Chr̃i, quæ vtiq; tunc deuotissimè sumẽt,
B sicut plenissimè credẽt, imò deuotissimè sacr̃m altaris participẽt, sicut primitiua Ecclesia quæ
(vt Lucas affirmat) p̃seuerauit in cõione fractionis panis: si vero nõ fuerint saturati gr̃a sacra Actorũ. 2
mentali videlicet effectibus huius sup dignissimi sacramẽti, & murmurabunt sc̃dm intellectũ
18 “ inductũ. ¶ Ego aũt (ó dñe) cãtabo fortitudinẽ tuã⌋ hoc est, laudabo corã discipulis meis tu
“ am potentiã qua me resuscitasti à mortuis, ⌊& exultabo⌋ .i. exultãter gaudiosé q; proferam
“ & annuntiabo ⌊mane⌋ prima sabbati, q̃n Mariæ Magdalene apparui ⌊m̃iam tuã⌋ hoc est Matt. 28
grãm qua me tam celeriter resuscitasti, & quam detẽtis in limbo vniuersó q; mundo p me da-
re dignatus es. Chr̃us em̃ post resurrectionẽ dei potẽtiam prædicauit, q̃n (vt Lucas comme-
morat) p quadraginta dies apparẽs discipulis, loquebat eis de regno: Non est (inquiẽs) vestrũ Acto. 1.
nosse tp̃a vel momẽta, quæ p̃r posuit in sua p̃tãte. Exultauit quoq; mane .i. tp̃e euãgelicæ legis
& gr̃æ m̃iam dei, q̃n discipulis dixit: Quicũq; crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Atq; Marci. 16
19 “ iterũ: Accipite sp̃m sanctũ quorũ remiseritis p̃ctã, remittunt eis. ¶ Quia factus es (dñe pater) Iohan. 20
“ susceptor meus⌋ sc̃dm sensum iam dictũ ⌊& refugiũ meũ in die tribulatiõis meæ⌋ hoc est, to
to tp̃e cõuersatiõis meæ in mundo quæ tribulatiõibus plena fuit. Nam & passiõe instãte Chr̃us
ad p̃rem cõfugit orãs, & dicẽs: Mi pater, si vis, trãsfer calicẽ istum à me. Moriẽs quoq; clama Matt. 26
uit: Pater in manus tuas cõmendo sp̃m meũ. Et istud cõueniebat Chr̃o inquantũ erat passibi- Psalm. 30.
20 “ lis & aliquo mõ viator. ¶ Adiutor meus tibi psallã⌋ Deus Chr̃i hoĩs adiutor fuit in oĩbus. Iu Lucæ. 23
xta illud: Dñs deus auxiliator meus, ideo non sum confusus. Et alibi: P̃r in me manẽs, ip̃e facit Esa. 50
“ op̃a. Huic adiutori Chr̃us p seip̃m, & fideles psallit verbis & op̃ibus, ip̃m laudãdo, ⌊q̃a deus Iohan. 14
“ susceptor meus es, deus meus m̃ia mea.⌋ Chr̃us vt hõ vocat deũ m̃iam suã, non q̃a pœnã aut
C culpã propriã sibi indulsit sed q̃a tã gratiosissime ip̃m in oĩni benedictiõe dulcedinis p̃uenit & Psalm. 20
adimpleuit ac p hoc ab oĩni p̃ctõ perseruauit. Incõparabili em̃ gr̃a aĩam eius ipleuit faciẽs eã
diuinæ eẽntiæ cõtẽplatricẽ p speciẽ excellentissimo modo à primo suæ creationis exordio.

¶ Expositio tropologica siue moralis eiusdem Psalmi.

MOraliter insup cõuenit Psalmus iste Ecclesiæ Chr̃i tribulatæ, & vnicuiq; Chr̃iano afflicto. Fidelis ergo tẽtatiõibus, varijsq; aduersis circũdatus totis medullis proclamet ad deũ. Eripe me de inimicis meis de⁹ meus .i. ab iuidẽtibus atq; occulte & industriose mihi nocere studẽtib⁹, erue me. Hoc ãt ad iuisibiles hostes maxĩe p̃tinet Vñ vehemẽter egemus adiutorio dei .i. discretiõe spirituũ, seu illuminatiõe sp̃us sc̃ti ad cognoscẽdũ isidias dæmonis, q̃ten⁹ cũ Ap̃lo dicere valeam⁹: Nõ ignoram⁹ cogitatiões ei⁹, & ab insurgẽtib⁹ in me .i. à manifestis iuasorib⁹ ac p̃secutoribus libera me, ne aĩam meã ad impatiẽtiã aut alia vitia p̃trahãt, ne dãna aut vulnera ampli⁹ inferãt, q̃ aĩæ expedit. Hinc em̃ Ap̃s discipulos dep̃cat. Rogate vt liberemur à malis & iportunis hoĩbus. Eripe me de operãtibus iniq̃tatẽ .i. ab oĩni male viuẽti q̃uis non sit æmulus meus, imò à familiaribus, p̃pinq̃s, vicinis, & fratribus, malã vitã ducẽtibus. Maxime erui indigemus, nec cũ peruersis p̃uertamur, ne ipsis in malo cõsentiam⁹, ne p̃pinq̃tas naturæ, loci & cõuict⁹, fiat occasio mutatiõis p̃uersæ, & de viris sanguinũ q̃ affectu & ope p̃ximos suos occidũt in carne aut corde. Qui eñ aliũ ad mortale p̃ctm̃ iducit sp̃ũalr eũ occidit. Oĩs q̃; q̃ frẽm suũ odit, homicida est. Ab his dñe salua me ne sim sĩlis eis. Denĩq; prim⁹ versus hoc mõ cõueniẽter exponit. Eripe me de iimicis meis de⁹ me⁹ .i. à malis habitibus seu cõsuetudinibus vitiosis intus latẽtibus, & quodãmodo quiescentibus, redime

Psalm. 32 · 1. Cor. 2. · 2. Thess. 3 · Psalm. 17. · 1. Iohan. 3 · Alia exp.

me per grãm talia funditus ex corde meo eradicando, oppositos virtutum habitus inseren D
do,& ab insurgẽtibus in me, hoc est, actualibus vitijs à passionibus impetuosis, à motibus inordinatis, libera me, quatenus p grãm tuam huiusmodi statim abijciam, vincam, atq; de die in diem minus ac rarius sentiam. Quia ecce ó dñe pdicti aduersarij cœperũt aĩam meã.i. vinculis
Iohan.13. pctõꝝ eam vinxerũt in pcti cõsensum eã trahẽdo. Vel, cœperũt.i. obsederũt, inuaserũt,& cape re tẽtauerũt aĩam meã insidiãtes saluti mẽtis aut corporis sospitati. Vndiq; nãq; aĩa nr̃a hostibus circũuallat.i. impugnatõibus mũdi, carnis,& dæmonis: irruerũt in me fortes aduersarij.s. dæ mones, mũdi potẽtes, aut vitia in me radicata, vel ad quæ ex natura procliuus sum. Hi q̃tidie irruũt in nos, conãtes subuertere aĩas nr̃as. Idcirco incessanter clamandum est nobis ad dñm.
Neq; iniq̃tas mea, neq; pctm̃ meũ dñe, hoc ẽ, nulla culpa merui pati ista flagella. Hoc prohdo
Matth.5. lor paucissimis conuenit, illis videlicet, q persecutionẽ patiunt propter iustitiã q dicere pñt
Iob.16 cũ sctõ Iob. Hoc passus sum sine iniq̃tate manus meę, cũ mũdas haberẽ ad deũ pces, hi.s. q̃bus
1.Cor.4. pro bonis mala redunt, q cũ Aplo dicere queũt. Maledicimur & bñdicimus. Talis q̃q; fuit bea tissim⁹ Dauid ęditor Psalmi pñtis, q cũ multa bona fecisset Sauli, grauissimã psecutionẽ patie bat ab eo, sine iniq̃tate cucurri & direxi. Hoc nulli pter Chr̃m eiusq; gl̃iosã genitricẽ absolu tẽ cõuenire videt nisi taliter exponat, sine iniq̃tate.i. sine pctõ mortali cucurri vitã huius exilij vel mãdatoꝝ,& direxi opa mea, cogitatões, ac verba scdm diuinæ legis pcepta. Vel, sine iniq
1.Cor.4. tate cucurri.i. in pctis nõ pseueraui & de venialibus q̃tidie satisfeci. Sic em̃ Aplus ait: Nihil mi
Iob.27 hi cõscius sum. Et Iob: Neq; rephẽdit me cor meum in omi vita mea, vc3, q ad pctã mortalia E
sine venialibus nãq; nõ fuit. Solẽt aũt interdũ hoĩes sancti ppriam psectionẽ sine omi supbia enarrare,& cõfiteri ppter rõnabiles causas.s. ad honorẽ dei, ad proximi ædificationẽ, aut vt si
Esa.38 bi faciãt supplicãdi fiduciã, vel spũs pusillanimitatẽ expellãt. Vñ pijssimus regũ Ezechias pro
4.Reg.20 magna cã oraturus sic ait: Memẽto dñe q̃uo ambulauerim corã te in veritate & corde pfecto
2.Para.32 & q̃d bonũ est ĩ oculis tuis feci. Hieremias q̃s de seipso ad nr̃am ĩformationẽ ait: Nõ sedi in cõ
Hiere.15. silio ludẽtiũ,& diem hoĩs nõ cõcupiui. Exurge in occursum meũ.i. in omi euẽtu, cã, ope, atq; negotio, mihi ó dñe approxima psensq; esto, ostẽde te mihi,& suscipe me. Occurre ergo nõ lo cum mutãdo, cũ tu sis incircũscriptibilis atq; immobilis, sed opem & grãm impendendo, qa tu solus saluare me potes. Occursus aũt dei q̃nq; in malo accipit.s. p resistẽtia & vltõe qua de us pctõris voluntatẽ ab ope ipedit, punit, ac dãnat, scdm q dñs de pctõribus ptestat. Occur-
Osee.13 rã eis q̃si vrsa raptis catulis. Interdũ vero in bono accipit, sicut iã dictũ ẽ. Sicq; puer Abrahæ
Gene.24. Dñe (inq̃t) obsecro, occurre hodie mihi,& fac miam. Nos igit cõsiderãtes, qa adiutorio dei in desinenter in omi negotio ĩdigemus, semp dicamus: Exurge in occursum meũ dñe. Sed vt hu
Amos.4. ius pcis fortiamur effectũ, agamus q̃d Amos scribit: Pręparare in occursum dei tui.i. sac q̃d in
Hiere.30. te est,& para teipm, vt dignus efficiaris obuiatõe diuina. Hinc em̃ dñs ait: Quis ẽ iste q appli cet cor suũ, vt appropinquet mihi?& vide ó dñe clemẽter cõsidera quãta mihi instẽt discrimi na, quantũ indigeo gr̃a tua, q̃ affectuose & confidẽter te inuoco. Conuertent ad vesperã: hoc dicere põt mr̃ Ecclesia de his q nec in adolescẽtia, neq; in iuuẽtute obedire volũt exhortatõi bus sanctis. De talibus nãq; desperandũ nõ est, qa fortassis in tertia vigilia seu vndecima hora
Matt.20 conuertent,& famẽ iustitiæ patient vt canes tã cupide proficiẽdo vt mane conuersos pręce-
Marc.13 dant, siãtq; nouissimi primi,& primi nouissimi. Fortitudinẽ meam ad te custodiã.i. totã pote
Luce.13 statẽ, virtutẽ,& grãm meã tibi attribuã, dicendo cum sancto Iob: Ecce non est auxilium mihi F
Iob.6. in me. Et cum Apostolo: Gratia dei sum id quod sum, Confitebor q; vere esse quod tu dñe di-
1.Cor.15. cis: Perditio tua Israel ex te, in me tm̃modo auxiliũ tuũ. Si ergo fortitudinem tibi diuinitus p-
Osee.13.
Hiere.16. stitam optas seruare, non perdere, omne quod es, potes,& agis, deo asscribe, dicq; illud: Dñs fortitudo mea,& refugium meum,& robur meũ, qa deus susceptor meus. Deus dei filius susce ptor est nostræ naturæ in incarnatõe,& deus trinitas susceptor meus nostroꝝ desiderioꝝ in orõne, nostræ pœniæ in iustificatõe, nostri obsequij in sua pietate, nostræ aĩe in glorificatõe nostriq; corporis in resuscitatõe, imò benignissimus dñs deus noster incessanter paratus est nos in brachijs suæ paternæ dilectõis recipere, cõfouere, protegere, atq; saluare, sicut p Pro
Hiere.3. phetã animæ peccatrici dicit: Tu fornicata es cum amatoribus multis, tñ reuertere ad me,& non auertã faciem meã. Et itez: Noluisti erubescere ergo saltem amodò voca me pr̃ meus es
Ibidem. tu. Et rursus: Quacũq; hora pctõr ingemuerit oĩm iniq̃tatum eius non recordabor amplius,
Ezech.18 deus meus mia eius pueniat me. Hoc est, verbũ bonæ fiduciæ, estq; implicite seruẽs orõ. Hoc
Psalm.9 em̃ dicit, fidelis non psumendo, sed sperando, ac desiderãdo. Desideriũ aũt pauperũ exaudiuit dñs, etiã anteq̃ in formalem aut vocalem orõnẽ erumpat. Nisi aũt mia dei nos pueniret salui
Iohan.15. fieri non possemus, q̃m grãm primã nullus de condigno meret, oportet ergo vt gr̃a dei nos pueniat, conseruet, pducat, pficiat. Ideo em̃ Chr̃us: Sine me (inq̃t) nihil potestis facere. Deus ostẽdit mihi sup inimicos meos ne occidas eos. Hoc dicit Ecclesia sicut & Chr̃s de Iudæis inter Chr̃ianos morantibus, quos non occidit propter rõnẽ in præcedenti explanatõe expositam Potest quoq; intelligi de omnibus hostibus, vt sit sensus: Deus ostendit mihi semp inimicos meos,

A meos,hoc eſt,Chr̃us præcepit mihi de aduerſarijs meis,ne occidas eos,neq̃ obliuiſcant ppl̃i mei.i.ne proximi ſcandalizent in vr̃a vindicta,imitēturq; opa vr̃a,& obliuiſcant mea p̃cepta quibus præcepi:Diligite inimicos veſtros,benefacite his q oderũt vos. Orate ,p pſeqntibus & calumniantibus vobis.Hoc ergo agens Eccleſia orat.Diſperge illos in virtute tua,hoc eſt, à malitia ſepara eos,q ſolus potes facere mundũ de immũdo,& depone eos à malo propoſito depone quoq;.i.indulge & dele.Delictum oris eoꝝ,uidelicet,ſermonē illicitũ labioꝝ ipſoꝝ quo velin te,vel in proximũ peccauerũt,& cõphendant in ſupbia ſua.i.p flagella tuæ pr̃ne dilectõis coarcte,ac reſtringat eoꝝ ſupbia, quatenus humiliati p pœnas ceſſent à vita ſupba. Et de execratõe qua iuſtos abominati ſunt,& viam dei ſpreuerũt & mẽdatio annuntiabunt.i. accuſabunt,& redarguent à p̃dicatoribus Chr̃i in ſeculo iſto,quotidie quoq; officiũ eſt errãtes inſtruere,pc̃tores arguere,nullius q; pc̃tã palpare,annuntiabunt aũt in conſummatõe.i.in doctrina eos pficiẽte, vel ad hoc vt conſumment in bono,in ira conſummatõis.i.in increpatione charitatiua ad cõſummationē virtuoſam tendẽte.Ex charitate em̃ ,pceditira,p zelum quia p̃dicatores,& iuſti impios arguũt & caſtigãt,quẽadmodũ Apl̃us ait: Dure increpa illos, & non erũt.i.pc̃tores poſt annuntiationē & cõſummationē p̃dictã.Nõ erũt tales quales ante fuerũt,relinquẽt em̃ ſeipſos,& viuẽt iã,nõ ipſi,ſed Chr̃us in eis. V ñ Salomon admonet: Verte impios & nõ erũt. Et ſciẽt p experiẽtiã miæ dei ſibi exhibitæ,q deus dñabit Iacob.i.ſupplãtatoribus vitioꝝ,videlicet iuſtis,& finiũ terræ.i. etiã vitioſis dummõ velint ad ipm̃ cõuerti. Sic em̃ regnabit in eis p fidē & grãm faciẽs eos ſibi famulos efficaces. Ego aũt(ó deus)cãtabo fortitudinē tuã.i.laudabo potẽtiã tuã circa me,qua me de ore diaboli eruiſti,ex impio iuſtificaſti,ad vitã laudabilē pduxiſti. Laudabo q̃q; oipotẽtiã tuã quã parcẽdo maximē,& miſerãdo manifeſtas,qua cœlũ & terrã creaſti,cõſeruas,gubernas,p quã facis magna & iſcrutabilia, & mirabilia abſq; numero,& exultabo.i.hilariter ,pnũtiabo mane.i.cito & in principio.ſ.ante q̃ in alijs occuper ſcd̃m q̃ ſcriptũ eſt:Primũ q̃rite regnũ dei. Vel,mane.i.grã tua veniẽte ac radiãte in me miam tuã.i.ſeipm̃ miſericordē ac miſericordię tuę effectũ cõfitẽdo b̃ñficia tua mihi clemẽter collata,quẽadmodũ Raphael angelus iubet.B̃ñdicite deũ cœli corã oĩbus viuẽtibus cõfitemini ei,q fecit vobiſcũ miam ſuã.Quia factus ē ſine tua mutatõe ſuſceptor meus. conuertẽdo cor meũ ad te. Fit em̃ deus ſuſceptor nr̃ alterãdo cor nr̃m p grãm ſuã nõ murãdo ſeipm̃,& refugiũ meũ in die tribulatõis meæ,q dediſti mihi grãm hãc p quã in oĩni neceſſitate ad tuã pietatē cõfugio. Adiutor meus tibi pſallã.i.laude operoſa.ſ.vita & voce te laudabo, quia deus ſuſceptor meus es,propterea te ſatis laudare nõ valeo,deus meus mĩa mea. Cur non potius miſerator meus niſi q̃ tãta tãq; inæſtimabilis,ineffabilis,ac infinita eſt mĩa dei ſup nos vt aptius dicat in abſtracto nr̃a mĩa,q̃ in concreto miſerator noſter. Sic em̃ dicere ſolemus de eo quē ardẽter amamus, tu es amor meus. Itaq; tu dñe deus meus mĩa mea, diffiniãt ſeu deſcribãt te ſicut alij volũt,ego cõueniẽtius te deſcribere neqo,q̃ deus meus mĩa mea. Dicat Ariſtoteles,deus eſt actus purus,dicat Plato,deus eſt p ſe bonũ,dicat Auicẽna,deus eſt bonitas pura ego in æternũ dicturus ſum deus meus mĩa mea. Tua em̃ bonitate creatus ſum,tua ĩcarnatõe deificatus,tua cõuerſatõe ſanctificatus,tua paſſione redẽptus,tua aſcẽſione glorificatus. Præterea quotiẽs in pſalmo iſto tam inclytõ iam dictũ eſt:Deus meus & ſuſceptor meus,& nõnē deus oĩm cœleſtiũ,terreſtriũ,& infernoꝝ deus exiſtit? Cur ergo deus meus? Nõ eſt hoc oĩm dicere deus meus. Deus em̃ à caſualitate & ,puidẽtia nomē accepit. Nos quoq; illud deũ vniuſcuiuſq; vocamus,q̃d ſummè ab eo amat & colit. Ideo em̃ guloſoꝝ deus vẽter eſt,auaroꝝ aurum. Ille igiť verè ac propriè dicere p̃t deus meus,q ipm̃ ſingulariter colit,& feruide diligit,de quo etiã deus ſpecialē prouidẽtiã habet ipm̃ pſeruando à malis ac ,pmouẽdo in bonis. Hinc em̃ magnus ille atq; diuinus Ariopagita Dionyſius abſolute dicere nõ præſumpſit,deus meus ſed ita in libris ſuis ſcripſit deus,& ſi fas eſt dicere,meus. Totum igiť affectũ nr̃m cõgregemus & ſtabiliamus in deo,nil prorſus amantes in creaturis,niſi in ipſo,& propter ipſum. Ipſum vero finaliter pure & propter ſe diligamus, quia in ipſo eſt omnium bonorum pulchrorum ac deſiderabilium plenitudo ſimpliciter infinita.

Matth.5.

Iob.14

Tit.1.

2.Cor.5.

Prouer.13

Matth 6

Tobiæ.12

Ariſtotel.

Plato.

Auicenna

Phil.3

Dionyſi9.

B

C

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LIX.

¶Argumentum.

¶Titulus:In finē ,p his q immutabunt in tituli inſcriptõe Dauid in doctrinã cũ ſuccẽdit Syriã Meſopotamię,& Syria Sobal,& cõuertit Ioab & pcuſſit Idumẽã in valle Salinaꝝ duodecim milia(alias ſcd̃m Hebrę.)victori ,p lilijs teſtimoniũ humilis & ſimplicis Dauid,q̃n pugnauit aduerſus Syriã Sobal,& reuerſus ē Ioab & pcuſſit Edom in valle Salinaꝝ.xij.milia. Hic ,ppheta in pſona ppl̃i cõuerſi & vere pœnitẽtis,orat vt ad Chr̃m à miſerijs liberati pducamus. Orat nihilominus ,p cõuerſiõe pc̃toꝝ ad iuſtitiã. Habet itaq; duas partes,in prima ponit petitio cõſummatõis bonoꝝ inchoatoꝝ,in ſcd̃a vero maloꝝ in bona petit cõmutationē,ibi: Da nobis auxilium. Author tñ exponit eum ad lr̃am,de populo & regno Iſrael,& ſecundum tropologiam de alijs.

¶Expoſitio tituli.

¶Huius

¶Huius Psalmi titulus est. In finem pro his q cōmutabunt in tituli inscriptōe Dauid in do
ctrina cū succēdit Mesopotamiā Syriæ,& Syriā Sobal,& conuertit Ioab & pcussit Edom in
valle Salinarū duodecim milia. Iuxta intellectū lr̄alem sensus tituli huius depēdet ex historijs
2.Reg.10. libri Regū,& Paralipomenon. Ad lr̄am em̄ fecit Dauid hūc Psalmū de statu & regno Israel,
eius miserias deplangēdo, eiusq; reparationē deprecando. Legit em̄ scd̄o Regū quēadmodum
Amon filius Naas regis Amonitarū cōtumeliam intulit seruis Dauid quo facto timēsipm Da
uid conduxit sibi in adiutoriū quosdā de Mesopotamia,& quosdā de Syria ac alijs locis q oēs
victi sunt à populo Dauid. Est igit sensus tituli: Psalmus iste in finē. s. Chr̄m nos dirigēs q est
finis totius diuinę scripturę scriptus est ad lr̄am, pro his q cōmutabunt in tituli inscriptōe Da
uid. i. pro populo Israel q tenuit Dauid pro rege suo à deo electo, sicut & titulus dicit: qa deus
2.Regū 5. p Samuelē prædixit Dauid debere esse,& noiari regē Israel, Psalmus dico scriptus ea occasio
ne, cū Dauid succēdit Mesopotamiā Syriæ & Syriā Sobal, sicut historiæ prędictę plenius pā
2.Regū.8 dunt,& conuertit Ioab. i. aciem direxit,& percussit Edom. i. Idumæos in valle Salinarū. Lo-
quens igitur Dauid in persona regni Israel ait.

¶Expositio Psalmi literalis.

Eus repulisti nos⌋ à tua defensione ⌊& destruxisti nos⌋ pmittēdo hostes in 1
gredi terminos nr̄os,& ciuitates nr̄as vastare, hoiesq; occidere, ⌊iratus es,⌋
aduersus nos propter pctā nr̄a. Regnū em̄ Israel tpe Iudicū multiplr̄ affligeba
1.Regū.13 tur. Vnde primo Regū dr̄, q faber ferrarius nō erat in terra Israel. Cauerant
nāq; Philistæi ne facerēt Hebræi lanceā aut gladiū vt repugnare non possent
⌊& misertus es nobis⌋ nō penitus conterēdo nos, neq; nos affligēdo tā vehe
menter sicut meruimus. ¶Commouisti terrā⌋ hoc est, inhabitātes in terra nr̄a pmittendo 2 E
nos impugnari & eradicari à terra. Expulerunt em̄ Philistæi Hebræos & habitabāt in ciuitati
bus ipsorū, ⌊& cōturbasti eam⌋. i. terrore aduersariorū turbari nos pmisisti, ⌊sana contritōes
eius⌋. i. ruinas eius & afflictōes recupera ⌊qa cōmota est⌋. i. propter pdictas miserias nostras
moueat pietas tua ad miserēdum succurrēdumq; nobis. ¶Ostendisti populo tuo dura⌋. i. 3
diuersa flagella sup nos induxisti, ⌊potasti nos vino compunctōis⌋. i. compunctōe seu mœ-
rore & mētis dolore nos implesti sicut hō vino potat,& potu implet, quēadmodum legim⁹:
Hiere.23. Ecce ego cibabo eos absynthio, & potabo impios felle, ait dn̄s. ¶Dedisti metuētibus te si- 4
gnificationē⌋. i. ītellectū ⌊vt fugiāt à facie arc⁹⌋. i. à cōminatōe diuini iudicij. Per castigatio
nes em̄ pręsentes illuminat deus corda humana vt timeāt futura supplicia. Propter qd apud
Hiere.31. Hieremiā habet: Castigasti me & eruditus sum. Hoc aūt facis ó dn̄e. ¶Vt liberet dilecti tui⌋ 5
Osee.11 videlicet filij Israel quos dilexisti, iuxta illud: Puer Israel & dilexi eū. Et illud: In charitate ppe
Hiere.31. tua dilexi te, ideo attraxi te miserās, ⌊saluū fac⌋ me orantem & eos pro qbus exoro ⌊dexte-
ra tua⌋. i. p dexteram tuam. s. p piā tuā assistentiā, fauorabilē præsentiā,& gratiosam clemē-
tiam ⌊& exaudi me⌋ ista precantē. ¶Deus locutus est in scō suo⌋ hoc est, p scm̄ suū Pro 6
phetā. s. Samuelē seu Nathan, quorū vtriq; reuelauit prosperitatē regno Israel affuturā tēpo
re Dauid. Locutus vero ē deus qd sequit ⌊lætabor⌋. i. q ego Dauid in ipo lętarer sicut in deo
Gene.33 salutis meæ ⌊& partibor Sychimā⌋. i. spolia terræ Sychem diuidā seruis & adiutoribus me-
is, eamq; restituā habitatoribus suis, quę oīa p Dauid cōpleta sunt ⌊& cōuallē tabernaculorū⌋ F
hoc est, locum iuxta Iordanē sitū, quē Iacob appellauit Soccoth. i. tabernaculorū de Mesopo
tamia rediēs,& Esau frēm suū declinās, fixit in eo tentoria. Hāc ergo cōuallem ⌊metibor⌋. i.
filijs Israel diuidam scd̄m debitā vniuscuiusq; mensurā, expulsus de ea Philistæis q eam iniu-
stè ad tps possederant. Hæc quoq; acturus sum adiutorio populi mei eorū præcipuē q bellico-
siores ac fortiores fuerunt, dę qbus subiungit. ¶Meus est Galaad⌋ hoc est, populus habens 7
Iudi.11 terram Galaad in possessionē trans Iordanē q erant nomiati in robore, propter Iair & Iepte,
Iudi.6 ⌊& meus est Manasses⌋. i. populus ex tribu Manasse progenitus q erat famosus propter Ge
deonē de hac stirpe exortū ⌊& Ephraim⌋. i. pplus ex tribu Ephraim natus est ⌊fortitudo
capitis mei⌋. i. ptās regni mei vel fortitudo mea principalis quodāmodo & capitanea. Habi
Iosue.16 tabat em̄ hic pplus in vna extremitatū regni Israel versus Aquilonē, sicut & pplus Iudæ in alia
Gene.36 extremitate versus austrū. ¶Iuda rex meus⌋ qa ex tribu Iuda reges sunt orti, eratq; pplus 8
Iudæ defensor & custos regni Israel. Moab. i. terra & populus Moabitarū est ⌊olla spei mei⌋
hoc ē, per adiutoriū spero illam adipisci,& possidere, eaq; vti tā liberè, sicut homo prfamilias
vtit olla in suæ domus obsequio. ¶In Idumæā⌋ hoc ē, in terra Edom in qua Esau habitauit 9
⌊extendā calciamentū meū⌋. i. pedibus calciatis ibo p illam, faciēs eā mihi tributariā, ⌊mihi
alienigenæ⌋. s. Philistæi & alij in circuitu habitātes ⌊subditi sunt⌋ ad obediēdum & tributa
soluendū. Porrò vt Dauid ondat se ista nō præsumere proprijs viribus, sed diuina virtute adiū
git. ¶Quis deducet me in ciuitatē munitam⌋ muris ac portis ⌊qs deducet me vsq; in Idu- 10
mæam⌋ vt eā mihi subijciā, & rn̄det. ¶Nonné tu deus q repulisti nos⌋ qn̄q; sed mō ira tua 11
in miam versa est, ⌊& nō egredieris in virtutibus nr̄is⌋ interrogatio est, ac si dicat, imò egre-
dieris

A dieris in virtutibus nostris.i.in exercitu nostro, erisq; dux belli & auxiliator, quẽadmodum
de nostro exercitu scriptũ est. Dñs deus eius cũ eo ẽ, & clãgor victorię regis in illo est. Et ali Nume.23
bi legit. In exercitu nr̃o deus dux est. Vel, non egredieris ante nos in virtutibus nr̃is sed tuis, 2. Par.13.
12 « bi legit. In exercitu nr̃o deus dux est.
« qm̃ propria ptãte nos proteges. ¶Da nobis ⌋ o dñe ⌊ auxiliũ de tribulatõe ⌋ .i. q̊ à psecu-
13 « tione eripiamur ⌊ & vana salus hoĩs. Nã maledict⁹ q cõfidit in hoĩe, & ponit carnẽ brachiũ
« suũ. ¶In deo faciemus virtutẽ ⌋ .i. diuina virtute pualebimus & opa virtuosa agemus ⌊ & Hiere.17
ipse ad nihilũ deducet tribulãtes nos. ⌋ Deus em̃ tẽpore Dauid cõtriuit aduersarios Israel.

¶Elucidatio psalmi eiusdẽ tropologica seu moralis.

IVxta mysticũ vero sensum exponẽda sunt noĩa tituli scd̃m vim interp̃tationis quã habent, vt sit sensus. In finẽ.i.psalmus iste in Chr̃m nos ducens scriptus est, pro his q cõmutabunt.i.à veteri vita ad Chr̃iformẽ cõuersationẽ cõuertent in tituli inscriptõe cõsitẽtes verbo & opere Chr̃m eẽ regẽ Iudæorũ, quẽadmodũ titulus asserit, cõmutabunt aũt Dauid.i.ipsi Chr̃o, vt viuãt nõ sibi, sed dño saluatori, cũ succẽdit Mesopotamiã Syriæ (2. Cor.5) .i. dũ Chr̃s sua humilitate & sanctitate inflãmauit igne diuini amoris mundũ sua reputatõe sublimẽ. Mesopotamia em̃ alta vocatio interp̃tat, & Syriã Sobal.i.sublimitatẽ vanæ vetustatis. Sobal nãq; vetustas exponit & cõuertit Ioab.i. Chrũs cõuertit populũ Iudæorũ & pcussit Edom in valle Salinarũ.i.mũdũ terrenũ & vitiis sanguinolentũ pcussit sancto timore ipm̃ cõuertẽdo ad fidẽ, Percussit vero xij.milia.i.oẽs gẽtes à quatuor finibus mũdi. Nũerus nãq; duodenarius est numerus pfectionis, q̊ totalitas designat. Ait ergo ecclesia. Deus reppulisti nos pmittẽdo nos vastari ab hostibus fidei, vel nõ exaudiẽdo p̃ces nostras. Quamuis aũt ad tps deus plebẽ suã videat repellere, nõ tñ finaliter eam relinqt. Propter q̊d dicit apl̃s. (Roma.11)

B Nunqd reppulit deus plebẽ suã? Absit. Inferius q̊q; habet. Quia nõ repellit dñs plebẽ suã, & (Psal.93.) destruxisti nos corporaliter pmittẽdo nos ab iniustis occidi, q̊d in psona martyrũ dicere pt ecclesia. Vel spũaliter indurãdo corda nr̃a seu grãm abstrahẽdo propter pctã nr̃a. Sine charitate em̃ & grã existẽtes destruimur, & nihil sumus. Iuxta illud apl̄i. Si distribuero in cibos (1.Cor.13) paũperũ, oẽs facultates meas, & si tradidero corpus meũ, ita vt ardeã. Charitatẽ aũt non habeam, nihil sum. Charitas em̃ est aĩæ vita, iratus es famulis atq; fidelibus tuis, eo mõ, quo pater filio peccãti irascit, quẽ flagellat, ne amplius peccet, sic tu afflixisti nos in p̃senti variis pœnis in corpe & in anima, intus & foris, & misertus es nobis, qa per tpales has castigatões peccata nostra dimisisti, grãm infudisti, nosq; de cętero cautiores fecisti. Commouisti terrã.i. ecclesiã militantẽ in terra versantẽ, quã multipliciter impugnari pmittis, multisq; inquietudininib⁹ agitari, ita vt penè nunq̃ in eodẽ statu pmaneat, & cõturbasti eã propter magnitudinẽ psequutionũ sibi iſtãtiũ. (Job.13) Ostẽdisti populo tuo dura, ita φ p experiẽtiã didicit, q̊d sit psequutio, & ex his q̃ passus est cõpassionẽ. Oĩs em̃ q volũt pie viuere in Chr̃o psequutionẽ (2. Tim.3.) patient. Et p multas tribulatões optet nos intrare in regnũ cœlorũ. Hinc em̃ dñs ait: Castigabo te in iudicio, ne tibi videaris innoxius. Et in Apoca. Ego q̊s amo, arguo & castigo. Dedisti metuẽtibus te significationẽ.i.p tpalia mala eis inflicta significasti eis, vt fugiãt à facie arcus.i.a ppetuis pœnis diuinæ vltionis, videlicet, vt gaudẽter & æquanimiter pferãt cũcta p̃ntis vitæ aduersa, q̃tenus æterna mereant euadere tormẽta. (Acto.14. Hiere.30 Apoca.3.) Vñ hãc significationẽ intelligẽs, Hieremias propheta in hac vita corripi cupit, dũ ait: Corripe me dñe, veruntñ in iudi- (Hiere.10)

C cio, & nõ in furore tuo, ne forte ad nihilũ redigas me. Propter dura ergo q̃ nobis deus oñdit nõ murmuremus, sed agamus q̊d sanctus dei propheta Micheas ait, Irã dñi portabo, qa peccaui ei. (Miche.8) Vt liberent dilecti tui, videlicet re & noĩe Christiani, de qbus dicit saluator. Ipse pater amat vos. (Johã 16.) Et in prima sua canonica ait Iohãnes. Charissimi diligamus deũ, qm̃ ipe prior dilexit nos, saluũ me fac dextera tua.i.in dextera tua, ita vt in dextera tua, in cœlo resideã.i. (1.Johã.4) in bonis tuis potioribus atq; cœlestibus, prout Chrũs promisit. Qui vicerit dabo ei mecum sedere in throno meo, sicut & ego vici & sedi cũ patre meo in throno eius. (Apoca.3.) Deus loquutus ẽ in sancto suo.i.pater loquutus ẽ nobis in filio, q est sanctus sctõrũ. (Heb.1) Porro q̃ sequunt possunt esse verba dei patris vel Chr̃i seu ecclesiæ. Pater igit ait lætabor in vobis o electi cũ bñfecero vobis, quẽadmodũ spopondi. (Hiere.32) Dabo (ingens) eis cor vnũ & lætabor sup eis cum bñfecero eis, partibor Sychimã.i.gẽtiles diuidã quosdã cõuertẽdo, & q̊sdã deserẽdo. Nõ em̃ est oĩm fides. Per Sychimã nãq; in qua morabant pagani designãtur gẽtiles, & cõuallẽ tabernaculorũ.i.populũ Iudæorũ metibor, q̊sdã assumẽdo & q̊sdã relinquẽdo. Hæc aũt cõueniũt Chr̃o, sicut & deo patri. Vñ in cœna dixit: Nõ de oĩbus vobis dico, ego scio q̊s elegerim. (Johan.13) Apl̃s q̊q; ad Romanos. (Roma.11) Vide (inqt) bonitatẽ & seueritatẽ dei. In eos qdem q ceciderunt seueritatẽ, in te aũt bonitatẽ, si tñ pmãseris in bonitate. Meus est Galaad.i.cõgregatio martyrum, q sanguinis effusione Christo & fidei testimoniũ præbuerũt. Galaad nãq; interp̃tat aceruus testimonii, p quod martyres designantur. Nã martyr græce latine testis vocat, & meus est Manasses.i.populus priora obliuiscẽs, & in anteriora extendẽs seipsum, pertinet ad numerum electorũ meorũ. Manasses quippe interpretat obliuio. Debemus aũt tẽporaliũ, sensibiliũ &

inferiorũ obliuisci atq; æternorũ ac diuinorũ iugiter recordari, quatenus sicut ait apl's. Reuela D
2.Cor.3. ta facie gloriã dñi speculemur, & Ephraim.i.populus in bonis opibus, copiosus ac fertilis ē, fortitudo capitis mei.i.stabilimẽtũ Chr̃i, cuius ego caput sum, & q est caput ecclesiæ. Populus aũt pdictus dicit stabilimẽtũ Chr̃i, qa p eũ Chrũs cõseruat & stabilit alios in fide & gratia. Pater q̃q; appellat Chr̃m caput suũ, qa ipse pater cõstituit Chr̃m in caput omniũ electorum. Ephraim aũt fertilitas seu crescẽs interpretat. Iuda.i.populus cõfessorũ, q vita atq; doctrina dño confitent, & laudẽ eius & prædicationẽ salubrẽ annuntiãt alijs, tanq̃ scribæ docti in regnũ cœlorũ, rex meus, hoc est, populus iste est rector ecclesiæ, qa per eum inferiores
Hiere.3. guberno, quẽadmodũ sum testatus. Dabo vobis pastores secũdum cor meũ, & pascent vos
Ruth.4. scientia & doctrina. Moab olla spei meæ. Videt hoc sic posse intelligi. Nã Ruth de cuius semine ortus est Dauid, & insuper Chrũs Moabites erat, & ita Moab.i. Chrũs ortus ex Ruth Moabitide dicitur olla spei dei p̃ris, quia in ipso tanq̃ in olla, seu vase dedit nobis deus pater
Roma.8. plenitudinẽ spei adipiscẽdi bona diuina, secũdum q̃ ait apostolus. Proprio filio nõ pepercit sed pro oĩbus nobis tradidit illũ. Quõ etiã non oĩa nobis cũ illo donauit? Dedit eñ omi
Iohan.1. bus in Chr̃o credentibus potestatem, & spem filios dei fieri. Nec videat ineptũ, q̃ per Mo
Iohan.6. ab Chrũs signet. Moab eñ interpretat ex patre per q̃d Chrũs signari põt, q de seipo ait. Ex
i ui a p̃re. Vel si istud nõ placet, exponatur hoc modo. Moab.i. Ruth Moabites, olla spei meæ
Ruth.4. quia in vtero suo velut in vase portauit Obeth auũ Dauid, de quo natus est Christus, qui est spes patris, qa pater dedit eũ nobis, vt sit spes nostra atq; saluator. Hęc aũt possunt eē verba
Luce.1. ecclesiæ, vt sit sensus. Deus loquutus est in sancto, videlicet q̃ ego ecclesia lætabor in deo salutari meo, & partibor Sychimã, & cõuallẽ tabernaculorũ metibor. Primitiua eñ ecclesia puta aplĩ Chr̃i & eorũ discipuli quosdã cõuerterunt ad fidẽ tã ex gẽtibus q̃ ex Iudæis, & q̃sdam in sua pfidia reliquerunt. Populi q̃q; designati per Galaad, Manassen, Ephraim & Iudã sunt ecclesiæ tanq̃ mẽbra eius ac filij. Deinde Chrũs ait. In Idumæã.i. in terrã ipsam gentiliũ, extendam calciamentũ meum, hoc est, naturã meã humanã, quæ erat quasi calciamentũ diuinitatis. Dum eñ Chrũs prædicari fecit euãgelium per totũ orbem, extendit calciamentũ suũ in Idumæam, qa incarnationẽ suã ac humanitatẽ manifestauit hominibus, sibiq; subiecit credẽtes in se, propter q̃d subdit mihi alienigenæ.i. nationes gentilium, subditi sunt per fidem E
Psalm.17. & obedientiam, sicut superius de eis inductũ est. Populus quem nõ cognoui seruiuit mihi, in
Nume.24 auditu auris obediuit mihi. Hinc nãq; de Christo Balaam prophetauit. Orietur stella ex Iacob, & exurget homo de Israel, & erit Idumæa possessio eius. Alia litera habet. Et erit omnis terra possessio eius. Sed q̃m Christus vt homo ista nõ fecit, sed diuina virtute ideo subditur. Quis deducet me in ciuitatem munitam. Per hanc intelligi potest vrbs Roma, quæ tunc erat
Esaiæ.26 caput & domina mundi. De qua Esaias prædixit ciuitatem sublimem humiliabit. In hãc vr-
Actoru.9 bem deus pater induxit Chr̃m per pdicationẽ Petri & Pauli, q̃d sine diuina virtute fieri nullatenus poterat, propterea Chrũs respõdet. Nõne tu deus q repulisti nos.i. corpus meũ my
Actorũ.9 sticũ, propter cuius psequutionẽ dixi Paulo, q̃d me persequeris. Vel, repulisti nos.i. cor-
Matt.27 pus meum & animã multis doloribus affici permisisti. Vnde clamaui in cruce. Deus meus vt quid dereliquisti me, & nõ egredieris deus in virtutibus.i. prędicta non facies naturali ptãte corporis mei vel animæ, sed potestate diuina. Dicit eñ deus egredi nõ loco, sed operatione F
videlicet qa procedit ad actũ. Deniq; ista cõuenire possunt ecclesiæ, q̃m ipsa extẽdit calciamentũ suũ in Idumæã disseminãdo verbũ dei per totũ mundũ. Alienigenæ quoq; ei subiecti sunt, quia prælatis ecclesiæ parent gentiles conuersi. Da nobis auxiliũ de tribulatione per q̃d
2.Cor.3. liberemur ab omni periculo persequutione & tentatione. In deo faciemus virtutem. Non eñ sumus sufficientes cogitare aliq̃d à nobis, quasi ex nobis, sed sufficiẽtia nostra ex deo est, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos, quia nisi pœniteant æternaliter damnabuntur. Sæpe etiam in præsenti seculo diuina potentia conterunt, quemadmodũ cernimus factũ de crudelissimis illis tyrannis sanctorũ martyrũ persequutoribus, q dudũ ad nihilũ sunt redacti
Michę.5 & ipsa ecclesia in pace Christi secure quiescit. Propter quod ei promittitur. Exaltabitur manus tua super hostes tuos, & omnes inimici interibunt.

COMMENTARIVS IN PSAL. LX.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finem (alias) victori in hymnis siue psalmis, vel super organũ ipsi Dauid. Est autem hic psalmus, oratio prophetæ in persona Christi fidelium supplicantis pro liberatiõe à persequutionibus quas patitur, interim referentis gratias pro perceptis beneficijs & recipiendis in futurum. Tria vero præcipua agit, in primus equidẽ, humiliter inchoando petit orationem suam exaudiri, atq; deinde se exauditũ gaudens recenset beneficia recepta, ibi. A finibus terræ. Postremo autem laudes beneficio relaturus promittit vota pro quadam gratiæ actione, ibi. Sic psalmum dicam. Author tamen primo exponit eam de Christo ad literam, & loco secundo tropologice de alijs.

¶Expositio

¶Expositio tituli.

A ¶Præscribitur insuper præsentis psalmi hic titulus. In finẽ, in hymnis psalmus Dauid. i. psalmus iste à Dauid cõscriptus est, & Chr̃o p̃ Dauid significato cõueniẽs, dirigit nos in finẽ. i. in deũ, in hymnis, quatenus deũ laudibus veneremur, hymnũq́ꝫ & grãs deo referamus pro vniuersis bñficijs Chr̃o homini & p̃ eũ toti gñi hũano collatis. Chr̃s igit̃ in summæ deitatis laudẽ prorũpens propter bñficia suæ humanitati cõcessa ab or̃one ordit̃ & ait:

¶Expositio psalmi literalis.

1 “ Xaudi deus ⌋ pater seu trinitas sancta ⌊ depcationẽ meã ⌋ qua pro meipso vcꝫ
corpis mei resuscitatõe & glorificatõe, oro, dicẽdo: Pater saluifica me ex hac
“ hora, ⌊ intẽde orationi meæ ⌋ qua oro pro mystico corpe meo, videlicet pro
salute ecclesiæ dicẽdo. Pater sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est: Johã. 12
2 “ Pater sancte serua eos in noĩe tuo. ¶A finibus terræ ad te clamaui, ⌋ Fines Johan. 17.
terræ, nõ solũ dicunt̃ partes eius extremæ, sed etiã pars eius supior atq́ꝫ inferior, supficies nãq́ꝫ corpis dici põt finis ipsius. Est itaq́ꝫ sensus, à finibus. i. à superioribus seu superficie terræ Israel, in q̃ inter hoĩes cõuersatus sum ad te deũ prẽm meũ clamaui, alto affe-
“ ctu te depcando atq́ꝫ dicẽdo. Mi pater, si fieri põt transfer à me calicẽ istũ, ⌊ dũ anxiaret̃ cor Matt. 26
“ meũ ⌋. i. passione instãte, dũ appetitus meus naturalis & sensitiuus mortẽ naturaliter abhorrebat, q̃n incepi cõtristari & pauere, factusq́ꝫ in agonia prolixius te orabã, & factus est sudor Mar. 14.
“ meus sicut guttæ sanguinis ⌊ in petra exaltasti me ⌋. i. in teipso sicut in summo ac fortissimo firmamẽto, vel in grã tua seu virtute ac dono fortitudinis, per quã mortis pericula audacter Lucæ. 22.
B aggressus, ac passus sum, sublimasti me ab omni inordinato pauore & animi deiectiõe. Vel, exaltasti me clarificãdo nomem meum per totum mundũ, & dando mihi nomen, quod est super om̃e nomen, vt in nomine meo om̃e genu flectatur, omnis lingua cõfiteat̃, quia dñs Iesus in gloria est dei patris. De hac em̃ Chr̃i exaltatione dñs ait: Ecce intelliget seruus meus, & exaltabitur & eleuabitur, & sublimis erit valde. Super ipsum continebũt reges os suum. Philip. 2. Esaiæ. 52

3 “ ¶Deduxisti me, q̃a factus es spes mea, ⌋ Deus em̃ Christi humanitatem in cũctis operibus suis direxit, & Christum hominem per viã præsentis seculi sine omni ruina & labe deduxit. Deduxit eum adhuc infantem in Egyptũ, & inde eũ reduxit, sicut contestatur. Ex Egypto vocaui filium meum. Deduxit eum in crucem, quia pro omnibus nobis tradidit illum. Deduxit quoq́ꝫ eum in lymbum inferni, & de hoc mũdo ad altitudinem cœli, & hoc fecit deus, Marc. 2. Oseæ. 11
“ quia fuit spes Chr̃i. i. q̃m Chrũs sperauit à deo hoc bonum orando impetrare. Deus aũt erat Roma. 8.
“ spes Chr̃i, inquãtum erat mortalis & nõdum corpore glorificatus, ⌊ turris fortitudinis à facie inimici ⌋ hoc est, sicut turris fortis protegit existẽtes in se ab hostium iaculis, sic tu deus in
“ omnibus protexisti me in tuo adiutorio cõfidentẽ, atq́ꝫ in te immobiliter habitãtẽ. ¶In-
4 “ habitabo in tabernaculo tuo in secula ⌋ hoc est, in ecclesia militãti, secũdum quod scriptum est. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq́ꝫ ad cõsummationem seculi. Vel, in tabernaculo tuo. i. in cordibus electorum per fidem & grãm commorabor. Electi em̃ sunt tabernaculum dei, sicut de eis ait apostolus. Vos estis templũ dei viui, sicut dicit dñs: Q̃m inhabi- Mat. 28 2. Cor. 6. Heb. 9
C tabo in illis & inambulabo, & ero illorũ deus. Vel, inhabitabo ĩ tabernaculo tuo in secula. i. in triũphanti ecclesia, & cœlo empyreo æternaliter cõmanebo, queadmodũ testat̃ apostolus. Nõ in manu facta sancta Iesus introijt, sed in ip̃m cœlũ ⌊ ptegar in velamẽto alarũ tuarũ ⌋. i.
“ sub defensione tuæ pietatis atq́ꝫ potẽtiæ ero securus. Hoc est q̃d apud Esaiã Chr̃s dicit. Pro-
“ texit me in vmbra manus suæ. ¶Q̃m tu deus meus ⌋ q̃ es singularissimo modo deus meus Esaiæ. 49
5 “ tanq̃ summe ac vnice diligẽs me, summe q̃q́ꝫ dilectus à me ⌊ exaudisti orationẽ meã ⌋ queadmodũ fassus sum. Grãs ago tibi pr̃, q̃m audisti me. Ego aũt sciebã, q̃m semp me audis ⌊ dedi-
“ sti hæreditatẽ timẽtibus nomẽ tuũ ⌋. i. merito incarnatõis meæ ac passionis, p̃stitisti timẽtibus te timore filiali & casto, vt sint filij tui adoptiui. Si aũt filij, ergo & hæredes. Hæredes quidem dei, cohæredes aũt Christi. Hæc aũt hæreditas est participatio grãe & gloriæ Chr̃i, seu vita æterna, quam nobis iam dedit pater in spe, daturus est eã postmodum in re. Nũc quoq́ꝫ dat eam inchoatiue per infusionẽ consolationis internæ, cõuersationis diuinæ, & gratiæ q̃tidianæ. Gratia em̃ dei vita æterna, secundum apostolum ait saluator. Qui verbũ meũ audit & credit ei qui misit me, habet vitã æternam. In futuro autẽ deus dat hãc hæreditatem consummatiue, quãdo videbimus eum per speciem, & sicuti est cognoscentes, sicut & cogniti Johan. 11 Roma 8. Roma 9. Johan. 5. 1. Cor. 14
9 “ sumus. ¶Dies super dies regis adijcies ⌋ hoc est, dies beatæ immortalitatis, & securæ æternitatis, addes o deus pater sup dies temporales mortalis conuersationis mei filij tui, qui sum rex Messias, de quo legit̃. Iubila filia Hierusalem, ecce rex tuus veniet tibi iustus & saluator. Et Esaias ait: Dñs iudex noster, dominus legifer noster, dominus rex noster, ipse veniet & saluabit nos. Hos dies æternos adiecit deus super dies Christi temporales, dum eum adim- 1. Johã. 31 Zacha. 9 Esaiæ. 33
“ passibilem vitam resuscitauit. Ideo subditur, ⌊ annos eius vsq́ꝫ in diem generationis & gña-
“ tionis ⌋ hoc est, dies æternitatis prædictos adijcies diebus tẽporalibus Christi tanq̃ annos

eius durantes vsq; in diem generationis & generationis.i.vsq; in diẽ æternitatis,omnẽ gene D
rationem includentis & excedentis.Dies ergo quos deus adiecit Chri diebus,sunt dies æter
Esaie.66 nitatis,qui dici possunt plures dies & anni,nõ q successione tẽporali discurrãt ac defluãt,sed
qm omne tẽpus cõprehendũt & ambiũt.Vnde de eis dictũ est:Erit mẽsis ex mẽse, & sabba-
tũ ex sabbato.Verũtamẽ dies isti magis proprie appellant,vnus dies,q̃ multi dies,nõ eñ in-
terrũpunt nocte,Propriissime vero vocant,nõ dies,sed æuũ seu participata æternitas,& qm
hi dies æternitatis adiecti sunt Chro,ideo ipse. ¶Permanet in æternũ in cõspectu dei.⌋ in " 7
cœlo,in q̃ sedet ad dexterã patris interpellãs,& apparẽs nũc vultui dei pro nobis secundum
Hebre.9 aplm,⌊misericordiã & veritatẽ eius,⌋.i.grãm atq; iustitiã Chri,⌊quis requiret.⌋ in vita p̃- "
senti,implorãdi grãm remissionis,& obseruãdo Chri mãdata,eius imitando vestigia, quasi
Mat.20.22 dicat,pauci sunt qui eas ex corde requirũt.Pauci eñ electi,& oẽs quæ sua sunt,requirũt.Vel,
Philip.2 misericordiã & veritatẽ eius quis requiret,in vita futura,quasi dicat,nullus,Misericordia eñ
miseris necessaria est.Veritas aũt cõcernit adimpletionem promissi,in patria vero nemo est
miser,& diuina promissa in eis impleta sunt,qm gaudiũ sempiternũ adepti,amplius pro seip-
Johan.16 sis nõ rogant,fa tẽ pro p̃mio essentiali.Idcirco saluator loquẽs aplis Vos(inquit)nũc quidem
tristitiã habetis,iterũ aũt videbo vos,& gaudebit cor vestrũ,& gaudium vestrum nemo tol-
let à vobis,& in illa die non rogabitis quicq̃. ¶Sic,⌋.i.qm ita est,ego Chrs ⌊psalmum di- " 8
cam nomini tuo,⌋.i.tibi deo patri p meipsum & meos ministros in cœlo & in terra,⌊in se- "
culũ seculi,⌋ te sine fine laudando,⌊vt reddã vota mea,⌋.i.vt offeram tibi preces meas ac de "
sideria pro militãri ecclesia,pro qua apud te secundũ q homo interpello,⌊de die in diẽ,⌋.i. "
indefinẽter vsq; ad seculi finem.Christus eñ pro nobis representat patri latus ac vulnera,& E
1.Johan.2 ipse est angelus perferẽs nostra sacrificia in sublime altare dei,faciẽs ea deo accepta.Vnde Io
hannes:Aduocatum(ait)habemus apud patrem,Iesum Christum iustum,& ipse est propi-
tiatio pro peccatis nostris.

¶Enarratio Tropologica siue moralis eiusdem psalmi.

Non est negandũ,qn psalmus iste ad literã exponi possit de Dauid,sed qm expo-
sitio talis par deuotionis atq; dulcedinis cõtinet,parũq; ab expositione tropolo-
gica differt,ideo ea relicta,tropologicũ prosequor sensum,quõ psalmus iste cõue
nit vnicuiq; Christiano siue ecclesiæ deũ oranti,& ei grãs referẽti,dicẽdo. Exau-
di deus orationẽ meã,impendendo mihi gratiose & cito precis meæ effectũ,qua oro indulgẽ
tiam & grãm in p̃senti,intende depcationi meæ,qua deprecor cõsequi gloriã in futuro.i.cõ
sidera quãto affectu,q̃ta fiducia,& quali intentione ac sine te inuoco.A finibus terræ.i.à cun
ctis partibus atq; climatibus mũdi,ad te clamaui,in p̃cibus ad te fusis,vel gratiarũ actione ac
laude,quã tibi obtuli in aduersis,dũ anxiaret cor meũ.i.solicitaret & affligeret timore pericu
lorũ sibi imminentiũ,mœrore quoq; propter quotidianos defectus & negligentias suas,vi-
delicet quia secundũ q̃d desiderat,non proficit,nec te quantũ cupit honorat.¶V,dũ,anxiare-
tur tentationibus dæmonũ,& persequutionibus hominũ,ac motibus passionũ,in petra exal
tasti me.i.in Christo sublimasti me de imperfectione naturæ ad celsitudinem gratiæ,& de in
ferioribus ac terrenis ad cœlestia atq; diuina.Quilibet quoq; nostrũ dicere potest,à finibus
terræ.i.à superficie terræ in qua habito,finit in altitudine,ad te clamaui secundum sensum p̃
dictum.Vel à finibus terræ.i.à terminis corporis mei,in quo velut in terra habitat aĩa mea,
Psal.34 imò ab omnibus membris & sensibus meis,ad te clamaui,eo modo quo dictum est supra:Om F
nia ossa mea dicent,domine quis similis tibi?Assuescat ergo anima nostra in omni angustia,
Jone.2 cum omni fiducia ad deum clamare,quemadmodũ Ionas propheta se fecisse affirmat,dicen-
do:Clamaui ad dominũ de tribulatione mea,& exaudiuit me.Cum angustiaretur in me spi
ritus meus,domini recordatus sum.Deduxisti me in præsenti exilio per viam mandatorum
Psal.142 tuorũ,ostendendo mihi in lumiue gratiæ tuæ viam rectã,in qua ambulem.Nam sine gratia
tua cæcus sum mente,& ambulo vias non bonas,vitiosas ac lubricas,in quibus grauiter ca-
do,& incessabiliter pecco,nisi tu animam meam deducas de via ad patriam,de labore ad præ
Esaie.48 mium,de creaturis ad creatorem.Hinc eñ dicis:Ego dominus deus gubernans te in via,in
Sapie.10 qua ambulas.Et scriptum est:Iustum deduxit dominus per vias rectas,& ostendit illi regnũ
Tobie.5 dei.Et Tobias ait:Dominus sit in itinere vestro,& angelus eius comitetur vobiscum, dedu-
xisti autem me domine,quia factus es spes mea,hoc est,tu es bonum illud,in quo finaliter spe
ro,& quod finaliter adipisci desidero,atq; per cuius auxilium teipsum adipisci confido. Fit
vero deus spes nostra,quoniam facit nos in ipso sperare.Factus quoq; es mihi turris fortitu-
dinis,hoc est,robusta protectio atq; sublimis defensor à facie inimici,quicunq; sit ille,hoc est
Prouer.18 ab omni incursu hostili,quemadmodum legitur:Turris fortissima nomen domini ad ipsum
Abacu.3 currit iustus & exaltabitur.Et iterum alio in loco:Deus dominus fortitudo mea,& ponet pe
des meos quasi ceruorum.Quid enim deijcere, quid ei nocere poterit,qui in hac summa,
Job.23 atq; inexpugnabili turre inhabitat? Vnde beatus Iob ait:Quis mihi tribuat vt cognoscam
deum

A deum,& veniā vsq; ad soliū eius. Nam de habitantibus in hac turre fortitudinis.i.diuino auxilio innitētibus scriptū est. Deus dextera sua teget eos,& brachio suo defendet eos. Inhabitabo in tabernaculo tuo,hoc est,ego ecclesia militans ad consortium triumphantis ecclesiæ pertingere spero,& fiducialiter dico,quia in ea & in cœlo empyreo post huius vitæ incolatum morabor in secula.i.sine fine,quēadmodū Chrs fidelibus repromisit dicēs: Vado parare vobis locum,& iterū,veniam & assumā vos ad meipsum. Vel,ego Christifidelis,inhabitabo in tabernaculo tuo,hoc est,in vnitate ecclesiæ in indiuidua charitate,sancta obediētia,& fide catholica,protegar ab omni periculo animæ in velamento alarū tuarū,in subsidio misericordiæ atq; potētiæ tuæ. Qm tu deus meus,in quo solo confido,quē solum desidero, in quo totā salutem meam constituo,exaudisti orationem meā vt spero,tu enī dixisti: Quodcūq; petieritis patrē i noīe meo,dabit vobis. Dies sup dies regis adijcies.i.dies æternæ beatitudinis addes post hanc vitā diebus huius breuis vitæ. Diebus dico regis.i.dn̄atoris atq; victoris mundi,carnis ac dæmonis,qui dominat animo suo & vincit seipsum. Vnde dicit apostolus. Id quod est in præsenti est momentaneum,& leue tribulationis nostræ æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Propter quod inferius dicitur. Longitudine dierum replebo eum. Permanet in æternū in conspectu dei.i.ecclesia vsq; in finē seculi in fide perfistet, quēadmodū dn̄s Petro in persona ecclesiæ. Ego (inquit) rogaui pro te,vt nō deficiat fides tua. Et ista vita decursa perueniet ad regis sui gloriosum aspectum,quēadmodum scriptum est. B Regem in decore suo videbunt oculi eius. Deniq; homo iustus permanet in æternū in conspectu dei dicens semper cum sancto Helya. Viuit dn̄s,in cuius conspectu sto hodie. Et cum sancto Iob. Iustificationem quā cœpi tenere non deseram. Nemo enī mittens manū suā ad aratrum & respiciens retro aptus est regno dei, sed qui perseuerauerit vsq; in finem hic saluus erit. Sic psalmum dicā nomini tuo in seculum seculi,hoc est,vita & verbis incessanter te laudabo,sicut dicitur. Confitebor tibi dn̄e rex,& collaudabo te deū saluatorem meū. Et rursus. Laudabit vsq; ad mortē anima mea dn̄m, vt reddā vota mea de die.i. quatenus promissiones tibi factas in receptione baptismi sacri ordinis,aut religionis,quotidie impleā. Vel,vt reddam vota mea,hoc est,desideria mea purificem,tibiq; ea semp exhibeā,sicut superius dictum est. Dn̄e ante te omne desideriū meū. Ecce psalmū breuem,pulchrū, delectabilem ac sententiosum audiuimus,q tam Christo q̄ eius fidelibus optime cōuenit, in quo à deuota oratione incipitur, post quā salubris doctrina inducit, deinde diuina bn̄ficia feruide recolunt, postremo p verba bona fiduciæ,piū propositū inflāmat. Conformemus ergo affectum nostrū psalmi huius sentētijs,eiusq; bn̄ficia affectuosissime recolamus,& conemur īplere q̄d dicimus. Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi. Hoc est enim diuinissimū, saluberrimum,atq; dulcissimum vitæ præsentis exercitium,deum psallere,eumq; laudare,magnificare,& toto affectu extollere, prout scriptum est. Benedicentes dominum exaltate illum quātum potestis,maior est enim omni laude.

Sapiē.5
Iohā.14.
Iohā.14.
2.Cor.4
Psal 90
Luce.22.
Esaiæ.33
3.Reg.17.
4.Reg.3.
Iob.27.
Luc 9.
mat.10.24
Esaiæ.16
Ibidē.
Psalm.37
Eccle.43

COMMENTARIVS IN PSAL. LXI.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finē siue victori pro Idithum psalmus Dauid. Propheta volēs homines monere,quatenus cōtemptis caducis,perituris q; rebus,sese deo p obediētiā prorsus subdāt,spe C retributōis æternæ. Docet iustos bn̄ viuere atq; malos corripere ac patiēter aduersa tolerare,spe cœlestiū. Tripharia proinde secatur. Porro,in prima parte allegatur obedientiæ debitum,deinde increpantur impellentes ad oppositum,ibi. Quo vsq; irruitis in hominē: Et tandem præeligit obedientiæ huiusmodi bonum,ibi. Veruntamen deo subiecta. Author autem ex hac sententia vnico ipsum absoluit commentario.

¶Expositio tituli.

¶Huic præterea psalmo titulus iste pmittit. In finē pro Idithum psalm⁹ Dauid.i.psalmus iste à Dauid cōscript⁹,& in finē qui Chrūs est nos dirigēs habitus est pro Idithum.i. pro homine oīa terrena trāssiliente ac paruipēdente,& sola cœlestia finaliter cupiente. Potest q̄q; titulus ita exponi,q Dauid fecit hunc psalmū pro Idithum,hoc est,vt specialiter cantaretur à cantatoribus seu leuitis constitutis sub Idithum,qui erat vnus de principalibus templi cātoribus. Homo ergo ad diuina se erigens,atq; innumerabiles mūdi errores,vanitates ac præuaricationes considerans,dicat.

¶Expositio psalmi.

Onne deo subiecta erit anima mea] ei fideliter adhærendo & eius pceptis in omnibus obtēperādo: vtiq; ,ac si dicat subijciātur alij concupiscētijs carnis. Alij mūdi principibus,alij dæmonū suggestionibus, varijsq; pctīs, ego & aīa mea dn̄o obediemus. Nemo enī pōt duobus dn̄is deseruire cōtraria approbātibus,qm̄ ergo nō possum deo & seculo obedire, poti⁹ eligo deo parere quām mūdo. Vnde de inobediēte scriptū est. Confregisti iugū meū,rupisti vincula

Matt 6.
Luc.6.
Hiere.2.

 mea&

mea,& dixiſti,nõ ſeruiã,dicit dñs.Quo cõtra Chrs pcipit nobis:Tollite iugũ meũ ſup vos.
Matth.11. Subiecta igiř erit aĩa mea dño.Nã Salomon ait:Mens iuſti meditabiř obedientiã. Ratio ꝗꝗ
Prouer.15 ſubiectiõis ſubiungiř,⌊ab ipſo eñ ſalutare meũ⌋.i.tota mea ſalus atq; felicitas à deo proce- »
Oſee.11. dit,depẽdet,& profectũ ſortiř.Propter ꝗd dñs ait:Populus meus pẽdebit ad reditũ meum.
Johan.3 Vel,ab ipſo.i.à deo patre eſt ſalutare meũ.i.filius eius meus ſaluator.Sic eñ deus dilexit mun
dum,vt filium ſuum vnigenitum daret. ¶Nam & ipſe eſt deus meus,⌋ hoc eſt,cauſa, gu- » 2
bernator,& conditor naturæ meæ,naturaliumq; donoꝶ,⌊& ſalutaris meus,⌋.i.iuſtificator »
& grãe dator,⌊ſuſceptor meus,⌋.i.precũ meaꝶ auditor,ſemper paratus me pœnitentẽ bra-
chijs pietatis amplecti,meq; conuertentẽ,me& quod in me eſt facientem ſibi, attrahere,&
Job.34 vnire,iuxta illud:Si direxerit homo ad deum cor ſuum,ſpiritum illius & flatum ad ſe trahet.
Cum ergo ſit ita,⌊non mouebor amplius,⌋ ab inchoato virtutis itinere,à bono propoſito, »
à lege diuina,nec à deo meo,per mentis auerſionem recedam,ſed ei immobiliter adhærebo
Hoc autẽ non præſumptuoſe aut certitudinaliter,ſed humiliter ac fiducialiter ait viator trãſi
liẽs,niſi forte ex reuelatione diuina agnoſceret ſe confirmatum in bono.Vel dicitur hoc ad
deſignandum,quid virtuoſo conueniat,in quantum huiuſmodi.Quemadmodum eñ paſſi-
Prouer.10 ones & vitia inſtabilitatis,diſtractionis,& auerſionis ſunt cauſa,ſic virtus ſeu gratia interio-
ris inſtabilitatis ratio perhibetur.Propter quod Salomon proteſtatur:Iuſtus quaſi fundamẽ
Job.11. tum æternum.Et Iob:Si iniquitatem,quæ eſt in manu tua,abſtuleris,eris ſtabilis,& non ti-
mebis. ¶Quouſq;(ô maligni)irruitis in hominem⌋ iuſtum & innocentem,eũ propter iu- » 3
ſtitiam perſequendo,⌊interſicitis vniuerſi vos,⌋ hoc eſt,ô vos omnes,interficere vultis eum »
Sapiẽ.2 ex odio,quemadmodum ſapientia inducit:Dixerunt impij,opprimamus virum iuſtũ,quo- E
niã contrarius eſt operibus noſtris.Vel,interficitis vniuerſi vos.i.oẽs occiditis voſmetipſos
1.Johan.3 qa dũ iuſtũ affligitis,aĩas veſtras p pctm̃ occiditis.Vnde Iohãnes:Oẽs(inqt)qui odit fratrẽ
ſuũ,homicida eſt.Vel quia animã propriã ſpũaliter occidit,vel quia p affectum aliũ perimit,
vel quia corã deo pœnã homicidæ incurrit,⌊tanq̃ parieti inclinato & maceriæ depulſæ.⌋ »
Aliquid ſubintelligendũ eſt,vt ſit ſenſus.Sic aduerſamini homini iuſto,q̃ſi parieti inclinato
ad caſum,& q̃ſi maceriæ à ſtatu ſuo depulſæ.Putatis eñ ꝙ ſicut paries talis fundamẽto priua
tur,facileq; deijcitur,ſic iuſtus deum conſeruatorem ac adiutorem non habeat,ideoq; à ve-
Eſaie.57 ſtra malignitate opprimi poſſit,& cũ eum occideritis,ipſum oĩno periſſe putatis, non atten
dentes quid gloriæ deus illi refundat,& quid pœnæ vobis immineat.Hinc eñ ſcriptũ eſt:Iu
ſtus perit,& nõ eſt qui recogitet in corde ſuo,& viri miſericordiæ tolluntř,& non eſt qui in-
telligat. ¶Veruntamẽ,⌋.i.his non obſtantibus,⌊pretiũ meũ cogitauerũt repellere,⌋.i.iu » 4
ſtitiã meã ſeu opera virtuoſa ac vitam laudabilẽ propoſuerunt ſubuertere, diſſipare,& à p̃-
mio impedire.Bona eñ opatio p̃tiũ appellař,quia p eã vita æterna mercař,⌊cucurri in ſiti,⌋ »
Pſal.41. .i.cũ magno deſiderio ad patriã feſtinaui,ſicut ſupius dictũ eſt:Sitiuit aĩa mea ad deũ fortem
Pſal.118 Vel,cucurri viam mãdatoꝶ dei in ſiti pfectionis,videlicet ſitiẽdo iuſtitiã ampliorem,& cul-
men pfectionis attingere,affectuoſe cõcupiſcens,⌊ore ſuo benedicebãt,& corde ſuo male- »
dicebant.⌋ Hoc faciunt ſubuerſores aĩaꝶ,adulatores,bilingues,& ſimulatores,qui eos quos »
aperte puertere nequeũt,adulando,& mala ſub ſpecie boni proponẽdo, decipere quærunt.
Hiere.9 Propter ꝗd de quolibet tali legiř:In ore ſuo pacẽ cũ amico ſuo loquiř,& occulte ponit ei inſi
dias. ¶Verũtamẽ deo ſubiecta eſto aĩa mea,⌋.i.propter pſequutiones, tentatiões & tri- » 5
bulationes tibi iniuſte inflictas noli deficere,noli à dei lege recedere,noli cõtra deũ murmura F
re,ſed ei ſubijcere,⌊qm̃ ab ipſo patiẽtia mea,⌋ p quã in aduerſis p̃ualeo ſine triſtitia oĩa patiẽ »
do.Deus eñ patiẽtiã tribuit,ſicut & cæteras virtutes infuſas.Solet aũt interdũ homo de ipſa
ſua quã in aduerſis habuit patientia,inaniter gloriari,atq; extolli,tanq̃ magnũ aliquid fecerit
& Chr̃i veſtigia excellenter ſequutus ſit,ſed iſte non penſat patientiã ſuã eſſe à deo,qm̃ glo-
riař in ſe,quaſi nõ acceperit,ſit ergo aĩa noſtra deo oĩno ſubiecta,videlicet nõ ſolũ in hoc ꝗd
aduerſa æquanimiter ſuſtinet,ſed etiã in hoc,ꝙ de ſua patiẽtia in ſeipſa nõ gaudet,& eã deo
attribuit.Ideo aũt dico patientiã meã eſſe à deo. ¶Quia ipſe eſt deus meus,⌋ à quo omne » 6
bonũ procedit,& tota mea ſufficiẽtia fluit,⌊& ſaluator meus,⌋ quia ab eo ſolo vera beatitu- »
do donař.Aliter demũ cõuenit Chr̃o eẽ ſaluatorẽ,in q̃tum deus,& aliter in quantũ hõ.Nã
vt deus vocař ſaluator p authoritatẽ,tanq̃ gratiæ in p̃ſenti,& gloriæ in futuro creator & da-
tor.In q̃tũ vero eſt homo,appellař ſaluator,quaſi inſtrumẽtal'r,cũ ſit ſatisfactor pro culpa ge
Judic.11. neris hũani recõciliator ac mediator.Deus itaq; ſecundũ diuinitatẽ ſaluator eſt,qm̃ ipſe ſo-
Galat.2. lus pctã dimittit,ſolus iuſtificat,ſolus grãm creat,ac influit,beatitudinẽ ꝗꝗ ſolus largiř,imò
Oſee.13 hoc modo propriũ eſt deo eſſe ſaluatorẽ,iuxta illud:Ego dñs,& ſaluator nõ eſt p̃ter me,deus
quoq; eſt ⌊adiutor meus,⌋ in omni ope bono mihi p grãm cooperãs,meq; cõfortans,⌊nõ »
emigrabo,⌋ de vnitate eccleſiæ & grege electoꝶ ad auerſos à deo,& ſocietatem prauorũ, »
Hiere.9 quoniã. ¶In deo ſalutare meum,⌋.i.ſalus mea in hoc conſiſtit,ꝙ non emigrem ab eo,⌊& » 7
gloria mea,⌋ quia in ſolo deo vera & licita habetur gloriatio, quemadmodum Apoſtolus »
dicit

A dicit. Qui gloriatur in dño glorietur. Et Abacuc. Ego autem in dño gaudebo & exultabo in
" deo Iesu meo, ⌊deus auxilij mei⌋ .i. ab eo depēdet ac deriuat auxiliū meū, sicut per Ozeam 1. Cor. 1.
" ait: Perditio tua ex te, in me tm̄modo auxilium tuū ⌊& spes mea in deo est⌋ quia diuinę pie- 2. Cor. 11.
tati innititur, deum'q; pro immediato obiecto & causa sortit cū sit virtus theologica & infu- Abacuc. 3
sa. Ecce q̄ præclarus & splēdidus, suauissimus'q; versiculus omni mēti deuotę sup mel & fauū Ozee. 13.
8 " dulcis & saporosus. ¶Sperate in eo oīs cōgregatio populi⌋ .i. tota ecclesia ⌊ effundite co Psalm. 18
" ram illo corda vr̄a⌋ .i. orōnes vestras, & desideria, necessitates, anxietates, pericula & pecca
ta, & quicqd vestris in mētibus residet, corā deo exponite, in lucē producite, ei ostēdite, co-
ram ipso discutite, sicut Hieremias hortat. Effunde sicut aquā cor tuū añ cōspectū dñi dei tui Treno. 2.
" Vnde in libro regū sancta Anna testat. Effudi animā meā corā dño ⌊deus adiutor noster in 1. Regū. 1.
" æternū⌋ .i. q̄ diu fuerimus, qm̄ in via cōseruat & iuuat p grām, in patria q̊q; per gloriā, q̄ in-
9 " cludit cōfirmationē in bono. ¶Veruntn̄ vani filij hoim⌋ loquēdo de filijs hominū, eo mō
quo de eis loquitur Moyses, dicendo. Vidētes filij dei filias hoim, eorum vc3 qui sine charitate Gene. 6.
B & gratia viuunt, taliū ergo hoīm filij vani sunt, qm̄ opa sua & vitā pn̄tem ad debitū finē, vi-
delicet vitam æternā non referūt, sed in rebus creatis sic finē cōstituūt adhærentes creaturis
" magis q̄ creatori ⌊mēdaces filij hoim in stateris⌋ quia iniusta pōdera habēt, vel mendaciter
iudicāt præferētes mala ac falsa bonis & veris. Quocōtra dñs ait. Nolite facere iniquū aliqd Leuiti. 19.
" in iudicio, in regula, in pondere & in mēsura. Iustus modius æquus'q; sextarius ⌊ vt decipi-
" ant ipsi de vanitate in idipm̄⌋ hoc est, se inuicem fallant, in rebus vanis, tēporalibus & cadu-
10 " cis. Huius proinde oppositū consulens sanctus propheta. ¶Nolite (inquit) sperare in ini-
" quitate⌋ sicut de impijs scriptū ē. Confidūt in nihilum. Peccatū em̄ nihil est, ergo nolite in Esaiæ 59
" peccato cōfidere, quasi p iniustitiā atq; malitiā possitis saluari aut prosperari ⌊ rapinas noli-
" te concupiscere⌋ .i. nec manu, nec affectu auferatis violenter alicui sua, neq; raptoribus cōi-
" cetis, quia nō solū morti digni sunt qui faciūt, sed etiā qui consentiunt ⌊ diuitiæ⌋ exteriores Roma. 1.
" ⌊si affluāt⌋ copiose ⌊nolite cor apponere⌋ .i. volūtate vestrā, nolite īordinate affigere, no
lite inordinate amare, retinere, augere. Nolite in eis superflue occupari, videlicet, vt cum la
bore acquirātur, cū timore possideant, cum dolore perdantur. Nō ergo culpant diuitiæ, sed
inordinatus affectus. Custodiendæ em̄ & amādæ seu colligende sunt diuitiæ, secundū q ad
spūalia bona sunt necessariæ, quatenus habētes victū & vestitū cōtentemur & quiescamus,
atq; de eo quod superest, eleemosynā faciamus. Veruntn̄ difficile satis est circa affluentes di 1. Tim. 6.
uitias cor nō apponere, secūdum quod Chrūs in euāgelio asserit. Quàm difficile qui diuitias Luc. 12
habēt, intrabunt in regnū cœlorum. Nihilominus sicut deus potētes nō abijcit, cū ipe sit potēs Matt. 19
nec abutant potētia, sic ipse diuites nō repellit, cū ipse sit diues, nisi diuitiarum abusi fuerint co- Luce. 1.
pia. Sanctus Iob diuitijs suis cor non apposuit, qui ait: Si lætatus sum sup diuitijs meis mul- Job. 31
tis. Et alibi cunctis amissis. Dominus dedit dominus abstulit, sicut dño placuit ita fact est, sit Job. 1
11 " nomen dñi benedictū. ¶Semel⌋ .i. sine retractatione, vtpote immobiliter, firmiter atq; Psal. 115.
" certissime ⌊loquutus est deus⌋ per seipsum iam incarnatum, & per prophetas ac apostolos
" ⌊duo hæc audiui⌋ in illa loqutiōe occulta & interna .s. in illuminatione supernaturali facta
" per spiritū sanctū. Quæ aūt sint duo hæc subdit, ⌊qa potestas dei est⌋ .i. iusta potētia ad pu-
" niendū iniqs ⌊& tibi dñe mīa⌋ ad coronādū bonos vltra cōdignū, & hoc sic eē cōstat ex eo,
" ⌊ qa tu reddes vnicuiq; iuxta opa sua⌋ tanq̄ iustissimus iudex, de q̊ legit. Absit à deo īpietas, Job. 34.
& ab oīpotente iniqtas, opus em̄ hoīs reddet ei, & iuxta vias singulorum restituet eis. Videt au
tem hoc loco potestas pro iustitia accipi, qa ad exercendū iustitiā pcipue est necessaria ptās.
Vn̄ de deo scriptū est. Virtus tua iustitiæ initiū ē. Attribuunt itaq; hæc duo deo potissimū, Sapiæ. 1.
qm̄ oīa quę de deo affirmat diuina scriptura, psertim p cōparationē ad creaturas, ad ista duo
reducunt, propter qd añ dictū est. Vniuersæ viæ dñi misericordia & veritas. Porro, vt tactū
est hoc qd dicit semel loquutus ē deus, nō est referēdū ad numerum, cū multifarię, multis'q; mo Psal. 24.
C dis loquutus sit nobis, sed ad firmitatē, iuxta quē sensum Iob inquit: Semel loquit deus, & se- Heb. 1
cūdo idipm̄ nō repetit. Aduertendū quoq; q psalmus iste cōuenientissime exponi possit de Job. 33
Chr̄o, qm̄ aīa eius semp pfectissime fuit deo subiecta, sicut ipe testat. Sicut mādatū dedit mi
hi pr̄, sic facio. Et alibi. Quę placita sunt ei facio semp. Tota etiā salus anīæ Chr̄i creata fuit à Johā. 14.
deo, erat'q; deus salutaris .i. btificator aīæ Chr̄i, propter qd dr̄. Non pōt hō accipere quicq̄,
nisi ei datū fuerit desup. Qd aūt adijcit, nō mouebor ampli⁹, sic de Chr̄o exponēdū est. Post Johan. 3.
resurrectionē nō patior magis, sed īmobilis à vita .i. impassibilis ero. Quousq; o Iudæi incre
duli, irruitis in hoīem .s. ī me filiū hominis quē volebatis occidere. Vn̄ ait Iudęis. Vos ex pr̄e
diabolo estis, & desideria patris vestri vultis pficere. Et iterum dicit ad eos. Quid me q̄ritis in- Matt. 16 Johan. 8
terficere? Interficitis vniuersi vos .i. animas vr̄as nō credēdo in me. Hoc ad literā Chrūs di- Johan. 7
xit Iudæis. In pctō vestro moriemini. Veruntn̄ preciū meū cogitauerunt repellere, hoc est, Johan. 8.
sanguinem meum voluerunt infructuosum efficere. Volebāt em̄ nomē atq; memoriā Chr̄i Hiere. 11.
delere, omnes'q; homines ab eius fide auertere, ac per hoc sanguinis sui effusionem sine fru-

ctu statuere. Cucurri in siti.i.vitā in hoc mūdo trāsegi in magno desiderio humanæ salutis. D
Propter q̄d in cœna dixit. Desiderio desideraui hoc pascha māducare vobiscū anteq̄ patiar
Lucæ.22. Et pendēs in cruce sitio inq̄t, ore suo bñdicebāt mihi Iudæi dicētes: Magister, scimus q̄a ve
Matt.26 rax es, & viam dei in veritate doces, & corde suo maledicebāt. Talia eñ dicebāt, vt occasio-
Matt.22 nem mortis ex verbis meis elicerēt. Deniq; deus dicit Chri saluator.i.à morte resuscita-
tor ac glorificator nō à peccato redēptor. Quo aūt cætera Chro coueniāt ex p̄cedētibus in-
notescit. Ecce q̄ ineffabilis & admirāda est pulchritudo atq; sentētia huius psalmi, in q̄ ig-
nea verba diuini amoris piam mentē totaliter inflammātia tam copiose includūtur, totiēsq;
repetūtur, in quo obedientia cōmendatur moralissima ac saluberrima documēta proponū-
tur, impij increpant, & in ipso fine deus pulcherrime collaudat. Sit ergo aīa nostra deo sp
subiecta tāq; reuerēter ac pure intenta, vt amorosa verba psalmi p̄sentis ardenter & saporo
Treno.2. se pronuntiet, cor suum coram deo confidenter effundat, nec exterioribus rebus cor appo-
nat, sed in deum se penitus erigat ac figat.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXII.

¶Argumentum.

¶Titulus. Psalmus Dauid cū esset in deserto Idumeę (aliàs) Iudeæ. Daudid in hoc psalmo iustos adhortatur ad rectā cōuersationē in medio nationis prauę, monetq; nos tēdere p bo na opera ad patriā cœlestē, modo desideremus dñi virtutē, interim grās agēs de diuina pro rectione, qua huius mūdi miserias superauit. Et ob id in duo partit. Primo nāq; ponit, affe ctus ad deū perueniędi. Post hoc aūt de securitate quam quisq; habere pōt inter aduersa, mō spem tōtam in deo collocet, ibi. Sic memor sui tui. Author itaq; primo in hāc sententiā expe- E dit ipsum de ecclesia & quolibet iusto, & post hoc allegoriam sequitur, interpretatur eū q̄q; de Christo.

¶Expositio tituli.

¶Titulus psalmi est, psalmus Dauid cū eēt in deserto Idumeę.i. psalmus iste cōuenit eccle siç seu fideli p Dauid significato cū esset ipsa ecclīa in deserto Idumeę.i.in p̄nti exilio cū valle hāc lachrymaę vitijs atq; ęrūnis repleta, à bonis vero deserta seu derelicta. Ecclesia ergo seu q̄libet iustus p̄sentis seculi afflictiōes expertus, diuināq; cōsolationē efflagitans, dicat.

¶Expositio psalmi literalis.

Eus deus meus.i.tu creator omīpotēs, q̄ es oīm deus rōne creatōis & guber 1
natiōis. Specialiter vero deus meus propter specialē prouidētiā tuā circa me
qua me à malis protegis, in bonis promoues, atq; ad vltimū finē recte per-
ducis. Itēq; propter singularē dilectiōnē & venerationē, qua te solū summæ
amo & colo. Ad te de luce vigilo.i. statim cū splendor grāe tuę infulserit a-
nimæ meæ cōsurgo ad te cordiali affectu mentē erigēdo ad te cōtemplandū,
diligendū, adorādum, colendū ac promerēdum. Ad literā quoq; de luce.i. summo mane e-
uigilare & surgere debemus ad dei cultū ac laudē, quatenus sobrio spū deū laudātes ac inuo-
cātes sic interiores oculi illustrētur luminę gratiæ, sicut oculi exteriores p̄fundūtur solis splē 2
Esaie.26 dore. Propterea Esaias ait: De mane vigilabo ad te. ¶Sitiuit in te anima mea. Hoc est q̄d
Psal.41 dixit supius. Sitiuit anima mea ad deū fortē viuū. Sitis eteñ aīæ est ingēs desideriū boni no-
dū adepti. Est igit sensus. Anima mea.i. appetitus meus intellectualis puta volūtas, sitiuit in
te.i. intellectuali ac magno desiderio cōcupiuit te adipisci, cōsolationē tuā acq̄rere, à p̄ntib° F
Tobiæ.3 malis saluari, atq; ad te vniuersæ beatitudinis fontē p̄duci, sicut Tobias ait: Dñe fcđm volū
Esaie.26 tatem tuā fac mecū, & p̄cipe in pace recipi spm̄ meum. Et Esaias. Nomen tuū & memoriale
Ephe.1 tuū in desiderio animæ meæ. Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spūs meus in p̄cor-
dijs meis. Hac siti ardebat mens apostoli ad Fphe. dicētis: Desideriū habeo dissolui & esse cū 3
Chro, q̄ multipliciter tibi caro mea.i.q̄ multis suspirijs, varijsq; affectib°, sitiuit tibi.i.
ad gloriā tuā caro mea.i. appetitus inferior sensitiuus. Insinuat iste versiculus carnē multipli
cius affici ad deū q̄ animā, q̄d sane intelligendū est, siue eñ caro sumat pro corpore solo, siue
pro appetitu sensitiuo, non conuenit ei sensitiue in deum directe, proprie & immediate, q̄m
nāq; deus immaterialis & simplex est solo in materiali appetitu ad ip̄m pertingit, sicut & so
lo intellectuali oculo cōtemplat. Carni aūt secūdū se desideriū nō cōuenit, sed in quantū aīa
informatur, ipsumq; desideriū potius conuenit toti cōposito, & animæ q̄ carni. Quod ergo
nūc dicit caro sitire in deū, dupliciter intelligi pōt. Primo, q̄m ipsa est aīæ occasio sitiendi in
Sapię.9. deū. Corpus q̄ppe, q̄d corrūpit, aggrauat animā, multasq; necessitudines, solicitudines, af-
flictiones ac miserias incidit anima ex vnione ad corpus. Nā deprimit terrena inhabitatio
Ibidē. sensum multa cogitantē. Hinc ergo dicit caro multipliciter deū sitire, etiā multiplicius q̄ aīa
q̄ñ aīa plures causas & incitamēta sitiendi deū sortit ex corpe q̄ ex seipsa. Tot eñ habet cau
sas deum concupiscendi quot se experitur impedimentis ab eo elongari ac retrahi. Ideo ad
Romā, septimo exclamat Apostolus, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis
huius?

huius. Simili sensu dicit caro cõcupiscere aduersus animã, nõ ꝙ caro secundũ se cõcupiscat,
A sed qa est animæ occasio cõcupiscẽdi aduersus seipsam. Anima eñ scd̃m appetitũ sensitiuũ Galat. 5.
cõcupiscit cõtra seipsam, quãtũ ad appetitũ intellectualẽ. Secũdo intelligit sic, ꝙ caro .i. ap-
petitus, sensitiuus sitit in deũ, nõ directe & ĩmediate, q̃si deus sit desiderij sui obiectũ, sed qm̃
ea q̃ desiderat scd̃m deũ desiderat. s. scd̃m rõnis imperiũ ac directiões virtutũ moraliũ, sititq;
multiplicius deũ q̃ appetitus supior, qm̃ plures pęnas, culpas atq; miserias habet hõ ex parte
appetitus sensitiui q̃ intellectiui, p̃sertim cũ passiones aïæ, q̃ nobis sunt origo peccãdi in ap-
3 “ petitu sensitiuo fundent. ¶In terra deserta & inuia & inaquosa .i. in corpe isto corrupti-
bili ab originali iustitia derelicto ad errores procliui, & scd̃m se omĩ gr̃a destituto. Caro eñ
non prodest quicq̃. Et Apl'us. Scio (inquit) quia nõ habitat in me .i. in carne mea bonum. In Johan. 6. Roma. 7.
“ hac igit terra, velut ĩ carcere habitãs ego, sic in sctõ apparui tibi .i. ĩ sctõ affectu, desiderio- Treno. 2.
q; cęlesti rep̃sentaui meip̃m tuo cõspectui effundẽdo, cor meũ corã te, atq; ppẽdẽs me semp
à te inspici. Itaq; nõ obstãte corpis molæ ad cœlestia aspirem', & mũdo corde nosp̃os deo
exhibere conemur, q̃tenus illud beati apl'i vere dicamus. In carne ambulãtes, nõ scd̃m carnẽ 2. Cor. 10
militamus. Vel sic. In terra deserta & inuia & inaquosa .i. in hoc seculo neq̃ quod est virtu- Matt. 7.
tibus destitutũ & lata via ducẽs ad mortẽ, inaq̃sum q̃q; .i. infructuosum & aridũ. De hac ter-
ra Chr̃s in euãgelio dicit. Cũ immũdus sp̃us exierit ab hoïe ambulat p loca arida & i[illegible]sa, Luc. 11.
sic in sancto appatui tibi, qa in mũdo isto nõ seculariter vixi, nec pctõꝝ vestigia sum[illegible]
“ tus, sed tibi in sanctitate & iustitia ministraui, & hoc, vt viderẽ in patria clare pe[illegible] speciẽ Luc. 1.
“ virtutẽ tuã hoc est, omnipotẽtiam tuã, qua oĩa in cœlo & in terra disponis, o[illegible]q; beatos
“ potẽtissime in bono cõfirmas, & gloriã tuã .i. beatitudinẽ tuã, quatenus in[illegible]m in gaudi Luc. 19
um dñi mei, & oẽm excellentiã eius in cœlo cõspiciã. Vel sic, vt viderẽ, o pater æterne, vir-
B tutẽ tuã & gloriã tuã .i. Chr̃m filiũ tuũ, qui est virtus & sapiẽtia patris scd̃m apostolũ. Si eñ 1. Cor. 1.
teste scriptura filius sapiẽs est gloria patris, q̃to magis Chr̃us dei vnigenitus, q est ipsa æter- Prouer. 10
na, immẽsa & increata sapiẽtia pr̃is, dici p̃t gloria eius. Vtroq; itaq; mõ p virtutẽ & gloriã
dei intelligitur ip̃emet deus fortis & gloriosus. Nã propter dei visionẽ p speciẽ, tanq̃ ob p̃-
miũ vltimatũ finale & cõsummatũ, om̃ia quæ agimus, opari debemus. Propter q̃d inq̃t sal-
“ uator. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solũ verũ deũ, & quem misisti Iesum Chr̃m. Et Johan. 17 Exodi. 33
4 “ Moyses ait ad dñm. Ostende mihi gloriã tuã. Hæc ãsit ideo oro. ¶Qm̃ melior est miseri
“ cordia tua .i. gr̃æ tuæ p̃sentia, seu pia cõuersatio qua hoïem in esse sp̃uali & gratioso cõser-
uas super vitas .i. super om̃e genus ac modũ vitæ naturalis. Præstãtior qppe sunt mune-
ra gr̃æ donis naturæ, meliusq; existit, nec eẽ nec viuere vita naturali peccatis obnoxia, q̃ sine
charitate & gr̃a esse. Queadmodũ veritas de Iuda protestat. Bonũ ei esset, si natus non fuisset Matt. 26
“ homo ille. Non ergo optemus viuere, nisi vt bñ viuamus, magisq; optemus omnino nõ esse
“ q̃ miserationibus dei carere Labia mea laudabũt te propter bñficia mihi ac cęteris à te cle-
5 mẽter impẽsa. ¶Sic bñdicã te in vita mea hoc ẽ, toto tpe, q̃ subsisto & in vita permaneo
te benedicã .i. bona de te dicã, bonitatẽ tuã glorificãdo, superexaltãdo, & ei gr̃as referendo,
sicut superius dictũ est. Bñdicã dñm in om̃i tẽpore. Et alius dicit. Om̃i tpe bñdic deo & pete Psalm. 33 Tobię. 4
ab eo, vt vias tuas dirigat. Vel, bñdicam te in vi[illegible] mea .i. taliter viuã, ꝙ cõuersatio mea erit
“ quædã noïs tui benedictio, qa ad nominis tui ho[illegible]orẽ laudẽ & gloriã totã vitã meã ordina-
“ bo. Etem̃ nõ min' bñdicit de' iusta vita q̃ voce sonora, & ĩ noïe tuo .i. in te atq; ad tuũ ho
norẽ leuabo manus meas corpales ad cœlũ, vt sic sp̃us prõpti' ferat ad creatorẽ. Cęrimo
C niæ nãq; corporales disponũt nõ modicũ ad deuotionẽ internã. Vel, leuabo manus meas .i.
desideria mea ac opa erigã atq; firmabo in te, sicut in vltimo fine, sicut admonet Hieremias
6 “ Leuemus corda nr̃a cũ manibus ad dñm in cœlos. Vnde apl'us. Volo (inquit) viros orare in Treno. 3 1. Tim. 2.
“ om̃i loco leuãtes puras manus sine ira & disceptatõe. ¶Sicut adipe & pinguedine reple-
“ tur, impinguat & alitur caro sic, repleat anima mea cõsolatione interna, charitate ardẽti
“ & gr̃a sp̃ualiter incrassante; scd̃m q̃d ait apl'us. Emulamini carismata meliora & (tunc) la-
bijs exultatõis laudabit os meũ .i. exultãtibus labijs te os meum laudabit, ita ꝙ in laude tua 1. Cor. 12
gaudebo atq; ex interiori lætitia ad te laudãdum mouebor & signa mẽtalis iocũditatis fo-
7 “ ris ostendã. Amãti nãq; delectabile est occupari in laude dilecti, & q̃to in gr̃a dei altius cres-
“ cimus, tãto iocũdius eũ laudamus, estq; signũ magni amoris in dei laudibus exultare. ¶Si
“ hoc est, qa memor fui tui meditãdo, orãdo, plangẽdo super stratum meum .i. in lecto
meo tẽpore noctis in matutinis meditabor in te .i. in hora atq; officio matutinali te con
templabor, & q̃ tibi sunt placita, cogitabo. Hoc eñ cõsequẽs est, vt q in lecto suo dei nõ ob-
liuiscit, extra lectũ tẽpore diuini obsequij eius reminiscat, & oïno debemus eẽ memores dei
in strato nr̃o, sic collocãtes nos in lecto, q̃si in tumulo. Vel sic, si memor fui tui sup stratũ me-
um .i. in quiete ac prosperitate, ĩ matutinis .i. gratiæ tuæ radio mihi illucẽte, meditabor in te
recolendo bonitatem tuam atq; beneficia infinita, quia fuisti adiutor meus, naturæ meæ in-
9 “ firmitatẽ confortãdo per gratiã tuã, nã gr̃a tua sum id q̃d sum. ¶Et in velamẽto alaꝝ tua- 1. Cor. 15
rum ex-

rum exultabo⌋.i.non in proprijs viribus ero securus,nec in meipso lætabor,sed sub defen- »
Iob.34. sione tuæ potētiæ ac misericordiæ lætus quiescā,& quiete ac tute gaudebo. Nā vt scriptū est
Cantic.2 Deo concedēte pacem quis est qui condemnet? Hinc eñ sponsa ait:Sub vmbra illius quem D
desiderabā sedi,& fructus eius dulcis gutturi meo,⌊adhęsit(o dñe)anima mea post te⌋ hoc »
est per charitatē tibi inhæsit,ad te peruenire conat in anteriora extendēs seipsam,Christiq́
Cantic.1. vestigia sequens & clamās cum sponsa. Trahe me post te,curremus in odorē vnguentorum
tuoꝝ.In hac adhæsione pax nostra & salus tota cōsistit.Propter quod Hieremias ait ad do-
Hiere.17. minum.Ego non sum turbatus te pastorē sequens.Hāc quoq; adhæsionē facit & roborat,ar
dens dilectio creatoris ⌊me⌋ pœnitentē,orātem,confitentē teq́; laudātem ⌊suscepit⌋ & »
exaudiuit ⌊dextera tua⌋.i.fauor gratiæ tuæ,seu pia tua p̄sentia,quæ me pie p̄uenit,clemen- »
ter conseruat,& ad cōsummationē benigne perducit. ¶Ipsi vero inuanū quæsierūt aīam » 9
meā⌋.i.qm̄ dextera dei me suscepit ac sustinet,propterea hostes mei visibiles & inuisibiles »
frustra conati sunt vitā meā spūalem extinguere,animā meā seducere,aut alio modo noce-
re ⌊introibunt⌋ propter peccata sua ⌊in inferiora terræ⌋.i.in lacū inferni,de q̄ scriptū est. »
Esaię.14. Verūtamen in infernū detraheris,in profundū laci,⌊tradent in manus gladij partes vulpiū »
erūt⌋.i.hoīm fraudulētoꝝ & diaboloꝝ fallaciū participes erunt in penis. ¶Rex vero⌋.i. » 10
se[illegible] rationabiliter regēs,& ad regale Chr̄i sacerdotiū ptinens ⌊lætabit in deo⌋in q̄ sola ē »
Iob.22 v[illegible] pura lætitia,propter q̄d legit.Si cōuersus fueris,tunc sup omnipotēte delitijs afflues
& eleuabis ad deū faciem tuā.Hāc aūt in deo lætitiā habere nō potest hypocrita & dolosus, E
Iob.27 quēadmodū Iob ait:Nunquid deus audiet vocē hypocritæ,aut poterit in omnipotente de-
lectari ⌊la[illegible]abunt oēs⌋.i.à deo & sanctis om̄ibus approbabūtur ⌊q iurāt in eo⌋cū debitis »
circūstātijs operis virtuosi.Iurare nāq;,si debite modificet,ordinateq́; fiat,est actus virtutis
Deute.10 scilicet latriæ.Scriptū est eñ.Reddes dño iusiurādū tuū.Et rursus.Per nomen illius iurabis.
Deute.6. Quòd vero ait saluator,ego vero dico vobis,nō iurare omnino,nō est dictū prohibitiue sim
Matt.5. pliciter,sed vt sine necessitate nō assuescamus iurare.Vel,laudabunt oēs qui iurant in eo .i.q
Iacobi.5 fortiter bonū proponūt seu spondēt,illudq́; fideliter prosequunt ac implēt⌊qa obstructum »
est os loquentiū iniqua.⌋Iā eñ obstructū est per prohibitionē diuinam ī die q̄q; iudicij ob- »
struetur per condemnationem æternam.Nihilominus reprobi mala loquentur in æternū.
Nam & in inferno deum iugiter blasphemabunt,eo q̄ tantam potētiam habeat, qua eos sic
cruciat,eisq́; præualeat.

¶Declaratio allegorica eiusdem psalmi de Christo.

QVod aūt beatus Dauid à facie Saul fugiens in deserto moratus est,hoc p̄figurauit
1.Reg.21. q̄ euāgelista Iohannes de Christo commemorat,cōspirauerunt inquit Iudæi, vt
Iohan.11. eum occideret.Iesus ergo iā non in palam ambulabat,sed erat in desertis locis cū
discipulis suis iuxta ciuitatē,quæ dicit Effrem. Chr̄us igit vt homo in hoc de-
gens exilio,ait ad deū prēm,seu totā beatissimā trinitatē vnū verū ac summū deū .Deus de-
us meus,q es specialissimo mō deus meus scd̄m q̄ homo sum qa summæ honoratus atq; di-
lectus à me,ad te de luce vigilo.i.p claritatē lucis diuinæ aīæ meæ infusæ tibi semp intendo.
Erat eñ in aīa Chr̄i à suę creatōis principio,nō solū lux gr̄æ,sed etiā excellētissimum lumen
gloriæ,p q̄d incessabiliter vigilauit ad de[illegible]amādo ac intuēdo.Nō eñ somnus,cib⁹,potus
p̄dicatio aut alia q̄libet occupatio animā Chr̄i ab actuali dei cōtēplatōe vnq̄ ipediuit,sed ip̄e F
sine interuallo iugiter deo intēdit.Sitiuit in te aīa mea,quātū ad id q̄ erat viatrix atq; passibi
lis.Anima nāq; Chr̄i,quātū ad vires supiores ad deū relatas semp erat in beatifica dei fruitio
ne,nec sic p̄prie sitiuit in deū,cū sitis sit desideriū boni absentis, sed amabat & amplectebat
ipsum deū,quātū vero ad vires inferiores erat,anima Chr̄i viatrix & passibilis,sicq́; sitiuit in
deū desiderādo præmiū accidētale,& liberationē ab om̄i passibilitate. Vnde & ipse discipu
Iohā.14. lus dixit.Si diligeretis me,gauderetis vtiq;,quia vado ad patrē,quàm multipliciter tibi caro
mea.Corpus etenim Christi multo pluribus passionibus subiacebat q̄ anima, qa mortale fu
it nō glorificatum , idcirco multipliciter sitiuit in deū desiderādo resuscitationē, ascensionē
Iohan.12 & glorificationem,pro quibus etiā frequenter orauit,dicendo.Pater saluifica me ex hac ho-
Ibidē. ra,& :pater,clarifica filiū tuū.Nōne vtiq; anima,corpusq́; Christi sitiuit ī deum, dum dixit
Marci.9 O generatio incredula,q̄ diu apud vos ero,q̄ diu vos patiar.Et alibi.Deus meus,vt quid de-
Matt.27 reliquisti me.Quomodo aūt corpori competit sitire in deum, dictum est in præcedenti ex-
positione.In terra deserta & inuia & inaquosa,hoc est,in mundo isto vitioso,errabūdo,&
infœcūdo,sic,in sancto desiderio apparui tibi.Nam Christus inter homines viuēs vitia ho-
minum ignorauit,sed diuino aspectui semp seip̄m rep̄sentauit in sc̄tō desiderio, q̄ dei patris
honorē & mūdi salutē ardentissime cōcupiuit,vt viderē virtutē tuā.i. quatenus experimēta-
liter intuerer potentiam tuam,qua per me passionēq; meam, principem huius mūdi supera
re & mortem destruere decreuisti. Nam Christus diuina virtute diabolū vicit,& mundum
Apoc.20. redemit,& gloriam tuam,hoc est,vt viderem excellentiam gratiæ in præsenti,& gloriæ in
Galat.3. futuro

A futuro quã merito meæ passionis dare disposuisti electis. Hãc gloriã dei in electis Chrs maxime desiderauit, qm̃ ꝓpter eã mori dignatus ẽ. Vel sic, vt viderẽ, nõ solũ spũali ac interiori sed etiã oculo corpali corpis glorificati, virtutẽ tuã & gloriã tuã post ascẽsionẽ in cœlo intelligẽdo ꝑ virtutẽ & gloriã effectus diuinæ potẽtiæ, in quibus virtus & gloria dei relucet. In taliũ visione corporali, ꝓmium accidentale partim cõsistit. Vnde post diẽ iudicij corpora cœlestia & elemẽta splendidiora erũt ꝗ modo, vt in eoꝝ corporali visione beati delectentur, diuinamq; in eis virtutẽ & gloriã admirentur. Sæpe equidem in diuinis scripturis ꝑ virtutem & gloriã dei intelliguntur effectus diuinæ potestatis, sicut Christus ait ad Martham. Si credideris, videbis gloriam dei, hoc est, gloriosum miraculum resuscitationis fratris tui. Johan. 11.
Et in libro Paralipomenon. O Iuda & Hierusalem, nolite timere, cras videbitis maiestatẽ dei in vobis, hoc est, opus magnæ potestatis dei cernetis. Qm̃ melior est o deus pr̃ misericordia tua. i. gr̃a, qua me ꝑuenisti, implesti & pfecisti sup vitas. i. sup omnẽ vitã naturæ, gr̃æ & gloriæ oĩm electoꝝ. Maior em̃ dignior ac melior fuit gratia Chr̃o collata gratijs omniũ intellectualiũ creaturaꝝ, qa non ad mensuram dedit deus spiritũ Christo homini, labia mea laudabũt te, interioribus labijs, hoc est, intellectu, memoria & affectu. Anima Chr̃i indesinẽter sine omni interruptione deũ laudauit, sicut beati in patria. Corporalibus quoq; labijs eũ laudauit loco & tempore oportunis. Vnde, Cõfiteor (inquit) tibi pater. i. laudo te. Sic bñdicã te in vita mea, Chrũs vtiq; verbo & ope deo pfectissime benedixit. Propter qd testat, Ego 2. Par. 20 Johan. 3.
B honorifico prẽm meũ, & non quæro gloriã meã, & in noie tuo. i. in tua virtute, vel ad nomi nis tui honorẽ, leuabo manus meas. i. oĩa desideria mea ac opa ad te deũ altissimũ dirigam, & ad cœlestem beatitudinem alijs per me promerendã ordinabo. Vel, leuabo manus meas corporales ad te in oratione, quam fudi passione instãte, atq; in cruce dum obtuli meipsum tibi hostiam beneplacentem. Sicut adipe & pinguedine repleat anima mea, gaudio præmij accidentalis, præsertim de salutione electoꝝ. Christus aũt pro augmento charitatis gratiæ habitualis seu præmij essentialis nõ orauit, quia in talibus anima eius à principio perfectissima fuit, nec in talibus proficere potuit, & labijs exultationis laudabit os meum. i. hilari ore & corde iocundo grãs tibi agã pro omni beneficio per me electis collato, tuãq; o deus bonitatem, exultãter laudãdo. Si memor fui tui super stratum meũ. i. qñ in cruce in qua infirmatus & mortuus sum, memor fui tui o pr̃ dicendo, o pater, vt qd dereliquisti me, &: pr̃ ignosce illis, &: pater in manus tuas commẽdo spm̃ meum, in matutinis, hoc est, tempore resurrectionis, meditabor in te. Tunc enim Chrũs sine omni tristitia bonitatẽ & beneficia patris, propriamq; passionẽm recoluit, dicens discipulis, Nõne hæc oportuit pati Chr̃m, quia fuisti adiutor meus, cooperãdo mihi in redemptione generis humani, atq; à morte resuscitans me. Et in velamento alarum tuaꝝ exultabo, hoc est, de tua protectione semp lętabor. Hinc em̃ Chrũs dixit Iudæis. Pater nõ reliquit me solũ, adhæsit anima mea post te, quia toto corde, tota fortitudine, totaq; mente te semp dilexit, & præceptũ charitatis perfecte in hac vita impleuit, quod nulli viatori extat possibile, me suscepit dextera tua, in ascensione quãdo me collocasti ad dexterã tuã in cœlis. Vel, me suscepit dextera tua. i. naturã meã humanã assum psit verbũ ac filius tuus. Quẽadmodũ em̃ spũs sanctus vocat digitus dei, quoniam deũ atq; occulta per illuminatione demonstrat & edocet, sic filius appellat brachium, & dextera pa Luc. 10 Johan. 8. Philip. 4 Matt. 27 Psalm. 30 Luc. 23 Lucæ. 24 Johan. 8
C tris, quoniam ipse est virtus dei & verbo virtutis suæ omnia portat secundum apostolũ. Ipsi vero puta Iudæi increduli inuanũ, hoc est, cõtra animaꝝ suaꝝ salutem quæ sierunt animam meam corporalẽ, vt eam extinguerent, introibunt propter peccata in me commissa in inferiora terræ, hoc est, in profundum inferni tradent in manus gladij, hoc est, in ptãtem gladij Romanoꝝ. s. Titi ac Vespasiani, q eos igne & gladio peremerũt, partes vulpiũ erũt, hoc est portio atq; possessio dæmonum summę fallacium, qa non credendo in Chr̃m facti sunt filij dæmonũ, atq; ad eoꝝ portionem pertinentes. Propter qd Chrũs ait ad eos. Vos ex pr̃e diabolo estis. Ad lr̃am quoq; Iudæi facti sunt partes vulpiũ, dum eoꝝ cadauera insepulta tradita sunt vulpibus feris & auibus deuorãda. Rex vero. s. Chrũs, de quo legit. Vocabit nomen eius verbũ dei, & habet in vestimẽto & in fœmore suo scriptũ rex regũ & dñs dominantium hic rex lætabit indesinẽter in deo, sicut de eo superius dictum est. Dñe in virtute tua lætabit rex, & super salutare tuum exultabit vehementer, laudabunt omnes qui iurant in eo secundũ sensum in præsenti expositione positum, secundum quem modum iurauerunt, de quibus dicitur. In omni corde suo iurauerunt domino, & in tota voluntate sua quæsierunt eum & inuenerunt, quia obstructum est os loquentium iniqua. Iam vtiq; obstructũ est os Iudæorum dominũ Iesum blasphemantium & interficientiũ. Dixerunt enim. Ne forte veniãt Romani & tollant locũ nostrũ & gentẽ. Volebãt quoq; nomẽ atq; memoriã Iesu, prius delere, & ecce deus cõprehẽdit astutos in astutia eoꝝ, qm̃ oppositũ cõtigit. Nã & ipsi locũ suũ seu terrã natalẽ & populũ pdiderũt. Nomẽq; dñi saluatoris post passionẽ multo latius clarificatũ est, quàm ante. Ecce ꝗ dulcissimus atq; affectuosissimus psalmus, cuius virtutem ac suauitatem Hebr. 1. Johan. 8. Apoca. 19 Psal. 20 2. Par. 15. Johan. 11. Job. 5.

mens

2.Tim.4 mes sapit deuota & amorosa. Studeamus igit semp mentaliter vigilare ad dñm, sicut ad Ti- D
Mat. 26 motheũ ait apostolus. Tu vero vigila, in omnibus labora, sobrius esto. Et Chrũs ad discipu-
2.Cor.10 los. Vigilate (inquit) & orate, ne intretis in tẽtationẽ. Sitiat anima nostra ad deũ, & in carne viuentes non carnaliter conuersemur, sed dño deo nostro in sancto desiderio appareamus, summæq; soliciti simus, imo vt semper stemus in gratia dei, potiusq; optemus nõ esse q̃ sine omi dei misericordia sine charitate & grã esse. Deũ in omi tẽpore, loco & vita laudemus & puras ad eum manus leuemus, atq; in diuino amore semper proficere satagamus.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXIII.

¶Argumentum.

¶Titulus: In fine siue victori psalmus Dauid, volens propheta hoĩes exemplo Christi inducere ad patientiã, in suis persequutionibus. Loquitur in persona Christi saluatoris nostri de sua passione, orans ne obruat ab inimicis, quin potius cõstantia aduersus eosdem patiat, ac tandem ab ipsis liberetur. Et proinde secũdũ glossam duas habet partes. Primo siquidem ponitur oratio Christi in Agonia passionis cõstituti, atq; deinde inimicoꝝ eius derisio, ibi. Sagittæ paruuloꝝ. Author tñ primo licet ipsum Christo applicet suis cõmentationibus, nihilominus etiã iuxta tropologiam, de quouis iusto in tribulationibus cõstituto.

¶Expositio tituli.

¶Deniq; titulus psalmi p̃sentis est. In finẽ psalmus Dauid .i. psalmus iste in vltimũ finem nos diriges conuenit Christo p Dauid p̃figurato. Chrũs igit vt homo viator passibilis passioni iam proximus ait ad deum patrem. E

¶Expositio psalmi literalis.

Xaudi deus orationẽ meã cũ deprecor ⌋ vel pro meipso, sicut dũ dixi. Pater ›› 1
Mat. 26 si fieri potest auferã me calicẽ istũ. Verũtamen nõ mea volũtas fiat. Et iterũ. Pater clarifica me claritate quã habui, anteq̃ mũdus esset. Vel, pro corpe meo
Johan.17 mystico, sicut dũ dixi. Ego pro te rogaui Petre, vt nõ deficiat fides tua. Et ite
Luc.22. rum. Pater sancte, serua eos in noĩe tuo, q̃s dedisti mihi ⌊ à timore inimici eri ››
Johan.17 pe animã meam. ⌋ Chrũs qui pro mũdo mori aduenit, atq; in bono confirma- ›› tus fuit, nõ orauit absolute, vt nõ occideret, aut ne inordinate formidãdo in vitiũ laberetur. Quid ergo orauit dicendo, à timore inimici eripe animã meã, nisi vt naturalis timor mortis ab eo recederet. Vel, vt ad impassibilẽ vitã suscitaret, in qua nullus eum terrere posset aut persequi. Tũc em ab omi timore aduersarioꝝ ereptus est, qñ ad immortalitatẽ statim surrexit. ¶Protexisti me à cõuentu malignãtium ⌋ .i. à fallaci cõsilio Iudæoꝝ, q me frequenter ›› 2
Matt.22 tentabant, quatenus me caperẽt in sermone & accusarẽt. Ab hoc cõuentu deus Chrm protexit, q a per sapiẽtiam animæ suæ infusam fecit eũ irreprehensibiliter respondere, ita vt ipsi
Johan.7 eius aduersarij dicerẽt. Nunq̃ sic loquutus est homo, sicut hic loquit. Protexisti me etiã o do
Luc.4 mine pater ⌊ à multitudine operãtium iniquitatem ⌋ hoc est, à Iudæis volentibus me à super- ››
Johan.10 cilio montis præcipitare, atq; in porticu Salomonis lapidare. Tunc em diuina virtute euasi,
Johan.8.
Johan.10 quia inuisibilis eis effectus sum. Vnde Iohannes dicit. Iesus aũt abscondit se. Et iteꝝ. Quærebant eũ Iudæi apprehendere, & exiuit de manibus eoꝝ. Potuit nãq; Chrũs seipm dũ vellet inuisibilem alijs reddere. ¶Quia exacuerũt ⌋ infideles Iudæi ⌊ vt gladiũ linguas suas ⌋ ver- ›› 3
Mat.27. ba mortifera dicẽdo aduersus me, scilicet tolle tolle crucifige eum ⌊ intenderũt arcũ rema- ››
Mat. 26 maram ⌋ .i. dolos atq; insidias mihi præparauerũt, dicẽtes. Non in die festo, ne forte tumul- ›› F
Ibidẽ. tus fieret in populo. Et item à discipulo suo vendat & tradat, à Preside cõdemnetur, ab eius militibus occidatur. Nos totum faciamus, & nihil fecisse videamur. Hæc aũt fecerũt ⌊ vt sa- ›› gittent in occultis immaculatũ ⌋ hoc est, vt Chrm agnũ sine macula lædãt ac perimãt in oc- ›› culto .i. alijs ignorãtibus eoꝝ versutiã atq; latenter. Sic em volebant principes sacerdotum cum suis fautoribus Chrm occidere, vt nec Pilatus, nec alij scirẽt eoꝝ falsas adinuentões cõtra Christũ, & vt ipse quoq; Chrũs improuise caperet ab eis, quia putabãt eũ nescire eorum
Mat.27. cõsilia. ¶Subito sagittabũt eũ ⌋ .i. Christũ repẽte occidẽt. Nõ em tenebãt eum diu in vin- ›› 4 culis, sed captũ mox tradiderũt Pilato, & die eodem crucifixerũt ⌊ & nõ timebũt ⌋ deum in ››
Johã.12. tanto piaculo. Nã excæcauit & obstinauit eos malitia eoꝝ, propterea sequit ⌊ firmauerunt ››
Luc.23 sibi sermonẽ neq̃ ⌋ .i. pertinaciter quæsierũt à Preside, vt Iesum occiderẽt. Vnde Lucas di- ›› cit. At illi instabãt vocibus magnis vt crucifigeret, & inualescebãt voces eoꝝ. Quãta em fecit Pilatus, vt eum erueret, sed illi firmauerunt sibi sermonẽ neq̃ dicẽtes: Si hũc dimittis, non es amicus Cæsaris. Quo audito Pilatus timens hominem magis q̃ deũ sedit pro tribunali, & sanctũ sanctoꝝ damnauit ad mortẽ. ¶Narrauerũt ⌋ .i. inter se tractauerunt, ⌊ absconde- ›› 5 runt laqueos ⌋ .i. quatenus causas ac insidias mortis Chro occulte pararent. Ideo nãq; mane
Luc.22 in die parasceues, duxerũt eum in cõsilium dicẽtes. Si tu es Chrũs, dic nobis, vt responsione ››
Johã.19. sua audita accusarent eum corã Pilato. Queadmodũ & fecerũt dicẽdo. Nos legem habemus & secũdum legem debet mori, quia filiũ dei se fecit. Dixerunt inter se ⌊ quis videbit eos ⌋ .i. ››

quis co-

quis cognoscet nostra fraudulēta machinamēta cōtra hunc Iesum. Nō em̄ putabāt suā mali-
tiam ita oībus manifestandam, vt factū est. Nā vt in actibus apl'oꝝ legit: Volebant se excu- Actoꝝ.4
sare de morte Chr̄i, dicētes apostolis: Ecce replestis Hierusalē doctrina vestra, & vultis sup
6 " nos inducere sanguinē hoīs huius. ¶Scrutati sunt iniquitates,⌋.i. cū magna deliberatiōe,
atq; industria excogitauerūt modū & vias, q̄bus Christū occiderent, quēadmodū dicit: Col Johan.11.
legerūt pontifices & pharisæi cōsiliū, & dicebant: Quid facimus, q̄a hic hō multa signa facit.
" Et alibi: Cōsiliū (inquit) fecerunt, vt Iesum dolo tenerent & occiderent, ⌊defecerunt,⌋ hoc Matt.26
" est, optato effectu frustrati sunt, ⌊scrutātes scrutinia,⌋.i. Iudæi inuestigātes cōsilia quomo-
do Christū extinguerent, ideo nāq; eū interfecerūt, ne venientibus Romanis, gētē & locum
amitterent, volebātq; Iesum nō solū occidere, sed turpissima morte dānare, q̄tenus nomē at
q; memoria eius oīno perirēt, quēadmodū apud Hieremiā legit: Eradamus eū de terra viuē- Sapien.2
tiū, & nomē eius nō memoret vltra, & ecce oppositū cōtigit. Nā & ipsi occisi sunt, à Roma- Hiere.11.
nis expulsi, & omni gloria legis paternæ priuati. Chr̄s vero ex ipsa sua passiōe fructificauit,
q̄a totius mūdi cōuersionē ad fidē promeruit. Propter q̄d ipse dicit: Nisi granū frumenti ca-
dens in terrā mortuū fuerit, ipsum solū manet, si aūt mortuū fuerit, multū fructū affert. Seip- Johan.12
sum equidē grano cōparauit, q̄m ipse erat granū malitia Iudæoꝝ mortificandū, cōuersiōeq;
7 " gentiū multiplicandū. ¶Accedet hō & cor altū,⌋.i. hō Chr̄s mediāte corde suo alto seu
sapiētissimo ad passionē sponte procedet, sicut superius dixit: Holocaustū, & pro pctō non
postulasti, tūc dixi, ecce venio. Et teste Iohāne ait: Nemo tollit animā meā à me, sed ego po-
no eā. Oblatus est em̄, q̄a voluit. Per hoc aūt q̄d dicit, Accedet hō & cor altū, idē significat, Johan.10
iuxta quē modū scriptū est: Ego aūt & anima mea in deo lætabimur, non q; homo & anima Esaiæ.53
B sint diuersi lætantes, sed q̄m aīa est quasi proxima causa lætitiæ, q̄a per eā homo lætat, sicut p Tobię.13
eā viuit & ratiocinat. Simili mō iā dr̄, Accedet hō & cor altū. Nā cor .i. intellectus est homini
causa accedēdi ad ea q̄ deo sunt placita, q̄m intellectus dirigit actus humanos. Alij habent sic,
Accedet homo ad cor altū .i. Christus per considerationē accedet ad intuendū profundum
ac mysticū dei consiliū, pensando videlicet q̄uo à summa trinitate decretum erat, vt ipse sua
passione mūdum saluaret. Ad hoc em̄ cor Christus accessit, dū deprecans dixit: Veruntamē
" nō mea volūtas fiat, sed tua. Et iterū: Quia sic scriptū est, & sic oportet fieri, ⌊& exaltabit de- Matt.26
" us,⌋.i. Chr̄s, q̄ in passione homo accessit, in resurrectione agnoscet esse deus. Deus em̄ exal
tatus est, nō q; diuinitas perfectior aut sublimior fiat, sed q̄m in mētibus creatis sublimatur, Lucæ.24
dum quē ignorabant, aut non timebant, agnoscere, adorare, & colere inchoant, sicq; in re-
surrectione exaltatus est dn̄s Iesus, quēadmodū inducit apostolus: Videmus Iesum propter
passionem mortis gloria & honore coronatum. Vel sic, exaltabit deus, hoc est, deus trinitas
per Christi accessum ad cor altū ab ipso Christo glorificabitur, atq; per totum mūdum cla- Hebræ.2
rificabitur, & in honore habebitur. Ideo nanq; Christus incarnatus & passus est, quatenus de
us à toto mundo agnosceretur & honoraret. Propter quod apud Iohānē scriptum est: Pater
iuste mundus te non cognouit, ego autem te cognoui & notum feci eis nomen tuum. Et in Johan.17
prima sua canonica Iohannes apertius loquens: Scimus (inquit) q̄m filius dei venit, & dedit
8 " nobis sensum vt cognoscamus deū verum. ¶Sagittæ paruuloꝝ factæ sunt plagæ eorū.⌋ 1.Johā.5
Istud multipliciter intelligi p̄t. Primo sic, sagittæ paruuloꝝ .i. insidiæ & persecutiones Iudęo
rū Christo illatæ, factæ sunt plagæ eoꝝ, quia per eas meruerunt à Romanis occidi, æternali-
terq; damnari, imò & seipsos spiritaliter occiderunt. Dicunt aūt Iudæi paruuli, non propter
humilitatē, sed propter inuidiam, quæ omnē inuidum facit paruulū, iuxta illud: Virum stul-
tum interficit iracundia, & paruulū occidit inuidia. Inuidus em̄ eoipso quo alteri inuidet di-
C minutum & bono alterius se indigentem ostendit, quoniā inuidia est tristitia de bono alte- Job.5
" rius, secūdum q; æstimat propriæ excellentiæ diminutiuum, vt ait philosophus ⌊& infirma
" tæ sunt contra eos linguæ eorum,⌋.i. sermones, accusationes, atq; consilia Iudæorum inten-
to effectu priuati sunt, sicut iam patuit, & hoc contra eos .i. in malū eoꝝ, q̄m malū q̄d Chri-
sto parauerunt, ipsimet inciderunt, & sermo ille quē dixerant: Sanguis eius super nos, & sup
filios nostros, fecit eos morti obnoxios. Secundo sic, sagittæ paruuloꝝ .i. p̄dicationes & ver Matt.27
ba humiliū Christi apl'oꝝ, factæ sunt plagæ eoꝝ .s. Iudæoꝝ. Nam p p̄dicationem apl'oꝝ cla
rificatus est Christus, & Iudæi confusi sunt victi & exterminati, & infirmatæ sunt contra eos
videlicet Christi apl'os, aliosq; credētes, linguæ eoꝝ, vtpote Iudæoꝝ. Nō em̄ resistere pote-
rant verbis, atq; miraculis discipuloꝝ dn̄i saluatoris. Vnde scriptum est: Videntes principes
sacerdotū Petri & Iohannis cōstantiam, cōperto q; homines sine literis essent & idiotæ, mi- Actoꝝ.4
rabantur. Et rursus: Non poterant resistere sapientiæ & spiritui qui loq̄bat per Stephanū. Actoꝝ.6
Tertio sic, sagittæ paruuloꝝ factæ sunt plagæ eoꝝ .i. plagæ quas Iudæi Christo intulerēt, si-
miles erāt sagittis pueroꝝ, q̄m sicut pueroꝝ sagittæ inanes sunt, nec nocent, & si aliqual'r læ
dant, vulnus inflictū cito sanat, sic plagæ à Iudæis Christo illatę, vanæ fuerunt, nec eū in mor
te detinere poterant, quin potius Christus tertia die ab omni læsione sanus & immortalis

surrexit,& infirmatæ sunt cõtra eos linguæ eoꝝ.i. Iudæi proprias assertiones probare non
Ibidem poterãt,neq; desendere,quẽadmodũ legit,cũ custodes sepulchri dixissent q̃ viderãt.s.terræ-
motũ & angelũ descendentẽ,principes Iudæorũ dederũt eis copiosam pecuniã, quaten⁹ di-
cerent,discipulos Iesu eũ fuisse furatos,ipsis dormiẽtibus. Hoc aũt ficticiũ facile improbatur
Si eñ custodes dormierant,scire nõ poterant,à quibus, vel qũo Christi corpus esset sublatũ,
sed nec apparentiã habet,ꝙ discipuli,qui oẽs à magistro adhuc viuo aufugerant,inter arma-
tos milites iam defunctum requirerent. Deniq; impossibile,quasi est,ꝙ adeo fortiter dormi-
Matt.16 uissent,vt in reuolutione lapidis à monumẽto excitati non extitissent,eratq; nanq; lapis ma
gnus valde,& diligenter signatus,fortiterq; impressus,propter q̃d fine ingẽti strepitu ab ho » 9
mine auferri non potuit ¶Conturbati sunt,⌋.i.cõpuncti,& ad pœnitentiã moti,⌊omnes
qui videbant eos,⌋.i.qui cognouerũt Iudæos in Christi occisione tã dire peccasse,sanguinẽ »
Mat.27 innocentem fundẽdo.Hinc eñ de Centurione dr̃,quia videns ꝙ sic expirasset Iesus,timuit
Lucæ.13 valde,& glorificauit deum,& dixit:Vere filius dei erat iste.Et Lucas ait:Omnis turba eorũ,
qui audierant & videbant quæ fiebant,percutientes pectora sua,reuertebantur.Post resurre
Actorũ.2 ctionem quoq;,prædicante Petro,cõpuncti sunt corde ,& conuersa sunt ad Christum octo
millia Iudæoꝝ. Tunc enim impletum est,quod Christus ante passionẽ prædixit:Cum exal
Johan.12 taueritis filium hominis,tunc cognoscetis quia ego sum,⌊& timuit omnis homo,⌋ non sim »
pliciter omnis homo,sed vt sit distributio pro generibus singuloꝝ,quia de omni genere ho- » 11
minũ quidã ad Christũ conuersi sunt,& deũ timuerunt. ¶Annuntiauerũt opera dei,⌋.i.
ꝓdicti iam Christiani effecti, laudauerũt ,& aliis nuntiauerunt opera atq; miracula Christi,
ꝑsertim apostoli,de q̃bus istud specialr̃ dicit,de quibus subiungit,⌊& facta eius(.s.Chr̃i)in- »
tellexerunt,⌋ per illuminationẽ spũs sancti,ꝓcipue post diẽ pentecostes,qñ Chr̃s impleuit » E
Lucæ.24 q̃d eis repromisit:Ego(inquiẽs)mittã promissum patris mei in vos.Et iteꝝ: Cũ venerit ille
Johan.16 spũs veritatis,docebit vos oẽm veritatẽ. ¶Lætabitur iustus,⌋ gr̃a Chr̃i iustificatus & san » 12
Philip.4 guine eius redẽptus in dño,nõ in rebus illicitis & caducis,vt ait ap̃lus:Gaudete in dño semꝑ,
iteꝝ dico gaudete,⌊& sperabit in eo,⌋.i.in mi̾sc̃dia dei,nõ in sua iustitia sperans ꝑ meritum
Luc.1. Chr̃i ad beatã imortalitatẽ ꝓduci,⌊& laudabunt,⌋ à Chr̃o iudice,⌊oẽs recti corde,⌋ q deo »
Mat 25 in sc̃titate & iustitia seruierũt,illis eñ Chr̃s dicturus est:Venite bñdicti patris mei,&c.

¶Explanatio Tropologica siue moralis eiusdem psalmi.

QVemadmodũ tertiũ psalmũ pœnitentialẽ quidã doctores catholici,inter quos est Cassiodorus,exponũt ad literã de sancto Iob,sic psalmũ ꝓsentẽ quidã ad literam exponũt de Daniele,imitãtes(vt dicũt)in hoc antiquos Hebræoꝝ doctores. Verũtamen sicut psal.ille tertius pœnitẽtialis cõueniẽtius explanat de q̃libet vere pœnitente,sic psalmus ꝓsens cõgruentius elucidat de quocũq; iusto in afflictionibus posito, ꝓcipue in persona martyꝝ,quoꝝ quilibet dicere p̃t. Exaudi deus orationẽ meã cũ deprecor .i.de cordiali affectu te precor. Translatio Romana habet,cũ tribulor.In tribulationibus nã q; potissimũ exaudiri & conseruari indigemus,qui aũt sic deũ deprecatur, vtiq; exaudietur,
Deute.4 quẽadmodũ Moyses ait:Cũ quæsieris dñm deum tuũ,inuenies eũ,si tamen toto corde quæsieris eũ,& tota tribulatione animæ tuæ,à timore inimici eripe animã meã,non vt non tẽter à dæmone,nec in mundo pe̾sequutionẽ sustineã,cũ ꝑ multas tribulationes oporteat nos in-
Acto.14 trare in regnũ cœloꝝ,sed vt nõ formidẽ inordinato pauore inimicos aĩæ meæ ,magis vero
Lucæ.12 adimpleã q̃d tu dñe Iesu iubes:Ne terreamini ab his q corpus occidũt.Et:In mundo pressurã
Johan.17 habebitis,sed confidite,ego vici mundũ.Hinc eñ legit:Nolite timere opprobrium homi-
Esaie.51. num & blasphemias eorum. Protexisti me à cõuentu malignantium,ita ꝙ eoꝝ iniquum con silium mihi non nocuit,neq; eorum malignitati cor meũ consensit. Hoc modo deus martyres sanctos protexit,qui corã tyrannis insuparabil̃r perstiterũt,atq; ab omni fraude eoꝝ erepti sunt. Protexisti me quoq; à multitudine operantiũ iniquitatem,ne cum peruersis peruer- F
Psalm.17 terer,aut eoꝝ multitudine territus superarer. Istud etiam quilibet dicere potest,qui dæmonum tentationibus viriliter restitit,& deo protegente,eorum laqueos victor euasit, præcipue aũt claustrales qui mundum,& omnia quæ in mundo sunt,propter Christum reliquerunt,& in cœnobiis deo efficaciter militant,hunc versum dicere habent,deo gratias referendo. Vere eñ protexit eos deus à cõuentu malignantiũ.i.à turbis propinquoꝝ & amicorum carnaliter viuentiũ,& claustralem cõuersationem dissuadentiũ,sunt & protecti à multitudine operantium iniquitatem,hoc est,à mundanis hoĩbus,de quibus in prima sua canonica ait Iohannes: Quicquid est in mũdo,cõcupiscentia carnis est,& cõcupiscentia oculoꝝ,& super
1.Johã.2 bia vitæ. Sunt aũt protecti ab his,nõ ꝙ penitus sint securi,sed quia iã vnum pedem habent in
Matt.19 paradiso,quia de eis ait saluator:Qui reliquerit patrẽ aut matrẽ,&c.centuplũ accipiet,& vitam æternam habebit. Quia exacuerunt tyranni,& persequutores,iustoꝝ detractores deo
Roma.1. odibiles,vt gladium linguas suas,præparantes os suũ ad proferendum verba acuta,pungitiua,inuidiosa,accusatoria,atq; lætalia,intẽderũt arcũ rẽ amarã.i.fraudulẽtas insidias excogitauerũt

A tauerunt, vt sagittent in occultis immaculatū. i. q̄tenus virū innocētē in lege dn̄i ambulantē,
occulte affligāt, lædāt, diffamēt aut perimāt. Subito sagittabūt eū. i. nocumētū ei improuise Iohan. 15
inducēt. Vnde Chr̄s ait discipulis: Si me psequuti sunt, & vos psequent, q̄a nō est seruus ma-
ior dn̄o suo, & nō timebunt deū, q̄a vicissim sic excæcant inuidia atq; malitia, vt nec peccare
se putēt, vt dn̄s protestat: Venit hora, vt oīs qui interficit vos, arbitret obsequiū se præstare Iohan. 16
deo, firmauerūt sibi sermonē nequā, nolentes remittere minas, nec ad pietatē ac veritatē re-
duci, sed quod animo cōceperūt, ad effectū perducere satagūt. Narrauerūt vt absconderent
laqueos. i. tam hoīes mali, q̄ dæmones inter se tractauerunt q̄uo bonis hominibus vias perdi
tionis expandāt, & in foueā peccati, mortis, aut damni alicuius eos præcipitent, incessabili-
ter eīn moliuntur insidias contra deuotos, dixerunt inter se, quis videbit eos, scilicet laqueos
nostros. Frequēter nāq; student occulte nocere, maxime dæmones, qui sub specie boni ma
la proponūt, atq; (vt dicit apl̄us) in angelos lucis se transformant. Scrutati sunt iniquitates. i.
modos nocendi diligenter indagati sunt, sicut scriptū est: Vir fratrem suum venatur ad mor Michę. 7
tem, defecerunt scrutantes scrutinia, quia iustū à fide & veritate auertere non potuerunt, quē
admodum Chr̄us in euāgelio iustis promittit: Ego dabo vobis os & sapientiā, cui non pote Lucæ. 21.
runt contradicere & resistere omnes aduersarij vestri. Deniq; nōne tyranni qui nomē Chri-
stianorū prorsus extirpare conabant, penitus defecerunt? Nā quo horribiliora tormēta mar Psal. 4
tyribus intulerūt, eo deus gloriosus & fortis sanctos suos excellentius mirificauit, sicq; fides
catholica inter tormenta multo amplius creuit, q̄ modo tēpore pacis, in quo vtiq; omnipo
tens virtus Christi & fidei veritas lucidissime cōprobant, dū tam experimētaliter ostendit
operata diuinitas. Accedet homo fidelis cōtemplatiuus, ad cor altū. i. ad cōsiderationes pro-
fundas, speculando mirabilia de lege dei, q̄uo quæ stulta sunt mundi, elegit deus, vt cōfundat Psal. 118
sapientes, & infirma mundi elegit deus, vt cōfundat fortia. Q̄uo etiā deus in hoc mundo re- 1. Cor. 1.
probos prosperari, electos aūt multipliciter affligi pmittat, & q̄liter p incarnationē ac mor-
B tē vnigeniti filij sui mundū liberare decreuit. In hoc vero hoīs accessu ad cor altū, & exaltabi
tur deus, quia ex horū cōtemplatione diuinā sapientiā admiramur, diuinā iustitiā formidam⁹
maiestatēq; diuinā venerari optamus. Vnde ait sermo diuinus: Ideo timebunt eum viri, & Iob. [illegible]
non audebunt contemplari omnes qui sibi videntur sapientes. Et alibi: E[illegible]excelsus in Iob. [illegible]
fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. Sagittæ paruulorū fa[illegible]unt plagæ eorū,
sicut in præcedenti expositione versus iste tripliciter expositus est, resp[illegible] Christi & Iudæ
orū, sic nūc exponi potest per cōparationē ad tyrannos & martyres sanctos, seu iustos afflí-
ctos. Nā & ipsi tyranni ac psequutores iustorū, sagittis & plagis, quas inferunt virtuosis ho-
minibus, semetipsos damnant, spūaliterq; occidunt. Sagittæ quoq; paruulorū. i. prædicatio,
& responsa iustorū ac martyrū, factæ sunt plagæ eorū. i. impiorū, quia fidelibus mundū imple
uerunt, idololatriam destruendo, & psequutoribus p̄ualendo, ipsi quoq; psequutores sepius
vehemētissime cruciabant propter responsa martyrū Chr̄i, sicut in legēdis Vincētij, Agathę
aliorūq; legit. Cōturbati sunt ad pœnitentiā oēs, qui videbāt eos. i. qui cōsiderauerunt p̄di-
ctorū impiorū ruinā ac dānationē æternā, & timuit ex pœna eorū oīs homo rationabilr̄ vi-
uens, ne sibi simile accidat, si deū offenderit. Cætera patent ex p̄cedenti expositiōe. Ecce q̄
mysterialis & pulcher est psalmus p̄sens, in quo Chr̄i mysteria cōtinent. Oīno igit labore- Ephes. 4
mus sequi caput nostrū, desiderātes cōicare passionibus eius, & in p̄senti seculo vilipēdi nes-
ciri, varijsq; tribulatiōibus emūdari, q̄tenus vita hac fallaci ac labili cōsummata, statim mere
amur à dn̄o Chr̄o amplexari ac coronari, à quo tanto sublimius erigemur, q̄to nunc ob eius
amorem nosipsos amplius abnegamus, humiliusq; deprimimus, propter quod ait saluator. Lucæ. 16
C Quod hominibus altum est, abominatio est apud deum.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXIIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. In finē (alias victori) psalmus Dauid. Teste aūt Iacobo de Valētia, & alijs autho
ribus. In multis biblijs nostris ponit titulus sub his verbis. In finē psalmus Dauid, canticū Ag
gæi & Zachariæ, & Hieremiæ, & Ezechielis, de verbo peregrinationis, & de populo trans-
migrationis, cū inciperent proficisci. Et hunc titulū adsignat etiā Franciscus de Puteolo. Et
iste author, Sed vt Iac. p̄dict⁹ refert, istud nō reperit, neq; i Hebræo, nec in translatiōe Hiero
nymi. Intentio aūt prophetæ est, nos cōsolari sup exilio & incolatu huius seculi, per spem fu
turæ gloriæ, quā assequuturi sumus. Glossa ip̄m in duo partitur. Primo nanq; de reditu à Ba-
bylonia culpæ & miseriæ ad cœlestē Hierusalē per veritatem differit, p̄nuntiando ipsum ac
precādo, quatenus impleat. Post hoc vero de p̄conio & laudibus dei, qui eos reducit, ibi, Ex
audi nos deus. Author post literalē sensum, expendit eū quoq; tropologice.

¶ Expositio Tituli.

¶ Habet interea psalmus iā exponēdus hūc titulū. In finē psalmus Dauid, canticum Hiere-
miæ & Aggæi, de verbo peregrinatiōis cū inciperent proficisci. Psalmū præsentē Dauid cō-

2.para.20 ſcripſit de reditu Iudæoꝝ à captiuitate Babylonis & reædificatione templi. Vnde ſecũdum
Hiere.50 ſenſum literalẽ titulus planus eſt. Sic eñ intelligi debet, Pſalmus iſte ſancti Dauid in finẽ.i.in
Chriſtũ nos dirigens, eſt canticũ.i.exultatio ſeu gratiaꝝ actio, Hieremiæ & Aggæi prophe
tarũ, canticũ in quã loquens de verbo peregrinationis, ſeu populo tranſmigratiõis, vt alij ha
bẽt, cũ inciperẽt proficiſci de Babylone ad Iudæã. Tractat eñi hic pſalmus de peregrinatiõe
& tranſmigratione ac reductiõe Iudæoꝝ, & dr̃ canticũ Hieremiæ ſeu Ezechielis & Aggæi,
nõ ꝙ ipſi pſalmũ hũc fecerint, ſed qm̃ eis appropriat, ob hoc ꝙ Hieremias atq; Ezechiel re-
Hier.44 ditũ Iudæoꝝ à Babylonia prædixerũt. Aggæus vero reuerſis prophetauit de tẽpli reædifica
Ezec.41. tione, ſicut & Zacharias, propter qd(vt videt)poſſet in titulo poni canticũ Zachariæ tã be-
Aggæi.2 ne vt Aggæi aut Hieremiæ, pſertim cũ oĩa iſta, vz canticũ Hieremiæ, &c. vſq; ad finẽ ſint q-
Zacha.6 dã additiões expoſitoꝝ, nõ eñi in Hebrȩo habent, nec in trãslatõe Hierẽ. iuxta Hebrȩũ. Lo
quẽs igit Dauid in pſona populi à pdicta captiuitate cũ ingẽti lætitia redeuntis, ait.

¶Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

E decet hymnus, ⌋.i.laus diuina cũ cantico, ô ⌊deus in Sion, ⌋.i.in loco quo 1
tẽplũ à Babylonijs diſſipatũ fuerat ſitũ, qa hũc locũ deus elegit ad ſuũ cultum,
2.paral.6 quẽadmodũ in libro Paralip. oſtendit, ⌊& tibi reddet votũ ⌋.i.promiſſio p-
ſoluet, vel deſideria ſancta offerent in Hierl̃m, qa in ea erat tẽplũ cõſtruendũ,
2.Reg.6 in quo offerebant q per votũ dño debebant. ¶Exaudi orationẽ meã ⌋ quã 2
pro ciuitatis ac tẽpli reparatiõe effundo, ⌊ad te oĩs caro veniet, ⌋.i.de omni
natione aliqui veniẽt de tẽplo reſtaurato, qtenus te in eo adorẽt, nã & multi gentiliũ ad ipm
Actorũ.7 cõuenerãt, vt legit de Eunucho reginæ Candacis. Et in libro Machabæoꝝ habet, ꝙ tẽplũ
2.mach.5 illud toto orbe famoſiſſimũ erat, ita vt Seleuchus rex Aſiæ maxĩas ad ipm immolatiões trãſ-
mitteret. ¶Verba iniquoꝝ pualuerũt ſup nos, ⌋.i.dicta & facta Babylonioꝝ oppreſſerũt 3 E
nos propter ſcelera nr̃a, ⌊& impietatibus nr̃is tu propitiaberis, ⌋ eas dimittẽdo, quẽadmo-
Hiere.25 dũ p Hieremiã dixiſti, ꝙ ſeptuaginta annis expletis, reduceres nos, tẽplũq; & ciuitatẽ Hieru
ſalẽ reædificares. ¶Beatus ⌋ eſt iã in ſpe, ⌊quẽ elegiſti & aſſumpſiſti, ⌋ vt eũ ad terrã Iudeæ 4
Baruc.4 reducas, & in ea tibi ſeruire, habitareq; facias. Propterea in Baruch habet: Filij patiẽter ſuſti-
nete irã q ſupueniet vobis, q eñi induxit vobis mala, ipſe rurſus adducet bona vobis ſempi-
ternã iocũditatẽ cũ vr̃a ſalute, ⌊inhabitabit ĩ atrijs tuis ⌋.i.in locis ac domib' circa tẽplũ ſi-
tuatis, in qbus ſacrificia, oratiões, lectiõeſq; legis fiebãt. ¶Replebimur ĩ bonis dom' tuæ ⌋ 5
nã tpaliũ, ſpũaliũq; bonoꝝ ſufficiẽtiã cõtulit deus, reuerſis à Babylone, miniſtri qq; tẽpli ex
oblatis ĩ tẽplo copioſe ſuſtẽtabant, ⌊ſanctũ ẽ tẽplũ tuũ ⌋ materiale.i.ad ſanctũ tuũ obſequiũ
deputatũ, ⌊mirabile ĩ æqtate ⌋ qa in eo ſacerdotes cauſas dubias atq; difficiles iudicabãt, pro
Deute.17 ut dñs iuſſit. Vel, ſanctũ ẽ tẽplũ tuũ.i.cõgregatio populi tui quã reducis ad terrã tuã, ẽ ſctã &
mirabilis in æquitate, qa in ea fuerãt ſctiſſimi atq; iuſtiſſ. viri, vtpote Eſdras, Neemias, & alij
multi. ¶Exaudi nos deus ſalutaris nr̃, ⌋ vt tẽplũ iſtud ſecũdũ, pferat in gloria tẽplo primo 6
Aggæi.2 à Salomone cõſtructo, ſicut Aggæus promittit: Magna, inquiẽs, erit gloria dom' huius no-
uiſſimȩ magis q̃ primȩ, ⌊ſpes oĩm finiũ terrȩ, ⌋.i.ſpes oĩm hoĩm in toto orbe morãtiũ ⌊& in
mari lõge, ⌋ nõ eñ ponẽda ẽ ſpes, niſi in deo, & q alibi eã ponit, errat. ¶Præparãs montes 7
in virtute tua, ⌋ tanq̃ dicat, tu dñe deus exaudire nos potes, & bona Iſraeli pmiſſa facile adim F
plere q es tãtæ ptãtis, vt ſis ppatãs.i.fundãs, ſuſtẽtãs, & pro tua volũtate diſponẽs mõtes ter-
ræ, qꝝ nõnulli mirabilr alti ſunt, & hoc agis ĩ virtute tua ppria, nõ aliũde adepta, ſubeſt ei ti-
Pſal.103 bi, cũ volueris, poſſe. Vñ ĩferius dr̃: Aſcẽdũt mõtes, & deſcẽdũt cãpi in locũ quẽ fundaſti eis
⌊accinctus potẽtia, ⌋ hoc de deo metephorice dr̃. Deus nãq; ẽ ipſa ſua potẽtia, ſuntq; in deo
oĩo idẽ, eẽ, poſſe & agere. Dicit ergo deus accinctus potẽtia.i.ptãte & oĩ potẽtia vndiq; ador
natus atq; ĩdutus, qm̃ ſicut hõ armis accingit vt ad pliãdũ ſit fortis, & ad exercitiũ expeditus,
ſic deus ſeipſo ſeu ppria & cõſubſtãtiali ſibi potẽtia ad pualẽdũ oĩ aduerſæ ptãti eſt fortis, &
ad operandũ quicquid ſibi placuerit, promptus & expeditus, ⌊q cõturbas profundũ maris ⌋
cõmouẽdo in eo varias tẽpeſtates, ⌊ſonũ fluctuũ eius, ⌋.i.inundationẽ ac ſtrepitũ gurgitum
pelagi tu auges & mitigas ſupra naturã ſecũdũ propriæ volũtatis imperiũ. Propter qd infra
Pſal.88 habetur: Tu dñaris poteſtati maris fluctuũ, motũ aũt fluctuũ eius tu mitigas. Et alio in loco:
Ioſue.2 Dñs miſit ventũ magnũ in mare, & facta eſt tempeſtas magna in mari. Vnde de dño Ieſu ait
ſcriptura: Surgens comminatus eſt vento, & dixit mari: Tace & obmuteſce, & facta eſt tran-
Marc.4 quillitas magna. ¶Turbabuntur gentes, & timebunt qui habitant terminos à ſignis tuis ⌋ 8
hoc eſt, omnes in toto orbe manentes admirabuntur, & pauebũt propter mirabilia quȩ facis
in mari & terra, ſicut frequenter factum eſt in terræ motibus, tempeſtatibus, alijſq; prodi-
4.Reg.16 gijs, ⌊exitus matutini & veſperi delectabis, ⌋.i.immolationes ſacrificij, qd offertur mane &
eius quod veſpere immolat, facies tibi acceptas, tuiſq; fidelibus delectabiles. Propter quod in
1.Eſdrȩ.3 Eſdra ſcriptũ eſt, ꝙ templo reædificato, obtulerunt in eo holocauſtũ dño mane & veſpere.
Conſequenter beatus Dauid prophetat de vbertate terræ poſt reditum à pdicta captiuitate,
de qua

A de qua etiã vbertate Hieremias atq; Ezechiel clare prophetãt. Ait eñ de futuro ꝑ modum Esaie.5.7
9 “ præteriti, propter prophetiæ certitudinẽ incõcussam. ¶Visitasti terrã, ⌋ Iudææ dando ei
“ vberes fructus, ⌊& inebriasti eã, ⌋ .i. pluuijs opportunis eã copiose irrigasti, quẽadmodum Esaie.55
“ Esaias inducit: Descendit imber, & inebriat terrã, & infundit eã, ⌊multiplicasti locupletare
“ eã, ⌋ .i. pluribus modis terrã ditasti, qm̃ ex fertilitate terræ nascentiũ, q̃ sunt naturales diuitię
10 “ acquirunt & augmentant diuitiæ artificiales. ¶Flumen dei repletũ est aquis, ⌋ .i. Iordanis
aquis abũdauit, dicit aũt Iordanis flumen dei, propter mirabilia quæ deus in eo peregit, arefa
ciens alueũ eius, & aquas eius superiores in altitudinẽ turris ascendere, permanereq́; faciens, Exodi.15
“ donec filij Israel pertransissent, quẽadmodũ legit, ⌊parasti cibũ illorũ, ⌋ .i. escã Iudæis reuer Exod.14
“ tentibus ꝓparasti, terram fœcundando, ⌊qm̃ ita est ꝓparatio eius, ⌋ .i. quia repletio Iordanis Josue.3
11 “ facit ad terræ fœcũdationẽ, & cibi præparationẽ. ¶Riuos eius inebria, ⌋ .i. riuos Iordanis
“ fac copiosum fructũ producere, ⌊multiplica genimĩa eius⌋ Hoc est expositio verbi ꝓceden
tis. Multiplicatio nãq; geniminũ seu fructuũ terræ, est inebriatio riuoꝝ. Vel, riuos eius ine Alia expõ
“ bria .i. abundãter auge ac imple, ⌊in stillicidijs eius lætabit germinãs, ⌋ .i. in guttis aquarum
Iordanis à cœlo stillãtibus, terra lætabit .i. habitatores suos faciet gloriari. Vel, lætabit, meta
12 “ phorice, sicut pratũ ridere asserimus. ¶Benedices coronæ, ⌋ .i. circũuolutioni seu circulo
B ⌊anni benignitatis tuæ, ⌋ .i. tẽpore misericordiæ tuæ, dando ea quæ ad fructuũ productio- Exodi.16
nem exigunt. Dicit eñ deus bñdicere tpi, qñ his q̃ in tpe fiũt aut sunt bñdicit .i. grãm seu bo
“ nitatẽ aliquã eis impẽdit, ⌊& cãpi tui⌋ .i. cãpi culti Iudææ, ⌊replebunt vbertate⌋ fructuum
13 “ diuersoꝝ. ¶Pinguescent speciosa deserti⌋ .i. pinguia pascua proferẽt ad animalia nutriẽ-
“ da, ⌊& exultatione colles accingentur, ⌋ hoc est, fructu seu germine homines lætificante, vn
14 “ diq; implebunt. ¶Induti sunt⌋ lana copiosa, ⌊arietes ouiũ, ⌋ sicq́; non erit indigentia ve-
“ stimentoꝝ, ⌊& valles abundabunt frumento, ⌋ quia valles terræ illius aptæ dicuntur, vt in Johan.12
“ eis grana bona serantur, ⌊clamabunt e[nim], hymnũ dicent. ⌋ Dicunt aũt inanimata, sicut
terræ nascentia, atq; similia, deo benedicere & clamare materialr̃, qm̃ sunt materia & occa-
sio, vnde homines ad laudẽ diuinam prouocentur, suaq́; pulchritudine, fœcunditate, & dis-
positione inducunt nos, si bene consideremus, ad clamandum, benedicendumq́; dominum. Ecci.39
Propter quod in Ecclesiastico legit: Quàm desiderabilia sunt opera dei. Et quis satiabit, vi- Ecci.42
dens gloriam eius? Hinc nempe Daniel ait: Omnes creaturæ, etiam inanimatæ, inuitãtur ad Daniel.3
benedicendum creatori.

¶Enarratio Tropologica siue moralis eiusdem psalmi.

PORrò moraliter titulus præinductus ita exponitur. In finem psalmus Dauid, hoc est, psalmus iste tendens in Christũ, conuenit Dauid .i. ecclesiæ militanti iam peregrinãti, & ad patriam suspirãti, cuilibet quoq; fideli de Babylone .i. de confusione vitiorũ ad terram Iudææ & Sion .i. ad confessionẽ, laudẽ ac speculationem diuinã redeunti.
Et psalmus iste est canticũ Hieremiæ & Ezechielis de populo trãsmigrationis .i. agit de re si Hiere.13
gnificata ꝑ trãsmigrationẽ ac reditũ Iudæoꝝ à Babylone, videlicet de reditu nr̃o à captiui- Ezech.12
tate vitioꝝ atq; diaboli ad pacẽ ecclesiæ & libertatẽ filioꝝ dei. Qui eñ vitijs seruit, à dæmo- Johan.8
ne captus est, sicut ait apostolus, de peccatoribus loquens: Resipiscant à diaboli laqueis, à quo
captiui detinent, ad ipsius voluntatẽ. Et rursus ait scriptura: Omnis q facit peccatũ, seruus ẽ Johan.8
peccati. Reuertendũ ergo est nobis à confusione ad ordinationẽ, à culpa ad grãm, à regno di
C aboli ad regnũ Christi, sicq́; redeuntes, cũ præcordiali hilaritate dicamus. Te decet hymnus
deus in Sion .i. in sancta ac militanti ecclesia, in qua incessabilr̃ deum laudare ac honorare de 1.Tim.1
bemus, implentes quod ait aplus: Regi seculoꝝ immortali, inuisibili, soli deo honor & glo-
ria. Sion nãq; speculatio dr̃, ꝑ quã ecclesia designat, q̃ Christũ iã fidelr̃ cõtẽplat, & tibi reddet
votũ .i. tibi ꝑfecte soluet promissio in Hierl̃m, illa q̃ sursum est, q̃ est mater nostra atq; trium
phãs ecclesia. Dũ eñ in sacro baptismate ꝑ votũ fidelitatis diabolo & oĩbus eius opibus ab-
renũtiam⁹, corpusq́; nostrũ ac animã deo offerim⁹, eius nos cultui totalr̃ dedicãtes, tenemur Hebr.9
sic vitã nr̃am dirigere, vt oĩs nr̃a cogitatio, loquutio, & oꝑatio deo sꝑ intẽdat, deũ loquat ac Coloss.3
veneretur, in q̃ cõsistit ꝑfecta adimpletio ꝓcepti de charitate. Istud aũt in ꝓsenti perfecte im 1.Tim.6
plere nõ possumus, sed in patria perfecte implebit, tũc eñ corpus animã nõ retardabit. Ex-
audi orationẽ meã ò dñe, vt te in hoc seculo ac militanti ecclesia, tã pulchris atq; deuotis hym
nis collaudem, quatenus q̃d nunc ꝑfecte soluere nequeo in supna illa Hierl̃m sine fine felici-
ter reddã, ad te oĩs caro veniet .i. oĩs homo, ꝓsertim in finali iudicio, qñ cõgregabunt an filiũ 2.Cor.5
hominis omnes gentes. Ponit itaq; hic pars pro toto, videlicet caro pro toto cõposito, sicut
in Genesi & Exodo dicit de Iacob descendisse in Aegyptũ in aĩabus septuaginta. Sed nonne Gene.46
sic accipiendo carnẽ, equus & mulus caro sunt? Nõne veraciter scriptũ est: Aegyptus homo Esaie.31
& nõ deus, & equi eoꝝ caro & nõ spũs? Nunquid ergo & irrationabilia animantia ad Chri-
stum in die iudicij venient? Et respondendum, ꝙ ponit hic genus pro specie .s. carnem pro
carne humana. Vel sicut nomen prophetæ antonomatice cõuenit Dauid, sic caro per se po-

 sita pro

1.Reg.1. sita pro carne humana, quæ nobilissima est, sumitur. Verba iniquorum præualuerunt super D
nos. Interdum in sacra scriptura verbum pro facto accipitur, prout dixit Dauid: Quod est
verbum quod factum est? Et Zacharias propheta: Hæc sunt (inquit) verba quæ facietis. Est
igitur sensus. Verba iniquorum, hoc est, persequutiones peccatorum, tentationesq; dæmo-
num præualuerunt super nos, à via iustitiæ abduxerũt nos, & in magnam nos miseriam deie
cerunt. Vel, verba iniquorum, i. suggestio dæmonis prothoplastos nostros parentes tētan-
Genes.3. tis. Persuasio quoq; Euæ, quæ virũ suum infecit, & excusatio Adæ, peccatũ suum in fœmina
retorquentis, præualuerunt sup nos, qm̃ de paradiso nos expulerũt, estq; graue iugum indu-
Ibidem ctum sup omnes filios Adæ & originalis iustitia nobis ablata est, & nascimur filij iræ. i. in ori
Ephes.2 ginali pctõ, & impietatibus nostris tu propitiaberis. i. peccata actualia q̃ ex originali pecca-
to incurrimus, tu pie dimittes pœnitentibus nobis, dando nobis pœnitēdi tēpus ac locum,
Esaie.30 quēadmodũ Esaias dicit: Propterea expectat dñs, vt misereaт̃ vestri. Vel, impietatibus nr̃is,
de qbus supius dictũ est. Ecce em̃ in iniquitatibus cõceptus sum, tu vnigenite dei propitiabe
ris miserēdo, succurrēdo, & satisfaciēdo pro nobis, quod nosipsi facere nõ poteramus. Hinc
Esaie.43 em̃ dñs ait: Seruire me fecisti in pc̃tis tuis, pbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Beatus
quē elegisti & assumpsisti. Proprie accipiē do electionē, oẽs electus assumit, sic em̃ soli prædе
stinati dicunt̃ electi, qñq; tñ electio cõiter sumit̃ pro vocatione alicuius ad grãm, siue pducat̃
ad gloriã, siue nõ, & ita nõ omnis electus assumit̃, sicut de Iuda proditore ait saluator: Nõne
Ioban.6 ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Ait itaq; Beatus est quē elegisti, ab
æterno, & assumpsisti in tēpore, dando ei grãm in psenti, & gloriã in futuro. Vnde & Baruch
Baruc.4 dicit: Beati sumus nos, q a quæ deo sunt placita, manifesta sunt nobis, habitabit in atrijs tuis,
hoc est, nũc morat̃ in militãti ecclesia per totũ mundũ diffusa, & postea habitabit in ecclesia
Baruch.3 triumphãti. Dicit aũt ecclesia militãs ac triumphãs pluralr̃ atria, propter amplissimã capa-
citatem, omniũq; bonoꝝ plenitudinē, iuxta illud: O Israel q̃ magna est gloria dei & ingens
locus possessionis eius. Magnus & nõ habens finē, excelsus, & immēsus. Vel, ecclesia triũphans E
Iohan.14 dicit̃ atria propter mãsiones diuersas, quemadmodũ Christus testat̃: In domo patris mei mã
siones multæ sunt. Replebimur in bonis domus tuæ, sanctũ est tēplũ tuũ, mirabile in æquita-
te. Versus iste primo intelligi pt̃ de ecclesia militante, vt sit sensus, Replebimur in bonis do-
mus tuæ. i. in diuitijs ecclesiæ, q̃ sunt sacramēta, virtutes, & grãe multiformes, in quibus iam
Ecci.25 deuoti quotidie adimplent̃ & impinguant̃, in tantũ, vt supius dictũ sit, nihil deest timētibus
Marc.11. eũ. Et Christus: Omnia (inquit) quæcũq; orãtes petitis, credite quia accipietis, & veniet vo-
bis, sanctũ est tēplũ tuũ. i. nomini tuo cõsecratũ. Vel, sanctũ est tēplũ tuũ. i. hoĩes sancti sunt,
Ephes.3 in quoꝝ cordibus tu p fidem & grãm inhabitas. Templũ em̃ dei sanctũ est, qd̃ estis vos, ait apo
1.Cor.6 stolus, mirabile in æquitate. Magna naq; & admirãda est sanctitas, æquitasq; sanctorum in
hac vita, qui in carne & seculo nõ carnalr̃ aut seculariter viuunt, sed spũaliter atq; diuine secũ
dũ pfectissimã Christi doctrinã, quæ in omni æquitate valde mirabilis est, suosq; sectatores
admirabiles efficit. Secũdo exponit̃ versus iste de triũphãti ecclesia. Replebimur in bonis
Ecci.43 domus tuæ. i. in beatitudinibus patriæ. In essentiali em̃ beatitudine, q̃ est visio dei, oẽs beati
replent̃, qm̃ deũ tã clare vidēt, sicut desiderãt. In accidētalibus q̃q; pmijs maxime replebunt̃
post diē iudicij, dũ aĩæ sanctæ corporibus gloriosis, reunite, non solũ in intellectualibus viri
Esaie.64 bus, sed in sensitiuis q̃q; potẽtijs felicitabunt̃. Vnde Esaias dicit: Oculus non vidit deus absq;
1.Cor.2 te, q̃ pparasti expectãtibus te. Quod aplus clarius introducit, dicēdo: Oculus non vidit, nec
auris audiuit, nec in cor hoĩs ascenderunt, quæ pparauit deus diligētibus se. De qbus & supra
Psal.15 inductũ est: Adimplebis me lætitia cũ vultu tuo. Et, satiabor cũ apparuerit gloria tua, sanctũ
Psal.16 est tēplũ tuũ. i. triũphãs ecclesia. Nihil em̃ impfectiõis aut maculę eẽ valet i patria, vbi oẽs be F
Ephesi.5 ati fonti puritatis imediate cõiũcti sunt, mirabile in æqtate. Quauis em̃ oẽs nr̃æ iustitiæ i via
sint velut pãnus mēstruatæ, iustitia tñ beatoꝝ in patria pfecta, mirabilisq; cõsistit, qm̃ qcqd
Esaie.64 à deo receperũt, ei plenissime offerũt & icessabilr̃, atq; totalr̃ stant, deo intēti in ipm̃ conuersi,
dimersi, absorpti. Exaudi nos deus salutaris noster. i. saluator noster, sine cuius auxilio nihil
valemus, tu q es spes. i. causa & obiectũ spei, omniũ finiũ terræ, & in mari lõge. i. vniuersorũ
fideliũ in toto mundo & insulis maris manentiũ, quia in te solo consistit omniũ vera salus, qui
Esaie.33 loquutus es: Cõuertimini ad me, & salui eritis oẽs fines terræ. Præparans montes. i. angelos
Esaie.45 sanctos, de quibus infra habet̃: Leuaui oculos meos ad montes. Et iterũ: Montes in circuitu
eius, in virtute tua, quia propria potestate eos disponis ad agēda cũcta tibi placentia, ad gu-
Psal.120 bernandũ ecclesiam, ad refrenandũ diabolos, ad custodiēdũ, promouendũq; hoĩes. Vel, præ
Psal.124 parans montes in virtute tua. i. tua omnipotētia perficiēs sanctos aplos, cæterosq; oẽs vita &
doctrina sublimes, ita vt alios instruãt, regãt, & ad te omniũ reꝝ vltimũ finē pducãt, accin-
ctus potētia. Hoc in pcedenti expositione de deo satis videt̃ expositũ, sed de Chr̃o incarna-
to specialr̃ explanat̃, tanq̃ dicat, tu Chr̃e quis hũana & naturali virtute hæc facere nequeas,
tñ cũ sis accinctus potētia. i. diuina ptãte armatus, accinctus, & ad opandũ idoneus ista potes

Propter

A Propter quod verissimè dicis: Quæcunq; facit pater, hæc & filius similiter facit, qui conturbas hoc est, timore cōcutis, ad pœniamq; cōuertis, profundū maris. i. seculū nequā seu corda vitiosa in pctōrū amaritudie mersa. Conturbas aūt & sonū fluctuū eius, hoc est, cōtradictiones supbas ac impetuosas seculariū principū. quorū nōnulli salubriter sunt turbati. i. ad pœniam moti. Turbabunt gētes & timebūt, q habitāt termīos à signis tuis, hoc tpe Apl'orū, pſertim impletū est, qñ propter excellētissima eorū miracula hoīes in toto mūdo morantes, pro magna parte ad Chrm cōuersi sunt ex cōsideratōe vitiorū suorū seipsos turbātes, & pœnas inferni timētes, exitus matutini & vesperi delectabis. i. cōuersionē seu pœniam tam eorū q in iuuētute, à vitiis exeūt, atq; ad deū cōfugiūt, q̄ eorū q in senectute cōuertunt, acceptā habebis & delectabilē facies angelis sanctis. Nam quacūq; hora pctōr cōuertit oīm iniqtatū eius mox obliuisceris. Gaudiū quoq; est angelis dei sup vno pctōre pœniam agēte. Hoc est quod Chrus in Euāgelio loquit: Si in scda vigilia venerit dñs, & si in tertia venerit, & ita inuenerit. s. seruos suos vigilātes, beati sunt serui illi. Vel, exitus matutini. i. cōuersiones eorū q tpe prosperitatis, q̄ mane ac lumini cōparat, veniūt ad te, & vesperi. i. conuersiones eorū q tpe aduersitatis pgunt ad te, delectabis, siue tpe abundātiæ & prosperitatis, siue tpe inopiæ & aduersitatis, qs cōuertat ad dñm, ab eo misericorditer recipiet, queadmodū Chrus fatet: Eum q venit ad me, non eijciā foras. Visitasti terrā visitatōe benigna. i. habitātes in terra, videlicet, hoīes destinando Aplos p totū mundū, dicēs eis: Euntes in mundū vniuersum pdicate Euāgeliū omi creaturæ & inebriasti eā. i. cōuersos ad fidē spūalibus donis exuberāter implesti diuino amore à seipsis alienasti, & sobria spūs ebrietate potasti. Propter q̄d ait Aplus: Grās ago deo meo semper pro vobis in grā dei quæ data est vobis in Chro Iesu, qa in oībus diuites facti estis in illis, multiplicasti locupletare eā. i. multiplr eā ditasti charismatibus spūalib' ac diuinis. Alij eñi daf, vt

Iohan. 5
Ezech. 18
Luce. 15
Luce. 12.
Iohan. 6.
Matt. 16.
1. Cor. 1
1. Cor. 12
1. Cor. 7.
Iohan. 20

B ait Apls: Sermo sapiæ, alij sermo sciæ, alia gra sanitatū, alij opatio virtutū &c. Et itez: Vnusquisq; propriū donū habet à deo. Vel sic: Visitasti terrā. i. primitiuam Ecclesiā mittēdo ei in die Petecostes in signo visibili spm̄ sanctū, & inebriasti eā, ardore charitatis & lumine sapiæ, oīm̄q; linguarū notitia, ita vt Iudæi increduli dicerēt, qa musto pleni sunt isti, multiplicasti locupletare eā, qa p grām illis collatā alios quoq; locupletasti. Vnde dñs: Nolite (inqt) timere serue meus Iacob: Effundā spm̄ meū sup semē tuū, & benedictionē meā sup stirpē tuam. Et apud Iohelem legimus: Effundā de spū meo sup omnē carnē, & prophetabūt filij vestri & filiæ vestræ. Hinc nēpe tps Euāgelicæ legis tps gr̄æ appellat. Flumē dei repletū est aquis. i. fons baptismatis impletus est donis spūs sancti abluēdo & sanctificādo in ipo renatos. Vel dr̄, fons iste aqs repletus, qa in Hierl'm primo cœpit opari & iā in vniuerso mundo multiplicat, opat, & cōsecrat. De hoc fonte seu flumine scriptū est: Fons de domo dñi egrediet, & irrigabit torrētē spinarū. i. corda pctōrū lauabit sicut in Zacharia apti' cōmēorat. In die illa erit fons patēs domui Dauid & habitātibus Hierl'm in ablutionē pctōris & menstruatæ, parasti cibū illorū. i. spūalē escā fideliū pparasti, vcz sacrm corpis & sanguinis Chri, de qua dictū ē supra. Parasti in cōspectu meo mēsam aduersus eos q tribulāt me, qm̄ ita est pparatio eius. i. qa hæc esca non dat, nisi i fonte baptismatis denuo natis, cuius figura fuit q̄p ppls Hebræorū nō puenit ad māna nisi postq̄ ptrāsiit mare rubrū. Quēadmodū eñi mare rubrū erat typ' baptismi, sic māna erat figura Eucharistiæ. Propter q̄d ait Aplus: Oīs in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari,

Esaie. 45
Iohel. 2
Iohel. 3
Zacha. 13.
Psalm. 22
1. Cor. 10

C & oēs eandē escā spiritalē māducauerūt. Illi baptizati sunt figuralr, nos baptizamur veraciter. Illi q̄q; māducauerūt eandē escā spiritalr seu significatiue, sicq; eundē potū spiritalē biberūt nos māducamus ac bibimus eandē escā, eūdemq; potū eēntialr. s. corpus & sanguinē saluatoris. Riuos eius inebria. i. particulares baptismos ex baptismo primitiuæ Ecclesiæ deriuatos, si cut riui ppagant ex fonte, hos riuos inebria, ita vt vndiq; multiplicent, & sacramētalibus gratijs impleant, multiplica genimina. i. fructus eius, quatenus plurimi renascant p baptismū in Chro, sicq; Ecclesia impleat fidelibus, in stillicidijs eius. i. in guttis baptismi sup capita baptizatorū cadētibus dum baptizant, lætabit germinans. i. scā mr̄ Ecclesia nouos in Chro filios adipiscēs ac procreans. Benedices. i. grarū munera tribues coronæ. i. pplo ad te vndiq; confugienti per modū coronæ seu circuli sicut supius dictum est, synagoga populorū circūdabit te. Infra quoq; de deo inducit. Magnus & terribilis sup oēs q in circuitu eius sunt. Benedices ergo coronæ anni benignitatis tuæ. i. tēpori miæ seu gr̄æ tuæ. Ac si dicat: Benedices pplo Christiano tpe Euāgelicæ legis. Annus nāq; benignitatis diuinæ. A primo Chri aduētu incepit & vsq; ad finē seculi durat, & hoc tpe deus pplo suo copiosius bñdicit, q̄ tpe legis natural' ac scriptæ, ppterea appellat tps gr̄æ & annus benignitatis diuīæ, & cāpi tui. i. corda fideliū q tu colis impinguas fœcūdas semīe verbi, replebunt vbertate diuinorū charismatū opationū scācharacterū spūaliūq; pfectuū. Pinguescēt speciosa deserti. i. aīæ pctōrū à gra derelictæ, & tñ naturali summæ Trinitatis isignitæ atq; decore in spūalib' bonis abūdabūt p cōuersionē ad fidē atq; obedientiā Chri. Vñ & ipe ait: Venit filius hoīs qrere & saluum facere quod perierat. Et sicut dicit Apostolus: Vbi abundauit pctm̄, abundat & gratia. Siquidem cui plus donatur, plus diligit,

Psal. 5
Psalm. 88
Luce. 19
Roma. 5.
Luce. 7.

 & exul

& exultatione colles accingent. Quemadmodum nomine montium intelligunt Apostoli, D
sic nomine collium qui montibus sunt, minores intelligunt viri pfecti, Aplicam vitam sectã
tes, & maximè martyres qui non solum vitam, sed etiã passionẽ ac mortẽ Aplorũ secuti sunt,
tales igit colles accingent exultatõe, hoc est, gaudio spiritali recipiendo in hac vita cõsolatio-
nem internam, in futuro autẽ beatitudinẽ consummatã. Induti sunt arietes ouium, hoc est, du
ces ouium Chri, videlicet, prælati, pastores, atq; doctores induti sunt fortitudine spũs sancti
sapia & iustitia. quatenus alios fortiter pascant, corripiant, instruant, & cõfirmẽt. Taliter in-
duunt veri & digni prælati Ecclesiæ, quatenus alios vita, doctrina & omni pfecctione pcedãt
Hierem. 3 De arietibus sic indutis ait dñs: Dabo vobis pastores iuxta cor meũ, & pascent vos scia & do-
ctrina & valles. i. subiecti & inferiores abundabunt frumẽto. i. semine verbi qd à suis superio
ribus audiẽt, diligẽter plebiũt, vt fructibus vitę æternæ ditent, clamabũt affectuose orãdo ac
dei beneficia cõfitẽdo, eteñi hymnũ dicẽt dño regratiãtes pro vniuersis bñficijs, eiusq; boni-
Esa. 65 tatẽ indesinẽter laudãtes, quẽadmodũ dñs ait: Ecce serui mei laudabũt præ exultatõe cordis.
¶Ecce psalmũ mirabili venustate splendentẽ transcurri, in quo deus bñdictus & sanctus pul-
chrè laudat affectuose pces cõprehendunt, diuina bñficia cõmemorant. Conemur ergo totis
viribus tam immaculatã ac sanctã ducere vitã vt deũ cũ oñi affectu laudemus, in eius pconio
delectemur, ipm cordialr inuocemus, bñficiorũq; eius nunq̃ ĩmemores efficiamur, sed taliter
ei in pñti hymnos cãtemus vt hinc emigrãtes in cœlesti Hierlm cõtinuo collaudemus

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LXV.

¶Argumentum.

¶Titulus: In finẽ Psalmus Dauid (aliàs) victori canticum Psalmi. Quod autẽ reperit in bi- E
blijs nostris. In finẽ canticum resurrectõis, id qd etiam author ponit, asserit Valẽtia appositũ
ab aliquo authore, q putauit hunc Psalmũ pro grarum actõe resurrectionis factum. Vnde &
Gorran inqt materiam huius Psalmi esse gaudium resurrectõis. Et q Propheta intẽdat mo-
nere ad lætitiam pro spe hmõi resurrectõis. Agit quippe de laude & grarum actõe pro libera
tiõe & resurrectõe. Bipharíam itaq; partit, porrò in primis hortat Propheta simplici verbo
Deinde sui exemplo, ibi: Venite audite. Author vero ipm vnico cõmentario absoluit.

¶Expositio Tituli.

¶Psalmi psentis titul⁹ talis est: In finẽ canticũ Psalmus resurrectõis, hoc est, Psalmus iste
de spũali fidelium resurrectõe pertractans, & in finem qui est vita æterna nos dirigens est can
ticum, id ẽ, exultatio magna de resurrectione prædicta. Loquens ergo Propheta in persona
Ecclesiæ cuiuslibetq; fidelis ait.

¶Expositio Psalmi

Vbilate deo omnis terra, ⌋ Iubilus gaudium est qd propter exuberantiã suã „ 1
nõ pôt totaliter reprimi, neq; totaliter explicari, magis autẽ iubilat mente q̃
voce. Ait itaq;: Iubilate, hoc ẽ ineffabilr exultate, deo. i. in deo, & ad gloriã dei
ex cõtemplatõe bonitatis diuinæ & ex cõsideratõe beneficiorũ ac promissorũ
ipsius, & hoc faciat omnis terra, hoc est, totus mundus seu incolæ eius, nõ so-
lum Iudæi, sed vniuersa gentilitas ad fidem conuersa, spemq; futuræ resurre- F
Esaię. 54 ctionis per Christum adepta, cui dicitur: Lauda sterilis quæ nõ paris, decanta laudem, & hy
mni quæ nõ parturiebas, quod ad plebem Gentilium olim sterilem, nunc vero in Christo fœ-
cundam dictum esse, docet Apostolus: ⌊psalmum dicite nomini eius.⌋ Psalmus bonam ope- „
rationem significat. Quid ergo est deo psallere, nisi voce & ope ipsum laudare? Qui eñ deum
verbis magnificat, & opibuss inhonorat, sibimetipsi cõtradicit, imò qm̃ opa præponderant
verbis, magis affirmat deum inhonorabilẽ esse q̃ honorandũ ⌊date gloriã eius⌋ .i. clarificate „
laudẽ diuinam verbis ac factis docẽdo seu ostẽdendo q̃ excellenter laudandus sit deus. Gloria
quippe dicit clara cũ laude notitia. Dũ ergo qs docet, q̃ magnifica atq; incõparabilis laus deo
debet, tunc dat gloriam laudi eius. i. laudẽ dei glorificat. ¶Dicite deo, ⌋ Confitendo ma- „ 2
gnificẽtiam eius, maiestatemq; eius laudando ⌊quàm terribilia sunt opa tua dñe⌋ Terribilia „
nanq; sunt opa diuinæ iustitiæ quæ à principio mundi fecit, videlicet cõdemnando totũ ge-
nus hunmanum propter primorũ parentum pctm̃, perdendo mundũ diluuio, submergẽdo
Gene. 7. Aegyptios in mari rubro, & alia quæ sacra scriptura cõmemorat. Maximè tñ metuenda sunt
Exo. 14 opa dei circa iniquos quos ęternaliter damnat Vnde scriptum est: Horribilis dñs sup impios.
Sopho. 2 Et alibi: Vnus est altissimus creator omniũ oĩpotens rex potẽs & metuendus nimis ⌊in mul „
Eccl. 1 titudine virtutis tuæ, mentient tibi inimici tui⌋ hoc est, propter multa mirabilia atq; miracu „
la tua nõ conuertent ad te potentiam tuam humiliter venerando, nam & si verbis opa tua fa-
tent tamen opibus negant. Hoc modo mentiti sunt Christo Iudæi qui miracula eius ascripse
Matt. 12. runt diabolo, dicentes: In Beelzebul principe dæmoniorũ eijcit dæmonia, & nõ est hic homo
Iohanñ. 7 à deo. Et Iohannes: A Nazareth nõ surgit Propheta. Sic quoq; deo mentiti sunt Ananias &
Ibidem.
Actorũ. 5. vxor ipsius dicente Petro ad Ananiam: Nõ es mentitus hoibus sed deo. ¶Oñis terra ad- „ 3
oret et

" oret te⌋ hoc est, cultum latriæ tibi soli exhibeant oēs homines in terra morantes, falsos de-
A os spernendo, teq́ꝫ in oībus, & sup oīa venerādo. Adoratio eñ propriè sumpta est cultus
latriæ, & soli deo debet, tanq̄ oīu creatori oīpotēti, altissimo principi, deo vero, viuo, tri-
no ac simplici. Vnde deus sublimis testat: Ego dñs, hoc est, nomen meū. Gloriā meam alteri Esa. 42
nō dabo, & laudē meā sculptilibus. In hoc quoqꝫ ꝙ ait Propheta: Oīs terra adoret te deus
prophetauit implicitè totū mundū ad vnius dei summi cultū fuisse cōuertendū, atqꝫ ab oībus
adorandū esse, sicut p Chri Aplos factū est. Propter q̄d in Esaia habet. Redēptor tuus sanctus Esaie. 54
" Israel deus oīs terræ vocabit. Et apud Zachariā: In die illa erit dñs rex sup omnē terram, ⌊&
" psallat tibi⌋ mentalr te laudando, sicut ait Aplus: Psallentes in cordibus vestris deo semper Zacha. 14 Ephes. 5.
" ⌊psalmū dicat nomini tuo⌋ ore seu vocibus te laudando, sicut ait Aplus: Loquentes (inquit) Colosse. 3
4 " vobismetipsis in hymnis, & psalmis, & canticis spūalibus. ¶ Venite⌋ ad audiendū verbum
dei, venite ad Ecclesiā, venite nō tam corpis gressu q̄ fidei passu cōtemplatōis profectu inte-
" rioriq́ꝫ reditu, ⌊& videte⌋ p cōtemplationē internam, p fidei lumē, per spūs sancti irradiatio
" nem ⌊opa dei qui est terribilis in consilijs sup filios hominū,⌋ Hæc opa in qbus deus tam me-
tuendus ostēdit maximè sunt effectus prædestinatōis ac reprobatōis diuinæ, qbus nōnulli p
misericordiā sunt electi, cæteri vero iustitia exigēte præsciti. Porrò q̄ terribilis sit deus in con
silijs sup filios hominū aduertere possumus, si diuinæ scripturæ testimonia diligenter pense-
mus. Ecce dñs ait: Reuertimini & viuite, qa nolo mortē pctōris, sed vt cōuertat & viuat. Cui Ezechi. 18
concordat quod dicit Aplus: Deus vult oēs hoīes saluos fieri, & ad cognitionē veritatis ve- 1. Timo. 2
nire. Et nihilominus ī actis Aploꝝ legit. Vetati sunt aūt Paulus & sui à spū sancto loqui verbū Actoꝝ. 16.
dei in Asia, & nō permisit eos spūs Iesu. Qūo ergo vult deus oēs conuerti, quando ipsemet
B prohibet prędicatores ab instructōe quorundam. Sed forte qs dicet istud nō esse multū mira-
bile, neqꝫ deū ondi terribilē in cōsilijs sup filios hominū ex isto facto, asseratq́ꝫ spm̄ sanctū pro
pterea prohibuisse Paulū ab informatōe Asianoꝝ, qa præuidit eos nō credituros, & ita ad mi
sericordiā pertinet, ꝙ verbū dei eis prædicatum nō fuit. Vel forte, qm̄ digni nō erant prædi-
cationē diuini verbi audire. Sed nonné alijs multis p̄dicatum est Euangelium Chri à sanctis
Apostolis q illud nō receperunt atqꝫ oīno indigni fuerunt? Deniqꝫ fortius monet quod ad
Ezechielem dñs ait: Fili hoīs vade ad domū Israel. Non eñ ad populū profundi sermonis & Ezechi. 3.
ignotæ linguæ tu mitteris, & si ad illos mittereris, ipsi audirent te, domus aūt Israel nolunt au
dire te, qa nolunt audire me. Ecce nō misit sanctū Prophetā ad eos quos nouerat audituros,
si eis missus fuisset Propheta, & misit eum ad eos quos nouerat nō audituros. Nonné terribile
est hoc cōsiliū iusti dei? Terribile quoqꝫ est illud cōsilium dei, quod Paulus ad Romanos de
Iacob & Esau loquens cōmemorat: Cum nōdum nati fuissent, aut aliqd egissent boni aut ma- Roma. 9.
li, vt scd̄m electionē propositū dei maneret, nō ex opibus, sed ex vocante dictū est: qa maior
seruiet minori, sicut scriptū est: Qm̄ Iacob dilexi, Esau aūt odio habui. Alia multa sunt in di- Malac. 1.
uinis scripturis, in quibus deus terribilis esse demonstrat in consilijs suis sup filios hominum,
quæ inuestigatione non indigent, sed pia ac sobria fide. Propter quod Salomon protestat. Si Prouе. 25
cut qui mel comedit multum, non est ei bonum, sic qui pscrutator est maiestatis opprimet à
C gloria. Veruntamen aduertendum ꝙ consilium propriè sumptum nō competit deo. Cōsiliū
nāqꝫ proprie dicit, inquisitio de faciēdis & ita dubitationē præsupponit. Propterea Damasce
nus: Cōsiliū (inqt) est ignorātis naturæ. Dum ergo cōsiliū deo ascribit, sumit ipsum cōsilium
5 " pro eo quod pfectōis in ipo est oīni sua imperfectōe seclusa. ¶ Qui cōuertit mare in aridā⌋
Hoc deus ad lrām fecit in mari rubro atqꝫ Iordane. Spūalr vero p mare intelligunt pctōres in Exo. 14
fluctibus vitioꝝ submersi, hos deus cōuertit in aridā, dū fluctuatiōe cū vitiosa p grām dei ex-
" tincta incipiūt igne amoris siccari, iustitiamq́ꝫ sitire ⌊in flumine⌋ .i. in mūdo q mari magno
& flumini cōparat. Vel, in flumine pñtis mortalitatis. Vel, in flumine tētationū & aduersitatū
" ⌊pertrābunt hoīes (boni) pede⌋ sancti desiderij suspirādo ad priam, & ob ęternę vitę amorē
oīa prospera mūdi spernētes, oīa qꝫ eius aduersa fortiter tolerātes, quēadmodū monet Apo Hebre. 12
" stolus: Deponētes oēe pōdus, & circūstans nos pctm̄ per patientiā curramus ꝓpositū certa-
" men aspiciētes in authorē fidei & cōsummatorē Iesum ⌊ibi lætabimur in ipo⌋ .i. in prædicta
transitōe de via ad priam, de mūdo ad cœlū, de fluctibus vitioꝝ ad qetis securitatisq́ꝫ portum
gaudebimus spūali lætitia, sicut in oīni actu virtuoso gaudendū est in eo, de quo subiungitur.
6 " ¶ Qui dñat⌋ in cœlo & terra oībusq́ꝫ abyssis ⌊in virtute sua⌋ sibi cōsubstātiali, coęterna ac p
" pria, nō aliena aut aliūde adepta ⌊in ęternū⌋ sine fine, sicut de deo cōscriptū est: Iuxta volūta Daniel. 4
tē suā facit tā in virtutib⁹ cœli, q̄ in habitatorib⁹ terrę, & nō est q resistat manui eius, ptās eius,
" ptās sempiterna, & regnū ei⁹ in gñatōe & gñationē ⌊oculi ei⁹ sup gētes respiciūt⌋ .i. itellectus
diuin⁹ oīa opa hoīm ituet ac pēsat vt singulis q̄d merētur, restituat. Vñ ipe dñs dicit: Si occul Hiere. 23.
tabit vir in abscōditis, & ego nō videbo eū. Et alibi. Dñe de⁹ cui⁹ oculi apti sunt sup oēs filios
" Adā vt reddas vnicuiqꝫ scd̄m vias suas ⌊q exasperāt⌋ .i. deū ad iracūdiā ꝓuocāt ex ptiacia &
" elatōe peccādo ⌊nō exaltent in semetipis⌋ .i. in iterioribus suis nihil ꝓficiāt, sed oīi grā de- Nume. 16
stituant

stituantur atq; dispereant, sicut ait scriptura: Anima quæ per superbiam aliquid commise- D
Ezech. 2. 3. 12. rit, q̃m aduersus dñm rebellis fuit, peribit de populo suo. Hæc aũt Propheta nõ precãdo, sed
prænuntiãdo aut diuinæ se iustitiæ conformando locutus est, & quoniã vt per Ezechielẽ dñs
freq̃uẽtissime asserit: Domus Israel exasperans fuit, idcirco exaltati nõ sunt, sed propter iniq-
tatẽ suam in Chrm̃ cõmissam humiliati sunt, oppressi, deiecti. ¶ Benedicite gẽtes deum no » 7
strũ (ipsum laudãdo) & auditã facite vocẽ laudis eius.⌋ Coram alijs ipm̃ glorificando & vni- »
uersos quantũ potestis ad eius laudẽ alliciendo. ¶ Qui posuit animã meã ad vitã⌋ Spũalem » 8
Ephe. 2 à morte peccati eã eripiẽs, & dono grãe eam viuificãs, sicut ait Aplus: Deus q diues est in mise
cordia, ꝓpter nimiã charitatẽ suã, qua dilexit nos cũ essemus mortui pctis, cõuiuificauit nos
in Chro, cuius grã estis saluati, ⌊ & non dedit in cõmotionẽ pedes meos⌋ .i. desideria mea & »
opa nõ permisit eẽ instabilia, vaga, & lubrica, sed confirmauit ac fixit cor meũ in se, ita vt nec
propter tentationes diaboli nec propter blandimẽta aduersitatesve seculi, potui ab eius amo
re atq; obsequio separari, imò perseuerantiam contulit mihi. Hoc modo stabiliti erant pedes
Roma. 8. Apostoli dicentis: Certus sum quia neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neque
creatura alia poterit nos separare à charitate Dei. ¶ Quoniam probasti nos deus⌋ Per ad- » 9
uersa & prospera, per teipsum quoq; effectiuè, & per aduersarios nostræ salutis permissiue.
Probat equidem deus homines, quatenus innotescat, nõ ipsi deo, sed alijs an veraciter timeãt
deum nõ recedendo ab eius præceptis propter ea quæ retrahere solent à bono, & hoc facit
Deus interdum effectiue p se vel per suos pios ministros non statim preces orantiũ exaudien
Deuter. 8 do grãm, suspendẽdo, penuriam seu aliquã infirmitatẽ infligendo. Propter quod Moyses:
Recordaberis (inqt) cuncti itineris p quod adduxit te dñs deus tuus, vt affligeret te, atq; tenta
ret, & nota fierẽt quæ versabant in corde tuo, vtrum custodires mandata illius an nõ. Inter- E
dum aũt probat nos deus pmissiue, per tẽtatões dæmonum, psecutõesq; hominũ. Iuxta illud
Sapien. 3 Tanquàm aurum in fornace probauit eos dñs ⌊ igne nos examinasti⌋ .i. acuta tribulatõe nos »
discussisti, si fidelr essemus tibi adhærentes, ⌊ sicut examinat argẽtum⌋ .i. quẽadmodũ p ignẽ »
Job. 23 inquirit, an aliqd sit verũ argẽtum. Hinc eñ dicit: Deus scit viam meã, & probauit me quasi au
rum quod p ignẽ transit. ¶ Induxisti nos in laqueum⌋ Quidã est laqueus deceptõis & cul- » 10
pæ, alius vero est laqueus probatõis & pœnæ. In primũ laqueum introducit nos deus, per-
missiue dum nos suo iusto iudicio tẽtari, separari, ac falli pmittit. In laqueũ vero scdm indu-
cit nos effectiue vicissim, qñq; vero pmissiue dũtaxat ⌊ posuisti tribulatões in dorso nro⌋ Per »
dorsum intelligit totus homo q frequẽter anima & corpe tribulat. Quẽadmodũ eñ sup dor-
sum corpis onera ponunt, & deferunt sic sup totũ hoiem variæ tribulatões cadũt ac pferunt,
⌊ imposuisti hoies sup capita nostra⌋ .i. sup nosipos & sup propriã nostrã libertatẽ ac rõnem »
ita vt nec propriũ sensum, nec propriã voluntatẽ sequi psumimus. Hoc deus aliqñ efficienter
agit, sicut dum bonos præsidere facit. Interdũ vero pmissiue, sicut dum impij præferunt. Vn
Job. 34 de apud Iob habet: Regnare facit deus hoiem hypocritã propter pctã populi. Et dñs dicit:
Esa. 3 Dabo pueros principes eoꝝ, & effœminati dñabunt eoꝝ. Dum ergo indigni & impij psunt,
patiẽter ferre debemus, à quoꝝ dominio liberari nequimus, cogitãtes sic accidisse ꝓpter no- F
Nota stra demerita, nec debemus ptãti resistere, quãtumcũq; apta & magna sit præsidẽtis iniqtas,
dummõ ea præcipiat, in qbus ei subijcimur vtpote quæ diuino honori, & nræ saluti nõ oppo
nunt. ¶ Transiuimus p ignẽ & aquã⌋ Hoc est, p cõtrarias pœnas sustinẽdo afflictões oppo » 11
sitas, vt sunt abundãs aeris seu corpis calor, & intẽperata frigiditas. Vel, p ignẽ & aquã, tanq̃
p duo extrema intelligẽda sunt oĩa genera tribulationũ intermedia, qbus electi in hoc mũdo
Job. 5. purgant, quẽadmodũ scriptũ est: Beatus hõ q corripit à dño, ⌊ & eduxisti nos in refrigeriũ,⌋ »
1. Cor. 10. Non eñ pmittit nos deus tẽtari supra id q̃d possumus, nec solet tribulatio esse cõtinua, sed de-
Job. 5. us vicissim cõsolat, & releuat suos fideles, quẽadmodũ scriptũ est: Increpationẽ dñi ne repro-
Tobiæ. 3 bes, q̃m ipe vulnerat & medet, pcutit, & manus eius sanabũt, Et alibi: Pro certo habet oĩs q
colit te dñe: q si in tribulatõe fuerit, liberabit: q post tẽpestatẽ tranquillum facis, & post fle
tum exultationẽ infundis. Deniq; si in hac vita refrigeriũ nõ præstat, in futuro vtiq; tãto co
piosius dabit, quãto iã magis negat. ¶ Introibo in domũ tuã⌋ Hoc ẽ, ad animã meã quæ est » 12
domus & templum sui creatoris, dummodo iuste viuat, examinãdo, diiudicãdo, & exercitã-
Esaie. 46 do meipm, quẽadmodũ scriptũ ẽ: Redite puaricatores ad cor. Et alibi: Cõsidera teipm. Vel,
Gala. 6 Introibo in domũ tuam, puta militantẽ Ecclesiã fide & ope in Ecclesiastica vnitate morãdo.
Vel, Introibo vt cõfido post hanc vitam in domũ tuam .i. in regnũ cœloꝝ seu Ecclesiã triũ-
Johan. 17. phantẽ, sicut tu dñe Iesu dixisti: Pater quos dedisti mihi volo vt vbi ego sum & illi sint mecũ.
In quamlibet harum domoꝝ introibo ⌊ in holocaustis⌋ .i. in feruida oblatõe meipsius, me to »
tum tuæ voluntati offerendo & exponendo, nec aliquid mihi proprium retinendo. Holocau
stum nãq; dicebat sacrificium diuinæ maiestati oblatum, quod ad eius honorẽ totalr cõbure-
bat in signum, q hõ debet seipsum oĩno relinquere, atq; diuino honore se penitus mãcipare
cũ ardẽti amore. Dũ ergo hoc mõ nos deo impẽdimus, domũ eius ingredimur, deo vnimur,
& in

“ & in ipso manemus ⌊reddam tibi vota mea⌋ hoc est, promissa mea persoluam quæ vel in ba
A ptismo vel in ordinis seu religionis susceptõe promisi scd̃m quod Salomon iubet: Si quid vo
uisti domino, ne moreris reddere, displicet em̃ ei stulta & infidelis promissio. Vel reddam ti- Eccl's.5
bi vota mea .i. tibi soli offeram oĩa desideria mea, nil desiderando extra te, præter te, cõtra te,
sed affectum colligendo in te, sicut superius dictum est: Domine ante te omne desideriũ me- Psalm̃.38.
“ um, quæ promissa seu desideria ⌊distinxerũt,⌋ hoc est, distincte & ordinate pronuntiauerũt
13 “ ⌊labia mea⌋ si em̃ illicitum aliqd esset promissum non esset soluendũ. ¶Et locutum est os
“ meũ verba promissionis & oronis ⌊in tribulatõe mea⌋ Hoĩes em̃ in tribulatõe constituti oro
14 “ nes atq; promissiones facere solent vt liberent. Quid aũt promiserit, subiũgit. ¶Holocau
“ sta medullata⌋ hoc est, bona ac pinguia .s. meipm̃ igne amoris inflammatũ & corpe ac anima
“ tuæ volũtati paratũ ⌊offeram tibi (ó dñe deus) cũ incenso arietũ⌋ .i. cũ orone ducũ gregis do
minici, videlicet prælatorũ Ecclesiæ, quatenus p intercessionẽ eorũ fiat accepta oblatio mea.
“ ⌊offerã tibi boues⌋ .i. doctores ac prædicatores verbi dei ⌊cũ hircis⌋ .i. pctõribus pœnitẽti
bus vt oẽs isti orẽt pro me. Rectè aũt p holocausta medullata accipit proprij corpis & animæ
amorosa oblatio, qa medulla quę ossis pinguedo, designat cordis deuotionẽ atq; amorẽ. Arie
tes vero dicunt prælati, qm̃ sicut aries ductor est ouiũ, sic ipsi aliorũ ductores sunt. Boues quo-
q; (teste Apostolo) prędicatores figurant, eò q corda audientiũ vomere prædicatõis scindãt, 1.Cor.9
& semine verbi fœcundẽt. Hircus etiam q est animal vile ac fœtidum peccatores significat.
15 “ ¶Venite⌋ mẽtis affectu & si opus est etiã corpis gressu, & in domo disciplinæ cõgregate
“ vos ⌊audite⌋ auribus carnis & cordis ⌊& narrabo (vobis ó) oẽs q timetis deũ⌋ timore casto
“ & filiali. Talibus nãq; narrãda sunt occulta ac specialia dona creatoris nõ impœnitẽtibus & p Matth.7
B uersis. Iuxta illud saluatoris: Nolite sanctũ dare canibus, neq; margaritas vestras ponatis ante
“ porcos. Quid autem narrare velit, adiungit: ⌊quanta fecit animæ meæ⌋ .i. q̃ multa beneficia
piè & dulciter cõtulit mihi præseruando à malis, conseruando in bonis. Debet aũt quilibet
diligenter pensare specialia beneficia dei sibi exhibita, quatenus deo gratis existat. Elucescit
quoq; ex his q interdũ specialia beneficia dei sint alijs enarranda ad gloriam dei & ædificatio
nẽ auditorũ, sicut in Euangelio Chr̃us ait cuidam: Vade & narra quãta tibi fecit deus. Hęc aũt Lucę.8
enarratio maximè licita est prælatis, & eis q inanis glorię tẽtationẽ vicerũt, cæteris nõ videt
multũ secura, nisi ædificatio proximi id requirat. Propter quod Chr̃us in Euangelio alij ait: Matth.8
16 “ Vide nemini dixeris. Et Esaias: Secretũ (inqt) meũ mihi, secretũ meũ mihi. ¶Ad ipsum ore Lucæ.5
“ meo clamaui⌋ Deum laudando & inuocando ⌊& exultaui sub lingua mea⌋ hoc est, delecta- Esaiæ.24
tionem quandam in conscia sensi ex ipsa laude & inuocatõe altissimi. Hæc aũt delectatio mẽ-
tis qñq; tam magna est, vt redundet in corpus, faciatq; delectationẽ, seu exultationẽ in ore.
17 “ ¶Iniqtatẽ si aspexi in corde meo⌋ Per approbationẽ seu consensum peccati ⌊nõ exaudi-
“ et dñs.⌋ Qui em̃ sibi de pctõ mortali cõscius est in peccandi proposito ⌊nõ exaudit.⌋ quẽad
modũ scriptum est: Deus nõ proijciet simplicẽ, nec porriget manũ malignis. Et in Euange- Iob.8.
18 “ lio legit: Scim' qm̃ pctõres deus nõ audit. ¶Propterea⌋ .i. qa mihi de pctõ mortali cõscius Iohan.9
“ nõ sum, ⌊exaudiuit deus & (pro .i.) intẽdit voci depcatiõis meæ.⌋ Hoc est, quod Iob scribit: Iob.8.
Si omnipotentẽ fueris depcatus, si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te. Et alibi Iohann.9
C Si qs cultor est dei & voluntatem eius facit, hunc exaudit: Oranti aũt & in peccandi proposi-
to pseueranti dñs ait: Quid clamas ad me, insanabilis est dolor tuus. Oportet ergo vt vitam Hiere.30.
studeamus pcibus cõformare, proponẽtes semp ex toto corde emẽdationem in om̃ibus. Po-
19 “ stremo, sanctus grãs refert deo de beneficijs tantis. ¶Benedictus deus⌋ hoc ẽ, bñdictus sit
“ & laudet seu benedicat ab omnibus ⌊qui nõ amouit oronem meam & miam suam à me⌋ sed
eam piè accepit misericorditerq; impleuit. Ecce in Psalmo isto præclaro accendit animus
noster in laude diuina, renouat in eo diuinorũ beneficiorũ memoria, informat in eo ĩtellectus
noster quanta oporteat pati electos in vita præsenti. Roborat quoq; in eo bonum propositũ
bene agẽdi. Cum om̃i ergo hilaritate, feruore, cõpunctõe, & puritate decãtemus hunc Psal-
mũ in laude diuina intime gloriãtes deumq; sublimẽ ab oĩbus benedici ac honorari optãtes,
eius beneficia affectuose reminiscẽtes, ob eius amorẽ vniuersa contraria libẽtissime tolerãtes
& sibi in omnibus finaliter regratiantes.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LXVI.

¶Argumentum.

¶Titulus: In finem in hymnis Psalmus cantici Dauid (aliàs) victori in Psalmis canticũ carminis. Docet autem Propheta nos orare, quatenus meremur in cõfessione sanctæ Trinitatis, atq; diuinæ incarnatõis assequi misericordiam & grãm dei. De duobus autem in summa agit. Porrò in primis ponitur oratio ad beneficia à Deo impetranda. Post hæc vero admonitio ad laudes deo exhibendas. Et ibi: Confiteantur tibi. Author declarat ipsum vnica dũtaxat commentatione.

¶Expositio Tituli.

¶Huius

¶Huius insup Psalmi iste est titulus. In finē in hymnis psalmus cantici Dauid, hoc est psal D
mus iste in finē seu Chr̄m nos dirigēs est Psalmus cantici .i. spūalis iocunditatis & conuenit
Dauid.i.fideli in hymnis.i.in laudibus deo exhibendis. Psalmus iste ad lr̄am est inuocatio &
gr̄arum actio pro Chr̄i incarnatione olim futura, iamq́; præterita. Ait ergo.

¶Expositio Psalmi literalis.

Eus misereatur nostri ⌋ culpam nostram delendo & omne impedimentum » 1
à Christi aduētu impediens remouēdo, ⌊& benedicat nobis ⌋ hoc est, mune- »
ra gr̄æ nobis impēdat, eademq́; in nobis copiose multiplicet. Benedicit autē
creator rōnali creaturæ, eam p gr̄am sanctificando. Creatura quoq; bn̄dicit
creatori eum laudādo & om̄e bonū ipsi attribuēdo ⌊illuminet vultū suū sup »
Psalm.30. nos ⌋.i. intellectū suū faciat radiare sup nos, sicut superius dictū est. Illustra fa- »
ciem tuam sup seruū suum. Illuminat igit̄ deus vultū suū sup nos, dum p sapiām nobis ab ip̄o
infusam facit nos contēplatores intellectus diuini, dumq́; ḡcibus nostris & actibus piè arridet
⌊& misereat̄ nostri ⌋ præseruādo nos à malis futuris, ne efficiamur aduētu eius indigni gra- » 2
tiam pristinam amittendo. ¶Vt cognoscamus (ó deus pater) in terra ⌋ hoc est, in præsenti »
exilio ⌊viam tuā ⌋ ambulando in præceptis legis diuinæ. Vel, viam.i. Chr̄m, q de seip̄o ait: »
Johan.14 Ego sum via, veritas, & vita, ⌊in om̄ibus gētibus salutare tuum, ⌋ hoc est, ad hoc peto mise- »
reri, vt cognoscamus oēs gētes cōuerti ad Chr̄m q est salutare tuū, de quo Symeon ait: Quia
Luc.2 viderunt oculi mei salutare tuū. Orat ergo fidelis in isto versu pro illuminatōe spūs sancti, ne
Matth.7 erret in via vitæ præsentis, sed operando cognoscat, & cognoscēdo ambulet in via Dn̄i, de
qua saluator in Euangelio dicit: Quàm angusta est via quæ ducit ad vitam, & pauci inueniūt E
Tobiæ.4 eam. Vnde apud Thobiā habet̄: Pete à deo vt viam tuā dirigat. In hoc quoq; ꝙ ait in omni-
bus gētibus salutare tuū, orat Chr̄m ab om̄ibus Gētibus agnosci & honorari. Consequēter 3
pro bn̄ficio incarnatōis Chr̄i, conuersionisq́; mundi gr̄as agit. ¶Confiteant̄ tibi populi de »
us ⌋ Confessione laudis tuæ & propriæ culpæ te glorificando, & seip̄os accusando, ⌊confite »
ant̄ tibi populi om̄es. ⌋ benficia tua recolēdo ac prædicādo, tibiq́; gr̄as infinitas referēdo pro »
Esa.63 Chr̄i incarnatōe, & sua conuersione, quēadmodum scriptū est: Miserationū dn̄i recordabor
laudē dn̄i sup om̄ibus quæ reddidit nobis, & quę largitus est nobis, secundū indulgētiam suā.
¶Lætent̄ ⌋ interiori lætitia, ⌊& exultēt ⌋ forinsecus signa internę iocunditatis ostendēdo » 4
⌊gētes ⌋ ad fidē Chr̄i vocate ⌊qm̄ iudicas populos in æquitate. ⌋ Nunc em̄ quotidie iudicat »
deus populos in æquitate iudicio discretōis, de quo ait saluator: Nunc iudiciū est mūdi. Nam
sine psonaꝵ acceptōe dat deus fidē & gr̄am cunctis se disponētibus, & quod in se est faciēti-
bus, cæteros derelinquēs, & ita nūc separat electos à reprobis voto & merito. In morte aūt cu
iuslibet atq; in fine seculi erit iudiciū remuneratōis quo separabunt̄ boni à malis loco & præ-
Hebre.10 mio. Sed qm̄ teste Apostolo: Horrēdū est incidere in manus dei viuētis, mirum apparet, cur
hortet̄ Propheta gētes lætari, & non potius formidare, qm̄ deus iudicat populos in æquitate
nisi ꝙ illas gētes alloquit̄, de quibus prædixit: Confiteant̄ tibi populi deus. Qui eīn deum nūc F
laudant seq́; accusant, & corrigunt, futuꝵ iudiciū securi expectant, & de eius aduētu gaude-
re meritò possunt, qm̄ tunc beatā immortalitatē beatitudinemq́; completam recipient. Pro
pter quod Chr̄us discipulos exhortat̄. His aūt fieri incipiētibus, leuate capita vestra, hoc est,
exhilerate corda, qm̄ appropinquat redemptio vestra. Ideò quoq; gētes ꝑsertim lætent̄, quia
⌊& gentes in terra dirigis ⌋ per gr̄am atq; angelicā opem, dirigēdo eas in viam salutis æternę »
Hiere.10. Hac nāq; directōe maximè indigemus. Iuxta illud: Scio dn̄e, q non est hoīs via eius, nec vi-
ri est, vt ambulet & dirigat gressus suos. ¶Confiteant̄ tibi populi deus, confiteant̄ tibi po- » 5
puli om̄es ⌋ te sumit̄ versus iste propter sn̄iæ suæ iocundā & fructuosam dulcedinē ⌊terra de- »
Esa.45 dit fructū suum ⌋ hoc est, virgo Maria peperit Chr̄m. De qua terra scriptū est: Aperiat̄ terra, »
Esa.4. & germinet saluatorē. De fructu etiā huius terræ inducit̄: In die illa erit germen dn̄i in magni-
ficentia & gloria & fructus terræ sublimis. Moraliter vero terra dat fructū dum sancta Eccle
sia filios suos spūaliter instruit, ꝑficit, & conseruat, & dum corpus nostrū sobriè viuit profe-
ctibus animæ in cunctis deseruiēs. ¶Benedicat nos deus deus noster benedicat nos deus, ⌋ » 6
Quāuis orō ista ad totam supbeatissimam Trinitatē, singulasq́; diuinas psonas dirigi possit,
tn̄ ad insinuandū psonalem distinctionē in deo hoc modo exponi possit. Benedicat nos de-
Ephe.1 us pater p filiū suū, quēadmodū ait Apostolus: Benedixit nos om̄i benedictōe in cœlestibus in
Chr̄o Iesu. Benedicat etiam nos deus noster, hoc est, filius dei incarnatus q specialiter dr̄ de-
Hiere.23. us noster, iuxta illud: Hoc est, nomē quod vocabunt eum dn̄s iustus noster. Et illud: Vocabit̄
Esa.7 Matth.1. nomen eius Emmanuel quod interpretat̄ nobiscum deus, benedicat nos deus.i. spūs sanctus,
⌊& metuant eum ⌋.s. deum vnū in essentia, & trinū in psonis, ⌊omnes fines terræ ⌋.i. omnes »
homines in toto orbe morantes. Hi metuāt deū timore sancto ac filiali. Scd̄m doctores catho
licos in eo q̄d ter nominat̄ hic deus, & post singula repetit̄ eum, innuitur Trinitas in psonis,
Esa.6 & vnitas in natura, quēadmodū de Seraphin dicitur: Clamabant alter ad alteꝵ. Sanctus, san-
ctus, san

A ctus, sanctus dñs deus exercituũ. Et dñs dixit ad Satan: Increpet dñs in te Satan, & increpet dñs in te. Iudæi tamẽ affirmãt, ꝙ in talibus locis scripturæ ter dicit deus, propter maiorẽ expressionẽ, secundũ ꝙd apud Hieremiã habet: Terra, terra, terra, audi verbũ dñi. Ecce psalmus breuis & omni feruore ac deuotione plenissimus. Cõformemus ergo cordis nostri affectũ sacratissimis verbis psalmi p̃sentis, totisq́ medullis diuinã in oĩbus misericordiã implore mus, quatenus vitijs pulsis, bñdictionibus Chr̃i ditemur, diuiniq́ vultus illustratione erudia mur. Deinde pro omni bono cõi & gñali vniuersoꝝ salute cordialissime deũ deprecemur, q̃tenus omnes dño cõfiteant, & eũ honorent. In huiuscemodi etenim ꝑce diuinæ mẽtis amori, vtcũq; assimilamur, sequentes patrẽ nostrũ cœlestẽ, qui omnes hoies vult saluos fieri, & solem suũ facit super bonos impiosq́ oriri. Vnde ait diuinus apostolus: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes pro omnibus hominibus, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate. Zacha. 3 Hiere. 22 1. Timo. 2

COMMENTARIVS IN PSAL. LXVII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. In finẽ (alias victori) psalmus cantici Dauid. Propheta in spũ dei loquutus de incarnatiõis Chr̃i mysterijs, differ[illegible] de resurrectiõe, ascẽsione, spũs sancti in discipulos missione, & qũo gẽtes ad Chr̃i sidẽ sint cõuertẽdæ, & pro hmõi bñficijs agit deo gr̃as, pronũtiando interim aduersarioꝝ eius ruinã & deiectionẽ. Tria itaq; potissimũ in eo ꝑstringit. Porrò primum orat pro Christi resurrectione, & his quæ ad illã sequunt. Secundo autẽ loco hmõi futura recenset, ibi, Deus cũ egredereris, Tandẽ annuntiat Christi aduentũ in Iudæam, ibi, Psallite deo qui ascendit. Author longa cõmentatione in hãc sñiam ipsum expendit.

¶ Expositio Tituli.

B ¶ Declarãdi nũc psalmi titulus est. In finẽ psalmus cantici Dauid. i. psalmus iste in Christũ nos erigẽs est, cãtici. i. spũalis exultatiõis, qa de nr̃æ reparatiõis mysterijs copiose & clare ꝑ tractat, & cõuenit Dauid prophetæ, tanq̃ actori, significato aũt ꝑ Dauid, videlicet Chr̃o, cõ petit sicut subiecto. Præsens etem̃ psalmus iste ad literã loquit de Chr̃o & eius mysterijs, qa apl̃us plenus spũ sancto, introducit huius psalmi scripturã de missiõe spũs sc̃ti: Vnicuiq; (inquiẽs) nostrũ data est gr̃a secũdũ mẽsurã donatiõis Chr̃i, propter ꝙd dicit: Ascẽdẽs in altum captiuã duxit captiuitatẽ, dedit dona hoĩbus. Et subiũgit: Quòd aũt ascendit qd est, nisi quia descẽdit primũ i inferiores partes terræ? Ecce ꝑ hanc scripturã Christi ascensionem probat apl̃us. Probatio aũt nõ valet, nisi ex sensu literali, vt Augustinus testat. Ait ergo. Ephes. 4

¶ Expositio psalmi.

1 “ EXurgat deus, ⌋. i. Chr̃s, qui est verus deus, à morte resurgat, ⌊ & dissipẽtur
“ inimici eius, ⌋. i. Iudæi, qui eum occiderunt, vastentur, dispergant & occidã
tur. Hoc em̃ contigit eis à Tito atq; Romanis in vltionẽ sanguinis Chr̃i, quẽ
admodũ prædictũ est: Ciuitatẽ & sanctuariũ dissipabit populus cũ duce ven Daniel. 9
“ turo, ⌊ & fugiant qui oderũt eũ à facie eius, ⌋. i. infideles Iudæi, de qbus Chri
stus ait: Nunc aũt & viderunt & oderunt me, & patrem meũ gratis, hi fugiãt Iohã. 15
à facie eius, hoc est, ab aspectu seu animaduersione vindictæ, quam Christus in eos exercuit ꝑ
Romanos, de qua vindicta Chr̃s ait: Dies vltionis in corde meo annus retributionis meæ Esaiæ. 63
venit. Nã ante obsidionẽ Iudææ à Romanis, omnes Iudæi cõfugerant in Hierusalẽ propter
2 “ timorẽ illoꝝ. ¶ Sicut deficit fumus, deficiãt. ⌋ Sicut em̃ deficit fumus lignis subtractis, ita
ꝑdicti Iudæi defecerũt victualibus iã cõsumptis, cõpulsiq́ sunt se hostibus tradere. Paulatim
ꝙq; defecerũt ab illo tẽpore vsq; in p̃sens, nõ solũ nũero & merito, sed potestate, regno, sacer
“ dotio, & omni honore legis paternæ, ⌊ sicut fluit cæra à facie, ⌋. i. ab aspectu & influẽtia ⌊ ig
“ nis, sic pereãt pc̃tõres, ⌋. i. Christicidæ ꝑdicti ⌊ à facie dei, ⌋. i. ab aspectu & inflictiõe vltio
C nis diuinæ, nõ vt eoꝝ essentia corrũpat, sed vt oĩs gratia eis subtrahat, & in p̃senti vita multipliciter opprimant, atq; in seculo futuro æternal'r crucient. Deniq; locus iste de inuisibilibus Chr̃i hostibus intelligi ꝑt, vt sit sensus, Exurgat deus (vt dictũ est) & dissipent inimici eius. i. potestas & malignitas dæmonũ, quibus hoibus nocuerũt, debilitent. Christus nanq; fortẽ armatum ligauit, & merito suæ passionis dæmonũ potestatẽ maxime minorauit, & fugiant qui oderũt eũ. i. dæmones à cordibus pc̃tõꝝ atq; corporibus obsessoꝝ eijciant, à facie eius. i. virtute p̃sentiæ Chr̃i, q operat vbiq;. Vnde Chr̃s passione instante, dixit: Nunc princeps huius mundi eijciet foras. Post resurrectionẽ quoq; ait apostolis: Signa eos qui crediderint hæc sequent. In noĩe meo dæmonia eijcient. Sicut deficit fumus, deficiant. i. cultus dæmonũ seu idololatria ꝑ Chr̃i ministros euacuet, & ipsi diaboli à Chr̃i apl̃is & eoꝝ successoribus penitus superent, solusq́ Christus à seculo sicut deus colat. Vnde ꝑ Esaiam dicit: Eleuabitur dñs solus in die illa, & idola penitus cõterent. Hinc em̃ ait saluator: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super omnẽ virtutem inimici, & nihil vobis nocebit, sicut fluit cæra à facie ignis, sic pereant peccatores. i. diaboli, in malo obstinati à facie dei, quia in fine mundi in infernum Matt. 12 Iohan. 12 Marc. 16 Esaiæ. 2 Lucæ. 10

 fernum

Marc. 3 fernū retrudentur. Ad literā quoq; istud impletū fuit in Iesu Chr̄o adhuc in mūdo cōuersan- D
Marci 5 te, secundū q legitur: Quotquot habebant plagas & sp̄us immundi cū Iesum videbant, pro-
Luce. 4 cidebant ei, dicētes: Tu es filius dei. Et iteꝝ: Quid nobis (inquiūt) & tibi Iesu fili dei summi?
Venisti añ tēpus disperdere nos? Potest etiā locus iste magis cōiter explanari, & de deo se
cundū diuinā operationē intelligi hoc modo. Exurgat deus, nō motu aut loco, sed operati-
one, quatenus bonis subueniat, impijsq; resistat, & ita p modū exurgētis se habeat, sicut supi-
Psal. 43. us dictū est, Exurge dn̄e adiuua nos, & dissipent inimici eius, q nolunt cōuerti, videlicet hæ-
retici, schismatici, pagani, Iudæi, & indurati, & fugiāt qui oderūt eū à facie eius. i. taliter fla-
Apocal. 6 gellentur à deo, vt se abscondere cupiant, nec tamē possint, q̄m deus vbiq; est. Vnde ait scri-
Esaie. 2 ptura: Reges terræ, principes, tribuni, diuites, & fortes, absconderūt se in speluncis & petris
montiū, dicentes montibus & petris, cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis sup
thronū, & ab ira agni. Sicut deficit fumus, deficiant, ne opus malum queant implere & san-
Psal. 36. ctis nocere. Impij nanq; indesinenter deficiunt, quoniā tanquā fœnū velociter arescent, si-
Esaie. 5 cut fluit cæra à facie ignis, &c. Hoc est quod apud Esaiā scriptū est: Sicut deuorat stipulā lin-
gna ignis, sic radix impioꝝ quasi fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet. Hæc aūt
orat ecclesia, quilibetq; fidelis, non zelo vindictæ, sed amore iustitiæ conformans se æquita-
ti diuinæ. Vel orat vt in præsenti seculo castigentur, ne æternaliter condemnentur. Possent
autem ista, dissipatio, fuga, defectio, ac disperitio peccatorū accipi in bono, videlicet vt ore-
mus in eis dissipari, fugari, deficere, atq; perire, nō naturā aut grām, sed malitiā. Vnusquisq;
vero tentatus versus istos dicere pt pro dissipatione, expulsione atq; victoria dæmonū, scili-
cet vt deus ad auxiliū suū exurgat, sicq; virtute gratiæ dei dæmones tentatores dissipent, fu-
giant, deficiant, pereant. ¶ Et iusti epulentur & exultent in conspectu dei, & delectētur in „ 5
lætitia. ⌋ Hoc ad literā accipi potest de sanctis apostolis ac primitiua ecclesia in Hierusalem „
Actorū. 2 primo collecta, de qbus scribitur: Erant pseuerantes in doctrina & cōicatione fractionis pa
Actoꝝ. 4 nis. Et iterum: Omnes qui credebant, erant pariter, & erant illis oīa cōmunia, & sumebāt ci E
bum cū exultatione & simplicitate cordis. Generalr̄ vero exponi potest hoc modo. Et iusti
epulentur, nunc per fidem cōtemplatione diuina, reficianturq; pane vitæ & intellectus, &
aqua sapiētiæ salutaris. i. charitate & gratia ac donis sp̄us sancti, præcipue autē sacramento
corporis & sanguinis Chr̄i. In futuro quoq; epulent cū angelis, manducantes panē in regno
dei. i. ipsa superbeatissima deitate, quæ est omnium beatoꝝ refectio beatifice pfruentes. De
Cant. 5 hac em̄ epulatione sp̄uali ait scriptura: Comedite & bibite & inebriamini charissimi. Et fili-
Luce. 22 us dei ait ad suos: Ego dispono vobis regnum, vt edatis & bibatis sup mensam in regno, &
exultent in cōspectu dei. i. iusti gaudebūt corā deo, sicut aplus dicit: Qui gloriat, in domino
1. Corin. 1. 2. Cor. 10 glorief. In psenti em̄ vita corā deo, seu in cōspectu diuino, exultare est de his & in his lætari,
Hiere. 9 quę deo sunt placita, atq; seipsum corā deo statuere, & in serenitate sanctæ cōscientię de acti
bus virtuosis, ac diuino honore gaudere. In patria em̄ sancti exultāt in cōspectu dei. i. de ipsa
1. Joh. 3. visione diuinæ essentiæ, q̄m videt eū sicuti est. Propter qd dictū est supra: Adimplebis me læ
Psal. 15 titia cū vultu tuo, & delectent in lætitia, quā deus pstitit eis. Vnde de Christianis primitiuæ
Actoꝝ. 4 ecclesiæ scriptū est: Gauisi sunt sup cōsolatiōe. Intellectuales nanq; potētiæ. s. ratio & volun
tas reflectūt sup propriū actū, & ita mens ipsa delectari pt de sua lætitia. ¶ Cantate deo, ⌋ „ 4
corde ac vocibus eū laudando, ⌊ psalmū, ⌋. i. verba ac laudē psalmoꝝ, ⌊ dicite nomini ei9 ⌋ „
q a in psalmis deus pulcherrime collaudat. Vel, psalmū. i. bonā opationē, dicite nomini eius,
Matt. 5 nō solū verbis, sed etiā actibus eū pdicando, prout Chr̄s hortatus est: Videāt (inquiēs) bona
facta vestra, & glorificēt patrē vestrū qui in cœlis est. Nō em̄ obliuioni tradendū est, q li-
ber iste idcirco Psalterium nuncupat, q̄m Dauid in instrumento qd psalteriū dicit, psalmos F
decantare solebat, ore canens & manibus ludēs, sicut nūc agit ecclesia in organis. Psalm9 ve
ro proprie dicebat ipse sonus seu modulatio instrumēti, qd psalteriū dictū est, ideoq; cātica
huius libri, psalmi vocant, q a cū tali modulamine canebant. Hinc ergo p psalteriū intelligi
potest operatio bona ad laudē dei exhibita, vel ipsa laus deo impēsa. ⌊ Iter facite ei q ascēdit „
sup occasum, ⌋. i. viā Chr̄o parate, qua veniat habitaturus in cordibus vestris, q a deliciæ eius „
Prouer. 8 sunt, esse cū filijs hoīm. Quid vtiq; est deo iter facere, nisi seipm pro posse ad grām dei dispo
Luc. 3. nere, obicem remouere, ppositū peccādi abijciēdo, de pteritis malis dolēdo, atq; ad obediē
Esaie. 9 dum, diuinis pceptis se extēdendo. Hinc em̄ Iohānes Bap. ait, allegās verba Esaiæ: Parate vi-
am dn̄i, rectas facite in solitudine semitas dei nostri. Itaq; iter deo parare, aliud nihil est, nisi
Amos. 5 quod iubet sermo diuinus. Præparare in occursum dei tui Israel. Iter igitur facite ei, qui ascē
dit super occasum, hoc est, Christo, qui omnem mortalitatem, passibilitatem, ac defectibili-
Roma. 8. tatē in resurrectione transcēdit, quoniam (teste Apostolo) Christus resurgens ex mortuis, iā
non moritur. Veruntamen diligenter aduertere congruit, q loco eius qd hic dicitur, sup oc
casum, Hebraica veritas habet Arobet, qd secūdū Hebræos est nomē propriū vnius de septē
cœlis, & ergo scd̄m eos ista est vera lr̄a, iter facite ei q ascēdit in cœlū, qd pprie cōpetit Chr̄o

qui

A qui in cœlũ empyreum gloriose ascendit, quod sine additamento anthonomatice cœlũ vo-
catur. Ad idẽ quoq; reduci potest, q̃d dicit, super occasum. Iudæi em̃ versus occidentẽ ado-
rabant, quatenus à gẽtilibus distinguerent, qui oẽs aduersus orientẽ orabãt ad reuerentiã so-
lis, & ita p hoc q̃d Christus asserit ascẽdisse sup occasum, datur intelligi, ꝙ ascẽdit sup locum
adorationis hũanæ ad locũ habitationis angelicæ, scilicet in locũ empyreũ, ⌊ dñs nomẽ illi, ⌋
per hoc propheta demõstrat Christũ esse verũ deũ, qm̃ dñs est nomẽ propriũ deo, iuxta illud Esaie. 42
Ego dñs, hoc est nomen meũ. Et illud: Qui vocat aquas, & effundit eas sup faciem terræ, do Amos. 5
minus nomen illi. Quãuis em̃ hoc nomen dñs conueniat alijs secundũ participationẽ, & im-
perfecte, tñ deo est propriũ ratione propriæ naturæ, & secundũ plenitudinẽ vniuersalẽ, qm̃ Esaie. 45
in ditione eius cuncta sunt posita. Vnde in Esaia ait: Ego dñs, & nõ est alius. Christo quoq;
secundũ humanã naturã cõuenit esse omniũ dominatorẽ ac dñm, secũdũ ꝙ ipse ait: Pater di- Iohan. 3
ligit filiũ, & oĩa dedit in manu eius. Et alibi: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra Mat. 28
5 sed hoc dominiũ cõpetit sibi vt homo est, nõ per naturã, sed p grãm. ¶ Exultate in conspe
ctu eius, ⌋ hoc est q̃d superius dixit. Iusti epulent & exultent in cõspectu dei, ⌊ turbabũtur à
facie eius patris orphanoꝝ & iudicis viduaꝝ, ⌋ .i. infideles Iudæi & oẽs peruersi turbabũtur
ab aspectu seu vltione Christi, qui est pater orphanoꝝ, & iudex viduaꝝ. Iudæi em̃ turbaban
tur, qñ à Romanis vastabant. In extremo quoq; iudicio oẽs maligni turbandi sunt, sicut scri-
6 ptũ est: Videntes turbabunt timore horribili gementes præ angustia spũs. ¶ Deus in loco Sapiẽ. 5
sancto suo, ⌋ locus sanctus in quo deus esse & habitare censet, est anima pura, quẽadmodum Sapiẽ. 7
scriptũ est: Anima iusti sedes est sapiẽtiæ, vel cœlũ empyreũ, in quo diuinitas eminẽtius ope-
ratur, clariusq; resulget. Propter q̃d apud Esaiã dicit: Cœlũ mihi sedes est. Vel ipsa ecclesia Esaie. 56
B militans ac triumphãs, quaꝝ vtraq; appellat tẽplũ, domus, & locus dei. Vnde & alibi: Dñs in Abacuc. 2
tẽplo sancto suo. Et rursus dñs protestat: Vbi sunt duo vel tres cõgregati ĩ noĩe meo, ibi sum Matt. 18
in medio eoꝝ, ⌊ deus q inhabitare facit vnius moris ĩ domo. ⌋ Per hãc domũ intelligi potest
ecclesia militãs, & quælibet cõgregatio deuota, vel ipsum habitaculũ deuotoꝝ. Deus nanq;
per fidẽ, charitatẽ, & gratiã efficit seruos suos vnius volũtatis, eiusdẽq; ritus & cõsuetudinis.
Vnde legit de primitiua ecclesia: Multitudinis credẽtiũ erat cor vnũ & anima vna. Propter Actoꝝ. 4
quod ait apostolus: Obsecro vos fratres per nomẽ domini nostri Iesu Christi, vt idipsum di 1. Cor. 1.
catis oẽs, & non sint in vobis schismata. Multũ ergo vitandum est vitiũ singularitatis, præser
tim in claustralibus, qbus vna præfixa est regula. Veruntamẽ qm̃ (teste apostolo) vnusquisq; Rom. 14
in suo sensu abundat, nõ potest esse pfecta conformitas moꝝ in omnibus in vita præsenti, si
cut nec perfecta charitas aut gratia, sed q̃to charitas & gratia fuerint ampliores, tanto lauda-
biliũ moꝝ maior erit cõformitas, ideo quod ait, qui inhabitare facit vnius moris in domo, p
cipue veꝝ est de ciuibus triũphantis ecclesiæ, quia in eis summa cõcordia est plena cõformi
tas, gratia cõsummata, charitasq; pfecta. ¶ Qui .s. Christus, educit vinctos, ⌋ .i. peccatores
4 & iustos oẽs antiqui temporis in lymbo olim detẽtos, ⌊ in fortitudine, ⌋ propria ac diuina.
Chrũs em̃ statim post resurrectionẽ de lymbo patrũ eduxit sanctos in eo captiuos, vt Za-
charias ad Christũ loquens, ait: Tu quoq; in sanguine testamẽti tui emisisti vinctos tuos de Zacha. 9
lacu, in quo non est aqua. Sed quia de ista eductione infra clarius scribitur, ideo verba pdicta
cõueniẽtius aliter exponunt, hoc modo. Qui educit vinctos .i. peccatores, vinculis vitioꝝ ir
retitos, & dæmonũ iugo subiectos, in fortitudine sua oĩpotẽti atq; diuina. Nã pctã relaxare,
grãm impartiri, & impiũ iustificare deo est propriũ, estq; maius & fortius opus impiũ iusti-
C ficare, q̃ cœlũ & terrã creare, secundũ Augustinũ. Hos vinctos Chrũs educit de morte ad vi-
tã, de culpa ad grãm, de statu dãnationis ad salutẽ, ⌊ similiter eos q exasperãt, ⌋ .i. illos q̃q; de-
us educit iuxta modũ expositũ, qui nõ solũ peccãt, sed etiã fidẽ impugnãt, deo rebelles sunt &
eũ exasperãt, qualis erat Saulus, quẽ alloquutus est Chrs: Saule (inquiẽs) q̃d me psequeris, ⌊ q Actoꝝ. 9
habitabãt in sepulchris, ⌋ Exasperatores em̃ diuinæ maiestatis habitãt in sepulchris .i. in pes
sima cõsuetudine, in profundissimo miseriæ lacu, sub graui sarcina habitus vitiosi, quibus cõ
uenit illud: Impius cũ in profundũ venerit peccatoꝝ, cõtemnit. In talium ergo eductiõe seu Prouer. 18
cõuersione maior refulget diuina potentia, q̃ in iustificatione peccatoris, nõ indurati, nec in
vitijs habituati. Quidã vero satis cõueniẽter distinguũt hoc quod dicitur, similiter eos q ex-
asperant, ab eo, quod subditur, qui habitant in sepulchris, ita vt non solum deus educit ha-
bituatos in vitijs, sed etiã in mortali peccato defunctos, resuscitãs illos ad vitã naturalem ac
meritoriã, vt patet de iuuene, quem suscitauit Iohannes Euangelista, de mortuo quoq; q se-
ipsum suspendit, quẽ suscitauit beatus Martinus, & in hoc maxime declarat omnipotentia
creatoris. Cõsequenter ponit propheta exẽplũ, vel potius argumentũ ab exẽplo acceptum.
8 ¶ Deus cũ egredereris in cõspectu populi tui, ⌋ educẽdo filios Israel ex Aegypto, ⌊ cũ per
transieris in deserto, ⌋ pducẽdo eos ad montẽ Sinai. Dicit aũt deus egredi & ptransire, nõ lo
cũ mutãdo, cũ ipse incircũscriptibilis, incõmutabilisq; cõsistat, sed q̃a in die ostẽdebat popu Exodi. 13
lo suo viã p colũnam nubis, & in nocte p colũnam ignis. Secũdo, rõne protectiõis & proui

Exodi.33 dentiæ, qua misericorditer eos defendit, & gratiose prouidit. Hinc eñ Moyses ait ad dñm: D
Si nõ tuipse p̃cedes nos, ne educas nos de loco isto. Tertio dicit deus tunc egressus & ptrãsis-
Exodi.23 se in cõspectu populi, qm̃ nũtius eius, videlicet angelus, ex psona dei apparẽs & loquens eos
p̃cessit, secũdũ q̃ Moysi dixit dñs: Ecce ego mitto angelũ meũ, qui p̃cedat te & custodiat in
via, & introducat ad locũ quẽ paraui. ¶ Terra mota est, ⌋ tunc eñ mons Sinai videbat mo- » 9
ueri ac tremere. Vl', terra mota est. i. habitãtes ĩ terra, hoĩesq́ terreni cõmoti sunt, vt in Exo
Exodi.15 do legit: Tunc cõturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, ⌊ etenĩ cœ »
li distillauerũt à facie dei Sinai, à facie dei Israel, ⌋ .i. cœli aerei tũc pluuiam emiserũt à p̃sentia »
dei apparẽtis per creaturã subiectã in monte Sinai, & à p̃sentia dei Israel. i. populi ex Iacob p
Expositio mystica geniti. Tunc nanq; nubes densissima operuit montẽ Sinai, & ex nube illa pluuia emanebat,
& Manna de cœlo p modũ stillicidiorũ descẽdit. Deniq; ista mysticè exponi possunt, hoc
modo. Deus dei vnigenite, cũ egredereris de secretissimo sinu dei patris, apparẽdo in mũdo
per carnẽ assumptã, egrediens in conspectu populi tui. s. aplorũ, ac aliorũ credentiũ, inter q̃s
cõuersari dignatus es, cum ptransires in deserto. i. in mũdo vitijs pleno, & bonis derelicto.
Vel, in deserto, mittendo aplos ad gentilitatẽ olim desertam ac sterilem. Terra mota est. i.
hoĩes terreni & pctõres ad fidem, pœnitentiãq; conuersi sunt, etenĩ cœli. i. sancti apostoli, di
stillauerũt aquã sapiẽtiæ salutaris, & pluuiã gratiæ cœlestis, à facie Sinai. i. à gratiosa p̃sentia
dei, qui legẽ dedit in monte Sinai. Hoc modo apostoli, p̃dicatoresq́ sancti irrigauerunt ad
1.Cor.3 fidẽ conuersos. Propter quod aplus loquitur: Ego plantaui, Apollo rigauit. Ex primo autẽ,
& literali sensu horũ duorũ versuum propheta cõcludit, dicẽdo. ¶ Pluuiã voluntariã segre- » 10
gabis deus hæreditati tuæ, ⌋ quasi dicat, si tu tantã grãm cõtulisti Israelitis in deserto & mon »
te Sinai, dando eis legẽ & manna p descensum angeli in montẽ Sinai, tunc vtiq; multo ampli E
us grãm magnã dabis populo tuo p ascensionẽ tuam in cœlũ. Ait ergo, Pluuiã voluntariam
.i. rorẽ gratiæ tuæ, fluenta doctrinæ, irrigationesq́; varias spũs sancti, gratis ac sponte infu-
sas, segregabis. i. seorsum ac specialr̃ dabis hæreditati tuæ. i. populo Christiano electo, quem
proprio sanguine liberasti. Hoc Chrũs in die pentecostes & interim sæpe fecit, ⌊ & infirma- »
ta est, ⌋ .i. ecclesia, quæ est hæreditas tua, ex seipsa sibi sufficiens nõ fuit, nec p naturam salua- »
2.Cor.3 ri aut aliquid promereri valebat. Non eñ sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi
ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est, ideo subdit, ⌊ tu vero perfecisti eã, ⌋ cõferẽdo ei »
p grãm, quod nõ habuit p naturã. Hinc nanq; Chrũs post resurrectionẽ dixit discipulis: Se
Lucæ. vl. dete in ciuitate quoadusq; induamini virtute ex alto. Ad literã, ecclesia dei sæpe infirmata ẽ,
refrigescente charitate multorum, & propter varias persequutiones tyrannorũ, Deus vero p
ficit eã, grãm renouãdo, & aduersarios auferendo. ¶ Animalia tua, ⌋ .i. populi Christiani, » 11
q sunt oues tuæ, ⌊ habitabũt in ea, ⌋ .i. in ecclesia p fidẽ & obedientiã manẽdo in ecclesiastica »
vnitate, ⌊ parasti in dulcedine tua, ⌋ .i. dulci bonitate ac pia clemẽtia tua, ⌊ pauperi deus, ⌋ .i. »
pplo Chr̃iano pauperi spũ, q in primitiua eccl'a paup erat atq; abiectus. Hinc pplo parasti tẽ
Matt.6 Lucæ.12 poralia bona ad sufficiẽtiã, iuxta illud: Primũ q̃rite regnũ dei, & hæc oĩa adijcient vobis. Pa
rasti etiã ei cibũ ac potũ supdignissimũ corpus tuũ ac sanguinẽ sub sacramẽtalibus formis cõ
Iohan.14 tentã, sed & grãm, cõsolationẽ internã, omniũq́; diuinorũ charismatũ abundantiã nobis pa-
rasti, q̃bus promisisti: Quodcũq; petieritis (inquiẽs) patrẽ ĩ noĩe meo, hoc faciã. ¶ Dñs da- » 12
bit verbũ, ⌋ .i. sermonẽ promptũ atq; prudentiã, ⌊ euangelizãtibus virtute multa, ⌋ .i. sctis »
Lucæ.21 aplis & eorũ sequacibus, q potẽter p̃dicauerũt, confirmãdo doctrinã miraculis atq; effusione
pprij sanguinis. Illis eñ in euãg. Chr̃s ait: Ego dabo vobis os & sapiẽtiã, cui nõ poterũt resi- F
stere & cõtradicere oẽs aduersarij vr̃i. ¶ Rex virtutũ dilecti dilecti. ⌋ Versus iste intricat⁹ » 13
est atq; obscurus. Interdũ vero vna trãslatio aliã exponit, & ita vtile fuit plures fieri trãslatio-
nes. Trãslatio aũt Hieronymi iuxta Hebræũ sic habet. Reges exercituũ fœderabunt. Nã per
aplorũ doctrinã, in Chr̃i amore, fide, & cultu vnanimes facti sunt multi reges, principes, no-
biles & potẽtes. Sic ergo nũc dr̃: Rex virtutũ. i. reges fortes, accipiẽdo singulare pro plurali,
Exodi.9 vt in Exo. dñs ait ad Pharaonẽ: Adhuc retines filiũ meũ. i. filios Israel. Sic ergo reges fortes,
Lucæ.3 supplẽdũ est, facti sunt dilecti. i. amici dilecti. i. Iesu Chr̃i, de q̃ ait pater: Hic est filius meus di
lectus. Vel sic, rex virtutũ. i. deus pr̃, q est rex angelorũ, q dicunt virtutes cœlestes, & sunt di
lecti. i. ipsius Chr̃i, q ẽ filius dei charissimus. Oẽs eñ angeli scti sunt ipsius Chr̃i, sicut serui sunt
Mat.24 dñorũ suorũ. Vnde Chr̃s in euãgelio de seipso asserit: Mittet filius hoĩs angelos suos. Repetit
aũt dilecti, & sequit, ⌊ & spẽi domus diuidere spolia ⌋ .i. Chr̃s q est dei pr̃is dilectus, ẽ dilect⁹ »
in q̃tũ homo & electus, diuidere spolia. i. secũdũ diuersos gradus ac status distinguere hoĩes
q̃s ipse de ore inimici redemit, atq; de morte eripuit, dando eis diuersa munera gratiarũ, quẽ
1.Cor.12 admodum apostolus attestat: Quosdam (inquiens) posuit in ecclesia, primo apostolos, dein-
de prophetas, tertio doctores, & hoc fit speciei domus. i. ad ornamentũ ecclesiæ. Talis enim
distinctio ecclesiasticarũ personarũ, cedit in ornamẽtũ ecclesiæ. Deinceps alloquit sanctus Da
uid fideles, dicendo. ¶ Si dormiatis inter medios cleros, ⌋ .i. si tranquilla conscientia quies- » 14

catis

A catis inter duas hæreditates,seu inter duo genera bonoꝝ diuinitus concessoꝝ.i.inter bona
tēporalia vitæ ꝓsentis,& inter bona spūalia vitæ futuræ,sic transeundo ꝑ bona tpalia,vt non
“ amittatis æterna,tūc ⌞pēnæ colūbæ⌟.i.virtutes ac opationes ecclesiæ,fiūt & sunt ⌞deargen
“ tatæ,⌟.i.puræ & imaculatæ,qm̄ tpalia nō appetunt inordinate,sed solū prout necessaria si-
“ ue vtilia sunt ad adipiscēda bona cœlestia,⌞& posteriora,⌟.i.extrema opa,⌞dorsi eius,⌟.i.
“ scapulaꝝ colūbæ seu ecclesię sup se portātis iugū dn̄i,⌞in pallore auri,⌟.i.terminabunt in fer
uore charitatis ꝑfectæ,q̄ designat ꝑ auꝝ.Charitas em̄ nō excidit,sed q̄ nūc imꝑfecta est,i pa 1.Cor.13
tria fit ꝑfecta,dōmodo qescamus inter medios cleros(vt dictū ē)qm̄ q ꝑseuerauerit vsq; in fi
nē,hic saluus erit.Per cleros itaq; intelligūtur hæreditates,qm̄ cleros græce,latine dicit sors. ma.10.24
Sortes aūt ex diuina promissione,partes hæreditatis vocant.Ecclesia q̊q; appellat colūmba,
propter innocentiā atq; mūditiā vitæ.Aurū vero charitatē significat,iuxta illud:Suadeo tibi Apocal.3
15 “ emere aurū ignitū probatū. ¶Dum discernit cœlestis reges sup eā,⌟.i.dū Chr̄s,q singula
riter vocat cœlestis,quippe de q̄ scriptū est:Qui de cœlo venit,sup oēs est.Dū ergo iste rex Johan.3.
cœlestis discernit.i.discrete ac sapienter disponit,reges sup eā.i.rectores,videlicet apl'os &
“ eoꝝ imitatores sup ecclesiā,destinādo eos per totū mundū ad docendū oēs gētes,⌞niue de- Mat.28
“ albabunt in Selmon,⌟.i.super niuē purificabunt fideles in vmbra gr̄æ dei.Selmon em̄ vno
mō est propriū nomē cuiusdā montis,alio mō est nomē cōe,obscuritatē significās,sićq; acci
pit modo,& ꝑt designare grām viæ,q̄ obscura est ꝑ cōparationē ad grām pātriæ.Vel ꝑt ita
intelligi,niue dealbabunt gētes,q̄ ante cōuersionē ad fidē seu grām erāt in obscuritate ac te
“ nebris,& qm̄ fideles taliter mundabunt,idcirco ⌞mons dei,⌟.i.ecclesia militās,de qua dicit:
B Erit ꝓparatus mons domus dn̄i in vertice montiū.Dicitur em̄ ecclesia mons propter altitu- Esaiæ.2
dinē gr̄æ dei,sublimitatḗq; vitæ fideliū cœlestia cōtemplantiū.Hic itaq; mons dei,est ⌞mōs
16 “ pinguis,⌟.i.spūalibus bonis abūdans,ex infusione donoꝝ spūs sancti.Est q̊q; hic. ¶Mons
“ coagulatus,⌟.i.ꝑ modū casei ex diuersis ꝑsonis cōpactus,vz ex simplicibus, pauperibus,&
“ abiectis collectus ⌞mons pinguis,⌟ qm̄ multas elegātes ꝑsonas intra se habet,sicut sunt viri
orthodoxi.i.gloriose fideles,alios verbo atq; exēplo spūal'r inpinguātes,cū ergo sit vna ec-
“ clesia,extra quā nullus saluat,sicut nec extra archā Noe aliqs saluabat, ⌞vt qd susp icamini
“ mōtes coagulatos⌟.i.cur æstimatis eē separatas ecclesias seu loca salutis extra catholicā,apo
17 “ stolicā́q; ecclesiā,q̄ est. ¶Mons,in q̊ bn̄placitū est deo inhabitare i eo.⌟ Hic em̄ mons est
“ cōgregatio electoꝝ,de qbus increata sapiētia ait:Deliciæ meæ,eē cū filijs hoim.Et in Apoc. Prouer.8
“ Ecce tabernaculū dei cū hoībus,& habitabit cū eis,⌞etem̄ dn̄s habitabit in finē⌟ nō ad horā, Apoca.21
seu modicū tp̄is,sed vsq; in finē seculi,imò in sempiternū habitabit cū eccl'a electoꝝ,habitā
do in eis ꝑ fidē & grām,quēadmodū Chr̄s promisit:Ecce(inqēs)ego vobiscū sum oībus die- Mat.vl.
18 “ bus,vsq; ad cōsummationē seculi. ¶Currus dei decē millibus multiplex.⌟ Versus iste pri Expō pa.
mo de angelis sc̄tis exponit.Inuitat em̄ ꝓpheta angelos ad exhibēdū Chr̄o ascēdēti cōsortiū
qm̄ ad magnificētiā regis ꝑtinet comitātiū multitudo,iuxta illud:In multitudine populi,di- Prouer.13
gnitas regis.In paucitate vero plebis,ignominia principis.Præmittit aūt ꝓpheta ad suū pro
positū q̊ddā exēplū de multitudine angeloꝝ assistētiū in datiōe legis Mosaicæ,secūdū q̊d in
Deut.scribit:Dn̄s de Sina venit,& de Seyr ortus ē nobis.Apparuit de mōte Pharan,& cū eo Deute.33
sc̄toꝝ millia,hauddubiū qn angeloꝝ sc̄toꝝ.Ait ergo:Currus dei.i.nūerus angeloꝝ deū in se
recipiētiū,deferētiū.atq; ad hūanas mētes dei notitiā circūducentiū,decē millibus multiplex
.i.decē millia angeloꝝ intra se cōprehēdit,nō ꝙ hic exprimat certus nūerus angeloꝝ sc̄toꝝ
C sed ponit finitū pro infinito,seu determinatū pro indeterminato.Nā per millenariū,qui est
numerus ꝑfectionis,decies repetitū,insinuat inæstimabilis multitudo angeloꝝ sc̄toꝝ.Quē-
admodū em̄ Dionysius docet,Multitudo angeloꝝ sc̄toꝝ oēm materialē atq; sensibilē multi Danie.7.
tudinē incōparabil'r excedit.Et iuxta hūc sensum scriptū est: Millia millium ministrabāt ei,
“ ⌞millia lætātiū,⌟.i.multitudo angeloꝝ in deo gaudētiū,indeterminata millia cōtinet,pro-
“ ut Daniel subdit:Decies cētena millia assistebāt ei,⌞dn̄s in eis,⌟.i.associatus fuit ipsis,⌞in Si
“ nai in sc̄tō,⌟.i.in mōte Sinai,q est mons sanctus & locus sacratus.Angelus nāq; q Moysi lo- Hebræ.12
quebat,habebat deū sibi assistentē,oēśq; angeli dationi legis assistētes,deū sibi ꝓsidentē habe-
bant,sicut Moyses ait:Oēs sancti in manu eius sunt.Ex his infert propheta,ꝙ maior debuit Deute.33
19 “ esse multitudo angeloꝝ associantiū se Chr̄o ascēdenti,subiungēs. ¶Ascēdisti,ò Chr̄e,in Marc.16
“ altū,⌟.i.in cœlū empyreū,⌞cepisti captiuitatē,⌟.i.in lymbo detētos & captos,atq; in purga Lucæ.24
“ torio sufficiēter mūdatos eripuisti antēq̄ ascēdebas,eośq; tecū ducebas,⌞accepisti dona i ho
“ minibus,⌟.i.tu Chr̄e prout hō es,accepisti à deo patre seu tota supfelicissima trinitate,dona Johan.1.
seu gr̄as cōferēdas hoībus:Hæc dona aīa Chr̄i accepit à primo suæ creatiōis instāti,qa Chr̄s
semp plenus fuit gr̄a & veritate,& de plenitudine eius oēs accepimus.Erat em̄ in Chr̄o non
solū gr̄a ꝑsonalis vnionis,gr̄a q̊q; beatæ fruitionis,sed etiā gr̄a capitis, ꝑ quā ipse oībus suis
mēbris seu toti ecclesiæ influere ꝑt,& oēs ditare,quēadmodū post resurrectionē dixit:Data Mat.vl.
est mihi omnis potestas in cœlo & in terra,non ꝙ tunc primo sibi præstita fuit ista potestas,

sed quia extunc cœpit innotescere oĩa esse Chr̃o subiecta. Sic nũc ait propheta de Ghristo. D
Ascẽdisti in altũ, accepisti dona in hoĩbus, non ꝙ in ascẽsione primo accepit charismata gra
Actorũ. 2 tiaꝝ distribuenda, sed quia extunc euidẽtissime cœpit patere, Christũ omni beatitudine,
Johan. 7 ac plenitudine spũs sancti esse impletũ. Vnde in signũ pfectæ glorificatiõis Chri, datus ẽ spi
ritus sanctus post ascẽsionẽ in signo visibili. Proptee q̃d scriptũ est: Nõdũ erat spũs dat⁹, q̃a
Iesus nõdũ eeat glorificatus. ¶ Etenĩ nõ credẽtes inhabitare dñm deũ, ⌋.i. tu Chr̃e accepi » 20
sti hoc donũ, vel nõ credẽtes.i. infideles inhabitare dñm. Chr̃o eñ merito suæ passiõis ẽ da-
tũ, vt p eũ infideles cõuerterent ad fidẽ, sicq̃ in illis habitaret deus, in q̃bus añ inhabitabat di-
Ephes. 4 abolus. Porrò ap̃lus sceipturã istã allegãs, sensum magis q̃ verba inducit. Ait enĩ, Propter q̃d
dicit: Ascẽdẽs in altũ, captiuã duxit captiuitatẽ, dedit dona hoĩbus. Solẽt nãq; Chr̃s & Euã-
gelistæ atq; ap̃li in allegatiõe scriptueaꝝ veteeis testamẽti, magis sñiam q̃ veeba cõmemora-
re. Nec mieũ, q̃m mentẽ prophetaꝝ clarissime cognouerũt, & eã magis q̃ verba attenderũt.
Constat ergo ex pinductis, ꝙ hoc loco noĩe currus seu curruũ, intelligunt deiferi angeli, q &
Psal. 79. sedes dei dicunt, & ita accipiunt currus, vbi dñs ait ad synagogã seu vieos Israelitas: Mittam
Esaię. vl. ex eis qui saluati fuerint, in Aphricã & Lydiam & Italiam & Græciã, & adducent oẽs fratres
vestros ĩ equis & quadrigis, in lecticis & mulis. Hæc nãq; vehicula spũaliter exponẽda sunt,
q̃a intelligunt per ea sanctoꝝ angeloꝝ ministeria, quibus cooperabant apostolis in Iudæoꝝ
Expõ 2a ac gentiũ conuersione. Secundo aũt exponit quod dictũ est. Currus dei decẽ millibus mul
tiplex, de sanctis hoĩbus. Superius nanq; dixit, Mons in quo bñplacitum est deo habitare in
.2 Coꝛ. 6 eo, & hunc montẽ nominat currũ, quia fideles deũ intra se portant, sicut ait ap̃lus: Glorifica-
te & portate deũ in coepore vestro. Vel ideo, q̃m deus eos dirigit, sicut auriga dirigit currũ.
4. Reg. 2 Vnde Helisæus vocat Heliã currũ Iseael, & aurigã eius. Nã sicut pastor gregẽ suũ portat ac E
4. Reg. 13 dieigit, sic Helias filios Iseael portauit atq; direxit. Simili quoq; modo rex Israel Helisæo mo
ritueo dixit: Pater mi, currus Israel & auriga eius. Itaq; currus dei.i. populus fidelis, decẽ mil
libus multiplex.i. ex innumerabilibus populis, linguis ac tribubus constans & congregatus.
Psalm 18 Nam ex omni genere hominũ collecta est Cheisti ecclesia, maxime vero per currum dei in-
telligũtur apostoli & successores eoꝝ, qui nomen saluatoris p totũ mundũ vehebant, sicut de
Actorũ. 8 Paulo ait saluatoe: Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum coram regibus & gẽ-
eibus & filijs Israel, & hic cuerus est decem millibus multiplex, hoc est, per innumerabilia cre
dentium millia multiplicatus. Dicitur enĩ aliquis multiplicari per multiplicationem, quos vł
Gene. 46 spiritualitee vel carnaliter generat. Vnde dominus ait ad Iacob: Augebo & multiplicabo te
millia lætantium, hoc est, multa & innumerabilia sunt millia fidelium hominum, qui in præ-
senti seculo gloriantur in dño ex contemplatione bonitatis beneficiorũq; eius, ex spe quoq;
futuroꝝ bonoꝝ, & de omni spirituali profectu proximoꝝ, dñs in eis. Nã per charitatem &
grãm demorat in ipsis, & in hoc Sinai.i. in mandato seu obseruatione mãdati in Sinai præ-
Roma. 7. stiti. Sinai enĩ interpretat mandatum, in sancto, quia mandatũ sanctũ est. Vel, in sancto, q̃m
Johan. 14 sanctitas est ratio, proptee quã deus in nobis manet. In illis enĩ deus est, manet, & habitat qui
suis mãdatis obediunt, prout asserit Chrũs: Si quis diligit me, sermonẽ meũ seruabit, & pater
Actorũ. 1. meus diliget eũ, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ascendisti domine
Iesu in altum, quemadmodum de te dicitue: Videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eũ
Lucæ. vl. ab oculis eorum. Et alio in loco: Eleuatis manibus, benedixit eis, & ferebatur in cœlum, ce-
pisti captiuitatem, hoc est, totum mundũ quantũ in te est, euertisti de manu diaboli, qui eum F
Johan. 12 propter reatum peccati tenebat captiuũ, sed à te eiectus est foras, qui ais: Ego si exaltatus fue
ro à terra, omnia traham ad meipsum. ¶ Benedictus dominus die quotidie. ⌋ Hic agit pro » 21
pheta de profectu ecclesiæ, tanquã dicat, laudatus sit deus, & glorificetur ab omnibus de die
in diem, peoptet prædicta beneficia nobis collata, & item propter beneficia cõferenda. Nã
⌊ peosperum iter faciet nobis, ⌋.i. beatam atq; securam viam veniendi ad vitam æternã no- »
Ezec. 36 bis ostendet, illuminando corda nostea, & dieigendo opera nostra in vltimum finem, quẽ-
admodũ ipse ait: Faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & ope-
Prouę. 16 remini. Non enĩ potest homo rectam viam incedere sine gratia duce. Peopter quod Salo-
mon ait: Coe hominis disponit viam suam, sed dei est dirigere gressus eius. Vnde apostolus
1. Thess. 5 deprecatue: Ipse deus dirigat coeda vestra, & intelligentias vestras, vt integer spũs vester ser
Philip. 4 uetue in aduentu domini nostri Iesu Christi. Itaq; prosperum iter faciet nobis ⌊ deus saluta- »
Matt. 5 rium nostrorum, ⌋.i. actor & finis saluationũ seu beatitudinum nostrarum. Octo sunt enim »
beatitudines, quas enumeeat Christus, totq; nobis saluationes largit, à quantis peccatis atq;
periculis nos saluaee dignat, & omnis nostra salus ab ipso dependet, ideo sequit ¶ Deus no » 22
stee, ⌋.s. Chrũs Iesus, seu trinitas sancta, est ⌊ deus saluos faciendi, ⌋.i. saluandi, ideo nanq; in »
Luc. 1. euangelio loquitur: Non venit filius hominis vt iudicet mundum, sed vt saluet mundus p ip-
Osee. 13 sum, & deo peoprium est saluare, iuxta illud: Ego dominus, & saluator nõ est peæter me. Di
citur etiam, deus noster, deus saluos faciendi, quoniam omnes homines vult saluari [illegible]d ve-
ritatis

A ritatis notitam peruenire, quemadmodum Tobias dicit: Non delectaris in perditionibus no Tobie. 3.
“ stris. Et ait saluator: Non est voluntas ante patrem, vt pereat vnus ex pusillus istis ⌊ & domi- Matt. 18.
“ ni dñi exitus mortis.⌋ Bis ponit, dñi, propter expressionem maiorē, & est sensus: Exitus mor
tis, hoc est, egressus de morte, videlicet liberatio à morte pc̄ti atq; gehennæ, est dñi sicut acto Mat. 8
ris, iustificatoris & redēptoris, qm̄ ip̄e solus pc̄tā dimittit, & pœnas æternas relaxat, grāḿq;
infundit. Vel p hoc quod ait: & dñi dñi exitus mortis, dubitationē quandam absoluit. Posset
nãq; quis dicere: Si deus est deus saluandi, cur igit̄ morimur? Ad q̄d rñdet hoc mirū nõ eē, qa
& ipsius dñi. s. Iesu Chr̄i est exitus mortis, qm̄ ip̄e p mortē hunc mundū exiuit, & amarissimã
mortē sustinuit. Dicit̄ ergo deus deus saluos faciēdi, qa à morte culpæ seu animæ eripit, atq;
à mortalitalitate corpis in die nouissimo liberabit, quãdo mortale hoc induet immortalitatē.
23 “ Propterea Ozee: De manu (inqt) mortis liberabo eos de morte redimã eos. ¶ Veruntamē Ozee. 13
“ deus cõfringet capita inimicoꝝ suoꝝ.⌋ Sequēdo pro viribus sensum lr̄alem, quę sequunt̄, sic
exponēda sunt. Veruntñ. i. q̄uis deus sit deus saluãdi, quantū in se est, nõ tamē saluat oēs pro-
pter eoꝝ malitiã, sed confringet capita. i. principales & capitaneos, inimicoꝝ suoꝝ, videliect
pricipes sacerdotū, hos deus cõfregit, oñe spūale esse ab eis tollēdo, eośq; excęcãdo, & in ęter
“ num damnãdo, ⌊ verticē capilli pambulantiū in delictis suis.⌋ i. deus cõfringet & destruet p Luc. 19.
exercitū Romanoꝝ ciuitatē Hierl̄m, quæ erat vrbs pambulantium, in delictis suis. i. habita- Matt. 13.
tio Iudæoꝝ, q Chr̄m & Prophetas atq; Apl̄os occiderūt psecuti sunt, sicut ad eos Stepha- Luce. 11
nus dixit: Quē Prophetaꝝ nõ sunt psecuti pr̄es vestri? Dicit̄ aūt Hierl̄m vertex capilli. i. ver- Acto. 6
B tex capillosus, qm̄ propter turres ac muros eam cīgētes inexpugnabilis videbat̄, sicut & ver-
rex capillosus robustus est, nihilominus fuit subuersa, quēadmodū p̄dixerat Chr̄us. Quia ad Lucæ. 1
24 “ terrã prosternēt te, & nõ relinquēt in te lapidē sup lapidē. ¶ Dixit dñs ex Basan cõuertam.⌋
Basan terra erat vicina Iudææ ex vno latere: mare aūt mediterraneū ex alio latere Iudææ vici
num est. Vespasianus vero & Titus, ab Imperatore cõtra Iudæam (cuius metropolis erat Hie
rusalē) missi, ex vtroq; loco, seu latere contraxerūt exercitū ad deuastandum Iudæam, est igit̄
sensus: Dixit dñs, qm̄ ex diuia ordinatōe fiebat deuastatio Hierl̄m in vltionē sanguinis Chr̄i, Lucæ. 1
“ ex Basan. i. ex illo loco cõuertã exercitū versus Iudæam ⌊ cõuertam in profundū maris.⌋ hoc
est, exercitū Romanoꝝ dirigã ad mare, vt inde sibi auxiliū capiãt, sićq; combinati in vnū, Iu-
25 “ dæam suppeditēt. ¶ Vt intinguat̄ pes tuus.⌋ O habitator Hierusalē seu pugnator Romane
“ ⌊ in sanguine.⌋ occisoꝝ, qa tot milia occidebant̄, q in sanguiue defluēte poterãt ambulãtium
“ intingi pedes ⌊ lingua canū⌋ tuoꝝ, etiã intingi valebãt ⌊ ex inimicis ab ip̄o.⌋ i. ab ip̄o sanguie
ex inimicis Chr̄i occisis manãte, ita vt canes sanguinē bibere possent ad satietatē. Nempe vt
Iosephus scribit in de lib. Iuda. bello, à principio obsidionis vsq; ad finē iterfecti fuer̄t decies
26 “ centū milia. Deiñ ponit ꝓpheta cãm tãtę deiectōis Iudæoꝝ. ¶ Viderūt igressus tuos de⁹.⌋
Hoc ē: Iudæi increduli & puersi, viderūt opa tua, cõuersationem tuam, atq; miracula dñe Ie
su Christe, téq; p̄dicantē audierūt, sed cõuerti & credere cõtempserūt. Idcirco vastari & op-
C primi meruerūt, & hoc est q̄d affirmas. Si nõ venissem, & locutus eis fuissem, pc̄tm̄ nõ haberet:
nunc aūt excusationē nõ habēt. Et rursus, Si opa nõ fecissem in eis, quę nemo alius fecit, pc̄tm̄ Iohan. 15
“ nõ haberēt, nunc aūt viderūt & oderunt, & me & pr̄em meū gratis ⌊ viderūt (ergo) ingressus
“ dei mei regis mei.⌋ i. Chr̄i vnigeniti dei pr̄is, q est deus meus & rex meus. Ecce in hoc versu
27 “ apertissime declarat̄ incarnatio dei, & vera diuinitas Chr̄i ¶ Præuenerūt principes cõiuncti
“ psallētibus.⌋ Hoc ē: Principales inter Chr̄ianos, videlicet sancti Apl̄i, aut successores eoꝝ, cõ-
“ iuncti mēte & corpe aliȷ̃s Chr̄ianis psallētibus seu deū laudãtibus ⌊ in medio iuuenculaꝝ tym
“ panistriaꝝ.⌋ i. virginū deuotaꝝ. A principio nãq; Ecclesiæ erãt virgines aliq̄ deo sacratæ, q̄
dicunt̄ tympanistriæ, nõ q vtebant̄ materialibus tympanis, sed qm̄ cū Apl̄is insistebãt laudi-
bus creatoris. Sic itaq; principes cõiūcti psallētibus in medio virginū, ꝑueuerūt & euaser̄t p̄di
ctã obsidionē Hierl̄m, Nã vt in Eccle. historia scribit̄, ex admonitōe angeli exier̄t Hierl̄m in
Iudæã, īgrediētes regnū Agrippæ, q̄d erat cõfœderatū Romanis. ¶ In Ecclesiis.⌋ Hoc ē, cõ-
28 “ gregatōib⁹ vr̄is o chr̄ifideles ⌊ bñdicite deo.⌋ eū laudãdo ⌊ dño de fontibus Israel.⌋ i. ipsi dño
“ vestro bñdicite, de Apl̄is. i. ꝓpter gratiosum illud bñficiū quod dedit Apl̄is, atq; p eos vobis
Illuminatio nãq; & gr̄a eis collata, salus est mūdi. Appellant̄ aūt Apl̄i fontes Isr̄l, qa ex eis susce
pit eccl̄ia riuos doctr̄iæ, originḗq; virtutis ac gr̄æ, sicut Chr̄s eis dixit: Vos estis lux mūdi, sic Matth. 5
dici pñt fontes eccl̄ię. ¶ Ibi (. s. in eccl̄ia) Bēiamin adolescētulus.⌋ i. Paulus, de tribu Bēiamin
29 “ natus vt ip̄emet ad Romanos fatet̄, q iuuenis ad Chr̄m cõuersus ē. s. statim post Stephani oc- Roma. 9.
cisionē. Vel dr̄ adolescētulus, qm̄ vltimo respectu alioꝝ apl̄oꝝ venit ad fide in mētis excessu.
Nam erat in Damasco tribus diebus ac noctibus, nec mãducãs, nec bibens vtpotè raptus vsq; Actoꝝ. 9.
ad tertiū cœlū in q̄ audiuit arcana verba, vñ ab oĩ exercitio sensuū exterioꝝ fuit abstract⁹ p̄ser 2. Coꝛ. 12.
30 “ timcū in raptu illo credat̄ vidisse diuinã eēntiã. ¶ Principes Iuda.⌋ i. q̄dã apl̄oꝝ ex tribu Iuda
“ orti, ⌊ duces eoꝝ.⌋ i. duces ac pricipes extiterūt hoim ad Chr̄i fidē cõuersoꝝ. Sicut eñ Chr̄s Lucæ. 1
scd̄m humanitatē de tribu Iuda fuit, sic Iohãnes & Iacobus maior, itḗq; Iacob⁹ minor, Symõ

 & Iudas

& Iudas filij soror virginis gloriosæ de tribu Iuda nati creduntur, & isti tanquàm Apostoli D
duces fuerūt Chrianorū, ⌊ principes Zabulon, & principes Nephthalim ⌋ hoc est, nōnulli ex
Iosue.8. tribu Zabulon Nephthalimq́; exorti, duces fuerūt populi Chriani. Quēadmodū nāq; habet
in libro Iosue, tribus Zabulon & Nephthalim sortes suas pro magna parte acceperūt in Ga-
lilæa, ex qua multi Aplorū discipulorūq́; Chri fuerūt, propter qđ Galilæi vocati sunt, sicut an
Acto.1. gelus ad eos ait: Viri Galilæi qđ admiramini? Deinde Propheta in psona primitiuæ Ecclesię
loquēs pcat. ¶ Manda deus virtuti tuæ ⌋ Hoc est: Ptāti angelicæ pcipe, vt nos ptegat atq; » 31
pmoueat. Non em̄ humana virtute resistere Iudęis aut pualere valemus. Hanc orōnem deus
Actor.12. exaudisse pbat ex multis locis actuum Aplorū: Angelus em̄ Petrū de carcere liberauit. Etde
Actor.5. principibus sacerdotū scriptū est: Posuerūt Aplos in custodia publica, Angelus aūt dñi p no-
ctem aperiēs carcerem, eduxit eos ⌊ confirma hoc deus quod operatus es in nobis ⌋ hoc ē, do »
ctrinā Apostolicā confirma miraculis, & corda credentiū spū sancto corrobora, Ecclesiamq́;
augeri ac pfici præsta, vt pficiat opus fidei quod operatus es in nobis. i. per nos. ¶ A templo » 32
tuo in Hierusalem ⌋ Quia in templo illo Apli publicè pdicauerunt Chrm resurrexisse. Vel, à »
templo tuo in Hierlm. i. à congregatōe fidelium, q primo Hierusalem sunt collecti, & est sen-
sus: Confirma opus fidei quod inchoasti à tēplo pdicto, quatenus fides quæ ibi incepit, p vni-
Actor.5. uersum mundū discurrat. Hinc em̄ primitiua Ecclesia: Dñe (inqt) respice in minas eorū, videli
cet Iudæorū, & da seruis tuis cū omi fiducia loqui verbū tuū. Et cū orassent, motus est locus in
quo erant, & repleti sunt omes spū sancto, & loquebant verbū dei cū magna fidutia, ⌊ tibi of- »
ferent reges munera ⌋ Multi reges ad fidē conuersi nō solum seipos Chro obtulerunt, sed &
munera copiosa dederūt, ad sustentationē indigentiū & ædificationē Ecclesiarū. Insup orat
Ephes.4. Propheta pro deiectione aduersariorū Ecclesiæ. ¶ Increpa ⌋ Dñe deijce & castiga ⌊ feras » 33
Matth.11 arundinis ⌋ hoc est, crudeles tyrannos atq; hæreticos, q omi vitio & vento doctrinæ circūfe » E
runt, tanq̄ arundo vento agitata, q ferè pter crudelitatē vocant, tanq̄ dilaniatores animarū
propriarū & aliorū. Hæ aūt ferè psertim fuerunt imperatores Romani, videlicet Nero, Domi
Psal.32 cianus, Dioclecianus, Decius, pluresq́; alij, q fidē Chri penitus eradicare conati sunt, ⌊ con- »
gregatio taurorū ⌋. i. multitudo seu grex principū supborū, & indomitorū hæreticorū deū ne- »
quaquàm timentū, demorat, & est: ⌊ in vaccis populorū ⌋. i. inter homines lasciuos, ac leues »
Nam qualis princeps, tales & ministri eius, & qualis magister, tales discipuli. Vel, in vaccis po
pulorū, hoc est, inter homines ineruditos ac simplices, quos nitunt subuertere. Ideo sequitur:
⌊ vt excludant ⌋ à fide & regno Chri ⌊ eos q probati sunt argento ⌋. i. diuino eloquio eruditi, »
credēdo & obediēdo sermonibus Chri. Noie nāq; argēti designat sermo diuinus, sicut superi
us dictū est: Eloqa dñi eloqa casta, argentū igne examinatū. ¶ Dissipa gētes q̄ bella volūt ⌋ » 34
Hoc ē: Prædictos tyrānos & hæresiarchas, & oēs bonorū psecutores, q Ecclesię dei lites & in-
quietudines cōcitant, destrue, impediēdo eorū affectū ab ope malo, & paci Ecclesię puidēdo,
Hoc nūc impletū cōspicimus, qm̄ tyrānos & hęresiarchas sopitos videmus, ⌊ venient legati ex »
Aegypto ⌋ Ad lram, multi Aegyptiorū cōuersi ad Chri Aplos accesserūt in Hierlm, & in Ro- »
mā, quatenus plenius instruerent ab eis, sicut Dionysius scribit: Quidā vero exponūt istud de
Philōe, à q̄ liber sapiæ æditus, q cū socijs suis ab Alexādria Aegypti missus ē Romā ad Claudi
um imperatorē, & ibi cū btō Petro locutus ē, & ei familiaris effectus. Vñ Alexādriā rediens,
Ecclesiā Marci euāgelistę, discipuli scti Petri, magnificè honorauit, atq; de eius pconijs librū F
cōscripsit, q̄ oia in libro de viris illustribus S. Hieronymus plenius enarrauit ⌊ Aethypia pueniet »
manus eius ⌋ puta Aegypti ⌊ deo ⌋. i. ad gloriā dei. Nā prius ad fidē cōuersa ē Aethiopia q̄ Aegy »
ptus, qm̄ euangelista Matthęus filiū regis Aethyopię defunctū suscitauit, q̄ facto, regē cū filio
& filia magnaq́; parte cōuertit ac baptizauit, ipsamq́; Aethyopiā ecclijs adimpleuit. Deinceps
hortat ppheta totū mūdū ad Chri ascēdētis pconiū. ¶ Regna terræ ⌋ Hoc est: Populi oim » 35
regnorū ⌊ cantate deo ⌋. i. Chro q est vniuersorū creator, verusq́; deus ac vita æterna ⌊ psalli »
te dño. ⌋ Chro oim gubernatori ac principi. ¶ Psallite deo q ascendit ⌋ Quadragesimo die » 36
post resurrectionē ⌊ sup cœlū ⌋. i. sup summū cœlū cuiuscūq; cœli cōtentiuū, Chrus nāq; ascē »
Mar.vlt. dit vsq; ad extremitatē cęli empyręi ⌊ ad oriētē ⌋. i. vsq; ad dexterā pris, q ē su psplēdidissimus »
oriēs oimq́; luminū orientale atq; fontale principiū. Vel, ad orientē. i. ab oriēte vcз à monte
Oliueti, q est in oriētali parte iuxta Hierlm. ¶ Ecce dabit voci suæ vocem virtutis ⌋ Hoc ē, » 37
Matt.26 Chrus sermones suos, qbus se ascensurū prædixit, ad effectū potēter pducet. Sicut em̄ p Pro-
phetas, & p seipm pdixit, ita effecit. Dat em̄ voci suę vocē virtutis, q verba sua ope cōplet, id-
circo ó oēs fideles ⌊ date gloriā deo ⌋. s. Chro ascēdēti ⌊ sup Isrl ⌋. i. pter bñficia aplis alijsq́; »
Iohan.1. fidelibus pstita, q erāt veri Israelitę. Gloria āt ē clara cū laude notitia: ppterea deo gloriā dare
est nomē ipsius alijs notificare cū pfessiōe laudis diuię, sicut dū aliqs bonitatē dei aut bñficia eius
pdicat & extollit ⌊ magnificētia eius & virtus eius in nubibus ⌋. i. magna opatio chri atq; potētia eius »
Matt.vl. apparuerit in nube, in q̄ ascēdit corā discipłis, sicut dr: Vidētibus illis eleuatus est, & nubes suscepit
Acto.1. eū ab oclis eorū. Interdū nāq; scriptura ponit plr̄e p singl'ari & ecōuerso, & ita nūc ponit nubibus

pro nu-

A pronube. Et forte nõ solũ erat nubes vna, sed sicut vẽturus ẽ in nubibus ita recessit, in nubibus
ꝓsertim cũ in Actis dicat: Quẽadmodũ vidistis eũ ascẽdentẽ in cœlũ, sic veniet. Per nubes quoq; Actoꝝ.1.
intelligi pñt angeli sancti, q Chr̃o ascendẽti ministeriũ ꝓbuer̃t, in qbus magnificẽtia & virtus
Chr̃i relucebãt, prout magnificẽtia & ptãs regis relucet in dignitate & excellẽtia ministerio
rum, & qa duo angeli astiterũt Apl̃is, eisq; magnificentiã & virtutẽ Chr̃i annũtiauerũt, dicẽ- Acto.1.
do: Hic Iesus q assumptus est à vobis sic veniet. Vnde Dionysius.15. capl̃o de hierarchia cœle
sti dicit: q in diuinis scripturis p nubes, frequẽter intelligant angeli sancti. Deniq; p nubes Esaiæ.60
accipi pñt Apl̃i, de qbus scriptũ est: Qui sunt isti q vt nubes volant? In his etem̃ nubibus reful
gebant magnificẽtia Chr̃i atq; potentia, qñ post ascensionẽ dedit eis os, & sapiam, cui nõ po-
38 « terant resistere om̃es inimici eoꝝ, ꝓsertim dum misit eis in igneis linguis spm̃ sanctum. Pro- Acto.3
pter quod sequit. ¶ Mirabilis deus in sanctis suis⌋ Qm̃ mirabilr̃ magnificauit & exaltauit,
Apostolos & cæteros primitiuæ Ecclesiæ filios, maximè illos centũ viginti q in die Penteco-
stes simul receperunt spm̃ sanctũ. In his itaq; mirabilis fuit, quãdo in tm̃ confortauit corda
eoꝝ vt q passione instãte om̃es fugerũt, spũ sancto recepto eũ publicẽ ꝓdicauerunt, eratq; su-
permirabile in principe Apostoloꝝ, vt q ante passionem propter vocem ancillæ Chr̃m ne- Matt.26
gauit, post spũs sancti aduẽtum toti multitudini Iudæoꝝ intrepide diceret: Deus pr̃m nr̃oꝝ
glorificauit filium suum Iesum, quem vos qdem tradidistis, & negastis ante faciem Pilati. & Acto.3
petistis virum homicidam donari vobis, sanctũ vero & iustũ negastis, & authorẽ vitæ inter-
« fecistis, sed hæc est mutatio dexteræ excelsi. Ideo subdit: ⌊deus Israel ip̃e dabit virtutẽ & for-
« titudinem plebi suæ⌋ videlicet, primitiuæ Ecclesiæ. Dedit nanq; eis virtutem constanter lo
quẽdi, miracula faciẽdi, & irreprehensibilr̃ conuersandi. Fortitudinẽ quoq; cuncta aduersa non
solum æquanimiter, sed etiam exultanter sustinẽdi: quẽadmodũ scriptũ est: Ibãt Apl̃i gaudẽ- Acto.5
tes à cõspectu consilij, qñ digni habiti sunt pro noĩe Iesu cõtumeliã pati. Propter tantoꝝ be-
« neficioꝝ Chr̃ifidelibus cõcessoꝝ, sit in æternũ, ⌊bñdictus deus.⌋ cui pro donis suis nihil di-
gnum repẽdere possumus: Qm̃ bonoꝝ nostroꝝ nõ eget: præcipue cũ oĩa nr̃a bona, eius sint
B bona, quẽadmodũ Dauid deuotissime ait: Tua dñe sunt oĩa, & quæ de manu tua accepimus, Psalm.15.
dedimus tibi: sed hoc nobis incũbit, vt soli deo honorẽ & gloriã impẽdamus, eũ dignissime 1.Para.39
venerãdo om̃eq; bonũ ipsi attribuẽdo, sicut & sanctus Dauid facit, dicẽdo: Nũc ergo deus nr̃
cõfitemur tibi & laudamus nomẽ tuũ inclytũ. Tua est dñe magnificẽtia, & ptãs, & gloria atq;
victoria, tibi laus, tuæ diuitiæ, tu dñaris oĩm. ¶ Porrò quę dicta sunt ab illo loco. Veruntñ Moralit.
deus cõfringet capita inimicoꝝ suoꝝ, spũalius atq; cõmunius ĩtelligi pñt hoc mõ. Verũtñ. i.
q̃uis deus, sit deus saluos faciẽdi, nihilominꝰ ip̃e cõquassabit ac destruet capita inimicoꝝ suoꝝ
à parte totũ significat, quẽadmodũ Philistæi dixerũt regi suo de Dauid. Quõ melius poterit
placare dñm suũ, nisi in capitibus nr̃is. Est itaq; sensus, deus, vel in pñti, vel saltem in futuro, 1.Reg.29.
inimicos suos cõfringet, vlciscẽdo pctã eoꝝ, eosq; nũc occidẽdo, aut postmodũ cõdemnãdo
Vel sic: deus cõfringet capita inimicoꝝ suoꝝ. i. supbiã eoꝝ hũiliabit, deprimet & dãnabit. Iu
xta illud: Dies dñi sup oẽm supbũ & excelsum, & sup oẽm arrogantẽ, & humiliabit. Et alius ꝓ Esai.2
pheta: Visitabo sup omnẽ q arrogãter ingredit. Cõfringet etiã deus verticẽ capilli. i. excellẽ Sopho.1.
tiam cogitatõis pambulantiũ in delictis suis. i. pseuerantiũ in pctis. Vñ scriptũ est: Væ q cogi Miche.2
tatis inutile. Et Esaias ait: Incuruabit sublimitas hoĩm, & humiliabit altitudo viroꝝ, sic ergo Esaię.2
non solũ supbiã actionũ, sed etiã extollentiã cogitationũ deus cõfringet, quẽadmodũ Sapia:
C Omnium (inqt) excellentium & sublimiũ colla virtute propria calcaui. Hinc & alia scriptura:
Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans attonitos habẽs oculos? Quid tumet con- Eccl.24.
tra deum spũs tuus? Nomine autem capilli cogitatio designatur, quoniam sicut capillus ex ca Iob.15
pite nascitur, & ei adhæret, sic cogitatio procedit ex corde, & adhæret eidem. Dixit dominus
hoc est, intra se immobiliter decreuit atq; per seruos suos locutus est. Non em̃ faciet dñs ver- Amos.3
bum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas. Ex Basan, hoc est, ex immun-
ditia vitæ & confusione peccati, conuertam peccatores, quatenus q ante turpiter & inordi-
nate vixerunt, implere incipiant, illud Apostoli. Omnia autem decenter, & secundum ordi- Roma.15
nem fiant in vobis. Basan em̃ turpitudo seu confusio interpretat, conuertam in profundũ ma
ris, hoc est, grãm conuersionis mittam in hoc seculum nequam in corda obstinata, in Gentili
tatem olim fluctibus vitioꝝ submersam. Propter quod Petrus ait: Redempti estis de vana ve
stra conuersatõe pretioso sanguine agni ĩmaculati. Et Paulus aptius loquens. Tempora (ait) 1.Pet.1
prioris ignorantiæ despiciẽs deus, nũc annuntiat hoĩbus vt oẽs vbiq; pœniam agant. Vnde Actoꝝ.17.
& ip̃e saluator de seipso fatetur: Non venit filius hoĩs vt iudicet mundum, sed vt saluet mũdus
per ipsum, vt intinguat pes tuus in sanguine, hoc est, ad hoc deus conuertet te ó homo, vt desi Lucæ.9.
derium tuum seu actio tua effectũ & fructũ sanguinis Chr̃i consequat, ita vt merito passionis
Chr̃i salueris, vnitus imò intinctus sanguĩe Chr̃i p fidem & charitatem. Vnde ait Apostolus:
Vos q eratis longe facti estis propè in sanguine Chr̃i, lingua canũ tuoꝝ ex inimicis ab ipso. i. Ephes.2
lingua prędicatoꝝ tuoꝝ, formata & sumpta ẽ ex infidelibus atq; gẽtilibus ad fidem conuersis
&hoc

D

& hoc factum est ab ipso omnium saluatore Iesu Christo, cuius pietate & grã ex inimicis fiũt amici. Multi siqdem gentiliũ olim Chro cõtrarij, fide recepta facti sunt pdicatores fortissimi vt sacratissimus Dionysius, Clemẽs papa, diuinus Ignatius, magnus ille Polycarpus. Tales ãt dicunt fuisse inimici, scdm psentẽ malitiã, seu proprioꝝ meritoꝝ exigentiã, scdm vero pdestinationẽ æternã semp fuerũt amici, qa de talibus loquit Chrus: Maiorẽ charitatẽ nemo ha
Johan. 15 bet, vt animã suã ponat qs pro amicis suis. Et Aplus dicit: Cum adhuc inimici essemus, recõ-
Roma. 5 ciliati sumus deo p mortẽ filij sui. Erant igit amici & inimici scdm diuersos respectus. Vide-
Luce. 1 runt ingressus tuos deus, hoc est, fideles p fidẽ cõsiderauerũt cõuersationẽ tuam dñe Christe,
Mat. vlt. funtq secuti vestigia tua, sanguinẽ effundẽdo vel seipsos quotidie mortificando, abnegando
Actor. 1. & crucem suam post te baiulando. Viderunt etiam oculo contemplatõis purissimæ ingressus
Johan. 20 tuos .i. incarnationẽ qua mundũ intrasti, ascensionẽ qua cœlum introisti, apparitiões quoq quibus post resurrectionẽ Apostolis apparẽdo ingressus es, cõclaue hostijs clausis, atq descẽsum ad inferos. Præuenerũt, hoc est, in omi ope bono alios pcesserunt, principes .i. prælati Ecclesiæ coniuncti psallentibus, hoc est, ouibus sibi cõmissis deũ laudantibus, in medio iuuencu-
Cantic. 6 laꝝ tympanistriaꝝ .i. aiaꝝ deuotaꝝ, de qbus dicit: Adolescentulaꝝ non est numerus. Dicunt nãq animæ Christo p fidẽ & charitatẽ desponsatæ iuuenculæ, ppter spũalem iuuentutẽ in-
2. Cor. 4. terioris reformatõis & grẽ, de qua Aplus: Licet is q foris est noster homo corrũpat, tñ is qui intus est, renouat de die in diem. Dicunt quoq tympanistriæ, qm p labores pœniæ & mortificationẽ carnis, ppriæ, dulciter in auribus dei sonant, eumq gratissimẽ laudant, quemadmo-
Cantic. 2. dum ipse cuilibet animæ tali dicit: Sonet vox tua in auribus meis. Vox em tua dulcis. Itaq pue nerunt principes coniũcti psallentibus, & hoc est, quod omni plato ait Apostolus: Esto exẽ- E
1. Timo. 4 plum fideliũ in verbo, in conuersatõe, in charitate. In Ecclesiis .i. in congregatõibus catholicoꝝ viroꝝ, nõ in cõuenticulis hæreticoꝝ, schismaticoꝝ, aut malignoꝝ, à qbus omnino fugiendũ est, benedicite deo dño de fontibus Israel, hoc est, ppter fontes Israel, vtpotẽ propter
Esai. 11 grãm doctoribus atq pastoribus Ecclesiaꝝ collatã, qs deus impleuit, donis spũs sancti, sapiã, intellectu, cõsilio, fortitudine, sciã, pietate, timore, ita vt ex eis quasi ex fontibus inferiores sortiant ac hauriant fluenta doctrinæ, exempla virtutũ, grãmq diuinã. Ibi .i. in vnitate Ecclesiæ Beniamin adolescẽtulus, hoc est, filius dextræ .s. filius dei adoptiuus, in grã dei incessanter pficiẽs, cui deus est dexter .i. fauẽs & pius, in eo p grãm habitãs. De tali etem Beniamin scriptũ
Deuter. 33 est: Amantissimus dñi habitabit cõfidenter, in eo quasi in thalamo tota die cõmorabit, & inter humeros illius requiescet. Talis est omis q grẽ dei totus innitit, cuius anima beneplacita ẽ
Aggæi. 2. deo, cui cõuenit quod dñs ait: Assumã te serue meus, & ponã te quasi signaculum, qa tẽ elegi. Principes Iuda duces eoꝝ, principes Zabulon. & principes Nephthalim. Iuda interptat confessio. Zabulon autẽ habitaculũ fortitudinis, Nephthalim vero dilatatio mea. Est igit sensus: Principes Christianæ cõfessionis, sunt duces eoꝝ videlicet Chrianoꝝ. Hi em principes sunt prælati Ecclesiæ, & maximẽ martyres sancti, q primo & eminẽtius nomen Chri corã hoibus sunt confessi. Idcirco alioꝝ cõstituti sunt duces incumbitq nobis eoꝝ imitari exempla, sed & Principes Zabulon, hoc ẽ, principes spũalis fortitudinis, q in virtutibus stabiliti sunt, & inauertibilr deo adhærẽt, & principes Nephthalim .i. dilatatõis, quoꝝ corda p charitatem dilatant ad deũ ac proximũ, deum brachijs dilectõis recipiendo, amplectẽdo, & reseruãdo, proximis quoq p charitatẽ in oibus succurrẽdo. Hi tales sunt duces ouium Chri. Verẽ em digni F
sunt pesse, q istis ornant virtutibus, confessio ptinet ad fidem, fortitudo ad spem, dilatatiõ ad charitatẽ. Manda deus virtuti tuæ, cõfirma hoc deus quod opatus est in nobis. Hæc est oro optima quã Ecclesia omisq fidelis deo offerre potest & debet, depcando vt deus virtutẽ angelicam ad suã custodiã mittat, quemadmodũ Tobias dixit: Bene ambuletis, & sit dñs in iti-
Tobiæ. 4 nere vestro, & angelus eius comitet vobiscũ. Orare quoq debemus vt deus bonũ quod ipse in nobis gratiose incepit, pie corroboret, & ad finẽ secuꝝ cum iugi profectu pducat. Ideo enim
Hebre. 13 Paulus: Optimũ (inqt) est grã stabiliri cor. A tẽplo tuo in Hierlm. Deus em in cœlesti Hierusalem, seu triũphanti Ecclesia habitans, operat in nobis, qcqd boni agimus, & habemus. Iu-
Esaie. 26. xta illud: Omia opa nostra opatus es in nobis. Et Aplus: Deus est q operat in nobis, & velle,
Phil. 2. & pficere, p bona voluntate, & hæc operat deus in nobis à templo cœlestis Hierlm, qm inde nobis trãsmittit angelos sanctos, munera graꝝ secũ portãtes, nosq ad superna erigentes, tibi
1 Pet. 2 offerẽt reges .i. omes Chriani, q sunt genus regiũ & sacerdotale, q dñant animo pprio & rõnis imperiũ fortiter, psequunt, munera .i. sacras hostias, pces deuotas, eleemosynas largas, spõtaneumq obsequiũ, imõ seipsos. Increpa feras arũdinis. Hũc versum cũ parte versus sequentis dicere qlibet pt scdm explanationẽ inductã, orãdo p cõseruatõe Ecclesiæ, & repssione aduersarioꝝ ipsius. Regna terræ cãtate deo. Vnusqsq nrm zelo diuini honoris accẽsus, oẽs fideles ad dei pconiũ quantũ valet inducere, & incẽdere, debet recolendo ardẽter bñficia eius, & si solus est, pt ista in psona Ecclesiæ dicere oẽs alloquẽdo fideles, respicietq deus bonitatẽ sui affectus, nec illũ infructuosum relinquet. Ecce dabit voci suæ vocẽ virtutis. Istud intelligi põt de voce il-

A voce illa qua oẽs euigilaturi sumus in die nouissimo, de qua ait Aplus: Ipse dñs in iussu,& in
voce archãgeli,& in tuba dei descẽdet de cœlo, huic voci dabit vocẽ virtutis, dũ per eã oẽs
mortuos suscitabit, quẽadmodũ Paulus testat. Canet tuba & mortui resurgẽt icorrupti, date
gloriã deo sup Israel.i. nomẽ dñi glorificate ,ppter oĩa bona veris Israelitis, vcʒ re & nomĩe
Chrĩanis, exhibita vel promissa magnificẽtia eius. s. Chrĩ, & virtus eius in nubibus cœlis ma- Matt.14
terialibus apparebit in die nouissimo qñ (vt ipse pdixit) videbũt filiũ hoĩs venientẽ in nubibus Gene.6.
cœli, cũ ptãte magna & maiestate. Mirabilis deus in sctis suis. In sctis eñ ante legẽ mirabilis Genes.5.
fuit, sicut in Noe, quẽ in arca saluauit, & in Enoch, quẽ trãstulit. In Abrahã quoq; & Loth, ac Genes.19.
alijs multis. Mirabilis etiã fuit in pplo suo quẽ de Aegypto eduxit, cui in mõte Synai terribilr Exodi 14.
sublimiterq; apparuit. In Iosue quoq;, ad cuius imperiũ sol & luna steterũt in cœlo immobiles, Exodi.19
spatio vnius diei. Sic in Helia, Helisæo, & alijs multis tpe legis mirabilis fuit. Maximè aũt mi- Iosue.10.
rabilis fuit in sctis tpe grã, & nuncusq; incomphẽsibilr operat, & cõmorat in Chrianis, psertim in sacro altaris, multa etiã signa p suos electos hucusq; opari dignat, singuli quoq; deuotoꝝ scire pñt, q̃ mirabiliter deus operet in ipsis quotidie pces eoꝝ exaudiẽdo, corda consolãdo. à tẽtatõibus liberãdo, spũalem profectũ pstando, ignemq; diuini amoris in ipoꝝ pcordijs frequẽter incendẽdo, augẽdo. ac pficiendo. Ideo eñ subiũgit: Deus Israel.i. hoĩs deum oculo cõtemplatiuo vidẽtis, dabit virtutẽ & fortitudinẽ plebi suæ, dando ei p grãm, q̃d nec habet, nec videt p naturã. Cætera satis exposita sunt. Ecce Psalmũ gloriosum, mirabilẽ, & vere mysterijs plenũ audiuimus, in quo Chrĩ resurrectio, increduloꝝ deiectio, Ecclesię institutio, pmotio, spũs sancti missio, Chrĩ quoq; ascẽsio describunt. Conemur igit adimplere q̃d psalmus iste totiẽs exhortat, vcʒ deo cãtare, psallere, eius pconia enarrare, suo aduẽtui in cordibus

4.Reg.2. Eccl.48. Iohan.6

B nrĩs iter parare q̃tenus ipse p grãm maneat semp in nobis, nosq; p dilectionẽ maneamus in eo quẽadmodũ scriptũ est: Deus charitas ẽ, & q manet in charitate, in deo manet, & deus in eo.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LXVIII.

¶Argumentum.

¶Titulus: In finẽ pro his q cõmutabunt Dauid (aliàs) victori pro lilijs, siue sup rosas Dauid Propheta intẽdit nos inducere, quatenus habẽtes oculũ ad passionẽ Chrĩ, enitamur ei cõfirmari vt immutemur cũ ipso in gloria. Agit eqdem de passione Chrĩ, vt illius exẽplo cæteri patiẽter aduersa tolerãtes valeãt tandẽ cũ ipso regnare in cœlestibus. Interimq; pdicit ex ea quę sup inimicos suos ventura erãt. In duo aũt potissimũ diuidit: Primo nãq; Propheta in psona Chrĩ orat pro sui liberatõe à passione, narrãdo totã suã psequutionẽ & passionẽ. Insup petit de inimicis & aduersarijs vltionẽ, quatenus deijciant, ne nimis crudeliter desęuiant in se & sua membra. Scdo aũt loco recẽset, & enarrat beneficia ex ipsius passione futura, promittens grarũactiões p diuinum cultum, ibi: Ego sum pauper & dolens. Author primam copiosissimo commentario expendit ipsum in hanc sñiam, & nihilominus iuxta tropologiam de Ecclesia seu corpore mystico Christi

¶Expositio Tituli.

¶Titulus Psalmi nũc declarãdi est. In finẽ pro his q cõmutabunt ipsi Dauid.i. Psalmus iste in vltimũ finẽ (q Chrũs est) nos dirigẽs, scriptus est ,p his q cõmutabunt.i. q in Chro reformãtur, q sicut portauerũt imaginẽ primi hoĩs terreni & pctõris, sic portare incipiũt imaginẽ se- 1.Cor.15
C cũdi hoĩs immaculati atq; cœlestis. Cõuenit q̃; hic Psalmus ipsi Dauid ,pphetę, sicut authori. significatio ãt p Dauid (vtpote Chro) cõuenit sicut subiecto. Nõ eñi dubitare pmittimur, q n psalmus iste ad lrãm sit itelligẽdus de Chro, q̃d ex scriptura canonica noui testamẽti multiplr demõstrat. Aploꝝ etenĩ gloriosissimus princeps, scripturã psalmi istius dicit oportere ipleri in
Iuda, q tradidit Chrm, ,ppter pctm in Chrm cõmissum. Sic eñ allegat: Fiat cõmoratio eius Acto.1
deserta, & nõ sit q habitet in ea. Vñ q; iferius pluralr dr: Fiat habitatio eoꝝ deserta, & in tabernaculis eoꝝ nõ sit q inhabitet, ipse applicat ad Iudã, singulariter scripturã istã allegãs. Deniq;
Paulus aplus introducit q̃d infra habet: Fiat mẽsa eoꝝ corã ipsis in laqueũ, cũ versu sequenti, Roma.11.
dictũ atq; impletũ in Iudæis, q Chrm interfecerũt, ,ppter scelus in ipsum pratatũ In eadẽ q̃q;
epla dicit, in psona Chrĩ prædictũ, q̃d inferius dicit: Obprobria exprobrãtiũ tibi, ceciderunt
sup me. Silr mõ quod in psalmo isto habet: Zelus domus tuæ comedit me. Iohãnes Euãgeli- Roma.15
sta asserit de Chro prædictũ, & in eo cõpletũ, recitãs qũo Chrus flagello de funiculis facto, eie- Iohan.2.
cit de tẽplo emẽtes & vendẽtes. Insup q; in psalmo hoc dr: Multiplicati sunt sup capillos capitis mei q oderũt me gratis. Chrus affirmat de se pronũtiatũ. Vt impleat (inquiẽs) sermo, q Iohan.15
s in lege eoꝝ scriptus est, q a odio habuerũt me gratis. Hoc tñ supius manifeste etiã dr hoc mõ
Nõ supgaudeãt mihi q aduersant mihi inique, q oderunt me gratis. Propterea sicut ex isto te- Psal.34.
stimonio dñi saluatoris ostẽdit, iste psalmus ad lrãm de ipso conscriptus, sic & ille, sicut & illic plenius dixi. Christus itaq; passioni propinquans vel in ea consistẽs, orans ait ad patrẽ seu sanctam Trinitatem vnum simplicissimum deum.

¶Expositio Psalmi literalis.

Saluum me

Aluum me fac deus.⌋ Non à malo culpæ, quia peccare non potui, ſed à malo D 1
pœnæ, videlicet à doloribus corpis & animæ mihi inflictis aut infligẽdis, de
quibus ſubiungiť: ⌊qm̃ intrauerunt aquæ⌋ hoc eſt, tribulatões & pœnę ⌊vſq;
ad aĩam meam⌋.i. vſq; ad extinctionẽ vitæ meæ corporeæ.ſ. vſq; ad ſepara-
Zacha.9. tionem carnis & animæ. Interdum in ſacra ſcriptura p aquam intelligiť cõſo-
Job.22 latio. Iuxta illud: Emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo nõ erat aqua. Interdum
Eſa.6. vero p aquam intelligiť grauis pſecutio. Iuxta illud Iob: Putabas te tenebras nõ viſu⁊, & im-
petu aqua⁊ inundantium non oppſſurum iri. Vnde Eſaias apertius dicit: Adducet dñs ſuper
populum iſtum aquas fortes & multas, regẽ Aſſyrio⁊: & ita iam p aquas deſignatæ ſunt pſe-
cutiones. ¶Infixus ſum in limo profundi⌋ Hoc qdam dicunt Chr̃o competere rõne ſuę 2
ſepulturę, qa tunc ſub terra reclusus eſt, quemadmodum ipẽ pdixit. Sicut fuit Ionas in ventre
Matt.12. cœti tribus diebus, & tribus noctibus, ita erit filius hoĩs in corde terræ. Videť tamẽ ꝙ iſtud cõ
ueniat Chr̃o etiam rõne ſuæ incarnatõis, p quam deſcendit in mundum, qui dici pt limus p-
fundi vel propter elemetum terræ limoſum, vel propter vitioſitatẽ & limoſitatẽ vitæ carna-
Ephes.4 lis hoĩm in mundo viuentium. In hoc limo Chr̃us defixus eſt, qm̃ (teſte Aplo) deſcendit in-
feriores partes terræ, atq; in medio nationis prauæ & puerſæ multò demoratus eſt tempore,
⌊& nõ eſt ſubſtantia⌋.i. in corpe meo non fuit ſtabilis vniformiſq; ſtatus vitæ naturalis. De
Job.13 Chr̃o nãq; ſcdm ꝙ erat aliquo modo viator atq; paſſibilis verum ẽ dicere, qd ſcriptũ eſt: Ho
mo natus de muliere, breui viuẽs tpe, repleť multis miſerĳs, & nunq̃ in eodem ſtatu pmanet
Vel, nõ eſt ſubſtantia.i. ſubſiſtentia ſeu naturalis ſubſiſtẽdi ptãs in corpe crucifixo, exhauſto,
Lucæ.9. mortuo, & ſepulto. Vel, nõ eſt ſubſtantia.i. naturales diuitiæ mihi defuerãt. Chr̃us em̃ nõ ha
Matt.26 buit, vbi caput ſuũ reclinaret. & nudus cruci appenſus eſt, habuitq; p cibo potuq; acetũ & fel
Ecce qd rex gloriæ, cuius ſunt cœlũ & terra, & oĩs ornatus eo⁊, pro nobis pati dignatus eſt: E
1.Cor.8 Nempè cum diues eſſet, propter nos egenus & ſine ſubſtantia factus eſt, vt eius inopia diuites
efficeremur. ¶Veni⌋ de ſummo cœlo & ſinu pr̃is per aſſumptionẽ humanæ naturæ ⌊in al 3
titudinem maris⌋.i. in pfunditatẽ pſecutõis & pœnæ ac mortis ⌊& tẽpeſtas demerſit me.⌋
.i. magnitudo pœna⁊ mihi in crucis patibulo inflicta⁊, occidit me, ſicut ſcribiť: Inundaue-
Threno.3 Johan.4. runt aquæ ſup caput meum, dixi, perĳ. Solet aũt per altitudinẽ, pfunditas deſignari. Iuxta il-
lud: Puteus altus eſt. ¶Laboraui clamans⌋ Chriſtus em̃ non ſine labore pdicando diſcurre 4
Job.4. bat. Vnde ſcriptum eſt: Ieſus fatigatus ex itinere. Clamauit quoq; Iudæos increpando, po-
pulum inſtruendo, Euangelicam legem docendo. Maxime tamẽ in paſſione laborauit, quã-
Johan.19 do & baiulans ſibi crucem exiuit, atq; in cruce clamauit: Pater, ignoſce illis. Et cõſummatum
Lucæ.23. Johan.19. eſt. Et: In manus tuas commendo ſpm̃ meum. Hinc em̃ de Chr̃o ſcriptum eſt: Pro eo ꝙ la-
Eſaię.53. borauit aĩa eius, videbit & ſaturabiť, ⌊raucę factę ſunt fauces meę.⌋ Ad lrãm raucæ factæ erãt
fauces Chr̃i. Raucedo nãq; cauſať ex deſiccatõe humo⁊ in faucibus & arterĳs, qm̃ ergo Chr̃s
Psalm.21. in paſſione ſanguinem copioſe effudit. Prout dictum eſt ſupra, ſicut aqua effuſus, ideo rauca
erat vox eius. Metaphoricè aũt dicunť fauces fieri raucę, dum ſermo prolatus audienti non p
ficit, ſed ſine fructu cõſiſtit: ſicq; fauces Chr̃i raucæ erant quantũ ad incredulos & peruerſos,
Johan.8 quibus ipẽ in Euãgelio ait: Sermo meus nõ capit in vobis ⌊defecerũt oculi mei dum ſpero in
Psal.25 deũ meũ.⌋ Videť hoc repugnare ei quod Chr̃us ſuperius ait: In dño ſperans non infirmabor.
Eſt igiť ſenſus: Oculi mei interiores, videlicet cõtemplatio & mẽtalis oro, qbus in cruce pen-
dens deũ indeſinẽter aſpexi, viſi ſunt deficere.i. fruſtrari, & ſuo effectu ſeu diuĩa ſubuentõe pri F
uari, dũ deus pr̃ reliqt me in manibus impio⁊, ppter quod ipſi dixerũt: Cõfidit in deo, libe-
Matt.27 ret eum nũc ſi vult. Et ite⁊: Si rex Iſrael eſt. Vel: Si hic eſt Chr̃us dei electus, deſcẽdat nũc de
Eſaiæ.53 cruce, Et Eſaias: Nos putauimus eũ quaſi leproſum, & pcuſſum à deo & humiliatũ. Solet em̃
Hiere.11. Chr̃us de ſe aliqd affirmare, iuxta quod in opinione alio⁊ fuit. Vnde Hieremias: Ego (inqt)
quaſi agnus innocẽs q portať ad victimã, & nõ cognoui, qa ſup me cogitauerũt conſilia &c.
Iudæi nãq; putabãt Chr̃m neſcire ipo⁊ cõſilia cõtra ſe. Vel ſic: defecerũt oculi mi dũ ſpero in
deũ meũ.i. qñ in cruce pendẽs certiſſimè cõfidebã me tertia die reſuſcitãdũ: tũc oculi mei cor-
porales defecerunt, qa obtenebrati ſunt atq; euerſi. ¶Multiplicati ſunt ſup capillos capitis
mei q oderũt me gratis⌋ Per hoc Chr̃s ĩſinuat mltitudinẽ aduerſario⁊ ſuo⁊ Iudæo⁊, q eũ gra 5
tis.i. ſine rõnabili cã oderũt, & forte ad lrãm nũerus odiẽtiũ & pſequẽtiũ Chr̃m, exceſſit nũe⁊
criniũ capitis ſui. Multa em̃ milia fuiſſe videnť in pplo illo, de q Euãgeliſta teſtať. Rñdẽs vni-
Mat.26 uerſus ppls dixit: Sãguis ei⁹ ſup nos, & ſup filios nr̃os. ¶Cõfortati ſunt q pſecuti me inimi
ci mei iniuſte.⌋ Oẽs em̃ cõfœderati ſunt in malo, & ĩualeſcebãt voces co⁊ aduerſum me, nõ p- 6
pter rõnẽ ſed ppter multitudinẽ. Prĩcipes ſacerdotũ pbuerũt auxiliũ phariſæis, q prĩo cõtra
Matt.26 Chr̃m cõceperãt rãcorẽ Herodes qȝ & Pilat⁹ coopati ſũt eis, qa Herodes Chr̃m alba veſte illuſit
Pilat⁹ vero eũ flagellauit atq; dãnauit, & iſti pſecuti ſũt me iniuſte.i. ſine offẽſa & culpa, imò p
Psalm.34 bñficĳs mltis repẽdebãt mihi iniurias & flagella, ſicut ſupi⁹ dictũ ẽ: Retribuebãt mihi mala p
Johan.10 bonis. Hoc ẽ ꝙ Chr̃us ait Iudęis. Multa bona opa oñdi vob ex pr̃e meo, ppter qd ho⁊ vultis
me lapi

me lapidare? Et Hie. Nũqd reddit̃ ꝑ bono malũ, qa foderũt foueã aĩæ meæ? ⌊q̃ nõ rapui⌋ Hiere. 8
hoc eſt, culpã quã non contraxi, malum q̃d non feci ⌊tunc exoluebam.⌋ qm̃ ſine culpa pro- Roma. 6.
pria paſſus ſum pœnã. Pœna eſt aũt pretiũ culpæ, ſicut & mors eſt pœna peccati. Qm̃ er-
A go ſaluator ab omni peccato immuniſſimus extitit, & nihilominus acerbiſſimã mortẽ ſuſti-
nuit, conſtat ꝙ ſoluit quæ nõ rapuit, ſatisfecit vero pro nobis, & merito ſuæ particularis, tẽ-
poralisq́ꝫ mortis, abſtulit a gñe humano vniuerſalem, æternalemq́ꝫ mortẽ, pro originali pec Treno. 4
cato inflictã. Vnde ſcriptum eſt. Spũs oris noſtri dñs captus eſt. Et rurſus. Ipſe vulneratus ẽ Eſaiç. 53.
propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. Porro Chrũs apertiſſime ait Eſaiç. 43
Seruire me feciſti in peccatis tuis, præbuiſti mihi laborẽ in iniquitatibus tuis. ¶ Deus tu ſcis
7 inſipientiã meam, & delicta mea à te nõ ſunt abſcondita.⌋ Verſus iſte tripliciter explanatur
Primo ſic. Deus tu ſcis. i. ſi eſt in me aliqd inſipientiæ & peccati, ſicut Iudæi affirmãt, dicen- Expõ pri
tes me falſa docere ac blaſphemare, hoc tu noſti. Iſte eſt em̃ modus loquendi eoꝝ, qui ſe ſo- ma
brie excuſant corã deo, dũ mendaciter accuſantur, tanq̃ dicãt. Nos nobis conſcij non ſumus
de aliquo malo, ſed quid mali in nobis eſt deus agnouit, & hoc modo Iudas patriarcha ſeip- Gene. 44
ſum & frẽs ſuos excuſans de furto corã Ioſeph ait: Deus inuenit iniquitatẽ ſeruoꝝ ſuoꝝ. Se- Expõ ſe
cundo intelligitur à cõtrario ſenſu hoc modo. Deus tu ſcis per approbationẽ, inſipiẽtiã me- cunda.
am. i. ſapientiã meã, quæ à Iudæis inſipientia reputat̃, & delicta mea. i. virtutes & opa bona
quæ Iudæi iudicãt eſſe pctã, à te nõ ſunt abſcõdita, ſed per approbationẽ nota ſunt tibi. Qm̃ Matt. 7.
em̃ Chrũs mũdi contemptũ docuit, & deũ ſuũ prẽm vocauit, propterea dicebãt Iudæi. Dæ Iohã. 10.
moniũ habet, & inſanit, & blaſphemias loquit̃. Vnde & dixerũt Pilato. Nos legẽ habemus, Iohã. 19.
& ſecũdum legẽ debet mori, qa filiũ dei ſe fecit. Secũdum hũc modum loquẽdi ait ſaluator. Lucæ. 10.
Cõfiteor tibi pater, qa abſcondiſti hæc à ſapiẽtibus & prudẽtibus & reuelaſti ea paruulis, q̃d
à contrario ſenſu intelligendũ eſt ſecũdum Auguſtinũ. Et ita Paulus ait: Factus ſum inſipiẽs 2. Cor. 12
B vos me coegiſtis. Et rurſus. Nos ſtulti propter Chrm̃. Tertio intelligit̃ dictum à Chro, nõ 1. Cor. 4
pro ſeipſo, ſed pro corpe ſuo myſtico q̃d eſt eccleſia, ſicq́ꝫ inſipientiã & delicta mẽbroꝝ ſuo Expõ ter
rum, quæ ſuper ſe excepit, & pro quibus ſatisfecit, nominat ſua, ſicut alibi ait: Saule quid me tia.
perſequeris? Et iteꝝ. Eſuriui & nõ dediſtis mihi mãducare. Nudus fui, & non cooperuiſtis Actoꝝ. 9.
8 me. ¶ Non erubeſcãt in me qui expectãt te dñe⌋. i. ſancti in lymbo detenti, me cum ingẽ- Matt. 25
ti deſiderio pſtolantes, nõ verecundẽtur, quaſi fruſtrati ſpe ſua, ſed ſicut prophetæ pdixerũt,
& alij crediderũt, ita reſuſcita me & fac me ſanctos de lymbo educere, quatenus glorient̃ ſe
conſequi fidei fructũ ac ſpei effectũ. Sancti aũt in lymbo expectabãt & Chrm̃ & deũ prẽm.
Chriſtũ ſicut mittendũ atq́ꝫ localiter deſcenſuꝝ. Patrẽ vero ſicut miſſuꝝ ac ſpũaliter cõſo-
laturũ. Itaq́ꝫ, nõ erubeſcãt, qui expectãt te dñe vniuerſoꝝ, ⌊o dñe virtutum⌋ cœleſtiũ. ſ. an- Gene. 17.
9 geloꝝ, cui nihil eſt impoſſibile. ¶ Nõ cõfundãtur ſup me, qui q̃runt te deus Iſrael⌋. i. apo Iob. 41
ſtoli, alijſq́ꝫ fideles te ꝑ fidẽ & opa bona quærẽtes ⌊nõ confundãtur ſup me⌋. i. de mea hu-
miliatione, pſecutione & occiſione, ſed corrobora eos ad cõfitendũ me, atq́ꝫ ad imitandum
10 veſtigia mea. Hoc fuit impletũ præcipuę in die pentecoſtes ſpiritu ſancto recepto. ¶ Qm̃ Actoꝝ. 3.
propter te⌋. i. propter nominis tui honorẽ, quẽ ſummè quæſiui. Vel, propter te. i. propter
ſapientiæ tuæ diſpoſitionẽ, qua me pati decreuiſti, quẽadmodum loquit̃ Petrus. Conuene- Actoꝝ. 4
runt aduerſus ſanctum puerũ tuum Ieſum facere, quæ manus tua & conſilium tuum decreue
runt fieri. Vel, propter te, hoc eſt, propter iuſtitiã meam, quã ob tuam voluntatem immo-
biliter obſeruaui, ⌊ſuſtinui obprobrium⌋ Iudæoꝝ dicentiũ. Nũc cognouimus, quia dæmo
nium habes. Et: Nũquid interficiet ſemetipm̃? ⌊operuit cõfuſio faciẽ meã⌋. i. illud q̃d ſolet Iohan 8.
alijs eſſe cauſa cõfuſionis, multipliciter irruit ſup me tpe paſſionis, qñ ligatis manibus tradi- Matt 27
C derũt me Preſidi, & qñ coram Pilato atq́ꝫ Herode nihil reſpondi, & quando alba veſte illu- Marc. 15
ſus ſum, nudatus, columnæ alligatus, flagellisq́ꝫ cæſus, ſpinis coronatus, proprijsq́ꝫ humeris Luc. 23
crucem baiulans ad mortem ductus, & inter latrones ſuſpenſus. Proprie tamen non fuit in Iohã. 18.
Chriſto confuſio, quia confuſio propter virtutẽ in viro perfecto locum non habet, Ad lite-
ram etiam operuit confuſio faciem Chriſti, quando viri qui tenebãt eum, illudebãt ei, & ve-
lauerunt eum, & pcuſſerunt faciem eius, dicẽtes: Prophetiza nobis Chrẽ, quis eſt qui te per- Lucæ. 22.
11 cuſſit? ¶ Extraneus factus ſum fratribus meis⌋ Iudæis de genere Abrahæ mecum natis.
Erat em̃ Chriſtus extraneus Iudæis in ipm̃ non credentibus, quia longe erat à corde eorum,
quàmuis inter eos corpaliter ambulabat. Erat quoq́ꝫ extraneus fratribus ſuis apoſtolis, qui
omnes relicto eo, fugerũt. Vnde ſanct⁹ Iob in pſona aut certe figura Chri ait: Frates mei e- Iob. 9
longauerunt à me, & noti mei quaſi alieni receſſerũt à me ⌊& peregrinus factus ſum filijs ma
tris meæ.⌋ hoc eſt, Iudęis filijs Sarę, vel ſynagogæ. Quemadmodum peregrinus ſeu hoſpes
non diu ſuſtinet̃, ſed de domo expellitur, ita Iudæi Chrm̃ velut vilem abiecerunt, atq́ꝫ ſpre-
uerunt, dicentes: Nos ſcimus, qm̃ Moyſi loquutus eſt deus, hunc autẽ neſcimus vnde ſit. Eo- Iohan. 9.
dem quoq́ꝫ capitulo euangeliſta teſtat̃. Iam conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis confiteret̃ eum
Chriſtum, extra ſynagogam fieret, Hoc modo Chriſtum fuiſſe venturum, & in mundo vi-

Hiere.14 ctturum Hieremias cum admiratione prædixit. Quare quasi colonus venturus es in terra, & D
quasi viator declinans ad manendum? Cur autem Christus tanta pati dignatus sit, pandit,
subdendo. ¶Quoniam zelus domus tuæ comedit me ⌋ hoc est, ardēs dilectio ædificatio- 12
nis, informationis, & cōuersionis ecclesiæ seu fidelium aut electorum, pro quorum salute sum in-
carnatus, me totū accendit, absorbuit, & consumpsit. Propter salutē enim ecclesiæ, Christus
prædicauit, Iudæos increpauit, miracula fecit. Hūc quoque zelū palam ostendit, quādo eiecit
Mat. 21 de templo ementes & vendētes dicens: Nolite facere domum patris mei domū negotiatio-
Iohā.2 nis. Hic etiam zelus Christum comedit. i. in morte cōsumpsit, quoniā propter charitatē suā
Galat. 2 ad nos, tradidit semetipsum pro nobis in mortē, sicut Paulus fatetur. In fide (inquiens) viuo
Heb.3 filij dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Et rursus. Chrs tanq̄ fili⁹ fidelis erat
Zacha.6. in domo sua, quæ domus sumus nos. Voluit enim Christus cōstruere templum deo patri, ec-
clesiamque perfectam ex viuis lapidibus, prout de ipso fuit prædictū. Ecce vir oriens nomen
eius, & ædificabit templum dño, & ipse portabit gloriam, & sedebit & dominabitur in solio.
Hoc templum Christus cōstruere cœpit, docēdo & redarguēdo errantes, quemadmodū de
Malac.3 ipso prænuntiatum est. Cum enim de Christi aduētu dixisset propheta: Statim, veniet ad tē-
plum suū dominator quem vos quæritis, de ipsius doctrina mox addidit, ipse enim quasi ignis
conflans, & sedebit conflans & emundās argentum, & purgabit filios Leui. Denique hoc tē- E
Amos.9 plum Christus promisit se ædificaturum in suo aduentu. In die illo suscitabo (inquiens) ta-
Actorum.15 bernaculū Dauid quod cecidit, & reedificabo aperturas eius quod Iacobus in actibus aplorum
allegat de Christo pdictum, ⌊& opprobria (Iudæorum) exprobrantium tibi ⌋ o pater æterne,
me vnigenitū tuū negando, & opera mea miraculosa, atque diuina dæmonibus ascribendo,
⌊ceciderunt super me ⌋ hoc est, in mea humanitate passibili habuerunt effectū. Nam verba
atque iniuriæ impiorum tibi illata, diuinitati nocere nō poterant, sed meā humanitatē lædere &
occidere valuerunt. Vel, ceciderunt sup me, hoc est, mihi quoque inferebant. Quicquid enim
Iohan.5. vni diuinæ personæ irrogat iniuriæ, irrogat & alij. Propter qd asserit Chrūs. Qui nō hono-
rificat filium, non honorificat patrē qui misit illum. Exprobrabāt autē Iudæi deo patri, imo
toti trinitati, pcipue tn̄ spūi sancto, dum Cr̄i miracula, totius trinitatis potestate patrata, at-
Marc.3. tribuebant Beelzebub. Vnde cum dixissent scribæ, Beelzebub habet. Volens Chrs ostende-
re eos spūi sancto intulisse blasphemiā. Qui blasphemauerit (ait) in spiritū sanctū, non habet
remissionē in æternū, sed reus erit æterni delicti, & cur hoc dixerit de Iudæis, manifestat e- 13
uangelista, subiungēs, qm̄ dicebāt, spiritum immundū habet. ¶Et operui in ieiunio aīam
Esaiæ.61 meam, ⌋ Operatio virtuosa, animæ vestimentum vocat, iuxta illud. Exultabit anima mea in
Matt.4 deo meo, quia induit me vestimento salutis, & indumēto iustitiæ circūdedit me. Chrs autē
ieiunauit quadraginta diebus & totidē noctibus, & ita ieiunio, qd est actus tēperantiæ, ope-
Ibidē. ruit. i. spūaliter vestiuit animā suam, ⌊& factū est in obprobriū mihi ⌋. i. in occasionē tenta-
tionis à dæmone, q ex hoc motus est ad tentandum me, in tm̄, vt idololatriæ speciem mihi
proponeret; dicēs: Hæc omnia tibi dabo, si procidens, adoraueris me. Vel sic, operui in ieiu
nio animam meam, hoc est, pallio compassionis atque tristitiæ indutus sum, propter infideli-
Marc.3. tatem malitiamque peruersorum. Hinc nanque dicit. Contristatus est Iesus sup cæcitate cordis
Apoca.3. eorum. Sicut enim Christi refectio est, nostræ mentis ad deum cōuersio, scd̄m quod ipse protesta- F
tur. Si quis aperuerit mihi, cœnabo cū illo, sic eius ieiunium est nostri cordis à deo auersio, &
factum est in obprobrium mihi, hoc est, labor & studium, quo pro hominū conuersione su-
daui, cucurri & laboraui, fuit Iudæis occasio detractionis, irrisionis, & accusatiōis aduersum
Lucæ.23. me. Dicebant enim. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostrā. ¶Et posui vestimē- 14
Matt.11. tum meū cilitium, ⌋ hoc est, non mollibus, sed duris vestibus vsus sum. Qm̄ enim Christus
Iohannem Baptistam de vestimentorum asperitate collaudat, vestiumque mollitiem repro-
bat, apparet quod ipse vestibus asperis vtebatur, cœpit equidem facere & docere, & hoc liquet,
Iohan.19 quia tunica eius incōsutilis fuit desup contexta p totum, quēadmodū vestes cilicinæ fieri so
lent. Vel, posui vestimentum meum cilitium, hoc ē, carnem mortalē indutus sum, & ea di-
uinitatem meam velaui. De qua carne atque cilicio superius dixi. Cōscidisti saccum meum &
circundedisti me lætitia, ⌊& factus sum illis in parabolam ⌋ hoc est, in similitudinē impro-
Marc.3. perij & in derisum, quemadmodum in euangelio scribit. Audiebant hæc pharisæi, & deride
bant eum. Et dicebāt, quoniam in furorē versus est. ¶Aduersum me loquebant qui sede- 15
Deute.16 bant in porta ⌋. i. sacerdotes iuxta portam tēpli sedētes & populū instruentes, vel iudices in
portis ciuitatis ad iudicandū residentes, quemadmodū iussum erat p Moysen. Iudices cōsti-
tues in omnibus portis tuis. Isti contra Christum loquebantur, auertētes plebem ab eo, in tm̄,
vt tandem peterēt sibi virum homicidam donari & Iesum occidi, ⌊& in me ⌋ hoc est, de me
& contra me ⌊psallebāt ⌋ hoc est, irridendo cātabāt ⌊qui bibebāt vinum ⌋. i. Iudæi gulosi.
Matt.11. Cantilenas enim irrisorias composuerunt & cecinerunt de domino saluatore, sicut est illud
Hiere.11. homo vorax, potator vini, amicus publicanorum. Vnde dicitur. Factus est mihi sermo do-
mini in

A mini in opprobrium & in derisum tota die. Et in Osea Christus: Ego (inquit) redemi eos, & Hiere. 11. Osee. 7
16 “ ipsi loquuti sunt contra me mendacia. ¶ Ego vero orationem meam ad te domine deus⌋
pater direxi, & fudi orando pro persequutoribus meis, quemadmodū per prophetā ad te lo Hiere. 16
quor: Recordare, ꝙ steterim in cōspectu tuo, vt loquerer pro eis bona, & auerterem indigna
“ tionē tuam ab eis. Et dixit: Pater ignosce illis, quia nesciūt quid faciunt, ⌊ tempus beneplaciti Lucæ. 23
“ deus, ⌋.i. exaudire me debes ô deus pater, quoniā tempus meū quo fui in mundo, est tempus
reconciliationis & gratiæ, de quo ait apostolus: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nūc di- 2. Cor. 6
17 “ es salutis. ¶ In multitudine misericordiæ tuæ, ⌋.i. secundū & propter magnā misericor-
“ diā tuā, ⌊ exaudi me in veritate salutis tuæ, ⌋ quam peto à te, videlicet vt verā beatitudinem
seu salutē, quæ à te solo præstatur, dones mihi atq; ecclesiæ, pro cuius saluatione cuncta susti
neo. Salus autem seu beatitudo est duplex, scilicet essentialis, quæ est fruitio dei & acciden-
talis. quæ in bonis creatis cōsistit. Primā beatitudinē anima Christi à principio habuit, nec
eam sibi nunc petit, sed eā petit ecclesiæ peregrinanti ac militanti. Secundam vero beatitudi
nem, quæ est præmiū accidentale, Christus postulat sibi, nūc & in versibus qui sequunt. Hinc
enim Christus pro ecclesiæ salute orans, postulat ei præmium essentiale à patre, dicendo: Pa Johan. 17
ter quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meā, quā
18 “ dedisti mihi, hæc autem visio est tota merces. ¶ Eripe me de luto, vt non infigar, ⌋ lutum
“ & limus idem sunt. Cum ergo Christus superius dixit; Infixus sum in limo profundi, quo-
modo nunc orat eripi, vt non infigat? Dicendum ergo, ꝙ Christus ad tempus erat infixus in
B limo, secundum sensum inductum, nunc vero orat educi seu eripi, ne diu aut semper maneat
luto infixus. Est itaq; sensus. Eripe me deus pater de luto, hoc est, de mundo isto terreno, de
malignorum consortio, sepulturæq; loco, vt non infigar. i. ne diutius q̄ à te ordinatum est,
in hoc luto permaneam. Desiderauit etenim Christus de mundo redire ad patrem, & de cō-
uentu malignorum ad societatem conscendere angelorum. Vnde discipulis ait: Si diligere- Johan. 14
tis me, gauderetis vtiq;, quia vado ad patrem. Et: O generatio incredula, quamdiu apud vos Marci. 9
“ ero? ⌊ libera me ab his qui oderunt me ⌋, hoc est, à Iudæis, suscitando me ad impassibilē sta-
19 “ tum, ⌊ & de profundis aquarum, ⌋ hoc est, à vehementia persequutionum. ¶ Non me de-
“ mergat tempestas aquæ, ⌋.i. impetus mortis mihi illatæ, de qua superius dixi, tempestas de-
mersit me, non me demergas penitus, vt non permaneam mortuus vsq; ad diem vniuersalis
“ resurrectionis, sed à voragine mortis tertia die eripiar, ⌊ neq; absorbeat me profundum, ⌋.i.
fouea monumenti, videlicet, ne corpus meum in sepulchro permanēs corrumpatur, sed ab
“ hoc profundo exalta me per resurrectionē acceleratam, ⌊ neq; vrgeat super me puteus os su
“ um, ⌋.i. lymbus sanctorum patrum, in quem descendi, non diu me teneat, nec os, hoc est, adi
tum suum super animam meam obturet seu claudat, sed quemadmodū corpus peto educi à
conclusione sepulchri, sic animam meam peto eripi à lymbo inferni, sicut superius dictū est,
20 “ quoniā non derelinquet animam meam in inferno. ¶ Exaudi me domine, ⌋ pater in ora-
“ tionibus iam præmissis, ⌊ quoniā benigna est misericordia tua, ⌋.i. ideo me exaudi, quia dul-
cis est misericordia tua, sicq; propter eam exaudi me. Quamuis em̄ Christus iusto dei iudicio
exaudiri meruit, merito conuersationis suæ sanctissimæ, orat tamen exaudiri propter mise-
ricordiam bonitatis diuinæ. Primo vt nobis præstet exemplū quo semper innitamur mise-
ricordiæ dei, nō proprijs meritis. Secundo, quoniā misericordia dei, sicut iustitiam aīæ Chri
sti creatam in infinitum excedit, sic incomparabiliter maior est ratio exaudiendi, propter di
“ uinam misericordiā, q̄ propter quamcunq; iustitiā creatam, ⌊ secundum multitudinem mi-
“ serationū tuarum respice in me, ⌋ oculo dilectionis paternæ, & subueni mihi sicut precatus
C sum. Miseratio dicitur actus misericordiæ, misericordia aūt dei in se vna est ac simplex. Di-
cuntur tamē multæ misericordiæ, propter diuersos effectus misericordiæ dei, vel potius p-
pter plenitudinē bonitatis diuinæ, qua deus nouit varijs modis, imò infinitis succurrere suis.
Si autem miseratio dei dicatur ipse actus dei miserentis, in ipso cōsistēs, sic eodem modo mi-
seratio dei est vna & plures, sicut de misericordia dictū est. Si vero dicatur miseratio dei effe
21 “ ctus misericordiæ eius, sic miserationes dei sunt realiter multæ. ¶ Et ne auertas faciem tuā ⌋
“ hoc est, pium & gratiosum tuū respectum, ⌊ à puero tuo, ⌋.i. à me vnigenito tuo, ⌊ quoniā
“ tribulor, ⌋ vsq; ad mortem in die parasceues, idcirco ⌊ velociter exaudi me, ⌋ non differen-
22 “ do vltra triduū corporis mei glorificationem. ¶ Intende animæ meæ, ⌋ preces eius ac vota
“ exaudiens, ⌊ & libera eā ⌋ ab interioribus pœnis, quas habuit tēpore passionis, à timore atq;
“ tristitia, ⌊ propter inimicos, em̄, meos (Iudæos) eripe me, ⌋ ab omni mortalitatis, passibilita-
tisq; statu, vt odium & prauitas eoꝝ aduersus me, sit tibi occasio succurrēdi filio tuo dilecto,
Vel, propter inimicos meos. i. propter salutem eorum eripe me de sepulchro, ne in infideli-
tate sua persistant, sed audita prædicatione euangelij conuertantur ad me, sicut eis testatus
sum: Cū exaltaueritis filiū hois, tūc cognoscetis q̄ ego sum. Quod aūt in actibus aploꝝ im- Johan. 8
pletū ostenditur, vbi octo millia Iudæoꝝ cōuersa legunt, multa q̄q; turba sacerdotū cōuersa Actuū. 3

asseritur. ¶Tu⌋ domine pater ⌊scis improperiũ meũ⌋ hoc est, iniuriã verboꝝ mihi di » 23
ctorũ, ⌊& confusionẽ meã⌋ hoc est, contemptũ & vilipensionẽ aduersarioꝝ meoꝝ, me pro
nihilo æstimantiũ ⌊& reuerentiã meam. ⌋ Nõ sumitur hic reuerentia pro veneratione, sed D
pro verecundia seu ignominia. Verecundia autẽ proprie sumpta, est timor dehonestatiõis,
seu pauor de re turpi, ad vitandũ difficili. Sic vero eã sumendo non habuit locũ in Christo.
Sciuit eñ nil inhonestũ à se fieri posse, nec aliquo modo erubuit propter iniurias sibi illatas,
sed per patientiã in aduersis gaudebat. Quomodo ergo fuerunt in eo reuerentia, hoc est, ve
recundia atq; confusio, nisi illa, quæ alijs solent esse causa confusionis & verecundiæ, abundã-
ter in ipso fuerunt, cũ ipse sit tanq̃ latro captus, consputus, nudatus, & inter iniquos suspen-
sus. ¶In conspectu tuo⌋ hoc est, tibi cogniti ⌊sunt omnes qui tribulant me⌋ sacerdotes, » 24
scribæ, pharisæi, ac cæteri & tuæ ptãti subiecti sunt, potesq; me de eoꝝ manu eripere & eos
opprimere ⌊improperiũ expectauit cor meũ & miseriã⌋ quãto tẽpus passionis amplius ap »
propinquauit, tanto Christus de vicinori expectauit iniuriã verboꝝ, & irrigationẽ pœna-
rum. Vnde passionẽ suã apostolis sæpe prædixit, & passione iã proxima, propter expecta-
Lucæ. 22 tionẽ pœnaꝝ imminentiũ, in tantũ expauit, ꝙ factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis de
currentis in terrã. ¶Et sustinui⌋ hoc est, expectaui & consideraui, ⌊q simul cõtristaret⌋ » 25
cõpatiendo doloribus meis ⌊& non fuit⌋ qui condoleret, Sustinui quoq; & qui consolaret »
me tristẽ & non inueni. Hoc Christus asserit, nõ ꝙ nemo sibi cõdoluit, aut consolationẽ sibi
Lucæ. 22. impendere concupiuit. Præsertim cũ scriptũ sit. Sequebatur illũ multa turba populi, & mu-
Johan. 6. lierũ, quæ plangebãt & lamentabant eũ. Et apostolis dixit passione instante. Et nũc quidem
tristitiã habetis. Iterũ aũt videbo vos, & gaudebit cor vestrũ, sed qa pauci contristabant res-
pectu alioꝝ, & quod modicũ est pro nihilo reputat, idcirco asserit non fuisse qui consolaret. E
Esaiæ. 63 Et simili modo alius propheta ait: Circũspexi, & nõ erat auxiliator. Ad minus eñ Petr⁹ ad-
Johan. 18 iuuit, qui Malcho aurẽ abscidit. ¶Et dederũt in escã meã fel, & in siti mea potauerunt me » 26
aceto. ⌋ Nõ legunt Iudæi Chr̃o crucifixo fel seorsum dedisse, sed acetũ felle mixtũ. Dicũt eñ »
Matt. 27 Euangelistæ. Dederũt ei vinũ bibere cũ felle mixtũ. Et Marcus. Dabant ei bibere vinũ myr
Marc. 15
Johan. 19 rhatũ. Iohannes autem. Vas positũ erat aceto plenũ. Quoniã ergo in eo quod Christo offere
bant, nil erat solidũ commestioni ve aptum nisi fel, ideo ait, dederunt in escã meã fel. Chr̃us
quoq; in cruce corporaliter sitiebat, dicentiq; sitio, acetũ porrigebãt, quod & accepit, secũ-
Ibidẽ. dum Iohannẽ. Marcus tamen dicit ꝙ nõ accepit, sed nõ est discordia, parũ eñ quasi gustan-
Marc. 15
Matt. 27 do accepit, statim potare cessauit, propter quod scriptũ est. Cũ gustasset noluit bibere. De-
niq; ꝙ Mattheus affirmat vinũ illud fuisse sellitũ, & Marcus myrrhatũ, facile cõcordatur, qa
vel commixtum erat mirræ ac felli, vel quia Marcus dicit illud myrrhatũ propter qualitatẽ,
scilicet amaritudiuem potus, non propter substãtiam mirrhæ. ¶Fiat mensa eorum coram » 27
ipsis in laqueum⌋ hoc est, cibus iste & potus, quem mihi ex inuidia porrigebant, sit eis causa »
captiuationis, fiatq; eis laqueus aĩæ & corporis. Iudæi eñ propter hanc Christi felleã pota-
tionem, meruerunt in obsidione à romanis illata, inæstimabili fame ac siti torqueri, & tandẽ
captiuari. Dando etiam Christo hunc potum illaqueata & capta est anima eoꝝ vinculo pec
Prouer. 5 catoꝝ, & laqueo vitioꝝ, secundum ꝙ scriptũ est. Iniquitates suæ capient impiũ, & funibus
peccatorum suoꝝ constringentur, fiat etiam eis ⌊& in retributiones⌋ damnationis æternæ
& infernalium tormentorum ⌊& in scandalum⌋ hoc est, in confusionem. Maxima eñ con »
fusio Iudæorum est quòd Messiam sibi in lege promissum occiderũt. Vel, in scandalũ, hoc ẽ, »
in occasionẽ amplioris ruinæ, quia per hanc mensam meruerunt de peccato in peccatũ inci-
dere. Vel sic, fiat mensa eoꝝ, hoc est, scriptura legis & prophetarum, in qua refectio animæ
cõtinet corã ipsis in laqueũ, ita vt à chr̃ianis cõuincant Chr̃m occidisse ex ꝓprijs libris, & in
retributões. i. in grauiorẽ dãnationẽ. Quãto eñ se sapiẽtiores putabãt & q̃to plura de Chr̃o F
legerãt, tãto grau⁹ peccauerũt, ꝙ pñtẽ nõ agnouerũt sed negauerũt & crucifixerũt. Hinc eñ
Johan. 9. Chr̃us in euangelio ait ad eos. Si cæci essetis, nõ haberetis peccatũ, nũc aũt quia dicitis, qa vi
demus, peccatũ vestrũ manet, & in scandalũ. Nã sacra scriptura veteris testamẽti est eis oc-
casio quotidiani erroris, quoniã in Christũ credere nolunt, illã extorte & false exponunt, &
per falsam expositionẽ perfidiã suã confirmant. Ad literã quoq; mensa Iudæoꝝ facta est eis
in laqueum Nã ante obsidionẽ à Tito, conuenerunt omnes in Hierusalẽ ad celebrandũ pas-
chale conuium, quod extra Hierusalem celebrari non licuit, & antequàm egrederent, à Ro-
manis obsessi sunt, puniti, atq; confusi. Hæc autem atq; sequentia non optando, sed prænun-
tiando dicuntur. Non enim dicuntur per modum orationis, vt fiant, sed per modũ prophe
Hiere. 18 tiæ, quoniã fient, quẽadmodũ Hieremias prophetauit. Tu dñe scis om̃e cõsiliũ eorum aduer
sum me, ne propitieris iniqtati eoꝝ & pc̃m̃ eoꝝ nõ deleat. ¶Obscurent oculi eoꝝ ne vi » 28
deant⌋ hoc est, corda Iudæoꝝ, propter peccatũ in Christum commissum, lumine veritatis »
priuentur & omnino cæca reddantur Excæcationem Iudæorum in primo aduentu Christi
sancti Prophetæ copiosissime prædixerunt, & maxime sacratissimus Esaias, cuius testimo
nia in

nia in epist. ad Ro. apl's abũdãter inducit. Nẽpe sic ait: Quis cæc⁹, nisi seruus dñi? Et qs cęc⁹ Esaię.42
A nisi ad quẽ nũcios meos misi? Et alibi. Excęcatũ est cor populi hui⁹, & auribus grau iter au Iohan.12
dierũt. Et iterum dñs ait per Esaiã de populo Iudæorum. Tota die expandi manus meas ad Esaię.65.
populum incredulum ⌊& dorsum eorum semper incurua.⌋ Est quoddã dorsum mentis, in
quo deuoti portant iugũ domini, seu diuina præcepta, hoc dorsum est ipsa voluntas, in qua
virtus & vitium primo atq; præcipue inueniuntur. Est igitur sensus. Dorsum eorũ, hoc est,
voluntatem, affectum, seu appetitum Iudæorum semper incurua, hoc est, ad terrena & va-
na conuerte, ad falsa deflecte, ad obliquitatem culpæ acclina. Hoc videmus in Iudæis imple
tum, cum sint auari à summo bono auersi, suisq; erroribus indesinenter intenti. Nam & in
aduentu Messiæ, quem putant venturum, expectant temporale regnũ adipisci, & vniuersis
hostibus suis dominari. Dicitur autem deus dorsum eorum incuruare, non effectiue, sed p- Exodi.13.
29 missiue, quemadmodum dicitur Pharaonẽ indurasse. ¶Effunde super eos iram tuam,⌋
hoc est vltionem tuæ iustitiæ tradendo eos in manus Romanorum ⌊& furor iræ tuæ⌋ hoc
est grauissima tua vindicta ⌊comprehendat eos⌋ vt vsq; in finem mundi in sua cæcitate p-
maneant, & vagi in nationibus sint, Christumq; incessanter blasphement, & multis oppri-
mantur ærumnis. Nisi enim furor dei eos comprehendisset, mirum videretur, quomodo tã
B grauissime excæcari valerent, quòd captiuitatem suam non aduerterent. Vnde in Esaia ait Esaię.63.
Christus. Calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea. Et in Hieremia. Facta est
mihi hæreditas mea, domus seu populus Israel, quasi leo in silua. Dedit contra me vocem su- Hiere.12.
am, ideo odiui eam. Quod alius apertius dicit. Exosos habui eos propter malitiam adinuen- Osee.9
tionum ipsorum, non addam vt diligam eos. Et Sophonias apertissime protestatur. Effun- Sopho.3
30 dam super eos indignationem meam, & omnem iram furoris mei. ¶Fiat habitatio eorũ
deserta & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.⌋ Romani enim ciuitatem Hieru-
salem & templum ac reliquas vrbes Iudeæ penitus destruxerunt, sicut & Christus prædi-
xit. Non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quòd non cognoueris tempus visitatio Luc.19
nis tuæ. Et Hieremias. Reliqui domum meam, dimisi hæreditatẽ meam. Hinc alius prophe-
ta dixit. Abijciet eos dominus deus meus, quia non audierunt vocẽ eius, & erunt vagi in na- Hiere.12
31 tionibus. Deinceps ponitur causa tantæ deiectionis Iudęorum. ¶Quoniam quem tu per- Osee.9.
cussisti persecuti sunt⌋ hoc est, Iesum Christum quem tu percuti permisisti, vsq; ad mortem
tribulauerunt. Dicitur enim deus Christum percussisse, quemadmodum Hieremias prædi-
xit. Propter scelus populi mei percussi eum. Petrus quoq; inquit: Iesum definito consilio & Hiere.53
præscientia dei traditũ, viri Israelitæ interemistis. Sic enim deus dilexit mundũ, vt filiũ suũ Actorũ.2.
vnigenitũ daret, ⌊& sup dolorẽ vulnerũ meorũ addiderũt.⌋ Iudæi enĩ supra iniuriã verberũ Iohan.3.
intulerũt Chr̃o iiuriã verborũ, irridendo, blasphamãdoq; eum. Sed & vltra dolorẽ Christo
inflictum in proprio corpore, addiderunt iniuriã infligere corpori suo mystico, scilicet pri
32 mitiuæ ecclesiæ, quam grauiter molestabant, sicut in actibus apostolorũ ostenditur. ¶Ap
pone⌋ o domine, non effectiue, sed permissiue ⌊iniquitatem super iniquitatem ipsorum.⌋
permittendo eos cadere de culpa in culpam. Cum enim homo sine gratia dei nil boni agere
possit, dum deus hominem exigentibus vitijs suis gratia spoliat, de peccato in peccatũ con-
tinuo cadit, ⌊& non intrent in iustitiam tuam⌋ Introitus seu ostium iustitiæ est fides. Iustus Abacuc.2
C nãq; ex fide viuit. Quid ergo est, non intrent in iustitiam tuam, nisi fide Christi priuẽtur, &
33 mandatis eius non pareant, sed in suis peruersitatibus perseuerent? ¶Deleantur de libro
viuentium⌋ Liber viuentium, seu liber vitæ est prædestinatio electorum in mente diuina,
quia quemadmodum fixum & firmum est, quod in libro fuerit scriptum, sic quod in sapien-
tia mentis diuinæ decretum est, stabile manet & variari non potest. Quomodo igitur aliqs
de libro viuentium valet deleri, præsertim cum nemo scriptus sit in hoc libro, nisi electus?
Liber enim vitæ est notitia dei qua prædestinauit electos. Et respondendum, quòd duplici-
ter dicitur aliquis in libro viuentium scriptus. Primo secundum veritatem, & taliter scri-
ptus deleri non potest. Vnde Christus in libro vitæ, scriptos perire non posse insinuans, sic Mat.24
ait: Surgent pseudoprophetæ, & pseudo Christi, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt
in errorem ducantur, si fieri potest, etiam electi. Secundo dicitur aliquis scriptus in libro vi
uentium, secundum suam spem vanam, & opinionem fallacem, hoc modo erant scripti Iu-
dæi qui se prælectos à deo opinantes, cæteros contempserunt, & Christum occiderunt. Et
simili modo Christus in euangelio appellat eos filios regni, non q vere erant filij regni. Fili- Iohan.8.
us nãq; manet in domo in æternum, sed filij regni erant secundum suam superbissimã opi- Ibidẽ.
nionem, dicentes ad saluatorem. Vnum habemus patrem deum. Quorum errorẽ Christus
declarans. Vos (inquit) ex patre diabolo estis. Sic autem de libro vitæ deleri, aliud non est, ni
si in eo non scribi nec in diuinæ pietatis memoria contineri. Idcirco quasi exponens quod di
xit, deleantur de libro viuentium, subdit, ⌊& cum iustis non scribantur⌋ non quòd aliquis
de nouo possit libro vitæ inscribi, sed dicitur deus illud in libro vitæ scribere, quòd finaliter

approbat. Quoniam ergo reprobi nil deo acceptum aut meritorium operātur, ſecundum q̄ D
tales ſunt, dicuntur in libro vitæ non ſcribi, inſuper Chriſtus ait: ¶ Ego ſum pauper ⌋ Pau 34
Matt.8. perem nāq; matrem elegit, in paupertate vixit, in paſſione pauperrimus eſt effectus, quia nu
dus in cruce ſuſpenſus. Propter quod dixit. Volucres cœli nidos habent, & vulpes foueas. Fi
lius autem hominis non habet vbi caput ſuū reclinet, ⌊ & dolēs. ⌋ Chriſtus multos in hac vi-
ta dolores ſuſtinuit, maxime tamen in paſſione doloroſiſſimus extitit, quādo à planta pedis
vſq; ad verticem capitis non remanſit in eo ſanitas ⌊ ſalus tua deus ſuſcepit me ⌋ hoc eſt, be
atitudo tua perfecta in reſurrectione glorificauit me, quantum ad corpus, & ita, ſalus tua, de
us pater ſuſcepit me, hoc eſt, ego ſalutem tuam, præmium accidentale, in reſurrectione ſuſ-
cepi. ¶ Laudabo nomen dei cum cantico, ⌋ hoc eſt, cum ſpirituali lætitia, & hilaritate 35
interna, atque vocali melodia ſi opus eſt, ⌊ & magnificabo eum in laude ⌋ hoc eſt, per lau-
Matt.6. dem quam ei cantabo, dicam, & offeram, confitebor & manifeſtabo, quòd deus ſit dominus
magnus atque laudabilis valde. Quemadmodum enim in oratione dominica dicimus, ſan-
ctificetur nomen tuum, non quòd aliquid ſanctitatis deo ex nobis accreſcat, ſed quia per no-
ſtræ ſeruitutis puritatem probatur & declaratur eſſe ſanctus, ſimili modo magnificamus e-
um. ¶ Et placebit deo ⌋ laus & magnificatio iſta, ⌊ ſuper vitulum nouellum ⌋ hoc eſt, an- 36
niculum, ⌊ cornua producentem ⌋ pro munimine capitis ⌊ & vngulas ⌋ pro pedum defen-
ſione. Sacrificiū nāq; laudis & euangelicæ laudationis, acceptabilius deo eſt, quàm ſacrificia
Hebr.10 illa legalia quæ ſecundum apoſtolum, nec auferre poterant peccata, nec accedentem facere E
perfectum. ¶ Videant ⌋ oīa nunc prædicta ⌊ pauperes ⌋ hoc eſt, humiles, ſpiritu fideli- 37
ter contemplando ⌊ & lætētur ⌋ in domino de beneficijs eius ⌊ quærite deum ⌋ faciendo q̄d
in vobis eſt, & fide ac opere in eum tēdite, ⌊ & viuet anima veſtra ⌋ hoc eſt, gratiam cōſeque
Esai.55 tur, quæ eſt vita animæ ſicut anima eſt corporis vita. Hoc eſt quod propheta dicit. Quærite
Matt.7. dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dum prope eſt. Et in euangelio. Omnis qui
Matt.5.
Esai.57 quærit inuenit, & pulſanti aperietur. ¶ Quoniā exaudiuit pauperes ⌋ ſpiritu ⌊ dominus ⌋ 38
quia de talibus dicitur. Beati pauperes ſpiritu. Et: Dominus ſublimis in ſancto habitās, vt vi
uificet ſpiritum humilium & cor cōtritorum ⌊ & vinctos ſuos ⌋ hoc eſt, peccatores electos,
qui ad tempus errant, ſed in finem errare nō poſſunt, ⌊ nō deſpexit ⌋ quoniam pœnitētes li-
Hiere.3. benter ac miſericorditer recipit, quemadmodū Hieremias loquitur. Reuertere ad me, & nō
auertam faciem meā. Vel, vinctos ſuos, hoc eſt, eos qui ſeipſos diuina lege cōſtringūt, & mā-
datis diuinis quaſi vinculis quibuſdā ab oīni via mala coercent. Vel, vinctos ſuos, hoc ē, ſan
ctos in lymbo detētos, deus pater ſeu Chriſtus non deſpexit, quia pater per filium eos rede-
Esai.49 mit. Vnde deus ait ad Chriſtū. Dedi te in fœdus populi, vt poſſideres terrā, & diceres his qui
Deute.32 in tenebris, reuelamini. ¶ Laudēt illū cœli & terra, hoc eſt, angeli ac homines, ſicut Moy 39
ſes. Audite (inquit) cœli, quæ loquor, audiat terra verba oris mei, ⌊ mare & omnia reptilia in
eis ⌋ laudent deum materialiter, præbendo hominibus occaſionem laudandi creatorem in
creaturis relucentem, ſicut refulget natura atq; perfectio cauſæ in ſuo effectu. ¶ Quoniā 40
deus ſaluam faciet Sion ⌋ hoc eſt, militantem eccleſiam, dando hominibus gratiam ⌊ & ædi
ficabuntur ciuitates Iudæ ⌋ .i. particulares eccleſiæ Chriſto confitentes. Iuda eñi interpreta-
tur confeſſio. Vel, ciuitates Iudæ, hoc eſt, corda confitentium, quæ ædificantur per fidem &
Rom.14. charitatem, ac opera virtuoſa, prout ait apoſtolus. Quæ ædificationis ſunt, in inuicē cuſto- F
diamus. ¶ Et inhabitabunt ibi ⌋ hoc eſt, fideles in eccleſia commorabuntur, obediendo e- 41
ius præceptis ⌊ & hæreditate acquirent eam. ⌋ quoniam vſq; ad finem mundi durabit fides
catholica, per quam fideles in eccleſia habitare dicuntur. ¶ Et ſemen ſeruorum eius, ⌋ hoc 42
eſt, ſpirituales filij apoſtolorum, videlicet omnes credentes ⌊ poſſidebit eam ⌋ hoc eſt, eccle
ſiam hæreditario iure ⌊ & qui diligūt nomen eius ⌋ hoc eſt, ipſum deum, habitabūt in ea. Di-
lectio eñi præcipua cauſa eſt, ob quā in eccleſia atq; in Chriſto manere cēſemur. Videtur e-
Heb.12. tiam poſſe exponi de triumphanti eccleſia, quam vocat apoſtolus Sion Acceſſiſtis (inquens)
ad Sion montem & ciuitatem dei viuētis, Hieruſalem cœleſtem, eritq; ſenſus. Quoniam de-
us ſaluam faciet Sion, præcipue in die iudicij, quando ſalutem corporum dabit electis, con-
figurando corpus humilitatis noſtræ corpori claritatis ſuæ ⌊ & ædificabunt ciuitates Iudæ,
hoc eſt, ordines angelorum reparabuntur, & ruina cœleſtis Hieruſalem reformabitur per
homines illic aſcendentes, ſic ciuitates Iudeæ, hoc eſt, manſiones cœleſtes, ex viuis lapidibus
ædificabuntur. Et inhabitabunt ibi, hoc eſt, in eccleſia triumphante electi, & hæreditate ac-
Mat.25. quirent eam, dum Chriſtus dicet ad eos. Venite benedicti patris mei, percipite regnum, vo-
bis paratum ab origine mundi. Et ſemen ſeruorum eius, hoc eſt, imitatores ſanctorum poſ-
ſidebit eam. i. terram viuentium ſine fine, & qui diligunt nomen eius habitabunt in ea. Cha
1.Cor.13. ritas enim nunquàm excidit, ſed ciues cœleſtis Hieruſalem efficit. Veruntamen ſicut quod
dictum eſt. Fiat habitatio eorum deſerta, &c. literaliter explanatum eſt de vrbe Hieruſalem
& ciuitatibus reliquis tribus Iudæ, ſic nunc introducta videtur ad literam poſſe exponi deci
nitati-

uitatibus materialibus Iudeæ, vt sit sensus, ædificabuntur ciuitates Iudæ. Hierusalem nanq́;
A & aliæ vrbes à Romanis destructæ, postmodum erant reædificatæ, multoq́; tempore habi-
tabant in eis veri Israelitæ, & spirituales Iudæi, videlicet Christiani, donec exigentibus cul-
pis suis, hæreditatem suam perdiderũt, & à Sarracenis deiecti sunt.

¶Expositio tropologica siue moralis
eiusdem psalmi.

QVoniam sicut ait discipulus quem diligebat Iesus, qui se dicit in Christo manere,
debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Non em̃ est seruus maior domino suo 1. Iohã. 2.
idcirco mirum non est, ¶ psalmi illi qui ad literam de Christi humilitate & pas- Iohan. 13
sione loquuntur, moraliter de corpore eius mystico exponũtur, præsertim cũ 2. Tim. 3
dicit apostolus. Omnes qui volunt pie viuere in Christo, persecutionẽ patiẽtur. Hinc ergo
psalmus iste, qui de Christi passione ad literã expositus est, moraliter elucidatur de corpore
eius mystico, quod est ecclesia. Ecclesia igitur, seu fidelis quicũq;, in medio laqueorũ se vidẽs
& vndiq; tribulari se pẽsans, nec proprijs viribus se posse p̃ualere expertus, proclamet ad do
minũ. Saluum me fac deus ab om̃i vulnere mẽtis, & si vtile mihi est etiã ab om̃i infirmitate
corporis, quoniã intrauerũt aquæ tẽtationum diaboli, persecutionum mũdi, & impugnatio
num appetitus sensitiui, vsq; ad animã meã, hoc est, profunde & fortiter mihi impressę sunt
nec possum de facili reijcere eas, q̃m intrauerũt aquæ vsq; ad animã meã. i. vsq; ad delectatio
B nem seu cõsensum mẽtis. Hoc vnusquisq; tẽtatus atq; afflictus totis clamet præcordijs, dum
se grauiter impugnari experitur. Infix⁹ sum in limo profundi. i. in voluptate carnali in secu
lo isto vitioso atq; fallaci, ita vt vitijs sum subiectus, in turpibus rebus delectatus, mũdo isti
per inordinatũ affectũ intẽtus, & nõ est mihi substãtia. i. virtus euadẽdi, resistẽdi, ac p̃ualẽdi.
Vel, non est substãtia, hoc est subsistẽtia stabilis, q̃m vanitati subiectus sum, corde vagus, &
fragilis mente. Veni in altitudinẽ maris, hoc est, in aduersitates ingẽtes, tribulationesq́; ma
ximas, & tempestas demersit me, hoc est, fortitudo ac impetus aduersitatũ hm̃oi deiecit, le-
sit, occidit, vel ad peccatũ me induxit, sicut ait apostolus. Nullam requiẽ habuit spiritus no- 2. Co. 2. 7
ster. Et rursus, supra modũ grauati sumus, ita vt tæderet nos viuere. Dum primi nostri parẽ- 2. Cor. 1.
tes nõdum peccassent in paradiso, velut in portu erãt tranquillo, perpetrato autem peccato
ipsi, & om̃is eorum posteritas in altitudinẽ maris, hoc est, in profundũ huius mundi proiecti
sunt, in quo totiens nos demergit tempestas, quotiens aduersitati cedimus p̃ inpatientiã seu
pusillanimitatẽ, & quotiẽs tentationi cõsentimus, aut molestia aliqua frangimur. Tẽpestas
hæc exteriorum p̃secutionẽ demersit martyres sanctos in mortẽ corporalem. Apostatãtes
vero à fide demersit in mortem animæ spiritalẽ. Vel sic, veni in altitudinẽ maris, hoc est, ad
gradum p̃lationis in mundo isto, & tempestas demersit me. i. strepitus negotiorũ seculariũ,
solicitudo temporaliũ rerũ, occupatio exteriorũ causarũ, mẽtis quietẽ, lumen deuotionis, ac
cordis custodiã extinxit, aut minorauit in me. Deniq; si velimus ista omino ad literã expo-
nere, sic etiã quibusdã Christi mẽbris cõueniẽt, videlicet sanctis martyribus in aquas proie-
ctis, quorũ nõnulli diuina virtute educti sunt. Aliqui vero submersi, sed oĩm anima est salua-
ta. In his aũt aquę materiales ac elemẽtares intrauerũt p̃ os vsq; ad animã. i. vsq; ad interiora,
C vel vsq; ad extinctionẽ corporę vitæ. Hi q̃q; infixi sunt in limo profundi. i. in terra lutosa,
in fundo aquarũ, vel in carcerib⁹ aquosis atq; limosis, vt erãt Hieremias, Micheas, & alij mul
ti. Vñ Hieremias de seip̃o scribit, q̃ descẽdit in lutũ carceris, vsq; ad renes. Venerũt etiã q̃dã Hiere. 38
istorũ in altitudinẽ maris, sicut de multis beatissimis martyrib⁹ scribit, q̃ de naui, ripa, aut ru-
pe, ligatis ad eorũ corpa saxis in mare iactati sunt. Horũ aũt vnus extitit Ionas propheta, qui Ione. 2.
in pelago missus, & à ceto absorptus, ita de vẽtre piscis orauit, vt dr̃. Proiecisti me dñe in p̃-
fundũ, in corde maris, & flumẽ circũdedit me, oẽs gurgites tui sup̃ me trãsierũt, circũdede-
rũt me aquæ vsq; ad animã, abyssus vallauit me, pelagus operuit caput meum. Laboraui cla
mãs, raucę factæ sunt fauces meę. Laborat ecclesia deflẽdo sua pc̃tã, pœnitẽtiãq́; agẽdo, atq;
pro aliorũ cõuersione discurrẽdo, docẽdo, increpãdo, alliciẽdo, clamãtq́; ad dñm pro indul-
gẽtia vitiorũ, pro infusiõe grãrũ, pro illuminatiõe errãtiũ, & emendatiõe prauorũ. Raucæ fi-
unt voces ipsius, dũ alijs p̃dicãdo nil proficit, vel dũ difficulter ac tarde exaudit à deo, vł etiã
ex nimio dolore inflicto, aut labore assumpto, humore viribusq́; exhaustis. Hinc em̃ sanctus
Iob ait ad dñm. Clamo ad te & nõ exaudis me, sto, & nõ respicis me, mutatus es mihi in cru- Iob. 30
delem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi. Et iterum. Sagittæ domini in me sunt, quo- Iob. 6.
rum indignatio ebibit spiritum meum, & terrores domini militant contra me, defecerunt
oculi mei dum spero in deũ meũ. Hoc vicissim cõtingit infirmis ecclesiæ mẽbris, q̃ propter
duritiã ac vehemẽtiã tẽtationũ & tribulationũ, dũ nõ exaudiũtur pro voto à deo, infirmant
& nutant in spe, & pusillanimes fiunt. Non enim conuenit eis illud beati Iob. Etiam si oc- Iob. 13
ciderit me deus in ipso sperabo. Vel, defecerunt oculi mei corporales, plangendo, aut peni-

1. Reg. 29 tus pereundo, dum spero in deum meum, quia in ipso sperando incessanter affligor, aut pro D
pter iustitiam seu fidem catholicam morior. Vnde de Dauid eiusq; socijs scriptum est. Eleuauerunt vocem suam & fleuerunt, donec deficerent in ipsis lachrymæ. Vel, defecerūt oculi mei interioris intellectus, dùm spero in deum meum, quoniam non tam fiducialiter, amorose, & imobiliter in deo cōfido sicut deceret. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Multi & innumerabiles sunt hostes ecclesiæ atq; sanctorum, omnes infideles, hæretici, schismatici, falsi fratres, detractores, ambitiosi, ac inuidi. Hi omnes gratis, & sine rationabili causa, persequuntur ecclesiā. Habemus quoq; inuisibiles inimicos mul
Ephe. 6 tos & fortes: de quibus dicit apostolus. Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed contra principatus & potestates, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Habemus etiam hostes domesticos multos ac periculosos, qui sunt propriæ passiones ac vitia. De his aduersarijs dicere potest ecclesia & quilibet iustus. Confortati sunt qui persecuti me inimici mei iniuste, quę non rapui tunc exoluebam, hoc est, pœnas quas non merui passus sum. Hoc sanctis martyribus maxime competit, qui pro deo, pro fide, pro iustitia occubuerunt. Vnde & Iob hæc ait: Passus sum absq; iniquitate manus meæ, cum mundas haberem ad deū
Iob. 16 preces. Deus enim frequenter permittit tribulari electos sine eorū demerito, quatenus gloriosius coronentur. Nuam tamen infert alicui damnum in bonis spiritualibus, gratiæ gratū facientis, sine propria hominis culpa. Deinde ecclesia in persona infirmorum suorū loquens membrorum, seu quilibet penitens propriam insipientiam atq; peccata humiliter confitetur, dicendo. Deus tu scis insipientiam meam. Insipiens est em̄ omnis qui peccat, quia in ma
Sapie. 1. liuolam animā non introibit sapientia. Et quid tam stultum atq; vesanum, quā non obedire E
præceptis, nec acquiescere consilijs & exhortationibus æternæ sapientiæ? Insipiētia māgna est, carnis vitijs deseruire, animæ salutem negligere, in statu tali viuere, in quo nō audet qs
Amos. 4. mori. Porro delicta nostra, deo sunt cognita, sicut ipse testatur. Cognoui multa scelera vestra, & fortiora peccata vestra. Hæc propriæ insipientiæ atq; iniquitatis confessio, veræ sa-
Esaie. 47 pientiæ infusionē, & grāæ iustificationē meret. De eo nanq; qui seipsum æstimat sapientem
Esaie. 5 scriptum est. Sapientia tua & scientia tua decepit te. Et alibi. Væ qui sapientes estis in ocu-
Roma. 12 lis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Propterea hortatur apostolus. Nolite eēē pru-
Hiere. 10 dentes apud vosmetipsos. Confiteamur igitur semper cum omni humilitate insipientiam nostram, quia veraciter insipientes sumus, quemadmodum scriptum est. Stultus factus est omnis homo à scientia sua. Non erubescant in me, qui expectant te domine. Dum ecclesia, seu quilibet iustus, iniurias patitur, tentatur, aut simili modo affligitur, nisi tunc deus ei subueniat, erubescere poterunt alij deum expectantes, hoc est, in ipso sperantes, quorum ista spes est, quod sicut affirmat diuina scriptura deus ecclesiam suam non dereliquit, nec iustos
Roma. 12 finaliter opprimi sinit, sed agit quod ait scriptura, Mihi vindictam, & ego retribuam. Et,
Psalm. 36 non vidi iustum derelictum. Et, non permittit vos tentari supra id, quod potestis. Quid est
1. Cor. 10 ergo, non erubescant in me, qui expectant te domine, nisi in omni necessitate atq; angustia mihi succurre, ab omni persecutione & tentatione me eripe, omnesq; preces meas exaudi, sicut in sacra scriptura te facturum promitis, quatenus alij in te sperantes, corroborentur in spe, videntes misericordiam tuam mihi impensam. Et ad eundem sensum pertinet versus sequens. In his enim quæ ad affectum respiciunt, solet scriptura frequenter eundem sensum sub alijs verbis repetere. Ait enim. Non confundantur super me, hoc est, propter derelictio F
nem meam & oppressionem, qui quęrunt te deus Israel, qui vtique confunderetur & scan
Malac. 3 dalizarentur, nisi viderent mihi opem & gratiam donari à te. Dicerent enim. Vanus est qui seruit domino. Et quod emolumentum quia custodiuimus præcepta eius. Quoniā propter te sustinui obprobrium, hoc est, propter iustitiam, propter fidē, propter nominis tui amo-
Matt. 5. rem atq; honorem passus sum contumeliam, non propter meā offensam aut culpā. Hæc em̄ vere sustinentia, patientiaq; beata, quemadmodum ait saluator. Beati qui persequutionem, patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et iterum. Beati eritis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mētientes, propter me. Quidā tamen obprobrium sustinent, non propter deū atq; iustitiam, sed propter seipsos seu propriam culpam. Et quidem hoc equanimiter ferre, tanquàm pœnam pro culpa inflictam, bonū meritoriumq; consistit, sed multo minus vir-
1. Petri. 2 tuosum est hoc, quàm si propter deum sustineatur. Propter quod priceps papostolorum dicit. Hæc est gratia, si propter conscientiam dei sustinet quis, tristitias patiens iniuste. Quæ em̄ gratia, si peccantes & colaphizati suffertis? Si autē benefacientes sustinetis, hæc est gra-
Matt. 5. tia apud deū. Aliqui vero verba saluatoris iam præinducta, quibus ait: Beati qui persecutionem, &c. inconuenienter allegant, dum em̄ pro suis corrigunt excessibus, excusant seipsos, seq; grauari arbitrantes, consolantur seipsos & dicunt, beati qui persecutionem patiuntur, propter iustitiā. Si igit pœnas atq; iniurias ꝑpter deū nobis illatas, patienter ferre nequmus,
hoc

hoc valde intolerabile est, quòd disciplinas, increpatiões, & pœnas, propter nostros exces- Hiere. 5.
A sus irrogatas, pati contemnimus, sicut de quibusdam legitur. Rennuerunt accipere discipli- Amos. 5.
nam. Et alibi. Odio habuerunt corripientē, operuit confusio faciem meam, hoc est, vehemē
ter & ex omni parte confusus sum propter te, non ꝙ homo virtuosus erubescat, seu confun
datur propter iniurias sibi iniuste inflictas, imo in talibus gaudet, quemadmodum Christus Luc. 6.
hortatur. Gaudete in illa hora & exultate, ecce eñ merces vestra multa est in cœlo. Sed quia
hoc sustinet, de quo alij erubescere solent, videlicet exprobrationem, contemptũ, abiectio-
nem, & similes pœnas. Imbecilliores tamen in talib⁹ animo confunduntur & vultu erubes-
cunt, sed talibus elaborandum est, vt discant Christi vestigia cum gaudio imitari, dicentes
cum apostolo. Ego stigmata domini Iesu in corpore meo porto. Extraneus factus cum fra Gal. 6.
tribus meis, hoc est, quasi alienum eiecerunt, spreuerunt & reputauerunt me propinqui, co-
gnati, amici, familiaresq́ꝫ mei, & hoc idē sub alijs verbis resumitur, & peregrinus filijs ma-
tris meæ, hoc est. velut hospes, qui vna nocte recipitur, & alio die emittitur, factus sum pro-
ximis meis, qui sunt filij matris meæ, quæ est ecclesia vel Eua, aut mater mea imediata. Hinc
enim in euangelio dominus ait discipulis. Trademini à fratribus & propinquis & amicis. Et Luc. 6.
iterum. Odio eritis omnibus hominibus, propter nomen meum. Religiosus etiam & deuo-
tus, qui Christũ sequendo reliquit patrem, matrem, sororē, fratrē, siue vxorem, versum hũc
dicere pōt. Cur vero ista ꝑpessus sit, subdit. Qm̃ zelus domus tuæ comedit me, hoc est, ma
gna affectio boni status ecclesiæ ac diuini honoris, boni cōmunis ac fraternę salutis, spiritu-
B aliter meipsum absorbuit, & in charitatis viscera transformauit. Zelus nãqꝫ est effect⁹ ex in-
tenso amore procedens, per quem vtiqꝫ zelum, nititur homo repellere à se ea, quæ consecu-
tionē boni optati impediunt. Et sicut amor est duplex, nimirum concupiscentię, quo amat
quis aliquid propter propriam vtilitatem aut delectationem, quemadmodum homo amat
agrum, vestem, pecuniam, & amor amicitiæ, quo diligit homo bonum dilecti, & ipsum di-
lectũ, vt in seipso perfectus existat. Sic zelus est duplex, puta carnalis & inordinatus, de quo
dictum est supra. Neqꝫ zelaueris facientes iniquitatem. Et apostolus: Cum sit inter vos ze- 1. Cor. 3.
lus & contentio, nonne carnales estis? Alius est zelus diuinus & charitatiuus, quando vide-
licet nititur homo ex dilectione excludere, quæ contrariantur diuino honori, aut bono fra- 3. Reg. 19
tris dilecti. De hoc zelo ait Helias. Zelo zelatus sum pro domino exercituum. De eo quoqꝫ
nunc dicitur. Quoniam zelus domus tuæ comedit me. Etenim bono zelo comeditur, qui
quælibet praua, quæ videt, corrigere cupit, si autem non potest, tolerat & gemit. Talem ze-
lum multi deuoti in claustris habent, qui ordinis rigorem strictè obseruari desiderant. Et de
isto zelo Gregorius loquitur. Acceptissimum sacrificium est zelus animarum, & obprobria
exprobrantium tibi ceciderunt super me. Quemadmodum lapis contra turrim proiectus,
quem frangere nequit, resilit, & vitrum ex opposito situm, super quod cadit, frangit, sic blas-
phemiæ & maledicta, deo & Christo eius illicita, ipsis non nocent, sed seruis dei sunt occa-
sio mortis aut læsionis, dum se falsitati opponũt, & mori malunt, quàm talia dissimulare aut
tolerare. Obprobria autem seruis dei illata, dici possunt obprobria dei & deo inflicta, quē-
admodum dominus ait: Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei. Et: Qui vos audit, me Zacha. 2.
audit, & qui vos spernit, me spernit. Et operui in ieiunio animam meam, corporaliter absti- Luc. 10
C nendo ad implorandum misericordiã creatoris, prout ipse admonet. Conuertimini ad me Iohelis. 2
in toto corde vestro in ieiunio, & fletu, & factum est in obprobrium mihi. Peruersi eñ ope-
ra bona sanctoꝝ sinistre interpretantur, eisq́ꝫ detrahunt, & cōmuniter boni sunt obprobriũ
maloꝝ, quoniã prauitatē eorum corripiunt, & ob id oblocutionē, irrisionē q́ꝫ sustinent, sicut
Iob ait: Deridetur iusti simplicitas. Vnde dominus ait ad Ezechielem. Portentũ te dedi do- Iob. 12
mui Israel. Dic, ego portentum vestrum. Sunt etenim nonnulli peruersi, qui bona aliorum, Ezech. 12
quæ imitari, vel nolunt, vel nequeunt, irrident atqꝫ vituperant. Et posui vestimentũ meũ ci-
licium. Hoc facere solet ecclesia, præsertim dũ instant magna pericula, sicut etiam in veteri
testamento sæpius factum scriptura cōmemorat, & factus sum illis in parabolã. Quanto eñ
boni se magis humiliant, tanto maligni amplius contra eos insaniunt, propter quod dicit a-
postolus. Blasphemamur & obsecramus, tanq̃ purgamenta huius mundi facti sumus, omniũ 1. Cor. 4.
peripsima vsqꝫ adhuc. Aduersum me loquebantur, qui sedebant in porta, hoc est, q in aper-
tis & publicis locis sedebant, obloquuti sunt mihi, & in me psallebant cũ irrisione, qui bibe-
bant vinũ, gulosi & ebriosi, de quibus habetur. Væ qui consurgitis mane ad ebrietatē sectan- Esaię. 5
dam, & potandum vsqꝫ ad vesperum. Tales enim contemnunt atqꝫ derident iustos & sobri-
os, qui eorum vitia arguunt & condemnant, dicentes illud Iohelis. Expergiscimi ebrij & fle Iohelis. 1
te, & vlulate omnes qui bibitis vinũ in dulcedine. Ego vero orationem meam ad te domine
fudi, orãdo pro meipso ac hostibus meis, prout tu domine iussisti. Diligite inimicos vestros, Matt. 5.
& orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Et decet te domine exaudire, quoniã
tēpus talis orationis, est tp̄s beneplaciti, hoc est, tēpus tibi acceptũ o deus, qa in eo fit q̄d tibi
maxime

Luc.6. maxime placet. Orantibus em̃ pro aduersarijs suis, Christus promittit dicens: Eritis filij altissimi, ideo eorũ oratio est accepta, & tempus eius beneplacitum est. In multitudine misericordiæ tuæ. i. propter multã tuã clementiã, exaudi me in veritate salutis tuæ, dando mihi verãm salutem mentis & corporis, quam peto à te. Eripe me, per gratiam tuam, de luto, de quo superius dixi. Infixus sum in limo profundi, de vita carnali, & seculo isto vitioso atq; tenaci, vt non infigar, hoc est, ne luto huic omnino immergar, libera me ab his, qui oderũt me scilicet ab inuisibilibus & visibilibus inimicis, & de profundis aquarum, hoc est, de magnitudine tribulationum, de quibus scriptũ est. Inundauerunt aquæ super caput meum. Non me demergat finaliter, nec me demersum teneat, tempestas aquæ, hoc est, impetus tentationis, strepitus vitiorum, vel solicitudo rei secularis ac temporalis, neq; absorbeat, hoc est, animã meam non perdat, profundum, hoc est, desperatio, obstinatio, seu pessima consuetudo. De quo profundo Salomon ait: Impius cum in profundum venerit peccatorũ, contemnit. Ab hoc profundo videntur absorpti, de quibus dicitur. Si mutare potest Aethyops pellem suã, & pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum. Et alibi. Indurauerunt facies suas supra petram, noluerunt reuerti, neq; vrgeat super me puteus os suum. Puteus est quoddam profundum, & modo idem designant, sed dicitur profundum, seu puteus, os suum vrgere seu claudere super peccatorem, dum ipse peccator obstinationi & prauæ consuetudini, superaddit finalem impœnitentiam, ita vt confiteri contemnit, & in sua auersione decedit, sicut Esaias dixit. Scio (inqr) quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ænea. Hieremias quoq;. Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Qui autem peccata sua humiliter confitetur, huius putei clausuram egreditur, iuxta illud. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur, qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Vnde & sanctus Iob asserit. Vias meas in conspectu dei arguam, & ipse erit saluator meus. Exaudi me domine, non propter vitæ meæ iustitiam, sed quoniam benigna est misericordia tua. Vere enim ineffabiliter pius es, totaliterq; benignus, ad cuius misericordiam peccatores tam dulciter inuitãtur. Conuertimini ad dominum deum vestrũ quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia, secundum multitudinem miserationum tuarum, respice in me, oculo tuæ pietatis immensæ. Et ne auertas faciem tuam, hoc est, intellectus tui piam memoriam, singularem prouidentiam, benignissimam approbationem, à puero tuo, hoc est, à me famulo tuo, ne obliuioni tradar à te, & inter eos inueniar quibus dicturus es, nescio vos. Solet autem scriptura nomine pueri, seruum significare, quemadmodum de Helia dicitur. Reliquit ibi puerum suum. Interdum quoq; per puerum intelligitur filius, sicut de Christo scribitur. Conuenerunt aduersus sanctum puerum tuum Iesum, & ita nunc accipi potest pro filio adoptiuo, sicq; blande ac dulciter sonat quod dicitur. Et ne auertas faciem tuam à puero tuo. Nec est omnium hoc dicere, sed eorum, qui deo familiares esse meruerunt, de quibus per Esaiam Christus testatur. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi dominus in signum, quoniam tribulor velociter exaudi me, continuis quippe tribulationibus laborant electi, quia militia est vita hominis super terram. Intende animæ meæ, per singularem custodiam, prouidendo ei de om̃ibus necessarijs ad æternam salutem, & libera eam, à malo culpæ & pœnæ, propter inimicos meos, hoc est, occasione inimicorum meorum eripe me, ab omni periculo. Malitia nãq; aduersantium electis, est occasio q; deus eis succurrit, propter quod tẽpore tribulationis, deus maxime pronus est ad exaudiendum & succurrendum, si tamen oratio tribulati ex vera charitate procedat, non ex seruili timore. Tu scis improperium meum, & confusionem meam, & reuerentiam meam. Quicquid enim aduersitatis aut pœnæ homini accidat, deus cognoscit, & istud cum versu sequẽti, dicit homo ad prouocandum misericordiam dei, qui afflictis subuenire consueuit. Vnde Hieremias. Vide domine quoniã tribulor. In cõspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, nec aliquid possunt in me, nisi permittantur à te, improperium expectauit cor meum & miseriam, hoc iusto in tribulationibus constituto, atq; ecclesiæ, sæpissime conuenit, qui iniuriam verborum atq; factorum, sibi imminere cognoscunt ab impijs. Præcipue vero competit hoc, & sequentia, sanctis martyribus, qui, dum essent clausi in carcere, agnoscebant se die sequenti verbis & ictibus grauiter molestandos. Et sustinui q simul contristaretur & non fuit, & cætera. Compassio & consolatio afflicto exhibitæ ex charitate procedunt, quoniam ergo Christus in euangelio ait electis. Odio eritis omnibus hominibus propter me, ideo electi interdum nullum reperiunt compatientem aut consolatorem, imo frequenter à proximis & fratribus suis despiciuntur. Et dederunt in escam meã fel, &c. Hoc ad literam quibusdam martyribus factum est. Spiritualiter vero dat alij fel pro cibo & acetum pro potu, qui malo exemplo alium inficit, atq; ad amaritudinem & indignationem animũ eius perducit. Ideo nãq; Moyses ait: Non sit inter vos radix germinans fel & amaritudinem. Et alibi. Væ qui potum dat amico suo, mittens fel suum. Fiat mensa eorum coram ipsis

Marginal notes (left): Luc.6. — Treno.3. — Proue.18 — Hiere.13. — Hiere.5. — Esaie.48 — Hiere.3. — Proue.28 — Iob.13 — Iohe.2 — Mat.25. — Regum.3 — Actor.4 — Esaie.8. — Iob.7. — Treno.1. — Luc.6. — Deut.29. — Abacuc.2
Marginal letters (right): D — E — F

A ipsis in laqueum, hoc est, malum quod mihi parauerunt, irruat super eos, & iniquitate propria constringantur ac puniantur, quemadmodum scribitur. In impietate sua corruet impius, & insidijs suis capientur iniqui. Vniuscuiusq; enim malum, in proprium redundat actorem, & iniuriato nulla nocebit aduersitas persequentis, si nulla in ipso dominetur iniqtas propriæ mentis. Obscurentur oculi eorum ne videant, quanta eis æternæ mortis tormenta parata sint, & quantam felicitatem amittant. Effunde super eos iram tuam, derelinquendo eos in suo errore, sicut inferius de reprobis dicis. Dimisi eos secundum desideria cordis eorum. De quibus & Iob ait. Non est virga dei super eos, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt, & furor ire tuæ comprehendat eos, damnando eos finaliter, irreparabiliter, & æternaliter, quemadmodum legitur. Vlciscens dominus, & habens furorem, vlciscens in hostes suos. Fiat habitatio eorum deserta, ciuitates & domus infidelium sæpe à fidelibus destructæ, possessæ, & inhabitatæ leguntur, & tunc tabernacula infidelium proprio inhabitante carebant. Spiritualiter autem habitatio impiorum fit deserta, dū corpora eorum ab animabus ante tempus separantur, ita vt propter sua peccata occiduntur, aut celerius moriuntur. Vel dum animæ eorum, quæ esse deberent sedes sapientiæ, reclinatorium dei, & domus Christi, à gratia relinquuntur, nec à deo per fidem formatā inhabitantur, sicut per Ezechielem dominus ait de peccatrice. Recessit anima mea ab ea. Et de impijs. Væ eis, cum recessero ab eis. Quoniam quem tu percussisti, permissiue, persecuti sunt, malitiose, atrociter,

B & mala intentione. Permittit enim deus electos ab impijs tribulari, quatenus expurgentur. Impij vero non ideo tribulant eos, vt purgentur, sed inuidiose eos affligunt, idcirco, quemadmodum pater virga corrigit filium, quo correcto, proijcit virgam in ignem, sic deus per reprobos corrigit electos, quibus emendatis, atque saluatis, proijcit reprobos in ignem æternum, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt, mihi dolorem verborum malorum, irrisiones, maledictiones, blasphemias. Deleantur de libro viuentium, hoc est, à cōsortio beatorum, ad quorum numerum se pertinere existimant etiam infideles & pessimi, q̄uis ignorent, in quo vera beatitudo consistat. Ego sum pauper, præsertim in bonis gratiæ, in donis spiritus sancti, in spiritualibus atq; internis diuitijs, & conuenit mihi, quod in apocalypsi habetur. Tu es miser & miserabilis, pauper, cæcus, & nudus, sum quoq; & dolēs propter peccata commissa, & mundi errores, ac tuas iniurias, idcirco salus tua deus suscepit me, hoc est, gratia tua saluifica, mihi infusa est, & tu ipse, qui es vera salus omnium electorum, me misericorditer suscepisti, propterea gratias referam deo, &c. Laudabo nomen dei cū cātico psalmodiæ diuinorum hymnorum, deuotionisq; feruidæ, quia non clamor, sed amor insonat auribus omnipotentis. Cætera patent ex præcedenti expositione. Ecce psalmū præclarum & sanctum audiuimus, de Christi passione, Iudæorum excæcatione, & ædificatione ecclesiæ, diffuse ac lucide pertractantem. Discamus igitur exemplo Christi, in omni persecutione esse patientes, in omni tentatione constantes, in omni aduersitate robusti. Continentur quoq; in psalmo præsenti deuotissime & ardentissime orationes, mirabili dulcedine redundantes. Quid enim tam amorosum atq; suaue, sicut tres versus illi. Exaudi me domine, quoniam benigna est misericordia tua, &c. Cum multa itaq; mentis custodia, munditia & feruore ingenti, canamus semper hūc psalmum.

Prouer.11.
Iob.21.
Naum.1.
Ezech.23.
Osee.9.
Apoca.3.

C

COMMENTARIVS IN PSAL. LXIX.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finem Dauid in rememoratione, eo quòd saluum eū fecit dominus (aliâs) victori Dauid ad recordandum, Prophera intendit homines admonere, quatenus in suis tribulationibbs & persequutionibus in deo spem atq; fiduciam collocantes ipsum inuocēt pro liberatione, ab huiusmodi afflictionibus. Duas habet præcipuas partes. In prima petitio liberationis & persequentium punitionis ponitur. Porro deus vocatur in adiutorium, deinde subiungitur inuitatio proximi ad lætitiam propter premiū, ibi. Exultent & letentur. Author vnico absoluit ipsum commentario.

¶Expositio tituli.

¶Habet autem hic psalmus titulū istum. In finem psalmus Dauid, in rememoratione q̄ saluum fecit eum dn̄s, hoc est, psalmus iste à Dauid cōscriptus, & in finē, qui Chrūs est, nos dirigens. Psalmus inq̄ sancti Dauid hic, in persona hominis iusti loquētis, in rememoratiōe id est, de memoria, q̄ saluū fecit eū dn̄s, & ita Dauid fecit hūc psalmū ad recolēdū bn̄ficia sibi diuinitus p̄stita. Nicolaus de Lyra dicit hūc psalmū in Hebræo taliter intitulatū. Ad victoriam Dauid, ad recordandū. In translatione quoq; Hieronymi iuxta Hebræum sic. Victori Dauid ad recordandū. Quod aūt adiungit, q̄ saluum fecit eū dn̄s, asserit ab aliquo expositore adiunctū, propterea ait hic eē prophetiā de futuro, ita vt p̄uidit in sp̄u sancto, principiū hui⁹ psalmi eē recordādū in omi canonicarum horarum initio. Vel iuxta initium, sicur iā fit in ecclesia. Loquens ergo propheta in p̄sona viri iusti, tribulari, atq; tentati, ait:

¶Expositio psalmi.

Eus in adiutorium meum intende⌋.i.ad hoc respice in me, vt adiutoriū mi- » D 1
hi impendas. Intende in adiutorium meum, non in derelictionē, excæcatio-
Miche.2 nem, damnationemq́ꝫ meam. Cogita super me cogitationes pacis, non affli
ctionis, quēadmodū de quibusdam dicis. Ecce ego cogito sup familiā istam
malum, vnde non auferetis colla vestra. Sed quia o dn̄e indesinenter tua ope
indigeo, tua cōseruatione subsisto, idcirco, ⌊domine ad adiuuandū me festi- »
Iohan.15 na.⌋ Tu em̄ dixisti. Sine me nihil potestis facere. Et per Paulū. Nō sumus sufficientes cogi- »
2.Cor.3. re aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est. ¶Confundātur & re » 2
uereantur, qui q̄runt animā meam.⌋ Versus iste, cum duobus sequentibus, exponi pōt du- »
pliciter in bono & in malo. Primo igit̄ exponēdi sunt versus isti in bono, eritq́ꝫ sensus. Con
fundātur de suis peccatis, & ex confusione pœniteant, & reuereantur, hoc est, deum hono-
rent, deumq́ꝫ iudicem expauescant, qui quærūt animā meam.i.hostes mei, qui quęrūt vitam
meam corporalem ledere, siue extinguere, aut spiritū meū inficere atqꝫ subuertere. Est autē
Eccle.4. duplex confusio, quēadmodum ait scriptura. Est cōfusio adducēs peccatum, & est confusio
Ibidē. adducens gratiam & gloriam. Cōfusio adducens peccatū, est verecundari de bono Vn̄ scri- E
ptum est. Non cōfundaris confiteri peccata tua. Cōfusio autem adducēs grām in p̄senti, glo
Roma.6. riamq́ꝫ in futuro, est verecūdari de malo culpę, sicut de quibusdā ait apostolus. Quē fructum
habuistis tunc in illis, in q̄bus nūc erubescitis. ¶Auertātur retrorsum⌋ hoc ē, à malo ope- » 3
re cessent, à proposito prauo desistāt, neqꝫ in malo ꝓcedāt & crescāt, ⌊& erubescāt,⌋ ꝙ tā »
inhoneste ac vitiose egerūt, aut agere optauerūt, ⌊qui volunt mihi mala⌋ pœnæ vel culpę, »
quod ad inuidiam pertinet, & ita vir iustus pro aduersarijs suis intime deprecat̄. ¶Auer- » 4
tātur statim⌋ à suo errore ⌊erubescētes⌋ de propria iniquitate, qm̄ periculosum est eis p̄se »
uerare in culpa ⌊qui dicunt mihi euge euge⌋ gaudendo de mea miseria, vel de mea prospe »
ritate se gaudere dicētes, nō vere sed adulatorie aut irrisiore. Habet autē homo duplices ho-
stes, inuisibiles atqꝫ visibiles, si ergo de inuisibilibus hostibus nūc loquamur, tūc ista nullo mo
do exponēda erunt in bono, p̄sertim cum hostes huiusmodi sint incorrigibiles & obstinati.
Secūdo exponūtur in malo, hoc modo. Confundātur iniqui, cōfusione reprobationis diui-
Ozee.11. næ, ac damnationis æternæ, & reuereant̄.i.verecundētur in cōspectu iusti iudicij dei, de pec
Eccle.23. catis propriæ voluntatis, quemadmodum scribitur. Confundetur Israel in volūtate sua. So
let em̄ interdum, reuereri, accipi pro verecundari, sicut & irreuerēs dicit̄ inuerecūdus, iuxta
illud. Animæ irreuerenti ne tradas me, qui q̄runt animā meam seducere, vel vitam meā de-
struere. Auertātur retrorsum.i.à summo bono auertātur, & caducis ac vanis rebus inhære-
Hiere.2. ant, sicut de eis dn̄s ait. Verterūt ad me dorsum, & nō faciem. Et alibi. Auersus est pp̄lus iste,
Eccle.8. auersione cōtentiosa, & erubescāt erubescentia damnationis non cōfessionis, qui volunt mi
hi mala, siue suā voluntatem perducāt ad actū siue non. Auertantur statim erubescētes, id ē,
protinus gratia tua priuent̄, & nomen tuum cōfiteri, suaq́ꝫ vitia propalare, erubescāt. Vnde
Deute.7. Moyses loquit̄. Dn̄s deus tuus, ipse est deus fortis & fidelis, reddens odientibus se statim, ita F
vt disperdat eos, & vltra nō differat, protinus eis restituens quod merētur. In pręsenti etem̄
seculo statim subtrahit eis grām atqꝫ protectionem, ꝑmittens eos cadere de malo in malum,
quod est maxima vltio. ¶Exultent⌋ hoc est, signa lætitiæ foris extendāt, & ex interiori hi » 5
laritate quasi extra se saltent, ⌊& lætentur⌋ interiori gaudio ⌊in te⌋ non in vanitatibus mū »
di ⌊om̄es qui quærūt te⌋ fide & opere, aut faciendo quod in se est, vt gratiam tuā contēpla- »
tionem ac dilectionē bonitatis tuæ acquirāt, conseruēt, possideant, ⌊& dicāt semp, magni- »
ficetur dn̄s⌋ hoc est, ab om̄ibus honoretur ac benedicat̄, magnusq́ꝫ esse cognoscat̄, ⌊qui di- » 6
ligunt salutare tuum⌋ Christū omnium saluatorem. ¶Ego vero egenus & pauper sum,⌋ »
Egeni sumus, propter imperfectionem naturalem animæ nostræ ac viriū eius. Anima enim
rationalis est infima in ordine intellectualium substātiarum, & intellectus possibilis in prin
cipio sui, est tanq̄ tabula omni carens pictura. Voluntas quoqꝫ naturaliter ad malum procli-
uis est, & memoria labilis. Pauperes vero sumus, propter gratiæ imperfectionem. Nā om̄es
Esaię.64 nostræ iustitiæ sunt, velut pannus menstruatæ, & hoc ipsum quod boni in nobis est, aliunde
recepimus, nec aliquid ex proprijs viribus p̄ualemus, propter quod quotidie mēdicamus pa
Matt.6. nem à patre cœlesti, dicētes. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et ipse Dauid.
Ego (inquit) sum vir pauper & tenuis. Cū ergo sim adeo egenus & pauper, o ⌊deus adiuua »
me⌋ per gratiæ infusionem, per Christi passionem, ꝑ angeli sancti custodiā, per intercessio- »
nem sanctoꝝ, ꝑ consilium atqꝫ auxiliū proximoꝝ & prælatoꝝ meorum. ¶Adiutor meus » 7
esto⌋ in faciendo bono ⌊& liberator meus⌋ in declinādo à malo ⌊es tu⌋ & alius nullus, nisi »
in tua virtute hoc faciat ⌊deus meus⌋ quē singulariter amo & colo ⌊ne tardaueris⌋ preces »
has adimplere. Deniqꝫ psalmus iste de Christo exponi potest. Nam ip̄e vt homo, frequē-
ter petiuit adiutorium dei, vt à morte suscitaretur, in corpore glorificaretur, & per totum
orbem

A orbem clarificaretur. Sed expositio ista ex sæpe inductis atq; dicendis clarissime patet. Nam & psalmus iste pro magna parte in psalmo sequẽti cõtinet, totus vero cõtinet in psal. 39. cuius exordiũ est, Expectans expectaui dñm, ab illo loco quo dicit, Cõplaceat tibi dñe vt eruas me. Siue aũt de Christo, siue de eius membris exponat hoc quod dicit: Confundant & reuereantur, &c. cũ duobus sequentibus versibus, qñ in malo exponit, tripliciter intelligi pt. Primo per modũ prænũtiationis, nõ imprecationis, ad designandũ quid impijs sit futurũ, nisi pœniteant. Secũdo per modũ declarationis, ostendentis quid mereant maligni. Tertio per modũ orationis, qua se hõ cõformat diuinæ iustitiæ, cupiẽs impios iustas luere pœnas, vel in p̃senti, ne æternalr pereãt, vel in futuro, nisi iã cõuertant & deo ministrẽt. Si aũt intelligãtur hi versus de inuisibilibus hostibus, tunc simplr & absolute accipiunt in malo. Magna proinde & admirãda est virtus primi versus psalmi p̃sentis, propter q̃d merito mater ecclesia à spũ sancto instructa, instituit in singularũ horarũ principio, vel circa principiũ dici hũc versum, quarenus diuinæ subuẽtionis clipeo p̃muniti, vniuersas euadamus inimici insidias, q vtiq; tũc nobis fortius insidiat, nequiusq; obsistit, dũ diuina inchoare curamus. Laudem p̃terea huius versiculi, illustrissimus pater noster Cassianus libro primo collationum, pulchre prosequit, describens ea q̃ ex ore sancti Anachoritæ abbatis Isaac didicit. Ad p̃petuã (inqt) dei memoriã possidendã, hic versus inseparabilr proponẽdus est menti, recipit em̃ oẽs affectus, qui inferri possunt hũanæ naturæ, & ad omnẽ statũ atq; vniuersos incursus proprie & cõuenienter aptat. Habet siquidẽ aduersus discrimina inuocationẽ dei, habet humilitatẽ piæ cõfessiõis habet solicitudinis, p̃petuiq; timoris vigilantiã, habet considerationẽ fragilitatis suæ, exauditionis cõfidentiã semp p̃sentis, astãtisq; p̃sidij. Qui em̃ iugiter suũ inuocat protectorẽ, certus est eũ semp esse p̃sentẽ. Habet amoris & charitatis ardorẽ, habet insidiarũ contemplationẽ, inimicorumq; formidinem, qbus perspiciens se die noctuq; vallatũ, confitet se nõ posse

B sine sui defensoris auxilio liberari. Hic versiculus oibus infestatione dæmonum laborantib' inexpugnabilis murus est, & impenetrabilis lorica ac munitissimus clipeus. Hic versus in accidia, & anxietate animi collocatos seu tristitia, vel cogitationibus quibuscũq; depressos, salutis remedia desperare nõ patit, ostendens illum quem inuocant inspicere iugiter nr̃a certamina, nec eum suis deesse supplicibus. Admonet nos versus iste in prosperis successibus, spiritalibusq; profectibus non extolli, sed sicut in duris ac tristibus, ita in lætis ac prosperis nos semp diuino indigere auxilio, quatenus ab illis eruamur, & in istis stabiliter im̃oremur. Porrò quocunq; p̃cõ pulsemur, quacũq; passione tẽtemur, quacũq; aduersitate, euagatiõe, ariditate, tædioq; molestemur, semp nobis clamandũ est: Deus in adiutorium meũ intẽde, &c. Huius ergo versiculi meditatio, in tuo pectore indisrupta voluat. Hunc in omni ope, ministerio, atq; itinere decãtare nõ desinas. Hunc dormiẽs & reficiens, & in vltimis naturæ necessitatibus meditare. Hæc em̃ meditatio, nõ solũ ab omni dæmonũ incursione te illæsum custodiet, sed à cũctis quoq; vitijs terrenæ te cõtagiõis expurgãs, ad illas inuisibiles ac cœlestes theorias p̃ducet, atq; ad illũ ineffabilẽ ac p̃paucis expertũ, prouehet oratiõis ardorẽ. Hunc versiculũ meditãdo obdormi, donec incessabili eius exercitatione formatus, etiã p̃ soporẽ eũ decantare cõsuescas, hic tibi expergefacto primus occurrat, vniuersas quoq; cogitationes ina-

C nes anticipet, teq; omni tempore prosequatur.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXX.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Psalmus Dauid filiorũ Ionadab & priorũ captiuorũ, teste Iacobo de Valẽtia & alijs, hic psalmus apud Hebræos nõ habet titulũ. Propheta in p̃sona ecclesiæ aut cuiuslibet fidelis orans, docet nos omnẽ spem nostrã in deo reponere, vt in aduersitatibus ad ip̃m recurramus, eidẽ gratias pro liberatione referẽtes. Bipharià itaq; partit. Primo equidẽ ponit ecclesiæ seu iusti cuiuslibet petitio, vt hinc elucescat omne bonũ nobis à deo p̃stolandũ. Post hoc vero declarat dei varias laudes & multa preconia, ibi, Deus quis similis tibi. Author quidem primo expendit ipsum cõsentanee, ad hæc, & tũ quoq; iuxta allegoriam de Christo.

¶ Expositio Tituli.

¶ Præsens psalmi titulus est. Psalmus Dauid filiorũ Ionadab & primorũ captiuorũ. Hieremias narrat, qũo Ionadab filijs suis præcepit, non bibere vinum, neq; in domibus residere, sed in tabernaculis habitare, cui filij fideliter obedierũt, propter q̃d dñs improperat filijs Israel, q; verba Ionadab præualuerũt verbis suis, quibus filij Israel obedire neglexerũt. Psalm' vero iã declarandus, nõ agit de ista historia, sed de re significata per eã, videlicet de his, q diuinæ voluntati sponte obediunt, qui fuerunt primi captiui, hoc est, anteq̃ ad deum conuersi sunt, subditi erant seruituti peccati, & iugo diaboli, quemadmodum ait apostolus: Nos aliquando conuersati sumus in desiderijs carnis nostræ, & eramus natura filij iræ sicut & cæteri. Quamdiu em̃ portamus imaginem præuaricationis Adæ, captiui ducimur in legem peccati, dum vero imaginem Christi portare incipimus, imitando vestigia eius, liberamur à mi-

Hiere. 35

Ephes. 2

1. Cor. 15 sera captiuitate culpæ atq; diaboli, efficimurq; filij gratiæ, & in domino liberi. Hinc em̄ di- D
cit apostolus: Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de cœlo, cœlestis. Qualis ter
renus, tales & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Igitur sicut portauimus imaginem
terreni, portemus & imaginem cœlestis. Sensus itaq; tituli est. Psalmus iste, qui est Dauid ꝓ
phetæ, sicut actoris, æditus ad instructionem filiorum Ionadab, hoc est, filioꝝ obedientiæ,
spõte seruientium deo, primorũ captiuorũ. i. filiorum qui erant captiui, secundum modum
iam dictum, anteq̃ domino obedirent, cui seruire, est vere regnare. Loquens ergo propheta
in persona hominis vehementer afflicti, & in domino pure ac integre confidentis, sibiq; nil
boni aut perfectionis attribuentis, ait.

¶Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

N te domine speraui, ⌋ .i. in tua pietate immensa, in tua bonitate purissima, » 1
in merito passionis tuæ, ô Christe, nõ in proprijs meritis, vel in incerto diui-
tiaꝝ, aut in aliquo bono creato, caduco, & vano confisus sum, idcirco oro vt
⌊ non confundar in æternũ, ⌋ .i. ne æternaliter peream, nec in die iudicij, ver- »
Mat. 25 bum illud æternæ confusionis, cum reprobis audiam: Ite maledicti in ignem
æternum. Quamuis ergo ô domine in præsenti vita à malignis confundor,
despicior, tribulor, non confundar in ęternum, nec spei meę priuer effectu, sed fructum eius
Hiere. 39 adeptus, saluificer, quemadmodũ testatus es speranti in te: Eruens liberabo te, & erit tibi ani
ma tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ⌊ in iustitia tua libera me. ⌋ Iustitia dei du- » E
plex est, scilicet increata, quæ est ipsemet deus. In hac iustitia libera deus viros iustos atq; ꝑ
fectos, qui merito suæ conuersionis virtuosæ, saluari merentur à domino. Alia vero est iusti-
tia dei creata, quæ dici potest omnis gratia, virtus, & perfectio nobis à deo concessa. Omnis
em̄ nostra iustitia, est dei, sicut datoris, cõseruatoris, ac præmiatoris. Specialiter tamē ista iu-
stitia dici potest pœnitētia seu forũ pœnitētiale, in quo de peccato iustitia agit, dũ ipsum cor
rigitur atq; punitur. In hac ergo iustitia pœnitētiali, qua homo de propria culpa dolet, seq;
ad deum conuertit, petit liberari peccator & pœnitens, qui nondũ virtutibus plenus est, nec
bonis operibus, meritisq; abundans. Ait ergo, in iustitia tua. i. sicut exigit tua diuina iustitia,
libera me à malo culpæ, & in seculo isto & erue me à malo pœnæ, & in seculo venturo. Hoc
em̄ diuina iustitia tua exigit, vt sperantē in te, pœnitentēq; liberes. Vel, in tua iustitia mihi à
te infusa ac data, videlicet actuũ virtuosoꝝ, quos virtute gratiæ tuæ feci, libera me. Liberatio
em̄ actui virtutis correspondet. Nec ista petitio repugnat ei quod dictũ est. In te domine spe
raui, Spes em̄ principaliter innititur deo, secundario autē innititur proprio merito, quod ho
mo agnoscit sibi à deo concessum, quia & nostra merita, sunt dei dona. ¶Inclina ad me au » 2
rem tuã, ⌋ hoc est, misericordiã tuã applica mihi, ⌊ & salua me, ⌋ nunc per grãm, per opera »
virtuosa, per inchoationem felicitatis futuræ, per contemplationē dei formem, & consola-
tionē internã, in futuro vero me salua per gloriã. ¶Esto mihi in deũ protectorē, & in locũ » 3
munitũ, ⌋ hoc est, tu qui es omniũ deus & conseruator, sic sis mihi deus, vt me protegas & cõ »
serues, sicut in loco munito custoditur homo à iaculis, atq; insidijs inimici, quatenus sicut qui
offendit, & irã iudicis metuit, ad locũ refugij properat, & in eo tutatur, sic mihi peccatori sit
semper recursus ad tuã clementiã, securitasq; in ea, ⌊ vt saluũ me facias, ⌋ quod ideo depre- »
cor te. ¶Quoniã firmamentũ meũ, ⌋ .i. causa totius firmitatis, stabilitatisq; meæ, ⌊ & refu- » 4
gium meũ ⌋ hoc est, terminus fugæ meæ, spes mea, & summũ bonũ meũ, in quo solo salutem »
constituo, ⌊ es tu ⌋ domine. ¶Deus meus eripe me de manu peccatoris, ⌋ .i. de potestate di » 5
Iohan. 8. aboli, ne eius impugnationi succumbã. De quo scriptũ est: Homicida erat ab initio, & in ve- F
ritate non stetit. Et iteꝝ: Diabolus ab initio peccat, eripe quoq; me ⌊ de manu contra legem »
agentis, ⌋ hoc est, cuiuslibet hominis impij iustos persequentis, ne ab homine tali inficiar & »
seducar, ⌊ & iniqui, ⌋ qui fraternæ charitatis iura dissoluens, me persequitur sine causa, maxi »
me tamen ô domine, eripe me de manu peccatoris, hoc est, à meipso peccatore, secundum ꝙ
impius sum, & de manu meipsius, contra legē agentis conuertendo me ad te, ne talis sim qua
Prouer. 12 lis fui, sed esse desistã iniustus, quēadmodũ scriptũ est: Verte impios, & nõ erunt. ¶Quoniã » 6
Iob. 17 tu es patientia mea domine, ⌋ .i. causa, finis, & præmiũ patientiæ meæ. Vnde & sanctus Iob »
ait: Vbi est præstolatio mea, & patiētia mea? Tu es dñe deus meus, ⌊ domine spes mea à iu- »
uentute mea. ⌋ Vel corporali, quoniã multi à iuuentute iugũ dñi super se portant, & in deo »
Threñ. 3. confidunt illi, qui in prima vigilia conuertunt. Propter quod Hieremias testat: Bonũ est vi-
ro, cũ portauerit iugũ dñi ab adolescentia sua. Et alibi Laudabo nomen tuum dñe assidue, &
Eccle. vl. confitebor tibi cũ adhuc iunior sum, anteq̃ oberrem. Vel, à iuuentute mea spũali, hoc est, ab
illo tēpore quo cœpi renouari spũ mentis meæ, expoliando me veterē hominē cum actibus
suis, & induendo nouũ, qui renouatur in agnitionē dei, secundũ apostolũ: Ab hac iuuentute
Coloss. 3. est deus spes hominis, quia sic renouari & taliter conuersari nemo potest, nisi in dño sperãs.

¶In te

A
7 " ¶In te confirmatus sum ex vtero,⌋ hoc est, tua virtute sum conseruatus in esse naturali, in vtero matris meæ carnalis, vsq; ad egressum ex vtero, & deinceps. Nisi enim deus conseruaret infantem in vtero, esse & permanere non posset, sicut nec aliquid sine manutenentia dei subsistere valet, & nisi infantem in vtero à cunctis præseruaret periculis, frequenter, facileq; moreretur in ventre. Propterea dicit sanctus Thomas, & alij multi, quòd infanti, adhuc in vte-
" ro existenti, deputatur angelus bonus, qui eũ custodiat, ⌊de ventre matris meæ tu es prote-
" ctor meus,⌋ hoc est, ab ortu natiuitatis meæ, vsq; in præsens, tu protexisti me, per te ipsum, & angelũ tuum sanctũ. Quamuis enim iusto iudicio suo, permittat deus aliquẽ aliquando cadere, quẽlibet tamen electũ in tantũ defendit, quòd non permittit eũ in peccato mortali decedere, vel à diabolo finaliter absorberi, imò in quolibet reprobo hoc agit misericordia creatoris, quod per angelicã custodiã à multis malis retrahitur, atq; ad aliqua bona instigatur. Spiritualiter vero, ita exponendus est versus iste. In te confirmatus sum, hoc est, in fide & gratia tua cœpi stabiliri ex vtero, id est, ex catechismo, vbi in Christiana doctrina instructus sum de ventre matris meæ, hoc est, de ventre ecclesiæ, vtpote ex sacro baptismate, in quo spiritualiter regeneratus sum ex aqua & spũ sancto In baptismo enim infundit nobis gratia, fides, spes, charitas, tu es protector meus, me conseruando in donis gratiæ, gratũ facientis, in ba- Alia expō Johan. 3.
8 " ptismo collatis. ¶In te cantatio mea semper,⌋ id est, laus mea vocalis, exultatio cordis, & regratiatio animæ meæ, circa tua beneficia versatur, & de tua bonitate concipitur, ita quod incessabiliter te laudare desidero, in omni loco, causa, ac tẽpore. Et si hominẽ laudo, vel aliquid creatũ, hoc ago ad gloria tuã, tibi omnia bona ascribens, & ad tuũ honorẽ omnia referens, nec aliquẽ laudo in malo, sicut superius dictũ est, quoniã laudatur peccator in desiderijs animæ
B suæ, sed si quẽ laudo, propter virtutes, & gratiæ dona hoc facio. Hoc modo Paulus suos fre-
" quenter laudauit discipulos, ⌊tanquã prodigiũ factus sum multis,⌋ hoc est, velut portentũ à multis sum reputatus, irrisus ac spretus, quoniã vita mea, vitæ illorum dissimilis inuenitur, tẽporalia enim, carnalia, & delectabilia, quæ ipsi magni pendunt, laudant, acquirunt, & diligũt, ego velut stercora arbitror, vt Christo pura ac libera mente adhæreã, cœlestia, inuisibilia, & æterna, terrenis, visibilibus, & transitorijs præfero, patrẽ, matrẽ, fratres, sorores, vxorẽ, propinquos, agros, & cætera vniuersa, pro Christi amore relinquo, ideo vitã meã putant insaniã. Vnde & ait diuinus apostolus: Spectaculũ facti sumus mundo, & angelis & hominibus. 1. Cor. 4
Ad Philippenses quoq;: Existimo (inquit) omnia detrimentũ esse, propter eminentẽ scientiã domini nostri Iesu Christi. Hinc etiã sanctus Ezechiel ait ad populũ suũ. Ezechiel erit por- Philip. 3. Ezec. 24
" tentũ vestrũ, ⌊& tu adiutor fortis,⌋ id est, tu domine fortiter mihi astitisti, magnãq; gratiã ac fortitudinẽ donasti, ita quod propter improborum irrisiones & persequutiones non recessi à recte ab opere bono cessaui, sicut (heu) plurimi facere solent, qui dũ se ab alijs aspernari, molestari, & vituperari conspiciunt, viam perfectionis arreptã relinquunt. Quo contra exhortatur nos diuinus Apostolus: Per patientiã curramus ad propositũ nobis certamen, aspicientes in authorẽ fidei Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucẽ, confusione contempta Recogitate eũ, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt non fatigemini animis vestris. Et rursus: Exeamus igitur ad eũ extra castra, improperiũ eius portantes. Deinde vir iustus cupiens de tantis beneficijs gratus domino inueniri, precatur. Hebr. 12 Hebr. 13
9 " ¶Repleatur os meũ laude,⌋ hoc est, tu domine mentẽ accende, illumina, quatenus tuã bonitatem & beneficia contemplando, os diuina laude repleatur. Ex abundantia enim cordis os loquitur, & nisi tu mentem diuino calore succenderis, cito fatigabitur in tua laude os corporis, imò & spiritus meus, idcirco superius dictũ est: Sicut adipe & pinguedine repleatur ani- Matt. 12
C ma mea, scilicet diuino amore, & labijs exultationis laudabit os meum. Vnde nunc plenius
" subdit, cur petat os suũ laude impleri, ⌊vt cantem gloriam tuam,⌋ hoc est, quatenus prædi-
" cem famam tuã gloriosam, tuamq; excellentiam cantando, annuntiem ⌊tota die magnitudi
" nẽ tuam,⌋ hoc est, semper, quantũ huic vitæ possibile est, maiestatẽ ac dignitatẽ tuam decantem. Hoc nẽpe est diuinissimũ ac illustrissimũ præsentis vitę exercitiũ, in diuinis laudibus iugiter delectari, hilariter occupari, affectuosissime immorari cũ beatissimo Esaia propheta: Domine, deus meus tu es, exaltabo te, & confitebor nomini tuo. Et iterum. Nomen tuũ, & memoriale tuũ, in desiderio animæ. Hæc est vere angelica, cœliformisq; vita, diuinæ glorificationis meritoria, sicut & ipse dominus affirmat: Quicunq; glorificauerit me, glorificabo Esaie. 25
10 " eum. ¶Ne proijcias me in tẽpore senectutis.⌋ Quemadmodũ duplex assignata est nunc 1. Regũ. 2
iuuentus, spiritualis & corporalis, sic duplex senectus est. Vna corporis, dũ calor deficit, & corporea virtus occũbere incipit. Alia vero est senectus animæ, dũ spiritualis calor amoris fregescit, nec anima per gratiarum incrementa renouatur, sed in negligentia sua & vitijs inueteratur, vel tædio persequutionũ grauatur, aut minus actiua in bonis efficitur. Et de vtraq; senectute intelligi possunt hæc verba, Ne proijcias me in tempore senectutis, hoc est, ne gratiam tuam auferas mihi, dũ corporaliter senesco, aut mente deficio, sed tunc tanto benignius

mihi subuenias, quanto me amplius indigere agnoscis, & ideo, quasi exponendo quod dictũ D
est, addiditur, ⌊cum deficiet virtus mea,⌋ corporalis aut spiritualis, quod maxime fieri so-
let & potest in agone, & tempore magnæ infirmitatis, ⌊ne derelinquas me.⌋ In hoc versu
sanctus Thomas singularem, præcipuamq́ꝫ deuotionem habere solet, & in dulces lachry-
mas ac vberem fletũ amorose resolui. Versus enĩ hic mirabiliter affectuosus est, efficax, & sa- 18
lubris. Merito autẽ ò domine peto ista à te. ¶Quia dixerant inimici mei mihi,⌋ quicquid
excogitare potuerunt ad fallendum & opprimendum me. Dæmones enĩ honores propo-
nunt, mundus diuitias, caro delicias, ⌊& qui custodiebant,⌋ hoc est, obseruabãt, ⌊animam
meam,⌋ ad decipiendũ, ⌊consiliũ fecerũt in vnũ,⌋ .i. pari proposito, & fine eodẽ, facti vna- 12
nimes ad perpetrandũ illicita. ¶Dicentes, deus dereliquit eũ,⌋ qm̃ enĩ factus sum illis pro-
digiũ, putant vitã meã dño non placere, p̃sertim cũ videant se in hoc seculo prosperari ac p̃-
Abacuc.1 ualere, me vero varijs calamitatibus fatigari atq; deficere. Hoc nãq; opinant maligni, dũ iu-
stos cernunt affligi, se aũt lætari ac dominari. Vnde Abacuc: Quia impius p̃ualet aduersus iu
stum, propterea egreditur iudicium peruersum, & quia me putant à deo derelictum, arbitrã
tur se obsequium præstare deo me persequendo, & cohortando se dicunt, ⌊persequimini &
comprehendite eum,⌋ hoc est, facite ei quod vultis, ⌊quia non est qui eripiat eum,⌋ de ma-
nibus vestris, ipse nanq; humanum auxilium spreuit, & in deo confisus est. Non aduertunt
Iob.2 isti insensati & reprobi, quoniam sicut aurum in fornace, sic deus probat electos, & quia per
multas tribulationes oportet nos ingredi gloriam dei, quemadmodũ Iob inducit. Qui humi 6
liatus fuerit, erit in gloria, & saluabitur innocens. ¶Deus ne elongeris à me,⌋ auxiliũ diffe
rendo, gratiam subtrahendo, aut etiam minorari sinendo, sed ò ⌊deus meus,⌋ in quo sum-
me & plene confido, ⌊in auxilium meũ respice,⌋ tanto gratiosius succurrenno, quanto illi E
Naum.1. malitiosius me subuertere nituntur, quemadmodũ scriptum est: Bonus dominus, & confor 4
tans in die tribulationis, & sciens sperantes in se. ¶Confundantur⌋ de suis sceleribus, ⌊&
deficiant,⌋ ab executione operis mali, ⌊detrahentes animæ meæ,⌋ bonã eius famam deni-
grare optantes, quod est mortale peccatũ, quoniã bona fama multũ pretiosa atq; amabilis est
Eccle.7 & melior cunctis diuitijs, quemadmodũ Salomon profitetur: Melius est nomen bonũ, q̃ vn
guenta pretiosa. Et rursus: Curam habe de bono nomine, hoc enĩ magis proderit tibi, q̃ mil
le thesauri. Propterea detractio est maius peccatũ q̃ furtũ, ⌊operiantur confusione,⌋ prædi
cta, ⌊& pudore,⌋ qui in confusione peccati maxime cooperatur ad culpæ remissionem, etiã
quantũ ad pœnam, ⌊qui quærunt mala mihi,⌋ inferre, meq́ꝫ ad peccandũ inducere, aut simi
Ezec.36 li modo iniuste affligere. De hac bona confusione scriptũ est: Confundimini & erubescite su
per vijs vestris, ait dominus. Veruntamen quomodo ista confusio, pudor, & defectio mul- 15
tipliciter accipi queant, in præcedentis psalmi explanatione inductũ est. ¶Ego autẽ sem-
per sperabo,⌋ .i. quantũcunq; illi me persequant verbis & factis, occulte & publice, ego nihi-
lominus incessanter in te confidere volo, sicut beatus Iob de te fatetur: Etiam si occiderit me
Prouer.3 in ipso sperabo. Et Salomon: Habe fiduciam in domino ex toto corde tuo. Et: Expecta do-
minũ, & liberabit te, ⌊& adijciam super omnẽ laudem tuã,⌋ .i. omnẽ laudem, qua te venera-
ri potero, vel ab alijs es laudatus, confitebor esse minorem tua dignitate, & in infinitum de-
ficere à præconio, quo tu dignus es, propter tuæ bonitatis plenitudinem prorsus immẽsam,
idcirco quãtũ mihi possibile fuerit, semper conabor te nouis hymnis laudare, perfectiori lau-
de extollere, & nunq̃ à tua laude cessare. ¶Os meũ annuntiabit⌋ apud se, te laudando, teq́ꝫ 16
coram alijs prædicando, ⌊iustitiam tuam,⌋ qua vnicuiq; reddis quod meretur, & sine perso F
narũ acceptione omnia operaris, Te ergo ò domine iustificabo, tua iudicia approbabo, me
vero accusabo & cõdemnabo. Potest quoq; per iustitiã dei, sacra scriptura intelligi, in qua
Prouer.8 diuinæ iustitiæ, præcepta atq; consilia continentur. Vnde sapientia ait: Iusti sunt omnes ser
mones mei, & nõ est in illis peruersum quid, neq; prauũ, & ita dei iustitiam annũtiare, est sa-
cram scripturam docere, prædicare, aut legere. Annũtiabit quoq; os meũ ⌊tota die salutare
tuũ,⌋ hoc est, indefinẽter competẽtibus horis diei, narrabo atq; laudabo dominũ Christum
omniũ saluatorem. Vel, salutare tuũ, id est, salutem & saluationem, quã nobis misericorditer
Expõ 1a impẽdisti per Christũ, atq; in cœlis parasti. ¶Quoniã nõ cognoui literaturã.⌋ Istud varijs 17
modis exponi potest. Primo sic, nõ cognoui literaturã .i. nõ approbaui inanẽ philosophiã,
& oẽm scĩetiã extollẽtẽ se aduersum sciẽtiã dei, nõ ꝙ philosophia sit p se odibilis aut vitãda,
sed q̃a nõ debemus in ea quiescere, & inaniter gloriari, aut inflari, sed ad diuinã doctrinã ip-
Expõ 2a sam ordinare. Vel, nõ cognoui lr̃aturã⌋ .i. nihil me scire arbitratus sum, qñ in cõspectu dei
Expõ 3a meip̃m cõstitui, & ad eius sapĩam ĩfinitã me cõparaui. Vel, nõ cognoui lr̃aturã .i. aliquã sci
entiã per humanã exercitationẽ, informationẽ, & studiũ. Hoc nõ cõpetit oĩbus, sed Petro &
Actor.4 Iohãni, de q̃bus legit, ꝙ erãt hoĩes sine literis & idiotæ. Dicit etiã cõuenire sctõ Dauid, q̃ tpe
suæ iuuẽtutis oues pauisse legitur, non scholas frequentasse, vt aliqui dicunt, sed nõ videt cer-
tũ, q̃a & psalmos metro cõscripsit. Qm̃ ergo his modis, vel aliquo horũ, nõ cognoui lr̃aturã,

⌊intro-

A ⌊introibo,⌋ per contemplationem supernaturalē,⌊in potentias domini,⌋ .i.in perfectio-
nes seu veritates diuinas,easq́ȝ cognoscā,& alios instruā. Perfectio dei & virtus eius,est vna
ac simplex,vt pote sua essentia,sed dicuntur plures potētiæ,perfectiones, virtutesq́ȝ dei,qm̄
deus in ipso suo simplicissimo esse omniū reꝝ perfectiones eminētissime cōprehendit. Ad
haꝝ diuinaꝝ perfectionū,quæ sunt,sapiētia,iustitia,misericordia,cōtemplationē ingredif,
qui in proprio sensu nō cōfidit,neqȝ naturali rōni innitif, sed diuinitus illustraf. Vñ & Chrs Matth.11
ait in euāgelio:Cōfiteor tibi pf,quia abscondisti hæc à sapiētibus & prudētibus, & reuelasti
ea paruulis Quid est à sapiētibus & prudētibus,nisi à literatis? Et nōne Paulus literatus erat
qui legem ad pedes Gamalielis didicerat? Quid ergo est,abscondisti hæc à sapientibus,pru
dentibus,& literatis,nisi ab his,qui in sua sapiētia & literatura inaniter glorianf,seq́ȝ sapiē-
tes & literatos arbitrantur? Tales propter suam superbiam, diuinæ illuminationis capaces Mat.18
non sunt,nec fiunt,nisi conuertantur & efficiantur vt paruuli. Ideo nāqȝ ait sapientimus Pau 1.Cor.3.
lus:Si quis videtur inter vos sapiens esse,stultus fiat,vt sit sapiens. Vel sic,introibo in poten-
tias domini,id est,fortes dei illuminationes,& potētes ac magnas gratias eius recipiam,tan
quam nihil de proprio sperās ingenio,sed deo me humiliter applicādo,sicq́ȝ cōtemplabor,
& sciam,q̄ potēs & gloriosus sit deus meus,& tunc ò domine,⌊memorabor iustitiæ tuæ so-
lius,⌋ hoc est,tuam dūtaxat iustitiam cōmemorabo,nihil de mea iustitia allegabo, omne bo
nū,virtutem,& gratiam tibi ascribam,oīe malū,omnem defectū,& culpā mihi attribuā,
dicamq́ȝ cū Apostolo:Gratia dei sum id quod sum. Et denuo:Qui se putat aliquid esse,cum 1.Cor.15
nihil sit,ipse se seducit. Et iteꝝ:Ignorantes(inquit)dei iustitiam,& suā volētes statuere,iu- Galat.6.
stitiæ dei nō sunt subiecti. Et quasi quis diceret,si ò serue dei literaturā nō nosti,quomodo tā Roman.10
decora documēta atqȝ sublimes sentētias nosti atqȝ cōscribis:Respōdet ad dominū,loquēs.
18 ¶Deus docuisti me,⌋ per inspirationem spūs sancti,& illuminationē supernaturalē,⌊à
iuuētute mea,⌋ vel corporali vel spirtuali, de quibus modo satis ad prædictū videf,⌊& vs-
qȝ nūc,⌋ cōseruando,augēdo,seu perficiendo grām tuā,⌊ pronūtiabo mirabilia tua,⌋ quæ
B facis in cœlo & terra,in operibus naturæ ac mysteriis gratiæ,maxime tñ incarnationē, passi
19 onē,& mortē tuā ò Christe pronūtiabo. ¶Et vsqȝ in senectā(spūalem)& seniū,⌋ corpo-
rale,de quibus distinctio assignata est,pronūtiabo mirabilia tua,⌊deus ne derelinquas me.
20 ¶Donec annūtiem brachiū tuū,⌋ .i.maiestatis tuæ potētiā. Vel, brachiū tuū.i. vnigenitū
filiū tuū,qui est fortitudo & virtus tua,de quo Esaias dixit:Parauit dñs brachiū suū,in oculis Esaie.52
omniū gentiū. Sicut & spūs sanctus vocaf digitus dei;ratiōe sui effectus,quoniā cūcta demō-
strat,sic filius appellaf brachiū dei,qui oīa portat & sustētat verbo virtutis suæ,annūtiē vti-
qȝ domine brachiū tuū ⌊generatiōi omi,q̄ ventura est,⌋ vsqȝ ad finē mūdi. Hoc actor psalmi
p̄sentis excellēter p̄fecit. Per librū eñ psalmoꝝ,quē ædidit,& nobis reliquit,annūtiat ista in
desinēter toti mūdo,& quilibet nostrū hoc agit,dū,quantū sibi possibile est,nomē dei glori-
rificat,& eius honorē augere conatur,atqȝ post suā mortē,diuinæ legis testimonia differit,
verbo,fama,& vita,veꝝ esse cōtestans quod fides affirmat catholica. Annūtiem quoqȝ ò do-
21 mine. ¶Potētiam tuā,⌋ quæ vere immēsa est,per quā omnia creasti, conseruas,& regis,
⌊& iustitiā tuā deus⌋ q̄ vnicuiqȝ quod meref,repēdis:potentiā,in quā,& iustitiā tuā annūtiē
nō secundū q̄ in se est,quoniā sic omnino incognita extat,sed per cōparationē ad suos subli-
mes effectus,videlicet,⌊vsqȝ in altissima quæ fecisti magnalia.⌋ Quæ aūt sunt ista magnalia
C altissima à deo producta,nisi angelicoꝝ distinctio ordinū,creatio visibiliū & inuisibiliū, bea
tificatio electoꝝ,gubernatio mūdi,iustificatio impii,redēptionis humanæ mysteria,& reli
qua dei prodigia,signa,atqȝ miracula? In his effectibus relucet creatoris iustitia,& admiran-
da potētia,cū ergo tanta sint tua magnalia,ò deus,quis similis tibi? quasi dicat, Nullus. Simi-
litudo aūt est duplex,imitatiua.seu imperfecta,& naturalis seu perfecta. Secundū primā si-
militudinē creatura similis est creatori,p̄cipue homo,q ad dei imaginē & similitudinē factus
est,sed q̄tū ad similitudinē secundā,nil creatū simile est creatori. Vnde propheta dicit:Cui si Esaie.40
milē fecistis deū,aut quā imaginē ponetis ei? Et Iob:Ecce excelsus deus in fortitudine sua,& Job.36
22 nullus ei similis in legislatoribus. ¶Quantas,ò deus,ostēdisti mihi,⌋ p experientiā, ⌊tribu
lationes⌋ mūdi,carnis,ac dæmonū,⌊multas,⌋ numero,⌊ & malas,⌋ malitia pœnæ,acer-
bas ac duras,aut certe iniusta seu mala intētione alioꝝ illatas ⌊& cōuersus⌋ .i.placatus & mei
misertus,⌊viuificasti me⌋ vita gratiæ,auferēdo à me flagella iracūdiæ tuæ,⌊& de abyssis ter
ræ,⌋ .i.de sumersione peccati & fluctibus seculi,⌊iteꝝ,⌋ .i.frequēter,⌊reduxisti me,⌋ ad sta
23 tū salutis & gratiæ. ¶Multiplicasti magnificētiā tuā,⌋ .i.magnā tuā potētiā multipliciter
ostēdisti in me,flagellādo me variis modis,⌊& cōuersus⌋ ab ira tuæ vindictæ ad māsuetūdi
nē tuæ dilectionis paternæ absqȝ tua mutatione,⌊cōsolatus es me,⌋ infusione interioris læti
tiæ,cōtēplatione felicitatis futuræ,seu p̄mioꝝ cōsideratiōe,& alloquutiōe sacræ scripturæ,
in qua dicif:Qm̄ nō sunt cōdignæ passiones huius tpis ad futurā gloriā,q̄ reuelabif in nobis,
24 & si cōpatimur & cōregnabimus. Huius aūt cōsolatiōis meæ indiciū est. ¶Nā & ego cōfi- Roma.7.

tebor tibi,⌋ cõfessione laudis,⌊in vasis psalmi,⌋.i.in psalmis q̃ sunt vasa laudis diuinæ,in D
ipsis cõtentæ. Vel,in vasis psalmi.i.in viris deuotis,in quorũ cordibus velut in vasis,cõtinetur «
laus tua. Vel,in vasis psalmi.i.in psalterio,q̃d dicit vas psalmorũ,⌊veritatẽ tuã deus,⌋.i.ad
gloriã tuã cõfitebor seu laudabo veritatẽ tuã,in diuinis scripturis traditã. Vel,veritatẽ tuam »
increatã,quæ est oĩs veritatis origo,⌊psallã tibi in cithara⌋ spũali.s.in carnis mortificatiõe,
per citharã significata,ò dñe,qui es ⌊sanctus Israel,⌋.i.sanctificator populi te fideliter con- »
templãtis. ¶Exultabũt labia mea⌋ exteriora.i.signa lætitiæ manifestabũt ⌊cũ cantaue- »
ro tibi,⌋ qm̃ vultu hilaris ero,secũdũ faciẽ sanctorũ,cũ te ore laudauero. Vel,exultabũt.i.ex » 25
uberãter gaudebũt,labia mea interiora,intellectus & volũtas,qbus interiora verba & vota »
formantur,cũ cantauero tibi.i.ad tuum honorem,⌊& anima mea,quã redemisti,⌋ per gra
tiam tuã à culpa,atq; per sanguinis tui pretiũ à gehenna,exultabit,tibi cantãdo. ¶Sed & »
lingua mea⌋ interior.s.intellectus;⌊tota die⌋.i.horis aptis ac debitis,⌊meditabit iustitiã » 26
tuam⌋ reuoluẽdo intra se legẽ tuã iustissimã. Vel,lingua mea corporea,meditabit.i.ex inte- »
riori cogitatiõe loquet iustitiam tuã,⌊cũ cõfusi⌋.i.repulsi, victi,⌊& reueriti,⌋.i.perterriti »
fuerint,⌊q q̃runt mala mihi,⌋.i.dæmones mihi nocere optantes,vel hoĩes mali,de quorũ cõfu »
sione atq; repulsa gaudẽt boni,tranquillã vitã amãtes.Sed quia in hac vita non possumus ple »
ne erui,totaliter,iugiterq́; ab eorum impugnatione esse securi,idcirco versus iste anagogi-
ce exponi p̃t,de statu futuro in patria,tũc em̃ lingua nr̃a interior,& forte etiã exterior,tota
die æternitatis.i.cõtinue & indefesse,meditabit iustitiã dei,p cõtẽplationẽ clarissimã,cũ con
Esaie. 25 fusi & reueriti fuerint,&c.qa in die iudicij irreparabilr cõfundent oẽs iniqui,iuxta illud:Præ
Esaie. 41. cipitabit dñs mortẽ in sempiternũ,& opprobriũ populi sui auferet. Vñ & viro electo ait dñs
Ne timeas,qa ego tecũ sum,ecce cõfundent oẽs,qui pugnãt contra te. E

¶Enarratio allegorica eiusdem psalmi,de Christo.

QVoniã psalmus iste gloriosus atq; decorus,in principio sui,verbis & sensu cõfor-
mis est psalmo.30.qui sic incipit,sicut iste,In processu autem similis est in aliqui-
bus psalmo.21.cuius exordium est,Deus deus meus respice in me,quorum vterq;
ad literã de Christo exponitur. Idcirco studendum est,vt & p̃sens psalmus ex
ponat,quantũ fieri p̃t,de dño saluatore. Christus ergo secundũ q hõ passibilis,& aliquo mo-
do viator extiterat,ad passionẽ propinquãs,orauit ad patrẽ,dicẽdo. In te dñe pr̃ speraui.i.
omne bonum quod desideraui,teq; rogaui,à te adipisci confisus sum,nõ per spem,quæ ẽ vir
tus theologica,sed p quandam fiduciam. Spes em̃ quæ est virtus theologica,est expectatio
futuræ beatitudinis. Cum igit anima Christi à suæ creationis principio beata fuerit,deum vi
dendo per spẽm,constat q spem talem nõ habuit,nihilominus habuit quandã præstolatio
Prouer. 17 nem siue fiduciã,de qua scribitur:Gemma gratissima,expectatio præstolantis. Sperauit nam
q; anima Christi à deo gloriã corporis,& alia quædam ad præmium accidentale spectantia.
Qm̃ ergo in te dñe speraui,nõ confundar in æternum.i.quãuis ad tẽpus à Iudæis despicior,
& illudor,ab Herode quoq; & Pilato,atq; eorũ militibus,nõ tamen duret diu ista cõfusio,sed
tertia die honorer à te, p resurrectionem beatã,in iustitia tua.i.secũdum iustitiã tuam,& se-
cundũ exigẽtiam eius libera me à generatione hac infideli ac pessima, de qua loquutus sum:
Marci. 9 Quàmdiu apud vos ero,q̃diu patiar vos?& eripe me ab omni corporis mortalitate ac passi-
bilitate. Inclina ad me filium tuũ vnicum & dilectũ, aurem tuã,quod oro, non quasi incertꝰ
q sic facies,sed quia p orationem decreuisti dare quod opto, & ego ostendã me à te habere
omne bonũ quod habeo,alijsq; formã orandi exhibeam,& salua me ab omni malo pœnæ, F
dando etiã præmiũ accidentale,corporis glorificationẽ & ascensionẽ. Esto mihi in deũ pro
tectorẽ,ne ante tẽpus à te pordinatũ,à Iudæis cõprehendar,occidar, aut lædar,q me præci-
pitare,lapidareq́; conati sunt,sed nõ potuerunt,qm̃ nondum venit hora mea. Esto etiã mihi
& in locũ munitum,vt in te quasi in loco confugij,securus ab omni inuasione quiescã,vt sal-
uum me facias,animam corpori reuniendo. Quoniã firmamentũ meũ.i.confirmator meæ
humanitatis,& causa vniuersæ fortitudinis eius,& refugiũ meũ.i.adiutor meus in quãtũ ho-
Iohan. 5 mo sum,ad quẽ in omni necessitate cõfugio. Hinc em̃ ait saluator de semetipso: Nõ possum
Esaie. 50 ego à meipso facere quicquã. Et iterũ:Pater in me manens,ipse facit opera. Esaias quoq;:Ec
Hiere. 20 ce dñs deus auxiliator meus. Et Hieremias:Dominus mecũ est quasi bellator fortis, idcirco
qui me persequunt,cadent. Deus meus,qui es specialissimo modo deus meus eripe me de ma
nu peccatoris.i.de potestate Iudæ proditoris, cuius iniquitatẽ cœli reuelabũt,& terra aduer
sus eũ consurget,& de manu contra legem agentis & iniqui.i.populi Iudæorũ,de quo dixit
Iohan. 7 Nõne Moyses dedit vobis legem,& nemo ex vobis facit legem? Et rursus:Quare vos trã-
Matth. 15 gredimini mãdata dei,propter traditionem vestrã? Quoniã tu es patientia mea dñe, oĩs em̃
perfectio animæ Christi,à deo infusa,collataq́; fuit. Christus quoq; oĩa propter dei honorẽ
sustinuit,sicut superius dixit,qm̃ propter te sustinui opprobriũ,sicq; deus erat causa efficiẽs,
& finalis patientiæ Christi,domine spes mea à iuuentute mea,Nam Christus,per prædictã
fiduciã

A fiduciam, semper certissimè & immobiliter sperauit in deo. Propter quod dixit: Ego autem scièbam, quoniã semper me audis. In te confirmatus sum ex vtero, hoc est, in ipso matris meæ virgineo vtero, per gratiã cõsummatã .i. per beatificã fruitionẽ, fixus & roboratus sum in te, ita vt à te nunq̃ possim auerti. Nõ eñ solũ erat aĩa Chr̃i in vtero virginis sanctificata p gratiã sed & immobilis facta per gloriam, de ventre matris meæ tu es protector meus .i. ab instanti natiuitatis meæ, vsq; ad mortẽ, protexisti me ab om̃i ruina peccati, à tentatione diaboli, & à pœnis quas Iudæi ante tempus inferre volebant. Quoniam eñ Christus confirmatus erat in bono in virginis vtero, post natiuitatem peccare nullatenus potuit. Hinc de ipso Esaias præ dixit: Quis est aduersarius meus? Accedat ad me. Quis contradicit mihi? Stemus simul. Ecce quanta securitas propter protectionem diuinam, propter quod nullo modo opinandũ est, q̃ Christus expauit, quãdo ducebãt eum ad supciliũ montis, quatenus pcipitarẽt eũ. In te cãtatio mea semp .i. te ó deus pr̃ semp laudaui, noĩs tui honorẽ, nõ propriã gloriã, semp quæsiui, sicut testatus sum blasphemis Iudæis. Ego nõ quæro gloriã meã, sed honorifico prẽm meum & vos inhonorastis me, tanq̃ prodigiũ factus sum multis, puta Iudæis, de qbus scriptum est. Dicebant multi ex Iudæis: Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis? Et cum filiam archisynagogi suscitaturus dixisset: Puella non est mortua, sed dormit, deridebant eum. Vnde de Christo prædictum est. Inglorius erit inter viros aspectus eius, & tu adiutor fortis, quoniam in om̃i aduersitate fecisti me constantem atq; immobilem. Repleatur os meũ laude. Christus in gratia habituali nunquã profecit, nec in ea proficere exorauit. Vnde quemadmodum sancti in patria deũ non rogant pro gratia benefaciẽdi, sic nec Christus exorauit, vt ex gratiæ interioris incremento, ad Dei laudẽ prorumperet. Ideoq; quòd ait, repleatur & cætera, potius cõgratulando quòd sic eft, q̃ orando vt sic sit intelligẽdum videt. Vel orat vt corpus suum

B in morte ab aĩa separatũ, denuo vniatur eidẽ, & ita os suũ corpale in triduo mortis clausum p resurrectionẽ aperiat, laudibusq; diuinis impleatur, vt cantẽ (inquit) gloriã tuã. Christus eñ ore interiori iugiter decantauit gloriã summæ Trinitatis, laudãdo eam in seculũ seculi multo sublimius q̃ aliquis beatorũ in patria, secundũ q̃ cõprehẽsor fuit, & tota die, hoc ẽ, incessanter & in die æternitatis participatæ quæ fuit mensura opationũ suarũ interiorũ cõuenientiũ sibi vt cõprehẽsori, cãtauit iteriori melodia, magnitudinẽ dei, illam clarissime cognoscẽdo atq; dignissimè extollendo. Deniq; etiã añ passionẽ & post resurrectionẽ, cãtauit ore corpali gloriã Dei .s. Euãgelicæ legis doctrinã, in qua deus pulchrẽ laudat, & tota die, hoc est, semp cõgruis horis, cãtauit seu prædicauit magnitudinẽ dei, p seipm ac suos ministros. Ne proijcias me in tpe senectutis. Dicere aliqs posset Christũ oraſſe hũc versum nõ pro seipso, sed pro corpe suo mystico eo modo quo iam impassibilis factus, dixit ad Paulũ: Quid me persequeris: præsertim cũ nec corporalis senectus, nec spũalis in Christo fuisse noscant: nã iuuenis occisus est, & in interioribus semp, æqualiter, recẽs, virensq; extitit, propter quod viridi ligno cõparauit seipm. Verũtamẽ dicere possumus, q̃ hoc loco per tp̃s senectutis, intelligat tẽpus dñicæ passionis, in qua corporalis natura Chr̃i instar hoim antiquorũ, à suo virore atq; vigore occubuit, eritq; sensus exponẽdo hũc versum de Chr̃o. Ne proijcias me in tpe senectutis .i. tpe passionis nõ subtrahas mihi tuæ pr̃næ pietatis pñtiam derelinquẽdo corpus in tumulo, aut aĩam in lymbo Non eñ orauit Chr̃us ne proijceret à deo grãm amittẽdo, aut gloriã qm̃ se confirmatum cognouit in bono, cũ deficiet virtus mea corpalis in cruce, qñ expiraui, inclinato capite tradens spm̃, ne derelinquas me, sed audi quod dico: Pater, in manus tuas cõmẽdo spm̃ meũ. Merito

C quoq; pcor ista ó pater: Quia dixerunt inimi mei Iudæi, mihi quicqd mali excogitare valebant, vt est illud: Nunquid interficiet semetipsum? Et alibi, homo vorax, potator vini. Hic blasphemat, multaq; talia & q custodiebãt animã meã .i. Iudæi q obseruabãt vitã meã vt eam arguerẽt, quẽadmodũ scriptũ est: Obseruabãt si sabbatis curaret Iesus, vt accusarẽt eũ, cõsiliũ fecerũt in vnũ .i. adinuicẽ & pari malitia. Iuxta illud: Cõsiliũ fecerũt, vt Iesum dolo tenerent, & occiderẽt. Dicẽtes deus dereliqt eũ. Iudæi nãq; putabãt deũ recessisse à Iesu, tanq̃ à pc̃tore. Vnde dicebãt: Nos scimus, q; a hic hõ pc̃tor est. Et iterũ: Nõ est hic hõ à deo, q sabbatũ non custodit, psequimini & cõprehẽdite eũ, hoc ẽ, q̃d dr̃: Miserũt Iudæi ministros, vt cõprehẽderunt Iesum. Et in nocte cœnæ, dixerunt hæc verba suis ministris principes sacerdotũ, qui eos miserũt cũ Iuda, vt caperẽt eũ. Propter q̃d dr̃: Audiui cõtumelias multorũ, & terrorẽ in circuitu, psequimini, & psequamur eum, q; a nõ est q eripiat .i. nullus est qui Iesum de vestris manibus eruat, eo quòd deus reliquerit eum. Hinc eñ dicunt aduersarij Christi. Contumelijs & tormẽto interrogemus eum, & probemus quæ vẽtura sunt illi. Ea propter Esa. Nos (inqt) putauimus eũ quasi leprosum & pcussum à deo & hũiliatũ. Deus pr̃ ne elõgeris à me, differẽdo resurrectionẽ meã vltra triduũ, deus meus in auxiliũ meũ respice, tua diuina virtute cooperando meæ humanitati, in redemptiõe generis humani, atq; de manibus Iudæorũ me eruẽdo, per resuscitationem ad impassibilem statum. Hoc est, quod Christus ante passionem orasse describitur. Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, saluifica me ex hac hora.

Iohan.17
Esa.50
Iohan.8.
Iohan.10
Luce.8
Esai.53
Acto.9
Luc.23.
Luce.23.
Iohan.8.
Marci.3.
Matt.26
Iohã.9
Iohan.9.
Iohan.7.
Hiere.20.
Sapie.2
Esa.53
Iohan.12.

Confundantur & deficiant detrahentes animæ meæ.] Multipliciter confusi sunt, & defece- D
runt Iudæi, dñm saluatorem persequentes & occidẽtes. Nonne cõfundebant, dum Chr̃o in
cruce pendẽte, sol obscuratus est, terra cõmota, velumq́ tẽpli scissum, dum etiã in die resurre
ctionis milites eis narrabãt quę circa Chr̃i sepulchrũ contigerũt, & quõ resurrexisset, dũ insup
Acto.2 ab Apl̃orũ principe beatissimo Petro audierũt, Iesum Nazarenũ virũ approbatũ à deo, in vir
tutibus & prodigijs & signis quæ fecit deus p illũ in medio vestri, interemistis: dum quoq; p
Ibidem. manus Apl̃orũ signa magna fiebãt in Hier̃lm, & multa milia cõuertebant ad Chr̃m. Maximè
aũt confusi sunt & penitus defecerunt, in obsidione Titi, ac Romanorũ: opereant confusione
& pudore. i. vndiq; confundant & erubescant, intus quoad seip̃os, & foris quantum ad alios,
Hiere.17. qui quærũt mala mihi, id est Iudæi q mihi mala culpæ imponũt, & mala pœnæ infligũt. Vnde
apud Hieremiã Chr̃us ait: Confundant qui me p̃sequunt, & nõ confundar ego, paueant illi,
& non pauea ego, & duplici contritõe contere eos, videlicet in p̃senti & in futuro. Hæc autẽ
à Chr̃o dicunt, potius p̃nuntiãdo q̃ imp̃cando. Quõ tñ ista multipl̃r possent exponi. s. p mo-
dum or̃onis in bono ex præhabitis innotescit. Ego autem semp sperabo Nam quicqd Iu
dæi Chr̃o dixerũt, siue fecerũt ip̃e in deo mãsit, immobil̃r sperãs, certitudinaliterq́; ab eo ex-
pectãs resuscitari, corpe glorificari, & sup alta cœlorũ eleuari, & adijciam sup omnẽ laudẽ tuã,
hoc est, omĩ laude qua in lege atq; pphetis laudaris, addã Euangelicæ prædicatõis p̃coniũ, &
noui testamẽti scripturã, in qua multo sublimius cõtinent laudes diuinæ, q̃ in veteris legis do-
ctrina. Os meũ annũtiabit iustitiã tuam. i. q̃diu Chr̃s prædicauit in mũdo, annnutiauit iusti
Johan.8. tiã dei, docẽdo: q deus sit iustus, nec pct̃m relinquat inultũ increpãdo etiã pctõres, & recta p̃-
Johel.2 cepta, saluberrimaq́; cõsilia pponendo. Propter qd ip̃emet ait: Ego sum lux mundi. Et sicut
Osee.10. docuit me pr̃, loquor. Vnde de ip̃o habet: Exultate in dño vestro, qa dedit vobis doctorẽ iu-
stitiæ. Et: Tempus requirẽdi dñm cũ venerit, q docebit vos iustitiã. Annũtiabit quoq; os me E
um ó deus pr̃, tota die, hoc est, q̃diu in mũdo sum salutare tuũ. i. salutẽ, quã mũdo impendis p
Johan.8. me. Merito aũt tp̃s quo Chr̃s in mũdo vixit, dies vocat, qm̃ sol iustitiæ hoĩbus luxit atq; appa
ruit, scd̃m q ip̃e testat, q̃diu in mũdo sum, lux sum mundi, & tota hac die aununtiauit Chri-
Johã.6 stus verbo vel ope. salutare dei. i. seip̃m seu saluationẽ, qua ip̃e mundum saluauit, & ideo ait in
Euãgelio: Me oportet opari opa eius, q misit me, donec dies est. Hoc modo annũtiauit Chri
Johan.14 stus salutare dei. Qui credit ĩ filiũ dei, habet vitã æternã, q aũt incredulus ẽ filio, ira dei manet
sup illũ. Et alibi: Ego sum via veritas & vita: Nemo venit ad pr̃em nisi p me. Et in alio loco.
Marc.16 Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qm̃ nõ cognoui l̃raturam. i. sciam p exercita
tionem, & studiũ, seu informationẽ humanã. Iuxta illud: Mirabant Iudæi, dicentes: Quomo
Johan.7. do hic l̃ras scit, cum non didicerit? Qm̃ ergo non cognoui l̃raturam p studiũ, sed p illumina-
tionem diuinam: idcirco introibo p contemplationẽ p̃fectam, seu visionem fruitiuam atq;
beatam, in potentias dñi, cognoscendo p̃fectiones & virtutes diuinæ naturæ, & magna opa
eius. Anima em̃ Christi à suæ creationis exordio, vidit p speciem diuinam essentiam, & p̃fe-
Johan.8. ctiones eius potentes, non nisi p illuminationem supnaturalem, dñe memorabor iustitiæ tuæ
solius, hoc est, nihil boni mihi ex me ascribam, secundũ q homo sum, sed omnẽ conuersatio
nis meæ iustitiam tibi attribuam, & alios sic facere edocebo. Hoc est quod asserit Christus,
Si ego glorifico meip̃m, gloria mea nihil est. Et: Claritatem ab hominibus non accipio. Et
Lucę.17. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus, qd debuimus fa- F
cere, fecimus. Deus docuisti me à iuuentute mea & vsq; nunc, Deus Trinitas docuit animam
Christi à primo instãti quo eã creauit, dãdo ei multiplicẽ sapĩam, vtpotè sapĩam beatificę vi
sionis, qua cognouit deũ per speciem increatam sicut & sancti in p̃ria. Sapĩam quoq; infusam
seu inditam, qua omnia nouit in proprijs naturis per species innatas seu concreatas, sicut &
Vide S. oẽs angeli ante lapsum, & confirmationẽ nouerunt. Habuit etiã Christus (secundũ quosdã)
Tho.3.p. scientiã acquisitã seu experimentalẽ, de qua ait Apostolus. Didicit ex his quæ passus est obedi
.q.9.ar.4. entiam, & sumit ibi discere pro experiri, qm̃ Christus ab alijs nihil didicit, sed per propriã ad
Hebrę.5. inuentionem, secundũ ponẽtes scientiam acquisitam in Christo. Vnde de hac sapientia intel
Lucæ.2 ligi potest, quod legit in Euangelio. Iesus proficiebat sciẽtia & ætate. Sed qm̃ Christus à prin
cipio, p̃fectè instructus fuit, quomodo nunc ait, Deus docuisti me à iuuentute mea & vsq; nũc
ac si secundũ successum temporis addita sibi fuisset scientia? Et respondendũ, q deus dicit san
ctos in patria, & animam Christi semper docere, inquantũ sapĩam ipsis infusam, incessanter
in eis conseruat, pronũtiabo mirabilia tua. Christus occultissima, supnaturalissima, penitusq́;
incõprehensibilia docuit, sicut q est vnus ac trinus, q deus ip̃e in vnitate p̃sonę sit deus & hõ
q beatitudo nostra in diuinæ essentiæ visione cõsistit, q ipsemet sit resuscitaturus & iudicatu
turus mortuos vniuersos, & alia multa, sicq́; mirabilia dei p seip̃m & discipulos pronuntiauit.
Et vsq; in senectam & seniũ, hoc est, vsq; ad tẽpus passionis meæ pronũtiabo mirabilia. Vn-
Matt.26 de in nocte passionis dixit Iudæis. Amodò videbitis filiũ hoĩs sedentem à dextris virtutis dei,
& venientem in nubibus cœli. Coram Pilato quoq; in die passionis testatus est, Rex sum ego.
Ego

A Ego in hoc natus sum & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Vel, vsq; in senectam & senium, hoc est, vsq; ad vltimã mundi ætatem, & finem seculi pronuntiabo per meos ministros mirabilia tua. Nam vsq; ad terminum mundi cantabunt Christiani, à Christo instructi, mirabilia dei in nouo ac veteri testamento scripta, deus pater ne derelinquas me, in monumento aut lymbo. Donec annunciem brachium tuum .i. potẽtiam tuam generationni omni quæ ventura est, hoc est, vniuersis hominibus vsq; in finem seculi nascituris. Hoc in Christo videmus impletũ, quoniã post resurrectionem instruxit suos discipulos, aperiens illis sensum vt intelligerent scripturas & tandem quinquagesimo die misit eis spiritũ sanctũ, qui eos in omni lingua atq; sapientia erudiuit. Per hoc vero quòd Christus illis diuinã potentiã reuelauit, etiam omnem generationem venturam edocuit, quia per Apostolorũ doctrinam, fidem catholicam promulgauit mundumq; conuertit. Vnde & Christus in Euangelio ait: Quod vni dico omnibus dico. Potentiã tuam, & iustitiam deus, vsq; in altissima, quæ fecisti magnalia. In Christi incarnatione, passione, & ascensione potentia atq; iustitia dei excellentissimè splendent. Quòd eñ deus & homo in vnam conuenerunt personam, infinitam eẽ ostendit potestatẽ diuinam. Similiter q́ Christus de virgine natus est, tantaq; miracula fecisse credendus est. Iustitia vero dei relucet in hoc, q́ proprio filio non pepercit, sed pro mũdi peccatis tradidit illum, ne culpa remaneret inulta. Hanc aũt dei potentiã & iustitiam, Christus annuntiauit verbis & factis, protestando se esse patri æqualem, primũ principiũ verumq; deũ, & nihilominus hoĩem verũ, patre minorem, atq; passibilem. Sed & iustitiã patris Christus professus est: Pater iuste mundus te non cognouit, ego aũt te cognoui. Sic ergo Christus pronuntiauit potentiã & iustitiam dei vsq; in altissima quæ fecit magnalia, hoc est, per comparationem ad humanæ redemptionis mysteria, quæ sunt altissima magnalia, super omnia naturalia opa creatoris. Christus nanq; suã incarnationẽ, passionẽ, resurrectionẽ, ascensionẽ & spiritus sancti missionem, ante passionem vbertim prædixit. Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, hoc est, persecutiones, & varias pœnas mihi infligi permisisti, quẽadmodũ Esaias pdixit Dñs voluit eũ conterere in infirmitate & dñs posuit in eo iniqtates omniũ nostrũ. Et Petrus: Deus (inquit) qui prænũtiauit per os omniũ Prophetarũ, pati Christũ suũ, impleuit sic. Vnde Hieremias: Tu dñe ostendisti mihi, & cognoui, tu ostendisti mihi studia eorũ, & conuersus .i. mũdo per meã passionẽ placatus, viuificasti me, resuscitãdo me tertia die à mortuis, & de abyssis terræ, hoc est, de sepulchro & inferno, iterũ reduxisti me, in die resurrectionis. Multiplicasti magnificentiã tuã, gloriose atq; poteter me resuscitando. Nam Angelus dñi descendit, & accedens reuoluit lapidẽ, & terra mox mota est, custodes quoq; perterriti, & quasi exanimes facti sunt, sed & duo angeli sederũt iuxta sepulchrũ, vnus ad caput, & alter ad pedes, & cõuersus ab ira qua hoĩbus irascebaris, consolatus es me, liberando me ab oĩni dolore atq; tristitia quos habui tpe passionis, & corpus meũ glorificãdo, nouaq; gaudia, ad accidentale præmiũ pertinentia, mihi post resurrectionẽ præstando. Nam & ego vnigenitus tuus, cõfitebor tibi .i. laudabo te, in vasis Psalmi .i. in deuotis hominibus, laudẽ tuã cordialiter continẽtibus, cõfitebor veritatẽ tuã deus, te per ipsos laudando, & eos ad tua præconia inflammãdo, quẽadmodũ p Esaiã prophetã locutus sum, laudate cœli & exultet terra, iubilate
C montes laudẽ, quia cõsolatus est dñs populũ suũ, & pauperũ suorũ miserebit, psallam tibi in cithara, hoc est, in carne mea propter te crucifixa & mortua ó dñe, q es, & cuius nomẽ est sanctus Israel, scđm q́ scriptum est: Redemptor noster dñs exercituũ, sanctus Israel nomẽ eius. Exultabũt labia mea cũ cantauero tibi, tanto ampliori hilaritate & exultatione semp gauisa sunt, & in æternũ gaudebũt labia Christi, interiora & exteriora, in laude diuina, quãto ipse p alijs deũ ardentius dilexit, clariusq; cognouit. Vnde & Euangeliũ. Exultauit Iesus spũ sancto & ait, cõfitebor tibi pater, & aĩa mea in tua laude exultabit, quã redemisti ab oĩni passibilitate & loco inferiori, itemq; à culpa, nõ illa quã habuit, qm̃ oĩni penitus culpa carebat, sed illa quã potuisset habere, nisi præuẽta fuisset affluentia gr̃æ tuæ, & hypostatica vnione cũ verbo. Sed & lingua mea interior atq; exterior, tota die æternitatis in patria meditabit iustitiã tuã, illam laudando ac proferendo ad gloriã tuã, cũ confusi & reueriti fuerint, cõfusione pfecta atq; cõsummata, tanq̃ æternaliter cõdemnati, q quærunt mala mihi, scđm sensum inductũ. ¶ Ecce Psalmus præclarus ac cœlestis armeniæ dulcedine plenus, verba ignea sanctæ dilectioonis cõplectens, affectuosissimas preces includẽs, deũ pulcherrime laudãs, oẽmq; pusillanimitatẽ propulsans, psalmus vtiq; mirabil'r cõsolatorius attẽto lectori, q etiã de dño saluatore tã cõgrue ter exponi. Quidã vero exponũt eũ ad lr̃am de Dauid, quã explanationẽ pter plixitatẽ, & qm̃ parũ deuotõis adducit, omitto. Cũ ingẽti igit alacritate & oĩni mẽtis feruore atq; custodia psalmũ tã fulgidũ decãtare conemur, psertim cũ oĩm visibiliũ inuisibiliũq; aduersariorũ psecutiões & tentamẽta, pñtis psalmi deijciant, vincant ac prosternant virtute.

Marginalia: Iohan. 18 · Iohã. 2 · Actor. 2. · Mar. 13 · Apocal. 1. · Iohan. 17 · Esa. 53 · Acto. 3. · Hier. 11 · Lucæ. 24 · Esa. 49 · Esa. 47 · Lucæ. 10.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LXXI.

¶ Argumentum.

¶ Titu-

¶ Titulus: Psalmi ẽ in Salomonem, Propheta credens nos inducere, vt Christũ dei filium D
credamus verũ regẽ esse, cui merito subijciamur, loquit de magnificẽtia regni eius. Porrò adserit ipm ab oĩbus regibus orandũ, vel eò potissimũ q̃ genus humanũ à potestate diabolica eripuerit. Duas aũt habet præcipuas partes, primo equidẽ agit Propheta de multiplici conditione regni Christi in psona Ecclesię, modo quodã ofonis de eius iudiciaria potestate disserens. Deinde multo pręconio regẽ Christũ cũ grãrũ actione cõmẽdat, ibi: Sit nomẽ eius benedictum. Author quoq; in hanc sniam vnico hũc psalmũ expendit commentario.

¶ Expositio Tituli.

¶ Titulus Psalmi est: In Salomonẽ. Asserunt quidam, q̃ Dauid fecit hunc Psalmũ pro filio suo Salomone, orando pro prosperitate regni ipsius, sed hoc nullatenus verisimile esse pt, qñ multa in hoc Psalmo continent quę Salomoni nullo modo conueniũt: sicut patebit. Hieronymus aũt dicit hunc Psalmũ à Salomone intitulatũ, tanq̃ ab authoritate q̃ Salomon ędidit Psalmũ præsentẽ. Augustinus vero & Cassiodorus (quorũ positioni magis consentiendũ videt) dicũt hunc psalmũ, sicut & oẽs alios, à Dauid conscriptũ. Omnes quoq; magni catholici q; doctores, videlicet Hieronymus, Augustinus, Cassiodorus, Hugo, exponũt hũc psalmũ de Christo ad lrãm, & est sensus tituli. In Salomonẽ. i. Psalmus iste tẽdit, & ducit nos in Christum, p Salomonẽ figuratũ. Salomon nẽpe interptat pacificus, & ita Chrs est verus Salomon

Ephes.2. mundũ patri reconcilians, de quo dicit Aplus: Chrus est pax nrã, q fecit vtraq; vnũ per crucẽ dissoluẽs inimicitias in semetipo, & veniẽs euangelizauit pacẽ his q propè, & his qui procul.

Roma.5. Et ad Romanos. Cum adhuc inimici essemus, reconciliati sumus deo, p mortẽ filij eius. Pro- E

Zacha.6. pter quod Zacharias: Ipse portabit gloriã & dñabit, & erit sacerdos, & consiliũ pacis erit in-

1.Cor.1. ter duos illos, videlicet inter Gẽtiles & Iudæos diuinitus pelectos, de qbus ait Aplus: Ipsis aũt vocatis Iudæis & Græcis, prædicamus Christum dei virtutem & dei sapiam. Christus nanq; est lapis augularis, in quo sibi connexi atq; coniuncti sunt in vnitate Ecclesiæ, p fidem & charitatem. Iudæi atq; Gentiles. Ait ergo Propheta ad deum patrem, seu totam beatissimam trinitatem, seu cuius dona & opera indiuisa consistunt.

¶ Expositio Psalmi.

Apocal.1. Eus iudiciũ tuũ] Hoc est, Iudiciariã tuã potestatẽ [regi] .i. Chro regi regũ, „ 1
& dño dñorũ [da] constituẽdo eũ iudicẽ viuorũ ac mortuorũ [& iustitiã tuã] „
hoc ẽ, habitũ veræ æquitatis, p quẽ in omi iudicio rectè procedat, da [filio re- „
gis] .i. Chro, q scdm diuinam generationẽ, est filius regis æterni, vtpotè tui, „
scdm generationẽ aũt humanã, est filius Dauid regis terreni. ¶ Iudicare po- „ 2
pulũ tuũ in iustitia] .i. ad hoc da Chro iudiciũ atq; iustitiã, quatenus populũ „
Chrianum iudicet iuste, discernẽdo ac separãdo eum ab infideliũ plebe, & dando singulis q̃d

Matth.5 merent, vt etiã iudicet [& pauperes tuos] .i. vere & spũaliter pauperes, de qbus habet: Beati „
pauperes spũ: [in iudicio] discretõis in psenti, & in iudicio remuneratõis in futuro, quatenus „
nunc separet eos à diuitibus & supbis, voto & merito, in futuro quoq; loco & pmio. Sed mirũ videt, qũo Propheta, q vtiq; fuit & est mẽbrũ Chri, præsumpserit orare pro capite. s. Chro, F
orãdo prẽm vt Chro iudiciũ det atq; iustitiã. Et rñdendum, q̃ sanctus Propheta nõ dicit ista orãdo pro Chro, quasi Chrs sua pce indigeat, sed ad insinuandũ cordis sui affectũ, quẽ habuit

Psalm.113 pro chri honore & gloria. Iuxta quẽ modũ inferius dicit: Nõ nobis dñe nõ nob, sed noĩ tuo da gloriã. Deniq; in eo q̃ ait: pauperes tuos in iudicio secernit & diuidit pauperes dei à paupibus mũdi atq; diaboli. Est eñ pauper auarus, & est pauper supbus, & est pauper inuolũtarius, quorum nullus est pauper dei. Est q̃q; pauper spũ, paup affectu, paup rebus & mẽte, vt deo libere

Esaie.29. vacet, & isti sunt pauperes dei, de qbus Propheta: Pauperes hoies in sancto Israel exultabunt

Daniel.7 Quòd aũt nunc dicit Psalmista: Deus iudiciũ tuũ regi da. Daniel euidẽtissime de Chro pnun tiauit: Aspiciebã in visione noctis, & ecce in nubibus cœli q̃si filius hoĩs veniet: & vsq; ad anti

Johã.5 quũ dierũ peruenit, & dedit potestatẽ & honorẽ & regnũ. Quod etiã saluator in se impletũ fa-

Actor.10. tet. Neq; eñ pr iudicat quẽquã, sed oẽm iudiciũ dedit filio. Et Petrus de Chro loquẽs: Pręcepit (inqt) nobis testificari, quia ipse est q constitutus est à deo iudex viuorũ & mortuorũ. Sed

Johan.18 his cõtrariari videt q̃ Chrus ait: Ego nõ iudico quenq̃, quod idẽ btissimus Euãgelista clarius

Johan.3 ptestat dicẽdo: Nõ misit deus filiũ suũ vt iudicet mũdũ, sed vt saluet mũdus p ipm. Considerandũ est vtiq;, q̃ in iudicio duo pensant, iudicandi authoritas, & iudicialis authoritatis executio, seu sniæ prolatio. Quantũ ad primũ horũ, cõuenit deo pri seu toti trinitati iudicium, &

Johan.8. non Christo secundum q̃ homo est. Vnde ipe Christus: Ego (inquit) non quæro gloriã meã est q quęrat & iudicet. s. deus Trinitas. Quantũ vero ad scdm q̃ ad prolationẽ sniæ, cõpetit

Johan.5. Chro hoĩ iudicare, sicut Euãg. affirmat, dicẽs: Ptãtẽ dedit ei pr iudiciũ facere, q a filius hoĩs ẽ.

Acto.17 Et horũ vtrũq; Paulus breuiter innuit, dicẽs: Deus statuit diem in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro quẽ statuit. Sic igit constat, quomodo deo Trinitati, & Chro homini, iu-

Johan.5 dicum diuersimode competat. Veruntñ quod Chrus ait: Ego non iudico quẽquã, referri ad

tẽpus

A tẽpus sui primi aduentus, atq; exponi de iudicio remu neratõis ac vltionis. Primus nãq; Christi
aduẽtus in humilitate fuit, venitq; non ministrari aut iudicare, sed ministrare ac iudicari. Vn
de (vt legit̃) cum Iohannes & Iacobus Chr̃o dixissent: Dñe vis, dicimus vt veniat ignis de cœ Lucæ.10.
lo & consumat eos, videlicet, qui dominum Iesum non receperũt. Respondit eis Iesus: Nesci
tis cuius spiritus estis. Filius enim hominis non venit animas perdere, sed saluare. Hinc quoq;
fœminam in adulterio deprehensam, noluit condemnare. Quòd autem christus tam iustè ac
iudicialiter iudicaturus erat populum suum Esaias manifestat, dicendo: Non secũdum visio- Esa.11.
nem oculorum iudicabit, neq; secundum auditum aurium arguet sed iudicabit in iustitia pau
3 peres, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. ¶Suscipiant mõtes⌋ Hoc est, sublimes
& Apostolici viri ac magni prælati Ecclesiæ ⌊pacem populo⌋ .i. grãm veræ internæq; pa-
cis ad salutem ĩformationemq; populi, ita vt ipsi Apostoli & successores ipoꝝ, à deo acquirãt
tam sibi q̃ gregi eis cõmisso, stabilem pacis quietem. Hoc autem in Apl̃is impletum est, dum à Iohan.14
domino Iesu audierunt. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Et: In quãcũq; domũ Lucæ.10.
intraueritis, primũ dicite: Pax huic domui. Suscipiãt q̃; ⌊& colles iustitiã⌋ .i. inferiores recipi
ant gratiam obediendi diuinis præceptis, à superiobus assignatis. De horum montium colli-
umq; fœc[un]ditate scriptum est. In die illa stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lac Iohel.3
4 & mel &c. Deinde Propheta ostendit fuisse implendum, quod ipse fieri exorabat ¶Iudica-
bit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperũ.⌋ In præsenti enim iudicat pauperes suos
iudicio discretionis, vt dictum est. In die autem nouissimo iudicabit eos, iudicio beatæ remu
nerationis, quemadmodum ipse asserit. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, dare vni- Apoca.22
cuiq; secundum opera sua, ⌊& humiliabit calumniatorem⌋ hoc est, Christus confundet, da-
mnabit, ac destruet omnem persecutorem iustorum, omnem tyrannum, & tentatorem eccle
siæ diabolum, & Antichristum. Iuxta illud: Percutiet terram virgã oris sui, & spiritu labioꝝ Esa.11
B suorum interficiet impium. s. Antichristum, de quo habet̃: Triturabit̃ Moab sub eo. De quo Esaiæ.25
ait Apostolus: Reuelabit̃ ille iniquus, quẽ dñs Iesus interficiet spiritu oris sui. Multos vero ca 2.Thess.2.
lumniatores atq; tyrannos, etiam in hac vita, Christus humiliauit, priuãdo eos vita aut regno
omnes autem in die iudicij finaliter humiliabit, quia tunc om̃is, q se nunc exaltat, humiliabit̃, Luc.14.18
5 non humiliatõe virtuosa, sed deiectõe dãnosa. ¶Et pmanebit cũ sole & añ lunã, in gñatõe
& generationẽ.⌋ Sicut p lunam intelligi potest Ecclesia, ita per solem pater æternus q est lu-
men cuncta illustrans, & de vtroq; sole & luna hic versus exponit̃, Christus enim pmanet cũ
sole intellectuali. s. deo patre, quoniã coæternus est ei, cum hoc sole pmanet à parte añ, secũdũ
diuinam naturã, tanq̃ splendor gloriæ, & candor lucis æternæ. Permanet quoq; Chr̃us à par
te post, scd̃m suã humanã ac diuinã naturã cũ sole materiali, qm̃ sicut sol incorruptibilis est,
ita & Chr̃us incorruptibiliter pseuerat, & añ lunã vtrãq;, puta ecclesiã & lunã vnã planetaꝝ
permanet Christus à parte añ, scd̃m suam diuinã naturam, quemadmodum Sapientia testat̃:
Ego ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Et: Dominus possedit me Eccl.24
initio viarum suarum, antequàm quicquàm faceret à principio. Quando præparabat cœlos Prouer.8
aderam, & eram cum eo cuncta componens. Ecce manifestè declarat̃ diuinitas Christi & eius
6 æternitas. Propter q̃d dicit Apostolus. Iesus Chr̃us heri & hodie ipse & in secula. ¶Descẽ- Hebræ.13
det sicut pluuia in vellus⌋ Libro Iudicum narrat̃, quemadmodum ad instantiã Gedeonis cõ- Iudi.6
plutum rore madefactũ est vellus, terra sicca manente, & postea madefacta est circũquaq; ter
C ra, vellere non adaquato. Est igit̃ sensus: Chr̃us rex noster descẽdit in vteꝝ virginis, sicut de-
scendit pluuia in vellus Gedeonis. Quemadmodum enim pluuia in vellus illud descendit, ita
vt p vellus non distillauit, nec aliq̃d diuisionis aut corruptõis velleri intulit, sic verbum dei de
sinu patris in virginem veniens, eam in nullo læsit, aut violauit: qm̃ non de viro concepit, sed Lucæ.1
spiritu sancto obumbrante est imprægnata, supnaturaliter quoq; formatum est corpus Chri Zacha.2.
sti in virginis aluo. Iuxta illud: Ecce cælabo sculpturam eius (ait dñs) & corpus eius formabo,
⌊& sicut stillicidia stillãtia sup terrã⌋ quẽadmodũ leniter atq; suauiter cadunt de cælo in terrã
& eam refrigerãt & fœcundant, sicut Chr̃us p̃ suã incarnationẽ, dulciter & sine strepitu, descẽ
dit in m̃rem virginẽ, & p eam in mundũ. Nam primus eius aduẽtus in humilitate, paupertate
ac mãsuetudĩe fuit, scd̃m q Zacharias p̃dixit: Exulta satis filia Syon, ecce rex tu⁹ veniet tibi iu Zacha.9.
7 st⁹ & saluator ip̃e paup. Et in euã. ip̃emet fassus ẽ. Fili⁹ hois nõ h̃z vbi caput suũ reclinet. ¶Orietr̃ Lucæ.9
in dieb⁹ ei⁹⌋ .i. in p̃io chr̃i aduẽtu ⌊iustitia⌋ .i. pfectio vitę seu fides catholica T̃ps em̃ Chr̃i, ẽ
t̃ps gr̃ę:, ppterea hoies, Chr̃i vestigia imitãtes, pfecti⁹ sanctiusq; vixer̃t q̃ Iudęi tp̃e legis. Et iõ Matth.5
Chr̃s in euã. ait: Nisi abũdauerit iustitia vr̃a, plus q̃ scribaꝝ & pharisęoꝝ, nõ itrabitis in regnũ
cœloꝝ. Et ad Iohã. Bapt. Sic (inq̃t) decet nos iplere oẽm iustitiã. In tm̃ em̃ abũdauit gr̃a atq; Matth.3
iustitia tp̃e Chr̃i, plus q̃ añ, vt scriptũ est: Nondũ erat sp̃us datus, q̃a Iesus nõdũ erat glorifica- Iohan.7.
tus, nõ q añ nequaq̃ fuerat datus, sed q̃a tã exuberãter datus nõ erat ⌊& abũdãtia pacis⌋ hoc
est, q̃d supius dictũ est: Venite & videte opa dñi quæ prodigia sup terram, auferens bella vsq; Psal.45.
ad fines terræ. Et: Non leuabit gens contra gẽtem gladium, nec exercebunt̃ vltra ad præliũ. Esa.2.
Et ita

Et ita ista abundantia pacis tempore Christi orta, intelligeret de pace temporali, quæ fuit in D
Lucæ.2 toto mũdo sub Cæsare Augusto, sub quo natus est Chr̃us, ita ꝙ ad vnius viri imperiũ, descri-
beret vniuersus orbis, sed q̃a hæc pax nõ durauit, donec auferat luna, idcirco scd̃m hanc expo
sitionẽ, hoc q̃d d̃r: ⌊donec auferat luna,⌋ referendũ est ad iustitiæ Chr̃ianę durationẽ, q̃ vsq;
in finem mundi durabit: non autem ad durationem pacis prædictæ, cõueniẽtius tñ apparet,
vt hæc abundantia pacis intelligat de magnitudine pacis internæ, in tranquillitate cõsciæ
Coloss.3 collocata, de q̃ Apostolus loquit: Pax Chr̃i exultet semp in cordibus vestris. Quã Zacharias
Zacha.9. prophetauit, Christum suis fidelibus esse daturum. Loquet (inquiens) pacem gẽtibus. Hanc
etenim pacem annuntiauerunt angeli, in Christi natiuitate, dicentes: Gloria in excelsis Deo,
Lucæ.2. & in terra pax hoĩbus bonæ voluntatis. Hæc pax in bonis abundat hoĩbus, sicut orat Apl̃us:
Phil.4 Pax Christi, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras.
Esa.9 Et ob eius copiam, vocatus est Christus princeps pacis. Hæc itaq; abundantia pacis, ꝑmanet
in electis, donec auferat luna, hoc ẽ, nunq̃ cessabit, sicut nec luna. Vel donec auferat luna. i.
quousq; Ecclesia militãs, transferat ad societatẽ triumphãtis Ecclesiæ, om̃i corruptõe & mor
talitate abiecta. Non ꝙ tunc cessabit, sed q̃a tũc ꝑficiet, sicut & luna semiplena ꝑficit: & ita do
Matth.1. nec nõ denotat terminũ pacis, sed cõtinuationẽ ipsius, quẽadmodũ de Ioseph & Maria ait scri
ptura: Nõ cognouit eã, donec peꝑit filiũ suũ p̃rogenitũ. ¶Et d̃nabit (Chr̃s) à mari ⌋ oriẽtali 8
Psalm.18. ⌊vsq; ad mare ⌋ occidẽtale, q̃a in oẽm terrã exiuit son⁹ apl̃oꝝ, & cõuersi sunt in oĩb⁹ finib⁹ mũ
di q̃dam ad Chr̃m ⌊& à flumine⌋ paradisi terrestris seu Iordanis. Vel à flumine q̃cũq;, puta à
cunctis fluminibus, accipiendo singulare pro plurali, ⌊vsq; ad terminos orbis terraꝝ.⌋ Vnde
Zacha.9. scriptũ est: Potestas eius à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad fines terræ. Et hæc de Chr̃o
Matt.28 dicunt: Prĩo, q̃m oĩa etiã inaĩata & irrõnalia, subiecta sunt ei, put ip̃e dicit: Data ẽ mihi oĩs p̃tãs E
in cœlo & in terra. Scd̃o, q̃m oĩs hõ in om̃i mũdo existens, velit nolit Chr̃i subiectus est p̃tãti,
Johan.17. scd̃m ꝙ ip̃e ait loquẽs de seip̃o ad p̃rem: Dedisti ei p̃tãtẽ om̃is carnis. Tertio, q̃m in om̃i parte
terræ habitabilis, aliq̃ Chr̃o ꝑ fidem & oꝑa, obedierunt, propter quod deus p̃r ait ad Chr̃m.
Esaie.49 Dedi te in lucẽ gentiũ, vt sis salus mea vsq; ad extremũ terræ. Et hoc ẽ quod ait saluator Apl̃is
Acto.1. Eritis mihi testes in om̃i Iudæa, & Samaria, & vsq; ad vltimũ terrę. ¶Coram illo procidẽt 9
Matth.2 Aethyopes⌋ Hi em̃ ꝑ Euãgelistã Matthæum cõuersi, Chr̃m humiliter adorauerũt. Possunt
aũt ꝑ Aethyopes accipi Gẽtiles, q̃ ante cõuersionẽ suã ad Chr̃m, erant vitioꝝ caligine deni-
grati, sicut Aethyopes nigra pelle tegunt, ⌊& inimici eius⌋ Chr̃o increduli ⌊terrã lingẽt.⌋
Hiere.17. hoc est, rebus terrenis adhærebũt, & eas præ amore sibi ĩtimè applicabũt. Vñ Hieremias: Re-
cedentes (inq̃t) à te, in terra scribent. Vel sic, inimici eius. i. q̃ Chr̃o aliquãdo repugnabãt, post
conuersionẽ, terrã lingẽt, hoc est, eam ex deuotõe ad Chr̃m, osculabunt, prosternẽdo se vsq;
Matth.2 ad terrã, propter reuerẽtiam Chr̃i. ¶Reges Tharsis & insulæ munera offerẽt, reges Arabũ 10
& Saba dona adducẽt⌋ Hoc ad l̃ram nõ solum ipletũ est in tribus Magis, Chr̃o in die Epipha
niæ, auꝝ, thus, & myrrham offerẽtibus, sed & in aliis multis regib⁹ atq; principibus haꝝ terra
rum, quæ multo tp̃e fuerunt sub fide Catholica, & Chr̃o, seu eccl̃ię diuersa mũera obtulerunt,
videlicet spiritales corporalesq; hostias. ¶Et adorabũt eũ oẽs reges, om̃es gẽtes seruiẽt ei.⌋ 11
Vtraq; distributionũ istaꝝ sumẽda est pro generibus singuloꝝ, nõ pro singulis geneꝝ. Nam
& de om̃i genere Regũ ac Gentiũ, aliq̃ Chr̃m adorauerũt, & ipsi ministrauerũt. Iuxta vatici- F
Dani.7 nium Danielis: Om̃es populi, tribus & linguæ seruiẽt ei. Et Micheæ: Stabit & pascet in forti-
Michę.5 tudine d̃ni, & cõuertent: q̃a nunc magnificabit in medio vniuersæ terræ. Consequẽter indu-
cit causã vniuersalis dominii Chr̃i. ¶Quia liberabit pauperẽ à potẽte⌋ Sed qualẽ paupe- 12
rem? Subdit: ⌊& pauperẽ cui nõ erat adiutor.⌋ alius, nisi ip̃e deus, talis pauper est om̃is humi-
lis, q̃ propriis viribus nequaq̃ innitit, sed toto affectu in deo cõfidit: hm̃oi aũt pauperem deus
Lucæ.11 multipliciter liberat à potẽte, hoc est, à dęmone, quẽ Chr̃us in Euãgelio fortẽ armatũ appel
Job.41. lat, & de quo scriptũ est: Non est p̃tãs sup terrã, quæ ei cõparet, qui factus est vt nullũ timeat.
Vel à potẽte. i. hoĩe quocũq; superbo, & forti ꝑ naturalem fortitudinẽ, aut secularẽ potentiã
aliis ꝑualente. Primo liberat Chr̃us pauperes ab his potẽtibus, dando eis patientiã in aduer-
sis, constãtiamq; in bonis, sic ꝙ illoꝝ malignitas ipsis non nocet, imò cooperat eis in bonum,
Scd̃o, q̃m facit eos tẽtationes viriliter superare, & tanto instantius studere virtutibus, quãto
Hiere.20. amplius impugnant. Tertio, q̃m æternal̃r eos saluabit, illis in æternũ damnatis. Hinc em̃ d̃r.
Esaiæ.41 Cantate d̃no, laudate d̃m, q̃a liberauit animã pauperis de manu maloꝝ. Et iterum: Ego d̃ns
exaudiam egenũ & pauperẽ, nõ derelinquã eos. ¶Parcet pauperi & inopi⌋ P̃ctã dimitten 13
Malac.3. do, pœnã relaxando, & grãm tribuẽdo. Vnde scriptura. Parcã timẽtibus me, dicit d̃ns, sicut
parcit vir filio suo seruiẽti sibi ⌊& animas pauperꝝ saluas faciet.⌋ modo ꝑ grãm, & in futuro
2.Cor.8 per gloriã. Propter quod ait Apl̃us. Altissima paupertas eoꝝ, abundauit in diuitias simplicita
tis eoꝝ. ¶Ex vsuris & iniq̃tate redimet animas eoꝝ⌋ Chr̃us nãq; ꝑ suos ministros atq; vi- 14
carios, ꝑ summũ pontificẽ, aliosq; p̃latos ac principes, dãnat & prohibet vsuras, sub æternæ
damnatõis periculo. Est aũt alia quoq; vsura, ex qua suos eripit Chr̃us, videlicet obligatio ad
pœnã

A pœnā inferni, quæ sequit̃ perpetrationē peccati. Peccatū nãq; est quasi pecunia dæmonis, &
pro eo exigit ipse à nobis pœnas ꝑpetuas, quas nō suscepimus, sed soluimus propter iniquita
tē, quā à diabolica suggestione cōtraximus. Ab hac vsura & omni iniquitate, redemit Chrūs
pauperes suos, semel ꝓtio sanguinis sui, quotidie quoq; ab his redimit eos, ꝑ infusionē gratię
spiritalis, q̃ est effectus meriti dñicæ passionis, ⌊& honorabile nomen eorꝫ corā illo, ⌋.i. nō-
men paupeꝝ dei, q̃ Christiani vocant̃, corā deo dignū est veneratione ac laude. Hoc quippe Esaię. 65.
est nomē, de quo Esaias Iudæos redarguens, ait: Interficiet vos dñs deus, & seruos suos voca
bit noīe alio, in quo qui bñdictus est sup terram, bñdicat̃ in deo, Amen. Hoc nomen (sicut in Actoꝝ. 11.
actibus apl'oꝝ Lucas cōmemorat) primo impositum est discipulis Christi in Antiochia.
¶Et viuet, ⌋.i. Chrūs morte deuicta, immortalis resurget, & æternaliter viuet, ⌊& dabit̃
15 ei de auro Arabiæ, ⌋ Multi em̃ principum Christianoꝝ tale auꝝ (q̃d optimū est) Christo &
eius ministris obtulerūt, ad sustentationē paupeꝝ, constructionē ecclesiaꝝ, & in alios pios
vsus. Mystice vero, per auꝝ signat̃ sapientia, ꝑ Arabiā vero gentilitas, & ita datur Chr̃o
de auro Arabiæ, dū sapientes huius seculi, & in naturali philosophia doctissimi, ad fidē eccle-
siæ sunt cōuersi, vt patet de diuo Dionysio, Augustino, & alijs multis. Datur etiam Christo
B de auro Arabiæ, dū sibijpsi homo nō innititur, sed omnē naturalē scientiā, fidei subijcit, sicut
creatura subdenda est creatori, ⌊& adorabunt de ipso semp ⌋.i. fideles deum adorabunt de
Christo .i. ex cōtemplatione bonitatis, beneficiorūq; eius. Propter beneficia nãq; per Chri
stum nobis collata, deū semp adorare & venerari debemus, ⌊tota die ⌋.i. qualibet parte diei
conuenienti ac debita, ⌊bñdicent ei ⌋.i. Chr̃m regem laudabūt. ¶Erit ⌋ rex Chrūs, ⌊fir-
16 mamētum in terra ⌋.i. causa totius firmitatis ac stabilitatis hoīm, in terra manētiū, ⌊in sum-
mis montiū ⌋.i. profundissima doctrina prophetaꝝ, confirmādo, & illuminādo suos electos
in sapientia scripturaꝝ, illas verificās in semetipso, sicut habet̃: Veritas ꝑ Iesum Christum fa Johan. 1.
cta est. Vnde & ipse post resurrectionē dixit discipulis: Oportet impleri oīa, q̃ scripta sunt Lucæ. 24
in lege, & prophetis, & psalmis, de me, ⌊supextollet̃ sup Libanum fructus eius ⌋.i. effectus
passionis Christi, videlicet gratia dei, seu ipsi electi, qui sunt sanguine Christi redēpti, eleua-
bunt̃ sup omnē dignitatem atq; candorē huius seculi. Libanus em̃ candidatio interpretat̃, & Alia expō
in eo arbores altæ, scilicet cedri, nascunt̃, ꝑ quæ altitudo & flos ꝓsentis seculi figurat̃. Verū- sm̃ varias
tamen quidā diuersaꝝ translationū inspectores soliciti, versum hunc sublimius, fructuosiusq; lectiones.
exponunt. Nā loco eius quod hic dicit̃. Erit firmamētum, &c. In Hebræo habet̃, Erit ab-
undātia frumenti. In translatione vero Hieronymi, Erit memorabile triticū. In translatione
quoq; Chaldaica, apud Hebræos autentica, Erit placēta tritici, sicq; videt̃ nostra translatio
vitio scriptoꝝ corrupta, habendo pro frumēto, firmamētū, & ita exponendus est locus iste,
de sacramēto Eucharistiæ, in quo Chrūs, sub specie panis triticei, veraciter cōtinet̃. Ait ergo
sanctus Dauid, de Christo loquēs: Erit abūdantia frumēti, seu memorabile triticū, aut placē
ta tritici, qm̃ rex Messias Chrūs dñs, sub forma panis triticei, in modū placentæ cōgesti, con
tinetur, atq; in ecclesiis reseruat̃, & ipse Chrūs est tale frumētum, in summis montiū. i. in ca-
pitibus sacerdotū, hostiam altaris in sublime tollentiū. Dicuntur aūt sacerdotes montes, pro
pter eminētiam ordinis sapiæ & potestatis, supextollet̃ sup Libanum fructus eius, qa per fru
C ctū huius sacramēti, hoīes erigunt̃ & perducunt̃ ad cœli palatiū, & ecclesiæ triūphantis cōsor
tiū, ⌊& florebunt, ⌋ fideles, ⌊de ciuitate ⌋.i. de ecclesia, ⌊sicut fœnū terræ. ⌋ Quemadmo-
dū em̃ fœnū tpe suo sublimiter crescit, & pulchre virescit, sic Christiani post sacrā cōionem
de ecclesia egredientes, spūal'r florent in grã, & alte crescunt in vita ꝑfecta, dū fuerint huius sa
cramēti effectū sortiti, prout Chrūs testat̃: Qui manducat meā carnē, & bibit meū sangui- Johan. 6
nē, in me manet, & ego in illo. Et denuo: Si quis mānducauerit ex hoc pane, viuet in æternū.
17 Propter tanta ergo bñficia Chr̃i. ¶Sit nomen eius benedictū in secula ⌋.i. ꝑ oēs generati-
ones laudet̃ & clarificet̃, ⌊ante solē ꝑmanet nomen eius. ⌋ Nā Chrūs ab æterno fuit, & oēm
creaturā æterna generatiōe ꝓcessit, sicut de eo scriptū ē. Egressus eius ab initio, à diebus æter Micheę. 5
18 nitatis. ¶Et benedicent̃ in ipso oēs tribus terræ, ⌋ ex hoc constat q̄ vera sit expositio Pau
li apostoli, q illud q̃d ad Abrahā loquutus est deus: In te (inquiens) benedicent̃ oēs cognatio Genes. 12
nes terræ, exponit de Christo, ad Galatas, sic em̃ allegat ap'lus: In semīe tuo .i. in Christo (vt
ipse interpretat̃) bñdicent̃ oēs gentes. Et hoc est quod iā ait Psalmista. Et bñdicent̃ in ip̄o oēs Galat. 3.
tribus terræ, qa non solū duodecim tribus Israel, sed & oēs mundi progenies bñdicuntur in
Christo, qa per illum saluant̃ & grām dei nūc, postq; gloriam beatoꝝ adipiscunt̃, merito in-
carnationis, conuersationisq; Christi. Propter quod ait Petrus, loquēs de Christo. Huic te Actoꝝ. 10
stimoniū perhibent oēs prophetæ, remissionē accipere peccatoꝝ ꝑ nomen eius, oēs q cre-
dunt in illū, ⌊oēs gentes magnificabūt eū, ⌋ laude & opere. Et est in versu isto distributio ꝓ
generibus singuloꝝ, qa ex omni genere tribuū ac familiaꝝ quidā, imò & multi crediderūt in Zacha. 2
Christū, quemadmodū ꝓdixit Zacharias: Lauda & lætare filia Sion, qa ecce ego venio & ha
19 bitabo in medio tui, & applicabunt̃ gentes multæ ad dñm in die illo ¶Benedictus dñs deus
d Israel ⌋

Johan.18 Iſrael,⌋ tanta bñficia pſtans hoibus,⌊ qui facit mirabilia ſolus,⌋ propria authoritate ac po- D
teſtate. Quãuis enĩ p ſanctos deus mirabilia operet, ſecundũ φ ipſe ait: Qui credit in me,
opa quæ ego facio,& ipſe faciet, hoc tamẽ ſancti non faciũt, niſi virtute diuina,& ita de⁹ eſt
actor principalis. Sunt aũt quædã mirabilia, quæ etiã fieri poſſunt p dæmones & impios,
Joſue.10 ſed mirabilia q̃ totum ordinẽ, curſum,& legẽ naturæ creatæ tranſcẽdunt, à ſolo deo efficiun
tur, ſicut eſt ſtatio ſolis, reſuſcitatio mortuoꝝ, reuelatio ſecretoꝝ cordis. ¶Et bñdictũ no 20
men maieſtatis in æternũ,⌋.i. nomẽ magnæ poteſtatis dei, q̃ ipſe oĩpotẽs appellat, ab oĩbus
ſemp laudet & glorificet,⌊& replebit maieſtate eius oĩs terra,⌋.i. cognitione maieſtatis di-
Eſaiæ.11. uinæ oĩs homo implebit, ſicut pdictũ eſt: Repleta eſt terra ſciẽtia dñi,& hoc factũ eſt in toto
mundo p ſanctos aplos. Vel, maieſtate eius.i. magnificentia opeꝝ diuinoꝝ ſeu glorioſis effe
ctibus creatoris, replebit mundus, quẽadmodũ factũ eſt in die pentecoſtes,& poſtmodũ qñ
Johelis.2 effudit deus de ſpũ ſuo ſup omnẽ carnẽ, quia tũc ſpũs dñi repleuit orbẽ terraꝝ, cœperũtq; in
Sapiẽ.1. Actoꝝ.2 vniuerſo mũdo fieri magna miracula in noĩe Chriſti. Poſtremo deſiderãs propheta cũ ingẽ
ti affectu, pdicta vaticinia verificari in actu, adiungit,⌊ fiat fiat.⌋ Ecce pſalmũ vere p oĩa cœ
leſti pulchritudine candidatũ audiuimus, in q̃ Chri duplex natura & vna pſona clariſſime cõ
mendat, regnũ eius vniuerſale deſcribit, eccleſiæ inſtitutio declarat, deo grãæ exhibent. Et pa
tet ex his, q̃ multa in hoc pſalmo dicunt, q̃ de Salomone nullatenus verificantur.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXII.

¶Argumentum.

¶Titulus. Defecerũt laudes Dauid filij Ieſſe, pſalmus Aſaph. Quatenus pphe‐ta nos inducat, vt amore dei relinquẽtes caduca ac terrena, aſpiremus ad cœleſtia & æterna bona, nobis miꝝ in modũ cõmẽdat diuinã bonitatẽ, q̃ pmittit inimicis ſuis proſpa cõtingere, cõtrà vero amicis aduerſa: Tria itaq; p ordinẽ agit Nã in primis cõmẽdat diuinã bonitatẽ. Deĩde oñdit hũani iudicij infirmitatẽ, ibi, Mei aũt pene moti ſunt pedes. Poſtremo manifeſtat mundani deſiderij cupiditatẽ, ibi, Quid enĩ mihi eſt in cœlo. Alij tñ aliter diuidunt hunc pſalmũ. Author vero ipſum expendit de prouidentia dei recte omnia diſponentis, licet pluribus oppoſitum videatur ex imbecillitate ingenij. E

¶Expoſitio Tituli.

¶Pſalmi aũt pſentis titulus eſt. Defecerũt laudes ſeu hymni Dauid filij Ieſſe pſalm⁹ Aſaph .i. poſtq̃ impleta fuerũt, quæ in pcedenti pſalmo dicebant futura, videlicet Chro incarnato, defecerunt laudes ſeu hymni Dauid filij Ieſſe.i. populi Iudæoꝝ, ſignificati p Dauid. Solebãt enĩ deũ laudare, ppter bñficia tpaliũ & exterioꝝ bonoꝝ, ſed Chro nato, defecerunt hæ laudes, qm̃ perdiderũt locũ & gentẽ. Prædictas igit laudes, ſequitur pſalmus pſens, in q̃ oſtenditur rectitudo, puidẽtiæ dei oĩa diſponẽtis, cuius tñ cõtrariũ nõnullis impfectis videt, dũ malos nũc florere ac proſperari, bonos vero tribulari & opprimi cernũt. Dicit q̃q; hic pſal. eſſe
2.paral.16 ipſius Aſaph, tanq̃ actoris ſcd̃m Hieronymũ, ſecũdũ Auguſtinũ ſicut cãtoris, ita φ Dauid fecit hũc pſal. decãtandũ p Aſaph, q erat vnus de principalibus tẽpli cãtoribus tpe Dauid. Primo aũt, pponit, ppheta Dauid principale, ppoſitũ ſeu cõcluſionẽ intẽtam, deinde arguit ad partem vtranq;. Dicit ergo.

¶Expoſitio pſalmi.

QVàm bonus Iſrael deus,⌋.i. multũ bonus eſt deus populi Chriſtiani, diuina 1
fideliter cõtemplantis,⌊ his q recto ſunt corde,⌋.i. iuſtis, nil mali machinãti-
bus, ſed diuinæ legi ſe ſemper conformantibus. Omnibus aũt bonus eſt deus,
in quantũ cũcta cõſeruat in eſſe,& ſingulis prouidet, ſed iuſtis deus eſt valde F
bonus.i. pius, dulcis, liberalis. Bonũ enĩ vocat, q̃d eſt ſui diffuſiuũ. Deus vero,
q̃tũ in ſe, oĩbus prõptus eſt, ſuã bonitatẽ cõicare,& aliud nihil impedit nos à
Hiere.5 perceptiõe diuinoꝝ donoꝝ, niſi negligẽtiæ nr̃æ atq; pctã, quẽadmodũ Hieremias teſtatur
Pctã vr̃a prohibuerũt bonũ à vobis. Qm̃ ergo recti corde hoc impedimentũ abijciũt, digni
ſunt accipere dona diuina, idcirco bonitatẽ diuinã, quã alij informiter & ſimplr ſciũt, ipſi ex
Thren.3 perimẽtalr norũt & dulciter guſtãt, propterea deus ẽ eis valde bonus, iuxta illud: Bonus eſt
dñs ſperãtibus in eũ, aĩæ q̃renti illũ. Deinde propheta incipit ad oppoſitã partẽ arguere. lo-
quensq; in pſona infirmoꝝ, ait. ¶Mei aũt pene moti ſunt pedes,⌋.i. affectus mei quaſi in- 2
curuati ſunt,& à diuinæ legis obſeruatione pene auerſi. Vel, pedes mei.i. intellectus atq; vo
lũtas, q̃ a p has vires tẽdimus in deũ, cõtẽplãdo & diligẽdo,⌊ pene effuſi ſunt greſſus mei,⌋.i.
opa mea q̃ſi euacuata ſunt,& mercede priuata, ppter incõſtãtiã meã. ¶Quia zelaui⌋.i. in 3
uidia & irrationalr motus ſum,⌊ ſup iniq̃s,⌋ inuidẽdo tpali, pſpitati eoꝝ⌊ pacẽ⌋ falſã, car-
nalẽ & trãſitoriã,⌊ pctõꝝ vidẽs,⌋ quã æq̃nimiter ferre nõ potui ppter ipfectionẽ meã. Nõ
Pſal.36. enĩ debet hõ ita moueri, q̃a ſuperius dictũ eſt, Noli æmulari in malignãtibus, neq; zelaueris
facientes iniquitatẽ. Si aũt quis doleat de proſperis impioꝝ ſucceſſibus, in q̃tũ eorum ſaluti

repu-

A repugnāt, hoc ex dilectione procedit, neq; ad zelū inuidiæ ptinet. Aeſtimare vero nō debe-
mus ꝙ impij verā habeant pacē, cū pax ſit tranquillitas bonæ ordinationis, qua carēt malig- Eſaiæ. 57
ni, q in ea ſenſualitas pualet rationi, & caro dn̄atur ſpūi. Vnde ſcriptū eſt: Nō eſt pax impijs,
dicit dn̄s. Sæpenumero deniq; ſancti prophetæ, hāc quæſtionē & rationē infirmoꝝ indu-
cunt, cur. ſ. boni in hoc ſeculo affligunt & impij proſperant. Hinc Hieremias ait: Iuſtus qui- Hiere. 12
dē tu es dn̄e, ſi diſputē tecū, verūtamen iuſta loquar ad te. Quare via impioꝝ proſperat, &
bene eſt oībus qui præuaricant in te? Et Abacuc: Quare nō reſpicis cōtemptores, & taces cō Abacuc. 1
culcante impio iuſtiorē ſe? Mundi ſunt oculi tui, ne videas malū. Quare nō reſpicis ſup ini- Iob. 21
que agentes? Iob quoq;: Nunquid contra hoīem diſputatio mea eſt, vt merito nō debeā con
triſtari? Quare ergo impij viuunt, ſubleuati ſunt, confortatiq; diuitijs, & nō eſt virga dei ſu-
per eos? Hæc aūt malignoꝝ proſperitas, viro perfecto & iuſto vacillationē aut anxietatem
non facit, nō eñi ignorat ꝙ deus flagellat omnē filiū quē recipit. Et ꝙ ſicut auꝝ in fornace ꝓ Sapien. 3
bat electos, & ꝙ per multas tribulationes oportet nos intrare regnū cœloꝝ. Cur aūt videat Acto. 14
4 " pax eſſe peccatoribus, ſubdit. ¶Quia nō eſt reſpectus morti eoꝝ, ⌋ .i. qm̄ ipſi nō aſpiciunt
" neq; cōſiderant mortē ſibi inſtantē, ideo ſic viuūt ſecuri, quaſi nō eſſent morituri, ⌊ & firma-
" mentū in plaga eoꝝ, ⌋ reſumenda eſt negatio in principio verſus poſita, vt ſit ſenſus, nō eſt
firmamentū. i. aliq̄ virtus ſeu ſtabilis pœnitētiæ fortitudo, in plaga eoꝝ. i. vitioſa ac miſerabi
li vita ipſoꝝ. Peccatū eñi eſt aīæ plaga, & ipſi in vitijs pſeuerāt, ſicut de eis ait ſcriptura: Dixe Iob. 21
runt deo, recede à nobis, ſcientiā viaꝝ tuaꝝ nolumus. Eſaias q̄q;: Dicūt vidētibus, nolite vi-
B dere: & aſpicientibus, nolite aſpicere nobis ea q̄ recta ſunt. Loquimini nobis placētia, videte Eſaiæ. 30
nobis errores. Vel ſic, Quia nō eſt aſpectus morti eoꝝ. i. ideo in vitijs pacē habent, qm̄ deus Alia expō
nō reſpicit eos oculo ſuæ clementiæ, prout ipſe ait de peccatore: Abſcondi faciem meam, & Eſaiæ. 57
abijt vagus in via cordis ſui, & ita non proſpicit deus morti eorum æternæ, quia non im-
pedit eam, idcirco eſt & firmamentū. i. perſeuerantia fortis & obſtinatio dura in plaga eoꝝ
interiori. i. in culpa, quia nō pœnitent. Vel ſic, & magis ad literā. Quia nō eſt reſpect⁹ mor Alia expō
ti eoꝝ. i. non vident cito mori, ſed interdū viuunt diutius q̄ iuſti, quēadmodū ſcriptū eſt: Iu- Eccles. 7
ſtus perit in iuſtitia, & impius multo viuit tpe in malitia ſua, hoc tn̄ cōtingit ad dānationem
ipſoꝝ grauiorem, interdū autē merentur per aliqua opera bona extra charitatē facta, tēpo-
ralis vitæ prolongationē, & firmamentū in plaga eoꝝ, ſi mali aliquā plagā incurrāt, cito cu-
rantur, & nō diu in ea perdurāt, propter multa ſuffragia, & humana ſolatia eis parata, qbus
5 " ſæpe iuſti egent, & carent. ¶In labore hoīm, ⌋ .i. viroꝝ ſanctoꝝ & virtuoſoꝝ, ⌊ non ſunt
" & cū hominibus, ⌋ vere rationabilr̄ conuerſantibus, ⌊ nō flagellabunt ⌋ flagello filiorum, ad
emendationē in vita pſenti, ſed flagello reproboꝝ, & ad perditionē in lacu inferni. Nō autē
ſunt hæc intelligēda, quaſi peccatores nō laborent in hac vita, pſertim cū ipſi dicant: Laſſati Sapiē. 5
ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles. Eccleſiaſtes q̄q; ait: Eccles. 2
Bono homini dedit deus ſapientiā & ſciētiā, peccatori autē afflictionē & curam ſuperfluam
Eſt igit duplex labor, labor pœnitentialis, & labor iniquæ operationis. Quemadmodū nāq;
virtus ex ſua natura delectabilis eſt, ſic vitiū ex ſua natura amaꝝ eſt, triſte, laborioſum, atque
pœnale, ſæpe tamen cōtrariū accidit quātum ad nos, propter noſtræ naturę corruptionem.
In ſctō ergo & pœnitētiali labore pctores nō ſunt, q a nec ſacris vigilijs, nec pcibus puris, nec
debitis diſciplinis, ſaluberrimiſq; ieiunijs vacāt, ſed in vanitate & puerſitate tps ſuū expēdūt,
& pdūt. Quāuis aūt vita eoꝝ ſecūdū veritatē, multo laborioſior ſit atq; pœnalior cōuerſati-
C one bonoꝝ, qm̄ tn̄ vita peruerſa eis amplius placet, idcirco ſine labore ſe viuere arbitrant, &
vitā iuſtoꝝ laborioſam putāt, eāq; abhorrēt & aſpernant. Iuſti aūt veꝝ habēt iudiciū, & per
experientiā didicerūt, q̄ dulce ſit deo ſeruire, q̄ta ſit delectatio ſerenæ cōſciētiæ, q̄ vehemens
ſit lætitia aīæ puræ, q̄ vere ſuaue ſit iugū Chr̄i, & leue onus ipſius. Secundū Bernhardū, verſi Matt. 11.
culus iſte nullis tā proprie cōpetit, q̄ clericis noſtri tpis. Qm̄ itaq; ſic proſperant & otiantur
6 " maligni. ¶Ideo tenuit eos ſupbia ⌋ .i. vinculo elatiōis cōſtricti ſunt, & in captiuitatē ac ſer
" uitutē ſupbiæ ducti, imò ſerui ſupbiæ facti, iuxta illud: Oīs q facit pctm̄, ſeruus eſt pcti, ⌊ op- Iohan. 8
" ti ſunt iniquitate & impietate ſua ⌋ .i. quēadmodū viri pfecti dicunt opti atq; veſtiti iuſtitia,
7 " ſic iſti vndiq; operiunt malitia, faciētes iniquitatē in proximū, & impietatē in deū. ¶Pro-
" dijt quaſi ex adipe iniquitas eoꝝ, ⌋ .i. ex abundātia atq; pinguedine, ſeu copia tpaliū reꝝ, ini
quitas eoꝝ cauſat, qm̄ tpaliū copia reꝝ, oīs tranſgreſſionis extat fomētū, ideo orat vir iuſtus, Prouer. 30
" tantū victui meo tribue neceſſaria, ⌊ trāſierūt in affectū cordis ⌋ .i. cōcupiſcētijs carnis, illici-
tiſq; deſiderijs cōſenſerūt. Quocōtra de iuſtis ait aplus: Qui aūt ſunt Chr̄i, carnē ſuā crucifixe Galat. 5
rūt cū vitijs & cōcupiſcētijs. Ad q̄d monemur à principe aploꝝ, dicēte: Obſecro vos tanquā 1. Petri. 2
8 " aduenas & peregrinos, abſtinere à carnalibus deſiderijs, q̄ militāt aduerſus animā. ¶Cogi
" tauerūt, ⌋ cū cōſenſu mētali, ⌊ & locuti ſunt ⌋ ore corporali, ⌊ nequitiā ⌋ .i. fraudulēta & cru-
delia verba cōtra virtuoſos viros, q̄s quærūt opprimere, q̄d in tyrānis, beatoꝝ martyꝝ ho-
micidis, maxime patet. Vnde legit: Fraudulēti vaſa peſſima ſunt, ipſe eñi cogitationes con- Eſaiæ. 32

Esaiæ.3. cinnabit ad perdẽdos mites, ⌊iniquitatẽ,⌋ .i. verba iniqua ⌊in excelso,⌋ .i. in sublimi, auda- D
cter, alte, & publice ⌊locuti sunt,⌋ sicut scriptũ est: Peccatũ suũ quasi Sodoma ꝑdicauerunt,
& nõ absconderũt ¶ Posuerũt in cœlũ os suũ ⌋ .i. erecto collo, & tumida mẽte, cõtra deũ lo 9
Job.15 quuti verba blasphemiæ, prout scribitur: Cucurrit impius aduersus deũ erecto collo, & pin
Exodi.5 gui ceruice armatus est. Vnde & Pharao dixit: Nescio dñm. Et Senacherib: Non te decipi-
2.para.32 at deus tuus, quia nõ poterit liberare te. Nero quoq;, Domicianus, Dioclecianus, & alij plu-
res, maximas cõtra Christũ dixerunt blasphemias, ⌊& lingua eorũ trãsiuit in terra ⌋ .i. sermo
eorũ rebus terrenis inhæsit, vel in opus processit, atq; humanæ fragilitatis mensurã excessit.
Deinde dñs ait de populo prælecto. ¶ Ideo conuertetur populus meus hic ⌋ .i. qm̃ tanta 10
iniquitas atq; dãnatio cõcomitant̃ tẽporalẽ prosperitatẽ impiorũ, idcirco pplus saluandus
cõuertet̃ ad me, hic .i. in hac cõsideratione ꝑsenti, quia perpẽdent q̃ periculosa sit mundana
prosperitas, & carnalis voluptas, & ita eas abhorrebit & fugiet, nec amplius sup iniquos ze-
labit, sed cõdolebit, atq; ad spũalem ac arduã conuersationẽ se dabit, ⌊& dies pleni,⌋ fructi-
bus pœnitẽtiæ, & bonis operibus, ⌊inuenient̃,⌋ à deo iudice, ⌊in eis⌋ ad deũ cõuersis. Pleni
tudinẽ em̃ (vt ait Ambrosius) vita sanctorũ habet, ianes aũt sunt dies malorũ. ¶ Et dixerũt ⌋ 11
ꝑdicti infirmi, anteq̃ pfecte essent ad deũ cõuersi, ⌊quõ scit deus,⌋ ista inferiora, si ista ꝑmit-
tit, videlicet vt impij prosperent̃, ⌊& si est scientia in excelso ⌋ .i. si est prouidẽtia in deo sub
Job.22 limi, imò videt̃ q; nõ, qa si esset, daret deus malis aduersa & pœnas, sicut merent̃, iustis aũt ꝓ-
speritatẽ & gaudiũ? Hoc est q̃d scribit beatus Iob: An cogitas q; deus excelsior cœlo sit, nec
Sapiẽ.15 nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat? Vnde de negantibus diuinam proui-
dentiam, scriptũ est: Aestimauerũt lusum esse vitã nostrã, & cõuersationẽ vitæ ad lucra com D
positã, & oportere vndecunq; acquirere. Cur aũt infirmi hæc dicãt, subiũgit, ¶ Ecce ipsi ⌋ 12
sunt ⌊peccatores, &⌋ nihilominus sunt ⌊abũdantes in seculo, obtinuerũt diuitias⌋ hæredi-
taria possessione. ¶ Et dixi ⌋ dũ adhuc inercitatos habui sensus, ⌊ergo ⌋ .i. cũ ita sit, ego ⌊si 13
ne causa ⌋ .i. sine fructu & rõne ⌊iustificaui cor meũ,⌋ omni custodia custodiẽdo cor meũ à
cogitationibus malis, & sine causa ⌊laui inter innocẽtes manus meas ⌋ .i. opa mea impolluta
seruaui. ¶ Et fui ⌋ sine causa ⌊flagellatus tota diẽ ⌋ .i. assidue in vigilijs, ieiunijs, disciplinis, 14
fletu, & ꝓcibus, exterioribus q̃q; laboribus propter deũ assumptis, vel ad spũalem profectũ re
latis, ⌊& castigatio mea in matutinis ⌋ .i. correctio q̃ meipm̃ correxi, & exercitatio sctã, sum
mo mane arrepta, q̃ castigaui corpus & spm̃ meũ, vel à te castigatus sum inanis. Cõsequenter
arguit ad oppositũ. ¶ Si dicebã ⌋ corde, ⌊narrabo sic,⌋ .i. cogitaui ita sentire atq; asserere 15
de ꝓuidẽtia tua, & felicitate malorũ ⌊ecce nationẽ filiorũ tuorũ reprobaui ⌋ .i. tũc gñationem
& societatẽ electorũ redarguo, qa vita eorũ mercede caret, sicut de qbusdã cõquerit̃ dñs: In-
Malac.3 ualuerũt sup me verba vr̃a, dicit dñs. Et dixistis: Vanus est q̃ seruit dño. Aut q̃d emolumẽtũ,
qa custodiuimus ꝓcepta eius, & qa ambulauimus tristes corã dño? ¶ Existimabã vt cogno 16
scerẽ ⌋ .i. putaui me posse rõnem huius scrutari & inuenire, cur ĩpij prosperant̃, & scti multi-
pliciter affligunt̃, ⌊hoc lobor ẽ ante me,⌋ hãc causam cognoscere, laboriosum est mihi.
¶ Donec intrẽ in sanctuariũ dei ⌋ .i. donec deus mihi reuelet incerta & occulta sapiẽtię suę 17
Psal.50 in secretũ suæ cognitiõis me intromittẽs ad sacrã scripturã, q̃ etiã sanctuariũ dei vocat̃, mihi
aperiat. Per sacrã nãq; scripturã deus nobis loquit̃ & respõdet, sicut in sanctuaria tabernacu
li diuina dabant̃ respõsa, ⌊& intelligã in nouissimis eorũ ⌋ .i. cõsiderẽ q̃d finalr̃ instet puersis,
q̃d pœnæ & dãnationis eis ĩmineat, q̃ cito morituri sunt, q̃ districte iudicãdi, q̃ irreparabilr̃
cõdẽnandi. Aduertã etiã q̃d beatitudinis restet electis & iustis, q̃ secure discedẽt, q̃ clemẽter E
à iudice recipient̃, q̃ gloriose coronabunt̃, dũ ista aduerto, tũc vtiq; ex prosperitate prauorũ
nõ moueor, neq; bonorũ me turbat aduersitas, qm̃ scio q; deus electos hic purgat, q̃tenus ci-
Apocal.3 tius, copiosiusq; glorificent̃ in cœlis, sicut & ipse testat̃: Ego quos amo, arguo & castigo. Ho
rũ q̃q; nouissimorũ ꝑmeditatio sedula, ꝑseruat hoĩem ab omni ruina, iuxta illud: In omnibus
Eccl.7 operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternũ nõ peccabis, sed qm̃ reprobi ista nõ pen
Deute.32 sant, prout de eis asserit̃: Gens absq; consilio est & sine prudẽtia, vtinã saperent & intellige-
rent, ac nouissima prouiderent. Deinde ponunt̃ tormenta prauorũ. ¶ Verũtamẽ, ò deus, 18
propter dolos,⌋ q̃s impij fecerunt in proximos, ⌊posuisti eis ⌋ .i. impijs finẽ vitæ breuiorẽ,
q̃ alias habuissent. Sæpe em̃ hoĩes propter pctã sua, intẽpestiue moriunt̃, qñ videlicet imple
Job.15 tæ sunt iniquitates eorũ. Vnde de pctõre scriptũ est: Anteq̃ impleant̃ dies eius, peribit. Et ite
rũ sanctus Iob: Viri (inq̃t) iniqui añ tẽpus suũ sublati sunt, ⌊deiecisti eos dũ alleuarent̃ ⌋ .i. dũ
Abdiæ.1 adhuc florerẽt & supbirẽt, humiliasti iniq̃s, eos occidẽdo siue dãnando. Hinc Abdias disseruit
Supbia cordis tui extulit te, sed si exaltatus fueris vt aquila, & si inter sydera posueris nidũ tu
um, inde detrahã te, dicit dñs. ¶ Quõ facti sunt in desolationẽ,⌋ pdẽdo tpalia bona, corpo 19
ris sanitatẽ aut mortẽ incurrẽdo, in q̃ nullus eos valuit adiuuare, ⌊subito defecerũt, sicut dicit̃
Job.20 Laus impiorũ breuis est, & gaudiũ hypocritæ instar pũcti, ⌊perierũt⌋ æternalr̃ cõdemnati,
Job.21 ⌊propter iniquitatẽ suã⌋ sicut scriptura testat̃: Ducũt in bonis dies suos, & in pũcto ad ifer-
na des-

A
20 “ na descẽdunt. ¶Velut somniũ surgẽtiũ,⌞.i.quẽadmodũ somniũ euigilãtiũ statim euanes-
“ cit,& fallax fuisse cognoscit,sic ò dñe ⌞ad nihilũ rediges⌟.i.cõdẽnabis ac destrues ⌞imaginẽ
“ ipsoꝝ⌟.i.omnẽ apparentẽ felicitatẽ & gloriã reproboꝝ,⌞in ciuitate tua⌟ cœlesti, tollẽdo
eos ab ea,ne videãt beatitudinẽ tuã.Hinc eñ dicturi sunt impij in die reprobatiõis suę.Quid
nobis profuit sụpbia,aut qd diuitiaꝝ iactãtia cõtulit nobis. Transierũt oĩa illa tanq̃ vmbra, Sapię.5
& tanq̃ nũtius pcurrẽs.Et iteꝝ scriptũ est:Spes impij,tanq̃ lanugo,& tanq̃ spuma gracilis, Sapię.5
& tanq̃ memoria hospitis vnius diei ptereũtis.Ideo scriptũ est:Si ascẽderit vsq; ad cœlũ su- Job.20
perbia eius,& caput eius nubes tetigerit,q̃si sterquiliniũ in fine pdet,velut somniũ auolãs nõ
21 “ inueniet,trãsiet q̃si visio nocturna.Hæc aũt dico. ¶Quia inflãmatũ est cor meũ⌟ zelo iusti
tiæ,& igne spũs sancti,cõtigitq; mihi q̃d dictũ est:Factus est sermo dñi i corde meo,q̃si ignis Hiere.20
“ exæstuans,⌞& renes mei⌟.i.motus seu affectus sensitiui appetitus,⌞cõmutati sunt⌟.i.rõnis
“ imperio subditi sunt,q dudũ scd̃m impetũ cõcupiscẽtiæ mouebant,q̃d nõ fit sine magna gr̃a
“ dei,⌞& ego ad nihilũ redactus sum⌟.i.q̃tũ ad spũale eẽ nihil factus sum,anteq̃ cõuersi fuerãt
“ renes mei,q̃n pc̃tis subiacui & cõcupiscẽtijs deseruiui,⌞& nesciui⌟me sic annihilatũ propter
excæcationẽ pc̃ti,nã putaui me aliqd eẽ,cũ nihil essem. Vel,ego ad nihilũ redactus sum, p- Galat.6.
pria reputatiõe,& nesciui.i.nõ sapientẽ,sed ignorantẽ me reputaui,eo q̃ dicat ap̃lus: Qui se
putat aliqd scire,nõdũ scit qũo oporteat eũ scire. Et iteꝝ:Nolite prudẽtes esse apud vosmet 1.Cor.8.
22 “ ipsos. ¶Vt iumentũ factus sum apud te,⌟.i.cõparatione tuæ sapiẽ,potius videor esse irra Roma.12
tionale aĩal,q̃ rõnalis creatura. Vel sic,Vt iumentũ factus sum apud te.i.tuo iugo dorsũ meũ
B supposui,tuisq; pceptis tã prõpte obediui,vt iumẽtũ dño suo obedit,onera ei⁹ portãdo ⌞&
“ ego semp tecũ,⌟ Qui eñ seipm corã deo hũiliat,eiq; paret,indefinẽter manet in eo p grãm.
23 “ ¶Tenuisti manũ dexterã meã⌟.i.p grãm me cõsolidasti & sustẽtasti, quẽadmodũ susten
“ tat cuius dextera ab amico tenet,⌞& in volũtate tua⌟.i.in obseruatiõe pceptoꝝ tuoꝝ,vl̃ se-
“ cundũ tuæ volũtatis bñplacitũ,⌞deduxisti me⌟in via pegrinatiõis atq; exilij huius, ducẽdo
“ me p rectã viã ad felicitatẽ æternã,⌞& cũ gloria⌟.i.gloriose atq; potẽter ⌞suscepisti me,⌟
vniẽdo tibi p charitatẽ,quẽ ex ore diaboli,& morte pc̃ti rapuisti. Vel,cũ gloria.i.cœlesti be
atitudine,suscepisti me.⌞suscipies,trãsferẽdo me de via ad patriã,& de corpe mortis huius
24 “ ad incorruptibilẽ statũ,psertim in die iudicij,q̃n mortale hoc induet ĩmortalitatẽ. ¶Quid
“ eñ mihi ẽ in cœlo,& à te qd volui sup terrã⌟.i.nihil requiro à te nisi teipm,nec in aliq̃ creatu
ra cœlesti siue terrestri spem meã cõstituo,aut felicitatẽ repono,sed tu mihi obiectũ & causa
es fidei,spei,charitatis,& felicitatis.Oĩa arbitror vt stercora,vt Christũ lucrifaciã.Insuffici- Philip.3.
ens & angusta est mihi oĩs creatura,te creatorẽ sup oĩa diligẽti,nec saciare pt affectũ meũ bo
nũ finitũ,sed tu deus æterne,q es bonitas infinita,& veritas incircũscripta,solus quietare,ĩ-
25 “ plere,& beatificare potes intellectũ meũ atq; affectũ. ¶Defecit caro mea⌟.i.appetitus in-
“ ferior,⌞& cor meũ⌟.i.appetitus supior in cõtẽplatione ac dilectiõe summi boni,& beatitu
dinis mihi à deo meo paratæ,q̃m oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor homĩs ascẽ- 1.Corin.2
“ derũt,quæ pparauit deus diligẽtibus se,⌞deus cordis mei⌟.i.amor aĩæ meæ,summũ bonum Esaię.64
ipsius,& deus totius beatitudinis suæ.Quod eñ quis maxime colit ac diligit,hoc est deus ip-
“ sius,⌞& pars mea deus in æternũ⌟.i.deus est illud bonũ,q̃d ego ex oĩbus bonis elegi,p vni-
uersis rebus dilexi,cui semp adhærere intendo,q̃m ipse solus sufficit mihi,qa in ipso omnium
C bonoꝝ,pulchroꝝ,ac desiderabiliũ plenitudinẽ inuenio. Vnde & Esaias,hoc bono conten-
tus,ait:Nomen tuũ,& memoriale tuũ in desiderio aĩæ.Anima mea desiderauit te.Et scrip- Esaię.26
26 “ tura:Qui diligunt te dñe,sicut sol in ortu suo splendet,ita rutilent. ¶Quia ecce q elongant Judicũ.5
“ se,⌟p pc̃tm̃ mortalẽ,⌞à te⌟ omniũ saluatore ⌞peribũt,⌟ q̃m ibunt in ignẽ æternũ,⌞perdi-
“ disti oẽs qui fornicant abs te,⌟.i.in psenti perdis,eis grãm subtrahẽdo,& in futuro perdes,à Mat.25.
gloria rpellendo,oẽs qui adulterinis & pessimis cogitationibus à te recedũt,& rebus caducis
inhærent.Est eñ quædã fornicatio spũalis,qua aĩa summæ trinitatis imagine insignita,quæ
esse deberet sui creatoris filia,Christiq; spõsa,deo suo infidelis efficit,& creaturis poti⁹ q̃ cre
atori innitit,delectat,& fruit,sic fornicãtes à deo cõterunt,sicut scriptũ est:Cõtriui cor eorũ,
fornicãs & recedens à me,dicit dñs. Et iteꝝ:Noli lætari Israel,quia fornicatus es à deo tuo. Ezech.5
27 “ ¶Mihi aũt adhærere deo⌟ p charitatem & humilẽ seruitutẽ,⌞bonũ est,⌟ imò optimũ,sa- Osee.9
“ luberrimũ,atq; dignissimũ.Sũma nãq; nobilitas mẽtis creatæ,est cõuersio eius ad deũ,⌞po-
“ nere in dño deo spem meã,⌟ bonũ est mihi. Hinc etẽ spõsa ait:Ego dilecto meo,& ad me Cant.5
28 “ cõuersio eius. Et Chrũs in euãgelio:Vnũ(inqt)est necessariũ. ¶Vt annũtiẽ⌟ alijs,vel per Lucæ.10.
“ me decantẽ ad gloriã noĩs tui,⌞oẽs pdicationes tuas⌟ in sacra scriptura contẽtas,vel mihi di
“ uinitus inspiratas,⌞in portis filiæ Sion⌟.i.in ecclesiis militantibus,q̃ sunt filiæ Sion.i.cœle-
stis Hierl̃m,q̃ est mater nr̃a,multæ aũt sunt particulares ecclesiæ.i.cõgregatiões fideliũ. Por
rò scd̃m venerãdũ Hugonẽ,septẽ sunt gñа pdicãdoꝝ,q̃ designant hoc versu:Sacra,fides,vir
tus,vitiũ,laus,pmia,pœnæ. Prædicãda sunt eñ sacra.i.septẽ sacra eccl̃æ:fides.i.duodecim
articuli fidei:virtus.i.virtutes theologicæ,morales & intellectuales,q̃tenus acqrant:vitiũ.i.

pctã mortalia vt vitent: laus.i.pconia, exemplã, & vita Chri atq; sctõꝝ: pmia q; electoꝝ, & pœnæ reprobo ꝝ. Ecce cõpletus ẽ psalm⁹, omi laude dignissim⁹, q deuotaꝝ est mētiũ maxime cõsolatiuus, in cuius exordio ponit verbũ omi dulcedine plenũ, in cuius pcessu pulchre cõcionat propheta, & tãdẽ cõcludit, q vana & fallax sit impioꝝ prosp̃itas, q cõtenẽda sit diuitiaꝝ superfluitas. Nã (vt ait Hieron.) cõtinuus tpaliũ reꝝ successus, certũ iudiciũ est reprobationis æternæ. Et hęc grauissima ita dei, dũ pmittit hoiem tēporalr prosp̃ari, nec eũ castigat sed in suis adinuẽtiõibus, volũtatibusq; relinqt. Ostẽdit insup psalmus iste, q certã & iustã prouidentiã habeat deus actuũ hũanoꝝ. Copiose etiã manifestat, qlis sit vita hoīs electi ac iusti, videlicet vt cor suũ iustificet, manus suas inter innocẽtes lauet, tota die flagellet, atq; in matutinis castiget, cor habeat diuino amore succẽsum, carnẽ mortificatã, & in proprijs oculis nihil existat, insipientiã suã dño humilime cõsitet, eiusq; impio instar pij iumẽti, in oĩbus subijciat. Deinde bñficia grãe dei cõmemorant, & totus spũalis profectus deo asscribit. Postremo aĩa deũ affectuosissime ac deuotissime affat, affirmãs se extra deũ nihil appetere, deũ finalr desiderare, in eius dilectiõe & cõtẽplatiõe prorsus deficere, vel qa nõ valet eã tã clare cognoscere, tãq; ardẽter diligere, sicut ipse cognoscibilis, amabilisq; cõsistit. Vel, qa ex feruide dilectionis excessu, cõtẽplatiõisq; raptu ĩfirmata sit corpe, & corde alienata à semetipsa. Vltimatẽ etiã eligit oĩbus derelictis, deo totalr adhærere, atq; ĩ eo pure cõfidere, & hoc nõ ob pptium pmiũ cũ reflectiõe ad se, sed vt oẽs laudatiões dei pronũtiet. Cũ multa igit attẽtione pensemus & decantemus psalmũ pñtẽ, quatenus oĩs mũdana prosperitas nobis vilescat, & illud
Lucæ. 10 vnũ qd solũ est necessariũ, summe cõplaceat, ametur, atq; delectet.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXIII

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Intellectus Asaph. Hic psalm⁹ scdm qsdã de synagogę ĩ captiuitate Babylonica miserijs agit, qten⁹ nos hortet, vt relictis figuris veteris officine, veritatẽ amplectemur. Vnde agit de lamẽtatiõe Iudęoꝝ ĩ hmõi afflictiõibus & desiderio liberatiõis. Et nihilomin⁹ censet oro ecclę Chrianæ petẽtis pplm catholicũ liberari à captiuitate pctĩ, q pfigurata fuit per Babylonicã captiuitatẽ. Est itaq; bipartitus. Porrò in primis agit de afflictiõe. Post hoc de liberatione, ibi, Vsququo dñe. Author tñ exponit ipsum cõsentanee, ad qsdã catholicos de captiuitate Iudæoꝝ facta p Romanos, subiungens nihilominus expositionẽ Tropologicam.

¶ Expositio Tituli.

¶ Explanãdi iam psalmi titulus est, Intellectus Asaph. Asaph interptat congregatio, quæ in veteri lege dicebatur synagoga, nunc vero vocatur ecclesia. Secundum Hieronymũ psalmus iste ab Asaph compositus est, sicut & alij psalmi ab Asaph intitulati. Augustinus vero aliter sentit, & ergo secũdũ Augustinum, sensus tituli est. Intellectus Asaph, i. in psalmo hoc agit, qd synagoga seu ecclesia intelligit. s. q figuræ iã trãsierũt, atq; per Christũ impletæ sunt & q à Chro expectare & quærere debemus, nõ tẽporalia, sed æterna. Porrò secundũ doctores catholicos, psalmus iste ad literã loquit de captiuitate & destructione Iudæoꝝ, p Titũ & eius exercitũ facta. Propheta ergo, vt dei misericordiã citius prouocet, causam huius destructionis regni & populi Hebræoꝝ, p modũ admiratiõis & cõdolẽtis inquirit, dicendo.

¶ Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

T quid deus repulisti, [terram & populum tuum, à teipso & tua protectiõe " tradendo eos in manus aduersarioꝝ, [in finẽ] .i. totalr & vsq; ad finẽ mũdi. "
Hiere. 4 Quidã vero exponunt hunc psalmũ ad literã, de captiuitate Babylonica, sed illa nõ durauit in finẽ, imò deus frequenter p Hieremiã dixit, se non dare eos in cõsummationẽ, sed velle reducere eos ad terrã suã post septuaginta annos. Non igitur de illa captiuitate, magis aũt de ea, in qua iã sunt, loquit psalm⁹ hic,
Danie. 9 qm ipsa durat vsq; in finẽ, queadmodũ apud Danielẽ habet: Vsq; in finẽ pseuerabit desola-
Amos. 8. tio. Et alibi: Venit finis super pplm meũ Israel, nõ adijciã vltrã vt pertranseã eũ. Veruntamen qstio orit, quõ pt ppheta Iudæos illos incredulos & puersos, appellet in sequẽtibus oues pascuæ dñi, & cõgregationẽ dei. Et respondẽdũ, q eo mõ dicunt oues & cõgregatio dei, q
Matt. 8. Chrũs in euãgelio nũcupat eos filios regni, vtpote, qm ex semine sctõꝝ patriarchaꝝ ac prophetaꝝ orti fuerũt, specialr q; à deo vocati, qa & Chrũs in euãgelio: Nõ sum (inqt) missus, ni
Mat. 15 si ad oues, q perierũt, domus Israel. Vel dicunt oues pascuæ dei, qm terrã promissiõis, lacte
Exodi. 3. & melle manantẽ, pstitit eis, pauitq; patres eoꝝ pane cœlesti annis qdraginta in eremo. Siue
Exodi. 16 aũt exponat hic psalmus de captiuitate facta p Romanos, siue p Babylonios, constat q Iudæi pro tunc pessimi erãt, tpe em captiuitatis Babylonicæ deos alienos adorauerũt, tpe vero ca-
Hiere. 50 ptiuitatis à Tito inductæ, Christũ occiderũt, & ob eius occisionẽ vastati sunt, qd & propheta istũ nõ latuit, quis p modum interrogantis exorsus sit, orat tñ pro liberatiõe Iudæoꝝ à captiuitate pñti, illa potius qua spũaliter capti sunt à dæmone, & vinculis infidelitatis, obstinationisq; irretiti, q illa qua à terra sua expulsi sunt. Agnouit nãq; sanctus propheta, tãdem

A fore Iudæos ad Chr̄m cõuertendos. Varijs eñ tpibus qdã ex eis cõuersi sunt, sed gn̄alr̄ nõ cõ
uertent, nisi in fine seculi. Cum etem̄ plenitudo gētiũ intrauerit: tũc ois Israel saluus erit scd̄m
Apl̄m. De hac quoq; vastatõe Iudæo⁊ à Romanis, pulchre & clare ꝓphetauit Balaã: Veniēt Romañ.11 Nume.24
« in trieribus de Italia, superabũt Assyrios, vastabũtq; Hebræos: ⌊iratus est furor tuus sup oues
« pascuę tuæ⌋.i. filios Israel, qa puenit in eos ira dei, scd̄m Apl̄m: Et qm̄ tam dire atq; finalr̄ de- Ephes.5.
relicti sunt, intus & foris, priuati omi grã dei, & propria terra, idcirco dr̄ in eos furor dei ira-
tus. Ascribit autē diuina scriptura deo furorē & iram, secundũ q scriptum habet: Vlciscens Naum.1.
dñs & hñs furorē, nõ q in deo sit aliqua passio aut immutatio recẽs seu inquietudo, sed ꝓpter
silitudinē opis, qa p modum irati & furētis se habet, dum pc̄tã nostra vlcisciẗ per pœnas hor-
ribiles. Quod autē deo non competãt veræ & propriæ passiones huiusmodi, ipse testaẗ: Nun Hier.7
quid ad iracundiam me prouocant, dicit dominus? Nonné semetipsos in cõfusione vultus sui?
2 « ¶Memor esto dñe⌋ Miam impendēdo nõ aliqd cognoscēdo de nouo ⌊cõgregatõis tuę quã
« possedisti⌋ tanq̃ populum peculiarē & electum ⌊ab initio⌋ quo p̄res eorum allocutus es,
Abraham, Isaac, & Iacob, promittens eis q semen eo⁊ esset populus tuus, prout Moyses ait: Deuter.10
Patribus tuis cõglutinatus est dñs, & elegit eos, amauitq; semē eo⁊ post eos. Orat ergo Pro-
pheta ꝓ illuminatõe Iudæo⁊, commemorat quoq; industriose pristina beneficia dei, quate-
nus deus reconcilieẗ facilius. Nam ad magnanimũ pertinet citius indulgere amico se offendē
3 « ti, Propter familiaritatē antiquã, amicitiamq; priorē. Subdit ergo: ¶Redemisti virgã hære
« ditatis tuæ⌋ hoc ē, virgã tuã hæreditariã, vtpote Israeliticã plebē, quę dr̄ virga, qa p eã corre
xisti pc̄tõres in terra Chanaan habitãtes, & qa ad silitudinem virgæ, recta fuit p iustitiã legis,
B atq; ad supiora erecta, p fidē & cõtemplationē futuro⁊ bono⁊. Interdũ equidē sacra scriptu
ra, p virgam designat singularem ꝑsonam, scd̄m quòd de incomparabili atq; Chr̄ifera vir-
gine Maria scriptum est: Egredieẗ virga de radice Iesse. Nunc vero p virgam, sanctificata est Esai.11
cõgregatio populi. Hanc deus redemit de terra Aegypti & Babylonis, alijsq; multis ꝑsuris,
vt patet in libro Iudicũ, Machabæo⁊, Hester, & Iudith. Quid autem sit virga hæc? subdit:
« ⌊mons Syon⌋.i. synagoga, vt sumaẗ locus ꝓ locato, qa in mõte Syon cõstructũ erat tēplũ,
in hoc mõte habitauit deus p grãm specialē, oñdens in tēplo mirabilia sua, & in ppl̄o illo fami
liariter habitãs sicut p Mosen ait: Ego sum dñs, q habito in medio filio⁊ Israel. Et: Dñs deus Exodi.29
tuus ambulat in medio castro⁊. Possumus quoq; dicere, q deus dei vnigenitus Chr̄us hõ, ha- Deute.23
bitauit.i. frequēter & satis diu aliqñ fuit in tēplo seu mõte isto, quēadmodũ dictũ ē: Statim ve Malac.3.
4 « niet ad tēplũ suũ dñator, quē vos q̃ritis, & angelus testamēti, quē vos vultis. ¶Leua manus
« tuas in supbias eo⁊ in finē⌋ Hoc cõiter sancti doctores in bono accipiũt, vt sit orõ ꝓphetę ꝓ
emēdatõe Gētiliũ, Iudęos hoc mõ vastãtiũ, eritq; sensus: Extēde potētiã suã in supbias eo⁊,
vcȝ Romano⁊, extinguēdo in eis culpã nõ grãm, & ita destrue eos, in finē.i. salubriter, q̃ten⁹
p tuã correctionē vitã mereanẗ æternã. Literę tñ potius cõuenire videẗ, vt ĩtelligaẗ in malo,
& sit orõ ꝓ destructõe Romani Imperij, quãtũ ad extinctionē Gētiliũ Imperato⁊ & ppl̄i ĩfi-
delis, nõ aũt in quãtũ Chr̄o subiecti fuerũt, & ita cõpletũ est tpe Constãtini, nã extũc regnare
« cœpit in ppl̄o Chr̄iano ⌊quãta malignatus ē⌋.i. q̃ multa opa mala fecit ⌊inimic⁹⌋.i. qlibet
« aduersarius, seu Tit⁹ cũ suis militibus ⌊in sc̄tõ⌋.i. mõte Syon, & in ciuitate sc̄tã Hierl̄m, q̃ oĩa
à Romanis vastata sunt. Et dr̄ Tit⁹ & ei⁹ exercit⁹ malign⁹ seu malignat⁹, qm̄ idololatrię seruie
bãt, vel qm̄ Hierl̄m & tēplũ iiusta intētõe destruxerũt, nõ in vltionē sanguis Chr̄i, sed deside-
5 « rio dñandi. ¶Et gloriati sunt⌋ in malo & vitijs ⌊q oderũt te⌋.s. ꝑdicti idololatrę ⌊in me-
« dio solēnitatis tuę⌋.i. in medio tēpli q̊d ingressi, deiecer̄t cũ risu & exultatõe. Vel, in medio so
C lēnitatis tuę.i. in medio festiuitatis paschalis. Nã cũ Iudæi in Hierl̄m cõfluxissent ad celebrãdũ
6 « festiuitatē paschalē, à Romano⁊ exercitu, & Tito ac Vespasiano obsessi sunt. ¶Posuerunt
« ipsi Romani ⌊signa sua⌋.i. ꝓpria signa siue vexilla qbus vtebanẗ in ꝑlijs, vtpote aqlas & dra-
« cones ⌊signa⌋.i. ꝓ certo ĩdicio victorię, expãdētes sua vexilla sup turres & muros Hierl̄m ꝓ
« signo triũphi ⌊& nõ cognouer̄t⌋ ve⁊ deũ neq; iustitiã ei⁹, qm̄ nõ pēsabãt Iudęos hęc pati ꝓ-
pter pc̄tm̄ in filiũ dei cõmissum, sed ꝓpria ptãte se ꝑualere opinabanẗ. Posuer̄t ãt signa sua ⌊si
7 « cut in exitu⌋ belli fieri solet ⌊sup summũ⌋.i. sup altiora loca, vt ꝓcul appareret ¶Quasi ĩ syl
« ua ligno⁊⌋.i. sicut in syluis ligna ꝑscidunẗ, sic ipsi ⌊securib⁹ exciderũt⌋ & cõfreger̄t ⌊ianuas
« ei⁹⌋.s. tēpli & ciuitatis Hierl̄m ⌊inidipm̄⌋.i. pari studio atq; vnanimi voluntate ⌊ĩ securi &
« Asca⌋.i. p tpalia ĩstrumēta carpētatoria ⌊deiecer̄t eã⌋.i. ciuitatē & domũ dei in ea fundatã.
8 « ¶Incēderũt igni sanctuariũ tuũ⌋.i. tēplũ tibi dicatũ in terra Iudææ, q̊d eñ aliter non cõmi
nuerũt, flãma vorauit. Vñ Daniel inducit: Ciuitatē & sanctuariũ dissipabit ppl̄us cũ duce ven Dani.9
turo, & finis eius vastitas: ⌊polluerũt tabernaculũ noĩs tui⌋ qa Romani ꝑdictũ tēplũ ingressi
sunt cũ æquis & fœminis, q̊d in lege ꝓhibitũ fuit, imò ꝓhibuit lex gētiles & incircũcisos ingre
9 « di templũ. ¶Dixerũt in corde suo cognatio eo⁊ simul⌋.i. ipsi existētes gñatio praua, cogita
« uer̄t q̊d sequiẗ, ⌊qescere faciam⁹ oẽs dies festos dei à terra⌋.i. oẽm cultũ dei, quē isti colũt, ĩpe-
diamus, hoĩes occidēdo & tēplũ destruendo. Hoc dicebãt Romani directe vel æquiualenter.

Si enī nō dixerūt hoc manifestè, tñ interp̄tatiuè seu æqualenter ita locuti sunt: nam ad destru D
ctionē ciuitatis ac tēpli, destructionē'q; populi, cōcomitabat cessatio dierū festorū: & ergo vnū
intendēdo, aliud quoq; saltē indirectè intēderūt. Cōsequēter ponit vox Iudæorū in p̄dicta af
flictiōe positorū, q gemebūdè ac querulosè dixerūt. ¶Signa nr̄a nō vidimus.⌋ Tanq̄ dicerēt „ 10
Exo.14 vbi sunt iā mirabilia illa, quæ deus fecit cū p̄ribus nr̄is, qñ de terra Aegypti eos eduxit, p ma
re rubrū atq; desertū deduxit, & in terrā p̄missiōis induxit: multotiēsq; eos redemit de po
testate vastantiū. Hoc etiā mō sanctus Gedeon dixisse scribit. Nēpè cū ei dixisset angelus, dñs
Iudi.6 tecū virorū fortissime. Dixit Gedeon: Obsecro dñe, si dñs nobiscū est, cur apphenderūt nos
hæc mala? Vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerūt p̄res nostri? Iam nō est propheta.⌋ q nos „
consolet, & pro nobis dñm dep̄cet, nosq; erudiat, qd facere debeamus. Nā postq̄ Iudæi Chri
stū occiderūt, & eius discipulos eiecerūt, nullū habuere Prophetā, ex quo constat, q Psalmus
iste nō loquit de captiuitate Babylonica: Tunc enī Iudæi habuerūt veros ac sc̄tos p̄phetas, qa
eodē tpe p̄phetauit Ezechiel in Babylone, & Hieremias in Iudæa, scdm Hiero. dixitq; vterq;
eorū Iudæis, qd agere expediret, & de liberatōe eos cōsolabant, quēadmodū certū est ītuēti li
bros p̄phetarū istorū. Et nos nō cognoscet amplius.⌋ Iudæi tpe obsidionis à Tito, maxīas fece „
rūt p̄ces, ieiunia, & hostias, q̄tenꝰ liberent diuinitus: cū aūt nullū experirent dei auxiliū, seq; iā
capiēdos cōspicerēt, q̄si desperātes locuti sunt, nos nō cognoscet amplius. i. deus de nobis iā
nō amplius curat, nec opa nr̄a acceptat, nec nos p approbationē cognoscet. Cōsequēter p̄
pheta dilationē diuinæ subuētionis grauiter ferēs, deumq; ad mīam p̄uocare desiderās, lamē
tabilr ait: ¶Vsquequo deus improperabit inimicus.⌋ hoc ē, q̄diu nobis insultabit plebs ista „ 11
Italię, & successores eorū, gloriātes de terrę nr̄æ destructōe, de nr̄a expulsione & oppressione,
Irritat aduersarius nomē tuū in finē.⌋ i. q̄diu gēs infidelis te irritabit, nomē tuū blasphemās, „
& maiestatē tuā despiciēs? In hoc orat Propheta imperiū Romanorū à Gētilibus tolli, & ve
rorū Israelitarū. i. Chr̄ianorū dñio subiugari. Quidā exponūt hāc vltimā partē huiꝰ versiculi, vt E
in eo reddat cā q̄stionis, q in prima parte p̄ntis versiculi ponit. Interrogādo enī dixit: Vsq̄q̄
deꝰ improperabit inimicꝰ? & r̄ndens rōnē assignat, dicēdo: irritat aduersariꝰ &c. tanq̄ dicat:
ideo tā diu improperat inimicus nr̄ nobis, qa irritat aduersarius. i. pp̄lus Iudæorū Chr̄o aduer
sans, discredēs, & obstinatus, offendit & blasphemat nomē tuū ô Chr̄e verax deus, in finē. i.
Dani.9 fine cessatōe, & vsq; in finem mūdi, ideo nō liberabunt à Chr̄o, vt verificet q̄d scriptū est: Nō
erit pp̄lus q eū negaturus est. ¶Vt qd auertis manū tuā.⌋ hoc ē, cur subtrahis à nobis p̄tūs „ 12
tuæ adiutoriū, derelinquēdo ppl̄m Iudæorū in captiuitate hac duplici, qua & p̄pria terra pri
uati sunt, & à dæmone ligati tenent ad ipsiꝰ volūtatē. Cur etiā deus auertis Et dexterā tuā.⌋ i. „
piū ac prosperū tuę assistētiæ p̄spectū, cōseruationē, atq; fauorē, De medio sinu tuo in finē.⌋ „
loquit sanctus p̄pheta de deo more humano, qa dū hō non subuenit indigēti, dr̄ manū suā in
sinu reponere, dū vero auxiliat, manū extrahere dr̄. Qm̄ ergo p̄pheta intuebat, deū Iudæos tā
finalr̄ derelinquere, quęrit cur in finē. i. in æternū, vsq; in terminū seculi, manū suā ab eorū re
trahat ope. ¶Deus aūt rex nr̄ añ secula.⌋ hoc ē, deus verus, viuus, ęternus, añ oīa secula ęter „ 13
nalr̄ manēs Operatus est salutē in medio terræ.⌋ q a in terra Iudææ cōstituit cōseruari, & salua- „
uit p̄res nr̄os. ¶Tu cōfirmasti in virtute tua mare.⌋ Ad lr̄am, deus cōfirmauit mare Ocea- „ 14
2.Par.36 nū in loco suo, ne erūpat, & terrā opiat, sicut ait Manasses rex Iuda: Dñe deꝰ signasti mare ver
bo p̄cepti tui, q cōclusisti abyssum & signasti, terribili & laudabili nomini tuo, q̄d oēs pauēt. F
Exodi.14 Confirmauit quoq; dñs mare supnaturali firmitate qñ eduxit Israelem p fundū arentē maris
rubri, erantq; Hebræis aquę ex vtraq; parte p̄ muro, Cōtribulasti capita draconū in aquis.⌋ „
allegat atq; cōmemorat hic p̄pheta, quędā diuina miracula, antiquitus facta, quatenus mani
festet, q deus nūc quoq; redimere possit filios Israel, de captiuitate p̄nti, auferēdo velamē de
corde eorū, & eos ad Chr̄ianæ veritatē fidei conuertēdo, ad quod ostendū: cōtribulasti (in
Ezech.29 quit) capita draconū in aquis. Per dracones intelligit tyrānicos principes, p aquas aūt tribula
tiones seu pœnas. Vnde dñs ait ad Pharaonē: Et tu Pharao draco magne, q cubas in medio
fluminū tuorū. Est igit sensus: Tu dñe cōtribulasti lædēdo aut occidēdo capita draconū, hoc
est, capitales dracones, seu principes & tyrānos, in aquis tribulationū, subitanea atq; horren
Iosue.10. da morte, seu pœna eos plectēdo, vt patet de Og & Seon regibus Amorrhęorū, & alijs multis
Iudi.11 in libris Iosue & Iudicū. Vel, in aq̄s materialibus, eos submergēdo, vt factū ē Pharaoni & eius
principibus. ¶Tu cōfregisti capita draconū.⌋ hoc ē, p̄tātē & suggestionē principis dæmo- „ 15
niorū, aliorūq; īmūdorū spirituū, dādo p̄ribus nr̄is virtutē vincēdi tētatōes ipsorū: & ita salua
sti eos, de visibiliū inuisibiliūq; hostiū p̄tāte & p̄secutōe. Dedisti eū.⌋ i. draconē seu dæmonē „
Escā pp̄lis Aethiopū.⌋ i. gētibꝰ ad fidē cōuersis, q añ cōuersionē nigredine vitiorū erāt defor „
Psalm.50 mes, postmodū vero p fidē & grām sup niuē dealbati sunt. Dr̄ aūt dæmon dari in escā fideli
bus. Primo, qm̄ corpus suū sibi aufert & minorat. Corpus nāq; diaboli est cōgregatio p̄ctōrū
ac perfidorum, quæ tāto amplius minorat, quanto plures ad fidem & gratiam perducuntur.
Secundo, qm̄ ipse diabolus ab hominibus iustis quasi deuorat, consumit, & mādūcat, dū ab eis
virtute

A virtute saluatoris vincit & calcat. Vñ & Moyses ad populũ Israeliticum ait: Deuorabis omnes Deuter. 7.
16 gētes. i. vinces & cōteres, ¶ Tu dirupisti fontes & torrētes⌋ Educēdo de silice, à Moyse bis
pcussa, tam copiosa aquarum fluēta, vt populus biberet & iumēta. Et inde inferius dr: Qui con Nume. 20
uertit petrā in stagna aquarum, & rupē in fontes aquarum. ⌊tu siccasti fluuios Ethan⌋. i. flumen Psalm. 113
Iordanis, deducēdo filios Israhel p arentē alueū eius, scdm qd dr: Ingressis filiis Israel, steterūt
aquæ descendētes in vno loco, & ad instar mōtis intumescētes apparebāt procul &c. Noiat Josue. 2.
aūt Propheta Iordanē pluralr flumina, qm aquę eius in duas partes diuisę sunt, sicq; facta sunt Josue. 3
duo flumina desiccata. Propter qd dr: Aquæ inferiores, in mare solitudinis descēderūt, quousq;
omnino deficerēt. Vel, ponit plurale p singulari, sicut frequēter facit scriptura. Nā & filii Israel Exo. 32
dixerūt: Isti sunt dii tui Israel, q eduxerūt te de terra Aegypti & tñ nō erat nisi vitulus vnus cō
flatilis. Consequēter ondit Propheta omipotentiā dei p opa creatōis, quatenus cōstet q̄ po-
17 tens sit eruere filios Israel de captiuitate psenti. ¶ Tuus est dies & tua est nox⌋ Omia em tpa
deus instituit, distinguit, regit, dispēsat, & cūcta ei obediūt. Vnde & Chrus volens ondere se
nō esse sub lege, sed oim rerum creatorē, deū, ac dnm, ait: Dns est filius homis, etiā sabbati. Nul Matt. 12.
lus veo est dns temporum, nisi deus ad cuius nutū tpa currunt. Sicut em (scdm sacratissimū Dio
nysiū in epla ad Polycarpū) soli creatori obediūt motus cœlestes, q nullus alius eos valeat im Dionysi⁹.
mutare, ita de tpe sentire par est, ⌊tu fabricatus es aurorā & solē⌋ qui causat aurorā atq; me-
ridiē. Cum em deus creauerit solē, sequit, q ipse sit fabricator aurore, qm quod est causa causæ
est causa causati, & prima causa plus influit in effectū, q̄ aliqua causa scda, scdm philosophos.
Per creationē aūt solis, intelligēda est creatio oim cœlestiū corporum, à deo productorum. De q̄
B dictū est: Qui extēdit velut nihilū cœlos, & expandit illos sicut tabernaculū ad inhabitandū, Esaię. 40. Job. 9.
& oia astra cœli cū sole, diuino nutu parēt in oibus: Iuxta illud. Pręcipit soli, & nō orit, & stel- Esaię. 40
18 las claudit quasi sub signaculo. ¶ Tu fecisti oēs terminos terræ⌋ Scdm q scribit: Deus sem Job. 38
piternus dns, q creauit terminos terræ. Vnde & ait creator omipotens & sublimis. Vbi eras
qn ponebā fundamenta terræ, indica mihi si habes intelligentiā: Quis posuit mensuras eius,
aut qs tetēdit sup eam lineā, aut sup quo bases eius solidatæ sunt: ⌊æstatē & ver⌋. i. tps æsti-
uale atq; vernale ⌊tu plasmasti⌋ tps em cum sit causatū à motu primi mobilis, à deo plasma-
tum est, sicut & primū mobile. Quatuor nāq; ponunt coęquęua. i. simul creata, videlicet ange
19 lus, cœlū, tps, materia. ¶ Memor esto huius⌋ ó dñe, huius (inquā) qd sequit ⌊inimicus im-
properauit dño⌋. i. aduersarius tuus Titus Idololatra, de quo dictū est supra: Quāta maligna
tus est inimicus in sancto. Hic inimicus improperauit dño, putās se virtute deorum suorum pualu-
isse, nec deū Israel populū Iudæorum potuisse defendere: hoc forsitā cogitauit, vel dixit, ⌊& po-
pulus insipiēs⌋. i. exercitus Romanorum, veri dei notitia carēs, & idola colēs ⌊incitauit no-
men tuū⌋. i. te offendit in obsidione & destructōe Hierlm, q a non recta intentōe fecerūt hoc,
sed erant virga furoris dñi, sicut Assyrii & Babylonii, quorum oim cor erat, non ad corrigendū,
sed cōterendū: quēadmodum p Esaiā dns ait de rege Assyriorum: Væ Assur, virga furoris mei,
20 & baculus ipse est. Ipse aūt nō sic arbitrabit. ¶ Ne tradas bestiis⌋ hoc ē, dæmonibus, tyrānis
crudelibusve hoibus ⌊animā cōfitentē tibi⌋. i. hoiem sua pctā & tua pconia recolentem. Po
nit em partē. s. aiam p toto hoie ⌊& aias pauperum tuorum⌋. i. abiectorum & egenorum ⌊ne obliui-
scaris in finē⌋ deserēdo eos in oportunitate & tribulatōe, ac si nō ptinerēt ad te. Orat ergo ad
21 lram ppheta p liberatōe ppli Isrl, vt eruat à morte pcti, & captiuitate diaboli ¶ Respice in
testamētū tuū⌋. i. legē à te datā, & testionia ei⁹ aduerte, q a in ea pmittis ignoscere paupib⁹ tuis,
& vt magis exaudire digneris, attēde malignitatē iimicorum tuorum ⌊q a repleti sunt, q obscurati
sūt terrę domib⁹ iniqtatū⌋. i. pdicti Italici, i malis suæ ifidelitatis iteri⁹ obtenebrati, ditati sunt
C & repleti terrę domibus iniqtatū. i. diuitiis terrenis atq; iiustis, de qbus ait saluator: Facite vo Lucæ. 16.
22 bis amicos de māmona iniqtatis. ¶ Ne auertat⌋ à gra tuæ miæ ⌊humilis fact⁹ cōfusus⌋. i.
ppls Iudæorum p captiuitatē pñtē multū humiliatus ⌊paup & inops spū laudabūt nomē tuū⌋
cū magno feruore, & exultatōe ingēti, quēadmodū Baruch dicit: Nō mortui in iferno dabūt Baruch. 2
honorē dño, sed aia q tristis est sup magnitudine mali & incedit cura & ifirma, dat gloriā & iu
23 stitiā tibi dño. (¶ Exurge deus⌋ nō locū mutādo, sed fortiter succurrēdo ⌊iudica cām tuā⌋
quā habes cōtra aduersarios tuos, & ei q iustā habet cām, psta victoriā ⌊memor esto impro-
periorum tuorum. i. famulis tuis iflictorum, vel blasphemiarum nomis tui, ⌊eorum⌋ hoc est, imprope-
riorum ⌊q ab isipiēte sunt tota die⌋ qm ppls Roman⁹ insipiēs, multa dixit cōtra deū in obsidiōe
pdicta, horum iproperiorum orat ppheta deū reminisci, qten⁹ ponat Iudęis hāc pœnā tpalis deie
ctiōis & oppssiōis, p pctō eorum couertant & nō arguat eos scdm rigorē iustitię suę, subtrahēdo
24 eis gram i pñti & gloriā in futuro, pter qd subdit: ¶ Ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum⌋
. i. verba iniq eorum recordare, qten⁹ hac occasiōe parcas pplo Isrl sic afflicto, ⌊supbia eorum q te
oderūt ascēdit sp, prio, qm pctis pctā adiiciūt. Iuxta illud: Pctōr adiiciet ad peccādū. Et i Apo. Eccl. 3
Qui i sordib⁹ ē, sordescat adhuc, & q iust⁹ ē, iustificet adhuc, scdo, qm elatio supborum tēdit ad Apo. vlti.
alta. Propter qd Esa. dicit: Cū fureres aduersum me supbia tua ascēdit i aures meas, dicit dns. Esa. 37

¶ Exposi-

¶Expositio tropologica siue moralis eiusdem Psalmi. D

SEcundũ intelligentiã aũt moralẽ, loquit Propheta in psalmo psenti in psona ecclesiæ,
seu cuiuslibet hois, fraterna charitate ac dẽtis, atq; informatõe ppl'i Chr̃iani orãtis. Ec
clesia ergo seu hõ virtutis, psecutionẽ, lapsum, & deiectionẽ Chr̃ianoꝝ cũ magna cõ-
passiõe psipiciẽs, dñm affectuosissimẽ alloquat, depcet & dicat: Vt qd de' trinitas, deus
gloriose, bñdicte, & felix, vt qd. i. q̃ vtilitate & cã repulisti ppl'm Chr̃ianũ, exponẽdo eũ tãtis
miserijs, rãtis ĩpugnatõibus hereticoꝝ, schismaticoꝝ, & infideliũ, imò & falsoꝝ fratrũ, q fide
sunt Chr̃iani, sed ope diabolici, & hoc in finẽ, i. tã pseuerãter. Precipuè ãt dicere possum' hec
ppter amissionẽ sepulchri Chr̃i & terre scte ẽ ac vrbis Hierl'm irat' est furor tu' sup oues pascue
tue. i. grãdẽ vltionẽ exerces cõtra ppl'm tuũ Chr̃ianũ, quẽ ita definis opprimi, tẽtari, affligi, &
fatigari ĩcursu visibiliũ inuisibiliũq; inimicoꝝ, ita vt terras Chr̃ianoꝝ iã possidẽt ĩfideles, cor
da vero, seu aĩas plurimoꝝ, pctã & demões. Deniq; ĩdustriosum, pulchrũ & efficax gen' orõ-
nis ẽ, in ipa pce ea ĩcludere, ex qb' rõnabile & q̃dãmõ debitũ ẽ, eũ q orat mitigari & exaudire.
Oĩno aũt decẽs videt, vt dñs pplo sibi peculiari & multis bñficijs à se honorato, facil'r recõci-
liet, idcirco eccl'ia seu hõ fidelis, p alijs depcans Chr̃ianis, asserit Chr̃ianos eẽ oues pascue dei,
qđ est verbũ amorosum, fiduciale, familiare, atq; dulcissimũ & cõuenit hoc Chr̃ianis mlto pfe
Exo. 16 ctius q̃ Iudeis, illi em̃ pasti sunt mãna, nos ãt corpe & sanguie Chr̃i figuratis p mãna, q̃tidie pa
Iohan. 6 scimur, multiformi gr̃a tãti sacri reficimur, Chr̃o ĩcorpamur, & nisi in nobis defect' sit, spũal'r
impinguamur, ditamur, pficimur, Corp' em̃ Chr̃i ẽ verè fermẽtũ electoꝝ, & sanguis ei' est ve
Zacha. 9. re vinũ germinãs virgies. i. aĩas castas Chr̃iq; spõsas. De q̃ fermẽto & vino scriprũ ẽ: Quid bo
nũ dñi, aut qd pulchrũ ei' nisi frumẽtũ electoꝝ, & vinũ germinãs virgines. Memor esto Chr̃e E
ó rex mũdi saluator, cõgregatõis tuæ. i. vl'is Ecclesiæ, eã vbiq; terraꝝ reparãdo, ptegẽdo, au-
gẽdo, atq; saluãdo, quã possedisti p gr̃am baptismalẽ, & beatissimã passionẽ hæreditario iure
Psalm. 2. sicut superius pater ait ad te: Postula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã. Hanc aũt cõgre
Acto. 13 gationẽ possedisti, ab initio primitiuæ Ecclesiæ, qa exrunc crediderũt, quotq̃t pordinati erãt
2. Tim. 2 ad vitam æternã. Er Apl'us: Firmũ fundamentũ dei stat, habẽs signaculũ hoc. Cognouit dñs
qui sunt ei'. Vel dicit deus possedisse Ecclesiã ab initio. i. ab eterno, scđm rõnem pdestinatõis
diuinæ, scđm quã ab æterno eam dilexit. Chr̃us quoq; eam hoc modo ab æterno possedit, in
quantũ deus (scđm Apl'm) nos in Chr̃o ab æterno elegit & gratificauit, vniuersaq; gr̃æ dona
2. Timo. 1 in ipo nobis dare decreuit, imò & dedit scđm Apl'm: Deus (inquit) vocauit nos vocatõe sua,
nõ scđm opa nostra, sed scđm propositum suũ & gr̃am, quæ data est nobis in Christo Iesu.
añ tpa secularia, manifestata est aũt nunc Verũtñ datio illa añ tpa secularia, scđm pdestinatio
nem diuinã, nõ scđm actualẽ ĩfusionẽ, sumẽda est. Redemisti virgã hæreditatis tuæ. i. populũ
Chr̃ianũ ad diuina erectũ, q est genus regiũ & sacerdotale, de spũali Aegypto. i. de cõuersa-
rione mundana, vitiosa, ac tenebrosa, de multis erroribus, cũctis pctis, inferniq; penis, & hoc
Apoc. 1 pretiosissimo ptio, vtpotè sanguine pprio. Vnde scriptũ est: Dilexit nos, & lauit nos à pctis
1. Pet. 1 nr̃is in sanguine suo, & fecit nos regnũ & sacerdotes deo & patri suo. Et Petrus in sua Cano-
nica: Non corruptibilibus auro vel argẽto redempti estis, de vana vestra conuersatione, sed
Iohan. 10 pretioso sanguine agni immaculati. Propter quod ipsemet Chr̃us protestat: Ego sum pastor
bonus, & agnosco oues meas, & animã meã pono pro ouibus meis. Hæc aũt cõgregatio tua
Baruch. 3 est mons Syon. i. Eccesia militans, deũ fideliter speculans, in quo mõte habitasti corpaliter,
Heb. 4 visibiliterq; in eo, qñ in terris visus es, & inter discipulos cõuersatus. Propter quod dicit Apl's F
Chr̃us tanq̃ filius in domo sua, quæ domus sumus nos. Nũc quoq; & vsq; in finẽ mũdi habitat
Mat. vlt. Matt. 18. Chr̃us in nobis, sicut ipse ait: Ego vobiscũ sum cũctis diebus. Et alibi: Vbi fuerinr duo vel tres
cõgregati in noĩe meo, ibi in medio eoꝝ sum. Syon ãt speculatio interptat: idcirco p eã eccle
2. Cor. 3. sia designat, in cuius psona ait Apl'us: Nos reuelata facie, gloriã dñi speculantes. Leua manus
tuas in supbias eoꝝ in finẽ, Ecclesia dei nõ est erudita à magistro suo reddere malũ pro malo,
sed vincere in bono malum, orãdo pro æmulis, ideo versus iste in bono exponẽdus est, vt sit
sensus: Leua manus tuas. i. potẽtiã tuã extẽde, in supbias eoꝝ. s. inimicoꝝ Ecclesiæ psequẽtiũ
iustos destruẽdo in eis, nõ naturã sed culpã vel in pñti eos pr̃nal'r ac misericorditer castigãdo
1. Cor. 5 ne æternal'r pereãt, sicut Apl'us tradidit illũ Corinthiũ satane in interitũ carnis, quatenus spũs
saluus fieret in die dñi. Illa vero traditio aliud nihil erat nisi excõicatio, quã in primitiua Eccle
sia cõcomitari solebat, ad fidei cõfirmationẽ, sensibile signum, videlicet, corporalis vexatio
excõicati à dæmone, ad quam sequi vicissim solebat mors corpis, sed nunc fide firmata, neces
sariũ nõ est tale sensibile signũ. Et q ista sit expositio apta, liquet ex eo q̃d subdit: in finẽ, hoc ẽ
in vitã æternã ac verã salutẽ ordina correctionẽ tuã qua superbos flagellas: quanta maligna-
tus est inimicus in sancto. i. q̃ magna mala fecit per suos successores Mahometus in terra san-
cta, quæ eius populo iam extat subiecta, quẽadmodum Chr̃us in Euãgelio pnuntiauit: Hieru
Luce. 21. salẽ calcabit à Gentibus, donec impleant tpa nationũ. Vel, quanta malignatus inimicus, hoc
est, qlibet hæresiarcha, tyrannus, aut puersus, in sctõ populo tuo, eũ decipiẽdo, affligẽdo, aut
occidẽ

A occidendo, sicut de Arrianis maximè patet, qui innumerabiles Christianos iugulauerunt, &
imperatores Arriana pfidia intoxicati, innumeros incarcerauerunt epos, prout in Cronicis
legit: Et gloriati sunt, cum malefecerũt in rebus pessimis, q oderunt te. s. prædicti maligni, &
hoc in medio solennitatis tuæ, quam ipsi frequẽter violauerũt. Sæpe em̃ puersi in sacraciori-
bus, solennioribusq; diebus, deteriora opa faciunt, scd̃m quòd dæmones corda eoꝝ possidẽ-
tes, inspirãt. Posuerũt signa sua signa Arriani hæretici, circũferre solebãt sua vexilla ad derisio
nem catholicoꝝ, & multi tyrãni Ecclesiam deuastantes, vbertim erexerunt in signum victo
riæ cõtra Chr̃ianos sua vexilla. Porrò q in tribus sequẽtibus versibus dr̃, tam sæpe ad lr̃am fa
ctũ est Ecclesię Chr̃i, scd̃m sensum in pcedẽti expositõe introductũ, vt nõ sit necesse specialia
cõmemorare exẽpla, psertim cũ nr̃is qꝫ tpibus talia (prohdolor) abũdãtissime facta sunt eccle
siis, in regno Bohęmiæ & terris ei vicinis, à detestãdis ac nephãdis regni illius hęreticis, quoꝝ
exigẽtibus culpis nr̃is atq; diuino pmittẽte iudicio, rabies multũ nimis ac diu desęuit, sed iam
de gr̃a dei nõ paꝝ repressa ẽ, gladioq; extincta, Sed cũ Chr̃ifideles tot afficerent flagellis, pse
cutõibus, fame, siti, ac mortibus: qd dicerẽt nisi qd subdit. Signa nr̃a nõ vidimus. i. tam admi
rabiles diuinæ virtutis protectões experti nõ sumus, nec experimur, quales interdũ viderunt
atq; experti sunt pr̃es nr̃i Chr̃ianissimi, q cũ pauci essent, maximas infideliũ multitudines deie
cerũt, auxilio eis desup cõdonato. Vt patet de Theodosio religiosissimo, Carolo magno, Go
defrido de Bononia, multisq; aliis, Sed & ipsi Apl̃i & successores eoꝝ sępe angelica ope de car
ceribus, vinculis, & om̃i molestia incredulo erepti noscunt nunc aũt nil tale nobis apparet,
ppterea sola patiẽtia nobis necessaria est cũ fide certissima, dicẽdumq; est nobis illud Macha- 1. Mac.
B bæoꝝ: Parati sumus magis mori, q̃ dei leges puaricari. Nec ideò frãgi debemus, q a in pr̃iti oc
cidi pmittimur, sciẽtes veꝝ esse qd in eodẽ loco subiungit. Rex mũdi deus defunctos nos pro
suis legibus, in æternæ vitæ resurrectiõe suscitabit. Vnde & scriptũ est: Si corã hoĩbus tormen Sapiæ. 7
ta passi sunt, spes illoꝝ immortalitate plena ẽ. Et rursus: In paucis vexati, in multis bene dispo Ibidem
nent. In paucis (inqt) vexati, cur nõ potius in multis, psertim cum (teste Apl̃o) p multas tribu Actoꝝ. 14
latões oporteat nos ingredi regnũ dei, nisi qd ait Apl̃us: Non sunt condignę passiones huius Roman. 8.
tpis ad futurã gloriã, quæ reuelabit in nobis. Iam nõ est ppheta, merito deplangit Ecclesia la
psum suũ, q nũc refriguit charitas plurimoꝝ, nec modo inueniant in Chr̃ianis gr̃æ spũs san-
cti, quas Paulus enumerans: Aliis (inqt) dat sermo sapiæ, aliis sermo sciæ, aliis opatio virtutum, 1. Cor. 12.
aliis discretio spirituũ, aliis prophetia &c. tam copiose quẽadmodũ olim pcipuẽ tñ in primitiua
Ecclesia, in qua multi fuere pphetæ, & interim nõ pauci fulserũt gr̃a prophetali, sicut Antho-
nius, Hylarion, Iohãnes, heremita Benedict⁹, & alii multi. Nunc vero heu nimis infirmat Ec-
clesia, & iam nõ est Propheta, & sic dicere possunt in afflictõibus constituti, & nos nõ cogno-
scet amplius, deus noster approbãdo opa nr̃a, qd dicit nõ asserẽdo, sed dolentis animi gemi-
tum exprimẽdo, vel q a sic esse videt. Deinde vir iustus seu ipsa Ecclesia improbitate hostiũ fa-
tigata, ait ad dñm: Vsquequo deus improperabit, vel insultabit tibi, aut seruis tuis inimicus hę
resiarcha paganus, Iudæus, aut tyrãnus. Qui em̃ seruis dei improperat, deo improperat. Pro
pter qd ait saluator: Qui vos audit me audit, & q vos spernit me spernit. & vsquequo dñe de- Lucę. 18
us, irritat aduersarius nomẽ tuum in finẽ, teipm inhonorãdo, & tua mãdata spernẽdo, tuosq;
ministros psequẽdo. Deus aũt rex noster añ secula. i. Chr̃us añ oĩa tpa æternalr̃ genitus à pr̃e,
C opatus ẽ salutẽ in medio terræ, in Iudæa & in mõte Syõ, recõciliãs nos deo, p passionẽ suã &
sanguinẽ. Humiliauit (em̃ vt ait Apl̃us) semetipsum, factus obediẽs vsq; ad mortẽ, mortẽ aũt Phil. 2.
crucis. De hac Chr̃i saluatõe, ait pater æternus, de Chr̃o loquens: Ecce adducam seruum meũ Zacha. 3.
orientẽ, & auferã iniquitatem terræ illius, in die vna, vcꝫ in die Parasceues, tunc em̃ Christus
agnus dei tulit pc̃tã mundi, sicut & ipse dixit: Venit filius hoĩs quærere & saluum facere, qd Lucæ. 19.
perierat. Tu dñe Christe confirmasti in virtute tua, p diuinam tuam potentiam. Vel, in virtu
te tua, hoc est, in interiori perfectione ac fide catholica, mare. i. Gentiles, q nomine maris si-
gnant, primo, propter amaritudinem vitioꝝ gentilitatis: secundo, q a ad instar aquaꝝ inquie
tæ erant, atq; de pc̃tõ in pc̃tm̃ fluxibiles: tertio, propter multitudinem. Vnde & scriptum est
Aquæ multæ, populi multi sunt. Hoc mare, Christus in fide adeò confirmauit, vt pro Chr̃ia-
næ fidei veritate, mori optarẽt. Propterea p Esaiam ait dñs, loquens de Christo: Ecce testem Esa. 55
populis dedi eũ, ducẽ ac præceptorẽ Gentibus. Et Esaias loquẽs ad dñm: Ecce (ait) gentẽ quã Ibidem
nesciebas, vocabis, & Gentes quæ non cognouerunt te, ad te current. Hinc quoq; scriptũ est.
q spũs sanctus cecidit sup Corneliũ, & eos q erant cũ illo: Loquebãturq; linguis, quo viso, ob- Actoꝝ. 10
stupuerũt q erant ex circumcisione, dicẽtes: ergo & in natões gr̃a dei diffusa est. Cõtribulasti,
dñe Iesu capita draconũ in aquis. i. spũs malignos & eoꝝ supbias cõtriuisti, superasti, & extin
xisti in fonte baptismi, quia in illo efficiunt homines de filiis iræ filii gr̃ę, de filiis pditiõis & dę
monis filii salutis & creatoris, quoniam in hac aqua cuncta peccata donatur, sicut de ea scri-
ptum est: In die illa erit fons patens domui Dauid in ablutionẽ peccatoris. Quẽadmodũ aũt p Zacha. 13.
Dauid itelligit Chr̃s, ita p domũ Dauid designat eccl̃ia Chr̃i, q̃ nunc purgat in aqs baptismi.

Tu con

Tu cõfregisti capita draconis. Hoc in præcedẽti expositiõe de principis dęmonũ deiectiõe ex D
Apocal. 12 positum est, cui concordat q̃d in Apocalypsi cõmemorat. Factũ est pliũ in cœlo, Michael & angeli eius pliabant cũ dracone, & draco pliabat & angeli eius, & nõ pualuerũt, nec inuentus est locus eorũ amplius in cęlo. Põt quoq; exponi de Antichr̃o, hoc mõ: Tu Chr̃e cõfregisti. i. cõfringes, ponẽdo p̃teritũ p futuro, scdm morẽ ppheticę denũtiatõis, ppter certitudinẽ pdictiõis, cõfriges (inq̃) capita. i. pricipales fautores, seu d̃natões atq; potẽtias, draconis. i. Antichr̃i
Apoc. 13 de q̃ scriptũ ẽ: Vidi de mari ascendentẽ bestiã hñtẽ capita septẽ, & cornua decẽ. Hũc draconẽ & oẽm ei⁹ apparatũ, Chr̃us cõfringet & cõdẽnabit. Tu dirupisti fontes & torrẽtes. i. sacrã scripturã, in qua cõtinenf fontes sapiæ, atq; torrẽtis sciæ, aperuisti, & eius mysteria reuelasti p in-
Johan. 20 fusionẽ spũs sancti. Vel p fontes & torrẽtes intelligi pñt Apl̃i, q sunt summi doctores Eccl̃iæ & alij inferiores p̃dicatores, quoꝝ deus corda dirupit dum ex eis fluẽta sanctę p̃dicatiõis toti mũdo ppinauit, tu siccasti fluuios Ethan. Ethan nomẽ hebraicum est q̃d interptaf robustus. Per fluuios vero hoc loco intelligunf doctrinæ, q̃ de corde vnius fluunt in mentẽ alterius. Est igif sensus: Tu Chr̃e saluator mũdi desiccasti, arefecisti & inutiles oñdisti doctrinas supboꝝ, in sua sapiã gl̃iantiũ, seq; robustos opinantiũ. s. documẽta ianis philosophię, variosq; errores
1. Cor. 1 Idololatrię ac diabolicę doctrĩæ. Propterea Apl̃us loquif. Nõnẽ stultã fecit de⁹ sapiam hui⁹ mũdi? Et iteꝝ: Quę stulta sunt mũdi elegit, vt cõfundat sapiẽtes. Tuus est dies. i. sp̃uales viri à sole iustitię & fonte sapiæ illuminati, & tua ẽ nox. i. pplus carnalr̃ viuẽs. Om̃ia em̃ gña hoim sunt dei, iure creationis & vl̃s dominij: tu fabricatus es auroram & solẽ. i. virginẽ gloriosam, & Chr̃m hoiem virginis filiũ, dando vtriq; qcq̃d habẽt in donis naturę & grã. Maria qppe
Cantic. 6. aurora vocaf, q̃m sicut aurora diem p̃cedit, sic ipsa Chr̃m. Vnde de ea in Cãticis legif: Quę est ista velut aurora cõsurgẽs? Chr̃us quoq; etiã vt homo sol dr̃, q̃m sicut stellę oẽs à sole lumẽ re-
Johan. 1. cipere æstimanf, sic oẽs sancti à Chr̃o lumẽ fidei, grã & sapiæ sortiunf. Nã de plenitudĩe ei⁹ E oẽs accepimus. Tu fecisti. i. sp̃ualr̃ reformasti & regenerasti, oẽs terminos terrę. i. oẽs electos in finibus mũdi morãtes, æstatẽ & ver. i. remuneratiõnẽ seu p̃miũ ac meritũ, tu plasmasti. In vere em̃ arbores flores, in æstate aũt fructus producũt, & ita p æstatẽ accipif p̃miũ, p verem
Esaie. 26. meritũ. Deus aũt causat in nobis nõ solũ p̃remiũ, sed etiã meritũ. Iuxta illud: Dñe dabis pacẽ nobis, oĩa em̃ opa nostra opatus es in nobis. Per æstatẽ quoq; intelligi pñt feruidi amatores diuinitatis. Per verẽ aũt nouelli & incipiẽtes in dei obsequio. Memor esto huius cõgregatõis
Prouer. 9 Ecclesiasticæ, de qua dictũ est, inimicus improperauit dño. i. hæretici & puersi vituperauerũt doctrinã Chr̃i atq; ecclesiæ, dicẽtes: aquę furtiuæ dulciores sunt, & panis abscõditus suauior, & pplus insipiẽs. i. deũ veꝝ ignorãs, vel factis eũ se ignorare oñdens, incitauit nomẽ tuũ. i. te
Ezec. 4. ad iracundiã prouocauit. Idcirco peribit, sicut de eo inducif. Popul⁹ nõ intelligẽs vapulabit. Ne tradas aut tradi pmittas bestijs. i. dæmonibus vel sæuis hibus, aĩam cõfitẽtẽ tibi sua pctã & tua p̃conia. Cętera patẽt ex elucidatõe p̃habita. ¶ Ecce Psalmũ sentẽtiosum & affectuosum audiuimus, in q̃ pristina diuinæ familiaritatis beneficia recolunf, malignitas p̃secutoꝝ Ecclesię enarraf, tribulationes iustoꝝ scribunf, pro aduersarioꝝ correctiõe oraf, diuina potẽtia ex suis effectibus demonstraf. Quẽadmodũ igif condecẽs est deuotõe cõgrua p̃sentẽ Psalmũ canamus, & informemur ex eo in omni aduersitate ad deum affectuose conuerti, cõfidenter p̃care beneficia patribus nostris exhibita commemorare, quatenus consequamur similia, atq; ab omni liberemure instabilitate atq; angustia.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LXXI.

¶ Argumentum.

¶ Titulus: In finem siue victori ne corrũpas (aliàs) vt nõ disperdas, Psalmus Asaph cãtici, F Propheta volẽs nos munere ne vel præsumamus nimiũ de nobisipsis aut desperemus de deo: (vnde proculdubio amitteremus brauiũ nobis repromissum) quin pœniam potius agẽtes regratiemur deo de beneficijs incarnatõis & redemptiõis. In p̃sona fidelium profitef mirabilia Chr̃i quæ in scd̃o aduẽtu & iudicio remunerabit om̃es iuxta eoꝝ merita. Duo itaq; potissimũ agit. Porrò in primis ponit firmã bonoꝝ opeꝝ promissionẽ, quatenus boni sese ad futuꝝ iudiciũ præparet. Deinde certã futuri iudicij p̃nuntiationẽ, in quo faciet vindictã & vltionem de inimicis suis vt hoc ip̃o terreanf iniqui à vijs suis pessimis, ibi: Cum accepero tp̃s. Author tñ iste in primis iuxta l̃ram obiter expedit hunc Psalmũ de populo Iudæoꝝ à captiuitate Babylonica redeunte, atq; tum iuxta tropologiam multo diffusius de alijs.

¶ Expositio Tituli.

¶ Deniq; titulus Psalmi p̃sentis est: In finẽ ne corrũpas Psalmus cãtici Asaph. Quidã exponunt hunc Psalmũ ad l̃ram de populo Iudæoꝝ, redeunte à captiuitate Babylonis, vt sit grãꝝ actio populi indè liberati, & in Iudæã reuersi, sicq; sensus tituli est iste Psalmus cãtici est ipsius Asaph ne corrumpas. i. ne disperdas ó dñe populum Israel, sicut fecisti in captiuitate Babyloniæ. Videf aũt mihi expositio ista parum deuotionis includere, modicumq; dulcedinis continere breuiter tamen tangi potest hoc modo.

¶ Expo

¶Expoſitio pſalmi iuxta ſenſum literalem.

1 Onfitebimur tibi deus,⌋ nos de captiuitate reuerſi ex licẽtia Darij regis Mœ
doꝝ,& Cyri regis Perſaꝝ,ꝙ iuſte caſtigaſti nos,quia peccauimus, confite-
bimur tibi,ꝙ miſericorditer reduxiſti nos, imò & iuſte, quoniã promiſiſti p
Hieremiam,ꝙ poſt.LXX.annos eripiendi eſſemus de captiuitate,⌊& inuo
cabimus nomen tuum,⌋ pro gratia vitandi peccata,ne denuo incidamus ſi-
2 milia mala. ¶Narrabimus mirabilia tua,⌋ quæ i Babylone vidimus aut co
gnouimus,quomodo ſcilicet eripuiſti tres pueros de camino ardenti,& Danielem de lacu le Dañ. 3. & 13
onum,& Suſannam de manibus iudicum impiorũ,quæ omnia in Daniele leguntur.Deinde
propheta mutans perſonã,ait in perſona dei,⌊cum accepero tempus,ego iuſtitias iudica-
bo⌋hoc eſt,tẽpore à me præordinato atq; diſpoſito,iudicabo iuſtitias electoꝝ,liberando e-
3 os de manibus iniuſtoꝝ,prout eoꝝ iuſtitiæ exigunt & merenſ. ¶Liquefacta eſt terra,⌋.i.
Iudæa à Chaldæis incenſa eſt & cõbuſta,⌊& oẽs qui habitant in ea,⌋.i.qui morabanſ in ter
ra hac,timore Chaldæoꝝ diſſoluti ſunt corde,⌊ego,deus,cõfirmaui colũnas eius,⌋.i.prin-
cipes populi huius ſtabiliui in bono,& in fortitudine animi incõcuſſa, videlicet Zorobabel
4 Ieſum filiũ Ioſedech ſacerdotẽ magnũ,Zachariã,Aggæũ,Eſdrã,Neemiã ¶Dixi⌋.i.ego
deus,nõ verbis,ſed ope intimaui,⌊iniquis⌋.i.ſupbis Babylonijs,⌊nolite inique agere,⌋.i.
nolite amplius regna & populũ alienũ opprimere,ſicut hucuſq; feciſtis,dixi,⌊& delinquen-
tibus⌋.i.pdictis iniquis,⌊nolite exaltare cornu⌋.i.nolite diutius regnare ſeu regiã poteſta-
5 tẽ exercere. ¶Nolite extollere in altũ cornu veſtrũ,⌋ imperando oĩbus regnis & monar-
chiã tenẽdo,⌊nolite loqui aduerſus deũ iniquitatẽ⌋ blaſphemãdo deũ Iſrael & ſubſannãdo
B pplm eius,quẽadmodũ diu feciſtis.Hæc oĩa dixit deus Chaldæis,nõ verbo,ſed ope,qm̃ abſ-
tulit eis poteſtatẽ proſequẽdi opa mala,traſferẽdo regnũ eoꝝ ad Mœdos ac Perſas,vt ĩ Da
niele habeſ,& ab Eſaia & Hieremia euidẽtiſſime pronũtiatũ cõſpicif.Cur aũt deus hæc dixe
6 rit eis,ſubdit propheta. ¶Quia neq; ab oriẽte neq; ab occidẽte,neq; à deſertis mõtibus,⌋
.i.qa ex nulla pte aut latere mũdi,poteritis ò Babylonij iudiciũ diuinũ effugere,& hoc ideo,
7 ⌊qm̃ deus,⌋ vbiq; exiſtẽs,oĩa cernẽs,atq; oĩpotẽs⌊iudex eſt. ¶Hunc humiliat & hũc ex-
altat⌋.i.vnũ deprimit,& aliũ eleuat,ſecundũ ꝙ ſibi placet,& hoĩes promerenſ,⌊qa calix in
manu dñi⌋.i.pœna ſeu vltio eſt in ptãte dei:calix,inquã,⌊vini,meri plenus mixto,⌋.i.pœ-
na quã deus effundere pt in impios,eſt multũ acerba & pũgitiua,quẽadmodũ mixtũ ex vino
8 mero. ¶Et inclinauit ex hoc in hoc⌋.i.deus pœnã ſuæ vindictæ effudit de vno pplo ĩ aliũ
puniẽdo pverſos ſucceſſiue,ſecũdũ ordinẽ ſuæ iuſtiſſimæ ſapiæ,⌊verũtamẽ fex eius nõ ẽ exi
nanita⌋.i.fundus,ſeu amaritudo calicis huius nõ eſt euacuatus,qm̃ diuina ptãs nõ definit in
vlciſcẽdo.Oĩa aũt hæc & q̃ reſtãt in pſalmo iſto,in ſequẽti expoſitiõe latius exponẽtur.

¶Explanatio Tropologica ſiue moralis eiuſdem pſalmi.

DEniq; iuxta tropologicũ ſenſum pdictus titulus ita exponiſ.Pſal.cantici.i.ſpũa-
lis iocunditatis,qm̃ agit de remuneratiõe iuſtoꝝ,eſt Aſaph.i. cõuenit deſignatis
p Aſaph,videlicet cõgregationi fideliũ ſeu eccleſiæ:Aſaph em̃ cõgregatio inter-
pretaſ.Pſalmus(inquã)cõſciptus,ne tu fidelis corrũpas teipm̃ p ſupbiã & ſpem tu
am,q̃ eſt in finẽ.i.tendẽs in Chriſtũ,ſeu vitã æternã euacuãs.Specialr aũt hic pſalmus ſupbiã
deteſtaſ,humilitatẽ cõmẽdat,iuſtũ dei iudiciũ recolit,& oĩm iuſtã remunerationẽ declarat.
Loquẽs ergo propheta actor pſalmi pſentis,ſiue ille fuerit Dauid,ſiue Aſaph,in pſona eccle-
ſiæ ait.Cõfitebimur tibi deus,cõfitebimur, repetitio verbi,ſignũ eſt firmi propoſiti arden-
C tiſq; deſiderij. Vel ꝙ primo dicit,cõfitebimur,referri pt ad cõfeſſionẽ laudis diuinæ, de q̃
ait ſaluator:Cõfiteor tibi pr̃,& iſta cõfeſſio manet in patria, ſicut inferius diciſ .Cõfeſſio & Matt. 11.
pulchritudo in cõſpectu eius.Quod vero ſecũdo repetit,cõfitebimur,referri pt ad cõfeſſio-
nẽ propriæ culpæ.De q̃ diciſ:Cõfitemini alterutrũ pctã veſtra,& orate pro inuicẽ vt ſalue- Iacobi. 5
mini.Itaq; cõfitebimur tibi deus.i.te laudabimus,tuã bonitatẽ æternã,immẽſam,ac puram,
ore & opere glorificãdo,tua bñficia ſumma ac liberaliſſima.ſ.dona naturæ & grĩæ recolẽdo,
& tibi attribuẽdo.Hoc mõ cõfiteſ deo,q cũ beato Iacobo proteſtaſ:Omne donũ optimũ,& Iacobi. 1.
omne donũ pfectũ de ſurſum eſt deſcẽdẽs à pr̃e luminũ.Hoc em̃ ad cõmemorationẽ bñfici-
orũ dei certũ eſt ptinere,ſicut & illud q̃d Paulus inducit:Quid habes q̃d nõ accipiſti? Et iteꝝ 1.Cor. 8
Sufficiẽtia noſtra ex deo eſt.Quod vero Iacobus ſubdit:Apud quẽ nõ eſt trãſmutatio,nec vi 1.Cor. 14
ciſſitudinis obũbratio ptinet ad recõmendationẽ diuinæ naturæ ſeu bonitatis ſecũdũ ſe.Aut
em̃ laudamus deũ propter ſeipm̃ ac propriã bonitatẽ,aut propter bñficia ſua, & ad hos duos
modos cõfitendi dño cõfeſſione laudis,reducunſ & ſpectãt quæ cũq; in ſacra ſcriptura ad lau
dẽ dei dicunſ,& inuocabimus nomẽ tuũ.i.teipm̃ ex interno affectu,ex totis pcordijs,intimiſ
q; medullis pcabimur,q̃tenus tibi grati inueniamur,in bono cõſeruemur,pficiamus,& con-
ſumemur.Laudabimus ergo te ppter bñficia iam adepta,& inuocabimus te ppter bñficia
adipiſcẽda,ſeu ppter pmiſſa obtinẽda. Narrabimus mirabilia tua in veteri ac nouo teſta-

A poraliter exaltat, promouendo eos ad statū sublimem, & quosdā humiliat priuādo eos pristino statu, potestate, seu regno, vt patet de Babylonijs quos deiecit per Medos ac Persas, & de Medis ac Persis, quos deiecit per græcos, & de græcis quos deiecit p romanos, & hoc agit deus omnipotēs omniū moderator regnorū, secundū ordinē suæ iustitiæ. Propter quod scriptū est. Sit nomen dñi bñdictum, qm̄ ipse mutat tpa & ætates, trāsfert regna atq; cōstituit. Et primo Regū. Arcus fortiū superatus est, & infirmi accincti sunt robore. Dñs pauperem facit & ditat, humiliat & subleuat. Suscitat de puluere egenum, vt sedeat cū principib⁹, &c. Et Ecclesiasticus. Sedes ducū superborū destruxit dñs, & sedere fecit mites pro eis. Qd̄ expertus Nabuchodonosor ait: Iuxta voluntatem suā facit, tā in virtutibus cœli q̄ in habitatoribus terræ, & non est qui resistat vultui eius, quia calix in manu domini. Per calicē scriptura significat passionem seu pœnā, secundum quod Christus ait ad patrem. Trāsfer calicem istum à me. Et ad filios Zebedei. Calicem meum bibetis. Calix ergo in manu domini, est pœna in diuina potestate consistens, qua deus potest reddere iniustis tormenta. Est autē hic calix plenus mixto vini meri. i. repletus varietate diuersarum pœnarum, sicut superius dictum est. Pluit super pctōres laqueos, ignis, sulphur, & spūs procellarum pars calicis eorū. Per vinum merum intelligit amarum saporem, seu gustum austerum, quem sentiunt peccatores ex inflictione vltionis diuinæ. Alij ita exponūt. Calix, hoc est, mensura retributionis, est in manu dñi iudicis mūdi, calix inq̄, vini meri. i. puri vini, p quod signaf retributio electorum in patria, in qbus nihil inuenitur tristitiæ, & calix iste est plenus mixto. i. cōmixtiōe tri- Daniel. 2 1. Regū. 2. Eccle. 10. Daniel. 4 Lucæ. 22. Matt. 20

B stitiæ & cōsolationis, quātum ad viatores, in qbus cū cōsolatione interna diuinitus inspirata, miscetur tribulatio carnis seu alia qualibet pœna. In electis em̄ nūc miscenf virga & baculus dei, hoc est, correctio pœnalis, & sustentatio consolatiua. Vel dicitur, calix iste plenus mixto. i. tēperamēto misericordiæ atq; iustitiæ, q̄ in omi ope dei cōtemperātur, iuxta illud. Vniuersæ viæ dñi misericordia & veritas. Et inclinauit ex hoc in hoc. i. ipse dñs oīm, iustus iudex calicē suū effudit de vno populo in aliū, flagellādo paulatim vnū p aliū, sicut flagellauit Hebræos per Caldeos, & Caldeos per Medos, Medos q̄q; p Græcos, & Græcos atq; Assyrios p Italicos. Vel, inclinauit ex hoc in hoc. i. deus ex calice seu mēsura cōsolatiōis, effudit in calicē afflictionis & ecōuerso, p hoc q in viatoribus miscet cōsolationē tentationi seu afflictioni & viceuersa. Veruntñ fex eius nō est exinanita. i. inferior potus calicis dñi. s. pœna sine cōsolatione nō defecit, qm̄ pœna inferni, quæ omni caret solatio & nomine fecis exprimitur, nunq̄ finitur, bibent de hac fece, omnes pctōres terræ qui modo nō pœnitēt, qa æternaliter dānabuntur. Vnde scriptū est. Malus de furore omipotentis bibet. Ista fex calicis domini est fel atq; absinthiū, de quibus dominus protestatur. Ecce ego cibabo eos absinthio, & cibabo eos felle. Deinde ecclesia, seu quilibet iustus, de sua illuminatione & correctiōe domino gatias agere cupiens, ait: Ego aūt annūtiabo bñficia dei & laudes eius in seculū. i. perseuerāter, q̄diu sum, cātabo cum mentali lætitia, deo Iacob, hoc est, cuiuslibet hominis vitia supplantātis. Eorū em̄ qui vitia supplātare non cessant, deus proprie deus vocaf. Iacob autē interpretaf supplātator. Sequit aūt vox Christi. Et oīa cornua pctōrum cōfringā, hoc est omnes dignitates & exaltationes superborū & impiorū deijciam, maxime in die nouissimo, iuxta quod scriptū est. Visitabo super orbis mala, & requiescere faciā superbiā infideliū. Et Psal. 144 Job. 21 Hiere. 23 Esaiæ. 13.

C rursus. Gloriā eorū in ignominiā cōmutabo, & exaltabūtur cornua, hoc est, virtutes & alta fiducia contemplatioq; sublimis iusti, qm̄ quicquid perfectionis iā inuenit in homine iusto, hoc post mortē in patria vehementer perficit, atq; æterno honore præmiaf, & in die iudicij iusti, anima & corpore, super oēm cœlorū mobiliū altitudinē locabunt. Agamus ergo quod in præsenti psalmo cātamus, dei laudibus insistendo, nostra vitia recolēdo, atq; præ omnibus & in omnibus omnē superbiā abhorrendo, veramq; humilitatem incessabili studio, amplectendo, qm̄ deus superbis resistit, humilibus aūt dat grām. Ipse quoq; summus & vnicus noster magister. Discite (inquit) à me, quia mitis sum & humilis corde. Odibilis em̄ (teste scriptura) corā deo & hominibus est superbia. Propter q̄d bonus pater filium instruēs ait: Superbiam nunq̄ in tuo animo, aut in verbo tuo dominari pmittas. In ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. Et Iob. Vir vanus in supbiam erigitur, & tāquàm pullum agri se liberum natum putat. Porro ipsemet Christus humilitatem nos vltimo docuit verbo & opere, in cœna nouissima discipulorum pedes lauando, eisq̄ dicendo. Qui maior est in vobis, fiat sicut minor, & qui præcessor sicut ministrator. Osee. 4 Iacobi. 4 Matt. 11. Eccle. 10. Tobiæ. 4 Job. 11. Joban. 13.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXV.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finē, siue victori, in laudibus, carminibus, seu organis psalmus Asaph cāticū. Varie sunt huius psalmi expositiones apud doctores, nā alij de strage Senacherib expēdūt, quē sensum author sequit, licet Iacobus de Valentia cōfutet, alij de plio futuro cōtra Gog & Magog, alij de victoria Christi in Hierusalem tēpore passionis & resurrectionis habita cō-

tra aduersarios, cuius sententiæ est Valentia. Atqui interim docemur deũ laudare, eiq; gratias agere de beneficijs dei populo suo in afflictione cõstituto collatis, in hoc vel illo bello & victoria. Et proinde hortamur deo potẽti munera offerre. Verũ Gorran inquit, materiã huius psalmi eẽ, notitiã & deuotionẽ, quã habẽt fideles, q verũ deũ in Christo cõfitentur. Et pinde propheta intendens cõfutare Iudæos carnales, & monere fideles deuotos ad dei laudem. Duo potissimũ agit in hoc psalmo, nã inprimis, de bonis ab Iudaismo ad gẽtes trãslatis. Deinde ostẽdit modũ & ordinẽ hmõi trãslationis, ibi. Ibi cõfregit potẽtias. Author tñ vt plibani vult ad literã de victoria populi Iudæorũ tpe Ezechiæ intelligendũ. Et nihilominus iuxta tropologiã expendit ipsum de statu ecclesiæ Christianæ, & quolibet eius mẽbro.

¶Expositio tituli.

¶Præterea titulus psalmi pñsentis est. In finẽ in carminibus psalmus Asaph cãticũ ad Assyrios. Psalmus nũc declarãdus, secundum doctores Hebræos atq; catholicos, ad literã loquitur de admirãda victoria populi Iudæorũ tpe Ezechiæ, quã deus cõtulit eis de Assyrijs, qñ pcussit angelus dñi in castris Assyriorũ centũ octogintaquinq; milia hoim, q viso fugit Senacherib. Hãc ergo liberationẽ prænoscens in spũ actor psalmi pñsentis, fecit hũc psalmum, cuius titulus ita exponit. Psalmus pñsens in finẽ. i. in Christũ nos dirigẽs in laudibus, qm continet laudẽ dei, quã decantãdo in deũ dirigimur, est ipsius Asaph vel sicut actoris secundũ qsdam, vel sicut cãtoris. Vel, Asaph. i. synagogæ tanq̃ pro eius ædificatione conscriptus, & est cãticum. i. spũalem exultationẽ includẽs, scriptũ ad Assyrios cõterendos. i. de Assyriorũ deiectione pertractans. Ait ergo.

¶Expositio psalmi literalis.

Otus in Iudæa ⌋. i. in terra & populo Iudæorũ ⌊ deus ⌋ alijs nãq; nationibus ad » 1
idololatriã declinãtibus, pmãsit in populo Iudæorũ cult⁹ vnius veri summiq;
dei, ⌊ in Israel magnũ nomẽ eius. ⌋ Per Israel eosdẽ designat, quos p Iudæam, »
quia Iudæi filij erãt Iacob, q dictus est Israel. Vel, per Israel specialiter expri-
Esaiæ.38. mit decem tribus, qui tpe Ezechiæ nõdum trãslatæ erãt, & quis ille pro maio- E
ri parte ad idololatriã essent conuersæ, adorãtes vitulos aut eos quos fecit Iero
boam. Multi tamen manserunt in populo illo deum verum colentes, quorum vnus erat To
3.Reg.12 3.Reg.19 bias, vt patet in libro Tobiæ. Vnde scriptum est. Dixit dñs ad Heliã. Dereliqui mihi in Hie-
rusalem septem milia virorum, quorum genua nõ sunt curuata ante Baal. Sic ergo in Iudæa,
hoc est, in populo tribus Iudæ & Beniamin, inter quos etiã morabãtur Leuitæ, qm Ieroboã
fecit sibi sacerdotes de extremis populorũ. Et itẽ, in Israel. i. in populo decẽ tribuum, creden
te & deum colente, magnũ fuit nomen eius. s. dei, qm magnitudinẽ dei nouerunt, & deus eis
ostendit potentiam suam & magnificentiam, tam mirabiliter occidendo Assyrios. Dicitur
enim nomen alicuius magnum illic, vbi magna eius virtus ostenditur, & ipse clare cognos-
Deute.7. citur. Et horum veritas liquet ex eo quod Moyses ait populo isti. Te elegit dominus deus,
Deute.5. vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram. Et rursus. Ecce ostendit
nobis dominus deus noster maiestatem & magnitudinem suam. ¶Et factus est in pace lo » 2
cus eius ⌋ hoc est, terra Iudeæ, quæ impugnabatur à rege Assyriorum, pacem adepta est, oc »
ciso regis exercitu, ⌊ & habitatio eius ⌋ scilicet dei, facta est ⌊ in Sion ⌋ hoc est, in templo, in »
monte Sion constructo. Reddita nãq; pace, rex pijssimus Ezechias cum sacerdotibus & po
pulo, deuotissime deo gratias retulit atq; seruiuit in tẽplo, & sic deus p gratiam magnã habi
Abacuc.2 tauit in templo suo, secundum q habetur. Dñs in templo sancto suo. ¶Ibi ⌋ in terra Iudeæ » 3
dominus ⌊ cõfregit potentias, arcum, scutum, & gladiũ ⌋. i. omĩa bellica instrumenta Assy- »
riorum & bellum, hoc est, bellatores regis Senacherib. Vel bellũ. i. prælium eius dissipauit.
Confregit autem deus hæc bellica instrumenta, impediendo ea ab actu per imperfectionẽ F
bellatorum, vel ipsi Iudæi confregerunt hæc arma pro magna parte, sicut & cætera spolia.
¶Illuminans tu mirabiliter ⌋ hoc est, lucem miserationum tuarum, mirabili pietate nobis » 4
emittens atq; infundens ⌊ à mõtibus æternis ⌋. i. ab angelis sanctis, qui dicũtur mõtes æter- »
ni, qm sublimes sunt & immortales, ab his deus Iudæos mirabiliter illustrauit, quoniã p pre-
ces atq; ministeria angelorũ Iudæos custodientiũ, deus cõcessit istã victoriam. Quàmuis e-
4.Reg.18 tenim scriptũ sit. Egressus angelus percussit in castris Assyriorũ, &c. Credendũ est tñ, q ange
Esaiæ.38 li singuli singulos Iudæos sigillatim custodientes, orabãt deum pro illo triumpho, ⌊ turbati »
sunt oẽs insipientes corde ⌋. i. ministri peruersi perfidi regis, videlicet Assyrij idola hono- »
rantes, corde perterriti sunt, & corpore interfecti p gladiũ angeli. Vel, omẽs insipientes cor
de turbati dicuntur, quoniã gentes in circuitu Iudeæ morãtes audita deiectione Senacherib
obstupuerunt de tã admirabili plaga. Vnde etiã longo post tẽpore, dũ Nabuchodonosor
Esaiæ.37 obsideret Hierusalẽ, nõ putabãt gentes, vicinæ Iudeæ, q Nabuchodonosor præualeret, p-
Treno.4 pter memoriã deiectionis Senacherib. Propter qd Hieremias ait in Trenis. Non credide-
runt reges terræ, q ingrederet hostis p portas Hierusalẽ. Dicit quoq; illuminatio ista mirabi
liter fa-

A “ liter facta, qm̄ corpora Assyrioꝝ fuerunt redacta in cineres. ¶Dormierunt,⌋ Assyrij di-
5 “ uina virtute occisi ⌊somnũ suũ⌋.i. somnũ mortis, à quo nemo suscitat, nisi deus, ⌊& nihil in
“ uenerũt oẽs viri diuitiaꝝ in manibus suis⌋.i. ꝑdicti Assyrij qui diuites erãt propter spolia, q̃
in multis terris à se vastatis collegerant, cũ essent occisi, nullũ habuerunt subsidiũ, aut profe-
ctũ ex suis diuitijs, sed opa eoꝝ sequebant̃ eos, non aũt diuitiæ, sicut superius de diuite dictũ
6 “ est, qm̄ cũ interierit, non sumet oĩa, neqꝫ descendet cũ eo gloria eius. ¶Ab increpatõe tua⌋
“ .i. à districta tua vltione, ò ⌊deus Iacob,⌋ patriarchæ, qui dicis: Ego sum deus Abrahã, deus
Isaac, & deus Iacob, hoc nomẽ mihi est in æternũ, & hoc memoriale meũ in gñationẽ & ge- Exodi. 3.
“ nerationẽ, ⌊dormitauerũt,⌋ dormitione mortis, de qua scriptũ est: Diues cũ dormierit, ni- Job. 27
“ hil secũ auferet. Et Chrũs: Lazarus amicus noster dormit, ⌊qui ascenderũt equos,⌋.i. mini- Johan. 11.
7 “ stri & milites regis Assyrioꝝ. ¶Tu terribilis es,⌋ propter vindictã tuæ iustitiæ, & imꝑscru
tabilem profunditatẽ iudicioꝝ tuoꝝ. Propter q̃d sanctus Iob ait: Semꝑ quasi tumentes suꝑ Job. 31
“ me fluctus, timui deũ, ⌊& quis resistet tibi,⌋ quasi diceret, nullus, queãdmodũ inducit̃. Quis Hier. 49
“ similis mei, & quis sustinebit me, dicit dñs? Et quis est iste pastor, qui resistat vultui meo ⌊ex
“ tunc⌋.i. ex tpe quo occidisti Assyrios, ⌊ira tua⌋.i. vltio tuæ iustitiæ euidenter innotuit.
8 “ ¶De cœlo auditũ fecisti iudiciũ⌋.i. iustã vltionem, quã exercuisti in omnẽ exercitũ Assy- Expõ ꝑa
rioꝝ, audiri fecisti in terra de cœlo.i. virtute cœlesti, qua hanc vltionẽ fecisti. Sicut em̄ hæc
vltio de cœlo facta est ministerio angeli, sic dicit̃ facta, audita de cœlo, qm̄ virtus cœlestis, q̃
fuit causa existentiæ huius vltionis, extitit etiam causa promulgationis ipsius. Vel sic, De Secunda
B cœlo auditũ fecisti iudiciũ⌋.i. audiri fecisti ab hoĩbus iudicium cœleste sic quoqꝫ quod dicit̃,
de cœlo iudicium, tantum est dicere ac si dicatur, iudicium cœleste, Hoc autem cœleste iudi
cium fuit, quod dñs de rege atqꝫ exercitu Assyrioꝝ peregit, occidendo tantã cateruam. Vel Tertia.
sic, De cœlo auditũ fecisti iudiciũ.i. cœlitus reuelasti iudiciũ istud. Reuelauit em̄ deus Esaiæ,
quæ futura erant regi huic & populo eius, imò Esaias frequenter in libro visionum suaꝝ va
“ ticinatur. Esaias quoqꝫ idipsum Ezechiæ ꝑdixit, ⌊terra tremuit⌋.i. populus Iudæoꝝ prop-
ter aduentum Assyrioꝝ vehementer expauit, Vel dicit̃ terra tremuisse, propter multitudinẽ
exercitus Assyrioꝝ, queãdmodũ primo Machabæoꝝ habet̃: Cõmota est terra à voce exer- 1. macha. 9
9 “ cituum, ⌊& quieuit⌋.i. populus terræ Iudææ à suo pauore cessauit, occisis Assyrijs. ¶Cum
“ exurgeret in iudicium deus⌋.i. in actũ iudicandi procederet, cõmittendo angelo suo, vt ꝑdi
“ ctum populũ trucidaret, ⌊vt saluos faceret oẽs mansuetos terræ⌋.i. quatenus Ezechiã regẽ
10 “ mitem & sanctũ cũ pplo suo, de manu Assyrioꝝ erueret. ¶Qm̄ cogitatio hoĩs,⌋.i. cor &
“ meditatio cordis regis Ezechiæ & cuiuslibet serui ipsius, eũ in virtutibus sequentis, ⌊confi-
“ tebit̃ tibi,⌋ confessione laudis, gratias tibi agendo de liberatione tam gloriosa, ⌊& reliquiæ
“ cogitationis⌋.i. memoriæ huius facti, nascentes in ipso Ezechia ac populo suo, posterisqꝫ e-
“ orũ, ex prima cogitatione seu agnitione facti istius, ⌊diem festũ agent tibi⌋.i. occasio erunt
vt solenniter recolat̃ liberatio talis à pplo Ezechiæ, imò & ab alijs q norunt tam mirabile o-
pus, quia nos oẽs hoc miraculum audientes, diem quodãmodo festũ agimus, contemplãdo,
& admirando deũ in opere tam ꝑclaro. Deinde propheta alloquit̃ pplm̄ Iudæoꝝ ab Assyrijs
11 “ liberatũ, quatenus deo sint grati, aitqꝫ. ¶Vouete,⌋ pro grãꝝ actione vota spõtanea, ⌊&
“ reddite⌋.i. vota ꝑsoluite ⌊dño deo vestro, oẽs q in circuitu eius affertis munera⌋.i. q ex om
ni terra circa Hierl̃m, & in gyro ipsius ac templi, in quo deus esse & habitare asserit̃, conueni-
12 “ tis, vt dño hostias immoletis: dño (inquã) ¶Terribili & pro.i. ei qui aufert spm̄ principũ⌋
“ occidendo magnos sicut & paruos, ⌊terribili apud reges terræ,⌋ qui audientes deiectionẽ
C Sennacherib, deũ Israel formidabant. Vnde & Nabuchodonosor ait: Nunc igit̃ laudo, ma- Danie. 4
gnifico, & glorifico regẽ cœli, qm̄ omnia opera eius sunt vera. Et Darius: Paueant (inquit) Dañ. vlt.
habitantes in vniuersa terra deũ Danielis, quia ipse est liberator & saluator, faciens signa, &
mirabilia in cœlo & in terra.

¶Expositio Tropologica siue moralis eiusdem psalmi.

IVxta intellectum aũt moralẽ, exponendus est psalmus hic de statu eccl'æ Christianę, vi-
delicet de q̃libet hoĩe, pplo, seu cõitate Christifideli, à multis periculis liberata, atqꝫ ex
hoc deũ magnifice collaudante, & alios ad sanctã deuotionẽ ac gratitudinẽ inuitante,
eritqꝫ sensus tituli supius positi talis. Psalmus Asaph.i. cõgregationi fideliũ, significatę
per Asaph, conueniens, atqꝫ in finẽ (qui Chrũs est) tendens ac dirigens, in laudibus, ita vt ipsa
ecclesia ex promptitudine volũtatis, & impetu sanctæ dilectionis, deo laudes cõcinnat, & nõ
ex tristitia seu necessitate, qm̄ hilarem datorem diligit deus, estqꝫ psalmus iste, canticũ.i. laus 2. Cor. 9
spũalis iocunditatis, ad Assyrios.i. ad dirigente eos, videlicet q cor suũ ad dñm dirigunt. As-
syrij nanqꝫ, dirigentes interpretant̃. Ait itaqꝫ. Notus in Iudæa deus. Hoc modo ad literã ac-
cipi nequit pro tpe isto, quia & terra Iudææ iã à Sarracænis (prohdolor) inhabitat̃, & popu-
lus Iudæoꝝ deum veꝝ ignorat, quemadmodũ Iudæis loquutus est Chrũs. Neqꝫ me scitis, ne Johan. 8.
qꝫ patrem meum. Et alibi: Et pater meus, quem vos dicitis, quia deus vester est, & nõ cogno

uistis eum. Quæ est ergo Iudæa, in qua modo veraciter notus est deus, nisi christiana eccle- D
sia in deū corde credens, eumq́ʒ ore cōfitens atqʒ operibus bonis honorans? De hac quippe
Iudæa, ait beatissimus euangelista Iohannes. Scimus, qm̄ filius dei venit & dedit nobis sen-
sum, vt cognoscamus deū verū. Vnde Chrūs testatus est. Pater iuste mundus te nō cogno-
uit, ego aūt te cognoui & notū feci eis. s. quos dedisti mihi, nomen tuū. Iudæa eñ interpre-
tatur cōfessio. Ecclesia aūt dño verissime cōfitet, qm̄ ipsa sola de deo veraciter sentit p catho
licæ fidei veritatē, agnoscēs deū vnū ac trinū, dei vnigenitū incarnatū, nostrā beatitudinem
in dei visione esse repositā, in Israel. i. in homine seu populo, deū per fidē syncerā contem-
plante, magnū nomen eius. i. magnificū reputat & gloriosum, & incōparabile eē cognoscit
nomē dei seu ipsemet deus, q de seipso ait: Rex magnus ego sum, & magnū nomē meum in
gētibus. Et factus ē in pace locus eius. i. p pacē disponit, aptat, & dignificat rationalis creatu
ra, vt in ea habitet deus, q de seipso locutus est. Sup quē reqescet spūs meus, nō sup quietum
& humilem? Quietus aūt pacificus est, qm̄ pax est quies mētis. Est eñ pax trāquillitas bñ or
dinati cordis, dū. s. caro seruit ac paret spūi, sensualitas rationi, & ratio deo, ita vt semp infe-
rius suo superiori prōpte obedit. In aīa hāc pacē sortita deus libenter morat, de q̄ Paulus ait:
In pace vocauit nos deus. Et iterū. Nō est (inqt) dissentiōis deus, sed pacis. Hæc siqdē pax fa-
cit hoīem filiū dei, iuxta illud. Beati pacifici, qm̄ filij dei vocabunt. In hoīe ergo pacifico, tāq̄
in filio dilecto, habitat deus, idcirco oīni chrīano, & maxime religiosis & solitarijs, summe
studendū est, vt verā atqʒ internā pacē stabiliter & immobiliter, quātū fieri pōt, possideat.
Propter q̄d monet apl'us. Pacē sequimini cū oībus, & sanctimonia sine q̄ nemo videbit deū,
cōtemplātes ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat. Et alibi. Si fieri pōt q̄d
in vobis est, cū oībus hominibus pacē habete. In pace eñ splendide reqescit oīs aīa sancta,
in presenti degēs exilio, scd̄m q̄d dñs asserit. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis.
Deniqʒ quantū appetēda sit oīni christiano hæc pax, cōstat ex eo, q̄d Chrūs añ passionē dis-
cipulos mittēs, pcepit eis vt pacē añ oīa hominibus imprecarent. In quācūqʒ (inquiens) do- E
mum intraueritis, primū, dicite, Pax huic domui. Post resurrectionē quoqʒ apparens disci-
pulis, pacē primitus annūtiauit, dicēdo. Pax vobis. Sed & omnes apostoli q scripserunt epi
stolas, nonne in salutationibus suis pacē singulariter, eis quibus scribunt, desiderant, dicētes
gratia vobis & pax, aut simile aliquid? Omnē ergo perturbationē, discordiamq́ʒ vitemus,
quatenus deum pacis intra nos commanentē habere possimus, & habitatio eius, scilicet, dei
est in Sion. i. in eccelesia christiana, seu quolibet homine deum fideliter speculante. His eñ
ait saluator in Euangelio. Ego vobiscum sum cunctis diebus. Et ad eū veniemus ego & pa-
ter, & mansionem apud eum faciemus. Sion nāqʒ speculatio interpretatur, & certum est om
nem speculatiuam animam inhabitari sanctam atqʒ altissimam trinitatē. Ibi, hoc est, in hoc
homine virtuoso atqʒ ecclesia, deus per gratiam suam confregit, destruxit, & extirpauit po
tentias arcuū. i. vires fallaciū suggestionū diaboli, atqʒ occultas insidias doli humani, scutum
id est, excusationē propriç culpç, qua se cōtra corripientem defendit peccator, gladiū, id est
manifestam resistentiam, qua homo deo repugnat, veritatem impugnat, superiori suo resi-
stit & bellum, hoc est, inobedientiam seu rebellionem, qua contra spiritum caro cōcupiscit
atqʒ luctatur. Omnia mala hæc deus per gratiam suæ pietatis expellit ab hoīe, qm̄ ei propriū
est peccata auferre & impiū iustificare, sicut Iob ait. Quis potest facere mundū de immundo
nonne tu qui solus es? Potest quoqʒ p arcum intelligi delectatio subita, quę ad similitudinem F
arcus improuise ferit, ac repente occidit. Per scutum autem peruersa voluntas, qua se armat
iniustus ad vitia. Per gladium vero opatio vitiosa, qua se homo actualiter perimit. Per bel-
lum quoqʒ consuetudo peccandi, qua contra legem diuinam peccator incessabiliter pugnat
De his enim, qui his vitijs obnoxij sunt. Scriptum est. Væ eis, quoniam contra deum est ma-
nus eorum. Illuminans tu deus mirabiliter, hoc est, super naturaliter à montibus æternis, hoc
est, ab angelicis spiritibus, seu per angelos sanctos ecclesiam militantem. Quemadmodum
enim gloriosissimus Theologorum princeps Dionysius docet, Hierarchiam Ecclesiasti-
cam, seu militantem Ecclesiam, deus gubernat per Hierarchiam angelicam, quia & singu-
lis hominibus assunt, prosunt, & præsunt angeli singuli. Regna quoque archangelos ha-
bent præsidentes, & ipsa vniuersalis Ecclesia Michalem, paradisi præpositum creditur ha-
bere rectorem, quemadmodum olim synagoga, cuius Michael princeps fuisse refertur. Per
hos montes, diuinitus copiosissime illustratos, illuminat deus corda humana, mittens nobis
per eos gratiam sui auxilij, directionēq́ʒ mentis in omnibus. Vnde secundum Dionysiū, mul
ti gentilium per illuminationem angelicam ad fidem cōuersi sunt, atqʒ ad vnius dei cultum,
etiam ante legem scriptā. Alij autem exponunt hunc locum de apostolis, p quorum præ-
dicatio nē deus mundū mirabiliter illustrauit, cōuertēdo eū ad fidē p multa miracula, dicū-
turqʒ sancti apostoli mōtes propter excellētiā grē, eminētiā vitę, & altitudinē sapīæ. Vocā
tur q̄qʒ mōtes ęterni, qm̄ sunt cū Chro æternal'r regnaturi. Turbati sunt oēs insipiētes corde
hoc est,

Marginal notes: 1. Iohā. 5. Iohan. 17 | Malac. 1. | Esaie. 66 | 1. Cor. 7. 1. Cor. 14. | Matt. 5. | Hebr. 12 Galat. 6. | Esaiæ. 32 | Luc. 10 | Lucæ. 24 | Mat. 28. Iohā. 14. | Iob. 14 | Mich. 2. | Dan. 10. 11 | Alia expositio

A hoc ē, vniuersi qui vel angelicæ inspirationi, vel apostolicæ prædicationi non consenserūt, mentis deordinationem, inquietudinem, & veræ pacis carentiam, tumultum vitiorum, & strepitum passionum inciderunt, Propterea. Dormierunt somnum suū, hoc est, somnū pec cati, de quo clamat apostolus. Surge q dormis. Et rursus. Tempus est, nos iam de somno sur gere. Hunc somnum dormire, est in rebus carnalibus, trāsitorijs, caducis, & vanis delectari, quiescere, aut finaliter perdurare. Vel sic, dormierunt somnū suum, hoc est, miserabilē mortem gustauerunt, moriendo in vitijs. Siue autem exponatur de somno peccati, siue de somno mortis, conuenienter adiectum est, suum, ita vt insipientes dormisse somnum suum narrantur. Est enim & duplex somnus iustorum, videlicet somnus sanctæ contēplationis, seu internæ quietis ac interioris virtutis in dño, de quo dictū est supra. In pace in idipsum dormiam. Et in Genesi. Immisit dominus soporem in Adam. Est quoq; & somnus beatę mortis, q appellatur natale sanctorum, de quo dictū est. Cū hæc dixisset Stephanus, obdormiuit in dño, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum, hoc est, auari in manibus suis. i. in operibus suis, qa in hora mortis suæ, itemq; in die iudicij, ab omni opere bono ac meritorio inueniuntur inanes & vacui, nec tūc prosunt eis diuitiæ, delitiæ, & bona huius momentaneæ vitæ. Propter quod dicūt. Quid nobis profuit superbia, aut qd, diuitiarum iactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra. Et rursus scriptum est. Diues cum dormierit, nihil secum auferet. Apprehendet eum quasi aqua inopia. Vnde & alibi habetur. Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miserijs quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrū eruginauit, & erugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Ab increpatione tua, id est, Ephe. 5. Roma. 13 Genes. 2. Actorum. 7 Sapię. 5. Job. 27 Jacobi. 5.

B de ipsa tua castigatione seu disciplina, & de tua exhortatione, comminatione, correptione, & prædicatione, o deus Iacob dormitauerunt, hoc est, non sunt emendati, nec ad virtutes euigilauerunt, sed in peccato obdormierunt, qui ascenderunt equos, hoc est, qui temporales honores, dignitates, prælationes, & pompas dilexerunt. Increpat enim deus nunc peccatores per flagella, & exhortationes sacræ scripturæ, sed quidam inde obdurant vnde merito corrigerentur, sicut de talibus dominus ait: Percussi vos vento vrente & aurugine & grandine, & non fuit ex vobis qui reuerteretur ad me dicit dominus. Vel, qui ascenderunt equos, id ē, qui in fortitudine equi confisi sunt magis, quàm in auxilio dei. Propter quod talibus dicit. Dixistis, ad equos fugiemus, ideo fugietis. Et super veloces ascendemus, ideo veloces erunt qui persequentur vos. Et nobis consulitur. Conuertimini ad dominum, & dicite ei. Super equos non ascendemus, non quòd bestiam (quæ equus nuncupatur) ascendere culpa sit, sed vel in equo confidere, vel in altum elationis seipsum erigere, & contra deum ceruicē protendere nephas est. Tu terribilis es, quemadmodum inducitur. Ecce cœlū, & cœli cœlorum, abyssus, & vniuersa & omnia quæ in eis sunt, in conspectu dei commouebuntur, & cum cōspexerit ea deus, tremore concutientur. Et in omnibus his insensatum est cor hominis, deum non formidantis. Iob quoq;. Potestas & terror apud ipsum sunt, qui facit concordiam in sublimibus suis, & quis resistet tibi? nullus vtiq;, quoniam tu ipse locutus es. Consiliū meum stabit, & omis voluntas mea fiet. Et scriptura testatur. Deus, cuius iræ resistere nemo potest, sub quo curuantur qui portāt opem. Propterea beatissimus Iob alibi ait: Deus solus est, & cogitationem eius nemo auertere potest, idcirco à facie eius turbatus sum, & considerans eum, timore solicitor. Maxime autem in futuro iudicio deus apparebit terribilis, in tantum Agge. 2. Esaiæ. 30 Osee. 14. Eccle. 16. Job. 25. Esaie. 46 Job. 9 Job. 23 Hebre. 10

C vt dicat apostolus. Horrendum est incidere in manus dei viuentis, ex tunc, hoc est, ex tempore quo per gratiæ tuæ iustam substractionem, turbati sunt omes insipientes corde, & dormierunt somnum suū, & cætera, ira tua, hoc est, vltio tua cœpit apparere. Grauissima nāq; ira dei in hac vita, est peccatorem relinquere in suo errore, & ita dum impius in vitijs perseuerat, ita dei in eo apparet. Hinc enim conscriptum est. Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est indicium. Vel, ex tunc, hoc est, ex tempore nouissimi diei, in æternum apparebit ira tua pfecta in damnatis, quia ipsi sunt vasa iræ, secundum Apostolum. De cœlo auditū fecisti iudicium, hoc est, de ore Christi & Apostolorum sanctorum ac aliorum prædicatorum fidelium, qui omnes cœli dicuntur, propter vitam suam angelicam, & conuersationem cœlestem, audiri fecisti o deus trinitas iudicium discretionis, quo separas in præsenti electos à reprobis, vita & moribus. Christus enim atq; discipuli eius prædicauerunt ac docuerunt, quomodo deus quosdā ab æterno prædestinasset, & aliquos odisset, & nunc quotidie inter illos discerneret, hos misericorditer aspiciendo, illos autem iuste spernendo. Hoc vero iudicium tempore Christi in exordio Euangelicæ prædicatiōis, cœpit præcipue innotescere, quoniā tunc maxime apparere cœpit, qui essent electi, & qui præsciti. Propter quod dixit saluator. Nunc iudicium est mūdi. Et hoc quare subiungit. Nūc princeps huius mūdi eijciet foras, vel ex cordibus electorum, vt pateat q ad deū ptineant. Vel, de cœlo. i. per illuminationē cœlestē, seu spūs sancti 2. Mac. 6 Expō pa. Johan. 12

inspirationem, auditum fecisti iudiciũ, quod in fine mundi futurũ est, quoniã ipsi apostoli & D
successores ipsorũ ac præcessores sancti prophetæ, cõcorditer docuerũt & hominibus nun-
Expõ ter tia. tiauerũt istud finale iudicium. Vel, de cœlo auditum fecisti iudiciũ, hoc est, audire facies, qñ
1. Thess. 4. ipse dñs in iussu, & voce archangeli, & in tuba dei descendet de cœlo, & tuba canet, dicens:
Surgite mortui, venite ad iudicium. Sed & quando ipse Chrũs sententiam proferet, dicens:
Mat. 25. Ite maledicti in ignem æternum, & venite benedicti patris mei, deus trinitas auditum faciet
iudiciũ, quod ipse intra se de vniuersis cõcepit, cuius iudicij executor vel prolator est Chri-
stus vt homo, terra tremuit & quieuit cũ exurgeret in iudicium deus. Hoc diuersimode acci
pi potest. In aduẽtu em̃ Christi ad iudiciũ, om̃es hoĩes in terra existẽtes, terrebũtur, sed bo-
ni ab hoc terrore cito quiescẽt, qm̃ de⁹ iudicabit pro eis. Impij q̃q; quiescẽt à pristinis vitijs,
Esaiæ. 1. qm̃ amplius deliciari nõ poterũt. De hac em̃ quiete dictũ est. Quiescite agere peruerse. Vel
ipsum elemẽtum terræ tũc tremet, hoc est, ad similitudinẽ tremẽtis se habebit, propter ignẽ
cõflagrationis & impetũ fluctuum maris, & quiescet ab hac agitatione, quoniã facto iudicio
tempus, & motus cœli cessabũt, & terra splendebit vt aurum. Sic ergo terra tremuit & quie
uit, hoc est, cõtremiscet atq; quiescet. Cum exurgeret in iudiciũ deus. i. dũ Chrũs ad iudicã-
Esaiæ. 3. dum veniet cũ omnibus incolis cœli, iuxta illud. Dominus ad iudicium veniet, cum seniori-
bus populi sui & principibus, vt saluos faceret. i. quatenus ab om̃i corruptione, mortalitate,
& molestia saluet om̃es mansuetos terræ. i. homines mites, qui irã refrenãt. Potest q̃q; expo
Mat. 28. ni de Christo resurgente. Nam vt dicit Mattheus. Christo resurgente, terræmotus factus
est magnus. Angelus em̃ domini descẽdit, &c. Ab hoc aũt motu terra quieuit, cũ exurgeret
deus dei filius. s. Christus, à morte in iudiciũ. i. vt suo tpe iudicet mũdum, qui est iudicatus à E
mũdo, & vt iudicaret Iudæos. Quoniã cogitatio hominis cõfitebitur tibi, prima occupatio
seu principalis exercitatio cordis hominis virtuosi, laudabit te & accusabit se, sic'q; implebit
Matt. 6. illud euãgelij. Primũ quærite regnum dei, & reliquiæ cogitatiõis. i. cæteræ meditationes ex
hac prima occupatione nascẽtes, diẽ festum agẽt tibi, mẽtem implebũt bonis cõsiderationĩ
bus, quibus intenta, tibi solenniter vacabit & inhærebit, tẽpus'q; festiue ac fructuose expen-
det. Dum nãq; hõ deũ primo cõfitet̃ sua bñficia, & mox memor efficit̃ pctõrũ suorum, tũc a-
nima eius implebit̃ splendoribus gratiæ, ppendit'q; homo quantam beatitudinẽ peccando
amisit, quãtam miseriã incidit, pœnã'q; promeruit, q̃ viliter tps expẽdit, q̃ graue peccatũ sit
ingratitudo, q̃ clemẽs est deus q sibi tã diu pepercit, & grãm cõuersionis modo largitus est,
multa'q; alia cõsiderat anima sic conuersa. Vouete. i. consulo vobis vt voueatis, vel in susce-
ptione sacri ordinis, vel in ingressu religionis, vel aliud aliqd ad dei honorẽ agẽdo vel dãdo
& reddite. i. iubeo vt reddatis dño deo vestro. Vouere em̃ consilium est, qa ad supereroga-
Deute. 23 tionẽ pertinet, soluere autẽ vota præceptum, quemadmodum Moyses asserit. Quod semel
Eccles. 5 egressum est de labijs tuis obseruabis, & facies sicut promisisti domino deo tuo, imò & cito
reddendum est, secundum quòd habetur. Si qd vouisti domino, ne moreris reddere. Displi-
cet em̃ ei stulta & infidelis pmissio. Ideo Thomas affirmat, q̃ votum plus obligat quàm iu
ramentum. Deniq; multo perfectius est, & magis meritorium bonum ex voto facere quàm
sine voto, sicut & maius est dare arborem cum fructu, quàm fructum tãtum. Voluntas nãq;
est veluti arbor, vnde fructus boni ac mali, hoc est, opera virtuosa ac vitiosa nascunt̃. Qui er
go promittit voluntatem, ipsam deo offert & obligat, ostenditur quoq; homo talis magis
promptus & ardens ad dei obsequium, q̃ nõ promittens, sed & ipsum votum seu promissio, F
cum sit actus virtutis, quæ latria dicit̃, magnum recipit præmium, sic'q; ex voto operans, du
pliciter promeret̃, videlicet ratione voti, & item ratiõe operis boni. Sunt autem quædã vo-
ta cunctis cõmunia, sine quibus nemo valet saluari, sicut in fonte baptismi promittimus cre
dere, & operibus satanæ renunciare, & ista cadunt sub præcepto sicut baptismus. Alia vero
sunt specialia vota, quemadmodum votum castitatis, paupertatis, & cætera, & ista añ pro-
missionem sunt in consilio, vota autem emissa sunt sub præcepto. Sic ergo vouete & reddi-
te domino deo vestro, o omnes fideles, qui in circuitu eius affertis munera, hoc est, q ex om̃i
parte ad deum confluitis, atq; per modum coronæ ad eum acceditis, qui vtiq; est in medio
Matt. 18 vestrum, non tamen sicut sunt omnes homines in circuitu dei, quasi deum intra se claudant
ac terminent, quoniam ipse immensus est. Cætera patent ex præcedẽti explanatione. Ec
ce psalmum iocundum, amenum, & dei laudibus plenum audiuimus, quem decet nos cũ in-
terna dulcedine, cordiali lætitia, & intellectu intẽto proferre, quatenus nosipsi & vnusquis-
que nostrum esse queat Iudæa, domino fide & opere confitendo, Israel gloriam eius reuela-
ta facie speculando, & ita corde pacifico & syncero, præparemus domino habitationem in
nobis.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXVI.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. In finẽ, siue victori pro Idithũ, psal. Asaph. Intẽdit ppheta in hoc psal. nos ab
illece-

A illecebris huius seculi auocare, quatenus in tribulationibus constituti, deum inuocemus, in quem collocãtes spem nostrã optemus per gratiã illius ab om̃ibus malis liberari. Vnde docet nos contẽptis mundanis ad cœlestia aspirare, Agit interim de misericordia dei, & ipsius operibus miraculosis, atq; liberatione tribulatorũ à suis ærũnis. Habet itaq; duas partes pcipuas, nã in prima ostendit, quõ & ad quid oĩbus contẽptis nobis trãseundũ sit ad deũ. In altera aũt astruit dignũ esse, vt nos totos in illum transferamus, à quo tot beneficia, per Christum recepimus, ibi. Viderunt te aquæ deus. Author in hanc sententiam expendit ip̃m vnico dumtaxat commentario.

¶Expositio tituli.

¶Declarãdus nũc psalmus hoc titulo p̃signatur. In finẽ pro Idithũ psalmus Asaph, Idithũ interpretatur transiliens. Asaph autem congregatio. Est igitur sensus, psalmus Asaph. i. tractatus iste cõgregationi fidelium, puta ecclesiæ competens, atq; in finem, qui Christus est & vita æterna, nos dirigens, scriptus ac æditus est pro Idithũ. i. pro viro perfecto, vniuersa caduca, omnia vana, cuncta transitoria, creata atq; finita trãsiliente, paruipendente, & cõtemnente, & sola diuina, ęterna, cœlestia, vel potius ipsum superſimplicem deum, summe & vnice concupiscente. Vere equidem, quemadmodum beatissimus Augustinus fatetur, sentire, gustare, seu intellectualiter sapere nequit psalmi huius virtutem ac sensum, nisi qui hoc mõ inuenitur trãsiliens, qui omnia cum apostolo arbitratur vt stercora, vt Christum lucrifaciat Philip.3.
B Loquens ergo propheta in persona viri iusti, siue ecclesiæ, ait:

¶Expositio psalmi.

1 Oce mea ad dñm clamaui ⌋. i. voci cordi meo cõsentiente, voce attẽta & propria non aliena, ad dñm clamaui, nõ tam alto sono q̃ magno affectu, nisi q; forte ex desiderio feruenti prorumpit homo in clamorem vocalem. Clamaui ergo ardenter orando, non quasi deus longe distaret à me, aut suscitandus esset meo clamore, cum ipse vbiq; existat & omnia distincte agnoscat, sed clamaui quatenus deus conspiciens me facere quod in me est, & studij ac desiderij mei impetum cernens, statim mihi attendat, quemadmodum scriptum est. Si omnipotentẽ fueris deprecatus, & mundus ac rectus incesseris, statim euigilabit ad te, voce mea interiori seu exteriori, ad deum clamaui, ipsum solummodo inuocando, in eum sperando, & nõ aliud ab ipso nisi ipsum petendo, & ea quibus indigeo ad hoc q; ad eum pertingam, nec inaniter feci hoc, quia ⌊ & intendit mihi ⌋ deus, cõsiderãdo clemẽter precem meã, & eã exaudiẽdo. Oftẽdit ergo in me verũ esse, quod ait scriptura. Quis inuocat eũ, & despexit illũ? Atq; in Euãgelio. Om̃ia quæcũq; petitis, credite quia accipietis, & venient vobis. Porro in hoc versu & in sequentibus, profitetur vir iustus fructũ suæ orationis & studiũ suæ deuotionis, quatenus nobis exauditionis fiduciã præstent, nosq; ad sanctæ cõuersationis, & intime exercitatiõis ex- Iob.8. Eccle.3. Marci.11
2 ercitia incitet & inflãmet. ¶In die tribulationis meæ ⌋ hoc est, tẽpore aduersitatis, persecutionis, seu tentationis ⌊ deum ⌋ in adiutorem ac saluatorem ⌊ exquisiui ⌋. i. eximio modo diligentiq; studio expetiui ⌊ manibus meis ⌋ corporalibus ad cœlos expansis, queãdmodũ ait Hieremias in Trenis. Leuemus corda nostra cũ manibus in cœlũ. Vel, manibus meis. i. operibus bonis quæ vim sortiũtur orationis, qa non cessat orare, q nõ cessat bene agere ⌊ nocte ⌋ hoc est, tpe nocturno q̃d ad orãdum cõueniẽtissimum est, propter cessationẽ exteriorũ strepituũ, atq; vacationẽ sensuũ exteriorũ. Propter q̃d Esaias. Anima mea (inqt) desiderauit te in nocte. Et Hieremias. Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarũ. Vel, nocte. i. in vita præsenti, quæ per cõparationẽ ad diem æternitatis vitamq; futurã, nox potius appellatur q̃ dies. Sic vero oraui ⌊ cõtra eum ⌋ hoc est, dirigendo oculos meos ad locum mihi ex aduerso seu in opposito situm, in quo habitat deus, videlicet ad cœlũ empyreũ quod est cõtra me, qa est sursum & ego dorsum. Vel, contra eum, hoc est, corã eo, constituendo meipsum in præsentia dei, eumq; velut præsentem præcando, secundum quod ait Helias. Viuit dñs, in cuius cõspectu sto hodie. Nam loco eius quod hic dicitur, cõtra eum, alia translatio habet, ⌊ corã eo, & non sum deceptus ⌋ hoc est, fraudatus non sum spei meæ effectu, sed verum esse expertus sum, quod in euãgelio scriptũ est. Omnis qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Sacra scriptura neminẽ fallit, sed possibilius est cœlũ & terrã trãsire, q̃ vnum apicem de lege perire, vt ait saluator. Qm̃ ergo diuina scriptura frequẽter promittit, deum adesse oĩbus inuocãtib⁹ eũ, palam oĩno est, nullũ inuocãtiũ deũ decipi posse, si tñ oret sicut orãdũ est. Quõ em̃ orãdũ sit, Chrũs ostendit. Oportet (inquiẽs) semp orare & non deficere. Et istud certissime credere atq; sperare debemus, & ex tã certa ac fideli fiducia deũ rogare, sic q; nequaq̃ fallemur, quãto em̃ fiducialius exoramus, tãto libẽtius, liberaliusq; exaudi nos deus. Cõsequenter inducit saluberrimũ documẽtũ & institutionẽ pfectã, qua hõ diuina ex- Treno.3. Esaie.26. Treno.2. 3.Reg.17. Matt.7. Mat.24 Hiere.29 Iohelis.2 Matt.6. Luce.18 Iacobi.1.
3 auditiõe, cõsolatione, & ppetua inhabitatiõe dignus efficit. ¶Rennuit cõsolari aĩa mea, ⌋ id est, in p̃senti seculo erumnoso, afflictiõibus pleno, in q̃ ego multiplr̃ tribulor, tpalia amittendo

tendo,corporaliter infirmando,tentationes varias incidendo, pro peccatis meis ac alienis
plorando & maxime, quoniam minus q̃ cupio,in spiritualibus bonis proficio,sæpius cado, D
gratiæ minoratione sustineo,internæ consolationis atq; feruoris suspensione incurro,men
Philip.3. teq; durus ac sterilis fio,sed in tantis miserijs nolo consolationem vilem recipere ,cõtemno
in tempotalib⁹ exultare,sperno humana solatia,inania verba,gesta scurrilia,atq; ob dei mei
super omnia prædilecti amorẽ,omnẽ adulterinã lætitiã respuo,cõfidens & præstolãs eum
reuersurum ad me,& animã meam eius amore afflictam & languidam,clementissime conso
laturum.Istud autem est signum perfecti atq; synceri amoris,omnem consolationẽ dilecto
contrariã aspernari,eiusq; reditum longanimiter pręstolari.Vnde dilectę amatrici dicitur.
Osee.3 Dies multos expectabis me,& non fornicaberis & non eris viro , Osee quoq; dominus ait:
Osee.11. Populus meus pendebit ad reditum meum.Qui talis est potest dicere illud ecclesiastes. Ri-
Eccles.2 sum reputaui errorem,& gaudio dixi.Quid frustra deciperis? Ideoq; Salomon iterũ profi-
Eccles.7 tetur. Melius est ire ad domum luctus,q̃ ad domum conuiuij.In illa enĩ finis cunctorũ admo
netur hominum,& viuens cogitat quid futurum sit. Porro consolationẽ habentibus in diui-
tijs,delitijs,honoribus,domibus,familijs,atq; similibus mundi huius stultitijs , ait Christus.
Luc.6. Væ vobis diuitibus,qui habetis consolationem vestram.Hæc autem ad religiosos & solita
rios tanto amplius pertinent,quanto ipsi ad eminentiorem diuinitatis dilectionem tenen-
tur. Ipsorum enĩ est in solo domino delectari,⌊memor fui dei⌋ bonitatem ipsius contem- »
plando,beneficia eius recolendo,promissa ipsius expectando,⌊& delectatus sum⌋ intelle- »
ctuali delectatiõe ex huiuscemodi speculatione,⌊& exercitatus sum⌋ hoc est,occupaui me- »
1.Cor.13. ipsum in laudibus atq; operibus dei,qm̃ charitas otiosa nõ est ⌊& defecit spũs meus⌋ vel q̃- »
niam deũ digne laudare,sufficienter cognoscere,plene amare,efficaciter honorare non va-
luit Vel,quoniã ex magna atq; extatica eleuatione seu raptu in deũ,à semetipso alienatus ẽ, E
hoc est,ab exteriorũ sensuũ operatione abstractus,& in deũ omnino absorptus,sicut vicissim
cõtingit deuotissimis pueris dñi saluatoris,de quibus deus ostẽdit diuitias glorię suæ. ¶An- » 4
ticipauerũt vigilias oculi mei⌋.i.ante lucem surrexi,seu tempus quo alij surgunt, præueni, »
Eccle.39 quatenus deum orarem,laudarem,& contemplarer,queadmodũ in scriptura habet. Iustus
cor suũ tradet ad vigilãdum diluculo ad dñm. Hoc in amorosis famulis Christi efficit ęstuãs
amor,q separationis impatiẽs est,semperq; ad vnionẽ & amplexũ dilecti suspirat. Ignorat
Cantic.8 siquidẽ tarda molimina benedicti creatoris dilectio feruida,qa de ea veraciter scriptũ ẽ. Aquę
multæ nõ poterũt extinguere charitatem.Lampades eius, lampades ignis atq; flammarum,
⌊turbatus sum⌋ ex cõsideratione peccatorũ meorũ,quibus intus cõmaculor,& laqueorũ seu »
periculorũ,quibus foris circũdor,⌊& nõ sum locutus⌋.i.pręnimia cõfusione os meũ ad dñm »
aperire ausus nõ fui,secundũ quod habet. Deus meus cõfundor,& erubesco leuare faciẽ meã
ad te,qm̃ iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrũ ,& delicta nostra creue-
1.Esdr.9. runt vsq; ad cœlũ. Similiter tres pueri loquebãtur in camino. Et nũc non possumus aperire
os,confusi & opprobriũ facti sumus. Veruntamen nõ debet homo in tali formidine diu p-
Danie.3. sistere ne desperet,talia enĩ dicuntur ad insinuandum grauitatem nostrorũ facinorũ. Vel,nõ
sum locutus excusando meipsum,aut alij mea scelera imponendo, aut humanã refocillatio-
nem quærẽdo. Vel,non sum locutus alijs considerationũ mearũ secreta pãdendo,sed feci q̃d
Esaię.24 dictũ est. Secretũ meũ mihi, secretũ meũ mihi. ¶Cogitaui dies antiqs⌋.i. historias vete- » 5
Eccle.39 res & opera dei ab exordio mũdi,cursumq; seculi vsq; ad tps iã instãs recolui,iuxta q̃d eccle
siasticus dicit. Sapientiã omniũ antiquorũ exquiret sapiẽs,& in prophetis vacabit. Sed qa in- F
ueni oĩa quę sub sole geruntur vanitati subiecta,idcirco⌊& annos æternos in mente habui⌋ »
hoc est , statũ seculi futuri,& diem q̃ viuũt electi cũ deo,reprobiq; in inferno, corde reuolui
Roma.8. quatenus ex cõsideratione æternarũ lętitiarũ in patria, perpetuorumq; tormẽtorũ in gehenna,
cõtemnerẽ vniuersa q̃ mõ delectãt,patiẽterq; ferrẽ quæcũq; temporaliter grauãt. O q̃ salubris est
cogitatio talis.Si enĩ æternorũ horũ annorũ longitudinẽ perpẽdamus,momẽtaneũ arbitra-
mur vitã præsentẽ,quãtumcũq; protractã,sicq; in eius cõtemptũ atq; in futuræ vitæ amorẽ
accẽdimur,imo si qs à prothoplasti parẽtis tpe vsq; in pñs vixisset,nõne oĩe tps præteritũ ve
lud momẽtũ videbit, præsertim si ad futuræ vitę æternos annos cõparet? Cordialiter ergo &
præcordialissime penitus,cõsideremus pñtis vitę breuitatẽ,gaudiorũ mũdi fallaciã,hucusq;
status infinita pericula.Habeamus insup in mẽte æternos annos,q restãt, cõtemplãdo sola-
tia electorũ,atq; supplicia reproborũ,hisq; pẽsatis,eligamus q̃d nobis amplius expedire cen
semus,vel nunc gaudere cũ seculo,& postmodũ æternaliter cruciari cũ reprobis in inferno,
Eccles.11 nũc sectari vestigia Chri,& paulopost possidere gaudia cœli. Hinc quippe sapiẽtissimus Salo
mon loquit. Si multis annis vixerit hõ,& in his oĩbus lætat⁹ fuerit, meminisse debet tenebrosi
tẽporis & dierũ multorum,qui cum venerint,vanitatis arguent præterita. ¶Et meditatus » 6
sum nocte cum corde meo⌋.i.in intellectu meo nõ vana & friuola atq; illicita cogitaui,sed »
in lege domini versatus sum , discutiendo & intuendo qualiter æternos annos miserorum
possem

possem euadere, annosq́ æternos beatorum in patria adipisci ⌊& exercitabar⌋.i.mētaliter ac
seriose occupabar in his ⌊& scopebā spiritū meū⌋.i.animā meā discussi, cōscientiā exami- Prouer.1.
A nauí,& quicquid dignū erat remorsu ejeci, mundaui, ac vitare decreui. Sed qm̄ nō deus sem- Miche.3
per exaudit hoīem tā cito, vt cupit, sed vicissim satis diu eum affligi pmittit, propterea subdi
7 tur vox iustorum, qui in tali dilatione propter pœnarum ac psecutionū grauitatē, ex humana fra
gilitate cōqueruntur & dicūt. ¶Nunqd in æternū proijciet deus⌋ preces meas, ipsas nō ex-
audiendo nec me ad grām desideratā perducendo? Hic em̄ est modus loquēdi afflictorum, q-
bus duratio modica videtur longa, longa vero æterna. Vnde beatus Iob ait: Clamo ad te & Iob.30.
non exaudis me, sto & non respicis me ⌊aut non apponet vt cōplacitior sit adhuc⌋ hoc est,
nunquid deus semp æque crudelis & durus erit, nec poterit aliquo modo placari? Hæc autē
non affirmādo sed negādo dicuntur sicut sequentia, imo deus non solū dignatur placari, sed
etiā occasionē quærit qua mitigetur, propter ineffabilissimā suā clementiā. Propter q̊d ipse
testatur. Quæsiui virum qui interponeret sepem, & staret oppositus cōtra me pro terra, ne Ezech.22
8 disperderem eam. Et Iob. Si fuerit angelus pro homine loquēs, miserebitur ei deus & dicet, Iob 30.
B libera eum, inueni in quo ei propiciar. ¶Aut in finem misericordiam suam abscidet⌋ non
subueniendo nobis viatoribus ad ipsum clamātibus, an(inq̄) abscidet misericordiā suā.i.in
misericordiæ suæ effectū non impendet ⌊à generatione in generationē⌋ hoc est, in genera-
9 tionibus sibi succedentibus, visitādo seu vlciscendo peccata parentum in posteros sine cessa
tione? ¶Aut obliuiscetur misereri deus⌋ cui proprium est misereri, ⌊aut cōtinebit in ira
sua⌋ scilicet exercendo iustitiā seu infligendo vindictā, ⌊misericordias suas⌋ nō miscendo
effectum misericordiæ operi suæ iustitiæ, nec ab vltione & indignatione cessando, quasi di-
cat, non, qm̄ scriptū est de eo. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Porro nōnulli Abacuc.3
ex his verbis, veritatis ac vitæ, occasionem sumpserunt falsitatis & mortis, dicentes φ pœna
10 inferni quandoq́ esset terminū habitura, cū tamē manifeste pateat, φ psens scriptura loqua-
tur de deo per cōparationem ad viatores & pœnitentes. ¶Et dixi nunc cœpi, hæc muta-
tio dexteræ excelsi,⌋ Hebraica veritas, translatio quoq; Hieronymi iuxta Hebrēū sic fertur
habere. Et dixi imbecillitas mea est hæc.i.secundū rationē asserui, φ prædicta q̄rulatio, ex
fragilitatis humanæ imbecillitate nascatur. Nostra autē trāslatio ita exponit. Et dixi corde
seu ore, nunc cœpi.i.iā primitus spūaliter viuere, sapienter intelligere, & vere cognoscere
orsus sum, intelligendo psentis seculi vanitatem, & futuri seculi felicitatem, vel totā pristinā
meam conuersationem, profectum, & perfectionē pro nihilo arbitrādo, atq; cū recēti pro-
posito, cum nouo feruore, cum studio vehemēti melioris vitæ semitas apprehēdēdo, spūa-
lis profectus itinera ingrediendo, imo quotidie quasi de nouo incipiendo, sic em̄ agendū eē,
docuerat illustris pater noster Arsenius. Nā & ipse beatus apostolus ad nostrā informationē Philip.3.
professus est, quæ priora sunt obliuiscens, ad anteriora autem extendēs meipsum. Christus Luc.17
quoq;. Cum feceritis (inquit) omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite. Serui inutiles sumus,
quod debuimus facere, fecimus. Non ergo gloriemur in meritis vitæ prioris, nec aliqd æsti-
memus nosipsos, sed quotidie tam recenter tamq́ feruenter agamus, ac si eodem die primū
inchoaremus atq; morituri essemus, attendētes illud diuini apostoli. Ego non arbitror me Philip.3.
apprehendisse. Sequor aūt si quo modo comprehendam. Sed quoniā iste profectus non hu-
manæ virtutis est, sed donum gratiæ dei, ideo subditur, hæc mutatio dexteræ excelsi, hoc ē,
φ ita mutatus sum de tenebris ignorātiæ ad splendorem sciētiæ, de vitijs in virtutes, de car-
nali & animali in spūalē, asscribēdū est pio subsidio seu misericordi pōtiæ dei sublimis. Non Genes.3.
em̄ sufficiētes sumus cogitare aliqd ex nobis q̄si ex nobis, sed sufficiētia nr̄a ex deo est. Vn̄ di- 2.Cor.14
ctum est. Scio dn̄e qa nō est hoīs via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. Pro- Hiere.10.
pterea dicit aplus. Deus est q opatur in vobis velle & pficere, pro bona voluntate. Veruntā Philip.2.
oīa iam prædicta ab illo versu. Nunqd in æternū proijciet deus, vsq; ad versum præsentē,
accipi pn̄t, nō solum quasi ex infirmitate prolata, sed quasi consolatorie, negatiueq; dicta, vi-
delicet vt sic dicta sumātur, φ deus in æternū nō proijcit, nec placari contēnit, neq; finaliter
11 misericordiā suā abscidet, &c, sicq́ anima orātis roborat ex his ad pseuerāter fiducialiterq́
orandum, etiam q̄uis deus longo tempore differat. ¶Memor fui operum dn̄i⌋.i.gratiarum ac
misericordiarum suarum, quas mihi ostendit, infudit ac præstitit, qa apostolus ait: Noli negli- 1.Tim.4
gere gratiam dei, quæ data est tibi. Huius quoq; memoriæ meæ signū est, ⌊quia memor ero
12 ab initio mirabilium tuorum⌋ quæ fecisti ab origine mundi in cœlo, terra, mariq́. ¶Et me-
ditabor in omnibus operibus tuis⌋ quæ in sacra scriptura lego vel audio, contemplando te
deum operatorem ex tuis operibus, quemadmodum apostolus asserit. Inuisibilia dei per ea Roma.1.
quæ facta sunt, conspiciuntur, sempiterna quoq; virtus eius & diuinitas. Et sapiens. A ma-
gnitudine speciei creaturę, poterit creator horum cognoscibiliter videri, ⌊& in adinuētoībus
tuis⌋.i.in secretissimis illis mysterijs redēptionis humanę, quæ tu solus ineffabiliter excogi
tasti, decernens humanum genus esse redimendum per Christi incarnationem, passionē, ac
mortem,

Treno.3. mortem ⌊exercebo⌋ talia cordialiter reuoluẽdo, quẽadmodũ Hieremias eloquitur. Me- D
moria memor ero, & tabescet in me anima mea. Et subdit. Hæc recolens in corde meo, in
deo sperabo. Verissime nãq; confidit in dño, q cũq; cõsiderat eũ talia, adinuenisse atq; fecisse
seu pertulisse pro genere humano. Vel, in aduẽtionibus tuis. i. in pceptis & consilijs tuis, quę
pro nostra salute instituisti. Dicitur aũt deus adinuenisse, non vtiq; inquirẽdo aut proficien
do, sed aliunde non accipiẽdo. Talis nãq; locutio atq; consimiles, negatiue sunt exponẽdæ.
Baruc 3. Et hoc modo scriptũ est. Qui fecit stellas, est deus noster. Hic adinuenit omnẽ viã discipli-
næ. Pensandũ tamen, q hoc dictũ est de filio dei. Sequitur etiã post hæc. Super terrã visus ẽ,
Ibidẽ. & cum hominibus conuersatus est. Cum ergo filius dei à patre acceperit quicquid habet &
est, quomodo dicit omnẽ viam disciplinæ adiuenisse, præsertim cũ ipse euidẽter testatus sit.
Iohan.5. Pater diligit filium, & oĩa demonstrat ei quæ ipse facit. Et alibi. A meipso nõ loquor, sed
sicut docuit me pater. Non eñ ista dicũtur de Christo dũtaxat propter naturã assumptam,
Iohan.16 cum & de spiritu sancto Chr̃s dicat. Non loquetur à semetipso, sed quæcũq; audiet, loque
tur. Et respondendũ, q filius dei dicit omnẽ viam disciplinæ inuenisse, qm̃ non accepit ab a-
liquo substantialiter à se condistincto, imo ipse & pater sunt vna sapientia, vnumq; oĩs sa-
Eccle.1 pientiæ creatæ principiũ· q a de filio scriptũ est. Fons sapiẽtiæ verbũ dei in excelsis. ¶Deus » 13
in sancto via tua⌋ hoc est, Christo sancto sanctorũ est via colendi te, qm̃ ipse est oĩs virtu »
Iohan.8. tis ac perfectionis magister, exemplar, & causa, & qui sequitur eum nõ ambulat in tenebris,
Iohan.10 sed ingredietur per fidem & contemplationẽ, & egredietur per operationẽ. Ipse quoq; est
Iohã.14. via, veritas, & vita. Vel sic. Deus in sancto, hoc est, in oĩ corde puro, est via tua. i. obserua E.
Daniel.3. tio mandatorũ tuorum. Vel, in sancto via tua. i. via tua, scilicet lex diuina, in vera sanctitate
consistit, quemadmodũ Daniel cõmemorat. Benedictus es dñe, quia iustus es in omnibus, &
viæ tuæ rectæ, & omnia iudicia tua vera, ⌊quis deus magnus⌋ in oĩ nobilitate, sapientia, »
pulchritudine, maiestate, beatitudine, sanctitate, dulcedine, ⌊sicut deus noster⌋ qui est tri- »
nus in psonis & in essentia simplex, nullus vtiq;, qm̃ deus sublimis & benedictus, omnia alia
Esaię.40 incõparabiliter seu infinite excedit. Propter quod ait scripura. Cui similem fecistis deũ, aut
quam imaginẽ ponetis ei? ⌊tu es deus qui facis,⌋ propria potestate ⌊mirabilia⌋. i. superna- »
Iob.5. turalia opa, de q dicit. Qui facit magna & inscrutabilia, & mirabilia absq; numero. ¶No- » 14
Exodi.9. tam fecisti in populis virtutem tuam⌋ hoc est, in Pharaone & in populo eius demonstrasti »
potentiam tuam, imo in populo vniuersæ terræ notã fecisti virtutem tuã, ad quos fama de-
Ibidẽ. iectionis Aegyptiorũ peruenit. Vnde deus ait ad Pharaonẽ. Idcirco posui te vt ostẽderem
Exodi.18 in te fortitudinem meã, & narretur nomen meũ in omni terra. Hinc nempe & Ietro cogna-
tus Moysi, Aegyptiorũ deiectione audita, dixit. Nũc cognoui qm̃ magnus dñs super oĩes
deos, ⌊redemisti in brachio tuo⌋ hoc est, in fortitudine tua, de manu & terra Aegyptiorũ »
eduxisti ⌊populum tuũ filios Iacob & Ioseph⌋. i. tam eos qui nati sunt ex his, q simul cũ Ia- »
Gene.48 cob in Aegyptũ à terra Chanaan descẽderunt, q̃ eos qui nati sunt ex his quos genuit Ioseph
in terra Aegypti, videlicet ex Effraim & Manasse. ¶Viderũt te aquæ deus⌋ hoc est, ita ti » 15
Exod.14 bi obediuit mare rubrũ in sua diuisione & cõsolidatione, ac si fuisset intellectualis naturæ, &
tuum imperium cognouisset. Omnia eñ ad nutum diuino parẽt imperio, per obedientialẽ
potentiã, omni naturæ creatæ ingenitã. Repetitur autẽ ista sentẽtia ad confirmationẽ, ⌊vi- »
derunt te aquæ⌋ maris rubri ⌊& timuerũt⌋. i. per modũ timẽtis se habuerunt, fugiendo ver »
sus ripas atq; in modũ muri illic sistendo, ⌊& turbatæ sunt abyssi⌋. i. ambe partes maris ru- »
bri, eo q contra vel potius supra naturam steterunt ex lateribus, neq; fluebãt in locum infe-
Ibidẽ. riorem donec trãsissent filij Israel, sicut habetur in Exodo. Filij Israel ambulauerũt per me- F
dium sicci maris, & aquæ eis erãt quasi pro muro à dextris & à sinistris. ¶Multitudo soni- » 16
tus aquarũ⌋ hoc est, magnus sonus seu strepitus erat in aquis maris rubri, qm̃ cũ ingenti fra- »
Exod.14 gore ac impetu reuertebãtur aquæ maris rubri ad locũ priorem, & sup Aegyptios, fereban-
turq; Aegyptij in profundum ⌊vocem dederũt nubes⌋ hoc est, ex columna ignis ac nubis, »
Exodi.9. deus fecit procedere fulgura atq; tonitrua contra Aegyptios. ¶Etenĩ sagittæ tuæ transe- » 17
Exodi.15 unt⌋ hoc est, pœnæ tuę in Aegyptios processerũt, quorũ subuertisti currus & equites, ⌊vox »
tonitrui tui⌋. i. sonus tonitruorũ illorũ, fuit ⌊in rota⌋. i. ad similitudinem rotæ se habuit, q̃- »
niam sicut rotarũ simul currentium strepitus magnus est, ita erat vox tonitruorũ tuorũ, ex nu
be prædicta egrediẽtium. ¶Illuxerũt chorusca tiones tuæ orbi terræ⌋. i. fulgura tua in ter » 18
Exodi.9. ra Aegypti fulgere fecisti, quẽadmodũ scriptũ est. Dñs dedit tonitrua & grandinẽ, ac discur
rẽtia fulgura super terrã. Vel, illuxerũt, chorusca tiones tuæ orbi terræ. i. chorusca tiones il-
le in Aegypto factæ, ad oĩm hoĩm puenerũt notitiã, ⌊cõmota est & cõtremuit terra⌋ hoc ẽ »
Aegyptij ex tãtis prodigijs moti sunt, quidã ad admirationem, quidam ad obstinationem,
Exodi.12 quidã vero ad vnius dei fidem & cultum, sicut vulgus illud promiscuũ innumerabile, q̃d si-
mul ascendit cũ filijs Israel ex Aegypto, vt dicitur in Exodo. Cõtremuit quoq; terra, hoc ẽ,
Aegyptij ex illis miraculis territi sunt. Vel, tota terra. i. homines vniuersi ad quorũ deuenit
notitiã

A notitiã opus mirabile dei in Aegypto, cõmoti sunt & cõtremuerũt, secundũ modũ iã dictũ.
« ¶In mari via tua,⌋ quia in mari rubro viã parasti populo tuo,⌊& semitæ tuæ⌋.i.itinera
19 « per quæ deduxisti filios Israel, erant,⌊in aquis multis⌋.i.in medio aquaꝝ maris rubri, vel in
« ter partes huius maris, qm̃ aquæ ex vtraq; parte stabant solidatæ,⌊& vestigia tua nõ cogno Exod. 14
« scentur⌋.i.nulla apparuerũt iudicia pedum seu gressuum populi tui cũ pertrãsissent, statim
em̃ mare ad proprium rediit locum, & intra seipsum fuit conclusum. Et simili sensu dicitur:
Transierũt omnia illa, scilicet seculi vanitates, tanq̃ vmbra, & tanq̃ nauis q̃ pertransit fluctu Sapiẽ. 5
antẽ aquã, quã cum p̃terierit, non est vestigiũ inuenire, neq; semitã carinæ illius in fluctibus
20 « ¶Deduxisti sicut oues populũ tuũ⌋.i.filios Israel ꝑ desertũ, in q̃ eos pauisti, protexisti, &
« custodisti, quemadmodũ pastor alit & protegit oues suas, & hoc fecisti,⌊in manu Moysi & Neem. 9
« Aaron⌋.i.ꝑ manũ & ministeriũ Moysi ducis populi tui, & Aaron primi ac summi pontifi-
cis tui in pp̃lo Iudæoꝝ. Spũalr̃ aũt seu mystice, exponẽdus est locus iste hoc mõ. Notã feci
sti, ò deus pr̃, in populis totius mũdi, virtutẽ tuã.i. Christũ qui est virtus & sapientia pr̃is, mit 1. Corin. 1
tẽdo em̃ filiũ tuũ in mũdũ ꝑ incarnationẽ, hoĩes illustrasti, & tandẽ ꝑ sctõs apl̃os totũ mundũ
ad Chr̃i notitiã cõuertisti, redemisti in brachio tuo pp̃lm tuũ.i.in Chr̃o, ꝑ quẽ oĩa oparis, &
ꝗ virtus tua vocat, liberasti oẽs electos de pœnis inferni & morte pc̃ti, vtpote filios Iacob.i.
Iudæos ꝗ fidẽ & opa Iacob sequunt, & Ioseph, ꝗ interp̃tat augmẽtũ.i.pp̃lm ex gẽtilibus, ex
quo auget ecclesia. Viderũt te aquæ deus, viderũt te aquæ.i.populi ad fidẽ cõuersi, tã ex gen
B tilibus q̃ ex Iudæis, oculo cõtẽplationis seu fidei te inspexerũt & cognouerũt. Etenim aquæ
multæ sunt populi multi, & timuerũt, iã ad fidẽ trãslati, tua iudicia, tuã maiestatẽ, pœnas in-
ferni, aduersitatesq; seculi, & turbatæ sunt abyssi.i.corda hũana ex p̃dicatione euãgelij mota Apoca. 17
sunt, quædã ad indurationẽ, quædã ad pœnitentiã. Dicitur aũt cor humanũ abyssus.i.adeo
inscrutabile & profundum, vt soli deo sit cognitum. Propter quod scriptum est: Prauum est
cor hominis & inscrutabile. Quis cognoscet illud? Ego dñs scrutans cor, & probans renes. Hiere. 17
Multitudo sonitus aquaꝝ.i.varia fuit vox populoꝝ ad fidem catholicã conuersoꝝ. Nã ꝗdã
benedixerunt deũ in hymnis & confessionibus. Quidã deplanxerunt sua peccata in precibus
atq; gemitibus, Alij informauerunt alios doctrinis & p̃dicationibus sanctis. Hoc vero idcir-
co fecerunt, qm̃ vocem dederunt nubes.i.quia apostoli eos sua p̃dicatione induxerunt ad tã
sancta exercitia. Dicunt nãq; apostoli nubes, iuxta illud Esaiæ: Qui sunt isti, qui vt nubes vo
lãt? Etem̃ sagittæ tuæ trãseũt.i.acutissima spũs sc̃ti verba in corda electoꝝ ĩfixa sunt, ab ore Esaię. 60
prædicatoꝝ sanctoꝝ. Qui em̃ ex deo fuerunt, verba prædicãtium receperunt, vox tonitrui Iohan. 8.
tui in rota.i.voces tonitruoꝝ tuoꝝ, videlicet sermones apl̃oꝝ, processerunt in omnẽ mundi
circuitum, & in fines orbis terraꝝ. Dicunt em̃ apostoli tonitrua, propter eminẽtissimã altitu Psal. 18
dinem prædicationũ suaꝝ. Vnde & Chr̃s in euangelio Iohannẽ & Iacobũ, filios tonitrui
legit appellasse. Illuxerunt choruscationes tuæ orbi terræ.i.virtutes & gr̃æ atq; miracula, q̃ Marci. 3
cõtulisti apostolis & reliq̃s sanctis, manifesta sunt vniuersis hoĩbus, te dño sermonẽ illoꝝ cõ
C firmante, sequentibus signis, cõmota est & cõtremuit terra.i.habitãtes in terra ex p̃dicatione
atq; prodigijs apl̃oꝝ, ac reliquoꝝ apl̃icoꝝ virorũ, diuersimode moti sunt & tremefacti, vi-
delicet ad admirationẽ, ad pœnitentiã, vel etiã ad persequutionẽ, & itẽ blasphemiã. In mari
via tua.i.in plebe gentili p̃dicata est lex euangelica, & semitæ tuæ.i.p̃cepta tua & consilia, in
aquis multis.i.in plurimis nationibus manifestata sunt, recepta & adimpleta, & vestigia tua
ò Christe.i.opera tua & exempla, non cognoscent à populo, cui specialr̃ missus eras, vtpote
ab incredulis Iudæis, ꝗ opera tua asscripserũt Beelzebub. Vel, vestigia tua nõ cognoscent.i.
occultæ impressiones, mirabilesq; effectus, q̃s in toto vniuerso exerces, à nullo hoĩe viatore Ioh. 7. 10
poterũt ꝑscrutari. Vñ ad Iob dr̃: Forsitan vestigia dei cõprehẽdes, & vsq; ad ꝑfectũ oĩpoten
tẽ reperies. Deduxisti ò deus trinitas, sicut oues pp̃lm tuũ.s.Christianos, ꝑ viã huius exilij ad Iob. 11.
patriã felicitatis æternæ, in manu Moysi & Aarõ.i.in virtute & gr̃a Chr̃i, ꝑ Moysen Aarõq;
p̃figurati, qm̃ Chr̃s est dux noster atq; sacerdos. Vnde de eo habet: Ab exitu sermonis vsq;
ad Christũ ducẽ, &c. Et Zacharias ait: Ipse erit sacerdos super solio suo. Et apl̃us. Chr̃s eo Danie. 9
ꝙ maneat in æternũ, sempiternũ habet sacerdotiũ. Ecce psalmũ sentẽtiosum, doctrinalẽ, Zacha. 6
& totius spũalis institutionis dogmata includẽtẽ audiuimus. In q̃ primo oĩm ꝓfitet se homo Hebræ. 7
trãsiliẽs, mũdana cõtemnẽs, soli diuinitati ardẽtissime inhians, ad dñm ingẽti proclamasse af
fectu, eũq; in tribulatiõe sua cordialr̃, nec aliquã cõsolationẽ vilem, carnalẽ, indignã, admit-
tere voluisse, sed dei fuisse recordatum, atq; ex hoc mentaliter delectatũ. Insuper asserit se p̃-
uenisse vigilias causa orandi, laudandiq; dñm, annos quoq; æternos cõsiderasse, propriã cõ-
scientiam diligentissime discussisse. Deinde ostẽdit, q̃ inæstimabilis sit misericordia creatoris
& postmodũ deũ laudat ac supexaltat, mirabilia eius cõmemorat, bñficia recolit. Oĩno ergo
conemur tãti psalmi ignea verba, feruida mẽte cantare, tã doctrinalis psalmi documẽta im-
plere, vniuersa terrena amore cœlestiũ aspernari, in solo saluatore vera solatia adipisci, dei in
omni angustia reminisci, & ex cõtẽplationis lætitia, omnẽ inordinatã tristitiã propulsare.

¶ Argumentum.

¶ Titulus, Intellectus Asaph. In hoc psalmo cõtendit propheta ad grãrũ actionẽ fideles inducere, & ,pinde differit de regno Dauid & Iudæorũ ingratitudine pro multiplicibus dei bñficijs, q̃ ipsis cõtulerat. Vnde recẽset ea & mirabilia q̃ corã ipsis fecit, addẽs vindictã, quã in illis ipsi promeruerunt. Vnde duo potissimũ in hoc psalmo agit. Porrò in primis ponit proœmiũ veluti gaudia q̃dã dicturus. Deinde subiũgit narrationẽ, ibi, Quãta audiuimus & cognouimus. Author primo expendit ipsum luculentissimo cõmentario, historiæ parabolas explanando. Et nihilominus aliã subiungendo mysticã expositionẽ de Christo & ecclesia.

¶ Expositio Tituli.

1. Cor. 10 ¶ Longus hic psalmus, hoc breui est titulo inscriptus. Intellectus Asaph. i. in psalmo præsenti dat intelligi, q̃uo accipiẽda sint ea, q̃ deus i veteri testamẽto pp̃lo suo dixit & fecit. Oĩa em̃ in figura cõtingebãt illis, & scripta sunt ad nostrã doctrinã. Dũ nãq; titulus psalmi ait, intellectus Asaph, admonemur ista nõ simplr̃ seu solũ historialr̃ sumere, sed mystice elucidare,
Matt. 13 p̃sertim cũ in sequenti secũdo versu dicat, aperiã in parabolis os meũ. Parabolica aũt eloquia nõ superficialiter, sed diligẽter scrutãda sunt. Porrò Euãgelista Matthæus primũ istius psalmi versum allegat de Christo p̃dictũ: Hæc oĩa (inquiens) facta sunt, vt impleref illud q̃d scriptũ est: Aperiã in parabolis os meũ, eructabo abscõdita à constitutione mundi, quod in hoc psalmo alijs verbis ita exprimit. Loquar propositiones ab initio. Hinc infert sanctus Hieronymus, q̃ Euangelista Matthæus hoc intellexit ex p̃sona Chri. Duos igit̃ primos psalmi huius versiculos, q̃ per modũ p̃fationis seu prologi p̃mittunt̃ sequentibus, dicit propheta actor psalmi p̃sentis, siue ille sit Dauid siue Asaph, in p̃sona Chri. Verũtamẽ quæ sequunt̃, ad literã E
dicta vident̃ de populo veteris testamẽti, videlicet de mirabilibus dei circa pp̃lm illũ, olim sibi peculiarẽ, de ingratitudine q̃q; populi huius, & digna castigatiõe ipsius, atq; de electione Dauid, posteritatisq; suæ ad regnũ, q̃ oĩa sp̃ualr̃ expõni p̃nt de pp̃lo Chr̃iano, sicut aliq̃r tan
Luc. 4 gã in subditis. Volẽs ergo ,ppheta pp̃lm, cui loq̃t, docilẽ, bñuolũ & attẽtũ efficere, sic orsus ẽ loquẽs (vt dixi) nõ in sua, sed i Chri p̃sona, q̃ etiã p os omniũ prophetarũ loquutus est.

¶ Enarratio psalmi iuxta sensum literalem. 1

Exod. 34 Ttendite popule meus, ⌋ electus à me ad fidẽ & cultũ diuinũ, ⌊ legẽ meã, ⌋ i. legẽ decẽ præceptorũ moraliũ, q̃ in veteri testamẽto ac nouo eadẽ sunt, q̃ primo Moysi in monte Sinai diuinitus data noscunt̃, atq; à Chro approbantur, ⌊ inclinate aurẽ vestrã, ⌋ tã corporis q̃ cordis, ⌊ in verba oris mei, ⌋ i. in verba sacræ scripturæ ac p̃dicationis diuinæ, ea reuerẽter auscultando, fideliterq; 2
obseruãdo. ¶ Aperiã in parabolis os meũ. ⌋ Hoc de Chro ad literã verũ est
Matt. 13 Marc. 4 propter q̃d dicit: Sine parabolis nõ loquebatur ad turbas. Et ipse ait discipulis: Vobis datũ est scire mysteriũ regni dei, illis vero q̃ foris sunt, oĩa in parabolis fiũt. Dicunt̃ aũt parabolæ, quædam rerũ similitudines, quæ comparant̃ rebus, de quibus tractatur, dũ quod de vno asseritur, de alio intelligi datur, ⌊ loquar propositiones ab initio, ⌋ sicut iã patuit, Matthæus ita allegat: Eructabo abscondita à cõstitutione mũdi. Cõmuniter aũt dicũt expositores, q̃ ab initio in nr̃a translatione positũ, nõ sit referendũ ad mũdi exordium, sed ad initium eductionis Israelitarũ ex Aegypto. Verũtamen q̃m Euãgelista sp̃u sc̃tõ repletus, allegat à cõstitutiõe mundi, dicendũ videt̃, q̃ in hoc psal. saltẽ implicite & in g̃nali cõmemorant̃ mirabilia dei ab F
initio mũdi pacta, q̃ a in eo q̃d sequit̃, q̃ta audiuimus & cognouimus, ea & patres nr̃i narrauerunt nobis, nõ solũ oportet accipere op̃a dei à tp̃e Moysi facta, atq; à p̃ribus sibi contẽporaneis seu posterioribus ipso posteris relata, sed insup intelligere possumus magnalia dei à constitutiõe mũdi facta, sicut erat diluuiũ, submersio Pentapolis. s. Sodomæ, Gomorrhæ, Adamæ, Seboim, & Segor, atq; filia, q̃ Abrahã, Melchisedech, Loth, & alij veteres patriarchę narrauerũt posteris suis, & etiã filijs Israel mediate, talia vero abscõdita Chr̃s in euãg. enarrauit,
Mat. 24 prout studiosis lectoribus cõstat. Facit nãq; mẽtionẽ de Noe, atq; diluuio, de submersiõe q̃q;
Luc. 17 Sodomæ, &c. & de primæua q̃q; matrimonij institutiõe. Quidã vero, q̃d nũc dr̃, Aperiã in
Matt. 10 parabolis os meũ, &c. exponũt de actore psal. p̃sentis, vt sit sensus, Aperiã i parabolis os meũ . i. dicta & facta veteris testamẽti, q̃ sunt figuræ eorũ q̃ in nouo sunt testamẽto, narrabo, loq̃r ,ppositiões. i. oratiões seu q̃stiones disputatorias, q̃ græcè dicunt̃ problemata, Hebraicè aũt ænigmata. Propositiões (inquã) loquẽtes de rebus, q̃ cõtigerũt, ab initio liberatiõis Israel de 3
Aegypto. Deĩde author psal. in sua ac populi Israelitici loquẽs p̃sona, subiũgit. ¶ Quãta ⌋ mirabilia op̃a & magnifica bñficia dei, ⌊ audiuimus & cognouimus ea ⌋ i. aure cordis intelligẽdo pcepimus, ⌊ & p̃res nr̃i ⌋ s. Moyses, Iosue, & filies sc̃ti p̃res, ⌊ narrauerũt nobis, ⌋ medi- 4
ate atq; p libros, q̃s ædiderũt, & nobis dereliq̃rũt. ¶ Nõ sunt occultata ⌋ illa op̃a dei facta in Aegypto, in mari rubro, in deserto, in terraq; Chanaan, ⌊ à filijs eorũ, ⌋ i. ab eis q̃ patrũ suorũ fidẽ & op̃a sunt sequuti, nõ obliti bñficiorũ dei altissimi. Nõ aũt innotuerũt oĩbus filijs eorum,

A eorũ, qm̃ ſcriptũ eſt: Surrexerũt interea alij q nõ cognouerũt dñm, & opa eius q̃ fecit cũ Iſra
el, tales em̃ fuerũt ſolũ filij ſcd̃m carnẽ, nõ ſcd̃m fidei imitationẽ, ⌊nõ ſunt ergo occulta à fi Judicũ. 6
lijs eorũ in gñatione altera, ⌋.i. à filijs q fuerũt in gñatione ſuccedente, qa ad poſteros puenit
5 rerũ geſtarũ memoria. Quid aũt pr̃es narrauerũt filijs, ſubdit. ¶Narrãtes laudes dñi ⌋.i. lau
dabilia opa eius, & verba diuinæ laudis cõtẽtiua, ⌊& virtutes ei⁹ ⌋.i. potẽtias dei, q Aegyptũ
decẽ principalibus plagis pcuſſit, ⌊& mirabilia eius q̃ fecit ⌋ mare rubrũ diuidẽdo, & Aegy
9 ptios ſubmergẽdo. ¶Et ſuſcitauit teſtimoniũ in Iacob ⌋.i. teſtamẽtũ q̃ddã cõtulit populo Exod. 14
Iudæorũ, ex Iacob natorũ, ⌊& legẽ poſuit in Iſrael, ⌋ qm̃ legẽ dedit p Moyſen, & legẽ hãc ſcri
pſit in tabulis lapideis, q̃tenus ſeruaret, & eſſet poſteris in teſtimoniũ diuinæ loquutiõis & le- Johan. 1.
giſlationis cœleſtis, puerſis q̃q; eſſet in teſtimoniũ dãnatiõis, ſicut in Deute. Moyſes ſæpe te- Exo. 3. 1. 34
ſtat. Nã ob hãc cauſam pcepit dñs ſcribi Deuteronomiũ legis, tabulaſq; teſtamẽti ſeruari in Deute. 31
tabernaculo. Idẽ ſunt ergo teſtimoniũ & lex, queadmodũ idẽ ſunt, Iacob & Iſrael, ſed ratiõe
differũt. Lex quippe vocat, qm̃ iubet, coercet, & religat. Iubet (inquã) qd agẽdũ, qd euitãdũ
coercet à malo p prohibitiões ac pœnas, religat animã ſub deo p obſeruationẽ legalẽ, teſti-
7 moniũ vero vocat, qm̃ probat atq; cõuincit. ¶Quãta, ⌋.i. q̃ multa & magna, facta & ver-
ba ⌊mãdauit patribus nr̃is ⌋ ex Aegypto eductis, ⌊nota facere ea filijs ſuis ⌋ narrãdo aut ſcri
bẽdo, q̃ fieri conſpexerũt, ⌊vt cognoſcat gñatio altera ⌋.i. q̃libet gñatio illis ſuccedens.
8 ¶Filij q naſcent ⌋ ex vtero ⌊& exurgent ⌋ ad pfectionem ætatis, q̃titatis, & rõnis ⌊& nar
rabũt filijs ſuis, ⌋ hoc in pp̃lo Iudæorũ ſæpe impletũ eſt, ideo aũt narrabũt filijs ſuis, q̃ten⁹ do
9 ceant eos in deo cõfidere, ideo ſequit. ¶Vt ponãt filij, iſti, in deo ſpem ſuã ⌋ nõ in proprijs
viribus aut aliqua creatura, ⌊& nõ obliuiſcant operũ dei, ⌋ q̃ fecit, ſaluãdo pr̃es eorũ, atq; in-
credulos occidẽdo, ⌊& mãdata eius exquirãt ⌋.i. exq̃ſite ac diligẽter ſcire deſiderẽt, quate- Exod. 14
10 nus impleãt ea. ¶Ne fiãt ſicut patres eorũ, ⌋ ex Aegypto educti, q erãt ⌊gñatio praua ⌋.i. Exod. 20
inobediẽs, ⌊& exaſperãs ⌋.i. diuinã iuſtitiã ad vindictã inflammans. Vnde Moyſes genera
B tioni iſti loquutus eſt. Ego ſcio cõtentionẽ tuam, & ceruicẽ tuã duriſſimã. Adhuc viuẽte me Deute. 31.
& ingrediente vobiſcũ, ſemp cõtentioſe egiſtis cõtra dñm. Pro maiori em̃ parte mali fuerũt,
11 Propter q̃d in deſerto proſtrati ſunt. ¶Generatio q̃ non direxit cor ſuũ ⌋.i. quæ dñm deũ Exod. 14
nõ quæſiuit, corde perfecto & vero atq; ſyncero. Propterea Moyſes ait ad eos: Vos vidiſtis Deut. 29
vniuerſa magnalia quæ corã vobis fecit dñs, & non dedit vobis dñs cor intelligens vſq; in p̃-
ſentem diem, ⌊& non eſt creditus cum deo ſpũs eius ⌋.i. ſpũs ſeu anima populi huius, nõ eſt
deo p fidem coniunctus, qm̃ diuinis promiſſionibus nõ crediderunt. Vnde alia translatio
clarior eſt, dicẽs: Et non credidit deo ſpũs eius, & iſtud referendũ nõ eſt ad oẽs, ſed ad peruer
ſos, q erant in pp̃lo iſto Iſraelitico, ſecundum regulam in principio expoſitionis huius libri
inductã, qua dicitur, q̃ ſacra ſcriptura interdũ loquitur cõmixtim de corpore dñi, permixto
ex bonis & malis, vbi cõſiderandũ eſt, quid, ad quos, referri oporteat. Interdũ nãq; tota con-
gregatio laudat, propter aliquos bonos ĩ ea cõtẽtos. Viciſſim quoq; tota vituperat, propter
12 quoſdam malos in ea concluſos, ſicut nũc agitur. ¶Filij Effrem ⌋.i. aliqui nati ex progenie
Effraim, filij Ioſeph ⌊intendẽtes & mittẽtes arcũ ⌋.i. arcũ protẽdentes, & ex arcu emittẽtes
ſagittas, ⌊cõuerſi ſunt in die belli ⌋.i. terga verterũt atq; fugerũt, ĩ die qñ cõtra pceptũ Moy Nume. 14
ſi aſcenderũt in montẽ, ad pliandũ cõtra Amalechitas & Amorræos, vt ſcribit in lib. Nume.
A principio nãq; filij Effraim pſumptuoſi fuerũt & ambitioſi, qm̃ pater eorũ. ſ. Ioſeph, dñs
erat fratrũ ſuorũ, & qm̃ Iacob ptulit Effraim ſecundo natũ primogenito Ioſeph, q erat Ma- Gene. 49
naſſes, & qa Ioſue miniſter Moyſi & electus ex multis, Effrateus extiterat. Vnde eorũ elatio Deute. 31.
ſæpe pateſcit in lib. Iudicũ, ideoq; ppheta in pſal. iſto ſingulariter inuehit cõtra filios Effra-
13 im, oñdens eos nõ fuiſſe electos ad regiã dignitatẽ, ſed tribũ Iuda. ¶Nõ cuſtodierũt teſta-
mẽtũ dei, ⌋ qa tranſgreſſi ſunt iuſſionẽ dei p Moyſen, eũdo ad pliũ, ſicut nũc dictũ eſt, ⌊& in
14 lege eius noluerũt ambulare ⌋.i. diuina pcepta cõtempſerũt implere. ¶Et obliti ſunt bñfa
ctorũ eius ⌋.i. filij Iſrael cõiter, & nõ ſolum filij Effraim, ſeu Effrem, q̃d idẽ eſt, bñficijs dei in
D grati fuerũt, vel penitus nõ recolẽdo vel gr̃as nõ agẽdo, nec bñfactorẽ ipm amãdo ac vene-
rãdo, ſic q̃q; obliti ſunt, ⌊& mirabiliũ eius, q̃ oñdit eis ⌋ in terra Aegypti, dicẽtes ad inuicẽ, Nume. 14
15 Cõſtituamus nobis ducẽ, & reuertamur in Aegyptũ. ¶Corã patribus eorũ fecit mirabilia
in terra Aegypti. ⌋ vt patet in Exodo, & hoc maxie fecit deus ⌊in cãpo Thaneos ⌋.i. in pla-
nicie ciuitatis illius. Thaneos em̃ fuit ciuitas regalis, in q̃ rex cũ ſuis cõſiliarijs habitare ſole-
bat. Propter q̃d ſcriptũ eſt: Stulti principes Thaneos, ſapiẽtes cõſiliarij Pharaonis dederunt Eſaie. 19
cõſiliũ inſipiẽs. Qm̃ ergo rex & cõſules ſui, q erant principales cauſæ totius pcti & afflictiõis
Aegypti, in hac vrbe regia demorari ſolebãt, ideo veriſile eſt, q̃ ciuitas iſta grauius flagella-
bat q̃ reliquæ, Hincq; iã dicit, deus ſpecialr feciſſe mirabilia in loco ſeu cãpo vrbis iſtius.
16 ¶Interrupit mare ⌋ rubrũ, diuidẽs illud, ⌊& pduxit eos, ⌋ ſicco pede p alueũ eius, ⌊& ſta- Exod. 14
tuit aquas ⌋ maris rubri ſic diuiſas, ⌊q̃ſi in vtre ⌋.i. ita firmauit eas in loco ſuo ne fluerẽt, ac ſi
17 fuiſſent in vaſe collectæ. ¶Et deduxit eos, ⌋ filios Iſrael ex Aegypto & p mare rubrũ atq;

desertũ L in nube diei, ⅃.i. colũna nubis apparẽtis in die, L & tota nocte ⅃.i. in oĩbus noctibus D
q̃bus ambulabãt, L in illuminatiõe ignis ⅃.i. in colũna ignis viã ostẽdẽtis in tenebris noctis.
Quẽadmodũ enĩ de die ambulabãt, sub nube eos ab ardore solis protegẽte, ita de nocte seq̃-
bant ductũ ignis, nec vnq̃ defecit colũna nubis aut ignis, donec ĩgressi essent terrã promissio-
nis, nec ꝓficiscebant diebus aut noctibus, nisi colũna nubis aut ignis prius locũ mutaret, rece
dẽdo à tabnaculo, q̃ oĩa in Exo. & Num̃. frequẽter à Mose describunt. ¶Interrupit petrã ĩ
Exo.17 eremo. ⅃ Bis legit deus oĩpotẽs eduxisse aquã de petra filijs Israel, sel vez de petra Oreb, de q̃
eductiõe loquit iste versiculus, q in Exodo plenius inuenit descripta. Secũdo, q̃n Moyses ꝑ-
Nume.20 cussit bis silicẽ, & egressæ sunt aquę largissimę, ita vt ppl'us biberet & iumẽta, de q̃ eductiõe in
lib. Num̃. habet, fuerũtq́ꝫ eductiões istę diuersę, q̃m prima erat añ dationẽ legis. Secũda post
eã. Ait ergo. Interrupit petrã in eremo. i. ita fecit quãdã concauitatẽ, seu diuisionẽ in ea ac si
rupta fuisset, & de petra sic rupta aquas eduxit, L & adaquit eos ⅃.i. aqua eos potauit L velut ĩ
Nume.11. abysso m'ta ⅃.i. tã abũdãter ac si fuissent iuxta pelagus magnũ, de q̃ ad libitũ aqua haurit. Cũ
enĩ fuerint sexcẽta millia viroꝝ in exercitu Hebręoꝝ, ꝑter mulieres & pueros, eos vez, q nõ-
dũ viginti annos attigerãt, & itẽ ꝑter vulgus ꝓmiscuũ Aegyptiacũ innũerabile, cõstat ꝙ ma
xima copia aquę fluxit de petra, vñ vniuersi biberũt. ¶Et eduxit aquã de petra ⅃ dũ Moy- 19
ses ꝑcussit bis petrã seu silicẽ, sicut iã dictũ est, L & eduxit ⅃ ex petra hac L tanq̃ flumina aq̃s ⅃
.i. aquas copiose fluentes instar fluuioꝝ. ¶Et apposuerũt adhuc peccare ei ⅃.i. tantis bñfi- 20
cijs creatoris ingrãti fuerũt, reddiderũtq́ꝫ malũ pro bono, & prioribus suis sceleribus adiece-
runt noua pctã, q̃a & ipsa ingratitudo magnũ extat peccatũ, L in irã excitauerũt excelsum, ⅃
.i. ad similitudinẽ iræ seu ad effectũ iracũdiæ, vtpote ad iustã vltionẽ atqꝫ magnaꝝ inflictio-
Nume.20 nẽ pœnaꝝ, prouocauerũt deũ sublimẽ suis pctis, & hoc L in inaquoso ⅃.i. in deserto, in q̃ est
naturalr̃ aquę penuria. ¶Et tẽtauerũt ĩ deũ cordibus suis ⅃.i. ex proposito, ꝑmeditatiõeq́ꝫ 21 E
Exod.16 cordis, experiri volebãt prouidẽtiã dei, an. s. deus haberet curã eoꝝ, prouidẽdo eis de necessa
rijs ad viuẽdũ, ideo sequit, L vt peterẽt escas aĩabus suis ⅃.i. alimẽtũ pro sustẽtatiõe vitæ. Bis
aũt escas hoc mõ petisse legunt, semel añ legislationẽ, q̃n dixerũt ad Moysen: Cur induxisti
nos in desertũ istud, vt occideres omnẽ multitudinẽ fame, & tũc dñs cœpit pluere manna.
Nume.16 Secũdo petebãt carnes sibi ꝑstari, dicẽtes: Anima nr̃a arida est, nihil vidẽt oculi nr̃i, nisi man,
quẽadmodũ in lib. Num̃. scriptũ est ¶Et male, ⅃ infidel'r & ꝑuerse, L locuti sunt de deo, 22
dixerũt, ⅃ q̃d subdit, L nunq̃d poterit deus parare mẽsam in deserto ⅃.i. refectionẽ pinguem
& deliciosam? Hoc nõ assertiue, sed dubitatiue dixerũt, arguebant tñ, ꝙ deus hoc posset.
¶Q̃m ꝑcussit petrã, & fluxerũt aquę ⅃ ex ea, L & torrẽtes inundauerũt ⅃.i. aquæ copiosæ 23
inde egressę sunt, sicut nũc patuit. Cũ ergo sit ita. ¶Nunq̃d & panẽ poterit dare? ⅃ Per pa 24
nẽ (secũdũ q̃sdã) nõ intelligit hic mãna, q̃m deus cõtulit eis hũc panẽ añ eductionẽ aquæ ꝑdi-
1.Reg.28 ctã, sed ꝑ panẽ intelligit hic q̃libet cibus delicatus, ab eis desideratus. Solet quippe scriptura
noĩe panis quẽcũqꝫ cibũ significare, sicut & noĩe aquę quẽlibet potũ. Vñ de Saul habet, ꝙ to-
4.Reg.6 ra die non comedit panẽ, nec bibit aquã. i. nihil gustauit. Et legit Helisæus dixisse regi Israel,
vt apponeret exercitui regis Syriæ, quẽ Helisæus miraculose adduxit, panẽ & aquã. Et seq̃-
tur illic: Apposita est eis magna ꝑparstio ciboꝝ. Sic ergo & nunc, ꝑ panẽ intelligi dicũt cibũ
deliciosum, Et ideo addit, L aut parare mẽsam ppl'o suo, ⅃ vbi ꝑ mẽsam intelligi volunt refe-
ctionẽ delicatã, ꝑsertim q̃m in Hebræo & in trãslatione Hieronymi iuxta Hebręũ habetur,
Exod.17 aut parare carnẽ ppl'o suo. Hæc vero (vt tactũ est) nõ affirmãdo, sed dubitãdo dixerũt. Dixe
Nume.11. rũt enĩ, vt Moyses scribit: Est ne deus in nobis, an nõ? Deníqꝫ de hac infidelissima tẽtatione F
eoꝝ scribit: Flagrabãt desiderio carniũ, & dicebãt: Quis dabit nobis ad vescendũ carnes? In
mentẽ nobis veniunt cucumeres & pepones, porri & allia, q̃ comedebamus in Aegypto.
¶Ideo ⅃.i. ex q̃ ista ex infidelitate dixerũt, nõ habẽtes pro certo, ꝙ deus posset implere q̃d 25
desiderabãt L audiuit dñs ⅃ petitionẽ ipsoꝝ, nõ q̃a ipsi hoc meruerũt, sed vt ipse suã oĩpotẽtiã
declararet, L & distulit ⅃.i. nõ statim vltus est pctm̃ eoꝝ, sed distulit debitã pœnã, vt postmo
dũ tp̃e cõueniẽti eã infligeret, & primo ostẽderet suã potestatẽ, L & ignis ⅃.i. vehemẽs furor
seu grãdis vindicta, L accẽsus ẽ in Iacob ⅃.i. iuste inflictus ẽ posteritati Iacob, vez filijs Israel,
Gene.32 q̃d cõsequẽter clarius dr̃, L & ira ⅃ dei. i. vltio diuĩæ iustitię, L ascẽdit in Isrl̃, ⅃.i. in ppl'm Isra-
eliticũ de semine Iacob, q dictus est Israel genitũ, hoc mõ cõiter versus iste explanat. Sed q̃m
Nume.11. in lib. Num̃. euidẽter habet: Ortũ est murmur populi q̃si dolentiũ pro labore, q̃d cũ audisset
dñs, iratus est, & accẽsus in eos ignis dñi, deuorauit extremam partẽ castroꝝ, q̃d certũ est di-
ci de igne materiali. Ideo ꝑt hic versus de illo igne exponi, nec obstat, ꝙ illi' ignis accẽsio hãc
tẽtationẽ ꝑcessit, q̃m in diuĩa scriptura gesta nõ semp narrant eo ordine q̃ cõtigerũt, sed quæ
dã ꝑ anticipationẽ, quædam per recapitulationem, quædam per supplementum dicũtur, q̃d
maxime fit in libris metrice scriptis, qualis est liber psalmoꝝ. Ideo autẽ deus eos ita puniuit.
¶Quia nõ crediderũt in deo, ⅃ q eis promisit ꝙ induceret eos in terram Chanaan. Dixe- 26
Nume.14 runt nanqꝫ, vt in li. Num̃. habet: Vtinã pereamus & non inducat nos dñs in terram hanc, ne
cadamus

A cadamus gladio,& nos & filij nostri,& vxores. Vñ & dñs ad Moysen dixit: Vsq; quo mul-
titudo hęc pessima nõ credet mihi? ⌊nec sperauerũt in salutari eius⌋ .i. salubri auxilio dei, q̃d Nume.14
27 deus eis ꝓmisit ꝑ Moysen, dicẽs: Dñs pugnabit ꝓ vobis. ¶Et mãdauit nubib⁹ desup⌋ .i. Ibidem
ex diuĩo impio factũ ẽ, vt ex aere, in q̃ nubes gignunt, mãna descẽderet. Dicit em̃ deus irra- Exodi.16
tionalibus & inaĩatis ꝑcipere, qñ ex diuĩæ virtutis nutu aliq̃d patiunt & agũt. Propter q̃d dñs
ait Heliæ: Præcepi coruis vt pascãt te, ⌊& ianuas cœli apuit,⌋ .i. vias fecit in cœlo aereo, per 1.Regũ.7
28 quas mãna descẽdit. ¶Et pluit illis mãna ad mãducandũ,& panẽ cœli,⌋ .i. in cœlo aereo,
29 ministerio angeloꝝ formatũ, ⌊de dit eis⌋ ad vescẽdũ. Propterea subdit. ¶Panẽ angeloꝝ⌋ Exodi.16
ministerio angelico productũ ac descẽdentẽ, nõ ꝙ angeli sancti eo vescunt, qm̃ nõ vtunt ci-
bo corporeo, sicut habet in lib. Tobiæ, ⌊manducauit hõ⌋ quilibet in exercitu Hebræorum, Tobię.12
⌊cibaria misit eis in abũdãtia⌋ .i. vsq; ad satietatẽ. Ex isto sequi videt, ꝙ id q̃d dictũ est supra
Nunq̃d & panẽ poterit dare, intelligi poterit de mãna, q͛a tũc dr̃ deus petitionem eoꝝ audi-
uisse,& mãna seu panẽ cœlestẽ eis dedisse. De hoc pane seu mãna, q̃d simul descẽdit cũ rore, Exodi.16
sic dicit: Mane ros iacuit ꝑ circuitũ castroꝝ,& apparuit in solitudine mãna minutũ, & quasi
pilo tonsum in similitudinẽ pruinæ super terrã,& appellauerũt filij Israel illud Manhu .i. q̃d
est hoc, quod erat quasi semen coriandri albũ, gustusq; eius quasi similæ cũ melle. Propter-
ea q̃q; scriptũ est: Angeloꝝ esca nutriuisti populũ tuũ,& panẽ de cœlo ꝑstitisti eis, omne de- Sapien.6
B lectamentũ in se habentẽ,& omnis saporis suauitatem, deseruiens em̃ vniuscuiusq; voluntati
30 ad q̃d quisq; volebat, cõuertebat. ¶Transtulit austrũ de cœlo⌋ .i. deus cessare fecit in aere
ventũ australẽ, seu meridionalẽ, ⌊& induxit in virtute sua Aphricũ⌋ .in potẽtia sua flare fe-
cit ventũ occidentalẽ, lateralem versus meridiem. Flat em̃ hic ventus inter meridiem & occi
dentẽ, ideo vero induxit hũc ventum ab Aphrica flantem, quatenus multitudinẽ coturnicũ,
ab illa parte existentem, suo impetu vltra mare afferret ad locũ filioꝝ Israel, iuxta illud: Ven Nume.11.
tus aũt egrediens à domino, arreptas trans mare coturnices, dimisit in castra. Idcirco subiun
31 gitur. ¶Et pluit super eos sicut puluerem carnes,⌋ nõ mortuas, sed viuas, de quibus adijcit
⌊& sicut harenã maris volatilia pẽnata⌋ erãt nãq; coturnices aues circa terrã volãtes, duob⁹
cubitis ĩ altitudinẽ sup terrã. Hæc aũt animalia deus pluit .i. ꝑ modũ pluuiæ misit de aere, tã
copiose quasi harenã maris, secundũ ꝙ dicit: Ventus detulit coturnices in castra, itinere q̃tũ Ibidem.
32 vno die cõfici p̃t, ex omni parte castroꝝ ꝑ circuitũ. ¶Et ceciderũt⌋ animalia hæc ⌊in me
dio castroꝝ eoꝝ⌋ .i. intra vel prope castra seu tentoria filioꝝ Israel, scilicet ⌊circa taberna-
cula⌋ seu papiliones ⌊eoꝝ,⌋ ita ꝙ sine labore capi poterãt. Vnde dr̃ capitulo præallegato.
Surgens populus toto die illo & nocte, ac die sequenti, cõgregauit coturnicũ multitudinem,
33 & siccauerũt eas per gyꝝ castroꝝ. ¶Et manducauerũt⌋ filij Israel carnes has, ⌊& saturati
sunt nimis,⌋ vsq; ad collũ & nauseã, ⌊& desideriũ eoꝝ attulit⌋ .i. rem ab eis desideratã con-
tulit ipsis, ⌊nõ sunt fraudati à desiderio suo⌋ .i. adeptiõe rei desideratæ non sunt priuati, qm̃
carniũ copiam sunt adepti, quæ oĩa in lib. Nume. clarius introducunt, hoc modo: Dixit dñs Nume.11.
ad Moysen, Populo dices: Cras comedetis carnes,& comedetis nõ vno die, neq; duobus vel
quinq;, sed vsq; ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras & vertat in nauseam.
34 ¶Adhuc escæ eoꝝ⌋ .s. carnes istæ, ⌊erant in ore ipsoꝝ,& ira dei,⌋ .s. vltio sequens ⌊ascẽ
35 dit super eos.⌋ Nam. ¶Et occidit pingues eoꝝ⌋ .i. in diuitijs abundantes, superbos, carna
les, ⌊& electos Israel impediuit.⌋ Hoc dupl'r accipi p̃t. Primo sic, electos Israel .i. bonos &
C iustos Iudæos impediuit, ira ꝙ sua exhortatione aut ꝑce nihil proficere poterãt reprobis il-
lis, qm̃ exigẽtibus vitijs reproboꝝ, electi pro eis exauditi nõ sunt. Secũdo sic, electos Israel .i.
elegãtes ꝑsonas populi huius, ab ingressu terræ promissionis impediuit. Et hoc est q̃d dr̃: Ad Nume.11.
huc carnes erãt in dentibus eoꝝ, nec defecerat huiuscemodi cibus,& ecce furor dñi concita-
tus in populũ, percussit eũ plaga magna nimis, vocatusq; est locus ille, sepulchra cõcupiscen
36 tiæ, ibi em̃ sepelierũt ppl'm qui desiderauerat carnes. ¶In oĩbus his⌋ iã ꝑdictis nõ emenda
ti, sed in suis pueritatibus ꝑdurantes, ⌊peccauerũt adhuc,⌋ videlicet post reditũ explorato
rũ, volẽtes tũc in Aegyptũ reuerti, ⌊& nõ crediderũt in mirabilibus eius⌋ .i. ex cõsideratiõe
primoꝝ mirabiliũ quæ deus fecit corã eis in Aegypto, in mari rubro, in deserto, nolebant
credere, ꝙ deus posset eos in terram Chanaan saluos inducere, propter fortitudinẽ populi, ci
uitatũ, atq; muroꝝ terræ illi⁹, imò volebãt Caleph & Iosue lapidare, eo ꝙ dixerãt, deũ facile
37 posse verbũ suum implere,& Chananæos deijcere. ¶Et defecerũt in vanitate dies eoꝝ,⌋
.i. propter pc̃tã sua inanes erant dies ipsoꝝ, ⌊& anni eoꝝ cũ festinatione⌋ defecerũt .i. cito
cõsumpti sunt, occisi atq; prostrati in eremo, qm̃ oẽs qui tunc numerati erãt,& murmuraue
runt, intra quadraginta annos defuncti sunt in ipso deserto, nec ingredi poterant terrã pro-
missam, multi quoq; eoꝝ subita morte occisi sunt per serpentes ignitos,& in contradictione Nume.16.
38 Choræ,& propter peccatum Phogor. ¶Cum occideret eos, quærebant eum,& reuerte
bantur.⌋ Non ꝙ ijdẽ numero occidebant & reuertebant, sed secundum regulam in princi
pio positam, loquitur hic scriptura de diuersis ad eundem populum pertinentibus, quasi de

eisdem

eiſdem ſuppoſitis. Itaq; cum deus quoſdã præuaricatores occideret, aliqui territi ſunt ne ſi- D
milia experirentur tormẽta, idcirco quærebant eũ. i. miſericordiã dei pro indulgentia inuo
cabant, & reuertebantur ad deum per pœnitentiam, ⌊ & diluculo, ⌋ i. celeriter ex magno »
pœnarum timore ⌊ veniebant ad eum, ⌋ non greſſibus pedũ, ſpacioq; locoꝝ, ſed mentis im »
mutatione & pœnitentia cordis. ¶ Et rememorati ſunt, ⌋ ex cõſideratione prioꝝ mirabi » 39
liũ dei, & occiſione eoꝝ, quæ ita non recoluerunt, ⌊ quia deus eſt adiutor eoꝝ, ⌋ in oĩbus bo »
nis, ſicut fuit adiutor eoꝝ in Aegypto, & cõtra Amelech, ⌊ & deus excelſus redemptor eoꝝ »
eſt, ⌋ eruens eos à cũctis periculis, ſicut eruit eos de manu Pharaonis, & eius exercitu. Verun-
Exodi. 7 tamen, qm̃ iſta reuerſio non erat ex charitate diuina, ſed ex timore ſeruili, quo pœna timet,
per cuius imminẽtiã ſeu experientiã penſat homo veritatẽ, iuxta illud: Tantũmodo ſola ve
xatio dabit intellectũ auditui. Propterea modo ſubiungit. ¶ Et dilexerũt eũ in oro ſuo ⌋ i. » 40
verbis precatorijs ſimulabant ſe deũ amare, ⌊ & lingua ſua mentiti ſunt ei ⌋ i. verba eoꝝ falſa »
fuerunt, neq; ex corde ſyncero prolata ſunt. ¶ Cor aũt eoꝝ non erat rectũ cũ eo ⌋ i. deo nõ » 41
placuit, qm̃ iuſtũ & veꝝ nõ fuit, ⌊ nec fideles habiti ſunt in teſtamẽto eius, ⌋ i. fidelr̃ nõ ege- »
rũt in lege diuina, eius cuſtodiẽdo p̃cepta. ¶ Ipſe aũt, deus, eſt miſericos, & propitius fiet » 42
pc̃tis eoꝝ, ⌋ poſteritatẽ eoꝝ nõ penitus auferẽdo, & ipſos citra cõdignũ puniẽdo, ⌊ & non »
diſperdet eos, ⌋ i. nõ penitus diſpſit eos, ſed q̃ſdã ad tẽpus in vita ſeruauit, & eis poſteritatẽ »
cõceſſit. ¶ Et abũdauit vt auerteret irã ſuã, ⌋ i. copioſe paratus fuit vindictã interdũ ince- » 43
ptã dimittere, ꝑplo parcere, & Moyſi p̃ces atq; ſacrificia Aaron pro pc̃tis acceptare, ⌊ & nõ »
accẽdit oẽm irã ſuã ⌋ i. tm̃ nõ flagellauit eos vt meruerũt. ¶ Et recordatus eſt ⌋ i. ꝑ modũ » 44
recordãtis ſe habuit, miſericorditer ignoſcẽdo, ⌊ qa caro ſunt, ſpũs vadẽs & nõ rediẽs. ⌋ Po »
nit hic partẽ pro toto, appellãdo hominẽ carnẽ, deinde ſpm̃ euntẽ & nõ redeuntẽ. Eſt itaq; E
ſenſus, recordatus eſt, quia caro ſunt. i. deus benigne attendit, q corporales & fragiles erant,
ac procliues in malũ, recordatus eſt q̊q;, quia ſpũs ſunt vadẽs, & nõ rediẽs. i. q aĩæ hoĩm ſunt
multũ defectuoſæ, tanq̃ euntes de vna diſpoſitiõe in aliã. Vagæ, inſtabiles, & tandẽ vadũt de
Geneſ. 8. corpore iſto mortali ad regionẽ ignotã, nec redeũt naturali virtute ad priſtinũ ſtatũ. Ex hac
ãt recordatiõe, inducit deus ad indulgẽdũ [illegible] facile. Vnde & ipſemet teſtat: Nequaq̃ vl-
tra maledicã terræ, propter hoĩes. Senſus [illegible] cogitatio cordis humani proni ſunt in malũ
ab adoleſcentia ſua. Propter q̊d Eſdras ait ad dñm: Quid eſt genus corruptibile, vt ita ama-
riceris de illo? Conſequẽter oſtendit propheta enormitatẽ pc̃ti populi huius, propter mul-
titudinẽ & recidiuũ tranſgreſſionis ipſoꝝ. ¶ Quotiẽs exacerbauerũt eũ in deſerto, in iram » 45
Nume. 14 cõcitauerũt eũ in inaquoſo? ⌋ quaſi dicat, multotiẽs. Vnde dñs ait: Tentauerũt me iam ꝑ de- »
cem vices. Qũo aũt dulciſſimus atq; incõmutabilis deus exacerbari, & ad iracũdiã cõcitari di
cit, ſæpe expoſitũ eſt. ¶ Et cõuerſi ſunt ⌋ ad ſeipſos, vt facerẽt propriã volũtatẽ, à deo auer » 46
ſi, ⌊ & tẽtauerũt deũ, ⌋ ſicut nũc ſæpius dictũ eſt, ⌊ & ſanctũ Iſrael ⌋ i. deũ omniũ veroꝝ Iſra- »
elitaꝝ ſanctificatorẽ, ⌊ exacerbauerunt, ⌋ ita q propter eoꝝ pc̃tã factus eſt eis auſter⁹, ama »
rus, & durus rõne effectus ſeu vltionis, q in ſeipſo naturalr̃, æternalr̃, & inuariabilr̃ benignus,
ſuauis, & mitis eſt. ¶ Non ſunt recordati ⌋ iſti ingrati, ⌊ manus eius ⌋ i. ptãtis & opationis » 47
diuinæ, oſtẽſæ eis ⌊ die qua redemit eos de manu tribulãtis ⌋ i. de impio & oppreſſione regis »
Aegypti. ¶ Sicut, ⌋ i. quẽadmodũ ſeu qualr̃ deus, ⌊ poſuit in Aegypto ſigna ſua ⌋ i. decem » 48
Exodi. 5. plagas, ſecũdũ q in Exodo ait: Percutiã Aegyptũ in oĩbus mirabilibus meis, ⌊ & ꝓdigia ſua »
in cãpo Thaneos, ⌋ q̊d q̃lr̃ intelligi debeat, paulo añ ſatis ꝓlixe mõſtratũ ẽ. Deinde in ſpecia- »
li tractat de iſtis ꝓdigijs. ¶ Et cõuertit in ſanguinẽ flumina eoꝝ ⌋ ſ. Aegyptioꝝ, ⌊ & im- » 49
bres ⌋ i. ciſternas ſeu aquas ex imbre ſcaturiẽtes ⌊ ne biberẽt. ⌋ Quẽadmodũ dr̃: Prima pla- »
Exodi. 7 ga Aegypti fuit, q extendẽte Moyſe virgã ſup fluuios Aegypti, verſæ ſunt oẽs aquæ Aegy- F
pti in ſanguinẽ, foderũtq; Aegyptij circũquaq;, & inuenerũt ſanguinẽ pro aqua, nec pote-
rãt bibere aquas fluminis ꝓpter alienationẽ ſaporis ¶ Miſit, deus, in eos, ⌋ puto Aegypti- » 50
os ⌊ cynomiã ⌋ i. muſcã caninã, ſeu oẽ genus muſcaꝝ, qa cynomia dr̃ à cenos, q̊d eſt cõe, & »
muſca, ⌊ & comedit eos ⌋ i. muſca iſta pũxit, momorditq; eos, ⌊ & ranã, & diſꝑdidit eos ⌋ Po »
nunt ãt in verſiculo iſto ſingularia ꝓ pluralib⁹, qa ꝑ cynomiã & ranã, intelligẽda ẽ mlr̃titudo
Exodi. 8. muſcaꝝ atq; ranaꝝ. Miſſio q̊q; muſcaꝝ erat q̃rta plaga Aegypti, vt dñs ait ad Pharaonẽ: Im
mittã in te, & in ſeruos tuos, & in pplm̃ tuũ, & in domus tuas, oẽ genus muſcaꝝ. Et ſequitur.
Venit muſca grauiſſima. i. multitudo muſcaꝝ, in domũ Pharaonis, & in omnẽ terram eius,
Ibidem. corruptaq; eſt terra ab huiuſcemodi muſcis. Miſſio aũt ranaꝝ erat ſecũda plaga Aegypti, de
qua in Exodo ſcribit: Dixit dñs ad Pharaonem: Ecce ego percutiam oẽs terminos tuos ra-
nis, & ebulliet fluuius ranas, quæ ingredient domũ tuam, & cubiculum lectuli tui, & ſup ſtra-
tum tuum, & in domos ſeruoꝝ tuoꝝ, & in populum tuum, & in furnos tuos, & in reliquias
ciboꝝ tuoꝝ. ¶ Et dedit erugini, ⌋ i. vento vrenti ſegites corrũpenti. Vel, erugini. i. auræ » 51
noxiæ, ſiue rubigini, ⌊ fructus eoꝝ, ⌋ i. blada terræ ad deſtruendũ. Hæc plaga nõ eſt ſcripta »
in Exodo, ſicut nec plaga pruinæ, de qua loquitur finis verſus ſequentis, qa in Exodo non re
citantur.

A citant, nisi plagæ principales atq; notabiles, ⌊& labores eoꝝ⌋ hoc est, fructus Aegyptioꝝ, ꝑ
eoꝝ labore productos, dedit deus ⌊locustæ⌋ .i. multitudini locustaꝝ ad deuorādū. Hæc fuit
plaga Aegypti octaua, de qua scriptū est: Hæc dicit dñs ad Pharaonē: Ecce ego inducam lo- Exodi.10.
custam in fines tuos, q operiet sup̄ficiē terræ, ne quicq̄ eius appareat, & venerūt locustæ innu
52 merabiles omnia deuorantes, quæ non erant consumpta à grandine. ¶Et occidit in gran-
dine⌋ .i. ꝑ casum maximæ grandinis ⌊vineas eoꝝ⌋ hæc erat septima plaga Aegypti, de qua Exodi.9.
dicit, ꝙ maxima grando cecidit in terra Aegypti, & homines & iumenta super quæ cecidit
grando moriebant, cunctam quoq; herbam agri ꝑcussit, & omne lignum regionis confregit,
⌊& moros eoꝝ⌋ deus destruxit, ⌊in pruina⌋ .i. in frigore congelante atq; nocturno, vel in
53 humore moris nociuo. ¶Et tradidit grādini iumēta eoꝝ⌋ Quia oīa bruta in agris reperta,
grando occidit, dedit ⌊& possessionem eoꝝ .s. Aegyptioꝝ ⌊igni⌋ ad consumendū, q͠a vt dr̄ Exo.9.
54 Grando & ignis mixta pariter ferebant. ¶Misit in eos iram indignationis suæ,⌋ Hoc est, Exo.7
vindictam suæ vlciscentis iustitiæ .s. ⌊indignationē⌋ .i. effectum sui contemptus, quo opera
eoꝝ indignè ferebat ⌊& iram⌋ .i. æquitatis suæ vltionē ⌊& tribulationē⌋ multiplicē hic nō
expressam: ⌊immissiones quoq; ꝑ angelos malos⌋ .i. pessimas cogitatōes, indurationē & ob-
stinationē ꝑmisit deus immitti cordibus Aegyptioꝝ, ꝑ suggestionē coopationemq; dæmo
num. Mala pœnæ sunt à deo effectiuè, sed mala culpæ non nisi ꝑmissiuè, q͠a de malo pœnæ
55 dicit. Si erit malum in ciuitate, quod dñs non fecit. ¶Viam fecit semitæ iræ suæ⌋ Hoc ē, pla Amos.3
gas suæ iracūdiæ misit versus Aegyptios, nō versus Hebræos, sicq; angelum vastatorē feci de-
B clinare à terra Ramesses, in qua morabant Iudæi. Vnde dñs ait ad Pharaonē: Ponam diuisio- Exo.8
nē inter populū meū & pp̄lm tuū, ⌊nō pepercit à morte aīaꝝ eoꝝ⌋ .i. deus sine mīa occidit
Aegyptios magnos & paruos, ⌊& iumēta eoꝝ ī morte cōclusit⌋ .i. occidit. Hæc vero fuit q͠n-
ta plaga Aegypti. De qua dixit dominus: Ecce manus mea erit sup̄ agros tuos, sup̄ equos &
asinos, & camelos, boues & oues, pestis valde grauis, mortuaq; sunt omnia animantia Aegy- Exo.9
56 ptioꝝ, videlicet in agro propter pestilētiam. ¶Et ꝑcussit omne primogenitū⌋ Tam hoīm
q̄ iumētoꝝ ⌊in terra Aegypti⌋ & hæc erat decima plaga Aegypti, vt dr̄ ī Exodo: Percussit
etiā deus ⌊primitias oīs laboris eoꝝ⌋ .i. primitiua atq; potissima fructuū terræ Aegypti, puta Exo.9
frumēta &c. ⌊in tabernaculis Cham⌋ .i. in locis Aegyptioꝝ, q nati erant de semine Cham
filij Noë. Mesray quippe (vt dicit) erat fili⁹ Cham, & ab hoc Mesray Aegyptus nomē sortita Genes.10.
est, quia in ea dñabat, & ideo vbi nostra translatio habet Aegyptus, in veteri testamēto dicit
57 Mesraym. Deinde post descriptionem plagaꝝ Aegypti, recitat liberatio Hebræoꝝ. ¶Et Exo.12
abstulit sicut oues pp̄lm suum⌋ Hoc ē, quēadmodū bonus pastor eruit oues suas de inuasione
lupoꝝ, sic deus de Aegyptijs reprobis & malignis abstulit filios Israel, ⌊& ꝑduxit eos tanquā
58 gregē in deserto⌋ q͠a ꝓuidit eis de bono pastore ac duce .s. Moyse, & de cibo ac potu. ¶Et
deduxit eos in spe⌋ Promittēdo ꝙ induceret eos in terrā lacte & melle manantē, ⌊& non ti-
muerūt⌋ ad tp̄s, q͠a secuti sunt Moysen ꝑ mediū maris rubri ⌊& inimicos eoꝝ operuit mare⌋ Exo.3. Exodi.14
59 Pharaonē & omnē eius exercitū. ¶Et induxit eos in montē sanctificatōis suæ,⌋ Hoc ē, in Nume.13.
Hierl̄m & montē Syon, in quo postmodū cōstructū est templū. Huc induxit, non eosdē q ex
Aegypto egressi fuerāt & nūerati, ꝓter Caleph & Iosue, sed filios illoꝝ scd̄m ꝙ dñs dixit: Oēs Nume.14.
C q murmurastis cōtra me nō intrabitis terram sup̄ quā leuaui manū meā, vt darē eam vobis, ꝓ
ter Caleph filium Iephonæ, & Iosue filiū Nun. Duxit ergo eos in montē sanctificationis suæ,
⌊monte quem adquisiuit dextera eius⌋ .i. quē deus, cuius sunt oīa, de manu indignoꝝ ꝓpria
60 ptāte eripuit, & suo populo dedit. Propter quod addit. ¶Et eiecit à facie eoꝝ gētes⌋ Hoc ē
à cōspectu Israelitaꝝ expulit Gētes, in terra ꝓmissionis habitātes eas occidēdo, effugādo, aut
subijciēdo pp̄lo suo, vt pȝ de Gabaonitis & cęteris Chananęis, q sub tributo manebāt iter fili
os Isrl̄, sicut in libro Iosue cōmemorat, ⌊& sorte diuisit eis terrā in funiculo distributōis⌋ Per
manū Eleazari sacerdotis & Iosue ac principū tribuū Israel, q ad imperiū dñi diuiserūt nouē Iosue.16
tribubus, & dimidiæ tribui Manasse, terrā Chanaan, dantes pluribus maiorē, paucioribusq;
minorē, de qua diuisione plenè tractat in libro Iosue. Tribus nāq; Ruben & Gad, media quoq;
tribus Manasses, an̄ hanc diuisionē receperūt possessionē trās Ioadanē. Tribus vero Leui nō
habuit possessionē, nisi ad habitandū, & ad pecora nutriēda: sed deus Israel fuit eoꝝ hęreditas
61 ¶Et habitare fecit ī tabernaculis eoꝝ⌋ .i. in ciuitatib⁹ & villulis Chananęoꝝ ⌊trib⁹ Isrl̄⌋ Cō Iosue.19
62 seq̄nter narrant p̄ctā filioꝝ Isrl̄, cōmissa ī terra ꝓmissiōis. ¶Et tētauerūt deū⌋ fidelē & veꝝ de
ei⁹ virtute dubitātes ⌊& exacerbauerūt deū excelsum⌋ scd̄m sensum ꝓexplanatū ⌊& testionia
ei⁹ nō custodierūt⌋ Duę sūt ꝑtes legis diuię, vcȝ testiōnia & p̄cepta, testīonia ꝑtinēt ad credēda
p̄cepta ad ōpanda aut omittēda, qm̄ ergo deū tētauerūt ex īfidelitate, cōstat ꝙ eius testionia .i.
assertōes sacrę scripturę diuinitus inspiratę, nō custodierūt firmiter, inuiolabil̄rq; credendo.
63 ¶Et auerterūt se⌋ à deo & ei⁹ impio ⌊& nō seruauerūt pactū⌋ q̄d cū deo inierūt, dicētes, vt legit
in Exo. Oīa q̄cūq; locut⁹ est dñs, faciem⁹ & erim⁹ obediētes ⌊sicut p̄res eoꝝ⌋ murmuratores Exodi.24
& rebelles ⌊& vitili adoratores cōuersi sūt ī arcū prauū⌋ ſil̄es sci sūt arcui malo, qm̄ sicut ex arcu

 prauo

Psalm. 63 prauo iaciunt sagittæ non vulnerantes. ita ex ore ipsoꝝ verba mortifera processerunt. Et ite D
rum: Qm̃ sicut arcus prauus extensus cito laxat atq; remittit, sic ipsi faciliter à bono proposi-
to & cultu diuino auersi sunt, & ad iniquitatẽ laxati. ¶In irã concitauerũt eũ in collibus suis⌋ 64
Sacrificando in excelsis quod erat illicitum. Veruntñ aduertẽdum, ꝙ qñ archa dñi nõ habuit
Iosue 18 certã & stabilẽ mansionẽ, videlicet anteq̃ posita erat in Sylo, & post destructionẽ Sylo vsq;
ad cõstructionẽ tẽpli Salomõis, licuit Iudæis offerre oblatões, sacrificiaq; votiua, alibi q̃ vbi
fuerat archa: dũ vero erat in Sylo & tẽplo Salomonis, istud nõ licuit, qm̃ ergo Hebræi terrã
3. Reg. 14 promissionis ingressi, imolabant deo in locis excelsis seu collibus, etiã tunc quãdo archa erat
in Sylo Salomonisq; tẽplo, idcirco nũc dr̃: In irã cõcitauerunt eũ in collibus suis, pensandũ tñ
3. Reg. 17. ꝙ ex dispensatõe diuina, licuit prædictis tpibus alibi immolare, q̃ in loco archæ, quẽadmodũ
3. Regũ 3 legit: Helias obtulisse sacrificiũ in mõte carmeli. Ex his innotescit, qũo saluat ꝙ dr̃ Salomon
obtulisse sacrificiũ in excelso Gabaon, sed & Samuel in excelso legit immolasse, cum tñ in li-
bro Regũ frequẽter imputet populo in pctm̃ ꝙ obtulit in excelsis ⌊& in sculptilibus suis⌋ .i.
Idola adorando ⌊ad æmulationẽ⌋ .i. indignationẽ ⌊eum prouocauerũt. ¶Audiuit deus⌋ 65
Hoc est: Mente cognouit ista eoꝝ pctã ⌊& spreuit⌋ tam eos q̃ culpas eoꝝ, qm̃ sicut Sapiens
Sapie. 14 ait: Odio sunt deo impius & impietas eius. Hinc quoq; corrigi nõ valebãt. Iuxta illud sapiẽ-
Eccle. 7. tissimi Salomonis: Considera opa dei, ꝙ nemo possit corrigere quem ille despexerit: ⌊& ad
nihilũ redegit valde Israel⌋ spũaliter nãq; ad nihil eos redegit, qm̃ omne eẽ charitatis & grãæ
3. Regũ. 9 eis subtraxit, corpalr̃ q̃q; eos ad nihilũ redigebat, tradẽdo iniq̃s ptãti inimicoꝝ suoꝝ vt patet
Iudi. 6 in lib. Regũ, & Iudicũ. ¶Et repulit tabernaculũ Sylo⌋ Hoc ẽ, domũ in q̃ erat archa, destrui, 66
1. Regũ. 4 arcãq; captiuari pmisit. Repulit ergo tabernaculũ Sylo, vel potius habitatores tabernaculi hu
2. Mac. 5 ius, qa nõ ppter locũ gentẽ, sed ppter gẽtẽ locũ dñs elegit. Silr̃ nõ ppter locũ gẽtẽ, sed ppter E
gẽtem locum dominus repulit ⌊tabernaculũ (inquàm) in quo habitauit in homĩbus⌋ .i. inter
Iohan. 1 homines. Deus eñ in cordibus hominum bonoꝝ p grãm habitat & q̃diu in ipsis hoĩbus de-
morat, in tabernaculis quoq; eoꝝ & maximè in consecratis habitare censet. Propter quod ait
Apo. 21 scriptura: Ecce tabernaculũ dei cum hoĩbus, & habitabit cum eis. Et Moyses dicit: Dñs deus
Deute. 23 ambulat in medio castroꝝ. Et ipse dñs per Moysen: Ego (inquit) sum qui habito in medio fi-
Exodi 25
Ezech. 16 lioꝝ. ¶Et tradidit (dñs) in captiuitatẽ⌋ Philistęis, q aliàs dicti sunt Palæstini atq; Allophili 67
⌊virtutẽ eoꝝ⌋ .i. potentiam filioꝝ Israel, per quam intelligi potest robur exercitus eoꝝ, seu
fortes ipsoꝝ vel ipa archa, cuius p̃sentia & virtute præualere in prælijs consueuerũt ⌊& pul-
1. Regũ. 4 chritudinẽ eoꝝ⌋ .i. pulchras psonas, seu archã quæ extitit decor & gloria eoꝝ, ⌊in manus ini
mici⌋ .s. populi Philistinoꝝ. ¶Et conclusit in gladio populũ suũ⌋ hoc est, parma & bella 68
Philistinorũ, occidi pmisit filios Israel. ⌊& hęreditatẽ suã spreuit⌋ .i. populũ istum, quẽ sibi
elegit & coluit, nõ protexit. Verũtamẽ reprobi illi nõ dicunt populus atq; hæreditas dei, nisi
scd̃m vocationẽ & nomen, nõ scd̃m prædestinationem æternam, quẽadmodũ & saluator in
Matth. 8 Euangelio de Iudæis locutus est: Filij autẽ regni ejcient in tenebras exteriores. ¶Iuuenes 69
eorum (.s. Iudæoꝝ) comedit⌋ hoc est, deuorauit & interfecit ⌊ignis⌋ .i. magna impugnatio
& vehemẽs furor Philistinoꝝ ⌊& virgines eoꝝ nõ sunt lamentatæ⌋ qm̃ vnusquisq; pro sui-
ipsius euasione tam solicitus erat, ꝙ alioꝝ deplorationi vacare nõ potuit. ¶Sacerdotes eo- 70
rum⌋ Videlicet filij Hely, Ophny, & Phinees, ⌊in gladio⌋ Philistinoꝝ ⌊ceciderũt⌋ & mor
tui sunt, ⌊& viduæ eoꝝ non plorabant.⌋ propter causam de virginibus assignatum. Nam &
1. Regũ. 4 vxor Phinees audito rumore de morte viri sui, mox incuruauit se, & in ipso partu defuncta F
est, nec potuit propter pturbationẽ defleri. Deinde ponit recõciliatio dei circa populũ suum
atq; indignatio eius cõtra eoꝝ aduersarios. ¶Et excitatus est tanq̃ dormiẽs dñs, tanq̃ potẽs 71
crapulatus à vino.⌋ Quẽadmodũ homo dormiẽs & vino inebriatus, propria fortitudine nõ
vtit, nec pro suis præliat, excitatus autem à somno ad sobrietatẽ reuersus, virtutem suam ostẽ
dit, & fortiter pugnat, hostesq; prosternit, sic deus om̃ipotens q̃diu populo suo irascebatur,
nec eum tuebat, erat quasi dormiens & crapulatus seu inebriatus à vino, quasi nõ attendẽs af-
flictionem populi sui, & captiuitatem archæ testamenti: dum vero Philistæos hos cœpit per
Samuelem, Saul, ac Dauid dejcere, occidere, & vastare, videbat quasi à somno suscitari; atq;
ab ebrietate ad vsum rõnis reuerti. ¶Et percussit inimicos suos (Philistæos) in posteriora⌋ 72
1. Regũ. 5 hoc est, in secretioribus natium partibus, vbi mures rodebant prominẽtes extales eoꝝ & cõ-
putruerunt, ⌊obprobrium sempiternum dedit illis.⌋ qa in præsenti vita nulla obliuione de-
lebit memoria tantæ confusionis ipsorum, in inferno quoq; sine fine culpa eorum torquebit.
1. Regũ. 4 Deinde manifestat, ꝙ sola tribus Iuda erat ad regiam dignitatem electa. ¶Et repulit (deus) 73
tabernaculum⌋ hoc est, familiam, ⌊Ioseph⌋ Vel, tabernaculum Ioseph .i. locũ & vrbem Sy-
lo, quæ dicit tabernaculum Ioseph, quoniam erat in sorte Effraim filij Ioseph, eratq; in Sylo
posita archa in tabernaculo Iosue Effratei, q̃ primo Regũ plenius recitant, ⌊& tribũ Effraim
non elegit⌋ ad regnãdũ. Nam q̃uis deus contulit Hieroboam filio Naboth de tribu Effraim
2. Para. 10. decem tribus Israel, non tamen electus erat ad perseuerandum in regno per suam posteritatẽ

sicut

A ficut nec Saul de progenie Beniamin, sed vterq; assumptus fuit ad tēpus. Deniq; ad declaran-
dum q̄ tribus Iuda fuit ad regnum electa, merito excludit tribum Ioseph, hoc est, Effraim &
Manassen. Deinde specialiter tribum Effraim. Primo q̄m Ioseph sanctior erat fratribus suis,
eum iniustè vendētibus. Secūdo, q̄a sublimior eis, vtpotè dn̄ator Aegypti. Tertio, q̄a primo
genita ei data fuerunt. Iuxta illud: Ruben fuit primogenitus Israel, sed cum violasset thorum 1. Paral. 5
patris sui, data sunt primogenita filijs Ioseph, & hoc à Iacob p̄riarcha, sic'q; progenies Ioseph Gene. 49
videbat ad regnandum propinquior: maximè autem tribus Effraim, quoniam sicut in Ge- 1. Para. 10
44 " nesi dr̄: Iacob præposuit Effraim ipsi Manassæ. ¶Sed elegit tribum Iuda.⌋ Ad sceptrum & Gene. 49
regnum. Vnde & Iacob prædixit: Non auferet sceptrum de Iuda, & dux de fœmoribus eius,
" donec veniat qui mittendus est, ⌊montem Syon quem dilexit.⌋ i. montē sic dictū deus elegit
vt esset in eo habitatio sua, quoniā Dauid ædificauit in eo altare, & postea Salomon templū.
75 " ¶Et ædificauit sicut vnicorniū sanctificiū suū,⌋ hoc est, deus ædificari fecit tēplū suū scm̄ in
monte hoc, sicut vnicorniū quod dupl'r accipi pōt. Primo sic: sicut vnicornium. i. Iudæo℞, q̄
vnicornes p̄ similitudinē appellant, q̄m sicut animal quod vnicornis vocat, vnū dūtaxat cor
nu habet in fronte, sic ipsi vnius dei cultum & fidem habebant, ędificauit (ergo) sanctificium
suum sicut vnicornium. i. sicut decuit ædificari templū Iudæo℞, vnū ve℞ deum colentiū. Se
cundo sic: sicut vnicorniū. i. sicut cōstruit habitaculum animaliū, quę vnicornes seu rinocerō
tes dicunt, q̄m sicut hoc animal prohibet oīa cætera bruta ab ingressu tabernaculi sui, sic deus
B prohibuit alienigenas ab introitu templi. Hinc quoq; Balaam cōparat deum rinoceronti, di- Nume. 23.
" cendo: Deus eduxit Israelem de Aegypto, cuius fortitudo similis ē rinocerontis ⌊in terra quā
" fundauit in secula.⌋ i. deus ædificari fecit templū suū in terra promissionis, quā ad cultū suum
76 " consecrauit p̄petuo quantū erat in se. ¶Et elegit Dauid seruum suum.⌋ Ad stabile regnum, 1. Reg. 16.
" ⌊& sustulit eū de gregibus ouium.⌋ i. ab ouibus patris sui quas pauit, eū reduxit, ⌊de post fœ
77 " tantes.⌋ i. post oues fœtas seu prolē habētes, accepit eum ad gloriā regni. Pascere Iacob ser
" uum suum & Israel hæreditatem suam.⌋ i. Quatenus bene & digne regeret in sp̄ualibus ac tē-
78 " poralibus populū Hebræo℞, ex Iacob, q̄ etiā dictus est Israel, natum. ¶Et pauit eos.⌋ Dauid
" hoc mō ⌊in innocētia cordis sui.⌋ i. puri ac simplici itētōe ⌊& in itellectibus manuū sua℞.⌋
" hoc est, in prudentia op̄ationū sua℞ ⌊deduxit eos.⌋ ad debitum finem, veram'q; pacem.

¶Expositio eiusdem mystica.

Quemadmodum Dauid figura extitit Christi, sic synagoga erat figura Ecclesiæ, & regnū ac pp̄lus Dauid, typus fuit regni Chr̄i, & pp̄li Chr̄iani. Exponēdo ergo hūc psalmū de Chr̄o & pp̄lo Chr̄iano, ip̄e saluator & dn̄s nr̄ Iesus Chr̄s, primo excitat nos ad diligētissimā aduertētiā dicēdo℞, & ait: Attēdite toto studio mentis po pule meus, plebs Chr̄iana, meo sanguine liberata, atq; à me Chr̄o Chr̄iana vocata, legē meā Euangelica, inclinate aurē vr̄am in verba oris mei. i. reuerēter suscipite, humiliter'q; implete doctrinā noui testamēti, q̄d proprio ore edocui. Aperiā in parabolis os meū &c. Quomodo
C hoc de Chr̄o exponendū sit, in præcedenti elucidatōe patuit. Sequit vox Ecclesię. Quāta audiuimus mirabilia Chr̄i, quę ip̄e in mūdo egit, & quę de eo dicta ac scripta sunt, atq; in nomie eius à suis discipulis facta credunt, & cognouimus ea p̄ fidē certissimā, & q̄m fides est ex auditu scd̄m Ap̄l'm, ideò subdit, & p̄res nostri Euangelistæ atq; Ap̄li narrauerūt nobis, q̄a p̄ totū mū- Roma. 10
dum op̄a Chr̄i p̄dicauerit, & ea ad memoriā sempiternā nostram'q; informationē, in scriptis Mat. 24.
reliquerūt. Nō sunt occultata à filijs eo℞, sp̄ualibus. s. bonis Chr̄ianis, qui q̄m ex deo sunt ver Marc. 16
ba dei auidē audiūt, in gn̄atōe altera. i. in pp̄lo Chr̄iano, prio℞ Chr̄ifideliū vestigia imitante Johan. 8.
Narrātes p̄res nr̄i p̄dicti laudes dn̄i. i. p̄conia Chr̄i, cōtestādo, q̄ ip̄e sit vnigenitus filius dei p̄ris, æterno p̄ri cōsubstātialis, coęternus, & coęqualis, p̄ mundi salute veraciter incarnatus & passus, oīm'q; iudex cōstitutus, & virtutes eius. i. diuinitatis suę oīpotentiā, & suæ humanita- Johan. 5.
tis p̄tātem, cui data est oīs p̄tās in cœlo & in terra. Vel, virtutes eius. i. cōuersatōis suæ p̄fectis- Mat. vlt.
simā sanctitatē, vz eius charitatē, mansuetudinē, humilitatē, patiētiā & mirabilia eius q̄ fecit, tres mortuos suscitādo, cæcū natū illuminādo, cordiū secreta p̄palādo: nō tn̄ oīa mirabilia Chr̄i narrauerit, sicut scriptū est: Multa alia fecit Iesus, quę si scribant p̄ singula, nec ip̄m (inq̄t) Johan. 21.
mūdū arbitror posse cap̄e eos q̄ scribēdi sunt libros. Et suscitauit Chr̄s testimoniū. i. nouū testamentū, & ea q̄ credēda sunt, in Iacob. i. in pp̄lo Chr̄ifideli cōtra vitia colluctāte, & eadē supplantāte, & legē vitæ & gr̄æ posuit in Israel. i. in Ecclesia scā catholica, deū sp̄ualiter cōtemplante. Quāta mādauit p̄ribus nr̄is nota facere ea filijs suis. i. valde multa præcepit Chr̄us suis Ap̄l'is, alijs'q; nōnullis discipulis, quàtenus manifestarēt ea his, quos ipsi in Chr̄o sp̄ualiter gignerēt, sicut Ap̄l'us ait ad Galatas: Filij mei quos ite℞ parturio, donec formet Chr̄us in vobis Gala. 4
vt cognoscat generatio altera. i. oēs posteri. Filij q̄ nascent. i. sp̄ualiter regenerabunt ex aq̄ Johan. 3
& sp̄ū scō, & exurgēt à somno p̄cti ad vigilantiā custodiæ cordis, & à terrenis ad amorē cœlestiū, & narrabunt filijs suis, veraciter Christianis, vt sciant & impleant diuina pręcepta. Ad hanc annuntiationē hortat nos sanctus Ap̄l'us: Implemini (inquiens) sp̄ū scō, loquētes vobis- Ephe. 5.
metipsis

Ephe.6. metipsis in psalmis,& in hymnis& canticis spũalibus. Et rursus: Patres(ait)nolite ad iracun- D
diã prouocare filios vestros,sed educate illos in disciplina & correptione domini. Vt ponãt
in deo spem suam,& per meritum Christi saluari confidant,ne(quod absit)ignorantes dei iu
stitiã,& suã quærẽtes statuere,iustitiæ dei non sint subiecti, & non obliuiscant operum Dei,
sed opa Chr̃i incessabiliter recolãt,qm̃ ois eius actio,nostra est instructio. Vnde monet Apo
Heb.12 1. Petri.3 stolus: Recogitate eum,qui talem aduersus semetipsum,à peccatoribus sustinuit cõtradictio
nem. Et Petrus: Christus passus est pro nobis,vobis relinquens exemplum,vt sequamur ve-
stigia eius. Qui enim opera Christi cordialiter meminit,totius perfectionis documenta inue
nit,nec faciliter cadere valet,aut perire,& mandata eius exquirant,hoc est,q̃d Christus Apo-
Matt.28 stolis dixit: Euntes docete omnes gentes,docentes eos seruare quæcũq; mandaui vobis. Sine
1.Johan.2 obseruatione enim mandatorũ,nemo potest saluari. Propter quod ait Iohannes: Qui se dicit
nosse deum,&mandata eius non custodit,mendax est. Ne fiant sicut patres eorũ carnales. Fi-
lij Effrem,hoc est,mali & reprobi Christiani,qui multi sunt,& electis ad exercitium appo-
nunt. Effraim em̃ fructificatio interpretat, intendentes & mittentes arcum oris sui, hoc est,
pulchra loquentes,& plurima promittentes,sed turpiter operãtes, & promissa non adimplẽ
Matt.13. Luce.8 tes,conuersi sunt ad seipsos & vitia sua in die belli.i.tempore aduersitatis,eis,à mundo,carne
2.Pet.2 dæmonibusve inflictæ. Nam sicut ait saluator: Hi radicem nõ habent,quia ad tempus credũt
& tẽpore tentationis recedunt. Contigit quippe eis illud veri Prouerbij, quod Petrus cõme
Luce.6 morat.s.carnis reuersus ad vomitum,& sus lota in volutabro luti. Propter quod Christus ite
Titum.1 rum loquit: Quid dicitis mihi dñe dñe,& non facitis quæ dico? Nõ custodierunt testamentũ
dei,dicentes se nosse deum,& factis negantes,& in lege eius Euangelica noluerunt ambulare,
& ita peccabant ex certa malitia,atq; non ex infirmitate,aut ex ignorantia,quod quàm dam- E
2.Petri.2. nabile sit,Petrus docet: Melius erat illis non cognoscere viam iustitię,quàm post agnitionem
Jacob.4. reuerti retrorsum. Seruus nanq; sciens voluntatem domini sui,& non faciens,vapulabit mul
Lucæ.12. tis. Et obliti sunt benefactorum eius,hoc est mali Chr̃iani obliuioni dederunt beneficia Chri
Johan.15. sti,qui pro eis incarnatus est,conuersatus in mundo,suspensus in ligno,qui in tantum eos di-
Matt.26 Marc.14 lexit, quòd animam suam posuit pro eis,& corpus suum ac sanguinem in saluberrimum reli-
Luc.22 quit viaticum,suæq; passiõis amarissimæ,ac dilectionis eximiæ memoriale perpetuum. Hoc
modo obliuiscit beneficia Christi,quicunq; eum non diligit,qui mundi vanitatibus vacat, q
carnis suæ concupiscentijs seruit. Qui autem Christo compatit,qui eius passionibus,propri-
am crucem baiulando,quotidie assimilatur,& in labore pœnitentiæ quotidie mortificat,hic
vere memor est beneficiorũ domini sui. Non enim ad veram ac gratam memoriã, sufficit nu
da & supficialis reminiscẽtia, sed necessaria est affectuosa quædam recordatio,& operis ex-
hibitio. Obliti quoq; sunt & mirabiliũ ei⁹.s.Christi quæ ostendit eis per prædicationẽ famu
lorũ suorũ,& instructionem sacræ scripturæ,vel inspirationẽ & illuminationem spũs sancti.
Actorũ 10 Mirabilia Christi fuerunt,q pertransiuit benefaciens,sanans omnẽ languorẽ,& oẽm infirmi
tatẽ in populo,scd̃m q Euangelistę testant, Omesq; oppressos à diabolo,vt astruit Petrus,q̃s
aũt sanauit in corpe,iustificauit in aĩa. Horũ mirabilium obliuiscit, q hoc exemplo ad Chr̃m
misericordissimũ,prudentissimũ,ac potentissimũ medicũ non festinat, q aniæ suæ vulnera ei
nõ detegit,qui fontem oĩs salutis & gratiæ,pro oleo pietatis & riuulis gr̃arum non deprecat,
Matth.11 præsertim cum ipse proclamet: Venite ad me omnes,qui laboratis & onerati estis,& ego re-
ficiam vos. Et alibi: Eum qui venit ad me,non eijciam foras. Coram patribus eorum,hoc est
Joban.6. Psal.45. in conspectu Apostolorũ ac discipulorũ suorum,qui patres sunt omnium Christianorũ,fecit F
Chr̃us mirabilia in terra Aegypti.i.in mundo isto. Aegyptus em̃ interp̃tat caligo seu tribula-
tio,sicq; p eam accipit seculũ istud nequã,& mundus q totus in maligno positus ẽ,in q̃ electi
Johan.14 multipliciter tribulant,in campo Thaneos,hoc est,in planicie humilis mandati, qa & Chr̃us
ait: Sicut mandatũ dedit mihi pr̃,sic facio. Non em̃ per iactantiam aliquid fecit,quẽadmodũ
Johan.5. Matth.11 ipsemet dicit: Claritatem ab hoĩbus non accipio, Chr̃us etiam nobis præceptum humilitatis
proposuit,dicẽs: Discite à me,qa mitis sum & humilis corde. Quia etem̃ Thanis humile mãda
datum interpretat,recte per campum Thaneos humilis mandati planicies designant, debe-
mus quoq; præcipuè humilitatem à Chr̃o discere & sectari. Interrupit mare & perduxit eos.
Per mare(vt sæpius dictũ est)intelligi põt gentilitas,vitiorũ amaritudine qualificata. Vnde
Ephes.4 conuersis gentilibus Paulus clamat: Omnis amaritudo,ira,& indignatio,& clamor tollatur à
Threno.2 vobis. Potest quoq; per mare designari tribulationum multitudo,sicut in Threnis ait Hiere-
mias: Magna est velut mare cõtritio tua. Vtroq; aũt mõ interrupit Chr̃s mare,& pduxit pr̃es
nr̃os sc̃tõs Ap̃los & eorũ imitatores:nã per mediũ mare gẽtilitatis ipsos pduxit cõuertẽdo pa
ganos ad fide,gẽtilitatẽq; rupit,destruẽdo ritũ gẽtiliũ,cõterẽdo etiã pc̃tã,& Idola paganorũ.
Perduxit insuper eos per varias tribulationes,& de omnibus illis eripuit eos,quemadmodum
2.Cor.1. Paulus testatur: Benedictus Deus,qui consolatur nos in omni tribulatione nostra:& statuit
aquas quasi in vtre,quia gẽtiles ad fidem cõuersos in diuino timore stabilinit,& à fluxu libidi-
nis sub

A nis, sub iugo diuinorum præceptorum compescuit, tribulationes fecit cessare, & quasi in vtre
quiescere. Et deduxit eos, omnes Christifideles, qui voluerunt piè viuere in Christo, & idcir
co persecutionem perpessi sunt, in nube diei, hoc est, in refrigerio consolationis diuinę, & sub
rore adstillicidijs gratiæ suæ, & tota nocte, hoc est, in omni aduersitate & impugnatione, in il
luminatione ignis, id est, in splendore sapientiæ spiritus sancti, & in radio interioris illumi-
nationis Christi, qui afflictis maximè propè est. Interrupit deus pater .i. perforari & rumpi Johan. 19
permisit petram, hoc est, Christum, seu latus ipsius, in heremo huius mundi, seu in cruce omni
humano solatio destituta. Vnde Christus clamauit: Deus meus vt quid dereliquisti me? In hu Matt. 27
ius petræ vulneribus, tuti efficimur ab om̄i inuasione hostili, imò & ab iracūdia dei. Propter- Marci. 15
ea dicit scriptura: Ingredere in petram, abscondere in fossa humo, à facie timoris dn̄i, & ad- Esai. 2.
aquit eos velut in abysso multa .i. deus merito sanguinis Chr̄i Chr̄ianos abundanter potauit
aqua gratiæ salutaris, & donis spiritus sancti, & ideo Christus ait: Si quis sitit, veniat ad me & Iouan. 7
bibat. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Et eduxit aquam de petra,
quia de latere Iesu lancea perforato, exiuit sanguis & aqua, & deduxit tanquàm flumina aquas
hoc est, deus Trinitas de Christo capite nostro, deduxit in membra ipsius, id est, in nos copio
sa munera gratiarum, quia vt Iohānes ait de plenitudine eius accepimus omnes, gratiam pro Johan. 1.
gratia. Apostolus quoq; ad Titum: Secundum suam (inquit) misericordiam saluos nos fecit, Titum. 3.
per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quē effudit in nos abundè per Ie Ezech. 39
sum Christum. De hac aqua dn̄s ait per Ezechielem: Effundam super vos aquam mundā, &
mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Et apposuerunt adhuc peccare ei, sicut
(prohdolor) multi Christiani post gratiā baptismi & cætera beneficia Christi, pro gr̄arum
B actione multiplicant offensiones, in iram excitauerunt excelsum, hoc est, Christū dei virtutē
in inaquoso .i. in corde suo arenti & infructuoso, omni aqua gr̄æ cœlestis priuato. Et tentaue
runt deum in cordibus suis, vt peterēt escas animabus suis. Hoc excessiuè sollicitos respicit, q
promissionibus Christi increduli sunt, quibus ip̄e dn̄s ait: Primū quærite regnum dei, & hæc Matth. 6
om̄ia adijcient vobis. Rursusq;: Nolite soliciti esse, dicentes q̄d manducabimus? Scit enim pr̄
vester, q̄a his om̄ibus indigetis, nimis sollicitant pro tēporalibus cōgregādis, non acquiescē-
tes Paulo, q̄ ait: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Qui etiam auari- 1. Tim. 4
tiam nominat Idolorum seruitutem. Ideò audiuit dominus Iesus, ista peccata Christianorū, Coloss. 3.
& distulit non statim vlciscendo se, sed longanimiter expectando, quemadmodū in Ecclesia
stico scribit: Altissimus patiēs est redditor. Et Petrus: Patienter (inq̄t) agit dn̄s propter nos, Ecci. 5
nolens aliquē perire, sed oēs ad pœniam reuerti. Maximè aūt apparet patientia dei t̄pe nouæ 2. Petri. 3
legis. Nam sicut philosophis innotuit dei maiestas: Iudæis aūt iustitia, sic Christianis innote
scit mia creatoris. Propter quod Apostolus asserit: Apparuit benignitas & humanitas salua- Titum. 3.
toris nostri dei, & ignis iræ Chr̄i .s. vltio eius, accensus est in Iacob, hoc est, in Ecclesia Chr̄ia-
na, q̄a nō redeuntes nec pœnitētes, Chr̄us tanto horribilius punit, quanto diutius eos expe-
ctat: & ira dei ascēdit in Israel, q̄a Ecclesia Chr̄i propter sua pc̄tā varijs modis sæpe oppressa ē
Nunc quoq; opprimit à Saracenis, hæreticis, & tyrānis, quemadmodum olim synagoga à
Chananæis, Philistæis, Amonitis, & Moabitis. Quia nō crediderūt in deo, hoc est, in deum,
C eius præceptis obtemperando, nec sperauerunt in salutari eius .i. in Christo, sed potius in va-
nitatibus suis, aut proprijs meritis seu viribus sunt confisi. Et mādauit nubibus desuper. Per
nubes intelligi possunt angeli sancti, secundū Dionysium. Itemq; Apostoli, de quibus Esaias Esaię. 60
interrogat. Qui sunt isti, qui vt nubes volant? Qm̄ ergo ministerio archāgeli Gabrielis, nūcia
ta est virgini gloriosæ incarnatio Chr̄i, ministerio quoq; angeli, nūciata est pastoribus natiui Lucæ. 1.
tas Chr̄i iam facta, ministerio quoq; angelo℞ prophetæ illuminati sunt, ad vaticinandum de Lucæ. 2.
Chr̄i, tūc futura incarnatōe, idcirco nūc dr̄ deus mādasse nubibus cęli desup. i. angelis sc̄tis vi
delicet vt exhiberēt obsequiū circa Chr̄i descēsum in mūdum. Porrò Ap̄li p̄dicauerūt p mun
dum, incarnationē Chr̄i impletā, mandauitq; Ap̄lis, vt circa Chr̄i clarificationē in cordibus
hoīm, famulatū impenderēt. Iuxta illud Petri: Præcepit nobis testificari, q̄a ipse est qui cōsti Actorū. 10
tutus ē iudex viuo℞ & mortuo℞. Vtrisq; ergo nubib⁹ de⁹ mādauit & ianuas cęli .i. ora Ap̄lo℞
aperuit ad p̄dicādū Chr̄i Euāgeliū. Nā & Chr̄s eis p̄dixit: Ego dabo vobis os & sapiam. Vel,
ianuas cęli empyręi aperuit q̄tū ad hoc, q̄ ex eo ad nos angelos misit. Et ita pluit illis māna ad
mādu cādū .i. p hūc modū misit Chr̄m ī mūdū, & annūtiauit eū gētib⁹, vt ī eū crederēt, eiusq;
corpus in sacro comederēt. Vn̄ Esaias habet: Rorate cœli desup, & nubes pluāt iustū. Chr̄us
em̄ est ve℞ māna, cuius figura erat, māna illud p̄ribus datū, & panem cœli dedit eis .i. corpus Esaię. 45.
Chr̄i cōtulit Chr̄ianis in salutife℞ aīæ cibū, scd̄m q̄ Chr̄us fatet: Nō Moyses dedit vobis pa
nem, sed pr̄ meus dat vobis panē ve℞. Et iterum: Ego sum panis viuus, q̄ de cœlo descendi. Johan. 6.
Panē angelo℞, hoc est, Chr̄m sub formis sacramēti altaris, manducauit homo q̄libet Chri-
stianus electus sacramētalr̄, vel spiritualr̄ seu modo vtroq;. Christus nanq; q̄ est oīm beato℞
refectio in cœlis, ipse quoq; est cibus noster in terris, prout ipse testatur: Qui manducat me, Johan. 6.
& ipse

 D

& ipse viuet propter me:estq; necessarium omni credenti,hunc panem aliquo prædictorum mo-
Johan. 6. dorum comedere,sicut ipse affirmat:Nisi mãducaueritis carnẽ filij hois, & biberitis eius sangui-
nem,non habebitis vitã in vobis,cibaria misit deus pater eis.s. Chrianis in abũdantia,quoniã
omnes Christiani,q volunt hoc pane cœlesti refici,possunt,nec tñ eum consumere aut commi
nuere queunt. Transtulit austrũ de cœlo,hoc est,prædicatores angelicæ conuersationis, fla-
tu verbi diuini corda audientium pflantes,misit per mundũ,& induxit deus Trinitas in virtu
te sua diuina & propria Aphricũ.i.prædicatores decliuiora dogmata prædicãtes. Auster cũ
1. Cor. 2. est ventus meridionalis. Aphricus aũt est ventus occidẽtalis,& lateralis versus meridiẽ: ideõ
Ibidem pet austrum designant sublimiora prædicãtes,queadmodũ ait Apostolus: Sapiam loquimur
inter pfectos. Per Aphricũ vero humiliora prædicãtes,in quorum psona idẽ ait: Non iudicaui
me aliqd scire inter vos,nisi Iesum Christũ,& hunc crucifixum. Et pluit sup eos,hoc est, sup
omnes ad Catholicam fidem conuersos,sicut puluerem.i.copiosissime nimis carnes.i. corpus
Chri,quod licet sit vnum & idem in omnibus hostijs consecratis, tñ propter multitudinẽ ma-
Psalm. 18. teriei seu panum, q conuertunt in ipsum,dictũ est carnes,vel propter partes suas. Vnde Psal
Johan. 6. mista ait: Confige timore tuo carnes meas. Quòd enim corpus Christi sit caro, & cibus quo
reficiunt fideles. Ipse de se ostendit: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.
Psal. 98. Pluit etiã deus sup Chrianos,& sicut arenã maris,hoc est,in innumerabili multitudine vola-
tilia pennata.i.homines cõtemplatiuos,dei amicos,de quibus infra habet: Dinumetabo eos,
& sup harenã multiplicabunt. Hos deus pluit sup Ecclesiã suã, quatenus populũ Chri irriga-
rent & fœcundarẽt pluuia verbi cœlestis,essentq; aliorum pastores. Possunt quoq; p volatilia E
Heb. 1. pennata intelligi angeli sancti,qm deus singulis Chrianis,mittit singulos angelos ad custodi-
am atq; subsidiũ,imò scdm Apostolũ omnes sunt administratorij spũs,in ministeriũ missi pro-
pter eos,qui hæreditatẽ capiunt salutis. Hos aũt misit deus,multo copiosius atq; frequentius
tpe legis Chri q̃ Moysi. Et ceciderũt,hoc ẽ,descenderũt pastores prædicti & angeli sancti,in
medio castrorum eorum.i. Ecclesiarum fideliũ circa tabernacula eorum,hoc est, circa ciuitates, villas,
imò & circa corpa Chrianorum. Angeli nãq; custodiunt corpa hominum, à multis læsionibus
Acto. 13 atq; periculis. Vnde in actibus Apostolorum: Angelus dei primo eduxit omnes Apostolos de er
Lucæ. 10. gastulo carceris. Deinde Petrũ eripuit. Deniq; legit Chrus misisse discipulos suos,binos & bi-
nos in omnẽ ciuitatẽ & locũ,quo erat ipse venturus. Et manducauerunt electi Chriani corpus
Lucæ. 22 dñi sui,sicut ipse præcepit: Hoc(inquiẽs) facite in meã commemorationẽ, & saturati sunt ni-
Johã. 6 mis hoc est,itus copiose repleti sunt grã spũs sancti, & spũaliter ipinguati, scdm q Chrs locu
tus est: Qui mãducat meã carnẽ, & bibit meũ sanguinẽ,in me manet, & ego in eo. Et iterum:
Qui mãducat hunc panẽ, viuet in æternũ: & desideriũ eorum attulit eis exaudiendo preces eo-
Lucæ. 22. rum. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum,non electorum,sed indigne manducantiũ, & ira
1. Cor. 11. dei ascẽdit sup eos,qm satanas eos ingredit,sicut & Iudã proditorẽ,qa de eis ait Aplus: Qui-
cũq; mãducauerit panẽ hunc, vel biberit calicẽ dñi indigne, reus erit corpis & sanguinis dñi.
Et occidit deus pingues eorum,hoc est, carnaliter Chrm sumentes, spũaliter interfecit, subtra-
1. Cor. 11. hendo eis charitatẽ & grãm. Nam vt ait Aplus: Qui mãducat aut bibit indigne, iudicium si-
bi mãducat & bibit,non dijudicãs corpus dñi.i.non sentiẽs de illo spũaliter, nec sumens illud
reuerẽter atq; fideliter,sed sicut alios cibos, & electos Israel.i.q videbant esse magni in Eccle
sia,impediuit ab introitu regni cœlestis. Propter pctm indigne cõmunionis. Electi eñ non F
Johan. 6. semp in sacra scriptura dicunt prædestinati ad vitã æternã,qm Chrus in Euangelio Aposto
1. Reg. 9 lis ait: Nonnẽ ego vos .12. elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Et alibi habet: Erat Saul vir
electus,quẽ tñ multi sanctorum dicunt damnatũ. In omnibus his peccaue rũt adhuc,hoc ẽ,nõ ob-
stantibus tantis beneficijs Christi, ingrati Chriani Chrm offenderũt. Et defecerũt in vani-
tate dies eorum: Hoc est,sine fructu & merito defluxerũt, & anni eorum cum festinatiõe, quia sicut
Job. 15. Iob: Impius anteq̃ impleant dies eius peribit. Et iterum de pctõribus scriptura testat: Qm ante
Sapiæ. 5 tps suũ sublati sunt. Vnde ipsi fatent: Nos nati continuò desiuimus esse, & in malignitate no-
stra consumpti sumus. Cum occideret eos, quærebãt eum. Nam multi puersi, q tpe securita-
tis conuerti contẽnunt. Dum similes sibi male perire conspiciũt sibi eadem flagella imminere
perpẽdunt, cõuertunt ad dñm. Tuncq; reminisci incipiũt, q deus adiutor est eorum. Veruntñ
Matth. 7 qm pœnia ista potius pcedere solet ex humano timore q̃ diuino amore. Idcirco de ipsis mox
addit: Et dilexerũt eũ in ore suo, dicẽtes: Dñe, dñe, & lingua sua mẽtiti sunt ei, qa ex ei9 reuerẽ
tia nõ recesserũt à malo. Ipse aũt Chrus est misericors ex ppriẽtate naturali, & propitius fiet
Lucæ. 15. pctis eorum, dummodo vere conuertant, & digne pœniteat, & nõ disperdet eos ab electorum cõ
sortio, nec denegabit eis grãm in psenti, nec gloriã in futuro, qm ipse ait. Gaudium est angelis
Lucæ. 5 dei sup vno pctore, pœniam agente. Et alibi: Non veni vocare iustos, sed peccatores. Et abũ
dauit Chrus in seipõ diuitijs misericordiæ suæ vt auerteret iram suam ab Ecclesia sua clemen
tissime indulgẽdo. Nam cũ adhuc inimici essemus, ipse pro nobis mortuus est, & quantũ in se
est nullum perire pmittit, & nõ accẽdit contra nos oẽm iram suã .i. iustitiæ suæ rigorem, sed
effudit

A effudit super nos copiose misericordiam suam. Sed quāta est ingratitudo christianorum q̄rundam: nam. Quotiens. i. q̄ sæpe, quasi dicat, multotiens valde, exacerbauerunt eum. f. saluatorem tam misericordissimū, dulcissimū, atq; mitissimū, in deserto. i. in mūdo isto à bono relicto malis impleto, arescēti & infructuoso, & q̄tiens in irā cōcitauerunt eum in inaquoso, videlicet in animo suo indurato & sicco, tanquam aquis grē destituto. Et cōuersi sunt post baptismū & pœnitētiam, ad pristinam cōuersationem mundanā, & tentauerūt deū, q̄rentes experiri potentiā, prouidētiam, aut scientiā eius, tanq̄ ambigui an deus oīa possit, cūctorū prouidētiam habeat, & an vniuersa cognoscat. Nō sunt recordati christiani ingrati manus eius. i. pie subuentionis Iesu Chri, qua eis subuenit, die qua redemit eos de manu tribulantis, hoc est, de ptāte diaboli, de seruitute peccati, & morte æterna. Hoc aūt Chrūs fecit in die parasceues, q̄n ipse iustus pro nobis iniustis passus est, vt nos offerret deo, mortificatos q̄dē carne, viuificatos aūt spū, quemadmodū scriptū est. Sicut posuit in Aegypto. i. in mūdo isto virijs inuoluto, signa sua, qm̄ eo in cruce pendēte obscuratus est sol, tpe oppositionis p suppositionem, lunæ sub sole, q̄d mirabilissimum fuit, sicut in epistola ad Policarpum magnus Dionysius pulchre prosequit, sed & terra rūc mota ē, & multi defuncti surrexerūt, nō in die passionis sed resurrectionis. Et cōuertit in sanguinē flumina eorū, decē plagæ quę Aegyptijs corpaliter cōtigerūt, pueris fidelibus spūaliter accidunt. Conuertunt enim flumina eorū in sanguinē, dum sapiētia eorum carnalis efficit, & spūalia ab eis carnaliter sentiunt, qm̄ (sicut ait apostolus) animalis homo nō pcipit ea, quæ sunt spūs dei. Misit & q̄tidie mittit Christus B nō effectiue sed pmissiue in eos. i. in ingratos christianos, cynomiam, hoc est, mores caninos videlicet rabiem iræ, furorem impatientiæ, irreuerētiam circa parētes atq; plaros, & comedit eos ista tortuositas, mox spūaliter eos annihilat, & ranam. i. custodiam linguæ, & impudētissimam garrulamq; loquacitatē, & disperdidit eos, hoc est, diuersimode pdidit animas eorū, loquacitatis peccatū. Vnde Salomon dicit. Vidisti hoīem velocem ad loquendū, stultitia magis sperāda est q̄ illius correctio. Et Iacobus. Vniuersitas iniqtatis lingua constituit. Propter q̄d denuo scriptum est. Qui multis vtitur verbis, ledit animā suā. Sit igit omnis homo velox ad audiendū, tardus aūt ad loquēdum, & tardus ad iram. Et dedit erugini fructus eorū. Per eruginē, quæ est vetus seu aura occulte nocēs, & fructus inficiens, designat latēs arrogantia cordis, p quam oīm operū bonorum fructus dissipat, quoniam sola supbia destruit omnia, si comitet. Nec mirū, quoniā deus supbis resistit, & certum q̄niam nō fit tutum aut facile cōtra deum pugnare, & labores eorū locustæ. i. opa laboriosa & bona prius facta ab ingratis & recidiuantibus, deus pmittit euacuari à præmio per vitium detractionis, qa ingrati deo hoc vitium detractionis incidere solent, q̄d valde abominabile est, Iuxta illud Ecclesiastes. Si mordeat serpēs in silentio, nihil eo minus habet q̄ occulte detrahit. Et occidit in grandine. i. in iniquitate alios violenter opprimēte, sicut & potestas tyrannica vineas, hoc est, animas eorū, qa dū deo ingrati & arrogātes alios opprimūt & cōtristant, semetipsos intus occidūt & proprio gladio spūaliter ruunt, & moros eorū, opa eorum priora, igne amoris sui censa, occidit. occidi pmisit deus in pruina, hoc est, in nocturno frigore mētis, vtpote in rācore & odio, q̄d est frigus & cōgelatio spūs, sicut dilectio est ignis & liquefactio eius. Qui enim post charitatem receptā, ad interiorem frigiditatem odn̄ ducit, priorū operū in charita-C te factorū præmio iuste priuat, & varijs vitijs implicatur. Propter q̄d ait saluator. Abundabit iniqtas, & refrigescet charitas multorū. Et: Hoc frigore tacto ait Iohānes, vel potius per Iohannem Chrūs. Habeo aduersum te, q̄ charitatem tuam primā reliqsti. Memor esto itaq; vnde excideris, & age pœnitentiam. Et tradidit grandini, hoc est, pdictæ iniqtati iumenta eorū. i. sensitiuas eorum potentias, tam cognitiuas q̄ appetitiuas, videlicet sensus exteriores & interiores, appetitum quoq; cōcupiscibilem & irascibilem. Dum em̄ peccator deo ingratus, toto studio quærit q̄uo alios opprimat, lædat, aut eis pualeat, tunc prædictæ potētię grandini dātur, quoniam per opationes earum quærit & satagit, quomodo peruersum suū propositum exequatur, & possessionem eorū, hoc est, statum & pfectiones, seu interiores diuitias mentis hoim horum, dat deus igni. i. auaritiæ æstui, qa dum à spūalium amore bonorū labuntur, ad terrenarum atq; inanium rerū desideria conuertuntur, sicq; auaritiæ ignis in eis deuastat & destruit, quicq̄d perfectionis an̄ inhæserat. Vnde & Paulus ad Timotheum scribit. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationē & laqueū diaboli. Et Ecclesiasticus. Nihil est iniquius q̄ amare pecuniam. Hic em̄ (puta auarus) animā suam venalem habet. Viā fecit deus semitæ iræ suæ. i. effusioni suæ vindictæ. Dum enim pc̄torem in suo errore relinquit viam facit semitæ iræ suæ, quia nō tollit impedimentum incurrendi pœnam diuinæ iustitię hoc facit deus in vasis iræ, quæ ad contumeliam facta sunt, puta in reprobis, quos deus in suis adinuentionibus iuste relinquit, quia in eis suæ iustitiæ districtionem ostendere cogitauit, sicut in electis misericordiæ suæ diuitias. De qua re pleni⁹ docet apostolus, nō pepercit à morte animarum eorū, quoniam charitatem, quæ est vita animæ, deus protinus subtrahit cūctis homini-

1. Petri. 5.
Mat. 27.
Ibidē.
1. Cor. 2.
Prou. 29.
Iacobi. 3.
Eccle. 20.
Iacobi. 1.
Iacobi. 4.
1. Petri 5.
Mat. 24.
Apoca. 2.
1 Timo. 6.
Eccle. 10.
Roma. 8.

Roma.8. hominibus, qui mortaliter peccāt, & iumenta eorum.i. carnales eorum affectus & opa carnis, de D
us in morte cōclusit.i. æterna morte dānauit, qm̄(teste aplo) qui talia agunt, regnū dei nō cō
Ibidem sequentur. Et itēꝝ: Si secundum carnem (inquit) vixeritis, moriemini. Et percussit omne pri
mogenitū in terra Aegypti.i. in omnibus cordibus in tenebris huius mūdi manētibus, deus
occidit fidem formatā, in quantū natam, licet in eis fides informis perseueret. Fides nāq; for
mata est in nobis primogenitū.i. primum dei donū, & omnium opeꝝ meritoriorum princi-
Abacuc 2 pium. Iuxta illud Abacuc: Ecce qui incredulus est, non erit anima eius recta in semetipsa. Iu-
stus autē meus ex fide viuit. Et Esaias: Qui incredulus est, infideliter agit, primitias omnis la
Esaiæ.21. boris eorum.i. interiores sanctæ charitatis feruores, ex quibus omnis labor deo placens, me
ritoriusq; procedit, deus occidit, secundum modum prædictum, in ingratis & ad vitia pri-
stina remeantibus, in tabernaculis Cham.i. hominū mundanorum, seu dæmonum, qui sapi-
entes sunt vt faciant mala, sed benefacere nescierunt. Cham enim callidus interpretatur. Et
Lucæ.16 Christo testante: Filij huius seculi, prudentiores in generatione sua sunt filijs lucis. Et abstu-
lit Christus sicut oues populum suum.i. electos de potestate diaboli, de conuersatione secu-
Osee.13 lari, de societate reproborū, quemadmodū Oseas ait: De manu mortis liberabo eos, de mor-
Iohan.15 te redimam eos. Et alibi electis loquutus est: De mundo non estis, se ego elegi vos de mundo
Hoc agit saluator, quotienscunq; homini gratiam conuersionis infundit, & perduxit eos tā-
quam gregem in deserto.i. in præsenti exilio, pascendo eos gratijs atq; virtutibus. Propter
Iohan.10 quod de se ait: Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ, & e- E
go vitam æternam do eis. Pascit quoq; eas cibo dignissimo, scilicet pretiosissimo corporis
sui & sanguinis sacramento. Et deduxit eos in spe felicitatis futuræ, & non timuerunt inordi
Iohan.16 nato timore damna temporalia aut diaboli tentamēta, quoniā audierunt quod saluator ait
Iohā.14 ad eos: In mundo pressuram habebitis, sed cōfidite, ego vici mundum. Et alibi: Non turbe-
Matth.10 tur cor vestrum neq; formidet. Et: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & inimicos eorū,
hoc est, persequutores iustorum, operuit mare.i. iniquitas propria seu damnatio infernalis,
vel tumultus occupationum vitæ secularis. Et induxit eos in montem sanctificationis suæ.i.
in obedientiam sanctæ matris ecclesiæ, quæ est regnum Christi in ea per fidem regnātis. Id-
Coloss.1. circo dicit Apostolus: Gratias agimus deo & patri, qui nos transtulit in regnum filij dilecti-
onis suæ, montem quem acquisiuit dextera eius, scilicet Christi, pro nobis in cruce expansa
atq; transfixa. Christus nanq; emit ecclesiam, non corruptibilibus auro & argento, sed san-
Hebræ.9 guine suo ptioso, iuxta illud apostoli: Chrs semel oblatus est, ad mltoꝝ exhauriēda peccata.
Actoꝝ.20 In actibus quoq; Paulus apertius loquens, & pastores exhortans: Attendite (inquit) vobis &
vniuerso gregi, in quo vos posuit spiritus sanctus episcopos, regere ecclesiam dei, quam ac-
quisiuit sanguine suo. Et eiecit à facie eorum gentes. Hoc in Christianis ad literam constat
impletum, quoniam in vniuerso mūdo, vbi olim habitabant gentiles, postmodum habita-
uerunt Christiani, nuncq; morātur, quod vtiq; factum est virtute diuina per multa miracu-
la, quibus eradicata est idololatria, & publicata fides catholica, & sorte diuisit eis terram in fu
niculo distributionis. Per sortem, Dionysius interdum intelligi vult quendam splendorem,
seu ordinationem spūs sancti. Quoniā ergo apostoli secūdum spūs sancti instinctum, mun-
dum sibi partiti sunt, abeuntes singuli in sortem seu partem sibi deputatam, sicut Iohānes in
Asiam, Petrus in Italiam, Andreas in Achaiam, Thomas in Indiam, &c. ideo dicitur deus di F
2.Coꝝ.10 uisisse eis terram in funiculis distributionis. Vnde & Paulus fatetur: Nos non in infinitū glo
riamur, sed secūdum mensuram, qua mensus est nobis deus, mensuram pertingendi ad vos.
Et habitare fecit deus in tabernaculis eorum, hoc est, in locis, terris, & vrbibus paganorum,
tribus Israel, id est, populū Christianum, qui sunt filij patriarcharum, non carne, sed spiritu.
Iterum redit propheta ad describendū peccata Christianorum maloꝝ, qui patrum suorum
nō sunt imitati vestigia, sed solo nomine & fide, informi Christiani existunt, de quibus nūc
subditur. Et tentauerunt & exacerbauerunt deū excelsum, secundū modum nūc sæpe expo
situm. In irā concitauerūt eum in collibus suis, hoc est, in tumore superbiæ suæ, transferen-
tes honorem dei, cui soli debetur omnis honor & gloria, ad semetipsos, quærentes præesse,
Iohan.5 dominari ac honorari. Talibus equidē dicitur: Quomodo potestis vos credere, qui gloriam
ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à solo deo est, nō quæritis? & in sculptilibus suis, hoc ē
in idolis seu phantasmatibus imaginationum suaꝝ, & in vanis memoriæ suæ simulachris, ad
æmulationem, hoc est, ad indignationem eū prouocauerunt, cogitantes peruersa, & vilium
rerum recordationibus inhærentes, atq; per hoc diuinorum obliuiscentes, & deum iudicem
Michæ.2 offendētes, qui ait: Væ qui cogitatis inutile. Similiter per Esaiā: Auferte malū cogitationum
Esaiæ.1. vestraꝝ ab oculis meis. De talibus nāq; dicit Zacharias: Posuerūt cor suū vt adamantem, ne
Zacha.7 audirent legē. Audiuit deus, hoc est, omnia ista populi peccata cognouit, queādmodū Amos
Amos.5 testat: Cognoui multa scelera vestra, & spreuit operantes & opera, sicut inferius dicit: Spre-
Psal.118 uisti omnes discedentes à iustitijs tuis, & ad nihilum redegit valde Israel, hoc est, plebem fi-
delium

A delium, spoliando eos omni virtute & gratia spūs sancti, propter peccata commissa. Et rep
pulit tabernaculum Sylo, per quod intelligi potest ecclesia, quam deus frequenter vastari p-
misit à tyrannis & impijs, eo q legem Christi reliquerit. Potest etiam per hoc accipi cor-
pus nostrum, in quo deus habitare censetur, sicut ait apostolus. Glorificate & portate deum 1. Cor. 6
in corpore vestro. Et rursus. Nescitis, quia corpora vestra tēplū sunt spiritus sancti? Hoc ta Ibidē.
bernaculum deus repellit, dum animam deserit, ab ea offensus propter vitam carnalē. Vn-
de dominus loquutus est. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro Genes. 6.
est. Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum hoc est, à tentatore permisit eos superari,
& perfectionem eorum extingui. Superbi em̄ in seipsis cōfidentes, & ingrati deo bona sua
non ascribentes, diuina protectione indigni sunt, ideoq à dæmonibus superantur, & pul-
chritudinem eorum in manus inimici, hoc est, splendorem gratiæ interiora ornātis, permi-
sit obtenebrari & tolli à suggestione & impugnatione carnis, mundi, aut dæmonis in homi
nibus sibi ingratis. Nam de ingrato ait saluator in Euangelio. Ei autem qui non habet, & q̄d Matt. 13.
videtur habere auferetur ab eo. Sic ergo captiui sunt, secundum q Petrus protestatur. Ini- Mat. 25.
qui, serui sunt corruptionis. A quo em̄ qs superatus est huius & seruus est. Et conclusit in gla 2. Petri. 2
dio infidelium populum suum christianum, quem Sarraceni in terra sancta sæpe occiderūt
& expulerunt. Potest quoq nomine gladij intelligi impugnatio tentatoris, seu peruersitas
animæ seipsam necantis, imo & totum hominem spiritualiter occidentis, gladio consensus
illiciti, & hæreditatem suam spreuit, hoc est, plebem christianam, qui merito foret hæredi-
B tas dei, tanquàm eius sanguine empta ab infidelibus, non protexit, nec à culpa retraxit. Iuue
nes eorum comedit ignis cōcupiscentiæ carnalis, sicut Oseas ait: Spiritus fornicationis de- Osee. 4.
cepit eos, & virgines eorum vanæ & fatuæ, non sunt lamentatæ, quia non est qui earum va-
nitatem deploret ex compassione charitatis fraternæ, sed laudantur peccatrices in vanita-
tibus animæ suæ. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt. Gladius spiritualis (secundum a-
postolum) est verbum dei. Est igitur sensus, sacerdotes christianorum, proprij oris prædica-
tione occisi sunt intus. Dum enim docent quæ ipsi non implent, mortaliter peccant, & ita
seipsos damnant, spiritualiterq occidūt. Vnde apostolus ait. In quo alium iudicas, teipsum Roma. 2.
condemnas: Eadem enim facis: Et Iob. Os tuum condemnabit te & non ego, & labia tua Iob. 15
respondebunt tibi, & viduæ eorum non plorabantur, sicut ait apostolus. Vidua quæ in deli- 1. Tim. 5.
tijs viuit, viuens mortua est. Viduæ ergo non plorabantur, dum earū carnales delitiæ non
deflentur pio compassionis affectu. Et percussit inimicos suos in posteriora, hoc est, extre-
ma atque finali pœna eos damnauit. Quemadmodum dominus per Hieremiam ait qui-
busdam. Dabo vos in opprobrium sempiternum, & ignominiam æternam, quæ nunquàm
obliuione delebitur, idcirco nunc additur opprobrium sempiternum dedit illis, projcien-
do eos in lacum carceris gehennalis. Propter quod in Hieremia scriptum est. Dabo eos in Hiere. 29
vexationem, & maledictionem, & stuporem, & in sibilum, & in opprobrium, eo quòd non
audierint verba mea. Consequenter agit propheta de populo, ad regnum Christi veraciter
pertinente. Et reppulit deus tabernaculum, hoc est, posteritatē, domum, familiam, Ioseph,
hoc est, populi Iudæorum in lege sibi finem & sufficientiā constituētis, qui se putat sine gra
tia Christi per legem posse saluari. Merito quoq per Ioseph populus Iudæorum signatur.
C Primo, quoniam Ioseph cæteris patriarchis fratribus suis, sanctitate atque imperio emine-
bat. Secundo, quoniam Ioseph interpretatur additamentum, & ita per eum designantur Iu
dæi, quibus temporalium bonorum promittebantur augmenta, & tribum Effraim non ele
git. Effraim interpretatur frugifer seu fructificatio, per quem significatur idem populus qui
per Ioseph, inquātum terrenis fructibus inhiabat. Sed elegit tribum Iuda, hoc est, populum
christianum domino confitentem deuote, & pure propter bona cœlestia ac diuina, montē
Sion, hoc est, militantem ecclesiam, quem dilexit, iuxta illud apostoli. Christus dilexit Ec- Ephe. 5.
clesiam, & tradidit semetipsum pro ea, vt illam sanctificaret. Et ædificauit sicut vnicornium
hoc est, sicut ædificari decuit domum Christifidelium, vnum verum deum colentium, san-
ctificium suum, hoc est, ecclesiam militantem seu populum christianum, quem ædificauit fa-
ciendo sibi in cordibus nostris habitaculum aptum, per fidem & gratiam spiritus sancti. De
hac quippe ædificatione ait Christus per Amos. Suscitabo tabernaculum Dauid quod ceci Amos. 9.
dit, & reædificabo aperturas eius. Hoc sanctificium deus ædificauit, in terra quam fundauit
in secula, hoc est, in vniuerso mundo, sicut Malachias testatur. Ab ortu solis vsq ad occasum Malac. 1.
magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur mihi oblatio munda, vide-
licet sacramentum altaris. Et hæc terra est fundata in secula, quoniam sicut Ecclesiastes ait: Eccles. 1.
Terra in æternum stat. Et elegit deus trinitas, Dauid seruum suum, hoc est, Christum homi
nem, qui secundum quòd homo est, seruus dei atq electus est. Quemadmodum in Esaia do- Esaie. 42
minus ait: Ecce seruus meus suscipiam illum, electus meus cōplacuit sibi in illo anima mea. Matt. 12
Quod Euangelista Mattheus de Christo dictum allegat. Christum ergo deus elegit, vt sit ca

Ezech. 34 put & princeps vniuersalis ecclesiæ, dux, pastor, iudex, & dominus omniũ electorum. Propter D
quod dominus ait: Saluabo gregem meũ, & suscitabo super eũ pastorẽ vnũ qui pascat eum,
Dauid seruũ meũ. i. Christũ, vt omnes exponunt, & sustulit eũ, scilicet Christũ deus trinitas
Cant. 5 de gregibus ouiũ, id est, præ omnibus electis exaltauit, glorificauitq; eũ, quemadmodũ spõ-
sa decantat: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus, de post fœtantes ac
cepit eũ, hoc est, postq̃ oues suas in hoc mundo spũaliter fœcundauit, redemit, & confirma-
Johan. 17 uit, recepit eũ pater in cœlos ad dexteram suã. Propter quod Christus ait ad patrẽ: Opus cõ
summaui, quod dedisti mihi vt facerẽ, nunc aũt ad te venio. Vel, de post fœtantes accepit
Matt. 15 eũ, quia Christus primo missus est ad oues perditas domus Israel, quibus reparatis, quoad e-
lectos, misit discipulos suos per totum mundum ad oues ex gentibus congregandas, sicut &
Johan. 10 ipse ait: Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere. Accepit
autẽ deus Christũ. Pascere, id est, vt pasceret, Iacob seruũ suũ. i. populũ Christianũ vitia con
culcantem, & Israel hæreditatem suã. i. eundẽ populũ spũalia contemplantẽ, & ad vitã æter
nam electã. Et pauit eos Christus in mundo corporaliter viuens, scientia & doctrina, & hoc
in innocentia cordis sui, quoniã ipse iniquitatẽ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius,
Esaiæ. 53 sicut in Esaia legitur, & in intellectibus manuũ suarum deduxit eos. Ipse nẽpe est virtus & sapi-
Johan. 13 entia patris, qui de seipso discipulis dixit: Vos vocatis me magister & domine, & bene dici-
Matt. 23 tis. Sum etenim. Et iterum: Nolite (ait) vocari Rabbi. Vnus ẽ eñ magister vester, Christus.
Omnes autẽ vos fratres estis. Christus ergo deduxit oues suas in intellectibus manuũ suarũ,
Actorũ. 1. id est, in doctrina & sanctitate, quoniã cœpit facere & docere. Pascit aũt, deducitq; Chrũs
oues suas per seipsum, per vicarios suos ecclesiarum prælatos, & prædicatores, per angelos san
1. Corin. 3 ctos, ipse eñ solus gratiam influit, angeli vero nos ad eam disponunt, nosq; illuminãt, quod
etiam homines facere possunt, queadmodũ Paulus ad Corinthios loquitur: Ego plantaui,
Apollo rigauit, deus autẽ incrementũ dedit. Ecce psalmũ prolixum audiuimus in superficie
planũ, in interioribus suis mysterijs plenũ, quẽ expedit prompte intelligere, quoniã cõpen- E
diose includit, quæ in diuersis libris Moysi dispendiose tractantur. Cæterum, nunc omissa, p̃-
cedenti expositione vel plene oĩa patescunt, vel de facili intelligi queunt.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXVIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Psalmus, siue canticũ Asaph. Hic psalmus est vox prophetæ lamentabilis destru
ctionẽ Hierusalẽ deplorantis. Mystice tamẽ ad animã referenda est huiusmodi persequu-
tio, vel ad ecclesiã, vt sit oratio ecclesiæ seu iusti aduersus destructores eclesiæ. Porrò prophe
ta intendit nos hortari vt cõtragulemur saluti bonorum, & cõpatiamur illis dũ persequutionẽ
patiũtur. Vnde tria potissimũ agunt. Primo equidẽ ponit lamẽtationẽ de inimicorum malitia
Deinde liberationẽ deprecat cũ illorum cõfusione, ibi, Vsquequo dñe. Et postremo gratias re-
fert cũ lætabunda orationis conclusione, ibi, Nos aũt populus tuus & oues. Author in suis cõ
mentarijs de duplici destructione Hierusalem exponit ad literam, atq; post hoc tropologi-
ce de ecclesia & quolibet Christiano.

¶ Expositio Tituli.

¶ Sensus tituli psalmi iam declarandi, videlicet psalmus Asaph, ex præcedentibus cla-
rus est. Aduertendũ vero, q̃ ter leguntur Iudæi repulsi, loquendo de repulsione eorum grauio- F
ri & magis famosa, quarum prima facta est per Chaldæos, secunda per Antiochũ regẽ, tertia p̃
Romanos. Quod aũt hic psalmus scriptus nõ sit de repulsiõe eorum per Romanos inducta, Au
gustinus in expositione psalmi huius satis ostendit. Illis nãq; non cõuenit, q̃d in secũdo ver-
su psalmi istius habet, Videlicet, Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cœli,
carnes sanctorum tuorum bestijs terræ. Erant eñ Iudæi à Romanis occisi, infideles, obstinati, ac
reprobi. Cassiodorus ergo & Hugo exponũt hunc psalmũ de oppressione Iudæorum ab An-
tiocho introducta, sed istud Nicolao de Lyra nõ placet, propter id q̃d in fine primi versus
huius psalmi habet, Posuerũt Hierusalẽ in pomorum custodiã, loco cuius habet Hebraica ve-
ritas, Posuerũt Hierusalẽ in aceruũ, Translatio quoq; Hieronymi, Posuerũt Hierusalẽ in a-
ceruis lapidũ, per quod designari videt destructio ciuitatis & tẽpli, quæ ab Antiocho facta
nõ inuenitur, sed polluit templũ, statuendo in eo idolũ abominandũ. Veruntamẽ ista obie
ctio facilime soluitur. Nã ciuitas & templũ destructa dicunt, vel propter occisionẽ populi &
sacerdotũ, vel propter destructionẽ quarundã partiũ ciuitatis Hierusalẽ, quæ tẽpore Antio
chi maxime impugnata est, partimq; destructa, vt patet in libris Machabæorum, vbertim eñ
in diuinis scripturis per habitatores intelliguntur habitacula, & per partem totũ exprimit.
Non ergo oportet hunc psalmũ ad literam dũtaxat intelligi de Iudæorum deiectione, & tem-
pli ac ciuitatis destructione factis tẽpore Chaldæorum. Mihi quoq; videt, q̃ de vtraq; eorum
deuasta-

A deuastatiõe apte ac literaliter possit intelligi, quoniã ad vtramq; litera facile applicatur, & si
cut vnã, sic & aliam credere possumus, sancto prophetæ diuinitus fuisse reuelatã, ac per hoc
de vtraq; simul prophetat. Nã qua ratione dicitur vaticinatus in psalmo præsenti de vna, dici
pt prophetasse de alia. Ait ergo propheta in persona cõgregationis fidelium.

¶ Expositio psalmi iuxtà sensum literalem:

1 “ Eus venerunt gentes, ⌋ videlicet Babylonij, & Antiochus cũ suis, ⌊ in hæredi
“ tatẽ tuam, ⌋ .i. in Iudæã, quæ erat terra diuino cultui prælecta, & filijs Israel
à deo specialiter atq; hæreditarie condonata, Vel, in hæreditatẽ tuã. i. in po-
“ pulũ Iudæorum. Vnde dñs ait: Benedictus populus meus Aegypti, & opus ma
nuũ mearum Assyrius, hæreditas aũt mea Israel, ⌊ polluerũt tẽplũ sanctũ tuũ. ⌋ Esaiæ. 19
Nã Chaldæi polluerũt & destruxerũt tẽplũ à Salomone constructũ. Antio- 4. Re. 25
chus vero cũ suis polluit templũ, à Zorobabel & populo à captiuitate Babylonica redeunte
ædificatũ. Dicuntur aũt hi templũ polluisse, quia fecerunt in eo quæ erant per legẽ prohibi- 1. mach. 1.
ta, ponendo in eo idola, vel gentes introducendo in ipsum. Vnde Hieremias: Vidit gentes
ingressas in sanctuarium tuũ, de quibus præceperas, ne ingrederent in ecclesiam tuã. De hac Thren. 1.
pollutione templi scriptum est: Accepit Anthiochus altare aureum & omnia vasa eius, & cõ
minuit oĩa. Rursusq;: Aedificauit Anthiochus rex abominandũ idolum desolationis, sup al- 1 mach. 1.
“ tare dei. Nempe (vt alibi dicitur) posuit in templo statuam Iouis, ⌊ posuerunt Hierusalem, ⌋ Ibidem.
“ id est, domos eius ac templũ, ⌊ in pomorum custodiam, ⌋ hoc est, tam vilem eam reputaue-
runt, sicut reputatur domuncula, in qua custodiuntur poma. Vel, in pomorum custodiam,
quia sicut custodia pomorum. i. domus in qua poma seruantur, relinquitur atq; destruitur,
B pomis sublatis, sic isti ciuitatem Hierusalem destruxerunt, & eam à proprijs incolis relinqui
fecerunt. Propter quod in lib. Machabæorũ legitur: Misit rex principem tributorum, & acce Ibidem.
pit spolia ciuitatis, & succendit eam igni, & destruxit domos eius, & muros eius in circuitu,
ex quo constat obiectionem Nicolai prætactam nullam esse. Et iterũ ait scriptura, loco præ-
allegato: Fugerunt habitatores Hierusalem propter eos, & facta est habitatio exterorum. Vn-
de & Esaias: Relinquetur (inquit) filia Sion velut vmbraculum in vinea, & sicut tugurium in Esaiæ. 1.
2 “ cucumerario. ¶ Posuerunt morticina seruorum tuorum, ⌋ hoc est, corpora Iudæorũ oc-
“ cisa, ⌊ escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum, ⌋ cadauera meliorum ac perfectiorum
famulorũ tuorum dederunt in escam bestijs terræ, non eñ sepelierunt ea, sed proiecerunt ea
ad deuorandũ auibus cœli, & bestijs terræ. Propter quod Hieremias ait: De valle filiæ En-
3 “ non. Non vocabitur amplius vallis filiæ Ennon, sed vallis occisionis. ¶ Effuderunt sangui Hiere. 7.
“ nem eorum tanquã aquam in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. ⌋ Propter quod
primo Machabæorum habetur: Effuderunt sanguinẽ innocentem per circuitũ sanctificatio- 1. macha. 1.
nis, & non erat qui sepeliret occisos, præ multitudine corporum occisorum. Nam sicut alio in lo
4 “ co habetur: Erant in toto triduo, octoginta millia occisi ab Antiocho. ¶ Facti sumus op- 2. mach. 5.
“ probrium vicinis nostris, ⌋ quod consequenter clarius dicitur, ⌊ subsannatio & illusio his, q
“ in circuitu nostro sunt, ⌋ gentiles eñ in circuitu Iudææ morantes, videlicet Ammonitę, Mo
abitæ, Idumæi, Philistæi, &c. cõmuniter gloriari solebant, quando filijs Israel aliquid aduer-
sitatis euenit, tunc deridebant eos & subsannabant. Et ideo Neemias inducit: Audi deus no- Neem. 4
C ster, quia facti sumus despectui. In lib. quoq; Machabæorum legitur: Sanctificatio Hierusalẽ, sci 1. macha. 1.
licet templũ, desolata est sicut solitudo, dies festi eius conuersi sunt in luctum, sabbata eius in
opprobrium, honores eius in nihilum secundum gloriam eius, multiplicata est ignominia
eius. Deinde sequitur vox populi ita afflicti, lamentabiliter & quærulose ad dominum pro-
5 “ clamantis. ¶ Vsquequo domine irasceris in finem, ⌋ id est, quãdiu vindicabis peccata no
“ stra, tamq; prolixe nos vastari permittes? quasi dicant, noli tamdiu populo tuo irasci, ⌊ ac-
“ cendetur velut ignis zelus tuus, ⌋ .i. q̃diu indignatio tua tam vehementer vlciscetur se de no
6 “ bis, tradendo nos in potestatem tam crudelium hominum? ¶ Effunde iram tuam in gen-
“ tes, quæ te non nouerunt, ⌋ id est, vindictam quam in nobis exerces, aufer clementer à nobis
cultoribus tuis, te per fidẽ scientibus, eamq; exerce in prædictis hominibus idololatris te ig-
“ norantibus, ⌊ & in regna ⌋ Chaldæorum, & eorum quibus imperabat Antiochus, ⌊ quæ no Ibidem
7 “ men tuum non inuocauerunt, ⌋ sed deos vanos, quos coluerunt. ¶ Quia comederunt Ia-
“ cob, ⌋ id est, populum ex Iacob patriarcha, puero tuo dilecto, natum, consumpserũt in ore
gladij, aut alia morte, quemadmodum à manducante cibus cõsumitur. Vnde Hieremias p Hiere. 50
pheta ait: Primus Assur comedit eum, iste nouissimus Nabuchodonosor exossauit eum, ⌊ &
“ locũ eius desolauerunt, ⌋ quoniam vrbes Iudææ destruxerunt, vel populum eius effugaue-
runt, secundum quod scriptum est. Exclamauit Mathathias voce magna, dicẽs: Omnis qui 1. mach. 2
zelum habet legis, exeat post me. Et fugit ipse & filij eius in montes, & reliquerunt quęcunq;

 habe-

Eccle. 3. habebant in ciuitate. Oratur autem hoc loco pro punitione aduersarioꝝ, non ex odio, sed D
zelo iustitiæ vel ex charitate, quatenus in præsenti corrigãtur atq; à malis prohibeantur, ne
quotidie addant peccata peccatis, & postmodum grauius condemnentur. ¶ Ne memine 8
ris iniquitatum nostrarum antiquarum, ⌋ quas nos ipsi & patres nostri multo tempore per-
petrauimus. Dicitur autem deus iniquitatum nostrarum reminisci, dum eas in nobis vlcisci
tur, dum vero indulget, obliuisci asseritur: Cum tamen eius cognitio æternaliter inuariabi-
lis perseueret, ⌊ cito anticipent nos misericordiæ tuæ ⌋ hoc est, effectus tuæ pietatis æternę
præueniant nos, ne incidamus iudicium tuum, & ne iustitiæ tuæ effectus præoccupent nos,
faciendo nobis sicut meruimus. Hoc autem oramus ⌊ quia pauperes facti sumus nimis ⌋ q̃-
niam templo, & possessionibus ac vrbibus spoliati sumus. In spiritualibus quoq; inopes su-
mus exigentibus uitijs nostris. Gratiam enim & spiritualium bonorum copiam, peccando
perdidimus. Peccatum enim spiritualis paupertatis atq; miseriæ causa est, iuxta illud Salo-
Prouer. 14 monis. Miseros facit populos peccatum. Ecclesiastes quoq;. Qui in vno peccauerit, multa
Eccles. 8 bona perdet. Propterea propriam mentis inopiam ignorãti, spiritualiterq; excæcato, pro-
Apoca. 3. pter carentiam gratiæ dicitur. Dicis quia diues sum, & nescis, quia tu es miser & miserabilis,
1. Mac. 2. & pauper, & cæcus, & nudus. Ob hanc nimiam paupertatem, dixit Mathathias. Sancta no
stra, & pulchritudo nr̃a, & claritas nostra, desolata ẽ. O quanta est virt⁹ versiculi huius, atq;
duorum versiculoꝝ sequentium: Vere enim omnem humanum sensum virtus eorum trã-
scendit, & deficit lingua ab elocutione laudis eorum, sed & quam bonum est propriam pau-
Matt. 6. pertatem agnoscere, sicq; indesinenter in oratione dominica proclamare, panem nostrum E
quotidianum da nobis hodie. Admiranda est virtus orationis versuum horum, & omnino
saluberrimum est mentali affectu, cum attentione ingenti, cum præcordiali sapore hos sa-
cros versus depromere, quoniam possibilius foret cœlum & terram perire, quàm talem ora-
tionem inefficacem existere. ¶ Adiuua nos deus salutaris noster ⌋ hoc est, saluator noster 9
Johan. 15 & causa nostræ salutis. Tu enim dixisti. Sine me nihil potestis facere. Nec sumus sufficien-
2. Cor. 3. tes aliquid cogitare ex nobis, sed vniuersa sufficientia nostra ex te est. Itaq; adiuua nos con-
fortando naturam nostram per gratiam, dando in aduersis patientiam, in tentatione victo
riam, in persequutione ereptionem. Mittendo quoq; ad nostrum subsidium ciues cœlestes
angelos sanctos, & per preces ac merita omnium tibi placentium, tribue nobis quod nostra
non meretur oratio, nec propria obtinet vita, ⌊ & propter gloriam nominis tui domine li-
bera nos ⌋ hoc est, idcirco & ad hunc finẽ eripe nos à tribulationibus cũctis, omnibusq; pec
catis atq; periculis, quatenus misericordia tua glorificetur in nobis ab omnibus, tuq; miseri-
cors prædiceris, & ob hoc à cũctis lauderis & honoreris. Hæc est ordinatissima deprecatio.
Quàmuis enim propriam liberationem & beatitudinem debeamus à deo deposcere, tamen
Prouer. 16 hãc ipsam nostrã redemptionẽ debemus ad dei honorem referre, deumq; p̃cari, vt propter
1. Regũ. 2. seipsum & nominis sui honorẽ nos audiat. Nã de ipso Salomon dicit. Vniuersa propter se-
ipsum operatus est dñs. Sic orãdo deũ honoramus, ideoq; ab eo exaudiri & honorari mere
mur, quẽadmodum ipse testatur. Quicũq; glorificauerit me, glorificabo eum. Deus enĩ glo-
riosus & sanctus, ad suĩ ipsius laudem gloriã omẽs electos creauit, secundum quod ipse asse-
Esaię. 43 rit. Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriã meã creaui eum. Semper igitur toto affe- F
ctu, & intentione syncera, ordinemus ad dei honorem & gloriã, quicquid pro nobis ipsis vel
alijs postulamus, nec vnq̃ reflectamur ad nos ipsos per priuatum amorem, neq; gloriemur in
nobis per stultissimã vanitatem. ¶ Et propitius esto peccatis nostris ⌋ pœnã relàxãdo, & 10
culpã penitus indulgendo, ⌊ propter nomen tuum ⌋ .i. propter teipsum & propriã bonita-
Ezech. 36 tem, quoniã tu dixisti. Non propter vos ego faciam, notum sit vobis, scilicet propter nomẽ
sanctum meum. Et hoc fac o domine deus, ⌊ ne forte dicãt in gentibus ⌋ .i. inter gentiles &
insipientes ⌊ vbi est deus eorum ⌋ hoc est, iam apparet q deus eorum ip̃os saluare nõ potest,
aut eorum cultum cõtemnit. Ne ergo tibi o domine tãta irrogetur iniuria, audi nos, sicut di-
Esaię. 48 xisti. Propter me ego faciam, vt non blasphemer. ¶ Et innotescat in nationibus ⌋ .i. in p̃- 11
dictis gẽtilibus ⌊ corã oculis nostris ⌋ .i. tã manifeste vt nobis patescat ⌊ vltio sanguinis ser-
uorum tuorum, qui effusus est ⌋ hoc est, effusionẽ sanguinis innocentis populi nostri vindi-
ca, in paganus præfatis. Orat propheta in persona populi Iudęoꝝ, pro vltione homicidioꝝ
in Hierusalem & in Iudæa factorum. Vnde orat hic populus. Affige opprimẽtes nos, & cõ-
1. Mac. 1. tumeliam facientes in superbia. Quod etiam Moyses prædixit deũ esse facturum. Sanguinẽ
Deute. 32 (inquiens) sanctoꝝ suoꝝ vlciscet, & vindictã retribuet in hostes eoꝝ. ¶ Introeat in cõspe 12
ctu tuo gemitus cõpeditoꝝ ⌋ .i. captiuorum tuoꝝ suspiria pie exaudi, & eos de captiuitati-
bus eripe. Multos enĩ Iudæoꝝ captiuauerãt serui Antiochi atq; Chaldæi. ¶ Secundũ ma- 13
gnitudinem brachij tui, ⌋ hoc est, secundum magnam tuam potẽtiam ⌊ posside filios mor-
tificatorum ⌋ .i. nos, quoꝝ patres à gentilibus istis occisi sunt, ita vt protegas atq; conserues
nos, sicut custoditur possessio propria ab hærede. ¶ Et redde vicinis nostris ⌋ de q̃bus su- 14
perius

A « perius dictum est. Facti sumus opprobrium vicinis nostris [septuplũ] .i. perfectam vindi-
« ctam. Septenario em̃ designatur perfectio [in sinum eorũ] hoc est, tã euidenter, vt tã infal-
libiliter pœna cadat super eos, & recipiatur ab eis, ne euadãt, quàm infallibiliter recipit ho-
« mo quod in gremium eius proijcitur. Hoc enim nõ resilit [improperiũ ipsorũ] .i. pœnam
« pro improperio [q̃d exprobrauerũt tibi domine] dicendo de nobis, vbi est deus eorum. Psal. 113
15 « ¶ Nos aũt populus tuus] peculiaris [& oues pascuę tuæ] de q̃bus dixisti. Ego ipse pascã Ezec. 34.
« oues meas. Saluabo gregẽ meũ. In mõtibus Israel pascã eas [cõfitebimur tibi in seculũ.] .i.
16 « diu & p̃seuerãter laudabimus te, grãs tibi canẽdo pro nostra liberatione. ¶ In generatio-
« nem & generationem, annũtiabimus laudem tuã] hoc est, in generatiõe nostra quoadusq;
viuimus. Laudabimus te per nosipsos. In generationibus autem futuris laudabimus te per fi-
lios seu fidei nostræ imitatores, quibus relinquimus materiam te laudãdi, dum beneficia tua
nobis exhibita eis insinuamus verbo aut scripto.

¶ Explanatio tropologica eiusdẽ psalmi.

ECclesia insuper Christi & q̃libet christianus, merito potest & debet hũc psalmũ cã-
tare lamẽtabili voce, propter amissionẽ terræ sanctæ, præsertim, qm̃ ipsa sacra vrbs
Hierusalẽ, in qua Christi sepulchrũ est, cũ ipso venerandissimo sanctissimo Chri se-
pulchro in manus Sarracænorum est data, atq; ab eis diu possessa, & ad hoc applicari
potest hic psalmus hoc modo. Deus dei vnigenite Iesu Christe, qui es verus deus & vita ęter
na, venerũt gentes, videlicet Sarracæni seu Pagani, legẽ Machometi sequentes in hæredita
tem tuam, hoc est, in ciuitatem Hierusalem, ab imperatore Helio reædificatã, vel in populũ
huius ciuitatis Christifidelem, qui est hæreditas tua, polluerũt templum sanctum tuum. i. ec
B clesiam, in qua sepulchrum tuũ cõtinetur, qm̃ tẽplũ illud irreuerẽter tractãt, nec Christi cul-
tum in eo fieri sinũt, posuerũt Hierusalem in pomorum custodiã occidẽtes in ea aut expellẽ
tes de ea omnẽ christianũ. Et de christianorũ in ea atq; in terra sancta multorũ occisorũ cada
ueribus, loquitur versus sequens. Posuerũt morticina, &c. secũdum sensum in p̃cedenti elu-
cidatione introductũ. Effuderũt sanguinẽ eorũ, scilicet christianorũ Sarracæni tanq̃ aquã. i.
valde abundãter in circuitu Hierusalem & in ciuitatibus p gyrũ eius iacẽtibus. Hoc, prohdo
lor, factum est nimis frequẽter, quẽadmodũ cronicæ testantur. Facti sumus opprobriũ vici-
nis nostris. Omnes em̃ terræ circa terrã sanctã situatę & legi Machometi subiectę, videlicet
Phylisteim, Amonitæ, Moabitæ, &c. cõtẽnunt nos & nobis illudũt, q terra sancta & Chri
sti sepulchrum, eorũ potestati subdũtur. Effunde irã tuã in gẽtes, videlicet in Sarracænos, q̃
te nõ nouerũt per fidẽ & cultũ, sed immũdissimi hominis ritui seruiũt & legem vanissimam
seruãt, & in regna Sarracænorũ, quæ nomẽ tuum nõ inuocauerũt, q̃a nec sperauerunt in te,
sed in omni angustia Machomet inuocant. Orat ergo hoc loco ecclesia pro recuperatione
terræ sanctæ & expulsione gẽtiliũ inde. Quia comederũt Iacob. i. populũ christianũ, fidem
& simplicitatẽ Iacob patriarchæ sectãtem & locũ eius. i. vrbes terræ sanctæ & ciuitatẽ Hieru
salem desolauerũt. i. incolas christianos inde eiecerũt, & paganis hominibus loca sancta im-
pleuerũt. Sed qm̃ tãtã miseriã christiani meruerũt, propter pessimã suã vitã, maxime in ter-
ra sancta, quæ cũ adhuc à christianis in pace habitaret, christiani in ipsa sceleratissime vixe-
runt. Propterea orat modo ecclesia pro indulgẽtia p̃ctõrũ, tãtorum & antiquorũ, quatenus
remissione percepta, terrenã Hierusalẽ readipiscat, & ad cœlestẽ Hierusalẽ perducat. De-
C niq; om̃ia hæc, generalius possunt exponi hoc modo. Deus venerũt gẽtes. i. infideles seu in-
fideliter cõuersantes in hæreditatẽ tuã. i. in populum tuũ electũ & Christifidelẽ, quẽadmo-
dum lupi oues impugnare solẽt & dissipare. Talibus em̃ electis ait Christus. Ecce ego mitto Luc. 10
vos, sicut agnos inter lupos. Et. In mundo p̃ssurã habebitis, polluerũt tẽplũ sanctũ tuũ, quia Johan. 17
ecclesiam multipliciter destruxerunt, dehonestauerũt, & opera nepharia commiserũt in ea,
non solum pagani sed etiam hæretici, maxime Arriani, posuerũt Hierusalẽ. i. militãtem ec-
clesiam, in qua est visio pacis, & locus internæ quietis, in pomorum custodiã expellendo de
ea ministros altaris, ipsamq; comminuentes. Sequens autem versiculus de corporibus pluri
morum martyrum ad literam conuenienter exponitur, imo interdum in tantum desæuijt
rabies persecutorum, vt corpora martyrum sepulta effoderẽt, comburerent, dissiparent, vel
auibus cœli ac bestijs terræ ad deuorandum proijcerent. Effuderunt tyranni atque eorum
satellites sanguinem eorum, videlicet martyrum tanquàm aquam in circuitu Hierusalem. i.
per omnem gyrum ecclesiæ, vtpote per totum mundum, vbi christiana viguit fides. Eccle-
sia năq; per vniuersum orbem diffundit, & sæpe imperatores romani ordinauerũt & p̃cepe
runt, vt om̃es christiani trucidarẽtur vbicũq; inuenirent, quatenus nomẽ & memoria Chri
omnino deficeret, & nõ erat qui sepeliret occisos. Hoc năq; sub pœna mortis erat frequẽter
prohibitũ, ne q̃s chr̃ianos martyrizãtos sepelire p̃sumeret. Facti sum' opprobriũ vicinis no
stris, &c. Hoc sc̃dm sensum p̃habitũ dicit ecclesia, q̃libetq; fidelis in p̃sona christianorũ, iu-
xta vel inter gentiles, hæreticos, seu p̃secutores morantium, q christianos sæpe subsannant,

præcipue dum in prælijs præualent eis. Effunde iram tuam in gentes, &c. Orat ecclesia inimicos suos diligens, pro punitione & deiectione aduersariorum suorum in præsenti seculo, ne pereant in futuro. Et innotescat in nationibus coram oculis nostris, vltio sanguinis seruorum tuorum qui effusus est. Orat ecclesia pro vltiõe sanguinis martyrum, eo modo quo habetur. (Apoca. 6.) Animæ interfectorum clamabāt voce magna. Vsquequo domine sanctus & verus, nõ vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra? (Luc. 18) Vnde & Christus in euāgelio loquitur. Deus non faciet vindictam seruorum suorum, clamantium ad se die ac nocte? Dico vobis, qā cito faciet vindictam eorum. Introeat in conspectu tuo, hoc est, exaudiatur à te gemitus compeditorum, qui propter iustitiam corporaliter ligantur & incarcerantur, vel vinculis diuinæ ac fraternæ dilectionis cõstringuntur, in tantum vt etiam pro hostibus & persequutoribus fideliter orent, teq; omnipotentem deum ligare & prohibere dicatur, sicut tu ipse ad Moysen dicis. (Exodi. 32) Cerno quòd populus iste scilicet filij Israel duræ ceruicis sit, dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos. Sed quid fecit Moyses sanctus? Non acquieuit tibi, quin potius ligatum te tenuit, dicens: Aut dimitte populo hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro quem scripsisti. Libenter o domine hoc modo vinctus teneris, vinculis sancti amoris. Tu enim es amor, & nullus te ita ligat, nisi cuius tu mentem tam vehementer inflammas. Vel, gemitus compeditorum, hoc est, seruorum tuorũ mortalium, multis necessitudinibus humanæ corruptibilitatis, & vinculis præsentis miseriæ, quotidianorumq; lapsuum miserabiliter vinctorum, atq; in carcere corporis huius gementium & cum Paulo clamantium. (Roma. 7.) Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et rursus. (Philip. 1.) Cupio dissolui, & esse cum Christo. Secũdum magnitudinem brachij tui, posside per indefinentem custodiam, & gratiæ multiplicationem filios mortificatorum, hoc est, nos omnes, qui sumus filij spirituales Apostolorum ac martyrum ac reliquorum sanctorum pro nomine tuo corporaliter occisorum, vel quotidie afflictorum, & in laboribus pœnitentiæ, exercitijsq; spiritualis vitæ incessabiliter interfectorum, quemadmodum ait Apostolus. (2 Cor. 4) Semper mortificationẽ Iesu in corpore nostro circũferẽtes, vt & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali. Postremo inducitur vox ecclesiæ, domino regratiantis pro beneficijs eius. Nos autem populus tuus à te Christo christianus vocatus, tuo sanguine liberatus, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitõis, qui fecisti nos deo nostro regnũ & sacerdotes, & oues pascuæ tuæ. (1. Petri. 2. Eccle. 15.) i. q sacramẽtis tuis reficimur, aqua sapiẽtiæ à te potamur, pane vitæ cibamur, gratia tua roboramur & crescimus, & tua gubernatiõe subsistimus, atq; ad finem beatum pertingimus, cõfitebimur tibi in seculum. Cætera ex præcedenti elucidatione clarissime elucescunt. Decet autem nos psalmum hunc pro reparatiõe terræ sanctæ quotidie cum affectuosissima mẽte depromere, quia & hoc vere sanctũ est & deo gratissimũ pro hac tam pia intẽtione orare, & si nõ exaudimur pro hoc, deus tñ qui nostrum desiderium approbat, in alijs copiosam nobis mercedem impendet.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXIX.

¶Argumentum.

¶Titulus. In finem pro ijs qui commutabuntur testimonium Asaph psalmus (aliàs) victori pro lilijs testimoniũ Asaph canticũ. In hoc psalmo admonens nos propheta in melius cõmutari atq; in Christũ dirigi disserit de incarnatiõe Chri, & inchoatiõe atq; profectu ecclesiæ eius, quæ sub vineę noĩe designat. In duo itaq; potissimũ partit. Porro in primis ponitur oratio petentiũ Christi aduẽtũ in carne, quẽ summo desiderio veteres patres ꝑstolabantur. Et hoc quidẽ pro humani generis salute, deinde petit statũ ecclesiæ Chri ꝑfici & cõsummari, ibi. Vineã de Aegypto. Author ipm vnico cõmẽtario in hãc sententiã explanat.

¶Expositio tituli.

¶Habet interea psalmus iam declarãdus hunc titulum. In finem pro his qui commutabũtur testimonium Asaph pro Assyrijs. i. psalmus præsens in Christum, qui est finis præcepti ac legis, nos erigens est testimonium Asaph, hoc est, congregationis fidelium, Christi incarnationem fideliter recipientium, est scriptus pro his qui commutabuntur. i. ad instructionẽ & vtilitatem eorum, qui toto corde conuertuntur ad dominum, puta pro Assyrijs, hoc est, vitam suam coram deo recte dirigentibus. Assyrij nanq; dirigentes interpretantur. Non enim sumitur hoc loco nomen, Assyrijs, pro populo illo, de quo in Trenis asserit Hieremias. (Treno. 5) Aegypto dedimus manum & Assyrijs, de quo in libro Regũ habetur. (4. Reg. 17) Psalmus iste secũdum doctores catholicos de primo Christi aduentu, videlicet de incarnatione saluatoris, ad literam script9 est. Incarnatio autem Christi, salus est totius mundi, seu omnium electorum, qui vnquam in mundo fuerunt, existunt, & erunt. Vna quoq; est omnium fidelium ecclesia eorũ videlicet qui fuerunt ante legem, sub lege, & tempore gratiæ. Hæc aũt ecclesia noĩe vineæ designatur, quoniam deus eã colit, fœcundat, & regit. Sed quoniã tẽpore legis Mosaycæ penẽ omnes declinabãt ad idololatriam, idcirco pro tempore illo ꝑ vineam domini designaba-

A signabatur synagoga, seu congregatio Iudæorum. Tempore quoq; euangelicæ legis per vi
neam domini intelligenda est christianorum ecclesia, quoniam extra ecclesiam Christi ne-
mo potest saluari, quemadmodum ait saluator. Si quis in me nõ manserit, mittetur foras & Iohan.15
arescet. Sancti igitur veteris testamenti, Christi incarnationem vehementissime desideran-
tes, deum orabant vt vineam suam, quam sæpe per angelos sanctos & homines virtuosos vi
sitauerat, per seipsum visitare dignaretur apparendo in carne. Hoc nempe desiderare aude Esaiæ.52
bant, quoniam deus eis hoc promisit, quemadmodum Esaias testatur. Propter hoc sciet po
pulus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar ecce assum. Vnde & iterum Esaiæ.33
beatissimus Esaias prophetauit. Dominus iudex noster, dominus legifer noster, dominus
rex noster, ipse veniet & saluabit nos. Zacharias quoq; ait: Lauda & lætare filia Sion, quia Zachar.2
ecce ego venio & habitabo in medio tui. Itaq; duo primi versus ad ecclesiam dei pertinent,
quæ erat tempore legis scriptæ, qui tamen allegorice exponuntur de ecclesia dei, quæ est tẽ
pore gratiæ. Ait ergo.

¶Expositio Psalmi.

1 « VI regis Israel ⌋ hoc est, tu deus qui gubernasti Iacob patriarcham, & popu Gene.37.
« lum natum ex eo ⌊ intende ⌋ hoc est, preces meas, & populi tui vota, miseri-
« corditer intuere ⌊ qui deducis velut ouem Ioseph ⌋ hoc est, qui Ioseph in in-
nocentia & simplicitate sua custodisti, velut ouem electam ad tuum ouile p-
tinentem. Vel, velut ouem. i. sicut pastor ouem suam ducit, custodit, & alit.
Vel sic, Qui deducis Ioseph, hoc est, populum Israel designatum per Ioseph,
quoniam ipse erat excellentior fratribus suis, eosq; tẽpore famis saluauit. Hunc populũ de-
us deduxit per desertum, præcedens eum per columnã nubis in die, & per columnam ignis Exodi.13
B in nocte, potius autem p angelum sanctũ, qui columnã nubis & ignis mouebat. Vnde do- Exodi.23
minus ait ad Moysen. Ecce ego mitto angelum meum qui præcedat te, & custodiat in via,
& introducat ad locum quem paraui. In scripturis enim per Iacob & Israel intelligere possu
mus, vel psonam illã filiũ Isaac, qui dictus est Iacob & Israel. Similiter quoq; per Ioseph in-
terdum accipimus filium Iacob, qui Ioseph vocatus est. Aliquando autẽ populũ ex semine
2 « Ioseph ortũ. Quandoq; vero totum populum Israeliticũ. ¶Qui sedes sup Cherubin, ⌋. i.
qui omnẽ altitudinẽ creatæ scientiæ superexcedis, & in angelicis illis spiritibus, Cherubin
« nuncupatis, resides, eos excellenter illuminando ⌊ manifestare ⌋. i. euidenter teipsum nobis
« ostende, descendendo ad nos, & nobis visibiliter apparendo, manifestare (inquam) ⌊ coram
« Effraim, Beniamin, & Manasse ⌋ hoc est, coram omni populo fideli, per has tribus significa
to. Per Effraim nãq;, qui interpretatur fructificatio, intelliguntur hi qui dignos pœnitẽtiæ Marci.1.
fructus & opera sancta producunt. Per Beniamin quoq; qui filius dextræ dicitur, intelligẽ-
di sunt illi, qui deo per operationem iustitiæ fortiter feliciterq; cohærent. Per Manassen ve
to qui obliuio dicitur. Designantur qui propter diuinorum amorem, terrenorũ atq; carnali-
um omnium obliuiscuntur. Qui autẽ huiusmodi sunt, digni & apti sunt, vt deus eis appare-
at. Tales vero vtiq; extiterunt patres antiqui, qui Christi aduentũ tã inhiãter optabãt. Scie-
bant enĩ quia beati oculi qui viderent. Et de eis Christus dixit discipulis suis. Multi reges & Matt.13
C prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & audire quæ vos auditis. Moraliter, p Isra-
el designatur ecclesia, deum per fidem conspiciens quam deus nunc specialiter regit, dirigẽ
do eam ad vitam æternam, quẽadmodũ olim specialiter rexit synagogã, tanq̃ populũ pecu
liarem. Per Ioseph quoq;, qui interpretatur augmentũ, intelliguntur fideles ex gẽtilitate ad
Christũ cõuersi, & primitiuæ ecclesiæ ex Iudæis collectæ adaucti, quia hi duo populi in Chri
sto lapide angulari vniuntur, sicut duo parietes, constituuntq; vnam ecclesiam. Hunc autem
populum deus deducit in huius mundi exilio p viam mandatorũ suorũ, illuminans eum per
euangelicam apostolicamq; doctrinam, per inspirationem occultam, per aliorum informa
tionem. Vnde habetur. Hæc dicit dominus redemptor tuus. Ego deus tuus docens te vtilia, Esaie.48
gubernans te in via qua ambulas. Sed quia non sufficit ardentissimo amatori semel aut bis di
uinam inuocasse præsentiam, ideo rursus petit quod ante petiuit, scilicet Christi aduentum,
dicendo. ¶Excita ⌋ tu domine deus vnigenite dei ⌊ potentiam tuam ⌋ quæ quasi obdor-
3 « misse videtur dum electos tuos non liberas, præsertim dum sanctos patres in lymbo inferni
dereliquisti, & vniuersum penè mundũ per idololatriã aliosq; diuersos errores pmisisti sedu
ci, atq; diabolicæ dñationi miserabiliter subiugari, excita ergo. i. exerce, in actũ extende, de
clara potentiam tuam, qua potes fortẽ armatũ. i. diabolũ, ligare, & vasa eius diripere. i. pec- Matt.12 Marci.3.
« catores saluare ⌊ & veni ⌋ non per legatum, sed in propria persona, p carnem assumptã, ⌊ vt
« saluos facias nos ⌋ à reatu originalis peccati, imo ab omni peccato mortali & veniali, & à po-
testate diaboli. Ob hæc enĩ Chrũs aduenit, quẽadmodũ Iohãnes dicit. In hoc apparuit filius 1.Iohan.3
dei, vt dissoluat opera diaboli. Potest etiã quilibet nostrum pro seipso q̃tidie ista orare, vide-
licet vt dominus p gratiæ infusionẽ seu spiritualem aduentũ ad ipsum descẽdat, sicut saluator
de seipso

de seipso & deo patre loquens. Ad eum (inquit) veniemus, & mansionē apud eum faciemus. D
Iobā. 14. ¶Deus conuerte nos.⌋ hoc est, corda nostra tuo aduentui præpara, à rebus caducis & va- » 4
nis auerte, tibi incommutabili bono fac inhærere, ⌊& ostende faciem tuam.⌋ hoc est, te- »
1. Cor. 13. ipsum nobis manifesta, apparendo in forma visibili. Vel, ostende faciem tuam, hoc est, pla-
1. Iobā. 3. catus respice nos, & ne nobis tuis famulis indigneris. Vel, ostende faciem tuam post hāc vi-
tam, quatenus videamus te in patria facie ad faciem, hoc ē, sicuti es, atq; per speciem, quem-
admodum in prima sua canonica ait Iohannes. Nunc filij dei sumus, & nondum apparuit
quid erimus. Scimus, quoniam cum apparuerit similes ei erimus, quia videbimus eum sicu-
ti est. Itaq; ostende nobis statim post egressum à corpore faciem tuam, hoc est, essentiam tu-
Matt. 18 am, vt simus sicut angeli dei, de quibus scriptum est. Angeli in cœlis semper vident faciē pa-
Exodi. 33 tris. Huius faciei ostensionem concupiuit Moyses dicens: Si inueni gratiam in conspectu
tuo, ostende mihi faciem tuā. Si autem sic feceris domine, ⌊& salui erimus⌋ in præsenti vi- »
ta à culpa, & in futuro à pœna, erimus quoq; salui, hoc ē, beati nūc in spe & inchoatiue, post
vero in re & completiue. ¶Domine deus virtutum⌋ hoc est, dator & conseruator omni- » 5
Lucæ. 21. um potestatum, sine quo nil valet omnis natura creata. Vel, deus virtutum, hoc est, angelo-
rum sanctorum, qui omnes dici solent virtutes, de quibus & Christus testatur. Virtutes cœ-
lorum mouebuntur, ⌊quousq; irasceris super orationem serui tui,⌋ hoc est, quam diu pre- »
cē famuli tui repelles exaudireq; differes? Et quousq;. ¶Cibabis nos pane lachrymarū,⌋ » 6
hoc est, doloribus & erumnis nos implebis aut impleri permittes, sicut impletur quis cibo?
Et quamdiu ⌊potū dabis nobis in lachrymis⌋ .i. potu lachrymarū nos implebis, sicut de pa- »
ne prætactū est ⌊in mēsura⌋ iustitiæ tuæ .i. tā vehemēter sicut meruimus .s. scd̄m exigentiā »
culparū nostrarū nō relaxando tormentū, quēadmodū testatus es. Quantū glorificauit se & E
Apoca. 18 in delitijs fuit, tantū date illi tormentū & luctū. Vel, in mensura .i. secūdū nostrā possibilita-
1. Cor. 10 tem, videlicet quantum ferre nos posse cognoscis. Non enim permittis nos tentari supra id
quod possumus ferre, sed facis cum tentatione prouentum. Est autem quidam panis & po-
tus lachrymarum valde desiderabilis & salubris, sicut sunt lachryme prodeuntes ex pœnitē-
tia pro peccatis ex charitate diuina, pro desiderio regni cœlestis ex dilectione proximi, ex
compassione infirmitatis ipsius, & hic cibus veraciter animam reficit, indulgentiā obtinet,
gratiamq; acquirit. ¶Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris,⌋ hoc est, in tantū » 7
opprobriū atq; miseriā nos venire & cadere permisisti, quòd hostes nostri nobis loco pro-
pinqui audenter contradicunt nobis, ⌊& inimici nostri subsannauerunt nos⌋ quasi inaniter »
deum coleremus. Hoc modo synagoga reprobatur & subsannabatur à Babylonijs tempo-
Neem. 4. re trāsmigrationis, & post reditū ad terrā Iudeæ à Samaritanis, secundū quod in libro Es-
dræ frequenter habetur. Factū est (inquit) cum audisset Sanaballath q; ædificaremus murū,
iratus est valde & subsannauit Iudæos. Sed & Tobias proximus eius dixit, ædificent. Si a-
Actor. 13 scenderit vulpes, transiliet murum eorum. Primitiua quoq; ecclesia Christi, multiplicē con-
tradictionem sustinuit. Primo à Iudæis, vt patet in actibus Apostolorum, deinde per totū
mundum à paganis, vt scribitur in legendis sanctorū. Pro huius contradictionis & subsanna
Hiere. 14 tionis amotione, orat Hieremias. Ne nos des in opprobrium propter nomen tuum, neque
facias nobis contumeliam. Veruntamen Paulus hanc contradictionem & subsannationem
non timuit, cui Athenienses philosophi dixerunt. Quid vult seminiuerbius hic dicere? no-
Actor. 17 uorum dæmoniorum videtur annuntiator esse. Nihilominus propter duas causas potest ho
mo perfectus deum orare, pro ablatione subsannationis & contradictionis huiusmodi. Pri
mo propter periculum infirmorum, ne in aduersis frangantur. Secūdo propter charitatem
aduersariorum, quorum errori condolere debemus ex vera charitate ne pereant, & ita pos-
sumus desiderare vt cessent nos persequi, ne deum offendant, & damnationem incurrant.
¶Deus virtutum conuerte nos,⌋ Non enim sine gratia tua præueniente conuerti vale- » 8
Treno. 5 mus, quemadmodum dicitur. Cōuerte nos domine ad te, & conuertemur. Vnde & iterum
Hiere. 31. flagitat Hieremias. Conuerte me domine, & conuertar. Postquàm enī conuertisti me, egi
pœnitentiam ⌊& ostende faciem tuam⌋ nunc per fidem & gratiā, in futuro quoq; per spe- »
ciem & gloriam, ⌊& salui erimus⌋ ex quo clarissime cōstat, quòd salus seu beatitudo nostra, »
Iohan. 17 in ostensione seu visione diuini vultus consistit, videlicet in actu intellectus. Vnde saluator
Iohan. 14 ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum deum. Denique Christus promittit faciei
suę ostensionem pro præmio, dicens: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam
eum, & manifestabo ei meipsum. Propter quod Augustinus. Visio (inquit) est tota merces.
Non ergo (vt aliqui putant) beatitudo in actu voluntatis essentialiter sita est.
¶Vineam de Aegypto transtulisti,⌋ hoc est, synagogam seu populum Iudæorum de » 9
terra Aegyptiorum, atq; per modum agricolæ eam in alia terra transplantasti, videlicet in
terra promissionis. Dicitur autem synagoga vinea, quoniam deus diligenter eam exco-
Cantic. 1. luit, purgauit, fœcundauit, & in cellam suam vinariā introduxit, vt habet in Cāt. Propter
quod

A quod asseritur. Vinea domini exercituum domus Israel est, & vir Iuda germen delectabile
10 “ eius ⌊eiecisti gẽtes⌋ Chananeorum de terra promissionis, ⌊& plantasti eam⌋ hoc est, popu- Esaiæ. 5 Iosue. 1
lum Iudæorum in terra hac firmiter collocasti, & sine vllo pauore habitare fecisti. ¶Dux
itineris fuisti in conspectu eius⌋ hoc est, populum Hebræorum in via duxisti de Aegypto
vsque in terram eis promissam, præcedendo eos per angelum sanctum, & columnam ignis ac Exodi. 13
nubis, quemadmodum pauloante plenius dictũ est, ⌊& plantasti radices eius⌋ hoc est, ge-
nitores seu patres, duces ac principales populi huius fortiter roborasti in animis, stabiliterque
locasti in terra prædicta ⌊& impleuit terram⌋ hoc est, populus iste multiplicatus est longe
ac late, & per totam terram promissionis diffusus. Quanta enim fuerat multitudo populi hu
ius tempore Dauid, scriptum est, primo Paralypomenon. Dedit Ioab numerum populi Da 1. Para. 2.
uid, & inuentus est omnis Israel mille milia, & centum milia virorum. De Iuda autem trecẽ-
ta septuaginta milia, nam Leui & Beniamin nõ numerauit, eo quòd inuitus exequeretur im-
perium regis. Ecce quomodo populus iste terram impleuit. Nam quãdo post egressionem
de terra Aegypti primo à Moyse numerabatur, erant circa sexcenta milia tantum, & tem- Nume. 1.
11 “ pore Dauid erant fortasse in triplo plures. ¶Operuit montes vmbra eius, ⌋hoc est, vinea
ista tam alte excreuit, quòd vmbra eius montes operuit, quia tam sublimes personæ ex popu
lo isto nati fuerunt, videlicet reges, prophetæ, Nazarei, sacerdotes, & iudices, quorum vm-
bra, hoc est, gratia in hac vita concessa, quæ gratia vmbra est respectu gratiæ quæ habetur in
patria, operuit. i. vehementer transcendit atque excessit montes, hoc est, sublimes personas a-
liarum nationum & omnium gentium. Vnde Moyses. Non est (inquit) alia natio tam grã-
dis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut adest dominus noster cunctis obsecratio- Deute. 4.
nibus nostris. Et denuo. Quæ est alia gens sic inclyta, vt habeat cæremonias iustaque iudicia,
& vniuersam legẽ, sicut populus Israel. Per vmbrã quoque intelligi possunt cęrimoniæ veteris
B legis, quæ erant obscuræ figuræ non euidentes similitudines futurorum bonorum, iuxta il-
lud apostoli. Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Quẽ- Hebræ. 10
admodum enim Dionysius docet, status Christianæ religionis, medio modo se habet inter
statum veteris testamenti & statum beatorum in patria, ideo quæ in nouo testamento ge-
runtur sunt euidentes similitudines futurorum cœlestiumque bonorum, hoc est, status patrię
& eorum quæ illic geruntur, sed quæ in veteri testamento fiebant, erant remotæ atque ob-
scuræ figuræ futurorum bonorum. Est igitur sensus. Operuit mõtes vmbra eius, hoc est, lex
cærimonialium præceptorum atque figuræ veteris testamenti operuit nostro intellectui. i.
obscuros & ad intelligendum difficiles reddidit montes, hoc est, prophetas, qui propter gra
“ tiæ excellentiam montes dicuntur. Obscure enim & quasi in vmbra loquuntur, ⌊& arbusta
“ eius cedros dei.⌋ Arbusta sunt quæ iuxta arborem nasci solent, per quæ hoc loco intelligun
tur augmenta seu excrementa vineæ, videlicet posteri patriarcharum patrumque filij, quorum
adoptionis gratiæ atque imperij dignitas tanta fuit, vt cedros dei, hoc est, excellentes valde
personas excellant. Ex patriarchis enim & populo ex Aegypto translato, orti sunt sanctis-
simi & maximi reges, prophetæ, sacerdotes, & alij multi altissimæ gratiæ homines. Qui au-
tem vineam istam omnino ad literam vellet exponere, hunc quoque versiculum posset cor-
C poraliter explanare. Operuit montes vmbra eius, hoc est, ędificia, turres, domus & muri po
puli Iudæorum tam alte erant constructa, quòd propter eorum sublimitatem montes terræ
Israel, quæ montosa est, radijs solis priuabantur, sicque vmbram patiebantur. Prope Hierusa-
lem in gyro montes fuerunt, quos certum est sole oriente vmbram sustinuisse ad tempus, ex
vno latere vrbis, propter altitudinem ædificiorũ ipsius. Vnde de Iosaphat dr. Quod ædifi- 1. Para. 17
cauit in Hierusalem domus in modum turrium altas & arbusta eius, hoc est, tuguria iuxta
ædificia sita, vel arborum excrementa operuerunt propter suam altitudinem cedros dei,
hoc est, cedros terræ promissionis, quæ dicuntur cedri dei, quia fuerunt cedri terræ diuini-
12 “ tus prælectæ. Descripta altitudine vineæ huius, describitur latitudo ipsius dum subditur.
¶Extendit palmites suos vsque ad mare, ⌋. i. vinea seu populus Iudæorum filios genuit,
“ quorum habitatio protensa est vsque ad mare mediterraneum, extendit, ⌊& propagines⌋
“ hoc est, generationes suas ⌊vsque ad flumen⌋ magnum Eufraten, & ita possederunt filij Isra-
el omnem terram sibi promissam, multiplicatique sunt in ea à termino vno vsque ad terminum 2. Para. 8
13 “ alium. Cùm ergo o domine tanta bona, præstiteris olim vineæ huic. ¶Vt quid (postmo
“ dum) destruxisti⌋ hoc est, abstulisti ⌊maceriam eius⌋ hoc est, sepem, parietẽ, seu protectio
nem, subtrahendo ei tuum auxilium angelicamque defensionem, quibus destituta in idolola-
“ triam, & alia multa facinora lapsa est, promeruitque quod sequitur, ⌊& vindemiant⌋ hoc ẽ,
“ vastant, conculcant, & destruunt ⌊eam omnes qui prætergrediunt viam⌋. i. omnes natio-
nes gentilium, in circuitu eius & procul manentes. Porro hoc modo destructurum se esse
maceriam vineæ huius, dominus prædixit. Ostendam (inquiens) vobis quid faciam vineæ Esaiæ. 5
meæ. Auferam sepẽ eius, & erit in conculcationẽ. Quod & factum ostẽdit apud Hieremiã. Hiere. 12

Pastores

Pastores multi demoliti sunt vineam meam. Vnde & primo Machabæorum indicitur. Quæ D
1. Mac. 2. gens non hæreditauit regnum eius, & non obtinuit spolia eius? ¶Exterminauit eam aper » 14
de silua, & singularis færus depastus est eã.⌋ Quidã Cassiodorum imitantes per agrum intel- »
ligunt Vespasianum. per singularem vero færum filium eius Titum, sed non videtur. Nam
populus Iudæorum tempore deuastationis suæ sibi à Vespasiano & Tito inductæ, nullomo-
do erat vinea domini, quia nec deus coluit eã per grãm, nec ipsa coluit deum per fidem, sed
erat populus ille pro tunc sicut & nũc omnino infidelis & reprobus, habuitq; veritatẽ in eis
Apoc. 2. 3 quod ait Iohãnes in Apocalypsi. Dicũt se Iudæos esse & nõ sunt, sed sunt synagoga satanæ.
Aptius ergo per aprum & singularem færum accipimus eundem tyrannum, siue ille dicatur
fuisse Nabuchodonosor, siue Antiochus. Horum nãq; vterq; exterminauit. i. extra propri-
os terminos posuit populum istum, ædificia eius destruendo & habitatores trãsferendo seu
2. Mac. 5 effugando, sicut de Iuda Machabæo & fratribus eius legit, q inter færas in desertis locis mo
rabantur, & hic singularis færus depastus est vineã istam, populum hunc terribiliter trucidã
do. Iudæi aũt in sua perfidia indurati, p aprum singularemq; færũt intelligunt Titũ seu Vef-
pasianum. Hæc vero quæ de synagoga sub nomine vineæ dicta sunt, de ecclesia Chri mysti-
ce accipi possunt hoc modo. Vineam, hoc est, militantem ecclesiam seu populum christianũ
de Aegypto. i. de seculo isto tenebroso, transtulisti in regnum Chri, vt essent christiani tui
Galat. 1. hæredes & Christi cohæredes. Propter qd ait Apostolus. Deus eripuit nos de pñsenti seculo
neq̃, & transtulit nos in regnũ filij dilectionis suæ eiecisti gentes, hoc est, gentiles cõmutasti E
in melius, cõuertẽdo eos ad fidẽ, & conuerti nolentes fecisti deficere, & plantasti eam. i. po-
pulum christianũ habitare fecisti in locis & terris, in qbus gẽtiles olim morati sunt. Vel, plã-
tasti eam in Chro p fidem & charitatẽ. Dux itineris fuisti in cõspectu eius, qa apostolos p to
Iohã. 14. tum mundũ duxisti, & omnes electos per gratiã ad teipm omniũ rerum vltimũ finem pducis,
quemadmodũ protestaris. Ego sum via, veritas, & vita. Nemo venit ad patrẽ, nisi per me.
Ibidẽ. Et iterum. Non relinquam vos orphanos, vado & venio ad vos, & plantasti radices eius, id
est, primos ecclesiæ principes aliorum vtiq; spũales genitores, videlicet apostolos & eorum
præcipue sectatores, vt erant Dionysius, Policarpus, Ignatius in Chro inconcusse corrobo
rasti, ita vt possent ipsi alios in Christo fundare, sicut fundat palmes in vite. Nam & Christus
Iohan. 15 ait: Ego sum vitis vera, vos palmites, & impleuit terram, qa ecclesia per vniuersum orbem
Esaię. 27. diffusa est. Vnde scriptum. Florebit & germinabit Israel, & implebũt faciem orbis semine.
Quod exponi non potest de carnali gñatione & multiplicatione Iudæorum, sed de spũali ge-
neratione apostolorum ex populo Israel prodeuntiũ & multiplicatiõe fideliũ, qui sunt semen
apostolorum. Operuit montes vmbra eius. i. electio christianorum omnẽ altitudinẽ gratiæ alijs
datæ excessit. Nam & apostoli secure pferunt prophetis, & ecclesia synagogæ, & arbusta e-
ius cedros dei, qm gratia maior effusa est in cõmunẽ populum christianum, q̃ olim in homi
nes dei sublimes. Extendit ecclesia palmites suos. i. filios suos vsq; ad mare occidentale à ma
Zacha. 9. re occidentale à mari orientali, quemadmodũ de Christo habet. Potestas eius à mari vsq; ad
Mat. 28. mare, & vsq; ad flumen. i. fontem baptismi extendit propagines suas, qm quotqt gignit ec-
clesia, omnes intingit baptismatis aqua, sicut saluator pcepit apostolis. Docete omes gentes
Actorum. 5. baptizantes eas in nomine patris, & filij, & spũs sancti. Propter qd Petrus propagini quam F
in exordio suę pdicationis in Chro produxit, dixisse scribit. Baptizetur vnusquisq; vestrum
in nomine Christi, in remissionem peccatorum. Vt quid destruxisti maceriam eius, hoc est, cur
permisisti ecclesiam ita deficere, tuo auxilio ei subtracto? & vindemiant eã. i. spũalibus bo-
nis eam spoliant omnes qui prætergrediunt viam, hoc est, qui mãdatorum tuorum semitas trãs-
grediuntur, videlicet dæmones, hominesq; puersi. Exterminauit eã aper de silua. i. Macho-
met Sarracenorum legislator, cuius populus ecclesiam Hierosolymorum subuertit, & singularis
fęrus depastus est eam. Per hunc singularem færum intelligi potest, ipse Machomet, seu gli-
bet crudelis tyrannus, aut hæresiarcha. ¶Deus virtutum conuertere. i. teipm ad nos cle- » 15
Zachar. 1 menter conuerte, quemadmodum testatus es. Cõuertimini ad me, & cõuertar ad vos, ⌊ res- »
pice de cœlo⌋ oculo pietatis tuæ immensæ ⌊& vide⌋ indigentiã nostrã ⌊& visita⌋ in pro- »
pria persona ⌊vineam istam⌋. i. ecclesiãm tuã, visita quoq; corda humana quotidie p gratię »
infusionem, & spũalium bonorum augmentũ. ¶Et pfice eam⌋. s. ecclesiã, dando ei spũalem » 16
profectum & euãgelica consilia, qbus pficiuntur pcepta, ⌊quam plantauit⌋ in fide & indi- »
uidua charitate ⌊dextera tua⌋. i. misericordia tua, seu potentia tua benigna. Chrũs eñ sta- »
Matt. 8. biluit ecclesiam suam in terra, specialiter aũt vide ⌊& sup filiũ,⌋ hoc est Christũ, qui seipm »
Marci. 9 in euangelio sæpe appellat hominis filiũ, in cuius figura Ezechiel tam frequenter dictus est
Lucæ. 6. filius hominis, ⌊quem (Christũ) confirmasti tibi⌋ hoc est, inseparabiliter tuæ diuinitati cõ- »
iunxisti, tam secũdum vnionẽ personalem, q̃ scdm vnionẽ fruitiuã, & ita Chrũs homo pec-
care nõ potuit, nec aliquo modo separari à deo. Nam & in triduo mortis, corpus eius & ani
ma verbo manserũt vnita. Vel, super filium tuum dilectũ dñm Iesum, quẽ cõfirmasti tibi. i.
quem

A quem firmiter testatus es esse filiū tuū, confirmādo eū tibi in cōspectu hoīm, dicēdo ad eum tā in baptismo q̄ in monte sancto Hic est filius meus charissimus, in quo mihi cōplacuit. Si āt Lucæ.3. matt.3.17
17 " sic feceris. ¶Incensa igni, ⌋.i. peccata ex igne cōcupiscentiæ seu flamma inordinati amoris
" cōmissa, ⌊& suffossa, ⌋.i. peccata ex timore malo, deprimēte & humiliante proueniētia, ⌊ab
" increpatione vultus tui peribunt, ⌋.i. in peccatore pœnitente cessabunt per increpationem tui respectus, dū hominē paternaliter increpas, corrigendoq́ꝫ respicis, illuminas, & conuertis. In his vero qui in vitijs perseuerant, pereunt ista peccata.i. æternaliter dānabunt ab increpatione vultus tui.i. à rigore tuæ diuinæ iustitiæ, qñ peccatoribus dices: Ite maledicti in ignē æternū. Sciendū vero, q̄ sicut oīa opa meritoria veniunt ex bono amore, aut bono timore, sic oīa opa mala nascunt, aut ex malo amore, aut malo timore. Timor aūt ad amorē sicut ad causam atq; radicē reducit. Nō eñ timemus, nisi cuius oppositū amamus, idcirco oīa opa bona originalr ex amore diuino procedūt. Nā sine charitate nihil est meritoriū, oīa q̄q; mala Mat.25
18 " ex inordinato amore nascunt ¶Fiat manus tua ⌋.i. diuinitatis tuæ potētia ò deꝰ pr, ⌊super
" virū dexteræ tuæ ⌋.i. sup Christū hoīem, ita q̄ tua diuinitas, eius hūanitati in oībus cooperet & per eā nostrā salutem finaliter operetur, secundum q̄ ipse Chrūs ait: Pater in me manens,
" ipse facit opera, ⌊& super filium hominis ⌋.i. Christū filium deiferæ virginis, ⌊quē confir- Johan.18
" masti tibi, ⌋secūdum modū expositū, secunda pars exponit priorē. Dicit aūt Chrs vir dexteræ dei. Primo, qm̄ fauor, amor, gr̄a, & misericordia, & felix dei p̄sentia in oībus, plene eiꝰ humanitatē p̄uenit & beatificauit, prout scriptū est: Vidimus gloriā eius, gloriā quasi vnigeniti à patre, plenū gratiæ & veritatis. Secundo, qm̄ secundū diuinitatem æqualis est patri, quæ Johan.1.
B æq̄litas noīe dextræ designat. Tertio, qm̄ sedet ad dexterā dei patris. Iuxta illud: Dñs Iesus
19 " assumptus est in cœlū, & sedet à dextris dei. ¶Et nō discedimus à te ⌋.i. nō cessamus clama Marc.16
" re ad te, & inuocare p̄sentiam Christi, idcirco fiducialiter dico, quia ⌊viuificabis nos, ⌋vita gratiæ in p̄senti, & vita gloriæ in futuro, per meritū incarnationis & passionis dñi saluatoris
" Tu eñ dixisti: Ego dñs, super quo nō confundent oēs qui expectant eū, ⌊& nomen tuū in- Esaie.49
" uocabimus, ⌋ donec æternam beatitudinē impetremus. Non ergo discedamus à deo, si dif-
20 " ferat exaudire, dicamus cum Iob: Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. ¶Dñe deus virtu Job.13
" tū cōuerte nos, &c. ⌋ Ecce iā trina vice versum hunc repetit, qm̄ in summæ trinitatis visione nostra salus cōsistit. Et itē ad designandū affectus sui feruorē, huiusq; versiculi vtilitatē, dulcedinem, & virtutē. Est eñ hic versus admirabili potestate refertus, quia in eo petitur, q̄d ad nostrā salutionē requiritur, etiam eo ordine, quo petendundū est. Primo eñ à deo conuertimur, q̄a ab eo est omnis boni principium. Deinde diuinitus illustramur, & ita deinceps salui efficimur. Explicari nō potest quanta sit virtus, dignitas, atq; sententia huius versus. In eo nāq; q̄d dr̄, Dñe deus virtutū, tangit diuina maiestas, quæ est omniū potestatū origo, excitaturq; aīa nostra ad reuerentialē tanti dñatoris timorē, de quo scriptum est: Magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine. Quis non timebit te, ò rex gentium? In eo quoq; q̄ ad Hiere.10
" ditur, conuerte nos, profitemur totam nostram perfectionem & salutem à deo penitus depēdere inchoatiue, prosequutiue, & completiue, in tantum, vt ipsa primordialis nostra conuersio sit dei largitio, quod Salomon innuens, sic orat: Sit dominus deus noster nobiscum, & inclinet corda nostra post se, vt ambulemus in omnibꝰ vijs eius. Quod autem prosequutio seu continuatio boni, sit donum altissimi Dauid, professus est, dicens: Domine deus custodi in 3.Regū.8
æternum hanc voluntatem eorum, & semper in veneratione tui mens ista permaneat. In eo 1.para.29
" autem quod sequitur, ⌊ostende faciem tuam, ⌋ accenditur, & certe merito incomparabili flāma amoris æstuare debet in nobis diuina dilectio. Quid eñ tam bonū, q̄d tam amabile, dul
C ce, pulchrū, salubre, iocūdū, & nobile, sicut videre faciē dei? O facies pulchra, ò pulchritudo īmensa, ò felicitas infinita. Promittitur nobis aspectus faciei creatoris nostri, sed quis eam videre dignus habebitur, nisi cuius anima fuerit ab omni immūditia depurata? Propterea: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Ecce si deum diligimus, affectuose dicamus, ostende faciem tuam, & tanto affectuosius quanto frequentius. Non eñ decet nos ex frequēti iteratione & longa consuetudine, in bono tepescere, pristinam solicitudinem perdere, aut remissius agere. Qui eñ opus dei non negligenter, sed reuerēter exoluit, quotidie in gratia crescit, sicq; de die in diem diuinum obsequium perfectius soluit. Indefinenter igitur dominum deprecemur, vt faciem suam nobis ostēdat, nunc quidem per fidem illuminatam, & gratiæ claritatem, contemplationemq; quotidie synceriorem, in futuro autem per speciem, & gloriæ lumen. Tanto demum faciem dei clarius, iocundiusq; conspiciemus in præsenti exilio, futuroq; seculo, quanto nunc affectuosius exoramus hunc versum, qui veraciter inæstimabili dulcedine superexuberat. Sed & totus hic psalmus præclarus est nimis, & liquet ex eo q̄ vehementissimo desiderio veteres sancti, Christi aduentum optabant, & turpe est nobis, si eius incarnationem iam factam, minori dilectionis feruore amplectimur, quàm illi futuri desiderabant. Matt.5.

¶ Argumentum.

¶Titulus. In finē (siue victori) pro torcularibus, Psalmus Asaph quinta sabbati. In psalmo isto intēdit propheta admonere fideles, q̄tenus cōtemptis caducis, perituris'q; mūdi rebus, lætabūdi ad cœlestia aspirēt. Interim'q; hortaf nos vt deū in iubilo magnificem⁹, nō idola, sed deū sup benedictū adorātes. Et nihilominus agit de acceptatiōe bonoꝝ, & cōtrà, de malorū reprobatiōe, ostēdēs q̄tū deus ingratitudinē detestef. Hinc in summa duas habet ptes, In q̄ꝝ prima mutanf boni quiq; ad iocūdas dei laudes, & vt ad meliora prouehanf. In altera aūt arguunf inordinato amore terrenis inhiantes, cœlestibus neglectis, ibi, Audi pplus meus. Author bipharia̅ expendit, iuxta sensum literalem, simul atq; tropologicum.

¶Expositio Tituli.

¶Est aūt psalmi iam perscrutādi titulus iste. In finem pro torcularibus quinta sabbati, psalmus ipsi Asaph. Titulus hic magis pertinere videtur ad mysticā, q̄ ad literalem psalmi præsentis explanationem, præsertim cū multa habeantur verba in eo, quæ nec in Hebræo ponūtur, nec in titulo Hieronymi iuxta Hebræum. Idcirco in sequenti explanatione, in qua psalmus iste spūaliter exponetur, præinductus quoq; titulus correspondenter explanabitur. Por-
Exodi. 12 rò Hieronymus in translatione sua iuxta Hebræū, talem titulum ponit, Victoria in torcularibus Asaph. Pro cuius intellectu habendo, pensandū, q̄ psalmus iste specialiter erat decātandus in festo tubaꝝ, quod fuit primo die Septēbris, circa quod tēpus solent esse completę vindemiæ in terra promissionis, quoniā calida est, idcirco tunc fiebant libamina sacrificiorum in tēplo, & ergo hic psalmus titulū sortif à torcularibus, vnde vina exprimunf, q̄a in eo redditur deo gratiaꝝ actio pro fructibus anni collectis. Ait ergo. E

¶Enarratio psalmi iuxta sensum literalem.

Xultate deo adiutori nostro, ⌋ .i. ad gloriā & honorē ac laudē dei, nos in om 1
ni bono adiuuantis per gratiam suam, tam cordialiter ac vehementer gaude
te in eo, vt ex abundantia interioris lætitiæ, foris erumpant signa gaudij in-
terioris. Dicif eñ exultatio quasi extra se saltatio, puta dum ex plenitudine
gloriæ interioris, extra manifestanf ei⁹ indicia, ⌊ Iubilate deo Iacob, ⌋ .i. in-
effabiliter intus gaudete, & foris affectuosissima laude deo cantare. Est enim
iubilus gaudiū animi, quod præ vehementi excessu, nec integre valet explicari, nec in toto
Baruch. 3 taceri. Dicif aūt deus vniuersoꝝ, specialiter deus Iacob, propter excellentissimam gratiam si 2
bi collatam. Vnde de deo ait scriptura: Dedit viam disciplinæ Iacob puero suo. ¶Sumite
psalmum, ⌋ vt eum deo deuote cantetis, ⌊ & date tympanum, ⌋ hoc est, non tantum voce,
sed etiam musico instrumento deum laudare, & simul cum sono tympani psalmos vocibus
decantetis. Solebant enim Hebræi in instrumentis musicalibus psalmos cantare, sicut nunc
in organis cantat ecclesia. Sic quoq; date, ⌊ psalterium iocundum cum cithara, ⌋ laudando
1. paral. 15 deum in talibus instrumentis, secundū quod Dauid instituit ¶Buccinate in neomenia ⌋ .i. 3
in die nouilunij, ⌊ tuba, ⌋ ad buccinandū formata, qm̄ Moyses iussit fieri tubā ad hoc. Iudæi
Nume. 10 / 2. Esdr. 5 autē in omnibus nouilunijs egerant festū in memoriā gubernationis diuinæ. In nouilunio
Leuit. 23 vero septimi mēsis cōmuniter occurrebat festū tubaꝝ, apud Hebræos valde solenne in me-
moriā redēptionis Isaac ab immolatione, prout in Leuit. legif. Idcirco nūc subdif, ⌊ in insi-
gni die solennitatis vestræ, ⌋ .i. in solenni festo tubaꝝ. Cur aūt hæc agere debeant, pandit. 4
¶Quia præceptū in Israel est, ⌋ qm̄ dn̄s iussit sic fieri in populo Israelitico, sicut habef in li F
Nume. 29 bro Num̄. ⌊ & indiciū deo Iacob, ⌋ .i. istud mandatū est à deo Iacob, qui hoc iustū esse dicta-
uit. Vel sic, iudiciū deo Iacob, ⌋ .i. iudiciū damnationis erit Iacob .i. populo ex Iacob nato à 5
deo omniū iusto iudice, si populus iste omiserit istud præceptū implere. ¶Testimoniū in
Ioseph posuit illud, ⌋ .i. deus istud præceptū cū attestatiōe proprij testimonij proposuit .i.
populo Iudæoꝝ p Ioseph designato. Propter hoc q̄ Iacob primogenita cōtulit ei, & ipse a-
Genes. 37 lijs fratribus suis sanctior atq; sublimior fuit, ⌊ cū exiret ⌋ Ioseph .i. pplus Iudæoꝝ, ⌊ de terra
Exodi. 12 Aegypti, ⌋ per manū Moysi, ⌊ linguā quā nō nouerat audiuit, ⌋ .i. legē diuinā à deo p Moy
sen sumpsit, quā ante nesciuit. Vel hoc ideo dicif, quoniā populus Iudæoꝝ cū accessisset ad
montē Sinai, audiuit deū, vel potius angelū dei sibi loquentē de medio ignis, propter q̄d ter-
Exodi. 20 riti, dixerunt ad Moysen: Non loquatur nobis deus, ne forte moriamur, sed loquere tu no-
Deute. 5 bis. Propter quod Moyses: Ecce (inquit) ostendit nobis dn̄s deus noster maiestatē suā, & p-
bauimus hodie, q̄ loquente deo cū homine vixerit homo, vocem eius audiuimus de medio
ignis. Vel q̄ dicit, linguam quam non nouerat audiuit, forsitan ideo dicit, quoniā filij Israel
in Aegypto nati & educti, cum venissent ad terras Amorræorum, Madianitarum, Moabita-
rum, Idumæorum, &c. linguas ignotas audierant. ¶Diuertit ab oneribus dorsum eius, ⌋ 6
Exodi. 1. hoc est, deus populum Iudæorum eripuit, à deportatione onerum, quæ portabant in terra
Aegypti ex imperio Pharaonis, construentes ei ciuitates tabernaculorū, vt patet in Exodo,

⌊ manus

A
⌊manus eius in Cophino seruierūt.⌋ Nā filij Israel in sportis collegerūt & detulerūt lateres,
seu alia quæq; necessaria ad structurā. Deinde mutat propheta personā, loquiturq; in psona
7 dei, subdēs. ¶In tribulatiōe inuocasti me, ⌋.i. ô popule Iudæorum dū in Aegypto affligeba-
ris à ppositis operum atq; Aegyptijs, vitā vestrā ad amaritudinē perducētibus, clamasti ad me Exodi. 2
pro liberatione, ⌊& liberaui te⌋ in manu forti & maximis signis. Hinc em̄ dn̄s ait ad Moy-
sen: Clamor filiorum Israel venit ad me, descēdiq; vt liberem eos, ⌊exaudiui te in abscondito Exodi. 3.
tempestatis, ⌋.i. in afflictione cordis tui occulta, qn̄ gemebundè suspirabas ad me, nō audēs
manifeste me inuocare aut conqueri propter Aegyptiorum formidinē ⌊probaui te apud aquā
contradictionis, ⌋ hoc est, ibi ostendi tuam ingratitudinē & peruersitatem. Vnde in libro Nume. 20
Nume. legitur: Hæc est aqua contradictionis, vbi iurgati sunt filij Israel contra dn̄m. Potest
quoq; istud specialiter ad Moysen Aaronq; referri, qui circa hunc locū deū per incredulita-
tē offenderunt, propter quod terrā promissionis intrare prohibiti sunt, dicente ad eos do-
mino: Quia non credidistis mihi vt sanctificaretis me coram filijs Israel, nō introducetis hos
8 populos in terram quam dabo eis. ¶Audi populus meus⌋ peculiaris verba legis meæ, au-
ribus cordis & corporis, ⌊& contestabor te, ⌋ hoc est, testis ero verborum meorum, ope-
rumq; tuorum. Iuxta illud: Ego sum iudex & testis ait dominus, ⌊Israel⌋ id est, plebs Israeli- Hiere. 29
tica, ⌊si audieris me, ⌋ hoc est, si præcepta legis meæ impleueris, ⌊non erit in te deus recēs, ⌋
quem colas, quia nil tēporale aut creatū pro deo recipies, ⌊neq; adorabis deū alienū, sed me Exodi. 10
9 solū verū, æternumq; deū. ¶Ego em̄ sum dominus deus tuus, qui eduxi te de terrra Aegy
pti, ⌋ & adhuc plura bn̄ficia dare paratus sum, nā ⌊dilata os tuum, ⌋.i. desiderium tuū aperi
ad recipiendū, & os corporale ad petendū, ⌊& implebo illud⌋ gratia mea, dando tibi quod
01 postulas. Cōsequenter ostēditur populi ingratitudo. ¶Et nō audiuit populus meus⌋ aure
B cordis, ⌊vocē meā, ⌋.i. verba pceptorum meorum, ⌊& Israel nō intēdit mihi, ⌋.i. nō aduertit ne
q; curauit me. Sed mihi apparet, q deus populū rebellē & inobedientē appellat populū suū,
præsertim cū de tali populo dicat. Non populus meus vos, & ego non deus vester. Et respō- Osee. 1.
dendum, sicut nunc sæpius dictum est, q populus Iudæorum etiam reprobus) dicitur populus
dei, in quantū à deo præ cæteris gentibus vocati erant, & multis beneficijs eius honorificati.
Ideo nanq; dn̄s ait: Sicut adhæret lumbare ad lūbos viri, sic agglutinaui mihi domū Israel, vt Hiere. 13
esset mihi in populū, & in nomen, & in laudē, & gloriā, & non audierunt. Sic quoq; dicūtur
dilecti à deo, secundum q dominus ait: Quid est, q dilectus meus in domo mea fecit scelera Hiere. 11.
multa? Non q vere atq; finaliter dilecti erant à deo, de quo dictū est supra: Odisti omnes qui Psal. 5
operantur iniquitatem, sed quantū ad beneficia eis à deo exhibita in præsenti, dicunt dilecti
11 Huius aūt ingratitudinis grauissima pœna mox subditur. ¶Et dimisi eos secundū deside-
ria cordis eorum, ⌋ hoc est, gratiā meā eis subtraxi, qua subtracta non præseruant à culpa, sed
concupiscentias suas sequūtur, & proprias cogitationes & inclinationes sectant, propter qd
additur, ⌊Ibūt in aduentionibus suis, ⌋ hoc est, in erroribus suis, & vitijs à se excogitatis vi- Leuit. 25
12 uent & perdurabūt. ¶Si populus meus audisset me, ⌋ id est, legē meā, ⌊Israel si in vijs me-
13 is, ⌋.i. in obseruantijs mandatorum meorum ⌊ambulasset. ⌋ ¶Pro nihilo, ⌋.i. tanquā nihil, seu
gratis, ⌊forsitan⌋.i. certitudinaliter, dūmodo ipsi in vijs meis perseuerassent, ⌊inimicos e-
orū humiliassem, ⌋.i. septē gentes terræ promissionis, & cæteros gentiles eorum hostes deie-
cissem, atq; potestati eorum subiugassem, sicut per Moysen sæpe promisit, ⌊& super tribulan-
tes eos, ⌋.i. super persequutores eorum ⌊misissem manū meā, ⌋.i. potestatē meā, & vltionem
14 iustitiæ meæ extendissem. ¶Inimici domini, ⌋.i. Iudæi ingrati, de qbus Moyses loquitur: Nume. 20
Audite rebelles & increduli, ⌊mentiti sunt ei, ⌋.i. ad iniuriā eius, qui non impleuerūnt quod
C spoponderūt, dicentes: Om̄ia quæ loquutus est dn̄s, faciemus. Nam paulo post vitulū aureū Exod. 24
adorauerūt, ⌊& erit tēpus eorum in secula, ⌋.i. dānatio & pœna eorum in æternū durabit, qm̄ in Exodi. 32
inferno fine sine cruciabūtur. Vnde dominus dixit ad Moysen: Ego in die vltionis visitabo
hoc peccatū eorum. ¶Et cibauit eos, ⌋ hoc est, nō obstante prædicta ingratitudine Iudæo- Ibidem.
15 rū, deus cibauit illos ⌊ex adipe frumenti, ⌋ scilicet pane cœlesti seu manna, quod adeo dulce Exodi. 16
fuit ac si de simila & adipe factū fuisset. Vel sic, Cibauit eos ex adipe frumēti, ⌋ qm̄ postq̄ in- Sapiē. 16
gressi sunt terrā promissionis tritico abundantē, aluit eos pane, de simila tritici facto, ⌊& de Exodi. 16
petra melle saturauit eos, ⌋ id est, melle emanante de petra. Nā terra promissionis dicitur la- Deute. 32
cte & melle manare. Apes nanq; in rupibus terræ promissionis mellificant, & ita de locis pe-
trosis mel satis copiose colligitur.

¶Explanatio Tropologica siue moralis eiusdem psalmi.

SPiritualē deniq; intellectū sequēdo, titulus psalmi huius, in principio pcedētis exposi
tionis positus, ita exponit. Psalmus iste in finē, q Chrūs est nos dirigens, proponit &
cantat, ipsi Asaph.i. cōgregationi fideliū p Asaph designatæ, & agit hic psalmus pro
torcularibus.i. de tribulatoibus seu ecclesijs pssura tribulationū afflictis, qbus mali se-
parant à bonis, q separatio designata est, quinta sabbati.i. quinta die hebdomadæ, qua ex

 aqua

aqua producti sunt pisces, auesq́;. Remanseruntq́; pisces in aqua, & aues cõscenderũt in aera. D
Per qd pfiguratũ est, q̃d in ecclesia Chri cõtingit. Oẽs eñ Chriani in fonte baptismatis spũa
liter producunt & regenerant, sed quidã eorꝫ manẽt in terra trãsitorijs inhærẽdo, cæteri vo-
lant in altũ, amãdo cœlestia. Itaq; ò vniuersi filij ecclesiasticæ cõgregatiõis. Exultate deo ad-
iutori nostro, videlicet summæ trinitati, simplici deo, iubilate deo Iacob. i. supplãtantiũ vi-
tia. Per Iacob nãq;, q interptat supplãtator, cõculcatores vitiorꝫ intelligunt. Versiculus iste
spũali hilaritate redundat. Est eñ exhortatio iocũdissima, admonitio saluberrima, doctrina
prorsus angelica. Quid eñ tã cœliforme, angelicũ, deiforme, ac splendidũ, sicut in deo exul-
tare & dño iubilare, congaudendo infinitæ perfectioni creatoris, infinitæ beatitudini di-
uinitatis, infinitæ iocunditati supergloriosissimæ trinitatis? Hoc nẽpe est præclarissimũ ex-
ercitiũ summæ virtutis, videlicet charitatis diuinæ, quo esse non potest sublimius in seculo
isto. Quanto eñ dignitati & gloriæ domini dei nostri cordialius congratulamur, tanto eũ
ardentius diligere comprobamur, quo autem deũ calidiori mente amamus, eo deformiores ac
nobiliores consistimus, qm̃ summa nobilitas mentis creatæ est amor diuinus. i. actualis dile-
ctio superbenedictæ diuinitatis. Sumite psalmũ, hoc est, bonã operationẽ à gratia dei acci-
Philip. 2. pite, quam operationem nõ nisi à deo habere potestis, qm̃ (sicut ait apostolus) ipse est q ope
ratur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate, id est, ex sua voluntate benigna, ad
Esaiæ. 26 quem Esaias loquens: Domine (inquit) dabis pacem nobis, omnia eñ opera nostra operatus
es in nobis. Vnde & Christus ait discipulis: Sicut palmes à semetipso non potest ferre fru-
Iohan. 15 ctum, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me mãseritis, & date tympanũ. i. dulcem reddite
sonũ, dei auribus beneplacentem, qui vtiq; non est proprie sonus sensibilis atq; exterior, sed
intellectualis videlicet mortificatio carnis, & castitas sancta, quæ etiã est odor bonus. Quẽ- E
admodum nanq; tympanũ. i. corium in ligno expansum, non nisi percussum dulciter sonat,
sic caro castigationibus pœnitentialiũ flagellorꝫ lassata & attenuata domino placet, & sua
operatio coram altissimo sonat. Sumite quoq; psalterium iocundũ cum cithara, Psalterium
quod à superioribus sonat, & decem cordas habet, designat decalogum legis diuinitus datũ.
Cithara vero habens sex cordas, & ab inferioribus sonãs, significat sex opera misericordiæ.
Est igitur sensus. Sumite psalteriũ iocundum cũ cithara. i. diuinæ legis præcepta implete, va
cando cœlestibus, sed cum cithara, quatenus simul exerceatis opera misericordiæ, quoniam
non debetis sic esse intenti cœlestibus, vt negligatis succurrere proximorꝫ necessitatibus.
Buccinate ò Christifideles, hoc est, audacter & amorose sonate dei præconia, vestra peccata
& proximorum documenta, ita vt deum laudetis, vosipsos vituperetis, & proximos instru-
atis, in neomenia, id est, in exordio illuminationis vestræ à sole iustitiæ, scilicet insigni die so
lennitatis vestræ interioris, quando videlicet spũs sanctus venit ad vos, & mansionẽ sibi facit
in vobis, tunc eñ gratiam vobis concessam, alijs libenter debetis cõmunicare. Sic autẽ buc-
cinate tuba, hoc est, verbo dei. Quia præceptũ in Israel est. i. ecclesiæ Christianorꝫ deum per
fidem speculanti, diuinitus iussum est taliter facere. Christus eñ in euangelio damnat seruũ,
Matt. 18 qui talentũ sibi concessum abscondit. Et Paulus vult vt singuli, non quæ nostra sunt, quæra-
1. Cor. 10 mus, sed quæ aliorꝫ. Propter quod scriptũ est: Sapientia abscondita, & thesaurus inuisus, quę
Eccl. 4. vtilitas in vtrisq;? Deniq; excellentissimus apostolici ordinis princeps euidentius atq; præ-
1. Petri. 4 clarius loquens. Vnusquisq; (inquit) sicut accepit gratiam, in alterutrũ illam administrantes, F
sicut boni dispensatores multiformis gratiæ dei. Testimoniũ in Ioseph posuit illud, hoc est,
in populo ex gentilitate ad Christum conuerso, & ecclesiæ addito. Ioseph eñ interpretatur
augmentum, sicq́; per eum signantur ex gentibus Christo per fidẽ adducti, & his deus testa-
tus est præceptũ prædictũ, vt patet ex authoritatibus allegatis, cũ exiret de terra Aegypti. i.
cum gentiles in Christũ credentes, egrederentur de pristinis suis obscuritatibus, vitijs & ig-
norantijs, linguam quam non nouerat, audiuit. i. tunc audire cœperunt euangelicam prædi-
cationem, apostolicamq́; doctrinã ante ipsis prorsus ignotam. Propter quod Athenienses
ad Paulũ dixerũt: Volumus scire quæ est hæc noua, quæ à te dicitur, doctrina. Noua eñ quæ
Actorꝫ 17 dam infers auribus nostris. Tunc quoq; cũ sic de Aegypto exiret hic populus, deus. Diuertit
ab oneribus dorsum eius. i. à pondere vitiorꝫ, à seruitute peccati, à iugo mundi, carnis, atque
Matt. 11. diaboli. Talibus eñ clamat Christus: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & e-
go reficiam vos, manus eius, hoc est, operationes populi huius antequã conuerteretur ad de
um, in cophino. i. in vasis immunditiarꝫ ac sordium, vitiorꝫ seruierunt legi peccati, imò pec-
cato ac dæmoni. Dum eñ peccator vitijs immoratur, manus operationũ suarꝫ tenet in vase
peccati. i. in actione inordinata, seu voluntate peruersa, in quibus culpa fundat. Deinde Chri
stus ait ecclesiæ, cuilibetq́; deuoto. In tribulatione. i. persequutione, tentatione, seu alia qua-
cunq; molestia, inuocasti me, quod est tutissimũ, saluberrimumq́; remedium, idcirco quãdo-
cunq; affligimur, siue à dæmone, siue à malis hominibus, siue à proprijs passionibus, deũ inuo
care debemus cum omni fiducia atq; constantia, & ita efficiemur securi, nam exaudiemur,
sicut

A ſicut ſubiungitur, & liberaui te, exaudiui te in abſcondito tempeſtatis, tempore diabolicæ
ſuggeſtionis ſeu intimæ afflictionis, quando ad aliũ nullũ confugere poteris. Deniq; hoc de-
bet eſſe ſumma & vnica conſolatio omni afflicto, ꝙ certiſſimũ eſt deũ maxime adeſſe afflictis Pſalm. 33
quoniam promptus eſt ſuccurrere eis, ſicut ſuperius dictũ eſt. Iuxta eſt dñs his qui tribulato
ſunt corde. Inferius quoq; ipſe teſtatur: Cũ ipſo ſum in tribulatione. Propterea viri perfecti Pſal. 90
in tribulationibus gaudent, & in eis libenter exiſtunt propter præſentiam dei, ſed pro patiẽ
tia & fortitudine animi dominũ deprecantur, probaui te apud aquã contradictionis, id eſt,
apud quãcunq; aduerſitatẽ & reſiſtentiã, qua tibi in bono reſiſtitur ab hoſtibus tuæ ſalutis, vi
delicet mundo, carne & diabolo. Aduerſitas eñ & reſiſtentia quã ſuſtinet homo in via dei,
ab his qui moliuntur eũ à bono opere auertere, declarãt an homo vere, fideliterq; deo adhæ-
reat. Vnde Moyſes ait: Adduxit te dominus vt affligeret atq; tentaret, & notum fieret vtrũ Deute. 8.
cuſtodires mandata illius, an non. Et iſta eſt ratio cur deus permittit famulos ſuos talia impe
dimenta pati, videlicet vt probentur & innoteſcat vtrũ ſyncere quærãt iuſtitiã, ſicq; gratiã
ampliorem acquirant, & alijs in exemplum proponantur. Propter quod ſcriptũ eſt: Tanquã Sapien. 3
aurum in fornace probauit electos dominus, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit eos. Audi
populus meus, qui à me Chriſtianus vocaris, qui etiam Iſrael diceris. i. deũ per fidem conſpi Deute. 6
ciens, tu ergo ſi audieris me, implendo præcepta mea, ita vt deũ tota anima, toto corde, &
tota fortitudine diligas, non erit in te deus recens, hoc eſt, me nõ derelinques, & nec alijs ma Roma. 1.
gis ꝗ mihi adhærebis. Non ſeruies creaturæ potius ꝗ creatori, non magis amabis ventris in-
gluuiem, carnis luxuriam, mundi honorem, temporalia bona, ſiue pecuniam, ꝗ me ſummũ,
B atq; incommutabile bonũ. Qui eñ caſtitatem relinquit & voluptati deſeruit, recentem ſuſ-
cipit deum, quoniã luxurioſi deus eſt ſua dilecta, guloſi deus eſt venter, auari pecunia. Quod Philip. 3.
eñ quis amplius cogitat, amat, & colit, hoc deus ipſius eſſe conuincitur. Ego eñ vnigenitus
dei propter te incarnatus, ſum deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, hoc eſt, de hoc ſecu-
lo nequam, videlicet de caligine culpæ & tenebris ignorantiæ, per mortis meæ meritum &
ſanguinis pretium, per gratiam baptiſmalem, per virtutum infuſionem, & ſpũs ſancti multi-
plicem illuſtrationem, dilata os tuũ, & implebo illud, id eſt, ad gratiam te diſpone, & eam re-
cipies, miſericordiam meã implora, & faciam tecum miſericordiam, inuita me ad cordis tui
hoſpitium, & ingrediar illud. Ego eñ ſto ad oſtium & pulſo, ora pro illuminatione interna, Apoca 3.
& dabo tibi ſapientiæ claritatem, quemadmodũ ſpondet apoſtolus meus, dicens: Si quis in- Iacobi. 1.
diget ſapientia, poſtulet à deo & dabitur ei. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans. Ad minus
eñ recipiet illam, quæ eſt donum ſpũs ſancti, quam habet omnis qui gratiã gratum facientẽ
ſortitus eſt. Itaq; dilata os tuũ, hoc eſt, aperi cor tuum, obicemq; depone & implebo illud, qa Eſaie. 59
non eſt abbreuiata manus mea, vt ſaluare non valeat. Et non audiuit populus meus, qui ſolo
nomine Chriſtianus eſt, ſeu per fidem & non per charitatẽ, qui ſe dicit noſſe deũ, & factis ne-
gat, vocem meam, id eſt, præcepta & exhortationem ſacræ ſcripturæ. Sic eñ reprobi dicũ Tit. 1.
tur, populus Chriſti, quomodo ipſe in Euangelio ait cuidã: Amice quomodo huc intraſti nõ Matt. 22
habens veſtem nuptialem? Et ſicut de aliquibus dicitur: In propria venit, & ſui eũ non rece- Iohan. 1.
perunt. Idcirco. ¶ Et dimiſi eos ſecundũ deſideria cordis eorũ. Hæc eſt maxima vltio dei,
C dum hominẽ exigentibus ſuis peccatis ſibiipſi relinquit, hoc eñ tam malũ eſt, ꝗ bonum eſt à
domino conſeruari in præſenti vita, filialiter corrigi, à vitijs cohiberi. Vnde certiſſimum ſi-
gnum diuinæ reprobationis atq; futuræ damnationis eſt, nunc in omnibus proſperari ad li- Apoca. 3.
bitum, à deo relinqui iuxta proprium deſiderium, nec flagellari cũ filijs adoptionis. Ideo nã-
q; dominus ait: Ego quos amo, arguo & caſtigo. Apoſtolus quoq; ad Hebræos: Quis filius Hebr. 12
quem non corripit pater? Quod ſi extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes,
ergo adulteri & non filij eſtis. Et hoc quoq; Salomon monet: Diſciplinam domini fili mi ne Prouer. 3
abijcias, & ne deficias, cũ ab eo corriperis. Quem eñ diligit dominus, corripit, & quaſi pa-
ter in filio complacet ſibi. Si ergo beati eſſe optamus, in præſenti vita pro noſtris exceſſibus Ibidem
caſtigari deſideremus, penſantes prudentiſſima mente illud Iob: Beatus homo qui corripitũ à
domino. Increpationem ergo domini ne reprobes, quia ipſe vulnerat & medetur. Hinc in- Iob. 5
ſuper angelus dixit Tobiæ: Quia acceptus eras domino, neceſſe fuit vt tentatio probaret te. Tobie. 12
Vnde ex perſona omniũ electorum teſtatur ſcriptura: Nã ſicut in alijs nationibus dominus 2. mach. 6
patienter expectat, vt eas, cũ iudicij dies aduenerit, in plenitudine peccatorũ puniat, ita & in
nobis ſtatuit, vt peccatis noſtris in finem deuolutis, ita demũ in nos vindicet, propter quod
nunquã miſericordiã ſuam à nobis amouet, corripiens vero in aduerſis, populũ ſuũ non de-
relinquit. His autem verbis præmittit quod viciſſim allegatũ recordor. Etenim multo tẽpo- Ibidem.
re non ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim vltiones adhibere, magni beneficij
eſt indiciũ. Si populus meus audiſſet, &c. Pro nihilo forſitan inimicos eorũ viſibiles & inuiſi
biles, humiliaſſem, quoniã ego ſuperbos humilio, & ergo dæmones ſuperbientes vehemen-
ter humilio, dũ eos à ſeruis meis humilibus vinci, fugariq; facio. Ideo nanq; dicit apoſtolus: Roma. 16

Deus pacis conteret Satanam sub pedibus vestris velociter,& super tribulantes eos misissem D
manũ meã,electos protegendo & illos opprimendo,saltẽ post terminũ vitæ præsentis. ⌊Ini-
Lucæ.19 mici domini.i.mali Christiani,de quibus Christus ait in euangelio:Inimicos meos,qui no-
luerunt me super se regnare,adducite huc & occidite coram me,mentiti sunt ei.i.promissio
nem illã fregerunt,quã in fonte baptismatis fecerunt,promittentes se abrenuntiaturos Sata
næ & eius operibus.Omnes quoq; qui post confessionẽ,pœnitentiam,& sacrã cõmunionẽ
Michæ.6 ad pristina vitia reuertuntur,nec student coram deo ambulare solicite,inimici sunt Christi
mentiunturq́; ei,& erit tẽpus damnationis eorũ in secula.i.in æternũ,quoniã ibunt in ignẽ
æternũ.Non est tamen hoc ita sumendũ,quasi post diẽ extremi iudicij tẽpus erit.Nã primi
Apoca.10 mobilis motu cessante,cessabit & tẽpus,iuxta illud:Angelus leuauit manũ suã ad cœlũ,& iu-
rauit per viuentẽ in secula seculorum,quia tẽpus vltra non erit.Et cibauit Christus illos,scili-
cet Christianos,ex adipe frumenti.i.sacramento corporis sui sub forma panis triticei,& de
petra melle.i.melle quo designatur dulcis effectus sacramenti corporis Christi,videlicet cõ
solatio spũalis,infusio gratiæ sacramentalis,impinguatio mẽtis,hoc melle fluente de petra,
id est,Christo,seu merito passionis & sanguinis eius.Nam per meritũ Christi datur nobis
quicquid gratiæ participamus,saturauit eos saturitate interiori,dando eis desideriũ cordis
sui. Ecce psalmũ spũali doctrina repletũ,& diuina beneficia recolentẽ,hominũ ingratitu-
dinẽ,dei quoq; vindictã breuiter cõmemorantẽ,audiuimus. Elaboremus itaq; omnia hæc
ad nostrã informationẽ trahere,deo exultare & iubilare,diuinorum beneficiorum reminisci,sa-
cramenti Christi gratiã adipisci,summe ac diligentissime præcauentes,ne tam inæstimabi-
libus beneficijs Christi inueniamur ingrati.Quæ autem nunc omissa sunt,in præcedenti ex-
positione patent. E

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXI.

¶ Argumentum.

¶ Titulus.Psalmus Asaph.Propheta ppendẽs cæcitatẽ Iudæorum,q,cũ Christũ haberẽt p-
sentẽ in medio sui,opa miraculorum ppetrantẽ,qbus doctrinã suã fructuosissimã cõprobaret,
nõ iã ipm cognouerũt,neq; crediderũt in ipm.Intẽdit ,pinde incredulã illã synagogã eò de-
ducere,vt in Chro vero Messia vtrãq;,nẽpe diuinã atq; hũanã crederẽt naturã,q̃tenus p fidẽ
filij dei noĩent,& sint re ipsa.Arguit itaq; eã & increpat iniquorum iudiciũ aduersus Christũ,q
bus & pdicit suã dãnationẽ & pœnã.Duas igit habet partes iste psalmus.In prima ponit ex-
cæcatio synagogæ Iudæorum.In alia vero imprecatio pœnæ illi infligẽdæ,ibi,Exurge deus
iudica terram.Author ad literam quoq; de iniquis iudicibus exponit.

¶ Expositio Tituli.

¶ Breuis hic psalmus,breui & facili titulo prænotatur,dũ dicitur.Psalmus Asaph.Dicitur
eñ psalmus Asaph,vel quia ab eo compositus est,vel quoniã congregationi per Asaph desi-
gnatæ proponit.Ad literã quoq; dicitur psalmus iste esse conscriptus cõtra iudices iniustos,
eorum peruersitatẽ redarguẽs,diuinã'q; iustitiã cõtra eorum iniustitiã postulans.Ait ergo.

¶ Enarratio psalmi.

Eus stetit in synagoga deorum.⌋ Deus incorporeus & immẽsus,in quo nullus »
est situs locus secundũ naturã diuinitatis,dicit in synagoga deorũ,id est,in cõ
gregationibus iudicum stetisse & stare,quoniã ipse vbiq; est,& omniũ ver-
ba ac opera intuetur,pensat,& iudicat,maxime tamen & districtissime iudi-
cum corda,verba & facta considerat.Dicuntur autem iudices dij,iuxta illud:
Exodi.22 Ad deos vtriusq; causa perueniet,id est,ad iudices.Vnde & iterum Moyses
Dijs (inquit) non detrahes.⌊In medio autem,⌋ deus in medio vniuersorum existens.Vel,in »
medio,secundum æqualitatem iustitiæ,⌊deos,⌋ id est,iudices,⌊dijudicat,⌋ hoc est,impios »
Sapiẽt.6 iudices reprobat,& bonos à malis discernit.Vnde in libro Sapientiæ scriptum est:Audite F
reges,& discite iudices finium terræ,quoniam data est vobis à deo potestas,qui interro-
gabit opera vestra,cogitationes vestras scrutabitur,quoniam cum essetis ministri regni il-
Ibidem lius,non recte iudicastis,neque custodistis legem iustitiæ.Horrende & cito apparebit,
quoniam iudicium durissimum in his qui præsunt,fiet. ¶ Vsquequo,⌋ ò iudices impij, » 2
⌊iudicatis⌋ iudicio approbationis,⌊iniquitatẽ⌋ illam excusando,laudando,aut occultan- »
do,⌊& facies peccatorum sumitis,⌋ id est,personas malorum accepratis,iustificando causam »
1.Regũ.8 eorũ amore propinquitatis aut munerum,vel timore potestatis ipsorum,hoc valde iniquũ est,
& contra documentũ gloriosi regis Iosaphat,cuius verba omnium iudicum plenissime in-
structiua sunt.Scriptum est eñ de eo:Præcepit Iosaphat iudicibus.Videte quid faciatis.Nõ
2.Par.19 enim hominum iudicium exercetis,sed domini,& quodcunq; iudicaueritis,in vos redunda
Ibidem bit.Sit timor domini vobiscum,& cum diligentia cuncta facite.Deinde propheta admonet
iudices ad emendationẽ. ¶ Iudicate⌋.i.iustũ iudiciũ facite,⌊egeno & pupillo,⌋ q seipsos » 3
defen-

A “ defendere nequeunt contra potentes & diuites ⌊humilem & pauperem⌋ spiritu non auarum
“ aut impium ⌊iustificate⌋.i.iustum esse dictate, sicut veraciter est. ¶Eripite pauperem⌋ De
“ violenta impetitōe potentis ⌊& egenū de manu⌋.i.iniusta potestate peccatoris ⌊liberate.⌋
Talis iudex erat beatus Iob, qui de seipso testatur: Cum sederem quasi rex circumstante exer- Iob.29
citu, eram tamen merentium consolator. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperū,
& causam quam ignorabam diligentissime inuestigabam. Et hoc est quod dominus admonet Esaie.1.
Quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Consequen-
5 “ ter inducitur causa erroris & iniustitiæ iudicum iniustorum. ¶Nescierunt⌋ regulas iu-
“ ris ⌊neq; intellexerunt⌋ subtiliter intentionem legislatoris seu legum, sed sicut sonant sic eas
“ intelligunt ⌊in tenebris⌋ cordis & operum.i.in cogitationibus rudibus atq; iniustis operibus
“ ⌊ambulant, mouebunt⌋.i.Chrm iudicem formidabūt saltē in die iudicij ⌊omnia fundamēta
“ terræ⌋.i.omnes principes terreni, qui aliorū fundamenta atq; colūnæ esse deberēt Vel, moue Luce.21.
bunt oia fundamenea terræ, hoc ē, elemētum terrę mouebitur, quoniam vt dicit sapiens: De Sapiæ.5
us armabit creaturam ad vltionem inimicorum, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra
insensatos. Quamuis ó iudices mali tam indigni sitis, propter vestram abusionem atq; maliti-
6 “ am, tamen ¶Ego dixi dij estis⌋ Quia per Moysen vocaui vos deos, propter potestatē desu Exo.22
per vobis datam, & quia ad vos sermo dei dirigitur. Hæc verba Christus allegat, loquens Iu-
dæis. In lege (inquit) vestra scriptum est: Ego dixi dij estis, ꝙ quare dicitur, subiungit, illos di Johan.10
xit deos, ad quos sermo dei factus est. Dicuntur autē iudices dij, non per naturam, sed per di-
uinæ proprietatis participationem, videlicet quoniam alijs prouidere & præesse debēt, quod
“ deo propriè competit, ⌊& filij excelsi omnes⌋ Hoc dupliciter accipi potest, secūdum ꝙ ex-
B celsi accipi potest singulariter & pluraliter. Si eñ singulariter accipiatur, sensus est, vos iudi-
ces estis filij excelsi, scilicet dei sublimis, quia ad eius imaginem conditi estis. Si vero sumatur Genes.1
pluraliter, sensus est: Vos iudices estis filij excelsi.i.sublimes, quoniam cæteris filijs hominum
7 “ præsidetis ac imperatis. ¶Vos autem sicut homines (cæteri) moriemini⌋ In anima dū pec-
caueritis, atq; in corpore dum hora à deo præfixa aduenerit, nec poterit vos à morte eripere
“ vestra potestas ⌊& sicut vnus de principibus⌋.i.angelis apostaticis & supbis ⌊cadetis⌋ nūc
in foueam culpæ, & postmodum in lacum mortis æternæ, nisi modo vixeritis iuste. Et quoni
am vltio ista à nullo infligi potest nisi à deo, qui solus est dominus dominorum, & princeps ac
iudex regum ac iudicum terræ, ideo quatenus nullum malum maneat impunitum, Asaph im Hebre.12
8 “ plorat diuinum iudicium. ¶Surge deus⌋ Hoc est, ad actum iustitiæ tuæ procede, sine mo- Actor.10
“ tu ac mutatione ⌊iudica terram⌋.i.omēs habitantes in terra, seu homines vniuersos p Iesum
“ Christū, quē constituisti iudicē vniuersorū ⌊quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus⌋
hoc ē, omēs gētes tanq̄ hęreditatē quandam tibi subijcies, pręsertim in die iudicij, quia extūc
erūt electi pfecte immobiliterq; subiecti ordini tuæ misericordiæ, reprobi vero ordini tuę iu
stitię, qm̄ culpa tūc erit p pœnā ad quandā iustam ordinationē redacta. Augustinus aūt, &
eū sequētes exponūt hūc psalmū de Chro, & sacerdotibus ac scribis Iudæorū, vt sit sensus: De
us.i.Chrus dei filius homo factus, de quo ait Iohānes: Hic est verus deus, & vita æterna stetit 1.Johan.5.
corporalibus pedibus suis in synagoga deorū, q frequēter in synagogis ac tēplo Iudæorū pdi
cauit, atq; miracula fecit, quēadmodū dixit ad Annā: Ego semp docui in synagoga & in tem Johan.18.
plo, quo oēs Iudæi conueniūt. Et cū factus esset annorū duodecim, inuētus in tēplo à mre, di- Luce.2
C xit: Nesciebatis q in his quę pris mei sunt, oportet me esse? Quod etiā prophetatum est ita. Malac.3.
Statim veniet ad tēplū suū dñator quē q̄ritis, & angelus testamenti quē vos vultis. Dicunt āt
sacerdotes dij, ppter rōnē prędictā, q erāt principes & iudices ppli. In medio aūt synagogæ
Chrus deus & homo deos.i.sacerdotes & primos Iudæorū dijudicat.i.redarguit, reprobat, &
condēnat. Sępe eñ (vt Euāgelistæ testant) Chrs in tēplo sacerdotes increpauit. Propter q̄d
Malachias de Chro loquēs. Ipse (inq̄t) q̄si ignis cōflans, & purgabit filios Leui, & colabit eos Malac.3
quasi aurū. Insup ppheta sacerdotes magistratusq; tēpli redarguēs, ait: Vsq; quo iudicatis ini Matt.27
q̄tatē.i.q̄diu iudicādo approbabitis verba & dicta eorū, q dño saluatori obloquunt, dicentes
eum eē seductorē, & facies pctōrū sumitis.i.falsos testes laudatis & acceptatis, q falsum testi- Luce.9.
moniū cōtra Chrm locuti sunt. Iudicate egeno & pupillo.i.Chro, q erat egenus, qm̄ non ha
buit vbi caput reclinaret, & pupillus, qm̄ sicut in cęlis habuit patrē sine mre, ita in terris mrem
sine pre humilē & pauperē.i.Chrm q de se ait: Discite à me, q mitis sum & humilis corde, iu Matt.11.
stificate.i.iustū esse asserite, & nolite cōtra eū blasphemias dicere. Eripite pauperē Chrm de
morte, & nō Barrabā homicidā atq; latronē, cuius contrarium ó principes sacerdotum feci-
stis, psuadentes populo vt peterēt Barrabā, Iesum vero pderēt, & egenum Christum de ma- Matt.27.
nu peccatoris.s.Iudæ proditoris, Pilati, vel Caiphæ liberate. Nescierunt hi principes Iudęo Sapiæ.2.
rum Iesum esse Christum, quoniam excæcauit eos malitia eorum. Et si cognouissent, nunquā 1.Cor.2.
dominum gloriæ crucifixissent. Vnde Petrus loquens Iudæis: Frēs (ait) scio q p ignorātiam Actor.3.
peccastis, sicut & principes vestri neq; intellexerūt doctrinam ipsius esse à deo, sed dixerunt.

Luc. 13 Hunc inuenimus subuertētē gentē nostrā. Miracula quoq; ipsius, principi dæmonū asscripserūt, D
Matth. 9 in tenebris perfidiæ ambulāt, propterea mouebunt om̄ia fundamēta terræ. i. terra Iudæorum tā
horribiliter vastabit, destruet & comburent ciuitates ipsius, habitatoresq; occident q̄ p̄ nimia p
turbatōe videbit ipsa terra moueri, & interius concuti, q̄ oia à Romanis facta sunt loco & Gēti
Lucæ 19 Iudæorum, in vltionē sanguinis Chri, quēadmodū Chrs p̄dixit: Ego dixi dij estis, hoc de Iudæo
rum pricipibus dr: Propter rōnem de alijs iudicibus assignatā. Surge deus. i. tu vnigenite dei,
q in morte occubuisti, & in sepulchro dormisti, surge tertia die à mortuis, iudica terrā. i. iusto
Esa. 63 iudicio damna hos terrenos atq; carnales Iudæos, quēadmodū p̄testaris. Calcaui eos in furo
Ibidem. re meo, & cōculcaui eos in ira mea. Dies em̄ vltionis in corde meo, annus retributōis meæ ve
nit, qm̄ tu hæreditabis in oībus Gētibus. i. in pplo Iudæorum excæcato & derelicto, tu p præ di-
cationē Apostolorum, totū mūdum hæreditarie possidebis, regnādo p fidē & grām in cordibus
oīm gētiū, ad fidē catholicā cōuersarum, quēadmodū de te ait scriptura: Oēs ppli tribus & linguæ
Dani. 7 seruiēt ei. Hunc versum allegat Augustinus cōtra hæreticos, p̄cipuè cōtra Donatistas, probās
ex eo q Chrs ex morte resurgēs, nō solum in vno angulo terræ seu modico pplo, vt erat pars
Donati, sed in toto mūdo, in cūctisq; Gētibus p fidē regnaret. Adducitq; Augustinus ad hoc
Acto. 1. verba Chri, quæ post resurrectionem dixit Aplis: Eritis (inquiēs) mihi testes in Hierlm, & in
om̄i Iudæa & Samaria, & vsq; ad vltimū terræ. Ex quo sequi videt, q psalmus iste, scd̄m Au-
gustinū, ad lrām de Chro passo & resurgēte, atq; principibus sacerdotū loquat, maximè qm̄
(scd̄m Augustinū) per scripturas pro fide nō valet, nisi ex sensu lrali. ¶ Postremo exhorrandi
essent ex Psalmo p̄senti pastores ouiū Chri, & iudices ppli Chriani, vt in om̄i iudicio circūspe
Matth. 5 cti, cauti, & iusti cōsistāt, pēsantes se iudicē habere in cœlis, q vsq; ad nouissimū quadrantem,
exiget rōnē ab eis de om̄ibus, quæ circa subditos commiserūt aut omiserunt.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LXXXII.

¶ Argumentum. E

¶ Titulus: Canticū Psalmus Asaph. In hoc Psalmo Propheta monet iustos ad patiētiā, do
cens interim dep̄cari aduersus hostes Ecclesiæ, quatenus liberent à Satellitibus Antichri, quo
rum malitiā referēs, declarat p exēpla veterum, hmōi iuste à deo punitos, id q̄d p scd̄m Chri ad
uētum fieri rogat. Duo autem præcipuè agit. Primo equidem prædicit Ecclesiæ futuram de-
structionē, porrò imprecādo p modū querelæ describit tyrānorum cōtra dei electos psecutio
nem. Deinde petēs vltionē in vindictā determinat pœnā, qua ipsos puniēdos optat, ibi: Fac il
lis sicut Madian. Author iuxta lrām expendit illū de diuersis hostibus Iudæorum. Et nihilomi-
nus iuxta tropologiam mores hominum ex eo componit.

¶ Expositio Tituli.

¶ Deniq; Psalmi iam ptractandi titulus iste est: Canticū Psalmus Asaph, hoc est, Canticū
præsens est Psalmus Asaph vel qa ab eo est æditus, vel qa cōgregationi fideliū p Asaph, q in-
terpretat congregatio, designatæ proponitur. Præsens etem̄ Psalmus ad literam scriptus est
de diuersis hostibus populi Iudæorum, & orat Propheta pro iusta deiectione, & pœna aduer
sariorum populi sui, aitq;:

¶ Expositio Psalmi literalis.

Eus ⌋ æternæ atq; omnipotens, deus Israel, deus patrum nostrorum ⌊ quis si- "
milis erit tibi ⌋ similitudine vniuoca, essentiali, & perfecta: nullus vtiq;, quoni "
am tu solus cuncta in infinitum excedis, & tui comparatione est totus mun F
2. Mac. 1. dus, quasi puluis exiguus. De te enim veraciter scriptū est: Domine deus crea
tor omnium, terribilis & fortis, iustus & misericors, qui solus es rex bonus, so
lus præstans, solus iustus, omnipotens, & æternus. Iob quoq;: Digne eum in-
Job. 37 uenire non possumus. Magnus fortitudine & iudicio & iustitia, & enarrari non potest, ideo
timebunt eum viri, & non audebunt contemplari, qui sibi videntur esse sapientes. Est tamen
quædam silitudo matutina, imperfecta, atq; gratuita, & secūdū hanc similis est creatura, crea
Gene. 1. tori, sicut & omnis effectus assimilatur suæ causæ. Vnde & dominus: Faciamus (inquit) homi-
nem ad imaginem & similitudinem nostram. Ad hanc quoq; deiformem similitudinem, in-
Leu. 19. 20 uitamur in nouo ac veteri testamento. Dominus nanq; ait: Sancti estote, quoniam ego san-
ctus sum. Et saluator: Perfecti estote, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Quoniam er- "
go non est tibi similis, ⌊ ne taceas ⌋ hoc est, noli dissimulare iniurias tibi ac populo tuo illatas
sed vindica eas, ⌊ neq; compescaris Deus ⌋ hoc est, ne videaris compesci sustinendo blasphe- " 2
mias perfidorum, sed omnipotentiam tuam vlciscendo declara. ¶ Quoniam ecce inimici "
tui, ⌋ Videlicet aduersarij nostri Pagani, ⌊ sonauerunt ⌋ hoc est, irrationabiliter contra te lo
quuti sunt, & tubis in prælio cecinerunt, atq; cum fremitu super nos famulos tuos irruerunt, "
⌊ & qui oderunt te ⌋ scilicet, inimici prædicti, ⌊ extulerunt caput ⌋ hoc est, ceruicem contra te
erexerunt, præsumptuose cogitando, superbe loquendo, contumaciterque agendo.

¶ Super

3 ¶Super populum tuum⌋ Puta Iudæos⌊malignauerunt⌋ hoc ē, fecerūt malum consiliū,
A tractātes populū tuū oīo extinguere, ⌊& cogitauerunt aduersus sanctos tuos⌋ Prophetas & Na
4 zaræos ac reliquos religiosos. ¶Dixerūt venite & disperdamus⌋ hoc ē, diuersimode pda-
mus eos ⌊de gēte⌋.i. de alijs pplis, ocidēdo eos, ne amplius inter pplos demorent. Nec vo-
luerūt vitā ppli tui extinguere, verū etiā eius memoriam tollere, ideo addit, ⌊& nō memoret
nomen Israel vltra⌋.i. tam funditus destruamus ciuitates & templū ac populū Hebræorum, vt
5 nemo de cætero recordet eorum, neq; reliquiæ aliquæ eorum permaneant. ¶Qm̄ cogitauerunt
vnanimiter⌋.i. pari cōsensu in malo ⌊siīr aduersum te testamētū⌋.i. forte pactū, & malè ppositū
tū disposuert ⌊tabernacula Idumæorum⌋.i. habitatores Idumæ, videlicet nati ex semīe Esau
qui alio nomine dictus est Edom, à quo Idumæi nomen sortiti sunt ⌊& Ismahelitæ⌋ hoc est
populi nati de Ismahele filio Abrahæ, fratre Isaac. Quemadmodū eñ Esau psequebat Iacob, Genes.27
volēs eum occidere, sicut habet in Genesi, & Ismahel, Isaac, vt dicit Aplus ad Galatas: sic Idu- Gala.4
mæi psequebant Iudæos & Iacob descendētes, siīr Ismahelitæ. Propter quod ait Abdias pro
pheta: Propter iniquitatē in frēm tuū Iacob operiet te confusio, & peribis in æternum. In die
6 quando capiebant alieni exercitū eius, tu quoq; eras quasi vnus ex eis. ¶Moab⌋.i. Moabi-
tæ nati de Moab filio Loth ⌊& Agareni⌋ hoc ē, filij Abrahæ ex Agar ancilla Saræ, quæ Agar
alio nomine appellat Cethura, vt aliqui dicūt, quæ legit pperisse multos filios Abrahæ, post Genes.22
mortē Saræ coniugis suæ, sicut in Genesi patet, ⌊Iebal⌋ sic dictus, ⌊& Amon⌋.i. Amonitæ,
filij Amon, filij Loth, ⌊& Amalech⌋.i. Amalechitæ de Amalech nati, qui Amalech primo im
B pugnauit filios Israel, quando egrediebant Aegyptū, & in deserto meabāt, vt dicit in Exodo, Exo.7
vbi sic legit: Cum eleuaret Moyses manus vincebat Israel: si aūt paululū remisisset, vincebat
Amalech, ⌊alienigenæ⌋.i. Philistæi: nam in Hebræo habet: Philistæi, q erāt Iudæis valde mo
lesti ⌊cum habitātibus Tyrū⌋.i. cū Tyrijs. Quāuis etiā Tyrij cōfœderati essent Hebræis tpe
Iram regis sui, q habuit fœdus cū Dauid & Salomone, vt legit scdo & tertio Regū, postea tñ 2.Regū.5
7 ruptū est fœdus pacis eorum. ¶Etem̄ Assur venit cū illis⌋.i. Assyrij ⌊facti sunt in adiutorium 3.Regū.5
filijs Loth⌋ hoc ē, Moabitis & Ammonitis, ex quo videt, q filij Loth fuerūt principales ad-
8 uersarij Israelitarum in plio, de quo agit hic. ¶Fac illis (ô deus Israel) sicut Madian & Sysaræ,
sicut Iabyn in torrēte Cyson⌋ Qm̄ liber iste metricè scriptus est, cōtingit sæpe in eo variari
ordinē rerum gestarum in narratōe, sicut & nūc. Nam in libro Iudicū legit Iabyn rex Chanaan Iudi.4
oppressisse filios Israel, habuitq; principē militiæ Sysaram. Porrò legunt filij Israel dati in ma Iudi.6
nus Madianitarum. Orat ergo ppheta, vt deus deijciat pdictos inimicos ppli sui, q erāt tpe Re
gum Iuda & Israel vel postea, sicut debellauit Madianitas & Sysarā. Madianitas nāq; mira- Iudi.7
culose debellauit, p Gedeonē & trecētos viros eius. Siīr exercitū Iabyn regis Chanaan, expu
gnauit p manū Barach. Et Iahel vxor Aber Cynei clauū infixit in tempus Sysaræ, eumq; oc- Iudi.4
cidit, sicut Iabyn in torrēte Cyson. Nam iuxta torrentē Cyson, pcussus est pplus Iabyn à filijs Iudi.4
Isrl. Vñ Delbora pphetes dixit ad Barach: Vade & educ exercitū in monte Carmeli, ego aūt
adducā ad te in loco torrētis Sysarā, & oēm multitudinē eius. In hoc qq; torrēte qdā submer Iudi.5
9 si legunt, iuxta illud: Torrēs Cyson traxit cadauera eorum. ¶Disperierūt in Endor⌋ q a pro-
pè locū sic dictū occisi sunt, ⌊facti sunt vt stercus terræ⌋ q a insepulti māserunt, & pro nihilo
10 reputabant. ¶Pone prīcipes eorum⌋.s. Idumæorum, Ismahelitarum, Moabitarum, Agarenorum &c.
de qbus dictū est paulo añ ⌊sicut Oreb & Zeb.⌋.i. eos occide, quēadmodū occidisti Oreb & Iudi.7
Zeb, ⌊& Zebæe & Salmana⌋ prīcipes Madianitarum, qs occidisti p Gedeonē & adiutores ipsi
C us. Oreb eñ & Zeb Effratei decollauert. Zebee āt & Salmana ipemet Gedeō iterfecit, vt scri
11 bit in libro Iudicū. ¶Deus meus pone illos vt rotā⌋.i. fac illos instabiles, currētes, & nō pfi- Iudi.8
ciētes, quēadmodū rota mouet motu circulari, in q nō est finē certū accipere ⌊&⌋ pone eos,
⌊sicut stipulā añ faciē vēti⌋ quatenus stipula à vēto mouet & cadit, sic ipsi tua virtute succū-
12 bant. ¶Sicut ignis q comburit syluam⌋ igne succēsam, seu ligna sylvæ in ignē proiecta, ⌊&
13 sicut flāma cōburēs mōtes⌋.i. loca mōtana, quæ igne succēdunt cū habitaculis suis. ¶Ita pse
qris illos⌋ pnoīatos, vz Moab, Agarenos, Iebal & Amō ⌊i tēpestate tua⌋.i. in ira furoris tuí
hoc ē, in districta vltione iustitiæ tuæ. Hoc totū impletū est. Nā sicut ignis cōsumit ligna syl-
uarum, sic deus frequēter cōsumpsit hostes ppli sui Isrl, vt patet in occisione exercitus regis Assy Iudith.15
riorum, ac alijs multis ⌊& in ira tua turbabis eos⌋.i. vertēdo eos in fugā aut terēdo, occidēdo uē Esaiæ.10
eos. Pōt qz hæc pœna sicut & sequēs referri ad damnationē inferni, & ad pœnā futuri iudicij.
14 ¶Imple facies eorum ignominia⌋ Ita vt manifeste deijciant, oībusq; innotescat q victi sunt,
⌊& quærēt nomē tuū dñe⌋ quidā eñ Gētiliū vidētes pplm Iudæorum, tam mirabiliř pualere, &
15 se tam inopinatè diuina virtute succumbere ad deū Israel cōuertebātur. ¶Erubescāt & con
turbētur in seculum seculi⌋ In die finalis iudicij, sicut de impijs dr: Turbabūtur timore horri- Sapie.5
bili. Et in libro Iudicū: Sic pereant inimici tui domine, & confundantur & pereant, sæpe eun- Iudi.5
dem sensum resumit ad designandum zelum iustitiæ, qua aduersus malignos mouetur. Non
enim ex impatientia aut rancore, sed ex zelo iustitiæ & pro dei honore ista precatur.

¶Et co-

¶Et cognoscent.] per experientiam suę damnationis in futuro, seu experientiam pœnæ » 16
in seculo isto, [quia nomen tibi dñs.] .i. ꝙ tu vere & digne dñs appellaris, tanq̃ vniuersorum » D
princeps, prouisor, & iudex, cuius in ditione cuncta sunt posita, qui singulis tribuis quod me
Esaiæ.42 rent, qui testatus es. Ego dñs, hoc est nomen meum. Gloriam meam alteri non dabo. Cogno
Esa.37 scant quoq; [qm̃ tu solus altissimus in om̃i terra.] .i. ꝙ non solũ Iudæa in tua ptāte cõsistit, sed »
ꝙ om̃ia regna terræ & dñi eorum, tuo imperio sunt subiecta, sicut & Ezechias rex ait: Deus Israel tu es deus solus omnium regnorum terræ.

¶Expositio eiusdem Psalmi tropologica siue moralis.

MOralem aũt intelligentiam prosequẽdo, longè subtilior ac fructuosior est Psalmi pſentis expositio, sic em̃ materia Psalmi huius est secũdus Chri aduẽtus, & pſecutio dura ac grauis fideliũ à puersis. Triplex aũt fuit Ecclesiæ pſecutio prima erat in gladio tyrãnorum. Secũda in verbis hæreticorum. Tertia, in malis opibus fratrũ fallaciũ. Quarta restat quæ ex om̃ibus istis cõstabit, videlicet pſecutio Antichri q ptāte armorum verbis disputationũ, opibus simulatarum virtutum, fideles pſequet, occidet, & plurimos fallet. Quatenus igit tempus illud grauissimè pſecutionis abbreuiet, orat nunc Asaph pro secundo
2.Thess.2 Chri aduẽtu, seu acceleratõe finalis iudicij, qñ scd̃m Aplm̃ dñs Iesus spũ oris sui occidet, & illustratõe aduẽtus sui dãnabit seu destruet Antichrm̃, de q̃ & Esaias: Spũ (inqt) labiorum suorum in-
Esai.11 terficie, impiũ. Admirãs itaq; Asaph virtutẽ & gloriã, qbus Chrus in iudicio apparebit, ita ordit. Deus qs similis erit tibi. i. ó vnice fili pris æterni, dñe Chre vniuersorum iudex, qs similis tibi in sa-
Job.36 piẽtia discernẽdi iter bonũ & malũ, nullus vtiq;, iuxta illud: Ecce deus magnus, vincẽs sciam E
2.Par.19 nostrã qs similis tibi in æquitate, cũctis reddẽdi q̃d promerent? nullus vtiq;, qa de te scriptũ est:
Act.10. Nõ est apud dñm deũ nrm̃ iniqtas, nec psonarum acceptio, nec acceptio munerum, qs similis tibi in
Roman.2 ptāte exequẽdi sniam iusti iudicij? nullus vtiq;, qa de te ait sermo diuinus: Ptās ei' ptās æterna
Acto.2 quæ nõ auferet, & regnũ eius q̃d nõ corrumpet. Cũ ergo ó Chre sis talis tãtusq; iudex, ne ta-
Ephes.6
Coloss.3. ceas iam regnãs in cœlo, aut in scd̃o tuo aduẽtu iudicioq; futuro, quẽadmodũ in primo tuo
Dani.7 aduẽtu à iudicio tacuisti, dicẽs: Ego nõ iudico queñq̃. Et iterum: Nõ misit deus filiũ suũ vt iudi-
Johann.8 cet mundũ, sed vt saluet mundus p ipm̃, neq; cõpescaris deus. i. ne retraharis ab vltõe iustissi-
Johann.3 ma, sed verum esse ondẽ, ꝙ de te pstet diuina scriptura: Absit à deo impietas, & ab omnipotẽte
Job.34 iniqtas. Opus em̃ homis reddet ei, & iuxta vias singulorum restituet eis. Qm̃ ecce inimici tui, videlicet mali Chriani, hęretici, Iudęi, pagani sonuerũt. i. irrõnabilr voces iniquas ptulerũt, verba vana, vacua, & puersa effando, & ideo nõ ait, locuti sunt, sed sonauerũt: qm̃ nõ more hoim rõnabilr sunt locuti, sed more ferarum irrõnabilẽ strepitũ effudert, murmurãdo cõtradicẽdoq; tibi, q̃d tpe Antichri, maximè fiet: tũc nãq; Antichriani in liberã vocẽ prumpẽt, sed irrõnabilẽ prorsus, vt sonitus magis vocet q̃ sermo, & q oderũt te. i. q malitiã diligũt, & vitia amãt extulerũt caput sicut supbi caput suũ erigere solẽt. Vel, extulerũt caput. i. ppriã rõnẽ, cõfidẽ-
Roman.1. res in suo ingenio, atq; seipos sapiẽtes esse putãtes. Vel extulerũt caput. i. Antichrm̃ exaltauerũt, credẽtes eum esse filiũ dei, & dñm Iesum blasphemãtes, idcirco nõ ait, capita sed caput, qm̃ oẽs in vnũ filiũ pditõis. s. Antichrm̃ cõsentiẽt. Sctũs Augustinus affirmat ꝙ nullius penè con
Psalm.37 scia pt deũ odisse, sed qa freqnter ait scriptura, ꝙ pctõres deũ odio habeãt, debemus absolute F
cõcedere ꝙ impij deũ habeat odio. Queadmodũ em̃ diuinis pceptis obtẽperãtes deũ amare dicunt, sic deo rebelles eũ vtiq; odio habẽt. Nonnè deũ odiuit, de cuius ore semel audiui, cum eum ad meliora hortarer, atq; diuinæ maiestatis beatitudinẽ cõmẽdarẽ, mallem (inqt) deũ nõ esse, q̃ me vestrã vitã vcs Carthusiẽsis ordinis cõuersationẽ debere subire. Quõ ergo verum est quod asserit Augustinus? Et rñdendum (sicut & sanctus Thomas rñdet) ꝙ aliquis dr deum odisse duplr, primo scd̃m seipsum, scd̃o rõne sui effectus, primo modo penè nullus deũ odit, cum ipse sit pura isinitaq; bonitas, sed secũdo mõ multi deũ odiunt, videlicet ppter pœnas q̃s pro peccatis infligit vel qa eorum voluntati placentia prohibet, displicẽtia iubet. Sup populum tuũ, hoc est, cõtra Chrianos malignauerunt cõsilium, tyrãni & frẽs falsi, quatenus eos vel blandimẽtis alliciãt, vel pœnis, & minis deterreãt, aut aliquo modo à deo auertãt, lædãt, aut occidãt, & cogitauerũt aduersus sctõs tuos, qa nõ solum mediocres famulos tuos, sed & viros pfe-
Job.40 ctos subuertere quærũt, imitãtes in hoc caput suũ diabolum, de quo sanctus Iob: Absorbebit (inqt) fluuium & nõ mirabit, & habet fiduciã ꝙ influat Iordanis in os eius. Vbi, p fluuiũ designant animæ seculares, vagæ atq; instabiles, quas absorbet diabolus, nec inde mirat. i. hoc p magno nõ reputat. Per Iordanẽ vero intelligunt animæ religiosæ ac sanctæ, quas cõfidit dæmon se posse decipere, ideo mẽbra eius, videlicet reprobi, nõ solũ cõem pplm̃ Chrianum sed sctõs fallere studẽt. Dixerũt isti aduersarij tui ó dñe, venite & disperdamus eos. s. Chrianos de gẽte. i. oẽs interficiamus, ne qsq̃ eorum de cetero iter gẽtes cõmoret, & nomẽ Isrl. i. militãtis Ecclesiæ nõ memoret vltra. Multi nãq; tyrãni, conati sunt cultũ & fidẽ atq; memoriã ppli chriani prorsus auferre. Simul aduersum te testamẽtũ disposuerũt tabernacla Idumęorum & Ismahelitæ, Moab & Agareni, Iebal & Amon &c. Queadmodũ ppli isti aduersati sunt synagogæ Iudæorum,

A dęoꝝ,ſic deſignati p eos aduerſant Eccleſiæ Chřianoꝝ. Qui aũt ĩtelligunt p populos iſtos pẽ Geneſ.25
ſare debemus ex interp̃tatõibus noĩm hoꝝ. Sicut in Geneſi legit, dum natus eẽt Eſau,apparu
it totus in modũ pellis hyſpidus atq; ſanguineus. Propterea vocatũ eſt nomẽ eius Edom. Idu
mæi ergo ab Edom nomẽ ſortiti,interp̃tant ſanguinei ſeu terreni,p quos deſignant auari,ter
renaꝝ reꝝ amatores inordinati. Iſmaelitæ interp̃tant inobediẽtes,p quos hoc loco ſignant q
ppriã volũtatẽ ſequunt,nõ deo ſed ſibimetipſis obtẽperãtes,p quos ſignificant guloſi,q non Johan.16
Chřo ſed ſuo vẽtri deſeruiũt, Moab interp̃tat ex p̃re,p quẽ deſignant puerſi ex deo ſcd̃m na Johann.8
turã exorti,ſed propter malitiã ex p̃re diabolo nati quibus Chriſtus ait: Vos ex p̃re diabolo Geneſ.19.
eſtis,per quẽ exprimunt luxurioſi, q̃m filia maior ipſius Loth genuit Moab ex p̃re proprio
Agareni interp̃tant alieni ſeu aduenæ,p quos figurant falſi frẽs, qui ſolo ſub nomine inter ele 1.Johan.2
ctos computant,ſicut Iohannes aſſerit: In nobis erant,ſed non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent
ex nobis,pmanſiſſent vobiſcum. Iebal interp̃tat vallis vana,ſicq; p eum explicant fallaciter Job.36
humiles atq; hypocritæ,de quibus habet: Simulatores & callidi,prouocant iram dei. Et in Ec Eccl.9
cleſiaſtico: Eſt qui nequiter ſe humiliat,interiora autẽ eius plena ſunt dolo. Talibus ait ſalua- Lucæ.16.
tor: Vos eſtis q iuſtificatis vos corã hominibus,Deus aũt nouit corda veſtra. Quia quod ho-
minibus altum eſt,abominatio eſt añ deũ. Per Amon,q interp̃tat populus turbidus,deſigna-
ti ſunt iracundi,quoniã ira rõnem pturbat,& hominẽ ſtulto aſſimilat. Propter quod Eccleſia Eccle.7.
ſtes: Ne ſis velox ad iraſcẽdum,quia ira in ſinu ſtulti requieſcit. Et Iob: Virum ſtultũ interficit Job.5.
iracũdia. Per Amalech,quẽ genuit Elephat primogenitus Eſau, & interp̃tat populus lingẽs Geneſ.36
ſignificant adulatores fallaciter blandientes, quo vitio ſe caruiſſe oſtẽdit Apoſtolus, dicens. 1.Theſſ.3.
Neq; aliquãdo fuimus in adulationis. Alienigen,hoc eſt, Philiſtæi qui interp̃tant cadẽtes po-
tione,p quos deſignanł vitijs,atq; luxuria ebrij,cum habitãtibus.i.cum inuidis, Tyrus enim
B interp̃tat anguſtia. Inuidi aũt in ſeipſis torquent quaſi loco anguſto concluſi,hi vtiq; omẽs po
pulo prælecto ad vitã repugnãt. Etenim Aſſur venit cum illis. Per Aſſur,qui interp̃tat depri
mens ſeu elatus,ſignificat, qui in profundum peccãdo prolapſus eſt,& in mẽtis tumorem ere
ctus,qui etiam p̃r eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ,ſicut in Iob ſcriptum eſt: Facti ſunt in adiu- Job.40
torium filijs Loth,hoc eſt, declinantibus. Loth interp̃tat declinans, quo ſignant Apoſtatæ
angeli,qui cum principe ſuo Lucifero declinauerũt à deo. Dæmonũ vero adiutores ſunt ho-
mines impij iam pdicti,quemadmodum iuſti adiutores ſeu cooperatores ſunt Dei. Deinde
orat Eccleſia pro deiectione & iuſta punitione iſtoꝝ potius futura tormenta prædicendo, q̃
mala imprecãdo. Vel conformãdo ſe diuinæ iuſtitiæ, vel orãdo vt in præſenti caſtigent, ne
æternalr̃ condemnent,aut diutius viuendo,grauius pręuaricent,& ne bonum commune atq;
Eccleſiã diutius perſequi pmittant. Fac illis ſicut Madian & Syſarę &c. Madian qui erat filius Geneſ.25
Abrahæ ex Cethura,interpretat relinquens iudiciũ,quo figurant qui ſeipſos non iudicãt,ne-
q; ei futuꝝ iudiciũ metuũt,propter quod ſaluari non poterunt,ſcd̃m quod Iob dicit: Nunqd Job.34
qui nõ amat,iudiciũ ſanari poteſt: Per Syſarã,qui interpretat excluſio gaudij,illi ſignãtur qui
propter mundi & carnis ſuæ delicias,æternæ beatitudinis gaudia à ſeipſis excludunt,ſicut de
talibus ait dñs Ieſus: Vę vobis q nũc ridetis,qa lugebitis & flebitis. Salomõ quoq;: Cor(inqt) Luce.6
ſapientũ vbi triſtitia,& cor ſtultoꝝ vbi lætitia. Eſt tñ quædã ſpũalis lætitia nõ abijcienda, de Eccle.7
qua dicit Apl̃us: Gaudete in dño ſemp: Per Iabyn,q interp̃tat ſapiẽs,intelligũtur carnalr̃ ſa- Phil.4
C ſapientes,qbus dr̃: Væ q ſapiẽtes eſtis in oculis veſtris. Per Cyſon,q̃d interp̃tatur duritia,in- Eſai.5
telligũtur obſtinati in malo,ſeu induratio cordis. Orat ergo Eccleſia,vt pſecutoribus ſuis fiat
ſicut pctõribus nũc pdictis ſæpius factũ eſt,præcipuẽ cũ iſta petunt cõtra exercitũ Antichři.
Pone principes eoꝝ.ſ.perſecutoꝝ Eccleſiæ,ſicut Oreb & Zeb & Zebæi &c. Per Oreb,qui
interp̃tat ſiccitas, deſignant aridi à gr̃a dei,de qua ariditate ſcriptũ eſt: O paſtor & idolũ dere- Zacha.11.
linqns gregẽ,brachiũ ei⁹ ariditate ſiccabit.i.opa eius gr̃a dei priuabit. Per Zeb q interp̃tat lu
pus,ſignificant rapaces. Per Zebęi, q interp̃tat victima lupi, figurant qui peccãdo facti ſunt
præda diaboli. Per Salmana,q interp̃tat vmbra commotionis ſeu in prauitate perfectus,ſi-
gnant inſtabiles ſeu cũ diabolo vnum corpus effecti qui ſimul cum illo proijciẽdi ſunt in cami
num ignis æterni. Omẽs principes eoꝝ.i.capitaneos pctõꝝ iã pręnoiatoꝝ,iuſtos vaſtãtiũ,q
pricipes dixerũt,hereditate poſſideamus ſanctuariũ dei.i.terrã,poſſeſſiones eccl̃ias Chřianoꝝ
vel potius ipſos Chřianos,ſubijciẽdo eos nr̃o imperio,legi,& cultui. Populus nãq; fidelis ſan
ctuariũ dei vocat,iuxta illud Apl̃i: Tẽplũ dei ſctm ẽ,q̃d eſtis vos. Cętera exponẽda ſunt,ſicut 1.Cor.6.
in pcedẽti expõne.¶Pſalmus iſte cõtra iniqs ſatis terribilr̃ ĩuehit,& q̃ inęſtimabili cõfuſione,
ac pœna in futuro iudicio ſint plectẽdi,q mõ nõ cõuertunt,in ipo oñdit. Qd̃ vero hic dr̃: Im-
ple facies eoꝝ ignominia accipi põt de tarda & infructuoſa pœnia reproboꝝ, non ex amore
iuſtitiæ ſed timore pœnaꝝ de pctõ dolentiũ,de quoꝝ pœnia ſcriptũ eſt: Dicẽtes intra ſe pœ Sapię.5
nitẽtiã agẽtes,& pręanguſtia ſpũs gemẽtes. Et ſequit: Talia dixerũt in iferno. Deniq; verſus
iſte: iple facies eoꝝ ignominia,accipi põt in bono,eritq; ſenſus,da dñe vt in pñti refutent, &
cõtẽnãtur ac vituperẽtur,ſcd̃m q pctõres ſunt,q̃tenus ex ipſa ſua ignominia ceſſent peccare.
Quẽad-

Quemadmodum enim per adulationem & laudē falsissimam roborat pctōr in culpa, ita per ignominiam sibi illatā à malo retrahit, dum se ab oībus argui contuet, & ita salubriter quęrēt nomē tuū dñe, p pœniam salutarē, & verā compunctionē. Pertinere quippe videt hoc ad eos D
Luc. 14 quod in Euangelio scriptum est: Compelle intrare.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LXXXIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus: In finē (aliàs victori) pro torcularibus filiis Corę psalmus. In hoc psalmo intēdit Propheta nos inflammare ad superna tabernacula: hinc hortat vt æternā felicitatē sup oīa concupiscamus, docēs modū illuc pueniendi. Et duas habet partes, primo nāq; cōmendans cœlestē gloriā ab oībus expetendā, ondit desideriū quo ad quietē & diuoꝝ fruitionē aspirare debemus. Deinde pcat accelerationē incarnatōis Chri quatenus legē euangelicā tradat sin qua nulli vnq̄ licuit ad superna illa tabernacula conscēdere, ibi: Beatus vir cuius est auxilium abs te. Author vnico commentario ipsum absoluit.

¶ Expositio Tituli.

¶ Declarandi nūc psalmi titulus ē: In finē pro torcularibus filiis Chorę Psalmus. i. Psalmus iste in finē. i. in Chrm qui est beatitudo nra ac vita ęterna nos dirigēs conuenit filiis Chorę. i. imitatoribus Iesu Chri crucifixi, scriptus pro torcularibus. i. tribulatōibus atq; pressuris Ecclesiaꝝ, seu ipsis Ecclis multiplr tribulatis, agēs ac tractās. Chore em̄ interptat Caluaria. Cal
Johan. 19 uaria aūt est locus in quo crucifixus est dñs. Psalmus iste ad lram de inæstimabili desiderio feruentium viatorum, ad patriam suspirātium, atq; de incōphensibili beatitudine comprehēsorum scriptus videtur. Ait ergo:

¶ Expositio Psalmi.

Vam dilecta tabernacula tua] Hoc est, vehemēter dilecta, multū amanda, & incomparabilr desiderabilia sunt habitacula curiæ cœlestis, loca & mansiones E
Lucæ. 16. beatorum in patria. De quibus tabernaculis ait saluator: Facite vobis amicos
Johan. 14 de mammona iniqtatis, vt recipiāt vos in æterna tabernacula. Et rursus: In domo pris mei mansiones multæ sunt, nō q in cęlo empyreo, qd est locus domus & pria beatoꝝ, sint habitacula parietibus seu īterstitiis opacis diuisa, sed plr dr tabernacula & mansiones, ad designandū varios gradus pmioꝝ in pria. Quēadmodū em̄ alia est claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellaꝝ, sic diuersa est quātitas gloriæ beatoꝝ, secundū exigentiā meritoꝝ eoꝝ. Beatitudo tn̄ seu vita æterna quā habēt, vna est ex parte obiecti, quæ designat per denariū quē singuli operarii receperūt, sicut in Euāgelio veritas docet. Itaq; multū dilecta cordi deuoto sunt tabernacula tua cœlestia ô [dñe virtutū] .i. angeloꝝ sanctoꝝ, seu oīm potestatū cœlestiū, terrestriū, & infernoꝝ. Quēadmodū em̄ oēs angelici spūs, angeli appellant, ita & virtutes dicunt scdm principē Theologoꝝ, propter efficaciam,
1. Cor. 5. quā hnt in exequēdo oēm opationē deiformē eis à deo pfixā. Hæc superna tabernacula quātum ad locū corporeū sunt vnū tabernaculū. s. cœlum empyreum, de quo ait Aplus: Scimus
Heb. 9 qm̄ si terrestris domus nra huius habitatōis dissoluat, q ædificationē habemus ex deo, domū nō manufactā æternā in cœlis. Et ad Hebræos: Non in manufacta scta Iesus introiit exemplaria veroꝝ, sed in ipm cœlū. Hoꝝ sup mundanoꝝ tabernaculoꝝ figuræ erant tentoria filioꝝ
Nume. 24 Israel, de qbus ait Balaam, Propheta verus, sed homo iniquus. Quàm pulchra tabernacula tua F
Iacob, tētoria tua Israel, vt valles nemorosæ, vt orti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula quę fixit deus. Hæc tabernacula sibi pcabat ostēdi anima, Chri amore succensa, eiusq; sponsa. In-
Cantico. 1 dica mihi quem diligit anima mea vbi pascas, vbi cubas in meridie. Veruntamen mirū videt cur Propheta non potius commendat amabilitatem regis, & habitatoris tabernaculoꝝ istorum q̄ ipa tabernacula, psertim cum non propter tabernacula hæc amādus sit rex cęlestis, sed propter regis decorē amāda sint tabernacula eius? Et rñdendū, q ideo tabernacula commendant, vt cognoscamus quæ sit pria, in qua mentis nostræ affectū atq; intuitū semp erigere ac stabilire debemus. Noīe q; tabnaculoꝝ insinuat decor, gloria, & amabilitas regis ac creatoris ipsoꝝ. Deniq; tam dilecta ac diligēda sunt tabernacula ista, quātum sunt bona, iocunda, beata. Quàm aūt iocunda, itemq; beata consistāt, inferius tāgit, [cōcupiscit & deficit anima mea]
De duplici cōcupiscētia loquit sacra scriptura, quaꝝ vna est sctā & nobilis, alia fœda ac vilis.
Sapie. 6 Concupiscētia sctā & clara intellectualis vocat, de qua dr: Concupiscentia sapiæ deducit ad
Eccl. 3. regnum ppetuū. Et Ecclesiasticus: Auris bona cum oī cōcupiscētia audiet sapiam, De con-
Eccl. 8 cupiscētia vero immunda & vili, quę sensualis dicta est, scribit: Post cōcupiscētas tuas nō eas & à voluptate tua auertere. Nunc aūt de intellectuali cōcupiscētia, quæ est desideriū voluntatis, sermo inducit. Itaq; cōcupiscit. i. vehemēter desiderat anima cū creatore suo esse poptans & tendēs, [in atria dñi] .i. in tabernacula iam pdicta, quę appellant tabernacula ppter inhabitationē, & atria ppter capacitatis suæ latitudinē. Nec solū cōcupiscit, sed insup deficit, qd duplr accipi pt: Primo sic, deficit, i, tm̄ desiderare atria ista nō valet, quātū desiderabilia sunt,

qa nec

A quia nec intellectus viatorꝝ digne aut satis cognoscere, neq; affectus eorꝝ digne aut satis ap-
petere ꝑt gaudia beatorum, iuxta illud apostoli: Oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor 1.Corin.2
hoĩs ascenderũt, q̃ ꝑparauit deus diligẽtibus se. Et quasi ab eo interrogaremus, vnde hoc no- Esaie.64
sti, respondẽs: Nobis (inquit) reuelauit deus per spm̃ suũ. Secundo exponit sic, defecit aĩa
mea in atria dñi. i. ex vehemẽti affectu in alienatiõe seu extasim cecidit, qm̃ ex vehemẽtissi-
ma occupatiõe intellectualiũ potentiarꝝ in deo, corporalis natura mirabilr̃ immutat, natura
lis armonia cõstringit, corpus obrigescit & obstupescit, sic q; sensitiuæ potẽtiæ à suis opera-
2 tionibus suspendunt, & hõ à seipso alienari atq; deficere ꝓhibet. ¶Cor meũ. i. appetitus
intellectualis, & caro mea. i. appetitus sensitiuus. Vel, cor meũ. i. aĩa, & caro mea. s. cor-
pus, exultauerũt in deũ viuũ. i. cũ exultatiõe tenderũt in deũ oĩs vitæ principiũ, & in ipso
& de ipso lætati sunt, ita ꝙ deus est obiectũ, causa, & terminus lætitiæ meæ. Sed nõ vniformi
ter cõuenit exultatio ista appetitui intellectiuo seu volũtati, appetitui q̃q; sensitiuo & carni.
In volũtate nãq; est secũdũ essentiã, in appetitu sensitiuo secundũ redũdantiã, in carne vero
secundũ aliqua signa interioris lætitiæ, sicut est serenitas vultus, risus, & refloritio q̃dã æta-
tis, q̃a vt scriptũ est: Animus gaudẽs ætatẽ floridã facit, spũs tristis exiccat ossa. Appetitus aũt Prouer.17
supior, qui est volũtas, appetitũ sensitiuũ mouet & secũ trahit, quẽadmodũ sphera supior in-
feriorẽ, propterea magnæ affectiones volũtatis in appetitũ sensitiuũ redundãt, ita ꝙ ipse par
3 ticipat naturã affectionis, q̃ in volũtate cõsistit. ¶Etenim passer inuenit sibi domũ, & tur-
tur nidũ sibi vbi ponat pullos suos. Versiculus iste diuersimode exponit. Hieronymus em̃ Expõ pa
ad literã ita exponit, ꝙ propheta quodãmodo probat, arguẽs à maiori, ꝙ vtiq; rõnalis crea-
B tura habeat locũ beatũ, in quẽ deueniẽs quietet ac requiescat, qm̃ passer q̃ irrationale animal
post volatũ & lassitudinẽ inuenit locũ quo quiescat, Turtur q̃q; nidũ habet in q̃ pullos ꝓpri-
os collocet, ergo & hõ locũ sortit, vbi opa sua reponat, sicut & Chr̃s hortat: Thesaurizate vo
bis thesauros in cœlo. Secũdo exponit sic, Etem̃ passer. i. hõ pœnitẽs, de q̃ inferius dicitur. Matt.6
Factus sum sicut passer solitarius in tecto, inuenit sibi domũ. i. locũ misericordiæ in ecclesia Expõ 2a
Chr̃i, q̃ eũ qui venit ad se, nõ ejicit foras, & turtur. i. hõ pfectus cœlestia speculãs, inuenit ni- Psal.101
dũ sibi. i. mãsionẽ, hauddubiũ quin in cœlo ponat. i. finalr̃ statuat pullos suos. i. opa sua, nõ q̃- Johan.6
rens mercedẽ in terra ab hoĩe, sed in cœlo à deo. Dicit aũt hõ pœnitẽs passer, primo, qm̃ añ
cõuersionẽ ad similitudinẽ passeris mobilis erat, vagus, libidinosus, & petulãs, Secundo, qm̃
post cõuersionẽ ad similitudinẽ passeris in alto ædificat, turrim virtutũ cõstruere cupiens, &
opa sua ab insidijs dæmonũ in Chr̃o abscondẽs. Vir q̃q; pfectus turtur ideo dr̃, qm̃ desiderio
cœlestiũ in petra, q̃ Chr̃s est, nidificat, pro cãtu. i. gaudijs mũdi, gemitũ. i. terrenarꝝ rerꝝ ha
bet cõtemptũ. Tertio sic, Etem̃ passer. i. rõ q̃ instar passeris sublimiter volat pẽna cõtẽpla Expõ 3a
tionis atq; virtutis, inuenit sibi domũ nũc in militãti ecclesia, habitãdo in ea p fidẽ ac dilecti-
onẽ, & postea in ecclesia triũphanti, habitãdo in ea p speciẽ, fruitionẽq; beatã, & turtur. i. ca
ro mortificata, spũi prompte obediẽs, in opibus pœnitẽtiæ gemẽs, nidũ sibi vbi ponat pul-
los suos, qm̃ opa sua ponit in loco securo, videlicet nõ in ore hoĩm, sed in cõsciẽtiæ puritate.
4 ¶Altaria tua dñe virtutũ, rex meus & deus meus. Versus iste vno mõ exponit ita, vt ad Expõ pa
ꝑcedẽtẽ versum ptineat, & declaret q̃ sit domus, & q̃s nidus, quẽ passer & turtur sibi inueniũt,
vtpote altaria tua. i. mãsiones cœlestes, de q̃bus in principio psalmi huius iã dictũ est, q̃ idcir
co appellant altaria, quia in eis incessabilr̃ sacrificia laudũ dño offerunt, imò & nostra obse-
q̃a, oblationes, & vota ibi ab angelis sanctis deo representant & immolant. Hæc ergo altaria
tua dñe sunt domus & nidus viatorꝝ, ad cœlos tendentiũ ô dñe virtutũ, q̃ licet sis oĩm deus &
C rex, qm̃ cũcta creasti & regis, specialr̃ tñ es rex meus, qm̃ specialr̃ prouides mihi, ꝑseruando
me à multis periculis & peccatis, gratiãq; recte tendendi ad patriã vitæ æternæ ꝑstando, es
etiã specialr̃ deus meus, q̃a nõ tantũ in naturali esse me produxisti, sed in esse supnaturali, di-
uino, atq; gratifico me p grãm, & ego te præ oĩbus rebus singulariter amo & colo. Non est
hoc oĩm dicere, sed pfectorꝝ dũtaxat, vel etiã feruẽter, efficaciterq; proficientiũ, q̃ deũ quoti
die feruidorꝝ desideriorꝝ brachijs cõplectunt, dicẽtes: Tenui illũ, nec dimittã. Et mihi adhæ
rere deo bonũ est. Secũdo exponit versus iste p se, aliquid tñ subintelligẽdo, vt sit sensus, Cant.3
Altaria tua dñe virtutũ, sunt illa, in q̃bus hũanus quietat affectus, videlicet tabernacula illa su Psalm.72
perna q̃ dicta sunt nidus, propter securitatẽ, altaria vero propter oblationẽ pfectã, ꝑsertim Expõ 2a
cũ in eis etiã Chr̃s interpellet ꝓ nobis. ¶Beati q̃ habitãt in domo tua dñe. i. in regno cœ
5 lorꝝ, in patria electorꝝ, in palatio angelorꝝ, in cœlo empyreo, in domo nõ manufacta æterna, Roma.8
in triũphãti ecclesia, in sc̃la sc̃lorꝝ. i. sine fine laudabũt te, prout in Apoca. habet: Re-
quiẽ nõ habebãt die ac nocte, dicẽtia: Sãctus, sc̃tus, sc̃tus, dñs deus ops. Et alibi: Qui redẽpti fu Hebre.9
erint, veniẽt in Sion laudãtes, & lætitia sempiterna sup capita eorꝝ, gaudiũ & lætitiã obtine- Apoca.4
bũt, & fugiet dolor & gemitus. Tanta est equidẽ beatitudo habitantiũ in domo ista cœlesti, Esaiæ.6
vt oẽm defectũ, oẽm miseriã, oẽm displicẽtiã, oẽm insecuritatẽ ac terminationem excludit, Esaiæ.51
oẽm vero sufficiẽtiã, oẽm cõplacẽtiã cõprehẽdat. Quicq̃d em̃ appetit, ꝑstò est, quicq̃d res-

Lucæ.16 ſpuiſ,lõge eſt. Merito igiſ in euãg. ſcriptũ eſt: Beatus q mãducat panem in regnõ cœloꝝ. Et D
1. Petri.1. Petrus: In Ieſum nõ vidẽtes creditis, vidẽtes aũt exultabitis lætitia inenarrabili & glorifica-
ta. In hoc itaq; beatitudinis regno, ſumma & vnica occupatio nr̃a, totũ exercitiũ noſtrũ, io-
Eſaiæ.61 cũdiſſimũq; noſtrũ negotiũ erit deũ laudare, ſupfeliciſſimã trinitatẽ glorificare, deo ſublimi
& bñdicto inceſſabile Alleluia cantare, prout ſcriptũ eſt: Gaudiũ & lætitia inuenietur in ea,
gratiaꝝ actio & vox laudis. Sed quis ad hanc laudẽ perennẽ, manſionẽq; cœleſtẽ pduci me
2. Cor.10 rebitur, niſi qui nũc dñm laudat, nũc in eius præconijs gaudet, nũc in eius veneratione læta-
tur, qui in carne viuens non carnaliter cõuerſatur, ſed in præſenti ſeculo angelicam ac cœle-
Apoca.14 ſtem cõuerſationem orditur ac imitatur, implere ſtudens, quod ſcriptũ eſt: Timete dñm, &
date illi honorem, & adorate eũ, qui fecit cœlum & terram, mare & fontes aquaꝝ. Inſup ma
nifeſtat propheta, φ nõ humana & naturali virtute, ſed ope gratiæ dei, homo perueniat ad
domũ cœleſtem. ¶Beatus vir, cuius eſt auxilium abs te, ⌋.i. felix homo nũc in ſpe, & tandẽ » 6
in re, cui tu dñe modo auxilium gratiæ tuæ impendis, vt opereſ, & adipiſcaſ per gratiã, quæ
eſt ſupernaturale donũ, omnẽ naturalẽ dignitatẽ & facultatẽ excedẽs, q̃d nec agere neq; ac-
quirere ſufficit p naturã, in quo error Pelagianoꝝ cõfundiſ, aſſerentiũ hoĩem ſine gr̃a ſpeci-
Epheſ.2 ali & ſupnaturali poſſe mereri atq; ſaluari. Propterea em̃ ait ap̃lus: Deus viuificauit nos in
Roma.3. Chriſto, cuius gratia eſtis ſaluati. Et rurſus: Gratia (inquit) ſaluati eſtis p fidem, & nõ ex ope
Oſee 13 ribus. Dei em̃ donum eſt, ne quis glorietur. Dominus quoq; dicit: Perditio tua Iſrael ex te, in
Roma.8. me tantũmodo auxilium tuũ. Igitur, beatus vir cuius eſt auxiliũ abs te, quia ſi deus pro nobis
quis cõtra nos, ⌊aſcenſiones, ⌋.i. ſpũalium profectuũ gradus, virtuoſoꝝ proceſſuũ incremẽ »
ta, ⌊in corde ſuo diſpoſuit, ⌋ proponẽs fortiter proficere, & gr̃æ dei per liberi vſum arbitrij »
cooperari, ⌊in valle lachrymaꝝ, ⌋.i. in p̃ſentis peregrinationis exilio, in quo pc̃tã ſemper »
plangenda ſunt, ⌊in loco quẽ poſuit ⌋.i. quẽ hõ ſibipſi vallẽ lachrymaꝝ effecit, qm̃ peccan- »
Geneſ.3. do paradiſo expulſus eſt, & in hanc vallẽ proiectus. Vel, in loco quẽ deus poſuit homini pro
valle lachrymaꝝ, q̃tenus in eo vitia ſua deploret, ad patriãq; plorans aſpiret. Vnde domin' E
Ibidem Adæ: Maledicta (inqt) terra in opere tuo. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Verũtamẽ
de hac valle lachrymaꝝ faciunt ſibi nõnulli domũ lætitiæ, vtentes hoc mũdo vt patria, nõ
Iacobi.4 vt via, vt paradiſo nõ quaſi exilio. Talibus clamat ſcriptura: Quicunq; voluerit amicus hu-
ius mũdi fieri, inimicus dei conſtituitur. Nos vero vtamur hoc mũdo tanq̃ peregrinatione,
via, exilio, lachrymarũq; valle, & carcere, & aſcẽſiones ſpũalium profectuũ intra nos diſpo-
Prouer.16 namus, conſummationẽ vero & executionem à dño expectemus, ſecundũ φ ſcribitur: Cor
hoĩs diſponit viam ſuã, ſed dei eſt dirigere greſſus eius. Ideo ſubdit. ¶Etenim benedicti- » 7
onem, ⌋.i. cœleſtis gratiȩ infuſionẽ ac diuinoꝝ donoꝝ multiplicationẽ, ⌊dabit⌋ in hac via »
Eſaiæ.50 electis ſuis, ⌊legiſlator⌋.i. Chr̃s vtriuſq; teſtamẽti collator, q admonet: Attendite ad me »
pp̃lus meus, qa lex à me exiet, & iudicium meũ in lucẽ populoꝝ requieſcet, ⌊ibunt⌋ fideles, »
⌊de virtute in virtutẽ⌋.i. de bono in melius, donec ad optimũ pducanſ, ibũt de vnius virtu- »
tis actu in opus virtutis alterius, nũc orando, nũc alijs ſuccurrẽdo, nũc propria mala deflen-
do, & ita poſt hanc peregrinationem ab eis clare, ⌊videbiſ deus deoꝝ, ⌋.i. ſummus & verus »
deus omniũ, participatiue dictoꝝ deoꝝ creator & dñs ⌊in Sion⌋ illa cœleſti, de qua ap̃lus »
Hebræ.12 loquiſ: Acceſſiſtis ad montẽ Sion & ciuitatẽ dei viuentis Hieruſalẽ cœleſtẽ, & multoꝝ mil-
Apoca.22 lium angeloꝝ frequentiã. Hic deus à ſanctis in patria cernitur, queadmodũ in Apoca. oſten
ditur: Videbũt faciẽ eius, & nomen eius in frontibus eoꝝ. Ecce q̃ta & q̃ iocunda eſt merces
ſpũalis aſcẽſionis, in vera humilitate fundamẽtũ habẽtis, cui viſio dei promittiſ. Propter q̃d
Sapiẽt.3 diciſ: Bonoꝝ laboꝝ glorioſus ẽ fructus, videlicet dei clara cognitio, de q̃ ait ſcriptura Noſſe F
Sapiẽ.15 te dñe, cõſummata iuſtitia eſt, & ſcire virtutẽ tuã, radix eſt immortalitatis. Vt ergo hõ hoc 8
dei auxiliũ cõſequi mereaſ, deuote nunc poſtulat. ¶Dñe deus virtutũ exaudi orationem »
meã, ⌋ dando q̃d peto, ⌊auribus pcipe, ⌋.i. p miſericordiã & ſapientiã tuã demonſtra, te p̃- »
cem meã acceptaſſe, ⌊deus Iacob, ⌋ patriarchæ & populi vitia ſupplantãtis p Iacob ſignati. »
¶Protector noſter, ⌋ in aduerſis, ⌊aſpice deus⌋ preces, vota, & opa mea, ⌊ & reſpice in » 9
faciẽ Chriſti tui, ⌋ dñi ſaluatoris, quem habemus aduocatũ apud te, & eſt propiciatio p pec »
1. Iohan.2 catis noſtris. ſecundũ Iohannẽ, qui ſecũdũ Paulũ aſcẽdit in cœlũ, vt appareat nũc vultui tuo
pro nobis. In hunc reſpice, & p omnẽ ſanctitatẽ, dignitatẽ, ac meritũ omniũ quæ ipſe p no-
Iohan.16 ſtra ſalute aſſumpſit, fecit, ac pertulit, tribue nobis q̃d noſtra opa nõ merenſ, & quicqd in no
mine eius p̃camur, quatenus verificeſ, q̃d Chr̃s tuus ait: Amen dico vobis ſi quid petieritis pa
trẽ in noĩe meo, dabit vobis. Gratiã hanc perueniendi ad gloriã tuã, ò domine, ideo peto.
¶Quia melior eſt dies vna in atrijs tuis, ⌋.i. in p̃dictis tabernaculis tuis tã dilectis, mãſio- » 10
nibuſq; cœleſtibus, ⌊ſup millia⌋.i. vltra quãcũq; multitudinẽ dieꝝ vitæ p̃ſentis, Nulla ẽ em̃ »
cõparatio gaudioꝝ ſeu diuitiaꝝ regni cœleſtis, ad bona vitæ p̃ntis, nobiliuſq; exiſteret deũ
vna die p ſpẽm cõtẽplari, q̃ m̃ltis millib' dieꝝ eũ p fidẽ cõſpicere. Dicit ãt, melior ẽ dies vna
&c, nõ φ i cœlo ſint plr̃es dies, qa in cœlo dies nocte nõ rũpiſ, nec viciſſitudinẽ tp̃m patiſ, ſed
qm̃

A qm̄ illa vna dies sanctorum in patria, q̄ est participata æternitas, appellatur q̄ æuū, multos dies cõtinet & includit. Cõiunctio quoq; causalis in principio versus istius posita, ad sequētē versum p̄t referri.
11 ¶ Elegi abiectus eē in domo dei mei, i. malui despectus videri, humiliari, subesse, obedire, cõtēni, & castigari in ecclesia Chr̄i seu q̄libet cõgregatione fideli, magis q̄ habitare in tabernaculis pctõrum, i. q̄ honorari in mūdo, sublimari in seculo, pesse, dn̄ari, hominibus ipsis cõmisceri, cõformari aut cõplacere. Per hūilitatē nanq; & nõ aliter, ad altitudinē puenit. Hinc Moyses: Recedite (inqt) à tabernaculis impiorum hoim & nolite tangere q̄ ad eos ptinēt, ne inuoluamini in pctis eorum. Nume. 18
12 ¶ Quia misericordiã & veritatē, i. iustitiã dili git deus in seipso, & itē in nobis, q̄ p eas deo placemus, queadmodū Michæas cõmemorat: Indicabo tibi hõ quid sit bonū, aut q̄d dn̄s requirat à te, vtiq; facere iudiciū, & diligere misericordiam. Nam & superius dictū est. Vniuersæ viæ dn̄i misericordia & veritas, quæ etiam in omni opere deo cõueniunt. Et Salomon docet: Misericordia & veritas nõ te deserant, & inuenies gratiã coram deo & hominibus, gratiã in præsenti, & gloriã in futuro dabit dn̄s, ab eo eñi descendit omne bonū optimū, & omne donū pfectū. Michę 6 Psal. 24 Prouer.3 Iacob.1
13 ¶ Non priuabit deus pdictis, videlicet auxilio grãæ, bñdictione cœlesti, & pmio gloriæ eos q̄ ambulant in innocētia cordis. i. qui iuste viuūt, nulli nocēdo & diuinis mandatis obediendo, de quibus asserit Salomon: Qui iusti sunt, habitabūt in terra, & simplices pmanebūt in ea. Et Iob dicit: Recordare obsecro, quis vnq̄ innocēs perijt, quin potius vidi iniquos deo flāte perisse. Et alibi: Saluabit innocēs, saluabit aūt mūditia manuū suarum, dñe virtutū, beatus hõ qui sperat in te, per spem formatã, prout Esaias fatet: Deus iudicij dn̄s, beati oēs qui expectāt eum. Vnde scriptū est: Respicite filij nationes hominū, & scitote q̄ nullus sperauit in dn̄o, & confusus est. Prouer.3 Iob.4 Nume.35 Esaiæ.30 Eccl.3

B O q̄ gloriosum, amorosum, & sanctū psalmū audiuimus, q̄ etiã religiosos & claustrales pcipue cõsolat, qui dn̄o malunt in cœnobio, spreto seculo, in humili, abiecta q̄; vita seruire, q̄ in mūdo deliciari atq; florere. Amemus igit & incõparabili dilectione præamemus dilecta tabernacula dn̄i virtutū, omnia transitoria transcendēdo, & velut stercora reputando. Cõcupiscat, & cõcupiscendo deficiat aīa nostra in atria dei, sciētes & proficiētes, qm̄ nõ habemus hic manentē ciuitatē, sed futurã inquirimus, tanq̄ aduenæ & peregrini. Exultem⁹ insup intus & foris in dn̄o, eius dignitatē, bonitatē, & beatitudinē cõtemplādo, eius beneficia recolendo, eius promissa præstolando, eū in omnibus amando, eū in singulis venerando, intendendo, & exquirendo. Conemur q̄q; incessanter proficere de actu vnius virtutis, in operationē alterius transmeare, atq; in istis diuinis operibus perseuerare, quoadusq; deū deorū in Sion per speciem contemplari finamur. Hebr.13

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXIIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. In finē filij (alias victori filiorum) Coræ psalmus. In hoc psal. agit de incarnatione Chr̄i, & bñficijs inde humano generi collatis. Porrò propheta intēdit nos inducere, quatenus p verã fidē accedamus ad Christū, diuina ab eodem beneficia recepturi. Duas aūt habet partes principales. In prima nanq; tãgit recõciliationē dei ad genus humanū sub parabolis & figuris cõplectens mysteriū incarnationis Christi, & inde nostræ redemptionis. In altera vero ponit efficacem orationē qua petit Christū, vt dignetur assumere humanam naturã pro salute generis humani, per ipsum liberandi, ibi, Conuerte nos deus. Author vnico ipsum absoluit commentario.

¶ Expositio Tituli.

C ¶ Habet p̄terea psalmus nūc declarandus hunc titulū. In finē filijs Choræ psalmus. i. psalmus p̄sens in fine, qui Christus est, nos dirigens, cantat, & cõuenit filijs Choræ, filijs atq; imitatoribus Chr̄i crucifixi, cuius tota cõuersatio erat velut q̄dã cõtinua passio. Psalmus iste ad literã scriptus est de primo Christi aduētu seu incarnatione, varijs q̄; bñficijs hūano generi p Chr̄i passionē collatis, sicut vicissim præhabitū est. Psalmi isti, in quorum titulis ponuntur filij Choræ, secūdū Hieronymū & Hebræos à filijs Choræ seu vno eorum cõscripti sunt. Secūdum Augustinū vero oēs psalmi à Dauid æditi asseruntur, & filij Choræ spūaliter exponunt sic, q̄ p eos intelligant filij dn̄i Iesu pro nobis crucifixi, qm̄ Choræ interptat Caluaria, vbi Chrs crucifixus est. Hebræi vero (q̄s imitat Hierony.) asserūt, q̄ dū Choræ incepit Moysi eē rebellis queadmodū Dathan & Abyron, & Hon de tribu Ruben, tūc filij Choræ cõsenserãt p̄ri suo, sed postmodū pœnitebãt. Cū vero Moyses iussisset vt oēs recederēt à tabernaculis Choræ, & Dathan & Abyron, ne simul cū illis perirēt, filij Choræ nõ recesserūt, sed cū p̄re suo in tētorio pmãserūt, q̄tenus eū à sua rebellione auerterēt. Verum dū ille flecti cõtēpsit, dirupta ē terra sub pedib⁹ eius, & ipse cū tabnaculo suo à terra absorptus ē, descēditq; i infernū humo optus. Et factū ē grãde miraculū, vt eo pereūte, filij ei⁹ nõ perirēt, mãserãt nãq; in aere suspēsi quousq; reclusa ē terra, q̄ oīa in lib. Num. Moyses astruit. Quib⁹ gestis & cõsideratis, filij Choræ totis p̄cordijs ad deū cõuersi sunt, propter q̄d spm̄ prophetiæ recipere meruerunt, plurimos q̄; Marc.15 Nume.16

psalmos fecerūt. Et dicit Hieronymus, omne psalterium sagaci mēte pſustrās, nihil triste in psalmis filiorū Choræ inuenio, semper enim in psalmis eorū læta sunt omnia & iocunda ac amorosa, secularibusq; contemptis, cœlestia & æterna desiderāt. Ait itaq; sanctus propheta. D

¶ Enarratio psalmi.

Enedixisti⌋ dñe pater seu deus trinitas per Christi incarnationē, ⌊terrā tuā⌋ » 1
id est, omnium electorū ecclesiam, dando eis salutē & gratiam per Christi aduē
tum. Quod enim fecit incarnatio & passio Christi iam facta, hoc fecit antiquis
tēporibus fienda atq; futura, in omnibus Christo tunc futuro per fidē forma-
Apoca. 5 tam. i. charitati coniunctā vnitis. Vnde Iohānes in Apoca. affirmat, agnum,
qui Christus est, ab origine mundi occisum. Benedictio aūt dei vocatur col-
latio munerū diuinorū, ⌊auertisti captiuitatē,⌋ i. obligationē ad pœnā dāni propter origi- »
nale pctm̄, & spūalem captiuitatē, qua à dæmonibus captus tenet hō, propter iugū iniquita-
tis & seruitutē culpæ ac dæmonis. Sic igit auertisti captiuitatē, ⌊Iacob,⌋ i. populi fidelis vi »
tia supplātantis ex Iacob corporaliter vel spūaliter nati, eripiēdo eū à seruitute pcti, & capti-
Matt. 12 uitate diaboli. Chrūs enim fortē armatū alligauit, & principē huius mūdi foras proiecit. De hu
Luc. 1 ius captiuitatis auersione p Christū iam facta, Zacharias lætabūdus cecinit. Iurauit ad Abra
hā patrem nostrū, daturū se nobis. Vt sine timore de manu inimicorū nostrorum liberati, ser
Hiere. 23 uiamus illi. Hieremias quoq; de futura hac liberatione dicit: In diebus illis saluabitur Iuda, & Is-
rael habitabit confidenter. Et dominus ait ad Christum: Dedi te in fœdus populi, in lucem
Esaię. 42 gentiū, vt educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris. Meri- E
to aūt per Iacob seu populum Iudæorū, intelliguntur ad literā vniuersi fideles, quoniam eo tēpore
quo scriptus est psalmus p̄sens, totus pene mūdus ad idololatriā declinauit, p̄ter filios Iacob,
sicq; p Iacob omnes designant qui fidē eius sequunt. ¶ Remisisti, ⌋ ò deus trinitas, ⌊ iniqui » 2
tatē plebis tuæ⌋ fidelis & electæ, p Christi aduentum ac passionē, qui nō solum originale pec »
catū deleuit, sed etiam actualia vitia abstulit, satisfaciendo pro totius mūdi delictis, quemad
Iohan. 1. modū scriptū est: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et Apl̄us: Deus erat i Chri-
2. Cor. 5 sto mundum reconcilians sibi. Esaias quoq;: Dn̄s posuit in eo iniquitates omniū nostrū. Sed
Esaię. 53 si virtus seu meritū incarnationis, conuersationis, passionisq; Christi nobis proficere debet,
oportet vt applicetur nobis, applicat aūt nobis p fidem & charitatē, & sacramenta ecclesiæ.
Actor. 13 Propter quod Paulus testat: In hoc omnis qui credit, iustificat, ⌊operuisti omnia pctā eo- »
rum,⌋ per Christi mortem ac obedientiā, qui q̄tum in se est, ita omnia pctā moriendo dele-
Zacha. 3. uit, ac si nunq̄ fuissent. Idcirco tu deus de Christo testatus es: Ecce ego adducam seruum me
um orientem, & auferā iniquitatem terræ illius in vna die, hoc est, in die passionis ipsius.
¶ Mitigasti omnē iram tuā, ⌋ i. vindictā tuæ iustitiæ in effectum misericordiæ couertisti, » 3
nō vlciscēdo amplius originale pctm̄, quoniam propter illud nullus à beatifica visione differt post
Chri passionē, dūmodo aliunde defectū nō habeat. s. quia meritū Chri sibi applicatū nō est,
⌊auertisti, teipm̄, ab ira indignatiōis tuæ⌋ i. à magna vltiōe tuæ iustitiæ, quoniam vsq; ad Christi »
aduētū, dimisisti gētes varijs erroribus falli, multiplr'q; damnari, sed Chro adueniente cœpit
Actor. 17 gētilitas illuminari. Propter quod Paulus: Tempora (inqt) prioris ignorantiæ despiciēs de-
us, nunc annuntiauit hoibus vt oēs vbiq; pœnitentiam agant. Et scriptura ait: Nos omnes
Esaię. 53 quasi oues errauimus, vnusquisq; in viam suā declinauit. Sed dn̄o saluatore iam nato, Popul⁹
Esaiæ. 9. qui sedebat in tenebris, vidit lucē magnam, cœperuntq; hoïes pprias vias deserere & Chri F
1. Iohā. 2 sti itinera ambulare, quēadmodū Iohānes edocuit: Qui se dicit in Chro manere, debet sicut
ille ambulauit, & ipse ambulare. Hæc aūt mitigatio etiā ad Iudæos extenditur, imò & vsq; ad
patres in lymbo, nā & ipsis p Christū indultus est originalis peccati reatus, propter quē re-
Osee. 14 tardabant à gloria. Vnde dn̄s ait: Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontanee, quia
auersus est furor meus ab eis. Quod Michæas quoq; introducit, dicendo: Non immittet do
Michę. 8 minus vltrà furorē suum, qa volens misericordiam est. Reuertet & miserebit nostri. Depo-
net iniquitates nostras, & projciet in profundum maris oīa pctā nostra. ¶ Conuerte » 4
nos deus salutaris noster,⌋ cōuersione stabili & pfecta, ita vt toto corde, tota aīa, tota virtu- »
te tibi adhæreamus p contemplationem syncerā, dilectionē feruentem, deuotum & humilē
cultum, ⌊& auerte iram tuā à nobis,⌋ p temetipsum descendendo ad nos, & satisfaciendo p »
nobis. Sed quia superius dixit, mitigasti omnē iram tuā, quid necesse est nūc orare, vt irā suā
à nobis auertat? Et respondendum, q deus quantū in se est, omnino placatus est nobis per
Christum, sed si nos Christo ingrati efficimur, grauius, q̄ ante irascitur nobis deus. Oramus
itaq; vt irā suā auertat. Primo, ne dimittat nos cadere. Secūdo, q̄tenus si ceciderimus, ipse p-
tinus misereat atq; subueniat. ¶ Nunqd in æternū irasceris nobis,⌋ subtrahēdo opem & » 5
grām tuā, propter nr̄a demerita, ⌊aut extēdes irā tuā,⌋ i. cōtinuabis tuā vindictā, ⌊à gene- »
Hiere. 30 ratione in generationē,⌋ i. à qualibet gn̄atione p̄cedenti in quālibet gn̄ationē sequentē fine
fine, nō vtiq;, quoniam tibi propriū est misereri & parcere, qui locutus es: Ego scio cogitationes,
quas

A quas cogito sup vos, cogitationes pacis, & nō afflictionis, vt dem vobis finem & patiētiam.
6 " ¶Deus tu cōuersus, ⌋ ad nos ꝑ tuam incarnationem & corporalē præsentiā, ⌊ viuificabis
" nos, ⌋ vita gratiæ in præsenti, & vita gloriæ in futuro. Vnde Christus ait: Ego veni vt vitā Iohan. 10
habeant, & abundantius habeant. Alibi quoq;: Gratia & veritas, p Iesum Christum facta est. Iohan. 1
Et ipse iterum: Ego (inquit) sum resurrectio & vita, qui credit in me, non morietur in æter- Iohan. 11
num, Viuificauit autem nos Christus, quoniā à morte peccati & nece inferni nos eruit, atq;
salutari sua doctrina & gratia corda nostra impleuit. Et ideo scriptū est: Tempus inquiren- Osee 10
di dñm, cū venerit qui docebit nos iustitiā. Rursusq;: De manu mortis liberabo eos, de mor-
" te redimam eos, ⌊ & plebs tua ⌋ Christiana electa & sancta ⌊ lætabitur, ⌋ non in rebus carna- Osee. 13
" libus, vanis, illicitis, sed ⌊ in te ⌋ tuæ bonitati, perfectioni, & beatitudini congratulando atq;
de tuis beneficijs ac promissis cordialiter exultando. Ad hanc sanctā in deo lætitiā admone- Iohel. 2
mur à Iohele: Exultate in domino deo vestro, quia dedit vobis doctorem iustitiæ. Esaias q- Esaiæ. 25
q; in persona populi Christiani pulcherrime ait: Ecce deus noster iste. Expectauimus eū, &
saluabit nos. Iste dñs, sustinuimus eum, exultabimus & lætabimur in salutari eius. Hinc etiam
7 " Abacuc ait: Ego aūt in dño gaudebo, & exultabo in deo Iesu meo. ¶Ostende nobis dñe Abac. vlt.
" misericordiam tuā, ⌋ .i. Christū filiū tuū misericordiæ fontē, p quem tu nostri summe miser-
tus es, manifesta oculis nostris, quatenus eum oculis mentis & corporis videamus in terra cō-
uersari, sicut per Baruch dictū fuit. Post hæc super terrā visus est, & cū hoibus cōuersatus est. Baruch. 3
Orat ergo propheta, vt Chrūs visibiliter in mundo appareat, assumēdo naturā humanā, q̄d
modo impletū est, prout Iohānes in sua canonica pandit: Quod fuit ab initio, q̄d audiuimus, 1. Iohan. 1
q̄d vidimus oculis nostris, & manus nostræ cōtrectauerunt de verbo vitæ. Alibi q̄q;: Verbū Iohan. 1
" caro factū est, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriā ei⁹, gloriā quasi vnigeniti ā patre, ⌊ &
" salutare tuū, ⌋ .i. Christū saluatorē, p quē tu saluas nos, ⌊ da nobis, ⌋ gratis ex tua charitate,
B & bonitate, nō ex nostra iustitia, mittēdo eū ad nos p natiuitatē ex virgine, quēadmodum
p Esaiā p̄dictū est: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Et Iohānes: Sic deus dilexit Esaiæ. 9.
mundū, vt filiū suū vnigenitū daret. Nos q̄q; quotidie versum istū cōgruēter orare debemus Iohan. 3.
ad hunc sensum. Ostēde nobis dñe misericordiā tuā .i. effectū pietatis tuæ euidēter & copio-
se ostēde in nobis, & salutare tuū .i. saluationē salutarē da nobis, vel etiā Christū, dādo eū no-
bis quotidie in sacramēto altaris, & p spūalem aduentū eius in nobis, sicut de ipso sub noīe sa- Sapiēt. 9
pientiæ scriptū est. Da mihi dñe sediū tuarū assistricē sapientiā. ¶Audiā ⌋ auribus mētis cum
8 " ingēti aduertētia, ⌊ quid loquat in me dñs deus, ⌋ p inspirationē internā, seu illustrationē an-
" gelicā & occultā. Et merito audiā, ⌊ qm̄ loquet pacē in plebē suā, ⌋ .i. mihi p alloquutionem
internam inspirabit ea, quæ spectant ad pacē plebis suæ, qa dum mihi inspirat de Chri ad-
" uentu, passione & morte, ea in me loquitur, p quæ totus mundus verā, cœlestēq; pacē forti-
tur. Propter Christo nato, angelus dixit pastoribus: Annuntio vobis gaudiū magnū, qa na- Lucæ. 2
tus est vobis hodie saluator. Quo ista loquente, repēte facta est multitudo cœlestis exercitus
9 " laudantiū & dicentiū, Gloria in altissimis deo, & in terra pax hoibus bonæ volūtatis. ¶Et
" sup sanctos suos, & in eos qui cōuertunt ad cor, ⌋ qm̄ ista loquutio pacis nō solū ptingit ac p-
tinet ad plebē cōem, sed etiā ad pfectos, & ad gentiles ac pctōres, qui de idololatria, q̄ summa
est stultitia & irrationabilissimus error, vel de sensualitate atq; puerso iudicio redeunt ad cor
.i. ad vsum rōnis obediendo legi diuinæ, rationiq; rectæ. Docemur hoc loco diligenter ad-
C uertere, q̄d in nobis dñs deus nr̄ loquat, q̄tenus eius inspirationi acquiescamus. Ideo nāq; Aba-
cuc inquit: Sup custodiā meā stabo, & cōtēplabor vt videam quid dicat mihi. Sed ad hoc sa- Abacuc. 2
tis necesse ē scire, qs sit instict⁹ diuin⁹, qs angelicus, qs naturalis, qs diabolicus. Verūtamē quic-
quid menti nostræ secundū deū & legem Christi occurrit, deo sine periculo asscribere possu-
mus, illudq; implere seu cōseruare debemus. De ipsa em̄ increata sapientia ait scriptura: Om- Sapiē. 7
nibus mobilibus mobilior est sapientia. Attingit aūt vbiq; propter suā mundiciam. Et cum
sit vna, oīa pt, & in animas sanctas se trnsfert, prophetas & amicos dei cōstituit. Ideo & Ioha-
nes: Vnctio (inquit) eius docet vos de oībus, nec dissonat q̄d Paulus testat: Dabit tibi dñs de 1. Iohan. 2
10 " oībus intellectum. ¶Verūtamen prope timētes eū salutare ipsius, ⌋ .i. Chrūs, q est salutare 2. Timo. 2
dei patris, adest timētibus deū timore initiali seu filiali. Nā q deū timet, declinat à malo, & ita
Chrūs demorat in corde ipsoꝝ p grām. Vnde supius dictū est: Time dñm oēs sctī eius, qm̄ Psalm. 33
nihil deest, timētibus deū. Ecclesiasticus q̄q;: Qui timēt dñm pparabūt corda sua, & in cōspe- Eccl. 2
" ctu illius sctificabūt aīas suas, ⌊ vt inhabitet gloria ⌋ .i. Chrūs rex gloriæ, q est imago dei in-
uisibilis, splēdor gloriæ, & figura substātiæ eius, imò & gloria patris, prout scriptū est: Glo- Prouer. 10
ria pris fili⁹ sapiēs. Vl, glīa .i. Chrs, q ē honor & glīa nr̄a, ⌊ in terra nr̄a ⌋ .i. in Iudæa, in q Chrs
Iter hoīes corpalr vixit & habitauit, vt Zach. testat: Lauda & lętare filia Sion, qa ecce ego ve- Zacha. 2
nio & habitabo ī medio tui. Et Hiere. Expectatio Isrl, saluator q̄si colon⁹ vēturus es ī terra, Hiere. 14
11 " & q̄si viator declinās ad manēdū. ¶Misedia & veritas ⌋ .i. pietas & iustitia dei, ⌊ obuiaue-
" rūt sibi ⌋ .i. cōuenerūt, apparuerūt, & sibijnuicē sine discordia occurrerūt in Chro. Misedia

D

em̃ dei in Chr̃i ĩcarnatiõe apparuit, qm̃ ex ineffabili misc̃dia dei factũ ẽ, vt vnigenit⁹ fili⁹ car
nẽ assumeret. Iustitia q̃q; ĩ ea relucet, qm̃ deus ĩ Chr̃i ĩcarnatiõe ĩpleuit, q̃d p ꝓphetas ꝑdixit
ac repromisit, ⌊iustitia & pax osculatæ sunt.⌋ i. iusta satisfactio, q̃ Chr̃s ꝓ nob p viã iustitiæ
satisfecit, sustinẽdo pœnã ꝓ culpa nr̃a, & cõfœderatio gñis hũani cũ deo hãc satisfactionẽ cõ
1. Corin. 1. comitãtes, amorose ĩ Chr̃o vnitę sunt. Chr̃s nãq; (sc̃dm apl̃m) factus ẽ nobis à deo iustitia &
Ephes. 2 redẽptio. Ipseq̃q; ẽ pax nr̃a, q fecit vtraq; vnũ. Propter q̃d ait apl̃us: In ip̃o cõplacuit omnẽ
Coloss. 1. plenitudinẽ ĩhabitare, & p ip̃m cõciliare oĩa, pacificãs p sanguinẽ crucis ei⁹, siue q̃ ĩ cęlis sunt,
siue q̃ in terris. Hæc q̃q; iustitia & pax osculant̃ se mutuo ĩ nobis p Chr̃m redẽptis, qm̃ ad iu-
stificationẽ nobis p Chr̃m collatã, sequit̃ statim ĩ nobis pax q̃ deo pacificamur ¶ Veritas⌋ » 18
Iohã. 14 .i. Chr̃s dei fili⁹ incarnatus, q de seipso loquit̃: Ego sum via, veritas & vita, ⌊de terra orta ẽ⌋ »
.i. de vtero virgĩs gloriosæ carnẽ assumpsit, & nascẽdo ꝓcessit, sicut de hac terra, vcʒ sc̃tã Ma
Esaię. 45 ria, p Esaiã affectuosissime dr̃: Aperiat̃ terra & germinet saluatorẽ, ⌊& iustitia de cęlo ꝓspe- »
xit⌋ .i. æq̃tas dei, seu de⁹ iustus hũc Chr̃i ortũ approbauit, gratũq; habuit, atq; p eũ gen⁹ hu- »
manũ redemit. Moral̃r vero veritas de terra orit̃, dũ cor pc̃tõris reb⁹ terrenis ĩuolutũ, ꝓ-
1. Iohan. 1 prias culpas ĩtegre cõfitet̃, dũq; deus oĩps pc̃tõrẽ cõfitẽtẽ stati iustificat, iustitia de cœlo mox
ꝓspicit. Vnde Iohãnes ait: Si cõfiteamur pc̃tã nr̃a, fidelis & iustus ẽ vt remittat nobis pc̃tã,
& emũdet nos ab oĩ iniq̃tate. Cõueniẽter aũt virgo mr̃ designat̃ p terrã. Nã vt deuotissimus
ait Bernhardus: Queadmodũ cãpus seu terra sine oĩ hũano floret amminiculo, nõ seminatus
ab aliq̃, nõ defossus sarculo, sic virgĩs vẽter floruit, sic ĩuiolata, casta, ĩtegra Mariæ viscera ꝑter
ni viroris florẽ ꝓtulerũt, cui⁹ pulchritudo & gl̃ia nunq̃ marcescit. Sed ne alicui ĩpossibile vi-
deat̃ ꝙ virgo generet Chr̃m, ostẽdit modũ gñationis istius, vcʒ ꝙ nõ fit hũana virtute, sʒ po- E
testate diuia ¶ Etem̃ dñs⌋ .s. trinitas de⁹, cui⁹ opa sunt ĩdiuisa, ⌊dabit benignitatẽ⌋ .i. gr̃æ » 13
misericordissimã affluẽtiã, dãdo p sp̃m sc̃tm̃ virgini ꝑelectę fœcũditatẽ supnaturalẽ, & ple-
Luc. 1. nitudinẽ gr̃aꝝ, prout Gabriel declarauit, dũ virgini huic locutus ẽ: Aue (inquiens) gr̃a plena,
dñs tecũ, ⌊& terra nr̃a⌋ .i. virgo Maria nr̃a saluatrix, mr̃ & aduocata, ⌊dabit fructũ suum,⌋ »
Ibidẽ. Chr̃m gignẽdo, sicut de ipsa sup̃ius dictũ ẽ, Terra dedit fructũ suũ. De q̃ fructu ait ad eã S. Eli
sabeth: Bñdictus fruct⁹ vẽtris tui. Sp̃ũal̃r dñs dabit benignitatẽ, dũ corda nr̃a implet p gr̃am,
nr̃asq; ꝑces exaudit, pc̃tõrẽ gratis iustificat, ĩpiũ ꝑuenit, iustũ cõseruat, proficiẽtẽq; ꝑficit. Et
terra nr̃a dat fructũ suũ, dũ corpus nostrũ obedit sp̃ui, & ĩ piis exercitiis occupat̃, qñ ĩplemus
Roma. 12 illud apl̃i: Obsecro vos vt exhibeatis corpa vr̃a hostiã viuẽtẽ, sanctã, deo placẽtẽ. ¶ Iustitia » 14
añ eũ ambulabit.⌋ i. iusta doctrina, & cõuersatio sc̃tã, Christũ in oĩbus anteibit, itaꝙ de cor- »
Actorũ. 1. de ac ore ipsius nihil nisi iustũ & sanctũ ꝓcedet. Cœpit em̃ Iesus facere & docere, hauddubiũ
Eccl. 37. q̃ iusta & vera. Vnde Eccl̃asti. ait: Añ oĩa opa verbũ verax ꝑcedat te, & añ oẽm actũ verbũ
stabile, ⌊& ponet ĩ via gressus suos⌋ . i. ipse Chr̃s ope adimplebit q̃d docebit. In via ei gressus »
suos doctor ponit, dũ doctrinã, q̃ ẽ via ad vitã æternã, quã aliis ꝓponit ipse bñ operãdo verã
eẽ ostẽdit. Alii ita exponũt, Iustitia. i. Iohãnes Bap. añ eũ ambulabit, qm̃ Chr̃i ꝑcursor extite
rat, & ponet ĩ via gressus suos, q̃a ĩpleuit q̃d docuit. Sed ꝙ Iohãnes Bap. appellet̃ iustitia, non
Esaię. 56 inuenio ĩ scriptura canonica, q̃d tñ de Chr̃o repio scriptũ in Esaia, vbi de Chr̃o ait pr̃ ætern⁹
Moralis Prope ẽ salus mea vt veniat, & iustitia mea vt reueleẗ. Moral̃r, Iustitia añ eũ ambulabit. i.
expositio. iustitia hoĩs in cõfessiõe & pœnĩa culpæ cõsistẽs, aduẽtũ Chr̃i ad aĩam hoĩs talis ꝑcedet. Pri-
ma nãq; iustitia hoĩs ẽ de malo pœnitere, & hęc ꝑcurrit & ꝑparat viã aduẽtui Chr̃i ĩ aĩam, &
tũc Chr̃s ponet in via sic sibi parata gressus suos, dãdo hoĩ gr̃am Chr̃iformiter conuersandi. F
Sed qm̃ tota nr̃a iustitia original̃r dei donũ ẽ, nec posset eẽ in hoĩe vera iustitia. s. meritoria &
infusa, nisi deo eũ ꝑueniẽte, fidẽ, gr̃ãmq; ꝑstãdo, idcirco nõ videt̃ proprie dictũ ꝙ iustitia ho
minis ꝑcedit Chr̃i sp̃ũalẽ aduẽtũ, imò p eius aduẽtũ pc̃tõr iustificat̃. Aptior ergo apparet ex
positio prima. Postremo q̃s intellectus cõcipere, q̃ lingua exprimere possit dignitatẽ ac
laudẽ psalmi ꝑsentis, in quo primo dei bñficia deuotissime recolunt̃, deinde or̃o efficacissima
introducit̃. s. cõuerte nos deus salutaris nr̃: Et merito versus iste cõtra noctis insidias, dæmo
nũ tenebras, & hoĩs infinitas indigẽtias de sero añ cõpletoriũ dicit̃, q̃tenus diurno iã lumĩe re
cedẽte, mens ipsa ad deũ cõuersa, luce gr̃æ ꝑfundat̃ atq; ab oĩbus sensibilib⁹ rebus abstracta,
intelligibili, incõmutabili, summoq; bono firmiter ĩmergat̃. Et ne tãta nobis gr̃a denegetur
propter nr̃a delicta, cõuenientissime subaudit̃, & auerte irã tuã à nobis. Hũc itaq; versum, ꝑ-
sertim in cõpletorio cũ vehemẽti affectu & cordis synceritate dicam⁹. In versib⁹ q̃q; sequẽti-
bus spes cõsequẽdi misc̃diã inflãmat̃, oĩsq; pusillanimitas ac diffidẽtia penitus eradicant̃. Sed
& versiculus iste, ostẽde nobis dñe miam tuã, nõne sentẽtiosa dulcedie ac dulci sñia oẽm car-
naliũ reꝝ suauitatẽ excedit. Pręterea, tres primos versiculos hui⁹ psal. q̃dã ad lr̃am exponũt
de terra Iudęæ & ppl̃o Iudęoꝝ à captiuitate Babylonica redeũte. Verũtñ melius arbitror, vt
totus psal. de Chr̃o exponat̃, & sp̃ũali liberatiõe eccl̃æ sc̃dm sensũ inductũ, q̃ten⁹ tot⁹ sensus
sit sibi cõnexus & cõson⁹. Versiculũ insup illũ, mĩa & veritas obuiauerũt sibi, S. Bernhardus
profundissime, atq; pulcherrime in quodam sermone pertractat, in quo sic eum exponit,
quod

A ꝙ circa mysteriũ redemptionis humanæ videbant̃ quodammodo sibijnuicẽ cõtradicere, misericordia dei, & veritas, qm̃ mia exigebat miseꝝ liberari, veritas aũt dictabat reũ dãnari. Sed in hac obuiatõe iustitia & pax osculatæ sunt, q̃a miser redẽptus est, & culpa eius impunita nõ fuit. Hanc vero expositionẽ, qm̃ satis cõis & prolixa est, derelinquo.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LXXXV.

¶Argumentum.

¶Titulus: Oratio ipsi Dauid. Propheta intendẽs nos inducere ad orandũ pro pseruatõe à malo, & cõseruatõe in bono, orat in psona Chri ad patrẽ, atq̃ diuinitatẽ ipsam, petẽs gentes ad cognitionẽ vnius dei (cui cõtinuò seruiãt) puenire, porrò pro se atq̃ suis mẽbris depcat̃, vt ab omi tribulatõe liberent̃. Duo itaq̃ in summa facit: Primo equidẽ interpellat ꝓ suis, vt à malo liberent̃, & in bono cõseruent̃. Deinde orat ꝓ seipso, ibi: Deus iniq insurrexerũt. Author itaq̃ primũ exponit eum de Chro ad lr̃am: post hoc iuxta tropologiam de quolibet fideli.

¶Expositio Tituli.

¶Titulus Psalmi est: Oratio Dauid. i. Chri scd̃m Hieronymũ, in cuius. s. psona Dauid hic loquit̃. Scd̃m alios Psalmus iste partim cõuenit Chro, & partim membris ipsius. Scd̃m quosdam vero ad lr̃am de Dauid exponit̃. Chrus itaq̃ scd̃m ꝙ homo, & passioni iam proximus, ait ad deum patrem, seu totam superbeatissimam Trinitatem.

¶Expositio Psalmi literalis.

1 Nclina domine aurem tuam⌋ Hoc est, pietatẽ tuam paternam extende ad me
⌊& exaudi me⌋ dando q̃d postulo. Loquit̃ hic Propheta de deo, quasi de ho
mine, q dum orat̃ primo aurẽ suã inclinat ad depcantẽ, deinde eum exaudit,
⌊qm̃ inops & pauper sum ego⌋ Chrus inops. i. sine ope alterius erat, psertim
B in passione scd̃m ꝙ Esaias cõtestat̃: Circũspexi & nõ erat auxiliator. Erat etiã Esa. 63
pauper, sicut de eo ait Aplus: Cum diues esset, propter nos pauper factus est. 2. Cor. 8.
2 ¶Custodi aiam meã⌋ hoc ẽ, vitã meã corporalẽ cõserua, ne à Iudæis, Herode, aut aliunde
occidar añ tẽpus passioni pordinatũ. Hoc Chrus petere potuit, qñ quærebãt eũ Iudæi pcipi-
tare & lapidare. Non aũt orabat Chrus custodiri à ruina pcti, qm̃ comphẽsor erat, & confir
matus in bono, ⌊qm̃ sanctus sum⌋ Hic Chrus meritũ suũ allegat, cur dignus sit exaudiri, q̃niã
(inq̃t) sanctus sum. Chrus em̃ vt deus essentialr̃ sanctus est, & sanctitas infinita, inquantũ ve-
ro est hõ oim creaturaꝝ sanctitatẽ solus excedit, ꝓpter q̃d sanctus sanctoꝝ vocat̃ à Daniele. Dani. 9
Vngat̃ sanctus sanctoꝝ. Vñ & inimicus eius diabolus cõpulsus est dicere. Scio q̃a sis sctũs dei, Mar. 1
⌊saluũ fac seruũ tuũ⌋. i. me Chrm̃, q ꝓpter hoies redimẽdos formã serui accepi. De quo tu di Esa. 42
cisi Ecce seruꝰ meus, suscipiã eũ. Et q ad te ait: Hæc dicit dñs, formãs me ex vtero seruũ sibi, vt Esaię. 49
reducã Iacob ad eũ. Itaq̃ saluũ fac seruũ tuũ ó ⌊deus meus⌋ q es oim̃ deus generalr̃, sed meus
deus, sum me specialr̃, sicut quẽ incorporalr̃ colo & diligo, & à quo incõparabilr̃ electus atq̃
dilectus sum ⌊sperantẽ in te⌋. i. in tua virtute & bonitate. Chrs nãq̃, q̃uis spem (quę est theo
logica virtus) nõ habuit, nihilominus inquãtũ hõ passibilis sperauit in deo ꝑ quandã fiducialẽ
cõfidentiã, q̃ expectauit ab eo adipisci omẽ bonũ q̃d cõcupiuit. Petit aũt Chrus saluari à deo
C nõ vtiq̃ à pctõ, à morte ꝑpetua, qm̃ pctm̃ nõ habuit, sed à passibilitate corpis, à rabie Iudęoꝝ
à corpis morte ꝑ resurrectionẽ btãm, sicut supius de eo inductũ est, salua me ex ore leonis &c.
3 Vnde & ipse ait: Pater saluifica me ex hac hora. ¶Miserere mei dñe⌋ Pater, liberãdo me à Joban. 12.
psentis vitę pœnis atq̃ miserijs ⌊qm̃ ad te clamaui⌋ corde ardẽti seu voce sublimi ⌊tota die⌋
hoc ẽ, cũctis diebus q̃bus vixi in mũdo. Chrus nãq̃ etiã vt hõ semp in actu diuinę cõteplatõis
dilectõisq̃ fuit, & ita indesinẽter orauit, cũ orõ (scd̃m Damascenũ) sit ascẽsus mẽtis in deũ, nec
cesset orare q nõ cessat laudabilr̃ agere. Orauit ergo saluator iugiter, & psertim ꝓ humana sa-
lute ⌊lætifica aiam serui tui⌋ lætitia accidẽtalis pmij. Anima nãq̃ Chri incessabilr̃ erat in gau
dio beatificæ fruitõis, sed aiam suam, quæ tristis erat in passiõe ita vt diceret, tristis est aïa mea
vsq̃ ad mortẽ, petit lætificari in resurrectõe de corporis sui glorificatõe, patrũ in lymbo ex-
istentiũ eductõe, oim̃ electoꝝ salute seu iustificatõe. Mortuus ẽ em̃ propter delicta nostra, & Roma. 4.
resurrexit propter iustificationẽ nostrã scd̃m Apostolum ⌊qm̃ ad te dñe aïam meam leuaui⌋ Roman. 6
4 contemplando seu intentè orando. ¶Qm̃ tu domine deus⌋ pater seu Trinitas benedicta es
⌊suauis & mitis⌋ Deus vere, proprie, & natralr̃, imò superessentialr̃ incircumscriptibiliterq̃
suauis est, & ipa diuina eẽntia est dulcedo fontana, viua, simplex, & infinita, oẽm sensum exupe
rãs, q̃ntũ ad suã plenitudinẽ omi mẽti creatę ignota, & inexpta, à qua fluit oĩs suauitas, oĩs cõ-
sonãtia, oĩs fragrãtia. Mititas vero seu mãsuetudo deo nõ cõpetit ꝓprie, sicut nec cęterę virtu
tes morales circa passionũ moderationẽ versantes, sed sicut deo ascribit̃ ira, nõ ꝓpter veritatẽ
affectus, sed ꝓpter silitudinẽ effectus, sic mititas q̃ ꝓprie appellat̃ virtus moralis passionẽ iræ
refrenãs, deo asscribit̃ trãssumptiue, vcʒ q̃a iustã vindictam relaxat. Itaq̃ deus suauis est iustis
ipm pure & amorose contẽplantibus, in quoꝝ affectu diuinæ dulcedinis degustatio, oẽm mũ
danę delectatõis fallaciã facit odibilem. Mitis quoq̃ est deus pctõribus ad ipm toto corde re-

dentibus, qm̃ talibus per modũ hominis mansueti citò oẽm vltionẽ indulget, queadmodum D
Hier.3 Hieremias ait: Reuertere ad me, & nõ auertã faciẽ meã, ⌊& multę miæ oĩbus inuocãtibus te⌋
Eccl.2 hoc ẽ, multũ misericors es, multiplicem'q; pietatis effectũ imponẽdis cũctis te intimè depcan
Ibidem. tib⁹, sicut habet: Pius & misericors ẽ de⁹, & remittit in tpe tribulatõis pctã, & ptector ẽ oĩbus
exquirẽtibus se in veritate. Item'q;: Quis inuocauit illũ, & despexit eũ? ¶Auribus pcipe dñe 5
orõnem meã⌋ Superius dixit singulariter inclina dñe aurẽ tuam, & ibi p aurẽ intellecta est
miã creatoris, nunc vero pluralr, auribus percipe. Quid ergo modo p aures dei, nisi miã &
Esaię.37. sciã eius intelligendũ videtur? Per misericordiã siquidẽ deus exaudit, p sciam vero oĩa audit.
Interdũ aũt p aures dei nõ designant miã & sciã, sed sciã & iustitia, sicut dũ dñs ait: Supbia tua
ascẽdit in aures meas, videlicet vt eam iuste vlciscar. His igit auribus pcipe dñe orõnem meã,
vt eam tibimetipsi tenaciter imprimas, non obliuiscẽdo ipsius, hoc est, non tardãdo eius effe
ctũ seu exauditionẽ, ideò subdit: ⌊& intende voci depcationis meę⌋.i. orõnẽ meã vocalẽ dili
Matt.27 gẽter ac piè aduerte. ¶In die tribulatõis meę⌋.i. tpe psecutõis & passionis ⌊clamaui ad te⌋ 6
Lucæ.23. dicendo: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Et: Pater, ignosce illis. Et: In manus tu-
Psalm 30. as commẽdo spm̃ meũ. Fiducialr autem & securè te depcatus sum, ⌊qa exaudisti me⌋ semp
Johan.11. in om̃ibus, & ego ipse dixi: Pater, grãs ago tibi, qm̃ audisti me. Ego aũt sciebã, qm̃ sp me audis.
¶Nõ ẽ silis tui in dijs dñe⌋ Qm̃ oẽs deos, q vl mẽdaciter dij appellant & veraciter dęmões sũt, 7
vel grãm diuinitatis excellẽter pticipãt, p quã efficiunt diuiæ cõsortes naturę & dij dicunt pti
Exo.15 cipationẽ, tu summe verax'q; de⁹ in infinitũ excellis, sicut & Moses loquit: Quis silis tui in for
tibus dñe, qs silis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atq; laudabilis, & faciẽs mirabilia? So
Sopho.2. phonias q̃q; protestat: Horribilis dñs, & attenuabit oẽs deos terræ. ⌊& nõ est scd̃m opa tua⌋
hoc est, nõ inuenit qui tibi silia possit efficere. Multa nãq; sunt opa tibi propria, quę nulli crea
turę cõueniũt, sicut creatio, iustificatio, felicitatio, cordiũ pscrutatio, futurorũ purè contingẽ E
Johã.5 tiũ certa pręnotio, transsubstãtiatio, miraculorũ opatio. De talibus opibus Chr̃us pcipuè ait:
Pater meus vsq; modo opat, & ego operor. ¶Om̃es gẽtes quascũq; fecisti, veniẽt & adora- 8
Gene.22 bũt corã te dñe.⌋ Hæc est pphetia de gẽtiũ illuminatõe & vocatõe ad fidẽ, est'q; distributio
Lucæ.1 ista intelligẽda, sicut & illa qua dictũ est Abrahæ: In semine tuo benedicent oẽs familiæ terrę.
Et qua ait virgo Christifera: Beatam me dicẽt om̃es generatões. Non em̃ est in istis distribu-
tio pro singulis generũ, sed pro generibus singulorũ. Est igit sensus, omnes gẽtes quascũq; fe-
cisti, hoc est, quidam de om̃i genere hominũ à te creatorũ, veniẽt ad fidẽ, & adorabunt corã
te dñe, qui om̃ia cernis. Adorabunt aũt te deum in spũ & veritate, sicut prædixisti. Quia tũc
Sopho.3 reddam populis labiũ electũ, vt inuocent oẽs nomẽ dñi, & seruiãt ei humero vno. Et alibi: Ec-
Esa.49 ce leuo ad gẽtes manũ meam, & exaltabo ad populos signũ meũ. Quæ oĩa Danielis clare tan-
Dani.7 gunt his verbis, om̃es populi, tribus, & linguæ seruiẽt ei, ⌊& glorificabunt nomẽ tuum⌋.i. te
Esa.34 gloriosum esse verbis pronuntiabũt & ope demonstrabunt, sicut p Esaiã pulchrè inducit. In
doctrinis (inquit) glorificate dñm. A finibus terrę audiuimus laudes, gloriam iusti. s. Christi.
Judith 16 ¶Quoniam magnus es tu⌋ Iuxta illud: Adonay dñe magnus es tu, & præclarus in virtute 9
Deniq; tam magnus es, vt magnitudinis tuæ nullus sit finis, & faciẽs mirabilia in cœlo & ter-
ra, tu es deus solus, q locutus es. Videte q̃ ego sim solus, & non sit alius deus præter me. Et rur
Deute.32 sus: Ego sum dominus faciens om̃ia, extendẽs cœlos solus, stabiliẽs terram, & nullus mecum.
Esaię.44 Sumit aũt deus in his locis absolute & pro deo Trinitate. Vnde Apostolus ait: Vnus dñs, vna F
Ephes.4. fides, vnũ baptisma. Et iterũ: Et si sint q dicant dij & dñi, nobis tñ vnus deus est, ex quo om̃ia,
Gala.3 & vnus dñs, per quẽ oĩa. ¶Deduc me dñe in via tua⌋ Scd̃m expositores, Chr̃us hunc ver- 10
Zach.3 sum dicit, non pro seipso, sed pro corpe suo mystico, scd̃m quẽ modũ ait Zacharias: Qui teti
Actu.2 gerit vos, tangit pupillam oculi mei. Et Chr̃us: Saule, Saule, quid me psequeris? Potest tñ hic
versus de Chr̃o exponi hoc modo: Deduc me dñe in via tua, via dei fuit qua aĩa Chr̃i in lym
bum prm̃ descẽdit, atq; post resurrectionẽ in cœlos cõscẽdit, & in hac via petijt Chr̃us à deo
deduci, sicut & sancti in pr̃ia orãt in corpe glorificari. Om̃e etem̃ bonũ futurũ nondũ adeptũ,
quod licite desiderat, licẽter orat scd̃m Augustinũ, ⌊& ingrediar⌋ in regnum cœlorũ vsq; ad
dexterã tuã ⌊in veritate tua⌋.i. queadmodũ p sanctos pphetas veraciter pmisisti. Scriptũ ẽ
Dani.7 em̃. Aspiciebã in visione noctis, & ecce in nubibus cœli q̃si filius hoĩs veniebat, & vsq; ad anti
quũ dierũ.i. deũ ęternũ puenit, & in cõspectu eius obtulerũt eũ, & dedit ei ptãtẽ & honorẽ & re
gnũ ⌊lętet cor meũ vt timeat nomẽ tuũ⌋ timore filiali ac casto. Hoc Chr̃us dicit nõ orãdo,
Apo.19 vt sic sit, sed cordialr exultãdo, qa sic ẽ, sicut & scĩ in pr̃ia dicũt illud. Gaudeamus & exultem⁹
& demus gloriã deo. Timuit aũt Chr̃us vt hõ deũ timore casto, illo pcipuè, q est vnũ septẽ do
Esa.11. norũ spũs scĩ scd̃m q̃ scriptũ est. Replebit eũ spũs timoris dñi. ¶Cõfitebor tibi dñe de⁹ me⁹ 11
(laudabo te) in toto corde meo⌋.i. integro nõ diuiso, nec vago affectu & itellectu. Hoc Chr̃o
pfectissime cõpetit, qm̃ indefinẽter tota aĩa, tota virtute, tota mẽte ferebat in deũ, sicut & scĩ
in pr̃ia, nec erat cor suũ per euagationẽ aut ĩordinatũ amorẽ diuisum. Hoc mõ cõfessus ẽ Chr̃s
Luc.10 deo, ex toto corde ipm̃ laudãdo, prout de ipo scriptum est. Exultauit Iesus in spũ scõ, & dixit.

A Confiteor tibi pater dñe cœli & terræ, q abscondisti hæc à sapiẽtibus & prudẽtibus, & reue-
lasti ea paruulis. Et alibi: Chrs pri confitet confessione laudis, dum eũ iustũ & scm̃ appellat, Johan.17.
" eiq; ait, sermo tuus veritas ẽ, L & glorificabo nomẽ tuũ ĩ æternũ ⌋ verbis & factis, p meipm &
meos ministros, q p meã doctrinã & grãm ad te glorificandũ inducunt. Vnde ait saluator:
12 " Ego non quæro gloriã meã, sed honorifico patrẽ meũ. ¶ Quia mĩa tua magna est sup me ⌋ Joh.8
Hoc ẽ, sup naturã meã humanã quã assumpsi. Misericordia dei sup illũ eẽ asserit, qui miam cõ
sequit. Multiplex aũt est mĩæ dei effectus, & scdm hoc diuersimode dr: mĩa dei esse sup hoĩes
magna. Vnus nãq; effectus mĩæ dei est pctã dimittere. Alius grãm cõuersiõis infundere, sicq;
mĩa dei magna est sup pctõres pœnitẽtes & cõuersos. Propter qd in fine secũdi Paralypome- 2.Par.36.
non, & in fine libri Esdræ, ait scriptura: Tu deus ppter nos miseros misericors appellaris. Al Esdræ.10
ter effectus mĩæ dei est, hoĩem p grãm puenire atq; in innocẽtia sine pctõ custodire: & ita mĩa
dei magna & incõparabilr magna in Chro est, qm̃ sola gr̃a, natura eius humana est dei verbo
vnita, à principio suæ creatõis, btã fruitõe dotata, cõfirmata in bono, & pseruata ab omi ma- Psalm.20
" lo, & iõ añ de eo dictũ ẽ deo pri: Præuenisti eũ in bñdictõib⁹ dulcedis. Et iterũ: Nõ ad mẽsurã Joh.3
dat deus spm̃.s. homini Chro, L & eruisti ⌋ in die resurrectõis L aĩam meã ab inferno ĩferiori ⌋
hoc ẽ, ex lymbo inferni infra terrã existẽti, de quo lymbo Iacob in Genesi: Descendã (inqr) lu Gene.37
gens ad filiũ meũ in infernũ. Iob etiã: In psundissimũ inferni descẽdent oĩa mea, putasnẽ ibi Job.17
erit requies mihi? Ex hoc inferno eruit deus aĩam Chri tertia die, scdm q Chrs supius dixit:
13 " Dñe eduxisti ab inferno aĩam meã. Et qm̃ nõ derelinques aĩam meã in ĩferno. ¶ Deus (Tri- Psalm.29
" nitas) iniqui ⌋ Iudæi L insurrexerũt sup me ⌋ .i. cõtra me L & synagoga potẽtiũ ⌋ .i. principes Psalm.15.
" sacerdotũ, scribæ, pharisæi, magistratusq; tẽpli L qsierũt aĩam meã ⌋ .i. vitã meã ad occidẽdũ,
B scdm q dr: Quærebãt summi sacerdotes, quõ Iesum tenerẽt. & occiderẽt. Et sapiẽs: Dixerũt Marc.14
impii apud se nõ recte: Opprimamus virũ iustũ, qm̃ cõtrarius ẽ opibus nr̃is, & gloriat se deũ Sapiæ 2
" patrẽ hr̃e, & filiũ dei se noiat, L & nõ pposuerũt deũ in cõspectu suo ⌋ .i. diuinũ iudiciũ nõ ex- Dan.13
pauerũt in tãto facinore, prout de qbusdã dictũ est: Euerterũt sensum suũ, ne recordarent iudi
14 " cioꝝ iustoꝝ. ¶ Et tu dñe deus miserator (in ope) & misericors ⌋ in natura patiẽs longanimi Eccl.5
ter expectando, iuxta illud: Altissimus est patiẽs redditor. Non tñ conuenit patiẽtia propriẽ
sumpta deo, sicut de mititate ostensum est, qm̃ patiẽtia propriẽ est virtus moralis, passionẽ tri
stitiæ reprimẽs. Dicit ergo deus patiẽs ppter silitudinẽ opis, qm̃.s. pctõrem longanimiter p-
15 " stolat ad veniam, L & multæ misericordiæ ⌋ sicut expositũ est L & verax ⌋ in verbis. ¶ Respi
" ce in me ⌋ oculo pietatis paternæ L & miserere mei ⌋ scdm sensum iã explanatũ L da imperiũ
" tuũ puero tuo ⌋ .i. regnũ militãtis Ecclesiæ iudiciariãq; ptãtem da mihi Chro filio tuo dilecto 1.Regũ.2.
quẽadmodũ pdictũ est: Dñs dabit imperiũ regi suo, & sublimabit cornu Chri sui. Sed qm̃ oĩs Hebræ.2
creatura subiecta est Chro, à suæ cõceptõis maternæ exordio, qd nũc orat, vt sibi det ĩperiũ,
nisi vt de⁹ pr̃ manifestet hoĩb⁹ hoc imperiũ Chro eẽ collatũ? Hoc em̃ Chrus depcat, dicẽdo:
" Pater clarifica filiũ tuũ, vt filius tuus clarificet te, L & saluũ fac ⌋ à morte p resurrectionẽ L filiũ Johan.17
16 " ancillæ tuæ ⌋ .i. me Chrm natũ Mariæ, q ait: Ecce ancilla dñi. ¶ Fac mecũ (ó dñe deus pr̃) si- Luc.1
" gnum in bonũ ⌋ .i. signũ resurrectõis oñde in me ad clarificationẽ nois mei p mundũ L vt vi- Matt.28
" deant q oderunt me, ⌋ .i. Iudæi seu custodes sepulchri, q angelo viso territi, ceciderũt, & facti
" sunt velut mortui, videãt (inquã) p certa argumẽta atq; miracula me resurrexisse, L & confun
" dant ⌋ de suis pctis nũc p pœnĩam, vel postmodũ p condẽnationẽ. Quidam etem Iudæoꝝ p
C hæc signa & argumẽta Iesum esse veꝝ Chrm p fidẽ viderũt post resurrectionẽ, qui añ clama-
uerunt, tolle, tolle, crucifige eum. De ipsis nãq; Chrus loquebat: Cum exaltaueritis (inquiẽs) Johan.12.
filium hominis, tunc cognoscetis q a ego sum. Hoc signũ quod Chrus hic petit, est signũ Ionæ
prophetæ, quẽadmodũ in Euangelio dicit de Iudæis dñs Iesus: Generatio adulterata & puer- Matt.12.
sa signũ quærit, & signũ non dabit ei, nisi Ionæ prophetæ, q tertio die exiuit de piscis ventre.
Non ergo datũ est Iudæis signũ descẽsionis de cruce quod petebãt, dicẽtes: Si rex Israel est. Jonæ.2
Et si hic est Chrus dei electus, descẽdat nũc de cruce & credimus ei, sed signũ resurrectiõis de Matt.27
monumẽto, de quo Sophonias loquit: Expecta me in die resurrectiõis meæ in futuꝝ. De quo Marc.15
ait sermo diuinus: Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Potest quoq; per Sopho.3.
hoc signũ intelligi operatio miraculoꝝ, per quod sancti Apostoli in Hierlm primitus proba- Osee.6
uerunt Christum resuscitatum. Vnde Petrus claudo nato sanato, dixit Iudæis: Deus patrum Acto.3
" nostroꝝ glorificauit filiũ suũ Iesum. Itaq; fac mecũ signũ in bonũ vt videant &c. L qm̃ tu dñe
" adiuuisti me ⌋ cooperãdo mihi in oĩbus L & consolatus es me ⌋ in resurrectione, liberãdo me
ab omni pœna & passibilitate.

¶ Explanatio tropologica siue moralis eiusdẽ Psalmi de quolibet vere fideli.

Porro cum Psalmus iste magna excellẽtia polleat (continet nãq; ardẽtissimas preces viri deuoti, pulcherrimas laudes dei, bñficioꝝq; diuinoꝝ gratã memoriã) ideo pleni us ptractandus est, hortãdo magis q exponẽdo, difficultatẽ em̃ nõ habet in sensu & si aliq in eo difficultas cõsistat, ex pcedẽti expõne elucescit. In primis ergo pẽsandũ,

q licet

Lucæ.18. ꝙ licet hō dñm orās, misericordiæ eius debeat ꝑcipuè inniti, dicēdo cū publicano: Deus ꝓpi D
Eccl.7 tius esto mihi pctōri. Nā & alibi scriptū ē: Nō te iustifices corā deo. Vñ & sctūs Iob asserit. Si
Iob.9. iustificare me voluero, os meū cōdēnabit me. Nihilominus ꝑt hō interdū in orone, aliq̄ opa
sua bona cōmēorare, nō ea sibiipsi cōtumaciter ſ3 deo hūilr attribuēdo, q̄ten⁹ maiorē exaudi
4. Reg.20 rionis fiduciā īde cōcipiat. Sic em̄ Ezechias orās, locutus ē: Obsecro dñe, memēto quō ambu
2. Para.32 lauerim corā te in veritate & corde pfecto. Iudith quoq3: Dñe deus cœli & terræ, intuere sup-
Esai.38 biam eoꝝ, & respice ad nostrā humilitatē, & faciē sanctoꝝ tuoꝝ attēde. Sed & sctā ac venera
Iudith.6. bilis Hester deū ita precaẜ. Dñe mi rex adiuua me solitariā, cuius prǽter te nullus alius auxilia-
Hester.14 tor est. Tu scis ꝙ abominer signū supbiæ & gloriæ meæ, q̄d est sup caput meū, quasi pannum
mēstruatæ, & non portem illud in diebus silencij mei, & ꝙ nunq̄ lętata sit ancilla tua ex q̄ trās-
Hester.1 lata sum huc. O quàm verè sublimis pfectio. Ecce ex humili statu facta erat Imperatrix, & con-
iunx potentissimi illius regis Assueri, qui regnauit sup centum vigintiseptē prouincias, & cū
esset in tanta maiestate, honore, & gloria, nunq̄ maculauit animā eius ambitio, nunq̄ inaniter
est lærata, nunq̄ regis incircumcisi adamauit cubile. Quid ad hæc nos barbati dicemus? Simili
itaq3 modo in Psalmo præsenti homo deuotus multas causas allegat, cur deceat se exaudiri à
Deo, quaꝝ quędā sumunẜ ex parte sui, quędā vero ex parte dei. Eaꝝ aūt q̄ sumunẜ ex parte sui
quædam ptinent ad suæ impfectionis confessionē, q̄dā vero ad suā pfectionē. Primo igiẜ al
legat causas ex parte sui, quaꝝ prima est propria indigētia & paupertas, de qua fateẜ. Inclina
Ephe.2 dñe aurē tuam & exaudi me, qm̄ inops & pauper sum ego, tanq̄ dicat: tu deus q diues es in mi
Esa.50 sericordia, cuius manus non est abbreuiata, in cuius manu sunt oīa, in quo sunt infinitæ diui
Psalm 94 tiæ, exaudi me egenum & pauperem. Decet em̄ liberalē & diuitē dñm, pauperē famulū exau
Esa.41 dire, sicut tu ipe testatus es. Ego dñs exaudiam egenum & pauperem, non derelinquam eos.
Dicit aūt: Inclina dñe aurem tuam, non ꝙ incircumscripto ac simplici deo sint aures corporeę
aut inclinatio motus localis, sed scd̄m sensum præhabitū. Secunda rō exauditiōis ex parte ho
minis est bonitas vitæ, & istam allegat subiungens: Custodi animā meā ab oīi tentationis & E
aduersitatis periculo, qm̄ sanctus sum, hoc est, mundus & innocēs. Sanctitas em̄ (scd̄m Diony
sium) est mūditia ab oīni impuritate seiuncta. Sed qs viator audeat hoc dicere, cū asserat Salo
Prouer. 20 mon: Quis ꝑt dicere, mundū est cor meū, purus sum à pctō? Iob quoq3: Etiā (inqt) si simplex
Iob.9. fuero, hoc ipm ignorabit anima mea. Et sanctus Iohānes protestaẜ: Si dixerimus, quia pctm̄
1 Iohan.1. nō habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis nō ē. Videẜq3 prorsus piculosum hoī di
Iob.15. cere coram deo, sanctus sum, in cuius conspectu cœli mundi non sunt, præsertim cū oēs no
Esaiæ.64 stræ iustitiæ sint tanq̄ pannus menstruatæ scd̄m Esaiā. Et teste scriptura: Nescit hō an sit di-
Eccl.9.6 gnus amore vl̄ odio. Hucusq3 argumētat⁹ sum, ꝙ nō sit tutū dicere corā deo, custodi aīam me
am, qm̄ sanctus sum. Nūc ex scriptura argumētandū est ad partē oppositā, quatenus tandē rō
nabile mediū inueniamus & solutionē cōdignā. Ecce scriptura testāte in cōfessione oīa lauanẜ
in baptismo quoq3 oīa vitia dimittunẜ. Adultus ergo baptizatus, securè atq3 verissimè dicit,
sanctus sum, imò nisi hoc putet, grǣ baptismatis derogat & Chrianus nō est. Silr in ꝓfessione
vitæ monasticæ, & passione martyrij ꝓ Chro, oīa indulgenẜ pctā sanctificaturq3 hō. Et q ex
cōtritiōe & bono ꝓposito cōfiteẜ, fiduciālr credere ꝑt se eē ab omi pctō mortali imunē. Deniq3
Paulus aplus seipm & coaplos suos nō solū sctōs, sed & sanctissimos & ꝓphetis sublimiores eē
Roman.8 demōstrat, dicēdo: Nosipsi q primitias spūs accepimus. Quid em̄ est dicere, primitias spūs ac F
cepimus, nisi primas seu summas grās spūs scti adepti sumus. Hieremias etiā in principio libri
Hier.1 visionū suaꝝ, fateẜ se sctificatū in vtero. Err̄ndendū, ꝙ de eadē re diuersa ꝓferunẜ iudicia se
Iohan.8. cundū cōsideratiōes diuersas, quēadmodū Chrus ait: Neq3 me scitis, neq3 patrē meū. Et tn̄ ali-
Iob.9 bi dicit eisdē. Et me scitis, & vñ sim scitis. Silr Iob, q sicut nūc allegatū ē, dicit. Etiā si simplex
Iob.27 fuero, hoc ipm ignorabit aīa mea. Idē ipe loquiẜ: Donec deficiā, nō recedā ab innocētia mea.
Iustificationē meā quā cœpi tenere, nō deserā. In qbus vtiq3 verbis testaẜ seipm innocentē eē,
iustū, constantē, & perseuerantē. Sed paꝝ est hoc, addit nāq3: Neq3 reprehendit me cor meū
1.Cor.4. in oīnī vita mea. Hoc Paulus dicere nō potuit, qui licet veraciter dixerat, nihil mihi conscius
sum quantū ad hoc ꝙ de præteritis doluit, & à futuris abstinere peccatis proposuit, rephēdit
1.Cor.15 tn̄ eum cor suū in multis propter quod dixit. Non sum dignus vocari Aplus, qa psecutus sum
1.Timo.1. Ecclesiā dei. Et rursus: Venit Iesus pctōres saluos facere, quoꝝ primus ego sum. Non tn̄ pfe-
ro sanctū Iob Paulo, imò secure prefero Paulū illi. Dicendū ergo ꝙ nemo dicere ꝑt se sctm̄ eē
Iob.15 simplr & absolute, vel3 quasi nullo pctō obnoxius sit, qm̄ scriptū ē. Nemo mūdus à sorde, nec
infans cuius est vnius diei vita sup terrā, ad minus em̄ originali pctō fuit obnoxius. Pōt tn̄ hō
ad punctū oīni pctō carere, quantū ad maculā culpæ & pœnæ reatū, vt patet de euolātibus, q
sine dilatiōe regnū ingrediunẜ cœleste, sed nō pōt hō diu in hac vita sine venialibus viuere, qm̄
Prou.24. scriptū est: Iustus septies in die cadit. Et Iob dicit: Quid est hō vt imaculatus sit, & iustus appa
Iob.15 reat natus de muliere? Diciẜ viator sanctus, scd̄m exigētiā & possibilitatē vitæ ꝑsentis, qm̄ de
mortalibus solicite abstinet, venialia deflet, in grā dei & sctō eius amore q̄tidie crescere studet
sicq3

A sic⁊ seipm sanctũ sine periculo profitet, qui integro proposito deseruire dño nitit, proponẽs incessanter proficere, quotidiana mala deplangere, atq; in his seipm quotidie pro posse exercens. Dicere ergo: custodi aĩam meã qm̃ sanctus sum, non est sermo elati, neq; psũptio hoĩs vani, sed vox dño nõ ingrati, q sanctitatẽ suã nõ suo labori aut viribus, sed grẽ & miẽ salutoris cordialr tribuit. Quòd aũt Salomon ait: Nescit hõ an sit dignus amore an odio, nõ ideo dictũ videt, quasi nullus ex speciali grẽ dono hoc sciat, imò multi ex reuelatõe diuina cognouerũt se esse pdestinatos, multi quoq; sciũt se eẽ i grã, in quoꝝ psona dicit Apl's: Ipse spũs reddit testimoniũ spũi nr̃o, q filij dei sumus. Et denuo: Nos nõ spm̃ huius mũdi accepimus, sed spm̃ q ex deo est, vt sciamus q̃ a deo donata sunt nobis. Veꝝ est tñ q hõ certitudinalr scire nõ valet, an sit in grã gratũ faciẽte, sine speciali instinctu spũs sancti, seu reuelatione diuina, idcirco secundũ cõem legẽ loqndo. Nescit hõ an sit dignus amore an odio. Ex his (vt vereor) multa diuine scripture eloquia, q̃ prima frõte dissonare vident, cõcordari facilr pñt. Quòd aũt non dicat se hõ pius sc̃ti ex elatõe, hinc cõstat, q in pcedẽti versu se inopẽ paupere mq; vocauit, & nũc se cõfidere dicit, nõ in seipso seu meritis pprijs, sed subiũgit: saluũ fac seruũ tuũ deus meus sperantẽ in te. Tertiã causam quã allegat p sua exauditõe ẽ, pseuerãtia in orãdo: oportet nãq; instãter orare, iuxta illud Apl'i: Sine intermissione orate. Ideò subdit: Miserere mei dñe, culpas delẽdo, pœnas laxãdo, grãs multiplicãdo, qm̃ ad te clamaui tota die naturali q tps noctur nũ includit. i. singulis horis diei ad orãdũ deputatis aut debitis. letifica aĩam serui tui. i. aĩe meę infunde cõsolationẽ internã de remissione pctõꝝ, de infusione diuinoꝝ charismatũ, de cõtẽplatõe & spe futuroꝝ bonoꝝ. letifica aĩam serui tui vt tibi leto corde deseruiã, qm̃ hilarẽ datorẽ tu diligis. Oẽm iordinatũ mœrorẽ expelle à me, fac me om̃i pfectui proximoꝝ gaudere, de om̃i bono euẽtu letari, qm̃ ad te dñe aĩam meã leuaui p fidẽ, spem, & charitatẽ te summũ bonũ

B contẽplãdo, expectãdo, ac diligẽdo, teq; deuotẽ inuocãdo. In die tribulatõis meę dũ vel à carnis cõcupiscẽtijs stimulor, aut à passiõibus aĩe pulsor, vel à dæmonibus tẽtor, aut à mũdo affligor, aut corpe infirmor, clamaui ad te p succursu & assistẽtia grẽ tuæ pximẽ, sicut tuipe alibi admones: Inuoca me in die tribulatõis, eruã te & glorificabis me. Et rursus: Salus ppli ego sum, de quacũq; tribulatõe clamauerint ad me, exaudiã eos. Ideo aũt inuocaui te, qm̃ exaudisti me. i. qm̃ expertus sum prius me exauditũ eẽ à te, ideo nũc fiduciã habui te inuocãdi, teq; inuocaui. Deduc me dñe, p grãm tuã angelicamq; custodiã, in via tua. i. in lege diuina, p quam itur ad te, quatenus illã sine offensione custodiã, digne & sancte ambulãdo in tua pñtia, & ingrediar in veritate tua. i. in hac vita degam, & ad futurã vitã deambulẽ in veritate tuæ doctrinæ, illi credẽdo & obediendo in veritate tuæ iustitiæ illam sequẽdo, vt impleat, in me ö dñe Christe, q̃d tu pro electis orasti: Pater, sanctifica eos in veritate. Nec in illoꝝ societate inueniar, de qbus dr̃. Vere mendaciũ possederunt, vanitatẽ quæ eis non profuit, letet cor meũ, vt timeat nomẽ tuũ, hoc est, cũ interiori delectatiõe te timeat, sancto & casto timore q ex amore procedit. Cum eñ timere deũ sit actus virtuosus, delectabilr fieri debet, qm̃ signũ virtutis est delectatio operationi annexa. Porrò q̃ necessarius ad salutẽ sit timor dñi, Moyses ostẽdit populo Israelitico loquẽs: Nisi timueris nomẽ dñi gloriosum atq; terribile, augebit plagas tuas & sicut añ letabat sup vos benefaciẽs vobis, sic nunc lætabit, vos disperdens atq; subuertens. Malachias quoq; ait: Filius honorat patrẽ suũ, & seruus timet dñm suũ. Si ergo pater ego sum

C vbi est honor meus? Et si dñs ego sum, vbi est timor meus? Perfecti igit timeant deũ timore filiali, ne ab ipso separent aut eum offendant. De hoc nempe timore ait scriptura: Ecce timor domini, ipa est sapiã. Hic eñ timor vere iocundus est, sicut in Ecclesiastico scriptũ est: Nihil dulcius q̃ timere deũ. Impfecti vero timeant deũ, vel potius nomẽ dñi quo iudex vocat, timore partim seruili & partim filiali, qa de hoc metuendo nomine dñi scriptũ est. Ecce nomẽ dñi venit de longinquo, ardẽs furor eius, & grauis ad portandum. Confitebor tibi dñe deus meus in toto corde meo, confessione tuæ laudis & meæ iniquitatis, confitebor ad gloriam tuã mea pctã, & tua præconia. Ex intimis ergo præcordijs, & corde ad deum pure conuerso confitear dño suam bonitatẽ, & beneficia, nostramq; prauitatẽ, & ingratitudines plurimas, & glorificabo nomẽ tuũ in æternũ, hoc est, tuã felicitatẽ & gloriam verbis fatebor, & ope protestabor, iam p fidem inchoando, & demũ in cœlo p speciẽ sine cessatione complẽdo. Sanctificat magnificat, & glorificat creatura à creatore, & ecõuerso, sed dissimilr valde. Deus nãq; mentẽ creatã sanctificat grãm infundẽdo, eamq; magnificat spũalem profectũ præstãdo, glorificat vero beatitudinẽ largiẽdo. Mens aũt creata deũ sanctificat magnificat, glorificatq;, nõ aliqd ei pstãdo, sed eius sanctitatẽ, dignitatẽ, & gloriã verbis & factis testãdo, q̃d fit dũ ei in sctitate & iustitia seruit, eiusq; laudes iugiter resonat. In hac glorificatõe qua deũ glorificamus, consistit nostra felicitas, queadmodũ ait alt. ssimus: Quicũq; glorificauerit me, glorificabo eum. Et rursus: Ego diligẽtes me diligo. Propterea ãt hæc faciã. Quia misericordia tua magna est sup me. i. qm̃ multiplicẽ pietatis tuæ effectum mihi largitus es, mittẽdo filium tuum pro me, eius passione me eruẽdo, per patientiam tuam me longanimiter expectando, ita q & eruisti aĩam

meam

Eccle.9
Roma.8
1 Cor.2
Eccle.9
1 Thess.5
2 Cor.9
Psal.49
Johan.17
Hiere.16
Deute.28
Malac.1
Job.28
Eccl.40
Luce.1
1 Reg.2
Prouer.8

meam ex inferno inferiori,hoc est,de peccatis mortalibus,quorum demerito peruenitur ad inferiorẽ infernũ,in quo reprobi demorantur,in æternũ dãnati. Quadruplex aũt ponitur infernus, vel locus purgatorij. Vñ in missis pro defunctis cãtat: Libera aĩas fideliũ de pœnis inferni. Scdus infernus ẽ,locus infantiũ nõ baptizatorum. Tertius ãt lymbus pꝛm ad quẽ infernũ Chrs descẽdit. Quartus est locus reproborum fine fine pereuntiũ. Creditur quoq; infernus esse sub terra,sicut & purgatoriũ,lymbusq; pꝛm. Infernus vero reproborum in infimo loco est, in quo sepultus est diues,de quo Chrus in Euangelio loquitur: Deus iniqui.i. spũs maligni insurrexerunt
Lucæ.10 sup me animã meã tẽtando,& synagoga potentiũ.i. cõgregatio tyrãnorum, hoĩmq; malorum, quæ fierũt animã meã,malo exemplo subuertere,à tuo itinere elongare, suis peruersitatibus cõformare. Respice in me, vulnera animæ meæ piẽ sanãdo,& miserere mei,miserias meas tollẽdo,da imperiũ tuũ.i. pceptũ tuũ da mihi puero tuo implere & custodire, quẽadmodũ in Euã
Matt.19. gelio dictũ est:Si vis ingredi ad vitã,serua mãdata,& saluũ fac me filiũ ancillæ tuæ, puta ecclesiæ seu sõciæ Chrianæ. Ecce q̃ dulcis,amorosus,atq; blãdisonus versus. Fac mecũ signũ in bonum.i. talẽ effectũ opare in me,p quẽ innotescat me esse dilectũ ac prędestinatũ à te, liberãdo videlicet me ab oĩ incursu hostili,& grãm infundẽdo p quã ea agam, quæ sunt signa prędestinatõis. Quæ sunt, verbũ dei libenter audire, vitia abhorrere inquantũ sunt vitia, bonũ habere propositum ad semp bene viuendũ, vt dæmones hominesq; peruersi videant signum hoc qui oderũt me odio iniquo ac pessimo inuidẽtes, nõ solũ tpali meæ prosperitati, sed aĩæ quoq; saluti,& cõfundantur aspicientes se nõ posse obtinere de me q̃d cup[redacted]mõ oppositũ sui desiderij in me conspiciẽtes, qm tu dñe adiuuisti me, ne illorum tẽtationi & psecutioni succumberẽ
Iaco.1. &cõsolatus es me in oĩ tribulatõe atq; angustia, ita vt illud Iacobi adimplerẽ: Oĩe gaudiũ E
Matth.5 existimate frẽs, cũ in tẽtatões varias incideritis. Illud quoq; saluatoris: Gaudete & exultate in illa hora, qñ videlicet exprobramini & multa aduersa patimini, qm merces vestra copiosa est
Romã.5 in cœlo. Vnde Aplus: Gloriamur (inqt) in spe gloriæ filiorum dei. Non solũ aũt sed & gloriamur in tribulatõibus, sciẽtes qm tribulatio patiẽtiam operatur. Hoc modo cõsolatus fuit Deus
2.Co.1 Apostolũ qui testatur: Sicut abũdant passiones Chri in nobis, ita p Chrm abũdat cõsolatio nostra. Ineffabilis planẽ ẽ virtus huius versiculi, sed & totus hic Psalmus diuina dulcedine, sancto feruore, spũali iocũditate, & admirãda deuotiõe redũdat, quẽ cõdecet nos cũ mẽtali sapore, cum magna lætitia, cum attentione præcipua decantare.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LXXXVI.

¶ Argumentum.

¶ Titulus: Filij (aliàs filiorum) Core Psalmus cantici. Hic Propheta volens nos monere ad amorem Ecclesiæ adhuc militantis in hoc seculo, & ad desiderium cœlestis, sub typo ciuitatis cõmẽdat vtramq; multiplici præconio. Et nihilominus de iugi laude & gaudio triumphantis, bipartitur itaq; iste Psalmus, porrò sub hac metaphora in primis commendat Ecclesiam in terris militantem, secundo autem in cœlis triumphantem, ibi: Sicut lætantium omnium. Author vnico commentario ipsum explanat.

¶ Expositio Tituli.

¶ Psalmi iam ptrãctandi, qui paruus est quantitate & magnus virtute, breuis verbo sed magnus sententia, iste est titulus filijs Chore Psalmus cantici, hoc est, Psalmus iste spiritualem lætitiam continens, cantatur & scriptus est filijs Chore .i. fidelibus imitatoribus Christi. His enĩ in hoc Psalmo describitur atq; laudatur ciuitas dei.i. Ecclesia scdm duplicem eius statum. Primo nãq; agit de ea scdm statum suę militię in præsenti, & inde in titulo dr: Psalmus, p quẽ opatio designatur, qa opari conuenit Ecclesiæ in statu militiæ. Scdo.s. in vltimo versu loquitur de Ecclia scdm statũ sui triũphi, seu inquãtũ est cũ deo regnãs in cęlo idcirco in titulo addit, cãtici, p q̃d spũalis significatur iocũditas, quę maximẽ conuenit sanctis in patria. Ait ergo: F

¶ Expositio Psalmi.

Vndamenta eius.] Non exprimit cuius eius, & quare hoc facit, puto quod ob eandem causam, ob quam Maria Magdalene dixit ei, quẽ hortalanũ credebat. »
Ioban.20 Domine si tu sustulisti eum, dicito mihi &c. Ob vehementem nempè amorem nullius mentẽ credidit ab eius notitia vacuã, cuius feruidus amor mentẽ suam omnino impleuit, occupauit, possedit. Sic nũc Propheta propter ardẽtissimam cordis sui dilectionẽ, quam ad Ecclesiam habuit, nomẽ eius non explicat, & tñ de ea se loqui ex verbis sequẽtibus, innotescit, relatio igit fit ad id q̃d corde prædixit. Itaq; dicit: Fũdamẽta eius.i. Ecclesiæ, collata sunt & stabilita in mõtibus sanctis.i. in Chro mõte montiũ, & eius Aplis. Hi nãq; Ecclesiã.i. Christifideles in fide & grã fundauerũt. Quãuis enĩ vnũ sit principale ac summũ lumẽ, fundamentũ, & mons sanctæ Ecclæsiæ, sunt tñ alia quędã secũdaria, & minus principalia lumina, fundamẽta, & mõtes Ecclesię, & isti sunt sancti Apli, qbus
Mat.5. Chrus ait in Euãgelio: Vos estis lux mũdi. De qbus in Apoca. habetur: Murus ciuitatis hñs fun
Apoca.21 damẽta duodecim, & in eis duodecim nõia aplorum. Põt etiã, quis min⁹ subtilr, istud exponi de monti-

A montibus terræ, in quibus Chrũs euangelicã legẽ p̃dicauit, confirmauit, & docuit, vt sit sen
sus. Fundaméta eius. i. fundamentalia documenta ecclesiæ initiata ac data sunt, & ipsi quo ꝗ
apostoli instructi sunt in mõtibus sanctis. i. in monte Sion, in quo fit ũ erant templũ, inq̃ sępe Matth. 5.
prædicauit, & cœnaculum in quo sacramentum altaris instituit, & spiritũ sanctũ misit, & in
monte quẽ legitur ascendisse, in q̃ octo beatitudines docuit, & euãgelicæ legis doctrinã pro-
« mulgauit, atq̃ in mõte Tabor in quo corã Petro, Iohanne & Iacobo transfiguratus est, &
« fidem futuræ resurrectiõis tali experimẽto probauit. ⌊ diligit dñs portas Sion ⌋. i. acceptat
« & approbat sacraméta, virtutes, & exorcismũ, cathecismũ atq̃ baptismũ ecclesiæ. ⌊ sup oia
tabernacula Iacob ⌋. i. magis q̃ cultũ veteris testaméti, q in diuersis tabernaculis exhibebat, Nume. 9.
videlicet in tabernaculo Moysi. Secũdo, in tabernaculo facto à Dauid. Tertio, in tẽplo Sa 2. Reg. 6.
lomonis. Quarto, in templo Zorobabel. Hoc est quod ait ap̃lus. Nihil ad perfectũ adduxit 3. Reg. 8.
lex, introductio vero melioris spei p quã approximamus ad deum. Per hoc aũt q̃d p̃fert por 1. Esd. 6.
tas Sion. i. cultũ & sacraméta, & ea p quæ christiani regnũ ingrediũtur cœleste, obseruatijs Hebr. 7.
veteris legis, præfert etiã populũ christianũ seu ipsam ecclesiã, populo Hebrꝍo, ac synago
gæ. Synagoga equidẽ erat figura ecclesiæ, & cultus synagogæ typus extitit cultus ecclesiæ,
secundũ Dionysium. Figuratũ vero p̃fertur figuris, idcirco ad synagogã dñs ait: Non est mi Malach. 1.
hi volũtas in vobis, & munus nõ suscipiã de manu vestra. Ecce in his verbis synagogã & ei⁹
sacrificia reprobat, ecclesiã vero & eius sacrificiũ approbans addit. Ab ortu solis magnũ est
nomen meum in gẽtibus, & in omi loco sacrificatur & offertur nomini tuo oblatio munda.
Moraliter per Sion intelligunt speculatores cœlestiũ. Per Iacob aũt supplantatores vi Expo mo
tiorum. Plus ergo diligit dñs portas Syon. i. virtutes & opa bona hominũ cõtemplatiuoꝝ, ralis.
q̃ tabernacula Iacob. i. habitatores terræ p Iacob signatos, q licet in gratia dei existãt, non-
B dũ tamen vitia funditus eiecerũt, sed indigẽt quotidie cõtra motus illicitos dimicare. Quã-
uis isti magis laborãt q̃ speculatiui viri p̃fecti, minus tñ merentur de p̃mio essentiali q̃ illi, qm̃
actus eoꝝ nõ prodeunt ex tã syncera, p̃fecta, ac feruida dilectiõe vt actus illoꝝ, nec tã prõ-
pte, trãquille, ac delectabiliter operãtur vt illi. Quãto aũt quis opus dei promptius, quietius,
delectabilius q̃ exequit, tanto absolute loquẽdo amplius promeret. Deinceps laudat ecclesiã
2 « propter excellentiã suæ famæ. ¶ Gloriosa dicta sunt de te ⌋ in veteri testaméto, magis au
« tem in nouo ⌊ ciuitas dei ⌋. i. ecclesia Christi. Multa nãq̃ præclara loquebãtur olim prophe
tæ de ecclesia noui testamẽti, quæ tñ in cãticis canticoꝝ copiosius commendant. De ecclesia
etẽm ex gentibus cõgregata, in Christo fundata, scriptum est. Lauda sterilis quæ non paris, Esaie. 54
decãta laudem & hymni, quæ nõ pariebas, qa multi filij desertæ magis q̃ eius quæ habuit vi
rum. De qua iteꝝ Esaias. Gens & regnũ q̃d nõ seruierit tibi, peribit. Rursus q̃ ad deũ. Ecce Esaie. 60
(inquit) gentẽ quã nesciebas, vocabis. De hac etiam Christi ecclesia dictũ est. Erit in loco vbi Esaie. 55
dicitur eis, nõ populus meus vos, dicitur eis, filij dei viuẽtis. Et Amos. In die illo suscitabo ta Osee. 1
bernaculum Dauid q̃d cecidit, vt requirant cæteri hominũ dñm. Quod Iacobus exponit de Amos. 9
vocatione gentiũ ad fidem catholicã. Et alibi laudatur ecclesia Christi hoc modo. Exaltabi Actor. 15
tur manus tua sup hostes tuos, & omẽs inimici tui peribũt. In scriptura aũt nouæ legis multo Mich. 5.
splendidius laudaẽ ecclesia. Vnde in Apoca. habetur. Veni ostendã tibi nouã nuptam spon- Apoca. 21
sam agni. Et vidi Hierusalem descendentẽ de cœlo, tanq̃ sponsam ornatã viro suo. Appella Ibidẽ.
tur vero ecclesia ciuitas quasi ciuiũ vnitas, qa in ea colligũtur omẽs nationes seu tribus terræ
C per fidem & charitatẽ, vt sint vnus populus Christi, in q̃ secũdum apostolũ nõ est distinctio
Iudæi & Græci. Et de hac vnione fideliũ scriptũ est. Chrũs moriturus erat, non solũ pro gẽ Roma. 10
te, sed vt filios dei qui erãt dispersi cõgregaret in vnũ. Vnde Chrũs orat. Pater sancte serua Johan. 11
eos in nomine tuo q̃s dedisti mihi, vt sint vnũ sicut & nos. Paulus quoq̃. Obsecro (inqt) vos Johan. 17
« fratres per nomen dñi nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis oẽs, & nõ sint in vobis schisma 1. Cor. 1.
3 « ta. Consequenter declaratur cõuersio gentiũ ad Christi obsequiũ, qui ait: ¶ Memor ero
« Raab & Babylonis, scientiũ me. ⌋ Raab ab hoc loco nõ est propriũ nomen mulieris illius ex
qua Salmon genuit Boos, quæ legiẽ recepisse & abscondisse nuntios Iosue, sed secundũ Hie- Josue. 2.
ronymũ, Raab est hic nomen appellatiuũ, designãs superbiam seu supbam, p q̃d designanẽ
Pagani idololatrię dediti deo, p elationẽ multũ rebelles. Babylon vero interpretaẽ confusio,
& ita p Babylonem intelligũtur peruersi vitijs deordinati. Est itaq̃ sensus. Memor ero mise
ricordiã impendẽdo Raab & Babylonis. i. gentiliũ superboꝝ & in peccatoꝝ cõfusione exi-
stentium, sciẽtium me per fidẽ, postq̃ eoꝝ recordatus sum. Horum memor fuit deus mitten
do ad eoꝝ cõuersionẽ sanctos apostolos, p quorum p̃dicationẽ corda eoꝝ edocuit, humilia
uit & ordinauit, queadmodũ scriptũ ẽ. Ecce ego mittam piscatores multos dicit dñs, & pis-
cabuntur eos. Ad literam quoq̃ memor fuit dñs Babylonis, qm̃ p prædicationẽ Simonis & Hiere. 16.
4 « Iudæ, magnã partẽ terræ illius cõuertit ad fidem. ¶ Ecce alienigenæ ⌋ hoc est, olim à fide
« extranei. In translatione Hieronymi iuxta Hebræũ habetur, ecce palestina. i. Philistæi ⌊ &
« tyrus ⌋. i. populus vitijs angustiatus, priuatus latitudine charitatis. Tyrus nãq̃ interpretatur

 anguftia,

anguſtia, L& populus Aethiopū,J .i. pagani vitijs denigrati, L hi fuerunt illic, J .i. in ciuitate Chriſti, q̄ eſt eccleſia, hmôi eñ pctôres facti ſunt eccleſiæ filij. Ad literā etiā Paleſtina, Tyrus, & Aethiopia, ad Chriſtū erāt conuerſæ, viguitq; vehemēter fides orthodoxa in populis illis, & ita p hos gētiles circa Iudæā habitantes deſignant alij infideles, qui in toto mundo ad
Expō pa eccleſiæ vnitatem peruenerunt. ¶Nunquid Sion dicet homo, & homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eā altiſſimus. J Verſus iſte multipliciter exponitur. Sion nanq; hoc loco eſt datiui caſus, qa in tranſlatione Hieronymi iuxta Hebræum ita habetur, Ad Sion dicetur, ſicq; hęc dictio nunqd, nō ſumitur negatiue, ſed affirmatiue, vt ſit ſenſus, Nunqd, quaſi dicat, imò
Iohan. 1. ipſi Sion .i. eccleſiæ p Sion ſignificatæ, dicet homo quæ in hoc pſalmo de Chro atq; eccleſia
Eſaię. 40 cōſcribunt. Poſſumus aūt p hominē accipere Chri pcurſorē, de quo ſcriptū eſt: Fuit homo miſſus à deo, hic eñ primo euangelizauit Siō, de quo dicit: Sup mōtē excelſum aſcende tu q euangelizas Sion. Quod aūt hic dixerit, ſubdit, & homo natus eſt in ea .i. Chrus deus & homo genitus eſt in ppſo Sion, qm natus eſt ex virgine glorioſa, q̄ eſt digniſſimū membrum in
Hebre. 2. ipſa eccleſia. Vnde ad Hebræos ait apſus: Quia pueri cōmunicauerunt carni & ſanguini, & ipſe Chrūs cōmunicauit eiſdē, & ipſe altiſſimus .i. Chriſtus ex virgine natus ſecundū humanitatē, altiſſimus vero & æternus ſecundū diuinitatē, fundauit eā .i. virginē matrē in omi gfa ſtabiliuit, in tantū q; nunq̄ à vero fundamēto peccādo prolapſa eſt. Vel, fundauit eā .i. eccleſiā, quā à principio in fide & gratia ædificauit, cōteſtāte deo ſignis & portentis, & virtutib⁹,
Zach. 6 & varijs ſpūs ſancti diſtributionibus. Propter q̄d de Chriſto loquēs Zacharias: Ipſe (inquit) ædificabit tēplū dño. In hoc itaq; verſu euidenter oſtendit in Chriſto duplex natura, & vna perſona. Dū eñ dicit, hō natus eſt in ea, declarat in Chriſto natura humana, tēporalis, creata. Dū vero idē hō demonſtrat pronoie, ipſe, patet identitas in pſona. Poſtremo cū ſubdit, fundauit eā altiſſimus, manifeſtat diuinitas Chri duplr. Primo cū ait, fundauit. Nullus eñ eccleſiā originalr fundauit, nec aliqs pprīā matrē fecit, nec deus. Secūdo, dū ait, altiſſimus. Ne
Pſal. 82. mo eñ altiſſimus, niſi verus vnuſq; deus, de quo dictū eſt ſupra. Tu ſolus altiſſimus in omni
Eccl. 1 terra. Et ſcriptura ait: Vnus eſt altiſſimus creator omniū, oipotens rex & metuendus nimis.
Expō 2a Secūdo exponit ſic. Nunqd Sion .i. eccleſiæ, dicet homo .i. Chrūs, q̄ſi dicat, imò, nā Chrs frequēter dixit Iudæis atq; diſcipulis primū ſuū aduentū fuiſſe impletū. Tertio ſic. Nunqd
Expō 3a Sion .i. virgo Maria de Sion ſeu ppſo Iudæo℞ exorta. Vel, Sion .i. eccleſia, dicet corde & ore, hō, ſubaudi purus eſt, q̄ſi dicat non, qa nec virgo Chrifera, neq; eccleſia dixit ſeu credidit Chriſtū eē hoiem pu℞, ſed deū & hoiem, & huic ſenſui cōſonat lra, q̄ Chryſoſtomus vtit, q
Expō 4a ita hūc verſum allegat. Mater Sion dicet hō. Quarto exponit ſic. Nunqd Sion dicet hō .i. nunqd aliqs purus hō hūana ſapiētia & virtute pſuadebit, ſeu ſuggeret eccleſiæ ea, q̄ de Chriſto tenēda ſunt. ſ. q; & hō natus eſt in ea, & ipſe fundauit eā altiſſimus: q̄ſi dicat, nō, qa p humanā rationē hoc pſuaderi nequit, q; Chriſtus eſſet hō natus, & deus altiſſimus. Vnde dicit
1. Corin. 2 apſus: Prædicatio mea nō fuit in perſuaſibilibus hūanæ ſapientiæ verbis, ſed i ſapiētia ſpūs & virtutis Fides quippe catholica diuinæ authoritati innitit, eſtq; deo cōprobante confirma-
Marc. 16 ta, iuxta illud: Illi aūt profecti prædicauerunt vbiq;, domino cooperante, & ſermonem confirmāte ſequentibus ſignis. Sed q̄re de Chro nunc dictū eſt, hō natus eſt in ea, & nō poti⁹ homo conceptus eſt in ea, niſi ad inſinuandū, q; Chriſtus ab exordio ſuæ conceptionis in virgine, erat homo cunctis virtutibus, ſcientijſq; perfectus, & hoc eſt nouū illud, de quo ſcriptū
Hiere. 31. eſt: Nouum creabit dñs ſuper terram, mulier circundabit virum. Propterea angelus dixit ad
Matt. 1. Ioſeph. Quod natum eſt in ea, de ſpū ſanctō eſt. Conſequenter de Chriſtianæ fidei, myſteriorumq; Chriſti euangelizatione ac publicatione, ſubiungitur ¶Dominus J Chrs ſeu trinitas deus, L narrauit J in toto mundo, L in ſcripturis populo℞, J .i. in ſcriptura canonica noui teſtamenti, videlicet in euangelijs, epiſtolis, & actibus apoſtolo℞. Et qm iſtæ ſcripturæ ab apoſtolis atq; Euangeliſtis Chriſtiano℞ principibus, ſcriptæ ſunt, ideo ſubdit, L &
Pſal. 44 principum ho℞, qui fuerunt in ea. J De eis nanq; p̄dictū eſt. Cōſtitues eos principes ſup omnem terram. Et principes populo℞ congregati ſunt, cū deo Abrahā .i. cū Chriſto omniū vero deo. Deinde deſcribit eccleſiā ſecundū ſtatū, quo nominat triumphans. ¶Sicut lætantiū omniū habitatio in te, J .i. habitatio tua ô ciuitas dei ſuperna Hieruſalē, eſt ſicut lætantiū omniū .i. talis qualis eſt habitatio eo℞, qui omnes lætant, quod proprie eccleſiæ militāti non
2. Tim. 3 cōpetit, in qua omnes qui volunt pie viuere in Chriſto, pſequutionem patiētur. Cui etiā di-
Matt. 5 citur: Beati qui lugent. Et: Mundus gaudebit, vos autem contriſtabimini. Et: Cum metu &
Iohan. 16 timore ac tremore veſtram ſalutem operemini. Sed veriſſime competit iſtud eccleſiæ triū-
Philip. 2 phanti, cuius tota occupatio eſt iocundiſſima, inceſſabiliſq; dei laudatio, de qua ſcribit. Ab-
Apoca. 7 ſterget deus omnē lachrymam ab oculis eorum, & mors vltrà nō erit, neq; luctus, ſed nec vllus dolor. Itaq; hęc dictio, ſicut, hoc loco non ſimilitudinem, ſed veritatem deſignat. Ecce in pſalmo hoc cōpendioſo præclare laudat eccleſia, Chriſti continentur myſteria, cœleſtis patriæ commendatur lætitia, quem decet nos eo deuotius, affectuoſiuſq; cantare, quo in eo vo

catio

A vocatio gentium clarius prænuntiatur,& quoniam satis intricatus est, decet vt eius intelle-
ctum studeamus luculenter cognoscere & limpide intueri,quia nec aliter poterit cum deuo
tione perfecta proferri.

T

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXVII.

¶Argumentum.

¶Titulus.Canticũ psalmus filijs Coræ in finẽ pro Maeleth ad respondendum intellectus
Eman Israelitæ,alias:Cãticum carminis filiorum Coræ victori p chorũ ad præcinẽdũ, intelle
ctus Eman Ezraitę.In hoc psalmo agit de passione Chri.Propheta siquidẽ præuidẽs illam,
intẽdit nos ad imitationẽ passionis Chri hortari,quatenus cõtemptis inimicis &ab amicis
elõgati,tota deuotione imploremus diuinum auxilium.Duo autem facit, primo etem orat
pro se petens liberari à persequutõibus suis, postea pro sui imitatoribus in passione,ibi.Ego
ad te domine clamaui.Author vero exponit ipsum de persona Christi ad literã,deinde tro-
pologice de quolibet fideli.

¶Expositio tituli.

¶Titulus psalmi nũc explanãdi talis est.Canticum psalmus filijs Chorę in finem pro Me
lech ad respondẽdum dũ intellectus Eman Israelitæ.i.tractatus psens qui dicitur canticum,
quoniã agit de his p quæ ad spũalem lætitiam puenitur, videlicet de Christi passione,quę est
porta ad gloriã,qui tractatus appellat etiã psalmus,qm̃ monet ad bene operãdum.s.ad imi-
tationẽ dominicæ passiõis, & dirigit nos psalmus iste in finẽ qui Chrũs est.Proponit quoq;
filijs Chore.i.sectatoribus crucifixi,q carnẽ suã crucifigũt cũ vitijs & cõcupiscẽtijs.Et scri- Galat. 5.
ptus est psalmus iste pro Melech.i.pro populo fideli p modũ coronæ, seu chori ad Christũ
cõcurrenti ad respondendũ.i.vt ei tanq̃ pcentori respondeãt,imitãdo vestigia eius, quate-
B nus existẽdo socij tribulationũ,socij fiant cõsolationis. Et hic psalmus est intellectus Eman
Israelitæ,hoc est,in eo describit,quid frater & cõsors Chri intelligere debet, vtpote terre-
nas delectatiões esse spernẽdas,& pro dei amore dura & aspera,spõte & æquanimiter eẽ to-
lerãda.Melech interptatur chorus.Eman vero frater fidelis,ergo cõcorditer & ex omi late-
re Chrm imitãdo sunt Melech,vnusq̃sq; quoq; eorum Chro se conformãdo est Eman.i.fra-
ter Chri,q ait in euãgelio.Vade & dic fratribus meis.Est etiã Israelita.i.dñi speculator.Se- Joban. 21
cũdũ Hugonẽ psalmi in q̃rum titulis ponit,psalmus,agũt de opatione,in q̃rum autẽ titulis ponit
cãticũ,agũt de spũali lætitia,sed in qbus vtrũq; cõiungit de opatiõe & lætitia agũt.Deniq; se
cũdũ Hieronymũ Eman Israelita,vl' vt alij dicũt Iesraelita,extitit actor psalmi pñtis,sicut&
cęterorum in q̃rum titulo ponit.Loquẽs ergo propheta in psona Chri in passione existẽtis, ait:

¶Expositio psalmi literalis.

1 " DOmine deus salutis meę ⌋ Deus trinitas seu de⁹ pr est deus salutis Chri loq̃ndo
de salute Chri creata,quã aĩa ei⁹ habuit à principio suæ creatõis deũ p speciẽ
intuendo.Huius nãq; salutis pater seu trinitas dicit deus, tanq̃ dator conser-
uator,& obiectum ipsius.Erat autem in Christo etiam salus increata, æterna
& infinita,quæ est ipa diuina essentia.Et q̃uis Christus verbum dei hanc à pa
tre suscepit sicut diuinam essentiã,nõ tñ pater dicit deus huius salutis Chri,
qm̃ in noĩe dei designatur excellẽtia sup id cuius est deus.Pater aũt nõ est excellentior filio,
" quãtum ad increatam eius salutem ⌊ In die clamaui & nocte ⌋.i.in prosperis & aduersis atq;
" assidue exoraui ⌊ coram te ⌋ hoc est,corde nõ vago & à te distracto,sed coram te cõstituto,
attento ac deuoto. Vel,in die passionis seu die parasceues & nocte pcedente clamaui, ma-
C gno affectu te inuocãdo,dicens.Pater ignosce illis.Et si possibile est, trãseat à me calix iste. Mat. 27.
Clamore vocali & exteriori Chrũs vt homo nõ orauit deũ nocte ac die,ita quòd nunq̃ ces- Mat. 26
sauit q̃ diu in mũdo moratus est,sed credẽdũ est q ab interiori clamore nunq̃ cessauit, imo
quẽadmodum ardentissime humani generis salutẽ optauit,sic indesinẽter ac affectuosissime
2 " pro ea mentaliter deũ deprecabatur.Quod vero orãdo dixerit,subdit. ¶Intret in cõspe-
" ctu tuo ⌋ hoc est,tibi accepta sit ⌊ oratio mea,inclina aurẽ tuã ad precem meã ⌋ eã implen-
3 " do,& hoc igitur oro. ¶Quia repleta est malis anima mea.⌋ Triplex est malum, videlicet
malum naturæ,sicut naturalis defectus,malum pœnæ,& malũ culpæ. Malum aũt naturæ in
Christo nõ fuit,qa(secũdum Damascenum)detrahibiles defectus nõ assumpsit.Malũ quoq;
culpæ longe erat à Chro oĩm sanctificatore,sed malis pœnæ seu pœnis plena erat aĩa eius
& caro,puta vulneribus,timore,dolore,tristitia.Propter quod dixit. Tristis est anima mea Ibidẽ.
vsq; ad mortẽ.Et deus meus,deus meus,vt qd dereliquisti me? Vnde scriptum est. Vidimus Matt. 27
eum despectum & nouissimum virorum,virum dolorum & scientem infirmitatem.Vel dicitur Psalm. 21
anima Christi malis repleta .i.peccatis,nõ proprijs,sed eorum pro quibus passus est Chrũs,eo Esaie. 53.
modo quo dicit.Dñs posuit in eo iniquitatem omnium nostrũ. Iuxta quẽ modũ apostolus Ibidẽ.
loquit.Christus factus pro nobis maledictũ,vt nos de maledicto legis liberaret. Scriptũ est
" enim. Maledictus oĩs q pendet in ligno ⌊ & vita mea in inferno ⌋.i.morti per quã ad infer- Galat. 3.

num transitur, & quæ inferno assimilatur, ⌊ appropinquauit, ⌋ quia morti exposita est. D
¶ Aestimatus sum, ⌋ à puerſis Iudæis & infidelibus vniuersis, ⌊ cũ descendẽtibus in lacũ, ⌋ » 4
.i. talis, quales sunt, q propter sua pctã ad infernum descendũt, & sepulturæ tradunt. Quo-
niã eñ videbãt Christũ similiter alijs mori, putabãt eũ cũ alijs simile causam mortis habere,
ac p hoc corpus eius in sepulchro debere resolui, animã quoq; ipsius in inferno teneri, idcir-
Esaię. 53 co dictũ est: Nos putauimus eũ quasi leprosum, & à deo pcussum & humiliatũ. Et hoc est qd
impij dicunt de Christo: Tormẽtis interrogemus eũ, & probemus quæ ventura sunt illi, &
Sapien. 2 sciemus reuerentiã eius. Si eñ vere filius dei est, liberabit eũ de manibus contrariorum, id est
non desinet eũ occidi, ⌊ factus sum sicut homo sine adiutorio, ⌋ .i. illis factus sum similis, qui- »
bus nullus succurrit, quos deus non protegit, nec adiuuat homo. Talibus Chrũs factus est si-
Lucæ. 22 milis. Primo secundũ exteriorẽ apparentiam, qm̃ deus pmisit eum ab impijs cruciari, ac si
Matth. 20 ipsum non pertimuisset. Propter quod Christus dixit Iudæis: Hæc est hora vestra, & pote-
stas tenebrarum. Tunc nempe fili⁹ hominis (sicut ipsi prædixit) traditus est in manus pecca-
torum, feceruntq; in eum quæcunq; voluerunt. Secundo factus dicitur Christus sicut ho-
mo sine adiutorio, secundũ Iudæorum reputationem, qui putabant deũ non esse auxiliato-
Mat. 27 rem ipsius, dicentes: Si rex Israel ẽ, descendat nũc de cruce, & credimus ei. Confidit in deo, li
beret eum nũc si vult. Et iterum: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluuũ facere. Ter-
tio, propter solitæ consolationis subtractionem, qua inferior pars animæ Christi impleti,
vel aliquid participare solebãt, à plenitudine beatitudinis superioris partis animæ suæ, & E
Marc. 15 ideo ait: Heloi, heloi, lamasabathani, Secundum veritatem tamen absolute loquendo, nunq̃
Mat. 27 erat Christus homo sine adiutorio dei, sicut per Esaiam testatur: Dominus deus auxiliator
Esaię. 50 meus, ideo non sum confusus. Per Hieremiam quoq;: Dominus mecum est, tanquam bella-
Hiere. 20 tor fortis. Itaq; factus sum sicut homo sine adiutorio, ego Christus, qui solus sum, ⌊ iter mor »
tuos liber, ⌋ hoc est inter mortales culpa carens, & liberatore non indigens, qui necessitatẽ »
moriendi non habui, neq; in morte detineri præualui, sed de claustris gehennæ ac fossa sepul
Johan. 18 turæ, propria potestate egressus sum. Merito dicitur Christus inter mortuos, morte pecca-
Johã. 14 ti seu morte naturali, liber, qui de seipso loquitur: Venit ad me princeps mundi huius, & ĩ me
Romañ. 3 non habet quicquam. De cæteris vero Apostolus asserit: Omnes peccauerunt, & egẽt glo-
Gala. 3 ria dei. Rursusq;: Conclusit deus omnia sub peccato, vt omniũ misereretur. Reputatus insu-
per à Iudæis sum sic perijsse. ¶ Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, ⌋ id est, ex vulne- » 5
rum inflictione occisi, somno mortis in tumulis quiescentes, ⌊ quorum non es memor am- »
plius, ⌋ qui in peccatis mortalibus obierũt, & ideo sempiternæ obliuioni traduntur, quãtum
ad perceptionẽ misericordiæ dei, ideo additur, ⌊ ipsi de manu tua repulsi sunt, ⌋ hoc est, tua »
protectione atq; salute omnino priuati sunt, talibus sceleratis putabant Iudæi Christũ con-
Mat. 27 similem. Vnde Pilatum affati sunt: Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc
uiuens. Iam ergo opinabantur eum cum fallacibus condemnatum. ¶ Posuerunt me in la- » 6
cu inferiori, ⌋ id est, cum his deputauerunt me, qui ad infima ac pœnalissima loca inferni p- »
ijciuntur. Quemadmodum eñ maxima scelera Christo adhuc viuenti asscripserunt, dicen-
Mat. 26 do, blasphemauit, sic maxima tormenta mortuo inesse arbitrabantur, ⌊ in tenebrosis & in »
vmbra mortis. ⌋ Infernus eñ locus tenebrosus est, & vmbra mortis, iuxta illud: Dimitte me »
Job. 10 antequàm vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine. Terram miseriæ & te F
nebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo, & sempiternus horror inhabitat. ¶ Sup me » 7
confirmatus est furor tuus, ⌋ hoc est, rigorẽ iustitiæ tuæ, quẽ demonstrasses in cunctis homi- »
Roma. 8. nibus, nisi ego pro eis satisfecissem, demonstrasti in me, non parcendo proprio filio tuo, sed
morte amarissima atq; turpissima me occidi permittendo, imò pro vniuersis hominibus me
Esaię. 53 tradendo, quemadmodum Esaias protestatus est: Propter scelus populi mei percussi eum,
⌊ & omnes fluctus tuos, ⌋ id est, omnia genera tormentorum ⌊ induxisti, ⌋ hoc est, induci »
permisisti ⌊ super me, ⌋ Passio eñ Christi generalissima fuit, quia omnes cruciatus generis »
humani pertulit quantum ad genus. In omnibus enim viribus animæ & membris corporis
passus est, scilicet captus, vinctus, colaphizatus, consputus, contristatus, ab omnibus dereli-
ctus, contemptus, derisus, & sic omnia genera pœnarũ quæ infligi debuerant generi humano
Esaiæ. 53 pro peccatis, deus pater Christo induxit quodammodo. Vnde dicitur: Disciplina pacis no
stræ super eũ, cuius liuore sanati sumus. ¶ Longe fecisti notos meos à me, ⌋ .i. discipulos » 8
Mat. 26 meos à me fugere permisisti timore Iudæorũ, quemadmodũ apud Matth. legitur Tunc disci-
puli omnes relicto eo, fugerunt. Vel, notos meos .i. eos qui me nouerant & opera mea atq;
Luc. 18 doctrinam approbauerant, quando prædicabam atq; miracula coram eis faciebam, de qbus
scriptum est: Omnis plebs vt vidit, dedit gloriam deo, hos tempore passionis meæ permisi-
sti auerti à me. Multi eñ Iudæorũ qui sæpe Christum & eius opera laudauerunt, à principi-
bus sacerdotum seducti, in die parasceues Christum occidi petierunt, de quibus dicit: Respõ
Mat. 27 dens vniuersus populus, dixit: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. De qbus subiũ-
gitur,

“ gitur ⌊posuerũt me abominationem sibi⌋.i. me contempserunt, & tanq̃ vilem æstimaue- Psalm. 21
runt, sicut superius dictum est. Omnes videntes me, deriserũt me. Vnde scriptum est. Deri- Lucæ. 23.
A debant eum principes, dicentes: Alios saluos fecit, seipsum saluum faciat si hic est Christus
9 “ dei electus. ¶Traditus sum & non egrediebar, ⌋ Christus à deo patre traditus legit, iuxta
illud apostoli. Proprio filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. Chrũs
quoq; seipsum tradidit in mortem, sicut dictũ est. Tradidit in mortem animam suam. Pro- Roma. 8.
pter quod dicit. Nemo tollit animã meã à me, sed ego pono eam. Traditus quoq; est Chri- Esaię. 53.
stus à Iuda proditore, & nõ egrediebar à voluntate paterna, sed patri vsq; ad mortem obe- Johan. 10
diens fui, dicendo. Fiat voluntas tua. Vel, non egrediebar, fugiendo Iudæos, sed eis impaui-
de obuiaui ac dixi, quẽ quæritis. Vel, non egrediebar .i. propter passionis meæ horrorem, & Lucę. 22.
crucis abiectionem, foris nõ cognoscebar qualis interius fui, qm̃ sub carnis fragilitate abscõ- Johan. 18
debatur diuinitas. Propter quod scribitur. Quasi absconditus vultus eius, vnde nec reputa- Esaię. 53
“ uimus eum ⌊oculi mei⌋ corporales ⌊lãguerũt præ inopia⌋ sanitatis. Nam ex velatione &
percussionibus Iudæorũ, ex abundãtia etiã lachrymarũ, & maxime ex interiori tristitia ani-
mæ Christi, oculi eius exteriores infirmabãtur, quoniã dolor interior solet præcipue in ocu-
lis apparere. Vel, oculi mei .i. oculi corporis mei mystici, puta apostoli q inter cæteros cœ-
lesti visione ac luce pfulgent, languerũt præ inopia fidei atq; cõstantiæ, nã & princeps eorũ
me cũ iuramẽto negauit. De eis etenim dictum est. Percutiam pastorem, & dispergẽtur oues Zacha. 13
10 “ gregis. ¶Clamaui ad te dñe⌋ sicut in huius psalmi exordio patuit ⌊tota die⌋ id est, cũctis
“ diebus vitæ meæ ⌊expandi ad te manus meas⌋.i. ad te direxi, & ad tui nominis honorẽ or-
dinaui opera mea, vbiq; & semper te honorando. Vel, tota die, hoc ẽ, pro magna parte diei
B parasceues, expandi ad te manus meas corporales in cruce, quatenus omnes electos tibi col- Esaię. 65
ligerem atq; amplecterer. Deinde Christus argumentando ostẽdit q ex decore diuinæ iu-
stitiæ decuit se exaudiri pro seipso, & corpore suo mystico, quatenus ipse suscitaretur in cor
pore, & fideles per gratiam suscitarentur in anima. Decet nanq; vt deus hanc admirabilem
gratiam aliquibus tribuat, sed non tribuit eam defunctis, ergo sibi ipsi .s. Christo, & viuis dã-
11 “ da est. Ait ergo. ¶Nũquid mortuis⌋ corpore & anima⌋ facies mirabilia⌋ resuscitãdo eos Job. 14.
ad pristinam vitam, & gratiæ statum? quasi dicat, non, iuxta illud beati Iob. Homo cũ dor- Job. 16
mierit non resurget. Et denuo. Semitã per quam non reuertar, ambulo. Quãmuis enim quidã
defuncti, etiam impij, sint & speciali gratia resuscitati, tamẽ de lege communi mortuus non
“ resurgit, ⌊aut medici suscitabunt (mortuos) & confitebuntur tibi⌋ mortui suscitati ab eis,
tua præconia & sua peccata? non vtiq;, quoniam hoc naturalem artem & potestatem tran-
12 “ scendit. ¶Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuã? ⌋ quasi dicat, nõ, qa
“ in monumento non iacet nisi corpus exanime. Et nunquid narrabit aliquis ⌊& veritatẽ tuã
“ in perditione⌋ damnationis æternæ? nequaq̃, qm̃ in inferno veritas tua nõ enarratur, iuxta
13 “ illud. Nec sapientia nec scientia erunt apud inferos. ¶Nunqd cognoscentur in tenebris⌋ Eccles. 9
“ hoc est, in his qui fide & lumine gratiæ carent, ⌊mirabilia tua? nõ vtiq;. Et nũquid cogno-
“ scetur, ⌊iustitia tua in terra obliuionis⌋.i. in his q obstinantur in malo, q̃rum pietas tua non
recordat, misericordiã impendẽdo? quasi dicat, nullatenus, secũdũ quod habetur. Nõ mor Baruc. 2.
tui qui sunt in inferno, quorum spiritus acceptus est à visceribus eorum, dabunt honorẽ tibi
C domino. Hi ergo exclusi sunt à gratia dei, quatenus cæteri ostendantur, exaudiendi. Augu-
stinus & alij literam istã exponunt alio modo, quoniã enim opera & merita Chr̃i nõ omnibus
sed solis pdestinatis ad verã salutẽ proficiunt, ideo dicitur. Nũquid mortuis, intus in aĩa mor
te peccati facies mirabilia, ad vtilitatem ipsorũ, quasi dicat nõ, qm̃ tales indurati in culpa, ex Hiere. 13.
aspectu mirabilium dei non mouent ad emẽdationem. Nã ipsis dicit. Si mutare põt Aethi-
ops pellem suam, & pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere cũ didiceritis malum
aut medici spũales .i. pdicatores verbi dei, qui animarũ languoribus medent, suscitabũt mor
tuos iam præfatos, & confitebũtur tibi? non vtiq;, qm̃ nisi deus intus operetur per grãm, fru
stra laborat prædicator per linguam. Nunquid narrabit aliquis in sepulchro, male cõsuetu-
dinis seu corpore vitioso, quod est animæ in peccato iam mortuæ monumentũ, misericor-
diam tuam, laudando beneficia pietatis diuinæ, & reparationem naturæ humanæ, & verita
tem tuã in perditione, .i. in vita desperata ac perdita, non, qa non est speciosa laus in ore pec- Eccle. 15.
14 “ catoris. ¶Et ego ad te dñe clamaui. ⌋ Hęc atq; sequẽtia exponũt doctores de corpe Chr̃i
mystico q̃d est ecclesia, sed enitendũ videt, vt totus psalmus de dño saluatore elucidet. Chr̃s
igitur ait: Ego ad te dñe pater clamaui, quẽadmodũ ad Hebræos indutit apostolus. Chrũs Hebrę. 5.
“ cum clamore valido & lachrymis preces offerens, ⌊& mane, ⌋ hoc est, cito & in splendore
“ gratiæ tuæ, ⌊oratio mea præueniet te⌋.i. orationẽ meã ad te dirigã anteq̃ alia agã. Vel, pue
niet te .i. vltionem tuæ iustitiæ atq; horrendũ tuum iudiciũ, ita q in ea oratione te mitigabo
15 “ ne genus humanum penitus perdas ac damnes. ¶Vt quid dñe repellis orationẽ meam. ⌋ Hebrę. 10
Hoc de Christo sumendũ est, quemadmodũ illud quod dixi superiũs. Deus meus clamabo

 p diem

per diem & nõ exaudies. Dicitur eñi oratio Christi nõ exaudita seu repulsa, non illa quæ ex D
deliberata eius ratione ac rationabili voluntate processit, de illa quippe ait. Pater ego sciebã
Johan. 11 q̃m semper me audis, sed illa quã secundum naturalem affectum seu sensitiuum appetitũ ef-
Mat. 26 fudit, dicẽdo: Pater si fieri potest, trãseat à me calix iste, ⌊ auertis faciem tuam à me ⌋ .i. cur o
pater cõsolationis tuæ præsentiã & solitæ pietatis aspectum subtrahis naturæ meæ passibili
Psalm. 21 in cruce vexatæ, ita vt clamare cõpulsus sim. Deus deus meus respice in me, quare me dereli
quisti? Nunq̃ tamen facies dei, quæ est ipsemet deus bñdictus in cuius visione beatitudo cõ-
sistit, ab anima Christi auersa erat, sed indesinenter eã aspexit visione beata etiã tpe passiõis.
Luc. 9. ¶ Pauper sum ego ⌋ & totius paupertatis exẽplar, q non habui vbi caput reclinarẽ, & de 16
eleemosynis vixi deuotarũ fœminarũ ⌊ & in laboribus à iuuẽtute mea. ⌋ Chrũs nãq; nec in-
tus nec foris extitit otiosus, sed orãdo, ieiunãdo, Ioseph & Mariæ seruiendo, deinde prædi
cãdo, discurrendo, esuriendo, sitiendo, patiendo, ac moriendo laborauit. Propter q̃d prote
Esaie. 43 statur. Seruire me fecisti in peccatis tuis, prębuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Vnde
Esaie. 53 scriptum est. Pro eo quod laborauit anima eius, videbit & saturabitur. Et alibi. Iesus fatiga-
Johan. 5. tus ex itinere, ⌊ exaltatus aũt humiliatus sum. ⌋ Nã sicut euãgelista affirmat, cũ voluissent Iu
Johan. 6. dæi Christũ regem facere, fugit & declinauit à turba. Cum etiã laudaretur à populo cõcla-
Marc. 7. mãte, omnia bene fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui. Itemq́; , Nunq̃ sic apparuit in
Matt. 9 Israel, nihil sibiipsi attribuit, sed totum ad patris retulit gloriã. Dum quoq; exaltatus fuisset
Lucæ. 19 à Iudæis in die palmarum, clamãtibus. Osanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine
Lucæ. 23. domini, paulopost ab eisdem humiliatus fuit, dicentibus: Tolle crucifige eum, ⌊ & contur-
batus ⌋ non inordinata passione, sed vehementi affectu impletus, mortem naturaliter me-
Johan. 11. tuendo, seu peccatoribus condolendo. Vnde legitur. Iesus infremuit spũ, & turbauit seipsũ.
¶ In me trãsierunt iræ tuæ ⌋ hoc est, vindictæ tuæ iustitiæ mihi inflictæ sunt pro peccatis 17
hominũ, quæ super me cepi, & pro quibus debitas pœnas exolui, sicut scriptum est. Spiri-
Treno. 4 tus oris nostri Christ⁹ dominus, captus est in peccatis nostris ⌊ & terrores tui ⌋ hoc est, ter-
ribiles pœnæ quas me pati voluisti ⌊ conturbauerunt me ⌋ .i. vehementer animã meã affe-
Johan. 12 cerunt, ita vt dicerem. Nunc anima mea turbata est. Propter quod scribitur. Cœpit Iesus pa E
Marc. 14 uere & tædere. ¶ Circũdederunt me ⌋ iræ & pœnæ prædictæ, seu persecutores Iudęi ⌊ si- 18
cut aqua ⌋ hoc est, abundãter & copiose ⌊ tota die ⌋ parasceues ⌊ circundederunt me simul ⌋
Esaiæ. 1. in tãtum, vt à plãta pedis vsq; ad verticem capitis nõ esset in me sanitas. Vñ in figura Chri-
Job. 16 sti sanctus Iob ait: Collegit furorẽ suũ in me, & comminãs mihi infremuit spũ. Cõscidit me
vulnere sup vulnus, irruit in me q̃si gygas. ¶ Elõgasti à me amicũ & proximũ ⌋ .i. discipu- 19
los meos, q erãt mei amici & proximi, à me discedere permisisti ⌊ & notos meos ⌋ elongasti
⌊ à miseria mea, ⌋ ita q mihi non cõpatiebãtur, eo modo quo dictũ est supra. Et sustinui q
Psal. 68. simul contristaretur, & non fuit, quod non de discipulis, sed de ingratis Iudæis dñs ait: De q-
Osee. 7 bus alibi loquitur. Recesserunt à me, & ego erudiui eos, & in me cogitauerunt malitiã. Trãs-
latio Hieronymi sic habet, & notos meos abstulisti, ita, videlicet q mihi non possunt auxiliũ
Esaie. 63 um ferre, quemadmodum scriptum est. Circũspexi & non erat auxiliator, Iob quoq;. Noti
Job. 19 mei, quasi alieni recesserunt à me. Et hoc est quod Christus dixit discipulis. Venit hora & iã
Johã. 16. venit, vt dispergamini vnusquisq; in propria, & me solum relinquatis.

¶ Declaratio psalmi eiusdẽ tropologica siue moralis.

CVm dicat apostolus, semper mortificationẽ Iesu in corpore nostro circũferentes F
1. Cor. 4. vt & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali, debemus caput nostrũ in pas-
2. Tim. 2. sionibus eius sectari, quatenus cõglorificemur eidẽ. Vnde dicit apostolus. Fidelis sermo. Si cõmortui sumus, & conuiuemus. Si sustinemus, & cõregnabimus. Hinc igitur mirum non est, si psalmi qui de Christi passione ad literã loquũtur de membris ipsius spũaliter explanent. Ecclesia ergo seu quilibet christianus tribulationes expertus, variisq; aduersitatibus & tentationibus circũuallatus, proclamet hunc psalmum, dicendo. Domine omniũ gubernator deus salutis meæ .i. fons, origo, & cãsa totius beatitudinis meæ, à quo tota salus mea dependet, sine cuius misericordia incessabiliter pereo, grauiter pecco, in æternũ cõdemnor, deus salutis meæ, in via p fidem & grãm, Deus quoq; salutis meę in patria p speciem & gloriæ lumen, in die clamaui & nocte .i. certis & congruis horis diei ac noctis corã te
1. Thes. 5. omnia conspiciente. Oportet eñi sine intermissione orare. Quia repleta est malis pœnæ & culpæ anima mea, videlicet multis afflictionibus, variis vitiis, passionibusq; diuersis, q̃ sunt
Eccles. 2. vulnera animæ. Vnde habet. Cuncti dies hominis doloribus & ærumnis pleni sunt, nec p noctem mente requiescit, hoc de malis pœnalibus. De malis vero culpæ scriptum est. In multis
Jacobi 3. offendimus omnes, & vita mea inferno appropinquauit. Anima nãq; peccãdo tendit ad inferos, & quotiens peccat, totiens inferno propinquior fit. Peccatum vero mortale est porta inferni, veniale autem peccatum est quoddam præambulum & dispositio quædã ad peccatum mortale, & pœnã gehennæ. Qui autẽ mortaliter peccat, statim meret dãnari, q̃uis deus miseri-

A misericorditer ꝓstolet̃, sicut Petr⁹ dicit. Patiẽter agit dñs propter vos, nolens aliquos peri-
re, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Estimatus sum cum descendẽtibus in lacũ. Hoc om̃i 2. Petri 4
bus sanctis martyribus conuenit, quos tyranni & infideles tanq̃ sacrilegos occiderũt, in tm̃
vt arbitrarentur obsequiũ se præstare deo illos occidẽdo. Iusti quoq; qui in iustitia moriunt̃ Johan. 16
& à peruersis iniusti reputãtur, æstimãtur cũ descendentibus in lacũ, factus sum sicut homo
sine adiutorio. Hoc cõuenit his q̃bus in euãgelio ait saluator, odio eritis om̃ibus hominibus
propter me, inter mortuos liber, solus populus christianus inter cęteros homines veraciter Luc. 21.
liber est. Nã Christi seruitus summa libertas est, reliqui vero vniuersi, serui sunt iniq̃tatis ac
dæmonis. Vnde ait apostolus. Nõ accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore, sed accepistis Roma. 8.
spiritũ adoptiõis filiorũ in q̃ clamamus abba pater. Et ad Galatas. Nõ sumus filij ancillæ, sed Galat. 4.
liberæ, qua libertate Chr̃us nos liberauit. Sic ergo ab infidelibus & seruis peccati, q̃ sp̃ualiter
mortui sunt, reputat̃ populus christianus, seu q̃cũq; fidelis ac iustus. Reputat̃ etiã, sicut vulne
rati dormientes in sepulchris, &c. Super me confirmatus est furor tuus. i. rigorosus effectus
iustitiæ tuæ. Nã quid intelligendũ sit ꝑ furorẽ dei, subiungit, & oẽs fluctus tuos. i. oĩa genera
tribulationũ siue pœnarũ, quæ pro peccatis infligunt̃, induxisti super me. Hoc ecclesiæ Chr̃i
atq; fidelibus cõuenit, q̃m de⁹ in hac vita iustos multipliciter & districte castigat, quẽadmo-
dũ scriptũ ẽ. Tanq̃ aurũ in fornace probauit electos dñs, & q̃si holocausti hostiã accepit eos. Sapiæ. 3
Et Iudith. Omnes (inq̃t) qui placuerũt deo, ꝑ multas tribulatiões trãsierunt fideles. Et alibi Judith. 8.
ait Chr̃us discipulis. In mũdo pressurã habebitis, sed cõfidite ego vici mũdum. Hæc aũt de- Johan. 17
us facit electis vt venialia eorũ expurgentur, & ipsi ad grãm ampliorẽ in ꝓsenti disponãtur,
B alijs quoq; in exemplũ proponãtur, & in futuro gloriã ampliorẽ consequant̃. Hũc furorem
super se confirmatũ expertus ẽ Iob qui dicit. Iratus est contra me furor eius, & sic me habuit Job. 19
quasi hostem suũ. Hieremias etiã qui profitet̃. A facie manus tuæ solus sedebã, q̃ñ commina Hiere. 15
tione replesti me. Longe fecisti notos meos à me, posuerunt me abominationẽ sibi. Hoc est
quod Christus in euãgelio suis electis locutus est. Trademini à parentibus, & fratribus, & Mar. 14.
amicis, & propinquis. Deniq; Chr̃us venit separare patrem à filijs, fratrem à sororibus, con Matt. 10
sulendo nobis vt relinquamus oẽs propinquos, vxorem, atq; diuitias. Sæpe etiã contigit vt
noti à christianis aufugerent, eosq́; abominarẽtur propter vehementissimas persecutiones,
aduersitates, & pœnas sibi illatas, sicut & sanctus Iob sibi accidisse fatetur. Traditus sum vel Job. 19
dæmoni ad tentandum, vel tyranno ad occidendum, vel homini prauo ad persequendum,
& non egrediebar. i. has pœnas non fugi, sed omnia æquanimiter passus sum, sciens quoniã Matt. 5.
copiosa est merces mea in cœlo. Oculi mei corꝑales lãguerunt præ inopia naturalis virtutis
eo q̃ interior dolor in oculis corporis magis redundet. Vnde dicitur. Facies mea intumuit à Job. 16.
fletu, & oculi mei caligauerunt. Vel, oculi mei interiores & intellectuales, languerũt prę in-
opia diuinæ illuminationis, & præ abundantia propriæ cæcitatis. Tota die, hoc est, horis cõ
petentibus totius diei, expãdi manus meas ad te domine. i. desideria mea, seu opera aut ma
nus corporeas, sicut scribitur. Leuemus corda nostra cum manibus ad dominum in cœlis. Treno. 3.
Et ait apostolus. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira & discepta- 1. Tim. 2.
tione. Plurimum equidem confert ad excitandum mentis feruorem ac deuotionem internã
manus corporis in altum erigere, quatenus spiritus dirigatur ad proprium creatorẽ, in cœ-
C lestibus demorantem. Nunquid mortuis facies mirabilia, & cætera. Hũc versum cum duo-
bus sequentibus dicere potest ecclesia, seu quicunq; fidelis ad ostendendum quàm rationabi
le sit exaudiri à domino, sicut in præcedenti expositione à Christo inducti sunt, sensus enim
est idem. Et mane, hoc est, in principio infusionis gratiæ tuæ, vel, mane, hoc ẽ, in principio
lucis solaris, oratio mea tibi porrigenda præueniet te, hoc est, tibi offeretur antequàm alia
operer. Iuxta illud. Quærite primũ regnum dei & iustitiam eius. Vel, præueniet te, hoc est, Matt. 6
tuum iudicium, ita vt q̃ nunc quando est tempus acceptabile & dies salutis, conabor te miti 2. Cor. 6.
gare & tibi placere. Vt quid domine repellis orationem meam, non statim eam exaudiendo
sed diutius differendo. Videtur nanq; deuoto, quòd oratio sua repellitur dum pro suo voto
non exauditur. Propter quod Iob dicit. Ecce clamabo vim patiens, & nemo exaudiet, voci- Job. 19
ferabor, & non est qui iudicet. Et Abacuc. Vsquequo domine clamabo, & non exaudies? Abacuc. 1
Interdum quoque oratio omnino repellitur, quia non in nomine Iesu fit, scilicet cum id non 2. Cor. 12
postulatur, quod expedit ad salutem. Nã & Paulus ter deprecatus est dñm, & exauditus nõ
fuit. Quãdoq; etiam oratio in nomine Iesu oblata, ad tempus repellit̃ seu differt̃, quatenus de
uotius cõtinuetur, & res optata ardẽtius appetat̃, sicq́; copiosius obtineat̃. Certissime tñ te-
nere debemus, q̃ oratio in noĩe Iesu formata si cõtinuetur, & pro ipso orãte fiat, semꝑ acce-
ptatur, auertis faciẽ tuã à me, gratiam suspendẽdo, meq́; tribulatiõibus exponendo, nec sta-
tim cõsolando. Ista auersio non est auersio simpliciter dicta, sed similis est auersioni qua ma-
ter à paruulo filio suo faciem suam abscondit, tanquàm offensa esset, quatenus filius eã cum
lachrymis repetat, affectuosiusq́; aspiciat. Pauper sum ego vel rebus seculi, vel merito &

Philip. 3. gratia, vel affectu, omnia terrena arbitrãdo vt stercora, & in laboribus à iuuentute mea.i.à D
principio quo cœperũt esse electi in mũdo. Multi nãq; sunt labores sanctoꝶ, videlicet exercitia pœnitẽtiæ, vigiliæ, abstinẽtiæ, oratões, opa exteriora, afflictiões & pœnæ. Propter q̃d
Iob. 5. Iob, Homo (inq̃t) nascitur ad laborẽ, & auis ad volatũ. Ideoq; de reprobis dictũ ẽ supra. In
Psal. 72. labore hoĩm nõ sunt, & cũ hominibus nõ flagellabunt. Et scd̃m apostolum nullus corona-
2. Tim. 2. tur nisi qui legitime certauerit, q̃d sine magno labore fieri nequit, exaltatus aũt humiliatus sum. Nã dum boni laudãtur, & sublimãtur ab alijs, in proprijs cordibus corã deo humiliãtur, quia nõ sibi sed dño oĩa bona attribuũt, & hoc est signũ boni, virtuosiq; viri. Propter
Prouer. 27 q̃d Salomon. Q̃uo probatur in conflatorio argentũ, & in fornace auꝝ, sic probat homo ore laudãtis. Vel, exaltatus per prospera humiliatus sum protinus per aduersa, quia nõn permanet homo diu in eodẽ statu, sed nũc prospera, nũc aduersa ei cõtingunt, idcirco scribitur. In die bonoꝝ ne immemor sis maloꝝ, & in die maloꝝ ne immemor sis bonoꝝ. Vel, exaltatus
Eccle. 11. superbe & inobedienter viuẽdo, humiliatus sum, veraciter confitendo, & cõturbatus propter enormitatẽ peccatorum meorum, seu asperitatẽ pœnaꝝ & persecutionũ. In me transierunt iræ tuæ.i. effectus tuæ iustitiæ seu cogitationes pœnosæ, mihi inflictæ sunt, sicut ha-
Iob. 6. betur. Sagittæ domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meũ, & terrores dñi militant contra me, ideo subditur, & terrores tui cõturbauerunt me.i. formidines de effectibus tuæ iustitiæ, scilicet de futuro iudicio, de pœnis inferni, de expulsione à gloria, cõceptæ,
Iob. 23 solicitum me fecerunt, pœnitentem, & anxium. Iuxta illud. A facie dei turbatus sum, & cõsiderans eum, timore solicitor. Circu nded erunt me afflictiones prædictæ, sicut aqua tota die
Iob. 7. imo toto tempore vitæ meę, q̃a militia est vita hominis super terrã. Et secũdum Augustinũ perseuerãdum est vsq; in finẽ, quia tentatio perseuerat vsq; in finẽ, circũdederunt me simul. E
Multotiens nãq; electi simul & semel à mũdo, carne, atq; diabolo impetuntur ac fatigãtur. Cætera ex dictis in pcedenti expositione elucescũt. Ecce psalmũ mysterialẽ, doctrinalem & vere deuotum audiuimus, in q̃ decet nos Chr̃i passionẽ intente recolere, eiq; intime cõdo-
Galat. 6. lere, & eius vestigia digne sectari, quatenus illud beati apostoli dicere singuli valeamus. De
Cantic. 1. cætero nemo mihi molestus sit. Ego em̃ stigmata dñi Iesu in corpore meo porto. Illud q̃q;. Fasciculus mirrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Et hanc arbitremur summam esse nostram felicitatem dispositiue, & in præsenti perfectionem & gratiã, Christi
Ephe. 5. passionibus conformari, eius abiectões imitari, eiusq; charitati vtcũq; assimilari. Propterea enim hortatur apostolus. Estote imitatores dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectiõe sicut & Christus dilexit nos. Et altissimus ille apostolici ordinis vertex. Cõicantes (inquit)
1 Petri 4 Chr̃i passionib' gaudete, vt & in reuelatõe gloriæ ei' gaudeatis. Rursusq; Si exprobramini
Ibidẽ. (inq̃t) in noĩe Chr̃i, beati eritis. Quid em̃ gloriosius christiano, q̃ esse consimilẽ Christo.

COMMENTARIVS IN PSAL. LXXXVIII.

¶ Argumentum.

¶ Intellectus Etham Israelitę, alias Ezraitæ. In hoc psalmo docet nos propheta deum laudare de sua misericordia, quam nobis exhibuit per incarnationem & passionẽ Christi. Agit insuper de mutatione veteris testamenti ac confirmatione noui, & quod spem nostrã in domino per fidem Christi ponere debeamus, vt deum sedulo laudantes, pro multiplicibus beneficijs gratias agamus. Duo itaq; propheta agit. Primo siquidem pollicetur se narraturum F
misericordias pro nostra redemptione sibi promissas. Post hoc vero ostendit in quibus & quando huiusmodi promissiones sint impletæ, ibi. Tu vero repulisti & despexisti. Author ipsum exponit ad literam de Christo, quamuis mixtim aliqua verba etiam de Dauid iuxta aliorum sententiam intelligi posse declaret.

¶ Expositio tituli.

¶ Declarandi nũc psalmi titulus est. Intellectus Etham Israelitæ.i. in psalmo præsenti cõtinetur, quod homo robustus per gratiam, deumq; contemplans per fidem, de Christo intelligere debet. Etham nanq; interpretatur robustus. Secundum omnes autem expositores, psalmus hic tractat de stabilitate perpetuitateq; regni Dauid, quæ in nullo completa est, nisi in Christo. Propterea psalmus iste ad literam de Christo pertractat, & quoniam stabilitio ista per gratiam dei efficitur, ideo sanctus propheta à fonte omnium gratiarum, videlicet à diuina misericordia orsus est.

¶ Expositio psalmi.

Isericordias (inquies) dñi in æternum cantabo.] Dulcissimũ plane exordiũ, & omni mũdana carnali & vana voluntate vehementer suauius. Nõ ait, misericordiã dñi, sed misericordias, qm̃ secũdum multitudinẽ miseriaꝝ nostraꝝ, multiplicatæ sunt sup nos misericordiæ dñi. Misericordia aũt dei interdũ vocatur, ipsa pietas diuinæ naturæ, q̃ naturaliter clemẽs ẽ, & ista mĩa nõ est nisi vna sicut diuina eẽntia, q̃nq; vero misericordia dei noĩatur effectus pietatis diuinæ, sicut Rapha-

A Raphael ait: Benedicite deum cœli, quia fecit vobiscũ misericordiã suã. Et vtroq; modo accipi potest hoc loco misericordia domini, sed si primo modo accipiat, tunc vna ac simplex misericordia dei pluraliter explicat, propter multiplices suos effectus. Deus enĩ mille modis nouit suos misericorditer auxiliari. Eritq; sensus. Misericordias dñi.i. ipsum deum naturaliter misericordem, seu pietatem diuinam multipliciter miserentẽ, in æternũ cãtabo, hoc est, indesinẽter laudabo, nũc inchoatiue & in futuro cõpletiue. Queadmodũ naq; secũdum apostolũ, Charitas nunq̃ excidit, quia nũc incipit & in futuro perficit, sic actus charitatis, q sunt deũ diligere, cõtemplari, admirari, laudare, ipso frui, in ipso lætari, nunq̃ deficiunt, sed in p̄senti habẽt exordiũ & in patria cõplemẽtum. Propter q̃d de Maria Magdalena, his occupata, dixit saluator. Maria optimã partẽ elegit, quæ nõ auferetur ab ea. Si vero misericordiæ dñi iã dicãtur effectus seu opa misericordissimi creatoris, sensus erit, misericordias dñi, hoc est, dona gratiæ seu bñficia dei, & multiplicẽ suæ bonitatis effectũ, tã mihi q̃ toti generi humano impẽsum, in æternũ cãtabo, queadmodũ in Esaia dr̃. Miserationũ dñi recordabor laudẽ dñi sup oĩbus q̃ reddidit nobis, & q̃ largitus est nobis scd̃m indulgẽtiã suã. Recolat hic vnusquisq; vt valet misericordias dñi.i. bñficia eius gñalia & specialia. Gñalia q ppe bñficia dei sunt creatio, recreatio, iustificatio, & glorificatio. Specialia vero bñficia dei sunt, quę vnicuiq; singulariter data sunt. Sed vtraq; vero oẽm rõnem, linguã, numerũq; trãscendũt. Tobię.12 1.Cor.13. Luc.10 Esaię.63

B Quis enĩ oĩa bñficia Chr̃i cõcipiat, eloquat, aut numeret? Propter nos factus est hõ, cõuersatus in mũdo, suspẽsus in ligno. Nobis dedit seipm̃ in sacramẽto, promisit pro p̄mio, in cordibus nostris vult habitare, deliciari, qescere. Baruch.3

2 " ¶In gñationẽ & gñationẽ, annũtiabo veritatẽ tuã in ore meo.] Propheta actor psalmi p̄sentis, sicut p̄dixit, effecit. Prædixit naq; se annũtiaturũ dei veritatẽ à gñatiõe in gñationẽ.i. à q̃libet gñatione in quãlibet generationẽ sue cedentẽ, q̃m psalmus eius vsq; in finẽ mũdi cãtabit. Solet aũt scriptura p gñationem & gñationẽ, designare ppetuã durationẽ, queadmodũ ait Maria. Et misericordia eius à progenie in progenies. Cũ ergo nos breui viuamus tpe, & paulopost moriamur, scrutandum est qũo quilibet nostrũ in p̄sona propria hæc dicere queat. Certũ est enĩ q̃ in persona ecclesię dici à quolibet possint. Et respõdendũ q̃ q̃libet nostrũ hæc dicere põt, scd̃m duplicẽ sensum. Primo, nã q bñ & exẽplariter opatur, imitatores suæ bone cõuersatiõis relinqt, & ita p suos sequaces veritatẽ diuinã incessanter annũtiat. Secũdo exponitur sic. A gñatione viæ seu viatorum in generationẽ sanctorum in patria, annũtiabo veritatẽ tuã, ita q̃ in gñatione sanctorum viatorum hãc annũtiationem incipiã. In generatõe vero beatorum comprehẽsorum eam cõtinuabo atq; perficiam. Per veritatem autẽ dei hoc loco accipi potest iustitia eius, quæ ideo annũtiatur ab eo qui misericordiã dñi cantat, q̃a in oĩ opere dei misericordia & iustitia cõmiscentur. Potest quoq; per veritatẽ intelligi promissionũ diuinarum impletio, quã deus hominibus p Christũ largitus est, quod se p illũ præstiturum spopondit. Sicq; accipitur quum dicitur. Gratia & veritas, per Iesum Chr̃m facta est. Sic ergo propheta in hoc versu mutãs p̄sonam, ait ad dñm. In generationem & generatiõem annũtiabo veritatẽ tuam in ore meo, reuoluendo stabiliter in ore meo verba diuina, & nõ solum trãsitorie atq; celeriter ea proferendo ex ore. Propterea autem veritatẽ tuã annũtiabo. Luce.1 Johan.1

5 " ¶Quoniã dixisti] .i. intra te decreuisti, & multiphariẽ multisq; modis locutus es per angelos, p prophetas, p filiũ tuũ incarnatũ, atq; apostolos, istud.s. [In æternũ misericordia ædificabit in cœlis] .i. p effectũ misericordiæ, ruinæ cœlorum reparabũtur, & muri cœlestis Hierusalẽ ex viuis lapidibus cõstruen
C tur, dũ per Chr̃i incarnationẽ ac passionẽ hoĩes ad sedes apostatarum angelorum trãsferunt. Vñ superius dictũ est. Dñe in cęlo misericordia tua. Et, magnificata est vsq; ad cœlos misericordia tua. Vel sic, Q̃m dixisti p teipm̃ & sanctos prophetas, in æternũ mĩa ædificabit in cœlis .i. in ap̃lis seu p ap̃los, q̃a p eos fabricata est ecclesia catholica, operãte p eos mĩa tua. Dicitur naq; mĩa dei in æternũ ædificari, dũ eius effectus æternaliter p̄seuerat. Ecclesia vero p misericordiã dei cõstructa, vsq; in finẽ seculi p̄manebit. [p̄parabit veritas tua in eis] .i. impletio promissionũ tuarum & prophetarum p ap̃los disponet, vt p eos ad hoĩes vniuersos pueniat, q̃tenus p grãm illis primo cõcessam cęteri cõuertant, queadmodũ dictũ est. Vt prophetæ tui fideles inueniant. Vel sic, præparabit veritas tua in eis .i. in cœlestibus ciuibus seu angelis sanctis, q̃m ipsi primitus de diuinis mysterijs illustrantur, & ita p eos veritas diuinę illuminatõis ad hoĩes sanctos deducit. Ecclesiastica naq; Hierarchia, à Hierarchia angelica purgat, illuminatur & perficit. Dixisti quoq; o dñe. Heb.1. Psal.35. Psal.56. Eccle.36.

4 " ¶Disposui testamentũ electis meis] .i. vetus testamentũ, seu legẽ Mosaicam dedi filijs Israel. Q̃m enĩ lex disponebat ad Chr̃m, iuxta illud apostoli. Lex pedagogus noster fuit in Chr̃o, idcirco data nõ est, nisi populo illi ex q̃ Chr̃us incarnari elegit, videlicet filijs Israel [Iuraui Dauid] filio Iesse [seruo meo, vsq; ĩ æternũ p̄parabo semẽ tuũ] .i. propagatio filiorum tuorum vsq; ad Chr̃m, ex eis nasciturum, pertinget, & in ipso Chr̃o perpetuabit. Hoc inq̃t primo verum eẽ p̄bat, vbi genealogia Dauid vsq; ad Chr̃m deducit. Galat.3. Math.1.

5 " ¶Et ædificabo in gñatõem & gñationẽ] .i. p oẽm p̄geniẽ firmabo & cõseruabo sedem

sedem tuam.i.regiã potestatẽ.Primo Paralypomenon ,& alibi deus promisit regi Dauid, D
1.Para.17 q̃d non deficeret vir de semine eius sedens in throno ipsius, ita dũtaxat si custodiret filij eius
præcepta diuina,sed q̃a frequẽter illa trãsgressi sunt,ad idololatriã declinãtes,propterea tpe
Sedechiæ regnũ Dauid interruptionẽ sustinuit,quẽadmodũ quarto regũ describit. Quãuis
tñ sedes seu regnũ Dauid ad tps cessauerit,nihilominus in Chr̃o reparatũ est, firmatũ ac ppe
Luc.1 tuatũ,prout archangelus ait ad virginẽ.Ecce cõcipies & paries filium,& filius altissimi voca
bit,& dabit illi dñs deus sedẽ Dauid pr̃is eius,& regnabit in domo Iacob in æternũ,& regni
Esaiæ.9. eius nõ erit finis.Quod etiam in Esaia clarissime scriptum est. Super solium Dauid & super
regnum eius sedebit,vt confirmet illud in iudicio & iustitia,ammodo & vsq; in sempiternũ
Ecce quanta concordia euangelicæ narrationis cum sermone prophetico. Vel sic,& magis
secundum doctores catholicos.Disposui,hoc est,ordinate dedi atq; proposui testamẽtum
nouum.i.euangelicam legem,vbi æterna hæreditas est promissa,q̃d etiã testamẽtũ in mor-
te Christi confirmatum est electis meis.i.re & noĩe christianis,de quibus ait apostolus. Fir-
2.Tim.2. mum fundamentum dei stat,habens signaculum hoc,cognouit dominus qui sunt eius. Pe-
1.Petri.2. trus quoq;.Vos autem genus electum,regale sacerdotium,gens sancta. De hoc testamento
Hebræ.9. & dispositione ipsius.Paulus testatur.Noui testamẽti mediator est Iesus vt morte intercedẽ
te,in redemptionem earum p̃uaricationum,quæ erãt sub priori testamẽto, repromissionẽ
accipiãt qui vocati sunt æternæ hæreditatis,iuraui certitudinaliter,firmiter'q; promisi, Da-
uid seruo meo,hoc est,Christo,qui vt homo minor est me & seruus meus, vsq; in æternũ.i.
vsq; in finem seculi,imo vsq; in vitam æternam præparabo semen tuum,hoc est,per fidem
Esaiæ.53. & gratiam firmabo & disponam christianos fideles,de quo semine dictum est. Si posuerit,
Hiere.30 scilicet Christus,animam suam pro peccato,videbit semen longæuum.Frequenter in diui- E
nis scripturis per Dauid intelligitur Christus. Vnde dominus ait. Non dominabũtur Iacob
amplius alieni,sed seruient domino deo suo & Dauid regi suo,quem suscitabo eis.i. Messiæ,
vt omnes exponunt.Non enim suscitauit nec suscitabit deus defunctum illum Dauid filium
Osee.3 Isai,ad regnandum in hoc mundo.Hinc quoq; scriptum est.Post hæc reuertentur filij Isra-
el,& quærẽt dominum deum suum,& Dauid regem suum.Sed vbi iurauit deũs Chr̃o,quòd
Genes.22 in æternum præpararet semen ipsius? Eccce ad Abraham dicitur. Per meipsum iuraui dicit
dominus,quia nõ pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam te,& in semine tuo
Galat.3. benedicentur omnes gentes terræ.Quid autem per semen hoc intelligere debeamus, Apo-
Daniel.7 stolus exponit ad Galatas dicens.Non dicit in seminibus quasi in multis,sed quasi in vno,&
semine tuo quod est Christus.Daniel etiam dicit.Omnes populi, tribus & linguæ seruient
ei.Et ædificabo,hoc est,stabiliam in generationem & generationem.i.in æternum ⌊sedem „
Ibidẽ. tuam⌋ hoc est,iudiciariam tuam potestatem & regiam dignitatem. Vnde scribitur.Dedit „
ei potestatem & honorem & regnum.Qualis vero sit ista potestas & regnũ subiungitur. Po
testas eius potestas æterna quæ non auferetur,& regnũ quod non corrumpetur. Vel, ædifi-
cabo per charitatem & dona sancti spiritus sedem tuam,hoc est,corda fidelium siue ecclesiã
Sapiẽ.7. in quibus tu Christe per gratiam habitas.Anima equidem iusti sedes ẽ sapientiæ , & in ec-
Zacha.6. clesia residet Christus,quemadmodũ scriptum est.Ipse sedebit & dominabitur in solio suo.
Vel,ædificabo sedem tuam non manufactam,sed thronum cœlestem,vt sedeas in cœlo ad
Apoca.3. dexteram meam in sede,de qua tu Christe loquutus es. Ego vici,& sedi cum patre meo in
throno eius. ¶Confitebuntur cœli mirabilia tua domine,etenim veritatem tuam in eccle „ F
sia sanctorum.⌋ Quàmuis hæc de angelis sanctis & cunctis cœli ciuibus exponi possint, qui „
vtiq; confitentur indesinenter, confessione incessabilis laudis mirabilia opera dei,& verita-
tem ipsius in ecclesia triumphanti sanctorum seu beatorum in patria,sicut de talibus dicitur.
Apoca.15 Magna & mirabilia sunt opera tua domiue deus omnipotens,iustæ & veræ sunt viæ tuę rex
sanctorum,imo secundum diuinum & magnum Dionysium angeli superiores, illustrant &
docent angelos inferiores de quibusdam mirabilibus dei effectibus,& veritatibus diuinoꝝ
effectuum.Deniq; cœli isti confitentur etiam mirabilia dei & veritatem ipsius, in ecclesia mi
litanti sanctorum viatorum, quorum mentes illuminant de admirandis dei operibus & sa-
Matth.1 cris scripturis.Propter quod angelus scribitur docuisse Ioseph de mirabili cõceptiõe Chri-
Actoꝝ.5. sti.Et legitur.Angelus apostolos eduxisse de carcere,eis'q; dixisse,ite & stantes loquimini in
templo plebi omnia verba hæc. Nihilominus per cœlos hoc loco conuenientius intelligun
tur sancti apostoli,alij'q; apostolici viri,angelicã atq; cœlestem cõuersationẽ in terra haben
tes,erit'q; sensus.Cõfitebũtur.i.securè protestabunt,docebũt & p̃dicabũt atq; laudabũt cœ
li.i.apl̃i atq; eis cõsimiles,mirabilia tua dñe.i.miracula tua o Christe,& oĩa q̃ de tuis myste-
rijs sunt cõscripta, etem̃.i.etiã cõfitebũtur & p̃dicabũt veritatem tuam.i.iustitiã atq; euãge
licã legẽ,om̃i veritate plenissimã in ecclesia sc̃toꝝ.i.in cõgregatõibus fideliũ electoꝝ. Istud
in actibus apl̃oꝝ clare docetur impletũ,vbi inter cætera scriptũ ẽ. Vidẽtes principes sacer-
dotũ Petri & Iohannis constantiam mirabãtur, quorum cõstantia patuit quando dicebant.

Obedire

A Obedire oportet deo magis q̃ hominibus. Non em̃ possumus, q̃ audiuimus & vidimus nõ lo
qui. Nõne mirabilia dei & Christi eius hoc modo cõfessi sunt sancti apostoli, dũ Petrus voce Actorũ.2
omniũ dixit Iudæis: Iesum Nazarenũ virũ approbatum in vobis à deo, virtutibus & prodi-
7 “ gijs & signis, interemistis. Ideo aũt ista egerunt apostoli. ¶Qm̃ quis, ⌋ tanq̃ dicat, nullus,
“ ⌊in nubibus, ⌋ in sublimibus creaturis, quales sunt apostoli & ꝓphetæ, ⌊æquabit dño ⌋ deo
trino, vni, & bñdicto seu filio dei Iesu Christo, de quo Petrus ait: Hic est oĩm dñs. Quãuis em̃ Actorũ.10
creatura possit deo assimilari, nõ tñ valet ei æquari, sed in infinitũ distat ab eo. Propter quod
dicitur: Cui adæquastis me dicit sanctus? Dicunt vero prophetæ & apostoli nubes, sicut de Esaie.40
apostolis ait Esaias: Qui sunt isti, qui vt nubes volant? Primo, qm̃ sicut nubes primo illustran Esaie.60
tur à sole, deinde terrã illuminãt, sic prophetæ atq; apostoli prius, copiosiusq; à sole iustitiæ
Christo dño sunt edocti, deinde homĩes illustrauerunt. Vnde dicit eis saluator: Vos estis lux Matt.5
mũdi. Secundo, qm̃ sicut nubes terrã pluendo irrigant & fœcundãt, sic apostoli & ꝓphe-
tæ corda hominũ pluuia salutaris doctrinæ, & verbo gratiæ perfuderũt, impleuerũt, & à dã
nabili ariditate & sterilitate liberauerunt, ideo dictũ est eis: Vos estis sal terræ. Tertio, pro- Ibidem
pter altitudinẽ cõtemplationis, eleuationẽ desideriorum, sublimitatẽq; vitæ. Possunt quoq;
per nubes (secundũ Dionysiũ cap. XV. cœlestis hierarchiæ) intelligi angeli sancti, de quibus
“ subiungitur, ⌊similis erit dño in filijs dei, ⌋ tanq̃ dicat, neq; in angelis inuenitur aliquis deo
æqualis, Omnes em̃ (secundũ apostolũ) sunt administratorij spũs. Conuenienter per filios Hebræ.1
dei accipiuntur iam angeli, quia de eis dñs sciscitatur: Vbi eras cum me laudarent astra ma- Iob.38
B tutina, & iubilarent omnes filij dei? De quibus etiam narratur: Quadam die cum venissent fi- Iob.1
8 “ lij dei & assisterent coram domino, affuit inter eos & Satan. ¶Deus qui glorificatur, ⌋ hoc
“ est, gloriosus esse asseritur, honoratur, & exaltatur, ⌊in consilio sanctorum, ⌋ id est, in diligẽ
ti perscrutatione omnium electorum, in cœlo & terra versantium, quorum vnum, parq; cõ
“ silium est, vt deum præ cunctis glorificent corde, ore, ac opere, ⌊magnus, ⌋ imò immensus.
“ atq; in omni nobilitate simpliciter, interminabiliterq; perfectus, ⌊& terribilis super omnes,
“ qui in circuitu eius sunt, ⌋ hoc est, venerandus seu metuendus præ cunctis beatis & sanctis
ei assistentibus, & ad eum ex omni parte accedentibus. Dicuntur aũt electi esse in circuitu dei
non q; eum intra se claudant ac finiant, cum ipse illocalis, incircumscriptibilisq; consistat,
sed quoniam sic ad eum vndiq; confluunt, ei deseruiunt & assistunt, ac si intra se seu in medio
sui eum includerent. Vel quoniam ipse deus gloriosus & sanctus omnia penetrat, cunctisq;
intimus est, & magis vicinus, quàm aliquid sibimetipsi, seu ipsa essentialia rei principia toti
principiato, propterea dicuntur esse in circuitu eius. Verius tamen ipse est in circuitu eorum Psal.124
sicut inferius dicitur: Dominus in circuitu populi sui. Vnde in actibus Paulus testatur: Non Actorũ.17
longe est ab vnoquoq; nostrum. In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus sicut & qui-
9 “ dam poetarum vestrorum dixerunt, secundum Thomam Arator poeta hoc dixit. ¶Do
“ mine deus virtutum quis similis tibi? ⌋ Nullus vtiq;, loquendo de similitudine naturali, &
perfecta. Finiti enim & infiniti nulla extat proportio, quoniam quotienscunq; finitum fini-
to addatur, nunquam exinde infinitum efficitur. Ideoq; ad insinuandam infinitam dei excel
lentiam super omnia, scriptum est apud Esaiam: Quis mensus est pugillo aquas, & cœlos Esaie.40
palma ponderauit? Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere mon- Sapiẽ.11
tes, & colles in statera? Vnde alio in loco dictum est: Tanquam momentum stateræ sic ante
“ te est orbis terræ, & tanquam gutta roris antelucani, quæ descendit in terram, ⌊potens es do
“ mine ⌋ per essentiã, quoniam idem est tibi esse & posse, & sicut tuum esse est infinitum, sic tua Sapiẽ.12
potentia est immensa, cui omnia extant facilia, prout ait scriptura: Subest tibi cum volueris,
D posse. Differt autem potentia dei ab aliorum potentia. Primo, quoniam deus ex seipso seu
propria potentia potens est, sicut de eo superius dictum est: Qui dominatur in virtute sua in Psal.65
æternum. Secundo, quoniam deus vniuersaliter potens est, iuxta illud: Misereris omnium, Sapiẽ.11
quoniam omnia potes. Tertio, quia potentia dei est penitus infinita, nec possunt tãta tãve
sublimia à deo produci, quin possint in infinitũ plura atq; maiora ab eo creari seu effici, iux- Nume.11
ta illud: Nunquid manus dñi inualida est? Et alibi: Deus sempiternus dñs, non deficiet. Po-
“ tens vero esse deus designat: Deus potens te non abijcit, cum ipse sit potẽs, ⌊& veritas tua, ⌋ Esaie.40
“ diuina & increata, resultat, splendet, atq; apparet, ⌊in circuitu tuo, ⌋ id est, in omnibus crea Iob.36
turis seu tibi assistentibus, in quorũ tu medio es. Quemadmodũ em̃ diuina potentia in rerum
creatione relucet, sic sapientia seu veritas dei in earum ordinibus lucet. Propter quod scrip-
tum est: A magnitudine speciei creaturæ, poterit creator cognoscibiliter videri. Et iterum: Sapiẽ.13
Gloria dei, plenũ est opus eius. Vel, veritas tua .i. vera illuminatio tua, sacra doctrina & sa- Eccl.42
pientialis ordinatio est In circuitu tuo, id est, in corde seu intellectu eorũ, de quibus iam di-
ctũ est, magnus & terribilis super omnes qui in circuitu eius sunt. Nostra quippe veritas, &
scientia à rebus causantur, sed veritas & scientia dei causa est rerum, & vti ab vno vultu
diuersæ resultant imagines in pluribus speculis, ita quidẽ ab vna ac summa veritate, multæ
causan-

causantur veritates in rebus creatis. Propterea de hac veritate seu sapientia creata, habetur. D
Eccles. 1. Deus creauit illam in spiritu sancto, & effudit illā sup oīa opera sua & super omnē carnē, &
præbet eam diligentibus se. ¶ Tu dominaris potestati maris ⌋ .i. ipsum mare & omnis na- » 10
turalis cursus, ordo & virtus ipsius tibi subiecta sunt. Hoc patuit in diuisione maris rubri. Vñ
Exodi. 14 de Christo vero & altissimo deo scriptum est. Ventus & mare obediunt ei. Iob quoq; ait: In
Matt. 8. fortitudine illius repente maria cōgregata sunt. Per obedientialem nāq; potētiam omnibus
Iob. 26. cōcreatam, vniuersa creatori suo obediunt, ⌊ motū aūt fluctuū eius tu mitigas ⌋ hoc est, im- »
petuosos fluctus abyssi quiescere facis, sedas, atq; cōstringis, queadmodū Iob testatus est. Cir
Iob. 38. Marc. 4 cūdedi mare terminis meis, & dixi, hucusq; venies & nō procedes amplius, & hic cōfringes
tumētes fluctus tuos. Hinc quoq; de Christo inducitur. Cōminatus est vento, & dixit mari
tace & obmutesce, & facta est trāquillitas magna. Moraliter exponitur sic. Tu dñaris pote-
stati maris .i. potētibus seculi & principi huius mūdi, videlicet tyrannis & dæmonibus ne
quantū velint in tuos desęuiāt, ideo sequitur motū aut fluctuū eius .i. impetus tentationū dia
1. Cor. 10 boli, persecutionūq; mundi, tu mitigas, quia secūdū apostolū nō permittis nos tentari super
2. Petri. 2 id q̄d possumus, sed facis cū tentatione prouētum. Vñ Petrus ait: Nouit dñs pios de tribula
2. Cor. 1. tione eripere. Nōne motū fluctuū horum mitigat deus, de q̄ asserit Paulus. Bñdictus deus, q
consolatur nos in om̄i tribulatione nostra. ¶ Tu humiliasti sicut vulneratū superbum ⌋ .i. » 11
Esaię. 14 quēcūq; elatum, & præcipue primū illū apostatā angelū, qui est pater super oēs filios supbię
Iacobi. 4 deiecisti & oppressisti, sicut deijcitur vulneratus, quēadmodū scriptū est. Deus superbis re-
Luc. 14 sistit. Et rursus. Qui se exaltat, humiliabitur. Ideo ait saluator. Videbā satanā sicut fulgur de
Luc. 10 cœlo cadentem. De cuius humiliatione seu casu, scriptū est. Q̄uo cecidisti de cœlo Lucifer, »
Esaię. 14 Iob. 26. qui mane oriebaris? Vnde & alibi habetur. Prudētia dei pcussit supbum ⌊ in brachio virtu- »
tis tuæ ⌋ hoc est, in excelsa & propria tua potestate ⌊ dispsisti inimicos tuos ⌋ dæmones, ho
minesq; iniustos. Hos nāq; deus dispergit ab vnitate quæ ipse est, & ita cōuertūtur ad multa E
caduca & vana, amittētes iā esse gratiæ, & in futuro esse gloriæ, idcirco Iob asserit. Vidi im-
Iob. 4 pios dño flante perisse. ¶ Tui sunt cœli & tua est terra ⌋ .i. oīa superiora & inferiora, ⌊ or- » 12
bem terræ & plenitudinem eius ⌋ hoc est, vniuersa in eo cōtenta ⌊ tu fundasti ⌋ .i. stabiliter »
Prouer. 3 collocasti, Iuxta illud. Dñs sapiētia fundauit terrā, stabiliuit cœlos prudētia ⌊ aquilonē ⌋ .i. »
partem terræ aquilonarē austro oppositā, seu ventū aquilo dictū, ⌊ & mare ⌋ magnū ocea- »
Iob. 26. num terrā cingētem ⌊ tu creasti. ⌋ Vnde scriptū est. Qui extēdit aquilonē super vacuum. Et »
Apoc. 14. in Apocalypsi. Timete dñm & date illi claritatē, & adorate eum q fecit cœlū & terram, ma
re & fontes aquarum. Propter q̄d sanctus Iob ait: Quis ignorat, ꝙ manus dñi fecit hæc oīa?
Vel, tui sunt cœli .i. angelicæ mētes, seu sancti p̄dicatores cœliformiter conuersantes, & tua
est terra, hoc est, hoīes terreni quātum ad id q̄d sunt. Sunt em̄ tui per naturā, nō autē per gra
tiam, orbem terræ .i. vniuersalem ecclesiā per totū mundū diffusam & plenitudinē eius, hoc
est, spūales eius diuitias, scilicet munera gratiaꝝ, sacramēta, virtutes, & cætera spūalia bona
tu fundasti, qm̄ sine te cōseruari non possunt, sicut nec haberi valēt nisi à te aquilonē .i. diabo
lum, aquiloni .i. peccatoribus propter charitatis carentiā frigidis dominātem, qui dixit, se-
Esaię. 14 debo in mōte testamēti, in lateribus aquilonis & mare .i. hoīes adinstar maris instabiles, im
petuosos, amaros tu creasti, dando eis eē naturæ, & naturales proprietates, pfectiones, ac vi
res, non tamen in malitia cōditi sunt. ¶ Thabor & Hermon in noīe tuo exultabūt ⌋ .i. Hi » 13
duo erūt fidelibus occasio atq; materia exultandi in deo, propter beneficia dei in eis ostensa.
Thabor em̄ est mons in terra sancta, in quo denūtiata fuit victoria Barach de Sysara & eius
Iudicū. 4 exercitu. Hermon vero est mons prope Iordanem, quē transierunt Hebræi arido pede, sicq;
montes hi propter miracolosa opa dei in eis ostensa, ꝓbuerūt Iudæis occasionem lætādi in
deo. Et maxime præbēt christianis materiam exultādi, quia in monte Thabor trāsfiguratꝰ
Marci. 9 est Chrūs, quem montem Petrus sanctū appellat. Hāc (inquiens) vocē audiuimus, cum esse-
2. Petri. 1 mus secū in monte sancto. In Iordane vero, iuxta quem Hermon mons situs est, baptizatus
Matt. 3. est Iesus. Spiritualiter vero p Thabor, q̄d interpretatur lumen veniēs, designant Iudæi, qui-
bus primo data ē lex & gratia dei infusa. Per Hermon aūt, quod interpretat anathema, signi
ficātur gentiles qui tempore suæ pfidiæ erant anathema deo & quasi anathematizati ab eo,
propter idololatriæ crimen. Est itaq; sensus. Thabor & Hermon .i. Iudæi & Gentiles ad vi
tam electi, nō in se aut proprijs viribus, sed in nomine tuo exultabunt ⌊ tuū brachiū ⌋ .i. tua »
Genes. 28 fortitudo est ⌊ cū potētia ⌋ ita vt nihil sit ei difficile. ¶ Firmetur manus tua ⌋ hoc est, virtus » 14
tua p̄ualeat hostibus veritatis, eos deijciendo ⌊ & exaltetur dextera tua. ⌋ Aduertendum ꝙ »
manus dei, quæ est virtus eius operatiua, interdum accipitur in bono, sicut cū dicitur. Manꝰ
Iob. 4 eius sanabunt. Interdū vero in malo, vt cum ait apostolus. Horrēdum est incidere in manus
Hebrę. 10 dei viuentis. Et Iob. Manum tuā longe fac à me. Dum itaq; manus dei in bono accipit, tunc
Iob. 13 Prouer. 3 dextera eius respicit bona æterna. Sinistra vero temporalia bona, secūdum quod legit. Lō-
gitudo dieꝝ in dextera eius, & in sinistra eius diuitiæ & gloria. Dum vero manus dei in malo
accipit,

A accipitur, scilicet prout cõcernit malũ pœnæ, tunc per sinistrã dei intelligenda est minor punitio, p dexteram vero quæ durius percutit punitio maior. Vnde superius dictũ est. Inueniã- *Psalm. 20* tur manus tua omnibus inimicis tuis, dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Similiter, modo cũ dicitur, firmetur manus tua, per manum accipitur virtus dei leuius puniens, per dexteram vero eadẽ virtus grauius puniens, quam petit exaltari, per depressionem & deiectionem omnimodã hostium pessimorum. Posset tamen hic versus exponi in bono, hoc modo, firmetur manus tua. i. virtus tua firmiter auxilietur famulis tuis, eosq; præualere hostibus faciat, & exaltetur dextera tua. i. benignitas tua sublimet, liberaliter cõmunicando donã gra-
" tiæ & virtutũ. ⌊ Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ, ⌋ hoc est, per iustitiã atq; iudicium tuipse paratus ac dignus es iudicare, & sedes tua, id est, iudiciaria tua potestas per iustitiam, atq; iudiciũ paratur, aptatur, & idonea redditur ad iudicandũ. Per iustitiam nanq; vnicuiq; quod suũ est tribuẽtem, & iudicium quod est actus iustitiæ fit iudex dignus ad iudicandũ. Vel sic, iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ, id est, per iustã conuersationẽ, & rectum iudicium suipsius, fit quilibet dignus vt in eo quasi in throno ac thalamo dominus sedeat, de- *Iohan. 14* moretur, & conquiescat. Ideo nanq; homini tali ait saluator: Ad eũ veniemus, & mansionem
15 " apud eum faciemus. ¶ Misericordia, ⌋ per quam culpã deles & gratiã influis, ⌊ & veritas, ⌋
" qua sicut promisisti agis, in omni enim opere tuo misericordia, veritasq; concurrunt, ⌊ præce-
" dẽt faciẽ tuã, ⌋ .i. spũalẽ tuã pñtiã, qua q̃tidie tuis electis per cõtemplationẽ appares, secun- *2. Cor. 3* dũ illud apostoli: Nos autẽ reuelata facie gloriã domini speculantes. Nõ enim adest alicui deus p cõtemplationẽ synceram, nisi primo per misericordiã suam peccata dimittat, gratiamq;
B concedat, & tũc sicut promisit, seipsum p fidẽ formatã ostendit. Vel, misericordia & veritas istæ præcedẽt faciem tuã. i. aduentũ tuũ seu repræsentationẽ vultus tui, qua apparebis in finali iudicio, tũc quippe erit tẽpus iustitiæ & iudicij, interim vero est tẽpus misericordiæ & veritatis. ⌊ beatus populus, ⌋ nũc in spe, ⌊ qui scit ⌋ per gustũ seu experientiã ⌊ iubilationem, ⌋
" .i. ineffabilẽ mentis exhilarationem in deo. Iubilatio nẽpe seu iubilus, est quædã excessiua atq; insolita mentis in deo iocunditas, adeo æstuans & erumpẽs ac vehemẽs, vt nec plene possit exprimi, neq; totaliter occultari. Hæc iubilatio ex contemplatione causatur, & interdum procedit ex contemplatione diuinæ bonitatis in se, cuius beatitudini congaudemus. Interdũ vero ex contemplatione beneficiorum diuinorum. Et vere modo beatus extat in spe, q in horum consideratione tam vehementer lætatur. Est nanq; talis lætitia, certum, dulce, ac ingẽs præambulum felicitatis futuræ, sic iubilans deo seipsum non capit præ gaudio, stillant per oculos lachrymæ dulces, miraturq; animus, q deus tantam gratiã sibi præstare dignatur.
16 " ¶ Domine in lumine vultus tui ⌋ naturali & supernaturali ⌊ ambulabunt, ⌋ de bono ĩ melius, de virtute in virtutem, de via in patriam, de cõsideratiõe ad opera bona fideles. Est enim *Psalm. 83* in nobis naturale lumen, ab intellectu seu vultu diuino animæ nostræ impressum, quo iter bonum & malũ, verũ ac falsum discernit, de quo dictũ est supra. Signatũ est super nos lumẽ vul- *Psalm. 4* tus tui domine. In isto ambulamus, dũ rationis iudicium sequimur, sed qm homo ad supernaturalem beatitudinẽ ordinat, quæ est visio dei p speciem, ideo naturale lumen ad meritoriã vitam nõ sufficit, sed indiget homo lumine supernaturali, scilicet fide & donis spũs sancti, & ita electi ambulant in lumine naturali, informato ac confortato lumine supnaturali, omnia *Iohan. 12* opera sua ordinando ad dei honorẽ ac vitã æternã. Vnde saluator: Ambulate dũ lucem habetis, vt non tenebræ vos cõprehendant. Non in hoc lumine, sed in sensualitatis errore, &
D ignorãtia vitiorum ambulãt peccatores, de quorũ via scriptum est: Via impiorũ erit quasi lu- *Hiere. 23*
" bricum in tenebris impellent & corruent, ⌊ & in nomine tuo, ⌋ .i. In teipso, ⌊ exultabũt tota
" die, ⌋ qua in corde eorum lux gratiæ diem spũalem producit. Vel, tota die. i. assidue, prout præ-
" senti vitæ possibile est, ⌊ & in virtute tua, ⌋ .i. per adiutoriũ gratiæ tuæ, non in naturali & p-
" pria potestate, ⌊ exaltabũtur, ⌋ mundũ, carnem, dæmonẽq; vincendo, & ad regna cœlestiã
17 " pertingendo. ¶ Quoniã gloria virtutis eorum, ⌋ .i. obiectũ, causa, & terminus gloriationis,
" qua de sua pfectiõe ac bonis operibus gloriant, ⌊ tu es, ⌋ qm nõ in se, sed in te gaudẽt, oĩa tibi
" ascribẽdo, sicut dicit apłus: Qui gloriat, in dño glorief. Propter q̃d Esaias asserit: Erit domi- *1. Corin. 1*
" nus exercituũ corona gloriæ, & sertũ exultationis residuo populi sui, ⌊ & in bñplacito tuo, ⌋ *Esaiæ. 28*
" .i. pia volũtate tua seu p effectũ volũtatis tuæ, q̃ tibi in nobis cõplacuit. s. p grãm tuã, ⌊ exal-
" tabit cornu nostrũ, ⌋ .i. fortitudo & dignitas nostra, qua dicimur genus electũ, regale sacer- *1. Petri. 2* dotiũ, gens sancta, q a p grãm tuã fortitudo nostra pseuerat, proficit, ⌊ & ⌋ coronat, cuius ra-
18 " tio est. ¶ Quia dñi est assumptio nostra, ⌋ .i. à deo misericorditer assumpti sumus, qui nos in suam protectionẽ, grãmq; suscepit, ne ab hostibus deuoremur, &, pro id est, ista assumptio
" ⌊ est sancti Israel regis nostri, ⌋ .i. dei sicut actoris, q est sanctus sanctorum & sanctificator Israelis & rex noster. Vel, dñi. i. filij dei est assumptio nostra, qm ipse in sua incarnatione sanctissi-
19 " ma, nostrã naturã assumpsit. ¶ Tunc locutus es in visione sanctis tuis, &c. ⌋ Hanc partem psalmi huius, vsq; ibi, Tu vero repulisti & despexisti, quidã ad literã exponũt de Dauid, qdã

vero de Christo, vtraq; aũt tangenda est, sed prima cursorie pertrãnseunda, q̃m minus fru- D
ctuosa, secundæ vero diligentius immorandũ. Deniq; in natalitijs confessorũ, pontificũ, can
tat ecclesia aliquos versus huius psalmi sequentes. Alloquens ergo propheta dominum, ait.
¶ Tunc, ⌋ .i. dũ ista mihi diuinitus sunt ostensa & inspirata, ⌊ loquutus es loquutione ⌋ in- 19
teriori, scilicet in visione prophetali, ⌊ sanctis tuis, ⌋ prophetis de vnctione Dauid, successi-
1. Regũ 2 2. Reg. 22 one & processu regni ipsius Dauid, isti sancti fuerũt, Samuel Nathan, & Gad, ⌊ & dixisti, ⌋ p
1. Reg. 17 eos, ⌊ posui adiutoriũ (meũ) in potẽte ⌋ .i. in Dauid manuforti, qui (sicut legit) adhuc adoles-
cens existẽs, leonẽ & vrsum occidit, & sic Dauid mediante adiutorio meo, regnũ & populũ
suũ defendit, ⌊ & exaltaui electũ ⌋ videlicet Dauid, ⌊ de plebe mea ⌋ .i. d̃ cæteris elegi eũ ad re
1. Par. 18 gnũ, q̃d etiã Dauid primo Reg. & primo Paral. protestat. ¶ Inueni Dauid seruũ meũ, ⌋ .i. 20
cõsideraui q̃ Dauid est seruus meus fidelis & verus, idcirco ⌊ oleo sancto meo vnxi eũ, ⌋ in
1. Regũ 16 Ibidẽ. regẽ p Samuelẽ. Ter quippe vnctus est Dauid. Primo in domo patris à Samuele, q̃n puer
2. Regũ. 2 erat, & oues patris sui pascebat. Secũdo, post mortẽ Saulis in Ebron, sup Solam tribũ Iuda
2. Regũ. 5 Tertio, sup totũ regnũ Israel. ¶ Manus enĩ mea ⌋ .i. ptãs mea ⌊ auxiliabit ei ⌋ cõtra aduer 21
sa, ⌊ & brachiũ meũ ⌋ .i. fortitudo mea, ⌊ cõfortabit eũ, ⌋ in regno & prosperis. ¶ Nihil p 22
ficiet inimicus ⌋ inuisibilis s. dæmon in eo finalr. Nã q̃uis eũ vicissim ad magnã ruinã indu-
Roma. 8. xit, nõ tñ finalr eũ decipere potuit, sed omnia etiã mala cooperata sunt ei in bonũ, quia post
culpã cautior, humiliorq; surrexit. Vel, Nihil proficiet inimicus visibilis. s. Saul ⌊ in eo, ⌋ q a
1. Regũ. 9 non potuit eũ occidere, ⌊ & filius iniquitatis non apponet nocere ei ⌋ .i. Achitophel, Doech,
Absolon, Ciba filius Bocri, seu alius quiuis iniustus aduersarius Dauid, non iterabit frequen- E
2. Reg. 18 ter psequutionẽ suã in Dauid, q̃m redimam eũ, & inimicos eos cessare faciam à persequutio-
ne ipsius, eos occidendo, sicut occisus est Absolon & Ciba. Vel ad pœnitentiam eos conuer-
tendo, sicut pœnituit Semei. ¶ Et concidam à facie ipsius, ⌋ .i. à conspectu eius scindam, 23
destruam, & repellam ⌊ inimicos eius, ⌋ Philistæos, Amalachitas, Amonitas, ⌊ & odiẽtes eũ
in fugam cõuertam. ⌋ Hoc secũdo Reg. frequenter accidisse narrat. ¶ Et veritas mea ⌋ qua 24
promissa adimpleo, ⌊ & misericordia, ⌋ qua peccata dimitto cũ ipso, ⌊ & in noĩe meo, ⌋ .i.
in mea virtute, ⌊ exaltabit cornu ⌋ .i. regia dignitas eius. ¶ Et ponã in mari manũ eius ⌋ .i. 25
fortitudinẽ eius. Dauid enĩ sibi subiecit Palestinos, quorũ terra sita est super mare mediterra
neum, ⌊ & in fluminibus dexterã eius, ⌋ .i. magnam potestatẽ ipsius ponã in Syria in medio
1. Para. 19 fluminum situata, propter q̃d dicta est Mesopotamia Syriæ, à meso, q̃d est mediũ, & pota-
mos fluuius, quia in medio fluminũ hinc inde currentiũ iacet, Secũdo aũt Reg. legit, Dauid
2. Regũ. 8 Syriam debellasse, eratq; Syria seruiens ei sub tributo. ¶ Ipse inuocabit me, pater meus es 26
tu, deus meus & susceptor salutis meæ. ⌋ Sæpe in hoc libro vocat Dauid in sua oratiõe dñm
vniuersorũ deũ suũ, & susceptorẽ suæ salutis. Nec mirũ si deũ in sua prece patrẽ vocauit pro-
Iob. 34 pheta tã sanctus, cũ etiam p̃sumptuosus ille Heliu dixerit deo: Pater mi, ne desinas ab homi-
ne iniquitatis. ¶ Et ego primogenitũ ponam illũ ⌋ .i. cæteris honorabiliorem & excellen- 27
tiorem, sicut primogenitus honorabilior esse solet, ⌊ excelsum præ regibus terræ ⌋ suæ. s. ter
2. Regũ. 5 ræ Iudææ, quia nõ extitit similis ei in illa oĩbus consideratis, q̃uis Salomon quantum ad aliq̃d
eum excesserit. Vel, præ regibus terræ, ⌋ regno suo vicinæ quã sibi subiecit. ¶ In æternum 28
3. Regũ. 11 seruabo illi misericordiã meã, ⌋ quia finaliter derelictus nõ est, q̃uis ad tẽpus pmissus sit inci-
dere mala culpæ & pœnæ, ⌊ & testamentũ meũ ⌋ .i. promissio quã ipi feci de successione re
gum, ⌊ fidele ipsi ⌋ .i. fideliter in ipso implebitur. Ideo addit. ¶ Et ponã in seculũ seculi se- 29
men eius ⌋ .i. filios eius non pmittam deficere, sed vsq; ad Christũ generatio eius deducetur,
atq; in ipso ppetuabitur, ⌊ & thronũ eius, ⌋ .i. septrũ seu regiam potestatẽ ipsius ponã & con
tinuabo, ⌊ sicut ⌋ cõtinuantur ⌊ dies cœli ⌋ .i. dies à motu solis causati, quia in Christo regnũ
Dauid perpetuat. Porrò ne quis putet hæc promissa frustranda propter peccata posteritatis F
Dauid, propterea de pia correctione filiorũ Dauid, dñs subdit. ¶ Si autẽ dereliquerint filij 30
2. Par. 28 eius, ⌋ videlicet reges ab eo nati, ⌊ legẽ meam, ⌋ sicut & multi eorũ fecerunt, videlicet Robo
4. Reg. 21 am, Achas, Aman, Sedechias, ⌊ & in iudicijs meis ⌋ .i. in pceptis quæ ego iustè obseruanda
3. Regũ. 12 iudico, ⌊ non ambulauerint. ¶ Si iustitias meas ⌋ .i. iustas leges & cerẽmonias à me tradi- 31
tas, ⌊ prophanauerint ⌋ .i. transgressi fuerint, & quasi pollutas duxerint, ⌊ & mãdata mea non
custodierint. ¶ Visitabo in virga ⌋ paternæ correctionis, ⌊ iniquitates eorũ, ⌋ eos tẽpora- 32
2. Para. 33 liter castigãdo, si pœnitere voluerint, vt patet in Manasse & Ozia, ⌊ & in verberib9 ⌋ æternę
2. Par. 26 dãnatiõis visitabo ⌊ pctã eorũ ⌋ si pœnitere neglexerint, vt patet ĩ Achas. ¶ Miscdiã autẽ 33
meã ⌋ .i. effectũ pietatis meę, vel ppetuationẽ regni, ⌊ nõ dispgã ab eo ⌋ qa p̃dicti reges, q̃uis
iniq habuerĩt successores regnãtes vsq; ad Sedechiã, & extũc fuerũt filij Dauid vsq; ad Chr̃m
⌊ neq; nocebo ĩ veritate mea, ⌋ ecce iuramẽtũ dei .i. tã veraciter nõ inferã ppetuũ nocumen-
tũ ipsi Dauid, q̃ veraciter ver9 sum. ¶ Neq; pphanabo testamẽtũ meũ ⌋ .i. pmissum meũ 34
nõ violabo ⌊ & q̃ pcedũt de labijs meis ⌋ .i. verba oris mei ⌊ nõ faciã irrita ⌋ .i. sine effectu.
Genes. 22 ¶ Semel iuraui ĩ sctõ meo ⌋ .i. meipso essentialr sctõ, & sctõ sctõrũ, prout iurasse me dico: 35
Per

A Per memetipsum (inquiens) iuraui, ⌊si⌋ pro non, ⌋David mentiar, ⌋implebo nanq; q̃ dixi. Genes. 22
36 “ Nam ⌊semen eius in æternũ manebit,⌋ quia in Chr̃o filio Dauid perpetuaẽ. ¶Et thronus
eius sicut sol in cõspectu meo, & sicut luna pfecta in æternũ, ⌋.i. sicut sol & luna nunq̃ defici-
unt in natura, sic nec thronus Dauid deficiet, quoniam Christus filius eius regnat in ecclesia
“ militanti per fidem, vsq; in finem seculi, in ecclesia vero triumphanti, regnat per gloriam
sine fine, ⌊&⌋ huius rei est ⌊testis fidelis in cœlo,⌋ .s. deus benedictus & sanctus, qui horum
est causa ac testis, qui ait: Ego sum iudex & testis, ait dominus. Deus nanq; ista loquutus est, Hiere. 29
dicens: Si irritũ fieri potest pactum meum cũ die, & pactum meũ cũ nocte, vt non sit dies & Hiere. 33
nox in tẽpore suo, & pactũ meũ irritũ esse poterit cum Dauid seruo meo, vt nõ sit ex eo filius
qui regnet in throno eius. Rursusq;: Si leges cœlo & terræ non posui, equidem & semen ser-
ui mei Dauid proijciã, vt non assumã ex eo principes. Veruntamen qm̃ regnũ Dauid longã 3 Regũ. 1.
& magnã interruptionem sustinuit, videlicet à tempore Sedechiæ vsq; ad Christũ, vel cir-
citer, ideo de hac deiectione regni Dauid, & de mora seu dilatione aduentus Christi, in quo
37 “ recuperandũ & perpetuandum fuerat regnũ Dauid, propheta cõqueritur. ¶Tu vero re-
“ pulisti Dauid, ⌋à regno, ⌊& despexisti eũ, ⌋.i. posteritatẽ ipsius, quod maxime factũ est tẽ-
“ pore captiuitatis Babylonicæ, quia extunc nullus ex Iudæis regnauit, vsq; ad Iohannẽ Hir-
38 “ canũ, ⌊distulisti Christũ tuũ, ⌋.i. diu moratus es mittere regẽ Messiã in mundũ. ¶Auerti
“ sti testamentũ serui tui, ⌋.i. promissionẽ factã regi Dauid interrupisti propter pctã filioꝝ su
“ orũ, ⌊prophanasti in terra sanctuariũ eius, ⌋.i. templũ eius in Hierusalẽ, cuius impensas atq; 1. macha. 4.
39 “ materiã Dauid parauit, ꝑmisisti à Chaldæis prophanari, & ꝑ eos. ¶Destruxisti, ꝑmissiue,
“ oẽs sepes eius, ⌋.i. munimenta seu muros Hierusalẽ, aliarũq; vrbium Iuda, ⌊posuisti firma-
B mentũ eius formidinem, ⌋.i. fortiores viros, & vrbes regni Dauid in tantũ vastari ac destrui
ꝑmisisti, vt oẽs hoc videntes exhorrescerẽt, & ipsi filij Dauid ac populi regni eius metuerẽt.
Hoc & Hieremias sæpe ꝓdixit futuꝝ tpe captiuitatis Babylonicæ, dicẽte deo ꝑ ipsum: Po-
40 “ nã vos in maledictionẽ & sibilũ, & stuporẽ omnibus regnis terræ. ¶Diripuerunt eũ om̃es Hiere. 18
“ transeuntes viam, ⌋.i. Samaritani & reliqui ꝑ Iudæam euntes, & populum Iudæoꝝ occiden 19. 25. 51.
“ tes, ⌊factus est opprobriũ vicinis suis, ⌋ videlicet Idumæis, Amonitis, Moabitis, Philistæis,
41 “ qui omnes populum Iudæoꝝ irriserunt, & de eius calamitate lætati sunt. ¶Exaltasti dex-
“ teram deprimẽtium eum, ⌋.i. manum hostium suoꝝ prævalere permisisti aduersus eũ, ⌊læ-
42 “ tificasti, ⌋ permissiue, ⌊omnes inimicos eius, ⌋ prænominatos. ¶Auertisti adiutoriũ gla-
“ dij eius, ⌋.i. arma bellica ei nõ profuerunt, & viri bellatores ab eo recesserunt. Vnde scriptũ 4. Re. 25.
“ est, ꝙ viri bellatores à Sedechia fugerunt, ⌊& nõ es auxiliatus ei in bello, ⌋ q̃ impugnauit eũ
43 “ Nabuchodonosor cũ suo exercitu. ¶Destruxisti eũ ⌋.s. populũ & regẽ Iudæoꝝ, ⌊ab emũ
“ datione, ⌋.i. à purificationibus tẽpli, quas non habuerunt templo destructo, & ipsis in Baby
“ lonẽ translatis, ⌊& sedem eius, ⌋.i. regiã maiestatẽ, ⌊in terra collisisti, ⌋.i. ad nihilũ deduxi
44 “ sti, sicut colliditur vas fictile. ¶Minorasti dies tpis eius, ⌋.i. populũ Iudæoꝝ pro magna
parte in sua iuuentute occidi ꝑmisisti, & omniũ pene mors accelerata fuit ꝑ gladiũ, famẽ, aut
“ pestem, iuxta vaticinia Hieremiæ, ⌊pfudisti eũ cõfusione, ⌋.i. cõtemptu & irrisione eũ repu Hiere. 11.
listi. Quidã ea q̃ de oppressione & deiectione regni & populi Iudæoꝝ sub appellatiõe Da-
uid inducta sunt, atq; exposita de captiuitate & ꝑsequutione illis à Chaldæis illata, exponũt
de vastatione & deiectione Iudæorum, ꝑ Romanos inflicta. Et quãuis litera ad hoc facilime
possit applicari, cõuenientior tñ videẽ expositio præinducta, qm̃ in exordio descriptiõis hu
ius vastationis, propheta cõqueritur de mora seu dilatione aduentus Chr̃i, dicẽdo, Tu vero
C repulisti & destruxisti, distulisti Christũ tuũ, idcirco prosecutio huius querelæ, accipienda,
apparet de afflictione regni Iudæoꝝ, præcedente Christi aduentũ. Consequenter orat ꝑ-
45 “ pheta pro reparatione regni Dauid. ¶Vsquequo dñe auertis ⌋ populum tuũ à te, & mise-
“ ricordiam tuã ab eis, ⌊in finem, ⌋.i. tã diu, videlicet septuaginta annis? Nunquã eñi tã diu
repulsi erant Iudæi à deo, & ab hostibus suis oppressi à tempore quo egressi erant Aegyptũ,
sicut in captiuitate Babylonica, excepta hac finali repulsione eorum, de qua dominus ait: Su
“ per tribus sceleribus Israel, & super quatuor, non conuertam eos, ⌊exardescet sicut ignis ira Amos. 2
“ tua, ⌋.i. vsquequo vltio tuæ iustitiæ ita desæuit in nos, penitus nos consumendo, sicut consu
mit stipulam ignis? Deinde loquens in persona totius populi, & quandã persuasionem alle-
46 “ gans ad prouocandum misericordiam dei, subiungit. ¶Memorare quæ mea substãtia, ⌋
.i. considera q̃ fragilis, labilis, & imperfecta sit natura humana, propter quod scriptum est: Esdre. vi.
Quid est genus corruptibile, vt ita amariceris de eo? Genesis quoq;: Sensus & cogitatio ho- Genes. 8.
minis prona sunt in malum, ab adolescentia sua, propterea minoratur & magis propiciabile
“ est peccatum hominis, & merito domine recordare debes huius, ⌊nunquid eñi vane consti
“ tuisti omnes filios hominum? ⌋ non vtiq;. Vanum est nanq; & inaniter constitutum, quod
ad nullum finem debitũ ordinatur, deus autem cũ sit summe bonus, potens, ac sapiens, vni-
uersa propter aliquem finẽ molitus est. Vnde secundũ philosophũ, deus & natura nil agunt Sapiẽ. 11

frustra. Et ait scriptura: Tu dominator domine cum tranquillitate iudicas, & cum magna re D
uerētia disponis nos. Et itē: Cū sis iustus, omnia iuste disponis. Deus eñ omnia regit, pro
Job. 34 ut scriptū est: Quē constituit aliū sup terram, aut quē posuit sup orbē, quē fabricatus est? Vn
Job. 28 de denuo sanctus Iob: Vniuersorū (inquit) finē ipse cōsiderat, & oīa quæ sub cœlo sunt, respicit
Sapiē. 11. Propter quod alibi dicit: Oīa in mēsura & nūero, & pondere constituisti. Qm̄ itaq; dñe nō va
ne, sed propter certū finē, videlicet supnaturalē & sempiternā beatitudinē, hoīem cōstitui-
sti, quē sine hō sine gratia & magna misericordia tua nequit sortiri, idcirco decet te misere-
ri, me'q; precantē benigne audire, qm̄ aliter saluari seu finē hūc adipisci nequimus. Verunta-
1. Timo. 2 men qui hunc finē non consequunt, sed æternaliter cōdemnantur, vane cōstituti non sunt,
Matt. 18 qm̄ deus volūtate antecedente, vult omnes hoīes saluari, secūdū Damascenū. Propter quod
1. Timo. 2 ait saluator: Non est voluntas ante patrē, vt pereat vnus ex pusillis istis. Et aplus dicit: Deus
Ezech. 8 oēs hoīes vult saluari, & ad agnitionē veritatis venire. Ideo'q; Ezechiel dicit: Reuertimini &
Prouē. 16 viuite dicit dñs, quia nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Impij ergo ad vi-
tam æternam, seu vltimum finem qui deus est, creati sunt, quod etiam Salomon profitetur:
Vniuersa (inquiens) propter seipsum operatus est dominus. Quamuis autem iniusti hoc fi-
2. timot. 2 ne priuentur, non tamen inaniter conditi sunt, quia eorū damnatio auget gloriam electorū,
commendat diuinam iustitiam, & cedit ad gloriam dei. Vnde apostolus dicit: In magna do- E
mo non solū sunt vasa argentea & aurea, sed & lignea & fictilia. Fragilitas autem nostræ sub
stantiæ declarat, dum subditur. ¶ Quis est homo qui viuet, & non videbit mortē? tanq̄ 47
dicat, nullus est homo in mundo isto conuersans, qui non moriatur. Omnes eñ moriuntur,
tam naturali necessitate conditionis, q̄ merito originalis culpæ, præter Christum, secūdum
doctores (tamen de virgine sancta nihil determino) qui mortuus est spontanea voluntate.
Christus eñ homo non solum potuit non mori propter vnionem cum verbo, sed etiā pro-
pter beatitudinem animæ suæ, quæ tanta erat q; redundantia eius tam copiosa fuisset in cor-
pus Christi & vires inferiores, nisi diuina dispensatiōe fuisset suspensa, q; Christi corpus fu-
isset impassibile, & Christus homo totaliter immortalis, secundū Augustinū in epistola ad
Dioscorū. Et quis homo viuens, eruet animam suam de manu inferi, i. de damnatione in
ferni naturali virtute, & sine adiutorio Christi, quasi dicat, nullus præter Christum. Primo,
quoniā ante eius aduentum omnes quantūcunq; sancti, ad inferos descenderūt, ad quos tan-
Osee. 13 dem Christus spōte descendit vt eos erueret, sicut ait: De manu mortis liberabo eos, de mor
te redimam eos. Ero mors tua ô mors. Secundo, quoniam nullus adultus vitare potest pecca
tum mortale sine gratia dei, p̄sertim cum sine fide & gratia nesciat ad quem finem opera sua
dirigere debeat. Cum ergo sit ita, orat propheta pro gratia dei & Christi aduentu. ¶ Vbi 48
sunt misericordiæ tuæ antiquæ (ô) dñe, i. effectus pietatis tuæ à principio mundi electis im
pensi atq; promissi, illi præcipue quibus promisisti te Christū esse missurum? tanq̄ dicat, tu q
ex antiquo misericordiā tuam ostendisti, nūc eam declara, sicut iurasti Dauid in veritate
Psal. 131. tua, i. in teipso, qui es summa atq; incommutabilis veritas, qui promisisti Dauid, q; de se-
mine eius Christus nasciturus esset. ¶ Memor esto domine opprobrij seruorum tuorū, i. 49
perpende quantas aduersitates populus tuus perpessus est ab hostibus suis, à quibus indiget li-
berari per Christum, opprobrij inquam quod continui in sinu meo, i. in medio cordis
mei æquanimiter passus sum, & opprobrij multarum gentium, i. à diuersis nationib9 po
pulo tuo inflicti. Loquitur autem propheta in persona populi tribulati. Tale quoq; oppro-
Thren. 5 brium orat Hieremias auferri fidelibus: Ne nos des in opprobrium propter nomē tuum,
neq; facias nobis contumeliam. ¶ Quod (opprobrium) exprobrauerunt, i. exprobrādo 50
intulerunt populo tuo, inimici tui, peruersi & infideles, quod exprobrauerunt cōmuta
tionem Christi tui, i. quod exprobrando fidelibus tuis obiecerunt, commutationē Chri-
sti tui. i. nouam doctrinam, conuersationem mirabilem, & passionem ignominiosam ipsius. F
Marc. 7 Iudæi eñ peruersi primitiuæ ecclesiæ imposuerunt, quod Christus doctrinam prophetis cō
trariam docuisset, atq; cum publicanis & peccatoribus manducasset. Vnde dixerunt de Ste-
Actorū. 6 phano: Nos audiuimus eum dicentem, quia Iesus Nazarenus destruet locum hūc, & immu-
tabit traditiones quas tradidit nobis Moyses. Pagani vero Christianis opposuerunt, q; ī ho
minem crederent crucifixum, inter latrones suspensum. In translatione Hieronymi sic habe
tur, Quod exprobrauerunt vestigia Christi tui. Principes namq; Iudæorū cū suis fautoribus,
dicta, & opera Christi vituperauerūt, & propter imitationem vestigiorum Christi, eccles-
iam primitiuam afflixerunt, quam postea tyranni, & falsi fratres, atq; hæretici grauiter perse
quebant. Sed qm̄ Chrūs hanc cōmutationem pro nobis accepit, & deus gratiam patientiæ
nobis largitus est, ideo. ¶ Benedictus dñs in æternū, i. ab oībus sine fine laudet, & bene- 51
dictus esse sciatur ac honoretur, fiat fiat, i. ita agatur, ita agat, quod iterat ad insinuandū ar-
dentis desiderij zelum, & prouocandū aliorū affectum.

¶ Explanatio eorundē verborū de Christo & membris eius.

Tunc

A TVnc loquutus es in visione sanctis tuis, Tunc(inquit) quando iã prædicta mihi cœ
litus reuelasti, locutus es in visione sanctis tuis prophetis, qbus secreta tua, velut fa
miliaribus & amicis reuelate consueuisti, quemadmodū Amos dicit: Non faciet Amos.3
dñs verbū, nisi reuelauerit secretū suū, ad seruos suos prophetas. His locutus es in vi
sione, nō solū imaginaria, sed etiã intellectuali, qa intelligẽtia est opus in visione: Interdū q- Danie.10
dem in somno, iuxta illud: Per somnū in visione nocturna aperit deus aures viroꝝ. Interdū Job.33
aūt in vigilia, vt patet de Daniele. Et ita sunt ostensa Moysi diuina mysteria, cū quo loqueba Danie.10
tur dñs.i.angelus dñi, facie ad faciẽ, sicut loqui solet homo ad amicū suū, & dixisti in cordib⁹ Exodi.33
prophetaꝝ per inspirationẽ internam, quæ tamen loquutio fit ministerio angeloꝝ, secun-
dum ꝙ Zacharias de seipso protestat: Ecce angelus qui loquebat in me, egrediebat, & alius Zach.2
angelus egrediebat in occursum eius, & dixit ad eum. Curre & loquere ad puerum istū: Vel,
dixisti manifeste ad aliquos per os sanctoꝝ, q à seculo sunt prophetaꝝ tuoꝝ, posui adiutoriū Luc.1.
meū.s.humani generis redemptionẽ in potente.i.in Christo, q est virtus & sapientia patris Hebr.1.
qui (secundū apostolū) portat omnia verbo virtutis suæ, purgationẽ peccatoꝝ faciens, & ex
altaui electū.i.Christū, qui secundū naturã assumptã appellat electus & prælectus, sicut de
eo in Canticis sponsa fatet: Dilectus meus candidus & rubicūdus, electus ex millibus. Vnde Cant.5
secundū aplm: Prædestinatus est filius dei in virtute, secundū spm sanctificationis, de plebe Romañ.1
mea.i.ex populo Iudæoꝝ, ex qbus Christus. Vel, de plebe mea, qa præ vniuersis hominib⁹
exaltatus est Chrs. Inueni Dauid.i.Christū manufortem & aspectu desiderabilẽ seruū meū,
qa vt hō minor est deo & seruis ipsius, sicut de eo dñs ait: Ecce seruus meus, suscipiã eū. De- Esaie.42
niq; Christus & Dauid & seruus dei vocatur: Saluabo gregem meū ait dñs, & suscitabo sup Ezec.34.
B eū pastorem vnū, qui pascat eū, Dauid seruum meū, oleo sancto meo.i.vnctione spūs sancti,
plenitudine gratiaꝝ, & omnibus donis spūs sancti, vnxi eū, sicut superius præhabitū est, vn- Psal.44
xit te deus deus tuus oleo exultationis. Propter quod asserit Christus: Spūs domini sup me, Esaie.61
eo ꝙ vnxerit me. Et scriptura: Non ad mensurã (inquit) dat deus spm.s.Christo homini, to- Joban.3.
ta nanq; capacitas naturæ creatæ in Christo, impleta est gratia dei. Manus eñi mea.i. diuini
tas mea ei vnita, auxiliabit ei in omnibus. Humanitas eñi Christi erat instrumentū animatū,
coniunctū, & proprium diuinæ virtutis sibi vnitæ & operantis p eã, secundū Damascenū, si-
cut & corpus nostrū est animæ nostræ instrumentū coniunctū, animatū, ac propriū. Vnde
Christus ait: Dñs deus auxiliator meus. Et rursus: Nō possum ego à meipso facere quicq̃, & Esaie.50
brachiū meū confirmabit eū. Quẽadmodū digitus dei est spūs sanctus, qa p eū omnẽ verita- Joban.5
tẽ nobis ostendit, iuxta illud: Cum venerit ille spūs veritatis, docebit vos omnẽ veritatẽ, sic Joban.16
brachium dei est vnigenitus filius eius, quia per eū omnia operatur, de quo brachio scriptū
est: Parauit dominus brachium suum in oculis omniū gentium. Et alio in loco. Fecit poten- Esaie.52
tiam in brachio suo. Est igitur sensus, brachium meū.i. verbū seu filius meus confirmabit eū Luc.1.
.s.Christum, secundū ꝙ homo est, assumendo eius humanitatẽ ad suiipsius personalem vni-
onem, & confirmando eã in bono per beatificam fruitionẽ, cooperandoq; ei per grãm sin-
gularem. Nihil proficiet inimicus in eo, puta diabolus, qa tentator victus atq; confusus re-
cessit à Christo, dicente ad illū: Vade retro Satana, & filius iniquitatis.i. Iudas, quem Chrūs Joban.17
in euangelio diabolum & filium perditionis appellat. Vel, filius iniquitatis.i.plebs Hebræo- Matt.4
C rum, quibus Christus ait: Vos ex patre diabolo estis, non apponet nocere ei.i.non iterabit Joban.8.
nocumentum suum in Christo, quamuis eñi ante resurrectionem eum occiderat, postmodū
tamen non apposuerunt ei nocere per effectum, quia nec corpus eius tenere poterant in se- Mat.28
pulchro, nec resurgentis gloriam impedire. Nempe & Christus resurgens ex mortuis, iã nō
moritur. Vel, non apponet nocere ei in anima, qm spūale nocumentum Christo non intule Roma.6
runt, & hoc ipsum nocumentum quod corpori eius inflixerunt, cessit ad gloriam Christi, to-
tiusq; seculi. Vnde p Esaiam loquitur. Quis est aduersarius meus? Accedat ad me. Quis con- Esaie.50
tradicet mihi? Stemus simul. Ecce omnes quasi vestimentum conterentur. Et concidã à fa-
cie ipsius inimicos eius, puta Iudæos, qui propter Christi occisionem ab exercitu Romanoꝝ
trucidati sunt, venundati, atq; p mundū dispersi, quẽadmodū scriptum est: Abiiciet eos do- Osee.9
minus deus meus, qa non audierūt vocem eius, & erunt vagi in nationibus, & odientes eū in
fugam conuertam, qa & pdicti Iudæi fugerunt à facie Romanoꝝ in Hierusalẽ, sed non effu-
gerūt. Dæmones quoq; frequẽter à Christo & eius ministris fugerūt, & tandem in die iudicii
omnes aduersarii saluatoris fugere desiderabūt, secundū illud: Reges terræ, principes, & tri- Apoca.6
buni, diuites, & fortes absconderunt se in speluncis & petris montium, dicentes montibus &
petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis sup thronum. Et veritas mea &
misericordia mea cū ipso. Christus eñi veritate plenus fuit, sicut scriptum est: Vidimus glo Joban.1.
riam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Erat etiam veritas dei
cum Christo, qm omnia quæ de Christo p prophetas pdixit, in ipso impleuit. Et de Christo Matt.22
filii falsitatis veraciter loquebant: Magister scimus qa verax es, & viam dei in veritate doces

& non est tibi cura de aliquo. Est quoq; veritas dei cũ Christo, sicut cũ omniũ iusto & infallibili iudice. Sed & misericordia dei erat cũ Christo, qm̃ per solã misericordiã dei natura ei' hũana à verbo dei assumpta est, & ab omni culpa pseruata, oĩm'q; diuinorũ charismatũ gratia adimpleta, & misericordiã sibi impẽsam, Chrũs paratus est nobis cõicare, & in noĩe meo ex
Esaiæ 52 altabit cornu eius.i.regia dignitas, ita vt oẽs tribus, linguæ ac populi ei ministrent. Vnde de Chr̃o pater seu trinitas ait: Ecce intelliget seruus meus, & exaltabit & eleuabit, & sublimis erit valde. Et ponam in mari manũ eius.i.in terris & populis circa mare morãtibus dñabitur Christus. Hoc modo videmus impleri in Cypro, Portugalia, & alijs regnis, & in fluminib' dexteram eius.i.fortitudinẽ Christi ponam in insulis, ita q̃ populi habitãtes in insulis Chri
Esaie 60 sto obedient. Vnde dñs ait: Mittam ex eis qui saluati fuerint, ad gentes in mare, in Aphricã,
Esaie 42 & Lydiam. Alibi quoq; habetur: Ponent domino gloriam, & laudem eius in insulis nuntiabunt. Ipse inuocabit me, pater meus es tu, deus meus & susceptor salutis meæ. Nam Chrs'
Psalm. 30 dixit: Pater ignosce illis. Et: Pater in manus tuas cõmendo spm̃ meum. Ecce quotiẽs in-
Marc. 27
Marc. 15 uocauit Chrũs deum, nominãs eum patrem: Vocauit eũ etiam deum suum, dicendo: Deus meus, deus meus, vt quid dereliquisti me? Sed & susceptorẽ suæ salutis.i.q̃ eũ suscepit ad sa-
Johan. 17 lutem, vocauit eum, dicendo: Omnia mea abs te sunt. Et ego primogenitũ ponã illũ. Christus vt deus est vnigenitus dei, vt homo aũt est primogenitus, prædestinatione & dignitate,
Roma. 8. non tempore. Vnde Apostolus ait. Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imagi
Coloss. 1. nis filij, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Et rursus: Qui est imago dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Dicitur quoq; Christus primogenitus, qm̃ ante omnia creata est genitus. Posuit itaq; deus Christum primogenitum, agendo eum omnibus electis ex- E
Apoca. 19 cellentiorem, & caput ecclesiæ, excelsum præ regibus terræ ponã illum, quoniam ipse ẽ rex
Psalm. 71 regum, & dñs dominantiũ, & princeps regũ terræ. Idcirco supra de eo inductũ est. Et adorabunt eũ omnes reges terræ. In æternũ seruabo illi misericordiã meã.i.quicquid misericordi rer suæ hũanitati deuoui, conseruabo sine cessatione in ea, & testamentũ meũ fidele ipsi, id ẽ,
Lucæ 24 promissionẽ sibi à me factã fideliter adimplebo, sicut & ipse ait: Necesse est impleri oĩa, quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Et ponam in seculum seculi semẽ eius, id est, populum Christianũ ex aqua & spũ sancto in Christo renatum, vsq; in finem se-
Matt. 28 culi continuabo. Ecclesia eñ vsq; in finem mũdi persistet, præsertim cũ Christus ei promiserit: Ecce ego vobiscum sum cunctis diebus vsq; in cõsummationem seculi. De huius seminis
Esaie 54 Christi perpetuatione scriptũ est: Si posuerit in mortem animã suam, videbit semẽ lõgæuũ. Ponam & thronũ eius.i.sedem & potestatem eius regalem, sicut dies cœli, ita q̃ nunq̃ cessabit, & regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis. Si autem dereliquerint
Lucæ 1 filij eius per fidem & grã̃m baptismalẽ, videlicet Christiani, legem meam euangelicam, non obseruando, prout de quibusdam habetur. Dereliquerunt dñm in non custodiẽdo. Visi
Osee 4 tabo in virga iniquitates eorum, paternaliter eos corripiendo, non penitus exterminando, quoniã ego quos amo, arguo & castigo. Misericordiam autem meã non dispergam ab eo,
Apocal. 3 id est, gratiam meã non penitus auferam à populo Christiano, & in isto notatur magnitudo F
Zacha. 12 misericordiæ dei tẽpore euangelicæ legis, quod ideo dicitur tẽpus gratiæ. Vnde scriptum est: Erit qui offenderit ex eis in die illa, quasi Dauid, cui vtiq; deus maximam misericordiam fecit. Neq; prophanabo testamentũ meum.i.promissionem meã, Christo & semini eius factam. Semel iuraui in sancto meo, id est, in meipso, si Dauid mentiar.i.Christo non mentiar semen eius.i.populus Christianus, in æternũ manebit, nunc in via per fidem & gratiã, dein de in patria per fruitionem & gloriam. Tu vero repulisti & despexisti. Hæc & sequentia exponunt doctores catholici de regni & populi Dauid deiectione, sicut in præcedenti expositione patuit, quæ tamen aliquo modo de statu ecclesiæ accipi possunt, qm̃ pplus Christian' sæpe similia passus est à paganis atq; hæreticis, qualia sustinuerunt Iudæi à Chaldæis & alijs gentibus, posset'q; litera applicari ad hoc. Postremo in hoc psalmo contenta de confessoribus pontificibus cantat ecclesia, scilicet posui adiutorium in potente. Posuit nanq; deus auxilium gratiæ suæ in illis, & exaltaui electum de plebe mea.i.quemlibet sanctum episcopum
Hebr. 5 sublimaui, ad statũ, gradũ, ac ordinem episcopalem. Nemo eñ assumit sibi honorẽ, sed q̃ vocat à deo tanq̃ Aaron. Inueni Dauid seruũ meũ.i.quemlibet sanctum confessorem antistitẽ, cõtra mundũ, carnem, ac dæmonẽ fortiter dimicantem, oleo sancto meo vnxi eũ, quia pontifices oleo sancto vnguntur, & sancti episcopi spũaliter vngebantur ex infusione gratiarũ spũs sancti, cuius vnctio docuit eos. Quo aũt cætera quæ cantant, eis cõueniant, ex præ inductis clarissime liquet. Ecce psalmũ verbis & sensibus magnũ, mysterijs plenũ, omni laude dignũ audiuimus, in quo psalmo omniũ misericordia dei suauissime cõmendat, eius promissa tanguntur, ipsa summa diuinitas pulcherrime præconizatur, Chrs scdm vtranq; naturã mirabiliter describitur, eius mysteria copiose traduntur, tandem humanæ naturæ cõmemoratur fragilitas, diuinæ maiestatis imploratur benignitas, atq; finaliter deus iocundo laudatur

A versiculo, quo dicit: Benedictus dñs in æternũ, fiat fiat. Elaboremus igit cum deuotõe condigna, & sancta hilaritate ac puritate pcipua, tm psalmũ depromere, quatenus nobis cõueniat, quod in eo cantaẽ, beatus pplus q scit iubilationẽ, & dñe in lumine vultus tui ambulabũt, & in noĩe tuo exultabunt tota die &c. Omino equidẽ decet nos in laudibus dei creatoris & saluatoris nostri, cordialiter exultare, & summẽ lętari, tanq̃ in summo bono, oĩm bonoꝝ nostroꝝ scaturiẽte & supermisericordissimo fonte.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM LXXXIX.

¶Argumentum.

¶Titulus: Oratio Moysi hoĩs (aliàs viri) dei. Propheta de his q̃ in lege Moysi, & sub verbis illius figurabant differens petit eadẽ impleri, nempẽ vt p aduẽtũ Chri in carnẽ repareẽ genus humanũ, quatenus cõtemptis veteris vitæ malis, ad nouã atq; cœlestẽ aspiremus. Et quò facilius hęc impetremus, docet nos recolere multiplicia dei beneficia. Quibus ab initio genus mortaliũ donauit. Et interim quoq; agit de miserijs vitæ psentis, & gloria futuræ. Duo itaq; in summa facit, porrò in primis orat pro amotione miseriaꝝ humani generis: Deinde in huiusmodi dei potẽtiam honorari, ibi: Dexteram tuam. Author in hãc sñiam ipsum vnica commentatione expendit.

¶Expositio Tituli.

¶Exponẽdi nũc Psalmi titulus talis est: Oratio Moysi hoĩs dei. Scd̃m Hebræos atq; Hieronymũ Moyses est author Psalmi psentis, scd̃m Augustinũ vero & eũ sequẽtes Dauid eũ com-
B posuit, sed intitulaẽ à Moyse, qa in eo quędã tangunẽ ad vetus testamẽtũ spectãtia, & q̃dã ad nouũ pertinẽt testamentũ: sicq; cõgruenter intitulaẽ à Moyse, q erãt veteris testamẽti legislator, & noui testamẽti, ppheta. Author itaq; psalmi phtis, qcũq; sit ille, rogaturus deũ, p beneficijs acquirẽdis, primo grãs agit de bñficijs iam cõcessis, qm ad impetrãda dona futura optimus modus est, gratũ existere de donis pteritis seu receptis, habẽti eñ, i. grato, dabiẽ, ei aũt q nõ habet, i. ingrato, & q̃d videẽ habere, auferet ab eo. Itaq; ait, Matt.25

¶Expositio Psalmi.

1 Omine refugium factus es nobis.] Hoc est, p beneficia tua nobis collata, dedisti nobis fiduciã plenã fide cõfugiẽdi ad te, in omni necessitate & casu. Ab initio eñ fecisti cœlum, & oĩa sidera, solem ac lunam in ministeriũ cunctis gentibus. Deinde fecisti hoĩem ad imaginem & silitudinem tuam, fecistiq; eum dñari piscibus maris, & bestijs terræ: Habuistiq; ab exordio specialem prouidentiã generis humani, in tantum vt dicat Apostolus: Nunquid cura est deo de bobus? Propter hæc atq; similia, refugium factus es nobis, [à generatõe in generationem.] i. indesinenter per omnium generationũ successionem. Verũtamẽ modo ô dñe multo amplius refugium factus es nobis, per beneficiũ tuæ benedictissimæ incarnatõis, per meritum tuæ sanctissimæ conuersatõis, & effusionem tui pretiosissimi sanguinis, per missionem spũs sancti, per sacramentum corporis & sanguinis tui, idcirco tu dicis: Venite ad me omnes, q laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Et iterum: Qui sitit, veniat & accipiat aquam vitæ gratis. Dicit aũt deus factus refugium nostrum, nõ per aliquam mutationem seu nouitatem ipsius, sed per Deuter.4 Gene.1 1.Cor.9 Matth.11 Apo.22
C nouam conuersionem nostræ mẽtis ad ipsum, sicut columna fixa stans, fit mihi dextera & sinistra sine sua mutatõe, scd̃m q ego me diuersimode ad eam habeo. ¶Priusquàm montes
2 fierent & formareẽ terra & orbis.] Hoc est, totus mundus. [ã, aß omnem creaturam seu totum vniuersum [à seculo & in seculum.] i. æternaliter [tu es deus.] nõ qa aß mũdi creationẽ fuerint seculũ & seculũ, sed qa tũc erat ipsa ęternitas, oĩm seculoꝝ durationẽ immobiliter continens. Possunt aũt p mõtes intelligi angeli dei, vel partes terræ sublimes. Ante oĩa ista est deus, quia creator eoꝝ, creator aũt creaturã pręcedit natura, dignitate ac tpe. Vnde p Esaiã ait: Ego sum dñs faciẽs oĩa, extendẽs cœlos solus, stabiliẽs terrã, & nullus mecũ. Cõueniẽter quoq; dicit, tu es deus, & nõ eras, qa in deo semp est stabile atq; inuariabile eẽ, in quo nec pteritũ, neq; futuꝝ, sed ęterna phtia & pñs ac pura ęternitas, q̃ est interminabilis vitæ tota simul pfecta possessio. Esa.44 Iohan.8
3 Et hoc modo loquẽdi vtiẽ Chrus: Anteq̃ (inquiẽs) Abrahã fieret ego sum. ¶Ne auertas hominẽ.] Hoc ẽ, ne auerti pmittas hoĩem à teipso summo bono, & à bonis spũalibus atq; virtutibus [in humilitatẽ.] i. i vilitatẽ, ita vt cõuertaẽ ad bona tpalia, & caduca, & cõcupiscẽtias carnis, hoc age, qa [& dixisti, cõuertimini filij hoĩm.] i. p angelos & homĩes sc̃tõs exhortatus es hoĩes ad pœniam, da ergo implere q̃d mones. Idcirco aũt hortatus es hoĩem ad conuersionẽ
4 salubrem. ¶Qm̃ mille anni ante oculos tuos.] Hoc est, qa quælibet duratio tpalis, seu lõgitudo vitę humanę, quãtumcũq; sit lõga, reputaẽ à te, & breuis est coram te, seu comparatõe tuæ æternitatis, [tanq̃ dies hesterna quę pterijt.] i. nullius momẽti ẽ, & velut nihil existit, qa finiti ad infinitum nõ inueniẽ proportio. Quemadmodum itaq; (scd̃m Esaiam) oẽs gẽtes quasi nõ sint sic sunt corã eo, & quasi nihil & inane reputatæ sunt ei. Propter q̃d dictũ ẽ supra, & substãtia mea tanq̃ nihilum aß te, sic omnis duratio vitæ præsentis, sic est tanquàm nihil sit com- Esaie.40 Psalm.38

paratione durationis vitæ futuræ, seu felicitatis æternæ. Propterea admonet deus vt despicia D
mus præsentia, transitoria & terrena: inquirentes bona futura, æterna, atq; cœlestia. Propter
Hebr.13 quod ait Aplus: Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futurã ingrimus. Et itẽ: Festi-
Hebr.4 mus ingredi in illam requiẽ. Hinc quoq; Salomon loquit: Si multis annis vixerit homo, & in
Eccle.11 his omibus lætus fuerit; meminisse debet tenebrosi tpis, & dierũ multorũ, qui cum venerint va
2.Petri.3. nitatis arguent præterita. Huic aũt versiculo consonat quod scriptum est: V nus dies apud de
um tanq̃ mille anni, & mille anni sicut vnus dies. ¶Et custodia in nocte.] Istud sensum ver- 5
sus præcedentis concernit, vt sit sensus, mille anni añ oculos tuos sunt, tanquàm dies hester-
na quæ prẽterijt, & custodia in nocte. i. tanq̃ custodia noctis quẽ est breuior die, qm̃ continet
tres horas, ac si dicat, nõ solum duratio vitæ humanæ cõpararat diei pteritẽ, q̃ vigintiquatuor
horas habebat, sed etiã custodiæ noctis cõtinẽti tres horas. Et conueniẽter adiũgit silitudinẽ
de custodia noctis cõtinẽte tres horas, qm̃ tm̃ distat ac deficit duratio vitẽ hoim post diluuiũ
à duratõe vitæ eorũ q añ diluuiũ erãt, quantũ integra dies custodiã noctis excedit, idcirco de-
berent homines nũc præcipuè hanc vitam paruipẽdere, & futurã inquirere. Sumit vero iam
custodia pro vigilia, qm̃ nox in quatuor vigilias diuidit, quibus antiquitus fiebant excubiæ p
custodia exercitus, à militibus sibijnuicem succedentibus, p quatuor vices, scd̃m quatuor vi-
gilias noctis. Aptissimè insup cõparat vitã humanam custodiæ noctis in qua oĩa sub obscuri-
tate ac trepidatõe gerunt, quoniam tota vita nostra in ignorãtia est, & periculosissima nimis
[quæ pro nihilo habent, eorũ anni erũt.] i. anni seu tpa vitẽ hoim, erunt de numero horũ quẽ
Iacobi.4. pro nihilo computant, propter nimiam breuitatem vitæ ipsorũ. Propterea Iacobus ait: Quæ E
em̃ vita vestra? Vapor est ad modicũ patens, & deinceps exterminabit. Et istud consequẽter
ostendit clarius. ¶Mane sicut herba transeat.] Hoc est, prima ætas seu pueritia hoĩs tã citò 6
pcurrat, mutet, & defluat, sicut herba q̃ celeriter decidit, [mane] prædictũ [floreat] quia in
principio sui tpis est hõ quasi in flore, & siñs fœno virẽti [& trãseat.] nõ diu in eodẽ statu ma
Iob.14 nẽdo, quẽadmodũ Iob dicit: Homo quasi flos egredit & cõterit, & fugit velut vmbra, & nunq̃
in eodẽ statu pmanet, [vespere.] i. senectus seu vltima hoĩs ætas [decidat] à pristina forti-
tudine [induret.] i. siccet propter consumptionẽ humidi radicalis [& arescat] propter de-
fectũ naturalis caloris nõ valentis reparare deperditũ. Vnde senes naturalr̃ sunt sicci ac frigi-
di. Cur aũt ista nobis cõtingãt, subiungit. ¶Quia defecimus.] A primordiali institutõe cõ- 7
ditõis humanæ, & solita duratõe ætatis pr̃næ seu pr̃m nostrorũ, q pcesserũt diluuiũ, & diu vi-
Gene.7 xerũt, vcz circa nongẽtos annos, sicut in Genesi legit: [in ira tua] hoc ẽ. in vltõe tua seu pro-
pter vindictam tuæ iustitiæ: nam ppter originale pctm̃ venimus in hunc statũ mortalitatis &
vallem lachrymarũ, q aliàs nati essemus in originali iustitia, collati in paradiso terrestri, fuisse-
musq; immortales p obediẽtiam facti. Vel ira ista intelligi pt diluuiũ, q̃d deus mũdo impiorũ
induxit, atq; extũc minorati & abbreuiati nimis sunt dies nr̃i, & debilitata humana cõplexio
Gene.6 Propter q̃d dñs ait: Nõ pmanebit spũs meus in hoĩe in æternũ, qa caro est, erũtq; dies vitæ il-
lius centũ viginti annorũ, [& in furore tuo.] hoc est, in multiplici pœna, quam nobis propter
originale pctm̃, & p diluuium induxisti, [turbati sumus.] i. vehementer afflicti, instabiles fa-
cti, formidolosi atq; miserijs pleni. In magna nãq; mẽtis tranquillitate creati eramus, qm̃ per
originalem iustitiam subiecta erat in hoĩe caro spiritui, sensualitas rõni, & rõ deo, sed homine F
præuaricãte, inflictæ sunt nobis pœnæ diuersæ grauesq;, qa in carne secutæ infirmitates, pas-
sibilitates, & mors. In sensualitate aũt timor & dolor, tristitia. In mente vero ignorantia, in-
stabilitas, & difficultas ad bene agendum, venitq; super nos, quod dictum ẽ prothoplasto no-
Gene 3 stro parẽti. Maledicta terra in opere tuo. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuer-
taris in terram, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. ¶Posuisti iniquitates nostras in cõ 8
spectu tuo.] Hoc est, eas non indulsisti, sed considerasti, quatenus iustam pœnam pro eis in-
Amos.5. fligeres, quemadmodũ per Amos dixisti: Cognoui scelera vestra. Et alibi: Adinuentiões eo-
Osee.7 rum, coram facie mea factæ sunt. Posuisti [& seculum nostrũ.] i. opa tpis nostri quo viuimus
[in illuminatõe vultus tui.] i. in lucida inspectõe itellectus tui, quatenus vnicuiq; tribuas q̃d
Hiere.32. meret, scd̃m illud: Fortissimè, cuius oculi aperti sup oẽs filios Adam, vt reddas vnicuiq; scd̃m
Eccl.23. vias suas. Et Ecclesiasticus: Oculi dñi multo plus lucidiores sup solẽ, circũspiciẽtes omes vias
hominum. ¶Quoniam omnes dies nostri.] Hoc est, duratio seu opatio vitæ nostræ [defe- 9
Iob.9. cerunt.] i. abbreuiati sunt, velociterq; consumpti. Iob dicit: Dies mei velociores fuerũt cur-
1.Par.29. sore, trãsierũt quasi naues poma. Et scriptum est: Dies nostri quasi vmbra sup terram, & nulla
est mora, [& in ira tua defecimus.] sicut iam dictũ est atq; expositũ. ¶Anni nostri sicut ara 10
Psalm.38. nea meditabunt.] Huic simile est quod dictum est ante. Et tabescere fecisti sicut araneam ani-
mam eius. Est itaq; sensus: Anni nostri. i. tpa vitæ nostræ, vel nosipsi in hoc tempore breui vi
uentes meditabunt, sicut. i. similes esse iudicabuntur araneæ, qm̃ sicut aranea semetipsam euis-
cerat & fatigat tæla formando, quatenus muscas capiat, cito tamen opus eius destruitur, mo-
dico, scilicet, vento flante, & labor eius cassatur, ipsaq́ue perit, sic homines multipliciter
occu-

A occupant temporalia congregando, honorem & gloriam seculi huius quærẽdo, & alios op-
primẽdo, & tñ ipsi celeriter moriunt, labores eorum inutiles efficiunt, imò incessabilr tendũt ad
casum, quẽadmodũ sanctus Iob asserit: Quasi putredo cõsumẽdus sum, & quasi vestimẽtum, Iob.13.
qd comedit à tinea. Vnde dr: Oẽs morimur, & quasi aquæ dilabimur in terrã, q̃ non reuertet 2. Reg. 14
[dies annorum nostrorum] scdm cõem cursum sunt in ipsis hoĩbus [septuaginta anni] qbus hõ
11 viuere pt in fortitudine cõpetẽti. ¶[Si aũt in potẽtatibus] hoc ẽ, fortibus & bene comple-
xionatis hoĩbus inueniant, [octoginta anni & amplius eorum] .i. tempus vlterioris ætatis erit
[labor & dolor] qm̃ senex plenus ẽ querelis, & ipsa senectus est velut labor continuus. Istud
de cõi cursu & lege intelligendũ est. Nam & multi añ septuaginta annos, ærumnosam ac lan-
guidã senectutẽ incurrũt. Aliqui vero post octoginta annos satis robuste atq; hilariter viuũt.
Sanctus Thomas allegat hos duos versiculos, ad oñdendũ, q vita hoĩm añ diluuiũ tã prolixa
fuit, potius ex diuina virtute, seu miraculose q̃ ex causa naturali, adducitq; ad hoc illud, quod
de Bercellay scriptũ est: Erat aũt Bercellay Galaadites senex valde .i. octogenarius. Et confir 2. Reg. 19.
mat idem per hoc quod de Dauid inducit: Rex Dauid senuerat, habebatq; ætatis plurimos, 3. Regũ. 1.
annos, & tñ Dauid septuagenarius obijt. Asserit quoq; Thomas, Dauid hos versus tẽpore suo
scripsisse, & ita scdm Thomam Dauid est author Psalmi psentis, ex quo sequi videt, q Tho-
mas senserit oẽs Psalmos à Dauid conscriptos. Hanc aũt vitę abbreuiationẽ & tpalem pœnã
12 nobis induxisti. ¶[Quoniam superuenit mansuetudo] Hoc est, quia iudicio tuo clementi
am addidisti, per quam rigorẽ tuæ iustitiæ temperasti. Meruerunt nãq; homines penitus de-
B strui ac damnari sed pro totali destructiõe inducta est decurtatio vitæ, pro damnatiõe vero p-
petua, temporalis afflictio [& corripiemur] p has tuas castigatiões mansuetẽ afflictas, cauen
13 do de cætero à peccatis ne grauiora patiamur flagella. ¶[Quis nouit] Sine tua speciali illu-
stratiõe, [potestatẽ iræ tuæ] .i. virtutẽ iustitiæ tuæ, & vltionũ tuarum rigorẽ, [&] quis nouit,
[p timore tuo] hoc ẽ, præ metuẽdo tuo iudicio, seu præ timore proprij cordis de tua maie-
state concepto, [iram tuam dinumerare] .i. omnes pœnas pctõribus à tua iustitia pparatas,
mensurare aut explicare? quasi dicat, nemo. Incomphensibilia nãq; sunt opa diuinæ iustitiæ,
quibus in pctõribus operat. Quorundam eñ pœna nũc incipit, & in futuro continuat. Aliorum
nunc inchoat, & in futuro seculo desinit. Aliorum pœna differt, quatenus in æternũ continuet.
Quis aũt ista discernere valet, & cur singula singulis accidant considerare, nisi quem deus sup-
naturalr, mirabiliterq; docuerit. Elucescit ex his, quia sancti homines vicissim præ nimio ti-
more maiestatis diuinæ, deficiunt à cõtemplatione diuinæ iustitiæ. Nam & timor vehemens
actum rationis locutionemq; impedit. Propter quod habet: Pauor eius non me terreat, ne-
que enim possum metuens respondere. Veruntamen moderata afflictio timoris siue tristi- Iob.9
tiæ, confert interdum ad veritatis notitiam adipiscendam, inquantum dissolutionem & exces
siuam libertatem & hilaritatem excludit. Vnde Esaias inducit: Domine in angustia requęsie
runt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Insuper pro illuminatione diuina orat, Esaiæ.26
14 dicendo. ¶[Dexteram tuam] Hoc est, potestatem diuinam, & eius correctionem terribi-
lem, [sic notã fac] nobis iã per fidei contemplationem synceram à spiritu sancto infusam,
quatenus eam veneremur, & eius iram seu pœnam formidemus, dicentes ex animo illud: Iu-
C stæ & veræ sunt viæ tuæ seculorum. Quis non timebit te, & magnificabit nomen tuũ. Fac quoq; Apo.15
nos homines [& eruditos corde in sapiã] legis diuinæ, qm̃ oĩs sapiã à dño deo est. Et beatus Prouer. 2.
15 homo quem tu erudieris dñe. ¶[Conuertere dñe] Sine tua mutatiõe, conuertendo me ad te Psalm. 93
& clementer respiciendo in me, [vsquequo] .i. non cessando ab hac conuersione, donec ad vl
timũ finem pertingam. Vel, aliquantulũ vt alia trãslatio habet .i. modicũ, qm̃ quãtumcũq; pa
rum de grã tua pstiteris mihi, ego illud p magno habebo. Vel, aliquãtulũ .i. tribulatiões meas
mitiga atq; diminue nõ penitus tolle, qm̃ tribulatio necessaria ẽ electis, [& depcabilis esto sup
seruos tuos] nõ differẽdo nec idignãdo pp̃ter eorum pctã, s; citò ac dulciter succurrẽdo scdm
m̃iam tuã. Versiculus iste efficacissimã, affectuosissimã, ac deuotissimã cõtinet pcem, quẽ tãto
16 ardẽtius, q̃to frequẽtius dicere corde attẽto & affectu vim verborum gustãte, debemus. ¶[Re-
pleti sumus mane] .i. citò [mĩa tua] qa q̃citò corde syncero te inuocamus, plus q̃ meremur,
recipimus. Vel, mane .i. spũali aurora seu spũalis diei pricipio, qñ vcz sol iustitiæ Chrs dñs lu
cẽ grẽ iprimit metibus nr̃is. Vel, mane .i. hora resurrectõis dñicę, & hora missiõis spũs sctĩ, qa Matt.28
& Chrus mane surrexit, & spũs sanctus in die Pẽtecostes mane sup discipulos visibilr venit, Johan. 20
tũcq; repleti sumus mia dei, qm̃ Chrus (scdm Aplm) resurrexit pp̃ter iustificationẽ nr̃am, & Roma. 4.
illa paclẽti missio, erat totius mũdi illustratio [& exultauimus] .i. signa lętitię foris oñdimus,
[& delectati sum' interi'] Vel, exultauim' scdm itellectualẽ appetitũ, & delectati sum' scdm
appetitũ sensitiuũ p redũdantiã intellectualis exultatõis in ipm, sicut supius dictũ est: Cor me Psalm.83
um & caro mea exultauerũt in deũ viuũ .i. appetitus supior atq; inferior, [in omnibus diebus Phil.4
nostris] .i. cęteris horis omnium dierum quibus in gratia viximus, eo modo quo ait Apls: Sp 1. Thess. 5
gaudete, & in oĩbus gratias agite, & cantate, & psallite domino in cordibus vestris semper Colosse.3.

Hoies

Homines nanq; virtuosi nō solū gaudēt in prosperis, sed etiam in aduersis, queadmodū Christus D
Matth.5 hortatur, gaudete in illa hora & exultate. ¶Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti.⌋.i. » 17
humiliari, tētari, & opprimi permisisti. s. pro ⌊annis quibus vidimus⌋.i. experti sumus ⌊mala⌋ »
pœnæ. Magna quippe est rō exultādi in deo sustinuisse patiēter aduersa & aspera, quū hoc est
Iaco.1. signū prædestinationis æternæ, eo quod dñus dicat: Beatus vir qui suffert tētationē. Et btūs homo qui
Iob.5 corripitur à dño. Et bti qui persecutionē patiunt propter iustitiam. Et ego quos amo, arguo & ca-
Matth.5 stigo. Quidam hos versus exponunt de Ecclesia triūphanti, exponēdo præteritū pro futuro,
Apo.3. & per mane intelligētes horā resurrectiōis futuræ, nec dubiū est, quin hoc mō verficuli isti pleni
us cōpetūt btis in pṫia, quam electis in via. In btis nanq; ē mia cōsummata incessabilisq; lętitia atq; io
cunda præteritaꝝ tribulationū memoria. ¶Respice⌋ oculo pietatis paternæ ⌊in seruos tuos » 18
Esa.36 & in opatua⌋ Hoc est, in seruos tuos, qui sunt opa manuū tuaꝝ. Vel, in opa tua. i. operatiōes quas »
Phil.2 per grām facis in eis, queadmodū habet: Oīa opa nostra opatus es in nobis. Apostolus quoq;: Deus (inquit) est, qui operat in vobis, & velle & pficere, pro bona voluntate. Hæc opa sunt
tua & nostra. Tua sunt, qa à te principaliter procedentia, & nostra, qa per nos facta. Respice,
conseruando pficiēdoq; ea in vitā æternā, ⌊& dirige⌋ grā duce in vitā æternā ⌊filios eoꝝ⌋ »
videlicet seruoꝝ tuoꝝ. Vt aūt hoc fiat, oro vt. ¶Et sit splendor dñi dei nři sup nos⌋ Hoc ē » 19
Eccl.36 grā tua semp cordibus nostris effulgeat, sicut Ecclesiasticus dicit: Miserere nostri deus oīm,
& respice nos, & ostēde nobis lucē miserationū tuaꝝ. ⌊& opera manuum nostraꝝ⌋.i. opa- »
tiones nostras interiores & exteriores, quæ à viribus operatiuis causant, quæ nomine manuū
designant, ⌊dirige sup nos⌋.i. in finem supnaturalē, in vitam æternā ad tuūpſius honorē, & »
gloriam, quatenus non hominibus sed tibi in oībus complacere optemus, & præmiū supcœle
ste pro nostro labore adipisci curemus & intendamus, ⌊& opus manuum nostraꝝ dirige.⌋ »
postq plurali supplicauit opa sua dirigi, quid necesse iam est singulariter exorare, vt opus di-
rigat, nisi quod actum charitatis præsertim & summe dirigi cupit, quū actu charitatis manēte, cæ E
teraꝝ virtutum pmanēt opa, actu aūt charitatis cessante, oīa opa meritoria cessent, quū si-
ne actu charitatis nullius actus virtutis meret vitā æternā. Ecce inclytū Psalmū audiuimus
cuius primus versiculus est versus magnus, fiduciæ atq; charitatis præcipuæ. Debemus nan-
Matth.11 que ad dñm deum nostrum oīni fiducia ac dilectatione cōfugere, sicut ad patrē & saluatorē.
Vnde saluator ait: Si vos cum sitis mali nostis bona data dare filiis vestris, quātomagis pr̃ ve-
ster cœlestis dabit spm bonū petētibus se. Studeamus ergo ex documētis Psalmi pſentis, vitę
nostræ breuitatē pensare, æternæ felicitatis indeficiētes dies appetere, ab oīni seculari amore
atq; carnali affectu, vana solicitudine, & inquieta perturbatione corda nostra purgare, quate
nus splendoris gratiæ dei semper capaciores reddamur, moxq; finito huius exilii incolatu ad
lumen gloriæ intromittamur.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XC.

¶Argumentum.

¶Titulus: Laus cātici Dauid. In hoc Psalmo pphēta intēdit nos monere, vt exēplo Christi
cū spe auxilii eius adnitamur, supare tentatiōes, qtenus inde cōsequamur æternæ gloriæ coro
nam. Vnde tres habet pcipuas partes. In quaꝝ prima ponit promissio diuinæ ptectionis in
tentationū certamine, deinde promittit victoria p diuinā defensionē, ibi: Cadēt à latere mil-
le, In tertia deniq; repromittit corona victorię debita, ibi: Quoniam in me sperauit. Author
vno duntaxat commentario ipsum declarat.

¶Expositio Tituli.

¶Ascribit Psalmo iā ptractādo hic titulus: Laus cātici ipsi Dauid. i. in Psalmo hoc cōtinet F
laus spūalis iocunditatis, conueniēs ipsi Dauid, & cuilibet fideli p Dauid significato. Agit eñ
hic Psalmus de tētatiōibus variis generis humani quaꝝ victor in hoc psalmo laudat & de ęter
na iocūditate p promissionē dei certus efficitur. Refert aūt Nicolaus de Lyra, quod Psalmus iste
cū psalmis sequētibus vsq; ad psalmū cētesimū, qui incipit: Misericordiā & iudicium &c. in He
bræo titulo caret, & quod titulus iste ab aliq expositore scdm ppriā voluntatē appositus sit. Asse
rit quoq; quod Psalmus iste cū sequētibus vsq; ad psalmū cētesimū, à Moyse factus sit scdm He-
bræos. Hęc aūt doctoribus catholicis dissonāt, credendū est nanq; titulos psalmoꝝ ab aliq san
cto ex diuina inspiratiōe formatos, sed & sancti doctores penè oēs, allegādo verba hoꝝ psal-
moꝝ, frequēter sanctū Dauid cōmemorant tanq authorem eoꝝ. Ait ergo.

¶Expositio Psalmi.

Vi habitat in adiutorio altissimi⌋ Hoc ē, hō mentē suā in deo stabiliēs, innitē- » 1
do auxilio grę eius, queadmodū Esaias dicit: Quis ambulat in tenebris, & non
Esa.50 est lumē ei? Speret in nōie dñi, & innitat sup deū suū. Et Salomon: Habe fidu-
Prouer.3. ciā in dño ex toto corde tuo, & ne innitaris prudētiæ tuæ. Hic talis ⌊in prote- »
ctione dei cœli cōmorabit⌋.i. à deo stabilr ptegēt. Sicut in adiutorio dei ha- »
bitat sperās ab eo adiuuari, sic in ptectiōe dei cœli cōmorabit effectū spei adi-
piscen

A piscendo, qm̃ deus protector est oĩm sperantiũ in se. Iuxta illud: Respicite filij & scitote, quia Eccl.2.
nullus sperauit in dño & cõfusus est. Ad hoc itaq; ꝙ mereamur à deo cœloꝝ defendi nõ suffi-
“ cit trãsitoriè seu instabilr̃ eius subuẽtioni inniti, sed debemus in adiutorio altissimi habitare
hoc ẽ, fixo aĩo ꝑmanere, pẽsantes nos eius ope incessabilr̃ indigere, quẽadmodũ ait filius dei.
Sine me nihil potestis facere. Nequaq̃ eñ ꝑmittimur in nobismetipsis seu ꝓprijs meritis viri- Iohan.15
busq; cõfidere, si veꝝ eẽ fatemur, q̃d ait diuinus Ap̃lus, gr̃a dei sum id q̃d sum. Et rursus: Non 1.Cor.15.
sum⁹ sufficiẽtes cogitare aliq̃d ex nobis tanq̃ ex nobis, sed sufficiẽtia nostra ex deo ẽ. Idcirco 2.Cor.3.
Chr̃us: Qui manet (inq̃t) in me & ego in eo, hic fert fructũ multũ. Sciẽdũ vero ẽ, ꝙ q̃dã sunt Iohan.15
hoĩes in deo nõ sperãtes. Alij sunt de deo desperãtes. Alij aũt sunt in deo frustra sperãtes. Qui
eñ cõfidũt in vanitatibus suis, in ꝓprijs virib⁹, meritis, seu diuicijs, nõ in deo sed in seipsis spe
rãt. Qui aũt sine opibus in deo sperat, inaniter sperat. Habitemus igit̃ semꝑ q̃ntũcũq; ꝓfeceri-
mus in adiutorio altissimi, oẽm ꝓfectũ & ꝑfectionẽ nr̃am suę misericordissimę bonitati, de-
uotõe plenissima asscribẽtes, atq; cũ Esaia dicẽtes: A facie tua dñe cõcepimus, & quasi parturi Esa.26
mus & peperimus spm̃. Et iteꝝ: Tantũ in te recordemur noĩs tui. Ad hoc nãq; ĩducit nos de⁹ Ibidem.
2 “ apertissimè dicẽs: Perditio tua Israel ex te, in me tm̃mõ auxiliũ tuũ. ¶Dicet dño⌋ hõ taliter Osee.13
“ in adiutorio dei habitãs ⌊suscéptor meus es tu⌋ .i. orõnũ meaꝝ pius auditor, meæ infirmita
tis clemẽs curator, mei pœnitẽtis atq; ad te redeũtis clemẽtissimis brachijs misericordiæ am-
“ plexator, ⌊& refugiũ meũ⌋ qm̃ ad te in oĩ periculo, necessitate, & indigẽtia securè cõfugio
“ sicut ad p̃rem ac saluatorẽ ⌊deus meus⌋ oĩm quidẽ generalr̃ deus es, tanq̃ oĩm cõditor & pro
uisor, sed specialr̃ deus meus, primo ex parte tui ꝓpter specialẽ pietatẽ & grãm, quã mihi im-
B pẽdis, scd̃o ex parte mei ꝓpter specialẽ dilectionẽ & cultũ, q̃bus tibi adhęreo teq; honoro, &
“ summè ac vnicè colo, ⌊sperabo in eũ⌋ nõ in hoĩe puro, qm̃ maledictus vir q̃ confidit in hoĩe, Hiere.17
nec in aliqua pura creatura, sed in te sperãs ꝑ opem & grãm tuã oĩe malũ euadere, oĩe bonũ
acq̃rere. Scriptũ est nãq;: Bñdictus vir qui cõfidit in dño, & erit dñs fiducia eius. Sperabo aũt Hiere.17.
3 “ in eum. ¶Qm̃ ipse (ꝑ grãm) liberabit me de laqueo⌋ hoc est, à deceptõe atq; pestifera infe-
“ ctione ⌊venantiũ⌋ .i. iniquoꝝ ad pctã q̃bus aĩa captiuat̃ ac morit̃, inducentium. Venatores
nãq; hic appellant̃, qui currũt & satagũt fallere aĩas, easq; à deo auertere, ac ꝑ hoc priuari gr̃a
in p̃senti, & gloria in futuro. Hi vero venatores, nõ solum sunt dæmones, sed eoꝝ quoq; imi-
tatores hoĩes reprobi, de q̃bus scriptũ est: Inuidia diaboli, mors introiuit in orbem terrarum. Sapię.2
Imitant̃ aũt illum q̃ sunt ex parte illius. Vnde legit̃: Vir frẽm suum venat̃ ad mortẽ. Laqueus Miche.7
vero nũc dicit̃ id, quo aĩa dæmonũ seruituti subijcit̃, ab hostibus suæ salutis capit̃, vinculisq;
æternæ mortis ligat̃. Hoc aũt aliud nihil est, nisi mortale pctm̃. Propter quod Apostolus la- 1.Timo.6
queum istũ interdum singulariter exprimit, nominãs eum auaritiã. Qui volũt diuites fieri, in-
cidunt in tentationẽ & laqueũ diaboli. Interdũ vero exprimit eum pluralr̃, intelligendo quæ-
cunq; pctã mortalia nomine laqueoꝝ, sicut cum ait: Dedit illis deus pœniam, vt resipiscãt à 2.Timo.2
laqueis diaboli, à quo captiui tenent̃ ad ipsius voluntatẽ. Vnde de his laqueis, q̃bus anima mi-
serabilr̃ irretit̃ & spũaliter morit̃, asserit̃. Aerumnæ seculi, & deceptio diuitiarum, & circa reli- Marci.4
qua concupiscentiæ introeuntes in cor, suffocant verbum, & sine fructu efficit̃. Quid ergo est:
Ipse liberabit me de laqueo venantiũ, nisi ip̃e ꝑ misericordiam suam eripiet me, atq; saluabit,
C ab insidijs hostium visibilium & inuisibilium. Iuxta illud: Erit oĩpotens contra hostes tuos: Iob.22
“ Liberabit insuꝑ me ⌊& à verbo aspero⌋ .i. ab oĩ sermone nociuo cõtra me dicto, ita vt nõ
fiam impatiens, dum alij me irrident, calumniant̃, vituperant. Deridet̃ eñ iusti simplicitas, & Iob.12.
vitam iustorum peruersi sermonibus impijs lacerant, in his sed gr̃a dei iuuante non conturba
mur, imò lætamur, pensantes quod ait saluator: Beati eritis, cum maledixerint vobis homines Matth.5
& ꝑsecuti vos fuerint, dixerint oẽ malum aduersum vos mentientes propter me. Gloriari
namq; debemus, dum insurgit in nos imprudentium contumeliosa loquacitas, qm̃ confor- Psal.6
mamur aliqualiter domino nostro Iesu Christo, qui ait: Obprobria exprobrantium tibi, ce- Psal.21
ciderunt super me. Et omnes videntes me, deriserunt me. Cui frequenter dixerunt Iudęi. Dæ Iohan.10.
moniũ habet, & insanit, hõ vorax, amicus pctõꝝ, & in principe dęmonioꝝ dęmonia eijcit.
Vel, à verbo aspero .i. à sñia iudicis, q̃ dicet in die iudicij impijs verbũ illud asperrimũ: Ite ma Matt.25
4 “ ledicti in ignem æternum. ¶Scapulis suis obumbrabit tibi⌋ Per scapulas dei, intelligit p̃tã-
tem diuinam electos protegentem. Est igit̃ sensus: Scapulis suis .i. potestate sua benigna, ob-
umbrabit tibi .i. ab æstu tentationis & igne persecutionis refrigerabit, alleuiabitq; te, sicut su-
perius dicit̃. Obumbrasti super caput meũ in die belli. Vnde Apostolus dicit: Sicut abundãt Psal.139.
“ passiones Christi in nobis, ita per Christum abundat consolatio nostra, ⌊& sub pennis eius⌋ 2.Cor.1
“ .i. sub alis ipsius, videlicet sub extensione miæ atq; potẽtiæ dei ⌊sperabis.⌋ ꝙ per miam & po
“ tentiam dei saluaberis. ¶Scuto⌋ Spũali in aĩa ⌊circũdabit⌋ .i. vndiq; muniet ⌊te veritas
5 “ eius⌋ .i. sacræ scripturę cognitio, seu illustratio spũs sancti. Vnde ait saluator: Si manseritis in Iohã 8
“ sermone meo, veritas liberabit vos. Et Apostolus: Omnis (inquit) scriptura diuinitus inspi- 2.Timo.3
rata vtilis est ad docendum, ad corripiendum, vt perfectus sit homo ad omne opus bonum.

Quemadmodum enĩ scuto materiali defendit corpus à læsionibus hostis, sic per consideratio D
nẽ sacræ scripturæ, & cõmemorationẽ diuinæ doctrinæ. Protegit aĩa ab impugnatõib⁹ tẽta
Sapię.15 roris, reijcitq́ à suo cõsensu, quicqd diuinę legi cõspicit dissonare. Propterea sapiẽs dicit: Ser
mo tuus dñe, eos q in te credũt, cõseruat. Qui enĩ in oĩe q̃d agit vel deserit, sacræ scripturę te
stimoniũ adhibet, iexpugnabili scuto munit, nec ꝑt errare. ⌊ nõ timebis à timore nocturno ⌋ »
.i. nõ formidabis icurrere noctis timorẽ, neq; pauebis ab his q̃ solẽt nocturnis tꝑibus timorẽ
incutere. Multi enĩ imbecilles & modicę spei timẽt, die adhuc durãte, ꝙ in nocte ꝑterrebunt.
Et qdã paululũ aĩo fortiores hoc nõ timẽt, tñ in ipa nocte de facili ꝑterrent, ex aliquo strepitu
Prouer.3. seu imaginatõe aut somnio. Hic timor magnę impfectõis indiciũ est liberatq́; ab eo veritas sa
Prouę.28 cræ scripturæ, seu illuminatõis supernæ, quę ait: Ne paueas repẽtino terrore. Vnde Salomon
dicit: Fugit impius nemine ꝑsequẽte. Iustus aũt quasi leo cõfidẽs, absq; terrore erit. Deniq; cõ
tra hũc stultũ timorẽ, q̃ timemus de nocte ꝓpter absentiã hoĩm, seu ꝓpter somnioꝝ aut fanta
siaꝝ occursum, quasi deus & sancti angeli nõ essent nobiscũ de nocte sicut in die, aut quasi dę-
Eccl.34 mon aliqd posset in nos nisi ꝑmissus à deo. Scriptũ est: Qui timet deũ, nihil trepidabit. Et ite
rum: Quasi q apphẽdit vmbrã & ꝑsequit ventũ, scd̃m hoc visio somnioꝝ. Qui ista verba ęter
Prouer.1. næ veritatis ꝑpendit, hoc carebit nocturno timore, quẽadmodũ sapiã ꝓfitet: Qui me audie-
rit, absq; terrore quiescet. Quòd si imaginatões reꝝ timorẽ incutientiũ oriunt in nobis, vt; cõ
memoratões iã defunctoꝝ &c. multum ꝓdest statim in corde describere imaginem Chri
in cruce pendẽtis, & ea q̃ ipe pro nobis ꝑpessus ẽ, nõ timebis etiã. ¶ A sagitta volãte in die ⌋ » 6
hoc ẽ, ab aspera aduersitate quę manifeste infert, sicut est contumelia, depdatio & quęcũq; ma
Phil.1. nifesta afflictio, imò aduersitas talis tanq̃ donũ dei recipit, & iocunde suffert, iuxta illud Aplĩ: E
Hebrę.10 Vobis datũ est à Chro nõ solũ vt credatis in eũ, veꝝ etiã vt patiamini pro eo. Et ad Hebręos:
Rapinã (inqt) bonoꝝ vestroꝝ cũ gaudio suscepistis. Nec timebis ⌊ à negotio ⌋ .i. dæmonio, »
⌊ ꝑambulante in tenebris ⌋ .i. q nocturnis tꝑibus ꝑmittit inquietare homies, neq; formidabis »
⌊ ab incursu & dęmonio meridiano ⌋ .i. dæmone q in die ꝑmittit deseruire. A quatuor ergo »
tentatõibus liberat, qui in adiutorio altissimi habitat. s. à timore nocturno, à sagitta volante in
die, à negotio ꝑambulante in tenebris, & ab incursu & dæmonio meridiano, & ita nullã tẽta-
Phil.4 tionẽ quantũcũq; grauẽ seu vndiq; illatã, veret, dicẽs cũ Aplo: Oĩa possum in eo q me con-
Hiere.16. fortat. Et illud Hier. Dñe fortitudo mea, & refugiũ meũ, & robur meũ in die tribulatõis meæ.
Psalm.27 Vnde superius dictũ est: Dñs illũinatio mea, & salus mea, quẽ timebo &c. Propter q̃d Petr⁹ ꝓ
1. Petri.3. testat: Quis est q vobis noceat, si boni ęmulatores fueritis? Nempè si deus pro nobis, qs cõtra
Romañ.8 nos? Igit nec dæmonẽ perambulantẽ in tenebris, nec dæmonium meridianum timebis.
¶ Cadẽt à latere tuo (sinistro) mille ⌋ ex dæmonibus ⌊ & decẽ milia ⌋ dæmonioꝝ cadent à » 7
Roma.16 dextris tuis, qa quicũq; seu quotcũq; ad te tẽtandũ accesserint, diuina virtute superabunt ac
fugiẽt, quẽadmodũ dicit Aplus: Deus pacis cõteret satanã sub pedibus vestris velociter. Ideo
4. Reg.6. Helisæus locutus est: Nolite timere, plures enĩ nobiscũ sunt q̃ cũ illis. Per latus aũt sinistrũ à q̃
mille cadere ꝓhibent, intelligendus est status aiæ in aduersis. Per dexterã vero, status eius in
prosperis. Dicit ergo ꝙ mille casuri sint à latere tuo sinistro, qm̃ nulla aduersitas te deijciet, si
in adiutorio altissimi habites, imò quantũcũq; fuerit spũs tuus afflictus, nec murmurabit, nec
à deo recedet, neq; pusillanimitate victus, tẽtatori succũbet. Cadẽt quoq; decẽ milia à dextris
tuis, qm̃ nulla prosperitas te extollet, & quantũcũq; prosperè succedat, nunq̃ in teipo gaude- F
bis, nec aliqd boni tibi asscribes, nec tẽtatori blandiẽti cõsenties. Sed cur à sinistro latere asse
rit mille casuros, atq; à dextris decẽ milia? Primo sciendũ ꝙ hic ponit numerus determinatus
Dan.7 pro numero indeterminato, quẽadmodũ Daniel inqt: Milia miliũ ministrabant ei, & decies
Apo.5. milies centena milia assistebãt ei. Et in Apocalypsi: Erat numerus angeloꝝ milia miliũ, dicen
tiũ: Dignus est agnus q occisus est accipere virtutẽ. Est igit sensus: ꝙ à lateribus tuis cadet mul
1. Regũ.14 titudo dæmonioꝝ, quantũcũq; fuerit numerosa seu multa. Nam vt in scriptura habet, nõ est
dño difficile saluare in multis vel in paucis, suntq́; plures ac fortiores pro nobis, videlicet an-
geli sancti, q̃ cõtra nos angeli mali. Veruntñ dicunt plures casuri à dextris q̃ à sinistris, qm̃ plu
res hoĩes seducunt per blandimẽta atq; illecebras prosperitatis, q̃ per molestias aduersitatis.
Delectationẽ nãq; oẽs naturalr vehemẽterq́; appetũt, ⌊ ad te aũt nõ appropinquabit ⌋ ten »
tatio dæmonũ per cõsensum, seu multitudo dæmonũ à te victa per opem gr̃æ dei. Dæmones
Iaco.4 nãq; victi cessant à tentatõe & fugiunt, quẽadmodum scriptum est: Resistite diabolo, & fu-
giet à vobis. Et asserũt aliqui, ꝙ dæmon semel victus ab aliquo, nunq̃ redeat ad tentandũ eun-
dem. Alij dicũt, ꝙ nunq̃ redeat ad tentandũ eundẽ de illo pctõ, quo semel ab eo extitit victus.
Sed probabilius reor, q̃d & sancto Thomæ amplius placet, vt; ꝙ q̃uis dæmones victi ad tẽ-
pus recedãt & à tentatõe desistãt, redeunt tñ vicissim ad tentandũ eundẽ de quocunq; pctõ,
Luc.4 & ad huius cõfirmationẽ allegat Thomas q̃d de Chro cõscriptũ est. Cõsummata oĩ tenta-
tione, diabolus recessit ab eo vsq; ad tẽpus. ¶ Verũtñ oculis tuis (interioribus) cõsiderabis ⌋ » 8
Hanc victoriam tuam tibi diuinitus pręstitã, ne deo ingratus existas, & ad hanc consideratio
nem te

A nem requiritur spūs sancti infusio, iuxta illud apostoli. Nos nō spiritū huius mūdi accepim⁹
“ sed spiritū q ex deo est, vt sciamus q̄ à deo donata sunt nobis ⌊ & retributionē pctōꝝ vide- 1. Cor. 2.
“ bis. ⌋ .i. iustā pœnā reproboꝝ pēsabis & cernes. Nūc quidē per fidei speculationē, recolēdo
destructionē futuri iudicij, pœnasq; inferni, in seculo aūt futuro ac finali iudicio eā videbis p
9 “ certissimā manifestationē, & vt eā euadere queas, dices deo. ¶Qm̄ tu es dn̄e spes mea ⌋ .i.
obiectū, causa, & terminus spei meæ. Vel, spes mea .i. bonum à me principaliter, finaliterq;
speratū, quia nō aliud bonum desidero, nec aliud præmiū quæro, nec aliū finem expecto nisi
“ teipsum, ⌊ altissimū posuisti refugiū tuum ⌋ .i. in teipso collocasti terminū nostri refugij. s.
vt nō quiescamus nec citra seu infra te, sed mentē erigamus in tuæ bonitatis contemplatio-
10 “ nem, sicq; ad tuijpsius ineffabilem & superaltissimam confugiamus clementiā. ¶Non ac-
“ cedet ad te malū ⌋ .i. peccator nō admittetur ad societatē & gloriā tuā. Vel, malū .i. peccatū
nō accedet ad te per approbationē, qa non cōplacet tibi, sicut pdictū est, qm̄ nō deus volens Psalm. 5.
“ iniquitatē tu es, ⌊ & flagellum nō appropinquabit tabernaculo tuo ⌋ .i. triūphanti ecclesiæ,
seu cœlo empyreo, qa in patria nulla inuenit tristitia, afflictio aut miseria, sed gaudiū & læ-
titia, gratiarūactio & vox laudis. Vel sic homo iustus dicet. Qm̄ tu es dn̄e spes mea, & si hoc Esaie. 51
deo veraciter dixeris o homo qcūq; es ille, tūc vtiq;, altissimū posuisti refugiū tuū .i. in Chri
sto vniuersoꝝ cōditore, nō in rebus creatis & vilibus, statuisti tibi locū refugij. Idcirco, non
accedet ad te malū pœnæ vel culpæ in seculo illo, vbi spei tuæ mercedē recipies, & flagellū
non appropinquabit tabernaculo tuo .i. corpori tuo quod in futura resurrectione resumes,
quoniā corpus impassibile, clarum, agile, atq; subtile habebis. Oportet nāq; (secūdum apo- 1. Cor. 15
stolum) mortale hoc induere immortalitatē. Vnde dominus ait: Erit securitas vsq; in sempi Esaie. 32
ternū, & sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & requie
opulēta. Vel, non accedet ad te malū culpæ mortalis in psenti per consensum, qm̄ sperātem
B in se dn̄s à ruina pseruat, secūdum quod habetur. Satagite vt p bona opera certā faciatis ele- 2. Petri. 1.
ctionem vestrā, sic em̄ facientes non peccabitis aliquādo, & flagellum non appropinquabit
tabernaculo tuo, hoc est, corpi tuo in detrimētum & nocumentū ipsius, imo tale flagellū po
tius reputandū est dulce ac prosperum purgamentū, & maximum meritum q̄ durū tormen- Roma. 8.
tum aut aliquod nocumentū, quia vt ait apostolus. Nō sunt cōdignę passiones huius tēporis
ad futurā gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Et alibi. Id quod in psenti est, momentaneū & le- 2. Cor. 4
ue est tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternū gloriæ pondus operatur in
11 “ nobis. ¶Quoniā angelis suis mādauit de te, vt custodiāt te in omnibus vijs tuis. ⌋ Omnes Heb. 1.
nāq; (secūdum apostolum) sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos q
hæreditatem capiunt salutis. Quòd enim angeli deputantur ad custodiam hominum. Chri Matt. 18
stus insinuat. Angeli (inquit) eorum in cœlis semper vident faciem patris mei. Vbi Hierony
mus dicit. Magna est dignitas animarum, vt vnaquæq; à natiuitatis exordio habeat angelū
sanctum, ad sui custodiam deputatum. Sed cum singulis hominibus singuli præsint angeli,
cur non ait, angelo suo mandauit de te, vel angelis suis mandauit de vobis. Et respondendū,
q quàmuis quilibet homo inquantum est singularis persona specialem habeat angelum, tn̄
sicut vnum eundemq; hominem plures tentant diaboli, sic eidem homini adesse atq; succur
C rere possunt angeli plures. Custodiunt autem nos angeli quantum in ipsis est, in om̄ibus vijs
hoc est, operibus nostris. In bonis enim actibus nos custodiunt ne cessemus à bono, sed sem
per perseueremus in finem. In malis quoq; actibus nos custodiunt, ne statim à dæmone ra-
piamur, & ne in vitijs persistamus. Custodiunt etiam nos à tentationibus dæmonū, ne quā-
tum desiderant, nos molestent, & à multis periculis mentis & corporis. Vnde secūdū Tho-
mam infantes in vtero matrum suarum angelum specialem pro custodia sortiuntur, quia in-
12 “ fanti in vtero accidere possunt aliqua nocumenta. ¶In manibus suis ⌋ hoc est, in sua pote-
“ state & sapientia ⌊ portabunt ⌋ .i. dirigent ⌊ te ⌋ de via huius exilij ad patriā electorum. Ad-
iuuant enim sua virtute nostram infirmitatē, & sua sapientia tenebras cordis nostri illustrāt
sicq; gradiūtur nobiscum portātes nos secum, cooperādo nobis in omni bono opere. Por-
“ tabūt igitur te, ⌊ ne forte offendas ad lapidem pedē tuum ⌋ .i. ne aliqd tibi in via obsistat, sed
pede inoffenso, & calle securo tēdas ad patriam. Vel, ne offendas ad lapidē pedem tuum ⌋ .i.
ne Christum, qui est lapis angularis, peccādo offendas. Vel, ne offendas ad lapidem. hoc est,
ad culpam mortalem ab ingressu patriæ prohibētem, quēadmodū lapis obstruit viā prohi-
betq; ingressum, pedem tuum .i. affectum tuū, seu operis tui gressum, seruiendo ac inhæren-
do creaturę potius quàm creatori. Hos duos versiculos proposuit Christo diabolus, quasi de
Christo prædictos, sed cum ipe sit mendax, & cum mendacium loquitur ex proprio loqui-
tur, ideo mendaciter allegauit. Non enim de Christo dicta sunt ista (secūdum Hieronymū) Romañ. 1
sed de membris eius, qm̄ Chrūs angeloꝝ custodia nullatenus eguit, quippe qui errare nō po Matt. 4.
tuit, ministrauerūt tamen ei angeli, nō propter necessitatem, sed propter reuerentiam atq;
13 “ decentiam. ¶Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonē & draconē. ⌋

Huic simile est quod Chrus ait discipulis: Ecce dedi vobis potestatē calcandi super serpen- D
Lucæ.10 tes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Quæ licet ad literam accipi possint de irrationalibus, venenosisq; brutis, quæ multi sanctorum, præsertim in
Marc.16 noua lege sine læsione calcauerunt, sicut eorū venena sine nocumento biberunt, iuxta illud Christ rapud Marcū. Si mortiferum quid biberint, non eos nocebit. Quod etiam partim cōtigit filijs Israel ex Aegypto gradientibus, per eremum vastam atq; horribilem & venenosis
Deuter.8 animalibus plenā, quæ nocumentum non intulerunt filijs Israel, quemadmodū Moyses scripsit: Dominus ductor tuus fuit in solitudine magna & terribili, in qua erat serpens flatu adu-
Spūalis expositio rens, & scorpio, ac dypsas. Conuenientius tamen per animalia ista accipimus dæmones, horum animalium proprietatē habentes, vel eundem dæmonem diuersis his proprietatib⁹ vel potius malitijs informatum, seu ipsa vitia taliter nocentia, qualiter nocent animalia ista. Dæmon itaq; dicitur aspis, inquantum cordi virus inuidiæ ingerit, & occultæ tentationis veneno animam inficit & occidit, sicq; per aspidem intelligi potest inuidia, quæ suo veneno charitatem dei & proximi, omniumq; virtutū virorem intoxicat, & penitus demolitur, ac
1.Johan.3 Ibidē. destruit, quoniā sicut ait Iohannes: Qui non diligit, manet in morte. Et iterum: Qui odit fratrem suum, homicida est. Dæmon quoq; dicitur basiliscus, dum sola fraudulenta suggestio-
1.Cor.11. ne animā tentat atq; interficit, proponendo ei mala sub specie boni, vtpote in angelū lucis se transfigurans, secundū apostolū. Basiliscus nanq; solo visu interficit, non quoslibet, sed eos (vt fertur) à quibus ipse primitus non videtur. Nam si homo illum prius conspiciat, non sibi nocet oculus venenosissimi basilisci, imò (vt legitur) si quis speculum basilisco obijciat, repercutitur venenū, rediens ad eum vnde manauit, & proprium interimit effusorem, scilicet ip-
Ibidem sum basiliscum. Sic plane iste diabolus, qui per basiliscū significatur, & in angelū lucis transformatur, non videntem interimit, si vero aspiciat homo primitus dæmonem istū, eius versutiam perpendendo, non læditur, sed redit malignitas dæmonis in caput ipsius, sicq; per basiliscum vana gloria designatur, quæ incautos & mentaliter cæcos prosternit, videnti vero E
& spūaliter illustrato nocere non valet. Dicitur etiam dæmon leo, dum contumaciter, violē-
1.Petri.5 ter, ac impetuose hominem, maxime innocentē, persequitur. Propter quod princeps Apostolorum admonet: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquā leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Vnde per leonem significat ferocia animi, seu omē peccatum ad violentiam pertinens. Dicitur autē diabolus draco, cum
Job.40 per suarum pestiferarum immissionum abundantiam, hominem prorsus absorbet, sicut de eo scriptū est: Absorbebit fluuium, & non mirabitur. Itaq; per draconem obstinatio desig-
Alia expō natur. Possent quoq; per bruta ista intelligi homines impij, propter similitudinem imita-
Matt.4 tionis in malo. Nam peruersis, incredulisq; Iudæis ait Iohannes Baptista: Progenies viperarum, quis ostendit vobis fugere à futura ira? Pharaoni quoq; per Ezechielem dicitur: Audi
Ezec.29 Pharao draco magne. Si ergo in deo plena mente confidis, super omēs has aspides & basiliscos ambulabis, omnesq; istos leones & dracones calcabis, quoniam in omni tentatione persequutione, & vitiorū impulsu à peccato immunis existes, iuxta illud Apostoli: In omnibus
Roma.8. his superamus propter eum qui dilexit nos. Deinde sequitur benignissima consolatio dei, ꝑmittentis speranti in se multiplicem gratiam in ꝑsenti, plenāq; i futuro beatitudinē ¶Quo » 14
niam in me speravit, ⌋ non spe cassa & vacua, sed operosa atq; formata, agens quod sibi possibile fuit, nec tamen viribus suis aliquid tribuens, nec propriæ perfectioni confidens, sed in F
me principaliter sperans ⌊ liberabo eum, ⌋ iam à vitijs, & in futura resurrectione ab omi pœ »
nalitate ac imperfectione mētis & corporis, quando reformabo corpus humilitatis suæ, con
Philip.3. figuratum corpori claritatis meæ, ⌊ protegam eum ⌋ in omni periculo, ⌊ quoniam cogno- »
uit nomen meum, ⌋ .i. quoniam sciuit & fide ac opere recognouit me esse misericordem in ignoscendo, fidelem in adiuuando, veracem in promittendo. Est autem quædam cognitio dei, quæ vocatur informis, id est, sine decore & ornamento, quoniam non est charitati & bo
Tit.1. næ conuersationi coniuncta, de qua cognitione dicit Apostolus: Confitentur se nosse deū, fa-
Roma.1. ctis autem negant. Et ad Romanos: Cum cognouissent deū, non sicut deum glorificauerūt, aut gratias egerunt. Alia appellatur cognitio dei formata .i. dilectioni vnita, de qua scriptū
1.Johan.2 est: Qui dicit se nosse deum, & mandata eius non seruat, mendax est. Nunc igitur loquitur,
Osee.6 propheta de cognitione dei formata, quæ vtiq; diuinā protectionē meretur, cū sit acceptabilior deo q̄ holocaustomata, quēadmodū dn̄s ait: Scientiam dei volo plus, q̄ holocausta. Ecce
1.Joha.5 q̄ magnum bonū est cognitio dei. Nempe tam magnū est, vt ipsa dicatur finis aduētus Chri
Johan.17 sti & vita æterna, scriptum est eñi: Scimus quoniam filius dei venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus deum verum. Et iterum: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te deum verum.
¶Clamauit ad me, ⌋ feruenter orādo, ⌊ & exaudiam eum, ⌋ dando quod rationabiliter atq; » 15
Psalm.33 stabiliter postulat, ⌊ cum ipso sum in tribulatione, ⌋ sicut superius dictum est: Iuxta est dn̄s »
his q̄ tribulato sunt corde. Nō ergo formidemus, nec dedignemur tribulationes iugiter sustinere

A ſtinere, ſi cupimus deũ nobis inceſſanter adeſſe. Eripiam eum ab aduerſis & glorifica- Mat.25
“ bo hoc eſt, glorioſum & beatum efficiam eum in patria, dicẽdo ad eum. Euge ſerue bo- Luc.19
16 “ ne, quia ſupra pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te cõſtituam, intra in gaudiũ dñi tui. ¶ Lon-
“ gitudine dierũ hoc eſt, interminabili duratione vitæ beatæ ſeu æuo quod eſt æternitas participata, quæ eſt mẽſura actiõis q̃ beati in patria beatifice pfruũtur, in q̃ fruitiõe nulla eſt in-
“ terruptio, viciſſitudo, aut pmutatio replebo eum dãdo ei æternaliter mecum manere, ſi-
“ cut deſiderat appetitus eius, quatenus nec velit, nec poſſit, nec timeat ſeparari à me & oſtẽ
“ dam illi clare per ſpeciẽ ſalutare meũ, .i. filiũ meũ dilectũ, omniũ ſaluatorẽ, verbũ æternum, in quo beati in patria omia vidẽt, q cum me patre ſuo & ſpũ ſancto, eſt vnũ idẽq; obiectum & cauſa beatitudinis omniũ electorum. In hac diuinitatis Chriſti oſtenſione ſeu viſiõe Iohan.14
tota noſtra felicitas, ſumma iocũditas, præmiumq; eſſentiale cõſiſtit. Vnde & Chriſt9 in hac oſtenſione ſui, felicitatem noſtram cõſiſtere innuit, dicens: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Ecce pſalmum ſententioſum, moralem, doctrinalem, & conſolatiuum audiuimus, in quo docemur quàm ſalutare ſit in deo, cõfidere, quid ſic confidens debeat domino dicere, quid ab eo expectare, quantis tentationibus plena ſit vita iſta, quàm mutiplex adiutorium angelorũ ſanctorũ nobis deus contra eas donauerit, quàm beatos effectus conſequantur, ſpem fixam in domino habentes. Merito etiam pſalmum iſtum in completorio dicimus contra inſidias noctis, tentationesq; multiplices dæmonis, tunc enim præcipue diuina protectione & gratia atq; angelica indigemus cuſtodia, debetq; quilibet noſtrum ſpeciali veneratione honorare angelum ſuum, præſertim eum inuocando de mane, quatenus tota die nos protegat ac dirigat, & de ſero, vt per totam noctem cor noſtrum ac corpus cuſtodiat, ſomnia dura repellat, mentem illuſtret, reſurgentes pie præueniat, indeſinenterq; nobis aſſiſtat, & vt promiſſiones diuinas in fine huius
B pſalmi deſcriptas mereamur ſortiri, ſatagamus hunc pſalmum in completorio deuotiſſima mẽte cantarẽ, quod ſi egerimus, guſtabimus ſæpe interiori palato, virtutem ac dulcedinem pſalmi præſentis, qui vere mirabili ſuauitate exundat.

COMMENTARIVS IN PSAL. XCI.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Pſalmus cantici in die ſabbati. Diſſeritur hic de laude dei atq; profectu hominis in vita ſiue actiua ſiue cõtemplatiua. Intendit quippe propheta nos adhortari, quatenus bonis operibus in hac vita enitamur ad cœleſtem quietem in æterna beatitudine aſſequendam. Porro admonet nos ad dei laudem exoluendam, propter multiplicia ipſius beneficia nobis collata. In duo itaq; partitur: Primo nãq; agit de profectu cõtemplatiuorum, nempe cõtemplando diuinam bonitatem & clementiã erga bonos & electos, atq; ſeueritatem iuſtitiæ aduerſus reprobos. Poſt hoc quoque de actiue vitæ profectu, ibi. Et exaltatur. Et in idem redit q alij diuidũt in duas partes, vt in prima promittat in pſona hominis cãtare dei miſericordiã & iuſtitiã in aduentu Chriſti. Cuius in altera reddit cauſa, ibi. Q̃m delectaſti me dñe. Author vnica enarratione ipſum declarat.

¶ Expoſititio tituli.

¶ Habet pſalmus iam exponendus hunc titulum, Pſalmus cantici in die ſabbati, hoc eſt, pſalmus ſpiritualis lætitiæ decandus in die ſabbati, hoc eſt, ſabbato mentis, videlicet in trãquillitate conſcientiæ, quatenus ad ſabbatũ æternitatis mereamur pduci. Ad literã pſalmus iſte ſpecialiter cõueniebat ſabbato, & cãtabatur à Iudæis in eo, q̃m agit de opere creatõis, ad Exodi.20
C quam commemorandã iuſſit dominus diem ſabbati celebrari, atq; in eo ab omi actu ſeruili Geneſ.2
ceſſare, eo q deus die ſeptima ſeu ſabbato requieuit ab omi opere quod patrarat. Voluit nãq; deus inducere homines ad cognitionem ſuæ æternitatis, & ad agnoſcendũ omia alia eſſe creata. Ad hoc autem (ſecundum rabbi Moyſen) euidẽtiſſima atq; facilima via fuit celebratio ſabbati, in quo recolitur mundus de nouo incepiſſe, ſeu ex tẽpore eſſe productus, ex quo clariſſime conſtat creatorem mũdi eſſe æternũ. Ait ergo ſanctus propheta.

¶ Expoſitio pſalmi.

1 “ Bonum eſt confiteri domino ſicut vbertim prædictum eſt. Duplex eſt confeſſio, ſcilicet confeſſio laudis diuinæ, de qua ait ſaluator. Confiteor tibi pater Luc.10
domine cœli & terræ. Et confeſſio noſtræ culpæ, de qua ſcriptum eſt. Confitemini alterutrum peccata veſtra. Vtraq; autem confeſſio bona eſt & ſalubris Iacobi.5
ſed prima multo melior, nobilior, atq; diuinior, cum ſit actus angelicus, ſed quoniam non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, propterea peccatori cõfeſſio Eccle.15
culpæ in primis magis neceſſaria eſt ac ſalubris, quatenus vitijs per confeſſionem iſtam deletis, dignus reddatur domino confiteri ſeu deum laudare, nunc vero de cõfeſſione laudis loquitur pſalmus. Bonum eſt etiã & pſallere, hoc eſt, publice & in ſublimi pſalmos ac lau-
“ des diuinas cantare nomini tuo hoc eſt, ad honorem nominis tui o deus altiſſime. Vñ

Tobiæ angelus Raphael ait: Benedicite deum cœli, & coram omnibus viuentibus confite- D 2
Tobiæ.12 mini illi, quia fecit vobiscum misericordiam suam. Idcirco nunc subditur. ¶Ad annuntiā-
dum mane, ⌋.i. in principio diei, de quo Esaias: De mane (inquit) vigilabo ad te. Vel, mane,
Esaię.26 id est, in spūali aurora, qñ videlicet infusionem supernæ claritatis corde sentimus, ex immu-
tatione ac nouitate sanctæ deuotionis. Vel, mane .i. tempore prosperitatis ac iocunditatis,
⌊misericordiā tuam, ⌋.i. gratiosa beneficia tuæ pijssimæ bonitatis, seu benignitatem tibi cō
naturalem eam laudando ac prædicando, in quolibet mane iam dicto annuntiare debemus
misericordiā dei, omnia bona nostra diuinæ bonitati deuotissime asscribendo, & bonum ac
optimū est à diuina laude diem incipere, quatenus totū diem in dei præconio expendamus,
Psal. 70 quemadmodū dictum est supra: Repleatur os meū laude, vt cantem gloriā tuam, tota die ma
gnitudinem tuam. Ad annuntiandū quoq;, ⌊& veritatem tuam, ⌋.i. sacram scripturā, Chri
Threñ.3 sti doctrinā, seu diuinam iustitiam, ⌊per noctē, ⌋.i. certis horis nocturni temporis, sicut Hie
remias hortatur: Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. Vel, per noctem .i. tem-
Tobię.12 pore aduersitatis, quatenus in nostra castigatione tuam laudemus iustitiā, nostrā'q; fateamur
malitiam, ob quam flagellari meruimus, dicentes illud Tobiæ: Benedico te domine, quoniā
Iob.33 tu castigasti me. Illud quoq; Iob. Peccaui & vere deliqui, & vt dignus eram non recepi.
Vel per noctem mentis spūalem, quando videlicet spūalis consolatio tollitur, gratia dei sus-
pendit, & anima propriam infirmitatē experitur, tunc enī diuinam iustitiā laudare debem⁹
& non fieri pusillanimes, neq; adulterinas consolationes desiderare, sed affectuose orare pro
reditu pristinæ gratiæ, patienter'q; sufferre dilecti absentiam vel potius absconsionē, veraci-
Esaę.26 ter nanq; præsens est, nō tamen sentit eius præsentia, dicentes cū Esaia: Anima mea desidera E
Esaię.54 uit te in nocte, cordialiter'q; pensantes, quod asserit dn̄s: Ad punctū in modico dereliqui te, &
in miserationibus magnis congregabo te. In momēto indignationis meæ abscondi parum-
per faciem meā à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui. Et quia Hebræi cū mu-
sicis instrumentis deū laudare solebant, sicut ecclesia iam agit, organis vtens, ideo additur.
¶In decacordo psalterio, cum cantico in cithara. ⌋ Qualiter vero psalteriū decacordum 3
Psalm.80 id est, decē cordarum & cithara spūaliter exponātur, dictū est supra in elucidatione psalmi
80. cuius exordiū est, Exultate deo adiutori nostro. Breuiter nanq; tangendo, in decacordo
psalterio deum collaudat, qui decem præcepta obseruat. Laudat quoq; in cithara, qui opera
Cant.2 misericordiæ non omittit. Taliter conuersantis vita, & laus, dulcē efficit melodiam in auri-
bus dei, ita vt dicat illud: Sonet vox tua in auribus meis. Vox enī tua dulcis: Ideo aūt bonum
est mihi psallere nomini tuo ô deus altissime. ¶Quia delectasti me dn̄e ⌋ spūali, interna, ac 4
pura delectatione, ⌊in factura tua, ⌋ hoc est, in consideratione ac vsu creaturarū tuarū, ⌊& in
opibus manuū tuarū, ⌋.i. oīpotentiæ tuæ, videlicet in ordine vniuersi, in speciebus rerum, in
pulchritudine mūdi, in operibus creationis, recreationis, & glorificationis, in contemplati-
Eccl. 42 one visibiliū ac inuisibilium rerum ⌊exultabo. ⌋ Vnde scriptū est: Quàm desiderabilia sunt
omnia opera eius. Et quis satiabitur videns gloriā eius? In creaturis autem dei, dupliciter de
lectari quis potest. Primo, in ipsis creaturis secundum se. Secundo, referendo omnē perfe-
ctionem earū ad creatorem, ita q; in sapientia atq; potentia dei potius q̄ in rebus creatis ho-
mo lætatur, & ista delectatio sancta est, prima quoq; mala non est secundū se, nisi quis finali-
ter insistat in ea, vel immoderate in ipsa occupetur, diffundatur, aut resoluatur. Quoniā au- F
tem deū in hac vita in seipso, seu per speciem cernere non valemus, cōpellimur ex rebus cre-
Prouē.16 atis ad eius cognitionē assurgere. Nam sicut scribitur: Omnia propter seipsum operatus est
dominus, quatenus scilicet diuinæ naturæ perfectiones in entibus relucerent, sicut perfectio
causæ splendet in suo effectu. Inquantū igitur ordo specierū vniuersi est velut scala pertingē
di ad creatoris notitiam, delectari & exultare debemus in operibus dei. Ex consideratione
insuper rerū, videlicet ex rabidissimo ac superuelocissimo motu cœlorum ac syderū, solis ac
planetarū, ex magnitudine cœlestiū orbium, ex ordine, puritate, ac ministerio angelorū, do-
cemur q̄ sublimis sit deus, q̄ reuerenter sit ei ministrandū, q̄ prompte obediendū. Sed & in in-
fimis rebus, puta in ape, formica, lepusculo, atq; similibus innotescit ineffabilis sapientia dei.
Oīs q̄q; pulchritudo, ornatus, dulcedo, bonitas, armonia, atq; amabilitas creaturarū, ad oīpo
Esaię.40 tentis creatoris desiderium & amorem nos prouocant. Vnde ad hanc contemplationem ac
delectationē inuitamur: Leuate in excelsum oculos vestros, & videte quis creauit hæc. Ex-
ultare etiam debet homo in operibus dei, quoniā omnia facta sunt propter nos, & ad susten
tandā indigentiam nostrā condidit deus omnipotens, pisces maris, volucres cœli, bestias ter-
ræ, ligna pomifera, herbas diuersas. ¶Quàm magnificata sunt opera tua dn̄e, ⌋.i. valde 5
magnifice, sapiēter, potēter, & inscrutabil'r sunt instituta, distincta, atq; ornata. Decuit nāq;
(quēadmodū Plato affirmat) à sapientissimo, speciosissimo, optō'q; opifice opus pulcherri-
mum, præclarissimum, excellentissimum'q; produci, qualis est machina mundi, q incompa-
rabili pulchritudine constat. Maiora autem & incomprehensibiliora sunt opera recreatio-
nis &

A nis & glorificationis, quàm creationis. Vnde quæ vnigenitus filius dei pro noſtra ſalute aſ-
ſumpſit, fecit, ac pertulit, omnem magnificentiam, inueſtigationem, ſermonem tranſcẽdũt
Propter quod in Apocalypſi dicitur. Magna & mirabilia ſunt opera tua domine deus om̃i- Apoca. 15
potens. Et in Eccleſiaſte. Cunctæ res difficiles, non poteſt eas homo explicare ſermone. Sa- Eccles. 1.
piens quoq;. Difficile inuenimus quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt, inuenimus cũ la Sapiæ. 9
bore, quæ autem in cœlo ſunt, quis inueſtigabit Deniq; ſi ſubtilius cõtemplari deſideramus,
quàm magnificata ſint opera creatoris, profunde penſemus quid dominus dicat ad ſanctũ
Iob. Vbi (inquit) eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi ſi habes intelligen- Iob. 38
tiam. Quis poſuit menſuras eius, aut quis tetendit ſuper eam lineam. Super quo baſes eius ſo
lidatæ ſunt? Quis concluſit hoſtijs mare, quãdo erumpebat quaſi de vulua procedens, cũ po
nerem nubem veſtimentum eius, & caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem? Cir-
cundedi illud terminis & poſui vectes & hoſtia, & dixi. Hucuſque venies & non procedes
amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Nunquid cõiungere valebis micantes ſtel
las pleiades, aut gyrũ arcturi poteris diſſipare? Nunquid noſti ordinem cœli, aut pones ra-
tionem eius in terra? Quis poſuit in viſceribus hominis ſapientiam, aut quis dedit gallo in-
telligentiam? Quis enarrabit cœlorum rationem, & concentum cœli dormire quis faciet.
Sed vere quicquid de operibus ſupergloriosiſſimi creatoris intelligere aut profari valemus
penè nullius momenti eſt ad id quod in re ipſa eſt. Propter quod habetur. Ecce hæc ex par- Iob. 26.
te dicta ſunt viarum eius, & cum vix paruam ſtillam ſermonum eius audierimus, quis pote-
rit tonitruum magnitudinis eius intueri? Propter quod etiã Plato teſtatur, quòd ea quæ ſci-
B mus, minima & prope nulla ſunt reſpectu eorum quæ ignoramus. Ariſtoteles quoque diſſe-
ruit, quia ſicut ſe habet oculus veſpertilionis ad ſolis fulgorem, ita ſe habet intellectus huma
nus ad cognitionem manifeſtiſſimorum naturæ, hoc eſt, ad notitiam ſubſtantiarum ſepara Psal. 103.
tarum. Itaque ſi opera dei tam magna & incomprehenſibilia ſunt, quàm incomprehenſibi-
“ lis eſt creator eorum, ipſe in infinitum cuncta in omni nobilitate tranſcendit. Ideo ſubditur
⌞nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ.⌟ hoc eſt, conſilium, ratio, & ordinatio ſapi
entiæ tuæ, qua omnia certo fine feciſti atque in numero, menſura, ac pondere conſtituiſti:
valde & penitus inperſcrutabilis, ineffabiliſq; conſiſtit. Certiſſime enim cognoſcimus, ni- Sapiæ. 11
hil ſine legitima ratione à te fieri aut permitti. Veruntamen rationem operum tuorum in
ſpeciali aſſignare, omnino impoſſibile profitemur. Quis enim excogitet, cur in primordia-
li rerum inſtitutione, ſeu creatione, quando merita nulla præceſſerant, ampliore perfectio-
nem dederis vni quàm alteri? Quis nouit cur mundum ab æterno non feceris, vel cur eũ crea
ueris in illo inſtanti quo factus eſt, & non prius neque poſterius? Quis inſuper capere pote-
rit, cur potius vnum angelum, vnumquenq; hominem ab æterno ad vitam æternam elege-
ris quàm alium? Cum ergo omnia hæc tam incomprehenſibilia ſint, liquet quòd cogitatio-
nes tuæ, hoc eſt, ſapientialis tua diſpoſitio vniuerſorum finem, rationem, ac ordinem pen-
ſans, ſit nimis profunda, idcirco ſcrutator maieſtatis, opprimetur à gloria. Et veraciter ſcri
ptum eſt. Senſum tuum domine quis ſciet, nec tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpiritũ tuũ Prouer. 25
de cœlis? Eſaias quoq; ait: Profunditas cogitationũ diuinæ mẽtis declaratur ex eo, quòd nullus Sapiæ. 9
prior deo formam agendi oſtẽdit, ſed ipſe ex propriæ ſapientiæ ſuperſplendidiſſimo atque Eſaie. 40
certiſſimo fonte cuncta molitus eſt. Ait enim. Quis adiuuit ſpiritum domini, aut quis con-
ſiliarius eius fuit & oſtendit illi? Cum quo inijt conſiliũ & inſtruxit eum, & docuit eũ ſemitã
C iuſtitiæ, & erudiuit eum ſcientia & viam prudentię oſtendit illi? Huic autem prophetali elo
quio, conſonat apoſtolicus ſermo. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, & cæte- Roma. 11
ra. Dicuntur autem cogitationes dei pluraliter, non quòd in deo ſint diſtinctæ ac multæ co-
gitationes, cũ cogitatio dei ſit eius eſſentia, intellectus, & ſapientia, ſed ſicut dicuntur in deo
plures atque diſtinctæ ideæ, per relationem ad creata, in deo idealiter exiſtentia, ſic dicun-
6 “ tur in deo plures cogitationes, ſecundum diuerſitatem eorum quæ cognoſcuntur à deo.
¶Vir inſipiẽs.⌟ hoc eſt, illa ſapiẽtia carens quæ in maliuolã animã non intrat, quæ eſt do- Sapiæ. 1.
num ſpiritus ſancti, per quam vtiq; ſapientiam iudicat homo recte de deo, non per informẽ
notitiam, ſed per cognitionem formatam ac ſapidam ⌞non cognoſcet.⌟ quomodo ex crea
turis honorandus atque amandus ſit deus creator, de quo ſcriptum eſt. Fecit deus opera ſua Eccles. 3
“ vt timeatur. Propter quod de philoſophis huius mundi ait apoſtolus. Euanuerunt in cogita Roma. 1.
“ tionibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum ⌞& ſtultus,⌟ hoc eſt, qui vel vera ſci-
entia diuinæ legis priuatus eſt, vel ea quæ nouit eſſe agẽda nõ operatur, ⌞nõ intelliget hæc⌟
dicta atq; dicenda, per intelligentiam ſalutarem ac operoſam. Propter quod dominus ait: Hiere. 5.
Audi popule ſtulte qui nõ habes cor, me nõ timebitis qui poſui arenam terminũ mari. Et di- 1 Cor. 2.
cit apoſtolus. Animalis homo, non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei. Stultitia enim eſt illi &
non poteſt intelligere, ſcilicet myſteria dei, præmia bonorum, & pœnas malorum De quo-
7 “ rum damnatione ſubiungitur. ¶Cũ exorti fuerint peccatores ſicut fœnũ,⌟ i. quando ini-

qui cœperunt cõsurgere, prosperari, atque florere, sicut fœnum quod hodie floret & est, cras D
Matt.6. vero in clibanum mittitur, esseque desinit, quoniam sicut nunc superius dictum est, impiorum
prosperitas momẽtanea est, statimque marcescit eorũ floritio, quemadmodũ viror fœni mox
decidit. Vnde legitur: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Et denuo:
Esaię.40 Vere fœnũ est populus, exiccatum est fœnum & cecidit flos, ⌊& apparuerint⌋ aliquid esse, »
seu modico tempore præualere & gloriari, ⌊omnes qui operantur iniquitatem,⌋ quos deus »
permittit ad horã in suis desiderijs ambulare, quatenus æternaliter iusta pœna plectant, quẽ- 8
admodum sequitur. ¶Vt intereant, ⌋.i. spũaliter moriantur ac condemnentur ⌊in secu- »
Prouer.16 lum seculi, ⌋.i. sine fine, tanquã separati à fonte omnis vitæ ac gloriæ. Vnde Salomon ait: »
Iob.21 Impiũ operatus est dominus ad diem malũ, de quo die, impijsque damnatione scriptum est: In
diem perditionis seruatur malus. & ad diem furoris ducetur, & de furore omnipotẽtis bibet
⌊tu aũt altissimus in æternũ domine,⌋ quia omnes in omnipotẽtia, in sapientia, in æquita- »
te, in bonitate, & felicitate incõparabiliter superas, quod patet ex eo. ¶Quoniã ecce inimi » 9
ci tui, ⌋.i. tibi rebelles, ingrati, ac reprobi, ⌊dñe quoniã ecce inimici tui peribunt,⌋ gratiam »
in præsenti perdendo, gloriamque regni cœlestis postmodũ admittendo, atque æternę mortis
incendia in inferno ferendo. Quàm horribile nimis est, esse inimicum dei, imò horribile est
hoc ipsum audire, idcirco repetitur vt amplius expauescas, ⌊& dispergentur,⌋ .i. à grege ele »
Mat.25 ctorum repellentur in die iudicij, ⌊omnes qui operantur,⌋ sine cessatiõe & pœnitẽtia, ⌊iniqui »
Sopho.1 tatem,⌋ tunc enim dicetur ad eos: Ite maledicti in ignem æternũ. Propterea ait scriptura: Rui E
næ impiorum erunt, & dispergam eos à facie terræ, dicit dñs. Itemque: Disperdam eos qui auer-
tuntur de post tergum dñi dicit pñs, & qui dñm non exquisierũt, nec inuestigauerũt eũ. De-
inde ab hac damnatione distinguuntur electi, de quorum tribulatione & gloria subditur.
¶Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meũ⌋ .i. imperium rationis meæ sensualitati ac ani » 10
mo dominãtis sublimatur per cõfirmationem gratiæ dei, sicut vnicornis cornu sublimatur,
quia hoc animal fortissimũ est, vnoque cornu ab aliorum inuasione se protegit, sic cornu meũ .i.
fortitudo siue dominium rationis meæ, roborabitur contra passionum, tentationum, perse
quutionumque vniuersos incursus. In die autem iudicij cornu hoc animæ in tãtũ exaltabitur
in electis, vt caro nunquã concupiscat aduersus spm̃, neque aliquid actum rationis impediat,
quinimò corpus corruptibile nũc aggrauans animam, tũc erit spiritale, immortale animam
Psal.70. ornãs atque exhilarans, ⌊& senectus mea,⌋ .i. ætas mea vltima erit ⌊in misericordia vberi,⌋ »
2.Cor.4 quia cũ deficiet virtus mea non derelinques me. Et licet his qui foris est noster homo corrũ-
patur, tamen his qui intus est renouatur de die in diẽ in gratia dei secundum apostolum. Ista
sunt verba bonæ spei, nõ præsumptionis iniquæ, quoniã ex charitate ardenti & fiducia ma-
gna mentis in deo, ista dicuntur ab ecclesia seu quolibet iusto. ¶Et despexit oculus me⁹⌋ » 11
intellectualis, ⌊inimicos meos,⌋ dæmones, hominesque peruersos, quoniam propter spem »
Psalm.17 quã habeo in dño deo meo, nõ timeo superari ab eis, sicut inferius dicitur: Dñs mihi adiutor
1.Petri.3. nõ timebo quid faciat mihi homo. Et rursus scriptũ est: Timorem eorum ne timueritis, nec
cõturbamini. Inimici nostri visibiles, scilicet homines mali, in quãtum sunt homines gratię,
gloriæque capaces, amãdi sunt, iuxta illud: Diligite inimicos vestros. Inquantũ vero sunt im-
Psalm.14 pij & veritatis aduersarij, despiciendi sunt, odiendi, & vilipẽdendi. Vnde superius de viro iu
sto præhabitũ est. Ad nihilum deductus est in cõspectu eius malignus, ⌊& insurgentibus in »
me (iniuste videlicet) malignãtibus audiet auris mea,⌋ .i. cũ quadam derisione, & sine pauore »
audiam minas eorum. Vel, insurgẽtibus in me malignãtibus .i. ad cõfusionem eorum, audiet
auris mea sentẽtiam iudicis iusti, qui eos damnabit, meque saluabit. ¶Iustus⌋ .i. diuina man- » 12
data obseruãs, ⌊vt palma,⌋ est arbor fructifera, ⌊florebit⌋ flore charitatis, virore virtutum, »
ac bonis operibus, Nõ enim florebit vt fœnũ quod statim siccatur & discoloratur, sed vt pal- F
ma quæ diu virescit atque fructificat, ⌊sicut cedrus Libani multiplicabitur,⌋ procreatiõe spi »
ritualiũ filiorum, & numero meritorum. Quemadmodũ nanque cedrus crescens in monte Li
bano, est arbor decora, imputribilis, præ cæteris arboribus in sublime excrescens, sic iustus p
grãm splendet, per iustitiam intus nõ veterascit, & proficiendo de bono in melius sup alios
volat, neque quiescit, donec ad thronum gloriæ perducatur. ¶Plãtati, ⌋.i. fideles per fidem » 13
& obedientiã radicati, ⌊in domo dñi,⌋ .i. in ecclesia Christi, in ⌊atrijs domus dei nostri,⌋ »
Ephesi.3 .i. in proprijs cordibus, quæ sunt atria mãsionis diuinæ, quẽadmodũ ait aplus, Christũ per fi
dem habitare in cordibus nostris ⌊florebunt,⌋ proficiendo in grã dei, implentes illud apo »
Coloss.1. stoli: Exhibete vos sanctos & immaculatos & irreprehensibiles corã deo. Et alibi: Renoua-
Ephesi.4 mini spũ mentis vestræ. Porrò huic cõcordat comparatiõi, quod dñs dicit: Ero quasi ros, &
Osee.14 Israel germinabit quasi lilium. Erumpet radix eius, vt Libani ibunt rami eius. Et erit quasi o-
liua gloria eius, & odor eius vt Libani. Simile quoque est in Ecclesiastico: Obaudite me diui
Eccl.39 ni fructus, & quasi rosa plantata super riuos aquarum fructificate, florete flores quasi lilium,
& date odorem, & frondete in gratiam. ¶Adhuc multiplicabuntur, ⌋.i. iugiter perseue- » 14
rabunt

“ rabunt in bono, & cumulabuntur multiplici dono spiritus sancti, ac merito ⌊ in senecta vbe
“ ri⌋ hoc est, in senectute fœcunda, matura, ac graui, bonis opibus plena, de qua scribitur. Se-
A nectus venerabilis est, non diuturna, neq; annorum numero computata, ætas senectutis, vi- Sapię.4
“ ta immaculata, ⌊ & bene patientes erunt, ⌋ .i. hilariter atq; feliciter patientur infusionem il-
lustrationis diuinæ. Vnde secundum philosophũ, beneficiatus dicitur bene passus. Hec nãq;
15 “ est passio perfectiua non destructiua, ⌊ vt annuntient. ⌋ laudem dei, quæ sequitur. ¶Quo-
“ niam rectus ⌋ hoc est, iustus ⌊ dominus deus noster, & non est iniquitas in eo, ⌋ quẽadmodũ
dictum est. Non est apud dominum nostrum iniquitas, nec acceptio personarum aut mune- 2. Par.19.
rum. Et Iob. Absit à deo impietas, & ab omnipotente iniquitas. Opus enim hominis reddet Iob.34.
ei, & iuxta vias singulorum restituet eis. Deus etenim sublimis & benedictus, & omnis san-
ctitatis, veritatis, & æquitatis causa fontana, iudex non errans, conseruator immobilis. Pro-
pter quod dicitur ei. Veritas tua, iustitiæ initium est. Ecce psalmum cœlesti melodia so- Sapię.12
norum, atq; admirãda dulcedine plenum audiuimus, in quo dei laudatio commendatur, cre
atoris beneficia recoluntur, deus in suis effectibus glorificatur, inter electos reprobosq; dis-
cernitur, deus postremo benedicitur. Si ergo dominum deum nostrum diligimus, si eius be-
neficijs grati existimus, si eum in suis operibus contemplari enitimur, si impiorum tormen-
ta euadere, electorumq; præmia adipisci conamur, studeamus hunc psalmum corde iocun-
do, deuoto, custodito, ac timorato depromere.

COMMENTARIVS IN PSAL. XCII.

¶Argumentum.

¶Titulus. Laus cantici Dauid in die ante sabbatum quando fundata (alias inhabitata est)
terra. Apud Hebræos tamen nõ habet titulum. In hoc psalmo hortamur ad dei laudem q no
B bis per incarnationẽ vnici filij sui Christi cõseruatoris nostri præstat nobis victoriam aduer
sus hostes nostros. Loquitur equidem de regno Christi, hoc est ecclesiæ fundatione & stabi
litate, interimq; de eius impugnatione & cõtra de cõfirmatione & dilatatione ipsius. Et pro-
inde monet nos ad constantiam fidei & iugem dei laudem. Biphariam quippe diuiditur, pri
mo etenim declarat nobis Christi maiestatem in potentia, veritate & iustitia, decantans pul
chritudinem & decorem ipsius, deinde prosperitatem regni ipsius, hoc est, ecclesiæ, ibi. Ele-
uauerunt flumina domine. Author consentaneæ alijs doctoribus exponit ipsum, iuxta lite-
ram de Christo & regno eius.

¶Expositio tituli.

¶Assignatur autem psalmo præsenti. Hic titulus, Laus cantici ipsi Dauid in die añ sabba-
tum quãdo fundata est terra. Dicit vero quidã hũc titulum nõ haberi in Hebræo, sed ab ali-
quo expositore appositũ secũdum suã volũtatem & imaginationẽ, & idẽ dicit frequenter in
alijs psalmis, sed dato ꝙ ab aliquo expositore additus esset, nõ tamẽ bene sonat ꝙ ille titulum
istũ apposuit secũdum suã volũtatem seu imaginationẽ, imo firmiter est credendum titulos
psalmoꝝ, secũdũ spũs sancti inspiratiõem formatos esse, atq; psalmis ꝑpositos, qm̃ oẽs san-
cti catholiciq; doctores, cõmuniter approbãt & exponũt hos titulos. Est igitur sensus tituli
huius, psalmus ꝑsens est. Laus cãtici, cõuenĩetis ac decantãdi, ipsi Dauid .i. Chr̃o de q̃ psalm⁹
iste ad literã scriptus est. Laus inquã Christo decãtãda, in die añ sabbatũ .i. propter ea quę fe
cit ac passus est sexta feria, puta in die parasceues, qñ fundata ẽ terra .i. formata ecclesia ꝑ san- Matt.7.
guinẽ de eius latere emanãtẽ, Secũdũ oẽs expositores catholicos, psalmus iste ad literam tra-
C ctat de Christo & regno ipsius, describit nãq; inchoationẽ, impugnationẽ, & cõfirmationẽ
regni Christi q̃d est ecclesia. Vñ de inchoatiõe regni huius ita orditur.

¶Expositio psalmi.

1 “ DOminus ⌋ scilicet Chrũs, de q̃ Petrus ait. Hic est omniũ dñs, & q de seipso asse
“ rit. Vos vocatis me magister & domine, & bñ dicitis, sum etenĩ, ⌊ regnauit ⌋ Actoꝝ.10 Iohan.13
per fidẽ in corde credẽtium, seu in ecclesia militãti. Chrũs nãq; vt deus à prin
cipio mũdi in cordibus electoꝝ regnauit, subijciendo eos per grãm volũtati
diuinæ per humilem seruitutem, vt homo aũt habuit potestatem regnandi in
toto mũdo à suæ conceptionis principio. In codẽ nãq; instanti quo vnita est
eius humanitas verbo, data est ei virtus atq; dominiũ sup oẽm creaturã, Propter quod ante
passionẽ Chrũs asseruit. Pater diligit filiũ, & om̃ia dedit in manu eius. Dũ vero cœpit ꝑdica- Lucę.1
re, miracula facere, discipulosq; colligere, tũc cœpit regnare in domo Iacob, & sedere sup so Marc.16
lium Dauid. Post passionẽ autẽ misso spiritu sancto, & aplis publice ꝑdicãtibus ac multa mi- Esaię.54.
lia conuertentibus, & regnauit Chrũs aperte & late, donec ꝑ vniuersum mũdum diffusa est
fides ecclesiaq; cõstructa, & ipse Chrũs ab om̃i gente, tribu & lingua cognitus est ac honora
tus. Tũcq; impletũ est illud Esaiæ. Redẽptor sanctus tuus Israel, deus om̃is terræ vocabitur,
“ ⌊ decorẽ indutus ẽ, indutus ẽ dñs fortitudinẽ. ⌋ Cur nõ potius dr̃ dñs Chr̃s vnigenitus dei tã
speciosus & potens vt pr̃, indutus deformitatẽ & infirmitatem seu fragilitatẽ, quia assumpsit

carnem mortalem, naturam creatam, formam seruilem, quæ respectu diuinitatis Christi nō D
sunt decor & fortitudo, sed deformitas atq; infirmitas? Sed ad hoc duplex responsio ē. Pri-
Expō pa. ma, Chrs quòd deus humanā naturā assumendo dicitur indutus decorē & fortitudinē, quo-
niam licet eius humanitas secundum se considerata, & diuinitati comparata, possit dici de-
formis ac fragilis, tamen in quantum est diuinæ naturę personali vnione coniūcta, eiusq; in-
strumentum effecta, vere appellatur decor ac fortitudo, sic enim plena fuit à suæ creationis
initio, plenitudine omnium gratiarum, beatifica fruitione diuinitatis, omībusq; donis spiri-
tus sancti. Sic quoq; per eam sunt facta miracula, debellatæ potestates aereæ, reparatū genus
Secunda humanū. Secunda responsio est, quòd Christus dicitur indutus decorē nō in incarnatione
Johan. 1. quādo verbū caro factū est, nec in passione, quando nō fuit in eo species neq; decor, sed erat
quasi leprosus & à deo percussus, sed in resurrectione, quoniā tūc resumpsit corpus suum nō
Esaiæ. 53 tale quale antea fuit, sed gloriosum, splendidum, agile, subtile, immortale, idcirco tūc indu-
tus est fortitudinem, hoc est, corpus impassibile. Vel, indutus est fortitudinem, quoniā tunc
Alia expō cœpit potestatem suam ostendere, dicendo illud. Data est mihi omīs potestas in cœlo & in
Mat. 28. terra, quam tamē (vt dixi) ante passionem habebat, quoniā passione instante dixit, de seipso
Johan. 17 loquens ad patrem. Dedisti ei potestatem omīs carnis, vt omē quod dedisti ei det eis vitam
æternam, quod etiam factis ostendit, quādo solo verbo hostes suos prostrauit. Cum nanq;
Johan. 18 dixisset Iudæis, ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Tunc etiā eduxit san-
ctos de lymbo inferni, misitq; apostolis spiritum sanctum. Istud itaq; diuinitatis Christi in-
Esaiæ. 63 dumentum decorum ac forte, est natura humana. De quo indumēto scriptum est. Quare er-
go rubrum est indumentum? ⌊ & præcinxit se ⌋ Christus, hoc est, ad redimēdum genus hu- »
Mat. 26. manum, debellandumq; dæmonum turbas parauit se, dicens ad patrem, si nō potest hic ca- E
Philip. 2. lix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Factus est enim obediens vsque ad mortē, se-
Psalm. 18 cundum apostolum. Et exultauit vt gygas ad currendam viam, quod sanctus Ambrosius in
hymno elegāter & supra humanum intellectū expressit, dicēdo. Procedēs è thalamo suo pu
Psal. 44. doris aula regia, geminæ gygas substātiæ, alacris vt currat viam. Vñ superius de Christo in-
ductū est. Accingere gladio tuo super fœmur tuū potētissime. ¶ Etenī firmauit orbem » 2
Gene. 1 terræ qui nō commouebitur. ⌋ quàmuis hoc accipi possit de creatiōe ac firma locatione ter- »
Esa. 44. ræ in medio mundi, quam Christus deus condidit & firmauit, iuxta illud. Ego sum dominus
faciens omīa, extendens cœlos, stabiliens terram, quę etiam terra non commouetur, quo ad
Eccles. 1. se totam, cum sit centrum mūdi immobile. Propter quod ait scriptura. Generatio præterit,
& generatio aduenit, terra vero in æternum stat, conuenientius tamen exponitur iste versi-
culus de confirmatione ecclesiæ, eritq; sensus. Etenim dominus Christus firmauit per adiu-
torium seu gratiam spiritus sancti, orbem terræ, hoc est, militantem ecclesiam, per quatuor
partes terræ diffusam. Christus ecclesiam suam primitiuam præcipue cōfirmauit in die pē-
Luc. 21 thecostes, mittens ei paracletum. Tunc enim impleuit quod ante passionem promisit. Ego
dabo vobis os & sapientiā, cui non poterūt resistere & contradicere omēs aduersarij vestri
Matt. 16 Alibi quoque dixit ad Petrum. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam me-
am, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. In tantum nāq; confirmauit Christus
ecclesiam, vt dicat apostolus. Ecclesia dei viui, est columna & firmamentum veritatis. Vn-
1. Timo. 3 de in actibus apostolorum Lucas testat. Ecclesia per totam Iudæam & Samariam habebat
Actorū. 9. pacem, & ædificabatur ambulans in timore domini, & consolatione spiritus sancti repleba-
tur, idcirco nūc subditur, qui nō commouebitur, Ecclesia nāq; vsq; in finem mundi stabilis F
Lucę. 1 permanebit ī fide seruituteq; Christi, quia regnabit in domo Iacob in æternum, & regni e-
ius non erit finis, iuxta testimoniū Gabrielis. ¶ Parata sedes tua ⌋ ô Christe, hoc est, thro- » 3
Apoca. 3. nus quo sędes ad dexteram patris, de quo dicis. Ego vici, & sedi cum patre meo in throno e-
ius ⌊ ex tunc ⌋ hoc est, principio mundi. Si enim omnibus sanctis hominibus paratū est re- »
Mat. 25. gnum cœlorum ab origine mundi, iuxta illud. Venite benedicti patris mei percipite regnū
vobis paratum à constitutione mūdi, quanto magis sedes tua cœlestis tibi parata est ab ex-
ordio seculi? Vel, parata est sedes tua, hoc est, cœlum empyreum quod est sedes tua. Iuxta il
Esaię. 66 lud. Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, quod etiām dicitur thro
Apoca. 3. nus tuus, & omnium electorum, De quo contestaris. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in
throno meo, hoc est, in cœlo empyreo, in quo omnes beati feliciter resident. Vel, parata est
Sapiæ. 7 sedes tua. i. ecclesia, seu anima iusti quæ est sedes sapientiæ, ex tunc, hoc est, à tempore præ-
dicto quo ea firmasti per gratiam spiritus sancti, ex tunc enim parata est ad tuam inhabita-
Luc. 21 tionem, obedientiam, atq; aduentum, adimplens quod ei dixisti. Vigilate itaque omni tem
pore, orātes, vt digni habeamini stare ante filium hominis, ⌊ à seculo ⌋. i. ab æterno tu es in- »
Heb. 13. uariabiliter secūdū quod deus. Vnde dicit apostolus. Iesus Chrūs heri & hodie, ipē & in secu
la. Et cōgrue ait ⌊ à seculo tu es. ⌋ & nō, fuisti, qm̄ Chrūs vt deus incōmutabiliter per modū »
æternæ p̄sentiæ est, in qua nō est prius aut posterius. Propter q̄d ait: Anteq̄ Abraham fieret,
ego

ego sum. Esse quippe deo verissime, plenissime, atque propriissime conuenit, quoniam in eo
A est infinita plenitudo, immensa nobilitas, incircūscripta perfectio, simplicitasq́ perfecta es- Johan. 8
sendi. Omnis autem creatura per comparationem ad esse diuinum, est potius nihil seu non
esse quàm aliquid. Propterea dominus ait ad Moysen. Ego sum qui sum. Hæc dices filiis Isra
el. Qui est, misit me ad vos. Hinc quoq; septimo de trinitate Hilarius asserit. Esse non est acci Exodi. 3.
4 “ dens deo, sed subsistens veritas, manens causa, & naturalis proprietas. ¶Eleuauerūt flumi-
5 “ na domine, eleuauerunt flumina vocem suam.⌋ ¶Eleuauerunt flumina fluctus suos.⌋ Per
flumina, quæ eleuauerunt vocem suam, quidam intelligunt primos ac principales christia-
næ fidei prædicatores, qui flumina appellantur, quoniam aquam sapiētiæ salutaris cordibus Eccle. 15.
hominum infuderunt, & hi tanquàm fideles eleuauerunt vocem suam, rationabiliter loquē-
do & fidem Christi publice prædicando. Per flumina vero, quæ eleuauerūt fluctus suos, in-
telligunt persecutores ecclesiæ, scilicet principes sacerdotum, imperatores romanos, cæte-
rosq́ tyrannos, christianam doctrinam reprobantes ex extirpare conantes. Hi nanq; sicut
peruersi ac reprobi eleuauerunt, non vocem rationalem, sed fluctus suos. i. graues commi-
nationes, verba blasphemiæ, impetus passionum, persecutionesq́ duras cōtra ecclesiā Chri-
sti & flumina dei. Quidam vero vtraq; flumina cum suis eleuationibus, exponunt de aduer-
“ sariis Christi, & persecutoribus sacrosanctæ ecclesiæ, flumina autē, hoc est, tyrāni ⌊ eleuaue
“ runt fluctus suos à vocibus aquarum multarum⌋. i. per sermones seu verba multorū populo-
rum, qui edicta tyrannorum perduxerunt ad actum, erāt nāq; ministri & executores sentē-
6 “ tiæ, quam contra ecclesiam dictitabant tyranni. ¶Mirabiles elationes maris⌋ hoc est, mi
rabiliter magnæ & atroces erant persequutiones seculi huius, seu hominū impiorū aduersus
“ Christi ecclesiam, sed & ⌊ mirabilis in altis dominus,⌋. i. Christus qui martyres sanctos cō-
B fortauit, ecclesiamq́ protexit, mirabilis apparebat, & suā omnipotentiā ostendebat tempore
ꝑsecutionū ecclesiæ, in altis, hoc ē, in magnis miraculis, in sublimibus signis, in prodigiis in-
auditis, quę fecit deus per suos fideles, in tātū, vt inter crudelissimas persequutiōes ecclesia nō
solum non timeret neq; deficeret, sed mirabiliter dilataretur, augeretur, consortaretur, & cū
ingenti alacritate vniuersa tormenta perferret, donec tandē tyranni deficerent, ipsumq́ ro-
7 “ manum imperiū, fidei Christi collū suū subiiceret, propterea. ¶Testimonia tua ⌋ o Chri
ste. i. quæcūq; sacra scriptura testatur de te, videlicet vaticinia prophetarū, verba euāgelista-
“ rum, articuli fidei ⌊ credibilia facta sunt nimis⌋ propter miracula quibus fidem confirmasti.
Duæ sunt partes legis diuinæ, vtpote testimonia & præcepta, testimonia pertinent ad credē
da, ꝓcepta ad operāda. Duo q̄q; sunt modi probandi veritatē, videlicet naturalis ratōis argu
mentatio, & diuinorum miraculorū operatio. Testimonia autem fidei christianæ per natu-
ralem rationē probari nō valent, quoniā fides est substantia rerū sperandarū, argumentū nō
apparentium, secūdū apostolū: Probantur aūt per diuina miracula. i. per oꝑa talia, quæ fieri Heb. 11
nequeūt nisi à deo dūtaxat, sicut est mortuorū resurrectio, immutatio motus solis & lunę quę
fiebat Christo in cruce pendēte, quātū ad lunā, & supernaturalē solis eclypsim, futurorū pu-
rè contingentium certa prænūtiatio, secretorū cordis reuelatio, quæ in nomine Christi, & à Lucæ. 23
Christo copiosissime facta sunt in lege & plebe christiana. Ex quibus certissime liquet fidem
ecclesiæ esse veram atq; diuinam, vel quod solo auditu horribile est, deum esse falsitatis con-
firmatorem, hominumq́ deceptorem. Idcirco Iohannes. Qui non credit (inquit) in filiū dei, 1. Joha. 5.
C mendacem facit deum, quoniam non credit in testimonium quod testificatus est deus de fi- Ibidem
lio suo. Et iterum. Spiritus testificatur, quoniam Christus est veritas. Hinc etiam Christus
ait: Opera quæ dedit mihi pater quæ facio, testimonium perhibent de me. Et iterum loquēs Johan. 5.
Iudæis. Si non facio (inquit) opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi Johan. 10
non creditis, operibus credite. Ineffabiliter quoq; roboratur fides nostra per hoc, quòd non
solum Christus sed & ministri eius prædicta signa fecerunt, sicut & Christus ante passionem
promisit. Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia Johā. 14.
ego ad patrē vado. Nos insuper euidentissime scimus quales sint illi, ꝑ quos Christus mira-
cula fecit, quoniam homines sunt in omni virtute perfecti, qui suipsius priuatum amorē pe-
nitus expulerūt, atq; in dei amore prorsus absorpti sunt, fide immobiles, spe longanimes, hu
milimi, mitissimi, innocentissimi, in diuino obsequio maxime timorati, feruentes continui.
Ecce his bene pensatis, fiunt nobis testimonia fidei credibilia valde, incōcusse credētes, quo-
niam possibilius esset cœlum & terram perire, q̄ vnum apicem de lege christiana falsificari. Luc. 16
Propter quod monet apostolus. Abūdātius oportet nos obseruare ea quæ audiuimus. Quo- Heb. 2
modo enim effugiemus, si tantam neglexerimus salutē, quæ in nos confirmata est, contestā-
“ te deo signis & portētis, & virtutibus & spiritus sancti distributionibus. ⌊ domū tuā,⌋ hoc
est, ecclesiā, seu populū christianū. Iuxta illud apostoli. Scias quomodo oportet te conuersa-
ri in domo dei, quæ est ecclesia ⌊ decet sanctitudo⌋. i. sancta cōuersatio & cordis munditia, 1. Timo. 3
“ ⌊ dñe in longitudinē dierū⌋ hoc est, perseueranter q̄ diu subsistit, vt seruiat tibi in sanctitate Lucę. 1
& iustitia

& iustitia omnibus diebus suis. Quemadmodum Petrus ait: Secundũ eum, qui vocauit vos, D
1. Petri. 1. sanctum, & ipsi sancti in omni conuersatione sitis. Ecce psalmum breuem verbo sed sensu vberrimum, veritate conspicuum, mysterijs plenum, præconio dei dulcissimum, venustissimumq́; audiuimus, in quo anima sancta dulce, fiduciale, ac amorosum habet cum deo colloquium. Non ergo sine deuotione præcipua cantetur hic psalmus à nobis, & vt sic eum me-
2. Cor. 7 reamur cantare purgemus nos ab omni inquinamẽto carnis ac spiritus, quatenus corpus no
2. Cor. 6 strum templum spiritus sancti, & anima nostra sedes fit æternæ sapiẽtiæ, scilicet Christi, sic-
Sapiæ. 7 q; sanctitudo ornet animam nostram & carnem spiritui obediẽtem, vt impleatur in nobis,
Deute. 18 quod Moyses docet. Perfectus & absq; macula eris cum dñõ deo tuo. Vnde & Christus ait:
Matt. 5. Estote & vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Omino em̃ cõdecẽs est, vt domus suo habitatori cõformetur & proportionetur. Sic ergo esse optamus domus Christi necesse est vt eius cõuersatione sequamur, eiusq́; sanctitati assimulemur.

COMMENTARIVS IN PSAL. XCIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Psalmus Dauid quarta sabbati, apud modernos tamẽ Hebræos ponitur absq; titulo. Propheta differẽs de iudiciaria Christi potestate, quã exercebit in futuro iudicio, hortatur nos vt patiẽter feramus persequutiões iniquorum deum ignorãtium, donec dñs q noit occulta cordium retribuat vnicuiq; iuxta meritum suum, peccatores puniendo, & iustis subueniẽdo. Tres autem habet partes præcipuas. In prima agit de potestate Christi veri iudicis quam aduersus ecclesiæ hostes ostensurus est, vt eorum cõtundat superbiã, deinde tractat de ipsius sapientia quam ostendet aduersus falsam opinionem de diuina prouidẽtia habentes, quorum blasphemiam cõfutat, ibi. Et dixerũt. Tertio agit, de illius bonitate contra prauorꝫ malitiã, ibi. Quis cõsurget mihi aduersus malignãtes. Iacob de Valẽtia diuidit ĩ q̃tuor partes, vide illum. Author exponit ipm̃ de patiẽtia, obediẽtia & zelo iustorꝫ, ostẽdẽs errorem negãtium diuinam prouidẽtiam. E

¶ Expositio tituli.

¶ Assignatur psalmo præsenti hic titulus, psalmus Dauid quarta sabbati. i. psalmus iste, q est Dauid prophetæ sicut actoris, agit de his quæ signãtur p opus quartæ diei sabbati seu se-
Genes. 1. ptimanæ. Queadmodũ em̃ scriptum est, quarta die facta sunt sydera cœli, & duo luminaria magna, videlicet sol & luna, quæ secũdũ diuinũ præceptum velocissime currũt, creatori suo
Eccle. 43 promptissime seruiũt, sicut de sole scriptũ est. Magnus dñs qui fecit illum, & in sermonibus eius festinauit iter. Per sydera vero & luminaria cœli, designãtur electi ac iusti, qbus ait a-
Philip. 2. postolus. Oĩa facite sine murmuratione, vt sitis irreprehensibiles in medio nationis praug & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. De horum patientia, obedientia ac zelo iustitiæ agit hic psalmus, inprimis ostendens errorem ac iustam damnationem eorum, qui diuinam prouidẽtiam negãt, aitq́;

¶ Expositio psalmi.

Eus vltionum ⌋. i. iustaꝝ punitionũ ⌊ dñs ⌋ quoniam ex propria potestate ac » 1
æquitate vlciscitur de iniquis, quãdo, vbi, quomodo, & quãtũ vult, nõ est aũt
qui possit eũ in hoc impedire siue arguere, ideo additur ⌊ deus vltionũ libere »
egit ⌋. i. secũdũ q; ei placet. Nõ em̃ superioris alicuius legi subijcitur, sed eius »
Ephe. 1 volũtas est causa oĩs legis creatæ. Vnde ait apostolus. Oĩa operatur scd̃m
Roma. 9 cõsilium voluntatis suæ. Et rursus. Cuius vult miseretur, & quẽ vult indurat. F
Exodi. 33 Nec dissonat quod ipse per Moysen ait. Miserebor cui voluero, & clemẽs ero in quem mihi
Deuter. 7 placuerit. De iusta vero repẽtina, ac libera vltione dei, scriptum est. Dñs deus fortis est, reddens odiẽtibus se statim, ita vt disperdat eos, & vltra nõ differat, protinus eis restitues quod
Naum 1. merentur. Et Naum. Deus æmulator & vlciscens dominus, vlciscens dominus & habens furorem, vlciscens ipse in hostes suos. Denide propheta cõformans suum effectũ diuinæ iustitiæ, orat. ¶ Exaltare ⌋. i. iustitiam tuã declara, atq; te summũ esse iudicem vniuersorum » 2
ostẽde, ⌊ qui iudicas terram ⌋. i. habitãtes in terra ⌊ redde retributionẽ ⌋ hoc est, iustã pœnã »
superbis tibi rebellibus, puniendo eos nũc temporalibus pœnis, ne æternaliter pereãt. Debe
Luc. 6. mus em̃ pro oĩbus orare in bonũ, nec alicuius æternam damnationem appetere, cũ iubeamur inimicos diligere, & de nullo desperare, veruntamen cõditionaliter possumus exorare pro impiorꝫ damnatiõe perpetua, scilicet si cõuerti despiciũt & obstinati pmaneãt, & tunc
Roma. 2. expedit eis vt cito moriantur & pereãt, ne diu viuendo thesaurizent sibi irã in die iusti iu-
Amos. 3. dicij dei. De talibus enim dicitur. Nesciẽrunt facere rectũ, thesaurizãtes impietatẽ ¶ Vsquo ⌋ hoc est, quàm diu ⌊ peccatores domine ⌋ iuste iudex, ⌊ vsq; quo peccatores gloriabũ- » 3
Prouer. 2 tur ⌋ non vera sed falsa ac pessima gloriatione, videlicet cum male fecerint, exultantes in re- »
Iacobi. 4 bus pessimis, de quibus Iacobus. Nunc exultatis in superbijs vestris. Omnis exultatio talis, maligna est. Et vsq; quo dñe. ¶ Effabũtur & loquenᵗ ⌋. i. corde & ore dicẽt ⌊ iniqtatẽ ⌋. i. » 7
verba

A verba iniqua ⌊loquentur⌋(Inquam)talia ⌊omnes qui operãtur iniuſtitiam⌋.i. opera diui
5 “ nis præceptis contraria. ¶Populum tuum domine⌋ tibi obediẽtem, electum,& piũ ⌊hu-
“ miliauerunt⌋ hoc eſt, contempſerunt ac oppreſſerunt ⌊& hæreditatem tuã⌋ videlicet po-
pulum iam prædictum, quem tu hæreditarie poſſides ipſum colẽdo, fœcũdando, conſeruã-
6 “ do, donec eum in vitam æternam promoueas, ⌊vexauerũt⌋ Nam. ¶Viduam ſolatio vi-
“ ri ſui priuatam ⌊& aduenã⌋ ſcilicet peregrinũ, compatriotarũ auxilio deſtitutũ ⌊interfece
“ runt,& pupillos occiderũt.⌋Iſti ſunt ſpecialiter populus atq; hæreditas [illegible] & deus ſpeciali
ter vindicat eorum iniurias, iuxta illud. Deus magnus, fortis, atq; terribilis facit iudiciũ pu- Deute. 10
pillo & viduæ, amatq; peregrinum. Sed quia veraciter ſcriptũ eſt, peccator adijciet ad pec- Eccle. 5.
candum, idcirco iſtis malignis non ſufficit peccare hoc modo in proximum, ſed inſuper pec
cant in deum,& ſicut Iudas apoſtolus in ſua canonica dicit, eum qui emit eos dominũ negãt
7 “ dominationem contemnũt, maieſtatem blaſphemant, vnde ſubiungitur. ¶Et dixerũt nõ
“ videbit dñs(nos)nec intelliget deus Iacob⌋ patriarchæ ſeu populi ex eo nati opa noſtra, q̃ſi
dicant. Deus non habet particularem cognitionem de indiuiduis ſpeciei humanæ, nec di-
ſtincte intelligit actus humanos,& per conſequens non eſt timendum diuinum iudiciũ, nec
retributio in alio ſeculo expectanda. Hic eſt peſſimus error negantium prouidentiam dei,
ex quorum perſona dicitur. An cogitas quòd deus circa cardines cœli perambulat, nec no- Iob. 22
ſtra conſiderat? De quibus etiam dominus ait: Inualuerunt ſuper me verba veſtra, & dixi- Malac. 3
ſtis, vanus eſt qui ſeruit domino. Et quod emolumentum, quia cuſtodiuimus præcepta eius.
Contra hos arguit dominus, dicens: Si occultabitur vir in abſconditis,& ego nõ videbo eũ. Hiere. 23.
8 “ Nunquid non cœlum & terram ego impleo dicit dominus? Nunc vero plenius arguuiẽtat
“ contra eos propheta. ¶Intelligite⌋quæ ſequuntur ⌊(o) inſipiẽtes in populo & ſtulti,⌋
9 “ hoc eſt, vera fide atq; notitia diuinorum priuati ⌊aliquando ſapite.⌋ hoc eſt, cũ intellectu-
ali ſapore intendite, iſtud. ¶Qui plantauit aurem non audiet,⌋ hoc eſt, deus qui dedit ho
minibus ſenſum auditus,& ex fonte propriæ ſapientiæ inſtituit modum, viam, ac ordinem
B quo alij audiunt, præuidens ſcilicet quid ad audiendum exigatur,& neceſſaria ad audiendũ
donans, non audiet ipſe, hoc eſt, an ipſe intellectualiter nõ cognoſcet quod tu ſenſibiliter au-
dis, quaſi dicat imo, niſi enim ipſe omnia præcognouiſſet, ſcilicet naturam verborum atque
“ ſonorum, cætera quoq; prædicta, non potuiſſet organum auditus plantaſſe. Et ſimili modo
de oculo arguit, ⌊aut qui finxit oculum⌋ corporalem & interiorem ⌊non cõſiderat⌋ quaſi
10 “ dicat, vtiq;. Nam quicquid perfectionis reperitur in creaturis, excellentius, perfectiusq; in
creatore conſiſtit. ¶Qui corripit gentes⌋ hoc eſt, qui peccatores in hac vita flagellat pro
culpis, vt patet in Pharaone & populo eius quos ſubmerſit,& Chananæis, quos per filios Iſ- Exod. 14.
“ rael interfecit. Vel, qui corripit gentes, hoc eſt, peccata earum redarguit per prophetas & Iudicũ. 1.
“ alios ſanctos, ⌊non arguet⌋ atq; damnabit, ſicut per Hieremiam frequenter teſtatur. Nun-
“ quid ſuper his non viſitabo,& in gente huiuſcemodi non vlciſcetur anima mea? ⌊qui docet Hiere. 5.
hominem ſcientiam⌋dando ei legem ſcriptam & Euangelicam. Nonne & ipſe ſcientiam,
prouidentiamq; habebit vitæ humanæ? Qui vellet hæc ſubtiliter conſiderare ac proſequi,
poſſet ex eis inſolubiles rationes elicere, ad oſtendendum prouidentiam dei, atque diſtin-
11 “ ctam cognitionem intellectus diuini de omnibus rebus creatis. ¶Dominus ſcit cogitatio
“ nes hominum,⌋omnia enim aperta ſunt oculis eius & nuda, ⌊quoniam vanæ ſunt⌋ hoc eſt,
hoc ſcit de eis quòd inanes & fatuæ ſunt. Hoc autem probat dominus in Apocalypſi incre- Heb. 4
C pando mulierem nephariam Iezabel, minando ei pœnam duriſſimam, vnde concludit. Et Apoca. 2.
ſcient omnes eccleſiæ quia ego ſum ſcrutans corda & renes,& dabo vnicuiq; ſecundum ope-
12 “ ra ſua. Hunc verſum allegat apoſtolus hoc modo. Dominus ſcit cogitationes prudentium,
quoniam vanæ ſunt. ¶Beatus homo quem tu erudieris domine,⌋ per inſpirationem in- 1. Cor. 3.
“ ternam, per illuminationem occultam ſpecialem atque continuam, ⌊& de lege tua⌋ data
“ per Moyſen atque per Chriſtum ⌊docueris eum⌋ dando ei gratiam ſanè ac lucidè in- : ².
telligendi, obſeruandiq; eam. Propterea ad Coloſſenſes primò orat apoſtolus. Poſtulamus
vt impleamini agnitione voluntatis dei, in omni ſapientia & intellectu ſpirituali, vt ambu- Coloſſ. 1.
letis digne deo, per omnia creſcentes in ſcientia dei. Et ad Ephe. primo. Pater gloriæ det
vobis ſpiritum ſapientiæ, vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis veſtræ. Vnde ait ſermo diuinus. Ephe. 1.
Populus non intelligens, vapulabit. Sed quia ſecundum ſcripturam, in maliuolam animam Oſee. 4
non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis, idcirco qui hanc beati- Sapiæ. 1.
tudinem diuinæ eruditionis conſequi cupit, remoueat obicem, hoc eſt peccata abhorreat,
pœniteat, confiteatur, ſe corrigat, tuncq; pro gratia diuinæ illuſtrationis exoret,& experie-
tur verum eſſe quod ſcriptum eſt, Iacobi primo. Si quis indiget ſapientia, poſtulet à deo
& dabitur ei. Itaque domine beatus quem ita docueris, ad hoc ſcilicet,& ita intelligendo. Iacob. 1.
13 “ ¶Vt mitiges ei,⌋ tempus huius exilij, ⌊à diebus malis,⌋ in quibus maligni & impij
glorianṫur & florent. Ipſe vero tribulatur & plangit, hoc eſt, vt piè ac dulciter ſecum agas,

quatenus

quatenus tribulationes quæ sibi cōtingunt æquanimiter patiaꝛ, neqꝫ de impioꝝ prosperita-
te tristeꝛ, arbitrando eā aliquid esse aut appetibilē fore. Mitiges (inquā) ei tam diu, ⌊donec fo
diaꝛ peccatori souea, ⌋ monumēti & lacus inferni ei præsteꝛ. i. donec pctōr moriaꝛ, corpusqꝫ »
eius in sepulchro, aīa vero in inferno loceꝛ, quo facto, ipm̄ à te eruditū, tandē perduces ad glo
riā. Hæc aūt beneficia dabit deus petentibus se. ¶ Quia nō repellet dn̄s plebē suā ⌋ fidelem » 14
.i. pces eius nō spernit, desideria eius adimplet, obsequiūqꝫ acceptat, ⌊& hæreditatē suā, ⌋. i. »
Roma. 11 gregē electo[illegible] nō derelinquet ⌋ finaꝛr. Propter q̄d ait ap̄lus: Non repulit dn̄s plebē suam, »
Lucæ. 12 quam pſciuit. Et saluator: Nolite timere pusillus grex, qa cōplacuit patri dare vobis regnum
dei. Non itāqꝫ derelinquet eā. ¶ Quoadusqꝫ iustitia (eius) cōuertaꝛ, ⌋. i. procedat, ⌊in iudi- » 15
ciū ⌋. i. in actū seu executionē iustitiæ, dando bonis & malis cōgrua p̄mia, q̄d erit in die iudi-
cij. Interim ergo deus suos custodit p gr̄am, ne decipiant & penitus opprimantur ab impijs,
post iudiciū vero eos custodiet p gloriā, vt nihil mali patianꝛ à malis, ⌊& q iuxta illā ⌋. i. qui »
hoīes nunc diuinæ iustitiæ acquiescūt, & in futuro iudicio ei concorditer adhærebūt, respon
det, ⌊oēs q recto sunt corde ⌋. i. oēs iusti, hoꝝ nāqꝫ intentio, affectio, & cōuersatio diuīæ iu- »
stitiæ placet, adhæret, & æternaꝛr cōiungeꝛ. Nā cū similitudo sit causa amoris ac vnionis, de-
Nume. 16 us iustus iustos sibi coniungit, eosqꝫ diligit. Vnde Moyses ait: Notū faciet dn̄s, q ad se perti-
neant, & sanctos applicabit sibi, & q̄s elegerit, appropinquabūt ei. Deinde propheta in pso-
3. Reg. 19 na hoīs iusti loquēs, accensus amore dei ac proximi zelo, zelaꝛ pro dn̄o exercituū, atqꝫ p cō
seruatione seruoꝝ dei in bono, & ait. ¶ Quis consurget mihi? ⌋. i. ad salutē meā, ⌊aduer- » 16
sus malignantes ⌋. i. quis me iuuabit, vt malignis resistam, eorumqꝫ impia gesta impediam, »
ne eoꝝ malo exemplo aliquis inficiaꝛ, & deo à multis irruerentia irrogeꝛ, ⌊aut quis stabit me »
cum, ⌋. i. quis mihi constātet assistet, ⌊aduersus operātes iniquitatē, ⌋ ne ipsi q̄d moliuntur, » E
exequi valeant, sed iusta pœna plectanꝛ. Hoc sancto zelo inflāmatū erat cor Moysi, q dixit:
Exodi. 32 Cū fecissent filij Israel vitulū aureū atqꝫ conflatilem. Si quis est dn̄i, iungaꝛ mihi, & ponat vir
gladiū sup fœmur suū, & occidat vnusquisqꝫ fratrē & amicū, & proximū suū. ¶ Nisi qa do- » 17
minus adiuuit me ⌋. i. si dn̄s non adiuuisset me aduersus malignos, ⌊paulo min⁹ ⌋. i. pene, ⌊in »
inferno habitasset aīa mea ⌋. i. eoꝝ malis consilijs, impijsqꝫ exēplis seductus fuissem, morta- »
literqꝫ peccassem, & ita habitasset aīa mea in inferno, post terminū vitæ p̄sentis, & etiā in hac
vita habitasset in inferno, faciendo opa, quibus ad isernū veniꝛ, quēadmodū viatores sancti di
cunꝛ habitare & conuersationē habere in cœlo, qm̄ faciūt opa, qbus ad regnū cœleste ptin-
giꝛ. Vel, in inferno. i. in pctō mortali, q̄d est causa perueniendi ad pœnas inferni, imò veraci
ter dicere pt omnis q mortaꝛr deū offendit, & tamen nondū in infernū proiectus est, Nisi qa
dn̄s adiuuit me. i. nisi pietas dei misericorditer mecū egisset, totaꝛr habitasset p damnationē
æternā in inferno aīa mea. Dū em̄ homo mortaliter peccat, mereꝛ omnibus beneficijs gratiæ
dei priuari, & pœnā æternā incidere, vnde qp pœna inferni sibi differꝛ, misericordiæ dei ascri
Threñ. 3. bere necesse ē. Ideoqꝫ diciꝛ: Misericordiæ dn̄i, qa nō sumus consumpti. Qm̄ vero ad humilē
propriæ infirmitatis confessionē, sequiꝛ pia subuentio dei, subiūgiꝛ. ¶ Si dicebā ⌋ mēte co- » 18
ram te seu corde in humili confessione, ⌊motus est, ⌋ à rectitudine vitæ, & obseruatione le- »
gis diuinæ, ⌊pes meus ⌋. i. affectus cordis mei seu gressus cōuersationis meæ, ⌊misericordia »
tua dn̄e adiuuabit me ⌋. i. tūc misericordia tua statim mihi subuenit, indulgentiā p̄stitit, gra- »
Job. 13 tiamqꝫ infudit. Vnde Iob: Vias (inquit) meas in cōspectu eius arguā, & ipse erit saluator me-
us. Hoc aūt cōsequēter clarius manifestaꝛ. ¶ Secundū multitudinē doloꝝ meoꝝ in corde » 19
meo ⌋. i. secundū qp multipꝛr afflictus sum corde pro iustis causis. s. pro peccatis proprijs aut » F
alienis, pro dilatione felicitatis æternæ, pro iniuria maiestatis diuinæ, ⌊cōsolationes tuæ læ-
tificauerūt animā meā ⌋. i. multiformiter cōsolatus es me consolatione sp̄uali, occulta, ange »
1. Corin. 2 lica. Hoc est q̄d dicit ap̄lus: Sicut abūdant passiones Chr̄i in nobis, ita p Christū abūdat con-
2. Corin. 1 solatio nostra. Et denuo: Benedictus deus, q consolaꝛ nos in omni tribulatione nostra. Hinc
Tob. 3 quoqꝫ scriptū est: Post tēpestatē dn̄e tranquillū facis, & post fletū exultationē infundis. Om-
nis nempe q pro causa honesta affligiꝛ, dūmodo afflictionē suā æquanimiter toleret, oēmqꝫ
carnalē ac vilem delectationē despiciat, promereꝛ cōsolari à dn̄o, tanto exuberantius, quāto
abundantius dolet. Si igiꝛ ad diuinaꝝ consolationū, quæ vere, dulcissimeqꝫ consistūt, gustū
ptingere nitimur, multaꝝ tribulationū afflictionem ppeti non dedignemur, sed gratulemur
2. Corin. 1 qm̄ si socij fuerimus passiōis, erimus etiā socij cōsolatiōis, secūdū ap̄lm ¶ Nunqd adhæret ti » 20
Sapien. 7 bi sedes iniqtatis ⌋. i. in aīa iniusta, q̄ ē sedes pcti, sicut aīa iusti ē sedes sapīæ & virtutis. i. nūqd »
pctōr tecū erit, aut tibi placebit ⌊q singis laborē in p̄cepto ⌋. i. q facis quandā difficultatē esse »
in obseruatione p̄ceptoꝝ tuoꝝ? Non em̄ sine labore implemus diuina mādata. Nā secūdum
Psalm. 16 philosophū, Ars & virtus sunt circa difficilia. Propter q̄d dictū est supra: Propter verba la-
bioꝝ, ego custodiui vias duras. Itaqꝫ dicit. Nunqd adhæret tibi, &c. quasi dicat, nō, qm̄ sicut
Deute. 32 alibi habeꝛ: Deus fidelis & absqꝫ vlla iniquitate, iustus & rectus, idcirco iniusti nequāq ei ad-
Prouer. 15 hærent, p̄sertim cū Salomon dicat: Longe est dn̄s à peccatoribus. Peccata em̄ diuidunt inter
deum

A deum & nos, ficut Esaias asserit. Vel, qui fingis laborē in præcepto. i. qui formas, facis, &
plasmas de ipso labore atq; dolore præceptū, quoniam præcipis nos in hac vita laborare at- Esaie. 59
q; dolere, dicendo: Beati qui lugent. Et iterum: Regnū cœlorum vim patitur, & violenti ra- Matt. 5
piunt illud. Propter quod Paulus: Labora (inquit) ficut bonus miles Christi. Et Iacobus: Ri Matt 11.
sus vester conuertat in luctū, & gaudiū in mœrorē. Potest quoq; hic versus ad hominē diri- 2. timot. 2
gi, & de peccatore exponi, eritq; sensus. Nunqd ô homo adhæret tibi sedes iniquitatis, id ē, Jacobi. 4
nunquid inseparabil'r adhæret tibi iniquitas seu habituatio in peccato, quæ est cathedra pe-
stilentiæ, qui fingis laborē in præcepto. i. qui mendaciter dicis, te nō posse dei mādata imple Psalm. 1
re? quasi dicat nō. Potest em̄ se homo corrigere, q̄diu in via est. Istud dicitur cōtra eos, qui cū
admonentur cessare à peccato, & viam pœnitentiæ introire, respondēt. Non possum cōsue
tudinem meam relinquere, nec mundū deserere, nec concupiscentias refrenare. Itemq; non
possum ieiunare, multū orare, diu vigilare, in solitudine esse. Hor damnatio iusta est, quoni
21 " am mentiunt, & deum indiscretum affirmant, quasi deus aliquē impossibile iusserit, fatentur
" quoq; suū affectum diuinæ voluntati omnino esse contrarium. ¶ Captabunt, ⌋. i. frequen
" ter violentiam facient, ⌊ in animā iusti, ⌋ quatenus falsis persuasionibus, peruersis operibus,
minis, aut blandimentis eam à virtutibus separent, grauent, ac perimant. Vnde talibus domi
nus ait: Mœrere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego nō contristaui, & confortastis ma- Ezech. 13
nus impij. Et vir iustus ait iniquis: Vsquequo affligitis animam meā, & atteritis me sermoni- Job. 19
bus? En decies cōfunditis me, & nō erubescitis opprimentes me, ⌊ & sanguinem innocētē, ⌋
" id est, hominē iustum ac simplicem, ⌊ cōdemnabunt, ⌋ vitam eius reprobando, seu ipm̄ mor
te dignū asserendo, ideoq; scriptum est: Interfecerūt animas quæ non moriuntur, & viuifica Ezech. 13
22 " bant animas quæ nō viuunt. ¶ Et factus est mihi dn̄s in refugium, ⌋ qm̄ dedit mihi charita
B tem & spem, quibus ad ipsum fiducialiter in omni necessitate confugio, ⌊ & deus meus, ⌋ fa
" ctus est mihi ⌊ in adiutoriū spei meæ ⌋. i. deus ad effectū perducet spem meā, cooperādo mi-
hi per gratiam suam, ita vt non frustrer spe mea, sed omnia possim in eo qui me confortat Philip. 4
23 " ¶ Et reddet illis ⌋ scilicet impijs, ⌊ iniquitatem ipsor, ⌋. i. iusta tormenta, quæ eor peccata
merentur, prout Iohel asserit: Cito velociter reddam vicissitudinē super caput vestrum, ⌊ & Johelis. 3
" in malitia eorum, ⌋ hoc est, propter malam vitam eor, ⌊ disperdet, ⌋ id est, diuersimode
pdet eos, prout singuli diuersimode promerent, dabit em̄ vnicuiq; tantum de pœna, quan-
tum gloriatur in culpa, iuxta illud Iohan. in Apoca. Quātum glorificauit se, & in delicijs fu- Apoca. 18
" it, tantū date illi tormentū & luctum ⌊ disperdet illos dn̄s deus noster, ⌋ Christus oīm iudex
i die iudicij, dicet ad eos: Ite maledicti in ignē æternū. Discamus ex psalmo p̄senti diuinā vl- Mat. 25
tionem metuere, omniaq; peccata cordialiter abhorrere, ne dū psalmū hunc dicimus, os no
strū condemnet nos. Nā ficut in Ecclesiastico legitur: Dū maledicit impius diabolū, maledi
cit ipse animam suam, fic dū peccator vitia execratur, semetipsum condēnat. Propter quod Eccl. 21
dicit Apostolus: In quo aliū iudicas, teipsum condēnas. Taliter ergo Christo iudici ministre
mus, taliterq; diuinæ voluntati ipsius nostrū conformemus affectū, vt mente syncera atque Roma. 2
secura cōtra pueros cū ipso loquamur, eiusq; prouidentiā ac rigorosum iudiciū indefinēter
pensemus, dicētes cū sancto Iob: Nōne deus considerat vias meas, & oēs gressus meos dinu
merat? Itēq; Verebar oīa opera mea, sciens q non parceres delinquēti. Postremo, quia in Job. 31
psalmis iā explanatis sæpe fit mentio de sabbato, sciendū q triplex est sabbatū, videlicet sab Job. 9
batū tēporis, quod est dies hebdomadæ, seu ipsa hebdomada. Secundū est sabbatū mentis. i.
quies cōscientiæ immaculatæ. Tertiū vero est sabbatū æternitatis, de q agit in psal. p̄senti.

C

COMMENTARIVS IN PSAL. XCIIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Laus cantici ipsi Dauid. In Hebræo est absq; titulo. In hoc psalmo propheta incitat fideles ad lætitiā & exultationē, quatenus deū hilariter, simul atq; deuote laudemus & nihilominus pœnitentiā agamus ne nos apprehendant mala quæ indurati incurrēt, qui præceptis diuinis nō obedierint, totus equidē psalmus est de exultatione iustor & fletu ac timore malor. Triphariā itaq; partit, Nēpe, primo ponitur inuitatio iustor ad exultationē & lætitiā. Deinde malor ad fletū & plorationē, ibi, Venite adoremus. Et postremo comminatio pœnar nolentibus credere, ibi, Hodie si vocem eius audieritis. Author vno dumtaxat commentario ipsum explanat.

¶ Expositio Tituli.

¶ Huius p̄terea psal. titulus talis ē: Laus cātici ipsi Dauid. i, psalmus p̄sens q est laus sp̄ualis exultatiōis, de cōtēplatiōe diuinitatis cōcepta, cantat ipsi Dauid. i. Chr̄o. Dū nanq; in titulis dicit, ipsi Dauid, p Dauid intelligit Chr̄s cōiter. Agit nāq; hic psalmus de tp̄e gr̄æ, quo per Christi mysteria ad requiē sempiternā deducimur. Loquitur itaq; psalmus iste de Christo, Heb. 3. 4
& eius aduentu, atq; introitu cœlestis quietis, seu regni cœlor. Nā Paulus Apostolus ad He-

A stolus ait: Non est potestas, nisi à deo, & qui potestati resistit, dei ordinationi resistit, mini-
ster enim dei est, scilicet princeps terrenus. Hinc etiã Ietro cognatus Moysi, auditis mirabili- Exodi. 18
« bus dei, dixit: Nunc cognoui quoniam magnus dñs super omnes deos, ⌊quoniam non repellit dñs ple-
« bem suam.⌋ Hoc ad Iudæos referri potest, quos deus non totaliter destruit, quia reliquiæ per
electionẽ saluæ factæ sunt secundũ apostolũ, & in fine seculi conuertentur ad Christũ, pro-
pter quod de eis dicit Apostolus: Nunquid repulit dñs plebẽ suã? Absit. Melius tamen expo Roma. 11
nitur de populo Christiano, Christi sacratissimo sanguine liberato, quẽ Christus nõ repellit, si
cut testatur: Eũ qui venit ad me, non eijciã foras. Hæc verba in præcedenti psalmo dicta atque Johan. 6
exposita sunt, nec pertinent ad psalmũ hunc, quamuis in quotidiano officio annectantur. Deus
4 « itaque est rex magnus, &c. ¶Quia in manu eius sunt oẽs fines terræ, ⌋ .i. in sua potestate cõ
sistunt omnia climata mundi, & habitatores eorum, videlicet oẽs gentes, omnia enim creauit, cõ
« seruat, destruere potest, & de gentibus quas vult misericorditer saluat, & quas vult iuste re-
« linquit ac damnat, ⌊& altitudines montiũ, ⌋ .i. virtutes, perfectiones, & gratiæ angelorum
« sanctorum, hominumque bonorum seu prædicatorum, ⌊ipsius sunt, ⌋ .i. Christi, quoniam omnia bona ab
5 « ipso originaliter fluunt. Vnde apostolus: Gratia (inquit) dei sum id quod sum. ¶Quoniã ipsi 1. Cor. 15
« us est mare, ⌋ oceanus terram circundans, ex quo cætera maria deriuantur, ⌊& ipse fecit il-
« lud, ⌋ sicut & cætera elementa. Propter quod Ionas loquitur: Deũ cœli ego timeo, qui creauit
« mare & aridam, ⌊& siccã, ⌋ .i. terram ex sua natura siccam & frigidã, ⌊fundauerunt manus Jonæ. 1.
« eius, ⌋ .i. omnipotens virtus dei seu sapientia atque potentia eius. Iuxta illud: Dñs sapiẽtia fun-
« dauit terram. Idcirco ⌊venite⌋ secundũ modos prætactos, ⌊adoremus⌋ adoratione latriæ Prouer. 3
« soli deo exhibenda, ⌊& procedamus, ⌋ .i. humiliter prosternamur, ⌊& ploremus, ⌋ præ ni-
« mio desiderio existẽdi cũ deo, & propter nostra & aliorum peccata, ⌊ante dñm qui fecit nos, ⌋
B constituendo nosipsos in eius præsentia per contemplationẽ fidelẽ, dicentes cũ Helia: Viuit
dñs, in cuius cõspectu assistimus, nullã intentionẽ sinistrã habentes, sed dei in oĩbus quæ- 3. Reg. 17
rentes honorem, atque illud apostoli adimplentes: Vnanimes vno ore honorificetis deum & Rom. 15
« patrẽ, ⌊quia ipse est deus noster, ⌋ qui creauit nos, nosque gubernat, pascit, conseruat, ac pfi-
6 « cit. Ideo subditur. ¶Et nos (sumus) populus pascuæ eius, ⌋ .i. pascuis eius nutrimur, mente
& corpore, scilicet cibo ac potu corporali, sacramento altaris, & gratia deuotionis, quæ est
optima alimonia mentis, quoniam optimũ est gratia stabiliri cor, secundũ apostolũ: Sumus quo-
« que ⌊& oues manus eius, ⌋ .i. oues potestatis diuinæ, seu in potestate dei constitutæ, quoniam in ma Hebr. 13
7 « nu eius est tota salus nostra. ¶Hodie si vocem eius audieritis, ⌋ secundũ expositio-
nem certissimã sancti apostoli, ista dicuntur specialiter ad Iudæos, qui erant tẽpore euangelicæ
prædicationis, quos hortatur propheta vt tẽpore gratiæ, euangelicã legem recipiant, ne sint
rebelles filio dei, quemadmodũ patres eorum rebelles fuerunt deo patri. Ait ergo, Hodie. i. tem
« pore gratiæ, quod dicitur dies, vt Zacharias ait: In die illa applicabuntur gentes multæ ad do-
minũ. Et Esaias: In die illa erit germẽ domini in magnificentia & gloria, si vocẽ eius. i. præ- Zacha. 2
« dicationẽ Christi vel discipulorum ipsius, audieritis ò Iudæi, ⌊nolite obdurare corda vestra, ⌋ Esaiæ. 4
8 « .i. nolite esse increduli & peruersi. ¶Sicut in irritatione⌋ illa cõtigit, ⌊secundũ diem ten-
« tationis in deserto, ⌋ .i. in die qua ex incredulitate experiri volebant potentiã meã, & verita
9 « tem verborum meorum. ¶Vbi tentauerunt me patres vestri, ⌋ in deserto, dicentes, est ne deus
« in nobis, an non? Hic loquitur propheta in persona dei, ⌊probauerunt⌋ per experientiam,
« quid agere possem, ⌊& viderunt, ⌋ oculis proprijs, ⌊opera mea, ⌋ mirabilia in Aegypto, in Exodi. 17
mari rubro atque deserto. Sumitur autẽ hoc loco, si, pro quia, vt sit sensus, si vocem eius audie-
C ritis. i. quia eam audietis, secundũ quẽ etiam modũ loquitur Christus Iudæis de Antichristo:
Ego veni in noĩe patris mei, & non accepistis me, si alius venerit in noĩe suo, illum accipietis. Johan. 5
Hortatur ergo nos spũs sanctus, ne obduremus corda nostra, repellendo à nobis euangelica
documẽta, dum vocem seu doctrinã saluatoris audimus. sicut populus ille Hebræorum cor suũ
obdurauit, deum irritans. i. ad iustã vltionem inducens. Quilibet etiam nostrum verba hæc ad
interiora sua dicere potest hoc modo, Hodie. s. in die præsenti, si vocem eius audieritis, ò in-
tellectus, memoria, atque voluntas animæ meæ, nolite obdurare corda vestra. i. proposita ve
stra, sed auscultate diligenter, tenete memoriter, adimplete viriliter quæcunque vobis dicunt.
10 « ¶Quadraginta annis offensus fui generationi illi, ⌋ .i. populo Iudæorum me tentanti irasce-
bar, eum iuste castigans toto tempore quo ipsum per desertũ deduxi, quia (sicut in Deut. legi
tur) semper cõtentiose egit cõtra me. Alia litera habet, proximus fui generationi huic, quo- Deute. 31
niam deus nõ reliquit eos in toto, imò indesinẽter pluit illis manna, præcessitque in die per co-
lumnam nubis, in nocte autem per columnã ignis. Propter quod Moyses: Nõ est (inquit) alia na
tio tam grãdis, quæ habet deos appropinquãtes sibi, sicut adest dñs deus noster cunctis obse Deute. 4
« crationibus nostris, ⌊& dixi semper⌋ per angelum ad Moysen. per Moysen quoque ad popu-
« lum, eũ reprehendẽdo, ⌊hi⌋ mihi ingrati, & murmuratores increduli, ⌊errãt corde⌋ falsita-
11 « ti credendo & illicita appetendo. ¶Et isti non cognouerunt vias meas, ⌋ .i. mandata mea

¶Expositio psalmi.

1 “ Antate dño canticũ nouũ, ⌋.i. noui testamẽti scripturã, euãgelicã legẽ, & maxime hymnũ ex consilijs Christi cõpositũ, cuius cõsilia quædã ante eius aduentũ erant ignota, sed nouus magister, doctor cœlestis, & fons sapiẽtiæ Christus dñs nouã doctrinã, nouũq́ canticũ secũ aduexit, & mundo proposuit. Nouũ
canticũ est. Porrò vnũ est necessariũ. Et: Si vis pfectus esse, vade & vende oia, Luce.10.
quæ habes, & da pauperibus. Itẽq́: Nisi abũdauerit iustitia vestra plus, q̃ scri- Matt.19
barum & pharisæorũ, non intrabitis in regnũ cœlorũ. Et: Patrẽ nolite vocare sup terrã, vnus Matt.5
est em̃ pr̃ vester in cœlo. Et hoc modo noui testamẽti scriptura, nouis est canticis plena, q̃ Matt.23
debemus Christo ac summæ trinitati cantare, p mẽtis deuotionẽ, p oris laudationẽ, seu diui
norũ verborũ reuerentialẽ prolationẽ, atq; p operis executionẽ, seu obedientiã sanctã. Pec-
catori em̃ dixit deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamẽtũ meũ p os tuũ? Et Psal.49
Chrũs in euangelio: Quid dicitis mihi dñe dñe, & nõ facitis q̃ dico? Non ergo sufficit canta-
tio oris, nisi cõcordet exhibitio honestæ cõuersationis. Nec sufficit honestas exterior, nisi af Luc.6
fuerit collectio atq; synceritas mẽtis iterior, prout dñs ait de pplo sibi nõ cõplacẽte. Appro
“ pinquat pplus iste ore suo, & labijs suis glorificat me, cor aũt eius longe est à me, ⌊cãtate do Esaie.29
“ mino ois terra, ⌋.i. incolæ terræ, q in hoc mũdo peregrinos vos esse cognoscitis, & ad futu-
ri seculi patriã festinatis, dicentes dño canticũ illud dulce ac nouũ, q̃d vobis pcinit apls. Pro Ephes.2
pter nimiã charitatem suã qua dilexit nos deus pater, filiũ suũ vnigenitũ misit in mundum.
2 “ ¶Cantate dño & benedicite nomini eius, ⌋.i. ipsum laudate, bñficia eius recolite, dicẽtes
cũ iubilo: Videte qualem charitatem dedit nobis deus pater, vt filij dei nominemur & sim⁹. 1.Johan.3
Dicitur aũt canticũ nouum, non solũ propter tpis nouitatẽ, sed eriã propter recẽtem animi
B deuotionẽ, & ita debemus ex feruẽti nostri saluatoris amore, semp noua cantica secũdũ pro
prij cordis illuminationem reperire, qũo seculi amatores noua carmina cõfingũt & canunt
“ de eo, seu ea quã carnalr amant, ⌊annũtiate de die in diẽ (.i. quotidie) salutare eius, ⌋.i. Chri-
stum indefinẽter exprimite, collaudate, ac pdicate, p quem, & in quo deus pater nos saluat.
3 “ De quo salutari loquit Iacob patriarcha: Salutare tuũ expectabo dñe. ¶Annũtiate, ⌋ò p-
“ dicatores, & cæteri zelũ diuini honoris atq; fraternæ salutis habẽtes, ⌊inter gẽtes⌋ cõuertẽ Gene.49
“ das ad fidẽ, vt credant, seu cõuersas, vt diligãt Christũ ac laudẽt ⌊gloriã eius⌋.i. gloriosa om
nia q̃ de eo cõscripta sunt, qũo ab exordio suæ incarnatiõis vsq; ad ascensionẽ angeli sancti si
bi ministrauerũt, & ois creatura sibi obediẽs fuit, ꝙ tertia die à morte surrexit, quadragesimo Matt.4
4 “ die ascendit, imò aũt paracletũ misit. ¶Qm̃ magnus dñs & laudabilis nimis, ⌋ imò tãtum Mar.16
laudabilis q̃tũ bonus. Cũ ergo sit bonitas eius immẽsa, ipse q̃q; in infinitũ laudabilis est, nec
valet ab aliqua creatura plene laudari. Propter q̃d dicit: Adonai dñe magnus es tu & pclarus
“ in virtute. Iob quoq;: Digne eũ inuenire nõ possumus, & enarrari nõ potest, ⌊terribilis ẽ su- Judit.16
“ per oẽs deos, ⌋.i. plus q̃ oẽs dij. Vel, sup oẽs deos, qm̃ oẽs deos terribilr cõdemnabit, & cru- Job.37
ciabit. In pcedẽti em̃ psalmo dij vocati sunt, q grãm diuinæ pfectionis excellẽter participãt,
sicut ad Moysen dñs ait: Ecce cõstitui te deum Pharaonis, & Aaron erit propheta tu⁹. Nũc Exodi.6
vero dij vocant, qui à paganis mendaciter dij putant, inaniterq́ colunt. Dicit autem de⁹ ter
ribilis præ oibus creaturis ac dijs, propter duas causas. Primo, qm̃ à nullo est tam malum se-
parari, sicut à deo. Secundo, qm̃ nullus tam dira tormenta infligit, vt deus. Vnde scriptum
est: Deus cuius iræ nemo resistere potest, sub quo curuantur, qui portãt orbem. De his falsis
5 “ dijs subiungitur. ¶Qm̃ omnes dij gentium, ⌋.i. infidelium, sunt dæmonia. Occurrit mihi
C hic dubitatio quædã, quam non vidi ab alijs tactam, vnde nec eam libenter tango, ne forte
eam insufficienter dissoluam. Ecce multi gentilium coluerunt homines quosdã pro dijs, vi-
delicet Saturnum, Iouem, Mercurium, Herculem, Priapũ, &c. Alij coluerunt solem, lunam,
ac sydera cœli, alij ignem, alij aquam, alij bestias terræ, sicut ad Romanos aplus innuit: Quo-
modo ergo oẽs dij gentiũ dæmonia? Possem de hominibus impijs, qui tanq̃ dij colebantur, Roma.1
respondere, ꝙ appellant dæmonia propter imitationẽ diabolicæ prauitatis, quẽadmodum
hoies aliqui angeli nuncupant propter participationem angelicæ dignitatis, prout Iohãnes
pastores seu episcopos septem ecclesiarum in Asia angelos nominat, & alibi sacerdos dicitur Apoc.2.3
angelus dñi exercituum. De alijs videtur posse dici, ꝙ licet nullo modo sint dæmones, quoni Malac.2
am tamen cultores ipsorũ eo ipso quo ea colunt, dæmonibus seruiunt, idcirco oẽs dij gentiũ
dæmonia asseruntur. Nã & apostolus ad Corint. dicit: Quæ immolãt gentes, dæmonibus ĩ-
“ molant, ⌊dñs autem cœlos fecit, ⌋.i. oẽs orbes cœlestes, angelos sanctos, hominesq́ in terra
cœliformiter conuersantes creauit, distinxit, ornauit. In principio em̃ creauit deus cœlum &
terrã. Et rursus scriptũ est: Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære Genes.1
6 “ fusi sunt. ¶Confessio & pulchritudo in conspectu eius, sanctimonia & magnificentia ĩ san Job.37
“ ctificatione eius. ⌋ Versus iste decorus est valde, si lucide intelligat. Dicitur autem esse seu fie
ri in conspectu dei, seu coram deo, non quia fit & est ipso præsente, sed quoniam appro-

Ruth.4. batur ab eo, & cõplaceat ei, ficut apud Ruth dr̃ Ieffe genuit Dauid, qui ambulauit coram do D
Genef.17 mino. Et dñs ait ad Abraham: Ambula coram me. Et quafi quæreres, quid eft ambulare cõ do
Iob.13 mine corã te, fubdit, & efto perfectus. Et iuxta hũc fenfum fcriptũ eft Nõ veniet in cõfpectu
dei oĩs hypocrita. Porrò cõfeffio eft duplex, fcilicet cõfeffio laudis diuinæ atq; cõfeffio ppriç
culpç. Pulchritudo etiam quædam interior eft, qdã exterior. Sed fi propter exteriorem pul-
1.Reg.14 chritudinem placeret quis deo, pulcherrimus Abfalon tantũ ei non difplicuiffet, neq; delyrus ille Martinus tantũ ei cõplacuiffet. Non ergo corporis, fed mentis pulchritudinẽ appetamus. Certum eft autẽ, q̃ confeffio culpæ locum nõ habet in patria, in via autẽ vtraq; confeffio reperitur, fed confeffio laudis diuinç in via valde eft imperfecta. Primo itaq; intendamus quomodo præfens verficulus exponi debeat de deo in triumphanti ecclefia, fic eñ ei plenisfime competit hoc modo. Confeffio. i. diuina laudatio, & pulchritudo. i. decor interior, feu fplendor puritatis internæ, eft in confpectu eius. i. coram deo in patria, ita q̃ fancti in patria
Pfalm.83 deo inceffabiliter offerunt cõfeffionem feu laudẽ fuæ infinitæ bonitatis, ficut fuperius dictũ eft: Beati qui habitant in domo tua dñe, in fecula feculoꝝ laudabunt te. Hæc aũt cõfeffio maxime cõplacet deo, quia in fuis miniftris ipfum in patria ita laudantibus eft pulchritudo interior. i. fanctitas pura, munditia impermixta, & gratia cõfummata, nil eñ imperfectiõis cul-
Efaię.64 pabilis reperitur in patria. Propterea confeffio beatorum, quoꝝ tanta eft pulchritudo, præcipue grata eft deo. Noftra autẽ confeffio multum eft imperfecta, q̃m omnes noftrę iuftitiæ
Prou.24 funt tanq̃ pannus menftruatæ. Pulchritudo quoq; noftra interior multis deformitatibus, faltem venialiũ peccatoꝝ, mifcetur ac violatur, præfertim cũ iuftus fepties in die cadit. Itaque in cõfpectu dei in patria funt, confeffio inceffabilis laudis, qua iugiter à beatis trinitas fupbenedicta laudatur, & pulchritudo mundiffimæ fanctitatis, q̃m nihil impuritatis aut culpæ effe
Apoca.21 poteft in miniftris, deũ hoc modo laudantibus. Propter quod fcriptum eft: Non intrabit in E
illam. f. patriam beatoꝝ, aliquid coinquinatum. Dr̃ etiã ifta confeffio & pulchritudo in cõfpectu dei, q̃m complacet ei fanctimonia & magnificentia in fanctificatione eius. i. in cultu, laude, feu veneratione, qua deus in patria à beatis fanctificaẽ, eft fanctimonia. i. fanctitas, fcilicet omnis impuritatis exclufio, & magnificentia. i. magna excellentia, feu magna efficiẽtia & honor fublimis, hoc aũt diuinæ fanctificationi pcipue cõpetit. Dicitẽ nãq; nũc fanctificatio dei cultus, quo deus à beatis fanctus effe perhibetẽ, & tanq̃ fanctus laudatẽ ac honoratur. In hac vero fanctificatione eft fanctitas feu fanctimonia, qa quo deus amplius atq; perfectius
Eccl.43. à fuis miniftris fanctificatẽ, eo fanctificatio illa eft verior, purior, & ab oĩ errore munior, qa dei laudatio exceffum nõ habet, fed q̃ maior, eo eft fanctior. Vnde dr̃: Glorificate dñm quantũcunq; poteritis, fupualebit adhuc, maior eft eñ oĩ laude. Hoc aũt creaturis nõ cõpetit, poffent nãq; in tantũ fanctificari à nobis. i. tã fanctæ ac magnæ putari, tamq̃ magnifice honorari, q̃ in fanctificatione hmõi nõ effet fanctimonia, fed idololatria, nõ fanctitas, fed falfitas, nõ verus honor, fed peffimus error, ficut fi alicui puræ creaturæ cultus latriæ impendatẽ feu infinita perfectio afcribatẽ. Hinc patet qũo in fanctificatione dei fit magnificẽtia. Eft eñ in ea fumma excellentia, quoniã deus fuper omnia in infinitũ extollitur, omniumq; creator, faluator, atq; immenfæ maieftatis dominus appellatur. Eft quoq; in ea magna quædam efficentia, quoniam nullus effectus feu actus hominis dignior eft, q̃ deũ fanctificare, propter qd in fanctificatione hac eft honor fublimis, videlicet adoratio feu latriæ cultus foli deo exhibẽdus. Præterea verfus ifte cõuenit deo etiam in militanti ecclefia, quamuis minus perfecte ac proprie. In militãti ergo ecclefia eft confeffio propriæ culpæ ac laudis diuinæ, in confpectu dei, quoniam talis confeffio deo à fidelibus reuerenter offertur, qui feipfos accufant & deum collaudãt, atq; à deo mifericorditer acceptatur. Per hãc vero confeffionem venitur ad interiorem pulchritudinem mẽtis, quoniam in confeffione omnia lauãtur, fecundum fcripturas F
Student quoq; fideles deo in pulchritudine mentis affiftere, id eft, in fanctitate, & cordis puritate adhærere, intendere, atq; feruire, vt fit pulchritudo eorum corã deo. i. placens & gra-
Matt.5 ta corã eo, penfantes verbum fui faluatoris, dicentis: Beati mundo corde, q̃m ipfi deum vide bunt. In fanctificatione quoq; q̃ deum per obedientiã diuinorum præceptorum fanctificãt,
Matt.6 ficut quotidie orãt, Sãctificet nomen tuum, eft fanctimonia feu fanctitas fecũdũ modum & poffibilitatẽ vitæ pfentis, videlicet pura ac pia intentio, deuotaq; laus ac prõpta fubiectio &
Danie.3. ita inuenitẽ in ea, quẽadmodũ magnificẽtia q̃ deũ p oĩb⁹ mẽte, ore, ac ope fupexaltãt, dicẽtes illud Danie. Benedictus es dñe deus patrũ noftroꝝ, & laudabilis, & fupexaltatus in fecľa. Et
bñdictũ nomẽ gloriæ tuæ fanctũ, & fuplaudabile, & fupexaltatũ in oĩbus feculis. ¶ Afferte, ⌋. i. exhibete ⌊ dño ⌋ faluatori õ ⌊ patriæ gẽtiũ ⌋. i. õ hoĩes in patrijs gẽtiũ habitãtes, q̃ fidẽ Chri recepiftis. Vel, õ hoĩes. afferte dño patriæ gentiũ. i. Chro, q eft deus oĩm regionum, » 7
1.Timo.1 patriaꝝ, ac nationũ, ⌊ afferte ⌋ inquã ⌊ dño ⌋. i. impendite deo foli ⌊ gloriã & honorẽ ⌋ quẽadmodũ in Apľo habetur: Regi feculoꝝ, ĩmortali, inuifibili, foli deo honor & gloria. Gloria » 8
eft clara cum laude notitia, fecundum Ambrofium: Quid eft ergo deo afferre gloriã, nifi nomen

A men eius coram alijs clarificare, seu alios ad claram ac laudi coniunctam notitiam dei intro-
ducere, quatenus deum verè agnoscant, & dignè collaudent. Honor aũt est exhibitio reue-
rentiæ in signũ virtutis. Quid est ergo deo afferre honorem, nisi deo humiliter obedire, oĩe
“ bonum ei ascribere, & ad eius veneratioẽ oĩa ordinare? ⌊afferte domino⌋ non solum ex-
“ teriora dona, sed ⌊gloriam nomini eius,⌋ dicẽtes: Non nobis dñe nõ nobis, sed nomini tuo Psalm. 113
da gloriam. In exordio Psalmi huius ter dicebat cantate. Nunc vero ter dr̃ afferte, quatenus
vtrobiq; sanctæ Trinitatis mysterium designet, tanquam diceret: Cantate patri, cãtate filio,
cantate spiritui sancto. Et item: Afferte patri, afferte filio, afferto spiritui sancto gloriam &
8 “ honorem. ¶ Tollite hostias⌋ Hoc est, ferte vobiscũ dona ac sacrificia dño immolanda, vi-
delicet spm̃ contribulatũ, quoniam sacrificium deo spũs contribulatus, animũ ad obediẽtiam Psalm. 50
dei paratum, qm̃ salutare sacrificiũ est attẽdere mãdatis, vt dicit Ecclesiasticus: Preces quoq; Ecci. 35.
“ deuotas quæ penetrãt cœlos, seu alia quælibet munera dño offerẽda, ⌊& introite⌋ mẽte de-
“ uota, & corpore rõni subiecto ⌊in atria eius⌋ .i. in Ecclesiam dei, seu loca sacrata, diuino cul-
tui deputata, & maximè in corda propria, redeũtes ad interiora vestra, quatenus deum intra 1. Cor. 3
vos honoretis, cõtemplãdo, amãdo, & oĩ custodia vitia deuitãdo. Templũ eñ dei sanctũ ẽ, Esa. 16
“ quod estis vos, ⌊adorate dñm in atrio sancto eius⌋ .i. in tẽplo suo materiali, quod est domus
oõnis, magis aũt in templo eius immateriali, qd est mens ipsa seu spũs, vbi per gratiam habi
tat deus, vbi & adorare eũ oportet, quemadmodũ ait saluator: Spũs est deus, & eos q adorãt, Iohan. 4.
in spũ & veritate oportet adorare. Et alibi: Tu aũt cum oraueris, intra in cubiculum, & clau- Matth. 9
9 “ so ostio, ora patrem tuum in abscondito, scilicet corde collecto, fixo, nõ vago. ¶ Commo
“ ueat à facie eius vniuersa terra⌋ Hoc est, vniuersi incolæ terræ ex cõsideratõe præsentię ma-
B iestatisq; Chri, motu casti timoris, & admiratõis, ac obediẽtiæ cõuertant ab iniqtate ad deũ,
“ ⌊dicite⌋ ó sancti Apostoli & successores ac imitatores eorũ, ⌊in gentibus⌋ ad quarũ conuer-
“ sionem seu informationẽ missi estis, ⌊quia dñs (Chrs) regnauit.⌋ In toto vniuerso, præsertim
tamẽ in cordibus suorũ fidelium per charitatem & fidem. Chrũs vt deus ab initio mũdi regna
uit, sed vt homo cœpit regnare, præcipuè (.i. potestatẽ suam exercere atq; ostẽdere) post re-
surrectionem, & spũs sancti missionem, qa p mortẽ vicit eum, q mortis habebat imperiũ, hoc
est, diabolum scdm Apostolũ. Vnde post resurrectionem spoliauit infernum, mũdumq; con Hebre. 2.
uertit ad suũ obsequium, & qa hæc facta sunt merito passionis Chri, iuxta illud Apostoli: Fa- Phil. 2
ctus est obediẽs vsq; ad mortem, propter qd & deus exaltauit illũ, ideò addit, à ligno, hoc est,
à crucis patibulo, in quo mũdum redemit, scdm q Apostolus dicit: Chrs nos redemit de ma- Gala. 3
ledicto, factus pro nobis maledictũ, qa scriptum est: Maledictus oĩs q pẽdet in ligno. Verun-
tamẽ istud quod dicitur: à ligno, nõ est de textu, nec in Hebræo habetur, sed ab aliquo trans-
latore æstimat appositum. Ex his elucescit Psalmũ præsentem factũ à Dauid, sicut in hymno
Ecclesiæ canit: Impleta sunt quæ cõcinit Dauid fidelis carmine, dicẽs, in natõibus regnauit à
ligno deus. Et q aliter dicunt, nõ vident satis consonare Ecclesiæ, generalr atq; solẽniter hũc
10 “ hymnũ canenti. ¶ Etenĩ (Christus) correxit orbẽ terræ⌋ Hoc est, homines vniuersos, seu
vniuersalem Ecclesiam, toto orbe terrarũ diffusam à vitijs, & idololatria cõuertit, per incre-
pationem ac prædicationem seruorũ suorũ. Vnde scriptum habet. Eleuabit dominus solus in
die illa, & idola penitus conterentur. Et Zacharias: In die illa dicit dominus, disperdant no- Esa. 2
C mina idolorum de terra. Hinc quoq; de Christo dicitur: Percutiet terram virga oris sui: Cor- Zache. 13
“ rexit itaq; orbem terræ ⌊q nõ commobebit⌋ à fidei veritate in toto, quia Ecclesia vsq; ad fi- Esa. 11
nem seculi stabilietur in fide, quantum ad aliquos, quantũcunq; tribulationibus concutiatur,
“ ⌊iudicabit populos in æquitate.⌋ Chrũs in primo suo aduentu iudicauit populos in æquita-
te, loquendo de iudicio discretõis, quemadmodũ ipsemet ait: Nunc iudiciũ est mundi. Et ali Iohan. 12.
bi: In iudicium (inquit) ego veni in hunc mundum, vt q non vident, videant: & q vidẽt, cæci Iohan. 9
fiant. Per hoc ergo Chrũs iudicauit populos in æqtate iudicio discretõis, q aliquos pie voca
uit ad fidem & grãm, cæteros iuste deseruit, quę discretio oĩno est, quamuis sit nobis incom-
prehensibilis & ignota. Non autem iudicauit Christus populos in primo suo aduẽtu iudicio
remunerationis. Propter quod ait: Non misit deus filium suum vt iudicet mundum, sed istud
iudicium Chrũs acturus est in die nouissimo. Deinde inuitant creaturæ ad gaudium spiritale Iohã. 3
ex consideratione primi aduentus Chri, qui fuit & est mundo magna ratio exultandi, quem-
admodum angelus dixit pastoribus: Annuntio vobis gaudium magnum quod erit omni po Luce. 2.
11 “ pulo, qa natus est vobis saluator. Ait igitur. ¶ Lætent cœli⌋ Hoc est, ciues cœlorũ, seu an-
geli sancti, nam Chrõ nato facta est cum angelo multitudo cœlestis exercitus, laudantiũ deũ.
Incarnatio eqdem Christi erat angelis materia gaudij, quia per eam reparatur eorum ruina,
“ ⌊& exultet terra⌋ hoc est, genus humanum in terra exilium ducens, ⌊commoueatur⌋ ad pœ
“ nitentiam & gratiarum actionem ⌊mare⌋ hoc est, gentilitas vitijs turbulenta amara & salsa,
“ ⌊& plenitudo eius⌋ .i. viscera eius interiora, vel rõ & voluntas & cæteræ aĩæ vires ⌊gaude-
“ bũt campi⌋ .i. homines bonis operibus floridi, gratiaq; fœcundi in Christi primo aduentu,

 & postea

& postea spiritualiter exultabunt,⌊& omnia quæ in eis sunt⌋.i.interiora eorum in domino » D
lætabunt. ¶Tunc exultabũt oĩa ligna syluarũ⌋ Hoc est,populi nationũ ad fidem cõuersi » 9
⌊à facie dñi⌋.i.ex consideratõe præsentiæ Chri,⌊quia venit,⌋ in mũdum per incarnationẽ. »
Acto.13 Vnde dicit: Audientes aũt Gentes,gauisæ sunt,& glorificauerũt verbum dei. His duobus ver
Esaiæ.49 siculis cõsonat,quod legit: Laudate cœli & exultet terra,iubilate montes laudem, quia cõsola
tus est dñs populum suum. Et qa nõ solum gaudẽdum est de primo atq; occulto Chri aduen-
tu,quo venit iudicari,sed etiam de secũdo eius aduentu quo venturus est iudicare,scd̃m quod
Luc.21 ipse ait, His aũt fieri incipiẽtibus: Leuate capita vestra.i. exhilarate corda (scd̃m Gregoriũ) »
quia appropinquat redemptio vestra. Ideo subdit:⌊qm̃ venit iudicare terram⌋.i.qm̃ Chrũs
venturus est iudicare viuos & mortuos iudicio remuneratõis. Ponit enĩ præteritũ pro futuro
more prophetali,propter certitudinẽ prophetiæ. Per hoc ergo q bis ait, venit,innuit duplex
Chri aduentus,quorũ primus fuit in humilitate & occultus. Secũdus erit in maiestate ac ma-
Marci.13 nifestus,quemadmodũ scriptũ est loco prædicto. Tunc videbũt filiũ hoĩs venientẽ in nubi-
bus cœli,cũ potestate magna & maiestate. ¶Iudicabit⌋ In die extremi iudicij ⌊orbem ter » 10
Esaiæ.11 ræ⌋ hoc est,homines,⌊in æquitate⌋ dando singulis quod promeruerũt, ⌊& populos in ve- »
ritate sua⌋.i.sic eos iudicabit sicut in sanctis scripturis prædixit. Hoc est quod de Chro con- »
Job.35 scriptum est: Non scd̃m visionẽ oculorũ iudicabit,sed iudicabit in iustitia pauperes,& arguet
in æquitate pro mansuetis terræ. Iob quoq; ait: Omnipotens causas singulorum intuebitur.

Ecce psalmũ cœlesti pulchritudine adornatũ audiuimus,in quo Gentiliũ pronuntiat con- E
uersio,diuina maiestas sonoro commẽdat oraculo,ad laudẽ & oblationẽ fideles inuitant,duplex Chri aduẽtus innuit,atq; diuini iudicij æquitas collaudatur. Qm̃ ergo psalmus præsens Christi laudibus atq; mysterijs plenus est, debemus eum cum singulari deuotõe cantare,nostramq; conuersationem metu futuri iudicij taliter custodire,vt idonei laudatores domini saluatoris inueniamur.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM XCVI.

¶Argumentum.

¶Titulus: Huic Dauid quãdo terra eius restituta (aliàs restaurata) est. Apud Hebræos caret titulo. Hunc psalmũ qdam de primo Chri aduẽtu, alij de secũdo,alij vero de vtroq; exponũt vtcũq; monemur ad exultationẽ,nempè vt in Chro gaudeamus ipsum diligẽtes,eiusq; iudiciũ timẽtes. Alij aũt de primo Chri aduẽtu exponentes asserũt hic agi de victoria & gloriosa resurrectõe,ac commendatõe regni ipsius. Interimq; Propheta hortat fideles ad lætandũ in Chro,& cõtra increpat idololatras,q simulachra venerant. Scd̃m Iacobũ de valentia in duo diuidit. Primo nãq; describit regnũ Chri. Scd̃o exhortat oẽs ad obseruantiã legis Euãgelicæ, ibi: Qui diligitis dñm. Author vero luculẽtissimo commẽtario interpretat eũ de Chro ad literam & de secundo eius aduẽtu ac potestate iudiciaria.

¶Expositio Tituli.

¶Præterea titulus psalmi nũc pertractãdi talis est: Psalmus ipsi Dauid,quãdo terra eius restituta est ei,hoc est, Psalmus p̃sens competit Chro manuforti,desiderabiliq; aspectu,agẽs de eo q̃d accidit,qñ terra eius.i. genus humanũ seu Ecclesia electorũ,quam p pctm̃ primi parẽtis amisit,restituta est ei p̃tio sanguinis sui. Loquit nãq; hic Psalmus ad lr̃am de Chro, & secũdo eius aduẽtu atq; iudiciaria potestate ipsius,quã Chrũs homo sua passione promeruit. Eodem F
enĩ tpe restituta ẽ Chro terra sua iam dicta,& iudiciaria ptãs collata,vz statim in egressiõe animæ suæ à corpore,tunc enĩ plenissimè satisfecit pro genere humano,& tũc dedit ei pr̃ Gen-
Psalm.2. tes hæreditatem suam, sicut superius dixit: Postula à me,& dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã,
quàmuis (vt sæpius patuit) Chro homini ab exordio conceptõis in virgine,data sit oĩs pote-
Matt.28 stas in cœlo & in terra. Quòd aũt hic Psalmus de Chro loquat. Hinc constat q Paulus ad He-
Heb.1 bræos inducit scripturã huius Psalmi de Chro p̃nuntiatã,dicẽdo: Et cũ introducit primogenitũ suũ in orbẽ terræ,dicit: Et adorẽt eũ oĩes angeli eius. Hoc quippe inferius ita exprimit: Adorate eum omnes angeli eius, Ait ergo.

¶Expositio Psalmi.

Apo.19
Ominus⌋ Scilicet Christus habens in vestimento & in fœmore suo scriptum: » 1
Rex regum,& dominus dominantium,prout legitur:⌊regnauit⌋ in militanti »
Ecclesia,seu cordibus electorum,sicut de eo Abdias dixit Propheta: Et erit do
Apo.19 mino regnum. De quo in Apocalysi: sancti hilariter cantant: Regnauit dominus deus noster omnipotens, gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, ⌊exultet terra⌋ hoc est,habitatores terræ Christo domino suo regnanti con- »
gratulent,& de eius regno in seipsis piè lætentur, ⌊lætentur⌋ hoc modo in domino, ⌊insulæ »
multæ⌋ ad fidem conuersæ,sicut est Anglia,Hybernia,Cyprus, Sicilia, de qbus prædictum »
Esaiæ.42 est. Ponent domino gloriam,& laudem eius in insulis nuntiabunt. Dicuntur enim insulæ ter-
Esaiæ.24 ræ supra mare sitæ. Vnde in Esaia habetur: Glorificate Dominum in insulis maris.

¶Nubes

2 " ¶Nubes & caligo in circuitu eius.] Hoc est, in die iudicij erunt, & apparebunt in circuitu
Christi iudicis nubes materiales, quia veniet in nube. Christus namq; ascendit in nube. Iuxta
illud: Nubes suscepit eum ab oculis eo॰. Venturus est ergo in nube, quoniam sicut illic ange- Luce. 21
li sancti testati sunt sanctis Apostolis: Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœ- Acto. 1.
lum, & caligo. i. obscuritas aeris, quoniam dies domini tanq̃ fur in nocte ita veniet: Et me- Matt. 28
dia nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, quem admodum ipsemet sponsus ac iudex te- 2. Petri. 3.
statur: Credit enĩ Chrũs tpe noctis ad iudicãdum venturus. Sed quæstio est, quomodo tunc Matt. 25
erit caligo, præsertim cũ totus mũdus stabit in igne cõflagratõis, q vtiq; (vt apparet) aerem il
lustrabit. Possit fortassis responderi ad hoc, quòd ignis ille fumosus erit, nec tenebras omino
expellet sicut nec ignis inferni. Sed qa de necessitate concedere cogimur, ꝙ ipse iudex. s. Chrs
ab vniuersis hoĩbus etiã corpalibus oculis cõspiciet, sicut & Iob ait: In nouissimo die surrectu-
rus sum, & in carne mea videbo deũ saluatorẽ meũ, imò (scd̃m Gregoriũ) omes angeli tũc cor Job. 19
poralibus oculis videbunt, quãtomagis hoies? Idcirco nõ arbitror ꝙ in die iudicij erit caligo
in circuitu iudicis, ita ꝙ aer oino tenebrosus erit. sed propter ignis illius fumositatẽ poterit ali
quid tenebrositatis remanere in aere. Potest quoq; p caliginẽ accipi tempestas illa horribilis,
quę erit in die iudicij, de qua dictũ est supra, & in circuitu eius tẽpestas valida. Vnde & Naum
3 " Dñs in tempestate, & turbidine viæ eius. ¶Ignis.] conflagratõis qui elementa exuret, atq; Psalm. 17.
" purgabit, & tam altè ascẽdet, vt aqua diluuij, [ante ipsum pręcedet.] hoc est, secundum Chri Naum. 1.
sti aduẽtum præueniet, qa quemadmodũ mũdus primo perijt aquis diluuij, sic vltimo periet
" ignibus conflagratõis, q omes viuẽtes in mũdo occidet, [& inflammabit in circuitu inimicos Gene. 7
" eius.] s. reprobos, qm̃ durãte hora iudicij, ignis conflagratõis in quo vniuersi tunc stabũt, in-
B cendet malignos, electos vero nõ tanget, nec cõtristabit, nec aliquid molestiæ inferet, cuius fi
gura præcessit in tribus pueris, quos rex Babylonis misit in fornacem ignis, quos non tetigit
4 " ignis, sed Chaldæos cõbussit, vt dicit Daniel. ¶Illuxerũt fulgura eius orbi terræ.] Hoc est,
magnæ atq; terribiles choruscatões circa iudicij horam apparebũt, de qbus hoies terrebunt, Dani. 3
sicut Lucas dicit: Arescẽtibus homibus præ timore & expectatõe, quæ superueniẽt vniuerso
" orbi, idcirco subiungit: [vidit & commota est terra.] hoc est, habitãtes in terra hæc fulgura Luc. 21
cernent, & ad magnum timorem mouendi sunt. Propter quod scriptum est: Conturbentur
omes habitatores terræ, quoniam venit dies domini, dies tenebrarum & caliginis. Similis ei Johel. 2
non fuit à principio, & post eum non erit. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum vorax
5 " flamma. A facie eius contremuit terra. ¶Montes sicut cera fluxerũt à facie dñi.] Quia in die
iudicij seu mox eo peracto, complanabit terra, sed & ante iudicium erunt terręmotus magni
per loca. Melius tamen per montes hoc loco, accipiunt superbi, non in montem domini, sed Matt. 24
in montem superbiæ ascendẽtes, sequẽtes eum qui dixit: Sedebo in monte testamenti, & ascẽ
dam super altitudinem nubium. Isti in die iudicij, sicut cera fluẽt, hoc est, corde dissoluent atq; Esa. 14
" pauebunt, [à facie dñi.] i. à conspectu iudicis, nec ipsi solum, sed à facie dñi, hoc est, à iudicis
" metuẽda præsentia, fluet hoc modo, [omis terra.] i. omis homo terrenus atq; peccator. Ideo
nãq; prædictum est: Montes commoti sunt ab eo, & colles desolati sunt, & cõtremuit terra à
C facie eius, orbis & omes habitãtes in eo. Et alibi: Ecce turbo dñicæ indignationis egredietur, Naum. 1.
6 " & tempestas erumpẽs, super caput impiorum veniet. ¶Annũtiauerũt cœli iustitiam eius.] Hiere. 23.
Hoc est, per signa in cœlo appparẽtia, manifestabit iusta vltio Christi in impios. Erunt enĩ si
gna in sole & luna & stellis. Vnde ait saluator: Statim post tribulationem dierum illorum sol Luc. 21
obscurabit, & luna nõ dabit splẽdorem suum. Per hæc aũt patebit, quãta sit Chri iustitia vlci- Matt. 24
" scens peccata, [& viderũt omes populi gloriam eius.] i. omes tunc in mũdo existẽtes, cõspi-
ciẽt magnalia ista ope॰ diuino॰. Melius aũt exponit iste versiculus de sanctis Apostolis, qa
ne crederet iudiciũ illud sine prędmonitõe & comminatõe futu॰, adiecit: Annũtiauerũt cœ
li. i. Apostoli iustitiam eius, qa in vniuerso mũdo prędicauerũt Chrm esse oim iustissimũ iudi
" cem, qa sine persona॰ acceptõe irreprehẽsibilr iudicabit, [& viderũt.] hoc ẽ, per fidẽ cogno- Matt. 22.
" uerũt [oẽs populi.] ad Chrm cõuersi ex annũtiatõe ho॰ cœlo॰ [gloriam eius.] i. maiestatẽ
& excellẽtiã Chri, quę in euãgelio copiose describit. Vnde dñs dicit: Mittã ex eis q saluati fue Esa. 66
rint, ad insulas lõgẽ, & annũtiabũt gloriam meam Gẽtibus. Cum ergo tãta sit gloria Christi.
7 " ¶Cõfundant.] Vel modo ad pœnitẽtiam salutarẽ, vel si modo nõ pœnitẽt, ęternalr erubescãt
" [oẽs q adorãt sculptilia, & q gloriant in simulachris suis.] seu Idolis, q seruiũt creaturę potius Romano. 1.
q̃ creatori. Nã q̃ graue sit hoc pctm̃, declarat Sapiẽs: Initiũ fornicatõis à deo est, exq̃sitio ido Sapię. 14
8 " lo॰. Infando॰ enĩ idolo॰ cultura, oĩs mali causa ẽ & initiũ & finis. ¶Adorate eũ.] s. Chrm,
" seu deũ trinũ ac simplicẽ, [oẽs angeli eius.] De his enĩ angelis dñs loqtur Iob: Vbi eras cũ me Job. 38
" laudarẽt astra matutina, & iubilarẽt oẽs filij dei, [audiuit & læta ẽ Syon.] i. ecclesia militãs,
quæ dr̃ Syon. i. speculatrix bono॰ cœlestiũ, audiuit auribus mentis, & corpis annũtiationẽ,
seu pdicationẽ Aplo॰, vel doctrinã eo॰, de duplici Chri aduẽtu ac iusto iudicio, & inde lęta-
ta ẽ spũali lætitia, tanq̃ seipsam cõfortãs, fauẽs, atq; cõsentiẽs volũtati saluatoris ac iudicis sui.

¶Et exul

¶ Et exultauerunt filiæ Iudę⌋ Hoc est, animę deo veraciter confitentes. Iuda enim inter- 9 D
Gene. 29. pretatꝰ confessio. Vnde cum Lya vxor Iacob patriarchæ, peperisset Iudam filiũ suum, dixit:
Modo confitebor domino. Et ob hoc vocauit eum Iudam. Hæ itaq; filiæ exultauerũt ⌊pro-
pter iudicia tua domine⌋ .i. ex consideratõe iustoꝝ iudicioꝝ tuoꝝ, quibus nil inordinatũ re-
linquis, nulli iniuriam facis, nullius violentiam inultam dimittis, sed eos qui in hoc seculo con
Matth. 5 temnunt, opprimunt, pro nihilo reputant, & propter iustitiã patiunt, in æternũ exaltas, eos
vero qui modo florent, prosperant, ac deliciant, fine fine condemnas. ¶ Quoniam tu dñs (es) 10
altissimus sup omnẽ terrã⌋ Oĩa namq; creasti, & cuncta in infinitũ excellis, oĩmq; oĩpo-
tens iudex es, idcirco ⌊nimis⌋ hoc est, incõparabilr, incõprehensibilr, & fine mensura, ⌊exal
tatus es sup oĩes deos.⌋ De qbus iam dictũ est, nam & illoꝝ creator ac iudex consistis. Pro-
Dani. 3 pter qd de te testatꝰ scriptura: Benedictus es dñe in templo sancto gloriæ tuæ, & suplaudabi- 11
lis & supexaltatus in oĩbus seculis. ¶ Qui diligitis dñm odite malũ⌋ Culpæ, hoc ẽ, pctm̃
oĩe abhorrete, non qa pœnã meret, sed qa pctm̃ est displicens deo. Qui em̃ diligit dñm, de-
bet habere affectũ diuinæ voluntati conformẽ, ideoq; quẽadmodũ deus odit pctm̃, inquantũ
pctm̃, sic diligẽs deũ, debet odisse pctm̃, inquantũ pctm̃, seu diuinæ voluntati contrariũ. Sic
aũt odio habere pctm̃, est euidens signũ dilectõis & gr̃æ dei in hoĩe, imò hoc modo societatẽ,
1. Iohan. 1. ac familiaritatẽ cũ deo sortimur. Vnde Iohãnes: Societas (inqt) nostra sit cũ pr̃e, & filio eius
Ibidem. Iesu Christo. Rursusq;: Deus lux est, & tenebræ in eo nõ sunt vllæ. Si dixerimus, societatẽ ha-
bemus cũ illo, & in tenebris ambulamus, mentimur. ⌊custodit dñs animas sanctoꝝ suoꝝ⌋ in
præsenti vita per gr̃ãm, angelicamq; custodiam, in futuro aũt iudicio, eas custodiet ab omni
damnatõe atq; periculo ⌊de manu pctõris⌋ hoc est, potestate oĩm iniquoꝝ ⌊liberabit eos⌋
scilicet sanctos suos. Nunc em̃ liberat eos à tentatõibus & persecutõibus, ne eis noceant, dan
do patientiam in aduersis, vel ereptionẽ totalem ab eis, in die quoq; iudicij perfectè redimet E
1. Iohan. 3 eos. Hinc em̃ scriptum est: Oĩs q natus est ex deo, non peccat, qm̃ semen dei manet in eo, &
malignus non tangit eum. ¶ Lux⌋ Hoc est, splendor gr̃æ dei, seu Christus sol iustitię, ⌊or 12
ta est iusto⌋ qui deo ex charitate obedit, quod nemo facere potest, nisi in quo orta est lux gr̃æ
Iohan. 15. Christi q protestatꝰ: Sine me nihil potestis facere ⌊& rectis corde⌋ .i. iustis omnibus orta est,
⌊lætitia.⌋ .i. copiosa rõ atq; materia spiritualium gaudioꝝ, ex incarnatõe & cæteris benefi-
cijs, & promissionibus Chr̃i. Propterea ¶ Lætamini (ó) iusti in dño⌋ Sũmo creatore, pijssi 13
mo redemptore, ac liberalissimo benefactore vestro, ⌊& confitemini⌋ confessione laudis,
⌊memoriæ sanctificatõis eius⌋ hoc est, recordatõi diuinæ mẽtis seu mẽti diuinæ, quæ clemẽ
ter memorata est vestri, videlicet, sanctificando vos gratis per dona sancti spũs, propter qd
grãs agere incessanter debetis, nec obliuisci eius, q vestri oblitus nõ est. Admonemur ex psal
mo præsenti futuri iudicij horrorem districtionemq; pensare, cogitando cordetenus quàm
Hebię. 10 horrendũ, tunc erit incidere in manus dei viuẽtis, deũ iudicem furiosum conspicere, totũ mũ
dum incensum videre, vniuersoꝝ angeloꝝ agmina videre armata, ad assistendũ Chr̃o iudici
contra iniquos: coram cœlo & terra de oĩbus cogitatõibus, verbis, & actibus rõnem exol-
uere, coram vniuersis hoĩbus, angelis, demonibusq; confundi, ac reprobari, audire verbũ
Matt. 25 illud asperrimũ, & oĩi tormento pœnalius: Ite maledicti in ignem æternũ, expectare incer-
tam seu etiam certam sñiam iudicis, intueriq; sub se hians chaos carceris infernalis, & tan-
dem ab electoꝝ consortio separari, atq; æternæ damnatõis sñiam adipisci, in profunda infer F
ni incidere, inextinguibilibus flammis fine spe vnquàm euadendo exuri. De hac etem̃ die con
Sophon. 1 uenienter accipiꝰ, quod scriptum est: Dies iræ dies illa, dies tribulatõis & angustiæ, dies calami-
tatis & miseriæ, dies tenebraꝝ & caliginis, dies tubæ & clangoris. Et iterum: Ecce dies domi
ni veniet crudelis, & indignatõis plenus, ad conterendos peccatores de terra, quoniam stellæ
cœli & splendor eaꝝ nõ expandent lumẽ suum. Obscuratus est sol in ortu suo, & luna nõ splẽ
debit. Vnde altissimus ille archiapostolus dicit: Aueniet (inqt) dies dñi tanq̃ fur, in quo cœli
2. Petri. 3. magno impetu transiẽt, elemẽta vero calore soluenꝰ, terra aũt & quę in ipã sunt opa exurenꝰ.
Lucæ. 21 Idcirco dũ Chr̃us multa horrẽda dixisset, tandẽ sermonẽ concludẽs, ita hortatus est nos. Vi-
gilate oĩi tpe, orãtes, vt digni habeamini stare ante filium hominis.

COMMENTARIVS IN PSALMVM XCVII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus: Psalmus ipsi Dauid, Hebręis scd̃m quosdam est absq; titulo. In toto hoc Psalmo agit, de lætitia iustoꝝ super benignitate Chr̃i nos ab hostibus redimẽtis, atq; de æquitate ipsius iudicantis: porrò Propheta de his differẽs, hortatꝰ nos propterea Chr̃m laudare. Ideoq; in duo secatꝰ, porrò in primis incitat fideles ad laudandũ Chr̃m in lætitia propter primũ eius aduentum seu incarnationem & redemptionem nostram, postea vero ob secundum eius aduentum ad iudicium & nostram glorificationem, ibi: Iubilate deo omnis terra. Author de vtroq; aduentu intelligendum censet, licet potissimum de primo.

¶ Expositio Tituli.

¶ Titu-

A ¶Titulus Psalmi præsentis est: Psalmus Dauid. Psalmus iste ad literam competit Christo
quia de ipso ac duplici eius aduentu conscriptus est, specialiter tamen & euidenter loquit de
primo Christi aduentu seu incarnatione, & ait.

¶Expositio Psalmi.

1 " Cantate domino (Christo) canticum nouum.⌋ Videlicet Euãgelicæ legis præ-
conia, sicut paulo ante plenius exponebat in psalmo nonagesimoquinto, qui
" cũ isto in verbis atq; snia pro magna parte in idem cõcurrit, ideo aũt cantate
dño canticũ nouũ, ⌊ qa mirabilia fecit⌋ imò supincõphensibilia fecit, assu-
mẽdo hũanã naturã in vnitate suppositali, pgrediẽdo de clauso virgineę ma
tris vtero, resurgẽdo & de clauso monumẽto, in cœlos ascendẽdo spm̃ sctm̃
mittẽdo. Quãta aũt mirabilia Chrs in sua prædicatõe ac passione molitus sit, euangelica pan
dũt, vehemẽtissimè tñ mirabile extitit, φ deus pater propriũ filiũ suũ misit in mundũ, quate- Gala.4
2 " nus p eius passionẽ ac mortẽ saluaret genus humanum. Ideò subdit. ¶Saluauit sibi dextera
" eius, & brachiũ sanctũ eius.⌋ Hoc est, dextera Chri & brachiũ eius, vcʒ magna virtus Chri, &
fortitudo sua excelsa, saluauit, i. de morte ęterna genus humanũ redemit, sibi, i. ad nominis sui
honorem. Christus nãq; propria potestate hominem liberauit. Vnde ait: Saluauit mihi bra- Esa.63
chium meum. Alij ita exponunt: Dextera eius & brachiũ sanctũ eius. i. Chrus q; est virtus seu
dextera dei, Iuxta illud Apostoli: Prædicamus Chrm dei virtutẽ & dei sapiam, qui etiam dr 1.Cor.1
brachium patris, qa per eum oĩa fecit, sicq; per brachium intelligit Christus, de quo legit: bra Esa.53
chium dñi cui reuelatum est? saluauit genus humanum, sibi. i. deo pri seu ad gloriam eius. Hęc
enim saluatio fuit opus quod pater dedit filio vt faceret de quo Christus in cruce suspensus, di
B xit: Consummatũ est. Et ante passionem: Pater, ego te clarificaui super terram, opus cõsum- Matt.27
maui quod dedisti mihi vt faciam. Deinde Propheta de futuro loquẽs p modum præteriti qd Johan.17
3 " tñ iam completũ conspicimus, subdit. ¶Notũ fecit dñs (s. deus pr) salutare suum⌋ Hoc est,
Chrm filiũ suũ [illegible] salvatorem, Primo in Iudæa, qa per miracula quæ Chrus in noĩe pris
operabat, [illegible] Iesum Nazarenũ esse filiũ suũ, ac regem Messiam, propter qd Chrus
ait: Opera [illegible], testimoniũ phibent de me. Notificauit quoq; pr filiũ suũ pasto- Johan.5
ribus p angel[illegible] atq; Elizabeth p spm sanctũ, Annæ & Symeoni sii. Insup Chro ba Lucæ.2
ptizato, & postea [illegible]figurato, pr de cœlo intonuit: Hic est (inquiẽs) filius meus, filius meus di Lucæ.1
" lectus. Scdo, notificauit salutare suũ Gentibus. Vnde subiungit: ⌊ In cõspectu gentiũ reuela- Lucæ.3
" uit⌋ per pdicationẽ Apostolorum, ⌊ iustitiã suam⌋. i. Chrm essentialr iustũ atq; iustitiam, q ap Matt.17
pellat iustitia dei, qa pr per eum mundũ redemit, nõ pet potentiã tm̃, sed per modũ ac viam
iustitiæ. Vel, iustitiã suã. i. Euangelicæ legis præcepta atq; consilia, in quibus continet plenitu-
do iustitiæ. Huius pulchri dulcisq; versiculi sensum ac verba, illustrissimus Esaias frequẽter in Esa.40
libro visionũ suarũ deprompsit. Ait enĩ: Reuelabit gloria dñi, & videbit oĩs caro salutare dei,
nostri. Et: Parauit dñs brachium suum in oculis oĩm Gentiũ. Et videbũt oẽs fines terræ sa- Esa.52
" lutare dei nostri. Et: Propè feci iustitiam meam, non elongabitur, & salus mea nõ morabitur. Esa.46
4 " ¶Recordatus est (Deus pr) misericordiæ suæ⌋ Qua clementer promisit se missurũ filiũ suũ
in mundũ ⌊ & veritatis suæ⌋ qua veraciter adimpleuit promissum, mittẽdo Chrm. Dicit aũt
deus recordatus misericordiæ suæ & veritatis suæ, impendẽdo nobis effectũ suæ miæ ac veri-
" tatis: & qa specialr promisit priarchis & prophetis filijsq; eorũ de Chri aduentu, idcirco nũc
dr: Recordatus miæ suæ & veritatis suæ ⌊ domui Israel⌋. i. pplo Iudæorũ, videlicet ad salutẽ
ipsorũ. Vnde & Chrus in Euangelio: Non sum (inqt) missus, nisi ad oues quę perierũt domus
C Israel. Et virgo Chrifera: Suscepit Israel puerũ suũ, recordatus miæ suæ. Sicut locutus est ad Matt.15
5 " pres nostros &c. ¶Viderũt omes termini terræ, salutare dei nostri.⌋ Hoc est, omnes fines Lucæ.1
mũdi, seu hoĩes vniuersi, vt distributio sit pro generibus singulorũ, p fidẽ cognouerũt salutare
dei nostri. s. Chrm. Ideo enĩ Symeon iustus ait: Viderũt oculi mei salutare tuũ, Quod parasti Lucę.2
ante faciem omniũ populorũ. Et Chrus dixit Aplis: Euntes in mundũ vniuersum, prædicate Marci.16
" Euangeliũ oĩni creaturæ. Propter tm̃ aũt beneficiũ, inuitant homines vniuersi ad gratiarum
" actionem. ⌊ Iubilate⌋ Hoc est, cũ excessiua atq; inenarrabili gaudio mẽtis, laudem dicite dño
" Chro, seu ⌊ deo (trino) oĩs terra⌋. i. oẽs habitãtes in terra ⌊ cantate⌋ voce laudãdo ⌊ & ex-
6 " ultate⌋ corde gaudẽdo ⌊ & psallite.⌋ bene viuẽdo. ¶Psallite⌋ Hoc ẽ, psalmos deuotè p-
ferte ⌊ dño (& hoc) in cithara in cithara & voce psalmi, in tubis ductilibus⌋ Ad lram, Hebræi
vtebant his musicis instrumẽtis in laudibus dei, psallẽdo ore & organis istis. Spũalr aũt p citha
rã intelligunt miæ opa, seu mortificatio carnis, sicut frequẽter ostensum est. Per tubas ductiles,
quę tundẽdo formant, designant tribulatões & aduersitates vitę pñtis, qbus electi tundunt vt
sint lapides apti in ædificiũ regni cœlestis. Per tubã corneã. i. de cornu coreo factã qd carnẽ te
git & eminet, significat cõtẽplatio diuinorũ p quã tpalia trãscẽdunt. Est itaq; sensus: Psallite
dño in cithara. i. cũ carnis mortificatõe & operibus miæ, ne vita carnalis atq; crudelis psalmo
diã vestrã faciat inacceptã, in cithara (inquam) & voce psalmi, quatenus vita voci concordet,

Psalli-

Psallite quoq; dño in tubis ductilibus.i.in aduersis & tribulationibus, atq; tentationibus ve- D
Jacob.1. stris grãs agite Chr̃o, quẽadmodũ Iacobus monet: Om̃e gaudiũ existimate frẽs, cũ in diuersas
rẽtatões incideritis, psallire etiã dño, ⌊& (in) voce tubę cornec⌋.i.in laude vocali, ex diuino-
rum cõtemplatõe procedẽte. ¶Iubilate in cõspectu regis dñi⌋ Hoc ẽ, coram Chr̃o oĩm re- 7
ge ac dño, iubilando ei corde collecto atq; in eius p̃sentia cõstituto ⌊moueaẽ mare⌋ .i. seculũ
istud ⌊& penitudo eius⌋.i. habitãtes in eo, ad fidẽ & reuerentiã saluatoris, q̃d clarius exponẽ
do subiũgit: ⌊orbis terraꝝ, & q habitant in eo⌋ vel p mare & plenitudinem eius, intelligunt
negotiãtes in mari, & habitantes circa ip̃m. ¶Flumina⌋ Hoc est, fideles, aquis baptismatis 8
regenerati, & riuis grã plẽni, ⌊plaudẽt manu simul⌋.i. deũ cõcorditer cũ exultatõe cordis,
ac bonis opibus collaudabũt, ⌊montes⌋ hoc ẽ, cõtemplatiui, & in om̃i virtute sublimes ⌊ex-
ultabunt à cõspectu dñi⌋.i. ex cõsideratõe aduẽtus atq; p̃sentiæ Chr̃i, q̃d de vtroq; eius aduẽ-
tu & cõspectu intelligi p̃t, vterq; em̃ iustis iocundus est, ⌊qm̃ venit iudicare terrã⌋ in primo
suo aduẽtu iudicio discretõis, increpando vitia ipsoꝝ, in scd̃o aũt aduẽtu veniet iudicare mun
dum iudicio retributõis finalis, sicut subiungit. ¶Iudicabit orbẽ terraꝝ in iustitia⌋ & quid 9
fit hoc exponit adiungens ⌊&⌋ prodest ⌊populos in æquitate.⌋ om̃es em̃ nos oportet stare
2. Cor.5. añ tribunal Chr̃i, vt recipiat vnusq̃sq; prout gessit scd̃m Ap̃lm. Est aũt iudicium discussionis
Jacobi.5. seu retributõis duplex, videlicet particulare, quo aĩæ singuloꝝ iudicanẽ, mox dum à corpore
exeunt, & vniuersale q̃d erit in fine mũdi, & de vtroq; accipi p̃t, q̃d scriptũ est: Patiẽtes estote
vsq; ad aduentũ dñi, & cõfirmate corda vestra, qm̃ aduẽtus dñi appropinquabit. Ecce iudex
añ ianuam assistit. De ista materia citò ptranseo, qm̃ in expositõe duoꝝ psalmoꝝ p̃cedentium E
multa de ea cõmemorata recordor. Deniq; decet nos psalmũ istũ dulcifluum ac amœnũ, tãto
affectuosius deuotiusq; cantare, atq; in eius decantatõe tanto iocundius dño iubilare, q̃to in
eo de Chr̃o, & eius primo aduentu cæterisq; mysteriis, & gentiũ vocatõe ad fidẽ & grãm sal
uatoris euidẽtius agiẽ, atq; ad dei p̃conia psoluenda frequentius inuitamur. Nil em̃ Chr̃iano
dulcius sapere debet, q̃ sermo diuinus in quo de Chr̃i incarnatõe ac mũdi [illegible]mptõe tractaẽ,
idcirco psalmi inde loquentes, deuotissimè sunt cantandi.

COMMENTARIVS IN PSALMVM [illegible]

¶Argumentum.

¶Titulus: Psalmus Dauid: In Hebræo nullus titulus. In hoc Psalmo ag[illegible] de reuocatõe puer
soꝝ ad Chr̃i confessionẽ, & de prouocatõe bonoꝝ, quatenus in deo ex[illegible]ẽt. Propheta e qui-
dem volens nos pellicere ad honoris & noĩs diuini dilatationẽ, differit de regia ipsius potesta-
te, & quas laudes & veneratões ei merito exhibere debeamus. Duas itaq; habet partes. In pri-
ma agiẽ de regia Ch[illegible] potestate, quatenus malos prouocet, hoc ipso ad illum agnoscendũ &
cõfitendũ. In scd̃a inuita[illegible]onos ad Chr̃i venerationẽ exemplo veteꝝ. ibi: Exaltate dñm deũ
nostrũ. Author ad lr̃am exponit eum de Chr̃o, quasdam difficultates discutiens.

¶Expositio Tituli.

¶Porrò titulus Psalmi nũc exponẽdi, in verbis ac sensu idem est cũ titulo Psalmi immedia
te p̃habiti. Loquiẽ em̃ hic Psalmus ad lr̃am de Chr̃o, & regia magnificẽtia atq; multiplici lau
de ipsius, & q eum ad lr̃am exponũt de Dauid & regno eius, nõ solũ sanctis catholicisq; docto F
ribus sup̃ficialiores sunt, sed etiam q̃busdam Hebræoꝝ doctoribus, q ip̃m ad lr̃am exponunt
de rege Messia. De eò igiẽ loquens Dauid Propheta, ait.

¶Expositio Psalmi.

Matt.20 Ominus⌋ Chr̃us, qui primo suo aduentu nõ venit ministrari, sed ministrare, 1
⌊regnauit⌋ in Ecclesia militãti, post resurrectionẽ, & ascensionẽ, & vsq; in fi
nem mũdi regnabit in ea, ⌊irascanẽ populi⌋.i. infideles quãtumcũq; irati, in-
dignati, reluctatiq; fuerint regno Chr̃i, illud impedire nõ poterũt. Vel, irascã
tur.i. irascenẽ, quia puersi conati sunt regnũ Chr̃i destruere, eiusq; famã & glo
1.Cor.16 riam extirpare. Propter quod Paulus: Hostium (inq̃t) mihi apertũ est, & ad-
uersarij multi. Vel, irascanẽ.i. ira salubri cõtra vitia sua insurgant ac vindicent, ⌊qui sedet sup
Job.37 Cherubin⌋.i. Chr̃us qui vt deus oẽm plenitudinẽ creatæ sciæ superexcedit. De quo dr̃: Non
audebunt eum cõtemplari oẽs, qui sibi videnẽ sapientes, q etiam vt homo eleuatus est sup oẽs
ordines angeloꝝ, regnauit ⌊moueaẽ terra⌋.i. populus vniuersæ terræ cõuertaẽ motu seruitu
tis ac fidei ad dñm saluatorẽ. Vel, moueaẽ ad impatiẽtiam quãtumcũq; voluerit inuidẽdo glo
riæ Chr̃i, sed nihil proficiet. Hoc aũt nõ optando seu imprecãdo sed insinuando insuperabilẽ
2.Timo.3 potestatem Chr̃i asseriẽ. Vel, moueaẽ.i. mouebiẽ ad resistendum Chr̃o quod nõ optãdo, sed
prænũtiando intelligi debet. Vnde dicit Apostolus: Quemadmodũ Iamnes & Mambres re-
stiterũt Moysi, ita & hi resistũt verita[illegible], sed vltra nõ proficiẽt. Insipiẽtia em̃ illoꝝ oĩbus ma-
Lucæ.1 nifesta erit. ¶Dñs (Chr̃us est) in Syon⌋ Hoc est, in Ecclesia ip̃m fideliter cõtemplãte ⌊ma 2
gnus⌋ quẽadmodũ Gabriel virgini matri p̃dixit: Hic erit magnus, & filius altissimi vocabiẽ.
Est autẽ Chr̃us magnus duplici magnitudine. Nam vt deus est magnus magnitudĩe infinita
& increa

A & increata, q̃ eſt tribus pſonis vna & indiuiſa, idem'q; q̃d ipſa diuina eſſentia. Vnde dicit apo
ſtolus: Sobrie, iuſte, & pie viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatã ſpem, & aduentũ gloriæ Tit. 2
magni dei. Eſt itẽ'q; Chriſtus magnus magnitudine creata atq; finita, non corporali, ſed ſpi
rituali. i. in omni gratia, ſapientia ac virtute perfectus, iuxta illud: Puer Ieſus creſcebat, plen⁹ Luc. 2
ſapientia, & gratia dei erat in eo. Hac magnitudine magnus erat à principio conceptionis
ſuæ in virgine, & ob eam dictus eſt vir adhuc exiſtens in vtero matris, ſecundũ q de ipo cõ
“ ſcriptum eſt. Nouum creauit dñs ſuper terram, mulier circundabit virum, ⌊&⌋ domin⁹ iſte Hiere. 31
“ eſt ⌊excelſus⌋ loco ac dignitate, ⌊ſuper omnes populos,⌋ Sedet eñ ad dexteram patris, &
vt deus omnia in infinitum excedit in omni dignitate & perfectione, ſed vt homo perfectior Mar. 16
eſt in omni gratia, q̃ omnes electi ſimul in cœlo & terra. Propter quod Eſaias inquit: Ecce
3 “ gentes quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentũ ſtateræ reputatæ ſunt. ¶Confiteant⌋ ò Chri- Eſaie. 40
“ ſte, hoĩes vniuerſi, ⌊nomini tuo magno,⌋ de quo dicit Apoſtolus: Dedit illi. ſ. Chriſto, pa- Philip. 2.
ter nomen quod eſt ſuper omne nomen, huic omnes cõfiteant. i. tibiipſi, duplici confeſſione,
“ videlicet te laudãdo & ſe accuſando, ⌊qm̃ terribile & ſanctũ eſt,⌋ eſt eñ terribile, qm̃ oĩa
diſtrictiſſime iudicas, & ſanctũ, qm̃ purꝫ ac bonũ, omnis'q; puritatis fontale principiũ ⌊& ho
“ nor regis⌋. i. regia dignitas Chriſti, ⌊iudiciũ⌋, i. actũ iuſtitiæ diligit. Præcepit nãq; Chrũs,
rex noſter, in veteri ac nouo teſtamẽto, iudiciũ fieri, ordinans ꝑlatos ac principes in militan
ti eccleſia, quoꝝ eſt inferioribus iudiciũ facere. Vult quoq; vt ipſi prælati ac iudices propria
facta diſcutiãt, diſcernãt, ac iudicent, imò à quolibet noſtrũ requirit vt ꝑ rationem iudicet ſe
B metipſum, vitia propria cõdemnando, vlciſcendo, ac relinquẽdo. Propter q̃d dicit apoſto- 1. Cor. 11.
lus: Si nosipſos diiudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Et alibi habetur: Quærite iudicium,
4 “ ſubuenite oppreſſo. ¶Tu,⌋ Chriſte legiſer noſter, ⌊paraſti directiones,⌋. i. mandata vi- Eſaiæ. 1.
“ tæ nobis oſtendiſti, per quæ dirigitur homo in vltimũ finẽ, ſeu vitam æternã, ⌊iudicium⌋. i. Eſaiæ 33
“ diſcretionem inter bonũ ac malum, verum ac falſum, ⌊& iuſtitiam⌋. i. iuſtitiæ executionem
“ ſeu boni operationẽ ac mali euitationẽ, ⌊in Iacob⌋ patriarcha & populo Iudæoꝝ ſeu popu
“ lo Chriſtiano, quoꝝ eſt vitia ſupplantare, ⌊tu feciſti,⌋ per grãm, dãdo eis virtutẽ recte iu
“ dicandi ac iuſte agẽdi, oĩa eñ opera noſtra operatus es in nobis, ſecundũ Eſaiam, & deus eſt Eſaiæ. 26
qui operatur in nobis & velle & perficere, ſecundũ apoſtolũ. Idcirco de tantis beneficiis o fi- 1. Cor. 12
5 “ deles. ¶Exaltate⌋. i. ſublimiter colite, excellentiſſime honorate, & laude præclara vniuer-
“ ſis præferte, ⌊dñm deũ noſtrũ,⌋ qui ſolus eſt verus deus, dicentes illud Danie. Oculos meos Danie. 4
ad cœlũ leuo, & altiſſimo benedico, & viuentẽ in ſempiternũ glorifico, & regẽ cœli laudo at
“ q; magnifico, ⌊& adorate ſcabellũ pedũ eius,⌋. i. humanã naturã Chr̃i, in qua diuinitas verbi
ſtetit quaſi ſupra ſcabellũ. Hæc humanitas inquantũ eſt vnita deo in vnitate pſonæ, adoratur
adoratiõe latriæ, nõ per ſe, neq; ſeorſum, ſed dũ Chrũs deus & hõ adoraſ, adoraſ & eius hũa-
nitas. Penſandũ vero circa pſentẽ materiã, q̃ multis facit difficultatẽ, dubitationẽ'q; anxiam
q ſecũdũ beatũ Thomã in tertia parte, quæſt. 24. duo cõſiderari poſſunt in eo q honoraſ, vi-
delicet ipſum totũ ſubſiſtens, & ea q̃ in ipſo ſunt. Honor aũt nõ impendiſ proprie & ꝑ ſe, niſi
toti ſubſiſtẽti. Si eñ pars alicuius honoreſ, videlicet manus aut pes, hoc nõ ẽ propter ſe, ſed
inquãtũ eſt aliquid totius, ſic'q; totũ honoraſ in parte. Cauſa aũt honoris eſt excellentia ho-
norati, qm̃ honor eſt exhibitio reuerentiæ, alteri impẽſa in ſignũ ſeu teſtimoniũ pſectiõis ſi-
C ue virtutis. Dũ ergo in vno ſuppoſito ſunt plures excellentiæ. ſ. ꝑlatio, ſapia, ſanctitas vitæ,
erunt plures atq; diſtinctæ honoratiões vnius, ſecũdũ ordinẽ ad cauſas honoratiõis, ſecundũ
q cauſæ plures ſunt & diſtinctæ, ſed ex parte pſonæ q̃ honoraſ, erit honoratio vna. Denique
adoratio in ſacra ſcriptura nõ ſemꝑ accipiſ prout eſt actus latriæ. ſ. pro cultu ſoli vero deo
impẽdendo, ſed viciſſim ſumiſ pro quacũq; excellẽti veneratiõe alterius. Vnde ſcriptũ eſt: 3. Regũ. 2
Surrexit rex Salomon in occurſum matris ſuæ, adorauit'q; eã. Et in eodẽ libro legiſ, Bethſa-
bee capite inclinato Dauid regẽ adoraſſe. Siĺr in libro Ioſue ſcriptũ eſt, quẽadmodũ Ioſue an 3. Regũ. 1.
gelũ adorauit. Cũ igiſ quæriſ, an vna atq; eadẽ adoratiõe ſit adorãda humanitas ac diuinitas Ioſue. 5.
Chr̃i, Dicendũ q imo ſecundũ cõparationẽ ſeu ordinẽ ad totũ ſubſiſtẽs, qm̃ vna eſt adoratio
qua totus Chrũs adoratur propter vnitatẽ perſonæ, ſed dici poſſunt plures adorationes, ſu-
mẽdo adorationẽ cõiter, ſecundũ diuerſas cauſas honoratiõis, propter q̃s Chr̃s adoraſ. Nã
propter ſapiam increatã, adoratur adoratiõe latriæ proprie ſumpta, propter ſapiam vero &
ſanctitatem & grãm ſuam creatam, adoratur adoratiõe cõiter ſumpta, q̃ dr̃ adoratio duliæ,
vel potius hyperduliæ. i. excellẽti honoratione duliæ. Sicut eñ latria eſt virtus, q̃ deo cultũ,
cerimoniã'q; impendit, ſic dulia dr̃ virtus, q̃ creaturis excellẽtibus debitũ affert honorẽ. Cũ
inſuꝑ q̃riſ, an adoratio latriæ ſit ĩpendẽda hũanitati Chr̃i, r̃ndendũ ſicut nũc tactũ eſt, q ado
ratio proprie nõ cõpetit niſi toti ſubſiſtẽti ſeu ſuppoſito, Idcirco hũanitas Chr̃i nõ dr̃ ꝓprie
aut directe adoranda ſeorſum vel per ſe, ſed tamen eo modo quo poteſt adorari. Dicendum
q adoratio humanitatis Chriſti dupl'r intelligi poteſt. Primo, vt adoratio eius intelligatur
eſſe illius cuius eſt ipſa. ſ. verbi, & ita debetur humanitati Chriſti adoratio latriæ, ſic nãq; ad-

orare Christi humanitatem, aliud nō est, nisi adorare verbum incarnatum, quemadmodum D
adorare purpuram regis, est adorare regem purpuratum. Secundo, intelligi potest adora-
tio humanitatis Christi, ita vt sit eius secundū se, scilicet vt impendatur ei ratione sui, seu pro
pter plenitudinem gratiæ suæ, sicqꝫ non debetur neqꝫ impenditur ei adoratio latriæ, sed ve-
neratio duliæ. Christus itaqꝫ duplici honoratione adoratur, vtpote adoratione latriæ pro-
pter naturā diuinam & increatam, & adoratione duliæ propter naturam humanā. Loquen
do ergo de adoratione proprie dicta, nulli debetur proprie & per se, nisi increato supposito
Vnde Damascenus tertio libro dicit: Adoratur autē caro Christi in verbo dei incarnato, nō
propter seipsam, sed propter vnitū, secundū hypostasim, verbum. Cuius simile ponit de pur
pura regis, quæ honore soli regi debito honoratur, non secundum vel propter se, sed prout
est indumentū regis, & sicut rex purpuratus regio veneratur honore, rex quidē proprie & p
Numer.8 se, purpura vero, prout est aliquid regi coniunctū, sic verbū incarnatum adoratur adorati-
Hebræ.5 one latriæ propter se proprie & directe, caro vero seu humanitas eius, prout est aliquid sibi
Leuit. 8. vnitum. ¶ Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, ⌋ i. de numero sacerdotū dei fuerūt in » 6
ueteri testamento. Aaron nāqꝫ pontifex erat & summus sacerdos, preces & hostias populi
dn̄o offerens. Moyses vero cōsecrando seu ordinando Aaron in pontificē, & filios eius i sa-
Leuit.9. cerdotes, prout in Leuitico legit. Functus est officio sacerdotis ⌊ & Samuel inter eos, q in- »
uocant nomen eius, ⌋ i. de numero fuit eoꝝ, qui deū intime orauerunt, in veteri testamento. »
Nam & pro aduersariis suis precatus est, dicens: Absit à me hoc peccatum in domino, quo
minus cessem orare pro vobis. ¶ Inuocabant dn̄m ⌋ Moyses & Aaron & Samuel pro po » 7
Exod. 32 Nume.21. puli ignorantia, ⌊ & ipse (dn̄s) exaudiebat eos, ⌋ quod patet de Moyse & Aaron in lib. Exo »
1.Reg.12 di & Num. ac alibi. De Samuele etiam scriptū est, hoc primo Regū, ⌊ in colūna nubis, ⌋ i. in »
nube per modū columnæ apparente, ⌊ loquebatur ad eos ⌋ dn̄s, nō in propria psona, sed per E
Exodi.23 angelum ministrantē, de quo dn̄s Moysi dixit: Ecce ego mitto angelū meū qui præcedat te.
Quod āt loquutus sit hoc modo dn̄s Moysi & Aaron in colūna nubis, legit in Exodo, sed de
Exodi.33 Samuele nō legit hoc in scriptura canonica manifeste, nisi in psalmo psenti, propter q̄d cer-
1.Regū.12 tū est sic esse. Verūtamen primo Reg. manifeste describit, qualr dn̄s orāte Samuele, dedit vo
ces & pluuias, q̄ sine nube nō erāt, & forte tūc dn̄s loquebat Samueli in colūna nubis, q̄uis alii
loquutionē illā non audierunt, sicut nec cæteri audierunt (vt aliqui asserunt) vocē patris dicē
Matt.3. tis de Christo: Hic est filius meus dilectus, quā tn̄ audiuit Iohannes Bap. Chr̄o baptizato at- 8
Luc.3. qꝫ orante, vt dicit Lucas. ¶ Dn̄e deus nr̄ ⌋ trinitas adorāda & supbenedicta, ⌊ tu exaudie »
bas eos, ⌋ in iustis eoꝝ petitionibus, ⌊ deus tu propitius fuisti eis ⌋ i. pie ipsis indulsisti tā pro »
pria q̄ alioꝝ pctā, q̄d maxime patet in Aaron, q grauiter nimis peccauit in formatiōe vituli
Nume.12 aurei, & murmuratiōe cōtra Moysen, ⌊ vlciscēs ⌋ i. paterne in psenti vita castigās, ⌊ in oēs »
adinuētiones eoꝝ ⌋ i. in oīa pctā ipsoꝝ, q nō processerūt ex inspiratiōe diuia, sed ex adinuē »
tione hūana. Hæc nāqꝫ eoꝝ pctā deus in hoc mūdo clemēter ac tēporalr vltus est, ne in futur
ro seculo grauius punirent. Vnde ppter incredulitatē, qua ad aquas cōtradictiōis Moyses &
Nume.20 Aaron deo increduli erant, prohibiti sunt ingredi terrā promissiōis. Cōstat ergo q dn̄s vi-
cissim pmittat sanctos suos ex hūana infirmitate cadere, tūcqꝫ clemēter adhibet tpalis pœnę
remediū, quatenus tā ex ppria culpa q̄ ex diuina vindicta suā fragilitatē aduertāt, & humilio
res, cautioresqꝫ resurgāt, quē vero deus odit, huius adinuētiones nō vlciscit cōplete vel semp F
in seculo isto, sed futuro, interdum tn̄ vlciscit eas in psenti, vt patet in reprobis, quoꝝ pœna
nunc incipit, & in inferno sine fine perdurat. ¶ Exaltate, ⌋ cū reuerentia mentis, cū præco » 9
nio oris, cum obsequio operis, ⌊ dn̄m deum vestrum, ⌋ Chr̄m dei filium, qui est verus deus, »
ac vita æterna, ⌊ & adorate eum in monte sancto eius ⌋ i. in ecclesia militanti, in Chr̄o mon »
te summo fundata, & nō solum in monte Sion, qui erat in Hierusalem, aut in monte sito iux-
Johan.4 ta Sichar, de quibus ait saluator mulieri Samaritanæ: Crede mihi, quia veniet hora, quando
neqꝫ in monte hoc, neqꝫ in Hierusalem adorabitis patrem, ⌊ qm̄ sanctus dn̄s deus noster. ⌋
Ipse enī est substantialiter sanctus & sanctitas pura, separata, & infinita. Ipse quoqꝫ est prima
origo, mensura, & causa omnis sanctitatis, virtutis atqꝫ mūditiæ. Propter q̄d pater noster cę
Leuit.12 estis volens nos esse sibi cōsimiles, quatenus vere ac digne eius adoptiui filii noīemur, ait: No
lite cōtaminare aīas vestras. Sancti estote, qm̄ ego sanctus sum. Maculatos aūt, immundos,
Josue.24 seu vitiosos abominat, odit, & damnat, quemadmodū Iosue dicit: Deus sanctus & fortis æ-
mulator est, nec ignoscet sceleribus vr̄is. Sed & Christus deum patrem sanctum appellat, su
Johan 17 osqꝫ fideles ab eo sanctificari precatur. Pater sancte sanctifica eos in veritate. Agamus ergo
Luc.1. propter quod Chr̄s venit ad nos, Iurauit nanqꝫ daturum se nobis, vt seruiamus illi in sancti-
tate & iustitia omnibus diebus nr̄is. Ecce psalmum psentem laudibus dei suauem, benefi-
cia Christi recolentem, nosqꝫ ad dei venerationem repetitis vicibus exhortantem, decet nos
non sine iocunditate interna, deuotioneqꝫ præcipua decantare, & deum non solum verbis,
sed humili quoqꝫ ac diligenti obsequio exaltare.

Commē

COMMENTARIVS IN PSAL. CXCIX.

¶ Argumentum.

¶Titulus. Pfalmus in cõfeſſione. Agit in hoc pſalmo de gemina cõfeſſione, nẽpe peccatorum & laudis. Docet equidẽ propheta in hoc pſalmo nos omnes deum cũ exultatione & alacritate laudare, & peccata cõmiſſa deplangere, eaq́ꝫ rite confiteri. Gorran aũt in duo diuidit hunc pſalmũ, puta in cuius priori parte agatur de inuitatione omniũ ad ſummam lætitiam in Chriſto habendã. In altera vero inuitat ad introitum huius regni, ſine q̃ huius lætitia vere nequeat haberi, docẽs interim modũ ingrediendi, ibi, Introite in cõſpectu. Author, licet de vtraq́ꝫ confeſſione intelligendum velit, potiſſimum tamen de ea quæ eſt laudis, id quod ſuis commentarijs explicat.

¶Expoſitiõ Tituli.

¶Pſalmi nũc declarãdi titulus eſt. Pſalmus in cõfeſſione. i. pſalmus iſte agit de cõfeſſiõe diuinæ laudationis, de cõfeſſione q̃q́ꝫ propriæ accuſationis, principal'r tñ tractat de cõfeſſiõe laudis diuinæ, quia intendit nos inflãmare atq́ꝫ inducere ad laudandũ, regratiandũ, ac benedicẽdum deo creatori noſtro. Dicit ergo.

¶Expoſitio pſalmi literalis.

1 " Vbilate dño, ⌋. i. tã exuberanter, ineffabiliterq́ꝫ gaudete ac hymnũ dicite deo vt ſanctæ deuotionis lætitia cõtineri, cõpeſciq́ꝫ nequeat, quin foris p ſenſibilia ſigna erumpat, nec tñ integre exprimi poſſit, ſic iubilate dño ⌊oĩs terra, ⌋ õ vniuerſi incolæ terræ. Tã copioſe decet nos dño iubilare, qm̃ ſicut eius maieſtas noſtrã paruitatẽ infinite excedit, ſic noſtra iocũditas de deo concepta,
B propriã infirmitatẽ & elocutionẽ tranſcendere debet. Debemus aũt dño iubilare, primo & ſumme propter propriã bonitatẽ ac beatitudinẽ eius, cui decet nos ineffabiliter cõgaudere, ſi tñ diligimus eũ, ſicut & Chrũs ait aplı́s: Si diligeretis me, gauderetis vtiq́ꝫ, qa ad patrẽ vado. i. meæ exaltatiõi ac glorificatiõi cõgratularemini. Secũdo, propter multiplicia bñficia dei nobis exhibita. ſ. propter dona naturę ac munera grẽ. Dedit eñ nobis eẽ, viuere, ſentire, intelligere, corpus & animã, vires ac mẽbra, multiformia q̃q́ꝫ dona grẽ, atq́ꝫ miſericordiæ ſuæ immẽſæ. Tertio, propter maxima bona nobis promiſſa, in cœleſtibusq́ꝫ parata. Hinc ergo õ hoĩes cũcti ⌊ſeruite dño in lætitia, ⌋. i. prõpte atq́ꝫ hilariter, nõ tñ diſſolute aut irreuerẽter, ſed in lætitia timori cõiũcta, ſicut ſupius dictũ eſt, Seruite dño in timore, & exultate ei cũ tremore. Quid aũt eſt dño in lætitia deſeruire, niſi diuinis pceptis ex vera & feruida charitate parere? Nulla quippe forma tã facile, prõpte, & delectabil'r operat vt charitas. Habetq́ꝫ charitas feruida in omni ſua operatiõe annexã cordialẽ lætitiam. Non eñ gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati; ſecundũ Apoſtolũ: Debemus itaq́ꝫ domino in lætitia miniſtrare, quia non complacet ei famulatus coactus. Propter quod dicit apoſtolus: Non dedit nobis deus ſpm̃ timoris, ſed ſobrietatis ac dilectionis & virtutis. Ad Coloſſ. quoq́ꝫ: Quodcũq́ꝫ (inquit) facitis, ex animo operamini. Quãto ãt deo ex promptiori ac hilariori affectu ſeruimus, tanto pleniorem ab eodem mercedem ſortiemur, videlicet ampliorẽ gratiam in præſenti, gloriamq́ꝫ maiorem in cœlo. ¶Introite ⌋ in templũ ⌊in conſpectu eius, ⌋ qa ſupra templum dñi aperti ſunt oculi miſericordiæ eius, queadmodũ Salomon orar Audi dñe hymnũ & oratiõe ſerui tui, vt ſint oculi tui aperti ſup domũ iſtam die ac nocte.
C Quãuis autem hoc de templo materiali accipi poſſit, q̃d eſt domus orationis, in quam aſpicit deus, in qua etiã domo homines aſpiciuntur à deo. i. per approbationẽ cognoſcuntur ab eo & miſericorditer attenduntur, aptius tamen accipitur de templo immateriali, quod eſt animarationalis, quæ eſt cubiculum, thalamus, thronus, ſedes, domus ac templũ ſui creatoris ac ſaluatoris. Debemus ergo introire in animã noſtrã. i. redire ad cor, & cõſiderare diuina, atq́ꝫ diſcutere noſtra interiora in conſpectu eius. i. corã deo, cogitando pſentiam dei, & corani eo ſtatuendo noſipſos, dicentes: Teſtis eſt deus, qui præſens aſpicit. Sicut autem introite, ⌊in exultatione ⌋. i. introeundo confiteamini deo, eius præcõnia & veſtra facinora, quatenus in cõtemplatione diuinæ bonitatis lætemini, in conſideratione autem veſtræ prauitatis triſtemini, vt contriſtando conſolari mereamini cõſolatione æterna. ¶Scitote, ⌋ non ſolum per fidem, ſed etiam per naturalem rationem, & guſtum ſeu experientiam, ⌊qm̃ ⌋. i. q́ꝫ ⌊dñs ⌋ vniuerſorum, ⌊ipſe eſt deus, ⌋ creator, gubernatorq́ꝫ veſter, ⌊ipſe fecit nos, ⌋ p creationem, refecit etiã nos per ſuam incarnationem ac gratiæ infuſionem. Quod autem de' creando omnia fecit, omnia proteſtantur & clamãt, ordo rerum oſtendit, ratio dictat, ſcriptura affirmat, philoſophi cognouerunt, theologi prædicant. Videmus nanq́ꝫ ordinem decentiſſimum eſſe in ſpeciebus vniuerſi, quoniam vna natura eſt poſterior, compoſitior, vilior, ac dependentior alia, oportet ergo venire ad vnam naturam ſimpl'r primam, maxime ſimplicem, ſumme digniſſimam, penitusq́ꝫ inde pendentẽ, ſeu nullius egentem, & iſta eſt deus. Primum atq́ꝫ digniſſimum in omni genere rerum, eſt cauſa poſteriorum in genere ſuo, quẽ-

admodum primum calidum est causa caloris in aliis, & primum lucidum, scilicet sol, est cau D
sa claritatis in aliis omnibus. Deus ergo, qui est primū ens, summe perfectū, simplex ac inde
pendens, est causa omnis entitatis, veritatis ac perfectionis in cæteris omnibus, quod etiam
Aristoteles. ii. primo philosophiæ demonstrat, propter quod alibi dicit: Ab hoc ente, omni
1. Cor. 4 bus cōmunicatū est esse & viuere, his quidē clarius, his aūt obscurius. Quēadmodū itaq; om
ne quod habemus & sumus, à deo recepimus, ita nosipsos & omnia interiora, exterioraq; no
stra deo offerre, & in dei laudem ac seruitutē expendere obligamur. Ideo subditur. ¶Po- 4
pulus eius & oues pascuæ eius, ⌋ ò vniuersi fideles quos possidet deus per fidem & gratiam,
qui estis oues pascuæ eius. i. qui sacramentis reficimini, & mente & corpore donis sustenta-
mini atq; alimini, ⌊introite, ⌋ nō tam corporis gressu q̄ mentis profectu, ⌊portas eius, ⌋ i.
virtutes seu opera virtuosa, quibus ad regnum celeste pertingitur, ⌊in confessione⌋ pecca-
torum vestrorum. Oportet eñ confessionem propriæ culpæ præcedere cætera opera virtu-
osa. Per confessionem nāq; culpa deletur, gratia datur, & homo idoneus laudator efficitur.
Esaiæ. 1. Vnde de non cōfitentibus dñs ait: Cū extenderitis manus vestras, auertā oculos meos. Ma-
nus eñ vestræ sanguine plenæ sunt, introite quoq; ⌊in atria eius, ⌋ i. latitudinem charitatis,
1. Petri. 4 implentes illud beatissimi principis apostolorū: Ante omnia mutuam in vobismetipsis cha-
ritatem continuā habētes, qm̄ charitas operit multitudinē peccatorū. Vnde & Paulus: Am
Ephesi. 5 bulate (inquit) in dilectione, sicut & Christus dilexit nos. Nā plenitudo legis est dilectio, &
Roma. 13 qui diligit proximū, legem impleuit. Vel, introite atria eius. i. per cōtemplationē & spem in
trate amplitudinē cœlestis palatii, & oculis fidei circūspicite plateas regni cœlorum, ac or-
dines beatorum, habentes conuersationē in cœlo. Deniq; potest hic versus intelligi de ma-
terialibus portis, atriisq; ecclesiæ ex lapidibus fabricatæ, ita q admonemur visitare ac ingre E
di ecclesiam dei, vbi diuina aguntur, missæ celebrantur, prædicatio verbi cœlestis auditur,
⌊in hymnis, ⌋ i. spūalibus laudibus, ⌊confitemini illi, ⌋ i. deum laudate, sicut in Apoca. ad-
monetur. Laudem dicite deo omnes serui eius, & qui timetis eum pusilli & magni.
Apoca. 19 ¶Laudate nomen eius, ⌋ mente deuota, collecta, & amorosa, ⌊quoniam suauis est dñs, ⌋ 5
Est eñ deus benedictus & sanctus, essentialiter dulcis, & eius infinita essentia aliud nihil est,
nisi dulcedo prorsus immensa, à cuius odore, suauitate, ac amœnitate in infinitum occum-
bit omnis dulcedo creata. Hanc tamen dulcedinem dei aliqualiter gustare meretur, qui ī con
Psalm. 33 tinuis laudibus eius diligenter persistit, dicens ac implens quod dictum est supra: Benedicam
Eccl. 51 dñm in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Et Ecclesiasticus: Confitebor (inquit) ti
bi dñe rex, & collaudabo te deum saluatorem meū. Laudabo nomen tuum assidue, ⌊in æter
num misericordia eius, ⌋ Misericordia eñ dei est ipsemet deus misericors, & ita æterna est si
cut & deus. Vel, in æternum misericordia eius. i. effectus pietatis diuinæ æternal'r permane-
bit in electis, qui sunt vasa misericordiæ, ⌊& vsq; in generationē & generationē⌋ i. per oēs
generationes & sine fine permanet, ⌊veritas eius, ⌋ i. veritas sacræ scripturæ, quēadmodū
Luc. 21 Christus testatur: Cœlum & terra transibunt, verba aūt mea nō transibunt. Propter quod
Esaiæ 40 in Esaia habetur: Verbum dei nostri stabit in æternū. Vel, veritas dei, intelligi potest ipse-
met deus, verax, seu vera impletio promissionum ipsius quæ nunq̄ cessabit, qm̄ ibunt repro- F
bi in ignem æternū, electi vero in vitā æternā. Ecce psalmū dulcifluū, angelica iocundita
te repletū, dei præconiis redolentē audiuimus, quē debemus in psona ecclesiæ cū ingenti atten
tione proferre, eiusq; exhortationibus efficaciter obedire dño iubilādo ei, hilariter seruien-
do, eiusq; præsentiam iugiter cogitando, ipsumq; esse deū nostrum fide ac opere profiten-
do, nec vnq̄ ab eius præconio segniter discedēdo, quod facere nullo modo poterimus, nisi q̄tidie grauia vitia integerrimo corde abhorreamus, venialia quoq; diligenter pro posse vite-
mus, corrigamus, ac deploremus, confitendo frequenter & emendando feruenter, pensan-
Prou. 28 tes illud Salomonis. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur, qui autem cōfessus fuerit & re-
liquerit ea, misericordiam consequetur. Hæc requiruntur ad actus ad quos inuitamur in psal
mo præsenti, qm̄ actus isti omnino deiformes sunt, cœlestes atq; angelici, saluberrimi & in-
comparabilis meriti.

COMMENTARIVS IN PSAL. C.

¶Argumentum.

¶Titulus. Psalmus ipsi Dauid. Totus hic psalmus est de norma, regula, seu forma recte vi-
uendi iuxta legem diuinā. Porrò propheta volens nos hortari & admonere, quatenus faciē
tes bona, declinemus à malo, docet in persona Christi aut ecclesiæ, deū deuote honorare, &
vt recte viuamus, atq; proximis quod eorū est impendamus iustitiæ officium, vt & ipsi mise
ricordiam in iudicio dei assequi mereamur. Et, vt quibusdam placet, propheta in persona
Christi prædicit dispositionem totius legis euangelicæ quæ complectitur agenda, creden-
da, petenda, & fugienda. Et proinde habet quatuor partes. In prima ponuntur, quæ ad cultū
diuinū

A diuinũ pertinent. In secunda, quõ homo in semetipso dispositus esse debeat, ibi, Perambulabam in innocẽtia. In tertia, quõ se quisq; ad proximũ gerere debeat, ibi, Nõ proponebã. In quarta vero cõminatur p̃uaricatoribus legis pœnas in iudicio infligenda, ibi, In matutino interficiebam. Declarat itaq; in summa qualis esse debeat qui deo laudes persoluere velit. Author vnica cõmentatione ipsum explicat.

¶Expositio Tituli.

¶Titulus psalmi nouissimi huius quinquagenæ secundæ, talis est. Psalmus Dauid. Est eñ hic psalmus Dauid prophetæ tanq̃ actoris, sed Christo cantatur tanq̃ largitori omniũ perfectionũ, virtutũ, seu gratiarũ, de quibus tractat hic psalmus, Cõuenit vero cuilibet homini virtuoso, cuius vita alijs in exemplũ proponi potest. Fatetur eñ in hoc psalmo vir p̃fectus suas virtutes, non præsumptuose aut ad gloriam propriam, sed ad dei honorem & proximorum ædificationẽ, quẽadmodũ Iob, Tobias, Hieremias, & alij multi sanctorũ diligenter describũt
bona propria, quod etiã Paulus in suis epistolis sæpius agit, in tantũ vt dicat vicissim. Factus 2. Cor. 12
sum insipiens, vos me coegistis. i. charitas qua vestrã salutẽ desidero, cõpulit me laudare
meipsum, quod insipiẽtiæ simile est & diuinæ scripturæ videtur cõtrariũ, qm̃ Salomon dicit: Laudet te alienus, & non os tuũ: extraneus, & non labia tua. Sed hoc iã dictũ est, ne quis Prou. 27
laudet seipsum sine ratione legitima, aut ex gloria vana. Non autem prohibemus per hoc ad gloriã creatoris, ædificationẽq; auditoris, & maxĩe subditorũ, proprias enarrare virtutes, p̃cipue qm̃ Chrũs in euangelio: Sic luceat (inquit) lux vestra coram hominibus, vt videant bo Matt. 5
na facta vestra, & glorificent patrem vestrũ qui in cœlis est. Vnde & Petrus ait: Conuersa- 1. Petri. 2
B tionem vestrã inter gentes habentes bonã, vt in eo q̃d detrectant de vobis tanq̃ de malefa- 1. Tim. 4
ctoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent deũ in die visitationis. Et Paulus dilecto discipulo ait: Profectus tuus manifestus sit omnibus. Loquens ergo Dauid in persona ecclesiæ, seu cuiuslibet viri perfecti, sic orsus est.

¶Expositio psalmi.

1 "
Isericordiã & iudiciũ cãtabo tibi domine, ⌋. i. pietatem & æquitatẽ tibi ô deus cum laude iocunda ascribam, non solũ laudabo te tanq̃ misericordem misericorditer indulgentẽ, miserationesq; maximas peccatoribus facientẽ, sed Iob. 34
etiã tanquã iustum, iusta iudicia diligentem ac facientẽ, terribiliter vlciscentem, & nil mali impunitũ, imò nil penitus indiscussum, iniudicatũ, impræmiatumq; derelinquentẽ. Nũc eñ frequenter prædictũ est, quõ vni vniuersæ viæ Proue. 19
dñi sunt misericordia & veritas, intelligendo per veritatẽ iustitiã seu iudiciũ. Cantamus aũt Psal. 24.
dño iudiciũ multiplex, videlicet particulare, quod singulis dũ moriuntur facit seorsum, & vniuersale, quod in fine mundi facturus est. Cantamus eius iudiciũ discretionis, quod agit in nobis quotidie, electos à reprobis in vita hac diuidẽs, gratia, voto, & merito. Iudiciũ quoq; Matt. 13
retributionis finalis, quod erit in fine seculi, qñ separabunt boni à malis loco & præmio. Vel sic, misericordiã in prosperis, & iudiciũ in aduersis cantabo tibi. i. ad laudẽ tuam ô dñe, ita q̃ quicquid boni seu consolationis tuæ mihi acciderit, & quicquid meriti in me fuerit, totũ tibi attribuam, & tuæ misericordissimæ bonitati ascribam. Porrò quicquid aduersitatis, imperfectionis aut culpæ contigerit, hoc meis peccatis & tuo iusto iudicio deputabo, cantans tibi Daniel. 3
illud Danielis: Iustus es dñe in om̃ibus quæ fecisti nobis, & vniuersa opera tua vera, & om̃ia quæ fecisti nobis in vero iudicio fecisti, quia peccauimus tibi, & mandatis tuis non obediuimus. Sicut ergo deus singulariter præcipit nobis misericordiã, quantũ ad proximos, & iudiciũ quantũ ad nosipsos, secundũ illud Zachariæ: Iudiciũ verũ iudicate, & misericordiã & mi Zacha. 7
serationes facite, vnusquisq; cũ fratre suo. Et Michæas: Indicabo tibi ô homo quid sit bonũ, Michę. 6
aut q̃d dñs requirat à te, vtiq; facere iudiciũ & diligere misericordiã, sic deus in omni opere suo misericordiã, iudiciũq; cõmiscet, propter q̃d hæc duo sibi specialr̃ decãtant, ne vel iudiciũ dei nos desperare cõpellat, vel misericordia intimoratos efficiat, sed vtrũq; horũ pensando, timendo speremus, & sperando timeamus, atq; soliciti ambulemus cũ deo nostro, cũ metu & timore ac tremore nostrã operantes salutẽ, iuxta admonitionẽ diuini apostoli. Philip. 2
2 " ¶Psallã, ⌋ sp̃ualia cantica proferendo, ⌊ & intelligã, ⌋. i. intus legam, seu intente aduertã, 1. Cor. 14
quæ psallo, ne sim vagus & mente inanis, sed impleã illud apostoli: Psallã spũ, psallã & men
" te. Vnde supra dictũ est: Psallite sapienter. Sic aũt psallã & intelligã, ⌊ in via immaculata, ⌋ Psal. 47
. i. cũ intentione syncera, in desiderio puro, in obseruatione legis diuinæ, quatenus vita voci concordet. Hæ nanq; sunt viæ immaculatæ, quibus ad deũ anima tendit. De quibus legitur.
Viæ eius viæ pulchræ, & omnes semitæ eius pacificæ. In via vero sancti desiderij, q̃ sitiuit ani Prouer. 3
" ma mea ad te, dixi, tuam præsentiam vehementer optando, ⌊ quando venies ad me, ⌋ id est
vtinam cito venias, quotidie quidem per gratiæ accumulationem, & in breui tollendo me de Philip. 1
isto exilio ad patriam, Cupio eñ dissolui & esse tecum, quia hoc multo melius.

Consequenter prosequitur in speciali, qualiter in via immaculata psallebat, dicendo. D
Tobiæ.4 ¶Perambulabã ⌋.i. in hac valle lachrymarũ côuersabar, ⌊in innocẽtia cordis mei, ⌋ itaꝙ 3
2.Cor.7 non feci alteri, quod mihi nollem fieri, sed in simplicitate ac puritate cõscientiæ vixi, quem-
admodũ ait Apostolus: Neminem læsimus, neminẽ corripuimus, neq; aliquando in sermo-
ne adulationis fuimus, ⌊in medio domus meæ, ⌋.i. in medio ecclesiæ seu fratrũ meorũ, nullũ
Tobiæ.21 malo exemplo intoxicando. ¶Nõ proponebã ante oculos meos ⌋ corporales seu interio 4
res, ⌊rẽ iniustã ⌋.i. quicq̃ illicitũ vt illud appterẽ, sicut in Iob habet: Pepigi fœdus cũ oculis
Ezech.10 meis, ne cogitarẽ quidẽ de virgine. Vnde scriptũ est: Vnusquisq; offensiones oculorũ suorũ
abijciat, dicit dominus. Maxime eñ nocet oculus incustoditus, sicut in Eccl'astico dr: Ocu-
Eccl.31. lo quid nequius creatũ est? Semper ergo oculũ cordis ac corporis refrenemus, si corde puro
2.Reg.11. dño complacere optamus. Si hoc modo Dauid oculos suos custodisset, in adulteriũ, homici
diũq; lapsus nõ fuisset, ⌊facientes præuaricationes ⌋.i. diuina mãdata trãsgredientes, ⌊odi-
Luc.6 ui, ⌋ inquantũ hmõi sunt, dilexi th eos secũdũ ꝙ hoĩes sunt, & gratiæ atq; salutis capaces, ga
eorũ cõuersionẽ desidero, qm̃ pro inimicis & impijs orare pcipior, & in hoc ostẽdit se diuinę
Sapiẽ.14 volũtati cõformẽ, qm̃ (sicut Sapiẽs dicit) odio sunt deo, impius & impietas eius. Et de impijs
Hiere.11 dñs ait: Non est aĩa mea ad ppl̃m istũ. ¶Nõ adhæsit mihi cor prauũ ⌋.i. affectio cordis ma 5
2.Petri.2 li mihi nõ placuit. Multũ quippe pœnales sunt homini iusto, affectus & actus hoĩs praui, quẽ
admodũ Petrus testatur de Loth: Aspectu & auditu iustus erat, habitans inter eos, qui de die
in diem animã iustam iniquis operibus cruciabant. Veruntamen ĩ tali euentu seu casu seruan
da est patientia, & immoderata ac impetuosa displicentia remouẽda, atq; pia compassio im-
Galat.6. pendenda, prout docet Apostolus: Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo deli-
Ibidem cto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Et rursus: Alter (inquit)
alterius onera portate, ⌊declinantem à me malignũ ⌋.i. igne vitiorum accensum, à mea re-
cta voluntate auersum, & mihi in vita dissimilem, ⌊non cognoscebam ⌋ per approbationẽ, E
qm̃ mihi nõ placuerunt opera eius, & in hoc deo seipsum conformat, qui impijs dicet in die
Lucæ.13. iudicij: Nescio vos. De quibus etiã alibi ait: Non est mihi voluntas in vobis.
Mat.25
Malac.1. ¶Detrahentem secreto proximo suo, ⌋ eius famam denigrando coram me seu me sciente 6
⌊hunc persequebar, ⌋ affligendo, increpando, seu fugiendo. Est eñ detractionis vitiũ gra-
Eccles.10 ue nimis, & grauius furto, quod tamen ex suo genere est mortale. Vnde scriptum est: Si mor
deat serpens in occulto, nihil eo minus habet qui occulte detrahit. Detractorem igitur
persequi debet verus, diligensq; prælatus, & quilibet nostrum eum arguere debet, si est
spes de emendatione ipsius, si vero correctionem verborum non recipit, debet ei osten-
dere vultum tristem, vel omnino faciem ab eo auertere, seu aliquid boni proponere, quate-
Eccles.7 nus sic erubescat & emendetur. Hinc eñ Salomon dicit: Per tristitiam vultus, corrigit ani-
Ecci.28. mus delinquentis. Et alibi habetur: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequã. Hic
itaq; persequutor detractoris bonus ac pius, & non crudelis, & quicunq; cupit vere profice-
re, debet in primis vitium detractiõis penitus abhorrere, & funditus extirpare, nec omni spi
1.Joh.4 ritui credere, seu de facili assensum præbere omni narrationi aliorũ, præcipue imperfectorũ.
Maxime nanq; animam inquietat, mentisq; stabilitatẽ ac grauitatem tollit ac impedit, q̃ ci-
to omnia credere, obloquentiũq; sermonibus leuiter adhærere cœperit. Hinc etem̃ frequen
tes discordiæ & iniusta odia generãtur, ita vt interdum de amicissimis fiant inimici, dũ vna- F
nimes quidem, sed nimium credulas animas, maliloqua lingua disiungit. Magna vero quies
est animæ, & ingens grauitas morũ, non temere neq; facile de aliquo quicquã sinistrum velle
recipere aut audire, & ista valde pensanda sunt innocentibus atq; simplibus, quia facilius to-
Prouer.14 tum credunt, putantes alios tales, quales sunt ipsi. Propter quod Salomon: Innocẽs (inquit)
credit omni verbo. ¶Superbo oculo & insaciabili corde, ⌋.i. auaro qui non impletur pe- 7
cunia, ⌊cũ hoc non edebam ⌋ cum interiori consensu. Et ad literã, si fieri potest sine dispen
Ecci.9 dio, vitandi sunt in mensa superbi atq; auari, iuxta illud: Viri iusti sint tibi conuiuæ. Et apo-
2.Thess.3 stolus dicit: Si quis non obedierit verbo per epistolam, hunc notate, & ne cõmisceamini cũ
illo vt confundatur. Alibi quoq;: Cum huiusmodi (inquit) nec cibũ sumere, propter corre-
ctionem tamen & informationem, seu aliam rationabilem causam, possumus cũ talibus mã-
1.Cor.5 ducare, prę sertim cũ Christus cũ publicanis & peccatoribus comedisse legatur, quatenus eos
Luc.5 conuerteret. ¶Oculi mei ⌋ interiores & etiam exteriores, ⌊ad fideles terræ, ⌋.i. ad homi- 8
nes deo fideliter seruientes, ⌊vt sedeant mecũ ⌋ in consilijs, mensis, atq; iudicijs, ga ad tales
affectuose respicio, eisq; communicare desidero, ⌊ambulãs in via immaculata, ⌋.i. sine labe
peccati cõuersans, & deo in puritate cordis deseruiens, ⌊hic mihi ministrabat, ⌋ tales nanq;
esse decet ministros prælatorũ ac principũ, præcipue aũt decet religiosos habere deuotos ser
uos, nõ seculares, leues, vanos, in vestitu curiosos, & opere incõstantes. ¶Non habitabit in 9
Psalm.17 medio domus meæ qui facit suprbiã, ⌋.i. superbis nõ cohabitabo, ne cũ peruerso peruertar,
Ecci.13 & si corpore ei cohabito, mẽte tñ lõge distabo ab eo, qm̃ scriptũ est: Qui tetigerit picẽ, inqui
nabitur

A nabitur ab ea, & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Vnde Sapientia asserit:
Arrogantiam & superbiam, & viam prauam, & os bilingue detestor, ⌊qui loquitur iniqua, Prouer.8
" non direxit in conspectu oculorum meorum⌋ hoc est, meo iudicio non fecit bene, nec ambu
10 " lauit ad deum directè, imò reprobo eum. ¶In matutino⌋.i. tam citò vt commodè iusteq́
" potui ⌊interficiebam⌋ gladio materiali vel spũali ⌊omnes peccatores terræ⌋ hoc est, omẽs
" grauiter criminosos, causas morte dignas habentes, ⌊vt disperderem de ciuitate dñi⌋.i. de ec
" clesia seu congregatõe iustorum ⌊omnes opantes iniquitatem⌋ tam graue vt dictum est. De
bent nãq; principes seculares gladio materiali, prælati autem gladio spũali, iniquos occidere
seu intus mortuos declarare, vt mundent ecclesiã à commixtõe prauorũ, secundum decreta.
Vel in matutino, hoc est, in exordio tentatõis, interficiebã.i. cadere atq; deficere feci p orõnẽ
deuotã, & adiutorium grãæ Chr̃i omnes peccatores terræ, hoc est, diabolos me tentãtes, & ter
renas cõcupiscentias mihi suggerentes, vt disperderem de ciuitate dñi .i. de consensu animæ
meæ, quæ est ciuitas dei, omnes operãtes iniquitatem, hoc est, oĩa diabolica tentamenta, me
ad opa mala inducere quærentia. Q̃uo autem hic Psalmus Chr̃o cõueniat, certum ac facile est.
Ipse eñ vt pfectissimus cãtauit deo patri. ac toti Trinitati misericordiã & iudicium, qa in to-
to euangelio docet deum pium esse ac iustum. Psallebat quoq; & intelligebat in via immacu-
lata, hoc est, in tota sua conuersatiõe sanctissima, quãdo venies ad me, hoc est, qñ ô deus pater
veniam ad te, optabat namq; redire ad patrem, quemadmodum testatur: O generatio mala, Marci.9.
quàmdiu apud vos ero? Non adhæsit etiam Christo cor prauum, vt patet de Iuda proditore Matt.27.
Cætera oĩa plana sunt. Porrò secundum doctores, tres sunt status Christianæ religionis. Pri-
B mus est incipientium, quorum est in luctu & actibus pœnĩæ occupari, & huic appropriatur
prima quinquagena psalterij, quæ terminatur in psalmo pœnĩali, videlicet: Miserere mei Psalm.50
deus. Secundus est status proficientium q in spũ ambulant, quorum est in actu iustitiæ exer-
ceri, eundo de virtute in virtutem, & huic appropriatur hæc secunda quinquagena, quæ ter-
minatur in psalmo præsenti, de rigore iustitię pertractante. Tertius vero est status perfecto- Psalm.83
rum à vita actiua ad cõtemplatiuam ascendentium, quorum est laudibus dei iugiter inhære- Psal.100.
re, & huic appropriatur tertia quinquagena, quæ terminat in laude diuina. Docetur deniq; Psal.150.
vnusquisq; superior ex psalmo præsenti, vt habeat se deuotè ad deum, iuste ad proximũ, im-
maculate ac sancte ad seipsum, imò singulis nobis conandũ est, vt taliter conuersemur in hoc
mundo fallaci ac fragili corpore, quòd vita nostra alijs exemplaris reddatur, atq; in propria
persona verba Psalmi huius à nobis cantentur, ad gloriam saluatoris, qui est super omnia de-
us sublimis & benedictus.

FINIS COMMENTARIORVM D. DIONYSII A
Rickel Carthusiani in secundã quinquagenam Psalmorum pro
phetæ Dauid ex diligẽti recognitõe, Anno
Dñi, M. D. XXXI.

D. DIONYSII A RICKEL

CARTHVSIANI IN TERTIAM PSALTERII QVIN-QVAGENAM PRAEFATIO.

C
EDIT Dauid confessionem sancto & excelso, & de om̃i corde suo
laudauid deũ, & dilexit dominũ, qui fecit illũ. In verbis inductis com-
mendatur gloriosus Propheta & rex sanctus Dauid de tribus. Videli- Eccl. 47.
cet de confessione proprię culpæ, quã sancto excelsoq́; deo humiliter
est confessus. Tibi (inquiens) soli peccaui, & malum corã te feci. Secun Psalm.50
do, de intima confessione laudis diuinæ. Quia de om̃i corde suo, id ẽ,
toto & integro corde, cum om̃i alacritate ac promptitudine dominũ
laudauit. Sicut inferius ait: Cantabo domino in vita mea, psallã Deo Psalm.103
meo quàm diu sum. Tertio, de sancta dilectione proprij creatoris. In
istis consistit vniuersa spiritualis vitæ perfectio. Cum eñ non sit spe- Eccl.15
ciosa laus in ore peccatoris: prius confiteri oportet propria mala, quoniã om̃ia in confessione
lauantur. Vnde Iosue: Fili mi da gloriã deo & confitere quid feceris. Mente ãt per confessionẽ
purgata, factus est homo dignus atq; idoneus dominũ laudare, quia confessio propriæ culpæ Iosue.7.
disponit & aptum reddit hominem ad confessionem laudis diuinæ, in qua inflammatur mens
pura diuini amoris ardore, intantum vt dicere possit illud Hieremiæ. Factus est sermo domi- Hiere. 20
ni in corde meo, quasi ignis exæstuans, claususq; in ossibus meis. Et defeci, ferre nõ sustinens.

Deniqꝫ ſicut confeſſio culpæ eſt actus humanus, quia non competit niſi homini, ſic dominum D
laudare eſt actus angelicus, quoniam eis à principio ſuæ creationis inerat, inceſſabiliter ineſt
& iugiter inerit. Deum autem diligere eſt actus omino diuinus. Nam deo æternaliter, perfe-
ctè, infiniteqꝫ conuenit. Confitendo itaqꝫ noſtra peccata, ducimus vitam laudabilem & hu-
manam. Quemadmodum enim humanum eſt ex infirmitate peccare, ſic humanum per con-
feſſionem reſurgere. Deum autem laudando ducimus vitam angelicam & cœleſtem, ſed deū
amando deificamur, & deiformem vitam ſortimur. Ad cuius adeptionē om̄ia noſtra exerci-
tia ordinare debemus. Præcipuè vero confert ad eam acquirendam, laus perennis ſeu pſalmo
Eſaię 58. dia continua. Iuxta illud Eſaiæ: Implebit dominus ſplendoribus animam tuam, ſi glorificaue-
ris eum. Quoniam igitur domino ſaluatore auxiliante, vtcunqꝫ expoſitæ iam ſunt duæ quin-
quagenæ libri pſalmorum, incumbit nunc aggredi tertiam, ſecundum modum & formam in
exordio explicatos. Videlicet ſimpliciter procedendo ſine ſtili ornatu & ſenſuum profundi-
tate, atqꝫ ipſos Pſalmos dum fieri poteſt, & expedire videtur, quadriformiter explanando,
hoc eſt, literaliter, allegorice, tropologice, anagogice, quantum ille dare dignabitur, de quo
Eccl. 1. ſcriptum habetur: Omnis ſapientia à domino deo eſt, & cū illo fuit ſemper, & eſt ante æuū.
Cuius miſericordiſſimam illuſtrationem affectuoſiſſimè inuoco, per dilectionem, preces, ac
merita aduocatę ſaluatricis & dominę noſtrę virginis ſanctę dulcis Mariæ.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM CI.

¶ Argumentum.

¶ Titulus: Oratio pauperis cum anxiatus fuerit, & coram domino effuderit precem ſuam. E
In hoc Pſalmo centeſimoprimo, & tertiæ quinquagenæ, primo intendit nos Propheta indu-
cere, quatenus in anxietatibus conſtituti efflagitemus dei miſericordiam, vt à nobis huiuſmo
di calamitates auferat. Vnde loquitur, vel in perſona Chriſti ex cōpaſſione orantis, vel in per
ſona alicuius membri pro commiſſis peccatis pœnitentiam agentis, pro ſua liberatione à pec-
catis & miſerijs ad deum clamantis. Tres autem in ſumma complectitur partes. Porrò in pri-
ma ponitur oratio. In ſecunda vero ſuæ miſeriæ deploratio, ibi: Defecerunt. In tertia deniqꝫ
ſui per Chriſtum liberatio, ibi: Tu autem domine in æternum. Author triphariam commen-
tatur iſtum pſalmum. Primo equidem moraliter de viro pœnitente, deinde iuxta allegoriam
de CHRISTO, & poſtremo ad literam conſentaneę quibuſdam alijs, de populo Iudæo-
rum grauiter afflicto.

¶ Expoſitio Tituli.

¶ Pſalmi nunc declarandi titulus eſt: Oratio pauperis, cum anxiatur, & in conſpectu do-
mini effuderit precem ſuam, hoc eſt, Pſalmus præſens eſt oratio hominis pœnitentis, cū an-
xiatur timore futuri iudicij, ac ſuppliciorum inferni ex recordatione peccatorꝫ ſuorꝫ, & in
conſpectu domini effuderit ꝑcem ſuam, quatenus miſericordiā conſequatur, videlicet à prę-
ſentibus tribulationibus releuamen, peccatorꝫ indulgentiā, innocentiæ reſtitutionē, & gloriā
in futuro. Loquens igitur ſanctus Propheta in perſona hominis propriam infirmitatē, atqꝫ
miſeriam recognoſcentis, ac ſpiritualem inopiam deplorantis ait. F

¶ Expoſitio Pſalmi.

Omine⌋ Deus omnipotens, ſimplex, ac trinus totaliter ac naturali- » 1
Nume. 20 terqꝫ miſericors⌊ exaudi⌋ hoc eſt, cognoſcendo adimple⌊ orationē »
Eſaie. 30. meam⌋ quia petitionē decentiū petij à te⌊ & clamor meus⌋ menta- »
Hiere. 18. lis, videlicet ardens affectio, deſideriumqꝫ cœleſte: ſeu clamor voca-
lis, qui eſt magni ac ſancti deſiderij nuntius⌊ ad te veniat⌋ hoc eſt, ti- »
bi acceptus ſit, tibi complaceat, & attendatur, ac impleat à te, queād-
Iaco. 5. modum de quibuſdam ait ſcriptura: Clamor eorum in aures domini
Exodi. 3. ſabaoth, introiuit. Et ipſe dicis: Clamor filiorum Iſrael venit ad
me. Venit autem clamor noſter ad dominum, non loco, ſed accepta-
tione. ¶ Non auertas faciem tuam⌋ Hoc eſt, pietatis tuæ reſpectū, » 2
⌊ à me⌋ vili ac paupere peccatore, ſed pœnitente. Loquitur autem Propheta de deo modo »
humano, quaſi in deo eſſent auris & facies, conuerſio ac auerſio nouæ ſiue recentes, ſecundum
nouitatem meritorum ac demeritorum noſtrorum, ſed omnia hæc in deo ſpiritualiter, im-
mutabiliterqꝫ conſiſtunt. Facies enim dei eſt diuini intellectus reſpectus. Auris eſt miſericor-
dia eius ſubueniens. Auerſio dei eſt deteſtatio mali. Conuerſio aūt approbatio boni⌊ in qua- »
cunqꝫ die tribulor⌋ id ē, corde affligor propter peccata commiſſa, vel tentamenta ſeu aſpera »
mundi ac dæmonum⌊ inclina ad me aurem tuam⌋ hoc eſt, miſericordiam tuam applica mi- »
hi, pietatis tuæ effectū declarando in me. i. conſolando animā triſtē, roborando corpus infir-
mū, mitigando ſeu afferendo tribulationes, quas patior, prout expedire noueris animæ meæ.

¶ In qua-

A
3 " ¶In quacunq; die⌋ Imò quacũq; hora aut momento die seu noctis⌊ inuocauero te⌋ ex in-
" timo mentis affectu, tuam bonitatẽ precando ⌊ velociter⌋ sine mora, sicut indigeo ⌊ exaudi
" me.⌋ ostendendo mihi lucem atq; præsentiam miserationũ tuarũ, quemadmodum dicit scri- Esaiæ.58
ptura homini iusto. Inuocabis, & dominus exaudiet, clamabis, & dicet: Ecce assum. Ecce quã
sæpe repetit sensum eundem sub alijs verbis. Est em̃ consuetudo scripturæ (præsertim in his
quę pertinent ad affectũ) frequenter eandẽ sententiã alio sermone resumere. Quod valde sa-
lubre est. Quoties nanq; verba affectuosa reiterantur, toties interna affectio renouat, auget,
perficit. Quoniam vna bona affectio, ad aliam similẽ præparat mentẽ. Et in repetitione affe-
ctus accenditur appetitus, sicq; oratio exaudibilior reddit, quia tanto amplius grata est deo,
quanto ex calidiore manat affectu. Propter quod expedit eidẽ sancto desiderio immorari in
prece, ipsum multoties reuoluendo, nec pigrè aut frigidè ab ipso cessando. Omnino enim ca- 1. Thess.5.
uere debemus, ne ab oratione segniter desistamus, sed feruenter inchoandũ ac consumandum
est om̃e opus diuinum, præcipuè laudatio dei atq; oratio. Demũ ad exauditionem orationis
tãta requirunt secundũ Augustinũ, primo vt salubria petantur. Hoc enim est petere in no- Johan.15
mine Iesu seu saluatoris, ea rogare quę spectant ad veram salutem. Propter quod Paulus exau
ditus non est, petens sibi auferri stimulum carnis. Stimulus etenim ille ei tanquàm viro exer-
citato ac strennuo militi coopetabatur ad bonum, quoniam erat occasio meriti amplioris.
Secundo, vt perseueranter, oremus, quẽadmodũ ait saluator: Oportet semper orare, & non Luc.18
deficere. Et Apostolus: Orate omni tempore in spiritu, vigilantes in omni instantia & obse- Ephes.6.
cratione. Tertio, vt pro nobisipsis precemur. Non enim semper exaudimur pro alijs pro-
pter incapacitatem eorum. Et sicut beatus Thomas testatur, ad hoc vt homo exaudiatur pro
B alio, necessaria quodammodo est quædam plenitudo & exuberantia bonitatis, gratiæ, virtu-
tis, seu meriti in orante, quatenus scilicet de plenitudine eius accipiat alter. Non tamen ob id
cessare debemus nos imperfecti ab auxilio mutuæ orationis cum scriptum sit: Orate pro in-
uicem vt saluemini. Sed qui pro alio orationẽ assumit, talem se coram deo recte viuendo ex- Jaco.5
4 " hibeat vt pro alio recipi fiat idoneus. Meritò autem ô domine ista precatus sum. ¶Quia
" defecerunt⌋ Hoc est, velociter defluxerunt ⌊ sicut fumus dies mei⌋ id est, tempora quibus vi-
xi. Quemadmodum enim fumus ascendit, ascendendoq; deficit: sic dies nostri crescendo
ascendunt, & ascendendo fini propinquant. Vnde in Iob habet: Dies mei velociores fuerunt Job.9.
cursore, transierunt quasi naues poma portantes. Et Iacobus ait: Quæ enim est vita vestra? Jaco.3.
Vapor est ad modicum parẽs: Deinceps exterminabitur. Vel: Defecerunt sicut fumus dies
mei, hoc est, sine fructu & bonis operibus sunt consumpti, & quicquid vanitatis, voluptatis,
& impietatis in eis feci ac habui, citò pertransijt. Iuxta illud: Quid nobis profuit superbia, aut
quid diuitiarum iactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquàm vmbra, & quasi Sapię.5.
nuntius præcurrens. Hinc quoq; Apostolus peccatoribus conuersis dicit: Quem fructum ha Roman.6
buistis tunc, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est Veræ enim inanes & va- Hiere.17.
cui sunt dies prauorum. Plenitudinem vero sortiuntur dies iustorum, secundum Ambrosi-
" um, ⌊ & ossa mea sicut cremium aruerunt,⌋ Cremium appellat caro cremata seu frixa, quæ
remanet, pinguedine per ignem extracta, Cremium nanque à cremando nomen accepit.
C Quemadmodum itaq; caro talis per ignem arescit, induratur, & tabescit. Sic ossa corporis
per abstinentiam aresiũt, & per timorem dei siccantur secundum illud: Spiritus tristis exic-
cat ossa. Ossa quoq; animæ, hoc est, virtutes ac vires ipsius tanquàm cremium in frixorio ter-
refactum arescunt, dũ per negligentiam gratia deuotionis subtrahitur, & cibus interior (scili- Prouer.17.
cet obedientia sancta) relinquit. De hoc etenim cibo dicit Christus: Meus cibus est vt faci-
am voluntatem patris mei. Interdum vero ossa ista arescunt igne tentationis ac tribulationis Johã.4
præsertim in his in quibus virtus non perficitur in infirmitate. Qualis non erat Apostolus: 2. Cor.12.
Vtroq; autem modo intelligi possunt hæc verba de pœnitente. Nam ante conuersionẽ suam
ossa animæ infeliciter aruerunt, nulla spirituali pinguedine existente in eis. Post conuersionẽ
autem & arreptam pœnitentiam ossa corporis in quibusdam salubriter aresiũt, quibus omnis
carnalis voluptas, omnis temporalis iocunditas, omnis etiam alimonia corporis in fastidio
5 " sunt propter intensam mentis occupationem in deo. ¶Percussus sum⌋ Virga tentationis
" ac tribulationis ⌊ vt fœnum⌋ quoniam sicut fœnum falce abscinditur: sic ego per tentationẽ
aut aduersitatẽ à gratia excidi, sicut de nõnullis ait Apl'us. Propter incredulitatẽ excisi sunt, Roman.11
" ⌊ & aruit cor meum,⌋ à spirituali gratiarum fomento, ⌊ quia oblitus sum⌋ ex mea ignauia,
" ⌊ comedere panem meum.⌋ mihi à Deo semper paratum, dummodo eum instanter requi-
ram, dicendo. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Iste panis est impletio præ Matth.6
ceptorum Dei, sicut CHRISTVS dicit: Meus cibus est vt perficiam opera Dei, seu stu- Lucæ.11.
dium sacræ scripturæ & meditatio diuinorum, de quibus scriptum est: Cibabit illum pane Johan.4.
vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Vel sacramentum corporis Eccl.15
Christi, in quo est omnium cœlestium deliciarum plenitudo & vita animæ sempiterna.

Quemad

D
Iohan.6 Quemadmodum veritas ait: Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Qui hos panes
spiritualiter ædere negligit, corde arescit, & est pauper, cæcus, nudus, miser, & miserabilis. 6
¶A voce gemitus mei⌋ Hoc est, præ nimio gemitu & dolore cordis mei, quem voce oris
expressi, ⌊adhæsit os meum carni meæ⌋. i. tantum attenuatus sum corpore, vt ossa mea pelli
Iob.19 adhærerent, quemadmodum Iob dicit: Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum.
Dolor nanque interior de peccatis conceptus, si magnus sit & continuus: carnem vehementer 7
consumit. Sumit itaque hoc loco caro pro pelle. ¶Similis factus sum pellicano solitudinis⌋
Hoc est, sicut pellicanus est auis solitaria, solitudinem diligens, & naturali quadam macie confe
cta, sic ego vt peccata mea liberius possem deflere, homines fugi, in solitudine mansi, atque hu-
Psalm.54 manum solatium euitaui, prout superius dictum est: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitu-
dine. Per pellicanum autem designatur primum genus pœnitentium, scilicet ordo heremitarum, qui
in heremo carnem suam castigant, ac macerant, & sua ac aliorum peccata deplangunt. Ad hoc
Hiere.9. nanque agendum, locus solitarius est aptissimus. Vnde cum Hieremias dixisset: Quis dabit ca-
piti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo die ac nocte, interfectos
populi mei: insinuans se hoc facere non posse in populo tam bene, solitudinem cupit, dicen-
do: Quis dabit mihi in solitudine diuersorium viatorum, & derelinquam populum meum:
⌊factus sum sicut nycticorax in domicilio⌋ hoc est, quemadmodum noctua seu coruus no-
cturnus in pariete domicilij habitans, cæteris auibus odibilis & abominabilis est, nec in die ap
paret, sed noctibus cibum quærit. Sic ego nocturno tempore cæteris quiescentibus cibum ani-
mæ quæro operibus bonis, & luctibus pœnæ insistendo. In die autem alij dum foras vagantur, E
& occupantur, ego domi resideo, nec me dignum arbitror inter homines apparere, propter
abominabilem vitam quam duxi. Per nycticoracem ergo significatur secundum genus pœni-
tentium, eorum videlicet qui humanos aspectus declinant, & domi cum magna contritio- 8
Coloss.4 ne ac humilitate animi sedent. ¶Vigilaui⌋ Sicut dicit Apostolus: Orationi instate vigi-
lantes in ea in gratiarum actione. Vigilaui, hoc est, à peccato surrexi, iuxta illud Apostoli:
Roma.13. Tempus est iam nos à somno surgere. Et alibi: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Vi-
gilaui sanctis operibus inhærendo: secundum quòd monet Apostolus: Vigilate, state in fide,
1.Cor.16. viriliter agite, confortamini, & omnia vestra in charitate fiant. Et Christus apud Matthæ-
Matt.26 um: Vigilate & orate vt non intretis in tentationem. Sic vigilantibus & non dormientibus,
Prouer.20 prouenit regnum cœlorum. Quapropter Salomon dicit: Noli diligere somnum, ne te egestas
opprimat. Vel: Vigilaui, tempore noctis, & illis hominis quibus licitè dormire poteram,
quatenus tempus inutiliter perditum recuperarem, laudibus creatoris vacando, & corpus sa-
cris vigilijs affligendo. Et ista est magna gratia, dum deus dat seruo suo deuoto & studioso mo
dico contentum reddi somno, cum somnus sit morti similis & operatori multum odibilis. Vn-
Prouer.6 de in Prouerbijs Salomon sciscitatur: Vsquequo piger dormies, quando consurges de somno
tuo. Veruntamen sicut in abstinentia, sic in vigilia discretionem seruare oportet, & proprias
vires diligenter metiri, neque efficiatur homo sacrilegij reus, incurratque maledictionem, de qua
Hiere.48 inquit Hieremias: Quia plus fecit quàm potuit, idcirco perijt: ⌊& factus sum sicut passer soli-
tarius in tecto⌋ hoc est, quemadmodum passer in alto ac tuto nidificat, ne vel ipsa capiatur,
aut pulli eius vorentur: sic ego ne à diaboli laqueis irretirer, aut operum bonorum fructibus F
spoliarer, ad nidum gremiumque Ecclesiæ seu loca monasterij fugi, vt à conuentu malignan-
tium separatus, illic conseruer atque saluificer. Ecclesia nanque signatur per montem, de quo an-
Genes.19 geli dixerunt ad Loth: Noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione, sed in
monte saluum te fac. Claustrum vero signatur per ciuitatem, de qua Loth angelo ait: Quæso
domine mi est ciuitas hic iuxta ad quam possum fugere parua, & saluabor in ea. Per passerem
designatur tertium pœnitentium genus, puta eorum qui claustra ingrediuntur. Deinde pœ-
nitens tribulationes suas commemorat, quatenus deum ad miserationem inclinet. ¶To- 9
Iob.12. ta die⌋ Hoc est, quotidie atque assiduè ⌊exprobrabant mihi inimici mei⌋ id est, amatores hu-
ius mundi, quos ego odio, sed ipsi me odiunt, & mihi insultant, sicut scriptum est: Deridetur
3.Iohan.1 iusti simplicitas, & sanctus Iohannes in sua Canonica, de quodam superbo testatur: Verbis
malignis garriens in nos, ⌊& qui laudabant me,⌋ in aperto, vel dum eorum conuersationi
prauæ fauebam, ⌊aduersum me iurabant⌋ hoc est, nunc postquàm eorum vitam abhorreo,
atque pœniteo, firmiter statuerunt me persequi verbis aut factis. ¶Quia cinerem tanquàm 10
panem manducabam⌋ Hoc est, ideò ista fecerunt, quoniam ego concupiscentias ventris con-
tempsi, & cibo vili duro ac modico vsus sum, ⌊& poculum meum cum fletu miscebam⌋ id est,
potum corporis cum lachrymis sumpsi. Vel: Poculum animæ scilicet, iocunditatem tempo-
ralem cum fletu miscebam, hoc est, bonæ tristitiæ miscui, ne inaniter gloriando, resoluerer. Spi-
ritualiter cinerem sicut panem manducat, qui reliquias cogitationum suarum diligenter ex-
aminat, ac peccata minuta quotidie deflet, dicens deo cum sancto Iob: Signasti quasi in sac-
Iob.14 culo peccata mea, & tu quidem gressus meos dinumerasti. Hæc autem feci ô Domine.

¶A sa

11 “ ¶A facie iræ indignationis tuæ.⌋ Hoc est, ex consideratione districti iudicij tui, & præ ti-
A more iustarum pœnarum, quas impijs præparasti, hoc timore, hac'ꝗ consideratione, impleta
erat anima beatissimi Iob, qui ait: Deus solus est & cogitationẽ eius nemo auertere potest, id- Iob.13
“ circo à facie eius turbatus sum, & considerans eum timore sollicitor, ⌊quia eleuans⌋.i. gratia
tua adornans, & summæ Trinitatis imagine me consignans, ac om̃ibus sensibilibus rebus me
“ præferens ⌊allisisti me⌋ hoc est, cadere me permisisti, & multis miserijs subiacere, sic deus al-
lidit nos, ne vnquàm iactemus nosipsos, aut de proprijs viribus præsumamus, sed dum sta- Prouer 28
mus, timeamus de casu, dum cadimus, resurgere affectemus. Ideò nanꝗ Apostolus admonet: 1. Cor. 10.
Qui stat, videat ne cadat. Et iterum: Considerans teipsum, ne & tu tenteris, & apud Ecclesia- Gala. 6
sticum scriptum est: In die bonorum ne immemor sis malorum, & in die malorum ne imme- Eccl. 11
12 “ mor sis bonorum. ¶Dies mei sicut vmbra⌋ Hoc est, velocissimè ⌊declinauerunt⌋ quẽad
modũ in Paralypomenon habetur: Dies nostri quasi vmbra super terram, & nulla est mora. 1. Para 29
“ Iob quoꝗ ait: Dies mei velocius transierunt, ꝗ̃ à texente tela succiditur, ⌊& ego sicut fœnũ⌋ Iob. 7.
“ quod hodie est, atꝗ virescit, & cras in clibanum mittitur & arescit, ⌊arui.⌋ mente & corpo- Matth. 6
re, mente ex defectu gratiæ dei, corpore propter afflictiones multiplices. Vnde apud Esaiã Lucæ. 12.
legitur: Verè fœnum est populus. Et rursus: Om̃is caro fœnum, & om̃is gloria eius quasi flos Esa. 4
13 “ fœni. Consequenter ponitur efficacia dei ad liberandum. ¶Tu autem domine in æternũ
“ permanes,⌋ Hoc est, æternaliter, inuariabiliter'ꝗ subsistis, quẽadmodũ in Malachia asseris: Malac 3
“ Ego dominus & non mutor ⌊& memoriale tuum⌋ id est, præcipuũ opus quod in creatura
“ fecisti, per quod conseruatur in nobis memoria nominis tui, permanet, ⌊in generationẽ & ge
“ nerationẽ⌋ hoc est, præ magnitudine sua non permittit nos sui, vel tui obliuisci. Hoc aũt me
B moriale dei est miseratio eius, quã ab exordio mundi hominibus contulit. Vnde apud Esaiã Esa. 26
inducitur: Nomen tuũ & memoriale tuũ dñe, in desiderio animæ. Nunquã em̃ obliuisci debe
14 “ mus beneficioꝝ dei ¶Tu dñe exurgens⌋ Hoc est, potenter nobis succurrens, & per modũ
“ exurgentis te habens, potentia tua recenter vtendo ⌊misereberis Syon⌋.i. Ecclesiæ militan-
“ ti, te fideliter contẽplanti ⌊quia venit tẽpus miserendi eius⌋ hoc est, tẽpus salutis & gratiæ, de 2. Cor. 6.
quo ait Apostolus: Ecce nunc tẽpus acceptabile, ecce nunc dies salutis, hoc tempus incepit
“ præcipuè ab incarnatione Christi ⌊quia venit tẽpus⌋.i. aduentus Christi in mundũ, de quo
tempore dicit idem Apostolus: Vbi venit plenitudo temporis, misit deus filium suum. Et ve Gala. 4
15 “ rè misereberis Syon. ¶Quoniam placuerunt seruis tuis⌋ Hoc est, angelis tibi semper mi-
“ nistrantibus ⌊lapides eius⌋ id est, Ecclesiasticę personę, ex quibus tanꝗ̃ ex viuis lapidibus cõ
struitur sancta Ecclesia. Vnde in Apocalypsi, angelus ait Iohanni: Conseruus tuus sum, & fra Apo. 19
“ trum tuoꝝ. Gaudiũ quoꝗ est angelis dei, super vno peccatore pœniam agente ⌊& terrę eius Luc. 15
“ miserebunt⌋.i. angeli pie succurrent Ecclesiæ, per orbem terrarum diffusæ. Om̃es enim sunt Hebr. 1.
administratorij spiritus, preces hominum domino offerentes, & eius gratias reportantes.
16 “ ¶Et timebunt gentes⌋ Ab Idololatria ad fidem veram conuersæ ⌊nomen tuũ domine,⌋
hoc est, teipsum, hoc in Christianis ex gentili populo natis, impletum videmus. Quod etiam
in Malachia prædictum est: Rex magnus ego sum dicit dominus, & nomen meum horribile Malac. 1
“ in gentibus ⌊& om̃es reges terræ⌋ id est, aliqui de omni genere regum, vt sit distributio pro
“ generibus singuloꝝ, non pro singulis geneꝝ. Timebunt ⌊gloriam tuam.⌋ ó Christe, id est,
C maiestatem tuam, quam per fidem cognoscent. De om̃i nãꝗ genere regum, sunt quidam ad
Christũ conuersi, eum'ꝗ cum tremorem adorauerunt, quemadmodum Esaias prædixit: Re-
ges videbunt (inquit) & consurgent principes, & adorabunt propter dominum deum tuum. Esaię. 49
17 “ Idem'ꝗ rursus de Christo asserit: Super eum continebunt reges os suũ. ¶Quia ædificabit Esaiæ. 52
“ dominus (Christus) Syon⌋ Hoc est, ecclesiã sanctã ⌊& videbit⌋ ipsa ecclesia ⌊in gloria sua.⌋
id est, in magna excellentia, q̃m Christus confirmauit eam aduersus omnes reprobos & per-
uersos. Magnus quoꝗ ac varijs gratijs eam decorauit. Alij dans sermonẽ sapientiæ, alij ser-
monem scientiæ, alij gratiam sanitatum, alij operationem virtutũ. Ponens'ꝗ quosdam quidẽ
Apostolos, quosdã autẽ Euangelistas, quosdã vero doctores, sicut plenius pandit Apostolus. 1. Cor. 12.
Vel: Videbitur, dñs Christus in gloria sua, à filijs Ecclesiæ ipsum per fidẽ speculantibus, sicut 2. Cor. 3
testatur Apostolus: Nos autem reuelata facie gloriam domini speculantes. Et Esaias: Regem Esaiæ. 33.
in decore suo videbunt oculi eius. In die autem iudicij, atque in patria, tam Christus quàm
ecclia electoꝝ, multò clarius videbunt in gloria sua, quando implebitur illud Apocalypseos:
Ecce venit cũ nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Hanc autem Apoc. 1.
Ecclesiam Christus per seipsum ædificare cœpit, prædicans mundo, congregans'ꝗ discipu-
los. Deinde per Apostolos, alios'ꝗ Apostolicos homines, ædificauit eam per totum orbem,
prout Zachariæ sexto prædixit scriptura: Ecce vir oriens nomen eius, id est, Christus, & ædi
18 “ ficabit templum domino. ¶Respexit (dominus) in orationẽ humiliũ⌋ Orantiũ pro Chri-
“ sti aduentu, & ædificatione Ecclesiæ, ⌊& non spreuit ꝓcem eorum.⌋ sed clementer eam im-
pleuit. Exaudiuit enim Prophetas, & alios sanctos ista orantes. Quotidie etiam Dominus

oculos

 D

Esa. vlti° oculo pietatis, in orationem humilium respicit. Sicut Esaias protestatur: Ad quem respiciã,
nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? ¶Scribant hæc.⌋ » 19
Quæ dicunt de deo, ac beneficijs eius ⌊in generatõe altera.⌋ .i. à posteris vsq; in finẽ seculi, ne »
vnq̃ obliuioni tradant, ⌊& pplus q creabit.⌋ hoc ẽ, plebs Chriana ex aqua & spũ sancto rena- »
ta ⌊laudabit dñm.⌋ de vniuersis bñficijs suis. ¶Quia prospexit (dñs) de excelso sctõ suo,⌋ » 20
Hoc est, de sctõ ac sublimi habitaculo suo, clemẽter hũanũ genus attẽdit ⌊dñs de cœlo in ter »
rã aspexit.⌋ oculo pietatis. Sicut em̃ deus vbiq; existẽs, & oĩa vndiq; cernẽs, dr̃ specialiter ha »
bitare & esse in cœlo, quoniã ibi euidentius operat, clariusq; videt, sic specialiter dicit de cœ-
lo aspicere, nõq; inter ipm, & ea quę respicit, sit distãtia aliqua, cũ ipse om̃ia penetret, impleat,
circumcludat, respexit ergo de cœlo. ¶Vt audiret gemitus compeditorũ.⌋ Hoc est, vt ge- » 21
mẽtibus, vinculis vitiorũ ligatis, succurreret, ignoscẽdo eorũ sceleribus, sicut in libro Iudicum
Iudicũ 2. inducit: Flectebat dominus misericordia, & audiuit afflictorũ gemitus: & liberauit eos de ce- »
de vastantium, ⌊vt solueret.⌋ à peccatis absolueret, ⌊filios interemptorum.⌋ .i. homines de »
parentibus peccatoribus natos, (peccatum enim mors animæ est) Om̃es autem in primo pa-
rente cecidimus. Eramus quoq; natura filij iræ, sicq; parẽtes nostri interempti, seu spũaliter
interfecti erãt fraude diaboli. Ideò aũt audiuit, & soluit eos. ¶Vt annuntiẽt in Syon.⌋ Hoc » 22
est, in Ecclesia ⌊nomẽ dñi.⌋ Christum liberè prædicãdo, & fidem catholicam ore ac ope cõ- »
fitẽdo ⌊& laudẽ eius (annũtiẽt) in Hierusalẽ.⌋ .i. in ipa Ecclesia quę dr̃ Syon, ppter speculatio »
nẽ, & Hierlm propter internę pacis quietẽ. Syon qppe interptat speculatio, Hierlm vero vi-
sio pacis. Pax aũt interna maximè fuit, & est in pplo Chriano. De quo angeli cecinerũt, In ter E
Lucę 2 ra pax hoĩbus bonæ voluntatis. Hæc aũt annuntiatio fit. ¶In coueniendo populos in vnũ » 23
& reges.⌋ Hoc est, per hoc quòd populi vulgares, & etiam reges ac principes, in vnitate fidei »
congregant, atq; in Christo vnũ corpus mysticum per charitatem efficiunt, ⌊vt seruiant do- »
mino.⌋ in vnitate Ecclesiæ, Ob hanc enim spiritualem electorum congregationem, Christus »
Iohã 11 mori dignatus est. Iuxta illud: Iesus moriturus erat, vt filios dei qui dispersi erant, congrega-
ret in vnum. ¶Respondit.⌋ Populus fidelis ⌊ei.⌋ scilicet domino suo ⌊in via virtutis suę.⌋ » 24
operationem virtuosam. Quandoq; em̃ respondemus alicui verbo, quandoq; opere. Popu-
lus autem fidelis Christo respondet bene viuendo, gratias referendo, & eius imperio obtem-
Iob 14 perando. De tali nanq; responso ait sanctus Iob domino: Vocabis me. & ego respondebo ti-
bi. Vocat em̃ nos deus per inspirationem internam ad vitam meliorem, & tũc respondemus,
Genes. 30 cum obedimus. Dum vero negligimus, silemus: sed dum cõtemnimus, contradicimus. De ta-
li quoq; responso ait Iacob: Cras respondebit mihi iustitia mea. Et vt populus iste deo perfe-
ctè responderet, orauit: ⌊paucitatem dierum meorum nuntia mihi.⌋ hoc est, da mihi sapiẽ- »
ter attẽdere breuitatem vitæ præsentis, quatenus gaudia temporalia vilipẽdam, atq; ad semp
mansutam beatitudinem properem. ¶Ne reuoces me in dimidio dierũ meorũ.⌋ Hoc est, ne » 25
me tũc de hac vita egredi iubeas, dum me in dimidio vitæ meæ esse opinor, confidens me diu
victurum, ne imparatus decedam: & ne in illo tempore moriar, dum vitia magis regnant in
me, quod esse solet in dimidio vitæ ⌊in generationem & generationem anni tui.⌋ hoc est, du- »
ratio seu æternitas tua per omnem generationem extenditur, nec vnquàm finitur. Aeternita
tem nempè creationis, annos appellat, quoniam omnem longitudinem temporum seu an- F
norũ immutabiliter comprehẽdit. ¶Initio.⌋ Temporis & simul cũ tẽpore ⌊tu dñe terrã.⌋ » 26
hoc est, elemẽtum infimũ ⌊fundasti.⌋ .i. firmiter in medio vniuersi, tanq̃ centrũ mũdi locasti, »
Genes. 1 ⌊& opa manuũ tuarũ.⌋ .i. creaturę ptãtis tuę ⌊sunt cœli.⌋ vniuersi. Quẽadmodũ in Genesi ha »
Iob 12. bet: In pricipio creauit deus cœlum & terram, & in Iob: Quis ignorat q manus dñi hæc oĩa
Esaię 44 fecit. Vnde per Esaiam dñs ait: Ego sum dominus faciens om̃ia, extendens cœlos solus, stabi
Eccl. 1. liens terram, & nullus mecum. Sed videtur istis contrarium quòd in Ecclesiastico habetur:
Primo omnium creata est sapiẽtia. Et respondẽdum, q sapiẽtia semper om̃ia opera dei effu-
sa, seu natura angelica dicit primo oĩm creata, nõ tempore sed dignitate. ¶Ipsi peribunt,⌋ » 27
Nec cœlũ, nec terra peribit substãtialr, sed peribũt in fine mũdi q̃tũ ad eẽ formæ accidẽtalis,
qm̃ aliũ statũ habebũt post iudiciũ q̃ modo. Cœlũ aũt aereũ peribit hoc modo p ignem cõfla
gratõis, q aerẽ emũdabit. Cœli vero supra sphærã ignis existẽtes peribũt p cessationẽ cœle-
stiũ motuũ. Dũ em̃ generatio & corruptio in inferioribus finiunt: desinẽt motus cœlorũ. Oĩa
aũt generabilia & corruptibilia & inferiora, ordinant ad hoĩem sicut ad finẽ: idcirco nũero ele
Apo. 10 ctorũ cõpleto, cessabit gñatio hoim, & p cõsequẽs gñatio & corruptio cęterorũ. Et ita motus
& tẽpus cessabunt in cœlis mobilibus. Quapropter in Apocalypsi scripiũ est: Angelus leua-
uit manũ ad cœlũ & iurauit p viuentẽ in secula seculorũ, q tps vltra nõ erit. Deniq; q̃cũq; ex
sua natura habẽt aliquem ordinem ad semp existendum, substãtialiter manebunt post diem
iudicij, cætera corrumpentur. Propterea homines permanebunt, qm̃ licet scd̃m corpus cor-
ruptibiles sint, secundum aĩam tamen incorruptibiles sunt. Elementa quoq; manebunt: nam
licet secundum partem corruptibilia sint, tamen secundum se tota corrumpi non possunt.

Cœli ve-

A Cœli vero scd̄m se totos incorruptibiles sunt, ideo non peribunt, nisi secūdū modū essendi,
sicut nūc dictū est, & ita intelligēda sunt, quæ in scripturis sanctis affirmāt cœlos corrūpen-
dos, vt ē illud. Cœli sicut libri cōplicabūtur, & q̄d apd̄ Lucā dn̄s ait: Cœlū & terra trāsibūt. Esa. 34. Luc. 21
Et illud Petri. Cœli qui nūc sunt & terra igni seruati sunt in diem iudicij. Petrus tn̄ de cœlis 2. Petri. 3
aereis loquit. Itē illud Apocalypseos. Vidi cœlū nouū, & terrā nouā. Primū em̄ cœlū & pri Apoca. 21
ma terra abijt, & mare iā nō est. Hic autē destruit opinio philosophoꝝ, qui mūdū & gn̄atio
nē atq; corruptionē, motus q̄q; cœlestes ac tēpus ab æterno fuisse, & sine fine mēsura pone-
« bāt, ⌊tu aūt⌋ o dn̄e inuariabiliter ⌊permanes⌋ qm̄ tuū esse à nullo depēdet, ideo vere æter-
« nū est, totū simul & semper æque pfectū, in quo nulla vicissitudo cōcipi potest, ⌊& oēs⌋ cœ
18 « li ⌊sicut vestimētū veterascēt.⌋ à statu volubili quē iā sortiunt. ¶Et sicut opertoriū⌋ q̄d
« secūdū tēporis exigētiam induitur & exuitur siue deponitur ⌊mutabis eos⌋ à statu pręsen-
« ti ⌊& mutabūtur⌋ in melius, quia lux solis erit septēpliciter, & lux lunæ sicut lux solis, vt di-
cit Esaias. Orbes q̄q; cœlestes clariori lumine vestiētur, q̄uis scriptura quātitatē huius īmu- Esaię. 30
« tatiōis nō determinet, ⌊tu aūt idē ipse es⌋ quia nūc substātialiter nec accidētaliter variaris,
« sed æternaliter in optimo simpliciterq; perfecto statu subsistis, ⌊& anni tui nō deficient⌋.i.
29 « æternitas tua finiri nō poterit. ¶Filij seruoꝝ tuoꝝ⌋.i. posteri apl̄oꝝ, qui sunt spirituales
filij ac imitatores ipsoꝝ. Iuxta illud apostoli. Filioli q̄s iteꝝ parturio, donec formet Christus Galat. 4.
« in vobis ⌊habitabūt⌋ nūc in ecclesia militāti per fidē & gratiā, vsq; ad seculi cōsummatio-
« nem. Postmodū vero in ecclesia triumphāti p gloriā, vsq; in sempiternū ⌊& semē eorum⌋
« .i. bona & fructuosa cōuersatio ipsoꝝ, ⌊in seculū⌋ hoc est, indefinēter diriget ab ipsis p gra
tiā tuā, vsq; in vltimū finē seu vitā æternā. Vel, dirigetur, à te donec pducantur ad patriam.
Ecce audiuimus vocē veraciter pœnitētis, formāq; perfectæ pœnitētiæ. Discamus ergo
B ex psalmo psenti, q̄d ad vere pœnitētē pertineat. Studeamus q̄q; ea digne implere. Primi e-
tenim versus psalmi istius declarāt, q̄ ardēter & seriose clamare oporteat pœnitētem ad de-
um. Deinde docemur nostræ pauptatis ac defectuositatis calamitatē atq; miseriā, corā dn̄o
lugubriter recitare. Deinceps instruimur quod vos pœnitēdo oporteat vel expediat agere
vtpote tā cordialiter, profunde ac dolorose ingemiscere, vt ossa, cuti ex maceratione carnis
adhæreāt. Debemus assimilari pellicano loca solitaria ingrediēdo, in q̄bus libere nosipsos in
pœnitētiæ luctu mactemus. Debemus & cibo vili contēti esse, potūq; planctui commiscere
atq; irā iudicis nostri incessabiliter formidare. Postremo docet nos psalmus hic gloriosus,
recitationi ac deploratiōi nostræ paupertatis, paruitatis & culpæ miscere diuina pconia, cre
atoris nostri maiestatē laudādo, beatitudinē admirādo, bonitatē amādo, misericordiā ac be
niuolentiam imitādo, vt simus filij patris nostri qui in cœlis est, quoniam ipse benignus & Matt. 5.
bonus est, super gratos & ingratos, bonos ac malos solem suum faciens oriri, pluuiamq; des-
cendere super omnes.

¶Explanatio eiusdē psalmi allegorica de Christo.

QVàmuis aūt aliquib⁹ visum sit hūc psalmū nō posse cōuenienter exponi de Chr̄o
pręsertim cū sit vnus pœnitētialiū psalmoꝝ, peccatori cōueniēs. Christo aūt nec
pnia competit nec culpa: nihilominus de Chr̄o multū conuenienter exponitur.
Primo, quia apl̄us ad Hebręos inducit verba psalmi huius ab illo loco, initio Heb. 1
tu dn̄e terrā fundasti, vsq; ibi. Et anni tui nō deficiēt, de Chr̄o pdicta, probat psalmum apte
C Chr̄o cōpetere, & si nihil fecerit pœnitētia dignū, probans ex eis filium esse patri equalē in
potētia & dn̄atione. Probatio aūt secūdū Augustinū non valet nisi ex sensu literali. Psalmus
igitur iste ad literam tractat de dn̄o saluatore. Secūdo, quia ecclesia in officio missæ feria q̄rta
ante cœnā, assumpsit tractum de principio huius psalmi. Vn̄ relinquitur ꝙ psalmus iste ex-
poni possit de Christo in passione cōstituto. Totū em̄ officiū illius diei, imo totius hebdo-
madæ an̄ Pascha, est de passione dn̄ica. Tertio, quia scd̄m Augustinum nō est incōueniēs
etiam eādem scripturā multiplicē sensum habere ad literā, ita ꝙ sensus literalis eiusdem scri-
pturæ multiplex esse possit. Quàmuis igit quędam in hoc psalmo cōtēta, proprie exponātur
de pœnitēte, nō tamē incōueniēs est ipsa de Chr̄o intelligi secūdum alium intellectū. Eluci-
dādo itaq; psalmum istum de Christo, phabitus titulus ita exponitur. Oratio pauperis, hoc Matt. 8.
est, psalmus psens cōpetit Christo propter nos paupi, qui nō habuit vbi caput reclinaret, de Zacha. 9.
quo in Zacharia habetur. Ecce rex tuus venit tibi, ipse paup & ascendēs sup asinum, cū anxi
us fuerit.i. dū ipe Chr̄us passione iam imminēte expauit atq; tristatus est, iuxta illud Marci. Mar. 14.
Cœpit Iesus pauere & tædere, & coram dn̄o deo patre effudit precem suam, dicēdo. Pater Lucæ. 22
si fieri potest, trāseat à me calix iste. Christus ergo vt homo passibilis passioni iam proximus
ait ad deum patrem seu totā superbeatissimā trinitatē, vnum veꝝ simpliciss. deum. Domine
exaudi orationem meam, qua oro pro corporis mei glorificatione ac celeri resurrectione.
Vn̄ dn̄s. Pater saluifica me ex hac hora, & clamor meus, quo oro pro corpe meo mystico, Iohan. 12
quod est ecclesia, ad te veniat, vt facias q̄d peto apud Iohānem: Pater sancte serua eos in noīe Iohan. 17

tuo quos dedisti mihi, vt sint vnū sicut & nos. Nō auertas faciem tuam à me.i.non habeas te D
circa me pro alijs exorantem per modum indignantis, ita vt precem meam pro alijs fusam,
repellas propter aliorum indignitatem, sed propter me illis ignosce. Chrūs qui erat à prin-
cipio suæ maternæ conceptionis cōprehensor perfectus, & in bono immobiliter confirma-
tus, nō orauit, ne pater faciem suā.i.suā cognitionē beatificā, seu piam p̄sentiā ab ipso auer-
teret, hoc em̄ sciuit nunq̄ fieri posse, sed orauit, ne, pater propter facinora hominum, exaudi-
tionem suā auerteret à prece Christi pro peccatoribus fusam, in quacūq; die tribulor.i.à Iu-
dæis persequtionē sustineo, inclina ad me aurē tuā, vt mihi assistas, & passionē quā tolero p
satisfactione vitiorum mundi suscipias. Hoc Christus exorauit: Pater pro his rogo quos de
disti mihi de mundo, quia tui sunt. Quia defecerunt sicut fumus dies mei.i.velociter defluxe
runt dies, quibus in mundo conuersatus sum. Nam Christus senuit seu antiquior fiebat.i.ad
senium tendebat sicut & cæteri, diesq; eius in continuo fluxu erant quemadmodū tempus, in
detrahibiles quippe defectus assumpsit secundum Damascenum, propter quod ad Hebræ-
Hebræ. 2 os Apostolus dicit: Debuit per omnia fratribus assimilari, & ossa mea corporalia sicut cre-
Psalm. 21 mium.i.caro cremata aruerunt, in passione, sicut superius dictum est: Aruit tanquā testa vir
tus mea. Nam in die parasceues propter extractionem largissimā sanguinis Christi, & car-
Esaię. 53 nis suæ extenuationem, desiccationem & indurationē, ossa sacratissimi corporis sui aruerūt,
instar carnis in frixorio vsq; ad pinguedinis eductionem combustę. Propter quod de Chro
prædictū est: Vidimus eum, & non erat aspectus, & nos putauimus eum quasi leprosum, & à
deo percussum. Vnde nunc subditur: Percussus sum vt fœnum, id est, quemadmodū fœnum
dum adhuc floret falce à terra abscinditur, sic ego in iuuentute mea gladio passionis à societa E
Hiere. 11. te viuentium ablatus sum & occisus, quemadmodum in Hieremia impij aiunt: Eradamus
Sapien. 2 eum de terra viuentium. In libro quoq; Sapientiæ: Morte turpissima condemnemus eum, &
aruit cor meum corporale, à suo naturali humore, propter totius corporis vehementissimā
vulnerationem, & sanguinis emanationem. Non autē aruit cor.i.mens Christi ab humore
seu plenitudine gratiæ dei, quia oblitus sum comere panem meum. Hoc videtur Christo nō
posse competere, & tamen verissime competit ei. Panis em̄ animæ, est consolatio eius. In
passione vero Christi appetitus sensitiuus, atq; inferior portio animæ eius, priuata est solita
Matt. 27 redundantia consolationis diuinę in ipsam, in tantū vt exclamaret: Deus meus deus meus, vt
quid dereliquisti me? Et ita oblitus est Chrūs.i.per effectū recordatus nō est comedere pa-
Psal. 44 nē cōsolationis, quantū ad inferiores animæ suæ potentias. Obliuio nāq; nō semp ignauiam
Genes. 41 seu negligentiā signat, quia supius dictū est: Obliuiscere pplm tuū. Et in Gen. Ioseph fatet:
Obliuisci me fecit dn̄s omniū laborꝝ meorꝝ, & domus patris mei. Vnde interdū dicitur ho-
mo obliuisci, qa non operat, & ita se habet tanq̄ nesciret, & ita accipit nunc. Qm̄ itaq; Chri
stus inferioribus viribus aīæ suæ, ac corporali naturæ, redundantiā beatitudinis aīæ in sua su
periori parte existentis, seu cōsolationem subtraxit, idcirco pati, moriq; potuit: aliàs nec pa-
ti nec mori potuisset. Quia secundū Augustinū in epistola ad Dioscorꝝ, tāta extitit beatitudo
aīæ Christi, ꝙ si ipsa redundasset in corpus ipsius, ab omni passibilitate fuisset immune: mul-
to vtiq; magis q̄ erunt corpora electorum post diem iudicij. Sed dispensatiue suspendebatur
redundātia illa, præcipue hora passionis. Idcirco tunc percussus est Chrūs vt fœnū, & aruit
cor eius. A voce gemitus mei.i.ex magna & gemituosa cordis mei cōpassione atq; dolore, q F
bus peccatoribus compatiebar, & de propria læsione dolebā. Adhæsit os meū carni meæ, id
est, cuti, quia ex illis pœnis macerata atq; exhausta est caro mea tempore passionis, sicq; ossa
cuti hærebant, in tātum vt dinumerari valuerint. Iuxta quod dictum est: Dispersa sunt om-
Psalm. 21 nia ossa mea, & similis factus sum pellicano solitudinis, quia ad loca deserta progressus sum, de
uitans Iudæorum tumultum, quemadmodū apud Iohannē dr̄: Iesus iam non in palam am-
Iohan. 11. bulabat, sed abijt in regionem iuxta desertum. Ductus est quoq; à spū in desertum, vt tenta-
Mat. iiij retur à diabolo, illicq; quadraginta diebus ac noctibus ieiunauit, nō pro suo, sed nostro ex-
cessu. Porrò secundū Augustinū Chrūs comparatur pellicano, qm̄ auis hæc proprio rostro
pullos suos fertur occidere, triduoq; lugere, & tandē sanguinem suū super pullos rostro ef-
fundere, vnde illi reuiuiscunt. Sic Chrūs occidit in nobis vitia nostra, & sanguine proprio
viuificauit nos denuo, factus sum sicut nictorax in domicilio, qm̄ tempore noctis in oratio-
Lucæ. 6 ne & bonis actibus vigilaui, dū alij somno vacabāt. Hinc in Luca habetur: Erat Iesus perno-
ctans in oratione dei. Dicitur etiam Chrūs similis nictycoraci, quoniam sicut auis illa cæteris
est odibilis, sic Chr̄s ab omnibus erat despectus, prout superius dixit: Ego autem sum ver-
Esaię. 52 mis & homo, opprobrium hominum. Propter quod Esaias de ipso dicit: Inglorius erit inter
viros aspectus eius. Vigilaui, semp in opere bono. Nō enim somnus corporis impediuit in
Christo operationem interiorem, atq; vigiliam mentis, & factus sum sicut passer solitarius
Lucæ. 6 in tecto, quoniā hoīes dereliqui, & montem ad orandum ascendi, iuxta illud: Exijt Iesus in
montē orare. Tota die passionis meę & multis diebus p̄dicationis meæ exprobrabant mihi

inimici

A inimici mei Iudæi, dicentes illud Matthei. In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Item illud Iohannis. Dæmoniũ habet & insanit, quia eum auditis. Et qui laudabãt me, quando eis prædicaui & corã ipsis miracula feci, eosq; de quinq; panibus saturaui, dicentes quia propheta magnus surrexit in nobis, & quia nũquàm apparuit sic Israel. Aduersum me iurabãt. i. in mortem meam vnanimiter coniurabant in die parasceues proclamãtes. Tolle, tolle, crucifige eum, & sanguis eius super nos, & super filios nostros. Vel, qui laudabant me, ab extra fallaciter, scilicet pharisæi & scribæ dicentes: Magister scimus, quia verax es, & viã dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo, aduersum me iurabant, occulte proponẽtes firmissime me occidere. Vnde ait scriptura. Sagitta vulnerans lingua eorum. In ore suo pacem cum amico loquitur, & occulte ponit ei insidias. Quia cinerem tanquam panem manducabam, hoc Christo secundum duplicem conuenit sensum, quia enim cœpit facere & docere, constat quòd sicut parcitatem, vilitatemq; cibi ac potus edocuit, sic eã impleuit, id est, ita cinere & non delicato seu exquisito, sed simplici cibo vsus est, & poculum meũ corporalem, cum fleu oculorum seu cordis, miscebam. Quando enĩ Christus cum publicanis & peccatoribus comedebat, dubium non est, quin eis toto corde condoluit, & in resuscitatione Lazari, infremuit spiritu, & lachrymatus est. Spũaliter vero per cinerem designatur magna humiliatio siue afflictio, & ita Christus cinerem tanquàm panem manducauit. i. in afflictiõe, derisione, & humiliatione sui, epulabatur mente in aduersis lætando, quemadmodum docuit. Exultate (inquiens) in illa hora, quoniam merces vestra copiosa in cœlo. Seipsum nãq; B sponte atq; hilariter passioni exposuit, sicut ait: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus, & poculum meum. i. hilaritatẽ quam habui de electorum salute, cum fletu miscebam, hoc est, cum tristitia quam de reproborum dãnatione habebam. Specialiter autem exponi potest hic versus de fellea cibatione, ac acerosa potatione Christi in cruce. Hæc vero feci ac pertuli, à facie iræ indignationis tuæ, hoc est, propter irã tuã mitigandã seu pœnam tollendam, qua irascebaris generi humano propter originale aliaq; peccata q̃ super me posuisti, & pro quibus tibi satisfacere volui, prout Esaias dicit. Dominus posuit in eo iniquitatẽ omniũ nostrũ, & vt in Apocalypsi de Christo habetur. Vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen eius verbum dei. Et ipse calcat torcular vini furoris iræ dei omnipotentis. Hic aũt sustinui, quia tu o deus pater, eleuãs. i. me omi creaturæ præficiẽs, allisisti me in mortẽ. i. me occidi & opprimi pmisisti, queadmodũ protestaris. Propter zelus populi mei percussi eũ. Dies mei tẽporales, nõ dies æternitatis sicut vmbra, cito ptransiẽs, declinauerũt. i. fini & morti appropinquauerũt, qm̃ circa tricesimũ tertiũ annũ finiti sunt, & ego sicut fœnũ arui in passiõe, sicut nũc patuit. Tu deus pater exurgens misereberis Sion. i. ecclesiæ, q̃a tẽpus miserẽdi eius est me incarnato, quia venit tẽpus liberatiõis, me passo. Hæc omnia i præcedẽti articulo plene exposita sunt, nec modo specialẽ expositionẽ recipiũt. Dñs de cœlo in terrã aspexit, vt annuntiẽt fideles, in Sion nomen dñi & laudẽ eius in Hierusalẽ, hoc ad literã accipi pt de primitiua ecclesia, q̃ post missionẽ paracleti nomẽ & gloriã Chri cõstãtissime annũtiauit i Sion. i. i tẽplo edificato i mõte Sion vt scribit i actis & i Hierusalẽ, ciuitate sctã de q̃ Christus i euãgelio dixit. Nõ capit, pphetã perire extra Hierusalẽ. Initio tu dñe terrã fundasti, &c. sicut ostẽsum est. Istã scripturã allegat apostolus de Chro cõscriptã. Chri C stus nãq; scdm q̃d deus, ẽ vniuersorum creator, prout ipsemet in Apoca. testat. Ego sum Alpha & ω, principiũ & finis. Demum sicut patris, & filij, & spũs sancti est vna essentia, sic eorum est vna potẽtia, vnaq; actio, & tres personæ sunt vnus deus, vnus creator, vnũ principium, vnus prouisor. Cætera ex præinducta expositiõe clarescũt.

Matt. 12
Matt. 14
Luc. 7
Mat. 22
Hiere. 9
Iohan. 11
Matt. 5
Esaie. 50
Esaie. 53
Apoca. 19
Esa. 63
Treno. 1
Esaie. 53
Actor. 3
Apoca. 1

¶ Expositio psalmi istius iuxta sensum literalem.

PRæterea quidã expositores catholici affirmant hunc psalmum ad literam scriptum de populo Iudæorum grauiter afflicto, vel tpe captiuitatis Babylonicæ. Vel, tempore psequutionis Antiochi, qui grauiter nimis Iudæos oppressit, sicut in libris Machabæorum narratur. Adijciũt tñ expositores hi, q̃d psalmus iste loquit de populo Iudæorũ protpe Chri, videlicet, q̃a in psequutiõibus illis maxime desiderabãt Chri aduẽtum, per quẽ sciebãt se pfecte liberãdos, iuxta illud Hier. In diebus illis saluabit Iuda & Israel habitabit cõfidẽter, queadmodũ aũt hi exponũt hũc psalmũ de populo Iudæorum qui fuit, sic Iudæorũ doctores moderni, exponũt psalmum istum de populo Iudæorum existẽti in captiuitate præsenti, per romanos ipsis inflicta, in qua quotidie orant & pstolantur aduẽtũ Messiæ, quẽ scimus venisse. Verum quia prædicta expositio parum deuotiõis importat, nõ nisi cursorie tãgenda videt. Loquens igit sanctus propheta in psona populi Iudæorum, tpibus Nabuchodonosor seu Antiochi vehementer anxiati ac depauptati, ait: Dñe exaudi orationẽ meã, & patet snia trium versuum horum ex dictis. Deinde psalmus iste dicit. Quia defecerũt sicut fumus dies mei, Chaldæi nanq; & serui Anthiochi Iudæos pro magna parte occiderũt, & ossa mea sicut cremium aruerunt, præ famæ timore, ac multiformi angustia. Vel hoc dicitur ex

1. Mac. 1
2. Mac. 5
6 et 7
Hiere. 23

 D

persona eorum, quos Antiochus fecit in sartagine torreri, cremari, ac frigi, prout in libro Ma-
2.mach.7 chabæorum legitur. Percussus sum feruore & igne durissimæ tribulationis, vt fœnum percuti-
Threni.1 tur ardore solis, & aruit cor meũ præ inopia atq; dolore, iuxta quod in Threnis inducit: Vi-
de domine quoniã tribulor, conturbatus est venter meus, subuersum est cor meũ in me. Vñ
de iterum in Threnis de populo isto ait Hieremias: Denigrata est super carbones facies eorum,
& non sunt cogniti in plateis, quia oblitus sum comedere panem meũ, hoc est, quia mandata
Leuit.18 legis non obseruaui, quæ faciens homo, viuet in eis, vt Moyses asserit. Vel, oblitus sum co-
medere panem meum materialem, quoniã tempore persequutionis Antiochi multi Iudæo-
rum fugerunt subito ad loca deserta, vbi panem habere non poterãt, propter quod dicit scri
ptura: Iudas Machabæus secessit in desertũ locum, ibiq; inter feras vitam in montibus cum
2.mach.5 suis agebat, fœni cibo vescentes. A facie gemitus mei adhæsit os meum carni meæ. i. cuti, qa
in Iudæis caro contabuit præ timore, luctu, ac gemitu, sicq; cuti ossa adhærerant, similis fa-
ctus sum pellicano solitudinis, fugiendo ad eremi loca præ pauore aduersariorũ, factus sum
sicut nicticorax in domicilio, quia in die apparere ausus non fui. Absconderunt se nanq; tẽ-
Ibidem 3.Reg.18 poribus illis in diuersis latibulis, sicut in libris Machabæorum, Hieremiæ, & Regũ conscriptũ
Hiere.43 est. Vigilaui etiam noctibus, quia præ solicitudine ac timore periculorum non valebã quiesce
re, & factus sum sicut passer solitarius in tecto. i. à meipso diuisus, atq; hincinde dispersus, si-
cut fugitiui non vadunt collectim, sed quilibet prouidet sibiipsi si potest & abscondit se, vbi
possibile est. Tota die. i. assidue exprobrabãt mihi inimici mei, Chaldæi & alij blaspheman-
Thren.3. tes deũ Israel & legẽ ac populũ eius, quẽadmodũ in Threnis scribitur. Factus sum in derisum
omni populo, canticũ eorum tota die, & qui laudabant me fraudulenter & simulatorie, aduer-
sum me iurabant, proponẽtes occidere me, hoc maxime factũ est Iudæis tẽpore Machabæo E
rũ à Nichanore, cæterisq; ministris Antiochi, & regẽ eũ sequentium. Sæpe nanq; loqueban
tur Iudæis verba pacis ac laudis in dolo. Translatio Hieronymi iuxta Hebræũ sic habet, Ex-
ultantes mihi, per me iurabant. i. prædicti inimici mei me deridentes, atq; de mea calamita-
te gaudentes, iurabant per me iuramento execrationis, ponendo miseriã meã pro exemplo
ita vt dicerent, nisi egero istud seu illud, sic accidit mihi sicut Iudæis. Quia cinerẽ tanq̃ panẽ
manducabam, fecerunt ei subcinericeos panes, in quibus mixti fuerũt cineres pani, tempo-
re vero obsidionis Hierusalem à Chaldæis, vehementissima fames erat in populo Iudæorũ,
Thren.4 ita vt in Threnis dicatur: Manus mulierum misericordiũ coxerunt filios suos. Et rursus: Qui
nutriebantur in Croceis, amplexati sunt stercora, sicq; cineres pro panibus sumere poterãt,
& poculũ meũ cũ fletu miscebam. i. potando ploraui, propter imminentia mala. A facie iræ
indignationis tuæ, id est, à iusta tua vltione, quia propter peccata mea hæc mihi fecisti, quẽ-
Hiere.19 admodũ apud Hieremiã testatus es: Dabo vobis in vexationẽ & maledictionẽ, eo q; non au
dieritis verba mea, quia eleuans. i. aliquando me honorans, dando mihi legẽ, prophetas, re-
1.macha.1. ges & sacerdotes, allisisti me tẽporibus persecutionũ istarum, prout primo Machabæorum scri-
ptũ est: Facta est ira magna valde super populũ Iuda. Et iterum: Secundũ gloriã eius sic & igno
minia eius. Deinde ponit consolatio Iudæorum per aduentũ Christi, qui secundũ diuinitatem
suã æternus est. Vnde de eo nũc dicit. Tu aũt dñe in æternũ permanes, hoc quoq; Iudæis in-
Johan 12 notuisse videt, qui loquebant dño Christo. Nos audiuimus ex lege qa Chrũs manet in æter-
nũ. Tu exurgens, opẽ præbendo, seu per incarnationẽ veniendo, misereberis Sion. i. populo F
Iudæorum afflicto & capto. Vel, Sioni. tẽplo & ciuitati Hierusalẽ Chaldæis impie demolitis,
qa tẽpus miserendi eius, .i. s. templi & ciuitatis vt reædificarent, cõsummatis septuaginta an
Hiere.31. nis à Hieremia prædictis. Vel vt reparent tẽpore Machabæorum post dignã castigationẽ po-
2.mach.8 puli Iudæorum. Vnde in libro Machabæorum dicit: Ira dñi in misericordiã conuersa est. Vel, ve
nit tẽpus miserendi eius. i. tẽpus tui aduentus in mũdũ, in Daniele prædeterminatũ, impletũ
Daniel.9 Esaie.52 est, & ita decet te aduenire, & pp̃m Sion à spũali captiuitate redimere, sicut in Esaia promisi
sti: Propter hoc sciet pp̃lus nomen meũ in die illa, qa egoipse q loquebar, ecce assum, qa ve-
nit tẽpus prædictũ, hoc repetit ad euidentiã ampliorẽ. Qm̃ placuerũt seruis tuis, sanctis pro
phetis, lapides eius, scilicet Sion, qa optabãt ex lapidibus reædificare templũ & ciuitatẽ Hie-
rusalẽ, & terræ eius miserebunt. i. pro liberatiõne populi & reædificatione ciuitatũ Iudę ora
bũt, pro hac etem causa multũ orauerunt Zacharias, Daniel, Aggæus, & alij sancti. Potest
autem exponi hic versus de ædificatione ecclesię, intelligendo per lapides, psonas seu mem
bra ecclesiæ. Per seruos autem apostolos, qui primo post Christũ, construxerunt ecclesiam,
conuertendo homines ad Christi obsequiũ, & terræ eius. i. Iudææ miserebuntur, qa aposto
Actor.13 li primo conabantur Iudæos ad Christum conuertere, prout in actibus Paulus fatetur: Vo-
bis oportebat primũ loqui verbum dei, hæc autem expositio superius facta est. Respondit
ei in via virtutis suæ, hic secundum aliquos describit propheta tribulationẽ ecclesiæ tempore
Antichristi futuram, quæ erit durissima, sed non longa, ait ergo. Respondit ei, id est, ecclesia
Christo tunc respondebit, in via virtutis suæ, id est, in obseruatione patientiæ quæ tũc sum-
me

A me necessaria erit, paucitatẽ dierum meorum.i.breuitatem tribulationis meæ, nuntia mihi quatenus in spe propinque liberationis respicerẽ ac roborarer. Nisi enim breuiati eẽnt dies illi non fieret salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur, vt scribitur in Mattheo. Ne reuoces me de hac vita.i.ne omnino desinas extirpare ecclesiã, ne inquam reuoces me in dimidio dierum meorum.i. infra primũ atq; secundum tuum aduentum, sed vsq; ad finem mundi conserua me, quemadmodum spopondisti dicens: Ecce ego vobiscum sum cunctis diebus, vsq; ad consummationem seculi. Quia vero omnia in figura contingebant Hebræis secundũ apostolũ. Propterea si ista expositio esset literalis, posset hic psalmus tropologice explanari de populo christiano vehemẽter afflicto, sicut supius de quilibet pœnitẽte expositus est. Postremo quæ nũc omissa sunt in primo articulo euidẽter patuerũt. Mat. 24 Mat. vl. 1.Cor. 10

COMMENTARIVS IN PSAL. CII.

¶Argumentum.

¶Titulus. Psalmus ipsi Dauid. In hoc psalmo enumerantur diuersa dei beneficia creaturis collata, atq; etiam conferenda. Vnde & propheta intendit nos inducere ad gratiarum actiones pro eisdem referendas, ad quod non modo homines, sed etiam angelos ipsos inuitat. Tria proinde per ordinem agit, porro in primis excitat seipsum seu spiritum propriũ ad dei laudem, deinde spiritum angelicum, ibi. Benedicite domino omnes angeli eius. Et postremo generatim vniuersas creaturas, ibi. Benedicite domino omnia opera eius. Author vnicõ ipm absoluit cõmentario.

¶Expositio tituli.

B ¶Assignatur autẽ psalmo præsenti hic titulus, psalmus ipsi Dauid.i. Psalmus iste cantandus est Christo per Dauid significato. Ait nãq; hic psalmus de multiplici beneficio Christi, & hortatur propheta seipm ad gratiarum actionẽ condignã, sicut enim in pręcedenti psalmo loquutus est in psona pœnitentis, suamq; miseriam gemituose & anxie commemorantis, sic modo loquitur in persona feruidi amatoris atq; gratissimi seruitoris, & hoc congruo ordine quia post humilẽ cõfessionẽ proprię impfectionis & variã afflictionẽ cõtribulati spũs, sequi solet ex infusione diuina, iocunda laudatio diuinæ bonitatis, hilarisq; memoria beneficiorum creatoris, Propter quod in Tobia scriptũ est. Post tempestatẽ dñe tranquillum facis, & post fletũ exultationẽ infundis, ait itaq;. Tobię. 3.

¶Expositio Psalmi.

1 Benedic anima mea dño,⌋ Benedicere alteri est bonũ de ipso asserere. Nos autem benedicimus deo & deus benedicit nobis, sed quia dicere dei est causa rerũ, iuxta illud. Ipse dixit & facta sunt, Nostrũ vero dicere nõ est causa rerum. Idcirco benedictio dei actiua, est causa bonitatis nostræ & ꝙ benedicti sum⁹. Nostra autẽ benedictio nõ est causa alicuius bonitatis in deo, nec ob eã est deus benedictus. Et ideo benedictio qua nos deo benedicim⁹, est benedictio cõfessionis seu laudis, De qua scriptũ est. Benedixit Simeon deũ. Et Tobias. Omi tẽpore benedic deo. Benedictio autẽ qua deus benedicit nobis, est benedictio cõsecrationis seu actuationis. Secũdũ primã benedictionẽ, minor benedicit maiori, ipm laudãdo, quãtũ vero ad bñdictionẽ secũdã maior bñdicit minori, ipm sanctificãdo seu pficiẽdo, queadmodũ ad Hebręos dicit apostolus. Sine vlla cõtradictione quõd minus est, à maiore benedicitur. Benedic ergo anima mea dño.i.bona proferre de deo, laudẽ & gratiarum actionẽ ei in omibus impendẽdo, ipm in omibus atq; præ omibus, mẽte, verbo & ope honorãdo. Et nõ solũ anima mea, quãtum ad id quõd es, benedic deo,⌊ sed & omia quæ intra me sunt⌋.i.oẽs vires, omnes habitus, omnes actus, oẽs virtutes, oẽs sciẽtiæ, oẽs cogitatiões animæ meæ, benedicite⌊ nomini sancto eius.⌋ hoc est, ipsi deo nomẽ sanctũ habeti. Hæc autẽ bñdicũt deo occasionaliter seu materialiter, qa sunt occasio atq; materia bñdicẽdi deo, dũ scilicet ppẽdimus nos oĩa ista à deo habere, & ita ascribimus ea deo tanq̃ primo principio cũ laude & gratiarum actiõe. Vel, bñdicũt hęc deo causaliter effectiue, quia p ea cognoscimus deum ac beneficia eius. Tũc anima nostra, & omia intra eã existẽtia, benedicunt altissimo, dũ ipa secũdum totũ suũ esse posse & agere, deũ, verbo & vita honorat, queadmodũ in Ecclesiastico habet. Date magnificẽtiã nomini eius, & cõfitemini illi in voce labiorum vestrorum. Psal. 148 Luc. 2 Tobię. 4 Hebr. 4 Eccle. 39

2 ¶Bñdic aĩa mea dño⌋ Quõd tibi iterum dico, quatenus accẽdaris & pẽses, q̃ vtile, salubre & iustũ sit, bñdicere creatori,⌊& noli obliuisci⌋ p ignauiã & inaduertẽtiã,⌊ oẽs retributões eius⌋.i. dona pietatis diuinæ q̃ tibi freq̃nter collata sunt, & ad minus retributa.i.rursus tributa sunt tibi semel, qa in primo parẽte oẽs peccauimus, & munera gratiarum dei pdidimus, sed misericordia dei p Chrm nobis retribuit quod primus parẽs abstulit & amisit, Propter quod ad Corint. apostolus ait: Sicut in Adã omnes moriũtur, ita & in Chro oẽs viuificabũtur. Non ergo obliuiscamur miarum dei nri Sed attẽdamus quotiens nobis gratiam suam retribuit, quotiescũq; corde ingemiscimus statim ignoscit, gratiamq; refundit, imo legatos ad nos mittit, hortans & per eos deprecãs, vt cõ- 1.Cor. 15

 uertamur

uertamur ad ipsum, quemadmodum profitetur diuinus apostolus: Legatione (inquiens) pro
Christo fungimur, tanq̃ deo exhortante per nos: Obsecramus pro Christo, reconciliamini D
deo. Nunq̃ igitur obliuiscamur viscerꝫ misericordiæ saluatoris, quia Seneca asserit: Maxima
γνωμὴ Se ingratitudo est, beneficiĳ collati obliuio. Prima vero ingratitudo & gratiæ reprehensio, est
necæ. beneficiũ gratanter recipere. Esaias oblitus non fuit retributionũ dei, qui ait: Miserationum
Esaiç. 63 domini recordabor, laudem domini super omnibus quæ reddidit nobis, & quæ largitus est
nobis secundum indulgentiam suam. Vnde Ecclesiasticus inquit: Memoratus sum miseri-
Ecci. vlt. cordiæ tuæ domine, & cooperationis tuæ, quæ à seculo est. Porrò cũ deus bonoꝝ nostrorũ
non egeat, aliquid tamen à nobis requirat, nil dignius, nilq́ꝫ acceptius ei retribuere possum⁹,
Psal. 49 q̃ benedictionem & laudem. Nam sacrificium laudis honorificat ip̃m. Consequenter cõme
moranẗ quædam beneficia dei, & prius beneficiũ indulgentiæ. ¶Qui propiciatur oĩbus
iniquitatibus tuis.⌋ Mox eñ dũ pœnitemus & cõfitemur, deus iniquitates oẽs nobis dimit » 3
tit quantũ ad culpã. Nõ eñ dimittiẗ vnũ pc̃m̃ mortale, qñ aliud si assit, dimittaẗ, vnũ tamen »
veniale sine alio quãdoqꝫ dimittitur. Propiciatus est aũt deus pĳssimus iniquitatibus nostris
frequenter, scilicet in baptismo, in cõfessione, quæ est secunda post naufragiũ tabula, in in-
gressu, seu professione religionis, ⌊qui sanat oẽs infirmitates tuas, ⌋ .i. interiores languores,
qui p gratiæ infusionẽ sananẗ. Vel, qui sanat oẽs infirmitates tuas .i. fomitem seu pronitatẽ »
ad malũ, & quatuor principalia vulnera animæ, quæ sunt, malitia, ignorantia, cõcupiscẽtia,
infirmitas. Has deus nũc sanat inchoatiue, debilitando eas in baptismo & quotidiano profe
ctu, impediendoq́ꝫ eas p grãm à consensu ac opere malo. In resurrectione aũt futura, sanabit
eas perfecte, qñ mortale hoc induet immortalitatem, secundũ Apostolũ: Tunc nẽpe Chri
1. Cor. 15 stus aufert ab electis oẽs pœnas pro originali peccato inflictas, quantũ ad reatũ & existentiã. E
Nunc vero aufert eas quoad reatum, non quantum ad existentiam. Manet eñ nobis fomes
post baptismũ, sed nõ imputaẗ ad culpã, nec pro ea pœnã damni incurrimus moriẽtes. Cum
Ibidem aũt Christus perfecte sanauerit oẽs infirmitates nostras, tunc læti cantabimus illud apostoli:
Vbi est mors victoria tua? vbi est mors aculeus tuus? ¶Qui redimit de interitu vitã tuã, ⌋ » 4
Interdum redimit deus vitã nostrã corporalem ac naturalem à morte improuisa & corpo-
rali, præseruãdo nos à periculis varĳs. Vitã quoqꝫ animæ nostræ spũalem de interitu spũali
redimit, dũ charitatem & grãm suam in nobis conseruat, à peccatis mortalibus nos præser-
uans. Vel, qui redimit, merito suæ passionis, de interitu .i. morte inferni seu damnatione æter
na, vitam tuam .i. vitam gratiæ tibi in præsenti collatam seu conferendã, & vitam gloriæ ti-
bi in futuro paratã. Vel, vitã tuã .i. te viuentem, quemadmodũ dicimus. Rogo dilectionem
Iohan. 10 tuã .i. te dilectũ. De hac aũt redemptione ait saluator: Ego veni vt vitam habeant, & abun-
dãtius habeant. Et iterum: Animã meam pono pro ouibus meis, ⌊qui coronat te in miseri- »
cordia & miserationibus ⌋ .i. qui in sua misericordia & p effectus varios suæ clementiæ nunc
2. Cor. 2 coronat te, dando tibi victoriã de mundo, carne, ac dæmone, sicut ait apostolus: Gratias deo
1. Petri. 2 qui semper triumphat nos in Christo Iesu domino nostro. Coronat nos etiã deus in miseri-
cordia sua, faciendo animas nostras filias, sponsas atqꝫ hæredes regis æterni. Propter q̃d Pe-
trus ait in prima sua canonica: Vos (inquit) genus electũ, regale sacerdotiũ. In futuro quoque
2. Tim. 4 coronabit nos corona felicitatis perfectæ, quemadmodũ Paulus affirmat: De reliquo reposi
ta est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi dominus in die illa. ¶Qui replet in bonis desi »
derium tuum, ⌋ .i. rationabilem tuum affectum, seu piam orationem ad actum perducit, dan »
Lucæ. 11 do tibi quod cupis & postulas. Omnis enim qui petit, accipit. Et dictum est supra: Desideri-
Psalm 9 um pauperum exaudiuit dominus. Et: Nihil deest timentibus eum. Nunc itaqꝫ implet deus F
Psalm. 33 desiderium nostrum gratia atqꝫ virtutibus, non simpliciter, nec plene, sed secundum modum
Psalm. 16 vitæ præsentis. In patria vero implebitur simpliciter atqꝫ perfecte. Iuxta quod dictum est:
Satiabor cum apparuerit gloria tua, ⌊renouabitur vt aquilæ iuuentus tua, ⌋ hoc est, quem- »
admodum aquila inueterata reparat pristinam iuuentutem, sic tu ò anima mea ad pristinam
atqꝫ deperditam spiritualis iuuentutis valitudinem reuerteris, nunc quidem per gratiam, im
Ephesi. 4 plendo illud Apostoli: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui
secundũ deum creatus est, in futuro autem p gloriam, quia in die iudicĳ vestieris duplicibus
.i. duplici stola immortalitatis, videlicet gloria mentis & corporis, & vltra senectus non erit
Apoca. 21 sed iuuentus perpetua, iuxta illud Apocalypsis: Dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio
omnia. Iuuentus quoqꝫ corporis in die iudicĳ renouabitur, quia in ætate virili resurgent de-
functi. Demũ sicut referẗ, ista aquilæ est natura, q tempore senectutis suæ superius labiũ su-
um per modum vnci in tãtum excrescit, quod nec os aperire nec cibum sumere pt. Propter
q̃d tandẽ fame senioq́ꝫ grauata, ex naturali instinctu labiũ collidit ad petrã, deponitq́ꝫ vn-
catũ quo sumptio cibi impediebatur, quo facto reparatur ad valitudinẽ pristinam per sum-
ptionem escarum, sic anima corporis atqꝫ terrenæ inhabitationis mole grauata, & à contem
platione cœlestium impedita, nũc quidẽ quotidie quantũ sibi possibile est, à carnis cõione se
abstra-

abstrahit,& vitã cœlestem in terra ducere satagit,sicq; quotidie renouatur interius, sicut ad
A Corinth.dicit apostolus.Licet is q foris est noster homo corrũpatur,tamen is q intus est re- 1.Cor.4.
nouatur de die in diem.Gratia enim dei & summæ trinitatis reformatio in nobis,est renoua
tio iuuentutis animæ nostræ.Conuersatio autem vitiosa,senectus est animę,Propter quod
scriptum est.Quid est Israel quòd inueterasti in aliena,coinquinatus es cum mortuis, depu- Baruch.3
tatus es cum descendentibus in infernum:& causam subiungit.Dereliquisti fontem sapien-
tiæ.Nam si in via dei ambulasses,habitasses vtiq; in pace super terram. Quæ autem hucusq;
inducta sunt ad literam,exponi possent de specialibus beneficijs sancto Dauid collatis,imo
quilibet nostrum hos quinq; versus dicẽdo,beneficia sibi specialiter pstita pensare & deo cũ
om̃i gratiarũ actione debet asscribere,ne propter ingratitudinẽ & obliuionẽ animæ nostræ
6 " dicatur.Eris deserta,quia oblita es dei saluatoris tui,& adiutoris tui nõ es recordata. ¶Fa- Esaiæ.17.
" ciens misericordias dominus⌋.i.deus misericorditer agit nobiscum ⌊& misericordias,⌋.i.
pietatis suæ dona nobis cõmunicat,& nõ solum facit misericordias misericordibus,de qbus
ait:Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam cõsequẽtur.Sed etiã impijs & indignis, Matt.5.
quos vicissim gratis iustificat quos lõganimiter præstolatur,quibus beneficia naturaliũ do-
norum largitur,videlicet lumen solis,vestitum ac victum,rationem & sensum,corporis sa-
" nitatem ac alia multa.Proprium nãq; est deo misereri. Est quoq; dominus faciẽs ⌊& iudi-
" cium⌋.i.iustam vltionem ⌊om̃ibus iniuriã patiẽtibus⌋ æquanimiter propter iustitiã, quẽ-
admodũ alibi ait:Mihi vindictã,& ego retribuã.Vult enĩ deus sibi reseruare vindictã, pro- Deute.32
B ut in Leuitico hortatur.Nõ quæras vltionem,nec memor eris iniuriæ ciuium tuorũ:Deniq; Leuiti.19
q̃uis aliquis impatiẽter ferat iniurias sibi illatas,Deus tamẽ qui nullum malum inordinatum
seu impunitũ relinquit,vlciscitur.Præcipue tamẽ vlciscit pro patiẽtibus & mãsuetis. Vnde
7 " in prouerbijs.Non dicas reddam malum pro malo, expecta dñm & liberabit te. ¶Notas Prouer.20
" fecit vias suas⌋.i.præcepta moralia,iudicialia,& cærimonialia ⌊Moysi⌋ legislatori in mõ
" te Synai,& notas fecit per Moysen ⌊filijs Israel volũtates suas⌋.i.signa suæ æternæ volũta-
tis,videlicet iussiones bonorũ,prohibitiões malorũ.Idẽ aũt significatur p vias dei & volũtates
ipsius.Hæc autẽ tũc specialiter notificauit illis,Propter quod Baruch in persona populi Isra Baruc.4.
elitici dicit.Beati sumus nos,quoniam quę deo placita sunt,manifesta sunt nobis.Moraliter
vero per Moysen intelligitur quilibet sanctus de aquis cõcupiscẽtiarum sublatus, cui deus p
spiritum sanctũ inspirat,qualiter sit viuẽdum,quẽadmodũ in Iohanne habetur. Vnctio eius 1.Iohã.2.
docet vos de om̃ibus.Per filios vero Israel intelligunt omnes fideles, quibus deus pcepta sua
8 " largitus ẽ. ¶Miserator & misericors dñs⌋ secũdũ Damascenũ misericors dicit,quasi cor
miserorũ habẽs,videlicet qa alterius miseriæ cõdolet.Deus aũt impassibilis,imutabilisq; cõ-
sistẽs,nõ cõdolet neq; cõpatitur.Nõ ergo misericordia competit deo,prout cõpassionẽ im
portat,sed in quãtũ gratuitã subuẽtionẽ designat,sicq; vocat deus miserator actualiter mise
rẽdo.Misericors aũt propter naturalẽ proprietatẽ qua ad succurrẽdũ paratus est ⌊longani- Eccle.5.
" mis⌋.i.diu expectãs cõuersionẽ malorũ.Vñ in Eccle.scriptũ est. Altissimus est patiẽs reddi Sapiæ.11
" tor.Et in libro Sapiẽ.Misereris oĩm qm̃ om̃ia potes,& dissimulas peccata hominũ propter
pœnitẽtiã,⌊& multũ misericors⌋ imo abũdãtia pietatis suæ,& merita supplicũ excedit, &
C vota,& miseratiões eius sup om̃ia opa eius.Propterea Iacobus asserit.Supexaltat aũt miseri- Iacobi.2.
9 " cordia iudiciũ. ¶Nõ in ppetuũ irascet,⌋exercẽdo vindictã,⌊nec in æternũ cõminabit.⌋
se pœnas inflictu͛.Nõ absolute intelligẽda sunt hęc,ne incidamus eorũ insaniã, qui pœnas
inferni tãdem finiẽdas dixerũt.Sed,nõ in ppetuũ irascetur,dñs electis suis neq; in ęternũ cõ-
minabitur eis,quia licet ad tempus eos flagellet seu deserat.Finaliter tñ eis placatur,secundũ
illud Trenorũ.Nõ repellet in sempiternũ dñs,quia & si abiecit miserebitur secundum multi- Treno.3.
10 " tudinẽ misericordiarũ suarũ. ¶Non secũdum peccata nostra fecit nobis,⌋ Primo qa citra
cõdignũ nos punit.Secũdo,qm̃ nullus peccator qui est in mortali,grãm de cõdigno meret.
Idcirco si gratia ei restituit, nõ secundũ peccata sua fit sibi.Tertio,qm̃ vbi supabũdauit de-
lictũ,supabundat & gratia.Ideo ad Timotheũ apostolus ait: Deus liberauit nos & vocauit 2.Tim.1.
" nos vocatione sua sancta, nõ secũdũ opa nostra,sed secũdũ propositũ suũ & grãm,⌊neq; se-
" cũdum iniqtates nostras retribuit nobis⌋ qa frequẽter pœnã æternã cõmutat in pœnam
11 " temporalẽ p grãm suam. ¶Quoniã secũdũ altitudinẽ cœli à terra corroborauit misericor
" diã suã sup timẽtes se.⌋.i.sicut cœlũ sup terrã maxime eleuat,sic misericordia dei eleuata est
supra nostrã malitiã,ita incomparabiliter aliter fecit cũ timẽtibus se timore filiali & casto,q̃
merebant,iuxta illud apostoli. Commẽdat autem charitatẽ suã in nobis deus,qm̃ cũ adhuc Roma.5.
inimici essemus,Christus pro nobis mortua est.Vel sic.Quoniã scd̃m altitudinẽ cœli à ter-
ra,&c.i.quẽadmodũ cœlũ ratione altitudinis & excellẽtiæ suæ terrã operit,circuit,fœcũdat
illuminat.Sic deus in circuitu populi sui existẽs,eũ in bono cõseruat,intus illustrat,fœcũdi-
tatẽ operũ bonorũ impẽdit,prout filius dei apud Ioh.protestatur.Pater meus agricola est. Iohan.15.
12 " ¶Quãtũ distat⌋ distãtia quãtitatiua atq; locali ⌊ortus.i.pars cœli orientalis,⌊ab occidẽte⌋

 hoc ẽ,

hoc est, à parte cœli occidẽtali, quę vtiq; tanta est quãta est distãtia inter polũ articũ & an- D
tarticũ cũ cœlum sit sphæricũ. Vel, quantum distat distantia qualitatis ortus, lux seu origo
diei, ab occidente. i. à tenebris, dieiq́; termino, longe fecit à nobis iniquitates nostras, q̃a ita
Ezech. 8 nobis pœnitentibus eas indulget, ac si nunquàm fuissent. Vnde Ezechiel testatur. Si impius
Miche. 8 egerit pœnitẽtiã, oĩm iniq̃tatum eius non recordabor amplius, & in Michea habetur. De-
ponet iniquitates nostras, & proijciet in profundum maris oĩa peccata nostra. ¶Quo- » 13
modo miseretur pater⌋ carnalis ac indulgentissimus ⌊filiorum⌋ suorũ ⌊misertus est dñs ti »
mentibus se⌋ q̃m sicut pater filiũ diligit, siue blandiat̃, siue cõminet̃ & verberet, sic deus timẽ »
tibus se misericordiã facit, siue eos castiget siue cõsolationẽ infundat. Et hoc est quod in Ma
Malac. 3 lachia ait: Parcam timentibus me sicut parcit vir filio suo seruienti sibi. Siue ergo aduersa, si-
ue prospera accidant nobis, dño gratias referamus, scientes q̃m diligentibus atq; timentibus
Roma. 8. deum, oĩa cooperantur in bonum. Cur autem tã clemens sit nobis dominus, pandit, ⌊q̃m »
ipse cognouit figmentum nostrum. ⌋. i. fragilem nostram substãtiã ad mala procliuẽ, pro- »
pter fomitem ac vitia inclinãtem. Hæc autem fragilitas nostræ substantiæ, plenius declara-
tur cum subdit̃. ¶Recordatus est ⌋. i. pie attendit, ⌊quoniã puluis sumus⌋ de limo terræ, » 14
quantũ ad corpus formati, atq; in puluerẽ resoluẽdi, quemadmodum dicit scriptura. For-
Gene. 1 mauit dominus deus hominem de limo terræ, & puluis es & in puluerem reuerteris, ⌊homo »
Gene. 3. sicut fœnum dies eius, ⌋ quia tam cito arescit & decidit fœnum, prout sanctus Iob ait: Dies
Iob. 7. mei velocius transierunt, quàm à texente tela succiditur, ⌊tanquàm flos agri⌋ qui hodie est »
& cras nõ reperitur, ⌊sic efflorebit⌋. i. à flore atq; vigore primiuę ætatis deficiet. ¶Quo- » 15
niam spiritus⌋ hoc est, anima ⌊pertrãsibit in illo⌋. i. tẽporalẽ durationẽ horrebit in homi- »
ne, qua finita recedit ⌊& non subsistet⌋ homo in hac vita anima eius egressa. Hinc enim scri »
Iob. 14. ptum est: Breues dies hominis sunt, numerus mensiũ eius apud te est, cõstituisti terminos ei⁹
3 Reg. 14 qui præteriri non poterunt, & in libro Regũ. Oẽs morimur & quasi aquæ dilabimur in ter E
Genes. 8. ram, quæ non reuertentur. Hæc autẽ nostri figmenti fragilitas, incitat deum ad miserendum
nobis, quemadmodũ in Genesi testatus est. Nequaquàm vltra maledicã terræ, propter ho-
mines. Sensus eñ & cogitatio cordis humani proni sunt in malũ, ab adolescẽtia sua, ⌊& non »
cognoscet⌋ anima post separationẽ ⌊amplius locũ suũ⌋. i. corpus quod reliquit, donec rur »
sus induat illud. Defuncti naq; nõ sciunt in particulari q̃d agatur in vita p̃senti, nisi ex specia-
li reuelatione, vel propter specialẽ habitudinem ad ea q̃ hic agunt̃. Sic eñ sancti in patria in
verbo cognoscũt orationẽ qua inuocãtur, atq; obsequiũ quo honorant̃. Trãslatio Hierony
mi talis ẽ & nõ cognoscet eũ vltra loc⁹ eius. Vtrũq; aũt veritatẽ sortit̃, (q̃a scd̃m Augustinũ
in libro de cura pro mortuis) Sicut viuẽtes in mũdo ignorãt, quid agat̃ in receptaculis defun
ctorũ, sic defuncti nesciũt q̃d agat̃ in locis viuẽtiũ, q̃d intelligẽdũ est de lege cõmuni, & de co
Esaię. 63 gnitione determinata ac naturali. Vñ Esaias dicit. Tu dñe pater noster, & Abrahã nesciuit
nos. ¶Misericordia aũt dñi ab æterno & vsq; in æternũ⌋. i. sine defectu & termino, & à » 16
principio mũdi vsq; in finẽ nunq̃ finiẽdũ, expansa est, ⌊sup timẽtes eũ⌋ timore sancto ac fi- »
liali. Nũc eñ adest eis indesinẽter p̃ grãm, in futuro q̃q; p̃ gloriã. Sed cũ nec mũdus ab æter-
no fuerit, neq; pctm̃, q̃uo misericordia dñi est sup timẽtes se ab ęterno? Et respõdendũ quod
Apoca. 13 dicit̃ ab æterno sup eos fuisse, ratiõe p̃destinatiõis, seu p̃paratõis, quẽadmodum in Apoca. de F
2. Tim. 1. Chrõ habet̃. Agnus q̃ occisus est ab origine mũdi, & ad Timotheũ Gratia data est nobis in
Christo Iesu, ante tempora secularia. i. dari p̃uisa est. ¶Et iustitia illius⌋. i. effectus diuinæ » 17
iustitię, scilicet iusta promissorũ impletio, & meritorũ p̃miatio erit & est ⌊in filios filiorũ⌋. i. »
in oẽs filios primorũ parẽtũ. Quod de filijs iustis intelligi debet, de q̃bus annectit̃, ⌊his qui »
seruãt⌋ p̃ fidẽ & obediẽtiã ⌊testamẽtũ eius⌋. i. legẽ diuinitus datã. ¶Et memores sunt mã » 18
datorũ ipsius⌋ nõ qualitercũq;, sed ⌊ad faciẽdũ ea⌋. Multi eñ sunt memores mãdatorũ dñi, »
nõ vt ea adimpleãt, sed vt alios doceãt quod ipsi non agũt, quod est mortale peccatum. Vel
vt docti appareãt, quod gloria est vana. Debemus ergo memores esse legis diuinæ, & mãda
torum altissimi, nõ vt sciamus, sed vt impleamus. Vñ etiam Aristoteles dicit. Quid est virtus
scrutamur, nõ vt agnoscamus, sed q̃tenus boni efficiamur. Alias cõputabimur in pharisæorũ
Matt. 23 atq; scribarũ collegio, de quibus in Mattheo ait saluator: Oĩa quæcunq; dicũt, facite, secũ-
dum opera aũt illorũ nolite facere. Alligant eñ onera grauia sup humeros hominũ. Digito
aũt suo nolũt ea tãgere. ¶Dñs in cœlo parauit sedem suam.⌋ Hoc multipliciter accipi po- » 19
test: Primo sic, Dominus deus trinitas sancta in cœlo empyreo, parauit sedem suã. i. locũ
Deute. 33 habitationis suæ. Nullus eñ corporeus locus tam proprie cõpetit deo, vt cœlum empyreũ,
Propter quod Moyses ait. Habitaculũ eius sursum, & subter brachia sempiterna. Vel, in cœ
lo, hoc ẽ, in ciuibus regni cœlestis, & maxime in angelis pertinentibus ad infimum ordinem
primę Hierarchię, qui propter inhabitationem diuinam throni. i. sedes dei vocati sunt. Vel,
in cœlo, hoc est, in quolibet homine, cœlestẽ cõuersationẽ in in terra habẽte. In tali naq; per
Ibidẽ. grãm demorat̃, iuxta illud. In eo quasi in thalamo tota die requiescit. Vel, dominus Christus
homo

A homo deus, in cœlo empyreo parauit à principio mundi, sedem suam. i. stabilem mansionē
tam sibi quàm suis, quibus ait: Vado parare vobis locum, à principio nāq; mūdi parauit hāc Joban.14
sedem per creationem, sed post ascensionem suā parauit eā suis per interpellationē, quia se-
cundum apostolum. Iesus introijt in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui dei pro nobis, Hebre.9
“ ⌊& regnum ipsius⌋ regimen, seu regia Christi potestas ⌊omnibus dominabitur⌋ Omnia Hebrae.1
enim subiecta sunt pedibus eius secundum apostolum propter quod scriptum est. Omnes Daniel.7.
populi tribus & linguæ seruiēt ei, & in Apoca. Agnus dominus dominorum est, & rex regū. Apoca.17.
Deinde inuitātur creaturæ cœlestes, angelicæ mētes, supermūdani intellectus, & animi dei-
20 “ formes ad laudem diuinam. ¶Benedicite domino angeli eius⌋. i. nuntij dei, ⌊potētes vir-
“ tute⌋ hoc est potestate præcipui, ⌊faciētes verbū illius⌋. i. cōmissionē seu iussionē vobis di
“ uinitus factā, implētes, ⌊ad audiendā vocem sermonē eius.⌋ i. homines audiāt per vestram
executionem quid deus eis mādat & nūtiat. Per angelos nāq; deus nobis reuelar beneplaci-
tum suū. Quàmuis autem per angelos accipi possint angelici spūs infimi ordinis, quorum est
minima nuntiare, secundum Gregoriū, nihilominus per angelos intelligere possumus om-
nes spiritus cœlestes, de quibus ait apostolus. Oīes sunt administratorij spiritus. Nā secū- Hebre.1.
dum magni Dionysii dogma. Oīes angelicæ mētes, angeli appellantur. Porro potētia an-
gelorum duplex est, scilicet naturalis, & ista oēm corporaliū rerū potestatē vehemēter exce
dit in tantū, vt de diabolo scriptū sit. Nō est super terrā potestas quæ operetur ei. Naturalia Job.41.
eñi in angelis apostatis integra pmanserūt, secundū Dionysium quarto cap. de diuinis no-
minibus, & p hanc potestatē cōpetit angelis motus cœlorū secundū philosophos. Alia vero
B est potētia angelorū supernaturalis, quæ maior & altior est, per quam angelus vnus percus-
sit vna nocte oīe primogenitū in terra Aegypti, vt dicitur in Exodo. Et in castris Assyrio- Esaie.37.
rum centum octogenta milia, sicut in Esaia legitur. Hæc tamē angel⁹ facere potuit naturali
21 “ virtute, vt videtur. ¶Benedicite domino omnes virtutes eius⌋ per virtutes accipere pos-
sumus angelos pertinētes ad mediū ordinem secūdæ Hierarchiæ, qui speciali nomine appel-
lantur virtutes secūdū Dionysium. Vel, vniuersas mentes angelicas, qm̄ omnes angeli vicis-
sim appellantur virtutes p efficacissimam excellentiam propriæ potestatis. Rabbi Moyses
“ vero p virtutes intelligit naturales vires omniū rerum creatarū, virtutes inquam, ⌊ministri
22 “ eius qui facitis voluntatem eius⌋. i. diuinæ volūtatis imperio obeditis. ¶Benedicite domi
“ no omnia opa eius, ⌋. i. creaturæ vniuersæ ⌊in oīni loco dñatōis eius⌋. i. in cœlo ac terra at-
q; intermedijs locis. Vbiq; eñi dominatur creator. Christo q̄q; data est oīis potestas in cœ
lo & in terra, propter quod scriptum est. Dñe rex oīpotēs, in ditione tua cūcta sunt posita, Hester.13
tu dominaris omnium. Irrationales aūt creaturæ, benedicūt & laudāt deū materialiter, quia
contemplantibus præbent materiam benedicendi domino, eo quòd in ipsis sapientia, poten
tia, & bonitas creatoris resplendeant. Sed quia nil prodest alios exhortari, & proprias ex-
hortationes omittere, prout air saluator. Quid prodest homini si mundū vniuersum lucre- Matt.16
“ tur, animæ vero suæ detrimentū patiatur. Idcirco reuertit ad seipsum, dicitq;, ⌊benedic ani
“ ma mea domino⌋ secundum intellectum expositum. Ecce psalmum oīni laude dignissimū,
omni consolatione ac suauitare plenissimū, & nobis peccatoribus ad pœnitentiam sanctam
C conuersis præcipue frequentandum, dulcē ac saporosum audiuimus, quem decantando de-
cet nos ex cōmemoratiōe diuinorū beneficiorū amore dei nostri vehementer accendi, in e-
ius laude cordialiter delectari. Et vt digni inueniamur laudatione, studeamus Christo mū- Luce.8
do corde seruire. Oīia carnalia, secularia, temporalia, ac vana contemnere, & vnum est q̄d
solum necessariū est, corde collecto ac stabili contēplari, exquirere, amare ac honorare, tan-
to intentius atq; frequentius, quanto plura ab eo beneficia sumpsimus. Ideo nāq; in Luca as- Luce.12
serit Christus. Cui multū donatū est, multū quæretur ab eo.

COMMENTARIVS IN PSAL. CIII.

¶Argumentum

¶Titulus: Ipsi Dauid. In hebræo tamē huic psalmo, nullus p̄figitur titulus, quàmuis Hie-
ronymus asserit ipm̄ à Dauide factū. Nonnulli ex ipsius materia ratiocināntur ipm̄ eē alleluia-
ticū, hoc est (vt etiā Valētia interp̄tatur) ad laudādū deū factū. Recēsent hic creatiōis opera,
pro q̄bus hortamur deo laudes psoluere. Monet equidē nos propheta ad laudē dei pro vni-
uersis opibus eius, & bñficijs q̄ nobis exhibuit largiflua manus eius. Duas habet ptes magis p̄
cipuas. Primo siq̄dē inuitat ad laudē dei, ppter rerū creationē, vbi cōmēdat eū de oīpotētia
& sapiētia circa diuersarū creaturarū (nēpe angelicæ, cælestis & elemētorū) creationē, dispo
sitionē & puidēriā, deinde tādē in calce psalmi repetit suā inuitationem, q̄ magis inculcetur
memoriæ, ibi. Bñdic aīa mea dñm. Author in cōmentarijs explanat ipm̄ de psona hoīs grata
mēte deū laudātis.

¶Expositio tituli.

¶Breuis autē & planus titulus psalmi p̄sentis dum dicitur psalmus Dauid. Loquitur vero
propheta in psalmo isto in psona hominis deum grata mēte laudātis.

¶Expo

¶Expositio psalmi.

Enedic anima mea domino,⌋ Quòd qualiter intelligi, implerícꝫ debeat, in p̄- » 1
cedētis psalmi expositōe ad longū tractatū est, ⌊ dn̄e deus meus magnificatus »
es vehemēter ⌋.i. ex opibus tuis mirabilibus, in nobis valde magnus effectus »
es, ita vt excellētia, magnitudo seu maiestas tua nobis clare innotuit, ex con-
Nume. 23 Malac. 3 fideratione operum tuorum, quàmuis tu in teip̄o om̄ino immutabilis & sum- 2
me pfectus sis. ¶Cōfessionē & decorē induisti⌋.i. laude sanctoꝝ & specio- »
so famulatu eoꝝ circūdatus es, sicut homo circūdatur veste, quia ex om̄i parte cōcurrunt ad
te om̄es beati. Vel, Decorē induisti, i. ita in teip̄o pulcher, imo pulcherrimus es, ac si pulchri-
tudo eēt vestis tua te vndicꝫ ornās, ⌊ amictus lumine sicut vestimēto, ⌋ hoc ē, sic in teip̄o cla »
rus ac fulgidus es, ac si lux esset tibi vestimentum te om̄ino operiens, ita quòd nihil tenebro
1. Johā. 1. sitatis in te inuenitur, iuxta illud. Deus lux est, & tenebræ non sunt in eo vllæ. Hæc autem de
Christo specialiter accipi possunt. Indutus est em̄ confessionem, queādmodū ad Philip. di-
Philip. 2. cit apostolus. Om̄is lingua confiteatur, quia dominus Iesus est in gloria dei patris. Vbicꝫ em̄
electi Christo confitentur. Est quocꝫ indutus decorem, præsertim in resurrectiōe, quādo in
forma gloriosa surrexit, cui in passione non erat decor aut species. Surrexit etiam in corpo-
re glorificato, cuius claritas solis splendorem incōparabiliter, inæstimabiliterćꝫ trāscēdit. 3
Propterea dicitur amictus lumīe sicut vestimēto. ¶Extēdēs cœlum ⌋ stellatū, seu firma- »
mentū ⌊ sicut pellē ⌋ quia p modum pellis extētæ videtur expansum, cum sit sphræricū ter- »
ram tegens atcꝫ operiens, & nostrum hemisperium per modū tentorij circūcludens. Vnde
Esaiæ 40 Esaias quadragesimo primo dicit. Extēdit velut nihilum cœlos, & expādit illos sicut taber-
naculū ad inhabitādum, ⌊ qui tegis aquas supiora eius. ⌋.i. partes cōnexas cœli stellati. Scri- »
Genes. 1. ptum est enim in Genesi, dixit deus: Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas E
ab aquis, fecitćꝫ deus firmamentum & diuisit aquas quæ erant supra firmamentum, ab aquis
quæ sunt sub firmamtēo. Quidā ergo literam prędictam sequentes, dicunt supra firmamē-
tum esse aquas per modum glaciei congelatas, & cœlum tegentes. Alij vero magis philoso-
phice loquentes, dicūt per aquas has intelligēdum esse nouā sphærā quæ dicitur cœlū cri-
stallinum seu aqueum, sicut cœlum immobilem appellat empyreum, hoc est, igneum, non
quasi noua sphæra sit de natura aquæ, vel cœlum empyreum de natura ignis, sed quia cœlū
cristallinum cum aqua in diaphoneitate conuenit, nam per modum aquæ congelatæ appa-
ret. Cœlum vero empyreum cum igne in claritate cōmunicat. Huic quocꝫ q̄d nunc ait, qui
Daniel. 3 tegis aquis superiora eius concordat illud Danelis. Benedicite aquæ omnes quę super cœlos
sunt domino. Basilius autem per cœlum hoc loco, & cœlos de quibus Daniel loquitur, atque
Genes. 1. per firmamentum, de quo in Geneseos libro fit sermo, intelligit cœlum aereum, supra quod
nubes feruntur. Et hanc expositionem asserit Augustinus laude dignissimam. Mystice per
Cantic. 1. cœlum designatur ecclesia, quæ in Canticis canticorum, propter præssurā & tribulationem
dicit: Nigra sum sed formosa, sicut pelles Salomonis, hoc est, cœlum, quod est pellis veri Sa-
lomonis, scilicet Christi. Extendit ergo Christus cœlum, hoc est, ecclesiam, sicut pellē. Dū
eam per omnes partes mundi diffundit & ad diuinorum sublimia per contemplationem
exaltat. Huius autem cœli superiora, hoc est, apostolos atque prophetas & efficaces imita-
tores ip̄orum, tegit aquis sapientiæ salutaris & gratiæ, seu donis sp̄ūs sancti, queādmodū a- F
Johan. 7. pud Iohannem testatur saluator. Qui credit in me flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.
¶Qui ponis nubem ascensum tuum, ⌋.i. qui efficis, vt nubes materialis fit res, tua iussione » 4
ascendens. Diuino enim imperio agitur, vt ex vaporibus nubes generentur, ac sursum ferā-
Amos. 5. tur: Vnde de deo scriptum est apud prophetam. Qui vocat aquas & effundit eas sup faciem
Deute. 33 terræ. Et in Deuteronomio. Magnificientia eius discernunt nubes ⌊ qui ambulas sup pen- »
nas ventorum. ⌋ hoc est, qui in operatione procedis velocius, quàm venti discurrant. Ve- »
locitas quippe venti, in motu per pennas significatur. Dominus autem in instāti agit quod-
cuncꝫ voluerit, cum sit virtutis simpliciter infinitæ. Idcirco agit, velocius quàm venti feran-
tur. Iob autem vicesimo capite, dicit, Dominus circa cardines cœli perambulare, & alibi de
eo legitur. Qui graditur super fluctus maris. Et in Deuteronomio capite tricesimo tertio le-
gitur. Ascensor cœli auxiliator tuus. Nunc vero super pēnas ventorum ambulare censetur.
Sed oīm hoꝝ est similis sensus. Ambulatio enim dei est operatio eius, quemadmodū in Exo
Exodi. 33 do Moyses ait ad dominū. In quo poterimus scire inuenisse nos gratiā in conspectu tuo, nisi
ambulaueris nobiscum. Dominus ergo propter operationem omnipotentiæ suæ, quam
circa cœlos & mare ostendit, ambulare super ea asserit. Ad literam quocꝫ exponi hæc pos-
sunt de Christo qui posuit nubem ascensum suum, ambulauitćꝫ supra pennas ventoꝝ, quā-
do (vt Actuum primo habetur) videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis
eorum. Mystice ascendit dominus supra nubem, dum per gratiam suam ascendit cor
prædicatoris, seu nuntiatoris verbi dei. Ambulat etiam supra pennas ventorum,
hoc ē,

A hoc eſt,operando excedit virtutes & contemplationē animarum. Pennæ enim virtutes ſeu
contemplationes dicuntur,quibus animæ in cœlum vehūtur, quemadmodum Eſaias dicit.
Qui ſperant in domino aſſument pennas vt aquilæ. Venti vero ſunt animæ, prout per Eſai Eſaię 40.
5 am dominus proteſtatur: Ego dominus,dans flatū,qui eſt ſuper terram. ¶Qui facis ange-
los tuos ſpiritus] hoc eſt, qui hoc operatus es vt angeli ſancti ſint ſpirituales non corpora-
les ſubſtantiæ. Vel,facis vt ſpiritus ſeu ſpirituales ſubſtantiæ ſint angeli,hoc eſt nuntij tui.
Qui enim per creationem facti ſunt ſpiritus, per iuſſionem & ordinationem diuinam facti
ſunt angeli,hoc eſt nūtij dei. Spiritus enim eſt nomē naturę,angelus aūt officij. [& miniſtros
tuos ignem vrentem,] hoc eſt,ſeruiētes tibi zelo ac tāto diuinitatis amore inflammas, vt
dici poſſint ignis vrens,ſeu flamma ignis. Nam & deus (ſecundum apoſtolum) ignis conſu-
mēs eſt. Et: Daniel ſcriptū reliquit. Antiquus dierum ſedit,thronus eius flammæ ignis, rotę Hebre. 12
eius ignis accenſus. Quid autem per thronum & rotas dei æterni niſi angelicas deiformes, Daniel. 7.
atque deiferas mentes accipimus? Vel,facis ignem vrētem ,id eſt,ſummam Hierarchiā ſeu
angelos de ordine Seraphin, qui ſumme & ardentiſſime diuino flagrant amore miniſtros
tuos,quia per eos illuminas alios. Ipſiq; mitti dicuntur,dum miſſi ab eis veniunt ad nos, Pro
pter quod Eſaias. Volauit (inquit) ad me vnus de Seraphin. Vel dicūtur miniſtri dei ſeu an- Eſaię. 6.
geli ſancti fieri ignis vrens,quia frequenter in ſpecie ignis apparuerunt. Vnde Mattheus de
angelo dicit. Erat aſpectus eius ſicut fulgur. Et in Exodo ſcribitur apparuiſſe angelus Moy Mat. 28
ſi in rubo ardenti. Helias quoque in curru igneo eſt tranſlatus miniſterio angelorum. In ho Exodi. 3.
minibus inſup facit deus angelos ſuos ſpūs, dum per religioſos atque deuotos alijs nuntiat
B verbum ſalutis,& miniſtros ſuos ignem vrentem, quando per exhortationem, increpatio-
nem,ſeu informationem prædicatorum ſeu prælatorum corda audiētium igne ſpiritus ſan
6 cti ſuccendit. ¶Qui fundaſti] hoc eſt, firmiter collocaſti, [terram ſuper ſtabilitatem ſu-
am] .i. ſuper immobilem baſim ſuam, videlicet ſupra centrum ipſius, quoniam omnes par-
tes terræ naturaliter tendunt ad centrum, ſecundum philoſophum, [nō inclinabitur in ſe-
culum ſeculi,] hoc eſt, nunquàm mutabit locum quo ad ſe totam, quemadmodum Eccle-
ſiaſtes teſtatur. Terra in æternum ſtat. Vnde & Baruch ait: Fundaſti terram in ſempiterno Eccleſ. 1.
tempore. Spiritualiter fundauit deus terram .i. eccleſiam militantem ſuper ſtabilitatē ſuam, Baruc. 3.
hoc eſt, ſuper Chriſtum, tanquam ſuper immobile fundamentum ,in quod omnes tendere
atq; quieſcere debent. Non inclinabitur & cætera .i. eccleſia nunquàm à fide in toto abibit.
7 ¶Abyſſus ſicut veſtimentum amictus eius,] hoc eſt, mare oceanū , quod propter immē-
ſurabilem ſuam profunditatem vocatur abyſſus, ex omni parte circundat, cingit & velut a-
mictus infra ſe continet terram: ſicut veſtimentum circundat veſtitum. Quemadmodum
enim aer circundat & operit mare, ſic mare terram, niſi quod vna pars terræ & diuina diſ-
poſitione manet diſcooperta propter animalium vitam ſaluandam, [ſuper montes ſta-
bunt aquæ] pluuiales in nubibus colligatę. Nubes enim montibus altiores ſunt , & in nubi-
bus aquæ ſeruantur, prout in libro Iob de deo cōſcriptum eſt. Qui ligat aquas in nubibus, vt Iob. 26.
non erumpant pariter deorſum. Vel, ſuper montes ſtabunt aquæ .i. cacumina montium aſ-
cendent deo iubente, dum ei placuerit, ſicut in vniuerſali diluuio ſemel factum cognouimus Geneſ. 7.
C atq; in particularibus diluuijs viciſſim contingit. Vel, ſuper montes ſtabunt aque, quoniam
aquæ in medio Oceani altiores ſunt montibus terræ. Hoc Nicolaus de Lyra refert, hoc lo-
co aſſerere rabbi Salomonem, & dicit eum falſum dicere. Sed vtique rabbi Salomon in hoc
verum aſſerit, & ideo ratio ipſius Lyræ non procedit, Dum ait: Aquæ cū ſint graues & flui-
dæ æqualiter tendunt ad centrum, & non ſunt altiores in medio quàm in ripa. Primo deſtrui
tur hoc, quoniam ita aqua eſt corpus homo genium, hoc eſt , eiuſdem naturæ in ſe & in par
tibus ſuis. Propterea ſicut quælibet pars aquæ, videlicet gutta tendit ad rotunditatem,
vt patet ad ſenſum de guttis: ſic tota aqua quantum poteſt ad rotunditatem ſeu ſphæricam
tendit figuram. Demum terra eſt grauior aqua, non tamen partes terræ æqualiter propin-
quant ad centrum, ſed terra in medio ſui altior extat quàm alibi multo magis aqua. Inſuper
conſtat ad ſenſum ſtantibus iuxta ripam, quod quanto maius in mari longius abſcedit ,tan-
to videtur altius ſublimari, & illud omnes magni philoſophi conteſtantur. Spiritualiter per
abyſſum intelligitur inundatio tribulationum. Abyſſus ergo, hoc eſt ,tribulatio copioſa eſt
amictus terræ .i. eccleſiæ, quoniam vndique tribulatur eccleſia , & circundatur aduerſus ve-
lut amictū, & quemadmodū per multas tribulationes oportet nos intrare regnū cœlorū ,id
quod in actibus Pauli ſententia docet , Propter quod & Iudith conteſtata eſt . Omnes qui Acto. 14.
deo placuerunt, per multas tribulationes tranſierunt fideles, ſed & ſuper montes, hoc eſt, p- Iudith. 8
fectos viros, ſtabunt aquæ tribulationum, quia omnes qui volunt pie viuere in Chriſto,
perſequutionem patientur. Stabunt quoq; interdum ſuper hos montes aquæ conſolationū
diuinarum, quoniam iuxta apoſtolum, ſicut pro Chriſto abundant paſſiones noſtræ, ita per 2. Cor. 1.
Chriſtum abundat conſolatio noſtra, Propter quod alias dicitur de deo. Cum iratus fueris
miſericor

misericordiæ recordaberis. ¶Ab increpatione tua ⌊.i. à te p modum increpantis iubēte, 8
⌊fugient aquæ⌋ à mōtibus quos operuerūt. Vel, à loco aeris, in q̄ nubes aſſ fuerūt, ⌊voce to
Job. 26. nitrui tui⌋ à pcepto tuo terribili ⌊formidabūt⌋ .i. per modū formidantis ſe habebūt, obe- D
diendo tuo imperio. Hic em̄ Iob inquit: In fortitudine illius repente maria cōgregata ſunt.
Eccle. 16. Et Eccleſiaſticus. Abyſſus & terra & om̄ia quæ in eis ſunt in conſpectu dei commouebūtur,
& cum conſpexerit ea deus tremore concutientur. Myſtice autē aquæ tribulationū deo im-
pios increpante ab eccleſia fugiūt, atq; deficiunt, iuxta illud. Deo cōcedente pacem, quis eſt
Job. 34. qui condemnet? ¶Aſcendunt mōtes & deſcendūt cāpi in locū quē fundaſti eis.⌋ hoc eſt, 9
vna pars terræ montuoſa eſt, alia q; campeſtris, & tam montes q̄ valles tātum aſcendūt ſeu
deſcendunt, quātū tua ſapiētia eis pfixit. Spiritualiter mōtes aſcēdūt, dum homines virtuoſi
proficiunt, & campi deſcendūt, dum inferiores eorum doctrinæ ſeipſos humiliter ſubdūt, in
locū quē fundaſti eis. i. in congregationem eccleſiæ. ¶Terminum poſuiſti⌋ aquis Oceani 10
⌊quē nō trāſgredietur⌋ nec effluent ripas, ⌊neq; cōuertent⌋ exeundo alueum ſuū ⌊operi-
Prouer. 16 re terram⌋ animalium habitationi deputata. Vnde Salomon dicit. Certa lege & gyro val
labat abyſſos. Iob inquit: Terminū circūdedit aquis, vſq; dū finiat lux & tenebræ. Et in hoc
Job. 26. relucet magna dei poteſtas, ob quā metuēdus eſt nimis. Propter q̄d ipſe Hieremias locutus
Hiere. 5. eſt. Audi popule ſtulte, me nō timebitis qui poſui arenā terminū maris, pceptū ſempiternū
quod nō præteribit. Hoc modo cōmuniter exponitur iſte verſiculus. Sed quia in verſu pce-
dēti nō de aquis ſed de montibus mentio facta eſt, videtur de montibus poſſe exponi, erit-
q; ſenſus. Terminū poſuiſti mōtibus in altitudine & cæteris demēſionibus, quē nō trāſgre-
dietur, vt altius protēdātur ſeu latius extendātur, neq; cōuertent operire terrā. i. cadēdo nō
obruēt loca habitationū & homines, niſi te volēte, iubēte, aut pmittēte, ſicut & ſæpius factū E
eſt, prout i libro Iob aſſerit, Deus trāſtulit mōtes, & neſcierūt hi q̄s ſubuertit. Spūaliter termi
Job. 9. num ponit deus aquis, tribulationū, & mōtibus elationis, dum nō finit electos tētari ſeu tri-
1. Cor. 9. bulari ſupra id quod poſſunt ferre, ſed facit (ſicut ait apoſtolus) cū tētatiōe prouētum. Neq;
cōuertent aquæ & mōtes huiuſmodi operire terrā. i. corda bonorū opprimere, extinguen-
Canti. 8. do in eis charitatē dei ac proximi, Propter q̄d ait ſcriptura. Aquæ multæ nō poterūt extin-
guere charitatē, nec flammā obruēt eā. ¶Qui emittis fontes in cōuallibus⌋ .i. riuos aqua- 11
rum ex fontibus in mōtibus ortis manātes, deſcēdere facis ad loca humilia ⌊inter mediū mō
tium⌋ hoc eſt, inter mōtes ⌊ptranſibūt aquæ⌋ .i. defluēt, nec illic ſtabūt, ſed in locis baſſis q̄
eſcēt. Aqua em̄ petit locū deorſum. Spūaliter emittit deus de cœlo fontes. i. dona grāæ in cō
Jacobi. 4 uallibus. i. in humilibus mētibus. Inter mediū mōtiū ptrāſibūt aquæ, hoc ē, inter ſupbos gra-
tia nō manebit, Quemadmodū Iacobus inquit. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat
Eſaie. 40 gratiam. Et Eſaias, Oīs vallis exaltabit, & om̄is mōs & collis humiliabit. ¶Potabūt om̄es 12
beſtiæ agri, ⌋de aquis ex fontibus ad loca baſſa v veniētibus, ⌊expectabūt Onagri⌋ .i. aſini
feræ ſylueſtres ac naturaliter calidæ ⌊i ſiti ſua, ⌋potari & refrigerari his aq̄s. Aliȷ ita exponūt
Expectabūt Onagri in ſiti ſua. i. pluuiam cœleſtē pſtolabunt. Nō em̄ (vt aſſerunt hi) Onagri
bibūt de aqua ex fonte fluente. Sed diu expectāt pluuiam de cœlo, quatenus inde bibāt. My
ſtice de riuis aquarū Chri bibūt oēs beſtiæ agri. i. oēs gētiles ad fidē cōuerſi. Expectabūt vſ- F
q; ad finē mūdi, Onagri, hoc ē, crudeles Iudæi, in ſiti ſua. i. in deſiderio quo Chrm̄ expectāt
venturum. Nempe in ſua ſiti dn̄abunt vſq; ad terminū ſeculi, tūc em̄ cōuertent ad Chriſtum.
¶Sup ea⌋ ſcilicet in cacuminibus mōtium, & circa vndas aquarū ⌊volucres cœli⌋ hoc ē, 13
aues in cœlo aereo volitātes ⌊habitābūt⌋ quia in talibus locis nidificant, ⌊de medio petra-
rum⌋ .i. de locis petroſis, in quibus ſunt auium nidi, ⌊dabūt vocem ſuā⌋ dn̄m pro ſuo modu
lo collaudātes. Spūaliter ſup ea iam pdicta, ſcilicet ſup montes & aquas volucres cœli. i. viri
ſancti & cōtemplatiui, habitabūt, viuēdo ſecūdum Chriſti mādata, atq; angelicā vitā in ter
ra ducētes. De medio petrarū dabūt voces. i. gratiarū actioni ac laudis tibi offerent in ſanctis
locis eccl'iæ ¶Rigās mōtes de ſupioribus ſuis⌋ .i. tu deus mōtes humidos facis de nubibus 14
pluuioſis q; altiores ſunt mōtibus. Vel, de fontibus in ſummitate mōtium ortis, qui decurrē-
do loca mōtis humectāt ⌊de fructu operū tuorū⌋ .i. de terræ naſcētibus ⌊ſatiabit terra⌋ .i. in
colæ terræ. Spūaliter rigat deus mōtes. i. viros in gratia altos de ſupioribus ſuis. i. prædicatōe
mōtium taliū ſatiabit terra, hoc eſt, eccleſia. Tu quoq; dn̄e. ¶Producēs fœnū iumentis, ⌋ 15
ad pabulum ⌊& herbam⌋ .i. ſpecies varias & medicinales ⌊ſeruituti hominū⌋ .i. ad cōmo-
dum atq; obſequium hominū. Quàmuis em̄ hæc fiant per cauſas ſecūdarias, principaliter ta
Judith. 9 men fiunt à cauſa prima deo ſublimi & benedicto, qui nō tm̄ hominū, ſed inſuper iumētorū
prouidētiam habet, ſicut ex iſto clariſſime innoteſcit. Producit fœnū iumētis ad ſuſtētatio-
nem vitæ. ¶Vt educas panem, ⌋ .i. bladum, vnde fit panis ⌊de terra⌋ per iumēta arata & 16
culta, ⌊& vinū lætificet cor hominis. ⌋ Creauit nāq; deus vinum, vt moderate ſumptum ſit
mentem ordinate lætificet, Propter quod in Eccleſiaſtico ſcribit. Vinum in iocūditate crea
tum eſt, non in ebrietate. Cū magna aūt ſobrietate potādum, queādmodū ſcriptū ē: Quàm

ſufficiēs

A ſufficiēs eſt homini erudito vinū exiguū. Si aūt immoderate ſumat, intrat quidē ſuauiter, ſed
pūgit intus vt coluber. Verūtamē qm̄ hoīes in vino difficulter & raro moderamē obſeruāt, Eccl. 31
idcirco Eccl'aſticus monet: In cōuiuio vini nō arguas proximū. Spūal'r educit deus panē vi-
tæ & intellectus de terra. i. de corde hūano gr̄a informato, dū facit hoiem bonū verbū ſalu-
« tis alijs pdicare, & opa ſc̄tā producere. Vinū qq; ſpūale, videlicet cōſolatio fortis ſpūſſ. læti-
17 « ficat aīam. ¶ Vt exhilaret (hō) faciē ſuā in oleo ⌋. i. ex cōdimētis cibo℞, nō eñ ſufficit ei pa
nis ſine cæteris cōdimētis, ⌊ & panis ⌋ de terra eductus, ⌊ cor hoīs cōfirmet ⌋ alēdo naturam
corporeā. Spūal'r exhilerat facies. i. mens, in oleo. i. in vnctiōe ſeu gr̄a ſpūſſ. ſecūdū qd ī Apo
cal. legit: Collirio inunge oculos tuos. Sed & panis ipſe cœleſtis, videlicet Chr̄us, q de ſeipſo Apocal. 3
ait: Ego ſum panis vitæ, ſumme cōfirmat cor hoīs, qa cōuertit ſumētē in eū q ſumit, q vtiq; Johan. 6
« eſt virtus & ſapia patris, ideo dicit: Qui māducat meā carnē & bibit meū ſanguinē, in me ma
18 net, & ego in eo ¶ Saturabunt ligna cāpi, & cedri Libani qs plantauit, ⌋ deus principal'r &
hō inſtrumētal'r ex humore terræ plenarie nutriunt. Humor nāq; eſt arboris alimentū. Nā
« Chr̄us in euāg. arborē aſſerit aruiſſe, qa nō habebat humorē. Demū iuxta philoſophū, radi- Luce 8
« ces arbo℞ ſe habēt ſicut os in aīali, p radices ergo alimētum attrahit, ⌊ illic, ⌋ puta in cedris,
⌊ paſſeres nidificabūt, ⌋ Inuenit eñ qddā genus paſſe℞, qd nidificare ſolet in cedris. Aliud ve
ro paſſe℞ genus in tectis domo℞ nidificat. Myſtice vero ex pane vitæ & vino ac oleo ſpi-
rital'r intellecto, ſaturabunt in aīa ligna cāpi. i. mēbra eccl'æ, ſeu inferiores, hūilesq; pſon℞, &
cedri Libani. i. viri pfecti, qs deus p grām in eccleſia ſua plātauit, illic. ſ. in eccleſia, paſſeres. i.
pœnitētes p modū paſſe℞ in tuto ſe collocātes nidificant. i. ſibi theſau℞ opm bono℞ repo-
« nūt. Vnde ſupius dictū eſt: Factus ſum ſicut paſſer ſolitarius ī tecto. Illic qq; vez in cedris, eſt. Psal. 101
19 ¶ Herodij dom⁹ dux ē eo℞ ⌋. i. nid⁹ auis, q appellat herodi⁹, q ē auis rapax, de rapina viuēs
« cæteris auib⁹ maior, q etiā aquilā ſupat atq; māducat, & vocat dux paſſe℞ ſeu auiū, eo modo q
« leo nominat rex aīaliū, ⌊ mōtes excelſi, ⌋ ſeu alti, ſunt refugia ⌊ ceruis, ⌋ q ad talia loca confu
B giunt, ⌊ petra ⌋ cauernoſa ſeu ſubterraneus locus eſt refugiū, ⌊ erinacijs ⌋. i. ericijs. Eſt autē
ericius animal paruū atq; ſpinoſum, habitās in cauernis & veſcit pomis. Cūq; aduerſum qd
ſentit p modū globi ſe cōtrahit, & intra arma ſua ſe colligit, in tantū, vt ſi eū tangere velis, pri
us videas tuū ſanguinē, q eius corpuſculū. Per ceruos ad montes confugientes, deſignant ho
mines virtuoſi & cōtemplatiui, qui dū tribulant, ad cōtēplanda diuina accelerāt. Per ericiū
vero ſignificati ſunt pctōres morbo aīæ lāguentes, qui dr̄, Noli me tāgere, q dū reprehendū
tur, remurmurant, dū aliquid eis negat, cum indignatione deſpiciunt, & vnde emēdari de-
« bebāt, inde deteriorantur. Conſequenter laudatur deus ex ordine tempo℞ ex viciſſitudine
20 « lationum cœleſtiū, ex alternatiōe actuū naturaliū re℞, ¶ Fecit ⌋ deus ⌊ lunā, ⌋ q ē infimus
planeta℞, ⌊ in tēpora, ⌋ vt p eius variū motū diſtinguant anni lunares & mēſes. Vnde ſcri-
« ptū eſt: Luna oſtēſio tpis, & ſignū æui mēſis ſecūdū nomē eius eſt, creſcēs mirabil'r in cōſum-
« mationē. Vas caſtro℞ in excelſis, in firmamēto cœli reſplēdēs glorioſe, ⌊ ſol cognouit oc- Eccl. 43.
caſum ſuū ⌋. i. tā ordinate atq; ſtabil'r fert in occidentē, ac ſi intellectualis eēt naturæ, qd ſecū
dū Auguſtinū de eo nec affirmari debet neq; negari, donec certius cognoſcat. Myſtice, fe-
cit deus lunā. i. eccleſiā militantē, lumē ſuū à Chr̄o ſole iuſtitiæ participātē, in tpa, qten⁹ nūc
« tpal'r pugnet, tētet, triūphet, ſicq; æternal'r coronet & regnet. Sol. i. Chr̄s deus nr̄ vniuerſa il
21 « luſtrās, cognouit occaſum ſuū. i. paſſionē propriā pcognouit. ¶ Poſuiſti tn̄bras ⌋ in hemi-
« ſphærio iſto, de q ſol recedit, ⌊ & facta eſt nox ⌋ ſole abeūte, ⌊ in ipſa (nocte) ptrāſibūt oēs be
C ſtiæ ſyluæ, ⌋ pro victu qrēdo. Dicit aūt deus ponere tenebras, nō q tn̄bræ ſint aliqd poſitiuū,
ſed ſunt priuatio tm̄. ſ. carētia lucis, quēadmodū cæcitas ē carētia viſus. Dicit ergo deus tene
bras ponere, qm̄ facit lumē recedere, vel ceſſat illud influere. Sic etiā dr̄ aliqs excæcare & ob-
durare. Spūaliter poſuit deus pmiſſiue tenebras infidelitatis & culpæ Chr̄o occiſo, & facta ē
22 « nox. i. veræ fidei defectus, in ipſa ptranſibūt ad aīas miſeras deuorādas, oēs beſtiæ ſyluæ. i. di-
« aboli. Nā vbi fides nō adeſt, nil boni eſſe valet. ¶ Catuli leonū, ⌋ tpe noctis egrediunt de
ſuis latibulis, ⌊ rugiētes vt rapiāt ⌋ pdā, ⌊ & ⌋ pro id eſt ⌊ quærāt à deo eſcā ſibi, ⌋ non qd ipſi
deū agnoſcāt, ſed qa ex naturali inſtinctu diuinitus impſſo, mouent, atq; à deo, cuius eſt oim
curā habere, alunt, quēadmodū de volatilibus cœli Chr̄s ait: Pater veſter cœleſtis paſcit ea. Mat. 6
23 « Spūaliter, dū animæ noſtræ occūbit ſol lucis æternæ. ſ. Chr̄s, obuiāt nobis catuli leonum. i.
« adhæſores atq; fautores dæmonū rugientes, vt ſpūaliter deuorent quēpiā. ¶ Ortus eſt ſol,
« & cōgregati ſunt ⌋. i. ſole orto colligunt hæ beſtiæ, ⌊ & ī cubilibus ⌋. i. latibulis ſuis ⌊ colloca-
24 « bunt, ⌋ ſtatim eñ die ſplēdēte antra ſua introeūt. ¶ Exibit (in die) hō ⌋ q eſt aīal manſue-
« tū & rōnale, ⌊ ad opus ſuū ⌋ faciēdū infra domū ſeu muros, ⌊ & ad opationē ſuā ⌋ foris, ⌊ vſq;
ad veſperā, ⌋ tūc eñ ceſſat vt comedat & quieſcat, atq; pericula noctis deuitet. Nec tñ ſcd̄m
cōem legē & ſolitū curſum dicunt & fiūt, q̄uis interdū ex ſpeciali cā aliter accidat. Spūal'r, dū
orit nobis ſol intelligētiæ Chr̄us nos adiuuās, cōgregant & fugiūt dæmones. Et ita exit hō à
Chr̄o adiutus ad opus ſuū intrinſecū, & ad opationē ſuā extrinſecā pagendā & cōtinuandā,

vſq; ad veſperā.i.perſeuerāter,q̄diu lux grǣ ſibi refulget vſq; ad mortē,aduertēs q̄d in Apo D
Apocal.2 ca.ait ſaluator:Eſto fidelis vſq; ad mortē,& dabo tibi coronā vitæ.Qm̄ aūt ex p̄dictis appa
ret ineffabilis ſapia ſummi regis ac primi opificis,ideo admirādo ſubiūgit. ¶Quā magni- 25
Apoca 15 ficata ſunt opa tua dn̄e.i.valde magnifice facta ſunt.Valde potēter, ſapiēter & pie creata,
ordinata & cōſeruata,Propter q̄d in Apoca.dr̄:Magna & mirabilia ſunt opa tua dn̄e deus
Eccl.43. oipotēs.Sunt em̄ oino incōprehēſibilia & impſcrutabilia nobis.Iuxta illud Eccl'aſti:Multa
dicim⁹ & deficimus verbis.Rurſuſq;:Multa ſunt abſcondita maiora his.Pauca em̄ vidimus
Eccles.1. opm eius.Et rurſus Eccl's dicit:Cūctæ res difficiles,nō p̄t eas hō explicare ſermōe.Ecce em̄
in īfimis ac minimis reb⁹ relucet inæſtimabilis ſapia dei,quēadmodū in formica q̄ hyeme ac
cedēte cibū ſibi colligit & reponit.In culice q̄q; minutiſſimo,oculos,vniuerſaq; mēbra hñte
Eccl.42. ſicut & nos.Propterea Eccl'aſti.inducit:Quā deſiderabilia ſunt oīa opa eius,& qs ſatiabitur
vidēs gloriā eius,Oīa ī ſapia feciſti.i.ſcd̄m dictamē tuę æternę mētis,ſcd̄m idæales rōnes,
ſcd̄m ineffabilē gloriā artis diuiæ.Oīa nāq; in mēſura & numero & pōdere cōſtituiſti,vt ait
Sapi.11. Sapia,Impleta ē terra poſſeſſiōe tua.i.hoibus & iumētis ac cæteris creaturis, q̄ iure crea-
tionis tua ſunt:q̄uis em̄ hæc verba cōſiſtāt de ope creatiōis totius vniuerſi,veriora ei ſunt de
ope recreatiōis gn̄is hūani,ac reparatiōe ruine cœleſtis Hier'm. Hæc nāq; p filij dei incarna-
tionē,paſſionē,reſurrectionē,aſcēſionē & ſpūſſ.miſſionē magnificētiſſime facta ſunt,fecit-
q; deus pr̄ oia hęc in ſapia ſua genita.i.p Chr̄m deū & hoiem.Impleta q̄q; ē terra.i.gen⁹ hu-
manū ſeu ipſa eccl'a poſſeſſiōe dei.i.ſacr̄is Chr̄i,donis ſpūſſ.viris catholicis,atq; diuerſis cor- E
poralibus ac ſpūalibus bonis.Cōſequēter deniq; ſanctus ꝑpheta inducit rōnē laudis diuinę
ex diſpoſitiōe atq; decore maris oceani. ¶Hoc mare ocean⁹ terrā circūdās, ē magnū 26
q̄titate,qm̄ terrā in mole vehemēter nimis excedit,& ſpacioſum manib⁹.i.latū ad mēſu
rādū,Illic.i.in eo ſunt reptilia.i.piſces natādo repētes,q̄ꝝ nō eſt nūerus nobis co-
gnitus,q̄uis nō ſit,nec eē poſſit ī creaturis aliq̄d ſimpl'r infinitū. ¶Aīalia puſilla cū magnis 27
.i.piſces parui & magni repūt in mari.Spūal'r,Hoc mare magnū & ſpacioſum manibus, ē
p̄ſens ſeculū nequā tribulatiōibus & amaritudinibus ac vitijs plenū,Illic reptilia,q̄ꝝ non eſt
nūerus.i.pctōres innūeri terræ cordial'r adhærētes vitijs inuoluti,& more pecoꝝ ī vanis,ſen
ſibilibuſq; repētes,q̄ꝝ nōnulli ſunt magni ī hoc mūdo,alij vero parui & miniſtri eoꝝ.Illic
.i.in mari naues ptranſibūt cū nautis,diuerſa onera de loco & regno ad locū & regnū fe-
rentes.Spūaliter,nauis appellatur eccleſia,q̄ filios ſuos defert ad patriā regni cœleſtis. Naue
vero ſunt particulares eccleſiæ ſeu digni p̄lati,q ſibi cōmiſſos portāt ad Chriſtum. Hæ naues
Chr̄o duce,ac nauta,ſecure ptranſeunt fluctuantē hūc mundū,tandēq; pueniūt ad portū ſa-
lutis æternæ.Deinde ſpecial'r nominat vnū animal magnū in mari exiſtēs. ¶Draco iſte, 28
.i.cetus,q eſt piſcis maxius,cuius(ſcd̄m Pliniū) magnitudo ē q̄tuor iugeꝝ terræ. Vñ Moſes
Gen.1. ait:Creauit deus cete grādia,quē formaſti.i.creaſti,primo p te,& ꝑduxiſti exinde p cau
ſas ſecūdas,ad illudēdū ei.i.vt huic draconi illudat.Et tenet hæc dictio,vt,cōſecutiue,nō
cauſal'r,nō em̄ final'r factus eſt vt ei illudat,imò ad oſtendendū potentiā dei,& cōplendū or-
dinem vniuerſi formatus eſt.Sed iſta illuſio eius formationē conſequitur. Nam quamuis ſit
corpore & fortitudine maximus,multipliciter tamen,itemq; facile ei(vt fertur)illuditur,ſci-
licet p ſymphoniam quā audit libenter,& ab hoc ad ripā accedit,p gallinā quoq; aſſatā, quæ
ſibi in pertica ſeu veru oſtendit,eamq; inſequitur,donec ſibi aquæ deficiant,& capiat. Inſup
cū ſit corpore magnus,multo indiget cibo,& piſces plurimos deuorat,propter q̄d piſces eo F
viſo ex naturali inſtinctu ad ripas confugiūt,vbi cū cetus inſequendo peruenit,impingit in
terrā,qm̄ propter aquæ paruitatē non valet natare,& ergo à piſcatoribus occiditur, quia ſe
mouere non p̄t,ſicq; ſpe ſua fruſtratus,illudit.Spūaliter,Draco iſte eſt angelus apoſtata, ſer-
Eſaiæ.14 pens antiquus,diabolus,& ſatanas,quē Eſaias Luciferꝝ,Ezechiel Cherub,Iob autē Leuia-
Ezec.28 Iob.3 than nuncupat.Iſte in cœlo per naturam factus eſt bonus,ſed propria voluntate factus ē ma
lus,& de cœlo prolapſus & cōſecutiue factus eſt,& in hunc mundū retruſus,vt illudat ei,quia
à Chr̄o,ab angelis ſanctis,à fortibus Chriſti militibus,bonis hoibus,ei illuditur.Dum enim
Chriſtum deuorare tentauit,victus & captus eſt,perdiditq; quos in inferno tenebat. Sed &
regno huius mundi ſpoliatus eſt,cunctis ad Chriſtū conuerſis.Angeli etiā ſancti dū eū ab i-
tento ſeu cœpto malo prohibēt,hoīes q̄q; dū eius tētationi reſiſtunt,ei illudunt,Oīa ani-
mātia & reptilia iā p̄dicta,à te expectāt,vt des illis eſcā in tpe.i.expectare coguntur cibū à
te,qm̄ aliūde nō habēt niſi à te,qui oīm bonoꝝ cauſale principiū es. ¶Dante te illis quod 29
expectāt,colligēt neceſſaria ſibi pro cōſeruatiōe indiuidui & ſpeciei,aperiēte te manū
tuā.i.poteſtate tua illis neceſſaria largiente,Oīa implebunt bonitate.i.bono ſibi cōueni-
ente.Spūaliter,Draco iſte.i.diabolus p̄ſtolat ſibi cibū dari à deo.i.aias peccatrices,q̄s colli-
git,dn̄o eas dānante. ¶Auertente aūt te(ab illis)faciē tuā.i.prouidētiæ tuæ benignā ac 30
largā p̄ſentiā,turbabunt.i.inordinationē magnā famis,ſitis,atq; clamoris incurrēt, au-
feres ſpm̄ eoꝝ.i.aīas irrationales ipſorum tolles à vita p alimētoꝝ defectū & deficiēt

aīalia

animalia ista à vita naturali,[& in puluerẽ suũ reuertent].i.in ꝑiacentẽ resoluent materiam
q̃ pro maiori parte terra cẽset. Vnũquodq; eñ in ea resoluit,ex qbus cõponit. Spũalit er,dãte
dño nobis sua diuina charismata,cõgregamus spũalia eius dona. Cunq; manũ suã aperuerit
nobis,oĩa viscera animaꝝ nostraꝝ diuinoꝝ participatione bonoꝝ,videlicet charitate, sa-
pientia,gratiaq; replent. Dũ vero faciẽ suã auertit.i.grãm suã dispẽsatiue suspendit vel iuste
aufert,turbamur.i.interius deordinamur,anxiamur,tristamur,seu in vitia multa illabimur,
propriãq; debilitatẽ experimur. Dũ eñ aufert spm̃ nostrũ.i.spm̃ sanctũ nobis diuinitus da
tũ,subtrahẽdo nobis cõsolationẽ,ac munera eius, deficimus & in puluerẽ nostrũ reuertimur
31 « .i.rebus terrenis miserabilr̃ inhæremus,inuoluimur,implicamur. ¶Emittes spm̃ tuũ].i.
« potẽtiã tuã exercebis,[& creabunt].i.reformabunt q̃ erãt ꝑ mortẽ destructa,qa ꝑ potentiã
dei,eadẽ specie reuertunt. Nõ aũt eodẽ nũero,sicut opinabant Platonici,interdũ tñ miracu-
« lose redeũt eodẽ nũero,[& renouabis faciẽ].i.supficiẽ [terræ,] producendo in eã noua
iumẽta,volatilia atq; reptilia. Sumitur aũt hoc verbũ,creabunt,cõiter pro ꝓductione seu ge
neratione. Nõ eñ ꝓprie creant hæc bruta,cũ formæ eoꝝ de potẽtia materiæ educant scd̃m
philosophos atq; theologos. Possunt q̃q; hæc explanari de cõsummatiõe seculi,& resurrecti
one hoĩm, ĩnouatõeq; mũdi,vt sit sensus,auertẽte te faciẽ tuã.i.qñ eã auerteris.s.circa tṗs iu
dicij,turbabuntur, irrationalia aĩalia , auferes tũc spm̃ eoꝝ,ꝑ ignẽ cõflagratiõis,& deficiẽt,
oĩno qa nunq̃ redibũt ad pristinũ statũ,nec scd̃m spẽm qdẽ. Emittes spm̃ tuũ,& creabunt,nõ
vtiq; aĩalia ista,sed hoĩes creabunt.i.de nouo resurgẽt,& renouabis faciẽ terræ.i.terrã i me- 2.Petri.3
liorẽ,digniorẽq; qualitatẽ mutabis. Propter q̃d scriptũ est: Nouũ cœlũ & nouã terrã,& pro
B missa ipsius expectamus. Spũaliter,O dñe,emittes spm̃ tuũ.i.dona spũs̃.nobis,vt speram⁹,
infundes,& creabunt.i.corda mũda in nobis cõsurgẽt,& renouabis faciẽ terræ.i.corpus no
strũ faciẽdo illud spũi obedire,& honeste ac sobrie agere. Patet ex isto q̃d nõ semper in sacra
scriptura noĩe spũs dei designat spũs sc̃tũs,q est tertia in sup sancta trinitate ꝑsona,sed inter-
dũ ꝑ spm̃ dei intelligit eius volũtas,imperiũ,seu ptãs. Qm̃ aũt oĩa ꝑinducta idcirco cõmemo
rata sunt,q̃tenus ex cõtẽplatiõe opm̃ diuinoꝝ excitemur ad laudãdũ,honorãdũ & diligendũ
32 « oĩm creatorẽ,ideo iã propheta in laudẽ dei affectuose ac pulchre protũpit. ¶Sit gloria
« dñi].i.excellẽtia fama,honor & laus creatoris,[in sc̃lm].i.ꝑpetuo,ita q̃ semꝑ ab oĩbus su
ꝑ exaltet,laudet,& honoret,[lætabit dñs in opibus suis,] naturalibus & supnaturalib⁹,eo q̃
oĩa sint optime facta. Nõ tñ est hoc ita intelligẽdũ,q̃si aliud à deo fit ei cã lætãdi aut rõ exultã
di,ꝑsertim cũ lætitia mẽtis diuinæ sit æterna,incausata & indepẽdẽs. Sed dr̃ dñs in opibus su
33 « is lætari,in q̃tũ in ꝓpria ptãte lætat,ꝑ quã oĩa tã gloriose ꝓduxit, queadmodũ voluit.
« ¶Qui respicit terrã] oculo sui imperij,[& facit eã tremere] sicut videmus in terræ motu,
[q tãgit mõtes] ꝑ fulgura[& fumigãt].i.fumũ emittũt,Ignis eñ fulgure⁹ poti⁹ fumigat q̃ Job.9
accẽdat. Vñ Iob dicit: Qui cõmouet terrã de loco suo,& colũnæ eius cõcutiet. Et Eccl. Mõ Ecc.16.
tes(inq̃t)sil̃r & colles & fundamẽta terræ,cũ ꝑspexerit illa deus, tremore cõcutient. Nec ob-
stat,q̃d dictũ ẽ supra: Terrã nõ inclinari in sc̃lm sc̃li. Tremit nãq; & inclinat q̃ ad aliquã ptẽ, Job.26
sed q̃tũ ad se totã, manet sꝑ in loco eodẽ. Silr̃ eñ q̃d dictũ est supra: Qui fundasti terrã super
stabilitatẽ suã,nõ obuiat q̃d alibi inducit: Appẽdit terrã sup nihili. Dr̃ nãq; appẽsa sup nihili,
qa q̃d infra eã est,nõ magis eã sustẽtat,q̃ si nihil existeret. Causa vero naturalis cur terra non
inclinat,sed manet in medio vniuersi ĩmobilr̃ stans,est,qa oẽs ptes eius naturalr̃ tẽdũt ad cẽ
trũ ipsius,scd̃m philosophũ. Mystice, Respicit deus oculo pietatis terrã.i.corda hũana,& fa
cit eã tremere,ex cõsideratiõe districti iudicij dei atq; pœnaꝝ inferni,prout Iob inq̃t: Semꝑ Job.3.
q̃si tumẽtes sup me fluctus timui deũ,& põdus eius ferre nõ potui. Tãgit etiã mõtes.i.gratio-
C se illuminat magnos atq; ꝑfectos,& fumigãt.i.lachrymis fluũt desiderio existẽdi cũ Chr̃o.
Vl̃,tãgit mõtes.i.supbos,& fumigãt.i.lachrymas fundũt ꝓ remissiõe pc̃ti. Ad literã. Respex
it deus terrã,in q̃ erat primitiua ecclesia,fecitq; eã tremere motu locali,tetigit mõtes.i.apl̃os
aliosq; cũ eis collectos,& fumigauerũt.i.ex plenitudĩe spũs̃.fumũ verboꝝ ignitoꝝ effuderũt
qñ accidit illud in actis: Cũ orassent,motus est locus in q̃ erãt,& repleti sunt oẽs spũ sancto & Actoꝝ.4
loquebant verbũ dei cũ fiducia. Silr̃ recitat in actis de Paulo & Silea,q cũ vincti,& incarcera- Actoꝝ.16
ti fuissent,in ip̃a nocte lumen cœleste refulsit in carcere,& fundmenta carceris mota sunt,o-
34 « stiaq; ip̃ius apta. Paulus vero & Sileas dñm laudabãt. ¶Cãtabo dño].i.sacrificiũ laudis of Psal.115
« ferã deo[in vita mea] qa nõ mortui laudabũt dñm. Propter q̃d scriptũ est: A mortuo q̃si ni Ecci.17
« hil perit cõfessio,cõfiteberis viuẽs & sanus,[psallã deo meo,] oĩm quidẽ deo,sed specialr̃,
« deo meo. Propter singularẽ misericordiã eius circa me,[q̃diu sum,].i.indesinẽter,qa q ꝑse
uerauerit vsq; in finẽ,saluus erit. Nõ ergo cãtabo & psallã creatori meo solum.i.vita ꝑsenti, Matt.10
sed etiã in vita futura. Psallã eñ ei in vita naturæ,in vita grãæ,in vita gloriæ,aĩo prõpto atq;
ardenti,queadmodũ Eccl̃asticus monet. Et nũc in omni corde & ore collaudate & bñdicite Ecci.39
35 « nomẽ dñi. ¶Iocundũ sit ei eloquiũ meũ].i.deo cõplaceat,& ex vera charitate ac sc̃tã deuo
tione procedat. Iocundum est deo eorum eloquium,de quibus per Salomonem testatur:

Prouer.8 Delitiæ meæ esse cũ filijs hominũ. Nõ vtiq; cũ oĩbus filijs hominũ, qm̃ virũ sanguinũ & dolo D
Psalm.5 sum abominatur dñs, sed cũ humilibus & simplicibus. De qbus in prouerbijs dr̃: Cũ simpli-
Prouer.3 cibus sermocinatio eius. Iocũda est deo laudatio eius, q cũ iocunditate spiritali cantat & psal
lit, ⌊ego vero delectabor in dño,⌋ ex cõtemplatiõe & dilectione bonitatis ac beneficiorũ ip
sius. Hæc est delectatio sancta ac nobilis, quã qui gustauerit, ĩmũdas delectatiões facile vilipẽ
dit. ¶Deficiãt pctõres à terra.⌋ Versiculus iste primo exponi pt in malo, vt vox hois p 35
Luc.5 deo zelãtis atq; diuinæ iustitiæ se cõformãtis. Vel qd futurũ sit pnũtiantis, eritq; sensus. Defi-
ciant pctõres obstinati in vitijs à terra psenti, ita q moriantur, ne noceãt iustis, & à terra viuen-
tiũ ne felicitẽtur, quẽadmodũ scriptũ est: Tollatur impius, ne videat gloriam dei, ⌊& iniqui
ita vt nõ sint⌋ in vita gratiæ aut gloriæ, sed solũ in vita naturæ & pœnæ. Et hoc mõ scriptũ
est: Sic pereant inimici tui dñe. Et alibi: Nõ sit bñ impio, nec prolõgent dies eius. Secũdo ex
Prouer.12 ponitur in bono, Deficiãt pctõres à terra. i. à cõuersatiõe & affectiõe terrena desistãt, & ini-
qui, ita vt nõ sint qles fuerũt, nec sint qd erãt p culpã & propriã volũtatẽ, sed maneãt qd erãt
p essentiã & grãm. Vnde in prouerbijs dr̃: Verte impios, & nõ erũt. ⌊Benedic aĩa dño,⌋ deũ
laudando de omnibus magnificentijs suis, iam enarratis. Ecce psalmũ spũali lætitia plenũ
audiuimus, in q ostẽditur sanctũ Dauid nõ solũ fuisse magnũ theologũ, sed etiã excellentẽ q;
philosophũ, quorũ vtrũq; sibi ex diuina inspiratione cõcessum est. Debemus ergo hũc psal-
mũ cũ omni gratiarũ actione & hilaritate mẽtali dño decantare, cõmemorando bñficia eius
nõ segni, torpentiq; corde. Præcipue vero in principio atq; in fine delectabilis, valdeq; dul-
cis est psalmus hic nobilis. Et conandũ est nobis, vt impleamus q dicimus in fine psalmi præ E
sentis, Cantabo dño in vita mea, psallã deo meo qdiu sum. Debet etiã aĩa nr̃a in diuino ti-
more proficere, ex consideratione potestatis diuinæ, quæ respicit terram & facit eam treme
Hiere.10 re. Ideo nanq; ait scriptura: Magnus es tu domine, & magnum nomen tuum in fortitudine,
quis non timebit te ô rex gentium.

COMMENTARIVS IN PSAL. CIIII.

¶ Argumentum.

¶Titulus. Haleluia. Propheta magnificãs deũ in hoc psalmo recitat varia & multiplicia eius bñficia semini Abrahæ exhibita, pro qbus monet pconia laudis exhibẽda. Porrò monet electos ex Israel specialr̃ ad laudẽ diuinã ex cõsideratiõe bñficiorũ & mirabiliũ q fecit coram antiquis patribus, Abrahã, Isaac, Iacob, Moyse & Iosue, volẽs p hoc pellicere fideles ad contẽnendũ terrena, quatenus patriarchas illos imitentur, deũq; fidelr̃ pquirãt. Et proinde duo potissimũ facit, nẽpe in primis excitat ad laudũ pconia pro collatis bñficijs. Deinde hmõi beneficia recenset, pro qbus laus deo referri debeat, ibi, Ipse dñs deus nr̃. Author bipharia ipsum cõmẽtat, porrò primo iuxta hũc sensum ad literã, & deinde nihilominus Tropologice.

¶Expositio Tituli.

¶Huius psalmi titulus talis est. Alleluia, qd significat, laudate dñm, & sunt duę dictões, qm̃ in Hebræo Allelu significat laudate, ia aũt deum. Sunt autem viginti psalmi hoc titulo prænotati, quorũ iste est primus, nec inuenitur aliqs sanctorũ hoc diuinũ nomẽ scripsisse añ authorẽ psalmi psentis. Est aũt hoc nomẽ Alleluia spũale, virtuosum, ac mysticũ, ineffabilẽ beatorũ lætiã designãs magis q exprimẽs. Propter qd nulla lingua mutare psumpsit hoc nomen. F
Psalmus itaq; psens ita intitulatur, qa ad laudẽ dei inuitat. Recolit nãq; bñficia dei pplo Israelitico pstita tpibus Abrahæ, Isaac, Iacob, Moysi, & Iosue. Et nõ est difficultas ad intelligendũ sensum literalem huius psalmi, multa tamẽ in eo spũaliter atq; subtiliter intelligi possunt. Ait ergo.

¶Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

Onfitemini dño,⌋ cõfessione laudis. i. deũ laudate, ⌊& inuocate nomẽ eius⌋ 1
. i. ex intimo cordis affectu, & mẽte collecta eum orate. Et hic est ordo pul-
Eccl.15 cherrimus in hoĩe iusto. Iustus eñ (qa in eo speciosa est laus creatoris) dum
deum vult inuocare, debet ipsum primo laudare, & exaudietur. Vnde supe-
Psalm.17 rius dictum est: Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero
Iniustus vero primo oret, vt dignus fiat deum laudare, ⌊& annuntiate inter
Tobię.12 gentes opera eius,⌋ hoc est, alijs magnalia dei narrare, consulendo proximorum saluti, secũ
dum exigentiam charitatis fraternæ. Propter quod in Tobia legitur: Coram omnibus viuẽ
tibus cõfitemini ei. ¶Cantate ei,⌋ laude vocali ⌊& psallite ei,⌋ operatione fideli, ⌊narra 2
te⌋ corã alijs pdicando, cũ alijs psallendo, vel seorsum corã deo, ⌊omnia mirabilia eius,⌋ q
scripta sunt, vel oĩa in generali, seu quædã ex oĩbus, sic eñ oĩa valẽt narrari, iuxta illud Ecci:
Eccl.42. Nonne dñs enarrare fecit sanctos suos omnia mirabilia sua. Sic quoq; in actibus Paulus ait:
Actor.20 Non subterfugi, quo minus annuntiarem vobis omne consilium dei. Non autem enarra-
Eccl.18 re valemus omnia mirablia dei in speciali, quemadmodũ in Ecclesiastico dr̃: Quis sufficiet
enarra

A enarrare opa eius:⌊laudamini in noīe sancto eius⌋.i.nō in vobis,sed in dño laudari,optate
videlicet, vt bona de qbus laudamini,nō vobis,sed dño asscribant.Sic etiā viuite,vt merea-
mini i deo laudari.Quidā vero i seipsis laudant& fallaciter cōmēdant,atq; interdū laudib⁹ta
libus delectant,de qbus scriptū est:Pp̄le meus q te beatū dicūt,ipsi te decipiūt.Nō ergo de- Esaie.3
lectemur inaniter dū laudamur,recolētes illud Ecci:In die honoris tui nō extollaris,Deniq; Eccl.11
licitū est interdū seipsum laudare & laudē recipere,propter dei honorē augēdū & proximo Ibidem
rū ædificationē.Sic eñ scti apli & ,pphetæ,virtutes & grās suas copiose describūt.Hoc autē
pfectis atq; p̄latis p̄cipue licet,q in hoc diuino instinctu regunt,cæteris vero nō expedit, eo
q scriptū sit:Nō te iustifices añ deū.Sed qri p̄t,quō liceat hoiem in hac vita laudare,cū ab Ec Eccl.7
clesiastico dictū sit:Ante mortē nō laudes hoīm quemq̄:Et rñdendū,q nullus in seipso lau- Eccl.11
dandus est,sed solū in dño,nec expedit de lege cōmuni quemq̄ laudare,nisi vt prouocet ad
meliora,vel ob similē rationabilē & quasi necessariā causam,p̄sertim tū periculosum videtur
impfectos laudare,ne extollāt.Videmus tñ q̄ vbertim aplus in suis epistolis discipulos suos
cōmendet.Authoritas autē libri Ecclesiastici non cogit simpliciter,quoniā liber iste non est
in canone:non aūt cōpellimur absolute consentire nisi libris canonicis,sicut in epla ad Hiero
nymū asserit Augustinus.Et istud Thomas dicit.Veruntamē nō est authoritas libri illius p-
4 upendenda,aut cito neganda. ¶⌊Lætetur,⌋spiritali lætitia de bona atq; salubri sua occu-
patione,⌊cor qrentiū dñm,⌋fide & ope,quatenus eū clarius cōtemplent, feruētius diligant
perfectiusq; honorent,omne equidē opus bonū lætanter agendū est,⌊qrite dñm⌋modo p̄- Esaie.55
dicto,⌊& cōfirmamini⌋.i.qrēdo nolite deficere,fatigari,pusillanimes fieri,q̄uis eñ deū p-
fecte nequeatis attingere,neq; p spēm in hac vita cōspicere, tñ q̄ perseuerātius qritur,eo co
piosius inuenitur,gratia maior infunditur,fides illuminat,spes roborat,amor succēdit.Hinc
B eñ Christus in Euang.Quærite(inquit)& inuenietis,Omnis eñ q quærit,inuenit.Et secun Luc.11.
do Paral.ait scriptura:Vos aūt confortamini,& nō dissoluant manus vestræ,erit eñ merces 2.Par.15
operi vestro.Quid vero est qrere deū & cōfortari,nisi quod dñs iubet:Conuertimini ad me Iohel.2
in toto corde vestro,⌊quærite faciem eius semp,⌋.i.dei notitiā incessanter appetite, ne vo
bis cōtingat,quod apud Esaiam ait altissimus:Captiu⁹ ductus est populus meus,quia nō ha- Esaie.5
buit scientiā,propterea dilatauit infernus animā suā.Vel,qrite faciē eius semp.i.in ope dei p̄
sentiā finalr adipisci optate,nec propter aliud præmiū iuste viuatis.Oportet nāq;,vt inten-
tio cordis ferat semp in vltimū finē,propter q̄d dicit saluator:Si fuerit oculus tuus simplex
.i.intētio recta,totū corpus tuū lucidū erit.Si aūt oculus tuus nequā fuerit,totū corpus tuū te
5 nebrosum erit. ¶Mementote mirabilium eius quæ fecit,⌋cū patriarchis veteris testamen Matth.6
ti,mementote(inquā)horum mirabilium,quæ sunt ⌊prodigia eius⌋.i.opera, misericordia
procul à digito facta,qa causa eorū est volūtas diuina nobis incognita,⌊& iudicia oris eius,⌋
.i.effectus diuinæ iustitiæ à deo ad Moysen annunciati.Iudicia dei dicunt vel opa diuiæ iusti
tiæ, vel diuina p̄cepta atq; cōcilia,q̄ deus iudicat esse iusta. Vel cēsuræ seu cōceptiōes,q̄s mēs
6 diuina intra se de rebus pronūtiat,horū memētote. ¶O⌊semē Abrahā⌋.i.filij Abrahę pa
triarchæ,⌊serui eius,⌋qa Abrahā seruus dei fuit,& vos ò ⌊filij Iacob⌋patriarchæ,⌊electi Malac.1
eius⌋.i.qui fuit electus à deo,quemadmodum dominus ait:Iacob dilexi,Esau vero odio ha
bui.Hoc quoq; q̄d dicitur,serui & electi,referri p̄t ad semen & filios,quia & ipsi fuerunt serui Deute.10
electiq; dei.Propter q̄d in Deutero.Moyses dicit filijs Israel:En dominus dei cui cœlum est
& cœli cœlorum,& tamen patribus vestris conglutinatus est & elegit eos,amauitq; semen
eorum post eos,⌊& ipse dominus deus noster,⌋Alijs eñ nationibus ad idololatriā se vertē
C tibus,permansit fides & cultus dei in populo Iudæorū.Vnde scriptū est:Qui fecit stellas,hic
est deus noster,⌊in vniuersa terra iudicia eius⌋.i.effectus diuinæ iustitiæ ad oēs habitatores Baruch.3
terræ extendunt,ita q oēs iudicantur à deo,recipiēdo quod meruerunt,quemadmodum in
Ezechiele protestatur:Vnumquemq; iuxta vias suas iudicabo.Vel dicuntur iudicia dei in Ezech.18
vniuersa terra,quia iudicia ista quæ exercuit circa Pharaonem & Aegyptios atq; Chana-
næos per totum mundum sunt diuulgata.Propterea nanq; dominus ait ad Pharaonem.Id- Exodi.9
circo posui te,vt ostenderem in te fortitudinem meam,& narretur nomen meum in omni
7 terra. ¶Memor fuit(deus)in seculum testamenti sui⌋.i.promissionis seu pacti vel legis &
⌊verbi quod mandauit in mille generationes⌋.i.omnes generationes.Istud est vetus testa-
mentum Abrahæ datū,& oībus posteris eius præceptū,Dicitur aūt deus memor fuisse huius
testamenti,quia frequenter approbauit,reiterauitq; illud,Primo eñ mādauit id Abrahæ,si-
8 cut subiūgit. ¶Quod disposuit ad Abrahā⌋ & cōfirmauit hoc filio eius cū iuramēto, affir
mans se impleturum quod Abrahæ repromisit,ideo additur,⌊& iuramēti sui ad Isaac⌋facti
9 subaudi,memor fuit. ¶Et statuit istud⌋testamentū seu verbū⌊Iacob⌋filio Isaac,⌊in p̄ce
ptū⌋p̄cipiendo,vt firmiter crederet illud implendū,& ⌊Israel⌋.i.Iacob predicto, q dictus Genes.32
est Israel.i.vidēs dñm,qa angelū dei vidit,propter q̄d ait:Vidi dñm facie ad faciē,⌊in testa-
mentum æternū⌋.i.semp mansurū quantū ad fructum,seu quantum ad p̄cepta moralia. De

Gene. 22 hoc testamento ad Abrahã disposito, scribit in Genesi: Bñdicam tibi & multiplicabo semen D
Gene. 25 tuum sicut stellas cœli, & benedicent in semine tuo omnes tribus terræ. Et alibi ait ad Abra-
Gene. 26 ham: In Isaac vocabit tibi semen, promisit quoq; (sicut in Genesi scribit) Isaac, q terrã Cha-
naan daret semini suo. ¶ Dicens ⌋ ipse dominus Iacob patriarchæ, ⌊ tibi, ⌋ .i. semini tuo, 10
⌊ dabo terrã Chanaan, ⌋ in qua habitauerunt Chananæi, orti ex Cham filio iuniore Noe,
⌊ funiculum ⌋ .i. partẽ seu sortẽ, ⌊ hæreditatis vestræ, ⌋ itaq; inter cæteras terræ ptes istã vo
Gene. 28 bis dabo hæreditarie possidẽdã, tanq̃ vobis proprie deputatã. Hinc enim ait ad Iacob: Ego
sum dñs deus Abrahã patris tui & deus Isaac, terrã in qua dormis, tibi dabo & semini tuo.
¶ Cum essent ⌋ prædicti patriarchæ ⌊ numero breui ⌋ .i. modici numero, quando videli- 11
cet Abraham nõ habuit nisi Saram vxorẽ suam, & Loth nepotẽ suũ, paruamq; familiam. Si
militer qñ Isaac paucos secum habebat, quando etiam Iacob nondũ aliquem genuit, & quan
do omnes filios suos generauit, qui in cõparatione alioꝝ modici erant. Vnde subiũgit, ⌊ pau
cissimi & incolæ eius ⌋ .i. cũ ipsi inhabitantes terrã tanq̃ peregrini & hospites essent, paucissi
mi respectu aliaꝝ nationũ ¶ Et pertransierũt de gẽte in gentẽ, & de regno ad ppl'm alteꝝ ⌋ 12
Hoc ex libro Geneseos clarius elucescit. Exiuit enĩ Abraham cũ Sara & Loth de Mesopota
Gene. 12. Gene. 20 mia Syriæ, intrãs terram Chanaan, prout in Geneseos libro habet. Deinde ingressus est Ge
raran, & Philistijm, atq; Aegyptum. Similiter Isaac aliquas harum terrarum intrauit, Iacob
Gene. 28 quoq; primo fugit de regno Chananæorum in Syriam. Postea cum omni domo sua introi-
Gene. 46 uit regnum Aegyptij. ¶ Non reliquit ⌋ deus ⌊ hominem ⌋ aliquem ⌊ nocere eis, ⌋ nocu- 13
mento læthali, frequenter tamen molestabant Philistæi seu pastores Geraræ Isaac & eius pa
Gene. 26 Gene. 29 stores, obstruendo puteos eorum, Similiter Laban quandoq; persequutus est Iacob, ⌊ & cor
Gene. 20 ripuit pro eis reges, ⌋ scilicet regem Aegypti atq; Abimelech, regem Geraræ, quorum vter-
q; sibi afferri fecit Saram coniugem Abrahæ. Propter quod deus conclusit omnem parien- E
tem in domo eorum, donec reddita fuerat Sara viro suo. Increpauit autem homines & reges
prædictos, dicens per angelum seu inspirationem in somno. ¶ Nolite tangere, ⌋ per vio 14
lentiam, ⌊ Christos meos, ⌋ hoc est, prædictos sanctos à me spiritualiter vnctos oleo, & af-
fluentia spiritus sancti. Non enim dicuntur Christi, quasi corporaliter vncti, quoniam vn-
Leuiti. 8. ctio corporalis & exterior regum atq; pontificum primo ordinata est à deo per Moysen,
⌊ & in prophetis meis nolite malignari, ⌋ id est, maligne operari. Hi enim patriarchæ pro-
Genes. 15 Gene. 27 phetæ fuerunt. Vnde de Abraham scriptum est in Geneseos libro: Orabit pro te, quia pro-
pheta est. Isaac etiam plurima vaticinabatur filijs suis, Iacob & Esau, posterisq; eorum, vt pa
Gene. 49 tet ex Genesi. Sed & Iacob moriens, excellentissimas prophetias cõtexuit, prout in eodem
Geneseos libro describitur. ¶ Et vocauit deus famem super terram, ⌋ id est, præcepit, & 15
dixit, vt esset fames in terra, ⌊ & omne firmamentum panis contriuit, ⌋ id est, omnem pa-
nem cor manducantis confirmantem deficere fecit quantum ad vulgum. Quamuis autem il
lud specialiter referri possit ad famem septem annorum factam in Aegypto tempore Pha-
Gene. 41. raonis & in terra Chanaan, quia has duas terras maxime oppresserat fames, sicut in Genesi
legitur. Potest tamen referri ad famem factam in terra Chanaan tempore Abrahæ, propter
quã descendit in Aegyptũ, vt dicitur Genesis duodecimo. Melius tamen refertur ad famem
factam in Aegypto & Chanaan, quia subiungitur. ¶ Misit ⌋ deus ⌊ ante eos, ⌋ scilicet Ia- 16
Genes. 36 cob & filios suos, ⌊ virum, ⌋ id est, Ioseph virtuosum viriliter in cunctis agentem. Hunc de-
us dicitur in Aegyptum misisse, quia permisit eum à fratribus vendi, & in Aegyptum dedu-
ci, illucq; venundari, conuertit nanq; malum quod fratres Ioseph ei inferre intendebant in
Gene. 45 bonum, tam ipsi Ioseph, quàm patri ac fratribus eius. Propter quod Ioseph dixit fratribus su F
is: Pro salute vestra misit me deus ante vos in Aegyptum, vt reseruemini super terram. Non
vestro consilio, sed dei voluntate huc adductus sum, ⌊ in seruum venundatus est Ioseph, ⌋
ab Hismaelitis, putifero principi militiæ regis Aegypti, vt dicitur Genesis tricesimonono.
¶ Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ⌋ hoc est, Aegyptij ex mandato principis mi 17
litiæ vinculis ligauerunt, incarcerauerunt q; Ioseph, propter quærelam vxoris principis iam
præfati, quæ false accusauit castissimum Ioseph, dicens marito suo: Ingressus est ad me seruus
Hebræus, quem adduxisti, vt illuderet mihi. Qui iratus, tradidit Ioseph in carcerem, vbi vin
cti regis custodiebantur, vt dicitur Genesis tricesimonono, ⌊ ferrum, ⌋ id est, tribulatio du-
ra, ⌊ pertransiit animam eius, ⌋ id est, vehementer afflixit spũs Ioseph, non tñ impatiẽs ex-
Gene. 40 titit, sed dolor ex compedibus pedum in anima ortus est, ⌊ donec veniret verbũ eius ⌋ .i. inter
Gene. 41. Gene. 40 pretatio diuinitus inspirata, qua non solũ exposuit somnum principis pincernaꝝ, pricipisq;
pistorum, sed etiam Pharaonis, Hac etiam interpretatione peracta, cœpit recreari & se ĩ bre
ui liberandum cognoscere. De hoc vero ait Ioseph: Nunquid non dei est interpretatio?
¶ Eloquiũ dñi inflammauit eum, ⌋ .i. prędicta inspiratio & interpretatio accẽdit & docuit 20
Ioseph, ideo ⌊ misit ⌋ seruos suos ⌊ rex ⌋ Aegypti Pharao, ⌊ & soluit eum ⌋ .i. sanctũ Ioseph
educi de carcere iussit, audito à principe pincernarum, quantam industriam Ioseph ha-
beret

A beret somnia exponendo ⌊princeps populorum⌋ hoc est, prædictus rex Aegyptiorum misit,
⌊& dimisit eum⌋ de carcere. Vnde in Genesi habet: Protinus ad imperiũ regis eductũ de car Genes.41
19 cere totonderunt Ioseph, ac veste mutata obtulerunt regi. ¶Constituit (rex Aegypti) eũ⌋
Scilicet Ioseph ⌊dñm domus suæ⌋ hoc est, familiæ & populi sui ⌊principem omnis possessio
nis suæ⌋ .i. totius terræ Aegypti, omniaq́ horreorum ac frumentorum suorum. Vnde ipse Pharao Ibidem
ait ad Ioseph: Tu eris sup domũ meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, vno
tm̃ regni solio te præcedã. Et rursum: Ego sum Pharao. Absq; tuo imperio non mouebit qsq̃
20 manũ aut pedẽ in oĩi terra Aegypti. ¶Vt erudiret⌋ Ipse Ioseph ⌊principes eius⌋ videli-
cet Pharaonis ⌊sicut semetipm̃⌋ hoc ẽ, sua instructiõe faceret eos sibi in sapiã similes. Docen-
do eos nõ solũ de rebus corpalibus, negotijsq́ hũanis, sed etiã de moribus in agẽdis. Et scd̃m
Cassiodorum Pharao æstimauit, qd Ioseph docere posset Aegyptios artẽ interptandi occultissi
ma somnia, sicut & ipse deo reuelãte exposuit, ⌊& senes eius prudentiã doceret⌋ instruendo
eos in sciã œconomica, ethica, atq; politica. Oeconomica quippe docet regere domũ, ethica
semetipm̃, politica cõitatem seu ciuitatẽ. Credi etiam piẽ pt, qd tam sanctus priarcha, ppheta,
& cultor dei docebat nonnullos Aegyptiorum de cultu & fide vnius veri summiq́ dei.
21 ¶Et intrauit Israel⌋ Scilicet pr̃ Ioseph cum filijs suis, & filijs filiorum in animabus septuagin- Gene.46
ta ⌊in Aegyptum, & Iacob⌋ q & Israel dictus est ⌊accola⌋ .i. peregrinus & colonus ⌊fuit⌋ cũ Gene 45.
femine suo ⌊in terra Cham⌋ hoc est, in Aegypto, quæ fuit terra atq; possessio filiorum Cham fi
lij Noe. Vnde Ioseph ait fratribus suis: Nunciate pr̃i meo vniuersam gloriam meam, & addu Gene.47.
B cite eum ad me. Et de Iacob scriptum est: Habitauit Israel in Aegypto, in terra Cham, & vi-
22 xit in ea decem & septẽ annis. ¶Et auxit⌋ Iacob in terra Aegypti ⌊populum suum vehe-
menter⌋ non qd ipse aliquẽ in Aegypto generauit. Sed ipse fecisse asserit qd eius posteritas fe-
cit. Et hoc modo dñs ait ad eum: In gentem magnam te in Aegypto, ego descendam tecum Gene.46
illuc, & ego inde adducam te reuertentẽ: non quoq; Iacob redierit, quia in Aegypto decessit,
⌊& firmauit (Iacob) eum⌋ .s. populum ex se natum ⌊super inimicos eius⌋ .i. sup Aegyptios. Gene 49.
Sicut eñi populum suum auxit, sic eum firmauit, vel sic: & auxit deus populum suũ .i. Israelitas
propter quod in Exodo dicit: Filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt, Exodi
ac roborati nimis, impleuerunt terram. Et iterum: Rex Aegypti ait ad populũ suum: Ecce po-
23 pulus filiorum Israel multus & fortior nobis est. ¶Conuertit⌋ Deus nõ effectiuẽ sed pmissiuẽ Ibidem
quõ etiam indurauit Pharaonem ⌊cor eorum⌋ .i. Aegyptiorum de malo in peius ⌊vt odirẽt po-
pulũ eius⌋ .i. Israeliticam plebem ⌊& dolum facerẽt in seruos eius⌋ .i. in populum istum qui
veri dei fidem & cultum habebat. Hinc eñi in Exodo dicit: Oderunt filios Israel Aegyptij, & Ibidem.
affligebant illudentes eis, atq; ad amaritudinem perducebant vitam illorum operibus luti &
lateris. Rursusq́: Surrexit rex nouus super Aegyptum qui ignorabat Ioseph, & ait ad popu-
24 lum suum. Venite, sapienter opprimamus populum Israel, ne forte multiplicetur. ¶Misit
(deus) Moysen seruum suũ⌋ ad Pharaonem, vt dimitteret filios Israel, prout in Exodo scri- Exod.3
bit. Misit & ⌊Aaron⌋ frẽm Moysi, ⌊quem elegit ipsum⌋ elegit enim Aaron fratrem Moysi
ad hoc, quòd adiutor esset Moysi in tanto negotio. Misit autem deus Moysen de deserto Sy-
nai, Aaron vero existentem in Aegypto fecit occurrere Moysi, sicq́ ambos simul misit ad Exo.4
C Pharaonem, Moysen vt faceret signa, Aaron vt loqueretur ad regem, quoniam eloquẽs erat.
25 ¶Posuit (Deus) in eis⌋ Hoc est, in Moyse & Aaron ⌊verba signorum suorum⌋ hoc est,
minorum mirabilium ⌊& prodigiorum⌋ hoc est, maiorum miraculorum ⌊in terra Cham⌋
hoc est, in Aegypto: Per hos enim deus prædixit Pharaoni quæ signa atq; prodigia die sequẽ
ti essent futura, vt sæpe in Exodo recitatur. Deinde ponuntur plagæ Aegypti, non omnes,
26 sed septem vel octo, quæ tamen non ponuntur hic eo ordine quo factæ fuerunt. ¶Misit (de
us) tenebras⌋ in terra vbi morabantur Agyptij ⌊& obscurauit⌋ hoc est, lucem solis abstulit.
Hæc fuit noua plaga de qua scribitur in Exodo: Dixit dominus ad Moysen: Extende manũ Exodi.10.
tuam in cœlum, & sint tenebræ super terram Aegypti tam densæ vt palpari queant. Et factæ
sunt tenebræ horribiles, tribus diebus nemo vidit fratrem suum, nec mouit se de loco in quo
stetit. Vbicunq; autem habitabant filij Israel lux erat. Hæc autem obscuratio erat valde mi-
rabilis, erat enim per subtractionem radiorum solis ab vna parte terræ Aegypti, & non ab al-
tera ⌊& non exacerbauit⌋ hoc est, amaros non fecit, sed dulcorauit Deus ⌊sermones suos,⌋
quibus minabatur Aegyptijs. Pharaone enim pœnitentiam promittente & Moyse exorãte Exo.9
plagæ cessabant, secundum quod in Exodo Moyses Pharaoni locutus est: Egressus de vrbe,
extendam palmas meas ad dominum, & cessabunt tonitrua, vt scias quia domini est terra.
Vel: Non exacerbauit, hoc est, irritos non fecit sermones suos, sed adimpleuit. Insuper deus.
27 ¶Conuertit aquas eorum⌋ Hoc est, Aegyptiorum ⌊in sanguine & occidit pisces eorum.⌋
qui erant ac nutriebant in aqs. Hæc est prima plaga Aegypti, de qua scriptũ est in Exodo: Di Exo.7.
xit dominus ad Moysen, dic ad Aaron: Tolle virgam tuam, & extende manum tuam super

 flumina

flumina Aegypti, vt vertant in sanguinem, & eleuans virgam percussit aquam fluminis corā D
Pharaone, & pisces mortui sunt. ¶Et dedit terra eoꝝ ranas⌋ Hoc est, ex terra Aegypti eru 28
perunt ranæ, quæ ingressæ sunt domus vulgi ac principū Pharaonis. Inuentæq; sunt ⌊in pe
Exo. 8. netrabilibus⌋ .i. in locis secretis & thalamo ⌊regum ipsorū⌋ hoc est, principū Aegyptioꝝ.
Hæc est secunda plaga Aegyptioꝝ. De qua dñs ait ad Pharaonē: Ebulient ranæ, & ingredien
tur domū tuam, & cubiculum lecti tui, & super stratum tuum, & in domos seruoꝝ tuoꝝ, & in
populū tuū. ¶Dixit deus⌋ Hoc est, esse & fieri iussit ⌊&⌋ ex iussione diuina ⌊venit cyno- 29
mia⌋ .i. musca canina magna atq; grauissima .i. multitudo harꝝ muscaꝝ, cui admixtę erāt aliq
muscæ graues diuersi generis. Hæc est quarta plaga Aegypti, de qua dñs ait per Moysen regi
Aegypti: Ecce ego mittā in te & in populū tuū om̄e genus muscaꝝ. Et corrupta est terra ab
Ibidem. huiuscemodi muscis. Dixit q̄q; deus: ⌊& venit cyniphes⌋ .i. muscæ paruæ atrociterq; mor-
dentes. Hæc est aūt tertia plaga Aegypti, in qua defecerūt Magi Pharaonis, de qua in Exodo
Ibidem. habet: Om̄is puluis terræ versus est in cyniphes. Dixeruntq; malefici ad Pharaonē: Digitus
dei ē hoc: Venit aūt & fuit ⌊in oīb⁹ finibus eoꝝ⌋ .i. in vniuersis terminis, ppl'isq; regis Aegy
pti. ¶Posuit pluuias eoꝝ grandinē⌋ Hoc est: Pro pluuia fecit deus descēdere grandinem, 30
posuit & ⌊ignē cōburentē⌋ .i. fulgura discurrētia, & ignē grandini mixtū ⌊in terra ipsoꝝ⌋ &
¶Percussit⌋ Deus grandine, igne, ac sulphure, ⌊vineas eoꝝ & ficulneas eoꝝ, & cōtriuit,⌋ 31
hoc est, consumpsit atq; destruxit ⌊lignū finiū eoꝝ⌋ .i. ligna terminoꝝ Aegypti. Hæc est se-
Exo. 9. ptima plaga Aegypti, de qua dr̄ i Exodo: Dñs dedit tonitrua & grandinē, ac discurrētia fulgu E
ra, & grando & ignis mixta pariter ferebant. ¶Dixit (Deus) & venit⌋ In terram Aegypti, 32
⌊locusta⌋ .i. multitudo locustaꝝ ⌊& brucus cuius nō erat numerus⌋ .i. innumerabiles bruci,
qui sunt aīalia breuia, breuiterq; viuētia. ¶Et comedit⌋ Locusta & brucus, ⌊om̄e fœnū⌋ 33
hoc est, omnē herbā ⌊in terra eoꝝ & comedit oēm fructū terræ eoꝝ⌋ .i. segetes Aegyptioꝝ.
Hæc ē octaua plaga Aegypti, in q̄ à bestiolis istis corrosum ē, q̄d remāsit igni & grandini: q̄
etiā vniuersam terræ supficiē sic operuerūt q̄ nihil eius apparuit, sicut habet Exodi decimo.
¶Et pcussit om̄e primogenitū⌋ Tam in hoībus q̄ in iumētis ⌊in terra eoꝝ⌋ pcussit etiam 34
⌊primitias oīs laboris eoꝝ⌋ .i. primitiua fructuū elaboratoꝝ. Hęc est decima plaga Aegypti,
Exodi. 12. de qua in Exodo legit: Factū est in noctis medio, pcussit dñs om̄e primogenitū in terra Aegy
pti, à primogenito Pharaōis q̄ sedebat in solio eius, vsq; ad primogenitum captiuæ. Hic itaq;
Exo. 9. omissę sunt duę plagę Aegypti, vz q̄nta & sexta. Quinta em̄ fuit, q̄ oīa animātia Aegyptioꝝ
mortua sunt peste. Sexta, q̄ facta sunt vulnera vesicæ turgentiū in hoībus & iumētis. Conse-
quēter annūtiant bona Iudæis collata. ¶Et eduxit eos⌋ Deus de Aegypto ⌊cū argento & 35
Exo. 11. auro⌋ q̄a vt in Exodo scriptū est: Dñs iussit Iudæis, vt peterēt ab Aegyptijs vasa aurea, atq;
argētea, vestemq; plurimā, & spoliarēt Aegyptū, q̄d etiā factū est, nec tñ iniustè, q̄a dei sunt
oīa, & cui vult, tribuit ea. Aegyptij quoq; igrati erāt, ideò iniustè possederāt. Sed & filij Israel
remunerati nō erāt ab Aegyptijs p labore grauissimę seruitutis, ⌊& nō erat in tribubus eoꝝ⌋
sc; Hebræoꝝ ⌊infirmus⌋ Oēs em̄ incolumes deo disponēte fuerūt, quatenus simul egrede-
rent. ¶Lætata ē Aegyptus in pfectiōe eoꝝ⌋ Hoc ē, de egressione Hebręoꝝ ⌊q̄a incubuit ti 36
mor eoꝝ sup eos⌋ .i. pauor iuasit Aegyptios, ne ppter retētionē Iudęoꝝ oēs occiderent. Vñ
Ibidem in Exodo Pharao dixit: Surgite & egredimini de pplo meo, & abeūtes bñdicite mihi. Vrge- F
bantq; Aegyptij pplm de terra exire velociter, dicētes: Oēs moriemur. ¶Expādit⌋ Deus 37
⌊nubē in ptectionē eoꝝ⌋ .i. in refrigeriū ppli sui cōtra æstū diei ⌊& ignē⌋ .i. columnā ignis
Exo. 13 ⌊vt luceret eis p noctē⌋ quēadmodū ait scriptura: Dñs pcedebat eos ad oñdendū viā p diē in
columna nubis, & p noctē in columna ignis. Deinde recitant mirabilia dei facta in deserto.
¶Petierūt⌋ Hebræi cibū delicatū ⌊& venit⌋ vento dñi flante ⌊coturnix⌋ .i. multitudo co 38
Numer. 11 turnicū: quæ sunt aues circa terram volantes, ac regiæ. Vnde in Numeris dr̄: Flagrabāt deside
rio carniū, & dicebāt: Quis dabit nobis ad vescendū carnes. Et postea sequit, q̄ūo p gyrum ca
stroꝝ volabant coturnices spatio vnius diei, ⌊& pane cœli⌋ .s. manna ⌊saturauit eos⌋ qua-
Exo. 16 draginta annis vt dr̄ in Exodo ¶Dirupit petrā⌋ .i. Moyse pcutiēte cum virga petram, diui 39
no miraculo rupta seu diuisa est petra ⌊& fluxerūt aquę⌋ de petra, ⌊abierūt in sicco flumina,⌋
hoc ē, in deserto currebant, ex petra riui aquaꝝ, ita vt biberet populus & iumēta. Porrò hæc
Exo. 17 petræ diruptio & effluxio aquæ facta est bis, primo in petra Oreb, vt in Exodo legit: Scd̄o in
petra deserti Syn, quēadmodū in Numeris scriptū est. Hæc aūt bñficia cōtulit deus filijs Israel,
Nume. 20 non ppter eoꝝ virtutes aut merita, cum semp rebelles inuēti sint. Sed ppter promissionem
Abrahæ factam implendam, & etiam ppter Abrahę merita. Propter quod dicit. ¶Qm̄ me 40
mor fuit (p effectū) verbi sui⌋ .i. pmissionis diuinę ⌊quod habuit ad pueꝝ suū⌋ pmittēs ei, q̄
Genes. 15 educeret semē suum ex Aegypto, daretq; eis terram Chananæoꝝ. Deinceps scribunt bona
diuinit⁹ data filijs Isrl' p Iosue. ¶Et eduxit (dñs) pplm suū⌋ post mortē Mosi p Iosue. Decā 41
Iosue. 3 pestribus Moab per Iordanem in terram promissionis ⌊in exultatione (exteriori) & electos
suos⌋ hoc est populum iam prædictum diuinitus præelectum ⌊in lætitia⌋ interiori, vt patet

Iosue

A 42 " Iosue tertio. ¶Et dedit illis regiones gentium.] Sc3 terram regis Og, terramq; regis Seon. Iosue.12
" Et terras in qbus habitabāt septem gētes, vc3 Chananæi, Ethæi, Pherezæi &c.L& labores po
" puloꝝ.] istoꝝ vc3 vrbes, villas, atq; diuitias eoꝝ labore factas, seu acquisitas L posséderūt.] fi-
" lij Israel, sicut in pluribus locis libri Iosue legit, L vt custodiāt iustificatōes eius.].i. obseruent
" diuina pcepta, hoiem iustificantia L& legem eius.] p Moysen data L requirant.].i. diligentius discant, memoriter teneāt, & spūaliter intelligere studeāt. Verūtamē aduertendū, quod possessio tpalium reꝝ non est principale, neq; sufficiēs præmiū obseruationis legis diuinæ seu custodiæ mandatoꝝ: præsertim cum obseruatio legis sit de genere boni honesti, possessio autem remuneratio boni tēporalis, de genere boni vtilis vel delectabilis. Bonum vero honestū omnino excedit in dignitate bonum vtile ac delectabile. Ideò non præmiatur finaliter p talia bona, quoniam deus non præmiat citra, sed vltra condignū. Beatitudo ergo æternae st principale plenumq; pmium vitę virtuosæ: remuneratio vero tpalis est pmium secundariū, & minus principale, quę tamē populo Israelitico frequēter pmissa ac pstita est, propter ruditatem ipsius: quatenus ex pceptiōe pſentiū sperare inciperet futura & spūalia bona. Et hoc mō multa intelligēda sunt, quę Moyses scribit, vt est illud Deuteronomij: Dñs est vita tua & longitudo dieꝝ tuoꝝ, vt habites sup terram quam daturus est tibi. Et illud: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Deute.10 Deuter.5

¶Explanatio moralis Psalmi eiusdem.

SEcundum diuinum & magnum Dionysium inter statum veteris testamenti & patriæ medius est status euāgelicæ legis. Et sicut status ecclesiæ militantis est figura status ecclesiæ triumphantis, seu beatoꝝ: sic status veteris testamenti erat figura testamenti no-
B ui. Propter quod scdm Aplm oīa in figura cōtingebant illis. Sicut ergo ad lrām alloquitur Propheta in Psalmo isto synagogam: ita scdm tropologiam seu moralitatē affat ecclesiā & ait: Confitemini dño.i. non solum vt hoiem, sed etiam vt verū deum laudate. Et inuocate nomē eius. Annuntiate, ó sancti Apostoli & successores ipsoꝝ, inter gētes, hoc est, oībus paganis, opa eius.s. Chri. Vnde in Actibus Paulus: Ecce (inqt) cōuertimur ad gētes: sic em̄ pcepit nobis dñs: Narrate oīa mirabilia eius, videlicet Chri, quę in euāgelio scripta sunt, qualiter ab angelo est nūtiatus, à virgine cōceptus & natus, ab angelis ministratus, & alia eius magnalia. De eius annuntiatōe Chrus p Esaiam dixit: Mittam ex eis ad Gētes longe ad eos q non audierunt de me: & annuntiabūt gloriam meam Gētibus. Memētote ó oēs Chrifideles mirabiliū eius quę fecit, assumēdo pro vobis naturā humanam, conuersando in mūdo, aīam suā ponēdo pro impijs, lauando pedes discipuloꝝ, instituēdo sacrm corporis & sanguinis sui, longanimiter sustinendo ac pstolando peccatores, & vos misericorditer ad pœniam inuitando gratiose iustificando: recolite quoq; prodigia eius, quomodo solo verbo mortuos suscitauit, quinq; milia ex quinq; panibus & tribus piscibus pauit, cęcum natum illuminauit, cordiumq; secreta inspexit, mari & vento imperauit, tertia die resurrexit, ostijs clausis ad discipulos introiuit, cœlos conscendit, spiritum sanctum in visibili specie misit. Et iudicia oris eius, hoc est, præceptorum, consiliorum, documentorum, omniumq; euangeliorum Chri sermonum memores estote. Hæc nāq; recordanda sunt semper, eo quòd dicat saluatori Beati q audiunt verbū dei, & custodiūt illud. Vnde & in Deuteronomio inducit: Ne obliuiscaris verboꝝ dñi, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus. Et in Prouerbijs: Audi fili disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, puta ecclesię semē spūale. Abrahā, hoc est, filij fidei & obedientiæ, q credendo & obediendo sectamini Abraham pr̄em cunctoꝝ credentium, q vsq; ad filij
C immolationem paruit deo, vt dicit in Genesi: Huius pr̄iarchæ filij sumus, plenissimē immobiliterq; credendo, atq; nosipsos deo p pœniam & obediētiam sacrificando. Filij spūales Iacob qui contra vitia colluctando estis filij Iacob, qui interpretat supplantator. Ipse Christus est dominus deus noster, cui Thomas dixit: Dominus meus, & deus meus. In vniuersa terra iudicia eius, hoc est, per totum mundum prædicata, scripta, & diuulgata sunt præcepta, consilia, atq; instar censuræ domini saluatoris, secundū quod ait Apostolus: Nunc prædicatū est oīni creaturæ quę sub cœlo est. Memor fuit, ipē Chrus in seculum.i. in ppetuū, testamenti sui noui quod in nouissima cœna instituit, in cuius institutōe vetus testamentum impleuit & euacuauit. Huius noui testamenti memor fuit Christus in seculum, quoniam fecit ipsum prædicari, sicut vsq; in finem seculi permansurum, & talem prædicationem per certa miracula approbauit, quemadmodum scriptum est: Illi autem profecti prædicauerunt vbique, domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Verbi quod mandauit in mille, hoc est, in omnes generationes, ponit enim hic numerus determinatus pro indeterminato. Iussit autem Christus verbum euangelij omnibus prædicari atq; omnibus vsq; in finem mundi impleri, quemadmodum apud Matthæum ait Apostolis: Euntes docete omnes gentes, docētes eos seruare oīa quæ mandaui vobis. Propter quod alibi: Quid (inqt) dicitis mihi, dñe, dñe, & non facitis quæ dico, quod disposuit ad Abrahā.i. ad spūales filios eius, sicut nunc dictum est, & iura

Margin notes: 1.Cor.10. Actor.13 Luce.1. Matt.4. Esaie.66. Iohan.21. Luce.9 Iohan.6. Luce.8 Matt.28 Luce.11 Deuter.4. Prouer.1. Genes.22. Gene.27. Iohan.21 Coloss.1 Marc.16 Matt.28 Luce.6

Phil.4 & iuramenti sui, hoc est, firmæ promissionis factæ, ad Isaac.i. ad populum Christianum, non D
in se, sed in dño gloriantẽ, q ab Aplo didicerunt sp gaudere, & in oibus tribulatõibus cordia
liter exultare, lætante de hoc quod Chro per passionem conformant, & cum electis in hoc se-
Apoc.3 culo corrigunt: ex qua consideratõe certissime sperant se filios esse illius, q in Apocalypsi pro-
testat: Ego quos amo, arguo & castigo. Isaac quippe risus vel gaudium interptat. Et statuit il
lud testamentũ Iacob, hoc est Chrifidelibus vitia conculcantibus, in pręceptũ fideliter obser
uandum, & Israel, hoc est, populo per fidem cœlestia contemplanti in testamentum æternũ:
quatenus non expectent aliam seu aliud testamentum futurũ: sed sciant ipsum esse nouissimũ:
pter quod appellat, & nouum q a post legem Moysi datũ est & æternum, qm̃ alia lex ei nunq̃
succedet. Lex enim Antichristi erit peruersitas atq; abusio legis, nec erit à deo, nec diu dura-
bit, nec in toto legem Chri extinguet. Dicẽs: Chrus populo in se credenti: Tibi dabo terram
Chanaan, hoc ẽ terrã lacte & melle manantẽ, quæ est oim terrarũ egregia, Mose cõtestante, p
Psal.35 quam designatur terra viuentium patria beatorum: Vbi inebriant ab vbertate domus dei.
Vnde in Iohanne: Vado (inquit) parare vobis locum, & iterum: Veniam & assumam vos ad
Iohan.14 meipsum, vt vbi sum ego & vos sitis. Funiculum hæreditatis vestræ, hoc est, partem cuilibet
iusto tradendam, seu per modum sortis cuilibet euenientem. Sic enim dat Christus electis ter
Ibidem ram viuorum, quod singulis tribuit certam mansionem in ea secundum exigẽtiam meritorũ
suorũ. Propter quod ait: In domo patris mei mãsiones multæ sunt. Sicut igitur terra Chana-
Iosue.13 an, data ẽ filijs Israel per partes secũdum exigẽtiam sortium quas miserunt, sic regio beatorũ
diuidit electis per mansiones secundum congruẽtiam meritorũ. Cum essent, Chriani in pri-
mitiua ecclesia, numero breui. s. centum viginti, vt patet Actuum primo: Paucissimi & inco- E
læ eius, hoc est, cum Chriani valde pauci essent, incolæ existentes ad lram terræ Chanaan, q a
in Hierlm & Iudæa primo incepit ecclesia. Vel: Paucissimi incolę eius. i. terrę viuorũ seu prię
cœlestis, q a in pricipio ecclesię paucissimi erãt, imò & nũc (proh dolor) pauci sunt qbus illud
Phil.3 Apli cõpetit. Nostra cõuersatio in cœlis ẽ. Et ptransiert ipsi bti Apli, alijq; discipuli, de gẽte in
gẽtẽ, & de regno, ad populũ alterũ. Hoc pcipue patet de Paulo, q sicut ipse testat, pambulabat.
Actorum.18. Macedoniam, Galaciam, Hispaniam, Italiam. Sic & Petrus primo pdicauit in Iudæa, deinde
Psalm.18 in Antiochia. Postremo, in Italia. In oẽm em̃ terram exiuit sonus eorũ. Non reliquit Christus
hominem quenquàm nocere eis, quantum ad interiorem salutem, q a licet foras corporaliter
affligebant, hoc tamen ad magnũ interioris hoĩs cõferebat pfectũ sicut ait ad Romanos Apo
Roma.8 stolus. Scimus quoniam diligentibus deum, oĩa cooperant in bonũ, pter q̃d sanctus Paulus
persecutores suos non reputauit aduersarios, sed promotores, dicendo: Si deus pro nobis, qs
1.Petri.3. contra nos. Hinc quoq; scriptum est: Quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis?
Ad lram, etiam Chrus multos peruersos prohibuit à corporali Aplorũ & reliquorũ sanctorũ
Actorum 12 nocumento, quemadmodum in actibus Aplorũ legunt Apli à carcere per angelum liberati.
Et corripuit pro eis reges. Multos nãq; reges ac principes deus improuisa atq; horribili mor
te occidit, propter psecutionẽ in Chrianos: prout in actis Apostolorũ de Herode habet, quẽ
angelus dei pcussit, & in legẽdis sanctorum hoc copiose narrat. Corripuit autem eos dicens:
Non solũ monendo sed flagellando: non sermone, sed opere. Nolite tangere violenter Chri
stos meos. i. Christianos in baptismate vnctos, q etiam corporaliter vnguntur in confirma-
Gala.4 tione & ordinatione: spiritualiter vero vnguntur spiritu sancto, iuxta illud Apli ad Galatas: F
Misit deus spm̃ filij sui in corda nostra, clamantem: Abba pater. Et in pphetis meis. i. in pręe
dicatoribus verbi dei, q de futuro iudicio, de venturo seculo beatorũ, de æterna quoq; damna
tione reproborũ alijs sermocinant. Nolite malignari. Taliũ nãq; iniuriã deus districte vlciscit
Zacha.2. in tantum vt Zacharias testetur: Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei. Et vocauit
Amos.8 deus trinitas, famem super terram, de qua fame scriptum est. Ecce dies veniũt dicit dominus,
& emittam famem in terra. Non famem panis, neq; sitim aquæ, sed audiendi verbum dei, hæc
fames præcessit Christi aduentum, quoniam tunc multo tempore non erat Propheta vsq; ad
Iohannem Baptistam. Idcirco tunc erat maxima penuria spiritualis alimenti, videlicet,
prædicationis verbi dei, quam semper desiderauerunt. Vnde propter subleuandam famem.
Misit deus pater ante eos hanc famem patientes virum. s. Christum, qui à principio suæ con
Hiere.31. ceptionis vir fuit. Iuxta illud Prophetæ Hieremiæ dictum. Mulier circumdabit virum. Misit
enim pr̃ filium suum ad homines, vt eos spiritualiter satiaret, secũdum q; Christus ait Iudęis,
Iohã.6 Pater meus dabit vobis panem verum. Et denuo. Operamini non cibum qui perit, sed q per-
manet in vitam æternam. Hunc em̃ pater signauit. In seruũ vęnundatus est Ioseph. Amabilis
ille sanctusq; patriarcha Ioseph in persona, opere ac persecutione figura extitit Christi. Nam
Genes.37. eius venditio pro triginta argenteis facta (vt dicit in Genesi) Chri venditionem præfigurauit
Matth.26 pro totidem argenteis factam, vt legit apud Matthæum. Similiter translatio Ioseph in aliam
regionem, Christi missionem in mundũ, & incarceratio Ioseph, Chri captiuitatẽ ac passionẽ
signauit. Itaq; in seruum, id est, in ministrum voluntatis impiorũ, vęnũdatus est Ioseph, hoc ẽ
Chrus

A Christus per Ioseph signatus. Vendidit nanq; eum Iudas Iscarioth Iudæis, vt facerent ei oĩa, quæ optarent, quod & fecerunt, quemadmodum Luca testante, Chr̃us eis locutus est: Hæc est hora vestra & potestas tenebrarum.i. iam permittit vobis dsæuiri in me, & facere mihi quod vultis. Humiliauerũt Iudei, in cõpedibus, hoc est, in vinculis, pedes eius.s. Chr̃i.i. ipm Chr̃m vinculis ligauerũt. Per pedum em̃ humiliationẽ totius corpis ligatio designat, & forte in nocte quando erat in domo pontificis, ligati erant sanctissimi saluatoris pedes. Miserunt quoq; Iudæi cathenam in collum Chr̃i, dum eum comprehẽderũt quę postea in Hier̃lm longo tpe ostendebat peregrinis cum deuotõe ingẽti. Ferrũ.i. dolor sensibilis compassio magna, vehemensq; tristitia, ptrãsiit animã ei⁹.s. Chr̃i tempore passionis. Propter quod dixit: Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Et: Deus meus, vt qd dereliquisti me. Donec veniret verbũ eius, hoc est, quousq; impleretur sermo eius quem dixerat: Etenim ea quæ sunt de me, finẽ habẽt. Vel: Verbum eius, quod dixit: Cõsummatum est: & pater, in manus tuas cõmendo spm̃ meũ. Vel: Verbũ eius.i. donec implerent oĩa, quæ de Chr̃i passiõe prophetata fuerũt. Eloquiũ dñi inflãmauit eum. Quicqd em̃ Chr̃us vt homo dixit, ex diuina inspiratõe processit. Inflãmauit aũt eloquiũ dei Chr̃m, qm̃ virtuosissima & ignea verba pdicãdo effudit, eloquẽtissim⁹ fuit, & quicqd sibi futurum erat, prædixit. Hinc em̃ apud Matthæum scriptũ est: Erat Iesus docẽs, sicut potestatẽ habẽs, nõ sicut scribæ & pharisæi. Et apud Iohannẽ: Nunq̃ sic locutus est homo, sicut hic loquit. Misit rex.i. deus sublimis, de quo Hester dicit: Dñe rex oĩpotẽs, soluit eum.i. Chr̃m de morte & monumẽto ac vinculis passibilitatis eduxit, queãdmodũ in Actis Petrus testatus est: Deus suscitauit Iesum, solutis doloribus inferni. Princeps populorum, hoc est, deus

Lucæ.22 | Matt.26 | Mar.15. | Lucæ.22. | Johan.19 | Lucæ.23 | Matth.7 | Johan.7. | Hester.13 | Acto.2

B omnium gentium dominus misit virtutem suam exercendo, & dimisit eum.i. Chr̃m de lymbo inferni reduxit. Iuxta illud Actuum: Neq; derelictus est in inferno neq; caro eius vidit corruptionem. Constituit eum dñm domus suæ.i. caput ecclesiæ, & principem omnis possessionis suæ, hoc ẽ, totius creaturæ. Ideo Iohãnes de Chr̃o ait: Pater diligit filiũ, & oĩa dedit in manu eius. Et apud Matthæum: Data est mihi oĩs potestas in cœlo & in terra. Præfecit aũt deus trinitas Chr̃m hoĩem non solum militãti, sed etiã triumphanti ecclesiæ. Iuxta illud Apostoli ad Ephesios: Deus constituit eum in cœlestibus ad dexteram suã, supra oẽm principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem. Huius quoq; figura est quod Ioseph constitutus est dominus vniuersæ terræ Aegypti, & appellatus est saluator mundi, vt legit in Genesi. Sed his obuiare videt q̃d in libro Iob habet: Quem costituit deus alium sup terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Videt ergo, quòd deus Chr̃um non proposuit oĩi creaturæ in principem. Et respondendum, quòd illa authoritas vult tantum quod deus non præfecit aliũ in prouisorẽ ac principẽ vniuersi, ita quòd ipse desierit esse prouisor, princepsq; mundi, & hoc verum est. Sic ergo deus prætulit Christum ecclesiæ, vt erudiret principes eius hoc ẽ Apostolos de quibus dictum est supra. Principes populorum congregati sunt cum deo Abraham. Sicut semetipsum, tam fideliter ac si essent idem cum ipso. Vel: Sicut semetipsum, hoc est de rebus diuinis atq; cęlestibus per illustrationem spiritus sancti De quibus ipse per spiritum sanctum erat edoctus. Hoc autem Christus eatenus egit, vt diceret: Iam nõ dicam vos seruos, sed amicos meos: quia omnia quæ cunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Et senes eius, hoc est, pdictos pricipes, atq; Apostolos, & imitatores eorum, q omnes morum grauitate se

Acto.2 | Joh3.3 | Mat.vlt. | Ephes.1. | Genes.41 | Job.39 | Psalm.46 | Johan.15

C nes fuerunt. Prudentiam, hoc est, notitiam de agendis seu moribus doceret. Hoc Christus in Euangelio copiosissimè fecit, in quo moralissima documẽta, optima cõsilia atq; saluberrima mandata proposuit. Et intrauit Israel, hoc est Christus, deum semper per speciem videns. Aegyptum, hoc est, in mundum per incarnationem sicut Iohannes asserit: Exiui à patre, & veni in mundum. Per Aegyptum nanq; mundus signatur, prout ĩ Apocalypsi dicitur: Iacebunt corpora eorum in platea ciuitatis magnæ, quæ spiritualiter vocatur Sodoma & Aegyptus, vbi dominus eorum crucifixus est. Et Iacob, hoc est, Christus omniũ vitiorum supplãtator, qa pc̃m̃ non fecit, sicut de seipo profitet. Venit ad me princeps huius mundi, & in me nõ habet quicquàm. Accola, hoc est, viator & peregrinus, fuit in terra Cham, hoc est, in Aegypto seu mundo, sicut expositum est. Vnde Hieremias alloquẽs Christum: Quare (inquit) quasi colonus venturus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum. Et auxit Christus populum suum fidelem vehementer, merito & numero: maximè in primitiua ecclesia per prædicationem Apostolorum totum penè mundum conuertendo ad fidem, propter quod in actibus Apostolorum Lucas affirmat: Dominus augebat quotidie qui salui fierent. Et firmauit eũ scilicet populum Christianum super inimicos eius, hoc est, mundum, carnem, ac dæmonem. Dedit enim ipsis virtutem resistendi atq; præualendi tentationibus dæmonis, concupiscentijs carnis, persecutõibus hoĩm impiorum: & tandem subiecit Romanũ imperiũ fidei Chr̃ianæ tpe Cõstantini. Vnde in Michęa dr̃: Exaltabit manus tua super hostes tuos, & omnes inimici tui peribunt. Et alibi: Gens & regnum, quod non seruierit tibi, peribit. Conuertit cor eorum, vt odirent populum eius, hoc est, Christus iusto iudicio conuerti permisit corda infidelium,

Johan.16 | Apo.11 | Johan.14 | Hiere.14. | Marci.16 | Acto.2 | Matt.10. | Marc.3 | Luc.9 | Miche.5 | Esaie.60.

Actor. 13. 4. 18 & prauorum in odium Christianorum,& dolū facerent in seruos eius, videlicet Christianos. Hoc D
odiū & dolū hūc habuerūt primo Iudæi cōtra primitiuā ecclesiā, vt patet frequēter in actibus Apl'orum. Deinde Imperatores Romani cū satellitibus suis, inuidiose atq; dolose egerūt contra ecclesiā Chri, multa milia martyrū occidēdo, postremo hæretici falsiq; frēs hoc faciūt. Misit Moysen seruū suū & Aarō quē elegit ipsm. Per Moysen & Aarō ad filios Israel missos in Aegyptū, designant apostoli in totū orbē destinati ad cōuertendū pplm electorum, posuit Christus
Matt. 10. in eis.i. in Aplis & eorum successoribus, verba signorum suorum & prodigiorum, qa p eos magna miracula fecit in terra Cham .i. in toto mūdo p terrā Cham significato. Vnde in Matthæo dixit Aplus: Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite. Misit tenebras.i. cæcitatē mētis in animas reproborum,& obscurauit pmissiue itellectū eorum,& nō exacerbauit sermones suos.i. benignē illuminauit, ad pœniam q; recepit credere,& obedire volentes,& ita minas suas relaxauit, hæc est prima plaga hoīm mundanorum, ex qua aliæ sex nascunt sequentes. Conuertet aquas eorum in sanguinē, hoc est, sapiam eorum fieri pmisit carnalē, aīalem ac diabolicā: ita vt simplicitatē fidei mente supbam contēnerent, sacramq; scripturam puerse exponerent, quod ad hæreticos maximē ptinet. Et occidit pisces eorum.i. animas discipulorum, expositorum, ac magistrorum, mori seu sine vera fide & gra esse pmisit. Discipulos eīn tanq̄ pisces quosdā colligunt sibi doctores. Et terra eorum.i. corda hoīm mundanorum, ranas.i. garru
2. Timo. 3 lam loquacitatē & strepitū pctōrum, sicut ad Timotheū dicit Aplus: Sermo eorum vt cancer serpit. In penetralibus regū, hoc est, in domibus atq; palacijs principū ipsorum hoīm iam dictorum. Ipsi eīn suis adulatōibus & fraudulentis sermonibus sibi alliciūt principes & potentes, atq; cū E
eis conuersari laborant. Dixit & venit cynomia & cyniphes, p has muscas & bestias dire pū-
Roma. 1 gentes, intelligunt detractores deo odibiles,& remorsus consciæ peccatricis, seu stimuli syn
Esa. 66 deresis, quæ semp inclinat ad bonū & remurmurat malo. Quapropter q; Esaias ait: Vermis eorum nō moriet. Posuit pluuias eorum grandinē, hoc est, pro rore ac refrigerio gratiæ dei, de-
Job. 15 dit deus incredulis graues solicitudines,& afflictiones cordis multiplices, iuxta illud in libro
Ibidem Iob: Angustia vallabit impiū, sicut regē qui parat ad pliū. Et iterum: Sonitus terroris semp in auribus impij,& cū pax sit, ille semp insidias suspicat. Posuit & ignē comburentē in terra ipso
Roman. 1. rum.i. cōcupiscentiā malā in corpe impiorum, scdm quod ad Romanos dicit Apostolus: Tradidit illos deus in passiones ignominiæ, vt cōtumelijs afficiāt corpa sua. Dixit,& venit locusta & brucus &c: p locustā & brucū (quæ sunt bestiæ paruæ omnē herbā & fructū terræ vorātes) intelligunt reiteratōes vitiorum deploratorum, seu mētis elatio,& gloria vana. Hæc eīn omnē mentis vigorē & grām destruūt,& pristinæ cōuersatōis fructū euacuār. Et pcussit ōme primogenitū in terra Aegypti.i. fidem totius spūalis ędificatōis principiū abstulit deus ab animo p-
Hebrae. 11. uersorum. Sicq; pcussit primitias omis laboris eorum, qm sine fide nihil acceptū est deo. Nam qui
Esa. 21 incredulus est, infideł agit, vt dr in Esaia. Scdm Aplm quoq; ōme qd nō est ex fide, pctm est.
Roma. 14 Et eduxit Chrus eos.i. fideles & electos de spūali Aegypto,& cōione malorum, ac tenebris igno
Apoc. 3 rantiæ, cū argēto, hoc est, cū sciā rerum creatarum,& auro.i. sapia diuinorum. Vel, cū argento, hoc est, cū fide,& auro.i. cū charitate. De qua in Apocalypsi dr: Suadeo tibi emere aurum ignitum, probatū. Vel, cū argēto & auro.i. cū naturali philosophia & studio, quæ á philosophis accōmodauerūt,& secū tulerūt ad Chrm cōuersi. Datū est eīn illis philosophari ,pter nos, qua te F
nus naturali philosophia vtamur ad obsequiū fidei Chrianæ. Er nō erat in tribubus eorum.i. in
1. Cor. 12. congregatōibus Chrianorum, infirm' in anima, qa vt Paulus ait: Cū infirmor, tunc potēs sum. Nam virtus in infirmitate pficit. Læta est Aegyptus in ,pfectōe eorum, hoc ē, hoīes seculares impij atq; increduli gauisi sunt de separatōe Chrianorum ab ipsis, qa incubuit.i. cecidit, timor eorum, hoc est, Chrianorum, sup eos.i. infideles. Hoc interdum ad lrām cōtigit, quod Chrus infideles euidēter pcussit ,pter psecutōes Chrianis illatas: sicut Ambrosius refert in legēda sanctæ Agnetis,& tunc infideles optabant Chrianos abire á se, ne durius affligerent. Expandit Chrus nubem.i. grām spūs sancti, in ptectionē eorum, hoc est, in defensionē & obumbrationē animarum cōtra æstus tentationū,& cōcupiscentiarum carnaliū,& ignē.i. radiū veritatis,& sapiētiā salutarē, seu charitatis feruorē expādit, imò infundit cordi eorum. Vt luceret eis p noctē, idē in omi aduersitate atq; periculo ne errarēt in via huius exilij, sed gra duce pducerent ad patrē
Phil. 4 Sicut Aplus loquitur: Deus custodiat corda vestra,& intelligētias vestras. Vnde & Chrus in
Luc. 12 Euangelio: Ignem (inqt) veni mittere in terram,& qd volo nisi vt ardeat. Petierunt fideles, & venit, deo mittēte, coturnix, hoc est, cogitatio humilitas. Per coturnicē nāq; auem circa terrā volantē intelligi pt cogitatio humilis circa discussionē ,ppriæ consciæ occupata, nō cœ-
Matt. 26 lestia inaniter scrutās, nec maiestatē cōphendere quærēs. Et pane cœli.i. sacro Eucharistiæ saturauit eos saluator: Sicut apud Matthæum in duci s C cenātibus illis accepit Iesus panem, & benedixit, deditq; discipulis,& ait: Accipite & manducate, hoc est corpus meum. Dirupit
Matt. 27 petrā.i. deus pr, Chrm in passione pforari pmisit lancea militari,& fluxerūt aquæ, exiuit eīn aqua & sanguis, vt dr Ioha. 19. Abierūt, merito passionis Chri, in sicco.i. in sterili gētilitate, ac arido

A arido mūdo, flumina sapientiæ & gratiæ multiformis. Hæc eñ flumina spūs sanctus infudit credētibus per pdicationē apostolo℞, de qbus fluminibus ait Chrūs. Qui credit in me (sicut dicit scriptura) flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, qd qualiter intelligēdum sit, euāgelista subiūgit. Hoc aūt dixit de spū, quē accepturi erāt credētes in eū. Denique oīa ista dedit de⁹ populo christiano, qm̄ memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abrahā puerū suū dicēs: In semine tuo benedicētur omnes cognatiōes terræ. Ad hanc aūt promissionem implendam oportuit Christū incarnari ac pati, dictaq̄ dona christianis largiri, simili modo dicit apl'us. Dico Christū Iesum ministrū fuisse circūcisionis propter promissiones patrū. Et eduxit populum suum. i. christianū de gētilitate ad chrianitatē, de cōuersatione vitiosa ad vitā angelicam, de via ad patriā in exultatione, & electos suos, hoc modo, eduxit in lætitia, & dedit illis regiones gentiū, &c. Terræ eñ & regna, in qbus olim habitabāt pagani, postmodū habitauerūt christiani. Vel, dedit illis regiones gētium. i. terram viuo℞ seu regnū cœlo℞, cuius largitiōis typus erat largitio illa regionū seculi huius. In psalmo pſenti monemur beneficia dei recolere, prouidētiā eius circa genus humanū pensare, atq; ex his deū laudare, magnalia eius aliis insinuare, incessabiliter quærere dñm creatorē, eius desiderādo præsentiā, nec aliud bonum nisi ipm̄ æternū, increatū, supgloriosum, immēsumq̄ deū finaliter velle, atq; indesinēter pro sanctæ conuersatiōis mercede appetere. Et quis hic psalmus iuxta superficialem literæ intellectū nō videatur adeo in qbusdam locis deuotus, tñ secūdum mysticam expositionem nunc introductam, omni deuotiōne exuberat. Quæ autem omissa sunt, in præcedenti expo- Johan. 7. Genes. 12 Roma. 15

B sitione satis patent.

COMMENTARIVS IN PSAL. CV.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Haleluia Haleluia. Recitantur hic beneficia plurima à deo malis & ingratis olim collata. Porro intēdit nos inducere, vt ex taliū cōsideratione, referamus deo laudes. Inuitat quippe fideles ad geminā confessionē, nempe laudis diuinæ, & propriæ culpæ. Recolens interim beneficio℞ exhibitionē & ingratitudinē eo℞, q hmōi receperūt, pscribens pœnæ grauitatem propter varia & multiplicia peccata. Ideo duo hic in summa agūtur. Primo quippe hortatur nos propheta ad cōfessionem laudis diuinæ, postea vero miratur ppaucos eē, q huiusmodi exoluant. Author literali expositiōe simul & mystica ipm̄ expēdit

¶ Expositio tituli.

¶ Assignatur demū psalmo iam explanādo repetitū seu duplex alleluia, dū dicitur, alleluia alleluia. Quod fit vel ad euidētiā seu certitudinē ampliorē, vel ad designādum duplicē laudē dei. s. laudē viæ ac patriæ. Vnde in missa in principio versus cātatur alleluia, atq; in fide repetitur. Simili modo in Apoca. ait Iohānes: Audiui vocē angelo℞ in cœlo dicētium, alleluia: Et ite℞ dixerūt, alleluia. Præterea sicut Chrūs in euāgelio interdū dicit semel, Amen. Interdum vero reiterat, sic aliqui psalmi pro titulo habēt alleluia vnū, Aliqui vero duplex. Inuitat autem hic psalmus ad duplicē cōfessionem, vtq; laudis diuinæ ac propriæ culpæ, Et ait: Apoca. 19

¶ Expositio psalmi literalis simul & mystica.

1 « Confitemini dño ⌊bono & iusto, ipm̄ laudādo & vos accusando, peccatores varijs vitijs sauciati, & ne retrahamini à cōfessione hac propter vestrā ingratitu-
« dinē & paruitatē ⌊ quoniā bonus ⌋ est dñs. Etenī naturaliter, totaliter, & quōlibet bonus, eiusq̄ natura est bonitas infinita ac pura, Propter quod in Marco Marc. 10
C scriptum est. Nemo bonus nisi vnus deus. Nō ergo desperādum est aliquo modo. Vnde secūdo Paralypomenon piissimus Ezechias locutus est. Dñs bonus propitiabit cūctis, q in toto corde suo reqrūt eū. Et ite℞. Pius & clemēs est dñs deus vester, 2. Par. 30
« & non auertet faciē suam à vobis, si reuersi fueritis ad eum, ⌊ qm̄ in seculū misericordia eius ⌋ Jonæ. 4.
hoc est, misericordia dei æterna est, nunq̄ deficiēs, & à principio mūdi sup electos effusa est nec cessabit vnq̄ effusio pietatis diuinæ, qm̄ & in inferno citra cōdignū miseri affliguntur. In
2 « cœlo quoq; vltra cōdignum electi remunerant. ¶ Quis loquitur potētias dñi ⌋. i. quis exprimere poterit, quā potēs sit deus. Et dicit potētias in plurali, cū tñ in deo nō sit nisi vna simplex potētia, propter diuersos effect⁹ diuinæ potentiæ. Vel, per potentias intelligunt magnalia opera dei potēter producta. Cū vero sit deus infinitæ potentiæ atq; omnipotēs, nulla creatura pfecte cōmprehendere valet aut explicare potētiam eius, Propter qd insanissimæ mētis sunt, quæ diuinā potētiam metiri suo psumunt ingenio, asserentes deum nō posse supnaturaliter agere. Nec aliqd esse credēdum quod rōnem excedit, cū deus possit in infinitum plura pducere quàm homo cōsumere. Imo deus benedictus & sanctus nō potest tot tantaq; agere, quin possit in infinitum plura atq; maiora efficere, quātum in se est. Demū impossibile nobis ē, intelligere aut exprimere diuinę ptātis effectus, Propter quod sapiens cōtestatur. Difficile inuenimus q̄ in terra sunt, & q̄ in prospectu sunt inuenimus cū labore, qaūt ī cœlis Sapie. 9
« sunt, qs īuestigabit. Et qs. ⌊ auditas faciet oēs laudes ei⁹ ⌋. i. qs proferre aut alijs annūtiare poterit vni-

terit vniuersa præconia creatoris, q̃ laudandus sit ipse, quasi dicat, nullus. Cum eñ deus lau- D
dandus sit propter propriam bonitatẽ & propter opera sua, quantũ à perfecta notitia bo-
Job.37 nitatis diuinæ, ac operꝝ eius deficimus, tantũ à plenitudine diuinæ laudationis occumbimus.
Ecci.43. Propterea in libro Iob scriptũ est: Nos quippe inuoluimur tenebris, digne eũ inuenire non
possumus, & enarrari non pt. Et Ecclasticus: Exaltãtes (inqt) replemini virtute, ne laboretis,
nõ eñ puenietis. Non ergo inaniter gloriemur dũ deũ laudamus, quasi magnũ seu dignũ ali-
Psalmo.2 quid operemur, cũ nec Cherubin nec Seraphin eũ laudare sufficiãt, sed cũ magno timore at-
q; profunda humilitate ipsum laudemus, sicut supius dictũ est: Exultate ei cũ tremore.
¶Beati⌋ sunt iã in spe, ⌊q custodiũt iudiciũ,⌋ discretionis & retributiõis. Prælati nãq; & » 3
iudices custodire debẽt vtrũq; iudiciũ quãtum ad subditos, discernẽdo causas eoꝝ & debitã
pœnã infligẽdo, quilibet quoq; seipm iudicare debet, discutiendo, accusando, castigãdo se-
ipsum, discernẽdo bonũ à malo, & veꝝ à falso, q̃d singulis nobis necessariũ est ad salutem, iu-
Job.34 xta illud: Nunquid qui non amat iudiciũ, sanari potest? Et Aplus: Si nosipsos (inquit) iudica
1.Cor.11. xmus, non vtiq; diudicaremur. Est autem istud iudiciũ valde acceptum deo, sicut per Hie-
Hiere.15 remiam protestatur: Si separaueris pretiosum à vili, quasi os meũ eris, ⌊& faciũt iustitiã⌋ se- »
Matt.10 quendo & exequendo quod recta ratio iudicat, ⌊in omni tempore⌋ .i. perseueranter vsque »
ad finẽ, quia qui pseuerauerit vsq; in finẽ, salus erit, sicut apud Euangelistã astruit Chrus iu-
dex nr. ¶Memẽto nostri dñe in bñplacito populi tui⌋ .i. in infusiõe seu p infusionẽ gratiæ » 4
tuæ, p quã placet tibi ppĺus tuus, q̃tenus nos tibi placeamus quẽadmodũ illi. Omniũ qdẽ me- E
Amos.8. mor est deus, cũ Amos propheta dicat: Iurauit dñs, si oblitus fuero vsq; in finẽ opa eoꝝ. Sed
orat propheta, vt deus memor sit nostri, sicut memor fuit electoꝝ suoꝝ. Vnde etiã Esdras
Neemi.5 deprecat: Memẽto mei deus in bonũ, ⌊visita nos in salutari tuo⌋ .i. in salubri atq; benigna »
Sopho.1. saluatẽe, ita vt visitemur à te, p piam p̃sentiã ad nostrã salutem, nõ per districtam sententiam
Esaiæ.27 ad nostrã damnationem, q̃uo reprobi visitantur. De qbus in Sophonia. Visitabo super vi-
ros defixos in fecibus suis. Sic eñ & dæmones visitantur à te, quemadmodum Esaias affir-
mat: Visitabit dominus super Leuiathan serpentẽ tortuosum. Vel, visita nos in salutari tuo,
hoc est, in Christo, mittendo illum ad nos. Ipse est eñ sapientia tua æterna & increata, quæ
Sapien.9 ad electos quotidie inuisibiliter mittitur, prout in Sapientiæ libro quidam precatur: Da mi-
hi domine sedium tuaꝝ assistricem sapientiam. Et iterum: Mitte illam de cœlis, vt mecũ sit,
& mecum laboret. Hæc autem ô domine tribue nobis. ¶Ad videndum,⌋ id est, vt sp ũa- » 5
liter videamus, & cõtemplemur nunc per fidẽ, & in futuro per spẽm, ⌊in bonitate electorũ »
1.Cor.2 tuoꝝ,⌋ .i. bona electis tuis parata. De quibus ait aplus: Oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec »
in cor hoĩs ascenderunt, quæ præparauit deus his qui diligunt illũ. Hæc autem bona aliud ni
hil sunt, nisi summum bonum, in quo est omnium bonorum & pulchrorum plenitudo im-
mensa, seu eius visio atq; fruitio. Quid ergo orat propheta, nisi vt deum videamus, in cuius
visione beatitudo & plena merces, præmiumq; finale consistit. Vel, in bonitate electorum
tuorum .i. in gloria beatoꝝ seu in supnaturali illuminatione, qua à te illuminant electi, qm̃
sine hac illuminatione oĩs nostra visio atq; cognitio vanæ, informesq; sunt, ⌊ad lætandũ in »
lætitia gẽtis tuæ⌋ .i. vt lætemur spũali lætitia, qua in te iocundat plebs tua, nunc in spe futu- »
roꝝ bonoꝝ, in patria vero in adoptione cœlestiũ præmioꝝ. Vel, in lætitia gentis tuæ .i. vt
lætemur cũ populo tuo, non cũ seculo isto, & oĩa hæc fiant ad nominis tui honorẽ, videlicet
⌊vt lauderis cũ hæreditate tua,⌋ .i. cũ ecclesia electoꝝ, ita quod si electi tui de bono laudant, »
tu de eodẽ bono tanq̃ principalis causa boni lauderis. Vel, vt lauderis tu in oĩbus & præ om-
nibus, q per grãm es cũ hæreditate tua .i. electis. Vel, vt lauderis cũ hæreditate tua .i. ab ele- F
ctis, qui sunt hæreditas tua tecũ existens. ¶Peccauimus cũ patribus nostris,⌋ .i. sicut pres » 6
nostri, vel pariter cũ eis, nõ declinãdo, sed imitãdo eoꝝ delicta. Peccauimus aũt transgredi-
endo p̃cepta moralia, ⌊iniuste egimus,⌋ transgrediendo p̃cepta iudicialia, ⌊iniquitatẽ feci- »
mus⌋ nõ seruando p̃cepta cerimonialia. Vel, peccauimus cõtra deũ, iniuste egimus cõtra p- »
ximũ, iniquitatẽ fecimus cõtra nosipsos. ¶Patres nostri in Aegypto⌋ .i. q olim in Aegy- » 7
pto fuerũt, ⌊nõ intellexerũt.⌋ spũaliter & prudẽter, ⌊mirabilia tua,⌋ quæ p Moysen ĩ Ae- »
gypto, in mari rubro, in deserto fecisti, qa ex talibus mirabilibus non cõsiderauerũt oĩpoten
tiã dei, & q deus q tãta pro eis fecit ĩ Aegypto, postmodũ protegeret eos, atq; de facili adim
Deut.29 pleret q̃cũq; ipsis pmisit. Nõ intellexerũt q̃q; qd mirabilia ista figurabãt. Propter q̃d ĩ Deu-
teronomij volumine habet: Dixit Moyses ad filios Israel: Vos vidistis vniuersa magnalia, q̃
coram vobis dominus fecit, & non dedit vobis dñs cor intelligens & oculos videntes, vsque
Nume.14 in præsentem diem. Vnde & rursus dñs ait per Moysen: Quousq; multitudo hæc pessima nõ
credet mihi in omnibus mirabilibus meis? Ecce primum peccatum populi huius, scilicet
peccatum ignorantiæ. Sequit de ingratitudinis vitio, ⌊non fuerunt memores,⌋ gratias refe »
rendo, ⌊multitudinis misericordiæ tuæ,⌋ .i. multæ ac magnæ miserationis à te eis impen- »
sæ, quæ propter eos tã grauiter afflixisti Aegyptios decem plagis, à quibus eos pijssime p̃ser-
uasti

A uasti. ¶Et irritauerūt⌋ deum & Moysen seruum eius, ⌊ascendentes⌋ de terra Aegypti,
⌊in mari (inquam) rubro⌋ quia videntes Pharaonem ipsos insequētem, antequàm ingrede Exod. 14
rentur alueum maris rubri, diffidētes de potestate diuina, dixerūt ad Moysen: Forsitan non
erant sepulchra in Aegypto, ideo tulisti nos vt moreremur in solitudine quid hoc facere vo Ibidē.
luisti? Sed nec ipsum mare rubrum, quàmuis diuisum, ingredi ausi fuerunt (vt alibi legitur)
9 nisi ad monitionem Moysi magnam & longam. ¶Et saluauit eos⌋ dominus quàmuis in-
gratos atq; incredulos de manu Aegyptiorum, non propter eorum virtutes aut merita, sed
⌊propter nomen suum⌋ hoc est, propter seipsum & nominis sui glorificationē. Vn̄ in Eze- Ezech. 36
chiele scriptum est. Non propter vos ego faciam, dicit dominus. Notum sit vobis, sed pro-
pter nomen sanctum meum, ⌊vt notā faceret⌋ cunctis hominibus, ⌊potētiam suam⌋ qua
Aegyptios debellauit, & Israelem saluauit. Ideo in Exodi libro dn̄s ait: Glorificabor in Pha- Exod. 14
10 raone & in omni exercitu eius, scientq; Aegyptij, quia ego sum dominus. ¶Et increpuit⌋
dominus .i. increpauit, seu imperando diuisit, ⌊mare rubrū.⌋ Mutatio em̄ maris rubri à suo
naturali statu ac motu, vocatur increpatio eius ⌊& exiccatum est⌋ nō mare q̄a aqua nō ex-
iccatur manens aqua, inseparabiliter em̄ connaturale est aquæ esse humidum, sed dicitur ma
re exiccatum, eo, quòd fundus terræ vbi currebat siccatus est, aquis ablatis, ⌊& deduxit eos
in abyssis⌋ hoc est, in itinere maris rubri, non per aquas sed per iter, in quo paulo ante fluxe-
rat aqua, ⌊sicut in deserto⌋ .i. tam plano & sicco pede ac si per viam deserti transissent, quē-
11 admodum ibidē plenius recitatur. ¶Et saluauit eos de manu odientium⌋ scilicet Aegy- Ibidē.
ptiorum, eos insequentium cū curribus sexcentis, ⌊& redemit eos de manu inimici⌋ .i. regis
12 Aegypti, quod quomodo contigit, subditur. ¶Et operuit aqua⌋ maris rubri reuertens ad
locum priorē ac proprium, ⌊tribulantes eos⌋ .i. Aegyptios qui afflixerūt Israelitas, ⌊vnus
ex eis nō remāsit⌋ om̄es nāq; submersi sunt. Vnde ī Exodo legit. Reuersum est mare primo Ibidē.
B diluculo ad priorem locum, fugientibus Aegyptijs occurrerūt aquæ, & inuoluit eos domi-
13 nus in medijs fluctibus, ne vnus quidem superfuit ex eis. ¶Et crediderūt⌋ filij Israel ⌊ver-
bis eius⌋ scilicet dei, viso tanto miraculo, Propter quod illic subiungitur. Timuit populus
dominū, & crediderūt domino & Moysi seruo eius, ⌊& laudauerūt laudem eius⌋ .i. laudabi
lia opera atq; laudabilem bonitatem dei, hæc faciētis, secūdum q̄ ibidem dicit. Tūc cecine-
rūt Moyses & filij Israel cāticum hoc domino, & dixerūt. Cātemus domino, gloriose enim
magnificatus est, equū & ascēsorem deiecit in mare, & infra scriptū est. Sumpsit ergo Maria
prophetes soror Aaron tympanū in manu sua, egresseq; sunt oēs mulieres post eā cū tympa Exodi. 15
nis & choris, quibus præcinebat, dicēs. Cantemus domino, gloriose enim magnificatus est,
14 &c. ¶Cito fecerūt⌋ hoc est, in hoc opere bono nō diu perseuerauerūt. Vel, citò, post hāc
laudem & gratiarum actionem, fecerūt, quæ sequuntur ⌊obliti sunt operum eius⌋ .i. prædi-
cta mirabilia dei non attenderūt mente sagaci grataq;. Vnde in sequenti capitulo habetur. Exodi. 16
Quintadecima die mensis secūdi, postquàm egressi sunt de Aegypto, murmurauerūt contra
Moysen & Aaron, in solitudinē dicētes. Vtinam mortui essemus in Aegypto, cur induxistis
nos in desertum istud, vt occideretis omnē multitudinem fame? ⌊nō sustinuerunt cōcilium
eius⌋ hoc est, patienter nō expectauerunt tempus, quo deus decreuit eis prouidere de cibo,
secūdū cōsilium sapientiæ suæ, qua om̄ia ordinatissime opatur. Iuxta illud apostoli ad Ephe Ephesi. 1.
sios. Om̄ia operatur secundum consilium voluntatis suæ. Huius ergo consilij tempus ex im
patientia anticipauerunt. Et concupierunt concupiscentiam .i. cibum delicatum ⌊in deser
to⌋ videlicet carnes, secundum quòd alibi legitur. Flagrabāt desiderio carnium, & dicebāt. Nume. 11
Quis dabit nobis ad vescendum carnes, anima nostra arida est, nihil respiciunt oculi nostri
man, ⌊& tentauerunt deum in inaquosa⌋ hoc est, in deserto, in quo aqua nulla aut modica
reperitur prout in Exodo scriptum est. Tentauerunt deum, dicentes: Est ne dominus in no
15 bis, an non? ¶Et dedit eis (deus) petitionem ipsoꝝ⌋ .i. rem postulatam .s. carnes & aquas
& misit saturitatem in animas eoꝝ⌋ hoc est, animalem vitam, q̄m mēse integro dedit eis ad
C edendum coturnices, donec exibāt per nares eoꝝ & vertebātur in nauseā, sicut in numero-
16 rum libro habetur. Cōsequenter recitat seditio Chore atq; suoꝝ. ¶Et irritauerūt⌋ Cho- Exodi. 17
re de tribu Leui & Dathan ac Abyron de tribu Ruben, alijq; proceres synagogæ cētū quin-
quaginta, qui tempore cōsilij p nomina vocabātur, vt dicitur Numeroꝝ 16. ⌊Moysen in ca
stris⌋ .i. in papilionibus, vel in populo habitāte in tētorijs ⌊Aaron (quoq;) secūdum domi-
ni⌋, hoc est, domino cōsecratum in pōtificem. Dathan & Abyron, quoniā nati erāt de pri- Exodi. 6.
mogenito Iacob .s. de Ruben, ambiebant principatum, vel saltem Moyse & Aaron, inferio-
res eē ac obedire spreuerūt. Chore āt atq; Choritæ, q̄a de tribu Leui erāt, sicut & Aaron pa
rificari volebāt, & in sacerdotio. Irritauerunt ergo Moysen & Aaron dicētes illud Nume- Nume. 16
rorum. Sufficiat vobis quia omnis multitudo sanctoꝝ est, & in ipsis est dominus, cur eleua-
17 mini sup populum domini? Propter hanc ergo rebellionem & seditionem. ¶Aperta est
terra & deglutiuit Dathan, & operuit sup cōgregationem⌋ .i. p alijs filijs Israel, ⌊Abyron⌋

ſimilem Dathan in culpa, vnde & in pœna ei aſſimilatus eſt. Abſorbuit etiā terra Chore, & D
Hon, tabernacula quoq; & omnē poſſeſſionē Dathan & Abyron, prout Num.16.ſcribit: Non
aūt abſorbuit filios Chore, quō non conſenſerant patri ſuo, propter quod ſcriptū eſt: Factū eſt
grande miraculū, vt Chore pereunte, filij eius nō perirēt. ¶Et exarſit ignis in ſynagoga e- » 18
Nume. 16 orum, ⌊.i. in cōgregatione fautorū Chore, ⌊flāma⌋ ignis huius ⌊cōbuſſit pctōres⌋.i. Cho- »
ritas, quēadmodū liber Num. teſtat: Ignis egreſſus à dño, & interfecit centū quinquaginta vi
ros, q offerebant incēſum. ¶Et fecerūt⌋ filij Iſrael ⌊vitulū in Oreb⌋.i. iuxta mōtē Oreb, » 19
qui eſt pars. ſ. pes montis Sinai, vertex em̄ montis dicit Sinai. Hęc formatio vituli diu pceſſit »
Exodi. 32 ſeditionē prædictam. Dicuntur vero filij Iſrael feciſſe hunc vitulū, quia ad eorū inſtantiā pie
cit Aaron aureas inaures eorū in ignē, & egreſſus eſt opere fuſorio vitulus conflatilis, prout
in Exodo narrat, ⌊& adorauerunt ſculptile⌋ aliqui dicunt, quod hic ponit ſculptile pro confla »
tili, eo quod vtrunq; ſit nomen idoli. Nam vitulus ille fuſus erat, non ſculptus. Alij dicūt, quod pri-
mo fuſus eſt, ſed quia in fuſura non extitit plene formatus, poſtmodū ſculptus eſt, perfectiuſ-
q; formatus. Et ergo interdum vocatur ſculptile, interdum conflatile. Hunc itaq; vitulū ado
rauerunt, immolantes nanq; ei hoſtias, dixerunt: Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui eduxerunt te de
Ibidem. terra Aegypti, vt ſcribitur in Exodo. ¶Et mutauerunt gloriam ſuam, ⌋.i. honorem & cul » 20
tum legis diuinæ, ſeu deum, in quo ſolo gloriari debebant, ⌊in ſimilitudinem vituli comedē »
tis fœnum, ⌋ quia pro vero deo adorabant imaginem vituli. ¶Obliti ſunt deum qui ſalua- » 21
uit eos, ⌋ de Aegyptiaca ſeruitute, ⌊qui fecit magnalia⌋.i. opera magna ⌊in Aegypto⌋ per »
cutiendo Aegyptios decē principalibus plagis ⌊mirabilia⌋ per Moyſen ⌊in terra Cham, ⌋ »
.i. in Aegypto, ſic dicta propter cauſam præhabitam, ⌊terribilia in mari rubro, ⌋ ſubiūgen- »
Ibidem do regem Aegypti cū populo ſuo. ¶Et dixit⌋ dominus ad Moyſen, vt diſperderet eos⌋. » 23.
propter eorū ingratitudinē ac idololatriā, quēadmodū in lib. Exodi inducit: Dixit domin' E
ad Moyſen: Cerno quod pp̄lus iſte duræ ceruicis ſit, dimitte me vt iraſcat furor meus cōtra eos,
& deleā eos. Et hoc vtiq; dn̄s feciſſet, ⌊ſi nō Moyſes electus eius ſtetiſſet in cōfractione, ⌋.i. »
in plaga populo imminēte, qua erāt confringendi, ⌊in cōſpectu eius⌋.i. corā deo in monte »
Sinai orans indeſinenter pro populo, prout Exodi liber teſtatur. Moyſes aūt orabat deū ſu
um, & ſequit. Placatuſq; dn̄s. Demū in tantū obiecit ſe mediū pro pp̄lo, vt ex ineffabili chari
tate diceret dño. Aut dimitte pp̄lo hāc noxā, aut ſi nō facis, dele me de libro quē ſcripſiſti. Ste
tit itaq; Moyſes in cōfractiōe. ¶Vt auerteret irā eius⌋.i. vindictam dei à pp̄lo, ⌊ne⌋ deus » 23
⌊diſperderet eos, & pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem⌋.i. terram promiſſiōis la- »
cte & melle manantē vilipenderunt, quō territi verbis exploratorū dixerūt, vt in Num. habet
Nume. 14 Cōſtituamus nobis ducē, & reuertamur in Aegyptū. ¶Nō crediderūt verbo eius⌋.i. pro » 24
Exod. 14 miſſioni dei p Moyſen q dixit eis, quod dn̄s pugnaret pro eis, & introduceret eos in terrā pro-
miſſam, ſed ipſi ecōtra dixerūt: Vtinā nō inducat nos dn̄s in terrā hāc, ne cadam' gladio ⌊& »
murmurauerūt in tabernaculis ſuis, ⌋ quēadmodū Num. 14 legit: Vociferās oīs turba nocte »
illa fleuit, & murmurati ſunt cōtra Moyſen & Aaron, dicētes: Vtinā mortui eſſemus in Ae-
gypto, & vtinā pereamus, ⌊nō exaudierūt vocē dn̄i⌋.i. exhortationibus Moyſi, & Caleph, »
Exodi. 17 ac Ioſue, hortantiū eos ad bonū nō acquieuerunt, ſed lapidare eos volebāt. ¶Et eleuauit⌋ » 25
dn̄s ⌊manū ſuā⌋.i. virtutis ſuæ vindictā, ⌊ſup eos, vt proſterneret eos in deſerto, ⌋ tūc enim »
deus abſolute dictauit, quod nullus eorū q murmurauit, ingrederet terrā promiſſionis, ſed Ca-
leph & Ioſue ſoli eā intrarent de multitudine eorū qui primo numerati fuerunt, prout in lib. F
Nume. 14 Num. dr̄. Eleuauit etiā dn̄s manū ſuā ſup eos propter hoc pctm̄, vt proſterneret eos ſtatim
oēs ſimul in deſerto, ſecundū quod ait ad Moyſen: Vſq; quo populus iſte detrahet mihi, feriā er-
Ibidem go eos peſtilētia atq; conſumā. Hæc aūt pœna p oratione Moyſi mitigata eſt, ita quod p partes
atq; paulatim mortui ſunt in deſerto. Sic em̄ pcatus eſt Moyſes pro eis: Dn̄e patiēs & multæ
miſericordiæ, auferēs iniquitatē & ſcelera. Dimitte obſecro pctm̄ populi tui huius, ſecundū
magnitudinē miſericordiæ tuæ, ſicut propitius fuiſti egredietibus de Aegypto vſq; ad locū
iſtū. Dixitq; dn̄s: Dimiſi iuxta verbū tuū. ¶Et vt deijceret ſemen⌋.i. filios ⌊eorū in natio- » 26
nibus⌋ faciens eos cadere in terris diuerſis, ⌊& diſpergeret eos in regionibus⌋ iſtā pœnā do »
minus minabat, ſed pcibus Moyſi oīno oblata eſt, quō filij proſtratorū in deſerto introducti
Nume. 25 ſunt in terrā Chanaan. ¶Et initiati ſunt Beelphegor⌋.i. cultui idoli ſic vocati applicuerūt » 27
ſeipſos. Iſtud fuit circa mortē Moyſi, qū ad ſuggeſtionē Baalam. Balach rex Moabitarū mi-
ſit puellas pulchras ac nobiles iuxta tentoria filiorū Iſrael, habentes ſecū idola ſua, quatenus face
rent filios Iſrael deū ſuū offendere p idololatriā atq; luxuriā, qa (vt dr̄) nō pmiſerūt eos ſecum
miſceri, niſi primo adorarēt idolū Beelphegor, quod & factū eſt, quēadmodū in lib. Num. ple-
nius cōtinet, ⌊& comederūt ſacrificia mortuorū⌋.i. carnes aīaliū huic idolo immolatas. »
¶Et irritauerūt eū⌋.i. deū offenderunt, ⌊in adinuentionibus ſuis⌋.i. in pctīs ſtudioſe ex- » 28
Nume. 25 cogitatis & ex deliberatione patratis, ⌊&⌋ ob id ⌊multiplicata eſt in eis ruina, ⌋.i. multa & »
magna plaga eis inflicta, propter hæc ſcelera. Percuſſa ſunt em̄. XXIIII. millia hoim, Prin-
cipes

29 cipes quoq; iussi sunt suspēdi in patibulis. ¶Et stetit Phinees ⌋ fili⁹ Eleazari, filij Aaron sa
cerdotis, mēte cōstāti cōtra idololatras, ⌊& placauit dñm ⌋ ꝑfodiendo in locis genitalibus
Zāri ducē tribus Simeonis coeūtē cū Cosbij filia nobilissimi principis Madianitarū ⌊& ces
sauit quassatio ⌋.i. plaga ꝑdictę ꝑsecutōis à populo, propter hoc factū & merito zeli Phinees
A Vnde in Numeris habet. Dixit dñs ad Moysen: Phinees auertit irā meā à filijs Israel, qa ze-
30 lo meo cōmotus est cōtra eos. ¶Et reputatū est ei (à deo) in iustitiā in gñationē & gñatio-
nē, vsq; in sempiternū. ⌋ qm̄ deus approbauit hoc opus ipsius, & in æternū iust⁹ vocabit, pro
pter hāc causam, meruit sacerdotio fungi in se, & in posteris suis, secūdum q̄d dñs ꝑdicto ca-
pitulo ait ad Moysen, loq̄re ad eū. Ecce do ei pacē fœderis mei, & erit tam sibi q̄ semini eius
pactū sacerdotij sempiternū, qa zelatus ē pro deo suo. Cōsequēter describit iurgatio filio
31 rū Israel, cōtra deū, facta ad aq̄s cōtradictiōis, propter penuriā aquæ. ¶Et irritauerunt, ⌋
eū. s. deū ⌊ ad aquas contradictiōis ⌋ impatiēter loquēdo scd̄m q̄d scriptū est. Cōuenerunt Nume. 20
aduersus Moysen & Aaron, & versi in seditionē, dixerunt: vtinā perissemus inter frēs nr̄os
corā dño ⌊& vexatus ⌋.i. aīo ꝑturbatus atq; lassatus ē, ⌊ Moyses propter eos ⌋.i. ꝓpter eorū
peruersitatē ⌊ qa exacerbauerūt spm̄ eius. ⌋ scilicet verbis ingratis & pessimis. ¶Et distin-
xit ⌋ Moyses in labijs suis ⌋.i. in hac cordis sui ꝑturbatōe, aliū modū loquēdi habuit, recitā-
do verba dñi ꝑcutiendoq; petrā quā añ hr̄e solebat. Fuit eñ incredul⁹ deo, atq; in mō loq̄ndi
manifeste declarauit cordis sui hæsitationē, Vt eñ in Num. li. legit, cum sibi ac Aaron fratri Ibidē.
suo dñs dixisset. Loq̄mini ad petrā corā eis, & illa dabit aq̄s. Moyses ꝑcutiēdo petrā cū vir-
ga ꝓtulit sermonē ambiguū. Nū de petra hac poterimus vobis aquā eijcere? Propter quod Nume. 20
B mox à dño reprehēsus ē, & tā ipse q̄ Aaron ab ingressu terrę promissiōis ꝓhibitus est, dicēte eis
dño. Quia nō credidistis mihi, vt sanctificaretis me corā filijs Israel, nō introducetis hos po-
pulos ad terrā quā dabo eis. Deinde narrant pctā filiorū Israel cōmissa post ingressum terrę
Chanaan, ⌊ nō dispdiderūt gētes ⌋.i. habitatores terrę Chanaan nō occiderūt in toto ⌊ q̄s di
xit dñs illis ⌋.i. q̄s dñs iussit occidi, earumq; aras subuerti, neq; cōnubia, neq; familiaritatē cū
eis habere. Hoc freq̄nter ꝑcepit filijs Israel, nę ex cohabitatōe ꝑtraherent ad idololatriā. Sed
filij Israel ex auaritia ꝑmiserūt q̄sdā de gēte hac inter se cōmorari, ꝓpter tributū q̄d eis solue
33 bāt. ¶Et cōmixti sunt ⌋ loco, corpe & opere ⌊ inter gētes ⌋ Chananęorū ⌊& dicerūt ope-
ra eorū ⌋.i. ritū gētilitatis, ⌊& seruierūt sculptilibus eorū ⌋.s. Baalim & Astarot, vt patet in li- Iudicū. 2.
34 bro Iudicū ⌊& factū est illis ⌋ hoc idololatriæ scelus ⌊ in scandalū ⌋.i. magnā ruinā. ¶Et
immolauerūt filios suos & filias suas dęmonijs, ⌋ q̄ in idolis colebantur, q̄uo aūt eos immola-
35 uerint, subdit. ¶Et effuderūt sanguinē innocētē (videlicet) sanguinē filiorū suorū & filia-
rū suarū ⌋ q̄ propter ętatē infantilē nōdū peccauerūt ⌊ q̄s sacrificauerūt ⌋.i. obtulerūt ⌊ scul-
ptilibus Chanaan ⌋.i. simulachris Chananęorū, q̄uis alibi in historia canonica nō legant ista
36 fecisse, credendū est tñ prophetæ hęc recitāti. ¶Et interfecta est terra ⌋ habita tōis eorū .i.
habitatores terrę occisi sunt ⌊ in sanguinibus ⌋ tā crudeliter fusis seu īpie factis ⌊& cōtamina
ta est in opibus eorū ⌋ tā nefandis. Vel, interfecta ē terra .i. hoīes isti terreni effundendo san-
guinē innocētē spūaliter occisi sunt, qm̄ āīas proprias vita grāe spoliauerūt, & cōtaminata ē
in opibus eorū ⌋ hoc est, ipsi in suis pctis polluti sunt, ⌊& fornicati sunt .i. à deo ꝑ idololatriā
recesserūt ī adinuētōibus suis ⌋.i. in pctis suis īdustriose cōmissis. Merito aūt idololatria in sa
cra scriptura fornicatio appellat, qa ꝑ eā recedit aīa à vero spōso suo. s. deo cui ꝑ fidē & cha
C ritatē despōsat, & à quo ꝑ grām ac dona sancti spūs fœcūdat, quēadmodū dñs ait: Spōsabo
te mihi in fide. Qm̄ vero hoc mō fornicati sunt filij Israel, ideo dr̄ eis. Noli lætari Israel & no Osee. 2.
37 li exultare, qa fornicatus es à deo tuo. ¶Et iratus est furore dñs, ⌋.i. vehementer iratus est, Osee. 9.
nō per animi cōmotionē, sed vindictæ grauitatē, ⌊ in populū suū ⌋ noīe, & nō re ⌊& abomi
natus est hæreditatē suā ⌋ hoc est, filios Israel q̄s ipse specialiter inuitauit atq; vocauit, vt es-
38 set hæreditas eius, sed nō obediēdo facti sunt hęreditas dæmonis. ¶Et tradidit eos in ma-
n⁹ gētiū ⌋.i. protectionē & opē diuinā eis subtraxit, ꝑmittēs eos opprimi à Philistęis, Syrijs,
ac alijs multis, ⌊& dñati sunt eorū q̄ oderūt eos. ⌋ Nā sicut in lib. Iudicū scribit, q̄busdam ser Iudicū. 3.
uierūt decē & octo annis, aliq̄bus lōgius, aliq̄bus breui⁹. Ecce quē deus relinq̄t, à q̄ deus sub-
sidiū tollit, inimicorū suorū seruituti subijcit. Primaq; pœna culpæ ē subtractio grāe. Secū-
39 da vero incursio dñatiōis malignæ. ¶Et tribulauerūt eos inimici eorū, ⌋ imponendo eis
graues labores, magna tributa, ingētia damna, ⌊& humiliati sunt ⌋ filij Israel .i. deiecti op-
pressi & victi, ⌊ sub manib⁹ eorū ⌋.i. sub ptāte & ꝑsecutiōe aduersariorū suorū. Vel, humiliati
sunt corā deo sub manibus hostiū, qa ex grauitate ꝑsecutionū cōfessi sunt sua pctā, veniāq;
petebāt, & emēdationē spōdebāt, ⌊ sæpe liberauit eos ⌋ deus de ptāte infideliū populorū, vt
constat ex serie libri Iudicū, in q̄ scriptū habet. Cūq; dñs iudices suscitare in diebus eorū, fle- Iudicū. 2
ctebat misericordia & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium.
40 ¶Ipsi autem exacerbauerunt eum, ⌋ hoc est, post liberationem suam à deo misericorditer
factam, Rursus reuersi sunt ad pristina mala, & deum offenderunt. Vnde in libro Iudicū di-

 citur,

citur. Cum mortuus esset iudex, fecerunt multa maiora q̃ patres eorum, sequentes deos alienos,
non deseruerunt viam durissimã, per quam ambulare consueuerant, sic aũt exacerbauerunt
deum ⌊ in consilio suo, ⌋ quia ex malo eorum consilio, adinuentionibusq́ vanissimis orta sunt
tãta facinora, ⌊ & humiliati sunt i iniquitatibus suis ⌋. i. propter pctã sua ab hostibus oppressi 41
& victi sunt, & etiã interdũ corã deo p pœnitẽtiã humiles facti. ¶ Et vidit cũ tribularent ⌋
. i. deus clemẽter aspexit eos, dũ taliter affligerent, ⌊ & audiuit orationem eorum, ⌋ qua pete 42
bant ab aduersariorum iugo liberari. ¶ Et memor fuit, ⌋ per effectũ misericordiæ suæ, ⌊ te
stamenti sui ⌋. i. fœderis seu promissionis, qua pdixit frequenter p Moysen q̃d liberaret eos,
Deut. 30 quãdocũq corde integro reuerterent ad dñm deũ patrũ suorum. Vnde in Deute. dictũ est eis à
Deute. 4 Moyse: Si ad cardines cœli fueris dissipatus, inde retrahet te dñs deus tuus, & assumet ac in-
troducet in terrã quã possiderunt patres tui. Et eodẽ Deut. libro: Cũ quæsieris (inquit) dñm
deũ tuũ, inuenies eũ, si tamen toto corde quæsieris eũ, & tota tribulatione aiæ tuæ, ⌊ & pœni
tuit eũ ⌋. i. p modũ pœnitentis se eis exhibuit, qa quos in direptionem, captiuitatemq́ dedit
Deute. 9 iterum pie eripuit, ⌊ secundũ multitudinem misericordiæ suæ, ⌋. i. secundũ q̃ ipse multũ mise-
ricors est, & nõ propter virtutes eorum. Propter q̃d rursus in Deuter. Moyses ait: Ne dicas in
corde tuo, Propter iustitiã meã introduxit me dñs in terrã hanc, cũ pplus durissimæ ceruicis
sis. ¶ Et dedit eos in misericordias, ⌋. i. suæ diuinæ pietatis effectus varios eis impẽdit, ⌊ in 43
conspectu omniũ qui ceperant eos, ⌋ qm̃ illis videntibus atq́ per experientiã pœnæ, grauiter
sæpe luentibus liberauit filios Israel de potestate eorum. Postremo orat propheta pro po-
puli sui liberatione, ac adiuuatione, seu reductione in terrã patrũ suorum. Et potest esse oratio
ecclesiæ pro cõuersione & spũali vnione fideliũ. ¶ Saluos fac nos dñe deus noster, ⌋ ab om 44
ni periculo mẽtis & corporis, & à malis præteritis, psentibus, & futuris, ⌊ & cõgrega nos de
Psalm. 17 nationibus, ⌋. i. ab infidelibus separa nos atq́ recollige, loco vl' voto, q̃tenus separati à gene 45
ratione peruersa tibi fideliter ministremus, ne cum peruersis peruertamur. ¶ Vt cõfiteamur no E
mini sancto tuo, ⌋ nostra mala & tua bona, nos accusando, teq́ laudando, & ita dupliciter con
fessione te venerando, videlicet cõfessione tuæ laudis, & nostræ iniquitatis, ⌊ & gloriemur ⌋
spũali iocunditate ⌊ in laude tua, ⌋ ita q̃ te laudemus delectabilr atq́ feruenter, nõ pigre aut 46
somnolenter. ¶ Benedictus sit, ⌋. i. ab oĩbus benedicat, sempq́ laudatus sit ⌊ dñs deus Isra-
el, à seculo & vsq́ in seculũ ⌋. i. p oĩa secula, ⌊ & dicet oĩs pplus ⌋ in Christũ credẽs, nõ tm̃ Iu-
dæi, ⌊ fiat, fiat ⌋. i. amẽ amẽ. In omni eñ orbe terrarum cõsentiũt Chriani huic laudi diuinæ, di
cẽtes, Fiat, fiat. Porrò multa in hoc psal. cõtẽta, spũalr intelligi possunt, q̃d est, Patres pdicti
in Aegypto nõ intellexerũt mirabilia dei, nec memores fuerũt multitudinis misericordiæ e-
ius, significat q̃ multi (proh dolor) Chrianorum in seculo isto nõ aduertũt miracula Chri, nec
opa eius sequunt, nec recolũt bñficia eius, nec itelligere studẽt mysteria saluatoris. Eductio q̃
q́ filiorum Israel de Aegypto pfigurauit cõuersionẽ gẽtiũ ad Chri fidẽ & cultũ. Hæc naq́ con
2. Cor. 6 uersio est spũalis egressio de veteri vita atq́ cõsortio reproborum, de q̃ ait apl's: Exite de medio
eorum, & imũdũ ne tetigeritis. Figurauit etiã igressum religiosorum ad claustrum, tũc eñ Aegyptũ
. i. mũdũ istũ prorsus relinquũt, & dæmonũ opibus plene renũtiãt. Demũ mare rubrum signauit
Exod. 14 baptismũ Chri sanguie cõsecratũ. Et sicut eũdo p mare rubrum, saluati sunt filij Isrl' de seruitu-
te Aegypti ac manu Pharaonis, sic fideles p fonte baptismatis liberant à seruitute pcti ac po-
testate diaboli. Et sicut i mari rubro mergebant Aegyptij, sic i baptismo. i. nõ suscipiẽdo ba
ptismũ spũalr pereũt infideles, qa baptizati cõtenũt. Nisi eñ qs renatus fuerit ex aqua & spũ
Johan. 3. sancto, nõ pt videre regnũ dei, vt apud Euãgelistã Chrs testat. Mãna q̃q́ typus fuit sacri cor F
poris & sanguinis Chri. Et sicut filij Israel post trãsitũ maris rubri mãducauerũt manna, sic
Exodi. 16 Chriani post regenerationẽ baptismi accipiũt Chri sacra. Hinc eñ ait apostolus: Nolo vos
1. Cor. 10 ignorare fratres, qm̃ patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare trãsierunt, & om
nes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritalem mandu-
cauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt, biberunt autem de spiritali, conse-
quente eos petra. Petra aũt erat Chrs. Hæc aũt in figura facta sunt nři. Insup ex eo q̃d dictum
est: Apta est terra & deglutiuit Dathan, monemur aduertere q̃ enorme sit seditionis ac rebel
lionis pctm̃, atq́ ambitio dominandi. Expauescant igit ex tam horrenda dei vindicta, qui su
periores suos cõtemnunt, qui remurmurãt, qui obedire nesciunt, qui pesse desiderãt. Psent
Lucæ. 10 quid Chrs dicat platis suis vicarijs: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.
Exodi. 16 Vnde & in Exodo Moyses rebellibus dixit: Non contra nos est murmur vestrum, sed con-
tra dominũ. Et alibi: Quid (inqt) est Aaron, vt murmuretis cõtra eũ. Attendant etiam sacer
dotes carnaliter & indigne viuẽtes, qualiter flamma combussit peccatores, qui sibi officium
1. Cor. 11 sacerdotale indigne vsurpauerunt, Nempe (vt ait apostolus) quicunq́ mãducauerit panem
vel biberit calicem dñi indigne, reus erit corporis & sanguinis Chri. Idcirco æterno igne cre
mabit, cuius figura extitit flamma illa diuinitus missa, Charitas cõsumẽs. Et mutauerũt glo-
riam suã in similitudinem vituli comedentis fœnum. His assimilant, qui tota die circa phãtas
mata

A matã sua occupātur, nō contemplātes cœlestia, nec meditantes in lege diuina. Vnde Iohannes in prima sua canonica exhortatur. Filioli custodite vos à simulachris. Præterea ex eo q̃d dictū est. Et dixit vt desideret eos, si nō Moyses electus eius stetisset in cōfractione in cōspectu eius, vt auerteret irā eius. Discāt alioꝝ rectores, q inter deū ac populū cōstituti sunt, mediatores pro grege sibi cōmisso instantissime, fidelissime ac feruētissime depcari, nec amaro, indiscretoq; zelo cōtra delinquētes moueri, sed cōpati, nec tñ eos impunitos relinquere, sed in p̄senti eos districte corripiāt atq; flagellēt, si fieri p̄t, & prodesse conspiciūt. Pensent qualiter Moyses dixit. Aut dimitte populo hāc noxā, aut si nō facis, dele me de libro quem scripsisti. Hāc ergo boni pastores charitatem sequātur, & se vita ac prece mediatores exhibeāt inter deum & sibi commissos, ne rei fiāt dānationis eoꝝ, perpendātq; quod in Ezechiele asserit dominus: Quæsiui virum, qui interponeret sepē & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eā, & nō inueni, & effudi super eos indignationem meam. Sed & exemplo Phinees mouentur deum amātes zelare pro deo suo cōtra peruersos, queadmodum quarto libro Regum dicit Helias: Zelo zelatus pro domino exercituum. Omnino nāq; expediens est, delinquētes in hoc seculo castigari, ne æternaliter pereāt, vel ne in vitijs diutius perseuerent. Et sicut ait Chrisostomus, q̄uis pium fit propriā iniuriā tolerare, impium tñ est dei iniuriā dissimulare. Veruntñ sicut testat apostolus. Aemulationem dei quidā habent sed non secūdum scientiā, hi. s. qui propria vitia negligunt intueri, deplangere, corrigere, & vitare. Aliorum vero peccata amare diiudicāt, sine compassione condemnāt, nec alioꝝ onera charitatiue supportāt. Circa factū aūt Phinees sacerdotis hortat Hieronymus quēlibet Chri sacerdotem alioꝝ rectorem dicēdo. Hoc diligēter Ausculta sacerdos, cui aīæ cōmēdatæ sunt. 1. Iohā. 5 Exodi. 32 Exech. 22 Nume. 25 4. Re. 19. Roma. 10 Nume 25

B Exagina gladiū verbi dei, interime fornicationē, insta opportune, importune, argue, increpa, obsecra in omi patientia & doctrina, vt tibi reputet ad iustitiā. Vnde in Leuitico dñs sacerdotibus ait: Habeatis scientiā discernendi inter sanctū & prophanū, doceatisq; filios Israel omia legitima mea. Præterea ex deo quod dictū est pro nihilo habuerūt terrā desiderabilē curādum est nobis ne Chri promissa paruipēdamus, ne terrā viuētium, ne regnū cœloꝝ, ne beatitudinem sempiternā propter hui⁹ mūdi amorē tēporalē, honorē, vilē carnis delectationē, aut momētaneæ vitæ huius cōplacentiā, miserabiliter, irrecuperabiliterq; perdamus. Sed cum diuino apostolo illud ad Philippēses veraciter proferamus. Omnia arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciā. Postremo ex eo quod dictū est. Et vidit cum tribularent, & audinit orationē eoꝝ, pensemus inæstimabilia viscerā infinitæ clemētiæ p̄ijssimi dei, atq; in omi angustia ad eum cū plena fiducia recurramus, dicētes: Peccauimus cū patribus nostris, iniuste egimus, iniqtatem fecimus. Et tūc vtiq; pœnitēbit eum, secūdum multitudinē misericordiæ suæ, dolebitq; (sicut ait scriptura) sup miserijs nostris, & propitius erit. Ex eo autem q̃d dictū est. Et commixti sunt inter gētes, & didicerūt opa eoꝝ, & seruierūt sculptilibus eoꝝ monemur auertere quàm periculosum atq; nociuū sit famulis Chri, & maxime religiosis ac solitarijs cū secularibus hominibus cōuersari, mūdi rumores inqrere, facta seculi recogitare. Leuiti. 10 Philip. 3. Abacuc. 3

C Hæc nāq; cordis puritatē inficiūt, stabilitatē animi interrūpunt, diuinā charitatē vehementer dirimūt, solitudinem in horrorē ac nauseam vertunt, seculi falsam dilectionem gignunt ac nutriunt. Summe igitur nobis Carthusiensibus vitanda sunt ista, si digne cōuersari optamus vocatione, qua nos sp̄us sanctus vocauit. 1. Cor. 1.

COMMENTARIVS IN PSAL. CVI.

¶Argumentum.

¶Titulus. Haleluia. In hoc psalmo inuitamur ad diuinas laudes, & grātum actiones pro multiplicibus beneficijs & liberatione à diuersis tentationibus & periculis. Porro cōmendat multiplicem dei misericordiam filijs Israel p̄stitam, vt hoc ipso alliciamur ad huiusmodi laudes. Gorran autem duas adsignat eius partes præcipuas, in quarum priore, propheta inuitat nos ad dei laudem. In altera vero, specificat eos qui digni ad deum laudādū censeri debeant. Author duplici commēto ipsum interpretatur, nempe primo de Christo, atq; deinde iuxta literam de Iudæis.

¶Expositio tituli.

¶Psalmi insuper iam tractandi titulus in verbis ac sensu, idem est cum titulo psalmi præcedentis. Nam titulus eius est. Alleluia, alleluia. Materia autem psalmi præsentis, secundum Augustinum, est gratiarum actio pro vniuersali redemptioe generis humani, facta p Chrm quā sanctus Dauid sp̄u reuelante cognouit. Alij vero grosse procedentes afirmāt, q; psalmus iste sit grātum actio seu inuitatio ad grātum actionē aliquoꝝ Iudæoꝝ à diuersis malis liberatoꝝ, & ex omni pte mūdi diuinitus ereptoꝝ à locis seu piculis in qbus fuerūt. Sed qm̄ prima expositio lōge cōueniētior ē, subtilior, atq; deuotior, & textui cōsona, ideo ei prius principaliusq; immorādum videt. Alia vero forsitan tāgetur. Inuitās igitur sanctus propheta homines omnes ad Chri laudem pro omnibus beneficijs eius, ait:

¶Expositio allegorica. D

Onfitemini domino, quoniam bonus, quoniā in seculū misericordia eius.⌋ 1
Versiculus iste in expositione psalmi præcedētis, qui sic incipit sicut & iste, sa-
tis expositus est. ¶Dicāt⌋ ad quod versus pcedens hortatur. i. dñm laudent 2
qui redempti sunt à domino⌋. i. quos Chrūs sua incarnatiōe ac passione rede-
mit. Iuxta illud ad Ephesios. Chrūs dilexit nos, & tradidit semetipsum pro no
Ephesi. 1 Apocal. 1. bis, oblationem & hostiā deo in odorem suauitatis. De quo in Apocalypsi ait
Iohan. 12. Iohānes. Christus dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, ⌊quos redemit
Osee. 13. de manu inimici,⌋ hoc ē, de potestate & captiuitate diaboli, Propter quod in euāgelio ait:
Mat. 1. Nunc princeps huius mūdi eijcietur foras. Et Osee: De manu mortis liberabo eos, de morte
redimam eos. Vnde apud Mattheum angelus dixit de Christo. Ipse saluū faciet populū suū
à peccatis eorum, ⌊de regionibus⌋. i. omnibus terminis mūdi, seu quatuor plagis terræ ⌊cō-
gregauit eos⌋ nō motu locali, sed cōuersiōe spūali, nō in eūdem corporeum locū, sed in vnā
fidem, in vnā ecclesiā, in cultū eundē. De hac nāq; spūali cōgregatione credētium, per aplōs
Iohan. 12 atq; eorū cooperatores facta scriptū est in Iohāne. Iesus moriturus erat pro gēte, & nō solū
Esaie. 66 pro gēte, sed vt filios dei q erāt dispersi cōgregaret in vnū. Et apud prophetā. Mittā ex eis q
saluati fuerint, & adducēt oēs frēs vestros ad mōtē sanctū meū. i. ad ecclesiā militātē. Cōgre
gauit aūt eos nō solū ab vno latere mūdi, sed ¶A solis ortu & occasu⌋. i. ab oriēte & ab oc 3
cidēte, ⌊ab aqlone & mari⌋. i. à pte aquilonari & australi. Per mare eñ auster exprimit qm
flat versus oceanum, qui mare vocatur, quia cæteris aquarū cōgregatōibus maior est. Chrūs
ergo ex oībus partibus mūdi collegit credētes, Propter quod in Marco aplūs dicit. Eūtes in E
Marc. 16 mūdū vniuersum, pdicate euāgeliū omni creaturæ. Hoc quoq; in Esaia de Chro inducit. Vide-
Esaie. 62. būt gētes iustū tuū, & cūcti reges inclytū tuū, qd impleri nō poterat nisi in oībus regionibus
fides Chri annūtiaret. ¶Errauerūt⌋ credētes anteq cōuerterent ad Chrm ⌊in solitudine,⌋ 4
. i. in mūdo isto à gra dei relicto, qd intelligēdū ē de mūdo dānatōis, & societate angelorū pri
Hiere. 51. uato dicētiū illud: Curauim⁹ Babylonē, & nō ē curata. Dereliqmus eā ⌊in inaqsa⌋. i. in in-
fidelitate seu arido corde, nō habētes rorē grē salutaris, nec pluuiā instructōis cœlestis, ⌊viam
ciuitatis habitaculi⌋. i. rectū iter pueniēdi ad supnā Hierusalē, ad habitationē beatorū, ad pa
Hebre. 12 triā electorū ⌊nō inuenerūt⌋ ptāte hūana aut lumine naturali. Hęc eñ via, ē fides catholica,
qa scđm aplm, accedētē ad deū optet credere. Fidē vero hō sine supnaturali adiutorio adi-
pisci, seu inuenire nō potuit. Pōt quoq; p viā hāc intelligi cōuersatio bona seu obseruatio pce-
Hiere. 10. ptorū, q sine gra haberi nō pōt, quēadmodū Hier. hoc clare restat. Scio dñe, qa nō est in hoīe
via eius, nec viri est vt dirigat gressus suos. Idcirco semp qrēda est nobis hęc via à deo, ab an-
gelis sanctis aiarū nrarū custodibus, à doctoribus, melioribus ac supioribus nris, ne deuiem⁹
Hiere. 6. in isto exilio. Hinc eñ rursus in Hieremia habet. Interrogate q sit via bona, & ambulate in ea
¶Esuriētes & sitiētes⌋. i. btitudinē appetētes, quā oēs naturalr appetūt. Vel, esurientes & 5
sitiētes, iustitiā naturalē, quā multi gētilium itm optabāt vt se propter eā morti exponerēt.
Vel, esuriētes & sitiētes fœlicitatē, i bonis terrenis sensibilibus & caducis, in qbus multi sum
Boetius. mū hoīs bonū posuerūt, vt scribit Boetius. Vel, esurientes, vt & sitiētes, iustitiā legis diuinæ,
& pdicatione euāgelij postq fidē receperūt, ⌊aīa eorū in ipsis defecit⌋. i. appetitū huius fa-
mis & sitis ad effectū perducere nō valebāt propria ptāte, sed gra indigebāt. Vel, anima eo-
rū in ipsis defecit, qm licet secūdū aliquē modū esuriē suā ac sitim ad actū pduxerūt, acqrēdo F
naturalē iustitiā seu tpaliū rerū copiā. Nō tñ sufficit hoc eis ad verā salutē. Propterea vani
& vacti permanserūt. ¶Et clamauerunt ad dñm⌋ pro auxilio gratiæ eius ⌊cū tribularen 6
tur⌋. i. affligerentur in animo, eo qd optatam perfectionē adipisci nō possent, sed tentatio-
nibus vincerentur, concupiscentijs quoq; succumberēt, quod est studiosis tāta afflictio mē-
Romañ. 7 tis, vt ex eorū psona dicat apostolus ad romanos. Inuenio alterā legem in mēbris meis, repu-
gnātem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in mēbris meis. Infelix
ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per dominum nostrū Ie-
sum Christum. Idcirco nunc additur, ⌊& de necessitatibus eorum eripuit eos⌋ hoc ē, de ma
lis seu vitijs atq; periculis, à qbus propria virtute liberari nō poterāt, liberati sunt gratia dei,
quæ eos illuminauit ad fidem, sine qua nullus adultus vtens ratiōe, sine mortali peccato viue
Rom. 14. re potest. Quia secūdum apostolū, quicquid nō est ex fide peccatū est. Tamen nec fidē, nec
grām habere quis potest, nisi à deo. Gentes ergo q diu luce fidei priuabātur, gratiaq; carebāt
indesinenter seu nimis frequenter peccabāt. ¶Et deduxit eos in viam rectā⌋. i. per pdica 7
tionē apostolorū & aliorū doctorū cōuertit corda eorū ad fidē catholicā, quæ est via ad visio
Iohā. 14. nem dei per speciē. Vel, in viā rectā. i. Chrm, q in euāg. Iohānis ait: Ego sum via, veritas &
Matt. 19 vita: nemo venit ad patrem, nisi per me. Vel, in viam rectā, hoc est, bonam conuersationem
seu præceptorum custodiam, sine qua nemo saluatur. Iuxta illud Matthei. Si vis ingredi vi-
tam, serua mandata, ⌊vt irent in ciuitatem habitationis⌋. i. in patriā beatorū, quā debemus

qtidie

A quotidie ingredi, contemplatiõe ac voto, q̃tenus finita hac vita intremus eã realiter. Vñ ad
8 " Hebræos apostolus, Festinemus (inquit) ingredi in illam requiem. ¶Confiteãtur domino Hebr. 4
" misericordiæ eius, ⌋ .i. beneficia pietatis diuinæ, seu effectus misericordiæ dei hominibus ꝓ-
" stita, inducãt eos ad confitendũ dño confessione laudis & gratiarum actionis, ⌊ & mirabilia
" eius filijs hominum. ⌋ hoc est, hominibus exhibita, seu pro hominibus facta prouocent eos
ad confitẽdum domino modo iam dicto. Debemus em̃ omnia bona deo asscribere, eumq́
pro cũctis laudare, amare ac venerari. Misericordiæ dei sunt, q̃d nos ad fidẽ vocauit, longa-
nimiter expectauit, pie cõuertit, gratis iustificauit, proficere fecit, in bono cõseruauit. Mira Luce. 1
bilia eius sunt, quod propter nos incarnatus est, in mũdo conuersatus, pro hominibus passus Mat. 28.
quòd resurrexit, ascendit, spiritum sanctum paracletum misit, per seipsum suosq́ ministros Baruch. 3
9 " infinita miracula operari dignatus est. ¶Quia satiauit animã inanem, & animam esurien- Iohan. 21
" tẽ satiauit bonis ⌋ singulare ponit ꝓ plurali. Satiauit enim Christus animas olim idololatriæ
deditas, ac per hoc ab omni gratia vacuas, spiritualibus donis, videlicet, fide, spe, charitate,
donis spũs sancti, gratia multiformi. Sic etiã animas peccatorum, quæ inanes vanæ & vacuę
sunt, q̃ diu vitijs seruiunt, satiat Chrũs dum ad pœnitẽtiam cõuertũtur. Et animam esuriẽ-
tem .i. vehemẽter appetẽtẽ deo cõiungi, deo placere, iuste cõuersari, Satiauit bonis optatis,
dãdo eis quotidianum in spũalibus diuitijs incrementum. Habẽti em̃ dabitur & abundabit.
has animas seu homines tales satiat Christus, nũc inchoatiue & secũdum modum ac statum Mat. 25.
vitæ præsentis, nõ tamẽ satiat eas simpliciter, sed in patria satiat eas perfecte, plene ac abso-
lute, sicut superius dictum est. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Hinc etiã scriptum est in
Mattheo. Beati qui esuriunt & sitiũt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Quãtum em̃ ani- Psal. 17.
B ma esurit, cupit seu vult tãtum recipit à deo, tam de gratia in præsenti quàm de gloria in fu- Matt. 5.
turo, dũmodo vere, pure, efficaciter, rationabiliter atq́ instanter desideret. Deus nãq́ vni-
uersis infundit secũdum quod se præparãt, & capaces existũt. Præparatio autẽ seu capacitas
ista in volũtate cõsistit, quoniã desideriũ aperit volũtatem ad recipiẽdum quod amat. Idcir-
co deus singulis influit quãtum desiderãt, desiderio puro efficaci ac stabili. Est autẽ deside-
rium purum, quãdo alieno affectui .s. terreno aut carnali amori, nõ commiscetur, & efficax
dum quicquid valet, pro adeptione boni desiderati exequitur. Hinc quippe in libro Iob in- Iob. 34.
ducitur. Si direxerit homo ad deum cor suum, spiritum illius & flatũ ad se trahet. Et Hiere- Hiere. 3.
miæ tricesimo. Quis est iste qui applicet cor suum, vt appropinquet mihi, ait dñs. Quod aũt
animã inanem ac esuriẽtem deus sic saciet, Esaias quadragesimo fatetur capitulo. Deus sem-
piternus dñs dat lasso virtutem, & robur his qui nõ sunt multiplicat. Secũdum Aureliũ Au-
gustinum in psalmo ꝑsenti tãguntur quatuor tẽtationes seu quatuor mala, à q̃bus nos eripit
Chrũs. Primũ malum seu prima tẽtatio est, deuiatio in hoc mundo à deo, spũalisq́ fames &
mẽtis inopia, à quibus per Christum eripimur, dũ in rectã viam ꝑueniẽdi ad deũ deducimur
& spũaliter satiamur. Secũdum malũ seu secũda tentatio est, difficultas superãdi cõcupiscẽ-
tias, propter consuetudinem malã & impetum passionũ, sic laborãtes adiuuat Chrs. Tertia,
est tentatio tędij, torporis seu accidiæ, dum homo spũalem laborem fastidit, & opa bona ag
gredi differt ac horret, Hunc Chrs ꝑ gratiam excitat & inflammat. Quarta est, difficultas in
bene agẽdo propter varia impedimenta occurrẽtia, q̃ sunt velut procellæ ac tẽpestates atq́
C discrimina huius maris magni, hoc est, mundi istius, in quo famulo Christi mille impedimẽ-
ta, inquietudinesq́ occurrũt, retrahentes à deo. Ab hoc malo saluat nos Chrs, mitigãdo per
grãm difficultates huiusmodi, conferẽdo videlicet pacẽ internã, stabilẽq́ quietẽ inter oĩa
turbulẽta vitæ ꝑsentis negotia. Hucusq́ ergo egit propheta de liberatõe à primo malo, seu
10 " prima tentatione, Nunc agit de ereptione à malo secundo. ¶Sedentes in tenebris & vm-
" bra mortis, vinctos in mendicitate & ferro. ⌋ hoc est, hos quos Christus satiauit ac liberauit
qui sederunt aut sedent in tenebris infidelitatis, aut ignorantiæ. Et vmbra mortis, hoc est, vi
ta maligna, quæ est imago mortis æternæ. Vinctos, iugo peccati ac seruitute diaboli. In mẽ
dicitate, hoc est, in penuria totius spiritualis boni. Et ferro .i. consuetudine vitiosa, quę tam
fortiter ligat hominẽ in peccato, quàm fortiter ligat catena corpus in neruo. Quòd aũt Chri
stus hos redimat in Esaia ostenditur, vbi deus pater ait ad Christum. Ego dominus vocaui Esaię. 42
te in iustitia, & dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum, &
deduceres de conclusione vinctum, de domo carceris sedẽtes in tenebris. Vnde in euãgelio
Zacharias clamat ad Chrm. Illuminare his, q in tenebris & in vmbra mortis sedẽt. Cur aũt Luc. 1
11 " homines tãta mala incurrerint, subdit. ¶Quia exacerbauerũt .i. acerba & fugiẽda æstima-
" uerũt ⌊ eloquia dei ⌋ obedire nolẽtes. Vel, exacerbauerũt eloqa dei, deũ ꝑ scripturas ac ꝑdi-
cationem seruoꝝ suoꝝ, legẽq́ naturalem in cordibus omniũ scriptã, eis loquẽtẽ ad iracũdiã
" prouocauerũt ⌊ & cõsiliũ altissimi ⌋ .i. exhortationẽ diuinã ⌊ irritauerũt ⌋ .i. irritã fecerunt,
atq́ spreuerunt, idololatriam aliaq́ peccata nolentes relinquere, prout in Zacharia domi-
nus ait: Noluerunt attendere, & auerterunt scapulas recedẽtes, cor suũ posuerũt vt adamãtẽ Zache. 7.
ne audi-

ne audirent legem. ¶Et humiliatum⌋.i.vile factum,cõfusum,dæmonicq́ subiectũ⌊in la- » 12
boribus⌋ operum malignorum⌊cor eorum.⌋ Vnde Sapientiæ quinto dicunt. Lassati su- »
Eccles.1. mus in via iniquitatis,& ambulauimus vias difficiles. Peccatori nãq; dedit deus afflictionem D
Osee.12. & curam superfluam(vt Ecclesiastes testatur,⌊infirmati sunt⌋ corde,nõ potentes à diaboli »
laqueis resipiscere propria potestate,⌊nec fuit qui adiuuaret,⌋ nisi deus,q per Oseã testat. »
Ego dñs & saluator nõ est præter me,propterea. ¶Et clamauerũt ad dñm cũ tribularen- » 13
tur,⌋quatenus adiutorium eis repẽderet,quod & fecit,quia ⌊& de necessitatibus eo⌋.i.p- »
dictis periculis ⌊liberauit eos⌋ sicut subiũgitur. ¶Et eduxit eos de tenebris⌋ infidelitatis » 14
& ignorãtiæ ⌊& vmbra mortis⌋ hoc est,pristina cõuersatione maligna, ⌊& vincula eo⌋ »
hoc est,obligatiões vitio,quibus à dæmone capti fuerũt,⌊dirupit⌋ ignoscẽdo eo pecca- »
Esaie.42 tis,& trãsferẽdo eos in regnũ atq; hæreditatẽ patris cœlestis. Hinc em̃ p Esaiam Chrũs ait:
Deducam cæcos in viam quam nesciunt,& in semitis quas ignorauerũt ambulare eos faciã.
Et prima Petri cano.habetur.Redempti estis de vana vestra cõuersatione, ptioso sanguine
1.Petri.1. agni immaculati.Dirũpit autem Christus vincula peccatorum, prout prima Iohãnis scric-
1.Iohã.3. ptum est.In hoc apparuit filius dei,vt dissoluat opera diaboli,propter tãta igitur beneficia.
¶Confiteant domino misericordiæ eius,⌋&c.secũdum sensum expositum. Aduerten- » 15
dum,quoq; quod hi duo versus.Et clamauerũt ad dominum,cum tribularẽtur,&c.Et con-
fiteãtur domino misericordiæ eius,quatuor vicibus repetũtur,secũdum quod quatuor tẽta- E
tiões in psalmo hoc describũtur,à qbus diuinitus liberamur,& pro qq; liberatiõe dño regra-
tiari tenemur. ¶Quia cõtriuit portas æreas⌋.i.habitus malos, seu vitia in anima radicata » 16
ex cõsuetudine praua,dominus extirpauit de cordi: credẽtium,⌊& vectes ferreos⌋ quibus »
portæ muniri solẽt,hoc est propriarum culparum excusatiões ⌊cõfregit⌋.i.à fidelibus ab- »
stulit,ita q nõ defendũt seipsos,sed culpam suam humiliter recognoscũt. Per hæc nãq; me-
talla,designantur peccata durissima,à quo vinculis anima difficilime soluit. Vnde in vitijs
Esaie.48 habituato dicit per Esaiam. Scio qa durus es tu,& neruus ferreus ceruix tua & frons tua ęnea
dicit dominus.Sicut autem portæ vectæ claudũtur,ne qui intus est,egrediatur,sic p excusa-
tionem peccati,anima claudit os suũ à cõfessione salubri,& peccata intus latẽtia nõ aperiunt
neq; sanant. ¶Suscepit eos,ad pœnitẽtiã salutarẽ ac pristinã amicitiam,⌊de via iniqtatis » 17
Hiere.3. eo⌋.i.de via ac vita eo iniqua,secũdũ quod p Hieremiam repromittit.Reuertere ad me, »
& nõ auertã faciẽ meam ⌊propter iniustitias em̃ suas humiliati sunt⌋.i.propter culpas suas »
puniti sunt. Vel, ppter iniustitias suas.i.ex cõsideratiõe peccato suo,humiliati sunt corã
re,cõfitẽtes se omi pœna cõdignos propter suos e xcessus.Deinde describit tertiũ malum qd
est fastidiũ boni. ¶Omnẽ escam⌋spiritalẽ.i.oẽ m bonã operationẽ quæ mẽtẽ in vita græ » 18
cõseruat,alit ac pficit⌊abominata est anima eo⌋ ex tẽtatione accidiæ, ex defectu feruoris »
in deo,& torporis ignauia,⌊& appropinquauerũt vsq; ad portas mortis⌋.i. pene consense »
rũt huic fastidio,sicq; mortalibus peccatis,q̃ sunt portæ mortis atq; inferni,appropinque-
rũt.Si em̃ ex tali abominatõe opis boni,neglexissent mãdata dei, peccassent mortaliter & i-
gressi fuissent portas mortis spũalis, æternalis ac infernalis ,sed diuinitus pseruati sunt ne e-
as intrarẽt.Nã ¶Et clamauerũt ad dñm⌋ pro infusione sanctæ deuotõis ⌊cũ tribularent⌋ » 19
hoc est cordialiter affligerent ex tali torpore ⌊& de necessitatibus eo⌋.i.pdictis angustijs »
Iohan.1. ⌊liberauit eos⌋ fortitudinẽ,charitatisq́ feruorẽ excitãdo in ipis. ¶Misit⌋ deus pr ⌊ver- » 20
bũ suũ⌋.i.filiũ suũ vnigenitũ,de quo scriptũ est.In principio erat verbũ. Hũc misit p incar- »
nationẽ in mũdũ,iuxta illud. Verbum caro factũ est,& habitauit in nobis,⌊& sanauit eos⌋ à »
Ezech.18 vulneribus aïæ ⌊& eripuit eos de interitõibus eo⌋.i.à pctis qbus morit aïa, prout in Eze- »
1.Iohã.4 chiele asserit. Anima q̃ peccauerit,ipa morieť.Hinc em̃ prima canonica ait scriptura.Pr mi-
sit filiũ suũ saluatorẽ mũdi.Vel,deus misit verbũ suũ.i.effectũ verbi sui,videlicet grãm.Vel, F
verbũ,hoc est,pdicationẽ verbi cœlestis,qua aïa infirma sanať. Queãdmodũ in libro sapiẽ-
Sapie.16 tiæ scriptũ est.Sermo tuus dñe sanat oïa. ¶Confiteant dño misericordiæ eius⌋sicut iã di » 21
Psalm.15 ctũ est. ¶Et sacrificẽt⌋ filij hoïm ⌊sacrificiũ laudis⌋dño q bono nro non eget, sed hu- » 22
mili laude & spũali sacrificio delectať magis,q̃ oïbus holocaustis veteris legis. Vñ supius di-
Psal.49. xit.Sacrificiũ laudis honorificabit me ⌊& annũtiẽt⌋.i.alijs pdicẽt, vel apud se recitẽt ⌊ opa »
eius⌋.i.mirabilia Chri, bñficia.s.& misericordias eius ⌊in exultatõe⌋.i.cũ spũali lętitia ex »
Psal.50. diuina charitate manãte.Qui em̃ diligit deũ in annũtiatiõe ope eius corde tenus gloriatur
sicut superius dictũ est.Exultabũt labia mea,cum cãtauero tibi. ¶Qui descendũt mare⌋ » 23
hoc est,qui ab exercitijs contemplatiuæ vitæ se deponũt ad opera vitæ actiuę, consulendo sa
luti proximorum,⌊& mare⌋ hoc est,mundum intrantes,seu homines accedentes, ⌊faciẽ- »
tes operationem⌋ hoc est,piam exhortationem,diligentem inquisitionẽ, iustã correctio- »
nem,⌋in aquis multis⌋.i.in populis plurimis.Aquæ enim multæ ,populi multi sunt, secun- »
Apoca.21 dum Iohannem in Apocalypsi.Boni nanque pastores & aliorum cultores multas adhibent
operationes subiectis, quatenus eos purgent,illuminent atq; perficiant. ¶Ipsi⌋ prælati & » 24
contem-

A
“ contẽplatiui ſic deſcendẽtes ⌊ viderũt ⌋ oculo fidei, ⌊ opera dñi ⌋ .i. facta Chriſti in euãgelio
“ clare digeſta, ſeu oĩa opa creatoris in ſacris ſcripturis expreſſa ⌊ & mirabilia eius ⌋ ſpũali-
“ ter viderũt ⌊ in profundo ⌋ .i. in alto intellectu per quẽ hyſtorialia myſtice intellexerũt. Si-
cut ꝙ connubiũ Salomonis cũ filia Pharaonis, ſignificauit deſponſationẽ eccleſiæ ex genti- 3.Reg.3.
libus cõgregatę cum Chriſto, & venditio Ioſeph, Chriſti venditionẽ. Ionæ quoq; in ventre Gene.37
ceti triduana ꝑmanſio Chriſti ſepulturã præfigurauit. Vel, viderũt mirabilia dei in profun- Ionæ.2.
do .i. in ſecreto cordis humani, quod dicitur profundũ, q̃a eſt inſcrutabile, iuxta illud Hiere-
miæ. Prauum eſt cor hominis, & inſcrutabile, & in hoc profundo vident paſtores mirabilia Hiere.17.
dei, quando ad exhortationem eorum corda dura in lachrymas reſoluuntur. Animæ ſpũali-
ter mortuæ ad vitã gratiæ ſuſcitãtur, peccatores indurati ad pœnitẽtiam cõuertunt, incon-
tinentes, & q̃ interdũ vix modico tẽpore poterãt continere, tota vita ſua cõtinẽtiã ſeruãt, ſu-
perbi humiles fiunt, iracundi miteſcũt. Hæc ſunt mirabilia dei, quia ſecundũ Auguſtinũ, ma-
ior eſt impij iuſtificatio quam mũdi creatio. Cõſequẽter deſcribit periculũ ſeu tentatio tẽpe-
25 “ ſtatis. ¶ Dixit ⌋ deus, cuius dicere eſt facere ⌊ & ſtetit ⌋ .i. ſtabilis fuit atq; inualuit, ⌊ ſpiritꝰ
“ procellæ ⌋ .i. ꝑſecutio tyrãnica in fideles, ſeu tẽtatio grauis. Hãc procellã deus dixit .i. ꝑmi-
“ ſit eſſe ad maius meritũ electoꝝ ſuoꝝ ⌊ & exaltati ⌋ hoc eſt, firmati & aucti, ⌊ ſunt fluctus e-
ius ⌋ .i. motus ꝑſecutionũ iſtaꝝ, q̃m dũ deus ꝑmittit, augent tribulatiões iuſtoꝝ, & inualeſcit
26 “ crudelitas ꝑuerſoꝝ. ¶ Aſcendũt vſq; ad cœlos ⌋ .i. perſecutores & tẽtatores erigunt in al-
tũ cõtra deũ oĩpotẽtẽ, crudelitaſq; eoꝝ atq; ꝑuerſitas propter magnitudinem ſuã penetrat
cœlos, q̃m prouocat deũ ad vehementem vindictã. Vñ ſecũdo Paralypomenon filijs Iſrael 2.Par.28
“ dicitur. Crudelitas veſtra vſq; ad cœlos ꝑuenit, ⌊ & deſcendunt vſq; ad abyſſos ⌋ .i. turpiter
& carnaliter viuũt, & tandẽ deficiũt, & in infernũ labunt. Vel, deſcendũt vſq; ad abyſſos .i.
B quãtum ſe cõtra deũ extollunt, tm̃ humiliant à deo, ac pereunt. Iuxta illud in libro Iob. Si aſ-
cenderit vſq; ad cœlũ ſuperbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quaſi ſterquiliniũ in fine ꝑ- Iob.20
detur. Vnde in Eſaia dicit ſuperbo, q̃ ſuper aſtra cœli ſoliũ ſuum exaltare molitus eſt: Ve- Eſaiæ.14
“ runtamen in infernũ detraheris in profundum laci. ⌊ Anima eoꝝ in malis tabeſcebat, ⌋ idẽ,
in proprijs peccatis cõtabuit, aruit, & defecit, quẽadmodum Hieremias fatet. Vnuſquiſq; in Hiere.31.
iniq̃tatibus ſuis tabeſcet. Et iteꝝ: Oĩs q̃ comederit vuã acerbã, obſtupeſcẽt dẽtes eorum.
Qui em̃ alij nocumẽtũ inferre conat. Primo, ſeip̃m interimit, & vniuſcuiuſq; malitia in ſe-
ip̃m redũdat, Propter q̃d in prouerbioꝝ libro Salomon faſſus eſt. Iniq̃tates ſuæ capiẽt ipiũ, Proue.5.
& funibus pc̃toꝝ ſuoꝝ cõſtringet. Vel, aſcẽdũt vſq; ad cœlos .i. fideles tãdiu afflicti orãdo
& cõtẽplando cœlos aſcẽdũt, vſq; ad Chr̃m, quatenus ex cõſideratione ꝑmioꝝ cœleſtiũ fa-
ciliꝰ oĩa patiant. Nã cõſideratio ꝑmij minuit vim flagelli. Et deſcẽdũt vſq; ad abyſſos .i. poſt
tãtam cõtemplationẽ ex gratia acq̃ſitam, iteꝝ ex humana fragilitate cadũt ad cogitationes
carnales, ad phantaſmata inutilia, ad occupationes indignas. Nã & Paulus poſt raptũ paſſus 2.Cor.12
eſt ſtimulum carnis. Hoc aũt deus ꝑmittit, vt homo perpendat quid habeat ex ſeipſo, q̃d itẽ
ex deo. Vel, deſcendunt vſq; ad abyſſos, conſiderando tormenta inferni, ex quorum conſi-
deratione tolerabilia fiunt omnia mundi ſupplicia. Anima eorum, ſic afflictorum, in malis,
hoc eſt, in pœnis & culpis, quibus vndiq; circundant homines in hac miſera vita, in qua iu- Prouer.24
ſtus ſepties cadit in die, tabeſcebat .i. tædio atq; triſtitia affectata & languens effecta eſt, ſicut
in Trenis ait Hieremias: Propterea in dolore mœſtum factum eſt cor noſtrum, ideo conte- Treno.5
27 “ nebrati ſunt oculi noſtri. ¶ Turbati ſunt (animo) & moti ſunt, ⌋ à recto iudicio rationis,
“ ⌊ ſicut ebrius ⌋ ſequendo impetus paſſionum, atq; irrationabiles motus, ⌊ & omnis ſapien-
“ tia eorum ⌋ quam tempore tranquillitatis videbant habere, ⌊ deuorata eſt ⌋ tẽpore perſecu-
tionis ſeu tentationis, ita ꝙ actus rationis paſſioni ſuccubuit, & inſipiẽtia eoꝝ ſapiẽtiæ actũ
C impediuit. Multi nãq; tempore pacis, quietis, proſperitatis & iocũditatis, virtuoſi ac ſapiẽ-
tes apparent. Sed dum aduerſitas, inquietudo & tribulatio eis ſuperuenit, ſuperant, ratio ca-
dit, ſenſualitas dominatur, virtus ſuccumbit & vitia præualent. Vnde & Chriſtus de q̃buſ- Luc.8.
dam ait in euangelio. Hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tenta- Matt.7.
tionis recedunt. Et rurſus alio in loco ait de eo, qui non facit quòd ſcit eſſe agendum, ſed ex
paſſione aut perſecutione cadit à medio rationis, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit do-
mum ſuam ſupra arenam, venerunt flumina, flauerunt venti, & cecidit, fuitq; ruina eius ma-
gna. Hæc autem præcipue iam dicuntur de rectoribus alioꝝ, qui propter varias cauſas atq;
negotia ſubditorumq; imperfectionem cadere ſolent à fortitudine mentis & recto iudicio
rationis, iræ & impatientiæ motum admittentes. Talibus ergo præſertim, imo omnibus no-
bis orandum eſt, vt deus cor noſtrum quotidie in ipſo confirmet, ne in aduerſis, atq; turbu- Pſal.50.
lentijs aliorum frangatur, quia vt ait Apoſtolus ad Hebræos. Optimum eſt gratia ſtabiliri
cor. Inhoneſtum nanque ac turpe eſt viro erudito, & maxime aliorum rectori, in aduerſis Prouer.13
deficere, Propter quod in libro Iob dicitur ei, qui videbatur propter aduerſa turbatus. Vbi Iob.5.
eſt timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum.

¶Et clamauerũt ad dñm⌋ qui vt propheta Naum teſtatur. Increpat mare, & exiccat illud 28
Naum. 1. Matt. 8. ⌊cum tribularẽtur⌋ tãtis aduerſis, dicẽtes cũ Petro. Dñe ſalua nos perimus. Nec fruſtra, nã D
1. Cor. 10 & ⌊de neceſſitatibus eoꝝ⌋. i. ꝑdictis periculis ⌊eduxit eos.⌋ Non eñ ſinit nos tentari ſupra
id quod poſſumus ¶Et ſtatuit procellam eius⌋ hoc eſt, ſtrepitum perſecutiõis, aſperitatẽ 29
aduerſitatis, & motum tentationis mutauit, ⌊in auram⌋. i. ventum leniter ſlantẽ, ita ꝙ ad-
uerſitatem mitigauit, & tranquillitatis ſerenitatem menti infudit. Non tamen tentationem
penitus abſtulit, quia (vt ait Auguſtinus) perſeuera vſque in finem, quoniam tentatio per-
ſeuerat vſque in finem. Sic ergo petamus vnam auferri, vt aliam præſtolemur, ⌊& ſiluerũt
fluctus eis⌋ hoc eſt, impugnationes tẽtationũ ceſſauerũt ad tempus. ¶Et lætati ſunt⌋ in 30
Tobię. 3. dño homines exonerati à iugo tentationũ. Vnde Tobiæ ſcriptũ eſt. Nõ delectaris dñe in ꝑ-
ditionibus noſtris, qa poſt tempeſtatem trãquillum facis, & poſt fletum exultationẽ infun-
Tobię. 11 dis. Et lætati ſunt, gloriãtes in dño de ſua liberatõe, quia ſiluerunt, fluctus perſecutionũ iſta-
2. Cor. 1. rũ. Hinc nãq; Tobias ſanatus ait: Benedico te dñe, qm̃ tu caſtigaſti me, & tu ſanaſti me. Apo
ſtolus quoq;: Benedictus deus, qui cõſolatur nos in omni tribulatione noſtra, ⌊& deduxit e-
os in portũ voluntatis eoꝝ⌋ hoc eſt, in pacẽ omnibus mortalibus deſideratã, in perfectio-
nem optatã, ad cõſcientiæ ſecuritatẽ, ad tranquillitatem dulciſſimã, & poſt huius vitę decur-
ſum ad patriam electoꝝ: Qui eñ aduerſa fortiter tolerat, & in triſtibus cauſis Chriſto fide-
lis ac ſtabilis permanet. Ad hunc portum pacis ac conſolationis perduci meretur, Propter
Johan. 16 quod dicit ſaluator diſcipulis. Amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus aũt
2. Cor. 1. gaudebit, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Et apoſtolus ad Corinthios ait: Scitote,
Roma. 5. quoniam ſicut ſocij paſſionum eſtis, ſic eritis & cõſolationis. Itemq; ſicut abundãt paſſiones
Chriſti in nobis, ita ꝑ Chr̃m abundat cõſolatio noſtra. ¶Cõſiteantur dño miſericordiæ 31
eius⌋ eo quod poſt tãtam perſecutionem, tãtam pacẽ largitus ſit. ¶Et exaltẽt eũ⌋. i. ma- 32
gnifice verbo & opere eũ honorẽt ⌊in eccleſia plebis⌋ in cõgregatione fidelium, ⌊& in ca-
thedra ſenioꝝ⌋ hoc eſt, in loco ac ſede ſuperiorum ⌊laudẽt eum⌋ qui ſedẽt in cathedra tali.
Apoca 19 Vult ergo propheta, vt omnes deũ vnanimiter laudẽt, magni, & parui, ſuperiores & inferio
Roma. 16 res, quẽadmodũ in Apoc. dicitur. Laudẽ dicite deo noſtro om̃es ſerui eius, & qui timetis eũ E
puſilli & magni. Et apl'us ad Romanos. Deus patiẽtiæ & ſolatij det vobis idipm̃ ſapere in al
terum ſecũdum Ieſum Chr̃m, vt vnanimes vno ore honorificetis deum. ¶Poſuit flumi- 33
na in deſertũ⌋. i. deus fluenta gr̃æ atq; doctrinæ in corda gẽtilium diriuauit. Gentilitas nãq;
Eſaię. 34. deſertum vocatur, iuxta illud Eſaiæ. Lętabitur deſerta & inuia, & exultabit ſolitudo. Demũ
dum deus mẽtem noſtram cœlitus gr̃a ſua ꝑfundit, flumina ponit in deſertum, ⌊& exitus a-
quarum⌋. i. ſynagogã Iudæoꝝ quæ alijs pluuiã prædicatõis influere cõſueuit, poſuit ⌊in ſi-
tim⌋ quoniã propter incredulitatem ipſoꝝ priuati ſunt vera ſapiẽtia Chr̃i, & huic ſimile eſt
Johan. 9. quod Chr̃s teſtatur. In iudicium ego in hũc mũdum veni, & q non vidẽt videant, & qui vi
dent cæci fiant. In Chriſti nãq; aduẽtu cœpit Iudæa excæcari q̃ ante videbat. Gentilitas ꝗq;
illuminari quæ ante caligabat. Nã quem Iudæi futuꝝ credebãt, ꝑſentem nõ nouerãt. Genti
les vero per ꝑdicationem Chr̃i & apoſtoloꝝ radio ſapiẽtiæ illuſtrati ſunt, ideoq; in Eſaia ha
Eſaię. 52. betur. Quibus nõ eſt narratum de eo viderũt, & q non audierũt cõtemplati ſunt. Poſuit etiã
deus. ¶Terram fructiferã in ſalſuginem⌋. i. Iudæã ſeu ſynagogam olim doctrina & vita 34
Oſee. 9. fœcundam fecit ſiccam & ſterilem, abſtrahẽdo à populo Iudæoꝝ gr̃æ infuſionẽ, quẽadmo-
dum in Oſee vaticinio inducitur. Radix eoꝝ exiccata eſt, fructum nequaq̃ faciẽt. Hoc autẽ
fecit ⌊à malitia inhabitãtium in ea⌋. i. propter peccata populi huius. Secũdum quod rurſus
Ibidẽ. Oſee teſtatur. Abijciet eos dñs deus meus, qa non audierunt vocem eius. Et ꝑ Hieremiã dñs
Hiere. 13. ait: Cõputreſcere faciã ſupbiam populi huius peſſimi, q nolũt audire uerba mea, & ambulãt F
in prauitate cordis ſui. ¶Poſuit deſertũ⌋ hoc eſt, gẽtilitatem ⌊in ſtagna aquaꝝ⌋. i. in ſta 35
Roma. 5. bilem exuberãtiam ſpũalium gr̃arum atq; cœleſtium doctrinaꝝ. Nam vbi abũdauit iniqtas
ſupabũdauit & gratia ⌊& terrã ſine aqua⌋. i. gẽtes quondã ſine diuina illuminatõe & gratia
exiſtẽtes poſuit ⌊in exitus aquaꝝ⌋. i. tã copioſam gr̃am eis ꝑ prædicationẽ apoſtoloꝝ infu-
Epheſi. 2. dit, quod etiam ipſi alios docere atq; cõuertere potuerũt. Vnde ad Epheſios apoſtolus. Re-
uelatum eſt (inquit) ſanctis apoſtolis & prophetis in ſpũ, eſſe gẽtes cohæredes, & cõcorpora
les promiſſionis dei in Chr̃o Ieſu. ¶Et collocauit (deus) illic⌋ hoc eſt, in prædicta affluẽtia 36
gratiæ atq; doctrinæ cœleſtis ⌊eſuriẽtes⌋ iuſtitiam, q auide receperũt fidẽ catholicã & ver-
Actoꝝ. 17 bi cœleſtis ꝑdicationem, quẽadmodũ in actibus apoſtoloꝝ de Theſſalonicẽſibus ſcriptum
eſt. Nobiliores ex eis cum omni auiditate ſuſceperũt verbum dñi, ꝗtidie ſcrutantes ſcriptu-
ras, ⌊& conſtituerũt ciuitatem habitationis⌋. i. eccleſiam militantem, quæ eſt ciuitas dei &
domus Chr̃i, ex fidelibus collecta atq; cõſtructa. ¶Et⌋ ipſi apoſtoli ac ſucceſſores & imita 37
tores eoꝝ ⌊ſeminauerunt agros⌋ hoc eſt, hoĩes in mũdo morãtes fœcũdauerũt & imple-
uerunt verbo dei, mittẽdo in corda ipſoꝝ euãgelium ſaluatoris. Vt eñ apud Mattheũ Chr̃s
Matt. 13 aſſeruit. Semen eſt verbum dei, ager vero eſt mũdus. Apoſtoli aũt hoc ſemine mũdũ imple-
uerunt,

A uerunt, quẽadmodũ in Esaia dictũ est: Florebit & germinabit Israel, & implebit faciẽ orbis Esaiæ 27
semine. Huius seminis fructũ non protulerũt Iudæi, sed gentes, & ideo Chrũs apud Matth. Matt. 21
eis loquutus est: Auferet à vobis regnũ dei, & dabitur genti facienti fructus eius, ⌊& planta-
uerunt vineas⌋ .i. ecclesias particulares fundauerũt in Christo. Nã Petrus plantauit vineam Actoꝝ. 4
Christi in Italia, Iohãnes in Asia, Thomas in India. Quod aũt ecclesia appellet vinea, cõstat Actoꝝ. 12
ex eo q̃d Esaiæ habet vaticiniũ: Vinea dñi exercituũ domus Israel est, ⌋& fecerũt fructũ na- Esaiæ. 5
tiuitatis⌋ .i. multos genuerunt in Christo, quẽadmodũ ait apl'us: In Christo Iesu p Euange- 1. Coꝛ. 4
38 liũ ego vos genui. Tot eñ spũaliter genuerũt, quot ad Christũ cõuerterũt. ¶Et benedixit
eis⌋ deus .i. grãm copiosam cõtulit eis, prout in actis apl'oꝝ legit: Discipuli replebant gau- Actoꝝ. 13
dio & spũ sancto, ⌊& multiplicati sunt nimis, ⌋ merito & nũero, secũdũ q̃ Lucas in actis di- Actoꝝ. 2
cit: Dñs quotidie augebat, qui salui fierent, ⌊iumẽta eoꝝ⌋ .i. ideotas & simplices, iugũ dñi su
per se humiliter baiulantes, ⌊nõ minorauit, ⌋ nã taliũ plures à deo electi sunt, q̃ nobilium &
sapientum. Vnde ad Corinthios dicit Apostolus: Videte vocationẽ vestrã fratres, quia non 1. Corin. 1
multi sapientes secundum carnẽ, non multi potentes, non multi nobiles sunt inter vos. Sed
39 quæ stulta & abiecta sunt mundi, elegit deus, vt confundat sapiẽtes. ¶Et pauci facti sunt⌋
fideles in aliquibus locis atq; ecclesiis, per occisionẽ eorum à tyrannis ac impijs, ⌊& vexati
sunt à tribulatione malorum, ⌋ qui pios affligunt, ⌊& dolore⌋ eis inflicto à tyrannis & persi
B dis. Sæpe nãq; infideles vrbes & villas, terras atq; ecclesias Christianoꝝ vastauerunt, destru
40 xerunt, & fideles occiderunt. ¶Effusa est contentio super principes, ⌋ .i. maiores psequẽ-
tiũ Christianos in contentionẽ versi sunt, vel contra se inuicẽ, vel contra veritatẽ fidei Chri
stianæ, vel contra principes Christianos, ⌊& errare fecit⌋ .i. permisit ⌊eos⌋ deus ⌊in inuio⌋
.i. infidelitate, in qua nulla est via perueniendi ad vltimũ finem, ⌊& non in via⌋ .i. in fide ve-
41 ra, quia nec fidẽ habuerũt. ¶Et adiuuit pauperem de inopia⌋ .i. populũ gentilẽ spũalibus
diuitijs destitutũ subleuauit de ista penuria, ditans eum spũalibus bonis, ⌊& posuit⌋ eos ⌊si-
cut oues familias⌋ .i. sic eos in domo sua (quæ est ecclesia) collacauit, pauit, & custodiuit, quẽ
admodũ pastor oues suas custodit, locat, & alit. Vnde apud Iohãnẽ Christus: Alias (inquit) Iohan. 10
oues habeo, quę non sunt de hoc ouili, & illas oportet me adducere. Vel, audiuit pauperem .i.
humilem de inopia, exaudiendo precem ipsius. Deus eñ superbis resistit, humilibus autẽ dat
grãm. Porrò in tantum adiuuat eũ de inopia, vt dicat in Euangelio: Beati pauperes spũ, qm̃ Iacobi. 4
ipsoꝝ est regnũ cœloꝝ. Quid ergo hoc paupere ditius, cui promissa est cœlestis regni pos- Matt. 5
sessio. Merito igitur ait Tobias: Noli timere fili mi, pauperem quidẽ vitã gerimus, sed habe Tobię. 4
bimus m'ta bona, si timuerimus deũ. Et apostolus ad Corin. Altissima paupertas eoꝝ abun- 2. Coꝛ. 8
42 dauit in diuitias simplicitatis eoꝝ. ¶Videbũt recti⌋ .i. prædictas misericordias dei iusti in-
telligent, ⌊& lætabunt, ⌋ in deo propter beneficia eius tam copiosa, ⌊& omnis iniquitas, ⌋
.i. ois iniquus cõtra veritatẽ & cõtra iustos impudẽter, insolẽterq; garriẽs .s. dæmon, tyran-
nus, falsus frater, atq; hæreticus, ⌊opilabit⌋ .i. claudet ⌊os suũ, ⌋ qñ ab ipsa veritate vincet,
& cõfundetur, & tandẽ à Chr̃o reprobabit, atq; damnabit. Propter q̃d apud Esaiã dñs ait sũ
perbo: Ponã circulũ in naribus tuis, & frenũ in maxillis tuis. Sæpe etiã impij q̃ iustis detra- Esaię. 38
hunt, dũ cõuersationẽ eoꝝ cõspiciũt, silent à malo, eosq; interdũ commendat quibus detra-
hebant. Hinc eñ princeps apl'oꝝ ait: Hæc est voluntas dei, vt benefacientes obmutescere fa- 1. Petri. 2
43 ciatis imprudentiũ hominũ ignorantiã. ¶Quis sapiens & custodiet hæc, ⌋ .i. qui vere sa-
piens est, ista memoriter retinebit, spũaliter sumet, seq; inopẽ reputabit, ⌊& intelliget mise- 2. Coꝛ. 1
ricordias dñi⌋ .i. multiplicẽ grãm sibi ac cæteris præstitã diligẽter pensabit, per experienti-
C amq; cognoscet q̃ pius & clemens sit dñs, pater misericordiaꝝ & deus totius consolationis. Osee. 14.
Et huic simile est q̃d Oseas propheta dicit: Quis sapiens & intelliget ista, intelliget & faciet
hæc. Sed videt contrariũ quod in Euangelio veritas astruit: Confiteor (inquiens) tibi pater Luc. 10
dñe cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus. Et respondendũ, quod
Christus loquitur ibi de sapientibus huius mũdi, quoꝝ sapientiã deus stultã facit. Nunc autẽ 1. Coꝛ. 1
fit sermo de vere sapientibus, à spũ sancto illuminatis.

¶Expositio literalis eiusdem psalmi.

QVidã aũt hunc psalmũ ad literã exponũt de solis Iudæis, corporalibusq; periculis à quibus diuinitus liberati sunt, & est expositio ista satis infructuosa, nec literæ cõsonat in quibusdam. Ait itaq;: Confitemini dño, sicut expositũ est, Dicãt qui redẽpti sunt à diuersis periculis, à dño deo Israel, quos redemit de manu inimici & tyrãni, eos q̃litercũq; affligẽtis, de regionibus, in q̃bus erãt dispsi, cõgregauit eos, reducẽdo eos in terrã patrũ suoꝝ, sicut p Ezechielẽ dixit: Tollã vos de gẽtibus, & cõgregabo vos de nationibus, & inducã vos in terram vestram. A solis ortu & occasu, ab aquilone & mari .i. à terris Iudææ vicinis ex omni latere eius, secũdũ q̃d quędã terræ respectu eius sunt oriẽtales, quædã occidẽtales, & cætera, in q̃bus quidã Iudæoꝝ fuerũt dispersi, & à quibus redu-

cti sunt. Errauerũt in solitudine.i.deserto in inaquoso.i.in in loco sicco, qa in desertis nullæ aut modicæ aquæ reperiuntur. Viam ciuitatis habitaculi.i.iter tritum ac certum ad ciuitatẽ aliquã ducens, in qua secure habitare possent, non inuenerunt, quia in locis deserti non inueniunt itinera strata,& quia ex tali deuiatione sequit fames ac sitis, ideo subdit. Esurientes, & sitientes panem & potum corporeum, anima eorum in ipsis defecit à naturali vigore. Et clamauerunt ad dominum pro recto meatu. Et deduxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis, in qua tute manerent. Propterea confiteant domino misericordiæ eius, &c. Quia saciauit animam inanem.i.hominẽ, vacuum ventrem habentem,& animã.i.hominem esurientem saciauit bonis cibi ac potus. Deinde ponitur liberatio à captiuitate, sedẽtiũ in tenebris.i.ĩ carceribus tenebrosis,& vmbra mortis, Nam talia loca sunt morti similia, propter afflictiones grauissimas, vinctos in mẽdicitate.i.parco victu,& ferro.i.cathenis. Captis eñ daf modicus cibus, Hos ergo redemit q ideo capti erant. Quia exacerbauerũt eloqa dei,& cætera,& eduxit eos de tenebris.i.prædictis argastulis,& vmbra mortis.i.misera vita captiuitatis, quæ morti est similis,& vincula eorũ, quibus erant ligati, dirupit, quia contriuit portas æreas, quibus erant conclusi. Omnem escam corporalẽ, abominata est anima eorũ ex graui corporis infirmitate,& appropinquauerunt vsq; ad portas mortis.i.ad agonem, qa sanari se posse desperauerunt, misit verbum suũ.i.dicendo præcepit,& sanauit eos,& eripuit eos de interitiõibus eorum.i.de languoribus mortẽ inducentibus. Consequenter agitur de liberatione à tempestatibus atq; periculis maris, Qui descendunt mare in nauibus ad nauigãdum in eo, facientes operationẽ in aquis multis.i.in mari diuersos labores exercẽtes. Ipsi viderunt opera dñi, quæ natant in mari.s.pisces,& alia quædam insolita, quæ frequẽter apparent in mari. Vnde subiungitur,& mirabilia eius viderunt in profundo maris, videlicet mõstra, beluasq; marinas. Dixit deus & stetit.i.surrexit atq; inualuit, spiritus procellæ.i.ventus **E** & motus tempestatis,& exaltati sunt fluctus eius.i.in altũ ascenderunt & intumuerunt gurgites maris. Ascenderunt vsq; ad cœlos.i.mare sic intumescens, naues,& nautæ in eis existentes, ascendunt in magnã altitudinem aeris,& descendunt vsq; ad abyssos.i.in magnã maris profunditatem, secundũ quod fluctus descendũt, anima eorũ.i.nautarum, in malis pœnæ tabescebat, propter pericula imminentia, turbati sunt corde,& moti sunt corpore, tumore, atq; tremore, sicut ebrius qui stare & ratione vti nõ potest perfecte,& omnis sapientia eorũ deuorata est, qa in tantis periculis nesciunt sibi cõsulere, qm magnæ passiones actum rationis impediũt, eo q virtutẽ phantasticam multũ deordinent,& statuit procellam eius.i.deus tempestatem maris conuertit in auram:.i.in ventum suauem & statũ quietũ,& siluerũt fluctus eius.i.fluctus maris à suo strepitu cessauerunt. Et lætati sunt nautæ, quia siluerunt hi fluctus,& deduxit eos deus in portum voluntatis eorũ.i.in portum optatum. Posuit deus flumina in desertũ.i.aquas fluuiorũ fecit deficere, ita q terra ante aquis irrigua siccata est tanquam desertũ,& exitus aquarũ in sitim.i.terram aquis fluentem fecit sitibundã & sterilem. Terram fructiferam posuit in salsuginẽ.i.sterilẽ fecit à malitia inhabitantiũ in ea.i. propter incolarũ eius peccata. Posuit desertũ in stagna aquarũ.i.terram aridã fecit aquosam,& terrã sine aqua posuit in exitus aquarũ.i.abundantẽ in aquis. Hæc omnia agit prouidentia dei secundũ exigentiã diuinæ iustitiæ & meritorũ vitæ humanæ,& collocauit illic.i.in terra aquosa & vberi esurientes.i.fructibus terræ indigẽtes,& cõstituerũt ciuitatẽ habitationis.i.loca habitabilia cõstruxerũt iuxta terrã tã fertilẽ, qtenus eã colere, eiusq; fructus pcipere possent,& seminauerũt agros pro cibo acquirẽdo,& plãtauerũt vineas pro potu habẽdo,& fecerũt fructũ natiuitatis.i.terrã & vineas sic coluerũt, q fructũ cõuenientẽ protulerũt,& bñdixit eis.i.hoĩb⁹ **F** dona suæ pietatis donauit,& multiplicati sunt nimis in terra tã bona ex benedictione diuina & iumenta eorũ non minorauit.i.pecora multiplicauit. Et iterũ propter sua peccata recẽtia pauci facti sunt nũero, quia partim occisi sunt aut alias perierũt, eo q deũ venerati nõ sunt,& vexati sunt à tribulatione malorum & dolore ex pœna eis inflicta à prauis hominibus & propter dolorem intrinsecum quem conceperunt ex morte proprinquorum suorum, per quorũ interitum pauci effecti sunt. Effusa est contentio super principes.i.principes inter se discordes fuerũt,& errare fecit eos in inuio.i.deus iusto iudicio pmisit eos à recta ratione deficere & nõ in via, qa nec in bona via dirigi meruerũt. Et adiuuit pauperẽ de inopia, ipm ditãdo,& posuit sicut oues familias.i.principibus inter se discordãtibus, multiplicauit filios subditorũ. Cætera patẽt ex pcedẽti articulo. Si aũt iste esset sensus à propheta intẽtus, nescio cur in fine psalmi psentis tam specialiter ac nouiter diceret. Quis sapiens & custodiet hæc. In quo vtiq; innuit psalmum psentem aliquid singulariter mysticum, fructuosum, atq; profundũ cõtinere. Idcirco non puto sensum istũ tã superficialem ac rudẽ à sancto propheta finaliter aut principaliter fuisse intentum, sed quemadmodũ asserit Augustinus, præcedentis articuli expositio vere exprimit sensum literalem psalmi præsentis.

Commen

COMMENTARIVS IN PSAL. CVII.

A

¶Argumentum.

¶Titulus. Canticū psalmus Dauid. In hoc psalmo propheta moniturus nos ad operationē bonoꝶ, loquit in psona Chri deo patri vsq; ad mortē obedientis, q̄tenus eius exēplo obediamus deo in pceptis illius vt opa bona facientes, agamus Chro grās pro ipsius passione, resurrectione & glorificatione, p quæ mysteria vniuersus mūdus deo recōciliatus est, & subijciendus fidei Christianæ. In duas diuidit partes. Primo quidē laudat deum pro beneficio incarnationis quod futurum prænuntiabat, Et tum in altera parte conuertens se ad deum petit impletum iri id, pro quo se pollicitus est deum laudare, ibi, Exaltare super cœlos deus. Author ipsum quoq; de Christo exponit vnico commentario.

¶Expositio, Tituli.

¶Titulus psalmi psentis est. Canticū psalmus ipsi Dauid. i. scriptura hæc seu iste tractatus, est canticum, quia spūalem lætitiam continet, & psalmus, qm̄ ad operationē bonā nos admonet & cōuenit ipsi Dauid secundū triplicē modū. Conuenit em̄ sancto Dauid prophetæ sicut actori, & sicut ex circūstantia literæ tangitur, Psalmus iste est exultatio Dauid regis i domino gloriantis, & ei de suis beneficijs gratias referentis. s. de victoria sibi à deo cōcessa & restitutione regni Israel in statū bonū. Conuenit etiā ipsi Dauid. i. Christo p Dauid significato, & hoc secūdū allegoricū intellectū. Multa nāq; cōtigerāt sancto Dauid in figura dñi saluatoris. Cōuenit quoq; Dauid. i. ecclesiæ seu vnicuiq; Christiano in dño. Sed qm̄ expositio illa
B de Chro dulcior, fructuosior, deuotiorq; cōsistit, idcirco eā in primis introducere expedit. Christus ergo secundum quod homo, deo patri in cunctis obediens. Ait ad patrem seu totā superbeatissimam trinitatem.

¶Expositio psalmi.

1 PAratum cor meū, ⌋. i. voluntas mea tibi parere parata est, ⌊ deus ⌋ pater. Et
resumit ad confirmationē eius, quo modo dixit, ⌊ paratū cor meū, ⌋ paratū
(inquā) ad agenda tibi placentia, paratū ad sustinendū humanæ redemptioni Johan. 6
necessaria, paratum ad laudem, & paratum ad opus. Hinc em̄ apud Iohannē
Christus testatur: Descendi de cœlo, non vt faciam voluntátem meam, sed Mat. 26
eius qui misit me. Et apud Matthæum ait ad patrem: Non sicut ego volo, sed
sicut tu, ⌊ cantabo & psallā ⌋. i. verbis atq; operibus te laudabo, & tibi gratias agam, ⌊ in glo-
ria mea ⌋. i. in clara notitia laudibus mixta, quā notitiā mihi dedisti de tua bonitate ac maie-
state. Nisi em̄ quis deum cognoscat, eum laudare non valet, propterea sicut Christus homo
seu anima Christi deū excellentissime nouerat in hac vita, sic perfectissime deo decantauit,
psalmumq; dixit. Vel, psallam in gloria mea. i. in omni dignitate gratiæ mihi infusæ, ita qd'
omnia bona meæ humanitati collata in tuis præconijs occupabo, nec vnquā à tuo honore
cessabo, secūdū q apud Euangelistā professus sum: Ego quæ placita sunt ei, facio semp. Et: Johan. 8.
Ego nō q̄ro gloriā meā, sed honorifico patrē meū. Vel, in gloria mea. i. in beatitudine ani-
2 mæ meæ, & glorificatione corporis mei. ¶Exurge, ⌋ ad notitiā hoīm, & ad actū venera-
tionis diuinæ ⌊ psalteriū, ⌋. i. euangeliū seu doctrina mea euāgelica, in qua diuinæ maiestatis
sublimia decantaui, seu docui, quæ doctrina instar psalterij sonat suauiter in auribus dei, ⌊ &
C cithara ⌋. i. doctrina mea moralis, vita exemplaris, & passio mortis meæ, Hoc modo exurge
quatenus hoībus hæc innotescāt, eosq; ad imitationē inducāt, ⌊ exurgā ⌋ de loco sepulturæ,
⌊ diluculo ⌋. i. valde mane, secundū quod Lucas scriptū reliquit: Vna sabbati valde diluculo Lucæ. 24
venerunt mulieres & inuenerūt lapidē reuolutū ab ostio monumenti, & ingressæ, non inue
3 nerunt corpus dñi Iesu. Vnde & Marcus refert: Surgens Iesus prima sabbati. ¶Cōfitebor
tibi ⌋. i. laudabo te ⌊ in populis ⌋ Iudæoꝶ, ⌊ dñe ⌋ pater, quibus p meipm pdicaui, & inter q̄s
te semp laudaui, pcipue inter discipulos meos, q erant Iudæi, ⌊ & psallā tibi, ⌋ aplos & cæte- Marc. 16
ros meos ministros, ⌊ in nationibus ⌋. i. in gentilibus ad fidē p illoꝶ pdicationē conuersis.
Psallebat Christus in his gentibus deo, dum misit aplos prædicare Euangelium regni inter
gentiles. In euangelio nanq; deus summe laudatur. Hinc em̄ (referente Iohanne) ait patri vni Johan. 17
genitus filius: Ego te clarificaui super terram, opus cōsummaui q̄d dedisti mihi vt facerē, &
4 notum feci hoībus nomen tuū. Sic aūt laudaui te. ¶Quia magna sup cœlos mīa tua, ⌋. i. co
piose effusa est miseratio tuæ bonitatis sup ciues cœlestes. Et in ipsis refulget pietas, qm̄ sola
gratia sunt pseruati à malo, & confortati in bono, ⌊ & vsq; ad nubes veritas tua, ⌋. i. illumina
tio euangelicæ veritatis seu infusio sapientiæ salutaris sanctis apostolis & prædicatorib' bo
nis (qui cœli dicunt) impressa est, quemadmodū in euangelio promisisti: Cū venerit (inqui-
ens) ille spūs veritatis, docebit vos omnē veritatem. Deinde propheta Christū alloquitur.
5 ¶Exaltare sup cœlos deus ⌋. i. tu Chre verus deus existens, q in passione tantū conculca- Johan. 16
tus & humiliatus es, ascēde sup oēs cœlos, & redi vnde venisti, ⌊ & sup omnē terram gloria
tua ⌋. i. p totū mūdū diuulget excellentia tua, pdicet diuinitas tua, & agnoscatur gloria tua.

Esaię. 52 Quemadmodũ apud Esaiã prædictum est: Ecce exaltabit̄ seruus meus, & eleuabit̄, & subli- D
Esaię. 42 mis erit valde. Vnde & rursus Esaias dicit: Ponent dño gloriam, & laudem eius in insulis nũ
tiabunt. Hoc etiam Chrũs cõmisit implere post resurrectionem dicens apostolis: Eritis mi-
Actorũ. 1. hi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsq; ad vltimũ terræ. ⌊vt liberent̄, ⌋
per fidem & obseruantiam legis tuæ, ⌊dilecti tui ⌋.i. omnes à te ab æterno electi. Ideo enim
2. Tim. 2 Chrs misit apostolos prædicare vbiq;, vt saluerent̄ electi. Iuxta illud apostoli: Omnia ꝑpter
electos. ¶Saluũ ⌋ me ⌊fac dextera tua, ⌋.i. in dextera tua, ita vt in dextera tua in cœlo resi » 6
deã in bonis tuis potioribus atq; cœlestibus, ⌊& exaudi me, ⌋ ista precantẽ, ⌊deus loquutus »
est in sancto suo ⌋.i. pater loquutus est nobis in filio, qui est sanctus sanctoꝝ. Quæ aũt sequũ »
tur, possunt esse verba Christi, seu dei patris, vel totius supfelicissimæ trinitatis. ¶Exulta- » 7
bo ⌋.i. in electis meis lætabor, quia beneplacitum est domino in populo suo, & apud Hiere- »
Psal. 149 Hiere. 32 miam testatur: Lætabor super eis cũ benefeceris eis, ⌊& diuidam Sichimam ⌋.i. gentilitatẽ, »
quosdam gentilium conuertendo clementer ad fidem, alios iuste relinquendo, non enĩ om-
2. Tim. 3. nium est fides, Et in actibus apostolorum legitur: Paulus à spũ sancto prohibitus loqui ver-
Actoꝝ. 16 bum dei in Asia, ⌊& cõuallem tabernaculoꝝ dimetiar ⌋.i. populũ Iudæoꝝ discernam, quos- »
Roma. 11. dam eoꝝ conuertendo, & cæteros deserendo, reliquiæ enĩ per electionẽ saluæ factæ sunt, se-
Iohan. 13 cundũ apostolum. Et apud Iohannem dixit Christus: Non de omnibus vobis dico, ego scio
Genes. 33 quos elegerim. Per Sichimã autẽ intelliguntur gentiles, qa in terra Sichimorum morabant̄
pagani, per cõuallem vero tabernaculoꝝ designantur Iudæi, qm̃ (sicut in Genesi legit̄) Iacob
de Sina rediens, in hoc loco fixit tentoria, propter quod vocauit eũ Soccoht .i. tabernacula.
¶Meus est Galaad, ⌋.i. congregatio martyꝝ, qui proprij sanguinis effusione testimoniũ » 8
præbuerunt fidei Christianæ. Galaad nempe interpretatur acrius testimoniũ, ⌊& meus est »
Manasses ⌋.i. populus temporaliũ atq; carnaliũ obliuiscens, & diuina contemplans, ac cœle » E
Philip. 3. stia appetẽs, ad gregẽ pertinet electoꝝ meoꝝ. Manasses nãq; interpretat̄ obliuio, & aposto
lus ait: Quæ posteriora sunt obliuiscẽs, in anteriora extendo meipsum, ⌊& Ephraim ⌋.i. po »
pulus in bonis opibus fertilis est, ⌊susceptio capitis mei ⌋.i. à me suscipit̄, qa acceptus est mi- »
hi. Ephraim enĩ interpretat̄ fertilitas. ¶Iuda rex meus ⌋.i. pp̃lus cõfessoꝝ est rector cor » 9
Hiere. 3. poris mei mystici, puta ecclesiæ. Per cõfessores enĩ, qui vita & verbo dñm profitent̄ ac lau-
dant, alij gubernant̄, propter q̃d dñs p̄ Hieremiã loquit̄: Dabo vobis pastores scd̃m cor meũ
Iohan. 1. & pascẽt vos sciẽtia & doctrina, ⌊Moab lebes spei meæ. ⌋ Moab interpretat̄ ex patre, per »
Matt. 15 q̃d intelligunt̄ electi, de qbus dicit Euãgelista: Nõ ex sanguinib', neq; ex volũtate carnis, sed
ex deo nati sunt. Vñ & Chrs: Oĩs (inqt) plãtatio quã nõ plãtauit pr̃ meus cœlestis, eradica-
bit̄. Hi ergo sunt lebes seu olla spei ipsius Chr̃i, qa p̄ eos implet̄ illud, propter q̃d ipse sangui-
nẽ propriũ fudit. Ipsi nãq; saluant̄, & ita p̄ eos Chrũs reparat gloriã, glorificationẽ patris, p̄
apsum primoꝝ parentũ amissam. ¶In Idumæã ⌋.i. in terrã gentiliũ, ⌊extendã calciamẽ- » 10
tũ meũ ⌋.i. naturã meã humanã, q̃ erat velut calceamentũ diuinitatis, hoc calceamentũ Chrs »
in Idumæã extẽdit, dũ per totũ orbẽ seipm̃ p̄dicari, & ad alioꝝ notiã ferri fecit. Sicut de Pau
Actorũ. 6 lo in actis ait: Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meũ corã regibus & principibus,
⌊mihi alienigenæ ⌋.i. gentiles olim alieni à deo & fide, qui aliqñ nõ pp̃lus, ⌊amici facti sunt ⌋ »
per p̄dicationem apostoloꝝ credendo in me, propter q̃d ad Ephesios talibus scripsit apl̃us:
Ephesi. 2 Iam nõ estis hospites & aduenę, sed estis ciues sanctoꝝ & domestici dei. Et rursus ait: Vos qui F
Ibidẽ. eratis longe, nunc facti estis prope in sanguinẽ eius. Vnde & Balaam Numeroꝝ libro prædi
Num. 24 xit: Erit Idumæa possessio eius. Sed qm̃ ista facta sunt, non virtute humana & naturali, sed di
uina & supernaturali, ideo Christus vt homo subiungit. ¶Quis deducet me in ciuitatem » 11
munitam ⌋.i. in vrbem Romanam, quæ erat caput & dña mundi, de qua p̄ Esaiã prædictum »
Esaiæ 26 est: Ciuitatem sublimem humiliabit, quasi dicat, hoc humana virtute fieri nequit, vt ciuitas
ista conuertat̄ ad me. Veruntamen diuina virtute factũ est per p̄dicationem Petri & Pauli,
sicut Esaias disseruit: Conculcabit eam pes pauperis .i. Petri piscatoris, gressus egenoꝝ .i. in
Ibidẽ. troitus Petri & Pauli, ⌊quis deducet me vsq; in Idumæam? ⌋ vt tota terra recipiat sup se iu- »
gum meum, & credat in me. ¶Nõne tu deus ⌋ hæc facies, ⌊qui repulisti nos? ⌋.i. qui cor » 12
pus meum mysticum ex gentibus congregatum multo tempore deuiare p̄misisti, antequam
Actoꝝ. 17 conuerterentur, qñ & nondũ erãt corpus mysticum actualiter, sed p̄ prædestinationẽ, quẽ-
Mat. 28 admodum in actis apostoloꝝ asserit Paulus: Prioris ignorantiæ tẽpora despiciens deus, Vel
repulisti nos .i. corpus meum & animam, quoad vires inferiores in passione quodammodo
dereliquisti, ita vt proclamarem: Deus meus vt quid dereliquisti me, ⌊& non exibis deus in »
virtutibus nostris ⌋.i. ista nõ facies in nostra virtute, seu viribus creaturæ, sed potestate diui- »
na. Dicit̄ aũt deus exire, nõ motu aut loco, sed operatione. Deinde orat Chrs, inquantũ passi
bilis fuit, pro reunione corporis sui, ac animæ. ¶Da nobis auxiliũ de tribulatione ⌋.i. de » 13
morte mihi in passione illata resuscita me, q̃d à te solo petere debeo, ⌊quia vana salus hoĩs, ⌋ »
.i. hõ purus verã salutẽ cõferre nõ p̄t, nec aliquẽ liberare. Imò q̃ spetat ab eo salutẽ, vanus &
stult'

A stultus est. ¶In deo faciemus virtutē.i.diuina potestate iterum vniemur,& de sepulchro egrediemur,atq; in cœlos ascēdemus,ō aia mea & corpus meū,Et ipse.i.deus I.ad nihilum deducet inimicos nr̃os.i.populū Iudæorum,priuando eū gr̃a in p̄senti,& gloria in futuro,atq; per Romanos pro magna parte eum interimendo.

¶Expositio Tropologica eiusdem psalmi,in q̄ breuiter tāgit lr̃alis expositio eius.

PSalmus iste contextus est ex duorum psalmorum particulis.Prima em̄ pars psalmi huius vsq; ibi,Saluum fac dextera tua, accepta est ex psal.56.qui incipit,Miserere mei de us,miserere mei.Reliqua vero pars eius accepta est ex psal.59.cuius exordiū est,Deus repulisti nos.Moraliter aūt cōpetit psalmus iste ecclesiæ cuilibetq; deuoto, grato & feruido amatori,q ex sanctæ charitatis feruore modū ignorante,& de dilecto plenissime cōfidente,ait ad dn̄m. Paratū est cor meū deus,paratū est cor meū,vt agā & patiar oīa tibi placētia.Oro vt fiat volūtas tua in me,quicquid placuerit tibi,hoc erit optimū mihi cunctis diebus,qbus subsisto.Cōmendo me tibi,tuæ volūtati relinquo & offero me totū.Ecce ī isto consistit tota nr̃a p̄fectio,quo em̄ cor nr̃m paratius est ad oīa deo placētia,tanto deo similiores,chariores q; sumus,& oīa q̄ postulamus facilime acquiremus.Hæc nāq; cordis prōptitudo ex feruida dilectione p̄cedit,& tāto sunt opa nr̃a interiora & exteriora vehemētius meritoria,q̄ ex corde paratiore seu prōptitudine ampliore nascunt̄,& tanto est ista præparatio

B maior,q̄to fuerit amor priuatus minor,atq; diuina dilectio maior.Hinc nāq; ad Corint.dicit ap̄lus:Nō ex tristitia aut necessitate,hilarē em̄ datorē diligit deus.Et in lib.Paral.Dauid loquutus est:Tu aūt fili mi scito deū patris tui,& serui ei corde p̄fecto,& animo voluntario. 2.Cor.9 1.Par.28

Cantabo,verba diuini p̄conij proferendo,Et psallam,opera sancta prosequendo in gloria mea.i.in sp̄uali lætitia.Vel,in gloria mea.i.conscientia pura.Nā gloria nostra hæc est, testimoniū conscientiæ nostræ,secundū Apostolum.Ista ad literam conueniunt sancto Dauid, 2.Cor.1.

qui propter beneficium restitutionis regni sui in bonū statum gratias agit deo,offerēs se paratum ad vnuersa deo accepta.Exurge psalteriū & cithara,In his eī musicis instrumētis laudauit deum,Exurgam diluculo.i.mane consurgam de lecto,vt dn̄o psallā & obsequar.Spiritualiter vero,p̄ psalterium,quod habet decē chordas atq; ā superiori parte reddit sonū,intelligit̄ custodia p̄ceptorum decalogi,quæ ā cœlo donata & iussa sunt nobis,quorum vtiq; obseruatio dulcius sonat in auribus dei,q̄ omnia musica instrumenta.Per citharā vero,q̄ sex chordas habet vel septem,& ab inferiori parte efficit sonū,intelligunt̄ opera misericordiæ q̄ circa corporis indigentiam occupantur atq; ad vitā spectant actiuam.Est igit̄ sensus, Exurge psalterium.i.obseruatio præceptorum altissimi excitare & esto in me,vt p̄ te deum collaudem 2.Reg.6 Exod.34

Sic quoq; exurge,& cithara.i.operum misericordiæ executio.Nā benefacit animæ suæ vir misericors.Et:Beati misericordes,q̄m ipsi misericordiā consequētur.Et ideo ī Tobia habetur: Quō poteris ita esto misericors.Et in libro Iob:Ab infantia creuit mecum miseratio. Exurgā ā lecto,ā p̄ctō,ab accidia,diluculo.i.in principio auroræ in infusione illuminationis diuinæ.Hinc em̄ in Eccl libro inducitur:Iustus cor suum tradet ad vigilandū diluculo ad dominum.Esaias quoq;:De mane(inquit)vigilabo ad te.Cōfitebor tibi in populis dn̄e.i.coram alijs te laudabo,& psallā tibi in nationibus.i.p̄sentibus alijs te honorabo.Non erubescā no- Prouer.11 Matt.5 Tobie.4 Iob.31 Eccl.39 Esaie.26

C men tuum corā hominibus,q̄m tu dixisti:Qui me confessus fuerit corā hominibus,confitebor & ego eū corā patre meo.Et in Matth.Sic luceat lux vestra corā hominibus,vt videant bona facta vestra,& glorificent patrem vestrū qui in cœlis est.Interdū etiā debemus domino confiteri nostra p̄ctā in populis,quādo videlicet p̄ctā manifesta sunt.Quia magna super Luce.12 Matt.5

cœlos.i.sup omnes qui in terra cœlestem atq; angelicā vitā ducunt, quorum conuersatio extat in cœlis,Misericordia tua,Quicqd em̄ boni in eis est,ex tua ordinatione & bonitate manauit,depēder,& cōseruat̄.Vel,sup cœlos.i.beatos in patria,q̄m ipsi p̄ misericordiā beatitudinē suā adepti sunt.Et vsq; ad nubes.i.angelos sanctos,veritas tua.i.illuminatio tua pertingit.Nā secundū Dionysiū.XV.cap.cœlestis Hierarchiæ,Per nubes sacra scriptura intelligit angelos,q̄m ipsi primo & immediatius,copiosius q; summæ lucis radios suscipiūt,eosq; transfundunt in alios.Exaltare sup cœlos deus.i.ab omnibus ciuibus patriæ cœlestis,adoreris,magnificeris,atq; lauderis,& sup omnē terram.i.tota militanti ecclesia augeat̄, & semp exista gloria tua.i.clara nominis tui notitia,laudatio gloriosa,veneratio q; præclara,quatenus oēs conuertant̄ ad te,& tibi obediant,gloriā q; psoluant.Vt liberent̄ dilecti tui ab omni periculo.Saluū fac me dextera tua.i.p̄ benignā tuā subuētionē ac gratiosam p̄sentiā,& exaudi me,ista p̄cantē.Deus loquutus est p̄ inspirationē internā seu angelicā reuelationē, in sctō suo propheta.s.me,seu alio q̄cūq;,hoc q̄d sequit̄.Exultabo & diuidā Sichimā,&c. cuius expositio in p̄cedēti articulo posita est.Deus em̄ diuisit atq; dimēsus est Sichimā & cōuallem tabernaculorum p̄ p̄dicationē primitiuæ ecclesiæ.& ita ecclesia aliq̄ modo diuisionem hanc fecit electorum ā reprobis,iuxta sensum expositum.Similiter ipsa dicere potest, Meus est Galaad & meus est Manasses,& Ephraim susceptio capitis mei,q̄m populi sancti & Christiani per Philip.3

Galaad & Manaſſen ac Ephraim deſignati, prout in ꝑcedenti articulo dictum eſt, ad vnitatem & myſticũ corpus eccleſiæ pertinent. ſ. martyres ſignificati per Galaad, oblitores temporalium rerum figurati ꝑ Manaſſen, operatores idonei ꝑ Ephraim denotati. Et de Ephraim ait eccleſia, quòd ſit ſuſceptio capitis ſui. i. à Chriſto capite ſuo populus fœcundus in bono ſuſcipitur. Iuda. i. dño confitens verbo ac opere eſt rex meus. i. rector membrorum eccleſiæ, quia à talibus inferiores regendi ſunt. Moab. i. populus ex patre genitus. ſ. filij ſummi
1. Tim. 3 patris. Lebes ſpei meæ, quia in talibus cõfidit eccleſia ꝙ ſaluabunt, eo ꝙ ſcriptũ ſit in prima canonica Iohãnis: Omnis qui natus eſt ex deo, nõ peccat, qm̃ ſemen dei manet in eo. Deinde eccleſia ait, In Idumæã extendã calceamentũ meũ. i. pedes meos ad gentiles extendã, ꝑdi-
Actorum 13 cando ꝑ totũ mundũ, quẽadmodũ dicit apl's: Ecce cõuertimur ad gentes. Mihi alienigenæ amici facti ſunt. i. gentiles ꝑ charitatẽ vnũ facti ſunt mecũ in Chriſto. Oẽs nãq; fideles ꝑ cha-
Ephes. 2 ritatẽ vniunt in deo, quia (vt ait apoſtolus) Chriſtus eſt pax noſtra, qui fecit vtraq; vnũ. Vn-
Zacha. 6 de & in Zacharia ꝑdictũ eſt: Conciliũ pacis erit inter duos illos. In eccleſia equidẽ Chriſti, duo populi charitatiue adunati ſunt, vtpote Iudæi & Gentiles. Et ecce q̃ amiciſſimi atq; cha-
1. Theſ. 2 riſſimi facti ſint cõuerſi ex gẽtibus primitiuæ eccleſiæ, q̃ ex Iudęis cõſtabat. Paulus eñ Theſſaloniceñ. ſcribens: Fratres (inquit) mei chariſſimi & deſideratiſſimi, gaudiũ meũ & corona.
2. Cor. 12 Et alibi: Libentiſſime impendã & ſupimpendat ipſe pro aĩabus veſtris. Ruſuſq;: Tunc nos
1. Theſſ. 3 viuimus, ſi vos ſtatis in dño. Sed q̃ iſta progreſſio & ꝑdicatio eccleſiæ ꝑ vniuerſum mundũ facta eſt, nõ virtute hũana, ſed poteſtate diuina, ideo ſubdit eccleſia in ꝑſona ꝑdicatoꝝ ſuoꝝ Quis deducet me in ciuitatẽ mũnitã. Et patet ſentẽtia ex ꝑdictis. Da nobis auxilium de tribulatione. i. aduerſus oẽs perſequutiões & aduerſitates, ne opprimamur à malis. Sed patiẽtiam cõſeruemus, atq; ꝑ eam omnia dura vincamus. In deo. i. per grãm dei, faciemus virtutẽ, reſiſtendo mundo, carni, ac dæmoni. Atq; diuina mãdata ſeruando. Et ipſe ad nihilũ deducet & conteret ac deficere faciet inimicos noſtros viſibiles & inuiſibiles, ſecundũ quod ad Romanos ſcriptũ eſt: Deus conteret Satanã ſub pedibus veſtris velociter. Demũ oĩa iſta cõueniũt
Roma. 16 ſancto Dauid, ſicut & cæteris ſanctis, ſecundum ſenſum iam explanatum, vſq; ad id, Deus loquutus eſt in ſancto ſuo. Hæc ergo de Dauid literaliter exponenda ſunt. Ait itaq;: Deus locutus eſt in ſancto ſuo. i. per Samuelem & Nathan prophetam. Dixit & promiſit mihi q̃d ego Dauid exultabo & diuidam. i. cũ lætitia metiar Sichimam. i. ſpolia terræ Sichimoꝝ, ſeruis & adiutoribus meis mecũ contra illam pugnantibus, & conuallem tabernaculorum. i. locum, qui dicitur Soccoth iuxta Iordanem, dimetiar. i. filijs Iſrael reſtituam, dando vnicuiq; debi-
2. Regũ 8 tam partem. De hac nanq; conualle expulit Dauid Philiſtæos, qui eam iniuſte poſſiderant. Sed quoniam Dauid hæc fecit adiutorio populi ſui, eorum præcipue qui magis bellicoſi ac fortes fuerunt. Idcirco nominat tribus illas quæ ei adiutorium præbuerunt. Meus eſt Gala-
Gene. 41. ad. i. populus habens terram Galaad in poſſeſſionem trans Iordanem, qui erant nominati in
Iudic. 6 robore propter Iair & Iepte de illa terra exortos, & meus eſt Manaſſes. i. populus ex filio Ioſeph dicto Manaſſes progenitus, qui populus erat famoſus propter Gedeonem ex illa progenie natum. Et Ephraim ſuſceptio capitis mei. i. populus ex Ephaim genitus à me principaliter acceptatur, quoniã numeroſus atq; fortiſſimus erat, & Ioſue de hac tribu fuit, ꝑtulitq;
Gene. 48 Iacob Ephraim ipſi Manaſſe. Iuda rex meus, quia de Iuda principes erant. Moab lebes ſpei meæ. i. per adiutorium dei confido Moabitas expugnare ac poſſidere, quemadmodum poſſidetur olla à patrefamilias. Hoc etiam factũ eſt, nam Moabitæ ſeruierunt Dauid ſub tributo. In Idumæam. i. in terram Edom, in qua moratus eſt Eſau. Extendam calceamentum meum,
3. Regũ 8 i. illam intrabo, & calceatus ꝑ eam meabo, ſubijciens eam imperio meo. Mihi alienigenę. i.
Gene. 25 gentes in circuitu Iudææ manentes, amici facti ſunt, id eſt, confœderati, poſtulantes ſibi pacem dari à me, quoniam vero Dauid cognouit iſta ſe non poſſe implere propria poteſtate, ſed adiutorio dei, ideo ſubdit. Quis deducet me in ciuitatẽ munitã? muris ac portis, quis deducet me vſq; in Idumeã vt eã mihi ſubijciam. Nõne tu deus, qui repuliſti nos. i. qui ꝑteritis tẽporibus permiſiſti populũ Iſrael grauiter, multipliciterq; affligi. Cætera eluceſcunt ex præinductis. Ecce pſalmũ in exordio ſui ſpũali lætitia plenũ, & feruido amatori ſuauẽ audiuimus. Et oĩno conandũ eſt nobis taliter ĩ diuino amore ſuccreſcere, vt vere dicamus. Paratũ cor meũ deus, paratũ cor meũ. Decet nãq; rationalẽ creaturã creatori ſuo ꝑfecte eſſe ſubiectã, & toto deſiderio ad ipſius bñplacitũ promptã. Debet q̃q; quilibet noſtrum ſeipm̃ hortari excitare & inflãmare ad dei ꝑconia atq; obſequia, dicẽdo: Exurge pſalteriũ & cithara. Vnde
Hebræ. 3 ad Hebræos dicit apoſtolus: Adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Debemus inſuper omni hora firmum habere propoſitum indeſinenter laudandi ac venerandi altiſſimum, dicentes intra nos, Exurgam diluculo, & confitebor tibi in populis domine. In omnibus vero & ſuper omnia decet, imò oportet nos dei honorẽ intẽdere, in eius laudibus exultare, eius beatitudini cõgaudere ſcd̃m ꝙ charitas diuia efflagitat. Demũ vt nos pertineamus ad gregem dominicũ ſtudeamus ſpũaliter eſſe Galaad

Manaſ-

A Manasses, Ephraim, & Iudas. Galaad nãq; efficimur, dũ fidē nostrã opibus attestamur in trñ, vt nullus dicere possit, qn bona sit fides illa, quæ talem cõuersationē suggerit & requirit. Manasses aũt efficimur tpalia obliuiscēdo, cęlestiumq; bonoꝝ affectuose reminiscēdo, q̊uatenus sicut hortať Apſus reuelata facie gloriã dñi speculemur, nũcq; quotidie in Chriana sapia illustremur, quã in trñ cõcupiuit Apſus, vt ad Philippēses dixerit: Existimo oia detrimētum esse ꝓpter eminentē sciam dñi nři Iesu Chři, & omino decet vt victũ & qbus tegamur habentes, tpaliũ solicitudinē relinquamus, atq; in cœlestibus bonis totalr occupemur. Efficimur aũt & Ephraim in spũalibus opibus fructificãdo, & opa spũs efficaciter exercendo. Iudas aũt efficimur, dño ore ac ope confitēdo. Postremo cõmemorandũ est, q̊d circa illud: In deo faciemus virtutē, dicit sanctissimus Hieronymus nř. Nõ habemus (inqt) spem nisi in deo trñ. Non dicamus, si istud aut illud mihi euenerit, vnde habeo viuere. Si senuero, si infirmus factus fuero, vnde viuo? Chřm habes & times? Si volatilia pascit, dubitas quòd possit te pascere? Nos ergo omnem solicitudinem proijciamus de cordibus nostris, & dicamus: In deo faciemus virtutē, & ip̄e erit virtus nostra, & rector noster. 2. Cor. 3 Phil. 3. 1. Timo. 6

COMMENTARIVS IN PSALMVM CVIII.

¶Argumentum.

¶Titulus: In finem (siue victori) Psalmus Dauid. Loquiť hic Propheta in ꝑsona Chři etiã ad lřam de sua passiõe, & traditõe ꝑ Iudã facta, ac multiplici eius pœna, interim quoq; de ma-
B litia & pœna ingrati Iudæoꝝ ppli. Porrò voluit nos cõmonere, quatenus hmõi declinarem⁹, & Chřm in sua humilitate imitaremur. Tres habet ꝓinde partes: Chřus qppe introduciť tria petēs nempè primo laudis suę diuulgationē id q̊d meritò suæ passiõis cõgruebat. Deinde inimicoꝝ q hmõi passionũ ꝓcurabant deiectionē, ibi: Constitue sup eum. Et postremo gloriã resurrectõis, ibi: Tu aũt dñe fac mecum. Author in primis exponit ip̄m ad lřam de Christo. Et postea quoq; tropologicè de membris eius.

¶Expositio Tituli.

¶Est aũt Psalmi ꝑsentis titulus iste. In finē Psalmus Dauid, hoc est, psalmus iste in finem q Chřus est nos erigēs, qa de eo conscriptus est, est ipsius Dauid tanq̃ actoris. Quid eñ hic psalmus de Chřo ad lřam loquať, Apřica authoritate probať. Nam Petrus, referēte Luca in Actis allegat scripturã huius Psalmi loquentē de Iuda proditore, & pœna sibi inflicta, ꝓpter pcťm quo tradidit Chřm. Sic enim ait in Actis: Exurgens Petrus in medio fratrum dixit: Viri frēs oportet impleri scripturã, q̃ pręd̄ixit spũs sanctus ꝑ os Dauid de Iuda, q fuit dux ęoꝝ q comprehēderũt Iesum. Et post pauca. Scriptũ est (inqt) in libro Psalmoꝝ: Fiat commoratio eoꝝ deserta & nõ sit q habitet in ea. Et episcopatũ eius accipiat alter. Huius aũt authoritatis prima pars habita est in Psalmo quodã præcedēti. Alia vero pars eius contineť in psalmo ꝑsenti. Petrus aũt vtrãq; scripturã coniũgit, qm̃ Psalmus vterq; de Chři loquiť passione. Prima quoq; pars authoritatis istius explicat pęnã Iudęoꝝ, q ad Chři emptionē & occisionē ex inuidia noti sunt. Secũda vero pars eius exprimit pœnã Iudæ, q ad Chři venditionē ex auaritia motus est. Et sicut verba ementiũ atq; vendētiũ cõmixtim narranť ac describunť, ita in Psalmo hoc verba Iudæ proditoris ac Iudæoꝝ ementiũ simul referunť, atq; concurrũt. Chřus igiť secundum q aliquo modo viator erat, & passibilis, patrem orat, dicendo. Acto. 2

¶Expositio Psalmi.

C

1 DEVS laudem meam ne tacueris.] Hoc est, eam non cæles, neq; taceri ꝑmittas: sed tu qui vides me à Iudæis vituperari & occidi, nec propriam gloriam quærere, sed oia ad tuũ honorē referre. Fac mihi sicut facio tibi, ita vt gloriam Matt. 27
meam & laudem atq; iustitiã alijs manifestes, eosq; ad me laudandũ couertas.
Hoc est quod Chřus Iohannis. 17. deprecať: Pater, venit hora, clarifica filiũ tuũ Iohan. 17
vt filius tuus clarificet te. Hæc aũt ô pater te postulo, [quia os pctõris] id ē,
popouli sacerdotalis, [& os dolosi] .i. Iudæ proditoris, [sup me] .i. cõtra me, [apertũ est.]
Sacerdotes cõcitauerũt plebem cõtra Chřm, & multas blasphemias cõtra Chřm locuti sunt Iohan. 10
ipsi cũ suis fautoribus, dicentes. Isanit, qd eũ auditis? Et alibi apud eundē Euangelistã. Nõne Iohã. 8
benedicimus nos, qa Samaritanus es tu, & dæmoniũ habes? Iudas quoq; contra Chřm os suũ
aperuit. Quid (inquiēs) vultis mihi dare, & ego eum vobis tradã? Et quod Lucas refert. Quē- Matt. 26
2 cunq; osculatus fuero, ip̄e est, tenete eum, & ducite eum caute. ¶[Locuti sunt] Iudæi & sacer Luce. 22.
dotes [aduersum me lingua dolosa] proferenda adulatoria, vt me caperent in sermone. Sic Matt. 22
etiam apud Matthæum dicunt. Magister scimus, qa verax es, & viam dei in veritate doces, Matt. 14.
& non est tibi cura de aliquo, [& sermonibus odij circundederunt me] dicentes ad me in die
Palmaꝝ. Audis q d isti dicunt? Et apud aliũ Euangelistã. Tu de teip̄o testimoniũ ꝑhibes, te- Iohan. 8.
stimoniũ tuũ nõ ē veꝝ. Et alibi. Nos scimus, qa hic hõ pctõr ē. Vñ ꝑ Ozeã ait saluator. Præ- Iohan. 4.
uaricati sunt in me, & ego redemi vos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia. Et in Hieremia Osee. 7.
Audiui contumelias multorum, & terrorem in circuitu, persequimini & persequamur eum. Hiere. 20.

 & expu-

[& expugnauerunt] .i. vsq; ad mortẽ persecuti sunt [me gratis] .i. sine rõnabili causa quod » D
Johan.18 Pilatus Iudæis dicebat: Nullã causam inuenio in homĩe isto, sed neq; Herodes. ¶ Pro eo, vt » 3
me diligerẽt] Hoc est, pro beneficijs meis eis à me collatis, ꝓpter quę me tenebant diligere, »
Joh.7 Matth.11 [detrahebãt mihi] dicentes: Seducit turbas. Et ecce homo vorax, potator vini, publicanoꝝ »
Johan.19 & pctõꝝ amicus. Et: Nõ est hõ à deo, q sabbatũ nõ custodit, [ego autẽ orabã] ꝓ cõuersione »
Esaiæ.53 eoꝝ. Nã in cruce suspẽsus dixit: Pater ignosce illis. Vnde in Esaia scriptũ est: Et ꝓ trãsgresso
Acto.1. Matth.5 ribus orauit. Chr̃us eñ impleuit q̃d docuit, qm̃ cœpit facere & docere. Docuit aũt ꝓ aduersa
rijs esse orandũ. Orate (inquiẽs) ꝓ ꝑsequẽtibus & calũniãtibus vobis. Ipse igit ꝓ inimicis suis
obtulit p̃cẽ. ¶ Et posuerũt aduersum me mala ꝓ bonis] .i. iniurias verboꝝ ac verbeꝝ intule » 4
runt mihi, ꝓ informatõe qua eis regnũ dei annũtiaui, & multa corã eis miracula feci, vt cõuer.
Johan.10. Hiere.18. terent ad fidẽ. Vnde teste Iohãne, locutus sum eis: Multa bona oñdi vobis ex p̃re meo, ꝓpter
quod hoꝝ me lapidatis. Et ꝑ Hieremiã: Nunq̃d reddit pro bono malũ, quia foderũt foueam
animę meę, [& odiũ pro dilectõe mea] .i. pro dilectõe mea repẽderũt mihi rãcorẽ. Quẽad- »
Matt.7. modum Ozee legit: Ecce: Ego erudiui eos, & roboraui brachia eoꝝ, & in me cogitauerunt
malitiã. Hinc quoq; apud Matthęũ Chr̃us ait: Hier̃lm, Hier̃lm, quoties volui cõgregare filios
tuos, quẽadmodũ gallina cõgregat pullos suos sub alis, & noluisti. ¶ Cõstitue sup eũ] .i. po » 5
pulũ Iudæoꝝ, [pctõrem] .i. principẽ malũ, propter demẽrita ppl̃i huius, quẽadmodũ in li- »
Job.34 bro Iob habet: Regnare facit hypocritã ꝓpter pctã ppl̃i, hoc impletũ est, qm̃ Caiphas, pon-
tifex fuit anni illius, q merito appellat pctor, qm̃ dedit finale consiliũ de occisione Chr̃i, dicẽ-
Johã.11 do: Expedit vobis, vt vnus moriat pro populo. Ab illo ergo die cogitauerũt interficere eum
vt dicit Iohannis.11. Vel: Constitue sup eum .i. populũ istũ, & etiam sup Iudam proditorem, E
Joh.8.11 pctõrem .i. diabolum, cuius voluntati deseruiant ꝑseuerantes in malo. Hinc Chr̃us apud Io-
hannẽ asseruit: Vos ex p̃re diabolo estis, & desideria p̃ris vestri vultis ꝑficere. Merent eñ dæ-
Lucæ.22. moni subdi, q nolunt acquiescere saluatori. Vnde de Iuda apud Lucã habet: Intrauit satanas
in Iudam, q cognominabat Iscarioth, [& diabolus stet à dextris eius] .i. cooperet & in malo »
assistat ꝑ suggestionẽ occultã, tam pp̃lo Iudæoꝝ q̃ proditori. Ex dæmonũ eñ suggestiõe cõ
citati sunt, ꝑsequi Chr̃m. Hæc dicunt nõ optãdo, sed p̃dicendo, & q̃d illi mereant oñdendo.
Ipsi eñ meruerunt sic possideri à dæmone. ¶ Cum iudicat] ipse Iudas à Chr̃o [exeat con- » 6
demnatus] hoc fuit impletũ in cœna. Protulit nãq; Chr̃us iudiciũ contra Iudã, dum dixit in »
Matt.26 cœna: Væ homini illi, ꝑ quem filius hoĩs tradet: bonum ei esset, si natus nõ eẽt homo ille. Hoc
Johan.13. aũt iudicio prolato, dedit Chr̃us Iudæ buccellã, qua sumpta, introiuit in eum satanas, & exi-
uit continuò de felicissimo illo Chr̃i atq; Apostoloꝝ collegio ad filios tenebraꝝ, & tunc dam
natus erat s̃nia Chr̃i. Vel sic, cũ iudicat, populus Iudæoꝝ seu proditor particulari iudicio, tẽ-
pore mortis, vel vniuersali iudicio in die nouissimo, exeat à conspectu iudicis, condẽnatus, in
Matt.26 ignẽ æternũ, [& orõ eius] .i. sermo Iudæ. Oratio eñ dicit quasi oris rõ, [fiat in pctm̃] .i. im »
putet ei in culpã. Sicut dum dixit: Aue rabbi: Et, quemcũq; osculatus fuero, ipse est. Imò pęnia
Matt.27 eius versa est ei in desperatõis pctm̃. Cum eñ dixisset, peccaui, tradẽs sanguinẽ iustum, despe
rauit, & laqueo se suspendit: quod fuit pctm̃ in sp̃m sanctum. Nam sc̃dm Hieronymũ magis
peccauit desperando, & seipm̃ occidendo, q̃ Chr̃m tradendo. Vel, orõ .i. petitio deo oblata,
fiat in pctm̃ .i. deo displiceat, & vitiosa existat. Vel, saltem occasio fiat culpæ maioris, eo q͂ cõ
Matth.6 tra formam à Chr̃o præfixam oret. Chr̃s nãq; in orõne quã docuit, dixit: Et dimitte nobis de F
bita nostra, sicut & nos dimittimus. Sicut aũt Iudas nõ fecit, idcirco sc̃dm Cassiodoꝝ pecca-
uit, dicendo: Dimitte nobis debita nostra sicut & nos &c. quoniam in fraterno fuerat odio.
¶ Fiant dies eiuş (.s. Iudæ) pauci] Nam statim seipm̃ peremit ex desperatiõe, Christo dãnu » 7
Matt.27 dicato. Nam laqueo se suspendit, vt dicit apud Matthæũ: Et suspẽsus crepuit medius, & diffu
sa sunt om̃ia viscera eius, vt Actuum primo inducit: [& episcopatũ eius (.i. apostolatũ) acci- »
piat alter] puta Matthias, q pro eo in Apostolum est electus, prout in actibus Apl̃oꝝ pleni- » 8
Ibidem. us recitat. Vnde ep̃i dicunt, & sunt successores Apl̃oꝝ. ¶ Fiãt filij eius orphani, & vxor eius »
vidua] Horum vtrũq; simul factũ est, eo suspenso, & merito. Nam vt fert pro filijs & coniuge
Johan.12. sustentandis atq; ditandis furabat ea quæ Chr̃o dabant, cuius ipse procurator fuit. Et huic cõ-
sonare videt, q̃d à Iohanne scriptum est, vbi post verba Iudæ quibus dixit: Quare vnguẽtum
hoc non venijt tricentis denarijs, & datum est ægenis. Subdit Euangelista: Hoc autem dice-
bat, non quia de ægenis ad eum ꝑtinebat: sed quia fur erat, & loculos habens. Deinde descri-
bit pœna populi Iudæorum, qui dici possunt filij Iudæ, quoniam malitiam eius imitati sunt,
de quibus subiungitur. ¶ Nutantes] Hoc est, gressu titubantes, & certum locum quo ire de » 9
beãt ignorantes, [transferantur] de propria terra, [filij eius] id est, Iudæi, [& mendicent] »
tanquàm ab aduersarijs suis scilicet Romanis, spoliati bonis immobilibus, atque mobilibus,
[eijciant de habitationibus suis] ad terras alienas. Hæc om̃ia facta sunt eis à Tito atq; exerci- »
Ozee.9. tu Romanorum, quemadmodum ꝑ Ozee prophetã Christus prędixit: Exosos habui eos pro
pter malitiam adinuentionum ipsorum, de domo mea eijciam eos, & erũt vagi in nationibus.

¶Scrutet

10 ¶Scrutet fœnerator⌋ Hoc ẽ, exactor. s. Titus ⌊oẽm substãtiã (.i. diuitias) eius⌋.i. populi
A Iudęorũ. Titus nãq; fecit substãtiã Iudęorũ diligẽter inquiri ac tolli, ⌊& diripiãt alieni⌋.i. Ro
11 mani ministri Titi, ⌊labores eius⌋.i. diuitias Iudæorũ labore adeptas. ¶Non sit illi (popu-
lo Iudæorũ) adiutor⌋contra Romanos. Nullus em̃ ausus erat eos iuuare, imò vt Iosephus scri-
bit: Agrippa rex q̃uis esset Iudæus, adhæsit tñ Romanis, ⌊nec sit q misereat pupillis eius.⌋.i.
12 filijs Iudæorũ occisorũ, Romani em̃ sine mĩa eos vel occiderũt, vel vendiderũt, vel grauiter af
flixerunt. ¶Fiant nati eius in interitũ⌋ Hoc est, filij ppl̃i huius gladio, fame, & pestilẽtia pe-
reant, quod factum fuit in obsidione Hierl̃m à Romanis, ⌊in generatõe vna deleat nomen
eius⌋.i. populus ille cũ filijs suis infra tp̃s vnius generatõis deficiat. Hoc planè impletũ est, q̃a
post quadraginta circiter annos à Chr̃i passione destructa est Hierosolyma, & populus eius
deletus est à principe & exercitu Romanorũ, quẽadmodũ in Daniele, pphetatũ agnoscimus. Dan. 9
Post hebdomadas (inq̃t) sexagintaduas occidet Chr̃s & nõ erit eius pplus q̃eũ negaturus est.
13 & ciuitatẽ & sanctuariũ dissipabit pplus cũ duce futuro. ¶In memoriã redeat iniq̃tas p̃rm
eius⌋ Hoc est, pc̃tm̃ in Chr̃m cõmissum à p̃ribus Iudæorũ, q erãt tp̃e Titi, recolat, ⌊in cõspe
ctu dñi⌋.i. corã deo, ita q̃ puniat nõ solũ in p̃ribus q Chr̃m occiderũt, & tp̃e Titi pro maiori
parte defuncti fuerũt, sed etiã in filijs, p̃rm infidelitatẽ, & culpas sectãtibus, quatenus impleat
quod p̃res horum filiorum corã Pilato clamabant: Sanguis eius sup nos, & sup filios nostros, Matt. 27
⌊& pc̃tm̃ m̃ris eius⌋.i. infidelis synagogæ, ⌊non deleat⌋ q̃m ipsa non pœnitet, idcirco in p̃-
senti vita punit tẽporal̃r, & in inferno æternal̃r. Vnde Chr̃us de eis ait Ozee: Non addã vt Ozee. 9
diligã eos. Sed cum in Ezechiele dñs dicat: non erit vobis istud in prouerbium, p̃res comede Ezech. 18
B runt vuam acerbam, & dentes filiorũ obstupuerunt. Et iterũ: Anima quæ peccauerit ipsa mo- Ibidem.
riet, filius nõ portabit iniq̃tatem p̃ris, & p̃r nõ portabit iniq̃tatem filij: quæri potest: Quomõ
pc̃tm̃ Iudæorũ vindicat in filijs. Et r̃ndendum, q̃ duplex est pœna, videlicet tẽporalis & ætet
na. Iterũ quædam est pœna inferẽs damnum in sp̃ualibus bonis, alia vero est pœna damni cor
poralis: dum ergo filij non imitant pc̃tã parentũ, non puniunt pro pc̃tõ illorũ pœna æternali
aut sp̃uale nocumentum inferenti, vcʒ gratiæ subtractionum in præsenti, aut gloriæ in futu-
ro. Dum vero pc̃tm̃ parentum sequunt, puniunt tali quali & illi, & interdum grauiori. Porrò
dũ filij non imitant pc̃tã parentũ, puniunt q̃nq; pro pc̃tõ parentũ pœna temporali, & corpo
rale nocumentũ inferenti, eò q̃ filius sit aliquid suorũ parentum tanq̃ de eorũ substãtia natus.
Quemadmodũ pomũ pendẽs in arbore est aliquid arboris. Nec hoc iniustum putet, præser
tim cũ scd̃m leges humanas vnus hoc modo puniat pro culpa alterius: sicut pro crimine læsæ
maiestatis à p̃re commissum, filius eius hæreditate priuat. Et ex hoc innotescit quomodo in-
telligendum sit, q̃d in Exodi libro dñs ait: Ego sum dñs deus tuus fortis, zelotes, visitãs iniq̃- Exo. 20
tatem p̃rm in filios, in tertiã & quartã generationẽ eorũ q me oderunt. Quod in eodem libro Exodi. 34
Moyses clarius dicit, loquens ad dñm: Dominator dñe nullus apud te p se innocens est, q red
dis iniquitatem p̃rm filijs ac nepotibus in tertiã & quartã progeniem. Vnde & Hieremiæ. 31. Hiere. 31.
14 inducit. Dñe deus tu reddis iniq̃tatẽ p̃rm in sinum filiorũ post eos. ¶Fiant contra dñm sem
per⌋.i. Iudæi om̃i tp̃e contra Chr̃m regẽ regũ, & dñm dñorũ superbiant, & infideles pmane-
ant. Hoc videmus impletum, q̃m penè omnes obstinati sunt. Propter quod Propheta te-
stat. Domus Israel cecidit, non adijciet vt resurgat, ⌊& dispereat de terra⌋ ecclesiæ militan- Amos. 5.
tis ac triumphantis, ⌊memoria eorũ⌋.s. Iudæorũ, eo modo quo sacra scriptura multoties p̃hi
C bet perire memoriã malignorũ, vcʒ quãtum ad bonũ & vtilitatẽ. Sic em̃ perit impiorũ memo
ria q̃a non est eorũ cõmemoratio reuoluẽda in bonũ eorũ. Nihilominus quosdã fecit famosos
singularis ac summa eorũ malitia, sicut Iudæos q Chr̃m occiderũt. Iustorũ ãt memoria manet Prouer. 10
in bono. Vnde Prouerbiorũ scriptũ ẽ: Memoria iusti cũ laudibus, & nomẽ impiorũ putrescet
⌊, p eo q̃ nõ est recordatus⌋ pplus iste, & Iudas ⌊facere miam⌋ cũ dño saluatore, imò maxi-
15 mã crudelitatẽ fecerũt in eũ, scd̃m quod sequit. ¶Et psecutus est hominẽ inopẽ & mendi-
cum⌋ Hoc est, Chr̃m q duxit in hoc mũdo vitã pauperrimã, iuxta q̃d ipsemet ait apud Mat- Matth. 8
thæũ: Volucres cœli nidos habẽt, & vulpes foueas. Filius aũt hoĩs nõ habet vbi caput suũ recli
net. Et sicut Lucas testat: Quædã religiosæ mulieres ministrabãt ei de facultatibus suis. Vnde Luce. 8
Hieremias Chr̃m in primo suo aduentu in om̃i paupertate fuisse victurũ, sp̃u sancto reuelante
cognoscẽs, miratus est valde, alloq̃ns eũ his verbis: Quare quasi colonus vcturus es in terra, & Hiere. 14.
quasi viator declinãs ad manendũ. Sic q̃q; describit eũ Zacharias primo fuisse futurũ: Exulta Zachar. 9
(inquiens) filia Syon, quia rex tuus venit tibi iustus & saluator: ipse paup & ascendẽs sup asinã.
Multũ igit errãt Iudæi, q præstolant Messiã in primo suo aduẽtu in tãta maiestate venturũ, q̃
totius mũdi monarchiã obtineat, vniuersaq; regna eis subijciat, ⌊& cõpunctũ corde mortifi-
care⌋.i. ppl̃s Iudęorũ psequẽdo conat⁹ ẽ occidere Chr̃m mẽte afflictũ ex cõpassiõe errãtiũ, &
pter ĩgratitudinẽ Iudęorũ, ad q̃rũ salutẽ special̃r missus fuit. Vñ apd̃ Iohã. dicũt: Nos legẽ ha Iohan. 19
bem⁹ & scd̃m legẽ debet mori, q̃a filiũ dei se fecit. ¶Et dilexit⌋ tã Iudas q̃ ppl̃s sibi cõsentiẽs
⌊maledictionẽ⌋ nõ sub rõne maledictõis. Null⁹ em̃ respiciẽs ad malũ opatur scd̃m Dioñ. nec
malum

malum sub rõne mali appetit. Sed dilexit maledictionẽ.i.causam pro qua maledictio eis sup- D
inducta est.s.culpã,& facto suo ondit se id amare,q̃d vel maledictio ẽ,vel maledictõis origo,
⌊& veniet ei⌋ maledictio cõcupita,nã à Romanis atrocissimè opprimebãt,⌊& noluit⌋ pplis
iste & Iudas ⌊bñdictionẽ⌋.i.fidẽ,doctrinã,& grãm Chri,⌊& elõgabit ab eo⌋ qa nõ ĩfundet
cordi eorũ. ¶Et ĩduit maledictionẽ sicut vestimẽtũ⌋.i.pctm̃,p q̃ infligit maledictio,circũde 17
dit pplm istũ ac Iudã,atq; operuit eũ,sicut vestis circũdat operitq; vestitũ.Propterea Ozee:
Ozee.7 Circũdederũt(inqt)eos adiuẽtões suę,corã facie mea factę sunt,⌊& ĩtrauit sicut aq̃ in interiora
ei⌋.i.pctm̃ istud p cõsensum ĩgressum ẽ corda ppli hui⁹ vel ipa maledictio.s.dolor ĩflict⁹,in-
trauit sicut aq̃.i.copiose atq; facilr,in ĩteriora ei⁹,qa nõ solũ corpe,sz etiã mẽte affligebant ab
ęmulis ⌊& sicut oleũ in ossib⁹ ei⁹⌋.i.sicut oleũ ossa corpis resocillat,lenit,atq; delectat:sic isti
ĩ suo pctõ gl̃iati sũt,& ppria malignitate nutriti. ¶Fiat ei sicut vestimẽtũ q̃ operit⌋.i.vndiq; 18
cadat sup eos psecutio dura,& pctm̃ ipoꝝ vertat ipsis ĩ pœnas grauissimas ⌊& sicut zona q̃ sp
pcingit⌋.i.maledictõe sua capiat hic pplus,& vsq; in finẽ seculi captiuitate sua liget. ¶Hoc 19
opus eoꝝ⌋.i.ista ẽ pœna & maledictio Iudęoꝝ ⌊q detrahũt mihi apud dñm⌋.i.deo sciẽte &
Luc.23 attẽdẽte,quẽ nil latet ⌊& q loquunt mala aduersus aĩam meã⌋.i.q mala culpę mihi ĩponũt &
mala pęnę mihi ĩferre deposcũt,dicẽtes illud Lucę:Hũc ĩuenim⁹ subuertẽtẽ gẽtẽ nr̃am,& p-
Johan.19 hibẽtẽ tributa dari Cęsari,& dicẽtẽ se Chrm̃ regẽ eẽ.Illud q̃q; q̃d apud Iohãnẽ clamãt:Tolle
crucifige eũ.Deiñ Chrs orat prẽm. ¶Et tu dñe dñe fac mecũ⌋.i.da mihi q̃d postulo ⌊ppter 20
nomẽ tuũ⌋ ppter teipm,& nõis honorẽ:resuscitãdo me à mortuis ⌊qa suauis est mia tua⌋.i.
dulciter sapit electis mia tua,qua tot,tãta ac talia p hoĩm salute fecisti.Ecce q̃ dulcis,decorus,
industriosus,ac sentẽtiosus versiculus:in q̃ nomẽ dñi iterat,vt accẽdat affectus,in quo deus ro E
gat,ppter seipm agere id p quo orat,nõ propter merita alicuius.Et ad hoc adijcit rõ,qa sua-
2.Mac.1. uis est mia eius.Iustitia nãq; eius terribilis ẽ. ¶Libera me⌋ Per resurrectionẽ btãm ab omi
corpis passibilitate ac psecutõe ⌊qa egenus⌋.i.opem à te requirẽs,scdm q hõ sum,⌊& paup 21
2.Cor.8 sum ego⌋ sicut nũc patuit.Vnde Aplus:Scitis(inqt)grãm dñi nr̃i Iesu Chri,qa cũ diues eẽt,
propter nos paup factus est,vt nos inopia illius diuites essemus,⌊& cor meum⌋ humanũ,nõ
mens diuina ⌊cõturbatũ est intra me⌋.i.vehemẽter affectũ dolore,timore,tristitia,ita vt di-
Matt.26 cerẽ:Tristis ẽ aĩa mea vsq; ad mortẽ.Hinc em̃ vt est apud Iohãnẽ,dixit:Nunc aĩa mea turba
Johan.12. ta est,& qd dicã? Sed quęri pt,quõ turbatio Chro conueniat,cũ ipe apud eundẽ Euãgelistam
Johan.14 Aplis dixerit:Non turbet cor vr̃m,neq; formidet? Et r̃ndendũ,q turbatio interdũ importat
deordinationẽ,seu immoderatã cordis affectionẽ,& ita in Chro nõ fuit,sicq; reprobat ab eo
Interdũ vero designat vehementẽ animi affectionẽ,ex aliqua pręcipua cõsideratiõe aut cau-
Johan.11. sa,& ita fuit in Chro,tñ sponte assumpta ex præuia ratõe.Iuxta illud Iohãnis:Iesus infremu-
it spũ,& turbauit seipm. ¶Sicut vmbra cum declinat⌋ Ad occasum ac tenebras,citò aufert, 22
ac deficit:ita ego ⌊ablat⁹ sum⌋ de vita copali & cõsortio discipuloꝝ affixus cruci;moriensq;
Marc.15 in ea velociter,prout in Marco scriptũ est:Mirabat Pilatus,si iam obijsset,⌊& excussus sum⌋
de manu ac psecutõibus Iudæoꝝ,in die resurrectionis meæ.Quia tunc in corpore immortali
surrexi,atq; ab omi pœnalitate meipsum excussi,⌊sicut locustæ⌋ quæ euolant ne detineant
ab aliquo.Vel,excussus sum fugiẽdo de loco ad locũ propter psecutões aduersarioꝝ meoꝝ. F
Job.10.12 Nam in infantia à facie Herodis ingrediebar Aegyptũ,Iudæoꝝ quoq; persecutionẽ subinde
declinaui,sicut locustæ,q̃ de loco ad locũ transiliunt. ¶Genua mea infirmata sunt à ieiunio⌋ 23
Quãuis qdam existimẽt,hoc ad lr̃am nõ cõpetere Chro,& ideò exponẽdum esse de mẽbris
eius hoc modo:Genua mea.i.Apl̃i qui alios sustentare debuerant suo exẽplo,infirmata sunt
Matt.26 tpe passionis meę,à ieiunio,hoc est,ex defectu spũalis refectõis.Qm̃ donũ fortitudinis nondũ
perfectè gustauerũt,aut receperũt:sed omes(vt Euãgelista narrat)dispersi sunt,atq; fugerũt.
Videt tamen nõ esse absurdũ,si asseramus Chrm̃ ex ieiunio in genibus proprij corpis infirma
Matt.4. tum,seu debilitatum.Ieiunauit em̃ cõtinuò quadraginta diebus & noctibus,& postea esurijt,
ex attenuatõe copis.Esuries aũt fatigationẽ facit in corpe,quæ sentiri de facili solet in geni-
bus.Deniq; cur incõuenientius est dicere Chrm̃ ex ieiunij genibus infirmatũ,q̃ ex alijs labo-
ribus corpe fatigatum.Est aũt ex laboribus fatigatus,iuxta illud:Iesus fatigatus ex itinere sede
Johan.4. bat sup fontem.Assumpsit nãq; indetrahibiles defectus scdm Damascenũ:quales sunt fames,
sitis,fatigatio,timor,& dolor,naturales,atq; consimiles.⌊Et caro mea immutata est⌋ à na-
turali vigore ad famis defectũ,seu maciẽ quandã,⌊ppter oleum⌋.i.ex defectu cibi conditi.
Vnde trãslatio Hieronymi talis ẽ:Caro mea macilẽta est absq; oleo. Veritas ãt hebraica hz
sic:Caro mea macilẽta ẽ à pinguedĩe.i.ex defectu pinguedĩs. Chrus nãq; in iuuẽtute habuit
corpus cõuenienter carnosum & plenũ,qm̃ sanguineę & optimę fuerat cõplexionis:tanq̃ ex
purissimis sanguinibus sanctæ virginis habẽs corp⁹ sumptũ,atq; à spũ scõ formatũ:sed post-
modũ propter diuersos labores vigiliaꝝ,ieiunioꝝ,viaꝝ,attenuatũ erat in tm̃,vt Chrus vide-
Johã.8 ret senior quàm erat.Propter quod dixerũt ad eum Iudæi:Quinquaginta annos nõdũ habes.
Licet enim non haberet vltra triginta tres annos,videbat tamen satis plus haberẽ de senio.
Hæc di-

24 Hæc dicta sint non ptinaciter asserendo, sed piē opinando. ¶Et ego factus sum obprobriū
A illis.] Sæpe eñ deriserunt Chr̄m Iudæi, præsertim in passione, scd'm quod dictum est supra:
Ego aūt sum vermis & nō hō obprobriū hoīm & abiectio plebis [viderūt me] pēdentē in cru Psalm.21.
ce, [& mouerūt capita sua] congratulantes de mea miseria, sicut scriptum est: Prætereuntes Matt.27
autem blasphemabant eum, mouentes capita sua, & dicentes: Vah qui destruis templum dei.
25 ¶Adiuua me] In passione scd'm q̄ homo sum, & humanitati meæ assiste, eiq̄ in oībus co-
operare, petijt āt se Chr̄us hō iuuari à deo, nō q̄ timeret se posse peccare, sed vt diuina virtute
præualeret in ṗlio. Propter q̄d ait: Dñs deus auxiliator meus: Itemq̄: Dñs mecū est, quasi bella- Esaie.50
tor fortis, [saluū me fac] à morte ac mortalitate, [scd'm miām tuā] cur nō ait scd'm iustitiam Hiere.20.
tuā? Potuit vtiq̄ vtrūq̄ dicere: sed vt nos suo exemplo doceret, nunq̄ de ṗpria pfectione p̄su
mere, magis aūt in dei pietate incessanter sperare: ideo dixit: Saluū me fac scd'm miām tuam.
Et item, q̄a in omi opere dei mīa commiscet. Itemq̄: Q̄m omis virtus & gr̄a Christi sola mīa
26 dei concessa est animæ eius. ¶Et sciant] Aduersarij mei p experientiā suæ damnatōis. Bo
nī quoq̄ p annunciatiōnē euāgelicæ veritatis, [quia manus tua hæc] .i. q̄ ista saluatio ac re-
surrectio mea, est affectus tuæ diuinæ virtutis, quæ sola potest mortuos suscitare, [& tu domi
27 ne fecisti eam] .i. pdi&tum effectū. .i. resuscitatiōnē meā. ¶Maledicēt illi, & tu benedices]
Increduli nāq̄ Iudæi, Chr̄m blasphemarūt añ passionē, in passione, & post passionē. Deus āt
benedixit Chr̄o homini quātum ad præmiū accidētale, & quātum ad mysticū corpus ipsius,
[qui insurgūt in me] .i. psecutores mei, [cōfundant] vel cōfusione tp̄ali erubescēdo de suis
sceleribus, vel cōfusione æterna, sentiēdo tormēta, si mō nō pœnitēt. Vnde p Hieremiā ait sal
B uator: Confundant q̄ me psequunt, & nō cōfundar ego, [seruus aūt tuus lætabit] .i. ego filius Hiere.17.
tuus q̄ formā serui accepi, & vt homo seruus tuus sum, lætabor in te erubescentibus atq̄ pereū
28 tibus illis. ¶Induant] Hoc est, vndiq̄ operiant, [q detrahunt mihi pudore] ita q̄ erube-
scant de sua detractiōe, vel ad pœniam salutarē, vel p damnatiōnē æternā [& operiant sicut
diploide] .i. velut duplici veste, [cōfusione sua] ita q̄ corā deo atq̄ hoībus erubescāt, imò sic
q̄ nunc eoꝝ cōfusio ac pœna incipiāt, & in futuro æternalr durēt, Quorundā eñ pœna nunc
inchoat, in futuroq̄ seculo sine fine cōtinuat: electoꝝ vero castigatio modo incipit, & postea
finē sortit. Hæc aūt in Iudæis manifestē implent. Nā à tpe destructōis & expulsionis eoꝝ tpe
Titi, vsq̄ in p̄sentē diem vagi & exules sunt, & aduersarioꝝ suoꝝ ditioni subdunt, varijsq̄ pę
nis ac cōfusiōibus afficiunt: nec tñ emendat ex hoc, sed pœna eoꝝ nūc incipit, & post modū
in ppetuū perseuerat. Propter q̄d de eis conscriptū ē. Duplici cōtritōe cōtere eos dñe deus nr̄
Porrò prophetia ista de cōfusione Iudæoꝝ tunc summē implebit, q̄n videbunt in quē compū Hiere.17.
xerunt: puta in die iudicij. Tunc eñ iudicabunt à Chr̄o quē iudicauerūt, & cōspiciēt quē occi Apoc.1.
29 derūt. ¶Confitebor dño nimis] .i. deuotissime [in ore meo] ip̄m laudādo de oībus bonis
mihi collatis [& in medio multoꝝ] .i. inter fideles seu in eccl'ia [laudabo eū] de bonitate ipsi⁹
& ṗpria pfectōe ei⁹ in semetipso. Hoc Chr̄s post resurrectiōnē fecit, q̄n discipulis suis appuit,
stāsq̄ in medio eoꝝ dixit: pax vobis, sicut misit me viuēs pr̄, & ego mitto vos. Et: Nō est vr̄m Joha. vlt.
C scire tpa vel momēta, quę pr̄ posuit in sua ptāte. Sed & p seip̄m Chr̄s vt hō in cœlo Empyreo
incessabilr̄ nūc laudat deū, seu sc̄tām Trinitatē, cū inexcogitabili reuerētia cordis. In eccl'ia q̄3 Acto.1.
30 militāti laudat deū p suos ministros, q̄s ad diuinā laudē inducit. ¶Quia astitit à dextris pau-
peris] .i. mihi pauperi in omi tribulatōe p̄naliter affuit, nec vnq̄ me dereliq̄t. Sicut p Iohānē
locutus sum: Nō reliq̄t me pr̄ solū, q̄a ego q̄ placita sunt ei, facio sp, [vt saluā faceret à psequē Joha.8
bus aīam meā] .i. quatenus meip̄m, seu vitā meā corporalem saluaret de manibus Iudæoꝝ &
crucifixoꝝ meoꝝ resuscitādo me tertio die. In expositiōe Psalmi p̄sentis, sanctus Hierony
mus cōtra Iudæos sic argumentat. Respōdete mihi ô Iudæi, fuistis in Babylonia, habuistis ibi
prophetas, Danielē, Ezechielē. Septuaginta annis fuistis in captiuitate illa, & postea venistis,
in ṗpria, cōputa annos à Chr̄o vsq̄ Hieronymū. Ecce nūc quadringēti anni sunt, quare non
est missus ad vos Propheta, & quare dereliq̄t vos dñs? Tunc dereliq̄stis dñm, & idola coleba-
tis & miserebat vr̄i: Nūc cū nō colitis idola, q̄re dereliq̄t vos dñs? Hucusq̄ Hieronym⁹. Sed
ecce nūc amplius quàm mille & quadringēti anni sunt, ex quo in ista captiuitate fuerūt. Nec ad
eos inuenit missus ṗpheta, nec aliquod signū certū, diuinū ac euidens eis monstratū est, q̄d sci-
re possint se ptinere ad populū dei. Imò nō obstante q̄d apertissime demōstramus eis ad oculū
hac eē finalē captiuitatē eoꝝ, ppter pc̄m eoꝝ in Chr̄m cōmissum quēadmodū p Danielē in- Dan.9
ducit. Nō erit eius ṗp̄lus q̄ eū negaturus est, & finis eius vastitas, & vsq̄ in finē pseuerabit deso
latio. Et p Ozee: Dies multos sedebūt filij Isrl̄ sine rege, & sine pricipe, & sine sacrificio, & sine Oze.3
altari, & sine Ephot, & sine Teraphin. Et post hæc reuertent filij Israel, & quærēt dñm deum
suum, & Dauid regē suū (.i. Messiā vt oēs exponunt) & pauebūt ad dñm, & ad bonum eius in
nouissimo dieꝝ. In hoc aūt q̄ sanctus Ozee phibet eos postea reuersuros ad deum, & quæsitu
ros Messiam, dat palā intelligere, q̄ illis multis diebus de quibus ip̄e loquit: Sedent sine deo &
Chr̄o. i. sine vera fide & digno cultu dei atq̄ Messię. Vel ergo p dies illos m̄ltos, de qb⁹ tractat
Ozee

Ozeæ, intelligendi sunt dies huius captiuitatis, vel nō. Si sic constat, ꝙ modo sedeāt sine deo, & Chrō, tanꝙ infideles ac reprobi. Si nō, tūc restat vna alia captiuitas lōgior ista, ꝗ nec ipsi extant. Quāuis ergo sit ita, nō tñ volūt informari, tūc cōuerti: qtenus scti ꝑphetę qeorū excęcationē & obstinationē ꝑdixerunt, in hoc qꝫ inueniant veraces. Vere em̄ peruenit sup eos ira dei vsqꝫ in finē, & verificatur in eis ꝗd Salomon dicit: Quē despicit deus, hūc nullus cor
Eccle. 7. rigere pt. Optimè quoqꝫ nobilis nr̄ Cassiodorus loquit: Virgo peperit, Messias venit, agnus immolatus occisus est, redēptor surrexit à mortuis, mūdus audita credit, & adhuc Iudęus simulat se nescire, ꝗd totus mūdus agnouit, pſta dn̄e obstinatis cōuersionē, obscuris lumē, icredulis fidem, vt pro qbus in cruce orasti, periclitantibus subuenire digneris. Nam qbus suadere iusta nō possumus, recte pro illis tibi domine supplicamus.

¶ Expositio Psalmi eiusdem moralis, seu tropologica.

Luc. 9 CVm Chrus dicat: Qui vult venire post me, abneget semetipm̄, & tollat crucē suam quotidie & sequat me, mirū nō est, si psalmi q ad lr̄am de Chr̄i passione loquunt, de eius ecclesia seu quocūqꝫ fideli moralr̄ exponant. Ecclesia igit seu qlibet hō Chr̄i vestigia dignè sēqns, contēnendo laudes humanas, & sustinēdo pſecutōes diuersas in ꝑpria pſona, dn̄o dicere pt: Deus laudē meā ne tacueris. i. tu ꝑpter quē honores & laudes tpales despicio, atqꝫ diuersa sustineo: me in iudicio approba, lauda, & salua, dicendo: Euge serue
Matt. 25 Luc. 19 bone & fidelis, intra in gaudiū dn̄i tui. Nec pmittas ab alijs laudē meā taceri, qn̄ ad ædificationē sit ꝓximi, atqꝫ ad gloriā noīs tui. Quia os pc̄toris, & os dolosi sup me apertū est. i. verba superba & dolosa aduersus me dicta sunt. Locuti sunt hoīes praui, aduersum me lingua dolosa
Esaie. 32. ꝓponenda mala sub specie boni, vt quē manifesta malitia fallere nequeūt, palliata æqtate decipiāt: ꝗd valde iniquū est, scd̄m ꝙ p Esaiam inducit: Fraudulenti vasa. i. pessima verba sunt, E
Malac. 1. ipse em̄ cogitatōes cōcinnabit ad ꝑdendos mites in sermone mēdacij. Et Malachias: Maledictus (inquit) dolosus. Veruntñ vitiū istud (prohdolor) nimis cōmune est. Propter quod Hie-
Hiere. 9. remias ait: Vnusquisqꝫ se à proximo suo custodiat, & in omi fratre suo nō habeat fiduciā, qa omis frater supplantans supplantabit, & omīs amicus fraudulenter incedet, & vir frēm suum
Miche. 7. deridebit. Hinc quoqꝫ scriptum est: Vir frēm suum venat ad mortē. Ab ea dormit in sinu suo,
Eccl. 8 custodi claustra oris tui, qa inimici hoīs domestici eius. Cū ergo sit ita, meritò dicit scriptura:
Eccl. 25 Ne omi homini cor tuū reueles, & beatus q inuenit amicū verē. Et sermonibus odij circūdederunt me, qurētes me à summo bono auertere, ꝗd est odiū pessimū. Sed non est nobis timē
Luc. 6 dum ob hoc, qm̄ Chrs locutus ē: Bti eritis, cū oderint vos hoīes, & cū separauerint vos & exprobrauerint, & eiecerint nomē vr̄m tanꝙ malum ꝑpter filiū hoīs. Et expugnauerūt me gratis. Hoc maximè Chr̄i martyribus cōuenit, q propter iustitiā occidi digni fuerūt: sed & omis qui propter iustitiā patit atqꝫ opprimit gratis, i. sine suo demerito expugnat. Pro eo vt me diligerēt, detrahebant mihi. Hoc cōuenit bonis ꝑlatis, & fratribus q cōmissos seu proximos cha
Prouer. 9 ritatiue ac iuste corripiunt, propter ꝗd amari deberēt, quēadmodū scriptū est: Argue sapientem & diliget te. Sed ipsi ecōtrario ab illis odio habent, & oblocutiones patiunt, prout dicit
Amos. 5. 1. Cor. 4 Roma. 12 scriptura: Odio habuerūt corripientē, & loquentē pfecte abominati sunt, ego aūt orabam pro ingratis & æmulis. Hoc est ꝗd dicit Apłus: Maledicimur, & benedicimus: blasphemamur, & obsecramus. Vnde & alibi monet: Noli vinci à malo, sed vince in bono malū. Hoc est scutū F patiētiæ famulorꝫ Chr̄i, in omi iniuriatōe ad orōnem recurrere. Primo pro semetipo orando ne à ꝑprio animo superemur, & ad impatientiā moueamur: sed in omi aduersitate cōstantes reddamur. Scd̄o aūt orando pro aduersarijs, vt deus eis ignoscat, grām̄ꝙ melioris vitæ infun
1. Petri. 4. Matth. 5 dat. De taliter patiētibus Petrus ait: Qui patiunt (inqt) scd̄m voluntatē dei, fideli creatori cōmendant animas suas. Vnde & Chrus ait: Si eos diligitis q vos diligunt tm̄, ꝗd amplius facitis? Nōne & Ethnici, Gētiles & infideles hoc faciūt? Constitue sup eum pc̄torem, & diabolus stet à dextris. Cū iudicat, exeat cōdemnatus &c. Mirū videt, qūo nūc tāta impcent aduer sario iusti ab ipo iusto, qui immediate pdixit se orasse pro æmulo. Sciendū ergo, ꝙ verba ista atqꝫ similia, qbus videt malū optari inimico, tripłr intelligunt. Primo, p modū ꝑpheticę prenuntiatōis, nō per modū impcatōis alicuius nociui. Scd̄o p modū demonstratōis, ꝗd impius
Hiere. 18. mereat. Tertio, p modū zeli, quo se homo cōformat diuinę iustitiæ: impcans impijs mala secundū ordinē æquitatis diuinæ, nisi pœniteant. Et hoc mō Hieremias dicit: Dn̄e ne propicie ris iniqtati eorꝫ, & pc̄tm̄ eorꝫ nō deleat. Ait ergo ecclesia seu fidelis: Cōstitue sup eum. i. sup ppłm præuaricatorē, cōstitues, & cōstitui decer, & oro vt statuas ad laudem iustitiæ tuæ, nisi resipiscat, pc̄torem. i. diabolum seu indignū prelatū, quatenus quales serui, tales sint dn̄i, & dia
Eccle. 8 bolus stet à dextris eius, inducēdo eum ad omia opa mala. Fiant dies eius pauci. i. in vita grē nō persistat, vel dies suæ naturalis vitę breuient propter pc̄tā ipsius, quemadmodū Ecclesiastes dicit: Nō sit bonū impio, nec prolongent dies eius. Et episcopatū eius accipiat alter, hoc cōtra indignos ꝑlatos inducit, qui vtinā suo officio priuarent. Sicut em̄ bono ꝑlato nihil vtili us: sic indigno ꝑlato nihil nocētius. Fiāt filij eius orphani. i. imitatores ppl̄i tā maligni priuent patre

A patre cœlesti, ne sint filij adoptiui patris æterni, sed serui diaboli, cuius volūtati cōsentiūt, & vxor eius. i. ecclesia malignantiū, cū qua ipse spūaliter, aut corporal'r fornicaē, fiat vidua. i. destituta ē Chri sponsa, eo q̄ fornicet cū amatoribus multis, nec fœcūdet luce & grā spūs sancti sed in oībus bonis sterilis fiat. Nutātes trāsferantē filij eius. i. imitatores plebis puersæ trāsferantē de regno Chri ad potestatē diaboli, de statu salutis ad statū dānatiōis, de morte tēporali Psalm. 17
ad ppetuā morrē inferni, & hoc nutātes. i. instabiles facti, vagi, ac dissoluti, sicut supra dictū ē Filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis. Impius nanq; facit opus instabile, Prouer. 11
sicut scriptū est. Et mendicēt, tanq̄ oibus spūalibus bonis priuati, eo modo quo fatuæ virgines mendicabāt, dicētes ad sapientes: Date nobis de oleo vestro. Eijciantē de habitationibus Mat. 25
suis. i. de locis ecclesiæ, tanq̄ indigna & putrida mēbra ipsius. De habitationibus suis. i. de cœlestibus māsionibus, eis (si bn̄ vixissent) paratis. Scruteē fœnerator. i. exactor. s. dæmon, tentator, à q̄ pctōr pctā velut pecuniā mutuat, dū eius suggestiōe & cooperatiōe cōcupiscentijs satisfacit. Omnē substātiā eius. i. oēs interiores diuitias, impij. s. dona naturæ & grē sibi collata, & ea suo dn̄o subdat, auferat, aut inficiat. Et diripiāt alieni. i. dæmones de particularib' vitijs tentātes, labores. i. virtutes & merita, eius, spoliādo eū donis dei. Quēadmodū eñi exactor donū debitoris nō potētis debita reddere pcepta licētia, intrat, & bona eius tollit, sic dęmon cor pctōris in vitijs psistentis, deo pmittēte ingrediē, atq; in eo bonis spoliato, dn̄ationē fortiē. Nō sit illi adiutor, q ei adiutorio dei iuste priuaē, ab alio nullo valet saluari, aut salubriter adiuuari. Nec sit q misereaē pupillis eius. i. q praua opa eius sequuntur, sed iusta pœna plectant, vel in hoc seculo, aut in futuro, prout scriptū est: Sic pereāt inimici tui dn̄e, q aūt di- Iudicū. 5
ligunt te, sicut sol in ortu suo splēdet, ita rutilēt. Fiant nati eius in interitū, spūalē pdēdo vitā aīæ. s. charitatē & grām. Fiant cōtra dn̄m semp. i. omni tpe deo displiceāt, sicut scriptum est: Sapie. 14
B Odio sunt deo impius & impietas eius. Et dispereat de terra viatorum ac cōprehensorum. i. de p̄senti ecclesia & regione viuorum seu patria, memoria eorum, q̄tū ad bonū, ita q nesciantē à deo p approbationē, pro eo q nō est recordatus cōuentus eorum seu ipsi, facere misericordiā cū proximo suo. Et psequutus est hoiem inopē & mēdicū, q̄d est pctm̄ clamitās ante deū, & cōpunctū corde, ex cōtritione pcti sui & aliorum, conati sunt mortificare. Merito ergo pplus tā crudelis æternę obliuioni tradiē, nec vllā miām cōsequeē, sicut Iob ait: Obliuiscaē eius memoria, & Iob. 24
dulcedo illius vermis. Vñ & Chrs: Eadē (inqt) mēsura q̄ mēsi fueritis, remetieē vobis. Et alibi Matt. 7
legiē: Homo in hominē sibi similē nō habet misericordiā, & de pctis suis depcatur altissimū, Eccl. 28
qs exorabit pro pctis illius? Quasi dicat hoc pene irremissibile esse. Et dilexit maledictionē, & veniet ei. Maledictionē diligit, q opa amat propter q̄ Chrūs in fine dicturus est reprobis: Mat. 25
Ite maledicti in ignē æternū. Maledictionē diligit, q amat q̄d sibi nō expedit, q lætaē cū ma- Prouer. 2
lefecerit, & exultat in rebus pessimis. Maledictionē diligūt, de qbus Iob asserit. Dixerūt deo: Iob. 21
Recede à nobis, scientiā viarum tuarum nolumus. Et Esaias Dicūt videntibus, Nolite videre, & Esaie. 30
aspicientibus, nolite aspicere nobis ea q recta sunt. Et noluit pplus reprobus benedictionem. i. grām dei, qm̄ spreuit legē altissimi, & elongabit ab eo, q nō dabiē ei. Et induit maledictionē sicut vestimētū. i. pctō repletus est. Hinc eñi Sapia ait: Quia vocaui & renuistis, despexi- Prouer. 1
stis omne cōsiliū meū, & increpatiōes meas neglexistis, ego q̄q; in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cū vobis q̄d timebatis euenerit, cū irruerit repētina calamitas. Fiat ei sicut vestimentū quo operiē. i. maledictio. s. culpa & debita pœna operiant impiū, sicut vestis opit veste indutū. Hoc accidit impœnitenti, quēadmodū Esaias dicit: Veniet sup te malū atq; cala- Esaie. 47
D mitas, & nescies ortū eius, & veniet sup te miseria repente. In Iob q̄q; legit: Propter malitiā Iob. 23
tuā circūdatus es laqueis, & cōturbat te formido subita, & sicut zona qua semp pcingiē. i. maledictione puersus ligeē, ne exeat rhete diaboli, sicut ligatur corpus cū cingulo. Hoc est quod Prouer. 5
Salomon fassus est: Iniquitates suæ capiēt impiū, & funibus pctōrum suorum cōstringetur. Deinde ecclesia, seu quilibet iustus subiūgit. Hoc opus eorum. i. ista erit merces illorum, q detrahūt mihi a pud dn̄m. Terribile ergo est, detrahere iustis. Et tu dn̄e dn̄e fac mecū misericordiā tuam propter nomē tuū. i. propriā tuā bonitatē & gloriā, nō propter iustitias meas. Hoc mō deus propter seipm̄ dimittit nobis pctā, & dona grē impartiē. Ait eñi p Esaiā: Ego sum, q deleo Esaie. 43
iniquitates tuas propter me. Et alibi: Propter me ego faciā, vt nō blasphemer. Quia suauis ē Esaie. 48
nobis misericordia tua. Melior est eñi misericordia tua sup vitas. Libera me ab oī periculo, à malo pœnæ & culpæ, q a ęgenus propter impfectionē naturæ, & pauper propter carētiā gratiæ, ego sum, & cor meū cōturbatū est in me ex recordatione diuini iudicij, æterni tormenti proprij q̄q; pcti, & propter diuersa pericula, qbus expositus sum, ita vt cū sancto Iob dicere Iob. 3
possim: Anteq̄ comedā suspiro, & quasi inūdātis aquæ sic rugitus meus. Sicut vmbra cū declinat ablatus sum. i. quēadmodū vmbra ad occasum pgrediens statim auferē ac deficit, sic ego repēte defeci & cecidi, vel à pristina gratia, vel à flore iuuētutis, vel à fortitudine corporis. Et excussus sum, à statu pfectionis, stabilitate q; mētis, à cōtēplatione ad phātasmata inutilia corruendo, sicut locustæ excutiūtur de loco suo. Est aūt q̄dā ablatio bona, sicut cū hō auferē mū-

t do, vt

do, vt seruiat Chro, aufertur diabolo, vt viuat virtutibus. Sic q̃q; est q̃dam excussio bona, de D
Esaie. 52 qua Esaias: Excutere (inq̃t) de puluere. i. à terrenis ad cœlestia p cõtemplationẽ & dilectio-
nẽ ascẽde. Genua mea infirmata sunt à ieiunio, hoc scd̃m sensum p̃habitũ cõpetit his, q cum
1. Cor. 9 aplo dicere pñt: Castigo corpus meũ, & in seruitutẽ redigo. Sunt tñ q̃dã genua cordis, de q
2 Par. 36 bus in sua oratione ait Manasses: Et nũc flecto genua cordis mei. Sic etiã est q̃ddã spũale ac
malũ ieiuniũ, dũ à cibo aiæ hõ ieiunat, spũali. s. refectione gratiæ dei priuatus. Ab hoc ergo
ieiunio genua cordis. i. virtutes infirmant, qa debilr & sine feruore procedũt in actũ. Gratia
nãq; crescẽte, oẽs virtutes roborant, & fortius atq; feruẽtius operant, gratia vero decrescen
te, infirmant virtutes. Et caro mea immutata est. i. hilaris facta & roborata, propter oleũ. i.
propter cõsolationẽ internã, & ex prõptitudine animi oĩa libẽter agẽtis ac sustinẽtis. Debe-
Matt. 6 mus em̃ in ieiunãdo vitare exteriorẽ hypocritarũ apparentiã, propter q̃d Chrũs loquutus ẽ:
Tu aũt cũ ieiunas, vnge caput tuũ, & faciẽ tuã laua, ne videaris hoibus ieiunans. Et ego factus
Johã. 15 sum opprobriũ illis. Iusti em̃ ab impijs derident & contẽnunt. Propter q̃d dicit saluator: Si
me psequuti sunt, & vos psequent, qa non est seruus maior dño suo. Viderũt me, & mouerũt
1. Cor. 4 capita sua, insultando, illudendoq; mihi, quẽadmodũ apls dicit: Tanq̃ purgamẽtũ huius mũ
Ibidem di facti sumus omniũ peripsima vsq; adhuc. Et itez: Spectaculũ facti sumus deo & angelis,
& hoibus, & nos stulti propter Christũ. Adiuua me dñe deus meus, ne in tantis aduersitatib⁹
p impatientiã vincar. Adiuua me, vt fortiter pro tuo amore cũcta sustineã. Saluũ me fac, mo
do p spem & gratiæ multiplicationẽ, in futuro aũt p rem & gloriæ infusionẽ. Secundũ mise-
ricordiã tuã. i. cito & copiose, sicut tu copiosus, plenus & velox es in misericordia. Et scient
. i. experimẽtalr videãt hostes mei inuisibiles, atq; visibiles, quia manus tua hæc. i. q̃ ista mea
cõfortatio atq; saluatio sit effectus seu opus tuæ potestatis diuinæ, & tu dñe fecisti eã. i. hoc
q̃q; agnoscãt, q̃ hæc operatio fit in me ex tua virtute, ita q̃ à te saluata est aia mea. Maledi-
cent illi mihi ex sua malignitate, & tu bñdices. i. grãm magnam mihi p̃stabis pro hac iniuria,
quã æqualr patior. Quãto em̃ cõspexerit deus fideles suos maiora sustinere opprobria & fla
Psalm. 90 gella, tanto liberalius eis succurrit. Sicut supra dixit: Cũ ipso sum in tribulatione. Qui insur- E
gũt in me, cõfundant. i. de sua malitia erubescãt, seq; victos inueniãt, seruus aũt tuus lætabit
2. Cor. 10 in te, prout aplus monet: Qui gloriat, in dño gloriet. Deinde sequit vox gratias dño referen
Psalm. 33 tis. Cõfitebor dño bñfactori meo, nimis. i. toto affectu, deuotione p̃cipua, & vltra naturaliũ
viriũ potestatẽ, in ore meo, ipm laudãdo. Iuxta illud: Semp laus eius in ore meo. Et in medio
multorũ. i. inter alios & in ecclesia, laudabo eũ, propter bonitatẽ eius, & bñficia mihi cõcessa.
Quia astitit à dextris pauperis. i. mihi pauperi fauorabilr affuit. Astare nãq; est adiuuãtis, vt
saluã faceret à psequẽtibus. i. malis & importunis hoibus atq; dæmonibus, animã meã, p̃ser-
uando eã à læsione pcti, cõseruãdoq; eã in statu salutis. Ecce psalmũ mysterialẽ audiuim⁹
in quo capitis nostri dirã psequutionẽ, & admirandã patientiam intuemur. Discamus ergo
Christi exẽplo pro aduersarijs & psequutoribus cordialr exorare, odientibus affectũ sanctæ
dilectiõis rependere, & Christi vestigia in omnibus imitari.

COMMENTARIVS IN PSAL. CIX.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Psalmus Dauid, aliàs Dauid canticũ. Monemur in hoc psal. ad subiectionẽ Chri
tanq̃ veri dei & hoïs. Porrò ostẽdit eẽ verus deus & hõ atq; sacerdos in æternũ, q & ad dexte F
rã pris resideat olim iudicatur⁹ indiscriminatim oẽs creaturas rõnales. Et pinde satis supq;
disserit hic de eius scd̃m vtrãq; naturã magnificẽtia. Et in q̃tuor ptes pinde diuidit. Primo
nãq; ostẽdit Chro collatũ eẽ à deo pre totius mũdi gubernaculũ. Secũdo aũt qũo ei tradide
rit sacerdotiũ æternũ, ibi, Iurauit dñs in æternũ. Tertio, q̃liter cõtulerit ei iudiciariã potesta
tẽ sup vniuersas creaturas, ibi, Dñs à dextris tuis. Quarto deniq; declarat Christum hæc sua
passione, morte, & obedientia promeruisse, ibi, De torrente in via bibit. Author ad literã in
pretat ipsum de Christo vel ipsius proprio ore hoc attestante.

¶ Expositio Tituli.

¶ Psalmi nũc declarãdi titulus talis est. Psalmus Dauid. Cõuenit nãq; hic psalmus Dauid
prophetæ tanq̃ actori, & Chro p Dauid significato tanq̃ materiæ seu subiecto, qa ad literã
Matt. 22 loquit de Chro. Quẽadmodũ ipsemet Chrs apd̃ Mat. testatus ẽ, Alloquẽs ei phariseos Quid
vobis (inq̃t) videt de Chro, cuius filius ẽ? Quibus rñdẽtib⁹, Dauid, adiecit: Qũo ergo Dauid
Hebr. 1. in spũ vocat eũ dñm, dicẽs: Dixit dñs dño meo, sede à dextris meis. Aplus q̃q; ex ipsa scriptu-
ra ostẽdit Christũ angelis maiorẽ, & patri æqualẽ. Ad quẽ (inquiẽs) angelorũ dixit aliqñ, Se-
de à dextris meis, q̃usq; ponã inimicos tuos scabellũ pedũ tuorũ. Loquit itaq; psalmus iste de
Chro scd̃m vtrãq; eius naturã, & de magnificẽtia eius in ascensione, de coæternitate eius, &
substãtiali identitate cũ patre, de generali eius dñio, sacerdotioq; æterno, atq; finali iudicio.
Psalm. 50 Ait ergo beatissimus Dauid, cui incerta & occulta sapiẽtiæ suæ reuelauit deus.

¶ Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

Dixit

A

1 Dixit dñs dño meo.i.deus pater loquutus est filio suo vnigenito,vero deo ac dño meo,q est deus meus scdm diuinitatẽ,& filius meus scdm humanitatem, quã ex semine meo suscepit naturã. Dixit aũt nõ verbo foris sonãti ac trãseun ti,sed intellectuali ei innotuit,imò ab æterno ita disposuit.Quid aũt dixit,sub iũgit,Sede à dextris meis.i.tu fili chariss ime,q propter meũ honorẽ, homi nũq salutẽ sub oĩbus creaturis hũiliatus es,factus opprobriũ hoĩm, in ascẽsio ne sup oẽs creaturas exaltare,& vsq ad thronũ maiestatis ac gloriæ meæ cõscende,illicq ad Psalm 22 Hebr.1
2 dexterã meã æternalr reside,habita,ac quiesce. ¶Donec ponã inimicos tuos.i.oẽs incre dulos& iniquos,pſertim Iudæos,scabellũ pedũ tuorũ.i.sic tuq ptãti ac dñationi subiectos sicut substernit scabellũ pedibus sedẽtis. Hæc subiectio iam aliquo modo impleta est.Chrũs Mat.vl. eñ post resurrectionẽ dixit:Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.Imò ante pas sionẽ ait de se ad patrẽ:Dedisti ei potestatẽ oĩs carnis. Deniq q aliquãdo Christo repugna Iohã.14 bant,post conuersionẽ ad fidẽ ei subiecti fuerunt. Sed ista subiectio maxime apparebit & ple ne implebit in die finalis iudicij,quia tunc Chrũs omnes aduersarios suos deijciet & damna bit.Nã & tunc implebitur qd in Esaia de Christo prædictũ est: Ad eũ venient,& cõfundent Esaie 45 oẽs qui repugnãt ei. Interim ergo Chrũs sedebit ad dexterã patris. Sed nunquid postea nõ sedebit? Sedebit vtiq postea. In diuina eñ scriptura solet hæc dictio,donec,in oratione affir matiua oĩa tpa ponere & includere.Sicut dũ dicit:Oculi nostri ad dñm deũ nostrũ,donec mi Psal.122 sereatur nostri.Sicq tenet hoc loco,qm Chrũs in æternũ sedebit ad dexterã patris. In ora tione vero negatiua solet oĩa tpa abnegare & tollere,sicut in Matth. de Ioseph & virgine be Matth.1 nedicta asserit:Non cognouit eã,donec peperit filiũ suũ primogenitũ. Et istud rationabile

B fit. Dũ nanq scriptura affirmat aut negat aliquid pro illo tpe,qñ minus sic esse videtur, tunc certũ est q ipsa velit insinuare illud alijs tpibus sic se habere,sicut dũ Matthæus affirmat san Ibidem ctũ Ioseph non cognouisse Mariã,donec peperit Christũ,certũ est q postmodũ eã non co gnouit. Quomõ eñ matrẽ filij dei vnigeniti tẽtaret accedere,cui se cohabitare sciuit indig nũ? Simili modo dũ propheta asserit Christũ ad dexterã dei sessurũ,donec subijciant sibi ad Psal.109 uersarij sui,certũ est q illis subiectis sedebit. Aduertendũ aũt,q sessio Chri ad dexterã patris, dupliciter intelligi potest. Vno modo secundũ diuinã ipsius naturã,sicq p dexterã pris desi gnatur æqualitas eius. Vt sit sensus,Sede à dextris meis.i.residendo mecũ esto mihi æqualis. Et hoc modo dixit pater filio ab æterno,vt ad dexterã suã sederet. Imò generando eũ, dixit & cõtulit sibi hocipm,cũ ipsa generatio nõ sit nisi verbi prolatio. Dicit eñ pr filio scdm diui nitatẽ eius demonstrare & dicere,qm generãdo filium dedit ei diuinã essentiã,q est ipsa sa pientia,quã recipiendo dicit filius à patre audire atq cognoscere. Non est ergo in patre dex tera corporalis,neq in filio scdm q deus est sessio situalis. Sed sicut p dexterã pris designatur eius æqualitas,ita p sessionẽ filij exprimit summa dñatio eius. Sedere eñ cõuenit regi ac iudi ci. Secũdo intelligit Chrũs scdm naturã humanã sedere.i.esse & pmanere ad dexterã patris .i.in summis ac potioribus bonis sui genitoris,videlicet in summitate cœli empyrei,atq pfe cta participatiõe increatæ beatitudinis dei pris. Plus siqdẽ de btitudĩe dei recepit aĩa Chri,q vniuersi simul electi,& hoc mõ dixit pr Chro homini,Sede à dextris meis,ab exordio creati onis aĩæ Chri,qtũ ad intellectualẽ reuelationẽ. Reuelauit eteñ sibi statim vt cõdita est,q ipa

D cũ corpe suo eleuãda eẽt sup oẽs cœlos,sed qtũ ad exequutionẽ & cõplemẽtũ dixit pr Chro, sede à dextris meis,in ascẽsione. Tũc eñ dicendo.i.intellectualr, causalrq iubẽdo exaltauit Christũ,& dedit illi nomẽ qd est sup omne nomẽ. Et de hac Chri sessiõe dicit Euangelista: Ephes.1. Dñs Iesus postq loquutus est eis,assumptus est ĩ cœlũ,& sedet à dextris dei. Vñ & scriptũ est: Mar.vl. Aspiciebã in visiõe noctis,& ecce in nubibus cœli qsi filius hoĩs veniebat,& vsq ad antiquũ Daniel.7 dierũ puenit,& in cõspectu eius obtulerũt eũ. Cõsequẽter propheta alloquit Christum.

5 ¶Virgã virtutis tuæ.i.euãgelicæ legis doctrinã,qua corrigunt iniusti sui dñatiõis,vt re giæ tuæ dignitatis potẽtiam ò Chre,emittet dñs.pr,seu deus trinitas p seruos suos aplos, ex Sion.i.ex loco sic dicto in Hierlm sito. Sion nãq mons fuit in Hierlm,in q cõstructum erat tẽplũ,itẽq cõclaue,vel cœnaculũ,in q Chrs cœnã nouissimã celebrauit,in q post resur Acto.1.2. rectionẽ discipulis suis apparuit,in q apli,alijq cũ eis cõgregati spm sanctum receperũt. Ex hoc ergo cœnaculo,& ex tẽplo in mõte Sion posito,& ex Hierlm emisit deus p aplos, virgã virtutis Chri.i.euãgelicã legẽ,& Chri magnificẽtiã p totũ mũdũ. Cũ eñ apli spm scm rece pissent ĩ die pẽtecostes,statĩ oẽs cũ suo collegio,velut examẽ apũ de cõclaui,in q paulo añ ex ti more Iudæorũ clausi residebãt,ingrediebãt,erupẽrũt,ingressiq tẽplũ,Christũ pdicare cœperũt. Et ex inde deriuata ẽ pdicatio eorũ in totũ orbẽ,scdm q Chrs eis pdixit:Eritis mihi testes in Hie Actorũ.1. rusalẽ,& in omni Iudæa,& Samaria,& vsq ad vltimũ terræ. Qd etiã Esaias pphetauit dicẽs: De Sion exibit lex,& verbũ dñi de Hierlm. Ad hãc aũt emissionẽ & pdicationẽ sequuta ẽ cõ Esaie.2. uersio mũdi ad Christũ,ideo subdit,dominare in medio inimicorũ tuorũ.i.in regnis ac po pulis infideliũ,q tpe infidelitatis inimici tui fuerũt,sed cõuersi ad fidẽ,amici effecti sunt,& tu

Michę.5 dnaris in eis p seipm ac tuos vicarios, ecclesiarũ plãtos. Subijciunt etem tibi p fidẽ, atq; diuinæ legis custodiã, qm̃ quæ pcepisti eis, obseruant. De hoc Chri dño dictũ est p Michæã: Et
Zach. 9 nũc magnificabit in medio vniuersæ terrę. Et itẽ Zacharias: Potestas eius à mari vsq; ad ma
Daniel.7 re, & à fluminibus vsq; ad fines terræ. V nde & in Dan. scriptũ ẽ: Dedit ei antiquus dierũ potestatẽ, honorẽ, & regnũ, & oẽs populi, tribus, & linguæ seruiẽt ei. Quę aũt sequunt, possunt eẽ verba pphetæ ad Christũ. ¶ Tecũ principiũ .i. cũ te o Chrẽ est pr̃ existẽs principium » 4
Joh. 17 tuũ, de q̃ dicis apud Ioh. Oĩa mea abs te sunt. Est em̃ pr̃ cũ filio, & filius cũ patre, qa inseparabiles sunt pr̃ & filius. Licet namq; psonalr̃ distinguant, essentialr̃ tñ identificant. Propter q̃d
Johan. 1 Iohãnes inqt: In principio erat verbũ, & verbũ erat apud deũ. Tecũ ergo o fili est principiũ .i. de⁹ pr̃, .i. in die virtutis tuæ .i. in die æternitatis q̃ est ipsa æternitas, in hoc die ẽ tecũ pater » qa æternalr̃ tecũ est, & tu coæternus es ei, & in hoc nõ est prius neq; posterius. Propter q̃d a-
Michę.5 pud Michæã inducit: Egressus es ab initio à diebus æternitatis. Et in prouer. Sapiã dei, q̃ est
Prouer.8 Chrs dñs, protestat. Ab æterno ordinata sum, necdũ erãt abyssi, & ego iã cõcepta erã, añ colles ego parturiebar. Sic aũt est tecũ principiũ in die virtutis tuæ, .i. in splẽdoribus sctõrũ, .i. »
1 in splẽdidis cognitióibus beatorũ i pãtria, qm̃ eis à principio mũdi innotescit ista coæxistẽtia, &
Joh. 14 coæternitas tui cũ pr̃e, sp q̃ppe vident faciẽ pr̃is, ergo & filij. Qm̃ filius (vt ẽ apud Io.) ait, Qui videt me, videt & patrẽ. Dr̃ aũt æternitas dies virtutis .i. potẽtię Chri, qa i eo iuariabilr̃ & oĩpotẽter subsistit. Et ipsa æternitas ,pprie sumpta aliud nihil ẽ, nisi de⁹ ætern⁹, nec æternitas ẽ mẽsura aut dies diuiæ duratiõis, nisi scd̃m rõnẽ. Alij exponũt aliter, vt sint verba pr̃is ad filiũ. E Tecũ principiũ .i. vna eadẽq; principãdi authoritas ẽ mihi tecũ, qm̃ ego & tu vnũ sum⁹ in es-
Johan. 8 sentia, vn⁹ oĩm cõditor, vnusq; vniuersorũ creator. Hinc ei Chrs se dixit eẽ pricipiũ, rñdẽs Iudeis. Pricipiũ q & loqr̃ vobis. Istud vero sic eẽ innotescit i die virtutis tuę .i. i claritate patrię,
Matt 13 vbi i lumĩe tuo vidẽt beati qũo vna fit authoritas creãdi & gubnãdi i me atq; i te, i splẽdorib. sctõrũ .i. i plena illustratiõe electorũ i pãtria. Nã tũc scti ista cõspiciũt, qñ diuĩo lumie pfundunt
1. Cor. 13 ita, vt fulgeãt sicut sol i regno pr̃is eorũ. Nũc em̃ (scd̃m aplm̃) videm⁹ p speculũ in ænigmate qa p fidẽ ambulam⁹, nõ p spẽm. Tũc vero cognoscem⁹, sicut & cogniti sumus. V ñ Iohan. in
1. Johan. 3 sua canonica: Siles (inqt) erimus, qa videbimus eũ sicuti est. In hoc igit verbo declarant coæternitas atq; æqlitas patris & filij. Lex vtero .i. ex pprio corde, .i. añ luciferũ .i. añ productionẽ oĩs lucis creatæ, & añ pductionẽ astrorũ, q noĩe luciferi designant, .i. genui te, .i. gñatione æterna, intellectuali, pura, & actualissima. Filius nãq; ex substãtia pr̃is natus ẽ, ita q imediate pcedit à substãtia patris p intellectũ emanatiõe naturali, sicut pcedit splẽdor à lumine Ipsa q̃q; gñatio filij à pr̃e aliud nõ ẽ, nisi pcessus lucis à luce, actus ab actu, & dei à deo. In pr̃e eq dẽ idẽ sunt essentia, potẽtia, & opatio. Et ita pr̃ intelligẽdo seipm̃, inter se pfert verbũ sibi simillimũ, in hoc solo ab eo distinctũ, qa pcedit ab eo. Et sicut pr̃ seipm̃ vno ituitu, & oĩa alia creãda & creata, & creabilia plene cognoscit, sic æternalr̃ vna cõceptiõe interna, vnicũ verbũ intra se gignit, in q tota sua natura atq; pfectio oĩno plenissime cõtinet ac splẽdet, & in q oĩa alia cõprehẽdunt ac lucẽt. Idcirco hoc verbũ ẽt imago pr̃is, & oĩs creaturę exẽplar, pro ceditq; imediate ab itellectu pr̃is scd̃m Thomã i diuersis locis. Chrs itaq; scd̃m q de⁹, ab æterno ẽ genitus. Sicut si sol ab ęterno fuisset, splẽdor ab ęterno ab eo manasset & ortus fuisset.
Eccl. 24 Propter q̃d i Eccl̃o testat: Ego ex ore altissimi pdiui primogenita añ oẽm creaturã. Et i Sapientię lib. ait scriptura. Sapiã tua dñe nouit opa tua, q̃ & affuit tũc cũ orbem terrarũ faceres, &
Sapien. 9 sciebat q̃d placitũ esset oculis tuis. In his verbis euidẽter ostẽdit duplex eẽ sapiẽtia in deo, vcs genita & ingenita. Insup agit ppheta de sacerdotio Chri. ¶ Iurauit dñs .i. irretractabilr̃ » 5 affirmauit, firmiterq; spopõdit, .i. & nõ pœnitebit eũ, .i. ita iurasse q̃d sequit, .i. tu .i. Chrẽ in ęternũ hõ .i. es sacerdos i æternũ scd̃m ordinẽ Melchisedech. .i. Chrs nõ obtulit sacrificia legis, q̃ » sacerdotib⁹ filijs Aarõ incũbebat offerre, sed fuit sacerdos offerẽdo seipm̃ deo, & recõciliãdo F
Ephes. 2 mũdũ pr̃i ęterno, p crucẽ dissoluẽs inimicitias i semetipso scd̃m aplm̃ ad Ephe. Qui iterũ ait.
Ephes. 5
Hebr. 9 Chrs tradidit semetipm̃ p nobis oblatiõnẽ & hostiã deo i odorẽ suauitatis. Et ad Heb. Chrs assistẽs põtifex futurorũ bonorũ, p pprijũ sanguinẽ introiuit semel i sctã æterna rdẽptiõe in-
Hebræ.7 uẽta. De excellẽtia aũt sacerdotij Chri dicit aplus. Talis decebat vt esset nobis põtifex sctũs, innocẽs, ipollutus, & excelsior cœlis factus. V nde in Zacharia dr̃. Ipse portabit gloriã, & se
Zacha. 6 debit & dominabit, & erit sacerdos sup solio suo. Deniq; qũo Chrs dicat sacerdos in æternũ, declarat aplus ad Hebræos, dicẽs: Chrs eo q maneat in æternũ, sempiternũ habet sacer-
Hebræ.7 dotiũ. V nde & saluare ꝑt in ppetuũ, accedẽs p semetipsum ad deũ, semp viuens ad interpellandũ pro nobis. Sacerdotis quippe officiũ est, inter deũ ac pplm̃ mediatorẽ & aduocatũ existere, pces populi deo offerre, deũ placare, pplo bñdicere. Oĩa aũt hęc cõgruũt Chro, ppter q̃d in canonica Ioh. inducit. Si qs peccauerit, aduocatũ habem⁹ apud patrẽ, Iesum Chrm̃ iu
1. Joh. 2 stũ, & ipse ẽ propiciatio p pctis nr̃is. Dicit q̃q; Chrũs sacerdos in æternũ secũdũ ordinẽ Mel
Gene. 14 chisedech. Primo, qm̃ sicut Melchisedech obtulit deo panẽ & vinum, vt legitur in Gene-
Mat. 26 si, sic Christus sub formis panis & vini corpus suum & sanguinẽ obtulit seu dedit discipulis,

conuer

A cõuertẽdo panẽ in corpus, & vinũ in sanguinẽ. Secundo, qm̃ sicut Melchisedech sine p̃re & 1.Cor.11.
matre, ac genealogia fuisse asserit̃, nõ qa nõ habuit, sed qa scriptura ꝓpter mysteriũ ea subticuit, sic Chr̃s sine hũanę gñationis naturali ordine natus ẽ, & vere fuit æternus. Hinc nãq; di
cit ap̃lus: Præcursor pro nobis introiit Iesus, scd̃m ordinẽ Melchisedech factus sacerdos in Hebr.6
ęternũ. Capitulo q̃q; seq̃nti: Melchisedech rex Salẽ (q̃d ẽ rex pacis) sine p̃re, sine m̃re, assimu
latus filio dei. Hæc ergo iurauit de° Chr̃o hoĩ. In ipso em̃ momẽto, q̃ animã eius creauit, reue
" lauit ei hocip̃m, ⌊ & nõ pœnitebit eũ. ⌋ Pœnitẽtia nãq; ꝓprie dicta ĩ deo locũ nõ hj, prout 1.Regũ.15
in li. Reg scriptũ ẽ: Porrò triũphator ĩ Isrl̃ nõ parcet, & pœnitudĩe nõ flectet, neq; em̃ hõ est
vt agat pœnitẽtiã. Et tñ eodẽ cap. dñs ait ad Samuelẽ: Pœnitet me, ꝙ cõstituerim Saul regẽ Judi.6
Sed hoc dr̃ p similitudinẽ op̃is, nõ ꝓpter veritatẽ affectus. Loquit̃ em̃ deus freq̃ẽter in scri-
6 " pturis sc̃tis more hũano. ¶Dñs à dextris tuis, ⌋ Hoc dupl'r accipi p̃t. Primo sic, dñs p̃r, seu
deus trinus, existẽs à dextris tuis ò Chr̃e, sicut de teipso in p̃cedẽti psalmo dixisti: Cõfitebor
dño nimis in ore meo, qa astitit à dextris pauperis, q̃d illic expositũ est. Supra q̃q;: Prouide- Psalm.15
bã dñm in cõspectu meo semp̃, qm̃ à dextris est mihi, ne cõmouear. Vel sic, Dñs Chr̃us, q est
" omniũ dñs, existẽs ac residens à dextris tuis o deus p̃r, sicut paulo ante dixisti, Sede à dextris Esaiæ.63
" meis, ⌊ confregit in die iræ suæ ⌋. i. tp̃e suæ vindictæ, de q̃ Esaias dicit: Dies vltionis in corde
" meo, ⌊ reges, ⌋ infideles, priuãdo eos in hoc mũdo vita gr̃æ, vel etiã vita corpali, & postmo-
dũ æternal'r eos dãnãdo. Potissimũ aũt loquit̃ nũc de illoꝝ regũ cõfractiõe, de qbus supra di- Psalmo.2
ctũ est: Astiterũt reges terræ, & principes cõuenerũt in vnũ, aduersus dñm & Chr̃m eius. Hi
B em̃ reges (sumẽdo nomẽ regis cõiter pro p̃sidẽte) vel Herodes, Pilatus, & principes Iudęoꝝ
p̃dicto mõ ex diuĩa vltiõe cõfracti sunt. Quę confractio asscribi p̃t cuilibet p̃sonæ in diuinis,
" qm̃ effectus sup gloriosissimę trinitatis sunt indiuisi. Vñ p Esaiã Chr̃s testatus ẽ: Calcaui eos Esaiæ.63
7 " in furore meo, & cõculcaui eos ĩ ira meã. ¶Iudicabit ĩ natiõibus ĩplebit ruinas. ⌋ Duplex ẽ
Chr̃i aduẽtus. Prim° fuit, vt iudicaret. Secũdus erit, vt iudicet. Propter q̃d ait ap̃lus: Chr̃us se Hebræ.9
mel passus est, ad multoꝝ hauriẽda p̃ctã. Secũdo aũt sine p̃ctõ apparebit expectãtibus se in
salutẽ. Secũdũ hoc duplex est iudiciũ. s. iudiciũ discretiõis, & iudiciũ remunerationis. Primũ
iudiciũ fecit Chr̃us in primo suo aduẽtu, & vsq; ad finẽ mũdi hoc faciet, q̃sdã vocãdo ad fidẽ
& grãm, q̃sdã vero deserẽdo occulto quidẽ, sed iusto iudicio, de q̃ añ passionẽ dixit: Nũc iu- Joban.12
diciũ est mũdi, nũc princeps huius mũdi eiiciet foras. Chr̃s ergo in primo suo aduẽtu, & vsq;
in p̃sens iudicabit in natiõibus, i. ipsas natiões faciẽdo ĩ gẽtibus iudiciũ discretiõis, q̃sdã mise-
ricorditer adiuuãdo, cęteras iuste derelinquẽdo. In secũdo aũt aduẽtu iudicabit in nationib°
iustas saluãdo, ĩpias q; dãnãdo, queãdmodũ apud Iohãnẽ loquutus ẽ: Veniet hora, in q oẽs q Johan.5
in monumẽtis sunt, audiẽt vocẽ eius, & p̃cedẽt q bona fecerũt in resurrectionẽ vitæ, q vero
mala in resurrectionẽ iudicii. i. dãnatiõis. In primo aũt aduẽtu & ĩ iudicio q̃d nũc agit̃, ĩplet
Chr̃s ruinas. i. defectus hũanos, grãm infundẽdo cordib° vacuis, mẽtes q; inanes ditãdo sp̃ua- Luc.1.
libus bonis. In futuro vero iudicio de his q saluant̃, ĩplebit ruinas angeloꝝ, restaurãdo mãsio
" nes cœlestes, angeloꝝ casu euacuatas, ⌊ cõquassabit capita ⌋. i. corda hũiliabit, ⌊ in terra mul
" toꝝ ⌋. i. in multis locis & habitaculis hoĩm. In oĩ em̃ terra fideliũ hũiliauit q̃sdã sup̃bos. In fi-
nali aũt iudicio cõquassabit. i. æternal'r cõdẽnabit, capita ĩ terra m̃rtoꝝ. i. capitaneos ĩ multis
terris cũ elatiõe regnãtes. Vñ in Esaia scriptũ ẽ: Dñs exercituũ cogitauit hoc, vt detraheret su Esaiæ.23
perbiã oĩs gl'iæ, & ad ignominiã deduceret vniuersos inclytos terrę. Pręterea Chr̃o, secũdũ
C q̃d de° est, cõpetit iudiciaria p̃tãs authoritatiue, sed put hõ est, cõuenit ei instrumẽtal'r, & sic
meruit eã p suã hũiliationẽ & passiõnẽ. Propter q̃d ait, loquẽs de p̃re atq; seipso: Dedit ei po Johan.5
8 " testatẽ & iudiciũ facere, qa filius hoĩs ẽ. Et hoc ẽ q̃d mõ subiũgit. ¶De torrẽte ĩ via bibet ⌋
. i. Chr̃s in hoc mũdo pœnas, tribulatiões, & mortẽ acerbissimã patiet, sicq; de torrẽte tribu-
lationũ bibet, gustãdo aduersa, de huius torrẽtis potatiõe dixit Iohãni & Iacobo: Potestis bi Mat.20
" bere calicẽ quẽ ego bibiturus sum? Q̃d aũt noĩe torrẽtis tribulatiõis magnitudo designet̃, pa
" ter p illud Esaiæ: Sp̃us eius velut torrẽs inũdãs ad p̃dẽdas gẽtes in nihilũ, ⌊ propterea ⌋. i. me Esaiæ.3.
rito hui° potatiõis, ⌊ exaltabit ⌋ Chr̃s ⌊ caput ⌋ suũ. i. glorificabit & eriget semetip̃m, resurgẽ
do in corp̃e glorioso, & ascẽdẽdo ad patrẽ, q̃tenus sedebat secũ, tanq̃ vniuersoꝝ iudex ac do
minus. Chr̃s em̃ vt deus suscitauit, exaltauit, & glorificauit seip̃m, vt hõ est. Et ideo apud Io Johan.10
hã. profitet̃: Potestatẽ habeo ponẽdi aĩam meã, & potestatẽ habeo iteꝝ sumendi eã. Et qm̃
op̃a sanctę trinitatis sunt ĩdiuisa, idcirco exaltatio ista attribui p̃t vnicuiq; diuiæ p̃sonę. Chri Johan.5
stus nãq; apud eũdẽ Euãgelistã: Quæcũq; (inq̃t) facit p̃r, hæc & sil'r filius facit. Et desp̃u sc̃tõ
dicit ap̃lus. Hæc oĩa operat̃ vnus atq; idẽ sp̃us. Op̃a igit̃ sup benedictæ trinitatis sunt ĩdiuisa.

Porro in expositiõe huius psalmi circa illud, Iurauit dñs, dicit Hugo, ꝙ deus legitur tribus
locis iurasse, videlicet Gene. 22. dicens ad Abrahã. Per memetip̃m iuraui. Itẽ hoc loco, infra
q̃q; in psal. 131. vbi scriptũ est, Iurauit dñs Dauid veritatẽ. Sed istud nõ est intelligendũ p̃cise,
qa multo frequẽtius, q̃ ter legit̃ in scriptura canonica deus iurasse. In Esaia nãq; ait pater, In Esaię.45
memetipso iuraui, egredict̃ de ore meo iustitiæ verbũ. Et in propheta Amos scriptum est, Iu Amos.6

rauit dñs deus ĩ aĩa sua, detestor ego supbiã Iacob. Supra quoq; in psal. 88. q incipit, Misericor-
Luc. 1. dias dñi, dñs loquit: Iuraui Dauid seruo meo, vsq; in æternũ pparabo semẽ tuũ. Et apud Lu-
Hebr. 6 cã ait Zacharias: Iusiurandũ, qd iurauit ad Abrahã patrẽ nostrũ. Et ad Heb. aplus: Deus (in-
quit) interposuit iusiurãdũ. Et alibi quoq; legit deus iurasse. Ecce psalmus iste verbo breuis,
q̃ infinitus est sensu. Ostẽdit eñi in eo duplex Chri natura, simplexq; seu vna psona. Descri-
bit in eo Chri ad patrẽ locatio, inimicorũ eius deiectio, Chrianæ fidei pmulgatio. Coæterni
tas quoq; & cõsubstãtialitas pris ac filij. Declarat etiã sacerdotiũ Chri, & iudicialis eius ptãs, ac
finale iudiciũ in psal. psenti. Quẽ decet nos cũ multa reuerẽtia, cũ deuotiõe pcipua, cũ cõtem-
platione proferre, propter dignitatẽ, dulcedinẽ, & altitudinẽ sensuum eius.

COMMENTARIVS IN PSAL. CX.

¶ Argum entum.

¶ Titulus. Haleluia. In hoc psalmo agit de mirabilibus dei opibus, ratione quorũ oĩs pplus
haud immerito referet ipsi gratiarũ actiones. Vnde propheta hortat fideles, quatenus consi
deratis dei bñficijs hmõi laudes ei psoluãt. Porrò in psona taliũ profitet se redditurũ deo lau
des, volens sui exẽplo alios ad simile quiddã inducere. Habet aũt generali diuisione duas par-
tes. Primo equidẽ in persona iusti promittit laudis confessionẽ pro mirabili opatione in sa-
cramẽto Eucharistiæ. Et tũ in secũda parte cõfessiõis hmõi ppetuitatẽ, ibi, Laudatio eius ma
net. Author inprimis exponit ipsum his cõsentanee ad literam, deinde iuxta sensum anago-
gicum (debearis in patria. E

¶ Expositio Tituli.

Psal. 116 ¶ Huius psalmi titulus est. Alleluia, qd significat, laudate deũ, de cuius pconijs perpulchre
atq; iocũde tractat hic psalmus, psertim de admirabilissimo opere dei in cõsecratiõe corpo-
ris & sanguinis Chri. Sicut eñi psalmus pcedens tractat de sacerdotio Chri, sic iste determi-
nat de institutione sacrificij huius, & efficacia sacramẽti altaris. Loquens itaq; sanctus pro-
pheta in propria atq; ecclesiæ, omniũq; fidelium persona, dicit.

¶ Expositio psalmi iuxta sensum literalem.

Onfitebor tibi ⌋. i. laudabo te, ⌊ dñe in toto corde meo ⌋. i. ex toto intellectu,
& affectu, mẽte collecta, & fixa. Cor hoc loco nõ pro organo corpis, sed pro
aĩa ponit. Aĩa aũt ĩmaterialis ẽ, nec ptes habet, quõ ergo phibet se dño cõfi-
teri toto corde, tanq̃ possit ei cõfiteri pro pte cordis? Et rñdendũ q aĩa nõ hz
partes q̃titatiuas, cũ sit incorporalis, nec essentialis, cũ sit forma simplex, sed
potestatiuas. i. vires distinctas. Vires aũt seu partes potestatiuæ aiæ rationa-
lis, inquantũ est rationalis, sunt tres, in qbus summæ trinitatis imago consistit, in aĩa, scilicet
intellect⁹, memoria, & volũtas. Ad itellectũ spectat cognitio, ad volũtatẽ dilectio, ad memo
riã in vtroq; firma ihæsio. Toto igit corde dño cõfitet, q itellectu, volũtate, atq; memoria eũ
collaudat, itaq intellectu aduertit, volũtate diligit, memoria retinet verba diuina, qbus dño
confessionẽ laudis sacrificat, qui aũt deũ ore laudat, & mente illicita amat aut cogitat, nõ toto
Osee. 10 corde dño cõfitetur. Vnde de quibusdã animo vagabundis ac vagis scriptũ est: Diuisum est
Hiere. 4 cor eorũ, nunc interibũt. Et in Hieremia dñs loquit: Si reuerteris, conuertere. i. si tu ô homo F
cor tuũ ad deũ conuertere optas, toto corde ad eũ conuertere, adhærendo ei perfecte, eiq; to
Apocal. 3 tis viribus ministrãdo, ne sis tepidus ac diuisus. Cõfitebor aũt tibi o domine nõ inconsulte, in
discrete, aut vana intẽtione, sed ⌊ in consilio iustorũ ⌋. i. eo modo quo iustorũ consiliũ est, te
Eccl. 15 laudare. Iustorũ nanq; consiliũ est, te laudare corde à vitijs expurgato, cum non sit speciosa
laus i ore peccatoris, & propter nominis tui amorẽ atq; honorẽ, nõ propter tẽporale emolu
mentũ, aut laudẽ humanã, ⌊ & congregatione iustorũ ⌋. i. nõ in conuenticulis hæreticorum,
sed in ecclesia fideliũ tibi confitebor. Cur aũt dño cõfiteat, subiungit. ¶ Magna opa dñi, ⌋
. i. magnifice facta, seu laude, admirationeq; digna sunt, vt patet de creatione cœli & terræ, de
gubernatione vniuersi, de operibus recreationis, glorificationis, ac cæteris dei effectib⁹. Effe
ctus qppe proporcionat & correspõdet suæ causæ. Cũ ergo deus sublimis & bñdictus sit in-
finitæ magnitudis, sapiæ, & dignitatis, decuit magna ab eo opa fieri, ⌊ exqsita ⌋. i. exqsite p-
ducta, ⌊ in oẽs volũtates eius ⌋. i. scdm omne desideriũ seu bñplacitũ creatoris. Singula nãq;
pduxit tũc, taliter, ideo, vbi, & scdm q voluit, propter qd p Esaiã testat: Cõsiliũ meũ stabit,
Esaie. 46 & oĩs volũtas mea fiet. Et apls ait: Deus opat oĩa scdm cõsiliũ volũtatis suæ. Sed cũ in deo nõ
Ephes. 1. sit, nisi vna, æterna, simplex, inuariabilisq; volũtas, cur nũc pluralr dictũ est, in oẽs volũtates
eius? Et rñdendũ, q sicut in deo dicunt plures Ideæ, seu multæ notitiæ prespectũ ad creatu-
ras, sic dicunt plures volũtates scdm rationẽ nostrã, p cõparationẽ ad volita creata q̃ multa
sunt. ¶ Cõfessio ⌋. i. dei laudatio, seu ppriæ culpæ platio, ⌊ & magnificẽtia ⌋. i. magnifica
opatio ad dei honorẽ exhibita sunt ⌊ op⁹ ei⁹ ⌋. i. opa deo placẽtia, & nobis ab eo cõcessa. Oẽ
ei bonũ ab ipõ pcedit, & hæc duo opa deo pcipue placẽt, nec nob ĩsũt nisi ex grã dei, ideo deo
magis q̃ nob attribuunt, ⌊ & iustitia ei⁹ manet ĩ sclm scli, ⌋ Iustitia nãq; ĩ deo existẽs, q̃ est ipse

A met deus,æterna eſt:ſicut diuina eſſentia à qua ſola rõne diſtinguif. Iuſtitia quoq; quę eſt effe
« ctus diuinæ æquitatis in ppetuum pſeuerabit, qm̃ electo℞ gloria, & impio℞ miſeria nunquã
4 « ceſſabunt. ¶ Memoriã fecit mirabiliũ ſuo℞ miſericors & miſerator dñs,&c.⌋ Verſiculus
iſte nec melius,nec litalius valet exponi,q̃ de inſtitutõe ac alimonia ſacri altaris, vt ſit ſenſus:
Dñs Chr̃us q eſt miſericors in natura,& miſerator in actu,fecit memoriã.i.memoriale iſtitu
it mirabiliũ ſuo℞.i.incarnatõis,dilectõis,cõuerſatõis,ac paſſionis ſuæ. In cœna em̃ nouiſſima
receſſurus à ſuis corpali pñtia,volẽs nos iugiter memores eſſe eximiæ ſuæ dilectõis,atq; ama-
riſſimę paſſionis,imò oim quę pro noſtra ſalute tam dignãter aſſumpſit,fecit,ac ptulit, ſacr̃m Matt.26
« corpis & ſanguinis ſui inſtituit,panẽ cõuertẽs in corpus,& vinũ in ſanguinẽ:ſicq; ſub ſpecie-
« bus panis & vini,⌊eſcã dedit timẽtibus ſe⌋.i.corpus ac ſanguinẽ ded.t Apl̃s,& p eos ac ſuc-
ceſſores eo℞ dari cõmiſit vniuerſis fidelibus. Propter q̃d dixit:Hoc facite in meã cõmemora- Ibidẽ
tionẽ. Vñ Apl̃us:Quotiẽſcũq;(inqt)mãducabitis panẽ hũc,& calicẽ bibetis,mortẽ dñi annũ 1.Cor.11.
tiabitis,donec veniat. De hac etiã eſca Chr̃us apud Iohãnẽ locutus ẽ:Caro mea verè ẽ cibus, Iohan.6.
5 « & ſanguis meꝰ verè ẽ potus. ¶ Memor erit(ipſe Chr̃us)in ſeculũ⌋ Hoc ẽ,indefinẽter ⌊teſta
« mẽti ſui⌋.i.huius ſacri,q̃d dr̃ teſtamẽtũ. Iuxta illud Apl̃i:Hic calix nouũ teſtamẽtũ eſt in meo 1.Cor.11.
ſanguine. Huius teſtamenti ſeu ſacri erit Chr̃us in ppetuũ memor, p hoc q̃d oĩbus hoc ſacr̃m
deuote fideliterq; ſumẽtibus cõfert grãm in pñti,ac vitã ęternã in futuro,ſicut promiſit dicẽs
Qui mãducat meã carnẽ,& bibit meũ ſanguinẽ:in me manet,& ego in eo. Ruſuſq;:Qui mã- Iohã.6
ducat hunc panẽ viuet in æternũ. Vel dr̃:Chr̃us ſemp memor futurus huius teſtamẽti,qm̃ fa Ibidẽ
« cit nos memores eius,cõſeruabitq; fidẽ huius ſacramẽti in cordibus hoĩm,vſq; ad ſeculi con-
« ſummationẽ.⌊Virtutẽ ope℞ ſuo℞⌋.i.fructũ & efficaciã huius ſacri,vcꝫ corpis & ſanguis ſui,
B quę ſunt opa creatoris. Vel,virtutẽ ope℞ ſuo℞.i. potẽtiã ſacr̃aliũ effectuũ corpis ſui ac ſan-
« guinis,⌊annũtiabit(Chr̃us) populo ſuo⌋.i.diſcipulis ſuis, atq; p eo℞ p̃dicationẽ cunctis fi-
delibus. Ho℞ ope℞ ſuo℞ virtutẽ Chr̃us diſcipulis annunciauit,dicẽdo: Hic eſt panis de cœlo Matt.26
deſcendẽs,ſi qs mãducauerit ex eo,nõ moriet in æternũ. Et q mãducat me, viuet ,ppter me. Ioban.6
Poſſunt q̃q; hęc generalius explanari,eritq; ſenſus: Memoriã fecit mirabiliũ ſuo℞,qm̃ p ſpm̃
ſanctũ edocuit ſctõs ,pphetas atq; apl̃os ad cõſcribendũ & annũtiãdũ mirabilia ſua,q̃ vtiq; in
veteri ac nouo teſtamẽto copioſe narranf,& à fidelibꝰ recolunf,eſcã ſpũalẽ dedit timẽtibus ſe Eccl.15.
reficiẽdo mẽtes eo℞ pane vitę & itellectus,& verbo & gr̃a ſpũs ſcti. De eſca quoq; corpali p-
uidit deus famulis ſuis timoratis,qbus apud Matthæũ ait:Quęrite primũ regnũ dei,& iuſtitiã Matth.6
eius & hęc oĩa adijcient vobis. Propter q̃d ite℞ dicit:Ne ſolicitĩ ſitis aĩæ vr̃æ qd mãducetis,& Ibidẽ.
corpi vr̃o q̃d iduamini,ſcit em̃ pr̃ veſter cœleſtis,qa his oĩbus idigetis. Memor erit in ſeculũ
teſtamẽti ſui.i.nouę atq; euãgelicę legis corroborãdo,cõſeruãdoq; eã vſq; ad terminũ mũdi. Sapiæ. 5
Memor etiã erit teſtamẽti ſui.i.,pmiſſionis ſuę factę in nouo teſtamẽto: q̃m eã implebit,dũ- Matt.13.
mõ nos agamus q̃d ipſe nob p̃cepit. Promiſſio teſtamẽti ẽ:Fulgebũt iuſti,ſicut ſoli regno pr̃is
eo℞:&,In futuro ſeculo nõ nubẽt neq; nubent,ſed erũt ſicut angeli dei. Illud quoq; q̃d Chr̃us Iohã.17
clariſſime loquif:Pr̃,qs dediſti mihi,volo vt vbi ego ſum,& illi ſint mecũ,vt videant claritatẽ
meam quã dediſti mihi. Hæc oĩa implebunf in nobis,ſi impleuerimus illud q̃d ad Corinthios
ait Apl̃us:Has promiſſiones habentes chariſſimi,mundemus nos ab omni inquinamento car 2.Cor.7.
C nis & ſpũs,pficiẽtes ſanctificationẽ in timore dei. Virtutẽ ope℞ ſuo℞.i.miraculo℞ potentiã
ſeu opa ſua virtuoſa ac ſancta,annũtiabit pplo. Chr̃us em̃ p ſeipm prædicauit opera dei pr̃is,
& ſubinde couuerſatõis ſuæ innocentiã ac miraculo℞ ſuo℞ excellentiã annũtiauit Iudæis. Si-
cut apud Iohannem:Quis(inqt)ex vobis arguet me de pc̃tõ? Et:Ego non quęro gloriã meã. Iohã.8
Et alibi:Opera quæ dedit mihi pr̃,teſtimonium perhibent de me. Hæc at̃ opa.i.vita & ſigna Ibidem
Chr̃i annuntiata ſunt nobis per Apoſtolos, imò quotidie nobis annuntianf in ſcriptura Ca- Iohã.7
6 « nonica noui teſtamenti,p̃ſerim in Euãgelijs: Omnia aũt hæc fecit deus fidelibus ſuis. ¶ Vt
« det illis hæreditatem gentium⌋ Hoc ẽ,regnũ cœlo℞ & vitã æternã hoĩbus ab origine mundi
paratã,queãd modũ apud Matthæũ dicit Saluator: Venite benedicti pr̃is mei. poſſidete para Matt.25
tum vobis regnũ à conſtitutõe mundi. Specialr̃ tñ regnũ cœlo℞ appellaf hęreditas gentium,
quia Iudæis ,ppter incredulitatẽ iuſte ablatũ eſt,& gẽtibus humilr̃ credẽtibus datũ. Propter
quod Chriſtus ait: Auferef à vobis regnũ dei,& dabif genti ſcienti fructus eius. Et denuo ait: Matt. 21.
Multi ab oriente & occidente veniẽt,& recumbẽt cũ Abrahã,& Iſaac,& Iacob in regno dei. Matth.8
Filij aũt regni eijcieuf foras. Meritò itaq; regnum cœlo℞ nuncupaf hæreditas gentium, qbus
ait Apoſtolus:Eſtis ciues ſancto℞ & domeſtici dei. Item q; ad Romanos:Filij dei ſumus,ſi au Ephef.2.
tem filij & hæredes:hæredes qdem dei,cohæredes autem Chriſti. Si tamen compatimur ei, Romã.8
« vt & glorificemur,⌊opa manuũ eius⌋.i. effectus diuinæ poteſtatis ſunt,⌊veritas & iudiciũ⌋
hoc eſt,ſaluatio,& damnatio. Veritas em̃ vocaf vera impletio promiſſionis diuinæ,factæ de
hæreditate cœleſti electis donanda,qbus & daf. Hæcq; impletio eſt eorum ſaluatio,& ipſa eſt
opus Chr̃i. Iudiciũ aũt frequenter accipif pro reprobatõe malo℞. Vnde apud Iohannem dr̃:
Qui credit in filium dei,non iudicat,qui aũt nõ credit,iam iudicatus eſt,hoc eſt, reprobatus.

1 Cor. 11. Et Apl'us: Si nosipsos (ait) dijudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Hinc quoq; Christus apud D
Johã. 5. Iohãnē clarius loquēs: Qui audit (inqt) verbũ meũ, & credit ei q misit me, habet vitã æternã,
& in iudiciũ nõ venit. Iudiciũ ergo .i. reproborꝝ iusta dãnatio est opus dei. Vel sic: Veritas &
iudiciũ .i. qlibet veritas, ꝗdlibetq; iudiciũ ē opus dei. Est eñi veritas naturæ, veritas vitę, & ve
ritas orõnis. Est quoq; iudiciũ discretõis, & iudiciũ remuneratõis. Et oĩa hęc opa sunt manuũ
diuinaꝝ. Vel sic: Opera manuũ ei9 veritas & iudiciũ .i. vera & iusta seu discreta. Dũ eñi aliqd
Matth. 5. cõuenit rei excellēter, enunciat de eo nõ solũ in cõcreto, sed etiã in abstracto: sicut ait Chr̃us
Ephes. 5. Apl̃is: Vos estis lux mũdi: & Apl'us: Fuistis aliqñ tenebræ, nũc aũt lux in dño .i. fuistis aliqñ vi-
cijs tenebrosi: nũc ãt p grãm lucidi. Vnde de hoĩe multũ dilecto ac dulci dicimus. Iste ē amor
meus, & dulcedo, seu cõsolatio mea. Qm̃ ergo oĩa opa dei sunt valde iusta, vera, atq; discreta
idcirco nõ solũ vera & iusta, sed veritas & iudiciũ nominant. Põt quoq; referri ad sacr̃m alta-
ris, in cuius consecratõe opa dei sunt veritas: qa in hoc sacr̃o nõ solũ figuralr̃, sed vere ac sub-
1. Cor. 11. stantialr̃ Chr̃s continet, & iudiciũ mortis sumēti indignè, q eñi manducat indignè, iudiciũ si-
Ibidē. bi manducat. ¶ Fidelia oĩa mandata eius ⌋ Hoc ē, diuĩa præcepta nõ sunt fallacia, sed firma
& certa, ita q obseruatores eorꝝ fidelē ac verã mercedē recipiēt, ⌊ cõfirmata in seculũ seculi ⌋ 7
.i. p diuina miracula & cætera qbus fides innitit, in æternũ roborata, ita q certũ est ista mãda
ta esse à deo, & p consequēs sancta atq; salubria, ⌊ facta ⌋ .i. nobis iussa & exhibita, ⌊ in veritate
Matt. 22. & æqtate ⌋ ita q ipsa sunt vera & æqua. Vel, in veritate .i. in sapia & æqtate .i. iustitia pcipiē-
Marci. 12. tis dei, q scd̃m suam sapiam atq; iustitiã, seu in sua sapia, & iustitia nobis ista mandata fecit &
cõtulit. Vel, dicunt facta seu data in veritate angelicæ illustratõis, & æqtate angelicæ admini- E
Acto. 7 stratõis. Pręcepta nãq; legalia data sunt Moysi ministerio angeloꝝ, sicut Stephan9 ait Iudęis
Accepistis legē in dispositõe angeloꝝ. ¶ Redēptionē ⌋ Hoc ē, salutē & saluatorē, vcꝫ Chr̃m 8
Johan. 3 ⌊ misit (pr̃) pplo suo ⌋ .i. electis in hũc mundũ Chr̃m trãsmittēs. Non eñi misit deus filiũ suũ vt
iudicet mundũ, sed vt saluet mũdus p ip̃m sicut apud Iohannē scriptũ est: Vñ in Esaia pr̃ dicit
Esaię. 49 ad Chr̃m: Dedi te in lucē gentiũ, vt sis salus mea vsq; ad extremũ terræ. Vel, ip̃e Chr̃s misit .i.
Matt. 28 per pdicationē Apl'orꝝ annũtiauit, redēptionē .i. humani gñis saluationē sua passione adeptã,
Marci. 16 pplo suo, vniuersis fidelibus: scd̃m q in Marco dicit ad eos: Euntes in mũdũ vniuersum pdi-
cat euãgeliũ oĩ̃ creaturæ, ⌊ mãdauit in æternũ testamētũ suũ ⌋ .i. euãgelicã legē pcepit vsq;
in finē seculi custodiri: ꝗd de veteri testamēto nõ iussit, qm̃ illi successit nouũ testamentũ in il
Matt. 28 lo pfiguratũ: nouo aũt testamēto aliud non succedet. Propterea vsq; ad seculi cõsummationē
iubet seruari: ꝗd tñ de sacr̃o altaris psertim nũc dr̃, qm̃ hoc vsq; in finē mũdi freqntandũ est.
¶ Sanctũ & terribile nomē ei9 ⌋ Hoc ē, ip̃e deus ē sanctus in seip̃o, qm̃ substãtialr̃ purus atq; p 9
Deute. 10. fectus ē & terribilis, rõne sui effectus Oĩbus aũtē de9 terribilis, formidãdus timore filiali &
Eccl. 1. casto: sic eñi beati in pr̃ia timēt deũ. Impijs vero terribilis est timore seruili, ꝗ de9 timet nõ ex
amore secũ existēdo, sed ex pauore tormēta sustinēdi, ⌊ initiũ sapiæ timor dñi ⌋ timor eñi ser
uilis incipit ad sapiam recipiendã aĩam pparare, inquantũ facit à malo recedere. Timor vero
initialr̃ magis propinquè disponit ad sapiæ infusionē, seu poti9 perfectionē: timor eñi initialis
Eccl. 1. sine charitate & sapia haberi nõ põt. Hoc aũt ꝗd dictũ est. Initiũ sapiæ timor dñi, in Ecclesia-
stico, & alibi scriptũ est. Sed videt huic cõtrariũ, ꝗd idē Ecclesiasticus testat: Plenitudo sapiæ
Job. 28 timere dñm. Et Iob inqt: Ecce timor est ip̃a sapia. Et r̃ndendũ, q ista intelligēda nõ sunt de ti F
more seruili, sed casto & filiali, quē pfecta charitas nõ expellit, sꝫ exerit & diffundit seu causat.
Esa. 11. Hoc eñi timore Chr̃us extitit plenus. Iuxta illud Esaiæ: Replebit eũ sp̃us timoris dñi. Verꝝ tñ
iste timor nõ ē sapia, aut sapię plenitudo, essentialr̃, qa realr̃ ab ea distinguit, sed dr̃ sapia scd̃m
Eccl. 1. resplendētiã quandã, qa in hoc q aliqs timet deũ casto timore, maxĩe liquet eũ veraciter eē sa
Tobiæ. 4. pientē. Et hoc mõ sapia de multis virtutibus, virtutumq; actibus pdicat: sicut cũ dr̃. Nolle p-
esse, sed velle subesse est sapia. Hoĩes fugere est sapia propter Chr̃m despici velle, est sapia.
Acto. 5 ¶ Intellectus bonus oĩbus faciētibus eũ ⌋ Hoc est, cognitio fructuosa & vtilis est his q agũt 10
2. Petri. 2. quod sciũt agendũ. Nã vt dr̃ scd̃a Petri: Melius erat nõ cognoscere viã iustitiæ, ꝗ post agni-
tionē retrorsum reuerti. Et Iacobus adfirmat. Sciēti bonũ & nõ faciēti, pct̃m est illi. Vnde &
Jaco. 4 Chr̃us in Euãgelio. Seruus (inqt) qui scit volũtatē dñi sui, & nõ facit, plagis vapulabit multis.
Lucę. 12 Qui ergo putat se eruditũ, q se illuminatũ à deo exultat, & se sapiētē cõfidit, aduertat & ipleat
Jaco. 3 ꝗd Iacobus pcipit. Quis sapiēs & disciplinatus īter vos. Oñdat ex bona cõuersatõe opationē
Esa. 47 suam, in mãsuetudĩe sapiæ. Alioqn audiet à Chr̃o illud Esaiæ. Sapia tua & scia tua decepit te.
Vel sic. Intellectus bonus .i. vis ītellectiua, habitus ītellectualis & opatio ītellectiua sunt sana,
laudeq; digna, oĩb9 faciētib9 eũ .i. timore seu timētib9 deũ, q .s. viuũt scd̃m ꝗd suggerit timor,
Eccl. 1. de q p Ecclesiasticũ īducit. Timor dñi expellit pct̃m. Et alibi. Qui timet deum, nihil negligit,
⌊ laudatio eius ⌋ q ita ītelligit, & ītellecta adimplet, ⌊ manet in seculũ seculi, ⌋ qa & ip̃e deũ si-
ne fine laudabit, & à deo ęternã laudē p mercede recipiet, atq; cũ sc̃tis laudabit. Sicut Eccle-
Eccl. 39. siastic9 testat. Collaudabũt multi sapiam eius, & vsq; in seculũ nõ delebit. Deniq; Psalm9 iste
anagogicè exponi pt, Nã btis in pr̃ia cõgruũt q in eo dicunt. Ecclesia ergo triũphãs seu qlibet
beatoꝝ

A beatoꝝ dicere poteſt: Confitebor tibi dñe in toto corde meo. Sancti eñ in pria deũ ſine ali-
qua ĩterruptõe iugiter laudãt,& hoc toto corde.i.in oĩbus viribus ſuis. Sicut eñ ꝓceptũ cha-
ritatis pfectiſſimẽ implẽt deũ amãdo toto corde, tota fortitudine,& oĩbus viribus ſuis, qa to-
talr, actualr,& indeſinẽter feruunt in deũ, ſic dño cõfitent cõfeſſione laudis toto corde. Quẽ- Eſaiæ.61
admodũ p Eſaiã dñs cõteſtat: Ecce ſerui mei laudabũt ꝑ exultatõe cordis. In cõſilio iuſtoꝝ.i.
ſcd̃m actũ prudẽtiæ electoꝝ in pria. Sancti nãq; in regno deũ collaudãt, ſcd̃m q̃d donũ cõſilij
eis à ſpũ ſctõ influxũ ſuggerit & ſuadet,& cõgregatõe.i.in vnione btõꝝ, ſeu triũphãti eccle- Pſal.148.
ſia. Beati eñ deum concorditer atq; generalr laudãt, glorificãtes nomẽ eius in idipm. Magna
opa dñi, ea ꝓſertim quæ fecit in cœlo empyteo circa btõs, q̃s ſua p ſpẽm viſione beatificat,&
in qbus mirabiliſſima efficit opa, nobis prorſus occulta. Confeſſio, qua deũ ĩceſſantiſſimẽ lau
dant,& magnificẽtia, qua ei reuerẽter obſequunt, ac parent, opus eius.i. ſunt opa dei, placita
deo. Memoriã fecit mirabiliũ ſuoꝝ, deus facit in cordibus beatoꝝ memoriã mirabiliũ ſuoꝝ,
admittẽdo eos ad beatificã ſuę eſſentię viſionẽ, in qua ſplendidiſſimẽ contemplat, quæ q̃nta
& qualia fecerit deus ꝓ eoꝝ ſalute. Eſcã dedit timẽtibus ſe.i.nobis btĩs q eũ timore caſto time
mus, quantũ ad reuerẽtialẽ ſubiectionẽ, nõ quantũ ad affectionẽ pœnalẽ, ꝓſtitit ſuæ diuinita-
tis fruitionẽ, q̃ feliciter hilariterq; intus reficimur, ſuſtentamur, atq; pficimur. Memor erit in 1.Joban.3
ſeculũ teſtamẽti ſui.i.ꝓmiſſionẽ ſuã in æternũ verificabit, qua nobis ꝓmiſit, ꝓ ꝓmio ſuĩ pſius
viſionẽ, itaq; nunq̃ relabemur ad miſerias priſtinas, ſed cũ deo ſine fine manebimus. Virtutẽ
opeꝝ ſuoꝝ annũtiabit pplo ſuo. Deus nãq; ſctĩs in pria reuelat ſuos diuinos atq; potẽtes effe
B ctus,& p angelos ſuperiores illuminat inferiores de opibus talibus. Cętera ex ꝓinductis facilr
eluceſcũt. Poſtremo pſalmũ prę ſentẽ laudibus creatoris dulciſſime redolentẽ, affectũ pſallen
tis mirabilr inflãmantẽ ſpũali hilaritate pfuſum, qs digne laudare ꝓualeat, in quo hõ fidelis deũ
tam fiducialr, tamq; affectuoſe alloqui orſus eſt, in quo deus in ſuis effectibus tam ꝓclare extol
lit, diuina iuſtitia cõmẽdat, ſacramẽti Euchariæ inſtitutio ꝓphetat, noui teſtamẽti ppetuitas
annuntiat, vitæ æternæ remuneratio cõmemorat, Chri miſſio tangit,& aliqua multa pulcher
rima cõtinent: Si ergo deũ vere diligimus, nequaq̃ pſalmũ hunc tã myſterialẽ ac ſentẽtioſum
ſine pię deuotõis feruore cantemus. Qui eñ deũ veraciter amat, quãto eũ ardẽtiori affectu cõ 1.Para.29
plectit, tãto in eius ꝓconijs atq; obſequijs vehemẽtius delectat, q̃d vt nobis quoq; conueniat, 2.Timo.2
enitamur ſemp cor puꝝ dño reꝑſentare, in eius gr̃a quotidie creſcere,& debita noſtra officia
cũ oĩmi diligẽtia ordinate pſoluere, tunc nãq; poterimus in ſpũalibus gratijs abundare, ſi cone
mur opus dei non negligenter, ſed reuerenter exoluere.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXI.

¶Argumentum.

¶Titulus: Haleluia reuerſionis Aggæi & Zachariæ. In hoc pſalmo agit de bonis opibus ac
retributõe tã iuſtis q̃ impijs ꝓ eorundẽ facinorib⁹ ſiẽda,& q̃ cõpendio q̃ſpiã ad cęleſtẽ priam
celerius accedere queat, Propheta eq̃dem hortat cũctos quoſq; fideles ad filialẽ dei timorem
quatenus prompte eius mãdatis obſequẽtes exerceãt opa pietatis qbus futuri iudicij & ęternę
damnatõis timore euadentes ad ſupernã Hieruſalem aſpirent, nempe erudit nos ad timorem
Chri,& vt nos per hmõi præparemus ad iudicij eius aduentum. Et proinde duo potiſſimum
agit, primo eq̃dem de præmio meritis iuſtoꝝ debito, ſecundo de pœnis maloꝝ pro eorun-
C dem peccatis, ibi: Pctõr videbit,&c. Author primo exponit ipſum de operibus miæ, de qui-
bus in futuro iudicio Chrus diſceptabit. Et nihilominus allegorice ipſum quoq; de Chriſto
intelligendum declarat.

¶Expoſitio Tituli.

¶Habet Pſalmus iſte pro titulo, Haleluia. Quod aũt adiũgit, reuerſionis Aggæi & Zacha-
riæ, nõ habet in Hebræo, neq; in tranſlatõe Hieronymi iuxta Hebræum, nec debet ita intelli-
gi, quaſi hic pſalmus ſit æditus ab his ꝓphetis, aut eoꝝ tpibus, ſed hoc ideo addit, qa ſicut Ag-
gæus & Zacharias ꝓphetauerũt de ædificatõe materialis tẽpli in Hierlm, poſt reditũ à capti
uitate Babylonis, ſic in pſalmo ꝓſenti tractat de virtutibus p quas fideles ædificant Chro im-
materiale templum in cordibus ſuis poſt reditũ à miſera ſeruitute peccati, ſeu captiuitate dia
boli. Specialiter vero loquitur Pſalmus iſte de operibus miſericordiæ, de qbus & Chrus ſpe-
cialiter perhibet ſe facturum iudicium in die nouiſſimo. Ait itaq;.

¶Expoſitio Pſalmi lrãlis.

B Eatus vir.] Hoc eſt: Felix homo nunc in ſpe,& poſtmodum felix erit in te, Matt.25.
[qui timet dominum.] timore caſto,& filiali vel ſaltem initiali. Timor nan-
q; ſeruilis non eſt meritorius, quoniam non procedit ex charitate, ſine qua ni-
hil eſt meritorium vitæ æternæ. Hinc eñ Eccleſiaſticus conteſtatur: Timen- Eccl.1.
ti Deum bene erit in extremis,& in die defunctionis benedicetur. Et alibi:
Beatus cui datum eſt habere timorem dei. Et Eccleſiaſtes vltimo: Finem lo-
quendi pariter omnes audiamus, Deum time,& mandata eius obſerua. Deniq; cum nihil ſe-
paret

paret nos à deo nisi peccatum, eo ipso quo timor peccata expellit, ad omne bonum disponit, D
omniumq; bonorum quodammodo causa est, ⌊in mandatis eius volet nimis⌋.i.deum timens,
valde optabit implere diuina mandata. Timor enim filialis, quem timet offensam dilecti, & sepa-
ratione ab eo, maximè studet vitare, quibus dilectus offendit & aufert, vel peccata omissionis & cō
missionis, & per cōsequens nimis cupit facere quę placent dilecto, quod est obedire pceptis aīo prō-
pto ac feruido. Nam istud nimis nō designat vitiosum excessum, sed feruentē affectū. Insuper ti-
mor iste facit nimis velle in pceptis dei implēdis, quia delectat cor, & pariter lætitiā, iuxta illud
Ecci.1. in Ecclesiastico: Timor dñi delectabit cor, & dabit lætitiā, & gaudium in lōgitudine dierum.
¶Potēs in terra erit semen eius⌋ Hoc ē, fructus bonę cōuersatōis hois timorati, erit fortis 3
ac stabilis in ecclesia tā militāti q̄ triūphāti. Nā fructus iste ęterno pmio fulciet. Iuxta illd: Bo-
Sapiæ. 3 norum laborum gloriosus ē fructus, ⌊generatio rectorum⌋.i.pplus iustus, ⌊benedicet⌋ à deo reci-
piēdo grām eius, & ab hoibus q eis bona impcant. Scriptū est enim: Benedictio dñi sup caput iu
sti. Et in Prouer. Qui recti sunt, habitabūt in terra, & simplices pmanebūt in ea. ¶Gloria⌋.i. 5
Prouer. 3 spūalis lętitia, bona fama vitę excellētia ⌊& diuitię⌋.i.spūaliū bonorum affluētia ⌊ī domo ei⌋
hoc ē, in corde viri deū timētis. Sicut in Ecclesiastico legit: Nihil melius, q̄ timere deū, ⌊& iu-
Eccl.29. stitia⌋.i.iusta cōuersatio, ⌊ei manet ī seculū seculi⌋ hō enim timoratus pseuerat vsq; in finē, &
tūc æternalr coronat. Vnde rursus in Ecclesiastico dr: Timēti deū nō occurēt mala, sed Deus
Proue.23 in tentatōe illū conseruabit, & liberabit à malis. Alibi quoq; Salomon ait: In timore dñi esto
tota die, & habebis spem in nouissimo. ¶Exortū est in tenebris⌋ Hoc ē, inter pctōres, seu 4
in hoc seculo tenebris ignorātię atq; caligine vitiorum repleto, ⌊lumē⌋ diuinū, ęternū, & īcrea
tum, ⌊rectis corde⌋.i.iustis hoibus. Et quod sit lumē, hoc subdit: ⌊misericors, & miserator, &
iustus⌋.i.deus q dr misericors in natura, miserator ī ope, iustus in retributōe. Dr aūt deus iust
oriri p hoc, q lumē grę ab ipso rcipiūt, p quod creatorē suū cōtēplant & diligūt: ppter quod p Ma E
Malac.3 lachiā ait: Oriet vobis timētibus nomē meū sol iustitiæ. Pōt q; hic versus de Chri aduētu in-
telligi, vt sit sensus: Exortū est in tenebris lumē, vel Chrus, rectis corde. Nam p incarnationē
Esa.9. inuisibile lumē iustis visibilr apparuit, & ad salutē eorum ipsis exortū ē. Prout ī Esaia ait scriptu
ra: Populus q sedebat in tenebris, vidit lucē magnā: habitātibus in regiōe vmbrę mortis, lux
orta ē eis. Et apud Iohānē ipsemet Chrus: Ego (inqt) sum lux mūdi, q sequit me nō ambulat in
Johan.8. tenebris, sed habebit lumē vitę ¶Iocūdus hō⌋.i.spūalr in dño gaudēs, alijsq; cām letitię p- 5
bēs ⌊q miseret⌋.i.opa miæ pximis exhibet, quod nō solū de corpalib eleemosynis, sz de spūali
bus quoq; opib pietatis intelligēdū est, sicut sunt ignorantē instruere, peccāti ignoscere, errā
tem corripere &c. ⌊& cōmodat⌋.i.de suo alijs mutuat sine vsura. Vel, cōmodat.i.alijs tpalia
donat, quaten à deo ęterna recipiat. Vnde in puerbiorum libro dr: Fœnerat dño q miseret pau-
Prouer.9 peri, ⌊disponit sermones suos⌋.i.verba sua pfert, ⌊in iudicio⌋ discretōis, ne loquendo exce
Coloss.vl. dat, quēadmodū ad Colossenses monet Aplus: Sermo vester semp in gra sale.i.discretōe, sit
cōditus. Nā vt in Ecclesiastico scriptū est: Qui multis vtit verbis, lædit aīam suā. Et alibi: Qui
Prouer.21 incōsideratus ē ad loquēdū sentiet mala. Ideoq; in puerbijs Salomon loquit: Qui custodit os
suū, custodit ab angustijs aīam suam. Sic aūt disponit in iudicio, rectæ rōnis sermones suos, vt
Jaco.3 sciat se nō posse hoc ipm implere sine singulari, & magno auxilio gręæ dei. Nā vt Iacob testat
Proue.16. Si qs in verbo non offendit, hic pfectus est vir. Propterea iterum Salomon dicit: Hois est aīam
præparare, & dei est gubernare linguā, ⌊qa in æternū nō commouebit⌋ à statu salutis & grę F
quia (vt dictum est) iustitia eius manet in seculum seculi. Vnde in puerbiorum libro scriptum ē:
Proue.15. Via iustorum absq; offendiculo. ¶In memoria æterna erit iustus⌋ Hoc ē, deus per effectū pie- 6
tatis suę & grę æternalr memor erit ipsius. Nā script est in lib. vitę, & deus per approbationē
eū cognoscit, eritq; sine fine in cōspectu maiestatis diuię, in regno felicitatis ęternę, ⌊ab audi
tiōe mala⌋ malitia pœnę nō culpę, vel à verbo illo asperrimo: Ite maledicti in ignē ęternum,
Matt.25 ⌊nō timebit⌋ in die iudicij, quis nō vehemēter iā formidet. Erūt enim tūc securi, q mō sunt pa-
uidi, tūcq; pauebūt, q mō timorē nō hnt. Dies nempè iudicij, iudicisq; dura snia, sicut puersis
Lucæ.21. sunt metuēdi, sic electis sunt rō exultādi. Propter quod Chrus dixit: His āt fieri īcipiētib, leuate
capita vra.i.mētes lætificate, qa appropinquabit redēptio vra. ¶Paratū cor eius sperare in 7
dño⌋ Quia p spem in se existētē, q̄ est habit virtuosus, prōpt, & facilis ē, vt actualr speret in
deo, nō in aliqd bono creato, caduco, & vano. Vñ in Eccliastico habet: Qui timēt dñm, ppara
Ecci.3. būt corda sua, & in cōspectu illi sctificabūt aīas suas ⌊cōfirmatū ē cor ei⌋ in deo p grām, eo
mō quo dicit Aplus ad Hebręos: Optimū ē gra stabiliri cor. Et in Prouer. scriptū ē: Iustus q̄si
Heb 13 fundamētū ęternū ⌊nō cōmouebit⌋ à stabilitate iustitię ⌊donec despiciat inimicos suos⌋.i.
Prouer.10 quousq; vitā seu viā hui exilij finiat, atq; de btitudie secur existat. Cū enim iust ad deū puenerit,
oēs aduersarios suos visibiles & īuisibiles p nihilo reputabit, nō ex supbia, sed ex vera iustitia
quia illorum vitia despicit, & eos inquātū iniq sunt, p nullo existimat, sicut superius de viro iu-
Psal.14 sto inductū est: Ad nihilū deductus est in cōspectu ei malignus. ¶Dispersit⌋ Hoc est, vn- 8
dique diffudit, & ⌊dedit pauperibus⌋ sua temporalia, seu spiritualia dona, sicut in prima sua
Cano-

A Canonica Petrus adhortat: Vnusquisq; sicut accepit grām in alterutrum illā administrantes 1.Petri.4
“ ⌊Iustitia ei⁹ manet in seculū secti⌋ hoc iā in psalmo isto dictū atq; expositū ē, ⌊cornu ei⁹⌋.i.
“ dignitas seu sublimitas gfę quā habuit in pñti, ⌊exaltabit⌋.i. pficiet & cōsummabit ⌊in glia⌋
“ btōȝ, qa tūc plenū pręmiū sortiet, & lumē grę p lumē glię eriget. Propter q̄d Salomon di-
9 “ cit: Qui miseret pauperi, btūs erit. ¶ ⌊Pctōr (impœnitēs) videbit⌋ Felicitatē iustoȝ, quā mō Prouer.14
“ habēt inchoatiuē, in futuro iudicio habebūt pfecte, ⌊& irascet⌋ cōtra eos ex impatientia, vel
“ cōtra seipm, q tāta tormēta pmeruit ⌊dētibus suis fremet⌋ qa ex interiori furore corpus ei⁹
cōcutit, & motu dentiū impetū irę suę ondit. Vel, dētibus suis fremet in inferno, vbi erit fletus
“ & stridor dētiū, ⌊& tabescet⌋ in seipo ex inuidia, ⌊desideriū pctōȝ peribit⌋.i. suo effectu seu
re optata priuabit. Quēadmodū em̄ iusti desiderant deo ęternalr frui, & in hac vita spūalibus
bonis ditari: sic impij cupiūt rebus tpalibus & caducis iugiter frui, qm̄ eis finalr inhęrēt. Tale
aūt desideriū penitus perit post mortē, qa tunc amplius frui nō possunt tpalibus rebus: sed p
eaȝ delectatōibus compellunt sentire ęterna tormenta. Desiderium vero iustoȝ post hāc vi
tam implet. Propter quod in Prouerbioȝ libro scriptum est: Desiderium suum iustis dabit, Prouer.10
quasi tempestas transiens non erit impius.

¶ Explanatio allegorica eiusdem Psalmi de Christo.

Deniq; Psalmus iste de Chr̄i psona cōuenientissime explanat, eritq; sensus: Btūs vir,
sc; Chr̄us q ab exordio suę cōceptōis in virgine, & btūs erat deū vidēdo p spēm, &
vir, pter oim virtutū ac sapię pfectionē. Aīa em̄ Chr̄i à primo suę creatōis instā
B ti, deū p spēm vidit, oibusq; virtutib⁹ impfectionē in sua rōne nō includētib⁹, atq;
sciētijs plena fuit. Vñ de eo vt nōdū nato, sed adhuc infantulo in mr̄no vtero cōsistēti, scriptū
est p Hieremiā: Nouū creauit dñs sup terrā, mulier circūdedit virū. Hic ergo btūs est vir q ti- Hiere.31.
met, inquātū hō, dñm timore filiali, illo pcipue q est vnū septē donoȝ spūs sc̄ti. Quēadmodū
p Esaiā dr̄: Replebit eū spūs timoris dñi, in mādatis eius volet nimis, q̄to em̄ Chr̄us pcęteris Esaię.11
vniuersis deū amauit feruētius, tāto in eius mādatis implendis voluit plenius, qm̄ ardētissimo
appetitu optauit in oibus deo parere nec solū voluit, sed etiā volita plenissime adimpleuit, qa
pcepta moralia, & duo charitatis mādata pfecte ipleuit, pter q̄d apud Iohannē ait: Sicut mā Ioh.14
datū dedit mihi pr̄, sic facio. Et apud eundē: Ego q̄ placita sunt ei, facio sp, imò tā desiderabi- Iohā.8
le, tamq; delectabile fuerat Chr̄o hoī pr̄is pcepta seruare, vt dicat: Meus cibus ē, vt faciā volū
tatē pr̄is mei q misit me, vt pficiā opa eius. Potēs in terra erit semē eius. Semē Chr̄i est pp̄rus Iohā.4.
Chr̄ianus de q̄ apud Esaiā dr̄: Si posuerit p pctō aīam suā, videbit semē longęuū. Hoc semen Esaię.53
potēs est in terra huius exilij, qm̄ pp̄rus Chr̄ianus magnus multus & fortis est in spūalibus &
corpalibus bonis. Potētius tñ est semē istud in pr̄ia btōȝ, vbi parificantur est angelis dei. Pōt
quoq; p semē Chr̄i intelligi pdicatio euāgelicę legis, quēadmodū Chr̄us ait: Semē est verbū Matt.13.
dei. Hoc aūt semē Chr̄i potēs fuit, qa vt dicit Marcus: Erat docens sicut ptātem habens, non Marc.1.
sicut scribę. Generatio rectoȝ.i. cōgregatio Chr̄ianoȝ ex aqua & spū sancto renata, benedi-
cet, à deo scd̄m q ait Apl̄s: Bn̄dictus deus q bn̄dixit nos omi bn̄dictōe in cœlestibus in Chr̄o
Iesu. Et Lucas de Chr̄o dicit: Eleuatis manibus benedixit eis, & ferebat in cœlū. Vnde apud Lucę vlt.
Esaiā dñs protestat: Electi mei non laborabunt frustra, qa semen benedictoȝ dñi est. Gloria Esaię.65
C hoc est, ęterna felicitas, & diuitię, hoc ē, oīm bonoȝ sufficientia, in domo eius.i. in regno cœ
loȝ, in triumphanti ecclesia, in pr̄ia btōȝ, quę est domus Chr̄i. Pręterea in ecclesia militanti
sunt gloria atq; diuitię, scd̄m sensum in pcedēti articulo introductū, & ista ecclesia est domus
Chr̄i. Iuxta illud Timothei: Scias quō oportet te conuersari in domo dei, quę est ecclesia dei 1.Timo.3
viui. & iustitia eius manet in seculū seculi, diuīa nāq; increata iustitia Chr̄i ęterna est. Creata ve
ro iustitia eius nunq̄ deficiet. Exortum est in tenebris lumen rectis, &c. Versiculus iste in pce-
dēti articulo de Chr̄o exposit⁹ est. Iocūdus homo, vc; Chr̄us, de quo Esaias asserit. Nō erit tri Esaię.42
stis, neq; turbulentus. Nam aīa Chr̄i semp erat in gaudio beatę fruitōis. Qui miseret, ipse em̄
in tm̄ compassus atq; misertus est nostri, q aīam suam pro nobis posuit, & pprio sanguine li-
berauit, oibus etiam ad se clamantib⁹ miseret, veniā, grāq; pręstādo, & commodat oīa quę à
Chr̄o recepimus, ipse nobis quodammodo cōmodauit, qm̄ rōnē de eis regret, & fructū, quēad
modū apud Lucā dr̄ in pabola de talētis. Disponit sermōes suos in iudicio verę prudētię. Nā Lucę.19.
Chr̄us nihil inordinate aut indiscrete locut⁹ est. Imò vt Lucas testat: Mirabant oēs in verbis Luc.4
grę, quę pcedebāt de ore eius. Quia in ęternū nō cōmouebit, qm̄ aīa Chr̄i à suę creatōis ex-
ordio cōfirmata erat in bono. Paratū cor ei⁹ sperare in dño, in Chr̄o nō erat spes q̄ est virtus
theologica, qm̄ illa est expectatio futurę btūdinis, quā Christ⁹ nunq̄ expectauit, sed à prici
pio cōceptōis fuerat cōprehensor tam pfect⁹ vt modo, sperauit tñ in deo p quādā fiduciā, qua
certissime cōfidebat oīe bonū, q̄d cupiebat se recepturū à deo. Cōfirmatū ē cor eius, p grām
cōsummatā, ita q nunq̄ peccare valebat, sicut nec sc̄ti in pr̄ia. Dispsit, spūalia dona spūs sancti
dedit ea, pauperibus.i. humilib⁹. Propter q̄d Euāgelista fatet: De plenitudine eius accepimus Iohan.1
omnes grām pro grā. Misit em̄ spm̄ sanctum Apostolis. Et sicut in prima Iohā. canonica dr̄:

Quicq̄d

Quicquid petierimus, accipiemus. Cornu eius, hoc est, regia Christi potestas, quæ latebat q̃- D
diu inter homines vixit, exaltabit in gloria, resurrectiõis, ascensionis, & claritatis cœlestis. In
resurrectiõe nanq; data est ei omnis potestas in cœlo & in terra, quantũ ad manifestationẽ ac
vsum: & in pr̃ia sedet ad dexteram pr̃is, tanq̃ rex regũ & dñs dñorũ. Pc̃õr. i. oĩs hæreticus,
Sapiæ.5 paganus, Iudæus, & reprobus Chr̃ianus, & maximẽ Antichr̃us: videbit, in die iudicij maiesta
tẽm & gloriã Chr̃i, & irascet. i. corde turbabit, iuxta illud: Videntes turbabunt timore horri-
bili. Dentibus suis fremet aduersus seipsũ, q̃ euadendi locus nõ erit. Cætera ex pcedẽti articu-
lo clara sunt. Ecce psalmũ doctrinalẽ & pulchrũ audiuimus, in quo ad opa mĩæ pcipuè inuita
Prouer.3 mur, ad quã sacra scriptura frequẽter nos allicit. Vñ in pũerbijs Salomõ: Misericordia (inq̃t)
Matth.5 & veritas nõ te deserat, & inuenies grãm corã deo & hoĩbus. Et apud Matthæum dicit iudex
Eccl.29. noster. Beati misericordes, q̃m ipsi mĩam cõseq̃ntur. Et Ecclesiasticus: Fœnerare pximo tuo
in tpe necessitatis. Itẽq;: Perde pecuniã, ppter amicũ & frẽm. Dicit aũt Gregorius, q̃ mĩa apti-
us pt dici iustitia q̃ mĩa: q̃m dũ pauperibus aliqd erogamus, nõ nr̃a largimur sed quę eorũ sunt
eis pstamus. Et ideo sc̃tũs Ambrosius atq; excellẽs ille Basilius: Esurientiũ (inquiũt) panis est,
quẽ tu tenes nudorũ: vestis quã recludis, captiuorũ redẽptio pecunia quã sub terra tu fodis. Hic
quoq; Augustinus disseruit: Quare quãtum tibi deus dederit, & ex eo tolle tibi q̃d sufficit: cæ-
tera q̃ supfluũt, paupeꝝ sunt. Res alienę possident, cũ supflua erogant. Erogari sibi vult de⁹ ex
eo q̃d dedit, q̃d enĩ das q̃d ille non dedit: q̃d habes quod non accepisti? Itaq; nõ sunt retinẽda
superflua, neq; diuitibus & satis habentibus, sed indigentibus erogãda: alioquin tam retinens
quam recipiens timeant de rapina.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM CXI.

¶Argumentum.

¶Titulus: Haleluia, Propheta hortat fideles ad dei laudes, meritò eidẽ ob sui excellẽtiã ex- E
hibẽdas, interimq; monet ad humilitatẽ hisce pmaximẽ necessariã q̃ ipm ritè & gratãter lau-
dare velint, biphariã partit. Porrò primo monet ad laudis redditionẽ, deinde subnectit eiuſ-
dem exhibẽdæ rõnem & obligationem, ibi: Excelsus sup omnes gentes. Author breui quodã
commentario expositionem absoluit.

¶Expositio Tituli.

¶Assignat aũt Psalmo præsenti pro titulo: Haleluia, q̃a in toto Psalmo offert laus deo: ad
cuius præconia nos inuitans, sanctus Propheta ait:

¶Expositio Psalmi.

Laudate pueri.] Hoc est, pueri & innocẽtes. [dñm.] tales enĩ pueri digni sunt 1
Matt.18. deũ laudare, ad quã pueritiã inuitamur ab Ap̃lo: Frẽs nolite pueri effici sensib⁹
sed malitia paruuli estote: sensibus autẽ pfecti. Et Chr̃s apud Matthęũ: Nisi cõ
Esaiæ.65 uersi fueritis, & efficiamini sicut puuli, nõ intrabitis in regnũ cœloꝝ. Sũt vero
nõnulli pueri, nõ ętate sed sensu. Iuxta illđ Esaię: Puer cẽtũ annoꝝ moriet. [lau
date nomẽ dñi.] frequẽter hortat nos scriptura laudare & bñdicere nomẽ dñi 2
sed hoc de noĩe noiato, vel de re significata p nomẽ, & de noĩe nominãte intelligẽdũ ẽ. Semp
aũt debemus deũ laudare, quoniam hoc est prorsus angelicũ opus, quo hõ efficit amicus & fi-
Esaiæ.43 lius dei. Vnde apud Esaiã q̃q; dñs ait: Oẽm q̃ inuocat nomẽ meũ, in gloriã meã creaui eũ. Et F
Ephes.5. ad Ephesios dicit Ap̃lus: Implemini spũ sc̃tõ loquẽtes vobismetipsis in hymnis & psalmis &
cãticis spũalibus: cantãtes & psallẽtes in cordibus vr̃is dño, grãs agẽtes p oĩbus semp. Sic aũt
laudãtes dicite: ¶Sit nomẽ dñi bñdictũ.] Hoc ẽ, ipe deus ab oĩbus laudet, & benedicat. [ex
hoc nũc & vsq; in seculũ.] i. indesinẽter, cõtinuè, atq; ppetuè, q̃ diligit deũ feruẽter zelo diuini
honoris, frequẽter accẽdit, deũq; ab oĩbus laudari, bñdici, & oĩbus modis honorari desiderat.
¶A solis ortu vsq; ad occasum.] i. de mane vsq; ad vespeꝝ. Vel, à solis ortu. i. à terra ac pp̃lo 3
oriẽtali, vsq; ad occasum. i. vsq; ad terrã ac pp̃lm occidẽtalẽ. [laudabile nomẽ dñi.] q̃a vbiq;
Malac.1. terraꝝ apparet, opat, ac iuenit bonitas dei, ppter q̃d vbiq; & sp laudãdus ẽ, put p Malachiã
testat: A solis ortu magnũ ẽ nomẽ meũ in gẽtib⁹. ¶Excelsus sup oẽs gẽtes dñs.] i. cũctis ho 4
Esaiæ.40 minib⁹ dignior ẽ atq; sublimior. Iuxta illud Esaię: Oẽs gẽtes quasi nõ sint, sic sunt corã illo, &
Iob 34. quasi nihilũ & inane reputatę sunt ei. Et in libro Iob: Nõ accipiã psonã viri, & deũ homini nõ
Sapiæ.11 æquabo. Sapiẽs q̃q; dicit: Tanq̃ momẽtũ staterę, sic aſte est orbis terraꝝ, & tanq̃ gutta roris
antelucani q̃ descẽdit in terrã. [& sup cœlos gl̃ia ei⁹.] i. gaudiũ btõꝝ q̃d ipsi à deo p mercede re
cipiũt, ẽ sup oẽs cœlos volubiles. i. in cœlo empyreo, q̃d ẽ locus gl̃iæ dei & electoꝝ. Vel, sup
cœlos. i. sup oẽs ciues & incolas curiæ cœlestis ẽ gl̃ia eius. i. excellẽtia dei creatoris, q̃m angeli
Iob.26 cis spiritibus deus pstãtior ẽ, scđm q̃d in libro Iob inducit: Colũnæ cœli cõtremiscũt & pauẽt
Iob.4. ad nutũ ipsius. Et alibi: Ecce q̃ seruiũt ei, nõ sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem.
¶Quis sicut dñs deus nr̃.] Videlicet trinitas bñdicta, q̃si dicat. Nullus ei sl̃is est similitudine 5
æqualitatis, quis sl̃itudine imitationis multi sint similes ei. Vnde apud Hieremiam habetur.
Hiere.50 Quis similis mei, & quis sustinebit me? ait dominus. [qui in altis habitat.] hoc est, in cœlis,
de q̃bus

A De quibus quotidie dicimus: Pater noster qui es in cœlis. Vbi per cœlos intelligūtur sanctæ | Matt. 6
contēplatiuæq; mētes. Vel, cœlū empyreum, quod pluraliter dicitur cœli, quia hoc nomen | Luc. 11.
cœlum in hebræo caret numero singulari secūdum Chrisostomū, in has habitat deus incir-
cūscriptus per grām, ⌊& humilia⌋ corda ⌊respicit⌋ per approbationē & cōseruationem,
⌊in cœlo & in terra⌋ imo in omi loco & tempore. Humilibus em dat grām. Et in Esaiæ li- | Esaie. 57.
bro secūdum aliā translationem testatur. Ad quē respiciā, nisi ad quietū, & humilem, & tre | et vlt.
mentem sermones meos. Qui ergo à deo respici cupit, spm suū humiliet, perpēdens illud vir | Iacob. 4
ginis gloriosæ. Quia respexerit humilitatē ancillæ suæ. Quāto em seipm homo profundius | Luce. 1
6 deprimit, tanto à deo altior iudicatur. ¶Suscitans⌋ deus p grām suam ⌊à terra⌋ .i. à vita
carnali, ab amore rez terrenaz, à cogitatione tēporalium rez ⌊inopem⌋ hoc est, in spūali-
bus vacuū & egenū, ditās eum donis diuinis, amore cœlestiū, contemplationibus diuinoz,
⌊& de stercore⌋ .i. de habitatione huius corruptibilis corporis, ⌊eleuās⌋ ad habitationem
regni cœlestis ⌊pauperem⌋ spū .s. humilem, quia qui se humiliat, exaltabit, iuxta illud. Qui | Lucæ. 14.
7 humiliatus fuerit, erit in gloria. Propter qd subditur. ¶Vt collocet eum⌋ in patria ⌊cum | Iob. 22
principibus⌋ .i. cū angelis sanctis, ⌊cū principibus populi sui.⌋ hoc est, cū maioribus electo-
rum, videlicet cū apostolis & prophetis. Ecclesia nāq; triumphans, vna est ex hominib⁹ bo
nis, & angelis sanctis vnita. Hoz aūt duoz sentētia versuum, in Cantico Annæ continetur | 1. Regū. 2
prio Regū libro, vbi de eo sic legitur. Suscitat de puluere egenū, & de stercore eleuat pau
perem. Vt sedeat cū principibus, & soliū gloriæ teneat. Vel, vt collocet eum in die iudicij ad
8 dexteram suā, cū principibus, de quibus ab Esaia scriptū est. Dns ad iudiciū veniet cū senib⁹ | Mat. 25.
populi suis & principibus eius. ¶Qui habitare facit sterilem⌋ .i. cōgregationem gentiliū, | Esaia. 3.
olim omi spūali fœcūditate carentē ⌊in domo⌋ hoc est, in ecclesia militāti, per gratiam, &
postmodū in ecclesia triumphāti p gloriā. Facit (inq̄) eā habitare ⌊matrē filioz lætantem⌋ | Iohan. 3.
B .i. taliter quòd habitādo est mater iocūda spūaliū filioz, quos ex aqua & spū sancto regene-
rat synagoga Iudæoz, q̄ quōdā erat fœcūda sterili facta, & ad hunc sensum allegat aplus il-
lud Esaiæ. Lætare sterilis quæ nō paris, erūpe & clama quæ nō parturis, qa multi filij desertæ | Esaie. 54
hoc est gētilitatis magis q̄ eius quæ habet virū .i. synagogæ, cuius sponsus & vir fuerat deus,
sed etiam, ppter incredulitatem suā reliquit, queadmodū per Hieremiā protestatur. Reliqui | Hiere. 12.
domū meam, dimisi hæreditatem meā, facta est mihi hæreditas mea quasi leo in silua. Appel
lat aūt propheta gētilitatē, seu plebem gētilem, sterilē atq; desertā, qm diu deserta erat à deo
propter idololatriā, ita q nullū fructum spūs sancti pduxit, nec aliqs filios Chro generauit.
Vnde primo li. Regum. Anna prophetice est loquuta. Sterilis peperit plurimos, & q̄ multos | 1. Reg. 2.
habebat filios infirmata est. Ecce hūc psalmum iocundum ac breuem decet nos cum ingē
ti hilaritate cantare, eo q totus ad deū dei creatorisq; nostri laudem ptineat. Et omnino sa-
tagendū est nobis, vt tales pueri .i. tam puri, innocētes, ac humiles simus; vt deū digne lauda-
re, atq; ab eo pie respici mereamur, qm nō est speciosa laus in ore hominis vitiosi. | Ecclesi. 15

COMMENTARIVS IN PSAL. CXIII.

¶Argumentum.

¶Titulus. Haleluia. In hoc psalmo agitur de cōuersione Iudæoz, & narrātur bñficia quæ deus contulit ipis in exitu eoz de Aegypto, vnde sub eoz typo intendit fideles inducere ad laudem dei, pro bñficio inductionis de tñbris pctōz. Duas aūt habet in summa partes pcipuas. Primo equidem agit in particulari de diuinis laudibus pro huiusmodi bñficijs populo Israeli pstitis, deinde generatim de eorūdem cōsummatione. Author primo exponit in hunc sensum, deinde tropologice pro morum compositione.

¶Expositio tituli.

C ¶Titulus psalmi est. Alleluia. Ad literā em laudat deus in psalmo pñti, ex cōsideratione mirabiliū quæ fecit circa populū Iudæoz in Aegypto, in mari rubro, atq; deserto, ait ergo.

¶Expositio psalmi literalis.

1 N exitu⌋ .i. dum exiret ⌊Israel⌋ hoc est, populus Israeliticus ⌊de Aegypto
domus Iacob⌋ .i. in exitu familiæ seu populi huius quæ dicitur domus Iacob
patriarchæ, tanq̄ natus ex semine eius ⌊de populo barbaro.⌋ .i. plebe Aegy-
ptiaca, quæ dicit populus barbarus, qm barbarā linguā habet. Omia em ideo-
mata barbara appellant, pter Hebræum, Græcū & Latinū. Ideoq; oēs populi
dicti sunt barbari, præter Hebræos, Græcos & Latinos. Dū itaq; populus iste | Exodi. 13.
2 de Aegypto exiret, secūdum qd in Exodo recitat, tūc ¶Facta est Iudæa⌋ hoc est, populus
Iudæoz ⌊sanctificatio eius⌋ videlicet dei .i. res sanctificata, seu populus sanctificatus à deo,
quia ad vnius dei cultum electus & deputatus est. Sæpe quoq; in Exodo & alibi dixit domi-
nus Moysi. Sanctifica mihi omne primogenitū filioz Israel. Tūc q̄q; factus est ⌊Israel⌋ hoc | Ibidē.
est, populus natus ex Iacob, qui alio noīe dictus est Israel, ⌊potestas eius⌋ .i. id in quo de⁹ po | Nume. 3.
testatē suam ostendit, liberando eum de Aegyptijs in manu robusta. Quāmuis aūt in pcedēti

versu nõ sit nomẽ dei expssum, cõuenienter tñ pronomẽ relatiuũ, eius, refertur ad deũ, qm̃ in D
Luc. 1. diuinis scripturis pronoia sæpe demonstrãt & referũt nõ q̃d exprimitur, sed q̃d intelligi da-
tur, queãdmodũ apud Lucã angelus dixit de Iohanne: Ipse pcedet ante illũ in spũ & virtute
Heliæ. Vbi p illũ Chrũs monstrat, q ante expssus nõ fuit. Alij exponũt sic, Facta est Iudęa san
ctificatio eius. i. sanctificatus est pplus ille in Iudæa. s. in terra promissionis, Israel potestas ei⁹
. i. pplus ille potẽs effectus est in terra pdicta. Sed qm̃ ista sanctificatio post q̃draginta annos
sequuta est exitũ de Aegypto, secũdũ hoc aptius dici potuisset, post exitũ Israel de Aegypto
Exod. 14 Deniq; sicut gẽtilitas significat ppl̃m gẽtile, sic Iudæa ppl̃m Iudæorũ. ¶Mare vidit & fu- » 3
git └. i. mare rubrũ deo iubẽte ita diuisum est, sicq; deo obediuit, ac si fuisset intellectualis na- »
Ibidẽ. turæ. Fuit em̃ pro muro ex vtraq; pte filijs Israel, donec sicco pede trãsirent, vt in Exodo le- »
git, └ Iordanis cõuersus est retrorsum, ┘. i. aliquæ partes aquæ Iordanis redierũt versus suam
originẽ, qa nõ descẽderũt, sed in modũ mõtis intumuerunt, prout in Iosue libro dr̃: Ingressis
Iosue. 3 filijs Israel Iordanẽ, steterũt aquæ descẽdentes in vno loco, & instar mõtis intumescẽtes, ap-
parebãt procul, q̃ aũt inferiores erãt in mare solitudinis descẽderũt, quousq; oĩno deficeret,
omnisq; pplus p arentẽ alueũ transibat saluus. Deinde sanctus propheta iubilando in dño de
mirabilibus eius alloquitur, atq; interrogat inanimata, nõ vt illa intelligant & respondeant,
sed vt hoĩes in admirationẽ & dei pconiũ excitentur. Dicit em̃. ¶Quid est tibi mare q̃d fu » 4
gisti? ┘ secundũ modũ iam dictũ, └ & tu Iordanis ┘ qd est tibi, └ quia cõuersus es retrorsum ┘ »
Esaię. 11 quasi dicat, Vnde & qua potestate facta sunt mirabilia ista, quid etiã vobis est ô ¶Montes ┘ » 5
qa └ exultastis sicut arietes, ┘ q ex gaudio saltant, & qd vobis ô └ colles, ┘ qa exultastis, └ si- »
cut agni ouium, ┘ q ad vbera matrũ hilariter currũt. Potest q̃q; hic versus nõ interrogatiue, »
sed assertiue legi atq; exponi, & ita est idẽ cũ versu quo dictũ est, montes exultauerũt. Mon-
tes exultauerunt vt arietes. Dicuntur montes exultare, quemadmodum terra dicitur dño be E
nedicere. s. metaphorice, materialr̃, & occasionaliter inquantũ dederunt filijs Israel occasio-
nem gaudẽdi. Quidam hanc exultationem montiũ exponunt de scopulis. i. arduis rupibus,
quæ erant iuxta fluuium Arnon, quæ (vt asserunt) inclinauerunt se vsq; ad aliam partem flu-
Nume. 21. uij huius, pbentes filijs Israel iter p fluuium. Vnde in Numerorũ libro habetur: Sicut fecit in
Ibidem mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon, scopuli torrentium inclinati sunt. Consequenter
respondet ad quæstionẽ factam de exultatione terræ. ¶A facie domini mota est terra, ┘ » 6
Nume. 16 id est, ab aspectu diuini imperij cõtigerunt mirabilia ista, sicut q terra deglutiuit Dathan, &
Abyron, inclinatiq; sunt montium scopuli, └ à facie dei Iacob ┘ patriarchæ, cui tanquã om- »
nipotenti creatori omnia animata & inanimata nutu citius parent. Propter quod in Eccle-
Ecci. 16 siastico dicitur: Ecce cœlum & cœli cœlorum, abyssus, & vniuersa terra, & omnia quæ in eis
sunt, in conspectu dei commouebuntur, & cum conspexerit illa deus, tremore concutiẽtur.
¶Qui conuertit petram in stagna aquarum ┘ hoc est, de petra fecit effluere aquas, sicut ex » 7
Exodi. 17 aqua stagnali riui aquarum erumpunt facto meatu. Hæc erat petra Oreb, quam cum Moy-
ses percussisset, egressæ sunt aquæ largissimæ, prout in Exodi libro scriptum est. Conuertit
Nume. 20 quoq; └ & rupem, ┘. i. silicem └ in fontes aquarum. ┘ Quia, vt in Numerorum volumine le- »
gitur, cum percussisset Moyses virga bis silicem, aqua copiosa effluxit. Quoniam igitur ista
non nostris meritis aut viribus, sed diuina virtute ac miseratione peracta sunt, ideo ¶Non » 8
nobis domine non nobis; sed nomini tuo da gloriam, ┘ id est, fac vt omnes qui ista cognos- »
cunt, non nos, sed te gloriose collaudent, & tibi totum ascribãt, da (inquam) gloriam nomi
ni tuo. ¶Super misericordia tua & veritate tua ┘. i. de istis effectibus ex tua pietate & æqui » 9
tate productis. Hæc nãq; prodigia misericorditer facta sunt, quoniã sine meritis hominum
præuijs agebantur. Sunt etiã iuste facta, inquantum deus promisit patriarchis sanctis, q se- F
Gene. 10 men eorum ex Aegypto educeret, & sua diuina virtute eos protegeret. Dum ista oram⁹ di-
Exodi. 3. uinæ voluntati nostrũ affectum conformamus, quoniã deus p Esaiã testatus est: Ego domi-
Exod. 20 nus, hoc est nomen meum, gloriã meã alteri non dabo. Et aplus: Soli (inqt) deo honor & glo
Esaię. 42 ria. Qui aũt ista ex corde postulant, à deo glorificari merentur, q in libro Regũ ait: Quicun-
1. Timo. 1 q; glorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erũt ignobiles. Quoniã er
1. Regũ. 2 go de opere bono soli deo gloria danda est & debetur, mirum non est, si veris & humilib⁹ fa
mulis Christi molestissimũ est, dũ ab hominibus gloriã sibi attribui cernũt, qa quod dei est
vsurpare nõ audẽt. Hæc aũt age ô dñe, └ nequãdo ┘. i. ne aliquo tpe, └ dicant gentes ┘ idolola » 10
triæ deditæ, └ vbi est deus eorũ? ┘ videlicet Hebræorũ. i. nũc apparet q nõ sit verus & oĩpo- »
tẽs deus, qm̃ nomẽ suũ nõ glorificat, demõstrãdo suã virtutẽ, atq; ĩplẽdo q̃d spopõdit. Hanc
causam exauditiõis Moyses sæpe cõmemorat, deũ sic alloquẽs: Ne (q̃so) dicãt Aegyptij, Cal
lide eduxit eos, vt interficeret in mõtibus. Iosue q̃q; dixit, Mi dñe deus, qd dicã videns Isra-
elẽ hostibus suis terga vertentẽ, & quid facies nomini tuo magno? Hãc etiã causam dñs phi-
Esaię. 8 bet se exaudire preces nostras. Propter me (inquiens) ego faciã, vt nõ blasphemer. ¶Deus
aũt noster in cœlo ┘ est. i. in corde deuoto, quod ẽ imateriale cœlũ. Vel, in cœlo empyreo, in »
quo »

A quo specialiter esse cẽsetur, qm̃ illic excellentius opatur, clariusq́ꝫ videt, ⌊omnia quæcunqꝫ Iob.23
“ voluit fecit.⌋ cũ sit om̃ipotens. Et ideo in libro Iob legit. Cogitationẽ dei nemo auertere pt
11 “ & aĩa eius q̃dcũqꝫ voluit fecit. ¶Simulachra gẽtiũ⌋.i. idola paganoꝝ substãtialiter aliud
“ non sunt, nisi ⌊augẽtũ & auꝝ.⌋ q̃d intelligendũ est de ꝓtiosioribus eaꝝ simulachris. Habent
nãqꝫ simulachra cuprea, ænea, lignea, in q̃bus materia ẽ tota substãtia, qa scd̃m Philosophũ
in artificialibus tota substãtia extat materia. Hæc aũt simulachra artificialia sunt, sicut subiũ-
12 “ gitur, ⌊opa manuũ tuaꝝ.⌋ Formata sunt nãqꝫ manu & arte humana. ¶Os habẽt⌋ nõ ve-
“ re neqꝫ vniuoce, sed similitudinarie, eo mõ quo hõ defunctus dr̃ habere pedes seu oculos ⌊&
“ nõ loquẽtur⌋ quia nõ viuũt neqꝫ intelligũt ⌊oculos habẽt⌋ eo mõ quo os, ⌊nõ videbũt⌋ p
eos. Et simili mõ in duobus sequẽtibus versibus dicũtur hr̃e organa sine officiis. s. aures sine
auditu, nares sine odoratu, manus sine palpatõe, pedes sine ambulatõe, guttur sine clamore.
Sed videt cõtrariũ, nã idola gẽtiũ dãt suis cultoribus respõsa, imo futura ꝑdicũt. Aduertẽdũ
ergo, q̃d sicut Valerius maxim⁹ refert, quidã Romanoꝝ, & ꝑsertim antiqui Romani nõ co-
lebãt simulachra ꝑpter se, tanq̃ eẽnt viua aut aĩata, sed in honorẽ eoꝝ q̃s repñtabant. Alij
vero Romani coluerũt ea tanq̃ p se honoranda, vcꝫ vt viua aĩata & rationalia, q̊ꝝ insania ex
errore Hermetis originẽ sumpsit. Queadmodũ eñ octauo de ciuitate dei Augustinus descri-
bit. Hermes Trimegistus asseruit, ꝙ sicut summus deus est factor deoꝝ cœlestiũ, sic hõ fictor
est deoꝝ, q in tẽplis venerãtur, & hũana proximitate cõtenti sunt. Statuas eñ dixit sensu &
spũ plenas, futuroꝝ ꝑscias, de somnis ac aliis multis prædicẽtes, hominibus imbecillitatẽ fa-
cientes, eosq́ꝫ curãtes, lætitiã atqꝫ tristitiã dãtes pro meritis. Hęc aũt positio nõ solũ theolo-
gice veritati, sed etiã naturali rõni discordat, sicut in summa cõtra Gẽtiles sanctus Thomas
B pulchre efficaciterq́ꝫ demõstrat. Cõtra hũc q̃qꝫ errorẽ in libro Sapiẽ. plenissime disputatur. Sapię.13
Vñ etiã Seneca dixit idola nec aĩata esse, neqꝫ colẽda, q̃uis ipe propter aliq̃s videret ea colere Esa. 44.
13 “ foris. De qua tñ simulatõe beatus Augustinus grauiter arguit Senecã. ¶Similes illis fiant q
“ faciũt ea.⌋.i. oẽs qui idola formãt aut fieri procurãt, similes fiãt idolis suis, quatenus sicut illi
corporaliter cæci, surdi, muti, & sine naturali vita existũt, sic isti spũaliter cęci, surdi, muti, &
“ mortui fiãt, carẽdo vita grãe, ⌊& oẽs qui cõfidũt in eis⌋ nõ in deo vero similes illis fiãt. Hoc
aũt non optãdo, sed ꝓnuntiando, & quid illi mereãtur ostẽdẽdo asserit, nisi intelligat de ob-
14 “ stinatis. ¶Domus Israel⌋.i. populus fidelis ex Iacob ortus est, ⌊sperauit in dño⌋ nõ in si-
mulachris. Propter quod Balaam dixit. Nõ est idolũ in Iacob, nec simulachrũ in Israel. Dñs Nume.23
“ deus eius cum eo est, & clangor victoriæ regis in illo est. Et hoc est quod subditur, ⌊adiutor
“ eoꝝ & protector eoꝝ est⌋ hoc est, deus adiuuit eos in bonis, & ꝓtexit in aduersis. Submisit
15 “ enim Aegyptios & Chananæos propter eos occidit. ¶Domus Aaron⌋.i. posteritas eius
“ ⌊sperauit in dño⌋ vcꝫ sacerdotes veteris testamẽti. Et q̃uis domus Aaron includat in domo
“ Iacob, vt pars in toto, sit tñ de eis mẽtio specialis, ꝓpter sacerdotij dignitatẽ, ⌊adiutor eoꝝ Exodi.19
16 “ & protector eoꝝ est⌋ & fuit, vt patet in libris legis & ꝓphetaꝝ. ¶Qui timẽt dñm⌋ timo Deuter.1.
“ re filiali, vel saltẽ initiali, ⌊sperauerũt in dño⌋ alias desperassent. Sperauerũt ergo in dño ꝙ Osee.11
“ daret eis virtutẽ & grãm, omnia mala euadẽdi, cũctaq́ꝫ bona adipiscẽdi, nec frustra, ⌊qa ad- Miche.6
“ iutor eoꝝ & protector eoꝝ est.⌋ Vnde scriptũ est. Respicite & scitote, qa nullus sperauit in Eccle.2.
dño & confusus est. Et ideo illic monet scriptura. Qui timetis dñm sperate in illo, & in oble- Ibidẽ.
17 “ ctationẽ vobis veniet misericordia. ¶Dñs memor fuit nostri,⌋.s. populi Israelitici, ostẽ-
“ dendo nobis per effectũ, ꝙ curã & dilectionẽ haberet circa nos ⌊& benedixit nobis⌋ dãdo
nobis abundantiã spũalium, tẽporaliumq́ꝫ bonoꝝ, q̃ diu in ei⁹ cultu permansimus, q̃d clarius
18 “ subditur. ¶Benedixit domui⌋.i. familiæ ⌊Israel bñdixit domui Aaron⌋ hoc est, sacerdo-
19 “ tibus. ¶Benedixit omnibus qui timẽt dñm(.s.) pusillis⌋ .i. paruis & subditis, ⌊cũ maiori-
“ bus⌋ & prælatis. Nõ eñ est ꝑsonaꝝ acceptor deus, sed in omi gẽte q timent eũ, & operatur
20 “ iustitiã acceptus est illi, vt dr̃ in actis. ¶Adijciat dñs sup vos,⌋ bona maiora, q̃tenus inde- Actoꝝ.10
C ficiẽter proficiatis in spũalibus, qa nõ proficere est deficere. Hoc etiam orat pro nobis aplus
prima ad Thess. Deus dirigat viã vestrã, & abũdare faciat charitatẽ vestrã in inuicem, & in 1.Thess.5
“ oẽs. Et alibi: Oro vt abũdetis magis, ⌊super vos & super filios vestros⌋ carnales & spũales,
21 “ dãdo vobis & eis q̊tidianũ profectũ, vt ambuletis de virtute in virtutẽ. ¶Benedicti⌋ estis
“ ⌊vos⌋ o patres & filij, ⌊domino⌋.i. à dño, vel ad honorẽ & gloriã dei, q cõtulit vobis bona
“ exteriora & interiora, tẽporalia & æterna, ⌊q fecit cœlũ & terrã⌋ cũ oibus intermediis, crea
22 “ uit aũt. ¶Cœlũ⌋ supremũ atqꝫ empyreũ, ⌊cœli dño⌋.i. sibiipsi, p suo palatio, vt in eo cũ
beatis æternaliter demoret, non ꝙ ipe loco indigeat, sed ad gloriã electoꝝ parauit sibi hanc
“ domũ, ⌊terrã aũt dedit filiis hoĩm⌋ ad inhabitãdũ atqꝫ colẽdũ eã, prout vitæ humanæ neces
sarium est, sicut per Hieremiã testat. Ego creaui terrã, & dedi eã ei q placuit in oculis meis. Hiere.27
23 “ ¶Nõ mortui⌋ in pc̃tis mortalibus ⌊laudabũt te dñe⌋ laudatiõe meritoria, qm̃ sine chari
“ tate & grã null⁹ meret bonũ diuinũ, ⌊neqꝫ oẽs q descendũt in infernũ⌋ dãnatoꝝ. Tales eñ
deũ blasphemant. Vnde Ecclesiastes hortatur. Quodcũqꝫ põt manus tua, instanter operare Eccles.9

 D

Baruch.2 quia nec opes, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos. Baruch quoq; ait: Non mortui qui sunt in inferno, quorum spūs acceptus est à visceribus eorum, dabunt honorem » 24
domino. ¶Sed nos qui viuimus, ⌐ spūaliter habendo charitatem, quæ est animę vita, ⌐be »
nedicimus dñō ⌐.i. deū laudamus, ⌐ex hoc nunc ⌐.i. ex instanti iā præsenti, ⌐& vsq; in se- »
culū, ⌐.i. sine fine. Nunc eñ laudatio ista incipit, & vsq; ad mortē cōtinuat, atq; cū aīa à corpore separatur, & simul in ea manet in regno cœlo℞ in sempiternū, secundū quod Esaiæ.65 dñs ait: Gaudebitis & exultabitis vsq; in æternum.

¶Expositio Tropologica seu moralis eiusdem psalmi.

1.Cor.10 QVemadmodū ad Corinth. dicit aplus: Hæc oīa in figura contingebant illis, scripta sunt aūt propter eruditionē nostram, in quos fines seculo℞ deuenerūt. Debemus ergo pdicta ad nostrā moralē instructionē conuertere. Deniq; sicut subinde ptactū est, p Aegyptū intelligit hoc psens seculū seu mūdus, q (secūdū Iohā. in
1.Joh.5. sua canonica) totus in maligno positus est. Quapropter Iacobus dicit: Quicunq; voluerit a-
Jacobi.4 micus huius mundi fieri, inimicus dei constituetur. Vbi per mundum non seruatur machina mūdialis, ex elemētis & cæteris irrationalibus cōstans, sed populus mūdanus, seculariter vi-
Gal.1. uens, de quo ait aplus: Si hoībus placerē, Christi seruus nō essem. Quia vt Iacobus scriptum
Jacobi.4 reliquit: Amicitia huius mūdi, inimica est deo. Per Israel quoq;, qui interpretat vir vidēs deum, intelligitur plebs fidelis, deū per fidē cōtemplans. Per Iacob vero, q dicitur supplantator, intelligit quilibet cōtra vitia luctās. Exitus aūt filio℞ Israel de Aegypto, significat exitum Christiano℞ de hoc mūdo, vel potius de vita mūdana ac vitiosa, qm̄ mūdū egredimur, non motu & loco, sed cōuersatione & merito. Ait ergo. In exitu Israel .i. populi Christiani, de Aegypto .i. de cōuersatione seculari, domus Iacob .i. eiusdē populi, de pplo Barbaro .i. cōgregatiōe reprobo℞, qui Barbari appellant, qa vt ait Augustinus, Non nostra lingua est, sed Barbara, q deū laudare nō nouit. In hoc exitu facta est Iudæa .i. plebs cōfitēs deo. Iudæa nāq; cōfessio interpretat, sanctificatio eius .i. res seu gens sanctificata à dño. Dū eñ mūdū, vitā mutādo egredimur, dei gratia nobis pstat, p quam sanctificamur. Israel potestas eius .i. in exitu E
isto, q aliud nō est, nisi auersio mētis à rebus illicitis, & cōuersio eius ad deū, hō seu pplus contēplatiuus factus est speculū potestatis diuinę, qa in eo relucet diuina ptās, qsi in speculo, cum maius sit pctōrē iustificare, q cœlū creare. Itaq; Israel factus est ptās eius .i. potēs dei effectus. Vel sic, facta ē Iudæa sanctificatio eius .i. in ipsa cōfessiōe q purgat, sanctificat, Israel .i. deū cognoscēs, diuīa iudicia fide cōtēplās, seipm corā deo vbiq; cōstituēs atq; examinās, factus est
Esaię.57 ptās eius .i. potēs in deo, qa p hæc potēs efficit ad resistēdū tētatiōibus vniuersis. Mare .i. populus inqetus, turbulētus, vitijsq; amarus, de q in Esaia sciptū ē: Impij qsi mare fremēs, qd resistere non pt. Hoc igit mare vidit pdictū exitū electo℞ de caligine vitio℞, & fugit .i. imitari
Hiere.2. eos nō voluit. Fugiūt nāq; & à deo recedūt, q cōuerti despiciūt, propter qd p Hieremiā dñs: Elōgauerūt (inqt) à me, & ambulauerūt post vanitatē, & vani facti sūt. In puer. q̄q; dr: Re-
Prouer.2 linquūt iter rectū, & ambulāt p vias tenebrosas, Iordanis .i. hō hūilis seipm dījudicās. Iordanis qppe interptat descēsus seu riuus iudicij. Sicq; designat p eū hō ab alto elatiōis ad pfundū hūilitatis descēdēs, atq; seipm discutiēs. Hic ergo Iordanis vidit sicut & mare, sed nō fugit, imò cōuersus ē retrorsum .i. à cœpto itinere malo se retraxit, à praua consuetudine, redijt &
2.Cor.2 ad fontē suæ salutis, vcs deū reuersus est. Ecce quō qdā ex bono ope alio℞ deteriores fiunt & fugiūt, alij ædificant atq; pficiūt. Ideo nāq; aplus de se & sibi silibus ait: Chri bon⁹ odor sum⁹ deo ī oī loco. Alijs qdē odor vitę ad vitā, alijs vero odor mortis ad mortē. Ex hac aūt cōuersione Iordanis, mōtes .i. scti apli, sctitate, sapiā, & miraculo℞ opibus eleuati p cęteris, exulta F
3.Johan.1 uerūt in dño, grās referēdo, vt arietes, ducētes ad ouile ouiculas. Ideo nāq; Ioh. in sua canoni
2.Cor.12 ca pfitet: Maiorē ho℞ grām nō habeo, q vt audiā filios meos ī veritate ambulare. Et Paul⁹
Gala.2 sæpe in suis eplis, de cōuersione gētiū ineffabilr se gloriari testat. Et certe sicut bono plato nihil adeo graue est, sicut puersitas & incorrigibilitas sui gregis, sic nihil ei iocūdius est, q profectus & emēdatio subdito℞. Et colles .i. inferiores plati, successores & imitatores aplo℞ exultauerūt. Ob hāc causam in dño, nihil suis viribus tribuētes, vt agni ouiū. Quid est tibi mare .i. pple secularis, q fugisti à deo, nolēs cōuerti, & tu Iordanis .i. pple humilis, qd est tibi, q cōuersus es retrorsum? cessans à malo inchoato, de q. s. q qdā recti cōuersi sunt, vos o mōtes exultastis sicut arietes, &c. qsi dicat, Quæ est causa huius discretiōis? q vnus corrigit, alius induratur? Et rñdet, A facie dñi mota est terra .i. ex respectu diuinæ præsentiæ ista contingunt, q vnus misericorditer tangit à spū sancto, & emēdatur, alius iuste despicit, & obstinatus effici
Roma.11 tur. Propter qd clamat aplus: O altitudo diuitia℞ sapiæ & scientiæ dei, q incōprehensibila
Ibidem sunt iudicia eius. Et itez: Vide bonitatē & seueritatem dei. Seueritatē quidē in eis q ceciderunt. Bonitatē aūt in te, si tñ pmanseris in bonitate. Qui cōuertit petrā .i. mentes duras, in stagna aqua℞ .i. lachrymas largas, vt defleant sua & alio℞ delicta, q etiam cōuertit & rupem .i. cor in malo habituatū, in fontes aquarum, ita q copiose defluant lachrymę sanctæ ex eo. Nā

sicut

A ſicut apl'us dicit: Vbi abũdauit delictũ, ſuperabundat & grã. Pōt quoq; exponi de ſaluatore,
de q̃ legit. Petra erat Chrũs, ipſe eſt etiã rupis, propter immobilẽ mẽtis ſuæ in deo cõſtantiã. Roma. 5.
Hãc petrã, iſtãq; rupẽ cõuertit deus in ſtagna & fontes aquaꝝ, qñ pro oĩbus nobis tradidit il 2. Cor. 10
lum, ita vt foderent manus eius, pedes ac latus, ex qbus fluxerunt quinq; lympidiſſimi fontes Pſalm. 21
ſanguinis ſacri, q aqua dr̃ nõ ſubſtãtialr̃, ſed ꝑpter effectũ, qm̃ ſicut aqua abluit corp⁹, ſic ſan
guis Chr̃i abluit corda, ſcd̃m q̃d in Apoc. Iohãnes dicit. Qui dilexit nos, & lauit nos à pc̃tis Apocal. 1
nr̃is in ſanguine ſuo. De his aũt bñficijs tuis, ſeu nr̃is ꝓfectib⁹, q ſunt dona tuę pietatis, nõ no
bis dñe nõ nobis, ſed nomini tuo da gloriã. Super miſericordia tua. i. de grã nobis pie indul-
ta, & veritate tua, qua nos pie informas, veraciter corrigis, & de lege tua nos doces. Neqñ di
cant gẽtes, vbi eſt deus eoꝝ. i. nomẽ tuũ in nobis clemẽter glorifices, nosq; magnifice ſalues
ne blaſphemeris ab ĩpſis dicẽtibus te vel nolle, vel nõ poſſe ſaluare. Simulachra, id eſt, dij &
idola gẽtiũ. i. beſtialiter, criminaliterq; viuẽtiũ, ſunt argẽtũ & auꝝ opera manuũ hoĩm. i. hu
mano artificio ad formã deducta. Auari em̃ pecuniã colunt prò deo, Propter q̃d dicit apl's, Coloſſ. 3.
ꝙ auaritia eſt idoloꝝ ſeruitus. V niuſcuiuſq; equidẽ deus eſt q̃d amplus cogitat, amat & colit
ſcd̃m Auguſtinũ. Et ergo luxurioſi de⁹ atq; ſimulachrũ eſt fœmia, guloſi vẽter. Sed hęc lõge Iob. 31
ab eo ſunt, q cũ ſctõ Iob dicere põt. Si putaui auꝝ robur meũ, & obriſo dixi fidutia mea. Vñ 1. Tim. vl
apl'us prima ad Timotheũ ait: Diuitibus huius ſeculi ꝓcipe, nõ ſublime ſapere, nec ſperare in
incerto diuitiaꝝ, ſed in deo viuo, qui p̃ſtat oĩa nobis abunde. Quidã etiã in phantaſmatibus
ſuis, atq; vaniſſimis phantaſiis deo relicto occupant. Hoĩes aũt quoꝝ ſunt iſta ſimulachra, dij
& opera, os habẽt & nõ loquẽtur ſalubria, deũ laudando, & propria vitia cõfitendo, oculos
B habent, apertos ad vana & ſecularia, & non videbunt, bona æterna atq; cœleſtia, aures ha-
bẽt, ad inutilia verba intẽtas, & nõ audiẽt, per obediẽtiã diuina eloquia, nares habent ad diſ-
cernendũ, & nõ odorabũt, bonæ vitæ flagrãtiã & virtutũ dulcedinẽ, Pedes habẽt, currentes
ad mala, & nõ ambulabũt, viã mãdatoꝝ dei. Manus habẽt, extentas ad opera vitioſa, & non
palpabũt, hoc eſt, digitis ſuis non tangẽt quę dicũt, vt bona q̃ docent aut ſciunt exequantur.
Non clamabũt in gutture ſuo, perſonãdo deuote ꝓconia creatoris. Similes illis fiant q faciũt
ea. i. qui illos ad idola facienda aut veneranda inducũt, illis aſſimulent in malis culpæ & pœ-
næ, quia nõ ſolũ qui faciũt, ſed etiã qui conſentiũt, aut cooperantur faciẽtibus digni ſunt mor
te, ſecũdum apoſtolũ. Ecce qualiter peccatores impij & ingrati, oĩbus donis dei, videlicet Roma. 1.
mẽbris corporis & viribus animæ abutunt. Nã quibus vti debuerãt in dei obſequio, vtuntur
in opibus tenebraꝝ, talẽta ſibi cõmiſſa nõ ſolũ abſcondũt, ſed inique dilapidãt. Propter hoc
Romanos hortat apl'us. Sicut exhibuiſtis mẽbra vr̃a ſeruire immũditię, & iniqtati ad iniqta- Matt. 25
tem, ita nũc exhibete mẽbra vr̃a ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Domus Iſrael. i. eccleſia Roma. 6.
Chr̃i, deũ per fidẽ amoroſe contemplans, de qua domo dicit apl'us ad Hebræos. Chrũs tanq̃
filius in domo ſua, q̃ domus ſumus nos, ſperauit in dño, ſciens ſcriptũ eẽ. Benedictus vir qui
confidit in dño. Huic em̃ domui ait Chrũs apud Lucam. Nolite timere puſillus grex, q̃niam
cõplacuit patri veſtro dare vobis regnũ, adiutor eorum, & protector eoꝝ eſt. Chriſtus nãq; Hebrę. 3.
C vt in Mattheo legit, promittit eccleſiæ. Ego vobiſcũ ſum oĩbus, vſq; ad conſumationem ſe- Hiere. 17.
culi. Domus Aaron, hoc eſt cõgregatio fideliũ ſacerdotũ, de qbus apl'us loquit. Qui bene ꝓ- Lucæ. 12.
ſunt ꝓbr̃i duplici honore digni ſunt, qbus apud Eſaiam dicitur, Vos ſacerdotes domini vo- Mat. 28
cabimini, miniſtri dei noſtri dicetur vobis. Sperauit in dño, ꝙ eius auxilio ſacerdotaliter vi- 1 Timo. 5
uat, & alijs digne præſit. Quanto em̃ ad perfectiorẽ vitã tenent, & grauiori periculo ſubijciũ Eſaię. 61.
tur, ſi indigne ſe habeãt, tãto indigẽt firmius, pleniusq; ſperare in dño. Sed, proh dolor, mul
ti iam ſacerdotes inueniuntur, non in dño confidentes, nec ſacerdotaliter conuerſantes, ſed
theſaurizantes ſibi argentũ & auꝝ, in q̃ confidũt hoĩes, veneremq; colẽtes, qbus conuenit il
lud Hieremiæ. Sacerdotes non dixerunt, vbi eſt dñs, & tenentes legẽ neſcierũt me, & paſto Hiere. 2.
res ꝓuaricati ſunt in me. Illud q̃q; Ezechielis. Sacerdotes inter mũdũ & pollutũ nõ intellexe Ezech. 22
rũt. Impletũq; cernimus q̃d per prophetas Eſaiã & Oſee ꝓdictũ eſt. Erit ſicut populus, ſic ſa- Eſaiæ. 4.
cerdos. Cætera patẽt ex ꝓcedenti articulo. Egrediamur itaq; ſpũaliter ex Aegypto, feſti- Oſee. 4
nando ad patriã, & odiẽtes (ſecũdũ monita Iudæ apoſtoli) eã quæ carnalis eſt maculatã tuni
cam. Nã vt ſcribit Corinthijs Paulus. Quæ ſocietas luci ad tñbras? Quæ aũt cõuẽtio Chr̃i ad 2. Cor. 4
Belial, aut quæ pars fideli cũ infideli? Deniq; nõ cõpingamus aĩas nr̃as ſimulachris ſenſibiliũ
rerũ aut imaginibus trãſitoriorũ bonoꝝ, ſed mundo corde & mẽte theoricis contemplatio
nibus adornata, domino miniſtrare, placere, & ſemper aſſiſtere enitamur, implentes illud Iu Iudæ. 2.
dæ. Superædificantes voſmetipſos ſanctiſſimæ fidei veſtrę, in ſpiritu ſancto orãtes, voſmet-
ipſos in dilectione dei ſeruare, expectantes miſericordiã dñi nr̃i Ieſu Chriſti in vitã æternã.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXIIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Haleluia, Diſſeritur hic de laude diuina & gratiarum actione pro liberatione à malis huius ſeculi, monetq; propheta rogare, quatenus liberemur à periculis æternæ dãna-

tionis,& vt requiẽ cõsequamur in regione viuorꝝ futuri seculi. Et intẽdit nos inducere ad lau D
dandũ iugiter deũ bñdictũ,& vt in oibus necessitatibus & periculis ad ipm recurramus. Tria
itaq; facit. Primo nanq; enarrat afflictiões in qbus cõstitutus erat. Deinde petit liberationẽ ab
eisdẽ,ibi,O dñe libera aiam. Tertio excitat semetipm ad pœniam & fidẽ,qtenus deo accep-
tasage possit grãꝝ actiones,ibi,Cõuertere aia mea. Author facili ipm absoluit cõmẽtario.

¶Expositio Tituli.

¶Titulus psalmi est. Alleluia. Loquit aũt propheta in psalmo hoc in psona cuiuscũq; fide
lis peregrinãtis à dño in hoc seculo nequã,quod est regio vitiorum. Talis igitur homo gra-
tias agens deo de sua liberatione,partim iam facta seu inchoata, postmodum vero cõplen-
da,ita exorsus est.

¶Expositio psalmi.

Ilexi,⌋ summũ bonũ,quod solũ in se & propter se summe amandũ est. Et nõ » 1
dixit quid diliget,ad insinuandũ q deus solus propter se amandus sit,& ali-
qua tãtũ in eo,⌊quoniã exaudiet dominus vocẽ orationis meæ,⌋ hoc est ver »
bũ bonæ spei,omnino em̃ sperare debemus,q deus preces nostras inanes esse
non sustinet,dũmodo postulemus sicut petendũ est,aliàs cõuenit nobis quod
Iacobus asserit: Petitis & non accipitis,eo q male petatis. Talis autem peti-
Jacobi.4 tio nec vere,nec proprie dici potest oratio,quoniam oratio (secundum Damascenũ) est peti
tio decentium à deo. Hic aũt dicit se diligere deũ propter beneficiũ exauditionis. Nam pro-
pter beneficia sua deus amandus est,& tanto plus cæteris,quanto plura atq; maiora dona ab
eo recepimus. Magis tñ amãdus est deus,propter seipm ac propriã bonitatẽ,q vere pura & E
Joban.4 infinita est. Debemus aũt deũ propter vtrãq; causam simul ac summe amare,ad qd pertinet
quod in canonica Iohãnis scriptũ est: Nos ergo diligamus deũ,quoniã ipse prior dilexit nos
Quòd aũt dñs exauditurus sit me,hinc cõfido. ¶Quia inclinauit aurẽ suã mihi,⌋.i. miseri- » 2
cordiã suã obtulit mihi,asserẽs se paratũ infirmãti succurrere,miserꝝ exaudire, periclitãtem
saluare. Propterea ⌊& in diebus meis⌋.i. cũctis diebus qbus subsisto,& nõ solũ ad horã, seu »
modico tẽpore ⌊inuocabo,⌋ ex intimo cordis affectu deũ orabo,secundũ qd apud Lucam »
Luc.8 Chrs testat: Oportet semp orare,& nõ deficere. ¶Circũdederũt⌋.i. copiose & vndiq; in » 3
uaserũt ⌊me,⌋ in medio laqueorꝝ positũ,⌊dolores mortis⌋.i. pœnæ mortales, vehementes »
tẽtatiões,inordinatæ affectiões,q mortẽ ppetuã aiæ ingerũt,nisi pietas dei succurat,⌊& peri »
cula inferni⌋.i. pctã mortalia,vel saltẽ via facilè incidẽdi ea,⌊inuenerũt me,⌋ qñ grãm pdi- »
di,cõsentiẽdo malignis affectibus. Dicunt aũt pctã mortalia inferni pericula,qa p ea perit a-
nima in ęternũ proijcienda in infernũ: Possumus quoq; p dolores mortis accipere pœnas ex
originali pctõ sequutas,& propter illud nobis inflictas,sicut sunt languores,& moriendi ne-
cessitas,rebellio sensualitatis,& reliqua vulnera aiæ. Pericula veró inferni sunt oĩa illa,quę ho
Job. 6 minẽ trahunt ad spũalem interitũ. Hos dolores,hæcq; pericula,nõ ignorabat beatus Iob,qui
ait: Sagittæ dñi in me sunt,quarꝝ indignatio ebibit spm meũ,& terrores dñi militant contra
me. ¶Tribulationẽ⌋ in corpore ⌊& dolorẽ⌋ in aia ⌊inueni,⌋ per experientiã earundem » 4
2.Cor.7 quẽadmodũ dicit aplus: Foris pugnæ,& intus timores,& nullã requiẽ habuit caro nr̃a, & su-
pra modũ grauati sumus. Ecce quõ prælecti dei viuẽtis flagellis psentis vitæ purgant, circũ F
Prouer.3 ciduntur, & poliunt, vt fiant lapides apti,ex qbus ædificent muri Hierusalẽ. Ideoq; in pro-
uerbijs scriptũ est: Disciplinã dñi fili mi,ne abijcias,& ne deficias cũ ab illo corriperis, quem
em̃ diligit dñs,corripit,& quasi pater in filio cõplacet sibi. Hinc quoq; angelus Raphael dixit
Tobię.12 Tobiæ: Quia acceptus eras deo,necesse fuit vt tentatio probaret te. Nõ ergo frangamur ad
uersis,sed quo pluribus malis vallamur,eo fiducialius,pleniusq; speremus nos ad electorꝝ ac
filiorꝝ numerꝝ ptinere,sed pro grã incõcussæ patiẽtiæ, indesinẽter oremus,sicut subiũgitur.
⌊& nomẽ dñi inuocaui,⌋ vt mecũ esset p grãm,meq; erueret,si vtile esset animæ meæ. Vn- »
Jonæ.2 de scriptũ est: Clamaui ad dñm de tribulatione mea,& exaudiuit me. Cum angustiaretur in
me spũs meus,dñi recordatus sum. ¶O dñe libera animã meã,⌋ ab omni periculo, qui es » 5
⌊misericors dñs,⌋ quoniã peccatori pœnitenti statim indulges,⌊& iustus,⌋ quoniã nullũ »
Job.24 malũ ĩpunitũ relinqs,& me ppter pctã mea ĩ hac vita rãtis castigatiõib⁹ pcussisti. Vñ Iob ait
Sapiẽ.11. De⁹ iultũ abire nõ patit,⌊& de⁹ nr̃ miseret⌋ prout liber Sapiæ testat: Misereris oĩm, qm̃ oĩa »
Johelis.2 potes,& dissimulas pctã hoĩm propter pœnitẽtiã. Et in Iohele. Cõuertimini ad dñm, qa be-
nignus & misericors est,patiẽs,& multæ misericordiæ,& pstabis sup malitia. ¶Custodiẽs » 6
paruulos,⌋.i. humiles à peccatis gratiose pseruans est ⌊dñs.⌋ Superbis em̃ resistit, humilib⁹ »
Prouer.3 aũt dat grãm. Quapropter in prouerbijs legitur. Sapientia protegit gradiẽtes simpliciter.i.
Esaiæ.57 humiliter. Et apud Esaiã. Dñs excelsus & sublimis habitans æternitatẽ,& cũ cõtrito ac humi
li spũ,vt viuificet spm humiliũ & cor contritorꝝ,⌊humiliatus sum,⌋ descẽdens à monte su- »
Eccl.3 perbiæ,& agens quod Ecclesiasticus consulit. Quanto magnus es,humilia te in omnibus,
⌊& liberauit me,⌋ à malis pœnarum multarum,ac varijs vitijs. Propter quod prima Petri »

monet

A monet sermo diuinus. Humiliamini sub potēti manu dei, vt vos exaltet in tpe visitatiōis.
7 " ¶ Cōuertere anima mea ⌋ à turbulētis cogitatōibus, à supuacuis solicitudinibus, ab impe- 1. Petri. 5.
tuosis, inordinatisq; motibus passionū atq; facinoꝝ, ⌊ in requiē tuā ⌋ .i. ad pacē internā, ad
contēplationē quietā, ad stabilitatē mentalē, ad tuipsius vacationē, ad cōsciētiæ securitatē.
Et qm̄ istā reperiri nō valēt nisi in deo, idcirco cōuertere ò aīa mea, à multis in reqem tuā, vi Esaię. 57.
delicet ad vnū qd solū necessariū est, à creaturis ad creatorē, de q in Esaia scriptū est. Requiē
" dabit tibi dn̄s semp, & īplebit splēdoribus animā, ⌊ qa dn̄s bn̄fecit tibi ⌋ .i. merito in deū cō-
uerti debes, quiescēdo in eo, sicut in vltimo fine summoq; bono, ppter bn̄ficia eius, qbus te à
malis eripuit, à periculis pseruauit, grāq; ipleuit. Hæc aūt bn̄ficia specificanť, dum subditur.
8 " ¶ Quia eripuit animā meā de morte ⌋ peccati in q fuit, de morte qq; inferni, in q nisi deus
" misericorditer pepercisset, fuisset ⌊ oculos meos à lachrymis ⌋ .i. à cā plāgēdi, qa em̄ de pc̄tō
eū eripuit, abstulit ei causam lachrymādi. Vel, à lachrymis qs pro pc̄tis effudi, dādo mihi cō
solationē internā de spe remissionis, & ita mitigauit in me dolorē ac fletū. Vel sic, & meli⁹ vt
videť. Eripuit oculos meos à lachrymis, q solēt venire ex pusillanimitate, seu inordinata tri-
stitia, aut alia qlibet irrationabili causa. Has lachrymas expedit nobis auferri, nō aūt lachry-
mas ex recordatōe pc̄ti, seu desiderio dei ac patriæ emanātes, nisi forte ad tps, cū ipę sint ma-
ximū donū spūs sancti. De illaꝝ vero cessatōe lachrymaꝝ dn̄s ait p Hier. Quiescat vox tua à Hiere. 31.
ploratu, & oculi tui à lachrymis, qa est merces operi tuo. De his autē lachrymis dn̄s ait apud Matt. 5.
" Mattheū. Beati q lugēt, qm̄ ipsi cōsolabunť, ⌊ pedes meos ⌋ .i. affectus meos, cogitationes &
9 " opa eripuit ⌊ à lapsu .i. à ruina pc̄ti. Hinc ergo (vt spero) ¶ Placebo dn̄o ⌋ plene atq; psecte
" ⌊ in regione viuoꝝ ⌋ .i. in patria beatoꝝ, q veraciter viuūt, in tm̄, vt nr̄a vita illoꝝ vitæ cōpa
rata mors sit potius dicēda, quàm vita. In hac vita in q iust⁹ septies cadit in die, in q oēs nrę iu
B stitiæ sunt, qsi pannus mēstruatæ, deo psecte placere nō possumus, qm̄ videt in nobis venia-
lia mala, q sibi nullatenus placēt, & aliqliter displicēr. In patria vero psecte ei placebim⁹, qm̄ Prou. 24
nihil īpuritatis inerit nobis, sed erim⁹ ei rōne psectę mūditiæ similes. Specialr aūt conuenire Esaię. 64
possunt tres isti versiculi viro deuoto in extremis agēti, q vidēs mortē sibi iā eē propinquam
alloqui pt animā suā dicēdo. Cōuertere aīa mea de corpe mortis hui⁹, de pn̄tibus istis psuris
de graui isto exilio, in reqem tuā .i. in paradisum cęlestē, in vitā ęternā, qa dn̄s bn̄fecit tibi, in
vita ista p grām. Idcirco redi ad creatorē tuū, p seruētē amorē, vt bn̄faciat tibi p gloriam. De
hac etem̄ reqe accipi pt qd dn̄s p Esaiā testať. Erit (inqens) securitas vsq; in sempiternū, & se Esaiæ. 32
debit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiducię, & in requie opulenta.
Quia eripuit animā meā de morte, sicut expositū est. Vel, ideo ista dicunť, qm̄ sanguine suo
eripuit Chr̄s aīas nostras à morte ęterna, de qua in Apoca. scriptū est. Qui vicerit, nō ledetur Apoca. 2.
à morte secūda. Oculos meos à lachrymis, qs in inferno habuissem, in q erit fletus stridorq; Luc. 13
dētiū, nisi Chr̄s me liberasset. Pedes meos à lapsu, qa in se stabiliuit vota & opa mea. Ecce
psalmus hic breuis, sententiaꝝ plenitudine decorať, in q pulchre instruimur, qd nobis in ad-
uersis agēdū sit, vbi intētionē ac desideria nr̄a figere debeam⁹, & bn̄ficia dei in ipō cōpēdio-
se recolimus. Merito etiā psalmus iste in defunctoꝝ officio caput ē, qa in eo multa dicūtur, q
vel in psona defunctoꝝ, vel pro ipsis defunctis dici possunt. Defuncti em̄ (pro qbus oram⁹)
qui sunt in purgatorio diligūt deū, & sciūt se à tormētis liberandos, pro qua tn̄ liberatōe ipsi
orare nō possunt oratōe meritoria, qūis eā inæstimabiliter cupiant. Deniq; certi em̄ sunt se Miche. 6
C nunq dānādos, de q (proh dolor) nos certi nō sumus, Propter qd necesse ē nos timorate atq; Philip. 2.
solicite ambulare cū deo nostro, illudq; apostoli adimplere. Cū metu, timore & tremore ve Job. 31
strā salutē opamini. Ob hāc em̄ causam sanctus Iob dixit: Semp quasi tumētes sup me fluct⁹ Eccles. 9
timui deū. Nec miꝝ, cū nemo nostrū sciat an amore dignus sit an odio.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXV.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Haleluia. In Hebræo nullus ē huic psalmo titulus. Est aūt de cōstantia fideliū in fide & pseuerātia etiā vsq; ad martyriū, vnde propheta hortať ad laudē dei pro dono fidei, cōmendans eos q verbo & exemplo alios ad fidei confessionem pro gloria nominis Christi hortantur. Hinc in primis agit de constantia & vnione iustorum in fide. Post hoc vero refert gratiarum actiones pro eadem sibi a deo collata, ibi: O dn̄e quia ego seruus tuus. Author autem confutata primum expositione quorundam de Dauid ad literam, expendit ipm̄ ad iam prælibatum sensum. Et nihilominus allegorice de Christo declarās quomodo orādus sit à sacerdote diuina celebraturo.

¶ Expositio tituli.

¶ Huius quoq; psalmi, sicut pcedentiū, titulus est: Alleluia. Et sicut pcedentē psalmū qdā exponunt ad literam de Dauid, constituto in persequutione Saulis, ita q in psalmo illo petit liberari ab illa psequutōe iniusta, sic psalmū præsentē exponūt ad literā de Dauid, cōstituto in persequutione Absolonis filij sui, vt sit sensus primi versiculi. Credidi, Sibæ dicenti mihi

de domino suo, Mephiboseth verba mendacia, propter q̄d loquutus sum, ad Sibam. Omnia D
2. Reg. 16 quæ erãt dñi tui, tua sunt, ego aũt humiliatus. i. cõtēptus & exprobratus sum nimis, qa propter Absolonē inij fugā. Secūdū hāc expositionē loquif Dauid hic de sua credulitate mala, & leui atq; decepta. Nā credidit pessimo detractori, sine debita inqſitiōe, & de loquutiōe sua iniusta, qua ex falsa credulitate cõtulit Sibæ oīa bona prj viri, puta Mephiboseth. Hęc āt ex-
Roma. 10 positio nō videf cõsonare expositōi seu allegatiōi Pauli apłi, q sancto spū plenus, & mentem Dauid plenissime sciēs, allegat hæc verba in epistola ad Romanos tanq̄ dicta de bona credu
Ibidē. litate fidei sanctæ, & sancta cõfessione veritatis creditæ, de qbus ait: Corde credif ad iustitiā ore aūt cõfessio fit ad salutē. Sic em̄ allegat versum p̄sentē. Sicut scriptū est. Credidi propter
2. Cor. 4 q̄d loquutus sum. Et nos credimus, propter q̄d & loqmur. V ñ certū est, φ apłus innuit istam scripturā ad literā loqui de bona credulitate, atq; salubri loquutiōe. Et ita Dauid nō fecit hūc psalmū de seipo ad sensum p̄tactū. Dicēdū itaq;, φ materia psalmi isti᷒ est cõstātia fideliū, & maxime sanctoꝝ martyꝝ in fide, & fidei publica professione, in q̄rum p̄sona, ait propheta.

¶Expositio psalmi literalis.

Redidi] quæcūq; fides catholica exigit esse credenda, [propter q̄d loquutus sum,] publice cõfitendo corā infidelibus & tyrānis, seu alijs qbuscūq; ea q̄ credo. Primo credif, deinde vera cõfessio seqtur, quæ ex fide originaf, nec sufficit, vnū sine alio in certo casu. Quòd em̄ sine fide nō sufficiat loquutio seu cõfessio
Romañ. 1 certū est, cum iustus ex fide viuat. Quod vero necesse sit fidem cõfiteri corā hominibus, quando rationabilis causa occurrit, videlicet ne alij scandalizenf, vel deus blasphemetur, liquet ex eo φ Chrūs ait: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc fi- E
Luce. 9 lius hominis erubescet, cum venerit in regno suo. Et ad Timotheū ait apłus: Noli erubescere
2. Tim. 1. testimoniū dñi nostri Iesu Christi. Hoc martyres sancti eminentissime impleuerūt. Nos quoq; in pace ecclesiæ credimus, & proximis nostris credita loqmur & cõfitemur, [Ego autem] propter veram fidem, & sanctā cõfessionē, [humiliatus] .i. vexatus, cõtēptus, & pas-
Johan. 16 sus [sum nimis] ab aduersarijs veritatis. Quēadmodū Chrūs in euāgelio ait: In mūdo pres
Matt. 10 suram habebitis. Et iteꝝ: Odio eritis omnibus hominibus propter nomē meū. Vel, ego hu-
Lucæ. 21. miliatus sum nimis, hoc est, de vera fide & cõfessione cõstanti non superbiui, nec aliqd boni viribus meis asscripsi, sed meipm̄ corā deo profundissime humiliaui, idcirco ab eo merui cõseruaui. ¶Ego dixi in excessu meo] .i. in sublimi cõsideratiōe, seu contēplatione extatica, 2
qua speculatus sum distinctionē inter diuinā essentiā, atq; humanā naturā, [omnis hō mendax] .i. quilibet hō per cõparationē eius ad deū, & cõsideratus secūdū seipm̄ est mēdax, verbo vel opere, vel patiētia, vel comparatiōe, ita φ sicut deus est ens & veritas, sic hō est nihil & mēdax, si referatur ad veritatē, essentiāq; diuinā. Dicif ergo oīs homo mēdax, nō ab habitu falsitatis, sed qa interdū mētitus est verbo vel actu, loquēdo aut operādo nō recte, non iuste, nō vere, & p cõsequēs mendaciter & oblique. V ñ ad Rom. scribit apłus: Est aūt deus verax,
Roma. 10 omnis aūt homo mēdax. Et apud Hieremiā dicif deo. Ad te gētes venient ab extremis terrę,
Hiere. 16 & dicent. Vere mēdacium possiderūt patres nostri, vanitatē quæ eis nō profuit. Queadmodum nāq; verum multipliciter dicif, ita & mendax. Nā alia est veritas vitæ, alia veritas entis, alia veritas propositionis. Iterū aliqua est veritas vitæ, alia veritas doctrinæ, alia iustitiæ. Similiter aliud est mēdaciū vitæ, q̄d simulatio appellari posse videf, vel iniustitia, aliud est mendacium entis, sicut dicimus istud est falsum & sophisticatū auꝝ, aliud vero est mendaciū orationis. Et certū est, φ omnis homo viator fit aliquo hoꝝ modoꝝ mendax, cum nō fit homo
Eccles. 7 super terrā, qui faciat bonum & non peccet, vt dicit Ecclesiastes: Imò Iacobo teste, in multis offendimus omnes. Vel dicitur omnis homo secūdum se mēdax. i. instabilis, fragilis, ad pec
Jacob. 3. cata procliuus. Cū ergo omnis homo ex se sit mēdax, ego autē ex gratia dei verax sum, ideo
¶Quid retribuā domino] hoc est, qd dignū restituā ei, & quā ei vicissitudinē reddā [pro 3
omnibus quæ retribuit mihi] .i. pro omnibus donis gratiæ suæ, quæ sæpe contulit mihi, qa in primo parēte dedit ea mihi & peccaui in illo, amisiq; ea. Rursus dedit mihi ea in baptismo, sed iteꝝ peccans, perdidi dona grāe dei. Ipse vero in sacramēto pœnitētiæ ea mihi retribuit F
Quis autem omnia beneficia dei generalia & specialia, naturalia atq; gratuita numerare vel exprimere poterit? quā cõdidit, p̄pter nos, ad nostrā custodiā deputat, atq; trāsmittit ange-
Baruch. 3 los sctōs. Tādē ipsemet venit ad nos, & in terris visus ē, & cū hoībus cõuersatus ē, corpe suo & sanguie alit nos, p̄pter nos mori dignatus ē. Versiculus iste cū ingēti deuotōe dicendus ē, q̄tenus tota mēte optemus deo eē grati, eius bñficia memoriter atq; frequēter recolēdo, eaq;
Psalm. 5. dño humiliter cõfitēdo, ipm̄ p eis feruēter amādo, reuerēter colēdo. Sed qm̄ de᷒ bonoꝝ no-
1. Par. 29 stroꝝ nō eget, sicut prio Paralyp. scriptura affirmat. Tua dñe sunt oīa, & q̄ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Idcirco nil dignius ei repēdere possum, nisi vt seqr vestigia ei᷒, & offerā ei meipm̄, passionē ac mortē, seu alia dura sustinēdo libēter pro eius amore, sicut subiungif. ¶Calicē salutaris] .i. passionē, p̄sequutionē, seu mortē salutis. i. p quā ad salutē ptigif.

A Per calicē nāq; venit ad gloriā,⌊accipiā⌋.i.æquanimiter tibi ferā. Vel,calicē salutaris.i.vi-
tam pœnitētialē,mei ipsius districtā castigationē,q̄tidianāq; mortificationē,accipiā,baiu- Roma.8.
lando crucē meā q̄tidie & Chr̄m sectādo. Nā vt ait ap̄lus ad Rom. Si spū facta carnis morti-
ficaueritis,viuemus,⌊& nomē dn̄i inuocabo,⌋ne in aduersis deficiā,aut in p̄priis meritis
5 sperare incipiā,aut mihi aliq̄d tribuā. ¶Vota mea⌋.i.desideria mea,⌊dn̄o reddā⌋nihil
inordinatū aut deo cōtrariū cupiēdo,sed cœlestia acquirendo,atq; pro eis rogādo,⌊coram
oīni populo eius⌋fideli p̄sente,vt ipsi q̄q; desideria sua dn̄o reddant,& meo exēplo cœlestia Eccles.5
appetāt. Vel,vota mea dn̄o reddā.i.promissiones meas ad laudē dn̄i adimplebo. Iuxta illud
Ecclesiastes.Si q̄d vouisti deo,ne moreris reddere. Displicet eñ ei infidelis & stulta p̄missio Ionæ.2.
Et Ionas. Quæcūq;(inq̄t)voui reddā dn̄o pro salute. In baptismo promisimus abrenūtiare
oībus pōpis & actibus satanæ,in religionis professione spopōdimus paupertatē,castitatē &
obediētiā. Et vtinā vota ista dn̄o p̄soluamus. Reddā ergo dn̄o vota hæc,nō solū in occulto,
sed corā omni populo,nō propter inanē gloriā,sed ad dei honorē & proximoꝝ ædificatio-
nem,q̄tenus illud Matthei p̄ficiā.Sic luceat lux v̄ra corā hoībus, vt videant bona facta v̄ra Matt.5.
& glorificēt patrē,⌊pretiosa in cōspectu dn̄i mors sctōꝝ eius⌋.i.corā deo digna atq; acce-
pta est discessio hoīm p̄fectoꝝ,q̄m mors hæc ianua est vitę æternæ. Hoīes aūt vbertim par-
uipendūt mortē,vel occisionē sctōꝝ,sed deus iudicat eā æterno p̄mio munerandā. Hinc nē
pe ab Esaia dr̄. Iustus perit,& nō est q recogitet in corde suo,& viri miæ tollūtur,& nō est q Esaiæ.57
6 intelligat. Et in libro Sapiē. Iustus si morte p̄occupatus fuerit,in refrigerio erit. ¶O dn̄e⌋ Sapię.4
hoc ē,merito te dn̄m voco,⌊qa ego seruus tuus⌋tibi obediēs in credēdo,⌊ego seru⁹ tuus⌋
operādo⌊& filius ancillæ tuæ⌋.i.natus de matre fideliter colēte. Vel,filius ancillæ tuæ,hoc
7 est,ecclesiæ tibi ministrātis. ¶Dirupisti vincula mea⌋.i.cōsuetudines malas & op̄a vitiosa
quę hoīem stringūt,ne ad dei obsequiū libere vadat. Hęc eñ ligāt,captūq; tenēt p̄ctōrē,sub
p̄tāte diaboli. Hæc vincula rūpit in nobis deus,dū p̄ctā dimittit,grām īfluit,& de seruis pec
B cati efficit filios adoptōis. Propter q̄d ait ap̄lus: Misit deus sp̄m filii sui in corda n̄ra clamātē, Galat.4.
Abba pater. Vel,dirupisti vincula mea.i.oīa impedimēta,q̄bus à tua contēplatōe impedior
.s.pœnalitates & obligatōes pœnaꝝ. Hoc deus nō facit p̄fecte nisi in morte hoīm p̄fectoꝝ
qui euolant,q̄les p̄sertim sunt martyres. Alii eñ q̄uis sint sancti, & miracula maxima op̄ati,
nō tñ vadūt ad dn̄m securi,sed horrescit eoꝝ cōsciētia scd̄m Hieronymū,quòd secundū cō-
munē legē accipi p̄t,aliqui tñ ex speciali grǣ dono certificati fuerūt de sua saluatōe,imo & e-
uolatōe,q martyres nō fuerūt,⌊tibi sacrificabo hostiā laudis⌋.i.pro istis b̄n̄ficiis te laudabo
& meip̄m seu alia q̄libet munera tibi cū laudibus immolabo,quēadmodū scriptū est. Ego au Ionæ.2
tem in voce laudis immolabo tibi. Et rursus. Quid digne offerā dn̄o,curuabo genu deo ex- Miche.6
celso,& nomen dn̄i inuocabo,pro cōseruatione atq; profectu in oīni bono. O q̄ta est virtus
8 huius uersiculi. ¶Vota mea dn̄o reddā in cōspectu oīs populi eius⌋sicut nūc dictū atq; ex-
positū est⌊in atriis domus dn̄i⌋hoc est,in locis ecclesiæ,q̄ est domus orationis,⌊in medio Matt.21
tui Hierusalē⌋.i.in medio vniuersalis ecclesiæ,per totū mūdū diffusæ,ita q̄ p̄seuerabo in ec
clesiastica vnitate,atq; catholica fide,scissuras hæreticoꝝ deuitans. Interdum enim p̄ Hieru
salem significat anima fidelis,& ecclesia militans.

¶Expositio eiusdem psalmi de Christo,& q̄uo à sacerdote celebraturo dicēdus sit.

C OMnia insuper verba psalmi istius de Christo cōueniēter satis intelligi possunt,ex-
cepto primo verbo q̄ dicitur,credidi. Cū eñ Chr̄us à principio creationis suæ aīæ
fuerit cōprehensor,nō conuenit ei fides,q̄ est theologica virtus,sed sicut in superi-
oribus frequēter attributum est Christo sperare seu spes,non prout spes est virtus
theologica,sed in q̄tum accipit pro q̄dam p̄stolatiōe boni futuri,sic Chr̄o attribui p̄ōt actus
credēdi,sumēdo hūc actū pro quacūq; cognitiōe fideli. Sicut eñ interdum accipit scriptura
scire pro credere,vt cū sanctus Iob dicit: Scio q̄ redēptor meus viuit,& in nouissimo die de Iob.19
terra surrecturus sim. Futurā nāq; resurrectionē nō sciuit nisi p̄ fidē. Itaq; ecōtra q̄nq; sumit
scriptura credere pro scire. Sicq; cōuenit Chr̄o,de q̄ psalmus iste exponi p̄ōt hoc mō. Cre-
didi.i.de veritate eoꝝ quę deus mihi(vt hō sum)reuelauit,nō dubitaui,propter q̄d loquutus
sum,doctrinā euāgelicæ legis,asserēdo me eē Chr̄m,& veritati testimoniū exhibēdo, sicut Iohan.18
in euāgelio dixi: Ego in hoc natus sum,& ad hoc veni in mūdū,vt testimoniū p̄hibeā verita
ti,ego aūt humiliatus sum nimis,à Iudęis q me cōtēp serūt, blasphemauerūt,& turpissima at
q; amarissima morte occiderunt. V̄n̄ in Esaia scriptū est. Nos putauimus eū q̄si leprosum,& Esaię.53
p̄cussum à deo,& humiliatū. Vel,hūiliatus sum nimis.i.in p̄prio corde humilimus fui,scd̄m
q̄d dixi apud Math. Discite à me,q mitis sum & humilis corde. Et alibi: Ego nō quæro glo- Matt.11.
riā meā. Ego dixi in excessu meo.i.in cōtemplatiōe qua deū vidi p̄ speciē. Omnis homo,p̄- Iohan.8
ter me,mendax,sicut in præcedenti articulo plenius est dictū. Et qa hoc dixi,cognoui quod
omnes indigerent liberari per me,sicut fatetur apostolus. Omnes peccauerūt,& egent glo- Roma.3.
ria dei. Et hoc modo in Michæa dicit. Periit sanctus de terra,& rectus in hominibus nō est. Miche.7

Quid retribuam dño, pro omnibus quæ retribuit mihi. i. pro incõparabilibus gratijs mihi cõ- D
cessis, qa nõ ad mẽsurã dedit mihi de⁹ spm̃, & sine pṽijs meritis assumpsit meã humanitatem
ad suũ eẽ diuinũ dei verbũ, imo plus dedit mihi q̃ toti vniuerso. Sicut Chrũs deo gratissim⁹
fuit, sic ista affectuosissime dixit. Et respõdet. Calicẽ salutaris accipiã. i. passionẽ saluificã, &
Johan. 18 mortẽ qua mũdus viuificet, sustinebo, quatenus dei honorẽ recuperẽ, moriẽdo pro oĩbus
Lucæ. 22. vt reducant ad deũ, hoc est, q̃d Chrũs passione instãte dixit: Calicẽ quẽ dedit mihi pater, nõ
Matt. 20 bibã illũ? Et alibi: Pater si nõ põt hic calix trãsire à me, nisi bibã illũ, fiat volũtas tua. Et filijs
Luc. 6 Zebedei. Potestis (inqt) bibere calicẽ quẽ ego bibiturus sum? Et nomen dñi inuocabo. Fre-
quenter Chrũs patrẽ inuocauit. Vnde scriptũ est: Erat Iesus pnoctans in oratione dei. Pas-
Heb. 5 sione quoq; instãte orauit, quẽadmodũ ad Hebræos dicit apostolus. Iesus cũ clamore valido
& lachrymis preces, supplicationesq; fundẽs ad eũ, qui possit illũ à morte saluũ facere, exau-
ditus est pro sua reuerẽtia. Vota mea dño reddã. i. desideria mea deo offerã orando atq; do-
cendo pro eius honore & mundi salute, corã omni populo eius pñte. Nã apud Iohannem
Johan. 8. Chrũs dixit corã discipulis atq; Iudæis. Ego honorifico patrẽ meũ. Et in cruce suspẽsus, ora
uit: Pater ignosce illis. Prætiosa in cõspectu dñi mors sanctoꝝ eius. Hoc est q̃d Chrũs in e-
Lucæ. 21. uãgelio ait: Capillus de capite vestro nõ peribit. Et rursus: Nolite timere eos q corpus occi
Matt. 10 dunt. quasi dicat. Tam ptiosa erit mors vr̃a dño, q̃ pro noĩe eius suffertis, vt merito debeatis
Johan. 14 appetere eã: O dñe, qa ego seruus tuus, in q̃tũ hõ. Vñ dixi: Pater maior me ẽ. Et: sicut mãda-
Esaię. 49 tũ dedit mihi, sic facio. In Esaia q̃q;. Dñs formãs me ex vtero seruũ sibi. Et ipẽ dñs ait de me.
Zachar. 3 Ecce ego adducã seruũ meũ orientẽ, ego seruus tuus & filius ancillæ tuæ, videlicet virginis E
Luc. 1 benedictæ, quæ ait: Ecce ancilla dñi. Dirupisti vincula mea, hoc est, passibilitatẽ & oẽs natu-
rales defectus, q̃s sponte assumpsisti, abstulisti à me, resuscitans me in corpe glorioso. Vel, di
rupisti vincula mea, hoc est, corpus meũ & corporis mẽbra tẽpore passionis, rumpi, vulne-
rari ac lacerari permisisti, ita vt à plãta pedis vsq; ad verticem capitis non esset in eo sanitas.
Tibi sacrificabo hostiã laudis, hoc est, meipm̃ in cruce offerã ad gloriã tuam, pro redẽptione
Hebræ. 10 humana, quẽadmodũ ad Hebræos ait aplus. Chrũs p spiritum sanctũ semetipm̃ obtulit im-
maculatũ deo. Vota mea dño reddã in conspectu oĩs populi eius, sicut iã patuit, in atrijs do-
mus dñi, in medio tui Hierusalẽ. Ad literã Chrũs orauit & prædicauit in tẽplo dei q̃d erat in
Malac. 3 Hierusalẽ, prout p Malachiã fuit pdictum. Statim veniet ad templũ suũ dominator, quẽ vos
quæritis, & angelus testamẽti, quẽ vos vultis. ¶ Porrò cum psalmus iste sit vnus eoꝝ q à sa
cerdotibus ante celebrationẽ dici solet, tãgẽdũ est breuiter, qualiter ab eis applicãdus sit sen-
sus psalmi istius ad sacrosanctũ officiũ missæ, sacramẽtumq; altaris. Dicat ergo fidelis ac de-
uotissimus Christi sacerdos, Credidi. i. firmissime tenui & tenebo ac teneo, q̃ in hoc sacramẽ
to sit totus Chrũs, eo modo quo ipẽ testatur, & ipa ecclesia profitetur, Propter q̃d loquutus
sum, cõfessionẽ meã & sermonẽ ad populũ, seu alia q̃libet bona ad hãc fidem spectãtia, meiq;
præparatoria ad trm̃ officiũ. Ego autẽ humiliatus sum nimis. i. oĩno indignũ me reputaui ac
reputo ad accedẽdũ Chri altare, & immolãdũ sacrificiũ tã diuinũ, ad q̃d dignus nõ eẽm cõsi
derata dignitate sacramẽti, q̃uis totius mũdi virtutes ac merita possiderẽ. Ego dixi in exces-
su meo. i. in alta cõsideratiõe eoꝝ q̃ circa hoc sacramẽtũ pẽsanda sunt, oĩs hõ mẽdax. i. nullus
vere dignus est ipm̃ cõsecrare aut sumere, qm̃ oẽs fragiles sunt & caduci. Quid retribuã dño,
pro oĩbus q̃ retribuit mihi, pſertim pro sacrosancta cõione corporis & sanguinis sui? Ca- F
licẽ salutaris. i. calicẽ saluatoris, in q̃ sanguis eius cõsecrat & continet, accipiã, manibus meis
in altari, & nomẽ dñi inuocabo, orãdo pro meipo ac alijs, pro viuis & mortuis, atq; pro oĩ-
bus causis pro quibus ecclesia statuit, aut mihi incũbit. Vota mea, hoc est, desideria mea dño
reddã corã oĩni populo eius. i. corã vniuersis astãtibus offerẽdo eis pñtibus vota & pces deo
Dirupisti vincula mea, o Christe. i. tuo ptiosissimo sanguine abstulisti pctã mea, imo q̃tidie
rũpis vincula vitioꝝ meoꝝ, p saluberrimã hostiã corporis tui & sanguinis, tibi o de⁹ pr̃, seu tri
nitas supbenedicta, sacrificabo hostiã laudis, offerẽdo ad laudẽ tuã corpus, & sanguinẽ sal-
uatoris, per quã oblationẽ, laus, honor & gloria, tibi impendit, cætera patent. Ecce psal-
mum vere ineffabili laude dignũ audiuimus, in cuius principio fidẽ verã, & sanctã cõfessio-
nem hõ deuotus & martyr inuictus fatet. Deinde respectu diuinæ veritatis, cęteros oẽs arbi
tratur mẽdaces. Insup solicitat ne deo inueniat ingratus, phibẽs se multa opa bona actuꝝ ad
gloriã creatoris ne ingratus existat. Cũ præcipua igit deuotione decet nos psalmũ tã dulcẽ,
decoꝝ, & sententiosum cãtare, quatenus vim eius mereamur gustare.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXVI.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Haleluia: Propheta monet oẽs gẽtes ad laudẽ dei, pter impletionẽ diuinę p-
missionis de incarnatiõe filij eius, nẽpe p quẽ facta est reparatio humani gñis. Duo itaq; agit,
porrò in primis inuitat oẽs ad diuinã laudẽ, deinde adsignat hmõi laudis rationẽ, ibi. Quo-
niam confirmata. Author vnico expendit ipsum commentario.

¶ Expositio

¶Expositio tituli.

A ¶Est aũt titulus psalmi ꝓsentis Alleluia, q̃a propheta in hoc psalmo oẽs gẽtes, oẽsq́ꝫ popu
los.i.hoĩes vniuersos. Iudæos videlicet atqꝫ Gẽtiles inuitat ad laudẽ dei pro bñficio incarna-
tionis Christi, & pro adimpletione eorum q̃ prophetata erãt de Chr̃o, gentiũq́ꝫ cõuersione
Et ꝙ iste sit literalis sensus psalmi huius, constat ex eo ꝙ apl̃us ad Romanos allegat scripturã Roma.15
psalmi istius, tanq̃ de gentiũ conuersione ꝓdictã. Dico (inqens) Iesum Chr̃m ministrũ fuisse
circũcisionis. Gentes aũt sup misericordia honorare deũ, sicut scriptũ est. Propterea cõfite-
bor tibi in gẽtibus. Et iterũ: Laudate oẽs gentes dñm. Et: Magnificate eũ oẽs populi. Chr̃s Esaiæ.28
eñ est lapis angularis, in q̃ Gentes & Iudæi coniũcti sunt. Vnã cõstituens ex vtrisqꝫ ecclesiã, Ephes.2
in qua nõ est distinctio Iudæi & Græci. Nã sicut ait apl̃us. In Christo Iesu neqꝫ circũcisio est Gala.5.
aliquid neqꝫ ꝑputium, sed noua creatura, qm̃ vero plures de Gẽtibus q̃ de Iudæis ad Christũ
cõuersi sunt, idcirco propheta hoc ꝓuidẽs primo inuitat Gentes, dicendo.

¶Expositio psalmi.

1 " LAudate dominum omnes gentes, ⌋ ad fidem vocate, de quibus Chr̃s. Opor
tebat Christum pati, & resurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœ- Luc.vlt.
" nitentiam in omnes gentes, ⌊ laudate eum omnes populi. ⌋ ex Iudaismo con-
» 2 uersi. Causa autem huius inuitationis annectitur. ¶Quoniã confirmata est
super nos misericordia eius, ⌋ hoc ẽ, effectus pietatis diuinæ, seu gratia dei co-
piose, & plenius quàm ante, effusa & roborata est super totũ genus humanum
videlicet super gentes & populos omnes, quãdo vtiqꝫ nisi in Christi aduẽtu. Tũc enim (sicut
B Iohannes testat̃) gratia per Chr̃m facta est. Loquebat̃ ergo propheta de futuro per modum Iohan.1.
præteriti, propter certitudinem prophetiæ. De hac cõfirmatione misericordiæ dei sup nos
quæ facta est in Chr̃i aduentu, nõ ante (dicit apl̃us) tẽpora prioris ignorãtiæ despiciens deus Actoꝝ.17
" nunc annuntiãt hominibus, vt omnes vbiqꝫ pœnitẽtiam agant, ⌊ & veritas dñi ⌋ hoc ẽ, im-
" pletio diuinaꝝ promissionũ, mysteriorumq́ꝫ Chr̃i ⌊ manet in æternum ⌋ quantũ ad fructũ
ex ea cõsequutũ, q est liberatio gñis humani. De hac veritate habetur apud Iohãnẽ. Veritas Iohan.1.
per Chr̃m facta est. Ipse nãqꝫ oñia de se ꝓdicta impleuit. Vnde pendẽs in cruce dixit. Con- Matt.27
sumatũ est. Vel, veritas dñi, i. doctrina & ꝓdicatio Chr̃i atqꝫ euãgelicæ legis, manet in æter- Lucæ.21
num, quemadmodum Chr̃s testatur. Cœlum & terra transibũt, verba autem mea nõ tran- Iohã.14.
sibunt. Vel, veritas domini, hoc est, Christus filius dei, qui ait: Ego sum via, veritas & vita,
manet in æternum, quod Iudæi quoqꝫ confessi sunt, dicentes ad saluatorem. Nos audiuimus Iohan.12.
ex lege, quia Christus manet in æternum. Psalmum hunc verbis per modicum, & sensibus
plenum ac magnum, sancti doctores vehementer commẽdant. Continet enim summatim,
quod in alijs psalmis sparsim tractatur. Deniqꝫ quid desperatis gentibus iocundius, quid mi-
seris cæcis & perditis dulcius dici potuit, q̃ q̃d sup eas confirmata esset misericordia dei, atqꝫ
ob hoc deũ laudarẽt. Cũ quadã igit̃ flãma sanctæ deuotiõis pronuntiet̃ à nobis hic psalmus.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXVII.

¶Argumentum.

¶Titulus. Haleluia: In hoc psalmo differitur de benignitate Chr̃i, qui veluti lapis angula-
C ris vnit mẽbra ecclesię. Propheta equidem intendit omnes inducere ad cõfessionem diuinæ
laudis, propter eius bonitatẽ & misericordiã, quam ostẽdit in multiplicibus suis beneficijs.
Hinc tres habet potissimũ partes, in quaꝝ priore ponit̃ hmõi mutatio, in altera aũt inuitatõis
ratio, ibi. Qm̃ bonus, & postremo quasi implicite designat qualis debeat eẽ status & cõditio
qui deũ digne laudare velint, ibi. Aperite mihi portas iustitiæ. Author ip̃m de Chr̃o intelli-
gendũ luculento cõmẽtario interpretatur. Et interim nihilominus q̃dã de ecclesia exponit.

¶Expositio tituli.

¶Adsignatur psalmo huic pro titulo Alleluia. Inuitat̃ enim populus electorum ad laudem
diuinã in hoc psalmo. Secũdũ Hieronymũ psalmus iste de Chr̃i primo aduẽtu manifeste cõ-
scriptus est, sicut in ꝓcessu patebit. Q̃d eñ inferi⁹ dr̃ lapidẽ quẽ reprobauerũt ędificãtes, &c.
dixit Chr̃s Iudęis de seipso ꝓdictũ. Nũquid (inquiẽs) legistis in scripturis. Lapidẽ quẽ re- Matt.21
probauerũt ædificãtes, hic factus est in caput anguli, &c. Petrus q̃qꝫ loquens principibus sa-
cerdotũ de Christo, probãsq́ꝫ eis Chr̃i glorificationẽ ait: Hic est lapis q reprobatus est à vo- Actoꝝ.4
bis ædificãtibus, q factus ẽ in caput anguli, & nõ est in alio aliq̃ salus. Probatio ãt nõ valet ni- Ephes.2.
si ex sensu literali, ꝓsertim Iudęis, q (vt fert̃) nõ recipiũt nisi sensum literalẽ. Multi ergo dicũt
hũc psalmũ ab illo loco. Aperite mihi portas iustitię, vsqꝫ ad finẽ loqui de Chr̃o. Citra vero
dicũt eũ loqui de inuitatõe Iudæoꝝ ad laudẽ dei, ꝓpter liberationẽ Dauid à multis periculis,
itaꝙ Dauid vsqꝫ in illũ locũ loquit̃ in propria ꝑsona de suis periculis. Hæc aũt nõ vidẽtur cõ-
gruere. Petrus nãqꝫ in actibus apostoloꝝ allegat illũ versiculum. Dextera domini exaltauit Actoꝝ.2.
me, dextera domini fecit virtutem. De exaltatione Christi diuinitus facta, & tñ ille versicu-
lus ꝓcedit versum, Aperite mihi portas iustitię. Totus ergo hic psalmus, q̃tũ fieri ꝑt de Chr̃o
exponẽdus

exponẽdus videtur. Loquẽs ergo sanctus Dauid in p̃sona Chr̃i siue ecclesiæ, ait: D

¶Expositio psalmi literalis.

Onfitemini domino⌋ cõfessione laudis. i. deum laudate ⌊qm̃ bonus⌋ hoc est, 1
propter seip̃m, qm̃ naturaliter q̃uolibet incircũscriptibiliter & sup̃essentialiter
Marc.10 bonus est, in tantum, vt in Marco Chr̃s affirmet. Nemo bonus nisi vnus de-
Lucæ.18. us, quod apud Lucam ita disseruit: Nemo bonus, nisi solus deus. Et nõ solũ de-
betis dño cõfiteri, qm̃ bonus in seip̃o, sed etiam quoniã bonus p̃ cõparatiõem
ad vos, sicut subiungitur, ⌊qm̃ in seculũ misericordia eius⌋ hoc est, semp̃ pa-
ratus est vobis misereri, & eius misericordia æterna est, sicut & ip̃e, cum idẽ sit ei esse, & mi-
sericordem esse. Effectus quoq; diuinæ misericordiæ manet in seculũ, quoniam indesinẽter
dat gratiam saltem aliquibus in p̃senti, & in omni opere dei misericordia admiscet, imo mi-
Iacobi.2. serationes eius sup̃ omnia opera eius, Propter q̃d scriptum est. Supexaltat aũt misericordia
iudicium. Sed repugnare videtur q̃d in eodem capitulo dicitur. Iudicium sine misericordia
Iob.24. ei qui nõ fecerit misericordiam. Cui concordat illud in libro Iob. Obliuiscatur eius miseri-
cordia. Et respondẽdũ quòd in aliquibus operibus dei iustitia p̃ponderat, clariusq; refulget,
vt in damnatione æterna maloꝝ. Idcirco dicitur eis fieri iudiciũ sine misericordia, & q̃ mi-
sericordia dei eoꝝ non meminit, non q̃ omnino nulla misericordia eis impendatur, cũ citra
condignũ patiãtur, sed quia misericordiam euidentem non consequuntur, eo q̃ æternaliter
puniantur. ¶Dicat nũc⌋ .i. in Chr̃i aduentu, p̃cipue ⌊Israel, quoniã bonus⌋ est deus, ⌊q̃- 2
niam in seculũ misericordia eius.⌋ dat em̃ gratiam in p̃senti, gloriamq; æternam in futuro.
¶Dicat nũc domus Aaron, quoniã in seculũ misericordia eius.⌋ Isti intelligi possunt tam 3
de populo Israelitico ex Iacob patriarcha orto, & sacerdotibus ex semine Aaron natis, q̃ de
populo christiano, & sacerdotibus Chr̃i p̃ illos significatis. Populus em̃ christianus dicit Is- E
rael. i. deũ fide p̃ dilectionem operãte contemplans. Domus aũt seu familia Aaron figurali-
ter est congregatio sacerdotũ ecclesiæ, qui sunt filij sacerdotis magni, videlicet Chr̃i, qui est
sacerdos & pontifex noster, quẽadmodũ Petrus in prima sua canonica ꝓtestatur. Eratis a-
1.Petri.2. liquando sicut oues errantes, sed conuersi estis ad pastorem & ep̃m animaꝝ vestraꝝ. ¶Di 4
Lucæ.1 cant nũc qui timent dñm⌋ timore sancto & filiali, ⌊quoniam in seculũ misericordia eius.⌋
Exod.20 sicut etiam ait virgo beata. Et mĩa eius a progenie in ꝓgenies timẽtibus eũ. Vnde in Exodo
dñs ait: Ego sum dñs deus faciens misericordiam in milia, his qui diligũt me, & custodiũt p̃-
cepta mea. Deinde Chr̃s de seip̃o testatur. ¶De tribulatione inuocaui dñm,⌋ hoc ẽ, quod 5
Heb.5 nunc ex verbis apostoli cõmemoratũ est, q̃a Chr̃s passione instante cũ clamore valido, & la-
Lucæ.22. chrymis p̃ces fecit ad deũ, Propter q̃d Lucas dicit: Quòd factus in agone prolixius orabat,
⌊& exaudiuit me in latitudine⌋ suæ dilectionis & pietatis, ⌊dñs⌋ pater om̃ipotens. Ideo a-
postolus addidit, q̃ exauditus est pro sua reuerentia. Et ip̃e ait ad patrẽ. Gratias ago tibi pa-
Iohan.11. ter, audiste me, ego aũt sciebam, qm̃ semp̃ me audis. ¶Dñs mihi⌋ secũdum quod hõ sum, 6
⌊adiutor⌋ fuit & est, cooperando mihi, & ꝓtegendo me semp̃ dum eram in via. Quẽadmo-
Hiere.20 dum apud Hieremiam ait de me sermo diuinus. Dñs mecum est tanq̃ bellator fortis. Idcirco
⌊non timebo⌋ timore inordinato ⌊quid faciat mihi homo⌋ p̃uersus, quicunq; sit ille iuxta
Esaiæ.50 quod in Esaia scriptum est de me. Quis est aduersarius meus accedat ad me? ¶Dñs mihi 7
Ibidẽ. adiutor⌋ quẽadmodũ idem Esaias ait: Dñs deus auxiliator meus, ⌊& ego despiciam inimi
cos meos⌋ me persequẽtes, nõ despiciendo eoꝝ naturã, sed malitiã, ita q̃ eoꝝ malignitatem
non formidabo, nec eos aliquid esse reputabo, in quantũ iniqui sunt. Præterea q̃libet chri- F
stianus de seip̃o hæc dicere potest. Debemus em̃ de tribulatione clamare ad dñm, sicut supi-
Psal.49. us dictũ est. Inuoca me ĩ die tribulatõis. Et tunc vtiq; si p̃seueranter clamemus, exaudiet nos
deus noster in latitudine. i. late & copiose, prout ip̃e pius & bonus est, & nostra merita exi-
Eccles.2. gunt. Quis em̃ inuocauit eum, & despexit eum? Cuilibet quoq; fideli adiutor est dñs, q̃a nõ
2.Cor.3. sumus sufficientes aliquid cogitare ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo
est. Ideo non timet vetaciter christianus, quid faciat sibi homo p̃uersus, imo in aduersis læta-
Esaiæ.51. tur, & ꝓpter amorem Chr̃i, præmijq; cœlestis paratus est mori. Quoniã scriptũ est. Nolite
timere opprobrium hominũ, & blasphemias eoꝝ. Quis tu vt timeas ab homine mortali, &
Prouer.29 à filio hominis, qui quasi fœnum arescit. Propterea Salomon protestatur. Qui timet homi-
nem, cito corruet, qui aũt sperat in dño saluabitur. Dñs mihi adiutor, per gratiã suã in pro-
speris atq; aduersis conseruans me, & ego despiciam inimicos meos, visibiles & inuisibiles,
confidendo in adiutorio dei, nõ innitendo viribus meis. Certus sum em̃ q̃ mihi dño adhæ-
renti nocere non poterũt. Ex quo sequitur, q̃d ¶Bonum (.i. melius) est confidere in dño, q̃ 8
Hiere.17. confidere in homine.⌋ Nam benedictus homo, qui confidit in dño, maledictus vero q̃ cõ-
fidit in homine, & ponit carnẽ brachium suum, & à dño recedit cor eius. ¶Bonũ (.i. meli- 9
us) est sperare in domino,⌋ qui solus potest saluare ⌊q̃ sperare in principibus⌋ qui neq; seip
sos nec alios valent saluare. Insuper Chr̃s ait: ¶Omnes gentes⌋ hoc est, aliqui de om̃i ge 10
nere ho-

A nere hominũ.s.viri & mulieres,superiores & subditi,antiqui & iuniores.Iudæi nanq; atque
Gentiles,⌊circũierunt me,⌋ tpe passionis,cõsentiẽtes in mortem meã. Nec mirũ si propter Actoꝝ.i.
hos Chrs vniuersalr dicat,Oẽs gentes,cũ Lucas scripserit:Erãt aũt in Hierlm habitãtes viri Mat.27
religiosi,ex omni natiõe,q̃ sub cœlo est. Et alibi legit:Exclamãs vniuersus pplus,dixit,San-
guis eius sup nos & sup filios nr̃os. Ecce qualr oẽs gẽtes cir[c]uierũt Christũ in malo. Interdũ q̃- Johan.11
q; oẽs gẽtes circuierũt eũ in bono,eo mõ q̃ pharisæi & principes Iudæoꝝ dixerũt:Videtis q̃a
nihil proficimus. Ecce totus mũdus post eũ abiit,⌊& in noie dñi⌋.i.ad gloriã dei factum fit Esaię.63
istud,⌊q̃a vltus sum ĩ eos⌋ ex zelo iustitię,nõ ex impatiẽtia aliq̃. Vñ Chrs loquit:Dies vltio-
nis ĩ corde meo. Vltus q̃ppe est Chrs in Iudæos,excæcãdo cor eoꝝ,auferẽdo eis grãm in p̃-
senti,& gloriã in futuro,tradẽdo etiã eos ĩ manus Romanoꝝ,atq; ĩ hac captiuitate grauissi-
me eos tenẽdo,in q̃ iã vltra mille & trecẽtos annos fuerũt. Hãc vltionẽ fecit Chrs vt deus,sed
vt hõ orauit pro ea. Tu aũt dñe Sabaoth,q iudicas iuste,& p̃bas corda & renes,videã vltiõ- Hiere.11.
11 nẽ tuã ex eis,tibi eñi reuelaui causam meã. ¶Circũdãtes circũdederũt me⌋.i.cum magno Matt.27
malignitatis affectu ambierũt me corã Pilato clamãtes,Tolle tolle,crucifige eũ,⌊& in noie Luc.23
dñi q̃a vlt[us] sum ĩ eos⌋ Istud ĩ versu sequẽti repetit,& est sensus idẽ. Ter q; ponũt hęc verba ad
designãdũ magnitudinẽ zeli iustitię,quẽ habuit Chrs,q semp erat diuinæ iustitiæ vnitus.
12 ¶Circũdederũt me sicut apes⌋ q̃ pũgũt aculeo,sic Iudęi verbis & ictibus me pũgebãt,di- Apocal.1.
cẽdo cõtra me verba blasphemię plena. Vñ & scriptũ ẽ:Videbũt ĩ quẽ cõpũxerũt,⌊& exarse
rũt sicut ignis ĩ spinis⌋.i.igne furoris & vehemẽtissima iracũdię flãma accẽsi sunt cõtra me,
B sicut ĩ spinis ignis accẽdit. Quapropter ex eoꝝ p̃sona scriptũ ẽ:Circũueniam[us] viꝝ iustũ,qñ Sapię.2
13 cõtrarius ẽ opibus nr̃is,grauis ẽ nobis etiã ad vidẽdũ. ¶Impulsus⌋.i.à Iudęis capt[us],& vs- Matt.27
q; ad locũ Caluarię crucẽ baiulãs ductus,⌊euersus sum⌋ à vita corpali,⌊vt caderẽ⌋.i.oĩno
mortuus remanerẽ,nec amplius memoria eẽt nois mei ĩ terra,prout scriptũ ẽ,dicũt aduersa- Hiere.11.
rii mei de me:Eradam[us] eũ de terra viuẽtiũ,& nomẽ eius nõ memoret vltra,⌊& dñs suscepit
me⌋.i. ab ista ruina p̃seruauit me,imò eius oppositũ fecit,qñ ipsi penitus perierũt,& ego re-
suscitatus sum,& vbiq; glorificatus. Propter q̃d ait pr̃ de me:Ecce seruus me[us],suscipiã eum. Esaię.42
Potest etiã istud ĩtelligi de ĩpulsiõe illa Chr̃i,de q̃ dr̃:Duxerũt eũ ad supciliũ mõtis,vt p̃cipi- Lucæ.4
14 tarẽt eũ,ipse aũt trãsiẽs,p mediũ illoꝝ ibat. Qñ ergo dñs ita suscepit me,ideo ¶Fortitudo
mea⌋.i.cã toti[us] fortitudis meę creatę,⌊& laus mea⌋.i.quẽ laudo,vel res laudata à me,ẽ ⌊do Johan.5
minus⌋ pr̃ seu deus trinitas. Hinc ei ait saluator:Non p̃t filius à se facere quicq̃. Et alibi. Ego Johan 8.
nõ q̃ro gloriã meã,sed honorifico patrẽ meũ,⌊& factus ẽ mihi ĩ salutẽ⌋.i.in causam toti[us] sa
15 lutis aĩæ meę & corpis,q̃a ab eo ẽ glorificatio mea ĩ mẽte & corpe. ¶Vox exultatiõis,⌋.i.
laudatio spũalis lætitię ⌊& salutis⌋.i.laudatio beata & salutaris,vel laus iocũda atq; salubris
atq; ex interiori iocũditate ac salute p̃cedẽs,est ⌊in tabnaculis iustoꝝ⌋.i.in patria btõꝝ,in Esaiæ.51
cordib[us] electoꝝ,in ecclesiis Chr̃ifideliũ,iuxta illud:Gaudiũ & lętitia ĩueniet in ea gr̃aꝝ actio Psalm.83
16 & vox laudis. Vñ supra dictũ ẽ:Bti q habitãt ĩ domo tua dñe,ĩ sc̃la sc̃loꝝ laudabũt te. ¶Dex
xtera dñi⌋.i.pia & gr̃osa assistẽtia seu magna potẽtia pr̃is æterni,⌊fecit virtutẽ⌋ in me,con
seruãdo me tpe passiõis,& faciẽdo mirabilia q̃ tũc fiebãt ĩ sole & luna,in terra,& tẽplo,cuius
scissum ẽ velũ,me q̃q; ac alios multos resuscitãdo tertia die à mortuis,sicut habet apud Matt. Matt.27
⌊dextera dñi exaltauit me⌋ in die ascẽsiõis sup oẽs cœlos,exaltauit etiã me,clarificãdo me[um] Mar.vl.
toto mũdo p doctrinã & signa aplõꝝ,sicut rogaui passiõe ĩstãte:Pater venit hora,clarifica fi Johan.17
liũ tuũ. De hac eñi exaltatiõe p̃dixit deus:Ecce ĩtelliget seruus meus,& exaltabit & eleuabit, Esaię.52
& sublimis erit valde,⌊dextera dñi fecit virtutẽ⌋ in corpe meo mystico,q̃d ẽ eccl̃a,mittẽdo
C ei ĩ die pẽtecostes spm̃ sanctũ,dansq; grãm miraculoꝝ discipulis meis. Vñ legit:Virtutes nõ Actoꝝ.19
17 modicas faciebat deus p manus Pauli. ¶Nõ moriar⌋ eo mõ sicut vos o Iudęi putastis,quia
nec spũalr moriar,q̃si blasphemus & ĩpius,neq; ĩperio corpalis mortis subiiciar,q̃nimò mox
ad ĩmortalẽ vitã resurgã,sicut in Euãg. sæpe p̃dixi,ideo sequit,⌊sed viuã,⌋ factus ĩpassibilis
⌊& narrabo opa dñi.⌋ Nã sicut ĩ actis aplõꝝ,& ĩ oĩbus Euãgelistis narrat,Chrs post passio Actoꝝ.1.
nẽ,& resurrect. discipulis suis frequẽter apparuit p dies q̃draginta,intrãs & exiẽs atq; mãdu- Mat.vl.
cãs cũ eis,& disputãs de regno. Tũc ergo narrauit eis opa dñi.s.suã resurrectionẽ,futuꝝ iudi Mar.vl.
ciũ,& vaticinia p̃phetaꝝ,mlta q; alia q̃ scripta nõ sunt,q̃a(vt dr̃ in euãg. Ioh.)multa alia fecit Lucæ.vl.
Iesus,q̃ si scribant p singula,nec ipm arbitror mũdũ cape posse eos q scribẽdi sunt libros. Joh.20.21
18 ¶Castigãs castigauit me dñs⌋ nõ p̃pter p̃prias culpas,sed p̃pter delicta eoꝝ,p q̃bus mo Johã.vlt.
ri me voluit,sicut scriptũ ẽ:Dñs posuit ĩ eo iniq̃tatẽ oĩm nr̃m,ipse aũt vulneratus ẽ p̃pter ini Esaię.53
q̃tates nr̃as,attritus ẽ p̃pter scelera nr̃a. Et alibi:Spũs oris nr̃i Chrs dñs captus ẽ in p̃ctis nr̃is Thren.4
⌊& morti nõ tradidit me⌋ ita q̃ mortis ĩperio subiacerẽ,sed stati ad vitã copalẽ reduxit me
sicut supra dictũ ẽ. Qm̃ nõ derelinques aĩam meã in ĩferno,nec dabis sanctũ tuũ videre corru Psalm.15
19 ptionẽ. ¶Aperite mihi portas iustitiæ.⌋ Hæc sunt verba Chr̃i ascẽdẽtis ad cœlos,ĩperan
tis angelis sc̃tis,Aperite mi ascẽdẽti & veniẽtibus mecũ,portas iustitiæ.i.aditus regni cœle-
stis. Has portas angeli sc̃ti apire dicunt p̃pter duplicẽ causam. Prima est,qñ tollũt impedi-

x menta

mēta ingrediēdi regnū cœleste, ꝑ hoc ꝙd ad eoꝝ officiū spectat, aereas ptātes coercere, quæ D
semp nitunt ascēdētes īpedire. Secūda ꝑ hoc, ꝙ seipsas disponūt ad recipiendū deuote ascē-
dētes ad societatē angelicā. Et ita nūc Chrs iubet, vt seipsos disponāt ad occurrēdū sibi reue
rēter, & vt eū cū debita seruitute, laude, ac veneratiōe, introducāt in regnū suū cœleste, ⌊ In- »
gressus i eas ⌋ vc3 portas ac māsiōes regni cœlestis ⌊ cōfitebor dño, ⌋ cōfessiōe laudatiōis pfe »
ctæ. Chrs ei sedēs ad dexterā pris, incessabilr dñm laudat, ꝑ seipm in ꝙtū hō est, & alios ꝙs ad
hoc inducit, ⌊ hęc porta dñi, iusti intrabūt in eā. ⌋ Ante dixit plr portas, nūc singulariter ait, »
hæc porta. Qm̄ quāuis tot sint portæ iustitiæ ꝙt virtutes, nulla tñ portaꝝ introducere ꝑt, ni-
si ꝑ charitatē, & ideo charitas porta est, virtualr omnes portas cōprehendens, iusti intrabūt
in eā, quemadmodū monet aplus: Ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos.
¶ Confitebor tibi, ⌋ .i. laudabo te dñe pater, ⌊ qm̄ exaudisti me, ⌋ sicut nunc dictū est. » 20
Ephes. 5 — Alia expō de ecclesia — Præterea ista iā de Chro exposita, exponi etiā possunt de ecclesia seu fideli, quoꝝ est sequi ve
stigia Chri. Oēs gētes circuierūt me .i. aliqui de omni genere hoīm ꝑsequuti sunt me, vl blan
Johan. 15 dimentis aut minis me tētauerunt, & fallere nisi sunt. Vnde Chrs loquit: Si me ꝑsequuti sunt,
& vos ꝑsequent, quia nō est seruus maior dño suo. Et alibi: Odio eritis oībus hoībus propter
Matt. 10 me. Et in noīe dñi quia vltus sum in eos, secundū ordinē iustitiæ. Vel, vltus sum in eos, à dño,
Deute. 32 qui ait: Mihi vindictā, & ego retribuā, de quo in Deuteronomio inducit, Quia sanguinē san
Ibidem ctoꝝ suoꝝ vlciscetur, & vindictā retribuet in hostes eoꝝ. Circundantes circūdederunt me,
quatenus suis pctis animā meā inficiant & occidant. Circūdederūt me sicut apes, quæ gerunt
Hiere. 10 mel in ore, aculeū vero in cauda, sic isti blandiunt, vt fallant, quēadmodū scriptū est. Sagitta
vulnerās lingua eoꝝ. In ore suo pacē cū amico suo loquit, & occulte ponit ei insidias. Et ex- E
arserūt igne libidinis, flāma rancoris, feruore iræ fumātis, ꝙtenus me aliꝗ modo subuertāt, si-
cut exardescere solet ignis, materialis, in spinis siccis, ꝙ facilime inflāmant. Impulsus, tenta-
tione seu ꝑsequtione, euersus sum a rectitudine ꝑfectionis, vt caderē .i. oīno deficerē, pecca-
to mortali cōsentiendo, aut ꝑseuerādo in malo, & dñs suscepit me in vlnis misericordiæ suę,
Roma. 11 nō sinens me tentari vltra vires, sed faciens cū tentatione prouentū. Quāuis enī deus sanctus
& benedictus, cuius iudicia prorsus inperscrutabilia sunt, ꝑmittat interdū electos suos grauī-
ter tribulari, dirè impelli, venialr peccare, aut etiā mortalr, non tñ desinit eos penitus cadere.
Psalm. 36 — Micheæ. 7 — Vnde dictū est supra, Cū ceciderit, nō collidet, quia dñs supponit manū suā. Et apud Michę
am, Ne læteris inimica mea sup me, quia cecidi, cōsurgam. Cū sedero i tenebris, dominus lux
mea est. Quòd ergo tentationi resistimus, ꝙ à peccato resurgimus, ꝙ nō penitus disperimus
non nisi dño ascribamus, dicentes corde syncero ꝙd sequitur. Fortitudo mea .i. causa & da-
tor totius firmitatis meæ atq3 victoriæ, & laus mea est dñs, cui in oībus gratias ago, omneq3
Hiere. 16 bonū ascribo. Vnde scriptū est, Dñs fortitudo mea, & refugiū meū, & robur meū in die tribu
lationis. Et factus est mihi in salutē .i. saluator effectus est mihi, dādo mihi cōstantiā in aduer
Deuter. 8 sis, & humilitatē in prosperis. Propter quod Moyses dicit: Ne dicas in corde tuo, fortitudo
mea, & robur manus meæ hæc oīa ꝑstiterunt mihi. Sed recordare dñi dei tui, ꝙ ipse vires ti-
bi ꝑbuerit. Quicūq3 hoc modo totā spem suā ponit in deo, eū appellās fortitudinē suā, & lau-
dē, illi fit deus in salutē. Dextera dñi .i. Chrūs filius dei, ꝗ dicit brachiū, dextera, & virtus dei
Esaie. 53 — Esaie. 52 — Luc. 2 — patris, sicut de eo scriptū est: Brachiū dñi cui reuelatū est? Et in ꝑcedenti cap. clarius dicit: Pa
rauit dominus brachiū suū in oculis omniū gentiū. Cui concordat ꝙd Symeon cecinit: Vide F
runt oculi mei salutare tuū, ꝙd parasti ante faciē omniū populoꝝ. Vel, dextera .i. potētia do-
mini fecit virtutē, faciendo de impio iustū, quod est maius ꝙ creatio hoīs. Dextera dñi exal-
tauit me de vita ignobili, vitiosa, carnali, ad vitā nobilē, virtuosam, spūalem, ac humilē, dex
tera dñi fecit virtutē, cōseruando me in bono, & pugnādo ac expugnādo pro me aduersarios
Exod. 15 meos. Huic cōsonat quod in Exodo legitur: Dextera tua dñe magnificata est in fortitudine,
dextera tua dñe ꝑcussit inimicū, & in multitudine gloriæ tuæ deposuisti aduersarios meos.
Quoniā igitur tanta bona largitus ē mihi creator, fiducialiter dicere possum, Non moriar,
morte peccati, & dānationis æternæ, sed viuam, vita gratiæ in præsenti, vitaq3 gloriæ in fu-
Joban. 8 turo. Et iuxta hunc sensum ait Christus: Si quis sermonem meū seruauerit, mortem non vi-
debit in æternū. Et narrabo opera dñi .i. beneficia dei mihi collata, apud me cōmemorabo,
Luc. 8 & alijs intimabo, ad gloriam largitoris, sicut & Christus in Euangelio dixit cuidā: Vade &
narra ꝙta tibi fecit deus. Castigans castigauit me dominus .i. propter pctā mea paternaliter
Hebræ. 12 me corripuit atq3 afflixit in seculo isto, ne peream in æternū, ideo addit. Et morti æternæ nō
Prouer. 3 tradidit me. Vnde dicit aplus: Quis filius quē nō corripit pater? ꝙ si extra disciplinā estis, er-
go adulteri & nō filij estis. Et Salomon loquit: Disciplinā dñi fili mi ne abijcias, cū ab eo corri
peris. Quē enī diligit dominus, corripit. Quicquid igit aduersitatis & pœnæ accidit nobis,
nostris ascribamus de meritis, illudq3 patienter, imò hilariter toleremus, pensantes illud Iu-
Judith. 8 dith: Nō vlciscamur nos pro his quæ patimur, sed reputantes pctis nrīs. Hæc ipsa supplicia
minora esse flagella domini, quasi serui qui corripimur, ad emendationē & nō ad perditionē
nostrā

A nostrã euenisse credamus. Hinc nãq; scriptũ est: Filij patiẽter sustinete irã q̃ supuenit vobis, Baruch.3
q em̃ induxit vobis mala, ipse rursus adducet vobis sempiternã iocũditatẽ cũ vr̃a salute. De-
inde Dauid in p̃sona ecclesiæ seu cuiuscũq; fidelis ait, Apite mihi portas iustitiæ .i. o vos apl̃i
Chr̃i & p̃dicatores sancti, p vestrã doctrinã ostẽdite mihi mãdata Chr̃i, sacr̃a nouæ legis, e-
uãgelica cõsilia, opatiões virtutũ, q̃ oĩa appellanť portæ iustitiæ, q̃a p ea intrať ad vitã iustã.
Ingressus ĩ eas cõfitebor dño. Qui em̃ has portas ingrediť, laudabiľr cõuersať, & ita dign⁹ ef-
ficiť deum laudare, propter q̃d nõ ĩgrediẽtibus portas has, dñs ait: Quid dicitis mihi dñe, & Matt 7
nõ facitis q̃ dico? Hæc .i. cõfessio ista, est porta dñi, q̃a p eã itur ad deũ, iusti intrabunt in eã .i.
21 cõfessionẽ istã laudis diuiñæ assumẽt. ¶Lapidẽ ⌋.i. Christũ, de q̃ scriptũ ẽ: Lapis q abscisus ẽ Daniel. 2
de mõte sine manibus, de q̃ Petrus testať: Ecce ponã in Sion lapidẽ summũ angularẽ, electũ, Esaie. 28
p̃tiosum in fundamẽto fundatũ, & q crediderit in eũ, nõ cõfundeť. Hic igiť lapis, vz Chr̃s, 1.Petri.2
⌊ quẽ reprobauerũt ædificãtes ⌋.i. principes sacerdotũ, scribæ & pharisęi, q̃rũ erat alios in fi-
de & moribus p̃dicãdo & bñ viuẽdo ædificare, ⌊ hic factus ẽ in caput anguli, ⌋ ita q in ipsum
cõcurrũt duo populi, sicut duo parietes cõcurrũt in lapidẽ angularẽ. Chr̃s em̃ ex Iudæis atq;
Gẽtilibus cõstituit vnam ecclesiã, cuius ipse est caput, influẽs eis motũ virtutũ, & vitã gratię. Iohã. 10
Propterea Chr̃s dixit: Alias oues habeo q̃ nõ sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere,
22 & fiet vnũ ouile & vnus pastor. ¶A dño factũ est istud ⌋.i. nõ hũana aut naturali, sed diuĩa
ac supnaturali virtute facta est ista cõiunctio lapidis angularis, seu Chr̃i, & vtriusq; populi in
B ter se atq; cũ Chr̃o. Tota em̃ ecclesia Chr̃o vnitur vt capiti p fidẽ, charitatẽ, & grãm, q̃ sunt
supnaturalia dona dei. Vnde ait apl̃us: Deus q diues est in misc̃dia, propter nimiã charitatẽ Ephes. 2
suã qua dilexit nos, cũ essemus mortui pc̃tis, cõuiuificauit nos in Chr̃o, cuius gr̃a estis saluati
⌊ & est mirabile in oculis nr̃is ⌋.i. in cõsideratiõe fideliũ, multũ mirãda est ista conuersio, atq;
cõiunctio hoĩm cũ Chr̃o. Nullus em̃ satis valet mirari tã ineffabilẽ misericordiã creatoris, q̃
misertus est mũdo mittẽs vnigenitũ suũ, atq; pro oĩbus nobis tradẽs illũ, & nos vnũ cum illo
efficiens. Vnde rursus dicit apl̃us: Alijs generationibus nõ est agnitũ filijs hoĩm, sicut nũc re- Ephes. 3
uelatũ est sanctis apostolis eius & prophetis in spũ, esse gẽtes cohæredes, & cõcorporales, &
comparticipes promissionis in Chr̃o Iesu. Et alibi: Gratias (inq̃t) deo sup inenarrabili dono 2.Cor. 9
eius. Præcipue aũt mirabilis fuit ista cõuersio gentiũ primitiuæ ecclesiæ ex Iudæis collectæ. Actor. 10
Iuxta illud. Obstupuerũt ex circũcisione fideles, q̃a in natiões spũs sancti gr̃a effusa est. Vl̃ sic
A dño trino in p̃sonis, & vno in natura, factũ est istud, vz q lapis ab ædificãtibus reproba-
tus, factus est in caput anguli, & est mirabile in oculis nr̃is mẽtalibus. Vehemẽter nãq; miran
dũ est, q ille qui tp̃e passiõis in tantũ humiliatus fuit, paulo post in tantũ glorificareť à deo, vt
ex omni genere hoĩm multi cõuerterẽtur ad ip̃m, inter q̃s erãt nõnulli, q eius occisioni cõsen
serũt, & eã procurauerũt, q̃bus dixit ante passionẽ, Cũ exaltaueritis filiũ hoĩs, tũc cognosce- Iohan. 12
23 tis, q̃a ego sum. ¶Hæc est dies, ⌋ in qua deus hæc fecit, est dies, ⌊ quã fecit dñs ⌋.i. tp̃s Chr̃i,
tẽpus euãgelicæ legis & gr̃æ, in qua vtiq; cõstituta est ex vtroq; pp̃lo ecclesia vna in Christo
est tẽpus à deo speciaľr factũ. Nã licet oĩm dierũ ac tẽporũ deus sit factor, illius tñ diei & tẽpo
ris diciť deus speciaľr factor, in q̃ ipse p̃cipua & specialia opa fecit, q̃m ergo in Chr̃i aduentu,
& interim maiorẽ benignitatẽ & grãm impendit hoĩbus q̃ ante, merito tẽpus seu dies Chri
C sti dicitur facta à deo. Sæpe em̃ in sacra scriptura tẽpus noui testamẽti dies vocatur, q̃a in eo
veritas in veteri testamẽto figuris occultata, clare reuelata cognoscitur, & q̃a in nouo testa-
mẽto splẽdor gr̃æ dei clarius, copiosiusq; refulsit hoĩbus, q̃ tẽpore veteris legis, ⌊ exultemus
& lætemur in ea ⌋.i. mẽte & corpore gaudeamus in dño tẽpore isto, de beneficijs eius, grati
as ipsi agẽdo. Vnde cũ apl̃s dixisset: Ecce nũc tẽpus acceptabile, ecce nũc dies salutis, adiecit, 2.Cor. 6
quasi tristes, semp aũt gaudẽtes. Merito aũt cantatur hic versus in die paschæ tã frequenter, Mat. 18
q̃m Chr̃us sol iustitiæ, cãdor lucis æternæ, lux lucis, & fons luminis, q erat in die parasceues
passionis caligine obscuratus, atq; in monumẽto lapideo, tanq̃ densissima nube absconditus
in die paschæ de sepulchro glorificatus, cãdidus, & rubicũdus processit, illuminãs mũdũ, no
ctẽ infidelitatis, & tenebras ignorãtiæ, de cordibus discipulorũ eijciẽs. Et vt per tp̃alia festa,
24 & gaudia mereamur venire ad p̃mia sempiterna, orãdũ est nobis q̃d subdiť. ¶O dñe saluũ
me fac ⌋ de pœnis & vitijs vitæ p̃sentis, ⌊ o dñe bñ prosperare ⌋.i. prospera nobis dona cõce
de, augẽdo ecclesiã nũero & merito, p̃ducẽdoq; nos p gr̃æ tuę ducatũ ad tuĩ ipsius beatificam Psalm. 67
visionẽ, sicut supra dictũ est, Prosperũ iter faciet nobis deus salutariũ nostrorũ, ⌊ bñdictus (ẽ) Iohan. 10
q venit in noĩe dñi ⌋.i. Chr̃s, q ait: Ego veni in noĩe pr̃is mei. Secũdũ Hieronymũ, canticum
istud puerorũ, q̃ Chr̃o in die palmarũ cãtabãt, O sanna filio Dauid, Bñdictus q venit in noĩe Marc. 11
dñi, o sanna in excelsis, ex isto versiculo sumptum est. Et ita Dauid prophetauit hoc loco de
laude illa. Deinde in p̃sona aplorũ & succedentiũ eis, vz pastorũ & sacerdotũ ecclesię, subdiť
25 ¶Bñdiximus ⌋ nos ep̃i & p̃lati ⌊ vobis ⌋ o subditi, ⌊ de domo dñi ⌋.i. de ecclesia Chr̃i p̃di
cãdo vobis verbũ salutis, ministrãdo vobis sacr̃a nouę legis, orãdo q̃z pro vobis, & grãm no
bis diuinitus datã, vobis, sicut charitas exigit, cõmunicãdo. Bñdictio proprie dr̃ collatio gr̃æ

dei. Gratiã aũt nõ cõfert nisi deus. Quõ ergo vnus nostrũ alteri benedicere, seu grãm cõmu- D
Psalm. 8. nicare põt? nisi instrumẽtaliter, nõ principalr, ideo subdit, deus dñs & illuxit nobis, i. deus
quiest dñs noster, ipse & illuxit nobis, illuminãdo corda nr̃a spũ sancto, & grãm splendidam
Matt. 16 nostris mẽtibus infundẽdo. Dando qq; nobis authoritatẽ ligandi atq; soluẽdi, ministrãdi sa
cramenta, ꝑdicãdi euãgelica verba, cõsecrandi & bñdicẽdi, ex qbus idonei sumus ad benedi
Joban. 1. cendũ vobis. Quapropter Iohãnes testat: De plenitudine eius accepimus oẽs. ¶ Consti- 26
tuite, o vos antistites Chr̃i, diẽ solennẽ, i. celebre festũ, seu dies festiuos, in cõmemora-
tionẽ incarnationis, resurrectiõis, ascẽsionisq; Chr̃i, vel festũ natiuitatis, solẽnitatẽ resurre-
ctionis, &c. & de hoc agite in cõdensis, i. in populis adunatis, ita q Chr̃ifideles in magna
densitate & copia ad festa ista cõueniant. Alia translatio habet, in cõgregationibus, alia vero
in frequẽtationibus, ex q claret q iste sit sensus lr̃alis, qd etiã patet ex eo qd subdit, vsque ad
cornu altaris, i. tã copiose ac dense fideles cõcurrãt, q ipsa ecclesia vsq; ad altaris angulũ im
pleat. Moralr vero ita exponit, Cõstituite, o vniuersi fideles, diẽ solennẽ, i. sabbatũ men-
tis, vel interioris hois trãquillã quietẽ, in cõdensis, i. in cumulo grãꝝ diuinaꝝ, in abundantia
sanctaꝝ cogitationũ, in dẽsitate diuinoꝝ charismatũ, ita q deo intra vos exhibeatis solẽni-
tatẽ decoram ab exterioribus quiescẽdo, cœlestibus inhiãdo, deũq; ardẽter amãdo. Vsq; ad
cornu altaris, i. pseuerãter, donec ptingatis ad sublime dei altare in cœlo paratũ, in q offerũt
deo oẽs beati hymnũ incessabilis laudis. Postremo ecclesia seu fidelis de ꝑdictis bñficijs grãs
Joban. 21 referẽs, ait ¶ Deus meus es tu, dñe Chr̃e, cui Thomas ait: Dñs meus, & deus meus & cõfitebor 27
tibi, i. te laudabo, deus meus es tu, Iesu fili dei summi, prout de te scriptũ est: Hic est ve-
1. Johã. 5 rus deus & vita æterna, & exaltabo te, nõ q ego te altũ efficiã, sed qm̃ tuã dignitatẽ & al- E
titudinẽ verbis & actibus profitebor & ꝑdicabo, atq; p hoc te q in teipso semp altus & ma-
gnus es, altũ & magnũ efficiã in corde meo, & proximoꝝ, qbus tua magnalia recitabo.
¶ Cõfitebor tibi qm̃ exaudisti me, i. de mea exauditiõe grãs tibi agã, & qm̃ factus es 28
mihi i salutẽ, sicut expositũ ẽ ¶ Cõfitemini dño qm̃ bonus, qm̃ i sclm misc̃dia eius. Ecce 29
versiculũ in exordio psal. ꝑhabitũ iã resumit, ad insinuandũ, q ois opatio pfectoꝝ à laude dei
1. Cor. 10 sit inchoãda, atq; i laudibus terminãda. Quẽadmodũ docet diuinus apl̃s: Siue mãducatis, siue bi
bitis, siue aliud aliqd facitis, oĩa i gloriã dei facite. En psalmũ dulcẽ ac speciosum, sensu atq;
mysterijs plenũ audiuimus. In cuius pricipio ad dei ꝑconia repetitis vicibus iuitamur. In q mo-
ralr edocemur de tribulatiõe ad dñm exclamare, nõ frãgi, tristari, aut despare, sperãtes secu-
Baruc. 4 re q late exaudiet nos, prout alibi iducit: Animæquiores estote filij, clamate ad dñm & eri-
piet vos de manu inimicoꝝ. Docemur isup i psal. ꝑsenti i solo deo cõfidere, eiusq; grãe semp
inniti. Describunt etiã bñficia dei i psal. isto lucifluo, & Chr̃i mysteria recitant in eo. Cũ mul
ta igit deuotiõe, & iocũditate ꝑcipua, decãtemus hanc splẽdidissimũ psalmũ, cuius vtiq; sua-
uitatẽ copiosissime experiemur, si corde intento & puro eũ cãtemus. Nõ em̃ mens vaga, in-
timorata, carnalis, siue mũdana experiri valet virtutẽ psalmoꝝ.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXVIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Haleluia. In hoc psal. (vt testat Iohannes de turre Cremata, & alij) tradit pfecta doctrina ad beatitudinẽ cõsequẽdã. Et vt refert Ia. de Valẽtia, scdm Origenẽ, Augu. Amb. & Hieron. asserere optet, Dauid eius fuisse authorẽ. Protẽdit aũt vsq; ad psal. Ad dñm cũ tribu. F Et habet tot octonarios versuũ qt sunt lr̃æ i alphabeto Hebraico, cuilibet eqdẽ octonario ꝑponit vna lr̃a Heb. Intẽtio aũt pphete est cõmonere oẽs ad laudãdũ deũ, pro mltiplici merito i ecclesia catholica existẽtiũ. Habet aũt i summa tres pricipales ptes. In prima agit de merito incipientiũ. In altera aũt de proficientiũ meritis, ibi, Legẽ pone mihi dñe. In tertia vero de meritis pfectoꝝ, ibi, Mirabilia testimonia. Autor luculẽtissimis cõmẽtarijs oĩa expẽdit

¶ Expositio Tituli.

¶ Habet psalmus nũc declarãdus pro titulo. Alleluia. Nec miꝝ, cũ psal. iste plenus sit laudibus dei. In q edocemur deũ verbis & bonis laudare opibus. Deniq; psal. ꝑsens alphabeticus ẽ, tot habẽs octonarios qt sunt lr̃æ i alphabeto Hebræo, vel vigintiduo. Incipiũtq; octonarij secũdũ ordinẽ lr̃aꝝ alphabeti Hebraici, ita q singuli versus eiusdẽ octonarij inchoant à lr̃a que eis ꝑponit, propter qd singulis octonarijs singulæ lr̃æ ꝑscribunt. Est aũt hic psalmus in superficie satis planus, sed bene examinatus, sensuũ profunditate ꝑcipuus est. Loquit vero de ipsa beatitudine, & ijs p quæ ad beatitudinẽ peruenit. Beatitudo vero duplex est. s. viæ & priẽ. Nũc aũt de beatitudine viæ sit sermo, & est psalmus iste omni morali doctrina cõspicuus, ꝑfulgẽs & summus. In q sctũs ppheta ex æstuãti & exuberãti cordis sui amore diuino, deũ familiariter, suauiterq; affat, atq; eãdẽ sniam frequẽter resumit, sub alijs tñ verbis, vt tædiũ euitet. Moris nãq; est feruẽtis & impatiẽtis desiderij, idẽ frequẽter repetere, qa cũ dilecto loquẽdo nescit lacessere. Secũdũ eos qq; q asserũt nõ oẽs psalmos à Dauid cõpositos, ignorat author psalmi ꝑsentis, qa in titulo author nõ explicat, sed scdm oẽs pene sctõs ac magnos doctores catholicos

A tholicos David ædidit eū,q tanq̄ amātissimus dn̄i in deo habitās cōsidēter,p totū psalmi hu ius processum cū admirabili charitatis feruore & sanctæ exercitatiōis deuotiōe eloquit. In q̄ oēs fideles plenissime erudit,q̄d agendū,quid vitandū,quid appetendū. Laudantq; doctores psalmū p̄sentē eminenter & mirabilr. A beatitudine igit,quā oēs naturaliter appetunt,orsus loqui psalmographus,ait. ¶Expositio psalmi. ALEPH.

Eati,.i. sunt iā in spe,postmodū beatificādi in re,Limaculati.i.sine labe mor talis p̄cti,L in via.i.in vita p̄senti,q̄ est via ad futurā,verā,æternāq; vitā,L q ambulāt in lege dn̄i.i.q cōuersant in obseruatiōe legis diuinæ,seu p̄ceptorū decalogi. Nō em̄ sufficit declinare à malo,nisi q̄d bonū est fiat. Propter quod Chrs ait:Omnē palmitē in me nō ferētē fructū,tollet eū. Et alibi:Ois arbor, q̄ nō facit fructū bonū,excidet,& in ignē mittet. Verūtamē imaculatio nō so lū cōcernit p̄ctā cōmissionis,sed etiā p̄ctā omissiōis. Frequēter q̄q; testat scriptura,neminem posse imaculatū vocari,iuxta illud:Quis p̄t dicere,mūdū est cor meū,purus sum à p̄ctō. Et a libi:Nemo mūdus à sorde,nec infans cuius ē vnius diei vita sup terrā. Pensandū itaq; q̄ ali qs dr̄ imaculatus varijs modis. Primo,qm̄ nunq̄ p̄ctō subiacuit,nec originali,nec mortali, nec veniali,& ita Chrs hō imaculatus cēset. Secūdo,qm̄ nec mortali,nec veniali p̄ctō fusca tus ē,& ita virgo beata imaculata ē. Tamē de originali,q̄tū ad eā,nil dico q̄d ei soli cōuenit,q̄ tū ad adultos. Nā an̄ annos discretiōis,seu vsum rōnis,cæteri q̄q; hoc mō imaculati sunt,qui tn̄ maculati & sorde infecti dicunt,p̄pter originale,q̄d habēt aut habuerūt. Tertio,qm̄ mor tali p̄ctō pollutus nō est,vel si fuit p pœniam extat purgatus,sicq; de gr̄a dei multi imaculati existūt,quis nullus viator sine speciali reuelatiōe certitudinalr scite q̄at an sic imaculatus sit. Potest tñ cōiecturalr & p̄babilr scire,ideoq; scriptū ē:Etiā si simplex fuero,hoc ip̄m ignora bit aīa mea. Ad hāc aūt imaculatiōe hortat nos sermo diuinus:Exhibete vos sc̄tōs,& ima culatos,& irreprehēsibiles corā deo. Hæc aūt imaculatio ē beatitudo viæ,q̄ aliud nō est nisi ob seruatio p̄ceptoꝝ altissimi,loquēdo de beatitudine vitæ actiuæ,de q̄ loquit Chrs apd̄ Matt. & Dauid i isto versiculo. Hæc nāq; beatitudo est actus virtutū,q̄ ordinat ad opus. Porrò alia est beatitudo vitæ cōtēplatiuæ,q̄ est actus sap̄iæ,ad quā disponit beatitudo p̄dicta cōsistēs in operatiōe virtutū moraliū. Cū eñ ad cōtēplatiōē requirat ordinatio appetitus sensitiui,seu refrenatio passionū,necesse ē beatitudinē vitæ actiuæ p̄cedere beatitudinē vitę cōtēplatiuę, eo q̄ virtutes morales refrenēt ac ordinēt passiōes,ne rōnē in cōsideratiōe veritatis,aut volū tatē in dilectiōe bonitatis ipediāt. De beatitudie itaq; vitę cōtēplatiæ subiūgit. ¶Bti sunt.i. iā in spe,L q scrutant,.i. nō p̄sumptuose aut curiose,sed diligēter atq; hūilr,L testimonia ei⁹.i. .i.attestatiōes sacrę scripturę,seu ip̄sas diuīas scripturas,i qbus de⁹ nobis testat q̄d credere de beamus. Duę sunt ptes legis diuīæ,vcȝ mādata & testimonia. Mādata ptinēt ad agēda,testi monia ad credēda. Idcirco i obseruatiōe mādatoꝝ sita ē btitudo vitę actiuę. In cōtēplatione aūt testimonioꝝ btitudo vitę cōtēplatiæ. Quapropter ait saluator,loquēs ad patrē:Hęc ē vi ta æterna,vt cognoscāt te solū veꝝ deū,& quē misisti Iesū Chr̄m. Et ap̄ls:Existīo(inq̄t)oīa detrimētū eē,p̄pter eminētē sciaȝ dn̄i n̄ri Ie.Ch. Debem⁹ igit,si btitudinē vere optam⁹,scru tari sacras scripturas,i studio diuinoꝝ libroꝝ cōtinuo exerceri,& sacra eloq̄a tāq̄ ep̄las sp̄us sc̄ti ad nos missas,cū oī reuerētia speculari. Cū ei studem⁹,sp̄ūs̄. loquit nob. Et sicut fatet stu diosissim⁹ ille Hieroñ. Qui diligit studia scripturaꝝ,vētris igluuiē atq; delicias abominat. Hic ei in Eccl'o dr̄:Sapiam oīm antiq̄ꝝ exq̄ret sapiēs,& i p̄phetis vacabit. Quę vtiq; occupatio valde delectabilis ē & salubris,prout legit:Nos aūt solatio habētes sc̄tōs libros,q in manibus n̄ris sunt. Sed oīo cauere oportet,ne in tantū occupem⁹ itellectū in cōsideratiōe veritatis,q̄ in frigidet aut tepescat affectus i dilectiōe summę bonitatis,& igne sanctæ deuotiōis. Imò fre quētius,pricipalius,etsi possibile ē,diutius imorari debem⁹ circa exercitationē & inflāmatio nē affectus,q̄ circa studiū intellectus,cuius(proh dolor)opposita mlt̄i agūt,propter q̄d nūq̄ ad verā p̄fectiōnē ptingūt. Idcirco adijcit,L in toto corde exq̄rūt eū.i. hāc scrutatiōnē te stimonioꝝ dei referūt,p̄rsus ad deū,q̄tenus ex cōtēplatiōe syncerā i eius amore p̄ficiāt,eūq; in oībus itellectu atq; affectu honorēt. Et i hoc differūt cōtēplatio sc̄tōꝝ,à cōtēplatiōe vano rū,cōtēplatio q̄q; theologoꝝ à cōtēplatiōe philosophoꝝ,q̄ sc̄ti & veri theologi nō sistūt in nuda speculatiōe,sed ad dei actualē,feruidūq; amorē referūt eā. Philosophi vero & vani fi deles in cōsideratiōe qescūt,vl etiā q̄d peius ē,eā interdū ad vanā gl'iam,seu lucrū,t̄paleq; bo nū coordināt. Hi ergo imaculati & studiosi beati sunt,nō vitiosi & pigri,cuius rō est,vel po tius signū. ¶Nō ei q opant iniqtatē.i. p̄ctm̄ mortale,q̄d nūq̄ cōmittit sine rōnis cōsensu, L in vijs eius ambulauerūt.i. in diuinis p̄ceptis cōuersati nō sunt i eo tp̄e q̄ iniqtatē fecerūt, imò i vijs diaboli ambulāt tales,de qbus scriptū ē:Lassati sumus i via iniqtatis & p̄ditionis,& ambulauim⁹ vias difficiles,viā aūt dn̄i ignorauim⁹. Hæc ē via spaciosa & lata q̄ ducit ad mor tē,p quā ambulāt mlt̄i. Hinc ei legit:Rectæ sunt viæ dn̄i,& iusti ambulabūt in eis,p̄uaricato res vero corruent in eis. Deniq; viæ q̄s ambulāt ip̄i tenebrosæ & turpes atq; obliquæ sunt.

Iohā. 14
Matt. 3
Iob. 9
Coloss. 1.
Matt. 5.
Iohan. 17
Philip. 3.
Eccl. 39
1.Macb. 12
Sapiæ. 5
Matt. 7
Osee. 14

D
Non ergo ambulant vias dñi, de qbus dr̃: Viæ eius viæ pulchræ, & oẽs semitæ eius pacificæ.
Prouer. 3. De pulchritudine aũt viæ iustorꝝ, q̃ deo in sanctitate deseruiũt, scriptũ est: Iustorꝝ semita q̃si
Prouer. 4 lux splẽdẽs ꝓcedit & crescit vsq; ad pfectã diẽ. ¶ Tu (dñe) mãdasti mãdata tua custodiri ni » 4
mis, ⌋.i. multũ diligẽter. Magno ei, summo & ĩfinito dño cũ incõparabili reuerẽtia, amore, »
Hier. 48 atq; timore ministrare optet. Et ideo ĩducit: Maledictus, q facit opus dei fraudulẽter. Et ali-
Apocal. 3 bi: Nũc qa tepidus es, incipiã te euomere de ore meo. Hinc & q; Moyses scripsit: Custodi te-
Deute. 4 metipsm, & aĩam tuã solicite, & ne obliuiscaris verborꝝ dñi, & ne excidant de corde tuo oĩbus
Marc. 12 diebus vitæ tuę. Si aũt scire volumus q̃ nimis ꝓceperit Chrs ĩpleri mãdata sua, audiamus quid
de ꝓceptis charitatis asserat: Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota aĩa tua, & ex to
ta mẽte tua, & ex tota virtute tua. Ecce tã nimis ꝓcepit, vt nullus ĩ hac vita ĩplere totalr̃ possit
Mich. 6 Timorate ergo & solicite ambulem⁹ corã dño deo nr̃o, pẽsantes illud: Tẽpus est, vt incipiat
1. Petri. 4 iudiciũ à domo dei. Si ãt principiũ à nobis, qs finis eorꝝ q nõ credũt euãgelio? Et si iustus vix
saluabit, ĩpius & pctõr vbi apparebũt? ¶ Vtinã (dñe) dirigant ⌋ à te, & angelo sctõ p grãm » 5
tuã ⌊ viæ meæ ⌋.i. desideria verba & opa, qbus ad patriã tẽdit hõ, ⌊ ad custodiẽdas iustifica- »
tiões tuas ⌋.i. taliter tã q; directe, vt tua mãdata iusta & iustificãtia obseruent à me. Hoc ò dñe »
vehemẽter cupio à te fieri, qm̃ naturali ptãte id neq̃o adimplere, cũ (teste aplõ) nõ sit volẽtis,
Roma. 9 neq; currẽtis, sed dei miserẽtis. Vñ & S. Hieremias ait: Scio dñe, qa non est hoĩs via eius, nec
Hiere. 10. viri vt ambulet & dirigit gressus suos. Et Salomõ: Cor hoĩs disponit viã suã, sed dei est diri-
Prouer. 16 gere gressus ei⁹. Erubescat igit inimicus grã̃ dei Pelagius, q dixit, hoĩem sine grã posse mere
2. Cor. 3 ri, iustificari, itẽ q; saluari, nõ obstãte q̃d ait aplus: Nõ sumus sufficiẽtes aliqd cogitare ex no-
Joban. 15 bis, q̃si ex nobis. Et Chrs profitet: Sicut palmes à semetipso nõ pt ferre fructũ, nisi mãserit in
vite, sic nec vos, nisi in me mãseritis. ¶ Tũc nõ cõfundar (de negligẽtia) cũ pspexero in oĩ- » 6
bus mãdatis tuis ⌋.i. cũ oĩa diuina ꝓcepta penetratiue lustrauero, profunde pẽsauero, effica- »
citer q; ĩpleuero. Quia vt Iacobus in sua testat canonica. Qui pspexerit in lege pfectæ libertatis E
Jacobi. 1. hic beatus ĩ facto suo erit. Et cõgrue ait, in oĩbus mãdatis, qa quicũ q; totã legẽ impleuerit, of
Jacobi. 2 fendat aũt in vno, factus ẽ oĩm reus. Ad q̃d ptinere videt illud Eccles: Qui in vno peccauerit,
Eccles. 9 multa bona pdet. Ex quo cõstat, q in vno delinquẽs, efficit oĩm reus q̃tum ad pœnã dãni.
¶ Confitebor tibi ⌋.i. laudabo te, & accusabo me, geminã tibi cõfessionẽ, videlicet laudis, » 7
& culpæ offerẽs, ⌊ in directione cordis ⌋.i. dũ tu cor meũ ad teipsum direxeris, vel ego illud »
ad te p grãm tuã direxero, ⌊ in eo ⌋.i. p id, q̃d ⌊ didici ⌋ ex reuelatõe diuĩa, ĩformatiõe hũana »
cõsideratiõe ve ꝓpria, ⌊ iudicia iustitię tuę ⌋.i. iustas sñias ĩ scripturis cõtẽtas, scd̃m q̃s iudicas »
bonos & malos, reddẽs singulis q̃d merẽtur. Hæc iudicia sunt: Ite maledicti ĩ ignẽ æternũ. Et
Mat. 25 Venite bñdicti prĩs mei. Et: Væ mũdo à scãdalis. Hæc aũt discẽdo, grãs agimus deo pro suæ
Matt. 18 illuminatiõis bñficio. Cõpũgimur & q; & pterremur de nr̃is excessibus, sic q; cõfitemur deo,
nõ solũ cõfessiõe laudis, sed etiã cõfessiõe ꝓpriæ iniquitatis. Sed qa vtra q; cõfessio exigit obe
dietiã mãdatorꝝ cœlestiũ, ideo fixe propono, q ¶ Iustificatiões tuas ⌋.i. ꝓcepta tua ⌊ custo » 8
Prouer. 19 diã ⌋ sicut scriptũ ẽ: Qui custodit mãdatũ, custodit aĩam suã. Et vt hoc facere valeã, ⌊ nõ me »
derelinq̃s vsq; q; ⌋.i. grãm tui subsidij nõ auferas mihi ĩ toto, nec diu suspẽdas solitã pietatẽ »
tuã à me, imò rogare debem⁹, vt de⁹ nullo vnq̃ momẽto subtrahat nob habitũ charit. & grã̃,
qa tũc essem⁹ ĩ statu dãnatiõis. Expedit ãt nob q̃n q; , vt de⁹ relinq̃t nos ad tps, q̃tũ ad aliq̃s grã̃
actus, auferẽdo vc; seu suspẽdẽdo cõsolationẽ iternã, experimẽtalẽ deuotionẽ, q̃tenus virt⁹
ꝓbet, meritũ p patiẽtiã augeat, aĩa ab omni supbia ꝓseruet, & ꝓpriã fragilitatẽ hõ per expe-
rientiã discat, sic q; ad deũ recurrat, atq; de cætero cautior fiat. Veruntamen nullo momento
possumus meritorie operari, aut in bono pseuerare sine auxilio dei. BETH.

IN quo corrigit adolescẽtior viã suã ⌋.i. per qd hõ iuuenis ad passiones procliu⁹, absti- » 9
net ab operatione passionũ, ad quas naturalr̃ inclinat. Præsertim eñ ad irã, & concupi- "
scentiã inclinãtur adolescẽtes. Et rñdet, ⌊ in custodiẽdo sermones tuos ⌋.i. in obedien-
do sacræ scripturæ, q̃ mala ꝓhibet, dãnat & punit. Bona vero iubet, laudat, atq; remu-
Matt. 5 nerat. Vere ei à cõcupiscẽtia carnis corrigit adolescẽs, q illud saluatoris bñ ppẽdit: Qui vide
Lu. 14 rit mulierẽ ad cõcupiscẽdũ eã, iã mœchatus ẽ eã in corde suo. Et: Qui nõ odit prẽm & mrẽm
Luc. 21 & vxorẽ, nõ pt meus eẽ discipulus. Itẽ q; : Videte ne grauẽtur corda vr̃a crapula, vl ebrietate.
Job. 31 Qui etiã audit & seqt illd S. Iob: Pepigi fœdus cũ oculis meis, ne cogitarẽ qdẽ de virgie, à cõ
Matt. 5 cupiscẽtia emẽdat. Silr̃ sermo Chri ab ira refrenat, dũ ait: Qui irascit fratri suo, reus erit iudi-
Matt. 11. cio. Et: Discite à me qa mitis sum. Hinc etiã Petrus ĩ sua canonica: Obsecro (inquit) vos tanq̃
1. Petri. 2 aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desiderijs, q̃ militãt aduersus aĩam. Qui aũt
ista nõ implet, nõ putet se pertinere ad Christũ, cũ Paulus dicat: Qui eñ sunt Christi, carnẽ
Gala. 5 suã crucifixerunt cũ vitijs & concupiscentijs. Et in Ecclesiastico scriptũ est: Si præstiteris ani
Eccle. 18 mæ tuæ concupiscentias eius, facient te in gaudium inimicis tuis. Cum ergo sit ita, idcirco vt
ego viã meã p tuorꝝ sermonũ custodiã, corrigere possim. ¶ In toto corde meo ⌋.i. ĩtelle- » 10
ctu & volũtate, Vl, in toto corde meo.i. corde totalr̃ ad te cõuerso, ita q à reb⁹ illicitis prius
(auersum est, ⌊ ex-

A ⌊exquisiui te⌋ tanq̃ summũ bonũ, cui finaliter adhærere intẽdo & cupio. Non ergo q̃ramus
deũ corde diuiso aut duplici, q̃a pro quãta parte aliud q̃rimus, deũ nõ q̃rimus. Vnde de q̃bus-
dam scriptũ est: Diuisum est cor eorũ, nũc interibũt. Et: Ne accesserit ad deum duplici corde, Osee.10
⌊ne repellas me à mãdatis tuis⌋ .i. ne dimittas me à ꝓpriis vitiis & passiõib⁹ superari, ac ꝑ hoc Eccli.1.
à tuorũ obseruatõe mãdatorũ elõgari, sed p̃cẽ meã admitte, meq́ꝫ diuina iussa adimplere cõce-
de. Hoc est, q̃d oramus: Dñe noli me reprobare à pueris tuis. Et: Dñe pr̃ & dñator vitæ meæ, Sapiæ.9
11 ne derelinquas me ĩcogitatu & cõsilio malorũ. ¶In corde meo abscõdi⌋ .i. memoriter tenui Eccli.23
⌊eloquia tua, vt nõ peccẽ tibi⌋ .i. ad iniuriã tuã. Sacra eñi eloquia edocẽt, q̃d agẽdũ, q̃d omit-
tendũ, ne dñs offendat. Et ideo Chr̃us ait: Beati q̃ audiũt verbũ dei & custodiunt illud. Sed vi- Lucæ.11
det cõtrariũ q̃d dictũ est ante: Nõ abscõdi miam tuã, & veritatẽ tuã à cõcilio multo. Et respõ-
dendũ, ꝙ absconsio sacri eloquii duplex est. Vna ꝑ quã non cõmunicat proximo fraterna in- Psalm 24
structio, & ista est vitiosa. Iuxta illud: Sapientia abscondita, & thesaurus inuisus, quę vtilitas Eccli.41
12 in vtrisq;? Alia ergo est abscõsio q̃ obliuionẽ excludit, & de illa nũc loquit. ¶Bñdictus es dñe⌋
in teip̃o ꝓpter sctitatẽ tuę naturę, ⌊doce me iustificatões tuas⌋ .i. mãdata diuĩa: q̃tenus ea nõ
13 solũ habitualr̃, sed etiã actualr̃ sciã & impleã. ¶In labiis meis ꝓnuntiaui⌋ Aliis p̃dicãdo vel
apud me ꝓferẽdo, ⌊oĩa iudicia oris tui⌋ .i. oẽs sermones iustitiæ tuæ in scripturis contentos.
Oĩa (inquã) in gñe aut in specie, cõmemorãdo sñias tuas, q̃bus ĩpii cõdẽnant, & boni saluant.
Et q̃uis (scd̃m Apl̃m) iudicia dei incõprehẽsibilia sint, illa p̃sertim q̃bus nõnulli ab æterno ele- Roman.11
B cti sunt, & alii reprobati ꝓñt tñ pronũtiari, sicut cũ illud mirabile dei iudiciũ ꝓferimus cõscri- Malac.1.
14 ptũ. Iacob dilexi. Esau aũt odio habui. ¶In via⌋ .i. in obseruatõe & cõtẽplatõe, ⌊testimoniũ
tuorũ⌋ .i. sermonũ sacræ scripturæ ⌊delectatus sum sicut in oĩb⁹ diuitiis⌋ .i. tã cordialr̃ & ex-
uberãter, sicut auari in tp̃alib⁹ bonis lætant, ita ꝙ corde iocũdo & amoroso legi, audiui seu ꝓ-
tuli verba sacrę scripturę. Vt sunt: Bt̃i pauperes spũ, Bt̃i misericordes, Bt̃i mites, Bt̃i q̃ lugẽt, & Matth.5
15 Qui se humiliat exaltabit. ¶In mãdatis tuis exercebor⌋ Freq̃nter ea recogitãdo atq; fidelr̃ Luc.14
exeq̃ndo, ⌊& considerabo vias tuas⌋ .i. opa & exẽpla eorũ q̃ tibi placuerũt, ꝑ quę venit ad te.
Vel, vias tuas .i. operatões tuas quas exerces in nobis, quatenus sicut tu pluis sup iustos & im- Matth.5
pios: sic ego aduersariis meis bñfacere discã. Vel, vias tuas .i. æquitatẽ atq; clementiã tuã, de q̃
16 bus p̃dictũ est: Vniuersæ vię dñi mĩa & veritas. ¶In iustificatõibus tuis⌋ Hoc ẽ, in præce- Psalm 24
ptis tuis iustificãtibus obseruãtes, ⌊meditabor⌋ prout in exordio libri habet: In lege dñi vo Psal.1.
luntas ei⁹, & in lege eius meditabit die ac nocte, ⌊non obliuiscar sermones tuos⌋ sed implere
conabor illud Moysi: Erunt verba dñi in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis se- Deuter.6
dens in domo tua & ambulans in itinere, & dormiens atque consurgens, & ligabis ea quasi si-
gnum in manu tua, eruntq́ꝫ & mouebunt inter oculos tuos, scribesq́ꝫ ea in volumine, & ostiis Nume.15.
domus tuæ. Vnde vt incessanter recolerẽt filii Israel diuina præcepta, iussit eis deus, vt face-
rent sibi fimbrias quatuor, per quatuor angulos palliorum, ponentes in eas vittas hiacinthi-
nas, quas cum viderent, recordarent oĩm mandatorũ dei, nec sequerent cogitatões, & oculos
C per res varias fornicantes.

¶GIMEL.

17 Retribue seruo tuo⌋ Videlꝫ mihi atq; vniuerso Chr̃ianorũ cõuẽtui, q̃d peccãdo amisi
vel ꝑ omissionẽ promereri neglexi, vcꝫ grãm, ⌊viuifica me⌋ spũalr̃ vita grĩæ. Nam
sicut aĩa viuificat carnẽ, sic grã animã ⌊& custodiã sermões tuos⌋ .i. iussa tua imple
bo, consortatus ope, luceq́ꝫ grĩæ, quæ sine hac gratia meritoriæ nequeo adimplere
18 ¶Reuela oculos meos⌋ Haud dubiũ q̃n interiores .i. intellectũ meũ speculatiuũ & practicũ
rõnẽ superiorẽ & ĩferiorẽ doce atq; clarifica ꝑ dona sapĩæ, scĩæ, ĩtellectus, atq; cõsilii. Per illu
minationẽ q̃q; angelicã & ĩstructionẽ humanã, ⌊& cõsiderabo⌋ illũinatus à te ⌊mirabilia de
lege tua⌋ .i. incõprehẽsibilia testimonia, seu supnaturales articulos fidei, alia q̃q; in vtroq; te-
stamẽto contẽta mysteria, q̃ sine illuminatõe diuĩa cõsiderare syncerę nõ valet, imò multi in-
felices hęretici p̃sumẽtes talia naturali lumine cõsiderare ac mẽsurare, sectas ęternę pditõis in-
troduxerũt. Hos oculos reuelari optabat Apl̃us suis discipulis dũ ait: Pr̃ glorię det vobis spm̃ Ephe.1
sapĩæ, in agnitõe eius illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis quæ sit spes vocatõis vestræ?
Indigeo aũt ô dñe reuelatõe prædicta. Nã ⌊incola ego sum in terra⌋ .i. viator, nõ cõprehẽsor,
sicut incolæ cœli: sed pegrin⁹, & aduena. Idcirco ꝑ fidẽ non ꝑ spẽm ambulo. Qm̃ (teste Apl̃o) 2.Cor.5.
q̃diu sumus in corpore peregrinamur à dño. Videmusq́ꝫ ꝑ speculũ in ænigmate, cognoscen- 1.Cor.13.
tes ex parte. Propterea indesinẽter diuina illustratõe indigeo. Quia corpus quod corrũpit, Sapiæ.9
aggrauat animã, & cogitatões mortaliũ sunt timidæ & incertæ prouidentiæ nr̃æ, ⌊nõ abscõ
das à me mãdata tua⌋ sed doce me ea, vitiorũ caliginẽ mãdatorũ agnitionẽ, obtenebrãtem au
ferẽdo à me, & grĩæ lumẽ ita augẽdo in aĩa mea, vt nulla occupatio eã ĩpediat à diuĩorũ memo
19 ria mãdatorũ. ¶Cõcupiuit aĩa mea desiderare iustificatões tuas⌋ Hoc ẽ aĩa mea q̃ adhuc im
ꝑfectè ac tepidè cõcupiscit tua mãdata, seu mãdatorũ opatões, desiderat ea ardẽter atq; ꝑfecte
cõcupiscere. Sicut eñi ĩtellect⁹, sic & volũtas supra ꝓpriũ actũ reflectit. Ideo sicut aĩa ꝑ intelle
ctũ ĩtelligit se ĩtelligere, actusq́ꝫ sui impfectione cognoscit, atq; ꝑfectiorẽ notitiã cupit, sic ani

 ma per

ma per voluntatē suā intellectualē cōcupiscentiā cupit, & vult, eiusq; incōplementū experit, D
& desideriū magis cōpletū adipisci molit, qm̄ tā intellectus q voluntas ex imperfecto ad perfectionē progredit. Cōcupiscit aūt aīa mea desiderare iustificatōes diuinas. i. opa iusta, qbus iustificet, nō qualitercūq;, sed ⌊in omni tpe⌋ quatenus pseueret in scō affectu. Nō q singulis horis valeat actualr desiderare hmōi: sed vt debitis certis, & cōgruis horis oim tēpoꝝ eas desideret
1.Thess.5 Iuxta quē modū dicit Apl̄s: Sine intermissione orate. Debemus tñ indesinēter hæc bona desiderare actu vel habitu. ¶Increpasti supbos⌋ In sacra scriptura freqnter reprehēdunt oēs sup- 21
Eccl.10 bi, sicut cū dr: Quid superbit terra & cinis? Et: Omis q se exaltat, humiliabit. Et: Deus supbis
Iaco.4 resistit, humilibus aūt dat grām. Deniq; angelos superbiētes in cœlo deus increpauit, dū eos ē
2.Petri 2 cœlo in aerē caliginosum deiecit ac inferū. Quēadmodū scriptū est: Angelos q nō seruauerūt
Iudæ. suū principatū, sed dereliquerūt suū domiciliū in iudiciū magni dei vinculis externis sub caligine reseruauit. E Petrus: Deus angelis peccātib⁹ nō pepercit, sed rudētibus inferni detractos
2.Pet.2 & tartaꝝ tradidit in iudiciū cruciādos reseruari. Protoplastos q; nr̄os parētes in paradiso superbiētes deus increpauit & expulit, ⌊maledicti⌋. i. à deo vituperati, & ternalr q; dānādi sunt
Gene.3 ⌊qui declināt (finalr) à mādatis tuis⌋ ea non obseruādo. Non eñ qs pōt saluari aut benedici,
Ezech.28 nisi custodiendo præcepta dei excelsi. Angeli quoq; supbi æternalr maledicti sunt, prout dñs ait principi eoꝝ: Repleta sunt interiora tua iniqtate, & eieci te de monte scō dei, & pdidi te ō
Gene.3 Cherub, protegēs de meo lapidū ignitoꝝ. Primi quoq; parētes tpalr maledicti fuerūt, crucis pœnis, atq; miserijs in psenti vita adiudicati: quēadmodū in Genesi legit. ¶Aufer à me ob- 22
probriū & contēptū⌋ Hoc tripl̄r intelligi pōt. Primo de opprobrio & cōtēptu actiuis, vt fit sensus: Da vt ego nulli opprobriū inferā, nec aliquē spernā, qm̄ magnū malū est hoc, & eterne E
Esaie 33. damnatōis meritoriū. Iuxta illud: Væ q prædaris, nonnē & ipse pdaberis? & q spernis, nōnē
Malac.2 & ipse sperneris? cū fatigatus desieris cōtēnere, contēneris. Et: Nunqd nō pater vnus est oim nostrū, nunqd non deus vnus creauit nos? Quare ergo despicit vnusqsq; nostrū frēm nostrū, violans pactū pr̄m nostroꝝ? Scdo exponit de opprobrio & contēptu passionis, quę petimus
1.Pet.4 nobis auferri: vt nō exprobremur & cōtemnamur ab aliquo: psertim dū ,pmeremur, aut propter iustitiā: cū s. Petrus dicat: si exprobramini in noīe Chri, beati eritis, sed ne per impatiētiā superemur in talibus. Dū eñ patiēter sustinemus, auferunt à nobis quantū ad nocumentū imò tūc multū pficiūt ad coronā. Tertio sic: Aufer à me obprobriū maledictōis, q maledicunt
1.Reg.15 supbi & inobediētes, & cōtēptū trāsgressionis, ne mihi dicat qd primo dictū est Sauli: Quare contēpsisti verbū dñi? ⌊q testimonia tua⌋. i. sacra eloquia à te testificata, & multiplr cōfirmata ⌊exquisiui⌋ ad cognoscendū & operādū. Idcirco cōgruit te exaudire me. ¶Etenī sederūt principes & aduersum me loqbant⌋ Cōtra martyres Chri, & alios iustos sæpe sederūt 23
ac sedēt principes mundi, hoīes impij in cōsilijs atq; iudicijs aduersus eos loquētes, & de eoꝝ morte aut psecutōe tractātes. Deniq; cōtra nos oēs sedēt. i. parati manēt principes, hoc est, dæ-
Ephe.6. mones. De qbus dicit Apl̄s: Non est nobis colluctatio cōtra carnē & sanguinē, sed aduersus principes & potestates, cōtra spūalia nequitiæ in cœlestibus. Et aduersum me loquebant. Nā inter se tractāt & suo modo loquunt, quo gñe tētatōis vnūquēq; deijciāt. Singuloꝝ nāq; mores & studia curiose explorāt, & ibi quærāt nocumētū inferre, vbi quēpiā viderint studiosius occupari: de his quoq; vitijs vnūquēq; tētare conant, ad quæ viderint eū proclíuiorē. Nec mi F
Ioh.14 rum si cōtra nos taliter sedēt & machinant, cum Chr̄us de vno hoꝝ professus sit. Venit ad me princeps mūdi, & in me non habet quicq̄, ⌊seruus aūt tuus⌋ in tali oppugnatōe ⌊exercebat⌋ hoc ē, mēte & ope occupabat ⌊in iustificatōib⁹ tuis⌋. i. in diuinis pceptis. Vna eñ occupatio expellit aut minuit aliā, maximē si intendat. Idcirco debemus tāto vehemētius in diuinis occupari, meditādo, orādo, psallēdo, scribēdo, aut alia opera bona patrādo, quāto videmus nos graui⁹ tentari: sic eñ tētatio minus sentit. Otiū vero maximē roborat aduersarij potestatem.
¶Nam & testimonia tua meditatio mea est⌋ Nō essentialr sed materialr, qa testimonia tua 24
continuē meditor, aliaq; cogitare detestor, ⌊& consilium meum m(sunt) iustificatōes tuæ⌋. i. mandata, ita q totum consilium meum versat & ordinat ad hoc, vt præcepta tua obseruem.
Tob.3 Talis erat venerabilis illa Sara, quæ ait: Nunq̄ cum ludentibus miscui me, neq; cū his qui in leuitate ambulant participem me præbui.

DALETH.

Adhæsit pauimēto aīa mea⌋. i. corpi graui, terreno, & corruptibili cōiūcta ē aīa mea 25
tanq̄ forma substātialis atq; intrinseca, idcirco frequēter à bonis opib⁹ impedit; qm̄
Sapie.9 deprimit terrena ihabitatio sensum multa cogitātē. Freqnter q; adhæsit aīa mea p
Eccl.18 cōsensum illicitū pauimēto huic seqndo cōcupiscētias ei⁹. Cōtra qd dr: Post cōcupiscētias tuas nō eas, & à voluptate tua auertere. Itaq; captiua ducta ē anima mea in legē pcti, q
Roma.7 regnat in mēbris meis. De qua dicit Apl̄s: Video aliā legē in mēbris meis, repugnātem legi
Ibidē. mentis meę. Vnde cū scō Aplo exclamare cōpellor. Infelix ego hō, qs me liberabit de corpe mortis huius? i. de vitijs, defectibus, & cōcupiscētijs, seu impedimētis hui⁹ mortalis corporis. Et respondit: Gratia dei per dñm nostrū Iesum Christum. Nunc eñ p grām dei minuuntur.

& alleuiā

A & alleuiant pdicta mala, q aiæ accidũt ex corpis cõiunctõe. In resurrectõe vero futura penitus
auferent, qa tũc corpa erũt oio aiab' sctis subiecta, pportionata, & assimilata, scđm qđ ad Ro.
īducit. Ipa creatura liberabit à seruitute corruptõis, i libertatẽ glīæ filiorum dei. Idcirco nũc sub Romanõ.8
dit: ⌊viuifica me⌋ p grãæ īfusionẽ, operumq bonorum prõptã ac viuidã executionẽ, ne īferiorib'
istis adhęreã, sz toto affcũ cęlestia qrã & ĩ carnẽ viuẽs nõ scđm carnẽ ambulẽ, qtenꝰ cũ aplo va 2. Cor. 10
leã pfiteri. Nr̃a aũt cõuersatio in cęlis est. Viuifica ãt me ⌊scđm verbũ tuũ⌋ q in sacra scriptu Phil.3
ta pmittis te exauditurum pcantẽ, & ei grãm oẽm quã postulat infusurum, prout scriptũ est: Oia Matt.11.
quęcũ orãtes petitis, credite, qa accipietis, & eueniẽt vobis. Vel, scđm verbũ tuũ, in Deutero Deuter. 8
26 nomio cõscriptum, quo dr̃: Nõ in solo pane viuit hõ, sed in oĩ verbo qđ egredit de ore dñi. Matt.4.
¶Vias meas⌋ Hoc ẽ, opatões meas iteriores & exteriores ⌊anũtiaui⌋ tibi oĩa cognoscẽti, vl
tuo vicario sacerdoti cõsitẽdo humilr impfectũ meũ, & culpas, omneq bonũ tibi totalr ascri-
bẽdo, ⌊& exaudisti me⌋ indulgẽtiã largiẽdo, grãmq pstando. Vnde Iob dicit: Vias meas in Iob.13
cõspectu eiꝰ arguã, & ipe erit saluator meus. Superius qq: Reuela dño viã tuã & spera in eo, & Psalm.37
iose faciet. ⌊doce me iustificatões tuas⌋.i. mãdata, vt ea salubriter, nõ inaniter sciã, & impleã.
27 ¶Viam (.i. pcessum & ordinẽ) iustificationũ tuarum instrue me⌋ vt sciã q mãdata sint pria atq
pcipua, q necesse ẽ primo prĩcipalrq ĩpleri. Hæc em sunt duo charitatis pcepta, in qbus alia
virtualr cõtinẽt ⌊& exercebor in mirabilibꝰ tuis⌋ hoc ẽ, qđ paulo añ induxit: Cõsiderabo mi
rabilia de lege tua. Quid itaq est in mirabilibus dei exerceri, nisi oculo illuminato cõtẽplari,
B humilr atq subtilr incomphensibilia testimonia fidei Chrianę, vez qualr deus sctũs & glorio
sus, qius sit vnus summeq simplex in essentia, verissime tñ trinus est in psonis. Et q ex ineffa-
bili trinitatis cõsilio incarnatꝰ est filiꝰ dei ppter nostrã reparandã salutẽ, q mr̃ eius virgo pmã
sit, cętera qq Chři mysteria cõtẽplari. Cõsiderare etiã, q terribilis sit deus in cõsiliis sup filios Psalm.65
28 hoĩm, qnta suauitas eius circa electos, qnta seueritas ad reprobos. ¶Dormitauit aĩa mea p
tædio⌋ Dormire pprie cõuenit pigro, iuxta illud. Pigredo ĩmittit soporẽ. Et iterum Salomõ Prouer.19.
ait: Vsquequo piger dormis? Dormitare aũt cõuenit fatigato seu lasso. Anima vero grauat atq Prouer.6.
lassat, sarcina corpis, ppter varias necessitudines eius. Aĩa ergo dormitat p tædio, dũ fatiga-
ta onere corpis ad spũalia minꝰ affectuosa efficit, ibiq difficultate pficiẽdi, seu dilatõe cõsola
tiõis internę qdammõ frãgit, ideò ĩdiget diuinitꝰ cõfortari, pro q orat, subdẽdo ⌊cõfirma me
in verbis tuis⌋.i. da mihi ex lectõe, auditõe, vel cõmẽoratõe sacrę scripturę cordialr roborari
sicut dũ audio, lego, aut recolo. Quia nõ sũt cõdignę passiões hꝰ tpis ad futurã gloriã. Et: Vi Romanõ.8
gilate, state in fide, virilr agite, cõfortamĩ. Nã teste Aplo: Ois scriptura diuinitꝰ inspirata, vti 1.Cor.16.
lis est ad docendũ, vt pfectus sit hõ dei ad om̃e opus bonũ. Et scriptũ est: Sermo dei clypeus ẽ 2.Thess.3
29 oĩbus sperãtibus in se. ¶Viã iniquitatis⌋ Hoc ẽ, viã iniquã. Vel, viã iniquitatis.i. pambulũ, Prouer.30
dispositionẽ, seu occasionẽ peccãdi, ⌊amoue à me⌋ non em possibile est vitare pctm̃, nisi pec
cãdi occasio vitet, quã si nõ possumus semp hũana virtute cauere, pcamur vt deus eã amoueat
pręueniẽdo nos grã sua, & pseruãdo ab omĩ ruina, ⌊& lege tua⌋.i. scđm decretum miæ tuæ,
qua propriũ tibi est misereri & parcere, ⌊miserere mei⌋ dimittendo pctã & dona grãæ multi-
C plicãdo in me. Vel, lege tua.i. in lege diuina nobis proposita: miserere mei, ignoscẽdo qđ cõ
30 tra eã cõmitto siue omitto. ¶Viã veritatis⌋ Hoc ẽ fidẽ catholicã, cõuersationemq iustã ele
gi, contẽptis erroribus peccatisq pristinis. Vnde dicit Aplus: Condelector legi dei scđm in- Roman.7
teriorẽ hoĩem, ⌊iudicia tua⌋.i. iustas sñias atq vindictas, qbus à pricipio mũdi iniustos repro
basti & affixisti: bonos vero saluasti, vt patet in diluuio, in submersiõe Pẽtapolis, in occisiõe Gene.7
Pharaonis ac ppli eius ⌊nõ sum oblitꝰ⌋ qa eorum memoria salutarẽ mihi timorẽ ĩcutit, speniq Exodi.14
31 cõfortat. ¶Adhęsi testimoniis tuis dñe⌋ Fide & ope, faciẽdo q noui tibi placere, propterea
⌊noli me cõfundere⌋ frustrãdo me spe mea, repellẽdo pcẽ meã, aut pmittẽdo vt cadã, & cõ-
32 fusione dignus efficiar ¶Viã (.i. opationẽ) mãdatorum tuorum cucurri⌋.i. festinãter ĩpleui, ardẽ
ter executus sum ⌊cũ dilatasti cor meũ⌋ infundẽdo ei desideriũ feruidũ, q cor aperit ad cõsen
tiendũ oĩbus dilecto placẽtibus. Cor em charitate spũalr dilatat, exhilarat, & ampliat in deo,
& bonis opibꝰ. Amãti ãt nihil difficile ẽ. Ideò talis currit magis q vadat aut ambulat in lege di
uina. Experiturq verum eẽ qđ scriptũ ẽ. Mãdata eiꝰ grauia nõ sunt. Et: Iugũ meũ suaue ẽ, & onꝰ 1.Johan.5
meũ leue. Dũ ergo sentimus nos feruẽtes & alacres in diuinis, nõ gloriemur in nobis inaniter, Matth.11
sed in deo humiliter, grãs agẽdo charitati & grãæ eius, simusq cauti ac prouidi cõtra gloriam
vanam aliorum contemptum, futuramq ruinam. ¶HE.

33 Legem pone mihi dñe viã iustificationũ tuarum⌋ Hoc ẽ, legẽ diuinã oĩbus gene-
raliter positã, quę est via iustificationũ tuarum, quia p legẽ iustificationẽ tuã acq-
rimus. Hanc legẽ pone mihi singulariter in corde & añ oculos mẽtis, quatenus
die ac nocte cogitẽ eã. Hæc aũt positio fit p hoc, q deus aiæ influit lucẽ grãæ co-
piose, p quã frequẽter, facilr, & pseuerãter meditat ea quę scripta sunt in lege di
uina, noua ac veteri, ideò subdit & exquirã.i. exquisitè quęrã ⌊eam sp⌋ perse-
34 uerando in ea quàmdiu sum. ¶Da mihi intellectum⌋ Hoc est, donum spũs sancti, quod di-
cit intelle

cit intellectus. Vel, intellectū.i.intelligentiā actualē ex grā procedentē, ⌊& scrutabor⌋.i.di- D
ligēter cōsiderabo & inuestigabo, ⌊legē tuā⌋ pensando qd in ea proponat credendū, qd spe
randū, quid amandū, qd formidandū, qd agendū, qd p̄cauendū, qd etiā dicat iubendo, qd cō
sulēdo, ⌊& custodiā illā⌋.s.legē diuinā, in toto corde meo⌋ eā vc3 recolēdo, cōtemplādo, di
ligēdo, & exequēdo. ¶Deduc me⌋ Per grāe claritatē, angelicāq; directionē ⌊in semita⌋.i.
in pcessu & executōe ⌊mādatorū tuorū⌋ moraliū, ne aberrē, mādata āt ceremonialia cessāt,
⌊qa ipsam volui⌋.i.qa hāc semitā cōcupiui, & ita feci q̄d in me est, p̄parando vc3 me ad grām 35
tuæ deductiōis. Decet igit te, vt me exaudias atq; deducas. ¶Inclina cor meū in testimonia
tua⌋ Hoc ē, intellectū & volūtatē aīæ meę p grām tuā cōuerte ad sacra eloqa, & inchoa bonū 36
in me, qm̄ tu es q oparis in nob̄ & velle & pficere, p bona volūtate.i. ex tua benignitate scd̄m
Phil.2 Esa.26 Aplm̄. Oīa q̄q; opa nr̄a opatus es in nobis, ⌊& nō in auaritiā⌋ qa q volūt diuites fieri, inci-
1.Timo.6 dūt in tētatōes & laqueū diaboli. Inclina itaq; cor meū ad bona diuīa, in tm̄, vt ab inordinato
amore terrenarū rerū penitus auertar. ¶Auerte oculos meos⌋ Exteriores & īteriores ⌊ne vi
deāt⌋ aut videre desiderēt ⌊vanitatē⌋.i.mūdi spectaculū, spēm mulieris ornatę & cętera, q̄rū 37
cōsideratio nocet. Plurimū ei nocetī cōsiderādo visus, & ad magnā ruinā disponit. Mors q p
pe p fenestrā ingredit, mēs ipa distrahit, cōcupia puocat, affectōesq; varię ac nociuę īde na-
scunt. Propter q̄d scriptū est: Noli circūspicere in vicis ciuitatis, auerte faciē tuā à muliere cō
Eccl.9. pta; ppter spēm mulieris multi perierūt. Et Ezechiel: Vnusquisq; offensiones oculorū suorū
Ezech.20 abijciat, ait dn̄s: ⌊in via tua⌋.i.in obseruatōe legis diuinę ⌊viuifica me⌋ vita grę, vt opa mea
meritoria sint vitæ glīæ.s.vitæ ęternę. ¶Statue seruo tuo eloquiū tuū, in timore tuo⌋.i.fac
vt seruus tuus sacrā scripturā reuerēter ac timoratè recogitet, nō ob gloriā vanā, sed vt ex ea 38
à vitijs retrahat, atq; in oībus scd̄m eloquiū gubernet. ¶Amputa obprobriū meū q̄d suspi E
catus sum⌋ Hoc ē, aufer à me malū oē q̄d alijs ex suspitōe imposui, ne aliquē temerariè iu- 39
dicē, ne alteri detrahā, ⌊qa iudicia tua iocūda⌋.i.iusta, vera, & scā, & p cōsequēs ex sua natu-
ra iocūda sunt: imò bonis iocunda sunt iudicia, qbus dānant puersi. Electis vero iocundū erit
Matt.25 iudiciū, q̄d de eis dn̄s faciet. Venite (inquiēs) bn̄dicti p̄ris mei. ¶Ecce cōcupiui mādata tua⌋
Plus q̄ oīa bona terrena ⌊in æquitate tua⌋.i.in iusta cōuersatōe. q̄ dicit æquitas tua, tanq̄ à te 40
data & tibi accepta, ⌊viuifica me⌋ grām confortando in aīa mea, quatenus semper vigil, vi
Apoca.3 uens, & agilis, sim in vita decenti. Ne mihi dicatur illud Apocalypsis. Nomen habes quod vi-
uas, sed mortuus es.

VAV.

ET veniat sup me mīa tua dn̄e⌋ Scd̄m doctores sanctos. Hic Propheta loquit in psō-
na Gētiliū, vel totius gn̄is humani: orās pro Chr̄i aduētu, & redemptōe facta p eum, 41
vt sit sensus: Et veniat sup me per incarnationē mīa tua dn̄e.i.filius tuus ô deus pater,
per quē misertus es nostri, & q es fons oīs pietatis & grǣ. Vnde quid p mīam istam in
telligendum sit, planius pādit, ⌊salutare tuū⌋ hoc est, Chr̄us saluator, de quo habet: Videbūt
Esaię.52. omnes fines terræ salutare dei nostri, ⌊scd̄m eloquiū tuū⌋.i.Chr̄m mitte ad nos, quēadmodū
per Prophetas locutus atq; pollicitus es. Potest q̄q; vnusquisq; p se ista orare. Et veniat sup
me mīa tua dn̄e.i.effectū pietatis tuæ mihi infunde, salutare tuū.i.saluatio tua veniat sup me,
scd̄m eloquiū tuum, quo in scripturis grām deprecanti promittis, dicendo: Pater cœlestis da
Matth.7 bit spm̄ bonum petētibus se. ¶Et (ego ita adiutus grā tua) respondebo⌋ inspirāte spū san-
cto, ⌊exprobrantibus⌋.i. obprobriose loquētibus ⌊mihi verbū⌋ bonum & efficax, scd̄m q̄ 42
materia exigit. Respondebo em̄ dæmonibus verbū cordis, negādo cōsensum, hæreticis ver-
bum sapiæ defendēdo fidē. Iniuriātibus verbū patiētiæ, vincendo in bono malū, detractori- F
Roma.12. bus verbū opis bene viuēdo. Sicq; implebo verbū Apl̄i: Sciatis, q̄uo vos oporteat vnicuiq; re
Coloss.4. spondere. Porrò tam efficaciter r̄ndebo ⌊quia speraui in sermonibus tuis⌋.i.vehemēter cre
Matt.10 didi atq; in me implendū speraui, q̄d in Euagenlio dicis. Non vos estis q loquimini, sed spi-
Lucæ.21. ritus p̄ris vestri q loquit in vobis. Et iterū: Ego dabo vobis os & sapiam, cui non poterūt resi-
stere & cōtradicere oēs aduersarij vestri. Vel sic: Ego r̄ndebo exprobrātibus mihi verbum
istud q̄d sequit: Quia speraui in sermonib' tuis.i. quicq̄d illi mihi īproperēt nō curabo nec ver
bis contendā, sed dicā eis: Ego spero in sermonibus dei mei, qbus prędixit btōs q persecutio
Matth.5 nē patiunt propter iustitiā. Et: Mihi vindictā, & ego retribuā. Spera ergo, q̄ dn̄s tpe suo re-
Roma.12. Prouē.20 spōdebit & iudicabit p me, prout scriptū est: Ne dicas, reddā malū p malo, expecta dn̄m, & li
berabit te. ¶Et ne auferas de ore meo verbū vsquequaq;⌋.i. ppter pctā mea nō tollas à me
verbū laudis diuīæ, instructōis fraternę, p̄dicatōis catholicæ, r̄nsionis cōdignæ. Sed tu dn̄e sis
mihi motor, doctorq; linguæ, sicut dr̄: Dn̄s dedit mihi linguā mercedē meā. Et p Esaiā: Dn̄s 43
Eccl.51 dedit mihi linguā eruditā, vt sciā sustētare eum, q lassus est verbo. Hæc ergo dn̄e tribue mihi,
Esa.50 ⌊qa ī iudicijs tuis,⌋ qb' iustè iudicas, iusteq; agis, vt abscōdas verbū hmōi à sapiētibus & pru
Matth.11 dentibus, & reueles ip̄m paruulis. In iudicijs quoq; quibus abiecta & infirma mundi eligis, vt
1.Cor.1 fortes & sapiētes cōfundas, ⌊supersperaui⌋.i. vehemēter speraui. Ex hac nāq; cōsideratōe ro-
borat spes mea, hisq; pensatis desperare non valeo, quamuis sim vilis, abiectus, & medicus.

¶Et cu-

A 44 ¶Et custodiã legẽ tuã semp (vz) in seculũ & in seculũ seculi.] .i. q̃ diu sum, eã mẽte reuoluẽ
45 do, & ope adimplẽdo. ¶Et ambulabã.] Hoc ẽ, conuersatus sum, [in latitudine.] charitatis
dei & proximi, q̃ charitas adeò lata ẽ, vt se vbiq; cõicet, nil sibi ꝓpriũ seruãs: sed vsq; ad æmu
los se extendẽs. Quia (vt ait Aplus) charitas nõ æmulaꝛ, nõ agit ꝑperã, nõ irritaꝛ, nõ quærit q̃ 1. Cor. 13.
sua sunt, [qa mãdata tua] qbus ꝓcipis etiã aduersarios diligi [exquisiui.] scire & agere. Sed Luc. 13
cũ Chrus dicat. Contẽdite intrare ꝑ angustã portã, & arta est via q̃ ducit ad vitã: quõ põt ali- Matth. 7
quis iustus in latitudine ambulare, ꝓsertim cũ lata sit via, q̃ ducit ad mortẽ? Et rñdendũ, ꝙ via
dñi & porta ducẽs ad vitã appellaꝛ angusta & arta, via vero seu porta ꝑditõis spaciosa & lataꝛ
qm̃ sicut testaꝛ princeps theologoꝝ sacratissimus Dionysius, & idẽ ait Aristoteles: virtus seu
bonũ est ex integra causa, vz cõcurrẽtibus oĩbus circũstantiis ad virtutẽ requisitis: pc̃tm̃ ve-
ro est ex singulis circũstãtiis omissis. Et ergo cõtingit multis modis peccare, errare, deficere.
Sed benefacere nõ cõtingit nisi vno modo: Virtus em̃ cõsistit in medio: pc̃tm̃ vero in recessu
à medio, mediũ aũt vno modo atq; cũ difficultate attingiꝛ. Multis vero modis & faciliter à me
dio isto recediꝛ, idcirco facilius est peccare q̃ virtuose agere. Sicut facilius est nõ tãgere signũ
ad q̃d sagittãtes sagittãt, q̃ illud cõtingere. Sed huic angustiæ nõ obuiat latitudo dilectõis, quæ
oĩa arta efficit ampla, & vniuersa difficilia ꝓpè nulla, qm̃ nulla forma opaꝛ tã prõptè, tã q; iocũ
46 de vt charitas. ¶Et loq̃bar in testimoniis tuis in cõspectu regũ, & nõ cõfundebar.] Hic ver
sus ꝓcipue cõpetit sanctis martyribus, qbus Chrus in Euãgelio ait: Ante reges & præsides du Matt. 10
cemini ꝓpter me. Illic ipsi confessi sunt, nomẽ, fidẽ, documẽta q; Chri, & nõ sunt cõfusi. Imò
aduersarios fidei cõfuderũt, qa nõ poterãt resistere sapiæ & spiritui qui ꝑ martyres loquebaꝛ.
B Sicut de Stephana scriptũ est: Erat q; super mirabile & oĩni pœnæ miraculo mirabilius, q̃d te- Acto. 9
nerrimæ virgines & adulescẽtulæ illustrissimæ tã constãter tãq; insuperabiliꝛ rñderũt regibus,
iudicibus, philosophis, & tyrãnis, vt patet de beatissimis Vrsula, Catharina, Agatha, Agne
te, & aliis ĩfinitis. Debemus ãt & nos corã oĩbus Chrm libere cõfiteri, & eius testimonia fideliꝛ Tobiæ. 2
eloqui, qm̃ ipse ait: Qui me erubuerit, & meos sermones i hũc filius hoĩs erubescet cũ venerit in
47 regno suo ¶Et meditabor in mãdatis tuis q̃ dilexi.] Q̃d em̃ ardẽtius amaꝛ, freq̃nti9 cogitaꝛ Luc. 6
48 & ipsa meditatio formata ẽ fruct9 mãdati. ¶Et leuaui (.i. extẽdi) manus meas.] .i. potẽtias ope
ratiuas desideria cordis, & corpis mẽbra, [ad mãdata tua q̃ dilexi.] quatenus ea actu implerẽ,
qm̃ meditatio sine ope nõ sufficit, si operãdi assit facultas, [& exercebor.] scd̃m modũ iã di-
ctum, videlicet meditãdo, loquendo, & operãdo, [in iustificatõibus tuis.] .i. in diuinis mãda-
ris obedientem iustificantibus.

¶ZAIN.

49 MEmor esto verbi tui seruo tuo.] .i. ad salutẽ famuli tui fac sicut locut9 es. s. ne ꝓpter
nostrã malitiã desinas facere q̃d aliter faceres. Dixisti em̃ dñe: Omnis q petit, acci Matth. 7
pit: & q q̃rit, inuenit: & pulsanti aperieꝛ. Dixisti etiã: Beati q nõ viderũt & credi- Johã 20
derũt. Et alibi: Vbi sum ego, illic & minister me9 erit. Oĩa verba hæc ipleanꝛ in me Johan. 12
& singulis nobis [in quo (verbo) mihi spem dedisti.] hæc nãq; atq; siĩa verba cõferunt spem
indulgẽtiæ, spẽ grãæ, atq; fiduciã gliæ acq̃rẽdæ. Huic siĩe ẽ q̃d Salomõ orat: Et nũc dñe de9 Isrl 3. Regũ. 8
firmenꝛ verba tua q̃ locut9 es Dauid seruo tuo prĩ meo, & fac sicut locut9 es, vt magnificeꝛ no-
50 mẽ tuũ. ¶Hæc (spes cõcepta ex verbo dei) me cõsolata ẽ in hũilitate mea.] .i. in oĩ oppssiõe &
afflictõe vitæ pñtis, atq; in humiliatõe q̃ me ꝓpter pc̃tã mea cõtẽpsi. Nã ex hac spe desperatio
nẽ exclusi, remissiõis q; grãm expectaui [qa eloquiũ tuũ (ꝓdictũ cõsolatoriũ) viuificauit me.]
51 .i. aĩauit & ĩflãmauit aĩam meã ad bonũ. ¶Supbi iniq̃ agebãt vsq; quaq;.] qm̃ deũ offendũt
C cogitãdo, loq̃ndo, & operãdo, seipsos excusando, & alios ĩficiẽdo. Ideò scriptũ ẽ: Pc̃tõr adiici Eccl. 10
et ad peccãdũ. Et: Impi9 cũ in ꝓfundũ pc̃tõꝝ venerit, cõtẽnit. Eccliastes q̃z: Pc̃tõr cẽties facit Prouer. 18
malũ & ꝑ patiẽtiã sustẽtaꝛ. Pc̃tm̃ nẽpe ꝓsertim mortale, q̃d ꝑ pœnĩam deleꝛ, suo mox põdere Eccle. 8
trahit ad aliud. Vñ ait Apls: Oĩa mũda mũdis, coinq̃natis ãt & ĩfidelib9 nihil ẽ mũdũ: sz inq̃na-
tæ sunt eoꝝ mẽs & cõscia, cũ sint abomĩati & reprobi [à lege ãt tua nõ declĩaui.] vel qa nũq̃ eã Titum. 1
trãsgressus sum, q̃d cõpetit his q nõ peccauerĩt mortaliꝛ, vel qa ad tps & nũc vsq; seruaui eã, q̃d
pœnitẽtib9 cõuenit. Loquiꝛ ei Dauid in psalmo hoc in ꝑsona gñalis iusti; idcirco nõ oĩa verba
52 psalmi hui9 singlis iustis cõueniũt. ¶Memor fui iudicioꝝ tuoꝝ (q̃ fc̃tã sunt) à seclo.] .i. ab ori
gine mũdi, o [dñe.] cõsiderãdo quõ à pricipio mũdi rebelles, & aĩosos reprobasti: mites vero
obediẽtes, & hũiles liberasti, q̃ ad vitã æternã, q̃uis iterdũ ꝑmisisti eos tpaliꝛ tribulari, corpaliꝛ
occidi, ꝓpter purgationẽ culpaꝝ, & augmẽtũ meritoꝝ ac ꝓmioꝝ: quõ etiã sp electi tui in hac
vita afflicti sunt, reprobi vero hic floruerĩ [& cõsolat9 sum.] ex ista mẽoria, sperãs me ad sor
53 tẽ electoꝝ ꝑtinere, eò ꝙ ego tãtis tribulatõib9 tẽtatõibus q; afficiar. ¶Defectio tenuit me.] .i.
magn9 timor iuasit me [ꝓ pc̃tõrib9 derelinq̃ntib9 legẽ tuã.] .i. ex cõsideratõe hoĩm ꝑuersoꝝ,
qa dũ me eis ĩ natura siĩem video, vehemẽter formido ne ex hũana fragilitate incidã vitia atq;
pc̃ta, q̃ eos icidisse cõspicio, q̃ntũcũq; em̃ sit hõ ꝑfect9, debet tñ ẽẽ caut9 & metuẽs, ne illaꝛ si mi
leꝛ in culpa, qbus cõformaꝛ in natura. Ideo nãq; Salomõ ait: Btũs hõ qui semꝑ est pauidus. Et Prouer. 28
dicit Apostolus: Considera teipsum, ne & tu tenteris. Et alibi: Itaq; qui stat, videat, ne cadat Gala. 6
1. Cor. 10

Vel sic

Vel sic: Defectio, hoc est, ingens cõpassio seu mœror deficere faciẽs, tenuit nos pro pctõribus D
Roman. 9 &c. in tm̃ eorum errori & cæcitati cõpassus sum. Sicut ait Apl̃us de seipso: Tristitia mihi est ma-
gna & cõtinuus dolor cordi meo pro fratribus meis Iudæis. Ex hac etiã defectõe, vera charita
Micheæ 7 te ortũ habẽte, dixit Michęas: Vtinã nõ eẽm vir sp̃ũ habẽs & mẽdaciũ potius loquerer. Tãta
em̃ est pietas hoĩm pfectorum, vt amplius doleant de aliena culpa & miseria: q̃ de propria pœ-
na atq; iniuria. Sicut & indulgẽtissimus pr̃ tãto plus condolet filio suo Phrenetico, quãta plu-
ribus ab eo ictibus, iniurijsq; pulsat. ¶ Cantabiles mihi erant ⌋ Imò semp cantãdæ & dele- 54
ctabilr proferẽdæ sunt ⌊ iustificatõnes tuæ ⌋ .i. dona diuina qbus iustificamur à te. s. laudis di-
uinæ, mandata, flagella, & cętera qbus salubriter exercemur, ⌊ in loco peregrinatõis meæ ⌋ .i.
in ecclesia militanti, in via huius exilij, in hoc corpore corruptibili, sicut scriptum est: Lauda
Sopho. 3 filia Syon, iubila Isr̃ael, exulta in corde tuo filia Hierl̃m. Et Apl̃us: Cantãtes (inqt) & psallen-
Ephe. 5. Threno. 2 tes in cordibus vestris dño semper. ¶ Memor fui nocte noĩs tui dñe ⌋ Sicut Threnorum habet 55
Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. Vel in nocte, hoc est, tpe aduersitatis & tẽta-
tionis, ⌊ & custodiui legem tuã ⌋ Nam memoria, scia, seu contẽplatio dei, sine obseruãtia le-
Titum. 2. gis, vana atq; informis est. Prout Paulus de reprobis fatet. Confitent se nosse deũ, factis autẽ
negant. ¶ Hæc (custodia legis) facta est mihi ⌋ Hoc est, gr̃a custodiẽdi legem data est mihi, 56
⌊ quia iustificatões tuas ⌋ .i. præcepta, ⌊ exquisiui ⌋ vt ea implerẽ. Idcirco dedit mihi creator
oĩpotẽs grãm iplẽdi. Nã scriptũ ẽ: Oĩs q petit, accipit: & q quęrit, inuenit. ¶ HETH.

P Ortio mea dñe, dixi custodire legẽ tuã, ⌋ Hoc est, ó dñe, ego dixi .i. apud me statui, 57
q custodirẽ legẽ tuã .i. custodia legis diuinæ, est portio mea, hoc ẽ, bonũ, q̃d ego ex
oĩbus atq; præ oĩbus tpalibus bonis elegi, ita q alijs exteriora & sensibilia bona eli- E
gẽtibus, ego pro meliori elegi tibi in oĩbus obedire, hoc est, legem tuã seruare. Lex
Sapiæ. 7 em̃ diuina esse debet Chr̃iano locupletatis maxima, ita vt dicere possit illud: Præposui illã, re
gnis & sedibus, & diuitias nihil esse dixi in comparatõe illius. Nec mirum, qa subiungit: Vene
runt mihi oĩa bona simul cum illa. Vel sic: O dñe q es portio mea, i. vnicũ bonũ quod p oĩbus
amo, quod solũ adipisci desidero. Dixi .i. fortiter apud me ordinaui, custodire legẽ tuã sine cu-
ius custodia non salua adultus. ¶ Deprecatus sum faciẽ tuã ⌋ Hoc ẽ, te vbiq; p̃sentẽ & oĩa 58
Exodi. 33. conspectantẽ, vel piũ aspectũ tuũ, & assisteũtiã gr̃æ tuæ: hanc faciẽ tuã precatus sum tanq̃ bo-
num finale, vt eã aliqñ per spẽm videã. Sicut & Moyses depcabat. Si inueni grãm in conspe-
ctu tuo, ostẽde mihi faciẽ tuã, vt sciã te. In hac nẽpẽ visione beatitudo mea reposita est. Vel, de-
precatus sum faciẽ tuã, illud q̃d subdit: ⌊ miserere mei ⌋ veniã, grãmq; prestando ⌊ scd̃m elo-
Ezech. 18. quiũ tuũ ⌋ quo locutus es. Si impius egerit pœniam, oĩm iniquitatũ eius, non recordabor am
plius. ¶ Cogitaui vias meas ⌋ Hoc ẽ, vitã & opa mea discussi, & de bonis tibi ó dñe grãs re- 59
tuli, de malis vero pœnitui. Sicq; ⌊ & cõuerti pedes meos ⌋ .i. desideria mea, opa mea; & plan
tas corpis ⌊ in testimonia tua ⌋ .i. in verba sacri eloquij, quatenus scd̃m tua p̃cepta, exempla,
Aggæi. 1 atq; cõsilia gubernem in oĩbus memetipm̃. Vnde Aggæi habet: Ponite corda vestra sup vias
vestras. ¶ Paratus sum ⌋ Ex charitate feruẽti, gr̃a habituali, habitibusq; virtutũ, ⌊ & nõ sum 60
turbatus ⌋ ex passione inordinata, ⌊ vt custodiã mandata tua ⌋ nã habitus virtuosus efficit ho
Hiere 17. minem ad diuina paratũ. Propter q̃d legit: Ego nõ sum turbatus te pastorẽ sequens. Et mo-
Coloss. 3. net Apostolus: Quodcunq; facitis ex anĩo facite. Beatus plane q ita paratus est, q non turbat F
Lucę. 10 circa plurima, sed vnũ illud q̃d solũ necessariũ est summẽ & vnicẽ quærit, cupit, ac diligit. Ta
lis dicere potest. ¶ Funes pctõrum ⌋ Hoc ẽ, impugnatões hostium visibiliũ & inuisibilium, 61
⌊ circũplexi sunt me ⌋ qui in medio laqueorum ambulo. Vndiq; em̃ conant nos dæmones pra-
1. Petri. 5. uiq; hoies à deo auertere, & suæ voluntati nos conformare. Propter q̃d scriptũ est: Aduersa-
rius vester diabolus tanq̃ leo rugiens circuit, quærẽs quẽ deuoret, cui resistite fortes in fide: sci
entes eandẽ passionẽ ei quæ in mundo est, vestrę fraternitati fieri, ⌊ & legẽ tuã non sum obli-
tus ⌋ .i. propter tentationẽ & aduersitatẽ, nequaq̃ recessi à te, nec legẽ tuam transgressus sum.
¶ Media nocte surgebam ad confitendũ tibi ⌋ Duplici confessione, vz laudis tuæ & pro- 62
priæ culpæ. Hora em̃ mediæ noctis sicut dormiẽtibus pigris, solet esse periculosior, sic surgẽ-
tibus religiosis esse cõsueuit salubrior. Tunc nempè (vt ait Ambrosius) feruet carnis illecebra,
tunc mens somnolẽta est, tunc tẽtator assistit, retia iacit qbus turbet mentẽ improuidam, tũc
varias deceptões pectori dormiẽtis infundit. Deniq; hora ista ad deuotionẽ confert maximã
occasionẽ, qm̃ tũc cessant strepitus exteriores, neq; obijciũt se sensibus corpis rerum imagines,
sicut in die. Surgebã itaq; media nocte ad cõfitendũ tibi, ⌊ sup iudicia iustificatõis tuæ ⌋ .i. de
iudicijs tuę iustitię, q̃ circa me exercuisti, qbꝰ iustificasti me, vz de oĩ mĩa quã mihi dedisti, de
castigatõibus qbus me afflixisti, cæterisq; opibus, ex tuo iudicio circa me factis. ¶ Particeps 63
ego sum oĩm timentiũ te ⌋ Timore casto & filiali, ⌊ & custodientiũ mãdata tua. ⌋ Oĩes em̃ in
1. Cor. 10. gr̃a existẽtes sunt vnũ in Chr̃o propter vinculũ charitatis, qua cõnectunt, nec q̃ sua sunt q̃rũt
sed q̃ aliorum. Idcirco meritũ vnius redũdat in aliũ, inquantũ se mutuo iuuãt & vnũ p dilectionẽ
existũt. Hinc em̃ indulgẽtię efficaciã sortiunt, qñ propter vnitatẽ capitis atq; mẽbrorum, vz

Chr̃i

A Chriſti & chriſtianoꝝ & mēbroꝝ.i.fideliū inter ſe cōmunicatur & cooperaꝛ nobis meritū
Chr̄i atq̧ ſanctoꝝ. Ob hāc eñ participationē, cōionē, & vnitatē myſticā electoꝝ in Chr̄o 1.Cor.10
ap̄ſus admonet: Nemo q̄d ſuū eſt q̄rat, ſed q̄d alterius. Et rurſus: Vnus panis & vnū corpus Ibidē.
multi ſumus. Hinc etiā Chr̄s orat: Rogo pr̄, vt oēs vnū ſint, ſicut tu pr̄ in me, & ego in te, vt Johan.17
ſint cōſummati in vnū. Et itē: Pr̄ ſancte, ſerua eos in noīe tuo q̄s dediſti mihi, vt ſint vnū ſi-
64 cut & nos. ¶ Miſericordia tua dñe ⌋.i.effectibus pietatis diuinæ, ⌊plena ē terra⌋ .i.hoīes
viatores, aut eñ miſericorditer cōuertunꝛ, aut lōganimiter tolerātur, aut p̄naliter corrigū-
tur, aut citra cōdignū patiunꝛ, oēſq̧ ḡnaliter cōibus bñficijs dei vtuntur, vt donis naturę, &
oībus offert deus grām, ſicut ap̄ſus ait: Legatōe pro Chr̄o fungimur, tanq̄ deo exhortante p 2.Cor.5
nos, obſecramus pro Chr̄o, recōciliamini deo, ⌊iuſtificationes tuas⌋ .i.mādata vitæ, ⌊doce
me⌋ quatenus ea clarius ſemper cognoſcam, atq̧ perfectius impleam. THETH.
65 BOnitatē feciſti cū ſeruo tuo dñe, ⌋ .i.tuā bonitatē mihi cōicaſti, dādo mihi pietatē
& grām, dona naturę & munera grǽ ⌊ſcd̄m verbū tuū⌋ .i.ſicut iubes nos facere. Di
cis eñ & p̄cipis nobis bonitatē facere alijs prōpte ac large, queādmodū legiꝛ. Oñi Lucæ.6.
petēti te tribue. Et in actibus ap̄loꝝ Paulus. Optet (inq̄t) reminiſci verbi dñi Ieſu, q̄ Actoꝝ.20
dixit: Beatius eſt magis dare, q̄ recipere. Vel, ſecūdū verbū tuū.i.ſicut loquutus es te bonita-
tē facturꝝ nobiſcū. Scriptū eſt nāq̧: Bonus ē dñs ſperātibus in ſe, aīæ q̄rēti illū. ¶ Bonitatē⌋
66 id ē, pietatē ſeu miam ⌊& diſciplinā⌋ .i.rigorē iuſtitię & ſciētiā.i.diſcretionē vtēdi bonita Treno.3.
te ac diſciplina, ⌊doce me⌋ q̄tenus meip̄m ſeu mihi cōmiſſos efficaciter regā, vt ſit rōnabile Roma.12
obſequiū meū. Hæc tria p̄cipue ptinēt ad p̄latos & principes. Nec ſufficit eis vnū iſtoꝝ ſine
alijs, ne ſit pietas laxa, vel iuſtitia crudelis, vel ſciētia ſine ope. Neceſſaria ergo eſt p̄lato pie-
tas diſciplinaris ſeu iuſta, & diſciplina benigna, q̄d eē nō pōt, niſi aſſit ſciētialis diſcretio, qua
diſcernatur q̄ñ & q̄uō vti oporteat pietate & diſciplina, cōmiſcēdo vtraſq̧ ad inuicē ſecūdū
veꝛ rōnis iudiciū. Pertinet aūt bonitas ad rectorē iuxta illud. Roboraꝛ clemētia thronus re- Proue.20
gis. Iuſtitia q̄q̧ ſeu diſciplina, iuxta illud: Rex q̄ iudicat in veritate pauperes, thronus eius in Proue.29
B æternū firmabiꝛ. Maxime q̄q̧ ſpectat ad eū ſciētia, q̄tenus inter veꝝ & falſum, bonū & malū
diſcernere queat. Vñ conq̄ritur dñs. Ipſi paſtores ignorauerūt intelligētiā. Et p Oſee teſtaꝛ. Eſaię.56
Quia tu ſciētiā repuliſti, repellā te ego, ne ſacerdotio fungaris mihi. Nā vt Chr̄s per ſeipſum Oſee.4
diſſeruit. Cæcus ſi cęco ducatū p̄ſtet, ambo ī foueā cadūt. Hinc etiā Moyſes inſinuās q̄ eſſent Mat.15
ad p̄lationē & regimē alioꝝ digni atq̧ idonei. Date (inq̄t) ex vobis viros ſapiētes & gnaros, Deuter.1.
q̄rū cōuerſatio ſit ꝓbata in tribubus vr̄is, & ponā eos vobis pricipes. Hęc tribue mihi ô dñe,
⌊q̄a mādatis tuis credidi⌋ .i.operādo cōſenſi, credidiq̧ eis, nō verbo ſolo aut lingua, ſed ope 1.Johā.3.
& veritate. Oportet nāq̧, ſcd̄m philoſophū, credere addiſcētē. Nec diſſonat Eſaias, q̄ ait: Si Eſaiæ.7.
67 nō credideritis, nō intelligetis. Qui igiꝛ cupit diuinitꝰ illuſtrari, firmiter credat. ¶ Priusq̄ hu
miliarer⌋ p flagella, diſfortunia, & aduerſa, ⌊ego deliqui⌋ Multi eñ tp̄e proſperitatis mul
tipliciter peccār, q̄ dū à ſtatu ſuæ ꝓſperitatis deficiunꝛ, atq̧ diuinitꝰ caſtigātur, retrahūtur à
malo, & flagellis edocti cōuertunꝛ ad deū, ideo ſubdiꝛ, ⌊propterea⌋ .i.ꝓpter humiliationē
iſtā ⌊eloquiū tuū cuſtodiui⌋ obediēdo de cętero ſermonibus tuis. Ideo p Hier. induciꝛ. Ca- Hiere.31
ſtigaſti me dñe, & eruditus ſum. Et dñs ait: Ego ſepiā viā tuā ſpinis, & ſepiā eā maceria. Ex Oſee.2.
correctiōe ergo diuina experiꝛ hō q̄ bonū ſit dño obedire, ad q̄d pertinet illud. Tm̄modo ſo Eſaiæ.28
la vexatio dabit intellectū auditui. Vel, priusq̄ humiliarer.i.anteq̄ humiliarē meip̄m, cōſide
rādo miſerias meas innumeras, ego deliqui, q̄m ſuperbia mr̄ eſt oīs peccati. Vñ q̄ ſe nō hūili-
at infinita vitia īcidit. Propterea ne ſic delinquā, eloquiū tuū, q̄ dicis: Diſcite à me, quia mitis Matt.11
C ſum & humilis corde, cuſtodiui, humiliādo meip̄m. Quia odibilis corā deo & hoībus eſt ſu- Eccle.10
perbia. Propter q̄d in Tobia habeꝛ. Superbiā nunq̄ in tuo ſenſu, aut in verbo tuo dñari per- Tobię.4
68 mittas. In ip̄a eñ initiū ſumpſit oīs pditio. ¶ Bonus es tu⌋ naturaliter, q̄uolibet, atq̧ tota- Luc.18
liter. Vñ ſcriptura affirmat: Nemo bonꝰ niſi ſolus deus, ⌊& in bonitate tua⌋ .i.ſcd̄m q̄ tu bo Pſal.94.
nꝰ es & clemēs es, ⌊doce me iuſtificatōes tuas⌋ .i.mādata. Btūs eñ quē tu erudieris dñe. Q̄m Johan.9.
69 oīs q̄ audiuit à pr̄e & didicit, venit ad Chr̄m, vt ip̄e ait: ¶ Multiplicata ē ſup me iniq̄tas ſu
perboꝝ⌋ .i.ſup̄bi diaboli, hoīeſq̧ elati, q̄ꝝ pr̄ diabolus ē, multipliciter conati ſunt me ad ma
lū inducere, mināndo, blādiēdo, pſequēdo, ⌊ego aūt in toto corde ſcrutabor mādata tua⌋ vt Sapię.9
ſciā q̄d tibi acceptū ſit, cui tāto ſtudioſius placere, adhęrereq̧ volo, q̄to illi multipliciꝰ mei-
pellūr ad malū. Hoc nō cōuenit ijs q̄ radices nō habēt, ſed tp̄e tētatōis labunꝛ. Et Eccl. docet Lucæ.9.
70 Eſto firmus in via dñi, & in veritate ſenſus tui. ¶ Coagulatū eſt ſicut lac cor eoꝝ⌋ .i.in ma Eccleſ.5.
litia induratū ⌊ego vero legē tuā meditatus ſum,⌋ cuius meditatio clypeus ē cōtra oēm ma
71 lignitē tētātiū. ¶ Bonū mihi, q̄a humiliaſti me⌋ p flagella & tētamēta, ſeu priuādo me ho
nore & gl̄ia mūdi, ſeu dādo aīæ meæ hūilitatis virtutē, ⌊vt diſcā iuſtificatōes tuas⌋ q̄s ſup̄bꝰ
72 diſcere neq̄t, q̄m ſp̄us ſanctus abominaꝛ ſuperbū. ¶ Bonū mihi lex oris tui⌋ .i.lex decem p̄ Heſte.14
ceptoꝝ moraliū, & lex euāgelica, quā Chr̄s ꝓprio ore edocuit, ⌊ſup milia auri & argenti⌋
.i.p̄ oībus diuitijs ſeculi. Ponit nāq̧ determinatū pro indeterminato, q̄a incōparabiliter me-

 lior no-

lior nobis ē lex diuina, q̄ q̄cūq; tpalia bona, scd̄m illud: Melior est acquisitio eius negotiatiōe D
Prouer. 3 auri & argēti. Propterea obligamur deo maximas reddere grates, ꝙ legē diuinā nobis largi-
tus est, & tāto grauius peccamus legē trāsgrediendo, q̄to legislatori deo gratiores esse tene-
mur de legis suæ sanctissimæ dono.

IOD.

Job. 10 MAnus tuæ fecerūt me & plasmauerūt me.⌋ Eadē verba scripta sunt in li. Iob, & ē » 73
sensus: O creator sublimis & bn̄dicte, incorpalis & incircūscripte, Manus tuæ .i.
potētia & sapīa tua fecerūt me, aīam meā pducēdo de nihilo, & plasmauerūt me
Job. 33 formādo corpus meū ex semine. Vn̄ dr̄: Ecce me sicut & te fecit deus, & de eodē
luto formatus sum. Sicut aūt aīa rōnalis oīm formaꝝ huius mūdi dignissima est, sic corp⁹ hu
manū p̄ cūctis mixtis & elemētis p̄stātius est, nobiliorēq; figurā sortit, puta erectā ad cōtem
plāda cœlestia. Formæ em̄ pporcionat materia, sicut actui potētia. Ideo sicut aīa rōnalis cœ
lestiū cōtēplatiua ē, sic corpus eius ad cœlū erigit, q̄tenus aīa p sensum visus cœlestiū notitiā
adipiscat, ⌊da mihi intellectū⌋ .i. intellectualē illuminationē, ⌊vt discā mādata tua,⌋ ad in- »
telligēdū ea syncerius, meditādū frequētius, exequendo pfectius. Quia em̄ o dn̄e à te habeo
quicqd sum & habeo, ideo teneor tibi meip̄m, me aūt tibi reddere neq̄o, nisi te amādo & ho
norādo. Idcirco postulo itellectū, q̄ discā tua mādata, qm̄ amor tuus exigit tua mādata īple-
1. Johan. 2 ri, prout asserit: In hoc scimus qm̄ cognouim⁹ deū, si mādata eius seruamus. Aduertēdū q̄, ꝙ
intellectus interdū sumit pro ītellectuali substātia, iterdū pro potētia ītellectiua, qn̄q; pro ha
bitu ītellectuali naturali, aliqn̄ p dono ītellectus, q est habitus ītellectualis supnaturalis à spū » 74
scto infusus, aliqn̄ pactu ītellectiuæ potētiæ, seu illustratiōe ipsius, sicq; accipit mō. ¶⌊Qui »
timēt te⌋ timore amicali & filiali, ⌊videbūt me⌋ .i. opa mea virtuosa cōsiderabūt, ⌊& læta-
Prouer. 2 būtur⌋ in te cōgratulādo meo pfectui, & tuæ maiestatis veneratiōi. Quēadmodū em̄ puersi E
1. Cor. 13 lætant & cōgratulant de malo, sic iusti & timorati ex fraterna charitate de pximoꝝ pfectu
q̄si de ppria gaudēt salute, p̄cipue tn̄ lætāt de hoc ꝙ deū honorari cōspiciūt. Propter q̄d Pau
lus inq̄t: Charitas nō gaudet sup iniqtate, cōgaudet aūt veritati. Videbūt ergo & lætabunt,
nec opa mea interp̄tabunt sinistre, ⌊qa in verba tua supsperaui⌋ .i. vltra modū magnā spem »
Job. 13 habui ī verbis diuinis, qbus grām pmittis ī p̄senti, & gl'iam ī futuro. Vn̄ & S. Iob ait: Etiam si
occiderit me, in ipso sperabo. Debemus ei oīo in verba dei sup sperare, tanq̄ certissimi ꝙ cœ
lū & terra trāsibūt, verba aūt diuīæ legis pseuerabūt. ¶⌊Cognoui dn̄e⌋ ex fide & reuelatiōe » 75
diuīa, ⌊qa æqtas iudicia tua⌋ .i. ꝙ diuīa iudicia .s. snīæ & remuneratiōes ex diuīa iustitia pce »
dētes, adeo iusta & vera sunt, vt aptius asserant æquitas q̄ æqua, q̄uis rōnē & modū iustitiæ ho
Apoca. 9 rū iudicioꝝ nullus viator cōprehēdere valeat. Hinc ei dr̄: Etiā dn̄e deus op̄s, iusta & vera iu-
Daniel. 3 dicia tua. Et Daniel: Oīa q̄ fecisti nobis dn̄e, in vero iudicio fecisti. Et dn̄s dixit ad Iob: Nun-
Job. 40 qd irritū facies iudiciū meū, & cōdēnabis me, vt tu iustificeris? ⌊& ī verit. tua⌋ .i. in cōsidera »
tione diuinæ veritatis, ⌊humiliasti me⌋ .i. cōtulisti mihi humiliationē, q̄ hūiliaui meip̄m Cō »
siderādo em̄ q̄ in sacra scriptura dicunt, de maiestate diuina, & vilitate hūana hūiliātes nos-
ipsos. Vel, in veritate tua .i. in tua iustitia, seu iusto iudicio, hūiliasti me, deponēdo me à statu
Job. 16 sublimi, à gl'ia tpali, à prospitate fallaci, prout S. Iob ait: Ego ille quondā opulētus, repēte cō
tritus sum. Nō ergo in hūiliatione hmōi īpatiētes seu murmurātes inueniamur, sed dicamus
Job. 1. cū sancto Iob: Dn̄s dedit, dn̄s abstulit, sicut dn̄o placuit ita factū est, Sit nomen dn̄i bn̄dictū.
¶⌊Fiat mīa tua vt cōsoletur me⌋ .i. sic mihi effectū misc̄diæ tuæ infundas, ꝙ ex hoc in omni » 76
aduersitate respirē de spe veniæ, beatitudinisq; futuræ, ⌊secūdū eloquiū tuū seruo tuo⌋ .i. mi- »
Esaię. 45 hi famulo tuo impendat mīa tua, quēadmodū promisisti in scripturis, te misertuꝝ oībus īuo-
Naum. 1. cantibus te. Nā dicis: Omnē q inuocat nomē meū, in gloriā meā creaui eū. Cōsolationē q̄q; F
afflictis promittis, dicente propheta: Bonus dn̄s, & confortans in die tribulationis. Et alibi:
Salus populi ego sum, de quacūq; tribulatione clamauerint ad me, exaudiā eos. ¶⌊Veniant » 77
mihi miserationes tuæ⌋ .i. effectus pietatis diuinæ, ⌊& viuam⌋ vita grǽ in p̄senti, vitaq; glo »
riæ in futuro, ⌊quia lex tua meditatio mea est⌋ materialr .i. de lege tua meditor, sicq; misera- »
tiones tuas .s. indulgētiā, pseuerātiāq; promereor. ¶⌊Cōfundant superbi⌋ .i. hoīes animo- » 78
Esaię. 14 si, cōfusiōe pœnitentiā adducēte, verecūdātes de sua malitia. Vl', cōfundant supbi .i. diaboli
propter superbiā è cœlo proiecti, cōfusione ppetua, ⌊qa iniuste⌋ .i. mala intentione, & sine »
meo demerito, ⌊iniquitatē fecerūt in me⌋ tentādo & psequēdo animā meā, ⌊ego aūt exer- »
cebor in mādatis tuis,⌋ occupādo meip̄m in eis mēte & ope, tāto instātius, q̄to illi aduersan »
tur mihi iniustius, q̄tenus exercitatio sancta atq; intensa, exercitationē inimicoꝝ iniquā ex-
pellat. Vni nāq; operationi aīa vehementer intenta, alia paꝝ aut nihil aduertit. ¶⌊Conuer » 79
2. Cor. 2 tantur mihi⌋ .i. ad me, q̄tenus auxiliū præbeāt mihi, ⌊timētes te⌋ timore sancto & casto, qui »
charitate vrgente miserent afflictis, sicut scribit ap'lus: Cōfirmate in illū charitatē .i. pctori il
li succurrite. ¶⌊Fiat cor meū⌋ .i. anima mea ⌊immaculatū in iustificationibus tuis⌋ .i. man » 80
datis, ita vt ea tam perfecte obseruet, ne tanq̄ præuaricatrix macula culpæ deformet, ⌊vt nō »
confundar⌋ à te o iudex metuende, tanq̄ neglector ac transgressor legis diuinæ. Nam sicut »
habetur

A habet secũdo Mach. libro leges diuinas agere impie, impune nõ cedit. Totũ in hũc psalmum
in q̃ virtutes iustoꝝ tã diligẽter enumerant, cãtamus & dicimus nõ in nostra, sed in viri iusti 2. Ma. 4.
persona, quatenus agnoscamus, quid nobis de perfectione iustitiæ desit, illudq́ꝫ adipisci nitamur. Verũtamen si quis gratia largiente adeo iustus est, vt verba psalmi huius sibi cõueniãt,
poterit oĩa verba hæc in propria persona depromere ad gloriã dei, ædificationẽq́ꝫ proximi, sicut & Paulus ĩ suis epist. bona suã frequẽter describit. ¶CAPH.

81 “
Efecit in salutare tuũ aĩa mea,⌋ Hucusq́ꝫ egit propheta de beatitudine, prout
in operibus vitæ actiue cõsistit, deinceps vsq́ꝫ ad finẽ psalmi agit de ea, prout
in actibus vitæ cõtẽplatiue reponit, & ait: Defecit in salutare tuũ .i. in dilectiõe
& cõtẽplatione salutaris tui, vcꝫ Chri. Vel, salutaris tui .i. salutis æternæ nobis
promissæ, vel tuĳ p̃sius, q̃ es salutare nr̃m altissimũ aĩa mea. Iste defectus intel- Lucæ .1.
ligi p̃t dupliciter. Primo sic: Defecit in salutare tuum aĩa mea .i. satis & plene
amare & cõtẽplari nõ potuit anima mea salutare tuũ, q̃a (vt ait aplus) oculus nõ vidit, nec au Esaiç. 64
ris audiuit, nec in cor hoĩs ascẽderũt, quæ p̃parauit deus diligẽtibus se. Et hæc bona p̃parata 1. Cor. 2.
sunt salus æterna, & salutare nr̃m. Quid em̃ aliud p̃parauit deus amatoribus suis, nisi seip̃m?
Nemo aũt deũ seu vitã æternã tã clare cognoscere, tãq́ꝫ ardenter diligere p̃t, p̃sertim in vita
p̃senti, q̃tũ ip̃e cognoscibilis, amabilisq́ꝫ cõsistit. Ideo deficit aĩa nr̃a in salutare diuinũ. Scd̃o
exponit sic. Defecit in salutare tuũ aĩa mea .i. p̃eleuata cõtẽplatiõe, ac seruidissima dilectione
salutaris tui, defecit aĩa mea ab opatõibus viriũ sensitiuaꝝ, corpaliterq́ꝫ infirmatus sum. Quã
B to em̃ cõtẽplatio purior atq́ꝫ sublimior fuerit, & amor diuinitatis feruẽtior, tãto ampli⁹ deficiũt naturales & sensitiuç potẽtiæ ab actibus suis. Vñ cũ aĩa ad raptũ & extasim venit, quasi
oĩno suspẽdit vita corporalis ac sensitiua, nec viuit hõ vt homo. Quidam vero ita exponũt.
Defecit in salutare tuũ aĩa mea .i. prç nimia expectatiõe atq́ꝫ dilatiõe salutis diuinæ, seu gloriç
sempiternæ. Defecit .i. tædio fracta ẽ, fatigata & infirmata aĩa mea. Nã vt Salomon ait: Spes Prouer. 13.
“ quæ differt affligit animã, lignũ vitæ, desideriũ veniens, ⌊& in verbũ tuũ⌋ quo opem & gra
82 “ tiam, in p̃senti securitatẽ vero, & gloriã in futuro promittis, ⌊superesperaui.⌋ .i. vehemẽter
cõfisus sum. ¶Defecerũt oculi mei (interiores) in eloquiũ tuũ⌋ .i. in verba sacræ scripturæ,
vcꝫ in promissa, & testimonia, atq́ꝫ mãdata diuina. Et iste defectus tripl'r accipi p̃t sicut p̃cedẽs. Quia nec plene cõprehẽdere possumus eloquiũ dei, & interdũ ex cõtẽplatiõe huius eloquĳ deficit aĩa mea sancta ab exterioribus & sensibilibus rebus, tanq̃ oĩno rapta atq́ꝫ suspẽsa
“ ad deũ. Deniq́ꝫ nimio desiderio cõsequẽdi promissiones diuini eloquĳ, interdũ deficiũt oculi nr̃i interni, ⌊dicẽtes⌋ ad dñm ⌊qñ cõsolaberis me⌋ dãdo mihi q̃d p̃stolor .s. tuĳ p̃sius opta Hiere. 20
tã p̃ntiã, atq́ꝫ beatificã fruitionẽ. De hoc defectu diuine eloquĳ ait Hieremias: Factus est ser-
“ mo dñi in corde meo q̃si ignis exæstuãs, & defeci ferre nõ sustinẽs. Merito ãt cõsolationẽ istã
83 “ regro. ¶Quia factus sum sicut vter in pruina⌋ .i. quẽadmodũ vas de corio factũ, in pruina
relictũ, cõtractũ, & madefactũ, seu cõgelatũ, ineptũ videt ad oẽm vsum hũanũ: sic ego ab hominib⁹ secularibus, circa exteriora versantibus, reputat⁹ sum q̃si oĩno vilis atq́ꝫ inutilis in cõuersatõe politica & hũana. Hoĩes nãq́ꝫ eminẽter speculatiui efficiũtur, q̃dãmodo insensibiles circa exteriora, propterea reputant in agilibus & exterioribus velut inepti & stolidi, imõ
C qñq́ꝫ reputant simpl'r stulti à prudẽtibus huius seculi. Vñ legit, q̃ pricipes q̃ erãt cũ Iehu filio 4. Reg. 9
Nãsii, cũ vidissent filiũ prophetaꝝ, quẽ misit Helizçus, vt vngeret Iehu in regẽ, dixerũt ad Iehu. Quid venit insanus iste ad te? Vel sic: Quia sc̃tũs suꝫ sicut vter in pruina .i. sicut vter ĩplet
“ liquore pruinç, sic ego impletus sum desiderio patriæ, seu afflictiõibus huius vitç, ideo cupio
cõsolari, ⌊iustificatões tuas⌋ .i. mãdata, ⌊nõ sum oblitus⌋ quin potius illud implere curaui.
Deũ time, & mãdata eius obserua, hoc est oĩs homo. Illud q̃q́ꝫ apl'u Serue mãdatũ sine macu- Eccle. 12
84 “ la, irrep̃hensibile vsq́ꝫ ad aduentũ dñi nostri Iesu Chri. ¶Quot sunt dies serui tui⌋ .i. vtinã 1. Tim. 6.
tp̃s huius exilĳ, q̃ peregrinor à te celeriter finiat, ne retardet diutius à felicitate cœlesti. Sic
“ Paul⁹ loquutus ẽ: Cupio dissolui & eẽ cũ Chr̃o. Vñ supra dictũ est: Loquutus sum in lingua Philip. 1.
“ mea, notũ fac mihi dñe finẽ meũ. Et nũeꝝ dieꝝ meoꝝ, q̃ est, ⌊qñ facies de p̃sequẽtibus meiu Psal. 38.
diciũ⌋ .i. vtinã dies finalis iudicĳ veniat, qñ p̃sequutores meos diabolos iuste dãnabis. Hæc
dies à iustis cõtẽplatiuis desiderat, sicut ab alĳs formidat, Propter q̃d ait saluator. His aũt fie-
85 “ ri incipiẽtib⁹, leuate capita vr̃a .i. hilariter respirate. ¶Narrauerũt mihi⌋ .s. dçmones, pra Lucæ. 21
“ uiq́ꝫ hoĩes ⌊fabulatões⌋ hoc ẽ, falsas suggestiones, documẽta p̃uersa, sermones inutiles ⌊sed
“ nõ vt lex tua⌋ .i. istç fabulatões & vanç narratiões, sp̃ualiter seu corpaliter factæ, nõ cõsonãt
legi diuinæ. Vñ ait aplus: Stultas & sine disciplina q̃stiones deuita, sciens, q̃a generant lites. 2. Tim. 2
86 “ ¶Oĩa mandata tua veritas⌋ .i. a deo vera sunt, vt melius noĩentur in abstracto veritas, q̃
“ uera in cõcreto ⌊iniqui⌋ hæretici, schismatici, falsi frẽs, dçmones vel infideles, ⌊persequuti
“ sunt me⌋ verbis & ictib⁹ ⌊adiuua me⌋ ne succumbam, q̃a sine tuo auxilio neq̃o repugnare.
87 “ ¶Paulominus⌋ .i. q̃si seu fere, ⌊cõsummauerũt⌋ .i. p̃fecte oppresserũt seu deiecerũt ⌊me
“ in terra⌋ sicut aplus: Supra modũ (inq̃t) grauati sum⁹, ⌊ego ãt nõ dereliq̃ mãdata tua⌋ q̃bus 2. Cor. 6

 forti-

Matt. 18 tudinẽ atq̃ ꝑseuerãtiã ꝓcipis, dicẽs: Nolite timere eos q corpus occidũt. Et alibi: Pro iustitia D
Eccl. 4 agonizare ꝓ aĩa tua, & vsq̃ ad mortẽ certa ꝓ iustitia. Et: Ecce ꝓcipio tibi, confortare, & esto
Iosu. 1. robust⁹, noli timere, q̃m tecũ ẽ dñs de⁹ tu⁹. Quãtũcũq̃ ergo hostis desęuiat & tribulatio cres-
cat, recordari debem⁹ ꝓcepta diuĩa, neq̃ lassari, prout monet apl's: Nõ fatigemini aĩs vestris. 88
Hebr. 12 ¶Secũdũ m̃iam tuã viuifica me ⌋ grãm m̃ltiplicãdo ĩ aĩa mea, ⌊& custodiã ⌋ fide & opere
⌊testimonia oris tui ⌋ .i. sacri eloquij verba, ꝓ'sertĩ articl'os fidei atq̃ ꝓcepta decalogi. Lamed 89
Matt. 16 IN æternũ dñe verbũ tuũ ⌋ .i. iussio tua, illuminatio tua & opus tuũ, ⌊ꝑmanet ĩ cœlo ⌋ .i.
in triũphãti ecclesia, q̃m oẽs angeli sc̃ti atq̃ beati tibi ad nutũ obediũt, tuã'q̃ illuminatio
nẽ incessanter recipiũt. Vñ oramus q̃tidie, vt volũtas tua .i. ꝓceptũ tuũ fiat, sicut in cœlo
Ioh. 1. & ĩ terra, vc3 vt hoĩes tibi obediãt, sicut & angeli. Potest q̃q̃ exponi de filio dei, de quo
scriptũ est: In prĩcipio erat verbũ. Hoc verbũ in æternũ ꝑmanet in cœlo, q̃ licet ad hoĩes ve
nit, nõ t̃n cœlũ reliq̃t, imò simul & semel erat totus ĩ vtero virgĩs, atq̃ ĩ sinu pr̃is. Propter q̃d
Ioh. 3 in terra cõsistẽs, Nicodemo'q̃ loquẽs, dixit: Nemo ascẽdit ĩ cœlũ, nisi q descẽdit de cœlo, fi-
lius hoĩs, q est ĩ cœlo. ¶In gñationẽ & gñationẽ ⌋ .i. ꝑ oẽs gñatiões sibi in seculo succeden 90
tes, ⌊veritas tua ⌋ .i. fides catholica, lex chr̃iana, doctrina euãgelica, ꝑmanet ĩ militãti eccl'ia
Eccles. 1. ⌊fundasti ⌋ .i. firmiter collocasti, ⌊terrã ⌋ in medio mũdi, ⌊& ꝑmanet ⌋ sicut inducit: Gña-
tio ꝓterit, & gñatio aduenit, terra vero in æternũ stat. Spũal'r vero, Fundasti terrã .i. ecclesiã,
Matt. 16 in fide & veritate diuina, queadmodũ dicis: Sup hãc petrã ædificabo ecclesiã meã, & ꝑmanet 91
stabilis in fide vsq̃ ad terminũ mũdi. ¶Ordinatiõe tua ꝑseuerat dies, ⌋ q ex motu & lumĩe
Hiere. 31. solis causat. Nã ex ordinatiõe sapiẽ tuæ supiora & inferiora, vniuersa'q̃ tp̃a moderant. Pro-
pter q̃d habet: Hæc dicit dñs q dat solẽ in lumine diei, ordinẽ lunæ atq̃ stellarũ in lumine no
Amos. 5 ctis. Et faciẽs arcturũ & orionẽ, & diẽ nocte mutãs. Vel, ordinatõe tua ꝑseuerat dies æternita
tis creatæ .s. æuũ, quo sancti in patria te fruunt. Vel, dies spũalis .i. illuminatio beatorũ, ⌊q̃m
Hester. 13 oĩa seruiũt tibi ⌋ queadmodũ dictum est: Dñe rex oĩpotẽs, in ditione tua cũcta sunt posita, &
nõ est q possit resistere volũtati tuæ. Omni eñ naturæ creatæ inest obediẽtialis potẽtia, qua E
suo creatori in oĩbus paret. Sed si oĩa seruiũt deo, q̃d est ꝙ hoĩes deo nõ seruiũt? Et rñdendũ, 92
ꝙ oĩa dicunt deo seruire, ita ꝙ nihil possit resistere ordinationi diuinæ. ¶Nisi ꝙ lex tua me
ditatio mea est ⌋ .i. nisi legis tuæ testimonia præ oculis habuissem, ⌊tũc forte perissem ⌋ .i. vi-
ctus fuissem seu desperassem, ⌊in humilitate mea ⌋ .i. in tribulatiõe & tẽtatione q̃s passus sum
vel in cõsideratõe q̃ meã impfectionẽ atq̃ miseriã cõsideraui. Nisi eñ in tribulatõe & cõside
ratõe hm̃õi cogitarem⁹, q̃ta eẽt felicitas eorũ, q ꝓpter iustitiã patiunt, & Chr̃i vestigia imitã
tur, atq̃ in tentationibus manẽt cõstãtes, q̃ta etiã esset misericordia dei circa miseros pœni- 93
tentes, tũc vtiq̃ possemus perire in ꝓdicta humilitate. Ne ergo pereã vnq̃ ¶In ęternũ non
obliuiscar iustificationes tuas ⌋ .i. nunq̃ negligã diuina mãdata recolere & seruare, ⌊q̃ in ip
Iohan. 14 sis viuificasti me ⌋ vita gr̃æ ac spũali profectu, queadmodũ ait saluator: Si q̃s diligit me, ser-
monẽ meũ seruabit, & pater meus diliget eũ, & ad eũ veniemus, & mãsionẽ apud eũ faciem⁹.
Baruc. 4 Et scriptũ est: Hic liber mãdatorũ dei, & lex q̃ est in æternũ, oẽs qui tenẽt eã, ꝑuenient ad vi-
tã, qui aũt derelinquũt eam, ad mortẽ. ¶Tuus sum ego, ⌋ cõditione & cultu, fide & opere 94
⌊saluũ me fac ⌋ in ꝓsenti ꝑ grãm, & in futuro ꝑ gloriã, ⌊q̃m iustificationes tuas exquisiui, ⌋
Matt. 19 / Hiere. 31. .i. mãdata implere curaui, ideo salus mihi ex tua promissione debet, q̃m scriptũ est: Si vis ad 95
vitã ingredi, serua mãdata. Et iterũ: Dirige cor tuũ in viã rectã, vt saluus fias. ¶Me expe-
ctauerũt ⌋ .i. visibiles atq̃ inuisibiles hostes, ⌊vt ꝑderẽt me ⌋ inducendo animã meã ad ruinã
peccati, vel corpus ad mortẽ seu læsionẽ. Hoc sanctis martyribus maxime cõpetit, q̃s tyran-
ni expectabãt ad interficiendũ spũal'r vel corporal'r, ⌊testimonia tua ⌋ .i. verba spũs sancti in
scripturis cõtenta, ⌊intellexi ⌋ .i. clare ꝑspexi, cõsiderãdo impiorũ fallaciã, huius vitæ breui-
tatẽ, & futuræ gloriæ immẽsitatẽ, q̃bus pensatis oĩa fortiter ꝑtuli, eorũ'q̃ impugnatiões eua- 96
si, aut ꝑ patientiã vici. ¶Omnis cõsummationis ⌋ .i. oĩs hũanæ ꝑfectionis, ⌊vidi ⌋ .i. consi- F
deraui ⌊finẽ, ⌋ ad quẽ esset referẽda oĩs virtus hũana. Hic aũt finis est vita æterna, q̃ est finis
omniũ actuũ atq̃ virtutũ. Potest etiã finis iste dici charitas, q̃m ipsa est summa virtus, virtu-
tũ omniũ origo. Quapropter ait apl's, Plenitudo legis est, dilectio. Et iterũ, Finis ꝓcepti ẽ cha
Roma. 13 ritas de corde puro. Oẽs nãq̃ virtutes & actus earũ ad charitatis feruorẽ & ꝑfectionẽ ordi-
1. Timo. 1 nãdi sunt. Et ita q̃d sequit, ⌊latũ mãdatũ tuũ nimis ⌋ exponit, quid dixerit finẽ oĩs cõsumma
tionis, vt sit sensus, Oĩs cõsummatiõis vidi finẽ, vtiq̃ latũ, mãdatũ tuũ nimis .i. vidi ꝙ chari-
tatis ꝓceptũ, q̃d est valde latũ, esset finis & ꝑfectio vniuersæ cõsummationis, q̃ ad ipsum cæ-
tera referunt ꝓcepta. Dicit aũt ꝓceptũ charitatis latũ nimis, q̃m ad oẽs se extẽdit. Nã aduer-
sarios diligere facit. Secũdo, q̃m oĩa mãdata virtual'r cõtinet, iuxta illud: In his oĩbus ꝓceptis,
Matt. 22 .s. charitatis dei & proximi, tota lex pendet & prophetæ. Tertio, q̃ vt legit, Vniuersa deli-
cta operit charitas. Potest'q̃ literal'r exponi, Oĩs cõsummatõis .i. oĩs terrenę possessionis, oĩs
Prouer. 10 ambitiõis & gloriæ temporalis, vidi finẽ .i. terminũ. Cito eñ deficiũt ista, prout inducit. Et
1. Iohã. 2 mũdus transit, & concupiscentia eius. Latum mãdatum tuum nimis .i. in perpetuum durãs,

&ad

& ad latitudinem cœli perducens.

¶MEM.

A Quomodo dilexi legẽ tuã dñe,⌋ Quærit propheta in persona ecclesiæ deũ, qũo le-
97 gem eius diligat? Et ipsemet respondet, ⌊tota die meditatio mea est ⌋ Quærit eñ
& respõdet, vt oẽs q audiũt informẽtur. In hoc aũt ꝙ asserit se tota die legem dñi
meditari, declarat, se ardẽtissime deũ amare, qa intm̃ diligit, inq̃tũ honoratur,
queadmodũ habet. Qui seruat verbũ Chri, vere in eo charitas dei perfecta ẽ. Quod aũt ma- 1. Johã. 2.
gis amat, hoc sępius cogitat. Qui igitur tota die naturali, q noctẽ includit, & xxiiij. horas ha
bet, in lege dñi meditatur, maxime diligit eã, & per cõsequẽs legislatorẽ, vtiq; deũ. Qũo aũt
98 aliqs possit tota die in lege diuina meditari, frequẽter ostẽsum est. ¶Super inimicos meos Psal. 138
prudẽtẽ me fecisti, ⌋.i. prudẽtiorẽ seu sapiẽtiorẽ me fecisti inimicis meis, puta Iudęis & infi-
delibus, imò oĩbus deo rebellibus, qs perfecto odio odi, nõ inq̃tũ sunt hoies fœlicitatis capa-
ces, sed inq̃tũ sunt deo inobediẽtes, & dęmoni cõsentiẽtes, ⌊mãdato tuo ⌋.i. per hoc q̃d illis
mãdatũ tuũ nõ obseruãtibus, dedisti mihi grãm illud seruãdi, fecisti me eis prudẽtiorẽ. Nam
sine obseruatõe p̃cepti nullus veraciter prudẽs ẽ. Et summa prudẽtia ẽ deo seruire. Vñ scri-
ptũ est. Quis sapiẽs & disciplinatus inter vos, ostẽdat ex bona cõuersatiõe operationẽ suã in
mãsuetudine sapiẽtię. Sic aũt prudẽtẽ me fecisti mãdato tuo, ⌊qa in ęternũ mihi ẽ ⌋.i. qm̃ p
99 seuerãter ac iugiter ei adhærere intẽdo. ¶Sup oẽs docẽtes me intellexi, q a testimonia tua
meditatio mea ẽ. ⌋ Nõ loqtur absolute de oĩbus suis doctoribus, qm̃ Chrõ testante: Non est Joban 3.
discipulus supra magistrũ, p̃sumptuosum'q; eẽt se p̃ferre doctoribus. De qbus ergo doctori- Matt. 23
B bus loquit nisi de ĩis q dicũt & nõ faciũt. Vel, q philosophicã sciam, aut secularẽ prudẽtiã do-
cẽt. His deo obediẽs intelligẽtior ẽ, qa testimonia dei sunt meditatio eius, qm̃ cogitat verba
diuina, q̃tenus scd̃m doctrinã, p̃cepta'q; Chri, cogitatões, sermones, & actus suos gubernet.
100 ¶Super senes intellexi ⌋.i. senibus doctior fui, ⌊quia mãdata tua q̃siui ⌋ scire & adimplere
Ex q̃ cõstat, ꝙ nõ loquit, nisi de senibus illis q nõ q̃rũt diuina mãdata, q̃les fuerũt, de qbus dr: Danie. 13
101 Iniqtas egressa ẽ de Babylone, à senioribus qui videbãtur regere populũ. ¶Ab omi via ma
la ⌋.i. pctõ mortali, doctrina pestifera, & cęteris quibus itur ad mortẽ æternã ⌊ prohibui ⌋ p
imperiũ rõnis, ⌊pedes meos ⌋.i. affectus, cogitatões & opera. Vel, etiã corporis pedes, vitã-
do loca in qbus puto me debere peccare, ⌊vt custodiã verba tua ⌋ quibus iussisti mihi vitare
102 itinera mala. ¶A iudicijs tuis nõ declinaui ⌋.i. ab his q̃ tu bona iudicas & approbas, nõ re- Esaiæ. 62
cessi, ⌊qa tu legẽ posuisti mihi ⌋.i. p̃ceptũ cõsentiẽdi vero & bono, & resistẽdi malo ac falso.
Queadmodũ scribit: Lege vitæ hęreditauit illos (.s. hoies deus) iustitiã & iudicia sua ostẽdit Eccle. 17
103 eis & dixit. Attẽdite ab omni iniq̃. ¶Quã dulcia faucibus meis eloquia tua ⌋.i. valde suauia
sunt verba diuina interiori cordis mei palato, vc; rõni & volũtati, qbus spũalis dulcedo gu-
statur, cibus aĩæ masticatur, & cœlestis lætitia p̃libatur, ⌊super mel ori meo ⌋.i. dulciora sunt
interiori ori meo, vtpote mẽti, q̃ verbum cordis profertur, q̃ sit mel gustui meo corporeo.
Verbũ eñ dei cibus est aĩæ, cui⁹ refectio dulcior ẽ ex sua natura omi cibo corporeo. Quãuis
interdũ ex parte nri cõtingat oppositũ, q a vc; appetitus nr nõdũ purgatus ẽ à vitijs & cõcu-
piscẽtijs. Hinc eñ de sapiẽtia scriptũ est. Scio qm̃ mecũ cõicabit de bonis, & erit alloquutio Sapiæ. 8
cogitationis & tædij mei, intrãs in domũ meã, cõquiescã cũ illa: Non eñ habet amaritudinẽ
conuersatio illius, nec tædiũ conuictus eius, sed lætitiã & gaudiũ. Et quid mi₹ si sacra doctri
C na seu diuina & christina sapiẽtia rã suauis est homini cõtemplatiuo, cum Aristoteles dicat.
Quòd philosophia admirabiles habet delectationes admixtas. Et rursus: Quòd vita nra qñq;
ad modicum talis est, qualis est vita primi principij semper. Item'q;, ꝙ vir cõtemplatiuus nõ
104 quærit delectationes externas, qm̃ intra se plenus est iocũdis theoreumatibus. ¶A mãda-
tis tuis Intellexi ⌋.i. ex consideratione p̃cepto₹ cognoui distãtiã inter virtures & vitia. Vel,
à mãdatis tuis intellexi.i. intelligentiam verã adeptus sum seruando mãdata, sicut scriptum
est: Fili concupiscẽs sapientiã serua mandata, & deus præbebit illam tibi. Ait quoq; scriptu- Ecclesi. 1.
ra. Quẽ docebit dominus sapientiam, & quem intelligere faciet auditum? Et respõdet pro-
pheta: Ablactatos à lacte, auulsos ab vbere.i. eos qui carnis voluptates contẽnunt, & secũdũ
diuina præcepta spũaliter atq; pœnitẽtialiter viuũt, ⌊propterea odiui oẽm viã iniquitatis ⌋
quàm si non odirem ex certa sciẽtia, nõ ex ignorãtia peccarẽ, cõueniret'q; nihil illud. Seruus Lucæ. 12
qui sit voluntatem dñi sui, & non facit, plagis vapulabit multis.
105 Lucerna pedibus meis verbũ tuũ ⌋ hoc est, sacra scriptura est intellectui meo atq; af-
fectui, & cũctis operibus meis lucerna, qa illuminat me ne ambulem in tenebris vi-
tio₹, ⌊& (verbũ istud est) lumẽ semitis meis ⌋.i. directio mea in obseruatiõibus cõ-
silio₹ Chri, quæ dicunt semitæ, qa sunt strictiores, cõpendiosiores'q; viæ, p̃ueniẽ-
di ad deũ q̃ pręcepta. Hoc est q̃d Salomon asserit: Mandatũ lucerna est, & lex, lux, & via vi- Prouer. 16
tæ increpatio disciplinæ. Et alibi: Apprehende legẽ, & ambula per viam ad splendorẽ eius. Baruc. 4
106 ¶Iuraui ⌋ hoc est, irreuocabiliter affirmaui, ⌊& statui ⌋.i. proposui, ⌊custodire iudicia iu
stitiæ tuæ ⌋.i. p̃cepta, quæ tua iustitia iudicat esse recta atq; seruãda. Iurare itaq; licet, quando

materia exigit, imò iurare debite circūſtantionatū eſt actus virtutis, q̄ dicit latria. Sicq́; ſcri- D
Deute. 6 ptura admittit, laudat, aut iubet iuramentū, iuxta illud: Dn̄m deū tuū timebis, & p nomē eius
2. Par. 17 iurabis. Et: In omni corde ſuo iurauerūt dn̄o, & in tota volūtate ſua q̄ſierunt eum, & inuene-
Matt. 5 runt. Quod vero Chrūs in euāgelio ait: Ego dico vobis, nō iurare oīno, nō dr̄ pceptiue ſim-
pliciter, ſed ne ſine neceſſitate iuremus, q̄tenus occaſionē periurij, & vſum iurādi vitemus.
¶ Humiliatus ſum vſq̄q̄; ⌊.i. multū afflictus, deiectus, & ſpretus ſum, vel meipſum vehe 107
mēter humiliaui, cōtēnēdo me propter negligētias, & infinitos meos defectus. Idcirco ⌊ do
mine viuifica me ſcd̄m verbū tuū ⌋.i. grām p̄ſta mihi, q̄ viuā ſcd̄m verbū doctrinæ tuæ. Vel,
viuificaſti me, p gr̄æ īfuſionē, ſcd̄m verbū tuū .i. ſicut pollicit⁹ es te grām donaturū afflictis &
Iob. 22 hūiliatis. Scriptū eī ē: Qui hūiliat⁹ fuerit, erit ī gl̄a. Et alibi: Miſerās miſerebit tui ad vocē cla-
Eſaiæ. 30 tui, ſtatim vt audierit, rn̄debit tibi. ¶ Volūtaria oris mei ⌋.i. pces meas, & cuncta q̄ cupio, 108
Roma. 8. ſeu tibi volūtarie offero, ⌊ bn̄placita fac dn̄e ⌋.i. da grām illā taliter ordinare ſeu exhibere, vt
Philip. 4 tibi cōplaceāt. Nā qd oremus ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe ſpūs poſtulat pro nobis .i. in-
fundit nobis qd poſtulādū ſit. Vnde orat ap̄ſus: Deus meus impleat omne deſideriū veſtrum
Hebræ. 10 ſecūdū diuitias ſuas in Chr̄o Ieſu, ⌊ & iudicia tua ⌋.i. mādata à te approbata, ⌊ doce me ⌋ Vel
iudicia tua doce me .i. da mihi grām cōtēplādi diuina iudicia, qbus vnicuiq; datur q̄d meruit,
vt ſciā q̄ horrēdū ſit, incidere in manus dei viuētis. ¶ Anima mea ī manibus meis ſemp ⌋.i. 109
in cōtinuo periculo incidēdi pc̄tā, & p cōſequens æternā dānationē exiſto, propter inſidias
dæmonū, cōcupiſcētias carnis, & cetera mūdi ac corpis īpedimēta, qbus à deo retrahor, atq;
ad vitia trahor. Per hoc em̄ q̄d dicit aīa eē in manibus, deſignat ſcriptura aliq̄d manifeſtū pe E
1. Reg. 19 riclitari. Quēadmodū Ionathas dixit de Dauid: Ipſe poſuit aīam ſuā in manib⁹ ſuis, & occidit
Iudicū. 12 Philiſtæū. Et idē dixit Iepte reuerſus de bello cōtra Amonitas. Idē etiā dixit mulier Phytho
1. Reg. 28 niſſa ad Saul: Si ergo ē aīa nr̄a ſemp in manibus nr̄is .i. in tāto piculo, mirū eſt q tā intimorati
Eccles. 7 leues, & ſecuri exiſtimus. Idcirco veraciter ſcriptū eſt: Cor ſapiētū vbi triſtitia, & cor ſtulto 110
rū vbi lætitia, ⌊ & legē tuā nō ſum oblitus ⌋ ſed p memoriā & obediētiā eā ſeruaui ¶ Poſue
rūt pc̄tōres ⌋ vel dæmones, iniuſtiq́; hoīes, ⌊ laqueū ⌋.i. occaſionē ruinæ ac deceptiōis ⌊ mi-
hi ⌋ q̄tenus me aliq̄ modo à via dei auerterēt. Laquei em̄ iuſtorū, qbus incautos decipiūt, ſunt
adulatio, laudatio, cōminatio, ſeculi vanitates, diuitiæ tpales, & cætera in qbus maculat affe-
ctus, ⌊ & de mādatis tuis nō erraui, ⌋ qa illorū tētatiōibus & ſuggeſtiōib⁹ nō cōſenſi. put Salo 111
Prouer. 1. mon monet: Fili mi ſi te lactauerint pc̄tōres, ne acqeſcas illis. ¶ Hæreditate ⌋.i. ſtabili poſ-
ſeſſiōe ⌊ acqſiui teſtimonia tua ⌋.i. diuina pcepta, & cætera verba diuino teſtimonio appro-
bata, vtpote oīa ſacræ ſcripturæ eloqa ⌊ in æternū ⌋ ita q eis æternalr̄ adhærebo, ⌊ qa exulta
tio cordis mei ſunt ⌋.i. de eorū poſſeſſiōe atq; notitia gaudeo magis, q̄ de oībus tpalibus bo- 112
nis. ¶ Inclinaui cor meū ad faciēdas iuſtificatiōes tuas ⌋.i. tua mādata ſeu opa q̄q;, propter
Eſaiæ. 45 q̄ iuſtificat hō à te, & hoc ⌊ in æternū ⌋.i. iugiter q̄diu ſum. Nā & aliqua pcepta implent ī pa
tria magis pfecte q̄ in via, ſicut pceptū charitatis, ⌊ propter retributionē ⌋ æternā, nō tpalē,
vel propter felicitatē cœleſtē, vt eā obtineā. Sed cū propter mercedē opari ſit opus mercena
rij, non filij aut amici, quomodo ait ſe propter retributionē inclinaſſe cor ſuū ad opa bona?
Et rn̄dendū, q ſicut timor pure ſeruilis nihil meret, ſic propter ſolā retributionē opari nihil
meret. Quia vtrūq; iſtorū pcedit ex priuato amore. Sed quēadmodū timor initialis merito- F
rius eſt, inquātum aliqd habet de charitate adiunctū, ſic propter retributionē opari merito
riū eſt, qn̄ intētio vltimata fert ad dei honorē, ſeu deū, quē neceſſe ē principalr̄ intēdi in omī
meritorio actu. Poſtremo quēadmodū timor filialis maxime cōplacet deo, ſic tota mēte dei
honorē intēdere, & propter purū dei amorē bona agere, maxime ſanctū & meritoriū eſt, q̄-
niā hoc ex diuino amore cauſat. Nihilominus hō talis implicite agit propter mercedē, eāq;
aliquo mō intēdit, nō ex priuato amore, ſed ex amore diuino, inquantū videlicet deus vult,
vt operemur propter præmiū felicitatis æternæ.
Sapiē. 14 INiquos odio habui, ⌋ inquātū iniqui ſunt, ſic em̄ & deo odibiles ſunt, iuxta illud: Odio 113
ſunt deo impius & īpietas eius. Nō āt odit eos ſcd̄m q hoīes ſunt, cū ſcriptū ſit: Diligite
Matt. 5 inimicos vr̄os. Amare vero (ſcd̄m philoſophū) eſt alicui bonū velle. Odire vero, eſt vel
le alteri malū. Iniquis itaq; inquātū ſunt hoīes, debem⁹ velle ſeu appetere bona .ſ. grām
modo, & gloriā poſtmodū, inquātū vero ſunt īpij, nō appetim⁹ eis bonum, hoc em̄ eēt cōtra
iuſtitiā, imò appetimus eis malū pœnæ in pſenti ſeculo vel futuro niſi pœniteāt. Verūtamen
circa odiū inimicorū & īpiorū errauerūt & errāt Iudæi, arbitrātes ſcd̄m legē ſimplr̄ fore odiē
Leuit. 19 dos iniqs ac æmulos, eo q Moyſes dicat: Diliges amicū tuū, & odio habebis inimicū tuum.
Sed hoc penit⁹ falſum ē, & nō ſolū ex ſcriptura canonica veteris teſta. ſed etiā ex geſtis antiq
1. Reg. 24 rū ſctōrū huius oppoſitū cōprobat. Cōſtat em̄, q Dauid dilexit Saulē, cui tā frequēter peper
2. Reg. 1. cit, quē tā benigne patrē vocauit, q etiā eū occidit q ſe, licet falſo, aſſeruit occidiſſe Saulē, Si-
2. Regū 2 milr̄ filiū eius Iſboſeth dilexiſſe oſtēdit. Nā eo occiſo dixit latronib⁹, q eū iterfecerūt: Cū vi
2. Reg. 4 rī iniqui occiderūt iuſtum ī domo ſua, nō auferam vos de terra. Et idem cōſtat de alijs multis
in ve

A in veteri testamēto. Deniq; Moyses ait: Ne oderis fratrē tuū in corde tuo, sed publice argue Leuiti. 19
eū, ne habeas sup illo pctm̄. Et itē: Nō q̄ras vltionē, nec memor eris iniuriæ ciuiū tuo. Sa Ibidē.
lomon q̄q; loquit. Ne dicas quō fecit mihi, sic & faciā ei. Et itē: Cū ceciderit inimic⁹ tuus, Prou. 24
ne gaudeas, & in ruina illius ne exultet cor tuū. Cui cōcordat S. Iob dicens: Si gauisus sum ad Ibidē.
ruinā eius q me oderat, & exultaui q inuenisset eū malū. Sed alibi habet: Si esurierit inimicus Iob. 31
tuus, ciba illū, si sitit, da ei aquā, & dn̄s reddet tibi. Et hæc verba inducit aplus, probās ex eis Prou. 25. Roma. 12
inimicos eē amādos, ⌊& legē tuā dilexi⌋ sicut nūc dictū est, super milia auri & argēti. Pro- 2. Mac. 7
pter q̄d scriptū est: Parati sumus magis mori, q̄ patrias dei leges p̄uaricari. Si aūt diligo legē
114 tuā, ergo & obseruatores ipsius, videlicet iustos. ¶Adiutor meus ⌋cooperādo mihi p gra
tiā, sicut dicit aplus: Nō aūt ego, sed gr̄a dei mecū, ⌊& susceptor meus⌋ .i. precū mea audi
tor, meiq; ad te cōfugientis misericors amplexator, quēadmodū testatus es. Eum q venit ad Iohan. 6
me, nō eijciā foras, ⌊& tu, & in verbū tuū,⌋ q̄ misericordiā promisisti, ⌊supersperaui⌋ sciēs
115 infallibiliter ve eē q̄d spōdes. Idcirco vt benignitatē æternā promerear. ¶Declinate à me
maligni ⌋quicūq; sint illi, & ò vos cogitatōes inanes & malæ, & abite à me, nihilq; mihi pro-
pinquet, q̄ à deo elonger. Dicit aūt & optat malignos à se recedere, nō q tētationes diaboli,
persequutionesq; mūdi absolute abhorreat, cū scriptū sit: Per multas tribulationes oportet Acto. 14.
nos ingredi regnū dei, sed dicit: Declinate à me maligni, cā animādi seipm cōtra malignos,
q̄tenus cōsensum deneget eis, eosq; detestet & vilipēdat, inq̄tū sibi in via dei resistere moliū-
tur, ⌊& scrutabor mādata dei mei⌋ diligēter atq; hūiliter, vt sciā ea luculēter, ipleāq; reuerē-
116 ter. ¶Suscipe me⌋ brachijs pietatis imēsæ, ⌊scd̄m eloquiū tuū⌋ q̄ dixisti: Cōuertimini ad Zachar. 1
me, & cōuertar ad vos ⌊& viuā⌋ p grām multo felicius, q̄ viuo p naturā seu aīam, ⌊& nō cō
fundas me⌋ nec cōfundi pmittas ⌊ab expectatiōe mea⌋ .i. à bono expectato à te, q̄d ē grā in
pn̄ti, atq; æterna beatitudo in cœlo. Expectatio āt ista ē idē q̄d spes, qm̄ spes ē certa expecta
B tio futuræ fœlicitatis. Orat ergo ne frustret spe sua, sed effectū & fructum spei mereat sortiri. Esaie. 49
Nā & hoc dn̄s p Esaiā pmisit: Ego (inq̄ēs) dn̄s, super q̄ nō cōfundent oēs q expectāt eū. Vñ Esaie. 30.
dr̄: Deus iudicij dn̄i, beati oēs q expectāt eū. Hinc habet: Nullus sperauit in dn̄o, & cōfusus ē. Ecclesi. 2.
117 ¶Adiuua me⌋ p grām incessantē, ⌊& saluus ero,⌋ ab oīni periculo. Nēpe, si deus pro no- Roma. 8
bis, qs cōtra nos? Propterea S. Iob dn̄o ait: Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet con Iob. 17
tra me. Nemo em̄ oīpotēti deo resistere valet. Et dr̄: Si decreueris saluare nos, cōtinuo libe- Gene. 50.
rabimur, ⌊& meditabor in iustificatōibus tuis⌋ .i. mādatis ⌊semp⌋ .i. oīni tp̄e apto ac debi
to. Dr̄ em̄ res semp fieri, dū nunq̄ omittit qñ fieri debet. ¶Spreuisti (ò dn̄e) oēs discedētes Hester. 13
118 à iustitijs tuis⌋ .i. oēs in malo perseuerātes, tua mādata nō obseruātes. Sicut em̄ de⁹ hos odit
sic eos cōtēnit. Vñ scriptū est. Abominatio est dn̄o via impij. Rursusq; Sapiētia ait: Arrogā- Prou. 15.
tiam, & viā prauā, & os bilingue detestor, ⌊qa iniusta cogitatio eo.⌋ Nā diuinæ iustitiæ
119 cōtrariat iuxta illud Micheæ. Væ q cogitatis inutile, qm̄ cōtra deū est manus eo. ¶Præ- Miche. 2
uaricātes⌋ .i. legē altissimi trāsgrediētes, ⌊reputaui oēs pctōres terræ, de qbus scriptū ē: Dn̄e Hiere. 17
oēs qui te derelinquūt, cōfundētur, recedētes à te in terra scribentur, ⌊ideo dilexi testimonia
120 tua⌋ interiori affectu, & exequutōe fideli, ne ego illis cōpar efficiar. ¶Cōfige timore tuo
carnes meas⌋ .i. carnales motus existentes in me refrena atq; mortifica timore futuri iudicij,
æternaliūq; pœna, ⌊à iudicijs enim tuis timui⌋ .i. ex cōsideratōe particularis iudicij, q̄ sta-
tim dū morior à te iudicabor. Ex cōsideratione q̄q; extremi iudicij, & propter iudicia tua iā Genes. 7.
C facta qbus luxuriosos atq; carnales destruxisti, sicut in diluuio factū est, qñ oīs caro corrupit
viā suā, perterritus sum ne cōdēner. Vehemēter quippe metuēda sunt ista iudicia. Imò qui ea
diligēter perpendit, sancto timore configitur, atq; carnalibus motibus reluctatur.
121 FEci iudiciū⌋ diligēter discutiēdo & dijudicādo meipm, discernēdo bonū à malo, ve
rū à falso, pu à polluto. Vel, feci iudiciū subditis, qbus p̄fectus sum, ⌊& iustitiam⌋
dādo vnicuiq; q̄d suū est, meipm iuste corrigēdo, deū in oībus atq; p̄ oībus venerādo
proximis q̄q; faciēdo sicut mihi fieri cupio. Hæc duo deus p̄cipue q̄rit à nobis, prout
habet: Iudicabo tibi ò homo qd sit bonū, & qd dn̄s requirat à te, vtiq; facere iudiciū & iusti- Miche. 6
tiā, ⌊nō tradas⌋ nec tradi pmittas, ⌊me calūniātibus me⌋ .i. volūtati & ptāti eo qui mihi
calūniā inserūt, q̄rētes decipere, inficere, subuertere animā meā. Nō ergo ò dn̄e pmittas me
vinci, aut dæmonibus subdi. Hinc dr̄: Dn̄ator vitæ meæ, ne derelinq̄s me in cogitatu & cōsi Eccle. 23.
122 lio eo, & īcidā in cōspectu aduersario meo, & aīæ irreuerēti ne tradas me. ¶Suscipe
seruū tuū in bonū⌋ .i. benigne ignoscēdo īperfectiōibus ei⁹, & ei⁹ obsequū clemēter acceptā-
do, eiq; grām referēdo, q̄ semp pficiat, ⌊nō calūnient me supbi⌋ .i. iustā cām calūniandi me
123 nō inueniāt, dæmones ī supbia obstinati, & hoīes eo vestigia assequuti. ¶Oculi mei defe
cerūt ī salutare tuū, & ī eloq̄ū iustitiæ tuæ⌋ hoc ē, q̄d paulo añ dictū ē, ac varijs modis exposi Ibidē.
tū ē. Defecit ī salutare tuū aīa mea. Defecerūt oculi mei in eloquiū tuū. Sicut em̄ aīa sic oculi
interiores, de qb⁹ nūc agit, deficere asserunt ī salutare dei, q̄d q̄liter intelligēdū sit, illic q̄rat.
127 ¶Fac cū seruo tuo⌋ vc mecū & vnoq̄q; fideli, ⌊scd̄m misericordiā tuā⌋ q̄ vere immensa

 est, &

est,& nõ scd̃m malitiã meã innumerã,sed pietatis tuę abyssum declara in me. Et sicut me cõ-
spicis indigere,sic subuenire,dignare,quẽadmodũ Daniel supplicat:Non cõfundas nos,sed D
Daniel.3. fac nobiscũ iuxta mãsuetudinẽ tuã,& scd̃m multitudinẽ miæ tuæ. Neq; eñ in iustificatõib⁹
Daniel.9 nr̃is prosternimus ꝓces añ faciẽ tuã,sed in miseratõibus tuis multis ⌊& iustificatões tuas⌋.i. » 125
mãdata tua iustificãtia,⌊doce me⌋& decet te. Nã ¶Seruus tuus sum ego(idcirco)da mihi »
intellectũ,diuinitus illuminatũ,seu intelligẽtiã purã,⌊vt sciã testimonia tua⌋.i.credenda& » 126
operãda. ¶Tẽpus faciẽdi dñe⌋.i.hora est vt ista mihi cõcedas propter pericula iminẽtia, »
Nã ⌊dissipauerũt legẽ tuã⌋.i.hęretici,doctores,puersi,Iudæi,& cęteri reprobi legẽ euãge »
licã & diuinã puerterẽt,& q̃tũ i se ẽ annihilauerẽt eã mẽdaciter exponẽdo,ipie blasphemãdo,
cõtumaciter trãsgrediẽdo. ¶Ideo dilexi mãdata tua⌋.i.q̃to legẽ tuã cõspicio amplius dis » 127
sipari ab illis,tãto ardẽtiori zelo iflãmor,vt eã recuperẽ, cõfirmẽ,obseruẽ. Vñ dilexi mãda
ta tua,⌊sup auꝝ & topazion⌋.i.plus q̃ oẽ auꝝ aut lapidẽ ꝓtiosissimũ noĩe topazion. In hac »
eñ lege diuina cõsistit sapiẽtia vera,idcirco de amore legis & mãdatoꝝ dei verissime dici ꝑt
illud:Pretiosior est cũctis opibus, & oĩa quæ desiderant,huic nõ valẽt cõparari. Et alibi: Nõ
Prouer.3 dabit auꝝ obrisum pro eo,nec cõferetur rinctis Indię coloribus,nec lapidi Sardonico ꝓtio-
Iob.28 sissimo. Vel,saphyro,nõ adæquabitur ei topazion de Aethiopia. Est autẽ topazion lapis ꝓ-
tiosissimus duplicẽ habẽs colorẽ,vc; auri purissimi,& aliũ ætherea claritate splẽdentẽ, cuius
aspectus oculis intuẽtiũ iocũdissimus fert. Hic lapis adeo carus est,vt reges nil eo locupletius
arbitrẽtur in suis thesauris. ¶Propterea⌋.s.propter causam q̃ tua mãdata dilexi, ⌊ad oĩa » 128
mãdata tua dirigebar⌋mẽte,ore & opere,qm̃ vnũ obseruare non ꝑt,si aliud negligat,⌋oẽm »
viã iniquã⌋.i.oẽ pc̃m ⌊odio habui⌋ nõ solũ ꝓpter pęnã seq̃ntẽ,s; ꝓpter ipaꝫ deformitatẽ »
Amos.6. peccati,& maxime,qa displicet creatori sublimi & bñdicto. Ecce q̃ ardẽtissime ꝓces, q̃ salu-
berrima documẽta,q̃ pfectissima opa cõtinent ac describunt in psalmo pñti. Qui ergo hæc E
opa habet,deo gratus existat,& alios instruat. Qui vero nõ habet,studeat ea hr̃e,studeat do
cumẽta ista iplere,studeat ꝓces istas tã ardẽter saluatori offerre, ꝙ grãm sortiat tã pfecte vi-
uẽdi,vt oĩa ista sibi cõueniãt,& ea in ꝓpria psona decãtet ad gloriã dei mẽte iocũda atq; gra
1.Cor.15 tissima, dicẽs cũ sancto aplo. Gr̃a dei sum id q̃d sum. Cũ virgine q̃q; beata,icõparabiliter ex-
cellẽtissima. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius.

Mirabilia testimonia tua⌋ Sicut ꝓdictũ est diuinæ legis duæ sunt ptes, vc; man- » 129
data q̃ pertinẽt ad agẽda,& testimonia q̃ pertinẽt ad credẽda. Quãuis aũt mi
rãda & mirabilia sint q̃ ꝓcipimur agere seu mãdata. Multo tñ mirabiliora sũt
q̃ iubemur credere. Nã ꝓcepta moralia nõ excedũt naturalis rõnis dictamen,
Luc.6. aliq̃ tñ iubemur agere,q̃ naturalẽ rõnẽ excedũt(scd̃m q̃sdã doctores)sicut ini-
micũ diligere,& aduersantibus bona impẽdere. Sicut eñ naturale est amantẽ
amare,& bñfacienti benefacere,sic naturale videtur odientẽ odio habere, & mala inferenti
mala rependere. Porrò ea quę nobis credẽda proponũtur, oẽm prorsus rõnem transcen-
dũt,sicut sunt trinitas psonaꝝ,icarnatio verbi,itegritas mr̃is, exienstia Chr̃i sub formis sa-
cramẽti. Cũ ergo tã mirabilia sint testimonia tua ò dñe,⌊ideo scrutata ẽ ea aĩa mea, ⌋ optãs »
ac satagẽs ea vtrũq; itelligere. Perscrutatio nãq; ex admiratõe ꝓcedit. Et sicut philos. ex ad
miratõe cęperũt philosophari,qa vidẽtes effect⁹ mirabiles,vt sunt eclypsis solis,terræ mo-
t⁹ & alia,& cãm ignorãtes,mirati sunt,& cãm hoꝝ scrutari cœperũt ,sic sc̃ti doctores inspi
cientes sacram scripturã,& mirabilia dei testimonia in ipa videntes,mirati sunt, cœperũtq; F
intellectum eoꝝ scrutari ,& deo illustrante profecerũt, q̃uis perfecte ea cõprehendere ne-
Proue.25 quierũt. Sed cum Salomon asserat,sicut qui mel comedit multũ nõ est ei bonũ, sic qui perscru
Roma.12 tator est maiestatis opprimetur à gloria, Et Paulus: Nõ plus sapere q̃ oporter, sed sapere ad
Roma.11. sobrietatẽ. Et rursus: Noli(inquit)altũ sapere,sed time. Et iteꝝ scriptũ est: Altiora tẽ ne quę
Eccle.3. sieris,& fortiora te ne scrutatus fueris. Quid est q̃d propheta & quilibet iustus in psalmo isto
dicit se diuina velle scrutari dicendo: Cõsiderabo mirabilia de lege tua,& exerçebor in mira-
bilibus tuis: Nunc quoq;: Mirabilia testimonia tua,ideo scrutata est ea anima mea: Et respõ
dendũ. Quòd quædam est perscrutatio curiosa & animosa, dum homo proprio innitẽs in-
genio,quærit diuina comprehendere seu cognoscere vltra suæ capacitatis mẽsuram. Et ista
culpabilis,atq; vitanda est. Vnde dicit: In pluribus operib⁹ dei ne fueris curiosus. Nõ est eñ
Ibidẽ. tibi necessarium ea quæ abscondita sunt,oculis tuis videre. Alia vero est perscrutatio pia &
humilis,dum homo diuino innitens subsidio, studet diuina cognoscere,quatenus in dei a-
more proficiat,beatorumq; contemplationi quantum possibile est appropinquet. Et hæc
Iohan.7. bona & sancta est, ad quàm hortabatur Christus Iudæos. Scrutamini(inquiens)scripturas,
quia illę sunt quæ testimonium perhibent de me. Et Thessalonicenses laudat beatissimus Lu
Actoꝝ.17 cas,dicens: Quòd quotidie perscrutabantur scripturas.

¶Declaratio sermonum tuorum⌋ hoc est,elucidatio sacræ scripturæ à spũ sancto infusa, » 130
siue per hoĩes diuinitus illustratos alijs facta ⌊illuminat⌋ mẽtẽ humanã ad recte intelligẽdũ »

ac iuste

A ac iuste viuēdū. Propter q̄d dicit ap̄lus: Sacras literas nosti, q̄ te possunt instruere, ⌊& intel-
lectū⌋.i. formatā atq; salubrē notitiā ⌊dat paruulis⌋.i. humilibus. Propter q̄d Chr̄s ait: 2.Tim.3. Luc.10
Cōfiteor tibi pater dn̄e cœli & terræ, q̄a abscōdisti hęc à sapiētibus & prudētibus, & reuela-
sti ea paruulis. Et Sapētia ait: Si q̄s est paruulus, veniat ad me. Superbo⁊ em̄ cognitio infor- Prouer.9
131 mis, vana atq; dānosa est, cū non sit charitati, virtuosęq; vitæ vnita. ¶Os meū⌋ corporale
⌊aperui⌋ orādo, psallēdo, q̄rendo, gemēdo, ⌊& attraxi sp̄m⌋.i. aerē, sine cuius attractione
vox oris formari nō pōt. Vel, os meū intellectuale, vc; intellectū q̄ verbū mētis profert, ape-
rui.i. ad grām dei recipiēdā affectuose disposui. Iuxta illud: Os suū aperuit sapiētiæ, Et attra Prouer.31
xi sp̄m.i. merito huius sanctę affectiōis seu operatōis hausi atq; recepi sp̄m sapiæ & intelligē
tiæ, imo sp̄m sanctū, q̄ in corda desiderātiū suū aduētū, descēdere nō abhorret. Hinc nāq; di
cit. Optaui, & datus ē mihi sensus, inuocaui, & venit in me sp̄us sapiētiæ. Sic ergo os aperui, Sapiæ.7
spiritūq; attraxi, ⌊q̄a mādata tua⌋ ò dn̄e, ⌊desiderabā⌋ affectuosissime, q̄tenus ea clare co-
gnoscerē, semperq; p̄fectius obseruarē. Q̄m nō proficere in via mādato⁊ tuo⁊, est deficere
Ex ardēti aūt desiderio causat vtraq; ista apertio, ac bina attractio. Nā vehemēter cupiēs, fre-
132 quēter suspirat ac gemit. ¶Aspice in me⌋ nō oculo districtæ vltiōis, sed p̄rnæ pietatis, ⌊&
miserere mei⌋ dādo mihi grām cōtēplatōis purissimæ, ⌊scd̄m iudiciū diligētiū nomē tuū⌋
.i. sicut diligētes te iudicāt sibi necessariū aut salubre. Vel, scd̄m iudiciū diligētiū nomē tuū.i.
scd̄m iudiciū tuę discretōis q̄d fecisti i tuos dilectores, q̄s tua sapiētia iudicauit eē implēdos
mīa tua. Vel, scd̄m iudiciū diligētiū nomē tuū.i. sicut decreuisti facere diligētibus te, q̄b⁹ tā- Esaię.64
133 ta ac talia bona dare disposuisti, q̄ oculus ea nō vidit, nec auris audiuit, scd̄m ap̄lm. ¶Gres 1.Cor.2.
sus meos.i. affectus, cogitatōes, verba & op̄a, ⌊dirige scd̄m eloquiū tuū⌋.i. secūdū doctrinā
sacrę scripturę, vt mādata obseruē, cōsilia q̄q; adimpleā, ⌊& nō dn̄et mei oīs iniustitia⌋.i. nul Johan.8
la culpa, aut passio rōni meę p̄ualeat, ne sim seru⁹ p̄cti & carni subiect⁹, imo oīni suggestiōi p Roma.8
B uersę, & passioni īmoderatę efficaciter repugnē ac dominer. Hīc em̄ dn̄s loq̄t. Si male egeris Genes.4
statim p̄ctm̄ i forib⁹ aderit, sed sub te erit appetit⁹ tuus, & tu dn̄aberis illius. Rō igit n̄ra iugi
134 ter dn̄et appetitui sensitiuo, q̄ in cōcupiscibilē, irascibilēq; partit. ¶Redime me à calūnijs⌋
.i. falsis accusatōib⁹, ⌊hoīm⌋ malignoꝝ. Nō vt nūq̄ calūnias patiar, q̄s Chr̄s totiēs passus ē, 1.Petri.2.
cuius vestigia seq̄ optet, sed ne p̄ impatiētiā vincar, ne remurmurē, atq; ī talib⁹ occuper, sed
poti⁹ da mihi eas nō curare, nec eis īmorari, ⌊vt custodiā mādata tua⌋ corde q̄eto ac libero,
135 quę ab īpatiētib⁹, litigātibusq; neq̄unt custodiri. ¶Faciē tuā illūina sup̄ seruū tuū⌋.i. lumē Psal.4
vult⁹ tui signatū sup̄ me clarifica, tuīq; ip̄sius notitiā mihi īsunde, fac me te mō cōtēplari p̄ fidē Johan.17
& grām, postea q̄q; p̄ speciē. Q̄m hęc ē vita ęterna, vt cognoscā te solū ve⁊ deū. Et vani sunt Sapię.13.
oēs hoīes, q̄bus nō subest scīa dei, ⌊& doce me iustificatōes tuas⌋.i. mādata. Quàm vbertim
repetit hoc, ad insinuādū cordis sui ardētissimū appetitū, & obseruātię p̄ceptoꝝ necessitatē.
Propter q̄d scriptū ē: Quę p̄cepit tibi de⁹ illa recogita semp̄, & ī sup̄uacuis reb⁹ noli scrutari Eccle.3.
multipl'r. Neq; em̄ sufficit illūinatio veritatis, sine op̄atōe virtutis, q̄m ex op̄ibus innotescit,
136 q̄tū hō in scā scriptura p̄fecerit. ¶Exitus aq̄⁊⌋.i. riuos lachryma⁊ seu lachrymas copio
sas ⌊deduxerūt oculi mei (exteriores) q̄a nō custodierūt legē tuā⌋.i. q̄a p̄ eos nō custodiui le
gē diuinā, q̄m vsus sum eis ad vanitates, nō ad sp̄ūales p̄fectus. Ecce docet nos sacratissimus
iste versiculus, q̄d agere debeamus, vc; vt vberrime n̄ra deploremus p̄ctā, vehemētissime do
lētes, q̄ deū creatorē n̄rm natural'r bonū & suppīssimū vnq̄ offendim⁹. Qui aūt ita nō plan-
git; vt versiculū istū de seipso canere possit, nō se putet efficaciter pœnitētem. Vt Hieremias
C hortat. Deduc q̄si torrētē lachrymas p̄ diē & noctē, & nō des reqem tibi, neq; taceat pupilla Treno.2
oculi tui. Postremo q̄s mortaliū digne aut plene laudare valebit octonariū istū, cuius q̄tuor
versus efficacissimas & oīno deuotissimas p̄ces includūt, & continent

137 IVstus es dn̄e, & rectū iudiciū tuū,⌋ Hoc est q̄d dr̄: Cū sis iustus, oīa iuste disponis. Vir- Sapię.12
tus em̄ tua iustitiæ initiū est. Et: Absit à deo impietas, & ab omnipotēte iniq̄tas. Opus Job.34.
138 em̄ hoīs reddet ei, & iuxta vias singuloꝝ restituet. ¶Mādasti iustitiā testimonia tua⌋
hoc est, mādata impleri. Iussit em̄ deus vt fideles iustā habeāt cōuersationē, quę cōsistit
in hoc q̄ diuina testimonia seruāt, ⌊& veritatē tuā (.i. fidē) nimis⌋ custodiri iussisti, q̄m nisi
q̄sq; articulos fidei firmiter, īmobiliterq; seruauerit, saluus eē nō poterit. Decet nāq; oīno vt
tā magno legislatori ac dn̄o cū omni reuerētia ministret, fidelissime q̄q; credatur. Propterea Hier.48
139 scriptū est: Maledict⁹, q̄ facit opus dei fraudulēter ¶Tabescere⌋.i. ex magna tristitia defi
cere & liq̄fieri, ⌊me fecit zelus meus,⌋ Zelus aīæ meæ, ex diuino amore p̄cedēs, ⌊q̄a obliti
sunt⌋ adimplere & op̄abiliter credere, ⌊verba tua⌋.i. diuina p̄cepta ⌊inimici mei⌋ q̄ cōtra
p̄cepta operant, & deū ac iustos odio habēt. Hic zel⁹ tabefecit Heliā, q̄ ait: Zelo zelatus sum
pro dn̄o exercituū. Deniq; q̄cūq; deū feruide diligit, q̄to eū feruētius amat, tāto de eius inho 4.Reg.19
140 noratiōe magis affligit, & sancto zelo resoluit. ¶Ignitū eloqum tuū vehemēter⌋.i. sermo
diuinus, sacra scriptura, verbum Chr̄i multū ignitum & igneum est, vtpote igne sp̄us sancti
repletū, oēm mentē deuotā inflāmans diuino amore, p̄ctā cōburens, frigida corda accēdēs.

Dicit ergo dei eloquiũ ignitũ.i.affectuosum. Propter q̃d Chr̃us: Ignẽ (inq̃t) veni mittere in D
Luc.12 terrã, & q̃d volo nisi vt ardeat? Hic ignis erat ardentissima p̃dicatio eius, seu gr̃a sp̃us sancti.
Prou.30. Et dr̃: Oĩs sermo dei ignitus est, ⌊& seruus tuus dilexit illud⌋ eloquium. ¶ Adolescẽtulus » 141
Ephesi.4 sum ego⌋.i. per grãm nouus seu recẽs, prout ap̃lus monet: Renouamini sp̃ũ mẽtis vestrę. Et »
item ait: Interior noster homo renouat de die in diẽ. De ijs eñ qui hãc adolescẽtiam habent,
Cantic.1. scriptum est. Adolescẽtulæ dilexerunt te. Qui enim q̃tidie proficit, q̃tidie renouatur, ado-
lescentiorq́; efficitur, ⌊& cõtemptus⌋ hoc est q̃d dixit superius: Factus sum sicut vter in prui »
na. Deuotos eñ & mũdo ac vitijs mortificatos, odit, cõtemnit, persequitur mũdus. Propter
Johan.15 quod Chr̃s ait: Si de mũdo essetis, mũdus q̃d suũ ẽ diligeret. Vñ ad Ezechielem dñs ait: Por-
Ezech.12 tentũ te dedi domui Israel, dic, ego portentũ vestrũ. Et ap̃lus: Si hominibus placerẽ, Christi
Galat.1. seruus non essem. Ecce docemur ex isto versiculo tanto cordialius exultare, q̃to amplius as-
pernamur, ⌊iustificationes tuas non sum oblitus.⌋ hoc est, propter istã afflictionem cõtem- »
ptus mei, non neglexi implere mandata, nec recessi ab incepto salutis itinere. Talis erat san-
Job.23 ctissimus Iob, q cũ dixisset, Probauit me dñs, quasi aurum q̃d per ignẽ trãsit, adiecit. A man-
datis labiorum eius non recessi, & in sinu meo abscõdi verba eius. ¶ Iustitia tua iustitia in » 142
æternum.⌋ Nam increata dei iustitia est æterna. Effectus quoq; diuinæ iustitiæ æternaliter »
manet in reprobis. Similiter iustitia.i. iusta lex fidesq́; Christi nunq̃ deficiet mũdo isto durã
te, nec ei succedet alia lex. Sicut secessit iustitiæ veteris legis, quæ æterna nõ fuit, sed Christo
veniente & passo cessauit, ⌊& lex tua veritas⌋ quoniã adeo vera est, vt cõuenientius veritas »
nominet, quàm vera. Nil eñ dubietatis, nil falsitatis ei miscet. ¶ Tribulatio & angustia⌋ » 143
hoc est, dolor exterior atq; interior ⌊inuenerũt me⌋.i. persequutio, languor, tentatio inue- »
nerunt me in hac miserabili vita, pœnis & vitijs plena, sed q̃d est remediũ in tãta ærũna, ad- »
iecit, ⌊mãdata tua meditatio mea est⌋.i. ad hoc ordinat oĩe exercitiũ & vniuersa occupa- »
tio aĩæ meæ, ne propter aduersa aliq̃ mõ recedat à te. Meditatio ista cõstãtiam causat in aĩo.
¶ Equitas testimonia tua in æternum,⌋ hoc est, verba sacræ scripturæ propter nimiã suã » 144
Prouer.8 æquitatem, dicuntur non solum æqua, sed æquitas sine fine. Vñ Sapiẽtia ait: Iusti sunt omnes E
sermones meis, & nõ est in eis prauum quid, neq; peruersum, ⌊intellectum⌋ hoc est, super- »
naturalem & gratiosam illustrationem mentis, ⌊da mihi & viuam⌋ per grãm, fidẽ forma- »
tam, charitatem diuinam, operationemq́; iustam. ¶ CVPH.

CLamaui in toto corde⌋.i. corde oĩno cõuerso ad te, nõ vago neq; per amorẽ tpa- » 145
lium rerũ diuiso, sed collecto & fixo in te. Iste clamor cordis interior, est desideriũ
vehemẽs quo tẽdit ad deũ anima amorosa. Vel, clamaui ad te ô domine te exorã-
do, in toto corde.i. ex toto corde, videlicet ex intellectu diligenter sensum verbo-
rum pẽsante, & volũtate id q̃d postulo ardẽter cõcupiente, ⌊exaudi me dñe⌋.i. taliter depre »
cantem, ⌊iustificationes tuas requirã⌋ hoc est, quatenus me promptius, pleniusq́; exaudire »
digneris, propono firmissime mandata tua requirere. ¶ Clamaui ad te (dicens) saluum me » 146
Matt.6. fac⌋ amouendo à me mala pœnæ & culpæ, atq; præstãdo bona gratiæ & gloriæ, ⌊vt custo »
diam mandata tua⌋ hoc est, ad hoc libera me à malis perturbationũ præsentiũ, vt tibi semp »
obediã corde quieto ac libero. ¶ Præueni⌋.i. anteq̃ trãsirẽ ad alia veni ad te ⌊in maturita- » 147
te⌋ sensus mei, ex deliberatione videlicet ordinata, nõ ex præcipitatiõe importuna. Primo »
quærendo regnũ dei, & iustitiã eius, ⌊& clamaui⌋ psallendo siue orando deuote, ⌊in verba »
tua⌋ quibus promittis exauditionẽ benignã, gratiã piã, & gloriã sempiternã, ⌊supersperа- »
ui.⌋ ¶ Præuenerũt oculi mei ad te diluculo⌋.i. oculos cordis mei direxi ad te, anteq̃ tp̃alia » 148
ista attenderẽ, aut in exterioribus occuparer, vel diluculo.i. mane incipiẽte aurora. Quẽad-
Esaiæ.26 modũ Esaias ait: De mane vigilabo ad te. Et in Ecclesiastico de viro iusto inducit. Cor suũ F
Eccle.39 tradet ad vigilãdũ diluculo ad dñm q fecit illũ, & in cõspectu altissimi deprecabit. Vel, dilu-
culo.i. in principio sp̃ũalis diei.s. radiãte gr̃a tua in anima mea, qm̃ sine eius splendore, oculi
mei ad te p̃uenire aut dirigi nequeũt. Sic itaq; p̃uenerũt oculi mei ad te, ⌊vt meditarer eloq̃a »
tua⌋ in q̃bus cõtinentur aliqua ad tuæ maiestatis cõtẽplationẽ spectãtia, aliqua vero ad meæ »
fragilitatis notitiã, q̃dã aũt ad mãdatorũ cognitionẽ respiciẽtia, & oĩa ista diligẽter ac iugi-
ter meditãda sunt. ¶ Vocẽ meã⌋.i. orõnem meã, ⌊audi secũdum misericordiã tuã dñe.⌋ » 149
Ecce q tãtis p̃fectionibus se ornatũ disseruit, postulat exaudiri secũdũ misericordiã dei, non
secũdũ iustitiã eius, aut propria merita, q̃tenus aduertamus nõ nobis sufficere merita nr̃a, ni-
si misericordia dei subueniat, imp̃fecto nr̃o indulgẽs, nosq́; clemẽter saluificãs, ⌊scd̃m iudi- »
ciũ tuũ⌋.i. sicut tu vides atq; discernis te decere & me ĩdigere, sicut tu bonũ iudicas, sicut tua »
sapiẽtia dictat, ⌊viuifica me⌋ gr̃a, charitate & ope cõsummato. Nũc eñ iudiciũ sumitur pro »
actu existẽte in eo q iudicat. Nõ pro reprobatõe, remuneratõe, aut effectu iustitiæ. Sicq́; fre
quẽter legunt fideles orasse, vt deus scd̃m iudiciũ suũ faceret eis. Quẽadmodũ Ioab ait dñs.
2.Reg.10 Quod bonũ est in cõspectu suo faciat. ¶ Appropinquauerũt p̃sequẽtes me iniq̃tati⌋.i. p- » 150
sequẽdo me inique fecerũt, ⌊à lege aũt tua lõge facti sunt⌋.i. affectus & op⁹ eorũ diuinæ legi, »
atq;

atq; iustitiæ multũ cõtraria extiterũt, eo ꝙ innocẽtẽ & iustũ malitiose ac impij ꝑsequuti sunt
A Quãto eñ qs grauiꝰ peccat, tãto à deo ac lege diuina lõgius distat & abit. Propter q̃d habet: Osee. 4.
151 Dereliquerũt dñm in nõ custodiẽdo. ¶Prope esto dñe⌋.i.ꝑ grãm opẽq; perennẽ mihi as Apoca. 15
sistas, ⌊& oẽs viæ tuæ veritas⌋.i. vera & iusta sunt oĩa opera tua dñe, verba & iussa. Quãuis Psal. 24.
eñ vniuersæ viæ dñi sint misericordia & veritas, nihilominus oẽs viæ eius sunt veritas, & ite
rum oẽs viæ eius sunt misericordia, secũdum aliquẽ modũ. Dũ eñ pc̃tõrem gratis iustificat,
iustũ est ex parte bonitatis suæ, q̃ tãta est, vt iustũ sit eã etiã indignis misereri. Est q̃q; iustifica
152 tio illa misericors, eo ꝙ deꝰ sine meritis misereat iniquo. ¶Initio⌋.i. primo oĩm, & ab ex-
ordio cõsideratiõis meæ, ⌊cognoui de testimonijs tuis⌋ verbis sacræ scripturæ, ⌊q̃a in ęter-
nũ fundasti ea⌋ hoc ẽ, taliter ea cõfirmasti & stabilisti, ꝙ nunq̃ falsificabuntur, nec ab aliq̃ in-
formabuntur. Hoc est q̃d Chrũs ait: Cœlũ & terra transibunt, verba aũt mea non transibũt. Luc. 21
Et Esaias testatur: Verbũ dei nostri stabit in æternum. ¶RES. Esaię. 40
153 Vide humilitatẽ meã⌋.i. clemẽter ò dñe intuere, q̃tũ affligor, cõtemnor, qualiter e-
tiam ego meipm̃ humilio, vilipendo, & reprobo, ⌊& eripe⌋ ab omĩ miseria. Scri Lu. 14. 18.
ptũ est eñ. Qui se humiliat, exaltabit. Iob quoq;: Qui humiliatus fuerit, erit in glo Job. 22
ria. Vnde dr̃: Gloriam p̃cedet humilitas, ⌊quia legẽ tuã nõ sum oblitus⌋ sed mẽ- Prouer. 15
154 te & opere eã seruaui. ¶Iudica iudiciũ meũ⌋.i. profer sentẽtiã pro me, & discerne atq; de-
termina causam meã quam habeo contra iniq̃s, qui me conantur elongare à te. Iudica ergo
vt angelus sanctus me protegat, nec illi p̃ualeant, ⌊& redime me⌋ ab omni malo p̃terito, p̃-
senti, & futuro, ⌊propter eloquiũ tuũ viuifica me⌋ gratia spũs sancti. Hoc aũt q̃d ait propter
eloquiũ tuũ, exponi põt tripliciter. Primo sic: Propter eloquiũ tuum.i. vt sermo tuus q̃ grãm
B deprecãtibus promisisti, impleatur, viuifica me. Secũdo sic: Propter eloquiũ tuũ.i. ad hono-
rem legis diuinæ, vt promulget & obseruet, viuifica me. Tertio sic: Propter eloquiũ tuum.i.
propter bonitatẽ & gratiã tuam, qua dignatus es loqui nobiscũ, & dare nobis diuinã scriptu
ram ac legẽ, viuifica me, ne sim in morte peccati. De quo dicit apl̃us: Vidua q̃ in delitijs viuit, 1. Tim. 5.
155 viuens mortua est. Et Chrũs in euãgelio: Dimitte mortuos sepilire mortuos suos. ¶Lon- Matt. 8.
ge à pc̃tõribus⌋ impenitentibus ⌊salus⌋ eo ꝙ gratia careant, nec deus cũ eis sit. Iuxta illud: Prouer. 15
Longe est dñs ab impijs. Et iterũ: Abominabile est dño cor prauũ. Et alibi: Miseros facit po Prouer. 11
pulos peccatũ. Salus aũt & fœlicitas idẽ sunt. Sicut ergo vna est fœlicitas viæ consistens dis- Prou. 14.
positiue in operatiõe virtutum moraliũ, essentialiter aũt in cõtẽplatione dei per fidẽ forma-
tam, sic salus duplex est. Et ab vtraq; tam longe extat peccator, q̃tum à virtutibus distat, ⌊q̃a
iustificatões tuas nõ exquisierũt⌋.i. mãdata nõ quæsierũt diligẽter implere. Idcirco eis con-
tinget q̃d inducit. Dispergam eos qui auertunt, de post tergũ dñi, & qui non exquisierũt do- Sopho. 1
156 minũ, nec inuestigauerũt eum. ¶Misericordiæ tuæ multæ domine⌋.i. effectus diuinæ pie
tatis, multi & varij sunt, multipliciterq; misertus es nobis, imo mille & innumerabilibus mo
dis nosti succurrere miseris. Sicut scriptum est: Misericordiæ domini, quia non sumus con- Treno. 3
sumpti, quia nõ defecerũt miserationes eius. Vel ipsa vna ac simplex misericordia dei vocata
157 est pluraliter misericordiæ, propter multiplicem actum suũ. ¶Multi q̃ persequunt me &
tribulant me⌋, vz dæmon cum angelis suis, mundus cũ amatoribus suis, caro cũ concupiscẽ
tijs suis. Veruntamen desperandum nobis nõ est, q̃niã Helizeus hortatus est, quarto Regum
C Noli timere, plures eñ nobiscũ sunt, q̃ cum illis. Et sicut Ionathas ait: Non est domino diffi 4. Reg. 6
cile saluare in multis vel in paucis. Hinc etiam Christus ait electis: In mũdo pressuram habe- 1. Reg. 14.
bitis, sed confidite, ego vici mundum. Deniq; iuxta apostolum, sicut abundãt Christi passio- Johan. 17
nes in nobis, ita per Christum abundat consolatio nostra, ⌊à testimonijs tuis nõ declinaui.⌋ 2. Cor. 1.
sed fide & opere mansi fidelis. Ecce quanta constantia. Magnũ enim est non deficere in ad-
158 uersis. Vnde dominus loquitur. Esto fidelis vsq; ad mortẽ, & dabo tibi coronã vitæ. ¶Vi Apoca. 2.
di præuaricantes & tabescebam, quia eloquia tua non custodierũt⌋ Hoc est quod Paulo añ
dixit, atq; expositũ est. Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei
159 Illic ergo sensum require. ¶Vide quoniam mandata tua dilexi,⌋ hoc est, pietatẽ affectus
mei clementer attende, approba, & accepta. Et sicut me cernis zelari pro te, sic mihi repẽde
& dilige, atq; glorifica me, prout dixisti: Ego diligẽtes me diligo. Et iterum: Quicũq; glori Prouer. 8
ficauerit me, glorificabo eum, ⌊domine in misericordia tua viuifica me⌋ dando mihi inces- 1. Regũ. 2.
santem ac euidentem spiritualis vitæ profectum, ita vt impleã illud apostoli: Profectus tu-
160 us manifestus sit omnibus. Et: Noli negligere grãm, quæ data est tibi. ¶Principiũ verborũ 1. Tim. 4
tuorum veritas⌋.i. primo quod conuenit sacro eloquio est veritas. Quoniã mere verissima
sunt omnia verba sacræ scripturæ. Propterea Chrũs ait: Sermo tuus veritas est, ⌊in æternũ Johan. 17
om̃ia iudicia iustitiæ tuæ⌋.i. quęcũq; tua iustitia approbat, causat, & asserit, æternaliter iusta
sunt, semperq; manebũt. Vel sic: Principium.i. origo seu causa, verborũ tuorum, hoc est, ser
monum sacræ scripturæ, est veritas increata, à qua procedit sacra doctrina, & cui immedia-
te innitit̃ tanq̃ imobili fundamẽto, propter q̃d tãta ẽ certitudo & firmitas euãgelicę legis, imo
vniuer-

vniuersæ scripturæ canonicæ, vt dicat apl'us: Licet angelus de cœlo euãgelizet vobis ꝑter q̃ D
Galat.1 euangelizauimus vobis, anathema sit. Imo cũ fides chr'iana æternæ veritati directe innitat,
nil falsius eẽ pôt, nisi ꝗ fidei bñdictæ repugnat. In æternũ oĩa iudicia iustitiæ tuæ. i. iudicia q̃
facturus es in die nouissimo, fine termino permanebũt, q̃tum ad p̃miũ singuloꝶ, q̃a (vt dici-
Matt.25 tur) Ibũt hi in ignẽ æternũ, iusti aũt in vitam æternam. ¶SIN.

Principes ⌊ huius mũdi, vꝫ dæmones q pĉtoribus principant, ⌊ persequuti sunt ⌋. i. 161
tentauerũt ⌊ me gratis ⌋. i. sine meis demeritis. Vel, gratis. i. frustra, q̃a non ꝑualue-
rũt. Vel, principes, hoc ẽ, hoĩes impij, cęteris dominãtes, persequuti sunt me gratis,
Jacobi.5. sicut scriptũ est: Nõne diuites p potẽtiã opprimũt vos, & blasphemãt bonũ nomẽ,
q̃d inuocatũ est super vos? De illis aũt inuisibilibus prĩcipibus multũ potẽtibus & astutis ait
Ephes.6 apl'us: Nõ est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ, sed aduersus principes & ptãtes,
cõtra spũalia neqtiæ in cœlestibus. ⌊ & à verbis tuis formidauit cor meũ ⌋. i. timui & expaui
ne verbis mãdatoꝶ tuoꝶ inobediẽs fierẽ. Quãto enĩ persequutio maior est, tãto fit hõ faci-
lius transgressor legis diuinæ, quia nõ cadere in aduersis difficile est. Ideo tpe persequutionis
indiget hõ specialiter formidare, ne peccet, & verbũ dei relinquat. Imò quilibet nr'm quãtũ-
Esaię.66 cũꝗ pfectus, habet timere à verbis dei, si velit spm̃ sanctũ habere in se, cũ dñs dicat: Ad quẽ
respiciã nisi ad pauperculũ & cõtritũ spũ, & trementẽ sermones meos. Vel, à verbis tuis, q-
bus cõminaris tormẽta grauissima his qui vincunt, formidauit cor meum, idcirco ne pœnas
incidã, mansi fidelis & constans. ¶ Lætabor ego super eloquia tua ⌋. i. de hoc ꝗ diuina scri- 162
Baruc.4 ptura mihi & alijs data ac reuelata est, sicut inducitur. Beati sumus nos, q̃m quæ deo placita
sunt, manifesta sunt nobis. Vel, lætabor ego super eloquia tua, meditãdo, cõtẽplãdo, obser-
Hiere.15 uãdoꝗ ea, ⌊ sicut q inuenit spolia multa, ⌋ q vtiꝗ multũ gaudet, vnde dicitur. Factũ est mihi
Esa.9 verbũ tuũ in gaudiũ, & in lætitiã cordis mei. Et iteꝝ. Lætabuntur coram te, sicut lętantur in E
messe, sicut exultãt victores q̃n diuidũt spolia. Vtroꝗ modo lætari debemus sup eloq̃a dei.
Maximũ enĩ beneficium dei est, ꝗ sacro eloquio illustrauit ecclesiã. Et qui diligit deũ, dele-
ctari debet in sermonibus eius. ¶ Iniquitatẽ odio habui & abominatus sum, ⌋ Aliqui odi- 163
unt iniquitatẽ, nõ propter seipsam, sed propter pœnã sequẽtẽ. Et isti sunt imperfecti. Ope
rantur enĩ bonũ ex timore seruili, q nõ est meritorius, q̃uis disponet ad grãm s̃cd'mꝗ timor
Aliq aũt odiũt iniqtatẽ ꝑpter deformitatẽ & turpitudinẽ ei'. Quidã vero ex dei amore odi
unt eã, videlicet q̃m displicet deo, & quia per eã inhonorat atꝗ offenditur deus. Et istud est
perfectius, q̃ secũdũ. Præsertim cũ aliqui gẽtiles & infideles tãtæ perfectiõis fuisse legãtur, vt
peccatũ propter suã deformitatẽ oderint. Quẽadmodũ Seneca ait: Quãuis scirẽ deos mihi
ignoscituros, nõ peccarẽ propter ipsam vilitatẽ peccati. Studeamus ergo tertio mõ iniqui-
tatẽ odio habere, q̃m hoc ẽ amicoꝶ, filiorũꝗ dei, & euidẽs signũ grã. Amicoꝶ q̃ppe est ꝑ-
priũ, eadẽ velle & nolle. Et honorare deũ spectat ad filios adoptiuos, prout asserit dñs: Filius
Malac.1 honorat patrẽ suũ, & seruus timet dñm suũ. Si ergo pater ego sum, vbi est honor meus, & si
dñs ego sum, vbi est timor meus? ⌊ legẽ aũt tuã dilexi ⌋ magis ꝗ oĩa tpalia, vana atꝗ caduca.
¶ Septies in die laudẽ dixi tibi ⌋. i. septẽ horis, seu vicibus canonicis, q̃tidie te laudaui, ⌊ su- 164
per iudicia iustitię tuæ ⌋. i. de operibus, sermonibus, mãdatis, ac cæteris à tua iustitia ꝑcedẽ-
tibus, & iudicialiter approbatis. Hũc numeꝝ ad literã nõ obseruabant Iudæi. Q̃m Neemiæ
Neem.9. habet. Quater in die & quater in nocte cõfitebant Iudęi, & adorabãt dñm deũ. Hęc ergo di-
xit propheta in persona populi chr'iani, q omñi die naturali, deum septies laudat, & inuocat.
¶ Pax multa ⌋. i. interna & copiosa ẽ, ⌊ diligẽtibus ⌋ opere & veritate ⌊ legẽ tuã. ⌋ Qui enĩ 165
diligit legem dei, in oĩbus ordinate se habet. Pax aũt ẽ trãquillitas mẽtis, secũdũ Augustinũ F
Trãquillitas vero ordinationẽ cõsequit. Dilectio ergo legis diuinæ est causa pacis internæ.
Et q̃to legẽ dei perfectius amamus & obseruamus, tanto pleniorẽ in nobis pacẽ sortimur, q̃
omni chr'iano maxime appetenda est. Nã & Chr's post resurrectionẽ discipulos suos taliter
Iohã.20 salutauit. Pax vobis: Ait quoꝗ apl'us: Si fieri pt̃, q̃d in vobis est, cũ oĩbus hominibus pacẽ ha
Roma.12. bẽtes. Et iteꝝ: Pax dñi quæ exuperat oẽm sensum, custodiat corda vr̃a, & intelligẽtias vr̃as.
Philip.4 Et iteꝝ: Pax Chr'i exultet semper in cordibus vestris. Rursusꝗ: Pacẽ seq̃mini cum oĩbus, &
Coloss.3. sc̃timoniã, sine q̃ nemo deũ videbit. Ecce q̃ frequẽter nos hortat nr' doctor ad pacis custodiã
Hebrę.12 ⌊ & nõ est illis scãdalũ ⌋ q̃a & Hieronymus. Qui scãdalizat paruulus est. Maiores enĩ scãda
dala nõ recipiũt. Vñ perfecti q deũ seu legẽ eius efficaciter diligũt, nec actiuũ neꝗ passiuum
scãdalũ habẽt. i. nec scandalizant nec scandalizant. Et si quis ex dictis seu factis eoꝶ scanda-
lizetur, hoc erit pharisæoꝶ, scribarũꝗ scãdalũ, vel ex infirmitate scãdalizati. ¶ Expecta- 166
bam ⌊ spe certa atꝗ lõganimi, ⌊ salutare tuum dñe ⌋. i. salutẽ à te, saluationẽꝗ salubrẽ, grãm
Gene.49 salutare. Debemus enĩ in omni aduersitate expectare salubre auxiliũ dei. Vel, expectabam q̃
Abacuc.2 diu in ista peregrinatione fui & vixi, salutare tuũ dñe, hoc est, Chr'm mundi saluatorẽ. Quẽ-
admodũ Iacob ait: Salutare tuũ expectabo dñe. Et Abacuc: Si morã fecerit, expecta eum, q̃a
veniens veniet ⌊ & mãdata tua dilexi, ⌋ quatenus per eoꝶ charitatiuam custodiam merear
adipisci

A
167 adipisci in patria salutare dei, q̄d p̄stolor. ¶Custodiuit aīa mea ⌋ tenaci memoria atq; lau-
dabili vita, ⌊testimonia tua ⌋ .i. verba sacræ scripturę, q̄ tu per multa mirabilia vera esse testa
tus es, testimoniū exhibēs eis, prout dr̄ de apl̄is: Prædicauerunt vbiq; dn̄o cooperāte, & ser- Marc.16
monē cōfirmante sequentibus signis. Et dicit apl̄us: Abundantius oportet nos obseruare ea Hebr.2
q̄ audiuimus, cōtestante deo signis & portētis, & virtutibus, & spūs sancti distributionibus.
Ecce q̄ inuiolata & incōcussa est certitudo fidei Christianæ atq; catholicæ, ⌊& dilexit ea ve
168 hemēter ⌋ sicut decet magnū bonū ardēter amari. ¶Seruaui mādata tua, ⌋ per obedientiā
⌊& testimonia, ⌋ per fidē formatā .i. charitati vnitā, ⌊qa oēs viæ meæ in cōspectu tuo, ⌋ .i.
vniuersa q̄ cogito, cupio, loquor, & ago, videnł & iudicanł à te. Hinc em̄ sanctus Iob ait: Nō Iob.31
ne deus scit viā meā, & cunctos gressus meos dinumerat? Et iterū: Signasti quasi in sacculo de Iob.14
licta mea. Itēq;: Obseruasti oēs semitas meas, & vestigia pedū meoꝝ considerasti. O q̄ta est Iob.13
nobis causa solicite ac timorate ambulandi corā deo iudice nostro. Nā & maximā iniuriā fa-
cit iudici, q eo p̄sente & prohibente male agit. Sic nos qui scimus deū omnia nostra opera in-
tueri, vehementissime inhonoramus eū, q̄ sine diligenti custodia cordis corā eo conuersā-
mur. Idcirco Boetius optime dixit: Magna est vobis indicta necessitas probitatis, si dissimi-
lare nō vultis, q̄m omnia agitis ante oculos iudicis cuncta cernentis. Semper igił diuinæ ma-
iestatis p̄sentiā cogitemus, dicentes cū Helia: Viuit dn̄s, in cuius conspectu sto hodie. Sicq; vi 3.Reg.17
uamus tanq̄ mox iudicandi ab eo. Et vtiq; si ista pensemus, incipiemus deū vehementer ti- 3.Reg.18
mere in tantū, vt cū beato Iob dicere potetimus: Considerās deū, timore solicitor. Et rursus: 4.Reg.3
Semp̄ quasi tumentes sup̄ me fluctus timui deū, & pondus eius ferre non potui. Hic autem ti Iob.23
B mor præclarus facit vitare peccata, & obseruari mandata. Quēadmodū Salomon profiteł: Iob 31.
Timor dn̄i fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. Prouer.15

THAV.

169 APpropinquet deprecatio mea in cōspectu tuo dn̄e ⌋ .i. tibi cōplaceat, nō repellał à Eccl.35
te, sed effectū salutarē obtineat, prout scriptū est: Oratio humiliantis se nubes pe-
netrabit, ⌊iuxta eloquiū tuū ⌋ .i. sicut dixisti & promisisti in sacra scriptura, te datu Matt.7
rū intellectū orātibus te, ⌊da mihi intellectū ⌋ .i. illuminationē intellectiuā. Scrip-
tū em̄ est: Si quis vestrū indiget sapientia, postulet à deo, & dabił ei. Et apl̄us: Dabit tibi dn̄s Iacob.1.
de omnibus intellectū. Supra quoq; dixisti: Intellectū tibi dabo & instruā te. Vel, iuxta elo 2.timor.2
quiū tuū .i. secūdū conditionē & altitudinē sacræ scripturæ, da mihi intellectū eā intelligen- Psalm.31
di veraciter, q̄tenus sicut illa sup̄naturalis atq; altissima ē, sic cōferas mihi sublimē m̄ētis eleua
170 tionē, sup̄naturalēq; intellectus mei illustrationē. ¶Intret postulatio mea ī cōspectu tuo ⌋
vt oīno admittał ac impleał à te. Moris est sacræ scripturæ in his q̄ affectū cōcernunt, eundē
sensum sub alijs verbis frequēter repetere, vt accendał, atq; in seipsa æstuāter ferueſcat volun
tas in diuino amore, & sc̄tō affectu, ⌊secundū eloqiū tuū, ⌋ q̄ misericorditer p̄dixisti, te auxi
171 liatuꝝ egenis ad te clamātib⁹, ⌊eripe me ⌋ ab omni periculo. ¶Eructabūt labia mea hym
nū ⌋ .i. ex interiori lætitia proferent labia oris mei laudē & grāꝝ actionē, ⌊cū docueris me ⌋
actualr̄, ⌊iustificatiōes tuas ⌋ .i. mādata, vt ea luculēter & operatiue cognoscā. Tunc quoq;
172 ¶Pronūtiabit lingua mea eloquū tuū, ⌋ cantādo laudes diuinas, ⌊qa oīa mādata tua æqui
tas ⌋ .i. adeo iusta & sancta sunt, vt melius nūcupet æquitas q̄ æqua. ¶Fiat manus tua ⌋ .i. po
testas tua o deus oīpotēs ita se habeat circa me, ⌊vt saluet me ⌋ liberādo animam meā à malis
corroborādoq; eā in bonis, ⌊qm̄ mādata tua elegi ⌋ implere magis, q̄ hoībus cōplacere, aut
173 mūdo seruire. ¶Cōcupiui salutare tuū dn̄e ⌋ .i. Christū & eius aduētū ac fruitionē optaui.
C De q̄ vtiq; salutari seu Chr̄o scriptū est: Veniet desideratus cūctis gētibus. Vel, cōcupiui salu Aggæi.2
tare tuū .i. salutē seu grām̄ salutarē, vitā æternā, & gloriā consūmmatā, ⌊& lex tua meditatio
174 mea est ⌋ obiectalr̄, qa de ea est, & circa eā indesinēter versał cogitatio mea. ¶Viuet, ⌋ vt
spero in tua bonitate, o dn̄e ⌊aīa mea, ⌋ per grām̄ in via, p̄ gloriā q̄q; in patria, ⌊& laudabit
te, ⌋ hic inchoatiue & imp̄fecte, illic vero cōsummatiue, plene, ac sempiterne, sicut p̄dictū ē:
Beati q habitant in domo tua dn̄e in sc̄la sc̄loꝝ laudabūt te, ⌊& iudicia tua ⌋ .i. cōsiderationes Psalm.83
iudicioꝝ tuoꝝ, & mādata ac verba diuina, q̄ tu iusta iudicas seu flagella q̄bus in pręsenti tuos
electos castigas, ⌊adiuuabūt me ⌋ qa eoꝝ auxilio grām̄ adipiscar, p̄ quā ad vitā æternā p̄du-
175 car. ¶Erraui sicut ouis q̄ perijt ⌋ Nicolaus de Lyra, & quidē post eū opinātur, hoc nō esse
intelligendū de errore in moribus, vel de errore peccati & ignorātiæ, qa subiungił, manda-
ta tua nō sum oblitus. Sed de errore q̄ viri cōtēplatiui ad loca solitaria cōfugiētes, æstimātur
ab hoībus mūdanis errare, insipiēterq; agere. Sed qa post verba hæc imediate subiūgił, ⌊q̄re
seruū tuū, ⌋ ad q̄d referł q̄d subditur, ⌋ qa mādata tua non sum oblitus, ⌋ idcirco aptius arbi-
tror, vt intelligatur de errore culpæ & ignorātiæ. In multis em̄ (vt Iacobus p̄testatur) offen Iacobi.3.
dimus oēs. Et sc̄d̄m apl̄m: Cōclusit deus oīa sub pc̄tō, vt oīm misereatur. Loquēs ergo pro- Gala.3
pheta in p̄sona populi fidelis seu hoīs iusti, q interdū à via veritatis recessit. Erraui (inq̄t) à te
dn̄o deo meo, & tuis p̄ceptis, sequēdo malignū, sicut ouis q̄ perijt, eo q̄ pastorē reliquit, pro- Esaiæ.53
pter q̄d lupi morsibus patuit. Vnde scriptū est: Oēs nos q̄si oues errantes, vnusq̄sq; in viā su

declinauit. Idcirco o dñe q̃re seruū tuū.i. de manib⁹ lupi seu dæmonis erue me, p grām visita me, & reduc me ad ouile ouiū electoꝝ, pro qbus aīam tuā posuisti. Quia mādata tua nō sum oblitus, finalr, q̃uis ad tēpus ea neglexi. Ecce psalmū q̃titate verboꝝ magnū, sed sensuū excellētia multo maiorē audiuim⁹. In q̃ q̃si p singulos versus aīa fidelis deū amorose, fiducialiter q; affat, in q̃ saluberrima documēta refulgēt velut stellæ in firmamēto, in q̃ affectuosissimæ pces cōscriptæ sunt, in q; docemur qd ad viꝝ psectū ptineat, q̃tenus si eas virtutes & opa sctā q̃ cātamus, in nobis viderimus, deo gratissimi sumus, & tāto hūiliores, q̃to ex donis rece ptis obligamur deū amplius amare & honorare. Porrò si bona ista nōdū recepimus, sed vitijs & imperfectionibus varijs implicamus, gemamus atq; ploremus, & ad perfectionē (sicut apostolus monet) feramur, nec segnes efficiamur. D

Hebræ.6

COMMENTARIVS IN PSAL. CXIX.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Canticū graduū. In hoc primo psalmo graduū agit de petitiōe & clamore hōis pœnitētis, q asc̄ēdere cupiēs petit à pc̄tō liberari, doles interim vitā suā in hac miseria ptelari. Duo itaq; ponuntur Primo deprecatio pro sui liberatione. Deinde deploratio tantæ moræ in hoc seculo, priusq̃ liberet, ibi, Heu mihi quia incolatus. Author exponit ipsum duplici commentario, nempe secundum literam & allegoriam.

¶ Expositio Tituli. E

¶ Titulus psalmi nūc exponēdi est. Canticū graduū. Dicunt aūt psalmus iste & quatuordecim imediate sequētes. psalmi, seu cātica graduū, q̃m à sacerdotibus atq; leuitis cātabant in ascēsu templi, q̃ erat p quindecim gradus. Per hos aūt corpales ascēsus, scdm doctores catholicos, designant ascensus virtutū in gradibus spūalis ædificij, seu profectus. Sicut de virtutis pdictū est: Ibūt de virtute in virtutē. Gradatim eñ & ordinate proficit hō. Hi ergo spūales gradus virtutū tāgunt in psalmis istis. Quoꝝ graduū primus est, à vitijs huius seculi recedere, & futuꝝ seculū desiderare. Sensus aūt tituli est. Psalmus iste est cāticū graduū, qa in ascēsu graduū tēpli cātabat ad lrām. Spūalr vero dr canticū graduū. i. exultatio mentis de spūali processu virtutū. Loquens ergo propheta in psona hōis spūaliter proficere cupientis, suūq; profectū à pdicto fundamento seu primo gradu iam dicto inchoantis, ait.

Psalm.83

¶ Expositio psalmi literalis.

D dominū cū tribularer clamaui, i. cū mēte aut corpore infirmarer, cumā mūdo, diabolo, & carne tentarer, aut aliquo modo dire affligerer, deū pro adiutore & saluatore inuocaui, ad eū confugi, ad eū clamaui. i. affectuose loquutus sum, sicut & ipse supra cōsuluit: Inuoca me in die tribulationis. Vñ & scriptū est: Dñe deus Israel, anima in angustijs, & spūs anxius clamat ad te. Istud quippe est vnicū, optimūq; in omni tribulatione solatiū, ad deū clamare, iuxta illud: In nobis non est tanta fortitudo, vt possimus resistere, sed cū ignoremus quid agere debeamus. Hoc solū habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Vnde venerabilis illa Sara vehementer afflicta, ait: Ad te dñe faciem meā cōuerto, ad te oculos meos erigo. Et sanctissima illa Hester ita pcata est: Dñe mi rex, adiuua me solitariā, cuius pter te nullus alius auxiliator est. Sic ergo tribulatus clamaui ad dñm, nec frustra. Nā & exaudiuit me. quēadmodū scriptum est: Salus populi ego sum, dicit dñs, de quacūq; tribulatione clamauerint ad me, exaudiā eos. Et supra dixit: Cū ipso sum in tribulatione, eripiā eū & glorificabo eū. Istū versiculū Ionas propheta secūdo libri sui capitulo taliter cecinit: Clamaui ad dñm de tribulatione, & exaudiuit me. Maxime eñ adest misericors deus famulis suis tpe tribulationis, eosq; indubitāter exaudit tpe cōgruo, dūmodo ipsi pseueranter clamauerint, & in nōie Iesu petierint. i. ea rogauerint q̃ ad verā slutē proficua sunt. Vnde dicit: Pro certo habet is q colit te dñe, qa vita eius si in probatione fuerit, coronabit, si aūt in tribulatione fuerit, liberabit, & si in correptione fuerit, ad misericordiā puenire licebit. ¶ Dñe libera animā meā à labijs iniquis, i. ab his qui verba euidēter maligna, pungitiua, derisiua, detractoria cōtra me proferunt, & à lingua dolosa. i. ab eo qui blandiendo, & mala sub specie boni proponēdo conat, animā meā à deo auertere, à spūali profectu retrahere, aut aliquo modo decipere. Ab his petit homo fidelis liberari, vel vt omnino ista non patiat, quatenus deo liberius atq; quietius vacet. Nā & aplus: Orate (inquit) vt liberemur à malis & importunis hoibus. Vel ne per ista turbetur, & in bonis operibus impediat, impatiensq; reddatur, sicut apls ait. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Quæ aūt sequunt dupliciter exponuntur. Primo, vt sint verba prophetæ ad iniquū & dolosum. Eritq; sensus ¶ Quid detur tibi, aut qd apponatur tibi ad linguā dolosam. i. qd tibi o impie prodest, & qs fructus te cōsequet, q verba tā mala atq; fallacia contra famulū dei pronuntias? Vel sic, Quid detur tibi, &c. i. quæ, qualis, & quanta tibi pœna infliget pro peccatis loquutionis tuæ. Et respondet. ¶ Sagittæ potentis acutæ, i. pœnæ oīpotētis dei, quæ sunt valde acutæ & afflictiuæ, tibi reddent pro tuis peccatis, cū carbo

Psal. 49
Baruch.3
2. Par. 20
Tobiæ.3
Hester.14
Psalm.90
Ionæ.2
Tobiæ.3
2. Tim.3
Ibidē.
Roma.12

Marginal right: 1 (line "D dominū"), F (line "tione, & exaudiuit"), 2 (line "Dñe libera"), 3 (line "prophetæ ad iniquū"), 4 (line "i. pœnæ oīpotētis").

A carbonibus desolatorijs ⌋.i.cũ igne infernali inextinguibili desolatorio,in q̃ nulla est cõsola
tio de liberatione futura,sed desperatio sempiterna. Per sagittas ergo acutas,intelligunt pœ
næ pñtis vitæ q̃ impijs inferunt,vel pœnæ futuræ,aliæ à pœna ignis tartarei. Per carbones
vero desolatorios,significat pœna infernalis incendij,q̃ oim pœnarũ grauissima est. Secũdo
exponunt,vt sint verba dei seu prophetæ ad hoiem virtuosum. Eritq; sensus,O hõ fidelis qd
detur tibi auxilij,aut qd apponat tibi remedij,ad linguã dolosam vincendã,tanq̃ dicat,Quid
poterit tibi cõsilij atq; subsidij dari,q̃ cõtra linguã iniquã armeris & superes? Et rñdet,Sagit-
tæ potẽtis acutæ.i.verba dei oĩpotẽtis ignita & penetratiua,cũ carbonibus desolatorijs.i.cũ
exemplis eorũ q post vitã facinorosam ad cõuersatione religiosam conuersi sunt,dabunt tibi
pro armis cõtra linguã dolosam. Scientia eñ scripturarũ,seu verba spũs sancti, maxime va-
lẽt cõtra linguã dolosam,ita vt nec ipsi efficiamur in loquendo dolosi,nec à lingua dolosa fal
lamur,neq; p impatientiã superemur. Oĩa eñ ista implemus,si ppendamus q̃tũ diuina scri- Esaie. 5
ptura reprobat linguã dolosam. Scriptũ est eñ: Frauduléti vasa pessima sunt. Et iterũ: Male Psalm. 5
dictus dolosus. Deniq;: Virũ sanguinũ & dolosum abominabit dñs. In Ecclo q̃q;: Qui sophi Psalm. 5
stice loquit,odibilis est,in omni re defraudabit,nõ est illi data grã à deo,omni eñ sapiẽtia de- Eccl. 37
fraudatus est. Dicunt aũt verba sacræ scripturæ sagittæ acutæ,qm animã vulnere charita- Esaie. 49
tis transfigũt,pctã mortificãt,interiora aĩæ penetrãt. Vnde scriptũ est: Posuit dñs os meum
quasi gladiũ acutũ,& posuit me quasi sagittã electã. Et Aplus ait: Viuus est sermo dei & effi Hebre. 4
cax,& penetrabilior omni gladio ancipiti,& ptingẽs vsq; ad diuisionẽ animæ ac spũs. De his Psal. 44
B Chri sagittis dictũ est ante: Sagittæ tuæ acutæ,populi sub te cadẽt,&c. Porrò exẽpla sctõrũ
dicunt carbones desolatorij.i.vastatorij,q̃ ad amorẽ & imitationẽ nos inuitãt,& qcqd dæ
5 « mõ ĩ nobis cõstruxit,vc; vitia & pctã deuastãt,destruũt & expellũt ¶ Hei mihi⌋ misero &
« peregrino,⌊ qa incolatus meus⌋.i.habitatio mea in pñti exilio,⌊ prolongatus est⌋.i.ni-
mis longus mihi ad patriã aspirãti videt. Hoc cõuenit his,q fessi de vita pñti toto desiderio
patriã appetũt,q cũ aplo dicere possunt: Nostra cõuersatio in cœlis est. Et: Cupio dissolui & Philip. 3.
esse cũ Chro. Et: Nõ habemus hic manẽtẽ locũ,sed futurã inquirim⁹. Hi tales dicere possunt Philip. 13
illud Tobiæ: Nũc dñe scdm volũtatẽ tuã fac mecũ,& pcipe in pace recipi spm meũ,expedit Hebre. 1.
eñ mori mihi magis,q̃ viuere. Tales fuerũt antiqui sancti,de qbus dicit: Defuncti sunt omnes Tobie. 3
isti,nõ acceptis repromissionibus,sed à longe eos aspiciẽtes & salutãtes,& cõfitẽtes,qa pere Hebre. 11
« grini & hospites sunt sup terrã,⌊ habitaui⌋ in isto exilio⌊ cũ habitãtibus Cedar⌋.i.cũ pctõ-
ribus tenebrosis & excæcatis. Cedar eñ interptat tñbræ. Eratq; Cedar filius Ismaelis,⌊ mul- Gene. 25
« tũ incola⌋.i.exul & peregrina,⌊ fuit aĩa mea,⌋ in seculo isto. Hic eñ degit in regione dissi-
militudinis,in carcere mortis,in graui exilio,ad patriã properãs,à multis in qbus q̃tidie eua
6 « gat,ad vnũ illud altissimũ,ĩ q̃ ppetue stabiliat,gemẽs atq; festinãs. ¶ Cũ ijs q oderãt pacẽ⌋
« .i.cũ turbulẽtis & murmuratoribus,& sanctæ vnitatis derisoribus,⌊ erã pacificus⌋ nõ litigã
« do,sed oĩa patiẽter ferẽdo,⌊ cũ loquebar illis,⌋ charitatiue,increpatorie,rõnabilr,& mode
« ste,⌊ impugnabãt me gratis⌋.i.sine causa cõdigna,reddẽtes malũ pro bono,prout inducit: Amos. 5
Odio habuerũt corripientẽ,& loquentẽ,perfecte abominati sunt.

C ¶ Explanatio allegorica eiusdem psalmi,de Christo.

ALiqui aũt exponũt hũc psalmũ ad literã de ppľo Iudæorũ in captiuitate Babyloni-
ca existẽti. Et quis litera ad hoc valeat applicari,parũ tñ deuotionis cõtinet exposi
tio talis. Melius ergo est,vt de Chro exponat,in cuius psona loquẽs ppheta,ait.
Ad dñm.i.ad deũ patrẽ,cũ tribularer.i.in passione instante seu pñte,qñ cœpi tri Marc. 14
7 . stari & pauere,qñ factus est sudor meus sicut sagittæ sanguinis decurrentis in terrã,clamaui Luc 22
dicendo: Pater,si fieri pt,transeat à me calix iste. Imò factus in agonia,prolixius oraui,& Mat. 26
exaudiuit me pater in eo q̃d dixi: Verũtamen nõ mea volũtas fiat,sed tua. Quod intelligẽdũ Lu. 22
est de appetitu naturali,q̃ Christus homo horruit mortẽ. Hoc est q̃d dicit aplus: Chrũs ĩ die- Matt. 26
bus carnis suæ,preces,supplicationesq; ad eũ qui possit illũ saluũ facere à morte,cũ clamore Hebre. 5
valido,& lachrymis offerẽs,exauditus est pro sua reuerentia. Dñe pater libera animã meam,
.i.meipsum,seu vitã meã corporalẽ,à labijs iniquis,Iudæorũ clamantiũ: Tolle,crucifige eũ. Johan. 19
Et à lingua dolosa,Iudæ proditoris,qui dixit: Quẽcunq; osculatus fuero,ipse est,tenete eum Matt. 26
& ducite eũ caute. Postulat ãt Chrs liberari ab ijs,nõ vt nõ occidat,sed ne in morte detineat. Lucæ. 22
Quod vero subiungit,Quid detur tibi,aut quid apponat tibi,&c. potest esse verbũ prophe-
tæ ad aduersarios Chri Iudæos,secundũ sensum in pcedenti articulo positũ. Et respondet,
Sagittæ potentis acutæ. Vbi p sagittas potẽtis acutas intelligunt pœnæ Iudæis inflictæ à po
tente exercitu Romanorũ,in vltionẽ sanguinis Christi. Per carbones quoq; desolatorios in
telligunt cõbustiones,quibus Romani incenderũt & cõbusserunt templũ & ciuitatẽ Hierusa
lem,& cæteras vrbes Iuda cũ magna parte populi. De qua pœna Iudæorũ Esaias euidẽter va Esaie. 42
ticinans,inter cætera ait,Laqueus iuuenũ omnes,& in domibus carceris abscõditi,facti sunt
in ruinã,nec est q erüat,in direptionẽ,nec est q dicat,redde. Quis dedit Iacob in direptionẽ,

 & Isra

& Israel vastātibus eū, nōne dñs? Ipse est cui peccauerūt, & noluerūt in vijs eius ambulare, ip D
se cōbussit eū in circuitu, & nō cognouit, & succēdit eū, & nō intellexit. Hæc verba beatissi-
mi Esaiæ de nulla alia oppressione intelligi possunt, nisi de ea quā à Romanis ppessi sunt, in q
nūc vsq; præmunt & pmanent, nec tñ cognoscunt suū peccatū, idcirco veniā nullā merētur.
Deinde Chrūs viator aliquo modo existens, atq; passibilis glorificandus, nondū glorificatus
ait, Hei mihi, qa incolatus meus prolongatus est. Desiderauit em̄ Chrūs ab isto exilio libera-
Marc. 9 Johā. 14 ri, ad patriāq; reuerti, propter q̄d loquutus est: O generatio incredula, q̄diu apud vos ero, q̄-
diu patiar vos? Et itez: Si diligeretis me, gauderetis vtiq;, qa vado ad patrē. i. mihi de meo
reditu ad patrē gratulanti, cōgratularemini. Habitaui cū habitantibus Cedar. i. excæcatis &
Baruch. 3 obtenebratis Iudæis, inter q̄s multo cōuersatus sum tpe, prout dr̄: Post hæc in terris visus est,
& cū hoībus cōuersatus est. Multū incola. i. peregrina in hoc mūdo, fuit aīa mea. Incola em̄
vocat, qui alienā terrā immorat vel colit, & à patria sua longe seiūctus est. Sic aūt Chrūs pe-
Hiere. 14 regrinus & incola erat in vita præsenti, queadmodū Hieremias dixit ad eū: Quare quasi co-
Johan. 18 lonus venturus es in terra, & quasi viator declinans ad manendū? Vnde & Chrūs testatus est
Johan. 1. Regnū meū nō est de hoc mūdo. Quāuis em̄ terra ista nō sit aliena Christo cōditione, qa cre
auit eā, & venit in propria, dicit tñ aliena, qm̄ non erat ei pro patria. Cū his q oderūt pacem
.i. cū Iudæis q fraternæ charitatis cōcordiā, euangelicæ p̄dicationis pacē, verāq; mētis ī deo
tranquillitatē abiecerūt, aduersantes mihi & meis discipulis, erā pacificus, nihil eis molestiæ
Johan. 4. inferēs, imò bona pro malis restituēs, cū loquebar illis, redarguēdo pessimā vitā eoꝝ, prædi-
cando eis cōtemptū diuitiaꝝ, & regnū cœloꝝ, dicēdoq; eis me esse Christū ī lege p̄missum,
Johan. 8. impugnabāt me, verbis & ictibus, gratis, dicētes: Tu de teipso testimoniū phibes, testimo- E
Luc. 4 niū tuū nō est veꝝ. Et nūc tētantes me p̄cipitare, nūc lapidare, tandem vero me crucifigētes.
Johan. 10 Mat. 27 Ecce in psalmo hoc breui ac sentētioso docemur profectū nostrū sp̄ualem gradatim incip e-
re, p recessum à pristinis vitijs, sicut scriptura hortat: Fili peccasti, ne adijcias iteꝝ, sed de p̄te
Eccl. 21. ritis deprecare vt tibi dimittant, & quasi à facie colubri fuge p̄ctā. Docemur insup in omni
tribulatione ad deū clamare, eūq; p̄cipue exorare, vt modis p̄dictis liberemur à labijs iniquis
& lingua dolosa, tā alioꝝ q̄ propria. Corrūpunt em̄ mores bonos colloquia mala, secundum
1. Cor. 15 aplm̄. Edocet q̄q; nos psalmus iste, p̄sentē vitā cū omni sua voluptate & gloria aspernari, cę
lestisq; patriæ felicitatē p̄cordialissimo appetitu desiderare, & cū turbulētis hoībus pacifice
Matt. 5 cōuersari. Qm̄ Chr̄o testante: Beati pacifici, qm̄ filij dei vocabuntur.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXX.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Canticū graduū. Hic postulat diuinū auxiliū in tribulatiōe & tētatiōe. Docet nā
q; propheta orādo recurrēdū eē ad deū, & ad sc̄tōs eius vt ipsoꝝ intercessiōe assequmur dei p̄si
diū in necessitatib⁹. Duas habet ptes. In prima ponit oratiōis tā ad sc̄tōs q̄ ad deū ip̄m deuoti-
onē. In sc̄da vero cōfidētiā de cōseruatiōe sui à p̄ctis & cōfirmatiōe in bono, ibi, Nō det ī cō
motionē. Author exponit hunc psalmū de gradu sp̄ualis profectus.

¶ Expositio Tituli.

¶ Titulus psalmi est. Cāticū graduū. Cuius intellectus in p̄cedētis psalmi expositiōe aper-
tus est. Hic aūt est secūdus psalmus gradualis, in q̄ agit de secūdo gradu sp̄ualis profectus, vcꝫ
de imploratiōe diuini auxilij, q̄d relinquētibus pristina vitia maxime necessariū est. Ait ergo
propheta in p̄sona hoīs sp̄ualiter ascendētis, & priora peccata derelinquentis.

¶ Expositio psalmi. F

Euaui ⌋ cōtemplando, orando, psallendo, amando, ⌊ oculos meos, ⌋ p̄sertim „ 1
intellectuales, & etiā corporales, quatenus per exteriores visus eleuatione vi
sus interior erigatur, ⌊ in montes ⌋ .i. ad cœlos, ad angelos sanctos, ad ciues „
cœlestes. Vnde dicitur: Ad aliquem sanctorum conuertere, ⌊ vnde ⌋ .i. de q „
bus montibus ⌊ veniet, ⌋ vt confido, ⌊ auxilium mihi, ⌋ quia per angelos san „
Job. 5 Hebr. 1. ctos mittit nobis creator omnipotens gratiam cœlestis auxilij. Omnes nāq;
(secundū apostolū) sunt administratorij sp̄us in ministerium missi, propter eos qui hæredita
tem capiūt salutis. Quoniā tamen auxiliū istud est ab angelis instrumētali, & ministeriali, à
Genes. 1. deo aūt principali, ideo subditur. ¶ Auxilium meū à dño, qui fecit cœlū & terrā. ⌋ possunt „ 2
Expō 24 quoq; ista aliter explanari, hoc modo, Leuaui oculos meos interiores in montes. i. ad altas
cōsiderationes, ad cōtemplationes sublimes. Ideo q̄ro. Vnde veniet auxiliū mihi? Et sp̄ū san
cto instructus, respondeo, Auxiliū meū à dño, qui ait: Perditio tua ex te, in me tātūmodo au
Osee. 13 Zach. 4 xiliū tuū. Et alibi: Nō in exercitu nec in robore, sed in sp̄ū meo dicit dñs. Itaq; auxiliū meum
à dño, non particulari, sed vniuersali oībus domināte, qui creauit cœlū & terrā, queadmodū
Genes. 1. scribit: In principio fecit deus cœlū & terrā. Per cœlū vero & terrā hoc loco intelligēda sunt
omnia intermedia, atq; vniuersa in eis cōtenta. Præsertim aūt p cœlū intelligit cœlū empy-
reum, q̄d secundū Damascenum est continentia visibilium & inuisibilium. Hic igitur diuina
auxilij

A
3 " auxilij fultus fiducia, vir fidelis seipsum affatur, dicẽdo. ¶Non det in cõmotionẽ pedẽ tu-
" um⌋.i. spũalem tuũ profectũ, cordis tui affectũ, aĩæ tuæ stabilitatẽ nõ permittat deus de-
" ficere, disperire, ⌊neqȝ dormitet⌋.i. p modũ fatigati, seu dormientis se nõ habeat, ⌊q custo
dit te⌋.i. deus q̃ est oĩm electoꝝ pcipuus custos. Et ecce vir sanctus exteriori spũs sancti
4 " instinctu se exauditũ aduertẽs, adiecit. ¶Ecce nõ dormitabit⌋ tanq̃ lassus, ⌊neqȝ domitet⌋
" tanq̃ ab exteriori exercitio cessans, ⌊q custodit⌋ p grãm & angeloꝝ subministrationẽ, ⌊Is-
" rael⌋.i. plebẽ fideliũ, seu vnũqueqȝ fidelẽ. Qm̃ deus electos suos incessanter custodit, guber-
nat, & protegit, iuxta illud: Ego deus tuus docẽs te vtilia, gubernãs te in via q̃ ambulas. Dicũ Esaie.48
tur aũt deus & angeli sancti dormire seu dormitare, sicut dicunt irasci & pœnitere, vcȝ scd̃m
similitudinẽ, nõ scd̃m veritatẽ. Dicit ergo deus dormire, dũ cessat gratiose succurrere.
5 " ¶Dñs custodit te,⌋ in bono cõseruãs, & à malo pseruãs te in via psentis exilij. Vñ scribit: Tobie.5
" Sit dñs i itinere vr̃o, & angel' eius comitet vobiscũ, ⌊dñs protectio tua⌋.i. cã protectiõis tuę
" seu ,ptector tuus, ⌊sup manũ dexterã tuã⌋.i. magis ac fortius q̃ dextera tua, q̃ fortius defen- Gene.14
6 " dere solet, te ,ptegere possit. Propter q̃d ait: Ego ,ptector tuus sum ¶Per diẽ sol nõ vret te,
" neqȝ luna p noctẽ.⌋ Queadmodũ tps seu dies & nox dicunt facere, q in ipsis fiũt, prout in lib.
Macha. habet: Vidẽs Ionathas q a tẽpus eũ iuuat. Sic sol q pest diei, eãqȝ causat, & luna psidẽs 1.Mac.12
nocti, asserunt ea efficere q̃ in die fiũt aut nocte. Et hoc mõ dixit qdã Anachorita ad aliũ: In- Gen.1.
B fra q̃draginta annos nõ vidit me sol mãducantẽ. Cui alter: Nec me (inqt) irascẽtẽ. Et in Iudi. Psal.135 Iudicũ.5
Stellæ manẽtes i cursu & ordine suo aduersum Sisarã dimicauerũt. Est itaqȝ sensus, Per diẽ
sol nõ vret te, i. in die nõ vreris, nõ destrueris, neqȝ peribis, neqȝ luna p noctẽ. i. tpe nocturno
nõ vreris sicut nec in die. Quẽ eñ deus custodit & protegit, nunq̃ vrit. i. nunq̃ spũalr cõsu-
mit flãma libidinis, igne impietatis, ardore pc̃ti. Sicqȝ scriptũ est: Cũ ambulaueris in igne, nõ Esaie.43
cõbureris, & flãma nõ ardebit in te. Hoc cãtat ecclesia de sanctis qbusdã martyribus, q vtiqȝ
7 " corporalr cõbusti sunt igne, nõ aũt scd̃m sensum pdc̃tũ ¶Dñs custodit te ab omni malo⌋
culpæ mortalis, & etiã à malo pœnę, nõ vt nõ patiaris, cũ p multas tribulatiões oporteat nos Actor.14
saluari, sed ne pœna aĩæ tuæ noceat, imò deo ordinãte ineffabilr proficiet ei, q a p eã seruando
patiẽtiã, meret vitã æternã. Itaqȝ dñs custodit te o hõ electe, ab omni malo, vel simplr ab om
" ni malo, si nullũ incidis malũ. Vel, ab omni malo à quo custodiris seu pseruaris, vt scias donũ
" dei esse, si aliquod malũ euadis, ⌊custodiat animã tuã dñs,⌋ ne grãm perdas, ne caro ei præ-
8 " ualeat, ne finalr pereat. ¶Dñs custodiat introitũ tuũ & exitũ tuũ ex hoc nũc & vsqȝ i scl̃m⌋
.i. oĩa opa tua interiora & exteriora. Vel, introitũ tuũ. i. inchoationẽ, dũ opus bonũ aggrede
ris, & exitũ tuũ. i. opis cõsummationẽ, quatenus cũcta opatio tua à deo semp incipiat, & per
eũ cœpta finiat. Vel, introitũ tuũ. i. cõuersationẽ tuã in hoc mũdo, p quã hũc locũ peregrina
tionis psentis ingrederis, & exitũ tuũ, q̃ à corpore separaberis, mũdũ exibis. De isto introitu
& exitu ait saluator: Ego sum ostiũ, p me si quis introierit, saluabit, & ingrediet & egrediet,
& pascua inueniet. Ecce psalmũ iocũdũ & doctrinalẽ audiuimus, in q̃ nobis diuina proui- Iohan.10
dentia hilariter cõmẽdat. Leuauimus igit oculos nr̃os ad angelos sanctos, deuotissimi inuo-
cantes singuli eos qbus specialr sumus cõmissi, vt nunq̃ desinãt nos propitius intueri, custo-
dire, defendere, totũqȝ nostrũ auxiliũ constituamus in deo, dicentes illud Iob: Ecce non est Iob.4
auxilium mihi in me.

C

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXI

¶Argumentum.

¶Titulus. Canticũ graduũ. Monet propheta ad spem & desideriũ cœlestis patriæ, in pso
na equidẽ cuiuslibet electi gaudet se illuc venturũ. Duo igit in hoc psalmo agit. Primo nãqȝ
inqt se lętari in spe, quã ex alioꝝ dictis cõcepit de pace futura Hierlm. Deinde dirigens ser-
monẽ ad maiores, optat hmõi pacis abundantiã, ibi, Rogate q̃ ad pacẽ sunt. Author expo-
nit ipm tripharià, nẽpe literaliter, anagogice, & allegorice.

¶Expositio Tituli.

¶Porrò titulus psalmi psentis est in sensu & verbis idẽ cũ titulo psalmi pcedẽtis, vcȝ, Can-
ticũ graduũ. Videtur ad literã psalmus iste loqui de ædificatiõe tẽpli à Salomone constructi 2.Reg.7
quod Dauid sciens futurũ, ita exorsus est.

¶Expositio psalmi literalis.

1 " Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi⌋ per reuelationẽ diuinã, & Nathã ,p-
" phetã. Et q̃ sint hæc, pãdit, ⌊in domũ dñi⌋.i. tẽplũ à filio meo Salomone ædi 3.Reg.6
" ficandũ, ⌊ibimus.⌋ Quãuis aũt domũ istam Dauid ingressus nõ sit, qm̃ añ eius
constructiõnẽ defunctus est, cõnumerat tamen se alijs qui introierunt, eo mo-
do loquendo quo aliqd dr̃ fieri à cõmunitate, qm̃ fit ab aliquibus ad cõmuni-
tatẽ pertinẽtibus. Legit aũt qualiter Dauid proposuit ædificare templum deo
Israel, q misit ad eũ Nathã prophetã dicẽs p eũ, q ipse nõ ædificaret sibi tẽplũ, sed filius eius. 2.Reg.7
2 " ¶Stantes erant pedes nr̃i⌋.i. nos ipsi pplus dei, seu filij Israel, stetimus corporalr, ⌊in atrijs

3.Regū.7 tuis o Hierusalē⌋.i.in atrijs tēpli & ciuitatis. Habuit nāq; tēplū Salomōis plura atria. Vnū, in a
q̄ stabāt & offerebāt sacerdotes. Aliud, in q̄ stabāt & exorabāt hoīes mūdi. Tertiū erat atriū
immūdorꝫ. Silr ciuitatē Hierl'm clausit Salomon triplici muro, sicq; plura atria habuit ciuitas
de qua subdit. ¶Hierl'm (est) q̄ ædificat vt ciuitas⌋.i.à Salomone ædificat. Vel potius ī æ- ” 3
dificijs meliorat, tā excellēter atq; regalr, sicut decet regiā ciuitatē, seu regni Metropolim æ-
dificari, ⌊cuius participatio eius in idipm⌋.i.ciuitas ista associata est tēplo. Nā in Hebrço ha ”
bet, Quæ associat ei simul. Vel dr̄ participatio eius in idipm, propter ciuiū cōmunionē, & pa
cificā cōuersationē, vel ꝑpter ædificiorꝫ mutuā cōfortationē ac decorationē. ¶Illuc em̄⌋ ” 4
.i.ad hāc ciuitatē & tēplū in ea cōstructū, ⌊ascēderūt tribus, (vcꝫ) trib⁹ dn̄i⌋.i. duodecim tri ”
bus Israel, q̄ dicunt tribus dn̄i, q a cæteris gētibus ad idololatriā deuolutis, ipsi vnū verꝫ deum
Ge,32.35 coluerūt, ⌊testimoniū Israel⌋.i.sicut Iacob alio noīe Israel dictus testatus est, & sicut ei deus ”
Gene.28 ꝑdixit. Nā de ædificatiōe tēpli Iacob ꝑphetauit, Quā terribilis (inquiēs) est locus iste. Nō ē
hic aliud nisi domus dei. Ascēderūt itaq; ⌊ad cōfitēdū nomini dn̄i⌋.i.vt deū laudarēt, eiusq; ”
Leuiti.2. bn̄ficia recognoscerēt in tēplo dieb⁹ solēnib⁹, sicut ī lege Moysi cōtinet. Nō em̄ poterāt of-
ferre sacrificiū, nisi in vno loco.i.tēplo ædificato. ¶Quia illic⌋ vcꝫ in ciuitate & tēplo Hie ” 5
rusalē, ⌊sederūt sedes,⌋ Ponit cōtinēs pro cōtēto, vt sit sensus, sedes.i.sedētes ī sedibus iudi- ”
Deute.16 cialibus, ⌊in iudicio⌋.i.vt iudicarēt ppl'm. Ad reges nāq; & summos sacerdotes ī Hierl'm ha ”
bitātes, ꝑtinebat determinare causas dubiosas & magnas emergētes, sicut in Deut. scriptū est
⌊sedes sup domū Dauid⌋.i.sedētes seu ꝑsidētes isti sederūt sup domū Dauid, q̄tenus ppl'm, ”
seu familiā Dauid regis iuste iudicarēt. Deinde inuitat ꝑpheta alios ad orādū pro bono statu
Hierl'm. ¶Rogate⌋ o filij Israel deū ea ⌊q̄ ad pacē sunt Hierl'm,⌋.i.ppl'o habitāti in ea, ⌊& ” 6
abūdātia⌋ spūaliū, tpaliūq; bonorꝫ det diuinitus ⌊diligētib⁹ te⌋ o Hierl'm ciuitas dei summi ”
¶Fiat pax ī virtute tua⌋.i.in forti tua structura, ne aduersari⁹ te expugnet, ⌊& abūdātia⌋ ” E 7
victualiū fiat o Hierl'm. ⌊in turrib⁹ tuis⌋ in qbus custodes ciuitatis vigilare & arma repone-
re solēt. ¶Propter frēs meos⌋.i.Iudços cognatos, ⌊& ꝑxīos meos⌋.i.ceteros fideles ⌊lo ” 8
q̄bar pacē de te⌋.i.deū in oratiōe affatus sum, depcans eū pro pace tua. Ordinat em̄ locus seu ”
ciuitas ad ppl'm, nō ppl'us ad ciuitatē. Idcirco orandū est pro pace ciuitatis ꝑpter ppl'm, non
ecōtra. Maxīe vero orandū est pro pace loci, quatenus cultus dei augeatur, ideo additur.
¶Propter domū dn̄i dei nostri⌋.i.propter templū & cultū diuinū in eo ꝑficiendū ⌊q̄siui⌋ ” 9
orando ⌊bona,⌋.i.statum pacificum, abundantiamq; bonorꝫ, ⌊tibi⌋ o Hierusalem. ”

¶Expositio anagogica eiusdē psalmi, & q̄uo allegorice exponi possit.

ANagogicū deniq; ītellectū sequēdo, loquit ꝑpheta de cœlesti Hierl'm, de q̄ ait apl's:
Galat.4 Illa q̄ sursum ē Hierl'm libera ē, q̄ est mr̄ nr̄a. Cōgrue āt ponit hic terti⁹ psal. gradu-
alis, post duos sequētes, qm̄ prim⁹ gradus ascēsiōis īternæ ē exire de malis & vitijs
scl'i. Secūdus, īplorare auxiliū dei. Tertius, cōfidere de puētiōe ad vltimū finē seu vi
tā æternā, de q̄ vtiq; gradu hic psal. ꝑtractat. Loquēs ergo ꝑpheta in ꝑsona hoīs, ꝑsentia cū
cta paruipēdētis, māsionēq; cœlestē ꝑcordialr cupiētis, ait: Lætatus sum in dn̄o spūali læti-
tia, in his.i.ex cōsideratiōe horꝫ, q̄ dicta sunt mihi à prophetis atq; apl'is, successoribusq; ipso F
rū. Vel ꝑ reuelationē angelicā, seu inspirationē internā. Quæ aūt dicta sunt, subdit: In domū
dn̄i.i.ecclesiā triūphantē, in patriā beatorꝫ, in regnū cœlorꝫ ibimus post huius vitæ incolatū
2.Cor.6 cū ab omni reatu fuerimus expurgati. Hoc dicit nobis apl'us: Scimus qm̄ terrestris dom⁹ no-
stra huius habitatiōis dissoluat, quod ædificamus habemus ex deo, domū nō manufactā æter
Hebre.3. nā in cœlo. Et iterꝫ: Ingrediemur in illā requiē nos q credidimus. Chr̄s q̄q;: Vado (ingt) pa-
Iohan.14 rare vobis locū, & iterꝫ veniā & assumā vos ad meipm, vt vbi sum ego, & vos sitis. Et iterum
Esaię.65 dn̄s ait: Ecce ego creo cœlos nouos, & terrā nouā, & exultabitis & gaudebitis vsq; in æternū
in his q̄ ego creo. Hoc aūt q̄d dicit: In domū dn̄i ibimus, est verbū bonæ spei. Nō em̄ certitu
dinalr scimus hoc, nisi dicant hæc verba in ꝑsona ecclesiæ. Deniq; ꝙ vehemēter, ineffabiliter
incōparabilrq; gaudēdū est nobis de hoc, ꝙ in hanc domū dn̄i sumus ituri, in q̄ deus sublimis
1.Iohā.3 & bn̄dictus facie ad faciē sine fine videt, in qua inuenit æterna securitas, & plena iocunditas,
Matt.22 in q̄ erimus sicut angeli dei, saciabitq; in bonis desideriū nostrū. Huius domus ingressu dign⁹
nō est, q in carnalibus iocundat, qui in sensibilibus detinet, q nō cōtēplat cœlestia, q non ser-
Luc.1. uit deo in sanctitate atq; iustitia. Quia (vt asserit) nō intrabit in illā aliqd coinquinatū. Signū
Apoca.21 aūt & causa sperādi, ꝙ ibimus in domū dn̄i est, q a iā. Stantes erāt pedes nostri.i.desideria no
Philip.3. stra & cōtēplationes nostræ fixa & stabilita fuerūt, in atrijs tuis Hierusalē.i.in mansionibus
regni cœlestis, ita ꝙ cōuersatio nr̄a fuit in cœlis, & oīa opa nostra ordinauimus ad vitā æter
Hebrę.12 nā, quā summe atq; finalr desideramus. Hoc est q̄d ait apl'us: Accessistis ad montē Sion, & ci
uitatē dei viuentis, & Hierusalem cœlestē, & multorꝫ milliū angelorꝫ frequentiā, & ecclesiā
2.Cor.3 primitiuorꝫ, q cōscripti sunt ī cœlis. Alibi q̄q;: Nos (ingt) reuelata facie gloriā dn̄i speculātes
1.Petri.2 in eandē imaginē transformamur, de claritate in claritatē. Hierl'm ista cœlestis est, q̄ ædifica
tur quotidie vsq; ad cōsummationē seculi ex viuis lapidibus.i.sanctis animabus ad patriam
perue-

A peruenientibus, vt ciuitas summa atq; perfecta, videlicet taliter qualiter decet ædificari ciuita
tem regis ęterni. Aedificat eñi ex ꝓciosis politis rõnabilibus ac sanctis lapidibus. s. angelis atq;
hoibus. Quo Paulus testat: In Chro ois ædificatio constructa crescit in templũ sanctũ in dño Ephe. 2
in quo & vos coædificamini in habitaculũ dei in spũ sancto. Ciuitas aũt dr, quasi ciuiũ vnitas.
Tanto igit cœlestis Hierlm verius ciuitas appellat, q̃ aliqua mansio viæ, quãto cœlestiũ ciuiũ
maior concordia est, q̃ aliquorũ in via. Cuius participatio eius in idipsum, hoc est, omes ciues
huius ciuitatis idem bonũ participãt, qm eodem summo bono omnes fruunt. Magis tamẽ &
minus, scdm q magis ac minus dilexerũt. Deus ergo est idipm eius. i. inuariabile, indiuisumq;
bonũ supernæ Hierlm, cuius participatio, hoc est fruitio, beatitudo, deificatio, qua diuinã bo
nitatem participat, est vniformis & sempiterna, quemadmodũ scriptũ est: Hæc est vita æter- Johan. 17.
na, vt cognoscãt te verum deũ. Et iterũ: Similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. Vel, 1. Johan. 3
cuius participatio eius in idipm. i. bonũ oĩm est bonũ singulorũ, & econuerso in ciuitate cœle
sti. Cum eñi amor sit sui diffusiuus & cõmunicatiuus, sicut in pria est perfectissimus mutuus
amor omniũ beatorũ: sic ibi est plenissima cõmunio beatitudinis singulorũ. Nam de felicitate
vnius alius gaudet, sicut de propria, imò singuli singulis congratulant, & superiores iferiorib⁹
tradunt de perfectionibus sibi diuinitus datis, secundum magnum Dionysium. Hæc autẽ nulli
ciuitati terrenæ propriè competunt. Illuc enim, hoc est, ad supernã Hierusalem ascenderunt,
quãtum ad animã tribus, non qualescunq;, sed tribus dñi. i. populus ex deo per grãm natus, vi
delicet omnes electi iam defuncti, & ab omni macula depurati. Multi eñi eorum simul cum
Christo ascenderunt, & alij interim sunt secuti. Præcesseruntq; nos vt præparent nobis locũ,
vt orent pro nobis, vt eorũ imitemur vestigia, prout monet Apostolus: Ideò & nos tantã ha- Hebr. 12
bentes impositã nobis nubem testium, deponentes omne pondus & circumstãs nos pctm, p
patientiã, curramus ad propositum nobis certamen, testimonium Israel, hoc est, ascensus iste
est testimonium Israel. i. populi fidelis, deum contemplãtis. Nam huic populo deus testatus Genes. 15.
B est, q ascenderent ad domũ suã cœlestem. Imò Iacob, sicut & Abrahæ, promisit hoc deus. Ad Apoca. 4.
confitendum nomini, confessione laudis æternæ. Quemadmodũ in Apocalypsi legit: Requiẽ
non habebant die ac nocte, dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus omipotẽs. Quia Sapiæ. 7
illic, hoc est, in ciuitate cœlesti sederunt, sedent, atq; sedebunt sedes. i. sancti Apostoli & Apo
stolici viri, in qbus deus per grãm requiescit. Nã & anima iusti sedes est sapiæ increatæ, quæ
deus est, sedes in iudicio, hoc est, sedent in regno cœlesti cum Christo, vt in die iudicij iudicẽt Matt. 19
cum Christo. Quemadmodũ ipse in Euangelio ait: Vos q secuti estis me, in regeneratõe cum
sederit filius hois in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super duodecim thronos, iudicantes Sapiæ. 3.
duodecim tribus Israel. Vnde dr: Iudicabunt nationes, & dominabunt populis. Sedes super
domũ Dauid, hoc est, super populum Christi, cui prælati sunt & iudices constituti. Deniq; so
lus Christus iudicabit proferendo sniam. Trinitas vero superbenedicta, iudicabit per autho
ritatem. Sancti vero & Apostolici viri, q propter Christi amorem oia reliquerunt, & seipsos
abnegauerũt, iudicabũt per approbationẽ & assessionẽ. Cum ergo sit tãta beatitudo ciuitatis
supernæ, ó vniuersi fideles, rogate quæ ad pacẽ sunt Hierlm. i. deũ inuocate pro his bonis, vel
pro donis spũs sancti, p quæ mereamini ad cœlestis Hierlm pacẽ perduci. Moxq; cõuertens
Propheta sermonẽ ad triũphãtem ecclesiã, ait: Et abundãtia diuinorũ charismatũ seu spũaliũ
grarum, det diuinitus per tuã intercessionẽ, diligentibus te. i. nobis viatoribus, q ad tuã socie
tatem pduci optamus. Verũ qm Petrus in sua Canonica ait, vt qlibet sicut accepit grãm in al- 1. Petri. 4
C terutrũ illã administret, idcirco propter frẽs meos & proximos meos, loquebar pacẽ de te. i.
felicitatẽ & gaudia tua, ó superna Hierlm, alijs prędicaui, quatenus frẽs & proximos meos. i.
fideles atq; propinquos erudirem, tuo amore accẽderẽ atq; ad tuã vnionem saluificã, seu vitã
æternã adducere possem. Propter domũ domini dei nostri. i. vt ecclesiã militãtem hoc mo-
do ædificarẽ, qsiui bona tibi, eas. i. ad honorem & gloriã tuã. Hoc est, orãdo & pręedicãdo quę
siui spũalia bona, viatoribus ad gloriã beatorũ, vel vt ipsi amplius iocundent, quãtum ad præ-
mium accidentale, peruenientibus viatoribus ad eorũ consortiũ. Vel quæsiui bona tibi, eccle
siæ triumphanti laborando pro viribus, vt impleatur numerus electorum, & ædificentur mu
ri tui, per complementum.

¶ Expositio Allegorica.

PRæterea quia per Hierlm allegoricè significat ecclesia militãs, ideo põt hic Psalmus
de ecclesia militãti exponi. Sicq; loquẽs Propheta in psona populi Gẽtilis, ait: Læ-
tatus sum in his quæ dicta sunt mihi, ab Aplis. s. q in domũ dñi. i. in ecclesiã Christi
ibimus, ita q ptinebimus ad societatẽ ac numerũ Chrianorũ. Hoc est quod recitat. Acto. 13
Cum eñi Paulus Iudæis blasphemãtibus rñdisset: Vobis oportebat primũ loqui verbum dei.
Sed qm repulistis illud, & indignos vos iudicastis ęternę vitę, ecce cõuertimur ad gentes. Sic
eñi pcepit nobis dñs. Posui te in lucẽ gentiũ, vt sis salus mea vsq; in extremũ terræ. Quæ sunt Esa. 42
verba dei de Christo loquentis per Esaiam, subiungitur. Audientes aũt gentes gauisæ sunt, Esa. 29

& glorificauerunt verbum domini, vel quia reprobatis Iudæis, ipsi illuminādę essent à Chr̄o. D
¶Stantes erant] Hoc est, erunt: sæpe em̄ Prophetæ loquunt de futuro per modum præte » 2
riti, propter certitudinem prophetię, [pedes nostri] corporales & spūales [in atrijs tuis Hie »
rusalem] .i. in locis ecclesiæ. Atria em̄ dicunt introitus seu loca p quæ in domū intrat. Vnde
spūalia atria sunt fides, spes, charitas, p quas itur ad vnitatē ecclesiæ, cultum'q; diuinū. In spūa
libus itaq; atrijs stant pedes spūales, vel boni affectus, & sanctę cogitatōes, qbus ad deum gra-
dit anima. In corporabus vero atrijs, stant corporis pedes. ¶Hierusalem] Hoc est, ecclesia » 3
1. Petri. 2. militās est [quæ ædificat] ex Christifidelibus, tanq̄ ex viuis lapidibus, [vt ciuitas] dei, qm̄ »
ipsa est ciuitas saluatoris [cuius participatio eius In idipm] .i. bona spūalia ciuitatis huius quo »
dāmodo extāt cōmunia, qm̄ vnus fideliū alij impartit, quod ipe recepit, imò alteri cupit pui-
1 Cor. 10. dere atq; succurrere tanq̄ sibijpsi. Quemadmodū ait Aplus: Non quęro quod mihi vtile est,
Ibidem. sed quod multis, vt salui fiant. Et alibi: Non quæ sua sunt singuli quęrentes, sed quæ alioꝝ. Et
Gala. 3 quid mirum si participatio ecclesiæ est inidipsum. Cum affirmet Aplus: Om̄es vos vnū estis
in Christo Iesu. ¶Illuc em̄] Hoc ē, ad ecclesiā militātem [ascenderūt tribus tribus dn̄i] .i. » 4
Acto. 13 familię atq; pgenies electoꝝ ad fidē & grām. s. Chr̄iani de qbus dr̄: Crediderunt quotquot
pordinati erāt ad vitā æternā. Nā & ad ecclesiā materialē Chr̄iani corporali motu cōueniūt.
Ad ecclesiā aūt spūalem .i. congregationē fideliū, seu ecclesiasticā vnitatē cōueniūt affectu, fi-
de, & ope, idē credēdo, idē sperādo, idē amādo, eademq; pcepta seruādo. ¶Quia illic sede- » 5
rūt sedes in iudicio] In ecclesia nāq; constituti sunt iudices, tā spūales q̄ seculares: & isti sunt, »
[sedes] .i. in sede sedētes, [sup domū Dauid] .i. pręsidētes pplo Chr̄i, q significat p Dauid. »
¶Rogate] O sancti in pr̄ia, & ó oēs deuoti in via, [q̄ ad pacē sunt Hierl̄m] .i. illa vestris pci » 6 E
1. Timo. 2 bus pcurate ecclesiæ, quę sunt p spūali pace & statu pacifico eius. Hoc em̄ orauit Aplus: Obse
cro (inquiēs) fieri orōnes p oībus hoībus, pro regibus, & oībus q in sublimitate cōstituti sunt
vt quietā & trāquillā vitā agamus in oī pietate, [& abundātia] grā atq; virtutū sit ó ecclesia, »
[diligētibus te] .i. vniuersis q zelū piū & amorosum habēt p bono statu ac spūali profectu to »
2. Cor. 11. tius ecclesię militantis, qualis extitit Paulus, quē solicitudo oīm ecclesiaꝝ afflixit. ¶Propter » 7
frēs meos & pximos meos] Hoc est, pter salutē & informationē fratrū ac pximoꝝ meoꝝ »
[loquebar] in orōne mea ad deum, [bona de te] rogādo deum vt bona spūalia tibi cōferret »
¶Propter domū dn̄i dei nostri] Hoc est, vt ecclesia Chr̄i modo proficeret in grā, & post- » 8
modū esset in gloria, [quæsiui bona tibi] .i. dona dei tibi acquirere laboraui ó ecclesia Chr̄i »
nūc militās, ac si dicat: propter tuā salutē, nō propter meā commoditatē studui tibi auxiliari.
Ecce psalmū spūali hilaritate perfusum animā'q; deuotā spūaliter lętificātem audiuimus, quē
decet nos cū pręcordiali gaudio decātare, nec primū psalmi huius versiculū sine charitatis fer
uore ac spūalis iocūditatis excessu depromere. Et qa ad hanc cœlestē Hierl̄m in qua est ineffa
bilis concordia, charitas'q; plenissima, nemo ptingit, nisi charitatis & pacis amator, & obser-
uator, conemur in vera dei ac proximi dilectōe viuere, atq; proficere, ppendētes & adimplē-
Ephes. 4. tes illud beatissimi Apl̄i: Obsecro vos in dn̄o vt dignè ambuletis deo, vocatōe qua vocati estis
cū omni humilitate & māsuetudine, cū patiētia supportātes inuicē in charitate, solicitè serua-
re vnitatem spūs in vinculo pacis. Sic itaq; conuersantes in militāti ecclesia, digni habebunt F
ingredi ecclesiā triumphātem cœlestē Hierl̄m, qm̄ vitā ciuiū eius imitant in terra. Hanc enim
ciuitatem supernā elegāter describēs Esaias, in dei psona ait: Ponā visionē tuā pacē, & ppositos
Esaię. 60. tos tuos iustitiā, occupabit salus muros tuos. Non erit tibi amplius sol ad lucendum p diē, nec
splendor lunæ illuminabit te, sed erit tibi dominus in lucem sempiternā, & deus tuus in gloriā
tuam, populus autem tuus omnes iusti. Ecce quàm appetenda decora'q; ciuitas, ad quam duo
bus pedibus charitatis, videlicet dei & proximi itur & peruenitur. Spiritualium etenim gres-
suū pedē mouet dilectio, quæ etiàm intrat vbi scia foris stat, sicut venerabilis Hugo testat.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM CXXII.

¶Argumentum.

¶Titulus: Cāticū graduū, hic agit de q̄rto gradu cōtēplatōis & ascēsus in cœlū, nēpe p eleuationē mētis in deū, docet eqdē pphetap deuotā orōnē lumīa cordis in ipm attolere vt ī tribulatōibus & tētatōibus tā corpis q̄ aīæ sentiamus diuinā mīam, vt resistere possimus insultātibus nobis ne à via veritatis auertāt. Duo itaq; facit nā in primis exprimit orātis deuotio, deinde ponit pia orō, ibi: Misere nr̄i dn̄i. Author simplici cōmentatōe declarat ipsum.

¶Expositio Tituli.

¶Insuper titulus psalmi iam declarandi est. Canticum graduum, cuius intellectus liquet ex dictis. In hoc autem quarto psalmo graduali agitur de quarto gradu spiritualis ascensionis, qui est inter om̄es aduersitates atq; angustias inconcussam habere fidutiā de miseratōe diuina
Iob. 13. Sicut Iob ait: Etiā si occiderit me in ipso sperabo. Loquens ergo Propheta in persona hominis grauiter tribulati, & tamen de dn̄o immobiliter confidentis, ait.

¶Expositio Psalmi.

Ad te leua

A

1 D te leuaui.] Credēdo, sperādo, amādo cōtemplādo, patiēter ferēdo', fideliter
operādo, [oculos meos] p̄sertim itellectuales, & etiā corpales. Quēadmodū
Hieremias ait: Leuemus corda nr̄a cū manibus ad dn̄m in cęlos, [q habitas in Threno.3
cœlis] materialibus & immaterialibus. Deus em̄ æternus & incircūscriptus in
nullo ente creato habitat, ita q̄ includat aut cōprehēdat, seu limitet. In om̄ibus
tn̄ est p essentiā, p̄sentiā, atq; potētiā, ibi vero p̄cipuè esse & habitare censet, vbi
gratiousis & euidētius operat. Idcirco in angelis sanctis, hoībusq; deuotis, q sunt cœli sp̄ūales
specialr̄ esse & habitare asserit. In cœlis quoq;, & p̄sertim in cœlo empyreo est & habitat deus
qm̄ ibi videt sicuti est: Veruntn̄ qm̄ oēs beati in cœlo materiali habitāt, & nūc p hoc q̄d dr̄, q
habitas in cœlis, intelligit deus. Videt de immaterialibus cœlis loqui, qa in illis deo habitare
2 est ppriū. ¶Ecce sicut oculi seruoꝝ (sunt) in manibus] .i. ptāte & volūtate [dn̄oꝝ suoꝝ,]
ita q̄ dirigunt ad eos postulādo veniā si offenderūt, vel p̄miū si laborauerūt, vel informationē
3 si ignorēt qd agere debeāt. ¶Sicut oculi ancillæ (sunt) in manib' dn̄æ suæ] Scd̄m modū iā
dictū [ita oculi nr̄i (dirigunt) ad dn̄m deū nr̄m] auxiliū, indulgētiā, grām̄q; p̄cantes [donec
misereat nr̄i] faciēdo q̄d postulam', vel certe dādo q̄d ip̄e nouit nob̄ eē vtili'. Et qa tā diu in-
digemus mīa dei, q̄ diu versamur in seculo isto, ideo q̄ diu hic viuim', debem' indesinēter ocu
los nr̄os ad deū dirigere: p̄cipuè tn̄ dū grauiter tētamur siue affligimur. Sciēdū q̄q;, q̄ hoc loco
ista vox, donec, est affirmatiua & inclusiua oīm tēpoꝝ. Sicut habet de Ioseph: Nō cognouit Matth.1.
B eā (puta Mariā) donec peperit filiū suū primogenitū. Nō em̄ sic dicunt oculi nr̄i ad dn̄m diri-
4 gi, donec misereat nr̄i, quasi cū misertus fuerit nr̄i, nō amplius dirigent ad eū. ¶Miserere nr̄i
dn̄e.] Mala culpæ & pœnæ tollēdo, [miserere nr̄i] grām & gloriā cōferēdo, [qa multū re-
pleti sumus despectōe] .i. ab iniquis multū despecti sumus. Deridet em̄ iusti simplicitas, sicut Job.12
Iob ait. Et Paulus: Nos (inqt) stulti ppter Chr̄m. Electi nāq; à reprobis cōtemnunt, religiosi 1.Cor.4.
5 à secularibus, humiles à supbis, ægeni à diuitibus, ideò subdit. ¶Quia multū repleta est aīa
nr̄a.] Miserijs varijs in tm̄, vt facta sit, [obprobriū abundātibus (.i. diuitibus) & despectio su-
perbis] psalmus iste instruit nos oculū cordis ad deū in om̄i necessitate erigere, neq; recedere
donec mīam cōsequamur. Oportet em̄ sp orare, & nō deficere. Præterea ad istā fiducialē san Luc.18
ctam̄q; eleuationē, inducit nos Chr̄us suo exemplo, de quo scriptū est: Subleuatis Iesus ocu- Jol. ā. 17
lis in cœlū, dixit: Pater, venit hora, clarifica filiū tuū. Et iteꝝ: Iesus eleuatis sursum oculis, di- Johan, 11.
xit: Pater, grās ago. Ad quid em̄ eleuatio corporaliū oculoꝝ sibi necessaria fuit, cuius interior
oculus deū incessanter p spēm vidit, & cuius voluntas in diuino amore semp æqualr̄ arsit? Nō
ergo ob aliud fecit hæc, nisi vt nos eadē faciamus. Fecit autē etiā ideo, vt ondēret se oīa à pr̄e
habere, sed & hoc fecit quatenus nos iugiter fateamur à deo esse, qcqd in nobis boni extite-
rit. Iuxta illud: Non pōt homo accipere quicq̄, nisi datum fuerit ei de cœlo. Johā.3

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXIII.

¶Argumentum.

¶Titulus: Cāticū graduū, ppheta intēdit nos instruere, q̄ten' liberationē nr̄am ab ærūnis, calamitatib', periculis, & tētatōib' hui' seculi nō nobis adscribam', sed deo acceptū referam', Vn̄ inuitat nos ad grāꝝ actionē p hmōi liberatōe. Duo itaq; facit, porrò primū ponit hāc inuitationē, deinde grāꝝ actionē pro liberatōe, ibi: Benedictus dn̄s q nō dedit nos. Author exnit ipsum de quinto gradu sp̄ūalis ascensus.

¶Expositio Tituli.

¶Huius insup psalmi titulus idē est cū titulo psalmi p̄cedētis. Quāuis aūt psalmus iste cōuenietissimè exponat in psona martyꝝ, iā cum Chr̄o triūphantiū, seu alioꝝ beatoꝝ in pr̄ia, qui p multas tribulatōes ingressi sunt regnū cœloꝝ, pōt tn̄ viatoribus cōuenire, q à tentatōibus, passionibus, psecutōibusq; diuinitus liberati, grās referūt de sua euasiōe. Et rite ponit psalm' hic quintus in ordine psalmoꝝ gradualiū. Tractat em̄ de qnto gradu sp̄ūalis ascēsionis, q est non pprijs viribus, sed grāe dei suā liberationem asscribere. Vnde dn̄s ait: Ne gloriet cōtra me Israel: & dicat meis viribus liberatus sum. Loquēs ergo Propheta de hoīe seu populo à multis tentatiouibus atq; periculis liberato, ait. Judic.7

¶Expositio Psalmi.

1 NISI quia dominus erat in nobis, dicat nunc Israel.] Populus fidelis, deum fide
liter speculans, profiteat, iam corde deuoto ac grato, q̄ nisi deus gratiose fuisset
nobiscum, quod iterat pro maiori certitudine, pro ampliori gratitudine, pro
exhortatione feruentiore, dum subdit: [nisi quia dominus erat in nobis.] hoc ē
2 per grām suæ defensionis nos protexisset. ¶Cum exurgerent homines,]
Infideles, hæretici, tyranni, maligni, [in nos.] hoc est, contra nos, mala pœna-
lia nobis inferentes, nosq; ad mala culpæ inducere satagentes, [forte viuos deglutissent nos.]
hoc est, ita nos occidissent, sicut occidit quod à bestia viuum glutit. Proprie autem conuenit
vox ista sanctis martyribus, quia tyrāni conati sunt eos ad Idololatriā, seu Christi negationē
inducere, quo facto, absorpta esset anima eoꝝ, non caro: & ita viui absorpti fuissent. Nam vi-
uentes in corpore, mortui fuissent in aīa. Habentesq; vitā naturę, pdidissent vitā grāe & glīæ.

¶Cū ira-

¶Cum irasceret furor eorum in nos, forsitan aquæ] Tribulationum, hoc est, vehementes per- 3 D
secutiones [absorbuissent nos] .i. prævaluissent contra nos, ita quod mortui fuissemus morte pec
cati, consentiendo malignis, vel per impatientiã superati. Nisi enim deus patientiã atque constan-
Deuter. 8 tiã daret, quis in tãtis tribulatõibus incõcussus persisteret? Vnde Moyses loquitur: Ne dicas in cor
de tuo fortitudo mea, & robur manus meæ hæc omnia mihi præstiterũt: sed recordare dñi dei tui,
Esai 8 quòd ipse vires tibi præbuerit. Significatur aũt per aquã tribulatio magna. Iuxta illud: Adducet su-
Threno. 3 per eos dñs aquas multas, & fortes, regẽ Assyriorum. Et alibi: Inundauerũt aquæ sup caput meũ
dixi, perij. ¶Torrentem] Hoc ẽ, copiosam & magnã tribulationẽ, & tẽtationẽ [pertrãsiuit 4
aĩa nostra] æquanimiter sustinẽdo aduersa, neque cõsentiẽs suggestioni peruersæ, [forsitã per-
trãsisset aĩa nostra aquã intolerabilẽ] .i. nisi dñs succurrisset, supra vires grauati atque tẽtati esse
mus & cõpulsa fuisset aĩa nr̃a pertrãsire .i. pati aquã intolerabilẽ .i. persecutionẽ, cui resistere nul
1. Cor. 10. latenus potuisset. Sed fidelis dñs qui nõ est passus nos tẽtari supra id quod ferre potuimus: imò fecit
cũ tẽtatõe prouentũ, dando nobis gloriã pro tormẽto. Nequaquam etenim possit hõ inuisibilibus ho-
stibus suis resistere, nisi angelus sctũs succurreret, & deus per seipsum seu per angelũ opem impẽde
Job. 42 ret. Nã de potestate diaboli scriptũ est. Nõ est sup terrã potestas quæ cõparatur ei. Sunt enim incõparabi-
liter astutiores, agiliores, expertioresque nobis, idcirco ¶Benedictus dñs] Hoc est, ab oĩbus 5
benedicatur, laudetur, & æternaliter benedictus existat, [qui non dedit nos] effectiuè vel permissiuè
[in captionẽ dentibus] .i. crudelitati ac malignitati [eorum] .i. inuisibiliũ, visibiliumque inimi
corum .i. qui non permisit nos capi seu vinci ab hostibus, quãtũ ad animã, quamuis corporaliter ab eis vin
cti, afflicti, occisi ve simus ¶Anima nr̃a sicut passer erepta est, de laqueo venãtium] Hoc est 6
quẽadmodũ passer euadit rete sibi extẽsum ne capiatur, sic aĩa nostra per grãm dei erepta est de im
pugnatõe inimicorum suæ salutis, videlicet hoĩm impiorum ac dæmonũ, qui vocantur venantes, quoniam animã E
insequuntur vt canes, quatenus eã occidãt, fallãt, vinculo miseriæ seruitutis ligẽt & potestati diaboli
subdãt. Quod enim nõ solũ dæmon, sed etiã hõ malignus dicatur hoc modo venator, liquet ex eo
Miche. 7. quod scriptũ est: Vir frẽm suũ venatur ad mortẽ. Et de indignis pastoribus inducitur. Ad iniquitatẽ
Ozee. 4 subleuabũt aĩas eorum. Laqueus vero vocatur omne quo aĩa ad peccãdum inducitur, vel potestati dæ
Ozee. 5 monis subiecta efficitur. Vnde habetur: Attẽdite hoc sacerdotes, quoniam laqueus facti estis speculatõi
& sicut rete expansum sup montẽ Thabor. Similiter laqueus diaboli species meretricis, & de auaritia
1. Timo. 1. ait Apostolus: Qui volunt diuites fieri, incidũt in tentationẽ, & laqueũ diaboli. Porrò quod oĩa vitia
2. Timo. 2 dici possint laquei dæmonis, patet per illud Apostoli. Det deus illis pœnitentiam ad cognoscendũ veri-
tatem, & resipiscãt à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatẽ. Laqueus ergo
venãtiũ est oĩs tentatio, oĩs carnis voluptas, oĩs inordinata lætitia. ¶Laqueus cõtritus est] 7
Hoc ẽ, dæmon superatus est: peccatõ cõsensus negatus est, aduersitas nocere nõ potuit, [& nos
liberati sumus] à laqueis prædinductis. Istud in hac vita perfectè cãtare nõ possumus, quoniam tenta
tio durat vsque ad finẽ, imò interdũ in fine vitæ durius instat. Quãdo ergo cãtabimus istud perfe-
1. Cor. 15 ctè, nisi in vita futura? Quãdo dicemus mẽte iocũda illud Apostoli: Vbi est mors victoria tua? vbi
Ibidem est mors stimulus tuus? Possumus tamen istud in hac vita aliquo modo cãtare, quoties tẽtationi ali-
cui præualemus, aut quæcunque aduersa deo auxiliãte euadimus. Nã & Apostolus dicit: Deo grãs, qui de- F
Roma 16. dit nobis victoriã per dñm nostrũ Iesum Chr̃m. Et de cõtritiõe diaboli, eiusque laquei ait: Dñs
cõteret satanã sub pedibus vestris velociter. ¶Adiutoriũ nr̃m (consistit) in noĩe dñi] Hoc ẽ 8
Esa. 26 in potestate creatoris, nõ in viribus nostris. Quoniam scriptũ est: Dñe oĩa opera nostra operatus es in no
bis, & tamen in te recordemur noĩs tui. In dño itaque sitũ est adiutoriũ nostrũ [qui fecit cœlũ & ter
ram.] Docet nos psalmus præsens omnẽ triumphũ perfectũ, & grãm deo cum vera humili-
tate ascribere, diuina beneficia deuotè recolere, atque de eis domino grãs immolare. Postremo
secundum Hugonẽ dæmones inuadunt hoĩes per suggestionẽ, tãgunt per malã cogitationẽ, mordent
per prauã delectationem, masticãt per deliberationem, trãsglutiunt per consensum, traijciũt
in stomachum per operationem, decoquunt per consuetudinem, & egerunt in mortem per
damnationem. His autem gradibus descenditur in infernum.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXIIII.

¶Argumentum.

¶Titulus: Cãticũ graduũ. Hic psalmus est de spe & fiducia nr̃a in dñm firmiter collocãda, quod potissimũ exigitur in hoĩe qui velit in bono proficere. Porrò propheta monet nos in solo dño cõfidere, vel ideò maxiẽ quod cõfidẽtes in eũ custodiuntur ab ipso & bonis angelis ne à firmitate fidei inter aduersa decidãt, interimque precatur iustis prospera, malis aũt aduersa pro suis demeritis. Habet aũt tres partes. Primo etenim tãgit firmitatẽ propositi per necessariã ex cõfidẽtia in deo, postea gratiæ (si ne qua huiusmodi firmitas haberi nequit) ponit implorationẽ, ibi: Benefac dñe. Et postremo pœnæ imprecationẽ his qui à semita iustitiæ declinãt, ibi: Declinãtes aũt in obligatões. Author deputat eum sexto gradui spiritualis ascensus in cõmentario quo ipsum expendit.

¶Expositio Tituli.

¶Est aũt titulus Psalmi nunc declarandi: Canticum graduum. Est enim hic psalmus inter

Psalmos

A Psalmos graduales sextus, agitq̧ de sexto spūalis ascensionis gradu, q est immobilis quædā in
deo fiducia, ex prȩteritis beneficijs roborata. Quāto em̄ quis frequētius pietatem & grām dei
circa se experit, tāto eius fiducia in deo certius stabilit, & ita ex pceptōe præsentiū munerꝫ cer-
ta fit expectatio futurorum. Ait itaq̧ sanctus Propheta.

¶ Expositio Psalmi.

1 VI confidunt in domino⌋ Non in rebus creatis, caducis, & vanis: tales erūt
& sunt ⌊sicut mons Syon⌋ siue p montē Syon intelligat mons ille terrenus,
in quo templū Salomonis erat constructū, siue homo speculatiuus, qui alios p
grām contemplatōis transcendit. Nam sicut mons ille terrenus erat immobi-
lis, vel quia nullo modo, vel quia difficulter mobilis erat: sic confidentes in do-
mino, aut nullo modo, aut difficulter mouent à rectitudine fidei atq̧ iustitia
vitæ. Iterꝫ sicut vir contemplatiuus q est mons speculatōis in dño stabilit per grām, sic q con
fidunt in domino in eo roborant per spei certissimā longanimitatē. Vnde ait scriptura: Qui Esaię 41
sperant in dño mutabunt fortitudinem, assument pennas vt aquilæ, ambulabunt & non defi-
cient. Et iterꝫ: Turris fortissima nomen domini, ad ipsum currit iustus & saluabit. ⌊non mo- Prouer. 18.
uebit in æternū qui habitat in Hierusalem⌋ Hierusalem illa terrena quæ erat ciuitas in Iudæa,
sæpe mota atq̧ destructa est. Bis em̄ totalr est destructa, vcꝫ semel à rege Babylonis, & semel 4. Reg. 25
à Tito principe Romanorꝫ. Frequēter quoq̧ partim destructa est, sed & habitatores ipsius sæ
pe vastitati sunt. Non ergo de illa Hierl̃m loquit iam Propheta, sed de cœlesti Hierl̃m, cuius
B habitatores confirmati sunt in bono, & statu beato, ita vt amplius nequeat cōmoueri. Potest
quoq̧ exponi de militāti ecclesia, quȩ p Hierl̃m designat, vt sit sensus: Non mouebit in æter-
num à fide catholica, à vita fideli & grā, q̄diu in prȩsenti seculo degit, q habitat in Hierl̃m. i.
in militāti ecclesia, p fidem charitate & grā adornatā. Non ꝙ talis nunq̄ possit peccare, vel ꝙ
om̄is in ecclesia talr habitās sit electus, æternalr'q̧ saluādus: sed hoc dr̄ ad insinuādum qd con
ueniat habitatori & filio ecclesiȩ, seu homini iusto in quātum huiusmodi, q̄ diu em̄ mouet mē-
brū & filius ecclesiȩ à Chr̄o defendit sed non confirmat in bono de lege cōmuni, nisi huius via
cursu finito, vel potius in termino eius. Nihilominus ex grā speciali aliq sancti ausi fuerūt asse
rere in hac vita se nunq̄ mouēdos à statu salutis, quēadmodū sanctus Iob ait: Donec deficiam Iob. 27
non recedā ab innocētia mea. Et Paulus: Certus sum ꝙ neq̧ mors, neq̧ vita, neq̧ angeli, neq̧ Romanõ 8
principatus, neq̧ creatura aliqua poterit nos separare à charitate dei. Huius vero stabilitatis
2 causa subiungit. ¶ Montes in circuitu eius⌋ Hoc est, beati in p̄ria. s. angeli sancti, & hoīes iā
saluati sunt in circuitu eius. i. in gyro cœlestis Hierl̃m, ideo ciuitas illa turbari non potest. Vel
sic: Montes. i. angeli dei q propter naturæ & grā excellētiam montes vocant, sunt in circuitu
eius. i. militātis ecclesiæ, tanq̄ ad custodiā hoīm ordinati ac missi, sed ne qs hoc sufficere putet,
vel in illis finalr speret, adiungit: ⌊& dñs in circuitu populi sui⌋ quēadmodū ait: Nō relinquā
vos orphanos. Et: Ego vobiscū sum cūctis diebus vsq̧ ad consummationē seculi. Propterea Iohā. 4
sequit: ⌊ex hoc nūc & vsq̧ in seculū⌋ superius dictū est dño: Synagoga populorꝫ circūdabit Matt. 28
te, quod illic expositū est, nūc dr̄ dñs in circuitu populi sui, quod magis propriè dicit, q̄ illud. Psal. 6
Propriè nāq̧ nihil esse potest in circuitu immensi & incircūscriptibilis dei: sed deus æternus,
ac infinitus vniuersa includit, om̄ia cōtinet, ambit, cōseruat, suos'q̧ electos gratiose defendit.
3 ¶ Quia nō relinquet dñs (finalr) virgā pctōrum⌋ Hoc est, potestatē, psecutionē, tyrānidē
reproborꝫ ⌊sup sortem (. i. partem) iustorꝫ⌋ seu sup iustos q sunt portio atq̧ hȩreditas dei. Et Psalm. 91
hoc ideò ⌊vt non extendāt iusti ad iniqtatē manus suas⌋. i. ne ipsi superent & peccēt. Quāuis Psalm. 15.
em̄ deus ad tp̄s relinquat electos à puersis affligi, vt purgent, & gloriā mereant, non tñ relin-
quit eos finalr, sed saluat æternalr. Deniq̧ dū videt eos supra vires tētari ac tribulari, & casui
4 appropinquare, mox subuenit, & cū tētatōe dispensat, ne iusti iniquitatē incurrāt. ¶ Bene-
fac dñe bonis (in ope) & rectis corde⌋ Hoc est, in intētōe dādo eis grā incrementa in via, &
beatitudinis largitatē in p̄ria. Recti corde sunt quorꝫ affectio deo atq̧ iustitiæ cōsonat, quorꝫ
5 oculus simplex est, quorꝫ intentio tendit in deum. ¶ Declinātes⌋ autem à bono, & via iusta
⌊in obligatōes⌋. i. ad pc̄tā hoīem ad pœnā obligātia, ⌊adducet dñs⌋ in die iudicij ad sinistrā
& postea velētiā añ in infernū, ⌊cū operātibus iniqtatē⌋. i. cum dæmonibus, quorꝫ superbia
ascendit semper, q à principio peccāt, q cum cecidissent, non adicerūt vt resurgerēt, sed in ma
lo obstinati māserunt. Hoc est quod inducit: Tunc dicet rex his qui à sinistris erunt. Ite male- Esa. 24
dicti in ignem ȩternū, q paratus est diabolo & angelis eius. Et dñs ait iniustis. Citò, velociter Matt. 25
reddā vicissitudinē sup caput vestrum. Et scriptū est: Ecce dies veniet succensa quasi ignis, & Iohel. 3
erunt oēs supbi, & oēs faciētes impietatem stipula, & inflammabit eos dies veniēs, ⌊pax (ve- Malac. 3
ra sit) sup Israel⌋. i. pppulū fidelē, quēadmodū angeli cecinerunt: Gloria in altissimis deo & in
terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et Christus ait: Pacem relinquo vobis, pacē meam do
vobis, quā vtiq̧ pacē optauit Esaias, dicēs: Dñe dabis pacē nobis. Ecce psalmū cōpendiosum, Lucę 2
& verè fructuosissimum, lætum, & nimis sententiosum audiuimus, in cuius exordio edoce- Iohan. 14
mur q̄ Esa. 26

Hiere. 17. mur q̄ beatū sit in deo cōfidere. Vnde & Hieremias testa⁹ ē: Benedictus vir q cōfidit in dño. D
Prouer. 3 Et Salomon: Habe (inq̄t) fiduciā in dño in toto corde tuo, & ne innitaris prudētię tuę. Docet quoq; nos psalmus iste q̄ potētes sint defensores ecclesiæ, s. angeli mōtes vocati, q in circuitu Chrīanorū sunt discurrētes, velut apes negociosæ, vt nostræ saluti ꝓuideāt dæmones coercē do, bona suggerēdo, nostro ꝓfectui cōgaudēdo, ꝓ nobis orādo, grām reportādo. Vnde dñs
Esa. 62 contestaꝰ: Sup muros tuos Hierl̄m constitui custodes: tota die & tota nocte in ꝑpetuū non tacebunt. Promittit insup nobis hic psalmus, ꝙ dñs non relinquet virgam impiorū super sortẽ iustorum, quatenus in omni afflictione huiusmodi confidamus nos tandem diuinitus eruen-
Matt. 10 dos, interimq; patientiam veram seruemus, quia qui perseuerauerit vsq; in finem saluus erit, sicut Saluator disseruit.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXV.

¶Argumentum.

¶Titulus: Cāticū graduū, Propheta intendēs nos inducere ad laudandū deū, ac grās referēdas ꝓ liberatōe à spūali pctōrū captiuitate, hortaꝰ ad gaudenpū de liberatōe à vinculis pctōrū & vt deuotionē habeamus in bonis opibus q̄ facimus, vt vel sic ꝓficere possimus ac septimo hoc gradu ad cœlestia scādere. In primis ꝓuidè ostēdit deuotōis adfectū, deinde bonæ opationis ꝓfectū, ibi: Qui seminat in lachrymis. Author exponit ipm ad lr̄am de reditu Iudæorū à captiuitate Babylonica. Et nihilominus scd̄m tropologiam de ecclesia.

¶Expositio Tituli.

¶Huius quoq; Psalmi titulus est: Canticū graduū, qm̄ psalmus iste spūaliter explanatus tractat de septimo gradu spūalis ascensionis ad deum, q gradus consistit in exultatione & grarū actione, de spūali liberatōe à vinculis pctōrum & seruitute diaboli. Veruntamen sicut ex lr̄a patere potest. Psalmus iste ad lr̄am scriptus est de reditu Iudæorū à captiuitate Babylonis, in E
Hiere. 25 qua septuaginta annis fuerunt, quemadmodum Hieremias prædixit: Et est psalmus præsens gratiarum actio, & gaudium de liberatōe captiuitatis tam longè. Breuiter ergo tangenda est expositio literalis. Vnde Propheta loquens in ꝑsona ppl̄i de captiuitate hac redeuntis ait:

¶Expositio Psalmi lr̄alis.

IN conuertendo dominus captiuitatem Syon⌋ Hoc est, dum dominus conuer 1
terat captiuitatem populi Iudæorum reducendo eos de Babylone in Iudæam,
⌊facti sumus⌋ nos inde redeuntes ⌊sicut consolati⌋ de beneficio liberationis.
Sicut hoc loco significat non solum similitudinem, sed veritatem, qm̄ multum
1. Esdræ. 2 gaudebant quòd reuertebantur ad locum cultus diuini, vt patet Esdræ primo.
Per Syon autem significatur populus Iudæorum, quoniam Syon mons erat in
Hierusalem, in quo situm erat templum & regis palatium. ¶Tunc repletū est gaudio os no 2
strum, & lingua nostra exultatione,⌋ Hoc est, laudes diuinas læto ore & animo cantabamus,
domino grās referendo. ¶Tunc dicent inter gentes⌋ Hoc est, gētiles subiecti imperio Cy 3
ri, tunc dixerunt, ⌊magnificauit dñs facere cū eis⌋. i. deus Israel magnificè fecit cum populo
1. Esdræ. 1 suo. Quia Cyrus rex Persarū in vniuerso suo regno publicauit edictum ꝙ Iudęi liberē possent
reuerti ad terrā patrum suorū: quo audito gentes miratæ sunt atq; dixerunt, ꝙ dominus ma-
1. Esdræ. 1 gnificauit facere cum populo suo. Præsertim quoniā Cyrus in sua epistola ita scripsit: Om̄ia
regna terræ dedit mihi deus cœli, & ipse præcepit mihi vt ædificarem ei domū in Hierusalem F
propter quod etiam qdam gentilium conuertebanꝰ ad Iudaismū. Hinc Propheta in persona
Iudæorū adiecit. ¶Magnificauit dominus facere nobiscum⌋ Hoc est, multū gratiose, pie, 4
atq; potenter fecit nobiscum. Vnde Esdras dicebat: Benedictus dñs q dedit hoc in corde re-
gis, ⌊facti sumus lætantes⌋ in dño de beneficijs tantis. Sed quoniam tēporibus Esdrę in prin
cipio huius reuersionis populus modicus erat, & nec ciuitas nec tēplum fuerāt reparata, idcir
1. Esdrę. 4 co pro conuersione perfecta captiuitatis prædictæ orans Propheta, adiungit. ¶Conuerte 5
domine captiuitatem nostrā, sicut torrens in austro.⌋ Conuertiꝰ, hoc est, quēadmodū torrēs
siccatus rursus impleꝰ, flante vento australi, q pluuiā causat, & ita torrentes siccatos facit aquo
sos, sic populum tuum numero minoratum, auge & repara, ciuitatesq; Iudææ, & templum re
staura, & decet sic fieri. Quoniam ¶Qui seminat in lachrymis⌋ Hoc est, q opera pœniē fa 6
ciunt, lachrymasq; compnuctiōis ac deuotōis effundunt pro præteritorū malorū indulgētia,
& futurorū bonorū grā impetrāda, ⌊in exultatōe metēt⌋. i. iocunde impetrabunt q̄d postu-
Matth. 5 lant, pręmiumq; gloriosum recipiēt, iuxta illud: Beati q lugent, qm̄ ipsi consolabunꝰ: sic autē
Iudæi fecerunt. Nam ¶Euntes⌋ à Hierusalē & Iudæa in Babylonē ⌊ibāt & flebāt⌋ ex com 7
punctōe atq; tristitia, ꝙ locū diuini cultus relinquere, & terrā Idololatriæ debitā ingredi co-
gebanꝰ, ⌊mittētes semina sua⌋. i. opera bona agētes, ex qbus tpe apto fructum cōsolatōis &
grǣ sortirenꝰ. ¶Venientes aūt⌋ De Babylone ad Iudæā ⌊venient cum exultatōe, portantes 8
manipulos suos⌋ Hoc est, fructum seminis iam pręcdicti.

¶Expositio Tropologicæ.

Mystice

A MYstice insuper explanat hic psalm' de ecclesia, seu vnoquoq; fideli, à vitijs seu spũali Babylone .i. sceleru cõfusione erepto. Eritq; sensus. In cõuertẽdo dñs captiuitatem Sion .i. cũ ecclesiã militãtẽ, seu quẽlibet fidelẽ cõuerteret à vita cõfusa, à peccato mortali, à p̃senti miseria, ad vitã ordinatã, ad grãe statũ, ad gloriæ locũ, facti sumus sicut cõsolati. De hac em̃ cõuersione vehemẽtissime gloriãdũ est omni Christiano, 2. Cor. 7
Propter q̃d ait ap̃lus: Multa mihi fiducia ẽ apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum cõsolatione, superabũdo gaudio in omni tribulatiõe nr̃a. Præcipue vero gaudẽdum est p̃latis, dũ eoru subditi cõuertũtur ad meliora. Exẽplo beati Iohãnis, q in sua canonica p̃fitetur. Maiorẽ horu grãm nõ habeo, q̃ vt audiam filios meos in veritate ambulare. Tunc .i. 3. Iohã. 1.
in cõuersione huius spũalis captiuitatis atq; internæ cõsolationis, repletũ est gaudio, spirituali & laude iocunda, os nostrũ, mẽtale & corporale. Est em̃ os spiritale, intellectuale siue mentale, quo verbũ cordis profertur, q̃ angeli colloquuntur. De q̃ Sapientia dicit. Ego ex ore altissimi prodiui primogenita ante oẽm creaturã. Hoc os impletur gaudio spũs sancti, ex cõsideratione gratiæ beneficioru dei, & lingua nostra impleta est exultatõe, hoc est, laude vocali, & iubilo. Ex abũdantia enim cordis loquitur lingua. Similiter plenitudo interioris lætitię redũdat atq; apparet in ore, & lingua corporis. Tunc dicẽt inter dicẽt, magnificauit dñs facere cũ eis .i. quidã seculariũ hoim, seu qcũq; alij populi vidẽtes grãm dei nobis collatã, mirabuntur & dicẽt. Magnifice deus fecit cũ eis. Frequẽter em̃ hoies mũdum amãtes laudãt in alijs q̃d imitari nõ volũt, vidẽtesq; q̃sdam cõuerti ad Chr̃m, ingredi claustrũ, subito immutari, mirãtur, & deũ in suis effectibus laudãt, nec tñ eandẽ grãm sibi elargiri p̃cantur. Magnificauit dñs facere nobiscũ, hoc ẽ q̃d ait dignissima. Quia fecit mihi magna q potẽs ẽ. Magnificauit ei dñs Chr̃s facere nobiscũ, nostrã naturã assumẽdo, nostrã captiuitatẽ primã cõuertẽdo, pro originali pc̃tõ satisfaciendo, inter hoĩes cõuersando, nos sibi p gratiã vniendo, ex nobis ecclesiã cõgregando, corpus suũ & sanguinẽ nobis tradẽdo, spiritũ sanctũ mittendo, & innumerabilia beneficia conferendo, idcirco: facti sumus lætantes, & gratias referentes, atq; hilariter ministrantes. Hinc em̃ Iudith misericordiã dei experta ait: Laudate dñm deũ nostrum, qui nõ deseruit sperantes in se, & in me adimpleuit misericordiã suam. Conuertere dñe captiuitatem nostram, perfecte .i. nos propter originale peccatũ infectos vulneribus animæ erue ab omni corruptione peccati, in libertatẽ filioru dei, & peccata qbus q̃tidie ligamur & capimur, aufer à nobis, sicut torrẽs in austro, conuertitur, quatenus sic impleamur donis & gratijs spũs sancti, sicut torrẽs siccatus impletur humoribus aquæ, austro flante. Qui seminãt in lachrymis .i. qui modo in luctu pœnitẽtiæ, seu lachrymis deuotiõis seip̃os exercẽt, qui tẽporales delectationes contemnũt, & corde cõtrito & humiliato deo ministrãt. Isti in exultatione metẽs bona grãe in p̃senti, & fructũ gloriæ in futuro. Bonoru em̃ laboru gloriosus est fructus. Et ap̃lus: Qui parce seminat parce & metet, & q seminat in bñdictionibus, de benedictionibus metet vitã æternã. Propterea cõsulit nobis. Nouate nobis nouale, & nolite serere sup spinas. Porro quinq; sunt gña lachrymaru. Primæ lachrymæ sunt pro indulgẽtia p̃priæ culpæ, & hæ inundãt à sorde pc̃ti. Secũdę sunt pro timore futuri iudicij, & gehẽnę, & istę refrigerãt ab ardore cõcupiscẽtię, retrahũtq; ab omi iniqtate. Tertię sunt p̃ incolatu p̃sentis exilij, q̃ potant animã sitientẽ. Quartæ pro defectibus proximoru, & iste impinguãt plangentẽ. Quintæ sunt pro desiderio patriæ, q̃ animã omni bono fœcundãt. Euntes electi dei per viã vitæ p̃sentis, ibant per viã mãdatoru altissimi, & flebant, secundum aliquem modũ p̃dictoru generu lachrymãdi, mittẽtes semina sua, hoc est, opera meritoria faciẽtes, quæ opera dicta sunt semina, qm̃ sicut ex semine nascitur fructus, sic ex operibus bonis oritur fructus vitæ æternæ, infusio consolationis diuinæ. Mittũt igitur semina sua .i. opera bona ante se mittunt, cumulũ meritoru colligunt, quẽ in Christo abscondunt. Quẽadmodũ ipse hortatur. Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Et ap̃lus: Nolite (inquit) deficere benefacientes tempore enim suo metemus nõ deficiẽtes. Venientes aũt ad Christi tribunal, veniẽt cũ exultatione, hoc est, cum secura & læta conscientia, portantes manipulos suos .i. opera virtuosa quæ colligerunt. Opera enim illorũ sequuntur illos. Admonemur ex psalmo præsenti redemptionem nostrã à Christo factã recolere, atq; in saluatore de suis beneficijs exultare, eũ laudando, contẽplando, incõparabiliterq; amãdo. Deniq; docet nos scriptura psalmi istius, quid inter electos & reprobos distet. Quia electi eũdo in bono p̃ficiũt lachrymãdo. Reprobi vero in isto exilio q̃si in patria gloriant, & de carcere captiuitatis faciũt sibi paradisum voluptatis. Idcirco veniẽtes ad Chr̃i iudiciũ veniẽt cum mœrore, nihil portãtes nisi dñationis suæ cyrographũ. Vñ dicit eis. Væ vobis q habetis cõsolationẽ vestrã, & væ vobis q ridetis nũc, qa plorabitis & flebitis. Hinc em̃ Abrahã diuiti dixit. Fili recordare, qa recepisti bona in vita tua, & Lazar' similiter mala. Idcirco hic cõsolat, tu vero cruciaris. Despiciamus igit oẽm mũdi põpã, vanitatẽ, & gloriã, corporisq; desideria reprimamus, & in lachrymis sanctis occupemur, sciẽtes nõ posse nos mõ cũ mundo gaudere, & postmodũ cũ Chr̃o regnare.

Marginal references: Eccle. 24 · Matt. 12. · Mat. 13. · B · Luc. 1 · Esaię. 53. · Iudith. 13 · Actoru. 2. · Sapię. 5 · 2. Cor. 9 · Hiere. 4. · C · Matt. 13. · Matt. 6. · Apoc. 14. · Luc. 6. · Luc. 16

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXVI.

¶Argumentum.

¶Titulus. Canticū graduū Salomoni. In hoc psal. agit̃ pe spūali domus dei ædificatiōe in
fide & moribus, vt sancte & honeste cōuersantes ædificemur in domos spūales. Et proinde
hortat̃, ne q̄s sibiipsi ascribat q̄ deus p ipsm operat̃, sed oīa in deū referat, eidē'q; attribuat. Vn
de in primis attestat̃ omnē profectū nostrū in bono esse à deo. Deinde asserit omne meritum
ab ipso q̄q; expectandū esse in futuro, ibi, Vanū est vobis añ lucē surgere. Author vero bipha
riā expendit ipm, nēpe in primis sequēdo quorundā opinionē, declarat ipm de ædificatione
tēpli Salomonis in Hierl'm, deinde tropologice de ædificatione spūalis templi.

¶Expositio Tituli.

¶Habet pterea psalmus iā declarandus hunc titulū. Canticū graduū Salomonis. Secundū
eos aūt q psalmū hūc literal'r exponūt de ædificatione tēpli materialis in Hierl'm, addit̃ in ti-
3. Regū. 6 tulo, Salomonis. Vel q̄m Dauid fecit hūc psalmū pro filio suo Salomone. Vel q̄a Salomon eū
cōscripsit, ad insinuādū, q fine speciali adiutorio dei ædificatio tēpli cōsummari non posset.
Est aūt expositio hæc multū grossa & rudis, q̄ tñ breuiter tangi potest, vt sit sensus.

¶Expositio psalmi literalis.

NIsi dñs ædificauerit domū, ⌋ principal'r operando, & artificibus efficaciā ope- » 1
Johan. 15 randi præstando, ⌊ inuanū laborauerunt q ædificant eā, ⌋ q̄m sine eius adiuto »
rio eā perficere nequeunt. Et huius signū & simile est, quia ¶Nisi dñs custo » 2
dierit ciuitatē, ⌋ ab inimicoꝝ incursu, cæteris'q; periculis, ⌊ frustra vigilat qui »
custodit eā, ⌋ eo q vrbē sua potestate nequeat custodire. Deinde Psalmista af »
fatur artifices. ¶Vanū est vobis ante lucē (diei) surgere, ⌋ ad operandū, q̄si » 3 E
vestra potestate & festinatione possitis templū perficere. Idcirco, ⌊ surgire ⌋ ad operandum
⌊ postq̄ sederitis, ⌋ .i. nocte & somno cōpletis, ⌊ q mādūcatis panē doloris ⌋ .i. qui vescimini »
cibo vestro labore acquisito, cui labori miscet̃ pœna & fatigatio corporis. ¶Cū dederit, ⌋ » 4
dñs ⌊ dilectis suis, ⌋ .s. filijs Israel ⌊ somnū ⌋ .i. quietē beatę mortis, ⌊ ecce hæreditas dñi filij ⌋ »
.i. tunc filij ab eis instructi sunt hæreditas dñi dei, q̄a pp'lus fidelis appellat̃ hæreditas dei. Et
Esaię. 19 dñs ait: Hæreditas mea Israel, & ista hæreditas seu filij boni atq; fideles sunt, ⌊ merces fruct⁹ »
4. Coꝝ. 6 ventris ⌋ .i. pmium meriti Chri, q est fructus ventris virginei, Chr̄s enī sua passione eos rede »
mit & emit, & pater dedit eos filio suo. ¶Sicut sagittæ in manu potētis ⌋ .i. fortis sagitta- » 5
toris, existētes sunt acutæ & paratæ ad resistendū aduersarijs, ⌊ ita filij excussoꝝ ⌋ .i. sic disci- »
puli & imitatores dilectoꝝ dñi, videlicet sanctoꝝ doctoꝝ, antiquoꝝ'q; patrū, parati sunt ad
resistendū hostibus veritatis. Dicunt̃ aūt doctores sancti & patres antiqui excussi, q̄m de hac
vita ablati & quasi excussi sunt, vel q̄a à carnalibus cōcupiscētijs, & cæteris impedimētis ser-
uiendi, vacādi'q; deo erāt abstracti, & ad spūale pmium expediti. ¶Beatus vir qui impleuit » 6
desideriū suū ex ipsis ⌋ filijs excussoꝝ .i. beatus est doctor seu pastor q cupit tales habere disci »
pulos, q diligēter obseruēt q̄ audiūt, & pro veritate efficaciter pugnēt. Vel, beatus vir q im-
Tit. 2. pleuit desideriū suū ex ipsis excussis .i. q doctrinā & vitā sanctoꝝ patrū atq; doctoꝝ digne as-
sequit̃. Hic vir beatus, ⌊ nō cōfundet̃, ⌋ nec reprobabit̃, ⌊ cū loquet̃ inimicis suis ⌋ .i. hostibus »
1. Coꝝ. 11. veritatis ⌊ in porta ⌋ .i. in publico. Nā verus & iustus apparebit, tā in psenti, q̄ in futuro iudi- »
cio, dū causa eius cœperit discuti contra aduersarios suos.

¶Expositio moralis eiusdem psalmi.

DEniq; moral'r, p Salomonē intelligit̃ Chr̄s, q est verus pacificus, ædificauit'q; do F
mū .i. ecclesiā deo patri ex viuis lapidibus. Et de huius domus ædificio verissime
dicit̃, Nisi dñs, Iesus Chr̄s seu ciuitas, deus, ædificauerit, intus p fidē, charitatē &
grām, domū .i. ecclesiā, seu quālibet psonā ecclesiasticā, in q̄ deus p fidē moratur.
Johan. 14 Quēadmodū ait saluator: Ad eū veniemus, & māsionē apud eū faciemus, inuanū .i. frustra &
sine profectu laborauerūt .i. laborabūt, q ædificāt .i. ædificare nitunt̃ eā, vz prophetę, apl'i &
successores eoꝝ, q prædicādo, docēdo, exemplariter cōuersando, miracula faciendo, conati
sunt cōuertere hoīes, informare fideles, ædificare ecclesiā, sed nisi deus intus illuminet, inanis
1. Corin. 3 est pdicatio foris adhibita. Propter q̄d Paulus testat̃: Neq; q plantat est aliqd, neq; q rigat,
sed q incrementū dat deus. Nisi dñs custodierit ciuitatē .i. ecclesiā, q̄ dicit̃ ciuitas ppter cha-
ritatiuā vnionē fideliū, frustra vigilat oīs doctor, pastor, platus, q custodit eā. A deo enim est
Philip. 2 nō solū inchoatio boni, sed etiā cōseruatio, protectio, atq; pfectio. Et ideo sicut solus deus ec
clesiā intus ædificat charitatē, fidē, spem, & dona spūs sancti p creationē infundēdo hoībus,
Ezec. 34 ad quā infusionē hoīes sancti deo subseruiētes disponūt mētes hūanas, sic solus deus custo-
dit ecclesiā, seu corda fideliū p seipm cōseruādo in esse, dona q̄ creanda infudit. Angeli vero
& hoīes cæteris psidētes custodiūt instrumētal'r, dispositiue, atq; forinsecus, hortādo ad bo-
Esaię. 26 nū, & ipedimēta bñ viuēdi tollēdo. Hinc scriptū habet̃: A facie tua dñe cōcepimus, & q̄si par
turimus & peperimus spm. Deinde ædificatoribus domus dei .i. platis ecclesiæ ait, Vanū est
vobis

A vobis ante lucē.i.ante grȩ infusionē,ante diuini auxilij irradiationē seu receptionē surgere
ad instruēdū seu ædificādū ecclesiā,tanq̄ dicat.Nihil proficiet labor vester,nisi gr̄a dei affue Johan.15
rit tā vobis q̄ auditoribus vr̄is.Idcirco surgite ad exequēdū officiū vobis commissum,postq̄
sederitis.i.gr̄am dei humiliter imploraueritis,atq; ab exterioribus quiescendo,paulisper ad Luc.10
pedes crucifixi sederitis,meditādo,cōtēplādo,orādo, q̄tenus intromittamini in cellā vina-
riā sp̄us sancti,& in thesauros sapiētiæ dei,illic'q; sp̄ualiter inebriati ardore sc̄ti amoris & lu Cantic.2
mine veritatis,surgatis & ꝑcedatis ad alios instruēdos,eructādo & cōicādo eis de plenitudi
ne vr̄a,q mādueatis panē doloris.i.qbus lachrymæ compassionis fraternæ panes sunt die ac
nocte,qm̄ semp oportet vos cōdolere subditis vr̄is,nec solū vr̄a,sed eoꝝ q̄q; pc̄tā deplāgere,
prout aplus ait:Quis infirmat & ego nō infirmor? qs scādalizat,& ego nō vror? Et Iob loq- 2 Cor.11
tur.Flebā sup eo q afflictus erat,& cōpatiebat ania mea pauperi.Et Ezechieli ꝓcepit dñs, vt Job.30
portet iniqtatē populi Iudæoꝝ.Pōt etiam versus iste exponi ad oēs.Vanū est vobis,ō vni-
uersi viatores añ lucē surgere.i.añ charitatē grȩ gratificātis,aliqd velle meritorie agere.Vel Ezech.4
ante lucē surgere.i.anteq̄ veniatis ad claritatē patrię vosipsos velle erigere, exaltare,aut ali-
qd reputare,vel q̄si ex securitate gaudere.Propterea surgite.i.exaltari satagite postq̄ sederi
tis.i.hūiliati fueritis,atq; in hac vita nil nisi hūilitatē in oībus desideraueritis,q māducatis pa
nē doloris.i.lachrymaꝝ exercētes opa pœnitētię,illis'q; reficiētes aīas vestras.Quēadmodū
Chrūs ait:Meus cibus est vt faciā volūtatē patris mei.Cōsequēter ostēdit qñ surgēdū sit ple
B ne atq; pfecte.Cū dederit dñs dilectis suis,hoc est,electis,somnū.i.fœlicē quietē post hāc la Job3.4.
boriosissimā vitā,ecce hæreditas dñi.i.tūc populus electus existēs hereditas dei,ꝓsens ꝓsto'q;
erit,atq; in gloria apparebit.Hæreditas inq̄ existēs filij merces fructus vētris.i. Christi filij
dei,q Chr̄s est fructus vētris generosi virginis bñdictæ.Cur aūt hoīes asserātur merces Chr̄i
iam dictū est.Sed & Chr̄s est merces eoꝝ.Nā ip̄e est p̄miū nostrū,& obiectalis nr̄a fœlicitas Luce.1
Propter q̄d ait:Manifestabo ei.s.diligēti meip̄m.Deinde ostēdit qūo ecclesia sit collecta, & Gene.15
qūo hæreditas hæc sit dño acq̄sita.Sicut sagittæ in manu portētis,se habēt,ita filij excussoꝝ Apoca.22
hoc est,sic sancti apl̄i & cooperatores atq; successores eoꝝ,q sunt filij ꝓphetaꝝ,qui nominā Johā.14.
tur excussi propter causas p̄habitas.Nā sicut sagittæ de manu viri potētis cito in longinquū Ibidē.
iaciūtur,ita apl̄i & eoꝝ discipuli velociter ꝑ vniuersum orbē trāsmissi sunt,ꝑdicantes vbiq;,
& oēs electos ad fidē cōgregātes in vna ecclesia Chr̄i,quēadmodū Esaias ꝓdixit.Mittam ex Mat.28.
eis q saluati fuerint ad gētes in mare,in Aphricam & Lidiā,tenētes sagittā in Italiā & Græ- Marc.16
ciā ad insulas lōge,& annūtiabūt gloriā meā gētibus,& adducēt oēs frēs vestros.Beatus vir, Esaię.vl.
iā in spe.q impleuit desideriū suū.i.q mētē suā sp̄uali desiderio impleuit ex ip̄is, filijs excusso
rū atq; excussis,id est,q tā ardenti affectu audit,tenet,& implet verba aplōꝝ & prophetaꝝ,
ꝙ nullū illicitū desideriū,nulla inordinata affectio locū inuenit in aīa eius.Cætera ex dictis
innotescūt. Ecce psalmus iste morali documento,saluberrime plenus,& de octauo gradu
sp̄ualis ascēsus ꝑtractās,videlicet de mō,hora,& ordine surgēdi ad summū ac vltimum oīm
entiū finē deū æternū & adorādū.Docet nos euidēter,vt nunq̄ nisi in solo deo speremꝰ, oīne
C bonū.i.initiū,cōseruationē,ꝓcessum & cōsummationē opeꝝ bonoꝝ ei attribuamus, sicut
in deo nostræ salutis,quemadmodū dicitur.Vere in domino deo nostro salus Israel. Docet
enim nos canticum istud omnem superbiam funditus extirpare, humilitatem amplecti ,ta- Hiere.3.
liq; ordine ad somnum electorum procedere.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXVII.

¶Argumentum.

¶Titulus.Cāticū graduū.Agit hic de diligētia bñ operādi,ad q̄d potissimū inducit timor
filialis & castꝰ,vñ enumerat bona timētibus deū promissa,qbus & bñdicit,poptās q̄tenꝰ cœ
lestia possint asseq .Duo itaq; facit in summa.Primo nāq; inqt eos eē beatos,q deū rite timu
erint,eius causam in gñali adsignās,tū mox q̄q; in speciali enumerat bñficia timētibus deum
proueniētia,ibi.Labores manuū tuaꝝ.Author in primis exponit ip̄m ad hūc sensum, deide
asserit q̄sdā de pp̄lo Iudæoꝝ hūc psalmū interp̄tari.

¶Expositio tituli.

¶Titulus psalmi p̄sentis est cāticū graduū.Agit em̄ hic psalmus de filiali timore, q est no-
nus gradus sp̄ualis ascēsus.Hic em̄ gradus p̄cipue necessarius est,ascēdere atq; ꝓficere cupiē
ti.Qm̄ Ecclesiastici primo habet.Qui sine timore est nō pōt iustificari.Est tñ qdā timor ser Eccle.1.
uilis q̄ pœna timet, nec malū vitat amore boni,sed pauore tormēti,de q̄ aplus ait: Nō acce- Roma.8.
pistis spiritū seruitutis iteꝝ in timore,sed accepistis sp̄m adoptōis filioꝝ.Et iteꝝ: Nō dedit 2.Timo.1
nobis deus sp̄m timoris,sed dilectiōis.Vñ beatus Antonius dixit:Ego iā nō timeo deū. Pen
sandū nāq; ꝙ obiectū timoris est malū.Nā timor est qdā recessus,q̄ appetitus aliqd refugit.
Deus ergo secūdū ꝙ deus,& in q̄tū naturaliter bonus est, timeri nō pōt directe & ꝑ se secū-
dū Thomā.Obiectū aūt timoris seruilis est malū pœnæ.Obiectū vero timoris filialis ē malū
culpæ.In q̄tū igit deus pro culpa pœnā infligit,timet timore seruili.In q̄tū vero separatio à
deo malū aliquod est,timetur timore filiali, casto'q;.Ait ergo sanctus propheta.

D

¶Expositio pſalmi.

Eati omnes⌋ ſunt iã in ſpe ⌊q timent dñm⌋ filiali & caſto timore. Nõ em̃ eſt 1
Actor.10 perſonarũ acceptor deus, ſed in omĩ gẽte q timet deũ & operaꝛ iuſtitiã accept⁹
eſt illi⌊ qui ambulãt in vijs eius⌋.i. in diuinis p̃ceptis. Nõ in proprijs adinuen-
Eſaię.57. tionibus & poſt prauitatẽ proprij cordis. Sicut de impio ſcriptũ eſt. Abijt va-
Hiere. 2. gus in via cordis ſui. Et alibi: Quã vilis facta es, iterans vias tuas. ¶Labores 2
manuũ tuarũ quia mãducabis⌋.i. qñiam p̃mio operũ tuorũ bonorũ in cœlo veſ
ceris, & fructus ſtudiorũ actuumq́ꝫ meritoriorũ tuorũ percipies in patria, ſeu viſione diuina.
Proue. 13 Iuxta illud: Anima operantiũ impinguabitur, ⌊beatus es⌋ nũc in ſpe, ⌊& bene tibi erit⌋ il-
Luc. 14 lic in re. Vnde dicit: Beatus qui mãducabit panẽ in regno cœlorũ. Vel ſic: Labores manuum
tuarũ, quia manducabis.i. quia de labore proprio viues, victũ & neceſſaria tibi laboribus pijs
procurando, beatus es & bene tibi erit, quoniam talis labor multum meritorius eſt. Propter
Acto. 20. quod de ſeipſo ait apoſtolus: Laboramus manibus noſtris, & ad ea quæ mihi neceſſaria fue-
2. Theſ. 3. runt, miniſtrauerunt manus iſte. Itẽq́ꝫ. Qui nõ laborat non manducet. Et Salomon ait: Qui
Proue 12. ſectatur otium ſtultiſſimus eſt. Deinde deſcribiꝛ plenius beatitudo timentis deũ. Primo per
2. Theſſ. 3 bona ſpiritualia vitæ p̃ſentis, dũ ſubditur ¶Vxor tua⌋.i. ſapiẽtia tibi diuinitus data, ⌊erit 3
ſicut vitis abundãs, ⌋hoc eſt, opera ſancta producet, ⌊in lateribus domus tuæ⌋ hoc ẽ, in in-
Jacobi. 3. terioribus viribus aĩæ tuæ, iuxta q̃d dicit. Quæ de ſurſum eſt ſapiẽtia, primo qdẽ pudica eſt,
1. Johã. 2. deinde pacifica, modeſta, ſuaſibilis, bonis cõſentiẽs, plena miſericordia & fructibus bonis, ſa
piẽtia eſt cognitio diuinorũ. Qui aũt dicit ſe noſſe deũ, & mãdata eius nõ cuſtodit, mẽdax ẽ.
Idcirco vera ſapiẽtia fructuoſa, eſt tanq̃ vitis abundãs, q̃ plurimos generat botros. Diciꝛ au-
Sapię. 8. tem ſapiẽtia vxor & ſponſa hoĩs timorati, iuxta illud. Hãc amaui, & exq̃ſiui à iuuẽtute mea,
Prouer. 7 & q̃ſiui ſpõſam eam mihi aſſumere, & amator factus ſum formæ illius. Salomon q̃ꝫ monet.
Dic ſapiẽtiæ, ſoror mea es, & prudẽtiã voca amicã. Vñ per vxorẽ intelligi p̃t ſapiẽtia æterna E
& increata, q̃ vtiq́ꝫ ſpõſa eſt cordis deuoti, & in eo fructificat tanq̃ vitis fructifera. Hinc nẽpe
Eccle. 24 iſta ſapĩa. Ego (inq̃t) q̃ſi terebyntus extẽdi ramos meos, & rami mei honoris & gr̃ę. Rurſuſ-
q́ue. Ego q̃ſi viris fructificaui ſuauitatẽ odoris. ¶Filij tui⌋.i. actus ex ſapiẽtia orti erũt ⌊ſi- 4
cut nouellæ oliuarũ⌋.i. vireſcẽt & augebũtur, ita q̃ multi & magni decori & validi erũt, q̃m
Jacobi. 2. indeſinenter proficies, ⌊in circuitu mẽſæ tuæ⌋.i. in gyro fidei cordis tui. Sicut em̃ ſup men
ſam cibi ponũtur & ſuſtẽtantur, ſic oĩa opa bona ſupra fidẽ fundanꝛ, firmanꝛ & radicantur.
Fides aũt ſine dono ſapiẽtiæ opa bona nõ p̃fert, neq́ꝫ ecõtra. Idcirco ex fide p ſapientiã illu-
ſtrata cãnꝛ, & effluunt opa deo accepta, in circuitu fidei.i. vndiq́ꝫ in interioribus aĩæ. Vel ſic
Vxor tua.i. ſapiẽtia ſicut vitis abũdans in lateribus dom⁹ tuæ.i. in ſpũalibus filijs tuis, q a p ſa
pientiã generanꝛ filij ſpũales in Chr̃o, iuxta illud apl̃i. Per euãgeliũ Chr̃i ego vos genui. Filij
1. Cor. 4. tui ſpũales, à te ſapiẽter inſtructi, ſicut nouellæ oliuarũ.i. vncti erũt gratia ſpiritali, & in Chri
ſto florẽtes atq́ꝫ fœcũdi, in circuitu mẽſæ tuæ.i. in gyro ſpũalis doctrinæ, q̃ eos pane vitæ &
aqua ſapiẽtię reficis. ¶Ecce ſic bñdiceꝛ⌋.i. talia munera gr̃æ deſup ſortieꝛ, ⌊homo q timet 5
Eccleſi. 1. dñm⌋ timore caſto & amicali. Propter q̃d habeꝛ, Timenti deũ bene erit in extremis, & ĩ die
defunctionis benedicetur. Cum em̃ nihil diuidat nos à deo, niſi peccatũ, nilq́ꝫ impediat infu F
ſionẽ gratiæ dei in nos, niſi negligentia noſtra, eo ip̃o quo timor negligentiã excutit, à vitijs
retrahit, & peccata expellit, diſponit cor noſtrum ad omne bonũ, om̃iſq́ꝫ boni q̃dammodo
cauſa ẽ. Ideo & alibi induciꝛ, Plenitudo ſapiẽtiæ timere deũ. ¶Benedicat tibi dñs ex Sion⌋ 6
Ibidẽ. hoc eſt, ex eccleſia militãti, benedicẽdo tibi p miniſtros & p̃latos eccleſiæ, ⌊& videas bona⌋
.i. bonũ ſtatũ, continuumq́ꝫ profectũ, ⌊Hieruſalẽ⌋.i. eccleſiæ peregrinãtis à dño.ſ. militãtis
præliãtis, laborãtis, tñ in pace Chriſti pauſantis, om̃ibus diebus vitæ tuæ. Quantũ em̃ bonũ
cõmune totius eccleſiæ diligis, tantũ de eius cõſeruatione ac profectu exultas. Vnde & vere
deuotus frequẽter ac feruẽter orare habet pro bono ſtatu eccleſię. ¶Et videas filios filiorũ 7
Epheſi. 2. tuorũ⌋.i. cernas q̃ illi q̃s tu ſpũaliter genuiſti, alios ſpũaliter generẽt, quatenus merito & nũe
ro augeaꝛ eccleſia, ſicq́ꝫ cõſpicias ⌊pacẽ⌋ Chr̃i, ſeu Chr̃m qui ẽ pax nr̃a ſcd̃m apoſtolũ, ⌊ſu-
per Iſrael⌋.i. ſup teip̃m, & aliũ quẽlibet chriſtianũ, deũ fideliter cõtemplãtẽ. Vel ſic benedi-
cat tibi.i. dona cœleſtis gr̃æ mittat & cõferat tibi dñs deus oĩpotẽs, ex Sion.i. ex triũphante
Eſaię. 64 eccleſia, in q̃ ſancti deũ ſicuti eſt ſpeculanꝛ. Sion nãq́ꝫ ſpeculatio interp̃taꝛ, & videas poſt hu-
1. Cor. 2. ius exilij terminũ, bona Hieruſalẽ, cœleſtis q̃ oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec mens cõ-
prehẽdere ſufficit oĩbus diebus vitæ tuæ glorioſæ q̃ erit æterna. Et videas filios filiorũ tuorũ,
quaten⁹ illi tecũ in patria gaudeãt, q à filijs tuis ſpũalibus ſpũaliter geniti ſunt, ſed q̃m forſitan
nõ oẽs electi ſpũales filios habẽt, & ſi habeãt forte q̃ illi nõ habent, idcirco ſicut p filios intel
liguntur opera gratioſa, ſic per filios filiorũ iſtorũ intelligi poſſunt opera glorioſa, ſicut ſunt
deo frui, & cætera gaudia ac merita beatorum quæ ex p̃uijs meritis ſeu bonis opibus q̃dãmo-
Philip. 4 do oriuntur, ſic etiam videas pacem cœleſtẽ, quæ oẽm ſenſum exuperat, ſuper Iſrael.i. quẽli-
bet beatum deum per ſpeciem contuentem.

¶Cõmen

A ¶ Expositio literalis psalmi eiusdem

PRæterea exponẽtes psalmũ istũ ad literã de pplo Iudæo℞, asserunt φ Psalmista inuitat eos ad timorẽ dei p temporalium bono℞ promissa, quemadmodũ moris est in lege ac prophetis inuitare eos ad obedientiã dei p temporaliũ prosperitatũ promissiones. Vnde dñs ait populo huic: Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis Esaiæ. 1.
Sed aduertendũ φ sicut hmõi bona nõ sunt sufficiens pmiũ actus virtuosi, psertim delectationis diuinæ quã pcepit lex, ita nõ oĩbus obseruãtibus legẽ, dabant, sed spũalr & meliora data sunt eis, tanq̃ magis pfectis. Infirmiores vero p tpalia alliciendi erãt promissa. Sic ergo quod modo timẽti deũ promittit, labores manuũ suaℛ mãducabit. i. tẽporaliũ diuitiaℛ abundantia perfruetur, & φ vxor eius esset fœcunda velut vitis abundans. Itẽ φ filij eius carnales sederent seu starent sicut nouellæ oliua℞ in circuitu mẽsæ suæ. Nõ oĩbus, sed multis in veteri testamento cõcessum est. Nec eñ Heliæ, nec Hieremiæ data sunt hæc, quo℞ vterq; virgo permansit. Literalẽ igit sequendo sensum, quòd ait: Ecce sic benedicetur homo q timet dñm, intelligendũ est, φ sic vel melius benedicetur. Vel, sic bñdicet. i. ita laudabit. Deinde loquẽs p pheta pplo synagogæ, subdit. Benedicat tibi dñs ex Sion. i. ex tẽplo sito in monte Sion, in q̃ ministri templi benedicebant Iudæis, & videas bona Hierusalẽ. i. bonũ statũ ciuitatis regiæ in Iudæa, ex cuius bono regimine totius regni salus pendebat. Et videas filios filio℞ tuo℞. i. diu viuas, vt tuos nepotes conspicias, videasq; pacem super Israel. i. super vniuersum Israeliticum populum.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXVIII

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Canticũ graduũ. Psalmus iste est de patiẽtia in tribulatiõibus & psequutionibus Vnde ppheta hortat fideles vt patiẽter ferãt psequtiones, nec facile turbent, ceu qd noui fit ecclesiã aduersa tolerare, qñquidẽ semp ab initio turbatores fuerint. Ne qs tñ putet ecclesiã
B prorsus subruendam, differit quoq; de psequentiũ & turbantiũ futura pœna & damnatiõe. Hinc duas habet partes. Porrò in priore recensent mala q̃ patit ab hostibus. In altera autem mala quæ aduersarijs infligent in pœnam, ibi, Dominus iustus concidet. Author exponit ipsum primo tropologice, postea vero iuxta allegoriam & literam.

¶ Expositio Tituli.

¶ Assignat insup psalmo iã declarãdo pro titulo, Canticũ graduũ. i. psalmus q canticũ dr, tractat de gradu pficiendi ad deũ, apicẽq; virtutũ. Iste eñ est decimus psalmus gradualis, de patiẽtia loquẽs, q̃ est decimus gradus spũalis ascẽsus, & cõuenienter ponit post timorẽ. Qm̃ metuentẽ deũ decet oĩa æq̃nimiter tolerare propter iustitiã, ne deus p impatientiã offendat. Mat. 14
Tanta aũt est virtus patiẽtiæ, vt Chrs dicat: In patiẽtia vr̃a possidebitis aĩas vestras. Propheta igit volens nos ad patientiã animare, hortatur ecclesiam, dicens.

¶ Enarratio psalmi iuxta sensum Tropologicum.

1 " SAepe expugnauerũt ⌊.i. impugnauerũt⌋ me⌋ hostes inuisibiles. s. dæmones
" me tentantes, atq; visibiles, puta hæretici & tyranni, alijq; peruersi, ⌊à iuuen
" tute mea⌋. i. ab exordio durationis meæ, & à principio tẽporis mei. Nã & in paradiso tentatus est primus parens cũ coniuge sua à dæmone, & post modũ
" Abel iustus à Cain occisus est, ⌊dicat nunc Israel⌋. i. ecclesia deũ per fidẽ cõ Genes. 3.
C templans, Quemadmodũ eñ Gregorius dicit: Omnium electo℞ q à principio mũdi fuerunt, & vsq; ad seculi cõsummationẽ futuri sunt, est vna ecclesia, cuius caput est Genes. 4
Christus. Semp autem peruersi ac reprobi molesti fuerunt electis, nec vnq̃ defuit, deest, aut deerit, malignitas persequẽs, & æquitas patiens, sempq; ve℞ fuit φ per multas tribulationes Ephe. 1. & Col. 1.
oportet nos fieri saluos. Vnde dicit: Abrahã pater noster tentatus est, & p multas tribulationes probatus, amicus dei effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & oẽs qui placuerũt deo Judith. 8
2 " per multas tribulatianes transierũt fideles. ¶ Sæpe expugnauerunt me⌋ isti, sicut nunc di- Ibidem
" ctũ est, sed frustra, ⌊etenĩ⌋. i. quia ⌊non potuerunt mihi,⌋ finaliter pualere, aut interius lædere seu nocere, imò omnia cooperata sunt mihi in bonũ, & eo℞ malignitas facta est eis causa dãnatiõis æternæ, mihi vero occasio facta est sempiternæ lætitiæ. Hinc eñ altissimus apostolici agminis princeps in sua canonica fatet: Quis est q vobis noceat, si boni æmulatores fueritis. Paulus q̃q; ait: Si deus pro nobis, quis cõtra nos? Quãuis ergo hostes ecclesiæ corpus 1. Petri. 3.
occidant, aut animã ad tẽpus decipiant, nõ tñ finalr neq; simpliciter præualent. Imò tẽpore Roma. 8. Matt. 10
persequutiõis tyrannice augebat ecclesia merito sanctitatis, & numero conuerso℞ ad fidem magis q̃ tempore pacis, sicut Hieronymus testatur, dolens & conquerens, φ postq̃ ecclesia temporale iperiũ acquisiuit, pristinã grãm pro magna pte amisit. ¶ Supra dorsum meũ fa
3 " bricauerũt pctõres⌋. i. ita me sibi subiecerũt, cõculcauerũt, & afflixerũt, sicut fabricantes sibi
" subijciũt atq; cõculcãt fundamẽtũ, supra qd ædificiũ fundãt. Vel, supra dorsum meũ fabricauerũt. i. me p suo libito psequuti sunt. Vel, supra dorsum meũ fabricauerunt. i. machinã ini-

 D

quitatis supra me construxerũt, accumulãtes sibi sarcinã vitioꝝ, seu põdus ac multitudinem
sceleꝝ, dum me tã iniuste molestauerũt. Per dorsum aũt designaꝉ totũ, eo ꝙ patiẽtes verbe-
ra, soleãt dorsum ad ꝑcutientẽ cõuertere, vel qm̃ patiẽtes mentẽ conuertũt ad deũ, & corpus
Esaiæ. 5 exponũt ictibus impioꝝ, ⌊prolõgauerũt⌋ .i. longã & ꝑseuerantẽ fecerũt, ⌊iniquitatẽ suã, ⌋ »
aduersum me. Vnde ait scriptura: Væ q trahitis iniq̃tatẽ in funiculis vanitatis, & q̃si vinculũ
plaustri pc̃tm̃. ¶Dñs iustus, ⌋ nihil irremuneratũ relinquẽs, ⌊cõcidet ceruices⌋ .i. dãna- » 4
Eccl. 24 bit & destruet sup̃bias, ⌊pc̃tõꝝ, ⌋ quẽadmodũ testaꝉ: Omniũ excellẽtiũ & sublimiũ colla cal »
Esaiæ. 23 caui. Et scriptũ est: Dñs exercituũ cogitauit hoc, vt detraheret sup̃biã oĩs gloriæ, ⌊cõfundã- »
tur, ⌋ cõfusiõe dãnatiõis æternæ ac reprobatiõis diuinæ, ⌊& cõuertanꝉ retrorsum⌋ .i. cadãt, »
deficãt, & repellanꝉ à deo, ⌊oẽs q oderũt Sion⌋ .i. ecclesiã Chr̃i in mõte, q Chr̃s est, sitã, atq; »
cœlestia speculãtẽ. ¶Fiant sicut fœnũ tectoꝝ q̃d priusq̃ euellaꝉ, exaruit⌋ .i. quẽadmodum » 5
fœnũ in tectis domoꝝ nascẽs celerrime, sole desup decoquẽte, siccaꝉ, & cadit, sic ꝓs̃s, gloria
atq; prosperitas inimicoꝝ ecclesiæ Chr̃o vlciscẽte cito dispereãt, ne & ipsi diu viuẽdo gra- 6
Sapię. 4 uius peccent, & ecclesia supra modũ grauet. ¶De quo⌋ fœno in tectis orto, ⌊nõ implebit »
manũ suã qui metet⌋ .i. messor tale fœnũ nõ colliget, eo ꝙ ante tẽpus dissipeꝉ, & dispergatur »
⌊&⌋ propter eãdẽ causam de eo nõ implebit ⌊sinũ suũ q manipulos colliget, ⌋ alibi q̃ supra »
tectũ, vc3 vbi terræ nascẽtia fructuose nascanꝉ. Et sicut de illo fœno nõ implet manũ suã mes-
Matt. 13 sor hũanus, sic in die iudicij qñ separabunꝉ boni à malis, angeli sancti q sunt messores dei, col-
ligentes triticũ .i. electos, & opa bona eoꝝ in horreũ cœli, nõ implẽt manũ suã de operibus
puersoꝝ, q a nil boni in eis cõspiciũt, nec deferẽt eos ad horreũ Christi. ¶Et non dixerunt » 7
qui præteribãt⌋ .i. in mũdo isto velut in exilio ambulabãt, festinãtes ad patriã .s. sancti pro- »
phetæ, patriarchæ, apostoli, ⌊benedictio dñi (sit) super vos⌋ o inimici ecclesiæ .i. sancti non »
optauerũt reprobis in quantũ hm̃oi sunt bona gratiæ, qm̃ nouerãt eos ad corpus Antichristi E
.Timo. 1. atq; diaboli ꝑtinere. Vnde ap̃lus de talibus ait: Quos tradidi Satanæ, vt discãt nõ blasphema-
Eccles. 8 re. Et Salomon loquiꝉ: Nõ sit bonũ impio, nec prolõgenꝉ dies eius, sed q̃si vmbra ꝑtereant, q
nõ timẽt faciẽ dei, secũdũ Augustinũ. Cõsuetudo erat Hebræis, vt ꝑtereuntes, bñdicerẽt ope
Ruth. 2 rãtibus in agro. Quẽadmodũ Booz legiꝉ dixisse messoribus: Dñs vobiscũ. Qui rñderũt: Be-
nedicat tibi dñs. Iusti aũt operanꝉ agro fœcũdo, impij vero sterili terræ. Innuit ergo prophe
ta, ꝙ sicut ꝑtereuntes benedicũt agro fœcũdo & operarijs eius, nõ aũt sterili terræ & operan
tibus eã, sed potius increpãt eos, qm̃ stulto labore seipsos fatigãt, sic sancti hãc vitã spernen
tes, & velut locũ ꝑegrinatõis hũc mũdũ ꝑtereũtes, impijs nõ bñdixerũt, sed bonis, sicut subiũ
giꝉ, ⌊bñdiximus vobis⌋ o iusti amatores ecclesiasticæ vnitatis .i. catholicæ fidei atq; indiui-
duæ charitatis, imp̃cantes vobis bona gr̃æ in p̃senti, & bona glorię in futuro, ⌊in noĩe dñi⌋
Postremo q̃ hic dicunꝉ cõtra iniquos, dicũtur zelo iustitiæ, nõ affectu inuidiæ, magisq; dicũ
tur p̃nũtiãdo q̃ imp̃cando, & cõditionalr̃ magis q̃ simpliciter .s. si nõ pœnitent.

¶Expositio allegorica & literalis eiusdem psalmi.

CONueniẽtissime aũt exponiꝉ psal. iste de Chr̃o, q est verus & purus Israelita. Eritq;
sensus. Sæpe expugnauerũt me Iudæi à iuuẽtute mea, dicat nũc Israel .i. Chr̃s, qui
erat à principio suæ cõceptionis in virgine. Vir vidẽs deũ nõ ꝑ fidẽ, vt cæteri, neq;
Genes. 32 ꝑ subiectã creaturã, vt Iacob, q eo ꝙ vidit angelũ, dixit: Vidi dñm facie ad faciem.
Propter q̃d etiã Israel ab angelo dictus est, neq; ꝑ imaginariã formã, vt Esaias, q dixit: Vidi F
Daniel. 7 dñm sedẽtẽ sup soliũ excelsum. Et Daniel, q dixit: Aspiciebã donec throni positi sunt, & an
tiquus dieꝝ sedit. Sed sicut cõprehẽsores ĩ p̃ria vidẽt, imò incõparabilr̃ clarius atq; beatius.
Anima etenĩ Chr̃i à principio suæ creatiõis semp æque ꝑfecte vidit deũ, & ipsa sola clarius
Matt. 2 vidit deũ q̃ oẽs simul beati. Idcirco Chr̃s verissime Israel appellaꝉ. Christũ aũt ab infantia ꝑse
quuti sunt Iudæi saltẽ proselyti, puta Herodes, q erat ad Iudaismũ cõuersus, & Christũ infan
tẽ occidere nisus est, cui (sc̃dm Hieronymũ) multi sacerdotũ ac Iudæoꝝ cõsenserunt. Sumiꝉ
aũt hoc loco iuuẽtus cõiter prout adolescentiã includit. Si vero proprie accipiaꝉ, tũc Chr̃m
persequuti sunt Iudæi à iuuẽtute sua .i. ab anno tricesimo suæ ætatis. Tunc nẽpe p̃dicare ex-
orsus est, & statim extunc impugnauerunt eum Iudæi, nunc verbis, nũc actibus, sicut Euan-
Lucæ. 4 gelistæ testanꝉ. Etenĩ nõ potuerunt mihi p̃ualere. Nã cum Christũ vellent præcipitare, &
Iohan. 8. postmodũ lapidare, exiuit de manibus eoꝝ, & transiens per mediũ illoꝝ ibat. Deniq; dũ eũ
Iouan. 18 capere vellent, & ipse respondisset, ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terrã, nec
aliq̃d facere poterãt Chr̃o, nisi eo volẽte. Propter q̃d ait: Nemo tollit animã meã à me, sed
Iohan. 10 ego pono eã. Et iteꝝ: Dñs mecum est quasi bellator fortis, idcirco qui persequũtur, cadent &
Hiere. 20 infirmi erunt. Supra dorsum meũ fabricauerunt peccatores. Hoc plane fecerũt sacrilegi, im-
Iohan. 19 pijssimiq; Iudæi, & serui Pilati dũ Christũ flagellis lacerauerunt, ad mortẽ crucem sibi baiu-
lantẽ duxerũt, & duro crucis ligno dorsum eius tenerrimum crudelissime apprehenderunt,
prolongauerunt iniquitatem suam, quia nõ cessauerũt clamare, tolle, & crucifige, donec me
occiderunt, imò à principio prædicatiõis meæ mihi insidiari cœperũt vsq; ad mortẽ, dicẽtes
Homo

A Homo vorax, potator vini, seducit turbas, insanit, dæmoniũ habet, blasphemat. Dñs iustus concidet ceruices peccatorũ. i. Iudæos istos destruet & occidet. Hoc fecit deus p Titũ & Ro- Matt. 11.
manos. Queadmodum pdictum est. Ciuitatẽ & sanctuariũ dissipabit populus cũ Duce vẽ- Daniel. 9
turo. Et iterũ. Abijciet eos dñs deus meus, quia nõ audierũt vocẽ eius, confundãtur & cõuer- Osee. 9.
tanf retrorsum, secũdũ sensum expositũ, oẽs qui oderũt Sion. i. Christũ diuina incessabiliter
speculantẽ. Vel Sion. i. primitiuã Chri ecclesiã, quã maxime oderũt Iudæi, sicut in actibus Actorũ. 13
apostolorũ habef. Fiant Iudæi Chrm negãtes, sicut fœnũ tectorũ, &c. hoc in eis impletũ est.
Nam multi eorũ in adolescẽtia & iuuentute à Romanis occisi sunt. Et non dixerũt qui pteri-
bant, hoc est, prophetæ, benedictio dñi sup vos. i. prophetæ nil boni dixerũt de Iudæis qui
Christum occiderunt, sed multa mala, queadmodũ patefcit, vbi de eis sic dicitur: Non erit Daniel. 9
eius populus qui eum negaturus est, hoc est, Iudæi, qui dixerunt. Non habemus regem, nisi Osee. 9.
Cæsarem, & hunc nescimus vnde est. Et exosos habui eos, pter malitiã adinuentionũ eo- Hiere. 5.
rum. Et rursus: Negauerunt dñm & dixerũt, non est ipse. Per Esaiam quoq dñs ait: Exicca- Esaiæ. 6.
tum (inqt) est cor populi huius, sed nos prophetæ qui istis incredulis malediximus, bñdixi-
mus vobis, ò christiani, in nomine dñi. i. Chri prophetãdo de vestra salute & grã. Hinc em
beatissimus Petrus in sua canonica alloquẽs christianos, disseruit. De vrã salute exquisierunt 1. Petri. 1.
atq scrutati sunt prophetæ, q de futura in vobis gratia, pphetauerũt. Interea quis sensus lite
ralis in primo ponẽdus sit, propter rationabilẽ tñ causam, videlicet, pter prolixitatẽ vitã-
dam, interdũ pono eũ posterius. Itaq ad literam videtur psalmus psens loqui de frequẽti tri

B bulatione ac liberatione Israeliticæ plebis, vt sit sensus. Sæpe expugnauerunt me à iuuentute
mea, dicat nunc Israel. i. populus Israel dictus, eo q natus sit ex Iacob, alias alio nomine Isra
el fateatur cũ gratiarum actione, q sæpe expugnauerunt me gentiles à iuuẽtute mea. i. à tem
pore quo fui in Aegypto. Quod dicitur iuuẽtus populi huius secũdum qd dñs ait ad synago
gam. Recordatus sum adolescentiam tuam, quando sequuta es me in deserto. Etenim nõ po Hiere. 2.
tuerunt mihi præualere. Nã Aegyptij qui eos impugnauerunt, succubuerunt, dicentes: Fu-
giamus Israelem, dominus em pugnat pro eis contra nos. Supra dorsum meũ fabricauerũt Exod. 14
peccatores, puta Aegyptij, imponentes mihi onera grauissima ad portandũ. Babylonij qq Exodi. 5.
& alij multi fabricauerunt sup dorsum eorũ secundum sensum ptactum. Dñs iustus conci-
det ceruices peccatorum. Nam Aegyptios supbissimos, aliosq Israelem psequentes, graui-
ter interfecit, atq in die iudicij penitus eos damnabit & dissipabit. Confundãtur & conuer-
tantur retrorsum, quasi debellati & victi à deo, omnes qui oderũt Sion. i. populũ Iudæorũ p
Sion significatũ. Vel, Sion, hoc est, sanctuariũ dei cõstructũ in monte Sion. Et nõ dixerũt q
pretenbant. i. sancti viri hũc mundũ pambulantes, benedictio dñi sup vos. i. odiẽtibus Sion
nõ sunt imprecati benedictionẽ, sed futurã eorũ dãnationem prælocuuti sunt. Vnde nec eis Roma. 3.
dixerũt, bene diximus vobis in nomine dñi. Cætera patent ex dictis.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXIX.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Canticum graduũ. Hic psalmus oratio quædã est pœnitẽtiã agẽtis, porro pro-
pheta hortaf nos quatenus pro peccatis vere pœnitẽtes, misericordiã dei imploremus, vnde
C in persona pctõris clamat ad dñm, vt se à profundo pctõrũ liberet allegans misericordiã eius
vnde confidit se veniam assequuturum. Habet autẽ duas partes, in prima ponitur depcantis
oratio, deinde ad confidẽter orandum incitatio, ibi. A custodia matutina. Author simplici-
ter ipm commẽtatur breui explanatione, cum breui documẽto annexo.

¶ Expositio Tituli.

¶ Psalmi psentis titulus est. Canticũ graduũ. Hic em psalmus est vndecimus in ordine gra
dualiũ psalmorũ tractans de vndecimo gradu spũalis ascensionis, videlicet de pœnitẽtiali pce ad dñm, qm omnis homo quãtũcũq sit iustus & patiẽs indiget diuinã misericordiã qtidie implorare pro qtidianis excessibus, seu malis pteritis. Ait ergo propheta in psona hominis pœnitentis.

¶ Expositio psalmi.

1 " De profundis ⌊. i. de hac valle lachrymarũ, de corpe isto mortali, de intimo cor
" dis affectu, de tribulatiõibus multis, & magna voragine vitiorũ, ⌊ clamaui ad te
" dñe, ⌋ tuã misericordiã implorãdo ⌊ dñe exaudi vocẽ meã ⌋ dãdo qd postulo
2 " ¶ Fiant aures tuæ intẽdẽtes, ĩ vocẽ depcatõis meæ ⌋. i. mia & sapiẽtia tua pie
attẽdant quæ depcor. Sæpe resumit eundem sensum sub alijs verbis, ad insinu
3 " andũ cordis sui æstuãtẽ affectũ, & vt ex iteratõe desiderij mẽs accendat. ¶ Si iniqtates ob-
" seruaueris dñe ⌋. i. si peccatorum nostrorum obliuisci nolueris, si eorum enormiratem per-
" penderis, si ea secundum iustitiam tuam vlcisci volueris, ⌊ domine quis sustinebit? ⌋ hoc est,
quis poterit tantum rigorem sufferre? quis poterit coram te stare, saluusq́ue fieri? tanquam
dicat, nullus. Vnde legitur. Quis poterit stare ante conspectum domini dei sancti huius? 1. Regũ. 6

 ¶ Quia

¶Quia apud te propitiatio est,⌊.i. in te misericordia & miseratio magna ẽ,& miseratiões D 4
Iohelis. 2 tuæ sup omia opera tua, queadmodũ dicit. Cõuertimini ad dñm deũ vestrũ,qa benignus &
misericors est ,patiens & multæ misericordiæ ,& præstabilis super malitia,⌊ & propter le
gem tuã⌋ hoc est,propter testimonia sacræ scripturæ tuã misericordiã pœnitentibus pro-
Zachar. 1 mittẽtis,sicut cũ dicis. Cõuertimini ad me,& cõuertar ad vos. Et iterũ. Si fuerint pc̃tã vestra
Esaie. 1. vt coccinũ,q̃si nix dealbabunt,⌊sustinui te dñe⌋.i.tua flagella æquamimiter pertuli tuæ ex-
auditiõis,dilationẽ longanimiter & fiducialiter pstolabar,tuã clemẽtiã expectaui, queadmo
Esaie. 25. dũ legitur. Ecce deus noster expectauimus eũ & saluabit nos,sustinuimus eum & lætabimur
in salutari eius. ¶Sustinuit anima mea in verbo eius,⌋ .i.ex sacra scriptura recepit anima 5
mea fiduciam sustinẽdi deum,& in verbo diuinæ promissionis confisa est , plenissime sciens
q̃m quod promisit, potens est adimplere,⌊ sperauit anima mea in dño⌋ non in meritis pro- 6
prijs,aut rebus creatis. ¶A custodia matutina vsq; ad noctẽ⌋.i.de mane vsq; ad vesperã,
à principio vsq; ad finẽ,à iuuentute vsq; ad mortis occasum,⌊ speret Israel,⌋ hoc ẽ,homo fi 7
delis,seu populus christianus deum fide pura contemplans ⌊in dño.⌋ ¶Quia apud dñm
misericordia,⌋ hoc est,in deo est pietas magna, quippe cui proprium est misereri & parce-
re,⌊& cop iosa apud eum redemptio,⌋ est. Quoniã ipse valde potens & clemẽs est ad indul-
Exod. 34 gendum,subueniẽdũ,atq; saluandũ, nec deficit eius virtus in redimẽdo. Propter q̃d Moy-
ses ait: Dñator dñe misericors & clemens,patiens & multę misericordię ac verus,q custodis
misericordiã in milia, qui aufers iniqtatẽ ,sceleraat q; peccata. Et iterũ dicit scriptura. Ecce
Esaie. 59 non est abbreuiata manus dñi, vt saluare nequeat, neq; aggrauata est auris eius,vt nõ exaudi- E
at. Est ergo apud dñm in domino,& à domino copiosa redemptio.i.magna virtus ad libe-
randum,quæ est actiua redemptio,causans in nobis redemptionẽ passiuam qua liberamur.
¶Et ipse redimet Israel⌋ in se sperantẽ,de quo iã dictũ ẽ, ⌊ex omnibus iniqtatibus eius.⌋ 8
dimittẽdo ei vniuersa peccata p grãm suã. Vel dicit apud dñm Christũ copiosa redemptio
hoc est, efficacissimũ atq; plenissimũ meritũ redimẽdi. Nã sua passione meruit copiosam re-
dimendi efficaciam,& ipse redemit Israel ex omnibus iniqtatibus eius satisfaciẽdo in cruce
Iohan. 10 pro nostris peccatis,nosq; proprio sanguine redimẽdo, sicut loquitur. Animã meam pono
Esaie. 53. pro ouibus meis. Et scriptũ est. Vere languores nostros ipse tulit,& dolores nostros ipse por
tauit. Ecce hic psalmus q pœnitentialiũ psalmorũ sextus est, pia deuotione plenus existẽs,
tanto attentius, affectuosius q; cantandus est, quãto nobis misericordiam dei peculiarius re-
colit & commendat,& quanto psonæ pœnitentium congruentius competit. Clamemus de
profundo nostræ cæcitatis ad sublimitatem diuinæ lucis. Inuocet abyssus nostræ miseriæ a-
byssum pietatis diuinæ. Cognoscamus nos in iudicio cum deo non posse contendere ,iuxta
Iob. 9. illud. Non iustificabitur homo compositus deo,& si voluerit cum eo contendere, non pote
rit respondere vnum pro mille. Iterum ergo conemur placare deum creatorem, saluatorem
ac iudicem nostrum, orando, meditando, legendo, sacrificium laudis offerendo, & quod su
Iacobi. 5. per omnia est in diuino atq; fraterno amore proficiendo, quoniam charitas operit multitu-
dinem peccatorum.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXX.

¶Argumentum.

¶Titulus. Canticum graduum. In hoc psalmo agitur de humilitate cordis & corporis ad F
quam propheta intendit nos inducere, vnde sui exemplo docet nos eam seruare toto tem-
pore vitæ nostræ, imprecãs sibi mala si ipsam non custodierit, interimq; hortaẽ populum po
nere in dño spem suã, quo facilius aduersa toleret . Diuiditur aũt bipharíã, nẽpe in primis ex
plicat suã humilitatẽ. Post hoc vero hortaẽ humiles ad confidentiã, ibi. Speret Israel in dño.
Author sententiã eius breui commentario explicat, cui & documentũ quoddã cõnectit.

¶Expositio tituli.

¶Præscribit psalmo iam declarando. Canticũ graduũ ipsi Dauid. Loquitur etiã psalmus
iste de duodecimo gradu spũalis ascensus, videlicet de humilitate , sine qua nulla virtus ha-
betur aut conseruat. Nã & pœnitentia sine ea non prodest. Quãuis aũt humilitas sit basis &
fundamentũ spũalis profectus, tamen humilitas talis ac tanta, qualis & quanta in hoc psalmo
1. Cor. 15 describitur, merito ponitur gradus duodecimus. Loquẽs ergo propheta in psona hominis
Iob. 27 virtuosi, q suã psectionẽ nõ iactanter, sed ad gloriã dei, ædificationẽq; Christi, psitetur, secũ-
Esaie. 38. dũ quẽ modũ sancti freq̃uẽter propria bona describũt. Vt Paulus q ait. Plus omibus labora-
ui. Et Iob qui dicit. Neq; reprehendit me cor meũ in omni vita mea, Et Ezechias qui loqui-
tur. Memento domine quomodo ambulauerim coram te corde perfecto. Quod sancti viri
interdum faciunt, quatenus citius exaudiantur, nõ tamen in suis virtutibus principaliter spe-
rant, psertim cum sciant sua merita esse dona diuina. In talis itaq; hominis persona loquens
propheta, ait.

¶Expositio psalmi.

Domi-

A
Omine(inquit)non est exaltatũ cor meum⌋ tumore superbię, gloriando in
se,aut sibi asscribendo,quod tibi attribuendum est,aut præferendo se alijs. 2. Regũ.6
Vnde Dauid testatur: Vilior fiam plus q̃ factus sum, & ero humilis in oculis
meis,⌊neq; elati sunt oculi mei⌋.i.interior cordis elatio nõ ascendit neq; ap
paruit in oculis corpis,vbi maxime apparere cõsueuit.Sic ergo nec intus nec
foris,nec vere,nec apparenter superbiuit.Hinc quippe scriptum est. Quid te Iob.15
eleuat cor tuum,& quasi magna cogitans,attonitos habes oculos? Quid tumet contra deum
spiritus tuus? Contra deum enim tumet om̃is superbus. Propter quod dicitur: Abominatio Prouer.16
est domino omnis arrogans. ¶Neq; ambulaui in magnis⌋ faciendo opa, meam mẽsuram
transcendentia,seu inter proximos supbe viuendo,aut me inaniter ostendendo,⌊neq; in mi
rabilibus sup me⌋ hoc est,non quæsiui facere opa rara,miranda,nec ea optaui,p quæ homi-
nibus mirabilis apparerem. Sed nec præsumpsi esse scrutator maiestatis,aut supnaturalia fi-
dei testimonia meo ingenio mensurare. Queadmodũ legitur. Altiora te ne quæsieris, & for- Eccles.3.
tiora te ne scrutatus fueris,sed quæ p̃cepit tibi deus illa cogita semp. Et apostolus dicit. Non Roma.12
alta sapientes,sed humilibus consentientes. Hæc tamen atq; similia quædam ignaui & deri-
sores studiosorum multum puerse intelligunt putantes hæc ideo dici,quia nõ debeamus my
steria fidei pscrutari,& conari q̃tum possibile est intelligere alta de fide. Cum tamen aposto Coloss.1.
lus dicat. Crescite in sciẽtia dei. Et Christus: Scrutamini ait scripturas. Deniq; sanctissimi pa
tres nostri Hieronymus, Augustinus, Hilarius, Thomas. Nõne difficillima loca scripturę co
nati sunt explanare,supnaturalia vtrũq; cognoscere. ¶Si nõ hũiliter sentiebã⌋humilian-
do me intus & foris,& corã deo atq; hominibus,⌊sed exaltaui animã meam⌋ reputãdo me Galat.6.
aliqd esse cũ nihil sim. ¶Sicut ablactatus supra matrẽ suã,ita retributio in animã meã.⌋.i.
tunc retribuatur & fiat animæ meæ à te,sicut fit puero ablactato,incumbẽti supra vbera ma-
B tris suæ,quatenus sicut puer talis quęrit vbera sugere,& non potest,sed dolet,plangitq́;,atq;
repellit. Sic ego à te internã consolationẽ non acquirã,nec vbera æternæ sapientiæ sugam,
sed tanq̃ indignus abijciar. Hæc aũt dicit potius p̃nuntiando quid futurum sit,si intumescat,
q̃ sibi ipsi mala imp̃cando. ¶Speret Israel⌋.i.fidelis,⌊in dño ex hoc nũc & vsq; in seculũ⌋
hoc est,indefinenter q̃ diu in isto exilio degit. Nõ em̃ in patria sperat aliqs in deo,quia nec fi
des,nec spes,pmanent in beatis. Ecce dum psalmum hũc canimus de nostra supbia erubes-
camus,quid humilitatis nobis decet pensemus,atq; ad vere humilitatis amorẽ accendamur,
eamq́; adipisci fideliter,iugiterq́; conemur. Nam & Christus inter beatitudines gradum hu-
militatis primũ locauit,dicens: Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorũ est regnum cœlorũ. Et Matt.5.
iterum ait: Discite à me quia mitis sum,& humilis corde. Et apostolus. Honore inquit inui- Matt.11.
cem præuenientes. Et iterum. Subiecti estote inuicem in timore dei. Ad Philippẽses quoq; Roma.12 Ephe.5.
saluberrime exhortatur. Nihil agite per contentionem,neq; per inanem gloriam,sed p hu- Philip.2.
militatem superiores inuicem arbitrantes.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXI.

¶Argumentum.

¶Titulus. Cãticum graduum. In isto psalmo differit propheta de ædificatione ecclesiæ in fide & moribus. Intendit equidem nos eo deducere, vt nos simul atq; alios ædificemus per mansuetudinem & alias virtutes in domos spirituales, in quibus arca spũalis, nempe corpus Christi in Eucharistia reponatur. Et hic tertiusdecimus ẽ gradus ascensus in cœlum. Vnde per ordinem hic duo aguntur. Primo nãq; exprimitur desideriũ ędificande domus dei, post hoc asserit huiusmodi suum desiderium expleri,ibi. Iurauit dominus. Author duplici commentatione ipsum perstringit,in primis ad literã de Dauid, deinde iuxta allegoriã de Christo, cuius Dauid typum gessit.

¶Expositio Tituli.

C ¶Titulus psalmi p̃sentis est. Canticum graduũ. Loqtur iam psalmus iste de tertiodecimo gradu spũalis ascensionis,videlicet de spũali ædificatione domus interioris, quæ est aĩa sancta,quæ dũ virtutibus adornatur,domus Christi efficit. Quãuis autẽ quidã doctores magni atq; catholici videantur p̃tendere q̃ psalmus iste non loquatur ad literam de rege Dauid filio Iesse,sed Christo per Dauid significato. Tamen ex verbis Hieronymi elucescit, q̃ psalmus iste ad literam loquatur de Dauid. Ait em̃ in quadã Homelia,quòd ad Abraam & Dauid specialiter facta est de Christo repromissio,ad Dauid: De fructu ventris tui ponam super sedẽ tuam,quæ sunt verba psalmi præsentis. Alij quoque doctores catholici ita exponunt hunc psalmum,quos verum dicere reor. Loquitur autem Dauid in psalmo isto, præcipue de duobus,videlicet de affectu seu deuotione sui,ad ædificandum domino templum,& de promissione sibi facta,de successione suæ posteritatis,quantum ad regnum. Ait ergo, orans pro semetipso.

¶Expositio psalmi literalis.

Emento domine Dauid⌋ Miserendo sibi in omibus, prout ab Esdra dicitur. » 1
Esdrę.vl. Memẽto mei deus meus in bonũ. Nõ ꝙ in deo cadãt obliuio, aut recẽs memo D
ria, sicut vbertim ꝓhabitũ ẽ, ⌊& omis mãsuetudinis eiꝰ⌋.i. mititatẽ eius habe »
acceptã, & propter eã exaudi famulũ tuũ Dauid. Erat nãq; Dauid multũ mã-
2.Reg. 22 suetus, q̃d cõstat ex eo ꝙ aduersarijs suis tã pie pepercit, puta Sauli & Semei,
1.Reg. 24 Pro Absolone q̃q; ꝓcepit ne occideretur, q̃ patet primo & secũdo Regũ. Vñ
Dionysius in ep̃la ad Demophilũ monachũ, asserit Dauid merito suæ mansuetudinis maxi-
mã apud deũ grãm inuenisse. Ad hoc aũt memẽto ei ò dñe, vt ĩpleat. ¶Sicut iurauit dño⌋ » 2
& sicut ⌊votũ vouit deo Iacob⌋patriarchæ. Qualiter autem iurauit & vouit, subiungitur. »
¶Si introiero in tabernaculũ domus meæ⌋.i. nõ ingrediar domũ meã, vt in ea repausem, » 3
& à proposito meo desistã, ⌊si ascẽdero⌋.i. nõ ascẽdã, ⌊in lectũ strati mei⌋ vt in eo dormiã »
Roma 13 quiescẽs & cessans ab exequutiõe voti & iuramẽti. Sicut aũt tabernaculũ domus idẽ sunt, sic
lectus strati idẽ significãt. Iuxta quẽ modũ dicit ap̃lus corpis carnis. ¶Si dedero⌋.i. nõ da » 4
bo, ⌊somnũ oculis meis, & palpebris meis dormitationẽ⌋ nõ dabo, q̃si definẽs à proposito. »
¶Et requiẽ tp̃ibus meis,⌋ nõ dabo.i. nõ quiescã toto tp̃e vitæ meæ, ⌊ donec inueniã locũ » 5
dño⌋. In isto versiculo tangit, quid vouit atq; iurauit, & est sensus: donec inueniã locũ dño, »
hoc est, ad dei honorẽ, in q̃ sibi tẽplũ ædificẽ. Ideo addit, ⌊tabernaculũ deo Iacob⌋.i. donec »
cõstruã templum deo patris nostri sancti Iacob, sicq; illo cõstructo inueniã illud ad libitũ, ad
1.Para.17 colẽdũ deũ in ipso. Sed q̃m Dauid ędificare nõ potuit tẽplũ, eo ꝙ multũ sanguinẽ fudit, nũ-
2.Cor. 8 quid periurus est? Et respõdendũ ꝙ Dauid hæc vouit atq; iurauit, supposita volũtate diuiã. E
Et ergo bona volũtas sibi pro ope reputabat. Filio aũt eius cõcessum est implere q̃d ipse pro-
1.Para.17 posuit. Vnde dñs ait: Quod cogitasti in corde tuo ędificare domũ nomini meo, bene fecisti 6
hoc ip̃m mente ptractans. Veruntñ tu non ædificabis mihi domum, sed filius tuus. ¶Ecce »
audiuimus eũ in Ephrata⌋ secũdũ quosdã in hoc loco ostẽdit deuotio Dauid in translatione »
1.Regũ.4 archæ, q̃ primo stabilẽ habuit mãsionẽ in Sylo, vbi Iosue eã locauit, eratq; ibi donec tp̃e Heli
Ibidẽ. capta est à Philistæis. Extũc autẽ nõ habuit fixum locũ donec in tẽplo Salomonis locata est.
Cũ eñi remisissent eã Philistæi in Iudæã, posita fuit in Cariathiarim, deinde in Masphat, &
postea in Gabaa, in domũ Aminadab, deinde transtulit eam Dauid in domum Obededom
1.Regũ. 6 Ethæi, vt legitur 2. Regũ sexto. Postremo posuit eã Dauid in tabernaculo q̃d ipse ei teten-
2.Reg. 6. derat. Sic ergo literã istam exponunt. Ecce audiuimus eam, hoc est, archam positam fuisse in
Ephrata.i. in Sylo quæ dicitur Ephrata, quoniã erat in sorte Ephraim, ⌊inuenimus eam in »
campis siluæ⌋hoc est, in Gabaa, quæ est in territorio Cariathiarim, quæ dicitur vrbs siluarũ. »
¶Introibimus⌋ ego Dauid & populus meus, ⌊in tabernaculum eius⌋.i. in tabernaculum » 7
quod ego tetendi archæ in ciuitate mea Hierusalem, ⌊adorabimus (deum) in loco vbi stete- »
runt pedes eius.⌋ Deus enim dicebatur sedere super propitiatoriũ quod erat super archam »
tanq̃ operculum eius, & ita pedes dei dicebantur stare in loco vbi ęxtitit archa. Hæc aũt ex-
positio videtur extranea, cum enim nulla mentio facta sit in psalmo ꝓsenti vsq; ad hunc ver
sum de archa. Non apparet cur hoc relatiuum eam referat archam. Item quod per Ephrata
Genes.35 intelligatur Sylo, extraneum esse videtur. Nam in Genesi habetur Bethleem dicta est Ephra
Miche.5 ta. Vnde & Micheas ait: Et tu Bethleem Ephtata paruulus es in milibus Iuda. Si dixisset ꝓ-
pheta: Ecce audiuimus eam in Ephraim, vel in Ephrem apparentiã haberet maiorẽ exposi-
tio ista. Deniq; quòd p campos siluæ intelligatur Gabaa, q̃ erat ciuitas populosa, nõ videtur
cõueniens. Quidam etiam libri qui credũtur correcti nõ habent, Ecce inuenimus eã, sed eũ. F
Aptius ergo puto vt exponant ista de Christo atq; ecclesia, de quibus Dauid hoc loco pro-
phetice loquitur, sicut in sequenti patebit articulo. Deinde Dauid orat dñm vt dignãter des-
cendat, & habitet in templo Salomonis. ¶Surge domine in requiem tuam,⌋.i. in tẽplum » 8
à filio meo Salomone ædificandum, in quo tibi stabilem habitationẽ elegisti. Surge inquàm
⌊tu⌋ ingrediendo non motu locali, sed operatione gratuita, templũ hoc, ⌊& archa sancti- »
ficationis tuæ⌋ hoc est, archa moysi sanctificata à te, & continens sancta, duas videlicet tabu »
las digito dei scriptas, virgamq; Aaron quæ fronduerat, & vrnam auream continentẽ man-
na. Hæc archa surgat.i. transferatur in requiem tuam, id est, in templũ Salomonis. Itaq; orat
3.Regũ 8 Dauid vt archa transferretur in templum Salomonis, quod factum esse tertio Regũ ostendi
tur. ¶Sacerdotes tui⌋ videlicet filij Aaron, ministri altaris ac templi, ⌊induantur iusti- » 9
tiam,⌋.i. taliter adornẽtur & operiãtur iusta vita atq; virtutibus, sicut corpus vestimẽto or »
Exodi.19 natur ac tegit. Propter quod Moyses dixit. Sacerdotes q accedũt ad dñm, sanctificentur, ne
percutiat eos, ⌊& sancti tui exultẽt⌋ spũali iocũditate in te. ¶Propter Dauid seruũ tuũ⌋ » 10
hoc est, propter ꝓces & merita eius, ⌊nõ auertas faciẽ Chr̃i tui⌋.i. nõ differas mittere Chri- »
stum mũdi saluatorem, sed ostende nobis faciem atq; præsentiã eius. Nicolaus de Lyra per
Christum hoc loco intelligit Salomonem. Et dicit ꝙ secũdũ Iudæos portæ tẽpli Salomonis
clauserũt se cõtra sacerdotes atq; leuitas, archã portantes, vt eã trãferrẽt in templum. Cũq;
dñm

dominũ pro apertione portarũ orarent, psalmũq́ præsentem cãtarent, statim dũ istũ versicu
A luum canebãt portæ templi aperuerũt se, quo facto vniuersi qui aderãt, cognouerunt ꝙ Da-
uid erat deo acceptus, cuius oppositum multi tenebant vsq; ad illud tempus propter occa-
11 sionem Vriæ, & adulteriũ Bethsabeæ. ¶Iurauit dñs dauid⌋ seruo tuo ⌊veritatem⌋ hoc ẽ,
quod verũ est, ⌊& nõ frustrabitur eum⌋ .i. non omittet implere q̃d ei iurauit. Quid aũt iura-
uit adiecit, ⌊de fructu vẽtris tui ponã super sedẽ tuam⌋ .i. dabo tibi filiũ, regni successorem. Luc.1
Istud secũdum Hieronymũ intelligendũ est de Christo, qui dicit filius Dauid secũdũ carnẽ,
& in deo perpetuatũ est regnũ Dauid, sicut angelus dixit virgini gloriosæ. Dabit illi dñs de-
us Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternũ. Vnde prędictũ est. Super solium Esaiæ.9.
Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitia,
amodo & vsq; in sempiternum. Quidam tamen exponũt de Salomone qui erat filius & suc-
12 cessor Dauid in regno, sicut per Nathan dñs promiserat Dauid. ¶Si custodierint filij tui⌋ 2.Reg.7.
ò Dauid ⌊testamẽtũ meum⌋ hoc est, legem Mosaycam, ⌊& testimonia tua⌋ .i. cætera quæ
in lege cõtenta sunt, ⌊hæcq́ docebo eos⌋ .i. tunc illũinabo corda ipsorũ, vt plenius veriusq́
13 ea cognoscãt. ¶Et filij eorũ vsq; in seculũ⌋ hoc est, q̃ diu durauerit cursus veteris testamen
ti, ⌊sedebunt super sedem tuam⌋ regnãtes in regno tuo, & patribus suis succedẽtes. Sic pla-
ne factũ fuisset, si nõ peccassent adeo grauiter. Vnde propter eorũ grauissima crimina, rega-
14 lis successio desiit tempore captiuitatis Babylonicæ. ¶Quoniam elegit dominus Sion⌊ .i.
montem in quo ædificatum est templum, ⌊elegit eam in habitationem sibi.⌋ Nam in tẽplo
dicebatur deus specialiter esse & habitare, propter euidentem operationem suam in eo. In
templo nãq; dabantur diuina responsa de propitiatorio. Sciendum autem ꝙ mons Sion, qui
B etiam dictus est mons Moria, erat locus in quo Dauid vidit angelum domini percutientem 1.Para.21
populum propter murmurationes populi. Hunc autem locum deus ostẽdit se elegisse, quã-
do misit Gad prophetam ad Dauid præcipiens ei vt in monte seu loco hoc ædificaret altare, 2.Re.24.
hostiasq́ offerret in eo. Quod cum fecisset, exaudiuit eum deus in igne cœlitus descendẽte.
Propter quod Dauid loquutus est dum ista vidisset. Hæc est domus dei, & hoc altare in ho-
15 locaustum in Israel. In hoc itaq; monte præcepit Dauid Salomoni cõstruere tẽplũ. ¶Hæc 1.Par.22.
requies mea in seculum seculi⌋ hoc est, in templo ædificato in mõte requiescam cum filijs Is-
rael, ⌊hic⌋ .i. in monte isto ⌊habitabo⌋ cum populo meo, ⌊quoniam elegi eam⌋ scilicet Si-
on. Vnde dominus dixit Salomoni. Sãctificaui mihi domũ istã, & habitabo cum filijs Israel. 3.Reg.8.
16 ¶Viduam eius benedicens benedicam,⌋ hoc est, in spũalibus & temporalibus dabo suffi-
cientiam viduis Sion, ⌊pauperes eius saturabo panibus⌋ mẽtis & corporis, dũmodo legem
17 meam custodire sategerint. ¶Sacerdotes eius, scilicet templi, ⌊induam salutari⌋ .i. salute
& gratia, ⌊& sancti eius exultatione (spũali) exultabũt⌋ de bonis dñi, eiq́ hilariter ministra-
18 bunt. ¶Illic⌋ videlicet in Sion ⌊producam⌋ .i. procreabo & prolongabo ⌊cornu⌋ .i. re-
giam ptãtẽ ⌊Dauid⌋ dãdo ei regni successores, ⌊paraui lucernã⌋ .i. clarã memoriã ⌊Chri-
sto meo⌋ .i. regi Dauid, nõ penitus auferẽdo regnũ à posteris eius, vsq; ad longum tps. Hinc
enĩ dñs ait Achiæ prophetæ, cui loquebat de diuisione regni Israelitici. Filio aũt eius, videli- 3.Reg.11.
cet Roboam, filio Salomonis dabo tribũ vnã, vt remaneat lucerna Dauid seruo meo. Et si-
mile sæpius dicit de alijs regibus Iuda, qui suis peccatis meruerũt regno atq; successore priua
19 ri. Sed propter Dauid factũ est, vt maneret ei lucerna. ¶Inimicos eius induã cõfusione,⌋
Sæpe enĩ deiecit deus aduersarios Dauid, filiorumq́ eius, & tũc confusione repleuit æmulos
eius, ⌊sup ipm aũt⌋ Dauid & posteritatẽ ipsius ⌊efflorebit sctificatio mea⌋ vnctio sancta,
qua reges vngi solebãt. Veruntñ ista de Chro multo cõueniẽtiꝰ exponunt, sicut iã elucescet.

¶Elucidatio eiusdem psalmi de Christo.

C Conueniẽtissime aũt exponit psalmus iste de Chro, q in scripturis veteris testamẽti
frequenter Dauid vocat. Sicut dũ dñs ait: Saluabo gregẽ meũ, & suscitabo sup eũ Ezec.34.
pastorẽ vnũ, q pascat eũ Dauid seruũ meũ. Et iterũ: Reuertẽtur filij Israel, & q̃rent
dñm deũ suũ, & Dauid regẽ suũ. Dauid enĩ interpretatur manu fortis, seu desidera- Osee.3
bilis aspectu. Et quis adeo fortis vt Chrũs dei virtus? qui fortẽ armatũ alligauit .i. diabolũ vi- Luc.11.
cit, & vasa eius deripuit .i. peccatores redemit? Pręterea quis tã desiderabilis aspectu vt Chri
stus? Speciosus forma præ filijs hominum, qui est cãdor lucis æternæ, in quem desiderãt an-
geli sancti prospicere. De Christo itaq; loquens propheta, ait: Memento domine, pater
æternæ Dauid, hoc est Christi, & omnis mansuetudinis eius. Christus enim mitis imò mitis-
simus erat. Propter quod ait: Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam. Et ite- Hiere.11.
rum: Discite à me quia mitis sum. De eius quoq; mãsuetudine scriptũ est: Non clamabit, nec Matt.11
audietur foris vox eius, & non erit tristis neq; turbulẽtus. Sed multa sunt quæ circa hoc mo- Esaię.42
uere possunt studiosum lectorem. Primo enim videtur mirabile quod propheta oret pro
Christo & mansuetudine eius. Secundo mirum apparet cur oret vt deus meminerit Chri
stum cum certũ sit ꝙ nunquàm obliuisci potuit filij sui dilecti, aut eius mansuetudinem reprobare

in quo.

in quo sibi bñ cõplacuit. Tertio mirũ est cur oret pro Chřo, cũ Chrũs oĩpotẽs sit, & p̃ seipm̃ D
om̃ia possit. Et respõdendũ ad primũ istorũ ꝙ propheta orat pro Chřo, non tñ pro propria
Christi persona. Orat eñ vt deus meminerit Chři, non q̃tũ ad ipm̃ Chřm, sed q̃tum ad cor
pus suũ mysticũ, q̃d est ecclesia. s. vt per Chřm & merito eius misereat̃ om̃ibus nobis. Et hoc
Exodi. 32 modo Moyses sæpe p̃catus est deũ, vt recordaret̃ Abrahæ, & Isaac, & Iacob, nõ ꝙ pro sc̃tis
illis defunctis orauit, sed hoc dep̃cabat̃ vt de⁹ meritis eorũ misereret̃ filijs Israel. Vel dici p̃t ꝙ
propheta orat pro Christo, non propter Christi indigentiã, sed ad ostendendum cordis sui
affectum quem habebat ad Christum. Sicut eñ Chrũs pro seipso orauit, sic mẽbra eius pro
eo hoc modo poterant exorare, & ex hoc patet responsio ad secundũ. Non eñ sic orat pro-
pheta vt deus pater memor sit Chři & mãsuetudinis eius, quasi obliuisci eorũ potuerit, sed vt
recordando Chři & mansuetudinis eius memor sit, misereaturq́ꝫ nostri, dando nobis p̃ ipm̃
q̃d ipsi non promeremur. Deniqꝫ licet Chrũs secũdũ ꝙ deus omnipotẽs sit. Orat tñ prophe
ta vt pater ei cooperetur, qm̃ Chrũs vt homo indesinẽter adiuuabatur à patre, & quicq̃d fuit
& habuit à patre recepit. Vñ ipse testat̃. Non põt filius à se facere quicq̃. Itaqꝫ dñe memento
Joban. 5. Dauid. i. Chři ad hoc vt impleatur, sicut Chřs iurauit dño deo patri, & sicut votũ vouit deo
Iacob. Sed vbi in scriptura canonica legitur Christus iurasse, vouisseq́ꝫ domino, Ad hoc res-
pondere potest dupliciter. Primo, ꝙ per iuramentũ Christi intelligitur firmũ propositũ
eius. Per votum vero ipsius intelligitur voluntas eius promptissima, & firma assertio qua se
dixit facturum quod sequitur. Secundo (vt arbitror) dici potest ꝙ Chrũs homo vere iura-
uit atqꝫ promisit deo illud quod subditur, q̃uis fortassis hoc alibi non legatur. Cum eñ Chri
stus plenus fuerit omni virtute, plenus vtiqꝫ fuit omni actu ac perfectione virtutum. Cum er
go iuramentũ & votũ sint actus religionis seu latriæ. Quẽadmodum in secũda secũdæ Tho-
mas declarat, probabile est ꝙ in Christo fuerũt, præsertim cum opera ex voto procedentia E
sint perfectiora, magisq́ꝫ meritoria q̃ alia. Vnde & virgo benedicta virginitatẽ credit̃ pro-
misisse. Iurauit autem & vouit Chrũs hoc modo. Si introiero. i. non intrabo in tabernacu-
lum domus meæ, hoc est, in cœlũ vnde descendi, si ascendero. i. non ascendã in lectum strati
mei. i. ad thronum gloriæ, vt requiescam ad dexteram dei patris. De quo throno scriptũ est,
Apoca. 3. Ego vici & sedi cum patre meo in throno eius. Si dedero, hoc est, nõ dabo requiem. i. tridua
næ sepulturæ quietem oculis meis corporeis, qui tunc sine vigilia actionis fuerũt. Et hoc idẽ
repetit alijs verbis dicendo, & palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis
nõ dabo, hoc est, q̃ diu in mundo isto conuersor, non quiescam neqꝫ cessabo discurrere, præ-
dicare, miracula facere, iniurias sustinere, donec inueniam locum domino. Hic ponitur q̃d
Christus iurauit & vouit, vt sit sensus: Donec inueniam, hoc est, parem & faciam, locum do-
mino in cordibus electorum, conuertendo eos ad fidem & gratiam dei, & donec hoc modo
inueniam tabernaculum. i. ecclesiam deo Iacob, congregando electos in vnũ. i. in vnã catho
licam fidem atqꝫ indiuiduam charitatem, sicq́ꝫ existant tabernaculũ dei, in q̃ ipse per grãm
1. Cor. 3. habitet, sicut apostolus ait: Templũ dei sanctũ est quod estis vos. Et in Apocalypsi inducit̃:
Ecce tabernaculũ dei cũ hominibus, & habitabit cũ eis. In ijs itaqꝫ verbis pollicetur Chrũs se
Apoca. 21 non esse reuersurũ de mundo ad cœlum, nisi prius construeret deo patri ecclesiã. Prout præ-
Zacha. 6 dictũ est. Ipse ædificabit templũ dño. Et Chrũs testat̃: In die illo suscitabo tabernaclum Da-
Amos. 9. uid, q̃d cecidit, & reædificabo aperturas eius. Quod Iacobus allegat impletũ in vocatiõe gen F
Actorũ. 15 tium ad fidẽ Chři. Ecce audiuimus eũ. s. Chřm in Ephrata, hoc est, in Bethleem Iudæ, in quã
Miche. 5 ortus est Chrũs. Iuxta illud. Et tu Bethleem Ephrata, ex te mihi egredietur q̃ sit dominator
Matth. 2 in Israel. Et ibi inuẽtus est à Magis atqꝫ pastoribus, inuenimus eũ in cãpis siluæ. Ad literã per
Luc. 2. cãpos siluæ, intelligi possunt loca plana, in q̃bus Chrũs frequẽter ambulauit & docuit, ibiq́ꝫ
à Iudæis ac gẽtibus eũ requirẽtibus sæpe repertus ẽ. Secũdũ Hieronymũ p̃ cãpos siluæ intelli-
guntur Gẽtiles, q̃ tanq̃ inculti atqꝫ indocti cãpi siluæ vocãtur. Et in illis inuẽtus est Chřs, q̃
per p̃dicationẽ ap̃lorũ fidẽ catholicã receperũt, & Chřo cõnexi sunt vt capiti. Alij textus ha
bẽt eã, & tũc ẽ sensus. Ecce inuenim⁹ eã puta ecclesiã, quã appellauit tabernaculũ in Ephra-
ta, q̃a in Bethleem audita atqꝫ inuẽta extat ecclesia. i. cõgregatio in Chřm credẽtiũ. s. Maria
& Ioseph, pastores & Magi, inuenimus eã. i. ecclesiã in cãpis siluæ. i. populis gẽtilitatis incul
tæ. Quia Iudæis Chřm negãtibus, ecclesiãqꝫ persequẽtibus, gẽtiles conuersi sunt, & ex ipsis
Esaie. 65 cõstructa est Chři ecclesia, sicut ait: Inuẽtus sum à non q̃rentibus me, palam apparui his qui
Osee. 1 nõ interrogabãt de me. Ad q̃d etiam pertinet illud. Erit in loco vbi d̃r eis, nõ populus meus
vos, dicetur eis filij dei viuẽtis. Introibimus nos in Christũ credentes, in tabernaculũ eius. i.
locũ ecclesiæ, adorabimus deũ cultu latriæ, in loco vbi steterunt pedes eius. i. in gẽtilitate cõ
uersa seu ipsa ecclesia, vbi steterũt sancti apostoli, & eorũ prædicationes auditæ sunt. Qui a-
apostoli sunt pedes ecclesiæ. i. quoniam corpus eius sustentant ac baiulãt. De eis nãqꝫ & eorũ
Esaie. 52 doctrinis Esaias ait: O quàm pulchri super montes pedes euangelizantium pacẽ, annũtiãtiũ
bona. Vel sic: Introibimus in tabernaculũ eius vꝫ Christi, adorabimus in loco vbi steterunt

pedes

A pedes eius. Hoc ad literā cōuenientissime accipit de templo in Hierusalē ædificato, post redi- Lucæ.19
tū à Babylone. In hoc em̄ tabernaculo pedes Christi frequenter steterunt, sicut dū eiecit de eo Malac.3
oēs ementes & vendētes. Vnde dictum erat: Statim veniet ad templū suū dñator, quem vos
quæritis, & angelus testamēti quē vos vultis. Surge dñe Christe in requiē tuam. i. resurge à
mortuis, & assume corpus gloriosum, & redi ad cœlū. Iam em̄ iuramentū tuū implesti, votū
soluisti, inuenisti dño locum, fundasti ecclesiā. Tu & archa sanctificationis tuæ. i. nō solum tu
surge, sed & ecclesia tecū resurgat, ita impletū est. Nā Christo resurgente, multi sanctorum Matt.27
qui dormierant, surrexerunt. Christo quoq; resurgente in re, oēs Christiani surrexerunt in
spe. Capitis em̄ præcessio, spes extat membrorū. Propterea dicit apl'us: Si em̄ credimus q̄ Ie-
sus mortuus est & resurrexit, ita deus eos qui dormierunt, adducet cū eo. Dicit aūt ecclesia ar- 1.Thes.4
cha sanctificationis Christi, qm̄ sicut archa Moysi continebat quædā præcipua sancta in p̄-
cedēti articulo nominata. Ita ecclesia Christi continet electos qui sunt vasa misericordiæ. Di-
cit quoq; archa sanctificationis. i. sanctificata aspersione sanguinis agni immaculati. Quēad- Ephes.5
modū scriptū est: Christus dilexit ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, vt illā sanctifica-
ret, mundans illā lauacro aquæ in verbo vitæ. Lauacrū aūt aquæ, puta baptismus, operat vir-
tute sanguinis Christi. Omnia nāq; sacramēta sunt velut vasa medicinalia, per quæ nobis ap-
plicat virtus seu meritū passionis & sanguinis Christi. Deinde Christus vel p̄pheta pro sa-
cerdotibus noui testamēti deprecans, subdit. Sacerdotes tui induant iustitiam, Maxima em̄
puritas Christianos condecet sacerdotes, qui hostiā illā supmundissimam, supdignissimā q;
conficiunt, tractant, & sumunt. Propter Dauid seruū tuum. i. Christū, qui secundū q̄ formā
serui accepit, seruus vocat, non auertas. i. non repellas à te o deus pater, faciem Chri tui. i. vul-
tum seu mentē hoīs Christiani, qui Ch'rs noīat, tanq̄ spūaliter vnctus spū sancto. Sed merito
B passionis, orationis, conuersationis q; Christi suscipe faciē Christiani, sicut de Iob dicis. Fa- Iob vlt.
ciē eius, videlicet Iob, suscipiā. Vnde Malachias: Deprecamini (inquit) vultū dñi, vt misere- Malac.1.
atur vestri. s. quo modo suscipiat facies vestras. Vel sic, non auertas faciē Chri tui. i. propter
ipm̄ Chrm̄ nō auertas piam p̄sentiā, clarā notitiā, gratiosam inhabitationē Christi à nobis.
Iurauit. i. inuiolabilr affirmauit, immobilr q; promisit dñs pater Dauid. i. Chro, & non fru-
strabitur eum. i. iuramentū suum non faciet irritum. Quid aūt iurauit subiungitur, de fructu
. i. de filijs spūalibus, ventris tui. i. cordis tui, quos. s. per sapiam tuæ mentis spūaliter genera- Iacob.1.
sti. Prout legit: Voluntarie genuit nos verbo veritatis suæ, ponam sup sedem tuā. i. in cathe-
dra ecclesiæ, faciendo ex eis pastores, p̄latos, doctores, sicut supra de Apostolis dictū est. Con- Psal.44
stitues eos principes sup omnem terrā. Hinc em̄ dicit Apl'us: Quosdam posuit deus in eccle- 1.Cor.12
sia, primo apl'os, deinde prophetas, tertio doctores. Sæpe aūt in scriptura diuina ponit ven-
ter pro corde seu mente. Nā supra dictum est: Ex vtero ante luciferū genui te. i. ex corde. Nō Psal.109
em̄ in deo patre est venter corporeus. Salomon quoq; ait: Appone cor tuū ad doctrinā meā,
quæ pulchra erit tibi cum seruaueris eā in vētre tuo. i. in mente tua. Si custodierint o Christe Prouer.22
filij tui. i. Christiani, testamentū meum. i. decalogū, & testimonia mea in euangelio tradita.
Hæc q; docebo eos, vt clarius ea cognoscant & certius cōprehendāt, imò certissime sciant ea
esse à deo. Hanc beatissimā illuminationē meret conuersatio virtuosa. Ideo q; saluator loqu- Iohan.7.
tus est: Si quis voluerit voluntatē dei facere, cognoscet de doctrina an ex deo sit. Et iterum:
Nunq̄d vestrū est scite iudiciū, q̄ odio habetis bonū? Et filij eorū. i. spūaliter enutriti sana do- Mich.3
C ctrina & moribus ab illis q̄ præcesserunt, vsq; in seculū. i. q̄ diu ecclesia steterit. i. vsq; ad termi-
nū mundi sedebunt sup sedē tuā, tanq̄ successores Apostolorū regentes ecclesiā tuā. Hoc au-
tē fiet nō eorū meritis, sed gratia dei, Proter q̄d sequit: Qm̄ elegit dñs Sion. i. ecclesiā militā-
tem, quēadmodū dicit: Nō vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et apl'us p̄testat: Deus elegit Iohan.15
nos in Chro ante mūdi constitutionē, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius, ele- Ephes.1.
git eā in habitationē sibi. i. vt in ea p grām habitet, sicut asseruit: Deliciæ meæ esse cū filijs ho-
minū. Vnde Apl'us dicit: Vos estis tēplum dei viui, sicut dicit dñs: Qm̄ inhabitabo in illis, & Prouer.8
inambulabo, & ero illorū deus. Hæc. i. ecclesia seu aīa munda, deuota & studiosa, requies mea 2.Cor.6
in seculū seculi, sicut dixi. Ecce ego vobiscū sum cūctis diebus. Dicit aūt deus immobilē req- Mat.vl.
em habere in nobis, nō q̄ ipse vnq̄ turbet aut moueat, sed qm̄ facit corda nostra in ipso qesce-
re. Hic habitabo p grām, qm̄ elegi eā, mea bonitate, nō eius virtute. Viduā eius. i. ecclesiæ. i.
fœminā viri solatio destitutā, & de cætero propter me continentē, nec in delicijs viuentem
bn̄dicens benedicā, dando ei necessaria vitæ, grām q; in p̄senti, & gloriā in futuro. Vnde de 1.Tim.5
talibus viduis scribens Apl'us: Viduas (inquit) honora, q̄ veræ viduæ sunt. Vel, viduā. i. aīam
fidelem humano solatio destitutam, & vana gaudia contemnentē, benedicens benedicā, pau-
peres eius. i. ægenos ecclesiæ. s. pauperes spū, quorū ēst regnum cœlorū, satutabo panibus, vi- Matt.5
tæ & intellectus, pane sacramentali, pane lachrymarum, pane operum bonorum. Illuc, id est
in ecclesia, producā. i. formabo, cōseruabo, & prolongabo, cornu Dauid. i. dignitatē atq; po-
tentiam Christi, dando ecclesiæ magnam dignitatem ac potestatem in nomine Chri. Vel,

Illuc.i.in futuro iudicio atq; patria,producã.i.proferã & ostendã,cornu Dauid.i.regiã seu D
iudiciariã potestatẽ Christi,quæ illuc ꝓcipue apparebit,vbi videbit in maiestate gloriæ suæ,
paraui lucernã.i.clarã ac sempiternã memoriã,Chr̃o meo,qm̃ nomen Christi vbiq; glorio
sum & notũ est. Vel,lucernã.i.vasa gratiæ.s.hoĩes bonos,in quibus Chr̃us p grãm splendet
Iohan.5 quẽadmodũ in lucerna lucet candela. Vel,lucerna.i.Iohannẽ ꝓcursorẽ,q parauit viam dño.
De quo dicit:Ille erat lucerna ardens & lucens. Inimicos eius.i.aduersarios Chr̃i,induam cõ-
Esaiæ.45 fusione,ꝓsertim in die iudicij,qñ videbũt filiũ hoĩs in maiestate sua,qñ illud Esaiæ implebit:
Ad eum venient & confundent oẽs qui repugnant ei,sup ipsum aũt.i.super Christũ,efflore-
bit.i.effluenter seu copiose florebit,sanctificatio mea,quia & eius naturã humanã præ omni-
bus sanctis sanctificaui, implens eam spũ sancto sine mensura,& oẽs ecclesiæ filios sanctifica
Roma.5 bo p eum. Vnde dicit ap̃lus:Reconciliati sumus deo p mortem,filij eius. Hoc etiã Chr̃s ora-
Iohan.17 uit:Pater sanctifica eos in veritate. Ecce psalmũ gloriosum ac mysterialẽ audiuimus,ĩ quo
Christi incarnatio,ecclesiæ institutio,pulchre signant. Tropologice quoq; monet nos psal.
iste,vt iuremus ac promittamus nõ ingressuros nos tabernaculum domus nostræ &c.donec
in nobsipsis inueniamus locum domino,emundantes cor nostrũ ab occupatione superflua,
ab inordinato affectu,ab omni torpore.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXII.

¶Argumentum.

¶Titulus. Cãticũ graduũ. Psalmus iste est de charitate fraterna q̃ fideles vnit in fide catho E
lica sub vnius dei cultu,q̃tenus illi q sese Christiana religione cõstringũt in vinculo charita-
tis pmaneãt,Propheta itaq; illã cõmẽdans declarat exẽplis & vtilitate inde proueniẽte. Duo
autẽ breuiter perstringit. Primo equidẽ cõmendat fraternæ charitatis vnionẽ. Postea hmõi
commendationem probat,ibi,Sicut vnguentum. Author vnico commentario quidem ex-
pendit,atqui interim tropologice quædam exponũtur.

¶Expositio Tituli.

¶Titulus psalmi ꝓsentis est. Canticũ graduũ. Agit nãq; hic psalmus de quartodecimo gra
du spũalis ascensionis,videlicet de charitate,quæ multos connectit,& omnia communia fa-
cit. Ait ergo.

¶Expositio psalmi.

Cce q̃ bonũ.⌋ Dũ in scriptura diuina ꝓmittit ecce, insinuat quoddã notabile ” 1
esse dicendũ. Ecce q̃ bonũ ⌊& q̃ iocũdũ⌋.i.pensate q multũ bonũ seu merito ”
riũ,multũq; delectabile sit,⌊habitare fratres⌋ spũales,⌊in vnũ⌋.i.in eadem ”
1.Corin.1 domo,dũmodo idipsum dicant oẽs,& non sint in eis schismata. Socialis igit
Eccles.7 vita cõmendat in isto versiculo,quã Salomon q̃q; collaudat: Melius(inquit)
est duos esse simul,habent eñi emolumentũ societatis suæ,si vnus ceciderit ab
Prouer.18 altero fulciet. Væ soli,quia quũ ceciderit nõ habet subleuantẽ. Et iteꝝ:Frater qui adiuuatur à
fratre,quasi ciuitas firma. Si autẽ quis velit exponere rã extense,vt omnibus in gratia existẽ-
tibus congruat; sensus erit,Ecce q̃ bonũ,&c.in vnũ.i.cõcorditer habitãdo in ecclesia Chri
1.Cor.12 sti sub vna fide,spe,& charitate,vt sint oẽs vnũ in Christo,quẽadmodũ apostolus loquitur:
Etenĩ in vno spũ,in vnũ corpus baptizati sumus,siue Iudæi,siue Gentiles,siue serui, siue libe
ri,& oẽs vno spũ potati sumus. Secundũ primã aũt expositionẽ conuenit psalmus iste pręser
Actor.4 tim claustralibus,quoꝝ esse debet maior concordia q̃ alioꝝ,ita vt multitudinis fratrum sit F
Hiere.32 cor vnũ & anima vna,sicut dñs ait:Dabo eis cor vnũ,& animam vnam. Summa nihilominus
Aris.1.po. est Anachoritarum perfectio,quæ est magis diuina q̃ humana. Nam homo solus est aut deus
aut bestia,non essentialiter,sed participatiue. Deinde ponit exemplum bipartitum seu du-
plex de isto. ¶Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam barbam Aaron ⌋.i.si ” 2
cut vnguentum seu oleum quo in veteri testamento consecrabatur summmus sacerdos, erat
valde pretiosum,dulce & optime redolens,sic vehementer virtuosum,suaue, & deo placitũ
est habitare fratres in vnum per charitatem. Charitas eñi omnium virtutum altissima est,&
Cant.vi. nulla virtus tam dulciter,prompte,ac delectabiliter operatur vt ipsa,secundum quod scribi-
tur:Fortis est vt mors dilectio,& aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. Ait er-
go,sicut vnguentum in capite summi sacerdotis legalis,quod descendit à capite vncto ĩ bar
bam,nõ cuiuslibet,sed barbã Aaron,primi pontificis legalis,p quẽ alij designãtur. Soli enim
3.Reg.19 summi sacerdotes vngebant hoc oleo,q̃tũ ad sacerdotes,vngebant autem & reges atq; pro-
phetæ eo modo quo dominus dixit Heliæ:Helisæũ vnges prophetam pro te. ¶Quod⌋ ” 3
vnguentũ,⌊descendit⌋ à barba fluendo ⌊in oram⌋ superioꝝ ⌊vestimenti eius,⌋ summi sa ”
cerdotis. Fluxit eñi oleũ istud dũ vngebat summus sacerdos à capite per barbam vsq; ad su-
Exod.39 periorem oram tunicæ hiacinthinæ & superhumeralis, ⌊sicut ros Hermon,qui descen- ”
dit in montem Sion,⌋ Hic ponit secundum exemplum,& est sensus. Sicut ros montis qui ”

dicitur

A dicitur Hermon, est bonus, & causa lætitiæ, q̄m efficit montem illū fructuosum, sic bonum atq; iocundū est habitare fratres in vnū, ⌊qui (ros) descēdit in montē Sion.⌋ i. ros similis est in specie rori montis Hermon, descendit in montē Sion, in quo fuerat tēplū. Moralr ita exponitur. Bonū & iocundū est fratres habitare in vnū, sicut vnguentum in capite. i. sicut bona est gratia existens in Chro, q est caput ecclesiæ, q̄d descēdit in barbā barbā Aaron. i. q̄ gratia descēdit à Chro in ap̄los eius, q significant p barbā, eo q barba sit signū virilitatis, & ipsi in bello pro fide fortissimi p̄titerūt. Per Aaron ergo intelligit Chrūs summus sacerdos ecclesiæ, q per spm̄ sanctū semetipsum obtulit immaculatū deo. Quod descendit in orā vestimenti ei⁹. i. q̄ gratia spūs sancti descendit à Chro per ap̄los in ecclesiā, q̄ significat per orā vestimēti Christi. Q̄m sicut vestimentū est ornamentū vestiti, ita ecclesia est decor quodāmodo Christi, tanq̄ sponsa ipsius. Insuper bonū & itē iocundū est fratres habitare in vnū. Sicut bonus est ros Hermon. i. sp̄ualis fœcundatio Christi. Hermon nāq; interpretatur lumē exaltatū, sic q; significat Christū qui est lumen ve⁊ sup oēs cœlos exaltatū, qui descendit in montē Sion. i. quę fœcundatio diffusa est in animā speculatiuā, bonis opibus plenā. ¶Q̄m illic, ⌊i. ad concordē fratrū cohabitationē, ⌊mandauit⌋ i. misit ⌊dñs benedictionē⌋ i. gratia⁊ cœlestiū collationē, ⌊& vitā⌋ sp̄ualem, ⌊vsq; in seculū,⌋ q̄m taliter cohabitantes, nūc viuunt p grām, in æternū victuri in cœlo p gloriam. Vel, q̄m illic mandauit. i. præcepit dñs benedictionem. i. in tali congregatione præcepit se benedici, qui à discordibus non dignat laudari. Hortatur nos diuinus sermo psalmi p̄sentis ad inuiolabilem fraternæ charitatis tenorē, ad pacificā cohabitationē, ad mutuā cōmunicationē. Sine charitate nanq; nulla virtus

B meritoria est. Ipsa est omnis sp̄ualis profectus principiū, mediū, & finis. Ipsa de claustro efficit paradisum, de monachis angelos. Odiū vero de claustro facit infernū, de religiosis diabolos. Qui in charitate nō proficit, nil proficit, sine charitatis profectu corporalis exercitatio sterilis est. Solitudo, silentiū, abstinentia, disciplina, ciliciū, clausura, vigilia, duritia strati, nil prosunt ad vitam æternā sine p̄sentia charitatis. Idcirco Ap̄lus: Excellentiorē vobis viā demonstro. Si linguis angelo⁊ loquar & hominū, charitatē aūt non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalū tinniens. Vnde scriptū est: Oēs vnanimes fraternitatis amatores, cōpatientes, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malū pro malo, sed econtrario, benedicentes, quia in hoc vocati estis. 1. Cor. 13

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXIII

¶Argumentum.

¶Titulus. Canticū graduū. In hoc psalmo inuitamur ad diuinam laudē. Porrò propheta hortat nos, vt ex charitate deū diligentes, ip̄m laudemus ac gratia⁊ actiones psoluamus, in tribulationibus & aduersitatibus nostris. Duo itaq; facit. Primo nanq; inuitat cūctos quosq; ad diuinæ laudis benedictionē. Deinde optat his qui eū benedicūt cœlestis gloriæ benedictionem retribui, ibi, Benedicat te dñs ex Sion. Author hunc psalmum, vt est breuis, etiam non longo explicat commentario.

¶Expositio Tituli.

C ¶Insuper titulus psalmi nūc exponēdi talis est. Canticū graduū. Nā sicut psalmus p̄cedēs loquutus est de charitate fraterna, sic iste de charitate diuina eloquit, quæ est quintusdecimus summus & vltimus gradus sp̄ualis ascensionis. Realiter tñ idem sunt charitas dei & proximi, qa virtutes distinguunt p rationes formales. Ratio aūt amādi proximū deus est. Porrò psalmus iste ad literā est inuitatio sacerdotū ac leuita⁊ veteris testamenti ad laudē diuinā, & sic p domū dñi designat templū Hierusalē, in quo stabant sacerdotes & leuitæ ad orandū & imolandū. Sp̄ualiter vero exponit de vniuersis fidelibus, & est sensus.

¶Expositio psalmi.

Cce nunc, ⌊i. tpe isto, de quo dicit ap̄lus: Ecce nunc tēpus acceptabile, ecce nūc dies salutis. De quo in Esaia habet: Quærite dñm dū inueniri potest, inuocate eum dū prope est. Vel, nunc. i. ascensis gradibus prænductis, ⌊benedicite dño⌋ i. deum laudate ex charitate ardente, ⌊omnes serui dñi⌋ qui fide & opere Christiani estis. Qui em̄ prædictos virtutū gradus ascenderunt, atq; fortiti sunt, digni habent benedicere dño benedictiōe laudis & gratia⁊ actionis, quæ vtiq; benedictio nō est speciosa in ore peccatoris. ¶Qui statis in domo domini ⌋ i. q stabilr estis ecclesiæ filij, pseuerantes constanter in ecclesiastica vnitate. i. in vera fide & charitate. & qui statis ⌊in atrijs domus dei nostri⌋ i. in primis seu amplioribus locis ecclesiæ, quæ sunt materialia atria eius. Vel, in atrijs. i. in latitudine charitatis, domus dei nostri. i. fideles animæ, quæ est domus & sedes sapientiæ increatæ. ¶In noctibus ⌋ i. tempore nocturno, iuxta illud: Consurge, lauda in nocte. Vel, in noctibus. i. tpe aduersitatis. Vel, in noctibus. i. toto tpe vitæ p̄sentis, quod innumerabilibus vitio⁊ tenebris, tribulationūq;

D
Lucæ .1. præssuris obtenebrat. Propter quod in tenebris & vmbra mortis sedere perhibemur, ⌊ ex-
tollite manus vestras, ⌋ corporales ac spūales, quæ sunt desideria ad supna tendētia, ⌊ in san-
Hebr. 9 cta ⌋ .i. in cœlestia, quatenus ea adipisci & ingredi valeatis. De qbus ait apłus: Christus per
proprium sanguinē introiuit semel in sancta. Debemus aūt vtrasq; manus cū feruentissimo
1. Tim. 2 semp affectu extollere, iuxta illud: Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus, ⌊ &
benedicite dño ⌋ indesinenter. Et vt hoc queas perficere, o serue atq; ecclesia dei. ¶ Bene- 4
dicat te dñs ⌋ .i. gratiæ dona tibi infundat, ⌊ ex Sion ⌋ .i. ex cœlesti Hierusalē, vbi ipse specia
Sapię. 12 liter habitat, ⌊ qui fecit cœlū & terrā, ⌋ ex nihilo tanq̃ creator omnipotens, cui subest cū vo-
luerit posse, cui non est difficile omne verbū, qui in infinitū plura atq; maiora potest efficere
q̃ possit mens humana concipere. Sed quid est, q̄ in principio psalmi hortatur nos sanctus ꝓ
Hebr. 7 pheta benedicere domino. Nunc vero precatur, vt dominus nos benedicat. Et responden-
dū q̄ duplex est benedictio. s. consecrationis & laudis. De benedictione consecrationis dicit
apostolus. Sine vlla cōtradictione, quod minus est à maiore benedicitur. Hac ergo benedi-
ctione benedicit nos deus. Benedictione vero laudis minor benedicit maiori, & creatura cre
atori. Postremo psalmū istum affectuosum ac dulcem decet nos hora completorij cum spe-
ciali deuotione cantare, dirigendo mentem ad creatorem, atq; in eius præconijs diem con-
cludere obdormiendo in meditationibus diuinorum.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXIIII.

¶ Argumentum.

¶ Titulus. Haleluia. In hoc psalmo hortał propheta oēs fideles ad laudandū deū propter
multiplicia ipsius bñficia, & magnalia q̃ fecit, q̄rū hic meminit, & destruēs falsitatē idolorum
redarguit eorundū cultores. In tres diuidił partes. In prima ponił frequēs ad laudē dei inuita
tio. In secūda, falsorū deorū, q hmōi laude indigni sunt, irrisio, ibi, Simulachra gētiū. In tertia E
denicq; repetił distincta inuitationis ad laudē veri dei inuitatio, iuxta gradus & ordines eorū
qui deo seruiūt, ibi, Domus Israel bñdicite. Author quidē secundū sensum literalem exponit
hunc psalmum, atq; mystica quædam interserit cōmentationi suæ.

¶ Expositio Tituli.

¶ Præterea psalmi ꝑsentis titulus est. Alleluia, cuius interpretatio est, laudate dñm. Meri-
to aūt post psalmos graduales ponił psalmus, Alleluia pro titulo habēs. Qm̄ gradus spūalis
ascēsionis perambulans, sicq; ad verā ꝑfectionē ꝑtingens, dignus est deū laudare. Psalm⁹ ve
ro iste hortał nos ad laudē diuinā propter multiplicem rationem, & ait.

¶ Expositio psalmi. 1

Audate ⌋ o vniuersi fideles, ⌊ nomen dñi ⌋ .i. dñm noīe laudatū seu rem signi- 2
ficatā per nomē, ⌊ laudate serui ⌋ iustitiæ, nō serui peccati ⌊ dñm. ⌋ ¶ Qui
statis, ⌋ fide cōstanti, & ope efficaci, ⌊ in domo dñi, ⌋ .i. in ecclesia materiali, q̄
est domus orationis & laudis. Vel, in domo dñi .i. in ecclesia militāti, & spūali,
seu cōgregatiōe fideliū, qui oēs sunt vnū mysticū corpus Christi, recipiētes ab
eo motū virtutū & vitā gratiæ. Et q statis ⌊ in atrijs domus dei nostri. ⌋ Versi 3
culus iste in ꝑcedenti psalmo expositus est. ¶ Laudate dñm, qm̄ bonus dñs, ⌋ Deus em̄ san-
Lucæ .18 ctus & benedictus essentialiter, incircūscriptibiliter, & quomodolibet bonus est, & ipse est
omnis boni principium, quē omnia naturaliter appetunt tanq̃ vltimū finem, sine cuius incel F
sabili cōseruatione, nec in momento subsistere possent, ideo ait saluator: Quid me dicis bo-
num? Nemo bonus, nisi solus deus, ⌊ psallite nomini eius, qm̄ suaue. ⌋ Propriū nomen do-
mini creatoris est deus, & quid dulcius deo? imò quid vel in minimo comparari poterit dul-
cissimū dei? Cuius est tanta dulcedo q̃ta bonitas, qui in seipso infinita dulcedine æternaliter
fruitur, omnesq; beatos in patria inexcogitabili suauitate ꝑfundit, nos quoq; in hac valle la-
chrymarū vicissim dulciter visitat, pie lætificat, excessiue exhilarat, supernaturaliter reficit. 4
Psallendum est etiā dño propter beneficia eius, videlicet ¶ Qm̄ Iacob elegit sibi dñs Israel
in possessionē sibi, ⌋ Iacob qui interpretatur supplantator alio nomine dictus est Israel, q̄d 1
interpretał vir videns deum. Siue aūt per Iacob & Israel intelligatur persona Iacob, siue po-
Deute. 10 pulus ab eo descendens, certū est quod deus eū elegit. Quemadmodū Moyses profitel popu
lo huic. Patribus tuis cōglutinatus est dominus & elegit eos, amauitq; semen eorū post eos.
Deuter. 7 Et iterū: Te elegit dominus vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super ter-
rā. Et ideo dicit elegisse Israel in possessionē .i. in hæreditatē seu hæreditarium populū, sicut
Esaię. 19 per Esaiam loquitur: Hæreditas mea Israel. Et Samuel dixit ad Saul: Ecce vnxit te dominus
1. Reg. 10 super hæreditatem suam in principē. Spiritualiter vero per Iacob intelligitur quilibet cōtra
vitia luctans. Per Israel vero omnis deū fideliter speculans, quod maxime cōpetit veris chri
Ephes. 1. stianis, seu ecclesiæ Christi, & hos deus elegit in possessionem æternam, possidens eos in via
per gratiam, in patria autem per gloriam, propter quod dicit Apostolus: Deus prædestina-
uit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum, secundum propositum volūtatis suæ.

¶ Quia

A ¶Quia ego cognoui,⌋ per fidem, per rationem naturalem, per experientiam, per diuinæ
5 dulcedinis gustũ,⌊ φ magnus est dñs,⌋ non magnitudine molis, sed dignitatis, imò vere infi Psal. 144
nitus est dñs, & perfectionis eius nullus est terminus, ⌊& deus noster,⌋ videlicet trinitas su-
perbenedicta, quæ est deitas simplex, & adoranda, ⌊præ omnibus dijs,⌋ magnus est, quia in
infinitũ omnes excedit. Siue per deos intelligant excellentes creaturæ, videlicet angeli san-
cti, & hoĩes summi, qui dij vocant, siue per deos intelligant dij seu idola gentiũ, q mendaci-
ter dij dicuntur. Hoc modo Ietro cognatus Moysi nouit magnitudinẽ domini, dicens: Nũc Exodi. 18
cognoui, qm̃ magnus dñs super omnes deos. Hinc etiam scriptum est: Excelsior cœlo est, & Iob. 11.
quid facies, profundior inferno, & vnde cognosces: longior terra mensura eius & latior ma
6 ri. ¶Omnia quæcunq; dñs voluit fecit in cœlo & in terra,⌋ tam in operibus naturæ, q̃ in Hiere. 32
operibus gratiæ. Deo eñi nihil difficile est. Et ipse testatur, dicẽs: Consiliũ meũ stabit, & om Esaiæ. 46
nis volũtas mea fiet. In cœlo nanq; condidit angelos atq; angelicos ordines tot, quando & q̃
modo voluit. Deniq; quos voluit, præseruauit à ruina, & quos voluit permisit peccare. Simi
liter fecit in terra in hominibus, ⌊in mari,⌋ oceano, ⌊& omnibus abyssis,⌋ particularibus.
In his eñi magna fecit opa, tam in nauigantibus, quoꝝ quosdã mirabiliter liberauit, vt Ionã,
7 q̃ in piscibus, quoꝝ diuersa, mirandaq; genera inueniunt in abyssis. ¶Educens,⌋ ipse do-
minus motu & calore solis, vel supnaturalr ⌊nubes ab extremo terræ,⌋ eleuando videlicet
vapores, ex qbus nubes causant à mari oceano, vnde (vt sæpius) nubes ascendũt. Propter q̃d
dñs ait: Cum ponerẽ nubem vestimentũ eius. s. maris, ⌊fulgura in pluuiã fecit,⌋ .i. termina- Iob. 38
uit. In nubibus eñi fieri solent tonitrua, ex qbus coruscationes & fulgura prodeũt, terminan
turq; fulgura ista p hoc φ nubes resoluunt in pluuiã. Vnde dicitur: Qui vocat aquas & effun
B dit eas sup faciem terræ, in quo apparet infinita sapientia dei. Cur eñi in nubes condensat a- Amos. 5
quas, ostendit apud Iob: Qui ligat aquas in nubibus, vt non erumpãt pariter deorsum. Si eñi
simul erũperent, omnia subuerterent, sicut idem fatet: Si continuerit aquas, omnia siccabun Iob. 26
tur, si emiserit eas, subuertent terram. Producit igit nubes, & ordinatissime irrigat mundum.
8 ¶Qui producit ventos de thesauris suis.⌋ Thesauri appellant diuitiæ occultatæ. Per the Iob. 12
sauros ergo intelligunt diuitiæ bonitatis diuinæ. i. omnipotentia dei, qua sufficit oĩa agere
prout vult. Vel causæ creatæ, ex qbus virtus diuina ventos producit, sicut ex thesauro profe
runt denarij. Ait itaq; qui producit ventos de thesauris suis. i. de plenitudine propriæ volun
tatis. Vel, de thesauris suis. i. de causis creatis, videlicet de materia copiosa ac diuiti ad hoc vt
ex ea producant venti. Alij sic exponũt, de thesauris suis. i. de locis ignotis. Sicut thesauri po
nunt in loco occulto. Sunt ergo thesauri venti. Sunt quoq; thesauri niuis & grandinis. De q-
bus dñs ait ad Iob: Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti? Iob. 38
⌊qui percussit primogenita Aegypti ab hoĩe vsq; ad pecus⌋ inclusiue, quẽadmodũ scriptum
est: Decima plaga terræ Aegypti erat, φ deus percussit in ea omne primogenitũ, tam in ho- Exodi. 12
9 minibus q̃ in pecoribꝰ. Et ista percussio facta est media nocte ab angelo dei. ¶Emisit,⌋ de
us ⌊signa & prodigia,⌋ .s. decem horribiles plagas ⌊in medio tui Aegypte,⌋ .i. nõ solum in Exod. 14
terra, sed & in habitatoribus eius, sicut subiungitur, ⌊In Pharaonem,⌋ regem Aegypti, ⌊&
10 in omnes seruos eius, quoꝝ multos tandẽ submersit in mari rubro. ¶Qui percussit gentes Exodi. 17
multas⌋ in cõspectu filioꝝ Israel. s. Amalachitas, & alias multas. Nã cũ eleuaret Moyses ma
nus, vincebat Israel. Si aũt paululum remisisset, vincebat Amelech. ⌊& occidit reges fortes⌋
11 quia virtute diuina occiderunt eos filij Israel, videlicet ¶Seon regẽ Amorræoꝝ, & Og re- Nume. 21
gem Basan⌋ Quoꝝ terrã possiderũt filij Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasses, ⌊& om
nia regna Chanaan⌋ .s. trans Iordanem, vbi Iosue & filij Israel deo auxiliante interfecerunt
12 triginta unum reges. ¶Et dedit terrã eoꝝ hæreditatem,⌋ nõ quibuscũq;, sed ⌊hæreditatẽ Iosue. 14
Israel populo suo⌋ videlicet nouem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse, quibus Iosue diui-
C sit terram p sortem, prout in diuersis capitulis Iosue recitat. Deniq; ista quæ ad literã pla-
na sunt, mystice intelligi possunt, hoc modo. Educens deus nubes ab extremo terræ. i. p̃dica Mystice.
tores sanctos à finibus mundi. Nã in omnibus terris gentiliũ ad fidẽ cõuersoꝝ, fecit deus ex
gentilibus aliquos eximios p̃dicatores, qui nubes dicunt, qm̃ pluunt docendo, tonant cõmi-
nãdo, choruscant miracula peragendo. Ideo quoq; nubes dicũtur, qm̃ supra cæteros pennæ
cõtemplationis volãt, terrena transiliunt, lumen veritatis à fonte sapiẽtiæ prius, copiosiusq;
participãt. Vnde de talibus scriptũ est: Qui sunt isti qui vt nubes volãt, & quasi columbæ ad Esaiæ. 60
fenestras suas. Fulgura in pluuiã fecit. i. terribiles cõminationes de futuro iudicio & pœnis in
ferni in dulces cõsolationes de futura felicitate sanctoꝝ mutauit. Prædicatores eteñi terrent
cõminando supplicia, & refrigerant promittẽdo gaudia sempiterna. Qui producit vẽtos. i.
inspirationes seu motiones ad bona, de thesauris suis. i. de diuitijs suæ liberalissimæ deitatis, q
percussit primogenita Aegyti. i. capitalia vitia hominum terrenoꝝ destruxit, cõuertẽdo eos
ad gratiam, ab homine vsq; ad pecus. i. à philosopho seu doctore vsq; ad laicũ seu indoctum
Emisit signa & prodigia in medio tui Aegypte. i. per vniuersum mundum. Quemadmodũ

dicitur: Illi profecti prædicauerũt vbiq; dño cooperante & sermonẽ confirmãte, sequẽtibus D
Mar. vl. signis. Et: Misit Iesus discipulos, dicens: Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mũda-
Matt. 10 te, dæmones eiicite, in Pharaonẽ & in omnes seruos eius. i. principes huius mundi, & eorum
satellites. Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes, hoc accipi potest in bono atq;
Prouer. 11 in malo. Gentes enĩ & reges ad æternã vitam pordinatos percussit & occidit deus, nõ quan-
tũ ad esse naturæ, sed quantum ad esse culpæ. De qua occisione Christus testatur: Qui volue-
rit animam suam saluam facere, perdet eam. Sicq; gẽtes & reges desierunt esse eo modo quo
dicitur: Verte impios, & non erunt, desierunt enĩ esse, non quod fuerunt, sed quales fuerunt.
Secundo accipit in malo, videlicet de gentibus & regibus reprobis, quos deus percussit & oc
cidit spiritualiter, deserendo eos in morte infidelitatis & culpæ, qualiter etiam dicitur indu-
Exodi. 10 rasse Pharaonem. Seon regem Amorræorũ. Seon interpretatur tentatio oculorum. Vnde si
11. 14 gnificat luxuriosum. Og vero interpretatur congregans, & designat auarum. Talibus autẽ
vitijs implicatos deus occidit secundum modum prædictũ, & omnia regna Chanaan. i. sup-
borum. Chanaan enĩ interpretatur possidens, significatq; superbos, quia supbi alios posside-
re præsidendo & dominãdo nituntur. Et dedit terram eorũ. i. regnum cœlorũ, quæ est terra
viuentiũ, in qua dæmones supbi creati sunt, & ad quã possidendam vniuersi hoĩes facti sunt,
Luc. 12 sed multi peccando seipsos impediunt. Hanc autem terram dedit deus in hæreditatem po-
pulo suo Christiano electo & pauco, cui ait: Nolite timere pusillus grex, quia complacuit pa
tri vestro dare vobis regnũ. ¶Domine nomẽ tuũ in æternũ⌋ pmanebit. i. æternalr nomi- 13
naberis ab adorantibus atq; laudãtibus te, pcipue i patria, ⌊domine memoriale tuum⌋ id ẽ E
gloriosa & memorabilis operatio tua, videlicet magna miseratio tua recoletur & perseuera
bit, ⌊in generationem & generationem, ⌋. i. p omnium generationum successionem vsq;
ad mundi cõsummationem. Hoc enĩ memoriale dei in euangelio Christi conscriptum est,
nec tradetur obliuioni q̃diu euãgeliũ legitur, & ecclesia durat ¶Quia iudicabit dñs populũ 14
Deute. 32 suũ, & in seruis suis deprecabitur. ⌋ Istũ versiculũ q̃tũ ad verba & sensum ponit Moyses, nisi
q ibi dicitur in fine versiculi, miserebitur. Itaq; iudicabit dñs populum suum, in præsenti vi-
Psal. 42 ta, iudicio piæ discretionis, discernẽdo eos ab impijs voto, cõuersatione & merito. Vnde de
Johan. 12 hoc iudicio ait: Nunc iudicium est mũdi. In die vero nouissimo, vel in hora mortis eorũ iu-
dicaturus est eos iudicio beatæ remunerationis, dando sententiam iudicialẽ pro eis, sicut le-
Apoca. 18 gitur: Exultate cœli & sancti apostoli, & pphetæ, qm̃ iudicauit deus iudicium vestrum, &
Johan. 9 in seruis suis, qui sibi fide & opere parent, deprecabitur exaudiendo preces eorum, iuxta illd;
Peccatores deus nõ audit, sed si quis cultor est dei, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. Et
Job. 8. Iob: Si omnipotentem fueris deprecatus, si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad
te. ¶Simulachra gentium, ⌋ quantum ad materiam, imò quo ad totam substantiam, sunt 15
⌊argentum & aurum, ⌋ seu simile aliquid. Nam quædam ex ære, quædã ex stanno conflan-
tur. Tota autẽ substantia artificialiũ est eorũ materia, secundum philosophũ. Sũt vero simu-
lachra hæc ⌊opa manuũ hoĩm⌋ q̃tũ ad formã accidentalẽ, nã artifices ea formant & faciũt.
¶Os habẽt⌋. i. non verũ, sed similitudinarium, ⌊& nõ loquentur, ⌋ quãuis interdũ dæmo 16
nes p ipsa loquuntur. Simili modo, ⌊oculos habẽt & nõ videbũt. ¶Aures habẽt & nõ au- 17
dient, ⌋ cuius ratio est, ⌊neq; enĩ est spũs⌋. i. forma vitalis, anima rationalis, aut certe anhe-
litus, ⌊in ore ipsorũ. ⌋ Idcirco habere non valẽt opera vitæ, qualia sunt, loqui, videre, audi-
re, &c. ¶Similes illis⌋ simulachris ⌊fiant qui faciũt ea, ⌋ puta artifices, ⌊& oẽs qui confi- 18
dunt in eis, ⌋ videlicet hoĩes vani, & maxime illi q faciũt talia fieri, quatenus sicut simulachra
illa nõ loquunt, nec vident, nec audiunt, nec spm̃ habent, sic isti nec vera neq; salubria profe F
rant, intelligant, audiant, sed nec spiritum gratiæ sortiantur, quod nõ imprecando, sed pro-
nuntiando dici putemus. De horũ autẽ versuũ literali ac mystica explanatione plenius dictũ
Psalm. 113 est in expositione psalmi, cuius exordium est, In exitu Israel de Aegypto. ¶Domus Israel 19
benedicite dño, ⌋ Ad literam Dauid hortatur Iudæos ad laudem diuinam, dicendo, domus,
id est, populus Israel, benedicite domino, ipsum laudando, quod referẽdum est ad vndecim
tribus. Nã de Leui fit mentio specialis, dũ subditur, ⌊domus Aaron, ⌋. i. sacerdotes legales,
ex Aaron nati, ⌊benedicite domino, ⌋ ¶Domus Leui⌋. i. familia, populus, seu congrega 20
tio Leuitarũ, ⌊benedicite domino. ⌋ Tamẽ domus Aaron etiã ex Leui descendit. Qm̃ (sicut
Exodi. 6 scriptũ est) Leui genuit, Gerson, Chaath, & Merari. Chaath vero genuit Amrã, de quo na-
ti sunt Moyses, Aaron, & Maria. Sed nũc accipiunt Leuitæ prout à sacerdotibus distinguũ-
tur, vtpote pro inferioribus tẽpli ministris. Spũaliter p domũ Israel intelligẽda est ecclesia
Christi, p domũ Leui, ministri altaris, p domũ Aaron, sacerdotes atq; plati ecclesiæ militãtis
⌊qui timetis dominum, ⌋ timore filiali, vel saltem initiali, qui timores non differũt realiter,
sed gradualiter, scilicet secundũ pfectũ & imperfectum, ⌊benedicite dño⌋ tales qppe digni
Psalmo. 2 sunt deũ laudare, iplẽtq; q̃d dictũ est supra. Seruite dño in timore, & exultate ei cũ tremore.
¶Benedictus dominus ex Sion, ⌋ id est, ex templo constructo in mõte Sion benedicatur 21
deus

A deus,seu benedictus esse noscatur per hoc q in templo illo solenniter celebrant laudes diuinæ
⌊qui habitat in Hierusalem⌋ ciuitate Metropoli in Iudæa,hanc eñ deus elegit vt in ea tem-
plum ædificaret,ad quod omes Iudæi certis temporibus confluebant,atq; in eo sacrificia offe
rebant,quę non licuit eis offerre,nisi in vno loco templo constructo. Vnde in libro Regũ sæ- 3. Regũ. 1
pe redarguunt,quoniam immolabant in excelsis.i.in locis sublimibus. Hinc Moyses loquens Deuter. 12
populo huic. Caue(inquit)ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris,sed in eo quẽ
elegerit dominus in vna tribuum tuaℽ. Hic autem locus fuit Hierusalem, prout dominus lo-
quit: Elegi Hierusalem vt sit nomen meum ibi. Tropologicè vero: Benedictus sit dominus 2. Para. 6
ex Syon,hoc est,ab ecclesia militante,diuina contemplante,laudet deus omnium dominus,q
habitat in Hierusalem,cœlesti.s.in ecclesia triumphante, diuinæ pacis dulcedine perfruente.
Ecce Psalmum decorum atq; iocundum audiuimus,in cuius principio inuitamur ad bene-
dicendum domino deo nostro,eo quòd ipse bonus & dulcis existat & nos gratis elegerit,atq;
vniuersa potenter & liberè condidit. Igitur bono domino,mente ab omni malitia purificata
reuerenter ministremus,suauiq; domino sine zelo amaro,sine ira & disceptatione, sine omni
perturbatione & amaritudine psallamus,benedicamus, obsequamur,ac vniamur,pensantes
illud Iacobi: Si zelum amarum habetis,& contentiones sunt inter eos,nolite gloriari,& men Iaco. 3
daces esse aduersus veritatem. Vnde dicitur: Non sit inter vos radix germinans fel,& amari- Deute. 29
tudinem. Hinc quoq; Apostolus exhortat: Pacem sequimini cum omnibus,& sanctimoniam Hebræ. 12
sine qua nemo deum videbit,contemplantes,ne qua radix amaritudinis sursum germinans
impediat,& per illam inquinentur multi.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXXXV.

¶Argumentum.

B ¶Titulus Haleluia. Hic psalmus totus de laude diuina,ad quã Propheta intendens omnes
adhortari,recenset diuersa eius magnalia & beneficia, quæ pluribus præstitit, potissimum in
Aegypto,& populo Idumæorum. Interim autem mirum in modum studet nobis misericor
diam dei commendare,adeoq; omnes versus in fine reciprocant de misericordia eius. Habet
in summa(vt Nicolaus de Gorra ipsum diuidit)duas partes. In prima quippe inuitat omnes
ad confessionem diuinę laudis. In secunda assignat eiusdem duas causas, nempe diuinam bo-
nitatem,ibi: quoniam bonus: Et ipsius bonitatis excellentiam,ibi: quoniam in seculum. Au-
thor expositioni literali mystica etiam nonnulla interponit.

¶Expositio Tituli.

¶Est quoq; titulus psalmi præsentis, Haleluia. Nam ad laudem diuinã psalmus nos iste in-
uitat,& in materia plurimũ conuenit cum psalmo immediate pręhabito. Merito etiam addit Psal. 144
in fine cuiuslibet versus ista particula. Quoniam in ęternum misericordia eius. Nam misera-
tiones dei sunt super omnia opera sua,imò quicqd boni in nobis est,ex misericordia dei pro-
fluxit,incessabiliterq; egemus misericordia creatoris. Ait igitur.

¶Expositio Psalmi.

1 C Onfitemini domino quoniam bonus,quoniam in æternum misericordia eius⌋
Versiculus iste in hac tertia quinquagena frequẽter expositus est. Plures etẽm
2 psalmi ab hoc versu(vt patuit)inchoant. ¶Confitemini⌋ Laudãdo ac bene-
dicendo ⌊deo deorum⌋.i.deo sancto & benedicto, vero, viuo,atque æterno,
qui est deus deorum.i.vniuersorum,qui vel participatiuę vt angeli sancti, ho- Psal. 49.
minesq; præcipui,vel mẽdaciter vt dij gentilium Idololatraℽ appellati sunt dij
Omnium enim horum deus immensus & adorandus creator est,& eos qui participatiuę dij di
cuntur,saluauit per gratiam. Eos vero qui mendaciter dij vocant, & intellectuales creaturæ
sunt,ęternaliter condemnauit per æquitatis censuram,sicut sunt Iupiter, Mercurius, Satur-
3 nus,Mars,Hercules,atq; consimiles. ¶Confitemini domino dominorum⌋ Hoc est,deo q
omnibus vniuersaliter dominatur,qui est rex regum & dominus dominantium,ad quem cõ-
paratur omnis creatura, sicut minister ad dominum. De quo scriptum est: Deus cœloℽ,crea Apo. 19
tor aquarum, & dominus totius creaturæ. Et iterum: Domine rex omnipotens in ditione Judith. 9.
4 tua cuncta posita sunt,& non est qui tuæ possit resistere voluntati. ¶Qui facit mirablia ma Hester. 13
gna solus.⌋ Superius dictum est. Benedictus dominus deus Israel,q facit mirabilia solus. Nunc Psalm. 71
vero de eo asserit. Qui facit mirabilia magna solus. Sed vtiq; dicto obuiare videt,quod Aplus
de Antichristo ait: Reuelabit(inqt)ille iniquus,cuius erit aduẽtus scdm opationem satanæ in 2. Thess. 2
omni virtute,& signis,& prodigijs mẽdacibus. Vbi doctores adserunt,q licet miracula Anti-
christi erũt mẽdacia quantũ ad finẽ,qm ordinabunt ad hoim seductionẽ,erũt tñ realiter ve-
ra miracula. Vnde scriptum est: Habebat bestia.s. Antichrus cornua duo similia agni,& fe-
cit signa magna,vt etiam ignem faceret de cœlo descendere in conspectu hoim, & seducit ha Apo. 13
bitantes in terra propter signa quæ data sunt illi. Et respondendum quòd aliquid dicitur esse

mirabile dupliciter scilicet, respectiuè seu quantum ad aliquē, sicut eclypsis solis illi mirabilis D
est q causam eius ignorat, non est tamen absolute mirabilis. Taliter vero mirabilia asserunt,
quęcūq; excedūt cognitionē alicuius, seu modū, virtutē, ac ordinē causalitatis quarūdā causarum na-
turaliū creatarum. Talia tamen fieri possunt arte magica, atq; à dæmone: & maximè fient tem-
pore Antichristi. Alia vero dicunt mirabilia simpliciter & absolute, vez quę totius creaturæ
facultatē, & omniū causarum naturaliū potestatem transcendunt, sicut sunt statio solis illumina-
tio cęci nati, resurrectio mortui, penetratio dimensionū, trāssubstātiatio naturarum. Et de istis
loquit Propheta: fiūtq; à deo dūtaxat, nam & si homo fidelis talia facere perhibeatur, non fa-
cit ea nisi instrumētaliter, vel potius dispositiuè seu occasionaliter. ¶[Qui fecit coelos in in- „ 5
tellectu.] Hoc est, intellectualiter. s. secundum ordinem suæ æternæ sapientiæ, secundū idea- „
lem rōnem mentis diuinæ, secundū dictamen intellectus & liberè non ex necessitate naturæ,
Prouer.3 vt qdā philosophorum opinati sunt. Vñ dr: Dñs sapia fundauit terram, stabiliuit coelos prude-
tia. ¶[Qui firmauit.] Hoc est, firmiter collocauit, [terram super aquas.] maris oceani, seu „ 6
cæterorum fluuiorum. Non q terra operiat aquas, vel oībus partibus earum superior sit, sed quoniā
ripæ terræ supereminent aquis. Vel dicit terra firmata super aquas, hoc est, iuxta aquas, quē-
Iohā.4 admodū dicimus: Colonia sita est super Rhenū. Sicq; (vt ait Cassiodorus) Iesus fatigatus ex
itinere sedit sup puteū. Porrò in oībus versibus istis subintelligendū est: Confitemini dño, vt
Gene.1 sit sensus: Qui firmauit terrā super aquas. i. confitemini dño qui firmauit terram super aquas.
Et ita in alqs. ¶[Qui fecit luminaria magna.] Quemadmodum dicitur. Fecit deus duo lu- „ 7
minaria magna. Luminare maius vt præesset diei, & luminare minus vt præesset nocti. Et
hoc est, quod modo subiūgit. ¶[Solem in potestatem diei.] Hoc ē, vt suo splendore ac mo- „ 8
tu diē causaret. ¶[Lunā & stellas (fecit) in ptātem noctis.] Hoc ē, vt nocti præessent, aerem „ 9
Exo.10 aliqualiter illustrādo, ne sint omnimodę atq; palpabiles tenebrę tpe noctis. Oīa hęc fecit de E
Mystice. us in intellectu. Deniq; iuxta intelligentiā spūalem fecit deus coelos. i. ciues coelestes & ho-
mines spūales, cōuersationē in coelo habētes, in intellectu, dādo eis cognitionē supernaturalē
ac mysticā. Qui firmauit terrā. i. ecclesiā, sup aquas. i. fidē lauachrumq; baptismi in quo pctā
donant, & virtutū firmitas baptismo infundit. Qui fecit luminaria magna. s. solem. i. Christū
secundum q homo est, in ptātem diei. i. vt homines virtuosos, perfectos, atq; præclaros illu-
Malac.3. stret, sine aduocato intercedente ac mediante. Propter quod dñs ait: Orie vobis timentibus
nomen meum sol iustitiæ. s. Chrus. Lunam. i. virginem gloriosam, sanctā Mariā, de qua dr:
Cantic.6 Quæ est ista quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, & stellas, hoc est, Apostolos atq; docto-
Danie.12 res, de qbus dictū est: Qui multos erudiūt ad iustitiā, quasi stellæ fulgebūt in ppetuas ęternita-
tes, in ptātem noctis. i. ad intercedendū pro pctōribus, vt sint intercessores & aduocati mise-
rorum, quod maximè cōpetit virgini benedictę, reginę, ac matri misericordię. Vel sic: Qui fecit
solem in potestatem diei hoc est, qui donum sapientiæ dedit perfectis. Lunam & stellas, id est
inferiora dona spiritus sancti, in potestatem noctis, hoc est, imperfectioribus ea infudit, non
quòd dona spiritus sancti sint diuersa, imò qui vnum sortitus est, omnia septem adeptus est. F
Sed quia in viris perfectis donum sapientiæ magis abundat. Qui percussit Aegyptū.] Hoc „ 10
est, habitatores Aegypti, [cum primogenitis eorum.] occidendo omne primogenitū in ho- „
minibus atq; pecoribus. ¶[Qui eduxit Israel de medio eorum.] Videlicet Aegyptiorum, „ 11
cuius eductionis forma subiungit. ¶[In manu potenti.] Hoc est, operatione virtuosa, quan- „ 12
tum ad minora miracula, quę Magi quoq; Pharaonis fecerūt, [& brachio excelso.] i. operatio- „
ne supernaturali atq; terribili, quātum ad maiora miracula quę illi facere non valebāt, quę oīa
in libro Exodi plenius continent. Spūaliter aūt educit deus Israel. i. electos de medio eorum, id ē
de hoc mūdo fallaci & societate, ac vita hoīm mundanorum. Sicut superius dictū est: Protexisti
Psalm.63 me à conuētu malignātiū. Ad quā eductionē hortat nos Apłus: Deponite vos scdm pristinā
Ephe.4 cōuersationē, veterē hoiem, q corrūpit scdm desideria erroris, & renouamini spū mentis ve-
2.Cor.6. strę. Vnde iterum ait: Exite de medio eorum, & immundū ne tetigeritis. s. p cōsensum. Sic āt deus
educit electos in manu potēti & brachio excelso. Nā & qsdā cōpellit itrare, & qsdā cōuertit p
miracula, qsdā p ispirationē occultā, qsdā p alias supnaturales ac admirabiles vias, put multi
nrm verè experti sunt. ¶[Qui diuisit mare rubrū in diuisiões.] i. in ptes à seinuicē distātes atq; „ 13
Exo.4 partitas. Sicut legit: Dixit dñs ad Moysen: Tolle virgā tuā & extēde manū tuā sup mare & di-
uide illud. Et post pauca abstulit de° illud flāte vēto vehemētissimo. Quidā āt eo q nūc dictū
est pluralr in diuisiões asseūt mare rubrū fuisse diuisum in duodecim partes scdm nūerum tribuū
Isrł, ita q qlibet trib° iuit p viā specialē, sed hoc alijs nō videt, pter qd dicūt sic eē itelligēdū,
qd nūc dr mare diuisum fuisse in diuisiões. i. in ptes duas, ita q aq à se diuisę & cōsolidatę erāt
filijs Israel pro muro à dextris, & à sinistris. ¶[Et eduxit Israel.] Hoc est, populū Iudæorum, „ 14
[per mediū eius.] vez maris rubri. Nō q ibāt p ipsam aquā, sed p locū arentē, in quo paulo- „
Exo.14 ante aqua maris currebat. Vnde legitur: Filij Israel ambulauerunt per medium sicci maris.
Dicitur autē mare hoc rubrū, non quòd aqua sit rubra, sed quoniam rubræ apparent propter.

A
terram rubram super quam fluunt. ¶Et excussit⌋ Hoc est, submersit & interfecit, ⌊Pha-
15 raonem⌋ regem Aegypti, ⌊& virtutem⌋.i. exercitum ⌊eius in mari rubro⌋ dum perseque- Exo.14
bant filios Israel, prout scriptum est: Inuoluit eos dominus in medijs fluctibus, & subuertit ro
16 tas curruum, ferebanturq; in profundum. ¶Qui traduxit populum suum⌋ Israeliticum, Exo.14.32.
⌊per desertum⌋ annis quadraginta, quoadusq; consumeretur omnis generatio quę murmura- Deute.29
uit contra dominum. Spiritualiter diuidit deus, hoc est seculum istud amaritudine vitiorum Mystice.
& fluxu luxuriæ plenum, in diuisiones, dum per varias vias electos suos educit ad vitam reli
giosam, seu patriā beatorum. Excutitq; Pharaonem.i. diabolum, & virtutē eius videlicet an-
gelos satanæ, in mari rubro, hoc est, in fonte baptismatis, Christi sanguine rubricati, quia vir
tute baptismi superatur potestas diaboli, & vasa sua sibi tolluntur, Christo quoq; incorporantur.
Traducit etiā deus populum suum fidelem per desertum.i. mundum istum virtutibus destitu
17 18 tū, illuminādo corda eorum ne errent in via. ¶Qui percussit reges magnos, hic locus vsq; ad id. Psal. 134.
19 20 21 ¶Quia in humilitate nostra memor fuit nostri⌋ In præcedenti psalmo literaliter ac spiritua-
22 23 liter expositus est. In persona itaq; Israeliticæ plebis loquens Propheta, adiecit. ¶Quia in hu
militate nostra⌋ Hoc est, in afflictione qua ab Aegyptijs opprimebamur, & in humili prece
qua ad deum pro liberatione clamauimus, ⌊memor fuit nostri, id est, per effectum misericor
24 diæ suæ ostendit se memorem nostri fuisse, erudiendo nos, sicut subiungit. ¶Et redemit
nos ab inimicis nostris⌋ Aegyptijs. Moraliter quoq; memor fuit, & est deus ecclesiæ suæ,
omnisq; Christiani in sua humilitate. Siue per humilitatem intelligatur oppressio tribulationis
B siue interior humiliatio mentis. De qua Petrus nos admonet: Humiliamini sub potenti ma- 1. Petri.5.
nu dei. Et redemit nos ab inimicis nostris, inuisibilibus (puta dæmonibus) precio proprij san
guinis. Sicut ait Apostolus: In fide viuo filij dei, q dilexit me & tradidit semetipsum pro me. Gala.2.
Et iterum inducit: Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, sed pretioso sangui- 1. Pet.1
25 ne Christi. ¶Qui dat escam omni carni⌋ Hoc est, omni animali. Ponit em̄ partem pro to-
to. Omnibus autem viuentibus vita sensitiua prouidit deus per seipsum, vel causas secundas
de necessarijs ad viuendum. Quemadmodum dicit Saluator: Respicite volatilia cœli, quia nō
serunt, neq; metunt, & pater vester cœlestis pascit ea. Et iterum: Nonnē quinq; passeres væ- Matth.6
neunt dipondio & vnus ex illis non ē in obliuione coram deo. Maledictus est ergo error eorum Luce.4 Matt.10
26 qui omni scientiam aut prouidentiam dei negauerunt aut negant. ¶Confitemini deo cœ-
li⌋ Specialiter deus vocatus est deus cœli: Primo quoniam inter corporales creaturas cœlū
excellit. Secundo, quoniam dominus testatus est. Cœlum mihi sedes est. Tertio, quoniam in
27 cœlo deus excellentius operatur, clarius conspicitur. ¶Confitemini domino dominorum, quo- Esai.66
niam in æternum misericordia eius⌋ Ecce psalmū incomparabili iocunditate plenum audiui
mus, qui vtiq; deum amantibus, eiusq; misericordiam cognoscentibus, & expertis dulciter sa
pit, & quid miseris nobis esse aut dici potest suauius, nisi quoniam in æternum misericordia
eius, propter quod decet nos totiens spiritualiter exhilarari, atq; diuino amore succendi,
quotiens canimus, quoniam in æternum misericordia eius. Inuitat autem nos psalmus iste ad
C reuerentiam creatoris dum eum appellat deum deorum, & dominum dominorum, dum in-
super magnalia eius describit, & ipsius iustitiam tam euidenter commendat. Misericordiæ
igitur dei semper memores simus, & deo altissimo grati ac reuerenter subiecti esse curemus.
Et quicquid boni in nobis est, quicquid mali euasimus, quicquid boni peregimus, totum mi-
sericordiæ dei cordialissimè ascribamus, dicentes ex animo illud Hieremię: Misericordię do Threno.3
mini, quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes eius. Illud quoq;. Misera Esa.63
tionum domini recordabor, laudem domini super omnibus quæ reddidit nobis dominus, &
quæ largitus est nobis secundum indulgentiam suam.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM CXXXVI.

¶Argumentum.

¶Titulus Hieremiæ (aliàs) Psalmus Dauid propter Hieremiam, propheta docet nos hic flere tum propter incolatū huius vitæ, tum propter dilationē regni cœlestis. Vnde sub typo populi Israel in captiuitate Babylonica lamentantis, instruit nos qui captiui tenemur peccatis vt defleamus miseriam nostram, donec liberati exultemus in cœlesti Hierusalem. Diuiditur in duas pręcipuas partes, nam in prima agit de captiuitate iustorum sub miserijs huius seculi. In altera vero eorum imprecatio pro se captiuātibus, ibi: Memor esto dn̄e. Author biphariā interp̄tatur hunc psalmū, in primis equidem literaliter: deinde iuxta tropologiam.

¶Expositio Tituli.

¶Assignatur autem psalmo huic pro titulo, psalmus Dauid propter Hieremiā, quia in psalmo præsenti tractat Dauid de his de quibus Hieremias copiosius prophetauit & scripsit. Loquitur em̄ de tēpli destructiōe atq; Iudaica populi captiuitate, q̄s Hieremias in Threnis abundāter describit ac plangit. In persona itaq; populi Iudæorum captiui loquitur Propheta. Thren.5.

¶Expositio Psalmi.

Super

Vper flumina (inquit) Babylonis⌋ Hoc est, iuxta aquas Caldææ, in qua flumi- 1
na multa decurrunt, ⌊illic sedimus⌋ id ē, habitauimus septuaginta annis, sicut
Hieremias prædixit. Vnde cõmuniter dicimus. Ille sedit ibi ann[illegible]res, hoc est
Deuter.1 habitauit. Et iuxta talem modũ loquendi ait Moyses: Sedistis in Cades Bar-
næ multo tempore, ⌊& fleuimus⌋ propter nostram captiuitatem. Magis ta-
4.Reg.25 men propter templi destructionẽ, sicut subiungit: ⌊dum recordaremur (tui ó)
Syon⌋ .i. templi à Salomone constructi, à Babyloniis vero destructi in monte Syon. ¶In 2
salicibus⌋ Hoc est, inter arbores infructuosas & aridas, ⌊in medio eius⌋ .i. quæ fuerunt in me
dio Babylonis, ⌊suspendimus organa nostra⌋ .i. ab omi cantico iocunditatis cessauimus. Nõ
solũ propter recordationẽ Syon, sed etiam ¶Quia illic interrogauerunt nos q captiuos du- 3
xerunt nos verba cantionum.⌋ Scilicet Babylonii, seu Caldæi. ¶Et qui abduxerunt nos⌋ 4
A terra p̃rm nostrorum in Babylonẽ, dicentes: ⌊hymnũ cantate nobis de cãticis Syon⌋ quæ ca
nere solebatis in templo Hierl̃m. Hoc dixerunt irridendo & nostro planctu cõgaudendo, no
stramq; tristitiã exaggerando. Nos aũt respondimus eis. ¶Quomodo cãtabimus cãticum 5
domini⌋ Hoc est, laudes diuinas, ⌊in terra aliena?⌋ .i. in Caldæa Idololatriæ dedita. Hoc nẽ
pe nõ decet ne videamur non curãtes de nostra trãslatione templiq; destructõe. Idcirco cum
iuramento affirmo. ¶Si oblitus fuero tui Hierl̃m⌋ Ego populus inde translatus .i. si desiero 6
tuã deuastationẽ deflere, vel pro tua reparatõe orare, ⌊obliuioni det dextera mea⌋ .i. ego ipse
seu tota virtus mea obliuioni tradat à deo, ita q pereat. ¶Adhæreat lingua mea faucibus 7
meis⌋ In tm̃ q loqui non possim, ⌊si non meminero tui.⌋ orãtes vt reædificeris. ¶Si non 8
proposuero Hierl̃m in principio lætitiæ meæ⌋ Hoc est, ipsi ipsa Hierl̃m fuerit mihi prima cau
sa seu principiũ quoddã lætitiæ, non inquãtũ destructa est, sed prout cõcipio eã vt reædifican
dã ita q in spe reparatõis ei⁹ pri⁹ lętor q̃ in aliis iferioribus rebus. Vel sic: Si nõ ꝓposuero &c. E
id est, si eueniẽte mihi causa lætãdi, nõ prius meminero Hierl̃m, dolendo de eius destructione,
atq; orãdo pro ipsius restauratõe: tunc prędicta mala quę imprecatus sum, mihi contingant.
¶Memor esto dñe (ad vlciscendũ) filiorum Edom⌋ Hoc ē, Idumæorum descendetiũ ab Esau 9
Genes.25 fratre Iacob: q Esau alio noĩe dictus est Edom, ⌊in die Hierusalẽ⌋ .i. memor esto ó dñe iniqta
tis eorum quã fecerũt in die, hoc ē, tpe destructionis Hierusalem, q̃d fuit tẽpus vindictæ ipsius.
¶Qui (filii Edom) dicũt⌋ Hoc ē, locuti sunt Babyloniis ⌊exinanite, exinanite⌋ .i. humilia- 10
Gene.27. te atq; destruite Hierusalẽ, ⌊vsq; ad fundamentũ in ea⌋ .i. funditus eã deiicite. Sicut em̃ Esau
persecutus est Iacob, Idumæi penè semp molesti fuerunt Iudæis, Vnde Abdias ait ad populũ
Idumęorum. Propter iniquitatẽ in frẽm tuum Iacob operiet te confusio, peribis in æternum. In
his ergo versiculis orauit Propheta pro iusta vltione Idumęorum, qui consilio auxilioq; fuerũt
Caldæis contra Iudæos. Nunc prophetat de Caldæorum deiectione. ¶Filia Babylonis mi- 11
sera⌋ Hoc ē, ó infelix gens Babylonis, ⌊beatus (est ipse deus) q retribuet tibi⌋ per Cyrũ regẽ
Medorum, & Dariũ regẽ Persarum ⌊retributionẽ tuã⌋ .i. iustã vindictã pro tuis sceleribus ⌊quã
4.Reg.25 (.i. cui similem) retribuisti nobis⌋ exigentibus nostris peccatis. Sicut em̃ Caldæi destruxerũt
Hierusalẽ & populũ eius interfecerũt, sic per se ac Mœdi euerterũt funditus Babylonẽ, & ha-
bitatores eius peremerunt. ¶Beatus q tenebit & allidet paruulos suos ad petrã.⌋ Hoc ē, ve 12
re felix est deus, q per Mœdos ac Persas tenebit p pedes, & allidet .i. cõfringet, occidet, & con F
teret, paruulos suos .i. pueros & infantes Babyloniorum, q dicunt paruuli dei, q a ab eo creati, ad
petrã .i. parietẽ saxeum. Persi em̃ & Mœdi ex nimia crudelitate tenuerũt & alliserũt hoc mo-
Esai.13 Ibidẽ. do paruulos Babylonis, q̃d dñs ita p̃dixit. Suscitabo sup vos Mœdos, q argentũ nõ quærant,
nec aurum, & lactãtibus nõ miserebunt. Rursusq;: Infantes eorum allident in oculis eorum. Hãc aũt
vltionẽ petit Propheta zelo iustitię, cõformãdo cor suũ æquitati diuinę, petitq; vt in p̃nti pu
niant ne pluribus noceãt, grauius peccent, & damnabilius pereant.

¶Explanatio tropologica eiusdem Psalmi.

MYsticè vero per Babylonem significat seculum præsens confusione vitiorum reple-
1.Petri.5. tum. Babylon nãq; interpretat confusio. Vnde Petrus in fine primę suę Canoni-
cæ, Romã nominat Babylonem, dicendo: Salutat vos Ecclesia quę ē in Babylone
coelecta. Sancti itaq; q in hoc mundo tanq̃ exilio quodã viunt, non habentes hic
Hebrę.13. manentẽ ciuitatẽ, sed futurã inquirẽtes. Huius miserrimę vitę incolatũ deplangũt, & dicunt:
Sup flumina Babylonis, hoc ē, iuxta diuitias atq; delitias huius mundi, quę tanq̃ flumina cur-
runt ac defluunt, illic sedimus, tanq̃ exules in humilitate præcipua, & fleuimus, præ desiderio
patriæ cœlestis, dum recordaremur Syon, hoc ē, dum contemplaremur gaudia triumphan-
Philip.3. tis ecclesiæ, deum facie ad faciem speculantis. Hoc conuenit his q cum Apostolo cupiũt dissol
ui, & esse cum Christo, q promissiones cœlestes à longè aspiciunt & salutãt, cõfitentes, quo-
niam peregrini & hospites sunt super terram. Possunt quoq; per flumina Babylonis intelligi
Threno.3 tentationes, persequutionesq; mundi. De quibus fluminibus dicitur: Inundauerunt aquæ su-
per caput meum. Super hæc flumina sedent electi, dum in seculo isto plurimas sustinent ad-
uersita

A uersitates, persecutiones, pœnas, ac tentationes, & flent dum recordantur paradisi vnde eie-
cti sunt, & patriæ ad quam tendunt, dicentes illud: Infelix ego quis me liberabit de corpore Roma.7.
mortis huius. In salicibus, hoc est, inter homines infructuosos, vitiosos, & seculares, qui signi-
ficant per salices, qui sunt arbores infructuosæ & aridę, in medio eius. i. in medio huius mun-
di conuersantes ac positi, suspendimus organa nostra, hoc est, à prædicatione regni cœlestis,
& documentis sacrę scripturæ, quę est organum nostrum, cessauimus, quoniam spes nulla fuit
proficiendi. Vnde scriptum est: Vbi non est auditus, non effundas sermonem. Et alibi: In au- Ecci.32
ribus insipientium ne loquaris, ne forte despiciant doctrinam eloquij tui. Hinc dominus ait:
Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & non eris quasi vir obiurgans, quia domus ex- Ezechi.3.
asperans est. Vel: Suspendimus organa nostra. i. interdum ad tempus cessauimus à laude dei
iocunda, & contemplatione cœlestium propter dolorem propriorum defectuum, compassio- Roma.12
nemque proximorum, quos ire conspeximus per abrupta & deuia vitiorum. Nam & Apostolus ait: Matt.5.
Flere cum flentibus. Et beati qui lugent. Quia illic, hoc est, in Babylonia. s. in mundi vanitate,
interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos. i. homines pestilentes q suo exemplo pesti-
fero conati sunt nos inducere in seruitutem peccati, & captiuitatem diaboli, verba cantionū
spūalium ex derisione, vel cantionum secularium, quatenus cum ipsis cantaremus, gaudere-
mus, & epularemur. Et qui abduxerunt nos, affectu vel effectu à deo, à iustitia, à recta rōne,
hymnū cantate nobis de canticis Syon. i. ostendite nobis vera esse quę prędicatis de inuisibili
bus bonis. Rationē reddite nobis quid sit aīa, quid vita futura, quid infernus, quid paradisus.
Hoc dicunt illi de qbus dictū est. Non est qui agnitus sit reuersus ab inferis, quia ex nihilo nati Sapiæ.2.
sumus, & post hæc erimus tanq̄ non fuerimus. Venite ergo & fruamur bonis quę sunt, & vta-
mur creatura tanq̄ in iuuentute celeriter. Et illud: Comedamus & bibamus, cras enim morie Esa.22
mur. Istis igit respondent electi: Quomodo cantabimus canticum domini &c. qualiter loqui
poterimus verbū dei, hominibus vanis, illud spernentibus, q sunt terra aliena, qm̄ non colunt Matth.7
B à deo per grām, sed à dæmōibus per suggestionē indignā. Hinc nāque ait Saluator: Nolite san-
ctū dare canibus, neque margaritas vestras ponatis ante porcos, ne conculcent eas pedibus suis
Deniq; licet hō fidelis, ita organa sua suspendat, fortiter tamen semetipsum astringit & obli-
gat, q nequaquàm velit obliuisci cœlestis Hierusalem. Dicit enim: Si oblitus fuero tui Hieru-
salem, ciuitas dei summi non manufacta, sed æterna in cœlo parata, non quærendo te cogita-
tu verbo & ope, obliuioni det dextera mea, hoc est, salus mea dispereat, & virtus mea deficiat.
Adhæreat lingua mea faucibus meis, vt sim spiritualiter mutus, non loquendo verba vtilia, si
non meminero tui, sed rebus terrenis inhæsero. Si non proposuero Hierusalem cœlestem in Roma.12.
principio lætitiæ meæ, ita q ipsa sit mihi præcipua causa gaudendi in hoc mundo, quemad- Romañ.5.
modum ait Apostolus: Spe gaudentes. Et itē: Gloriamur in spe gloriæ filiorum dei. Vel in prin
cipio lętitię meę, itaque propter nullam carnalem aut secularem delectationem mihi occurrē-
tem, omittā plorare desideria huius Hierusalem. Vel de eius expectatione spūaliter exultare.
Hæc autem dicuntur non imprecando malum, sed prænūtiando quale malū futurum sit ei q obli
uiscit supernę Hierusalē. Deinde loquit contra hostes ecclesię. Memor esto dn̄e filiorum Edom
hoc est, hominū terrenorum, in die Hierusalem. i. tpe quo persequunt ecclesiā militantē. Edom
em̄ interptat sanguinea seu terrena. Vel in die Hierusalem. i. tempore generalis iudicij quādo Matt.25
electi separabunt à reprobis, separatiōe ęterna atque perfecta. Orat itaque vt impiorum malignitas
reprimat, & ecclesia liberetur. Qui dicunt exinanite exinanite, hoc ē, ecclesiā deijcite, fideles
C subuertite, vsque ad fundamentū. i. fidem existentē, in ea, hoc ē, in ecclesia. Conant em̄ nōnulli
nō solum opera bona, sed etiam fidē electorum euacuare ac dissipare. Filia Babylonis. i. gēs mū-
dana, ciuitas impiorum, vrbs synagogaque satanæ misera, beatus est iustus iudex deus oipotēs
q retribuet tibi retributionem tuā, hoc ē, iustā pœnā, quam retribuisti. i. inflixisti nobis iniu-
stè, persequendo populum dei. Eadem em̄ mensura qua mensi fueritis, remetiet vobis. Vnde Matth.7
apud Iohelem ait: Citò velociter reddam vicissitudinem super caput vestrum. Solet autē scri- Luce.6
ptura per filiā, totum populum designare, sicut dicitur: Descende, sede in puluere filia Baby Iohel.3
lon. Beatus, est deus iudex, q tenebit. i. comprehēdet, & allidet paruulos suos, hoc ē, inuidos, Esa.47
ecclesię inuidētes, & cęteros impios, q sunt paruuli sensibus atque virtutibus. Sunt etiam paruu
li, viles, & indigni diuino iudicio, quāuis propria æstimatione magni existant. Propriè vero
inuidi dicti sunt paruuli. Iuxta illud: Paruulum occidit inuidia. Hi autē sunt paruuli dei quā- Iob.5.
tum ad esse naturæ, seu ratione creationis. Sunt tamen paruuli dæmonum quantum ad culpā
& operationem. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est. Allidet itaque. i. destruet & 2. Petri. 2
damnabit, paruulos istos, hoc est, vagos fluctuantes, spirituali magnitudine carētes, ad petrā
hoc est, Chr̄m, qui (teste scriptura) est reprobis lapis offensionis, & petra scandali. Vel ad pe- Esaię.8
tram. i. ad fundum inferni: quando dicturus est eis: Ite maledicti in ignem æternum. Hortat 1. Petri.2.
nos spiritus sanctus in psalmo præsenti hunc mundum despicere, omnem florem ac prospe- Romañ.8
ritatem ipsius, vanitatem, fallaciamque putare secularē lętitiā, consolationē carnalē, & omnem Matt.25

munda

mundanum amorem funditus extirpare. Ad cœlestia quoq; cum ardenti affectu ac lachrymis D
suspirare, ęterna diuinaq; bona incessabilr contemplari, gaudiorum cœlestiũ & inuisibiliũ pro-
missorum nullatenus obliuisci. Qm̃ deum amare & ista appetere est ad p̃riam tendere, & tanto
amplius festinamus tanto celerius ad supernã Hierusalem imus, quãto ista feruentius desidera
1.Johan.2 mus, quæ vtiq; nequeũt feruidè diligi, nisi mundus spernat. Ideo nãq; admonemur. Nolite di
ligere mundũ, neq; ea quæ in mũdo sunt. Si quis aũt diligit mundũ, non est charitas p̃ris in eo.
Ecce quid clarius dici potuit à beato Apostolo.

COMMEMTARIVS IN PSALMVM CXXXVII.

¶Argumentum.

¶Titulus: Ipsi Dauid, in hoc psalmo intẽdit Propheta nos om̃es hortari verbo & exemplo
ad diuinã laudẽ & grãrum actões. Vnde collaudãs varia & multiplicia dei beneficia, quæ tum
priuatim tum cõiter toti humano generi p Chr̃m cõtulit. In p̃sona viri iusti vel etiam totius
ecclesiæ explicat adfectũ suũ & desideriũ augendę laudis diuinę, monens interim vt reges terrę
agnoscãt deũ excelsum: orat quoq; ne deus benedictus despiciat creaturas quas condidit. Par
tit bipharia. Primo nãq; Propheta exhibet semetip̃m in laudis formã & exemplũ. Et tũ mox
quoq; exprimit suum dilatãdæ laudis desideriũ, ibi: Confiteant tibi dñe omnes reges terræ.
Author exponit ipsum de quolibet fideli vnico commentario.

¶Expositio Tituli.

¶Habet autem psalmus iste nunc declarãdus hunc titulũ, psalmus ipsi Dauid. i. psalmus iste E
à Dauid conscriptus, conuenit ipsi Dauid, hoc est, omni fideli ac deuoto, vel toti ecclesiæ, in
cuius persona loquens beatus Propheta, ait.

¶Expositio Psalmi.

COnfitebor tibi domine⌋ Confessione laudis & grãrum actionis, ⌊in toto cor- 1
de meo⌋. i. cunctis viribus animæ meæ. Loquẽdo de viribus eius superioribus
ac diuinis, vz intellectu & voluntate. i. attentè & affectuose, fidelr & ardenter
te laudabo. Vel: In toto corde meo. i. corde omnino conuerso ad te, adhæren-
teq; tibi, ita quòd pro nulla parte erat conuersum ad terrena, vana, atq; carna-
lia. Sz amor tu⁹ illud totalr possidebit, sicq; affectu puro, ingẽti ac ĩtegro tibi ó
Luc.10 domine confitebor, ⌊quoniã audisti verba oris mei⌋ hoc est, preces meas implesti. Beati qui
taliter domino confitent, qui in illo summo vno, quod solum necessarium est omne desideri-
um cordis sui stabiliunt, q omnem affectionem circa creata ad dei amorem perordinãt, quo
rum animas nulla turpis affectio maculat. ¶In conspectu angelorum psallam tibi, ⌋ Hoc est, 2
dum psallo tibi, considerabo angelorum venerandã præsentiam, qua vel tibi assistunt, vel mihi
præsentes sunt, & ita in eorum conspectu meipsum constituendo psallam tibi cum reuerentia
magna: quippe cui angeli sancti cum tremore assistunt, ⌊adorabo ad templũ sanctũ tuũ⌋. i.
te adorãdo dirigã oculum mentis meę ad templum illud altissimũ. i. cœlum empyreum, seu
Deuter 33 triumphãtem ecclesiã, in qua per gloriã habitas. De quo templo Moyses ait: Habitaculũ eius
Apocal.21 sursum. Sed obuiare videt quod dicit Iohannes: Templum non vidi in ea, videlicet in ciuita
te superna Hierusalem illa cœlesti. Dominus enim deus omnipotens templum illius est &
agnus. Et respondendum quòd in ea non est templum, prout templum est domus orationis,
pro propria salute. Non enim beati pro sua salute precant. Vnde Saluator ait: In die illo non
Johan.16 rogabitis quicquàm in nomine meo. Dicit autem deus & agnus, scilicet Christus templum il- F
lius, quia triumphãs ecclesia habitat in deo & Christo per beatificam fruitionem. Nihilomi-
nus cœlum empyreum templum dei dici potest, quoniam incessanter offert sibi in eo sacrifi-
cium laudis. Similiter ecclesia triumphans, quia in ea habitat deus per gratiam cõsummatam,
⌊& confitebor nomini tuo⌋ id est, tibi. ¶Super misericordia tua⌋ Hoc est, de gratia & be- 3
neficiis mihi & aliis à te clementer collatis, ⌊& veritate tua⌋ hoc est, vera impletione qua no
Amos.7 bis misertus es, sicut dixisti ac promisisti. Vel, veritate tua, hoc est, de tua iustitia, qua impios
dereliquisti & condemnasti. Bonos autem coronasti, & tibi feliciter coniunxisti, ⌊quoniã ma
gnificasti super omne⌋. i. oĩbus rebus maius & excellentius ostendi ⌊nomen sanctũ tuũ⌋. i.
teip̃m, faciendo mirabilia quę nulla valeat agere creaturæ. Vel, magnificasti. i. exaltasti super
omne nomen cœlestium, terrestrium, & infernorum, sanctum tuum, hoc est, Christum. De
Psalm.15. quo dictum est ante. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. De quo habetur: Vn-
Dani.9 gatur sanctus sanctorum. De quo ipse quoq; diabolus à veritate conuictus compulsus est di-
Mar.1 cere. Scio quia sis sanctus dei. Sicut enim dicit Apostolus: Deus exaltauit illum, & dedit ei no-
Luce.4
Phil.2 men quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur. ¶In quacunq; 4
die, naturali, quę noctem includit, hoc est, quacunq; hora, imò quocunq; momento huius di-
ei inuocauero te, ⌊exaudi me⌋ quod si exaudieris me, ⌊multiplicabo in anima mea virtutẽ,⌋
hoc est, spiritualem perfectionem. Nam & virtutes connexæ sunt, & dum deus vnam infun-
dit, omnes largitur. Dum autem existentem in gratia exaudit, virtutem gratiæ quæ habetur,
multi-

A
5 multiplicat,eã cõfortando atq; augẽdo. ¶Cõfiteanť tibi dñe⌋ cõfessione duplici.s.laudis
& culpæ,videlicet te laudãdo,& se accusando,⌊oẽs reges(.i.principes)terræ,⌋seu,oẽs re-
ges.i.vniuersi qui ꝑ rationis imperiũ regũt seipsos,subijciẽdo carnẽ spũi, sensualitatẽ ratio-
ni,rationẽq; deo,⌊qa audierunt⌋ ex ore ꝑdicatoꝝ,⌊oia verba oris tui⌋q̃ in sacra cõtinenť
scriptura.Distributio aũt hoꝝ noim,oẽs & oia intelligẽda est hic pro generibus singulorũ,
nõ pro singulis geneꝝ.Quia nec absolute oẽs reges ad fidẽ cõuersi sunt,nec oẽs conuersi oia
verba dei simpliciter audierũt.Sed quidã de omni genere regũ cõuersi sunt,& oẽs quædam
6 de omni genere verboꝝ dei audierũt. ¶Et cantent in vijs dñi⌋.i.in obseruationibus præ-
ceptoꝝ diuinoꝝ,cantandoq; dicãt,⌊qm̃ magna,⌋imò immẽsa est ⌊gloria dñi,⌋.i.excellẽ
tia,beatitudo,lætitia dei.Plena nãq; est oĩs terra gloria dei.Vbi ꝑ gloriã intelligere possum⁹ Esaiæ.6
gloriosa opera creatoris.Vnde in libris Moysi sæpius legiť:Apparuit filijs Israel gloria dñi Ex.16.24
7 & implebiť oĩs terra gloria dñi. ¶Qm̃ excelsus dñs.⌋ Est em̃ laudabilis,& sugloriosus & Esaię.40
supexaltatus in oĩbus seculis.Et ait scriptura:Dñs excelsus & sublimis, habitãs æternitatem Daniel.3.
& sanctũ nomen eius.Est aũt deus excelsus,nõ loco,sed dignitate.Nihilominus est sup oia, Esaiæ.5
nõ elatus,sicut est infra oia nõ oppressus,⌊& humilia(corda)respicit,⌋ oculo pietatis ꝑ ap-
probationẽ.Quẽadmodũ dicit:Ad quẽ respiciã,nisi ad pauperculũ & cõtritũ spũ?⌊& alta⌋ Psal.109
.i.corda supba,⌊à longe⌋.i.ꝑ reprobationẽ,⌊cognoscit.⌋Non em̃ adest eis ꝑ grãm.Pro- Esaię.66
pter q̃d Salomon:Lõge(inquit)est dñs à peccatoribus.Cognoscit itaq; alta,iuxta illud: Co Proue.15
B gnoui multa scelera vestra.Et alibi scriptũ est:In omni loco oculi dñi contemplanť bonos & Amos 5
8 malos.Sed hoc interest,q humiles respicit de prope,supbos aũt à lõge. ¶Si ambulauero⌋ Proue.15
.i.cõuersatus fuero & afflictus,⌊in medio tribulationis⌋ à mũdo seu dæmone mihi inflictæ
⌊viuificabis me⌋ ꝑ grãm,ne spũaliter moriar aut succũbam.Hoc est verbũ bonę spei ex ma
gna ad deũ charitate,fiduciaq; procedens,⌊& sup⌋.i.cõtra ⌊iram inimicoꝝ meoꝝ⌋visibi-
liũ ac inuisibiliũ,⌊exten disti⌋&(vt spero)extendes ⌊manũ tuã⌋.i.potentiã tuã diuinã,re-
primẽdo eoꝝ malignitatẽ,⌊& saluũ me fecit,⌋à tẽtationibus atq; periculis,⌊dextera tua,⌋
.i.gratiosa tua ꝑsentia,seu potestas diuina,nõ desinens me vltra vires tentari,sed faciens cũ 1.Cor.10
tentatione prouentũ,videlicet præstans requiẽ pro labore,coronã pro pugna,gratiam pro
9 mercede. ¶Dñs retribuet pro me⌋oia æquanimiter patiente, dando aduersarijs debitam
pœnã dãni ac sensus,pro pctõ cõmisso in me,sicut & alibi ait,apostolisq; allegat:Mihi vin-
dictã,& ego retribuã.Et ne hoc videatur dictũ ex crudelitate seu zelo vindictæ,sed potius
ex pura intentione,subiũgit. ⌊Dñe misericordia tua in seculũ⌋.i. æternaľr permanet, nec
deficere ꝑt in miserẽdo,iuxta illud:Nõ est abbreuiata manus dñi,vt saluare nequeat.Ideo do Esaię.59
mine ⌊opera manuum tuaꝝ⌋.i.creaturas rationales,à tua sapiẽtia atq; potẽtia cõditas,⌊ne
despicias⌋ iuste,sed salua benigne.In hoc igiť verbo etiã pro aduersarijs deprecať,ne à deo
spernãtur.Quoniam quem ille despexerit,nullus corrigere potest. Eccle.7

Ecce psalmus iste spũali lætitia plenus,laudibus dei redundat,& vt eũ digne at-
q; deuote mereamur cantare,conandũ est nobis vt oẽs affectiones nostræ ordinẽtur ad deũ,
ita q amor dei totaliter cor nostrũ possideat,sicq; dño angeloꝝ reuerenter psallamus,me-
mores semp dei ac angeloꝝ ꝑsentiæ.

C

COMMENTARIVS IN PSAL. CXXXVIIII.

¶Argumentum.

¶Titulus.In finẽ psalmus Dauid,aliàs victori Dauid canticũ.In hoc psalmo agiť de cõfes-
sione diuinæ laudis.Porrò propheta volẽs nos ad hoc inducere,proponit nobis eminẽtiam
dei,vbiq; ꝑsentis,& cũcta rimãtis,cui nihil nõ peruiũ,quatenus hoc ipsum cõsiderantes assur
gamus ad exoluendas laudes.Asserit quoq; sanctoꝝ principatũ valde exaltatũ esse,quare &
nobis merito venerãdi,& in rem nostrã inuocãdi,interimq; detestať oẽs iniquos.Habet aũt
in summa quatuor partes.In prima agitur de mirabili dei sentẽtia,quæ omnia scrutatur. In
secunda,de insuperabili potentia,ibi,Quo ibo à spũ tuo.In tertia,de infinita ipsius misericor
dia,ibi,Confitebor tibi,quia terribiliter magnificatus es.In quarto,de districta illius iustitia
ibi,Si occideris deus.Et hæc quatuor adsignat quare non velit à deo discedere.Author pri-
mo exponit ipsum de Christo,post hoc vero de membris eius.

¶Expositio Tituli.

¶Reponitur insuper in psalmo nunc elucidando titulus talis.In finem psalmus Dauid.i.
psalmus iste in finem, qui Christus est,nos dirigens,conuenit prophetæ Dauid, sicut & cæ
teris iustis,& asscribitur ei tanquam actori.Sed Christo significato per Dauid vere & pro-
prie congruit.Sancti enim doctores, Hilarius, Augustinus, & viri catholici,Cassiodorus,
Hugo,exponunt hunc psalmum de Christo,partim de ipso ratione suæ personæ,partim ve
ro ratione corporis sui mystici.Laborandum tamen videtur,vt quantum fieri potest,to-
tus exponatur de Christo,& totus de membris ipsius.In persona igitur Christi hominis lo-
quens propheta,ita exorsus est.

¶ Expoſitio pſalmi literalis. D

Matt. 6 Omine⌋ pater ſeu deus trinitas,⌊probaſti me⌋.i.probatū,fidelē,& cōſtātem » 1
Mat. 27 me alijs oſtēdiſti,ꝑ hoc ꝙ ꝑmiſiſti me à diabolo tentari, à Iudęis irrideri, tan-
dē q́; turpiſſima morte occidi,in q̄bus oībus firmus & ſtabilis ꝑmāſi, propter
Hebr. 4 q̄d oībus probatus innotui. Vñ ait de Chr̄o apl'us: Nō habemus pōtificē q̄ nō
poſſit cōpati infirmitatib⁹ nr̄is,tētatū aūt ꝑ oīa,⌊& cognouiſti me⌋ ꝑ appro »
Matt. 3. bationē,dicēdo tp̄e baptizatiōis,trāſfiguratiōis q́; meæ: Hic ē filius meus dile
Marc. 17 ctus,in q̄ mihi cōplacui,ip̄m audite. Sicut Euāgeliſtæ teſtant̄,⌊tu cognouiſti⌋.i.approbaſti »
Marci. 1. ⌊ſeſſionē meā⌋.i.humiliationē meā,q̄ factus ſum opprobriū hoīm & abiectio plebis, pro- »
Luc. 3 ut ap'lus dicit: Chr̄s nos redemit de maledicto,factus pro nobis maledictū,⌊& reſurrectionē »
Pſalm. 23 meā⌋ factā tertio die poſt paſſionē, ſeu glorificationē,ac exaltationē meā. Hor̄ eñ vtrunq́; »
Gala. 3 ſumme cōplacuit deo. ¶ Intellexiſti cogitatiōes meas⌋ hūanas ⌊de lōge,⌋.i.de cœlo,ſeu » 2
ab æterno ⌊ſemitā meā⌋.i.euāgelicā ꝑ̄dicationē,ſeu cōuerſationē meā ⌊& funiculū meū,⌋ »
.i.partē ſeu ſortē hæreditatis meę,ſeu terminū opis mei,⌊inueſtigaſti⌋.i.tā diligēter ac inti- »
me attēdiſti,ſicut ea q̄ inueſtigant̄. Inueſtigatio aūt ꝓprie ſumpta,prout īportat diſcurſum
à noto ad ignotū,deo nō cōpetit. Quòd aūt deus taliter inueſtigauit ſemitā & funiculū Chr̄i
cōſtat ex eo ꝙ tā frequēter ac euidēter ꝑ ſigna & verba cōfirmauit eius doctrinā. ¶ Et oēs » 3
vias meas⌋ quas ambulaui,& alios docui.ſ.p̄cepta atq́; cōſilia,⌊ꝓuidiſti⌋ ab æterno,⌊ quia »
nō ē ſermo in lingua mea⌋.i respectu tuę infinitę ſapię & p̄cognitiōis æternę,ſum,tā q̄ nō va »
lens eā plene exprimere. ¶ Ecce dn̄e,tu cognouiſti omnia nouiſſima,⌋.i.vniuerſa q̄ mihi » 4
in hac vltima mundi ætate acciderunt, videlicet incarnationē,p̄dicationē,perſequutionem, E
paſſionem,ac cætera humanitatis meæ myſteria,⌊& antiqua⌋.i.oīa quæ à principio mūdi »
de me dicta,ſcripta,& p̄ſignata ſunt,⌊tu formaſti me⌋ in vtero virginis,quo ad formā ſer- »
Zacha. 3. uilē,ſeu corporis formationē,q̄d à ſpū ſancto ſupnatural'r & inſtantanee organizatū eſt, &
formatū. V nde legitur: Ego celabo ſculpturā eius ait dn̄s,⌊& poſuiſti ſup me manū tuā,⌋.i. »
Eſaię 43 potentiā tuā,confirmādo me in te,mihi q́; in omnibus cooperādo. Hor̄ aūt vtrunq́; inſinua
tur, vbi Chriſtus ait: Dn̄s in vmbra manus ſuæ protexit me,formans me ex vtero ſeruum ſibi
¶ Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me⌋.i.increata tua ſcientia,in anima mea facta eſt mi- » 5
rabilis mihi,& per me.i.ex prædicatione mea,& Apoſtolorum meorum mirabilis facta eſt
per mundum vniuerſum,ita ꝙ omnes fideles eam mirantur, cum ſit infinita, dicentes illud
Roma. 11. Apoſtoli: O altitudo diuitiar̄ ſapientiæ & ſcientiæ dei. Maxime vero apparet & facta eſt ſci
entia dei mirabilis ex Chriſto,id eſt,ex ijs quæ de eo ſcribuntur, videlicet ex hoc ꝙ ipſe vni-
genitus filius dei incarnatus,paſſus,& mortuus eſt,ꝙ deus per talem modum genus humanū
redimere voluit,ꝙ Chriſtus tanta pro noſtra ſalute aſſumpſit,ſecit,ac pertulit. De hac mira-
Eſaię 40 bili ſcientia dei ſcriptum eſt: Cum quo inijt conſilium,& inſtruxit eum, & docuit eum ſemi
tam iuſtitiæ, & erudiuit eum ſcientia:⌊confortata eſt,⌋.i.capacitatem meam tranſcendit, »
⌊& non potero ad eā,⌋ vt ipſam perfecte comprehendam . Quāuis eñ anima Chriſti deū »
præ omnibus ſanctis pene & incōparabil'r clarius videat,tamen in infinitū diſtat à perfectio-
ne intellectus diuini,qui ſolus diuinam ſcientiam plene cognoſcit. Nullus vero intellectus fi
nitus ſeu creatus,infinitā eſſentiā ſeu ſcientiam dei cōprehendere valeat comprehenſione ꝓ-
prie dicta,qua aliquid ſignificatur,quo ad ſe totū tam perfecte ſicut ex ſua natura cognoſci- F
bile eſt. ¶ Quo ibo à ſpū tuo,& quo à facie tua fugiā.⌋ Hæc ait Chriſtus,nō ꝙ vnq̄ deū ſer » 6
uili timore timuerit,ex quo procedit fugiendi affectus. Quēadmodū mulier adultera vir̄ ſer
uil'r timēs cū fornicata fuerit,& hoc viro cōſtiterit,appetit fugere. Sed hoc dicit Chr̄s primo
vt inſtruat nos deū ſemp timere,eo ꝙ eius p̄ſentiā nequeamus effugere. Secundo, vt oſtēdat
Epheſ. 2. ſe omnino paratū ad omnia patris mandata implenda vſq́; ad crucis patibulum,prout habe
tur: Humiliauit ſemetipſum,factus obediens vſq́; ad mortem. Tanquam dicat: O deus quo
Joban. 4 ibo à ſpū tuo: id eſt,à teipſo qui ſpūs es. Et quo à facie,id eſt,præſentia ſeu cognitione tua fu
giam, quaſi dicat. Fugere nequeo,& ſi poſſem,tamen non vellem. Ideo dico. Ecce venio vt
faciam voluntatē tuam deus. Et paſſione inſtante loqutus ſum: Pater fiat volūtas tua. Quod
Pſal. 39. autem fugere nequeo,patet. Nā ¶ Si aſcendero in cœlū tu illic es,⌋ quoniam illic facie ad fa » 7
Matt. 26 ciem videris,& ibi es dn̄e in templo tuo per reſplendentiam gloriæ tuæ,⌊ſi deſcendero ad in »
fernum,ades⌋ non ſolum per eſſentiam,præſentiam,ſicut in cæteris,ſed per vltionis effectū »
Marc. 16 ſeu iuſtitiæ executionem. ¶ Si ſumpſero pennas meas,⌋ id eſt, vires diuinæ poteſta- » 8
tis ad refugiendum,⌊diluculo,⌋ hoc eſt, valde mane in die paſchæ,⌊& habitauero⌋ poſt re »
ſurrectionem,⌊in extremis maris⌋ id eſt,in paradiſo terreſtri,iuxta finē mundi ſito. Ibi eñ »
Chr̄s ꝑ dies quadraginta cū electis de lymbo eductis moratus eſt.ſ.à die paſchæ vſq́; ad diē
aſcenſionis. Interdū vero diſcipulis ſuis apparuit,mox q́; ad paradiſum reuerſus eſt. Ideo ſub
dit. ¶ Etenī illuc⌋.ſ.ad paradiſum,⌊deducet me⌋ ſcd̄m ꝙ hō ſum ⌊man⁹ tua⌋.i. virt⁹ di » 9
uina,ꝑ dotē agilitatis corpi meo cōceſſam ī die reſurrect. qa tūc corpus glorificatū reſumpſi,
⌊& te-

A ⌊& tenebit me⌋.i.in bono immobiliter cõſeruabit,⌊dextera tua⌋.i.fauorabilis,glorioſa,atq; oĩpotens tua pſentia.ſ.tumetipſe. Vel,tenebit me inſeparabiliter in vnione perſonali ac
naturali,dextera tua.i.vnicũ verbum tuum,ſeu filius tuus exiſtens verus deus. Chriſti eñ hu
manitatem tenuit verbũ ſeu filius dei,vel ipſemet Chriſtus ſecundũ q deus eſt. Sicut eñ ſu-
ſcitauit ſemetipſum,ſic tenuit naturam aſſumptã. Porrò ante paſſionẽ tenuit verbũ,huma-
nam Chriſti naturam inſeparabilr q̃tum ad ſe. Quoniã nunq̃ ſeparata eſt anima Chriſti aũt
corpus ipſius à verbo,ex quo primo aſſumpta ſunt. Non aũt q̃tũ ad eſſentiales partes ipſius
adinuicem. Nã in triduo mortis anima,caroq; Chriſti à ſe erant diſiunctæ. Poſt reſurrectio-
nem vero tenuit verbũ naturam humanã Chriſti tam inſeparabilr, q nec partes eius à ſeinui Roma.6.
cem poterant ſeparari. Propter quod dicit Apoſtolus: Chriſtus reſurgens ex mortuis,iam Eſaie.52.
nõ moritur. Dicitur aũt filius dei,dextera,& brachiũ dei,iuxta illud Eſaiæ: Parauit dominus
brachiũ ſanctum ſuum,in oculis omnium gentium,ipſe eñ eſt virtus dei,& per ipſum facta Joh.1.
10 ſunt omnia. ¶Et dixi,⌋ nõ aſſertiue aut dubitatiue,ſed ironice,ad deriſionẽ eorum qui me
putabant detinendum in morte & igne gehennæ,vt ſeductorẽ vrendũ,⌊forſitan tenebræ⌋
mortis,ſepulturæ,ac inferni ⌊cõculcabũt me⌋ hoc aũt cõtinuo remouet,ſubdẽs,⌊& nox,⌋
.i.mors corporalis,vel ſepultura,ſeu lymbus patrũ,eſt ⌊illuminatio mea⌋.i.cauſa & porta
glorificationis meæ. Vel,illuminatio mea.i.res illuminata à me,⌊in delicijs meis⌋ ſpũalibus
Chriſtus eñ ſua paſſione meruit tertia die reſuſcitari & glorificari,quæ reſuſcitatio ſeu glo-
B rificatio apte vocaſ illuminatio Chriſti. Non interior ſeu mentalis,ſed corporalis. Anima
eñ Chriſti ſemp æque clare deũ cõſpexit. Corpus vero ipſius illuminatũ eſt,animã reſumẽ-
do,& dotem claritatis adipiſcendo. Sic igitur nox.i.mors,fuit Chriſto homini cauſa.i. me-
ritũ,& porta.i.ingreſſus ad illuminationẽ pdictã,& hoc in delicijs Chriſti,qm̃ iſta illumina-
tio delitioſa fuerat ei,tanq̃ accidẽtale pmium eius. Lymbus vero inferni,ſeu ſancti in eo con
tenti,qui dicti ſunt nox propter carentiã gloriæ,& quia in tenbris erant,facti ſunt illumina-
tio Chriſti.i.res illuminata à Chriſto. Statim eñ vt anima eius à corpore ſuo receſſit,lym-
bũ patrũ ingreſſa eſt,& ſuo aduẽtu oẽs illic ſpũalr illuſtrauit, imò Chriſtus tũc eos viſiõe dei
p ſpeciem beatificauit,qm̃ pro originali pctõ pœna fuit ſoluta,& totum iſtud fuit in delitijs
Chriſti,qm̃ de plenitudine ſuaꝝ deliciaꝝ alios lętificauit. Vel, nox iſta fuit illuminatio Chri
ſti in delicijs eius.i.recipiendo illuminationem prædictã à Chriſto,poſitæ ſunt in delicijs ei9
11 perfruẽdo gaudijs ſaluatoris. Hæc autem omnia vera eſſe,hinc liquet. ¶Quoniã tenebrę⌋
de quibus iam dictũ eſt. Forſitan tenebræ cõculcabũt me.i.caligo mortis & tenebræ corru-
ptõis,⌊nõ obſcurabũtur à te⌋.i.lumine tuę reuificatiõis,& claritate tuæ viſitatiõis nõ priua
bũtur,ſed me occiſum reſuſcitabis,& de tenebris ſepulturæ reduces,⌊& nox,⌋ de qua dixi,
Nox illuminatio mea,⌊ſicut dies illuminabiſ⌋.i.mors corporis mei p reſuſcitationẽ ad lu-
mẽ vitæ redibit. Nox etiã ſepulturæ ad diẽ manifeſte apparitiõis duceſ. Et nox.i.caligo lym
bi,ſicut dies illuminabiſ,me ad inferos deſcẽdente,⌊ſicut tenebræ eius,ita & lumẽ eius⌋ Hęc
ſunt verba prophetæ,quodãmodo rationẽ reddẽtis prædictoꝝ,vt ſit ſenſus. Sicut tenebræ
12 eius.i.ſicut mors Chriſti,ita & lumẽ.i.vita eius.i.vtrũq; æqualr in diuina poteſtate conſtitu
tum ẽ. Poteſt etiã accipi de tenebris lymbi,& lumine eius,quod à Chriſto recepit. ¶Quia
C tu⌋ domine pater,⌊poſſediſti renes meos⌋.i.carnem meam,ſeu corporalem naturã,vel in-
teriorem ſenſitiuũ appetitũ ab omni macula culpæ præſeruaſti,faciendo cõceptionem meã
ac natiuitatẽ ab oñi peccato originali,actualiq; liberam,nec permittendo vt vnq̃ inordina
tus aliquis motus in anima mea,ſeu renibus eſſet, ⌊ſuſcepiſti me de vtero matris meæ⌋.i.à
puncto ſeu hora qua vteꝝ virginis ſum egreſſus,tu indeſinẽter cõſeruaſti & protexiſti me,
prout teſtatus es: Ecce ſeruus meus,ſuſcipiã eũ. Vel,ſuſcepiſti me de vtero matris meæ.i.mi
raculoſe eduxiſti me de clauſo vtero matris meæ benedictæ. ¶Cõfitebor tibi⌋ cõfeſſione Eſaie.42.
13 laudis deuotæ,⌊q a terrabilr magnificatus es,⌋.i.per horribilia opera tuã magnitudinẽ de-
monſtraſti,te magnum eſſe probaſti. In cordibus fidelium magnus & honorandus effectus
es. Quamuis hæc opera horribilia,quibus deus magnificauit ſeipſum intelligi poſſint deſtru Geneſ.7.
ctio mundi per aquas diluuij,ſubmerſio Pharaonis,deuoratio Dathan & Abyron, ac ſimilia Exod.14.
tamen hoc loco ſpecialr deſignãtur ea quæ circa Chriſtũ cõtigerunt. Terribilr eñ magni- Nume.16.
ficatus eſt deus quãdo in vltionem ſanguinis Chriſti Iudæos tam horribilr deuaſtauit,occi-
dit,& nũc vſq; affligit per Romanos. Deniq; terribilr magnificatus eſt in paſſione Chriſti, Matt.27.
quãdo à ſexta hora vſq; ad nonam tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram,& petræ ſciſ
ſæ ſunt,& terra mota eſt, & monumenta aperta ſunt,multiq; ſanctoꝝ reſurrexerunt à mor
tuis,⌊mirabilia (ſunt) opera tua,⌋ iam prædicta,& cætera quæ feciſti circa me. Vel, quæ e- Luce.1.
go feci in nomine tuo,ſicut ſunt incarnatio,reſurrectio de clauſo ſepulchro ingreſſus ad diſ- Marc.16.
cipulos ianuis clauſis,aſcenſio quoq; ad cœlos,& reliqua in ſacro euangelio copioſe deſcrip- Joh.20.
ta,⌊& anima mea cognoſcet⌋ opera iſta ⌊nimis⌋.i. valde,eminẽter & clare præ omnibus
angelis atq; hominibus. Neq; enim angeli ſancti prædicta dei opera comprehendere valẽt,

præsertim incarnationem. Anima aũt Christi valde excedit oẽs beatos in cognitione istoꝝ, D
imò de istis illuminat summos ordines supernoꝝ spirituum, secundum Dionysiũ.
¶ Non est occultatũ os meũ à te.⌋.i. ori meo non occultasti, neqꝫ ab intellectu meo abscon » 14
disti, ⌊quod fecisti in occulto⌋.i. opera quę in abscondito ꝑpetrasti, imò occultissima queqꝫ »
quæ alijs abscondisti, mihi clarissime reuelasti. Omnia eñ ꝑterita, ꝑsentia, & futura, vniuersa
quoqꝫ mysteria gratiæ, anima Chr̃i cognouit. Potest autẽ per os intelligi intellectus animæ
Christi, quo verbũ cordis profertur. Vel, os eius corporale, qm̃ Christus ore proprio prędi
Psal. 68 cauit occulta opera dei, ⌊& substantia mea in inferioribus terræ.⌋ Hoc est quod dixit supra. »
Baruch.3 Infixus sum in limo profundi. Est igiť sensus, Substantia mea.i. humana natura à me assum-
pta, in inferioribus terræ.i. in mundo isto apparuit, vixit & fuit. Vel, substantia mea.i. diui-
nitas mea, seu ego ipse, in inferioribus terræ.i. in hoc mũdo cõuersatus sum, & diuinitas mea
1. Cor. 12 ad hæc infima se inclinauit per incarnationem. Hinc apostolus loquẽs de Christo, ait: Quod
autem ascendit, quid est nisi quia primum descendit in inferiores partes terræ? Vnde legitur
Baruch.3 Post hęc super terram visus est, & cum hominibus conuersatus est. Vel sic, substantia mea.i.
corpus & anima fuerunt in inferioribus terræ. Nã anima fuit in lymbo, & corpus in monu-
mento. ¶ Imperfectum meum⌋.i. naturales defectus quos assumpsi, ⌊viderunt oculi tui⌋ » 15
.i. sapientia tua cognouit cur eos assumpsi. Non eñ habuit Christus imperfectum aliquod
virtutis aut vitæ, sed indetrahibiles assumpsit defectus seu mala pœnæ, vt nos ab eis erueret,
⌊& in libro tuo omnes scribentur⌋.i. boni ac mali à te cognoscentur. Per librum nanqꝫ in- »
telligitur dei cognitio, in qua omnes firmiter continentur, sicut scriptura in libro. Quamuis E
autem in libro seu notitia prædestinationis diuinæ soli electi conscripti sunt, tamen in libro
diuinæ cognitionis vniuersi scribuntur, imò & opera singulorum. Sicut dicitur: Scribis eñ
Job. 13 contra me amaritudines. Et Salomon: Oculi domini multo plus lucidiores super solem, cir-
Eccl. 23 cumspicientes omnes vias hominum, ⌊dies⌋.i. homines spirituales, præsertim apostoli, de »
quibus præhabitum est: Dies diei eructat verbum, ⌊formabũtur⌋ per gratiam spiritus san- »
Psalm.18 cti. Exuendo veterem hominem cum actibus suis, & deserendo opera tenebraꝝ, vt sint filij
Colo.3 lucis. Talibus nanqꝫ diebus Paulus: Eratis (inquit) aliquando tenebræ, nunc autem lux in do
mino, ⌊& nemo in eis⌋ id est, nullus homo in istis diebus sistere aut confidere debet, ita ꝙ ne »
Ephes. 5 mo in eis formabitur, vt perfectionem aut nomen ab eis sortiatur. Hoc est quod dicit Apo-
1. Corin. 3 stolus: Ego plantaui, Apollo rigauit, deus autem incrementum dedit. Neqꝫ ergo qui plan-
tat est aliquid, neqꝫ qui rigat, sed qui incrementum dat, deus. Et item: Cum alius dicit, ego q-
1. Corin.1. dem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cæphæ, Nonne homines estis? Nunquid ĩ no
mine Pauli baptizati estis? Hinc quoqꝫ vt legitur: Cum quidã voluissent sacrificare Paulo &
Actor. 14 Barnabę tanq̃ dijs, eo ꝙ Paulus à natiuitate claudum sanasset. Apostoli scissis vestibus suis re
ponderunt. Viri quid facitis, & nos mortales sumus similes vobis homines? Nemo ergo for-
matur in eis. Nam maledictus homo qui confidit in homine. Deinde Christus ad deum pa-
Hiere. 17 trem, seu totam superbeatissimam trinitatem, vnum verum simplicissimum deum ait.
¶ Mihi autem⌋.i. ad honorem meum, ⌊nimis honorati sunt amici tui deus,⌋.i. apostoli, » 16
& apostolici viri, qui omnia relinquentes, mea sunt assequuti vestigia, propter quod digni
Matt. 10 facti sunt amicitia tua. Hos eñ deus multipliciter honorauit, dãdo eis varias gratias spũs san
cti, videlicet sapientiã, omniũ linguaꝝ notitiam, grãm curationũ, spm̃ prophetiæ, sanctimo F
Psal. 44 niam vitæ, ⌊nimis confortatus est principatus eoꝝ.⌋ Nã cõstituti sunt principes sup omnẽ »
terrã, ꝑualuerũtqꝫ mũdo, carni, ac dęmõi, & adeo cõfortati sunt in gr̃a dei, vt occidi possent,
Roma. 8. flecti nõ possent, sicut & Paulus ex eoꝝ ꝑsona testať: Quis nos separabit à charitate Chr̃i? tri
bulatio, an fames, an angustia, an ꝑsequutio, an gladius? Et iteꝝ ait de principatu antiquoꝝ
Hebr.11. dei sanctoꝝ & amicoꝝ. Per fidem vicerũt regna, opati sunt iustitiã, adepti sunt repromissio
nes. Obturauerũt ora leonũ, extinxerũt impetũ ignis, &c. ¶ Dinumerabo eos,⌋ Christus » 17
Exodi 33 cuius noĩa ꝑdestinatoꝝ determinate cognoscit. Vnde Moysi dñs ait: Teipm̃ noui ex nomine,
⌊& sup arenã multiplicabunť,⌋ ꝑdicti amici tui, videlicet viri spũales & sancti. Vel, qa exce »
dũt numeꝝ harenæ maris, vel qa eoꝝ multitudo aptius exprimi nequit, nisi vt dicanť plures
Apocal.7 harena maris. Vnde de electis & dei amicis ait Iohannes: Vidi turbã magnã quã nemo dinu
merare poterat, ex oĩbus tribubus & linguis, & populis, stantes ante thronũ dei. Præterea q
dam exponũt hos duos versiculos de angelis sanctis, q appellãtur amici dei, q vtiqꝫ valde ho
norati sunt, & nimis cõfortatus est principatus eoꝝ, qa ab eis regiť corporalis creatura, atqꝫ
Job.25 ecclesiastica hierarchia, q etiã sup harenã multiplicanť, prout de eis inducitur: Nunquid ẽ nu
Daniel.7 merus militum eius. Et iteꝝ: Millia milliũ ministrabant ei, & decies millies centena millia as-
sistebant ei. Hæ vero expositiones q̃tum ad numeꝝ amicoꝝ dei in idem redeunt, dummo-
do oẽs hoĩes prædestinati dicantur amici dei. Quia secundũ Gregoriũ, tot homines saluabũ
tur quot angeli permanserunt stantes, ⌊exurrexi,⌋ ego Christus à mortuis, sicut prædixi, »
⌊& adhuc sum tecum⌋.i. vsqꝫ ad secundũ meum aduentũ tecum inuisibiliť ero, quantum ad »
viatores

A viatores. Interim eñ ſedebo ad dexterã tuã in cœlo, nec hoĩbus generaliter, viſibiliʳq; appa
rebo donec adueniat dies iudicij, in quo oĩbus manifeſtus oſtendam. Vnde dicit apl'us: Serua 1. Timo. 3
mandatũ ſine macula vſq; ad aduentũ dñi noſtri Ieſu Chriſti, quẽ ſuis tẽporibus oſtendet be
18 “ atus & ſolus potens, rex regũ. ¶Si occideris deus ⌋.i. qa æternal'r cõdẽnabis, & nũc ſpũal'r
“ occides p gr̃æ ſubtractionẽ, ⌊pctõres⌋ impœnitẽtes & reprobos, ⌊viri ſanguinũ⌋.i. odio- Matt. 25
“ ſi, carnales, & vitioſi, ⌊declinate à me⌋ in die iudicij, qñ dicturus ſum vobis: Ite maledicti in
ignẽ æternũ. Hoc eſt q̃d Chr̃s ait: Multi dicẽt mihi in die illo: Dñe dñe, & tũc cõfitebor illis. Matt. 7
19 “ Neſcio vos vnde ſitis: Diſcedite à me oẽs operarij iniquitatis ¶Quia dicitis ⌋intra vos⌊ in
“ cogitatiõe⌋ pueſa & peſſima, ⌊accipiãt in vanitate ciuitates ſuas⌋.i. iniuſti in ſua vanitate
ac malignitate p̃ualeant, & ciuitates ſuas.i. bona & loca, ſeu habitacula quæ deſiderant, quã-
uis ad iuſtos pertineant, ipſi acquirant. Vel ſic, quia dicitis o viri ſanguinũ in cogitatione cõ
tra iuſtos, accipiant iuſti ſeu religioſi, & ⌊in vanitate⌋.i. fruſtra atq; inuanũ, ciuitates ſuas.i.
20 “ particulares eccleſias, congregationes, ſeu clauſtra, ita q̃ nihil proficiat eoꝝ ſaluti q̃ ſe à no-
bis ſeparant, & elongant. ¶Nõne qui oderũt te dñe oderã? ⌋ quaſi dicat, imò, Oderat eñ
Chr̃s homo inimicos dei, nõ q̃tũ ad naturã, ſed p reſpectũ ad culpã. Amare nãq;, ſecũdũ phi-
loſophũ, eſt alicui bonũ velle. Odire vero eſt alicui malũ optare. Queadmodũ aũt iuſto debe
tur gloria, & bono dilectio (obiectũ eñ appetitus eſt bonũ) ſic iniuſto debet miſeria, & odiũ
malo. Peccatorẽ ergo inquantũ peccator eſt, debemus odire.i. pœnã atq; miſeriã eius velle,
vt ſcilicet corrigat in præſenti, ne pereat in æternũ ſicut iuſtitia exigit. In quantũ vero eſt ho
B mo & creatura ſeu cõuerſionis & beatitudinis capax, amandus eſt. Quemadmodũ præcepit
Chriſtus: Diligite inimicos veſtros. Hæc aũt agendo cõformamus nos deo, qui omnia amat Matt. 5
q̃tũ ad id quod ſunt, & à creatore receperunt, iuxta illud: Diligis omnia q̃ ſunt, & nihil odiſti
eoꝝ quæ feciſti. Veruntamen rationales creaturas in vitijs deordinatas à rectitudine obliq̃- Sapiẽ. 11
“ tas, à deo auerſas odit deus ſecũdũ q̃ tales ſunt, iuxta illud: Odio ſunt deo impius & impietas Sapiẽ. 14
eius. Sic aũt Chr̃s p̃cipue oderat impios, de quo ſubdit, ⌊& ſup inimicos tuos tabeſcebã,⌋.i.
21 “ magno zelo cõtra eoꝝ prauitatẽ zelatus ſum. Sicut patebat dũ emẽtes & vendẽtes de tẽplo Marc. 11
“ eieci. Tunc eñ zelus domus dei comedit me. ¶Perfecto odio⌋.i. odio virtuoſo & iuſto Mat. 25
⌊oderam illos, inimici facti ſunt mihi,⌋ propter eoꝝ malitiã. Eſt itaq; quoddã odiũ malũ vi Luc. 19
tioſum, & imperfectũ, q̃d eſt mortale peccatũ, q̃d natura alterius odit, vel gratiæ fraternę in- Psal. 68
uidetur. Hoc odiũ Chr̃o & mẽbris eius nõ cõuenit. Odiũ vero pfectũ quo oditur culpa, & a-
22 “ ctor culpæ inquantũ hm̃õi eſt, de quo loquit nunc pſalmus. Deinde Chr̃s ait. ¶Proba me
“ deus⌋ per tormẽta paſſionis probatũ oſtẽde me, ſicut in principio pſalmi inductũ eſt. Domi
“ ne pbaſti me, ⌊& ſcito cor meũ⌋ p approbationem. Hoc Chr̃s nõ dicit orãdo, qm̃ à princi
“ pio ſuæ cõceptionis in virgine cõfirmatũ erat cor eius in deo, ſed potius cõgratulãdo, ⌊in-
terroga me⌋ p flagella ⌊& cognoſce ſemitas meas⌋.i. opa mea attẽde. Hoc Chr̃s orat non
pro ſe, ſed pro nobis. Nõ eñ orauit vt deo placerẽt opa ſua, qm̃ ſciuit ſe non poſſe peccare.
Orauit aũt vt deus attenderet opa ſua, indulgẽdo propter meritũ eoꝝ, vniuerſæ eccleſię. Sic Roma. 8
eñ interpellat pro nobis, ſecũdũ apl'm, oſtẽdens patri latus & vulnera, ſecũdũ Bernhardum. Hebr. 7
23 “ ¶Et vide ſi via iniquitatis in me eſt⌋.i. falſa doctrina, ſeu ſimile aliquod in me exiſtat. Hoc
Chr̃s dicit, nõ dubitãdo an aliq̃d mali in ſe habeat locũ, ſed ex magna ſecuritate, vt oſtendat
ſe ab omni culpa penitus alienũ, nec aduerſarioꝝ ſuoꝝ ſibi multa ſcelera imponẽtiũ ſe timere
“ calumniã, ⌊& deduc me in via æterna⌋.i. in via ad æternã gloriã pducente, videlicet in aſcẽ
C ſione, p quã iui ad felicitatẽ æternã. Erat igit Chr̃us vt deus in aſcenſione ipſum perducat ad
cœlũ. Nõ eñ hũana & pure naturali, ſed diuina virtute aſcẽdit. Et ſicut orauit pro gloria re-
ſurrectionis, ſic q̃q; orauit pro deductione aſcẽſionis. Pro ijs eñ q̃ ad accidẽtale p̃miũ ptinẽt
Chr̃us orauit etiã pro ſeipſo. Pro p̃mio aũt eſſentiali p̃catus non eſt niſi pro nobis.

¶Expoſitio eiuſdẽ pſalmi de mẽbris Chriſti, ſeu quocũq; fideli.

DEniq; pſalmus iſte exponi p̃t de homine iuſto, qui ait. Dñe probaſti me.i. p pro-
ſpera & aduerſa inquiſiſti & examinaſti me qualis eſſem, & cognouiſti me.i. fide-
lem atq; conſtantem me inueniſti, & ex tali probatione, eo quod nec in proſperis
nec in aduerſis à recta via abierim. Dicit autem deus probare & tentare, non vt ip
ſe cognitionẽ recipiat, ſed vt homo ſeip̃m cognoſcat, & ab alijs cognoſcatur qualis ſit. Vel,
quia per modum probationis ſe habet. Sic eñ ait ad Abrahã quem tentauit: Nunc cognoui, Geneſ. 22
q̃ timeas deum, & non peperceris filio tuo vnigenito propter me. Vtrunq; eñ cognouit an
tequàm eum tentaret. Sed dicitur tunc cognouiſſe, quia tunc fecit alios illud cognoſcere per
tam ſolennem obedientiam Abrahæ. Sic quoq; dominus loquitur filijs Iſrael qui vitulum au Exodi. 32
reum adorauerunt. Iam nunc depone ornatum tuũ, vt ſciam q̃d faciam tibi. Nunquid ante Exodi. 33
non ſciuit quid fecerit eis? Dicitur itaq; deus probare & tentare, ſicq; cognoſcere homines,
quoniam probando fecit homines cognoſci, oſtendendo eos ex probatione fideles aut in-
conſtantes, quod euidenter patet ex eo quod Moyſes ait populo Iudæorum: Recordaberis

Deute.8. cuncti itineris, p quod adduxit te dñs deus tuus, vt affligeret te atq; tētaret, & nota fient quæ D
Iob.23 versabant in corde tuo, vtrū custodires mādata illius an non. Ita à deo probatus est Iob, & p
Sapiē.3. bus inuictus est, q ait: Probauit me dñs quasi aurū quod p ignē transit. Et legit apud Salomo-
nē: Tanq aurū in fornace probauit electos dñs. Nequaq ergo deficiam' dū à deo corripimur,
dum p aduersa probamur, dū iniurias patimur, sed nec prosperis extollamur, imò pdicta ma
Zacha.13 la patienda lætemur, sperātes nos pertinere ad numerū electorū, de quibus dñs ait: Ducā eos
p ignē, & vrã eos sicut vritur argētū, & probabo eos sicut probat aurū, & exaudiam eos, &
dicā, pplus meus es tu, tu cognouisti sessionē. i. humiliationē, cōtritionē, seu deiectionē meā
Roma.13 & resurrectionē meā, qua à somno peccati resurgo, & iustus de iniusto (te operante) efficior.
Ephes.5 Vnde aplus clamat: Hora est nos iam de somno surgere. Et iterū: Surge qui dormis, & exur
ge à mortuis. Intellexisti cogitationes meas de longe. i. in teipso ab æterno eas vidisti, qm in
Apocal.2 diuina essentia vniuersa resplendēt, sicut in prima causa & exemplari principio. Propter qd
Psalm.7 testatur: Scient omnes ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes & corda, semitā meā. i. actionē
seu cōuersationē meā, & funiculū meum. i. vitæ meæ mēsurā, modū seu limitem, inuestigasti
Iob.13 . i. diligenter pensasti, cōsiderando quousq peruenero, quid ve profecero. Vnde dr: Obser-
uasti oēs semitas meas, & vestigia pedū meorū considerasti. Et oēs vias meas. i. cogitationes
Eccl.23 verba, & opera, q viæ dicunt, quia per ea tendo ad vltimū finē, præuidisti ab æterno, anteq
fint, iuxta illud: Domino deo anteq crearent oīa sunt cognita, quia non est sermo in lingua
Iob.9 mea, quo tibi respondere sufficiā, rationē reddendo pro singulis quæ cōmisi aut omisi. Secū-
dum quod scriptū est: Nō iustificatur homo cōpositus deo, & si voluerit cū eo contendere, E
Ibidem nō poterit respondere vnū pro mille. Hinc rursus sanctus Iob ait: Deus cuius iræ nemo resi-
stere potest, sub quo curuant qui portāt orbē. Quantus ergo ego sum, vt respondeam ei, &
Hebr.4 loquar verbis meis cum eo? Ecce dñe tu cognouisti omnia nouissima. i. vltima, & antiqua, id
est, prima, videlicet oīa q sunt, erunt, vel fuerunt, tu formasti me in vtero, corpus organizan
do, & animā infundendo. Vel, formasti. i. pfecisti me, grām tribuendo, secūdū qd protesta-
Esaie.43 ris: Omnē qui inuocat nomen meū, in gloriā meā formaui eū. Hic quoq; dr: Pater noster tu
Esaie.63 es, nos vero lutū, & fictor noster tu, & opera manuum tuarū oēs nos, & posuisti sup me ma-
num tuā. i. potentiā tuā, cōseruando me in esse. Vel, posuisti sup me manū tuā, castigādo me
Apocal.3 quādo peccaui. Quemadmodū dicis: Ego quos amo, arguo & castigo. Vel, posuisti sup me
manum tuam. i. pie & gratiose sustentasti & cōfortasti me in spūalis cōuersationis processu.
Mirabilis facta est, omni menti creatæ, scientia tua ò deus ex me. i. ex cōsideratiōe mea. Sci-
entia em creatoris in creaturis relucet, & ex earū cōsideratione mirabilis apparet cōsideran-
ti tanto amplius qto creaturæ fuerint digniores, seu mirabilius institutæ. Cum igitur homo
sit creatura excellens, & valde mirabilr instituta. s. ex corruptibili carne, & immortali spiri-
tu cōstans. Mirabilis facta est scientia creatoris ex cōsideratiōe hominis, ita q cōsiderāti mi-
Iob.36 randa apparet, cōfortata est & nō potero ad eā, Hoc est qd dicitur: Ecce deus magnus, vin-
1.Corin.2 cens scientiam nostrā. Quo ibo à spū tuo, qui omnia perscrutat, secūdum aplm, de quo scri-
Sapien.1 ptum est: Spūs dñi repleuit orbē terrarū, & quo à facie tua fugiā, tanq dicat, tuum cōspectum
Sapie.16 cōfugere nequeo. Vnde dicitur: Effugere manum tuam dñe impossibile est. Si ascendero in
cœlum. i. si p mentis elationem meipsum erexero, iustū putauero, cæteris q; prætulero, tu il- F
lic es, vt superbū humilies, sicut Abdias propheta testat: Si exaltatus fueris vt aquila, & si in-
ter sydera posueris nidum tuū, inde te detrahā, dicit dñs. Vel, si ascendero in cœlū per cōtem
Hiere.23 platiōnē & desideriū bonorū cœlestiū, tu illic es. Qui dicis: Nunquid nō cœlū & terram ego
impleo? si descēdero in infernū. i. in profundū vitiorū, ita vt vel desperem, vel diuinā proui-
dentiā negem, ades, tanq inspector ac vltor. Vel, si descendero in infernū, cōsiderando ipsi-
us tormēta, ades. Si sumpsero pennas meas. i. alas cōtēplationū, diluculo. i. in principio diei
sensibilis seu spūalis, & habitauero in extremis maris. i. in vltimis finibus pelagi in quocunq
termino mūdi. Etenī illuc manus tua deducet me, quocūq tibi placuerit, nec potero illic eua
dere, sed cōprehendar à te, sicut subiungitur, & tenebit me dextera tua. i. omnipotens virtus
tua. Et dixi forsitan tenebræ cōculcabunt me. i. operient atq; abscondēt me sicut abscondi-
Ibidem tur quod cōculcatur. Hoc dicit derisorie secundū opinionē eorū qui æstimant deum illa cō
spicere quæ fiunt in die seu luce, nō autem quæ fiunt in nocte seu tenebris. Contra quos do-
minus loquitur: Putasne deus è vicino ego sum, & nō deus de longe, si occultabitur vir i ab-
sconditis suis, & ego nō videbo eū? Dixi etiam forsitan & nox illuminatio mea. i. tempus no-
cturnum & tenebrosum erit exultatio mea, quia tunc libere faciam quæ delectāt, tanq à deo
videri nō potens, in delicijs meis. i. delectationibus vitiorū. Sæpe autem accipitur illumina-
tio pro exultatione. Deinde reprobatur opinio talis. Quia tenebræ nō obscurabuntur à te,
id est, opera tenebrosa, seu tēpus nocturnū te nequaq latebūt, & nox sicut dies illuminabitur
. i. tam euidēter à diuina luce videbitur opus noctis, & nox sicut opus diei & dies sicut tene-
bræ eius. i. sicut tenebræ noctis cognoscunt à deo, ita & lumen eius. i. sic lumē diei videbitur
ab eo

A ab eo. Oĩa nãq; æque clare deo patescũt. Quia tu possedisti renes meos.i.appetitũ sensitiuũ aiæ meæ p grãm possedisti, extinguẽdo in me inordinatos cõcupiscẽtiæ motus. In renibus Hebre.4
eñi viget luxuria, q̃s deus dicit possidere dũ eos dignat p grãm gubernare, suscepisti me de vtero matris meæ.i.ab hora natiuitatis meæ vsq; in p̃sens cõseruasti me, & à diuersis periculis protexisti me, & tanq̃ pius pater custodisti me. Mirabilia opera tua, & aĩa mea cognoscet ea nimis.i.multũ præclare secundũ q eã illuminare redignaberis. Nõ est occultatũ os meum Psal.50
à te q̃d fecisti in occulto. Hoc secundũ expositionẽ in præcedenti articulo positã cõuenit eis qui dicere possunt deo. Incerta & occulta sapiẽtiæ tuæ manifestasti mi. Quibus deus ostẽdit opera sua occulta tanq̃ filijs & amicis, ac familiaribus suis. Sicut saluator ait discipulis suis: Iã non dicam vos seruos, sed amicos meos, quia omnia quæcũq; audiui à patre meo nota feci vobis. Et iterum legitur: Non faciet dominus verbum nisi reuelauerit secretum suum ad seruos Amos.3.
suos prophetas. Quidam vero exponunt de osse corporis, quod non est occultatum à deo, sed notum est ei, quod dicitur factum in occulto, quia latet sub carne. Alij autem de osse spũali, videlicet de firmitate seu fortitudine aiæ quæ nota est deo, & dicit facta in occulto, qm̃ deus facit eam p creationẽ in interioribus animæ viribus. Et substãtia.i.natura mea, quæ ex anima rationali & corpe constat, in inferioribus terræ.i.in hoc inferiori mundo versat, terrenis inquietudinibus occupatur, multisq; modis distrahitur, vnde tibi confiteri & dicere cogor. Imperfectũ meum.i.nõ solum excessum vitiorũ, etiam defectum operũ meorũ bonorũ, viderunt oculi tui. Mala etenim mea omnino & pure mala sunt. Bona aũt q̃ facio non sunt pure bona, sed imperfectionibus multis admixta. Sicut legitur: V t immũdi omnes nos, & qua- Esaie.64
B si pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Semp ergo cũ omni humilitate confiteamur domino, & cognoscam ex corde imperfectum nostrũ, scientes qm̃ quicquid boni in nobis & actibus nostris inuenitur, diuinitus nobis præstat, & deo ascribendum est. Quicquid vero mali in nobis & nostris operibus reperitur, ex nobis oritur, nobisq; attribuendũ est, dies formabuntur.i.dies futuri à te producentur, & nemo in eis.i.nullus eorũ qui nunc est, in eis erit, sed interim morientur qui nunc sunt. Hoc certius dici poterat tempore veteris testamenti, q̃ modo. Tunc nãq; certum erat mundum diutissime duraturũ quod modo incertum ẽ, imò nescimus an p tempus naturalis periodi vnius hominis, mundus durabit. Exurrexi, per gratiam tuã à morte peccati, à cõsuetudine praua, à somno pigritiæ, & adhuc sum tecũ per charitatem tibi fideliter adhærendo, hoc est verbũ bonæ spei. Non eñi hoc scire possumus certitudinaliter, sed coniecturaliter, nisi ex speciali instinctu. Si occideris.i. quia occides occisione æternæ mortis o deus peccatores, idcirco viri sanguinũ declinate à me, loco vel opere, ne vobis cõmunicem, & vobiscũ occidar ac peream. Qui eñi tetigerit picẽ, inquinabit ab ea. Apostolus quoq;: Nolite cõmunicare infructuosis operibus eorũ, nã morte digni sunt, nõ solũ q Eccl.13 Ephes.5
faciunt ea, sed etiã q cõsentiũt facientibus. V itanda est ergo impiorũ societas, familiaritas, atq; cõmunio. Appetẽda vero familiaritas virtuosi ac docti. Quemadmodũ inducitur: Cũ videris sensatum, euigila ad illum. Et alibi: Cũ viro sancto assiduus esto, & quẽcũq; cognoueris obseruantem timorem dei, cuius aĩa est secundum animam tuam. Proba me deus, adhuc Eccl.6 Eccl.37
C ea probatione de qua in exordio psalmi p̃sentis loquutus sum. Dñe probasti me. Itaq; proba me, sicut probant electi q̃s corrigis & emẽdas, nõ vt tu cognoscas, sed vt illi salubriter seipsos noscãt. Ne eis dicat illud apli: An nõ cognoscitis vosipsos, nisi forte reprobi sitis, & scito cor Sap.4
meũ cognitiõe approbatiõis, de q̃ dicit aplus: Si qs diligit deũ, hic cognitus est ab eo, interroga me.i.p aduersa inquire & vide an vere te diligã, an tibi cõstãter fidelis sim. Sic velle à deo 1.Cor.8.
probari & interrogari, nõ ptinet ad imp̃fectos, sed fortes, q pro cõsuetudine exercitatos habẽt sensus. Qui cũ aplo dicere p̃nt illud: Ego didici in qbus sum sufficiẽs esse scio humiliari & Philip.4
abũdare, vbiq; & in oĩbus institutus sum, & cognosce, p acceptationẽ, approbationẽ, seu cõplacẽtiã, semitas meas.i.desideria, cogitatiões, verba & actus, & vide, more pij, diligẽtis, expertiq; medici, si via iniquitatis.i.malũ propositũ, seu latẽs peccatũ in me est, q̃tenus ab occultis meis mũdes me dñe, & à vulneribus animæ salues me, sicut Hieremias ait: Sana me dñe Psalm.18
& sanabor, saluũ me fac, & saluus ero. Deniq; cum ignoremus qualiter interiora nostra cum Hiere.17
deo se habeant, an pura existant, indigemus semp clamare ad deũ. Vide si via iniquitatis in me est, mihi quoq; cõcede, vt interiora mea diligẽter discutiã, caute custodiã, & deduc me in via æterna.i.in in fide catholica, in lege diuina, in obseruatione p̃ceptorũ, quorũ vnũquodq; dicit via æterna, q a ad vitam p̃ducit æternã, seu patriã supcœlestẽ, nunq̃ electis auferendam

Ecce psalmũ mirabilẽ, difficilẽ, & omni laude dignũ, diuinis p̃conijs plenũ, sacris mysterijs altum audiuimus, in quo de Christi mysterijs copiose tractatur, ex cuius doctrina admonemur diuinã prouidẽtiam cõsiderare, diuinam præsentiam honorare, immensam creatoris maiestatẽ timere. Estq; psalmus iste cum ingẽti attentione cantandus, quia pene in singulis versibus dirigit sermo ad deũ, & vbiq; est sensus sublimis. Ostẽdit eñi hic psalmus incõprehẽsibilẽ eẽ dei sciẽtiam, infinitam eius existere essentiã, metuẽdã q̃q; esse ipsius magnificentiam

COMMEMTARIVS IN PSALMVM CXXXIX. D

¶Argumentum.

¶Titulus: In finem. Psalmus (aliàs victori canticum) Dauid. Hoc Psalmo instruit nos Propheta orare deum, vt à malis huius seculi liberet. Ipse namq; in persona ecclesiæ seu cuiuslibet iusti deprecatur dominum contra mala mundi huius, & dæmonum tentamina, addens quoque vindictam hisce qui nunc pauperes persequuntur. Sunt autem in summa duæ partes huius psalmi. In prima ponitur iusti petitio. In secunda additur eius quædam persuasio, ostendens diuersam iustorum atq; iniquorum vitam, ibi: Caput circuitus eorum. Anthor in primis, interpretatur ipsum ad literam de Christo passo. Et nihilominus iuxta tropologiam de Ecclesia seu quolibet fideli.

¶Expositio Tituli.

¶Assignatur insuper psalmo nunc declarando titulus talis. In finem psalmus Dauid, hoc ẽ,
Psalmus iste à sancto Dauid conscriptus ac æditus, dirigit nos in finem qui Christus est, qui
Apoc.1 testatur: Ego sum Alpha & ω, principium & finis. De quo etiam dicit Apostolus: Fons legis
Roma.1. est Christus omni credenti. Doctores autem catholici exponunt hunc psalmum de ecclesia,
in tribulationibus constituta, ad deum clamantem: Quidam tamen exponũt eum ad literam
de Dauid, quæ expositio insipida est, imò cum multi psalmi ad literam exponantur de Christo,
eò quòd in scriptura canonica nouæ legis allegentur de Christo, qui tamen minus conue-
Psalm.39 Hebr.10 niunt Christo, q̃ psalmus iste, vt patet de psalmo tricesimonono, qui incipit: Expectans ex-
pectaui dominum. Cuius scripturam de Christo prædictam allegat Apostolus. In quo tamẽ E
Psalmo inter cætera dicitur: Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt vide-
rem, quod certum est Christo non conuenire ratione propriæ personæ aut naturæ, suæ diui-
Psal.40. nitati vnitæ. Idem patet de psalmo immediate sequenti, qui incipit: Beatus qui intelligit. Cu-
ius scripturam allegat Christus de se prædictam, videlicet illum versiculum: Etenim homo
Johan.18. pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos. Hoc enim inducit de Iuda proditore vati-
cinatum & tamen in psalmo illo inter alia scribitur: Sana aĩam meã q̃a peccaui tibi, q̃d Chri-
Psalm.68 sto non conuenit. Idem etiam patet de psalmo.58. cuius exordium est Saluum me fac deus, q̃-
niam intrauerunt aquæ vsq; ad animam meam. Cuius scripturam allegant Iohannes & Pau-
Acto.1. lus de Christo loquentem, & tamen in psalmo hoc scriptum est: Delicta mea à te non sunt
absconditæ. Cum ergo singula verba huius psalmi proprie congruant Christo, sicut patebit
in prosequendo. Videtur quòd de ipso proprie debeat explanari, quod etiam inde probatur,
quia Ecclesia in die Parasceues in officio missæ canit hunc psalmum pro tractu. De Christo
igitur passo conscriptus est psalmus præsens. Vnde Christus vt homo passibilis, passioniq;
proximus ait ad patrem.

¶Expositio Psalmi literalis. 1

Ripe me domine ab homine malo⌋ Non ita orauit Christus ab iniquis homi-
Marci.8 nibus eripi vt nõ traderet in manus eorũ. Imò cum Petrus ei dixisset: Nõ erit F
hoc tibi: Respondit ei: Vade retro me satana: nõ sapis ea quæ dei sunt, nec sic
orauit ab eis eripi ne per eos induceret ad malũ culpæ, quia sciebat se nõ posse
peccare, sed orauit eripi, ne detineretur in morte, & vt tertia die resurgeret &
glorificaretur in corpore. Sic igitur ait: Eripe me dñe pater æternæ ab homi-
Matt.27 ne malo me psequente (puta Iudæo quocũq;) qui me lingua crucifixit, dicendo: Tolle, crucifi
Marci.15 ge eum, ⌊à viro iniquo⌋ me actualiter crucifigente, q̃ Iudæi clamorem ad opus perduxit, vel 2
Lucæ.23. Johan.19. à gẽtili quocũq; Pilati ministro ⌊eripe me. ¶Qui⌋ Homo malus & vir iniquus, ⌊cogitaue
runt iniquitates in corde, proponẽtes me psequi atq; occidere. Vnde dicit: Ab illo die cogita
Johan.12 uerũt interficere eum, ⌊tota die⌋ nõ solum in die Parasceues, sed multis diebus p̃cedentibus,
⌊cõstituebãt prælia⌋.i. inter se ordinabãt qualiter mihi resisterẽt, repugnarẽt, & p̃ualerent,
scd̃m quod habet: Congregati sunt principes sacerdotũ, & seniores vt Iesum dolo tenerẽt & 3
Matt.26 occiderẽt. ¶Acuerunt linguas suas sicut serpẽtes⌋ Verba acuta, pungitiua, & aspera, cõtra
me protulerunt, conantes mihi nocere sicut nocent serpentes. Acuerunt plane Iudæi linguas.
suas, quando Pilato (tot occasiones liberandi Iesum quærent) dixerunt: Si hunc dimittis, non
Johan.19 Matt.29 es amicus Cæsaris. Et sanguis eius super nos & super filios nostros, ⌊venenum aspidum⌋ hoc
est, sermo lætalis, venenosus, inuidiosus, & pestifer, ⌊sub labijs eorũ⌋.i. paratus est in ore ipso
rum, vt illum effundant. Hoc venenum aspidum effuderunt Iudæi in Christum, dicẽtes: Nos
Johan.19 legẽ habemus, & scd̃m legẽ debet mori, q̃a filiũ dei se fecit. Vnde Chr̃us ait: Ego redemi eos,
Osee.7 Hiere.12. & ipsi cõtra me locuti sunt mendacium. Et iterũ: Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in syl- 4
ua dedit contra me vocem suam, ideo odiui eam. ¶Custodi me domine de manu peccato
ris⌋.i. de potestate principis sacerdotũ, ⌊& ab hoĩbus iniquis⌋.i. ei⁹ fautorib⁹ ⌊eripe me⌋ ne
mihi eueniat quod ipsi conati sunt facere. Docentes illud Hieremiæ: Eradamus eum de ter ra
Hieremi.11 viuentium: & nomen eius non memoretur vltra. Idcirco namq; fecerunt custodiri sepulchrum:

vt cor-

A vt corpus Christi in eo teneretur & corrumperetur, sicq; memoria eius omnino periret, nul- Matt. 28
5 lo in ipsum credente. Nunc igitur orat Christus homo custodiri & eripi ne hoc fiat.
¶Qui cogitauerunt supplantare⌋ Hoc est, à via iustitiæ retrahere, ⌊gressus meos⌋ id est,
opera mea. Nitebant enim Iudæi Christum à veritate abducere: nunc terrẽdo, nunc blandien-
do. Propter quod dixerunt: Magister, scimus quia verax, & viam dei in veritate doces, & nõ Matt. 22
est tibi cura de aliquo. Dic ergo nobis: Licet tributũ dare Cæsari, an non? Vel, cogitauerunt
supplantare .i. reprobare, & malos ostẽdere, gressus meos, dicẽtes: Tu de teipso testimonium Iohan. 8.
perhibes, testimonium tuum nõ est verum. Et iterũ: Non est hic homo à deo, qui sabbatũ, nõ Ioh. 9.
custodit. In passione quoq; coram Pilato. Si nõ esset hic malefactor nõ tibi tradidissemus eũ. Ioh. 18
⌊Absconderunt superbi⌋ hoc est, principes Iudæorũ, & Pharisæi de generis nobilitate, & fal-
sa iustitia præsumẽtes, ⌊laqueum⌋ .i. fraudulentas insidias ⌊mihi⌋ hoc ẽ, contra me, & ad in-
iuriam meam. Multipliciter enim studuerunt aliquam occasionẽ inuenire qua Christum re- Luc. 20
prehẽdere & accusare valerent, sicut dicit: Obseruabant Iudæi si sabbatis curaret, vt accusa- Marci. 3.
rent eum. Ideo etiam obtulerunt ei mulierẽ in adulterio deprehensam. Vnde dicit Saluator:
6 Tu dñe scis omẽ consiliũ eorũ aduersum me. ¶Et funes⌋ Hoc ẽ, multas & longas astutias, Hiere. 18
fallẽdiq; machinas, ⌊extẽderunt in laqueum⌋ .i. ad hoc vt me funibus suarũ insidiarũ capere,
& reprehẽdere possent. Longo enim tẽpore sequebant perfidi pharisęi ac scribæ dñm saluato
rẽ, vt aliqd rephẽsionis inuenire possent in eius doctrina aut vita. Hinc quippe Christus loquit Osee. 9
Exosos habui eos propter malitiam adinuentionũ ipsorũ, ⌊iuxta iter⌋ .i. iuxta conuersatio-
nem huius viæ, vel iuxta legẽ seu obseruationẽ pręceptorũ, ⌊posuerunt scandalũ mihi⌋ id ẽ,
7 verba & opa quibus me scandalizare quærebãt, quãuis nõ profecerũt. ¶Dixi domino de
us meus es tu⌋ Certũ est q Christus frequẽter vocauit deũ oim, deum suũ. Singulariter etenim
B erat deus suus scdm q hõ: qa prȩelectus ab eo, & qa ipe prȩcipue deum amauit & coluit, sicut Iohã. 8
ipe restat: Ego quȩ placita sunt ei, facio semper. Hinc etiam post resurrectionẽ dicebat: Ascen Iohan. 20
do ad deum meum & deũ vestrum ⌊exaudi dñe vocẽ deprecatõis meæ⌋ quam nũc coram te
8 fudi. ¶Domine domine virtus⌋ Hoc est, causa & conseruator, ⌊salutis meæ⌋ creatæ. Beati
tudo enim creata aĩę Christi à deo manauit & depẽdebat, ⌊obumbrasti sup caput meũ⌋ .i. sup
cor meum, vel super me tuam defensionẽ, cooperationẽ, seu opem extẽdisti, ⌊in die belli⌋ .i.
tempore passionis, quando dȩmones expugnaui, & expoliaui, Contulit enim deus Christo in Mat. t
passione inconcussam constantiã. Propter quod factus est potẽs in prælio. Vnde p Hieremi- Psalm. 4
am prȩdixit: Dominus mecum est quasi bellator fortis. Idcirco qui me persequunt, cadent. Hiere. 20
9 ¶Non tradas me dñe à desiderio meo⌋ Hoc ẽ, contra seu extra desideriũ meũ ⌊pctõri⌋
vcʒ populo Iudæorũ. Aliquo enim modo desiderauit Chrus eis tradi, vcʒ vt pro mundo more-
ret, & aliquo mõ desiderauit eis nõ tradi, vcʒ ne in morte detineret. Et ideò nũc orat ne extra
tale desiderium eis tradat, ⌊cogitauerũt cõtra me⌋ sicut dicit: Supra me cogitauerunt cõsilia Hieremi. 11
dicentes: Mittamus lignum in panẽ eius, ⌊ne derelinquas me⌋ quantum ad animam in lym-
bo, & qtũ ad corp9 in tumulo, sed statim me suscita, ⌊ne forte exaltent⌋ .i. pualuisse videant,
10 atq; inaniter glorient. Deinde describit Iudæorũ deiectio. ¶Caput⌋ Hoc est, princeps sa- Iohã. 18
cerdotum, qui erat caput seu princeps ⌊circuitus eorum⌋ .i. exercitus Iudæorum, me tẽpore
C passionis circumdantium. Quid autem huic capiti & subditis suis futurum fuerit subditur:
⌊labor labiorum ipsorum⌋ hoc ẽ, laboriosus & grauis sermo, quam contra me loquebant, di
centes: Blasphemauit, & reus est mortis, & non habemus regem nisi Cęsarem, ⌊operiet eos⌋ Matt. 26
hoc ẽ, faciet eos debita pœna operiri atq; torqueri. Hoc in Iudęis impletum videmus. Volue Marc. 14
runt enim Christum regno & fama omnino priuari, & ecce ipsi priuati sunt regno & fama ho- Matt. 27
nesta. Christo autem data est oĩs ptãs in cœlo & in terra. Ipsi quoq; nitebant conculcare atq; Matt. 28
conterere Christum. Et Christus eos conculcauit, & contriuit, sicut asserit. Calcaui eos in fu- Esaie. 63.
rore meo, & cõculcaui eos in ira mea. Itaq; in prȩsenti vita operuit Iudæos labor labiorũ ipso
rum, quando per Titum & exercitum Romanorũ tam horribilr vastabant. Idcirco scriptum
11 est: Circundederũt eos adinuẽtiones suæ. ¶Cadent sup eos carbones⌋ Hoc ẽ, materia flã- Osee. 7
mæ infernalis ⌊in ignẽ (gehẽnȩ) deijcies eos⌋ quãtum ad animã statim dũ moriunt. Quãtũ ve
ro ad corpus & animã in die iudicij, qñ dictur9 est: Ite maledicti in ignem ȩternum ⌊in mise-
rijs,⌋ .i. pœnis inferni, ⌊nõ subsistẽt,⌋ nõ q illic eẽ cessabũt, sed qa de vno tormẽto trãsibũt Matt. 25
12 ad aliud, vel qa intolerabiles pœnas tolerare cogẽtur. ¶Vir linguosus⌋ Hoc ẽ, Iudas pdi- Matt. 27
tor, ⌊nõ diriget in terra⌋ nã abiẽs laqueo se suspẽdit. Vel, vir linguosus .i. Iudȩus Chro detra Acto. 1
hẽs, eũq; blasphemãs, & multis vanis rõnibus demõstrare laborãs Iesum Nazarenum nõ esse
Chrm in lege pmissum, nõ diriget à deo in terra .i. in vita p sti, vt salubriter viuat, sed excȩca
tus manebit, & periet ⌊virũ iniustũ⌋ Chro repugnãte ⌊mala⌋ pȩnȩ & culpȩ ⌊capiẽt⌋ .i. cõ
prehẽdẽt, ⌊in interitu⌋ .i. dũ morit. Tunc enim opa eius eum sequent, & de morte tpali tibit ad
13 mortẽ æternã. ¶Cognoui qa faciet dñs⌋ Iustus iudex, q affirmat: Ego sum iudex & testis, Apo. 14
⌊iudiciũ inopis⌋ .i. iustũ iudiciũ pro Chro paupere cõtra aduersarios ei9 ipos iuste dãnando. Hiere. 29 Luc. 9.

Recte

Lucæ 9. Recte equidem nomine inops Christum designat, qui de seipso loquitur: Filius hominis nō ha D
Zach. 9. bet vbi caput reclinet. De quo etiam inducit: Ipse pauper, & ascendens super asinam, ⌞& vin-
dictam pauperum⌟, hoc est, Apostoloꝝ ac primitiuæ ecclesiæ, qbus Iudæi multas intulerunt
iniurias, vt in actibus Apostoloꝝ. Sed deus fecit vindictā eoꝝ .i. debitā vltionem inflixit Iu-
dæis propter pctā commissa in Christi discipulos, q valde pauperes erant. Postquàm exposi
ta erant bona illa quę vendiderunt primo ad fidem conuersi. Illis nāq; bonis durantibus non
Acto. 4 erat quisq̃ egens inter eos, vt scribit in actis: Hoc autem iudicium inopis Christi, & vindicta
pauperꝝ eius erat illa deuastatio Iudæoꝝ à Romanis, quādo dirissimè occisi sunt, in vltionem
Lucæ 19. sanguinis Christi, & discipuloꝝ ipsius quā Chr̄us p̄dixisse cognoscit. ¶Veruntamē iusti⌟ 14
Videlicet in Christum credentes, ⌞confitebunt nomini tuo⌟ te laudando, Christiani nanq;
in Iudæa existentes, instante aduentu Romanoꝝ, admoniti sunt ab angelo sancto egredi Iu-
dæam, & introire regnum Agrippæ, qui erat confœderatus Romanis, quod & fecerunt, & il-
lic saluati sunt, propter quod deum laudabāt, ⌞& habitabunt recti⌟ hoc est iusti, Christū se-
quentes fide & opere, ⌞cum vultu tuo⌟ .i. tecum in tua præsentia. Nunc eqdem per gratiam,
postmodū vero per gloriā. Ecce psalmus iste q̃ verè & proprie cōpetit Chr̄o, q̃ euidēter Iu-
dæoꝝ malitiā exprimit, q̃ veraciter eorundem punitionem describit.

¶Expositio eiusdem psalmi de Ecclesia seu quolibet fideli.

Ecclesia itaq; seu anima religiosa aduersitatibus, tentatōibusq; pulsata, proclamet ad
Psalm. 17. dominū, dicens: Eripe me domine ab homine malo, ne cum puerso puertar, ne vltra
quàm ferre possum, molester, ne per impatientiā vincar, martyres sancti, hominesq;
perfecti, qui in aduersis exultant, in tribulationibus gaudent. Non sic petunt ab ho- E
mine malo eripi, ne persecutionē eius sustineāt: sed ne in aduersis deficiāt. Vel ne plus q̃ expe
2. Thess. 3 dit eoꝝ saluti, seu bono cōmuni grauent. Propter quod dicit Apostolus: Orate vt liberemur à
malis & importunis hominibus, à viro iniquo eripe me, quod prędixit, resumit. Vel per ho-
minem malum intelligit eum cuius malitia non est adeò magna. Per viꝝ vero iniquū eum, q
omnino induratus atq; subuersus est. Qui aūt se impatientē & ad mala procliuem cognoscit,
orare potest ne psecutionē maloꝝ patiat, ne per impatientiā grauius prolabat. Ego dum ver
sum hunc dico, per hominem malum & virum iniquum meipsum intelligo. Neminem enim
tam secure, certe, atq; salubriter malum & iniquum voco ac iudico, sicut meipsum. Præser-
1. Cor. 2. tim cum dicat Apostolus: Quis scit quid agat in homine nisi spiritus eius. Peto igitur eripi à
meipso, vt desinam esse malus, & impius, sicq; abnegem & relinquam meipsum non quan-
tum ad id quod sum per naturam & gratiam, sed quo ad id quod sum per propriam vo-
luntatem, & culpā. Qui cogitauerunt iniquitates in corde, qualiter mihi possint nocere, & ex
cogitationibus talibus, tota die, hoc est, indefinenter, & quasi continue, constituebāt prælia,
id est, contētiones & rixas, seu impugnationē à manu. Acuerunt linguā suam sicut serpentes,
proferendo verba adulatoria & fraudulenta, more serpētum, qui blandiuntur lingua vt mor
deant. Sic iniusti interdum amicitiam ostendunt in verbis, sed venenum abscondunt interius
Hiere. 9. de quibus inducit. Sagitta vulnerans est lingua eorum. In ore pacem loquit, occulte ponit in
2. Thess. 2 sidias. Vel acuerunt linguas suas sicut serpentes, loquendo verba subtilia, acuta, mordacia, & F
nociua. Sicut de quibusdam dicit Apostolus: Sermo eorum vt cancer serpit. Venenum aspi-
dum sub labijs eorum. Hoc & cætera quæ nunc transiliunt, in præcedēti articulo satis ex posi-
ta sunt. Custodi me dn̄e de manu .i. potestate pctōris .i. diaboli, q (sicut Iohānis habet) à prin
Joban. 8. cipio peccat, ab eius tentatōibus me tuere, quoniam naturali virtute nullo modo valeo ei resi-
stere, cum sit inuisibilis hostis me incomparabilr astutior experiētior, agilior, atq; robustior.
Job. 42 Nō est em̄ potestas sup terram quę comparet ei. Ideò dn̄e custodi me per teipm̄, & angelum
sanctum meæ custodiæ deputatū. Etem̄ nisi tu dn̄e custodieris ciuitatem, hoc ē, animā virtu-
tum cōcordia circumuallatā, munitā, & plenam, frustra vigilat q custodit eam, & ab hoībus
Psal. 126. iniqs, q sunt instrumētū & corpus, atq; ministri diaboli eripe me, ne illis cōformer & dæmōis
ditioni subijciar. Qui cogitauerunt supplantare, hoc ē, impedire, conterere, annihilare gres-
sus meos .i. opa bona, qbus ad te proficiscit anima mea, absconderūt supbi laqueum mihi .i. dę
mones dei similitudinē inordinate appetentes, & hoīes excęcati, q eoꝝ pompā sequunt, non
solum aperte, sed & occulte ac insidiose mihi nocere disposuerūt, ꝓponendo mala sub specie
Eccl. 37 boni, loquēdo sophistice, agēdo pestilenter. Et funes, hoc ē, mala exempla seu vitia qbus ani-
ma dire ligat, ne deum prompte ac libere imitet, extēderunt, id est, prolongauerunt trahēdo
pctā, velut longam restē, in laqueum hoc ē in deceptionē, vel ad hoc vt funibus istis aīa mea
capiat, & vitijs substernat, iuxta iter, quo ambulo, .i. iuxta viam dei, seu obseruantiam præce-
ptoꝝ, scādalum actiuū .i. occasionem ruinæ, seu offendiculū posuerūt mihi. Maligni eqdem
spūs iter nostrū velut qdā latrūculi obsidēt, teste Greg. Qm̄ ergo virib' meis euadere aut ꝑua
Psalm. 25 lere nō potui, ad mīam opemq; creatoris confugi. Dixi dn̄o deus meus es tu, nō alius aliquis:
nā tu solus potes me liberare atq; saluare. Propterea in te solo cōfido, ad te cōfidēter recurro.

Domi-

A Domine domine virtus salutis meæ, hoc est, fons, origo, & conseruator totius perfectionis,
felicitatis, & grãæ meę, sine cuius manutenentia nec ad momẽtum subsistere, aut saluus existe-
re queo, obumbrasti super caput meum, id est, protexisti, cõfortasti, & cõsolatus es me in die Exo.13
belli, hoc est, tẽpore aduersitatis & tentatõis, alitet succubuissem. Non tradas me dñe à desi-
derio meo, id est, contra desiderium meum rationale & ordinatum quo cupio tibi semp sub-
esse & adhærere, peccatori, dæmoni seu homini impio, ne ei assimiler, cui desidero dispar eẽ.
Vel sic: Non tradas me domine, hoc est, nõ me tradi permittas, à desiderio meo, id ẽ, ab hoste
intrinseco, à concupiscentia carnis, ab inordinato affectu seu fomite, peccatori, videlicet, ne
à meipso seducar & vincar, & potestati dæmonis subdar. Qemadmodum de quibusdam ait
Apostolus: Tradidit illos deus in desideria cordis eorum, in immunditiam & reprobum sen- Roman.1.
sum, cogitauerunt contra me, dæmon & mundus, vt à tuo me obsequio retrahant, ne derelin
quas me, vinci ab eis, ne forte exaltẽtur, hoc est, triumphent & gaudeãt. Nempè qui tribulant Psalm.12.
me, exultabunt si motus fuero. Derisores enim patimur à quibus ad illicita instigamur. Vnde Ecci.23
dicitur: Domine pater & dominator vitæ meæ ne derelinquas me in cogitatu & consilio eo- Iobã.18
rum, & incidam in conspectu aduersariorum meorum, & gaudeat inimicus meus. Caput vi-
delicet dæmon qui est princeps huius mundi, hoc est reproborum, circuitus. i. exercitus, seu
turba eorum, vcз iniquorũ. Istud non regit sed pręmittit propter relationẽ sequentem. Huic
itaq; capiti & circuitui continget, quod subditur: Labor labiorum ipsorũ, hoc est, sermo eorũ
iniquus quo laborauerunt subuertere innocentes, operiet eos .i. in eos redundabit, eis noce-
bit, & tormentis æternis eos inuoluet. Quemadmodum scribitur: Facienti nequissimum cõ- Ecci.27
B silium super ipsum deuoluet: & non cognoscet vnde illi adueniat illusio. Vniuscuiusq; etenim
malum in proprium redundat authorem, & qui alteri quærit nocere, primo propria iniquita
te occidit aut lædit seipsum, secundum quòd Salomon profitet. In impietate sua corruet im- Prouer.11
pius: & in insidijs suis capient iniqui. Vir linguosus, hoc ẽ, verbosus & garrulus procax ad fa-
bulandum, nõ diriget, ad debitum finem à grã dei in terra habitatõis vitæ præsentis. Non eñ Proue.28
tẽdit ad vltimũ finem q est deus & vita ęterna: sed inferno quotidie appropinquat. Vnde ha Ecci.10
bet. Vidisti aliquẽ velocem ad loquendũ: stultitia magis sperãda est q̃ illius correctio. Et ite- Iaco 1.
rum: Qui multis vtit verbis, lædit animam suam. Faciamus ergo quod Iacobi primo consu- Proue.29
litur. Sit omnis homo velox ad audiendũ, tardus aũt ad loquendũ. Alibi eñ scriptũ est: Totũ
spũm suũ profert stultus, sapiens aũt differt in posterũ. Maximè vero oportet nos solitarios eẽ
in verbis cautos & circũspectos, si volumus deo in stabili puritate & pace seruire. Cognoui,
ex sacra scriptura, ex reuelatione diuina, imò ex ratione naturali, quia faciet dominus iudiciũ
inopis. Qui verè & spontè inops ac humilis est, huius iudicium dominus faciet, iusto iudicio
eum saluando, eiusq; persecutores damnãdo. Ideò addit: & vindictam pauperum, sicut & ali- Roma.12,
bi ait: Mihi vindictam & ego retribuam. Quamuis enim omniũ iniuriam dominus vlciscat, Psalm.9,
atq; pro omnibus electis iudiciũ faciat, maximè tamẽ vlciscit iniuriam paupeꝝ spũ, atq; pro Esa.12.
inopibus iudicat. Ei eñ derelictus est pauper. Propter quod Esaias ait: Egenum (inquit) &
pauperẽ nõ derelinquam. Verũtamẽ iusti cõfitebunt, in prosperis & aduersis, nomini tuo, du
C plici confessione, vcз confessione laudis diuinæ, ac propriæ culpæ. Bona enim tibi, mala vero Iob.1.
sibijpsis asscribent, & quicquid eis acciderit, te in omnibus iustificabunt, dicentes: Sicut domi Psalm.112
no placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum, & habitabunt recti cum vultu tuo, Exo.33
hoc est, tibi vnient, teq; fruent, te facie ad faciem in patria contemplabuntur. Porrò in isto
exilio iusti confitent dño duplici confessione: sed confessio laudis eorũ est imperfecta. In pa- Miche.6
tria vero non nisi confessione laudis domino confitent, sed illa confessio perfecta est atq; per- Hebræ.13
petua. Nunc eñ habitant cum vultu diuino, conuersando syncerè coram deo, eumq; fideli
contemplando. Hæc tamen habitatio non est fixa & proprie dicta. Non enim habemus hic
manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. In pãria autem vere, fixe, & proprie habitare di
cunt cum vultu diuino. Ecce psalmũ feruidis orationibus plenum, & morali instructione or
natũ audiuimus, quẽ docet nos ardẽti affectu proferre, atq; ex eius doctrina discere q̃ incessan
ter ad deũ recurrere indigemus, eò quòd ipse sit virtus nostrę salutis. Propterea semper ex cor Gene.42.
de ei dicamus. Salus nostra in manu tua est, respiciat nos dominus noster, & lęti seruiemus re-
gi. Hæc enim fuerunt verba Aegyptiorum ad Ioseph. Per Aegyptios autem signantur pec-
catores: Per Ioseph, Christus.

COMMENTARIVS IN PSALMVM CXL.

¶Argumentum.

¶Titulus: Psalm⁹ siue cãticũ Dauid. In hoc psalmo docet iustus afflictõibus circũdat⁹ clama
re ad dñm ꝓ sui liberatõe à periculis hui⁹ mũdi, & potissimũ vt à vitio linguę ꝓseruet. & à pœna
debita liberet. Diuidit in duas ꝓcipuas partes. Primo eq̃dẽ captat bñuolentiã q̃ facili⁹ exaudiat
deinde addit suã orõnẽ quã petit exaudiẽdã, ibi: Pone dñe custodiã. Author de hoĩe studioso
intelligendũ censet in suis commentarijs quæ strictim absoluit.

¶Expo-

¶Expositio Tituli. D

¶Titulus psalmi est, Psalmus Dauid, ipse enim beatus Dauid author est psalmi præsentis.
Loquens in eo in persona hominis studiosi perfectionem attingere laborantis, quàm (quia si-
ne custodia linguæ adipisci non valet) precatur sibi à domino gratiam condonari, qua lin-
guam refrenet ac regat, & ait.

¶Expositio Psalmi.

Omine clamaui ad te⌋ Non tam alta voce q̃ vehementi ac præcordiali affe- 1
ctu. Non enim remissę aut pigrę inuocandus est deus, sed animo timorato, af-
Eccl.18 fectuoso, atq; peruigili, imò & incessanti. Quemadmodum inducit: Non im-
pediaris semper orare, & ante orationem præpara animam tuam, & noli esse
quasi homo tentans deũ. Idcirco cum dixisset: Domine clamaui ad te .s. tem-
pore præterito, profitet se in præsenti clamare, & in futuro clamaturũ esse, vt
pandat se nunquàm à prece velle cessare. Sequit enim ⌊exaudi me⌋ nunc in præsenti, ⌊intē
de voci meæ, dum clamauero ad te.⌋ Hoc est, quocunq; tēpore futuro te inuocauero, osten
de te mihi intendere, ita vt vocem meam, id est, orōnem meam diligenter consideres, & piè
exaudias. ¶Dirigat oratio mea⌋ Hoc est, cœlos penetret, tibi perfecte complaceat, ⌊sicut 2
Exo.30 incensum⌋ in lege dirigebat ad te, & fumando ascendit, ac tibi prę cæteris sacrificijs placu-
it: non propter seipsum sed ex deuotione offerentis. Quod autem subiungit: ⌊in conspectu
tuo⌋ referri potest ad vtrunq; horum, videlicet vt oratio dirigat in conspectu dei, sicut incen
sum. Vel vt oratio dirigat ad deum sicut incensum dirigebat in conspectu diuino. Dicebatur
autem incensum oblatio quę tota incendebat, & comburebat ad dei honorem: per quod desi E
gnat obsequium perfectorum, qui se totos mancipāt deo, seq; totalr abnegant & relinquunt
Petit ergo vt sicut incensum corā deo ascendit, & placuit propter deuotionem feruidā offe-
Eccl.35 rentis, sic oratio nostra coram deo ascendat atq; complaceat. Vnde habet: Oratio humiliātis
se penetrabit nubes. Et alibi: Oratio iusti penetrat cœlos, ⌊eleuatio manuum mearũ⌋ id est,
exaltatio desideriorũ meorũ ad superna, directio operum meorũ ad diuina, erectio manuum
mearũ corporalium ex cordis eleuatione procedens, seu ordinata ad illam virtualiter fit corā
te domine, ⌊sacrificium vespertinum⌋ quatenus ita placeat tibi sicut placebat sacrificiũ ve-
spertinum seu vltimũ quodlibet die, quando videlicet offerebat agnus ad vesperam, cuius im
molatio erat figura immolationis agni dei .s. Christi in cruce. Vnde Christus in cruce pen-
dens dicere poterat: Eleuatio manuum mearũ sacrificium vespertinum. ¶Pone domine cu 3
stodiam ori meo⌋ Hoc est, da mihi grām custodiendi os meum, ne loquar vel taceam inordi
nate. Sed dum tempus est loquendi prudenter atq; vtiliter loquar. Dum vero tps tacēdi affue
rit, moderate ac laudibiliter taceam. Pone quoq; ⌊& ostium circumstātiæ⌋ .i. clausurā discre
tam ⌊labijs meis⌋ vz vt tunc vbi & taliter labia mea ad loquendum aperiā, & ad tacendũ re-
cludam quādo, quo loco, & qualiter oportet, aut expedit: vt sim in vtroq; discretus & fructuo
Eccl 22 sus. Hoc est quod inducit. Quis dabit ori meo custodiā & sup labia mea signaculũ certũ vt nō
cadā ab ipsis, & lingua mea me perdat. ¶Non declines⌋ Hoc ē, non inclinari seu moueri p- 4
mittas ⌊cor meum in verba malitiæ⌋ vt verba maligna effundat, vz ⌊ad excusandas⌋ id est
excusatoriæ proferendas ⌊excusationes in peccatis.⌋ mihi obiectis, & à me perpetratis.
¶Cum hominibus operantibus iniquitatem,⌋ Hoc est, sicut agunt homines assueti; seu ha 5
bituati in malo, ⌊& non communicabo,⌋ per consensum seu imitationem huiuscemodi ex-
cusationes, ⌊cum electis⌋ .i. prępcipuis ⌊eorum⌋ qui se excusant. Electi eñ eorũ sunt, q in mo
Job.36 do & arte excusandi propria vitia alijs eminent, quales sunt simulatores & callidi, qui (sicut F
asserit) prouocāt irā dei, hoc est, miserandissimũ genus prauorũ, qui propria delicta excusant.
Hi enim obicem ponunt remedio, vulnus suum abscondũt, manus diuini iudicij incidunt, in-
sanabilesq; consistunt. Multipliciter vero excusat quis sua pctā, primo dicendo id quod ma-
lum est non esse malũ. Contra quos dicit: Væ q dicitis malum bonũ, & bonũ malum. Et iterũ:
Esai.5 Væ q conuertistis in amaritudinē iudiciũ, & fructũ iustitiæ in absynthiũ. Secundo negādo se
Amos.6 peccasse cum tñ peccauerit, quod quā dānabile sit dominus manifestat dum ait: Ecce ego iu-
Amos.5 dicio contendā tecũ, eò q dixeris non peccaui. Tertio alleuiādo propriā culpā, dicēdo: Non
aduerto, nō pondero, habeo à natura. Quarto, imputādo alteri propriũ malũ, dicēdo, ille me
Prouer.12 induxit, ille est causa peccati mei. Hinc eñ dr: Qui odit increpatōes insipiēs est. Et alibi: Nō
Prouer.15 amat pestilēs q se corripit. Et Salomō quoq; loquit: Qui abijcit disciplinā despicit animā suā,
Ibidem. qui āt acquiescit increpatōibus, possessor est cordis. Propterea quātũ distat cœlũ à terra, & or
tus ab occidēte, tā remote abijciamus semp à nobis tā pessimũ viciũ. ¶Corripiet me iustus⌋ 6
Qui neminem palpat, nulli blādit, ⌊in mia⌋ .i. pie & charitatiue, nō crudelr & inuidiose ⌊&
increpabit me⌋ propter meos excessus, sicut dilectio fraterna expostulat, ⌊oleũ aũt⌋ .i. adula
tio, simulata dilectio, falsa laudatio, ⌊pctōris nō ipinguet caput meũ⌋ .i. non delectet mentē
meā non me demulceat, non mihi complaceat, nec ad consensum illicitũ ptrahat. Vnde scri
ptũ est:

7 “ ptum est. Attende tibi à pestifero. ¶Qm̄ adhuc & oratio mea⌋ versatur ⌊in beneplacitis
A eorum⌋.i.in his quæ pc̄tōribus istis placet, quatenus ipsi à suis peccatis desistāt, & ne ego ab
“ eis seducar. Hoc igit cōtinuo oro vt ipsi cōuertātur, & ego custodiar, ⌊absorpti sunt iuncti
“ petræ iudices eoꝝ⌋.i.principales & magistri istoꝝ iuncti petræ.i.deo seu diuinæ iustitię cō
parati, absorpti sunt.i.oīno defecerūt itaq̃ nihil vere iustitiæ habēt, p̄sertim cū careāt fide p
dilectionē operāte. Bene aūt p petram intelligit Chrūs iuxta illud. Dn̄s petra mea & robur
meū. Vel, per petrā accipit Chrūs qui stultā fecit sapiētiā huius mūdi, dānabilem'q; probauit 2.Reg.22
8 “ iustitiā cōsiderātiū proprijs viribus & philosophoꝝ, q in suis cogitatōibus euanuerūt. ¶Au 1.Cor.1
“ dient⌋.i.audiāt pc̄tōres ad suā correctionē, ⌊verba mea⌋ informatoria atq; salubria, ⌊qm̄
“ potuerūt⌋.i.quoniam verba mea efficacia siue potētia sunt ad instruēdū iniquos. Vel, quo-
“ niam potuerūt⌋ ipsi audire verba mea, cum nō sint incorrigibiles penitus, ⌊sicut crassitudo
terræ⌋ hoc est, pinguedo latēs sub terra, ⌊erupta est⌋.i.ascēdit & apparuit ⌊sup terrā⌋ cū
terra vomere scinderet, sic verba mea potuerūt eos corrigere, tanq̃ dicat. Quēadmodū crassi
tudo terræ egredit, terrā'q; fœcūdat, sic verba mea spūaliter fœcundare possunt corda infru-
ctuosa & mala. Melius tn̄ videt vt istud referatur ad versum sequētem, præsertim qm̄ in He-
bræo hic incipit versus, erit'q; sensus. Sicut crassitudo terræ erupta est.i.erupit sup terrā ara-
9 “ tam, sic ¶Dissipata sunt ossa nr̄a,⌋.i.virtutes aīæ nostræ debilitatæ, dispersæ, seu corruptę
“ sunt ⌊secus infernū⌋.i.iuxta peccata q̄ sunt portæ inferni: Peccādo nāq; virtus aīæ dissipat,
atq; inferno appropinquat. Mortali em̄ pc̄tō corrūpitur, veniali vero debilitat, & dum vna
B amittit, cæteræ quoq; pdūtur. Dicuntur aūt ossa virtutes, qm̄ sicut ossa sunt robur & firmitas
“ corpis, sic virtutes stabilimētū sunt animæ, ⌊quia ad te dn̄e domine oculi mei⌋.i.ex quo dō
mine domine oculi cordis mei dirigunt ad te, idcirco in te speraui, q nō despicis cōfugientes
“ ad tuā clemētiā, ⌊nō auferas aīam meā⌋ à cōsortio electoꝝ, nec eā auferri pmittas à te p cul
pam, sed quando fuerit à te auersa digneris eam cōuertere, & tibi inseparabiliter copulare.
10 “ ¶Custodi me à laqueo⌋.i.deceptiōe ⌊quē statuerūt mihi⌋ dæmon & mūdus ne incidā il-
“ lum, & capiar, ⌊& à scādalis operātiū iniquitatē⌋.i.à vitijs impioꝝ scādalizātibus pusillos,
videlicet ne ex dicto aut facto inordinato alterius scandalizer, sed in via dei fortis, solidus'q;
persistā. Nā q scādalizat pusillus est. Perfecti vero nec scādalizant nec scandalizant actiue.
11 “ ¶Cadēt in retiaculo⌋.i.in muscipula, seu deceptiōe ⌊eius⌋ scādali, vel iniq̄tatis, seu dęmo
“ nis, ⌊pc̄tōres.⌋ Ipsi em̄ ruunt ad culpā ex deceptiōe scādali, ex fraude diaboli, ex attractiōe
“ peccati, ⌊singulariter sum ego⌋.i.ab ipsis seq̄stratus subsisto, & soli portiōi seu societati iu-
storū adhæreo, ⌊donec trāseā⌋ de via ad patriā. Psalmus iste deuotissimis p̄cibus adornatus
nos admonet vigilare circa linguæ custodiā. Magna nēpe pfectio ē custodia linguę, imò di-
uina scriptura beatitudinē in ea aliq̄ mō cōstituit. Scriptū est em̄: Si qs in verbo nō offendit Jacob.3.
hic pfectus est vir. Et iteꝝ. Beatus vir q nō est lapsus in verbo ex ore suo. Ad custodiēdā aūt Eccle.14
linguā. Primo oportet pēsare q̄litatē eius cui loqmur, q̄tenus verba nr̄a aptemus capacitati
& dispositōi eius cui loqmur. Secūdo obseruādū est debitū tps loquēdi, vc; vt nō loq̄mur nisi
fructus sperari possit ex loquutiōe pfuturus. Tertio cōsiderare optet vbi, & inter q̄s loquēdū
sit. Nō em̄ in eccl̄ia fabulari debem⁹. Et in Eccle. habet. Loqui ī medio magnatoꝝ nō pręsu Eccle.32.
mas. Et alibi. Vbi nō est auditus nō effundas sermonē. Quarto seruāda ē quātitas ī loquēdo, Ibidē.
ne plura verba pferamus q̄ optet aut expedit. Propter q̄d dr̄. Qui moderat labia sua pruden Proue.10.
tissimus ē. Et rursus: In multiloqo nō deerit pc̄tm̄. Quinto pēsandū est q̄liter sit loquēdū, vi- Ibidē.
C delicet modeste, māsuete, suauiter. Scriptū est em̄. Verbū dulce multiplicat amicos, & miti-
gat inimicos. Et iteꝝ. Respōsio mollis frāgit irā. Sexto cōsideremus, cur seu propter quē fi- Eccle.6
nem loqui intēdimus. s. ad dei honorē, & propter rationabilem causam. Proue.15

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLI.

¶Argumentum.

¶Titulus. Intellectus seu eruditio Dauid cū eēt in spelunca oratio. In hoc psalmo introdu
citur Chr̄s (scd̄m q̄sdā) clamare ad patrē inter psequutiōes Iudæoꝝ, petēs se ab inferis reduci
q a oīm sctōꝝ spes maxīe ab ei⁹ resurrectiōe depēdeat, interim'q; iuxta alias expositiōes, mo
net ppheta inter hui⁹ mūdi aduersa orare pro liberatōe ab om̄i malo p̄ntis vitę. Vn̄ inprimis
petit à culpa liberari, deinde etiā ab huius vitę miseria, ibi. Clamaui ad te dn̄e. Author expē-
dit ipm̄ mixtim iuxta triplicē sensum, nempe literalē, tropologicū & anagogicum.

¶Expositio Tituli.

¶Prænotat aūt psalmus p̄sens hoc titulo, Intellectus Dauid cū esset in spelunca oratio. Ad
literā sanctus Dauid fugiēs regē Saulē, fecit hūc psalmū cū lateret in spelunca Odollam, sup- 1.Reg.22.
pliciter petēs liberari diuinitus à psequutoribus suis. Et est sensus tituli talis, Intellectus Da-
uid.i.psalmus iste est eruditio Dauid, q & ipse à spū sancto edoctus est ad scribēdū hūc psal-
mum cū esset in spelunca p̄dicta abscōditus, qua etiā ipe Dauid nos erudiuit. Suo em̄ exēplo
docet nos clamare feruēter, fiducialiter'q; ad dn̄m, Expositio aūt literalis psalmi p̄sentis diffi-

D

cultatẽ nõ habet. Petit em̃ Dauid à Saule, eiusq́ fautorib⁹ erui, q sibi varios laq̃os parauerũt. Sed qm̃ in pricipio tituli dr̃, Intellectus Dauid. Videt ipse Dauid scripsisse hũc psalmũ magis de re significata q̃ de figura significãte. Quãuis em̃ Dauid aliq̃s psalmos ædiderit occasiõe psequutiõis suæ quã sustinuit à Saule & Absalone, ac aliis, tñ cũ esset ppheta de Chr̃i mysteriis p vniuersis pphetis illuminatus. Credẽdũ est q̄ ĩ talib⁹ psal. potius vaticinet de Chr̃o q̃ orationẽ siue historiã texat de semetipso, p̃serti cũ Dauid nõ ignorauerit se eẽ figurã Chr̃i, & in Chr̃i figura sibi cõtingi m̃lta eorũ q̃ sibi accidisse noscunt, sic ĩ p̃senti credẽdũ ẽ. Dauid eĩ in figura Chr̃i. Saul vero cũ pp̃lo suo sibi cõsentiẽte typus ẽ pricipis sacerdotũ ac Iudæorũ psequẽtiũ saluatorẽ. Spelũca vero significat p̃sens sc̃lm, seu corp⁹ passibile. Est itaq́ tituli sensus. Psalmus iste ẽ intellect⁹ Dauid. i. Chr̃i p Dauid figurati, quẽ ĩtellectũ Chr̃s habuit, cũ eẽt ĩ mũdo inferiori, seu corpe suo mortali, & est orõ eius. Chr̃s ergo vt hõ passibilis, in passiõe cõstitutus, ait ecclesiæ se clamasse ad dñm, vt doceat eam etiam sic agere dum tribulatur.

¶ Expositio psalmi iuxta sensum literalẽ, tropologicũ, & allegoricum.

Oce mea ad dñm clamaui, ⌋ orãdo p celeri resurrectiõe, p corpis mei glifica- » 1
tiõe, p trãsgressorũ cõuersiõe, ⌊ voce mea ad dñm dep̃catus sum ⌋ repetit q̃d p̃ »
dixit ppter exp̃ssionẽ maiorẽ, & exhortationẽ efficaciorẽ. ¶ Effundo ĩ cõspe » 2
ctu eius orationẽ meã, ⌋ orãdo cũ intẽte, eiusq́ p̃sentiã cogitãdo solicite, ⌊ & »
tribulationẽ meã ⌋ corporalẽ seu exteriorẽ, & spũalẽ seu ĩteriorẽ, vz tristitiã »
& timorẽ, quã tribulationẽ mihi ĩtulerũt Iudæi, vel, quã spõte assumpsi, & quã
ex cõpassiõe errãtiũ habui, ⌊ añ ip̃m pronũtio ⌋. i. corã deo p̃re exposui. Hæc oĩa Christũ fe- »
Mat. 26 cisse, Euãgelistæ testant, qũo em̃ passiõe instãte ter patrẽ orauit. Et qũo tũc factus ẽ sudor ei⁹
Lucæ. 22 sicut guttæ sanguinis, factusq́ ĩ agonia prolixius orauerit. ¶ In deficiẽdo ex me sp̃m meũ ⌋ » 3
. i. cũ spũs meus creatus, vz aĩa rõnalis in me existẽs deficeret ex se seu sua cõditiõe, non defe-
Marc. 14 ctu culpæ, sz pœnæ. Qñ vz cœpi pauere & tædere. Et qñ in agonia factus sum. Vel, qñ ĩclina E
to capite tradidi sp̃m, ⌊ & tu cognouisti semitas meas ⌋. i. tũc tu o p̃r p approbatione nouisti »
Lucæ. 22 doctrinã, cõuersationẽq́ meã, & oĩa q̃ pro hũana salute assumpsi, feci, atq́ ppessus sum. ¶ In » 4
Matt. 27 via hac q̃ ambulabã ⌋. i. in seculo isto, in via virtutũ quã incessi in tota cõuersatiõe mea, ⌊ ab- »
scõderũt (Iudæi) laqueũ mihi ⌋. i. cõtra me, insidiãtes mihi occulte, loquẽtes adulatorie, va- »
riisq́ fraudulẽtiis q̃rẽtes nocere. ¶ Cõsiderabã ad dexterã ⌋. i. ad partẽ mihi fauorabilẽ, vi » 5
delicet ad notos atq́ discipulos meos, ⌊ & videbã ⌋ an aliquẽ mihi cõstãter cohærẽtẽ inueni- »
Matt. 26 rẽ, ⌊ & nõ erat, ⌋. i. aliquis vir, ⌊ q cognosceret me ⌋ cognitiõe publicæ cõfessiõis. Tẽpore ei »
Marc. 14 q̃ captus est, discipuli oẽs eo relicto fugerũt, & paulo post princeps eorũ cœpit anathemati-
zare, detestari, & iurare, qa nescio hoĩem istũ. ¶ Periit, fuga à me ⌋ qm̃ fugere nolui, sicut su » 6
Psal. 87 pra dictũ ẽ. Traditus sum & nõ egrediebar. Vel, piit fuga à me. i. ita ligatus sum vinculis, & cir
cũdatus hostib⁹ q̄ hũano mõ loquẽdo fugere neq̃o, q̃uis vellẽ. Nõ em̃ nisi supnaturali virtu-
te fugere potuisset dũ erat ligat⁹, hostibusq́ vallatus, ⌊ & nõ ẽ q req̃rat animã meã ⌋. i. nemo »
Matt. 27 erat q conaret me de manu hostiũ liberare cõstãter, q̃uis eĩ Pilatus ad tp̃s studuerit me eripe
Esaię. 63 Tandẽ tñ dedit sñiam cõtra me, q̃ data, nemo cõtradixit. Vñ Chr̃s testat. Circũspexi, & nõ
Ibidem erat auxiliator. Itẽq́: Torcular calcaui solus, & de gẽtibus nõ est vir mecũ. Supra q̃q́ p̃dictũ
Psal. 68 est. Et sustinui q simul cõtristaret, & nõ fuit. ¶ Clamaui ad te dñe ⌋ dicẽdo ĩ cruce, Heli, he » 7
li. i. deus meus, deus meus, vt qd dereliq̃sti me. Et: P̃r in manus tuas cõmẽdo sp̃m meũ, ⌊ dixi »
Matt. 27 tu es spes mea ⌋. i. in q̃ spero sc̃dm q̄ hõ sum, & aliq̃ mõ viator. Sperauit aũt Chr̃us in deo nõ »
Psalm. 30 p spem, q̃ est virtus theologica, q̃ in cõprehẽsoribus locũ nõ habet, sed p quãdã p̃stolationẽ, F
siue fiduciã, q̃ oĩe bonũ q̃d nõdũ habuit, à deo lõganimiter expectauit, ⌊ portio mea ⌋. i. bo »
Psalm. 14 nũ q̃d ego req̃ro, intẽdo, & diligo, est ⌊ in terra viuẽtiũ ⌋. i. in regno cœlorũ. Et p̃t noĩe por- »
tionis intelligi deus, de q̃ dictũ ẽ supra: Dñs pars hæreditatis meæ. Vel retributio gloriæ q̃ cõ
fert electis. Vel sic, portio mea. i. eccl̃a electorũ q̃ est pars mea, ex m̃ltis mihi pueniẽs electa ac
Johan. 17 data, in terra viuẽtiũ. i. mecũ erit ĩ regiõe paradisi cælestis, sicut dixi: Pater q̃s dedisti mihi, vo
lo vt vbi sum ego, & illi sint mecũ, vt videãt claritatẽ quã dedisti mihi, ¶ Intẽde ad dep̃ca- » 8
tionẽ meã, qa hũiliatus ⌋. i. cõtẽptus, abiectus, blasphematus, imò turpissima passiõe afflictus »
Esaię. 53 ⌊ sum nimis ⌋ à Iudæis. Quẽadmodũ scriptũ est: Nos putauimus eũ q̃si leprosum, & à deo p- »
cussum & hũiliatũ. ¶ Libera me ⌋ suscitãdo me tertia die, ⌋ à psequẽtibus me ⌋. i. Iudæis, at- » 9
q́ Pilati ministris me crucifigẽtibus, ⌊ qa cõfortati sunt sup me, ⌋ sc̃dm apparẽtiã, qa pmissi »
sunt mihi p̃ualere, q̃tũ ad hoc q̄ me occidere potuerũt. Interdũ eĩ Chr̃s aliud dicit, qa sic eẽ vi
Hiere. 11. debat, quẽadmodũ ait: Ego q̃si agnus mãsuetus q portat ad victimã, & non cognoui, qa sup
me cogitauerũt cõsilia. ¶ Educ de custodia ⌋. i. de clausura seu carcere lymbi infernalis, qui » 10
Zacha. 9 vocat lacus siue aqua, ⌊ animã meã, ⌋ q̃ ibi fuit quousq́ corpori reunita est, ⌊ ad cõfitẽdũ no »
mini tuo ⌋ vt te laudet nouo modo, & corã aliis tã in ecclesia militãti q̃ triũphãti, tibiq́ grãs »
agat de gloria resurrectionis, de eductione patrũ ex lymbo, de omni p̃mio accidẽtali sibi re-
center collato, ⌊ me expectãt iusti, ⌋ existẽtes in lymbo, ⌊ donec retribuas mihi ⌋ p̃miũ ac- »

cidentale

A cidentale, q̄d patiendo promerui, videlicet resurrectionē beatā. Nō em̄ educi potuerūt do-
nec Chr̄s à morte surrexit. Propterea q̄uis aīa Chr̄i in lymbū venit añ resurrectionē, expe-
ctabāt tñ aduentū Chr̄i vsq; ad horā resurrectionis, in qua suos inde captiuos eduxit, prout
ait: Tu q̄q; in sanguine testamēti tui eduxisti vinctos tuos de lacu, in quo nō erat aqua. Ibidem.

¶Expositio allegorica psalmi eiusdem.

Porrò allagorice exponi p̄t hic psalmus de q̄libet fideli in magnis tribulatiōibus cōsti-
tuto, q dicere p̄t. Voce mea. i. voce propria, voce interioris hoīs, nō p intermediā
vocē, ad dn̄m clamaui, q solus me eripere p̄t atq; saluare. Sunt aūt nōnulli q negligūt
propria voce clamare ad dn̄m, sed alijs dicūt, Ora pro me. Effundo in cōspectu eius,
.i. eo p̄sente & attēdēte, orationē meā, sicut dicit. Effunde sicut aquā cor tuū, ante cōspectum Thren. 2.
dn̄i dei tui. Et mr̄ Samuelis: Effudi (inquit) animā meā in cōspectu dn̄i. Debemus aūt effun- 1. Regū. 1.
dere cor nostrū ac p̄ces corā deo cū omni fiducia, deuotōe, ac p̄seuerātia, sicut corā benignis-
simo p̄re, pijssimo saluatore, fidelissimo & oīpotenti adiutore. Sicq; procul dubio suscipie-
mur ab eo, & tribulationē meā quā patior à dæmōe, mūdo, & carne, añ ip̄m pronūtio, vt ip
se me cōsolet & liberet. Dico ergo & cōqueror ei q̄ta sustineo, nō vt ipse sciat, sed vt cōfessio
miseriæ meæ, eius misericordiā prouocet. Vnde supra dictū est: Reuela dn̄o viam tuā, & ip̄e Psalm. 36
faciet. In deficiendo ex me spm̄ meū. i. dū aīa mea ex sua fragilitate deficeret, cadēdo in vitia
vl' patiendo aduersa, nec sufficiēter valendo prosequi, q̄ requirunt ad obtinendā salutē, dum
ita deficeret aīa mea, effundo in conspectu tuo orationē meā, & tribulationē meā ante te p-
nuntio. Vel refert ad sequētē partē huius versus, quo dr̄, Et tu cognouisti semitas meas, quic-
quid ago & patior, quicq̄d cogito, appeto, loq̄r, aut facio, iuxta illud: Respicit dn̄s viā homīs Prouer. 5.
B & oēs gressus illius cōsiderat. In via hac qua ambulabā. i. cōuersatiōe qua p̄cepta dei custodi
re disposui, absconderūt hostes aīæ meæ laqueū mihi, q̄rentes me in pc̄ti cōsensum pertrahe
re. Cōsiderabā ad dexterā. i. ad eos à q̄bus speraui me amplius adiuuandū, & videbā si aliquis
mihi succurreret, & nō erat q cognosceret me. i. q signa dilectiōis mihi ostēderit, velut alieni
abierūt à me, sicut Iob ait: Fratres mei elongauerūt à me, & noti mei q̄si alieni recesserūt à me. Iob. 9.
Perijt fuga à me. i. tot laqueis, tot malis atq; periculis circūdatus atq; repletus sum, q̄ ea pro-
pria potestate euadere nequeo, & nō est q requirat animā meā, vt eā saluet, nisi tu deus meus.
Non em̄ est alius q pugnet pro me. Hæc atq; similia dicit afflictus ex vehemēti dolore. Vel,
q̄a simpl'r nullus est q eā cognoscat, & vitam eius requirat, vel q̄m adeo pauci sunt & impotē
tes vt pro nihilo reputent, idcirco, Clamaui ad te dn̄e, q solus potes me liberare, clamādoq; Matt. 6.
dixi tu es spes mea. i. obiectū, causa, & finis spei meæ, in te cōfido, te expecto, teq; finalr̄ adi- Psal. 24
pisci spero, portio mea. i. hęreditas mea, p̄miū meū atq; diuitiæ sint in terra viuentium, sicut
tu dn̄e iubes. Thesaurizate (inquiens) vobis thesauros in cœlo. Intēde ad dep̄cationē meam, Eccl. 7
eā celeriter exaudiendo, q̄a humiliatus sum nimis. i. multū afflictus, tentatus, oppressus sum,
sed & ego valde humiliaui meipsum, vt misericordiā inuenirē. Vnde dicit: Humilia valde spi
ritū tuū, q̄a vindicta carnis, impij ignis & vermis. Libera me à p̄sequentibus me. s. inuisibili-
bus ac visibilibus hostibus, q̄a cōfortati sunt sup me. Nō em̄ resistere possum eoꝝ dolis atq;
insidijs, nisi per gratiæ tuæ subsidiū. Educ de custodia animā meā. In Hebræo habet, Educ
C de carcere. Sensus vero p̄manet idem, qui talis est, Educ de custodia. i. de isto exilio, de cor-
pore mortis huius, de valle hac lachrymaꝝ, animam meā, transferendo eā de via ad patriam
ad cōfitendū nomini tuo, confessione incessabilis hymni cū sanctis in regno cœlesti. Hoc di- Philip. 1.
cere p̄tinet ad perfectos, q bona cōscientia cupiūt dissolui, & esse cū Chr̄o. Cæteri vero dice
re possunt, Educ de custodia animā meā quotidie p vitā sp̄ūalem, p cōtēplationē cœlestiū, p Philip. 3.
desideriū æternoꝝ, vt aīa mea carnē transcēdat, mundū relinquat, in cœlis cōuersationē ha-
bere laboret. Sicq; ad illos pertineā, q̄bus ait ap̄lus: Vos aūt in carne nō estis, sed in sp̄ū. Et a- Roma. 8.
libi: Nos reuelata facie gloriā dn̄i speculātes, me expectāt iusti in patria, q̄tenus me in suā re- 2. Cor. 3.
cipiant domū, societatē & gloriā, donec retribuas mihi vitā æternā pro mercede obsequij ti
bi impensi, vcz vsq; ad horā mortis meæ, vel vsq; ad horā eductiōis de purgatorio, vel vsque
ad diē vniuersalis iudicij, q̄ electi aīa & corpe p̄miabunt. Cū magno desiderio p̄stolant beati
nostrū aduentū, tanq̄ vere amātes nos, propter q̄d merito festinaremus occurrere eis, & eoꝝ
iocūdissimæ societati vniri, ne nobis dicat illud: Vsq; quo marcetis ignauia, & nō intratis ad Iosue. 18
possidendā terrā quā dn̄s dedit vobis. Psalmū istum ignitis affectibus redolentem, & fferui-
dis precibus plenū, decet nos corde deuotissimo decātare, & quasi proprij cordis affectu om
nia verba eius formare.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLII.

¶ Argumentum.

¶Titulus. Psalmus Dauid, q̄n eū filius suus prosequebat. In hoc psalmo hortamur ad verā
pœnitentiā & orationē. Id q̄d propheta potissimū intendit, vnde in p̄sona cuiuslibet fidelis
graui tribulatiōe & tētatione cōstituti supplicat dn̄o, quatenus p misericordiā eius auxiliū

assequi valeat. Petēs ne dominus causam eius ferat in iudicium, quin potius veniam obtineat D
ne hostibus tradatur verum vt quibusdam placet, hic psalmus est de toto Christo, nempè qui
nunc loquitur de capite, nunc verò de membris eius. Generali autem diuisione, biphariam
partitur, primo equidem exponit deo lamentabilem suam petitionem, secundo subiungit ex
auditionis lętam conclusionem, ibi: Spiritus tuus bonus. Author exponit eum, in primis de p-
sona cuiuslibet pœnitentis. Et postea nihilominus ad literam de Dauide.

¶Expositio Tituli.

¶Habet hic psalmus nunc exponēdus pro titulo. Psalmus Dauid quando persequebatur
eum filius suus Absalon. Ad lr̄am em̄ ædidit Dauid hunc psalmū dum fugeret à facie Absalon
2.Reg.17 filij sui. De qua persequutiōe habet in libro Regū. Et quamuis litera psalmi huius possit applica
ri ad hoc (sicut & breuiter tanget) aptius tñ est vt exponat hic psalmus in psona cuiuslibet pœ
nitentis. Loquens igitur Dauid in persona pœnitentis, ait.

¶Expositio Tropologica.

Omine exaudi orationem meam auribus⌋ Tuæ immensæ pietatis ⌊percipe » 1
obsecrationem meam⌋ Aures dei aliud non sunt, nisi misericordia & sapien- »
tia eius, sicut frequenter inductum est. Sæpe autē loquit scriptura de deo mo-
re humano. Dicitur ergo deus auribus percipere, non ꝙ aliquid de nouo co-
gnoscat: sed quia gratiam largiendo ostendit se scire atꝙ attendere preces no
stras. Quamuis autem inter orationem & obsecrationem possit poni distin-
ctio. Quoniam obsecratio propriè dicitur, dum aliquid postulamus à deo per aliquod sa-
crum. Sicut cum dicimus. Per natiuitatem tuam libera nos domine, vel propter misericordi- E
am seu bonitatem tuam exaudi me domine, tamen hoc loco accipi possunt pro eodē. Con-
suetudo nāꝙ scripturę est, prętertim in his quę pertinent ad effectum idem sub alijs verbis fre
quēter repetere, qd est propter rationalissimā ac vtilissimam causam, vꝫ vt effectus in seipso,
incalescat & recalescat, dum proprium desiderium replicat & renouat. Vna quippe bona affe
ctio aliā nutrit, imò vna affectio ardēs aliā sibi in specie similem multum inflāmat. Ideò adhuc
subditur: ⌊in veritate tua exaudi me⌋.i. sicuti promisisti ꝙ orantem exaudies, ita exaudi me. »
Deu.4 Scriptum est em̄: Cum quęsieris dominum deum tuum, inuenies eum. Et iteꝝ: Omnis q̄ inuo
Johel.2 cauerit nomen domini, saluus erit. Et rursus: Quis inuocauit eū, & despexit eum? Itaꝙ exaudi
Ecci.2 me in veritate tua ⌊in tua iustitia⌋.i. sicut hoc iustum est corā te vt facias sicut dixisti: Vel, in »
tua iustitia.i. meritò conuersationis seu operatiōis meæ iustæ, quę dr̄ tua iustitia, qm̄ à te mihi
collata est, ꝑpter quod nō mihi, sed tibi eā ascribo. Hoc modo exaudiri in iustitia dei orauit
Esaię.38. Ezechias, dicens: Obsecro dn̄e memento quęso quomodo ambulauerim corā te in veritate,
4.Reg.20 & in corde perfecto. ¶Et non intres in iudicium cū seruo tuo⌋ Superius sæpe Psalmista di » 2
2.Par.23 xit: Iudica me dn̄e, seu aliquid simile. Nunc vero precat vt deus non intret secum in iudicium
Psalm.25 Illic ergo locutus est de iudicio discretionis, quo in præsenti vita boni discernunt à malis vo-
Psalm.43 to & merito. Sicꝙ orare debemus, vt deus iudicet nos.i. à malis discernat ac diuidat, nūc ve-
ro loquit de iudicio districtę discussionis seu iustæ vltionis. Est igit sensus: Non intres in iudi- F
cium cum seruo tuo.i. noli me seruum tuum scd̄m rigorem tuæ iustitiæ iudicare, & condēna-
re. Noli mihi reddere scd̄m exigentiā iniquitatis meæ, sed scd̄m mīam tuam indulge mihi, &
salua me. Ad lr̄am dixit hoc Dauid pro seipso. Persecutionē em̄ filij sui patiebat propter adul-
2.Reg.11 teriū suū cum Bethzabeę, homicidium Vriæ sicut Nathan ꝑpheta sibi prædixit. Secundū ri
gorē vero diuinæ iustitiæ meruit mortē propter vtrūꝙ. Lex nāꝙ tam adulteriū q̄ homicidi
Deute.22 um vlciscitur morte. Idcirco Dauid orauit, ne sicut iustitia exigebat, reciperet. Adducit autē
& persuasionem ad hoc, ⌊quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens⌋ hoc est, nul »
lus homo viuens in seculo isto, iustus est coram te perfecta iustitia, quasi nihil habeat de iniu-
stitia seu peccato: sed omnis homo viator aliquid habet de iniustitia, propter quā petere de-
bet: Ne intres secum in iudicium. Hinc enim Iohannes: Si dixerimus (inqt) quia peccatū non
1.Johan.1 habemus, nosipsos seducimus. Paulus quoꝙ: Omnes peccauerunt, & egent gloria & glorio-
Roma.3. sa mīa dei. Deniꝙ (Salomone testante) septies in die cadit iustus. Et alibi: Quis pt̄ dicere mū-
Proue.22 dum est cor meum, purus sum à peccato? Hinc dr̄: Non te iustifices ante deum. Sed si hęc ita
Proue.26 se habent, quid est quod Ezechias, Hieremias, Hester, Iudith, & alij multi leguntur suas corā
Ecci.7 deo iustitias atꝙ perfectiones præcipuas allegasse, sicut nunc sæpe commemoratum recor-
Esa.38 dor. Et respondendū, ꝙ nō simpliciter, sed humano modo se iustos dixerunt: Scientes vtiꝙ
Hester.14 ꝙ omnes eoꝝ iustitiæ essent coram deo sicut pannus mēstruatę. Vnde q̄d dictū est: Nō iusti-
Judith.9. ficabit in conspectu tuo omnis viuens, non est ita intelligendū ꝙ nullus homo viuēs corā deo
Esaię.64 aliquo mō iustificabit, imò in die iudicij nō solū in cōspectu dei, sed etiā à deo iustificabunt seu
Matt.25 iusti dicētur omnes q̄ audient. Venite benedicti patris mei. Sic ergo conuenienter accipitur:
Job.9. Non iustificabitur in conspectu tuo, hoc ē in cōparatione tuæ iustitiæ omnis viuēs. Propter
Job.15 quod scriptū est: Non iustificat homo compositus deo. Et iteꝝ: Ecce luna nō splēdet, & stellę
non

non ſunt mūdæ in conſpectu eius. Quātomagis hō putredo, & filius hominis vermis? Hinc
A rurſus apertiſſime ſcriptū eſt. Nunqd hō dei comparatione iuſtificabitur? Bene ergo & vere
ait ſanctus apoſtolus: Horrendū eſt incidere in manus dei viuētis. Alia em̄ ſunt iudicia dei, Iob.5.
& alia iudicia hoīm. Indeſinēter igitur cū omni humilitate dicamus deo. Non intres in iudi- Hebr.10.
cium cō ſeruo tuo dn̄e, quia non iuſtificabitur in cōſpectu tuo omnis viuēs. Idcirco quoq; ô
3 domine exaudiri precor & egeo. ¶Quia perſequutus eſt inimicus, videlicet dæmon, caro
& mundus, ⌊animā meam⌋ ipſam tentando, affligēdo, contriſtando. Omnes enim qui vo 2 Tim.3.
lunt pie viuere in Chr̄o, huiuſcemodi perſequutōes patiētur. Nā & carnalia deſideria mili- Galat.5.
tant cōtra animā. Et caro q̄ corrūpitur, aggrauat animā, ⌊humiliauit⌋.i. deiecit, & ſuo do- Sapiæ.9
minio ſubiugauit, ⌊in terra vitā meā⌋ hoc eſt, cōuerſationē meā, pertrahendo eā ad infima
atq; illicita. Propter q̄d facta eſt vilis, carnalis & deteſtāda. Dū em̄ caro dn̄at ſpūi, & dū mū-
4 dus & dæmon p̄ualent homini, tūc humiliatur.i. vilis efficit̄ ī terra vita eius. ¶Collocauit
me⌋ inimicus iā dictus ⌊in obſcuris⌋.i. in tenebris vitiorū, in caligine tentationū, in aduer-
ſitatibus tribulationū, ſicut collocauit ⌊mortuos ſeculi⌋.i. hoīes ſeculares ſpiritaliter mor-
tuos, in vitijs obſtinatos, ⌊& anxiatus eſt ſuper me ſpūs meus⌋.i. anima mea in ſeip̄a p̄terri
ta eſt, p̄pter tot mala atq; pericula q̄ incidit & incidere pōt, ⌊in me turbatū eſt cor meū⌋
ex cōſideratione & dolore malorū pc̄tōrū pœnaliū & peccatorū, qbus ſubiectus ſum. Ad li-
teram vero Dauid ait: Perſequutus eſt inimicus.ſ. Abſolon animā meā.i. meip̄m, humilia- 3.Reg.16
uit in terra vitā meā, qm̄ fecit me fugere, & ſtratū meū fœdauit, meq; grauiſſime diffamauit. 2.Reg.15
Collocauit me in obſcuris.i. in locis deſertis, tetris & cauernoſis, in qbus eius timore me ab-
B ſcondi donec Cuſi mihi intimauit qd facerē, ſicut mortuos ſeculi, hoc ē, ſicut ponūtur defun-
cti in monumētis ſub terra. Hæc quoq; conueniūt Chr̄o, quē inimicus, hoc ē Iudas prodi- Matt.27
tor, ſeu populus Iudæorū perſequutus eſt, & vitam eius humiliauit, qa turpiſſima morte eā Pſal.87.
extinxit. Collocauit etiā eum in obſcuris ſicut mortuos ſeculi eo modo q̄ dixit ſuperius. Po-
ſuerunt me in lacu inferiori, in tenebroſis & in vmbra mortis. Nā & corp⁹ eius in ſepulchro Matt.27
locatū eſt, & anima eius fuit in lymbo, & ſecundū reputationem Iudæorū fuit blaſphemus &
perditus, ſicut & cæteri deſperati. Et anxiatus eſt ſup eū ſpūs eius, qm̄ dixit. Triſtis eſt ani- Mat.26.
ma mea vſq; ad mortē. In eo quoq; fuit turbatū cor eius, ſicut fatebatur. Nūc anima mea tur
bata eſt. Nō q͞ fuerit aliquo modo inordinata, ſed vehemēter affecta. Præterea loquēs pro- Iohan.12
5 pheta in p̄ſona pœnitentis adiecit. ¶Memor fui dierū antiquorū⌋ hoc eſt, diu p̄teritorum Gene.3
ab initio mūdi, videlicet dierū Adæ, quē pro vno peccato cū omni ſua poſteritate, paradiſo Gene.2
atq; originali iuſtitia deſtituiſti, dierūq; Noe qbus p̄pter peccata carnis vniuerſum mundū
merſiſti, ⌊meditatus ſum in oīnibus operibus tuis⌋ ſaltem in genere, conſiderādo qualiter à
principio mūdi te circa hoīes habuiſti, q̄ſdā ad pœnitentiā miſericorditer aſſumēdo, alios iu
ſte deſerēdo & condēnando. Hiſq; diligēter p̄ēſatis vehemēter formido ne ego cū reprobis
peream, qbus peccādo ſimilis factus ſum. Vel, meditatus ſum in oīnibus operibus tuis, hoc
eſt in operibus creatiōis, recreatiōis & glorificationis, ⌊in factis manuū tuarū⌋ p̄dictis ⌊me-
6 ditabar.⌋ ¶Expādi manus meas (corpales) ad te⌋.i. ad cœlū ex interiori & magno deſide
rio cōſequēdi miam tuā. Vel, expādi.i. dilataui manus meas.i. deſideria ſancta & opa bona,
ad te.i. ad hoc vt ad te merear p̄uenire tanq̄ ad fontē beatitudinis meæ, & vltimū finē oīm
exercitiorū meorū. Vn̄ Hieremias. Leua inquit ad eū manus tuas & miſerebitur tui. Et apl̄s: Treno.3.
Volo viros orare leuantes puras manus, ⌊anima mea ſicut terra ſine aqua tibi⌋.i. ſicut terra 1.Tim.2.
ſicca imbrē ſeu pluuiā ſitit, ſic anima mea tibi inhiat, q̄rēs rorē gratiæ, pluuiā fœcūditatis in-
C ternæ, aquā ſapiētiæ. Quēadmodū em̄ terra ſine aqua infœcūda eſt, ſicca, & in puluerē deci-
dens, ſic anima mea ſine gratia tua ô dn̄e infructuoſa & arida eſt, atq; in ſp̄ualē diſſipationē
7 annihilationēq; cadēs. ¶Velociter exaudi me dn̄e, quoniam omni momēto miſericordia
tua indigeo, cuius ratio ſubditur, ⌊defecit ſpūs meus⌋ hoc ē, anima mea propter aduerſa in-
8 firmata eſt, & nec bona agere nec mala cauere pōt ſine ſubſidio gratiæ tuæ. ¶Non auertas
faciem tuā⌋.i. miſericodiæ tuæ aſpectū, ⌊à me⌋ Noli mihi gratioſam tuā præſentiā dene-
gare, noli iraſci aut indignari, ne grauius cadā, atq; inſtabilis fiam, q̄d vtiq; mihi continget ſi
auerteris à me faciē tuā, prout proteſtaris: Abſcōdi inquiēs faciem meā, & abijt vagus in via
cordis ſui. Rurſuſq;: Ecce ait tu iratus es, & peccauimus, imò ſi eam à me auerteris, ⌊& ſimilis Eſaiç.57
ero deſcēdentibus in lacū⌋ gehennæ. In hac ſiquidē vita aſſimilabor eis per culpā, in futuro Eſaiç.64
9 aūt per pœnā. ¶Auditā fac mihi mane miſericordiā tuam⌋.i. cito fac me experiri pietatis
tuæ effectū, videlicet gratiæ collationē, omniū eorū quæ poſtulo miſericordē exauditionem
⌊quia in te ſperaui⌋ nō in rebus creatis & vanis. Verificet̄ ergo in me quod dictū eſt ſupra.
Sperantē autem in dn̄o miſericordia circūdabit. Quod tu ipſe affirmas. Eruens liberabo te, Pſalm.31.
10 & erit tibi anima tua in ſalutem, qa in me habuiſti fidutiā. ¶Notā fac mihi⌋ per illumina- Hiere.39
tionem ſpūs ſancti, per miniſterium angeli, per p̄dicationē eccleſiæ, ⌊viam in qua ambulē⌋
hoc eſt, rectum iter perueniendi ad te, ſeu bonam conuerſationem qua tibi cōplaceam, ⌊qa

 ad te⌋

ad te⌋ tanquàm ad creatorem, saluatorem, & vltimum finem, ⌊animam meam leuaui⌋ per „ D
na contemplationis, volatu feruidæ dilectionis, longanimiter quoq; sperando, & laudabiliter conuersando. ¶Eripe me de inimicis meis⌋ Visibilibus & inuisibilibus, ne mihi eorum „ 11
Roma.8. impugnatio, detractio, peruersitas noceat, sed omnia cooperentur mihi in bonum ⌊domine „
2. Cor. 1. ad te confugi⌋ sicut ad patrem misericordiarum, & deum totius consolationis, qui solus me defendere, confortare, saluareq; potes, ⌊doce me facere voluntatem tuam⌋.i. præceptum tuũ, „
& omne quod complaceat tibi, ⌊qui deus meus es tu⌋ idcirco me totum tibi debeo, & tibi in „
Jacobi.4 omnibus deseruire, adhærere, atq; subesse obligatus sum. Non ergo q̃ramus dũtaxat scire, sed insuper facere voluntatem dei. Scienti enim & non facienti, peccatum est illi. Sic etiam studea
Psalm.30. mus deo vniri, & inhærere, vt ei dignè veraciterq; dicamus: Deus meus es tu. Deus enim omnipotens qui omnium deus est, illorum specialiter deus est, qui se totos offerunt deo, & eius obsequio se totaliter mancipant, extra deum nihil desiderant, & qualiter deum semp honorent, indesinẽter soliciti sunt. ¶Spiritus tuus bonus⌋ Videlicet, spiritus sanctus ⌊deducet me in „ 12
Esaia.60 terram rectam⌋.i. in regionem cœlestem, in terra viuentium, in qua omnia ista & recta sunt, „
prout scriptum est: Populus tuus omnes iusti. In hanc terram deducet nos spiritus sanctus p opera bona & desideria sancta, ⌊propter nomen tuum⌋.i. propter teipsum, nõ propter merita mea, ⌊dñe viuificabis me⌋ nunc vita grãe, & postmodũ vita gloriæ, ⌊in æquitate tua⌋.i. „
sicut iustum est coram te vt illum viuifices, q totã spem suã ponit in te. Vel, in æquitate tua.i. in iustitia mihi à te concessa. Non eñ à deo viuificat, nisi qui bona & iusta operat. ¶Educes „ 13
2. Petri.1. de tribulatione animam meam⌋ In præsenti vita, tribulatões eius minuendo, & in futuro eas „
Esaia.25 totalr auferendo. Vnde habet: Nouit dominus pios de tentatione eripere. Et alibi: Præcipitabit dñs mortem in sempiternum, & auferet lachrymã & obprobrium populi sui, ⌊& in mia E
tua⌋.i. misericorditer quantũ ad me ⌊disperdes⌋.i. dissipabis ac perdes ⌊inimicos meos⌋ in „
tua iustitia, eos iuste dãnãdo, nisi pœniteãt. Vel, ĩ mia tua dispdes ĩimicos meos citra cõdignũ eos puniendo, aut certe misericorditer ipos cõuertẽdo: destruens in eis nõ naturã, sed culpã.
¶Et perdes⌋ In futuro iudicio ⌊oẽs q tribulant animã meã⌋ inuidè atq; iniustè ⌊qm̃ ego „ 14
seruus tuus sum.⌋ Idcirco decet vt me famulũ tuũ eripias. Ecce psalmũ virtuosum & affectuosum, pœnitẽtialium q; psalmorũ nouissimũ clarè audiuimus, in q pœnitẽs deũ ardẽtissimè deprecat. Et in fine psalmi ei fiducialr loquit, dicẽdo: Spũs tuus bonus deducet me &c. vsq; ad finem, quæ omnia sunt verba bonæ spei ex singulari charitate cõceptæ. Virtualr quoq; talia verba oratio sunt. Cum præcordiali igit contritõe & vera deuotõe conemur hunc psalmũ cãtare omnesq; preces in eo contentas desideranter exprimere.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLIII.

¶ Argumentum.

¶Titulus, Dauid aduersus Goliath siue Goliam. Monemur in hoc psalmo ad grãs referẽdas pro victoria. Porrò prophera Dauid agit deo grãs pro victoria sua aduersus Goliã, & sui exemplo docet nos gratias agere deo de beneficio liberatõis, & superationis hostium visibilium & inuisibilium q per Goliam designant. Et nihilominus designat in hoc psalmo certamen Chri(q per Dauid intelligit) contra Goliam hoc ẽ diabolum, cuius ille typum gessit. Di F
uidit vero generalr in tres partes. In quarũ prima ponit grãrum actio pro victoria etiam ad literam intellecta, in altera vero, victoriæ per figuram præsignati petitio, ibi: Dñe inclina cœlos. Author autem exponit ipsum de homine cum diabolo certante, tangẽs nihilominus obiter sensum literalem de Dauide & Goliath.

¶Expositio Tituli.

¶Præsentis psalmi titulus talis est, Psalmus Dauid aduersus Goliam. Ad literam enim secũ
1. Regũ.17 dum Hieronymum. Dauid fecit hunc psalmum processurus ad pugnam contra Philisteum, seu Goliath Getheum, quam pugnam inĩjt Dauid ex reuelatõe diuina, ex qua etiam certificatus de victoria scdm Augustinum. Literalis igit expositio psalmi huius est de ipo Dauid contra Goliath præliante. Hanc autem expositionem breuiter tangam, vbi aliquid obscuritatis includit. Moraliter vero exponitur de homine virtuoso contra diabolũ atq; peccata pugnãte. In talis igitur viri persona loquens Psalmista, ait.

¶Expositio Psalmi.

Enedictus⌋ Existat imò in seipso æternalr sanctus, & omi benedictõe seu lau- „ 1
de dignus ẽ ⌊dñs deus meus⌋ q est oĩm dñs p gubernationẽ, deus p creationẽ „
deus meus p specialẽ cultũ, deuotionẽ & grãm ⌊q docet man⁹ meas⌋.i. potẽ- „
tias opatius, vcʒ intellectũ practicũ & volũtatẽ ⌊ad pliũ⌋ cõtra occasiões seu „
causas peccadi. Nõ eñ vitari pt pc̃m, nec spũalis victoria adipisci, nisi occasiones peccati vitent, qui docet ⌊& digitos meos⌋ hoc est, habitus virtuosos, „
Ephes.6 seu discretionẽ, ⌊ad bellũ⌋ spũale cõtra aereas ptãtes, & ipa pc̃ã. Nõ eñ est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ, sed cõtra principes & ptãtes, contra spũalia neq̃tiæ in cœlestibus.

Præliũ

A Prælium aût proprie dicitur q̃d de longinquo imminet atq̧ cōmittit, ficut dū fagittādo bellatur. Idcirco p̄ plium intelligitur pugna animæ cōtra occafiones peccādi. Bellū vero vocatur q̃d fit de propinquo, vt cū pugnatur manu ad manū, ficq̧ p̄ bellū exprimitur pugna quę eft directe cōtra ipm peccatū. Tūc infuper docet deus manus noftras ad bellū, dū cōfert nobis difcretionē fpirituū, ita vt cū apoftolo dicere valeamus. Nō ignoramus cogitatiōes Satanæ. Qui fic docetur à deo vt agnofcat q̃liter fit fingulis vitijs refiftēdū. Quædā eñi pctā apti⁹ fuperātur per hoc q̧ cogitationē noftrā ab eis omnino auertimus, vt funt gula, luxuria, atq̧ fimilia, cuius ratio eft. Nā q̃to cogitatio illis diutius imoratur, tāto affectus magis allicitur, propter delectationē materiæ circa quā verfant. Videlicet q̃m actus in quibus fundant talia vitia in feipfis delectabiles funt. Omnino ergo vitare debemus memoriā, afpectū, & materiā eoꝝ ex q̄bus talia oriūtur pctā. Cętera vero vitia fuperātur p̄ hoc q̧ cōtra ea bellū affumit, fcilicet difcutiēdo & cōfiderādo diligēter naturā & qualitatē eoꝝ, vt funt ira, impatientia amaritudo, inuidia, &c. Talia eñi in fe amara atq̧ pœnalia funt, ideo q̃to diligētius cōfideraſ tāto plus difplicent, ficq̧ facilius extirpanſ. Docet etiā deus habitus virtutū q̄ in nobis funt, q̄uo vnaquæq̧ obuiet vitio fibi oppofito. Prudētia vero docet ad impugnādū vitijs vniuerfis. Hæc aūt docet infundēdo nobis dona fpūs fancti, q̄ virtutes pficiunt, mouēt atq̧ expediunt, ficut virtutes pficiūt & mouēt potētias in q̄bus fubiectiue cōfiftūt. Per donū nāq̧ fciētiæ aīa edocetur, q̄s fit cōpēdiofior modus proficiēdi in oñi virtute, q̄d fciri nō pōt, nifi fciat modus refiftēdi impedimētis fpūalis profectus. Q̄m vero cōtra inuifibiles, expertiffimos ac fubtiliffimos hoftes luctamur, indigem⁹, inceffabiliter dñm inuocare vt doceat manus nr̄as ad p̄lium, vt occafiones peccādi abfcindamus, & digitos noftros ad bellū, vt fit rationabile Roma.12.

B obfequiū noftrū, vt neq̧ ad dexterā, neq̧ ad finiftrā declinemus, vt in oībus debitas virtutis circūftātias obferuemus. Ad literā vero dixit Dauid hūc verfum, dño gratias referēdo, q̧ fibi modū pugnādi cōtra Philiftæū oftēdit, feu infpirauit. ¶ Mifericordia mea & refugiū meū, ⌋ Ponit abftractū pro concreto ad defignādū ineffabilē magnitudinē diuinæ pietatis circa fe, feu miferatōis diuinæ fibi exhibitæ. Ait ergo. Mifericordia mea. i. deus eft miferator meus, mihi adeo clemēs vt melius eū appellē mifericordiā meā q̄ miferatorē meū. i. terminus fugæ meæ, videlicet is ad quē in oñi neceffitate cōfidēter cōfugio, in q̄ folo tota falus mea confiftit, ⌊ fufceptor meus ⌋. i. p̄cum meaꝝ pius auditor, & animæ meæ mifericors amplexator, qui venientē ad fe corde cōtrito ac hūili nunq̄ repellit nec defpicit, fed vlnis clemētiæ recipit. Vñ dicit. Ego quafi nutritius portaui eos in brachijs meis. Et Moyfes loquit: Portauit te dñs deus tuus, ficut portare folet homo paruulum filiū fuū, ⌊ & liberator meus. ⌋ ab hoftibus atq̧ periculis. ¶ Protector meus ⌋ in aduerfis, ⌊ & in ipfo fperaui ⌋ tanq̄ in fummo bono, in quo folo finaliter eft fperandū, ⌊ q̄ fubdit populū meū fub me ⌋ Hoc ad literā dixit ad Dauid de populo q̄ꝝ vel erat vel paulo poft futurus fuit princeps. Poftq̄ Philiftæum deiecit, cōftituit eū Saul fup viros bellatores, eratq̧ educēs & reducēs Ifrael, atq̧ in omnibus fe prudēter agebat, vt fcribiſ primo & fecūdo Regū. Prælati q̄q̧ & principes chriftianoꝝ, qui populū fibi fubiectū pacifice regūt, iftud veriffime dicere poffunt, imò & debēt, quia non fuæ induftriæ fed gratiæ dei afcribere obligantur, q̧ eorum fubiecti eis virtuofe & prompte obediant, quoniam fuperiorum prudens gubernatio, & inferioꝝ bona fubiectio, dona funt dei. De quo habet. Poteftas & terror apud ipfum eft qui facit concordiā in fublimibus fuis.

C Propter q̃d ait apoftolus: Deus folatij det vobis idipfm fapere in alterutrū fecūdū Iefum Chriftum. Aliqui vero fubdūtur fuis prælatis etiā in rebus illicitis, fed iftā fubiectionē deus nō facit. Potius vero fit à timore hūano, aut propria cupiditate, aut dæmone, feu fimili malo principio. Verūtñ ficut Petrus in fua canonica docet. Serui fubditi effe debent dominis fuis, & inferiores fuperioribus, non folū modeftis & bonis, fed etiā difcolis, non aūt in omnibus fed in licitis & honeftis. Spiritualiter quoq̧ quilibet virtuofus dicere poteft, qui fubdit populū meū, hoc eft, cogitationes, affectiones, & actus animæ meæ. i. fub rationis meæ imperio, ne inordinati motus & cogitatus mihi dominētur, fed per rationem refrenentur & extirpenſ. Sicq̧ fimilis reddar fideliffimo illi Centurioni, qui dixit huic vade & iuit, & huic veni et venit, & feruo fuo fac hoc & fecit. Simili modo ego populo animæ meæ fic dominer, vt dicam huic cogitationi, affectionive male. Vade, id eft, recede à me, & vadat, ne diutius me pulfet, & huic cogitationi & affectioni laudabili, veni, hoc eft, mane, & efto in me & veniat. Et feruo meo, hoc eft, appetitui meo fenfituo, feu corpori, fac hoc, fcilicet ieiunando, continendo, vigilando, & faciant. Confequenter propheta admirans inæftimabilia vifcera mi-

4 « fericordiæ dei, circa totum genus humanum, adiungit. ¶ Domine quid eft homo ⌋. i. cuius « nobilitatis & p̄fectiōis exiftit: ⌊ quia innotuifti ei ⌋ per fidē, p̄ fupernaturalē cognitionē, per « tuū p̄fius incarnationē, gratiāq̧ multiplicē, ⌊ aut ⌋ q̄d eft ⌊ filius hominis ⌋. i. Adæ feu primi « parētis ⌊ quia reputas eū ⌋. i. quòd dignum ducis tantā gratiā ei conferre, q̧ tāta pro eius redemptione fecifti, quafi dicat. Tantæ dignitatis es tu, & tantæ vilitatis eft homo quòd vehe-

Marginalia: 2.Cor.2. — Roma.12. — Deute.5. — 1.Reg.17. — Ofee.11. — Deuter.1. — 1.Reg.18. — Job.25. — Roma.15. — 1.Petri.2. — Matt.8.

Verse numbers in margin: 2 (at « fibi modū pugnādi cōtra Philiftæū …), 3 (at « hoftibus atq̧ periculis …)

Job.7. mēter mirādū est, q̄a sic ei īnotuisti, & taliter eū reputasti. Hinc & sanctus Iob ait: Quid est D
homo q̄a magnificas eum, aut q̄a ponis erga eū cor tuum? ¶Homo vanitati similis factus 5
est⌋ peccādo. Peccatū em̄ est nihil & vanitas. Vñ dum peccat homo, non solum vanus sed
etiā vanitas, i. vehemēter vanus ac nihil efficit. Deus aūt fecit hoīem ab initio rectū, vt dici-
Eccles 7 tur. Ipse vero per culpā fecit seip̄m vanitati cōsimilē. Itaq; propter multiplicē fragilitatem,
Psal. 38. instabilitatē & culpā, dicit homo vanitati similis factus. Vñ supra dictū est. Veruntñ vniuer
sa vanitas, oīs hō viuēs ⌊dies eius sicut vmbra p̄tereūt⌋. i. cito & indefinēter defluūt atq; de-
1. Par. 29. ficiūt. Propter q̄d in Paralyp. habetur. Peregrini sumus coram te dn̄e, dies nostri q̄si vmbra
Job.8. sup terram, & nulla est mora. Iob q̄q;: Hesterni sumus & ignoramus, q̄m sicut vmbra dies nr̄i
Job.7. super terrā. Et iterū sanctus Iob orat: Parce mihi domine, nihil enim sunt dies mei. Deinde
propheta de Christi veri dei incarnatiōe vaticinās, subdit. ¶Dn̄e⌋ fili dei, ⌊inclina cœlos 6
tuos⌋. i. altitudinem tuam in cœlis habitantem, exinanire seu humiliare digneris, ⌊& des-
cēde⌋ nō solū mutādo, sed p incarnationē humanā naturā assumēdo, inter hoīes cōuersan-
Esaię.64 do, teip̄m hoībus ostēdēdo. Hūc dei descēsum cōcupiuit Esaias dicēs: Vtinā disrūperes cœ
los & descēderes. Vñ p cœlos intelligi possunt cœli materiales, p̄sertim cœlū empyreū, q̄s di
citur deus inclinare siue disrūpere, nō localiter neq; realiter, sed p similitudinē quādā. Loq-
tur enim scriptura de deo, mō humano. Hō aūt in loco sublimi nullā aperturā habēte existēs
nō valet descēdere, nisi locus inclinetur aut disrūpat. Idcirco rogat deus cęlos inclinare atq;
disrūpere. Vel sic. Dn̄e inclina cœlos tuos. i. angelos sanctos, ciuesq; cęlestes, depone & mit
te ad nos, & descēde. i. grām & misericordiā infundēdo, veni ad me. Vtroq; modo Christus
descēdit. Carnē enim assumpsit, & miæ suæ effectū nobis impēdit. ⌊tāge mōtes⌋ hoc est, su
perbos, seip̄os inaniter erigētes p vindictā, ⌊& fumigabūt⌋. i. dissoluētur & corrūpētur, quē
admodū cādela dū extincta fuerit, fumigat. Vel, tāge mōtes istos p misericordissimā grǽ in- E
fusionē, & fumigabūt. i. lachrymas pro suis excessibus fundēt, gemēt, & ad cœlestia suspira-
būt. ¶Fulgura chorusca tōes⌋. i. terribiles exerce vltiōes, ⌊& dissipabis eos⌋. i. supbos cō- 7
fringes & cōdemnabis. Vel fulgura. i. euidēter emitte choruscatōes. i. miracula & verba san-
ctæ p̄dicatiōis ignita ac splēdida, & dissipabis eos. i. superbos à sua elatiōe disperges, cōuer-
tes, & immutabis. Faciēdo humiles de elatis, paruos de magnis, ⌊emitte sagittas tuas⌋. i. cō-
minatiōes horribiles, cōmemorādo per sanctos p̄dicatores, districtionē futuri iudicij, ac pœ
nas inferni. Vel sagittas. i. pœnas castigatorias, ⌊& conturbabis⌋ hoc est, terrebis ⌊eos⌋ ad
1. Regū.17 pœnitētiā salutarē. Talia nāq; audiēdo impij cōuertunt. Ad literā Dauid orauit vt deus ad
ip̄m descēderet, sibi astādo, victoriāq; prę stādo aduersus Golyā, tāge mōtes. i. Philistæos su
Esaiæ. 5. perbos p vindictā & fumigabūt. i. deficiēt. Prout de impijs dr̄. Radix eorū quasi fauilla erit,
& germen eorū vt puluis ascēdet. Nā & Philistæi occiso suo gygāte, fugerūt, vt dicit Regū.
1. Regū.17 Deinde vir iustus diuinū auxiliū postulans, subdit. ¶Emitte manū tuā de alto⌋. i. de cœlo 8
mitte mihi subsidiū, tuāq; potestatē extēde super me, ⌊eripe me & libera me de aquis mul-
tis⌋. i. ab hoībus malis, à tribulatōibus varijs, à dæmonū tentamētis. Per aquas em̄ interdum
Apoca.17 populi designātur, iuxta illud. Aquæ quas vidisti, populi sunt. Interdū vero p aquā tribula-
Treno.3. tio importatur. Sicut cum dicitur. Inundauerunt aquæ super caput meum ⌊& de manu fi-
liorum alienorū⌋ hoc est, hominum peruersorum ac dæmonum, qui per naturam sunt filij
creatoris, tanquàm ad eius similitudinem conditi. Per inobediētiam autem sunt filij iniqui-
tatis, suntq; alieni à deo, & nesciūtur ab eo. ¶Quorū os loquutū est vanitatē⌋. i. vana cōsi- 9
lia, verba iniqua, ⌊& dextera⌋. i. potestas ⌊eorū (est) dextera iīq̄tatis⌋. i. origo & causa pec F
Roma. 6 cati. Potestate em̄ sibi diuinitus præstita abutunt, exhibētes vires seu mēbra sua seruire imū
ditiæ, & iniq̄tati ad iniq̄tatē, sicut ap̄l'us dicit. Q̄m vero de his malis misericorditer eripuisti
me dn̄e, ideo ò ¶Deus cāticū nouū⌋. i. laudē recētē, ex recēti deuotōe prodeūtē, ⌊cātabo 10
tibi⌋ grās referēdo, ⌊in psalterio decacordo⌋. i. decē cordas habenti, vcȝ in sp̄ūli psalterio,
q̄d est obseruatio p̄ceptorū decalogi, ⌊psallā tibi⌋ laudabo te, nō solū pulchris sermonibus,
Esaię. 29 sed etiā sanctis opibus, ne inter eos cōputer, de q̄bus testatus es. Populus iste labijs suis glo-
Matt.15 rificat me, cor aūt eius lōge est à me. ¶Qui das salutē regibus⌋. i. victoriā principibus. Vñ 11
Prouer. 21 Salomon loq̄tur. Equus parat ad p̄liū, dn̄s aūt salutē tribuet. Et iterū Sap. protestatur. Per me
Prouer.8 reges regnāt & principes imperāt. Vel, q das salutē. i. verā prosperitatē seu fœlicitatē regi-
bus. i. oībus sensualitati suæ ac proprio aīo dominātibus, q̄rū ratio regit oēs vires inferiores,
⌊q redemisti Dauid seruū tuū⌋ de ore leonis & vrsi, q̄s occidit, ⌊de gladio maligno⌋. s. Go
1. Regū.17 lyæ. ¶Et erue me de manu filiorū alienorū⌋. i. Philistæorū. Iste est sensus lr̄alis. Sp̄ūaliter 12
sic: Qui redemisti Dauid. i. fidelē p grām, manu fortē, & virtutibus speciosum, seruū tuū, de
gladio maligno. i. ab omni persequutōe iniusta eripe me. Et erue me de manu filiorū alieno-
rū, &c. Iste versiculus modo expositus est. Et quoniam reprobi frequēter in hoc seculo pro-
Hiere.10. sperantur in propria p̄sona, in prole, in possessionibus. Iuxta illud. Iustus es dn̄e si disputem
tecū, Veruntñ iusta loquar ad te, Quare via impiorū prosperat, & bene est omnibus q p̄ua-

ricantur

A ricãtur? plantasti eos & proficiunt. Ideo de eis subiungit. ¶Quoꝝ filij (sunt) sicut nouellæ
13 plantationes⌋.i.fortes, sani, pulchri atq; iocundi, ⌊in iuuẽtute sua.⌋ ¶Filię eoꝝ cõposi-
14 tæ sunt⌋ nõ moribus virtuosis, sed secularibus, honestatibus, ⌊circũornatæ⌋ in vestibus, &
cæteris ornamẽtis, ⌊vt similitudo tẽpli⌋.i.tñ ꝙ similes sunt tẽplo vndiq; pornato. Vel, vt
similitudo tẽpli.i.sicut ornat imago seu statua in tẽplo locata. ¶Prõptuaria eoꝝ plena,⌋
15 omni gñe victualiũ, ⌊eructãtia⌋.i.effluẽtia, ⌊ex hoc in illud⌋ q a plenitudine vnius aliud ad-
implet. ¶Oues eoꝝ fœtosæ⌋.i.prole seu fœtibus plenæ sunt, ⌊abũdãtes⌋ nũero fœtuum,
16 puta agnoꝝ, ⌊in egressibus suis⌋ ex ouili. Ita ꝙ cũ magna multitudine agnoꝝ egrediũtur ad
pascua, ⌊boues eoꝝ crassæ.⌋ Per hæc aũt signat aliqꝝ brutoꝝ affluẽtia. ¶Nõ est ruina ma
17 ceriæ⌋.i.casus parietis, ⌊neq; trãsitus⌋ aduersitatis seu inimicoꝝ occursus, ⌊neq; clamor⌋
.i.plãctus seu vociferatio dolorosa, ⌊in plateis⌋.i.in locis seu habitatõibus ⌊eoꝝ⌋ sed in oĩ-
bus bñ eis succedit, & domus eoꝝ firmæ & fortes sunt. Porrò hęc oĩa plenissime scripta
sunt, vbi sanctus Iob ait: Nunqd cõtra hoiem disputatio mea est, vt merito nõ debeã cõtri- Iob.21
stari? Quare ergo impij viuunt, subleuati sunt, cõfortatiq; diuitijs? Semẽ eoꝝ ꝑmanet coram
eis, propinqꝝ turba & nepotũ in cõspectu eoꝝ, domus eoꝝ securę sunt & pacatę, & non est
virga dei sup eos, bos eoꝝ cõcepit & nõ abortiuit, vacca peperit, egrediũtur qsi greges par-
18 uuli eoꝝ, tenẽt tympanũ & cytharã, & gaudẽt ad sonitũ organi. ¶Beatum dixerũt⌋ hoĩes
excęcati, carnales, sola tꝑalia cõsiderãtes, ⌊populũ cui hæc sunt⌋.i. qui ꝓdictis terrenis pro-
speritatibus florẽt. Cũ eñ nõ nisi bona ꝓsentis vitæ qrant, tãto alios magis beatificãt, quãto
viderint eos in talibus amplius abũdare. Vñ dicũt. Ergo nũc beatos dicimus arrogantes, siq- Malac.3
dem ædificati sunt facientes impietatẽ. Veruntñ sicut nõ oẽs infelices & reprobi sunt, qui in
prædictis terrenis bonis abundant & abundauerũt. Certum est eñ quòd Abraham, Isaac, Ia
B cob, Gedeon, Dauid & alij sancti ditissimi erãt, multosq; filios habuerunt, sic non oẽs per-
uersi & reprobi prædictis bonis abundant, imò multi eoꝝ mendici, atq; pauperrimi fuerunt
& sunt. Non ergo vniuersaliter sed particulariter intelligenda sunt præinducta verba pro-
phetæ. Sunt enim aliqui reprobi, qui non solũ in futuro, sed etiã in ꝓsenti miseri sunt, tam in
spũalibus q̃ in corporalibus. Deniq; sicut electis nõ obest tẽporaliũ affluẽtia, eo ꝙ nõ efficiã-
tur ad ea inordinato affectu, sed solũ eis vtãtur q̃tũ necesse est aut vtile, ad propriæ vitę sustẽ
tationẽ, seu aliã rationabilẽ causam, oĩa ad dei honorẽ finaliter referendo, deũq; super oĩa
diligẽdo. Sic reprobis nõ prodest temporalium reꝝ carẽtia, quoniam nõ sponte, sed coacte
seu inuite talibus carent. Rebus nãq; caducis adhærent finaliter, & bona creata plus amant q̃
summũ bonũ, quod est bonum essentialiter. Igitur inter bonos & malos hoc interest, ꝙ boni
vtũtur creaturis, mali vero eis fruũtur. Boni eñ vtunt eis tanq̃ medijs seu instrumẽtis perue
niendi ad deũ. Mali aũt cõstituũt sibi finẽ in eis, adhærentes & inhærentes creaturis magis q̃
creatori. Propter qd legitur. Creaturæ dei factæ sunt in tẽtationẽ animę hominũ, & in mus- Sapię.14
cipulam pedibus insipientiũ. Id enim amabilitatis, suauitatis, delectiõis & pulchritudinis in
creaturis inuenitur, nõ ordinãt ad creatoris amorẽ atq; honorẽ seu cultũ, sed sistunt in reb⁹
creatis. Cur ergo propheta hæc dixit de prosperitate maloꝝ, nisi qm iusto dei iudicio sæpe
permittũtur in hoc seculo prosperari, quatenus eoꝝ dãnatio appareat iustior, vel vt bonoꝝ
quę forte fecerũt, mercedẽ in hoc mũdo recipiãt. Et ne hoĩes boni turbentur dũ impios pro-
sperari in transitorijs intuẽtur, imò trãsitoria spernãt quæ vidẽt reprobis dari ad dãnationẽ
eoꝝ maiorẽ, sed neq; mirẽtur dũ cernũt iustos affligi, atq; in omnibus aspera pati, pensantes
C ꝙ per talia à reatu vitioꝝ purgãtur, vel ꝓmia copiosiora adipiscunt. Postremo quasi interro
garemus sanctũ prophetã, beatissimũ Dauid, qd ipse ad opinionẽ hoꝝ respõderet, q beatũ
dixerunt populũ cui hæc sunt? Ipse ostendens falsam & friuolã esse taliũ opinionẽ, & veram
beatitudinem, nõ nisi in dei fruitione seu possessione cõsistere, addit, ⌊beatus populus cuius
dñs deus eius⌋.i.ego beatũ esse diffinio oẽm hominẽ qui habet dñm vniuersoꝝ pro deo suo
ita quòd dñs est deus eius, nõ auꝝ, non venter, non Venus, nec quicq̃ creatum, caducũ & va-
nũ. Deus aũt vniuscuiusq; id dicit, quod ab eo magis amatur & colitur. Illorum ergo dñs est
deus, qui deum præ omnibus diligũt, venerantur seu colunt, qui ad deũ omnia referũt, qui
omne bonũ in eo quærunt atq; inueniunt, quorum tota spes deus est, & totũ spiritũ suũ ad
eius dilectionem conuertũt. Talis homo, talisq; populus est beatus, nũc per spem & gratiam
postmodũ vero beatus erit per rem, seu tẽtionem & gloriam. Ecce psalmũ veraciter glo-
riosum atq; præclarum audiuimus. Psalmũ vtiq; laudibus plenum, morali doctrina ꝓfulgi-
dum, in cuius exordio deũ pro suis beneficijs deuote laudamus, eũq; nominibus amorosis ex-
primimus, appellantes eũ miam nostrã, & refugiũ nr̃m, &c. quæ sunt verba affectuosissima,
quę nullatenus ꝓferre debemus nisi ardẽti affectu. Docet nos etiã psalmus iste verã atq; ꝓci
puã humilitatẽ, dũ hoĩem diuina illuminatioue indignũ, vanitatiq; similẽ, & tanq̃ vmbrã ꝓ-
terire testatur, multaq; alia tangũtur & edocẽtur in psalmo hoc ipso.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLIIII.

¶Argu-

¶ Argumentum. D

¶ Titulus. Laudatio ipsi Dauid, alias hymnus Dauid. In isto psalmo monet nos propheta ad cōtinuo deū laudādū, & vt facilius nos pelliceat, multas causas & rōnes recēset, qbus merito ad hoc induci debeam⁹. Primo itaq; pollicet se cū alijs deū laudatu℞, postea explicat dilatāde laudis desideriū, ibi. Cōfiteant tibi dñe. Tādē sub cōpēdio pstringit ho℞ summā, ibi Laudationē dñi loquet os. Author exponit ipm in psona ecclesię seu fidelis cuiuslibet deum laudantis.

¶ Expositio Tituli.

¶ Explanādi nūc psalmi iste est titulus. Laudatio ipsi Dauid. i. psalmus iste q dicit laudatio, qm totus pertinet ad dei pconiū, conuenit seu attribuit ipsi Dauid pphetæ tanq̄ actori, Chr̄o aūt significato p Dauid sicut obiecto q̄d laudat. Chr̄s nāq; seu tota supsancta trinitas in psalmo p̄senti pulcherrime collaudat. Vn̄ etiā huic psalmo pro titulo appropriat, laudatio dei. Quāuis in alijs multis psalmis deus laudet. Est aūt hic psalmus mirabilr, delectabilis & suauis, pulcher, sentētiosus. In psona ergo ecclesiæ seu fidelis deū laudātis, loquēs propheta, ita exorsus est.

¶ Expositio psalmi.

Xaltabo te deus me⁹ rex.] Cū deus ī summo sit, imò altissimus & infinitus existat, qūo valet ab hoīe exaltari? Nūqd creatura aliqd poterit cōferre aut addere creatori? Nō viq;, sed ita dicimur deū exaltare, qūo dicimur eū magnificare, glorificare & sanctificare, videlicet qm eius magnitudinē, gloriā, sanctitatē agnoscimus, profitemur, p̄dicamus & veneramur. Itaq; exaltabo. i. sublimiter laudabo, reuerētialiter colā, magnifice p̄dicabo, & cūctis incōparabiliter p̄ferā, te dñe deus meus rex, q es oīm dñs per gñalem p̄sidētiā, deus meus per singularem deuotionē, & rex meus per indesinētē & gratiosissimā prouidētiā, [& bñdicā nomini tuo] hoc est, tibi, benedictiōe gratia℞ actionis & laudis, nō bñdictione cōsecratiōis, [in seculum & in seculū seculi] i. indesinēter. s. in via atq; in patria. Quēadmodū eñ charitas nunq̄ excidit secūdū apostolū, sic bñdictio seu dei laudatio nunq̄ cessat. Imo iā inchoat, & in futuro pficitur. ¶ Per singulos dies] i. q̄tidie, imo die ac nocte, videlicet p singulos dies naturales qui noctē includūt, [bñdicā tibi] in aduersis & prosperis, in oñi euentu, pro bñficijs q̄ mihi aut alijs cōtulisti, & de oñi bono q̄d fieri video, aut percipio, tibi bñdicturus sum, à q̄ omne bonū procedit, [& laudabo nomē tuū in seculū & in seculū seculi.] Quēadmodū scriptū ē.

1

E

1. Cor. 13.

2

Eccle. 51. Laudabit vsq; ad mortē aīa mea dñm. Ecce q̄ sanctū ac bonū propositū, asserit propheta se die & nocte iugiter perpetue dño benedictu℞. Nos ergo agamus q̄d psallimus, impleamus q̄d dicimus, proseq̄mur q̄d proponimus, deū exaltemus, bñdicamus, laudemus, vbiq; & sp. Si spernimur, si tētamur, si reprobamur, & qcq̄d nobis acciderit, nō recedet à corde, nō cesset ab ore diuina laudatio, grarū actio, benedictio, non frangat animi fortitudo, nec desistat mētis ad deū erectio, nō fatiget patiētia, neq; deficiat trāquillitas interna. Deinde subiungit ratio cur deus taliter bñdicēdus atq; laudādus sit. ¶ Magnus dñs] nō magnitudine molis sed perfectiōis. In omni enim pfectiōe summus cōsistit, Propter q̄d dictū est. Magnus es tu

3

Hiere. 10. & magnū nomē tuū in fortitudine. Quis nō timebit te ò rex gētium? [& laudabilis nimis.] In tm̄ nāq; laudabilis est deus oīpotēs, q̄tū bonus existit. Vn̄ sicut bonitas eius oīm creaturarū bonitatē incōparabilitet vincit atq; trāscēdit, sic incomparabiliter, landabilior, maiori'q; laude dignus ē, q̄ ab aliqua creatura possit laudari. Propter q̄d in Eccle. legit. Magnus dñs

F

Eccle. 43 vehemēter, glorificate eū quātūcūq; poteritis, superualebit adhuc. Maior est enim omni laude, [& magnitudinis eius nō est finis.] Diuina eñ essentia, diuina potētia, diuina sapientia, oīs'q; perfectio dei vere & absolute seu intēsiue infinita est, ita q̄d totū vniuersum ē velut minutissima arena, respectu maiestatis diuinæ. Idcirco cū omni reuerētia, cū omni dıligētia, cū omni affectu ministrandū est dño tā excelso. Hinc q̄q; verissime dictū est q deus est ante oīa nō solus, post oīa non p̄uētus, supra omnia nō elatus, infra oñia non oppressus, intra oñia nō inclusus, extra omnia nō exclusus. Manēs in sua supeēntiali simplicitate æternaliter, incircūscriptibilr'q; subsistēs, & eius lætitia, eius dulcedo & pax, eius'q; fœlicitas oīno & oīmode extat immēsa. ¶ Generatio & generatio] i. quælibet fideliū natio seu cōgregatio, [laudabit opera tua] videlicet opera naturæ, & opera grāe, opera gloriæ. Quis enim nō laudet gubernationē mūdi, motū cœli, vicissitudinē tempo℞, ordinem specie℞. Et cętera opa sapiētissimi creatoris omni laude dignissima sunt, sic tñ vt deus in eis laudetur, laus'q; eo℞ ad præconiū creatoris referat. Vniuersa eq̄dē propter seipm operatus est dñs, & cūcta fecit de⁹ vt timeat, [& potētiā tuā pronūtiabūt] i. diuinam potestatē prædicabūt, te'q; oīpotentē esse

4

2. Mac. 8 dicēt, commemorantes illud Machabæo℞. Deus pōt vniuersum mundum vno nutu delere

¶ Magnificētiā] i. magnā efficientiā seu magnificam existētiā, [gloriæ] i. gloriosi effe-

5

Deute. 33 ctus. Vel gloriæ. i. excellētiæ seu clare notitię, [sctitatis tuæ] i. tuıpsius q sctūs sctō℞ es, [loquent] dicētes: Nō est deus vt de⁹ rectissimus, magnificētia eius discurrūt nubes. Illud Iob

Iob. 26. quoq;. Cū vix paruā stillā sermonum eius audierimus, qs poterit tonitruum magnitudinis eius in-

A eius intueri? Et itē illud. Benedicta gloria domini de loco suo, ⌊& mirabilia tua⌋.i. opa sup-
naturalia seu naturalia humanæ ratiōis inuestigatioē excedētia, ⌊narrabūt.⌋ Sic em̄ euāge- Ezech. 3.
listæ in euāgelijs narrāt mirabilia opa Chr̄i. Vn̄ inducit. Nōne dn̄s fecit sc̄tōs enarrare om̄ia
6 mirabilia sua, q̄ cōfirmauit oīpotēs dn̄s, stabilis ī gl̄ia sua. ¶Et virtutē⌋.i. potētiā, ⌊terri Ecci. 42
biliū tuoꝝ, vcꝫ iustoꝝ iudicioꝝ, ac districtissimaꝝ vltionū ⌊dicēt⌋ recolēdo futuꝝ iudiciū,
inferiq́ꝫ tormētū, ⌊& magnitudinē tuā⌋.i. magnā tuā pfectionē, ⌊narrabūt⌋ vt te collaudēt
7 aliosq́ꝫ informēt. ¶Memoriā abūdātię suauitatis tuę eructabūt⌋.i. recordationē copiosæ
dulcedinis tuę ex cordis plenitudine & experiētia proferēt atqꝫ effundēt. Ructus em̄ nō nisi
de plenitudine fluit. Sancti igit q ex singulari gr̄a saluatoris ītroduci mœrent in cellā vinariā
qbus Sap. ait: Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi. Dū isti de secreto cōtēpla Cantic. 5
tionis diuinę, & cōsolatōis internę in q̄ gustauerūt quā suauis ē dn̄s, egrediunt memoriā abū Psalm. 33.
dātię suauitatis dei eructāt, clamātes illud q̄d dictū ē. Comedite, &c. Quā magna multitudo Psalm. 30
dulcedinis tuę dn̄e. Et illud Sap. O q̄ bonus & suauis ē dn̄e spūs tuus nobis in oībus. De istis Sapię. 12
em̄ dn̄s ait: Ecce ego declinabo in eos vt flumē pacis. Hæc aūt pfectio seu eructatio secūdum Esaię. 66
Gregoriū maxime cōuenire debet ꝓlatis, q̄s oportet p̄ cūctis cōtēplatōe eē suspēsos, & actio
ne p̄cipuos, q̄tenus gregi sibi commisso semp aliqd salubre eructēt, eosq́ꝫ ad diuinę suauitatis
gustū alliciāt, ⌊& iustitia tua exultabūt⌋.i. in tua ęqtate diuina seu iusta vindicta, spūaliter lę
tabunt. Queadmodū dictū ē. Lętabit iustus cū viderit vindictā. De hoc em̄ q̄d deus iustus ē, Psalm. 57
& oīa iuste disponit, singulisq́ꝫ sine psonaꝝ acceptōe q̄d męrent, largit. Gaudēt electi & sc̄ti Sapię. 12
8 imò mallēt seipsos nō eē, seu perire q̄ ita nō esse, eo q̄ deū plus amēt q̄ se. Propterea habet. Vi Psal. 106
debūt iusti & lætabunt, vcꝫ de sublatōe īpioꝝ. ¶Miserator⌋ in ope ⌊& misericors⌋ in na
tura est, ⌊dn̄s, patiēs⌋ lōganimiter expectādo. Iuxta illud. Omnipotēs est patiēs redditor, Ecde. 5.
B ⌊& multū⌋.i. inęstimabiliter ⌊misericors⌋ imò infinitę miæ est de⁹, cū ei sit ꝓprie misereri
& parcere. Abūdātia em̄ pietatis suę & merita supplicum excedit & vota, ideo Ioseph dixit.
9 Dnator dn̄e misericors & clemēs, patiēs & multæ miæ & verax. Apl̄us q̄qꝫ. Deus em̄ inqt di Exodi. 34
ues est in mīa. ¶Suauis dn̄s vniuersis,⌋ Nunqd reprobis in īferno de⁹ suauis ē, qui p̄ dolore Ephe. 2.
& vulneribus linguas suas mādu cāt, mortē desiderāt, deūq́ꝫ blasphemāt? Sicut in Apoc. ait
Iohānes. Et respōdendū q̄ deus q̄tū in se est oībus extat suauis. Deniqꝫ vniuersis dr̄ deus esse Apoca. 9.
suauis, q̄tū ad naturalē appetitū eoꝝ. Sic em̄ dat oībus eē & viuere, cūctisq́ꝫ ꝓuidet, & neces-
saria tribuit. Quòd aūt qbusdā (teste apl̄o) seuerus eē cēset, cōtingit ex corruptōe & vitio ap-
petitus, sicut & febricitāti dulcia vidētur amara. Vn̄ sc̄dm philosophū oīm reꝝ naturalia de- Roma 14
sideria tēdūt ad primū principiū, q̄tenus ab eo gubernētur & cōseruētur. Hinc etiam Sap. dr̄
oīa disponere suauiter.i. sc̄dm naturalē inclinationē eoꝝ, nisi obicē ponāt. Propter culpam Sapię. 8.
nāqꝫ disponunt amaritudinalr̄. Iuxta illud. Cor nequā grauabit doloribus, & cor durū male
habebit ī nouissimo, ⌊& miseratōes ei⁹ sup om̄ia opa eius⌋ Cū multi sint vocati, seu repro- Ecclesi 3.
bi, pauci vero electi. In reprobis aūt p̄cipue in inferno existentibus, magis apparet iustitia q̄ Mat. 20
misericordia dei. Nā licet in om̄i effectu diuino misceātur mīa & iustitia, tn̄ in dānatis iusti- Mat. 22.
tia eminet, maxime cū de impio dictū sit. Obliuiscat eius misericordia. Quæri pōt quō mise-
C rationes dei sunt sup oīa opera eius? Et respōdēdū q̄ istud dupliciter intelligi pōt. Primo sic Job. 24.
Miserationes eius.i. diuinæ pietatis effectus, sup oīa opera eius.i. ad oēm se creaturā exten-
dūt, oībus cōmunicātur & insunt. Hoc aūt simpliciter & gn̄aliter veꝝ est. Nil em̄ diuinæ bo-
nitatis participatiōe expers consistit, sed effusio liberalitatis diuinæ ad om̄ia venit, q̄tū ad na
turalia dona in dānatis etiā miseris inuenit, dū citra cōdignū torquent. Hinc Chr̄us testatur.
Eritis filij altissimi, qa ip̄e benignus est sup ingratos & malos. Quia solē suū facit oriri sup bo Lucæ. 6.
nos & malos, & pluit sup iustos & iniustos. Secundo intelligitur sic. Miserationes eius su- Mat. 5.
per omnia opera eius, hoc est, effectus diuinæ misericordiæ, maiores & euidentiores sunt cę
teris dei operibus, vtpote quòd plus abundant in creaturis quàm effectus diuinæ iustitiæ.
Iuxta illud Iacobi. Superexaltat misericordia iudicium. Si autem hoc modo intelligatur, nō Jacobi. 3.
videtur veꝝ esse, nisi quantum ad viatores. Si em̄ iusti sunt, hoc per solam gratiam & mise-
ricordiā dei habēt. Si vero iniusti sunt, per misericordiā tolerātur, & q̄ diu expectant à deo,
miseratio dei in eis ꝓfulget. Insuper sanctus propheta seu qlibet iustus zelo zelans pro dn̄o
exercituū, eiusq́ꝫ honorē vehemēter affectans inuitat, vniuersa creata ad laudē dei dicendo.
10 ¶Confiteantur⌋ cōfessione laudis, ⌊tibi dn̄e omnia opera tua⌋.i. cūcta creata, visibilia & 3. Reg. 19.
inuisibilia, spūalia & corporalia, animata & inanimata, rationalia & irrationalia. Rationales
autē seu intellectuales creaturæ confitentur dn̄o creatori directe & cognitiue. Cætera ve-
ro nō nisi materialiter, secūdario seu indirecte inquantū occasionem p̄bent intellectualibus
creaturis cōfitendi dn̄o, relucet quippe in ipsis bonitas, sapiētia, atqꝫ potētia dei, sicq́ꝫ ex cō-
sideratione eoꝝ inducit homo ad summi opificis laudē. Et hoc modo dicūtur deū laudare,
benedicere, timere, & similes actus vitales habere, ⌊& sancti tui⌋.i. hoīes virtuosi & pfecti,
quales fuerūt apostoli, & successores eoꝝ, ⌊benedicāt tibi⌋ te in om̄ibus tā in teip̄o q̄ in ope
ribus

ribus tuis laudãdo. ¶Gloriã regni tui dicẽt⌋.i.excellentiã & beatitudinem regni cœlestis » 11
Matt.10 prædicabũt. Hoc fecerũt apostoli, qbus Christus dixit: Euntes prædicate dicentes, quia ap- D
Roma. 8 proquauit regnum cœlorũ. Hoc fecit Paulus. Non sunt inquiẽs cõdigne passiones huius tẽ-
1. Petri. 1. poris ad futuram gloriã, quæ reuelabitur in nobis. Vnde & Petrus in sua canonica loquitur.
Luc. 1 Videtes Iesum Christum exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata. Istud quoq; quotidie fa
Hester.13 ciunt boni plati & pdicatores deuoti, ⌊& potentiã tuã loquẽtur⌋ dicẽtes: Quia non erit im- »
possibile apud deũ omne verbũ. ¶Vt notã faciant filijs hoim⌋.s.fratribus & proximis su » 12
is, ⌊potẽtiã tuã⌋ cui nullus resistere põt, cuius in ditione cũcta sunt posita, q oẽs superbos & »
impios cõgregabit cõgregatiõe vnius fascis, & projciet, humiliabitq; eos vsq; ad latũ gehẽ-
næ. Humiles vero exaltabit, ⌊& gloriã magnificẽtiæ regni tui dicẽt⌋.i.magnificã gloriam »
regni cœlestis, de q subdit. ¶Regnũ tuũ regnũ omniũ seculorũ⌋.i.per oĩa secula durat. In » 13
ecclesia nãq; triumphãte sine fine regnabis. Vel sic: Regnũ tuũ regnũ omniũ seculorũ, hoc ẽ,
omnibus regnis q vnq̃ fuerũt, sunt, vel erũt, excellentius est. Hoc aũt exponi etiam posset de E
Daniel. 3 regno Christi, quo regnat in ecclesia militãti, qd iuxta vaticinia Danielis maius & fortius fu
it omnibus regnis aliorũ regũ & principũ, ⌊& dominatio tua in omni generatione & gene- »
ratione⌋.i.tuæ dominationi oẽs generationes subdũtur. Omnibus eñi imperas, & in bonis »
Danie.4. dominaris in hac vita per grãm, in beatis vero p gloriã. Hæc aũt etiã apud Danielẽ habentr
Daniel.7. Potestas eius ptãs sempiterna, & regnũ eius in gñationẽ & generationẽ. Specialiter vero de
Chro dicit. Oẽs populi tribus, & linguæ seruiẽt ei. Potestas eius potestas æterna q non au
Luc. 1 feretur, & regnũ eius qd non corrumpetur. Cui cõcordat illud. Regnabit in domo Iacob in
æternũ, & regni eius nõ erit finis. Quod de psenti regno Chri accipi põt, qm vsq; in finẽ se-
culi ecclesia stabit, & Chrũs in ea regnabit. Cũq; finitũ fuerit regnũ hoc, q ad statũ huius viæ
perficiet, & sine fine durabit in patria. ¶Fidelis dñs in omibus verbis suis, ⌋Quoniã qcqd » 14
dicit aut spondet, verũ est atq; impletur, dũmodo absolute dicat. Quædã nãq; dicũtur à deo
Esaie.38. cõminatiue seu cõditionaliter, q non semper implẽtur, sicut de morte Ezechiæ, & tñ in tali-
Matt. 5. bus verbis deus fidelis est, qm eo modo quo ipse ea dicit, vera sunt atq; implẽtur. Hinc Chri
Lucæ. 21. stus testatur. Vnus apex nõ præteribit de lege, donec oĩa fiant. Et iterũ dicit. Cœlũ & ter-
ra transibũt, verba aũt mea nõ transibunt. Dr autẽ deus fidelis, nõ à fide quę est virtus Theo-
logica deo nõ competẽs, imo nec Christo homini, sed à quadã fidelitate qua neminem de- F
cepit. Sicq; apostolus nominat eum fidelem. Fidelis est inquiẽs qui repromisit. Et alibi: Fi-
Hebre.10 delis deus qui nõ patiet vos tentari, &c. ⌊& sanctus in omibus operibus suis.⌋ Omnia enim »
1. Cor.10. iuste fecit, nec reprehẽdi potest in aliq. Sicut ait scriptura. Quis ei dicere potest operatus es
Job.36 iniquitatẽ. Et apľus dicit. Quæ à deo sunt, ordinata sunt. ¶Alleuat dñs oẽs qui corruunt.⌋ » 15
Roma. 13 quàm multi corruunt qs deus nõ alleuat, vt patet de reprobis q manẽt in culpa & pœna ęter
na. Quid ergo est qd ait: Alleuat dominus oẽs q corruunt, nisi oẽs corruentes in culpã qui
alleuantur à domino alleuantur? Solus eñi deus lapsum in peccatum per gratiam alleuat. Si-
Johã. 1 mili modo dicitur de Christo. Erat lux vera quæ illuminat omnẽ hominẽ venientẽ in hunc
mũdum. Non quòd omnes homines à Christo illuminẽtur, cũ statim sequatur. Tenebræ eã
Ibidẽ. nõ comprehenderũt, & sui eũ nõ receperũt, nisi intelligat de lumine naturali ⌊& erigit⌋ per »
grãm ⌊oẽs elisos⌋.i.in malũ prolapsos. Idẽ est hoc cũ eo qd dixit. Alleuat dñs oẽs q corru- »
unt. Propter qd idẽ est modus intelligẽdi. ¶Oculi oĩm in te sperant dñe⌋ si spes proprie » 16
accipiat, tũc istud nõ cõuenit nisi homini viatori in deo sperãti, vt sit sensus. Oculi interio-
res, oĩm fideliũ & bonorum, in te sperant domine, omne bonũ præstolando à te, ⌊& tu das »
escã illorũ,⌋ spiritalẽ & corpalem, videlicet panem quotidianũ, sacramentalẽ, pœnitẽtialẽ, »
⌊in tempore oportuno⌋.i.hora cõuenienti. Si aũt sumatur spes metaphorice atq; commu- »
niter pro quacũq; expectatione seu naturali affectione boni futuri, tunc oculi omniũ animã-
tium rationaliũ & irrationalium sperant in domino.i.bonum suæ sustentationi atq; naturæ
necessarium, expectant ab eo naturali motu, q a habere non possunt escam nisi à deo, cui cu-
1. Petri. 5. ra est de oĩbus. ¶Aperis tu manũ tuã⌋.i.bonitatẽ tuã effundis, ⌊& ĩpleas omẽ animal bñ- » 17
dictiõe⌋.i.dono sibi necessario.s.cibo. Si aũt p omẽ animal intelligat oĩs hõ, q etiã noĩat oĩs »
Marc.16 creatura. Tũc sensus ẽ, imples omẽ anĩal.i.oẽm hoiem, cuius oculi sperãt in te, bñdictione.i.
Ephe.1 grę tuæ collatõe, quẽadmodũ ait apľus: Bñdictus deus q bñdixit nos omni bñdictiõe in cœ
Esaię.45 lestibus in Chro Iesu. Et dñs: Effundã inqt bñdictionẽ meã sup stirpẽ tuã. ¶Iustus dñs in » 18
oĩbus vijs suis⌋.i.in cũctis q agit, in omi dispositõe, in omi pcessu, in seipo, atq; in suis effe- »
ctibus, secũdũ qd scriptũ est. Iustę & veræ sunt oẽs vię tuæ rex sctorũ. Et iterũ: Nõ iniustus ẽ
Apo.15 deus vt obliuiscat opis vri. Verũtñ sicut pdictũ est. Vniuersæ vię dñi mĩa & veritas seu æqtas
Hebre.10 Cũ eñi in omni ope dei mĩa atq; iustitia inueniant, vtrũq; verissime dr. s. Iustus dñs in oĩbus
Psalm.24 vijs suis. Et misericors dñs in omnibus vijs suis. Hoc autẽ superius sæpe declaratũ recordor,
⌊& sanctus in oĩbus opibus suis⌋ hoc paulo añ expositũ est. ¶Prope ẽ dñs⌋ per grãm, ⌊oĩ- » 19
bus inuocãtibus⌋.i.intus seu ex intimo affectu vocãtibus eũ, q eius misericordiã pie ĩplorãt »

Ideo

A Ideo ſubdit,⌊oĩbus inuocantibus eũ in veritate.⌋.i.in vera fide. Accedẽtem em̃ ad deũ opor
tet credere quia eſt,& qa inquirẽtibus ſe remunerator ſit, prout dicit. Vel, in veritate.i.in ve Hebre.11
ritate vitæ,videlicet in cõuerſatione diuinæ æquitati placente. Peccatores em̃ deus nõ audit. Johan.8.
Sed ſi quis cultor eſt dei,& volũtatẽ eius facit,hũc exaudit. Cui cõſonat illud Iob: Deus non
porriget manũ malignis. Ad hoc ergo ꝙ aliqs meritorie oret de cõdigno,exaudiat,oportet Job.8
vt corã deo in veritate.i.in iuſta cõuerſatione ambulet. Ideo ſcriptũ eſt: Si mũdus & rectus
inceſſeris,ſtatim euigilabit ad te. Vel,in veritate.i.vera & pia intẽtione,ornãdo orationẽ & Luce.1.
bonũ optatũ ad dei honorẽ & ſuĩpſius verã ſalutẽ. Secundũ Auguſtinũ,inuocare deũ in veri Job.8
19 " tate,eſt inuocare patrẽ & filiũ,qm̃ filius dei eſt veritas patris æterni. ¶Volũtatẽ timẽtiũ ſe Johan.14
" faciet⌋.i.actũ volũtatis,ſeu deſideriũ timentiũ ſe filiali timore ad effectũ ꝑducet tpe apto &
" ſibi placẽti,⌊& depcationẽ eoꝝ exaudiet⌋dũmodo orent inſtanter,ſalubriter,& pro ſeipſis
Pro aliis em̃ nõ ſemp exaudiunt propter obicẽ quẽ apponũt,⌊& ſaluos faciet eos⌋ tollendo
ab ipſis mala culpæ & pœnæ,tribuẽdoq; eis in pſenti bona gratiæ ,in patria vero bona glo-
riæ. Propter qđ Salomon monet: In timore dñi eſto tota die,qa habebis ſpem ĩ nouiſſimo.
20 " ¶Cuſtodit dñs oẽs diligẽtes ſe⌋ pſeruãdo eos ab vniuerſis periculis,ne finalr pereãt. Sci- Prouer.23
mus em̃ qm̃ diligentibus deũ oĩa cooperant in bonũ Et cur hoc? niſi quia æterna ſapiẽtia ꝓ-
teſtat: Ego diligẽtes me diligo. Qui aũt aliũ diligit,eũ vtiq; ſecundũ quantitatẽ dilectionis ꝓ Roma.8.
" poſſe cuſtodit,⌊& oẽs pctõres,⌋ in vitiis pſeuerãtes,⌊diſperdet,⌋ dicẽdo: Ite maledicti in Prouer.8
21 " ignẽ æternũ. ¶Laudationẽ dñi loquet os meũ,⌋ nõ verba ſcurrilia, nociua, infructuoſa, Mat.25
" & vana. Et qm̃ ego in laude eius deficio,ideo ⌊& bñdicat oĩs caro,⌋.i.oĩs homo, ⌊nomini
B ſancto eius⌋.i.ipſi ſancto deo,⌊in ſeculũ,& in ſeculũ ſeculi⌋.i.ætetnalr.ſ.nunc inchoando,
atq; in patria ſine fine cõtinuando. Magnũ eſt deſiderare vt deus ab oĩbus bñdicat. Hoc nãq;
procedit ex amore dei & proximi. Ecce glorioſiſſimũ atq; dulciſſimũ pſalmũ audiuimus,
q vtiq; aliud nihil eſt niſi angelicũ canticũ,cœleſteq; carmẽ,in quo nil triſte vel minus deifi-
cũ cõtinet. Imò totus hic pſalmus de beatis in patria exponi poſſet,eiſq; ſublimius cõuenit q̃
viatoribus. Quid ergo finalr nobis incũbit,niſi (vt iuxta apoſtolicã admonitionẽ) mũdem⁹
nos ab omni inquinamẽto carnis & ſpũs? Quatenus corde mũdo & vere deuoto pſalmũ pſen 2.Cor.7
tẽ cũ omni alacritate dño decãtemus,ſummumq; noſtrũ in hac peregrinatione ſolatium ſit
in laudibus dei iugiter occupari.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLV.

¶Argumentum.

¶Titulus. Haleluia. In hoc pſalmo volẽs propheta nos inducere ad diuinas laudes,aſtruit totã ſpem noſtrã in deo eſſe collocandã,nõ aũt in hoĩbus,qñquidẽ ipſi ſaluare nequeãt,& eorũdẽ adiutoriũ ſit admodũ breue & perexiguũ. Et id quidẽ vel ob eã cauſam ne frigide à deo pſtolemur,q̃ ab aliis nos aſſequi poſſe ſperamus. Primo legit ſupior portio rationis, monet inferiorẽ ad laudandũ deũ. Deinde docet hmõi laudis debitus modus,ibi, Nolite confidere. Author quoq; vnico cõmentario expendit ipm in hanc ſententiam.

¶Expoſitio Tituli.

¶Habet inſup pſalm⁹ iã ptractãdus pro titulo, Alleluia,cuius interptatio eſt, laudate dñm Eſt em̃ hic pſalmus laus dei,pcipue admonẽs in deo eẽ finalr cõſidendũ, & ait.

¶Expoſitio pſalmi.

1 " LAuda aĩa mea dñm.⌋ Quidã philoſophoꝝ atq; theologoꝝ etiã magni, aſſe-
C ruerunt hominẽ nõ eſſe niſi animã. Vnde Plato dixit,ꝙ hõ eſt aĩa vtens cor-
pore. Secũdũ hos igit,dũ dicit, Lauda aĩa mea dñm, alloquit aĩa ſemetipſam.
Secundũ veritatẽ aũt,homo ex anima & corpore cõſtat,tanq̃ eſſentialibus
partibus. Et qm̃ omniũ operationũ vitaliũ,pſertim intellectualiũ radix, prin
cipiũq; eſt aĩa,ideo totus homo ſeipſum ad laudẽ dei accẽdere volens animã
ſuã affatur. Hæc tñ alloqutio cõuenit homini ex parte aĩæ. Sæpe alloquit homo ſeipm tanquã
aliũ. Interdũ vero loquit de ſeipſo,& anima ſua tanq̃ eſſent diſtincta. Cũ tñ proprie loquẽdo
nec idẽ ſint neq; diſtincta,ſed vnũ eſt aliquid alterius. Vnde in Tobia dr: Ego aũt & aĩa mea Tobie.14
in deo lætabimur. Deuotus itaq; ad dei pconiũ ſe excitans. Lauda (inqt) aĩa mea dñm tanquã
ſummũ bonũ,& oĩs boni ſontanũ principiũ. Soli deo da honorẽ & gloriã,qa & ſi aliũ vicіſ-
ſim laudas ſiue honoras q̃ deũ. Hoc tñ nõ facis niſi propter aliqđ diuinũ in illo conſiſtens,nec 1.Timo.1
aliũ laudas & honoras,niſi propter deũ,ad quẽ etiã refers quicqd honoris & laudis alteri ex-
hibes. Propterea alios laudando & honorãdo magis honoras & laudas deũ q̃ illos. Lauda er-
go aĩa mea dñm creatorẽ,ſaluatorẽ ac iudicẽ tuũ,qm̃ hoc eſt inter oĩa opera tua digniſſimũ.
Lauda aũt eũ nõ ſolũ voce oris,ſed interioribus verbis cordis,imò mẽte,ore,& opere eũ col
lauda,ſecundũ illud Ecci: Et nũc in omni corde & ore collaudate & benedicite nomẽ domi
" ni, Deinde anima huic admonitioni acquieſcens,reſpondit,⌊laudabo dñm in vita mea⌋.i.
tẽpore vitæ meæ. Vel,in vita mea,i,bene viuendo,ſicq; laudabo eum in vita grẽ & gloriæ. Ecc.39

Laudare autem deū in nuda vita naturæ nō est meritoriū, ⌊psallam deo meo,⌋ .i. summo & D
vero deo, quē summe & vnice colo ac diligo, ⌊q̄diu fuero,⌋ .s. in p̄senti & in futuro. Quàm »
dulce verbū est hoc, psallā deo meo q̄diu fuero. Deum vniuersoꝝ nominat deū suū, quod vti
q̄ nemo in propria p̄sona veraciter dicit, nisi qui toto corde ad deū cōuersus est, ei totaliter 2
stabiliterq́ inhærens. ¶Nolite cōfidere in principibus⌋ Aduertendū q̄ hō dicit in aliquo »
cōfidere seu sperare dupl'r. s. principal'r seu directe. Sicq́ in deū dūtaxat sperandum est, quo-
niā ipse est principalis omnis boni largitor. Secūdo dicit homo sperare in aliquo secunda-
rio, & minus principal'r, inquantum videlicet per eius auxiliū potest iuuari vt adipiscatur bo
nū optatū, & ita speramus in sanctis qui orant pro nobis, quoꝝ patrocinio cōfidimus libera
ri. Sic eñ virginē gloriosam vocamus spem nostrā. Præterea agnoscendū q̄d primū & pro
prium spei obiectum est deus seu beatitudo æterna & increata, Secundarium vero spei obie-
ctum est, omne id, quo indigemus, & adiuuamur ad summi boni adoptionem, vt est,
gratia, virtus, scientia, remissio culpæ. Quantū ergo ad principale seu primū ac propriū spei
obiectū in solo deo speramus. Nō eñ adipisci valemus hoc bonū infinitū, nisi virtute diuina
immensa, cui spes directe innitur. Quantū vero ad secundariū spei obiectū confidimus i san
ctis angelis atq́ hominibus, quoꝝ intercessione, virtute ac meritis ea à deo cōsequimur, per
quæ ad ipsum pertingere promeremur. Ait ergo, nolite confidere. i. spem ponere, in princi
pibus. i. in regibus, ducibus, iudicibus, & cæteris inter homines principatū habentibus, ita q̄
finaliter in eis speretis, seu eoꝝ potestati principaliter innitamini, cū ipsi nil possint nisi virtu
te diuina. Potestis tamen eoꝝ auxilio instrumnetaliter vti, deo semp̄ principaliter inniten- E
Osee. 14 do. Propter q̄d dicit: Cōuertimini ad dñm, & dicite ei, Assur nō saluabit nos, sup̄ equū nō as-
cendemus, Nō q̄ sup̄ equū ascendere sit pc̄tm̄, sed ne in velocitate equi potius q̄ in deo spe-
Osee. 13 retur, Qui ait: In me tantūmodo auxiliū tuū. Vnde sperantibus in equis atq́ equitibus poti-
Esaię. 30 us q̄ in deo, dicit. Dixistis ad equos, fugiemus, ideo fugietis, & super veloces ascendem⁹, ideo
veloces erunt q̄ persequentur vos. Non est ergo in principibus confidendū. Quoniā de iniq̄
1. macha. 2 principe dicitur: Gloria eius stercus & vermis, hodie extollitur, & cras nō inuenit. Vñ scri-
ptū est: Omnis potentatus breuis vita, sic & rex, hodie est & cras morietur. Etenī mane p̄ce
Eccl. 10 dit eū exercitus, & vespere iacet in tumulo. Nolite quoq́ cōfidere ⌊in filijs hoīm⌋ .i. in cæte »
ris q̄ principibus sunt subiecti, ⌊in q̄bus nō est salus⌋ vera & spūalis, imò nec seipsos possunt »
Hiere. 3. saluare. Et ideo legit: Vere in dño deo nostro salus. De electis quoq́ & bonis, atq́ fidelibus fi
lijs ex puersis parentibus natis scriptū est: Ad te dñe gētes venient ab extremis terræ, & di-
Hiere. 16 cēt. Vere mēdacium possederūt patres nostri, vanitatē, quæ eis non profuit. Quod aūt in ho
mine salus nō consistat, cōsequenter ostendit. ¶Exibit spūs⌋ .i. anima eius, de corpore ho » 3
ramortis, ⌊& reuertet⌋ homo q̄tū ad corpus mortale, ⌊in terrā suā⌋ .i. in præiacentē ma- »
Gene. 3 teriā, de qua erat formatū, quēadmodū deus prædixit: Puluis es, & in puluerē reuerteris ⌊in »
illa die⌋ .i. tempore mortis, ⌊peribūt oēs cogitationes eoꝝ⌋ .i. effectu & fine intento frustra »
būtur cogitationes hoīm impioꝝ. Quēadmodū inducitur. Peccator cōuersus est in terram
1. macha. 2 suā, & cogitatio eius perijt. Vnde sera pœnitētia ducti testant. Quid nobis profuit superbia,
Sapiæ. 5 aut quid diuitiaꝝ iactantia cōtulit nobis? Transierunt omnia illa tanq̄ vmbra. ¶Beatus,⌋ » 4
est iam in spe, ⌊cuius (est) deus Iacob⌋ patriarchæ. s. deus verus atq́ oīpotēs, ⌊adiutor ei⁹.⌋ »
Roma. 8. Si eñ deus pro eo, quis cōtra eum? ⌊spes eius⌋ .i. talis hominis quē adiuuat deus, est ⌊in do- »
mino deo ipsius,⌋ nō in aliquo transitorio ente, sed in summo bono, deo altissimo, ⌊qui fe- »
Gene. 1 cit⌋ ex nihilo, ⌊cœlū & terrā, mare⌋ oceanū, ⌊& oīa quæ in eis sunt.⌋ Oīa eñ fecit media- F
te vel immediate, quemadmodū dicit: Dñe rex omnipotens, tu fecisti cœlū & terrā & quic-
Hester. 13 quid cœli ambitu continet. ¶Qui custodit veritatē⌋ eam cōseruando in esse. Ipse nāq́ est » 5
causa, conseruator, & finis omnis veritatis, ⌊in seculū⌋ .i. perpetue ⌊facit iudiciū iniuriā pa- »
tientibus⌋ vlciscendo iniuriā eis illatā, quēadmodū ait: Mihi vindictā, & ego retribuam. Et
Roma. 12 iteꝝ: Deus inultū abire non patitur, ⌊dat escam esurientibus⌋ de hoc p̄cedenti psalmo dictū »
Job. 24 est plenius in expositione illius versiculi. Oculi oīm in te sperant dñe, & tu das escā illoꝝ, De
Psal. 144 niq́ esurientes & sitientes iustitiā, saturabūtur ab eo. ¶Dñs soluit cōpeditos, dñs illuminat » 6
cæcos. ¶Dñs erigit elisos.⌋ Hæc omnia corporal'r & spūal'r sæpius facta à deo sunt. Com » 7
peditos eñ vinculis corporis sæpe à carceribus liberauit. Cōpeditos q̄q́ vinculis peccatorū,
p̄ grām misericorditer soluit. Corporales insuper oculos hominum excæcatoꝝ sæpe ad vi-
sum corporalē reduxit. Peccatores quoq́ tenebris ignorantiæ, passionū caligine, vitiorūq́
nebula spūaliter excæcatos, frequenter misericordissime illustrauit, dando eis gratiæ lumē, sa
pientiæ claritatē, veritatis notitiam. Quoꝝ vtrūq́ in Manasse rege Iuda mirabil'r factū de-
scribitur in lib. Paralep. Quomodo autem dñs erigat elisos, in p̄cedenti psalmo ostensum ē,
2. Par. 33 in illo versiculo. Alleuat dñs omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos. Maxime vero oīa
Psal. 144 ista in Christi aduentu implera sunt, quemadmodum beatissimus Esaias prædixit: Ecce de-
Esaię. 45 us vester, ipse veniet & saluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcoꝝ, & aures surdoꝝ patebūt
tunc

A tunc saliet sicut ceruus claudus,& aperta erit lingua mutorum,⌊ dñs diligit iustos,⌋ Similitu-
do enim est causa amoris, idcirco iustus dominus diligit iustos. Et sicut odio sunt deo impius
& impietas eius,sic amori sunt ei iustus & iustitia eius. Iustus autem vocatur qui diuina præ- Sapie.14
cepta obseruat. Vnde de eo qui præcepta se obseruasse veraciter dixit scriptum est:Iesus in- Marc.10
8 " tuitus eum,dilexit eum. ¶Dominus custodit aduenas,pupillũ & viduã suscipiet,⌋ pater 2.Cor.1.
misericordiarum,& deus totius cõsolationis,illorum præcipue deus & dominus,pater & custos
est,qui aliunde nõ habent subsidiũ. Tales vero sunt peregrini.i.à propria terra elongati, pu
pilli.i.parentibus orbati,& viduæ. Horum ergo deus custos atq; susceptor est, propter q̃d scri
ptum est:Dñs facit iudiciũ pupillo & viduæ,amatq; peregrinum. Et iterum per Moysen iubet Deute.10
dñs,peregrinũ & aduenã non contristabis. Verumtamen qm̃ multos corporaliter aduenas, Exod.22
pupillos,& viduas conspiciamus relinqui à deo,æternaliterq; perire. Quoniã (teste ap̃lo)vi 1.Tim.5
dua quę in delicijs viuit, viuẽs mortua est. Ideo melius est ista spiritualiter explanari hoc mo
do. Dñs custodit,per grãm à ruina peccati & mortis æternæ, aduenas.i.exules à patria cœ- Hebre.11.
lesti,q hoc mundo velut exilio vtuntur, patriamq; cœlestẽ inquirunt,scientes se hic non ha Hebre.10
bere manentẽ ciuitatem, pupillum.i.omnẽ carnalẽ affectum spernentẽ,qui illud euangelicũ
implet. Patrem nolite vocare super terram,qui veraciter dicit:Pater noster q es in cœlis,& Matt.23
viduam.i.animam omni seculari solatio destitutam,& solũ cœlestis sponsi amplexibus per- Matt.6
frui cupientem,suscipiet in suã prouidentiam singularem ac paternalẽ,& vias peccatorum dis-
perdet.i.peccata eorum damnabit,operationes eorum malas & delectabiles dissipabit. Iam nãq;
pdictum est q in illa die peribunt cogitationes eorum. Et in psalmo primo habetur:Iter impiorum
9 " peribit. ¶Regnabit dñs⌋ in ecclesia militanti ac triumphanti,⌊ in secula,⌋ qui est ⌊ deus
" tuus⌋ o ⌊ Sion⌋.i.o ecclesia seu anima deũ per fidem aut spẽm videns,est inquam deus tuus,
" ⌊ in generationẽ & generationẽ⌋.i.per omniũ generationũ interualla & tempora, de hoc
in præcedenti psalmo plurima dicta sunt,vbi habetur: Regnũ tuũ regnũ omniũ seculorum,&
B dominatio tua in omni generatione & generatione. Ecce psalmũ laudibus dei dulciter re
sonantẽ audiuimus,in q misericordia creatoris copiose laudat,in quo eius oĩpotentia, veri-
tas,iustitia,liberalitas,& beneficentia cõmemorantur. In quo docemur,in deo summe,fina-
literq; confidere. Indesinenter igit laudet aïa nostra dñm,atq; cũ omni fiducia cõuertatur in
ipsum,ei inhæreat,ei cõfidat in prosperis & aduersis,imò in omni euentu,loco,causa,& tem
pore,dicens cũ sancto Iob: Etiam si occiderit me,in ipso sperabo. Non enim mentitur scriptu Iob.13
ra diuina,quæ speranti in deũ,beatitudinẽ repromittit. Sicut est illud Esaię: Deus iudicij do Esaie.30
minus,beati omnes qui expectant eum.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLVI.

¶Argumentum.

¶Titulus. Haleluia. Hic psalmus exhortatio quædã est populi fidelis ad dei laudẽ,ob mul-
tiplicia eius beneficia nobis pstita, quare propheta ad hoc nos hortaturus, illa pro laudis ad-
signat causa & ratione, subdens nihilominus malos in suis viribus confidentes deo nõ place-
re,sed eos dũtaxat q ipsum timentes,totã spem in illo collocant. In primis aũt inuitat simpli
citer ad laudandũ deũ. Secundo docet laudandi modũ,arguẽs interim ad hoc nostrã pigri-
tiam,ibi, Præcinite dño. Author hæc consentanee interpretat apertissimo cõmentario.

¶Expositio Tituli.

¶Præponit autem psalmo nũc exponẽdo hic titulus, Alleluia, cuius ratio plana est. Psal-
mus etem pſens totaliter pertinet ad laudẽ diuinã,& describunt in psalmo hoc multa magni
C fica opera,atq; pijssima bñficia creatoris, propter quæ merito semper ac incessanter laudan-
dus est.

¶Expositio psalmi.

1 " LAudate dñm⌋ corde deuoto ac hilari, voce strenua atq; decẽti, ope virtuoso,
" seu vita laudabili,⌊ qm̃ bonus est psalmus⌋.i.bona est laudatio dei, sanctũq;
est deũ laudare,imò quid melius eo? Actus nãq; specificant & dignitatẽ sorti-
unt à termino ad quẽ,seu ab obiecto. Idcirco actus qui immediate tendunt in
deũ,& circa ipsum directe versant,optimi atq; dignissimi sunt, quales sunt a-
ctus latriæ.s.adoratio,laudatio,oratio dei,imò laudatio dei orationem in di-
gnitate excellit,cũ sit actus oĩno cœlestis atq; angelicus,q tunc in patria æternalr pmanebit
qñ oĩs cessabit oratio, prout saluator loquut⁹ est:In illo die nõ rogabitis quicq̃ in noĩe meo. Iohan.16
De ppetuitate vero laudatiõis dictũ est supra: Beati q habitãt in domo tua dñe,in secula secu
" lorum laudabũt te,⌊ deo nr̃o sit iocũda decoraq; laudatio⌋.i.ex spũali lætitia nascẽs,& phan- Psalm.83
tasmatibus ac distractionibus ipermixta. Debet enim laudatio q̃ deũ laudam⁹ eẽ ioeũda, ita q
in laude dei itime gloriemur,tanq̃ i optimo atq; iustissimo actu, prout Esaias pfitet: Gaudẽs
gaudebo i dño,& exultabit aïa mea i deo meo. Quid enim tã iustũ & deliciosum vt creatorẽ à Esaie.61

Psal. 99 creatura laudari. Vnde supra dictũ est: Seruite dño in lætitia. Interea laudatio dei debet esse D
decora.i.pura & imaculata, tanq̃ ex fonte sereno seu corde mũdo ꝓcedẽs, q̃d eẽ nõ valet nisi
Eccl. 15 vita laudãtis fuerit virtuosa. Nõ eñ est speciosa laus in ore pc̃tõris. Oportet etiã vt mens vo
ci cõcordet, atq; intẽta sit sensui. De ijs eñ q vago & dissoluto corde dñm laudãt, ipse p Esa-
Esaie. 29 iam testat: Pplus hic labijs me honorat, cor aũt eoꝝ lõge est à me. Nõ est ergo laudatio deo
Matt. 15 exhibita iocũda & decora, nisi aĩa fuerit spũalr̃ læta, stabilis, & virtuosa. ¶Aedificãs Hieru „ 2
Marci. 7 salẽ dñs.⌋ Ad literã deus frequẽter restaurauit ciuitatẽ illã Hierl̃m in Iudæa. Spũalr̃ vero est „
Neemi. 2 dñs ædificãs Hierl̃m.i.ecclesiã militantẽ ex viuis lapidibus.s.hoĩbus fidelibus. Hierl̃m vero
3. Esdr. 3 supernã atq; cœlestẽ deus ædificat ex angelis & sanctis hoĩbus vsq; ad diẽ iudicij. Similiter
animã fidelẽ quæ tropologice appellat Hierl̃m.i.deũ pacifice p fidẽ cõtẽplans, ædificat de-
us p virtutũ & gratiæ infusionẽ, ⌊dispersiones Israelis⌋.i.filios Israel p terrã alienoꝝ dispe- „
1. Esdræ. 2 sos, cõgregabit, reducẽdo eos ad terrã patrũ suoꝝ. Hoc deus corporalr̃ fecit qñ per Zoroba
bel & Iesum filiũ Iosedech sacerdotẽ magnũ, per Esdrã quoq; & Neemiã filios Israel redu-
Deute. 11. xit à captiuitate Babylonica in Iudæã. Vnde p Moysen dixit: Si reuersi fueritis ad me, vt cu
stodiatis mãdata mea, etiã si abducti fueritis ad extrema cœli, inde cõgregabo vos, & inducã
in terrã quã dedi patribus vestris. Cur ergo modo nõ cõgregat o Iudæi deus dispersiões ve-
stras, à captiuitate ista longissima, in qua nũc p annos mille trecentos & quinquaginta vel cir
citer fuistis? Vtiq; nisi auersi essetis ab eo auersiõe grauissima, nequaq̃ vos tãdiu relinqueret.
Johan. 11. Spũalr̃ etiã Chr̃s p seipm̃ & apl̃os cõgregauit dispersiões Israelis.i.ppl̃m Israeliticũ, p mul-
tas terras dispersum, colligẽdo eos p fidẽ & charitatẽ in vnũ ouile ecclesiæ. Propter q̃d dicit,
Iesus moriturus erat pro gẽte, & nõ tantũ pro gente, sed vt filios dei q dispersi erãt cõgrega-
ret in vnũ. Mysticus vero sensus est, dispersiones Israelis.i.ppl̃m Christianũ deũ fidelr̃ con- E
templantẽ, p totũ orbẽ diffusum, cõgregabit nunc in militanti ecclesia, p fidẽ & spem, ac in-
diuiduã charitatẽ. Postmodũ vero in patria p beatificã visionẽ & cohabitationẽ æternam,
prorsus dulcissimã. ¶Qui sanat⌋ spũalem salutẽ præstando, ⌊cõtritos corde⌋.i.mẽte af- „ 3
flictos ac tristes bona tristitia.s.ex recordatione peccati, ex dilectione patriæ, ex cõpassione
fraterna, ⌊& alligat,⌋ spũalem applicãdo medicinã, ⌊cõtritiones,⌋.i.afflictiones seu mala „
⌊eoꝝ⌋ dando videlicet cõsolationẽ internã, sacramentoꝝ reparatiuã medelã, virtutũ inte- „
gritatẽ. Sacramenta nãq; sunt vasa medicinalia grãm cõtinẽtia, morbosq; aĩæ potẽter sanã-
tia. ¶Qui nũerat multitudinẽ stellaꝝ⌋ cũ sit creator eaꝝ, oĩa determinate cognoscẽs, quæ „ 4
Genes. 32 vtiq; stellæ ab hoĩbus p̃ multitudine nequeũt nũerari, ⌊& oĩbus eis noĩa vocat,⌋.i.proprias „
appellatiões tribuit & imponit. Nomen eñ imponit à proprietate rei. Sicut igit oĩm stellaꝝ
virtutes ac ꝓprietates distinctissime atq; plenissime deus cognoscit, sic singulis aptissima no
Danie. 12 mina tribuit. Spũalr̃ vero, stellæ sunt hoĩes virtuosi & docti, q verbo, vita & fama alijs lucent
Phil. p. 2 Qui (sicut dr̃) fulgebũt q̃si stellæ in perpetuas æternitates. Quibus dicit Apostolus: Sitis sine
Matt. 5 quærela, simplices, filij dei, in medio nationis prauæ atq; peruersæ, inter quos lucetis sicut lu-
minaria mundi, verbum vitæ continentes. Talibus Christus ait: Vos estis lux mundi. Harũ
igitur stellarum multitudinem numerat deus, quoniam sibi soli cognitus est numerus electo- F
Johã. 13 rum in superna felicitate locandus. Et Christus: Ego (inquit) scio quos elegerim, & omnib⁹
eis nomina vocat.i.singulos eorum per approbationem distincte cognoscit, sicut ad Moy-
Exodi. 33 sen ait: Teipsum noui ex nomine. Scripta quippe sunt nomina eorum in libro vitæ. Vnde
Lucæ. 10 apl̃us ad Timotheũ dicit: Firmium fundamentum dei stat, habens signaculum hoc, cogno-
2. Tim. 2 uit qui sunt eius. Deniq; Christus tanquàm pastor bonus cognoscit oues suas, & proprias o-
Johan. 10 ues vocat nominatim. ¶Magnus,⌋ imò immensus est ⌊dominus noster,⌋ vniuersorum „ 5
creator ac princeps, ⌊& magna virtus,⌋ id est, potentia, ⌊eius.⌋ Ipse eñ est sua virtus. Ideo „
sicut ipse immensus est, sic virtus eius extat immensa. Propter quod non potest in tot & tan
ta, qui possit in infinities plura atq; maiora, ⌊& sapientiæ eius non est numerus,⌋ id est, fi- „
nis, cum sit infinita, ineffabilis, & incomprehensibilis, sicut diuina essentia, cũ qua substantia-
liter idẽ est, nec solũ sapiẽtia mẽtis diuinæ qua se cognoscit, immẽsa est, sed sapiẽtiæ eius qua
alia noscit, nõ est nũerus. Deus nanq; cognoscit actualr̃ infinita. ¶Suscipiẽs⌋.i.pie custo- „ 6
diens, clemẽter exaudiẽs, paternalr̃q; cõseruãs & regens ⌊mãsuetos,⌋.i.hoĩes mites q iram „
Judith. 9 extinguũt, ⌊dñs.⌋ Tales eñ (teste scriptura) mł̃tum cõplacent deo. Propter q̃d scriptũ est: „
Fili in mãsuetudine opera tua perfice, & super omnẽ hominũ gloriam diligeris. Sicut autem
Eccl. 3 (teste Salomone) ira in sinu stulti, sic mãsuetudo in sinu sapientis requiescit. ¶Humilians „ 7
Eccles. 7 autem⌋.i.deprimens, ⌊peccatores,⌋ in vitijs permanentes, ⌊vsq; ad terrã⌋.i.vsq; ad ima, „
Job. 24 puta infernũ, qui in medio terræ credit situatus. Cum eñ peccatores cõtra deũ intumescant,
Mat. 25 eiusq; p̃cepta implere nõ curãt, iuxta illud: Ipsi fuerũt rebelles lumini. Iustũ est vt vsq; ad infi
ma humilient à deo, q dicturus est eis: Ite maledicti in ignẽ æternũ. ¶Præcinite dño in cõ- „ 6
fessiõe⌋ duplici.s.laudis diuiæ & ꝓpriæ culpæ. Et q a pc̃tõr idoneus nõ ẽ deũ laudare, idcirco „
p̃cinite.i.primo canite ⌊dño i cõfess.⌋ ꝓpriæ culpæ, qm̃ i cõfessiõe hæc oĩa lauant, & iustus in „
prin-

A principio accusator est sui. Sic̃q purgati p̃cinite dño in cõfessione laudis diuinæ, eũ in oĩbus
p sacra verba laudãdo, ⌊psallite deo nr̃o⌋ .i. deũ laudate, ⌊in cithara⌋ spũali & figurata, vel Prouer. 18
8 in operatione bona atq; morali. Nõ em̃ sine laude opis sufficit laus sermonis. ¶Qui operit
cœlũ nubibus, ⌋ q̃tũ ad nostrũ aspectũ. Deus em̃ eleuat nubes de terra in aerẽ, sic̃q inter cœ
lũ & nostrũ aspectũ positæ nubes operiũt illud nobis, ne ipm̃ in sua diaphoneitate seu purita
te videre possimus. Nõ tñ operiũt totũ cœlũ, cũ sint incõparabil'r eo minores, ⌊& parat ter- Gene. 2
9 ræ pluuiã, ⌋ emittẽdo aquã de nubibus ad terrã irrigandã. ¶Qui producit in mõtibus fœ-
nũ, ⌋ ad sustẽtationẽ iumẽtorũ, ⌊& herbã⌋ multiplicẽ, ⌊seruituti hoim⌋ .i. ad hoc vt hoim
vtilitati deseruiat. Maximã em̃ virtutẽ herbis ipressit ad solatiũ atq; subsidiũ hoim. Vnde in
10 Ecclo habet: Altissimus de terra creauit medicinã. ¶Qui dat iumẽtis⌋ .i. aĩalibus homini Eccl. 38
ministrãtibus in vita hũana, sicut sunt equi, boues, muli, vaccæ, ⌊escã ipsorũ, ⌋ prouidet em̃
eis de necessariis vitæ, prout saluator ait: Pater cœlestis pascit volatilia cœli, ⌊& pullis cor- Matt. 6
uorũ inuocãtibus eũ⌋ Nõ p aliquã cognitionẽ dei, sed p naturalẽ appetitũ q̃ appetũt cibum
quẽ nõ nisi deo cõcedẽte pcipere valet, propter q̃d inducit: Quis p̃parat coruo escã, qñ pulli
eius clamãt ad deũ vagãtes, eo q nõ habeãt cibos. Speciali aũt mõ prouideus pullis coruorũ. Job. 36
Nã (vt ait Isiodorus) corui pullos suos nõ alũt, donec plumis nigrescũt, tũc em̃ recognoscunt
eos eẽ suos. Anteq̃ aũt nigrescũt, nutriri dicunt rore cœlesti, seu muscis qbusdã circa eorũ ora
volãtibus, q̃s hiando facile glutiũt. Spũal'r vero deus operit cœlũ nubibus .i. sacrã scripturã
verborũ ac figurarũ obscuritatibus, vt veritas occultet indignis. Exercitatis vero detur occa
B sio fructuosæ inq[...]ionis, & de his nubibus parat terræ .i. ecclesiæ in terra pegrinãti, pluuiam
spũalis doctrinæ, p hoc q corda doctorũ illuminat ad exponẽdũ sacrã scripturã pro iforma
tiõe ecclesiæ. Qui pducit in mõtibus .i. in altis & magnis hoĩbus, ad Chr̃m humil'r cõuersis,
fœnũ .i. spũalis vitæ ac documẽti fructũ, producit ĩ his mõtibus & herbã .i. spũalia medicamẽ
ta, vel recta cõsilia, seruituti hoim .i. vt talia charitatiue ministrẽt proximis suis indigentibus.
Qui dat iumẽtis .i. hoĩbus adhuc rudibus atq; carnalibus, escã ipsorũ .i. spũalẽ doctrinã seu gra
tiã eis pporcionatã, quẽadmodũ apl'us dicit: Ego frẽs nõ potui vobis loqui q̃si spũalibus, sed 1. Cor. 3.
q̃si carnalibus, q̃si paruulis in Chr̃o lac dedi, nõ escã. Deus em̃ vnicuiq; dat scd̃m ppriã virtu
tẽ, & pullis coruorũ .i. filiis idololatrarũ, vel gẽtibus cõuersis, iuocãtibus eũ in fide & charita
11 te pro spũali pfectu seu alimẽto. ¶Nõ in fortitudine equi volũtatẽ habebit⌋ .i. deo placi-
tũ nõ est in robore equi aut eq̃tis, sicut p̃dictũ est: Fallax equus ad salutẽ, ⌊nec in tibiis viri bñ Psalm. 32
placitũ erit ei, ⌋ nõ in bona dispositiõe naturalis formatiõis corpis hũani, nõ in hoĩe ad gra
diendũ, bellãdũq; forti, seu curiose ornato cõplacet deo, q̃si ppter ista victoriã tribuat vel sa
lutẽ. Vñ ait: Nõ glorief fortis ĩ fortitudine sua. Et iterũ: Peribit fuga à veloce, & fortis nõ sal- Hiere. 9
uabit animã suã. Nõ aũt sunt hæc sic intelligẽda q̃si equus aut hõ, seu alia creatura q̃tũ ad sua Amos. 2.
naturalia deo displiceat, cũ dictũ sit: Lætabit dñs in opribus suis. Et in li. Sapiæ: Diligis oĩa q̃ Psal. 103.
sunt, & nihil odisti eorũ q̃ fecisti. Sed ideo dr̃ deus nõ habere bñplacitũ aut voluntatẽ in istis, Sapiæ. 11
12 qa propter ea neminẽ spũal'r saluat, nec q̃tũ ad vitã æternã acceptat, Sed hoc modo. ¶Be
neplacitũ est dño sup timẽtes eũ, ⌋ filiali & casto timore, ⌊& in eis q sperant sup mĩa eius, ⌋
Nõ in propriis meritis, viribus, diuitiis, aut simili aliquo, q cũ fecerint oĩa quæ præcepta sunt Luc. 17
C eis, dicũt, Serui inutiles sumus, q̃d debuimus facere, fecimus. Psalmũ hũc occulta virtute at-
q; ingenti dulcedine plenũ, decet nos mẽte pura & intẽta proferre, vt sit nostra laudatio io-
cunda, itẽq; decora, & vt à deo iugiter suscipi mereamur, mãsueti esse curemus, sicut & Chri Matt. 11.
stus nos admonet: Discite à me qa mitis sum & humilis corde.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLVII

¶Argumentum.

¶Titulus. Haleluia Aggæi & Zachariæ. In hoc psalmo agit de diuina laude sanctorũ ciuiũ cœlestis Hierusalẽ. Propheta equidẽ moniturus fideles, vt pura mẽte ac deo digne in hoc seculo peregrinent, donec ad supernã Hierusalẽ peruenerit, inuitat ecclesiã triumphantẽ, vt secura iã reddita, iugiter dñm collaudet ob multiplicia ipsius bñficia, q̃ recẽsct. Vnde & duo agit. Porrò in primis inuitat filios ecclesię ad dei laudationẽ. Post hoc vero adsignat huiusmodi laudationis multiplicẽ causam & rationem, ibi, Quoniam confortauit. Author hunc psalmum vnico absoluit commentario.

¶Expositio Tituli.

¶Habet psalmus nũc declarãdus pro titulo, Alleluia Aggæi & Zachariæ, in aliquibus tamen Bibliis nõ ponit nisi Alleluia. Quid autem Alleluia significet, sæpe prædictum est. Additur aũt Aggæi & Zachariæ, qm̃ psalmus iste loquit de cœlesti Hierusalem, cuius figura erat Hierusalẽ illa terrena, de cuius reædificatione prophetauerunt Zacharias & Aggæus. Alloquens ergo propheta ecclesiã triumphantẽ, quæ appellat Hierusalẽ propter plenissimæ pacis abundantiam, & Sion propter dei clarissimã speculationem. Hierusalem em̃ visio pacis, Sion vero speculatio interpretatur, Ait. Zacha. 2. Aggæi. 1.

D

¶Expositio psalmi.

1. Cor. 13 Auda Hierusalē dñm, ⌋ quē facie ad faciē felicissime contemplaris, ⌊ lauda deū 1
tuū, ⌋ quē perfectissime colis, & intime diligis, o ⌊ Sion ⌋ .i. ecclesia triūphans.
¶Qm̄ cōfortauit seras portarū tuarū. ⌋ Portæ & seræ cœlestis Hierusalē nō 2
sunt corporal'r intelligendæ, sed admissio qua aliquis electus admittit ad con-
sortiū beatorū, ingrediendo regnū cœlorū, accipi potest & dici porta cœlestis
Hierusalē. Sera vero intelligi pt cōfirmatio beatorū in deo. Itaq; cōfirmauit se
ras portarū tuarū .i. cōfirmatiōes ciuiū tuorū in se fecit immobiles & securas, ita ꝙ nulla culpa,
nulla miseria, nullus aduersarius pt irrūpere. Immobil'r ergo cōiuncti sunt deo oēs beati in pa
tria. Metaphorice itaq; dicant diuinitus cōfirmatæ seræ portarū cœlestis Hierusalem, qm̄ si
cut ciuitas huius mūdi, dū fuerit fortibus seris clausa, secura est, nec valet hostis intrare, nec ci
ues exire, sic cœlestis Hierusalē oīno securissima extat, quam sicut reprobi nequeunt ingredi,
ita beati, nec volūt, nec valēt hāc egredi, benedictionē amittēdo, ⌊ bñdixit, ⌋ .i. oim̄ spūaliū
deliciarū, cœlestiūq; bonorū munera cōtulit, ⌊ filijs tuis, ⌋ .i. vniuersis beatis habitātibus ⌊ in
te. ⌋ Quēadmodū aūt viatores fideles dicunt filij ecclesiæ militātis, sic cōprehēsores beati di-
cunt filij ecclesiæ triūphātis. ¶Qui posuit fines tuos pacē ⌋ .i. pacificos, ita ꝙ muros & ter- 3
minos tuos nullus valet turbare aut circūuallare, sed posuit fines tuos pacē in tm̄ vt pax sit fi
Luc. 1. nis tuus. Veruntamē cū dicit: Regni eius nō erit finis, mirū videt quō cœlestis Hierusalē de q̄
quotidie dicimus: Pater adueniat regnū tuū, finis habere dicat: Et rñdendū ꝙ regni Christi
Matt. 6 seu cœlestis Hierusalē nō est finis duratiōis. Habet tamē suæ finē essentiæ atq; virtutis. Per fi
nes vero hoc loco nō oportet corporeos intelligere terminos ciuitatis supernæ, sed interio- E
res, spūalesq; fines singulorū sanctorū in patria loquēdo de finibus cōsummātibus seu pficiē-
tibus, nō de finibus cōsumētibus. Finis aūt cōsummās cuiuslibet beatorū est visio dei p spe-
ciē. Hinc vero finē posuit deus in quolibet cōprehēsore pacē .i. tā securū & interminabilē, vt
aptius nuncupet tranquillitas seu pax q̄ pacificus & trāquillus. Vel, posuit fines tuos pacē, ita
ꝙ pax est finis omniū filiorū tuorū, qm̄ pacē final'r appetūt, nō ꝙ pax sit essential'r vltimus fi-
Esai. 60 nis sanctorū, sed proxima quædā dispositio ad vltimū finē. Hinc quoq; Hierl'm dñs ait: Ponā
visitationē tuā pacē, & præpositos tuos iustitiam, ⌊ & adipe frumēti, ⌋ .i. beata fruitione di-
uinitatis, ⌊ satiat te, ⌋ replens in bonis desideriū tuū. Ipsa nāq; supessentialis diuinitas cibus
est omniū beatorū, cuius visio siue fruitio merito dr̄ adeps frumēti .i. dulcis refectio panis æ-
terni. Hæc refectio atq; societas est essentiale pmiū beatorū, quo tā plene ditant, vt plus ne-
queant desiderare. ¶Qui emittit eloquiū suū terræ ⌋ .i. legē diuinā, sacrā scripturā, reuela 4
Hebr. 1. tiones cœlestes annuntiat hoibus per angelos sanctos, q oēs sunt administratorij spūs in mi-
nisteriū missi, secundū apostolū, per quos reuelationes diuinæ deferunt ad nos secūdū Dio-
Actorū. 6 nysiū. Vnde Stephanus ait Iudæis: Accepistis legē in dispositione angelorū. Emisit q̄q; deus
Actorū. 10 eloquiū suū terræ, mittēdo filiū suū in mundū, annuntiās pacē per Iesum, & p eū euāgelicā le-
gē hoibus donās ac prædicans, ⌊ velociter currit sermo eius ⌋ .i. pdicatio verbi cœlestis, seu
annuntiatio euāgelicæ legis, cito atq; celeriter p mundū diffusa est, & hoibus patefacta, per
Psalm. 18 aplos ac apostolicos viros: In omnē em̄ terrā exiuit sonus eorū. Emisit plane Chrūs eloquiū
suū terræ, dicendo apostolis: Euntes in mundū vniuersum, pdicate euāgeliū omni creaturæ
Mar. 16 Velociter vero cucurrit sermo eius, qñ Apostoli exequebant, & impleuerūt q̄d Chrs eis pdi F
Actorū. 1. xit: Eritis mihi testes in Hierusalē, & in omni Iudæa & Samaria, & vsq; ad vltimū terræ.
¶Qui dat niuē sicut lanā, nebulā sicut cinerē spargit. ⌋ Impressiones em̄ metheorologicæ 5
principal'r fiunt à deo, tanq̄ à prima cā, & sic ipse dat niuē sicut lanā, qm̄ cadit per modū par-
uarū partiū lanæ, Nebulā sicut cinerē spargit, videlicet p partes minutas, & p modū cineris 6
coloratas. ¶Mittit chrystallū suā ⌋ quæ est glacies fortissime indurata, ⌊ sicut bucellas ⌋ .i.
per modū frustorū candidi panis, ⌊ ante faciē frigoris eius quis sustinebit ⌋ .i. quis ferre pote
rit psentiā frigoris à deo causati, si vellet deus illud intēdere, quasi dicat, nemo. Quædā enim
loca inhabitabilia sunt propter frigiditatis excessum. ¶Emittet ⌋ deus ⌊ verbū suū ⌋ .i. pce- 7
ptū seu volūtatis suæ effectū, puta calorē seu sile aliqd, ⌊ & liquefaciet ea ⌋ .i. chrystallum, seu
glaciē mollificabit, ⌋ flabit spūs eius & fluēt aquæ ⌋ q̄ prius stabāt cōgelatæ. Potest aūt p spi
ritū intelligi ventus glaciē resoluēs, vel ipsa dei volūtas, seu spūs sanctus, quo flāte .i. virtutē
suā exercēte, fluūt aquæ q̄ erāt solidatæ p frigus, hæc ad literā plana sunt. Porrò spūalē in-
telligentiā assequēdo, dat deus niuē sicut lanā, dū peccatorē vitiorū frigore induratū ad pieta
tē, pœnitētiāq; cōuertit, vt sit mollis & capax grǣ dei, q fuerat durus & frigidus, nebulā .i. vi
tiosam cōsuetudinē, seu vitiorū accumulationē, sicut cinerē spargit .i. p grām dissipat, dādo
cōpunctionē & cōfessionē, oīa mala expellentē. Mittit ad obedientiā & incorporationē ec-
clesiæ, chystallū suā .i. pctōres quosdā obstinatos, q̄s interdū clemētissime respicit, sicut buc-
cellas .i. sic mittit eos vt incorporent ecclesiæ p fidē & charitatē, atq; vt alios nutriāt verbo
doctrinæ cœlestis, ante faciē frigoris eius qs sustinebit .i. quis pati valebit vltionē diuinæ iu-
stitiæ

A ſtitiæ,qua in p̃ſenti & futura pc̃tã vlciſcit,nõ ſolũ inſligendo pœnã ſenſus,ſed etiã pœnam
dãni,indurãdo,vcʒ ſeu infrigidãdo corda reproboꝝ ſaltẽ pmiſſiue p grãæ abſtractionem.
8 “ ¶Qui annũtiat verbũ ſuũ Iacob.⌋ Multa em̃ futura reuelauit deus p ſpm̃ prophetiæ Ia-
cob patriarchæ,vt patet vbi ait:Cõgregamini vt annũtiẽ vobis q̃ vẽtura ſunt nouiſſimis di Gene. 49
“ ebus,illicꝙ de Chr̃o copioſe & euidẽter prophetat. Annũtiat etiã ⌊iuſtitias⌋.i.decẽ p̃cepta
9 “ moralia,⌊& iudicia ſua⌋.i.p̃cepta iudicialia,⌊Iſrael⌋.i.pplo Iſraelitico. ¶Nõ fecit(deus)
“ taliter⌋.i.tã gratioſe & pie,⌊omni natiõi⌋.i.cæteris gẽtibus,⌊& iudicia ſua,⌋.i.veteris le- Luc. 1.
“ gis p̃cepta,⌊nõ manifeſtauit eis⌋ ſicut pplo Iudæoꝝ. Qm̃ em̃ deus incarnari elegit ex ſemi-
ne Iacob,idcirco tã ipſi q̃ filiis eius,& maxĩe tribui Iudę ſpecialẽ grãm p̃ſtitit,cõuertẽdo eos
ad vnius veri dei cultũ,& Chr̃i expectationem. Decuit nãꝙ pplm̃ illũ,de q̃ naſciturus fuerat
Chr̃s,ab aliis pplis diuidi,& ſingulari ſanctitate ornari,Propter q̃d Moſes: Te(inq̃t)elegit Deu. 7. 14
dñs,vt ſis ei pplus peculiaris de cũctis pplis q ſunt ſup terrã. Et aplš:Quid amplius eſt Iudęo Roma. 3.
multũ p omnẽ modũ,Primo quidẽ qm̃ credita ſunt illis eloquia dei. Nũc vero qm̃ Chriſtum
quẽ expectabãt p̃ſentẽ,ſpreuerũt,nec in eũ hucuſꝙ credere voluerũt,propterea iſta nũc nõ
eis,ſed pplo Chr̃iano cõueniũt,vt ſit ſenſus,Qui annũtiat verbũ ſuũ.i.p̃dicationẽ euangelii,
ſeu Chr̃m filiũ ſuũ,Iacob.i.pplo Chr̃iano,vitia ſupplãtãti,iuſtitias & iudicia ſua.i.p̃cepta,
atꝙ cõſilia in noua lege cõteta,Iſrael.i.eidẽ pplo cœleſtia cõtẽplãti. Nõ fecit taliter om̃i na-
tioni,vcʒ Sarracęnis,Tartaris,Iudęis nunc excæcatis,& iudicia ſua.i.ea q̃ ipſe iudicat eſſe iu-
ſta,nõ manifeſtauit eis,illuminãdo corda eoꝝ interius,q̃uis forte exterius audierũt. Tẽpora Actoꝝ. 17
prioris ignorãtiæ deſpiciẽs deus,nũc annũtiat vt pœnitẽtiã agãt. Deniꝙ quidã exponunt
hũc pſalmũ de eccleſia militãti,q̃ dicit Hierl'm & Sion,propter cauſas vbertim præhabitas.
B Hanc ergo in primo verſiculo excitat vt dñm laudet,cuius rationẽ annectit. Quoniã con-
fortauit ſeras portaꝝ tuaꝝ: Portæ eccleſiæ ſunt virtutes,p̃ſertim fides,ſpes,charitas,quibus
intrat ad deũ. Seræ aũt portaꝝ iſtaꝝ dici poſſunt ſacramenta ſeu dona ſpũs,per quæ virtutes
muniunt. Has igitur ſeras confortauit dominus,dando ſacramentis efficaciam ſanctificandi,
virtute dominicæ paſſionis vſꝙ ad finem mundi. Poſſumus q̃ꝙ p portas eccleſiæ intelligere
ſacramenta,per ſeras vero portaꝝ,virtutes ſacramentoꝝ,Benedixit filiis tuis.i.fidelibus,in
te.i.in eccleſiaſtica vnitate perſeuerãtibus,dãdo eis munera gratiarũ. Qui poſuit fines tuos
pacem.i.particulares eccleſias fecit pacificas. Chriſtus em̃ annũtiauit,annũtiariꝙ iuſſit pacẽ
hominibus. Vñ in Michęa habet. Pax erit in terra nr̃a cũ venerit. Et Chr̃o nato angeli ceci Miche. 5
nerũt. Gloria in altiſſimis deo,& in terra pax hoĩbus bonę volũtatis. Et adipe frumẽti.i.cor Luc. 2
pore Chr̃i,q̃d ĩ pane de frumẽto facto cõſecrat,ſatiat te,ſpũali ſacietate. Quẽadmodũ Chr̃s Iohan. 6.
teſtat. Caro mea vere eſt cibus,q mãducat meã carnẽ in me manet & ego in eo. Itemꝙ. Qui Mat. 20.
mãducat hũc panẽ viuet in æternũ. Cętera exponunt ſicut nũc patuit. Quidã vero exponũt
pſalmũ iſtũ de illa terrena vrbe Hieruſalẽ & Sion,ſed expoſitio hęc non videt fructuoſa neꝙ
cõueniẽs,Propter q̃d eã nõ proſeq̃r. Verũtñ ſi in Hebræo,vel trãſlatione Hieronymi iuxta
Hebræũ, haberet hic pſalmus titulũ illũ,quem habet in aliq̃bus bibliis nr̃is, videlicet alleluia
C Aggęi & Zacharię,tũc literalr̃ pſalmus p̃ſens loq̃ret de Hieruſalẽ illa terrena,de cuiꝰ reædifi
catiõe vaticinabãtur p̃dicti ꝓphetę. Sed in Hebręo pſalmus iſte ſine titulo ẽ. Ecce pſalmũ
oĩno iocũdũ ac eleuatũ audiuimus,q mẽtes nr̃as ad cęleſtia dirigit,in q̃ eccleſia militãs ſeu q̃-
libet fidelis eccleſiã triũphãtem ad creatoris ac beatificatoris ſui laudẽ inuitat,non ꝙ illa nr̃a
indigeat admonitiõe,ſed vt nos ei cõgratulemur,eius beatitudinẽ contẽplemur, & adipiſci
conemur. Dũ igit pſalmi huius primum verſum proferimus,cor nr̃m ad ſupcœleſtis palatii
gaudia erigamꝰ,cœleſtẽ Hieruſalẽ oculis fidei circũſpiciamus,ad eiꝰ beatitudinẽ ſuſpiremꝰ,
ob cuius amorẽ vniuerſa ſenſibilia atꝙ carnalia aſpnari debemꝰ. Cogitemus vt poſſimꝰ q̃ta
ſit btõꝝ fœlicitas,q̃ꝝ ciuitas ita munita ẽ,vt nihil aduerſi in eã poſſit incurrere,nullũ pericu
lum propinquare,cuius ciues æterna bñdictione replentur,cuius fines ſunt pax,ita vt inæſti-
mabili ſecuritate de ſua perpetua cõfirmatione lætentur omnes beati qui ſummi boni beatifi
ca fruitione æternaliter ſatiantur,æternæ pacis ſuauiſſimo guſtu paſcuntur, atꝙ in ſui crea-
toris amplexibus,inuariabiliter requieſcunt.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLVIII.

¶Argumentum.

¶Titulus. Haleluia,Aggæi & Zachariæ. Hic pſalmus eſt inuitatio q̃dã oĩm creaturaꝝ ad diuinas laudes,nẽpe intellectualiũ p ſe,cęteraꝝ aũt q̃ rõnis exortes ſunt p alia, puta rõnales, quarum gratia etiam condite ſunt. Vnde propheta perpaucas enumerãs creaturarum ſub illis & reliquas omnes,intendit inuitare ad laudem dei, hoc eſt,oſtẽdit omnẽ creaturã ſola diuina voluntate procreatam,vt in ea deus laudetur. Habet vero duas partes,nam inuitat creaturas ad dei laudem. Primo quidẽ ſigillatim,poſt hoc vero coniunctim,ibi. Confeſſio eius ſuper cœlũ & terrã. Author ſuccinctè & breuiter,cõmẽtario tñ deuoto,explanat ipſum.

¶Expositio Tituli. D

¶Titulus demũ psalmi iam exponendus est, Haleluia. In aliquibus tamen bibliis additur, Aggæi & Zachariæ, propter causam in pcedenti articulo introductã. Est aũt hic psalmus cœlesti dulcedine atq; deifica iocunditate repletus, in quo ardẽtissimus dei amator zelo diuini honoris succensus, vniuersa creata ad oĩpotentis exhortaĩ prçconium creatoris, & ait.

¶Expositio Psalmi.

Laudate dominum de cœlis, laudate eum in excelsis. Iste versiculus dupliciter ,, 1
explanatur. Primo, vt sit inuitatio omnium creaturarum ad laudem diuinam, eritq; sensus: Laudate dñm de cœlis, hoc est, dominũ cœlestem in cœlis habitantem, ô cuncta creata: Laudate eum in excelsis .i. in altis, existentẽ, in sublimibus demorantem, vcʒ in mẽtibus contẽplatiuis ac puris, in thronis cœlestibus, summisq; cœlis. Secundo exponiĩ, vt sit inuitatio excellentiũ creaturaȝ ad laudãdum deum, vt sit sensus: Laudate dominũ de cœlis, hoc est, vos qui estis in cœlis, vcʒ creaturæ superiores atq; cœlestes, laudate eum in excelsis .i. vos q estis in magnis dignitatibus, in excelsis ordinibus constituti. Vel: Laudate eum in excelsis, hoc est, magnis perfectõibus, summisq; laudibus, asscribendo ei pdicata nõ parua aut mediocriter magna, sed oĩno excelsa. Dupľr ãt laudaĩ deus sublimis & benedictus ab intellectu creato. Primo in seipso, attribuẽdo, vcʒ, ei sublimia attributa eius increatam perfectionẽ designantia, sicut dũ dicimus, deus ęternus, immensus, oĩpotens, felix, iustus, misericors. Secũdo, commemorãdo opa eius, & in illis ipm opificem collaudãdo

Gene.1 sicut dum dicimus: Tu creasti cœlũ & terrã, & oẽm ornatũ eoȝ. ¶Laudate eum oẽs angeli ,, 2

Neemię.9 eius, laudate eũ oẽs virtutes eius. Nomen angeloȝ, & nomen virtutum interdũ ponunĩ pro specialibus choris siue ordinibus spũalibus substãtiaȝ, quas Dionysius cõiter nominat supmundanos animos, deiformes intellectus, cœlestes essentias, quaȝ sunt tres hierarchiæ, & ordines nouẽ. Sed hoc loco angeli & virtutes nõ accipiunĩ p specialibus ordinibus, imò vtrũq; ipoȝ E

Hebræ.1 significat oẽs prędictas spũales substãtias. Oẽs eẽm appellatę sunt angeli, qm oẽs sunt aliquo modo administratorij spũs, in ministeriũ missi propter electos eo modo quo Dionysius docet. Oẽs quoq; dicunt virtutes, eo q sint fortes & viriles atq; idoneç ad æquãdas omnes operationes diuinas eis diuinitus præstitas. Hos ergo angelos & virtutes, custodes & dominos nostros alloquimur, inuitantes eos ad dei præconium, non quasi indigeant, aut torpentes seu lassi fieri queant in laude altissimi: sed quasi congratulantes eis, vt dictum est plenius in pręcedenti articulo. Sic eẽm loquimur operanti, quod nobis placet, age, age. Porro nequaq̃ debemus ista sinẽ attentiõe diligenti proferre, sed triumphãtis ecclesiæ ciues ac regẽ corde sereno aspicere, cogitando q̃ hilariter, indesinenter, ac speciosè deũ collaudent oẽs sancti angeli. Quẽ

Esa.6 admodum inducitur: Clamabat alter ad alteȝ, sanctus, sanctus, sanctus dñs deus exercituum,

Iob.38 plena est omnis terra gloria eius. Vnde dominus ait ad sanctum Iob: Vbi eras cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij dei? ¶Laudate eum sol & luna, laudate eum ,, 3
oẽs stellæ. Videlicet astra fixa, & planetæ, & lumen. sensibile & insensibile, naturale & supernaturale. Si autem poneremus corpora cœlestia animata sicut posuerunt summi philosophi .s. Aristoteles, Plato, Socrates, Auicenna, & sequaces eoȝ, quos etiam Iudæorũ præcipui theologi atq; philosophi .s. Rabi moyses, & Dauid author libri de causis, multiq; alij sunt secuti, F quibus Christianoȝ quoq; doctoȝ aliqui consenserunt, vcʒ Origenes, & sicut beatus Thomas in prima parte testatur. Ipse quoq; sanctus, sublimis, & gloriosus, Hieronymus idem sen

Eccle.1 tire videtur, exponens illud Ecclesiastes: Lustrãs vniuersa in circuitu pergit spũs. Si (inqt) taliter poneremus, possumus corpa cœlestia, vcʒ orbes & astra, solem ac lunã inuitare ad laudem dei, quemadmodũ angelos. Quãuis Augustinus sup Genesim, & in Enchiridion sub dubio relinquat, an corpa ista sint animata. Nõ aũt relinquit sub dubio, quin si aĩata essent, ptinerent vsq; ad societatẽ angeloȝ. Si vero amplius cõplacet opinio sancti Basilij & Damasceni, dicentiũ, q corpa cœlestia sunt inaĩata, q̃d etiã communius æstimaĩ, tũc inuitant ad laudẽ dei eo modo quo cętera inaĩata & irrõnabilia. Generalis etẽm modus quo oĩs creatura deũ laudat est q eius bonitatẽ, sapiam, atq; potentiã repsentat, eiusq; volũtati obedit, agẽdo & patiẽdo quod ipse pfixit. Laudãt igiĩ sol & luna, stellæ & lumẽ dñm, qm suo decore, dignitate, atq; potestate inducũt intellectuales creaturas ad laudẽ ac admirationẽ creatoris. Et item quia à suo officio atq; obsequio nõ recedũt, ipsoȝ metus & seruitiũ laus dei est. ¶Laudate eũ cœli cœ ,, 4
lorum. Hoc est. cœli maiores & principaliores, vcʒ cœli q sunt supra septem cœlos planeta- ,,
rum. Vel, per cœlos cœloȝ designat cœlum empyreum, ponitq; plurale pro singulari, qa secundum Chrysostomũ hoc nomen cœlum in Hebræo caret numero singulari, Vnde & alibi

Neemię.9 scriptura singulariter exprimit cœli cœloȝ, iuxta illud Neemiæ: Tu dñe fecisti cœlũ cœloȝ, & oẽm exercitũ eoȝ. Et aq̃ q̃ sup cœlos sunt laudẽt nomẽ dñi. Quid p aq̃s has intelligendũ ,,
sit, diuersimodè assignãt doctores. Antiqui eẽm doctores præter Augustinũ dicũt supra firmamentum seu cęlum stellaȝ esse veras aquas, quas Beda asserit glaciali soliditate, supra firma-

mẽtum

A mentũ per modum chryſtalli eſſe ſuſpenſas, & ita eſſent eiuſdem naturæ cum aqua elemen-
tari. Moderni vero doctores, Auguſtinum ſequentes, communiter dicũt, nequaq̃ eſſe aquas
veras ſupra cœlos, ſed per aquas has intelligendam eſſe nonã ſphæram mobilem, quæ dicit
cœlum chryſtallinum ſeu aquæum, non ꝙ ſit de natura aquæ, ſed quia cum aqua conuenit in
diaphoneitate, quemadmodũ cœlum empyreum dicitur igneum, non quaſi de natura ignis
exiſtens, ſed tanq̃ cum igne in luciditate ſeu claritate conueniens. Veruntamen, ſecundum
Thomam ſuper ſecundum Sententiarum, cœlum empyreum nõ dicitur ideo lucidũ ꝙ ſenſi
biles radios fundat, cũ non ſit compactũ. Talis nanq; luciditatis cauſa eſt cõgregatio ſeu com
pactio partiũ diaphoni, vt dicunt, Auicenna & Auerrois, propter q̃d ignis in propria ſphæ-
ra nõ lucet, ſed dicit lucidũ, qm̃ naturam lucis habet in ſe cum ſit maxime formale. Ad nonã
ſphæram ſeu cœlum aquæum reducunt aſtrologi motum cœli ſtellati ab occidente in orien
tem. Ponunt autem quidam eoꝝ & decimam ſphæram mobilem, quam dicunt eſſe cauſam
“ diurni motus firmamenti ſeu cœli ſtellati ab oriente in occidentẽ. Conſequẽter ponitur ra-
5 “ tio cur oĩa deum teneãtur laudare. ¶Quia ipſe dixit⌋.i. intellectualr̃ intra ſe protulit, pra Pſal. 32.
“ ctico intellectu vt crearentur, ⌊& facta ſunt⌋ ex nihilo, ⌊ipſe mandauit⌋.i. per voluntatem
imperialiter iuſſit, ⌊& creata ſunt.⌋ Vocat em̃ ea quæ non ſunt tanq̃ ſint. Vnde in Gene. ha
betur: Dixit deus, fiat lux, fiat firmamentum, & ita omnia dicendo creata ſunt. Deus quippe Geñ. 1.
“ eſt cauſa rerum ꝑ intellectũ, iuxta illud: Oĩa in ſapĩa feciſti. Et ꝑ volũtatẽ, queadmodũ dictũ Pſal. 103.
6 “ eſt: Oĩa q̃cũq; voluit dñs fecit. ¶Statuit⌋.i. firmiter collocauit, ⌊ea,⌋ iã p̃dicta, videlicet Pſal. 134
“ angelos, virutes, ſolẽ, lunã, ſtellas, lumẽ, cœlos cœloꝝ, & aquas q̃ ſuꝑ cœlos ſunt, ⌊in ſeculũ
“ ſeculi,⌋.i. ꝑpetuo. Dedit em̃ eis incorruptibile eſſe, q̃uis cœli & luminaria q̃tũ ad formã ac-
B cedentalẽ mutanda atq; in melius cõmutanda credant, ⌊p̃ceptũ poſuit⌋.i. certã legẽ operã-
“ di eis p̃fixit, ⌊& nõ p̃teribit⌋.i. p̃ceptũ iſtud nõ deſinet. Vnde Hieronymus ait: Præceptum
poſuit ſoli vt luceret per diem, & ecce ꝑ tantos annos nunq̃ p̃ceptũ eius p̃teriuit. Lunæ præ-
ceptum poſuit, vt ꝑ triginta dies creſcat & decreſcat, nunq̃ curſus eius mutatur. Mari præce
ptũ poſuit vt littora ſua nõ egrediatur. Venit oceanus tumens fluctibus, & ipſe redit & præ-
ceptũ obſeruat. Grandis hoĩs honor, & grandis miſeria, ſol tibi currit, & elemẽta tibi ſerui-
unt, & tu ignoras creatorẽ tuũ? Totus mũdus deo ſeruit, & præcepti eius meminit, ſolus ho-
mo illud cõtemnit aut negligit. O infelix hominũ genus, deſcendit ad te deus, qm̃ tu ad cœ-
lum non vis aſcendere, non tibi ſufficit ꝙ ipſum non ſuſcipis, ſed crucifigis, blaſphemas, fla-
7 “ gellas, nec tñ pœnitentiã agis. ¶Laudate dñm⌋ vniuerſoꝝ ⌊de terra⌋.i. o terrena & in-
“ feriora, videlicet ⌊dracones⌋.i. ſerpentes ſquamoſi & magni, qui habitãt in cauernis ſeu ſpe
luncis aquoſis, intemperamentum ſui naturalis caloris, q non repeunt in terra, ſed volant in
aere, & cætera animantia terræ in quantitate excedunt. Aliqui per dracones intelligunt cete
grandia. Quoniam Geneſi primo, vbi nos habemus: Creauit deus cete grandia, In Hebræo
“ dicitur, dracones magnos, ⌊& omnes abyſſi,⌋ id eſt, particularia, profundaq; maria, ſeu pro Gene. 1
8 “ funda loca oceani, in quibus habitant cete. ¶Ignis,⌋ id eſt, elementum ſupremum, ⌊gran
“ do, nix, glacies, ſpiritus procellarum,⌋ id eſt, ventus tempeſtuoſi, concitantes procellas in
“ mari, ⌊quæ faciunt verbum eius,⌋ id eſt, diuino præcepto obediunt, idq; operant, ad quod
9 “ diuinitus ordinant. ¶Montes & oẽs colles⌋.i. magni & parui montes, ⌊ligna fructifera⌋
10 “ habentia ſementẽ generis ſui in ſeipſis, ⌊& oẽs Cedri,⌋ quæ ſunt arbores altæ. ¶Beſtiæ⌋
“ ſylueſtres atq; indomitæ, ⌊& vniuerſa pecora,⌋ domeſtica, ſerpentes.i. animalia repentia,
“ ⌊& volucres pennatæ,⌋ omnia hæc laudent deũ, vnũquodq; ſecundũ modũ ſuũ. Sed q̃d eſt
C ꝙ inanimata & irrationalia & bruta alloquimur? Et rñdendũ ꝙ ea allo q̃mur, nõ vt ipſa itelli
gant verba noſtra, ſed vt noſipſi ea nominãdo & cõſiderãdo inducamur ad creatoris admi-
rationẽ ac laudẽ. Nã ſicut dicit: A magnitudine ſpeciei creaturæ poterit creator hoꝝ cogno Sapiẽ. 13
ſcibilr̃ videri. Inuiſibilia q̃q; dei ꝑ ea q̃ facta ſunt, cognoſcunt, teſtãte apl̃o: Deinceps inuitat, Roma. 1.
11 “ excitat ad laudẽ dei ipſe homo, propter quẽ facta ſunt oĩa iſta terrena. ¶Reges terræ,⌋.i.
“ regnoꝝ & inſulaꝝ, ⌊& oẽs populi,⌋ eis ſubiecti, ⌊principes,⌋ regibus inferiores, ⌊& oẽs iu
12 “ dices terræ⌋.i. habitãtes in terra, ſeu hoĩm in terre manẽtiũ. ¶Iuuenes & virgines, ſenes,
“ cũ iunioribus⌋.i. oĩs cõditio, oĩs ſexus, ætas & ſtatus hũanæ creaturæ, ⌊laudẽt nomẽ dñi⌋.i.
“ dñm noĩe deſignatũ, ⌊q a exaltatũ⌋.i. cũctis p̃latũ ⌊eſt nomẽ eius ſolius⌋.i. ipſe ſolus vniuer
ſis ſublimior eſt, imò oĩa in infinitũ excedit in omni nobilitate & ꝑfectiõe, propter q̃d indu-
cit. Vnus eſt altiſſimus creator oĩm, oĩpotẽs rex, & metuẽdus nimis. Et iteꝝ: Nõ eſt alius de- Eccl. 13
13 “ us in cœlo vel in terra, q poſſit facere opa tua, & cõparari fortitudini tuæ. ¶Cõfeſſio ei⁹,⌋ Deute. 3.
“ .i. laus dei eſt ⌊ſuꝑ cœlum & terrã⌋.i. in eccleſia triũphãti ac militãti in patria atq; in via. Vn
“ de legitur: Operuit cœlos gloria eius, & laudis eius plena eſt terra, ⌊& exaltabit⌋ in præſen- Abacuc. 3
“ ti vita per gratiam, & in futura per gloriã, ⌊cornu populi ſui⌋.i. virtutẽ & dignitatem fide-
lium atq; humilium. Humiles enim exaltat quotidie, dando eis ſpiritualẽ profectum. In die
autem iudicij collocabit eos ad dexteram ſuam, deinde ponet eos cũ corpore & aĩa in regno
maieſtatis

Iohan.17. maiestatis paternæ, quatenus vbi ipse fuerit & illi sint secũ. De q̃ exaltatõe electorũ impij mira D
Ephes.5. buntur in die iudicij dicẽtes: Nos insensati vitã illorũ putabamus insaniã, & finẽ sine honore,
Psal.68. quõ ergo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorũ est. ¶Hymnus ⌋.i. laus 14
dei cũ cantico est atq; debet, ⌊omnibus sanctis eius⌋ in cœlo & terra. Nã & ipsi laude digni
sunt, & deũ incessabiliter laudãt. Qui aũt sint sancti eius, exẽplificat, ⌊filijs Israel populo ap-
propinquãti sibi.⌋ Ad literã psalmista vocauit filios Israel seu Iacob patriarchæ sanctos dei,
Deute.7. qm̃ tpe illo pene totus mũdus declinauit ad idololatriam præter eos. Vñ Moyses sæpe ait ad
eos. Populus sanctus es dño deo tuo. Et hi filij Israel erãt popul⁹ appropinquãs deo, bene vi
uẽdo. Sicut enim à deo receditur p peccatũ, sic ei appropinquat per virtutes. Fides nãq; ostẽ
dit viã & finẽ, seu terminũ. Spes vero incipit tẽdere. Charitas vero vnit nos deo, & cæteræ
virtutes inq̃tum p charitatẽ informãtur, deo nos copulãt. Spũaliter vero p filios Israel intel
Coloss.3. ligũtur oẽs fideles seu christiani deũ p fidẽ cõtẽplãtes, & istis est hymnus, queadmodũ dicit
apl'us: Loquimini vobismetipsis in psalmis & hymnis, & cãticis spũalibus, cantantes & psal-
lentes in cordibus vestris dño. Ecce psalmũ cœlice amœnitatis decore fulcitũ, & sancti amo
ris zelo refertũ audiuimus, in quo deuotissimus dei cultor totã vniuersitatis machinã, paucis
creaturis nominatim expressis ad summę trinitatis laudẽ hortat, quatenus q̃d ipse p se imple-
re nõ valet, ab illis impleat. Dum ergo psalmũ hunc canimus, mentẽ nostrã ab omi custodia
præseruemus. Cõtemplemur insup in vniuersis creaturis, p̃sertim in cœlestibus excellẽtiam
creatoris, in eius cõtemplatione epulemur, in eius p̃conio delectemur, eius beatitudini affe- E
ctuosissime cõgratulemur. Deniq; id psonaliter ĩpleamus ad q̃d p cætera oĩa exhortamur,
vcȝ deũ laudãtes & glorificãtes, ad cui⁹ laudẽ & gloriã oĩa facta sunt. Vere etenĩ possibili⁹ es-
set cœlũ & terrã annihilari q̃ hoĩem in laudibus dei gloriantem non saluari.

COMMENTARIVS IN PSAL. CXLIX.

¶Argumentum.

¶Titulus. Haleluia. Hortãtur per hũc psalmũ oẽs fideles, toto corde & opere laudent deũ cantãtes ei canticũ nouũ pro beneficio incarnationis, q̃ renouati sunt de vetustate peccati in filios gratiæ, & pro victoria quã habituri sunt in aduẽtu Christi ad iudiciũ, vel eo potissimũ q tum electi dei cũ Christo regnaturi sint in gloria, contra vero oppressores innocẽtum in pœnas gehennæ detrudendos, ppetuisq; cruciatibus affligendos. Vñ in summa hic psalmus in duo partit. Primo equidẽ cõplectit inuitationẽ ad dei laudem. Secũdo vero assignat hmõi inuitatiõis causam & rationẽ, ibi. Quia beneplacitũ est deo. Author nõ nisi simplici commentatione interpretatur ipm pro hac sentẽtia.

¶Expositio Tituli.

¶Porrò titulus huic psalmo p̃scriptus est alleluia. Est nãq; hic psalmus laus dñi saluatoris, atq; totius supgloriosissimæ trinitatis, p̃sertim pro beneficio perfectæ victoriæ, atq; finalis triumphi, quẽ per Chr̃i virtutẽ adepturi sunt fideles, in secũdo eius aduẽtu, qñ oẽs aduersarij electorum æternaliter damnabuntur, & ipsi electi ab omni malo pœnæ & culpæ liberabuntur, resumẽtes corpora glorificata. Ait ergo sanctus propheta.

¶Expositio psalmi.

Antate dño canticũ nouũ, ⌋.i. recẽs carmẽ, & nouã laudẽ deo offerte, in q̃ no- 1
ua eius bñficia cõtineant. Dicit aũt cãticũ nouũ, nõ propter tpis nouitatẽ, sed
propter materiæ atq; deuotiõis spũalem innouationẽ. Itaq; monemur deum F
laudare pro bñficijs eius nobis in fine seculorum p Chr̃m collatis, videlicet de
Philip.3. Chr̃i incarnatione, p̃dicatione, passione, spũs sancti missione, de eius q̃q; futu
ris beneficijs, qbus reformabit corpus humilitatis nostræ configuratũ corpori
claritatis suæ, & vindicabit perfecte iniuriã seruorũ suorũ humiliũ, ⌊laus eius⌋.s. dei, est, ⌊in
ecclesia sctõrũ⌋.i. in congregatõibus deuotorũ, in ecclesia militãti ac triũphãti, queadmodũ
Esaiæ.51 apud Esaiã recolitur. Gaudiũ & lætitia inuenietur in ea, gratiarũ actio, & vox laudis. ¶Læ 2
tetur Israel⌋ hoc est, populus fidelis seu christianus, q per fidẽ & vitã reputatur in semine pa
Roma.2. triarcharũ, multo amplius q̃ filij carnis, prout apostolus memorat. Non qui in manifesto Iu-
dæus, neq; qui in manifesto in carne est circũcisio, sed qui in abscondito Iudæus est, & circũ-
cisio cordis in spiritu, non litera. Vnde de filijs carnalibus carnaliter circuncisis, sed Christũ
Apoca.3. negantibus ait Iohannes. Dicunt se Iudæos esse, & non sunt, sed mẽtiunt. Vnde rursus Pau-
Galat.3. lus testatur: Qui ex fide sunt, hi filij sunt Abrahæ. Itaq; iste verus Israel lætetur spirituali læti
tia, ⌊in eo qui fecit eum⌋ hoc est, in suo creatore ac saluatore, in eius contemplatione, di-
1.Cor.1. lectione & cultu cordialiter gloriãdo, sicut apostolus monet. Qui gloriatur in domino glo
2.Cor.10 rietur, ⌊& filiæ Sion⌋ hoc est, particulares ecclesiæ cœlestia speculantes, vel animæ deuo-
tæ, quæ sunt filiæ Ecclesiæ per Sion designatæ, ⌊exultent in rege suo⌋ sponso cœlesti, de
Cantic.3. quo in Cãticis Canticorum habetur. Egredimini filiæ Syon, & videte regem Salomonem.

Et iterum

A Et itẽ: Introduxit me rex in cellam vinariam. Iste rex noster est Chrũs, de quo scriptũ est: Can. 2
Dominus iudex noster, dominus legifer noster, dñs rex noster, ipse veniet & saluabit nos. In Esaiæ. 33
3 " hoc rege animæ piæ modo gaudent spũaliter. ¶ ⌊Laudent nomen eius in choro⌋ corpora-
li, videlicet in societate per charitatem cõcordi, & item in choro spirituali .i. in concordia
" mo, in consonantia ope bono, in connexione virtutũ, ⌊in tympano & psalterio psal-
" lant ei.⌋ Vtitur eñ interdũ ecclesia in laude diuina his musicis instrumentis. Spiritualr vero
per tympanum carnis mortificatio significatur, quia in tympano corium extenditur. Per
psalterium vero in quo chordæ extenduntur, bona operatio figuratur. Itaq; filiæ Sion ĩ tym
pano .i. in carnis castigatione, in concupiscentia refrenatione, in propria mortificatione,
& psalterio .i. vita laudabili, psallant .i. laudem annuntient, ei .i. regi, suo domino, saluatori,
quatenus vita & mores consonent verbis, & talis sit vita quæ reddat animam ad laudandum
4 " deũ idoneam. ¶ Quia beneplacitum est dño⌋ Christo ⌊in populo suo,⌋ Christiano æter
naliter prælecto. Quemadmodũ fatetur: Deliciæ meæ esse cũ filijs hoĩm. Et itẽ: Sicut di- Prouer. 8
" lexit me pater, & ego dilexi vos, ⌊& exaltabit⌋ in die iudicij, ⌊mãsuetos⌋ .i. veraciter Chri Iohan. 15
stianos, qui didicerunt ab eo illam lectionem quã oĩbus nobis proponit. Discite (inquiens) à Matt. 11.
" me, quia mitis sum & humilis corde. Hos ergo mansuetos exaltabit ⌊in salutem,⌋ mentis &
5 " corporis, dando eis duplicẽ stolã, beatitudinẽ plenã, vitam æternam. ¶ Exultabunt sancti Esaię. 65
" in gloria,⌋ beatificæ visionis in patria, prout dominus ait: Exultabitis & gaudebitis vsq; in
" æternum, ⌊lætabuntur in cubilibus suis⌋ .i. in cœlestibus mansionibus, in quibus dulciter re
quiescunt, atq; in deo feliciter somno syncerissimæ cõtemplationis obdormiũt. De his cubi Iohã. 14
B libus ait saluator: Vado parare vobis locum Et rursus: In domo patris mei mãsiones multæ Ibidem
6 " sunt. ¶ Exultationes dei⌋ .i. exultationes spirituales, atq; diuinæ, laudes perpetuæ, erunt
" ⌊in gutture eo.⌋ Si hoc de gutture corporali intelligaẽ, sequi videẽ q in patria erit laus vo-
calis, qd ego probabilius reor q̃ aliud. Potest tñ exponi de gutture spũali, de quo spõsa ait in
Canticis: Fructus eius dulcis gutturi meo. Et Salomõ: Veritatẽ meditabiẽ guttur meũ. Hoc Can. 2
est guttur per quod verbũ cordis profertur, quo spũalis dulcedo gustatur. Itaq; exultationes Prouer 8
dei .i. diuina, & ad deũ ordinatæ erunt in gutture beatorum, ita q in eorum gutture spirituali
erunt exultationes internæ & spirituales. In gutture autem eorum corporali erunt exultatio
nes seu laudes exteriores atq; sensibiles: Qualiter vero voces & soni laudum vocalium in cœ
" lo empyreo formabuntur, difficultatem habet, quæ hoc loco discutienda non est, ⌊& gla- Apocal. 1
" dij ancipites in manibus eorum.⌋ In Apocalypsi de Christo inducitur: De ore eius gladius
ex vtraq; parte acutus exibat. Et palam q ibi per gladium intelligatur districta sententia iu- Matt. 19
dicis contra iniustos. Similiter nunc ait scriptura de sanctis cum Christo iudicaturis, quibus
ipse loquitur: Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos iudicantes
duodecim tribus Israel. Gladij ancipites, id est, sententia iudicis contra iniquos, in manibus 1. Cor. 6
7 " .i. in potestate eo. Simul eñ cum Christo iudicabunt. ¶ Ad faciendam vindictam in na
" tionibus⌋ .i. vt simul cum Christo vlciscãtur in nationibus peruerso, peccata atq; iniurias
" deo & sibi illatas, & ad faciendas ⌊increpationes⌋ .i. iustas reprobationes & pœnas, ⌊in po-
" pulis⌋ reprobis. Dicuntur aũt sancti ista facturi, quoniã Christo ista agẽti cõsentiẽt & asta
8 " bunt. ¶ Ad alligandos reges⌋ iniustos, ⌊eo⌋ .s. impio, ⌊in compedibus⌋ .i. in vincu-
" lis æternæ damnatiõis, à quibus nunq̃ erui poterũt, ⌊& nobiles eo⌋ supbos ⌊in manicis,⌋ Mat. 25
" .i. ligaminibus ⌊ferreis⌋ Per hoc eñ q sancti impios cum Chr̃o dãnabunt, reges, nobilesq;
C eo, puta tyrãnos, iniustosq; pfides ligabũt in cõpedibus & manicis ferreis, secundũ qd Chri
9 " stus loquutus ẽ: Ligatis manibus & pedibus, projicite eũ in tenebras exteriores. ¶ Vt faci-
" ant ĩ eis iudiciũ cõscriptũ⌋ .i. vt sic iudicẽt ĩpios, sicut ĩ diuĩa pscia scriptũ, atq; in sacris scrip-
turis digestũ est. Vñ dñs iustis promittit, Egrediemini & salietis q̃si vituli de armẽto, & cal- Malac. 4
" cabitis ĩpios, in die quo ego facio, dicit dñs, ⌊gloria hæc est oĩbus sctĩs eius⌋ .i. vniuersis ele- Psal. 57
ctis cedet ad gloriã pinducta vltio beato. Queadmodũ scriptũ est: Lætabitur iustus cum vi
derit vindictam. Vel, gloria hæc est oĩbus sanctis eius .i. oẽs electi tunc vindicabũt in natio-
nibus, sicut iam patuit. Omnes eñ cũ Christo per approbationẽ iudicabũt, & fortiter, imper
territe, & cõstantissime cõtra reprobos stabũt, & maxime martyres cõtra tyrãnos, iuxta il-
lud: Tunc stabũt iusti ĩ magna cõstantia aduersus eos, q se angustiauerũt, & q abstulerunt la- Sapię. 5
bores eo. Videntes impij, turbabũtur timore horribili, gementes præ angustia spũs dicen
tes. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. In lib. q̃q;
sapientiæ legitur: Iudicabũt iusti nationes, & dominabuntur populis. Hæc sunt incompre- Sapię. 3
hensibilia iusti dei iudicia, vt taliter exaltentur in die iudicij, q nunc propter iustitiã patiun- Matt. 5
tur, veraciter humiliantur, & deo humiliter obsequuntur. Sic quoq; tũc humilientur, q mo-
do iustos affligunt, contra iustitiam tument, & temporaliter præualent. Deniq; mouere
non debet, quòd primo dicit sanctos exultaturos in gloria, & lætaturos in cubilibus suis, &
postea subdit, gladij ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictã in nationibus, &c.
quod

quod tamē pręcedet. Sacra nāq; scriptura nō semp enumerat dona dei eo ordine quo præstā D
tur. Sed & Chrs talē ordinē ponit in verbis, sicut nūc psalmus ꝑsens. Ait nāq; discipulis: Ego
Lucæ.22. dispono vobis regnū, vt edatis & bibatis sup mēsam meā in regno, & sedeatis sup thronos iu
dicātes duodecim tribus Israel. Ecce hic psalmus ad laudē diuinā & spūalem lętitiā hilariter
nos inuitat, beatitudinē electoꝝ iocūdē describit: reproboꝝq; pœnas salubriter pādit, q̄ten⁹
ad sctōꝝ societatē ꝑtingere satagamus, ipiaq; opa atq; tormēta abhorere & fugere laborem⁹

COMMENTARIVS IN PSALMVM CL.

¶Argumentum.

¶Titul: Haleluia, In hoc psalmo disserit ꝓpheta de laude dei, quā faciūt sancti iā btītudinē
assecuti, vt hoc ipo nos ꝓmoueat illuc aspirare, vbi iugiter dn̄m laudare possimus. Vn̄ inuitat
oēs btōs, vt iā gloriā adepti laudēt deū in seipsis aīo & ore ꝓ gloria cœlestis btītudinis, qua nūc
plena pace potiunt. Qd̄ & nobis deus olim largiat. Habet āt psalmus iste tres partes. In prima
ponit diuinę laudis cā motiua. In scd̄a vero modus oportunus, ibi: Laudate eū in sono tubæ.
In tertia minister idone⁹, ibi: Oīs spūs laudet dn̄m. Author q̄q; breui ipm̄ absoluit cōmētario
Et cui subiūgit lucidissimā cōclusionē ad laudē dei q est benedictus in secula, Amen.

¶Expositio Tituli.

¶Titulus hui⁹ nouissimi psalmi est: Haleluia. Pręsens em̄ psalm⁹ ecclesiā triūphantē inuitat
ad laudādū suę fontē btītudīs, suę salutis authorē. Quia em̄ psalm⁹ immediate ꝑcedēs trāslatio
nē sanctoꝝ ad pr̄iam reserauit, merito nūc Psalmista hortat eandē sanctoꝝ societatē, vt dn̄o
deo pro tātis beneficijs laudes & grās referat. Itaq; dicit.

¶Expositio Psalmi. E

Laudate⌋ O vos ciues cęlestes ⌊dn̄m⌋ vestrę felicitatis obiectū & causam ⌊in san 1
ctis eius⌋.i. in vniuersis cōprehensoribus & beatis, grās ei agēdo ꝓ oībus bonis q̄
Psalm.67 largitus ē eis, & qcq̄d felicitatis & glīę in ipsis est ei principalr̄ ascribēdo. Vere em̄
mirabilis est deus in sanctis illis, ⌊laudate eū in firmamēto virtutis eius⌋.i. in sta-
bilitate fortitudinis quā dedit btīs, cōfirmādo eos in bono. Hanc ergo bn̄ficentiā
deo ascribite, atq; pro ea ipm̄ laudate. Vel: In firmamēto virtutis eius .i. in cœlo empyreo à
diuina virtute causato. Sicut em̄ deus in hoc cœlo esse cēset ita in eo laudādus phibet. De hoc
Deute.26 enim firmamento scriptum est: Respice dn̄e de sanctuario tuo, de excelso cœloꝝ habitaculo.
¶Laudate eū in virtutibus ei⁹⌋.i. in angelis sanctis q virtutes dicunt, vt in ꝑcedētibus dictū 2
est. Vel, in virtutibus eius.i. magnis atq; potētibus ei⁹ effectib⁹. s. ꝙ tāta ꝓ hoībus fecit & pas
sus ē, ꝙ sanctos suos tā mirabilr̄ exaltauit in iudicio, in pr̄ia, in corpe & aīa, ⌊laudate eū scd̄m
Psalm̄.47 multitudinē magnitudinis eius⌋.i. scd̄m ꝙ ipe deus multiplr̄ magn⁹ est in seipo, & suis opib⁹
Psalm̄.14 Est em̄ magn⁹ in sapia, qa sapiæ ei⁹ nō ē numerus. Magn⁹ in potētia, qa nō est difficile ei oīe
Lucę.1 verbū, Magn⁹ in mia, magn⁹ in iustitia magn⁹ imò immēsus in oīni pfectōe. Sed cū deus in in-
Hiere.32 finitū maior & dignior sit oīni laude, quā sibi offerre p̄t creatura, qūo aliqs p̄t deū laudare secū
Ecci.43 dum multitudinē magnitudinis eius? Et r̄ndendū, ꝙ hoc ē deū laudare scd̄m multitudinē ma-
gnitudinis eius, laudare eū totis virib⁹, & tn̄ profiteri se nil dignū agere, neq; sufficere ad eius
ꝑconia ꝓsoluēda, & nihilomi⁹ reuerēter atq; humilr̄ facere ad gloriā dei, qcq̄d possibile fuerit
¶Laudate eū in sono tubę⌋ Per hęc septē musica instrumēta q̄ hic nominant, designat in- 3
effabilis & multiformis, seu multiplex beatoꝝ iocūditas in dei laudatōe cōsistēs. Sūtq; instru- F
mēta hęc spūaliter intelligēda. Itaq; laudate eū in sono tubę.i. laude magnifica, & summo ꝑco
nio, tanq̄ regē regū, & oīs triūphi datorē, ⌊laudate eū in psalterio⌋.i. grāꝝ actione, de hoc ꝙ
ꝑstitit vobis grām custodiēdi mādata, quoꝝ obseruatio ꝑ psalteriū designat, vt dictū ē sæpe,
⌊& cithara⌋.i. in grāꝝ actōe de hoc ꝙ cōtulit vobis carnis mortificationē in seculo isto, q̄ si-
gnificat ꝑ citharā. ¶Laudate eū in tympano⌋.i. pro dono immortalitatis vr̄æ carni olim 4
mortali collato. De spūali aūt significatōe tympani dictū ē in psalmo ꝑcedēti, ⌊& choro⌋.i.
in choro seu ordine angeloꝝ, cui adunati estis, deū laudate q vos fecit angelos pares, ⌊lauda-
te eū in chordis⌋.i. virtutum cōsonātijs, in lōgitudine q̄q;, latitudīe, & ꝓfunditate charitatis,
⌊& organo⌋.i. dulci modulamine oīm ad diuinā laudē spectātiū. Per organa em̄ quoꝝ vsus
manet in Chr̄i militāti ecclesia generalitas laudis diuinę exprimit. ¶Laudate eū in cym- 5
balis benesonātibus⌋ Cymbala bn̄ sonātia sunt labia oris & cordis, deum deuotè laudātia. In
istis laudāt deū beati. Vnde q̄d de istis cymbalis aīatis loquat Propheta, seq̄ntia verba ōndūt
⌊laudate eum in cymbalis iubilatōis⌋.i. in cymbalis talibus, de qbus iubilatio.i. iocumdissi-
ma atq; inenarrabilis q̄dā dei laudatio orit. s. in labijs cordis seu oris. Labia vero cordis aliud
prorsus nō sunt nisi intellectus, q̄ verbū mētale ꝓfert, vel habit⁹ intellectualis, & vis intellecti-
ua. Cupit ergo ꝓpheta vt sctī in pr̄ia deū tota mēte collaudēt, & oris q̄q; ꝑconijs eū (vt decet)
Esa.65 attollāt, q̄d vtiq; incessabilr̄ agūt, sicut dn̄s ꝓtestat: Ecce serui mei laudabūt ꝑ exultatōe cordis
Neq; em̄ idcirco inuitant & admonent à nobis ad laudē diuinā, quasi nr̄a exhortatōe indigeāt
sed vt nos eis cōgratulemur, & ꝓpria inuitatōe accēdamur. Deniq; qm̄ nr̄a pfectio ab opatōe
morali

A
" morali inchoetur, & in laude diuina finitur. Idcirco sicut exordiū libri p̄sentis admonet ad
" bene agēdū, sic finis eius hortat̄ ad dei p̄coniū, dū subdit, ⌊omnis spūs⌋ intellectualis bñ dis-
positus, vtpote angelus & aīa rōnalis, ⌊laudet dñm⌋ oīpotētē, ęternū, immēsum, in substā-
tia vnū ac simplicē, in personis trinū à q̄ tanq̄ à patre luminū descēdit oēm donū optimū, & Iacob. 1.
omne datū perfectū. Ecce ad laudē, honorē & gloriam superbenedictæ & supessentialis,
& supergloriosissimę trinitatis, vnius simplicissimę atq; purissimę deitatis, vtcūq; finita ē ex-
positio libri psalmoꝝ prout dñs dare dignatus est, iuxta formā à principio p̄cōceptā, vide-
licet simplici, planoq; stilo, imò & sensu p̄facili, sed tñ freq̄nter multiplici, vtpote literali, alle
gorico, tropologico & anagogico, Saluberrima demū sciētia est intelligere librū psalmoꝝ.
Quoniā (cōtestaute magno, itēq; diuino Dionysio) quicq̄d in sacra scriptura describit̄, cōti
netur & clauditur, hoc liber psalmoꝝ per modū laudis diuinæ cōplectit̄. Incessabiliter ergo
& insatigabiliter in psalmoꝝ cātibus occupemur, iugiter fluant ex corde p̄ ora sacratissima
verba psalmoꝝ. In hoc exercitio habituetur anima nr̄a, donec perfecte habituata sine labo-
re delectabilissime psallat, & oēm occupationē, statū, & curā ab hoc exercitio cęliformi atq;
angelico impediētē, fastidiat, vitet, & q̄tū licet seu expedit, deserat. Hoc ē in terra angelicam Philip. 3.
vitā ducere, cōuersationē in cęlis hr̄e, ad futurā btitudinē disponi & appropinq̄re. Tāto eq-
dē deū in patria iocūdius, beatiusq; laudabimus, q̄to nunc eū deuotius frequētius, delectabi-
liusq; laudamus. Qui est sup oīa deus fortis, & gloriosus, cui gloria, magnificētia, imperiū, &
potestas, q̄m ipse est vniuersoꝝ superfelix creator, oīpotēs, gubernator, misericordissim⁹
quoq; saluator, deus sublimis & benedictus. Amen.

¶Commentariorum in Psalterium conclusio.

B
N omni opere Dauid dedit cōfessionē deo excelso & sancto in ver-
bo gloriæ, & de omni corde suo laudauit deū, & dilexit dñm qui fe
cit illū, stare fecit cātores circa altare, & in sono eoꝝ dulces fecit mo
dulos, dedit in celebratōibus decus, & ornauit tp̄a vsq; in consum-
mationē, vt laudēt nomē dñi sanctū, & amplificēt dei sanctitatē. In Eccle. 47
his verbis electus Dauid, admirabile vas misericordiæ dei, multipli
citer atq; magnifice cōmēdat̄. Primo ex deuotissimis actib⁹ latriæ,
quæ est virtus moralis p̄cipua, summo oīpotētiq; deo cultū ac cæ-
rimoniā exhibēs, q̄a in oīni ope suo dedit deo cōfessionē, deo īquā
excelso, imò altissimo & superaltissimo, vtpote prorsus infinitæ, &
incōparabilis excellētiæ regi, oīm creatori essentialiter sancto, q solus ex sua natura inpecca
bilis est. Huic dedit Dauid cōfessionē in oīni ope suo, hoc ē, in cūctis opibus dei, siue in oībus
creaturis, de q̄bus tres pueri cecinerūt. Bñdicite oīa op̄a dñi dño. In oībus q̄q; opibus suis pu Daniel. 3.
ta ipsius Dauid, q quicq̄d boni effecit, deo asscripsit humiliter, & de omni ope suo malo pœ 2. Reg. 12
nituit vehemēter, & ita cōfessus est deo cōfessione laudis diuinæ, & cōfessione proprię culpæ
& hoc in verbo gloriæ. i. in gloriosis verbis psalmoꝝ, & itē in verbo æterno, de q̄ fertur in
Ecclesiastico. Fons sapiētiæ verbū dei in excelsis, & de oīni corde suo. i. toto intellectu & af- Eccle. 1
fectu. Cōfitebor inq̄ens tibi dñe in toto corde meo. Laudauit deū cū oīni attētione, reueren Psalm. 9.
tia ex charitate, sine qua nihil deo acceptū meritoriumve cōsistit, sic q̄ppe psallēdū est, psal- Psal. 110.
lam spū, psallam & mēte. Qualiter aūt Dauid rex ordinault & stare fecit cātores in tēplo cir- Psal. 137.
ca altare seu cōtra altare. i. ex opposito altaris primo Paralypo. recitatur, in q̄ꝝ sono. i. psal- 1. Cor. 14
modia & laude vocali modulos fecit dulces, q̄m ita disposuit, q̄ cōsonāter, cōcorditer & de- 2. Reg. 19
C
uote psallebāt. Dedit q̄q; in celebratiōibus decus. i. in diuinis officijs & sacris solēnijs pulchri 1. Para. 6
tudinē magnā, p̄ hoc q̄ cātica sua p̄clara in illis tūc cātabant̄, & nūc vsq; cātant̄ in domibus
dei, ecclesiisq; sctōꝝ, p̄ q̄d ornauit tp̄a vsq; in finē, q̄a sic canētur quādiu durabit ecclesia, in q̄
psalmi p̄ scripturis cæteris frequētant̄, ac solēniter decātant̄, vt fideles laudēt nomē dei san- Psal. 150
ctum. i. ip̄mmet deū noīe nomināte significatū, & amplificēt. i. diuulgēt sanctitatē ipsius ad
eiusdē notitiā, cultū & honorificētiā, alios inducendo. Hinc innotescit sentētia, virt⁹, feruor
p̄claritasq; psalmoꝝ, ex q̄bus totus cultus creatoris, officiū oēm diuinū, & tp̄s duratiōis vitę
p̄ntis sic decorant̄. Etenī quāta sentētiositas sit psalmoꝝ, q̄ igniti affectus eoꝝ, quàm ingens
eoꝝ suauitas, q̄ mira iocūditas, q̄ profunda contritio, q̄ affectuosa oratio, q̄ pulchra varietas
personaꝝ, ex quaꝝ parte proferūtur, q̄ alta cōtēplatio, q̄ frequēs inflāmatio, q̄ cōpēdiosa de-
scriptio mysterioꝝ Chr̄i atq; ecclesiæ, q̄ta humiliatio suijpsius, q̄ salubris cōsideratio muta-
bilitatis & defectuositatis reꝝ inferiaꝝ ac humanaꝝ, q̄ moralis instructio, q̄ cōpēdiosa cōti-
nētia scripturaꝝ, q̄s eloq̄ queat? Hinc iā libro psalmoꝝ quadrupliciter. i. literaliter, tropolo
gice, allegorice ac anagogice, p̄ut dño cōcedēte quiui exposito, nihilomin⁹ à deuotis ac stu
diosis cōfratribus, in Chr̄o charissimis, rogatus sum addere pro cōclusiōe psalterij, & instru-
ctione deuote psallendi, etiā ista sequentia. Occasionē istud rogandi (ni fallor) sumpserūt ex
verbis venerabilis magistri Hugonis de sancto Victore in tractatu suo de oratione dicētis.

Quoniam in affectibus pietatis est omnis virtus orandi. Enumeremus aliquot ex ipsis,& ex- D
emplis demonstremus, vt quia oẽs enumerare nequimus (infinitæ sunt eñ) attamen quod in
oĩbus laudabile est,& deo acceptũ, ex quibusdam conijciamus. Est affectus dilectiõis, dum 1
mens intuens aut reminiscẽs quod amor repẽte amore ignis accẽdit. Est quoq; admirationis 2
affectus dum quis aliqd nouũ atq; mirabile contemplans in stuporẽ mox excitat. Est etiã affe 3
ctus congratulatõis, cũ acceptabile quid beneplacitumq; cõspiciẽs hilaritate pfundit. Est itẽ 4
affectus humilitatis, qñ ex cõsideratõe propriæ infirmitatis & defectuositatis ab oĩni elatiõe
se reprimit. Est demũ mœroris affectus, dũ ex consideratõe culpaꝶ aduersitatũ suaꝶ intra se 5
cõtrahit ac tabescit. Est affectus timoris, dum ex cõsideratõe imminentiũ periculoꝶ cõcutit. 6
Est insup affectus indignatiõis, cũ in odiũ aut detestationẽ aduersarioꝶ ex attentõe maligni- 7
tatis eoꝶ mouet. Est rursus affectus zeli, dũ amore iustitię ad desideriũ vltionis prouocat. Est 8
preterea affectus bonę prẽsumptõis, dum ex noua & singulari fiducia ad vẽdicandũ aut appre 9
hẽdendũ aliqd plus solito quispiã animat. Hæc Hugo: In qbus verbis q̃d asserit infinitos esse
affectus, verificari pt, loquẽdo de affectibus in particulari, & ex parte subiecti: nõ aũt loquẽdo
de speciebus affectuũ,& ex parte obiecti, oĩmq; affectionum origo & radix sit amor. At vero
preter p̃tactos affectus alij qdã poterũt assignari. Est affectus cõcupiscẽtię tã intellectualis, de 10
Sapiæ. 6 qua legit: Cõcupiscẽtia sapiæ deducit ad regnũ ppetuũ q̃ sensitiuẽ ac fœde, de qua iubet. Post
Esaiæ. 18. cõcupiscẽtias tuas nõ eas. Amplius ẽ affectus pusillanimitatis, de quo Esaias: Qui pusillo aĩo
Esa. 35 inqt estis, cõualescite, & Psalmographus. Expectabã ait eum q saluũ me fecit à pusillanimita
Psal. 54. te spũs & tẽpestate. Est & affectus magnanimitate, de quo in libro iudicũ Delbora cecinit. Di 11
Judith. 5. uisio cõtra se Ruben, magnanimoꝶ cõtentio reperta ẽ. Iteꝶ ẽ affectus deuotõis, q est prõpti 12
Psalm. 118 tudo animi ad diuina. Iuxta illud psalmi: Paratus sum & nõ sum turbatus, vt custodiã mãdata
Psalm. 65 tua. Itẽq;: Paratũ cor meũ deus paratũ cor meũ. Sic etiã est affectus obduratõis ac ferreę insi- E
Psal. 107, piditatis atq; internæ sterilitatis, scd̃m illud: Noluit Seon rex Esebon filijs Israel dare trãsitũ,
Deut. 2 qa indurauit dñs deus spm̃ eius,& obfirmauerat cor illꝰ. Et iuxta illud: Indurasti dñe cor nr̃m
Numer. 21 Esaiæ. 63 ne timeremꝰte. Amplius ẽ affectꝰ spei & bonę fiducię, affectꝰ spei, affectꝰ audacię, affectꝰ q̃relæ 15
affectus iræ & impatiẽtiæ, affectus pigritiæ & repausatõis carnalis, affectus honoris & laudis
humanę. Queadmodũ etiã multę sunt spẽs amoris, & timoris, ac mœroris, alioꝶq; p̃tactoꝶ,
ita & multæ sunt spẽs affectuũ p̃dictoꝶ. Postremo cũ dicit, affectus dilectõis, affectus timo-
ris &c. põt intelligi intransitiue. i. affectus q est dilectio, atq; causalr̃. i. affectus q ex dilectiõe
procedit, prout ex virtute & habitu procedit & orit actus. Est ergo intẽtio in conclusione ista
breuiter tangere affectus pios & charitatiuos, deuotionales, ignitos, contemplatiuos ac vari-
os. Proferunt, & proferẽda sunt verba psalmoꝶ, & qualiter in his ipse psallens, & chorus psal
lentiũ formare debent suos affectus seq; conformare sensibus, atq; affectibus, verbis, ac versi-
bus ipsoꝶ psalmoꝶ. Nempe in psalmis imò nonnunq̃ in psalmo eodem quædã dicunt in p-
sona hoĩs pfecti & innocentis, quædã in persona pctõris ac pœnitẽtis, quædã in psona pro-
ficientis, aliqua in persona Chr̃i, aliqua in persona Ecclesiæ, aliqua in persona psallentis, quę-
dã per modũ historiæ, quædã in spũ prophetiæ, nõnulla p modũ doctrinæ, sed & aliqua com
minãdo, auisando, terrẽdo ac alijs modis. Estq; putile scire, qualr̃ in oĩbus his psallẽs debeat se
habere, & suos affectus, cõceptus, intẽtões, cõsideratões, repẽte ac multiformiter variare, vt sit
vere, salubriter, fructuoseq; psallẽs, & psallẽdo seipm̃ cõpungẽs, exhortãs, instruẽs, eleuãs, di-
rigens, terrens, humilians, roborans, lætificans, & inflammans.

¶Quid sit compunctio, & de multiplici specie compunctõis, in psalmodia.

SIcut cõtritio in spũalibus metaphorice dr̃ à contritõe quæ in corpalibus inuenit, ita F
cõpunctio. Queadmodũ eñ in corpalibus res conteri phibet, dum sic in minutissimas
frangit partes, q nihil in eo integrum permanere videt, sic cõtritio in spũalibus, quæ
pœniæ pars est, appellat, dum peccãdi voluntas prorsus abijcit, deflet, annihilat, & be
ne agẽdi, satisfaciẽdi, & perseuerãdi, firmũ succedit propositũ, ita cõpunctio in exterioribus
primo vocata est stimulatio quędã, aut cõstimulatio, siqdem pũgere, stimulare exponit. Hinc
spiritalr̃ cõpunctio noĩat quædã trãsfixio cordis, q̃ primo & maxime fieri videt per pœnales
affectões vt sunt dolor internus, mœror, formido. Vnde cõpunctio p cõtritõe frequẽter acci
Psalm. 4. pit, iuxta illud in psalmo: Quæ dicitis in cordibus vestris. i. de his q̃ in mẽtibus vr̃is culpabilr̃
cogitastis & pposuistis, in cubilibus vestris cõpungimini. i. in secretis aĩoꝶ vestroꝶ cõtritio
nem habete. Cũq; amor rõne absentiæ & offensæ amati tristitiã pariat & dolorẽ, in tm̃ vt spõ
Cantic. 2, se testat: Quia amore langueo. Hinc & amor gignit cõpunctionẽ, p̃sertim cũ & amor vsq; ad
intima dilecti sit penetratiuus, ppter q̃d amor fert intrare vbi notitia remanet foris. Ideo spõ
Cantic. 8 sus hortat: Pone me vt signaculũ sup cor tuũ, qa fortis est vt mors dilectio, dura sicut ĩfernus,
æmulatio. Deniq; istæ cõpunctões interdũ ex inspiratõe superna, interdũ ex admonitõe fra-
Psalm. 118 Eccl. 12 terna causant in nobis. Vnde orauit Psalmista: Cõfige timore tuo carnes meas. Scriptũ q̃q; ẽ
Verba sapiẽtũ quasi stimuli & quasi claui in altũ defixit. i. pfunde iucussi. Ex his ĩnotescit ĩtelle

ctus ver

A ctus verbo℞ sancti Gregorij asserẽtis. Quatuor sunt cõsideratões & modi, qbus anima hoĩs boni in cõpunctõe vehemẽter afficit. Primus est, dũ suo℞ reminiscit vitio℞, cõsiderãs vbi.i. in qbus erroribus, negligẽtijs, culpis, atq̃ periculis fuit. Secũdus est, dũ iudicio℞ dei districtio nẽ & retributionẽ perpẽdens, metuit & scrutat vbi erit, & in æternũ manebit. Tertius, dum mala & dura vitæ p̃sentis attendẽs, solerter cõsiderat vbi est, vtpotè in p̃senti exilio. Quartus, dũ supernæ p̃riæ gaudia contẽplat, deplorãs q̃ ibi nõ sit: sicq̃ cũ Apl̃o clamat: Infelix ego hõ quis me liberabit de corpe mortis huius? Preterea sup Cãtica sanctus Bernardus. Sẽsum ex integro te recuperasse scias, si conscia m tuã quadruplici sentis compunctõe morderi, pudore ge mino ac gemitu & metu, pudeat te offendisse p̃rem cœlestẽ, erubesce q̃ summũ illũ bñfactorẽ tã frequẽter, tã q̃ enomiter inhonorasti, ingratus, & mala reddidisti p bonis, imò tot & tanta mala p innumerabilibus bñficijs eius dignissimis. Cõformiter time eò q̃ tuũ offenderis creatorẽ, & denuo qm̃ deo ac iudici tuo inobediẽs totiẽs extitisti & ei ac ips̃ vicarijs supioribus (rebellis. Romañ.7

¶De psalmis versibusq̃ psalmo℞, in qbus affectus diuini amoris specialiter fragrat ac flagrat.

IN Psalmis non est semp continuatio eiusdẽ materiæ, sed frequẽs mutatio, ac variatio numeri & tpis & psonæ, de vnoquoq̃ affectu mutatio ad aliũ repẽtina. Deniq̃ multæ sunt causæ inflãmatõis diuini amoris in nobis: prima & maxima, principalis & effectiua est ipsemet dñs deus, q̃ solus infusor, cõseruator, augmẽtator, & pfector ẽ charitatis, & eã interdũ gratiosa p̃uentõe infundit, interdũ pcib⁹ & opibus bonis ex gñe ei⁹ cui infundit eã, seu pcib⁹ & meritis alio℞. V ñ angeli scti, & hoies boni freqũter sunt causę dispositiuæ, meritoriæ ac strumẽtales grẽ ac virtutũ in nobis. Insup cõsideratio bonitatis, amabilitatis, pulchritudis

B pfectõis, & munificẽtię dei parit & accẽdit in nobis diuinũ amorẽ. Et rursus: Qm̃ ipse prior dilexit nos, & tã gratiose, amorose, largiflue se hñt ad nos. Deide cõsideratio bñficio℞ & pmissio℞ ipsi⁹, verba q̃q̃ spiritalr amorosa, nõ pa℞ accẽdãt amorem sanctum in amatore syncero, ac mẽte deuota. Itaq̃ psalmi & versus in qb⁹ ista diffusi⁹ cõtinent ad affectũ charitatis deisicẽ specialius ptinẽt, atq̃ cũ æstuatiori feruore sunt, pferẽdi ac decãtãdi, q̃les cõmuni⁹ sunt versus & psalmi in psona Chr̃i & scto℞ in p̃ria, aut pfecto℞ viato℞ cõscripti, siue ad l̃ram siue ad mysticũ sensum vt psalm⁹ ille: V sq̃quo dñe obliuisceris me in finẽ.i. tã diu. Cuius psalmi oẽs versiculi sunt affectuosissima verba amãtis, tardationẽ spõsi, dilationẽ glĩæ, mala seculi hu⁹ & imp̃fectõe, pprię vitę, q̃ sine pctõ nõ agit deplorãtis, seq̃ ad libitũ exaudiri nõ sentiẽtis. Tali eq̃dẽ amatori, etiã breuis mora dilecti, & eius pbreuis absentia ẽ molesta. Hinc citò & pie cõquerit se relictũ, nõ penit⁹, sed quantã desideratã p̃sentiã cõcupitã ve grãm. Ideo dicit cũ spõsa illud in Cãticis: Quęsiui, & nõ inueni illũ: vocaui, & nõ r̃ndit mihi, reuertere dilecte mi. Prę terea tales sunt multi versiculi psalmi illius. Diligã te dñe fortitudo mea. Cui⁹ psalmi tres primi versiculi sunt velut ardẽtissimæ faculę. Quocirca sciendũ, q̃ laudatio & inuocatio dei interdũ fit p noĩa sola, q̃nq̃ p sola verba, aliqñ p vtraq̃. Cũq̃ p sola fit noĩa q̃uis exp̃ssa signisicatõe sit ipsecta, tñ iteriori ĩtelligẽtia ẽ feruẽtissima, efficacissima & ad ipetrãdũ pserti idonea qm̃ pcedẽtis noĩs app̃hẽsio & app̃hẽsionẽ seq̃ns affectio, p seq̃ntis noĩs app̃hẽsionẽ & affectionẽ fouent, cõtinuãt, & succẽdũt, & ita cũ dicim⁹: Diligã te dñe fortitudo mea, dñs firmamẽtũ meũ, & refugiũ meũ, & liberator meus: Deus meus adiutor meus, & sperabo in eũ. Protector meus & cornu salutis meæ, & susceptor meus, feruor sanctæ deuotõis, sapor internæ dulcedinis, cõfortatio cordis, & dilatatio eius in deo, valẽter increscũt & inualescũt, imò exiliũt, &

C erumpũt velut si igni oleũ infundat. Porrò dũ laudatio & inuocatio dei p sola sit verba, ẽ etiã fortis & feruida, vt cũ in Daniele inducit: Laudo, magnifico, glorifico regẽ cœli. Et denuo: Exaudi dñe, placare, & fac, ne moreris. Dũ ãt orõ & iuocatio, sit p noĩa sil̃ & verba, sensum hs cõpletiorẽ affectũ minorẽ, qm̃ mẽs ad plura dispergit. Hęc ergo & consilia noĩa & verba, & ex vtrisq̃ cõplexa, cum oĩni attentõe & ardore psallamus. Insup in his dictõibus ordo pẽsandus est. Cum em̃ dñs deus sit fortitudo nostra, ipse quoq̃ firmamentũ nostrum, hoc est, causa totius stabilitatis nostrę, idcirco etiã ad ipm̃ nos debemus refugere, quod si fecerim⁹, nõ erit hoc nobis infructuosum, qm̃ ipse erit liberator, imo & post liberationẽ, rursus erit adiutor noster, contra aduersa & tentamẽta sequẽtia, sicq̃ in alijs est pẽsandũ. Qui aũt hęc experit in se, dñm habet laudare, non seipm̃ stulte extollere, atq̃ laudando debet eum orare. Hæc quippe efficacissima est oratio, quæ ex laudibus & inuocatõibus dei componit. Idcirco subiungit: Laudãs inuocabo dñm, cuius inuocatõis fructus & effectus subiungit: & ab inimicis meis saluus ero. Cũq̃ ad exaudiendum inclinet: ipse quoq̃ inuocat ex hoc q̃ orans vere fatet se magnis & varijs periculis, tribulatõibus, miserijsq̃ circũdatum, rectè in psalmo isto subiũgit. Circũdederũt me dolores mortis. Præterea ad istũ dilectõis effectũ spectãt, & alij plures psalmi, saltẽ p parte, aut quãtũ ad aliqs suos versus, vt psalmus. Queadmodũ desiderat ceruus ad fontes aquaꝝ. Itemq̃: Quãm dilecta tebernacula tua dñe virtutum. Et item: Dilexi qm̃ exaudiet dñs. Item: Iudica me dñe qm̃ ego in innocentia mea ingressus sum, V bi subsequit: V re renes meos & cor meum.

Ioh̃.4. Psal.12. Cantic.3. Psal.17. Ibidẽ. Daniel.4. Daniel.9. Psal.17. Ibidẽ. Ibidẽ. Psal.41. Psal.84. Psalm.25. Ibidem.

Psalm. 25 meum. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitatiõis gloriæ tuæ. Psalmus quoq; D
Psalm. 72 Quàm bonus Israel deus. In q̃bus oĩbus & cõsi milibus incalescat mẽs n̄ra, vehemẽtiq; impetu
ferat in sup̃deliciosissimũ illud obiectũ, dulcissimũ & suppulcherrimũ deũ, qui prorsus incom
parabilr̃ est amãdus. Cuius supmũdissima essentia est bonitas penitus infinita, amabilitas pu-
rissima, dulcedo immẽsa, cuius vniuersæ bonitates, amabilitates, dulcedinesq; creatę, q̃ntũli-
bet magnę & intẽsæ sunt veluti q̃dã p̃modici riuuli, obscuri radioli ac tenues vmbrę. Ipsam er
go intẽtissimè diligamus, & instar ebulientiũ aquaꝝ, q̃ prę feruore sese extra se & supra iactãt
moxq; in seipsas resiliũt, feruor sanctę charitatis corda n̄ra supra se moueat, in extasim vertat,
in primũ & summũ illud amabile incõparabilr̃ amplectẽdũ, strictissimè retinendũ erigat atq;
Psalm. 41 stabiliat, & ita sicut desiderat ceruus à venãtibus fatigatus veneno, accẽsus siti, arescẽs ad fon-
Psalm. 62 tes aquaꝝ, sic aiæ n̄rę in deserto seculi huius, in corpe isto mortali, tanq̃ in terra deserta, in via
& inaquosa afficiant, sitiãt, & aspirẽt ad suũ supdignissimũ creatorẽ, vt sic vnusq̃sq; etiã in p̃-
Psal. 41. pria p̄sona ex s̄nia dicat. Sitiuit aĩa mea ad deũ fontẽ viuũ. O q̃n veniã & apparebo añ faciem,
Cantic. 1. dei, nõ abijciẽdus ab illa tanq̃ vas putredinis, velut vas iræ, sed fine fine mãsurus cũ ip̄a. Et oscu
Cantic. 8 let me osculo oris sui. Apphendãq; illũ & deosculer, & de cętero nec velim, nec valeã separa-
ri à deo salutis meę. Heu me miseꝝ, vilẽ, & fœdũ, q̃ hæc sacratissima & feruẽtissima verba psal
Esa. 1. moꝝ istoꝝ totiẽs distracto & frigido corde pronuñtio. Væ filijs sceleratis, qui ad carnalia &
terrena, ad caduca, vana, & impeditiua salutis tã proni & seruidi sunt. Ad hoc vero superp̄stã
Hiere. 48 tissimũ bonũ, desides, gelidi, & ignaui, negligẽtes, somnolẽti, pigri, & sine sapore etiã in diui-
nis. Sed resipiscamus, & erubescat cor n̄m, recolẽs q̃ maledictus sit q̃ opus dei p̄ficit neglige
Psalm. 12 ter, ac toto conatu clamet ad deũ: Vsquequo dñe obliuisceris me in finẽ, ac cętera verba psal- E
Psalm. 41 mi illius. Interim dum in isto detinemur exilio sint nobis lachrymæ nostræ panes die ac no-
cte deplorãdo præsens exilium, & peccata quæ in ip̄o incidimus, & suspirãdo & beatissimam
illam æternalem deitatis p̄sentiã & aspectum, quæ desiderãtissima beatitudo prę cunctis cæ-
teris incomparabiliter est optãda, exquirenda, ac postulanda.

¶ Prosequutio de ignitis affectibus charitatis prætactoꝝ psalmoꝝ.

Psalm. 41 Psalmos prætactos: Queadmodũ desiderat ceruus, & Quàm dilecta, ac quosdã confi-
Psalm. 83 miles aliq̃ sanẽ ad l'am scriptos de vehemẽtia desiderij q̃rundã deuotoꝝ Israelitaꝝ in
Babylonica captiuitate, olim suspirãtiũ ad reædificationẽ & inspectionẽ tẽpli dei, in
Hier'm, atq; ad cultũ dei in illo. Q̃d si deuotissimi q̃dã p̄phetæ ac dei cultores, tã ardẽ
Psal. 64. ter suspirabãt ad repatationẽ & visionẽ tẽpli illi' tp̄alis & terreni in q̃ nõ nisi modico tpe pote
rãt p̄manere, orare, sacrificare, ac deũ laudare, de q̃ re etiã tractat Te decet hymn' de' in Syon
q̃d reputabãt tã gloriosum ac grãde, vt in psalmo illo subdat. Btũs quẽ elegisti & assumpsisti:
inhabitabit in atrijs tuis. Replebimur in bonis dom' tuæ, s̄ctũ ẽ tẽplũ tuũ mirabile in æq̃tate.
quã freq̃ntissimè suspirarem', & meritò æstuarem' ad instaurationẽ plenã ruinæ cœlestis Hie
rusalẽ, ad ædificationẽ triũphãtis eccl'iæ, ex nobisip̄is ac alijs electis fidelib' ad ingressum ac mã
sionẽ in paradiso illo cœlesti, in cœlo empyreo, ad societatẽ ciuiũ sup̄noꝝ, & oĩm angelicoꝝ
spirituũ ad p̄manẽdũ ibidẽ, nõ ad aliq̃tulũ tp̄s, s; vsq; in sempiternũ, ad cõtẽplandũ deũ deoꝝ
nõ p̄ fidẽ & speculũ, & p̄ creaturã subiectã, & gr̃æ relucẽtiã p̄obscurã, sed ad i spiciẽdũ sup̄spe
ciosissimũ oĩm creatorẽ æternal', faciat, cũ i æstimabili suauitate & gaudio, cũ cõtentatõe & F
Matth. 5 assecuratõe imobili. Ad hoc igit indefesse feruẽtissima affectõe acceleremᵉ, gemam', & lachry
Psalm. 83 mose orem' puritati & oĩ spirituali p̄fectui strẽnue isudãtes. Et ẽm bti mũdo corde, q̃m ipsi deũ
videbũt. Felices q̃ tal'r cõcupiscũt i atria p̄fis btõꝝ, ad thronũ gl'ię, ad regionẽ lucis æternę &
increatæ, atq; p̄ vehemẽtia & ardore tã mũde ac spirital' cõcupiscẽtiæ deficiũt .i. corpalib' vi
rib' destituunt, ad raptũ extasim p̄tingẽtes, siq; in diuitias gl'iæ p̄ mysticæ theologicæ cõtem-
platione q̃tũ in isto fieri valet exilio, absorbent. Deniq; tã dulce ẽ hoc, vt cor exultet, & p̄ io-
cũditate q̃si extra se saliat in deũ viuẽtẽ. Fiat q̃q; redũdãtia tãta in partẽ sensitiuã, vt etiã caro
Psalm. 27 in eodẽ lætet p̄ participationẽ & q̃ndã alacritatem in deitatis obsequio. Prout in alio dr̃ psal
Psal. 62. mo. Et refloruit caro mea. Et rursus in alio: Sitiuit in te aĩa mea, q̃ multiplr̃ tibi caro mea. Præ
Nume. 24 terea Numeroꝝ libro narrat: Queãdmodũ Balaam vidẽs Israelẽ in tabernaclis tẽtorijsq; mo
rãtẽ. Quàm pulchra (inq̃t) tabernacula tua Iacob, tẽtoria tua Israel, vt valles nemorosæ, vt or
ti iuxta fluuios irrigui, q̃ & cõpunctus. Moriat (inq̃t) aĩa mea morte iustoꝝ, & fiãt nouissima
mea hoꝝ s̄ilia. Si tã decoræ fuerũt papiliones, mãsiones, & casulæ carnaliũ Israelitaꝝ in solitu
dine collocati, tamq; amabiles & dilectæ, quàm indicibilr̃ & incomparabilr̃ pulchriora sunt
tabernacula illa supercœlestis ac supermundanæ Hier'm, de quibus in Euangelio deprom-
psit saluator: In domo patris mei mãsiones multæ sunt. Et denuo: Facite vobis amicos de mã
Johan. 14 mona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Has mansiones or-
Luc. 16 dinum angelicorum, ad quas homines electi secundum differentias meritorum suorum assu-
Psalm. 83 munt & perducunt, fidel'r cõtẽplemur, feruide diligamus, assidue cupiamus, dicentes. Quàm
Esa. 6 dilecta tabernacula tua domine virtutum, i. ô tu deus sabaoth, deus virtutum cœlestium, do-
mina-

minator oĩpotẽs princeps exercituũ ſupnoꝝ, q̃ chara, q̃ diligẽda, q̃ vehemẽter dilecta ſunt
A nobis ꝑtacta tabernacula curiæ tuæ cœleſtis ac regni, electis parati ab origine mũdi. Vñ te- Mat. 25.
ſtatus eſt ſanctus apl'us. Scimus qm̃ ſi terreſtris domus huius noſtræ habitatiõis diſſoluaꝛ, ꝙ 2. Cor. 5.
ædificationẽ habemus à deo domũ nõ manufactã in cœlis. Vbi vt beatus q̃q; Thomas apl'us
faſſus eſt, innumerabilia extãt palatia, ab initio ſeculi ꝑparata, q̃ fidei ꝑtio & eleemoſinis cõ-
parãtur. Ad hoꝝ ingreſſum flãmeſcit, feruet & ſtillat ſpũs & oculus noſter, q̃ q̃uis ꝑ deſide-
rio affligaꝛ, iuxta q̃d ſcriptũ eſt. Spes q̃ differꝛ affligit animã. Nihilominus ex certa ſpe ac fi- Prouer. 13.
dei ſpeculatione ꝑtingẽdi ad beatitudinẽ tãtã, cor noſtrũ & caro exultãt in deo viuo. Nẽpe Psalm. 83
ad primũ hoꝝ ꝑtinet illud pſalmi. Heu mihi q̃a incolatus me⁹ prolõgatus ẽ. Et q̃d dixit vas Psal. 119.
electionis. Infelix ego hõ, q̃s me liberabit de corpe mortis huius? Ad ſecũdũ vero illud pſal- Roma. 7
mi alterius. Lætatus ſum in his q̃ dicta ſunt mihi, in domum dñi ibimus. Sic & anni q̃bus Ia Psalm. 121
cob ſeruiuit pro Rachael pauci & breues ſibi ꝑ amoris magnitudine videbãtur. In re nãq; op Gene. 29.
tata cõſiderari põt amabilitas & ꝑtioſitas eius, ſic'q; pro ea magni & diurni labores æquani-
miter tolerãtur. Propter q̃d nullus labor durus, nulla paſſio grauis, nullũ tp̃s longũ videri de
bet, q̃bus æterna beatitudo mereꝛ & obtineꝛ. Neq; eñ cõdigne ſunt paſſiones tp̃is huius ad
gloriã illã futurã. Ex q̃ cõſideratõe deprõpſit apl's. Id q̃d in p̃ñti eſt momẽtaneũ & leue tribu Roma. 8.
lationis nr̃æ, ſupra modũ in ſublimitate æternũ gloriæ põdus opatur in nobis. Cũ itaq; tam 2. Cor. 4
deſiderabilia & dilecta ſint dñe tabernacula tua, merito pſallim⁹ & fatemur. Beati q̃ habitãt Num. 24.
in domo tua dñe. Sed q̃a ad hoc ꝓpriis viribus ꝑtingere nõ valem⁹, imò g̃ræ tuæ indigemus Psalm. 83
auxilio, recte ſubiũgo. Beatus vir cuius eſt auxiliũ abs te. Et iuxta hũc mũdũ in pſalmis cõi- Ibidẽ.
B ter pulcherrima extat cõnexio ſenſuũ, ſi q̃s intus perſpiciat ſapiẽtiæ radio perluſtratus

¶ De aliis multis pſalmis ad iſtũ charitatis affectũ ſpectãtibus.

AD prætactũ charitatis feruorẽ pertinẽt pſalmi. Dñs illuminatio mea. Ad te dñe cla Psalmi
mabo deus meus ne ſileas à me. Exaltabo te dñe qm̃ ſuſcepiſti me. In te dñe ſpera- ſeq̃ntes re
ui nõ cõfundar in æternũ, quãtũ ad aliq̃s ſuos verſus. Benedicam dñm in omni tem quirantur
pore. Dixi cuſtodiã vias meas, vt nõ delinquã in lingua mea. Iudica me deus & diſ- ex tabula
cerne cauſam meã. De⁹ auribus noſtris audiuim⁹. Deus noſter refugiũ & virtus. Deus in no alphabeti-
mine tuo ſaluũ me fac. Miſerere mei deus miſerere mei. Nõne deo ſubiecta erit anima mea. ca.
Deus deus meus ad te de luce vigilo. Te decet hymnus deus in Sion. Iubilate deo oĩs terra,
pſalmũ dicite nomini eius. Deus in adiutoriũ meũ intẽde. In te dñe ſperaui non cõfundar in
æternũ, in iuſtitia tua libera me & eripe me. Voce mea ad dñm clamaui, voce mea ad deum
& intendit mihi. Qui regis Iſrael intẽde. Inclina dñe aurẽ tuã & exaudi me, qm̃ inops & pau
per ſum ego. Venite exultemus dño. Pſalmi q̃q; q̃ꝝ exordiũ eſt. Cãtate dño cãticũ nouum,
& c. & pſalmus. Iubilate dño oĩs terra. Benedic aĩa mea dño, & oĩa quæ intra me ſunt. Para-
tum cor meũ deus. Laudate pueri dñm. Dilexi. Credidi. Et multi verſiculi pſalmi. Beati im-
maculati. Lætatus ſum. Dñe probaſti me. Bñdictus dñs de. Exaltabo te dñe de⁹ meus rex, ac
cæteri pſalmi ſequẽtes ad dei ſpecial'r ꝑconiũ ꝑtinẽtes. Nec ſolũ hi pſalmi, ſ; & alii multi, nõ
ꝙ ſinguli, ſed ꝙ multi verſus eoꝝ ĩcludãt, ꝑcipue diuini amoris affectũ, q̃uis nõ oẽs ĩcludãt
talẽ affectũ ĩmediate & illicitiue, imò q̃dã pſalmi ac verſus includũt hũc virtual'r & mediate
aut cõcomitãter, vel cauſaliter, ſeu p redundãtiã quãdã, quẽadmodũ pſalmi tractãtes de bñ-
ficiis dei, q̃ꝝ cõſideratio charitatẽ accẽdit, auget, cõſeruat. Similiter pſalmi & verſus de do-
nis & promiſſionibus futuræ felicitatis cõſcripti. Attñ gratũ eſſe deo de bñficiis ſuis, & ſup eis
ac bonis ꝓmiſſis in cœlo, elicitiue & ĩmediate ꝓcedit ex virtute morali, q̃ dr̃ gratitudo, atq;
ex latria. Vtrũq; vero ꝓcedit ex charitate ĩperial'r & diſpoſitiue. Quãto eñ q̃s plenius dili-
git deũ, tãto libẽti⁹ reminiſciꝛ bñficioꝝ ipſius cũ g̃raꝝ actiõe, & ꝓmiſſa ipſius ſpeculaꝛ cũ aſ
piratiõe affectuoſa. Deniq; idẽ nũero actus ex diuerſis virtutib⁹ põt oriri, ſic'q; plura genera
cõpũctionũ, & piaꝝ affectionũ in eodẽ pſalmo ac verſu q̃unt notari, includi, ardere, ſicut &
C dare eleemoſynã ꝓcedit ex charitate, ex pietate, ex liberalitate, ex iuſtitia quoq; & obedien
tia, ſi fiat ex promiſſione & ſuperioris cõmiſſione, & rurſus ex latria ſi detur pro cõſtruenda
eccleſia, vel altari. Et q̃to actus ex pluribus ac eminentioribus originatur virtutibus tanto
plus meritorius & complacentior deo eſt.

¶ Qualiter primũ pſal. ex diuerſis virtutibus ac variis conſideratõibus poterimus ꝓnũtiare.

QVoniã tota hominis vita ad verã eſt beatitudinẽ ordinãda. Poteſt totus hic pſal
mus p modũ doctrinæ exponi ac legi dicẽdo. Btũs vir q̃ nõ abiit in cõſilio impioꝝ Psalm. 1.
tanq̃ dicaꝛ. O hõ, beatitudinẽ natural'r cupis, & verã fœlicitatẽ quã ꝓmittit deus
in ſcripturis, ex fide cognoſcis & appetis. Idcirco attẽde qualiter ad illam q̃as
pertingere, id'q; in primis aduerte, quod ab illa te nil elongat & impediat niſi peccata tua.
Hinc dicere habes. Beatus vir q̃ nõ abiit. i. à deo nõ receſſit in cõſilio ĩpioꝝ ac q̃eſcẽdo prauis Ibidẽ.
ſuggeſtionib⁹ dæmonum, hoĩm'q; maloꝝ. Sed in lege dñi volũtas eius. i. deliberata volũtate
adhæſit ac obediuit ꝑceptis legis diuinæ, q̃d quàm fructuoſum ſit ſubditur. Et erit tanquam

lignum q̃d plãtatũ est secus decursus aquarũ. Cũq; opposita ad inuicẽ cõparata clarius agnos- D
cant, apte de iniq̃s subiũgit. Nõ sic impij nõ sic. Deniq; hęc psallẽdo, tibijpsi applica hãc do-
ctrinã, felices reputa eos q in inocẽtia pmãserũt, nec aduersarijs suæ cõsenserũt salutis, atq;
teipm cõtẽne, deplãge, castiga, eo q̃ totiẽs suggestiõibus dæmonũ, vanitatib⁹ mũdi, tẽtatio
nibus carnis, motibus improbe volũtatis ac vitiorũ cõsensisti, de cætero q̃q; ab his cauere &
abstinere propone ac satage, impiorũ leuitatẽ, instabilitatẽ, inq̃etudinẽ prorsus deuita. Insu
per sapiẽter pẽsando, q̃ vehemẽter & ineffabiliter pctã noceãt homini, q̃ maxime etiã virtu
tes expediãt ei, q̃ viles & miseri sint iniqui, potissime q iã æternaliter sunt dãnati, q̃ itẽ laudã-
di ac digni creatori suo fideliter obsequuntur, psertim q æternã iã beatitudinẽ sunt adepti,
psalle & dic ex intimo & cõpunctissimo corde. Beatus vir q nõ abijt in cõsilio impiorũ, &c.
Psal. 1 Sic'q; reproborũ & intimoratorũ abhorre cõsortia, & obediẽtibus deo q indesinẽter & corã
illo solicite cõuersant sectare vestigia, vt moriaris morte iustorũ, & fiat nouissima tua horũ si
Num. 34. milia. Sic legẽdo & canẽdo hũc psalmũ affectũ cõpunctionis, motũ contritionis, eleuationẽ
cõtemplationis, timorẽ salubrẽ, zelum iustitiæ, emẽdandi ac proficiendi propositũ cõcipi
es & habebis, erit'q; grãdis & multiplex tua deuotio, psallẽdo demũ studebis, ac teipm in pri
mis salubriter iformabis. Pręterea iuxta modũ hũc alij multi psalmi sunt decãtãdi, videlicet
Psalm. 14 psalmus. Dñe q̃s habitabit in tabernaculo tuo. Ad q̃d ipsemet propheta diuinitus inspiratus,
respondit. Qui ingredit sine macula, & operat iustitiã, &c. Ex q̃bus versiculis discimus quid
vnicuiq; homini necessariũ sit ad salutẽ, ideo si saluari optamus, curemus hęc oĩa adimplere.
Hoc ẽ sine macula ingredi. i. sine labe culpæ mortalis domũ dei intrare, interiora nr̃a exami
nare, p viã salutis incedere, & opari iustitiã, custodiẽdo pcepta decalogi, q̃ sunt de actib⁹ iu-
stitiæ, sic'q; de ceteris virtutũ actibus, q in psalmo isto tãgunt, vt simus synceri, veraces, neq̃-
quã dolosi, nec proximis aliq̃ mõ nociui. Itaq; dũ psalmũ istũ proferim⁹, deũ cordialiter de- E
precemur, vt gratiose tribuat nobis pagere, ac intime doleamus q̃ nõ solũ ista nõ fecim⁹, ve-
rũ etiã vitia his bonis cõtraria frequẽter, ænormiter'q; patrauim⁹. Præterea sicut hic psalm⁹
Psalm. 13. tractat de actib⁹ virtuosis necessario exequẽdis, sic psalmus ille. Dixit insipiẽs ĩ corde suo, a-
Psal. 52 git de vitijs necessario euitãdis, vt nec cogitatu nec factu negem⁹ deũ aut puidẽtiã ei⁹, pro-
Iob. 12 ut scriptũ ẽ de q̃busdã. Audacter puocãt deũ. Itẽ'q;: Dicũt se nosse deũ, factis aũt negãt. Cõ-
Titum. 1. tra q̃rũ insipiẽtiã & incõsiderationẽ subiũgit. Dñs de cœlo pspexit sup filios hoĩm, &c. q̃ nõ
Psal. 13 obstãte tã intimorate ac impie, tãq; irreuerẽter & viliter plurimi viuũt ac ambulãt corã deo,
quasi nõ sit oĩm iustus iudex. Nẽpe q̃a nõ cito profert iudiciũ, absq; vllo timore filij hominũ
peccãt, prout in psalmo isto describit. Hinc psalmũ istũ canamus nosipsos deflẽdo, q̃ tales ex
titimus. Proximis q̃q; adhuc taliter puaricãtibus cõdolẽdo. Sic'q; humani gñis deploremus
peccata, & exoremus pro oĩbus. Insuper iuxta affectũ hũc dicẽdus est psalmus ille. Saluũ me
Psal. 11 fac dñe, qm̃ defecit sanctus, qm̃ diminutæ sunt veritates à filijs hominũ. Etem̃ q̃ magis abun
Psalm. 18 dat impiorũ iniq̃tas, eo amplius boni clamare debent ad deũ vt pseruentur, nec cũ puersis p-
uertantur. Ex charitate quoq; & zelo iustitiæ debẽt optare & petere vt dñs disperdat vni-
uersa labia dolosa, & linguas magniloquas, ita vt in eis mala destruat culpæ, & nouis linguis
Prouer. 12. loquantur verba gratiæ ac salutis, quẽadmodũ in Prouerbijs legit. Verte impios & nõ erunt
vt fuerant impij, q̃ si cõuerti oĩno rennuerint, cõformare nos debemus rectitudini diuinæ iu
Ibidẽ. stitiæ, cupiẽdo vt pereãt, ac cõfidẽter dicere deo. Tu dñe seruabis nos & custodies nos à ge-
neratiõe hac in æternũ. Tales q̃ppe versiculi sępissime habent in psalmis, q q̃uis nõ exprimã
tur p modũ optatiuũ aut depcatiuũ, sed p verba tẽporis futuri, virtualiter tñ sunt oratiões & F
verba bonę spei in deo, vt illud in psalmo. Asperges me hyssopo & mũdabor, &c. Vñ & sen
Psal. 50. sus est. Tu dñe seruabis nos & custodies nos, hoc est, speramus q̃ pseruabis nos à generatiõe
Psalm. 13. prauorũ, & exoramus vt ab ipsis nos pseruare & custodire digneris, ne illis conformemur in
vitijs. Amplius iuxta modũ & sensum psalmi illius. Dñe q̃s habitabit in rabernaculo tuo, can
Psalm. 14 tandum est illud in psalmo. Domini est terra & plenitudo eius. Quis ascendet in montẽ do
Psal. 24. mini, cũ tribus versibus ibi immediate sequẽtibus, q̃d totũ cãtando pensemus q̃d nobis sit ne
cessarium ad salutẽ, & q̃tum à pfectione q̃ in illis tãgit versibus simus distãtes, hoc est ab in-
nocentia manuũ atq; mũditia cordis, & à carẽtia vanitatis, omni q̃q; doloso ac illicito iura-
Ibidẽ. mẽto. Est'q; notandũ quod in psalmo illo subiũgit. Hic accipiet benedictionẽ à dño, & mi-
sericordiã à deo salutari suo. Si eñ misericordia est & diuinæ pietatis effectus, q̃ homo tan-
1. Cor. 15 tæ innocẽtiæ ac virtuositatis saluatur, quis poterit de suis virtutibus aut meritis gloriari, ex-
Hiere. 9. tolli, præsumere? & non potius cũ apostolo recognoscere ac fateri. Gratia dei sum id quod
12. Cor. 10 sum. Et rursus: Qui gloriatur, in domino glorietur. Studeamus igit pertinere ad gñationem
. Cor. 1. Psal. 24. hanc electorũ, dñm in veritate quærentiũ, & ad clarũ imò desiderabilissimum diuini vultus
aspectũ, ad quẽ nemo nisi purgatissima mente valet pertingere.

¶ De aliquibus psalmis moralibus, & optimis documẽtis plenis, q mẽte cõ-
puncta, deuota, grata, iocunda, alacriter sunt cantandi.

A ADuerte & recole à quãtis periculis & aduersis, à quãtis tẽtationibus, insidijs, laq̃is,
& pctis te deus eripuit, pseruauit ac liberauit. Sicq̃ cũ omi gratiarũ actiõe & spiritali
lætitia, deuotissime profer. Bñdicã dñm in omi tpe, semp laus eius ĩ ore meo. Nec Psalm. 33
opres teipm laudari nisi in deo, à q̃ datũ est, & cõseruat qcqd in te ẽ aut eẽ pôt lau-
dabile, & sic psalle. In dño laudabit aĩa mea. Et qa ad laudãdũ altissimũ tu solus non sufficis, Ibidẽ.
nec satis est tibi vt tu solus sis deo gratus, accept⁹ & saluus. Hinc & proximos admone. Ma-
gnificate dñm mecũ, &c. Qualiter aũt ad tãtã grãm perueniat, ostẽdit psalmista exẽplo sui. Ibidẽ.
Exquisiui inquiẽs dñm, nec frustra, qm̃ exaudiuit me, idcirco cõsulo vobis. Accedite ad eũ p
mẽtis cõuersionẽ, & illuminamini, cũ ipe sit lumẽ verũ, illuminãs omnẽ hoiem ipm fideliter
inuocãtẽ. Iuxta hũc modũ totus hic psalmus, doctrinis, admonitõibus, pconijs dei, est plen⁹
Hinc iuxta hortamẽta ipsius conemur gustare, & p experiẽtiã contemplari, q̃ dulcis sit dñs Iohan. 1 Psalm. 33
aspernãdo delectamẽta carnalia, & oẽm cõsolatiũculã vilẽ, ipmq̃ creatorẽ sup oĩa sinceriter
cõtẽplãdo, feruẽter amãdo, reuerẽter colẽdo, & omi felicitati, pfectioni, ac gloriæ eius totis
pcordijs cõgratulãdo, nec tribulatiõib⁹ superemur, pẽsantes hũc versum. Multę tribulatões Ibidẽ.
iustorũ, q̃ & celeriter finiunt & æquanimiter tolerate, æterna cõsolatõe remũerant. Pręterea
secũdũ hos affectus, modos, & sensus, decãtãdus est psalmus. Noli æmulari in malignãtibus
In cuius exordio admonemur nõ torqueri inuidia de ipiorũ psperitate, q̃ breuis & fallax est, Psal. 36.
sed sperare & delectari in dño, q in psenti suos electos aduersis exercet, purgat & saluat. In
hoc itaq̃ psalmo pulchre distinguit pphet a inter iustos & impios, inter electos & reprobos
diuersitatẽ meritorũ ac pmiorũ iporũ describẽs. Dũ ergo hũc psalmũ dicturus es, zelũ assume
B iustitiæ, atq̃ diuinę iustitiæ iudicio, te cõforma, mẽte tuã in arce speculatõis cõstitue, sicq̃ al
ta cõsideratõe perpẽde, q̃ vana, instabilis, periculosa, dãnabilis, sit iniustorũ prosperitas, qui
spreto ac derelicto creatore ac saluatore suo summo, vtiq̃ infinito & prorsus incõparabili
bono excæcatã ac miserã mẽtẽ suã in his carnalib⁹ & terrenis defigũt, nõ pẽsantes illud aplĩ:
Quæ sursum sunt sapite, vbi Chr̃s ẽ in dextera patris, q̃ sursum sunt q̃rite, nõ quæ sup terrã.
Hoc põderãtes tãto plus vilipẽdamus oẽm prosperitatẽ terrenã, hoiesq̃ carnales tpali pro- Coloss. 3.
speritate flotẽtes, scd̃m q tales, q̃to certius scimus quã celerrime defluẽt ac peribũt, q̃ distri-
ctũ iudiciũ imminet eis, & q̃ intolerãda dãnatio, q sibijpsis q̃tidie, imò assidue grauissime no
cẽt, & pœnas accumulãt sempiternas. Cõtra sapiẽtialiter contẽplemur statũ & dispositionẽ
iustorũ & electorũ in seculo isto, in q̃ per aduersa purgant, donis grãe adimplent, ac virtuose
agẽdo, opulẽtissimũ sibi thezaurũ colligũt & reponũt in cœlo. Ideo eis cõformari conemur,
qui tãto sunt feliciores, q̃to plura & acriora pro deo & æq̃tate æquanimiter patiunt aduersa, Matt. 6.
improborũ quoq̃ persequutões, irrisiones, importunitates, cũ gaudio pferamus. Etenĩ Abel
esse nõ promeret, q ex Cayn malitia ad ĩpatiẽtiã cõcitat. Nẽpe q talis est, nõ perpendit fru-
ctuosum & gloriosum est Chr̃i atq̃ sctõrũ patiẽtiã, mãsuetudinẽ trãquillitatẽ, strenue imi-
tari, diuinæ quoq̃ prouidẽtiæ dispositionẽ & cẽsurã sapienter attendere, & nos ei humiliter
subdere ac cõtẽtari de ea. Amplius scd̃m hũc intellectũ & affectum decãtandus est etiã psal-
mus ille. Dixi custodiã vias meas. In cuius initio sancti prophetæ exẽplo docemur nos spũa- Psal. 38.
liter armare & pmunire per taciturnitatẽ, humilitatẽ & salubrẽ cõpunctionẽ, aduersus pra-
uorũ insultationẽ, criminationem & insectationem. Sicq̃ incalescere deitatis amore, ac dñm
inuocare, vt præstet nobis vitæ nostræ breuitatem, substantiæ nostræ fragilitatẽ salubriter
considerare, & totã spem, expectationem & affectionem nostram collocare ac fixam tene-
re in ipso. Itaq̃ psalmum hunc cum ingenti cõpunctione, inflammatione, circumspectione
cantemus, memores mortis fragilitatis, imò & multiplicis præuaricationis ac negligentiæ
nostræ, Ideoq̃ veniam & gratiam humilime deprecemur, sicut in versibus huius psalmi op-
time continetur. Carnalium quoq̃ & auarorum hominum insaniam denotantes, miseran-
tes & deplorantes. Insuper ex zelo iustitiæ & pro proptia cautela depromere debemus con-
C tra quemcũq̃ iniquum, imò & ad deprehensionem propriam, in quantum vitiosi extitimus
psalmum illum. Quid gloriaris in malitia, Psalmum quoq̃ illum sequentem. Dixit insipiens Psalm. 51
in corde suo, similiter psalmum illũ. Si vere vtiq̃ iustitiam loquimini, itemq̃ psalmũ. Quam Psalm. 52
bonus Israel deus, in quo psalmo propheta compendiosissime disputat cõtra negantes pro- Psalm. 57
uidentiam dei, & impiorum vanitatem, disperitionem, cõdemnationemq̃ probat. Deinde Psalm. 72
in deo mentem suam recolligit & accendir, protestans totum bonum suum in illo consiste-
re. Specialiter demum possunt hęc legi contra iniquos, qui persequuti sunt Christum in car
ne mortali, quemadmodum etiam psalmus. Deus vltionum dominus, similiter psalmus ille. Psalm. 93
Deus laudem meam ne tacueris, qui ad literam de Christi traditore Iuda conscriptus est, sed Psal. 108.
& psalmus ille, Eripe me domine ab homine malo. Psal. 139.

¶ De psalmis in persona iusti conscriptis, qui ex affectu congratula-
tionis & inuitationis, ac ædificationis, gratiarũq̃ actio-
nis sunt proferendi,

Cum

Ephes.6. CVm in medio laqueorum & tentationum versemur, vbi non est nobis principalis aut D
sola colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed præcipua incessabilis, imò &
periculosissima pugna contra inuisibiles, crudelissimos, callidissimos, atque innume-
rabiles nostræ salutis hostes, aereas potestates, aut etiam visibiles inimicos potest
Psal.3 vnusquisque fidelis pia querela, & admiratione non parua ad dominum exclamare: Domine quid
multiplicati sunt qui tribulant me, imbecillē, & fragilem, quorum vnus me facile posset deijcere
qui inter se præsumptuose affirmant. Non est salus ipsi in deo eius. Ad quod vir iustus in tri-
bulationibus constitutus, blande loquitur deo. Tu autem domine susceptor meus es, gloria
mea, & exaltans caput meum, quæ sunt verba bonæ spei ad deum, imò & magnæ familiarita-
tis & charitatis ad ipsum, sicut & istud quod subditur: Non timebo milia populi circūdantis
Psal.4 me. Simili sensu in persona deuotæ personæ potest proferri psalmus: Cum inuocarem exau-
diuit me deus iustitiæ meæ, qui in aduersis dedit mihi patientiam meam, sicut subiungitur: In
tribulatione dilatasti mihi, hoc est, tu domine in afflictionibus meis largitus es mihi consola-
tionem, roborationem, illuminationemque tantam vt cor meum specialiter dilatatū sit ad sus-
cipiendum & patiendum plura ac grauiora aduersa, & expansum in te in delicijs charitatis.
Quod cum ita sit, cur ó filij hominum graui corde ad carnalia & terrena depressi diligitis va-
nitatem magis quàm summam & incommutabilem veritatem, & quæritis mendacium, excu
cusando vos fallæ, cum tamen deus altissimus tam pronus sit exaudire, indulgere, succurrere, E
bonaque gratiæ tribuere in præsenti, & bona gloriæ in futuro, sicut & ego in meipso expertus
sum, & in sanctis suis sæpissime ac copiosissime monstrauit, per quod meritò conformari de-
betis in fide, stabiliri in spe ac diuino accendi amore. Hinc quemcunque sanctorum vobis in
exemplar propono, dicendo: Et scitote quoniam dominus sanctum suum mirificauit, hoc ē,
innumerabiles sanctos per præclara miracula & innumerabilia signa supernaturaliter hono-
rauit, ac honorandos ostendit, qui testes sunt fidei nostræ, ita vt nosipsos qui credimus tot nō
Hebre.12. simus, quod veritatis testes habemus. Iuxta illud Apostoli. Ideo & nos tantam habentes no-
bis impositam testium nubem, ad quorum imitationem vos hortor: Irascimini & nolite pec-
Psalm.5. care. Denique eodem sensu legendus est psalmus: Verba mea auribus percipe domine, in quo F
præmittitur oratio, & verba boni propositi subiunguntur. Verbum etiam bonæ spei cū sub-
ditur: Mane exaudies vocem meam. Deinde dei iustitia, sanctitas, zelusque æquitatis, & vltio
Psal.2 iusta in impios, in hoc Psalmo tanguntur & commendantur, vt attendamus qualiter in san-
Lucæ.2 ctitate & iustitia oportet nos ei seruire cum omni reuerentia ac timore & cætera. Iuxta hunc
modum, cor mundum (cui datur etiam in hac vita, deū videre per speculum in ænigmate,
estque optimus ac certissimus scripturæ interpres) formare sibi potest varios intellectus, & affe
ctus in omnes psalmos, imo in omnia quæ videt, audit, legit, aut cantat, adiuuante domino no
stro, qui est super omnia deus gloriosus, sublimis, & benedictus in secula, Amen.

COMMENTARIORVM IN PSALTERIVM FINIS.

A
VANDO ex priſcis patrum inſtitutis, ſancta ac uniuerſalis dei eccleſia, cātica aliquot ex ueteris nouiq; inſtrumēti libris deſumpta, haud ſecus pro ſynaxi diuina ac pſalmos Dauidis aſſumpſit: placuit & eorūdē pij patris Dionyſii Cart. clariſſimam ſimul & deuotiſſimam interpretationem pſalterio ipſi coniūgere, quò habeāt ſimplicioris literaturæ clerici (quorum capacitati ſimplici theologico ſtilo hic pater ſeruire, quàm anxijs moroſisq; maluit) eorū omniū quæ loco pſalmorum concinūt aut legunt facilem & perſpicuum interpretem. Vt ſpiritu ſimul (hortatore Paulo) & mente orātes ſint. Habes itaq; hic diuinorum librorum ſtudioſe, cāticorum ueteris teſtamenti: nempe Confitebor, Ego dixi Exultauit cor meum, Cantemus domino, Domine audiui, Audite cœli, Benedicite, ac noui: Magnificat, Nunc dimittis: Athanaſii, Quicūq; uult ſaluus eſſe: Ambroſij & Auguſtini, Te deum laudamus, lucidam & claram interpretationē, Gaude fruere gratus eſto & Vale.

COMMENTARIVS IN

CANTICVM II. FERIAE

¶ Argumentum.

Euelante ſpiritu ſancto præuidit propheta, q̄ grata eſſe deberet primitiua eccleſia, quæ ex Iudæis præcipue erat collecta: imò tota eccleſia militans, ſeu quilibet ueraciter Christianus dño ſaluatori pro uniuerſis beneficijs eius. De hac igitur gratiarū actione uaticinatur, & ait: Et dices tu ò eccleſia ſeu quilibet ad Chriſtū conuerſe in die illa tempore gratiæ, quando fuerint tibi exhibita atq; impleta beneficia & myſteria Chriſti.

B

¶ Expoſitio cantici literalis.

1 ONFITEBOR tibi domine⌋ Chriſte, ſaluator, Emmanuel, Eſa.12.
gemina confeſſione: uidelicet laudis tuæ, & propriæ culpæ.
Itaq; confitebor tibi. i. laudabo te, & accuſabo me. ⌊quoniam
iratus es mihi.⌋ non modo, quia ſubiūgitur: conuerſus eſt fu
ror tuus & conſolatus es me. Iratus es ergo mihi. i. ad tempus
uidebaris mihi iratus propter mea peccata, quando permiſi-
ſti me ſubiacere malis pœnæ & culpæ uidelicet ante primū
tuū aduentū ſeu incarnationē. Tunc eñi dæmon uehemēter
præualuit mundo, & populus Iudæorū in magnis ſæpe tribu
lationibus fuit. Sancti eñi uiri multum cruciabātur, propter
dilationē aduentus Meſſiæ. ⌊conuerſus eſt furor tuus.⌋ i. ri-
gor tuæ iuſtitiæ in manſuetudinē uerſus eſt, ſine tua mutatio
ne. ⌊& conſolatus es me.⌋ aſſumendo naturam humanā, & ueniendo ad me, tuaq; paſſione li-
berando me de poteſtate diaboli, de captiuitate peccati, & morte perenni. Hoc eſt quod ceci-
nit Zacharias: Benedictus dñs deus Iſraël, quia uiſitauit & fecit redemptionē plebis ſuæ. Et Sy Luc.1.
meon iuſtus: Nunc dimittis ſeruū tuū dñe ſecundū uerbū tuū in pace. Quia uiderūt oculi mei Luc.2.
ſalutare tuū. De ſanctiſſima quoq; uidua illa Anna ſcriptū eſt: Et hæc ipſa hora ſuperueniens
(quando uidelicet infantulus Ieſus à uirgine matre in templo eſt oblatus) confitebatur dño, & Eodem.
C loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionē Hieruſalē. Qualiter aūt primitiua Actu.19.
eccleſia confitebaẜ dño, in Actibus Apoſtolorum ſcribiẜ. Inſuper quilibet nōſtrū poſt ſuā con
uerſionē dicere pōt hūc uerſum in ſua perſona, hoc modo: Cōfitebor tibi dñe qm̄ iratus es mi
hi. i. iratus fuiſti quando peccaui: conuerſus eſt furor tuus. i. iuſtis tormētis me ſubtraxiſti, cle-
menter parcēdo, & cōſolatus es me, gr̄am refundendo, ueniā pollicendo, aīam meā ſecretius læ
2 tificando ¶ Ecce deus ſaluator meus⌋ i. deus creator meus ac iudex, factus eſt frater meus, Baruch.3.
ſaluator & aduocatus, atq; inter nos uiſibiliter cōuerſatus: iccirco, ⌊fiducialiter agā⌋ i. cū ma-
gna fiducia operabor quæ dei ſunt, immobiliter ſperās nihil ad ſalutē neceſſariū mihi ab ipſo
negandū, q tanta pro mea ſalute aſſumpſit, fecit ac pertulit, ⌊& nō timebo,⌋ inordinato timo-
re: de quo in Prouerb. habeẜ: Iuſtus quaſi leo cōfidens abſq; terrore erit. Non ergo timebo ti- Prouerb. 28.
more carnali, mundano, aut pure ſeruili: ſed diuino, caſto, ac filiali, de quo Salomon loquiẜ: Bea
tus homo q ſemper eſt pauidus. De quo & in Eccleſiaſtico legiẜ: Si nō in timore dñi tenueris te Eodem.
inſtanter, cito ſubuerteẜ domus tua. Ideo aūt fiducialiter agā & nō timebo. ¶ Quia fortitudo Eccl.27.
3 mea & laus mea dñs⌋ i. ipſe dñs deus omnipotens me confortat, in ipſo confido, ipſum laudo,
nō meis uiribus, ſed eius auxilio ſemp innitor, quēadmodū Hieremias ait: Dñe fortitudo mea, Hier.16.
& refugiū meū, & robur meū in die tribulationis meæ. Omnia igiẜ poſſum, in eo qui me cōfor- Phil.4.
tat, nec aliquē præter eū timebo, ſicut & Dauid fateẜ: Dñs illuminatio mea & ſalus mea, quē time Pſal.26.
bo? ⌊& factus eſt mihi in ſalutē⌋ i. ſaluationē & gr̄am mihi largitus eſt, ſicut de eo angel⁹ præ- Mat.1.
4 dixit: Ipſe ſaluū faciet populū à pc̄tis eorū. ¶ Haurietis⌋ i. accipietis ò Chriſtifideles, ⌊aquas⌋

ſapientiæ ſalutaris,& dona ſancti ſpiritus,⌊in gaudio⌋.i.cũ interna lætitia,⌊de fontibus ſalua- D
Ioan 1. toris⌋.i.de thezauris ſapientiæ & ſciẽtię in Chriſto abſcõditis.De plenitudine eñi eius accepi
mus oẽs gratiam pro grã.Vel de fontibus ſaluatoris.i. de Euãgelicis Chriſti doctrinis. Vñ ipſe
Ioan.10. ait:Qui biberit ex aqua quã ego dabo ei,nõ ſitiet in æternũ.Sed aqua quã ego dabo ei,fiet in eo
fons aquæ ſaliẽtis in uitã æternã.Poſſunt quoq; ꝑ fontes ſaluatoris intelligi ſacramẽta nouæ le
gis,q̃ grãm cauſant & cõtinẽt.Ex eis nãq; tãq̃ ex fontibus riui ſacramẽtaliũ grãꝝ emanãt : Vel
Pſal.67. ſcti aplĩ primi doctores eccleſiæ.De his fontibus nr̃i ſaluatoris habeť in Pſalmo:In eccleſiis be
Apoc 22. nedicite deo dño de fontibus Iſraẽl.Ad q̃ꝝ potationẽ inuitat nos ſctũs Ioãnes:Qui ſitit, ueni-
at.Et q uult,accipiat aquã uitę gratis,⌊& dicetis in illa die,cõfitemini dño⌋.i.eũ laudate,&Chri
ſto de ſuis bñficijs gratias agite,nec aliqd uobis,ſed oĩa bona diuinæ pietati aſcribite,⌊&inuo-
cate nomẽ eius⌋.i. ex intimo cordis affectu deũ orate,ut uos cõſeruet,& creſcere faciat in omi
bono.Spũs eñi eſt deus,& eos qui adorant eũ,in ſpiritu & ueritate oportet adorare. ¶Notas 5
facite,⌋ò prędicatores Chriſti,⌊in populis adinuẽtiones eius⌋.i.myſteria diuini cõſilij,ſeu mo
dos admirabiles qbus deus genus hũanũ liberare dignatus eſt,incarnationẽ ſcilicet, paſſionẽ,
Actu 20. & cætera Chriſti myſteria.Has dei adinuẽtiones Paulus notas fecit,prout ipſe loquitur:Nihil
1. Timo.3. ſubtraxi uobis utiliũ,quo minus annũtiarẽ uobis omẽ cõſiliũ dei. Vnde & ad Timotheũ dicit:
Manifeſte magnũ eſt pietatis ſacramentũ,q̃d manifeſtatũ eſt in carne,iuſtificatũ eſt in ſpũ,ap-
paruit angelis,prędicatũ eſt gẽtibus, creditũ eſt mũdo,aſſumptũ eſt in gloria,⌊memẽtote qm̃
excelſum eſt nomen eius,⌋Nomen Chriſti,q̃d conuenit ei in q̃tũ eſt deus, uidelicet nomẽ tetra
grãmaton,oĩbus in infinitũ præfert, & ſuperexcelſum cenſeť.Nomen uero Chriſti conueniẽs
Phil 2. ratione naturæ aſſumptæ,ita excelſum eſt, ut de ipſo ad Philippenſes dicat Aplʼus: Dedit illi E
nomẽ q̃d eſt ſuper omne nomen,ut in noĩe Ieſu omẽ genu flectať,ſcilicet, eſſe mediatorẽ dei &
hoĩm.Hoc tamen accipi põt de noĩe filij increato. ¶Cantate dño⌋.i.Chriſtũ corde & ore lau 6
date,⌊qm̃ magnifice fecit,⌋ maxime perpetrando miracula,atq; ſaluberrima proponẽdo do-
Mar.7. cumenta.Vnde de Chriſto in Euangelio legiť:Bene oĩa fecit,ſurdos fecit audire,& mutos lo-
Ioan.7. qui.Itẽq;:Nunq̃ ſic loquutus eſt homo,ſicut hic loquiť.Ipſe etiã de ſeipſo teſtať:Si opera non fe-
Ioan 15. ciſſem in eis,quæ nemo alius fecit, peccatũ nõ haberẽt. ⌊annũtiate hoc,⌋ò Apoſtoli & cæteri
Mar.16. Chriſti diſcipuli,⌊in uniuerſa terra⌋.i.cũctis hominibus.Hoc eſt q̃d Chriſtus dixit:Euntes in
mundũ uniuerſum prædicate Euangeliũ omni creaturæ. ¶Exulta⌋.i. corde tam uehemẽter 7
lętare,ut ſigna lętitiæ foris appareant,⌊& lauda deũ, ⌋o,⌊habitatio Sion⌋.i.eccleſia militans,
deũ fide contẽplans, de qua ait Aplʼus: Acceſſiſtis ad montẽ Sion, & ciuitatẽ dei uiuẽtis.Atq;
Hebre 12. Dauid in Pſalmo:Diligit dñs portas Sion, ſuper omnia tabernacula Iacob. Vel per Sion deſi-
Pſal. 86. gnať mons Sion, uel potius primitiua eccleſia in ipſo collecta, in quo monte erat tẽplũ in quo
Chriſtus ſæpius prædicauit,& cœnaculũ illud grande,in quo cœnã fecit, & ſpiritũ ſanctũ di-
Luc 22. ſcipulis miſit, ⌊quia magnus in medio tui ſanctus Iſraẽl⌋.i. Chriſtus ſanctificãs Iſraẽlẽ, qui eſt
Mar.14. magnus dñs in medio tui, ſicut apud Matthęũ proteſtať: Ecce ego uobiſcũ ſum oĩbus diebus
Mat.28. uſq; ad conſũmationẽ ſeculi.Et alibi: Vbi fuerint duo uel tres cõgregati in noĩe meo,ibi in me
Mat.18. dio eoꝝ ſum.Propter q̃d à Sophonia ſcriptũ eſt: Lauda filia Sion,exulta in oñi corde filia Hie
Sopho.3. ruſalẽ,Dñs in medio tui eſt.In Zacharia quoq;: Lauda & lętare filia Sion, quia ecce ego uenio,
Zach.2. & habitabo in medio tui,dicit dominus.

COMMENTARIVS IN CANTICVM ANNAE III FERIAE. F

¶Argumentum.

¶Oſtenditur hic gratitudo Ezechiæ pijſſimi regis pro beneficijs ſibi impenſis,cũ diciť:Scri
ptura.i.gratiaꝝ actio ſeu canticũ Ezechię regis Iuda ab ipſo conſcriptũ ſiue dictatũ ſpiritu ſan
cto illuſtrante,cũ egrotaſſet & conualuiſſet de infirmitate ſua: Et ſecundũ Hieronymũ ſcriptu
Eſa 38. ra iſta non eſt dicenda oratio, ſed gratiaꝝ actio. Quidam tamen nominant eam orationem,cũ
4 Reg 20. in fine ipſius dicatur:Domine ſaluũ me fac:Et ante: Dñe uim patior,reſpõde pro me.Hucuſq;
2.Para.32. titulus ſeu prologus cantici huius, cuius

¶Expoſitio literalis.

Xordiũ eſt,⌊Ego dixi,⌋Ego Ezechias cũ grauiter anguſtiarer ac infirmarer,di 1
xi, intra me cogitando quod ſubiungitur, ⌊in dimidio dierum meorum⌋.i.in
media parte temporis quo uiuere potui circiter conſumpta. Tempore enim hu
4 Reg.18. ius infirmitatis erat Ezechias triginta nouem annorum : In toto enim uixit an-
nis quinquaginta quatuor, quibus ſi quindecim ſubtrahantur quibus poſt hãc
infirmitatem uixit,remanent anni triginta nouem.Sic erat tunc medium temporis,quo homi-
nes tunc communiter uixerunt.Vnde & Dauid qui octoginta annis uixit cũ quadraginta eſſet
2.Reg.4. annorum dixit:Ego ſum delicatus & unctus rex, neſciens egreſſum & introitum meum,iuue
nẽſe eſſe inſinuans.Spiritualis uero & myſticus ſenſus cãtici huius infra tangeť.⌊uadã ad por-
Gen.37. tas inferi⌋.i.ad mortis interitum, & limbum inferni, de quo in Geneſi ait Patriarcha Iacob:
Deſcendam

A Descendam ad filiũ meum lugens in infernũ. Mors aũt in ueteri testamento omnibus erat por
ta inferni, quia per eam ibant ad aliquẽ de quatuor locis inferni: nũc uero baptizatis & pfectis
atq; martyribus, mors porta est uitæ & uitę ęternę, Ezechias aũt dixerat ista ex desperatiõe di
2 » utius uiuẽdi, unde putauit se iturũ ad mortẽ corporis, & ad ingressum inferni. ¶ Quæsiui resi-
» duũ annorũ meorũ, i. tempore restante uiuere concupiui, & tẽpus uitæ implere optaui sed fra
ctus desperatione uiuendi, præsertim cũ ab Esaia audissem, Dispone domui tuæ quia morieris Esa. 38.
» tu, dixi, corde seu ore, non uidebo dominũ deũ in terra uiuentiũ, i. in regione uiuorũ, seu
5 » patria beatorũ, de qua legitur: Credo uidere bona domini in terra uiuentiũ. ¶ Nõ aspiciã ho- Psal. 26.
» minẽ ultra, & habitatorẽ quietis, i. cũ hominibus sanctis, & felici quiete perfruẽtibus nõ mo-
rabor, ita exponit Hieronymus, quã si quis seq uelit expositionẽ, dicere habet quod Ezechias
hæc dicit non asserendo, sed metuendo, tanq̃ formidans, nec in infernũ descendens non mereri
deum conspicere cũ beatis in terra uiuentiũ. Sed quia Ezechias tam fiducialiter in sua oratiõe 4. Reg. 20.
dixit, se ambulasse in ueritate & corde perfecto corã domino, non uidetur quod in infirmitate cõ
stitutus, putauerit se dãnandũ: nec eñ mortẽ expauit quasi imperatus ad mortẽ, sed desiderio
habendi successorẽ, per quẽ de suo semine Christus nasceretur. Propter q̃d alij sic exponũt: Di
xi nõ uidebo dominũ deũ in terra uiuentiũ. i. in hac uita inter uiuẽtes nõ amplius uidebo dñm
ingrediendo tẽplum eius, in quo ipse habitat per operationẽ specialẽ, & uidetur per fidẽ & cõtẽ-
plationẽ syncerã in suis effectibus. Non aspiciã hoiem ultra, & habitatorẽ quietis. i. in hac uita
non magis uidebo populũ regni mei habitantem quiete atq; secure Assirijs interfectis. Eratq;
B hoc Ezechiæ molestũ, quod bona sibi ac populo suo promissa, non esset uisurus: Dixi quoq;.
4 » ¶ Generatio mea, i. progenies mea seu cognatio, ablata est & conuoluta, i. separata, est à
» me, quia in hora mortis consanguinei adiuuare non possunt morientẽ, sed fit triste diuortiũ.
Vel sic & aptius, Generatio mea. i. posteritas ablata est à me, qm̃ filiũ successorẽ nõ habeo. Ma- Eodem.
nasses quippe filius Ezechiæ post tres annos à prædicta sanatione Ezechiæ natus est. Cũ eñ 2. Paralip. 33.
Ezechias defunctus est, Manasses duodecim erat annorũ. Ezechias uero post sanitatẽ hanc ui
xit quindecim annis. Ablata est ergo generatio mea, quasi tabernaculũ pastorũ, portabile,
» sicut sunt casulæ, quod ab uno loco tollitur atq; in alio figitur. ¶ Præcisa est uelut à texente uita
5 » mea, i. queadmodũ textor telã citissime abrũpit & præscindit, sic tẽpus uitæ meæ festinãter
» ac repente consumptũ est. Vnde in Iob dicitur: Dies mei uelocius transierunt q̃ à texente tela Iob. 7.
succiditur & cõsumpti sunt absq; ulla spe. Sic igitur Ezechias dixit uitã ab hoim societate pręcisam
siue subtractã, quia putauit se morti ita propinquũ, quod per idẽ erat, ac si iam mortuus fuisset.
Iuxta quẽmodũ & Dauid loquens ad Ionathan, ait: Vno tantũmodo gradu ego & mors diui- 1. Reg. 20.
» dimur, dũ adhuc ordirer, i. in progressu uitæ meę consisterẽ, uel in exordio uitę meę essem,
» succidit me, i. uita præsertim priuauit me deus, statim eñ cũ uiuere inchoamus, uita nostra
incipit deficere & abrũpi. Ezechias uero æstimauit se iam præcisum à uita, propter infirmita-
» tis magnitudinẽ, & Esaiæ prophetiã, de mane usq; ad uesperã finies me, i. paulatim me defi-
cere facies. Vel à principio natiuitatis usq; ad uitæ occasum finies me incessanter eã abbreuian 1. Parali. 29.
do, queadmodũ in Paralipomeno Dauid testatur: Dies nostri quasi umbra super terrã, & nulla
6 » est mora. Vnde Sapientię quinto poenitentes dicũt: Nos nati cõtinuo desinimus esse. ¶ Spe Sapien. 5.
» rabã, tota nocte languoris mei, usq; ad mane, sequentis diei, reuelationẽ & cõsolationẽ. Af
C flicti eñ semp suspirãt ad aliud tẽpus, in quo melius esse cupiũt, æstimantes mutatione tẽporũ
mutari posse supplicia, quasi leo sic cõtriuit, i. cõsumpsit seu exiccauit infirmitas hæc, oĩa
» ossa mea, i. robur corporis mei, ossaq; eius. Maximis eñ febribus & putredine ulceris æstua-
» uit Ezechias. ¶ De mane usq; ad uesperã finies me, hoc iã dictũ atq; expositũ est. sicut pul
7 » lus hirũdinis sic clamabo, meam miseriã deplorando, dei misericordiã inuocando, & cordis
» mei angustias ostẽdendo. Vnde & Iob: Anteq̃ comedã suspiro, & quasi inundantis aquæ sic ru Iob. 3.
gitus meus, meditabor ut colũba, i. ea quæ planctũ atq; tristitiã pariũt cogitabo, nõ quę ua
» nitatẽ risumq; prouocant, imò ad instar columbæ fletũ pro cantu habebo. ¶ Attenuati, i.
8 » fatigati sunt & defecerunt, oculi mei, interiores & exteriores, suspicientes in excelsum,
» i. dñm in coelestibus habitantẽ contẽplantes, uel ad superiora erecti & dei auxiliũ cupientes,
queadmodũ scriptũ est: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxiliũ mihi. Dicuntur aũt Psal. 120.
oculi attenuati, qm̃ diu aspiciẽdo & postulãdo, nec tñ desideratã opẽ adipiscẽdo pro libito, de-
fecerũt prę lassitudine seu despatione. Vnde in psalmo habetur: Defecerũt oculi mei, dũ spero in Psal. 68.
deũ meũ. Et Iob dicit: Facies mea intumuit à fletu, & palbebræ meę caligauerũt. ¶ Dñe uim Iob. 16.
9 » patior, i. uiolentũ languorẽ, & plusq̃ exigũt mea pctã. Oĩa ista uerba Ezechiæ referẽda sunt
» ad tẽpus præteritũ in quo dixit, in dimidio dierũ meorũ uadã ad portas inferi. Nunc eñ cũ ista
cõscripsit, erat sanatus, respõde pro me, i. tu dñe aduersario meo hosti inuisibili satisfac pro Esa. 38.
» me, dimittẽdo, si qd erraui, & causam meã ad te misericorditer assumẽdo. Rursusq; ad seipsum
» reuertẽs subiũgit: qd dicã, i. qd causari aut cõqueri possum uel creatori meo obijcere? aut
» qd rñdebit mihi, creator meus? Quasi dicat, nõ indiget mihi rationẽ exponere cur me ita affli

git,qm̃ ſicut lutũ in manu figuli,ſic ego in manu eius,⌊cũ ipſe fecerit⌋me,per creationẽ hanc D
infirmitatẽ mihi inflixerit iuxta ſuã uoluntatẽ,quæ iniuſta eſſe nõ ualet: Iccirco ſufferẽda ſunt 10
æquanimiter quæcũq; ipſe decreuerit.Nunqd em̃ dicit lutũ figulo aut opus factori: qd me fe
Esa. 45. ciſti ſic? ¶ Recogitabo oẽs annos meos,⌋i.tẽp⁹ pteritũ q̃ uixi, & opa q̃ in illo cõmiſi ad memo
riã reuocabo,⌊in amaritudine aĩæ meæ,⌋i.cũ dolore interno deplorãs pctã cõmiſſa, tpa min⁹
fructuoſe expẽſa,ipſãq; hũanę ſubſiſtẽtię fragilitatẽ. ¶ Dñe ſi ſic uiuit,⌋i.talis eſt cõditio uitę 11
nrę,ſcilicet breuis,incerta & labilis,⌊& in talibus uita ſpũs mei⌋i. in hm̃odi defectibus uerſat
uita aĩæ meæ,q̃d eſt graue iugũ oĩbus filĳs Adę cõmune,⌊corripies me⌋i. paternaliter ad cor
Hier. 10. rectionẽ,nõ ad cõſumptionẽ flagellabis me: ſicut Hieremias deſiderat dicẽs: Corripe me dñe,
uerũtamẽ in iudicio, & nõ in furore tuo,ne forte ad nihilũ redigas me,⌊& uiuificabis me,⌋uita
gratiæ in præſenti,& uita gloriæ in futuro,ſeu corporaliter me ſanãdo,⌊ecce in pace⌋i.tpe pa
4. Reg. 19. cis quã nobis dediſti expulſo Aſſyrio,facta eſt in me,⌊amaritudo mea amariſſima⌋i. infirmi-
tas iſta grauiſſima q̃ mihi moleſta eſt,nõ ſolũ propter eius pũcturã,ſed qa bñficĳs tuis populo
tuo cõceſſis,& ſecuritate promiſſa,uti nõ debeo. ¶ Tu aũt eruiſti aĩam meam,⌋ab infirmitate 12
mortifera,⌊ut nõ piret⌋i.ne ſubtraherer à uita pſenti. Vel eruiſti eã à malis culpæ ne dãnarer,
⌊proieciſti poſt tergũ tuũ⌋i. oblitus es nec aſpexiſti, ſed indulſiſti, ⌊oĩa pctã mea,⌋larga em̃
Psal. 6. pietas dei,ueniã nõ dimidiat. ¶ Quia nõ infernus⌋i.gñatio dãnatorũ,⌊cõfitebit̃ tibi,⌋cõfeſſi- 13
one laudis & glĩę,queãdmodũ ſcriptũ eſt: In inferno aũt qs cõfitebit̃ tibi?⌊neq; mors⌋i.in mor
tali pctõ exiſtens,aut mortuus,⌊laudabit te,⌋laude meritoria.Quod etiã canit Pſal. Non mor
Psal. 113. Apoc. 9. tui laudabũt te dñe,neq; oẽs q deſcẽdũt in infernũ,imò ſicut in Apocalypſi inducit̃,ipſi blaſphe E
mãt dñm,nec agũt pœnitẽtiã fructuoſam: nec mirũ,qa ut Salomõ loqt̃: Nec ſapiẽtia, nec ſciẽtia,
Eccl. 9. nec op⁹,nec ratio erũt apud inferos,⌊nõ expectabũt q deſcẽdũt in lacũ ueritatẽ tuã⌋i.promiſ
ſionẽ tuã ueracẽ,q̃ promiſiſti hoĩb⁹ felicitatẽ ęternã.In inferno em̃ nulla eſt redẽptio. ¶ Viuẽs 14
uiuẽs⌋i.uitã naturę & uitã grãæ habẽs,⌊cõfitebit̃ tibi,⌋duplici cõfeſſione,uidelicet te laudãdo
& te culpãdo,⌊ſicut & ego hodie⌋i.in pſenti tpe facio. Vtraq; uita hæc ad ſalubrẽ cõfeſſionẽ
Baruch. 2. reqrit̃: propter q̃d ſcriptũ eſt in Baruch: Nõ mortui q ſunt in inferno,q̃rũ ſpũs accept⁹ eſt à ui-
ſceribus eorũ,dabũt honorẽ tibi dño.Sed aĩa q̃ triſtis eſt,& incedit incurua & eſuriens.i.ſalubri
ter dolẽs, humilis,atq; iuſtitiã ſitiens,⌊pater,⌋bonus, quicũq; ſit ille,⌊filĳs,⌋ſuis,⌊notã faciet
ueritatẽ tuã⌋i.effectũ tuæ iuſtitiæ ueritatẽ ſcripturæ,& te uerũ eſſe,q es ueritas prima,exẽpla-
ris & increata. Vñ in Deut.inducit̃: Interroga patrẽ tuũ & annũtiabit tibi. Aplus q̃q; ad Ephe.
Deu. 32. Ephe. 6. Patres educate filios urõs in diſciplina & correptione dñi. ¶ Dñe ſaluũ me fac,⌋mẽte & cor- 15
Mat. 10. 24. pore, ab om̃i malo pterito,præſenti & futuro,⌊& pſalmos noſtros,⌋uidelicet laudes diuinas,
⌊cãtabimus,⌋tui miniſtri,⌊cunctis diebus⌋i.certis ac debitis horis ſingulorũ uitę noſtræ die-
rum: in bono enim perſeuerandum eſt uſq; in finem,⌊in domo domini⌋i.in tẽplo.

¶ Expoſitio moralis cantici eiuſdem.

Eccl. 11. CVm dicat ſcriptura,in die bonorũ ne immemor ſis malorũ, pœnitens q ſpũaliter ſanatus eſt,cũ gratiarũ actione prętetita mala recolere debet, deũ collaudãs pro bñficio cõuerſionis aĩæ ſuæ. Talis igit̃ dicat. Ego dixi.i. multitudinẽ & enormitatem pctõrũ meorũ ppẽdẽs cogitaui ſeu ore loquutus ſum,in dimidio dierũ meorũ.i.anteq̃ ad plenã ętatẽ perueniã,uadã ad portas inferi.i.à deo occidi atq; dãnari promerui. Peccator em̃ non eſt dignus pane quo ueſcit̃,ſed mortẽ,tartaraq; meret̃. Porrò uiri iuſti cõplent dies ſuos, qm̃ uita eorũ bonis abundat operibus. Inanes uero ſunt dies malorũ,de quibus ſcriptum eſt: Viri ſanguinũ & doloſi non dimidiabunt dies ſuos. Qui uero iam ad pœnitentiã cõuerſus uitia deflet, dies ſuos implere incipit: ſed cõſideratione pctõrũ ſuorũ perterritus,timet ne à dño relinquat̃, atq; ad portas inferi progrediat̃,uel peccando mortaliter, uel moriendo corporaliter,ante ſatiſfactionẽ cõdignã,uel in infernũ cadẽdo. Pctã aũt mortalia quæ homo timoratus timet incidere,ſunt portæ quibus itur ad inferos. De qbus Chriſtus ait ad Petrũ: Super hanc petrã ædificabo eccleſiã meã,& portæ inferi nõ pręualebũt aduerſus eã. Quæſiui reſiduũ annorũ meorũ .i. dñm deprecatus ſum, ne ſic tempeſtiue uadam ad portas inferi, ſed tempus uitæ mihi concedat ad pœnitentiam peragẽdam: Vel quæſiui reſiduum annorum meorũ.i. tempus uitæ mihi adhuc reſtans quæſiui & ſtudui fructuoſe deducere. Primo ſenſui conuenit illud Pſalmiſtæ: Ne reuoces me in dimidio dierũ meorũ,dixi,non ſimpliciter aſſerendo, ſed ſapientialiter formidando,non uidebo dominum deum in terra uiuẽtium. Hoc enim promeruiſſe me ſcio,ut ſummæ diuinitatis beatifica fruitione deſtituar. Vnde & timeo,ne ſecundum peccata mea antiqua ſeu alia in quæ incidere poſſum,mihi reddatur,tollarq; impius ego,ne uideam gloriam dei. Et ex timore loquutus ſum: Non aſpiciam hominem ultra, ſcilicet in terra uiuentium, & habitatorem quietis.i. electos dei beata requie perfruentes non uidebo in regno cœlorum. Generatio mea,id eſt,operatio bona, uel regeneratio mea in Chriſto in baptiſmate facta, uel ſanctorum communio,ablata eſt à me, quia mortaliter peccãdo omnia bona iſta amiſi, & ita ſum canis reuerſus ad uomitũ. Præciſa eſt uelut à texente uita mea, dũ adhuc ordirer ſuccidit me.

Hoc

A Hoc ſecundū ſenſum in literali expoſitione poſitū, intelligatur de breui duratione atq; celerri
ma conſumptione uitæ naturæ, & uitæ gratiæ, quantū ad recidiuantes. Vnde canit Pſalmiſta: Pſal.101.
Quia defecerunt ſicut fumus dies mei, quod de tēpore naturalis uitæ accipit. Quod uero adie
cit: percuſſus ſum ut fœnum & aruit cor meū, de ſpiritualis uitæ defectu accipiendū cenſetur.
De mane uſq; ad ueſperam.i.tota die ſeu aſſidue, uel ab ortu uitæ meæ uſq; ad eius occaſum, fi
nies me, uitam meam paulatim, imò continuo abbreuiando, uel in diuerſos defectus me cade
re permittendo. Eſt autem & finis perficiens, de quo dominus ait in Apocalypſi: Ego ſum α. & Apoc.1.
ω. principiū & finis. Sic eñ de⁹ eſt finis noſter, & ita de mane uſq; ad ueſperā à deo finiri, eſt in
omnibus actibus ad ipſum conuerti, cunctaq; opera & deſideria in eo terminare, quod eſt ue-
ra perfectio noſtra, quam ſemper à domino poſtulare debemus. Sperabam in nocte aduerſita
tis & tēpore tētationis pietatis tuæ auxilium uſq; ad mane, ſpiritualis diei uidelicet ad gratiæ
tuæ infuſionē, nec ceſſaui ſperādo in te. Quaſi leo ſic contriuit omnia oſſa mea.i.dęmon qui cō
paratur leoni, uel ipſa perſecutio aduerſitatis, ſiue moleſtia uirtutes animæ meæ diſſipauit, de-
bilitauit, ſeu prorſus extinxit. Vnde de quibuſdam Chriſtus ait: Facta tribulatione & perſecuti Mat.13.
one propter uerbū, continuo ſcandalizant. De mane uſq; ad ueſperā finies me, ut ſupra, ſicut
pullus hirundinis ſic clamabo magno affectu pro peccatorū indulgentia & beatitudine ſempi
terna. Meditabor in lege die ac nocte ut colūba, gemendo ex dolore culpę & deſiderio patrię, Pſal.1.
ut audire merear à ſpōſo cœleſti, illud in Canticis: Aperi mihi colūba mea. Attenuati ſunt ocu
li mei ſuſpiciētes in excelſo. Quidā ex charitatis feruore orant oculis in cœlū erectis, Chriſtū Cant.5.
B ſequentes. De quo apud Ioannē legit: Subleuatis Ieſus oculis in cœlū dixit: Pater uenit hora, Ioan.17.
clarifica filiū tuū. Quidam uero ex humilitatis uigore orāt oculis depreſſis, uel in terrā defixis,
exēplo publicani, q nec oculos ad cœlū tollere auſus erat. Deniq; attenuatio interdū pro ſubti Luc.18.
liatione, interdū uero pro hebetatione accipit. Qui aūt in cordis ſui eleuatione ad deū, ſpiritua
liter illuſtrat, huius interiores oculi ſubtiliant, omnē carnalē uilitatē deſerēdo. Quō aūt oculi at
tenuent ſecundo modo in literali dixi expoſitione. Dñe uim.i.impugnationē moleſtā præſer-
tim à tribus aduerſarijs, mundo, carne, diabolo patior. Sed quia licet uim ui repellere, uis quā
patimur repellenda eſt ui, quatenus uiriliter reſiſtamus atq; cū forti pugnatore dicamus: Per- Pſal.17.
ſequar inimicos meos & cōprehendā illos, cōſtringā illos. Sic eñ regnū cœlorū uim patit & ui- Mat.11.
olenti rapiūt illud. Reſpōde pro me.i.aduerſarijs meis: oppone te pro me, daq; reale reſpōſum
pro me: quia non eſt uolentis neq; currentis, ſed tui ò dñe miſericorditer auxiliantis. Quid dicā Rom.9.
in tantis tribulationibus conſtitutus? Quaſi dicat: Nō poſſum aſſerere qđ deus permittat aut
faciat iſta iniuſte, aut quid reſpondebit mihi, deus, cū ipſe fecerit? Aliud eñ mihi reſpōdere nō
indiget, niſi quod in Euangelio ſcriptū eſt: An non licet mihi quod uolo facere? Et in Iob: Nun Mach 20.
quid condēnabis me ut tu iuſtificeris? Recogitabo omnes annos meos quos infructuoſe dedu Iob.40.
xi, & bona in eis omiſſa & mala cōmiſſa deplangā. In amaritudine animæ meæ.i.cū cordiali cō
punctione. Per hanc nanq; cōpunctionē & recogitationē tēpus amiſſum quodāmodo recupe
rat. Dñe ſic uiuit, ſcilicet in cōtinuis afflictionibus, quia militia eſt uita hominis ſuper terrā. Vn Iob.7.
de Eccleſiaſtes habet: Cuncti dies hominis doloribus & ærūnis pleni ſunt, nec per noctē men Eccl.2.
te quieſcit, & in talibus uita ſpiritus mei. Nam oēs qui deo placuerunt, per multas tribulatiōes Iudith.8.
trāſierūt fideles. Corripies me, per flagella, & uiuificabis me, per gratiam, quod utiq; opto, qa
ſcriptū eſt: Beatus homo qui corripit à dño. Et in Machabæorū libro: Etenī multo tēpore non Iob.5.
C ſinere peccatoribus ex ſentētia agere, ſed ſtatim ultiones adhibere, magni bñficij eſt indicium. 2.Mac.6.
Ecce in pace amaritudo mea amariſſima.i.ſumma cordis mei afflictio in pace eſt, quia per eā ti-
bi pacificor. Debet aūt amaritudo pœnitentialis eſſe ordinata, nō turbulēta, ut ſit pacifica. Vel
dicit amaritudo pœnitētię eſſe in pace.i.in conſolatione interna, quæ ei pœnæ ſemper coniun-
git, iuxta illud: Beati qui lugent, qm̄ ipſi conſolabunt. Tu aūt eruiſti animā meā à periculis mul Mat.5.
tis, à tentationibus & peccatis, imò per tuā beatiſſimā ò Chriſte incarnationē ac paſſionē rede-
miſti eam, ut non periret, proiecisti poſt tergū tuū omnia pctā mea, in ſacramento baptiſmatis
& confeſſionis, in profeſſioneq; ordinis. Et quacunq; hora ingemiſco pro peccatis meis tu cle-
menter indulges. Dñe ſaluū me fac, ſicut Hieremias precat: Sana me dñe & ſanabor, ſaluum me
fac & ſaluus ero, qm̄ laus mea tu es, & pſalmos noſtros cantabimus cunctis diebus uitæ noſtrę Hie.17.
in domo dñi. In diebus eñ tēporalitatis qbus in iſto exilio peregrinamur laudabimus te pſe-
ueranter in domo eccleſiæ militantis, quæ domus ſumus nos ſicut Apl'us ait: Vos eſtis tēplum 2.Corin.6.
dei uiui. Vnde & ſcriptū eſt: Confitebor tibi dñe in toto corde meo, in conſilio iuſtorū & cōgre Pſal.110.
gatione. Non ergo in cōuenticulis hæreticorū, nō in cōuentibus ſchiſmaticorū, ſed in domo do
mini.i.in eccleſiaſtica unitate laudandus eſt deus. Porro in diebus æternitatis quibus in patria
uiuemus, laudabimus te ſine fine in domo eccleſiæ triūphantis, quēadmodū legit: Beati qui ha Pſal.83.
bitāt in domo tua domine, in ſecula ſeculorū laudabūt te. Multa eorū quæ dicta ſunt in hoc can
tico facile applicari poſſent defunctis & in perſona animæ in purgatorio exiſtētis pronūtiari
pſertim ab eo loco q dictū eſt: Generatio mea ablata eſt, uſq; ad id: Tu aūt eruiſti aīam meā.

COMMENTARIVS IN CANTICVM ANNAE IIII. FERIAE

¶ Argumentum authoris.

¶ Proprium est sanctorum de acceptis beneficijs dei non inaniter erigi, sed magis humiliari, & deo piissimo ac liberalissimo grates referre. Et quędã utriusq; sexus psonæ speciale atq; præcipuum quodcunq; beneficiũ dei sortitę, speciale etiam super hoc canticum cecinerunt ac ediderunt, & illud reliquerunt in scriptis, ut non solum proprijs in personis, sed insuper corde & ore posterorum deũ laudarent, atq; ex consideratione diuinorũ effectuum, ipsum omnium fontem bonorũ deum excelsum & omnipotentẽ in seipso extollerent, contẽplarẽtur, & honorarent. Queadmodum in libro Iudicum: Delbora, & hoc loco Anna, In Euangelio quoq; gloriosissima uirgo deifera fecisse leguntur. Itaq; hoc spiritu prophetiæ illustrata, non solũ circa se facta, & sibi iam exhibita intuens: sed & quædam sibi alijsq; futura prospiciens, grata & hilari uoce prorumpit in laudẽ dei, quæ laus seu gratiarũ actio hic uocatur oratio: præsertim quia & gratiarũ actio pars ac species orationis existit, secundũ illud: Obsecro primo omniũ fieri obsecrationes, orationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus. Ait ergo.

Iudic 5. 1 Reg. 2. Luc. 1. 1. Timo. 2.

¶ Expositio cantici iuxta sensum literalem.

Exultauit cor meum in domino. I. i. tam uehementi iocunditate impletũ est spirituali, quod redundauit in partẽ sensitiuam atq; in corpus. Iuxta illud: Cor meũ & caro mea, exultauerunt in deum uiuum. Deniq; omnis delectatio ordinata & bona, est in deo. Delectatio quippe consistit in actu, & ei annectitur, eũq; concomitatur & perficit, dummodo actus conueniens sit & placens, uel saltem conueniens reputetur. Delectatio autem ordinata & bona, non nisi in actu cõsistit uirtutis, cuius actus ad debitum finem refertur, & congruenter exequitur. Dupliciter itaq; contingit gaudere seu delectari, aut exultare in deo. Primo tanq̃ in proprio & immediato obiecto: sicq; delectamur in deo per fidem, spem charitatem, & contemplationem, hoc est in ipsum credendo, in ipsum sperando, eum amando & contemplando. Propter quod dixit Apostolus: Deus spei uos repleat omni gaudio & pace in credendo. Et rursus: Spe gaudentes. Sic quoq; lętamur in deo, ipsum orando, laudando, psallendo. Secundo delectamur in deo tanq̃ in obiecto mediato, seu tanq̃ in fine: in quãtum operationes uirtutum circa obiecta creata uersantium ordinamus ad dei honorem, & eas secundum deum exequimur. Præterea quamuis gaudium seu delectatio magis ad uires appetitiuas, uidelicet ad appetitum sensitiuum ac uoluntatem pertineat, nihilominus experientia docet, quod etiam in aliarum potentiarũ actibus delectatio uera existat, sicut in intelligendo, recordando, gustando, tangendo & aliorũ exteriorum interiorumq; sensuum actione. Delectatio etenim oritur ex unione potẽtiæ cognoscitiuæ aut appetitiuæ, cum obiecto sibi conueniente, ipsaq; delectatio est quasi quædam quietatio, tranquillatio, ac diffusio potentiæ in suo obiecto sibi conuenienti. Anna igitur ex contẽplatione delectationeq; dei, & ex speculatione beneficiorum ac operũ eius toto corde, hoc est intellectu ac uoluntate exhilarata: Exultauit (inquit) cor meum in domino, id est, intellectus seu ratio & uoluntas animæ meæ in deo sunt gloriatæ. Et gloriatio illa intellectualis, solet gaudium appellari: & proprie exultatio quasi extra se saltatio nuncupatur, quando ex plenitudine sua redundat in inferiores animæ uires, atq; per signa relucet in corpore, præsertim in uisu & uultu, imo aliquando resultat intãtum, quod facit hominem tripudiare, saltare ac plaudere. Quemadmodum Dauid ante arcam uiribus totis saltauit. Et claudus ex utero matris, à principe Apostolorum curatus ambulauit, exiliens ac dominum laudans. Nempe (ut ait Philosophus) ut sphæra superior suo impetu rapit & post se trahit sphęras inferiores quas quotidie circumuoluit ab Oriente in Occidentẽ, illis econtrario motu proprio ab Occidentẽ in Oriente tendentibus: sic superior pars animæ præsertim uoluntas inferiores uires appetitumq; sensitiuũ sua in eas redundantia post se trahit ac rapit. Quod in sublimiter contemplantibus clarissime demõstratur, quorũ corpus & corporeæ uires ex uehementi occupatione intellectualium uirium, circa diuina obiecta sopiuntur, & à suis actibus suspenduntur. L & exaltatum est cor meum in deo meo. J cum dicit Psalmista: Dixi iniquis: nolite inique agere, & delinquẽtibus: nolite exaltare cornu. Et Amos: Væ qui dicitis: Nũqd nõ in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua? Quid est quod sancta hæc fœmina protestatur, exaltatum est cornu meum? Sed aduertendum quod cornu in scripturis multipliciter sumitur: Vno modo pro regia potestate, sicut in Daniele & Apocalypsi frequenter. Vt cum in Daniele legitur: Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis euulsa sunt. Secundo accipitur cornu pro euidenti manifestatione, iuxta illud: Erexit cornu salutis nobis. Tertio pro fortitudine corporali, seu spirituali, ut cum in benedictione Ioseph asseritur: Cornua eius, cornua rhinocerotis, in ipsis uentilabit gentes. Quarto pro inordinata & præsumptuosa erectione suipsius, & hoc uocatur cornu superbiæ, sic que frequentius in scripturis

Psal. 83. Rom 15. Rom. 12. 1. Reg. 6. Actu 3. Psal. 74. Amos 6. Dan. 7. Apoc. 5. Luc. 1. Deu. 33.

A scripturis & in communi modo loquendi accipitur. Quinto pro forti & uirtuosa tendentia in
aliquod magnum, quod uocatur cornu magnanimitatis. Hinc aliqui recte dicunt, ꝙ cornu in
scripturis sumitur pro motu seu conatu mentis se extendentis in aliquid arduū. Quod si fiat se
cundum rationis dictamen & diuinæ legis doctrinam, uocatur cornu uirtutis: sin autē, uoca-
tur cornu elationis. Itaq; Anna ait: Exaltatū est cornu meum in deo meo, id est motus & actus
spei meæ, per dei auxilium consequutus est optatū effectū. Quoniā quod orando obtinere spe
raui, obtinui. Rursus exaltatū est cornu meū in deo meo, id est fortitudo mihi gratiosa præua-
2 luit. ¶ Dilatatū est os meum super inimicos meos⌋ id est aduersarios meos iuste irrisi, puta 1. Reg. 2.
Phenennā & liberos eius, qui me oderunt & afflixerunt, quamuis ego diligerē eos. Inuisibiles
quoq; animæ meæ hostes, qui me ad pusillanimitatem & immoderatā tristitiam trahere nite-
bantur, derisi & uici. Vel dilatatū est os meū, id est late apertum ad laudandum & glorificandū
dominum deum, super inimicos meos, id est de iusta eorū deiectione, uel super eos, id est plus q̄
os eorū, ⌊quia lætata sum in salutari tuo⌋ id est in salubri tuo auxilio, uel in teipso omniū sum-
mo salutari: de quo beatissima cecinit uirgo: Exultauit spiritus meus in deo salutari meo: uel in Lucæ 1.
salutari tuo, id est in expectatione & fide saluatoris futuri, scilicet regis Messiæ, de quo Iacob
ait: Salutare tuū expectabo domine. Et Symeon iustus: Viderūt ait oculi mei salutare tuū. De- Gene. 49. Lucæ 2.
niq; merito huic fidei atque lætitiæ spiritalis præualuit Anna, & ex ipsa lætitia dilatauit modo
præfato os suū, ex ijs consolationibus & donis sibi concessis Anna se eleuat, ad contemplandū
3 & laudandū deū in semetipso. ¶ Non est sanctus ut est dominus⌋ quoniā ipse solus essentia-
B liter & independenter sanctus est, & sanctitas infinita, cuius essentia est puritas prorsus inter-
minata. De quo legitur: Deus lux est, & tenebræ non sunt in eo ullę. Cæteri sancti sunt, per par 1. Iohan. 1.
ticipationē & gratiā, ac certā mensurā ⌊neq; enī est alius extra te⌋ id est pręter te non est alius
uerus deus, aut tibi æqualiter sanctus. Hinc dominus contestatur: Ante me non est formatus Esa. 43. Esa. 44.
deus, & post me non erit. Et iterū: Nunquid est deus absq; me? ⌊& non est fortis sicut deus no-
ster⌋ uidelicet deus Israël, qui solus est uerus atq; omnipotens deus, cuius fortitudo est inde-
pendens, imparticipata, & penitus infinita. Quæ non potest in tot & tanta, quin possit in infini
ties plura atq; maiora. Cui omnia non solum sunt possibilia, sed & facilia: imò facillime & æque
facilia. Consequenter inuehitur contra præsumptuosos & arrogantes. Ad literam quoq; loq-
4 tur contra Phenennā & sobolē eius, quæ contra Annā intumuerunt. ¶ Nolite multiplicare 1. Reg. 2.
loqui sublimia⌋ id est uerba iactantiæ & præsumptionis, ⌊gloriantes⌋ inaniter, non in domi-
no, sed in uobis quasi à uobis aliquid habeatis, nisi deficere & peccare. Ideo ait propheta: Dis- Psal. 11.
5 perdat dominus uniuersa labia dolosa & linguam magniloquam. ¶ Recedant uetera de ore
uestro⌋ id est à uerbis iniquis ac solitis, pungitiuis, derisorijs contra me sæpe prolatis, cessate,
⌊quia deus sciētiarum dominus est⌋ id est ipse in seipso sapiētissimus est, & dator ac dominus
omnis scientiæ. Ideo omnia ei constant, & superborum uerba detestatur, ac punit. ⌊ipsi præ-
parantur cogitationes⌋ id est ei ostenduntur ac innotescunt ad iudicandum, quasi dicat: Non
6 solum uerborum, sed cogitationum quoq; inspector & iudex est dominus. ¶ Arcus fortiū
superatus est⌋ id est armatura & impugnatio præsumentium de proprijs uiribus succubue-
runt. Sicut & iacula Phenennæ & prolis eius, amplius mihi inferri non poterunt, ⌊& infir-
C mi⌋ id est propriam fragilitatem et infirmitatem, seu defectuositatem humiliter recognoscē-
tes, ⌊accincti sunt robore⌋ id est gratia ac uirtutibus desuper confortati. Iuxta quod scriptum
7 est: Qui dat uirtutem, et robur his qui non sunt multiplicat. ¶ Repleti prius pro panibus se Esa. 40.
locauerunt⌋ id est qui aliquando erant abundantes ac diuites, ob suam ingratitudinem atque
superbiam, ad tantam sunt deuoluti inopiam, ꝙ pro necessarijs uitæ se locauerunt et seruierūt,
⌊et famelici saturati sunt⌋ id est, qui pauperes erant sua humilitate meruerunt ditari, sufficien-
terq; refici. In quibus uerbis Anna tangit Phenennam et pueros eius, à sua præsumptione de-
8 iectos, et pristina fœcunditate ac ubertate priuatos. ¶ Donec sterilis peperit plurimos⌋ id
est ipsa hæc Anna, quæ diu extiterat infœcunda, procurauit sobolem copiosam, uidelicet tres
filios, et filias duas, ⌊et quæ multos habebat filios⌋ puta Phenenna ⌊infirmata est⌋ quia na- 1. Reg. 2.
scentibus filijs filiabus ue Annæ, filij Phenennæ moriebantur, ut fertur. Circa hoc in Schola-
stica narratur historia, quod in Cantico legitur: donec sterilis peperit plurimos etc. Hebræus
pro plurimos habet septē, et pro infirmata est, habet secta est, id est separata. Et tradit ꝙ singu-
lis filiis Annæ nascentibus, singuli Phenennæ filij moriebantur. Et quinq; filiis Annæ, duos fi-
lios Samuelis connumerat, ut sint septem. Hæc ibi. In quibus uerbis per quinq; filios Annæ, in-
telliguntur tres filij eius, et filię duę. Ita ut filius notet prolem, non sexum, uel indifferenter, seu
indistincte sexum utrunque. Sicut cum dicimus: pater et filius sunt correlatiua. His addit Ly-
ra: Quidam Hebręi dicunt quòd quando Anna peperit puerum unum, Phenenna sepeliebat
duos de pueris suis. Ideo nato quarto puero Annę octo filii Phenennę erant mortui. Ideo
Anna propinquante ad partum quintum, timens Phenenna de morte duorum filiorum

ſuoꝝ ſuperſtitū humiliter Annā rogauit, ut oraret pro uita & conſeruatiōe filioꝝ ſuoꝝ ſuper- D
ſtitū. Quod Anna fecit. Ideo duo filij illi Phenēnæ de cætero reputati ſunt filij Annæ: quoniā
eius precibus ſunt conſeruati in uita. Sicq; dicitur ſeptē peperiſſe. Et iſti Hebræi dicunt Phenē
nam decē filios habuiſſe. His adijcit Lyra: Iſtæ expoſitiones non habentur de textu, ſed ab He
bræis ponūtur, ad uerificandū hoc dictū: Peperit ſeptē. Ideo uerius uidetur dicendū ꝙ tranſ-
שבע latio noſtra eſt melior, dicens: peperit plurimos. Nam dictio Hebraica puta ſibea hic poſita,
æquiuoca eſt ad ſignificandum ſeptem. Quam ſignificationem ſequuntur hic Hebræi moder
ni. Et ad deſignandum ſatietatem, & hanc ſignificationem ſequutus eſt noſter translator. Et
forſitan tunc Hebræi hanc ſequebantur. Secundum hoc ergo Anna peperit ſatietatem, id eſt
habuit pueros ad ſufficientiam, quod expreſſit Hieronymus dicendo plurimos. Et hoc con-
uenientius fuit dicere, quàm ſi dixiſſet ſatietatem uel ſatis. Iuxta quod idem dicit Hieronymus
in epiſtola ad Pammachium de optimo genere interpretandi: Quòd melior interpretatio non
ſemper transfert uerbū ex uerbo, ſed interdū ſenſum ex ſenſu. Verꝝ contra hæc ſcribit Rabbi
Paulus dicendo: ꝙ dictio iſta ſibea in Hebræo nō eſt proprie æquiuoca prout hic ponitur. So
lum enim ſignificat ſeptē in propria ſignificatione, licet ſaturitatē deſignet ſecundū etymolo-
giā. Sed translatio noſtra quæ dicit plurimos, obtinet ueritatē ex alia ratione. Nam in Hebræo
ſeptē quandoq; ſignificat plurimos, ut intelligatur numerus determinatus pro indetermina-
Eſa.4. to, ut in Eſaia: Apprehendēt ſeptē mulieres uirū unū. Sicq; translator noſter hic tranſtulit, nō
ſolū ſenſum ex ſenſu, ſed etiā uerbū è uerbo. Hæc Rabbi Paulus, cuius uerba longū eſt diſcute-
re, tamen quod Lyra ait, uerius reor: præſertim cū multa æquiuoca ſint, quāuis proprie non ſi- E
gnificent niſi unū, hoc dēpto, quòd dicit modernos Hebræos hic dicere ſeptē, quaſi antiq He
bræi ita non dixerint, ꝙ tamen dicit opinatiue magis q̃ aſſertiue. Sciendū ergo, ꝙ etiā antiq He
bræi ita dixerunt: ſiquidē LXX. ſic tranſtulerunt: Sterilis peperit ſeptē, & fœtoſa in filijs infir
mata eſt. Textus quoq; quo utitur Origenes ſic cōtinet: Quoadusq; ſterilis peperit plurimos.
Prætactas aūt Hebræoꝝ narrationes ſeu expoſitiones, Origenes reputat fabulas. Hoc tamen
facit ad innuendū ꝙ uerſiculus iſte ad literā exponi non queat de Anna, quę nō peperit ſeptē,
ſed quinq;. ¶ Dominus mortificat & uiuificat: ⌋ hoc ad literā uidetur Anna dixiſſe. Quia fi- 9
lios Phenennæ uidit in ſpiritu occidendos à domino, filijs ſuis in uitam progredientibus: ſicq;
⌊ deducit ad inferos ⌋ animas defunctoꝝ, ſumendo infernū ſiue pro loco damnatoꝝ, ſiue pro
limbo pueroꝝ, ſiue pro limbo patrū, ſiue pro purgatorio. ⌊ & reducit ⌋ mortuos ſuſcitādo, uel
eos qui lætaliter infirmātur, curando. Tales enim erant quaſi in uia ad inferos. ¶ Dominus 10
pauperē facit & ditat. ⌋ Quoſdā enim iuſto iudicio priuat terrenis diuitijs, quoſdā ſpiritalibus
opibus, quos à uirtutum faſtigio ruere ſinit. Alios contrario modo ditat, ⌊ humiliat ⌋ ſuperbos
⌊ & ſubleuat ⌋ humiles. Literaliter quoq; inſinuat Phenennā ſobole diuitē, eſſe depauperatam
per filioꝝ interitū, & ſibi oppoſitū cōtigiſſe. ¶ Suſcitat de puluere egenū, & de ſtercore eri- 11
git pauperē. ⌋ ¶ Vt ſedeat cū principibus, & ſoliū glorię teneat: ⌋ quia frequenter pauperes 12
atq; ignobiles, promouet ad principatū & regimen alioꝝ. Quēadmodū Moſen oues paſcentē,
Exo.3. Eccle.10. toto Iſraëlitico prætulit populo. Hinc ſcriptū eſt: Sedes ducū ſuperboꝝ deſtruxit deus, & ſe-
Dan.4. dere fecit mites pro eis. Hæc in ſeipſo Nabugodonoſor expertus, fatetur. Poſt finē dieꝝ altiſſi
mo benedixi, quia poteſtas eius poteſtas ſempiterna, & omnes habitatores terræ apud ipſum F
in nihilū reputantur. Iuxta uoluntatē ſuā fecit tam in uirtutibus cœli q̃ in habitatoribus terrę,
& gradientes in ſuperbia, potens eſt humiliare. Hinc rurſus ſe in ſomno audiſſe fatetur: In ſen-
tentia uigilū decretū eſt, & ſermo ſanctoꝝ eſt donec cognoſcant uiuentes, quoniā dominatur
excelſus in regno hominū, & cuicunq; uoluerit dabit illud, & humillimū hominū cōſtituet ſu
Gen.41. per eo. Deniq; ſic deus Ioſeph è ſqualore ergaſtuli præfecit Aegypto. Et tres pueros ex cami-
Dan.3. no ignis, fecit principes in prouincia Babylonis. Hinc ſubditur: ¶ Domini enim ſunt cardi- 13
nes terræ. ⌋ Cardines terræ dicuntur eius extremitates quæ ſunt dei, ſicut & totū terræ elemē
tū, poteſtate & iure creatiōis, conſeruatiōis, ac gubernatiōis. ⌊ & poſuit ſup eos orbē ⌋ Hoc ait,
qm̄ terra eſt quaſi & fundamentū & infimū elementoꝝ, & ſecundū apparentiā uidet cœlū ſeu
orbis ſuper extrema terræ locatus, iuxta æſtimationē illoꝝ qui putabāt cœlū eſſe uelut came-
Iob 9. rā & ſemicirculū. Iuxta quē modū legitur: Qui expandit cœlos ſicut tabernaculū ad inhabitā-
dum. Vbi LXX. trāſtulerunt uelut camerā. Vel ſenſus eſt: Poſuit ſuper eos orbē. i. polū fecit car
dinibus terræ eminentiorē. ¶ Pedes ſanctoꝝ ſuoꝝ ſeruabit, ⌋ id eſt affectus & proceſſus eo 14
Luc.1. rū manu tenebit & diriget. Iuxta illud: Ad dirigendos pedes noſtros in uiā pacis. ⌊ & impij in
tenebris conticeſcent, ⌋ id eſt ſuo tēpore confuſi ſilebūt, nec euidenti ueritati contradicere po-
terunt, præſertim in die iudicii. Sicq; obmuteſcent in tenebris culpæ, ac infernalis miſeriæ, quā
uis in inferis eiulabunt. ⌊ quia non in fortitudine ſua roborabitur uir ⌋ id eſt proprijs uiribus
nemo poterit deo reſiſtere, imò nec boni quid agere, aut uirtuoſus cenſeri. ¶ Dn̄m formida 15
bunt aduerſarii eius, ⌋ deus enim omnipotēs ad libitū ſuū perterret, deiicit & cōdemnat omnē
impioꝝ cateruā, pręſumptionē, animoſitatē, audaciā. Et iſtud generaliter potiſſime fiet in die
iudicii.

A iudicij. Sicut Esaias prædixit: Ad eum uenient & confundentur omnes qui repugnant ei, ⌊& Esa.45.
» sup ipsos in cœlis tonabit, ⌋ quod & instante extremo iudicio fiet ineffabiliter & acrius quàm
super Aegyptios olim intonuit, quod fiet in cęlo aëreo. Tonabit quoq;, super eos sententiam
horribiliter proferendo. Hinc scriptum est: Tonabit deus uoce magnitudinis suæ: post eum Iob 37.
16 » rugiet sonitus. Tonabit uoce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia. ¶ Dominus iu
» dicabit fines terrę. ⌋ id est omne genus humanũ, quod fit particulariter in mortibus singulorũ, Psal.9.
& uniuersaliter fiet in die nouissimo. Ideo ait propheta: Parauit in iudicio thronũ suũ, & ipse
» iudicabit orbẽ terræ in æquitate, iudicabit populos in iustitia, ⌊& dabit imperium regi suo, &
» sublimabit cornu Christi sui. ⌋ Tempore Annæ nondũ prefuit aliquis rex Israëli. Ideo istud de
Christo uerissime explanatur, cui pater dedit omne iudiciũ, id est iudiciariã potestatẽ, & exe- Ioan.5.
quutionem particularis ac generalis iudicij. Iuxta illud: Dedit ei potestatem & iudicium face- Ibidem.
re, quia filius hominis est. Itẽq;: Pater omne iudicium dedit filio. Hanc etenim iudicii exequu-
tionem Christus sua humilitate, diiudicatione & passione promeruit. Exinaniuit nempe sei- Phil.2.
psum, factus obediens usq; ad mortem: propter quod & deus exaltauit illũ. Porrò cornu Chri
sti, id est potestatẽ & magnificentiã Christi filii sui, deus pater multipliciter exaltauit ab exor-
dio mundi, per mysteria & figuras, atq; oracula ac uaticinia prophetarum ac patriarcharum,
per quos primo in lege naturæ, deinde in lege scripta aduentũ, excellentiã & efficientiã regis
Messiæ prædixit. Deinde instante temporis plenitudine, in ipsa salutifera & incomprehensibi
li uerbi æterni incarnatione, deus trinitas contulit Christo secundum naturã assumptã autho-
ritatem, potestatẽ atq; dominiũ, non solũ super totũ genus humanũ, sed & super omnẽ naturã
creatam uniuersamq; creaturã: Sicq; in ipsa incarnatione exaltauit cornu Christi sui secundum
B rei ueritatẽ, non tamen secundum manifestationẽ & exequutionẽ. Hinc Christus ante suã pas-
sionẽ dixit: Pater diligit filiũ, & omnia dedit in manu eius. Statim uero in ipsa Christi ex uirgi- Ioan.3.
ne natiuitate ad ipsius declarationem signa fiebant. Quia tunc stella apparuit Magis, angelus Mat.2.
quoq; pastoribus, quibus & Christi ortũ ac magnificentiã patefecit. Multitudo etiã cœlestis Luc.2.
exercitus eadẽ cecinit hora: Templũ æternitatis collapsum est, olei fons erupit. Deinde Chri-
stus inter homines conuersando ac prędicando, per uerba atq; miracula suã cœpit excellentiã
declarare & exequi: Non tamen plenarie: quia adhuc fuit passibilis, & paulopost crucifixus.
Post resurrectionẽ uero & ascensionẽ misso desuper spiritu sancto, exorsus est eam sublimius
exequi, & monstrare per sanctos apostolos, primitus in Iudæa, deinceps ubiq; terrarum: quod
& interim per diuersos sanctos est prosequutus. Porrò in generali & extremo iudicio omnes
aduersarii Christi subiicientur plenissime eidem. Hæc de literali huius cantici expositione sint
dicta. Præterea sicut hic refert Lyra, quidam magnus apud Hebræos uidelicet Ioathan filius
Oziel in translatione sua Chaldaica, aliter canticum istud exponit ad literam. Quam exposi-
tionem Lyra satis prolixe prosequitur. Sed eam breuius quo potero tangam. Itaq; ait Ioathan
ille, ꝙ propter mirabilia quæ Anna præuidit in spiritu à filio suo Samuele fienda, quæ ibidẽ ha- 1.Reg.2.
bẽtur in textu, dixit: Exultauit cor meum in domino. Et quia præuidit ꝙ Eman cum filiis suis 1.Par.6.
natus ex Samuele, futurus erat cantor in templo, adiecit: Exultatum est cor meum, id est glo- 1.Reg.5.
ria mea in deo meo. Insuper quia præuidit Philistæos propter arcam dei plangendos & com- 4.Reg.19.
pellendos ad remittendum hanc, addidit: Dilatatum est os meum super inimicos meos. Et q̃a
præuidit regem Assyriorum Sennacherib cum suis deiiciendum propter blasphemias suas in 1.Mach.6.
C deum, ait: Non est sanctus ut est dominus &c. Præuidit quoq; qualiter Chaldæi erant regnũ
Iuda & templum uastaturi, atq; ob hoc à Persis atq; Medis uastandi, ideo loquuta est: Nolite
multiplicare loqui sublimia, scilicet uos Chaldæi, quasi dicat, quia & uos in breui estis perden-
di. Præcognouit etiam qualiter tempore Antiochi erant Græci Iudæos oppressuri, & per Ma- 2.Mach.8.
chabæos uincendi, propter quod addit: Arcus fortium, puta Græcorum, superatus est, & infir
mi, scilicet Machabæi cum suis qui primo fugerunt, accincti sunt robore. Præuidit item quali
ter Iudæi erant sub Assuero rege per Annã affligendi, atq; per Hester ac Mardocheũ eruendi, Hester 7.
iccirco apposuit: Repleti prius, scilicet Anna & sui, primo ditissimi, pro panibus se locauerunt.
Quia per Hester sunt penitus suppeditati, & famelici saturati sunt, quia tunc filii Israel liberati, Hester 9.
fuerunt ditati & copiose refecti. Ad istam quoq; expositionem sequentia applicat, de qua expo
sitione pertranseo, quoniam falso innititur fundamento, uidelicet Messiam nondum uenisse.
Est itaq; satis incertum an Anna præcognouerit omnia ista. Quæ si præcognouisset, probabile
reor, ꝙ de eis clarius ac latius prophetasset.

¶ Spiritualis explanatio Cantici huius,
siue Allegorica.

PEr Annam, quæ interpretatur gratia, designatur ecclesia, & quæcunq; fidelis perso-
na. Itaque Christi ecclesia uidens omnem plenitudinem gratiæ sibi à deo collatam, &
quicquid diuinorũ charismatũ olim fuit in synagoga, in se præclarissime esse translatũ;
cũ gratiarũ actiõe fatetur: Exultauit cor meũ in domino: & quia regia potestas, sacer-
dotiũq;

dotiumq́ꝫ regale. Iudæis ablata sunt, & ecclesiæ sublimiori modo concessa, subiungit: & exal D
tatū est cornu meū: uidelicet regnū & sacerdotiū in deo meo. Vnde sacratissim⁹ princeps apo-
1.Pet.2. stolici agminis scribit fidelibus: Vos genus electū, regale sacerdotiū, gens sancta, populus acq-
sitionis. Dilatatū est os meū super inimicos meos, id est Iudæos fidei aduersarios iuste irrideo,
potenter deuici: ratione, miraculis, & allegationibus scripturarꝫ ueteris testamenti, multiplici
ter confutaui. Similiter hæreticos utriusqꝫ testamenti scripturis contriui, tyrannos quoqꝫ & p-
sequutores diuino auxilio superaui. Et hoc quia lætata sum o dn̄e pater æterne in salutari tuo,
Luc.21. id est in fide & gratia Christi, per quē tot bona sum consequuta, quæ mihi promisit: Dabo, in-
quiens, uobis os & sapientiā, cui non poterunt resistere & cōtradicere omnes aduersarij uestri.
Ideo o Iudæi cęteriqꝫ increduli, Nolite multiplicare loqui sublimia, id est uerba præsumptuo
1.Cor.5. sa & uana, contra ecclesiā gloriantes insipienter. Sed recedāt uetera de ore uestro. i. pristina in-
fidelitatis uerba relinquite, literalē occidentē legis ac prophetarꝫ sensum abijcite, doctrinā &
expositionē infideliū magistrorꝫ uestrorꝫ calcate: quia deus scientiarꝫ dn̄s est, qui per spiritum
sanctū sanctos apostolos docuit plenissime ac uerissime intelligentiā legis ac prophetarꝫ. Quē
Ioan.16. admodū ante passionē suā Christus eis promisit dicendo: Cū uenerit ille spūs ueritatis, docebit
uos omnē ueritatē. Arcus fortiū superatus est. i. omnis armatura seu argumentatio Iudæorꝫ &
philosophorꝫ, cæterorꝫqꝫ perfidorꝫ, qui olim uidebant potentes, & ecclesiā diuersis modis in-
Luc.24. uaserūt, soluta & uicta est. Et infirmi accincti sunt robore. i. apostoli & primi discipuli Christi,
inducti sunt omni uirtute ex alto, & per eos gentiles olim omni spiritali fortitudine gratię de-
Ephe.6. stituti, effecti sunt uirtuosi ac uictoriosi. Quēadmodū Paulus apostolus scripsit eisdē: Confor- E
tamini in dn̄o, & in potentia uirtutis eius accipite armaturā dei. Repleti prius puta Iudæi, qui
olim multiplici opulentia sapientiæ ac uirtutū, ac spiritalibus ferculis abundabant, pro pani-
bus se locauerunt, quia priuati sunt omnibus bonis illis. Et quidē ex eis conuersi à doctrina ue-
ræ salutis, mendicauerunt. Donec sterilis peperit plurimos. i. conuersa gentilitas, olim infœcū-
da Christianis, innumerabiles regenerauit ex aqua & spiritu sancto, atqꝫ per euangelicę legis
1.Cor 4. prædicationē parturiit, sicut ait Apostolus: In Christo Iesu per euangeliū ego uos genui. Et
quæ multos habebat filios, scilicet synagoga, in qua frequenter fuerunt multi electi, infirmata
est. Quia iamdudū omnino succubuit, & in extremā hanc captiuitatē redacta est. Dn̄s mortifi
cat, qui per Titū & Vespasianū corporaliter trucidauit Iudæos incredulos, quos & per inuisi-
biles hostes excæcari & indurari iuste permisit, & uiuificat per gratiā in præsenti, & per gloriā
in futuro, uasa misericordiæ suæ electos ex gentibus. Dn̄s pauperē facit synagogā, & ditat ec-
clesiā, humiliat Iudæos incredulos, & subleuat Christi fideles. Suscitat de puluere egenū, & de
stercore eleuat pauperē. Vt sedeat cū principibus, & soliū gloriæ teneat. Multos eñ gentiles
uitiis obtenebratos, & sordibus carnalitatū inuolutos, ad tantā diuinorꝫ charismatū exuberā-
tiā erexit atqꝫ prouexit, ut inter apostolicos uiros digne sint connumerati, & aliorꝫ prælati ef-
Luc 22. fecti, sessuriqꝫ sint inter eos, quibus saluator spopondit: Vos qui sequuti estis me, sedebitis sup
thronos, iudicantes XII. tribus Israēl. Ad istā expositionē sequētia queūt faciliter applicari.

¶ Expositio cantici eiusdem moralis.

PRęterea exponi potest hoc canticū in persona cuiuslibet Christiani deuoti, pręsertim
religiosi. Vnusquisqꝫ ergo fidelis dicere potest: Exultauit cor meū in dn̄o. i. considerā- F
do seu contēplando infinitā bonitatē, omnipotentiā & sapientiā dei, uniuersamqꝫ per-
fectionē, excellentiā & beatitudinē eius, gauisus sum uehementer, & toto corde cogra
tulatus sum tam incircūscriptibili perfectioni & gloriæ creatoris, præsertim contēplando su-
perbeatissimæ trinitatis patris & filii & spiritus sancti cōmunicationē & emanationē adintra.
Mutuam quoqꝫ triū supernaturaliū personarꝫ contēplationē, dilectionē, cōplacentiā, fruitio-
nem, consistentiāqꝫ superfelicissimā & æternā. Exultauit demū cor meū in dn̄o, intuendo bene
ficia eius generalia ac specialia, naturalia & supernaturalia, corporalia ac spiritalia. Præsertim
quæ quāta & qualia unigenitus patris æterni pro nostra salute assumpsit, fecit ac pertulit. Cō-
siderando etiā diuina promissa, & qualiter superoptimus & superpiissimus, & supermunificen
tissimus deus trinitas seipsum & suiipsius clarā, immediatā, facialē, deliciosissimā uisionē æter-
nā ac beatificam fruitionē inęstimabiliter prorsus dulcissimam nobis præparauit in præmiū.
His igitur modis exultemus in dn̄o, imò & in omni actu uirtuoso ad dei honorē exhibito glo-
Psal 99. riemur: iuxta illud: Seruite dn̄o in lætitia. Et rursus: Gaudete in dn̄o semper. Nec solū in actib⁹
Phil.4. bonis, sed itē in persequutionibus, aduersitatibus, correptionibus & tentatiōibus, sicut ait apo
Iaco.1. stolus Iacobus: Omne gaudiū existimate fratres, cū in tētationes uarias incideritis. Et saluator:
Luc 6. Gaudete, inquit, in illa hora & exultate: qm̄ merces uestra copiosa est in cœlis. Qui autē lætat
Prou.2. cū malefecerit, aut quia laudatur & honorat ab aliis, aut qm̄ tēporaliter prosperat, aut quia ui-
det alios inter se discordare, contendere aut turbari non iam in dn̄o, sed potius in diabolo glo-
riatur, & uanus & excors est. Et exaltatū est cornu meū in deo meo. i. uirtus seu fortitudo ani-
mæ meæ in adiutorio altissimi, hostibus meæ salutis restitit atqꝫ præualuit ac profecit. Hoc di-
cit ad

A cit ad gloriam omnipotentis, qui in quacunq; tentatione cernit se triumphasse aut profecisse
in bonis ut gratus sit deo, nequaquã extollens seipsum, & semper sit cautus & timoratus ne ca
dat. Absint semper à nobis diabolica cornua crudelitatis, animositatis, ambitionis. Circa hoc lo
quitur Origenes: Sunt cornua quædã iustorũ, quibus utuntur bona agendo, aut recte loquen
do, sicut cum dicunt ad dñm: In te inimicos nostros uentilabimus cornu. Vnde & alibi dicitur: Psal. 43.
Exaltabuntur cornua iusti. Oportet ergo nos habere cornua ista, quæ iustis de crucis Christi
apicibus conferuntur, ut in his destruamus & eijciamus aduersarias potestates de anima no-
stra, quibus expulsis, planteur in nobis uinea, quæ facta est dilecto in cornu in loco uberi. Di-
latatum est os meũ super inimicos meos: hoc dicat ad dei honorẽ, qui recordatione & allega-
tione scripturæ aduersarios ueritatis, præsertim inuisibiles æmulos, superauit. Qui hostibus
boni communis efficaciter fuerit reluctatus, quia lætata sum o domine ego creatura tua in sa-
lutari tuo. De quo cecinit Esaias: Viderunt omnes fines terrę salutare dei nostri. In quo qui syn Esa. 52.
ceriter delectatur, exaudiri ac triumphare meretur. Sicut ait scriptura: Qui orat dominum in Eccl. 35.
oblectatione, exaudietur. Et rursus: Delectare in dño, & dabit tibi petitiones cordis tui. Nõ est Psal. 36.
sanctus ut est dñs, ideo oportet ei in sanctitate & iustitia iugiter deseruire, maledictusq; est qui Hiere. 48.
opus dei efficit negligenter. neq; enim est alius extra te. Nam pater in filio, & filius in patre: pa Ioan. 14.
ter quoq; ac filius in spiritu sancto, & spiritus sanctus in patre ac filio. Nam singulæ personæ
in singulis uere & imperscrutabiliter ac circumincessibiliter sunt. Et non est fortis sicut deus
noster, qui solus potest humanæ ac fragili creaturæ tantum conferre gratiæ robur, ut spi-
B ritibus illis callidissimis atq; nequissimis & concupiscentiis proprijs ac uitiis uniuersis præua-
leat, & in deo sit stabilita: imo & si pro fidei conseruatione exegerit ratio, etiam miracula ope-
retur, Sicut prædixit saluator: Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet. Nolite mul- Eodem.
tiplicare loqui sublimia gloriãtes. Hoc præsumptuosis, superbis, uaniloquis, ex charitate est op
ponendũ, ut cessent à uerbis iactantiæ, nec laudent, neq; extollãt seipsos, cum & Apostolus di-
cat: Noli altũ sapere, sed time. Salomon quoq;: Laudet te alienus & non os tuum: extraneus & Roma. 11.
non labia tua. Deniq; unusquisq; dicat uiribus animæ suæ, intellectui uidelicet cogitatiuæ & Prouer. 27.
imaginatiuæ: Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes. i. ab omni cogitatione superba, ab
adinuentionibus uanis, ab apprehensionibus phantasticis, à magnificatiõe proprij subiecti ca
uete, nec intra uos corã deo proferte seu loqui audete, quod corã hominibus loqui est reprehẽ
sibile. Ab altis quoq; materijs, & ab incõprehensibiliũ perscrutatione est temperandũ, ut non
audeamus de supersubstãtiali deo aliquid fari, præter tradita nobis in diuinis scripturis, ut di-
uinus Dionysius & Damascenus scripserunt, nẽpe ut Salomon protestatur: Sicut qui comedit
mel multũ non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis opprimit à gloria. Hinc Origenes
disseruit, non dixit: Nolite loqui excelsa. Ergo licet mihi loqui aliqua excelsa. Multiplicare au Pro. 25.
tem loqui excelsa & ardua, mihi non licet, cũ scriptũ sit: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te Eccl. 3.
ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi deus intellige semper. Quæ sunt ergo in quibus ex-
celsa me loqui oportet? Quando de omnipotentia dei, de inuisibilitate & sempiternitate eius
loquor, excelsa loquor. Quando de unigeniti eius coæternitate cæterisq; mysterijs pronũtio,
C excelsa loquor. Quando de spiritus sancti magnificentia dissero, excelsa loquor. Post hanc tri-
nitatem omnia sunt humilia & deiecta cõparatione celsitudinis eius. Hęc Origenes. Recedant
uetera de ore uestro. i. omnia uerba inordinata, uitiosa, illicita deinceps uitate. Si quis loquitur
quasi sermones dei: Sermo uester semper in gratia sit sale conditus. Hinc ad Ephesios docetur: Col. 4.
Omnis sermo malus ex ore uestro non procedat, sed qui bonus est ad ædificationẽ, ut det gra Eph. 4.
tiã audienti. Arcus fortiũ superatus est. Hi qui fortes & magnos se arbitrãtur, iusto dei iudicio
permittuntur faciliter uinci omni uento tentationũ ac impetu passionũ & multipliciter labi, si-
ue dum ab alijs patiuntur aduersa, siue dũ laudant & honorant à proximis, quia radices humi
litatis & fundamentũ timoris dei non habẽt. Interdũ quoq; cõtingit deuotos & uirtuosos ex sua
negligẽtia periculosa ue securitate, aut tentationũ impulsu paulatim euacuari & cadere. Et in-
firmi accincti sunt robore Humiles scilicet, q se iugiter infirmos, defectuosos uilesq; iudicant.
Nã & infirma ac stulta mũdi elegit deus. Repleti prius. i. q donis gratiæ abũdabãt, pro panibus 1. Cor. 1.
se locauerũt, quãdo (ut tactũ est) ad ruinã sunt deuoluti, & rursus per pœnitentiã conant ad pri
stinã redire mensurã, seq; humiliãt, & illorũ orationibus, meritis ac doctrinis quęrũt refici ac iu
uari, quibus aliqñ in spiritualibus fuerãt ditiores, & famelici saturati sunt. Bene famelici sunt q
esuriũt sitiuntq; iustitiã, & famẽ habẽt audiẽdi uerbũ dei, q saturari merentur & refici à spiritu Mat. 5.
sancto. Hi sunt, quæ retro sunt obliuiscentes, & ad anteriora extendũt seipsos, nõ arbitrãtes se
apprehendisse, sed assidue propriũ imperfectũ pensantes, toto affectu student in omni uirtute
proficere, quotidianas suas defectuositates & culpas uberrime deplorãtes. Hæc itaq; contige-
rũt. Donec sterilis, anima prius infructuosa, peperit plurimos, fructus uirtutum, & quæ mul-
tos habebat filios, id est, quæ antea erat in bonis actibus fœcunda, infirmata est, gratiam amit-
tendo. Ideo nullus alium quamuis iniquum aut negligẽtem incaute dijudicet aut contemnat.

Quia etsi hodie ille fortassis est melior, cras forsan erit deterior, ideo ait saluator: Nolite iudica D
.14. re. Et Paulus: Tu quis es qui iudicas alienũ seruũ: suo dño stat aut cadit. Stabit autẽ, Potens est
e:ñ deus statuere illũ. Dñs mortificat, impios occidendo & condemnando, seu uitã gratiæ non
præstando, aut gratiã delinquentẽ iuste tollendo: & uiuificat, quia ab ipso est uita naturæ, uita
gratiæ & uita gloriæ. qui & impiũ per pœnitentiã pie uiuificat. Mortificat quoque salubriter,
Col.3. dando mortificationẽ uiuificã, de qua ait Apostolus: Mortificate mẽbra uestra quę sunt super
Eodem. terrã. Et itẽ: Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cũ Christo in deo. Hæc mortifica-
tio est uitiorũ extinctio, suiipsius à uitijs refrenatio, membrorũ scandalizantiũ abscisio, id est eo-
rum ab omni usu prauo coërtio, & maxime priuati amoris extirpatio integra, ita ut quis dicere
Gal.2. queat: Viuo aũt iam non ego, uiuit uero in me Chr̃s. Deducit ad inferos, sicut expositum est, &
etiã inspirando homini considerationẽ infernalis damnationis, ac pœnæ æternæ salubrẽ: & re-
ducit, dando uitæ correctionẽ, atque leuando mentẽ ad cœlestiũ intuitũ gaudiorũ. Dñs paupe-
rem facit & ditat, humiliat: dando homini uerã & humilẽ suiipsius recognitionẽ, & infundẽdo
humilitatis uirtutẽ. & subleuat mentẽ de uitiorũ profundo, de lacu miseriæ, de pusillanimitate
per spei fiduciã & confessionẽ remediantẽ. Suscitat de puluere egenũ &c. id est in infimis cogi
tationibus inquinamentisq; carnis detentos, paulatim perducit ad uitã spiritalẽ & sanctã con-
templationisq; apicẽ, ita ut tales inter uiros heroicos reputentur, & digni sint alijs præsidere.
Pedes sanctorũ suorũ seruabit ut perseuerent ac progrediantur in uia regia, nec deflectant ad
dexterã aut sinistrã. Incessabiliter equidẽ indigent conseruatiõe diuina, qua sibi paulisper sub
tracta, mox corruunt. & impij in tenebris conticescent. Obnubilati etenim tenebris ignoran- E
tiæ & errorũ passionũ ac uitiorũ, tacent & obmutescunt à laudibus dei deuotis, ab orationibus
feruidis, ab exhortatiõe idonea, à correptione fraterna, & ab utilibus uerbis. Et iuxta Aposto-
2 Timo.4. lum: à ueritate auertunt auditum, atq; ad fabulas conuertuntur.

COMMENTARIVS IN CANTICVM MOYSI, V. FERIAE.

¶ Argumentum authoris.

Consuetudo fuit sanctis uiris, imò & fœminis uirtuosis, spiritalia cantica deo offerre atque
compõere pro spiritalibus beneficijs dei, & de magnificis ac supernaturalibus eius operibus,
quod in ueteri testamẽto potissime seruabatur, atq; à Moyse initiũ sumpsisse uidet. Non enim
legitur hoc factũ ab aliq ante eũ. Hinc loqtur Origenes: Multa legimus cãtica facta in diuinis
scripturis. Horũ tñ omniũ primũ est istud. Moris quippe sanctorũ est, ubi aduersarius uincitur
hymnũ gratulationis deo offerre. In Scholastica qq; fertur historia: Moyses cõposuit canticũ
dño hexametro carmine, quod quia à cæteris prius legitur factũ, dicitur canticũ canticorũ, qd
intelligendũ est propter prærogatiuã antiquitatis. Veruntamen ob mysticorũ sensuũ profun-
ditatẽ & elegantiã, dialogus ille amoris à Salomone cõpositus, Canticorũ Canticũ appellatur.
Exo.15. Tunc uidelicet Pharaone Aegyptijsq; submersis, cecinit Moyses & filij Israël carmen hoc do
mino, & dixerunt. Moyses uero spiritu sancto illuminante ac dirigente edidit carmen, deinde
docuit hoc filios Israël, sicq; pariter cecinerunt, & seinuicem ad regratiandum deo, & ad eius
decantanda præconia hortabantur ac inuitabant, dicentes:

¶ Expositio literalis.

Ibidem. Antemus dño ⌋ id est ad eius honorẽ depromamus laudes ipsius ⌊ gloriose ẽm F 1
magnificatus est ⌋ id est excellentiã, omnipotentiã atq; iustitiã suã præclare mõ »
strauit, & famã magnificã sibi fecit per signa & mirabilia quę contra Aegyptios
egit. Et nunc præcipue in maris rubri diuisione, Aegyptiorũ submersione, & no
Exo.14. stra eductione ac liberatiõe. In quibus omnibus suã quoq; pietatẽ & fidelissimã
ueritatẽ declarauit in nobis, ⌊ equũ & ascensore deiecit in mare ⌋ id est equites Pharaõis simul »
cum ipso eorũ rege & toto eius exercitu, ac quadrigis eorũ præcipitauit ac mersit in mari ru-
bro. ¶ Fortitudo mea & laus mea dñs ⌋ id est ipse deus, actor horũ mirabiliũ, est causa totius » 2
fortitudinis meæ, in naturalibus atq; fortuitis. Cuius auxilio contra Pharaonẽ præualui. Ipse
quoq; est laus mea. i. obiectũ ac materia laudũ mearũ, quibus eũ in seipso & in suis operibus lau
do, nõ meipsum. Ex eius quoq; indicijs, signis effectibusq; præclaris materiã habeo copiosam
laudis diuinæ: imò & si in me est aliquid laude dignũ, huius causa est ipse. Vnde circa hæc for-
titudo mea & laus mea dñs, ait glossa: Quia per ipsum fortis sum & laudabilis. Itaq; Moses cũ
tot & tanta per eũ dñs perpetrasset, & uir eximius esset corã omni frequẽtia populi, noluit tñ
in seipso laudari, nec uoluit commendare seipsum, sed dñm cui ascribendũ nouerat omne bo-
num Sic & sacratissima uirgo Maria, cũ mater esset altissimi facta, non seipsam, sed dñm glori-
Lucæ 1. ficauit, dicendo: Magnificat anima mea dñm, Et psalmista: In dño, inquit, laudabit anima mea,
Psal 33. ⌊ & factus est mihi in salutẽ ⌋ .i. potenter & gratiose saluauit me de manu Pharaonis aliisq; pe »
riculis, Mosi aũt tanq̃ duci populi instabat speciale periculũ ex Pharaonis tyrannide, nisi deus
eum eripuisset. Iccirco hæc singulariter loquitur & decantat, cũ tñ fuerint communia bñficia
dei

A dei ſibi ac Hebræis collata. Nam & hoc ad ſeruum deo ſpecialiter gratum, deuotum fidelemq;
pertinet, ut de generalibus beneficiis creatoris ſpeciales laudes & grates referat domino, qua-
ſi ſint ſibi ſoli condonata ab illo. Itaque deus in ſeipſo inuariabilis, æternus & non factus, dici-
tur nobis fieri in ſalutem ſeu refugium ac ſaluator, abſque ſuæ deitatis mutatione, quando
per gratiarum ſuarum chariſmata & effectus ſubſidium & ſalutem nobis impendit. ¶ Iſte ⌋
3 » qui ita pugnauit pro filiis Iſrael. ⌊ eſt deus meus ⌋ qui cum ſit uniuerſorum deus iure crea-
tionis, gubernationis & conſeruationis, ſpecialiter tamen eſt deus eorum à quibus præcipue
colitur & ardenter amatur, & quibus ipſe præcipua gratiæ dona largitur. Sicq; fuit deuo-
tiſſimi ac ſanctiſſimi Moyſi deus. Hinc & Helias orando loquutus eſt: Deus meus reuertatur 3.Reg.17.
obſecro anima pueri huius in uiſcera eius. Et Paulus: Deus meus impleat omne deſiderium Phil.4.
» meũ in uobis. ⌊ & glorificabo eum ⌋ id eſt glorioſum, famoſum, ſanctũ & omni honore ac glo-
ria dignum eum eſſe fatebor, deſcribam & opere demonſtrabo, ei cum omni reuerentia obſe-
» quendo. ⌊ deus patris mei ⌋ quaſi Moyſes dicat: Non ſolum ego per dona gratiæ dei fidelis
ſum, ſed etiam natione. Quoniam deus uerus, qui eſt deus meus, fuit & eſt deus patris mei.
Quod tam de immediato Moyſi patre quàm de quolibet ſanctorum patriarcharũ, ex quibus
» duxit originem, accipi poteſt. ⌊ & exaltabo eum ⌋ id eſt corde, ore & opere, & per ſcripta teſta
bor eum ſolum eſſe adorandum, & omnibus incomparabiliter digniorem ac altiorem. Qui ſo-
lus in ſeipſo perfectionaliter infinitus incircũſcriptibilisq; conſiſtit, & uniuerſa infinite in omni
perfectione ac claritate excedit, & omnis creati intellectus capacitatem interminabiliter ſupe
rat. Itaq; pronomen hoc, iſte, notat hic demonſtrationem ad intellectum. Recitat tamen Lyra
B ꝙ ſecundum Hebræos facit demonſtrationem ad ſenſum: nam dicunt ꝙ filii Iſraël tranſeun-
do per fundum maris ſenſibiliter deum uidebant, atq; digito demonſtrabant: in quadam ta-
men ſimilitudine ſenſibili aſſumpta ſeu repreſentante, quia deitas ſenſibiliter nequit uideri. Di
cunt quoq; ꝙ populus ille tũc clarius uidit deum, quàm poſtea ſancti prophetæ. Sed iſtud nec
probationem nec apparẽtiam habet, præſertim cum populus ille fuerit tam duræ ceruicis. Exo.32.
4 » ¶ Dominus quaſi uir pugnator ⌋ id eſt ſimilis uiro pugnatori, non niſi iuſta ac fortia prælia ex-
ercenti. Alibi autem dicit Lyra ꝙ in Hebræo non habetur quaſi, ſed translator hoc addidit ad
inſinuandum ꝙ deus dicitur uir pugnator, non ꝙ in eo ſit ſexus, aut corporeum aliquid ſecũ-
dum deitatis naturam: Vnde ſic dicitur uir pugnator quomodo ait ſaluator: Ego ſum uitis ue- Ioan.15.
ra, & pater meus agricola eſt. Quod ſecundum Auguſtinum intelligendum eſt per ſimilitudi-
» nem, non per proprietatem. ⌊ omnipotens nomen eius. ⌋ Hoc intelligi poteſt tam de nomine
nominante, quàm de nomine nominato. Siquidem ipſe deus altiſſimus deſignatur & appella-
tur nomine iſto nominante omnipotens. Sicq; omnipotens eſt nominans nomen dei. Nomen
quoq; dei nominatum, id eſt ipſe deus hoc nomine omnipotens deſignatus, eſt realiter pror-
ſus omnipotens: nam quicquid contradictionem non implicat, & cuicunq; ratio entis compe-
tere ualet, hoc ipſe poteſt, cui dicitur: Subeſt tibi cum uolueris poſſe. Et iterum: Domine deus Sap.12.
» non erit tibi difficile omne uerbum. ⌊ Currus Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare. ⌋ Hiere.32.
Quemadmodum alibi dictum eſt: Reſpiciens dominus ſuper caſtra Aegyptiorum per colu- Exo.14.
mnam ignis & nubis, ſubuertit rotas curruum, ferebanturq; in profundum. Siquidem (ut ex
Ioſepho atque Scholaſtica hiſtoria circa hoc tactum eſt) dominus proiecit ſuper Aegyptios,
C fundum maris ſiccatum ingreſſos intolerabiles imbres grauesq; tonitrus, choruſcationes ac
lampades. Erant ibi currus ſexcenti, & quinquaginta milia equitum, ducentaq; milia peditum.
5 » ¶ Electi principes eius ⌋ quos ipſe præ cæteris elegit in duces bellorum. ⌊ ſubmerſi ſunt in
» mari rubro, abyſſi operuerunt eos. ⌋ Abyſſus & mare ac pelagus pro eodem accipi ſolent: un-
de & Ionas: Abyſſus, inquit, uallauit me, pelagus operuit caput meũ. Sed nunc de aquis eiuſdẽ Ionæ 2.
maris pluraliter dicitur abyſſi propter multitudinem partium aquæ profundarum. Vel po-
» tius propter duas partes maris diuiſi, quæ ex utroq; latere ſuper Aegyptios irruerunt. ⌊ de-
» ſcenderunt in profundum quaſi lapis ⌋ quia & corda habuerunt lapidea omni iniquitate gra-
uata. Iniquitas autem grauat mentem: Propter quod in Zacharia fertur prophetia: Iniquitas
ſedet ſuper talentum plumbi. Et Eſaias dicit: Væ populo graui iniquitate. Hinc monet Apo- Zacha.5. Eſa.1.
6 » ſtolus: Deponamus omne pondus, & circũſtans nos peccatum. ¶ Dextera tua domine ma- Heb.12.
gnificata eſt in fortitudine, dextera tua domine percuſſit inimicũ. ⌋ Solet in ſcripturis per dex
teram dei eius benignitas ſeu gratioſa protectio, aut ſuccurſus intelligi: iuxta illud Sapientiæ:
Dextera ſua teget eos. Et in Iob: Operi manuum tuarum porriges dexteram. Interdum per Sap.5.
dexteram deſignatur poteſtas: iuxta illud Iob: Confitebor ꝙ ſaluare te poſſit dextera tua. Ali Iob 14.
quando uero per dexteram dei ſignificatur eius æqualitas, ſeu potior bonitatis eius fruitio: Iob 40.
ut in pſalmo: Sede à dexteris meis. Quandoq; per dexteram dei exprimitur rigor diuinæ iuſti- Pſal.109.
tiæ & diſtricta ultio eius qua deus durius percutit. Quemadmodum homo per dexteram for-
tius uerberat quàm per ſiniſtrã: ſicq; in pſalmo accipitur: Dextera tua inueniat eos qui te ode- Pſal.20.
runt. Pones eos ut clibanum ignis &c. Sic quoque accipitur modo cum dicitur: Dextera tua

domine magnificata est in fortitudine, id est rigor seu uis tuæ iustitiæ magnifice se ostendit in D
forti Aegyptiorum punitione, per quam magnificata est, id est magna esse innotuit & magna,
imò immensa à multis est reputata. Quæ etiam percussit inimicum, id est Pharaonem princi-
pem hostium populi tui in mari extinxit, imò & ante per decem plagas dire multipliciterq; af-
flixit. Quidam tamen per dexteram dei intelligunt unigenitum filium eius. De qua expositio-
ne in sequentibus erit sermo. ⌊ & in multitudine gloriæ tuæ deposuisti aduersarios meos. ⌋ Glo
ria dei hoc loco uocatur eius maiestas, quæ quamuis in seipsa sit una simplexq;, tamen propter
suorum diuersitatem efficientem multiplex nũcupatur. Quemadmodum & misericordia dei
Psal. 88. secundum illud: Misericordias domini in æternum cantabo. Et denuo: Reminiscere misericor
Psal. 24. diarum tuarum quæ à seculo sunt. Itaq; ait: In multitudine gloriæ tuæ, id est in maiestate tua
multiplici per effectum, seu in multis eius præclaris ac miris effectibus: hoc est per diuersa pro-
digia contriuisti Aegyptios, tam in terra eorum primogenitos eorum occidendo, quàm in ma
ri rubro tot milia submergendo. ¶ Misisti iram tuam quæ deuorauit eos sicut stipulam, ⌋ id 7
est iustitiæ tuæ uindictam effudisti quæ consumpsit Aegyptios sicut ignis stipulam, ualde ue-
Psal. 82. lociter, prout fertur de aliis in psalmo: Sicut ignis qui comburit syluã, & sicut flamma combu-
Esa. 5. rens montes, ita persequeris illos in tempestate tua. Et in Esaia: Sicut deuorat stipulam lingua
ignis, sic radix eorũ quasi fauilla erit. ⌊ & in spiritu furoris tui ⌋ id est in impetuoso effectu tuæ
iustitiæ. ⌊ congregatæ sunt aquæ ⌋ id est partes aquæ diuisæ se recollegerũt super Aegyptios,
pariter irruendo. Vel congregatæ sunt, id est partes seorsum quasi consolidatæ. Quod quam-
uis fuerit pie factum pro Hebræorum euasione, fuit tamen Aegyptiis submersionis occasio.
¶ Stetit unda fluens ⌋ id est gurges aquæ ex sua natura mollis ac fluidus, diuina uirtute stetit E 8
fixus ut tellus, atq; ut loquitur Origenes, soliditatẽ liquor recepit, & coactus est fluctus in cu-
Iob 38. mulum ac unda in seipsam repressa. Nempe si (ut in libro Iob legitur) superficies abyssi con-
stringitur frigore, quanto magis creatore iubente undæ eius figuntur. Quemadmodum enim
in exordio seculorum deus præfixit Oceano terminum sui fluxus, ne terram operiat, secundũ
Ibidem. quod rursus Iob testatur: Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de uulua proce
dens? Circundedi illud terminis meis, & posui uectes & ostia, & dixi: Hucusq; uenies, & non
procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Sic ex dei præcepto diuisum est ma
re rubrum, & partes diuisæ steterunt in altum fixæ ut muri. ⌊ cõgregatæ sunt abyssi ⌋ id est co-
piosæ & profundæ partes aquarum seorsum sunt solidatæ, & iterum adunatæ ex creatoris im-
perio. ⌊ in medio mari ⌋ id est intra ripas rubri maris. Atq; in tali diuisione & consolidatione
undarũ, fuit magna eleuatio earundem. Non tamen egressæ sunt ripam. Præterea, sicut ait sal-
Luc. 6. uator: Ex abundantia cordis os loquitur, Ideo Moyses ex suæ deuotionis feruore, & insoliti
miraculi admiratione, diuinorumq; operum nouitate & congratulation, eandem sententiam
Psal. 6. multoties repetit sub aliis uerbis, quemadmodum & psalmista, dicendo: Quoniam exaudiuit
dominus uocem fletus mei. Exaudiuit dominus deprecationem meam, dominus orationem
meã suscepit. ¶ Dixit inimicus ⌋ uidelicet Pharao, seu quicũq; de eius exercitu. ⌊ persequar ⌋ 9
Hebræos. ⌊ comprehendam ⌋ eos. ⌊ diuidam spolia ⌋ bona eorum diripiendo. ⌊ implebitur
anima mea ⌋ id est iuxta desiderium uoluntatis meæ eos tractabo ac spoliabo. ¶ Euaginabo 10
Exo. 14. gladium meũ, interficiet eos manus mea ⌋ sicut Pharao & eius ministri dixisse leguntur: Quid
uoluimus facere, ut dimitteremus Israel ne seruiret nobis? Circa quod dictum est, quòd F
Pharao & Aegyptii intendebant filios Israel uiolenter reducere ad seruiendum sibi ut an-
tea in Aegypto. Iccirco non reor ꝙ nunc uoluerint eos omnes occidere, sed quosdam, præ-
sertim principaliores ac ditiores. ¶ Flauit spiritus tuus ⌋ id est uentus à te productus, 11
& grandis imbrium fulgurum'que tempestas diffusa sunt super aquas. Vel, spiritus tuus
flauit, id est ex tua indignatione motæ sunt aquæ. Sicut ex flatu puluis mouetur. ⌊ & operuit
eos mare, submersi sunt quasi plumbum in aquis uehementibus. ¶ Quis similis tui in for- 12
tibus domine, quis similis tui? ⌋ quasi dicat nullus omnino. Quoniam omnis potestas creata de
ficit infinite ab increata uirtute. Alia translatio habet: Quis similis tui in diis domine? quasi di-
Hiere. 10. cat: In his apparet infirmitas falsitasq; deorum gentilium, qui suos non potuerunt iuuare cul-
Hiere. 50. tores. Hinc scriptum est: Non est similis tui domine, magnus es tu, & magnum nomen tuum in
fortitudine. Quis non timebit te o rex gentiũ? Et rursus loquitur deus: Quis similis mei, & quis
sustinebit me? Et quis est iste pastor qui resistat uultui meo? Veruntamen creaturæ ratio-
1. Ioan. 4. nales & intellectuales dicuntur deo assimilari. Ioannes quoque apostolus in prima sua fate-
1. Ioan. 3. tur Canonica: Sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Et rursus: Nondum inquit apparuit
quid erimus: Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum
sicuti est. Verum in his uerbis: Quis similis tui in fortibus domine? sumitur simile pro
æquali. Nil autem deo æquale est, imo finiti ad infinitum nulla est comparatio. ⌊ magnifi-
cus in sanctitate ⌋ id est magna & mira efficiens sancte ac uirtuose. Quemadmodum enim
deus

A deus dicitur magna facere in sapientia, ita & in sanctitate, quoniã sanctus est in omnibus operi- Psal.144.
bus suis, Hercules aũt, Alexãder magnus, Hector Troiæ & consimiles, fecerunt aliqua magna
» non in sanctitate, sed magis in uanitate. terribilis propter imperscrutabilia tua iudicia, & ob
tuæ rigorem iustitiæ ac metuendos effectus. De quo ait propheta: Venite & uidete opera dei, Psal.65.
terribilis in consilijs super filios hominum. Ideo sanctus Iob ait: Deus cuius iræ resistere ne- Iob 9.
mo potest, sub quo curuantur qui portant orbem. Cogitationem eius nemo auertere potest, ic
circo à facie eius turbatus sum, & considerans eum timore solicitor. In euangelio quoq; Chri-
stus ait: Eum timete qui habet potestatem & corpus & animam perdere in gehennam ignis. Mat.10.
» atq; laudabilis quia uirtuose, sapienter & irreprehensibiliter omnia agens & faciens mirabi-
lia, iuxta illud: Qui facit magna & inscrutabilia & mirabilia quorum non est numerus. Nec Iob 5.
solum in supernaturalibus, sed item in naturalibus, & præsertim in operibus gratiæ & gloriæ,
13 » deus mirabilia & incõprehensibilia operatur. ¶ Extendisti manũ tuã id est potestatem &
» æquitatẽ tuam duxisti in actum. & deuorauit eos terra id est Aegyptij, ita in profundo ma-
ris obruti erant gurgitibus, quasi fuissent absorpti à terra. Veruntamen mox fuerunt ad littus
proiecti. Dicitur autem manus dei extendi, quando pœnam infligit, quia scriptura fatur de deo
more humano, condescendens nostræ infirmitatis capacitati: unde in Esaia habetur: In omni- Esa.5.9.10.
bus his non est auersus furor domini, sed adhuc manus eius extenta. Hinc sathan dixit ad do-
» minum de Iob: Extende paululũ manum tuam & tange carnes eius & ossa. Dux fuisti in mi- Iob 1.
sericordia tua populo quem redemisti. Deus enim non solum per gratiæ suæ infusionem, sed
& per angelum sanctum, & per columnam ignis & nubis, atque per Moysen præcessor & du-
B ctor Israeliticæ plebis fuit quam ex Aegypto redemit. Deinde sanctus Moyses prophetali spi-
ritu plenus de futuris uaticinans, de eisdem quasi de præteritis propter prophetiæ certitudi-
14 » nem, loquens subiungit: ¶ Et portasti eũ, id est populũ istũ gratiose deduces in fortitudi
» ne tua, hoc est in omnipotentia tua, cui nihil difficile est. Per magna quoque prodigia, & per
protectionem magnificam qua eos in uia defendes. ad habitaculum sanctum tuũ, id est ad
montem Sion seu Moria & ad urbem Hierusalem, ubi elegit deus sibi templum ædificari, in
quo habitare dignatus est. Prout secundo & tertio Regum, secundo quoque Paralipomenon 2.Reg.7.
patet. Porrò per hoc quod ait: portasti eum, insinuatur quòd deus instar pijssimi patris ac pa- 3.Reg.6.
terni prouisoris, deduxit ac supportauit in multis filios Israël in deserto. Ideo Moyses huic po 2.Par.36.
pulo loquutus est: Portauit te dominus deus tuus, sicut portare solet homo paruulum filium Deute.1.
suum. Veruntamen isti quibus Moyses dixit hæc circa mare rubrum, propter eorum pecca-
ta non introierunt terram promissionis, nisi perpauci ex eis, sed loco eorum ingressi sunt po-
15 » steri eorundem. ¶ Ascenderunt populi & irati sunt. Amalechitæ & eis adiuncti in deser-
to. Contra hos Hebræos ascendent ad præliandum. Timebant enim quòd filij Israël eis noce- Exo.17.
rent Quod etiam exponi potest de Seon rege Amorræorum, & Og rege Basan, qui contra fi-
lios Israël consurrexerunt in uia. De rege quoque Edom in libro Numerorum describitur, q;
» cum infinita multitudine egressus est contra filios Israël. dolores obtinuerunt habitatores
» Philistiim, quia percepto qualiter deus plagasset Aegyptios, & pugnasset pro Israel, inuide-
runt Hebræis, & timuerunt propriæ pelli: præsertim cum cognouissent qualiter filii Israel ex- Nume 20.21.
C pugnauerunt Seon & Og, ac Madianitas. Circa hæc Rabbi Paulus reprehendit Nicolaum
de Lyra dicentem, quod Amalechitæ irati sunt propter timorem, ne filii Israel inuaderent
terram eorum: & addit Rabbi Paulus: Ira enim non consurgit ex timore, sed ex aliis passioni-
bus, scilicet ex tristitia illata cum desiderio & spe ulciscendi secundum Philosophum secun-
do Rhetoricę. Quocirca dico in primis q; Lyra non dicit sicut recitat Rabbi Paulus. Sed ista
sunt uerba eius in forma: Amalechitæ irati sunt, timentes ne inuaderent terram eorum. Dein-
de adiicio, q; quamuis Lyra diceret, quod sibi imponit Rabbi Paulus reprehendendum non
esset. Quoniam ira non solum ex tristitia, sed etiam ex timore causatur, imo ex desperatione po
test oriri. Sunt enim diuersæ ac uariæ causæ iræ secundum Aristotelem, Gregorium q; Nice-
num, ac Damascenum, prout Thomas in prima secundæ, quæstione quadragesimaseptima
pulchre declarat, inter cætera dicens: Motiuum seu causa iræ est aliquid contra placitum ira-
scentis commissum siue omissum. Ideo quicquid uergit in grauamẽ alterius, potest in eo iram
causare. Qui autem est alteri causa timoris, grauat eum. Sic q; ille ex tali timore potest iram cõ-
cipere contra grauantem. Nihilominus uerum est, q; ira magis directe ac immediatius ex tri-
stitia quàm ex timore nascatur. Denique qui alium ad tantam impellit angustiam, ut quasi de-
speret se posse euadere, frequenter fit illi occasio, q; acrius contra ipsum sic angustiantem in-
surgat per irã, & hoc in bellis accidere solet. Propter quod Abner secundo Regum ait ad Ioab: 2.Reg.2.
Quare non dicis populo ut omittat persequi fratres suos? An ignoras q; periculosa sit despera
17 » tio? ¶ Tũc cõturbati sunt principes Edom, uidelicet rex & principes Idumæorũ præ ad-
miratione eorum quæ audierunt facta circa Aegyptios, & sibi tale quid posse accidere uere-
» bantur. robustos Moab obtinuit tremor, Nam (sicut in Numeris legitur) Balach rex Moa-

Numer. 22. bitarum, conuocatis principibus Moab ac Madian, dixit: Ita delebit hic populus omnes habi- D
tantes in terminis nostris, sicut bos solet carpere herbam usq; ad solum. ⌊ obriguerunt omnes
habitatores Chanaan ⌋ id est Chananæi ultra Iordanem morantes, intantum expauerunt ex
aduentu filiorum Israel, ꝙ timor cordis causauit tremorem in corpore, & membra eorum ob-
Iosue 2. rigescere fecit. Hinc in Iosue libro asseritur: Postquam audierunt omnes reges Amorræorum
qui habitabant trans Iordanem, & cuncti reges Chanaan, quòd siccasset dominus fluenta Ior-
danis coram Israel donec transirent, dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis spiritus.
Raab quoque dixit ad exploratores Israelitarum: Pertimuimus & elanguit cor nostrum ad in
troitum uestrum. Deinde diuinæ præordinationi congaudens ait: ¶ Irruat super eos formi 17
do & pauor ⌋ ut corde & corpore contremiscant. ⌊ in magnitudine brachii tui ⌋ i. ex magnis
& mirabilibus tuæ potestatis operibus, quæ fecisti in Pharaone & Aegyptiis, in regibus Seon,
Og ac Madian in diuisione maris rubri, & desiccatione fundi Iordanis. ¶ Fiãt immobiles ⌋ 18
id est ad resistendum penitus impotentes. ⌊ quasi lapis, donec pertranseat populus tuus do-
mine, donec pertranseat populus tuus iste quem possedisti ⌋ id est quousque populus Israeliti
cus iste tibi peculiaris, & præ cæteris tuo cultui deputatus perambulet eremum ac Iordanem,
Iosue 7. ueniatq; ad terram ei promissam. Et ꝙ ait, donec, non est sic intelligendum, quasi postea potue
rint Israelitis resistere, quamuis hoc tentauerunt, sed uicti fuerunt, nisi ꝙ uiri Hai semel fuga-
runt filios Israel, & aliquos prostrauerunt, ut scribitur in Iosue libro. Verũ (ut ait Philosophus)
quod modicum est pro nihilo reputatur inter multa *&* magna. ¶ Introduces eos ⌋ puta He 19
bræos in terram promissionis. ⌊ & plantabis in monte hæreditatis tuæ ⌋ id est firmiter eos fa-
cies habitare in Hierusalem & in montem Sion quem elegisti tibi in hæreditatem populi tui: E
Vel per montem intelligitur tota terra Chanaan montosa. Plantabis etiam eos in ⌊ firmissimo
habitaculo tuo quod operatus es domine ⌋ id est fortibus urbibus, castris, & fortalitiis consti-
tues eos ad habitandum quæ tua uirtute fient: Vel per firmissimum habitaculum intelligitur
templum & regale palatium, quæ deo auxiliante per Salomonem sunt facta in monte Sion &
3. Reg. 11. circa: ut patet tertio Regum. Vnde subiungitur: ¶ Sanctuarium tuum domine ⌋ quasi di- 20
cat, firmissimum habitaculum illud dico sanctuarium, id est templum tuum domine. ⌊ quod fir
mauerunt manus tuæ ⌋ id est sapientia *&* omnipotentia tua induxit, ditauit *&* illuminauit Sa-
lomonem ad cõstruendum hoc templum. Cum enim Dauid uoluisset hoc attentare, dominus
1. Paral. 28. dixit per Nathan ad eum: Tu non ædificabis mihi domum, sed Salomon filius tuus. ⌊ dominus
regnabit in æternum *&* ultra. ⌋ In Hebræo habetur in seculum, id est per omne tempus uete-
ris testamenti regnabit, specialiter in populo Hebræorũ. ⌊ & ultra ⌋ quia relicto populo illo ob
suam perfidiam regnat deinceps in populo Christiano in uia per fidem usq; ad mundi finem.
Deinde in patria per speciem sine fine in sempiternum. Aeternum autem in scripturis quan-
doq; pro tempore alicuius usq; ad uitæ suæ finem accipitur: iuxta illud in libro Numerorum:
Erit tibi seruus in æternum. ¶ Ingressus est enim eques Pharao cum curribus *&* equitibus 21
eius in mare ⌋ id est in fundum maris rubri siccatum. ⌊ & reduxit super eos dominus aquas ma
ris. ¶ Filii autem Israel ambulauerunt per siccum in medio eius. ⌋ Istud clarum est ex præ-
dictis. Tamen ꝙ ait, enim, non denotat causam à priori ꝙ dominus regnabit in æternum & ul-
tra, sed potius notat signum huius rei *&* causam à posteriori. Deniq; (sicut in Scholastica histo
ria recitatur) moratus est populus Israel iuxta littus maris rubri septem diebus, iacentibus ibi F
cadaueribus Aegyptiorum, & cum tympanis ac musicis instrumentis ueniebant singulis die-
bus ad littus, cantabantq; domino Moysi canticum iam explanatum, uiri seorsum ac mulieres
seorsum. In cuius rei memoriam septem diebus paschalibus cantando redimus ad fontes ba-
ptismi: Abstulerunt quoque arma & cætera quæ eis placuerunt ab Aegyptiis interfectis at-
que eiectis.

¶ Expositio allegorica eiusdem cantici.

DE domino nostro IESV CHRISTO unico dei filio, & eius mysteriis canticũ istud conuenienter exponitur. Christiani igitur attendentes se uirtute & meritis Christi à potestate diaboli per Pharaonem designati, atq; à iugo uitiorum *&* seruitute peccati uilissima erutos, in uoce gratiarum actionis & laudis seinuicem cohortentur, *&* ex feruenti deuotione pronuntiẽt. Cantemus domino, creatori ac saluatori nostro, propter
Apoc. 19. nos incarnato, qui in fœmore & uestimento suo habet scriptum: Rex regum, & dominus domi
Michee 5. nantium gloriose enim magnificatus est, quemadmodum fuit prædictum: Et magnificabitur
Philip. 2. in medio uniuersæ terræ. Cum enim exinaniuisset se formam serui accipiens, in ipsa forma ser
Luce 1. uili, id est humanitate assumpta, magnificatus est ab angelis, qui in eius natiuitate cecinerũt, &
Mat. 4. ei in deserto ministrauerunt. Magnificatus quoq; est in miraculis tot & tantis, ꝙ uidentes dixe
Mat. 9. runt: Nunq̃ sic apparuit in Israël. Magnificatus est itẽ à patre, qui in baptismo & transfigura-
Mat. 3. tione dixit ad eũ: Tu es filius meus dilectus, in te mihi cõplacuit. Magnificatus est etiam à spi-
Philip. 2. ritu sancto, qui in specie columbæ descendit & mansit super eum. Cumq; factus fuisset patri
obediens

A obediens usq; ad mortem crucis, exaltauit illũ pater, & dedit ei nomen quod est super omne
nomen, ut in nomine IESV omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum. Dein- Phil. 2.
de per apostolorum prædicationem atq; miracula per omnia mundi regna. Estq; copiose im-
pletũ quod à Daniele erat prædictũ: Filius hominis, scilicet Christus, ad antiquũ dierũ perue- Dani. 7.
nit, id est ad patrẽ æternũ, & ipse dedit ei potestatẽ, & honorẽ & regnũ: & oẽs populi, tribus
& linguæ seruiẽt ei. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur: & regnũ eius, quod non
corrũpetur. Equũ & ascensorẽ deiecit in mare. Per equos possunt intelligi uniuersi indomiti,
Christianæ fidei inimici, puta Iudęi, increduli cęteriq; tyranni, quorum ascensores fuerunt dia
boli, à quibus instigabãtur ad Christianorum persequutionem ac Christi blasphemiam, quos
Christus post suam in cœlum ascensionem deiecit in mare, id est in profundum damnationis
tartareę, quod instar maris inquietũ, amarũ, & suppliciorũ fluctibus plenũ est. Veruntamẽ mul-
tos illorũ misericordissime traxit ad fidẽ, salubriterq; proiicit in mare, id est in fontem baptismi,
qui secundũ aliã maris proprietatẽ significatur per mare. Circa hunc locum loquitur Orige-
nes: Sunt equi quos ascendit, & circuierũt omnem terram. Sunt autem & equi qui ascensorem
habent diabolum & angelos eius. Iudas equus fuit, & quandiu ascensorẽ habuit deum, de equi
tatu fuit salutis. Etenim Apostolus missus ægris salutẽ donauit, & sanitatem languẽtibus prę-
stitit. Sed ubi diabolo se prostrauit, ascensor eius factus est sathanas: cuius habenis ductus cœ-
pit contra dominum & saluatorem nostrum equitare. Omnes ergo qui persequuntur iustos &
sanctos equi sunt hinnientes, ascensoresq; habent angelos malos, iccirco feroces sunt. Si ergo
B aliquando uideris persequutorem tuum nimium sæuientem: scito quia ab ascensore suo diabo
lo perurgetur. Hæc Origenes: Fortitudo mea & laus mea dominus. Ipse etenim cõtestatur: Si- Ioan. 15.
ne me nihil potestis facere. Iccirco ipsum in cunctis laudare debemus. & factus est mihi in sa- Ioan. 10.
lutem. Ipse etenim dixit: Animam meam pono pro ouibus meis. Et rursus: Venit filius homi- Luc. 19.
nis quærere & saluum facere quod perierat. De quo legitur: Dominus posuit in eo iniquitatẽ Esa. 53.
omnium nostrum, qui fatur: Ego dominus deus tuus, & saluator non est præter me. De manu Esa. 45.
mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne. Osee 13.
Veruntamen non credentibus & ingratis, carnalibus & iniquis ipse CHRISTVS & passio eius
sanctissima est occasio grauioris damnationis petraq; scandali & lapis offensionis, secundum 1. Pet. 2.
quod iustus Symeon prophetauit: Positus est hic, inquiens, in ruinam & resurrectionem mul- Luc. 2.
torum in Israël. Iste deus meus. Christus nanq; est uerus deus & uita æterna, ut in prima sua Ca 1. Ioan 5.
nonica fatetur Iohannes euangelista, de quo prædictum est: Vocabitur nomen eius admira- Esa. 9.
bilis, consiliarius, deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Vnde fertur de eo: Egressus Micheæ 5.
eius à principio à diebus æternitatis: Atq; in psalmo: Adorabunt eum omnes reges, omnes gẽ- Psal. 71.
tes seruient ei. & glorificabo eum, id est eius maiestatem corde credam, ore confitebor, & con
uersatione honorare non desinam. Ipse etenim dixit: Beatus est qui non fuerit scandalizatus in Mat. 11.
me. Ideo quanto propter me humilior, contemptibilior ac miserabilior factus est, tanto subli-
mior, honorabilior & gloriosior extat in corde meo. deus patris mei. Omnes etenim patres no
stri uiri uere catholici, eius deitatem sunt fassi. Iccirco hos reputo patres meos: non autem hæ-
C reticos qui eius deitatem non crediderunt, ut Arrius, Eunomius, Fotinus, Nestorius, Ebion &
Cherinthus: & exaltabo eum, eius sublimationem ad dexteram dei patris recognoscendo. Do
minus quasi uir pugnator. Christus dominus uere uir fuit, de quo Hieremias prædixit: Nouũ Hiere. 31.
faciet dominus super terram, mulier circundabit uirum. Fuit equidem uir etiam materno in
utero uirginali: non utiq; corporis quantitate, sed omni diuinorum charismatum perfectio-
ne, omni sapientia & uirtute. Fuit item pugnator, qui ad debellandas aëreas potestates proces-
sit ut gigas. De quo Psalmista prædixit: Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Psal. 18. Psal. 23.
Ipse quippe fortem armatum, id est diabolum ligauit, & uasa eius diripuit: quia peccatores sal Mar. 3.
uauit, iuxta quod pater prædixit: Dispertiam ei plurimos, & fortium diuidet spolia. omnipo-
tens nomen eius. Propterea sicut iam allegatum est, Esaias inter sex nomina Christi posuit for- Esa. 53.
tis. Et ipsemet filius dei ait: Quæcunq; facit pater, hæc & similiter filius facit. Per quod euiden Ioan. 5.
ter insinuat φ sit æqualis, imò & eiusdem potestatis cum patre. Currus Pharaonis & exercitũ
eius proiecit in mare. Quemadmodum uiri sancti & ueri doctores idoneiq; prælati sunt cur-
rus populi Christiani & gregis eis commissi: quoniam sua perfectione, pietate, doctrina, pa-
terne ferunt, supportant, dirigunt, ac deducunt proximos suos ad patriam beatorum. Propter
quod non solum currus, sed & aurigæ uocantur: quemadmodum quarto Regum beatissimi
uiri Helias ac Helizeus currus Israël & auriga eius dicuntur. Sic hęresiarchæ, seductores, prin 4. Reg. 2.
cipes & prælati iniqui, et qui alios trahunt ad uitia, sunt currus Pharaonis, id est diaboli, cuius
exercitus sunt collectio uitiosorum, quos omnes proiicit Christus omnium iudex in mare tar-
tareum, ubi moratur Leuiathan. Electi principes eius submersi sunt in mari rubro, quia ange-
li tenebrarum qui cum Lucifero ceciderunt, et qui in hominibus deteriores, ac per hoc diabo- Esa. 14.
lo placentiores fuerunt, simul cum illo iam perierunt aut disperibunt, præsertim in die iudicij,

Mat.25. cum pariter audient: Ite maledicti in ignem æternum. 'abyssi operuerunt eos, id est fluctus D
iniquitatum quibus repleti sunt. descenderunt in profundum quasi lapis, nunc enim descen-
dunt in uoraginem uitiorum, deinde in infima infernorum. Dextera tua domine magnificata
Esa 52.53. est in fortitudine. Per dexteram dei intelligitur unigenitus patris æterni, qui etiam brachium
patris uocat, nã pater per filiũ omnia operatur. Sicut & spiritus sanctus dicitur digitus dei, quia
Luc.11. per eum pater ostendit nobis omnem ueritatem necessariam ad salutem. Itaq; o domine pater
dextera tua magnificata est in fortitudine, id est unigenitus tuus magnificatus est uehemen-
Matth.28. ter, tam in sua fortitudine increata, q̃ in fortitudine sua creata, suę humilitati collata: nam data
Psal.97. est ei omĩs potestas in cœlo & in terra. De hac dextera ait Psalmista: Saluauit sibi dextera eius,
Esa.52. & brachium sanctum eius. De quo & in Esaia habetur: Parauit dominus brachium sanctum
suum in oculis omnium gentium. Dextera tua domine percussit inimicum, quia uicit diabo-
Iob 26. lum, sicut in libro Iob continetur: Prudentia eius percussit superbum, & obstetricante manu
eius eductus est coluber tortuosus. & in multitudine glorię tuæ deposuisti aduersarios meos,
Pro 15. quemadmodũ Salomon profitetur: Gloria patris filius sapiens. Quantomagis Christus q est
ipsa sapientia increata est gloria sui patris. Itaq; pater in multitudine gloriæ suæ .i. per multipli
cẽ passionẽ, per uirtutes ac merita filii sui uniuersos hostes nostræ salutis deiecit, uidelicet spi-
ritũ superbiæ, spiritũ fornicationis, spiritũ iracundiæ, spiritũ cupiditatis. Misisti irã tuã quæ de
uorauit eos sicut stipulã .i. iusto iudicio expulisti illos à uasis misericordię tuę, sicut & Christus
Ioan.12. passione instante fassus est: Nunc iudiciũ est mundi, nunc princeps huius mundi eiiciet foras.
Mat.8. Christus quoq; passim depulit dæmones ab obsessis. Vnde dixerunt: Iesu fili dei summi uenisti E
Mat.10. ante tẽpus torquere nos. Quod & per suos copiosissime fecit discipulos, quibus dixit: Dæmo-
nes eiicite. & in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ. Per aquas populi designant, iuxta
Eccl.11. illud in Apocal. Aquæ multæ populi multi. Vnde & Ecclesiastes: Mitte panẽ tuũ super trans-
euntes aquas. Congregatæ sunt itaq; aquæ in spiritu furoris dei, quãdo impijssimi increduliq;
Iudæi, qui Christũ & eius discipulos grauissime fuerunt persequuti in Hierusalẽ, pariter sunt
Luc.19. à Romanis obsessi, & miserabilissime cruciati, prout Christus prænuntiauit: Videns etenim ci-
uitatẽ fleuit super eã, dicens: Circundabunt te inimici tui undiq;, eo q non cognoueris tempus
Psal.68. uisitationis tuæ. Hinc propheta prædixit: Effunde super eos irã tuã, & furor iræ tuæ cõprehẽ
dat eos. Stetit unda fluens, id est exercitus Romanorum instar undæ, copiosus atq; discurrens
tunc in gyro Hierusalem fixit gradum. congregati sunt abyssi, id est populi Iudæorum. in me-
dio mari, hoc est in medio Hierusalem, quæ tunc omni uitiorum inquietudine & infidelitatis.
amaritudine fuit repleta: imo ut mare aquis, ita miserijs plena fuit, iuxta illud: Magna uelut ma
Threno.2. re contritio tua. Dixit inimicus persequar & comprehendam, diuidam spolia, implebitur ani-
ma mea. Euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea. Hoc tam de uisibilibus quàm
de inuisibilibus fidei Christianæ atq; fidelium hostibus potest exponi. Visibilis equidem ini-
micus, uidelicet populus Iudæorum incredulus, deinde Imperatores Romani, principes iudi-
cesq; terreni ac perfidi condixerunt ac præsumpserunt se populum Christianum penitus de-
leturos, & spolia eius iuxta propria desideria diuisuros. Inuisibiles quoq; hostes fidelium ani-
mas tentare & persequi, eorumq; spiritales diuitias demoliri conati sunt: imò & electos quosq;
ac sanctos se posse uincere præsumpserunt, contra quos suos gladios specialiter extraxerunt,
ab occultis insidiis in apertas infestationes, & interdum in corporales flagellationes ac læsio- F
nes crudeliter erumpendo, ut patuit in sacratissimo abbate Antonio multisq; aliis. Flauit spi-
ritus tuus & operuit eos mare. Nam aspirante spiritu sancto, uicti sunt inuisibiles hostes à fa-
mulis dei. Effusa quoq; iusta dei indignatione perierunt uisibiles inimici. Nam super Iudæos
peruenit ira dei usq; in finem. Sed & tyranni idololatræ defecerunt, & Romanum imperium
Esa.63. fidei Christianæ se subdidit. Sicq; euidenter impletũ est quod CHRISTVS prædixit: Calca-
ui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea. submersi sunt quasi plumbum in aquis uehe-
mẽtibus, quia in propriarum iniquitatum profluuiis, in suarum fluctibus prauitatum damna-
ti sunt. Porrò iusti quorum corda per charitatem sursum mouentur, & igne spiritus sancti in
cœlestia eleuantur, super has ambulant aquas. Interdum tamen ex fragilitate humana uacil-
lant, quod per Petrum signatum est, cui super aquas ambulanti ac trepidãti, loquutus est Chri
Mat.14. stus: Modice fidei cur dubitasti? Hinc asserit Origenes: Quis ita beatus est qui sic tentationum
pondus expediat, ut nulla ambiguitatis cogitatio menti eius obrepat? Vide quid magno illi
ecclesiæ fundamento ac solidissimæ petræ, super quam CHRISTVS fundauit ecclesiam, di-
catur à domino: Modice fidei, quare dubitasti? Hæc Origenes. In quibus uerbis antiquus ille
& excellentissimi ingenij doctor magnificum exhibet testimonium authoritati ac eminentiæ
gloriosissimo archiapostolo Petro collatis à Christo. Quis similis tui in fortibus dñe quis simi
Psal.46. lis tui? Fortes fuerũt sancti apostoli, de qbus cantat in psalmo: Dij fortes terrę uehemẽter eleua
ti sunt. Nullus tamẽ eorũ ęqualis est Christo, imò ab increata eius perfectione deficiũt infinite:

A à creata quoque perfectione ineffabiliter ualde. Dæmones insuper naturali fortitudine fortes
sunt & subtiles, & qui in idolis habitauerunt, diuina potentia se præditos confinxerunt, & ta-
men Christi uirtute sunt dissipati, & idololatria fuit destructa longe lateq;, quamuis nõ in toto
ubiq;. magnificus in sanctitate: Christus in sanctitate magnificus fuit, quia sanctissime uixit,
euangelicam legem omni perfectione ornatam proposuit, & suæ sanctitatis uirtute innume-
rabilia egit miracula. terribilis. Quoniam omnium constitutus est metuendissimus iudex. atq;
laudabilis: quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Et faciens mirabilia: nã Act. 10.
usq; in præsens præclara facit per sanctos suos miracula. Porrò in animabus electorum suorũ Esa. 53.
facit assidue mirabilia uere sublimia, irradiando interius, præcordia inflammando, consolatio-
nes supernas infundendo, uoluntatem immutando, uitiosos, carnales, uagos, & uanos subito
ac misericordissime conuertendo, & quasi de extremo in extremum potentissime transferen-
do, in tantum: ut tales in adolescentiæ flore, in iuuentutis uigore, uniuersa quæ mundi sunt de-
serant, religionem intrãtes. O` uere mutatio dexteræ excelsi. Extendisti manum tuam, & deuo Psal. 76.
rauit eos terra. Extendit Christus potestatem suam in actũ, quando (ut dictum est) uastauit &
dispersit Iudæos, ita q̃ in terram absorpti sunt, quia proiecti fuerunt in foueas, uiliterq; sepulti.
In cruce quoq; extendit manus suas ad populum nõ credentem, qui ob suam incredulitatem
disperijt. Deniq; uniuersi carnales & cupidi deuorantur à terra: quia terrenis & carnalibus re- Esa. 65.
bus iugiter sunt intenti, & in illis figunt spem suam. Ideo sordibus & cupiditatibus suis pressi,
deglutiũtur à terra tenebrosa & operta mortis caligine: ubi umbra mortis, & sempiternus hor
ror inhabitant & abundant. Dux fuisti in misericordia tua, populo quem redemisti. Dominus Iob. 10.
etenĩ Iesus loquutus est: Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas. Ipse est rector & dux Ioan. 10.
populi Christiani, per inspirationem diuinam, per directiones angelicas, per prælatos & præ
B dicatores, per euangelicam legem, per sanctorũ exempla, signa ac documenta. Et portasti eum
in fortitudine tua, ad habitaculũ sanctũ tuũ. Quia nõ solũ ad militantẽ, sed item ad triumphan
tem ecclesiam, quemadmodum legitur: Accessistis ad montem Sion, & ciuitatẽ dei uiuentis, & Hebræ. 12
Hierusalem cœlestem, & multorum milium angelorũ frequẽtiam, & ecclesiam primitiuorum;
qui conscripti sunt in cœlis. Ascenderunt populi & irati sunt. Increduli nanq; Iudæi atq; pa-
gani multipliciter se opposuerunt euangelicæ legis prædicationi. dolores obtinuerunt habi-
tores Philysthijm: per quos designãtur gulosi, quia Philysthijm interpretantur potione cadẽtes.
Tunc conturbati sunt principes Edom. i. auari & principes cupidorum: quoniã Edom inter-
pretatur terrenus, siue sanguineus. Robustos Moab obtinuit tremor: per robustos Moab in-
telligunt superbi, qui specialiter dicunt & sunt filij diaboli. Moab equidẽ interpretat ex patre,
Et talibus ait Saluator: Vos ex patre diabolo estis. obriguerũt oẽs habitatores Chanaã: Cha- Ioan. 8.
naan interpretat cõmotio. Per habitatores itaq; Chanaã recte accipiũt luxuriosi, q specialiter
instabiles corde sunt, uani & stolidi, passiõibus uarijs agitati, nusq̃ ad deũ synceriter erecti. Hi
oẽs audiẽtes p̃dicari euãgelicã legẽ, in qua p̃fata uitia cõdẽnant, & uirtutes oppositæ scilicet so
brietas, liberalitas, paupertas, humilitas, castitas edocẽt, cõmẽdant, iubent: irati & cõturbati fu
erũt. Cũq; uidissent legẽ hãc præualere, & Romanũ imperiũ ei esse subiectũ, expauerũt & cõtre
muerũt, innumerabiles q̃q; eorũ cõuersi sũt, q salubriter timuerũt. Irruat sup eos formido & pa
uor, in magnitudine brachij tui. Hoc accipi põt in bono, ut scilicet ex cõsideratione excellẽtiæ
C Christi fiãt ueraciter timorati. Quòd si cõuerti noluerint, desup terreant: ita ut electos & Chri
stifideles, à spiritali profectu ac salutis itinere, nequeãt impedire. Iccirco subiũgit: Fiant immo-
biles quasi lapis, q̃tũ ad id q̃d prætactũ est, & ne cõmune impediant bonũ, donec ptranseat po
pulus tuus dñe, uidelicet populus Christianus à uia atq; exilio, pertingẽdo ad patriã sup cœle-
stẽ. Introduces eos & plantabis in monte hæreditatis tuæ, hic mons est ecclesia militãs, de qua
loqt Esaias: Erit in nouissimis diebus præparatus mõs domus dñi, in uertice mõtiũ. Et Psalmi- Esa. 2.
sta: Mons dei mons pinguis, mons coagulatus, mons pinguis: Abundãt enĩ in monte hoc opu Psal. 67.
lẽtissima sacramẽta, uirtutũ charismata supnaturalia dona, in q̃bus radicant electi. Firmissimo
habitaculo tuo q̃d operatus es dñe. Hic etenĩ mõs est solidissimũ habitaculũ à Christo cõstru
ctũ, qui dixit: Super hanc petram. uidelicet super meipsum, ædificabo ecclesiã meam: & portæ
inferi non præualebũt aduersus eam. Est quoq; hic mõs sanctuariũ tuũ dñe, quod firmauerũt Mat. 16.
manus tuæ, cũ sit spiritale tẽplũ: de quo prædictũ est: Ipse ædificabit tẽplũ dño. dñs. Iesus Chri
stus. regnabit in æternũ & ultra: sicut Gabriel archãgelus dixit uirgini præelectæ: Regnabit in Zach. 6.
domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Et Esaias: Multiplicabitur eius imperium, Lucæ. 1.
& pacis non erit finis. Ingressus est enĩ eques Pharao cũ curribus &c. istius uersiculi sensus pa- Esa. 9.
tet ex præinductis. filij aũt Israẽl ambulauerunt per siccum in medio eius. Filij Israẽl sunt ueri
Christifideles, diuina atq; cœlestia contẽplantes: isti in medio seculi huius, quod est mare tur-
bulentum ac periculosum, de quo loquitur Esaias: Impij quasi mare feruens quod quiescere
non potest: in medio inquã huius maris gradiuntur per siccũ, dum seculi uitijs nõ fœdantur, Esa. 57.

neq; in aquis concupiscentiæ uolutantur: sed in medio nationis prauę & peruersę irreprehen D
sibiliter conuersantur, lucendo inter illos tanq̃ luminaria gratiæ, uerbũ uitæ in se stabilitũ con
Can.1. tinentes, ac Christi uestigia imitantes, atq; dicentes cum sponsa in Canticis: Laui pedes meos,
quomodo inquinabo illos? Qui aũt Aegyptius est, id est, carnalis & mente mũdanus, & sequit
Pharaonẽ, consentiendo tentamẽtis diaboli, fluctibus mergitur uitiorum.

¶ Tropologica eiusdem Cantici elucidatio.

TRopologicus huius cantici intellectus, ex præhabitis facile elici potest. Ideo nõ nisi
Exod.14. breuiter tãgam illũ. Itaq; per Mosen, qui per aquã mortẽ euasit, tam in sua infantia,
q̃ in senio suo intelligi potest quilibet Christifidelis, qui uidẽs se per fontẽ baptismi
in Christo renatũ, & tam illo sacramẽto q̃ in pœnitẽtia, seu confessione sacramẽtali
de spiritali Aegypto, & fluctibus seculi huius, de potestate diaboli, de iugo & seruitute peccati,
de ignorantiarũ & errorũ caligine erutũ, cum gratiarũ actione dño psallit, aliosq; ad gratias se-
cũ agendas & pro se inuitat, dicendo: Cantemus dño gloriose eñ magnificatus est, animã meã
Psal.93. taliter eruendo, ac donis gratiæ decorando, ita ut grata ac humili mente dicere queam: Prote-
Psal.55. xisti me dñe à conuentu malignantium, à multitudine operãtium iniquitatẽ. Et item: Quoniã
eripuisti animã meam de morte, & pedes meos de lapsu, ut placeã corã deo in lumine uiuentiũ.
Equum & ascensorem deiecit in mare .i. uisibilẽ ac inuisibilẽ meæ salutis hostẽ prostrauit, dan-
do mihi uirtutẽ resistendi, ac præualendi tentationibus eorundem. Fortitudo mea & laus mea
dñs, cui dicere habeo: Quoniã in te eripiar à tentatione, & in deo meo trãsgrediar murũ. Et de-
Psal.17. nuo: Laudabo dñm in uita mea psallam deo meo q̃ diu fuero. Et item: Laudabit usq; ad mortẽ
Psal.95. anima mea dñm. Absit ergo ut propriam quęram laudẽ, gloriãq; humanã, & factus est mihi in
Eccl.51. salutẽ, quia cũ toties recidiuauerim, tãq; enormiter ipsum offenderim, nõ tamen iuste dãnauit E
me: sed pro malis retribuit bona. Et iam per cõtritionẽ saluauit me à morte peccati, & à uia me-
ritoq; gehennæ. Cum tamen multos in æternũ dãnauerit, qui minus peccauerunt q̃ ego. Ita ut
Esa.38. illud sancti regis Ezechiæ dicere ualeam: Tu aũt eruisti animã meam, ut nõ periret proiecisti
post tergũ tuum omnia peccata mea. Iste deus meus, qui cũ sit omnium deus, tamen tanto spe-
cialius est deus meus, q̃to gratiosius egit mecũ, ita ut dicere mihi incumbat: Adiutor meus tibi
Psal.58. psallã, quia deus susceptor meus es, deus meus misericordia mea, & glorificabo eum, quia quo
plus peccaui in eum, & quo maiorẽ mihi misericordiã gratiãq; exhibuit, eo plus teneor ei esse
subiectus & gratus, deus patris mei, Christianus sum eñ filius hominis christiani, & exaltabo
eum ipsum præ omnibus incõparabiliter diligendo, timendo, colendo, quærendo, omniq; cre-
aturæ ipsum totis præferẽdo præcordijs. Dñs quasi uir pugnator omnipotens nomẽ eius, qui
Osea.13. hostes animæ meæ, ac uitia expugnat in me. Ex me nanq; perditio mea, in ipsum dũtaxat auxi
2.Cor.3. liũ meũ. Nec eñ sufficiẽs sum cogitare aliquid ex me, quasi ex me. Ab ipso plane est omnis ten
tationũ uictoria, currus Pharaonis & exercitũ eius proiecit in mare .i. omnes aduersarios meæ
salutis (ut tactũ est) In his ergo: Dextera tua dñe magnificata est in fortitudine. Misisti irã tuã
quæ deuorauit eos sicut stipulã: quia per sanctũ angelũ tuũ, zelo iustitiæ tuę accensum, atq; in
manu sua gladiũ flãmeũ tenentẽ, repulisti frequenter inuisibiles hostes meos à me, & in spiri-
tu furoris tui congregatæ sunt aquæ .i. fluctus tentationũ & tribulationũ, quibus me sæpius re
pleuerunt, in ipsos redacti sunt, quia ex ipsis non profecerunt finaliter in me: sed sibimet cala-
mitatẽ, tristitiãq; auxerũt. Stetit unda fluens .i. gratia dei exuberans quieuit in corde deuoto, F
imo & influxũ suũ ab indeuoto retraxit, congregatæ sunt abyssi in medio mari. Abyssi isti sunt
exundationes atq; proflumina inaniũ cogitationũ & affectionũ carnalium, quæ in medio ma-
ri .i. corde seculari, amaro, ac turbulento coaceruantur, quousq; radio illuminationis supernæ,
& rore gratiæ dispergãtur ac refrenẽtur. Dixit inimicus persequar & cõprehendã. Iste est spi
ritus malus, unicuiq; ad exercitiũ datus, qui iugiter intra se cogitat persequi & uincere animã
eius: q ad exercitiũ, & ad probandũ est deputatus, eiusq; spiritualia bona auferre molit: & bo-
na eius proposita, salubres conceptiones, amorosos affectus interficere & auferre conatur: sed
flante spiritu dei succũbit. Ascenderũt populi & irati sunt. Iniusti etenĩ iustos persequi nõ desi
stunt, & multis non sufficit damnatio propria: imo & alios dãnationi secũ inuoluere enitũtur.
Dolores obtinuerunt habitatores Philysthijm. Tunc coturbati sunt principes Edom, robustos
Moab obtinuit tremor, obriguerũt habitatores Chanaã. Homines quippe uitiosi, gulosi, aua-
ri, superbi, libidinosi, per gentes, præfatas signati, omni interna trãquillitate priuãtur, & uarijs
passionibus agitantur: nunc inordinate & stolide metuentes, nunc inaniter præsumẽtes, nunc
illicite gloriantes, nũc culpabiliter contristati, nunc inique cõcupiscentes, nũc concupiscẽtiarũ
Psal.1. suarum incõmoda intra se sentiẽtes, qui sunt tanq̃ puluis ante faciem uenti, & in circuitu ambu
lant, quos deus ponit ut rotam: quoniam undiq; euagãtur, nec in deo eorum corda figunt: Cæ
tera patent, nec Tropologiam exigunt specialem.

COMMENTARIVS IN CANTICVM ABACVC FERIAE VI.

¶ Argumentum authoris.

¶ Præsenti

A ¶Præſenti Cantico præmittitur in Hebræo titulus iſte: Oratio adhuc prophetæ pro
ignorantijs, uel ignorationibus ſecũdũ Hieronymũ. Eſt ꝙ ſenſus ſecundũ eundẽ, quia in prin
cipio huius libri ſui temere dixit propheta: Vſq; quo dñe clamabo & nõ exaudies? Quare non Abacuc.1.
reſpicis ſuper iniqua agentes, & taces deuorãte impio iuſtiorẽ ſe? Propterea egreditur peruer
ſum iudicium. Et quædam ſimilia quæ prima facie non uidentur bene ſonare. Nunc agit pœni
tentiã & plangit ꝙ temere eſt loquutus, & ueniam deprecatur: eo ꝙ cõtra diuina iudicia mur-
murauit, quia ignorãs fecit. Sed huic expoſitioni quidã obijciunt: quĩ uero ſimile non uidetur,
ꝙ propheta diuinitus illuſtratus, ignorauerit diuina iudicia eſſe iuſta, ſaltem in generali. Quã-
uis modũ rectitudinis neſcierit in particulari. Itaq; dicunt ꝙ ſicut in propria perſona nõ dixit
præinducta uerba cõtra diuinã iuſtitiã, ſed in perſona infirmorũ. Ita nunc orat in perſona eorũ,
ut & murmuratio & oratio in illorũ perſona prolata credatur. Iſtud apparet ſatis probabiliter
dictũ, & uerba Hieronymi poſſunt ad idem reduci: præſertim cũ ipſe ſanctus Hieronymus in
exordio expoſitionis huius prophetę teſtet̃ prophetam loqui uerba pręallegata in perſona Iu
daicæ plebis, & poſtea ait: Hæc dicit propheta, non quod ipſe ſic ſentiat, ſed quo impatientiam
humanã in ſua perſona exprimat. Sicut frequẽter Apl'us Paulus uarias in ſe hominum recipit
perſonas, exprimitq; ſentẽtias. Vnde q̃d nunc ait Hieronymus Prophetã temere & ex ignoran
tia eſſe loquutũ, ueniamq; precari: accipi poteſt ita, ut ipſa temeritas & ignorantia quæ in uer-
bis Prophetæ ſonuerunt, referant̃ ad eos, in quorũ perſona loquutus eſt. Porro ſi quis dicat nõ
oportere Prophetã à peccatis uenialibus excuſari, & ideo licet agnouerat deũ eſſe iuſtiſſimũ,
ac eius iudicia eſſe iuſta, nõ dubitauit in generali. Tamen ex interno cordis ſui dolore, rationẽ
B aliquo modo obfuſcante, & impatientia quadã orta ex populi Iudæorũ grauiſſima oppreſſiõe
temere ſit loquutus. Sicut & Ionas propheta fugit à facie dñi, & nõ obſtãte ꝙ dñs dixit: Nũqd Iob.1.
bene iraſceris tu? Reſpõdit: Bene iraſcor uſq; ad mortẽ. Iob etiam ultimo libri ſui capitulo pri- Ionæ.4.
fitetur: Inſipienter loquutus ſum, & quæ ultra modũ excederent ſcientiã meã: iccirco ipſe me
reprehendo, & ago pœnitentiã in fauilla & cinere. Si inquã quis dicat temere eſſe ſanctũ Aba-
cuc in hac parte loquutũ ex uehementi dolore, rectũ rationis iudiciũ in particularibus aliqua-
liter impediente, atq; ob id ueniã poſtulante, reſponſionis huius uigorem, ſtudioſis committo.
Ait ergo beatus propheta:

¶EXpoſitio cantici literalis.

1 DOmine audiui, ⌋ interiori auditu, te intus in anima per angelũ loquentẽ. Quẽad
modum Zacharias: Angelus, inquit, loquebatur in me. Vel certe etiã exteriori Abac.3.
auditu per angelum. Certũ eſt nanq; angelũ dei uiſibiliter apparuiſſe ſenſibili- Zachar.1.
terq; foras loquutũ fuiſſe huic prophetę, quando in Babylonem tulit eundem.
Quẽadmodũ Daniel ſcribit. Vnde & ea quę nũc ſcribit extrinſecus, ⌊ forte audi Dan.14.
ui auditionẽ tuã ⌋ .i. res auditu perceptas: uidelicet deiectionẽ & pœnã regis Babylonis ac po-
puli eius, ⌊ & timui, ⌋ te, conſiderãdo rigorẽ tuæ iuſtitiæ, & q̃ horrendũ ſit incidere in manu dei
uiuẽtis. Deniq; Eſaias quid ſibi contigerat, cũ Babyloniorũ afflictiones ſibi deus præoſtẽdiſſet, Hebræ.10
pandit: Propterea repleti ſunt lumbi mei dolore, corrui: cũ audirem conturbatus ſum, cũ uidẽ Eſa.21.
2 rem emarcuit cor meum. ¶Dñe opus tuum, ⌋ eſt præinducta punitio Chaldæorũ: quoniam
C tua uirtute potius q̃ humana poteſtate peracta eſt, ⌊ in medio annorum ⌋ .i. in uirili ætate ipſius
Baltaſar regis Babylonis, ⌊ uiuifica illud ⌋ .i. ad effectũ perduc præfatã Chaldæorũ ſeu Babylo-
niorũ deiectionem. Baltaſar quippe fuit filius filij Nabuchodonoſor regis Babylonis, cuius Bal Dan.5.
taſar tẽpore Medi & Perſæ demoliti ſunt Babylonẽ. Et quoniã ætas uirilis eſt medium uitę hu
manæ, ipſe Baltaſar, qui in uirili ætate occiſus eſt iuuenis, in medio annorum fertur occiſus. Iu-
xta quem modum loquitur Ezechias: Ego dixi in dimidio dierũ meorum uadam ad portas in- Dan.8.
feri .i. ad limbũ patrum deſcẽdam. Auditis enim ſermonibus Eſaiæ, putauit ſe in uirili ætate ac Eſa.38.
iuuentute mox moriturum. Vel ſic, & fructuoſius: Domine opus tuum eſt quod ſupra dixiſti:
Apparebit in finem, & non mentietur, ſi moram fecerit expecta illum, quia ueniẽs ueniet &c.
.i. incarnatio & miſſio Chriſti in mundum eſt ò deus pater: Vel deus trinitas opus tuum præci-
puum, ⌊ in medio annorum ⌋ .i. in plenitudine temporum, ſeu tẽpore gratiæ, quod inter annũ
iræ & annũ gloriæ mediũ eſt, ⌊ uiuifica illud, ⌋ Chriſtũ actualiter mittendo in mundũ ad libe-
randum genus humanum. Conſequenter Propheta oſtendit ſe certificatũ à deo de adimpleti
one & uerificatione eorũ quę iam poſtulauit ¶In medio annorũ, ⌋ de quibus iã dictũ eſt, ⌊ no
5 tũ facies ⌋ .i. opere demõſtrabis uera eſſe quæ dixi, uidelicet Chaldæorũ punitionẽ, ſeu Chriſti
aduentũ. ⌊ Cum iratus fueris, ⌋ generi humano propter originale peccatũ, ianuam glorię clau
ſam tenendo, & nullũ ſanctorũ ad regnum cœlorũ admittẽdo, ⌊ miſericordiæ recordaberis, ⌋
unigenitũ tuũ ad hominũ redemptionẽ ò pater pijſſime deſtinando. Sicut Apoſtolus ait: Cũ
uenit plenitudo temporis, miſit deus filiũ ſuũ in mundũ. Itẽq; Ioãnes: In hoc apparuit charitas
dei, quoniam unigenitum filium ſuum miſit in mundum. Vel ſic, ⌊ cum iratus fueris, miſericor- Gal.4.
die recordaberis ⌋, id eſt, poſtquàm Chaldæos iuſte deieceris populum Iudæorum clementer 1.Ioan.4.
de capti

de captitate Babylonica liberabis per Cyrum regem Persaꝝ, Prout Esaias prædixit, & Esdræ D
Esa. 44 primo impletum describitur. Potest quoq; ita exponi: Cum iratus fueris, uel Chaldæis, uel
1.Esdræ.1. generi humano, misericordiæ recordaberis, citra condignum puniendo, & iustæ ultioni mi
sericordem relaxationē miscendo, quēadmodū ait Psalmista: Vniuersæ uiæ dñi misericordia
Psal. 97. & ueritas: ideo ait Psalmista: Aut obliuiscetur misereri deus, aut continebit in ira sua misericor
diat suas? Absit aūt ut hæc intelligantur ita, quasi tandem finiēda sint supplicia dānatoꝝ, ut opi
nati sunt quidā. Deniq; nec ita intelligenda sunt hæc, quasi in deū cadat ira, siue obliuio, uel re-
cordario proprie dicta secundū ueritatē: sed per similitudinē quandā, quantū ad operationem
extrinsecam. Vt iratus dicatur quando ad modū irati rigorose ulciscit: & obliuisci dū misereri
Psal. 12. uel suffragari desistit: Recordari quoq; dum quasi de nouo quid operat. Sic equidē ait Psalmi
Psal. 43. sta: Vsq; quo dñe obliuisceris me in finē, Et: Exurge, quare obdormis dñe? ¶ Deus ab Austro 4
ueniet, hoc ita exponit sanctus Hieronymus: A' meridie à claro lumine, à filijs lucis ueniet
Cant.1. deus: ad quē spōsa in Canticis ait: Vbi pascis, ubi cubas in meridie? Deus etem̄ semper in meri-
die est, puta in claritate patriæ, & lumine gloriæ, & inde uenire asserit, non ꝙ localiter moueat,
sed ꝙ agnitio eius inde descēdat ad nos, secundū quod ait Psalmista: Inclina cœlos tuos & de-
Psal.143. scende, & sanctus de monte Pharā, i. Christus sanctus sanctoꝝ ueniet in hūc mundū de subli
mi solio patris æterni. Pharā nēpe interpretatur os uidentis. Est aūt os quoddā intellectuale
internū, quo uerbū mentale profertur, de quo loquit Esaias: Os dñi non interrogastis. Et rur-
Esa 30. sus: Egredietur de ore meo iustitiæ uerbū. Pater ergo: Eternus est mons Pharā. i. altissima mēs
Esa.44. omnia cernēs, & omnē uisionē fontaliter causans: de quo filius prodit. Iuxta illud: Ego ex ore
Eccli.14. altissimi prodiui primogenita ante omnē creaturā. Quidā uel literalius uel grossius, ita expo-
nunt: Deus ab Austro ueniet, i. quemadmodū deus uenit à plaga Australi, quādo perduxit E
Exod.13. filios Israël ad terrā promissionis ab Aegypto, quæ est ad Austrū, quo ad Iudæā, sic ueniet cū
Medis ac Persis, ad redimendū eos de captiuitate Babylonica, & sanctus de monte Pharā
.i. sicut deduxit filios Israël per locū illū deserti, ita reducet eos de Babylone. Sed hac expositi-
Exod.15. one grauiosior mihi apparet, quā Hieronymus asserit se à quodā audisse Hebræo, qui dixit ꝙ
Bethleem in quo natus est Christus deus, sit sita ad Austrū. Ideo in eo quod ait Propheta: deus
Exod.19. ab Austro ueniet, designatur ꝙ in Bethleē nasceretur, & inde consurgeret Christus, & sanctus
de monte Pharā. i. saluator qui legē dedit in monte Sinai, iuxta quē Pharam est locus uicinus.
Ipse est deus ab Austro aduenīēs. Huic uersiculo addit Hieronymus aduerbiū, semper, q̄d
(ut ait) etiam in Hebræo habetur, quo designat ꝙ saluator in uniuersis beneficijs suis, præteri-
tis præsentibus & futuris sit unus actor, idemq; largitor, de quo protestat Apostolus: Iesus Chri
Heb.13. stus heri & hodie Ipse est in secula. Postremo istum Hebræū de quo expositionē hanc suscepit
Hieronymus, puto ad fidem fuisse conuersum. Iudæi nanq; in Iudaismo manētes non dicunt
Messiam futuꝝ ueꝝ deū, sed hominē puꝝ. ¶ Operuit cœlos gloria eius, i. diuina maiestas 5
(quæ uere immēsa est) omnes orbes cœlestes, & beatos cœli empyrei ciues, tegit, ambit, circun
dat: imò implet ac penetrat, nec tamen includitur, neq; finitur. Hinc increata sapientia cōtesta
Eccli.24. tur. Gyrum cœli circuiui sola, & profundū abyssi penetraui. Vel dicitur gloria dei. i. clara eius
notitia, gloriosus effectus, seu cognitio excellentiæ eius operire cœlos. i. beatos, & eos quoque
Phil.3. quoꝝ conuersatio est in cœlis. Quoniā lumē gloriæ, splendor gratiæ, claritas sapientiæ, exube
ranter super eos descendit, & spiritaliter tegit eos ac implet. Iuxta illud Iob: Nunquid est nu- F
Iob.25. merus militū eius, & super quē non surgit lumē ipsius? Iuxta hunc sensum scriptū est: Dextera
Sap.5. sua teget eos, & laudis eius plena est terra, i. ecclesia militās, per orbē terræ diffusa. Quēad-
Psal.112. modū cantamus: A' solis ortu usq; ad occasum, laudabile nomē domini. Et itē: Dñe dñs noster
Psal.8. Esa.11. q̄ admirabile est nomen tuū in uniuersa terra. Hinc Esaias: Repleta est terra scientia dñi. Rur-
Esa.24. susq;: A' finibus terræ laudes audiuimus, gloriā iusti. Deniq; Esaias: Seraphin clamāt: sanctus,
Esa.6. sanctus, sanctus, dñe deus exercituū, plena est omnis terra gloria eius. Vnde per Hieremiā do-
Hier.8. minus loquit: Omnes cognoscent me à minimo eoꝝ usq; ad maximū, scilicet tēpore gratiæ.
Heb.1. ¶ Splendor eius, i. unigenitus filius patris, qui (teste Apostolo) est splendor gloriæ, & figura 6
substantiæ patris. Est em̄ candor lucis æternæ, & speculū sine macula dei maiestatis, & imago
bonitatis ei', ut lux erit, i. hominibus clare innotescet, & patri æqualis esse noscet. Ita ꝙ erit
in mente fideliū, sicut lux patris, seu pater à quo generat. Quēadmodū de ipso ait Ioānes: Erat
Ioan.1. lux uera, quæ illuminat omnem hominē. Quod maxime factū cōstat per apostoloꝝ prædica-
tionē post Christi passionē. Vnde pro hac sua clarificatione Christus passioni iā proximus, de-
Ioan.17. precatus est dicēs: Clarifica me tu pater apud temetipsum, claritate quā habui anteq̄ mūdus
fieret, cornua in manibus eius: Secundū Hieronymū per cornua intelligunt regna: Sicut in
Dan.7. Daniele decē cornua decē regna uocātur. Et primo Regū, quo dicit: Exaltabit cornu Christi
1.Reg.2. sui. Per cornu designat regia dignitas Saluatoris. Est itaq; sensus, ꝙ in potestate & manu Chri-
Apo.19. sti sint omnia regna. Ipse em̄ est rex regum, & dñs dominantiū, cui data est omnis potestas in
Mat.28. Dan.7. cœlo & in terra. De quo legit: Aspiciebā in uisione noctis, & ecce in nubibus cœli, quasi filius
hominis

A hominis ueniebat, & usq; ad antiquũ dierũ peruenit, & dedit ei potestatẽ, honorẽ & regnũ, &
omnes populi, tribus, & linguæ seruient ei. Possunt quoq; per cornua intelligi capita clauorũ
Christi manibus infixorum, uel crucis extrema. Et q̃uis manus Christi erãt potius in cornibus
crucis q̃ e conuerso: Nihilominus dicitur nunc cornua in manibus eius, ad insinuandũ q crux
fuit in manu seu potestate Christi, qui ait: Nemo tollit animã meã à me, sed ego pono eam. Ob- Ioan.10.
latus est enim, quia uoluit: nec dubium quin Christus rex Israël, dei electus poterat de cruce Esa.53.
7 descẽdere quãdo perditionis filij id pro signo quærebãt. ¶ Ibi ascõdita est fortitudo eius.
Quia in passione latuit omnipotẽtia saluatoris, queadmodũ Esaias prædixit: Vidimus eum &
non erat aspectus, & quasi abscõditus uultus eius & despectus. Et item: Inglorius erit inter ui Esa.52.
ros aspectus eius: propterquod ait Christus in Psalmo: Ego autẽ sum uermis & non homo, ob- Esa.53.
probrium hominũ & abiectio plebis. Ante faciẽ eius ibit mors. i. à facie Christi mors fugiet, Psal.21.
Christus enim mortẽ expulit & occidit. Sicut ait Apostolus: Absorpta est mors in uictoria. Et
Saluator ait: De morte redimã eos. Ero mors tua ò mors. Siquidẽ Christus sua morte immorta 1. Corin.15.
litatẽ nobis perfectã promeruit, quã in resurrectione futura adipiscemur, atq; à morte peccati Oseæ.13.
nos liberauit. Hinc asseritur: Præcipitabit dominus mortẽ in sempiternum. Vnde Christus lo Esa.25.
8 quitur: Qui credit in me, mortẽ nõ gustabit in æternum. ¶ Egredietur diabolus ante pedes Ioan.8.
eius. Secundũ Hieronymũ sensus est q Christo de aquis baptismatis exeunti, atq; desertum
intranti, mox occurrit diabolus tẽtans eum, prout apud Matthæũ recolitur: Ductus est Iesus
in desertũ, ut tentaretur à diabolo. Hieronymus quoq; affirmat hoc loco: q coluber antiquus Mat.4.
quadraginta diebus tẽtauit Iesum in solitudine. Vel sensus est: Quod per Christi aduentũ præ
dicationẽ & occisionem uictus atq; fugatus est satanas, ut fert Saluator: Nunc princeps huius Ioan.12.
mundi eijcietur foras. In hoc quippe apparuit filius dei, ut dissoluat opera diaboli. Deniq; in Euã 1. Ioan.3.
gelijs copiose narrat quẽadmodũ ab obsessis fugauerit Christus dæmonia, ita ut eo iã propin- Luc.4.
B quante timore diffugerent, Iuxta illud in Euangelio: Exibãt dęmonia multa clamãtia & dicen Mat.8.
tia, quia tu es filius dei. Et itẽ: Iesu fili dei summi, qd uenisti ante tẽpus torquere nos? Stetit,
ipse dñs. i. in solio suæ maiestatis quieuit, & mẽsus est terrã. Quẽadmodũ testat: Quis posuit Iob.38.
mensuras terræ, aut quis tetendit super eam lineã? Et iterũ: Altitudinẽ cœli, & latitudinẽ terræ, Esa.40.
& profundũ abyssi, quis dimensus est? Ipse equidẽ in numero, pondere & mensura constituit Sap.11.
uniuersa. Vel mensus est terrã, mittendo angelos per omnem orbem terrarũ, secundũ illud Za- Zach.1.
chariæ: Isti sunt quos misit dominus ut perambulent terrã. Nã diabolus profitetur ad dñm:
Circuiui terrã & perambulaui eam. Vel mensus est terrã. i. habitantes in terra, omniũ personas Iob.1.
qualitates, gesta & merita considerãdo. Iuxta illud: Oculi domini multo lucidiores super solẽ,
circũspiciẽtes omnes uias hominũ. Mensus est etiã homines, numerũ eorũ in seipso æternaliter Eccl.23.
prædeterminãdo. ¶ Aspexit, oculo æquitatis, & dissoluit gẽtes, impios atq; incredulos
9 subuertendo, & contriti sunt montes seculi. i. maiores, elatioresq; principes terræ. Fortiori-
bus nanq; fortior instat cruciatus: & potentes potẽter tormenta patienter, ut dicit Sapientiæ: Sap.6.
Hinc scriptum est: Vbi sunt principes gentiũ, qui dominãtur super bestias terrę, qui in auibus Baruch.3.
10 cœli ludũt? Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt. ¶ Incuruati sunt colles mundi. i.
principes minores humiliati sunt, ab itineribus ęternitatis eis. i. ab operibus seu processibus
diuinę iustitiæ, seu dei æterni, ab æterno pręuisis & præordinatis. Itinera itaq; dei possunt intel
ligi dispositiones rerũ fiendarũ in mẽte diuina, secũdũ illud q̃d increata sapiẽtia loqt: Dñs posse Prouer.8.
C dit me ab initio uiarũ suarũ, anteq̃ quicq̃ faceret à principio. Vel ipsi processus operũ diuinę sapi Prouer.3.
ẽtię, pietatis, uel æqtatis: de qbus Salomõ fassus est: Vię eius uiæ pulchræ. De hac mõtiũ, colliũ Esa.23.
iusta depressione scriptũ est: Dñs deus exercituũ cogitauit hoc ut detraheret supbiã oĩs gl'iæ,
& ad ignominiã deduceret uniuersos inclytos terræ. Et alio loco: Incuruabit sublimitas hoĩm, Esa.2.
& humiliabit altitudo uirorũ. Põt q̃q; exponi in bono: ut deus dicat oculo suæ clemẽtiæ gẽtes
aspexisse, & dissoluisse corda eorũ ad pœnitẽtiã. Sicq; cõtriti sunt mõtes, nõ ipsis sed eorũ elatio-
ne, ac uitijs demolitis. Iuxta q̃d scriptũ est: Verte ĩpios, & nõ erũt, & incuruati sunt colles mũ- Prouer.12.
di, salubriter ad uerã ac humilẽ pristinæ aĩositatis depressionẽ. De huiuscemodi optima in-
curuatione legit Baruch: Anima quæ tristis est sup magnitudine mali, & incedit curua, dat glo
riã dño. Quidã referunt prædicta specialiter ad Chaldæos à Persis & Medis diuina præor Baruch.2.
11 dinatione subuersos. ¶ Pro iniquitate uidi tentoria Aethiopiæ. i. iniquitatũ suarũ demeri-
tis fiunt homines spiritaliter denigrati, atq; dæmonibus assimilati: imo & tabernacula dæmo-
nũ. Sicut electi sunt domus & tẽplũ dei, turbabunt pelles terrę Madian, LXX. transtulerũt:
Pauebunt tabernacula terræ Madian. Vnde secundũ Hieronymũ eosdẽ debemus accipere ta-
bernacula Aethiopũ, & Madianitarũ, q pro suis peccatis turbabũt timore horribili, cũ se uide-
rint cõdẽnandos. Spiritaliter pelles Madian intelligunt proprię uolũtates, passiones animæ &
concupiscẽtiæ carnis, quibus se tegũt, armãt, & induũt uitiosi, rebelles & inobedientes. Quidã
exponũt ista ad literã, ita q pro iniquitate destructionis tẽpli Hierusalẽ tentoria Aethiopiæ, et
Madian sint turbata, id est, à Persis & Medis debellata. Quoniam Aethiopes & Medianitæ Dan.8.
fuerunt

fuerunt(ut dicūt)cum rege Babylonis in destructione tēpli,&postea cū Babylonijs interfecti, D
quod unde probare possit,ignoro. ¶Nunquid in fluminibus iratus es domine,aut in flumini 12
bus furor tuus,aut in mari indignatio tua?⌋ quasi dicat:Tu deus iustissime,nō es inanimatis re
bus iratus secundū se,sed in illis quædam opera facis,ad liberationē tuoꝝ,& destructionē pra
uoꝝ.Sicut in mari rubro atq; Iordane desiccatis,populū Israël redemisti,& in mari illo Aegy-
Exod.14. ptios submersisti. ¶Qui ascendes super equos tuos.⌋ Istud ad literā referri potest ad equi- 13
tatus Persaꝝ ac Medoꝝ,qui deo auxiliante Chaldæos uicerunt.Propter quod dicit deus eoꝝ
ascendisse equos: qm̄ inspirauit eis ut equos cōtra Chaldæos ascēderēt,⌊& quadrigæ tuæ⌋.i.
Persarum & Medoꝝ currus sunt,⌊saluatio⌋.i.per currus & prælia hoꝝ liberati sunt filij Israël
1 Esdræ 1. de Babylonica captiuitate per Cyrum regē Persaꝝ, ut scribit in Esdra. ¶Suscitās suscitabis 14
arcum tuum⌋.i.Persis ac Medis dabis uirtutē pugnandi ac sagittandi uictoriose contra Chal-
dæos.Vnde septuaginta transtulerūt:Intendēs,extēdes arcū tuum.Quēadmodū ergo in Eze-
Ezech.32. chiele gladiū Nabuchodonosor regis appellat dn̄s gladium suum,quia diuinæ iustitiæ extitit
exequutor,Cū cœperit,inquiens,gladius meus uolare. ita nūc quadrigæ & currus Persarum,
& item Medorum, dicuntur quadrigæ, currusq; dei. Itaq; suscitabis arcus istoꝝ,ut impleas,
⌊iuramenta tribubus quæ loquutus es⌋.i.facies populo & tribubus Iudæoꝝ quæ eis per Mo
Esa 13. sen & prophetas promisisti,uidelicet ꝙ quando in captiuitate implorarēt ueraciter clementiā
Hier.39. tuā,eriperes eos, & ad terrā promissionis eos reduceres. Hoc aūt per Hieremiā dn̄s specialiter
Nee.1. promisit Iudæis,quemadmodū ad reditū à captiuitate in Babylone. Hinc per Mosen & Esdrā
Deu.30. eis loquutus est deus:Si reuersi fueritis ad me in toto corde uestro, etiam si abducti fueritis ad
extrema cœli,inde congregabo uos & inducam uos in terrā quā dedi patribus uestris. In fine E
uersiculi huius additur,⌊semper,⌋quia à tēpore Abrahæ cœpit ista promissio, & reiterata est
sæpe uel semper tēpore oportuno. Consequenter ad literam Propheta prosequit Chaldæoꝝ
deiectionem. ¶Fluuios scindes terræ,⌋ per flumina & aquas frequēter intelliguntur reges, 15
Esa.8. & eorum exercitus, sicut testatur Esaias: Adducet dn̄s super Iudam aquas multas,& fortes,re
gem Assyrioꝝ & omnem gloriā eius.Est igitur sensus secundū Hieronymū: Reges & populū
contra Iudæos pugnantes,disperges o` dn̄e.Vel ut alij asserūt intelligi potest de diuisione Eu-
fratis fluuij quē Persæ ac Medi in plures lacus partiti sunt.Sicq; per alueum principalē euacua
tum ab aquis ingressi sunt Babylonem.Quod quia deo inspirante fecerunt, deus fecisse descri
bitur,⌊uiderunt te⌋.i. omnipotentiam atq; rigorē diuinæ iustitiæ per experientiā agnouerūt.
⌊& doluerunt montes.⌋puta elati principes Babylonis,& cæteri qui populū tuū uastauerunt,
Psal.82. quando à Persis & Medis occidebantur.Vnde Iudicum quinto habet: Sic pereant inimici tui
dn̄e.Itēq; in Psalmo:Confundantur & pereant & cognoscant,quia nomē tibi dominus,⌊gur-
ges aquaꝝ transijt⌋.i.impetus persequutionis persequentiū populū tuum (te operante) defe-
cit:Vel sensus est ꝙ inundatio aquaꝝ Eufratis modo præfato cessauit. ¶Dedit abyssus uo- 16
cē suam⌋.i.aqua prænominata cū quodam fragore & sonitu locū suum reliquit: uel dedit uo-
Psal 64. cē suam materialiter & occasionaliter. Quia ex eius diuisione sumpserunt alij materiā laudādi
diuinā iustitiā,prout in Psalmo cantatur:Valles abundabunt frumento,clamabunt etenī hym
num dicent.Sic nāq; inanimata deum benedicere & laudare feruntur.Porrò secundū Hirony
mū est sensus,abyssus dedit uocē suā.i.inferi laudauerūt te, q̄d de sanctis in limbo detentis for- F
te intelligit:Vel ꝙ de Chaldæoꝝ dānatione lętati sunt dæmones,& quo ad hoc diuinā iustitiā
approbauerūt.⌊altitudo manus suas leuauit⌋.i. superni atq; angelici spiritus interioribus ma
nibus de diuinæ iustitiæ exequutione plaudendo, deum glorificauerunt. Hinc de spiritualis
Babylonis destructione inducitur:Exultate cœli.i. sancti apostoli & prophetæ, qm̄ iudicauit
deus iudiciū uestrum.Vel sensus est:Quod deus altissimus qui est summa ac prima sublimitas
manus suas leuauit.i. potestatē suam exercuit contra Chaldæos. ¶Sol & luna steterūt in ha 17
bitaculo suo.⌋ Consuetudo scripturæ est ut luminaria cœli,quæ in ministerium hominū con-
Esa.13. Ezech.32. dita sunt,obscurari & mœrere dicāt, dum hominibus aduersa magna contingunt: ut patet in
Iohel.3. Ezechiele,Iohele,alijsq; prophetis.Cū uero prospera hominibus accidunt, fulgere & quasi re
florere ferunt.Quēadmodū ergo in deuastatione Iudęorum durissima à Chaldęis, sol & luna
obscurata dicuntur per quādam metaphorā,iuxta illud:Sol & luna obtenebrati sunt, & stellę
retraxerunt splendorē suū, sic in liberatione eoꝝ à captiuitate Chaldaica sol & luna ad pristi-
nū sunt reuersa uigorē,nō ꝙ in seipsis mutata sint q̄tū ad modū pręfatū.Sic igitur loco pręsen-
ti denuntiata Iudęorū liberatione,sol et luna in habitaculo suo stetisse scribunt.i.in gradu atq;
uigore,uel splēdore consueto fuerunt:hoc est:sic de eorū fulgore gauisi sunt Iudęi, ut olim tē
pore prosperitatis ac pacis, ita ꝙ stare non dicit hic cessationē à motu,sed existētiam stabilem.
Sicut cōmuniter dicimus:Ille stetit Romę tot annis:unde Septuaginta transtulerūt. Eleuatus
est sol, quo ad pristini uigoris receptionē, modo nunc explanato, & luna stetit in ordine suo.i.
in pristino gradu ac modo,⌊in luce sagittarum tuarū ibunt,⌋.i.sol & luna solito cursu moue-
buntur, quoad ipsos Iudęos: eorum utilitati suis motibus deseruiendo: ut olim in luce sagit-

tarum

A tarum tuarum.i.mediantibus,ſplendentibus Perſarũ ac Medorũ ſagittis,quas cõtra Chaldæos
miſerũt,atq; per hoc populũ Iſraël de illorũ manibus redemerũt.Simili ſenſu ſubiũgit,⌊in ſplẽ
dore fulgurantis haſtæ tuæ⌋.i.mediantibus fulgidis haſtis Perſarũ, quorũ ſagittæ & haſtæ di-
cuntur eſſe dei, prout equi & currus eorũ dei eſſe dicuntur. Vel ſenſus eſt : ꝙ Chaldæi ibunt.i.
18 peribunt,& eſſe ceſſabunt uirtute ſagittarũ atq; haſtarum iã prefatarũ. ¶In fremitu⌋.i. in di
ſtrictione tuæ iuſtitiæ,uel in ira & animoſitate Perſarũ,⌊conculcabis terram⌋.i.populũ Chal-
dæorũ,ſeu Babyloniæ regionẽ,⌊in furore⌋.i.rigore tuę iuſtitiæ,⌊obſtupefacies gentes⌋Chal
19 dæis auxiliantes. ¶Egreſſus es,⌋non locum mutando, qui incircũſcriptibilis inuariabiliſq;
conſiſtis:ſed tuam potentiam oſtendendo,& aliquid de nouo manifeſte operando, ⌊in ſalutẽ
populi tui⌋.i.ad ſaluandũ Iudæos de captiuitate ſæpe ꝑfata, ⌊ in ſalutẽ cũ Chriſto tuo⌋.i.cũ
Cyro rege Perſarũ (ut quidã exponũt) qui dicit Chriſtus dei.i.in regẽ à deo electus, iuxta illud
in Eſaia: Hæc dicit dñs Chriſto meo Cyro. Hieronymus aũt exponit de dño noſtro Ieſu Chri- Eſa.45.
ſto,cũ quo in hunc mundũ per incarnationẽ ueniente,uenit & pater, per gratiæ ſuæ operatio-
nẽ multiplicem,ſicut & filius loquitur:Si quis diligit me,ſermonẽ meũ ſeruabit, & pater meus Ioan.14.
diliget eũ:& ad eum ueniemus,& manſionẽ apud eum faciemus.Et rurſus : Pater inquit in me Ioan.8.
manens,ipſe facit opera.Et:Pater nõ reliquit me ſolũ.Venit ergo pater in ſalutẽ generis huma Ioan.5.
ni cũ Chriſto ſuo dño ſaluatore : nã & opera ſummę trinitatis ſunt indiuiſa. Et filius : Omnia
20 (ait) quæ facit pater,hæc & filius ſimiliter facit. ¶Percuſſiſti caput de domo impij⌋.i.Balta Dan.5.
zar regem Babylonis per Perſas occidiſti,& de palatio ſuo eieciſti. Vel caput iſtud intelligitur
diabolus à Chriſto deiectus,ſeu Antichriſtus ab ipſo deijciendus,⌊denudaſti fundamentum
uſq; ad collũ⌋.i. abſcõdita & ſecreta capitis huius totaliter confudiſti,reuelaſti,& deſtruxiſti:
Machinationes eñ diaboli Chriſtus aperuit,ita ut dicat Apl'us:Non ignoramus cogitationes
diaboli.Et denuo:Alij datur diſcretio ſpirituũ. Omnia quoq; abſcõdita regis Balthazar Chal- 2.Cor.2.
21 dæi ſcrutati ſunt. ¶Maledixiſti ſceptris eius⌋.i. regnis ac dominationibus regis Babylonis 1.Cor.12.
maledixiſti,⌊& capiti bellatorũ eius⌋.i.principi militiæ.⌊uenientibus ut turbo ad diſꝑgendũ
me⌋.i.qui copioſe & impetuoſe uenerunt ad deſtruendũ populũ Iudæorũ.Non eſt aũt neceſſe
hæc omia referre præciſe ad eoſdẽ numero:qm̃ ſacra ſcriptura ſæpe loquitur de diuerſis quaſi
de eiſdẽ, quia ad unũ populũ pertinent.Rex aũt Babylonis,& eius princeps militiæ,qui Hieru-
ſalẽ deſtruxerunt,fuerunt Nabuchodonoſor & Nabuſardan,qui non fuerunt à Perſis & Me-
22 dis occiſi. ¶Exultatio eorũ,ſicut eius qui deuorat pauperẽ in abſcõdito⌋.i.præfati principes 4.Reg.25.
ſic gloriati ſunt populũ Iſraël opprimendo, quẽadmodũ gloriatur crudelis egenũ occulte di
lanians & affligens,qm̃ ſine timore hoc fecerunt crudeliter, nec deũ omnia inſpicientẽ tanq̃ iu
23 dicẽ attenderũt. ¶Viam feciſti in mari equis tuis⌋.i. equis atq; equitibus Perſarũ & Medorũ 1.Mach.3.
dediſti iter per arentẽ Eufratis alueũ, aqua eius hinc inde educta. Ideo ſubdit:⌊in luto aquarũ
multarũ.⌋Aqua eñ educta, terra aluei fuit aliquo modo lutoſa. Eufraten autẽ nominat mare, Gen.1.
more loquendo Hebraico, quo quęlibet grandis aquarũ collectio dicitur mare, ſecundũ illud:
24 Cõgregationes aquarũ appellauit deus maria. ¶Audiui,⌋à te dñe per ſpiritũ prophetiæ cõ-
minationes tuas aduerſus Chaldæos,⌊& conturbatus eſt uenter meus⌋.i.dolor ſeu timor ani
mæ tantus fuit ꝙ redundauit in corpus. Vel per uentrẽ intelligitur mens, quæ eſt uterus ſpiri-
talis, de quo Salomon ait : Fili accipe doctrinã, quæ tibi pulchra erit cũ in uentre tuo tenueris
eam. De quo pater teſtat ad filiũ:Ex utero ante luciferũ genui te.⌊à uoce⌋.i.ab auditu uerborũ Pſal.109.
tuorũ,⌊contremuerũt labia mea,⌋in tantũ formidaui rigorẽ tuæ iuſtitiæ. Quãuis aũt Abacuc
de Chaldæorũ deiectione gauiſus ſit ſecundũ unã cõſiderationẽ, prout fuit occaſio liberatiõis
Iudęorũ,tamẽ ſecundũ alias conſiderationes expauit ac doluit,& ex amore naturæ, eorũ gra-
uiſſime calamitati cõpaſſus eſt,ſicut ex Eſaia oſtẽſum eſt:Nã & Eſaias deſcripta Babylonis de- Eſa.21.
25 ſtructione,inter cætera dicit:Elanguit cor meũ, tenebræ ſtupefecerunt me. ¶Ingrediatur
putredo in oſſibus meis,& ſubter me ſcateat⌋.i.tribulatio & infirmitas,quantũcũq; grauis me
apprehendat,dũmodo tibi placuerit,& gratiæ tuæ ſubuentione ſuppoſita,qua patientiã largi
26 aris. ¶Vt requieſcam in die tribulationis⌋.i. tẽpore deſtructionis Babyloniorũ ceſſet capti-
uitatis meæ preſſura, in ſpe liberationis repauſem,⌊ut aſcendam ad populũ accinctũ noſtrũ⌋
.i.Babylone deſtructa de licentia Cyri regis Perſarũ pergam à Chaldæa in Iudæã ſimul cũ po 1.Eſdræ.3.
pulo Iudæorũ in Iudæã reuertẽte armato,atq; ad præliũ præparato:uidelicet cũ uiris præcla
ris Eſdra,Neemia,Zorobabel,& Ieſu filio Ioſedech, qui propter inſidias hoſtiũ erãt ad pugnã- Nee.4.
dũ diſpoſiti:ut patet in Eſdra.Hæc dicit Abacuc non in ſua,ſed in Iudæorũ perſona.Ipſe eñ in
captiuitate prædicta non fuit,ſed in Iudæa remanſit,ut legitur Danielis 14.Cõſequenter pro- Dan.14.
pheta cauſam aſſignat,cur in die tribulationis Babyloniorum tam uehementer requieſcere &
27 conſolari rogauerit. ¶Ficus eñ non florebit, & non erit germen in uineis⌋.i. arbores fici &
28 uites ſteriles erunt. ¶Mẽtietur opus oliuæ⌋.i.ſperatus oliuarum fructus præſtolantes deci
piet,& per modũ mentientis ſe habebit,non oriendo,ut aliquando prætendebat,⌊& arua non
afferrẽt cibũ,⌋pro quo LXX.trãſtulerũt,Cãpi nõ facient eſcas,per q̃ oia inſinuat ſterilitas ter-

ritorij Chaldæoꝝ, cuius cāpos & arbores Persæ & Medi uastabant. Et aliqui asserunt ꝙ sterili- D
tas ista fuit plaga à deo inflicta ante Persaꝝ aduentū. Certū est aūt ꝙ talis sterilitas expugnati
onē uastitatēq; terræ soleat concomitari. ¶ Abscindet᷑ de ouili pecus⌋ i. à stabulis Chaldæo- » 27
rū auferentur iumenta eoꝝ: uel per hostes, uel alimētoꝝ penurias. Ideo subditur: ⌊& non erit »
armentū⌋ i. pecoꝝ multitudo, ⌊in præsepibus, ⌋in q̄bus cibos accipere solent. Sicq; Chaldæis »
adhuc manentibus, uel in terra illoꝝ existentibus, deerit carniū usus. Postremo qm̄ ex cōside-
ratione punitionis prauoꝝ, solēt electi cautiores melioresq; fieri, atq; ad gratiaꝝ actionē & lau
Prouer.19. dē diuinā prouocari, quēadmodū Salomon astruit: Pestilēte flagellato homo sapientior, etem̄
fœlix quē faciunt aliena dāna peritū. Propheta deū laudans, eiusq; æquitati applaudens, subiū-
git. ¶ Ego aūt, ⌋illis sic pereuntibus, ⌊in dño gaudebo, ⌋in contēplatione & dilectione eius, » 28
& beneficioꝝ ac promissorū ipsius: in actibus quoq; uirtuosis ei placētibus, sicut & uirgo Ma-
Luc.1. ria: Exultauit inq̄t spiritus meus, in deo salutari meo. Et Anna primo Regū: Exultauit cor meū
1.Reg.2. in dño, ⌊& exultabo⌋ i. signa interioris lætitiæ exterius demonstrabo, ⌊in deo Iesu meo⌋ i. sal- »
uatore meo. Vnde LXX. transtulerūt: Gaudebo super deo saluatore meo. Potest quoq; nomē
Iesu hoc loco sumi proprie atq; cōmuniter. Intentio nanq; Prophetæ finalis ac principalis est,
loqui uel de ipso saluatore filio dei, & eius quā nobis impēdit salute, uel de Cyro rege & Iudæo
rū per eum liberatione, inquantū fuerunt figura Christi regis, & suę saluationis. ¶ Deus dñs » 29
fortitudo mea, ⌋non formalis, sed effectiua. i. cōformator meus, & totius roboris mei causa præ »
cipua, cuius uirtute liberatus est popul⁹ Israël de Babylone, de quo ait Psalmista: Diligā te dñe
Psal.17. fortitudo mea. Qui & testat᷑: Sine me nihil potestis facere. ⌊& ponet pedes meos quasi ceruo- »
Ioan.15. rū⌋ i. agilitatē bene agendi mihi præstabit, & populū Israël in terrā Iudeæ expedite reducet. »
Loquitur autē Propheta in persona populi sui. ¶ Et super excelsa mea⌋ i. ad loca Iudeę subli » 30
Nu.23. mia & mōtosa, ⌊deducet me uictor, ⌋deus omnipotēs. De quo Balaā contestat᷑: Dñs deus Isra- E
Iudic.11. ël cū eo est, & clangor uictoriæ regis in illo est. De quo & loquit᷑ Iepte: Quæ dñs deus noster
Rom.9. uictor obtinuit, in nostrā cedent partē. Ipse est rex ille omnipotens, cuius uoluntati nedū non
præualere, sed nec resistere quispiā potest. Vel super excelsa mea. i. ad uirtutum præclarissima
opera, siue ad pristinā dignitatē, honorē & gloriā, puta ad sacerdotiū, sacrificia, tēpli reparatio
nē, principatū ac potestatē, deducet me uictor. Hæc em̄ post reditū de Babylone recuperaue-
1.Esd.2. rūt Iudæi, ut patet in Esdra & libris Machabæoꝝ, ac alijs locis. Vel ad regna cœlestia deducet
me uictor Christus, de quo legit᷑: Vicit leo de tribu Iuda. Sicq; uerba ista accipi possunt in per-
Apoc.5. sona eorum quos Christus de limbo perduxit ad patriam. Sic ergo deducet me, ⌊in psalmis
canentem⌋ i. ei gratias referentem, eumq; laudantem: sicut Ecclesiastici ultimo scribitur: Lau-
dabit usq; ad mortē aīa mea dñm, qm̄ eruis sustinētes te dñe, & liberas eos de om̄i angustia.

¶ Elucidato eiusdem cantici Tropologica seu moralis, & de expositione exordij cantici huius secundū translationē LXX. interpretū.

Quoniā tractus missalis officij in die parasceues, ex hoc cantico sumptus est, secundū trāslationē LXX. quæ etiā trāslatio à trāslatiōe Hieronymi in hoc passu satis distat, cōgruit principiū cantici huius secūdū illoꝝ trāslationē ptrāseundo exponere. Titulus aūt quē LXX. cantico huic præmittūt, est hic: Oratio Abacuc prophetæ cū cātico: q̄a in isto cātico agit᷑ de aduētu Christi, & saluatione, pro qua deū cū hymnis, psalmis & F cāticis spiritalibus, orare debemus. Itaq; LXX. trāstulerūt: Dñe audiui auditū tuū, & timui, q̊d supra satis expositū est. Dñe cōsideraui opera tua. i. mirabilia tua iudicia, effectus tuæ iustitiæ, ordinē creaturaꝝ, gubernationē uniuersi, miracula quę à principio mūdi fecisti, dona gratiaꝝ, hoīm dispositionē, & qualiter genus humanū liberare decreueris. & obstupui, uel expaui. i. ad mētis excessum perductus sum, & præ admiratione defeci, clamās cū diuino Apostolo: O alti-
Rom.11. tudo diuitiaꝝ sapientiæ & sciētiæ dei, q̄ incōprehēsibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Porrò secundū Hieronymū q̊d LXX. dixerūt, cōsideraui & obstupui in hebraico nō habet. Veꝝ secundū Augustinū, q in libro de Ciuitate dei in pluribus locis ualde cōmēdat trāslationē LXX. asserēs eos prophetali spiritu transtulisse, & ex diuino instinctu addidisse quæ addiderūt, tenendū est ꝙ ista & reliqua q̄ addiderūt, deo inspirāte loquuti sunt. In medio duoꝝ animaliū cognosceris, uel innotesceris. i. inter duos populos, ex q̄bus collecta est sctā ecclesia: puta in medio cōuersoꝝ ex Iudaismo & Paganismo: de q̄bus loquit᷑ Zacharias: Consiliū pacis
Zach.6. erit inter duos illos. Et Apl'us: Ipse est pax nostra qui fecit utraq; unū. Quēadmodū enim duo
Ephe.2. parietes in lapide angulari concurrunt & copulantur, ita in Christo summo lapide angulari, duo populi isti facti unum mysticum corpus, unumq; tēplum, de quo dicit: Ipse ædificabit tē-
1.Para.22. plum domino. Vel duo animalia intelligūtur duo testamēta uere uiuifica, gratiæ uitā spirātia. Quidā per duo animalia intelligunt duos latrones, inter quos suspēsus est Christus atq; innotuit, centurione dicente: Vere filius dei erat iste, quādo & oīs turba eoꝝ q aderant & uidebant,
Mat.28. quæ tēpore passionis fiebāt, percutiētes pectora sua, reuertebātur. Postremo nō desunt q per duo animalia intelligūt bouem & asinum quos Ioseph secum duxit in Bethleem, Christi natiuitate

A uitate instante, inter quos infantulus Iesus in præsepio positus agnitus fuit à matre & Ioseph.
Vel ab istis iumentis secundum similitudinem quandã, ad quod referunt illud Esaiæ: Cogno- Esa.1.
uit bos possessorẽ suũ, & asinus presepe domini sui. Expositio aũt eorũ qui per duo animalia in-
telligũt filiũ, & spiritũ sanctũ, eo q̃ pater per filiũ & spiritũ sanctũ agnoscatur: qui etiã in Esaia Esa.6.
per duo Seraphin, filiũ & spiritũ sanctũ accipiũt, est suspecta nec placet: præsertim cũ canticũ
istud specialiter de persona filij tractet. Cũ appropinquauerint anni cognosceris. i. tẽpore gra
tiæ, seu euangelicæ legis clarius te agnoscent fideles: quia (ut ait Apostolus) ubi uenit plenitu Gala.4.
do tẽporis misit deus filiũ suum. Et in 1. sua Canonica fert Ioannes: Scimus q̃m filius dei uenit, 1.Ioan.5.
& dedit nobis sensum ut cognoscamus deũ uerũ. Ante enĩ notus erat in Iudæa deus, sed adue
niente tẽpore gratiæ, ad unius ueri dei cultũ atq; notiã, totus cõuersus est mundus. Cum adue-
nerit tẽpus, p̃ordinatũ à deo. oñderis. i. fidelib9 innotesces. Hoc est tẽpus incarnatiõis & cõuer-
satiõis Christi in mũdo, itẽq; euãgelicę p̃dicatiõis, de q̃ loq̃t Paul9: Ecce nũc tẽpus acceptabile, 2.Corin.6.
ecce nũc dies salutis. Et Baruch: Post hæc in terris uisus est, & cũ hominibus cõuersatus est. Vn Baruch.3.
de & Christus ait ad patrẽ: Ego te glorificaui super terrã, manifestaui nomen tuũ hominibus Ioan.17.
q̃s dedisti mihi. Deus à Themã ueniet. i. ab Austro secundũ Hieronymũ, q̃d iam satis expositũ
reor. & sanctus de monte umbroso & condenso. i. Christus sanctus sanctorũ in mundũ hunc ue
nit de paradiso cœlesti ac summo, pleno uiuis, uberrimisq; arboribus, puta angelicis atq; super
nis uirtutibus: uel mons iste umbrosus est deus pater incõprehensibilis & perfectus, qui maie
state sua omnia tegit & operit, de cuius sinu filius descendit in mundũ, non locũ transmutans,
sed naturã humanã assumẽs. Quidã dicũt: Deus à Libano ueniet, & redit in idẽ. Per Libanũ nẽ
B pe qui candidatio interpretatur, splendissimus iste paradisus, uel superpulcherrimus deus pa-
ter, seu lux diuina inaccessibilis congrue designatur. Quod uero nunc dictũ est: Cũ aduenerit
tẽpus, ostẽderis secundũ Hieronymũ in Hebræo nõ ponitur, sed à Septuaginta est additũ. Cũ
ergo ex his pateat in cantico isto tam manifeste tractari, prophetatũq; esse de Christo ac eius
mysterijs, pręsertim secũdũ LXX. translationẽ, certũ est quosdã in hac cantici explanatione ni
mis superficiales & literales consistere, qui omnia ista, & pene omnia quæ sequũtur, ad literam
referũt, ad Babyloniæ destructionẽ. Nunc ad moralitatẽ eundum est. Vnde quilibet contẽpla
tiuus fidelis, diuinorũ operũ considerator industrius, dicere potest. Dñe audiui auribus mentis Esa.53.
& corporis. auditionẽ tuam. i. sacræ scripturę sermones, & uerba diuinitus reuelata, de quibus
loquitur Esaias: Dñe quis credidit auditui nostro? & timui filiali & casto timore, qui est fuga
malę culpę ne deus offendatur. Sic timuit Psalmista qui ait: A uerbis tuis formidauit cor meũ. Psal.118.
Itaq; cũ reuerentia & timore audienda sunt uerba dei. Vnde Iosiæ promittitur: Quia timuisti 4.Reg.22.
à facie uerborũ quæ audiuisti, & perterritũ est cor tuũ, in pace colligeris. Et Hieremias: Factus Hier.23.
sum inquit uelut uir ebrius à facie uerborũ sanctorũ dei. Quis enĩ nõ timeat audiens illud: De Mat.12.
omni uerbo otioso reddent homines rationẽ. Et illud: Horrendum est incidere in manus dei Hebræ.10.
uiuentis. Et: Nescit homo an sit dignus amore uel odio: sed omnia in futurũ reseruantur incer- Eccli.9.
ta. Illud etiam: Ite maledicti in ignem æternũ. Ideo sanctus Iob profitetur: Considerans deum Mat.25.
timore solicitor. Alibi quoq; dicit scriptura: Beatus homo qui semp est pauidus. Domine opus Iob.23.
tuum est nostra redemptio, & omne bonũ quod agimus. Non enĩ sumus sufficientes cogitare Prouer.28.
aliquid ex nobis: sed deus est qui operatur in nobis uelle & perficere. in medio annorũ, uideli- Phil.2.
C cet anno gratiæ ac euangelicę legis, qui inter annũ legis Mosaicæ, annumq; glorię medius est.
uiuifica illud, animas nostras actualiter redimendo, nosq; in iuuẽtute nostra in bonis operibus
inflãmando, & omne quod agimus per charitatẽ infusam spiritaliter uiuificando. In medio an
norũ, iã dicto. notũ facies, nostrę redẽptionis uel iustificationis opus, dãdo gratiã magnã ac eui
dentẽ, ita ut electi tui inter cæteros quasi sydera uerbo & exẽplo resplendeant. cũ irat9 fueris,
tuos electos nunc castigando, atq; pro suis peccatis multipliciter corripiendo, hostibusq; tra-
dendo. misericordiæ recordaberis, peccata dimittendo, gratiã refundendo, consolationẽ præ-
stando, citra condignum ulciscendo, & cũ tribulatione prouentum faciendo. Ideo cantamus
in Psalmo: Nunquid in æternũ irasceris nobis? Deus tu conuersus uiuificabis nos, & plebs tua
lætabitur in te. Et item: Si iniquitates obseruaueris dñe, dñe quis sustinebit? Hinc Hieremias te Psal.84.
statur: Misericordiæ dñi quia non sumus consumpti, quia nõ defecerũt miserationes eius. De- Psal.129.
niq; scriptũ est: Benedictũ est nomẽ tuũ deus patrũ nostrorũ: q̃m cũ iratus fueris misericordiã Threno.3.
facies, & in tempore tribulationis peccata dimittis his qui inuocãt te. Et rursum: Non delecta- Tob.3.
ris domine in perditionibus nostris: quia post tempestatem tranquillum facis, & post fletum
exultationem infundis. Deus ab Austro ueniet, & sanctus de monte Pharan. Deũ semper præ-
centur, ut iuxta sensum præhabitum ad nos uenire, iugiterq; nobiscum manere dignetur. Per
Austrum quoq; intelliguntur homines lumine gratiæ radiosi, & à deo sublimiter docti. De il-
lis igitur uenit deus ad alios, dum gratiam sibi concessam alijs communicare eosq; ad deum re
ducere enituntur. Operuit cœlos. i. contemplationes, quorum conuersatio est in cœlis. gloria
eius, dicente in eorum persona Apostolo: Nos autem reuelata facie gloriam domini speculan- 2.Cor.3.

tes,& laudis eius plena est terra.i.actiui qui circa terrena uersantur. Terra quoq; i. terreni,car- D
nales & reprobi frequenter in ore pleni sunt laudibus dei:sed mente & opere nō cessant inho-
Esa.29. norare deum atq; offendere: de quibus dominus protestatur. Populus hic labijs me honorat,
cor autē eorum longe est à me. Splendor eius, id est, fulgor gratiæ dei.ut lux erit, id est,clarus
ac candidus:sicut lumen solare,cui in multis assimilatur tenebras mentis fugando,animam fœ
cundando,torporem acediæ auferendo,intima cordis ornando. Insuper splendor gratię assi-
milatur lumini glorię, cuius est inchoatio quędam. cornua in manibus eius. Cornua ista pos-
sunt accipi in bono pro eleuatis & sanctis uirtutibus animę, que sunt in manibus dei, quia in
eius potestate est eas dare,conseruare,auferre & consummare: Itemq; in malo pro nostris su-
perbijs, ac cęteris quibus contra deum & proximum intumescimus uitijs: iuxta illud Iob:
Iob 15. Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans, attentos habes oculos? Quid tumet con-
Amos.6. tra deum spiritus tuus? Istis comminatur sermo diuinus: Vę qui dicitis, Nunquid non in forti-
tudine nostra assumpsimus nobis cornua? Hęc quoque cornua nostra sunt in manibus dei,
Psal.67. qui superbos ad nutum deijcere potest, quemadmodum scriptum est: Deus confringet capita
inimicorum suorum, uerticem capilli perambulantium in delictis suis. Ibi abscondita est forti-
tudo eius, quia in bonis cornibus electorum, uirtus diuina frequenter agit occulte. Sed & su-
perborum deiectionem uicissim diutius differendo, uidetur deus quasi non attendere, aut nō
omnipotens esse. Ante faciem eius ibit mors, quia cum deus per gratiæ suæ aspirationem in-
trauerit mentem, mors fugit peccati, tūc & diabolus egredietur. Christus enim fortē armatū
Mat.4. puta diabolum, alligauit, & uasa eius quotidie diripit, faciens eos templum spiritus sancti, qui
erant uasa diaboli. stetit & mensus est terram, Christus in mundo hoc cum discipulis uiuens, E
mensus est terram, in qua prędicarent apostoli, mittendo eos ad solos Iudęos. Porro post pas-
sionem & spiritus sancti missionem, mensus est terram gentilium, ad diuersas nationes mitten-
do apostolos. Aspexit misericorditer, & cōtriti sunt mōtes seculi ab itineribus ęternitatis eius.
Quia exemplis & documentis saluatoris, quibus humilitatem pręcipue commendauit, humi-
liati sunt multi magnatum Christum humiliter imitati. Nunquid in fluminibus iratus es domi
ne? aut in fluminibus furor tuus? In scripturis uicissim per flumina designantur peruersi ac tur
Psal 92. bulenti, eorumq; uitia instar fluminum redundantia. Sic enim habetur in Psalmo: Eleuauerūt
Hier.2. flumina fluctus suos. Et Hieremias regem atque exercitum Chaldæorum nomine fluuij expri
Psal.103. mit. Istis fluminibus irascitur dominus. Interdum autem per flumina designantur electi & do
cti, aqua sapientiæ pleni, & gratia copiosi, qui fluenta doctrinæ transfundunt in alios, & riuis
salutaris scientiæ rigant corda eorum. Tales etiam dicuntur fontes in Psalmo: Istis non irasci-
tur deus. Flumina quoque uocantur diuina charismata, iuxta illud Ioannis: Qui credit in
Ioan.7. me flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Et alibi: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei.
Psal 45. aut in mari indignatio tua? id est, secularis uitæ hominibus, amaritudine & fluctibus uitiorum
Esa.57. repletis, iuste indignaris, de quibus legitur: Impij quasi mare feruens, quod quiescere non po-
test. Qui ascendes super equos tuos, id est, animas sanctas secundum Hieronymum, uel præ-
dicatores nomen domini undique circunferentes ac prædicantes: super quos deus ascendit
per uirtutis & gratiæ suæ effectum. & quadrigæ tuæ sunt saluatio, id est, Euangelistæ, uel etiā
angeli sancti, deum in se recipientes, portantes, atque ad homines deferentes, de quibus canta
Psal.67. tur in Psalmo: Currus dei decē milibus multiplex, milia lætātiū, dominus in eis. De his equis F
Esa 66. & curribus dominus loquitur apud Esaiam: Adducent omnes fratres uestros in equis & qua-
drigis, & lecticis & mulis, & in carrucis ad montē sanctum meum Hierusalē. Per hos ergo cur-
rus operatur dominus aliorum salutē, sicut ait Apostolus: Dei cooperatores sumus. Suscitās su
scitabis arcum tuum.i.uerbum tuum, seu sacram scripturā, cuius ignita eloquia te agente audi-
entium penetrant corda & charitatis uulnere sauciāt, ita ut dicant: Charitate uulneratus sum,
Cant.2. & amore langueo. Vnde & Christus de seipso loquitur: Posuit me dominus quasi sagittam ele
Esa.49. ctam. Hunc arcū suscitat deus, dum prædicatoribus & seruis suis electis infundit gratiam lo-
Ephe 6. quendi alijs fructuose ac seruide, secūdum quod orat Apostolus: Vt detur mihi sermo in aper
Esa.50. tione oris mei. Et in Esaia legitur: Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare
eum qui lassus est uerbo. Hoc autem ò domine faciendo suscitabis. iuramenta tribubus quæ lo
quutus es.i. bona gratiæ quæ gentibus promisisti, eorū cōuersionē per prophetas prę nuntian
do donabis. Deinde hęreditatē cœlestē cōferes eis ut promisisti. Fluuios scindes terrę.i.de ipsa
ecclesia quosdam separabis, & mittes ad aliorū informationem per omnes terminos terræ. Sic
enim misit apostolos aliosq; discipulos, prædicatores, doctores. Hinc legitur spiritus sanctus
Act.13. dixisse: Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Et per Esaiam
Esa.50. dn̄s ait: Ponā in deserto.i.gētilitate flumina. Et iterū: Oēs sitiētes, uenite ad aquas. Isti sunt fluuij
Esa.55. boni, de q̄bus cātamus: In ecclesiis bn̄dicite deo, dn̄o de fontibus Israël. Viderūt te & doluerūt
Psal.67. montes, hoc dupliciter accipi pōt. Primo de superbis atq; potētibus seculi ad fidē cōuersis: q̄a
per fidē deū uiderunt, atq; de suis excessibus pœnitentiam dignam fecerunt. Secundo de infi-
delibus

A delibus ac tyrannis, qui mirabilia dei uidentes doluerunt de promulgatione fidei Christianaꝝ.
gurges aquaꝝ transijt, id est, istorũ persequutio contra fideles cessauit. Vel si est, cito finietur:
uidelicet simul cũ uita præsenti quæ breuis est: uel ante, uel sensus est: ꝙ documentoꝝ riuuli,
ad alios deuenerunt. Dedit abyssus uocem suam. i. corda quorundã instar pelagi inscrutabilia
fide Christi recepta deũ super eius misericordia laudauerunt. altitudo manus suas leuauit: qa
& seculares principes ad fidem conuersi manibus in cœlũ eleuatis, deum precati sunt. Sicut Hi
eremias hortatur: Leuemus corda nostra cũ manibus in cœlos ad dominũ. Itemq; Apostolus: Threno. 3.
Volo inquit uiros orare in omni loco leuãtes puras manus. Porrò sęculares principes perfidi, I. Timo. 2.
manus suas contra ecclesiam extenderunt. Sol. i. Christus sol sapientiæ atq; iustitiæ, de quo im
pij asserunt: Sol intelligẽtiæ non est ortus nobis, & luna, id est, uirgo Christifera, uel ipsa eccle- Sap. 5.
sia, steterunt in habitaculo suo. i. in ecclesiastica unitate: uel in ipso omnium reꝝ ultimo fine, in
quo omnis sanctorũ quiescit intentio atq; affectio, quasi in tabernaculo firmo. Secũdum quod Prouer. 18.
Salomon dicit: Turris fortissima nomen domini, ad ipsum currit iustus & exaltabitur. Vnde
orat uir sanctus: Esto mihi in deum protectorẽ & in locũ munitum. Vel habitaculũ istud est re Psal. 70.
gnum cœloꝝ, in quo stat ecclesia militans per spem, & cordis amorẽ. Vbi nanq; thezaurus, ibi Mat. 6.
& cor. Et nõ minus (ut dicitur) est anima ubi amat, ꝗ ubi animat. Vel sol & luna sunt religiosi &
sęculares fideles in ecclesia militante, fide & opere concorditer permanentes. Secundũ transla
tionem Septuaginta ita habetur: Eleuatus est sol scilicet Christus in sua ascensione, & luna ste
tit in ordine suo, id est ecclesia, pręcipue primitiua ordinate uixit, & stabilis fuit, secundũ Chri
sti doctrinã, concilia & præcepta, malens occidi ꝗ ab ordine æquitatis recedere. in luce sagitta
B rũ tuarum. i. in ueritate eloquioꝝ diuinorum uel prædicatoꝝ fideliũ, de quibus iam dictũ est.
De quibus dominus ait: Mittam ex eis qui saluati fuerint ad gentes in mare, in Africam & Ly- Esa. 66.
diam, tenentes sagittam in Italiam & Græciam ad insulas longe, & annũtiabunt gloriã meam
gentibus, ibunt fideles de uirtute in uirtutẽ, de bono in melius, de uia ad patriam, in splendore
fulgurantis hastæ tuæ, id est, spiritaliũ armorũ uel diuinarum cõminationũ. Vnde Septuagin- Psal. 83.
ta transtulerunt: In splendore coruscationis armoꝝ tuorum, Propter quod hortatur Aposto-
lus: Induire armaturã dei ut possitis stare aduersus insidias diaboli. In fremitu, id est districtissi
mo tuo iudicio, conculcabis terram, damnando terrenos, præsertim in die nouissimo. Egressus
es in salutẽ populi tui. Dominus em̃ fortitudo plebis suæ. Et ipse dux noster est, & propugna-
tor. Iuxta illud: In exercitu nostro deus dux est. Et in Psalmo: Deduxisti me, qa factus es spes
mea, in salutem cũ Christo tuo, id est, quolibet Christiano electo, spiritaliter uncto. Percussisti
caput, id est, principẽ prauum de domo impij, id est, de rege impioꝝ subditoꝝ ipsius, priuãdo
eum principatu, potestate seu uita. Iuxta illud: Sedes ducũ superboꝝ destruxit deus: & sedere
fecit mites pro eis. Et illud: Dispersit superbos mente cordis sui. Deposuit potentes de sede, &
exaltauit humiles. Ipse quippe transfert regna, atq; constituit. denudasti fundamentũ usq; ad
collũ, id est, funditus destrue illos, secundũ quod scribitur: Disrũpet inflatos, & eos à funda-
mẽtis suis cõmouebit, & usq; ad supremũ desolabitur. Maledixisti sceptris eius. i. regno & po-
testatibus impioꝝ. Oculi em̃ domini super regnũ peccans, ut conterat illud. Quibus & dicit:
Ipsi regnauerũt, & non ex me. Vel intelligendũ est de aëreis potestatibus & inuisibilibus hosti
bus, qui ueniunt, ut turbo ad dispergendũ nos, secundũ ꝙ ait Apostolus: Non est nobis collu- Ephe. 6
C ctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ, sed aduersus principes & potestates, cõtra spiritualia nequi
tiæ in cœlestibus. Exultatio eoꝝ sicut eius qui deuorat pauperẽ in abscondito. Inuisibiles ete
nim hostes de animaꝝ nostraꝝ ruina maxime gaudent, Quẽadmodũ scriptũ est: Qui tribulãt
me exultabunt si motus fuero: ideo orat uir sanctus: Neq; irrideant me inimici mei. Scriptum
quoq; est: Domine pater ne derelinquas me, & incidam in conspectu aduersariorũ meorũ, &
gaudeat inimicus meus. Nonne ergo miserrimi sunt stulti ac cæci qui dæmonum inspirationi
consentiunt uitijs inhærendo. Qui aliud nihil nisi æternam eorum damnationem, ac irrisionẽ
exquirunt. Viam fecisti in mari equis tuis, id est, electis: de quibus iam dictũ est: Qui ascendes
super equos tuos. Istis præparat deus uiam in hoc seculo nequã, dando eis gratiam ambulan-
di per arctam uiam, quę ducit ad uitam. Hæc uia est diuinorum custodia mandatorũ, & eorum
quæ iubet ecclesia in luto aquarum multarũ, id est, in carnali mortali immunda concupiscen-
tiarum piscina, uel infra spurcitias uitiorum, ne in illis ambularent electi. Iustum enim deduxit
dominus per uias rectas. Et Esaias: In manu inquit forti erudiuit me dominus, ne irẽ in uia po- Esa. 8
puli. Sed (ut legitur) uia impiorum erit quasi lubricum in tenebris: impellentur & corruent in
ea. Ideo gloriatur sanctus in deo, & ait: Eduxit me de lacu miseriæ & de luto fecis. Audiui &
conturbatus est uenter meus: hoc iam supra satis expositum est, etiam in principio huius can-
tici. Ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat, id est, nunc oro à te pro peccatis
meis paternaliter castigari, & Christo pro me passo conformari. Quemadmodum Hieremias Hiere. 10
deposcit: Corripe me domine, ueruntamen non in furore tuo, ut requiescam. i. à cunctis mise-
rijs liberer, in die tribulationis. i. hora mortis atq; iudicij. Vt ascẽdam ad populum accinctum

nostrum,id est,de peregrinatione pertingam ad patriam,ad triumphantem ecclesiam,ad mili D
Rom.8. tes illos uictoriosissimos & beatos.Non enim sunt condignæ passiones huius temporis,ad glo
riam illam futuram. Hoc precor, quoniam inter homines uiuere periculosum mihi est. ficus enim non florebit, id est, ecclesia quantum ad plurimos sine uirtutum decore manebit: etiam quidam qui ex naturali dispositione mites & dulces sunt, qui bonitate suæ indolis abutentes, uitijs implicantur,uanitatibusq; falluntur.& non erit germen,id est, fructus bonorum operũ. in uineis, id est, particularibus quibusdam ecclesiis. Mentietur opus oliuæ.i. operatio eorum qui misericordes uidentur,non erit uere meritoria, quia non ex charitate, sed uanitate procedens.Hoc accidit multis:propter quod ait Saluator:Cũ facis eleemosynam,nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua,ut sit eleemosyna tua in abscondito. Vel mẽtietur opus oliuæ: Quoniã multi uolunt alijs misereri atq; succurrere, & proprijs non miserentur neq; subueniunt animabus,quas quotidie uitijs uulnerare non cessant,nec pœnitent,neq; emendant.Ideo in Ecclesiastico dicit:Miserere animæ tuæ placens deo.Et Christus: Quid prodest homini si uniuersum mundum lucretur,animæ uero suæ detrimẽtum patiatur. Charitas ergo & pietas à seipsis incipiant, & sic deriuentur ad alios. Deniq; sicut in prophetis per ficum, uineam & oliuam designatur multoties synagoga, ita in nouo testamento per eadem significatur ecclesia. Vnde & ista de synagoga possunt intelligi,quæ præsertim post Christi aduentũ cessauit florere, fructificare, cœpitq; tunc contra Christum mentiri, blasphemare & fallere. Nam & per ficum cui Christus ante maledixit,ita q̃ aruit,figurabatur tunc synagoga infertilis.Abscindetur de ouili pecus. Ouile est ecclesia, de qua pecus abscinditur, quando per negligentiam propriam uel pastoris, subditus peccat atq; damnatur. Vnde omni prælato præcipit Salomon in Prouerbijs: Diligenter agnosce uultum pecoris tui, tuosq; gregres considera. & non erit armentum in præsepibus,id est,multitudo credentium Christi pascuis non uescetur,spiritalia alimenta & ecclesiæ sacramenta debite exquirendo:Sed spiritalibus præponet temporalia atque carnalia sicut proh dolor iam uidemus.His itaq; sic pereuntibus quilibet electus dicere potest:Ego autem in domino gaudebo, eius bonitatem & beneficia contemplando, eumq; in omnibus diligendo ac uenerando. & ponet pedes meos quasi ceruorum, id est, expeditos charitatis affectus, ac seruida sancti amoris desideria mihi præstabit, quibus non solum ambulem,sed insuper curram uiam mandatorum cœlestium,hostibusq; salutis meæ præualeã. Hoc cõuenit cuilibet idoneo pugnatori ac militi Christi,qui cum Psalmista dicere potest deo:Qui perfecit pedes meos tanq̃ ceruorum. Cæterorum moralitas,seu mysticus intellectus,euidens est ex præinductis.In solo igitur domino sit amor,fortitudo,spes & gaudiũ nostrum, qui est super om̃ia deus sublimis & benedictus in æternum.

Margin notes: Mat.6. — Eccli.10. — Mat.16. — Prouerb.27. — E — Psal.17.

COMMENTARIVS IN CANTICVM MOSI SAB. Audite cœli.

¶ Argumentum authoris.

Deut.31. ¶ EXcellentia, sententiositas ac profectus cantici huius innotescunt ex hoc, quod præcedenti capitulo disseruit dominus de cantico isto. Nunc itaq; scribite uobis canticum istud, & docete illud filios Israël,ut memoriter teneant,& ore decantent,& sit mihi canticum istud pro testimonio inter filios Israël.Cumq; inuenerint eos mala multa,respondebit eis cãticum istud pro testimonio quod nulla delebit obliuio ex ore seminis tui. Deniq; sanctus Moyses de rebus sublimibus loquuturus, atque ad suam doctrinam attentos nos facere uolens, ita exorsus est. F

¶ Expositio literalis cantici.

Deut.32. Esa.1. Hier.2. Deut.31. AVdite cœli quę loquor,audiat terra uerba oris mei. Cõformiter Esaias in exordio libri sermonum suorum ac uisionum: Audite(inquit)cœli,& auribus percipe terra,quoniam dominus loquutus est. Hieremias quoq;: Obstupescite (ait) cœli super hoc.Porrò circa finem præcedentis cap.Moyses dixit:Inuocabo cõtra eos cœlum & terram:iccirco quod ait:Audite cœli quæ loquor &c.est inuocatio cœli & terræ in testimonium cõtra iniquos:hoc est assumptio cœli & terræ in testes, seu ad testificandum,quod uera sint ista:& quod Moyses hæc ipsa prænuntiauerit populo sibi cõmisso,præauizando,increpando,admonendo,instruendoq; eos: sicq; suum adimplens officiũ quod sibi imputari non ualeat subuersio populi ac ruina. At uero Esaiæ primo,& Hieremiæ 2. per cœlos qui ibi & hic ad audiendũ, testificandum & obstupescendum inuitantur (secũdum Hieronymum,Haymonem,Bedam & alios)intelliguntur habitatores cœlorum,ciues cœli empyrei,specialiter angeli sancti, qui in diuino iudicio testimonium pro bonis hominibus perhibent: imò & contra malos iuxta quod scriptum est: Aduocabit cœlum desursum, & terram discernere populum suum. Per terram uero genus humanum, præsertim electi homines intelliguntur, qui coram deo seinuicem iuuant,& de cognitis sibi testantur, ac in iudicio iudicabunt cum Christo per assessoriam dignitatem, & approbationem diuinæ sententiæ. Insuper non penitus eadem ex causa Moyses & prophetæ in testimonium uocant ac sumunt cœlum & terram,id est angelos & homines: Angeli nanq; inuitantur ad hoc, non ut informentur

Margin notes: Esa.1. Hier.2. — Psal.49.

A tur, aut quia indigeant hominũ uerba audire uel testari pro eis, homines uero ut instruant: & quia necesse est eis uerba propheta audire. Possunt quoq; per cœlũ & terrã, secundũ glossam historiã q; scholasticã, intelligi cœlestia corpora & elementa: Glossa etenim ait: In principio cã tici Moyses maxima elementa in testimoniũ uocat ut si homines mandata dei neglexerint, illorũ testimonio conuincantur, & puniant conuicti. Et Magister in historiis in persona Moysi loquitur: Quia in testimoniũ huius rei deest mihi protestatio hominum aut inutile esset: quia mortales sunt, immortalia elementa in testimonium inuoco. Circa quæ uerba quæritur primo, qualiter corporibus cœlestibus & elementis competit testimonium exhibere. Secundo quomodo cœlũ dicatur elementũ. Tertio quomodo cœlũ & terra dicantur immortalia elementa. Ad primũ dicendũ q cœlũ & terra dicuntur testimoniũ dare hominibus, sicut dicuntur deum benedicere ac laudare non formaliter sed occasionaliter ac materialiter: Nam sicut considerãtibus ea dant occasionem & materiã laudandi benedicendiq; deũ, sic dant occasionẽ testificandi q inuiolabiliter uera sint uerba creatoris eorũ: & q impie agant qui dei præceptis inobedientes existunt. Rursus per hoc testimoniũ perhibent ueritati contra iniquos, quia sunt instrumẽta diuinæ iustitiæ ad ulciscendũ peccata illorũ: Quod faciendo, ostendunt q uera sint dei uerba, & q iusta eius mandata, & q enormia sint hominũ scelera. Hinc scriptum est Sapientiæ 5. Armabit creaturã ad ultionẽ inimicorũ, & pugnabit pro eo orbis terrarũ contra insensatos. Et rursus Sapientiæ 16. legitur: Creatura tua tibi factori deseruiens, excãdescit in tormentum aduersus iniustos, & lenior fit ad benefaciendum pro his qui in te confidunt. Sic demũ dicuntur obstupescere super peruersitatibus hominum: quoniam contemplantibus cœlestia corpora ac

B elementa, innotescit infinita creatoris maiestas: ex qua consideratione mox oritur admiratio sapienti, q homines audent tanti principis uiolare præcepta. Hinc ait Hieronymus: Cœlum uidens dei præcepta calcari inhorrescit, & stuporẽ dissimilare non potest. Ad secundũ dicendũ q cœlũ dicitur elementũ, nomen elementi improprie & extẽse sumendo, inquantũ est simplex corpus & principiũ aliorũ, cum quibus tamẽ cõpositionẽ non intrat. Ad tertium respondendũ, q cœlum & terra dicuntur immortalia elementa, id est incorruptibilia. Cœlũ quippe quantũ ad suã substantiam corrumpi non potest: terra uero (sicut & cætera tria elemẽta) quamuis quò ad partes suas possit corrumpi quia habet cõtrarium, non tamen quò ad se totã, iuxta illud Ecclesiaste 1. Generatio præterit & generatio aduenit, terra uero in æternũ stat. Verum (ut recitat Augustinus) quidam cœlũ & terram quasi animata ad audiendũ prouocari putant, secundum illud in psalmo: Qui respicit terram & facit eam tremere: cum hoc dei potestatis sit, non eorum intelligentiæ. Amplius quidam pertranseuntes exponunt sic: Audite cœli quæ loquor &c ac si dicat: sicut cœlũ & terra sunt stabiles res, sic sermones mei sint firmi. Quæ expositio alicuius apparentiæ esset, si textus haberet fiant uel sint ut cœlum sermones mei, & ut terra uerba oris mei. Verũtñ expositio & cõparatio ista uidet impropria cũ dicat saluator: Cœlũ & terra transibũt, uerba autẽ mea nõ transiẽt. Præterea cãtici huius materia, est excellẽtia & bñficẽtia dei, exhortatio & increpatio populi, ingratitudo atq; puersitas eius, & magnorũ introductio mysteriorũ. Hinc Lyra hic scribit: Hoc loco describitur exhortatio plebis ad perseuerandũ in lege ac diuinis præceptis. Sed contra hoc loquitur Rabbi Paulus: Canticũ istud non est exhortatorium, sed mere propheticum: nec in ipso ponuntur aliqua monitoria uerba. Quod non censet Luc. 21.

C rite prolatũ: cum exordiũ huius cantici sit exhortatoriũ magis q prophetale, cum dicitur: Audite cœli quę loquor, audiat terra. &c. Et infra: Memento dierũ antiquorũ. Nec est inconueniẽs eadẽ uerba esse exhortatoria atq; prophetica, ut cum dicitur Esaiæ 47. Descẽde, sede in puluere filia Babylon. Et Zachariæ 9. Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalẽ, ecce rex tuus ueniet tibi iustus & saluator. Itẽ Rabbi Paulus ait: Ea quæ hic præuaticinantur, tẽpore Esaiæ ad exequutionẽ procedere inceperunt. Ad quod dico q statim tempore Iudicum cœperunt impleri Deute. 32.

2 „ quæ in isto cantico prædicunt de Iudæorũ plagatione propter eorũ facinora. ¶ Concrescat „ ut pluuia doctrina mea ⌋ id est quemadmodũ pluuia augetur & crescit in terra ex nubiũ resolutione, sic mea doctrina in cordibus audientiũ augmentetur & inualescat ex superna infusione. Vel sic: Concrescat ut pluuia doctrina mea: hoc est sicut pluuia terrã fœcundat, sic mea doctrina mentes audientium efficiat fructuosas: quatenus ex semine uerbi cœlestis procedant in fructus uirtutum iuxta id Esaiæ 52. Quomodo descendit imber de cœlo & inebriat terram & „ germinare eam facit, sic erit uerbum quod egredietur de ore meo. ⌊ fluat ut ros eloquiũ meũ,

3 „ id est sermo meus fructuose ac dulciter recipiatur, sicut rorem suscipit tellus. ¶ Quasi im„ ber super herbam, & quasi stillæ super gramina ⌋ id est sicut imber seu humor pluuialis diffunditur super herbas & facit eas uirere ac multiplicari, & sicut stillicidia influunt graminibus decorem & ubertatem, sic uerba mea audientium animas ornent uirtutibus, bonisq; actibus faciant eas florere. Et sicut pluuia uelociter funditur & longe ac late se spargit, sic prædicatio mea ab audientium cordibus celeriter accipiatur, atque de uno emanet in alium & multis communicetur. Vnde & Apostolus ait: Sermo dei currat & fructificet sicut in uobis. 2. Thessa. 3.

psal.147. Et pſalmiſta: Velociter currit ſermo eius. quia nomē domini inuocabo .i. deū exorabo ut di- » D
gnetur aſſiſtere: ideo confidenter opto & hortor uerba mea ſic recipi ac taliter fructificare, qa
omnipotens deus per gratiā ſuā hoc poteſt conferre, & ut cōferat oro. Conſequenter in laudē
dei deuote prorumpit: & uolens populi peruerſitatē ingratitudinēq; monſtrare, bonitatē, ma
ieſtatē ac magnificentiā dei prætangit. ¶ Date magnificentiā deo noſtro Magnificentia » 4
dicitur quaſi magnæ rei ſeu magnoꝝ effectuū efficientia .i. uis effectiua rerū ſublimiū. Itaq; da-
te magnificentiā deo noſtro .i. omnipotentiā oīmiſq; pręclari effectus efficientiā uero deo aſcri
Sap.12. bite. Subeſt etenim ei cum uoluerit poſſe: qui uocat ea quæ nō ſunt tanq̄ ſint, & omnia quęcūq;
psal.134. uoluit fecit in toto uniuerſo: à quo oīne datū optimū & donū perfectū eſt. Ideo omne bonum
Iaco.1. & quicquid præclaꝝ eſt attribuendū eſt ei. dei perfecta ſunt opera Si perfecta ſunt opera »
dei, cur & qualiter inuenitur imperfectio tanta in creaturis? Et reſpondendū q̄ unūquodq; in
ſua ſpecie & quantū ad ſuū ſubſtantiale perfectū eſt, quia ſpecies reꝝ conſiſtunt in indiuiſibili:
quia ſe habent ut numeri in quibus quæcūq; unitatis additio ſiue ſubtractio uariat ſpeciē. Itaq;
unumquodq; habet quod ad ſuam ſpecificam requiritur rationem atq; eſſentialem perfectio-
nem. In accidentalibus autem oportet perficere. Rurſus dei perfecta ſunt opera: quia etſi unū-
quodq; ſecundū ſe ſumptū uideatur imperfectū, omnia tamen ſimul accepta ſicut ſunt ualde
Gene.12. bona, ita & ualde præclara atq; perfecta: quia ſe inuicē iuuant, ornāt, perficiunt, ſicut in Geneſi
Gene.2. ſcriptū eſt: Vidit deus cuncta quæ fecerat & erant ualde bona. Itemq;: Perfecti ſunt cœli & ter
ra & omnis ornatus eorū. Nam & ipſe pulcherrimus eoꝝ ordo grandis perfectio rerum eſt &
uniuerſa uenuſtas: quemadmodū in exercitu unuſquiſq; per ſe quandā habet imbecillitatem
fortitudinēq; minorē: ſed omnes ſimul ſunt ualde fortes atq; ex mutua cōdecenti coordinatio- E
ne præcipuū ſortiuntur uigorē & miꝛ decorē. Hinc quoq; ſecundū Philoſophū totū uniuer-
ſum cōparatur ad primū principiū, ſicut exercitus ad regē ſeu principē. Et Plato ait q̄ mūdus
incōparabili pulchritudine decoratur. Et denuo: Optimi (inquit) ac perfecti opificis erat opti- »
ma adducere, & opus perfectū producere. & omnes uiæ eius iudicia. Viæ dei quandoq; uo
cantur perfectiones & attributa ipſius in ſeipſo, per quas procedit in actū ad cauſandū in crea
psal.24. turis. Vnde fertur in pſalmo: Vniuerſæ uiæ domini miſericordia & ueritas. Et rurſus: Duo hęc
psal.61. audiui, quia poteſtas dei eſt, & tibi dn̄e miſericordia. Itemq;: Omnia in ſapientia feciſti. Quod
psal.13. ſi quæratur, cū perfectio dei ſit ipſemet deus, pure ſimplex & infinite perfectus, quomodo per
fectio dei dicatur uia, cum deus ſit omniū ultimus finis, & uia ſit mediū quoddā ad finē. Reſpō-
detur quod ſecundū modū & ordinē noſtræ apprehenſionis inter deū agentē & eius effectū,
potentia, ſapientia, miſericordia, iuſtitia & uoluntas eius accipiuntur quaſi formalia quædam
agendi principia: & ita ſunt quaſi mediū inter deū & creaturā. Hinc de deo ait Boëthius:
Principium, uector, dux, ſemita, terminus idem.
Hæ itaq; increatæ uiæ quæ realiter idē ſunt ſicut & attributa perfectionesq; dei, hæ inquā uiæ
ſunt iudicia i iudiciales ſeu diſcretæ: quia in omnibus prudētiſſime ac ſapientiſſime agunt. Prę
terea uiæ dei ſunt eius præcepta, conſilia, documenta: quæ omnia ſunt iudicia cenſura diſcretio
nis ornata: Iudiciū nanq; frequenter pro diſcretione accipitur. Vnde in primo ſuo aduentu di-
Ioan 12. xit ſaluator: Nunc iudiciū eſt mundi. Iteꝝ: uiæ dei ſunt operatiōes ac geſta, leges ac iura ipſius:
psal.143. quæ omnia iuſta ſunt & diſcreta iuxta id pſalmi: Iuſtus dn̄s in omnibus uiis ſuis. Vnde Apocal. F
xv. dicitur: Magna & mirabilia ſint opera tua dn̄e deus omnipotens: iuſtæ & ueræ ſunt uiæ
tuæ rex ſanctoꝝ. Et rurſus ibidē: Etiā dn̄e deus omnipotēs, iuſta & uera iudicia. Præterea quę
ri poteſt quomodo omnes uię dei ſint iuſtę, & iuſtus dn̄s in omnibus uiis atq; iudicijs ſuis, cum
Iaco.2. dictū ſit, Vniuerſæ uię dn̄i miſericordia & ueritas: imo cum ſcriptū ſit in Canonica Iacobi, Sup-
psal.144. exaltat aūt miſericordia iudiciū. Atque in libro pſalmoꝝ: Miſerationes eius ſuper omnia ope
ra eius. Dicendū q̄ deus in uita præſenti tanq̄ in itinere & exilio ſpecialiter exhibet miſericor-
diam, in iudicio uero tā particulari q̄ generali ſpecialiter ſuā mōſtrabit iuſtitiā. Cū uero omnes
uię dei dicuntur iuſtæ, & iuſtus dn̄s in cunctis operibus ſuis, iuſtitia ſumitur extenſe pro cōde-
centia quadā qua decet deū ſic agere ſicut agit. Nam & ipſe tam bonus, pius, amoroſus ac libe-
ralis conſiſtit, ut deceat eū etiā indignis, ingratis ac impijs miſereri & bona pro malis largiri.
¶ Deus fidelis quia uerax in uerbis & promiſſa integre implens: fons totius fidelitatis & » 5
psal 32. fidei actor: & omnia opera eius in fide. De quo pſalmiſta: Fidelis dn̄s in omnibus uiis ſuis. & »
psal.144. abſq; ulla iniquitate cum ipſe ſit bonitas pura & primum ens, menſura, cauſa ac regula totius
uirtutis, ſanctitatis ac ęquitatis. Vnde Sapientię 12. legitur: Cum ſis iuſtus, omnia iuſte diſponis:
Virtus enim tua iuſtitię initiū eſt. Iob quoq; 34. Abſit à deo impietas, & ab omnipotente iniqui
tas. Ideo ait: An non licet mihi quod uolo facere? quaſi dicat utiq;: Siquidē eo ipſo quo placet
quid deo, bonū & iuſtū eſt. iuſtus & rectus forte quis inſtet dicens: Si iuſtus eſt deus, cur po »
tius unū prędeſtinauit, elegit, uocat & ſaluat q̄ aliū? Cur frequenter deſeruit iuſtos, permittens
eos cadere ac perire, & allicit ſibi iniuſtos? Cur ſępe conuertit peiores & deſerit meliores? Cur
Exo.33. unū ſic pręuenit magiſq̄ aliū? intantū ut proteſtetur: Miſerebor cui uoluero, & clemens ero in
quem

A quẽ mihi placuerit. Deniq; iustus est qui unicuiq; reddit quod ei debetur. Deus uero nulli est
debitor. Et respõdendũ, ꝙ deo cõpetit non cõmutatiua sed distributiua iustitia: quia unicuiq;
dat quod meretur, & unicuiq; influit gratię dona secundũ quod se disponit. Dat etiã unicuiq;
secundũ propriã uirtutẽ, capacitatẽ seu dignitatẽ: nec personarũ acceptor est. Rursus deus dici Mat. 25.
tur iustus, quia in omnibus agit ut eũ decet, & prout eius sapientia dictat. Hinc Anselmus loq- Matt 22.
tur deo: Cum punis malos iustũ est, quia illorũ meritis congruit: & dum parcis malis iustũ est, Roma. 2.
quia bonitatẽ tuã decet. Quamuis autẽ absolute loquendo ac proprie, deus non sit hominibus Gal. 2.
debitor, tñ quodãmodo debitor iustis est, inquantũ bene agentibus remunerationẽ promisit, Eph. 6.
& eum id facere deceat, iuxta illud Iob 34. Opus hominis reddet ei, & iuxta uias singulorũ resti Col. 3.
tuet. Hinc Thomas in 1. parte q. 21. disseruit: Opus iustitię dei semper pręsupponit opus miseri Act. 10.
cordię & in eo fundatur: qm̃ quicquid uirtutis aut meriti, quicquid boni aut debiti reperit in Iaco. 2.
» creaturis, ex diuina pietate originaliter datũ est, cui⁹ dona sunt merita nostra. ⌊peccauerũt ei⌋
» id est ad irreuerentiã dei mandata eius trãsgrediendo. ⌊nõ filii eius in sordibus⌋ i. praui filii Is-
rael qui peccãdo à deo patre degenerauerũt, & ipsum inhonorãdo demeruerũt appellati filii
eius. Vnde Malachię 1. dñs loquit: Fili⁹ honorat patrẽ suũ. Si ergo pater ego sum, ubi est honor
meus? Et q̃d dictũ est, in sordibus, potest referri ad uerbũ hoc, peccauerũt: quia in immũditiis,
pręsertim in idololatriis suis dñm offenderũt. In scripturis aũt, tã idola q̃ cultus eorũ sordes uo
cant. Potest itẽ referri ad id, nõ filii eius: qm̃ immũditia uitiorũ est ratio ob quã nõ sunt filii dei:
præsertim uero per infidelitatẽ seu incredulitatẽ merent homines non esse nec dici filii dei, cũ
ad Gal. dicat Aposto. Oẽs uos filii dei estis per fidẽ. Et Ioan. 1. habet: Quotq̃t aũt receperũt eũ, Gal. 3.
B dedit eis potestatẽ filios dei fieri. Porrò LXX. trãstulerunt, peccauerũt non ei filii uitupabiles.
Et hoc uerũ est quãtũ ad hoc q̃d peccãdo nocuerũt sibiipsis nõ deo, iuxta q̃d legit Iob 35. Si pec
6 » caueris, q̃d deo nocebis? & si iuste egeris, q̃d ei donabis? ¶ Generatio praua⌋ in effectu. ⌊& p-
» uersa⌋ in affectu. Praua quoq; in sensualitate: & peruersa in superiori parte animę. Praua per er
» rorẽ ac perfidiã intellectus: peruersa per infectionẽ affectus. ⌊hæccine⌋ i. an hæc? Quasi dicat:
» Merito ita nõ faceres. Hęccine inquã ⌊reddis dño popule stulte & insipiẽs?⌋ i. tãtas iniurias &
offensas deo rependis pro beneficiis eius, & pro reuerẽtia quę ei propter propriã suã maiestatẽ
ac honorabilitatẽ debet tu Israelitica gẽs stulta nõ cognoscẽdo teipsam, nec bene utẽdo rebus
7 » creatis, atq; insipiẽs male sentiẽdo de creatore? ¶ Nũquid nõ ipse est pater tuus?⌋ Iã dictũ est
ꝙ impii nõ sint filii dei, sed magis diaboli, qbus Ioan. 8. ait saluator: Vos ex patre diabolo estis.
Quõ ergo nunc dicit eis, nũquid non ipse est pater tuus? Et respondendũ, ꝙ impii sunt filii dei
iure creationis, non autẽ gratia adoptionis, impii uero ad tempus: & tamen electi ad uitã glorię
» sunt filii dei per prędestinationẽ ęternã. Itaq; ipse est pater tuus ⌊qui possedit te⌋ per fidẽ & gra
tiã quandiu ei seruisti. Vel possedit te, iure sui dominii uniuersalis: quoniã ipse est omnium dñs
etiã iniquorũ, de iure etsi non de facto: imo & de facto quantũ ad hoc quod ei resistere nequeũt,
& suã in eis dũ uult uoluntatẽ exercet. Vnde de Oolla & Ooliba per Ezechielẽ testat: Et habui Ezech. 23.
eas. Vel possedit te, conseruando te in esse q̃ diu subsistis: sine cuius manutenẽtia nec ad momẽ
» tũ posses subsistere. ⌊& fecit & creauit te⌋ Fecit te, corpus formãdo: creauit, animam de nihilo
producendo. Vel, fecit te, per causas secũdas quantũ ad corpus. Nam opus naturæ, & quicquid
parẽtes ad procreandũ efficiũt atq; cœlestia corpora influũt, est principaliter opus dei: quod
C sanctus Iob insinuãs loquit deo: Manus tuę fecerũt me & plasmauerũt me totũ in circuitu. Nõ Iob 10.
ne sicut lac mulsisti me, & sicut caseũ me coagulasti? Et creauit te: q a nõ solũ cõdidit animã, sed
& in exordio mũdi ipsam materiã. At ꝟo in his ꝟbis secũdũ glossam ẽ ordo pręposter⁹. Primo
enĩ deus creauit producẽdo ut eẽt: secũdo fecit formãdo: tertio possedit dominãdo. Veruntñ
8 » corpus format anteq̃ anima creet. ¶ Memẽto dierũ antiquorũ⌋ i. ea q̃ ab exordio mũdi cõti-
gerũt, ad memoriã reuoca: pręsertim qualiter ex antiquis. i. diu elapsis diebus, deus misericor-
dissime & gratiosissime egit cũ sanctis patribus tuis Abrahã Isaac & Iacob: ex qbus agnoscere
poteris q̃ uere ipse sit pater, creator, formator, possessorq; tuus. Sic & psalmographus ait: Me-
mor fui dierũ antiquorũ, meditatus sum in oĩbus operibus tuis. Et Esa. 64. sanctus uir deo fa-
tet: Et nũc dñe pater noster es tu, nos uero lutũ: & fictor noster es tu, & opa manuũ tuarũ omẽs
» nos. ⌊cogita gñationes singulas⌋ quantũ in scripturis redactę sunt, aut aliũde tibi patescũt. Pręs
sertim at tẽde gñationes descẽdẽtes de Abrahã, Isaac & Iacob, qualiter deus elegit ipsum Isaac Gene. 19.
& eius posteritatẽ, magis q̃ Ismaelẽ ac semẽ ipsi⁹. Deinde qualiter unũ filiorũ Isaac, scilicet ipsum
Iacob elegit, fratre eius relicto: & qualiter uniuersos filios Iacob elegerit, & posteritates eorũ Gene. 27.
usq; in pręsens, pręceteris gẽtibus sibi assumpserit in populũ peculiarẽ: sicut Deute. 10. cap. di
cit: Patribus tuis cõglutinatus est dñs & elegit eos: amauitq; semẽ eorũ post eos. Hęc memori-
ter reuoluẽdo, scies q̃ gratiose ac munificẽter dñs egerit cũ pr̃ibus tuis tecũq;. ¶ Interroga pa
9 » trẽ tuũ⌋ & ãncessores tuos fideles, eorũ scripta aut gesta inuestigãdo ⌊& annũtiabit tibi⌋ ueri-
» tatẽ de his. Pr̃ enĩ notã faciet filiis ueritatẽ: & in antiq̃s ẽ sapiẽtia. ⌊Interroga q̃q;⌊maiores tuos⌋ Psal. 77.
» puta doctores legis, seniores plebis, sacerdotes atq; prælatos. ⌊& dicẽt tibi⌋ q̃ pie & liberaliter
dñs

dominus egerit cum progenitoribus tuis & tecum: quod etiam constat ex eo quod subditur. D
Gene.xi. ¶ Quando diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adã.⌋ quod post diluuium » 10
in constructione turris Babylonicæ contigit. Nam usq; ad tempus illud, posteri Noë erant qua
si plebs una, uel non multũ abinuicẽ diuisa habitatione atq; dominio. Sed in ipsa turris ædifica-
tione loquelæ sunt multiplicatæ: & qui eiusdem loquelæ effecti sunt, simul manserunt & gens
una fuerunt. Veruntamen ante turris inceptionẽ, diuisæ erant posteritates ac familiæ, natæ ex
tribus filiis Noë: quemadmodũ Geneseos 10. scriptũ est, quò inter cætera legitur: Hæ familiæ
Noë iuxta populos & nationes suas: & ab his diuisæ sunt gentes in terra post diluuiũ: imò (se-
cundum Isidorꝝ historiamq; Scholasticã) ante turris inchoationẽ, ex tribus filiis Noë fuerunt
natæ septuagintaduæ gẽtes siue familiæ, uidelicet quindecim de Iaphet, triginta de Cham, ui-
gintiseptem de Sem. Attamen Augustinus 16. de Ciuitate dei, cõputat de Cham generationes
Ibidem. trigintaunã: & per consequens in toto, generationes septuagintatres. Postea uero fatetur, ꝙ ue
rius numerentur septuagintaduæ duntaxat. In ipsa aũt turris fabricatione, deus operantibus
existẽtibusq; ibidẽ, nouas indidit linguas. Quod qualiter factũ sit, difficile est intelligere ac do
cere, secundũ quod 16. de Ciuitate dei asserit Augustinus. Per linguas diuisæ sunt sicut placuit
deo, qui hoc modis occultis nobisq; incomprehensibilibus fecit. Facta itaq; idiomatũ plurifica
tione, diuisit altissimus septuagintaduas gẽtes illas per diuersa climata orbis, & separauit filios
Adæ natos per Noë & filios eius abinuicẽ, loquela, habitatione, dominio, quẽadmodũ Gene. 11.
legitur: Inde dispersit eos dñs super faciẽ cunctarꝝ regionũ. ¶ Constituit terminos populo » 11
rum iuxta numerꝝ filiorꝝ Israel.⌋ Hoc in glossa interlineari exponitur sic: Tot constituit domi »
nus singulas gentes, quot erant singulæ personę in populo Israel, uel quot ingressæ sunt Aegy E
ptum. i. septuaginta. Vnde & alii dicunt: Termini populorꝝ seu populi distincti sunt secundũ
septuaginta linguas, iuxta numerꝝ filiorꝝ Israel qui intrauerunt Aegyptũ cum Iacob, qui erant
septuaginta, iuxta illud Gene. 46. Omnes animæ domus Iacob quæ ingressæ sunt Aegyptum,
fuerunt septuaginta. Atq; secundũ hoc fuerunt septuaginta populi distincti secundũ diuersas
linguas. Itaq; constituit terminos populorꝝ. i. præfata linguarꝝ confusione ac multiplicatione
distinxit gentes, & eas numerauit, earꝝq; terminos. i. fines seu habitationes, aut certã quotã po-
suit iuxta numerꝝ filiorꝝ Israel, qui cum Iacob introierunt Aegyptũ. Verꝝ huic expositioni ali-
qua obuiare uidẽtur: Primũ quia (secundũ Augustinũ 16. de Ciuitate dei) ex tribus filiis Noë,
septuaginta duæ gentes ac totidẽ linguæ per terras esse cœperunt: Et addit: quæ gentes crescẽ
do, etiã insulas impleuerunt: & auctus est numerus gentiũ multo amplius ꝗ linguarꝝ. Nam &
in Africa nouimus barbaras multas nationes esse in una lingua. Secundũ, quoniã Gene. 46. ha-
betur: Cunctæ animæ quæ ingressæ sunt cum Iacob in Aegyptum, & egressæ de fœmore eius,
fuerunt sexagintasex. Tertium, quoniã Septuaginta transtulerunt: Omnes animæ domus Ia-
cob fuerunt septuagintaquinq;. Quã translationẽ reprehendi non posse, constat ex eo quod le
gitur Actuũ 7. ubi Lucas euangelista refert sic uerba beati protomartyris Stephani: Mittẽs Io
seph accersiuit patrẽ suũ in animabus septuagintaquinq;. Ad hæc posset quis dicere, ꝙ scriptu
ra nõ solet computare aut exprimere minutias numerorꝝ aut temporꝝ. Porro dum septuagin-
ta animæ seu personæ domus Iacob dicuntur Aegyptũ intrasse, computantur & Ioseph & filii
eius: Nam Ioseph illuc intrauit, & duo filii eius ibi nascendo, ingressi sunt terrã illã. Computa-
tio demũ Septuaginta interpretũ intelligenda est secundũ Hieronymũ per prolepsim. i. antici- F
pationẽ, ita ꝙ numerant etiã quinq; filios filiorꝝ Ioseph. Præterea sanctus Gregorius antiqua
utens translatione, statuit, inquit, numeros gentiũ iuxta numerꝝ angelorꝝ dei: Vbi scriptura ui
detur significare, ministeria angelorꝝ ordinata esse super singulas gentes uel homines, quibus
homines regantur & defendantur. Superna enim ciuitas dei ex angelis & hominibus constat.
Ad quã tanti conscendunt hominũ, quanti illic remanserunt angelorꝝ. Hæc Gregorius. Alii au
tem dixerunt quod tot homines saluabuntur, quot angeli corruerunt: ꝙ Anselmus in lib. Cur
deus homo, reprobat satis. Homines quippe nõ sunt facti solũ ad reparandũ ruinã angelicam:
quia etsi angeli non peccassent, nihilominus homines facti essent, quamuis forsitan non in nu-
mero tanto. Fuerunt quoq; quidã dicentes, ꝙ tot homines saluabunt, quot angeli corruerunt,
& ultra hoc, quot angeli stantes manserunt. Vel secundũ alios, quot angeli erant in exordio cõ
diti: sicq; de isto non uidetur certitudo haberi. Hinc Thomas in prima parte Summę suæ quę-
stione 25. ait: Melius dicitur ꝙ soli deo cognitus est numerus electorꝝ in superna felicitate lo-
candus. Postremo secundũ Magistrũ in historiis, Hebręi sic legunt: Constituit dñs terminos
populorꝝ: sed terminos filiorꝝ Israel constituit iuxta numerꝝ: quasi dicatur: Israelẽ tanꝗ charũ
dñs numerauit: alios tanꝗ uiles, numero non distinxit. ¶ Pars autẽ dñi populus eius.⌋ i. ele- » 12
ctus & fidelis populus fuit pars dei: quod pro tẽpore illo accipitur de populo Iudæorꝝ, quem
deus sibi assumpsit ac dedicauit, cæteris ad idololatriã corruentibus. Ideo subdit: ⌊ Iacob funi-
culus hæreditatis eius.⌋ i. Israelitica plebs orta ex Iacob, fuit hęreditaria portio dei, seu peculia
ris & hæreditarius populus eius quantũ ad electos plebis illius: quoniã erant adoptiui filij dei.

¶ Inuenit

13 A ¶Inuenit eum in terra deserta⌋ Deus populũ istũ in solitudine uisitauit & repperit, nõ à casu, Exo.19.
sed ab idololatris Aegyptiis segregauit: ut eũ in eremo sibi arctius ac familiarius applicaret per
legis donationẽ, ac aliis modis. ⌊in loco horroris & uastę solitudinis.⌋ Quoniã eremus illa fuit
14 solo aspectu terribilis atq; prægrandis: in qua erat dipsas & serpens flatu adurẽs. ¶Circũdu Deute.8.
xit eum⌋ id est populum Israel deus per uaria deserti loca, hinc inde deduxit ⌊& docuit⌋ po-
pulũ illũ per Moysen & alios adiutores ipsius in regimine populi, & per inspiratiões angelicas,
per prospera quoq; & aduersa, & per supernaturales effectus. ⌊& custodiuit quasi pupillã ocu
li sui⌋ i. deus Israeliticũ populũ cum speciali diligentia custodiuit, direxit, protexit. Nam & nu Exo.13.
bes eis contra solis æstũ obũbrauit, ducatũq; præbuit. Ab infideliũ etiã impugnatione eripuit
15 eos: sicq; sicut pupilla oculi prę cæteris membris diligenter protegitur, sic populũ illũ præ aliis
dñis specialiter gubernauit, & à diuersis præseruauit periculis. ¶Sicut aquila prouocans ad
uolandũ pullos suos, & super eos uolitans.⌋ Quemadmodũ in glossa habetur, aquila uidẽs pul
los suos plumescere, uertit eos ad solis splẽdorẽ, & eos nutrit quos uidet solẽ irreuerberata acie
intueri. Quos uero conspicit uisum deflectere, quasi degeneres deserit. Cumq; pullos approba
tos plumescere uiderit, excitat eos ad uolandũ, alis suis eos percutiendo: lassos uero & deficiẽ-
16 tes, alis sustentat. ¶Expandit alas suas & assumpsit eos, atq; portauit in humeris suis.⌋ Quia
dum cupit suos transferre pullos ad alium locum, accipit ipsos super humerum suum, & sic de-
fert eosdem quasi non metuens à superiori parte periculum, tanquã omnibus auibus altius uo-
lans: sed à parte inferiori ne iacula emittantur: contra quorum læsionem, exponit seipsam pro
suorum defensione pullorum. Itaq; quàm diligenter & amorose se aquila habet ad suos pullos
B tam diligenter & amorose, imò multo amplius, deus se habuit ad filios Israel, admonens eos ad
spiritalem profectum, ad contemplationis uolatum, & super ipsos nubem suam extendens: alis
quoq; suæ pietatis ac potestatis, suæ prouidentiæ & charitatis ipsos defendens, eos pie ac pa-
terne portauit, sicut primo Deuteronomii fertur capite: Portauit te dominus deus tuus, sicut
17 portare solet homo paruulum filium suũ. ¶Dominus solus dux eius fuit⌋ id est solus uerus
deus per angelum suum & nubem atq; per Moysen & Aaron, eduxit populum Israel de Ae- Exo.14.
gypto, & per eremum duxit. ⌊& non erat cum eo deus alienus.⌋ id est populus iste in uia so- Exo.32.
litudinis alienos non coluit deos: quamuis quidam ad modicum tempus uenerati sint aureum
uitulum. Hinc Numerorum uicesimotertio Balaam dixit: Non est idolum in Iacob, nec augu-
rium in Israel. Dominus deus eius cũ eo est, & clangor uictoriæ regis in illo est. Dominus deus
eduxit eum de Aegypto. Sed his obiici potest quod Amos 5. loquitur deus: Nunquid hostiam
& sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis domus Israël? Et portastis taberna
culum Moloch regi uestro, & imaginem idolorum uestrorum. Vnde & Actuum septimo san-
ctissimus martyrum primicerius Stephanus ait: Conuertit autem deus & tradidit eos seruire
militiæ cœli, sicut scriptum est in libro prophetarum: Nunquid hostias aut uictimas obtuli-
stis mihi in deserto? & cætera. Deniq; sanctus Hieronymus scribit super præallegatum Amos
capitulum: Ex hoc discimus loco, omnes hostias & sacrificia quæ in deserto obtulit Israël, non
deo obtulisse sed Moloch regi suo, id est Lucifero seu stellæ matutinæ. Glossa quoq; ibidẽ ex
uerbis sancti ait Hieronymi: Ex quo tempore factum est caput uituli aurei in deserto, omnia
quæ fecerunt aut obtulerunt filii Israel, non deo sed idolis fecisse monstrantur. Quod si legun
C tur postea deo aliqua obtulisse, non uoluntate sed metu offerebant pœnarum. Dominus au-
tẽ non tam ea quæ offeruntur, quàm offerentium intuetur ac suscipit uoluntatem. Ad ista su-
per Amos & super Actus apostolorum respondi: ideo breuitati studens, illuc mitto lectorẽ.
¶Constituit eum super excelsam terram⌋ id est Israëliticam plebem deus collocauit in terra
promissionis, quæ terra est pars Syriæ Palæstinæ. Est autem terra illa montosa altiorq; Aegy-
pto ac circumiacentibus regnis: imo ut tangit glossa, aliqui ferunt ibi esse uerticem terræ quasi
umbilicum. Nam & medium terræ ibi esse putatur. Cumq; terra ad sphæricam tendat rotun-
ditatem, ut in tractatu de Sphæra docetur, apparet quod ibi sit uertex terræ. Veruntamen pa-
radisus terrestris altior perhibetur. ⌊ut comederet fructus agrorum⌋ id est terræ nascẽtia tel-
18 luris illius uberrimæ. ¶Vt sugeret mel de petra, oleumq; de saxo durissimo⌋ Istud secun-
dum Gregorium ad literam stare non potest: quoniam populus ille nusquam legitur mel su-
xisse de petra, aut oleum de firma petra ut habet translatio alia: & uerum est quod (prout uer-
ba superficietenus sonant) nullum horum ad literam sit impletum. Nihilominus potest expo-
ni ad literam, ita quòd per uerba hæc fertilitas terræ illius significatur, ut sit sensus: ut populus
ille sugeret in terra promissionis mel de petra, id est de locis saxeis & petrosis cauernis accipe-
ret mella & ederet: quia in locis talibus atq; in arboribus inibi sitis, mellificant apes. Hinc pri-
mo Regum decimoquarto legitur: Ingressus est populus saltum, & apparuit fluens mel. Ex-
tenditq; Ionathas summitatem uirgæ & intinxit in fauum mellis, & conuertit ad os suum. Iu-
dicum quoque decimoquarto scriptum est: Examen apum in ore leonis erat, & fauus mellis.
⌊Oleumque de saxo durissimo⌋ id est de locis atque arboribus oliuarum quæ inter saxeas
terras

terras ibi nascuntur. In uasculis quoq; lapideis mel & oleũ solent seruari & inde sumi: sicq; de D
petra, id est uase lapideo mel suxerũt, & oleũ de saxo durissimo. i. huiuscemodi uasculo solidis-
simo. Sumeret quoq;. ¶ Butyꝝ de armento⌋ i. ex fructu & pinguedine lactis uaccarũ perti- » 20
nentiũ ad pecoꝝ gregẽ. ⌊& lac de ouibus cum adipe agnoꝝ & arietũ filioꝝ Basan.⌋ Filii nãq; »
& habitatores regionis Basan abundabant pecoribus, quia pascualis extitit regio illa: & inter-
fecto Og rege, filii Israel acquisierunt oues, arietes, ac cætera terrę illius iumenta, sicut ex diuer
sis libri Numeroꝝ capitulis innotescit. ¶ Et hircos cum medulla tritici,⌋ Nam in terra illa » 21
abundabant hœdi & capręac triticũ optimũ, cuius medullã i. delicatã purgatissimãq; farinã, fi .
Nume. 13. lii Israel acceperunt. ⌊& sanguinẽ uuæ biberent meracissimũ⌋ i. defecatissimũ seu mundissimũ »
uinũ ex botris pressum, quod sanguis uocatur per similitudinẽ quã habet cũ sanguine, præser-
tim loquẽdo de rubeo uino. Vinũ quoq; sanguinẽ gignit bonũ, & instar sanguinis calefacit.
¶ Incrassatus est dilectus & recalcitrauit.⌋ Hic Moyses de futuro per modũ præteriti propter » 22
prophetiæ certitudinẽ loquens, populi abusum ingratitudinẽq; declarat. Incrassatus est dile-
ctus & recalcitrauit. i. populus Israel à deo præ cæteris electus atq; dilectus saltẽ quantũ ad tẽ-
poralia bona impletus est beneficiis dei & opibus in terra promissionis, & inobediens ac rebel
lis factus est deo. Terrena enim prosperitas, opulentia reꝝ, uoluptas & honor fuit multis occa
sio pluriũ uitioꝝ, præsertim superbiæ & inobedientiæ. ⌊incrassatus⌋ fertilitate terræ. ⌊impin »
guatus⌋ superfluitate alimentoꝝ. ⌊dilatatus⌋ possessionibus ac sobole. ¶ Dereliquit deũ fa- » 23
ctorẽ suũ⌋ per inobedientiã, præsertim per idololatriã. ⌊& recessit⌋ per mentis auersionẽ ac in »
fidelitatẽ. ⌊à deo salutari suo⌋. i. in quo solo uera eius salus consistit, iuxta illud Hieremiæ 3. Ve »
re in dño deo nostro salus Israel. ¶ Prouocauerunt eũ in diis alienis, & in abominationibus » 24
ad iracundiã concitauerunt⌋. i. in idololatriis & abominabilibus uitiis deũ tam grauiter offen- »
derunt, quod ipse inuariabilis deus omnia tranquillissime iudicans, per modũ uehementer ira
ti se habuit, illos acerrime puniendo, cũ ipse inprouocabilis perseueret, sicut per Hieremiã fate-
Hiere. 4. tur: Nunquid me ad iracundiã prouocant? Nonne semetipsos in cõfusione uultus sui? ¶ Im- » 25
1. Cor. 10. molauerunt dæmoniis & non deo.⌋ Hoc est quod ait Apostolus: Quæ immolant gentes dæ- »
moniis immolant. Nã etsi militię cœli, aut hominibus mortuis quos putant consecratos in deos
offerant hostias, dæmonibus offerunt eas, quibus id maxime placet, & instigant ad talia, atque
per idola dant responsa. ⌊diis quos ignorabant.⌋ Putant nanq; aliquid numinis seu diuinæ p- »
fectionis diuino cultu condignũ esse in diis seu spiritibus responsa præstantibus, cũ tamen ita
non sit, sed eo ipso quo exigunt sacrificia sibi offerri, probantur esse prauissimi ac diuini hono-
ris sacrilege cupidi, sicut in lib. de fide & legibus Gulielmus Parrisieñ. probat diffuse. ¶ No- » 26
ui recentesq; uenerũt⌋. i. dii nouiter instituti. Gentiles enim frequẽter deos nouos instituerũt: »
eos uidelicet qui magnũ atq; insolitũ aliquid perpetrauerunt, aut aliquid reipublicæ utile rep-
pererunt. Vnde ut legitur Actuũ ultimo, cũ Paulus uiperã suæ manui appendentẽ excussisset
in ignẽ, nec læderetur, barbari dixerunt q; esset deus. Secundo quoq; Machabæoꝝ filius Antio-
chi, Patre (inquit) nostro inter deos translato ⌊quos non coluerunt patres eoꝝ.⌋ Quod intel- »
ligi potest tã de bonis q̃ de malis ac perfidis idololatrantiũ patribus Iudęoꝝ. Nam boni patres
eoꝝ prophetæ, patriarchę & iusti nullũ coluerunt alienoꝝ deoꝝ. Mali uero patres coluerunt
aliquos deos, aliqui tamen patrũ illoꝝ non coluerunt omnes deos recentes quos eoꝝ posteri
Amos 5. adorauerunt. ¶ Vidit dñs⌋ qui ait per Amos prophetã: Cognoui scelera uestra. Etenim ocu » 27
Eccl. 23. li dñi multo lucidiores super solẽ, circũspiciẽtes omnes uias hominũ. ⌊& ad iracundiã⌋ i. distri »
ctam ultionẽ. ⌊concitatus est⌋ i. iuste processit. ⌊quia prouocauerunt eũ⌋ iuxta sensum indu- »
ctum. ⌊filii sui ac filiæ⌋ id est impii utriusq; sexus qui sunt filii dei ac filiæ ratione creationis, nõ »
ratione adoptionis, ut dictũ est plenius. ¶ Et ait, abscondã faciẽ meã ab eis⌋ id est gratiosam » 28
pręsentiã, opẽ, cognitionẽ meã subtrahã eis propter eoꝝ demerita. Vnde & Cain dixit ad do-
Gene. 4. minũ: Eiicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar. Esaiæ quoq; 59. asseritur: Peccata
uestra absconderunt faciẽ dei à uobis. ⌊& considerabo nouissima eoꝝ⌋ id est quid finaliter eis »
eueniet aspiciã & aliis indicabo, & quando de carne exierint, eos mox iudicabo: propter quod
Prouerbioꝝ 1. testatur: Subsannabo cum uobis quod timebatis euenerit. Cũ irruerit repetina
calamitas. Cui Hieremię 32. clamatur: Dñe cuius oculi aperti sunt super omnes uias Adã, ut red
das unicuiq; secundũ omnes uias suas. ¶ Generatio enim peruersa est⌋ id est ingrata & im » 29
proba. ⌊& infideles filii⌋ qui patri spirituũ non obtemperant. ¶ Ipsi me prouocauerunt in » 30
eo qui non erat deus⌋ id est in falsoꝝ cultu deoꝝ. ⌊& irritauerũt in uanitatibus suis⌋ id est ido- »
lolatriis & aliis actibus uitiosis quæ non sunt referibiles ad ultimũ finẽ ac uerã salutem, iccirco
sunt uani & stulti sicut uana est medicina, quæ conferre non potest sanitatẽ. ¶ Et ego pro- » 31
uocabo eos in eo qui non est populus⌋ id est tam superstitiosis uilibusq; hominibus eos subdã »
ad seruiendũ, quod uehementissime turbabũtur qui homines ob suã irrationabilitatẽ indigni
erunt populus nuncupari. ⌊& in gente stulta⌋ quæ scilicet idoloꝝ portenta ueneratur ⌊irrita- »
bo illos⌋ quia illaꝝ seruituti eos subiiciã, sicq; pœna correspondebit culpæ. Quoniã sicut mihi »
pec

A per idololatriã & alia uitia prætulerũt creaturas uilissimas, sic eis præficiã indignissimas natio-
nes. Circa hæc Rabbi Paulus ait, ꝙ Iudæi maxime recesserunt à deo in duobus, uidelicet idola
uenerando & falsa superstitiosaq; documenta fingendo, per quæ diuina infregerunt præcepta,
quẽadmodũ Matth. 15. eis dicit saluator: Irritum fecistis mandatũ dei propter traditionem ue-
stram. Et pro his duobus duplicem eis prænuntiat dominus pœnam correspondentem. Quia
pro eo quod deo uero relicto uenerati sunt idola, protestatur quod eos relinquet: & gentiles
qui erant non populus assumet sibi in populum. Pro secundo dicit eos irritandos à gente stul-
ta, uidelicet à paganis. Hinc ait & glossa: *Sicut irritauerunt me multitudinem falsorum deorũ
colendo, & me reprobando, sic irritabo eos multitudinem gentium assumendo, & ipsos repro-
bando*. Hanc scripturam allegat Apostolus secundũ aliam translationem ad Romanos 10. di-
cens: Primus Moyses dicit: Ego ad æmulationem uos adducam in non gentem, in gentẽ insi-
32 » pientem, in iram uos mittam. ¶ Ignis succensus est in furore meo ⌋ id est dictante rigore iu-
stitiæ meæ accendetur ignis in eos. quod à Chaldæis aliqualiter est impletũ, qui templum &
urbem Hierusalem combusserunt. Deinde Romani sub Tito eadem & maiora ipsis Iudæis in- 4. Reg. 25.
» tulerunt supplicia. ⌊& ardebit usq; ad inferni nouissima ⌋ id est de præsenti supplicio pertrahet
eos in suis impietatibus perseuerantes usq; ad tartaros. Quorundam etenim pœna nunc inci-
pit, deinde in inferno æternaliter durat, quoniam temporali flagello non emendantur. De qui
bus Hieremiæ quinto ait sermo diuinus: Indurauerunt facies suas supra petram, noluerunt re-
uerti. Itemq; Percussisti eos & non doluerunt, renuerunt accipere disciplinam. Non tamen iu-
B dicat dñs bis in idipsum, quia ut ait Gregorius: Vnũ suppliciũ est, quod temporaliter incipit, &
33 » in æternis suppliciis consummatur. ¶ Deuorabitq; terrã cum germine suo, & montiũ funda
» menta comburet. ⌋ Hoc non uidetur proprie posse intelligi de incendio Chaldæorũ aut Roma
norũ inflicto Iudæis quo tẽpla eorũ, urbes & habitacula sunt incensa, nisi forte per modũ hyper
bolicæ loquutionis sumatur. Veruntamen hostes solent blada & fructus terræ incendere, aut
alio modo destruere, sicq; fundamenta. i. inferiores partes montiũ fructiferorũ dicuntur cõbu
ri. i. incẽdio alterari. Hinc Iohelis primo habetur: Ignis comedit speciosa deserti, & flamma suc-
cendit omnia ligna regionis. Præterea quidã exponunt istud de igne conflagrationis qui præ-
cedet finale iudiciũ quo igne aër, aqua & terra purgabuntur, qui ignis uniuersa terræ nascẽtia
prorsus consumet, & usq; contemplationẽ iudicii perdurabit, ac data sententia inuoluet dãna-
tos, atq; cum ipsis descendet in tartarũ. Vnde LXX. transtulerunt: Ignis exarsit ab ira mea, & ar
34 » debit usq; ad inferos, & deorsum. ¶ Cõgregabo super eos mala ⌋ i. copiã tormentorũ eis in-
fligã. Hinc per Ezechielẽ dñs protestatur, ꝙ quatuor iudicia sua pessima mittet in eos. i. quatu-
» or genera tormẽtorũ, uidelicet gladiũ, famẽ, pestilentiã & bestias terræ. ⌊& sagittas meas ⌋ pœ Ezech. 14.
35 » nas acutas mortiferas. ⌊complebo in eis. ⌋ Ad literã quoq; Chaldæi emissarii erant. ¶ Con-
» sumentur fame ⌋ multi enim interierunt esurie, in obsidionibus Romanorũ ac Chaldæorũ. ⌊&
» deuorabunt eos aues morsu amarissimo ⌋ uolucres enim præsertim rapaces comederunt occi-
36 » sorum cadauera. ¶ Dentes bestiarũ immittam in eos ⌋ quæ uel corpora extincta lacerando
» edebant, aut etiam quos uiuos inuenerunt interimebãt. ⌊cum furore trahentiũ super terrã ⌋ i.
» cum furentibus reptilibus corpus suũ per terrã trahentibus. ⌊atq; serpentiũ ⌋ i. cũ furiosis ser-
pentibus. Porro ut super Genesim scripsi, multiplex est genus reptiliũ. Vnũ quod trahit ac ra-
C pit se ui oris ut aliqui uermes. Secundũ ꝗd trahit se ui costarũ, sicut serpentes. Tertiũ ꝗd se rapit
& trahit ui pennarũ, ut pisces. Quartũ ꝗd facit hoc ui anulorũ, ut animalia anulosa. Quinto ex-
37 » tense loquendo cuncta animalia uocantur reptilia, quæ & si pedes habeant ac breuia crura, ta-
» men mouendo se magnã corporis sui partẽ applicant terræ, ut stellio & lacerta. ¶ Foris ua-
» stabit eos gladius ⌋ i. extra domũ & in agris gladio hostiũ occident, iuxta illud in Hieremia: Si
» egressus fuero ad agros ecce occisi gladio. ⌊& intus pauor ⌋ i. in domibus suis ac urbibus affli Hiere. 14.
» gentur formidine propter imminentia mala. ⌊iuuenẽ simul ac uirginẽ lactentem cum homine
» sene ⌋ ita quod tribulatio illa nulli parcet ætati, quod qualiter in obsidione Chaldæorũ impletũ Thren. 2.
sit in populo Iudæorũ, in Threnis Hieremiæ habetur. Qualiter autẽ sub Tito, Iosephus refert.
Hinc scriptum est Ezechielis quinto: Mittam sagittas pessimas in eos, & famẽ, & bestias pessi-
38 » mas. ¶ Et dixi ubi nã sunt? ⌋ Quasi ipse dominus dicat: De terra sua eiecti sunt, & pro magna
» parte extincti. ⌊cessare faciam ex hominibus memoriam eorum ⌋ id est tot calamitatibus op-
primentur, quod peribit eorum memoria quãtum ad laudem & bonam famam. Nempe ut Sa- Prouer. 10.
39 » lomon loquitur, memoria iusti cum laudibus, nomẽ impiorum putrescet. ¶ Sed propter irã
» inimicorum distuli ⌋ i. ad reprimendum impetum iracundiæ aduersariorum, non statim per-
» misi Iudæos iniquos uinci ac perimi. ⌊ne forte superbirent hostes eorum ⌋ id est aduersarij Iu-
40 » dæorum. ¶ Et dicerent ⌋ ipsi hostes si statim præualerent. ⌊manus nostra excelsa ⌋ id est pro-
» pria potestate & adiutorio deorum nostrorum sortiti sumus triumphũ. ⌊& nõ dominus fecit
» hæc omnia ⌋ i. uirtute dei ac domini Iudæorum non præualuimus. Ideo itaq; dñs fecit hoc, ne
ipse blasphemaretur, & ne falsi dij à suis extollerentur cultoribus. Vnde & Esaiæ 48. testatur:

DD Propter

Ezech. 36. Propter me ego faciã ut non blasphemet. Sæpe quoq; per Ezechielem fatetur: Peperci nomi- D
ni meo magno. ¶ Gens absq; consilio est & sine prudentia.⌋ i. Iudæi iam impii carent omni » 41
salubri consilio, quia non tractant qualiter per ueram contritionem possent deo placere, atque
instantia aduersa euadere. Sic quoq; carent uera prudentia, quoniam actus suos non referunt
ad finem sanctum atq; salutem. Et dato quod dicant oppositum, non tamen referũt actus suos
ad rectum finem per media apta.⌊ utinam saperent⌋ ea quæ dei sunt atq; salutis.⌊ & intellige- »
rent⌋ causas suæ captiuitatis, & afflictionum iam præfatarum, quas in captiuitate & dispersiõe
prætactis patiuntur.⌊ ac nouissima prouiderent⌋ i. futurum dei iudicium & suam damnatio- »
nem æternam, quã post præsentem recipient tribulationem, quia non emendãtur per eam.
¶ Quomodo persequebatur unus mille, & duo fugarent decem milia.⌋ Hic ponitur numerus » 42
determinatus seu principium numeri, pro numero indeterminato. Vt sit sensus: Qua ratiõe &
causa cõtigit ꝙ paucissimi aduersarioꝝ, uidelicet unus aut duo, ualde' ue pauci insequuti sunt,
terruerunt, fugauerunt & uicerunt copiosam multitudinem impiorum ac infidelium Iudæo-
rum, qui insuperabiles erant quandiu deo fideliter seruierunt. Ad quod respondet. ¶ Non- » 43
ne ideo quia deus suus uendidit eos.⌋ i. manibus hostiũ tradidit propter eoꝝ impietates, sicut »
Esa. 50. dat res uenalis pro pretio, & merces pro merito. Vnde loquit Esaias: Ecce in iniquitatibus ue-
stris uenũdati estis.⌊ & dñs cõclusit illos.⌋ i. omnipotẽs deus Iudęos sacrilegos coartauit infra »
aduersariorum suorum potentiam, ita ꝙ nec resistere nec effugere poterant, iuxta illud psalmi:
Psal. 77. Cõclusit in gladio populum suum. ¶ Non enim est deus noster ut dii eorum⌋ id est deus no- » 44
Apoc. 19. ster non assimilatur diis idololatrarum, quoniam deus noster est sanctus, uerax & iustus, iccir-
co non fouet populum suum in uitiis, nec sceleratos impœnitentes tuetur ab hostibus quãuis E
iniquis, sed in præsenti corripit & castigat. Porro dii gentium falsi, suos cultores fouent in eo-
rum sceleribus, nec ipsos pro ipsorum peccatis in præsenti redarguunt & emendant.⌊ & inimi »
ci nostri sunt iudices⌋ Hoc tripliciter potest exponi: Primo ꝙ spiritus maligni loquentes per »
idola seu etiam animæ hominũ sceleratorum qui coluntur ut dii, ipsi quoq; idololatræ & per-
sequutores agnouerunt deum Israel esse uerum & sanctum deum, suos cultores ita tractãtem
quando merentur & peccant tam grauiter. Vnde & Achior dixit ad Holofernem ut legitur
Iudith quinto: Quotiescunq; præter deum suum alterum coluerunt, dati sunt in prædam &
gladium. Deus enim illorum odit iniquitatem. Hieremiæ quoq; quadragesimo scriptum est,
quemadmodum Nabuzardan princeps militiæ regis Babylonis dixit ad Hieremiã: Dominus
deus tuus loquutus est malum hoc super locum istum, quia peccastis domino. Hinc dicit glos-
sa. Inimici nostri sunt iudices approbatores. Nam & qui idola colunt unum deum esse intelli-
gunt qui creauit cœlum & terram. Secundo sic: inimici nostri sunt iudices, id est aduersarij Iu-
dæorum facti sunt iudices eorum, quia Chaldæi, Romani & cæteri quibus deus subiecit Iudæ-
os iniquos, iudicauerunt eosdem, & usq; nunc iudicãt eos pro libitu suo ac puniunt. Deus nãq;
exercet sua iudicia interdum per homines uitiosos, & fideles peccantes frequenter puniuit per
infideles. Potest & tertio sic exponi, ꝙ præfati aduersarii Iudæorum per mirabilia opera dei
atq; per proprias pœnas, quas tandem iusto iudicio receperũt, à uero deo cognouerunt & fas-
si sunt quanta sit excellentia, sanctitas, & iustitia dei Israelitarum. ¶ De uinea Sodomorum » 45
uinea eorum, & de suburbanis Gomorræ.⌋ id est uinea Iudæorum est de numero uineæ Sodo »
mitarum ac Gomorræorum. Per uineã nanq; intelligitur plebs quæcunq;, præsertim bona & E
Psal. 79. fructuosa. Vnde de populo Iudæorum fertur in psalmo: Vineam de Aegypto transtulisti. Et
Osee 10. Esaiæ quinto: Vinea domini exercituum domus Israel est. Et in Osee: Vitis frondosa Israël.
Itaq; sensus est ꝙ populus Israel assimilatus est Sodomitis & Gomorræis in suis sceleribus. Ic-
Esa. 1. circo Esaias: Audite (inquit) uerbum domini principes Sodomorum, auribus percipite legem
Ezech. 16. dei nostri populus Gomorræ: imò per Ezechielem dominus loquutus est synagogæ: Sodoma
dimidium peccatorum tuorum non peccauit. Christus quoque in euangelio contestatus est:
Matth. 10. Terræ Sodomorum remissius erit in die iudicii quàm tibi. ¶ Vua eorum uua fellis.⌋ Per uuã » 46
intelligitur uitiosus Iudæorum affectus seu cogitatio praua, quę fuit in communitate & in par
ticularibus eius personis. Vnde subiungitur:⌊ & botrus amarissimus⌋ seu ut aliqui legunt, & »
botri amarissimi. Itaq; interior illoꝝ iniquitas felli cõparatur acerbissimoq; absinthio, qa inui-
dia, ira, indignatione, impatientia, crudelitate pleni fuerunt. ¶ Fel draconum uinum eo- » 47
rum, & uenenum aspidum insanabile.⌋ sicut ex uua exprimitur uinum, ita ex impia cogitatio- »
ne & peruerso affectu exterior prodit iniquitas, quæ nunc nomine uini significatur, quoniam
male delectat atq; inebriat operantem, & felli draconum uenenoq; aspidum assimilatur, quia
tam eum qui peccat, quàm illos quos scandalizat mortifere inficit, & ad infernalem amaritu-
dinem trahit. In præsenti quoq; grauissimis pœnis meretur puniri, & conscientiæ parit remor-
sum. Hinc Hiere. 23. dñs ait: Ecce ego cibabo eos absinthio, & potabo eos felle, & merito, quia
de talibus scriptum est Amos 6. Conuertistis in amaritudinem, iudicium, & fructum iustitiæ in
absinthiũ

A abſinthiũ. Iſtud etiã Eſaiæ 5. dominus exprimens: Expectaui inquit, ut uinea mea faceret uuas:
fecit autem labruſcas. Cui & Hieremiæ ſecundo increpatorie dicit: Quomodo conuerſa es in
48 prauũ uinea aliena? ¶ Nonne hæc condita ſunt apud me ⌋ .i. præfata Iudæorũ facinora cer
tiſſime cõprehenſa ſunt in ſcientia mea, & in ſanctuario ſapientiæ meæ contenta, ut in iudicio
proferantur & debite puniantur. Vnde & ſanctus Iob loquitur deo: Signaſti quaſi in ſacculo Iob 14.
peccata mea⌊ & ſignata in theſauris meis ⌋ .i. in opulentia & plenitudine incomprehenſibiliq;
ſecreto iuſtitię atq; potentię meę, ut loco &, tẽpore opportuno à me pręfixo pandatur ad ulci
ſcendũ. Quaſi dicat: Quamuis diu differatur uindicta, non tamẽ excidũt à memoria mea. Hinc
Hieremiæ 50. ſcriptum eſt: Aperuit dominus theſaurum ſuũ, protulit uaſa irę ſuę. Vnde beatus
Iob ait ad dominum: Licet hęc celes in corde tuo, tamen ſcio q uniuerſorum memineris. Iob 10.
49 ¶ Mea eſt ultio ⌋ id eſt ad me tanq̃ ad primũ & ſummũ omniũ iudicẽ pertinet nullum peccatũ
relinquere impunitum, quia aut per actus pœnitentiæ nunc punitur, aut poſteà ſine fine mul-
ctabitur. Ideo ſcriptum eſt Iob 24. Deus inultum abire non patitur. Et Naum primo: Vlciſcẽs
dominus, & ulciſcens in hoſtes ſuos De quo ait Pſalmiſta: Parauit in iudicio thronum ſuum, & Pſal. 9.
ipſe iudicabit orbem terrę in ęquitate, & populos in iuſtitia. Hoc quippe requirit immenſitas
diuinæ perfectionis, & infinita perfectio diuinæ iuſtitiæ, ut malum culpæ ordinetur per bonũ
pœnæ, ut qui propriæ uoluntati immoderanter indulſit ſeu acquieuit peccando, in recompen
ſam iuſtitiæ aliquid uoluntati propriæ cõtrarium patiatur. ⌊ & ego retribuam eis ⌋ iuſtam pœ-
nam pro culpa ipſorum. ⌊ in tempore ⌋ præſtituto, dum ſcilicet pondus iniquitatis eorum fue-
rit adimpletum, ita q plus ab eis ſufferre noluerim. Hinc Geneſeos decimoquinto ſcriptũ eſt:
B Nondũ complete ſunt iniquitates Amorręorũ. Quaſi dicat: Illis cõpletis protinus diſperibunt.
Propterea Hieremiæ 44. Iudæis prauiſſimis dicitur: Non poterat uos dominus ultra portare
propter malitiam ſtudiorũ ueſtrorũ. ⌊ ut labatur pes eorũ ⌋ id eſt deſideriũ eorũ fruſtretur, ſecũ
50 dum illud: Iter impiorũ peribit. Vel labatur pes eorũ, id eſt ipſi in prǽlio corruant. ¶ Iuxta eſt Pſal. 1.
dies perditionis ⌋ .i. hora iuſtæ damnationis prauorũ ueniet cito. Ideo dicitur Sophonię primo:
Iuxta eſt dies domini magnus, iuxta & uelox nimis. ⌊ & adeſſe feſtinant tempora ⌋ iuſtæ retri-
butionis, quia indeſinenter celerrimeq; propinquãt. Ideo Apocalypſis ultimo iudex teſtatur:
Ecce uenio cito, & merces mea mecum eſt, dare unicuiq; ſecundum opera ſua. Etenim quicqd
termino anguſtatur, omniq; momento abbreuiatur, breue eſt prorſus ſi æternitati cõparetur.
Ad literã quoq; uidemus qualiter feſtinauit tempus deiectionis Iudęorũ adeſſe, quia iamdudũ Mat. 27.
amiſerunt locũ, gentem, templum & omnem proſperitatẽ, quoniam ſaluatorem crucifixerũt.
51 ¶ Iudicabit dominus populũ ſuũ ⌋ .i. plebem ſibi ſpecialiter deputatã reprobabit & puniet
iuxta ipſius demerita, cum & Ezechielis nono pręcipiat: A ſanctuario meo incipite percutere.
⌊ & in ſeruis ſuis miſerebitur ⌋ .i. miſericordiæ ſuæ effectũ exercebit in his qui ſibi fideliter ſer
uierũt. Cõmuniter enim ſeruauit reliquias, nec in toto deſeruit illos, cũ & quotidie eorũ aliqui
52 conuertantur. ¶ Videbit ⌋ .i. dñs uideri ſciriq; faciet. ⌊ q infirmata ſit manus ⌋ id eſt poteſtas
Iudæorũ debilitata. ⌊ & clauſi quoq; defecerunt ⌋ illi uidelicet qui erant captiui. Vel qui abſcõ-
derunt ſeipſos, imo & hi qui in turribus & fortalitiis ad reſiſtendũ hoſtibus ſe clauſerunt. ⌊ re-
53 ſiduiq; conſumpti ſunt ⌋ .i. cæteri Iudæi hinc inde diſperſi diuerſis cladibus perierunt. ¶ Et
dicẽt ⌋ hi quibus deus dederit intelligere iſta, ſiue ſint aduerſarii ſiue iuſti & amici Iudaicæ ple-
54 C bis. ⌊ ubi ſunt dii eorũ ⌋ uidelicet idololatrantiũ Iudæorũ. ⌊ in quibus habebant fiduciã. ¶ De
quorũ uictimis comedebant adipes ⌋ .i. adipes animaliũ diis ſeu idolis oblatorũ edebant inſtar
gentiliũ. ⌊ & bibebant uinũ libaminũ ⌋ .i. uina idolis immolata ad liba fundenda ſiue ad degu-
ſtandũ: ſicq; ſe conformauerũt idololatris etiã in eſu & ritu idolothytorũ, quod in Leuitico do
minus ſpecialiter ac frequenter prohibuit. Iuſſit enim ut nullus Iudęorũ manducaret adipẽ aut Leuit. 7.
ſanguinẽ, nec uina potaret libaminũ, quatenus populus deo uero deſeruiens ab idololatris di-
55 ſtingueretur. ¶ Surgant & opitulentur uobis, & in neceſſitate uos protegãt. ⌋ Hoc ironice di-
56 citur, quaſi dicat: Iam cernitis quod uobis prodeſſe nõ queãt. ¶ Videte ⌋ .i. per fidẽ & miracu
loſa opera mea cognoſcite. ⌊ q ego ſim ſolus ⌋ uerus & omnipotens deus, qui ubiq; & ſemp in
omni neceſſitate & cauſa poteſt iuuare. ⌊ & non ſit alius deus pręter me. ⌋ Vera enĩ deitas mul-
tiplicari non poteſt nec diuidi, nec diuerſis cõmunicari. Nihilominus à patre cõmunicata eſt
unigenito eius filio, atq; à patre & filio ſpiritui ſancto unitate ac ſimplicitate eſſentiæ pmanẽte.
57 ¶ Ego occidã ⌋ rebelles. ⌊ & ego uiuere faciã ⌋ .i. in uita naturæ ac gratiæ conſeruabo obediẽ
tes. ⌊ percutiã ⌋ peccantes. ⌊ & ego ſanabo ⌋ pœnitentes. Mortuos quoq; deus reſuſcitat, imò ad
Chriſtianæ fidei ueritatẽ monſtrandã, iam plurimos ualde reſuſcitauit. ⌊ & nõ eſt qui de manu
mea poſſit eruere ⌋ .i. nullus mihi poteſt reſiſtere, nec per uim de poteſtatẽ mea eripere quẽ uo-
lo occidere aut damnare. Vnde Hiere. 49. dñs ait: Quis ſimilis mei & quis ſuſtinebit me? & quis
58 eſt iſte paſtor qui reſiſtet uultui meo? ¶ Leuabo ad cœlũ manũ meã ⌋ .i. p modũ iurantis ha-
bebo me. Conſuetudo equidẽ eſt quibuſdã iurare cũ manus eleuatione in altũ. Hinc Abraham
Geneſeos 14. ſic iurando ait regi Sodomorum: Leuo manũ meã ad poſſeſſorem cœli & terræ.

Vnde Septuaginta transtulerunt, tollā in cœlū manū meam & iurabo per dexterā meam. Per D
hæc etiā uerba deus ostendit superliberrimā omnipotentiā suā, cum tamen ipse illocalis, imma
terialis incircunscriptibilisq; consistat. ⌊& dicā, uiuo ego in æternū.⌋ i. æternaliter ac beatissi- »
me uiuo, & sum ipsa superpurissima per se subsistēs incōmutabilis uita. ¶Si acuero ut fulgur » 59
gladiū meū.⌋ i. ad uindicandū me præparauero. Loquitur autē de se more humano, quo quis »
uolēs exercere uindictam, acuit ensem, sicq; scribitur de deo Sepientiæ quinto: Accipiet arma-
turam zelus illius, induet pro thorace iustitiam, acuet diram iram in lanceam. Esaiæ quoq; 59.
Indutus est iustitia ut lorica &c. ⌊& arripuerit iudiciū manus mea.⌋ id est potestas mea cœpe- »
rit exercere iustum iudiciū. ¶Reddā ultionē hostibus meis, & his qui oderūt me retribuā.⌋ » 60
Hoc quidam exponunt de Assyriis & Chaldæis ac cæteris persequutoribus Iudæoꝝ, qui q̄uis
in deuastatione Iudæoꝝ fuerunt instrumenta diuinæ iustitiæ, non tamen fecerunt hoc recta
intentione, sed ex crudelitate, cupiditate & ambitione. Quemadmodum Esaiæ decimo domi-
nus ait de rege Assyriorum: Væ Assur, uirga furoris mei & baculus ipse est, ad gentem fallacē
mittam eū. Ipse autē non sic arbitrabitur, sed ad conterendū erit cor eius. Iccirco & isti merue-
runt plagari à deo propter enormes eoꝝ excessus in filios Israel. ¶Inebriabo sagittas meas » 61
sanguine.⌋ id est per pœnas acutas seu iacula penetrantia tantum impiorum sanguinem fundā »
seu tantos occidam, quod instar ebrij uidebuntur sanguine esse repletæ. ⌊& gladius meus de- »
uorabit carnes.⌋ id est per gladios obsequentium mihi impiorum corpora trucidabo. ¶De » 62
cruore occisoꝝ.⌋ Hic tangit quo sanguine inebriabit sagittas suas, puta occisoꝝ cruore. Dein- »
de tangit quorum carnes gladius suus uorabit. ⌊& de captiuitate nudati inimicoꝝ capitis.⌋ i. »
carnes inimicoꝝ suoꝝ captoꝝ nudati capitis, quia captiuoꝝ capita solebant radi, & sic nudato E
capite ducebantur, ut magis confunderentur. ¶Laudate gentes populum eius,⌋ Istā scri- » 63
pturā allegat Apostolus ad Romanos 15. ad probandū misericordissimā gentiū uocationē ad
fidem. Cum enim dixisset Apostolus: Dico gentes super misericordia honorare deū: probauit
hoc per multas authoritates, inter quas ponit istā: non tamen iuxta hanc formā, sed secūdum
Hebraicā ueritatē, quę habet: Lætamini gentes cum plebe eius. Est itaq; sensus: Laudate gētes
populū eius. i. uos gentiles conuersi ad Christū: laudate populū eius, scilicet primitiuā ecclesiā
electissimam atq; sanctissimam ex Iudaismo conuersam. ⌊quia sanguinem seruorum suorum »
ulciscetur.⌋ In primitiua enim ecclesia serui Christi passim martyrizabant tam à tyrannis gen »
tilibus q̄ à Iudæis incredulis, quod ultus est dominus. ⌊Et uindictam retribuet in hostes eoꝝ.⌋ »
⌊& propitius erit terræ »
populi sui.⌋ id est loco & plebi primitiuæ ecclesiæ, quia Iudęos incredulos per Romanos expu »
lit inde, & tandem totā Iudæā promissionisq; terrā subiecit ac contulit Christianis. Porrò Lyra
sequēs Rabbi Salomonem & alios quosdam exposuit sic: Laudate gentes populum eius, id est
uos gentiles laudate Israeliticum populum, qui fuit specialis populus dei: quia sanguinē ser-
uorum suoꝝ, uidelicet Iudæoꝝ, inter quos fuerunt tunc semper aliqui boni, ulciscetur in Chal
dæos. ⌊Et propitius erit terræ populi sui.⌋ quia post Babylonicam captiuitatē fuerūt Iudæi ad
terrā suam reducti. Hanc expositionem reprehendit Rabbi Paulus acrius q̄ oportet, tanquam
manifeste deuiam à ueritate, & inconsonam allegationi Apostoli. Nam ut asserit Augustinus,
& Thomas allegat, eadem scriptura potest habere plures sensus literales. Deniq; quod ad lite- F
Exo.12. ram dictū est de agno paschali, os illius non confringetis: sanctus euangelista Ioannes allegat
Ioan.19. de Christo: Os, inquiens, non comminuetis ex eo. Hoc etenim scriptum est de agno paschali in
quantum fuit figura Christi. Sic reductio Iudæorum à Babylonica captiuitate, & ultio sangui-
nis bonorum in hostes eorum Chaldæos: miseratio quoq; terræ ipsorum fuerunt figuræ con-
uersionis electorum Iudæorum ad Christum, & ultionis Christifidelium Iudæorum in perse-
quutores ipsorum, ac miserationis factæ à deo primitiuæ ecclesiæ.

¶Expositio spiritalis.

GLossa protestante, sancti Moysi uerba non sunt simpliciter accipienda. Quia secun-
dum historiā exprobrat Israelitis deo ingratis perfidiā: allegorice aūt sanctā docet
ecclesiā, atq; per tropologiā ad moꝝ prouocat honestatē. In historia ergo seruanda
est ueritas: in tropologia, utilitas disciplinę: in allegoria mysteriū, ut sic ad theoriam
Deute.32. prouehamur cœlestem. Notādum quoq; quod dicitur: Loquutus est Moyses uerba carminis
&c. quatenus qui ore deum laudat, opere ac moribus non cōtradicat, cum non sit speciosa laus
Eccl.15. in ore peccatoris. Porrò Moyses allegorice Christū designat: tropologice quemcunq; prælatū
seu prędicatorē. Christus itaq; seu eius uicarius ait: Audite cœli quę loquor, audiat terra uerba
oris mei. Per cœlos intelligunt homines spiritales, interni, contēplatiui, puri ac feruidi, quorū
Phil.3. cōuersatio est in cœlis. In quoꝝ persona saluator dixit apostolis: Vobis datū est nosse mysteriū
Matth.13. regni dei. Per terram uero designantur insipientes, animales & imperfecti. Vtrisq; dominus
IESVS proportionata in euangelio proposuit documenta. Similiter Paulus apostolus: Sa-
1 Cor.2. pientiam, inquiens, loquimur inter perfectos. Et rursus: Non iudicaui me aliquid scire inter

uos,

A uos, nisi Iesum Christũ & hunc crucifixũ, quasi paruulis in Christo lac dedi non solidum cibũ. Sic & unusquisq; qui præest aut docet & prædicat, iuxta audientium capacitatẽ & indigentiã, suos debet moderari sermones, & uniuersos ac singulos secundum quod capere queunt & indigent informare. Concrescat in pluuiam doctrina mea. Prælatus & prædicator igne charitatis succensus, & zelo fraternæ salutis exæstuans, non ob propriã commoditatẽ & laudẽ, sed ad dei honorẽ audientiumq; profectũ, suã cupit doctrinã reuerenter, diligenter & fructuose audiri: sicq; in auditoribus crescat in pluuia, id est pluuiæ assimiletur. Quoniã sicut pluuia innumeras habet guttas, siccã & arefactã terrã humectat & floridã facit, durã emollit atq; arabilẽ efficit, fructũ ex ea producit, fouet, abluit, & usq; ad maturitatẽ pducit: sic sacra scriptura multas in se sentẽtias continet, animã desolatã & infructuosam consolatione sancta ac uirtutũ floritiõe perfundit, cordis aufert duritiã, & animã reddit docibilẽ. Parit quoq; in ea meritorios actus, & nutrit eosdem, lauat à culpa, & ad perfectionẽ deducit. fluat ut ros eloquiũ meũ: quatenus sicut ros à feruore refrigerat & cadit in nocte, sic uerba mea ab æstu tentationũ & à cõcupiscentiarum calore eruant audientes, atq; in noctibus & aduersitatibus, ignorantiis & erroribus præstent illuminationẽ & gratiæ ubertatẽ. Quasi imber super herbã, & quasi stilla super gramina, id est sicut herbæ & gramina molles & teneræ sunt ad pluuiæ susceptionẽ, nec infructuose eã suscipiunt, sic audientium corda flexibilia sint ad bona, & sine renitentia audiant uerba sancta: Nec infructuose pertranseant uerba dei aures ipsorum, cum scriptum sit: Auris bona cũ omni concupiscentia audiet sapientiam. Iacobus quoq; hortetur primo Canonicæ suæ capitulo: Sit omnis homo uelox ad audiendum. Et rursus: In mansuetudine suscipite insitum uerbum. quia Eccli.

B nomen domini inuocabo. i. ex intimo cordis affectu rogabo: Spiritus enim est deus, & eos qui adorant, in spiritu & ueritate adorare oportet. Atq; ut ait saluator: Oportet semper orare & non deficere. Date magnificentiam deo nostro. i. totis uiribus ipsum honorate, & quicquid magnificum est, ei deuota ac grata mẽte ascribite, ne quis in seipso stulte & inaniter glorietur. dei perfecta sunt opera: iccirco & nos conari debemus, ut ea quæ ad ipsius honorẽ facimus, perfecte agamus, hoc est humiliter & feruẽter sine admixtione peccati. Deus fidelis: ideo tutũ est ei seruire, eo quod neminem fallat, imo ultra condignum remuneret. & absq; ulla iniquitate, iustus & rectus: iccirco debemus ei in sanctitate & iustitia iugiter deseruire, & omnem uanæ intentionis ac uitii obliquitatem uitare. Generatio praua atq; peruersa, hæccine reddis domino popule stulte & insipiens? Id [illegible] dicendum & zelo iustitiæ improperandum est omni prauo consortio, congregationibusq; iniquis, & uniuersis Christianis ingratis, qui omni hora peccare non erubescunt, nunc sub euangelica lege, quando deus pater unigenitũ filium suũ misit in mundum, & pro omnibus nobis tradidit illum, & ipse unicus dei filius tot & tanta pro nostra fecit ac tolerauit salute, & spiritum sanctum misit in corda nostra, seipsum quoq; quotidie præstat nobis in sacramento, & hucusq; tam clementer & gratiose egit nobiscũ, cuius specialia beneficia enumerare non ualemus. Quanta ergo impietas, quanta ingratitudo, quanta improbitas omniũ horum esse immemorẽ, & pro tot bonis iniurias, transgressiones, offensiones rependere? Nonne tantò enormior est ingratitudo & præuaricatio nostra, quantò maior est dei charitas, liberalitas, pietas circa nos? Nunquid non ipse est pater tuus cui quotidie dicis, pater noster qui es in cœlis? Cur igitur hoc dicendo non inflammaris eius amore, nec debito eum ueneraris honore, Ioan. 4. 2. Cor. 5. Luc. 18. 1. Ioan. 4. Ro. 8. Act. 1. Matt. 6.

C neq; attendis quanta dignatio dei sit, quod à te pater uocari dignatur? Memento dierum antiquorum, id est temporis primitiuæ ecclesiæ, quanta tunc fuerit deuotio, charitas, perfectio: imo & persequutio atq; constantia & patientia Christianorum, & patrũ uestigia sequi coneris, & illorum comparatione te summe ac semper humilies. cogita generationes singulas, puta iustorum ac impiorum: & qualiter impii æternaliter perierunt: iusti uero pro breui labore perpetuã sint consequuti beatissimã requiẽ. Iccirco nõ afficiaris ad uana ac mala, sed toto cordis affectu cohære & insiste uirtutibus. Interroga patrẽ tuũ. i. in omni ambiguitate ad sapiẽtiores & superiores habe recursum, quære consiliũ, informationẽ amplectere. Quando diuidebat altissimus gentes, tẽpore prædicationis apostolorum per totũ orbẽ deus potissime gentes diuisit, id est inter electos & reprobos iudiciũ discretiõis exhibuit, electos gratiose uocando, & reprobos iuste derelinquendo: tũcq; constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel. i. secundũ numerum apostolorum quibus orbẽ terrarum diuisit ad prędicandũ, cõstituitq; eos principes super omnẽ terrã, & unicuiq; eorum quã conuertit ac rexit, deputauit ecclesiã. Erant autẽ apostoli filii Israel. i. Christi qui est uerus & perfectissimus Israel. i. uir uidens deũ: quoniã ab incarnationis suæ exordio uidit deum per speciẽ. Pars autẽ domini populus eius. Iam enim inter uniuersas mundi natiões, soli Christiani sunt populus dei: & non nisi pauci eorum, puta soli iusti seu prædestinati. Iacob funiculus hæreditatis eius. i. hi qui supplantant peccata habentes fidẽ quæ per dilectionẽ operatur, uere sunt pertinentes ad deũ: de quibus loquitur Paulus: Si aũt filii, & hæredes. Hæredes quidẽ dei, cohæredes autẽ Christi. Inuenit eũ in terra deserta. i. populũ Christianũ deus ex gentilitate olim relicta sibi adduxit. in loco horroris & uastæ solitudinis, quia inter gentiles incredulos fuit idolo- Psal. 44. Roma. 8.

latriç turpitudo,horror cruoris,& uia pditiõis latissima. Hinc Sap.14. de idololatris dicit: Oñia D
cõmixta sunt,sanguis,homicidiũ,furtũ,fictio,corruptio, infidelitas, turbatio,piuriũ,tumultus,
inordinatio mœchiç & impudicitiç. Infandorũ eñ idolorũ cultura,oñis mali causa est,& initiũ
& finis. Circũduxit eũ.i.per uias securiores uirtutũ duxit populũ Christianũ ad euitãdũ diuer
ticula uitiorũ,atq; ad fugiendũ uias quç uident homini bonç,cũ tñ nouissima earũ ducãt ad mor
tẽ. Interdũ quoq; ea quç uere sunt bona,sunt uel occultãda ad uitandũ iactantiã, uel differẽda ad
tẽpus, ad euitandũ scandalũ pusillorũ: aut qa rõnabilis causa reqrit alteri exercitio bono prius
insistere. & docuit, Euangelicã legẽ dãdo. Sicut aquila prouocãs ad uolandũ pullos suos. Huic
Mat.23. simile est qđ in euãgelio loquit dñs: Hierusalẽ, Hierusalẽ, qties uolui cõgregare filios tuos, quẽ-
admodũ gallina cõgregat pullos suos sub alas,& noluisti. Quod Christus ad ecclesiã quoq; effat.
Quẽadmodũ eñ in ueteri testamẽto diuersis tẽporibus diuersos misit prophetas ad synagogã
ad increpandũ, exhortandũ, inflãmandũ & reformandũ eandẽ, sic in nouo etiã testamẽto per tẽ
porũ interualla uarios uiros sanctissimos ad corripiendũ, informandũ, renouandũ ecclesiã mi-
sit. Deniq; Christus merito cõparatus est aquilæ: quia ut dicit: aquila præ cæteris auibus suos
Ioan 13. diligit pullos: & ne à serpentibus lædant, ponit in nido suo amethystũ. Sic Chrs usq; ad finẽ di-
lexit suos, & seipsum dedit pro eis, quibus & gratiã suã distribuit, ne à dæmonibus uulnerent.
Dñs solus dux eius fuit. Conuersa nanq; gẽtilitas, de cætero respuit ducatũ deorũ. Cõstituit eũ
supet excelsam terrã.i. in militãti ecclesia. ut comederet fructus agrorũ. Agri sunt particulares
ecclesiæ, in quibus semẽ uerbi cœlestis proiicit atq; fructificat. Agri quoq; sunt ecclesiastica sacra
menta, & itẽ libri diuinæ scripturæ. Ecclesia uero contẽplatione, gratia ac uirtute sublimis est:
& q collocat in ea, comedit fructus agrorũ: qm aliorũ uirtutes ac merita ei tanq̃ cõmembro per E
charitatẽ communicant, sacramẽtis reficit, doctrinis scripturæ nutrit. Vt sugeret mel de petra.
1 Cor.10. Secundũ Apostolũ Christus est petra lapisq; angularis, de quo populus Christianus mel sugit
.i. spiritalẽ consolationẽ & charitatis suauitatẽ sortit. oleũq; de saxo durissimo.i. unctionẽ spiri
2 Reg.22. Mat.21. tus sancti de eodẽ dño saluatore. De quo 2. Regũ loquit Dauid: Dñs petra mea. Et ipsemet dñs:
Super quẽ ceciderit lapis iste, conteret eũ. Est equidẽ saxũ durissimũ non ob cordis duritiã, sed
Ezech.3. ob infrangibilẽ cordis constantiã: unde & Ezechieli dñs dixit: Vt adamantẽ & silicem dedi te.
Butyrũ de armento. Per armentũ intelligitur congregatio quæuis deuota, de qua butyrũ su-
git qui ex conuersatione illius ad charitatis uiscerositatẽ accenditur, & tanq̃ adipe & pinguedi
ne, copia supernorũ charismatũ adimpletur. & lac de ouibus. Oues sunt boni & simplices inno
centes, de quibus lac sugit qui illorũ orationibus, meritis & exẽplis ad Christianç simplicitatis
infantiã prouocat, & uelut paruulus in Christo efficitur ita ut nocere ignoret, nec cogitet malũ.
1.Pet.2. Vnde gloriosissimus princeps apostolorũ hortat: Sicut modo geniti infantes, rationabile, sine
dolo lac concupiscite. cũ adipe agnorũ & arietũ filiorũ Basan. Agni sunt subditi uirtuosi, arietes
aũt prçlati & duces gregis dñici. Agni quoq; accipi possunt LXX. Christi discipuli: arietes uero
sancti apostoli. Filiorũ Basan.i. duces gentiliũ conuersorũ, de quibus adipẽ sumit, q ex illorũ do-
ctrina & conuersatione, oratione ac merito, ad spiritaliũ incrementorũ exuberantiã scandit ac
peruenit. Et hircos cũ medulla tritici. Per hircos opera pœnitentiæ designant. Per medullã tri
tici, contẽplatiõis suauitas. Hçc ab apostolis sumimus: qm ipsi docuerũt nos primo peccata no
stra cõtritione, cõfessione, satisfactiõe delere: sicq; paulatim ad uerã sapientiã contẽplationisq;
puritatẽ pertingere: ut nutriamur in crocæis, & panibus filiorũ pascamur. Præterea medulla F
tritici, est eucharistiæ sacramentũ. & sanguinẽ uuæ biberet meracissimũ .i. sanguinẽ saluatoris
& gaudiũ spiritale: uigorosum quoq; gustũ uirtutũ. Nempe quid bonũ dñi & quid pulchrum
eius, nisi frumentũ electorũ, & uinũ germinãs uirgines? Incrassatus est dilectus & recalcitrauit.
Sicut Iudæis opulentia facta est idololatrandi & aliorũ occasio uitiorũ, sic plane contigit popu-
lo Christiano, qui in primitiua ecclesia quandiu pauperes erant & in persequutionibus positi,
sancti ac deuotissimi erant: persequutiõe autẽ cessante, libertatẽ, dominationẽ, diuitiasq; sortiti,
& temporalibus incrassati, ad multiplicia corruerunt peccata, & corruunt usq; in prçsens. Ali-
qui quoq; ecclesiasticis sacramentis & donis gratiæ abundanter refecti, cum spiritu cœpissent,
consummati sunt carne, & gloriati inaniter corruerunt. Dereliquit deũ factorẽ suũ. Quicunq;
mortaliter peccat, deũ relinquit: quoniã præfert ei bona creata, caduca, sicq; per mẽtis auersio-
nem recedit ab eo. Prouocauerunt eum in diis alienis. Hoc agunt gulosi, lasciui, auari, superbi:
Phil.3. quorum dii sunt uenter, uenus, nummus & honor. Nempe quod quis maxime quærit, amat &
colit, hoc sibi est deus. & in abominationibus ad iracundiã concitauerunt. Hoc præcipue agũt
hæretici, qui abominabiles fingunt errores & abusiones: schismatici quoq;, qui ecclesiasticam
uiolant unitatem: & omnes qui pertinaces sunt in peccatis, aut superioribus suis rebelles. Im-
molauerunt dæmoniis & non deo. Hoc agunt qui opera bona ex genere, intuitu propriæ lau-
dis aut commodi faciunt: & item qui in ecclesia offerunt quæ ecclesia prohibuit immolari.
Noui recentesq; uenerunt. Quasi recentibus diis ministrant, qui instar Atheniensium ad aliud
nihil uacant, nisi aut audire, aut discere aliquid noui: quales sunt aliqui curiosi & garruli. Et

A ego prouocabo eos, in eo qui non eſt populus. Sicut Iudæos prauiſſimos deus tradidit & ſub-
iecit idololatris gentibus, ſic frequenter tradidit impios Chriſtianos manibus Saracenorum
& conſimilium nationum. Congregabo ſuper eos mala, id eſt in diuerſa uitia eos iuſto iudicio
permittam corruere. & ſagittas meas complebo in eis. i. acriter eos caſtigabo: & niſi pœnitue-
rint condemnabo, ſecundũ illud in Oſeæ: Iuxta deſideriũ meũ corripiã eos. Hinc ſanctus Iob: Oſeæ xi.
Sagittę inquit domini in me: quarũ indignatio ebibit ſpiritũ meũ. Cõſument fame. i. ex ſpirita Iob. 6.
lis refectionis defectu ſpiritaliter morient. & deuorabũt eos aues morſu amariſſimo. Aues iſtæ Mat. 13.
ſunt dæmones ſupbiæ & ambitionis, de qbus in Euangelio legit: Volucres cœli comederũt ſe-
mẽ. Hi etenĩ ſuperbos & ambitioſos amariſſime deuorãt, dũ eos deſiderio aut amore tẽporalis
honoris, plationis, & propriæ excellẽtiæ, priuãt omi eſca grãæ ac uirtutũ, atq; ad ſempiterna tra
hũt ſupplicia. Dẽtes beſtiarũ. i. ſuggeſtiones crudeliũ dæmonũ. immittã in eos, pmittẽdo qd tẽ
tatiõibus ſuperẽt. cũ furore trahẽtiũ ſup terrã atq; ſerpẽtiũ. Per reptilia & ſerpẽtes intelligẽdi
ſunt dæmones auaritiæ & calliditatis, q ad terrenorũ amorẽ uitioſum inſtigant, & blandiunt ut
fallãt: à qbus iniq iuſto dei iudicio ſupplantãt. Foris uaſtabit eos gladius. i. ſi ab eccleſiaſtica uni
tate uel fide, aut à myſtico Chriſti corpore per peccatũ mortale receſſerint, gladio diabolicę tẽ
tationis peribũt. & intus pauor. i. etiã ſi p fidẽ in eccleſia mãſerint, inordinato metu & uarijs paſ
ſionibus aiæ affligent. Et dixi, ubi nã ſunt? Nã ſubito defecerũt, perierunt propter iniqtatẽ ſuã. Pſal. 72.
Sed propter irã inimicorũ diſtuli. ſic plane oipotẽs deus frequẽter pepcit impijs Chriſtianis, nec
eos à uiſibilibus uel inuiſibilibus hoſtibus uinci permiſit: ſecundũ qd ipſi mali Chriſtiani pro-
meruerũt. ne hoſtes eorũ ſuperbirẽt dicẽtes: Manus noſtra excelſa &c. Gẽs abſq; cõſilio eſt &
B ſine prudentia. Hoc de oibus qui in mortalibus iacent pctis dicendũ eſt & condolẽdũ: q dono
ſapiẽtiæ carẽt & dono cõſilij ac uera prudẽtia, q ſolis uirtuoſis ineſt hoibus. Qui utinã ſaperẽt,
ſpiritalia & diuina. & intelligerent, q periculoſe deiecti ſint, & q inſipienter ſe habeant. ac nouiſ
ſima prouiderent. De qbus in Eccleſiaſtico legit: Memorare nouiſſima tua, & in æternũ nõ pec Eccli. 7.
cabis. Quæ ſunt, mors, iudiciũ. pœna inferni, beatitudo cœleſtis. Quõ perſequebat unus mille,
& duo fugarent decẽ milia. Iſtud de inuiſibilibus & uiſibilibus Chriſtianorũ aduerſarijs accipi
põt: nã propter Chriſtianorũ ſcelera frequẽter cõtingit, qd multi eorũ à paucis hoſtibus in exte-
riori interioriq; bello uincant: & hoc. qa deus eorũ uendidit illos, ſicut expoſitũ eſt, qd & aduer
ſarijs Chriſtianorũ ẽẽt cognitũ: ita qd ipſi ſunt iudices. Sub infideliũ quoq; dominio multi habi
tant Chriſtiani. De uinea Sodomorũ uinea eorũ &c. Hoc de eccleſia malignantiũ Chriſtianorũ, Pſal. 25.
conuenticulis hæreticorũ & ſchiſmaticorũ cõgregationibus iniqrũ, exponendũ eſt proportio-
nabiliter, ſicut ſuperius expoſitũ eſt de perfida Synagoga. Iuxta eſt dies pditionis, de q Iob 21. Iob. 21.
Ad diẽ perditionis ſeruat malus: & ad diẽ furoris ducet. Quod ſi dies generalis iudicij putatur
multũ diſtare, tamen de die particularis iudicij, quod in morte agitur ſingulorũ, ambigi nequit
quin prope ſit: præſertim cũ dies noſtri ſint quaſi umbra ſuper terram. Ideo ſcriptum eſt Iaco
bi ultimo: Ecce iudex ante ianuam aſſiſtit. Iudicabit dominus populum ſuum, quoniam malis 1. Para 19.
Chriſtianis grauiora inſliget ſupplicia: atq; ut ſacratiſſimus Petrus teſtatur, tempus eſt ut inci- 1. Pet. 4.
piat iudicium à domo domini. Videbit quod infirmata ſit manus. i. poteſtatem malorum Chri
C ſtianorum oſtendet deus deficere: quoniã tanq̃ fœnum uelociter areſcent, & clauſi quoq; de- Pſal. 36.
fecerunt. proh dolor iam uidemus, quod religioſi utriuſq; ſexus qui in clauſtris demorantur;
atq; ab omni ſeculari tumultu uitijsq; mũdanis merito eſſent recluſi ac liberi, pro maxima par-
te nũc defecerũt à uita uere regulari, ſpiritali, clauſtrali. reſiduiq; conſumpti ſunt. Horũ enĩ exẽ
plo plurimi ſcãdalizant ac pereũt. Et dicẽt, ueri religioſi. ubi ſunt dij eorũ. i. uanitates, carnalita-
tes, opes, & cætera q deo pretulerũt? Surgãt & opitulent uobis. Hinc & ipſi dicturi ſunt: Quid Sap. 5.
profuit nobis ſuperbia, & diuitiarũ iactantia qd cõtulit nobis? Tranſierũt oia iſta tanq̃ umbra.
Ego occidã & ego uiuere faciã. Bona & ſalutaris occiſio, dũ deus occidit in nobis aciẽ uitiorũ, cõ
cupiſcẽtias carnis, & quicqd contra ſalutẽ inſurgit. percutiã, quia quos amo, arguo & caſtigo. Apo. 3.
Inebriabo ſagittas meas ſanguine. i. reprobos ſceleratos tã repente & acriter trucidabo, ut in-
ſtrumẽta meæ uindictæ uideant inebriata. i. abundãter repleta de morte occiſorũ. Et de capti-
uitate nudati inimicorũ capitis. i. de ipſis iniuſtis, qui dæmonũ uinculis irretiti, & uitiorũ iugo
ſubiecti, caput mentis, uidelicet intellectũ habent à ſapientia ſalutari nudatũ, omniũq; gratiarũ
munere deſtitutũ. Laudate gentes populũ eius. Qui enĩ uere Chriſtiani exiſtunt, à cunctis gẽ
tibus laudari ac honorari merentur. Religioſi quoq; & clerus ſynceriter ac debite conuerſan-
tes, à ſecularibus ſunt laudãdi: & q̃uis hanc laudẽ non debeant affectare, tamen ſic uiuere obli-
gantur, ut ea ſint digni, quemadmodum Apoſtolici chori uertex digniſſimus: Obſecro inquit 1. Pet. 2.
uos abſtinere à carnalibus deſiderijs, conuerſationem ueſtram inter gentes habentes bonam:
ut in eo quod detrectant de uobis tanq̃ de malefactoribus, ex bonis operibus uos conſideran-
tes, glorificent deum. Cætera huius cantici uerba, ex præcedenti ſatis eluceſcunt literali
expoſitione. Ad laudem & gloriam omnipotentis, qui eſt ſuper omnia deus ſublimis & bene-
dictus. Amen.

COMMENTARIVS IN CANTICVM TRIVM PVERO-rum Dominicæ diei. D

¶ Argumentum authoris.

¶Sequenti cantico tres uiri isti, Sydrach, Mysach & Abdenago, om̃es creaturas per ordinẽ
Dan.3. prouocabant & inuitabant ad dei præconium: & ipsum laudabant & glorificabant benedice-
bãtq́, qui corpora eoꝵ seruauit illæsa & corda fecit igne amoris flammantia. Quò enim quis
in dei amore plus ardet, eò intensius ipsum ab uniuersis laudari, amari ac honorari desiderat:
propterea primo de doctrina Christiana loquitur Augustinus: Quantò quis in amore dei fer
uẽtior est, tãtum agit quibus potest modis, ut deus à pluribus diligatur. Rursus, quò aliqs deũ
syncerius contemplatur, eò seipsum plus paruipendit atq; humiliat: ac per hoc laudẽ, qua ipse
deum laudat, insufficientiorem existimat: & ideo eum à cunctis magnifice laudari cupit, & ut
ualet idipsum procurat.

¶Expositio cantici diei dominicæ.

Enedicite omnia opera domini domino, laudate & superexaltate eũ in secula.⌋
Circa hoc canticum ait Hieronymus: Omnis creatura non uoce, sed opere lau-
dat deum: quia ex creaturis creator intelligitur: & in singulis operibus atq; effe
ctibus, magnificentia dei monstratur. Insuper aduertendũ, ꝙ q̃uis hoc ueꝵ sit
de creatura Irrationali seu non intellectuali, intellectuales tamen creaturæ, uo-
cibus mentis & oris dominum benedicunt: Nam & angeli, q̃uis in propria na
tura non nisi mentalibus uerbis utãtur, in corporibus tamen assumptis uerba sensibiliter pro-
ferunt. Dæmones quoq; aliquando (q̃uis inuite) deum uerbis extollũt, quẽadmodum in Mar- E
Mar.3. co legitur: Spiritus immundi cũ Iesum uidebant, procidebant ei dicentes: Tu es filius dei. Hoc
aũt cunctis commune est creaturis, ꝙ deũ benedicunt, laudant & superexaltãt dupliciter: Pri-
mo materialiter, qm̃ sunt materia laudis sui creatoris in quantũ sunt bonæ, & diuina in eis relu
Gen.1. cet perfectio, juxta illud: Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona: Et illud Sapiẽtiæ:
Sap.13. A' magnitudine speciei creaturæ, poterit creator horum cognoscibiliter uideri. Quibus con-
sentiens, Paulus fatetur: Inuisibilia dei, per ea quæ facta sunt conspiciuntur: sempiterna quoq;
uirtus eius & diuinitas. Secũdo hoc faciunt per suas operationes naturales, in quaꝵ industria
seu ordinato processu, motu & ordine, diuina sapientia non mediocriter cõmendatur: sic & in
naturalibus eorum proprietatibus, uiribus, plumis, pilis, coloribus & cæteris. Postremo ꝙ ait,
⌊opera domini dño,⌋ dupliciter sumitur. Primo de effectibus seu creaturis dei in natura pro-
ductis: Sic em̃ omnes creaturæ, etiã naturæ reꝵ dicuntur opera dei, quẽadmodum ait scriptu-
Psal.101 ra: Opera manuum tuaꝵ sunt cœli. Et iteꝵ: Manus domini fecit hæc omnia. Secundo de operi
Esa.26. bus uirtutũ, quæ efficit deus in bonis, juxta illud Esaiæ: Omnia opera nostra operatus es in no
bis. In quibus operibus nobis à deo collatis omnipotentia atq; clementia eius ostenditur. Sic
nanq; ait Psalmista: Mirabilis deus in sanctis eius. Et Apostolus: Gratias inquit deo super ine-
Psal.67. narrabili dono eius. Circa hęc oritur quæstio: Benedicere em̃ uidetur esse maioris, dicẽte Apo
2.Cor.9. stolo: Sine ulla contradictione quod minus est à maiore benedicitur. Quomodo creaturæ be
Heb.7. nedicere creatorẽ monentur? Et respondẽdum, ꝙ duplex est benedictio, puta consecrationis F
aut perfectiuæ collationis, de qua ueritatẽ habet instantia: Sic enim deus benedicit creaturis.
Vnde Gregorius ait: Benedictio dei est collatio muneꝵ eius, & multiplicatio eorundẽ. Præla-
ti quoq; tanq̃ medij inter deum & subditos aut subiecta, benedicunt eis hoc modo. Alia est be-
nedictio laudis, seu gratiaꝵ actionis, de qua modo est mentio: quõ Simeon iustus deum legit
Luce.2. benedixisse. Et Dauid testatur: Benedicã dñm in omni tẽpore. ⌊Laudate & superexaltate eum
Psal.33. in secula.⌋ Eisdem modis laudant deũ & superexaltant quibus & benedicunt: asseritq; Alber-
tus: Laudant quia uirtus dei in ipsis monstratur: superexaltãt, quia creator supereminere pro-
prietatibus creaturæ monstratur. Omnibus nẽpe rite considerantibus dant causam, præbent
materiam, excitãt mentẽ ad creatoris pręconia, atq; ad agnoscendũ ꝙ ipse sit uniuersis sine mẽ-
sura sublimior. Causa equidem in suo relucet effectu, & creatura est quasi radius quidã sui cre-
atoris: Nam agẽs producit sibi simile secundũ philosophos. Ideo in omni creato, bonitas, sapi-
entia & omnipotẽtia dei apparent. Quãuis aũt laudare & benedicere accipi soleant pro eodẽ,
qm̃ tamen in cantico isto distincte exprimuntur, potest benedictio ad gratiaꝵ actionẽ referri;
laus ad simplicem cõmendationẽ. Vel unũ istoꝵ ad præconiũ dei sine cõparatione eius ad cre
aturas, aliud ad pręconium eius per cõparationẽ ad eas: Iuxta quẽ modũ laudat eũ sanctus Di-
onysius in libro de diuinis nominibus, ubi de dei tractat nominibus secundũ processum influ-
entiæ de ad creaturas. Generali exhortatione præmissa, uiri hi ad particularia descendunt cre
ata: & quod dixerunt in summa, exequuntur per partes à superioribus inchoantes, in quibus
maior est similitudo primi opificis, juxta q̃d Plato fatetur: Fluens à primo bonitas, forma est in
proximis, imago in distantibus, & uelut obscura reflectio in ultimis. Primo ergo inuitant crea
turã angelicã in reꝵ ordinibus deo propinquiorẽ, prout undecimo cõfessionũ loquit' Augusti
nus

A nus: Duo fecisti o dñe, unũ prope te, scilicet angelũ: aliud prope nihil, puta materiã. Inuitant
aũt angelicos spiritus, non ꝙ ipsi nostra admonitione indigeant, aut à dei benedictione, laude
& superexaltatione unq̃ desistant, sed uerba hæc cõgratulando, quia sic faciũt magis q̃ exhor-
tando. Vt sic faciant, rite sunt exponenda: Sicut & illud: Laudate eum omnes angeli eius: Et: Be Psal.148.
nedicite dño angeli eius potentes uirtute. Et: Lauda Hierusalem dñm, si de cœlesti Hierusalem Psal.102.
2 „ explanetur. ¶ Benedicite angeli domini dño, benedicite cœli domino.⌋ Angelus secundum Psal.147.
magnum Dionysium, quandoq; est nomen cœlestis spiritus de infimo choro, interdum pro
omni cœlesti spiritu sumitur, sicut nunc, propter quod ait Albertus: Omnes cœlestes spiritus
uocat angelos, propter hoc ꝙ ad minus per descensum, & influentiam illuminationum mittun-
tur, quæ illuminationes à superioribus ad medios, & à medijs ad inferiores descendunt: unde
3 „ dicit Apostolus: Nõne omnes administratorũ spiritus sunt? ¶ Benedicite aquæ omnes quæ Heb.1.
„ super cœlos sunt dño.⌋ Hoc loco apertissime dicuntur aquæ consistere super cœlos, & conso-
nat illud Genesis: Dixit quoq; deus: Fiat firmamentum in medio aquarũ, & diuidat aquas ab Gen.1.
aquis. Et fecit deus firmamentum, diuisitq; aquas quæ erant sub firmamento ab his quę erant
super firmamentum: uocauitq; deus firmamentum cœlum. Itemq; in Psalmo: Laudate eum Psal.148
cœli cœlorum, & aquæ quæ super cœlos sunt laudent nomen domini. Quæ licet prima facie
uideantur forsitan naturali rationi, & dictis philosophorũ contraria, tamen (ut scribit Augusti
nus super Genesim) maior est scripturæ illius Geneseos auctoritas, q̃ om̃is humani intellectus
perspicacitas siue capacitas. Vnde & Thomas in prima parte, quæstione 68. de ista loquens ma
teria ait: Certissime ergo sciamus esse aquas super cœlos: sed quæ uel quales aquæ, nõ est adeo
certũ. Origenes eñ per aquas has intelligit spirituales substantias: sed hoc non placet Basilio.
Sunt ergo ibi corporales aquę: sed quales, uarie traditur. Si enim dicamus firmamentũ esse cœ
B lum sydereum, tunc illæ aquæ possunt dici illius naturę cuius est hoc cœlum. Vnde qui dicunt
cælum esse de natura elementorum, dicere possunt aquas illas esse elemẽtares: Qui autem asse
runt cœlum esse specialis naturæ, affirmant has aquas non esse elementares, sed naturę cœle-
stis. Et sic per aquas intelligitur nona sphęra, quę est sine stellis, & dicitur aliquando sydereum
propter diaphaneitatem, sicut cœlũ beatorum uocatur empyreum. i. igneum, propter splen-
dorem. Qui autem ponunt aquas elementares super cœlum, ut Beda, Cassiodorus, & alij mul-
ti, dicere possunt ꝙ non sint graues, sed subtiles, nec fluidę, sed instar glaciei firmę ac durę. Vn-
de à quibusdam cœlum crystallinum dicuntur. Et aliqui ponunt ibi aquas ad temperandũ ca-
lorem cœlestium corporum, quę dicunt esse de naturą ignis: & ut ait Augustinus, huius expe-
rimẽtum quidam sumpserunt, ꝙ Saturnus est maxime frigidus ob uicinitatem ad aquas illas.
Deinde Albertus scribit hoc loco: Aquæ istę quę super cœlos sunt (ut dicit Augustinus) in mi
nutissimis guttis ibi suspensæ sunt: & quidam autumant inde rorem descendere. Vel forte me-
lius dicitur ait Albertus, ꝙ aquæ nomen est primum materiæ, Genesis primo: Spiritus domini
ferebatur super aquas: & ratione perspicuitatis, sunt in cœlo crystallino, ratione humiditatis
& fluiditatis, in cœlo inferiori, puta aereo. De ista difficultate tractat Magister 2. Sententiarũ, &
doctores multa ibi conscribũt. Cõmunius autẽ tenetur ꝙ per aquas has intelligatur cœlũ cry
stallinũ, seu aqueum: scilicet nona sphæra, non propter naturã, sed similitudinẽ aquę in diapha
C neitate: Moraliter uero per aquas quæ super cælos sunt, quidã intelligũt perspicuas seu illumi
natas mentes sanctorũ, in quibus uelut in speculo resplendent diuina. ⌊ benedicite oẽs uirtu-
„ tes dñi dño.⌋ Per uirtutes quidã intelligũt hic orbiũ motores cœlestiũ, qui à philosophis intel
„ ligentiæ, à theologis angeli asseruntur: & ut Thomas in Summa contra gentiles opinat, sunt
de medio ordine medię hierarchiæ, puta de choro uirtutũ: iccirco nũc uirtutes uocant: de qui-
bus fertur: Laudate eum omnes uirtutes eius. Benedicite dño omnes uirtutes eis, ministri eius Psal.148.
qui facitis uoluntatẽ eius. Deniq; secundũ diuinũ Dionysium: Sicut om̃es supernæ mentes an Psal.102.
geli, ita & uirtutes uocantur propter uigorẽ, agilitatẽ, efficatiamq; agendi quicquid eis diuini-
tus cõmendatur siue præcipit. Itaq; locus iste multipliciter potest exponi. Primo de angelicis
mẽtibus, sicut pręctactũ est. Secũdo de uiribus causatiuis cœlestiũ corporũ: quæ sunt potestates
causales p creationẽ insitę cœlestibus cũctis corporib⁹, p q̃s agũt & influũt in elemẽta & mixta
prout Aristoteles ait: Homo gñat hoiem & sol. Sũt eñ cœlestia corpora p ỽtutes hiñoi instru-
mẽtaliter causę motuũ, & alterationũ, gñationũ & corruptionũ in inferiorib⁹ istis: ut etiã beat⁹
Dionysius ait 4. de diuinis noibus, p̃sertim de sole loquẽs ibidẽ. Consonatq; uerbo philosophi
asserentis, ꝙ accessus solis in obliq̃ circulo, puta zodiaco est causa gñationis & renouationis in
inferioribus, seu terræ nascentibus. Recessus uero eius in circulo isto, est causa corruptionis &
arefactionis illorũ, sicut ad oculũ est uidere: unde peripatetici posuerũt quatuor causas uniuer
sales, sũmas primarias, quarũ altissima deus est. Secũda est intelligẽtia. Tertia aĩa nobilis. Cœle
stia eteñ corpora aĩata dixerũt, quorũ aĩas nobiles nũcupabãt. Quarta est naturæ uis, seu uirt⁹
insita cœlestibus corporibus. Hinc ait Albertus: In orbib⁹ cœlorũ uirtutes sunt mouẽtes, & in
staurãtes naturã, scilicet ĩferiorũ p indiuiduorũ procreationẽ, in q̃rũ successiõe cõtinua species
perpetuatur.

perpetuatur, quas hic ad dei laudē inducit. Tertio potest exponi de uirtutibus imperialibus, D
quas ponit Damascenus, ab eis cœlos moueri affirmans. Quarto de omniū naturalium, seu cre-
atarū rerū ac specierū naturalibus uiribus siue potentiis, per quas ad operationes sibi cōnatura-
les ac debitas extant idoneæ: nullū enim naturalium propria caret operatione secundū Dama
scenū, alioquin frustra esset, cum res non queat suū attingere finē, nisi per propriā actionē seu
motū. Has uirtutes putauit Rabi Moyses in scripturis angelos appellari, in quo tamē errauit,
putans angelicas mētes, seu separatas substantias non esse plures q̃ sunt orbes cœlestes, prout
Albertus & Thomas suis locis de ipso enarrāt. ¶ Bñdicite sol & luna domino. hæc sunt duo » 4
Gen.1. luminaria cœli, illustrantia terram, de quibus dicitur Genesis primo: Fecit deus duo magna lu
minaria. In quorum præsertim in solis diligenti consideratione diuina maiestas mirabiliter cō
spicitur ac relucet. Nempe ut 4. de nominibus diuinis capitulo loquitur Dionysius: Sol iste
uisibilis euidens est imago bonitatis diuinæ, quæ est sol æternus & intellectualis, sol sapientiæ
atq; iustitiæ, imò in magnitudine, uelocitate, claritate, causalitate, influentia & efficientia solis,
diuinæ potestatis ac sapientiæ eminentiā satis admirari non possumus. Et dicit sol quasi solus
omnibus lucens: quia non solum luna, sed cætera quoq; astra ac planetæ secundū plures philo
sophos lumen sortiuntur ab eo. Hinc & signifer ille sanctus Franciscus considerando intuen-
doq; fratrem solem non mediocriter delectabatur in creatore superaltissimo. De hac re ecclesi
Eccl.43. astici 43. legit: Species cœli in uisione gloriæ, sol in aspectu uas admirabile, opus excelsi, radios
igneos exufflās. Magnus dñs qui fecit illū, & in sermonibus eius festinauit iter. Luna ostēsio tē
poris, & signū æui. Mensis secundū nomen est eius, crescens mirabiliter in consummationem.
Vas castrorum in excelsis, in firmamento cœli resplendens gloriose. Spiritaliter aūt sol signifi- E
cat intellectū ueri & boni, ac rationis fulgorē super cæteras uires ei subiectas, quæ illuminant
ab ea, ne ruant errantes in lubrico uitiorū. Luna designat inferiorē animæ portionē: ut ab ani-
mæ suprema portione, directione uirtuosa perfusam eiq; subditam. Et quia electi horū habent
Apoc.12. utrūq;, iccirco de ecclesia scribit, mulier amicta sole & luna sub pedibus eius. benedicite stel- »
læ cœli dño. Magnificentiam eñ sui creatoris multipliciter reprǽsentant sua pulchritudine, »
motione, causalitate, pluralitate, situ, influxu & ordine. Paruę equidē uidentur: sed minima ma
ior asseritur tota terra, quoniā remotissime distant à nobis. Propter quod scriptum est: Species
Eccl.43. cœli gloria stellarum, mundū illuminans in excelsis dñs. Stellę aūt designant uirtuosos, sapien
tia præditos, qui uerbo, exēplo, fama, seu moribus aliis lucent, quæ sunt uelut lucerna lucēs &
Phil.2. ardēs. Quēadmodum scribit Apostolus: Omnia facite sine murmurationibus, ut sitis sine que-
rela simplices filii dei in medio nationis prauæ atq; peruersæ, inter quos lucetis sicut lumina-
Dan.12. ria mundi, uerbū uitæ continentes. Hinc scribitur: Qui erudiunt multos ad iustitiā, fulgebunt
quasi stellæ in perpetuas æternitates. ¶ Bñdicite imber & ros dño. Istę sunt duæ impressio » 5
ones in aëre factæ, perutiles ad terræ nascentium fœcundationē, & uitæ humanæ conseruati-
onē: ex quarū diligenti cōsideratione oritur nobis grandis materia gratiarū actionis, ac laudis
Esa.55. diuinæ. Imber quippe seu pluuia terram irrigat & fœcundat. Iuxta illud Esaiæ: Descendit im-
ber de cœlo, & illuc ultra non reuertitur: sed inebriat terrā, & infundit eam, & germinare eam
facit, & dat semen serenti, & fructum cōmedenti. In modo quoq; descensus pluuiæ quo gutta-
tim per cohærentiā riuuliformē, uelut per subtilissimos aquæductus atq; canalia defluit ac de-
scendit, sapientiam & bonitatē prouidentiæ dei satis mirari nequaq̃ ualemus. Hinc scriptū est: F
Iob.12. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur, si emiserit eas, subuertēt terrā, uidelicet si simul cū im-
petu caderent. Ideo rursus habetur: Qui ligat aquas in nubibus, ut non erūpant pariter deor-
Iob.26. Psal.146. sum. Et Psalmista decantat: Qui operit cœlū nubibus, & parat terræ pluuiam. Insuper ros, flo-
res & germina dulci nutrit humore. Imber aūt doctrinā & prædicationē, ros spiritus sancti cō
solationē & unctionē designat. Sicut dñs loquitur: Mandabo nubibus meis, ut non pluant su-
Esa.5. per eam imbrem. Et ibi ad literā sermo est de Synagoga Iudæorū, secundū quod uinea dñi sa-
baoth perhibetur. benedicite omnis spiritus dei domino. Spiritus hic pro uento accipitur, »
qui à diuersis terræ plagis procedit, atq; ad terræ nascentiū pullulationē hominūq; consolati-
onē ac refrigerationē plurimū confert. De quo secundū unā expositionē accipitur illud: Spiri
Gen.1. Ioan.3. tus dñi ferebatur super aquas. Illudq; euangelii: Spiritus ubi uult spirat, & nescis unde ueniat.
Psal.134. Vnde ait Psalmista: Qui producit uentos de thezauris suis. Per uentū uero spiritus sancti aspi
ratio ac refrigeratio denotat. Posset quoq; per omnē spiritū dei quælibet spiritalis & subtilis
essentia insinuari. ¶ Benedicite ignis & æstus dño. Si subtilitatē, actiuitatē & magnitudi- » 6
nē ignis elementaris pensemus, dei excellentiā in eo perpendere quimus. Cætera eñ terra am
bit & continet elementa. Estq; elementū magis formale & actuosum. Imò ut Thomas ait, per
ignē proprietates diuinorū cōuenientissime exprimuntur. Nā & deus ignis cōsumens ab Apo
Heb.12. stolo dicitur. Charitas quoq;, imò & spiritus sanctus ob uarias causas ignis uocatur. Similiter
à sublimi Dionysio proprietates seraphim à similitudine ignis accipiunt & describunt. Quēad
modum super angelicam hierarchiā Hugo & Lynconiensis exponūt. Quo demū aqua subti-
lior

A lior est terrã,&aër aqua,tantũ ignis iste aëre extat subtilior. Vnde in sua sphera nec uisibilis nec
lucidus fertur. Aestus aũt seu cauma est effectus ignis: uel secundũ Albertũ regio aëris,proxi-
ma igni. Ignis quoq; qui apud nos est cõpactus atq; uisibilis, & æstus causatus in aëre prope
nos,dãt nobis materiã laudãdi,benedicẽdiq; deum. Spiritaliter ignis est charitas, æstus,ardor,
est charitatis. De quo ait Christus: Ignem ueni mittere in terrã. Et discipuli duo dicunt: Nõne Luc. 12.
cor nostrum ardens erat in nobis de Iesu,dũ loqueret nobis in uia? Canticorũ quoq; 8. de chari Luc. 24.
tate habet: Lãpades eius lãpades ignis atq; flãmarũ. Hic ignis diuinus,spiritalisq; æstus sunt præ Cant. 8.
clarissima bona,& præstantissima dei dona,quæ dũ nobis collata senserimus æstimantes præ-
» cordialissimas,& itẽ humillimas deo superpiẽtissimo grates referre debemus ac laudes, Benedi
» cite frigus & æstas dño. Frigus pro aëre, uel ipsa tẽporis illius aspera qualitate hic sumit. Tẽ-
porũ aũt distinctio in hyemẽ & æstatẽ,autumnũ & uerẽ,annũ, diẽ & noctẽ à motu cœlestium,
præsertim ipsius solis causat,secundũ q̃d inducit. Dixit deus: Fiant luminaria in firmamẽto cœ Gen. 1.
li,& diuidãt diẽ & noctẽ:& sint in signa,& tẽpora,& dies,& annos. Interea in ordinatissima tẽ
porũ & qualitatũ eorũ distinctione sapiẽtia dei mirabiliter declarat, & humanæ uitæ sapiẽtissi-
me prouidet. Queadmodũ in hymnis tangit Ambrosius dicẽs: Aeterne rerũ conditor, noctẽ,
diẽq; qui regis,& tẽporũ das tẽpora,alleues fastidiũ. Et alibi: Vestiens diẽ decoro lumine,noctẽ
soporis gratia: unde cũ Psal. dixisset: Fecit lunã in tẽpora,sol cognouit occasum suũ, & cætera Psal. 103.
quæ sequunt,admirando subiecit. Quã magnificata sunt opa tua dñe,oĩa in sapientia fecisti.
Mystice frigus est extinctio flãmæ concupiscentiarũ ac uitiorũ. Aestas calor maturitasq; uirtu-
7 » tũ,in quibus electi deũ magnifice laudant,tam recessum à malo q̃ accessum ad bonũ diuinæ pi
» B etati humiliter ascribẽtes. ¶ Benedicite rores & pruina dño. Ros est effectus temperati ca-
loris,& frequentius fit in uere. Pruina effectus est frigoris, & fieri solet in autumno iuxta Phi-
losophũ,quorũ primũ designat prosperitatẽ,aliud aduersitatẽ,in quibus uirtuosi deo æquali-
ter regratiant: imò quãdoq; amplius in aduersis,q̃ nõ prosperis extollunt,neq; aduersis deiici- 2. Cor. 6.
» unt,armati armis iustitiæ à dextris & sinistris, Bñdicite gelu & frigus dño. Gelu causat à fri-
gore,atq; à frigore uenti seu plagæ septẽtrionalis fortissimũ orit gelu,iuxta illud Ecclesiastici: Eccli. 43.
Frigidus uẽtus Aquilo flauit,& gelauit crystallus ab aqua. Et in Psalmo: Ante faciẽ frigoris ei' Psal. 147.
quis sustinebit? Per gelu & frigus mẽtis cõstrictio atq; duritia ex dispẽsatoria substractiõe,seu
suspensione cõsolationis,ac sensibilis deuotionis intelligi põt,in q̃ euẽtu benedicẽdus est deus,
& patiẽtia cõseruãda,orãdũq; lõganimiter pro refusione doni subtracti,& interim in exterio-
8 » ribus ac indignis renuat cõsolari aĩa nr̃a. ¶ Bñdicite glacies & niues dño, quę causant ex fri Psal. 76.
gore. Et quidã per glaciẽ intelligi grandinẽ uolũt. Niues aũt sunt aquæ q̃ raræ seu tenues con
gelatæ descẽdunt,in q̃bus sapiẽtia dei relucet,dicente Psalmista. Qui dat niuẽ sicut lanã. Et itẽ: Psal. 147.
Ignis,grãdo,nix,glacies,spũs procellarũ,q̃ faciũt uerbũ eius. Per hæc duo designãt dei flagella, Psal. 148.
q̃bus pcutimur,in q̃bus deũ laudare debemus,dicẽtes singuli illud Iob: Peccaui,& uere deliq, Iob. 33.
» & ut erã dignus nõ recepi, Bñdicite noctes & dies dño. Nox ab opacitate terræ causat,& tri
bulationẽ designat,dies prosperitatẽ. Quãdoq; aũt nox ueteris testamẽti obscuritatẽ, uel uitio
rũ caliginẽ. Dies euãgelicæ gratiã ueritatis uel mẽtis claritatẽ signat. Vt cũ ait Apl'us. Nox præ Rom. 13.
9 » cessit,dies aũt appropinquauit. ¶ Bñdicite lux & tenebræ dño. secũdũ Albertũ lux spargit
C uigiliã,tenebra refouet & cõtinet spiritũ ne dissoluat. In lucis aũt à cõsideratiõe puritate, amœ
nitate,subitanea diffusione,multiplici fœcũditate ac utilitate,ortu atq; occasu,diuina maiestas
sublimiter innotescit, Queadmodũ dicit: Dulce lumẽ,& delectabile oculis uidere solẽ. Per lucẽ Eccles. 11.
etiã sensibilẽ increata lux dei multiformiter designat. Et mystice lux est illustratio mẽtis,cõso-
latio, & exhilaratio bona. Tenebra uero defectuositas seu ignorãtia cordis, aut obscuratio ei'
Vnde ad innuendũ mirabiles proprietates istorũ,dñs ait: Indica mihi si nosti in qua uia habitat
lux,& tenebrarũ q̃s loc' sit ut ducas unũ q̃dq; ad terminos suos,& intelligas semitas eius? Si aũt Iob. 38.
obiicit,cũ tenebra sit sola lucis priuatio,quõ ipsa ad bñdicendũ dñm inuitat? Et respõdendũ ꝙ
opposita iuxta se posita clari' elucescũt. Ideo in cęcitate,surditate,tenebris,cęterisq; priuatiuis
positiua eis opposita euidẽtius agũt ad dei pconiũ. Rursus in distinctiõe tenebrarũ à luce bñdi
cit sapiẽtia dei,oĩm ordinatrix. Sed & noĩe tenebrarũ aliq̃d positiuũ insinuat, scilicet tẽp' illud,
aut effectus,q tũc magis accidere solet, seu utilitas q̃ ex recessu lucis diurnæ euenit hoĩ ut sopo
re reficiat & cõqescat. Iterũ quæri põt quõ homo sensatus ad hęc inanimata dirigat uerbũ,allo
quẽs ea q̃ sensu carẽt ratione ac uita? Et respõdendũ ꝙ nõ ideo ut ipsa audiãt atq; intelligãt,sed
ut ipse q ea affat,seipsum & alios ad dei præconia inflãmet. Sic quippe in psalmis frequentissi-
» me agit, Bñdicite fulgura & nubes dño. Fulgura sunt incẽsiones seu ignes q̃ micãt in nubib'.
Spiritaliterq; significant miraculorũ coruscationẽ,uel terribiliũ cõminationẽ. De q̃bus dñs lo-
quit: Nunq̃d emittes fulgura & ibunt,& reuertẽtia dicẽt tibi,assumus? Et In Psalmo: Illuxerũt Iob. 38.
coruscatiões tuæ orbi terræ,cõmota est & cõtremuit terra. Nubes uero sunt aq̃ uaporabiliter Psal. 76.
eleuatę, q̃ iã cõdẽsari incipiũt, & designãt gratiarũ fluẽta,ac pdicatores, imò & angelos secũdũ
Dionysiũ. De nubibus aũt in libro Iob multa dicũtur ad cõprobandũ ꝙ in cõsideratione earũ, Iob. 37.
& ope

& operationũ quas habent pietas ac prouidentia dei, egregie declaratur. Itaq; Iob 36. de deo D
inducitur. Si uoluerit extendere nubes quasi tentoriũ suum, & fulgurare lumine suo desuper.
Cardines quoq; maris operiet, per hæc enĩ iudicat populos: & dat escas multis mortalibus. Et
Iob 37. sequenti ibi capitulo, Frumẽtum desiderat nubes, & nubes spargunt lumen suum, quę lustrãt
cuncta per circuitum, quocunq; eas uoluntas gubernãtis duxerit. Ad omne q̃d præceperit il
lis super faciem orbis terrarum, siue in una tribu, siue in terra sua, siue in quocunq; loco miseri-
Eodem. cordiæ suæ iusserit eas inueniri. Denuo: Nunquid nosti magnas semitas nubium, & perfectas
scientias? Interea scire oportet ꝙ nisi in consideratione naturalium & meteorologicarum
impressionum considerabilis est perfectio, prouidentia & maiestas dei uiuentis, nequaq̃ scri-
ptura hoc loco & in psalmis, ac libris propheticis tam frequenter horũ faceret mentionẽ. Itaq;
dum pręmemorata & subscripta creata ad dei præconia inuitamus nosipsos, ad eius laudes effi
caciter inflammemus, atq; rerũ istarũ naturas & proprietates, cursum, actũ, ordinemq; pensan-
tes ex omnibus his ad dei supergloriosissimi cõtemplationem, laudem admirationẽ, & amorẽ
Hier. 10 feruentem iugiter conscendamus. Hinc enim scriptũ est: Dñs deus uerus est, ipse deus uiuẽs &
Psal. 134. rex sempiternus, ad uocẽ suam dat multitudinẽ aquarũ in cœlo, & eleuat nebulas ab extremita
tibus terræ, fulgura in pluuiam fecit, & educit uentum de thezauris suis. De quo scriptum est
Amos 5. Faciens arcturũ & Orionẽ, cõuertens tenebras in mane & diem nocte mutans, qui uo-
cat aquas & effundit eas super faciem terræ, dominus nomen eius. Iob quoq; 37. Subito aer co
Iob. 36. getur in nubes, & uentus transiens fugabit eas. Et præcedenti illic capitulo. Qui aufert stillas
pluuiæ, & effundit imbręs ad instar gurgitum qui de nubibus fluunt, quæ protexerũt cuncta E
desuper. ¶ Benedicat terra dñm, laudet & superexaltet eum in secula. ⌋ Terra est infimũ mi- » 10
nimumq; elementorum, cuius tamen pars maxima operta est aquis, cuius quantitatẽ, dispositi-
onem, fœcunditatẽ, ac cæteras proprietates, rite pensantibus, & quomodo ipsa est uelut cẽtrũ
uniuersi, & suo loco permanet fixa, immobilis, q̃uis sit maximæ grauitatis, occurrit grandis ra-
tio laudis diuinæ. Iccirco ad insinuandum, quõ maiestas ac sapientia diuina in elemento terræ
Iob. 38. possit perpendi, ipse creator omnipotens ait: Vbi eras quando ponebã fundamenta terræ? In-
dica mihi si habes intelligentiã. Quis posuit mensuras eius? si nosti? Vel quis tetendit super eã
lineam, super quo bases illius solidatæ sunt? aut quis demisit lapidem angularem eius? Deniq;
ut Plato loquitur in Thimæo: Partẽ terræ uoluit deus esse aquis discoopertam, ut esset homi-
nibus ac brutis in habitaculũ & altricẽ. Terra itaq; fructũ suum producendo, & cætera ad quę
diuinitus condita est peragendo, dñm non mediocriter iuxta sensus præhabitos laudat, quæ
ob suam stabilitatẽ ac fœcũditatem, hominẽ uirtuosum stabilẽq; designat, quẽ spiritus sanctus
cœlesti semine scilicet uerbo dei fœcundat. Vnde ait Saluator: Semen est uerbũ dei, quod autẽ
Luc. 8. in terram bonã cecidit, hi sunt qui in corde bono & optimo, audiẽtes uerbũ, retinent, & fructũ
afferunt in patientia. Hinc secũdum Gregorium ager est mundus. i. habitatores terræ, quibus
1. Cor. 3. & Paulus dixit: Dei agricultura estis. ¶ Benedicite montes & colles domino. ⌋ secundũ Al- » 11
bertũ mõtes & colles uapore subterraneo eleuãt. Vel ab aquis nimiũ cõgesta mole causant, & F
notãt maiores ac minores in ecclesia, præsertim pręlatos, aut in donis grãæ fulgẽtes, iuxta illud
Iohel 3. Iohelis. Stillabunt mõtes dulcedinem & omnes colles culti erunt. ⌊ benidicite uniuersa germi »
uentia in terra domino. ⌋ Si eorũ quæ intra terrã & in superficie eius, atq; ex ea gignuntur uarie »
tatẽ, ualorẽ, pulchritudinẽ, suauitatẽ, amœnitatẽ, ac cæteras innumerabiles proprietates sapi-
enter attendimus, præ admiratione excellentiæ creatoris altissimi deficiemus, nec sapientiam,
dulcedinẽ, & decorẽ eius in his satis mirari poterimus. Hęc quippe sunt metalla, flores, fructus,
species, arbores, gẽmæ, quorũ uires & proprietates tot & tales, ac tantæ sunt, ut mortalibus ple
ne non innotescant, & quicquid speciositatis, amœnitatis, uirtutis & amabilitatis in eis est, spar
sim atq; finite hoc in superpręstantissimo deo est indiuisim simplicissime; omnino perfecte, ac
infinite: ex quorũ etiam formatione, renouatione, dispositione, prouidẽtia creatoris probatur, »
& à quibusdam magnis philosophis est pensata. Queadmodũ decimo de Ciuitate dei Augu-
stinus ostendit, dicẽdo: Plotinus Platonicus de prouidentia disputãs eam à summo deo, cuius
est inintelligibilis atq; ineffabilis pulchritudo usq; ad hæc terrena & ima pertingere, flosculo
rum ac foliorũ pulchritudine cõprobat, quæ omnia quasi abiecta & uelocissime pereuntia de-
centissimos formarũ suarũ numeros habere non posse confirmat, nisi inde formẽtur ubi forma
intelligibilis & incõmutabilis simul exẽplariter habens omnia, perseuerat. Hoc & Christus in
Mat. 6. Euangelio pandens, Considerate inquit lilia agri quomodo crescunt, dico autẽ uobis ꝙ nec Sa
lomon in omi gloria sua coopertus est sicut unũ ex illis. De hac quoq; materia Hugo & Richar
dus eius discipulus pulchre loquuntur, uno eorũ dicente quod & alius in sentẽtia ponit: Quid
de gẽmis & pretiosis lapidibus narrem, quorũ nõ solum efficacia utilis, sed aspectus quoq; mi-
rabilis? Ecce tellus redimita floribus, q̃ iocundum præbet spectaculum. Videmus rubentes ro
sas, candida lilia, purpureas uiolas, in quibus non solũ pulchritudo, sed origo quoq; mirabilis,
quõ scilicet dei sapientia de terræ puluere species tales producit. ¶ Benedicite fontes dño. ⌋ » 12
Fons

A Fons à fundendo nomen fortit, quia aquarum fundit fluenta, & sua diffusione, perspicuitate, exuberãtia, claritate, euidẽs quædã imago seu repræsentaculũ est bonitatis diuinæ, ob eius cõmunicabilitatẽ, claritatẽ, munificentiã, exuberãtiã q; immẽsã, propter q deus æternus frequẽter fons noiat. In origine quoq; fontiũ, qualiter scilicet ex terræ uisceribus prodeunt, & multiplicatiõe ac utilitate eorum sapientia dei eximie cõmẽdat, q taliter hoim necessitate prouidit, utilitate cõsuluit. De mirabilibus demũ quorũdã fontiũ proprietatibus ac uirib' Augustinus, & alij tã theologi q̃ philosophi uaria conscripserũt, in qbus oĩbus diuina claret maiestas. Fons aũt doctores, prædicatores, ac sacerdotale designat officiũ: quorum est riuos sapiẽtiæ, aquã salutaris scientiæ, charismata gratiæ, influentiã sacramẽtorum alijs cõmunicare, propinare, profundere, de qbus in Psalmo habet: In ecclesiis benedicite deo, dño de fontibus Israel. Et in Esaia: Haurietis aquas in Psal.67.
» gaudio, de fontibus saluatoris. ⌊benedicite maria & flumina dño.⌋ Vnũ est mare totale dictũ Esa.12.
Oceanus, scilicet aquæ elemẽtũ cingens & ambiens terrã, q̃d Secũdus philosophus appellauit cingulũ terræ, scribens Adriano Imperatori. Sunt aũt plura particularia maria, uel ut brachia magni maris: sed & minora quædã sunt maria, de qualibus & in Euãgelio legit. De qbus potissime uerum reor q̃d hic ait Albertus: Maria inquiens causant à confluxu fluminũ. Sicq; iuxta proprietatẽ idiomatis Hebræorum, q̃libet magna cõgregatio aquæ uocat mare secũdũ illud Genesis: Gen.1.
Congregationes aquarum appellauit deus maria. Flumina aũt ex fontibus scaturire ferunt, quis uicissim aliunde causent. Hinc dicit Albertus: Flumina à confluxu fontiũ generant. Deniq; Genesis 1. habetur q fons ascẽdebat e' terra, irrigãs uniuersam superficiẽ terræ. Et denuo: Fluuius
B egrediebatur de loco uoluptatis ad irrigandũ paradisum, qui inde diuidit in quatuor capita, scilicet in quatuor principalia flumina ex paradiso manãtia, de qbus Genesis 2. fit mẽtio. Itaq; ex fonte illo paradisi, fluuius paradisi profluxit: & fluuius ille quadripartit: Veruntamẽ secundũ Damascenũ fons præfato ex mari Oceano habet originẽ. Sicq; uerificat illud Ecclesiastes: Omnia flumina intrant in mare, & mare nõ redundat. Ad locũ unde exeunt flumina reuertũt, Eccles.1.
ut iterum fluant. Per mare aũt interdũ exprimitur seculi huius. i. seculariũ hoim inquietudo, amaritudo, atq; tumultus. Impij eñ quasi mare feruens q̃d quiescere nõ põt, ut dicitur in Esaia: Interdũ aũt per mare corda pœnitentiũ, se in amaritudine, & fluctibus interne cõpũctiõs afficiẽtia denotantur. Flumina uero nunc gratiarum copiosa charismata, nunc tribulationũ abundãtiã Esa.57.
significant. Quantũ ad primũ ait Christus. Qui credit in me, flumina de uẽtre eius fluent aquæ uiuæ. Quo ad secundũ ait Psalmista: Eleuauerũt flumina fluctus suos à uocibus aquarum multarum. Ioan.7. Psal.92.
13 » ¶ Benedicite cete & omnia quæ mouentur in aquis dño. ⌋ Hæc sunt elementi aquæ præcipua ornamẽta. Porrò si ea quæ de cete à philosophis & à theologis scripta sunt attendant: magna ualde offertur materia laudandi, admirãdi, honorãdiq; deũ. Nẽpe de hoc gñe piscis secundũ unam expositionẽ, sumũtur saltẽ pro parte, quæ Iob 40. de Leuiathan scripta sunt. Hinc inter pisces specialiter nominatur & prænominatur, quia est maximus piscis, inter creaturas dei opus eius non parum mirabile, queadmodũ eñ inter homines magnitudine eminentẽ ipsi gigantes, inter uolucres griphi, inter bestias terræ quadrupedes elephantes, sic inter pisces sunt cete. De quibus Genesis 1. Creauit deus cete grandia, & omnẽ animã uiuentẽ atq; motabilẽ, q̃ produxerant aquæ in species suas. Interim quanta sit uarietas, decor, utilitas, robur, uis, atq; propri-
C etas piscium maris, quis mortaliũ poterit rimari aut explicare? Sed quia ad Petrũ & Andream Mat.4.
loquutus est Christus: Faciam uos fieri piscatores hoim, constat noie pisciũ intelligi homines: ita q cete designant maiores atq; potentes baptismatis unda renatos. Cætera quæ mouent in aquis minores ac simplices in aqua baptismi motũ, uirtutũ, uitãq; gratiæ sortiẽtes. De huiuscemodi aqua & piscibus Ezechielis 47. multa legũtur, quo inter cætera fertur. Omnis anima uiuens, quæ serpit quocũq; uiuent torrens, uiuet, & erũt pisces multi satis postq̃ uenerint illuc aquæ istæ, & sanabuntur: & uenient omnia ad quæ uenerit torrẽs, & stabunt piscatores super
» illas. ⌊benedicite omnes uolucres cœli. ⌋ scilicet aërei, ⌊dño. ⌋ ubi uolucres uolãt. Et quis in diuersitate, pulchro colore, cantu suaui, multiplici actu, celeri motu, penneo tegumẽto, multiformi ornatu, cæterisq; auiũ proprietatibus, superbenedicti & supergloriosissimi dei sapientiam, perfectionẽ, ac maiestatem digne miret? Quãuis aũt per uolucres quandoq; superbi, in altũ uanitatis se erigentes, quãdoq; diaboli in aëre uolitantes significent, Vt cũ ait saluator. Volucres cœli comederunt illa. i. semina, uerba dei abstulerunt. Nunc tamẽ per uolucres intelligẽdi sunt cõtẽplatiui pẽnis orationũ, meditationũ, uirtutũ, atq; donorum in sublimia eleuati. Quibus cõpetit dicere illud Psalmistæ: Quis dabit mihi pẽnas sicut colũbæ, & uolabo & requiescã? De quibus loquit Esaias: Qui sunt isti qui ut nubes uolãt, & quasi colũbæ ad fenestras suas? Et itẽ. Qui sperant in dño, mutabũt fortitudinẽ, assumẽt pẽnas, ut aquilæ uolabunt, & non deficient. ¶ Be- Luc.8. Psal.54. Esa.60. Esa.40.
14 » nedicite omnes bestiæ & pecora dño. ⌋ In his quoq; summi artificis excellẽtia ineffabiliter cõ-
» mẽdatur. Vnde ad declarandã sapiẽtiã suã in istis suis effectibus opifex deus multa ad sanctũ Iob loquit 39. libri eius capitulo. Aristoteles quoq; & Albertus magnus in libris suis de animalibus mira & pulchre scripserũt. Sed Augustinus in libris de Ciuitate dei, aliqua de his tãgit:

enĩ de Ciuitate testatur, Deus nec exigui & contẽptibilis animãtis uiscera, nec auis pẽnulã, nec D
herbę flosculũ, nec arboris foliũ, sine suaꝝ cõueniẽtia partiũ, & quadã ueluti pace reliq̃t. Et Hu
go: In terra inq̃t cõmoranť animalia tã diuersimode figurata, q̃ꝝ nõnulla miramur ex corpoꝝ
magnitudine, q̃dã ex paruitate, q̃dã ex raritate, q̃dã ex speciositate, q̃dã (ut sic loquar) ex quadã
cõuenienti ineptitudine & delectabili deformitate, quæ uocanť ridicula. Insuper secundũ Au
gustinum, aĩalia quæ minimũ habẽt q̃titatis, plus habẽt admirationis. Plus enĩ formicularꝝ &
apicularꝝ opera stupemus q̃ immẽsa corpora beluarꝝ. Hugo q̃q; his consonans ait: Animalia q̃
ob paruitatẽ miramur tã artificiose ac sapiẽter sunt instituta, ut uix discernere ualeam⁹ qd ma-
gis debeamus mirari dẽtes apri uel tineę alas, gryphis uel cyniphis, caput equi uel locustę, cru
ra elephãtis uel culicis, aquilã uel formicã, leonẽ uel pulicẽ, tigridẽ uel testudinẽ. His nẽpe tam
exiguis corporibus sic omnifariã lineamẽta suæ naturæ cõgrua plene distribuit deus, ut nihil
deesse uideať tã minimis eoꝝ quæ natura formauit in magnis. Itaq; quicqd in creaturis & pul
chritudine, proprietate, actibusq; eoꝝ uisui aut considerationi nostræ occurrerit, protinus ad-
superadorandi, ac supdeliciosissimi atq; in infinitũ sapiẽtissimi creatoris contẽplationẽ, reuerẽ
tiã, laudẽ & gloriã, amorẽ & superextollẽtiã referamus, cuncta creata pensantes, ut sunt creatu
ræ, sapientiæ quidã effectus, non ut sunt res quædã in suis speciebus atq; ordinibus cõsistẽtes,
sicut dũ ædificia pulchra conspicimus, statim ex consideratione eoꝝ artificis collaudamus in-
dustriã. Hinc etiã naturalis philosophia, si quis ea utatur legitime, ad diuinorum contemplatio
nẽ confert non modice, ad quã et naturaliter ingeniosi præsertim ad metaphysicaliũ speculati
onẽ bene dispositi, utpote in ui cogitatiua apti ac prõpti, cæteris paribus aptiores censenť, q̃uis E
in alijs defectũ naturæ ac naturalis scientiæ gratia dei facilime queat supplere, imò & illis subli
miores efficere. Per bestias aũt & pecora hoĩes sensualitatẽ sequentes signanť q ad benedicen-
dũ dñm inuitanť, eo ꝙ tã diu eis pepcerit, & adhuc ad emẽdationẽ eos præstolať ac prouocat.
Psal. 95. Cũ uero cõuersi fuerint, dñm grata mẽte solẽt laudare, dicentes. Nisi quia dñs adiuuit me, pau
lominus habitasset in inferno aĩa mea. Veꝝ bestiæ propriæ appellenť animalia syluestria atq;
indomita. Pecora aũt bruta, domita siue domestica. Per bestias hoĩes carnales, crudeles, intra-
ctabiles. Per pecora hoĩes carnales, mansueti, tractabiles, congrue intelliguntur. Benedicite filij
hoĩm dño. ¶ Benidicat Israël dño, laudet & supexaltet eũ in secula. ¶ Benedicite sacerdo- 15
tes dñi dño. Rationales & intellectuales creaturæ dupliciter dñm benedicunt, uidelicet gene 16
raliter ac specialiter. Generaliter dando materiam laudis diuinæ, considerantibus eas, & exer-
cendo operationes sibi naturaliter conuenientes, eo utiq; modo quo (ut dictũ est) cæteræ crea
turæ irrationabiles & inanimatæ dñm benedicere asserũtur. Specialiter q̃q; dñm benedicunt
intellectiue ac dilectiue formaliter atq; uitaliter, corde & ore dei laudibus insistendo per sapi
entiam & amorẽ. Primo igiť modo benedicunt deum, siue considerẽtur quo ad dona naturæ,
siue quoad dona gratiæ, siue quoad dona gloriæ. Nam & q̃tũ ad naturalia, homo est mirabilis
creatura dei sui imagine decorata, ex spirituali rationali essentia, & carne mortali mirabiliter cõ
paginata, mẽbris corporis & uiribus animæ artificiose dotata. Et breuiter si hominẽ considere
mus quoad corpus & animam, & circũstantia ac concernentia, eum inuenimus tanto copiosio
rem, excellentioremq; materiam benedicendi creatorem, quo cæteris creaturis præfatis ho- F
mo est altioris naturæ, eminẽtiorisq; formaturæ quoad corpus & animã. Vnde de pulchra hu
mani corporis dispositione loquitur Augustinus: In ipso hominis corpore quãta dei bonitas,
quanta tanti creatoris apparet prudentia. Nonne ita sunt in eo loca sensuum, & cætera mẽbra
disposita, speciesq; ipsa ac figura, & statura totius corporis ita modificata, ut ad ministeriũ aĩæ
rationalis se indicet factũ? Nã enĩ ut animalia irrationabilia prona in terrã esse uidem⁹, ita & cre
atus est homo: sed erecta in cœlũ corporis forma ammonet eum quæ sursum sunt sapere atq;
aspicere. Porrò mira nobilitas linguæ ac maioribus attributa ad loquẽdum & scribendũ, & ad
opera artium plurimarꝝ ac officioꝝ complenda conueniens, nonne satis ostendit quali quãq;
præclare animæ tale corpus ad seruiendum consistat unitum? De dispositione quoq; interio-
rum corporis, scilicet perplexitate uenarum atq; neruoꝝ, & secretis uitaliũ uisceꝝ loquitur
Augustinus ibidem, ostendens ꝙ si talium harmonia, cõnexio ac dispotio notæ essent, ita dele-
ctaret pulchritudo rationẽ in eis, ut omniũ formæ quæ oculis placet, ipsius mẽtis præferreť iu-
dicio. Insuper quis in institutione sensuũ & modo immutatiõis eoꝝ à suis obiectis & in mutuæ
sensuũ ac sensibiliũ proportione ac cohabitudine, in dispositione quoq; sensuũ interioꝝ, & no
bilitate uiriũ animæ superioꝝ intellectiuaꝝ omnipotentiã sapiẽtiæ, ac sapiẽtiam oĩpotẽtiæ dei
actoris primi totius natur, satis mireturę, digne collaudet? Si uero supernaturalia dona hoĩbus
præstita intueamur, uidelicet dona grẽ gratũ facientis, & etiã dona gratiæ gratis datæ, abun-
dãtiorẽ sublimioremq; materiã bñdicẽdi dñm inuenimus, & maxime si bona glorię eis promissa,
& multis iã data pẽsemus. Postremo q̃ alicui plura & potiora diuinitus collata sunt bñficia, eo
dñm plus bñdicere obligať, & amplioꝛẽ præbet materiã bñdicendi illũ. Iccirco postq̃ in gene-
rali dixerunt, benedicite filij hominum domino, de Israëlitica plebe specialiter subiũxerunt:
Benedicat

A Benedicat Israël dñm, scilicet propter specialia, multa, & magna bñficia sibi cõcessa, de qua fert
in Psalmo: Qui annunciat uerbũ suũ Iacob, iustitias & iudicia sua Israël. Non fecit taliter omñi Psal.147.
nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Itemq; : Quanta audiuimus & cognouimus ea,
& patres nostri narrauerunt nobis. Numerorum quoq; 24. Quis similis tibi popule, qui salua- Psal.77.
ris in dño? Et Baruch 4. Beati sumus nos, quia quæ deo placita sunt, manifesta sunt nobis. Verũ Num.24. Baruch 4.
qm̃ plebs illa per suam incredulitatem indigna effecta est nomine Israëlis, de qua ait Aposto-
lus: Videte Israël secundũ carnẽ. Nunc per Israël intelligendus est populus fide & opere Chri 1.Cor.10.
stianus, de quo idem Apostolus ait: Pax super Israël dei. Hic enim populus fide deũ prospi-
ciens, etiam in prophetis frequẽter ad literã nominibus Hierusalẽ & Sion, ac Israël designatur, Gal.6.
præsertim quia primitiua ecclesia ex populo illo fuit. Sed & multo maiora data sunt beneficia
ac munera gratię populo Christiano, q̃ plebi Iudęæ, quis de illa dicat Apostolus. Israëlitę quo- Rom 9.
rum est adoptio filiorum dei, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & pro-
missa, quorum patres ex quibus Christus secundũ carnẽ, qui est super omnia deus benedictus
in secula. Expressio demum in generali nomine Israël, in speciali sacerdotes nominantur, qui-
bus maiora dona erant concessa, & ratione officij sui, specialiter ad spiritalia exercitia, laudesq;
dei fuerant obligati: de quibus dñs dixit: Inebriabo animas sacerdotum pinguedine. Quibus Hier.31.
ait Ezechias: Filij mei nolite negligere, uos elegit dñs, ut stetis coram eo, & ministretis ei, cola- 2.Paral.29.
tis eum, & cremetis ei incensum. Leuitici quoq; 10. dñs præcepit eis dicens: Doceatis filios Isra Leui.10.
ël omnia legitima mea: Et alibi. Sacerdotes sancti erunt deo suo. Si aũt tam spiritaliter continẽ- Exod.29.
16 B ter & sobrie uiuere tenebantur sacerdotes illi legales: quorum sacerdotium typicum erat, pu-
ta figura sacerdotij Christi atq; ecclesiæ, q̃ spiritaliter caste ac temperate uiuere obligantur sa
cerdotes ecclesiæ: Nonne tanto perfectius quo spiritalius atq; diuinius eorum est sacerdotiũ?
& quo pręstantiorem deo hostiam offerunt, ac præstantiora sacramenta contractãt? Itaq; deo
iugiter benedicant, laudibus uacent diuinis, & spiritalibus se prorsus mancipent actibus, uitia
» gulæ & luxuriæ primo ac uehemẽtissime abhorrentes ac repellentes. Benedicite serui domi
» ni domino. quod uel de ministris sacerdotũ in cultu diuino, puta Leuitis, quibus modo in ec-
clesia succedunt diaconi, uel de quibuscunq; dei famulis dicitur. Omnes aũt fideles sunt serui
dei tãq̃ creati ac redẽpti ab ipso, quibus summa ingenuitas & libertas est deo seruire. Hoc nãq;
est uitijs & proprio animo dominari, carnem, ac dæmonẽ simul cũ hoc seculo nequã superare
17 » quod excellentissimũ uictoriæ genus est. ¶ Benedicite spiritus & animæ iustoꝝ dño. Inte-
rim sicut refert Hieronymus, quia superius dictum est: In anima contrita & spiritu humilitatis
suscipiamur. Et nunc dicitur: Benedicite spiritus & animę iustorum. Quidã dixerunt in homi
ne præter spiritũ sanctũ duo distincta esse, spiritum & animã, quibus secundũ Hieronymum la
borandum est quomodo absq; carne & gratia spiritus sancti duę substantiæ & duo interiores
homines in uno homine esse dicãtur, hoc quippe ex eorum sequitur dicto. Itaq; spiritus & ani
ma hoc loco eandem animæ rationalis essentiam exprimũt, quæ anima dicitur inquantũ infor
mat & animat corpus, spiritus ob suam simplicitatem & inquantum contẽplatur cœlestia, ut
habetur ex libro de Spiritu & anima. Laus aũt iustorum deo gratissima esse dinoscitur, sicut &
» laus humiliũ ac sanctoꝝ, de quibus mox additur, Benedicite sancti & humiles corde dño.
C non propriæ potestati aut labori siue industriæ, uirtutes & merita uestra attribuendo, sed pie-
tati & gratiæ spiritus sancti qui operatur in uobis uelle ac perficere. Cor aũt contritũ & humi- Phil.2.
liatum deus nõ spernit. Et cũ ipse sit essentialiter pure infiniteq; sanctus, sanctitas sibi maxime Psal.50.
placet, humilibus quoq; dat gratiam. Itaq; dum canticum istud deuotum ac feruidum pronun Iaco.4.
ciamus, ex ardẽti id agamus affectu, & deum ab omni suo effectu honorare cordialissime affe-
ctemus, & ipsi quoq; eũ deuotissime benedicamus laudantes eum in seipso & in suis operibus.
Iuxta illud Ecclesiastici 39. Benedicite dñm in operibus suis. Et denuo: In omñi corde & ore nũc Eccli.39.
collaudate & benedicite nomen domini. Omnia etenim deus maiestatis propter seipsum crea Eccli.17.
uit, ut sua perfectione in omnibus relucente, ipse in omnibus & ex omñibus laudetur ac uenere
tur. Iuxta quod scriptum est: Fecit deus opera sua ut timeatur. Ideo glossa dicit: Cũ cernimus
aliquid pulchrum uel honestum, inde deum laudare, & ei gratias referre debemus. Circa præ-
cedentẽ quoq; uersiculum ponit, q spiritus est quo discernimus, & anima qua uiuificamur, ut
uitam & intentionem ad dei præconia referamus. Postremo benedicere & laudare deũ excel
sum angelicus actus est & cœlestis, magisq; diuinum ac meritoriũ opus cæteris paribus q̃ deũ
orare. Ob hoc ait Propheta: Cãtabo dño in uita mea, psallam deo meo quã diu sum. Et: Benedi- Psal.103.
cã dñm in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo. Tandem uiri isti seipsos ad dei prouocant Psal.33.
18 » laudẽ. ¶ Benedicite Anania Azaria, Misaël dño. Ex præsenti scilicet liberationis beneficio
ab igne atq; miraculo, scientes eũ omni creaturæ supereminere, nec ei cessantes de cætero gra
tias agere. Sequentem uersum ecclesia addidit in laudẽ superbeatissimæ trinitatis loco Gloria
patri, quod Damasus papa ex ordinatione & persuasione beati Hieronymi in fine singulorum
19 » psalmoꝝ decãtari instituit, itaq; ¶ Benedicamus. i. corde, ore, corpore & opere deuotionẽ,

D laudem,honorẽ,reuerẽtiam,atq; dignum latriæ cultũ & odorationẽ in spiritu & ueritate exhibeamus,bene loquamur,bene sentiamus,omne bonũ ascribamus,ab uniuersis creaturis laudari & amari optemus,⌊patrẽ,⌋creatorẽ,⌊& filium⌋.i.redemptorem,⌊cũ sancto spiritu,⌋consolatore nostro,quia filij incarnationẽ operatus est,& ab eodem patre & filio missus,& per se uenit super apostolos & ecclesiam sanctificauit,& de omni bono nobis prouidit. Et quia hæ tres personæ sunt unus & indiuisus,superamabilissimus deus,⌊laudemus,⌋eum in his tribus personis unica laude,⌊& superexaltemus eũ in secula,⌋pluraliter loquitur: Verus enĩ dei amator, & gratus donorũ eius susceptor, non solũ à se sed ab oĩbus appetit deũ benedici & laudari.

Gen.1. ¶ Benedictus es dñe in firmamento cœli⌋.i.in firmamẽto q̃d dicit cœlũ, de quo in Genesi: Fiat firmamẽtum in medio aquarũ. Et itẽ: Vocauit deus firmamentũ cœlũ. Quod dicit firmamẽtũ, quia firmat omnia in se contenta, quorũ est locus cõmunis. Locus aũt est conseruatiuus locati secundũ Philosophũ,qui etiã dicit ꝙ motus cœli est uita quędã,uirtus & cõseruatio inferiorũ. Vnde in firmamẽto est deus tanq̃ principalis motor, rector,atq; influxor in inferiora, qui licet non sit proximus motor cœlestiũ orbium in genere causę efficientis,seu efficiẽter mouẽtis: est tamen motor primus & summus in genere causæ finalis, qm̃ mouet sicut desideratũ seu bonũ optatũ mouit desideriũ & optantẽ secundũ meliores philosophos tam Peripateticos q̃ Platonicos.⌊& laudabilis,⌋Ob tuam bonitatẽ,uirtutẽ,& sanctitatẽ. Laus enĩ debetur uirtuti sicut & honor. Sed laus consistit in uerbis,honor in actibus. Est nanq; exhibitio reuerentiæ in signum testimoniũq; uirtutis,& sicut uirtus & sanctitas dei in infinitũ cũctis præeminet,sic ipse superbeatissimus deus infinite laudabilior est q̃ eum aliqua possit creatura laudare,iuxta illud: Glorificantes dñm q̃tũcunq; poteritis,superualebit adhuc. Benedicentes dñm exaltate illũ quantum potestis:maior est enim omni laude,& quis magnificabit eum sicuti est à principio? Itaq; & si incessabiliter laudibus dei intenti fuerimus,etiam mente deuota non inaniter gloriemur nec præsumamus,quasi quid magni egerimus, sed pensantes omne nostrum præconium atq; obsequiũ,infinite à dignitate ac laudabilitate altitudinis dei nostri deficere,ipsum humillime deprecemur,ut per pietatẽ suam immẽsam laudes nostras acceptare dignetur potissime, quia & quicquid in eis boni est ipsius,est donũ:quicquid uero defectuositatis admixtũ, id prorsus est nostrũ.⌊& gloriosus,⌋prout gloria multis modis accipitur, sic & deus multipliciter gloriosus asseritur. Est enim gloriosus.i.plenus gloria siue per gloriam intelligatur iocunditas siue felicitas siue excellentia,siue maiestas,aut clara cum laude notitia, aut fama præinclyta. Et absolute loquendo ipse solus plenus est istis, plenitudine prorsus infinita. Interdum etiam sumitur gloria dei pro magnifico aliquo eius effectu,ut cum scribitur in Ezechiele: Egressa est gloria domini à limine tẽpli,& stetit super cherubin. Huiuscemodi quoq; effectibus deus effectiue plenus est. Deniq; Moses deum esse gloriosum protestans disseruit: Nisi timueris nomen domini gloriosum atq; terribile,augebit plagas tuas,⌊& superexaltatus,⌋quoniam uniuersis & singulis simul acceptis incõparabiliter & immense melior altiorq; consistit. Siquidem finiti ad infinitum nulla est comparatio. Ideo cãtat Psalmista: Magnus dominus & laudabilis nimis,& magnitudinis eius non est finis,⌊in secula,⌋utiq; uniuersa.i. omnium spatio seculorum generationum seu temporum in æternum & in seculum seculi. Amen. F

(Marginal references: Eccli.43 — beside "atissimus deus infinite laudabilior"; E — beside the same line; 1.Cor.10. — beside "incessabiliter laudibus"; Ezech.10. — beside "ria dei pro magnifico"; Deu.28. — beside "nus est. Deniq; Moses"; Psal.44. — beside "gnitudinis eius non est finis".)

CANTICA NOVI TESTAMENTI.

COMMENTARIVS IN GLORIOSISSIMAE VIRGINIS matris Mariæ canticum, Magnificat anima mea dominum.

¶ Argumentum authoris.

VIBVSDAM ueteris testamenti sanctis concessum est ut perceptis beneficijs dei præcipuis, canticum deo componerent & offerrent, sicut nunc ait sancta Maria: Considerans enim ineffabilia dei beneficia super se, & in se, laudes gratiasq; referre non distulit. Præsertim quia ex ea incarnari dignatus fuit unigenitus dei. Cuius rei typus in Anna præcessit, quæ supernaturali dei munere Samuelem enixa cecinit carmen primo Regum cõtentum: Exultauit cor meum in domino. Quod in aliquibus cum carmine uirginis diuinę coincidit. Itaq; deuotissima atq; gratissima mente fatetur domina mũdi, regina cœli, genitrix dei.

EXPOSI

EXPOSITIO CANTICI MARIAE.

A
1 AGNIFICAT ANIMA MEA DOMINVM.
Magnificētia & excellētia cantici huius primo ex parte actri Lucæ.1.
cis perpenditur, quæ quanto gratiosior, illuminatior, atq; di-
uinior erat, eo præclarius canticū edidit. Secundo ex senten-
tiæ ubertate ac maiestate. Tertio ex igne deuotionis in ipsa
exuberantis. Sic ergo magnificat inquit anima mea dominū,
tanq̄ dicat. Tu me o Elizabeth laudas, extollis, magnificas:
uerum ego sciens q̄ à meipsa nil habeo, uniuersa bona deo
ascribo, ipsum laudo, me deprimo. Illum magnifico id est ma
gnum, summum, immensum fateor, contestor, demonstro, il-
lum totis uiribus magnificenter honoro, omni zelo uenerari
desidero, me paruipendo. Dicimur itaq; deum sanctificare, Esa.8.
magnificare, glorificare, dum uerbis & actibus eius sanctitatem, maiestatē, beatitudinē prote- Ezech.38.
stamur, extollimus, demonstramus. Impij uero dicuntur nomen dei polluere, paruifacere, in- Hag.1.
honorificare: quoniā quantū in ipsis est uerbis & factis ostendunt, seu ita se habent, quasi deus Malach.1.
non esset honore & gloria, omniq; reuerentia dignus, sed paruipendendus, neq; curandus. A- Iohel.8.
lios quoq; ad dei offensam, irreuerentiam, iniuriamq; inducunt. Hinc per Ezechielem deus fre Eccli.41.
quenter improperat filijs Israël q̄ polluerunt nomen sanctum suum in gentibus. Fecit ergo Ezech.36.
B Maria quod sanctus pater eius propheta Dauid admonuit: Magnificate dominum mecum. Psal.81.
Porrò secundum Ambrosium magnificamus dominum, seu dominus magnificatur, non q̄ ei Gen.1.
quicquā accrescat: sed quia magnificat in nobis .i. per suos in nobis effectus, seu actus nostros Sap.2.
eius auxilio exhibitos, magnus ostendit. Propterea addit Ambrosius: Imago em̄ dei Christus
est. Et ideo si quid iustū, religiosumq; fecerit anima, imaginē dei, ad cui⁹ similitudinē est creata
magnificat. Quod sumptū uidetur ex uerbis Origenis dicentis: Saluator noster est imago dei
inuisibilis, & anima nostra est imago illius imaginis. Cū ergo illā cognitione, sermone, & opera
tione magnifico, tunc imago mea in me grandis efficitur: & ipse dominus (cuius imago est ani
ma mea) amplius in me magnificatur. Interea aduertendum q̄ in cantico isto nomine dei, &
dn̄i intelligi potest absolute ipse deus unus ac trinus, seu quælibet diuina persona. Quamuis
nonuulli per deum ac dominum specialiter filij personam intelligant, asserētes q̄ uirgo dignis
sima in cantico isto filium suum commendat. Et non ait magnifico, sed magnificat anima mea
dominum, ad innuendum q̄ ex præcordiali id agat deuotione: quo arguuntur qui sine reue-
rentia deum orant & laudant, nec eum sicut uerum deum tota cordis honorant custodia, de
quibus per Esaiam dominus loquitur: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum lōge Esa.29.
2 est à me. ¶Et exultauit spiritus meus, scilicet anima mea rationalis, in deo salutari meo, Mat.15.
C ex contēplatione ac dilectione sui ipsius in se, & beneficiorum eius circa me. Exultatio autem seu Mat.7.
gaudium ex contemplatione & charitatis actu seu actuali dilectione procedit. Quo igitur in
diuinorum contemplatione illuminatior, eorundemq; amore feruētior fuit Maria, eo plenius
exultauit, nō in se, sed in domino, tanq̄ in causa, obiecto & fine sicut Apostolus scribit. Qui glo- Hier.9.
riatur, in domino glorietur. Porro dominus dicitur ratione gubernationis. Deus ratione causali- 1.Cor.1.
tatis & creationis. Salutare uel salutaris ratione iustificationis, seu recreations, itemq; glorifica 2.Cor.10.
tionis, quæ singulariter fuit & est deus ac dominus, & salutare Mariæ propter præcipua bene- Lucæ.2.
ficia eius ad eam & maximam deuotionem, dilectionem, & cultum illius ad illum. Quamuis Iob.13.
autem anima & spiritus hominis realiter idem sint, tamen ratione sunt differentes. Nam ani- Gen.49.
ma dicitur quoniam informat & animat corpus. illudq; bene regendo, deum magnificat. Spi-
ritus uero uocatur ob subtilitatem naturæ, & quoniam contemplatur cœlestia, sicq; competit
sibi exultare, & præ ingenti lætitia quasi extra se saltare in deo. Hinc uirgo deifera distincte lo
quuta est: Magnificat anima mea dominum. Et exultauit spiritus meus in deo. Postremo ut to
tis uiribus deum magnificemus, magnificent eum nostra memoria, eius beneficia iugiter reco
lendo, nostra intelligentia eius ueritatem & excellentiam contemplando, nostra uoluntas eius
bonitatem amando ac appetendo, nostra interpretatiua seu expressiua eum ore laudando. Et
quia pro suis beneficijs gratiarum actio, & uox laudis deo debentur, consequenter uirgo Esa.51.
5 præclara cantici sui rationem subiungit. ¶Quia respexit, per approbationem, oculo suæ
pietatis immensæ, humilitatem ancillæ suæ, id est, me humilem eius ancillam, meamq; humi
litatem ac paruitatem. Et merito specialiter suæ meminit humilitatis magis quàm uirginitatis,
charitatis, aut reliquarum uirtutum, quibus præeminenter fulgebat: quia per humilitatem Mat.1.
præcipue meruit taliter exaltari, eratq; per eam præsertim disposita ad concipiendum unige- Lucæ.1.
nitum dei secundum quod in carnationis mysterio consideratur incarnati maiestas, quæ tanta
est quod nonnisi ab humillima & pene incomparabiliter humili puella decuit eum incarna-
ri & concipi. Virginitas autem fuit dispositio magis remota: nec ipsa sine humilitate domino

placuiſſet. Veruntamen incarnationis myſterio utriusq; naturæ immediatam & hypoſtaticã D
unionẽ penſando, uirgo ſacra per charitatẽ eiusq; ardentiſſimũ actũ fuit ſumme & immediate
diſpoſita ad unigeniti filij dei conceptionẽ. Nã charitas præſtãtiſſima ac diuiniſſima, deoq; ple
niſſima uirtus eſt, cõiunctionẽ, trãſformationẽ, & inſolubilẽ colligationẽ efficiẽs. Quãuis itaq;
tota trinitas ſuperbenedicta Mariæ humilitatẽ ſuperclementer aſpexit, præcipue tamen filius
ex ea humanã induẽdo naturã, faciens ſe eius prolẽ, atq; ſubijciẽs ei ſeipſum. Sed & deus pater
eam aſpexit, intantũ ut eundẽ cũ ea habere filiũ dignaret. Similiter ſpũs ſctũs illo eã germine
adorando fœcundãs, à quo ipſe uere æternaliter procedit. Secundũ Origenẽ humilitas in ſcri
pturis una de uirtutibus dicit quæ à philoſophis modeſtia nominat, ſed & nos eam poſſumus
appellare quodã circuitu, cũ aliquis non eſt inflatus: ſed ipſe ſe deijcit, ⌊ecce eñ ex hoc,⌋ tẽpo »
re & ratione tanti beneficij mihi collati. Ex hoc quoq; mea humilitate, ⌊beatã me dicẽt oẽs »
Gen.30. generatiões⌋ .i. quidã ex oĩbus, ut ſit diſtributio pro generibus ſingulorꝝ. Oẽs quippe ex
Iudæis & Gentilitate cõuerſi beatã, imò & beatiſſimã profitentur uirginẽ tã incõparandã. Sed
& Saraceni qui legẽ Machometi ſuſcipiunt, dicũt eam præ uniuerſis mulieribus omniũ ſeculo
rũ electã, ſicut & Chriſtũ filiũ eius fatentur ſuo legiſlatore Machumeto maiorẽ. Sic & Lya de
qua orta eſt uirgo Maria, cernens ſe tam fœcundam, hoc inquit pro beatitudine mea. Beatam
Gen.30. quippe me dicent mulieres, ſicut in Geneſi legitur. ¶ Quia fecit mihi magna qui potẽs eſt⌋ » 4
.i. præclariſſima mihi beneficia eſt largitus in ſanctificatione, in gratiarꝝ augmentatione, in to-
tius perfectionis collatione, & nũc potiſſime in incarnatione, in qua ueri dei uera mater effecta,
quodãmodo infinitæ dignitatis prærogatiuã ſum conſequuta ab eo qui potens, imò omnipo- E
Gen.17. tens eſt, & adeo potens ut eius reſpectu omnis creatura ſit impotens, nec ſine illius manutenen
Tob.13. tia, per momentũ ſubſiſtere ualens. Illi equidẽ idẽ eſt eſſe, & potentẽ eſſe, cuius eſſentia eſt ſua
potentia independens, illimitata & penitus infinita, cui ſunt oĩa æque facilia, qui dñat in uirtute
ſua in æternũ, à quo omnis poteſtas dicẽte Aplo: Non eſt poteſtas niſi à deo. Vnde ſcriptũ eſt:
Pſal.65. Sapiens corde eſt, & fortis robore, qui facit magna & inſcrutabilia, & mirabilia, quorꝝ nõ eſt nu
Rom.13. merus, qui per me mundũ liberare dignatus eſt, & præ omni creatura me honorauit, itaq; deũ
Iob.9. omniũ creatorẽ ac dñm cõcepi & porto, ⌊& ſanctũ nomẽ eius,⌋ nominatũ, id eſt ipſemet noĩe »
nominante deſignatus in ſeipſo, eſſentialiter purus, uirtuoſus & ſanctus eſt: imò ſanctitas pri-
ma fontana, exẽplaris, immenſa, in quo quicquid perfectionis, ſanctitatis, atq; uirtutis eſt, cogi-
Pſal.95. tari ue põt, cũ immenſa plenitudine ſuperſimpliciſſime continetur. De quo ait Pſalmiſta: Ado
rate in monte ſancto eius, qm̃ ſanctus dñs deus noſter. Et item. Cõfiteãtur nomini tuo magno
Pſal.98. qm̃ terribile & ſanctũ eſt. Vnde ſcriptũ eſt: Deus ſanctus & fortis æmulator eſt, nec ignoſcet
Ioſ.24. ſceleribus ueſtris. Et iterꝝ: Abſit à deo impietas, & ab omnipotente iniquitas. Deniq; tam ſan-
Iob.34. ctus eſt deus noſter omnipotẽs, ut eius cõparatione oĩs ſanctitas & æquitas noſtra ſit quaſi
Eſa.64. pannus menſtruatæ. Ecce eñ luna non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius,
Iob.25. qui & in angelis ſuis repperit prauitatem. Siquidẽ quid eſt ipſa diuina eſſentia, niſi ſapientia ſu- F
Iob 4. pereſſentialis, ueritas exẽplaris, uirtus prima, æquitas ſumma, charitas infinita, lux incircũſcri-
pta, puritas impermixta? Nemo ergo ſe iactet aut aliqd putet, aut aliũ ſpernat, nec ad publicos
tranſgreſſores ſe cõparet, ſed in diuinæ ſanctitatis cõſpectu atq; præſentia ſe ſemper cõſtituẽs,
quicqd in ſe uirtutis eſt aut eſſe poſſe aduerterit, illius intuitu pro nihilo habeat, ſeq; in profun
do humilitatis inceſſanter conſeruare conetur. Hucuſq; ſancta Maria recoluit beneficia ſibi ſin
gulariter data: nũc generaliter ſibi ac alijs præſtita exprimit. ¶ Et miſericordia eius⌋ .i. ſuæ » 5
æternæ pietatis effectus & gratia extenditur, & fuit, ⌊à progenie,⌋ quæ ab initio mũdi ante di »
Eſa.6. luuiũ fuit, ⌊in progenies.⌋ poſteriores, Miſericordia eñ dñi plena eſt terra. Vel à progenie Iu- »
Pſal.32. dæorꝝ in progenies Gentiũ. Salus nanq; Gentibus cõmunicata ex Iudæis fluxit & cœpta eſt.
Ioan.4. Quẽadmodũ Chriſtus teſtatur: Salus ex Iudæis eſt. Nã & Chriſtus ex eis incarnari elegit, &
Act.16. per apoſtolorꝝ natione Iudæorꝝ doctrinã conuerſus eſt mundus, ⌊timentibus eũ,⌋ timore fili »
ali & caſto. Nã talibus tantũ finaliter prodeſt gratia dei: & ipſi dũtaxat participes ſunt fructus
ac meriti dominicæ paſſionis, quæ licet ſe ad uniuerſos extendat per ſuã ſufficientiã: non tamẽ
per efficientiã, ſed ad ſolos electos. Hinc ait Pſalmiſta: Miſericordia aũt dñi ab æterno, & uſq;
Pſal.102. in æternũ, ſuper timẽtes eum. In Eccleſiaſtico quoq; habetur: Qui ſine timore eſt, iuſtificari nõ
Eccli.1. poteſt. Veruntamen nullus tam reprobus eſt, ut diuinæ clemẽtiæ penitus expers conſiſtat, ſed
miſericordia ad ſalutẽ ueram perducens, ſolis timentibus deum filiali & reuerentiali timore,
Exo.15. qui eſt fuga mali culpæ impenditur. ¶ Fecit potentiã⌋ .i. potenter operatus eſt, & potentes » 6
Pſal.13.5. egit effect⁹, ⌊in brachio ſuo⌋ .i. in ſua ſublimi uirtute, iuxta illud: Eduxit filios Iſraël in brachio »
excelſo. Vel in brachio ſuo .i. per unigenitũ ſuũ incarnatũ. Et tũc refert ad patrẽ, de cui⁹ filio lo
Eſa.53. quitur Eſaias: Brachium domini cui reuelatum eſt? quẽ Apoſtolus nominat dei uirtutẽ. Porrò
1 Cor.1. per filiũ pater uniuerſa creauit, p ipſum redemit mũdũ, proſtrauit diabolũ, fregit infernũ, ape-
Rom.8. ruit cœlum, infinita quoque per ipſum fecit miracula. Vnde & filius proteſtatur: A' me ipſo
Ioan.14. facio nihil. Pater uero in me manens, ipſe facit opera. Nihilominus Chriſtus ut deus propria
operaba

A operabatur uirtute, quæ in tribus superſanctis perſonis una eſt in ſe, indiuiſa quoq; in opere.
Deniq; magnificentiſſimũ opus dei in incarnatione, ſeu uerbo incarnato apparuit, dũ naturæ
duæ in infinitũ diſtantes, in unã conuenerunt perſonã, dum Chriſtus de clauſo uirginis utero Luc.1.
prodiit, dũ ſacramentũ altaris inſtituit. Magnã demũ deus poteſtatẽ exercuit, tã humilẽ iuuen Mat.1.
culã faciendo ſuã matrẽ, angelorumq; dominã, & omni pura creatura in eſſe creato ſubſiſtenti Mat.26.
præſtantiorẽ: quoniã uniuerſę uię domini miſericordia & ueritas, ſeu æquitas, cõmendato deo Mar.14.
» ratione ſuę clemẽtię, cõmendat eum nunc uirgo ſapientiſſima ab effectibus ſuę iuſtitię. ⌊diſpet 1.Cor.11.
» ſit ſuperbos⌋ .i. per uarios errores ac uitia diſpergi permiſit, & per diuerſa ſupplicia perdidit, Pſal.24.
ac damnauit effectiue elatos, quorũ ſpiritus tumet inique, qui deo ſubiici & parere omittũt nec
» curant ſub eius omnipotenti manu ſe humiliare. ⌊mente⌋ .i. intentione & libito. ⌊cordis⌋ .i. in-
» tellectus. ⌊ſui⌋ quo cuncta diſcernit, iudicat & diſponit. Hinc ſcribitur: Radices gentiũ ſuper- Eccl.10.
barũ arefecit deus. Qui Sopho.1. minat: Viſitabo ſuper omnẽ qui arrogãter ingredit. Et Eſa.2.
Incuruabit ſublimitas hominũ, & humiliabit altitudo uirorũ. Dęmões quoq; ſuperbiẽtes Chrs Mat.7.8.
in mundũ ueniẽs diſperſit, uicit, & de hominũ cordibus expulit. Sed & ſupbos Iudęos uidem⁹ Mar.1.12.
7 » ab eo in omnẽ regionẽ diſperſos. ¶Depoſuit potẽtes de ſede⌋ Non de quibuſcunq; potenti Luc.4.11.
bus dicit hoc, cũ dicat: Deus potentes nõ abiicit cũ ipſe ſit potẽs, ſed de potẽtibus ſua poteſtate Iob 36.
uitioſe utẽtibus, de quibus ſcriptũ eſt: Sedes ducũ ſuperborũ deſtruxit deus, & ſedere fecit mi- Eccl.10.
tes pro eis. Verũ cũ huiuſmodi potẽtes uideamus uſq; ad ſenectutẽ regnare, quõ deus deponit
eos de ſede dignitatis ac pręſidentię? Et reſpondendũ q ſaltẽ in morte, & frequenter propter
eorũ peccata occidunt, plagant, ſeu ante tẽpus naturalis periodi auferunt. Omnis enim potẽta- Eodem.
B tus breuis uita: Sic & rex hodie eſt, & cras morietur. De quibus loquit Eſaias: Et quidẽ neq; ſa Esa.40.
tus neq; radicatus in terra truncus eorũ, repente flauit in eos, & aruerunt. Hinc ſcriptũ eſt: Vidi Iob 4.
impios dño flante periſſe. Et rurſus: Iniqui ante tẽpus ſuũ ſublati ſunt. Inſuper potentes Iudęo Eccle.8.
rum magiſtros deus de ſede doctrinæ amouit. Iudiciariã quoq; poteſtatẽ pauperibus tribuit
» in die iudicii exercendam: Sedebitis, inquiens, ſuper ſedes duodecim. ⌊& exaltauit humiles.⌋ Mat.19.
Nunc per dona gratiæ gratũ facientis, & gratis datæ, quia & tales frequenter ad prælationem
erexit. In futuro autẽ per dona gloriæ & ſublimatione uſq; cœlũ empyreũ. Propter quod ait
ſcriptura: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autẽ dat gratiã. Et denuo: Beati pauperes ſpiritu, Iaco.4.
ſcilicet humiles, quoniã ueſtrũ eſt regnũ cœlorũ, quo nihil eſt altius. Potiſſime autem Chriſtus Mat.5.
exaltauit ſuos apoſtolos uere humillimos, quos cõſtituit principes ſuper omnẽ terrã. De qui- Pſal.44.
bus iterũ ſcriptũ eſt: Quoniã dii fortes terræ uehementer eleuati ſunt. Cæteros quoq; primiti Pſal.46.
uæ eccleſiæ filios ſuos diſcipulos non mediocriter exaltauit: non in futuro duntaxat, ſed & in
præſenti, dans eis uirtutẽ calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, omnemq; inimici uirtutẽ. Luc.10.
8 [» ¶Eſurientes⌋ .i. ſpiritualia bona auide cupientes. ⌊impleuit bonis⌋ .i. gratiæ donis, internis di-
uitiis, refectionibus mentis. Pauperes quoq; & corporaliter fameſcentes deus alit & implet.
Quẽadmodũ ſcriptũ eſt: Oculi omniũ in te ſperant domine, & tu das eſcã illorum in tempore
opportuno. Et item: Omnia à te expectant ut des illis eſcam in tempore. Dante te illis colligẽt. Pſal.144.
De eſurientibus autem primo modo ait ſaluator: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniã Pſal.103.
» ipſi ſaturabunt. Et iterum: Ego ſitienti dabo de fonte aquę uitæ gratis. ⌊et diuites⌋ .i. diuitiarũ Mat.5.
» corporaliũ inordinatos amatores terrena cœleſtibus præferentes ⌊dimiſit inanes⌋ .i. à ſpirituali Apoc.21.
C bus bonis uacuos, ſuiſq; uanitatibus inhærentes, De quibus loquitur Chriſtus: Poſſibilius eſt Mat.19.
camelum tranſire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Iacobus quo- Luc.18.
q; in ſua Canonica: Agite nunc diuites, plorate ululantes in miſeriis, quæ aduenient uobis, De Mar.10.
quibus habetur. Væ uobis diuitibus, qui nunc habetis conſolationem ueſtram. Diuitiæ enim Iaco.5.
pene ad omnia uitia præbent fomentum, ad ſuperbiam, gulam, luxuriam, otioſitatem ſcelerũ Luc.6.
matrem. Propter quod ſcribit Apoſtolus: Qui uolũt diuites fieri, incidunt in tentationem & la 1.Timo.6.
queum diaboli, & deſideria multa inutilia et nociua, quę mergũt hominem in interitum & per-
ditionem. Ideo ait ſcriptura: Nihil eſt iniquius q̃ amare pecuniã. Hic enim animam ſuã habet
uenalem. Veruntamen ſunt aliqui diuites uirtuoſi ſua opulentia bene liberaliterq; utentes, mi- Eccl.10.
ſericorditer diſtribuentes, non delicate uiuentes, nec ad terrena inordinate affecti, ſicut horta-
tur pſalmiſta: Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere: ſed q̃ pauci ſint tales liquet ex eo quod Pſal.61.
ſcriptum eſt: Beatus diues qui inuentus eſt ſine macula, qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit Eccl.31.
in pecuniæ theſauris. Quis eſt hic & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in uita ſua. Nemo
ergo ſe committat periculo, ſed acquieſcat Apoſtolo: Habentes inquit uictum, & quibus tega 1.Timo.6.
mur his contenti ſumus. Hinc enim Salomon deprecatur. Mendicitatem & diuitias domine Prouer.30.
ne dederis mihi: tribue tantum uictui meo neceſſaria. Quidam per eſurientes bonis impletos
intelligunt gentiles conuerſos, quibus uerbum dei cum magno deſiderio audientibus, maxi- Act.17.
ma gratiarum chariſmata contulit deus. Per diuites uero inanes relictos intelligunt magiſtros
Iudæorum in ſcripturis abundantes, qui in ſua cæcitate dimiſſi ſunt. Conſequenter tangit uir-
9 » go beata beneficia Iudæis exhibita. ¶Suſcepit⌋ ipſe dñs. ⌊Iſraël puerũ ſuum⌋ .i. Iſraëliticũ Gene.49.

populũ sibi nunc gratiose & pie applicuit & coniunxit, de ipso naturã assumendo humanam. D
Per quod totũ populũ illũ (quantũ in se fuit) saluare proposuit, propter quod scribit Aposto-
Heb.2. lus: Nusquã angelos, sed semen Abrahæ apprehendit. ⌊recordatus misericordiæ suæ⌋ .i. me-
morem se ostendens pietatis & gratię quã populo huic promisit, ꝙ scilicet de eo formam serui
acciperet. In incommutabili autẽ deo nec recordatio, neqꝫ obliuio proprie locum habent: sed
per modum recordantis se habet dum misereri non differt, per modũ obliuiscẽtis dum differt.
¶ Sicut loquut⁹ est ad patres nostros⌋ scilicet ⌊Abrahã & semini eius in secula.⌋ Primo eñ 10
Gene.12. Gene.22. Gene.26. Gene.28. Psal.131. Act.3. Abrahę, deinde Isaac, postea ipsi Iacob facta legitur in Genesi diuina illa promissio, In semine
tuo benedicentur omnes gentes. Deinceps dictũ est Dauid: De fructu uẽtris tui ponam super
sedẽ tuã. Generaliter quoqꝫ sancti patriarchę ac uates de Christi aduentu loquuti sunt, quẽad-
modũ Petrus affirmat: Omnes prophetę à Samuel & deinceps annuntiauerunt dies istos. Por
ro clausula ista in secula referri potest ad uerbũ illud suscepit, itẽ ad recordatus, necnõ & ad cõ
plexũ istud semini eius. Nam illa gratiosa susceptio electoꝝ, & recordatio dei circa eos, semẽqꝫ
Abrahæ in prædestinatis manet perpetuo & nunq̃ periturum habet effectum.

¶ Expositio eiusdem cantici moralis.

POstremo quilibet nostrũ canticũ hoc in propria potest decantare persona, dicendo in
timis ex medullis. Magnificat anima mea dñm. Et exultauit spiritus meus in deo &c.
iuxta expositionẽ præhabitã. Sic autẽ deũ laudare, est actus omnino angelicus & præ-
clarus. Quia respexit humilitatẽ ancillæ suæ. i. animæ meæ quæ in oculis suis uilis &
Eccl.10. modica est: Vel ancillæ suæ .i. creaturæ quæ ego sum. Creatura enim creatoris sui ministra est.
Ecce enim ex hoc beatã me creaturã dicent, ut pie confido, omnes generationes electæ. Nil eñ E
(ut ait Hieronymus) felicius Christiano, cui regna promittuntur cœloꝝ. In patria quoqꝫ unus-
quisqꝫ electoꝝ ab aliis beatus dicetur. Sed & Christiani ueraciter sibijnuicẽ dicere possunt gra
Eph.1. ta & humili mente illud, Beati sumus nos, qm̃ quę deo placita sunt, manifesta sunt nobis. De-
Psal.32. niqꝫ: Beata gens cuius est dñs deus eius, populus quẽ elegit in hæreditatẽ sibi. Quia fecit mihi
magna. Hoc dicendo cogitet unusquisqꝫ beneficia dei circa se, generalia & specialia bona natu
ræ, dona gratiæ, promissaqꝫ gloriæ, quanta pro se filius dei fecit, assumpsit ac pertulit, quoties
sibi in peccatis pepercit, ꝙ ad istã pœnitentiæ gratiã se adduxit. Cætera specialẽ expositionem
non exigunt, sed iuxta interpretationem præscriptam, à quolibet queunt proferri.

Ecce canticum istud dulcissimum q̃ sententiosum est sub breuitate uerboꝝ, quod sapienti
spiritus sancti consilio statuit ecclesia in uesperis decantandũ, ut hora illa dũ aduesperascit &
inclinata est dies, incipiat se mens nostra ab exterioribus ad interiora colligere, ad deũ erigere,
eius bonitatem beneficiaqꝫ pensare, ei ex toto affectu gratias agere, ipsum cum iocũditate lau-
dare, atqꝫ pro uiribus uerbo & opere in omnibus honorare. Itaqꝫ ad summi dei honorẽ, & tan-
tæ uirginis reuerentiã non sine mentali attentione & actuali sanctæ deuotionis feruore canti-
cum istud promamus, imo & tunc recordemur cum quanta deuotione & alacritate beatissima
uirgo carmen istud cecinerit, & q̃ ineffabilẽ ei gratiam præstiterit deus, sicqꝫ eidem uirgini cõ-
gratulemur in domino.

COMMENTARIVS IN CANTICVM SYMEONIS, Nunc dimittis.

¶ Argumentum authoris.

¶ Postq̃ sanctus iste senex Symeõ affectuosissime, deuotissime, reuerendissime ac iocũdissi- F
Luc.2. me accepit Christũ Iesum in ulnas suas & inter brachia sua, quãuis se contactu sancti sanctorũ
putaret indignũ, sed uehemens amor rationẽ deuicit, & ad unionẽ amplexumqꝫ impulit: bene-
dixit, deũ laudauit, gratias egit, & sequens canticũ cecinit pro impletione diuini promissi, & cæ
teris beneficiis dei. Itemqꝫ quia iam plus accepit q̃ sibi fuit promissum. Promissum siquidẽ sibi
fuit ꝙ Christum uideret, & iam non solum uidit, sed brachiis strinxit, portauit, contrectauit, &
puto ꝙ osculatus sit infantem dulcissimum, & ait:

¶ Expositio cantici Symeonis.

NVnc⌋ postq̃ tuũ promissum implesti, Christum mihi monstrando ut promisisti. 1
⌊dimittis⌋ .i. statim dimittes, uel supplico ut dimittas me. ⌊seruũ tuũ⌋ non ser-
uitute seruilis timoris qui metuit pœnã magis q̃ dei offensam, seu culpã, de quo
Ioan.8. ait saluator: Seruus non manet in domo in æternũ, filius autẽ manet in domo in
Ioan.15. æternũ. Et alibi: Iam non dicã uos seruos, sed amicos. Sed seruũ seruitute filialis
Mat.25. Luc.19. timoris, cui seruo ait saluator: Euge serue bone & fidelis, intra in gaudium domini tui. ⌊dñe⌋
deus pater, seu trinitas deus. ⌊secundũ uerbũ tuũ in pace⌋ .i. à mũdi huius inquietudine, tribu-
latione & uitiis eripi, quiescere, seu mortis somno cessare: & in limbo patrũ, sinuqꝫ Abrahæ re-
pausare in dulci spe, cum certus sim cito per Christũ inde educi, ad gloriãqꝫ transferri. Sic ergo
dimittes me in pace secundũ uerbũ tuũ .i. secundũ ꝙ mihi dixisti, ꝙ mortẽ non experirer, nisi
prius Christũ uiderẽ, per quod insinuasti ꝙ Christo uiso mox obdormirẽ in dño. ⌊Quia uide-
runt

A runt oculi mei⌋ exteriores & interiores.⌊salutare tuum.⌋.i.Christũ saluatorẽ, qui dicitur salu
tare tuũ, quia per ipsum decreuisti mundũ saluare, omniũq; salutẽ constituisti in eo, de quo fert
in psalmo: Notũ fecit dñs salutare suũ. Vnde Iacob patriarcha testat: Salutare tuũ expectabo Psal.97.
dñe. Cui salutari loquitur pater: Dedi te in lucẽ gentiũ, ut sis salus mea usq; ad extremũ terræ. Gene.49. Esa.49.
Hoc salutare Symeon corporaliter ac intellectualiter uidit, Christus nanq; in una persona est
deus & homo. Ideo dum homo uidebatur oculo corporali, eodẽ oculo uidebatur & deus, quã
uis non secundũ diuinitatẽ ipsius: imò (secundũ Ambrosiũ) dum caro uidetur, uidetur & uer- Exo.33.
bum. Hinc quod habetur: Deũ nemo uidit unq̃: de deo secundũ diuinitatis essentiã dicitur: In- 1.Ioan.4.
super oculo interiori uidit Symeon saluatorẽ: quia per fidẽ cognouit ipsius diuinitatẽ, eius q; 1.Timo.6.
humanitatẽ intellectualiter cõsiderauit, & ut à uerbo esset assumpta pensauit. Hinc de Christo
scriptũ est: Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Itẽq;: Simul lauda- Baru.3.
5 » bunt: quia oculo ad oculum uidebunt. ¶Quod parasti⌋.i. per incarnationẽ uideri & agno- Esa.52.
» sci aptũ fecisti, seu manifestare disposuisti ac decreuisti.⌊ante faciẽ omniũ populorũ.⌋.i. in con
» spectu hominũ uniuersorũ, seu clare cunctis hominibus, non solũ Iudæis, sed etiã gentilibus: sic
tamen ut sit distributio accõmoda, seu pro generibus singulorũ, non pro singulis generũ, iuxta
quẽ modũ legitur: Omnes populi, tribus & linguæ seruient ei. Deus ergo unigenitũ suũ in di- Dani.7.
uinitate incomprehensibilẽ atq; inaccessibilẽ lucẽ inhabitantẽ per hoc fecit hominibus mani- 1.Timo.6.
festum, uisibilem & cohabitantẽ, quod eum humanæ coniunxit naturæ in unitate personæ, quod
ita prædictum est: Parauit dominus brachiũ sanctum suum in oculis omniũ gentium: Brachiũ Esa.52.
enim domini est unicus filius dei patris, per quem pater omnia fecit: sicut & digitus dei est spi-
B ritus sanctus, per quem cũcta reuelat: de quo brachio fert psalmista: Saluauit sibi dextera eius, Psal.97.
& brachium sanctum eius. Pater ergo parauit salutare hoc ante faciem omnium populorum,
quibus per apostolos prædicatus est Christus, iuxta illud psalmistæ: In omnem terram exiuit Psal.18.
sonus eorum. Et rursus: Viderũt omnes termini terræ salutare dei nostri. Quod in Esaia habe- Psal.97.
tur: Videbunt omnes fines terræ salutare dei nostri. Quamuis interim Christus ita paratus sit Esa.52.
ante omnem faciem populorum, aliter tamen quantum ad Iudæos, & aliter quo ad gentes, pro
4 » pter quod subditur: ¶Lumen ad reuelationem gentium⌋ id est salutare, seu Christum para
sti sic, ut specialiter sit lumen gentiliũ, seu ad illuminationem eorum, qui ueri dei cognitione &
cultu priuati, idola coluerunt ac dæmones: sed Christus per suos discipulos reduxit illos ad
ueri dei cognitionem, amorem & cultum, imo per interiorem suam illuminationem hoc potius Esa.66.
fecit, sine qua exterior apostolorum prędicatio nihil iuuisset, sed & trinitas deus merito cõuer-
sationis passionisq; Christi tantam dedit gentilibus gratiam. Ideo Christus paratus & datus
est lumen ad reuelationem seu illuminationem gentilium qui sedebant in tenebris perfidię, er
roris ac omnium uitiorum. Vnde protestatur: Ecce testem populis dedit eum ducem ac præ- Esa.55.
» ceptorem gentibus. Insuper parasti salutare hoc. ⌊gloriam plebis tuæ Israel⌋ id est ad hoc ut
sit gloria Israeliticæ plebis, quæ fuit specialiter proles dei: ut plenius dicetur super illud: Visi- Luc.1.
tauit & fecit redemptionem plebis suæ. Hoc enim est plebi illi quantũ ad eos qui crediderunt,
ex ea præcipua prærogatiua, exultatio, honor & gloria, quod unigenitus dei ex ea incarnari ele-
git: ad eam personaliter uenit, propter eam primo ac specialiter descẽdit, iuxta quod loquitur:
Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Insuper fuit in gloriam plebis suæ Mat.15.
C Israel, quia per ipsum sancti ueteris testamenti in limbo detenti, adepti sunt beatificæ gloriam
uisionis. Deniq; Christus tam Iudæis quàm gentibus fuit lumen & gloria. Omnes enim electi
per ipsum sunt illustrati, & cunctis gloria est, quòd dei filius humanam naturam assumpsit. Ni
hilominus per appropriationem dicitur lumen gentium, & gloria Iudæorum: propter quod
ait: Salus ex Iudæis est. Potest autem hic quęri, quomodo Symeon templum ingressus, cogno- Ioan.4.
uit puerum Iesum quem ante non uidit? Ad quod facile respondetur, quòd eodem spiritu re-
uelante quo cognouit esse uenturum, & forte aliquod signum sensibile fuit sibi diuinitus præ-
nuntiatum, quo cognosceret puerum, sicut Ioanni Baptistæ deus prædixit: Super quem uide- Ioã.1.
ris spiritum descendentem & manentem, hic est &c. Forsitan nanq; uidit diuinum quendam
splendorem in uultu pueri adorandi: de quo aliquando uerum fuit dicere: Hic est infans unius
diei, & deus æternus.

¶Expositio eiusdem cantici moralis.

POstremo quilibet nostrum canticum istud dicere in propria potest persona, loquẽdo ad deum patrẽ seu trinitatẽ: Nunc in tempore gratiæ huius dimittis seruũ tuũ dñe secundũ uerbũ tuũ in pace.i. in pectoris trãquillitate quã mihi donasti, me modo (ut spero & oro) quiescere gratiose pmittes, ac facies ne turber aut ruã, sed in pace in idipsum dormiã & requiescã, atq; in omni aduersitate, tentatione, & inquietudine, mens mea quieta & fixa persistat in te secundũ uerbũ tuũ.i. prout in te plene sperãtibus promisisti, quibus tuã defensionẽ ubertim in scripturis promittis, iuxta illud: Qm̃ in me sperauit liberabo eũ, protegã eũ &c. Quia uiderunt oculi mei interiores per fidẽ, per sapientiæ donũ, per scripturarũ doctrinã, Psal.4. Psal.90.

per ſacramentales ſpecies, uarioſq; ſupernaturales tuos effectus. ſalutare tuum, quia his modis iam Chriſtũ cognoſcimus. Cætera uerba cantici huius aliã interpretationẽ non flagitant. D

Conuenientiſſime demũ ſtatutũ eſt canticũ iſtud in Cõpletorio dici, quia tunc cum præcipua pace interna deo uacare, ad ſtratumq; ire ac obdormire, & Chriſtũ in pectore noſtro quaſi ſepelire debemus, omni tentatione, auerſione, & culpa prorſus excluſis. Tunc ergo canticum iſtud cõpendioſum atq; dulciſſimũ, deuotiſſime proferamus: & qualiter Symeon beatiſſimus Chriſtum in brachiis ſtrinxit, ac cætera quæ dicta ſunt contigerunt, intentiſſime recordemur: & quæ Symeon corporaliter fecit, ſpiritualiter peragamus.

COMMENTARIVS IN CANTICVM ZACHARIAE

Benedictus dominus deus Iſraël.

¶ Argumentum authoris.

¶ In cantico iſto Zacharias gratias refert deo ſuper uariis beneficiis eius, potiſſime de uerbi incarnatione ac paſſione, generiſq; humani, maxime Iſraelitici ſaluatione. Quamuis autẽ in cantico iſto per dominũ deũ Iſraël intelligi poſſit deus abſolute, ſeu trinitas tota ſuperbenedicta, quælibetq; diuina perſona: appropriatius tamen de filio totũ exponitur. Itaq;

¶ Expoſitio cantici Zachariæ.

Enedictus ⌋ eſt, & æternaliter benedictus ſit, atq; ab omnibus iugiter benedica
Pſal.118. tur, ⌊ dñs ⌋ uniuerſorũ, ratione poſſeſſionis, gubernationis, ac præſidẽtię omniũ,
Gen.14. de quo Abrahã ait: Leuo manũ meã ad dñm deũ poſſeſſorẽ cœli & terræ. De q
Iob 34. etiã ſcriptũ eſt: Quẽ conſtituit aliũ ſuper terrã, aut quẽ poſuit ſuper orbẽ quẽ fa
bricatus eſt? Interim nomen & ratio dñi ſoli omnipotenti, deo plene, ſumme, pu E
re, ac proprie cõpetit, quippe qui ſolus uniuerſale, primordiale, independens, ac
nulli ſubiectũ habet dominiũ. Omniũ uero ſequẽtiũ angelorũ hominũq; dominia ſunt particu
Eſa.47. laria, ſecundaria, indigentia ac ſeruituti permixta, quia deo ſubpoſita. Hinc in Eſaia, Hieremia
Hiere.32. quoq; & Amos ait ſcriptura: Dominus exercituũ nomen eius. Et in pſalmo: Dñs nomen illi. Et
Amos 4. 9. iterũ per Eſaiã: Ego dñs, hoc eſt nomen meũ, gloriã meam alteri non dabo. ⌊ deus Iſraël ⌋ qui
Pſal.67. omniũ deus generaliter fuit iure creationis. Specialiter autẽ deus tunc dicebatur Iſrael, id eſt
Eſa 42. Iſraëlitici populi de Iacob, qui alio nomine dictus eſt Iſrael nati: quoniã præcipua ac ſpecialia
Pſal 67. beneficia populo illi donauit, quemadmodũ ſcriptũ eſt: Qui annuntiat uerbũ ſuũ Iacob, iuſti-
Gene.32. tias & iudicia ſua Iſrael. Et quia à populo illo ſpecialiter colebatur, cęteris ad idololatriã lapſis.
Gene.35. Vnde Moyſes huic populo ait: Te elegit dñs ut ſis ei populus peculiaris de cũctis populis qui
Pſal.147. ſunt ſuper terrã, qui adilexit uos dñs. ⌊ quia uiſitauit ⌋ .i. per incarnationẽ acceſſit, & ſicut piiſſi-
Deu.7.14. mus & peritiſſimus medicus operari aggreſſus eſt. ⌊ & fecit redemptionẽ plebis ſuæ ⌋ .i. libera
Deute.26. tionem Iſraelitice plebis ab inuiſibilibus hoſtibus, à damnatione æterna, à reatu originalis pec
Oſee 13. cati, imo ab omni peccato quantũ in ipſo eſt, quemadmodũ loquitur: De manu mortis liberabo
Hiere.23. eos, de morte redimã eos. De quo dictũ eſt: Dñs rex noſter ipſe ueniet, & ſaluabit nos. Qui hor
Eſa.33. tatur: Lauda & lætare filia Sion, quia ecce ego uenio & habitabo in medio tui. Chriſti equidẽ
Zacha.2. incarnatio noſtra eſt deificatio, ut aſſerit Leo papa: Itaq; eius incarnatio inchoatio fuit noſtræ
redẽptionis atq; ſalutis, quæ per Chriſti paſſionẽ cõpletæ ſunt. Non enim per ſolã ſuã incarna-
tionẽ nos ſaluare decreuit: ſed ſaluationẽ noſtrã per ſuã paſſionẽ conſummare inſtituit. Vnde
quod Zacharias loquutus eſt: Fecit, more prophetico accipi poteſt per modũ futuri .i. factu- F
rus eſt, quoniã ſua paſſione fuit redemptionẽ iſtã plene facturus, utpote noſtra crimina deletu
Eſa.53. rus, noſq; deo reconciliaturus, ſecundũ illud Eſaiæ: Ipſe autẽ uulneratus eſt propter iniquita-
Eodem. tes noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. Et rurſus: Dñs poſuit in eo iniquitatẽ omniũ no-
ſtrum. Etenim Chriſtus ſua paſſione ac obedientia pro omnibus ſatisfecit: ſed ſi fructum ſuæ
paſſionis conſequi debemus, oportet ut meritũ eius nobis per ſacramenta ſeu modo alio appli-
Luc.19. cetur & cõmunicetur. Hinc Chriſtus de ſeipſo teſtatur: Venit filius hominis quærere & ſaluũ
facere quod perierat. Deniq; per plebẽ ſuã ſeu populũ dei intelligi poteſt non ſolum plebs Iu-
dæorũ, ſed tota gens electorũ, qui ſunt populus dei per prædeſtinationẽ æternã, & ſpiritaliter
Gal.6. Iſrael .i. deũ uidens, ſeu fide contẽplans, de quo populo dicit Apoſtolus: Pax ſuper Iſrael dei.
Veruntamen per plebẽ ſuã hoc loco literalius intelligitur populus Iudæorũ, ad quorũ redem-
ptionẽ Chriſtus primo directe ac principaliter uenit, ſecundũ quod aſſerit: Non ſum miſſus ni-
ſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Quibus uerbũ dei ſpernentibus iuſta facta eſt apoſto-
Mat.15. lorũ tranſmigratio ad inſtruendos gentiles, pro quorũ ſaluatione Chriſtus quaſi ſecundario ue
Act.13. nit. Propter quod Iudæis Paulus Barnabaſq; dixerunt: Vobis oportebat primũ loqui uerbũ
dei: ſed quoniã repuliſtis illud, conuertimur ad gentes. ¶ Et erexit ⌋ .i. ſuſcitauit, leuauit, &
declarauit. ⌊ cornu ſalutis ⌋ .i. Annuntiationẽ beatitudinis ueræ atq; cœleſtis. ⌊ nobis ⌋ .i. ad no-
ſtrã ſaluationẽ, ut ei credendo ſaluemur. ⌊ in domo Dauid pueri ſui ⌋ .i. in tribu ſeu familia Da-
Mat 1. uid prophetæ, de cuius ſemine ortus eſt Chriſtus, iuxta illud ad Romanos: Qui factus eſt ex
Roma.1. ſemine Dauid ſecundũ carnẽ. Sed quomodo deus Iſrael ſcilicet Chriſtus, erexit hoc cornu ſa-
lutis?

A lutis: Et respondendũ ꝙ per hoc ꝙ iamore angelico reuelauit Zacharię statim se incarnandũ,
uenturũ, & saluaturũ genus humanũ, cuius utiq; Christi incarnationẽ nouit Zacharias in uirgi
ne Dauidicæ stirpis peractã. Itaq; per cornu publica denũtiatio magnæ rei significaƭ, quia per
cornua solẽt magnalia notificari: Etiã nõ solũ per angelũ, sed & per Mariã deus de hac re pro- Luc. 1.
phetauit. Hinc dicit Theophilus: Videbaƭ deus dormire, peccata multa respiciens, neq; hęc cu
rans, sed in nouissimis tẽporibus incarnatus, excitatus est, contriuitq; dęmones nos odiẽtes. In-
super per cornu potestas seu altitudo exprimiƭ, eo ꝙ cornua sint in animali partes eminẽtes ac
solidę: Eritq; sensus, ꝙ deus robur apicẽq; salutis, hoc est inuiolabilẽ & cœlestẽ felicitatẽ nobis
denuntiauit in domo Dauid .i. in Christo de progenie Dauid exorto, per quẽ & in quo beatitu
do hæc daƭ: quia nõ nisi in Christũ credẽti pręstaƭ. Quẽadmodũ princeps apostolorũ disseruit:
Non est aliud nomen sub cœlo datũ hominibus, in ꝗ oporteat uos saluos fieri. Postremo ꝑ cor Act. 4.
nu designaƭ rex, regia potestas, seu regnũ, præsertim in Apocalypsi & Daniele. Vnde in Apoca
lypsi legiƭ: Vidi de mari ascendentẽ bestiã habentẽ capita septẽ, & cornua decẽ. Danielis cap. 7. Apo. 13. 17
Bestia quarta habebat cornua decẽ, & ecce cornu aliud paruulũ ortũ est de medio eorũ, & tria
de cornibus primis euulsa sunt à facie eius. Itaq; hic per cornu intelligi potest Christus rex re-
gũ, seu regnũ ipsius. Hoc eñ cornu erexit .i. per incarnationẽ apparere fecit, & declarauit pri-
mo in domo Dauid .i. in progenie Dauidica, de qua natus est Christus, qui primo in terris uisus Luc. 2.
& conuersatus est inter quosdã de sua hac genealogia progenitos. Sic ergo erexit deus pater Baruch 3.
seu trinitas, uel Christus secundũ ꝙ deus, cornu salutis .i. Christũ regẽ nostræ salutis. Erexit in-
B quã eũ nobis secundũ ꝙ homo est. Christus nẽpe secundũ diuinitatẽ erexit seipsum secundũ
humanitatẽ. Quidã istã erectionẽ referunt ad Christi resurrectionẽ uel ascensionem, quia tunc
Christus cornu salutis .i. potestatẽ & gloriã beatitudinis erexit, seu publice demõstrauit, resur-
gẽdo ad uitã immortalẽ, patres ꝗq; educẽdo de limbo, & regna ascendẽdo cœlestia. Sicq; Za-
charias loquiƭ de futuro ꝑ modũ pręteriti (ut moris est prophetarũ) Hoc itaq; deus fideliter egit,
3 » non improuise, sed sicut prędixit uere impleuit. ¶ Sicut loquutus est ꝑ os sanctorũ q à seculo
» sunt prophetarũ eius. ⌋ .i. sicut prenũtiauit ꝑ sanctos, q à principio mundi fuerũt, q uerbis, signis,
figuris seu factis de Chr̃o loquuti sunt, eiusq; mysteria ꝑdixerũt: qa in nulla mũdi ætate defuit
prophetia de Christo, ut Augusti. declarat: Nã & Adã de Chr̃o uerbis & rebus loquutus est. Si-
militer cęteri patriarchæ ac uates. Propter quod Petrus testaƭ: Deus q pronũtiauit ꝑ os omniũ Act. 3.
prophetarũ pati Christũ suũ, impleuit sic. Et alibi: Huic oẽs prophetę testimoniũ ꝑhibẽt. Tantũ Act. 10.
quippe mysteriũ decuit diu ante, ac multipliciter prenũtiari, ut eius dignitas agnoscaƭ, & factũ
credibilius ostẽdaƭ firmiusq; credaƭ. Vnde in hoc fides nostra certissime cõfirmaƭ, ꝙ oĩa quę
de Chr̃o credimus & tenemus, taliter prophetata probamus. Sed & ipsi Hebręorũ doctores fa
tenƭ ꝙ oẽs prophetę nõ sunt loquuti, nisi super dies Messię .i. pro tẽpore Christi: qa uidelicet qc
quid loquuti sunt, ad Christũ finaliter retulerũt, & de ipso principaliter sunt effati. Vnde nunc
4 » singulariter diciƭ per os sanctorũ, eo ꝙ oẽs uno spiritu concorditer sint loquuti. ¶ Salutẽ ex
» inimicis nostris, & de manu omniũ q oderũt nos. ⌋ His uerbis expõit qd sit ꝗd dixit: erexit cor
nu salutis nobis: ut sit sensus, erexit &c. sicut loquutus est .i. sicut per prophetas promisit erige-
re seu procurare nobis salutẽ .i. saluationẽ ex inimicis nostris, pręsertim inuisibilibus: Hoc est li
berationẽ à dęmõibus, imò etiã à carne & mũdo, omniq; uerę beatitudinis impedimẽto. Vnde
C scriptũ est: In hoc apparuit filius dei, ut dissoluat opera diaboli. Porro ꝙ ait de manu omniũ qui 1. Ioan. 3.
oderũt nos: quidã exponũt de gẽtilibus, ꝗs Christus cõuertit: & sic inter illos & Iudæos cõuer
sos pax fuit, inter ꝗs ante inimicitia erat. Potest ꝗq; de cũctis peruersis hominibus accipi, à qui-
bus liberanƭ electi: nõ ꝙ ab illis in uita hac nõ tribulenƭ, aut trucidenƭ: sed quia per timorẽ inor
dinatũ eis nõ subiiciunƭ, nec ad uitia inducunƭ, & per tẽporalẽ quã ab illis patiunƭ persequutio
nẽ, ad gloriã perducũƭ æternã, sicq; æternaliter liberanƭ ab omi infestatiõe illorũ. Quẽadmodũ
Augusti. plenius declarat super illud psalmi: A timore inimici eripe animã meã. Hoc est quod Psal. 63.
promissum est primitiuę ecclesię: Exaltabiƭ manus tua super hostes tuos, & omnes inimici tui Mich. 5.
interibũt. Et ibidẽ de Christo prædictũ est: Et erit iste pax cum uenerit, & quando calcauerit Eodem.
5 » in domibus nostris. Sic ergo erexit nobis salutẽ. ¶ Ad faciendã misericordiã cũ patribus no
» stris. ⌋ id est ad hoc ut patriarchis & iustis olim defunctis, consummatã misericordiã, puta ple-
nam felicitatem impenderet, educendo eos de limbo, & constituendo in cœlesti palatio. Quẽ-
admodũ dicitur Christo: Tu quoq; in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu in Zach. 9.
quo non est aqua. Vel ad faciendam misericordiam cum patribus nostris .i. ad hoc ut misericor
diter impleat quod ipsis se pręstiturũ prædixit. Ideo quoq; hæc uerba dicunƭ, quia non ob no-
stram iustitiam, sed propter suã pietatẽ immensam Christus hæc nobis largitus est, nostramq;
assumpsit naturam, sicut scribit Apostolus: Apparuit benignitas & humanitas saluatoris Titum 3.
nostri dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam sal-
» uos nos fecit. L & memorari testamenti sui sancti. ⌋ id est ad hoc ut per operis exhibitionem
ostenderet se memorem sancti testamenti, hoc est pacti seu fœderis sui firmissimi, quod fecit &

inijt

iniit cum patriarchis & uatibus ueteris testamenti, quibus promisit Christus se incarnandum, D
Esa. 52. atq; in mundũ uenturũ, secundũ illud Esaiæ: Propter hoc sciet populus meus nomen meũ in
die illa: quia ego ipse qui loquebar ecce assum. Cuius testamenti ostendit se memorẽ naturam
assumendo humanã ex uirgine. Sic ergo memoratus est testamenti sui sancti q̃d est: ¶ Iusiu- 6
randũ⌋ quia iuramento firmatũ. ⌊quod iurauit⌋ iurando per seipsum. ⌊ad Abrahã patrẽ no-
Gene. 22. strum⌋ Quemadmodũ habetur: Per meipsum iuraui dicit dñs, quia fecisti hanc rẽ, & non pep-
cisti unigenito tuo propter me multiplicabo te, & benedicã tibi, & benedicentur in semine tuo
Ro. 4. omnes gentes. Vbi per semen Abrahæ secundũ Apostolũ intelligitur Christus: sicq; uerbis il-
lis promisit deus pater unigenitũ suũ ex semine Abrahæ incarnandũ, uel ipsemet unicus dei
patris filius uerbis istis promisit se taliter incarnandũ. Pater autẽ dando nobis filiũ suũ per in-
carnationis mysteriũ, etiã seipsum præstitit nobis per gratiã ampliorẽ. Hinc subditur: ⌊daturũ
1. Ioan. 2. se nobis⌋ filius quippe dedit se nobis, exhibendo se fratrẽ saluatorẽ, aduocatũq; nostrũ, imò &
Matt. 25. alijs modis cõmunicauit se nobis, quia nascẽdo & cõuersando in mundo fecit se sociũ hominũ,
in cœna dedit se nobis in cibũ, moriẽdo in pretiũ liberatiuũ: in patria demũ dat seipsum in ob-
iectale ac beatificũ præmiũ, quod sanctus Thomas in hymno de sacramento cõpendiose teti-
git, dicens: Se nascens dedit sociũ, conuescens in eduliũ, se moriens in pretiũ, se regnans dat in
Gen. 15. præmiũ. Hinc etiã Abrahæ ait: Ego protector tuus & merces tua magna nimis. Deniq; illis di-
citur deus se dare, quibus charitatẽ & gratiã suã infundit. Illi etenim habent & possident deum
tanq̃ suæ delectationis & occupationis obiectũ, in quo plena liberalitas, summa dignatio, puris-
simaq; dei ad nos dilectio demonstrat. Quoniã dando nobis dona sua, pariter præstat seipsum,
uidelicet ad habendũ, ad possidendũ, ad intuendũ, ad diligendũ, ad perfruendũ, ad conseruan- E
dum, ad auxiliandũ, ad defendendũ, ad commanendũ in sempiternũ. Illa nanq; est liberalissi-
Psal. 15. ma dilectio qua quis alteri præstat seipsum. Ideo ait psalmista: Dñs pars hæreditatis meæ &
Threno. 3. calicis mei. In Threnis quoq; legitur: Pars mea dñs dixit anima mea, propterea expectabo eũ.
Nunc autem ad literã sermo est de datione qua unigenitus datus est nobis, per hoc q̃ nostram
Esa. 9. assumpsit naturã, ad peragendã nostrã salutem. Vnde Esaias ait: Paruulus natus est nobis, & fi-
lius datus est nobis. Deinde ratio huius subiungitur: ¶ Vt sine timore⌋ inordinato, carnali, 7.
seculari, seruili. ⌊de manu inimicorũ nostrorũ⌋ inuisibiliũ seu uisibiliũ. ⌊liberati⌋ per Christi ad
Deu. 6. uentũ, ac passionẽ. ⌊seruiamus illi⌋ scilicet uero deo seruitute latriæ, de qua habetur: Dominũ
deũ timebis, & illi soli seruies. Est etenim latria uirtus deo cultũ ceremoniamq; impendens.
¶ In sanctitate⌋ i. in puritate mentali, omni terrena & carnali affectione exclusa, puta in per- 8
Exo. 12. fecta cordis conuersione ad deũ, uniuersis animę affectibus reformatis, ordinatis, atq; in deum
Leu. 11. reductis. Sic nempe supersancto penitusq; immensæ munditiæ deo est obsequendũ, propter
Mat. 4. quod loquitur: Nolite cõtaminare animas uestras, ego enim sum dñs deus uester: sancti estote
Deu. 18. quoniã ego sanctus sum. Dicitur quoq;: Perfectus & absq; macula eris cũ dño deo tuo. Deniq;
ideo uenit Christus ut per eius passionẽ redẽpti, seruiamus ei secundũ euangelicæ legis teno-
Matt. 5. rem. Hæc autem est lex perfectionis, propter quod ait: Estote ergo & uos perfecti, sicut pater
uester cœlestis perfectus est. Ad quod exigitur, ut homo non solũ habeat se reuerenter & pure
ad dominũ, sed & iuste ad proximũ, dando cuiq; quod suũ est, & proximos ædificando in omi
Ro. 14. bus, iuxta quod fertur: Quæ pacis sunt sectemur, & quæ ædificatiõis sunt inuicẽ custodiamus.
Et rursus: Ne ponatis offendiculũ fratri, uel scandalũ. Noli illũ perdere pro quo Christus mor- F
tuus est. Ideo subdit: ⌊& iustitia⌋ i. actibus iustitię tã distributiuę q̃ cõmutatiuę. Imo per iusti-
tiam intelligi potest quælibet uirtus, prout iustitia dicitur omnis uirtus, seu uirtus communis.
Omnis etenim uirtus est quædã iustitia, quia per eam debitũ quoddã exoluitur, seu deo (ut iu-
stum est) ministratur, sicut per charitatẽ deũ diligimus (ut tenemur) per misericordiã proximo
subuenimus (ut obligamur) Deo aũt non solũ in iustitia quæ est uirtus specialis, sed in omni uir
tute seruire debemus, præsertim in fide, spe, & charitate quibus directe colitur deus tanq̃ im-
mediatum, propriũq; obiectũ. ⌊corã ipso⌋ i. recta intentione, & cum attẽtione interna, ut in dei
præsentia nos constituamus, eumq; ut regẽ ac iudicẽ omnia intuentẽ pensemus: & ita ei soli fi
naliter placere optemus, eius honorẽ & gloriã in omnibus exquiramus, timorate ac reuerẽter
Mat. 6. cuncta agentes simplici corde, non uelut hypocritæ corã hominibus bona agendo ob propriã
Eccl. 1. utilitatẽ, seu laudẽ, ut illud psalmistæ ueraciter dicere mereamur: Seruaui mandata tua & testi-
Psal. 118. monia tua, quia omnes uiæ meæ in conspectu tuo. Et illud Heliæ: Viuit dñs, in cuius conspectu
3. Reg. 17. sto hodie. Porro q̃ ait sine timore, referri potest ad illud quod sequitur, liberati & ad uerbum
seruiamus. Primo modo est sensus, q̃ sine nostro periculo ac timore Christus nos liberauit, cũ
tamen plures de hostium manibus non absq; ingenti suo pauore atq; periculo eruantur. Chri-
Mat. 26. stus quoq; absq; suspitius inordinato timore nos liberauit: Quamuis enim passione instãte na-
Mar. 14. turali timore concussus sit, hoc tamen sponte & potestatiue seu ex præuio rationis iudicio cõ-
Luc. 22. tigit, & eundem timorem cumuoluit, abiecit, atq; intrepidus obuiã profectus est hostibus. Si
autem referatur ad uerbum hoc seruiamus, iste est sensus, q̃ Christus ideo promisit daturũ se
nobis

A nobis, ut liberati per ipsum ab hostibus seruiamus ei absq; inordinato timore in sanctitate, nõ
ꝙ nullos aduersarios habeamus: Cum omnes qui uolunt pie uiuere in Christo, persequutionẽ 2.Tim.3.
patiantur. Sed ꝙ illos inordinate non metuamus, nec peccando subdi cogamur, nec dæmonũ
manus (ut antea) incidamus, nec inferni suppliciis deputemur, imò ab omni gloriæ obstaculo
eruamur, merito dominicæ passionis, dummodo nos ipsi obicẽ non ponamus. Hæc est spiritalis
securitas internaq; pax, & uera libertas militãtis ecclesiæ, quantũ ad eos qui fide & opere Chri-
stiani consistunt, quę in primitiua ecclesia maxime abundabãt, sicut in Actibus apostolorũ do- Act.2.4.5.
cetur. Vnde dñs pronuntiauit: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernacu- Esa.32.
lis fiduciæ, & in requie opulenta. Et in Sophonia quoq; legit: Lauda filia Sion, exulta in omni Soph.3.
corde filia Hierusalẽ: auertit dñs inimicos tuos, non timebis malũ ultra. Insuper cũ dñs protu-
lisset: Suscitabo Dauid germen iustum, id est Christũ filium Dauid (ut omnes exponunt) mox Hiere.23.
subditur: In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter: quia uidelicet conuer-
si ad Christũ non timuerunt eos qui corpus occidunt, puta parati mori pro fide & ueritate ac Mat.10.
deo, eo ꝙ essent repleti charitate & gratia Christi, per quam optimæ & inuictissimæ fuerunt fi
duciæ. Itaq; seruiamus ei, non uno die uel raro, aut modico tẽpore, sed incessanter & perseuerã-
ter, ut subditur: ⌊omnibus diebus nostris.⌋ Qui enim perseuerauerit usq; in finem, hic saluus
erit. Ideo monet Apostolus: Bonũ facientes non deficiamus. Tempore enim suo metemus nõ Gal.6.
deficientes. Nihil demum tam stultum q̃ tempus non solum infructuose, sed etiam uitiose ex-
pendere. Iugiter igitur deo altissimo obsequamur, semperq; perfectius ac amorosius obsequi
studeamus, pensantes quod scriptum est: Maledictus qui facit opus dei negligẽter. Postremo Hiere.48.
B inquiritur quomodo per Christum liberatum sit genus humanum, cum tam pauci saluentur,
pereantq; tam multi? Et respondendum ꝙ Christus sua passione pro totius mundi seu populi
satisfecit peccatis quantum in ipso est, ita ꝙ meritum suum tantum fuit ꝙ pro omnium pecca-
torum deletione sufficiens fit: sed non subuenit nisi his quibus applicatur seu cõmunicatur per
fidem, charitatẽ, aut sacramenta. Sua quoq; sanctissima conuersatione ac passione meruit omni
bus nobis gratiam copiosam, specialiter tamen pro originali peccato satisfecisse asseritur: quo
niam propter reatum illius à gloria totum genus differebatur humanum. Cõuersatio demum
& passio Christi ex tam perfectissima charitate ac obedientia orientes tam acceptæ deo patri,
seu superbenedictæ trinitati fuerunt, ꝙ pro totius mundi liberatione & iustificatione ita fue-
runt idoneæ, meritoriæ, & prædignæ, præsertim propter hypostaticã seu personalẽ unionem
humanitatis Christi cũ uerbo, ex qua infinitã quodãmodo promerẽdi ac satisfaciendi idonei-
9 tatem efficaciãq; sortita est. ¶ Et tu puer propheta altissimi uocaberis.⌋ secundũ Origenem,
Zacharias plenus spiritu sancto duas prophetias generaliter nuntiat. Primã de Christo, quæ
se extendit hucusq;. Alterã de Ioanne, quæ incipit hic, ubi prædicit ꝙ gratia prophetiæ fuerit
danda Ioanni, ita ꝙ erit atq; uocabitur propheta Christi, qui secundũ Apostolũ est super omnia Rom.9.
deus benedictus in secula. Veruntamen Ioan.1. legitur, iste Ioannes interrogatus: Propheta es
tu? respondisse, non sum. Ad quod dupliciter respondetur. Primo secundũ glossam ibidẽ, ꝙ Iu-
dæi interrogantes, per prophetã intellexerunt Helizeũ, quod aduertens Ioannes, intentioni
eorũ rite respondit: Secundo ꝙ prophetã, id est prophetã duntaxat esse se negat, quia & plus
q̃ propheta fuit: non solum denuntiando futura, sed & Christũ demonstrãs præsentẽ. Rursus Matt.11.
C inquiritur cur Zacharias alloquutus sit infantẽ octo dierũ, in quo usus nondũ extitit rationis?
Ad quod respondit Ambrosius, ꝙ Zacharias agnouit infantẽ illũ supernaturaliter sua intelli-
gere uerba: sicut in utero suæ matris intellexit filii dei incarnationẽ atq; præsentiam corpora- Luc.1.
lem. Ait quippe Ambrosius: Potuit Ioannes uocẽ patris sui natus audire, qui Mariæ salutatio-
nem anteq̃ nasceretur audiuit. Sciebat Zacharias alias esse aures prophetæ quæ spiritu dei nõ
corporis ætate reserantur. Habebat Ioannes intelligendi sensum, qui exultandi habebat affe-
ctum. Alii sicut Beda dicit, ꝙ non propter Ioannis aduertentiam, sed eorum qui aderãt instru-
ctionem ista prędixit. Nam & inanimata ac bruta alloquimur, ea ad dei pręconium inuitando,
non solum ut illa intelligant, sed ut nos ipsi ac audientes ad dei laudẽ sic prouocentur. Pręterea
multis nominibus inuenit appellatus Ioannes. Dictus nanq; est amicus sponsi, pręcursor Chri- Ioan.3.
sti, Baptista, angelus, lucerna ardens & lucẽs, propheta, & plus q̃ propheta, atq; Helias, propter Mala.3.
uaria gratiæ dona sibi collata. ⌊præibis enim ante faciem domini⌋ id est ante corporalẽ ac ma- Ioan.5. Mat.11.
nifestam præsentiã Christi, qui est rex regum & dominus dominantiũ. Ioannes etenim natus Eodem.
est ante Christũ. Insup orsus est prædicare & baptizare ante eundẽ, præcessit etiã eũ in limbũ: Apoc.19.
iccirco uocatur præcursor. Quidã per faciem domini intelligunt Christum filiũ patris, ut di-
catur similitudo & facies patris, quia per eum pater cognoscitur: per faciem enim notitia desi-
gnatur. Notitia autem in diuinis filio appropriatur, quẽadmodũ sapientia & ueritas, quia per Ioan.14.
modum intellectualis emanationis procedit à patre. ⌊parare uias eius.⌋ id est disponere homi-
nes ad Christi fidẽ, charitatẽ, ac susceptionẽ, quod egit Ioannes prędicando, monstrando, & ba Ioan.1.
ptizando. Itaq; uiæ Christi, i. uiæ seu media per quæ Christus uenit ad hominũ corda, fuerunt

Prædicatio & baptismus Ioannis, quæ ipse parauit .i. sapienter exhibuit, sicut quis præparat D
mensam. Vel uiæ istæ sunt baptismus & prædicatio Christi, ad quæ duo Ioannes suo documẽ-
to atq; baptismate homines disponebat. Rursus uię istę sunt opera uirtuosa, seu pręceptorũ cu-
stodię, ad quę homines Ioannes induxit, uitia extirpando, ac uirtutes dispositiue seu instrumẽ
Malach.3. taliter inducendo. Propter quod loquitur dominus de Ioanne: Ecce ego mitto angelum meũ,
Matth.11. Mar.1. & pręparabit uiam ante faciem meam. Rursus uię istę sunt misericordia qua deus uenit ad nos,
& pœnitentia qua imus ad eum. Ad primam parauit Ioannes Christi gratiam ac baptismum
insinuando: Ad secundam ad pœnitentiam exhortando, & rigorose uiuendo. Pręterea secun-
dum Chrysostomũ, quemadmodũ reges quosdã habent qui eminus seu longe eos pręcedunt,
& itẽ cõmilitones qui de propinquo pręcedunt: Sic Christus habuit prophetas aliquos eũ lon
ge ante pręnuntiantes & pręcedẽtes: Ioannẽ uero eũ de proximo pręcedentẽ ac pręsentẽ, dein
de monstrantẽ. Deinde secundũ Theophilũ Zacharias exponit quomodo Ioannes uiã dñi pre
parauit, puta dicẽdo: ¶ Ad dandã scientiã salutis plebi eius ⌋ id est ad exhibendũ, seu prędicã » 9
Apoc.12. dum populo Iudęorũ notitiã, qua ad ueram felicitatẽ pertingitur, seu notitiam Christi qui est
salus nostra. Hęc est scientia salutaris, doctrina moralis, declaratio aduentus, mysteriorumq;
Christi, & sacramentorum ecclesię. Itaq; non ait ad dandam salutem, sed scientiam salutis: quia
Ioan.1. Ioannes salutem non dedit sed prędicauit. Propter quod scriptum habetur: Non erat ille lux,
Phil.3. sed ut testimonium perhiberet de lumine. Hanc scientiam cœpit Ioannes dare quã Christus &
apostoli postea plenius contulerunt: de qua ait Apostolus: Existimo omnia detrimentum esse
propter eminentẽ scientiã domini nostri Iesu Christi. Hanc autem scientiã dedit ⌊ in remissio- »
nem peccatorũ eorũ. ⌋ uidelicet plebis suę puta credentiũ. Hęc aũt scientia dispositiue ac incita- » E
tiue ualuit ad diluẽda peccata, quia per eam ad pœnitentiã, Christiq; fidẽ explicitam populus
Mar.2. inducebatur: Solus autem deus dimittit peccata effectiue secundum illud: Quis potest dimit-
Luc.5. Apoc.1. tere peccata nisi solus deus? Passio Christi meritorie, iuxta qđ in Apocalypsi habetur: Christus
Act.15. dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Fides autẽ formata hoc agit formali-
ter, prout dicitur: Fide purificans corda eorũ. Opera uero pœnitentiæ faciunt hoc satisfacto-
rie. ¶ Per uiscera misericordię ⌋ intimã, secretã, uiscerosam, seu amorosam misericordiã. ⌊ dei » 10
nostri ⌋ unigeniti scilicet propter nos incarnati. ⌊ in quibus ⌋ uisceribus misericordię. ⌊ uisitauit »
nos ⌋ .i. per incarnationẽ ad nos descendit, & nostrã sibi coniunxit naturã, nosq; ęgrotos uelut
pius medicus nunc accessit. Itaq; uiscera in deo spiritaliter & metaphorice appellãtur charitas
Gal.2. & misericordia eius quibus inductus est succurrere nobis, sicut de Christo ait Apostolus: Qui
Ephe.2. dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Rursus quoq; de patre: Propter nimiam inquit cha-
ritatem qua dilexit nos pater, filium suum misit. Itaq; non propter merita nostra, sed ob suam
pietatem & charitatem deus hæc beneficia nobis largitus est. Recte ait per uiscera misericor-
1.Ioan.4. diæ dei nostri, in quibus uisitauit nos. Vnde legitur: In hoc est charitas, non quasi nos dilexeri
Esa.63. mus deum: sed quoniam ipse prior dilexit nos. Hæc uiscera dei olim quasi latebant, iuxta illud
Esaiæ: Multitudo uiscerum tuorũ & miserationum tuarũ super me, continuerunt se. Itaq; uisi-
tauit nos ⌊ oriens ex alto ⌋ id est de summo cœlo ad terram descendens, de sinu, imo de corde »
patris sui in uterum uirginis ueniens, ab altitudine suæ habitationis qua inaccessibilẽ lucem in
Psal 18. habitat, ad peregrinos & exules se inclinans. Quemadmodum scriptum est: A' summo cœlo
Hebræ.1. egressio eius. Christus quoq; oriens nuncupatur, qui candor est lucis æternæ, & splendor pa- F
ternæ gloriæ, ex supersplendidissimo dei patris corde æternaliter oriens & emanans, deinde
Eccl 24. per humanitatẽ assumptam hominibus innotescens & resplendens, qui testatur: Ego in altissi-
Eodem. mis habitaui. Et rursus: Ego feci in cœlis ut oriretur lumen indeficiens. De quo secũdum serui
Zach 3. Zacha.6. formam deus pater ait: Ecce ego adducam seruum meum orientem. De quo denuo scriptum
est: Ecce uir oriens nomen eius. At uero sicut à parte cœli orientali qui oriens dicitur, lux solis
terrigenis oritur, ita à Christo lux gratiæ nobis profluxit, solq; sapientiæ deus unus & trinus,
per eius humanitatẽ nos illustrauit. Hinc subditur: ¶ Illuminare his ⌋ id est ad illuminãdum » 11
eos ⌊ qui in tenebris ⌋ ignorantiæ & erroris, seu infidelitatis. ⌊ & in umbra mortis ⌋ .i. in uita im- »
pia, quæ umbra mortis uocatur, quia à deo separat mentem, sicut mors naturalis seu corpora-
Esa.59. lis à corpore segregat animam: iuxta illud Esaiæ: Iniquitates uestræ diuiserũt inter uos & deũ
uestrum. ⌊ sedent ⌋ Vel umbra mortis est seculum præsens, quod cum sit uallis lachrymarum, »
peregrinatio & exiliũ, umbra & similitudo mortis respectu patriæ nominatur, imo & uita prę-
sens umbra mortis uocatur, dicente Gregorio: Vita temporalis æternæ uitæ comparata, mors
est potius dicenda quàm uita. Quidam per umbram mortis obliuionem intelligunt: quia sicut
mors tollit ab existentia in natura, sic obliuio ab existentia in memoria. Insuper aliqui per se-
dentes in tenebris accipiunt patres in limbo detentos, qui fuerunt in tenebris, id est carentia
lucis gloriæ, & loco obscuro, ad quorum illuminationem Christus post mortem in cruce sta-
tim descendit, eosq; mox ibi lumine gloriæ illustrauit, ita q̃ tunc deum per speciem uidere cœ
perũt secundum doctores. Tunc nanq; pro originalis peccati reatu fuerat satisfactũ, pretiũq;
redem-

A redemptionis solutum, pro quo reatu duntaxat sancti illi differebantur à gloria. Per sedentes
uero in umbra mortis, intelligunt uiatores & peccatores. Proprie quoq; per sedentes in tene-
bris intelliguntur gentiles idololatræ, ad quorum illuminationem Christus descendit, sicut
loquitur: Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere. De hac re Ioan. 10.
multa in Esaia leguntur, ut est illud: Populus qui ambulabat in tenebris uidit lucem magnam: Esa. 9
Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Rursusq; pater loquitur Christo: Dedi Esa. 42
te in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione uinctum, de do-
mo carceris, sedentes in tenebris. Sed & Christus de patre testatur: Glorificatus sum in oculis Esa. 49
domini, & dixit, parum est ut sis mihi ad suscitandas tribus Iacob, & ad feces Israel conuerten-
das, dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usq; ad ultimũ terræ. Hinc de ipso asseritur: Erat Ioan. 1
» lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mũdum. ⌊ad dirigendos pedes
» nostros⌋ id est affectus nostros, de quibus cantamus: Statuit supra petram pedes meos. Et in Psal. 39
» Canticis loquitur sponsa: Laui pedes meos. ⌊in uiam pacis.⌋ id est ad conuersationem iustam Can. 5
ac uirtuosam, quæ est iter ad pacem pectoris in præsenti, atq; ad pacem æternitatis in futuro.
Ad hanc duplicem pacem præstandã Christus potissime uenit & passus est, propter quod te-
stabatur apostolis: Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis. Hinc de Christo ait Aposto- Ioan. 14
lus: Veniens euangelizauit pacem his qui longe, & his qui prope, id est gentilibus ac Iudæis, Ephe. 2
quæ uerba ex Esaia accepta sunt. Deniq; cum pax ista spiritalis ac uera, fructusq; spiritus (secũ- Esa. 60
dum Apostolum) sit quies, tranquillitas, seu quietatio mentis in deo, seu gaudium imperturba
tum in eo, certum est q per conuersationem uirtuosam homo ad pacem pertingat, uitiorũ ac
B passionum tumultus inquietudinesq; sedando & extirpando. Præcipue tamen pax à charita-
te procedit quasi efficienter. Charitas nanq; unionem & concordiam parit, quietem quoq; &
gaudium in amato, dum ei coniungitur. Hinc ait psalmista: Pax multa diligentibus legem tuã. Psal. 118
Ex iustitia uero procedere dicitur quasi prohibens à remouẽte: quia iustitia impedimenta pa-
cis aufert & perimit, iuxta illud: Erit opus iustitiæ pax. Rursus pax ponitur effectus prudẽtiæ, Esa. 32
tanq̃ uirtutis dirigentis ad pacem per ueram discretionem, qua quis ordinate se habet, unde
nec perturbatur: ideo ait Apostolus: Prudẽtia spiritus uita & pax. Hanc itaq; pacem amemus, Ro. 8
exquiramus, & conseruemus, cum dicat saluator: Beati pacifici, quoniam filii dei uocabuntur. Mat. 5
Postremo canticũ istud sententiosum ac dulce, deuotissime concinamus, grata & affectuosa
mente ineffabilia dei beneficia, præsertim uerbi æterni incarnationem intime recolentes, & gra
tes deo innumerabiles præcordialissime referentes, qui est super omnia deus gloriosus, subli-
mis & benedictus in secula. Amen.

PIO LECTORI S.

Post exhibitos in cantica utriusq; instrumenti commentarios, ne uspiam tibi deessemus, in Athanasii q-
q; symbolum, necnon in sanctorum Ambrosii & Augustini, Te deum, canticum, haud minus pietate q̃
utilitate cõspicuos, libuit cõmentarios adiicere: q̃s ut Dionysii forte nõ esse quisq̃ calũniari possit, nos q;
temere asseuerare non uolumus, ita à studioso illius lectore eoq; Carthusiano conscriptos, liquido nobis cõ
stat, id quod haud uanis indiciis persoasum habemus. Tu ergo sedulo illos reuoluens fruere ac Vale.

C

IN ATHANASII SYMBOLVM COMMENTARIVS.

1 » QVICVNQVE uult saluus esse⌋ id est superessentiali felicitate po- Quid sit sal-
titi, superuoluptuosissimo, æterno, summo incomparabiliq; bono (in uũ esse atque
quo uniuersorum bonorum, omniumq; pulchrorum ac desiderabi- beatum.
lium, incircunscriptibilis plenitudo & superessentialis perfectio est)
frui, illo impleri, illiq; immobiliter, inauertibiliter, uoluptuosissime ac
felicissime immergi, deo uidelicet superpulcherrimo, qui est pulchri
tudo substantialiter pulchra, speciositas infinita, ad intuendum iucũ-
dissima, ad perfruendum suauissima, ad possidendum deliciosissima:
quia in eo tota potẽtialitas reducetur ad actum, tota capacitas nostra
supernaturaliter implebitur, omnemq; desiderium perficietur, sic q nil boni optati poterit in
» æternũ abesse, nil mali abominati adesse. ⌊ante omnia opus est ut teneat catholicã⌋ i. uniuersa-
» lem, orthodoxã. ⌊fidem,⌋ sine qua impossibile est placere deo illiq; uniri: quippe quę principiũ Hebr. 10.
est cultus dei, atq; fundamentũ eius quę secundũ pietatẽ est doctrinæ, quam quotidiana docet
2 » Christianę institutionis professio. ¶ Quã nisi quisq; integrã inuiolatamq;⌋ recte credendo,
» & pure ac religiose, secundũ fidẽ charitate formatã, seruiendo. ⌊seruauerit, absq; dubio⌋ cũ hę-
» reticis & schismaticis tanq̃ omnipotentis dei inimicus. ⌊in æternũ peribit.⌋ æterna illa priuabi
tur felicitate, atq; in infernalẽ lacũ, in ignẽ æternũ, in tenebrosissimũ inferni carcerem, in anima Mat. 25.
3 » & corpore cũ dæmonibus detrudetur in perpetuũ cruciandus. ¶ Fides autem catholica⌋ ab Luc. 16.
» omnibus Christicolis amplexanda. ⌊hæc est,⌋ uidelicet ⌊ut unũ deũ⌋ qui naturaliter est primũ
ens, æternũ, incausatũ, indepẽdens, perfectũ, infinitũ, immateriale, simplicissimũ & adorandũ

Descriptio dei.

Prima causa omnium gubernatiua, pura ueritas sempiterna, unitas simplicissima, purus actus, omnipotens uirtus, sanctitas exemplaris, sapientia æternalis, causa & ratio omniũ idealis, esse purũ in se subsistens ac separatũ, uniuersorum principiũ, prima omnis rectitudinis omnisq; iustitiæ, ueritatis & uirtutis regula, & mẽsura. In quo est omnis nobilitas, omnis pulchritudo, omĩs felicitas & dulcedo: quippe qui solus naturaliter & essentialiter bonus est, & immensa, perfecta puraq; bonitas: in qua est omniũ desiderabiliũ infinita ac incõprehensibilis plenitudo, ęterna uidelicet sapientia, incircunscriptibilis maiestas, omnipotens uirtus, inobtenebrabilis splẽdor, inexcogitabilis pietas, pax summa atq; dulcissima, ardentissimus amor, iucundissima felicitas, gaudiosissima uita indeficiensq; imperiũ. ⌊in trinitate⌋personarum. Quia enim deus (ut iã patuit) uere immẽsa, pura, supplena superditissimaq; bonitas est: necessario infinitæ cõmunicabilitatis est, quũ oẽ bonũ naturaliter sit suę bonitatis cõmunicatiuũ. Ideoq; seipsum intelligẽs & diligẽs incõmutabiliter, q̃a suũ intelligere & suũ diligere est sua natura atq; essentia, cõmunicat (ut secundũ nostrũ loquẽdi modũ loquar) uis intellectiua diuina totũ suũ eẽ uerbo, ut secundũ Ambrosiũ in hymno, sit in patre totus filius, & totus in uerbo pater. Et ab illo actu intelligẽdi, cũ ibi cognoscit tota diuinitatis amabilitas, utraq; incõmutabilis psona cõmunicat amori, q spiritus sctũs appellat, & p modũ uolũtatis procedit, totã diuinitatis naturã. Et hęc oĩa naturaľr fiũt unico ęterno incõmutabili actu, itaq; tres illę psonę & subsistẽtię est incõmutabilis, inseparabilis trinitas, & una simplicissima deitas. Quę cõicatio excellẽtissime bona præ sui magnitudine & nobilitate excedit oẽm creatã intelligẽtiã: Bonitas eñ istius cõicationis habet, q pr̃ nõ potuit nõ gñare filiũ: & pater & filius nõ potuerũt nõ producere p modũ spiratiõis spiritũ sanctũ: & hoc facit incõmutabilitas atq; æternitas, & est triũ psonarum una uolũtas &c. & cõicat se bonitas diuina effundẽdo bonitatẽ suã sup uniuersam creaturã quã creauit, ut eẽt q̃d diuinę bonitatis eẽ posset particeps. Atq; p hoc cõmunio sapiẽtior fuit (ut ita dicã) rõ originalis psonæ unius cõmunio amoris, uelut q̃dã rõ psonæ alterius. Et q̃uis psonę productio, procedat de uolũtate paterna, est tñ in hac productiõe uel processiõe rõ alia & alia. Nã secũda, filius. s. p gñationẽ est à sola prima, à pr̃e uidelicet: tertia p spirationẽ & processionẽ, à prima & secũda, à pr̃e. s. et filio⌊& trinitatẽ⌋psonarum: Quid eñ ẽ uelle habere cõparẽ in natura & cõdignũ, nisi uelle habere quẽ intime diligat, & coęq̃litatis merito digne diligere debeat? Quid ũo ẽ uelle habere cõdilectũ, nisi uelle habere q secũ à suo dilectore pariter diligat, & exhibiti sibi amoris delicięs secũ perfruat? Sed istud primũ potest consistere in sola psonarum dualitate: istud aũt posterius oĩno subsistere non potest, sine personarum trinitate.

Cur i simplicissima diuinitate sit trinitas personarum.

Personarum distinctio.

⌊in unitate⌋essentię⌊ueneremur⌋colamus: credẽtes firmiterq; confitẽtes, trinitatẽ psonarum nõ excludere ab essentia diuina summã unitatẽ, simplicitatẽ, immẽsitatẽ, æternitatẽ & incõmutabilitatẽ: quin potius includere summã fœcunditatẽ, charitatẽ, liberalitatẽ, æqualitatẽ, germanitatẽ, cõformitatẽ & inseparabilitatẽ. Quia eñ cuiuis diuinarum psonarum inest summa nobilitatis & honoris excellẽtia (in seipso eñ æternaľr germẽ suæ fœcũditati adequatũ pater producit: seq; ac filiũ diligẽdo & uolẽdo simul cũ illo spirat spiritũ sanctũ, q est amor & nexus utriusq;) ipsis necessario infinitas inest, & ęternitas oĩusq; potestas: quapropter parẽ sibi habere nõ possunt, nec ęqualẽ: ideoq; nõ potest eẽ nisi una diuina substãtia, infinita, oĩpotẽs & ęterna. Et sicut cõueniẽs ẽ unã solã substãtiã in tribus eẽ psonis, sic q̃q; congruũ est tres diuinas psonas in una simplici eẽ essentia, propter maximã psonarum cõuenientiã, propinqtatẽ, unitatẽ & simplicitatẽ.

Personarum trinitas summam unitatẽ includit.

Ratio prędictorum.

¶ Neq; cõfundẽtes psonas, ⌋ut Sabellius q in psona ipsum dicit eẽ patrẽ, quẽ & filiũ & spm̃ sctm̃: Necessario eñ tres sunt psonę credẽdę, propter gñationẽ & pcessione in supsanctiss. trinitate necessario intellectã. Dictat nãq; catholica fides, altissime de deo & piissime sentiendũ eẽ. Nõ sentiret aũt altissime, q̃sq̃s non crederet deũ se posse summe cõicare: nec sentiret piissime, q crederet eũ posse, sed nolle. Ideoq; ut altissime & piissime sentiam⁹, credam⁹ deũ se summe cõicare ęternaľr habẽdo dilectũ siue cõdignũ, hoc ẽ filiũ ex se natũ, cui se plene nõ participatiue cõicat, nõ minus diligẽs ipm̃ q̃ seipm̃: & simul cũ ipso filio ęternaľr pducere, & habere cõdilectũ sibi natoq; ex se ęque dilectũ: nõ creatũ nec natũ, sed ad intra procedentẽ inuariabiliterq; spiratũ, nõ potest aũt psona generãs eẽ psona gñata aut procedẽs uel ecõuerso. ⌊neq; substantiã separãtes⌋hñt eñ istę tres psonę unũ & indifferẽs esse ex differẽti proprietate q̃ ẽ gñare, gñari & procedere. Propriũ eñ ẽ ingenito patri propria authoritate æternaľr eẽ, & patrẽ esse, filiũq; æternaľr gñare, & spm̃ sctm̃ cũ filio æternaľr spirare, & à nullo eẽ aut aliqd accipe. Propriũ ẽ filio eẽ à solo patre, & ab eo qcqd ẽ, uel habet, habere: & cũ patre spiritũ sanctũ spirare. Propriũ est spiritui sancto à patre simul & filio esse, & habere quicquid est uel habet, & nullũ de se existentẽ æternaliter habere. Et hæc omnia personæ istæ à patre non habẽt ex munere gratiæ, sed ex proprietate diuinæ naturæ: pater eñ per generationẽ præbet substãtiaľr originẽ filio & per spirationẽ spiritui sancto: proinde.

Altissime & piissime de deo est credẽdum.

Diuersæ personarum proprietates.

¶ Alia est eñ psona pr̃is⌋q̃a solus ingenitus &c. (ut iã patuit)⌊alia filii⌋q̃a à solo pr̃e ẽ genitus⌊alia spũs sancti⌋q̃a ab utroq; à patre scilicet & filio procedit. Non aũt aliud est psona patris, aliud psona filij, aliud persona spiritus sancti: quũ aliud essentiã significet communẽ quæ una & simplicissima est

non aliud & aliud est in simplicissima diuinitate.

(diuinarum

A (diuinarum nanq; personarum consubstantialitas maxima, æqua & infinita est) alius uero di-
stinctionem duntaxat suppositi nominat. Cum igitur pater alia persona sit, seu aliud supposi-
tum à persona filii, necessario sequitur patrē aliū esse à filio, & spiritū sanctū esse aliū ab utroq;:
5 » ita ut nulla distinctio sit in essentia, sed in personis duntaxat. ¶ Sed patris & filii & spiritus
» sancti una est diuinitas.⌋ Pater enim cum sit plenitudo essentiæ, uitæ, sapientiæ, bonitatis, poten
tiæ & omnino omnis desiderabilis plenitudinis plenitudo, à nullo aliquid accipiens, sed pro-
pria sola authoritate supersubstantialiter consistens, omnem eandē plenitudinē supernatura-
liter & supersubstantialiter dat filio suo (qui est splendor paternæ gloriæ & figura substantiæ
eius) ipsum per sui cognitionem generando: eandemq; cum filio dat supernaturaliter spiritui
sancto (qui iubar quoddā est à prima substantia & splendore gloriæ eius procedens) ipsum su
persubstantialiter (eandem quam in seipso habet excellentię magnitudinem, in filio suo depre
» hendens) spirando. Omnibus ergo tribus personis una est diuinitas. ⌊ æqualis gloria, coæter-
» na maiestas.⌋ æqualis claritas, gloria & potestas (ut patet ex dictis.) Plenitudo nanq; summę fe
licitatis, requirit plenitudinem summæ iocunditatis: plenitudo summæ iucunditatis, plenitu-
dinem requirit summæ charitatis: plenitudo summæ charitatis, exigit plenitudinem summæ
perfectionis: ubi itaq; oportet omnes esse æque perfectos, necesse est omnes in summa æquali-
tate congruere. Quapropter in omnibus æqualis erit sapientia, æqualis potentia, indifferens
gloria, uniformis bonitas æternaq; felicitas: quatenus trium personarum diuinarum una sit di-
uinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas, nullaq; altera maior, nulla altera minor, nulla prior,
nulla posterior. Coæternæ ergo sunt & coæquales: nam si coæternę non essent, eo ipso coæqua
6 » les esse non possent. ¶ Qualis pater talis filius, talis spiritus sanctus.⌋ In superlaudabili enim
hac personarum discretione nullus gradus superior aut inferior esse potest: sed uniformiter
B eis omnia conueniūt essentialia, puta diuinitas, essentia, bonitas, potentia, iustitia, æternitas &c.
Nam summum illud & summe simplex esse, in ea plenitudine, atq; perfectione qua est perso-
næ unius (ut patuit supra) in eadem plenitudine est, & cuiuslibet personæ alterius: cum una
eademq; substantia non maius aliquid uel minus, melius deterius'ue seipsa esse possit: non igi-
tur maius uel melius aliquid, quæuis erit in trinitate persona, quàm quælibet alia (cum certissi
me singulis sit una eademq; substantia) sed omniformis & omnifaria incomprehensibilisq; ma
gnitudinis æqualitas in qua unitas pluralitati non cedit, nec excedit pluralitas unitatem.
7 » ¶ Increatus pater ⌋ seipso innascibiliter & ab æterno prima in diuinis persona existens. ⌊ in-
» creatus filius ⌋ patri coæternus, quem æterne eructauit diuinum cor eius, ut esset secum prin-
cipium in principio, apud eum ab eo solo originem ducens æternam. Vt enim radius solis de
corporeo sole isto procedit, & originem trahit, coæuus ipsi soli existens (ex quo enim sol fuit
de se radium produxit, & sine radio tempore nullo fuit) sic dei filius quoq; (qui splēdor est pa-
tris & candor lucis æternæ) tanquam coæuus radius de luce spirituali & innascibili emanauit:
» estq; secunda in diuinis persona. ⌊ increatus spiritus sanctus. ⌋ à patre & benedicto uerbo eius
æternam habens perfectionem atq; originem: estq; tertia in diuinis persona. Proinde pater in-
genitus deus seipso est: uerbum eius, deus à patre: spiritus sanctus quoq; deus est à patre & uer
bo eius seu filio: nec tamen uerbum seu filius à patre est singulari proprietate, ut deus, sed ut
uerbum: sicut nec spiritus sanctus, à patre & filio, ut deus, sed ut spiritus sanctus: imò neq; omni
potens pater seipso est ut deus, sed ut pater, ut innascibilis: absolutus est enim ut deus ab his
proprietatibus. Ex his igitur paucis clare conuincitur patrem à nullo esse, filium à solo patre:
C & spiritum sanctum ab utroq;, tanquam amor patris & filii, & condilectus illis. Quæ quidem
tres personæ quia ab æterno sunt & coæquales, clarum est q; sicut increatus est pater, sic increa
tum esse filium & spiritum sanctum: imo sicut creator pater sic & filius & spiritus sanctus. Vn-
de de patre scriptum est: In principio creauit deus cœlum & terram. De filio: Et qui creauit
me habitauit in tabernaculo meo. De spiritu sancto autem cantat ecclesia: Veni creator spiri-
tus. De beatissima uero trinitate: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.
8 » ¶ Immensus pater ⌋ qui est omnis principii superprincipale principium, in propria natura
immensurabilis: quia illocalis & incircunscriptus, ubiq; totus, ubique præsens, ubique potens,
omni carens initio & fine, atq; per hoc infinitus. Verum quia primum principium est, quod est
perfectissimum, repugnat & infinitas materialis, & conuenit ei infinitas formalis: Cum enim
primum sit omnium principium, & esse subsistens atque forma non determinata per aliquam
materiam, constat eum simpliciter infinitum esse & immensum, non modo per æternitatem,
uerumetiam per magnitudinem. Credimus nanq; ex dictis, diuinam substantiam seu essentiā
esse idem cum diuina potentia, sapiētia, æternitate & magnitudine, unde æterna est & magna.
Quapropter sicut infinitus est secundū æternitatem (quia sine initio & sine fine) infinitus quo-
q; erit secundum magnitudinē: alioqui manifesta ratione conuinceremur fateri unā eandemq;
substantiam & seipsa maiorem esse, & seipsa minorem: Nam si æternitas eius est infinita, magni
tudo autem finita, una eademq; substantia secundum æternitatem maior erit magnitudine sua

Marginal notes:
Sāctissimę di unitatis cōmunio.
Heb. 1. Filius splendor patris.
Spiritus sanctus iubar utriusq;.
Declaratio æqualitatis personarum.
in beatissimā trinitate nihil superius est, nihil inferius.
Nihil ī ea maius, meli' aut deterius.
Quō filius patri sit coæternus.
Similitudo de sole.
Sap. 7.
Discretio personarum.
Qua proprietate fiat in diuinis generatio & processio.
Tres personę sunt icreatę.
Gene. 1.
Omnes tres un' creator.
Ecci 14.
Gene. 1.
Quō deus sit infinitus.
Psal. 144.

hoc eſt ſcipſa (eſt enim deus ſua magnitudo) & erit ſecundum magnitudinem minor æterni- D
tate ſua, hoc eſt ſeipſa, eſt enim deus ſua æternitas: ergo immenſus pater, ⌊immenſus filius, im »
menſus ſpiritus ſanctus.⌋ quia immẽſitas dei eſt ęternitas dei: filius autem patri eſt coęternus »
In diuinis ſumma identitas & ſimplicitas eſt.
ſicut & ſpiritus ſanctus, ergo & immenſus: Sic nanq; in diuinis perſonis omnimoda identitas
eſt & ſumma ſimplicitas, ꝙ quę pluriũ & quę omniũ, prorſus eadẽ unius ſint: & quę unius, ea-
dem prorſus & omniũ: Nec una minus aliquid habet q̃ duę, & q̃ tres ſimul: nec tres ſimul, plus
aliquid habent q̃ una ſola, ſed earum eſt una diuinitas, ęqualis gloria, coęterna maieſtas, & reli-
qua eiuſmodi, quę ſummam aliquam perfectionem dicunt: quę omnem ſenſum comprehenſio
nemq; nimia ſui pręcellentia excedunt. ¶Aeternus pater ⌋ quia incommutabilis: ęternitas » 9
Solus deus incommutabilis.
enim ſequitur immutadilitatem: ſolus autem deus eſt omnino immutabilis, ipſe enim ſolus ſe-
cundum Apoſtolum habet immortalitatem, id eſt omnimodã incommutabilitatẽ: ergo & ſo-
lus ſimpliciter æternus, eſſeq; ęternum, ipſi ſoli eſt proprium. Q; autem aliqua dicuntur ęter-
na (ut ignis ęternus, uita ęterna) ſecundũ hoc dicuntur quod magis de eius incommutabilitate
participant ſemperq; permaneant, ⌊ęternus filius, ęternus ſpiritus ſanctus.⌋ quia in omnibus »
ſimul ſumma ſimplicitas, ſumma & uera unitas, & tam ſingulatim q̃ cõiunctim ſumma & admi » 10
randa identitas: ergo quęq; earum uerus deus, cui proprium eſt eſſe ęternum. ¶Et tamen »
non tres ęterni ⌋ Cum enim unus ſolus deus ſit, & ſumme unus ac unice ſummus (quia ſumma
ſimplicitas) omnes ſimul diuinę hypoſtaſes, ut tres & duę, non plus quàm ſingula quęq; unus
Trinitas ex perſonis nõ eſt coalita.
deus, ac proinde non tres æterni. ⌊ſed unus æternus.⌋ deus, uiuus & uerus. Nec credere debe »
mus, diuinitatem in perſonarum trinitate conſiſtentem ex perſonis eſſe coalitam: ipſa enim in-
diuidua eſt & ſimpliciſſima, in qua nulla cadere poteſt compoſitio, ſed omnes perfectæ ſunt & E
integræ, quibus eadem bonitas eſt, ſapientia, poteſtas, æternitas, incommutabilitas. ¶Sicut » 11
In diuinis perſonis ſeorſũ & coniũctim una ſimpliciſſima deitas.
non tres increati: ⌋ unica enim & eadem prorſus in diuinis perſonis deitas eſt, tota in patre, tota »
in filio, tota in ſpiritu ſancto: una in tribus uirtus, una ſapientia, una æternitas, una ſubſtantia:
quæ cum à ſemetipſa ſit & independens, eſt prorſus immutabilis, ac per hoc increata. Omne
enim creatum mutabile, quippe quod proceſſit de non eſſe ad eſſe, quale eſt omne aliud à deo.
Solus ergo unus deus increatus, ſicut & ſolus ſeipſo & proculdubio ab æterno. ⌊nec tres im- »
menſi ⌋ immenſum dicimus quod nulla menſura comprehenditur, nec ullæ menſuræ æqualis »
Non poſſunt dici plures immenſi.
ſeu comparabilis inuenitur: ſi ergo plures dicamus immenſos, erit quilibet eorum cuilibet alte
ri incomprehenſibilis atq; incommenſuralis: nullius itaq; menſura ab altera cuiuslibet alterius
comprehendetur: & conſequenter unaquæq; mẽſura quamlibet alteram ſupergredietur: erit
proinde unaquæq; quauis altera maior & quauis altera minor, quod eſt impoſſibile. Impoſſi-
bile eſt igitur plures eſſe immenſos. Quòd ſi nullus eſt quolibet altero maior uel quolibet alte-
ro minor, ſicut unuſquiſq; eorum eſt comprehenſibilis & commenſuralis ſibi, ſic erit compre-
henſibilis & commenſuralis alteri, ſicq; immenſi non eſſent: Non ergo tres immẽſi. ⌊ſed unus »
Pater reliquarum perſonarum origo.
increatus & unus immenſus. ⌋ pater tamen origo eſt reliquarum perſonarum non originatus, »
cum ſit ſeipſo: ſed filius originatus eſt, & origo ad ſpiritum ſanctum: ſpiritus autem ſanctus ori
Modus exiſtendi patris principalior eſt.
ginatus eſt ad patrẽ & filiũ: nõ origo ad aliã diuinã perſonã, quũ nulla ſit reliqua. Modus ergo
exiſtendi patris qui à nullo eſt, eſt principalior q̃ cæterarum duarum quæ à patre ſumunt originẽ:
principalior itẽ ſubſiſtẽdi modus filii eſt & ratione ordinis prior, q̃ ſpiritus ſancti ab eo prode-
Perſonalis perfectio nullã in trinitate facit differentiam.
untis. Hæc tamen perſonalis perfectio & originis eminentia nullam arguit in eis differentiam F
aut diſtantiam, nullamq; unius perſonæ ultra alias, in his quę ad naturam attinent, perfectionẽ:
Omnes enim tres non niſi unicum rerum conditarum principium. ¶Similiter omnipotens pa » 12
ter ⌋ cui ſubeſt cum uoluerit poſſe: omniũ enim obtinet poteſtatẽ. Si omniũ, quid eſt ꝙ non po »
Prou. 24.
teſt? hoc non poteſt quod omnipotẽti poſſe non cõpetit: falli non poteſt, quia ſapiẽtia eſt: mori
Quid nõ poſſit deus.
non poteſt, immortalis enim uita eſt: mentiri non poteſt, quia ueritas eſt: finiri non poteſt, q̃a
Sap 6.
infinitus & perennis eſt, qui parcendo & miſerando omnipotentiã ſuã maxime manifeſtat (pa-
Ioan. 14.
ter enim miſericordiarum eſt, & deus totius conſolationis) peccataq; libere dimittendo ſuã maxi
2 Cor. 1.
me poteſtatẽ demonſtrat: eius etenim qui ſuperioris legi aſtringitur, non eſt libere peccata cõ
Col. 2.
donare. ⌊omnipotẽs filius ⌋ qui eſt ſapientia patris, in quo ſunt omnes theſauri ſapiẽtię & ſciẽ- »
tiæ dei reconditi: Plenitudo autẽ ſapientiæ eſſe non poteſt ſine plenitudine potentiæ: ſicut nec
Quod dei filius neceſſario ſit omnipotens.
potentię plenitudo ſine plenitudine ſapientię. Sapientiæ aũt non haberet plenitudinẽ, q̃ quõ
obtinere poſſet quod ſibi de omnipotentia deeſſet, ignoraret: econuerſo, careret abſq; dubio
potẽtię plenitudine qui aliquẽ ſapientię defectũ poſſet inuitus ſuſtinere. Plenitudo itaq; unius
haberi non poteſt ſine alterius plenitudine. Quod diximus de ſapiẽtia, conſequẽs eſt & idẽ de
omnipotẽtia intelligere. Nã omnipotẽtia ſi deeẽ nõ poteſt ubi ſapiẽtię plenitudo eſt, liq̃do cõſtat
tã potẽtię q̃ ſapiẽtię plenitudinẽ poſſe in ſingularitate pſonę poſſideri: erit itaq; in omib⁹ ęqua-
lis ſapiẽtia, indifferẽs potẽtia & gloria, uniformis bonitas, & felicitas ęterna. ⌊oipotẽs ſpũs ſan- »
ctus ⌋ q̃a tres pſonę tã ſingulatim q̃ cõiunctim nõ ſunt niſi unus deus, una diuinitas, una ſumma »
natura, in quibus ſubſtantia, omnipotentia, bonitas, ueritas, uita, æternitas, & id genus omnia,
& ſeor-

A & seorsum & simul sumptis, coincidunt. In illa enim summa & usquequaq; perfecta persona-
rum discretione & æqualitate, summum illud & simplicissimum esse omnibus commune est. In
eis igitur tam singulatim quàm cõiunctim sumptis summa est & admiranda identitas, & uere
admirãda identitas, eo ꝙ trinitas est unitas. Idem ergo in omnibus & singulis personis est esse,
quod uiuere, uiuere quod intelligere, intelligere quod posse: Ibi non est aliud sapiẽtia q̃ poten
tia, q̃ essentia, q̃ magnitudo, q̃ æternitas. Et iuxta hunc modum similis est in similibus sentẽtia.
13 » Idem ipsum ergo est totum quod est in qualibet personarum. ¶ Et tamen non tres omnipo
» tentes, sed unus omnipotens. Sunt enim propter infinitam diuinæ essentiæ simplicitatẽ sum-
me ęquales, ac summe similes: quęlibet earũ immẽsa, quęlibet deus, quęlibet omnipotens, sũme
sapiẽs, summe bona, & omniquaq; pfecta, summe sufficiẽs, immutabilis, inuariabilis, summe una
& simplicissima, & quæcunq; possunt de supergloriosissimo deo prædicari. Quælibet summe
amans, quælibet summe amata: nam quælibet summũ bonum, summe felix & superbeata: quę-
libet summe gloriosa & infinita maiestate uerenda. Quia eñ summa perfectio est in illa æqua-
litate, & summa æqualitas in illa perfectione, necessario singulis simul & oĩbus est summa ple-
nitudo sapientiæ, summa plenitudo potẽtiæ: & hęc qd est nisi oĩpotẽtia? quæ cũ inde dicta sit,
ꝙ oia possit facilime efficere, põt ut quælibet alia potentia nihil possit. Manifestũ proinde est,
oĩpotentiã non posse esse nisi duntaxat unã, cũ ipsa diuina essentia prorsus simplicissima coin-
cidentẽ. Sicuti ergo cõmune est simul omnibus personis habere oĩpotentiã: imò & esse oĩpotẽ
tes (ibi eñ non aliud (esse) est q̃ habere) cõmune proculdubio est omnibus, unã esse eandẽq; es-
sentiã, unã eandẽq; oĩpotẽtiã &c. Itaq; cõfiteamur & cãtemus, oĩpotẽs pater, oĩpotẽs filius oĩpo
14 » tẽs spũs sctũs: & tñ nõ tres omnipotẽtes, sed unus oĩpotẽs. ¶ Ita deus pater à q̃ oĩs paternitas
B in cœlo & in terra noĩat: q honoratissimus, supersapiẽtissimus, actualissimus & inuariabilis est
intellectus, seipsum æternaliter, comprehensiue inuariabiliterq; cognoscens, sapientiaq; sua
in esse uniuersa deducẽs, expers omnis potentialitatis: quippe qui actus purissimus est, & ens
primũ, cuius est alia mouere, influere atq; in esse deducere: Actus aũt simpliciter potẽtia prior
est: quũ nihil reducat de potẽtia in actũ, nisi per ens actu. Ex q̃ patet, deũ nõ esse corpus, quip-
pe q̃d nõ mouet non motũ: deus aũt (qa actus purissimus) mouens est nõ motũ. Corpus quoq;
cũ continuũ sit, in potẽtia est: ut continuũ, inquantũ hmoi, diuisibile est in infinitũ: uerũ de hoc
satis. Quando aũt in scriptura sacra deo attribuunt corporalia talia, nõ secundũ proprietatem,
sed secundũ metaphorã sumẽda sunt: eo ꝙ spiritualia per ipsa sensibilia nobis innotescunt. Per
profunditatẽ igitur dei (ut Dionysius 9. ca. de Diuinis noĩbus testat) incõprehẽsibilitas diuinæ
essentiæ intelligitur: per longitudinẽ, processus uirtutis eius omnia penetrãtis: per latitudinẽ,
superextensio eius ad omnia. Partes quoq; corporales in ipso per similitudinẽ ponuntur, eaq;
quæ ad sitũ pertinent & motum localẽ, uti brachiũ, quod potentiã significat: & sedens dicitur,
propter immobilitatẽ auctoritatẽq; suam: & stans, suam propter fortitudinẽ ad debellandum
omne quod aduersatur. Dicitur quoq; uenire ad nos & recedere à nobis, propter spirituales di
uinæ uoluntatis eius effectus quos operatur in nobis, & aliquando subtrahit, exigentibus de-
» meritis nostris, deus filius, deus spiritus sanctus, quia in illa summa superbenedicta trinita-
C te propter summum & simplicissimum esse, quod omnibus est commune, omnimoda est iden-
titas & summa simplicitas, ita ꝙ quæ plurium & quæ omnium, prorsus eadẽ unius sint: & quæ
unius, eadẽ prorsus & omniũ, nec una minus aliqd habeat, q̃ duæ & q̃ tres simul: nec tres simul
15 » plus aliquid, q̃ una sola: sed est eis una diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. ¶ Et tamẽ
» nõ tres dñi, sed unus est deus, solus & summe unus ac unice summus, quia summa simplicitas.
Nam si ex pluribus esset conflatus, naturaliter profectio diuisibilis esset, & per consequens mu
tabilis, quod repugnat simplicissimę & inuariabili diuinitati: nam ut sic, quomodo æternus?
quõ uere felix? quõ oñipotens? oẽs ergo tres diuinæ hypostases ut tres & duæ, non plus q̃ sin
16 » gula q̃q; unus deus uiuus & uerus. ¶ Ita dñs pater libere oĩm dominãs, oñipotẽs rector to
tius uniuersi, omnisciens, inuariabilis, benignissimus: cuius potestati nil potest resistere, cuius
scientiã nil potest euadere, cuius benignitas oñia ad finẽ proprium atq; perfectionem dirigit,
uniuersaq; propter suam inuariabilitatem uniformiter indeficiẽterq; gubernat: iuxta liber-
rimam, omnipotentem, sanctam & supersapientissimam uoluntatem suam faciens, tam in cœli
uirtutibus, q̃ in terræ habitatoribus: cui nullus dicere potest, quare sic facis? sed libere quibus
uult miseretur, & quos uult indurat. à quo est omne datum optimum descendens, omneq; do-
» nũ perfectũ, dominus filius, cui cũ patre est una actualissima uita, nullæ materiali potentiæ
subiecta, sapientia infinita, omnipotens uirtus, uoluptuosissima beatitudo, immẽsa dulcedo, in-
terminata iucunditas, supermundissima sanctitas, superopulentissima bonitas: & quicquid de-
siderabilitatis, amabilitatis seu amœnitatis excogitari potest, in ipso cum infinita plenitudine
reperitur: ipseq; met illud est attingens à fine usq; ad finẽ fortiter & disponẽs omnia suauiter.
» dominus spiritus sanctus, ex patre & filio æternaliter manans, cuius supermũdissima essen
tia bonitas est penitus infinita, amabilitas purissima, dulcedo immensa: cuius diuinũ esse æter-

Omnia quæ ad naturã & essentiã spectãt, in singulis & oĩbus coincidunt personis.

Miranda diuinarũ personarũ idẽtitas.

Sũma diuinarũ personarũ æqualitas.

Nõ potest esse nisi una omnipotentia.

Ephe. 3

Deus nõ est corpus.

Quõ attribuãtur deo corporalia lineamẽta.

Quid per partes corporales.

Dei patris liberrima dominãdi potestas.

Esa. 47

Eccle. 8

Ro. 9

Iaco. 1

Filij dei superfelix beatitudo.

num est ac primū, causalissimum, præstantissimū, simplicissimū, purissimū, immensum, plenissi-
1 Cor. 2. mū, actualissimū, formalissimū, illimitatū, ac per cuncta incedens, omnia scrutans, omnia pene-
Apo. 2. trans etiā archana dei immutabilissimū ac præsentissimū: Non eñ ipsi accidens est esse suū, sed
Heb. 4. subsistens ueritas manēs causa & naturalis proprietas cū summa simplicitate cū patre & filio,
omnem nobilitatē cū immensa plenitudine cōprehendens. Est quippe quoddam fluens ac re-
fluens mare, incessabiliter in omnes suos fluens dilectos, secundū uniuscuiusq; indigentiā ac di
gnitatē refluensq; & in se rettahens uniuersos quos replet & ditat: & hoc cū omnibus quæ ha » 17
bent & possunt. ¶ Et tamen non tres domini, ⌋ quia omnibus est una diuinitas, æqualis glo-
ria, coæterna maiestas (ut iam sępius probatū est) & reliqua quæ summā aliquā perfectionē di-
cunt, omnēq; sensum & cōprehensionē nimia sui præcellētia excedunt: ideoq; quicquid dictū
Quicquid perfectionis de una diuinarum personarum dicitur, hoc asseri pōt & de reliqua. est de una, dici potest & de reliqua, excepta duntaxat ea proprietate, qua pater principiū est si-
ne principio temporis, durationis, siue originis, sed seipso existens idipsum quod est, & non
aliunde, dat reliquis personis suæ existētiæ & originis causam & qua spiritus sanctus finis infi-
nitus est sine fine, à patre & filio æternā habens professionē atq; originē: & qua filius medium
est immediatū sine ullo medio, à solo patre originē ducens, æternā cū patre dans (ut dictū est)
Ioan 8. spiritui sancto originē: quibus unica est & eadē deitas tota in patre, tota in filio, tota in spiritu-
Apo. 1. 22. sancto, nullam habentes inter se differentiā aut distantiam: personalis eñ perfectio & originis
Psal 101. eminentia nullā unius personæ ultra alias in his quę ad naturā attinent, arguit perfectionē, sed
sunt omnes tres non nisi unicū rerum conditarum principiū: sequit̄ ergo: ⌊ sed unus est dominus, ⌋ »
cuius libertas nulla premitur potestate, cuius potestas uel dñium nulla impossibilitate īpedi- E
tur. ¶ Quia sicut singulatim unāquāq; personā deū ac dñm confiteri Christiana ueritate cō » 18
pellimur, ⌋ interrogati eñ quid pater, quid filius, quid spiritus sanctus, necessario de singulis, «
quia deus est & dominus, fide orthodoxa cōfitemur. ⌊ Ita tres deos aut dominos dicere, catho »
lica religione prohibemur, ⌋ quia in singula quaq; personarum est summa simplicitas, & in »
omnibus simul summa & uera unitas: atq; tam singulatim q̄ cōiunctim sumptis summa & ad-
Solus unus uerus deus ac dominus. miranda identitas: ideoq; tres & duæ non plus q̄ singula quæq; unus deus, unus dominus, unū
omnium conditarum rerum principiū, una essentia, una bonitas, una deitas, una maiestas, una beati-
tudo, una æternitas &c. Quē quidē deum unū, uiuum ac uerum, noui & ueteris testamenti autho
Rom. 3. ritas demonstrat. Audi Israël, inquit Moyses: dominus deus tuus, deus unus est. Et, deū tuum
Deu. 6. adorabis, & illi soli seruies. Diuina eñ (ut dictū est) requirit simplicitas, in deo eandē esse essen-
Mat. 4. tiam & personarum eiusdē essentiæ trinitatē: In diuinis nanq; hoc nomen (persona) relationem
Quid persona. significat, ut rem in diuina natura subsistentē: cū igitur in deo plures sint relationes reales, se-
quit̄ necessario plures in diuina natura res esse subsistētes: plures uidelicet hypostases, in essen-
tia tamen nō distinctas, propter incōprehensibilem diuinæ essentiæ simplicitatē. ¶ Pater, ⌋ » 19
Infinita dulcedo & maiestas dei patris. uere superbeatissimus, superdulcissimus atq; in infinitū præamabilis, & superdesiderabilis, su-
perfelicissimā & supersuauissimā ducens uitā: imò ipsemet uita est actualissima & superpurissi-
ma, in qua totius uitæ plenitudo, opulentia & delectatio cum inexcogitabili ac super deliciosis
sima excellentia continet̄: quippe qui in Christo & per Christū omniū origo est, solus seipso
existens non aliunde quod est, sumens, sed ex se & in se bonū est infinitū, imò infinita bonitas: F
quia nō ipse in aliquo, sed intra eum omnia: omnipotentia sua regens, possidens, implensq; oīa
Quō deus intra oīa sit & extra oīa etc. quæ creauit, non ut contineant ipsum, sed ut illa potius contineantur ab ipso. Intra omnia est,
non inclusus: omnia continens, ut omniū creator esse ostendat̄: nihilominus extra omnia non
Hest. 13. exclusus, incircūscriptæ magnitudinis, sua immēsitate omnia concludens: ut omnium guber-
nator esse demonstretur, ubiq; præsens: quippe qui locis non distenditur, nec tēporibus uaria
Deus ubiq; præsens. tur, omni accessu carens & recessu, sed in se quietus manens, ubiq; circūit totū, ubiq; prorsus to
Ioan. 4. tus: ita magnus, ut omnia ipso plena sint & sint in ipso: sic tamē est sine omni spatio, nec mediū
nec dimidium, nec ulla pars penitus sit in ipso, sed est indiuisibilis, incorporeus, interminus, &
unū æternum, infinitū: in quo primū & ultimū, summum & imum, maximū & minimum coin-
cidunt, qui est ante omnia duratione, omnia antecedēs & post omnia: duratione oīa sequens
Deus antè omnia & post omnia. & excedens: omnia præueniens, omnia subsequens excedensq; in infinitū, oīa etiā æuiterna
inuisibilis, ineffabilis & penit⁹ infinit⁹, ad quē & eloquēdū sermo sileat, & inuestigādū sensus he
betet̄, & cōplectendum intelligentia coartetur: Habet tamen naturæ suę nomen in patre & pa
ter solus est, ⌊ à nullo est factus, ⌋ non eñ humano modo aliunde habet q̄ pater est, sed ingeni- »
tus & ęternus existens coęternum habet filium, cui soli notus est: Quia patrem nemo nouit ni-
Lucæ 10. si filius, & cui uoluerit filius reuelare, hoc est spiritussanctus. Cęterum q̄ seipso sit inuisibilis in-
Argumentū deuotionis erga deum. comprehensibilis & ęternus, in his quidem honoris confessio est, sed naturę nostrę sermo suc-
cūbit: & rem ut est, uerba non explicant. Perfecta scientia est deum scire: ut licet scias nō igno-
rabilem, tamen inenarrabilem: credendus est, intelligendus est, adorandus est, atq; in his offi-
ciis eloquendus, ⌊ nec creatus, ⌋ sic enim creatorem haberet uerum quum non sit nisi à seipso, »
habere creatorem nō potest. Quid dicimus creatum nisi de nihilo factum? de nihilo autē fieri
non

A nõ potuit, qui nũq̃ nihil fuit, quippe qui seipso & ab æterno, esse habuit. ⌊nec genitus,⌋ esse in-
» genitũ patri propriũ est: Nã sicut in creaturis reperiť principiũ primũ & principiũ secũdũ, ita
in diuinis quoq;, in quibus nõ est prius & posterius, reperiť principiũ non de principio, & prin
cipiũ de principio. Solus itaq; pater primũ omniũ principiũ est: Principiũ q̃ppe dicimus, om̃e,
à quo aliq̃d procedit: cũ igiť à patre procedat filius & spiritus sct̃ũs, conueniẽter ingenitũ diciť
principiũ: Non tamen filius, sicut nec spiritus sct̃ũs principiatũ diciť, cũ hoc quandã sonet mi-
norationẽ: personæ aũt diuinæ coæternæ sunt & summe coęquales: licet eñ patri q̃dã attribu
atur authoritas principij, ex hoc tñ minoratio nõ attribuẽda est filio uel spũi sct̃õ, cũ principiũ
in diuinis non importet ordinẽ prioritatis, sed tm̃ originis: sunt nãq; (ut dictũ est) filius & spũs
21 » sct̃ũs cũ patre unicũ reȝ cõditaȝ principiũ. ¶ Filius ⌋uerbũ patris quod æterne cor paternũ
eructauit, non foris sonans, nec transiens, sed intus incõmutabiliter manens, est emanatio intel
lectus, ⌊à patre solo est, ⌋progenies ingeniti patris: unus ex uno, uerus à uero, uiuus à uiuo, pfe
ctus à perfecto, uirtutis uirtus, sapientiæ sapientia, gloria gloriæ, imago inuisibilis dei, forma
» patris ingeniti, ⌊non factus nec creatus, sed genitus.⌋ Quã aũt progeniem opinabimur unige
niti ab ingenito? Clamat enim de cœlis sæpenumero pater: Hic est filius meus dilectus, in quo
mihi bene complacui. Non est abscisio aut diuisio: impassibilis est enim ille qui genuit, & ima-
go inuisibilis dei est ille qui natus est: & testatur quia pater est in me, & ego in patre. Non est
assumptio: uerus eñ dei filius est qui clamat: Qui me uidet, uidet & patrem: habet nãq; uitam
in se, ut habet in se uitam ille qui genuit: Sicut enim pater (inquit) habet uitam in semetipso, sic
dedit & filio uitam habere in semetipso. Sed neq; pars patris in filio est: testatur eñ: Om̃ia quę
patris sunt, mea sunt. Et rursum: Et mea omnia tua sunt, & tua mea. Et secundũ Ap̃lum, in ipso
B inhabitat om̃is plenitudo diuinitatis corporaliter. Quod quoq; portio est nõ om̃ia habet esse
naturæ. Perfectus aũt à perfecto est: quia qui habet omnia, dedit omnia: neq; existimãdus est
non dedisse quæ habet, uel non habere quæ dedit, simplicissimus eñ est & indiuisibilis. Habẽt
ergo natiuitatis huius uterq; secretũ: cuius generationis ego nescio sacramentũ nec regro, &
consolabor me: quũ & archangeli nesciant, angeli non audierint, secula non teneãt, prophetæ
non senserint, apostoli non interrogauerint, filius ipse non ediderit: ueȝ quia in supereminẽtis
ac superbeatissimę trinitatis contẽplatione, uera & summa deuotio est, singulare meritũ, & ma
ximus profectus, aliquid de ignota hac generatione iuxta nostram capacitatẽ dicamus. Supe
rius diximus patrem honoratissimum, supersapientissimũ, actualissimum, & inuariabilem esse
intellectum, seipsum ęternaliter, comprehensiue ac inuariabiliter cognoscentem: Quia uero in
omni natura intelligibili, & spirituali intellectus naturalis naturaliter ex necessitate operatur,
necessario aliquid producit: naturaliter ergo & necessario pater omnipotens & æternus sibi
coæternum producit uerbũ: Seipsum nanq; plene & æternaliter intuendo atq; intelligendo
suipsius cõceptum intra se superpurissime profert, exprimit & producit, sicut sol radium suũ:
quæ quidem expressio siue prolatio ad intus immanenter prolata, uerbũ eius est quod in prin
cipio erat apud eum, filius eius & imago: Quod enim ab aliquo de substãtia eius naturali ope-
ratione proxime procedit, proles dicitur: & id à quo prodit, dicitur parens: quæ quidem pro-
C ductio seu generatio neq; desiit unq̃, nec est desitura in posterum. Infinite enim atq; incessan-
ter eum generat: alioqui ex gignẽte factus esset aut fieret non gignens, admitteretur q; aliqua
circa substantiam eius mutatio: hoc autem (ut ex prædictis patet) impossibile est: gignit proin
de perfectissimum assidue filium, sibi coæternum, ut ab æterno genuit: neq; ab huiusmodi of-
ficio gignendi est desiturus unquàm: summo amore & complacentia totum esse suum, posse
& sapere eidem communicans. Neque enim non amare potest filium sibi consubstantialem,
non complacere in æterna naturali & uiua imagine sua: Nam cum sapientissimus sit, non mo-
uetur, non operatur sine ratione: cumq; sit potentissimus, nihil operatur sine uoluntate: imò cũ
uelle eius sit posse, & posse eius sit omnipotens posse, atq; absoluta necessitas, quod æterne natu
raliter uult, non potest non æternaliter esse æternum: Cum enim æternaliter, inuariabiliter,
penitus comprehensiue & perfecte seipsum concipiat & cognoscat, & intra se proferat: pa-
lam est uerbum eius ipsi consempiternum esse, incommutabile, & æquale. Neque enim se-
ipsum integre ac perfecte intra se protulisset, si uel maius aut minus aliquid esset in uerbo
eius quàm in seipso: amore igitur, ratione & uoluntate pater sibi coæternum generat filium:
dans ei totum esse suum diuinum. Non tamen dedit ei esse à seipso: sed nec potuit: quia tunc
filius à patre non distingueretur nec alius esset à patre. Dedit tamen ei esse quod est seipso:
nam habet cum patre summum & simplicissimum esse, quod seipso est: & summum sa-
pere, summum posse & reliqua id genus quæ seipsis sunt. Et hoc est quod ait: pater me-
us (inquiens) quod dedit mihi, maius omnibus est: dedit enim ei totum (ut dictum est)
suum esse diuinum, nihil penitus retinens quin id ei communicauerit. Ideo'que inter pa-
trem & filium summa coæqualitas est, summa consubstãtialitas, summa coæternitas, potestas
eadem, eademq; maiestas. Denique quoniam unico actu intelligendi pater seipsum cæteraq;
uniuersa

Propriũ ẽ patri esse ingenitum.
Apo. 22
Filius nõ dicitur principiatũ, nec spũs.
Ioan. 1
Psal. 44
2. Cor. 4
Col. 1
Inenarrabilis filii dei generatio & penitus incomprehẽsibilis.
Mat. 3. & 17
Mar. 1
Luc. 3 & 9
Psal. 2
Col. 1
Ioan. 14
Omnia quæ patris sunt, sunt & filii.
Mat. 27
Ioan. 14
Ioan. 5
Ioan 17.
Col. 2.
Archãgeli sacramẽtũ generatiõis huius nesciũt &c.
Perfecta deuotio in sctissimæ trinitatis cõtẽplatione.
Inenarrabilis generationis huius aliqualis descriptio.
Ioan. 1.
2. Cor. 4.
Pater infinite & incessãter generat suum filium.
Pater consubstantialem coęqualẽ & coæternum sibi, generat filium.
Ioan. 10.
Ioan. 16.

uniuerſa pleniſſime clariſſimeq́ intelligit, hinc unico uerbo ſeipſum cæteraq́ omnia perfectiſſi- D
Filius dei exemplar ē oīs entis creati.
me profert, ita φ tota natura, excellentia ſeu maieſtas atq; perfectio eius in hoc unico uerbo ſuo ſibi coæterno plene omnino continetur, repręſentatur reſplendetq́: quare uerbū eius non modo perfecta ac naturalis imago eius eſt, uerum etiam exemplar ac ratio omnis entis creati. Quum igitur uerbum patris patri æquale ſit, in quo quicquid patris eſt omnino pleniſſime cōtineatur ac ſplendeat, conſtat ipſum non eſſe creaturā (ut Arrius mētitus eſt) ſed totam paternæ diuinitatis naturā in ſe cōprehendere, cōtinere & habere. Cumq́ ſuperexaltata patris deitas non ſit plurificabilis, liquet in patre & filio eius unam numero credendā atq; confitendam eſſe eſſentiam, ueramq́ deitatē ac impartitam maieſtatem. Quod conſimiliter tenendū eſt atq; credendum de ſpiritu ſancto, de quo nunc nobis ſermo. ¶ Spiritus ſanctus à patre & filio, ⌋ » 22

Modus ſpirādi ſpiritū ſanctum.
quem pater & filius inuicem ſeſe æternaliter & æque perfecte ac cōprehenſiue contēplantes, eſſentialiq́ amore (qui nec perſonaliter nec eſſentialiter diſtinguit in eis) ſe amātes, ex ipſa mutua complacentia quā ad inuicem habent, amorē quēdam producunt ac ſpirāt increatum, qui utriuſq; dulciſſimus cōplexus eſt ſempiternus, ac indiſſolubilis nexus, qui & ipſe uerus, æternus incircūſcriptusq́ deus eſt: Quoniāquidem amor iſte minor aut certe indignior eſſe neqt, q̄ ſint complacentia mutua patris & filij, ipſorūq́ amabilitas à quibus hic ſpiritus ſanctus tanq̄ ab uno fluit principio, haud aliter q̄ ſenſibilis iſte mūdus à patre & filio & ſpiritu ſancto ſuperſanctiſſima, ſupbenedictiſſima & ſupexaltata trinitate, ſicut ab uno exordio emanauit: Eoipſo

Pater & filius in producti. ōe ſpiritus ſancti non diſtinguuntur.
nanq; quo pater & eius uerbum producūt ſpiritū ſanctum, nō diſtinguuntur ſed dicūtur unū, puta in uoluntate: ſunt eñi unū uolens, eſtq́ eis una uoluntas, ideoq́ ab utroq; tanq̄ ab uno & E
indiuiduo ſpiratore idem amor uidelicet ſpiritus ſanctus profluit. Iſta ſpiratio ſpiritus ſancti (ſicut & prædicta generatio filij) qua pater (ſeipſum ac filium ſuū uolendo & diligendo) ſimul cū filio (ſe ac patrē uolente & diligente) producit in momēto, & nunc æternitatis ſpiritum ſanctū, intellectualis eſt, inuariabilis, ſancta, & immanēs, in qua nō eſt eſſentiæ aut deitatis diſtinctio, ſed unitas atq; idētitas perſonarūq́ trinitas, & inſeparabilis unio: Quicquid eñi eſt patris, plene atq; perfecte relucet, continetur, reſplendet, atq; perſeuerat in filio: Sicut eñi pater æternus, eſt potētiæ, ſapientiæ ac pulchritudinis penitus infinitę, ita & unigenitus eius: iccirco infinitam in ipſo habet cōplacētiam, in ipſo interminabiliter gloriatur, tamq́ infinite & ſuperardētiſſime diligit eum ſicut ſemetipſum. Conſimiliter ſuperpulcherrimus dei unigenitus æternū patrē ſuū diligit amore intēſiue immēſo, eumq́ cōprehēſiue & ſuperclariſſime intuetur cū gaudio penitus infinito. Inſuper quoq; pater æternus & coæternus filius eius, ſpiritū ſanctū utriq; conſubſtantialē, coęternū & coæqualē diligūt cū cōplacētia & delectatione intēſiue immēſa: Sic & adorādus paracletus ſpiritus ſanctus plenarie cōprehēdit ac ſuperdulciſſime diligit patrē & filium. O q̄ uoluptuoſiſſima, ſuperoptima & ſuperbeatiſſima eſt adorādæ inuariabilis & ſuperſanctæ trinitatis uita æterna. Hic ſpiritus ſanctus unus ubiq;, oēs patriarchas, prophetas

Luc. 1
Act. 1
Act. 2
1. Cor. 12.
illuminauit, Ioannē quoq; Baptiſtā in utero matris inſpirauit: datus deinde apl'is eſt cæteriſq; credentibus: cuius uariæ donationū atq; miniſteriorū ſunt diuiſiones: Alij eñi datur pereū ſermo ſapiētiæ, alij ſermo prudentiæ, alij ſcientiæ ſecundū eundem ſpiritum, alij fides in eodē ſpiritu &c. ut patet in Corin. Hunc niſi per fidē humanus hauſerit animus, habebit quidē naturā F
intelligendi deū, ſed lumen ſciētiæ nō habebit. Munus aūt hoc intantū dat, inquantū qs uolet

2. Cor. 5
ſumere: intātū reſidet, inquantū quis uolet promereri: hoc, uſq; in cōſūmatione ſeculi nobiſcū: hoc expectationis noſtrę ſolatiū: hoc, in donationū operationibus futuræ ſpei pignus eſt: hoc mētium lumē & ſplendor aīorū. Hic ergo ſpiritus expectādus eſt, promerēdus eſt, & deinceps præceptorū fide atq; obſeruatione retinēdus: qui ⌊ nō ⌋ eſt ⌊ factus, nec creatus, nec genitus, ſed »

Pulcherrima ſimilitudo.
procedens. ⌋ Quēadmodū eñi intimū mētis noſtræ uerbū mētem nunq̄ deſerens, ore prolarū »
uocis proprietatē accipit quaſi iam diſcretū & in ſe ſubſiſtens, ſpiritū oris ſemper habet comitē & coæuū: halitū ſcilicet illū corporeū, qui inter loquendū à nobis emittit (ſi quis eñi ſpiritū illū oris nō emiſerit, nequaq̄ uerba depromit) ita & ſupbenedictū & ſuperlaudabile dei patris uerbū ſpiritū habet ſanctū cōgeneris ſecum cōſimiliſq́ naturę, qui ipſum manifeſtat, explicat,

Ioan. 16.
Spiritus ſanctus aliū habet prodeūdi modū à filio
& interna reuelatione alijs inſinuat. Ipſe (inqt) me clarificabit &c. Habet aūt hic ſpiritus ſanct⁹ aliū prodeundi modū à patre q̄ filius: Filius quippe prodit (ut dictū eſt) per modū gn̄ationis à patre, quod nullo modo pōt cōuenire ſpiritui ſcto (nā ſic duo eſſent in diuinis filij, & ęterni qdē filij, cōfunderetur q́ ordinatiſſimus ordo ille in diuinis) ſed per modū proceſſionis prodit à patre & filio, modo quodā inenarrabili & penitus incōprehenſibili. Dicamus tamē aliqd iuxta ca-

Rom. 16
Hic apertius de. larat, quō à patre & filio ſpirat ſpiritus ſanctus
pacitatē noſtrā. Pater æternus pleniſſime ſeipſum cōprehēdēs, ſeipſum cognoſcēdo, diligēdo & fruendo: ſapiētia, amore, & gaudio infinitus, ſolus indepēdēs, exiſtēs ſua ipſius æterna eſſentia & ſuū eſſe, neceſſario unicus perpetuus actus eſt ſubſtātialis, in quo neceſſario quoq; procedit unicus perpetuus conſubſtantialis conceptus diuinæ mētis eius, ſeipſam in ſeipſa intelligētis: q qdē cōceptus uerbū dicit dei patris, nihil aliud exiſtens q̄ deus immēſæ maieſtatis. At qa ſummū bonū eſt pater, & omnimoda plenitudo eſſentiæ, beatiſſimæ uitæ, æternæ ſapiētiæ, &

omnino

A omnino omnis desiderabilis plenitudinis plenitudo, omnemq; eandem plenitudinem super-
naturaliter & supersubstantialiter det filio: hanc eandem quam in seipso habet excellentiæ
magnitudinem, in filio per sui cognitionem deprehendens, seipsum ac filium suum uolendo
ac diligendo, simul cum filio suum patrem ac se diligente & uolente, æterne producit spiritũ
sanctum: Ex hac enim mutua dilectione, cognitione & uolitione (ut sic loquar) procedit per si
militudinem amorosæ inclinationis secũdum modum uoluntatis æternus & increatus amor:
& hic est superbenedictus spiritus sanctus, qui (ut dei filius à patre cõmunicatum habet omne
esse, omne posse, om̃e sapere propriãq; hypostasin) & ipse similiter à patre communicatum ha-
bet omne esse, omne posse, omne sapere, propriamq; hypostasin siue personam: habetq; cũ pa-
tre & filio cõmunẽ substantiam, essentiam & naturam unam, eandemq; diuinitatem, omnipo-
tentiam, summam sapientiam, summã bonitatem. Et sicut in filio dei nos miseri adoptamur in Rom. 8.
filios & hæredos dei & Christi cohæredes, & in dei imagine reformamur: ita in spiritu sancto Gal. 4.
signamur & renouamur in spirituali signaculo: sine quibus nulli patet aditus regni cœlestis. Titum 3.
Spiritus hic spiritus sanctus præ cæteris personis dicitur (nam & pater sanctus est, sanctus est 2.Cor. 5.
quoq; & dei filius) quia sanctitas rebus illis attribuitur quæ in deum ordinantur: cum igitur Quare spũs
spiritus sanctus procedat per modum amoris quo amatur deus, conuenienter spiritus sanctus filius dicatur
est appellatus: Tres uersus sequentes expositione magna nõ indigent, quia ex iam dictis ipso- sanctus.
23 » rum intelligentia elici potest. ¶ Vnus ergo pater, ⌋ æterne seipso ortum & originem habẽs
solaq; authoritate propria consistens, & à nullo aliquid accipiens, ⌊ non tres patres, ⌋ significat
B enim superbeatissima trinitas determinatum numerum personarum, nec ulli personarum cæ-
terarum hæc proprietas conuenire potest: æterne scilicet à seipso esse, & à nullo aliquid acci-
» pere, ⌊ unus filius, ⌋ à solo patre æternam ducens originem, & cum patre spiritui sancto origi-
» nem supernaturaliter donans, ⌊ non tres filij, ⌋ quia & hæc proprietas nulli reliquarum conue
» nit personarum, ⌊ unus spiritus sanctus, ⌋ à patre & filio æternam habens profectionem atque
» originem, ⌊ non tres spiritus sancti, ⌋ iuxta quamlibet enim eiusmodi differentiam impossibile
esse plus quàm unam personam. Nam à sola una persona non potest esse nisi tantummodo
una: similiter quæ est tantum à gemina non potest esse nisi una sola: nam si gemina de una tan-
tum procederet, pro certo procedentium neuter alteri immediate adhæreret. Quoniam igi-
tur ab una sola persona non potest esse nisi una tantummodo existentia, nec à gemina nisi una
sola: constat utranq; existentiam siue personam esse incommunicabilem. Sicut igitur in diui-
nitate esse non potest nisi una sola persona quæ sit à seipsa, id est pater: sic non potest esse plus q̃
una quæ sit ab una tantummodo persona, id est filius: nec nisi una sola quæ esse non habeat ni-
24 » si à gemina, à patre scilicet & filio, id est spiritus sanctus. ¶ Et in hac trinitate nihil prius aut
» posterius, ⌋ nec ullus gradus superior aut inferior, sed in ea uniformiter conueniunt omnia es-
» sentialia, ut diuinitas, essentia, bonitas, identitas, potentia, iustitia, sapientia &c. ⌊ nihil maius aut
» minus, ⌋ neq; in ea plus aliquid neq; minus una q̃ aliæ, neq; cæteræ plus minus ue q̃ una, sed est
in ea omnimoda identitas, summaq; simplicitas: ita q̃ ea quæ plurium sunt personarum & quę
oĩm trium scilicet, prorsus eadẽ unius p̃sonæ sint: & quę p̃sonæ unius, eadẽ prorsus sint & triũ:
C nec una minus aliquid habet q̃ duæ & q̃ tres simul: nec tres simul plus aliqd habent q̃ una sola.
25 » ¶ Sed totæ tres personæ, ⌋ pater & filius & spiritus sanctus unũ existentes in substantia &
» indiuidua unitas, ⌊ coæternę sibi sunt, & coæquales, ⌋ ita (ut iam dictum est) & quæ omnium,
eadem unius sint: & quæ unius, eadem & omnium: Quælibet enim est bonitas pura, perfecta
& immensa: quare & unaquæq; amabilitatis est infinitæ. Est quoq; summa, plena & infinita si-
militudo adinuicem, in hoc solo distincta, q̃ una personarum procedat ab alia. Sunt autẽ eius-
dem & paris pulchritudinis, sapientiæ, pietatis, potentiæ, inuariabilitatis, beatitudinis, gloriæ,
maiestatis & omnifariæ perfectionis: unaquæq; aliam superclarissime intuetur & comprehen
dit. Est quoq; in eis plena communio & superiocunda diffusio, imò infiniti boni sempiterna cõ
municatio atq; donatio. Adeo enim uicinæ sunt (uti iam ad longum patuit) ut una de alterius
substantia immediate procedat: omnesq; tres essentialiter idem sunt. Quælibet quoq; à quali-
bet amore penitus infinito scit se amari: diligit enim tantum, tantumq; cognoscit unaquæque
personarum quamlibet aliam, quantum diligibilis cognoscibilisq; consistit, & quantum sei-
psam. Quo autem maior est mutuus amor, eo quoque unio & fruitio est delectabilior. Qui
cum immensus sit, liquet supersanctarum diuinarum personarum coniunctum & unionẽ deli
ciositatis esse omnino immensæ, superfelicissimamq; & superdeliciosissimam æternalem ipsarũ
uitã esse, seseq; cũ infinita uoluptate inuicẽ ac opulentia perfrui: quippe in quibus est omnium
bonorũ pulchrorũ atq; desiderabiliũ superdiues & perfecta possessio. Nã unigenitus pater cõ-
spiciens unigenitũ filiũ suũ infinitæ pulchritudinis esse ac sapiẽtię, in infinitũ delectat in ipso.
Et cum ipso conspiciẽs spiritum sanctum ab utroq; æternaliter procedentem infinitæ bonita-
26 » tis esse & pietatis, immenso utiq; gaudio gaudet in ipso. ¶ Ita ut per omnia, sicut iam suprà
dictum est, & unitas in trinitate, & trinitas in unitate uenerãda sit, ⌋ nõ ergo cogitemus de uera

& summa trinitate illa, quasi sit ibi aliud & aliud, sed unum alteri æquale. Nam (ut supra decla- D
ratum est) quicquid est in una aliqua personarum, idipsum totum est in qualibet altera: summum
enim & simplex illud esse in ea plenitudine & perfectione qua est personæ unius, in ea quoq;
Pulchra cōtē plaτio de su- perfectione & plenitudine est cuiuslibet personæ alterius. Contēpletur nūc quęuis anima de-
peratissima uota q̄ superferuentissima, ac incomprehensibiliter & infinite ardentissima superuehementissi
& superdeli- maq; dilectione pater æternus consubstantialem, coæqualem coæternūq; sibi amet, amplexe-
ciosissima ui tur & stringat unigenitū filium suum quem conspicit sibi omnino conformem, æqualem atq;
ta supsanctis de paterno corde suo progenitum, adeo ipsi propinquū, ut cum eo eiusdem substantiæ sit, cui
simæ trinita se totum cōmunicauit, in quem totius suæ plenitudinē diuinitatis diffudit: à quo infinito amo-
tis. re se uidet amari. Stat nimirum ad ipsum æternaliter inuariabiliterq; conuersus, superæstuantis-
simo, superdulcissimo, prorsusq; intensiue infinito amore contēplans atq; inspiciens eum, cum
immēso supersuauissimo gaudio, & complacentia uere quomodolibet superdelectabilissima
atq; immensa. Similiter & filius eius ipsi consempiternus stat ad eum conuersus cū infiniti fer-
uoris amore, cū superdeliciosissima intuitiōe, cū immēsa lętitia & cōplacētia penitus illimitata.
Eodemmodo stat cū filio pater cōuersus ad spiritū sanctū: & spiritus sanctus ad patrē & filiū
cū tanto feruore, cū tam claro intuitu, cū tanta cōplacentia atq; lætitia sicut pater ad filium, &
cū filio ad ipsum spiritū sanctum. ¶ Qui uult ergo saluus esse, ita de trinitate sentiat, & infi » 27
Diuinis con- nitæ excellentiæ eius immensæq; eius maiestati congratuletur: de eius incōprehensibili beati
gratulari de- tudine glorietur, de omni pulchritudine totius incircūscriptibilis perfectionis eius, toto corde
bemus ple- ipsi congaudendo, uolendo & fauendo iocundetur. Qui enī in horum contēplatione non dele- E
ctionibus. ctatur, nec deo intime congratulatur, q̄ substantialiter, imò supersubstantialiter perfectus sit,
& à propriæ perfectionis immensa plenitudine nunq̄ mutari aut deficere possit: non eum dili-
git, sed ingratus est, & ignobilis. Hoc nanq; amoris propriū est, ut amantē de bonis amati tanq̄
Act. 4. de proprijs faciat exultare. Sed nec uere diligit, qui pure & religiose non seruit: amicorum enim
Psal. 47. debet esse una uoluntas & consimilis affectio. Si magnis dominis magnifice ministrare opor-
Psal. 94. teat, & tantò synceriús atq; fidelius quò dn̄s iustior fuerit atq; præstantior: solicite pensemus,
cum quanta sanctitate & æquitate, diligentia & munditia nos domino deo nostro, tam sancto,
Mich. 6. iusto, puro ac superdignissimo, & in omni nobili dignitate supersummo, superpfecto & immē
so deseruire necesse sit: Similitudo nanq; causa unionis est, & dilectionis: dissimilitudo autem
separationis origo est atq; rancoris. Si ergo tam sancto domino & iustissimo, amabilissimo atq;
superdesiderabilissimo deo nostro uniri & placere cupimus, omnino oportet ut sancti ac iusti
esse conemur, deo nos, cui seruimus, conformantes. Ah quanta impietas est, negligentia & in-
gratitudo, si ea quæ iam de dei perfectione diximus, memoria tenemus, nec tamen sancte corā
Leuit. 11. eo cōuersari conamur: si deniq; uitijs carnis seu seculi uanitatibus implicati, cæterisq; uarijs se-
Esa. 29. culi peccatis tam supergloriosissimū deum nostrū labijs tantū honoremus ac ueneremur, cor
Mat. 15. de aūt contēnamus, imò plerūq; simul corde, ore & opere ipsum quē noscimus altissimū tāquā
Mar. 7. uilissimū aspernamur & deserimus, propria nostra nos excæcante cōcupiscētia atq; malitia. » 28
¶ Sed necessarium est ad ęternam salutē, consequendā: ut incarnationem quoq; domini no »
Zach. 2. stri Iesu Christi, qualiter uidelicet præuenerit nos, uenerit ad nos, subuenerit nobis: uenit enī F
propter nos in uterum uirginis deus immēsæ maiestatis: ibiq; homo factus, naturā nostrā huma-
nam quæ inobediendo deliquerat (ideoq; ipsi inimicam) in signū fœderis sempiterni, absq; pec
Quare Chri- cato in unitate personæ assumpsit, quatenus per eā uniuersæ mortalitatis culpā aboleret, esset
stus humanā concaptiuus, fieret & redemptor: humanam naturā per diaboli deceptionē miserabiliter cor-
naturam ruptam & destructā, pristino honori suo iterum restituens. Quod nunq̄ fieri potuisset, nisi uerbū
assumpsit. caro, deus homo, factus fuisset mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Venit quippe
Ioan. 1. coæternū dei patris uerbū in temporis plenitudine, per mandatū patris de sedibus regalibus,
1. Timo. 2. occultata seu deposita diuina maiestate sua, in forma serui inter nos homines uerus homo ap-
Baru. h. 3. parens passibilis, palpabilis, uisibilis & mortalis, ut aëreas potestates (quæ dominabantur no-
stri) non maiestate sed nostra imbecillitate & infirmitate, humilitate scilicet, patientia, obedien
Esa. 8. tia & satisfactione debellaret uinceretq;, prædamq; earundem diriperet, diuideret spolia, atq;
captiuorum animas imperiali dominatione reuocaret ad superos. Quod quia per humanam
fecit naturam, ipsa iterum restaurata est, perditumq; recuperauit honorem: quippe quæ uicta
dudum suum rursus uicit uictorē: quocirca iam nulli nisi soli deo sicut ante lapsum subiecta
Quare deus est. Si enī per aliam aliquam creaturam sub deo diabolus fuisset uictus & homo redēptus, ho-
ipse ad nos mo utiq; illi ad gratitudinē fuisset (utputa suo redemptori) in perpetuū obligatus: sicq; ad pri-
redimēdū uo stinū honorem non redisset, quo soli deo subiectus fuerat. O q̄ inęstimabilis est dignatio dei, et
luerit uenire penitus inexcogitabilis. O uere magna munificētia, largitas inaudita, charitas superexcellēs.
O q̄ uehemens fuit ille pręueniens amor dei ad hominem, ut homo propter homines fieri uel-
Phil. 2. let naturalis filius dei apparere in forma serui: deus maiestatis, propter sordidos pulueres uer-
mis contemptibilis fieri: & summa celsitudo in carceris huius horrorem fœtoremq; mortalita
tis no

A tis nostræ descendere, naturam nostram tanq̃ uestem altissimæ diuinitatis assumens. Inaudi-
tum quippe omniumq; nouitatum singulare hoc fuit prodigium, ut deus homo fieret, & no-
stris communicare passionibus uellet, non necessitate ulla compulsus, nec proprio permotus
commodo aut quouis debito obligatus. Talem profecto charitatis exhibitionē huiusmodiq; Phil. 2.
exinanitionem maiestatis ignorauit seculum, generationes preteritæ nescierunt, stupet cœlū,
ipsa natura miratur, uenerantur angeli, adorant iusti, & dæmones contremiscunt. Quoniā to- Iaco. 2.
tū quod in ea est, sanctum est, inscrutabile atq; diuinū. Nunquid diuinum nō est, ꝙ uerbū dei, Heb. 1.
splendor patris, candor lucis æternæ (quo nihil purius, nihil clarius, nil spiritualius) caro putri Sap. 7.
da (qua nihil uilius, tenebrosius, impurius, miserabiliusq;) factum sit: ꝙ deniq; fieret per quod Hest. 13.
facta sunt omnia habitaretq; in nobis, qui ex primorū præuaricatione parentū filij eramus ge- Ioan. 1.
hennæ? Quod eñ deus factus sit homo, & æterna sapiētia humanata: ꝙ carnē assumpsit, ꝙ car Hier. 7.
nis nostræ infirmitates subijt, sacramentū profecto magnū est, ex sola charitatis suæ (secundū Roma. 5.
ꝙ in æterno atq; incōmutabili deificę trinitatis cōsilio initialiter definitū fuerat) profluxit di- Ioan 1.
» uersitate, ⌞fideliter credat.⌟ nā sine fide nō pōt quis sibi homo incarnationis meritū applicare, 1. Timo 3.
neq; dignationis tātæ particeps fieri: noscat igitur susceptę carnis filij dei hanc fuisse causam. Heb. 11.
Postq̃ eñ inuidia diaboli parens ille primus seductus uaniter cecidit, confestim exul, & perdi-
tus in omni genere suo, radicē malitiæ & peccati traduxit, crescebatq; in malū uehementius
omne genus humanū, diffusis ubiq; sceleribus, & quod est nequius omnium cultibus idolorū.

Per fidem Christi redēptionis participes.
Gene. 3.
Causa incarnationis Christi.

B Volens ergo deus terminare peccatum, consuluit uerbo, lege, prophetis, signis, plagis, prodi-
gijs: Sed cū nec sic quidē errores suos admonitus agnosceret mūdus, propter nimiā charitatē
suā qua dilexit & diligit nos deus, misit sibi superdilectissimū unigenitū filiū suū, ut putridā & Ephe. 2.
mortalē carnē nostrā indueret (absq; peccato tamen) & hominibus appareret, peccatoresq; sa 1. Ioan 4.
naret. Qui ideo in hominē uenit, quia per semetipsum ab hoībus cognosci nō potuit: ut aūt ui- Baruch. 3.
deret, uerbū dei caro factū est, assumēdo carnē nō mutatū in carnē: assumpsit eñ humanitatē, 1 Timo 3.
nō amisit diuinitatē. Ita idē deus & idē homo in natura dei æqualis patri (patebit infra) in natu Tit. 3.
ra hominis factus est mortalis in nobis: pro nobis eñ de nobis, manēs q̊d erat, suscipiens quod Ioan. 1.
29 » non erat, ut liberaret q̊d fecerat. ¶ Est ergo fides recta ⌟ perducēs ad uitā deoq; amicitia iun
» gens, ⌞ut credamus & confiteamur⌟ corde, ore & opere ⌞quia dn̄s noster Iesus Christus dei fi
» lius ⌟ cui pater dedit uitam habere in seipso (sicut & ipse uitam habet in semetipso) & iudiciū fa
cere, quia filius hominis est: ut iustis pręmia, iniustis supplicia retribuat, unicuiq; secundū ope Ioan. 5.
ra sua. Neq; eñ pater iudicat quenq̃, sed omne iudiciū dedit filio, ut omnes honorificent filiū Hier. 25.
sicut honorificant patrē. Ipse eñi sicut ratione immensæ bonitatis suæ amabilitatis est infinitę,
ita ut nullus poterit eum intātū diligere quantū amari dignus est, sed in infinitū hic deficit: sic
& ratione immensæ maiestatis suæ dignitatis & sanctitatis est quomodolibet honorabilitatis

Pater omne iudicium dedit filio.

C infinitæ, ita ut oñis creatura in infinitū occūbat ab exhibitione (qua dignus quātū est ex par
te eius) reuerētiæ. Quod omnes electi eius pensantes, omnē conuersationē suam quantūcunq;
perfectā nullius arbitrantur momenti. Deberemusq; merito potius subire mortē, q̃ deliberato
animo unū uel minimū cōmittere ueniale peccatū: præsertim cū peccatū, in quantū diuinę de-
rogat immensæ maiestati, sit enormitatis quodāmodo infinitæ, ideoq; horribiliter in purgato
rio uel in inferno ulciscendū, nisi hic lamentis expietur. Verū uiri sancti non inferni uel purga-
torij pœnā, non uitæ cœlestis attendunt specialiter præmiū, sed illū duntaxat dulciter contem
plantur amplexanturq; amoris excessum, quo dn̄s & redemptor noster cum esset eiusdem glo Esa. 45.
riæ cū deo patre, exinaniuit semetipsum pro nobis uilissimis terræ uermiculis, sordidissimisq; Phil. 2.
pulueribus, formā serui & plusq̃ serui assumens, contumelias & obprobria suscipiens, crucēq; Esa. 53.
subiens omni confusione contēpta: uicem amoris ipsi reddere non confundunt, sed passionis Mat. 27.
eius ludibrijs incitati feruntur effrenes in amoris abyssum, in profundū charitatis, quadā san-
» cta sana insania: parū se amare reputantes sic à dilecto amati. ⌞deus⌟ essentialiter bonus, & bo-
nitas infinita, bonitas sempiterna, non dependens ab alio, nec indigens aliquo: quia bonitas pri Psal. 15.
ma est, & increata, à nullo causata: propria eñ natura eius bonitas pura est, incircūscripta oñi-
formiterq; perfecta: à cuius excellentia oñe bonū creatū distat deficitq; in infinitū: cui nil ma
li, nil inuidiæ, nil impuritatis est admixtū, quippe quæ simplicissima est & sanctitas plena & infi
nita. Ipse eñ solus supernaturaliter, supersubstantialiter, totus & omnifarie bonus est, solus su
per omnia summe & incōparabiliter amabilis, desiderabilis, copiosissime cōmunicās & diffun
dēs bonitatē suā. Nō tā naturale est soli lumē diffundere, seu fonti riuū deducere, q̃ naturale est
deo intellectualiter ac libere in creaturis secundū suæ propositū uoluntatis suā bonitatē com
» municare. ⌞& homo est,⌟ quū eñ uere summa, inmēsa, pura, superplena ac superditissima bo-
nitas sit, & omne bonū naturaliter suæ bonitatis cōmunicatiuū sit (ut dictū est) infinitę necessa-
rio cōmunicabilitatis est: quocirca cōuenit ipsi, ut summo modo creaturæ cōmunicet se: quod
maxime fit naturā creatā sibi in unitate personę coniungēdo, ita ut ex tribus, uerbo scilicet, ani
ma & carne, una solummodo persona fiat: utq; per suæ incarnationis mysterium simul bonita

tem, sapientiam & potentiam suam demonstret. Bonitatem quidem eò φ nō despexit proprij D
plasmatis infirmitatē: sapientiam, quia inuenit difficillimę quæstionis ꝗ decētissimā solutionē.
Quæstio difficilima. Sane res admodū dubia & difficilis fuit, quisnā esset redempturus humanum genus. Non enī
id præstare potuit nudus homo, & qui solā haberet humanā naturā, tametsi deberet: quia erat
peccato obnoxius, & debitor deo pro suo peculiari & proprio peccato: quare minime idoneꝰ
habitus est ad satisfaciendū deo pro alioꝝ peccatis, cum & ipse in se haberet quod diuinæ ma-
iestati displiceret: neq; minus indigeret reconciliari ꝗ cæteri: Omnes enī peccauerunt (ut bea-
Ro 3. tus ait Paulus) & egent gloria dei. Neq; id redēptionis humanæ munus debuit præstare deus,
& si posset: nam is non offenderat. Consentaneum autem et æquitati, eum qui offenderit satis-
facere offenso: & eundem emendare iniuriam qui intulit: non quidem secundum indiuiduum
D. i. ffimi[illegible] & singulare suppositū, sed naturæ communionē et affinitatem. Huiusce autem dubiæ rei inuē
ta est ꝗ decentissima solutio, φ secundum diuinæ sapientię ordinationem redempturus huma
num genus esset deus & homo, peccati prorsus immunis. Quia enim deus satisfacere potuit,
Iob 34. ut qui sit omnipotens & immensus: & quatenus homo, satisfacere debuit, non quidem debito
obligationis necessariæ aut astrictionis (non enim ex operibus iustitiæ quę fecimus nos, sed se-
Tit 3. cundum magnam misericordiam suam saluos nos fecit. Et deus qui diues est in misericordia,
Ephe 2. propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, cū essemus mortui peccatis, cōuificauit nos
Conuenientissimū fuit nos redimi à Christo. Christo, cuius gratia sumus saluati) sed debito congruitatis & decentiæ: quia decētissimū erat
perditum hominem reparari, per hominē similē ei à quo fuerat inducta ipsius ruina & lapsus.
Christus autem (ut dictum est) naturæ nostræ communionem suscepit ex corrupta uitiataq; E
Mich. 7. Adæ massa, sine tamen corruptione & uitio carnem sumpsit: huius affinitatis ratione congruū
1. Cor. 1. fuit, ut quia caro & frater noster est, etiam redemptionem nostram operaretur, fieretq; nobis
Malum pœnæ ex deo infligitur. iustitia, sanctificatio, & redemptio. Iustitiam, quia (ut præscribit) rursum uicit uictorem, nō ma
iestate, sed humilitate & infirmitate: Potētiam uero suam demōstrauit infinitam, quia nihil est
maius ꝗ deum fieri hominem. Vnde cum malum pœnæ propter dei gloriam à dei iustitia sit in-
troductum, malum autem prouenit ex recessu ab ordine boni, hinc est φ nostram assumpsit na
turam passibilem quo ad pœnam, non tamen à culpa immunē. ¶ Deus est ex substantia pa- » 30
tris ante secula genitus. Hoc superius iuxta capacitatē nostrā sufficiēter expressum existimo:
diximus nanq; naturalem esse dei filiū, deo patri per omnia consubstantialē, coæqualē & coæ-
Ioan 1. ternū: est enī deus de deo, lumē de lumine, deus uerus de deo uero, æterne genitus: per quē fa
cta sunt oīa, & sine quo factū est nihil: indicibilis, immobilis, immortalis &c. & homo est pro »
Phil. 2. pter nos nostrāq; salutē usq; ad formā serui exinanitus: homo utiq; uisibilis, passibilis atq; mor
Fructus incarnationis diuinæ. talis: nō amittens ꝗd erat, factꝰ est ꝗd nō erat, ut ꝗd perierat inueniret, sanaret feminecē, illumi
naret cæcum, discordeq; conditoris sui reuocaret ad pacē: quocirca in eius ortu exultantes an
Luc 2. geli decantauere, dicētes: Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis.
Tit 1. Venit igit in carne, peregrinaturus in seculo, ut restauraret collapsa, illuminaret opaca, reuoca
Quare Christus in humilitate apparuit. ret deuia, & redimeret perdita. Quia enī per superbiā à deo hoīes recessimus, filius dei per mi-
sericordiā & humilitatē factus est homo, ut idem ipse & per diuinitatē patri, & per humanitatē
congrueret nobis: per humanitatem similem nobis pro nobis posset cū hoste confligere: per
Gen 1. 5. diuinitatē patri consubstantialem ad imaginem nos dei & similitudinem quam peccando ami
Rom 8. simus, posset digne recreare: per mortem nostræ fragilitatis destrueret eum, qui mortis habe- F
Heb 2. bat imperium: & per impassibilem suæ diuinitatis potentiam nos reconciliaret deo patri: utq;
Rom 5. suæ exinationis, incarnationis humilitatisq; exemplo contra omnium uulnera peccatoꝝ uerę
humilitatis medicamentum curemus exercere, pio semper animo recolentes, quantum nos
Gene 3. pro diuino amore, quantum pro nostra salute oporteat humiliari, qui terra sumus & cinis: si
tantum summa illa potestas pro nobis humiliari non respuit, ut ad suscipienda nostræ fragili-
Gen 18. tatis infirma descenderet. Nā humilius quo se deponeret non habuit, ꝗ φ suscepta hominis for
Phil 2. ma cum infirmitate carnis, obediuit deo patri pro nobis usq; ad mortem crucis, nō modo uer-
Mat 11. bo & lingua docens, sed opere & ueritate: Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Quid
enim tam pium affectibus fidelium, tam medicinale moribus, quid sic interficit peccata, cru-
Luc 2. cifigit uitia, uirtutes enutrit ac roborat, sicut incarnati & crucifixi filij dei memoria? Hoc ergo
Mat 2. opus perficiendum suscepit, dum carnem induit, dum uirginalis thalami secreta compleuit,
Luc 2. hinc contemptibilis ortus, præsepis reclinatio, stabuli diuersorium, Aegypti fuga, parentum
Mat 4. subiectio, ieiunij prolixitas, tentationum perpessio, peregrinationis decursus, sedula prædi-
Mat 5. catio, donatio sanitatum, miraculorum ostensio, proditionis contemptus, irrisionum tolerātia,
Mat 10. crucis ignominia, & mortis acerbitas in eo habuerūt principium. Quamobrem nihil eoꝝ quæ
Mat 26. in sacro continentur eloquio, sic humanum ualet excitare affectum, mentem erigere, tempera
Mat 27. re laborem, peregrinationis tædium auferre, & æternæ felicitatis spem immittere, quem-
admodum redemptionis humanæ sacrosanctum mysterium. In illo equidem diuinæ misera-
tionis reseratur abyssus, cœlorum aperitur ianua, charitatis latitudo ostenditur, & quan-
tus

A tus sit homo, apertissime manifestatur. Vile non potest esse, quod uiui filij dei sanguine compa-
ratur. Redemit plane` nos de seruitute diaboli, non corruptibilibus auro uel argento, sed preti 1.Tim.1.
oso sanguine suo, quem abunde pro peccatis nostris effudit in ligno. Sic quippe dilexit nos, ut Quantū christus nos dilexit.
tanti nos emeret, atque de alienis amicos faceret, & de auersis filios. Habes ergó in illo ô homo
unde gaudeas, habes unde tristeris. Tristari profecto debes, cum te passionis eius reum intel-
ligis. Nequaquam dei & hominum mediator, æternitatis ostensor, immortalis uitæ largitor,
fidelium custos, prædestinatarũ ouium reparator, restaurator cœlorum primogenitusq; mor
tuorum homo Christus Iesus passionis aut mortis crucis subijsset iniuriam, si non peccator ho
mo dei incurrisset offensam. Taliũ proinde rememoratio quia propter nos facta sunt, cõpassio
nis atq; tristitiæ debent nos mucrone transfigere. Pro tuis itaq; facinoribus ô homo tristare in
Christo, atq; de ipsius tibi collatis beneficijs, præsertim q hoc pacto ex mancipio diaboli, ex fi
lio gehẽnę in dei filium adoptatus sis, lętare in illo: te agnosce in illo, tua in eius afflictione meti
re delicta: debita tua in Christi uulneratis lege mẽbris. Vulneratus est propter delicta nostra, Esa. 53.
attritus est propter scelera nostra. Ipsius liuor, passio atq; interitus nostræ sunt calamitatis in-
dices, & adeptæ pacis spirituales testes. Sed ecce de mysterio incarnationis subito deuoluti su-
mus ad sacramentum passionis: redeamus ergo unde digressi sumus: ⌊ex substantia matris,⌋ Baruth.3.
quando enĩ placuit supernę gratię dño scilicet Iesu Christo deo nostro ut habitaret in nobis, à
qbus diu elõgatus fuerat, descẽdit à regali solio sublimis gloriæ suę (nõ locũ mutando, sed prę-
sentiam suã per carnẽ nobis exhibendo) in humilẽ & abiectã in oculis suis uirginẽ, primo uir-
B ginẽ, primo uirginalis continẽtiæ uoto sigillatã: In cuius sacratissimo utero sola sancti spiritus Luc.1.
uirtus inenarrabilis, & ipsum cõcipi & nasci, in uera humanitatis natura fecit, ita ut nec maiesta
tẽ diuinitatis in ipso, nec uirginitatis integritatẽ in matre, uiolaret suæ natiuitatis occasio. O ue Gen. 30.
re in mulieribus benedicta, & nõ sibi soli sed & nobis super omnes exaltata: quantũ debemus
illi, per quã totius mundi meruimus accipere saluatorẽ? Quis illi digne iura gratiarũ ac laudũ
præconia ualeat rependere, quæ sola suo singulari assensu meruit perdito mundo succurrere?
quas illi laudes humani generis fragilitas persoluet, quæ sola suo cõmercio recuperandi adi-
tum inuenit? Ipsa est illa benedicta inuentrix gratiæ, genitrix uitæ, mater salutis, alitrix repara-
tionis carnis nostræ, lactatrix saluatoris totius substãtię nostræ: Ipsa ostendit mundo dominũ Quanta per
suum & deũ suum, quẽ nesciebat: ipsa uisibilẽ exhibuit mundo creatorẽ suũ, quem prius non B.Mariã susceperimus
uidebat: ipsa genuit mundo restauratorem, quo perditus indigebat: ipsa peperit mundo re- beneficia.
conciliatorem, quem reus non habebat: dum uirgo deum & hominem genuit, & post partum
uirgo inuiolata permansit. Sola enim digna inuenta est, ut in sua uirginali aula rex regum & 1.Timo.6.
dominus dominantium à regalibus sedibus ueniens, primam sibi mansionem inter filios ho- Apo. 19.
minum eligeret. Vere beneplacitum erat deo habitare in ea, quando ex ipsa illibatę carnis eius Psal. 67.
substantia, quasi de lignis Libani ineffabili architectura domum sibi ædificauit dei patris sapiẽ
tia. Ipsa est unica illa, in qua sola homo Christus Iesus quæsitam in omnibus requiem inuenit. Prou. 9.
Transierant enim multa secula, in quibus damnationis immanitas in filijs hominum semper in Eccli. 24.
deterius est roborata, nec in massa uniuersæ carnis uiam sapientia summa inuenit, qua tam lu-
ctuose perditioni (ut statuerat) subueniret, donec ad hanc uirginẽ uentũ est quę mox ut in mũ
C dũ per humanæ generationis lineam uenit, tanta omnis boni copia, tanta uirtutum uarietate,
tanta constantia resplenduit, ut per eam summa & æterna sapientia non solum primorum pa-
rentum peccata delere, uerumetiam nostra propitiari, inimicum sui operis diabolum elidere,
cœlestis patriæ damna redintegrare, hominem e` paradiso terrestri eiectum in cœlestem redu
cere disponeret. Ipsa enim adhuc inter peccatores degens, mundum hunc immundum & lu-
bricum, impolluto calle transiuit: atq; tanta ante deum sanctitate claruit, ut sola æterni regis
solio approximare meruerit: Cui benedictio omnium gentium in unico filio suo repromissa
est atq; in consortem cœlestis & uniuersalis imperij cum deo patre (cui & comparentalis facta
est) est electa, ipsiq; promissa, quòd filius suus absq; fine æternaliter esset regnaturus, ipsaq; pro- Dignitas Mariæ.
pter filium supra omnes mulieres esset benedicẽda: in cuius etiam sinũ omnes thezauros suos
spiritus sanctus infudit: Cui bene complacitum fuit in ea, cum ad tam diuina mysteria uterum Luc 1.
eius consecrare dignatus: cum scilicet inæstimabile illud opus misericordiæ quod prædesti- Psal. 67.
nauit deus ante secula in redemptionem nostram, primum in ea fabricauit sanctissimam ani- Operatio spiritus sancti mirabilis in Maria.
mam eius, in seipso inflãmans, ac splendore diuinæ maiestatis adimplens, uterumq; eius ineffa-
bili modo imprægnans: faciensq; ut deum & hominẽ clausa conciperet, clausa pareret, & post
partum uirgo permaneret: sicq; gratia spiritus sancti cooperante, filius dei à deo patre æterno
genitus hæreditandus in omnibus gentibus diuinæ maiestatis potentiam similitudine carnis Ephe.2.
peccati cooperuit, atq; alti consilij prouidentia inescatus est hamus, qui ad extrahendum serpẽ
tem antiquum ex hoc mari magno, de cœlo est traiectus. ⌊in seculo natus,⌋ dei nanq; ⌊filius⌋ Psal. 103.
secundum plenitudinem temporis, quam diuini consilij inscrutabilis altitudo disposuit, recon
ciliandam auctori suo humani generis assumpsit naturam, ut inuentor mortis diabolus per

ipſam quã uicerat uinceretur: In quo conflictu pro nobis inito, magno & mirabili æquitatis iu D
Mors et uita duellũ cõflixere quãdã.
re certatum eſt: dum omnipotens dñs cum ſæuiſſimo hoſte, nõ in ſua maieſtate, ſed in noſtra
humilitate congreditur, obijciens ei eandemq́ formam eandem naturã, mortalitatis quidẽ no-
ſtræ participem, ſed peccati totius expertẽ. Hæc renouandis mortalibus diuinæ pietatis repa
rata remedia, omnipotens deus & clemens (cuius natura bonitas, cuius uoluntas potentia, cu-
ius opus miſericordia eſt) ſtatim ut nos diabolica malignitas ueneno ſuæ mortificauerat inui-
diæ, inter mundi primordia deſignauit, denuncians ſerpenti futurũ ſemẽ mulieris, quod noxij ca-
Gene. 3.
pitis elationẽ ſua uirtute cõtereret, Chriſtũ ſcilicet in carne deũ hominẽq́ ſignificãs: qui natus
eſt ex uirgine, ut uiolatorẽ humanæ propaginis incorrupta natiuitate damnaret. Ingreſſus eſt
ergo hæc mundi infima filius dei, de cœleſti ſede deſcẽdens, & à paterna gloria non recedens,
nouo ordine noua natiuitate generatus: Nouo ordine, quia inuiſibilis in ſuis, uiſibilis factus eſt
in noſtris: incõprehẽſibilis, uoluit cõprehẽdi: ante tẽpora manẽs, eſſe cœpit ex tẽpore: uniuer-
ſitatis dñs, ſeruilẽ formã obumbrata maieſtatis ſuæ dignitate ſuſcepit: impaſſibilis deus nõ de-
dignatus eſt homo eſſe paſſibilis, & immortalis mortis legibus ſubiacere. Noua aũt natiuitate
generatus, quia inuiolata uirginitas cõcupiſcentiã neſciuit, ſubſtantiã miniſtrauit. Naſcit̃ caro
de carne, non tamen generata per carnẽ: & ſecreto quodã incõprehenſoq́ cõceptu procedit
Non ex uiribus fœminæ, ſed myſtico ſpiramine, naſcit̃ Chriſtus.
de mortali fœmina diuina progenies. Nec mirũ ſane, ſi exiſtit diuina natiuitas, ubi non erat hu
mana cõceptio: aut ſi matrẽ illã nõ uiolauit partus, quã coitus nõ fœdauit. Aſſumpta eſt de ma
tre dñi natura, nõ culpa: creata eſt forma ſerui, ſine conditione ſeruili: & nouus homo ſic contẽ-
peratus eſt ueteri, ut & ueritatẽ ſuſciperet generis, & uitiũ excluderet uetuſtatis. Verax nanq́ E
miſericordia dei, cũ ad reparandũ genus humanũ ineffabiliter ei multa ſuppeterent, hanc po-
Cur Chriſti incarnatio ſit abſcõdita diabolo.
tiſſimũ conſulẽdi elegit uiã, qua ad deſtruendũ opus diaboli nõ uirtute uteret̃ potẽtiæ, ſed rati-
one iuſtitię. Nã ſuperbia hoſtis antiqui nõ immerito ſibi in oẽs hoĩes ius tyrãnicũ uendicabat:
nec indebito dominatu premebat, quos à mandato dei ſpõtaneos in obſequiũ ſuæ uolũtatis il-
Gene. 3.
lexerat. Non itaq́ iuſte amitteret originalẽ humani generis ſeruitutẽ, niſi de eo quod ſubiece-
rat uinceretur. Cum igitur miſericos omnipotensq́ ſaluator ita ſuſceptionis humanę modere
tur exordia, ut uirtutem inſeparabilis deitatis, à ſuo homine per uelamen noſtrę infirmitatis
abſconderet, illuſa eſt ſecuri hoſtis aſtutia: qui natiuitatem pueri in ſalutem humani generis
procreati non aliter ſibi, quàm omnium naſcentium putauit obnoxiam: uidit igitur uagiente, uidit
Luc. 2.
lachrymantem, uidit pannis inuolutum, circuncisioni ſubditum, & legalis ſacrificij oblatione
perfunctum. Agnouit deinceps ſolita incrementa pueritię, & uſq́ ad uiriles annos de natura-
libus non dubitauit augmentis: inter hæc intulit contumelias, multiplicauit iniurias, adhibuit
maledicta, obprobria, blaſphemias, conuitia: omnem poſtremo in ipſum uim furoris effudit,
omniaq́ tormentorũ genera percurrit: & ſciens quo humanã naturã infeciſſet ueneno, nequàquàm
credidit trãſgreſſionis exortẽ, quẽ tot documẽtis didicit mortalẽ. Perſiſtit ergo improbus prę
do, & auarus exactor iu eũ (qui nihil habebat ipſius) inſurgere. Et dũ uitiatæ originis pręiudi-
Diabolus iuſtæ poſſeſſionis perdidit genus humanũ.
ciũ generale perſequit̃, chirographũ quo nitebat̃ excedit, ab illo iniq̃tatis exigẽs pœnã, in quo
nullam reperit culpã. Soluitur itaq́ maleſuada letiferæ pactionis conſcriptio: fortis ille nectit̃
uinculis ſuis: & ligato mundi principe captiuitatis uaſa rapiuntur. Redit in honorem ſuum ab F
Luce. 11.
antiquis contagijs purgata natura, mors morte deſtruitur, natiuitas natiuitate reparatur: quoniam
ſimul & redemptio aufert ſeruitutẽ, & generatio mutat originem, & fides iuſtificat peccatorẽ.

Ioan. 1.
¶ Perfectus deus, perfectus homo. ⌊uerbum enim dei, deo patri coæternum conſubſtãtiale 31
&coæquale: deus filius dei, qui in principio erat apud deũ, per quẽ oĩa facta ſunt, & ſine quo
Heb. 2.
factũ eſt nihil, propter liberandũ hominẽ ab æterna morte factus eſt homo, ita ſe ad ſuſceptio
Phil. 2.
nẽ humilitatis noſtræ inclinãs, ſine diminutione maieſtatis ſuæ, ut manẽs quod erat aſſumẽsq́
quod non erat, ueram ſerui formam ei formæ in qua deo patri eſt æqualis, uniret, & tanto fœ-
dere naturã utrãq́ conſereret, ut nec inferiorẽ conſumeret glorificatio, nec ſuperiorẽ minue-
ret aſſumptio. Salua igitur proprietate utriuſq́ ſubſtantiæ & in unã coëuntem perſonam ſuſci
pitur à maieſtate humilitas, à uirtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, & ad depẽdendũ cõ-
ditionis noſtræ debitũ natura inuiolabilis, naturæ eſt unita paſſibili: deusq́ uerus, homo ue-
rus in unitate temperatur, ut quod noſtris remedijs congruebat, unus atq́ idem dei homi-
numq́ mediator & mori poſſet ex uno, & reſurgere poſſet ex altero. Niſi enĩ eſſet deus uerus,
1. Timo. 2.
nõ afferret remediũ: niſi eſſet homo uerus, non præberet exẽplum. Lex anima rationali & hu-
mana carne ſubſiſtens:⌋ neceſſarium nanq́ erat totum aſſumere, qui totũ hominẽ uenerat ſal-
Col. 2.
uare, habens in ſe omnes ſapientiæ & ſcientiæ dei thezauros totamq́ diuinitatis plenitudinem
Eccl. 24.
corporaliter inhabitantem, tanquam uerus deus æternaliter à patre genitus, quatenus me-
diante doctrina eius cœleſti, miraculis innumeris, ſacris moribus, ſpirituali diſciplina, ac
inſtitutione nouæ legis, inſuetæ que conuerſationis perfectione, mortalium illuminaret
corda: agnoſcerent que in lumine fidei, & experientia teſte, ſuæ peregrinationis ærumnas,
infirmitatẽ propriã, animæ uulnera, dirã exactoris diaboli tyrãnidẽ, & onus grauiſſimũ dãna-
bilium

A bilium delictorum. Intelligerent præterea ubi iacerent, quid paterentur, quò tenderent, quid
amiserint, quid diligere quid'ue quærere deberent: Et tanq̃ peritissimus languẽtium animaq;
medicus, confecit spiritualia medicamenta, quatenus fideliter ac digne illis utẽtibus ex gehen
næ atq; irę filijs dei filios efficeret, sibiq; perpetuos cohæredes. Lãguidi quippe eramus om̃es,
& incurabili morbo laborantes, atque ad occasum mortis æternæ sine cessatione uergentes: Ro. 8.
tametsi exterius nobis ipsis & incolumes esse, & spiritualiter uiuere arbitraremur: quocirca
propter nimiam & gratuitam erga nos charitatem suam pro nostrorum medela facinorum Ephe. 2.
proprio sanguine suo pretioso antidotum fecit, quo nostris uulneribus apposito, sanare-
32 » mur. ¶ Aequalis patri secundum diuinitatem, ⌋ hoc existimo sufficienter superius expres-
» sum, ⌊ minor patre secundum humanitatem: ⌋ quia ex matre initium sumpsit sicut legimus per Esa. 7.
Esaiam: Ecce uirgo concipiet in utero & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel, Mat. 1.
quod est interpretatum, nobiscum deus: id est, latens in humana fragilitate maiestas: uerbum Ioan. 1.
enim caro factũ est, & habitauit in nobis, id est in fragilitate corporis nostri, nequaq̃ in deterius
diuinitate mutata. Neque enim, ait euangelista, caro uerbum facta est, sed ait, uerbum caro fa- Quid sit, uerbum carnem factum.
ctum est, uerbũ autem deus, quia deus erat uerbũ. Et quid caro nisi homo? Si ergo uerbũ deus,
& homo caro, quid est aliud uerbũ caro factum est, nisi qui deus erat, factus est homo? qui quia
cõprehenditur, flagellatur, crucifigitur, moritur, sepelitur, minor patre dicitur, imò & matre Mat. 26.
minor inuenitur. Cõstat ergo duos esse, hominem & deum in carne una. Secundũ hominem di Mat. 27.
cit: Filius hominis nõ habet ubi caput suũ reclinet. Sed pauper hic filius hominis diuitias suas Mat. 28. Mat. 8.
in gloria diuinitatis ostendit: Omnia, inquit, quæ pater habet, mea sunt. Dum dicit omnia, ni- Ioan. 17.
B hil hic reliquit, quod minus haberet à patre: omnia, id est unius deitatis potentiã, substantiam,
33 » maiestatẽ. ¶ Qui licet deus sit & homo, ⌋ id est duæ substãtię in Christo (ut iã dictũ est) deitas
& humanitas. Supra cõmemorauimus utrãq; naturã diuinã scilicet & humanam in satisfactio-
ne præuaricationis nostræ debuisse simul concurrere: Satisfactio em̃ non est nisi ab eo qui de-
bet & potest: at non debuit nisi homo: nec potuit, nisi deus. Verũ quia impossibile est naturã di-
uinã concurrere cũ alia, sicut pars ad cõstitutionẽ tertij, uel ipsam transire in aliã naturã, seu aliã
naturã (propter simplicitatẽ immutabilitatẽq; ipsius perfectissimã) transire in ipsam: iccirco di
uinitas & humanitas non uniuntur in unitatem naturę seu accidentis, sed in unitatem personæ
& hypostasis: quia uero diuina natura in nullo potest subsistere supposito, nisi in propria hypo
stasi, ideo unio illa esse non potest in hypostasi seu persona hominis, sed dei: conuenienter pro-
» inde sequitur, ⌊ non duo tamen, sed unus est Christus, ⌋ tanta enim hæc utriusq; naturæ unio
est, ut totus dicatur deus, totus homo, & uicissim deus homo & homo deus. Quæ quidem uer-
bi hominisq; assumpti unio adeo ineffabilis est & incomprehensibilis, tantæq; perfectionis, ut
uerissime dicatur deus ab hominibus uisus, cum hominibus conuersatus, pro hominibus illu- Baruch. 3.
sus, flagellatus, crucifixus & mortuus. Econtrariò, ut homo cœlũ fecisse & terrã, angelos cõ- Mat. 27. Hest. 13.
didisse, uniuersũq; mũdũ gubernare, in sede maiestatis residere, in throno trinitatis, ad dexterã Gene. 2.
dei, ad æqualitatem patris: Nam deus & homo in ipso una persona est: unus quippe est Chri- 1. Timo. 2.
stus, unus mediator dei & hominum, & si quid melius dici potest. Diuinę igitur maiestati eius,
corporea natura nihil abstulit, nihil contulit: quoniam incommutabilis substantia nec augeri
34 » potest nec minui. ¶ Vnus autem non conuersione diuinitatis, ⌋ quæ incommutabilis est &
C incõuertibilis: ⌊ in carnem: ⌋ natus nanq; humani generis causa ex uirgine dei filius, cooperan Luc. 2.
te in hac operatione spiritu sancto, & sua, dei scilicet, obumbrante uirtute, corporis sibi initia
conseuit, & exordia carnis instituit, ut homo factus ex uirgine naturã carnis in se acciperet, per
quam huius admixtionis societatem sanctificatum in eo uniuersi generis humani corpus exi- Christus nostræ naturæ cõsortiũ iniit ut nos suę diuinitatis faceret eẽ partici pes.
steret: ut quemadmodum omnes in se per id quod corporeum se esse uoluit, conderentur: ita
» rursum in omnes ipse, per id quod eius est inuisibile, referretur. ⌊ sed assumptione humanita
» tis in deum. ⌋ Quid ergo à nobis dignum tantę dignationis affectui rependetur? Inenarrabilis
à deo originis, unus unigenitus deus, in corpusculi humani formam sanctæ uirginis utero in-
sertus accrescit, qui omnia continet, & intra quem & per quem cuncta sunt humani partus le-
ge profertur: & ad cuius uocem archangeli atq; angeli tremũt, cœlum & terra & omnia huius Na. 1.
mundi resoluuntur elementa, uagitus infantiæ auditur. Qui inuisibilis est & incõprehẽsibilis, Iaco. 2.
nõ uisu, sensu tactuq; moderandus, cunis est obuolutus. Hęc si quis indigna deo recolet, tantò 2. Cor. 4.
se maioris beneficij obnoxiũ confitebitur, quantò minus hæc dei conuenerint maiestati. Non
ille eguit homo effici, per quẽ homo factus est: sed nos eguimus, ut deus caro fieret & habita- Ioan. 1.
ret in nobis, id est assumptione carnis unius interna uniuersæ carnis incoleret. Eius humilitas
nostra nobilitas est: contumelia eius honor noster est. Quod ille deus in carne consistens, hoc
35 » nos uicissim in deũ ex carne renouati. ¶ Vnus omnino nõ confusione substãtiæ: ⌋ nam perfe Ro. 3.
ctus deus, pfectus homo, ex anima rationali & humana carne (ut patuit) subsistẽs. Sicut em̃ in
deitate una est essentia & tres psonæ, ita & in Christo econuerso una tantũ persona est, & tres
» essentiæ, deitas scilicet, anima & caro, ⌊ sed unitate personæ ⌋; unio enim deitatis ad humanã

cur miss' sit filius non pater aut spiritus sanct'. naturã nõ est in unitate naturæ, sed personę: nõ humanæ, sed diuinæ, hoc est nõ assumptæ sed D
assumẽtis, nec personę cuiuslibet, sed solius uerbi ne missus ab alio pater uideat. & ne (si spiritus
sanctus mitteretur) duę essent in sanctissima & superbenedicta trinitate filij. Superius aũt dixi-
mus, impossibile esse diuinam naturam cũ alia posse cõcurrere sicut pars ad cõstitutionem ter-
tij uel ipsam transire in aliam, seu aliam in ipsam, propter simplicitatẽ unitatemq; eius perfectis
simam: ideoq; impossibile fuit deitatem & humanitatem uniri in unitate naturæ, sed fieri opor
tuit unionẽ diuinitatis & humanitatis inenarrabili cõiũctione in unitate psonæ: ut nõ alter de'
alter homo esset, sed unus Christus: unus uidelicet deus & homo, homo & deus, neutra ex dua
bus naturis in aliam mutata substãtiam, nec quarta superbenedictæ trinitatis mysterio addita
persona: qui eodem instanti & tempore, quo clausus manebat in utero matris, non desiit inti-
mus esse deo patri semperq; illi intime immanere: nec tunc destitit in omnibus esse, & in cœlo
sursum, & in terra deorsum, in mari & in omnibus abyssis &c. ¶ Nam sicut anima rationalis » 36
& caro unus est homo, ita deus & homo unus est Christus. ⌋ quę quidem similitudo uera est »
quantum ad unitatem personæ, non naturæ: caro enim & anima in homine differunt quantũ
ad essentiam, constituunt tamen unam personam: deus autem sic unitus est suo corpori, ut nul
lam patiatur fieri inter deum & hominem humana opinione distantiam, ne forte quod absit
alius filius dei, alius filius hominis credatur. Sacra namq; scriptura sic connectit & cõcorporat
deum & hominem, ut nec in tempore ad modicum quis à deo, nec in passione quidem possit
Ioan. 1. ab homine deum discernere. Proinde cum uerbum caro factum est, non uerbum in carnẽ pe- E
reundo cessit, sed caro uerbo, ne ipsa periret, accessit: ut quemadmodum homo est anima &
caro, sic esset Christus deus & homo: idem deus qui homo, & qui deus idem homo: non confu
sione naturę, sed unitate personę. Deniq; filius dei generãti coæternus semper, ex patre: idem
Ioan. 19. filius hominis esse cœpit ex uirgine: ac sic & filij diuinitati est addita humanitas, & tamen non
est personarum facta quaternitas, sed permanet trinitas. In hoc autem diuinæ humanæq; uni-
onis sacramento nec uerbo detrahendum est aliquid dignitatis, nec assumpto homini sensum
passibilitatis: quippe cum in ea natura qua deus erat, nullam sustinuerit pœnam, obprobrium
nullũ: in ea uero qua homo erat, flagellatus sit & consputus, crucifixus & mortuus, non tamen
sine deo: nã sicut anima rationalis & caro unus est homo, ita deus & homo unus est Christus.
¶ Qui passus est pro salute nostra. ⌋ det nobis omnipotens deus mysterium hoc digne expri- » 37
Oportuit christũ pati, & sic intrare in gloriã suã mere. Omnis offensa tanti æstimanda est, quanta ipsa persona est quæ offenditur. Cũ igitur su
pergloriosissimus deus infinitæ sit maiestatis, sapiẽtiæ, bonitatis, iustitiæ &c. iniuria in eum cõ-
missa penitus nimisq; infinita est, quippe quæ lædit ac destruit, quantum ex se est, honorẽ & glo
riam dei infiniti: ideoq; talis in homine contẽptus fit infinitus, ad infinitã obligãs amaritudinẽ
Peccatũ ad infinitã obligat amaritudinẽ. suppliciũq; sempiternũ, nisi expietur. Verũ quia infinitus est, infinito indiget expiatore. Vt enĩ
sui creatoris amicitiã recuperet, necesse est ut pro obligatione infinita, infinitã reddat satisfacti
onẽ, & hoc cũ tãta faciat humilitate, quãtũ antea superbiuit. Oportet igit talẽ satisfactionẽ esse
uolũtariam, liberã, amorosam, de intimis cordis medullis erũpentẽ, dulcẽ, iucũdam, salutiferã. F
Hanc quis poterit operari? Nũquid homo captiuus, dei aduersarius, dęmonũ amicus? Nũquid
finitus angelus tollere poterit malitiã infinitã? Nũquid deus id facere uolet, ab hominibus tur
piter inhonoratus & despectus? Et tamẽ quod homo soluere tenet creatori, maius est quicqd
citra deum est, & hoc non est nisi deus: nullus ergo potest satisfacere pro peccato, nisi deus: &
nullus tenetur, nisi homo: debuerunt ergo in unam conuenire personam deus & homo,
ut deus sua bonitate hominis miseriam expiare uelit, & homo possit. Misit ergo pro-
Ephe. 2. pter nimiam erga nos charitatem suam deus pater incarnari unigenitum suum: qui cum in-
1. Ioan. 4. finitus sit, ratione deitatis suæ unitæ humanitati, habuit in se aliquid quo circa deũ nihil maius
Hie. 11. est, quod sua magnitudine & dignitate deleuit om̃e debitũ, omnẽq; cõpleuit satisfactionẽ. Hic
Ioan. 1. uerus est innocẽs ille agnus, qui abstulit peccata mũdi: qui mortẽ nostrã moriẽdo destruxit, et
uitam resurgẽdo reparauit. Cũ enĩ esset innocẽtissimus, nõ potuit iuste ab illo deus mortis exi
gere pœnã: spõte igit & ex purissimo amore mortẽ deo offerens plenissimã, pro mortibus pec
catorũ fecit satisfactionẽ: pœna enĩ infinita, iustissime merita, morte pretiosissima & innocẽtissi
ma est damnata. Passus est itaq; contra uniuersalem infectionem passione generalissima: con-
tra libidinem, passione acerbissima: contra prę sumptionem, passione ignominiosissima: contra
debitam & inuitam mortẽ, uoluntaria. O quis hanc tantam dignationẽ, miserationẽ, benignita
tẽ & charitatẽ satis poterit admirari aut dignis prosequi gratiarũ actionibus? plane sputa, cla-
ui, lancea, irrisiones & uerbera quæ perpessus est clamant, ut toto corde totisq; uisceribus dili- »
gatur, qui pro dilectione, tanta ac talia perferre dignatus est. ⌊ descendit ad inferos, ⌋ (quantũ
ad animã) id est ad limbũ (ubi patres antiqui in tenebris & in umbra mortis sedebãt, aduẽtum
eius expectãtes) ad liberationẽ nõ oĩm, sed eorũ duntaxat qui intra Christi membra per fidem
uiuam seu fidei sacramentum discesserant, magnum suæ charitatis affectum erga eos osten-
dens, suæq; claritatis refulgentia eos illustrans, & pietatis suæ beneuolentia ipsorum afflictio-
nem consolans, atque libertatis suæ indulgentia incarceratos liberans, hostibus uniuersis

A suæ deitatis potentia exinanitionisq; & mortis suæ humilitate deuictis & religatis. ⌊tertiâ die, Mat. 28.
» resurrexit à mortuis⌋ resumendo corpus quod prius uiuificauerat, sed non tale quale fuerat: Mar. 16.
fuerat enim prius passibile & mortale, ut in illo & per illud posset pro nobis satisfacere: resur- Luc. 24.
gendo autem impassibile illud resumpsit & immortale: Christus, inquit Apostolus, resurgens Ioan. 22.
ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Q. autē mortuus est peccato, Ro. 6.
mortuus est semel: q aūt uiuit, uiuit deo, & nos omnes in illo: in illo enim nostra portio, nostra 2. Cor. 5.
condirio: & mortē pertulit, & reuixit, & nos in ipso surreximus. Et licet in nobis adhuc resolu- 2. Timo. 2.
tio corpusculi maneat, cœpimus tamen in Christo æterna uita iam uiuere: ante enī futurus ho 1. Cor. 15.
mo resurrexit in Christo, q̄ uitā sortiretur in seculo. Nā non tantū illi dn̄s generationi, resurre- Psal. 118.
ctionis pręstitit gratiam, in cuius generationis tempore resurrexit, sed etiā secuturis postea po
pulis hoc prouidit, ut prius essemus de resurrectione securi, q̄ de morte soliciti, & ante cū deo 1. Thess. 4.
uiueremus in cœlis q̄ cum hominibus conuersaremur in terris. In saluatore enim omnes resur-
39 » reximus, omnes reuiximus, omnes ad cœlestia transmigrauimus: propterea enim ¶ Ascēdit
» ad cœlos. ⌋ Sicut dominus uolens nos ędificare ad fidem, qua eum ue℞ credimus hominē & ue
rum deū: qua deniq; credimus eum uoluisse nos redimere per amarissimā mortem, atq; ad uitā
nos posse reducere per resurrectionem: ad uitā uoluit resurgere immortalē, interiecto tamen
spatio trigintasex hora℞, in quo ostenderetur ipsum uere mortuū fuisse (nam si citius resurre-
xisset, ipsum nō uere mortuū fuisse, sed mortuū se finxisse creditū fuisset: & amplius, si distulis-
set permanens in morte, suæ hoc ascriptū fuisset impotentię, & q nullū ad uitā posset reuocare, Psal. 67.
creditum.) Ita similiter uolens nos omnes ad spem erigere, ad cœlestem ascendit gloriā, ut no- Ioan. 14.
B bis pararet locum, latissimarumq; mansionum in domo patris sui participes nos faceret. Est e- Gratulatio pientissima.
nim in illo Christi homine uniuscuiusq; nostrum caro, sanguis & portio: Vbi ergo portio mea
regnat, regnare me credo: ubi dominatur sanguis meus, me sentio dominari: ubi glorificatur
caro mea, me gloriosum esse cognosco. Et quamuis peccator quiuis sit, de hac tamen commu-
nione gratiæ non diffidat: quia etsi peccata nos prohibent, substantia nos requirit: etsi delicta
propria nos excludunt, naturæ communio non repellit. Nam propter bonitatem diuinitatis
peculiarem nobis saluator debet affectum: quia scilicet sicut deus noster in ipso est, ita & san-
guis noster in illo est. Misericordiam ergo mihi præstare debet diuinitas, necessitudinem exhi Bonum habemus dn̄m.
bere debet affinitas. Neq; enim tam immitis est dominus, ut obliuiscatur hominis, & non me- Heb. 11.
minerit illius quem gestat ipse: ut quem causa mei susceperit, non eius causa quem susceperit
me requirat. Non, inquam, tam immitis est dominus, ut non diligat carnem suam, membra sua,
uiscera sua. Sed quia spes non oritur nisi ex fide immortalitatis futuræ, ideo non statim ascen-
dit, sed spatio quadraginta dierum interiecto, in quo per multa signa & argumenta ueram af- Luc. 24.
firmaret resurrectionem, per quam animus in fide solidaretur atq; ad sperandam gloriam cœ Act. 1.
lestem subleuaretur: Ascendit itaque uiam nobis præostendens, iterq; ante nos pandens. ⌊se-
» det ad dexteram dei patris omnipotētis, ⌋ id est in æternæ beatitudinis imperturbabili pace, Sedere ad
» & in propriæ diuinitatis pacatissimo solio. Sedere enim ad dexterā patris, nihil aliud est, quàm dexteram patris, quid.
simul habere cum patre gloriam diuinitatis, & beatitudinem iudicialemq; potestatem, & hoc
incommutabiliter & regaliter. O grande cunctis gaudium, quòd partus nostræ uirginis post
sputa, flagra, post crucem, paternæ sedi iungitur. Agamus ergo gratias nostræ salutis iudici,
C nostrum quòd corpus uexerit sublimem ad cœli regiam. Nam in ipso solo nostra est nobilita-
ta natura, atq; supra angelicam euecta est ad dignitatem. Nunquam profecto ad thronum ue-
nisset dignitatis, nisi Christus martyrium pro nobis amarissimum subijsset passionis: per se ne-
quaquam restaurata fuisset, nec ad cœli peruenisset gloriam, nisi unigenitus dei in humilitate
sua à nobis assumpta, immanissimi exactoris iugum à nobis excussisset: nostra misericorditer
perferens, ut sua munifice largiretur. Pertulit enim humiliationē magnā inhumiliabilis deus,
ut tribueret nobis sublimitatē suā: nostras sustinuit calamitates & miserias, ut daret nobis lar-
gas diuitias suas: ignominiā magnā perpessus est & cōtumeliā, liuidosq; opprobria, ut inenar-
rabilem illā, quā oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit, nobis daret glo Esa. 64.
riam suā: dira deniq; subiit uincula, ut perfectā tribueret libertatē: mortemq; tandem sustinuit 1. Cor. 2.
» ignominiosissimam, ut uitam suam nobis cōmunicaret sempiternamq; beatitudinē. ⌊inde uen
» turus iudicare uiuos & mortuos. ⌋ Oportet ergo nos omnes presentari ante tribunal Christi, Roma. 14.
ut recipiat quisq; quod in corpore gessit siue bonum siue malū. Ille enim qui quondā in assum- 2. Cor. 5.
pto homine iudicandus ueniens non clamauit, neq; uocē eius quisquā in platæis audiuit, quia Psal. 49.
ita humilis uenit, ut à nemine cognosceretur, tunc deus manifeste ueniet deus noster & non si- Dani. 7.
lebit, stipatus ministerio angelorum qui cum eo ad iudicium uenient, ut in eorum pręsentia iu Mat. 13.
dicentur qui sub eorum custodia male uixerunt. ¶ Ad cuius aduentum omnes homines re- Luc. 21.
40 » surgere habēt cum corporibus suis. ⌋ aduocabit enī cœlum de sursum, & terram discernere po- Psal. 49.
» pulum suum. ⌊& reddituri sunt de factis proprijs rationē. ⌋ necesse est ergo, ut in cōmune nos 2. Cor. 5.
om̄es, qui futuri examinis resurrectionisq; promissæ salutarē suscepimus fidē, habeamus metū

quidem de iudice, de redemptore lætitiam: Omnis nanque fidelis anima timore corrigitur, cor- D
rectione lætatur. Et in hoc, charissimi, quanta erga humanũ genus omnipotentis patris dispen
satio est, quanta'ue benignitas pensemus: ut quem iudicem præparabat incredulis, hunc credi
turis præmitteret redemptorem: quatenus præcurrens misericordia, seueritatem aduenien-
tis iudicis præueniret. Timeamus ergo actus nostros. Ecce coram tot milibus angelorum nu-
dabuntur omnes iniquitates nostræ: tot agminibus angelorum patebunt uniuersa peccata no
stra, non solum actuum, sed etiam cogitationum simulque locutionũ. Tot iudicibus inopes asta-
bimus, quot nos in bono opere præcedentes habuerimus: tot arguentibus cõfundemur, quot
bene uiuendi exempla præbuerint nobis: tot conuincemur testibus, quot nos monuerint pro-
ficuis sermonibus seseque imitandos iustis dederunt actionibus. ¶ Et qui bona egerunt, ibũt » 41
in uitam æternam⌋ quæ consistit potissime in clara, immediata ac iucundissima uisione diuinæ »
essentiæ, atque in plenissima ac suauissima fruitione æternæ ac infinitæ bonitatis diuinæ. O q̃ in-
comparabiliter putatis charissimi esse iucundum, summi & adorãdi dei uultum superpulcher-
rimum in seipso clarissime intueri, in quo relucet exemplar omnis pulchritudinis, omnis boni-
tatis, omnis suauitatis: quem uidendo, omnia scienda sciemus, & quicquid uoluerimus in eo ha
bebimus: in eius enim uisione beatificabimur, quia infinita dulcedine diuina ad libitum frue-
mur: non enim nobis præparauit creaturam aliquam seu bonum finitum, sed semetipsum bo-
Ioan. 14. num infinitum, ut eum diligamus, uideamus atque possideamus in æternum (de quo aliàs) ⌊qui »
1.Ioan. 4. uero mala, in ignem æternum.⌋ O si profunde consideremus q̃ miserabile, triste atque horribile »
erit cum corpore & anima in infernalem lacum descendere, in ignem æternum corruere, in te
nebrosissimo inferi carcere, in æternum ac desperabiliter clausum manere, dæmonum doloro
sissima societate potiri, & ultra q̃ dici possit, indefinenter torqueri: peccata proculdubio uitabi E
mus, commissa deplangemus, atque cor nostrum timorate custodiemus. O utinam hęc saperent
nobis: q̃ promptissime mundum hunc miserum & fallacem despiceremus. Quis quæso pro uni
uerso mundo uellet nunc uel per unius horæ spatium in ardenti fornace iacere? Ah cur nõ ui-
tamus peccata quotidiana etiam uenialissima, quibus tanta in purgatorio infligenda est pœna?
nimirum grauior omni supplicio quod in præsenti uita poterit infligi. ¶ Hæc est fides catho » 42
lica: quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit,⌋ in Christo fide formata credendo, credẽs »
sperando, sperãs amando, illique finaliter adhęrendo.⌊saluus esse⌋ id est diuinæ pacis dulcedinẽ »
degustare suique creatoris amore prorsus absorberi. ⌊nõ poterit,⌋ sed in carcerem infernalem, »
in medium fornacis ardentis, in lacum miserabilem sine spe liberationis æternaliter claudi, in-
effabiliter cruciari, innumerabilibusque pœnis affligi eum oportebit. Inspiciamus igitur charis-
Iob 10. simi oculis fidei semper carcerem illum tenebrosum & opertum mortis caligine, in quo densis-
simæ & palpabiles sunt tenebræ, in quo umbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror,
perennis desperatio atque amarissima omnis boni desolatio habitat. Certa est ibi æterna damna
tio, & quicquid desiderabile iucundumque existit, longissime & perpetuò abest: quicquid au-
tem odibile atque pœnosum, ineuitabiliter adest. Nam in infelicissimis reprobis & damnatis
omnia se habebunt opposito modo gaudiis beatorum: in quibus erit grauissimum & pœnalis-
simum odium dei, & detestatio omnis boni honesti, mutuus quoque importabilis rancor, incon-
uersibilis à summo bono auersio, supermœstissima mens, desolatissimus animus, perpetua & in
tolerabili desperatione plenissimus, sulphureum, inextinguibile afflictissimumque incendium:
sed & intensissimum frigus, infelicissimum inuidiosissimumque consortium, maledictio atque bla- F
sphemia supersanctissimi creatoris: pœna sensus & pœna damni. Vt ergo tãtas reproborũ eua-
damus miserias, indicibilemque electorum beatitudinem consequamur, & in æternum salui esse
possimus, hic nunc deum bene instructi, robusti & longanimes in fide laudare, spiritu & men-
1.Cor. 14. te psallere incipiamus, ut facie ad faciem superpulcherrimum deum intuentes, illuc cum omni
1.Tim. 4. bus dei electis perpetuò perficiamus ad laudem & gloriam omnipotentis, qui est super omnia
1.Pe. 4. deus sublimis & benedictus in secula. Amen.

COM-

A
COMMENTARIVS IN CANTICVM SANCTORVM Ambroſii & Auguſtini.

E DEVM⌋ patrem ingenitum, te filium unigenitum, te ſpiritum ſanctum paracletum, ſanctam & indiuiduam trinitatem, unumq; ſimpliciſſimum & incommutabilem deum, uiuum & uerum, ſuperbenedictum, ſublimem naturaliter, & quomodolibet ſuperoptimum, dulciſſimum, clementiſſimum, cauſaliſſimum, præſtantiſſimum, puriſſimum, pleniſſimum, actualiſſimum: & cui maxime diffuſiuum & communicatiuum: omnium ſeculorum fontale principium, cuiuslibet entis & particularis eſſe ſubſtitutorē, totiuſque liberalitatis ac munificētiæ infinitum fontem, in teipſo omnem eſſendi plenitudinē præaccipientem, omnemq; nobilitatem in teipſo comprehendentē, & hoc cum immenſa plenitudine ſummaq; ſimplicitate: imo quia ſimpliciſſimus es, quicquid eſt in re, non eſt niſi ipſummet diuinum eſſe tuum, nihil habens de non eſſe, de potentialitate, de minoratione ſeu eſſendi terminatione admixtū: quū ſolus ipſe eſſentialiter bonus ſis, & bonitas prorſus infinita, ſempiterna, independens, prima, increata, & à nullo penitus cauſata: ſed naturaliter, ſubſtantialiter, totus ac omnifarie bonitas pura es, incircunſcripta ſimpliciſſimaq;: ſanctitas plena ac infinita omniformiterq; perfecta: ſolus ſuper omnia ſumme & incomparabiliter deſiderabilis & amabilis, comparatione cuius creatura omnis eſt quaſi non ens: quia tibi ſoli competit plene ac infinite om̄is

Diuinæ proprietates ad amorē & deuotionē excitantes.

Eſa.40.

B eſſendi nobilitas: Nam is ſolus es, à quo cūctis deriuatū eſt eſſe ac uiuere, his quidem clarius, his autem obſcurius: Es etenim primum uiuens, ac uita æterna, inuariabiliter ac infinite delicioſa: immobilis in teipſo permanens, omnia ad finem ſuum propriū mouens. Te omnia appetunt, ſine quo nec ad momentum quidem ſubſiſtere queunt: à te cuncta bona emanant, tuamq; bonitatem uniuerſa aliquo modo communicant: copioſiſſime enim (præ nimia ſui fœcunditate & plenitudine) communicas & diffundis eam: in teipſo ſemper ſuperplenus permanens, quippe qui ob propriā incommutabilitatē nullū augmentū ſeu diminutionē ullā admittere potes. Te igitur æternum deum, non particulariter ſed uniuerſaliter & abſolute bonū, imò ſuperoptimum, ſuperfeliciſſimū & ſuperperfectū, nullius prorſus egentē, qui ob propriæ bonitatis tuæ plenitudinē, ob propriæ dilectionis exuberantiā, ob propriæ perfectionis liberalitatem cuncta condidiſti, uniuerſa conſeruas, ſingulisq; prouides, ⌊laudamus⌋ .i. totis uiribus aſſidue & feruenter, cum humili tamen totius inſufficientiæ noſtræ recognitione cernui te ueneramur, inſufficientiſſimos nos ad te digne laudandū reputantes: recognoſcentesq; (cū te toto poſſe noſtro laudauerimus) nihil condignū laudibus tuis nos egiſſe: imo adhuc in infinitū ab excellentia ac plenitudine laudis tuæ (qua in teipſo digniſſimus es) nos diſtare: quippe qui in omni pfectiōe penitus es infinitus, & infinite in om̄i excellētia, nobilitate, uirtute ac felicitate ſuperpfectiſſimus: Quicquid em̄ pfectiōis, nobilitatis & decoris: quicquid bonitatis, deſiderabilitatis ac ualoris: quicquid deniq; dulcedinis, poteſtatis & opulentiæ: quicquid etiā uirtutis, ſanctitatis & excellentiæ in totius uniuerſi entibus inuenitur, hoc totum in te cum infinita eminentia firmiſſime credimus contineri. Proinde mi ſupergloriofiſſime deus meus, ſi unumquodq; tanto laudabilius eſt, quanto eſt uirtuoſius atq; perfectius te, quis digne poterit laudare? Planè

Pſal.15.

C ſicut omnis creatus intellectus infinite deficit à plena tui comprehenſione, comprehenſiuaq; cognitione: ita nimirum occumbit à plena laude tua tuiq; honoratione: Diuina etenim natura tua, limitem neſcit: diuinum eſſe tuum, circunſcriptionem ignorat: diuina potentia tua, coartari nequit: diuinæ ſapientiæ tuæ non eſt numerus: diuinæ magnitudinis tuæ non eſt finis: diuina quoq; felicitas tua, iucunditas, iuſtitia, pietas ſimilesq; proprietates diuinæ mentis noſtræ, imo omnis creati ingenii perſpicacitatem naturalemq; uirtutē in infinitum excedunt, reuerberant, latent. Hæc cum delectatione cordialiq; fauore (ſupergloriofiſſimo deo ſuo congratulando) contemplari: eſt deum perfecte (pro uiribus) laudare: ad quod propheta admonet, dicens: Laudate eum ſecundum multitudinem magnitudinis eius: quod non uoce, ſed amore, ſed deſiderio, ſed affectu & congratulatione perficit: ita ut toti in ipſo iocundemur, ipſiq; intimo ac ſummo gaudio & fauore afficiamur: ſuper ineffabili incōprehenſibiliq; gloria & maieſtate ſua: toti ardeamus charitate eius: toti liquefiamus ſuauitate & dulcedine eius: fluamus toti pietate eius qui (ut iam patuit) ſubſtātialiter, imo ſuperſubſtātialiter pſectus eſt, nec à propriæ perfectiōis immenſa plenitudine unq̄ mutari aut deficere poteſt. ⌊te dn̄m⌋ ſuperomnipotentē, maieſtate infinitū, propria, non aliunde ſortita poteſtate, omniū ſupergloriofiſſime ad libitū dominantē, uniuerſamq; quā cōdidiſti creaturā in laudē & gloriā tuā cōſeruantē: ſine errore quoq; & laborē in maxima multitudine, magnitudine ac uarietate moderantē, ita ut nihil ſe ſubtrahat regimini tuo. ⌊confitemur⌋ ſapientiæ uidelicet tuæ immenſitatē, beneuolentiā & poteſtatē tuam, quæ ſola uera eſt, ſola honoranda, metuenda, & in te ſolo conſiſtens: non (ut principum mundi huius

Pſal.144.
Pſal.144.
Pſal.150.

huius potestas) à populis, sed à te solo procedēs ab æterno: quapropter potētissima est, potens D
omnia in omnibusq; perfectissima: quoniamquidem una sola simplicissima, omnipotentissima
Dani. 7. & immutabilis essentia es, in qua nulla est contrarietas sed neq; ulla adesse potest. Potestas tua
dominiumq; tuum infinitum est, nec in aliquo minui potest, quippe quod ab æterno fuit eritq;
in æternum & ultra. Non potest alterari nec permutari, quia non est æternitas alia præter tuā,
nec alia nisi in te solo infinitas: neq; alia deitas ulla: quocirca status tuæ potestatis dominiūq; tui
alterationem permutationemq; nullam recipit in se: est enim essentialiter substantialiterq; in
te: quapropter ubicūq; est essentia tua, ibi est & potestas tua dominiumq; tuum. ¶ Te æter- »
1. Cor. 1. num patrem.] Patrem misericordiarum & deum totius consolationis, qui uniuersitatem mun »
Gene. 1. di ex nihilo creasti, atq; in quas uoluisti formas atq; mensuras, terrenam cœlestemq; substan-
tiam omni potenti ratione, secundum unam simplicem causam produxisti. Magna profecto
Psal. 118. & mirabilia sunt omnipotēs & sublimis deus opera tua: quæ (cum sis ens per essentiam, ens pri
Psal. 15. mum, æternum & independens) sola bonitate propria & potestate (bonorum enim nostrorū
non indiges, nec commodum aliquod ex creaturis captas) produxisti, in rerum uniuersitatis
Roma. 1. creatione omnipotentiam tuam nobis demonstrans: sapientissime ordinans, ut inuisibilia tua
à creatura mundi, per quæ facta sunt intellecta, conspicerentur, sempiterna quoq; uirtus & di-
Inuisibilia dei per ea quæ facta sunt cōspiciuntur. uinitas tua. Quocirca ut in entibus communicatam bonitatem tuam uideremus, cūcta creasti
uisibilia: omnia uidelicet corpora cœlestia, elementa primaq; rerum indiuidua. Tuo quoq; ex
statuto & imperio, & similibus similia nunc usq; sunt procreata. In multiplici quoq; ac celerri
Sap. 1. mo cœlestium orbium, astrorum & planetarum motu, influxu ac causalitate, omnipotentiā & E
Eccl. 18. sapientiam tuam, magnifice manifestas. Deniq; in elementorum collatione, coordinatione mu
tuaq; alteratione, sapientiæ ac uirtutis tuæ ostendis excellentiam: quippe qui inter elementa
magis contraria elementum cum utroq; conueniens situ astitit infinitaq; sapientia tua uniuersa-
rum species, naturas, differentias, proprietates, uires ac ordines originaliter instituisti atq; pro-
duxisti: & ut omnia atq; singula uno complectar uerbo, quicquid entitatis, bonitatis, ueritatis
unitatisq; cōsistit in uniuerso, ex te fontaliter profluxit. In totius ergo mundi pulcherrimo sta-
biliq; regimine, atq; in rerum à te conditarum tam diuersarum mira connexione, conseruatio-
ne omniumq; dispositione ac prouisione. [Omnis terra ueneratur,] cum intima gratiarū actio- »
Iaco. 1. ne recognoscens, omne datum optimum & omne donum perfectum, & quicquid est, habet,
aut potest, à te patre luminum descendere. Proinde quicquid sumus, possumus aut habemus,
corpus & animam, uires & membra, sensus, intellectum, rationem, memoriam, uoluntatem: esse
quoq;, uiuere, sentire, uegetari, mouere, ratiocinari: & quicquid scientię & uirtutis in nobis est,
à te datum esse, & dari recognoscimus & lætamur. Bona denique fortunæ, necessaria uitæ, imò
supernecessaria, sanitatem & robur: supernaturalia gratiæ ac uirtutum dona, gratias gratis da-
tas, & ecclesiæ sacramenta à te sortiti sumus, atque in uita hac multipliciter hucusque tibi pec-
cantes misericordissime tolerati & conseruati: paratissimus semper post tot tantosque excessus
gratiarum tuarum charismata nobis (modo abs te expetierimus) elargiri: imò frequenter nos
Psal. 67. misericorditer præuenis & præuenisti: angelos tuos sanctos ad custodiendum nos deputasti:
Heb. 1. diuinis instinctibus tuis sæpissime nos admones & admonuisti. Cœlos quoque & luminaria, so
lem, lunam, astra, planetas, elemēta & mixta in ministerium nostrum creasti, atque ad tuī ipsius
beatificam uisionem deliciosissimam'que fruitionem nos condidisti. Pro temporali, modico & F
breui quod tibi nunc exhibemus obsequio, non creaturam aliquam aut bonum finitum, sed te
infinitum, superuoluptuosissimum, æternum, summum, superexaltatum & incomparabile bo
num (in quo uniuersorum bonorum omnium'que pulchrorum ac desiderabilium incircūscri-
Quāta erga nos diuina benignitas. ptibilis plenitudo incomprehensibilisque & superessentialis perfectio est) præparasti: donaq;
gloriæ tuæ dotes animæ & corporis, glorificationem utriusque plenissimam & omnium bea-
torum societatem iucundissimā pro præmio nobis promisisti. O quanta est charitas hæc, quan
ta pietas, quàm immensa est ista liberalitas. O immensa prorsus & uere pura ac liberalissima bo
nitas creatoris nostri. O infinita, indeficientissima & superefluentissima benignitas, quàm mu-
nificentissimus est erga nos amor tuus, ut nequaquā satis tibi foret rebus creatis naturales pro-
prietates, specificas perfectiones, diuersaq; bona naturalem capacitatem transcendētia, gratis
ex mira bonitate tua communicasse & influxisse, tuæq; æternæ eas & adorandæ bonitati in ta-
libus assimilasse, uerum ad tuæ bonitatis maiorem superopulentissimæq; perfectionis declara
tionem, ad tuæ dilectionis pleniorem ostensionem, ad creaturarum exuberantiorem eminen-
tiam & decorem, donis insuper naturæ, munera gratiæ bonaq; gloriæ, plura etiam supernatu-
ralia data & ornamenta adiecisti: atque per hoc rerum capacitates superimpleuisti, ipsumq; en
tium ordinem, eorumq; naturas, proprietates & uires ineffabiliter decorasti sublimastiq;. Quod
in intellectualibus electis creaturis tuis potissime locum habet, quas tibi per hæc supernatu-
raliter conformasti, mentes præcipue creatas in quibus sapientia, potentia atque clemētia tua
excel-

3 » excellentissime repræsentantur & splendent. Ideoq; ¶ Tibi omnes angeli, quos in mundi
A exordio secundum choros, hierarchias siue ordines condidisti: intellectuales substantias sem-
per mobiles, arbitrio liberos, incorporeos, tibi iugiter ministrantes, secundum gratiam nõ na
turã immortales, quibus infinitæ gloriæ tuæ arcana, nuda fecisti & aperta, desiderabilesq; ma-
iestatis tuæ thezauros in eorũ prospectu posuisti, amans eos tanq̃ filios tibi simillimos: propo-
situmq; unigeniti filii tui, quo decreuit ab æterno pro factura per te creanda (ne ipsa ex infirmi
tate atq; abusu propriæ uoluntatis diaboliq; fallacia periret) ad tuã laudẽ, gloriã & honorem
incarnari, pati, & in cruce mori, eis à suæ creationis initio manifestasti: ut eos qui se conuerte-
rent ad te (humanitati & merito passionis filii tui se submittendo) æterna felicitate munerares
confirmaresq;. Adeo enim decretũ hoc filij tui nunq̃ mutatũ nec impeditum placuit tibi, ut ab
æterno prędestinares discerneresq;, nullã prorsus intellectualẽ creaturã angelicã seu humanã
saluare, nisi per meritũ Christi, beato Paulo idipsum testificante: Benedictus inquit deus & pa- Ephe.1.
ter domini nostri Iesu Christi, qui elegit nos in ipso ante constitutionẽ mundi, ut notũ faceret
nobis sacramentũ uoluntatis suæ quod proposuit in eo in dispensatione plenitudinis temporũ Roma.3.
instaurare omnia in Christo quæ in cœlis & quæ in terris sunt in ipso &c. Et iterũ: Iustitia dei
manifestata est per fidẽ Iesu Christi in omnes & super omnes qui credunt in eũ, non est enim
distinctio: Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei, iustificati gratis per gratiã ipsius, per
redẽptionẽ quę est in Christo Iesu, quẽ proposuit deus propitiatorẽ per fidẽ in sanguine ipsius
ad ostensionẽ iustitiæ suæ propter remissionẽ præcedentiũ delictorũ. Et huic quidẽ diuinę uo-
luntati tuæ angeli boni mox consenserunt: ideoq; in superessentiali felicitate diuinæ scilicet &
B increatæ ueritatis tuæ fruitiua uisione hoc in diuinæ bonitatis tuæ summæ ac infinitæ dulcedi
nis deliciosissima, exuberantissima atq; totaliter contentiua in suo fonte seu in seipsa, gustatiõe
confirmati sunt. Verũ Lucifer angelus supremus cũ excellentiã, claritatẽ, subtilitatẽ, angelicæq; Esa.14.
naturæ suę perpenderet nobilitatẽ, & ex aduerso naturæ humanę ruditatẽ ac uilitatẽ, se extũc
meliorẽ reputauit q̃ tali se submittere: cogitauitq; si aliqua creatura foret tantũ exaltanda, ut
reliquæ uniuersæ ei subiicerentur creaturę, hoc ipsi potius q̃ alicui alteri cõpeteret: sicq; digni-
tatem filii dei usurpare sibi pręsumpsit, angelosq; multos sibi cõsentiẽtes habuit. Factũ est tũc
præliũ in cœlo: Michaël & angeli eius præliabant cũ dracõe (Lucifero scilicet) & draco pugna Apoc.12.
bat, & angeli eius, & nõ pręualuerũt neq; locus inuentus est eorũ amplius in cœlo: sed secundũ
Rabanũ, uirtute crucis & passionis Christi ex cœlo detrusi, & in diabolos uersi, perpetuo igni
propter contemptũ passionis Christi deputati sunt. Iccirco autẽ irremissibiliter peccauerunt,
quia tantò robustius stare poterãt, quantò eos carnis admixtio nõ tenebat. O felix societas sup
norũ ciuiũ. O quę cantica, quę organa, quę cantilenę, quę melodię ibi sine fine decantant: Sonãt
ibi semper melliflua hymnorũ organa, suauissima angelorũ melodia, cantica canticorũ mira, quę
ad laudẽ & gloriã tuã dignissime deus meus à supernis ciuibus decantant. O quo modo milia Dan.7.
miliũ ministrant tibi fonti æterno, uniuersorũ principi, deciesq; milies cẽtena milia assistũt tibi,
in omni reuerentia animorũ & cultus interni. O q̃ prompte obediunt, q̃ diligenter inuiolabili-
terq; legem sibi à te semel prefixã custodiunt, ineffabili perfectione, supernaturali decore, ue
nustissima claritate, splendidissima sapientia, mira potentia, eximia sublimitate, exuberantissi-
ma uoluptate dotati à te: tuiq; exemplo in quibus sunt sublimiores, omni sunt humilitate, pie-
C tate charitateq; pleniores, atq; de exuberantia opulentiæ suæ inferioribus largiflue distribuẽ-
» tes: horum militum tuorum domine non est numerus. tibi etiam cœli id est beatorum ha Iob 25.
bitaculum, domus decoris tui, locus habitationis gloriæ tuæ, paradisus cœlestis, super æthe- Psal.25.
rea aula, supermundanum palatium deificæ uoluptatis tuæ, locus æternalium deliciarum tua-
rum, tabernaculum ubi te regem regum in decore tuo uidebunt oculi nostri omnesq; dome- Esa.33.
sticos tuos innumerabiles in bono immobilitatos, diuina luce tua impletos, impassibiles, im-
mortales, tibi summo deo inauertibiliter æternaliterq; intentos: quos decuit altissimus ille lo-
cus, speciosissimus, inalterabilis, uniformis, latissimus atque dignissimus. Ipse est primum cœ-
lum, summum atque immobile, quantitate permaximum, uisibilium & inuisibilium creaturarũ
contentiuum, claritate prę excellenti conspicuũ, totũ uniforme, inalterabile, inter corporalia
» subtilioris naturę: In quo quia mansiones multæ sunt, numero plurali designatur. & uniuersę Ioan.14.
» potestates medię hierarchię nouissimi spiritus, quæ unam æqualemq; cũ altissimis dominatiõ
nibus & uirtutibus accepere sortẽ, ad diuinasq; susceptiões sine ulla confusione seu perturba-
tione percipiẽdas, pulcherrimũ ordinẽ, insuperabili cõstantia tẽdentes ad diuina: inferioresq;
choros ad pleniorẽ dei cognitionẽ, amorẽ & imitationẽ promouentes, summę potestatis illius
(ex qua ut potẽtes sint acceperũt) nitentes in se similitudinẽ exprimere, ita ut ipsorũ ministerio
deus inferioribus angelis resplẽdeat: quæ etiã potẽtius in suo ordine pceperũt, ut eorũ ditiõi
uirtutes aduersę subiectę sint, quorũ potestate frenãtur, ne corda hominũ tentare tantũ præua
4 » leant quantũ uolunt. ¶ Tibi super gloriosissime dñe deus meus, Cherubim quę pà te sibi
indultã

A immò infiniti boni (totius uidelicet deitatis) sempiternam communicationem donationemq; ui
dentes unam immediate de alterius substantia procedere, atq; omnes tres essentialiter idẽ esse,
unam scilicet simplicissimam deitatem & indiuisam unitatẽ: Ideoq; non immerito proclamãt: Esa.6.
5 » ¶ Sanctus, id est mundus seu à terrenis eleuatus: deus pater æternus. Contemplãtes enim,
eum lumen esse superplendidissimum, superpurissimum, infinitum, incomprehensibile, super-
pulcherrimum, superessentiale, supergloriosissimum: pulchritudinem infinitam, incircunscri-
ptam sanctitatem, æternam dulcedinem, superquietissimam pacẽ, supersubstantialem essentiã,
omniumq; bonorum, pulchrorum ac desiderabilium superdiuitẽ, superperfectã, & superple-
nam possessionẽ: filium suũ sibi omnino conformẽ, consubstantialẽ, coæqualẽ & coæternũ, de
diuino corde suo immediate progenitũ, easdẽq; prædictas proprietates seu nobilitates digni-
tatesq; in se habentẽ (pater nanq; se totũ communicauit filio, quippe in quẽ per diuinã genera
tionem diffudit totius diuinitatis plenitudinem) infinito amore amplectẽtem uicissimq; amari Esa.6.
6 » à filio, non possunt non clamare, sanctus. ¶ Sanctus, superbenedictus dei filius, patri cõsub Sap.7.
stantialis, coæqualis & coæternus. Contemplantes deniq; filiũ dei esse splendorẽ paternæ glo Heb.1.
riæ candoremq; lucis æternæ, & figuram substantiæ eius (qua pater æternus innotescit) cũ in-
finiti feruoris amore cumq; superdeliciosissima intuitione, cum immensa lætitia atq; penitus il
limitata complacentia (ob prædictas & consimiles proprietates diuinas in patre, ex patre, in se
cognitas) in patre gaudentem & gloriantem, ex suauitatis plenitudine uicaria uoce eructant,
7 » sanctus. ¶ Sanctus, superbenedictus spiritus sanctus, deo patri & filio coæqualis, consub-
stantialis & coæternus. Contemplantes quoq; spiritum sanctum esse iubar quoddam patris &
B filii eiusdem cum ipsis gloriæ & maiestatis, non plus aut minus patre seu filio habentem, sed cũ
tanto feruore, cum tam claro intuitu, cum tanta complacentia atq; lætitia amantem utrunque,
& in utroq; gaudentem, delectantem gloriantemq;, sicut patrem in filio ac filium in patre, &
utrunq; in ipso, assidua ammiratione (quæ eorum est proclamatio) non cessant socia exultatio-
ne concelebrare sanctissimam trinitatem. Huius enim diuinæ fruitionis & uisionis consolatio-
ne, stant continue rapti & intelligentia eleuati, amoreq; quodammodo ebrii, ut mille anni non
uideantur eis (propter maximam & ineffabilem suauitatem) dies unus (nam sola inspectio diui
nitatis efficit ut beatius esse nihil possit, imo quicquid haberi poterit ea non habita, miserum
faciat non beatum) contemplantes deum ab omni immunditia esse liberrimũ, imo ipsum esse
munditiã ipsam superperfectissimã, & penitus immaculatã, euangelista testante: Quia tenebræ 1.Ioan.1.
in eo non sunt ullæ: quippe qui est sanctus sanctorum, & sanctitas ipsa, omnis creatæ sanctitatis
fons, principiũ, finis & mensura. Sanctitas enim cum in actu intellectus & uoluntatis consistat,
sicut diuinæ sapientiæ non est numerus: neq; diuini amoris ullus terminus, ita diuinæ sanctita- Psal.146.
tis nullus est finis: sed est superincõprehensibilis, supersplendidissima infinitaq; sanctitas: quũ Psal.144.
diuina essentia sit lux immensa, purissima, intellectualis, & omnis creatæ munditiæ fontana ori
go. Adeo nanq; sanctus est dñs deus noster, ut omnes creatæ iustitiæ comparatione sanctita- Esa.64.
tis diuinæ appareant quasi pannus menstruatæ. Merito proinde angeli humiliantes se diuinæ
8 » maiestati, uoce proclamant incessabili dicẽtes: Sanctus, sanctus, sanctus. ¶ Dñs deus sabaoth, Esa.6.
id est deus uirtutũ cœlestiũ, dominator omnipotens, princeps exercituũ supernorum, magnus & Psal.47.
laudabilis nimis, imo superlaudabilis, supergloriosus, superexaltatus in secula: quippe q solus Dan.3.
C absolute perfectus es: quẽ nullus potest cõprehendere intellectus, nullus affectus satis dilige-
re seu optare nulla creatura condigne sufficit honorare: quippe qui substantialiter incircũscri
ptibiliterq; pulcher es, superpulcherrimus, & ad intuendũ incõparabiliter delectabilis & amœ- Quàm pul-
nus. Quicquid enim absolute loquendo dignius est & melius inesse q̃ deesse, idipsum inest & cher sit deus
cõpetit tibi: imo tuipse cũ infinita prorsus perfectione hocipsum es: ideoq; in teipso superfelix & in quẽ desi-
superdeliciosus es, immensaq; iucunditate superplenus. A pulchritudine tua deficit in immẽ- derant ange
sum omnis pulchritudo creata: tuaq; pulchritudo immensa, est tua incircũscripta essentia, omniũ li prospicere.
bonorum possessionẽ in æternũ simplicissime possidens, sine cuius omnipotẽti uirtute beneficaq;
manutenẽtia, nihil esse uel bene esse potest. Imò cũ ueritas prima sis & sapientia increata, à qua Ioan.1.
omnis ueritas & illuminatio est atq; cognitio: constat te omni interiori uisui (cui q̃d pulchrũ
est placet) intellectualiũ creaturarum bene dispositarum (uti angelorum & beatorum) summe, optime, in
cõparabiliterq; placere, tanq̃ summe ei conueniẽs: imo cũ bonitas tua nulli creatæ menti in tan
tũ placeat, seu (ut digna est) placere possit, neq; tam certe perfecteq; innotescat sicuti cognosci
bilis est: sed solo diuino intellectui tuo perfecte pleneq; cõplaceat & innotescat, palàm est diui
nam essentiã tuam per comparationẽ ad diuinũ intellectũ tuũ, esse infinitæ pulchritudinis im-
mensiq; decoris. Angeli proinde contemplantes deum ut bonũ superpulcherrimũ, sicutq; pul
chritudinem superessentialem, ac uere prorsusq; immẽsam, semetipsum cõprehendentẽ, & ex
hoc infinita cõplacentia sibiipsi complacentẽ, in semetipsoq; beatitudinẽ sempiternã, indepen-
dentẽ, perfectã & propriã possidentẽ, taleq; eũ apprehendentes, Sanctus, sanctus, sanctus dñs Esa.6.

deus sabaoth clamare non cessant. ¶ Pleni sunt cœli & terra maiestatis gloriæ tuæ.⌋ Lux " D 9
Ioan.1. nanq; es domine deus meus incircunscripta, quæ illuminat oculos angelorum: & lumē super-
Ioan.1. splendidissimum, superperfectissimumq́;, quod illuminat omnem hominem uenientem in hūc
mundum. Diuinum esse tuum substantiali ter lumen est immensum, actus purissimus simpli-
cissimusq́;, unitas simplicissima & puritas omnimode impermixta: lumen essentialiter purū,
& pure immensum seu potius lux immensæ puritatis, & puritas lucis interminæ: pulchritudo
substantialiter pulchra, & speciositas infinita, ad intuendum iucundissima, ad perfruendū sua-
uissima, deliciosissima ad possidendū. Quicquid excellētiæ reperitur in creaturis, tibi omnium
Rom.1. creatori cum incomparabili eminentia immensaq́; exaltatione conuenit: qui etiā (ut inuisibilia
tua per ea quæ facta sunt conspicerentur) infinitā pulchritudinē tuā in mundo hoc perituro
Gene.1. contentisq́; in eo aliquo modo declarasti. O si singula bona sunt, pulchra & delectabilia quæ
creasti, q̄ pulcher esse potes & superpulcherrimus, superdeliciosissim9, superdelectabilissimus
omniū creator, omniū bonorum iucunditatē in te continens, non qualē in rebus creatis experti
sumus, sed tanto differentem quanto creator differs à creatura. Habent etenim & hæc infima
delectationes suas, suosq́; amores. Veruntamen non tali modo delectant, sicut tu amabilissime
Iesu deus noster: q merito præ omnibus tanto desiderari, diligi & laudari debes, quanto omni-
bus melior es, præstātior, ditior, atq; perfectior. Cū enim bonitas sis superessentialis, purissima
atq; immensa: incōparabiliter plane sup omnia appetēdus es, ardentissimo affectu cōcupiscen
dus, ardore feruētissimo amplexādus: amore affectuosissimo constringēdus, diligētissimo cul
tu tenēdus & uenerādus. Quicquid eñ sparsim, diminute & finito mō in creaturis amabile in-
uenimus, hoc in te deo nostro supꝑfectissimo collectim, supperfecte, & cū infinita plenitudine E
scimus contineri, quippe qui es increata sapientia, æterna & perfecta, in qua omnia idealiter re
Apo.1. splendent inuariabiliterq́; manēt. Tua etenim maiestas nec incipit nec desinit in seculū: omniū
Apo.22. principium es & finis (quia per te omnia facta sunt, & sine te factū est nihil) ante primordia se-
Ioan.1. culi anteq́; omnes seculorum origines existens. Apud te omniū stabiliū stant causæ, omniūq́; mu
Hester 13. tabiliū immutabiles apud te manent origines: rationabiliū quoq; & irrationabiliū, sed & tēpo-
raliū omniū in te sempiternæ uiuunt rationes, ex splendidissimo quoq; fonte sapientiæ tuæ,
omnis creata sapientia, scientia & notitia originē sumpsit. Si diuitias quærimus, omniū bonorum
superperfecta es possessio, omniū pulchrorum & desiderabiliū incōprehensibilis plenitudo, qui
se uilipendentes honoras, se humiliantes exaltas, obedientes principes, facis reges & sacerdo-
Mat.5. tes: nesciri amantes, famosos constituis: lugentes ipse lætificas & cōsolaris &c. Sed quis cōpre-
hendet quo modo omnia ista in simplicissimo diuino esse tuo comprehendant, nisi qui hoc te
præstante utcunq; mereretur experiri? experiet autem, quando ad hoc peruenerit, ut de nulla
creatura suā consolationē quærat, diuinæ uoluntati tuæ per omnia (omni semota exceptione)
Psal.49. subijciens se, omnemq́; cogitatū & solicitudinē suam fiducialiter in te iactans: tunc nimirum inci-
Psal.33. pies ei perfecte sapere, gustabitq́; q̄ suauis sis in te domine. ¶ Te gloriosus apostolorum cho- " 10
Mat.19. Psal.144. rus.⌋ qui relictis omnibus te secuti sunt, ideoq; gustantes dulcedinē tuā, magnalia opera tua po
tentiamq́; tuā libera uoce pronuntiauerunt, magnificentiā gloriæ sanctitatis tuæ locuti sunt,
mirabiliaq́; tua posteris narrauerunt, uirtutē terribiliū tuorum dixerunt, magnitudinēq́; tuā non
subticuerunt, memoriā abundantiæ suauitatis tuæ dulciter eructauerunt testificantes nobis,
Psal.102. quia miserator & misericors dominus es, patiens & multū misericors, suauis uniuersis & mise- F
Psal.144. rationes tuæ super omnia opera tua. Nunc uero tibi deo æterno fonti felicitatis & gloriæ sup-
ditissimo, inauertibiliter, auidissime, ardentissime deliciosissimeq́; infixi, intenti & immersi, cla-
ra irreuerberataq́; facie incircunscriptibili luci tuæ uacantes & inhærētes, uoluptuosissime, li-
bentissime insatigabiliterq́; fontalē pulchritudinē tuā inspicientes, diuinæq; bonitatis tuæ dul
cedinē deliciosissimā, exuberantissimā, summā & infinitā degustantes, laudare non cessant bo-
nitatis tuæ exuberantiā, dilectionē, clementiā, potestatē, sapientiā tuā: recognoscentes se gratis
prædestinatiōis tuæ cooperatores prouidentiæq́; tuæ executores effectos: gratias tibi iugiter
agentes, q per eos totū mundū ad te conuertisti, totq́; homines ad tui amorē & cognitionē re-
duxisti & saluasti. O q̄ amœnissime in superbeatissimæ trinitatis tuæ uisione, fruitione & ample
xu modo lætant. O q̄ singulariter tuā diligunt assumptā humanitatē, quā in medio sui esurientē,
sitientē, fatigatā, similiaq́; carnis infirma tolerantē uiderāt, eandē nunc contēplantes gloria &
Psal.8. Heb.2. honore coronatā, omniaq́; sub pedibus habere subiecta, superglorioſissimeq́; nunc fulgere in
suo diuino lumine, cuius & ipsi modo gratia eius & merito participes sunt effecti. ¶ Te pro " 11
phetarum laudabilis numerus.⌋ sapientiā, potentiā, bonitatē, liberalitatē, dilectionē atq; elemētiā
tuā in seipsis exaltātes propter multiformes gratias ipsis pstitas, oīa uidelicet sanctæ ecclesiæ
sacramēta eis manifestādo. O quantū gaudēt in te contēplantes uniuersa tā gloriose mirificeq́;
impleta & q̄tidie adhuc impleri, seseq́; fideles in cūctis sermōibus suis inueniri, q̄s p spm̄ sctm̄
tuū habiti sunt digni pcognoscere & nobis pnūtiare. ¶ Te martyrum cādidat9 laudat exercit9.⌋ " 12
q̄bus (cū hoīes essent fragiles ex se & in se nihil potētes, lutea uasa portātes) tantā supnaturalē
dedisti

A dedisti uirtutem, ut ea quæ totum ordinem, rerum cursum & legẽ transcendunt, diuina uirtu-
te tua ac potestate efficerent, mortuos suscitando, à natiuitate cæcos illuminando, claudos cu-
rando, super aquaꝝ undas meando, similiaq; multa (ut sanctorum gesta testificantur) eis fecisti
possibilia. In atrocissimis præterea pœnis inuictissimã præstitisti eis constantiã, ut ob amorem
tui hominũ minas, cõtemptus, ludibria, risus, uerbera, carceres, pectines, ad teneriora membra
accensas faculas, decerpentes ungulas, flagra, ferreas (quibus super ardentes prunas uersabant
assati) crates, frixorias sartagines, asperas pice & plumbo accẽsas fornaces, scorpionũ sagittas,
rotas, nouaculas, eculeos, contemptibiles cruces, leonũ truculentissima ora, omniaq; tormento
rum genera contemnerent & sustinerent, in suisq; pœnis gratias tibi referre satagerent: in tor-
mentis suis gaudentes tyrannisq; insultantes, & ad alia inferenda tormenta inuitantes, uerba
& lætitiæ gestus prætendebant, torti stabant torquentibus fortiores, laniantesq; ungulas ipso
rum laniata uincebãt membra. Pro quibus quidem & similibus beneficiis te laudare modo nõ
cessant, ineffabili nunc gaudio in te sui certaminis præmio gloriantes, teq; summũ & infinitũ
bonũ plene & perpetuò possidentes. ¶ Te per orbẽ terraꝝ sancta confitetur ecclesia. ⌋ quã
13 » secreta dispensatione consilii (primã pietatis tuæ dispositionẽ sacramento occultiori cõplens)
glorificare atq; exaltare disposuisti ab æterno in unigenito filio tuo, ipsumq; in illa, quippe q
eam secundũ plenitudinẽ tẽporis (quã diuini consilii tui inscrutabilis altitudo disposuerat) tibi Ioan.1.
authori suo reconciliandã in unitate personæ assumeret (uerbũ permanens apud te & in te) ita
ut homo ille nasciturus suo tempore de purissima uirgine uerus deus & dei filius honoraret
exaltareturq; in tantũ, ut non modo naturã humanã sibiipsi personaliter, uerũ etiã totã Christia
B nam ecclesiã tanꝗ capiti gloriosissime uniret, ueluti q; speciosissimã spõsam sibi copularet. Nul-
lum maius donũ prçstare deus posset homini, ꝗ ut uerbũ suũ per quod condidit omnia, faceret
illis caput, & illos ei tanꝗ membra coaptaret, ut esset filius dei & filius hominis, & unus deus cũ
patre unus homo cum hominibus. Hic ergo ab hora cõceptionis suæ secundũ animã in uerbo
deificatã, diuinis absq; interuallo inhærens amplexibus exultabat uehementer, ꝙ dei & homi-
num fieret mediator, caput electoꝝ, sponsus ecclesiæ, mortuoꝝ primogenitus, princeps pacis, 1.Tim.2.
pater futuri seculi, rex regũ, dñs dominãtium, hominũ redẽptor, reparator angeloꝝ, atq; deus Col.1.
& homo, uerus Emmanuel, unus Christus, quẽ desponsanda ecclesia perpetuo amaret, in quo Apo.1.
iam desponsata cum humili gratiaꝝ actione ut in suo factore exultaret, ad cuius imaginẽ tam Esa.9.
pulchra effecta est in eo, ut in suo benignissimo patre gauderet, ex cuius spiritu & sanguine na Apoc.19.
ta est, exultaret in eo, ut in sui amantissimo redẽptore, qui eam de perpetuis tormentis, & de ru Esa.8.
gientis crudelissimi tortoris potestate suo pretiosissimo sanguine eripuisset & saluasset, lætaret Luc.1.
deniq; in eo ut in nobilissimo, gloriosissimo ac fidelissimo spõso & amatore suo, q in eius salutẽ Gen.5.
tã dura sustinuit, tã magnifica peregit, tã ignominiosam mortẽ subiuit: homo factus est ex ipsa, Eccl.17.18.
ab ipsa, pro ipsa & propter ipsam. Et breuiter (ut maiorẽ honoris, amoris, salutis, perpetuiq; gau Sap.2.
dii in ipso & per ipsum haberet causam) qui esset ei omnia in omnibus: in quo solo omnes causas Col.3.
amoris, laudis, gratiaꝝ actionis quçreret & inueniret, tanꝗ in eo per quẽ ab omni malo liberata,
omniq; bono esset ditata. Nam ex quo unigenitus tuus humanã assumpsit naturã, ea quç diui-
næ naturæ tuæ propria sunt, hominibus copiosissime cõmunicasti, dãdo sacerdotibus potesta- Mat.16.
tem remittendi peccata, consecrandi corpus & sanguinẽ eiusdẽ unigeniti tui, agnoscendi arca
C na cordiũ alioꝝ, prouidendi ac pronuntiandi futura mere contingentia: Super aëreas quoque
potestates maximã fidelibus tuis adiurandi, eiiciendi, cõpescendi superandiq; eos tribuisti uir-
tutẽ. Non immerito proinde supermagnalia, supernaturalia atq; diuina hçc beneficia (ut scili-
cet homo homini peccata dimittat, ut corpus & sanguinẽ saluatoris sui dei ac dñi sui consecret,
& ex hoc omniũ laboꝝ & meritoꝝ Christi particeps fiat, ac si in persona propria operatus seu
passus ea fuisset, deumq; ueꝝ uere prçsentẽ habeat, ante cuius tribunal ipse mox ueniet, imò ad 2.Cor.5.
cuius iudiciũ uniuersi in die extremi iudicii uenturi sunt, quẽ omnis cœloꝝ militia cum ingẽti
14 » reuerentia laudat, colit & adorat attonita) te per orbẽ terraꝝ sancta confitetur ecclesia. ¶ Pa-
» trem immensæ maiestatis. ⌋ congratulando immensç maiestati tuç, & gloriando de tua incom
prehensibili beatitudine, à quo omnis essentia, omne esse, & quicquid in rebus inuenitur entita
tis processit, nec aliud est nisi quædã participatio diuinæ bonitatis tuç, ab eaq; dependet & con
seruatur, plenissimã superditissimãq; uitã possidẽs in teipso. Tu quippe primũ uiuens es, omnisq;
uitç principiũ, quia purus actus, simplicissima unitas & maxime simplex, ita (quod etiã aliàs di
ctũ est) ut omne quod in te est, sis ipse deus, essentialiter totusq; uiuus, substãtialiter ipsa uita tua
existens, ita ꝙ nihil est in te, quod non sit omnimode uiuens, & integra infinita ac simplicissima
uita, immensçq; uitç totalitas. Qui quia immutabilis es & penitus simplex, à naturali dignitate
propriaq; perfectiõe nusquã degenerãs, tibi soli uera & infinita cõpetit nobilitas. Cũq; sis ipsa
tua immensa perfectio, uita tua, immensç omniformiterq; perfectç nobilitatis est, imo infinita
& quomodolibet perfecta nobilitas. Et cũ purissime simplex sis & simplicissime purus, liquet
uitã tuã tibi summe conuenientẽ esse. Cũq; sis tua ipsius essentia, & teipso & substãtialiter qcqd

 es, con-

es,constat omne quod in te est, tibi esse connaturale. Sed & propter plenissimã diuinæ naturæ D
tuæ perfectionẽ,quicquid in te est,cũ infinita plenitudine tibi inest: quocirca uita tua non solũ
delectabilis est,sed uere delectabilissima,imo delectatio intensiue & penitus infinita. Quapro-
Iaco.1. pter te solũ uere credimus æternũ simpliciterq; perfectũ, superessentialẽ æternitatẽ supersub-
stantialẽq; perfectionẽ,in qua nulla est transmutatio,nec ulla uicissitudinis obũbratio. Qui ex
Gen.1. gratuita & infinita bonitate tua nobis non modo inferiora omnia,uolucres cœli, pisces maris,
bestias terræ,elementa & mixta in usum nostrũ creasti,nobisq; subdidisti, uerũ etiã orbes cœ-
lestes,signa cœli,solẽ,lunã ac sydera in ministeriũ cunctis gentibus condidisti. Sed parua sunt
Psal.90. hæc:nam & angelis tuis mãdasti de nobis,ut custodiãt nos in omnibus uiis nostris. Et unicuiq;
hominũ propriũ delegasti angelũ,ecclesiasticã per angelicã gubernas hierarchiã, infimos quã
doq; ordines angelicos propter nos ad exteriora mittens obsequia:per quosdã eorũ dæmones
(ne quantũ uolũt ac ualẽt nobis noceãt) coercẽdo,ꝑ quosdã miracula faciẽdo,ꝑ q̃sdã bonũ cõ-
mune procurãdo,ꝑ q̃sdã uero maiora denuntiãdo. O æterne deus, pater immẽsæ maiestatis, q̃
magna sunt hęc super nos beneficia tua: quanta est dilectio tua erga nos tantillos uermiculos:
quanta est circa nos dignatio tua,qͣ mentes illas supernas,intellectus deiformes, uirtutes cœle
stes, animos supermundanos: empyrei cœli sacratissimos ciues immortales simplicesq; essen-
tias ad nos pusillos atq; pauperrimos ita transmittis. O quantum nos honorasti,quantum te di
ligere,uenerari, laudare, quàm incessabiliter tibi gratias referre tenemur. ¶ Venerandum ⌋ » 15
quoq; sancta confitetur ecclesia ⌊ tuum uerum & unicum filium ⌋ qui est æterna sapientia tua, »
inaccessabilis sapientiæ altitudo, abyssalis profunditas,incomprehensibilis latitudo æternaq;
Psal.148. longitudo, quoniamquidẽ sapientiæ eius nec numerus,nec ullus est finis. Infinita est ò unige- E
nite dei sciẽtiæ tuæ multitudo quã nullus penetrat intellectus,à qua omnium fluxit ordo rerũ,
Eccl.24. omniũ specierũ coordinatio,totiusq; mundi speciosa & ordinata dispositio. Gyrũ cœli circuis,
Sap.8. ludis in orbe terrarũ: attingens à fine usq; ad finẽ fortiter,& disponẽs omnia suauiter. Qui quã
Pro.8 uis in mentibus beatorũ tanquam in thronis pulcherrimis commoreris, tamen esse cum filiis
hominum tuas delicias esse protestaris. Tu lux uere immensa, puritas incontaminabilis, nulli
Ioan.1. permixta, sanctitas in se subsistens, inuariabiliter separata. Te mentem illuminante serenatur,
1.Ioan.1. splendet & contemplatur:tua illuminatione subtracta obtenebratur, peccat & labitur. In mũ
di gubernatione, ordinatione tamq; diuersorum entium connexione gloriose resplendes. In
uniformi cœlorum motu uniuersorumq; gubernatu inclyte repræsentaris,solem,imò uniuer-
sis singulisq; creatis simul acceptis,in infinitum speciosior, incomparabiliter delectabilior,pul
chrior atq; splendidior esse cognosceris. Nam te sol & luna uniuersaq; mirantur astra,id est mi
rari nos faciunt,quia te opificem suum multo se pulchriorem demonstrãt. O si delectabile est
contemplari syderum ordinem,stellarum claritatem,planetarum decorem, solis splendorem,
lunæ candorem,cœlorũ ornatũ,colligantiã elementorum,species rerũ, singulorũ harmoniam,
corporum formationẽ,formarũ perfectionẽ,q̃ tũc delectabile est tuã considerare pulchritudi-
nem & maiestatẽ horũ omniũ causam. ¶ Sanctũ quoq; confitetur paracletũ spiritũ ⌋ summã » 16
bonitatẽ,immensam pietatẽ,mellifluũ amorẽ,omnis boni largissimũ fontẽ iugiter manantẽ, se-
ptemplicis gratiæ pretiosum lumen,omniũ etiã profundissimorũ dei scrutatorẽ,mellifluũ cœ-
Ioan.3. lestis paradisi riuulũ, patris & filii infinitæ dulcedinis spiraculũ,suaueq; charitatis uinculũ,qui F
1.Cor.12. ubi uult spirat:nec tamen unde ueniat cognoscitur,aut quò uadat:q deniq; singulis prout uult
Mat.3. diuidens,omnia in omnibus operatur. Ipse super Christũ baptizatũ in columbina specie appa
Act.2. ruit:& apostolos in die pentecostes omniũ linguarum eloquio peritos reddidit,omnemq; ue-
Ioan.16. ritatem docuit,eosdemq; prius quidẽ literarũ inexpertos & ineruditos, repẽtino afflatu suo to-
tius mũdi doctores effecit,tubasq; altisonas,legẽ euangelicã per totũ mundũ personantes. De-
niq; clarissimũ iubar est,à te deo patre,increato lumine & splendore gloriæ tuæ, à filio uideli-
cet tuo procedens:utriq; consubstantialis,coæqualis & coæternus amor & nexus utriusq;, qp
pe qui cum utroq; & in utroq; adoratur & conglorificat:ab utroq; totã & in uniuersum perfe-
ctam absolutamq; deitatẽ,bonitatẽ,sapientiã,æternitatem cæteraq; essentialia cõmunicans.
¶ Tu rex gloriæ Christe. ⌋ splendor,patris,candor lucis æternæ:lumen de lumine, lumẽ uerũ, » 17
Sap.7. lumen sanctũ,lumen delectabile,lumẽ admirabile & supermirabile, quod illuminat oculos an
Heb.1. gelorũ: q̃d non nisi à purgatissimis uideri cordibus potest. Beati mũdo corde, quoniã ipsi illud
Eccl.11. uidebunt. O lux quã nõ uidit alia lux:lumẽ q̃d non uidit aliud lumẽ: lux quę obtenebras lucẽ,
Mat.5. cuius cõparatione omne lumẽ tenebrę sunt,cui oẽs tenebrę lumẽ:cui (propter diuinę essentiæ
tuæ claritatẽ) omnis obscuritas lux est:ipsa quippe diuina essentia tua substãtialiter lux est infi
nita,& claritas supplenissima. O lux beatissima,obscura uisibilia faciens, tenebrosa illustrãs,&
opaca clarificãs. O lux summa & plena,lux æterna atq; immẽsa,lux supersplendidissima & su-
perpulcherrima, lux quæ in teipsa infinita claritate resplendes: lux pura, in qua nullæ sunt
1.Ioan.1. tenebræ, nulli defectus nullusq; terminus lucis:lux superdelectabilissima, supergaudiosissi-
ma & superbeata, quæ omnem lucem creatam, sensibilem ac intelligibilem incomparabili
puritate

A puritate transcendis, infinita claritate excedis, & superessentiali ac superignoto splendore exu
peras. O lux amabilissima, desiderabilissima & deliciosissima, quanta synceritate in teipsa reful
ges, quanta claritate omnia æternaliter inuariabiliterq; conspicis, quàm uere & intensiue infi-
nita delectatione perfrueris, quàm iucundissimam uitam ducis, quàm stabili securitate liber-
tate ac nobilitate ornaris, quàm consummata perfectione o rex gloriæ Christe subsistis. A te, Ioan.1.
in te & per te omnia sunt: omnia subsistunt uirtute tua (omnia enim per te facta sunt, & sine te
factum est nihil) Cœlum imples & terram maiestate gloriæ tuæ: nec tamen sentiri potes aut ui Esa.6.
deri: omnia ipse sentiens, uidens & sciens: quippe qui per essentiam, præsentiam potentiamq; Iob 42.
tuam, semper & ubiq; ades. Nihil eorum quæ facta sunt, fiunt, aut fieri possunt ignorans: omnia
enim ex te sunt, in te uiuunt & esse habent: ideoq; & ipse habes in te omne esse: quod in te est
omnino incommutabile, nec præteritum recipiens nec futurum, sed præsens solum: quò fit ut
diuinus intellectus tuus non discurrat ab uno in aliud, sed omnia ab æterno tibi præsentia sunt,
nec cadere potest in te ulla obliuio. Et quia esse tuum penitus est infinitum, ipsumq; continue
intelligis, ideo semper infinitum intelligis: cumq; in tuo esse sit totus mundus & quicquid ad-
huc esse potest, ideo ipsum intelligens simul totum intelligis mundum, & quicquid in eo est
seu esse potest, infinitosq; existentiæ gradus: omnes species, naturas omnes, omnia indiuidua,
& quicquid est, fuit, uel futurum est. Vno igitur intelligentiæ obtutu terribilis diuinæ maie- Psal.146.
statis tuæ oculus uidet, numeratq; totam arenam maris, pluuiarum guttas, omnes terræ partes,
cœli stellas, uirtutes & cursus eorum: omnes dies seculi, horas & dierum momenta: omnes de-
niq; hominum, angelorum & dæmonum cogitatus, intentiones occultissimas, singulorum ope-
B ra, uerba & minima quæq; desideria. O quanta nobis est indicta probitatis necessitas (si dissimu
lare noluerimus) cum cuncta agamus sub oculis tuis cuncta contemplantibus: Omnia enim Heb.4.
18 nuda & aperta sunt oculis tuis, & quicquid abditissimum est, clarissime comprehendis. ¶ Tu Ioan.1.
patris sempiternus es filius, id est uerbum dei patris deo patri coæqualis, consubstantialis & Esa.11.
coæternus, & ipse puer paruulus ex semine Israel unus Emmanuel, nobiscum deus. O quæ est Esa.7.
illa nostri generatio saluatoris, qua gignenti patri coæternus est, quia in principio erat uerbum, Mira contemplatio.
& uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. O quod est hoc uerbum quod dicturus an- Ioan.1.
tea non silebat: quo dicto, non siluit qui dicebat: quod est uerbum sine tempore, per quod fa-
cta sunt tempora uerbum quod labia nullius aperuit cœptum, clausit uel finitum, uerbum quod
initium non habet ex ore loquentium, & aperuit ora mutorum: uerbum quod linguis gentium
disertis non fit, & linguas infantium disertas facit. Quæ nam est illa generatio, cui pater mori-
endo non cedit, quia non eum uiuendo præcedit? Leuemus charissimi ad eum quantum ipso Psal.25.
iuuante possumus, animam nostram, si quo modo capere ualeamus & natum non præuenien-
tem qui gignit, & gignentem non subsequentem qui gignitur patrem & filium: nec pariter
patres, nec pariter filios & pariter æternos: non utrunq; generantem nec utrunq; nascentem,
sed alterum sine altero non uiuentem: & patrem sempiternum genuisse, & filium sempiternum
natum esse cogitemus si ualemus: si non ualemus, credamus. Cuius ergo mentis acies illum non-
dum capit fulgorem, Generationem eius quis enarrabit? Sed & uerbum caro factum est, & ha Esa.53.
19 bitauit in nobis. sequitur: ¶ Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti uirginis Ioan.1.
uterum. Parum reputans ad opus nostræ redemptionis consummandum Cherubim aut Se-
C raphim mittere, seu unum ex angelis tuis destinare: sed ipse ad nos per mandatum patris ueni-
re dignatus es, non despiciens in hoc mortalitatis nostræ ergastulum, tuam inclinare altitudi-
nem ubi nostram gustares & absorberes miseriam, nosq; reparares ad gloriam. Quocirca &
ultra omnium infirmitatum seu iniuriarum molestias, quas diuina dignatione pertulisti, & hanc
similiter sicut tempore primam, sic etiam humilitate maximam uoluisti perferre: quòd uide-
licet in utero concipi uirgineo, atq; decem mensium tempore in eo tu maiestas incircunscripta
passa es te contineri. Vbi enim sic te exinaniuisti, aut quando ita penitus à teipso defecisse uisus
fuisti? Tanto tempore nihil, tu æterna patris sapientia (per quam condita sunt uniuersa & dis- Ioan.1.
posita) loqueris: nihil uirtus diuina manifestum operaris, nullo signo uisibili diuina maiestas Hester 14.
tua (quæ clausa latet) proditur? Non sic dulcissime Iesu non sic in cruce uisus es infirmus, ubi quod
infirmum tuum fuit, statim fortius omnibus hominibus apparuit: quando & moriens glorifi-
cas latronem, & expirans inspiras centurionem: quando horarius dolor passionis tuæ non so Mat.27.
lum compati facit elementa creaturarum, sed etiam contrarias fortitudines subigit æternorum
passioni dolorum. In utero autem sic es quasi non sis: sic omnipotens uirtus uacas, quasi nihil
possis, & uerbum sempiternum sub silentio te premis. Porrò intuentibus nobis amantissime
Iesu unde uenias, apparuit inæstimabilis dignatio tua, & penitus inexcogitabilis, quòd in car-
ceris huius horrorem, tanta celsitudo descendere dignata es. Magnum profecto aliquid in causa
fuit, ut maiestas tanta de tam longinquo, de sinu uidelicet dei patris, & de æternis regalibus se-
dibus in locum tam indignum descendere dignareris. Planè magnum aliquid, quia misericor-

D

Luc. 15. dia magna, quia miseratio multa, quia charitas copiosa. Ad quærendam quippe ouem cente-
simam properasti, non locum mutando (quia in mundo eras, & mundus per te factus est) sed
Ioan. 1. præsentiam tuam per carnem nobis exhibendo. Et quasi parum esset te patrem nostrum esse,
Baruch 3. etiam frater esse dignatus es, ut & nos (per perditæ originalis iustitiæ à te factam restitutionē)
Rom. 8 essemus filii dei & hæredes cohæredesq; tui. O beata fiducia, o tutum refugium, iudex noster
factus frater noster: mundi saluator, factus est frater noster: & mater dei, mater est nostra: ma-
ter eius in quo solo speramus, quem solum timemus, mater est nostra: mater inquam eius qui so
lus saluat, solus damnat, mater est nostra. O qua certitudine debemus sperare: qua consolatio-
ne possumus timere, cum nostra siue salus siue damnatio de tam boni fratris, deq; tam piæ ma-
tris pendeat arbitrio. Vnde hoc nobis, qua iustitia, quo merito, ut deus maiestatis pro uilissimis
cineribus fieres uermis contemptibilis? Non aliter profectò quàm gratis: quia tuæ bonitati in
finitæ immensæq; charitati ad nos sic placuit, fecisti: ut uel inde te diligeremus, quia prior nos
Psal. 58. preueniens dilexisti. Nihil enim boni ante feceramus, unde talia dona mereremur. Magis quia
1 Ioan. 4. non gratis inferretur nobis supplicium, ideo gratis præstitum est beneficium. Nihil præces-
Titum 3. serat in meritis nostris, nisi unde damnari debueramus. Tu autem domine non propter iustitiā
nostram, sed propter infinitam misericordiam, per lauacrum regenerātiōis saluos nos fecisti:
1. Pet. 2. Nam ¶ Tu deuicto mortis aculeo, ⌋ passus pro nobis passiōe generalissima: quia in omnibus » 20
Mat. 26. membris corporis, & animæ uiribus etiam supremis quo ad animam, quę usq; ad mortem fuit
Mar. 14. contristata: passione etiam ignominiosissima, nam crucis patibulo fuisti affixus, inter latrones
nudus suspensus, in loco deniq; inhonestissimo &c. Passione acerbissima quoq; propter cōple-
Esa. 53. xionis tuæ teneritudinem, pœnarum protractionem contumeliarūq; exaggerationem. Quia E
Eph. 2. etenim uoluisti passione & morte tua genus humanum reconciliare deo patri, tuamq; nimiam
erga nos charitatem ostendere, atq; in omnibus nos ædificare, sanare, & adiuuare, decuit te ta-
lem subire passionem, quę patris esset maxime honoratiua, tuæ charitatis pręcipuæq; perfectio
nis ostēsiua, hominibusq; ædificatiua & auxiliatiua. Hoc autem genere passionis & mortis ex-
cellentissime deum patrem à nobis exhonoratum iterū honorasti: & tantò planè excellentius,
quantò pro iniuria ei in peccato illata copiosius satisfecisti. Offensus nanq; tantò plus honora-
tur, quantò offensa plenius castigatur. Vt ergo deum patrem summe uenerareris (pro hominū
Phil. 2. satisfaciendo peccatis) amarissimam uoluisti subire passionem: commendareturq; eminentius
eximia illa, quam deo patri exhibuisti, obedientia, factus eidem obediens usq; tam horribile ge
nus mortis: plenitudinem quoq; erga nos infinitæ charitatis tuæ hoc ipso demonstrasti: effica
cissime nos ædificasti, iuuisti atq; sanasti, summæ obedientiæ, inconcussæ constantiæ, inuictæ
fortitudinis exempla exhibuisti: & ⌊ aperuisti credentibus regna cœlorum ⌋ quò enim plura »
& grauiora passus es, eò plus meruisti ac deo patri (tuum nobis meritum communicans) exu-
berantissimā miserendi nostrorum pauperrimorum occasionem prębuisti. Potuisses utiq; omnipo
tēs deus multo minori labore & dolore nos redemisse (puta unica sanguinis guttula seu gemi-
tu uno) si diuina uti potestate uoluisses: uerū ut sciremus quantum deliqueramus, quantum à
te diligebamur, quantiq; nos æstimares, tale genus mortis elegisti (uile profectò esse non po-
test quod filii dei sanguine comparatur) sciremus quoq; quid tibi deberemus, qui pro peccato-
ribus, pro perditis, pro ingratis tantis te dignatus es exponere passionibus, tam diræ morti te F
tradere: quatenus ab æternis nos cruciatibus liberares, & ad tui immediatam fruitionem, bea-
tificam uisionem, superdesiderabilemq; illam tui perfectam perpetuamq; possessionem, perdu
ceres. O quid in ostensionem nimiæ charitatis tuæ erga nos facere debueras & non fecisti? Tu
singularis & infinita maiestas mori uoluisti, ut uiueremus: seruire, ut regnaremus: exulare, ut
amissam patriam, cœlestem scilicet habitationem recuperaremus: & usq; ad seruilissima quæq;
inclinari, ut nos super omnia opera tua constitueremur. Attendamus charissimi ad iudicium
Erectio spei. dilectionis dei: promissionis tales arras accepimus. Vnicus pro quibus mortuus est? utinam
Rom. 5 pro bonis, utinā pro iustis. Sed quid? Etenim Christus (ait Apostolus) pro impiis mortuus est.
Qui donauit impiis mortem suam, quid seruat iustis nisi uitam suam? nō putemus ergo deum
pro minimo habere hominem, propter quem mori uoluit unicum suum. Quapropter se erigat
humana fragilitas, non desperet, non se collidat, non se auertat, non dicat, saluus non ero. Qui
promisit, deus est, & uenit ut promitteret. Apparuit hominibus, uenit suscipere mortem no-
1. Tim. 3. stram, promittere uitam suam. Quid tibi promisit deus o homo mortalis? quia uicturus es in
Titum 2. æternum: nō credis? crede: plus est iam quod fecit, quàm quod promisit. Quid fecit? mortuus
est pro te. Quid promisit? ut uiuas cum illo. Incredibilius est quòd mortuus est æternus, quàm ut
in æternum uiuat mortalis: iam quod incredibilius est tenemus: si propter hominem mortuus
est deus, nonne uicturus est homo cum deo? Non est mortalis uicturus in æternum, propter
quem mortuus est qui uiuit in æternum? ¶ Tu ad dexteram dei sedes ⌋ excelsior omni- » 21
bus

A bus angelis factus, qui adeo pro nobis te humiliasti hic in terris, quatenus reuocares ad te
lapsam naturam nostram quam indueras ubi pro nobis moreretis, ut nos iterum indueres
ubi tecum uiuamus: induisti te morte in uirginitate matris, ut nos uita indueres in æquali-
tate patris. Lætamini in domino charissimi, quiddam nostrum iam sursum est: quod hic acce- Psal. 31.
pit Christus ubi crucifixus est, ubi mortuus est pro nobis. Iam quædam primitiæ nostræ præ- 1. Pet. 2.
cesserunt, non dubitemus quin secuturi simus, uisuri claritatem illã quã habuit apud patrem
anteq̃ mundus fieret. Figamus igitur ibi desiderium nostrũ, quo adhuc nequimus inferre con Ioan. 17.
spectum: ubi scilicet natura nostræ humilitatis ultra cũctarũ altitudinẽ potestatũ ad dei patris
est prouecta cõsessum, ⌊in gloria patris,⌋ ubi superbeatissime, superuoluptuosissime teipsum
intuendo, cõspicis te omnibus interminabiliter præeminere, omnia incõparabiliter trãscẽdere, à
nullo penitus dependere, nulliusq; indigere. Cætera uero cuncta sic egere tui, ut absq; tua cõ- Phil. 2.
seruatione atq; imperio nec ad momentũ possint durare. O quantũ gaudes in teipso superglo
riosissime Iesu, considerãs te in omni nobilitate, cũ infinita plenitudine perfectissimũ & super-
perfectissimũ esse, bonitatẽ immensam, oĩpotentẽ uirtutẽ, supersanctissimã mentẽ, cũ deo patre
& spiritu sancto uniuersorũ fontale principiũ, pulchritudinis immensæ suauitatis & gloriæ illi-
mitatæ. Considerans deniq; q tuæ dignitatis, auctoritatis, clementiæ, libertatis, opulentiæ, secu
ritatis, æternitatis, iustitiæ præexcellẽtiæq; tuæ nullus sit finis, nulla mensura, nullũ obstaculũ,
in teipso nimiũ uoluptuosissimo, & (ut sic loquar) tẽpestuosissimo ac impetuosissimo gaudio
prorsus exuberas: atq; lætitia mentis intẽsiue & uere immẽsa redũdas. Propriam præterea bo
nitatẽ (cũ sit immensa) infinita delectatione amas: qua quantò perfectius frueris pleniusq; eam
B possides, tantò copiosius iocundaris. Ineffabilis itaq;, inexcogitabilis incõprehẽsibilisq; est di-
gnissime Iesu beatitudo tua, omnẽ sensum inæstimabiliter superans, omnẽq; mentis creatæ ca-
pacitatẽ infinite transcendens, omni creato Intellectui inexperta, soliq; diuino intellectui tuo
nota: comparatione cuius creata oĩis felicitas uelut tristitia & defectus reputatur. Quocirca
constat te solum substantialiter esse felicem, ac proinde secundũ te totũ esse beatũ, nec esse ali-
quid in te, q̃d non sit interminabilis, incircũscriptibilis & incõprehensibilis beatitudo: sed quic
quid in te est, id omnimodo esse infinitã hilaritatẽ, illimitatã iocunditatẽ, sempiternam uolupta
tẽ, æternaliter plenam, uicissitudinem nõ admittentem, mẽsurã modum ac terminũ nescientẽ.
O quantum & q̃ uehementer in horũ contẽplatione nobis gloriandũ est: tantò utiq; uehemen.
82 tius, quantò te diligere præ oĩbus ardentius affectuosiusq; debemus. Qui inde ¶ Iudex cre
deris⌋ in nubibus cœli, ⌊esse uenturus⌋ ut sicut ultra omnem spem, ultra omnẽ existimationẽ Thess. 1. & 2.
benignitas tua apparuit, ita similem iudicij tui expectemus districtionẽ, attendentes ex magni
tudine indulgẽtiæ, magnitudinẽ ultionis tuæ: benignitatẽ attamen tuã præerogasti, ut per eã
reconciliati, seueritatem tuam uideamus securi. Venisti nanq; in primo aduentu (cũ inter homi
nes homo uisibilis apparuisti) in humilitate: propterea iudiciũ tuũ sublatũ est: uenies aũt in se- Baruch 5.
cundo, sed in uirtute: uenies (inquã) cũ angelis & archangelis, cũ potestatibus & uirtutibus & 1 Thes. 4.
cũ oĩi cælorũ militia, sedebisq; sup soliũ excelsũ & eleuatũ, adeo, ut ab uniuersis ualeas intueri: Esa. 6.
iudicabis plane orbẽ terræ in æquitate, & populos in ueritate tua. Appẽdes singulorũ merita Psal. 95.
singulis propria reddẽs, nullũ relinquẽs malum impunitum, nec bonũ ullũ irremuneratũ. O Psal. 49.
C quanta tunc peccatorum confusio erit, aduertendum nunc esset, cum ad iudicantis imperium
aperientur libri conscientiarũ, fientq; nota omnibus delicta singulorũ: Omnes (inquit Aposto Rom. 14.
lus) stabimus ante tribunal Christi, & tũc recipiet unusquisq; propria q̃ gessit in corpore, siue
bonũ siue malũ. O quãta tunc erit gloria iustis, q̃ ineffabilis exultatio, quãdo ipse dñs uirtutũ, Psal. 79.
dñs sabaoth, rex gloriæ descẽdet ad reformãda corpora nostra & cõfiguranda corpori clarita- Esa. 6.
tis suæ: quãdo (in quã) creator uniuersitatis, q pro animabus iustificãdis humilis ante uenerat & Phil. 3.
occultus, pro misera carne glorificãda sublimis ueniet & manifestus, nõ iã (ut dixi) in infirmita
te, sed in gloria & maiestate sua. Quousq; igitur caro misera trãsitorias & caducas quæris cõsolati
ones (imò desolatiões) si forte cõtingat repelli & indignã iudicari hac gloria: magis aũt nihilo
minus ineffabili in æternũ excruciari pœna? Proinde charissimi cõsideremus cũ tremore modo
q̃d erit de nobis in die nouissimo, quãdo cõtra nos de cogitationibus loquet cõsciẽtia: quãdo
de cũctis actionibus nostris malis accusabũt elemẽta: quãdo cõtra nos crux Christi portabi-
tur in testimonium: quando uerbera ipsius contra nos clamabunt, uulnera eius allegabunt,
claui loquentur, cicatrices conquerentur: tunc undiq; erunt angustiæ. Hinc peccata accusan-
tia, inde terrens iustitia: intus urens conscientia, foris mundus ardens: intus iustitia iudican-
tis terrens. Et si iustus uix saluabitur, impius & peccator ubi apparebunt? in quam partem
se prement? latere erit impossibile, apparere intolerabile. Eia separemus nos modo à mun- 1. Pet. 4.
do, ut tunc possimus manere cum Christo: fugiamus modo à mũdo, ut sequamur deum:
declinemus modo prauorum societatem & cõsortia, ut tunc sequi ualeamus beatorum agmi-
na, amen. Quæ modo sequuntur, orationes sunt, ut laudantes dominũ ipsum inuocemus in

adiutorium, sicut scriptum est: Laudans inuocabo dominum &c. iccirco paucioribus absoluẽ- D
Psal.17. da. ¶ Te ergo quæsumus famulis tuis⌋ à te ex nihilo creatis, ac proinde semper ex natura » 23
propria ad nihilum tendentibus, atq; in quolibet instanti (nisi omnipotenti manu tua sustentẽ
tur) sicut ex nihilo prodierunt, iterum ad nihilum decasuris: & quicq̃ cogitare uelle, aut perfi
cere à seipsis tãquã ex seipsis omnino insufficiẽtibus ⌊subueni⌋ Nam solus omnium operatio- »
nũ, cogitationum, uolitionũq; principium & motor es, principaliter operãdo, specialiter inspi-
rando, efficaciter adiuuando, imperialiter astringendo, exemplariterq; excitando: Omnia em̃
Esa.26. opera nostra iuxta prophetæ testimoniũ operaris in nobis, concurrente tamẽ proprij arbitrij
nostri consensu. Per nosmetipsos uero nihil possumus, nisi peccare, mori, operaq; tua destrue-
re, seu nimia indeuotione ea permiscere, ut omnes iustitiæ nostræ sint tanq̃ pannus menstruatę
coram te. Eia ergo benignissime Iesu subueni famulis tuis licet indignis, alium tamen dñm prę
Esa.64. ter te nõ agnoscentibus ⌊quos pretioso sanguine redemisti⌋ applicando nobis tuæ passionis »
merita, desendo & lauando culpas nostras in sanguine tuo, qui est satisfactio pro peccatis, me-
ritũ nostrũ & pro om̃ibus beneficijs tuis collatis & cõferendũ copiosissima retributio. Quod
em̃ gessisti in carne passibili, nihil tibi profuit ad satisfactionis meritũ, nihil ad beatitudinis cu-
mulum militauit: Non em̃ quod deberes habuisti, neq; supra id quod eras, ascendere potuisti.
Proinde liuores & dolores tui nostra sunt merita (nam uulneratus es propter iniquitates no-
Esa.53. stras, attritus propter scelera nostra, & liuore tuo sanati sum⁹) profectus tuus nostri est causa.
¶ Aeterna fac cum sanctis tuis gloria munerari⌋ fac nos de pelago ad littus, de exilio ad pa » 24
triam, de carcere ad palatium peruenire: optata iam requie perfruentes, ut uideamus te deum E
nostrum, qui nos ad te fecisti, qui saluasti & glorificasti nos. Tu es hæreditas nostra, possessio
Deu.10. felicitatis nostræ, qui promisisti nobis à labore requiem, à seruitute libertatẽ, à timore securita-
tẽ, à mœrore consolationem, à morte resurrectionẽ, & in resurrectione plenũ & indeficiẽs gau
diũ: cuius cursus est sine termino, usus sine fastidio, & sub antiquis perpetuisq; gaudijs semp no
ua iucũditas & sine amittẽdi timore cõtinuata felicitas. O gaudiũ sup gaudiũ gaudiũ uincens
omne gaudiũ, uidere tot sanctos innumeros, singulos super solis fulgorẽ lucẽtes: uidere te deũ
nostrũ, te habere in æternũ & ultra in pręmiũ, immortalitate uestiri, & de te pane uiuo ęternali
ter saturari. O qualis hęc cœlestiũ regnorum uoluptas, sine timore moriẽdi, & cũ æternitate ui
uendi. O q̃ summa & perpetua felicitas: ibi em̃ est actio non operosa, requies non desidiosa, &
sine defectione atq; fastidio laus tua sempiterna: & ut unà dicam, ibi erit cumulus felicitatis, læ
titia sempiterna, corona decoris, brauium felicitatis, requies opulenta, pulchritudo pacis & su-
Esa.32. pereminẽs gloria: Vna erit omnium lingua, iubilatio indefessa, unus affectus & amor æternus.
Tunc patebit tua ueritas, implebit om̃ia charitas, eritq; integra corporis & animæ sanitas: unũ
cum angelis & beatis omnibus gaudiũ nobis, unũ conuiuiũ, colloquiũ unum. Non languebit
amor, nec liquefiet dilectio p̄sentibus oĩbus bonis: nec ulla erit ultra dilationis afflictio, beatifi
ca siquidem diuinæ maiestatis tuæ pręsentia omnibus erit omnia. Eritq; cõmunis omnium po
tentia, sapientia, pax, iustitia & intelligentia. O quomodo tunc delicijs affluemus in illa diuinæ
claritatis tuæ stupenda cognitione. O quomodo mirabimur in nostri ipsius deliciosa conside F
ratione, angelis iam ipsis similes effecti: quomodo dilatabimur in omniũ creaturarũ perfecta
Psal.83. speculatione: O q̃ digne dictũ est dñe deus meus de te: Melior est dies una in atrijs tuis super
milia. Quæ em̃ lingua dicere, uel quis intellectus sufficit capere illa supernæ ciuitatis tuę quan
ta sint gaudia: angelorũ tuorũ choris interesse, cum beatissimis illis spiritibus glorię maiestatis
tuæ assistere, præsentem uultum tuum cernere, te incircũscriptum lumen uidere, nullo mortis
Psal.27.25. metu affici, munere incorruptionis perpetuæ lætari? ¶ Saluum fac populum tuũ domine⌋ » 25
Ephe.2. qui abundantia pietatis tuæ merita supplicũ excedis & uota (in quo solo est tota salus, uita &
resurrectio nostra, per quẽ saluati & liberati sumus) conseruando famulos tuos & gubernãdo
quos sanguine proprio mercatus es ⌊& benedic hæreditati tuæ⌋ misericorditer à peccato cõ
misso, à carnis fragilitate & sensualitatis corruptione, à pœnaq; pro culpis commissis debita eã »
liberando, atq; contra mundum, carnem & diabolũ roborãdo. ¶ Et rege eos & extolle illos » 26
usq; in æternum⌋ cor nostrum dilatando, appetitum expandendo, mentis sinum distendẽdo, »
habitaculum cordis nostri amplificando, animam nostram supra omnia caduca, terrena, uana
ac materialia eleuando, ultra cuncta creata cõsurgere faciendo, quatenus usq; ad te dominum
totius maiestatis uolare, ac p̄uenire ualeamus: tibi uniri, in te transformari, tibi indissolubiliter,
immediate ac intime colligari, ut tu solus mẽtes nostras inhabites, teneas, possideas, tuæq; san
ctissimæ uoluntati per omnia conformes. ¶ Per singulos dies benedicimus te⌋ ex confide- » 27
ratione eximiæ immensæq; uirtutis & charitatis tuæ, qua hominem à casu redemisti: angelorũ
numerũ ex hominibus redintegrasti, angelorũq; ruinas siue mãsiões reparari atq; repleri ex no
bis ordinasti, & ut angeli prædictæ reparationis quodammodo ministri forent, eos ad singu-
Hebr.1. lorũ hominũ custodiã deputasti. ¶ Et laudamus nomen tuũ in seculum & in seculum seculi.⌋ » 28
de

A de te, & in te solo cordialem complacentiam habendo, de immensa perfectione incomparabi
liq; excellentia tua intime exultando, super infinitæ beatitudini tuæ mentaliter cõgaudendo,
uolẽtes, fauẽtes appetẽtesq; te ens esse simplicissimũ, actualissimũ, in om̃i bonitate, felicitate &
gloria, infinite perfectũ atq; perfecte infinitũ: omnemq; sapientiã, oĩpotentiam, opulẽtiam, uir
tutẽ, pacẽ, gaudium, (& quicqd perfectionis de eo superius descripsimus) cũ immensa plenitu-
dine tibi soli inesse atq; cõpetere: oẽm quoq; honorem, adoratione, gratiaꝝ actionẽ & gloriam
tibi exhiberi: zelo te honorandi in oĩbus uehemeuter feruẽtes, nosipsos cultui tuo ex toto mã-
cipantes, propriã uoluntatẽ nostrã diuino beneplacito tuo conformãtes, amore tui libẽtissime
agentes, patientesq; quicqd pro tuo honore est tibiq; placuerit, atq; pro posse euitãtes impedi
entesq; qd displicere tibi posset. Istud est uere dñm deũ nostrũ laudare: Quapropter stud eat Eccli.15
unusquisq; has semper in se uirtutes possidere: non enim speciosa laus in ore peccatoris esse po Psal.50
28 » test. Ideoq; ¶ Dignare dominee die isto sine peccato nos custodire.⌋nam sensus & cogitatio Psal.98
hominum (ut tibi optime cognitum est, qui agnoscis figmentum nostrum) ab adolescentia sua
ad malũ prona sunt: Propter primoꝝ em̃ parentũ ꝑuaricationẽ, religati in huius uastitatẽ exi-
lĳ, in innumeros corporis & animę languores necessitatesq; q̃ plurimas incidimus. Insuper &
aliã patimur legẽ in mẽbris nostris repugnantẽ legi mentis nostræ, captiuitatẽ nos in legẽ pec
29 » cati: sicq; miseri proprĳs iam meritis exigentibus, heu nobisipsis cõtrarĳ sumus, & à te dño deo
nostro auersi, ea quæ nolumus facientes. Sed ne semper proficiamus in deterius atq; in nihilũ Gen.8
redigamur, aboleatq; funditus diuina imago tua, qua in nostra fueramus insigniti origine. Psal.102 Gen.8
¶ Miserere nostri domine.⌋ culpas & commissa pctã dimittendo ⌊miserere nostri.⌋ præue- Rom.9
B niendo, subueniendo & subsequendo seu conseruãdo, ne iteꝝ in alia incidamus pctã. Nã tu so-
lus es, qui omnipotentiã tuam parcendo & miserendo maxime manifestas: propriũ em̃ tibi est
miserere semper & parcere, ob fœcunditatem infinitæ bonitatis tuæ, nequeuntis se in se conti-
nere. Eia ergo miserere nostri, pœnas in purgatorio debitas plene remittendo, misericordiãq;
31 » tuam largiendo. Ergo ¶ ⌊Fiat misericordia tua domine super nos⌋ educendo nos de car- Psal.32
cere isto, deq; corpore mortis huius liberando, ut confiteamur nomini sancto tuo, & per simili Psal.105
tudinẽ gloriæ tuæ nos tibi assimilando, quatenus te fruentes, te uidẽtes, te possidentes, & sicuti 1.Cor.13
à te cogniti sumus te uicissim cognoscẽtes, te perfecte, atq; purissime diligamus, te amplius nõ Psal.4
offendamus, te fruendo in te solo requiescamus, perpetuoq; cũ om̃ibus sanctis te syncerissime
laudemus & glorificemus in æternũ. ⌊queadmodũ sperauimus in te, ut in uero capite nostro, Ephe.4
» qui pro saluãdis mẽbris incarnari, nasci, paupertate & labore affici, persequi, cõtumelias & op- Psal.30
probria pati, flagellari, coronari, crucifigi, mortẽq; tandẽ ignominiosissimã subire dignatus es:
quatenus perfectæ dilectionis sublimitas fulgeret in te: ut in eo q solus perfectæ amicitiæ ac
inuiolabilis charitatis iura seruasset, quæ amantiũ cordis penetralia replerẽt. Cũ em̃ dilexisses Ioan.13
tuos qui erant in mundo, in finẽ dilexisti eos: excellentiorẽ quippe in fine uitæ tuæ dilectionẽ
erga nos exhibuisti, q̃ in primordio egeris, ut in cordib[9] nostris arctius infixa maneret. Quod
em̃ ex corporali actione deerat, ex immensitate operis in fine tuo suppleuisti. Talia quippe tũc
gessisti, quæ mortaliũ oĩm sibi ualeant uendicare affectũ. Tunc em̃ amore nostri derisus, cõspu
C tus, colaphis & alapis cæsus es: uulneratus propter iniqtates nr̃as, attritus propter scelera nr̃a Esa.53.
(soluens quæ ipse non rapueras) liuore & dolore tuo nos sanasti, & pretioso sanguine tuo ex Psal.68
infinita charitate pro nobis effuso, nos ab ęterno interitu redemisti, cœlestisq; regni participes Esa.53.
32 » hæredes dei patris & cohæredes tuos fecisti: ergo ¶ In te dñe speraui⌋ non in meritis pro- Rom.8
prĳs, sed in profundis uulneribus tuis, in qbus mihi est tuta & firma requies, securus illic habi- Psal.30
to: patent em̃ mihi per ea misericordię tuæ uiscera, in quibus uisitasti nos oriens ex alto. Vulne
ra nanq; tua plena sunt misericordia, plena pietate, plena om̃i dulcedine. Foderũt manus tuas Luc.1.
dñe & pedes tuos, & latus tuũ lancea perforauerunt. Per has rimas licet mihi gustare q̃ suauis Psal.21.
sis domine deus meus: quoniam plane suauis es & mitis, multæq; misericordiæ, omnibus te in- Mat.27.
uocantibus in ueritate: omnibus inquirentibus & maxime te diligentibus. Copiosissima mihi Psal.33 Psal.8.9
data est redemptio in sanguinolentis uulneribus tuis, magna multitudo dulcedinis, plenitudo
» gratiæ, perfectio uirtutũ: & ideo ⌊non confundar in æternum.⌋ Scio enim cui credidi, quia in 2.Tim.1.
charitate nimia adoptatus sum à te in filium, qui uerax es in promissis, & in exhibitione om̃ipo Psal.85.
tens: licetq; tibi facere quod uis. Terreri peccatorum meoꝝ multitudine non possum, si mors
tua amarissima amore mei perpessa uenerit in mentem: peccata siquidem mea uincere illam nõ
possunt. Claui & lancea clamant mihi quòd uere reconciliatus sum tibi: modo te redamauero.
Extendisti brachia tua in cruce, manus tuas expandisti: paratus in amplexus peccatoꝝ, quo- Mat.27.
rum primus ego sum: nec tamen despero, sed inter brachia tua uiuere uolo, & mori cupio. Ibi 1.Tim.1.
securus decantabo: Exaltabo te dñe, qm̃ suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me.
Quoniãquidẽ sicuti bonitas tua (de qua supius multa sunt dicta) infinita est & superplenissima, Psal.2.9.
ita dulcedo, liberalitas atq; clemẽtia tua protsus est illimitata, ineffabilis, inexcogitabilis: oẽm
malitiam

malitiā nostrā indigētiā miseriamq; in infinitum & incomparabiliter utiq; amplius q̄ uniuersa pelagi aqua minimam guttam, aut moles cœlestis orbis minimum granum excedens ac supe rans. Quemadmodum enim natura tua est bonitas, sic proprietas tua est pietas. Tibi nanque proprium misereri ac pacere, largiri, subuenire, gratiam & salutē cōferre: tam infinita nanq; & incomprehensibilis est misericordia tua, q̄ omni peccatori quantumcunq; iniquo omnia sua dimittis peccata, mox ut ingemuerit ex uera pœnitētia, faciens abundare gratiam, ubi abū dauerat delictum. Non ergo uitiorum meorum enormitate desperabo (per hoc enim diuinæ misericordiæ tuæ maximam irrogarem iniuriam, teq; increatam ueritatē uehementissime inhonorarem, quasi minor esset bonitas atq; clemētia tua (quæ omnibus quantumcunq; iniquis ueraciter tamen pœnitentibus ueniam spopondit & gratiam) q̄ iniquitas mea: sed in abyssum diuinæ misericordiæ respirabo: donec fluminis impetus lętificet me, inebriarq; ab ubertate bo norum gloriæ tuæ, & plenissime indeficienterq; poter torrente deificæ uoluptatis tuę: æternā illam fontanam, & primam summæ diuinitatis tuæ ueritatem indefesse delectabilissimeq; intu endo in æternum: quādo scilicet (iuxta promissum tuum) ero idipsum per gratiam tuam, quod ipse es per naturam, ut sicuti ipse beatus es, teipsum per propriam essentiam tanq̄ per intelligibilem speciem contēplando atq; teipso in teipso immediate fruendo, & à tua superplenissima perfectione nullatenus deficiendo, ita & ego beatus sim te per tuam essentiam mihi loco intelligibilis formæ unitam cernendo, tuaq; bonitate in seipsa suauissime perfruendo, ab amplexu tui nusq̄ in sempiternum cessando. Hoc mihi benignissime Iesu pro tua pietate digneris præstare: qui cum patre & spiritu sancto uiuis & regnas deus gloriosus, sublimis & benedictus in secula, Amen.

Ezech. 18. Rom. 5. Psal. 45. Psal. 35. Ioan. 4.

COMMENTARIORVM IN cantica finis.

IN DIVI DIONYSII CARTHVSIANAE RELIGIONIS PROfessoris commendationem, H. Scheuei Vuestphali de Scharle, Epigramma.

QVisquis Acanthophori cupis iram flectere Christi,
Nec Phlegetonthæis uoluier usq; focis,
Huc ades, ille tibi pia commētaria scribens
Commonstret, posito laudis honore procul.
Ille suæ splendor patriæ Dionysius, ille
Qui Carthusiacæ relligionis apex.
Ingens cui probitas fuit, & cui uiuida uirtus,
Doctrina exundans, nec minus eloquium.
Singula quid referam? uix climata quattuor orbis
Effundent similem moribus, arte, fide.
Singula quid referam? toto non arbitror orbe
Plurima qui scripsit certe fuisse uirum.
Augustinus Apher præsul dignissimus olim,
Edidit innumeros non sine fruge libros:
Non tamen (ut perhibent) Dionysius ille minores,
Ingenij mira dexteritate sui.
Quid moror? e celso sibi gratia fulsit olympo,
Tutatus lectum dum Solomonis erat.
Quare age si spectas nulli dare lampada cursu
Doctorum, doctum perlege semper opus.
Insuper æthereos campos iuuet ire per amplos,
Hæc pia dicta legas fac Dionysiaca.
His etenim Paphio canitur non carmine Cypris,
Aut deus hortorum, Martius atq; furor,
Non opus Alcidæ, nec inania scripta sophorum,
Hic te detineat nec Ganymedis amor.
Quò feror? o sacros (Christum si quando tonantem
Conciliare placet) uolue, reuolue libros.

libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, Reuerēdi patris D. Ioānis Tritenhemij, Abbatis Spanhemēsis.

Dionysius Rickel aliâs de Leuuis natione Teutonicus, ordinis Carthusiēsium domus Bethlehem in Ruremunda, uir in scripturis diuinis studiosissimus, & continua exercitatione peritus, secularis quoque philosophiæ non ignarus, ingenio subtilis, sermone scholasticus, uita & cōuersatione singulariter deuotus, adeò ut etiā diuinis reuelationibus dignus haberetur (ad quē Nicolai Cusæ Cardinalis uiri eruditissimi, plures extant epistolæ) tot & tanta scripsit, ut numero opusculorum præter Augustinum apud Latinos parem habuerit neminem. Contēplationi & orationi cum tanto feruore instabat, ut eum nihil scribere unquā potuisse putares. Rursum in scribēdo ac legendo tam sedulus erat, ut nec orare nec contemplari eum posse unquā æstimares. Erat parcissimi somni, cibi & potus abstinentia admirabilis, qui beati Hieronymi exemplo die ac nocte in lege domini meditari dulce iudicabat, semper aut scribēs aliquid utile aut legēs, ita ut lectionē oratio sępe interrumperet, & orationem sacra lectio sępe exciperet. De cuius opusculis ipse per se subiecta quodam indiculo recensuit. Moritur sub Frederico Imperatore tertio, & Paulo pseudopapa secundo, Anno domini M.CCCC.LXXI. Indictione iiij. xij. die mensis Martij. Sepultus non sine magna opinione sanctitatis, in cœmiterio fratrum cōmunium domus præfatæ Ruremundeñ.

Super Sententias	libros 4.	In libros Iohannis Clymachi	li.1.	De meditatione	li.1.
In Genesim	li.1.	Super Boëthio de Consolatu	li.5.	Sonus epulantis	li.1.
In Exodum	li.1.	Sūmariū partium s. Thomæ	li.1.	De modo agendi processiones	li.1.
In Leuiticum	li.1.	Sermones de tempore	li.1.	De eleuatione mentis in deum	li.1.
In Numeros	li.1.	Sermones de sanctis		De auctoritate papę	li.1.
In Deuteronomium	li.1.	Sermones ad religiosos, tpis	li.1.	De potestate & iurisdictiōe papę	li.1.
In librum Iosue	li.1.	Ad eosdem, de sanctis	li.1.	De auctoritate concilij	li.2.
In librum Iudicum	li.1.	De Sacramento, sermones sex	li.1.	De reformatione ecclesiæ	li.1.
In librum Ruth.	li.1.	Expositionis dominicæ passio.	li.1.	Contra Symoniam	li.1.
In Regum libros.	li.4.	Meditationis dñicæ passionis		Contra eandem	li.1.
In Paralipomenon	li.2.	De laudibus dei	li.1.	De reformatione claustralium	
In Esdram.	li.3.	De laudibus s. Mariæ	li.4.	Contra pluralitatē beneficiorū	
In Neemiam	li.1.	De fonte salutis & semita uitæ	li.1.	De regulis uitæ Christianorū	
In Tobiam	li.1.	De lumine Christianæ theoriæ.	li.1.	De reformatione monalium	li.1.
In Iudith.	li.1.	De uenustate mundi	li.1.	De professione religiosorū	li.1.
In Hester	li.1.	De natura æterni & ueri dei	li.1.	Exhortatorium nouitiorum	li.1.
In librum Iob	li.1.	De diuina essentia	li.1.	De uita & regimine pręsulū	li.1.
In Prouerbia Salomonis	li.1.	De distantia perfectionis diuinæ &		De institutione ordinis Carthu.	li.1.
In Ecclesiasten	li.1.	humanæ	li.2.	De laudibus eiusdem	li.1.
In Cantica canticorum	li.1.	De felicitate animæ	li.1.	De uisitatione claustralium	li.1.
In librum Sapientiæ	li.1.	De beneficijs dei	li.1.	De uita canonicorum	li.1.
In Ecclesiasticum	li.1.	De mutua sanctorū agnitione	li.1.	De disciplina scholarium	li.1.
In Esaiam prophetam	li.1.	De donis spiritus sancti	li.1.	De uita militarium	li.1.
In Hieremiam	li.1.	Cordiale, prænotatum	li.1.	De uirginitate	li.1.
In librum Baruch	li.1.	De custodia cordis	li.1.	De officio archidiaconorū	li.1.
In Ezechielem.	li.1.	De gaudio & pace interna	li.1.	De officio legati	li.1.
In Danielem	li.1.	De uia purgatiua	li.1.	De regimine prælatorum	li.1.
In duodecim prophetas	li.12.	Dialogus de fide catho.	li.1.	De uita regiminis curatorum	li.1.
In libros Machabæorum	li.2.	Dialogus Christiani & Saraceni.	li.1.	De uita nobilium	li.1.
In Psalterium	li.3.	Contra magos & Vualdeñ.	li.1.	De regimine principum	li.1.
In Matthæum	li.1.	Contra superstitiones	li.1.	Dialogꝰ inter Christū & principē.	li.1.
In Marcum	li.1.	De uitijs & uirtutibus	li.1.	Dialogus inter Christum & princi-	
In Lucam	li.1.	Contra ambitionem	li.1.	pissam.	li.1.
In Iohannem	li.1.	Contra Saracenos	li.3.	De regimine politiæ	li.1.
In Epistolas Pauli	li.14.	De grauitate peccati	li.1.	Dialogus inter Iesum & puerū.	li.1.
In Actus apostolorum	li.1.	De contemptu mundi	li.1.	De uiduarum uita	li.1.
In Epistolas Canonicas		De modo iudicādi & corripiēdi.	li.1.	De uita coniugalium	li.1.
In Apocalypsim		De remedijs tentationū	li.1.	De uita inclusarum	li.1.
Expositionū hymnorum	li.1.	Speculum peccatoris	li.2.	De officio mercatorum	li.1.
In septem psalmos pœniten.	li.1.	De quatuor nouissimis	li.1.	De uita solitaria	li.1.
De documentis authenticis	li.1.	De reformatione interna	li.1.	Dialogus inter Christū & sacerdotē	
Expositionis missæ	li.1.	De iudicio particulari	li.1.	Cōtra proprietatē monachorū.	li.1.
Dialogum de celebra.	li.1.	De passionibus animæ	li.1.	Apocalypseos sibi factæ	li.1.
De Communione	li.1.	De discretione spirituū		Epistola ad principes	li.1.
Compendiū Philosophiæ	li.1.	De profectu charitatis		Annotationes suorū operū	li.1.
Compendium Theologiæ	li.1.	De perfectione charitatis		Epistolarū ad diuersos.	
Dialogum philoph. & theo.	li.1.	Inflammatorium diuini amoris.	li.1.	Collationes pro capitulis tres	
Super li. beati Dionysij	li.4.	De contemplatione.	li.1.	Et alia multa, quæ præsens locus nō	
Super ii. epistolis eius.	li.1.	De oratione	li.1.	capit.	

Impressum Coloniæ apud Petrum Quentel Anno M. D. XXXI, Mense Martio,

